37
39 F
8

KAROLVS · MAGNVS · IMPERATOR
C. le Brun In.
CAPITVLARIA
REGVM
FRANCORVM.
PARISIIS
Excudebat Franciscus Muguet
Regis & illustrissimi Archiepis.
Parisiensis typographus.
M DC LXXVII.

CAPITVLARIA
REGVM
FRANCORVM.

Additæ ſunt Marculſi monachi & aliorum formulæ veteres, & Notæ doctiſſimorum virorum.

STEPHANVS BALVZIVS Tutelenſis in unum collegit, ad vetuſtiſſimos codices manuſcriptos emendavit, magnam partem nunc primùm edidit, Notis illuſtravit.

TOMVS PRIMVS.

PARISIIS
Excudebat Franciſcus Muguet Regis & illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis typographus.

MDCLXXVII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO VIRO DOMINO D. IOANNI BAPTISTÆ COLBERT

REGI AB INTIMIS CONSILIIS ET SECRETIORIBVS mandatis, generali ærarij moderatori, ſummo regiorum ædificiorum præfecto, regiorum ordinum quæſtori, Marchioni de Seignelay, Baroni de Seaux, &c.

ANTIQVAS Regum Francorum leges de jure civili & eccleſiaſtico per quadringentos annos latas ab ipſis ferme fundati florentiſſimi iſtius imperij primordijs uſque ad Karoli III. tempora in unum corpus colligere cùm inſtituiſſem, ILLVSTRISSIME DOMINE, *ea mihi ſemper mens ab initio ſuſcepti hujus operis fuit ut quo-*

niam pro more ubique recepto nomina inſignium virorum præponenda ſunt lucubrationibus eorum qui ſtudia ſua in uſum publicum convertunt, hanc capitularium, ſic enim tum vocabant, collectionem tibi inſcriberem ac dedicarem. Nam quid tam æquum, quid tam rationi conſentaneum quàm ut hæ leges quibus hoc regnum per tot ſecula ſtetit, quas etiamnum hodie intuemur velut fontes divini humaníque juris, quas ceu ſacroſanctas veneramur, ſub auſpiciјs prodeant viri patriæ legúmque amantiſſimi, & qui univerſam rem literariam ita fovet ac protegit ut omnes, quotquot ſunt, qui aut veterum ſcriptorum opera emendant & illuſtrant, aut ſua edunt, plurimum ſe illi debere non inviti profiteantur? Neque verò de noſtris tantùm hominibus loquor vt propè poſitis, ac ſi ſoli Galli tuam in literas earúmque profeſſores inclinationem ſcriptis ſuis celebrarent, VIR ILLVSTRISSIME, *ſed de exteris quoque atque à nobis longo terrarum intervallo ſejunctis, quorum libri pleni ſunt laudum tuarum, & jucundiſſima gratiſſimáque oratione commemorant maxima tua erga rem publicam literariam merita. Sed nos tamen, qui virtutem tuam oculis uſurpamus, qui rerum quæ à te præclarè geruntur teſtes ſumus, quibus ad colendum te familiariùs occaſiones patent, qui ſummis tuis beneficiјs quotidie ornamur, cùm ſimus alienigenis hac quidem in parte beatiores, magis etiam grati eſſe debemus & magis intenti ad commemorationem laudum tuarum. Verùm ut facile nobis atque in promptu eſt memoriam beneficiorum tuorum ſervare & teſtatam tibi facere,* VIR ILLVS-

TRISSIME, *ita difficillimum eſt enarrare laudes tuas, tum quia tu vetas ſcribi quod animi omnium noſtrum ſentiunt, tum quia majora facis quàm ut à nobis explicari poſſint cum ea dignitate quam ingentes virtutes tuæ poſtulare videntur. Ad me quod attinet, præterquàm quòd totum illud honeſtiſſimum otium quo fruor, à tua benignitate mihi conceditur, præterquàm quòd bibliothecam tuam, theſaurum illum optimorum librorum editorum & ineditorum, amores & delitias tuas, mihi commiſiſti curandam, unde ampla ſtudiorum meorum ſeges ac materia oritur, in iſta nominatim capitularium editione procuranda quanto mihi adjumento fuerit propenſus ille tuus in literas noſtras ſtudiáque mea affectus hæc res indicio eſt quòd auctoritate tua effeciſti ut vetera eorum exemplaria, quorum copiam abſque te habere nunquam potuiſſem, huc ad me perferrentur ex longinquis provincijs ac regionibus. Præterea bibliotheca tua magnum incrementum attulit huic meo operi, ut quæ mihi ſubminiſtravit vetuſtiſſimos & optimos codices manuſcriptos in quibus aliquot Imperatorum Regúmque noſtrorum capitularia reperta ſunt quæ hactenus latuerant, præcipuè verò celebris illa Francici regni diviſio quam Ludovicus Pius inſtituit anno* DCCCXVII. *quæ tot bellorum ac diſcordiarum inter eum filióſque ejus cauſa & origo fuit, & quam hactenus homines eruditi deſideraverant, fruſtra quæſierant. Habui quoque ex eadem bibliotheca tua vetuſtiſſimum exemplar capitularium Karoli Magni & Ludovici Pij ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Levita collectorum, cujus in primis ope*

ſuperiores editiones emendavi, ordinem capitulorum ab iiſs qui primi illa in lucem emiſerunt perturbatum revocavi, quæ illi exemerant ac detraxerant reſtitui ſuis locis, priſtinam denique formam reddidi libris capitularium. Iſaaci quin etiam Lingonenſis Epiſcopi canones, quos ille collegit ex tribus poſtremis capitularium libris, & quos ego ob eam cauſam ſubjunxi capitularibus, contuli cum vetuſtiſſimo eorundem canonum exemplari quod extat inter tot venerandæ antiquitatis codices manuſcriptos qui partem non contemnendam faciunt ejuſdem bibliothecæ tuæ. Denique in iiſdem codicibus reperi plurima illuſtria veterum temporum ac ævi præcipuè Karolini monumenta nondum edita, quibus uſus ſum ad illuſtrandas res quæ in capitularibus continentur, ad explicandas difficultates quæ in libris & hiſtoriis noſtratibus occurrunt, eáque edidi cum ipſis capitularibus. Iure igitur meritòque dicanda tibi venit hæc collectio, ILLVSTRISSIME DOMINE, *quæ ſuam tibi debet integritatem, quæ ſua ornamenta tibi refert accepta, cujus demum favore fulta ſecura exibit adversùs ſycophantæ morſum, & favorabiliter apud omnes ubique gentes excipietur. Erit autem illa etiam index grati animi mei & æternum reverentiæ in te meæ monumentum.*

Lutetiæ Pariſiorum poſtrid. Idus Novembr. MDCLXXVI.

STEPH. BALVZIVS.

STEPHANI BALVZII
TVTELENSIS
PRÆFATIO
AD LECTOREM.

CAPITVLARIA Regum Francorum, quibus inſtituta ſacrorum Conciliorum & decreta ſanctorum patrum ſanxere reverentiam, quibus etiam Romani Pontifices obtemperare ſe velle olim apud Principes noſtros ſcripto profitebantur, quorum denique præſidio & auctoritate bona diſciplina diu conſervata eſt in Eccleſiis Gallicanis, Germanicis, Italicis, in unum corpus colligere decrevi, Francis meis oſtenſurus amorem erga patriam meum, finitimis ac vicinis gentibus documentum daturus ut animos ſuos revocent ad memoriam beati illius temporis quo eadem capitularia publicam apud illas felicitatem conſtituebant. Karoli namque Magni ætate, ut monachus Sangallenſis tradit in libro primo de vita ejus, pro magnifico accipiebatur Francum eſſe & Francicis uti legibus, quas Baſilius Ioannes Heroldus tam auguſtas tam ſacroſanctas à veteribus habitas fuiſſe exploratum ſe habere ait graviſſimorum auctorum teſtimonio ut cetera potiùs jura omnia & divina & humana diſſimulari abrogaríſque quàm ipſas vio-

Herold in præfat. ad codic. leg. antiquar.

lare perferrent tolerabiliùs. Roma, olim gentium domina, malis oppreſſa civilibus, & diuturnis ac frequentibus diſcordiis ac ſeditionibus vexata, cùm tot malorum quæ pertulerat finem oraret, huc velut ad ſacram anchoram confugit ut à Lamberto Imperatore per Ioannem

Concil. Ravennat. c. 1. & 5.

I X. Pontificem peteret in ſynodo Ravennatenſi uti capitularium Karoli ac filiorum nepotûmque ejus auctoritas confirmaretur, & quæ perperam acta eſſent, legaliter id eſt ſecundùm eadem capitularia emendarentur. Quin & Germani ipſi, tametſi à Francis diſſociati, nomen Francorum legéſque eorum ſumma religione ſervarunt per multum ævi, donec ad Ottones ventum eſt. Tum enim, quaſi præcipitantibus rem Germanicam fatis, nomen Francorum, quod patrum eorum memoria glorioſum & illuſtre apud illos erat, abjecerunt, capitularium reverentiam exuerunt, tam manifeſta divini numinis ira ut deinceps res eorum paulatim dilaberentur non ſine magno religionis noſtræ detrimento, adeo ut publica regni illius calamitas, præter ceteras cauſas, etiam ex neglectione diſciplinæ in capitularibus perſcriptæ profecta jure videri poſſit. Ita ſenſiſſe reperio virum inter Germanos doctiſſimum Hermannum Conringium in libro de origine juris Germanici cap. XIX. ubi infelicem Germanicæ Eccleſiæ ſtatum qui fuit temporibus Burchardi Epiſcopi Wormatienſis, quum leges canonicæ pro nihilo habebantur, hinc arceſſit quòd nullo tum in uſu apud Germanos eſſent collectiones Anſegiſi & Benedicti Levitæ, in quibus Karoli Magni & Ludovici Pij conſtitutiones continentur, quas Ioannes Iuſtus Winkelmannus vocat pretioſum antiquitatis & prudentiæ Germanicæ theſaurum.

Vvinkelm. in Notitia veteris Saxo-Vveſtphaliæ pag. 454.

Ex illa Burchardi paulò antè recitata querela liquet, inquit Conringius, *quàm miſera legum canonicarum in Germania tum facies fuerit. Sanè capitula Anſegiſi & Benedicti non ampliùs videntur per illa tempora ullo fuiſſe in uſu. Neque enim ex illu quicquam in libros ſuos Burchardus tranſtulit, quinimò ne verbulo quidem eorum meminit.* Ceterùm antequam deſtinata componam, res poſcere videtur ut primùm nonnulla dicamus de nomine ipſo, tum qua ratione quóve modo capitula conderentur à Principibus noſtris, deinde de eorum dignitate, auctoritate, & uſu, quandonam intermiſſus ſit uſus ille, quando reductus, poſtremò de diverſis capitularium collectionibus & editionibus.

II. Capitularium nomen generale eſt, & in univerſum intelligitur de omni opere ſcripto in varia capita diviſo, uti jam obſervatum eſt à viris doctiſſimis. Confirmat hanc interpretationem ſanctus Gregorius ad Anthemium Subdiaconum ſcribens.

Lib. 1. epiſt. 40.

Ioannes, inquit, *frater & coëpiſcopus noſter directo per Iuſtum Clericum ſuum capitulari, inter alia plura hoc nobis cognoſcitur intimaſſe, aliquos monachos monaſteriorum in Surrentina dioceſi poſitorum de monaſterio in monaſterium prout eis libuerit tranſmigrare.* Hadrianus quoque primus in epiſtola ad Karolum Magnum, qua refellit capitulare de non adorandis imaginibus, ita loquitur: *Vnde pro veſtra melliflua regali dilectione per unumquodque capitulum*

tulum reſponſum reddidimus. Codex in quo deſcripta erant initia & fines lectionum & evangeliorum quæ in Eccleſiis olim cantabantur hunc titulum habet in vetuſtis exemplaribus: *Capitulare evangeliorum de circulo anni.*

III. Capitularium itaque nomen generale eſt, & ad omne conſtitutionum genus porrigitur, ſive eccleſiaſticæ illæ ſint, ſive civiles ac politicæ; quæ capitularia ſive capitula dicebantur, ut rectè adnotarunt Boëtius Epo & Sirmondus, eò quòd capitulatim conceptæ diſtinctæque eſſent; nomenque ipſum capitularis, ut idem Sirmondus alibi monet, decretum ſignificat capitulis digeſtum atque diſtinctum. Quamquam & aliquando lex quæ unico tantùm capite conſtabat, capitulare dicebatur, ut decretale precum quorundam Epiſcoporum quod anno Chriſti DCCLXXIX. conſtitutum eſt. Hinc factum ut leges aliquot Conſtantini & Valentiniani Imperatorum, quæ extant in Codice Theodoſiano, *ex capitularibus Conſtantini Imperatoris & ex capitulo Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij* ſumptæ dicantur in vetuſtiſſimo codice MS. ſancti Arnulfi Metenſis. Conſtitutiones etiam Liutprandi Regis Longobardorum, quas ipſe ſueto & uſitato Longobardis vocabulo edicta nuncupat, capitularia frequenter vocantur in veteri chartulario monaſterij Caſaurienſis, ex quo decerpere placet aliquot exempla. Charta Adæ filij Inchæ data anno MXXVI. *Et quia Dominus Luitprandus in ſuo capitulare ſic judicavit, ut qualiſcunque Longobardus de re ſua &c.* Item charta Vrſonis Preſbyteri & Abbatis data anno MXXX. menſe Auguſto: *Quia Domnus Luitprandus Rex in ſuo capitulare ſic affixit, ut quicunque de re ſua &c.* Sanè leges Karoli Magni vocatas fuiſſe capitularia notius eſt quàm ut neceſſe ſit iſtud admoneri. Eædem tamen edicta quoque & decreta interdum dicuntur, ut in titulo capitularis anni DCCLXXIX. & in nota ſubjuncta priori capitulari anni DCCLXXXIX. & libro primo capitularium cap. CXII. Quæ obſervatio confirmatur auctoritate Hincmari Remenſis Archiepiſcopi, qui loquens de conſtitutione quam Karolus M. tulit de non dividendis rebus eccleſiaſticis ait: *De quo edicto partem in libro veſtro qui appellatur liber capitulorum imperialium ſcriptum habetur capitulo* LXXVII. *ubi ſcriptum eſt: Quia juxta ſanctorum patrum traditionem &c.* Et in codice capitulorum Karoli Calvi, ubi de eadem Karoli M. lege agitur: *Vnde & Domnus Karolus Imperator, adhuc in regio nomine conſtitutus, edictum fecit, ut neque ipſe neque filij ejus neque ſucceſſores hujuſmodi rem agere adtentarent.* Immo capitularia Regum noſtrorum generaliter edicta nuncupantur in capite decimo Concilij Valentini tertij, ut intelligeremus vocabula capitularis & edicti eſſe ſynonyma. Sic enim legitur in ipſo Concilio: *Placuit ut ſicut edictis Principum juſſum eſt, nonæ & decimæ ipſis Eccleſiis unde ſubſtractæ ſunt fideliter perſolvantur.* Reſpiciunt enim Epiſcopi iſtius Concilij ad caput CCLXXVI. libri quinti & ad caput XCIX. additionis quartæ. Ad eadem capita reſpicit etiam caput primum Con-

Boët. Epo lib. 2. de jure ſac. pag. 202. Sirmond. in Notis ad Theodulf. pag. 274. Idem in Notis ad Capitular. pag. 752.

Hincmar. to. 2. pag. 320.

Tit. 27. c. 7.

b

cilij Ravennatenſis habiti anno DCCCCIV. in quo jubetur ut is excommunicationi ſubjaceat qui *glorioſiſſimorum Imperatorum, Caroli videlicet Magni Imperatoris, & Ludovici atque Lotharij, & filij ejus Ludovici, quæ de eccleſiaſticis decimis in eorum capitularibus ſtatuta atque ſancita ſunt non obſervaverunt.* Iſti ergo capitularia vocant leges quas patres ſynodi Valentinæ appellant edicta.

IV. Sanctiones eccleſiaſticas, ſive illæ generales eſſent, ſive ſpeciales, capitula olim dicta fuiſſe oſtendit canon primus Concilij Toletani ſeptimi, in quo hæc leguntur; *Sic enim nec nuper adnexa capitula vel imperiis Principum vel terroribus oportebit unquam evacuari.* Servatus Lupus Abbas Ferrarienſis in epiſtola XLII. agens de canonibus ſynodi Vernenſis: *Canones eoſdem ſive, ut vos vocatis, capitula meo ſtilo tunc comprehenſa vobis direxi.* Concilium Calchutenſe in Anglia habitum anno DCCLXXXVII. in præfatione: *Scripſimus namque capitulare de ſingulis rebus; & per ordinem cuncta diſſerentes, auribus illorum pertulimus.* Rhabanus in epiſtola ad Bonoſum loquens de collectione canonum Martini Bracharenſis: *Item in capitulari orientalium patrum quod à Martino Epiſcopo cæteriſque Epiſcopis conſtitutum eſt, ita ſcriptum reperitur: Si quæ mulier duos fratres &c.* Concilium Tricaſſinum anni DCCCLXXVIII. cap. 3. *Vt illa capitula quæ anno præcedente apud Ravennam ſtatuimus ſynodali collegio, inconvulſa ab omnibus obſerventur.* Conſtitutiones Theodulfi Epiſcopi Aurelianenſis, Haitonis Baſileenſis, Herardi Turonenſis, Hincmari Remenſis, Walterij Aurelianenſis, Riculfi Sueſſionenſis, & Attonis Vercellenſis, capitula & capitularia vocantur à ſuis auctoribus.

To. 2 Capitular. pag. 273.

V. Ex his quæ dicta hactenus ſunt facilè colligitur capitularium nomen generale eſſe, uti dicebamus, & capitulorum vocabulo leges intelligi. Sunt tamen quædam veterum loca ex quibus confici poſſe videtur diſcrimen eſſe inter leges & capitula, immo capitulorum nomine leges intelligi minimè poſſe. Nam Ludovicus Pius in prologo capitularis anni DCCCXVI. loquens de conſtitutionibus à ſe recenter editis de vita Canonicorum & monachorum, ſic de legibus mundanis & de capitulis differit ut apertè dicere videatur leges à capitulis differre. *Quid etiam in legibus mundanis*, inquit, *quid quoque in capitulis inſerendum foret adnotaverimus.* Et Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis in epiſtola XV. ad Epiſcopos regni cap. XV. loquens de judicibus malè agentibus ait: *Quando enim ſperant aliquid lucrari, ad legem ſe convertunt. Quando verò per legem non æſtimant acquirere, ad capitula confugiunt. Sicque interdum fit ut nec capitula pleniter conſerventur, ſed pro nihilo habeantur, nec lex.* Denique inter capitula Karoli M. excerpta ex lege Longobardorum cap. XLIX. ita legitur: *Generaliter omnes admonemus ut capitula quæ præterito anno legi Salicæ cum omnium conſenſu addenda eſſe cenſuimus, jam non ulteriùs capitula ſed tantùm leges dicantur, immo pro lege Salica teneantur.*

VI. Verùm adversùs iſta reponi poteſt diſcrimen quidem fuiſſe

inter leges & capitula, quia nonnulla erant in legibus quæ non extabant in capitulis, quædam verò in capitulis legebantur quæ in legibus non continebantur, ſed iſtud non impedire quin capitula comprehenderentur ſub generali legis nomine. Docet iſtud apertè Hincmarus in epiſtola XIV. cap. VIII. ubi quæ primò capitula dixit, ſtatim inter leges recenſet. *Habent enim*, inquit, *Reges & reipublicæ miniſtri leges quibus in quacunque provincia degentes regere debent. Habent capitula Chriſtianorum Regum ac progenitorum ſuorum, quæ generali conſenſu fidelium ſuorum tenere legaliter promulgaverunt. De quibus beatus Auguſtinus dicit quia licèt homines de his judicent cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ atque firmatæ, non licebit judicibus de ipſis judicare, ſed ſecundùm ipſas.* Nam & in capitulis quoque Karoli M. excerptis ex codice legis Longobardorum, conſtitutiones ejuſdem Karoli, quæ vulgò capitula vocantur, leges in aliquot locis dicuntur. In capite quippe XXII. eorundem capitulorum jubetur ut Advocati *tales eligantur quales lex jubet eligere*, id eſt, quemadmodum in libro tertio capitularium cap. XI. ſcriptum eſt. Rurſum in capite XXIII. eorundem capitulorum excerptorum ita omnino legitur: *Iubemus ut teſtimonia ab invicem ſeparentur, ut lex habet.* Reſpicit autem hic locus ad conſtitutionem ejuſdem Karoli quæ extat in eodem libro tertio capitularium cap. X. & LII. Denique in capite XXXVI. eorundem capitulorum habetur ſcriptum: *De ceteris verò cauſis communi lege vivant quam Domnus Karolus excellentiſſimus Rex Francorum atque Longobardorum in edicto adjunxit*, id eſt, ſecundùm capitula quæ Karolus M. anno DCCCI. legi Longobardorum addidit. Poſtremò Ioannes VIII. Papa Romanus confirmans in ſynodo Tricaſſina capitulare ſive conſtitutionem Karoli Regis de compoſitione ſacrilegij, à capitularis ſive conſtitutionis nomine abſtinet, legémque ſimpliciter vocat. *Sed nos*, inquit, *leniorem legem præcipimus eſſe tenendam quæ à Karolo eſt conſtituta pio Principe de compoſitione ſacrilegij.* Eam ob cauſam Ludovicus Pius in capitulari Aquiſgranenſi anni DCCCXVI. cap. XX. conſtitutiones ſuas vocat capitula legis mundanæ, ſecundùm quas judicari jubet cauſas puerorum tonſorum invitis parentibus.

VII. Poſtquam diximus de nomine capitularium, conſequens eſt ut de re ipſa agamus, primùmque explicemus quonam illa modo conderentur, quæve ſolennia adhibenda eſſent illis temporibus ut eorum auctoritas valeret. Karolus Calvus in edicto Piſtenſi cap. VI. uno verbo rem conficit dum legis promulgationem tribuit arbitrio & voluntati Principis, conſenſum populo. *Lex*, inquit, *conſenſu populi fit & conſtitutione Regis.* Conſenſu inquam populi, non quidem hominum è trivio, ne quis heic inſolenter abutatur vocabulo populi, ſed fidelium Regis, id eſt, hominum principum, optimatum, procerum, qui ſunt capita populi. Horum enim conſilio Reges utebantur quum de ferendis ac conſtituendis novis legibus agebatur, quum de tranquillitate populo procuranda quæſtio erat. *Habent*, in-

quit Hincmarus, *capitula Chriſtianorum Regum, quæ generali conſenſu fidelium ſuorum tenere legaliter promulgaverunt.* Generalem conſenſum dixit, quia iſta decernebantur in generali procerum conventu, in generali placito regio, ut aperte docet Karolus M. his verbis: *Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum venerimus, conſultu omnium fidelium noſtrorum ſcriptis firmare noſtris noſtrorúmque atque futuris temporibus inrefragabiliter manenda firmiſſimè Domino adminiculante cupimus. Modò ea quæ generalia ſunt, & omnibus conveniunt ordinibus, ſtatuere ac cunctis ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtriſque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parati ſumus, & ad proximum ſynodalem noſtrum conventum ac generale placitum, ubi plures Epiſcopi & Comites convenerint, iſta ſicut poſtulaſtis firmabimus.* Karolus Calvus in capitulari anni DCCCLXXIII. apud Cariſiacum: *Capitula avi & patris noſtri, quæ Franci pro lege tenenda judicaverunt, & fideles noſtri in generali placito noſtro conſervanda decreverunt.* Hinc Ludovicus Pius anno DCCCXXIII. decrevit ut qui Eccleſiarum reſtaurationes facere neglexerit, *illud volumus omnino ut ſubeat quod in noſtro capitulari de hac re communi conſultu fidelium noſtrorum ordinavimus.* Sed inſignis eſt in eam rem locus ex capitulis Karoli Calvi datis apud Cariſiacum anno DCCCLXXVII. ubi idem Princeps ita loquitur: *Capitula quæ avus & pater noſter pro ſtatu & munimine ſanctæ Dei Eccleſiæ & miniſtrorum ejus & pro pace ac juſtitia populi ac quiete regni conſtituerunt, & quæ nos cum fratribus noſtris Regibus & noſtris & eorum fidelibus communiter conſtituimus, ſed & quæ nos conſilio & conſenſu Epiſcoporum ac ceterorum Dei & noſtrorum fidelium pro ſupraſcriptis cauſis in diverſis placitis noſtris conſervanda ſtatuimus, & manere inconvulſa decernimus, ſimiliter & à filio noſtro inconvulſa conſervari volumus & mandamus.* Adfuiſſe ergo in his conventibus conſtat Epiſcopos & ceteros fideles, id eſt, Abbates, Duces, Comites, ceteros, ut patet ex præfatione capitularis anni DCCLXXIX. ex præfatione ſecundi capitularis anni DCCCXIII. ex præfatione tituli XXXIV. capitulorum Karoli Calvi, & ex multis aliis locis. Quare rectè obſervatum eſt ab eruditiſſimo viro Franciſco Florente adhibitos per ea tempora in conſilium Regum fuiſſe Epiſcopos unà cum regni proceribus in conventibus publicis, qui à Regibus noſtris indicebantur, in quibus Conciliorum ſanctiones examinabantur, res ad eccleſiaſticam politiam ſpectantes ordinabantur, & ad omnium utilitatem capitula ſeu leges promulgabantur omnium ordinum conſenſu, quem deſideratum fuiſſe ut capitula in legis poteſtatem abirent ſcribit Marcus Antonius Dominicy.

Lib. 6. Capitular. c. 371.

To. 2. Capitul. pag. 231. c. 8.

Lib. 2. Capitular. c. 22. & lib. 5. c. 172.

To. 2. Capitul. pag. 269. c. 2.

Florens in differt. jur. canon. pag. 170.

Aſſertor. Gallicus pag. 52.

VIII. Itaque poſtquam capitula conſtituta erant à Principe, legebantur coram populo; & poſtquam omnes conſenſerant, novis illis capitulis omnes ſubſcribebant. Capitulare tertium anni DCCCIII. cap. XIX. *Vt populus interrogetur de capitulis quæ in lege noviter addita ſunt. Et poſtquam omnes conſenſerint, ſubſcriptiones & manufirmationes ſuas in ipſis capitulis faciant.* Hinc in vetere nota adjecta ſecundo capitulari ejuſ-

dem anni legitur omnes Scabineos, Epiſcopos, Abbates, Comites manu propria ſubterſignaſſe capitula eo anno addita ad legem Salicam. Præfatio ſecundi capitularis anni DCCCXIII. docet illud in palatio Aquiſgranenſi conſtitutum fuiſſe cum conſenſu & conſilio Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, Ducum, ceterorúmque fidelium, Karolum verò Imperatorem illud manu propria firmaſſe, *ut omnes fideles manu roborare ſtuduiſſent.* Capitula Karoli Calvi facta anno DCCCXLIV. *in conventu habito in villa quæ dicitur Colonia, ſubſcriptione ejuſdem Principis & Epiſcoporum ac ceterorum fidelium Dei confirmata fuere, conſenſu VVarini & aliorum optimatum.* Vnde in præfatione eorundem capitulorum legitur: *Qua de re communiter inito conſilio hoc ſcriptum fieri propoſuimus quod etiam manuum omnium noſtrorum ſubſcriptione roborandum decrevimus.* Quod ea de cauſa fiebat, ut opinor, ne lex quam populus acceperat perrumpi poſſet, ut res omnium conſenſu laudata, ſingulorum manibus roborata, nullam in poſterum contradictionem pateretur, nullis repugnantium querelis obnoxia eſſet.

IX. Sed quamquam certum ſit capitularia condita fuiſſe à Regibus noſtris in publicis regni conventibus, adſtante frequenti nobilium virorum & magiſtratuum corona, fatendum tamen eſt non omnia in iſtiuſmodi conventibus fuiſſe conſtituta, ſed plurima etiam capitularia ſumpta eſſe ex Conciliis & ſynodis epiſcopalibus, adeòque veriſſimam eſſe celeberrimi ac doctiſſimi viri Antonij Auguſtini Tarraconenſis Archiepiſcopi ſententiam, qui in dialogis de emendatione Gratiani ait ſuſpicari ſe fontem capitularium fuiſſe ipſa Concilia atque conventus in quibus Imperator cum Epiſcopis & aliis conſiliariis de rebus tam eccleſiaſticis quàm profanis agebat. quam obſervationem pluribus verbis eruditè pro ſuo more explicat magnus ille Pariſienſium Archiepiſcopus Petrus de Marca in libro ſexto de concordia ſacerdotij & imperij. Excerpta tamen illa capitulorum ſynodalium non ſemper fiebant in conventibus aut ſynodis publicis, ſed cum delegatione Principis in privatis Epiſcoporum virorúmque eccleſiaſticorum cœtibus qui tum fortè in comitatu erant, ut colligi poteſt ex titulo capitularis tertij anni DCCCXIV. ubi ſic legitur: *Capitula à Domno Karolo & filio ejus Hludouvico ac ſapientiſſimis ipſorum Epiſcopis excerpta.* Scilicet ea cura Karolo erat ut cùm religionem Chriſtianam ſalvam incolumémque eſſe vellet, moréſque præterea Chriſtianorum ad optimum exemplar componi, ſanctiſſimarum inſtitutionum capitula colligi faceret ex placitis antiquorum patrum & canonibus Conciliorum, eáque legis locum habere mandaret in omni regno Francorum. Teſtis eſt hujus rei Benedictus Levita in præfatione capitularium. *Tertio ſiquidem in libello*, inquit, *poſt ejuſdem libelli capitulorum numerum, quædam ex canonibus à Paulino Epiſcopo & Albino magiſtro reliquiſque juſſione Karoli invictiſſimi Principis magiſtris ſparſim collecta ſunt inſerta capitula.* Et in præfatiuncula libri ſeptimi: *Nonnulla hæc capitula pro brevitate libri canonum atque levitate à Domno Karolo & à ſuis ſapien-*

Lib. 1. dialog. 10.

Lib. 6. cap. 25

tiſsimis excerpta ſunt, quædam de capite ſententiæ, quædam verò de medio, quædam autem de fine. Quæ valde neceſſaria habenda ſunt atque memoriter retinenda. Reliqua verò tam ab eiſdem quàm & poſtea à Domno Hludouvico ejus filio ſuiſque proceribus aucta ſunt. Poſtquam capitula illa collecta fuerant juſſu Principis, ejus auctoritate muniebantur, ut publicæ legis vim robúrque obtinerent non ſecus ac reliqua capitula regia. Docet iſtud manifeſtè præfatiuncula poſita in fronte additionis quartæ, in qua hæc leguntur: *Sequentia quædam capitula ex ſanctorum patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter noſtra capitula lege firmiſsima tenenda generali conſultu Erchembaldo Cancellario noſtro inſerere juſſimus.* Negari autem non poteſt quin multa capitularia à Principibus noſtris pro jure ſuo ſtatuta fuerint extra ſynodorum ac conventuum publicorum præſentiam, quæ poſtea illi, ſi res ita poſtulare videretur, in eiſdem conventibus relegi ac publico omnium conſenſu recipi procurabant.

X. Iſta tametſi certa ſint & extra omnem controverſiam, Iacobus nihilominus Gretſerus pronuntiat Pippinum Karolum Magnum, & alios Francorum Reges qui leges eccleſiaſticas ſive capitularia ad reſtaurandam diſciplinam eccleſiaſticam condidere, non ſua preciſè auctoritate id feciſſe, ſed nutu & permiſſu Epiſcoporum approbantibus Epiſcopis & Conciliis, immo pleraque eorundem capitularium auctoritate Romanorum Pontificum condita fuiſſe. Et quoniam Goldaſtus inſignem hanc atrocémque injuriam ſacroſanctæ Principum dignitati factam acriter ultus erat in replicatione pro imperio, multiſque perſpicuis ac evidentibus teſtimoniis confirmaverat Karolum M. jure regio iſtiuſmodi leges ſanciviſſe, graviter & iniquo animo hanc audaciam tulit Gretſerus, & oratione contumeliæ plena, abuſus preterea verbis Chriſti Domini quibus claves regni cœlorum Petro & ſucceſſoribus ejus promiſit, omnem de rebus eccleſiaſticis decernendi auctoritatem ademit Principibus, nec Imperatorem inquiens nec Regem, qua talis eſt, ullam eccleſiaſticam juriſdictionem habere, & Karolum M. nihil juris in rebus vel perſonis eccleſiaſticis ſibi vindicaſſe. Nec inſtituti mei ratio nec anguſti præfationis limites ſinunt ut iſtam Gretſeri ſcriptionem, quam falſam omnino eſſe nemini in noſtris ſtudiis verſato poteſt eſſe obſcurum, pluribus verbis refellam, præſertim cùm nonnulli viri celeberrimi dignitatem auctoritatémque Principum editis doctiſſimis commentariis vindicaverint. Satis erit uno verbo admonuiſſe non ita ut Gretſero viſum eſt ab Epiſcoporum nutu ac permiſſu pependiſſe olim poteſtatem Regum noſtrorum in ferendis legibus eccleſiaſticis, cùm contrà conſtet conſtitutiones eccleſiaſticas Epiſcoporum in conſiſtorio Principum examinari ſolitas ævo Karoli M. & eorum confirmatione indiguiſſe ut valerent. Sanè Reges noſtri tum putabant ſe terræ dominos eſſe, non verò Epiſcoporum vicedominos, villicos, ac miniſtros, quales eos facere voluiſſe videtur Gretſerus. Teſtis Karolus Calvus in epiſtola ſcripta ad Hadrianum II. Papam anno

Gretſerus in Myſta Salmur. c. 35. pag. 279. 298. & in apologia pro Baronio c. 3 pag 323. & c. 7. pag. 336.

Goldaſti replic. cap. 25.

Gretſer. lib 2. adverſus Guldinaſt c 4. pag. 295.

Marca lib. 6. de concordia cap. 28 § 2.

DCCCLXXI. in cauſa Hincmari Epiſcopi Laudunenſis. *Reges Francorum ex regio genere nati*, inquit, *non Epiſcoporum vicedomini, ſed terræ domini hactenus fuimus computati; & ut Leo ac Romana ſynodus ſcripſit, Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præcepit præeſſe, jus diſtringendorum negotiorum Epiſcopis ſanctis juxta divalia conſtituta permiſerunt, non autem Epiſcoporum villici extiterunt. Et ſanctus Auguſtinus dicit, per jura Regum poſſidentur poſſeſſiones, non autem per epiſcopale imperium Reges villici fiunt actoréſque Epiſcoporum.*

Extat apud Hincmar. to. 2. pag. 706.

XI. Ex eadem perſuaſione factum eſt ut cùm illuſtriſſimus Cardinalis Baronius legeret apud Benedictum Levitam capitula Regum Francorum firmata fuiſſe auctoritate apoſtolica, primùm de omnibus omnino capitularibus in univerſum id intellexerit & capitularia à Gregorio IV. Sergio II. & Leone IV. Romanis Pontificibus potiſſimùm confirmata fuiſſe putaverit contra manifeſta & aperta Benedicti verba, ac poſtea hinc collegerit Reges, quos antea nullum jus in rebus eccleſiaſticis habere dixerat, non poſſe auctoritate ſua ſancire leges eccleſiaſticas, id eſt, ut ego interpretor, de rebus eccleſiaſticis, indigere autem eos Epiſcoporum conſpirante ſententia & auctoritate Romani Pontificis. Ceterùm ſi quis attentè conſideraverit verba Benedicti Levitæ, deprehendet auctoritate quidem apoſtolica firmata fuiſſe capitula Regum noſtrorum, attamen non omnia, ſed ea tantùm quæ conſtituta ſunt in ſynodis celebratis in præſentia Legatorum ſedis apoſtolicæ; *quia his cudendis*, inquit Benedictus, *maximè apoſtolica interfuit legatio.* Ac ſanè adeo parum heic ſibi conſtat Baronius ut quæ generaliter dixerat de capitularibus Regum noſtrorum auctoritate Romanorum Pontificum confirmatis, de illis poſtea capitulis explicet quæ ex ſuppoſititiis veterum Pontificum epiſtolis excerpſit idem Benedictus, qui *ſibi bene conſcius auctoritatem illarum epiſtolarum haud adeo conſtantem, ſed nutare admodum, nunquam aliquem illarum citavit auctorem, ut fecit in reliquis quarum fides conſtans eſſet Romanorum Pontificum epiſtolis Innocentij, Leonis, Gelaſij, Symmachi, atque Gregorij, citans ac nominans earum auctores; ſed & magna cautela, quòd ſciret ex eis accepta haud adeo haberi firma, curavit, ut ipſe in fine teſtatur, eadem auctoritate apoſtolica confirmari.*

Baron. ad an. 819. 845. 847.

Idem ad an. 752. 819.

Lib. 7 Capitular. cap. 478.

Baron. ad an. 865.

XII. Multifariam multiſque modis lapſus heic eſt eruditiſſimus Cardinalis. Nam primò Benedictus capitula illa non accepit ex ipſis Pontificum Romanorum epiſtolis ſive veris ſive falſis, ſed ex capitularibus Regum noſtrorum, qui decreta illa ſua fecerant, ut ipſe docet in præfatione. Deinde non ait ſe curaſſe eadem capitula confirmari auctoritate apoſtolica, ut Baronius exiſtimavit, ſed monuit tantùm *maximè trium ultimorum capitula iſtorum librorum apoſtolica eſſe cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maximè apoſtolica interfuit legatio.* Poſtremò verum non eſt Benedictum poſuiſſe diſcrimen inter veras & falſas veterum Pontificum Romanorum epiſtolas, & earum quidem auctores nominaſſe quæ extra controverſiam ſunt, veluti

Innocentij, Leonis, Gelaſij, Symmachi, atque Gregorij, à cæterorum nominibus abſtinuiſſe quia de epiſtolarum quæ illis tribuuntur auctoritate non conſtabat. Quamvis enim capitula excerpta ex decretis Innocentij, Bonifacij, Celeſtini, Leonis, Hilari, Simplicij, Felicis ſecundi, Gelaſij, Anaſtaſij, Felicis tertij, & Gregorij tertij quinquagies aut circiter deſcribat in ſua collectione, ab eorum ſemper, quod liberè dico, nominibus abſtinet, ſemel tantùm laudans epiſtolam ſancti Leonis ad Theodorum Epiſcopum Forojulienſem. Capitula verò ex ſuppoſititiis Anacleti, Evariſti, Alexandri, Calixti, Fabiani, Stephani primi, Eutychiani, Marcellini, Iulij, Felicis ſecundi, Felicis quarti, & Pelagij ſecundi decretis collecta refert quindecies aut circiter, nulla Pontificum mentione facta quibus hæc decreta tribuuntur.

Lib. 5. c. 119.

Blondel. in prolegom. ad Pſeudo-Iſidor. c. 5. pag 27.

XIII. Alia via in iſtius loci explicatione aberravit David Blondellus. Nam quæ à Benedicto Levita dicuntur de capitulis regalibus apoſtolica auctoritate roboratis, ea ſic interpretatus eſt ut quoniam legebat in fragmento vetuſti ſcriptoris, cujus tamen fides non admodum certa eſt, Gregorium IV. Romanum Pontificem vices ſuas in Germania commiſiſſe Autgario Archiepiſcopo Moguntino, cujus juſſu Benedictus videtur compoſuiſſe collectionem ſuam, firmata ideo apoſtolica auctoritate dici crediderit capitula illa quia Autgarius Romanæ ſedis Legatus, Gregorij Papæ conſiliis & auctoritate fretus, eadem conſcribi juſſit, & poſtea probavit. Contrà, Benedictus apertè in præfatione ſua docet ſe capitula illa, quæ in tribus poſtremis capitularium libris continentur, in diverſis locis & ſcedulis, ſicut in diverſis ſynodis ac placitis generalibus edita erant, ſparſim inventa ſuo operi inſeruiſſe, eáque ſic dimiſiſſe quomodo invenerat, id eſt, nihil mutaſſe. Quòd ſi fidem Benedicto de ſe ſcribenti adhibere volumus, ut certè adhibenda prorsùs eſſe videtur, manifeſtum erit Autgarium non juſſiſſe ut capitula illa conſcriberentur, quemadmodum placuit Blondello, adeóque probabilis non eſt conjectura quæ ad Autgarium refert verba Benedicti de capitulis regiis apoſtolica auctoritate firmatis. Præterea Benedictus apoſtolicam illam auctoritatem verbis minimè ambiguis refert ad Legatos apoſtolicæ ſedis qui interfuerunt conventibus publicis in quibus capitula illa conſtituta ſunt, ad Leonem videlicet, Sergium, Georgium, alios, quorum nomina per ſingulos conventus inſerta invenerat. *Maximè trium ultimorum capitula iſtorum librorum capitula apoſtolica ſunt cuncta auctoritate roborata*, inquit, *quia his cudendis maximè apoſtolica interfuit legatio. Nam eorum nomina, præter trium, id eſt, Leonis, Sergij, & Georgij, hic non inſeruimus, licèt ea per ſingulos conventus inſerta inveniſſemus, vitantes legentium atque ſcribentium faſtidia.* Itaque quæ à Blondello dicuntur de collectione Benedicti ab Autgario probata, ea facilè corruunt. Putavit autem Antonius Auguſtinus Leonem, Sergium, & Gregorium (ſic enim legebat *) heic à Benedicto commemoratos fuiſſe Romanos Pontifices.

* Ant. Auguſtin. lib. 1. de emẽd. Grat. dial. 9. Sic etiam legit Baronius ad an 819. & 847.

XIV.

XIV. Legatorum nihilominus iſtiuſmodi præſentiam non fuiſſe neceſſariam ad adjungendam auctoritatem conſtitutionibus editis in ſynodis ac conventibus generalibus imperij Francici ſapienter admonet vir illuſtriſſimus Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis; qui præterea obſervat nullos alios ſynodorum Gallicanarum vetuſtis temporibus habitarum canones præſentia Legatorum de induſtria miſſorum firmatos fuiſſe præter Liptinenſes & Francofordienſes, & ſi Legati aliquando inveniuntur interfuiſſe conventibus publicis, datum id honori eorum qui propter alias cauſas à Romano Pontifice ad Principes noſtros miſſi in comitatu conſiſtebant eo tempore quo conventus habebatur. Quare cautè legendum eſſe addit Benedictum Levitam ſcribentem in præfatione ad librum quintum capitularium, ut auctoritatem illis conciliet, ea fuiſſe maxima ex parte ſtatuta in conventibus quibus Legati ſedis apoſtolicæ interfuerunt, ea firmantes apoſtolica auctoritate, húncque locum intelligendum eſſe de tribus poſtremis capitularium libris, non verò de ceteris. Vbi tamen obſervandum eſt non omnia quæ in tribus illis libris continentur cenſenda eſſe confirmata auctoritate apoſtolica, ſed illa tantùm quæ in præſentia Legatorum ſedis apoſtolicæ conſtituta ſunt, capitularia nimirum Karlomanni Principis & Pippini Regis, ac fortaſſe capitulare anni DCCCXXVI. apud Ingilenheim, quod editum fuit in conventu cui Romani Pontificis Legatus intererat. Capitularia enim Karlomanni Principis, quibus cudendis interfuit ſanctæ Romanæ & apoſtolicæ Eccleſiæ Legatus Bonifacius Archiepiſcopus Moguntinus, confirmata fuiſſe auctoritate apoſtolica anno DCCXLII. à Papa Zacharia, qui illa omnibus Eccleſiæ Dei fidelibus inrefragabiliter obſervanda conſtituit, tradit Iſaac Epiſcopus Lingonenſis in præfatione ſuæ collectionis.

Marca lib. 6. de concordia cap. 27.

XV. Quemadmodum autem Imperatores Romani antiquitus reſcripta ſive conſtitutiones ſuas mittebant ad Præfectos prætorio ut eorum cura proponerentur populis & executioni mandarentur, ita Principes noſtri capitularium ſuorum promulgationem & executionem committebant Epiſcopis & Comitibus ac Miſſis dominicis. Atque ut id faciliùs obtinerent, ne quis tergiverſandi locus eſſe poſſet, Ludovicus Pius juſſit anno DCCCXXIII. uti Archiepiſcopi & Comites, majores videlicet, capitula acciperent à Cancellario palatij, & ipſi eorum poſtea copiam facerent minoribus Comitibus, Epiſcopis, & aliis magiſtratibus, illáque relegi ac tranſcribi facerent in ſuis comitatibus ac provinciis. Hæc ſunt verba edicti. *Volumus etiam ut capitula quæ nunc & alio tempore conſultu noſtrorum fidelium à nobis conſtituta ſunt, à Cancellario noſtro Archiepiſcopi & Comites eorum de propriis civitatibus modò aut per ſe aut per ſuos Miſſos accipiant, & unuſquiſque per ſuam diocesim ceteris Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, & aliis fidelibus noſtris ea tranſcribi faciant, & in ſuis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis noſtra ordinatio & voluntas nota fieri poſſit. Cancellarius tamen noſter nomina*

Vide Marcam lib. 1. de concordia c 4 § 4.

Capitulare an. 823. c. 24.

Epiſcoporum Epiſcopum & Comitum qui ea accipere curaverint notet, & ea ad noſtram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præſumat. Hanc conſtitutionem confirmavit & renovavit Karolus Calvus anno
Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 11. DCCCLIII. apud Silvacum, hoc modo: *Capitula autem avi & patris noſtri, quæ in præſcriptis commemoravimus, qui ex Miſsis noſtris non habuerint, & eis indiguerint, ut commiſſa per illa corrigere poſsint, ſicut in eiſdem capitulis jubetur, de ſcrinio noſtro vel à Cancellario noſtro accipiant, ut rationabiliter & legaliter cuncta corrigant & diſponant.* De eadem re
Ibid. c. 13. eodem tempore ita ſcripſit ad Miſſos, ut reor, dominicos: *Mandamus præterea ut ſi capitula Domni avi & genitoris noſtri ſcripta non habetis, mittatis ad palatium noſtrum de more prædeceſſorum veſtrorum Miſſum veſtrum & ſcriptorem cum pergamena, & ibi de noſtro armario ipſa capitula accipiat atque conſcribat. Et vos deinde ſecundùm ipſa capitula Dei juſtitiam populique à Deo vobis commiſsi neceſſarias proclamationes legaliter emen-*
Ibid. tit. 36. c. 36. *dare ſollerti vigilantia procuretis.* Rurſum idem Karolus iſtam patris conſtitutionem renovavit anno DCCCLXIV. verbum è verbo deſcribens.

XVI. At non ſolùm Epiſcopos & Comites hæc cura reſpiciebat, ſed Miſſos etiam dominicos, ut vidimus, immo præcipuè iſtos, quia ad eorum officium pertinebat ſupplere negligentiam Epiſcoporum & Comitum eáque emendare quæ perperam ab illis acta eſſent in provinciis adversùs leges publicas. Inſtructio data Miſſis domi-
Lib. 2. Capitular. c. 27. nicis anno DCCCXXIII. cap. XXVII. ita loquitur: *Volumus etiam ut omnibus notum ſit quia ad hoc conſtituti ſunt ut ea quæ per capitula noſtra generaliter de quibuſcunque cauſis ſtatuimus, per Miſſos nota fiant omnibus, & in eorum procuratione conſiſtant, ut ab omnibus adimpleantur. Et ubi fortè aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non poſsit, aliquid de his quæ conſtituimus ac juſsimus remanſerit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit.*
Ibid. lib. 4. c. 72. Conſtitutio Ludovici Pij: *Vt Miſsi & unuſquiſque in ſuo miniſterio hæc capitula relegi faciant coram populo; & nota ſint omnibus, ne aliquis excuſationem habere poſsit. Et non priùs bannum exigant à quoquam homine donec omnibus hæc nota fiant.* Extat de eadem re alia Regum noſtrorum conſtitutio, Karoli nimirum aut Ludovici, in collectione Benedicti
Ibid. lib. 5. c. 260. & lib. 6. cap. 290. Levitæ, ubi ſic legitur: *Præcipimus Miſsis noſtris ut ea quæ à multis jam annis per capitularia noſtra in toto regno noſtro mandavimus agere, diſcere, obſervare, vel in conſuetudinem habere debeant, ut hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad ſervitium Dei & ad utilitatem noſtram vel ad omnium Chriſtianorum hominum profectum innovare ſtudeant, & quantum Domino donante prævalent, ad perfectum uſque perducant. Et nobis omnino adnuntient quis inde certamen bonum hoc adimplere habuiſſet, ut à Deo & à nobis gratiam habeat.* Ea de cauſa Karolus Calvus cùm edictum conſtitueret in Cariſiaco palatio anno DCCCLXI. ſtatuit ut
Capitula Karoli Calvi tit. 33. illud in palatio apud Cancellarium retineretur, & inde per Miſſos dirigeretur. *Propterea neceſſarium duximus*, inquit, *ut commendationem*

noſtram ex hoc ſcribere rogaremus, quæ ex more in noſtro palatio apud Cancellarium retineatur, & inde per Miſſos noſtros dirigatur; ut nemo per ignorantiam, nemo per induſtriam ab ea valeat deviare. Et in fine edicti iſta adduntur: *Hanc autem noſtram de præſenti tempore conſtitutionem, ſalva impoſtmodum prædeceſſorum noſtrorum conſtitutione, & in palatio noſtro & in civitatibus & in mallis atque in placitis ſeu in mercatis relegi, adcognitari, & obſervari mandamus.*

XVII. Poſt conſtitutam novam aliquam legem, ſolebant Reges noſtri jubere uti plurima illius exemplaria fierent, ut ea ratione conſervari poſſent & in publicum emitti. Karolus M. capitulare anni DCCCXII. conſtituens, quod datum eſt Miſſis dominicis ad exercitum promovendum, ita jubet in capite octavo: *Iſtius capitularij exempla quatuor volumus ut ſcribantur, & unum habeant Miſſi noſtri, alterum Comes in cujus miniſteriis hæc facienda ſunt, ut aliter non faciant neque Miſſus noſter neque Comes niſi ſicut à nobis capitulis ordinatum eſt. Tertium habeant Miſſi noſtri qui ſuper exercitum noſtrum conſtituendi ſunt. Quartum habeat Cancellarius noſter.* Ludovicus Pius in epiſtola generali de formula inſtitutionis canonicæ miſſa per provincias anno DCCCXVI. jubet ut formulæ illius exemplar apud armarium palatij detineatur, *ut eo probari patenter poſſit quis eam incurioſè tranſcripſerit, vel quis aliquam ejus partem detruncarit.* Idem in privilegio quod eodem anno conceſſit Hiſpanis qui in regnum Francorum perfugerant ut ſe Sarracenorum immanitati ſubtraherent, jubet ut illius conſtitutionis varia fiant exemplaria; *quorum unum in Narbona, alterum in Carcaſſona, tertium in Roſciliona, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, ſextum in Gerunda, ſeptimum in Biterris haberi præcepimus, & exemplar eorum in archivo palatij noſtri, ut prædicti Hiſpani ab illis ſeptem exemplaria accipere & habere poſſint, & per exemplar quod in palatio retinemus, ſi rurſum querela nobis delata fuerit, faciliùs poſſit definiri.*

XVIII. Verumenimverò quamquam univerſis impoſita eſſet neceſſitas ſervandarum conſtitutionum quæ in capitularibus continentur, quandam tamen eximiam auctoritatem obtinebant in cauſis eccleſiaſticis, adeo ut plurimus illis honor habitus ſit ab Epiſcopis & ab aliis divini muneris miniſtris, qui pari eos reverentia proſequebantur ac ſacroſanctos Conciliorum canones. Epiſcopi namque apud martyrium ſanctæ Macræ congregati anno DCCCLXXXI. de ſtatutis à ſe in hac ſynodi conditis ita loquuntur in præfatione: *Ab omnibus qui juſtè & piè in communione catholica Eccleſiæ, quæ Chriſti eſt corpus, vivere volunt, ea quæ ſequuntur, Domino mediante, obſervari decernimus, non nova condentes, ſed quæ à majoribus noſtris ſecundùm tramitem ſanctarum ſcripturarum ſtatuta, & à Chriſtianis Imperatoribus ac Regibus promulgata, & uſque ad hæc periculoſa noſtræ infelicitatis tempora fuere ſervata, quaſi lumina in malignorum hominum tenebras, quæ excæcant diffidentiæ filios, devocamus.* Sed inſigne in primis eſſe videtur teſtimonium Epiſcoporum apud Troſleium in pago Sueſſionico congregatorum anno DCCCCIX. qui

Regum capitularia vocant canonum pediſſequa, hòc loquendi modo,
quamvis non admodum Latino, ſignificantes ea ſecundum poſt ca-
nones locum habere in Eccleſia & pari cum canonibus auctoritate
Concil. Troſl. c. 3. vigere. *Itémque & canonum præcipiunt inſtituta*, inquiunt, *ſimúlque eorum*
pediſequa Regum capitularia, ſicut in libro primo capitulorum imperialium con-
tinetur capitulo XXVIII. *Vt Clerici & monachi, ſi inter ſe negotium aliquod*
habuerint, à ſuo Epiſcopo judicentur, & non à ſecularibus. Sanè Eccleſia
Formulæ promot. epiſcopal. tit. 18. c. 6. probavit capitularia imperialia tanquam regularia, ut Hincmarus do-
cet, id eſt, tanquam conſentanea regulis eccleſiaſticis & canonibus
quibus Eccleſia regitur, & ſecundùm illa voluit ut publica diſciplina
conſtaret. Eam ob cauſam Herardi Archiepiſcopi Turonenſis capitu-
la, quæ conſtat eſſe accepta & abbreviata ex libris capitularium, *ex-*
cerpta fuiſſe dicuntur *ex corpore ſanctorum canonum*; & capitula Iſaac
Epiſcopi Lingonenſis, quæ ſimiliter excepta ſunt ex tribus poſtremis
capitularium libris à Benedicto Levita collectis, *canones Iſaac* vocantur
To. 1. Spicileg. Dacher pag. 416. in chronico ſancti Benigni Divionenſis. *Compoſuit*, inquit auctor ejuſ-
dem chronici, *& librum qui dicitur* CANONES ISAAC, *eò quòd*
ex libris canonum utiliora quæque eligendo in unum volumen coartaverit. Ean-
Concil. Meld. c. 78. dem ob cauſam Epiſcopi ſynodi Meldenſis petunt à Karolo Calvo *ut*
capitula eccleſiaſtica à Domno Karolo Magno Imperatore necnon & à Domno
Ludouvico Pio Auguſto promulgata obnixè obſervari præcipiantur. Et in ſy-
nodo Ravennatenſi habita anno DCCCCIV. cui Ioannes Papa IX.
& Lambertus Imperator interfuerunt, ante omnia ita ſtatutum eſt de
obſervandis eorundem Principum capitularibus: *Si quis ſanctorum pa-*
trum regulas contempſerit, & glorioſiſſimorum Imperatorum, Karoli videlicet
Magni Imperatoris & Ludovici atque Lotharij, necnon & filij ejus Ludovici,
quæ de eccleſiaſticis decimis in eorum capitularibus ſtatuta atque ſancita ſunt non
obſervaverit, & qui dat & qui recipit, auctoritate ſanctæ ſedis apoſtolicæ &
ſanctione ſanctæ ſynodi excommunicationi ſubjaceat. Quam conſtitutionem
edicto ſuo confirmavit & explicavit idem Lambertus, ut inveni in
veteri codice MS. bibliothecæ Thuanæ, in quo ita legitur: *Item ex*
legibus Romanis à Domno Lamberto Imperatore promulgatis capitul. XI. *Si*
quis ſanctorum patrum regulas contempſerit, & glorioſiſſimorum Imperatorum
Karoli & Ludouvici atque Lotharij & Ludouvici filij ejus de decimis in eo-
rum capitularibus ſtatuta & ſancita non obſervaverit, eáſque alibi niſi in bap-
tiſmalibus Eccleſiis abſque conſenſu Epiſcopi dare tentaverit vel retinere præ-
ſumpſerit, & qui dat & qui recipit eiſdem conſtitutis percellatur. Quòd ſi
neque ſic correxerit, auctoritate & judicio ſanctæ ſedis apoſtolicæ modis omni-
bus ſubjaceat. In eodem codice Thuano extat conſtitutio ejuſdem
Lamberti *Vt omnis decimatio Epiſcopo vel ei qui ab eo ſubſtitutus eſt præ-*
beatur, quam Baronius cum aliquot aliis capitulis edidit ex codice
ſcripto Antonij Auguſtini & Ravennatenſis Concilij decretis ſubjecit,
Goldaſt to. 3 conſtitut. imperial pag. 199. Binius verò adtexuit Concilio Romano ejuſdem anni, putátque eſſe
canones Concilij anonymi ſive ignoti. Hunc ſecutus eſt Goldaſtus, qui
capitula iſta ait ſtatuta à Berengario Imperatore fuiſſe anno DCCCCIII.

in conventu Ticinenſi. Verùm capitula illa ex codice Antonij Auguſtini edita eſſe Lamberti Imperatoris nullus eſt dubitandi locus poſt teſtimonium codicis Thuani, præſertim ſi quis ſynodi Ravennatenſis conſtitutionem conferat cum ſanctione imperiali. Verùm ut ad id unde pauliſper digreſſi ſumus noſtra redeat oratio, ſicut Epiſcopi ac reliqui ex ordine eccleſiaſtico parem reverentiam tribuebant capitularibus & canonibus, ita Reges noſtri pari auctoritate ea pollere volebant, neque infringi aut violari tanquam ſuperflua ſinebant ab his qui ſacros canones ſibi ſufficere prædicarent. Nam quamvis leges civiles non dedignentur ſequi divinas regulas, ut Imperator Iuſtinianus ait, ſciebant tamen Principes noſtri leges quæ canonibus non adverſantur inviolatas eſſe debere, neque cuiquam licere legem perrumpere ab eis latam penes quos Deus voluit eſſe arbitrium legum condendarum. Itaque Karolus Calvus in capitulari Toloſano anni DCCCXLIV. poſt conſtituta capitula ad tranquillitatem publicam pertinentia, demum edicit ne Epiſcopi illa rejiciant prætextu canonum, tanquam illi ſibi ſatis ſupérque ſint. *Vt Epiſcopi*, inquit, *ſub occaſione quaſi auctoritatem habeant canonum, his conſtitutis excellentiæ noſtræ nequaquam reſultent aut negligant.*

Novell. 83. Vide etiam cap. 8. ext. de novi oper. ountiat.

Capitula Karoli Calvi tit. 5. c. 8.

XIX. Hæc tamen Karoli cura, ſi ſapientiam Epiſcoporum illius ævi paulò attentiùs conſiderare volumus, ſupervacanea fortaſſis videri poterit. Nam Epiſcopi, quòd ſatis intelligerent capitularia regalia eſſe utiliſſima ad conſervandam diſciplinam eccleſiaſticam, ut ſuprà vidimus, magnum illis honorem ubique habebant, ea aſſiduè legebant & pervolutabant, his utebantur in omnibus occaſionibus; denique, quod eſt omnino magnificum ad laudem & gloriam capitularium, decreta in illis perſcripta Epiſcopi tranſcribebant in Conciliis generalibus ac provincialibus, tum etiam in diœceſanis Presbyterorum ſuorum ſynodis. Neque verò ineunda in hoc loco eſt longa & ſcrupuloſa enumeratio capitulorum regalium quorum verba vel ſenſus repetiuntur in conſtitutionibus epiſcopalibus quæ poſt edita capitularia promulgatæ ſunt. Legantur tantùm ſanctiones Conciliorum & ſynodorum illius ævi, ſive quæ in Francia noſtra preſcriptæ ſunt, ſive quæ in Germania & in Italia, præcipuè verò Concilium Meldenſe, Remenſe apud ſanctam Macram, Moguntinum anno DCCCLXXXVIII. habitum, Colonienſe ſub Karolo III. Imperatore celebratum, Triburienſe, & Troſleianum, tum etiam capitula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis & Walterij Epiſcopi Aurelianenſis. Scilicet Epiſcopi multum operæ ponebant in diſcendis capitularibus, quia rationem de his reddere tenebantur in placitis generalibus, hoc eſt, in publicis regni conventibus, ut colligi poteſt ex epiſtola XXVIII. Frotharij Epiſcopi Tullenſis ad Hetti Archiepiſcopum Trevirenſem. *Nunc autem*, inquit, *in proximo eſt placitum, quo ſine dubio ſciſcitabitur de obtemperatione mandati ſui dominus mandati.* Præterea, quoniam eadem capitularia valde favorabilia

erant Eccleſiis & perſonis eccleſiaſticis, quæ hinc multum juvabantur & attollebantur, neceſſe erat illa ſcire, ut uſui eſſe poſſent quoties de conſervanda diſciplina eccleſiaſtica aut de rebus Eccleſiarum agi contingeret. Eam ob cauſam in codice capitulorum Karoli Calvi videmus Frodoinum Epiſcopum Barcinonenſem jura ſedis ſuæ adversùs Tyrſum Presbyterum Cordubenſem tuitum eſſe auctoritate capitularium Karoli Magni & Ludovici Pij. Sic Ermengaudus Epiſcopus Vrgellenſis, qui ſanctus fuit, eorundem capitularium præſidio recuperavit anno MXXIV. Eccleſiam quandam quam Abbas ſanctæ Cæciliæ Elinlitenſis pervaſerat. Et eadem tempeſtate conſultus ab Epiſcopo quodam provinciæ Remenſis, ut reor, Droco Bellovacenſis Epiſcopus quid agendum ſit de his qui Clericos verberant, poſtquam laudavit Epiſcopum quòd illos excommunicaſſet, ſubjunxit conſtitutionem quæ de ea re extat in libro ſexto capitularium. Capitularia enim, quod ſæpe dicendum eſt, erant valde favorabilia Eccleſiæ & utiliſſima, ut legitur etiam in teſtamento Adeledis cujuſdam, quæ anno XXV. regni Regis Henrici dedit inter alia Eccleſiæ Barcinonenſi *librum Karoli ſanctæ Eccleſiæ utillimum in tribus corporibus diviſum*, id eſt, ut ego quidem interpretor, poſtremos tres libros capitularium Karoli M. & Ludovici Pij, qui corpus capitularium conſtituebant etiam diviſi à quatuor prioribus, uti dicetur inferiùs ſuo loco.

Capitula Karoli Calvi, tit. 46 c. 1.

Appendix capitular. tit. 145.

Ibid. tit. 146.

XX. Adeo autem verum eſt capitularia eſſe favorabilia Eccleſiæ ut præterquàm quòd eorum decreta repetebantur & deſcribebantur in ſynodis Epiſcoporum, ut obſervatum etiam eſt ab Antonio Auguſtino, præterea qui collectiones canonum adornarunt ſequentibus ſeculis, veluti Regino, Burchardus, Ivo, & Gratianus, plurima ex capitularibus tranſtulerint in ſuas collectiones, aliquando ſuppreſſo vel ſuppoſito nomine, quemadmodum rectè monuit Franciſcus Florens vir literarum noſtrarum peritiſſimus. Et Regino quidem, Ivo, & Gratianus frequenter nominant capitularia. At Burchardus, cùm Reginonem compilaret, maluit audax eſſe & mendax & quæ hinc accipiebat capitula tribuere Conciliis quibuſdam aut patribus antiquis quàm Regibus noſtris, quòd Francorum appellatio, qua Reginonis atque Witikindi etiamnum ævo gloriabantur Reges Germanorum, uſurpari deſiiſſet ætate Burchardi, adeóque exuta à Saxonibus eſſet omnis capitularium iſtorum reverentia. Burchardus enim ſemel tantùm expreſſo nomine citat capitula Karoli Magni, ſic ut addat illa ab Epiſcopis collaudata fuiſſe apud Aquiſgranum, alioqui forſitan his non uſurus. Sed nos ejus fraudes alibi ſæpe deteximùs, tum ad Reginonem & Gratianum, tum etiam in Notis ad capitularia.

Ant. Auguſt. lib. 1. de emendat. Gratiani dial. 10.

Florentis diſſertat. jur. canon. pag. 170.

Burchard. lib. 1. c. 218. & ſeq.

XXI. Tametſi multa magnifica dicta hactenus ſint ad laudem & gloriam capitularium, nulla tamen res eorum dignitatem, majeſtatem, auctoritatem adeo commendat ac obedientia & obtemperatio Pontificum Romanorum, quos viri docti adnotarunt paruiſſe olim legibus Regum noſtrorum & earum obſervationi ſeſe obligaviſſe. Hu-

jus porrò rei probatio ſumitur ex epiſtola quadam Leonis quarti ad Lotharium Imperatorem ſcripta, quam Ivo & Gratianus recitant. Hæc ſunt ejus verba: *De capitulis vel præceptis imperialibus veſtris veſtrorúmque prædeceſſorum irrefragabiliter cuſtodiendis & conſervandis, quantum valuimus & valemus, Chriſto propitio & nunc & in ævum nos conſervaturos modis omnibus profitemur. Et ſi fortaſſe quilibet aliter vobis dixerit vel dicturus fuerit, ſciatis eum pro certo mendacem.* Hoc argumentum acerbè ac invidiosè tractat Carolus Molinæus in libro de origine, progreſſu, & excellentia regni & monarchiæ Francorum, perſtringens verbis aſperioribus ambitionem & uſurpationem ſequentium Pontificum Romanorum & cavillationem & impoſturas Canoniſtarum, qui non ſunt veriti præfatum Leonem arguere ignaviæ & timiditatis, quaſi metu ſic ſcripſerit & profeſſus ſit. Atque ut oſtendat vanam & ſtolidam eſſe eorum interpretationem, addit eundem Leonem quartum, Imperatori videlicet ſubjectum, coram Ludovico II. præfati Lotharij filio cauſam dixiſſe, ejúſque judicio ſeſe purgaſſe, noxæque ita exemptum eſſe, argumento capitis *Nos ſi incompetenter.* Demùm, ut notam timiditatis & ignaviæ amoveat à fama ejuſdem Leonis, affert exemplum Sarracenorum ab eo devictorum, quorum alij ſtrangulati fuerunt in portu Oſtiæ, alij in ſervitutem abrupti, quorum opera uſus eſt ad reſtauranda templa & mœnia urbis Romæ in præcedentibus Sarracenorum incurſionibus demolita. Certè ſi quis paulò attentiùs legerit quæ in geſtis pontificalibus leguntur de electione ejuſdem Leonis, is facilè animadvertet præcipuam illius cauſam fuiſſe metum Romanorum ex Sarracenis, propter quem illi magis in Leonem quàm in quemvis alium inclinarunt.

Ivo par. 4. c. 176. & lib 2 Panorm c. 149. Gratian. diſt. 10. c 9 *De capitulis.*

Molin. in lib de monarch Francor §. 123. & ſeq.

2. q 7. c. 41. *Nos ſi incompetenter.*

Vide Gratian 23. q. 8 c. 7. *Igitur.* & quæ illic adnotantur à Correctoribus Romanis.

XXII. Fatendum ſanè eſt iſtam Canoniſtarum adnotationem quam Molinæus refellit, neque veram eſſe neque honeſtam pro Leone & Pontifice ſedis apoſtolicæ. Sed conſiderandum eſt deteriore illam tempore in animos eorum intraſſe, cùm ij qui tum ſe ſtudiis literarum applicabant, nihil ferme diſcere poſſent niſi earum ignorantiam, excluſa videlicet penitùs & in exilium acta bonarum artium ac veteris præſertim hiſtoriæ cognitione. Itaque Baronius, neglecta ac ſpreta iſta Canoniſtarum opinione, aliam viam iniit expediendi ſe à difficultatibus quæ in hoc epiſtolæ Leonis fragmento occurrebant homini annales eccleſiaſticos ſcribenti in urbe Roma. Primùm igitur contendit hanc promiſſionem à Leone factam fuiſſe ex pacto & convento inter eum & Lotharium Ludovicúmque filium ejus Imperatores inito, iſtos liberam & canonicam electionem futuri Romani Pontificis promiſiſſe, & Leonem vice verſa pollicitum eſſe ſervaturum ſe illibata jura imperialia. Leonis porrò verba ad Imperatores hæc ſunt: *Inter nos & vos pacti ſerie ſtatutum eſt & confirmatum quòd electio & conſecratio futuri Romani Pontificis nonniſi juſtè & canonicè fieri debeat.* Illam porrò Leonis Papæ pollicitationem de conſervandis juribus imperialibus explicandam eſſe ait Baronius ex epiſtola Nicolai primi ad Mi-

Baron ad an. 847.

Ivo par. 5. c. 14 Gratian di. 63. c. 31. *Inter nos.*

chaëlem Imperatorem ſcripta, in qua legitur Pontifices pro cultu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uti.

XXIII. Adversùs hanc Baronij ſententiam ſive ſcriptionem multa reponi poſſunt quæ capitularium regiorum auctoritatem ſartam tectámque & illibatam præſtant. Nam primò manifeſtum eſt ex textu epiſtolæ Leonis delatam adversùs eum querelam fuiſſe ad Lotharium Imperatorem, tanquam is capitularia Regum Francorum contemneret. Ad quam criminationem ille, injuriam ſuam ulturus, ac ſui ſecurus, reſpondit ſe ea velle irrefragabiliter in ævum conſervare, magnum & impudens mendacium eſſe aſſeverans quicquid contrà dictum fuerat Imperatori. Hanc interpretationem, quæ alioqui manifeſta & cuivis obvia eſt, debemus Bartholomæo Brixienſi, cujus hæc ſunt verba: *Lotharius audiverat quòd Leo Papa nolebat leges ſervare imperiales. Vnde interrogavit de hoc Papam an eſſet verum. Quare Leo ſcribit ei, & dicit quòd ipſe vult leges obſervare irrefragabiliter, & qui aliter dicit, mendax eſt.* Deinde Baronius, quamvis paulò infrà fateatur Leonis verba eſſe intelligenda de libris capitularium, heic tamen, ubi de vero ſenſu agitur iſtius epiſtolæ, quæ in illa dicuntur de conſervandis capitulis & præceptis imperialibus, ea transfert ad jura imperialia, generalibus verbis minuens auctoritatem eorum quæ de capitularium obſervatione dicuntur. Denique jura illa imperialia explicat ex epiſtola Nicolai primi ad Michaëlem Imperatorem Conſtantinopolitanum, in qua nulla capitularium mentio extat neque extare poteſt, & in qua verbis tantùm generalibus ſcriptum eſt Chriſtianos Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uti, id eſt, ſubjacere quidem Pontifices legibus civilibus ratione rerum temporalium, non verò ratione perſonæ. Epiſcopos enim eſſe deos, & deos ab hominibus judicari non poſſe, ut aiebat Conſtantinus Imperator. Nam quòd Baronius ea Nicolai verba, ut congruere poſſent cum epiſtola Leonis quarti, interpretatus eſt de Pontificibus Romanis, cùm generaliter de omnibus Epiſcopis intelligi debeant, tam alienum eſt à ſenſu verborum Nicolai ut nihil alienius eſſe poſſit.

Gloſſa in c. 9. De capaulo. diſt. 10.

Nicol. 1. epiſt 8 & hinc apud Gratian diſt. 10 c. 8. *Quoniam.*

XXIV. Rurſum Baronius, ut opinionem ſuam de pacto facto inter Leonem quartum & Lotharium ac Ludovicum Imperatores confirmet, ait illum ea tempeſtate petiiſſe ab iiſdem Imperatoribus uti lex Romana deinceps ſuum robur propriúmque vigorem obtineret, annuiſſe porrò poſtulatis Papæ Lotharium, cujus decretum de ea re deſcribit ex libro ſecundo legis Longobardorum. Antequam verò iſtam Baronij obſervationem excutiamus, monendus eſt lector eam non eſſe Baronij, ſed Correctorum Romanorum, qui ad caput *Veſtram.* diſt. x. conjecturam fecerunt de re quam Baronius poſtea uti certam tradidit. Hæc ſunt verba Papæ: *Veſtram flagitamus clementiam ut ſicut hactenus Romana lex viguit abſque univerſis procellis, & pro nullius perſona hominis reminiſcitur eſſe corrupta, ita nunc ſuum robur propriúmque*

Ivo par. 4. c. 181. Gratian. diſt 10. c. 13. *Veſtram.*

propriúmque vigorem obtineat. Ivo & Gratianus, qui locum iſtum nobis conſervaverunt, nullam heic Ludovici mentionem faciunt, ſed Lotharij tantùm, tanquam ad illum ſolum ſcripta ſit epiſtola Leonis. Falſus eſt itaque aut fallere voluit Baronius cùm poſtulationem iſtam ad Lotharium & Ludovicum factam eſſe ſcripſit. Porrò decretum Lotharij quod Correctores Romani ac poſt eos Baronius exiſtimarunt datum eſſe ad poſtulationem Leonis quarti, quódque illi deſcripſerunt ex codice legis Longobardorum, diù antè promulgatum fuerat quàm idem Leo locaretur in ſede beati Petri. Conditum enim à Lothario fuit anno DCCCXXIV. tempore Eugenij ſecundi, ut legitur in veteri codice MS. bibliothecæ Thuanæ & in collectione canonum Cardinalis Deusdedit, ex qua Holſtenius capitulare edidit in quo caput iſtud continetur. Itaque etiam ex hoc capite corruit opinio Baronij de pactis initis inter Leonem Papam & Imperatores Lotharium & Ludovicum. Vide to. 1. capitular. pag. 328. & 1291.

XXV. Neque magis verum eſt quod ait Baronius eundem Leonem perviciſſe ne electio Romani Pontificis fieret niſi ex canonum præſcripto, & eoſdem Imperatores remiſiſſe confirmationem, quam ſibi vendicabant, Romani Pontificis electi vel qualecunque aliud jus quod ſibi in ejuſdem electione vel conſecratione arrogare tentaſſent. Nam ſi verba Leonis, quæ paulò antè recitata ſunt, abſque ullo præjudicio legantur, manifeſtum erit conſenſiſſe quidem Imperatores ut electio Romani Pontificis fieret *juſtè & canonicè*, ſed tamen eoſdem non abjeciſſe jura imperialia, immo illa expreſsè ſibi retinuiſſe cùm decreverunt uti ea electio *juſtè* fieret, id eſt, ſecundùm mores antiquos, ſervato jure imperatorio, ita ut electus Pontifex non priùs conſecretur quàm ſacramentum fidelitatis faciat coram Miſſis Imperatoris, qui *CANONICO RITV & conſuetudine ab Imperatore diriguntur*, ut legitur in Concilio Ravennatenſi. Atque id adeo certum eſt ut etiam mortuo Leone cùm Benedictus III. electus fuiſſet, *clerus & cuncti proceres*, ut legitur in geſtis pontificalibus, *decretum componentes, propriis manibus roboravere, &, ut conſuetudo priſca expoſcit, invictiſſimis Lothario ac Ludovico deſtinavere Auguſtis.* Denique idem Benedictus non antè ordinatus eſt quàm venientes in Vrbem Legati imperatorij, ejus electioni conſenſerunt. Ceterùm etiam diù poſt iſta tempora electiones Romanorum Pontificum indiguerunt præſentia eorundem Miſſorum, quemadmodum pluribus olim dictum eſt ad Agobardum. Vide to. 1. capitular. pag. 648.

XXVI. Verùm ut ad capitularia Regum noſtrorum redeamus, quamvis non reperiamus Romanos Pontifices qui ante & poſt Leonem quartum vixere pollicitos eſſe obſervaturos ſe leges in eiſdem capitularibus perſcriptas, hinc tamen facilè colligere poſſumus ſubjectos illis fuiſſe quòd & ipſi interdum capitularium obſervationem commendaverunt, & eorum cauſæ ac lites à judicibus imperatoriis judicatæ ſunt. Conſtat quippe Ioannem IX. in ſynodo Ravennæ

celebrata anno DCCCCIV. ſuggeſſiſſe Lamberto Imperatori, qui ſacero conventui intererat, uti capitula Karoli M. ſucceſſorúmque ejus inviolata eſſe juberet, & Lambertum edidiſſe decretum de ea re ſecundùm ſuggeſtionem Pontificis. Conſtat præterea litem de ſubjectione monaſterij Acutiani ſive Farfenſis in ducatu Spoletano, quæ erat inter Paſchalem primum Papam Romanum & monachos ejuſdem monaſterij, judicatam fuiſſe à judicibus imperatoriis anno DCCCXXIV. præſente & non repugnante Paſchali, illúmque acquieviſſe judicio quo libertas ejuſdem monaſterij ſancita eſt per præceptum imperiale. Extat illud in excerptis chronici Farfenſis à clariſſimo viro Andrea Ducheſnio editis.

XXVII. Sed nihil illuſtrius ad aſſerendam dignitatem & auctoritatem judiciorum imperialium afferri poteſt quàm id quod de Gregorio IV. narrat auctor ejuſdem chronici. Fortè ea tempeſtate Ludovicus Pius Imperator Legatos Romam miſit ad juſtitias faciendas Ioſephum Epiſcopum, ut reor, Eporedienſem, Leonem Comitem, & Adeldrandum, ac fortaſſe alios. Cùm illi reſiderent in judicio Romæ in palatio Lateranenſi, propoſita eſt coram eis controverſia de quibuſdam poſſeſſionibus quas Ingoaldus Abbas ejuſdem monaſterij Farfenſis aiebat pervaſas fuiſſe ab Hadriano & Leone Pontificibus Romanis, injuſtè verò retentas ab eorum ſucceſſoribus Stephano, Paſchali, & Eugenio. Cùm primo die finis cauſæ imponi non potuiſſet, res dilata eſt in poſterum. Tum verò auditis utriuſque partis rationibus ac maturè diſcuſſis, pronuntiatum eſt ſecundùm monaſterium. Verùm Gregorius Papa noluit ſtare judicatis, ſed à Miſſorum imperialium ſententia appellavit ad Imperatorem. In quo maximè elucet vis & amplitudo auctoritatis imperatoriæ. Iſtius memorabilis ac valde ſingularis hiſtoriæ memoriam debemus eidem chronico Farfenſi; cujus locum, licèt ſit valde prolixus, heic tamen integrum deſcribere operæ pretium eſſe putavi.

Chron. Farfenſe apud Ducheſn to. 3. pag. 656.

Dum Ioſeph Epiſcopus & Leo Comes Miſſi Domini Hludovici Imperatoris reſiderent in judicio Romæ in palatio Lateranenſi in præſentia Domni Gregorij Papæ, ibique adeſſet Leo Epiſcopus & Bibliothecarius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Theodorus Epiſcopus, Cyrinus Primicerius, Theophilaptus Nummiculator, Gregorius filius Mercurij, & Petrus Dux de Ravenna, & alij plurimi, venit Domnus Ingoaldus Abbas hujus monaſterij cum Audulfo Advocato, & retulit quòd Domni Adrianus & Leo Pontifices per fortiam invaſiſſent res hujus monaſterij, id eſt, curtem Corvanianum, & curtem ſancti Viti quæ eſt in Palmis, & curtem ſanctæ Mariæ in Vico novo, & curtem in Bariliano, cum rebus & familiis; unde tempore Stephani, Paſchalis, & Eugenij ſemper reclamaverat, & juſtitiam minimè invenire poterat. Tunc ipſi Miſſi & judices, quibus Dominus Imperator in urbe mandaverat ut de hoc facerent juſtitiam, præſente Domno Apoſtolico interrogaverunt Advocatum ipſius Apoſtolici nomine Gregorium quod exinde diceret. Qui dixit quòd ipſæ curtes ipſi monaſterio nihil pertinerent. Deinde

Advocatus Domini Abbatis oſtendit monimina ex ipſis, & continebatur in eis qualiter Inſilberga Abbatiſſa ſancti Salvatoris de Brixia eaſdem curtes in hoc monaſterio per ipſa monimina delegaverat, & aliud monimen quod Teudicus Dux eidem Anſilbergæ filiæ ſuæ donaverat, & præceptum Deſiderij Regis & Domini Caroli Imperatoris, quibus ipſas curtes cum omnibus ejus pertinentibus in hoc monaſterio confirmaverant. Tunc ſupradicti Miſſi & judices eos reguadiare fecerunt, fidei juſſores utriuſque ſecundùm ſuam legem ponentes, & ut alia die ad idem placitum redirent juſſerunt. Et ſic venit Domnus Abbas & ejus Advocatus unà cum teſtimoniis, quorum nomina ſunt Gradolfus, Guaſpertus de Reate, qui ſic teſtificati ſunt ut relatum eſt. Contra quæ prædictus Advocatus Pontificis nihil contrarium dixit nec potuit, quia boni homines viſi ſunt ei. Iterum venit Ioſeph Caſtaldus Reatinus cum bonis & veracibus hominibus; & interrogati per ſacramentum quod Domino Imperatori fecerant, teſtimonium ſupradictorum virorum laudaverunt, & quòd bene in omnibus recipi poſſent affirmaverunt; & ſeorſim interrogati ſunt. Quorum primus ait: Ego ſcio & bene memoror quoniam tempore Longobardorum & Domini Caroli Imperatoris ipſas curtes ad partem monaſterij vidi, & recordor ibi Præpoſitos Ioannem & Petrum & Chriſtianum monachos ipſius monaſterij uſque dum per fortiam prædicti Pontifices exinde tollere fecerunt. *Similiter reliqui dixerunt. Deinde venerunt boni & veraciores homines duodecim, id eſt, Ioannes, Clariſſimus, Metio, Teuto, Caſtinus, Audacius, Alboin Medicus, Gualiſpertus, Conſtantinus Notarius, Petrus, Fratellus, Hydericus Scabinus. Hi omnes interrogati quid de ipſa cauſa ſcirent, ſimiliter dixerunt. Poſt hæc Audulfus Advocatus juravit dicens:* Per iſta ſancta quatuor evangelia, quia ſicut iſti teſtes dixerunt, ita fuit verum. *Hæc ſupradicti Miſſi ſive judices audientes judicaverunt ut Gregorius Advocatus Pontificis redderet ipſas curtes Audulfo Advocato ad partem hujus monaſterij. quod facere noluit. Sed & ipſe Apoſtolicus dixit noſtro judicio ſe minimè credere uſque dum in præſentia Domini Imperatoris ſimul venirent.*

XXVIII. Ad confirmandam denique Francorum Principum legúmque Francicarum auctoritatem etiam in cauſis Epiſcoporum urbis æternæ, ſive illi actores eſſent, ſive defenſores, omitti non debet epiſtola Leonis Papæ ad Ludovicum Imperatorem, cujus fragmentum extat apud Ivonem & Gratianum. Sed antequam nos illud referamus, admonendum videtur epiſtolam iſtam Leoni quarto tribui à Gratiano, Conringium tamen putare illam eſſe Leonis tertij, eo in primis argumento quòd Leone quarto ſedente ſumma imperij penes Lotharium fuerit, non autem penes Ludovicum. Deinde apud neminem veterum ſcriptorum reperitur interceſſiſſe ſimultates aliquas inter Leonem quartum & Lotharium. At verò ex Eginhardi annalibus liquet commotum adversùs Leonem tertium fuiſſe Ludovicum Pium anno DCCCXV. quia cùm conſpirationem adversùm ſe initam detexiſſet, *omnes illius factionis auctores ipſius juſſu fuerant trucidati*, privata videlicet auctoritate ſua, cùm rem deferre debuiſſet ad aures Princi-

pis rerum domini. Addit Eginhardus Leonem purgare ſe ſtuduiſſe apud Ludovicum, miſſis ad eum Legatis. Probabile autem eſt ſcriptam miſſámque eodem tempore à Leone fuiſſe epiſtolam ad Ludovicum de qua heic nobis mentio eſt. Ceterùm Conringij conjecturam adjuvat Ivo Carnotenſis, qui epiſtolam illam à Leone ſimpliciter ſcriptam docet, neque Leonis tertij nec quarti numerum exprimens. Admonendum præterea neceſſariò eſt fuiſſe per ea tempora in urbe Roma judices imperiales illic aſſiduè morantes *ad deliberandas litigioſas contentiones*, & regiam dignitatem ſemper fuiſſe Romæ fuiſſeque confiniis uſque ad finem dierum ejuſdem Imperatoris, ut docet vetus ſcriptor qui ſub nomine Eutropij Longobardi ſolet laudari. Itaque quoties aliquæ tum cauſæ ſive leves ſive graves incidebant, judicabantur à judicibus imperatoriis. Quòd ſi quis ſibi injuriam factam eſſe quereretur, *mittebatur pro tali negotio legatus ab Imperatore qui diligenter examinaret rei veritatem*, ut ait idem auctor. Cùm ergo quidam Romani, ut ego quidem arbitror, malè tractati à Leone fuiſſent contra legis ordinem, querelámque propterea ſuam adversùs eum ad Ludovicum Imperatorem velut ad ſupremum dominum retuliſſent, iſtéque hauddubiè Leonem redarguiſſet, miſſurúmque ſe eſſe legatos ſcripſiſſet qui rei veritatem inquirerent, Leo ad eum reſcripſit pariturum ſe eorum judicio, rogans tamen Principem ut viros ſapientes & Deum timentes mittat. *Nos ſi incompetenter aliquid egimus*, inquit, *& in ſubditis juſtæ legis tramitem non conſervavimus, veſtro ac Miſſorum veſtrorum cuncta volumus emendare judicio: quoniam ſi nos, qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certè non veritatis diſcipuli, ſed, quod dolentes dicimus, erimus præ ceteris erroris magiſtri. Inde magnitudinis veſtræ magnopere clementiam imploramus ut tales ad hæc quæ diximus perquirenda Miſſos in his partibus dirigatis qui Deum per omnia timeant & cuncta quemadmodum ſi veſtra præſens fuiſſet imperialis gloria diligenter exquirant. Et non tantùm hæc ſola quæ ſuperiùs diximus quærimus ut examuſſim exagitent, ſed ſive minora ſive etiam majora illis ſint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur exam ne quatenus in poſterum nihil ſit quod ex eis indiſcuſſum vel indiffinitum remaneat.*

Ivo par. 5. c. 22. Gratian. 2. q. 7. c. 41. *Nos ſi incompetenter.*

XXIX. Putant plerique interpretes juris canonici & theologi ſcholaſtici, præſertim verò ij quibus aut origo aut mens fuit Italica, iſta ſpectari non debere tanquam ſi Papa fuerit ſubjectus auctoritati Imperatoris, ſed quia præ nimia humilitate ſe ſponte ſubjicere voluit ejus judicio, adeóque opus hoc eſſe, ut ipſi loquuntur, ſupererogationis, & non debiti. poſſe enim Papam ex humilitate & pro bono pacis ſubmittere ſe judicio alterius. Iſtam interpretationem hauſiſſe illos conſtat ex gloſſa iſtius noſtri capitis, quam poſtea verbis magnificis, ut ferme amat poſterior adulatio, multùm amplificarunt. *Quidam*, inquit auctor gloſſæ, *conquerebantur de Leone Papa apud Ludovicum de injuria eis facta. Papa committit ſe imperiali juriſdictioni, & rogat Ludovicum Imperatorem ut tales nuntios mittat ad hæc inquirenda qui Deum*

timeant & qui vicem imperialis gloriæ ſic examinent & diffiniant ut nulla poſſit in poſterum dubitatio remanere, etiamſi majora opponantur ei quàm ea quæ dicta ſunt. Et mox addit: *Hîc Papa ſe ſubjicit aliorum judicio. quod facere poteſt, ut ff. de juris. om. ju. eſt receptum.* Aiunt conſtans eſſe neminem à minore judicari poſſe, Papam eſſe ſuperiorem Imperatore & omnibus Regibus ac Principibus, cum nullius judicio præterquam divino obnoxium eſſe, & ipſum debere de omnibus judicare. Confundunt videlicet ſpiritualem Romani Pontificis auctoritatem cum temporali, & cauſas ejus civiles non diſtinguunt à criminalibus, cùm tamen maximum inter hæc omnia diſcrimen ſit. Etenim ut fatendum eſt illum eſſe patrem ſpiritualem Regum ac Principum Chriſtianorum, & ipſius perſonam judicari non poſſe à judicibus ſecularibus, ita certum eſt, quemadmodum ex his quæ hactenus dicta ſunt colligi abundè poteſt & ex pluribus aliis veterum temporum monumentis, Romanorum Pontificum cauſas civiles ad forum ſeculare pertinuiſſe antiquitus quandiu Romam in ſua poteſtate habuerunt Reges & Imperatores, hoc eſt, uſque ad mortem Ludovici II. Imperatoris. Immo accuſationes adversùs eos inſtitutas cognitioni Principum aliquando ſubjectas fuiſſe oſtendere videtur, ni fallor, exemplum Paſchalis primi. Etenim cùm ſeditio quædam facta eſſet Romæ anno DCCCXXIII. comprehensíque ac capite truncati fuiſſent Theodorus Romanæ Eccleſiæ Primicerius & Leo Nomenclator, *& hoc ideo eis contigiſſet*, ut ait Eginhardus, *quòd ſe in omnibus fideliter erga partes Lotharij juvenis Imperatoris agerent*, dicerentque nonnulli *vel juſſu vel conſilio Paſchalis Pontificis rem fuiſſe perpetratam*, Ludovicus Pius Imperator legatos qui de cauſa iſta cognoſcerent Romam miſit Adalungum Abbatem monaſterij ſancti Vedaſti & Hunfridum Comitem Curienſem. *Legati Romam venientes*, inquit idem Eginhardus, *rei certitudinem aſſequi non potuere, quia Paſchalis Pontifex ſe ab hujus facti communione cum magno Epiſcoporum numero* (id eſt, cum XXXIV. Epiſcopis & Presbyteris & Diaconibus quinque, ut Theganus tradit) *jurejurando purgavit, & interfectores prædictorum, quia de familia ſancti Petri erant, ſummopere defendens, mortuos velut majeſtatis reos condemnabat, juréque cæſos pronuntiabat.* Cùm itaque ſic ſatisfactum eſſet Imperatori, & rurſum Paſchalis ad eum excuſationem ſuam miſiſſet per Legatos, accuſatio ultrà progreſſa non eſt. Ex quibus omnibus intelligi poteſt accuſationes quæ fiebant per illas tempeſtates adversùs Pontifices Romanos, cùm de homicidij crimine agebatur, ad Imperatores delatas fuiſſe, miſſóſque ab illis legatos qui rei veritatem inquirerent. Nam ſi nulla in hujuſcemodi rebus erat auctoritas Imperatoris, cur Leo III. legatos ad Ludovicum Pium miſit, qui ei *de iis quæ domino ſuo objiciebantur per omnia ſatisfecerunt*? Cur Paſchalis duas ad eum legationes miſit ut innocentiam ſuam probaret? Cur ſe jurejurando purgavit coram judicibus imperatorijs? Iſta enim omnia neque gratis neque ſponte fieri conſueverunt, præſertim à ſummis poteſtatibus. Sanè Imperatorum

dominatus & principatus hauddubiè non tam gratus quàm gravis erat Epiſcopis Romanis illorum temporum, quia monarchia temporalis Romanæ Eccleſiæ jam tum ſurgebat & lacertos validè movebat. Itaque tandem poſt varios conatus, cùm poſt mortem Ludovici II. Imperatoris Karolus Calvus Francorum Rex evocatus ab illis fuiſſet objecta ſpe imperij Romani, *veniens Romam*, inquit Eutropius Longobardus, *renovavit pactum cum Romanis, perdonans illis jura regni & conſuetudines illius. Removit etiam ab eis regias legationes, aſſiduitatem vel præſentiam apoſtolicæ electionis. Quid plura? Cuncta illis contulit quæ voluerunt, quemadmodum dantur illa quæ nec rectè acquiruntur nec poſſeſſura ſperantur. Ab illo autem die honorificas conſuetudines regiæ dignitatis nemo Imperatorum, nemo Regum acquiſivit.*

XXX. Quod autem ait Eginhardus Paſchalem Papam ea de cauſa defenſionem homicidarum ſuſcepiſſe *quia de familia ſancti Petri erant*, & mortuos, velut majeſtatis reos, jure cæſos dixiſſe, aliquam difficultatem habet. Nam actio violatæ majeſtatis in eum tantùm intendi poteſt qui conſpirationem facit adversùs Principem vel adversùs rempublicam. At iſti nihil hujuſcemodi commiſerant. Immo cæſi propterea dicuntur *quòd ſe in omnibus fideliter erga partes Lotharij juvenis Imperatoris agerent.* Reos porrò majeſtatis fuiſſe dictos quia majeſtatem Pontificis læſerant putari non poteſt. Tametſi enim daremus verum ac ſincerum eſſe privilegium quod Romanæ Eccleſiæ conceſſum eſſe volunt à Ludovico Pio, cujus fragmenta extant apud Ivonem & Gratianum, ſemper tamen conſtaret ſupremum Romanæ urbis dominum fuiſſe, non Papam, ſed Imperatorem, adeóque crimen majeſtatis in Paſchalem Papam committi non potuiſſe. Quippe Ludovicus Paſchali & ſucceſſoribus ejus uſque ad finem ſeculi tribuens civitatem Romanam & tot amplas ditiones quibus hodie illius ſucceſſores potiuntur, ſibi retinuit ſupremum dominatum in civitates regionéſque conceſſas: *ſalva ſemper ſuper eoſdem ducatus*, inquit, *noſtra in omnibus dominatione & illorum ad noſtram partem ſubjectione.* Fortaſſis ergo dicendum eſt ſeditionem cœptam fuiſſe per Theodorum & Leonem, à quibus familia ſancti Petri laceſſita fuerit ac læſa, ac propterea crimen majeſtatis commiſſum ab illis fuiſſe quia vim & manus eis intulerant qui erant in ſpeciali defenſione Romani Pontificis, quos tum æqualibus privilegiis ornatos fuiſſe cum illis qui erant in ſpeciali defenſione Imperatoris colligi poſſe videtur ex capitulis quæ Lotharius Imperator anno DCCCXXIV. addidit ad limina beati Petri, in quibus hæc primo loco leguntur: *Conſtituimus ut omnes qui ſub ſpeciali defenſione Domni Apoſtolici ſeu noſtra fuerint ſuſcepti, impetrata inviolabiliter utantur defenſione. Quòd ſi quis in quocunque violare præſumpſerit, ſciat ſe periculum vitæ ſuæ incurſurum.*

To. 1. capitular. pag. 594.

To. 2. capitular. pag. 317.

XXXI. Hactenus de capitularibus Regum noſtrorum déque eorum dignitate & auctoritate generaliter egimus, & quomodo iiſdem etiam Roma & Romani Pontifices ſubjecti eſſent. Nunc ſuſcepti operis ratio poſtulat ut de Karolo Magno, fundatore illo & auctore

florentiſſimi Francorum imperij, déque capitularibus ab eo promulgatis nonnulla ſeorſim dicamus. Exiſtimavit illuſtriſſimus Cardinalis Baro- Baron. ad an. 801.
nius parciſſimum illum fuiſſe in novis condendis legibus, adeo ut cùm tamdiu vixerit Rex atque Imperator, regnavit enim per annos ſex & quadraginta, perpauca tamen legum capita ſanxiſſe dicatur. Et Baronij quidem opinionem confirmare videtur Eginhardus in vita ejuſdem Karoli ſcribens eum, cùm animadverteret multa legibus populi ſui deeſſe multáque in illis inveniri repugnantia, cogitaſſe quæ deerant addere & repugnantia tollere, ſed nihil aliud ab eo factum eſſe quàm quòd pauca capitula & ea imperfecta legibus addidit. Hæc ſunt verba Eginhardi: *Poſt ſuſceptum imperiale nomen, cùm adverteret multa legibus populi ſui deeſſe, (Nam Franci duas habent leges plurimis in locis valde diverſas) cogitavit quæ deerant addere, & diſcrepantia unire, prava quoque ac perperam prolata corrigere. Sed in iis nihil aliud ab eo factum eſt quàm quòd pauca capitula & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum quæ ſub ejus dominatu erant jura quæ ſcripta non erant deſcribere ac literis mandari fecit.* Iſta inquam favere videntur opinioni Baronij. Ego tamen putaverim ita intelligenda eſſe ut dicatur Karolus, poſtquam factus eſt Imperator, cogitaſſe de emendandis conciliandiſque legibus populorum ſibi ſubjectorum, ceterùm deſtinata executum non eſſe, ac nonnulla tantùm addidiſſe legibus illis. Nam capitula quædam adjecit legi Salicæ & legi Ripuariorum ac fortean aliis. Iſta tamen non impediunt quin plurimas conſtitutiones generales ſanciverit quibus teneri voluit omnes nationes ſibi ſubjectas.

XXXII. Sanè Ioannes Aventinus in annalibus Boiorum notat il- Aventin.
lum jus aſſiduè ſumma diligentia dixiſſe, nonnunquam manè, dum lib. 4. pag. 368. 371.
indueretur ac calciaretur. Addit autem: *Noctu dum in cubili cubaret,* primæ edit.
capiti pugillares ſupponebat; ſi quippiam utile (ut fieri in lectulo ſolet) in mentem veniebat, adnotabat, ne memoria laberetur. Accepiſſe hanc obſervationem videtur Aventinus ex Concilio habito apud martyrium ſanctæ Macræ in diœceſi Remenſi anno DCCCLXXXI. in quo iſta leguntur: *Karolus Magnus Imperator, qui regnum Francorum nobiliter ampliavit* Concil. apud S. Macr. c. 8.
& per annos quadraginta ſex feliciter rexit, & ſapientia tam in ſanctis ſcripturis quàm & in legibus eccleſiaſticis & humanis Reges Francorum præceſſit, nullo unquam tempore ſine tribus de ſapientioribus & eminentiſſimis conſiliariis ſuis eſſe patiebatur, ſed viciſſim per ſucceſſiones, ut eis poſſibile foret, ſecum habebat, & ad capitium lecti ſui tabulas cum graphio habebat, & quæ ſive in die ſive in nocte de utilitate ſanctæ Eccleſiæ & de profectu ac ſoliditate regni meditabatur, in eiſdem tabulis adnotabat, & cum eiſdem conſiliariis quos ſecum habebat inde tractabat, & quando ad placitum ſuum veniebat, omnia ſubtiliter tractata plenitudini conſiliariorum ſuorum monſtrabat, & communi conſilio illa ad effectum perducere procurabat. Sic de Alexandro Severo Imperatore narrat in vita ejus Ælius Lampridius illum leges de jure populi & fiſci moderatas & infinitas ſanxiſſe, neque ullam conſtitutionem ſanciviſſe ſine viginti juriſperitis & doctiſſimis ac ſapienti-

bus viris. At quod apud Aventinum & in ſynodo apud ſanctam Macram legitur Karolum Magnum noctu, dum in cubili cubaret, capiti ſuo pugillares ſuppoſuiſſe, & quæ illi tum in mentem veniebant ſcribere ſolitum, confirmatur quidem auctoritate Eginhardi, ſed tamen ita ut illa cura Karoli coërceatur ad ſolam artem ſcribendi, ad quam diſcendam Karolus ſerò venerat. *Tentabat & ſcribere*, inquit Eginhardus in libro de vita ejus, *tabuláſque & codicellos ad hoc in lectulo ſub cervicalibus circumferre ſolebat, ut cùm vacuum tempus eſſet, manum effigiundis literis aſſuefaceret. Sed parum proſperè ſucceſſit labor præpoſterus ac ſerò inchoatus.*

XXXIII. Sed ut ad Baronium redeamus, quem paulò antè diximus in ea fuiſſe ſententia ut exiſtimaret Karolum Magnum fuiſſe parciſſimum in condendis novis legibus & perpauca legum capita ſanxiſſe in tot annorum ſpatio per quos & regnavit & imperavit, obſervandum eſt neminem Regum Francorum veteris ævi tot leges tuliſſe quot Karolus promulgavit, & plures ſolius Karoli leges nunc ſupereſſe quàm ceterorum Regum qui ante & poſt eum vixere uſque ad Hugonem cognomento Capetum. Nam præter legem Salicam & ceteras, quibus ille pondus auctoritatis ſuæ addidit, præter capitula ſparſim relata in libris capitularium & in codice legis Longobardorum, quorum originem reperire nequivimus, habemus pluſquam ſexaginta conſtitutiones ab eo editas variis temporibus, ſive cùm Rex tantùm eſſet, ſive poſteaquam Imperatoris nomen aſſumpſit. Quòd ſi leges ab eo latæ conferantur cum iis quæ à poſteris ejus ſancitæ ſunt, facile eſt deprehendere in illis ſublime & erectum Karoli ingenium, in iſtis labentem atque inclinatam Karolinæ gloriæ magnitudinem ac ſplendorem. Et ſanè mirum non eſt virum tantum, qui multum operæ poſuit in condendis optimis legibus & in conſtituenda bona diſciplina, qui, ut Benedictus Levita ait, *cunctorum vicit inclita geſta patrum*, ceteros Principes ſupergreſſus eſt & longo poſt ſe intervallo reliquit. Vicit gentes immanitate barbaras, Chriſti regnum valde amplificavit, cleri mores collapſos emendavit, Eccleſias, præcipuè verò Romanam, amplis latifundijs, poſſeſſionibus, ac privilegijs locupletavit, auxit, ornavit. Bonarum præterea literarum ſtudia revocavit, ſcholas publicas inſtituit, ceteris bonis artibus honorem habuit, earum profeſſores præmiis decoravit. Deficeret me tempus ſi cunctas maximi Principis virtutes enarrare, ſi ſingula illuſtria ejus facinora recenſere vellem. Itaque ſuperſedeo, & ad capitularia me rurſum converto.

To. 2. Capitular. pag. 251 Lupus Ferrar. epiſt. 1

XXXIV. Fuit nuper vir doctus qui exiſtimavit Karoli Magni capitula non fuiſſe recepta in epiſcopatu Turonico ævo Herardi Archiepiſcopi Turonenſis, vel ſi recepta fateri neceſſe ſit, non ita tamen iſtud intelligi debere ut eorum gratia morem Eccleſiæ ſuæ de feſtis diebus obſervandis immutandum eſſe autumarit Turonicus Præſul Herardus. Fundum autem fundamentúmque iſtius ſuæ opinionis accepit

Thiers de feſtor. dier. imminut. cap. 13.

accepit ex capite LXI. capitulorum quæ idem Herardus edidit anno DCCCLVIII. in ſynodo ſua diœceſana; in quo cùm dies feſti commemorentur qui à fidelibus Chriſtianis obſervandi ſunt, quidam eorum omittuntur quos Karolus Magnus coli juſſit in capite CLXIV. (ut habet editio Pithœana) ſive, ut noſtra, capite CLVIII. libri primi capitularium, veluti paſchalis feſti commemoratio, dies dominica, beatæ Mariæ virginis adnuntiatio & nativitas, tres Rogationum dies, & octava epiphaniæ; Pentecoſtes porrò uno tantùm die celebranda proponitur. Ego neutram ex his duabus viri clariſſimi conjecturis veram eſſe puto. Conſtat quippe Cæſarodunum Turonum fuiſſe tum in medio regni Francorum, eam urbem fuiſſe numeratam inter metropoles regni Karoli, habitum illic Concilium anno DCCCXIII. juſſu ejuſdem Karoli, & Landrannum Turonenſem Archiepiſcopum fuiſſe conſtitutum Miſſum dominicum in pago Turonenſi anno DCCCXXIII. unà cum Ruotberto Comite ad imperandam & urgendam capitulorum regalium executionem. Ad feſtos dies quod attinet, quæ de prætermiſſis dicuntur ab eodem viro docto, ea minimum aut nihil habent difficultatis. Etenim quæ Herardus omiſit in capite LXI. ea in aliis locis commemoravit, paſchale videlicet feſtum capite XCVII. dominicum diem capite ſecundo. Pentecoſtes venerationem in capite XCVII. conjungit cum Paſchate, ita ut octo dies Paſchæ feriari oportere dicat, de Pentecoſte non dicat. Sed iſta quæ videtur repugnantia tolli debet per caput XXXV. libri ſecundi capitularium, ex quo caput iſtud Herardi abbreviatum eſt. In capite autem illo libri ſecundi ſancit Ludovicus Pius Imperator, Magni filius, ut dies dominicus Paſchæ cum honore & ſobrietate colatur, & ut ſimili modo tota illa hebdomada obſervetur. Deinde addit: *In Pentecoſte ſimiliter ut in Paſcha.* Mirum porrò non eſt eum prætermiſiſſe adnuntiationem & nativitatem beatæ Mariæ virginis, cùm nulla horum feſtorum mentio habeatur in capitularibus, è quibus Herardus excerpſit conſtitutiones ſuas ſynodales. Ac de nativitate quidem conſtat eam diem non fuiſſe publico cultu celebratam ævo Karoli Magni. Concilij verò Remenſis acta ſub Sonnatio, quorum auctoritate idem vir doctus utitur ut oſtendat eam obſervari juſſam ante tempora Herardi, non ſunt extra controverſiam, & adeo ſubleſtæ valdéque dubiæ fidei viſa Sirmondo ſunt ut ea indigna putaverit quæ in collectionem veterum ſynodorum Galliæ referrentur. Adnotat præterea vir clariſſimus Rogationum tres dies imperari à Karolo Magno in loco paulò antè laudato ex libro primo capitularium, & de illis tamen ſilere Herardum. Primò certum eſt nullam Rogationum triduanarum mentionem fieri in libro primo capitularium, ſed in quinto tantùm, ubi ſic legitur: *Placuit nobis ut letania major obſervanda ſit à cunctis Chriſtianis diebus tribus.* quod ſumptum eſt ex canone trigeſimo tertio Concilij Moguntiaci extremis Karoli Magni temporibus celebrati. Deinde, tametſi verum eſſet mentionem iſtiuſmodi Rogationum fieri in

To. 1. Capitular. pag. 488. Ibid. pag. 641.

Lib. 5. capitular. c. 150.

e

libro primo capitularium, non æquè verum eſſet omiſſas illas fuiſſe ab Herardo. Quamvis enim de his non loquatur in capite LXI. diſertè tamen de diebus Rogationum agit in capite XCV. Rogationum etiam vocabulo utens, licet non extet in capite laudato libri quinti capitularium & in Additione III. unde Herardus caput iſtud ſuum conflavit. De octavis epiphaniæ fateor veram eſſe obſervationem, & prætermiſſas omnino eſſe in capitulis Herardi. At non inde tamen colligi poteſt capitula Karoli Magni neglecta tum fuiſſe in epiſcopatu Turonico. Error fortean librarij fuit, qui, ut ſæpe videmus in antiquis libris, octavas epiphaniæ omiſit propter vicinitatem vocis epiphaniæ.

XXXV. Capitularium itaque regalium magna ubique erat auctoritas, par cum ſacris canonibus reverentia. Duravit autem uſus eorum per aliquot ſecula, nimirum uſque ad Gratiani tempora, immo etiam, ut videtur, uſque ad regnum Philippi IV. cognomento Pulchri Francorum Regis. Neque in regno tantùm Francorum valebant, ſed in Germania quoque & in Italia. Ac de Germania quidem fidem faciunt plurima veteris ævi monumenta, præcipuè verò decretum Ottonis Magni Germaniæ Regis datum apud Franconofurt anno DCCCCLII.
1 Appendix Reginon c. 53. in quo *Capitularium præcedentium Regum inſtitutis coram poſitis* ſtatutum eſt ne oppreſſio virginum aut viduarum vel raptus ab ullis hominibus fiat. Apud Italos diutiùs obſervata fuiſſe quàm apud Germanos multa probant, ſed in primis collectio canonum ac decretorum à Gratiano compoſita, in qua perſæpe referuntur conſtitutiones ex capitularibus Regum noſtrorum deſcriptæ, uti jam obſervatum eſt à viris eruditiſſimis. Objici tamen poſſet Gratianum ſua non accepiſſe ex libris capitularium, ſed ex decreto Ivonis Epiſcopi Carnotenſis; quem compilaſſe videtur, adeòque ex capitulis à Gratiano laudatis argumentum ſumi non poſſe ad probandum capitularia Regum Francorum cognita fuiſſe Italis ævo Gratiani. Sanè verum videri poſſet Gratianum ex Ivone deſcripſiſſe capita collectionis ſuæ quæ referuntur ex capitularibus, niſi certis indiciis oſtenderemus eum quædam ex capitularibus deſcripſiſſe quæ apud Ivonem non extant. Deſcripſit enim Karoli Magni conſtitutionem qua renovavit Conſtantini Imperatoris legem de epiſcopali judicio. Hanc porrò Karoli conſtitutionem accipere non potuit ex Ivone, apud quem non habetur. Accepit
Gratian. 11. q. 1. c. 37. *Volumus.* igitur ex capitularibus, ut ipſemet docet his verbis: *Hæc ſi quis antiquata contendat quia in Iuſtiniani Codice non inveniuntur ita inſerta, per Carolum renovata cognoſcat, qui in ſuis capitularibus ait inter cetera: Volumus atque præcipimus ut omnes &c.*
Lib 6. capitular. c. 366. Raynald. ad an. 1203. §. 58. At Innocentius III. ex Gratiano maniſeſtè deſcripſit in epiſtola ſcripta anno MCCIV. ad Archiepiſcopos & Epiſcopos per Franciam conſtitutos, quæ extat in libro ſecundo Decretalium, in qua inter cetera ita habetur: *Vt illud humiliter omittamus quod Theodoſius ſtatuit, & Karolus innovavit, de cujus genere Rex ipſe* (Philippus Auguſtus) *noſcitur deſcendiſſe: Quicunque videlicet litem habens &c.*
Cap *Novit* ext. de judicus. Ex Gratiano ſimiliter acceperunt Gregorius IX.

& Innocentius IV. quæcunque dicunt de iſta Conſtantini lege à Karolo Magno confirmata & renovata. Tum enim non recurrebant ad fontes, ſed cuncta ex Gratiano, ſuppreſſo ejus nomine, deſcribebant. Vide Notas ad capitularia pag. 1132.

XXXVI. Francos noſtros par erat diutiùs retinere uſum capitularium quàm ceteras nationes, cùm propter eos præcipuè fuiſſent condita, & ab eorum Regibus ſancita. Itaque non ſolùm Roberti Regis ævo, ac deinde ſub Philippo primo, ut notum eſt ex epiſtolis & ex collectionibus canonicis Ivonis Epiſcopi Carnotenſis, eorum auctoritas paſſim valuit, ſed etiam, uti dicebamus, regnante Philippo IV. cognomento Pulchro. Vidimus enim veteres membranas in quibus deſcriptum erat Concilium provinciale habitum Avarici Biturigum anno MCCLXXXVI. quas nobiſcum humaniſſimè pro ſuo more communicavit vir clariſſimus Antonius Vyon Herovallius. In capite autem XXXII. illius Concilij ſtatuitur ut *dies dominici & feſta cum omni cura & diligentia præcipiantur ab omni ſervili opere obſervari.* In fine verò conſtitutionum inſertum reperitur caput LXXV. libri primi capitularium, ſed mutato ſtilo, hoc modo: *Dies dominicus ita obſervandum eſt ut .... nes & Miſſarum ſollempnia & ea quæ ad........... tur, videlicet ut nec opera ſervilia in eo ag.......* *.... as colant, nec campos arent, nec meſſem .... num ſiccent, nec ſepem faciant, nec ſilvam...... pent, nec arbores cædant, nec ortos faciant, niſi cibi vel frigoris neceſſitate, ſet r....... molant ullo modo, nec panem quoquant, nec in petris laborent, nec domus conſtruant, nec carra moveant, nec ad mercata conveniant, nec venationes exerceant. Item feminæ opera extrilia non faciant, veſtimenta non capulent, nec conſuant, nec lavent, nec linant, linum non batant, nec lanam carpere præſumant, nec berbices tondant, ut omnibus modis bonorum requies die dominico fiat.*

XXXVII. Iſta quamvis certa ſint, vera nihilominus eſt ſententia illuſtriſſimi viri Petri de Marca Archiepiſcopi Pariſienſis, qui docet capitularium uſum interruptum fuiſſe ſub initia tertiæ Regum noſtrorum familiæ; quoniam mutatio rerum publicarum & regiæ auctoritatis imminutio, quæ tùnc evenere, neceſſariò poſt ſe traxerunt legum receptarum abrogationem, quæ non aliis fundamentis niti poſſunt quàm columnis quibus regia dignitas ſuſtinetur. Bellorum enim Normannicorum & civilium occaſione factum eſt ut Ducum, Comitum & Marchionum præfecturæ, quæ in arbitrio Regis antea erant, propriæ cujuſque fierent & hereditariæ. Hinc introducta varia jura municipalia, ne quid ex veteri ſupereſſet quod novis poſſeſſoribus officere poſſet. Ita paulatim receſſum eſt à cognitione capitularium, ad eámquè eorum ignorantiam ventum quæ regnabat ante initium poſtremi ſeculi. Sed tandem, cùm clariſſimum illud literarum ſydus affulſiſſet Franciſcus primus Francorum Rex Chriſtianiſſimus, cui literæ iſtis noviſſimis temporibus non minus debent quàm olim debuerunt Karolo Magno, excitata ſunt hominum ingenia ad diverſas artes diverſaque ſtudia, excuſſæ veteres bibliothecæ, Marca lib. 5. hiſt. Bearn. c. 1. §. 7.

revocatæque à tenebris ſunt veterum lucubrationes quæ antea latebant. Tum verò reductæ in lucem ſunt leges capitularium, à Germanis primùm, deinde à noſtris hominibus.

XXXVIII. Primus, ut arbitror, capitularium ſive conſtitutionum Karoli Magni auctoritatem dias in luminis oras poſt longam oblivionem protulit Beatus Rhenanus anno MDXXXI. qui plurima ex codice legum Francicarum, cujus vetera exemplaria extare ait in variis Germaniæ bibliothecis, deſcripſit in libro ſecundo rerum Germanicarum. Tum Ioachimus Vadianus anno MDXXXVI. in libro ſexto aphoriſmorum de euchariſtia pag. 215. Anſegiſi Abbatis Lobienſis collectionem expreſſis verbis commemorans. *Extat*, inquit, *apud nos Sangalli antiquus Anſegiſi Abbatis Lobienſis codex, in bibliotheca templi majoris, in quo hæc quæ modò citavimus ad verbum leguntur.* nimirum ut Presbyter euchariſtiam ſemper habeat paratam propter infirmos. Anno dein MDXLV. Vitus Amerpachius librum conſtitutionum Karoli Magni emiſit in lucem Ingolſtadij, ut dicemus infrà ſuo loco. Triennio pòſt Ioannes Tilius, qui Briocenſis dein & Meldenſis Epiſcopus fuit, aggreſſus eſt editionem capitulorum Karoli Magni & Ludovici Pij, non tamen perfecit neque emiſit. Tum verò primùm audiri cœpit nomen capitularium, cùm antea dicerentur ſimpliciter conſtitutiones Karoli Magni ſive leges Francicæ. Sequenti anno, qui fuit nonus & quadrageſimus poſt milleſimum à nativitate Chriſti, Carolus Molinæus emittere parans ſtylum Parlamenti Pariſienſis à ſe emendatum & locupletatum, ait in præfatione ſe quædam inſignia capita adjeciſſe ex conſtitutionibus Karoli Magni & Ludovici Pij; *quarum exemplar habeo*, inquit. Eadem repetit in notis marginalibus ad ſtylum eundem parte 3. tit. 50. Exiſtimandum tamen non eſt exemplar illud quo Molinæus utebatur eſſe unum ex illis quæ Tilius edi curavit. Nam præterquàm quòd Molinæus, tum in additionibus ad ſtylum Parlamenti, tum etiam in tractatu de origine, progreſſu, & excellentia regni & monarchiæ Francorum, & in commentario ad edictum Henrici ſecundi contra parvas datas, capitularia ſive conſtitutiones Karoli Magni & Ludovici Pij ſemper laudat ſecundùm numeros in antiquis exemplaribus adnotatos, quos Tilius in editione ſua mutavit, docet præterea Molinæus in eodem tractatu de excellentia regni Francorum §. 115. & in præfatione commentarij ad edictum Henrici II. contra parvas datas §. 7. ſe exemplar illud ſuum habuiſſe ex regiſtris regiis. Scio hanc Molinæi adnotationem ſublatam eſſe à tractatu de excellentia regni Francorum in poſtremis editionibus operum Molinæi, initio facto ab ea quæ Pariſiis prodiit anno iſtius ſeculi duodecimo. Qui enim tum curabant editionem illam, hanc ſibi licentiam permiſerunt ut quantum vellent auferrent, mutarent, adderent. Nam, exempli gratia, numeros capitularium in vetuſtis Molinæi editionibus notatos emendarunt ad Pithœanam capitularium editionem, quæ diù poſt extinctum Moli-

næum prodiit. Et cùm ille in paragrapho 119. ejuſdem tractatus de monarchia Francorum ita ſcripſiſſet, *Item lib. 4. capitularium, ſequentia capitula quæ Anſegiſus ponit in libello primo ſuæ compilationis, videlicet cap. 95. modis omnibus & ſub mulcta in capitulis contenta prohibuerunt ne pueri ſine voluntate parentum tonſurentur vel puellæ velentur, & cap. 109. ne puellæ infantulæ ætatis velentur antequam eligere ſciant quid velint*, iſti ſic pro ſua audacia repoſuerunt. *Præterea lib. 4. capitul. ſuorum ſequentes articulos conſcripſerunt, quos Anſegiſus lib. 1. ſuæ compilationis adjunxit his verbis cap. 101.* [*poſtremæ editionis Pariſienſis, quam ſumus ſequuti*] *Ne pueri verò ſine voluntate parentum tonſurentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum eſt: & qui hoc facere tentaverit, mulctam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis conſtitutis continetur perſolvere cogatur. Et cap. 107. Ne verò puellæ indiſcretè velentur, placuit nobis etiam de ſacris canonibus qualiter obſervandum ſit hic inferre. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio cap. 16. continetur ut non ante 25. annos conſecrentur.* Debuerant iſti, ut integram Molinæi ſcriptionem referrent, addere caput 115. libri primi capitularium ex editione Pithœana, quod eſt 109. in noſtra, in quo ita legitur: *Vt infantulæ ætatis puellæ non velentur antequam illæ eligere ſciant quid velint.* Multiplex itaque in hoc loco fuit temeritas eorum qui iſtam operum Molinæi editionem curarunt. Primùm, quòd verba Molinæi non retinuerunt, aliáque pro illis ſubſtituerunt quæ Molinæi non ſunt, ut patet etiam ex tractatu eodem Gallicè ſcripto, in quo idem omnino ſenſus & idem verborum ordo, etiam in ipſorum editione, reperitur qualis legitur in loco illo Molinæi à nobis relato ex veteri editione. Deinde, quòd cùm Molinæus conſultò abſtinuerit à referendis integris capitularium locis quæ heic commemorat, iſti illa contra mentem auctoris inſeruerint. Tertiò, quòd poſtremæ capitularium editionis Pariſienſis mentionem fecerint in textu Molinæi; cujus certum eſt nullam debuiſſe fieri mentionem, quoniam illa, uti jam obſervavimus, diù poſt extinctum Molinæum prodiit. Denique quòd illa, quam ſibi ſumpſerant, emendandi ſupplendíque Molinæi auctoritate abuſi, poſtremam iſtius paragraphi partem omiſerint. Atque hæc quidem omiſſio fieri potuit per negligentiam. At mutatio quæ facta eſt in paragrapho 115. in quo omiſerunt verba Molinæi dicentis ſe libros capitularium habuiſſe ex regiſtris regiis, ea verò facta conſilio eſt ab iis qui putarent iſtam admonitionem non eſſe neceſſariam poſtquam libri capitularium verſabantur in omnium manibus, adeóque neceſſe deinceps non eſſe indicare loca ubi reperiri poterant. Nam Molinæus ita illic ſcripſerat: *Et originaliter habetur in Capitulari, cujus è regiſtris regiis copiam habeo.* Hanc clauſulam omnino deleverunt editores Pariſienſes; qui tamen eam retinuerunt in eodem tractatu Gallicè ſcripto. Vnde colligere licet quàm bona fide verſati illi ſint in editione operum Molinæi.

XXXIX. Ante annum DCCCXXVII. capitularia Regum

noſtrorum nondum relata fuerant in unum volumen, ſed ſeparatim perſcripta habebantur in ſchedulis & membranulis. Tum verò Anſegiſus Abbas collegit aliquot Karoli Magni & Ludovici Pij capitularia, ne obſivioni traderentur, ut ipſe ait, eáque in quatuor libros digeſſit. Credunt plerique Anſegiſum hunc Abbatem fuiſſe Lobienſem, perſuaſi auctoritate Sigeberti, qui de eo ita ſcribit ad annum DCCCXXVII. *Anſegiſus Abbas Lobienſis edicta Imperatoris Karoli Magni & Ludouvici filij ejus ad eccleſiaſticam legem pertinentia in duobus libellis digeſſit. Idem edicta eorundem ad mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digeſſit.* Hanc opinionem poſtea confirmavit & propagavit Ioannes Trithemius. Sed ego neminem Sigeberto antiquiorem reperi qui iſta tradat. Immo Fulcuinus, vetuſtus auctor, qui originem & hiſtoriam monaſterij Lobienſis deſcripſit, veterúmque Abbatum Lobienſium ſeriem dedit, nullam Anſegiſi mentionem facit, neque etiam Ægidius Waulde, qui anno ſeculi iſtius vigeſimo octavo vitam ſancti Vrſmari & hiſtoriam ejuſdem monaſterij vulgavit collectam ex veteribus monumentis Lobienſibus vicinarúmque Eccleſiarum & monaſteriorum. Vehementer autem falluntur qui putant illum fuiſſe primùm Abbatem Lobienſem, multòque magis ij qui eum pôſtea Senonenſem Archiepiſcopum fuiſſe contendunt extremis Karoli Calvi temporibus. Quamvis enim conſtet eum qui Senonenſis Archiepiſcopus fuit, Abbatem antea fuiſſe, confundi tamen non debet cum collectore capitularium. Neque verò neceſſe eſt eorum qui ita ſentiunt argumenta refellere, quos teſtimoniis graviſſimis obruere facile eſſet. Sufficiet auctoritas viri celeberrimi iſtarúmque rerum peritiſſimi Iacobi Sirmondi, qui de Anſegiſo ita ſcribit in epiſtola ad Domnum Conſtantinum Caietanum Abbatem ſancti Baronti: *Par fuit in Anſegiſo; qui Caroli & Ludovici Regum capitula collegit, quorundam hallucinatio. Cùm enim Anſegiſum hunc Lobienſem in Cameracenſium diœceſi Abbatem fuiſſe ex Sigeberto conſtet longèque diverſum ab Anſegiſo Senonum Archiepiſcopo, quamquam is etiam Abbas ante epiſcopatum fuerat, ſed alterius in Bellovacis monaſterij cui à ſancto Michaële nomen, non defuerunt tamen qui utrumque Anſegiſum confunderent & digeſtorum in libros capitulorum laudem Archiepiſcopo perperam tribuerent.*

Extat apud Labbeum to. 2 de ſcriptorib. eccleſ. pag. 692.

XL. Ex his quæ dicta hactenus ſunt colligitur ambigi meritò poſſe an vera ſit eorum ſententia qui Anſegiſum noſtrum volunt fuiſſe Abbatem Lobienſem. In chronico Fontanellenſi, quod in tomo tertio Spicilegij Dacheriani editum eſt, reperio Anſegiſum Abbatem Fontanellenſem conſtitutum à Ludovico Pio, virum fuiſſe doctum ac librorum amatorem, quorum magnam copiam reliquit in monaſterio Fontanellenſi & in Flaviacenſi, cujus etiam Abbatem fuiſſe docet auctor ejuſdem chronici. Exiſtimare itaque fortaſſis liceret Anſegiſum Abbatem, qui capitularia Regum collegit, eum eſſe qui Fontanellenſis Abbas fuit, & obiit anno DCCCXXXIV.

XIII. Kalend. Auguſti, poſtquam eam abbatiam per annos decem & ampliùs rexiſſet.

XLI. Collectio illa capitularium ab Anſegiſo Abbate confecta ſtatim auctoritatem magnam obtinuit, quòd eam Ludovicus Pius Imperator ſuam fecerit. Etenim ille in conſtitutionibus editis poſt annum DCCCXXVII. referens verba vel ſenſum legum à patre ſuo Karolo aut à ſe antehac editarum, reperiri illa ſcribit in capitulari. quo nomine intelligit collectionem Anſegiſi. Veluti in capitulari Wormatienſi anni DCCCXXIX. tit. I. cap. V. *Ita enim continetur in capitulare bonæ memoriæ genitoris noſtri in libro I. cap.* CLVII. *Vt qui Eccleſiarum beneficia &c.* Et paulò pòſt: *Item in capitulare noſtro in libro* II. *cap.* XXI. *de eadem re.* Et infrà in capite nono ejuſdem capitularis Wormatienſis: *Quicunque de rebus Eccleſiarum, quas in beneficium habent, reſtaurationes earum facere neglexerint, juxta capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis conſtitutum eſt, ſic de illis adimpleatur, id eſt, in libro* IV. *capitulo* * XXXVIII. *De opere & reſtauratione Eccleſiarum &c.* Et in titulo ſecundo ejuſdem capitularis cap. I. *De beneficiis deſtructis hoc obſervetur quod in capitulare priori continetur, id eſt, in libro* IV. *capitulo* XXXVI. *Quicunque beneficium &c.* Ibidem cap. VIII. *Hoc obſervetur & teneatur quod in priori capitulari noſtro conſtitutum eſt, id eſt, in libro* IV. *capitulo* XXX. *Quicunque liber homo &c.* Et titulo III. cap. I. *Hoc obſervetur & teneatur quod in capitulare priori conſtitutum eſt, id eſt, in libro* IV. *capitulo* XIII. *Si quis ex levi cauſa &c.* Item cap. V. *Ita teneatur ſicut in capitulare Domni Karoli Imperatoris continetur in libro* III. *capitulo* XL. *Vt nullus ad placitum &c.* Et paulò pòſt: *Item de eadem re in capitulare noſtro in libro* IV. *capitulo* LV. *De placitis ſiquidem &c.* Et in capite octavo ejuſdem tituli: *De faidis coërcendis hoc obſervetur & teneatur quod in capitulare noſtro in libro* IV. *capitulo* XXV. *continetur. Si quis aliquâ neceſſitate cogente &c.*

* Vide Notas ad capitularia pag. 1190.

XLII. Karolus quoque Calvus eandem collectionem ſæpe laudavit tanquam publicum legum Francicarum codicem regia auctoritate & uſu publico receptum. Referenda ſunt loca ex capitulis ejus quæ id probant quod nos diximus. Titulo XXXVI. cap. I. *Comites Epiſcopis & miniſtris Eccleſiæ in eorum miniſteriis adjutores in omnibus fiant ſicut in capitulari prædeceſſorum ac progenitorum noſtrorum continetur, in ſecundo libro capitulo* XXIII. *&c.* Ibidem cap. IV. *Volumus & expreſſè mandamus Comitibus noſtris ut ſicut in* XXIV. *capitulo ſecundi libri capitulorum deceſſorum noſtrorum continetur &c.* Cap. VIII. *Vt denarij ex omnibus monetis meri ac bene penſantes, ſicut in capitulari prædeceſſorum ac progenitorum noſtrorum Regum libro quarto* XXXII. *capitulo continetur.* Cap. IX. *Perjurus puniatur ſicut in capitulari deceſſorum ac progenitorum noſtrorum continetur in fine capituli decimi ex tertio libro.* Cap. XVIII. *Si autem in immunitatem vel poteſtatem aut proprietatem alicujus potentis confugerit, ſecundùm quod in tertio libro capitularis* XXVI. *capitulo continetur &c.* Cap. XIX. *Mercata die dominico in nullo loco habeantur, ſicut in primo libro capitulorum capitulo* CXXXVI. *habetur.* Cap. XX. *Secundùm legem puniantur, ſicut in*

ſine capituli decimi ex libro tertio capitulorum habetur. Cap. XXII. *Conſiderare volumus diſcretionem quam deceſſores noſtri Reges in quarto libro capitulorum poſuerunt capitulo* LVII. *decernentes.* Cap. XXV. *Et quoniam in præfatis capitulis continetur in libro tertio capitulo* LXXV. *ut nullus ſine permiſſu regio bruniam &c.* Cap. XXVII. *Heribannum juxta diſcretionem quæ in progenitorum noſtrorum tertio libro capitulorum capitulo* XIV. *continetur perſolvant.* Cap. XXVIII. *Ad noſtram regiam partem componant ſicut in præfato capitulorum libro tertio capitulo* XV. *&* LXXXVI. *& in libro* IV. *capitulo* XXXVI. *habetur.* Infrà in eodem capite: *ſicut in capitulis libri primi capitulo* CXXXII. *&* CXXXIV. *& in libro* II. *capitulo* XXXI. *& in libro quarto capitulo* XIX. *continetur.* Cap. XXXIV. *Continetur tamen in tertio capitulorum libro capitulo* XXIX. *de homine libero &c.* Titulo XL. cap. IX. *ſicut in libro primo capitulorum avi & patris noſtri & ſicut in capitulis patris noſtri anno* XVI. *imperij ejus factis continetur.* Titulo XLV. cap. I. *Qui talem forbannitum receperit, ſecundùm quod conſtitutum eſt in capitularibus avi & patris noſtri in libro tertio, ſi francus eſt &c.* Ibidèm cap. III. *fiat de illis ſicut in capitulari avi & patris noſtri continetur in libro* III. *capitulo* XLVII. *Et ſi jam de latrocinio revicti ſunt, fiat de illis ſicut de revictis. Si autem illis adhuc vita perdonata non fuit, & revicti non ſunt, & res & mancipia vel mobile habent, fiat de illis ſicut in quarto libro capitulorum capitulo* XXIX. *dicitur.* Citat præterea frequenter idem Karolus capitularia Karoli Magni & Ludovici Pij. Sed nos ea tantùm loca ſelegimus in quibus illa laudat ex collectione Anſegiſi, ut oſtenderemus illam fuiſſe authenticam & regia auctoritate firmatam.

XLIII. Collectionis autem iſtius hic ordo eſt ut in primo quidem libro; ut Anſegiſus ipſe admonet in præfatione ſua, poſita ſint capitula Karoli Magni ad ordinem pertinentia eccleſiaſticum, in ſecundo capitula eccleſiaſtica Ludovici Pij, in tertio capitula Karoli ad mundanam pertinentia legem, in quarto denique ea quæ Ludovicus Pius fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis. Quæ res non ſatis animadverſa plures viros doctos in errorem impulit, qui ſecundum & quartum capitularium libros putaverunt eſſe Karoli Magni. Sed & illud admonendum eſt, iſtos duos libros Ludovico & Lothario ipſius filio tribui in quibuſdam vetuſtis Anſegiſi exemplaribus; cùm tamen certum ſit, ut rectè obſervavit Petrus Pithœus, nihil heic Lotharij proprium eſſe, & duos iſtos libros omnino compoſitos eſſe ex capitulis ſolius Ludovici; ſi priores duas appendices libri quarti exceperis, quæ ſumptæ ſunt ex capitulis Karoli M. quæ omiſſa ab Anſegiſo fuerant in prioribus libris. Ceterùm tametſi inſtitutum Anſegiſi fuerit ut in primo libro poneret tantùm capitula Karoli Magni, certum tamen eſt permixta per errorem ab illo fuiſſe quædam capitula Ludovici Pij, caput nimirum LXXIX. & ſequentia uſque ad CIV. quæ ſumpta ſunt ex capitulis quæ anno DCCCXVI. ſancita à Ludovico Pio ſunt. Cauſa autem iſtius erroris, ut alibi dicimus, alia eſſe non poteſt quàm quòd cùm duo Karoli Magni

Vide Notas ad Capitular. pag. 1121.

Ibid. pag. 1059.

capitula

capitula deprehendiſſet in fronte capitularis quod anno DCCCXVI. à Ludovico Pio conditum eſt, putavit cetera quoque ejuſdem edicti capita Karoli eſſe. Redit autem poſtea Anſegiſus ad inſtitutum ſuum. Nam caput CV. cum ſex ſequentibus ſumpta ſunt ex primo capitulari anni DCCCV. ſequentia quatuor ex ſecundo capitulari ejuſdem anni, caput CXVI. cum decem ſequentibus ex quinto capitulari anni DCCCVI. ſequentia ſeptem ex ſexto capitulari ejuſdem anni. Quinque capita quæ poſtea leguntur, deſcripta ſunt ex ſecundo & tertio capitulari anni DCCCIII. Caput CXXXIX. ſumptum eſt ex capitulis quæ anno DCCCIX. edita ſunt. Originem & fontes eorum quæ poſtea ſequuntur uſque ad caput CLIX. reperire non potui. At quatuor ultima capita ejuſdem libri primi accepta ſunt ex primo capitulari anni DCCCX.

XLIV. Quoniam verò Anſegiſus plurima Karoli Magni ac Ludovici Pij capitula prætermiſerat, abſtinueratque præterea à referendis Pippini & Karlomanni conſtitutionibus, quarum tamen frequens uſus erat, Benedictus Levita Moguntinenſis hanc in ſe curam ſuſcepit circa annum DCCCXLV. ut capitularia in unum colligeret & in tres libros diſtribueret. Exiſtimavit Baronius, ac poſt eum alij, collectionem illam à Benedicto confectam fuiſſe ex præcepto Concilij Meldenſis, quoniam idem Concilium, ut ſuprà vidimus, à Karolo Calvo poſtulaverat *ut capitula eccleſiaſtica à Domno Karolo Magno Imperatore necnon à Domno Ludovico Pio Auguſto promulgata obnixè obſervari præcipiantur.* Verùm rectè admonuit Hermannus Conringius falſam eſſe eorum ſententiam qui collectionem iſtam juſſu Concilij Meldenſis factam putant. Rectè inquam. Etenim cùm illa facta ſit in regno Ludovici Germaniæ Regis, extra quod Meldenſis civitas erat poſita, exiſtimari nullo modo poteſt Benedictum Diaconum Moguntinum aggreſſum fuiſſe opus iſtud juſſu Epiſcoporum alterius regni. Præterea idem Benedictus verbis minimè ambiguis docet ſe collectionem illam adornaſſe juſſu Otgarij Archiepiſcopi Moguntini. Nam poſtquam locutus eſt de quatuor libris ab Anſegiſo collectis, poſtea addit:

Baron. ad an. 845. & 847.

Concil. Meld. c. 78.

Conring de orig. jur German. c. 15. 17.

Autcario demum, quem tunc Mogontia ſummum
Pontificem tenuit, præcipiente pio,
Pòſt Benedictus ego ternos Levita libellos
Adnexi, legis quîs recitatur opus.

XLV. Neque verò recens neque ratione carens eſt querela doctorum virorum, qui aiunt hanc Benedicti collectionem confuſam eſſe & compoſitam ex variis centonibus. Attamen veram non puto eorum ſententiam qui ſcribunt illum dolo malo heic uſum & capitula à ſe collecta variis in locis adulteraſſe & interpolaſſe in gratiam Romanæ ſedis, ac proptereà uſum ſcrinio Eccleſiæ Moguntinæ, ubi cuſa ſint capitularia & inveſtigatæ eorum fodinæ. Ego faciliùs crediderim illum collegiſſe primùm capitula quæ citra controverſiam edita ſunt à Regibus, tum ea quæ ab ipſis vel eorum juſſu, ut ſuprà monuimus, ab Epiſcopis aut viris doctis excerpta ſunt ex libris divinæ ſcripturæ,

f

ſicut ea ſparſim in eorum mixta capitulis reperit, ut ipſa Benedicti verba ponamus, & quæ excerpta ab eiſdem ſunt, ex canonibus ſacrorum Conciliorum, ex decretis Romanorum Pontificum, ex dictis ſanctorum patrum, ex conſtitutionibus ſynodalibus Epiſcoporum Gallicanorum, ex Codice Theodoſiano ſive Aniani interpretationibus, Pauli ſententiis, Iuliani Anteceſſoris Novellis, codice legum Wiſigothorum, ex lege Salica, ex lege Ripuariorum, & ex lege Bajuvariorum. Ex his enim omnibus locis conſarcinata eſt illa Benedicti collectio, confuſè ſanè facta, nullo ſervato temporum ordine, mutatis etiam ſœpe verbis capitum quæ illic referuntur. At non propterea cenſeo culpandum eſſe Benedictum, cùm ipſe nos monuerit ſe capitula illa ſic confuſa & indigeſta ſparſim inveniſſe, & eorum quidem nonnulla habuiſſe paria initia & imparem finem, quædam verò pares fines, ſed non paria initia, in quibuſdam autem minus, & in quibuſdam plus, & ideo ſe illa dimiſiſſe ſicut invenerat, id eſt, nihil mutaſſe, nihil addidiſſe aut detraxiſſe. Tantum autem abeſt ut ego Benedictum culpari debere cenſeam ut etiam multum ei nos debere putem, abſque cujus diligentia & labore careremus hodie pleriſque ſanctiſſimis & optimis Principum noſtrorum conſtitutionibus quæ alibi non reperiuntur.

XLVI. Prodiit illa & uſu publico recepta eſt, non ſolùm in regno Germaniæ, ſed etiam in Francia noſtra, ante annum Chriſti octingenteſimum quinquageſimum octavum. Nam cùm eo anno Herardus Archiepiſcopus Turonenſis capitula ſua ediderit, magnámque eorum partem abbreviaverit ex illis quæ in collectione Benedicti habentur, manifeſtum eſt illa uſum fuiſſe. Poſtea Iſaac Epiſcopus Lingonenſis capitula quoque ſua collegit ex iiſdem tribus Benedicti Levitæ libris. Laudantur denique frequenter capitula ejuſdem collectionis in Concilio apud ſanctam Macram, in Troſleiano, & ab Hincmaro, Regin one, Fulberto, & Ivone. Nam de Burchardo ſilere me debere puto: quia tametſi multa acceperit ex illa Benedicti collectione, maluit eſſe mendax, ut ſœpe monuimus, quàm capitularia Regum noſtrorum laudare. Quonam autem modo intelligenda illa ſint quæ Benedictus Levita ait de capitulis regalibus auctoritate apoſtolica roboratis, fusè dictum eſt ſuperiùs, neque ea heic repeti opus eſt.

XLVII. Antequam verò à Benedicti collectione recedamus, ſupervacaneum non erit admonere illam, cùm facta eſſet diù poſt Anſegiſum, non ſemper unum cum iſtius lucubratione corpus conſtituiſſe, & librum capitularium qui nobis eſt quintus, primum aliquando numeratum fuiſſe apud veteres. Teſtis erit Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis in opuſculo XLVIII. quod inſcriptum eſt *De Presbyteris criminoſis de quibus approbatio non eſt*. Illic enim referens caput XXXV. libri quinti capitularium, qui eſt primus Benedicti Levitæ, ita ait: *Quid de Presbyteris criminoſis de quibus approbatio non eſt agendum ſit, in libro primo capitulorum Domni Karoli Imperatoris Auguſti capite trigeſimo quarto ſcriptum eſt: Hoc*

nobis magno cum ſtudio retractandum eſt &c. Et Concilium Troſleianum habitum anno DCCCCIX. referens caput CCCCXXVII. libri ſexti capitularium, qui eſt ſecundus Benedicti, ait: *Quapropter in libro capitularium ſecundo capitulo CCCCXXVII. ita ſancitur: Omnibus nos ipſos corrigentes &c.* Præterea Iſaac Epiſcopus Lingonenſis collectionem ſuam adornavit ex ſolis tribus libris capitularium à Benedicto Levita editis. Habuimus autem vetuſtiſſimum codicem ſancti Arnulphi Metenſis, in quo deſcripta ſunt plurima capitula excerpta ex illis tribus Benedicti libris, & in fronte eorum quæ ex libro ſexto accepta ſunt ita ſcriptum eſt: *Ex capitularibus glorioſiſſimorum Imperatorum Domni Karoli & Domni Hludouvici libro ſecundo.* Et paulò poſt: *Item in eodem ex lege veteris teſtamenti.* Rurſum infrà, ubi caput CLXXXII. libri quinti deſcribitur, poſitum eſt in titulo: *Item in eiſdem* (id eſt, in capitularibus) *ex libro primo: Vt Epiſcopi poteſtatem habeant &c.* Denique in chartulario Eccleſiæ Barcinonenſis reperimus, uti ſuprà adnotatum eſt, Adeledim quandam anno XXV. regni Regis Henrici dediſſe eidem Eccleſiæ *librum Karoli ſanctæ Eccleſiæ utillimum in tribus corporibus diviſum*, id eſt, collectionem Benedicti in tres libros diviſam. Si iſta obſervata fuiſſent à doctiſſimo viro Mariano Victorio, non tribuiſſet Anſegiſo librum quintum capitularium. *Extat*, inquit, *apud Anſegiſum Abbatem ſynodus quædam ſub Carolo Magno celebrata, in qua de hujuſmodi precibus mentio his verbis habetur: Vt nemo ſacerdotum populi ſibi peccata confitentium ſine auctoritate canonum judicare præſumat.* quod eſt caput CXVI. libri quinti. Neque leviùs aberrant qui libros omnes capitularium in quibus extant conſtitutiones Karlomanni, Pippini, Karoli Magni, & Ludovici Pij, ſic laudant tanquam ſolius Karoli Magni eſſent, paſſim ita ſcribentes: *Karolus M. libro quarto &c. capitularium.*

Mar. Victor de ſacram. confeſſ. pag. 139.

XLVIII. Poſt ſeptem libros capitularium ſequuntur additiones quatuor, in quibus bene multa reperiuntur quæ neque apud Anſegiſum extant neque apud Benedictum. Putavit Sirmondus illas fuiſſe compoſitas à Benedicto Levita. Verùm ille nullam illarum mentionem facit in præfatione ſua; & quamvis in codice Bellovacenſis Eccleſiæ tres poſteriores additiones legantur poſt libros Anſegiſi & Benedicti, & in Tiliano reperiantur etiam poſt librum ſeptimum pleraque capitula trium ultimarum additionum, in vetuſtiſſimis tamen exemplaribus Petri Pithœi & Iacobi Sirmondi, in quibus nihil eſt Benedicti Levitæ, quatuor additiones adjunctæ reperiuntur poſt libros quatuor Anſegiſi. Illud etiam notandum eſt in hoc loco, additionem primam non haberi in codice Tiliano, neque in Bellovacenſi, nec in Palatino. In iſtis tamen duobus ultimis deſcriptam fuiſſe antiquitus, tanquam partem faceret libri ſeptimi, hinc colligitur quòd in titulis eidem libro ſeptimo præfixis in eiſdem duobus codicibus ſequuntur conſequentibus numeris lemmata capitum primæ additionis, ita ut additis ad CCCCLXXVIII. capita libri ſeptimi capitibus octuaginta primæ additionis, conſurgat nume-

Sirmond. in Notis ad capitularia pag. 752. & 754.

rus DLVIII. capitulorum. Et ſanè ita antiquitus obtinuiſſe in aliquot locis colligitur etiam ex iiſdem exemplaribus Pithœi & Sirmondi, in quibus tametſi nulli alij libri capitularium deſcripti ſint præter quatuor priores cum quatuor additionibus, in initio tamen primæ additionis ita ſcriptum eſt: *CAP. CCCCLXXVIII. Vt Abbates &c.* Iſtud ipſum colligi poteſt ex Ivone, qui referens

Ivo par. 1. c. 133. caput decimum ſextum primæ additionis, accepiſſe ſe illud ait *ex capitularium libro VII. cap. CCCCXCIIII.* ut legitur in vulgatis Ivonis editionibus & in vetuſtiſſimo codice MS. ſancti Victoris Pariſienſis.

Concil. Trosl. c. 3. Quò etiam fortaſſis reſpiciebant Epiſcopi in Concilio Troſleiano congregati anno DCCCCIX. quum caput primum capitularis anni DCCCXVII. referentes, illud laudant ex capitularibus. Attamen licèt iſtud ſit certiſſimum, æquè verum eſt collectionem Benedicti Levitæ terminari in capite CCCCLXXVIII. in his verbis: *Maximè trium ultimorum &c.* Itaque capitula primæ additionis inſerta ſunt libro ſeptimo poſt tempora Benedicti, quia is cuilibet ſtudioſo poteſtatem in præfatione ſua fecerat inſerendi quæ vellet. Ob eam cauſam nos octuaginta illa capitula concludere noluimus ſpatiis libri ſeptimi, tum etiam ne turbaremus ordinem receptum inter viros doctos. Quæ enim additio ſecunda nunc eſt, prima eſſet, ſi veterum Pithœi ac Sirmondi librorum & Ivonis auctoritatem ſequi voluiſſemus. Ceterùm nos additionem primam retulimus ad annum DCCCXVII. inter capitula Ludovici Pij.

XLIX. Prima conſtitutionum Karoli Magni editio per typographos prodiit anno MDXLV. opera & ſtudio viri rei antiquariæ bonarúmque literarum ſtudioſiſſimi Viti Amerpachij, curante Alexandro Veiſſehorno typographo Ingolſtadienſi, cum hoc titulo: *Præcipuæ conſtitutiones Caroli Magni de rebus eccleſiaſticis & civilibus, à Lothario nepote ex avi conſtitutionum libris collectæ, & nuper è cœnobio Tegernſeenſi prolatæ, cum annotationibus & præfatione Viti Amerpachij.* Sequitur deinde epiſtola dedicatoria ejuſdem Amerpachij ad Carolum V. Imperatorem & Ferdinandum Cæſarem, quæ tota ferme eſt de eorum laudibus. In pagina tamen nona & ſequentibus agit de opere à ſe ſuſcepto, his verbis: *Ad hanc rem autem opportuniſſimè ſe obtulit mihi canonum & legum harum compendium, quorum hæ ab ipſo Carolo Magno latæ ſunt, illi verò approbati aut unà cum Epiſcopis ab eo conditi. Sunt enim ex magna parte velut flores quidam è diverſis legum hujus Imperatoris voluminibus & actis habitorum ab eo cum Epiſcopis Conciliorum (ſalva tamen ubique auctoritate ſedis apoſtolicæ, imò reverenter habita) collecti, ut clarè ſub finem operis indicatur. Delituit hactenus hæc vetuſtatis gemma in cœnobio Tegernſeenſi, ac etſi membranis credita, in pleriſque tamen locis non modò non parum detrita & corroſa erat à tineis & blattis, ſed etiam fœdiſſimè à librario deformata, ut paſſim annotavi ad ipſas leges & canones, tametſi non ubicunque à me aliquid eſt mutatum, ac facilè apparet ex manu ſcriptum eſſe librum ab homine & indocto & negligente. Mihi profectò plurimum fe-*

cit negotij qualiſcunque illa concinnatio. Primò enim legendus fuit totus liber ; & præterquam quòd in ſcripturæ inſolentia tantùm non oportuit me aliquando repueraſcere , hoc eſt , literarum & ſyllabarum formulas aut conferendo aut divinando diſcere , cogitandum fuit de ſenſu , & examinanda fuerunt multa vocabula non minore ſtudio quàm olim in oraculis examinabantur , aut examinari ſolent in ænigmatis. Quamquam autem in his rebus nec ingenium fortaſſe prorsùs mihi deeſt nec uſus , non tamen ſine magno ſæpe labore ſaltem probabile aliquid invenire in tanta vetuſtate morum & ſermonis Germanici potui. non quod putem à me nuſquam aberratum ; ſed pro mea in inquirendo pertinacia non potui facere quin darem in omnibus locis operam , ac efficerem ut quomodocunque tandem alicubi acquieſcerem. Auxit hanc difficultatem quòd nec legum nec ſacrarum conſtitutionum habeo magnam peritiam. Feci tamen & hac in parte quantum vires ac alij labores permiſerunt. Fateor quidem editionem feliciùs non paucos alios me potuiſſe conficere , præſertim quod ad hanc rem attinet ; ſed qui voluiſſent etiam non tam facilè habiti fuiſſent ; & hic labor magis literariam quandam induſtriam & peritiam poſtulabat quàm exquiſitam aliquam juris doctrinam. Iam verò an Iuriſconſultus aliquis non ſingularis hic potuerit meliorem operam navare quàm ego feci , æqui lectoris judicium eſto. Quare non tantùm veniam daturos mihi vel doctiſſimos puto , ſed etiam laudaturos meam ſedulitatem , quòd in mediis occupationibus ſcholaſticis hoc etiam onus in me ſuſceperim ; præſertim cùm interim aliquod proprium opus lucubrare potuerim & multò longius & fortaſſe mihi ac meis fructuoſius , ut nunc ſunt tempora ; & hæc etiam ad quæſtum aliquando , ut ingenuè verum fatear , conferre cogimur.

L. Collectio illa continet primò capitulare anni DCCLXXIX. in XXIV. capitula diſtinctum , tum capitularia tria anni DCCLXXXIX. integra , tertio loco capitulare anni DCCXCIII. de cauſis regni Italiæ , quarto capitula data anno DCCCVI. ad Niumaga , quinto capitula data Miſſis eodem anno , ſexto excerpta de canone , quæ in editione noſtra edita ſunt poſt capitula ad Niumaga , ſeptimo caput LXXXIX. legis Ripuariorum , quod extat etiam inter Karoli Magni capitula excerpta ex lege Longobardorum , octavo capitulare ſecundum , tertium , & quartum anni DCCCIII. & priora tria capitularia anni DCCCV. & capitulare quartum incerti anni , tum edictum Karoli Imperatoris de honore & adjutorio Epiſcopis præſtando à Comitibus & aliis judicibus , quod circa annum octingenteſimum editum eſt. Sequuntur poſtea Karoli Magni capitula octo addita ad legem Longobardorum , tum epiſtola ejuſdem ad Pippinum filium Regem Italiæ , quam nos ad annum DCCCVII. retulimus ; poſt quam ſequuntur capitula tria Karoli Magni addita ad legem Longobardorum , quorum duo habentur inter capitula à nobis excerpta ex eadem lege , tertium , quia nobis excidit , addidimus in fine tomi primi , poſt finem indicis & notationem de erratis typographicis. Poſt Karoli Magni capitula , deſcripta habentur capitula quæ Ludovicus Pius edidit anno decimo ſexto imperij ſui. Poſtre-

mò pauca quædam capitula hinc inde collecta, & Lotharij capitulum de confirmatione ſuperiorum conſtitutionum. Hunc codicem poſtea Ioannes Buſæus Preſbyter è Societate Ieſu recudit Moguntiæ anno MDCII. ad calcem epiſtolarum Hincmari, tum etiam Goldaſtus in collectione conſtitutionum imperialium.

LI. Eadem tempeſtate ſummi judicij vir ac literarum virtutúmque antiſtes Ioannes Tilius Brioceníis dein ac Meldenſis Epiſcopus, cui editionem multorum bonorum librorum debemus omnes, cogitavit de edendis libris capitularium ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Levita collectis, ac demum eos prælo commiſit anno Chriſti MDXLVIII. in hac civitate Pariſienſi. Subſtitit tamen in capite CCLXXXIX. libri ſexti; quo caſu neſcimus, quamvis Petrus Pithœus, qui propior ei fuit, divinare conatus ſit. Attamen quamvis abſoluta perfectáque editio non fuerit, quædam illius exemplaria in lucem emiſſa ſunt, quibus hodie fruimur, ita ut qui Romæ per ea tempora Gratiani collectioni, ut idem Pithœus ait, recognoſcendæ recenſendæque præfuerunt, iis uſi ſint, ſimul & Bellovacenſis exemplaris reliquiis, *quæ tum illi quidem*, addit idem Pithœus, *doctiſſimi Epiſcopi beneficio, indicio verò noſtro nacti ſunt*, id eſt, beneficio Iacobi Amioti Epiſcopi Autiſſiodorenſis, ut ingenuè agnoſcunt Correctores Romani in indice librorum qui variis ex locis ſunt habiti, qui ſequitur poſt præfationem. *Capitularium liber ſeptimus*, inquiunt illi, *& capitularia adjecta, miſſa à Iacobo Amioto Epiſcopo Autiſſiodorenſi ex bibliotheca Eccleſiæ Bellovacenſis.* Habuerat etiam unum ejuſdem editionis exemplar vir celeberrimus & doctiſſimus Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis. *Ad manus meas*, inquit ille loquens de libris capitularium, *pervenit hæc collectio mutila. Namque ſex libri Pariſienſis editionis anni* MDXLVIII. *erant imperfecti. Sexti enim finis erat initium capitis* 289. *cùm tituli eſſent capitum* 330. *ſexti libri.* Habuerat inquam beneficio doctiſſimorum virorum Petri Ciaconij & Latini Latinij. Docet nos iſtud idem Latinius in epiſtola ſcripta anno MDLXXVI. ad Auguſtinum. *Habebis*, inquit, *partim mea, partim Chiaconij tui opera libellum capitularium, mancum illum quidem & imperfectum, ſed ejus tamen modi cujus quotquot Lutetia huc ad nos adhuc miſſi ſunt, omnes planè fuerunt.* Septimi quoque libri & capitularium adjectorum copiam ſe habuiſſe ab urbe Roma ſcribit Antonius Auguſtinus in loco ſuprà laudato. Subjungit enim: *Septimi verò libri exemplum, quod ab urbe Roma habui, multis capitibus erat deminutum. Vltimum ejus libri caput ſuprà ſcripſimus* 478. *cùm tituli capitum eſſent* 558. *Sequebatur duplex collectio adjectorum capitularium.* Itaque præter folia Tilianæ capitularium editionis, miſſum quoque ad Auguſtinum fuit libri ſeptimi & capitularium adjectorum exemplar ex eo deſcriptum quod ex bibliotheca Eccleſiæ Bellovacenſis Romam pervenerat. Nam præterquàm quòd in codice Bellovacenſi iſta extant prout ab Auguſtino commemorantur, docent Correctores Romani volumen capitularium quod ex Gallia habitum eſt ha-

Pith. in præfat. ad capitularia.

Ant. Auguſtin. in judicio de quibuſd. veterib. canon. collectorib. & in lib. 2. de emendat. Grat. dial. 10.

Epiſtolæ Latinij to. 2. pag. 166.

buiſſe titulos 558. capitum libri ſeptimi. *In indice libri ſeptimi capitularium numero 494. (nam capita ipſa à 478. uſque ad 558. in volumine quod ex Gallia habitum eſt deſiderantur) hæc leguntur: Ne ſibi compatres & commatres monachi faciant.* Hanc Tilij editionem quadraginta pòſt annis perfecit & emiſit magnum illud Franciæ noſtræ ornamentum Petrus Pithœus. Quoniam verò Tilius & Pithœus plurima ſuſtulerunt ex libris capitularium quæ ipſis ſuperflua viſa ſunt, & ordinem Anſegiſi & Benedicti ſæpe turbarunt, operæ pretium eſt heic adnotare quid ab illis præſtitum ſit in hac editione, quid verò culpandum eſſe videatur. Sed antequam iſta exequar, & conſilium operis & ordo temporum poſtulat ut nonnulla dicamus de Baſileenſi capitularium editione.

Nota Corrector. Rom. in c. *Monachi.* diſt 4. de conſecr. c. 104.

L I I. Prodiit illa anno M D L V I I. unà cum aliis antiquis legibus nationum quæ olim imperio parebant Francorum, quas Baſilius Ioannes Heroldus ex vetuſtiſſimis bibliothecæ Fuldenſis exemplaribus deſcripſit. Inter has igitur reperiuntur capitularia Karoli Magni & Ludovici Pij ab Anſegiſo Abbate collecta, qualia nimirum repeiuntur in veteribus libris, niſi quòd quartus liber magna ſui parte mutilus eſt & imperfectus. Deſunt enim illic viginti tria capita, decimum tertium nimirum & ſequentia uſque ad trigeſimum ſextum. Deeſt etiam ſexageſimum primum & reliqua libri quarti. Sequitur deinde in editione Baſileenſi lex Lotharij de decimis, quæ à nobis edita eſt inter capitula Lotharij excerpta ex lege Longobardorum. Poſtea capita CXCVI. CXCVII. CXCIX. CCII. CCIV. libri quinti capitularium. Tum capitulare ſecundum & tertium anni DCCLXXXIX. & capitulare anni DCCXCIII. de cauſis regni Italiæ, capitula nonnulla anni DCCCVI. & anni DCCCIII. Deinde ſequitur caput ſexageſimum primum libri quarti capitularium & cetera uſque ad ſeptuageſimum quartum, niſi quòd ſeptuageſimum ſecundum deeſt. Poſtea repetuntur capita L X V I I. & alia nonnulla libri tertij & aliorum librorum, abſque ullo ordine. Poſt quæ ſequitur præfatio quæ poni ſolet ante capitula octo Karoli Magni addita ad legem Longobardorum, & priora duo capita libri quarti, capitulare primum anni DCCCXII. ac poſtea caput tertium libri quarti cum ceteris ejuſdem libri. His ſubnectitur edictum Karoli Magni de honore Epiſcopis præſtando edito circa annum octingenteſimum, & capitula tria quæ ſuprà, cùm de editione conſtitutionum Karoli Magni ab Amerpachio facta ageremus, addita fuiſſe diximus ad legem Longobardorum. Poſt iſta omnia, leguntur appendices tres libri quarti, & capitulare anni X V I. imperij Ludovici Pij. Poſtremò capitularia & conſtitutiones Pippini Regis Italiæ, Guidonis, Ottonis primi, Henrici ſecundi, Conradi primi, & Karoli I V. Imperatorum.

To. 2. capitular. pag. 339. c. 37.

L I I I. Triginta pòſt annis Petrus Pithœus novam & ampliorem capitularium editionem procuravit, Tilianam imitatus, quam auxit capitulis quæ deerant in iſta. Vterque verò interpolavit collectionem

Anſegiſi; ex collectione verò Benedicti Levitæ plurima capitula omiſerunt, quia videbant illa in aliis ejuſdem operis locis reperiri. Prævidit Benedictus futuros qui non probarent. Itaque hac ſapienti excuſatione apud eos uſus eſt in præfatione ſua: *Monemus ergo lectores ut ſi eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc noſtræ imperitiæ reputent; quia, ut diximus, diverſis ea in ſcedulis invenimus.* Cùm iſtiuſmodi legum repetitiones Antonius Contius & alij quidam deprehendiſſent in Nonnullis Iuſtiniani novellis ab Haloandro editis, putarunt verba in his locis repetita huc perperam fuiſſe relata, adeòque tolli debere. Quorum opinionem temeritatis arguit Ioannes Leunclavius, non abſimile vero videri aiens res eaſdem nonnunquam duabus aut pluribus in Novellis repeti, & hæc ipſa quæ illic damnantur, reperiri etiam in libris baſilicorum. Idem profectò accidit in hac Benedicti collectione. Nam cùm ille deſcriberet capitularia regia prout ea inveniebat in ſcedulis ſuis, efficere non potuit quin plurima etiam bis aut ter deſcriberet, quia Principes ſæpe renovabant aut ſuas aut ſuorum prædeceſſorum leges, quemadmodum videmus in capitularibus Regum noſtrorum. Nam Karolus Magnus, exempli gratia, plurimas leges ſancivit deſcriptas ad verbum ex iis quas Pippinus pater tulerat, plures verò ex iis quas ipſe promulgaverat renovavit iiſdem omnino verbis quibus uſus antea fuerat. Itaque nihil detrahendum erat collectioni Benedicti, nihil mutandum. Etenim ut omittam quòd in capitulis detractis variæ lectiones ſunt ab iis quæ leguntur in capitulis à Tilio & Pithœo retentis, nonnulla interdum ſunt in omiſſis quæ in aliis non extant, adeòque his caremus contra mentem auctorum. Probanda autem res eſt exemplis. Tilius & poſt eum Pithœus caput CCLXXVI. libri quinti capitularium, quod eſt mutilum in antiquis Benedicti Levitæ exemplaribus, retulerunt ita mutilum ut invenerant; niſi quòd cùm in antiquis illis exemplaribus caput *Quicunque decimam* referatur ex capite LVII. libri primi capitularium, ubi non extat, hunc numerum mutaverunt, & pro LVII. ſuppoſuerunt CLXIII. putantes ſenſum iſtius capitis eſſe in capite libri primi ab eis laudato. Et tamen certum eſt caput iſtud libri primi, quod eſt CLVII. in editione noſtra, diverſum omnino ſenſum habere à ſententia capitis *Quicunque decimam*. Itaque ad ſupplendum hiatum qui extat in hoc capite, repetendum illud erat, uti nos fecimus, in additione quarta, ubi extat integrum. Verùm quoniam Pithœus primam illius partem videbat jam eſſe editam in libro quinto, putavit ſupervacaneum eſſe hoc caput repetere in additione, non animadvertens plurima iſthic reperiri quæ in libro quinto deſunt, & præterea diſcrimen etiam eſſe in prima parte capitis inter editiones quæ extant in libro quinto & in additione quarta.

Leunclav. lib. 2 Notator. c. 240. & 256.

LIV. Similis error à Pithœo commiſſus eſt occaſione capitis CXCVIII. libri quinti, in quo agitur de nonis & decimis vel cenſu Eccleſiarum.

Eccleſiarum. Extabat illud bis in collectione capitularium, ſemel quidem in libro quinto, & deinde in additione quarta. Quoniam verò maxima illius pars reperiebatur in libro quinto, putavit Pithœus omnia illic eſſe quæ in additione quarta extant. Quod tamen verum non eſt. Nam in capite CXXXII. illius additionis bene multa leguntur quæ neque ſuperflua videri poſſunt neque rejici debent à nobis. Sunt enim addita auctoritate publica, & vim legis habent.

LV. Rurſum iidem Tilius & Pithœus caput CVIII. libri ſexti omiſerunt, quia jam deſcriptum habebatur in quinto. Attamen magnum inter utramque editionem diſcrimen eſt. Nam præterquàm quod in libro ſexto legitur *officio fiſci ſervire cogatur*, cùm in quinto ſcriptum ſit *officio Præſidis*, in ſexto additur clauſula magni momenti, quam Tilius & Pithœus non habent, nimirum hæc: *& in alio monaſterio ipſe non recipiatur ſine Abbatis ſui & Epiſcopi proprij licentia.* Clauſula illa omitti non debuit ab editoribus capitularium, cùm in illis reperiatur. Conflata autem eſt ex uſu monaſteriorum. Monachi enim antiquitus aliò transferri non poterant ſine Abbatis ſui & Epiſcopi proprij licentia, uti jam obſervatum eſt à viris doctis. Et tamen aberratum eſt ab auctore clauſulæ in vero ſenſu verborum ex quibus illam confecit. Quippe certum eſt caput de quo nunc agimus eſſe ſumptum ex Novellis Juliani Anteceſſoris, quæ diverſum omnino ſenſum habent, ut alibi monemus. Vide Notas noſtras pag. 1220.

LVI. Diverſo errore iidem nonnulla addiderunt in capite CVI. libri ſexti, quæ in antiquis exemplaribus non habentur. Etenim hæc eſt lectio veterum exemplarium: *Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes ſine reconciliatione & viatico non deficiant.* Quo etiam modo legitur in canonibus Iſaaci Epiſcopi Lingonenſis. Attamen Tilius & Pithœus in hoc loco ſic ediderunt: *Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes ſine ſacrati olei unctione & viatico non deficiant.* Scio verba heic addita reperiri in capitulari anni DCCLXIX. & in capite CXXXII. libri ſeptimi capitularium, adeòque Tilium & Pithœum extra culpam eſſe quoad ſenſum capitis. Illud tamen contendo, verba hæc in librum ſextum transferri non debuiſſe ex ſeptimo, cùm fieri facilè poſſit ut quo primùm tempore lata eſt hæc lex, quod fortaſſis contigit ante Karoli Magni tempora, clauſula de ſacrati olei unctione non extaret in capite illo, quæ poſtea addita fuerit anno DCCLXIX. à Karolo Magno.

LVII. Eandem culpam commiſerunt iidem viri clariſſimi in capite CLIX. ejuſdem libri ſexti. Nam cùm veteres libri heic habeant ſimpliciter, *Qui verò de eiſdem fuerint progeniti, ad teſtimonium admittantur*, Tilius & Pithœus ediderunt *ad teſtimonium à tertia generatione admittantur.* Scio hanc clauſulam reperiri infrà in capite CCCLII. hujus libri, & hinc tranſlatam huc eſſe à Tilio, qui ſecundam illam capitis iſtius editionem propterea omiſit. Sed ego maluiſſem utramque dare quàm priorem interpolare contra mentem auctoris & collectoris. Nam in

codice legis Wiſigothorum, ex quo caput iſtud ſumptum eſt, hæc tantùm leguntur: *Qui verò de iiſdem fuerint procreati, omnimodis ad teſtimonium admittantur.* Sic enim illic omnino legitur, non ſolùm in vulgatis editionibus, ſed etiam in antiquis exemplaribus.

Lib. 5. capitular. c. 12. & lib. 5. c. 254.

LVIII. Caput CCLXXIX. ejuſdem libri ſexti ab illis ſuppreſſum eſt, quia jam editum fuerat in libro tertio. Et ob eandem rationem omiſſum quoque ab illis eſt in editione libri quinti. Et tamen animadvertere debebant editiônem libri tertij non habere clauſulam quæ in quinto & ſexto reperitur. Neque verò ſatisfactum puto iſtarum rerum curioſis quòd eam clauſulam inter uncos repoſuerunt poſt finem capituli in libro tertio. Quippe veterum lucubrationes arbitrij noſtri ita non ſunt ut ſupplere nobis liceat eorum lapſus aut hiatus, uti ſæpe dictum à nobis eſt occaſione emendationum quas viri cetera eruditiſſimi Correctores Romani fecerunt in contextu locorum quos Gratianus in opere ſuo retulit.

LIX. In eodem libro ſexto capite CCCLXXXII. deſcriptum eſt caput quoddam ex lege Bajuvariorum quod iſti non ediderunt quia jam conſtituebat caput CCCXLI. libri quinti. Quòd ſi viri docti obſervaſſent editionem libri ſexti nonnulla habere quæ in libro quinto non extant, hauddubiè aut illa tranſtuliſſent in librum quintum, aut caput illud rurſum poſuiſſent in ſexto. Cùm enim codex legis Bajuvariorum, ex quo ſumptum eſt hoc caput, clauſulam illam non habeat, probabile eſt Principem qui excerpta capitula è lege Bajuvariorum probavit, iſtam clauſulam non inſeruiſſe in ſuo edicto; quæ poſtea alio tempore addita eſt, quia neceſſaria videbatur.

LX. Audaciores iidem fuerunt in conjungendis capitibus LXXIII. & LXXV. ejuſdem libri ſexti. Nam cùm in antiquis capitularium exemplaribus ita diviſa ſint ſicuti nos edidimus, ac præterea Iſaac Lingonenſis partem illam capitis LXXV. quam Tilius & Pithœus addiderunt capiti LXXIII. referat conſequenter poſt primam partem ejuſdem capitis LXXIII. manifeſtum eſt diſtingui debere. Immo graviùs heic quodam modo peccarunt viri clariſſimi quàm in aliis locis ubi capitularium textum interpolaverunt & mutaverunt. Detraxerunt enim nonnulla ut conſequentem orationem conſtituerent. Legantur tantùm capita illa ex editione noſtra, & conferantur cum Tiliana & Pithœana, quæ ſic habet: *Placuit omni ſynodali conventui ut nullus Presbyterorum ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicare præſumat: quia ſicut quiſque ſecularis non ampliùs quàm unam habere debet uxorem, ita & unuſquiſque Presbyter non ampliùs quàm unam habere debet Eccleſiam.* Itaque ut caput LXXIII. colligare poſſent cum poſteriori parte capitis LXXV. ſuſtulerunt verba illa, *Quapropter omnibus placuit ut nullus Presbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet*, quia illorum ſenſus habebatur in capite ſuperiori. Hoc verò non eſt edere capitularia, cùm licentiam ſibi quiſque ſumit mutandi ac detrahendi quod animo collubitum eſt ſuo.

L X I. Præter errata illa communia inter Tilium & Pithœum, non-
nulla ſunt quæ Pithœi tantùm ſunt. Etenim cùm Tilius non abſolve-
rit editionem capitularium, neque additiones ediderit, ſi quid in illis
peccatum eſt, ſolius Pithœi culpa fuit. Iſte verò heic quoque lapſus
eſt. Omiſit enim capita X L V I. & L X X X I I. additionis quartæ, quæ
alibi non extant in univerſa capitularium collectione. Sunt tamen illa
magnæ auctoritatis, cùm ſumpta ſint ex Concilio Moguntino habito
anno D C C C X I I I. & ex Concilio Pariſienſi ſexto, ex quo ſumpta ſunt
pleraque capitula eorum quæ Benedictus retulit in ſua collectione,
tum etiam magna pars eorum quæ leguntur in ſecunda additione.

L X I I. Iuſtiſſimam porrò eſſe querelam à nobis inſtitutam adver-
sùs Tilium & Pithœum confirmari poteſt iſtius auctoritate. Nam
cùm is in libro ſexto cap. C X L I I I. (quod in editione noſtra eſt
C X L V.) retuliſſet canonem Africanum de Clericis ad judices ſecu-
lares confugientibus, rurſum illum edidit in ſeptimo & in additio- Lib. 7. c. 234.
ne quarta, quia in his duobus poſtremis locis legitur paulò aliter Addit. IV. c. 65.
quàm in editione quæ extat in libro ſexto. Idem caput C X V. libri
ſexti iterum deſcripſit in cap. C C C C V I. ejuſdem libri, iiſdem omni-
no verbis; niſi quòd editio prioris capitis paulò emendatior eſt quàm
ſequens. Itaque ſi methodus detrahendi capita ſimilia fuit tenenda,
hauddubiè caput illud edendum non erat in duobus locis ejuſdem
libri. Idem caput C X X X I I L. libri quinti rurſum edidit in additione Addit. IV. c. 77.
quarta. Debuerat autem omitti ſecundùm eandem methodum.

L X I I I. Poſt editionem Tilianam & primam Pithœanam, alte-
ra ſucceſſit Franciſci Pithœi anno M D C I I I. deſcripta ex illis dua-
bus, ſed rurſum interpolata & corrupta per ſpeciem emendationis.
Probandum autem illud eſt aliquot exemplis. In libro tertio capite
X X I I I. legitur in antiquis exemplaribus & in editione Baſileenſi:
quia latro eſt & infidelis noſter & Francorum. quam lectionem confir-
mant capitula Karoli Calvi, ubi ſic habetur: *quia latro eſt, & infi-* Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 6.
delis eſt noſter & Francorum. Et Tilius quidem & Petrus Pithœus ita
repoſuerant: *quia latro & infidelis eſt noſter & Francorum.* Quo etiam
ferme modo legerat Ivo, niſi quòd has duas voces *latro &* omiſit. Ivo par. 16. c. 225.
At Franciſcus Pithœus hunc locum putavit eſſe corrigendum ex co-
dice legis Longobardorum, ubi ita habet: *quia qui latro eſt, infidelis eſt* Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 75.
in noſtro regno Francorum. Itaque ſic ipſe repoſuit apud Anſegiſum:
quia latro & infidelis eſt noſtro regno Francorum.

LXIV. Idem mutavit poſtrema verba capitis C L X V I I I. libri quinti, Concil.
quod deſcriptum eſt ex Concilio Moguntiaco juſſu Karoli Magni Mogunt. c. 56
celebrato. Veteres autem capitularium libri, tum etiam Concilium Regino lib.
Moguntinum ſub Rhabano celebratum, Regino, Burchardus, & 2 c 197. Burchard.
Ivo, retinuerunt verba Concilij, quæ ſic habent: *nec unquam ampliùs* lib. 17. c. 9.
conjugio copulari, ſed ſub magna diſtrictione fieri. quo modo ediderunt Ivo par. 9. c. 71.
Tilius & Petrus Pithœus. Irrepſerat tamen, ætate Reginonis alia le- Regino lib. 2 c 225.
ctio, quam Ivo quoque & Gratianus ſecuti ſunt, iſta nimirum: *eos* Ivo par. 9. c. 77.

disjungi & ulteriùs nunquam conjugio copulari præcipimus. Neutram verò iſtarum lectionum retinuit Franciſcus Pithœus ; ſed aliam repoſuit quam alibi reperire non potui, ita ſcribens : *nec unquam ampliùs conjugio ſub magna diſtrictione copulari.*

L X V. Addamus adhuc unum exemplum mutationum in capitularibus factarum à Franciſco Pithœo. Refert Benedictus Levita in libro quinto cap. CCCLXXVIII. conſtitutionem novellam Iuſtiniani quæ LXXIX. eſt apud Iulianum Anteceſſorem in editione Antonij Auguſtini, LXXIII. in editione Franciſci Pithœi. Et Benedictus quidem non retulit verba ipſa Iuliani, ſed ſenſum tantùm. In fine verò, ubi pœna ſtatuitur adversùs eos qui legem non obſervaverint, ſcripſit : *Si quis hanc conſtitutionem violaverit in magiſtratu poſitus, decem librarum auri pœna multabitur. Si exſecutor eſt, in catenis Eccleſiarum* Addit. III. c. 19. *recludatur pœnas luiturus, & officium perdat.* Sic etiam legit auctor additionis tertiæ. Et ſanè ita legitur in omnibus antiquis capitularium exemplaribus & in editionibus Tilij & Petri Pithœi. At Franciſcus, qui fontem iſtius conſtitutionis noverat, quia Iulianum ediderat, vocem *catenis* hinc ſuſtulit, & *decanicis* repoſuit, quia Iulianum Anteceſſorem voce illa uſum eſſe conſtabat in epitome Novellarum Iuſtiniani.

L X V I. Meliùs nos, ut arbitror, qui collectiones Anſegiſi & Benedicti Levitæ ac additiones quatuor tales repræſentavimus quales ab auctoribus earum compoſitæ fuerunt, & ſecundùm numeros à Ludovico Pio, Karolo Calvo, Hincmaro, Iſaaco, Reginone, Concilio Troſlciano, Fulberto, & Ivone adnotatos. Itaque deinceps difficile non erit reperire capitula à vetuſtis illis auctoribus recitata ex libris capitularium. Operæ autem pretium eſt adnotare unde mihi conſilium iſtius operis, qua occaſione captum, quibus auxiliis perfectum, quid denique ego præſtiterim pro virium mearum tenuitate.

L X V I I. Illuſtriſſimus vir Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis, qui identidem in commemoratione ſtudiorum lucubrationúmque mearum jure meritòque frequenter occurrere ſolet, ut erat ſummo Dei dono natus ad hæc ſtudia, quæ mirificè promovit, exemplum mihi dedit ut ad ea me converterem, ac etiam velut ſupremæ voluntatis tabulis curam mihi impoſuiſſe viſus eſt emendandi nováque editione donandi capitularia Regum noſtrorum. Nam cùm is olim ſummi magiſtratus locum pro Chriſtianiſſimo Rege noſtro Ludovico teneret in Hiſpania Tarraconenſi, inveniſſétque in bibliotheca monaſterij Rivipullenſis vetus exemplar capitularium, mutuò illud accepit, & nonnulla ex eo deſcribi juſſit nondum edita. Cùm autem anno MDCLI. peſtilentia Barcinonem invaſiſſet, íſque poſt ſeptennium adminiſtrationis ſuæ deponere provinciam vellet, codicem illum Barcinone reliquit, & ad monaſterium Rivipullenſe reportari juſſit. quod ita factum eſt ut ille imperaverat. Verùm cùm memoria vetuſti illius codicis identidem animo ejus obverſaretur,

valdéque cuperet hinc emendare libros capitularium, uſus eſt vir literarum amantiſſimus occaſione delegationis regiæ ad inveſtigandos Galliæ & Hiſpaniæ limites in ea Pyrenæorum montium parte quæ Tarraconenſes à Narbonenſibus dividit. Tum verò ad Marchionem Mortaram, qui tum Cataloniam vice Regis Hiſpaniarum tenebat, literas benevolentiæ & humanitatis plenas ſcribens anno MDCLX. die octava Martij per clariſſimum virum Petrum à Ponte Abbatem Arularum, iſti in mandatis dedit ut ſuo nomine Marchionem rogaret uti ſecum communicari procuraret Rivipullenſe capitularium exemplar, quòd conferre illud cuperet cum libris editis, uti facturus erat niſi peſtis eum coëgiſſet excedere Barcinone. Ad quæ Mortara perhumanè reſpondit curaturum ſe ut liber ille quæratur in monaſterio Rivipullenſi, miſſurum porrò ſe illum ſtatim ac inventus foret. Attamen miſſus non eſt ante ſequentem menſem Auguſtum; acceptúſque à Marca eſt Toloſæ III. Nonas Septembris, pridie quàm Garumnæ ſe committeret, Burdegalam primò, inde Lutetiam petiturus. Ergo cymbam ingreſſi pridie Nonas, librum capitularium contulimus cum editione Pithœana, Marca vetus exemplar legente, me verò Pithœanam illam editionem tenente & varias lectiones ſcribente. Quadriennium illud quo navigavimus abſumptum eſt in hoc opere. Tum liber Rivipullenſis miſſus Toloſam, & hinc delatus Barcinonem, poſſeſſoribus ſuis reſtitutus eſt. Continet autem hic liber priores quinque libros capitularium, tum aliquot capitula Ludovici Pij & Karoli Calvi, capitula Walterij Epiſcopi Aurelianenſis, & aliquot Hincmari Archiepiſcopi Remenſis epiſtolas, poſtremò hiſtoriam de tranſlatione reliquiarum ſancti Stephani. Titulus hic eſt capitularium: *Incipit præfatio libri Domni Anſegiſi Abbatis, quem compoſuit ad Domnum Ludovicum & Lotharium ejus filium Imperatores, de ordine eccleſiaſtico libros duos, & de mundana lege alios duos.*

LXVIII. Cùm autem poſtea acceſſiſſem ad curandam bibliothecam Colbertinam, in eáque inveniſſem vetuſtiſſimum & optimum exemplar capitularium, in quo priores quinque libri extant & nonnulla capitula libri ſexti, itémque aliquot libri ſeptimi, contuli hunc codicem cum editione capitularium Pithœana, diligenter notatis variis lectionibus. Titulus porrò capitularium, qui in multis antiquis libris nullus eſt, ut etiam obſervavit Petrus Pithœus, ita habet in codice Colbertino: *In Chriſti nomine. Incipiunt capitula Regum & Epiſcoporum, maximèque nobilium omnium Francorum.* Cetera verò quæ heic habentur in editione Tiliana, in iſto veteri exemplari non extant.

LXIX. Haud ita multò pòſt in bibliothecam regiam delati ſunt libri manuſcripti qui fuerunt Eminentiſſimi Cardinalis Iulij Mazarini; inter quos repertus eſt is ipſe vetus codex quo Tilius uſus eſt in editione ſua capitularium, ejus manu emendatus & interpolatus; ut facilè appareat unde fluxerint quæcunque inter uncos reperiuntur

in editione ejus & in Pithœana. Continet autem iſte codex libros ſeptem capitularium, ſed valde imperfectos, ut admonuiſſe viſus eſt Pithœus. Quod tamen intelligendum eſt de tribus poſterioribus libris. Habet præterea tres ultimas additiones, & has etiam non integras.

L X X. Ex opera à me navata in libris capitularium ad vetera illa exemplaria emendandis facilè intellexi non uti nos hodie collectionibus Anſegiſi & Benedicti Levitæ quales ab illis compoſitæ fuerunt, & multa à ſuis locis avulſa fuiſſe ut aliò transferrentur, multa etiam in ipſis capitularibus addita à quibus deſcribendis conſultò abſtinuerant iidem Anſegiſus & Benedictus. Itaque decrevi omnino veterem editionem reducere in uſum, reſtituere quæ à doctiſſimis viris detracta fuerant, detrahere quæ ab illis addita. Quod nolim ut ita quis interpretetur ac ſi magnorum virorum & de re publica literaria optimè meritorum judicia damnarem, cùm contrà eorum virtutibus aſſurgam, eorum memoriam ſanctiſſimè venerer ac colam. Verùm quoniam pluribus adhuc exemplaribus opus eſſe videbatur ad conficiendam optimam editionem, alia conquiſivi, & duo vetuſtiſſima reperi in bibliotheca Thuana, quorum uno uſum fuiſſe Petrum Pithœum conſtabat. Quippe ex ejus bibliotheca in Thuanam delatum olim fuerat. In exemplari porrò illo deſcripti habentur priores libri quatuor capitularium, duæ priores appendices libri quarti, & quatuor additiones. In Thuano nihil aliud habetur præter quatuor Anſegiſi libros, cum tribus appendicibus libri quarti.

L X X I. Antonius Sanderus in libro cui titulum fecit *Bibliotheca Belgica manuſcripta* admonuit pag. 352. extare in bibliotheca monaſterij Cambcronenſis in Hannonia veterem librum ſic inſcriptum: *Caroli Magni Imperatoris Chriſtianorum & Ludovici filij ipſius & Clotarij Cæſaris ſtatuta.* Hunc quoque codicem nos habuimus beneficio RR. PP. Prædicatorum in vico ſancti Honorati Pariſiis commorantium, in quorum bibliotheca nunc ſervatur. Continet tantùm priores quinque libros capitularium, ut Rivipullenſis.

L X X I I. Iam antea adnotaveram Ioachimum Vadianum & Iacobum Gretſerum mentionem facere codicum bibliothecæ ſancti Galli in quibus capitularia continerentur. Nam Vadianus quidem eorum mentionem facit in libro ſexto aphoriſmorum de euchariſtia pag. 215. *Extat*, inquit, *apud nos Sangalli antiquus Anſegiſi Lobienſis codex.* Et in libro primo de collegiis monaſteriiſque Germaniæ veteribus pag. 12. *Extat Sangalli vetuſtiſſimus codex ſtylo inculto & barbaro ſcriptus, qui & Salicam & Ripuariam & Alemannicam continet. Extant ibidem Anſeſigi libri de legibus Caroli & Ludovici, ex quibus plurima deſcripſimus.* Gretſerus verò in apologia pro Cardinale Baronio cap. 3. pag. 325. ait habere ſe capitularium apographum ex bibliotheca S. Galli. Itaque commodùm accidit ut eodem fermè tempore quo codex Camberonenſis mecum communicatus eſt, incideret in ma-

nus meas catalogus librorum celeberrimi monaſterij ſancti Galli in Helvetia, in quo adnotatos reperi quoſdam codices in quibus capitularia Regum noſtrorum continebantur. Equidem ut facile erat concipere deſiderium videndi hos libros, ita difficile videbatur eos obtinere à locis longo intervallo remotis. Effecit tamen auctoritas illuſtriſſimi & excellentiſſimi viri Ioannis Baptiſtæ Colberti, literarum hodie literatorúmque parentis, ut codices illi huc ad me perferrentur, operam præcipuè in hoc ſuam conferente viro illuſtriſſimo Melchiore Arod à ſancto Romano, qui tum Chriſtianiſſimi Regis noſtri Legatus erat apud Helvetios. Hinc itaque habui plurimos codices antiquiſſimos, duos autem in primis in quibus libri capitularium deſcripti erant. Sed in uno eorum extabant tantùm liber tertius & quartus, & tres appendices libri quarti. In alio habentur libri quinque priores & centum priora capita libri ſexti, tum etiam appendices tres libri quarti. Hinc præterea habui vetus exemplar capitularis Aquiſgranenſis anni DCCLXXXIX. & aliqua Ludovici Pij capitula nondum edita, eclogas Amalarij de officio Miſſæ, tum etiam nonnulla capitula ad monachos pertinentia, quæ in appendice tomi ſecundi edita ſunt. Denique, præter cetera, hinc etiam habui vetuſtiſſimum codicem epiſtolarum Ruricij Epiſcopi Lemovicenſis & Deſiderij Epiſcopi Cadurcenſis, ex quo eaſdem epiſtolas edidit Henricus Caniſius in tomo quinto antiquæ lectionis.

LXXIII. Poſt iſta habui veterem & optimum librum Eccleſiæ Bellovacenſis, omnium quos hactenus vidi optimum, quia plura eáque perfecta continet quàm ceteri, huc ad me miſſum à doctiſſimo viro Godofredo Hermant ejuſdem Eccleſiæ Canonico & Doctore Sorbonico. Nam præterquàm quòd ille elegantiſſimè ſcriptus eſt, habet collectionem Anſegiſi & Benedicti Levitæ integram, etiam librum ſeptimum, quem nondum alibi vidi integrum; niſi quòd in ſchedis ad me Roma miſſis legi eundem librum, qualis in codice Bellovacenſi viſitur, extare etiam in veteri codice bibliothecæ Vaticanæ, ut dicam paulò pòſt. Sequuntur poſtea in eodem codice Bellovacenſi capitula Karoli Calvi, non quidem omnia, ſed multò plura quàm habentur in reliquis exemplaribus. Tametſi autem liber ille ſit omnium quos vidi integerrimus, additionem primam non habet, ut ſuprà monui.

LXXIV. Habuimus deinde veterem Anſegiſi codicem ex bibliotheca clariſſimi viri Philiberti de la Mare Senatoris Divionenſis, in quo præterea extant aliquot Karoli Calvi capitula. Vſi præterea ſumus veteri libro ſancti Arnulphi Metenſis, in quo deſcripta ſunt plurima capitula excerpta ex tribus poſtremis capitularium libris ab eo qui priores quatuor hauddubiè non noverat. Iſtiuſmodi excerpta frequenter repeniuntur in veteribus libris, ubi accepta dicuntur ex Conciliis Regum quibus Legatus apoſtolicæ ſedis interfuit Bonifacius, ut alibi monemus.

LXXV. Vetus exemplar quod fuit Franciſci Pithœi, & nunc extat in bibliotheca Oratorij Trecenſis, mecum humaniſſimè communicavit vir clariſſimus Abel Sammarthanus Congregationis Oratorij in Gallia Præpoſitus generalis. Liber autem ille ita conſtat ut primò quidem reperiatur præfatio Anſegiſi, tum præfatio Karoli Magni, dein præfationes ſecundi, tertij, & quarti libri. Sequitur poſtea epiſtola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa, & ſynodus habita ſub Karlomanno Principe. Deſcribuntur deinde verſus qui præponi ſolent tribus poſtremis libris capitularium; & poſt verſus illos, acta ſynodi Liptinenſis, & alia quædam capitula ex libris capitularium hinc inde collecta abſque ordine. Tandem ſequuntur libri capitularium, ſed non integri, ut pote in quibus maxima pars capitulorum poſita non eſt, ſed illa tantùm quæ ſcriptoris genio aut ſtudiis conducebant. In hac præterea collectione ſervatus non eſt ordo vulgatus. Nam cùm reliquæ omnes capitularium collectiones diviſæ ſint in libros ſeptem, hæc ſub una numerorum ſerie diviſa eſt in libros novem, in quibus continentur etiam capitula excerpta ex tribus poſtremis additionibus. Poſtremò poſt caput CCCCXLVII. iſtius collectionis adduntur adhuc CXXXIX. capitula excerpta ex libris capitularium. Vnde fortaſſis colligi poteſt alias quoque additiones poſt quartam in uſu fuiſſe eo tempore quo liber iſte ſcriptus eſt. Continet autem in univerſum DLXXXVI. capitula.

LXXVI. Vna collegij Claromontani ſive Pariſienſis Societatis Ieſu bibliotheca plures nobis codices antiquos ſubminiſtravit, opera præſertim & ſtudio viri clariſſimi Renati Rapini, abſque quo fortaſſis iſta capitularium collectio fuiſſet imperfecta. Hic enim effecit ut bibliotheca collegij manuſcripta tota integra mihi pateret, ita ut etiam à clariſſimo viro Ioanne Garnerio, cui bibliothecæ cura commiſſa eſt, facta mihi poteſtas ſit excutiendi ſchedas Sirmondi exſcribendíque quicquid vellem. Hinc ergo habui tres præſertim antiquiſſimos codices capitularium. Primus, qui fuit Iacobi Sirmondi, continet priores quatuor libros & duas priores appendices libri quarti, tum etiam quatuor additiones. Secundus, qui fuit monaſterij ſancti Remigij Remenſis, & ex bibliotheca Tiliana tranſlatus eſt in Claromontanam, continet tantùm priores libros quatuor & duas priores appendices. Tertius, qui fuit ſancti Vincentij Metenſis, quo uſos quoque Pithœos fratres & Bignonium habeo compertum, eoſdem priores quatuor libros tantùm habet cum eiſdem duabus appendicibus. Sed tamen idem præterea habet, quæ ad ſeptem libros capitularium non pertinent, capitula Pippini Principis & Regis, capitula Karoli Magni, inter quæ bene multa ſunt quæ nondum edita fuerant, capitula aliquot Ludovici Pij & Karoli Calvi, leges Ripuariorum, Alamannorum, & Bajuvariorum, & legem Salicam. Hic eſt celeberrimus codex capitularium Karoli Magni, qui unus omnium, ut Sirmondus ait, plura ceteris Karoli Auguſti capitularia continet, eadémque per ſingulos imperij

Sirmond. to. 2. Concil. Gall. pag. 244.

ejus

ejus annos digeſta ſuis etiam locis adſignat; niſi quòd loci nomen in quibuſdam non habet, primúmque capitulare, quòd ad Italiam potiùs ſpectet, penitùs omittit. Habebat tamen bibliotheca Palatina ſimilem codicem, qui nunc Romæ extat in Vaticana, ut dicemus infrà. Sed præterea viderat Sirmondus alium quempiam veterem codicem, illum ipſum, ut auguror, quem Gandavenſem & Flandricum vocat, cujus uſum habuerat ab Heriberto Roſvveydo. Nam in ſchedis ejus nonnulla reperi addita capitularibus Karoli M. quæ non alibi leguntur. Certam tamen & indubitatam auctoritatem habent, quia reperta ſunt inter ſchedas magni viri, ejus manu deſcripta.

LXXVII. Significatum deinde mihi eſt extare vetus exemplar capitularium in bibliotheca monaſterij ſancti Michaëlis in periculo maris. Copiam illius mihi lubenter fecit R. P. Domnus Laurentius Hunaltus Prior ejuſdem monaſterij, ad quem ea de re ſcripſerant pro amicitia noſtra & humanitate ſua viri clariſſimi Domni Lucas Dacherius & Ioannes Mabillonius monachi Benedictini, nomina ſatis nota inter bonarum literarum ſtudioſos. Initio codicis iſta ſcripta ſunt antiquitus: *In hoc volumine continentur quatuor libelli capitulorum Karoli Imperatoris & Lodovici filij ejus, collecti ab Anſegiſo Abbate, & tres alij collecti à Benedicto Diacono, quorum ultimus deeſt.* Rectè. Nam codex iſte deſinit in capite CCCLXIII. libri ſexti. Poſtea ſequitur: *Iſte liber eſt ſancti Michaëlis de periculo maris, quem Domnus Robertus Abbas fecit fieri.* Quod ego interpretor de Roberto Abbate Montenſi, cujus extant acceſſiones & appendix ad Sigebertum, quem verò Henricus Archidiaconus Huntindonienſis in epiſtola ad Varinum docet fuiſſe *tam divinorum quàm ſecularium librorum inquiſitorem & coacervatorem ſtudioſiſſimum.* Quod verum eſſe probare præterea videtur quod narrat ſuprà laudatus Lucas Dacherius, vidiſſe ſe ingens Plinij hiſtoriarum volumen elegantiſſimè ſcriptum è cœnobio Montenſi tranſmiſſum, ubi hæc inter alia leguntur: *Prologus Roberti Abbatis in Plinium; qui & ipſum librum in Normanniam advexit, & corruptum correxit.* Idem in Notis ad epiſtolas Lanfranci Archiepiſcopi Cantuarienſis, cùm texeret catalogum Abbatum ſancti Michaëlis de monte Tumba, hæc ait de Roberto: *Centum quadraginta volumina edidiſſe atque turris ſub ruinis & impluvio computruiſſe refert hiſtoria ſancti Michaëlis calamo exarata.* Quem locum nemo non videt intelligendum eſſe de libris quos Robertus tranſcribi juſſit & in bibliotheca monaſterij ſui reponi.

Appendix ad Guibert. de Novig. pag. 736. Ibid. pag. 716.

LXXVIII. Præter vetuſtos codices hactenus commemoratos, uſi etiam ſumus tribus codicibus Palatinis bibliothecæ Vaticanæ, quorum variantes lectiones ad nos miſſæ ſunt ab urbe Roma. Sed antequam narrationem eorum aggrediar quæ in libris illis inveniuntur, operæ pretium eſt heic adnotare quonam modo factum ſit ut eorum copiam haberem. Cùm ego animadvertiſſem virum clariſſimum Philippum Labbeum in tomo ſeptimo poſtremæ Conciliorum

editionis pag. 1174. & 1180. referre monitum ſe ab Holſtenio fuiſſe extare in veteri codice Palatino bibliothecæ Vaticanæ capitula aliqua Karoli Magni, partim edita, partim nondum edita, ſcripſi XI. Kalendas Octobris anni MDCLXXIV. ad Eminentiſſimum Cardinalem Joannem Bonam, rogans eum uti ex codice illo deſcribi in mei gratiam faceret capitula nondum edita, editorum verò varias lectiones adnotari juberet, totúmque illud ad me quamprimùm mitti. Literæ meæ virum optimum invenerunt in lecto decumbentem ex morbo qui nobis illum abſtulit. Et tamen, quamquam erat oppreſſus totius corporis doloribus, ſtatim miſit in bibliothecam Vaticanam; & comperto illic extare tria vetuſta capitularium exemplaria, referri ad me juſſit ſe, ſtatim atque ſanitatem ſuam recuperaſſet, lubenter mihi ſuam in hoc operam commodaturum. Sed heu! vir optimus paulò pòſt deceſſit V. Kalendas Novembris ejuſdem anni. Cùm autem heic Lutetiæ percrebuiſſet nuntius de morte ejus, tantus fuit eorum qui literas amant dolor ut tametſi illum vultu vocéque palam teſtarentur, altiùs tamen animis mœrerent, tamquam ſi publicus parens univerſis ereptus eſſet. Quis enim non doleret extinctum ſenem optimum & ſanctiſſimum, in ſummo dignitatis gradu poſitum, plurima bonarum rerum cognitione inſtructum, quíque rem literariam ornare, juvare, promovere & poſſet & vellet? Itaque nemo ferè in hac urbe fuit, eorum videlicet qui noſtra ſtudia & eccleſiaſticæ antiquitatis notitiam amant, qui conſilia ſua literaria morte ejus intercepta non quereretur; quia is cunctis ſuum favorem præſtabat, ſingulis ſuam operam commodabat, omnes pulcherrimo & honeſtiſſimo commovebat & excitabat exemplo. Ego in primis maximam jacturam in morte tanti viri feci, qui & me diligebat, & meos qualeſcunque labores humaniſſimo ſuo ſuffragio comprobavit. Hoc patrono amiſſo, quærendus fuit alius haud diſſimilis qui mea ſtudia juvaret & veterum codicum de quibus ſuprà dixi variantes lectiones ad me mitti procuraret. Commodùm autem Romæ tum erat Eminentiſſimus Cardinalis Cæſar d'Eſtrées Epiſcopus & Dux Laudunenſis ac Par Franciæ; ad quem cùm de capitularium editione ſcripſiſſem, opémque ejus poſtulaſſem, ille auctoritate ſua effecit ut codices illi conferrentur cum libris editis, ac præterea ut deſcriberentur capitularia quæ nondum vulgata fuerant. Hinc ergo accepi aliquot capitula Karoli Magni & Ludovici Pij quæ nondum prodierant in lucem, tum varias lectiones librorum Anſegiſi & Benedicti Levitæ & capitulorum Karoli Calvi. Codex ille cujus variæ lectiones ad me primùm pervenerunt, continet libros quatuor Anſegiſi cum duabus prioribus appendicibus libri quarti. Alter habet libros ſeptem capitularium & tres poſteriores additiones; ut liber Eccleſiæ Bellovacenſis. In tertio verò ſunt capitula Karoli Calvi. In utro autem horum trium extent capitula inedita quorum mihi copia facta eſt, adnotatum non eſt in ſchedis quæ ad me miſſæ ſunt.

AD LECTOREM.

LXXIX. Vſus denique ſum duobus aliis antiquis codicibus, quorum unus meus eſt, alterum habui ex bibliotheca regia. Eos autem heic conjungo, quia cùm ejuſdem ambo antiquitatis & prorsùs ſimiles ſint, unúmque ex alio deſcriptum eſſe oporteat, inutile fuiſſet ſeorſim de utroque agere. In illis itaque ponuntur primò canones Conciliorum & decreta Romanorum Pontificum ex editione Dionyſij Exigui, tum libri ſeptem capitularium, excerpta quædam de matrimonij ratione & de legitimis conjugiis ex Hieronymo, Auguſtino, & ſynodo Hibernenſi. Poſtea ſequitur tractatus de utilitate pœnitentiæ & de remiſſione peccatorum per pœnitentiam, in tres libros diviſus, quem vir clariſſimus Domnus Lucas Dacherius nuper edidit in tomo undecimo ſui Spicilegij. Sed quemadmodum Dionyſij collectio integra eſt in codice regio, mutila in meo, ita codex regius non habet tractatum illum de pœnitentia, ſed partem tantùm aliquam præfationis, quia folia quæ dein ſequebantur exciſa ſunt & ſublata. Libri porrò ſeptem capitularium integri non ſunt in his duobus codicibus, ſed excerpti tantùm, ut dictum eſt de codice Trecenſi.

LXXX. Hactenus actum eſt de antiquis exemplaribus in quibus Anſegiſi & Benedicti Levitæ collectiones continentur. Nunc verò dicenda ſunt nonnulla de aliis vetuſtis codicibus quibus uſi ſumus in emendandis capitularibus vulgatis, tum etiam de iis qui nobis ſuppeditarunt capitularia quæ nondum edita fuerant. Iſta ſanè adnotata ubique ſuis locis ſunt in Notis noſtris aut in fronte capitularium quæ nunc primùm edita ſunt. Attamen heic quoque ineunda eſt brevis eorum enumeratio. Igitur in emendandis capitularibus integris, quæ extra libros capitularium & additiones vagantur, uſi ſumus vetuſtiſſimis codicibus bibliothecæ regiæ, Vaticanæ, Colbertinæ, Thuanæ, Bigotianæ, Mazarinæ, Tilianæ, Eccleſiæ Albienſis, Eccleſiæ Pictavienſis, monaſterij Corbeienſis, Moyſſiacenſis, Corbionenſis ſive ſancti Launomari, ſancti Galli, ſancti Vincentij Metenſis, ſancti Vincentij Laudunenſis, ſancti Remigij Remenſis, tum monaſteriorum etiam Anianenſis & Rivipullenſis, Divionenſi clariſſimi viri Philiberti de la Mare Senatoris ampliſſimi & doctiſſimi, Navarrico, qui fuit collegij Navarrici Pariſienſis, Helmæſtadienſi academiæ Iuliæ, ex quo variantes lectiones deſcripſerunt viri clariſſimi Hermannus Conringius & Ioachimus Ioannes Maderus, & ad me miſerunt. Vſi ſumus præterea pluribus optimis codicibus collegij Pariſienſis Societatis Ieſu. Multùm etiam nobis profuerunt codices clariſſimorum virorum Claudij Puteani & Petri Pithœi, & codex ampliſſimi viri Hieronymi Bignonij, qui fuerat antea primùm Ioannis Antonij Leſcurij, deinde ab illius heredibus emptus à Claudio Expillio. Eo autem uſum fuiſſe Ioannem Tilium patet ex variis locis, ubi emendationes manu ejus ſcriptæ ſunt ſupra lineas, ut ille ſolebat. Denique præcepta Karoli Magni & Ludovici Pij pro Hiſpanis edidi aut emendavi ope veteris codicis qui extat in archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

LXXXI. Præterea in emendandis capitulis Karoli Magni, Ludovici Pij, & aliorum, quæ ad legem pertinent Longobardorum vel ex illa excerpta ſunt, uſus ſum duobus antiquis codicibus bibliothecæ regiæ; quorum unus eſt veteris bibliothecæ regiæ; alter in eam delatus eſt ex Mazarina, & fuit olim Pauli Ramuſij Iuriſconſulti. Sic enim docet adnotatio manu ejus ſcripta in ipſo codice, hoc modo: *Clariſſimi Iuriſconſulti Domini Alexandri de Agagiis nobilis Bergomenſis munere, qui mihi Paulo Ramuſio Iuris Doctori has leges Longobardorum dono dedit dum Bergomi eſſem Vicarius magnifico ac præſtantiſſimo Doctore Domino Marino Georgio Prætore meo obſervandiſſimo.* In his porrò duobus codicibus habentur veteres gloſſæ, quarum plurima fragmenta edidi inter Notas meas.

LXXXII. Poſtquam egimus de vetuſtis exemplaribus quibus uſi ſumus in hoc opere, conſequens eſt ut etiam de iis agamus quibus uſi non ſumus. Legeram olim apud Chriſtophorum Brovverum extare in Eccleſia primaria Trevirenſi veterem librum Anſegiſi, partim Latinè ſcriptum, partim lingua Germanica illorum temporum. Adhibui operam virorum nobiliſſimorum ut ejus copiam habere poſſem. Verùm ille nunc apud Treviros non extat. Vbi autem lateat, adhuc nobis ignotum eſt.

Brovver. in apparatu ad annales Trevir. c. 30.

LXXXIII. Cùm autem ex epiſtola ſive præfatione Baſilij Ioannis Heroldi ad Ioannem Archiepiſcopum Trevirenſem, quæ præfixa eſt codici originum ac Germanicarum antiquitatum, intelligerem extare in bibliotheca Fuldenſi vetera capitularium aliarúmque antiquarum legum exemplaria, rogavi clariſſimum & humaniſſimum virum Abbatem Gravelium, qui tum in Germania juſſu ac nomine Regis noſtri morabatur, uti eorum copiam habere poſſem. Et ille quidem de ea re ſcripſit ad Eminentiſſimum Cardinalem Badenſem Guſtavum Bernardum monaſterij Fuldenſis Abbatem. Iſte verò humaniſſimè reſpondit VIII. Kal. Februarij anni MDCLXXIV. apud ſe præcipuum locum habituras fuiſſe preces clariſſimi Abbatis, ſi vetuſti illi codices ſupereſſent, ſed ablatos eos olim fuiſſe à miniſtris Lantgraviorum Haſſiæ triennio illo quo territorium Fuldenſe in ſua poteſtate habuerunt.

LXXXIV. Tentavi etiam ſi quid in bibliotheca Viennenſi imperatoria reperiri poſſet ad ornandam & amplificandam hanc meam collectionem, eámque ob cauſam ſcripſi ad clariſſimum virum Petrum Lambecium ejuſdem bibliothecæ præfectum. Et ille quidem reſcripſit inveniſſe ſe aliquot præſtantiſſimos cò pertinentes codices manuſcriptos, ſed tempus ſibi deeſſe illos conferendi cum editis, facturum ſe tamen ſi bellum iſtud non impedierit; ac poſtea clariſſimo viro Perſio Celſiſſimi Palatini Electoris in aula Cæſarea Legato, ad quem de eadem re meo rogatu ſcripſerat vir doctiſſimus Ioannes Chriſtophorus Wagenſeilius, reſpondit fieri iſtud non poſſe quandiu bellum hoc durabit, & expectandum eſſe pacis tempus. Itaque nihil hinc habere hactenus potui.

LXXXV. Idem Wagenſeilius plurimum operæ poſuit ut veteres capitularium codices inveſtigaret ſi eſſent in Germania, ac propterea, ut ipſe ad me ſcripſit, ſollicitavit Vlmenſes, Auguſtanos, & Ratiſbonenſes. Verùm nihil reperire potuit. Attamen, ne nihil ageret, ad me miſit exemplar Notarum quas Melchior Haiminsfeldius Goldaſtus manu ſua adnotaverat in ora capitularium ex editione Lindenbrogij, quarum autographum extat in academia publica urbis Bremenſis. Apparet autem ex his Notis marginalibus, quod antea quoque ſciebamus, Goldaſtum fuiſſe virum multæ lectionis & indefeſſi laboris. Sed nihilominùs notæ illæ mihi non fuerunt magno uſui, quoniam nihil aliud ſunt quàm adverſaria quibus vir doctus memoriam ſuam ſublevabat. Itaque ab his edendis abſtinui.

LXXXVI. Poſt capitula Karoli Magni & Ludovici Pij, ſequuntur capitula Karoli Calvi, in quibus emendandis & amplificandis uſus ſum optimis & antiquiſſimis codicibus bibliothecæ Vaticanæ, Eccleſiæ Bellovacenſis, Divionenſi, Tiliano, ſancti Vincentij Metenſis, Bigotiano, Pithœano, & Rivipullenſi. Laudunenſem, quo uſum eſſe Sirmondum video, nondum nanciſci potui. Addidi deinde capitula Lotharij & Ludovici II. Imperatorum, eáque emendavi ope veterum exemplarium bibliothecæ regiæ & Thuanæ.

LXXXVII. Quoniam verò deſtinatum mihi ab initio fuit nihil eorum omittere quæ neceſſaria aut utilia videri poſſunt ad ornandam & illuſtrandam hanc noſtram capitularium collectionem, monuerítque jampridem vir ampliſſimus & doctiſſimus Hieronymus Bignonius illa non alium meliorem habere interpretem quàm Marculfum, formulas ejus, veluti factum videmus à Lindenbrogio, capitularibus placuit ſubnectere, in locis admodum multis emendatas ex fide vetuſtiſſimi codicis manuſcripti bibliothecæ regiæ & ex alio codice qui fuit clariſſimorum Pithœorum fratrum. Sequuntur formulæ veteres incerti auctoris; quas nos vocavimus appendicem Marculfi, quia in codice regio annexæ ſunt libro ſecundo Marculfi, nullúmque illic titulum habent. In illis autem emendandis uſus ſum eodem codice regio.

LXXXVIII. Formulas Sirmondicas, quibus idem vir ampliſſimus titulum fecit *Formulæ veteres ſecundùm legem Romanam* quia ferè omnes iis ſcriptæ ſunt qui lege Romana uterentur, emendavimus ope trium veterum exemplarium, quorum unum extat in bibliotheca regia, ſecundum fuit clariſſimorum Pithœorum, tertium Iacobi Sirmondi. Has verò nos propterea Sirmondicas vocavimus ut hinc diſcerni poſſent à ſuperioribus, & quia editæ primò ſunt ex ſchedis Sirmondi. Sirmondus enim illas deſcripſerat ex veteri codice Lingonenſi, & apographum poſtea ſuum communicaverat cum Bignonio. Sed iſte vetus exemplar non vidit, neque ſcivit ubi eſſet. Apographum Sirmondi ego quoque habui, & contuli cum editione Bignonij. Poſtea ipſum vetus exemplar nactus etiam ſum ex quo Sirmondus deſcripſerat, & rurſum has formulas cum codice illo contuli, & plera-

que ejus ope emendavi, nonnulla etiam ſupplevi quæ exciderant inter ſcribendum. Ex veteri autem catalogo librorum huic codici addito intelligimus in eadem bibliotheca ad quam hic liber pertinuit extitiſſe etiam capitularia Karoli Magni & Ludovici Pij, quæ nunc non extant. Nam illic ita legitur: *Sunt in cuſtodia Vvidonis Archidiaconi Lingonenſis iſti libri, quorum hæc ſunt nomina. Oroſius ab urbe condita. Capitula Karoli Magni ſive Loduici Auguſti vel Clotarij Cæſaris.* Is porrò ad quem liber hic pertinuit antè quàm in manus Sirmondi veniret, hunc illi titulum fecerat: *Formula eorum quæ apud veteres in actione forenſi frequentabantur.*

LXXXIX. Formularum quæ poſtea ſequuntur, quas Bignonianas voco, vetus exemplar non vidi. Editæ autem ſunt, ut Bignonius docet, ex veteri codice qui olim doctiſſimorum virorum Petri Danielis ac demum Iacobi Bongarſij fuerat, & tum cùm illæ in vulgus emiſſæ ſunt pertinebat ad doctiſſimum item virum Carolum Labbæum, cujus habemus ſynopſin baſilicorum. Poſt has ſequuntur formulæ Lindenbrogij, ſive altera editio formularum Marculfi à Friderico Lindenbrogio in publicum emiſſa. Quoniam verò ſupervacaneum fuiſſet heic repetere formulas quæ in priore Marculfi editione extabant, earum tantùm initia poſuimus, reliqua ſuppreſſimus, ut ordinem à Lindenbrogio conſtitutum ſervaremus. Eas verò formulas edidimus integras quæ in editione Bignonij non extant.

X C. Addidimus nos novam formularum collectionem ex multis codicibus manuſcriptis veterrimis, ſed præcipuè ex regiis & ex Pithœano, tum etiam aliquas ex libris editis. Adjunximus etiam formulas promotionum epiſcopalium à Iacobo Sirmondo editas in appendice tomi ſecundi Conciliorum Galliæ, à nobis emendatas in aliquot locis ope veterum exemplarium, & auctas etiam quibuſdam formulis quæ hactenus editæ non fuerant. Denique ſubjunximus formulas exorciſmorum & excommunicationum, variis ex locis collectas, & magna ex parte nunc primùm editas. Sunt autem illæ quoque admodum utiles ad explicanda & illuſtranda plurima loca capitularium.

X C I. Abſoluta tandem capitularium & formularum editione, reliquum eſt ut de Notis doctiſſimorum virorum à nobis editis déque cura noſtra in edendo hoc opere pauliſper agamus. Principio itaque retulimus Franciſci Pithœi gloſſarium ſive interpretationem obſcuriorum verborum quæ in lege Salica habentur, & gloſſarium ad libros capitularium multò auctius & emendatius ex autographo ejuſdem Pithœi, quod mecum humaniſſimè communicavit ampliſſimus Præſes Parlamenti Pariſienſis Claudius Pelleterius. Sequuntur deinde Iacobi Sirmondi Notæ ad capitularia, & Notæ Hieronymi Bignonij ad legem Salicam & ad veteres formulas Marculfi & aliorum qui cum illo ſolent conjungi.

X C I I. Supereſt igitur ut explicemus quid à nobis præſtitum ſit in hac capitularium formularúmque veterum collectione & editione.

Primò itaque & capitularia & formulas accuratè & ea diligentia qua major adhiberi non potuit contulimus cum vetuſtis codicibus quorum ſuperiùs facta mentio eſt, eorúmque ope veteres editiones emendavimus. Deinde conati ſumus indicare in margine fontes capitularium, veluti ſunt Concilia, decreta patrum, leges populorum, ipſa capitularia. Poſtea adnotavi etiam loca quæ ex capitularibus referuntur à vetuſtis ſcriptoribus, Theodulfo Epiſcopo Aurelianenſi, Hincmaro Archiepiſcopo Remenſi, Herardo Archiepiſcopo Turonenſi, Iſaaco Epiſcopo Lingonenſi, Reginone Abbate Prumienſi, Burchardo Epiſcopo Wormatienſi, Fulberto & Ivone Epiſcopis Carnotenſibus, ac demum à Gratiano canonum ac decretorum collectore. Quoniam verò in tanto capitulorum numero difficile fuit omnia aſſequi, & plurima nobis exciderunt quorum originem non adnotavimus, plerorunque tamen poſtea fontes invenimus, quos aut in Notis aut in additionibus ad Notas retulimus, aut certè de his admonuimus inter errata. Porrò quanti nobis conſtiterit totum illud negotium, quàm duri ac malè grati laboris fuerit, tui judicij erit, lector erudite. Ego ſanè malo factum nunc eſſe quàm infectum.

XCIII. Totum hoc opus Notis meis illuſtravi, ut par erat, in quibus refero varias lectiones ex antiquis codicibus manuſcriptis & editionibus, non quidem omnes, ſed eas tantùm quæ viſæ ſunt eſſe alicujus momenti. Lectionum præterea in contextu receptarum rationem reddidi, eáſque confirmare conatus ſum auctoritate & exemplis. Poſtremò ea loca quæ aliquid habebant difficultatis, vel quibus detortæ aliorum interpretationes vim intulerant, explicavi ex mente, ut opinor, auctorum à quibus accepta ſunt, indicato vero eorum ſenſu. Vocabula barbara & obſcura aliquando interpretatus ſum, ſœpe neglexi, tum quia impeditus ſum per alias occupationes meas, ſed præcipuè quia videbam clariſſimum doctiſſimúmque virum Carolum Dufreſnium ſeriò cogitare de edendo locupletiſſimo & diù ab eruditis expetito gloſſario ad ſcriptores mediæ & infimæ Latinitatis, quod nunc ſub prælo eſt, & elegantiſſimis characteribus excuditur. In hoc opere lector facilè reperiet explicationem vocabulorum difficiliorum quæ in noſtra collectione occurrent.

XCIV. Poſtremò addidi pro more inſtitutóque meo appendicem actorum veterum valde illuſtrem ac locupletem, opuſcula nempe aliquot de rebus ad eccleſiaſticas ceremonias pertinentibus, quædam capitula de inſtitutionibus monaſticis, Præcepta Regum, Epiſcoporum decreta & epiſtolas, Placita Comitum & Scabinorum, Miſſorum dominicorum, Vaſſorum regalium, & alia multa iſtius generis. Vnde autem ſumpta illa ſint, indicavimus in margine. Illud tamen admonemus, eorum quæ ex chartulariis accepta ſunt magnam partem nobis ſuppeditatam eſſe à clariſſimo viro Antonio Vione Herovallio, cujus frequens occurrit mentio cùm in libris à nobis editis, tum in lucubrationibus eorum qui literis noſtris operam dant. Sunt

autem nonnulla in hac appendice quæ antea quidem edita fuerant, ſed valde depravata ac mutila, ideòque nos illa putavimus eſſe recudenda. Iſtiuſmodi ſunt judicium pro Daniele Archiepiſcopo Narbonenſi latum anno DCCLXXXIII. adversùs Milonem Comitem, præceptum Ludovici Pij quo confirmat auctoritatem Archiepiſcopi Senonenſis in monaſteria diœceſeos Senonenſis, charta dotis quam Folradus conſtituit Helegrinæ ſponſæ ſuæ, præceptum Karoli Calvi pro quibuſdam Hiſpanis, epiſtola Ioannis VIII. ad Adalgarium Epiſcopum Auguſtodunenſem, & libellus dotis Miczæ filiæ Ioannis. Hæc inquam, quæ multis antea mendis ſcatebant, emendata & ſuppleta à nobis ſunt ope veterum librorum. Reliqua omnia nunc primùm edita ſunt.

Appendix actor. vet r. tit. 16 38. 43. 59. 102. 147.

XCV. Habes, erudite lector, rationem conſilij inſtitutique mei in edendis capitularibus & formulis antiquis, & quibus auxiliis quibúſve laboribus opus iſtud perductum fuerit ad finem. Puta autem optima fide verſatum eſſe me in recenſendis & ad vetera exemplaria caſtigandis iiſdem capitularibus & formulis, nullúmque veterem codicem nominaſſe me quem non contulerim cum editis verbum è verbo. Quæ verò nunc primùm prodeunt, ego ipſe illa deſcripſi mea manu; & quæ in pluribus antiquis libris reperta ſunt, ea cum ſingulis exemplaribus contuli. Ad Notas meas quod attinet & præfationem, ita velim exiſtimes, me nullius odio aut gratia quicquam ſcripſiſſe. Veritatem ſemper & ubique ſequor, quantum mihi licet per tenuitatem ingenij mei. Modeſtiam quoque ſervavi ſi quando diſſentire coactus ſum à placitis doctorum virorum; quorum ſententias & opiniones quum refello, id ſœpe facio cum aliqua præfatione honoris, ſemper abſque inſectatione. Hæc te monere volui, lector. Vale.

CLARISSIMI VIRI PETRI PITHOEI præfatio ad libros capitularium, quam præcedit epiſtola dedicatoria ad Henricum III. Francorum Regem Chriſtianiſſimum.

HENRICO III. REGI CHRISTIANISSIMO P. P.

MAIORVM tuorum Chriſtianiſſimorum Principum leges non putavi aliis quàm nominis tui, REX, auſpiciis in publicum exire debere. Nam præter ſanguinis jura, quæ nulla civili ratione corrumpi aut dirimi poſſunt, ſanè quæ Regum nomen præferrent, & verò magna parte regia eſſent, ad Regem etiam referri par fuit, cujus ſacroſanctam majeſtatem qui vel tantulum imminuit, Dei ipſius ſummi omnium Regis atque Imperatoris imaginem violaſſe non immeritò videatur. Acceſſit & illud, quòd licet iſtis, ut ipſi tum appellabant, capitulis externa nonnulla & exotica pro collectorum ingeniis admixta ſint, tamen inter hujuſmodi rudera, juris Francici fontes aut potiùs fundamenta recognoſcere nobis quidem facile eſt, quæ poſteri hac parte aliquanto feliciores in melius ſic produxiſtis, ut quemadmodum nullum jam Francorum regno antiquius aut nobilius orbis habet, ita vix ulla ferè gens reliqua ſit quæ non ab hoc jura acceperit, nulla quæ legibus & inſtitutis, ſive copiam ſive æquitatem & providentiam ſpectemus, cum eo comparari queat. Sed dabit veniam majeſtas tua ſi illud paulò fortaſſe liberiùs adjeciſſe videbor, leges ipſas rem per ſe mutam ac mortuam eſſe niſi vitam &, ut noſtrorum verbis dicam, effectum rei à magiſtratu accipiant, quem ob id priſci ſapientes νόμον ἔμψυχον non fruſtra nuncuparunt. Quâ etiam in re ſecuritati principum facilè à numine proviſum eſt, ut in paucorum fide, omnium benevolentia conquieſcere poſſint, dum virtuti potiùs quàm ambitioni locum dent. Verùm hæc quando tu, REX, ſummis rebus gerendis penè à puero admotus, experimentis ipſis meliùs ſcire potes, finem faciam, ſi priùs illud Deum opt. max. ex animo rogavero, ut qui tibi omnium antiquiſſimum ac nobiliſſimum glorioſiſſimúmque imperium hereditario jure tenendum adminiſtrandúmque commiſit, idem te regio illo ſuo & principali ſpiritu regere ac confirmare dignetur.

LECTORI.

HÆC ipſa quæ nunc tandem publicò damus, capitula, ante annos quadraginta magna parte edere inſtituerat Ioannes Tilius, vir magno judicio præditus, ac rerum noſtrarum ſcientiſſimus; ſed aut ejus morte cujus præcipuè opera in eam rem utebatur, aut exemplaris defectu, aut operis ipſius non adeo grati & laborioſioris tædio, ſeu quo alio impedimento, à cœpto ita deſtitit ut demum poſt ejus obitum folia aliquot in aliorum manus devenerint, quibus etiam prudentiſſimos & diligentiſſimos viros qui Romæ Gratiani collectioni recognoſcendæ recenſendæque præfuerunt lubenter uſos video, ſimul & Bellovacenſis Eccleſiæ exemplaris reliquiis, quæ tum illi quidèm doctiſſimi Epiſcopi beneficio, indicio verò noſtro nacti ſunt. Nos jam ex pluribus noſtris alieniſque codicibus plura & integriora edi curavimus, bona ſaltem fide, Tilij

exemplum judiciúmque ſequuti, qui non ex Benedicti modò, ſed & ex Anſegiſi ipſius collectione eadem non ſemel poſita ſuſtulerat, ſimilibus tantùm quibuſdam relictis, numeris etiam capitulorum conſequenter mutatis. Quod eò monere viſum eſt, ne quis eadem poſthac ex iiſdem aut aliis etiam exemplaribus augere aut ſupplere conetur, fruſtra. Nam emendare quidem omnibus per nos licet, præſertim in tanta operarum, cujus relegentes puduit, negligentia ſocordiáque. Illud etiam verendum eſt, ne nos quoque in hac rutuba non pauca fefellerint. quamquam nec fortaſſis fuerint illa tanti, præſertim quæ poſt Anſegiſum pro cujuſque collectoris ingenio & propoſito, confuſè nullóque ordine aut delectu, non certa etiam plerunque auctoritate & fide, ex Gallicanis canonibus ac pœnitentialibus libellis, ſanctorum quoque patrum ſententiis, quædam etiam ex Iuliani anteceſſoris CP. Novellis, & Alarici breviario Anianique ad illud interpretationibus, quin & ex Vviſigothorum Langobardorúmque legibus nonnulla addita facilè recognoſcent quibus hæc curæ erunt: quæ nec ipſa tamen omiſſa voluimus, ne quis deſideraret ac requireret. Titulum etiam quem Tilius idem ex non adeo vetuſto codice editioni ſuæ præfixerat, quamvis in antiquioribus nullus ſit, haud inviti reliquimus. Sanè quòd in Anſegiſi præfationibus Lotharij nomen adjectum eſt, datum id ſcias exemplarium quorundam antiquitati, quæ ſub ejus ditione, ut veriſimile eſt, primùm deſcripta, non hoc ſolum ipſius honori tribuerant, ſed & ex verſibus qui Benedicti collectionem præcedunt, in Lotharij ſui gratiam illos de Ludovici filiis ita permutatos habuerunt:

Ex quo proſequitur ſoboles veneranda per orbem
  Ipſius inſigni nomine digna patris.
Lotharius primùm regnum ſortitus avitum
  Arduennæ nemoris incola factus ovat.
Hinc Hludovicus heros Rheni cis littora genti
  Imperat, & populis effera colla terit.
Tum Karolus, cari ſpecies genitoris amata,
  Gallorum cœtus ordinat atque domat.
Illis nos qui fata tenent loca partibus æquis
  Hæc ſetimus.

Et tamen Lotharij ejus inter hæc nihil proprium eſſe putamus, cujus tantùm nomine extant quædam ex his ipſis decerpta capitula ad Italiæ regnum, quæ jam olim Langobardicarum legum libris inſerta & Karoli cujuſdam ſotti Siculi, ſive is Toccus fuit, commentario ante annos CCCLXXX. expoſita leguntur. Sed neque Karoli fratris (quem noſtrum, id eſt, Francorum Gallorumve Regem verè propriéque dixeris) quicquam hic adjectum reperias, præter ea capitula quæ circa initia regni ſui in Sparnaco probaverat obſervarique præceperat. Reliqua utriuſque omnia, ſimul & ſynodos ipſas Conciliáque, ex quibus & hæc magna ex parte decerpta ſunt, quorum non pauca nos à Pipini ad Hugonis ætatem, præter jam edita, Domino faciente, repræſtare potuimus, ſed & rerum iiſdem ſeculis geſtarum coævos ſcriptores plures tum à nobis, Lector, accipies cùm idem ille volet qui ſolus

Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor,
Ac mulcere poteſt fluctus, aut tollere vento.

Index omnium quæ in hoc primo tomo continentur.

CAPITVLARIA VETERVM REGVM.

Childeberti Regis conſtitutio de abolendis reliquiis idololatriæ, & de ſacrorum dierum feſtivitatibus castè celebrandis. Pag. 5.
Chlotarij Regis conſtitutio generalis. 7.
Præceptio glorioſiſſimi Regis Guntramni ad Epiſcopos & judices regni ſui de obſervando die dominico & aliis, edita in confirmatione Concilij ſecundi Matiſconenſis. 9.
Conventus apud Andelaum, quando inter Guntramnum & Childebertum Reges Epiſcoporum procerúmque conſilio pax firmata, mutuique fœderis pactio conſcripta eſt. 11.
Pactus pro tenore pacis Dominorum Childeberti & Chlotharij Regum. 15.
Decretio Childeberti Regis. 17.
Decretio Chlotharij II. Regis. 19.
Edictum ejuſdem in Concilio Pariſienſi V. datum. 21.

CAPITVLARIA DAGOBERTI REGIS.

Lex Ripuariorum. 29.
Lex Alamannorum. 57.
Capitula XLIV. *addita ad legem Alamannorum.* 85.
Item alia capitula. 89.
Lex Bajuvariorum. 95.
Dagoberti Regis præceptum de epiſcopali dignitate Cadurcæ urbis conlata Deſiderio Theſaurario. 141.
Indiculus Dagoberti Regis ad Domnum Sulpitium Archiepiſcopum, ut Deſiderium benedicat. Ibid.
Sigeberti Regis epiſtola ad Deſiderium Epiſcopum Cadurcenſem, quòd ſynodale Concilium celebrari non debeat in regno abſque permiſſu Regis. 143.

CAPITVLARIA KARLOMANNI PRINCIPIS.

Karlomanni Principis capitulare primum. 145.
Ejuſdem capitulare ſecundum ſive Liptinenſe. 149.
Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum. 150.
Capitulare incerti anni, datum in ſynodo cui interfuit Bonifacius apoſtolicæ ſedis Legatus. 151.

CAPITVLARIA PIPPINI PRINCIPIS ET REGIS.

Capitulare Sueſſionenſe anni DCCXLIV. 155.
Admonitio de capitulis ſynodalibus Pippini. 159.
Capitula data apud Vermeriam anno DCCLII. 161.
Alia capitula ſynodi Vermerienſis. 165.
Capitula ſynodi Vernenſis anni DCCLV. 167.

Capitulare Metenſe, ſive capitula ſynodalia poſt ſynodum Vernenſem data in civitate Metenſi, ut quibuſdam videtur. 177.
Capitulare Compendienſe anni DCCLVII. 179.
Pippini Regis conſtitutio generalis de letaniis faciendis pro ubertate terræ. 185.
Conventus apud ſanctum Dionyſium, in quo Pippinus Rex, paulò ante mortem, regnum Francorum diviſit inter filios ſuos Karolum & Karolomannum anno DCCLXVIII. *menſe Septembri.* 187.

CAPITVLARIA KAROLI MAGNI.

Karoli Magni capitulare primum. 189.
Ejuſdem epiſtola ad Offam Regem Merciorum. 193.
Capitulare anni DCCLXXIX. 195.
Decretale precum quorundam Epiſcoporum, qualiter pro Rege & exercitu ejus hac inſtanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemoſynis Deo ſupplicandum ſit. 199.
Karoli M. conſtitutio de ſcholis per ſingula epiſcopia & monaſteria inſtituendis. 201.
Ejuſdem conſtitutio de emendatione librorum & officiorum eccleſiaſticorum. 203.
Admonitio de ſequenti capitulo Bajuvariorum. 205.
Capitulare Bajuvariorum anni DCCLXXXVIII. 207.
Capitulare Aquiſgranenſe, ſive capitulare primum anni DCCLXXXIX. 209.
Capitulare ſecundum ejuſdem anni. 241.
Capitulare tertium ejuſdem anni. 243.
Præceptum Karoli Magni de inſtitutione epiſcopatuum per Saxoniam. 245.
Ejuſdem preceptum pro Trutmanno Comite. 249.
Ejuſdem Capitulatio de partibus Saxoniæ. Ibid.
Ejuſdem epiſtola ad Faſtradam Reginam de victoria Avarica & de letaniis. 255.
Ejuſdem capitulare de cauſis regni Italiæ, datum, ut videtur, anno DCCXCIII. *poſt obitum Hildegardis Reginæ.* 257.
Capitulare Francofordienſe, datum in plena ſynodo anno DCCXCIV. 261.
Commonitorium datum Angilberto Abbati Centulenſi eunti Romam ad Leonem III. anno Chriſti DCCXCVI. 271.
Karoli M. epiſtola ad Leonem III. miſſa per eundem Abbatem. Ibid.
Ejuſdem epiſtolæ duæ ad Offam Regem Merciorum. 273.
Capitulare Saxonum datum Aquiſgrani anno DCCXCVII. *V. Kal. Novembris in generali Epiſcoporum & optimatum conventu.* 275.
Pactus legis Salicæ. 281.
Recapitulatio ſolidorum. 323.
Sententiæ de ſeptem ſeptenis. 325.
Capitulare interrogationis ad Epiſcopos de Presbyteris criminoſis. 327.
Capitula data poſt reditum Legatorum à ſede apoſtolica. Ibid.
Edictum dominicum de honore & adjutorio Epiſcopis præſtando à Comitibus & aliis judicibus. 329.
Capitulare de villis Karoli Magni. 331.
Capitulare de miniſterialibus palatinis. 341.

Karoli M. capitula addita ad legem Longobardorum. 345.
Item alia capitula. 1443.
Ejuſdem capitula excerpta ex lege Longobardorum. 349.
Capitulum de honoranda ſede apoſtolica. 357.
Capitulare Epiſcoporum. Ibid.
Capitulare primum anni DCCCII. 361.
Capitulare ſecundum ejuſdem anni. 375.
Sacramentale promiſſionis factæ Imperatori. 377.
Capitulare Aquiſgranenſe, ſive capitulare primum anni DCCCIII. 379.
Aliud capitulum de purgatione ſacerdotum. 385.
Item aliud capitulum de purgatione ſacerdotum. Ibid.
Capitulare ſecundum anni DCCCIII. *ſive capitula addita ad legem Salicam.* 387.
Capitulare tertium anni DCCCIII. *ſive alia capitula minora de cauſis admonendis.* 391.
Capitulare quartum anni DCCCIII. *ſive de lege Ripuarenſe.* 395.
Capitulare quintum anni DCCCIII. *ſive alia capitula nuper audita & comperta.* 399.
Capitulare ſextum anni DCCCIII. *ſive capitula data ad interrogationem cujuſdam Comitis aut Miſſi dominici.* 401.
Capitulare ſeptimum anni DCCCIII. 403.
Capitulare octavum anni DCCCIII. *ſive capitula de immunitate Epiſcoporum ac reliquorum ſacerdotum ab expeditionibus bellicis.* 405.
Karoli M. epiſtola increpatoria ad monachos ſancti Martini Turonenſis. 413.
Capitulare ad Salz. 415.
Capitula data Presbyteris. 417.
Karoli M præceptum de ſcholis Græcis & Latinis inſtituendis in Eccleſia Oſnabrugenſi. 417.
Capitulare primum anni DCCCV. *ſive capitula* XVI. *infra Eccleſiam.* 421.
Capitulare ſecundum anni DCCCV. *ad omnes generaliter.* 423.
Capitulare tertium anni DCCCV. *ſive altera editio ejuſdem capitularis.* 429.
Capitulare quartum anni DCCCV. *ſive capitula data Ieſſe Epiſcopo Ambianenſi Miſſo dominico.* 435.
Capitulum Karoli M. de honore Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum. 437.
Capitulare primum anni DCCCVI. *ſive charta diviſionis regni Francorum inter Karolum, Pippinum, & Ludovicum filios Karoli Magni.* 439.
Capitulare ſecundum anni DCCCVI. *ſive capitula octo addenda ad leges.* 445.
Capitulare tertium anni DCCCVI. *ſive capitula quæ Miſſi cognita facere debent in omnes partes.* 447.
Capitulare quartum anni DCCCVI. *ſive capitula quæ Miſſi ante nativitatem Domini omnibus cognita facere debent.* 449.
Capitulare quintum anni DCCCVI. *ſive capitula quæ ad Niumaga addita in anno ſexto imperij infra quadrageſimam.* 451.
Capitulare ſextum anni DCCCVI. *ſive capitula excerpta de canone.* 455.
Capitulare anni DCCCVII. *ſive memoratorium ut de ultra Sequanæ omnes exercitare debeant.* 457.

Karoli M. epiſtola ad Pippinum filium Regem Italiæ, de pace Eccleſiarum Dei & ſervientium earum. 461.
Capitulare triplex anni DCCCVIII. 463.
Capitulare primum anni DCCCIX. *ſive capitula quæ Domnus Imperator Aquis palatio conſtituit in anno nono.* 465.
Capitulare ſecundum anni DCCCIX. *ſive capitula quæ Domnus Karolus conſtituit eodem anno.* 469.
Capitulare primum anni DCCCX. *ſive capitula quæ anno decimo imperij Domni Karoli ſereniſſimi Auguſti Aquis palatio commonita ſunt.* 473.
Capitulare ſecundum anni DCCCX. 475.
Capitulare tertium anni DCCCX. *ſive capitula de inſtructione Miſſorum.* Ibid.
Capitulare primum anni DCCCXI. *ſive capitulare interrogationis de iis quæ Karolus M. pro communi omnium utilitate interroganda conſtituit.* 477.
Capitulare ſecundum anni DCCCXI. *ſive brevis capitulorum de communi omnium utilitate.* 479.
Karoli M. epiſtola generalis ad Archiepiſcopos regni Francorum, de ceremoniis baptiſmi. 483.
Capitulare tertium anni DCCCXI. *de cauſis propter quas homines exercitalem obeditionem dimittere ſolent.* 485.
Breviarium diviſionis theſaurorum Karoli M. quam poſt obitum ſuum obſervari juſſit. 487.
Capitulare primum anni DCCCXII. *ſive brevis capitulorum quam Miſſi dominici habere debent ad exercitum promovendum.* 489.
Capitulare ſecundum anni DCCCXII. *ſive capitula quæ Domnus Imperator conſtituit Bononiæ in littore maris.* 493.
Capitulare tertium anni DCCCXII. *ſive capitula de juſtitiis infra patriam faciendis.* 495.
Præceptum Karoli M. pro Hiſpanis qui in regnum Francorum confugerant. 499.
Capitulare primum anni DCCCXIII. *ſive capitula* XXVIII. *de confirmatione conſtitutionum quas Epiſcopi in ſynodis auctoritate regia nuper habitis conſtituerant.* 501.
Capitulare ſecundum anni DCCCXIII. *ſive capitula viginti de juſtitiis faciendis, ex lege Salica, Romana, & Gundobada.* 505.
Capitulare tertium anni DCCCXIII. *ſive capitula* XLVI. *de cauſis neceſſariis Eccleſiæ Dei & populo Chriſtiano.* 511.
Karoli M. capitularia quinque incerti anni. 515. & ſeqq.

CAPITVLARIA PIPPINI REGIS ITALIÆ.

C*Apitulare de cauſis regni Italiæ.* 533.
Ejuſdem capitula excerpta ex lege Longobardorum. 541.

CAPITVLARIA LVDOVICI PII.

L*Vdovici Pij præceptum primum pro Hiſpanis qui in regno Francorum manebant.* 549.

Ejuſdem epiſtola ad Magnum Archiepiſcopum Senonenſem, de confirmatione regulæ Canonicorum. 553.
Item ejuſdem epiſtola ad Sicharium Archiepiſcopum Burdegalenſem, de eodem argumento. 557.
Item ejuſdem epiſtola ad Arnonem Archiepiſcopum Salzburgenſem, de eodem argumento. 561.
Capitulare Aquiſgranenſe anni DCCCXVI. Ibid.
Ludovici Pij præceptum ſecundum pro Hiſpanis qui in regno Francorum manebant. 569.
Charta prioris diviſionis imperij inter Lotharium, Pippinum, & Ludovicum filios Ludovici Pij Imperatoris, facta anno Chriſti DCCCXVII. 573.
Capitulare Aquiſgranenſe anni DCCCXVII. *de vita & converſatione monachorum.* 579.
Notitia de monaſteriis quæ Regi militiam, dona, vel ſolas orationes debent, ſcripta in eodem conventu Aquiſgranenſi. 589.
Decretum confirmationis quo Ludovicus Pius Imperator donationes Eccleſiæ Romanæ ab avo ſuo Pippino Rege & à patre Karolo Magno Imperatore factas Paſchali Papæ confirmavit. 591.
Capitulare primum anni DCCCXIX. *ſive capitula addita ad legem Salicam in generali populi conventu habito apud Aquiſgranum.* 597.
Capitulare ſecundum anni DCCCXIX. *ſive alia capitula addita ad legem Salicam.* 605.
Capitulare tertium anni DCCCXIX. *ſive capitula de interpretatione legis Salicæ.* 607.
Capitulare quartum anni DCCCXIX. *ſive capitula quæ per ſe ſcribenda & ab omnibus obſervanda ſunt.* 609.
Capitulare quintum anni DCCCXIX. *ſive capitula de inſtructione Miſſorum.* 613.
Capitulare ſextum anni DCCCXIX. *ſive capitulare Miſſorum dominicorum.* 619.
Capitulare anni DCCCXX. *ſive capitula data apud Theodonis villam anno* DCCCXX. *in generali populi conventu.* 621.
Ludovici Pij Imperatoris epiſtola ad monachos Anianenſes, data circa annum Chriſti DCCCXXI. 623.
Capitulare Triburienſe datum anno Chriſti DCCCXXII. *ad petitionem Epiſcoporum in Theodonis villa congregatorum anno ſuperiore.* 625.
Capitulare de cauſis monaſterij ſanctæ Crucis Pictavienſis, datum circa annum Chriſti DCCCXXII. 629.
Capitulare anni DCCCXXIII. *admonitionem generalem continens ad utriuſque ordinis homines, cum inſtructione Miſſorum dominicorum quos Imperator in diverſas regni provincias deſtinabat.* 631.
Commonitorium datum Hieremiæ Archiepiſcopo Senonenſi & Ionæ Epiſcopo Aurelianenſi à Ludovico Pio Imperatore anno DCCCXXIV. *cùm ab ipſo legati Romam irent ad Eugenium II. Papam Romanum, in cauſa imaginum.* 643.
Ejuſdem Ludovici epiſtola ad Eugenium II. miſſa per Hieremiam & Ionam Epiſcopos, cum actis ſynodi Pariſienſis. 645.

Sacramentale promiſsionis quod clerus & populus Romanus fecerunt Ludovico Pio Imperatori & Lothario filio ejus anno DCCCXXIV. *præſente Lothario.* 647.
Capitulare Ingilenheimenſe datum anno Chriſti DCCCXXVI. Ibid.
Ludovici Pij præceptum de inſtitutione monachorum in monaſterio Dervenſi. 649.
Capitulare anni DCCCXXVIII. *qualiter conventus Epiſcoporum fieri debeat.* 653.
Epiſtola generalis quam Ludovicus Pius Imperator ex placito Aquiſgranenſi miſit, de Conciliis Epiſcoporum in quatuor imperij partibus congregandis. 657.
Capitulare Vvormatienſe anni DCCCXXIX. 661.
Ludovici Pij Imperatoris præceptum de ordine monaſtico reſtituto in monaſterio ſancti Dionyſij. 675.
Ejuſdem præceptum de paganis ad Chriſtianitatem invitandis, & de inſtitutione epiſcopatus Hammaburgenſis. 681.
Charta poſterioris diviſionis imperij inter Pippinum, Ludovicum, & Karolum filios Ludovici Pij Imperatoris, data anno Chriſti DCCCXXXVII. *Aquiſgrani in generali populi conventu.* 685.
Capitula ejuſdem Ludovici Pij excerpta ex lege Longobardorum. 689.

CAPITVLARIVM KAROLI M. ET LVDOVICI PII LIBRI VII.
Collecti ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Levita. 697.
Additio I. 1133.
Additio II. Ibid.
Additio III. 1153.
Additio IV. 1181.

Isaac Epiſcopi Lingonenſis canones, ſive ſelecta capitula ex tribus poſtremis capitularium libris. 1233.
Capitula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis, collecta ex capitularibus Regum Francorum. 1283.

CAPITVLARIA
REGVM
FRANCORVM.

CAPITVLARIA
REGVM FRANCORVM.

CHILDEBERTI
REGIS
CONSTITVTIO

De abolendis reliquiis idololatriæ, & de ſacrorum dierum feſtivitatibus caſtè celebrandis,

Data circa annum Chriſti DLIV.

Incipit epiſtola clementiſsimi & beati Regis noſtri Childeberti data per Eccleſias ſacerdotum vel omni populo.

CREDIMUS hoc Deo propitio & ad noſtram mercedem & ad ſalutem populi pertinere ſi populus Chriſtianus, relicta idolorum cultura, Deo, cui integram promiſimus fidem, in quantum inſpirare dignatus fuerit, purè deſervire debeamus. Et quia neceſſe eſt ut plebs quæ ſacerdotis præceptum non ita ut oportet cuſtodit, noſtro etiam corrigatur imperio, hanc chartam generaliter per omnia loca decrevimus mittendam, præcipientes ut quicunque admonitus de agro ſuo, ubicunque fuerint ſimulacra conſtructa vel idola dæmoni dedicata ab hominibus, factum non ſtatim abjecerint, vel ſacerdotibus hæc deſtruentibus prohibuerint, datis fidejuſſoribus non aliter diſcedant niſi in

noſtris obtutibus præſententur. Qualiter in ſacrilegis Dei injuria vindicetur noſtrum eſt pertractandum, & quia fides noſtra ut verbo de altario ſacerdote faciente quæcunque de Evangelio, Prophetis, vel Apoſtolo fuerit adnuntiatum, in quantum Deus dat intellectum, * ad nos querimonia proceſſit multa ſacrilegia in populo fieri, unde Deus lædatur, & populus per peccatum declinet ad mortem; noctes pervigiles cum ebrietate, ſcurrilitate, vel canticis; etiam in ipſis ſacris diebus Paſcha, natale Domini, & reliquis feſtivitatibus, vel adveniente die dominico, banſatrices per villas ambulare. Hæc omnia, unde Deus agnoſcitur lædi, nullatenus fieri permittimus. Quicunque poſt commonitionem ſacerdotum vel noſtrum præceptum ſacrilegia iſta perpetrare præſumpſerit, ſi ſervilis perſona eſt, centum ictus flagellorum ut ſuſcipiat jubemus. Si verò ingenuus aut honoratior fortaſſe perſona eſt........ *Cetera deſiderantur.*

CHLOTHARII REGIS
CONSTITVTIO GENERALIS,
Data circa annum DLX.

CLODACHARIUS Rex Francorum omnibus agentibus. Vſus eſt clementiæ principalis neceſſitatem provincialium vel ſubjectorum ſibi omnium populorum provida ſollicitiùs mente tractare, & pro quiete eorum quæcunque juſtè ſunt obſervanda indita in titulis conſtitutione conſcribere: quibus quantum plus fuerit juſtitiæ atque integritatis impenſum, tantum promtiùs amor devotionis incumbit. Ideoque per hanc generalem auctoritatem præcipientes jubemus ut in omnibus cauſis antiqui juris forma ſervetur, & nulla ſententia à quolibet judicum vim firmitatis obtineat quæ modum legis atque æquitatis excedit.

II. In parentum ergo ſucceſſionibus quicquid legibus decernitur obſervetur, omnibus contra impetrandi aliquid licentia derogata: quæ ſi quolibet ordine impetrata fuerit vel obtenta, à judicibus repudiata, inanis habeatur & vacua.

III. Si quis in aliquo crimine fuerit accuſatus, non condemnetur penitùs inauditus. Sed ſi in crimine accuſatur, & habita diſcuſſione fuerit fortaſſe convictus, pro modo criminis ſententiam excipiat ultionis.

IV. Inter Romanos negotia cauſarum Romanis legibus præcipimus terminari.

V. Si quis auctoritatem noſtram ſubreptitiè contra legem elicuerit fallendo Principem, non valebit.

VI. Si judex aliquem contra legem injuſtè damnaverit, in noſtri abſentia ab Epiſcopis caſtigetur, ut quód perperè judicavit, verſatim meliùs diſcuſſione habita emendare procuret.

VII. Nullus per auctoritatem noſtram matrimonium viduæ vel puellæ ſine ipſarum voluntate præſumat expetere; neque per ſuggeſtiones ſubreptitias rapiantur injuſtè.

VIII. Sanctimoniales nullus ſibi in conjugium audeat ſociare.

IX. Vt auctoritates cum juſtitia & lege competente in omnibus habeant ſtabilem firmitatem, nec ſubſequentibus auctoritatibus contra legem elicitis vacuentur.

X. Vt oblationes defunctorum Eccleſiis deputatæ nullorum competitionibus auferantur præſenti conſtitutione præſtamus.

XI. Agraria, paſcuaria, vel decimas porcorum, Eccleſiæ pro fidei noſtræ devotione concedimus, ita ut actor aut decimator in rebus Eccleſiæ nullus accedat. Eccleſiæ vel Clericis nullam requirant agentes publici functionem qui avi vel genitoris aut germani noſtri immunitatem meruerunt.

XII. Quæcunque Eccleſiæ vel Clericis aut quibuſlibet perſonis à glorioſæ memoriæ præfatis Principibus munificentiæ largitate conlata ſunt, omni firmitate perdurent.

XIII. Quicquid Eccleſia, Clerici, vel provinciales noſtri, intercedente tamen juſto poſſeſſionis initio, per triginta annos inconcuſſo jure poſſediſſe probantur, in eorum ditione res poſſeſſa permaneat; nec actio tantis ævi ſpatiis ſepulta ulteriùs contra legum ordinem ſub aliqua repetitione conſurgat; poſſeſſione in poſſeſſoris jure ſine dubio permanente.

Provideat ergo ſtrenuitas univerſorum judicum ut præceptionem hanc ſub omni obſervatione cuſtodiant, nec quicquam aliud agere aut judicare quàm ut hæc præceptio ſecundùm legum Romanarum ſeriem continet, vel ſexus quarundam gentium juxta antiqui juris conſtitutionem olim vixiſſe dinoſcitur, ſub aliqua temeritate præſumant.

PRÆCEPTIO GLORIOSISSIMI REGIS GUNTRAMNI *ad Epiſcopos & judices regni ſui de obſervando die dominico & aliis, edita in confirmatione Concilij ſecundi Matiſconenſis anno* DLXXXV.

GUNTRAMNUS Rex Francorum omnibus Pontificibus ac univerſis ſacerdotibus & cunctis judicibus in regione noſtra conſtitutis. Per hoc ſupernæ majeſtatis auctorem, cujus univerſa reguntur imperio, placari credimus, ſi in populo noſtro juſtitiæ jura ſervamus: & ille pius pater & dominus, qui humanæ fragilitatis ſubſtantiam ſuo ſemper adjuvare conſuevit auxilio, meliùs dignabitur cunctorum neceſſitatibus quæ ſunt opportuna concedere, quos cognoſcit præceptorum ſuorum monita cuſtodire. Dum pro regni ergo noſtri ſtabilitate, & ſalvatione regionis, vel populi ſollicitudine attentiùs pertractaremus, agnovimus infra regni noſtri ſpatia univerſa ſcelera quæ canonibus & legibus pro divino timore puniri conſuerant, ſuadente adverſario boni operis perpetrari; & ex hoc proculdubio indignatione cæleſti per diverſas ſeculi tempeſtates homines ac pecora aut morbo conſumi cenſentur aut gladio, dum divina judicia non timentur; atque ita fit ut admittendo illicita per ignorantiam multi depereant, & non ſolùm præſentem vitam celeriùs cogantur amittere, ſed & inferni ſupplicia ſuſtinere. Ad vos ergo, ſacroſancti Pontifices, quibus divina clementia poteſtatis paternæ conceſſit officium, in primis noſtræ ſerenitatis ſermo dirigitur, ſperantis quòd ita populum vobis providentia divina commiſſum frequenti prædicatione ſtudeatis corrigere & paſtorali ſtudio gubernare quatenus dum univerſi diligendo juſtitiam converſatione præcipua cum omni honeſtate ſtuduerint vivere, meliùs, cuncta rerum adverſitate remota, cæleſti beneficio concedatur tranquillitas temporum & congrua ſalvatio populorum. Et licèt abſque noſtra admonitione ad vos ſpecialiter prædicandi cauſa pertineat, attamen reliquorum peccatis vos omnino credimus eſſe participes, ſi filiorum veſtrorum culpas non aſſidua objurgatione corrigitis, ſed ſilentio præteritis. Nam nec nos, quibus facultatem regnandi ſuperni Regis commiſit auctoritas, iram ejus evadere poſſumus ſi de ſubjecto populo ſollicitudinem non habemus. Idcirco hujus decreti ac definitionis generalis vigore decernimus ut in omnibus diebus dominicis, in quibus ſanctæ reſurrectionis myſterium veneramur, vel in quibuſcunque reliquis ſolennitatibus, quando ex more ad veneranda templorum oracula univerſæ plebis conjunctio devotionis congregatur ſtudio, præter victum quem præparari convenit, ab omni corporali opere ſuſpendantur, nec ulla cauſarum præcipuè jurgia moveantur. Sed vos, apoſtolici Pontifices, jungentes vobiſcum conſacerdotes veſtros & filios ſeniores Eccleſiæ ac judices locorum, quoſcumque agnoſcitis quòd vitæ qualitas honeſta commendat, ita univerſam populi multitudinem conſtanti vel Deo placita jugiter prædicatione corrigite ut & bene viventes myſticus adhortationis ſermo mulceat, & excedentes ad viam recti itineris correctio paſtoralis adducat; quatenus omnes unanimi deliberatione laudabiliter ſtudeant vivere vel æquitatem & juſtitiam conſervare, qualiter ab omni peccatorum fæce liberos ſuos ſancta ſuſcipiat Eccleſia Chriſtianos. Enimvero quicunque ſacerdotum aut ſecularium intentione mortifera perdurantes, crebriùs admoniti, emendare negle-

xerint, alios canonica ſeveritas corrigat, alios legalis pœna percellat: quoniam nec innocentes poteſt reddere collata ſecuritas liberos, niſi culparum probatio punierit criminoſos; nec minor eſt pietas protervos conterere quàm relevare compreſſos. Convenit ergo ut juſtitiæ & æquitatis in omnibus vigore ſervato, diſtringat legalis ultio judicum quos non corrigit canonica prædicatio ſacerdotum. Quo fiat ut dum præterita reſecantur ſcelera, nullus audeat perpetrare futura, & ita univerſos excedentes pro diſciplinæ tenore ſervando correctionis fræna conſtringant ut in univerſa regione noſtra pacis & concordiæ jura proficiant. Cuncti itaque judices juſta, ſicut Deo placet, ſtudeant dare judicia. Nam non dubium eſt quòd acriùs illos condemnabit ſententia noſtri judicij à quibus non tenetur æquitas judicandi. Non Vicarios aut quoſcunque de latere ſuo per regionem ſibi commiſſam inſtituere vel deſtinare præſumant, qui, quod abſit, malis operibus conſentiendo venalitatem exerceant, aut iniqua quibuſcumque ſpolia inferre præſumant. Clericorum tranſgreſſiones cùm adverſario inſtigante contigerint, quatenus illis pro divino amore reverentia major impenditur, tantum convenit ut acriùs reſecentur. Quoniam ſi ſancti paſtores, aut inſtituti judices, quod nefas eſt, ſubjectorum ſuorum ſcelera potiùs occultare quàm reſecare tentaverint, ſe ex hoc ampliùs reos eſſe vel noxios non ignorant. Cuncta ergo quæ hujus edicti tenore decrevimus, perpetualiter volumus cuſtodiri; quia in ſancta ſynodo Matiſconenſi hæc omnia, ſicut noſtis, ſtuduimus definire, quæ præſenti auctoritate vulgamus. *Subſcriptio Domni Gunthramni Regis*, Pertinas. Data ſub die I V. Idus Novemb. anno XXIV. regni ſupraſcripti Regis.

CONVENTUS APUD ANDELAUM,

Quando inter Guntramnum & Childebertum Reges Epiſcoporum procerúmque conſilio pax firmata, mutuíque fœderis pactio conſcripta eſt anno Chriſti DLXXXVII.

EXEMPLAR PACTIONIS.

CUM in Chriſti nomine præcellentiſſimi Domini Gunthcramnus & Childebertus Reges & glorioſiſſima Domina Brunichildis Regina Andelaum caritatis ſtudio conveniſſent, ut omnia quæ undecunque inter ipſos ſcandalum poterant generare, pleniori conſilio definirent, id inter eos, mediantibus ſacerdotibus atque proceribus, Deo medio, caritatis ſtudio ſedit, complacuit, atque convenit, ut quandiu eos Deus omnipotens in præſenti ſeculo ſupereſſe voluerit, fidem & caritatem puram & ſimplicem ſibi debeant conſervare. Similiter quia Domnus Gunthcramnus, juxta pactionem quam cum bonæ memoriæ Domno Sigiberto inierat, integram portionem, quæ eſt de regno Chariberti, illis fuerat conſecutus, ſibi diceret in integrum redhiberi, & pars Domni Childeberti ea quæ pater ſuus poſſederat ad ſe vellet ex omnibus revocare, id inter ipſos conſtat fixa deliberatione finitum, ut in illam tertiam portionem de Pariſienſi civitate, cum terminis & populo ſuo, quæ ad Domnum Sigibertum de regno Chariberti conſcripta pactione pervenerat, cum caſtellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampenſi vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo ſuo perceperat, in jure & dominatione Domni Gunthcramni, cum eo quod ſuperſtite Domno Sigiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere. Pari conditione civitates Meldonenſes, & duas por-

tiones de Silvanectis, Turonos, Pictavos, Abrincatas, Vicum Iulienſem, cum Conſoranis, Lapurdo, & Albige, Domnus Childebertus Rex cum terminis à præſenti die ſuæ vindicet poteſtati. Ea igitur conditione ſervata, ut quem Deus de ipſis Regibus ſuperſtitem eſſe præceperit, regnum illius qui abſque filiis de præſentis ſeculi luce migraverit ad ſe in integritatem jure perpetuo debeat revocare & poſteris ſuis Domino auxiliante relinquere. Illud ſpecialiter placuit per omnia inviolabiliter conſervari, ut quicquid Domnus Guntchramnus Rex filiæ ſuæ Chlotildi contulit, aut adhuc Deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atque corporibus, tam in civitatibus quàm agris vel reditibus, in jure & dominatione ipſius debeat permanere; & ſi quid de agris fiſcalibus, vel ſpeciebus, atque præſidio, pro arbitrij ſui voluntate facere aut cuiquam conferre voluerit, in perpetuo auxiliante Domino conſervetur, neque à quocunque ullo unquam tempore convellatur, & ſub tuitione ac defenſione Domni Childeberti, cum his omnibus quæ ipſam tranſitus genitoris ſui invenerit poſſidentem, ſub omni honore & dignitate ſecura debeat poſſidere. Pari conditione repromittit Domnus Gunthcramnus Rex ut ſi, ut habet humana fragilitas, quod divina pietas non permittat, nec ille videre deſiderat, ſi contigerit Domnum Childebertum eo ſuperſtite de hac luce migrare, filios ſuos Theodobertum & Theodoricum Regem, vel ſi adhuc alios ipſi Deus dare voluerit, ut pius pater ſub ſua tuitione & defenſione recipiat, ita ut regnum patris eorum ſub omni ſoliditate poſſideant, & genitricem Domni Childeberti Domnam Brunichildem Reginam, vel filiam ejus Chlodoſuindam germanam Domni Childeberti Regis, quandiu intra regionem Francorum fuerit, vel ejus Reginam Faileubam, tamquam ſororem bonam, & filias in ſua tuitione & defenſione, ſpiritali dilectione recipiat, & ſub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum, cum civitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præſenti videntur tempore poſſidere, quàm quod adhuc Chriſto præſule juſtè potuerint augmentare, ſub omni ſecuritate & quiete poſſideant; ut ſi quid de agris fiſcalibus vel ſpeciebus atque præſidio pro arbitrij ſui voluntate facere aut cuiquam conferre voluerint, fixa ſtabilitate in perpetuo conſervetur, nec à quibuſcunque voluntas illorum ullo tempore convellatur. De civitatibus verò, hoc eſt, Burdegala, Lemovica, Cadurco, Benarno, & Begorra, quas Galeſuindam germanam Domnæ Brunichildis tam in dote quàm in morganegiba, hoc eſt, matutinali dono, in Franciam venientem certum eſt adquiſiſſe, quas etiam per judiciumglorioſiſſimi Domni Gunthcramni Regis vel Francorum, ſuperſtitibus Chilperico & Sigiberto Regibus, Domna Brunichildis noſcitur adquiſiſſe, ita convenit, ut Cadurcam civitatem cum terminis & cuncto populo ſuo Domna Brunichildis de præſenti in ſua proprietate percipiat, reliquas verò civitates ex hac conditione ſuperiùs nominatas Domnus Gunthcramnus dum advivit poſſideat, ita ut quandoque poſt ejus tranſitum in dominationem Domnæ Brunichildis heredúmque ſuorum cum omni ſoliditate Deo propitiante revertantur; nec ſuperſtite Domno Gunthcramno, neque à Domna Brunichilde, neque à filio ſuo Childeberto Rege, filiiſque ſuis, quolibet ingenio vel tempore repetantur. Simili modo convenit ut Silvanectum Domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia Domni Gunthcramni exinde debita competit, de tertia Domni Childeberti, quæ eſt in Roſſontenſi, Domni Gunthcramni partibus compenſetur. Similiter convenit ut ſecundùm pactiones inter Domnum Gunthcramnum & bonæ memoriæ Domnum Sigibertum initas, leudes illi qui Domno Gunthcramno poſt tranſitum Domni Chlotharij ſacramenta primitus præbuerunt, & ſi poſtea convincuntur ſe in parte alia tradidiſſe, de locis ubi commanere videntur convenit ut debeant removeri. Similiter & qui poſt tranſitum Domni Chlotharij convincuntur Domno Sigiberto ſacramenta primitus præbuiſſe, & ſe in aliam partem tranſtulerunt, modo ſimili removeantur. Similiter quicquid antefati Reges Eccleſiis aut fidelibus ſuis contulerint, aut adhuc conferre cum juſtitia Deo propitiante voluerint, ſtabiliter conſervetur. Et quicquid unicuique fidelium in utriuſque regno per legem & juſtitiam redhibetur, nullum ei præjudicium patiatur, ſed liceat res debitas poſſidere atque recipere. Et ſi aliquid cuicumque per interregna ſine culpa ſublatum

eſt, audientia habita reſtauretur. Et de eo quod per munificentiam præcedentium Regum unuſquiſque uſque ad tranſitum glorioſæ memoriæ Domni Chlotharij Regis poſſedit, cum ſecuritate poſſideat. Et quod exinde fidelibus perſonis ablatum eſt, de præſenti recipiat. Et quia inter præfatos Reges pura & ſimplex eſt in Dei nomine concordia inligata, convenit ut in utroque regno utriuſque fidelibus tam pro cauſis publicis quàm privatis quicunque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur. Similiter convenit ut nullus alterius leudes nec ſollicitet nec venientes excipiat. Quòd ſi forſitan pro aliqua amiſſione partem alteram crediderit expetendam, juxta qualitatem culpæ excuſati reddantur. Hoc etiam huic addi placuit pactioni, ut ſi qua pars præſentia ſtatuta ſub quacunque calliditate tempore quocunque tranſcenderit, omnia beneficia tam repromiſſa quàm in præſente collata amittat, & illi proficiat qui inviolabiliter omnia ſupraſcripta ſervaverit, & ſit de ſacramentorum obligatione in omnibus abſoluta. His itaque omnibus definitis, jurant partes per Dei omnipotentis nomen & inſeparabilem Trinitatem vel divina omnia ac tremendum diem judicij ſe omnia quæ ſuperiùs ſcripta ſunt abſque ullo dolo malo vel fraudis ingenio inviolabiliter ſervaturos. Facta pactio ſub die quarto Kalendas Decembris anno viceſimo ſexto regni Domni Gunthcramni Regis, regni Childeberti verò duodecimo anno.

PACTUS PRO TENORE PACIS Dominorum Childeberti & Chlotharij Regum.

Circa annum Chriſti DXCIII.

VT quia multorum inſaniæ convaluerunt, malis pro immanitate ſcelerum digna reddantur. Id ergo decretum eſt, ut apud quemcunque, poſt interdictum, latrocinius comprobatur, vitæ incurrat periculum.

II. Si quis ingenuam perſonam pro furto ligaverit, & negator extiterit, duodecim juratores medios electos dare debet quòd furtum quod obicit verum ſit. Quòd ſi latro redimendi ſe habet facultatem, ſe redimat. Si facultas deeſt, tribus mallis parentibus offeratur. Et ſi non redimitur, de vita componat.

III. Qui furtum vult celare, & occultè ſine judice compoſitionem acceperit, latroni ſimilis eſt.

IV. Si homo ingenuus in furto inculpatus, ad æneum provocatus, manum incenderit, quantum inculpatur, furtum componat.

V. Si ſervus in furto fuerit inculpatus, requiratur à domino ut ad viginti noctes ipſum in mallum præſentet. Et ſi dubietas eſt, ad ſortem ponatur. Quòd ſi placitum ſunnis non detricaverit, & aliàs viginti noctes ita fiet. Et perſecutor cauſæ de ſuis conſimilibus tres, & de electis aliis tres dabit, qui ſacramenta firmarent per placita quod lex Salica habet fuiſſe completum. Et ſi dominus ſervum non præſentaverit, legem unde inculpatur componat, & de ſervo faciat ceſſionem.

VI. Si ſervus minus tremiſſo involaverit, & mala ſorte priſerit, dominus ſervi tres ſolidos ſolvat, & ſervus ille trecentos ictus accipiat flagellorum.

VII. Si quis mancipia aliena injuſtè tenuerit, & inter dies quadraginta non reddiderit, ut latro mancipiorum teneatur obnoxius.

VIII. Si litus, de quo inculpatur, ad ſortem ambulaverit, mala ſorte priſerit, medietatem ingenui legem componat, & juratores ſex medios electos dare debet.

DECRETIO

DECRETIO
CHILDEBERTI REGIS,
Data circa annum DXCV.

CHildebertus Rex Francorum vir inluſter. Cùm in Dei nomine nôs omnes Kalendas Martias de quaſcunque conditiones unà cum noſtris optimatibus pertractavimus, ad uniumquemque notitiam volumus pervenire.

I. Ita Deo propitiante Antonaco Kalendas Martias anno viceſimo regni noſtri convenit ut nepotes ex filio vel ex filia ad aviaticas res cum avunculos vel amitas ſic venirent in hereditatem tanquam ſi pater aut mater vivi fuiſſent. De illos tamen nepotes iſtud placuit obſervari qui de filio vel filia naſcuntur, non qui de fratre.

II. In ſequenti hoc convenit unà cum leudis noſtris ut nullus de crinoſis inceſtum uſum ſibi ſociet conjugio, hoc eſt, nec fratris ſui uxorem, nec uxoris ſuæ ſororem, nec uxorem patrui ſui, aut parentis conſanguinei. Si quis uxorem patris acceperit, mortis periculum incurrat. De præteritis verò conjunctionibus, quæ inceſtæ eſſe videntur, per prædicationem Epiſcoporum juſſimus emendari. Qui verò Epiſcopum ſuum noluerit audire, & excommunicatus fuerit, perennem condemnationem apud Deum ſuſtineat, & inſuper de palatio noſtro ſit omnino extraneus, & omnes facultates ſuas parentibus legitimis amittat qui noluit ſacerdotis ſui medicamenta ſuſtinere.

III. Similiter Trejecto convenit nobis campo ut quaſlibet res ad unum Ducem vel judicem pertinentes per decem annos quicunque inconcuſſo jure poſſedit, nullam habeat licentiam intertiandi, niſi tantùm cauſa orphanorum uſque ad viginti annos licentiam tribuimus. Quòd ſi quis ſuper hoc judicium præſumpſerit intertiare, ſol. xv. ſolvat, & rem quam malè intertiavit amittat. De reliquis verò conditionibus omnes omnino cauſas tricenaria lex excludit, præter id quod in alia regna huc uſque detenuit.

IV. Pari conditione convenit Kal. Mar. omnibus nobis adunatis ut quicunque admodum raptum facere præſumpſerit, unde impiiſſimus vicius adcreverat, vitæ periculum feriatur; & nullus de optimatibus noſtris de tam turpiſſimo vitio præſumat pro ipſo precare, ſed unuſquiſque admodum inimicum Dei perſequatur. Qui verò edictum noſtrum auſus fuerit contemnere, in cujuſlibet judicis pago primitus admiſſum fuerit, ille judex ſolatio collecto ipſum raptorem occidat, & jaceat forbattutus. Et ſi ad Eccleſiam confugium fecerit, reddatur ab Epiſcopo, & ſine ulla precatione exinde ſeparentur. Certè ſi ipſa mulier poſtea raptori conſenſerit, ambo pariter in exilio tranſmittantur. Et ſi foras Eccleſiam capti fuerint, ambo pariter occidantur, & facultates illorum parentibus legitimis dentur, & quod fiſco noſtro debetur adquiratur.

V. De homicidiis verò ita juſſimus obſervari, ut quicunque auſu temerario alium ſine cauſa occiderit, vitæ periculum feriatur, & nullo pretio redemptionis ſe redimat aut componat. Et ſi forſitan convenerit ut ad ſolutionem quiſque deſcendat, nullus de parentibus aut de amicis ei quicquam adjuvet. Niſi qui præſumpſerit ei aliquid adjuvare, ſuum vuidrigildum omnino componat. Quia juſtum eſt ut qui injuſtè novit occidere, diſcat juſtè morire.

VI. De farfaliis ita convenit, ut quicunque in mallo præſumpſerit farfalium minare, ſine dubio ſuum vuidrigildum componat; quia omnino volumus ut farfalius reprimatur. Et ſi forſitan, ut adſolet, judex hoc conſenſerit, & fortaſſe adquieſcit iſtum farfalium cuſtodire, vitæ periculum per omnia ſuſtineat.

VII. De furibus & malefactoribus ita decrevimus obſervare, ut ſi quinque aut ſeptem bonæ fidei homines abſque inimicitia interpoſita criminoſum cum ſacramenti interpoſitione eſſe dixerint, quomodo ſine lege involavit, ſine lege moriatur. Et ſi judex comprehenſum latronem convictus fuerit relaxaſſe, vitam ſuam amittat, & hæc diſciplina in populo modis omnibus obſervetur.

Lib. vii. Capitular. cap. 257.

VIII. Similiter Kal. Mar. Colonia convenit, & ita bannivimus, ut unuſquiſque judex criminoſum latronem ut audierit, ad caſam ſuam ambulet, & ipſum ligare faciat; ita ut ſi Francus fuerit, ad noſtram præſentiam dirigatur; & ſi debilior perſona fuerit, in loco pendatur.

IX. Si quis Centenarium aut quemlibet judicem noluerit ſuper malefactorem ad prindendum adjuvare, ſexaginta ſolidis omnino condemnetur.

X. Et quicunque ſervum criminoſum habuerit, & ei judex rogaverit ipſum præſentare, & noluerit, ſuum vvidrigildum omnino componat.

XI. Similiter convenit ut ſi furtum factum fuerit, capitale de præſenti centena reſtituat, & cauſator Centenarium cum centena requirat.

XII. Pari conditione convenit ut ſi una centena in alia centena veſtigium ſecuta fuerit, & invenerit, vel in quibuſcunque fidelium noſtrorum terminis veſtigium miſerit, & ipſum in aliam centenam minimè expellere potuerit, aut convictus reddat latronem, aut capitale de præſenti reſtituat, & cum duodecim perſonis ſe ex hoc ſacramento exuat.

XIII. Si ſervi Eccleſiarum aut fiſcalini furtum admiſerint, ſimilem pœnam ſuſtineant ſicut & reliquorum ſervi Francorum.

XIV. Die dominico ſimiliter placuit obſervare ut ſi quiſcunque ingenuus, excepto quod ad coquendum vel ad manducandum pertinet, opera alia in die dominico facere præſumpſerit, ſi Salicus fuerit, ſolidos quindecim componat; ſi Romanus, ſeptem & dimidium. Servus verò aut tres ſolidos reddat, aut de dorſo ſuo componat. *Aſclipiodus recognovit.*

XV. De chrenechruda lex, quam paganorum tempore obſervabant, deinceps nunquam valeat, quia per ipſam cecidit multorum poteſtas.

Datum pridie Kal. Mar. anno XX. regni Domni noſtri Colonia feliciter. Amen.

DECRETIO

CHLOTHARII II. REGIS,

Data circa annum Chriſti DXCV.

DECRETUM eſt ut quia in vigilias conſtitutas nocturnos fures non caperent, eò quòd per diverſas intercedente conludio ſcelera prætermiſſa cuſtodias exercerent, centenas fieri. In qua centena aliquid deperierit, capitale qui perdiderat recipiat, & latro inſequatur. Vel ſi in alterius centena appareat, & adhuc admoniti ſi neglexerint, quinos ſol. condemnentur. Capitale tamen qui perdiderit, à centena illa accipiat abſque dubio, hoc eſt, de ſecunda vel tertia cuſtodia.

II. Si veſtigius comprobatur latronis, tamen præſentia nihil longè multando. Aut ſi perſequens latronem ſuum comprehenderit, integram ſibi compoſitionem accipiat.

III. Quòd ſi in truſte invenitur, medietatem compoſitionis truſtis adquirat, & capitale exigat à latrone.

IV. Si quis in domo alterius, ubi clavis eſt, furtum invenerit, dominus domus de vita componat.

V. Si quis cum furto capitur, antedictæ ſubjaceat legi.

VI. Si de ſuſpicione inculpatur, ad ſortem veniat.

VII. Si mala ſorte priſerit, latro tamen, ad utramque partem ſint ternas perſonas electas, ne conludius fieri poſſit.

VIII. De ſervis Eccleſiæ aut fiſci vel cujuſlibet, quicunque inculpatur, ad ſortem veniat; aut ad plebium promoveatur, aut ipſe precius à domino reformetur. Nam probati periculo ſubjacebunt.

IX. Si quis cujuſlibet de potentioribus ſervis, qui per diverſa poſſident, de crimine habetur ſuſpectus, domino ſecretiùs cum teſtibus condicatur ut intra viginti noctes ipſum ante judicem debeat præſentare. Quòd ſi in ſtatutum tempus interludente conludio non fecerit, dominus ſtatus ſui juxta modum culpæ inter fredum & faidum compenſabitur.

X. Si ſervus ante admonitum dominum defuerit, capitale dominus reſtituat, &

de ſervo faciat ceſſionem; & cùm inventus fuerit, detur in vindictam.

XI. Si quis occultè de re ſibi furata à quolibet latrone compoſitionem acceperit, utraque latronis culpa ſubjaceat. Fur tamen judici præſentetur.

XII. Vt continuò capitale ei qui perdiderit reformare feſtinet, & latronem perquirat. Quem ſi in truſte perinvenerit, medietatem ſibi vindicet vel delaturam. Si fuerit de facultate latronis, & qui damnum pertulit, ſatiatur. Nam ſi perſequens latronem ceperit, integram ſibi compoſitionem ſimul & ſolutionem, vel quicquid diſpendij fuerit revocavit; fredus tamen judici, in cujus pago eſt, reſervetur.

XIII. Nullus latronem vel quemlibet culpabilem, ſicut ſummis Epiſcopis convenit, de atrio Eccleſiæ trahere præſumat. Quòd ſi ſunt Eccleſiæ quibus atria clauſa non ſint, ab utraque parte parietum terræ ſpatium, arpennis pro atrio obſervetur.

XIV. Nullus confugiens foris ante dicta loca pro operarum cupiditate ſe dicat exire. Quòd ſi fecerint, & capti fuerint, ad dignum ſibi ſupplicium condemnentur.

XV. Quòd ſi cujuſlibet ſervus deſerens ſuum dominum ad Eccleſias confugerit, & ibi primitus dominus ejus advenerit, contentio excuſatur; reddatur furtum, ut ſe de pretio redimat.

XVI. Si quis ad veſtigium minandum vel latronem perſequendum admonitus venire noluerit, quinque ſolidis condemnetur.

XVII. Ea quæ in Dei nomine pacis tenore conſtituimus, in perpetuum volumus cuſtodire.

XVIII. Hoc ſtatuentes, ut ſi quis ex judicibus hoc decretum violare præſumpſerit, vitæ periculum ſubjacere cognoſcat.

EXPLICIT.

EDICTVM CHLOTHARII II. REGIS IN CONCILIO Pariſienſi V. datum anno DCXV.

Edictum vel Conſtitutio inclyti Principis Chlotacharij Regis ſuper omnem plebem in conventu Epiſcoporum in ſynodo Pariſius adunata, ſub die quintodecimo Kalendas Novembris, anno XXXI. *ſupraſcripti Regis imperij.*

FELICITATEM regni noſtri in hoc magis magiſque divino intercedente ſuffragio ſuccreſcere non dubium eſt ſi quæ in regno Deo propitio noſtro bene acta, ſtatuta, atque decreta ſunt, inviolabiliter noſtro ſtuduerimus tempore cuſtodire, & quæ contra rationis ordinem acta vel ordinata ſunt, ne inantea, quod avertat divinitas, contingant, diſpoſuerimus Chriſto præſule per hujus edicti noſtri tenorem generaliter emendare. Ideoque definitionis noſtræ eſt ut canonum ſtatuta in omnibus conſerventur, & quod per tempora ex hoc prætermiſſum eſt, vel dehinc perpetualiter obſervetur.

I. Ita ut, Epiſcopo decedente, in loco ipſius, qui à Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, à clero & populo eligatur; & ſi perſona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur; vel certè ſi de palatio eligitur, per meritum perſonæ & doctrinæ ordinetur.

II. Vt nullus Epiſcoporum ſe vivente eligat ſucceſſorem; ſed tunc alius ei ſubſtituatur cùm taliter afficeretur ut Eccleſiam ſuam nec clerum regere poſſit. Itémque ut nullus vivente Epiſcopo adoptare locum ejus præſumat. Quòd ſi petierit; ei minimè tribuatur.

III. Si quis Clericus, quolibet honore munitus, contempto Epiſcopo ſuo, vel prætermiſſo, ad Principem aut ad potentiores quaſque perſonas ambulare vel ſibi patrocinium elegerit expetendum; non recipiatur, præter ſi pro venia videtur expetere. Et ſi pro qualibet cauſa Principem expetierit, & cum ipſius Principis epiſtola ad Epiſcopum ſuum fuerit reverſus, excuſatus recipiatur. Is qui ipſum poſt admonitionem Pontificis ſui retinere præſumpſerit, ſancta communione privetur.

IV. Vt nullus judicum de quolibet ordine Clericos de civilibus cauſis, præter criminalia negotia, per ſe diſtringere aut damnare præſumat, niſi convincitur ma-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

niſeſtus; excepto Preſbytero aut Diacono. Qui verò convicti fuerint de crimine capitali, juxta canones diſtringantur, & cum Pontificibus examinentur.

V. Quòd ſi cauſa inter perſonam publicam & homines Eccleſiæ ſteterit, pariter ab utraque parte præpoſiti Eccleſiarum & judex publicus in audientia publica poſiti ea debeant judicare.

VI. Cuicunque defuncto, ſi inteſtatus deceſſerit, propinqui abſque contrarietate judicum in ejus facultate juxta legem ſuccedant.

VII. Libertos cujuſcunque ingenuorum à ſacerdotibus juxta textus chartarum ingenuitatis ſuæ defenſandos, nec abſque præſentia Epiſcopi aut præpoſiti Eccleſiæ eſſe judicandos, vel ad publicum revocandos.

VIII. Vt ubicunque cenſus novus impiè additus eſt, & à populo reclamatur, juſta inquiſitione miſericorditer emendetur.

IX. De teloneo, ut per ea loca debeat exigi, vel de ſpeciebus ipſis, de quibus præcedentium Principum tempore, id eſt, uſque ad tranſitum bonæ memoriæ domnorum parentum noſtrorum Gunthramni, Chilperici, Sigeberti Regum eſt exactum.

X. Iudæi ſuper Chriſtianos actiones publicas agere non debeant. Quare qui ſe quæſtuoſo ordini ſociare præſumpſerit, ſeveriſſimam legem ex canonica incurrat ſententia.

XI. Vt pax & diſciplina in regno noſtro ſit Chriſto propitiante perpetua, rebellio vel inſolentia malorum hominum ſeveriſſimè reprimatur.

XII. Vt nullus judex de aliis provinciis aut regionibus in alia loca ordinetur; ut ſi aliquid mali de quibuſlibet conditionibus perpetraverit, de ſuis propriis rebus exinde quod malè abſtulerit juxta legis ordinem debeat reſtituere.

XIII. Præceptiones noſtræ per omnia impleantur &c. *Deſunt reliqua hujus capitis, cum duobus ſequentibus.*

XIV.

XV.

XVI. Quicquid parentes noſtri anteriores Principes vel nos per juſtitiam viſi ſumus conceſſiſſe & confirmaſſe, in omnibus debeat confirmari.

XVII. Et quæ unus de fidelibus ac leodibus, ſuam fidem ſervando domino legitimo, interregno faciente viſus eſt perdidiſſe, generaliter abſque aliquo incommodo de rebus ſibi juſtè debitis præcepimus reveſtiri.

XVIII. Puellas & viduas religioſas, aut ſanctimoniales, quæ ſe Deo voverunt, tam quæ in propriis domibus reſident, quàm quæ in monaſteriis poſitæ ſunt, nullus nec per præceptum noſtrum competat, nec trahere nec ſibi in conjugio ſociare penitùs præſumat. Et ſi quis exinde præceptum elicuerit, nullum ſortiatur effectum. Et ſi quicumque aut per virtutem aut per quemlibet ordinem ipſas detrahere aut ſibi in conjugium præſumpſerit ſociare, capitali ſententia feriatur. Et ſi in Eccleſia conjugium fecerint, & illa rapta aut rapienda in hoc conſentire videbitur, ſequeſtrati ab invicem in exilio deportentur, & facultates eorum propinquis heredibus ſocientur.

XIX. Epiſcopi verò vel potentes, qui in aliis poſſident regionibus, judices vel miſſos diſcuſſores de aliis provinciis non inſtituant niſi de loco, qui juſtitiam percipiant & aliis reddant.

XX. Agentes igitur Epiſcoporum aut potentum per poteſtatem nullius rei collecta ſolatia nec auferant, nec cujuſcunque contemptum per ſe facere non præſumant.

XXI. Porcarij fiſcales in ſilvas Eccleſiarum aut privatorum abſque voluntate poſſeſſoris in ſilvas eorum ingredi non præſumant.

XXII. Neque ingenuus, neque ſervus, qui cum furto non deprehenditur, ab judicibus aut ad quemcunque interfici non debeat inauditus.

XXIII. Et quandoquidem paſtio non fuerit, unde porci non debeant ſaginari, cellarinſis in publico non exigatur.

XXIV. Quicunque verò hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus noſtris in ſynodali Concilio inſtituimus, temerare præſumpſerit, in ipſum capitali ſententia judicetur, qualiter alij non debeant ſimilia perpetrare.

Quam auctoritatem vel edictum perpetuis temporibus valiturum manus noſtræ ſubſcriptionibus decrevimus roborandum. HAMINGUS. CHLOTACHARIUS in Chriſti nomine Rex hanc definitionem ſubſcripſi.

Data ſub die XV. Kalendas Novembris, anno XXXI. regni noſtri, Pariſiis.

DAGOBERTI REGIS
CAPITVLARE TRIPLEX.

I. Lex Ripuariorum.
II. Lex Alamannorum. } Circa annum DCXXX.
III. Lex Bajuvariorum.

ADMONITIO AD LECTOREM
De legibus ſequenribus.

QUAMVIS Dagobertus non ſit primus auctor iſtarum legum, ſed Theodoricus, ut docet ſequens præfatiuncula, quia tamen conſtat illas plurimùm mutatas fuiſſe à Principibus qui poſt Theodoricum regnarunt, ac tandem purgatas, emendatas, & auctas à Dagoberto, adeòque ab iſto tales promulgatas ac conſtitutas fuiſſe quales etiamnum leguntur in veteribus libris, conſultius viſum eſt eas illi tribuere quàm Theodorico, de quo nihil aliud certi compertum habemus quàm ipſum leges quaſdam imperfectas compoſuiſſe & dediſſe Francis, id eſt, Ripuariis, Alamannis, & Bajuvariis, quæ à ſucceſſoribus ejus Francorum Regibus perfectionem poſtea acceperunt. Ita enim docet hæc præfatiuncula, quæ legi Bajuvariorum præponi ſolet in codicibus antiquis.

Theodoricus Rex Francorum, cùm eſſet Catalaunis, elegit viros ſapientes, qui in regno ſuo legibus antiquis eruditi erant. Ipſo autem dictanre juſſit conſcribere legem Francorum & Alamannorum & Bajuvariorum, unicuique genti, quæ in ejus poteſtate erat, ſecundùm conſuetudinem ſuam. Addidit quæ addenda erant, & improviſa & incompoſita reſecavit; & quæ eranr ſecundùm conſuetudinem paganorum, muravit ſecundùm legem Chriſtianorum. Et quicquid Theodoricus Rex propter vetuſtiſſimam paganorum conſuetudinem emendare non potuit, poſt hæc Childebertus Rex inchoavit, ſed Chlotharius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rexglorioſiſſimus per viros inluſtres Claudium, Chaudum, Indomagnum, & Agilulfum renovavit, & omnia vetera legum in melius tranſtulit, & unicuique genti ſcripta tradidit, quæ uſque hodie perſeverant.

Hoc decretum eſt apud Regem & Principes ejus & apud cunctum populum Chriſtianum qui infra regnum Mervvungorum conſiſtunt.

DAGOBERTI REGIS

CAPITVLARE PRIMVM

SIVE

LEX RIPVARIORVM.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS RIPVARIORVM.

1. *De ictu ingenuorum.*
2. *De ſanguinis effuſione.*
3. *De oſſe fracto.*
4. *De puncto.*
5. *De debilitatibus.*
6. *De caſtratione.*
7. *De homicidio ingenuorum.*
8. *De homicidiis ſervorum.*
9. *De homicidiis hominum Regis.*
10. *De homicidiis hominum eccleſiaſticorum.*
11. *De homicidiis eorum qui in truſte Regis ſunt.*
12. *De homicidiis mulierum.*
13. *De homicidiis puellarum.*
14. *De muliere eccleſiaſtica.*
15. *De homine mordrido.*
16. *De captivato homine vel femina ingenua.*
17. *De incendio.*
18. *De ſoneſti.*
19. *De ictu ſervorum.*
20. *De effuſione ſanguinis.*
21. *De oſſe fracto ſervorum.*
22. *De oſſe fracto ingenuorum à ſervo.*
23. *De ictu ſervorum in ſervo.*
24. *De ſanguinis effuſione ſervorum à ſervo.*
25. *De oſſe fracto ſervorum à ſervo.*
26. *De debilitatibus ſervorum.*
27. *De caſtratione ſervorum.*
28. *De interfectione ſervorum.*
29. *De furtis ſervorum.*
30. *De interpellatione ſervorum.*
31. *De homine ingenuo repræſentando.*
32. *De mannire.*
33. *De intertiare.*
34. *De raptu ingenuarum mulierum.*
35. *De eo qui uxorem alienam tulerit.*
36. *De diverſis interfectionibus.*
37. *De dotibus mulierum.*
38. *De eo qui hominem innocentem ad Regem accuſaverit.*
39. *De eo qui ingenuæ mulieri manum vel brachium ſtrincxerit.*
40. *De caballo extra conſilium domini ſui aſcenſo.*
41. *De ligaminibus ingenuorum.*
42. *De venationibus.*
43. *De ſepibus.*
44. *De eo qui in meſſe aliena cum carro tranſierit.*
45. *De eo qui neſciente homine aliquam furtivam rem in domum illius introduxerit.*
46. *De quadrupedibus, ſi hominem occiderint.*
47. *De veſtigio minando.*
48. *De homine qui ſine heredibus moritur.*
49. *De adfatimire.*
50. *De teſtibus adhibendis.*
51. *De eo qui Grafionem ad res alienas invitat.*
52. *De re præſtata.*
53. *De eo qui Grafionem interfecerit.*
54. *De corporibus expoliatis.*
55. *De Rachinburgiis legem dicentibus.*
56. *De alodibus.*
57. *De libertis à domino ante Regem dimiſſis.*
58. *De tabulariis.*
59. *De venditionibus.*
60. *De traditionibus & teſtibus adhibendis.*
61. *De libertis ſecundùm legem Romanam.*
62. *De homine qui ſervum tributarium facit.*
63. *De homine in hoſte occiſo.*
64. *De homine in domo propria occiſo.*
65. *De eo qui bannum non adimplet.*
66. *De ſacramento.*
67. *De eo qui filium non relinquit.*
68. *De oſſe ſuper viam ſonante, vel abſque effuſione ſanguinis.*
69. *De eo qui Regi infidelis extitit.*
70. *De homine à ligno interfecto.*
71. *De feſtuca intercurrente.*
72. *De homine intertiato vel pecore mortuo.*
73. *De homine ligato abſque judicio dimiſſo.*
74. *Vt nullus cum ſervo traditionem vel comparationem faciat.*
75. *De re propriſa vel ſecuta.*
76. *De materiamine vel lignis furatis.*
77. *De homine ſurbattudo.*

78. *De eo qui furem in domo receperit.*
79. *De homine pendato & ejus hereditate.*
80. *De viæ lacina.*
81. *Vt parvulus non reſpondeat ante quindecim annos.*
82. *De damno in meſſe vel in clauſura.*
83. *De maleficio.*
84. *De Grafione injuſtè invitato.*
85. *De corpore expoliato.*
86. *De caballo èxcorticato.*
87. *De homine forbannito.*
88. *Vt nemo munera in judicio accipiat.*
89. *Vt judices ſive Miſſi fiſcales freda non exigant priuſquam facinus componatur.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIT LEX RIPVARIORVM.

I. *De ictu ingenuorum.*

SI quis ingenuus ingenuum ictu percuſſerit, ſolido uno culpabilis judicetur. Si bis, duobus ſolidis. Si ter, tribus ſolidis culpabilis judicetur.

II. *De ſanguinis effuſione.*

Si quis ingenuus ingenuum percuſſerit, ut ſanguis exeat, terrámque tangat, bis novem ſolidis culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum ſex juret.

III. *De oſſe fracto.*

Si quis ingenuus ingenuo in quolibet membro os fregerit, XXXVI. ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret.

IV. *De puncto.*

Si quis ingenuus alterum tranſpuncxerit, aut infra coſtas plagaverit, XXXVI. ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret.

V. *De debilitatibus.*

I. Si quis ingenuus ingenuo auriculam excuſſerit, ut audire non poſſit, centum ſolidis culpabilis judicetur. Si autem auditum non perdiderit, quinquaginta ſolidos componat.

II. Si naſum excuſſerit, ut muccare non poſſit, centum ſolidis culpabilis judicetur. Si muccare prævalet, quinquaginta ſolidos componat.

III. Si quis ingenuus ingenuo oculum excuſſerit, centum ſolidis culpabilis judicetur. Si viſus in oculo reſtiterit, ita ut videre poſſit, quinquaginta ſolidis culpabilis judicetur.

IV. Si manum excuſſerit, centum ſolidis culpabilis judicetur. Si manus ibidem manca pependerit, quinquaginta ſolidos componat.

V. Si quis ingenuus ingenuo pollicem excuſſerit, quinquaginta ſolidis culpabilis judicetur. Quòd ſi pollex ibidem mancus pendiderit, viginti quinque ſolidis culpabilis judicetur.

VI. Sic in omni mancatione, ſi membrum mancum pendiderit, medietatem componat quam componere debuerat ſi ipſum membrum abſciſſum fuiſſet.

VII. Si ſecundus digitus, unde ſagittatur, excuſſus fuerit, triginta ſex ſolidis componatur.

VIII. Si quis ingenuus ingenuo pedem excuſſerit, centum ſolidos componat. Si pes mancus ibidem pendiderit, quinquaginta ſolidis culpabilis judicetur.

IX. Si articulum qualemcunque amputaverit, triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur.

X. Iſta omnia ſi negaverit, cum ſex juret quòd hoc non feciſſet.

VI. *De caſtratione.*

Si quis ingenuus ingenuum caſtraverit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum duodecim juret.

VII. *De homicidio ingenuorum.*

Si quis ingenuus hominem ingenuum Ripuarium interfecerit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum duodecim juret.

VIII. *De homicidiis ſervorum.*

Si quis ſervum interfecerit, triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret quòd hoc non feciſſet.

IX. *De homicidiis hominum Regis.*

Si quis hominem regium interfecerit, centum ſolidis culpabilis judicetur, aut cum duodecim juret.

X. *De homicidiis hominum eccleſiaſticorum.*

I. Si quis hominem eccleſiaſticum interfecerit, centum ſolidis culpabilis judicetur, aut cum duodecim juret.

II. Sic in reliqua compoſitione unde Ripuarius quindecim ſolidis culpabilis judicetur, regius & eccleſiaſticus homo medietatem componat, vel deinceps quantumcunque culpa aſcenderit.

LEX RIPUARIORUM.

XI. *De homicidiis eorum qui in truſte Regis ſunt.*

I. Si quis eum interfecerit qui in truſte regia eſt, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur. Et quicquid ei fiet, ſimiliter ſicut de reliquo Ripuario in triplum componatur.

II. De occiſione ejus, ſi negaverit, cum ſeptuaginta duobus juret.

III. Si quis regio aut eccleſiaſtico homini de quacunque libet re forciam fecerit, & per vim tulerit, in triplum ſicut reliquo Ripuario componat.

XII. *De homicidiis mulierum.*

I. Si quis feminam Ripuariam interfecerit, poſtquam parturire cœperit, uſque ad quadrageſimum annum, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum ſeptuaginta duobus juret. Et ubicunque ſexcenti ſolidi accedunt, ſimili modo cum ſeptuaginta duobus juret.

II. Si ille homo pauper fuerit, ut inſimul ſolvere non poſſit, per tres decceſſiones filiorum ſolvat.

XIII. *De homicidiis puellarum.*

Si quis puellam Ripuariam interfecerit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum duodecim juret.

XVI. *De muliere eccleſiaſtica.*

I. Si quis feminam regiam aut eccleſiaſticam parientem interfecerit, trecentis ſolidis culpabilis judicetur, aut cum triginta ſex juret.

II. Quòd ſi puellam poſt quadrageſimum annum interfecerit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur, aut cum duodecim juret.

XV. *De homine mordrido.*

Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, & eum cum ramo cooperuerit, vel in puteo ſeu in quocunque libet loco celare voluerit, quod dicitur mordridus, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſeptuaginta duobus juret.

XVI. *De captivo homine vel femina ingenua.*

Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium extra ſolum vendiderit, & iterum eum ad ſolum non potuerit reducere, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſeptuaginta duobus juret. Et ſi eum in ſolum reduxerit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur. Quod & de femina ingenua ſimiliter convenit obſervare.

XVII. *De incendio.*

I. Si quis hominem per noctem latenter incenderit, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur, & inſuper damnum & delaturam reſtituat. Aut ſi negaverit, cum ſeptuaginta duobus juret.

II. Si ſervus hoc fecerit, XXXVI. ſol. culp. jud. & inſuper damnum & delaturam reſtituat. Aut ſi negaverit, dominus ejus cum ſex juret.

XVIII. *De ſoneſti.*

I. Quòd ſi ingenuus ſoneſti, id eſt, duodecim equas cum amiſſario, aut ſex ſcrovas cum verre, vel duodecim vaccas cum tauro furatus fuerit, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur, & inſuper capitale & delaturam reſtituat. Quòd ſi multi ingenui fuerint, ſicut in omni furto conſtituimus, unuſquiſque ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur, & inſuper capitale & delaturam reſtituant. Aut ſi negaverint, ſinguli cum ſeptuaginta duobus jurent.

II. Quòd ſi ſervus hoc fecerit, triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur, & inſuper capitale & delaturam reſtituat. Et ſi multorum ſervi fuerint, unuſquiſque per ſemetipſum ſimiliter faciat. Aut ſi negaverint, domini eorum cum ſex jurent.

III. Si homo eccleſiaſticus aut regius hoc fecerit, medietate compoſitionis Francorum culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum triginta ſex juret.

XIX. *De ictu ſervorum.*

I. Si ingenuus ſervum ictu percuſſerit, ut ſanguis non exeat, uſque ternos colpos, quod nos dicimus buniſlegi, ſingulos ſolidos componat. Aut ſi negaverit, cum ſex juret.

II. Si homo eccleſiaſticus aut regius hoc fecerit, tribus ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret.

III. Quòd ſi ſervus homini regio aut eccleſiaſtico vel Franco hoc fecerit, per ternos ictus tres ſolidos componat. Aut ſi negaverit, dominus ejus cum ſex juret.

XX. *De effuſione ſanguinis.*

I. Si ſervus ingenuo aut regio vel eccleſiaſtico homini ſanguinis effuſionem fecerit, quinto dimidio ſolido culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, dominus ejus cum ſex juret.

II. Similiter ſi ingenuus aut regius vel eccleſiaſticus homo hoc ſervo fecerit, quinto dimidio ſolido culpabilis judicetur, aut dominus ejus cum ſex juret.

XXI. *De oſſe fracto ſervorum.*

Quòd ſi ingenuus aut regius vel eccleſiaſticus homo ſervo os fregerit, novem ſolidis culpabilis judicetur, aut dominus ejus cum ſex juret.

XXII.

XXII. *De oſſe fracto ingenuorum à ſervo.*

Quòd ſi ſervus homini Franco aut Ripuario os fregerit, dominus ejus triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur. Si autem regio aut eccleſiaſtico homini hoc fecerit, bis novem ſolidis culpabilis judicetur.

XXIII. *De ictu ſervorum in ſervo.*

Quòd ſi ſervus ſervum ictu uno vel duobus ſeu tribus percuſſerit, nihil eſt. Sed tamen, propter pacis ſtudium, tremiſſem, id eſt, quatuor denarios, componat.

XXIV. *De ſanguinis effuſione ſervorum à ſervo.*

Si autem ſervus ſervo ſanguinis effuſionem fecerit, tertio dimidio ſolido culpabilis judicetur.

XXV. *De oſſe fracto ſervorum à ſervo.*

Si os ei fregerit, quinque ſolidis culpabilis judicetur.

XXVI. *De debilitatibus ſervorum.*

Quòd ſi oculum, auriculam, naſum, manum, pedem excuſſerit, bis novem ſolidis dominus ejus culpabilis judicetur.

XXVII. *De caſtratione ſervorum.*

Si autem eum caſtraverit, triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret.

XXVIII. *De interfectione ſervorum à ſervo.*

Si autem ſervus ſervum interfecerit, dominus ejus triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret quòd ſervus ejus hoc non feciſſet.

XXIX. *De furtis ſervorum.*

Quòd ſi ſervus furtum fecerit, dominus ejus triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur; excepto capitale & delaturam reſtituat.

XXX. *De interpellatione ſervorum.*

I. Quòd ſi quis in judicio pro ſervo interpellatus fuerit, ſi ſervus talis non fuerit unde dominus ejus de fiducia ſecurus eſſe poſſit, dominus ejus in judicio pro eo interrogatus reſpondeat & dicat: *Ego ignoro utrum ſervus meus culpabilis an innocens de hoc extiterit. Propterea eum ſecundùm legem Ripuariam ſuper quatuordecim noctes ad ignem repræſento.* Et ſic de ejus præſentia cum feſtuca fidem faciat. Quòd ſi ſervus in ignem manum miſerit, & læſam tulerit, dominus ejus, ſicut lex continet, de furto ſervi culpabilis judicetur.

II. Quòd ſi ſervus, quando dominus interpellatus fuerit, infra ducatum fuga lapſus fuerit, ſupra quatuordecim noctes aut ipſum repræſentet, aut pro eo faciat rationem. Quòd ſi poſtquam eum ad ignem adplicuerit, fuga lapſus fuerit, ad placitum veniens cum tribus teſtibus in haraho conjuret quòd ſervus ille, quem ad ignem repræſentare debuerat, extra ejus voluntatem fuga lapſus ſit, & ſic denuo placitus ei concedatur, ut ſuper quatuordecim ſeu ſuper quadraginta noctes eum repræſentare ſtudeat, aut ipſe in rem reſpondeat. Lex Ripuariorum.

XXXI. *De homine ingenuo repræſentando.*

I. Quòd ſi homo ingenuus in obſequio alterius inculpatus fuerit, ipſe qui eum poſt ſe eodem tempore retinuit, in præſentia judicis ſimiliter, ſicut ſuperiùs comprehenſum eſt, repræſentare ſtudeat, aut in rem reſpondere.

II. Quòd ſi eum non repræſentaverit, tale damnum incurrat quale ille ſuſtinere debuerat qui in ejus obſequio eſt inculpatus.

III. Hoc autem conſtituimus, ut infra pagum Ripuarium tam Franci, Burgundiones, Alamanni, ſeu de quacunque natione commoratus fuerit, in judicio interpellatus, ſicut lex loci continet ubi natus fuerit, ſic reſpondeat.

IV. Quòd ſi damnatus fuerit, ſecundùm legem propriam, non ſecundùm Ripuariam, damnum ſuſtineat.

V. Quòd ſi in provincia Ripuaria juratores invenire non potuerit, ad ignem ſeu ad ſortem ſe excuſare ſtudeat.

XXXII. *De mannire.*

I. Si quis legibus ad mallum mannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſunnis non detenuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Ille verò qui alium mannit, & ipſe non venit, ſimiliter quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Lib. III. Capitular. c. 45. & lib. VI. c. III.

II. Si autem mannitus fuerit ad ſecundum mallum, aut ad tertium, ſeu ad quartum, vel quintum, uſque ad ſextum venire diſtulerit, pro unoquoque mallo, ſi ille qui eum mannit, cum tribus Rachinburgiis in harahn conjuraverit quòd legitimè mannitus fuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur.

III. Quòd ſi ad ſeptimum mallum non venerit, tunc ille qui eum mannit, ante Comitem cum ſeptem Rachinburgiis in harahn jurare debet quòd eum ad ſtrudem legitimam admalſatum habet; & ſic judex fiſcalis ad domum illius accedere debet, & legitimam ſtrudem exinde auferre, & ei tribuere qui eum interpellavit, hoc eſt, ſeptem Rachinburgiis, unicuique quinde-

Lex Ripuariorum. cim ſolidos, & ei qui cauſam proſequitur, quadraginta quinque.

I V. Quòd ſi ipſam ſtrudem contradicere voluerit, & ad januam ſuam cum ſpata tracta acceſſerit, & eam in porta ſive in poſte poſuerit, tunc judex fidejuſſores ei exigat ut ſe ante Regem repræſentet, & ibidem cum armis ſuis contra contrarium ſuum ſe ſtudeat defenſare.

XXXIII. *De intertiare.*

I. Si quis rem ſuam cognoverit, mittat manum ſuper eam. Et ſi ille ſuper quem intertiatur, tertiam manum quærat, tunc in præſente ambo conjurare debent cum dextera armata, & cum ſiniſtra ipſam rem teneant. Vnus juret quòd in propriam rem manum mittat; & alius juret quòd ad eam manum trahat qui ei ipſam rem dedit. Et ſi infra ducatum eſt, ſuper quatuordecim noctes auctorem ſuum repræſentet. Si foris ducatum, ſuper quadraginta. Si autem extra regnum, ſuper octuaginta ad Regis ſtapplum, vel ad eum locum ubi mallus eſt, auctorem ſuum in præſente habeat.

I I. Quòd ſi eum ibidem habere non potuerit, ſibi ſeptimus in haraho conjuret quòd eum ibidem legibus mannitum habuiſſet, & ſibi ab alio homine ipſa res tradita non fuiſſet. Sic ei placitum ſuper quatuordecim ſeu ſuper quadraginta vel octuaginta noctes detur, ut cine vverdunіam ſuam in præſentia teſtium recipiat, & ei qui rem ſuam intertiavit, probabiliter oſtendat. Et tunc ipſe de furto ſecurus ſit, & ille qui intertiavit, furtum & delaturam ab eo requirat qui ſolvere cœpit.

I I I. Quòd ſi auctor ſuus venerit, & rem intertiatam recipere renuerit, tunc ille ſuper quem intertiata eſt capitale & delaturam atque furtum ſolvere ſtudeat.

I V. Quòd ſi in ipſa hora, quando res intertiatur, reſponderit quòd ſordronem ſuum neſciat, tunc in præſente de ſacramento ſibi ſeptima manu fidem faciat, & ſuper quatuordecim noctes adjurare ſtudeat quòd auctorem vel caſam ſeu poſtem januæ auctoris ſui neſciat, & ipſam rem ſine damno reddat.

XXXIV. *De raptu ingenuarum mulierum.*

I. Si quis ingenuus homo ingenuam feminam rapuerit, bis centenis ſolidis noxius judicetur. Quòd ſi tres ingenui cum ipſo fuerint, unuſquiſque eorum ſexagenta ſolidis noxius judicetur. Et quanti ſuper illos quatuor fuerint, unuſquiſque quindecim ſolidis noxius judicetur.

I I. Quòd ſi regius aut eccleſiaſticus homo hoc fecerit, centum ſolidis culpabilis judicetur.

I I I. Similiter illi tres qui ei auxilium præbuerint, unuſquiſque triginta ſolidis culpabilis judicetur. Et quanti ſuper hos fuerint, unuſquiſque octavo ſemiſolido mulcetur.

I V. Quòd ſi ſervus hoc fecerit, de vita componat.

XXXV. *De eo qui uxorem alienam tulerit.*

I. Si quis uxorem alienam tulerit vivo marito, ducentis ſolidis mulcetur.

I I. Si quis cum ingenua puella mœchatus fuerit, quinquaginta ſolidis culpabilis judicetur.

I I I. Si quis ingenuam puellam vel mulierem, quæ in verbo Regis vel eccleſiaſtica eſt, accipere vel ſeducere præſumpſerit, ſeu parentum voluntate de mundeburde abſtulerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

XXXVI. *De diverſis interfectionibus.*

I. Si quis Ripuarius advenam Francum interfecerit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur.

I I. Si quis Ripuarius advenam Burgundionem interfecerit, centum ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

I I I. Si quis Ripuarius advenam Romanum interfecerit, centum ſolidis mulcetur.

I V. Si quis Ripuarius advenam Alamannum, ſeu Freſionem, vel Bajuvarium, aut Saxonem interfecerit, centum ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

V. Si quis Clericum interfecerit, juxta quod nativitas ejus fuit, ita componatur. Si ſervus, ſicut ſervum. Si regius aut eccleſiaſticus, ſicut alium regium aut eccleſiaſticum. Si litus, ſicut litum. Si liber, ſicut alium ingenuum cum ducentis ſolidis componat.

V I. Si quis Subdiaconum interfecerit, quadringentos ſolidos componat. Lib. III. Capitular. cap. 25.

V I I. Si quis Diaconum interfecerit, quingentos ſolidos componat.

V I I I. Si quis Preſbyterum ingenuum interfecerit, ſexcentos ſolidos componat.

I X. Si quis Epiſcopum interfecerit, nongentos ſolidos componat.

X. Si quis partum in femina interfecerit, ſeu natum priuſquam nomen habeat, centum ſolidis culpabilis judicetur. Quòd ſi matrem cum partu interfecerit, ſeptingentis ſolidis mulcetur.

X I. Si quis vveregeldum ſolvere debet,

bovem cornutum videntem & ſanum pro duobus ſolidis tribuat, vaccam cornutam videntem & ſanam pro uno ſolido tribuat, equum videntem & ſanum pro ſex ſolidis tribuat, equam videntem & ſanam pro tribus ſolidis tribuat, ſpatam cum ſcogilo pro ſeptem ſolidis tribuat, ſpatam abſque ſcogilo pro tribus ſolidis tribuat, bruniam bonam pro duodecim ſolidis tribuat, helmum cum directo pro ſex ſolidis tribuat, bainbergas bonas pro ſex ſolidis tribuat, ſcutum cum lancea pro duobus ſolidis tribuat, acceptorem non domitum pro tribus ſolidis tribuat, commorſum gruarium pro ſex ſolidis tribuat, acceptorem mutatum pro duodecim ſolidis tribuat.

XII. Quòd ſi cum argento ſolvere contigerit, pro ſolido duodecim denarios, ſicut antiquitus eſt conſtitutum.

XXXVII. *De dotibus mulierum.*

I. Si quis mulierem deſponſaverit, quicquid ei per tabularum ſeu chartarum inſtrumenta conſcripſerit, perpetualiter inconvulſum permaneat.

II. Si autem per ſeriem ſcripturarum ei nihil contulerit, ſi virum ſupervixerit, quinquaginta ſolidos in dotem recipiat, & tertiam partem de omni re quam ſimul conlaboraverint ſibi ſtudeat evindicare; vel quicquid ei in morgangeba traditum fuerat, ſimiliter faciat.

III. Quòd ſi ex his quæ conſcripta vel tradita ſunt ſimul conſumpſerint, nihil requirat.

XXXVIII. *De eo qui hominem innocentem ad Regem accuſaverit.*

Si quis hominem innocentem ad Regem accuſaverit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

XXXIX. *De eo qui ingenuæ mulieri manum vel brachium ſtrinxerit.*

Si quis ingenuæ mulieri manum ſtrinxerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Certè ſi ſuper cubitum manum miſerit, triginta ſolidis multetur.

XL. *De caballo extra conſilium domini ſui aſcenſo.*

Si quis caballum extra conſilium domini ſui aſcenderit, triginta ſolidis culpabilis judicetur.

XLI. *De ligaminibus ingenuorum.*

I. Si quis ingenuus ingenuum ligaverit, & ejus culpam cum ſex teſtibus in haraho non adprobaverit, triginta ſolidis culpabilis judicetur.

II. Si quis à contubernio probabiliter ligatus ſuper res alienas fuerit, eum ad excuſationem non permittimus. LEX RIPUARIORUM.

III. Sed ſi unus homo cum ſatellitibus ſuis hominem ligaverit, aut ipſum excuſare permittimus, aut proximus ejus, quòd innocens ligatus ſit, cum ſex juret.

XLII. *De venationibus.*

I. Si quis de diverſis venationibus furaverit aliquid, & celaverit, ſeu & de piſcationibus, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Quia non eſt hæc res poſſeſſa, ſed de venationibus agitur.

II. Si quis cervum domitum vel cum triutis occiderit; aut furatus fuerit, non ſicut de reliquis animalibus furtum exigatur, ſed tantum quadraginta quinque ſolidis culpabilis judicetur.

III. Si autem in venatione non fuit, triginta ſolidis culpabilis judicetur.

XLIII. *De ſepibus.*

Si quis verò tres virgas unde ſepis ligatur, vel retortas unde ſepis continetur, capulaverit, aut tres cambortas involaverit, ſeu in clauſura aliena traugum ad tranſeundum fecerit, quindecim ſolidis multetur.

XLIV. *De eo qui in meſſe aliena cum carro tranſierit.*

Si quis per meſſem alienam cum carro vel carruca tranſierit, quindecim ſolidis multetur.

XLV. *De eo qui neſciente homine aliquam furtivam rem in domum illius introduxerit.*

Si quis neſciente homine furtivam rem in ejus poſſeſſionem introduxerit, & ibidem inventa fuerit, quadraginta quinque ſolidis culpabilis judicetur; vel quicquid ei damnum acceſſerit, aliud tantum reſtituat.

XLVI. *De quadrupedibus, ſi hominem occiderint.*

I. Si quis quadrupes hominem occiderit, ipſe quadrupes qui eum interfecit in medietatem vveregildi ſuſcipiatur, & aliam medietatem dominus quadrupedis ſolvere ſtudeat abſque fredo: quia quod quadrupedes faciunt, fredus exinde non exigitur.

II. Quòd ſi quadrupes quadrupedem interfecerit, dominus quadrupedis quadrupedem mortuum vel debilem recipiat; & eum qui alium interfecerit, domino ejus, cujus quadrupes eſt interfectus, ipſum quadrupedem tribuat, & quantum interfectus vel debilis prius valuerat ſolvat.

Lex Ripuariorum.

XLVII. *De veſtigio minando.*

I. Si quis animal ſuum per veſtigium ſequitur, & tertio die in domo cujuſlibet vel in quolibet loco eum invenerit, liceat ei abſque intertiato revocare.

II. Quòd ſi in domo fuerit, & ei ſcrutinium cujus eſt domus contradixerit, ut fur habeatur.

III. Quòd ſi ibidem violenter ingreſſus fuerit, quindecim ſolidis multetur, aut cum ſex juret.

XLVIII. *De homine qui ſine heredibus moritur.*

Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem ſuam in præſentia Regis, ſive vir mulieri, vel mulier viro, ſeu cuicunque libet de proximis vel extraneis, adoptare in hereditatem vel adfatimi per ſcripturarum ſeriem, ſeu per traditionem, & teſtibus adhibitis, ſecundùm legem Ripuariam licentiam habeat.

XLIX. *De adfatimire.*

Quòd ſi adfatimus fuerit inter virum & mulierem, poſt diſceſſum amborum ad legitimos heredes revertatur, niſi tantùm qui parem ſuum ſupervixerit, in eleemoſyna vel in ſua neceſſitate expenderit.

L. *De teſtibus adhibendis.*

I. Si quis teſtes ad mallum ante Centenarium vel Comitem, ſeu ante Ducem, Patricium, vel Regem neceſſe habuerit, ut donent teſtimonium, & fortaſſe teſtes noluerint ad placitum venire, ille qui eos neceſſarios habet, mannire illos debet, ut teſtimonium quod ſciunt jurati dicant.

II. Quòd ſi noluerint, & falſum teſtimonium præbuerint, & hoc adprobatum fuerit, unuſquiſque de illis tribus teſtibus quindecim ſolidis multetur.

LI. *De eo qui Grafionem ad res alienas invitat.*

I. Si quis judicem fiſcalem ad res alienas injuſtè tollendas, antequam ei fidem fecerit, aut ad ſtrudem admallatum habuerit, invitare præſumpſerit, quinquaginta ſolidis multetur.

II. Quòd ſi quis judex fiſcalis ampliùs quàm lex Ripuaria continet tulerit, quinquaginta ſolidis multetur.

LII. *De re præſtata.*

Si quis rem ſuam alij præſtiterit, & placitum indixerit, quòd ſi ſuper placitum rem præſtitam retinere præſumpſerit, quindecim ſolidis multetur.

LIII. *De eo qui Grafionem interfecerit.*

I. Si quis judicem fiſcalem, quem Comitem vocant, interfecerit, ſexcentis ſolidis multetur.

II. Quòd ſi regius puer, vel ex tabulario, ad eum gradum aſcenderit, trecentis ſolidis multetur.

LIV. *De corporibus expoliatis.*

I. Si quis autem hominem mortuum antequam ſepeliatur expoliaverit, ſi interrogatus confeſſus fuerit, ſexaginta ſolidis multetur. Si autem negaverit, & poſtea convictus fuerit, centum ſolidis cum delatura multetur, aut cum ſex juret.

II. Si quis mortuum effodere præſumpſerit, ducentis ſolidis multetur, aut cum duodecim juret.

LV. *De Rachinburgiis legem dicentibus.*

Si quis cauſam ſuam proſequitur, & Rachinburgij inter eos ſecundùm legem Ripuariam dicere noluerint, tunc ille in quem ſententiam contrariam dixerint, dicat: *Ego vos tangano ut mihi legem dicatis.* Quòd ſi dicere noluerint, & poſtea convicti fuerint, unuſquiſque eorum quindecim ſolidis multetur. Similiter & ille qui Rachinburgiis rectè dicentibus non adquieverit.

LVI. *De alodibus.*

I. Si quis abſque liberis defunctus fuerit, ſi pater materque ſuperſtites fuerint, in hereditatem ſuccedant.

II. Si pater matérque non fuerint, frater & ſoror ſuccedant.

III. Si autem nec eos habuerit, tunc ſoror matris patriſque ſuccedant. Et deinceps uſque ad quintum genuculum, qui proximus fuerit, in hereditatem ſuccedat. Sed dum virilis ſexus extiterit, femina in hereditatem aviaticam non ſuccedat.

LVII. *De libertis à domino ante Regem dimiſſis.*

I. Si quis libertum ſuum per manum propriam ſeu per alienam in præſentia Regis ſecundùm legem Ripuariam ingenuum dimiſerit per denarium, & ejuſdem rei chartam acceperit, nullatenus eum permittimus in ſervitium inclinare; ſed ſicut reliqui Ripuarij liber permaneat.

II. Sed ſi quis ei poſtmodum contrarius extiterit quòd eum quis inlicito ordine ingenuum dimiſiſſet, & ipſe cum gladio ſuo hoc ſtudeat defenſare. Aut ſi auctorem habuerit, auctor cum legibus ex hoc eum adducat. Aut ſi legibus eum non potuerit defenſare, ad partem Regis ducentis ſolidis culpabilis judicetur, & ad partem ejus cujus ſervum inlicito ordine à jugo ſervitutis abſolvere nititur, qua-

draginta quinque ſolidis multetur, & de omnibus rebus quas ei condonavit alienus exiſtat.

III. Si autem ſe defenſaverit, liber permaneat, & ille qui eum voluit inſervire ducentis ſolidis Regi, quadraginta quinque illi qui defenſatur, culpabilis judicetur.

IV. Si autem homo denariatus abſque liberis diſceſſerit, non alium niſi fiſcum noſtrum heredem relinquat.

LVIII. *De tabulariis.*

Regino lib. 1. cap. 405. I Hoc etiam jubemus, ut qualiſcunque Francus Ripuarius ſeu tabularius ſervum ſuum pro animæ ſuæ remedio ſeu pro pretio ſecundùm legem Romanam libertare voluerit, ut in Eccleſia coram Preſbyteris, Diaconibus, ſeu cuncto clero & plebe, in manu Epiſcopi ſervum cum tabulis tradat, & Epiſcopus Archidiaconum jubeat ut ei tabulas ſecundùm legem Romanam, qua Eccleſia vivit, ſcribere faciat; & tam ipſe quam & omnis procreatio ejus liberi permaneant, & ſub tuitione Eccleſiæ conſiſtant, vel omnem reditum ſtatus aut ſervitium tabularij eorum Eccleſiæ reddant. Et nullus tabularius denarium ante Regem præſumat jactare. Quod ſi fecerit, ducentis ſolidis culpabilis judicetur, & nihilominus ipſe tabularius & procreatio ejus tabularij perſiſtant, & omnes reditus ſtatus eorum ad Eccleſiam reddant; & non alibi niſi ad Eccleſiam, ubi relaxati ſunt, mallum teneant.

II. Quòd ſi quis tabularium ſeu eccleſiaſticum hominem contra Epiſcopum defenſare voluerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur, & inſuper hominem cum omnibus rebus ſuis Eccleſiæ reſtituat. Quia inlicitum ducimus, quod Eccleſiis conceſſimus, iterum ab Eccleſiis revocare.

III. Nemo ſervum eccleſiaſticum abſque Vicario libertum facere præſumat.

IV. Tabularius autem qui abſque liberis diſceſſerit, nullum alium niſi Eccleſiam relinquat heredem.

V. Quòd ſi quis tabulas Epiſcoporum manibus ſeu Clericorum roboratas inrumpere voluerit, tunc Archidiaconus cum teſtibus qui tabulas roboraverunt, ante Epiſcopum vel Regem accedat, ut teſtes quod ſciunt dicant. Quòd ſi ille qui cauſam proſequitur, adquieſcere noluerit, tunc tabulæ in præſentia judicis perforentur, & Archidiaconus in præſente ſacramento fidem faciat & ſibi ſeptimus ſuper noctes ſeptem conjuret cum ipſis teſtibus qui tabulas conſcripſerunt quòd ipſe tabularius ſecundùm legem Romanam legitimè fuiſſet ingenuus relaxatus. Et tunc ille qui cauſam proſequitur in præſente conſtringatur ut ſe ante judicem repræſentet, & ad partem Eccleſiæ centum ſolidis culpabilis judicetur, & unicuique de teſtibus quindecim ſolidis culpabilis judicetur, & Archidiacono quadraginta quinque ſolidis culpabilis judicetur, & nihilominus tabulæ ſtabiles permaneant. LEX RIPUARIORUM.

VI. Quòd ſi Archidiaconus iſta adimplere contempſerit, & auctorem ſuum, qui eum ingenuum dimiſit, non invenerit, tunc tabularium ipſe Archidiaconus cum quadraginta quinque ſolidis & cum omnibus rebus ſuis proprio domino ſtudeat reſtituere, & unuſquiſque de teſtibus quindecim ſolidis culpabilis judicetur.

VII. Quòd ſi auctor dimiſſionis eum ingenuum fecerit, cauſam qui proſequitur ſimilem multam ſuſtineat ſicut ſuperiùs ſcribere juſſimus, & inſuper ab Eccleſiæ liminibus repellatur uſque dum proprio domino ipſe ſatisfaciat.

VIII. Quòd ſi quis tabularium ex ſervo alieno facere præſumpſerit, tunc ille cujus ſervus eſt ſuper eum manum mittere debet. Et ſi tabularius eſt, vel regius ſeu Romanus homo qui hoc facit, ſuper ſeptem noctes, ſi Francus, ſuper quatuordecim de manu in manum ambulare debet, quamvis multæ venditiones ex illo factæ fuiſſent, uſque dum ad eam manum veniat quæ eum ingenuum dimiſit. Et tunc ex eo judicium ſuperiùs comprehenſum adimpleatur.

IX. Si autem tabularius ancillam regiam aut eccleſiaſticam ſeu ancillam tabularij in matrimonium ſibi ſociaverit, ipſe cum ea ſervus permaneat. Si autem tantùm mœchatus fuerit, octavo dimidio ſolido culpabilis judicetur, aut cum ſex juret. Quòd ſi tabularia hoc fecerit, ipſa & generatio ejus in ſervitium inclinentur.

X. Si autem tabularius ancillam Ripuariam acceperit, non ipſe, ſed generatio ejus ſerviat.

XI. Si autem eccleſiaſticus, Romanus, vel regius homo ingenuam Ripuariam acceperit, aut ſi Romana, vel regia, ſeu tabularia ingenuum Ripuarium in matrimonium acceperit, generatio eorum ſemper ad inferiora declinetur.

XII. Quòd ſi quis hominem regium tabularium tam baronem quàm feminam de mundeburde Regis abſtulerit,

LEX RIPUARIORUM.

ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

XIII. Similiter & ille qui tabulariam vel eccleſiaſticam feminam ſeu baronem de mundeburde Eccleſiæ abſtulerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur, & nihilominus generatio eorum ad mundeburdem Regis ſeu Eccleſiæ revertatur.

XIV. Si autem Ripuarius ancillam Regis ſeu eccleſiaſticam vel ancillam tabulariam ſibi ſociaverit, non ipſe, ſed procreatio ejus ſerviat.

XV. Si autem Ripuarius ancillam Ripuarij in matrimonium acceperit, ipſe cum ea in ſervitio perſeveret.

XVI. Similiter & ſi Ripuaria hoc fecerit, ipſa & generatio ejus in ſervitio perſeverent.

XVII. Si autem ingenuus cum ancilla mœchatus fuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Si autem ſervus hoc fecerit, tribus ſolidis culpabilis judicetur, aut caſtretur.

XVIII. Quòd ſi ingenua Ripuaria ſervum Ripuarium ſecuta fuerit, & parentes ejus hoc contradicere voluerint, offeratur ei à Rege ſeu à Comite ſpata & conucula. Quòd ſi ſpatam acceperit, ſervum interficiat. Si autem conuculam, in ſervitio perſeveret.

XIX. Hoc etiam conſtituimus, ut nullum hominem regium, Romanum, vel tabularium interpellatum in judicio non tanganet, & nec alſaccia requirat. Et ſi in præſente legitimè mallatus fuerit, ea verba commemoret, & non ei ſic ut Ripuario ante altare verba commemoret.

XX. Servi autem Regis vel Eccleſiarum non per actores, ſed ipſi pro ſemetipſis in judicio reſpondeant, & ſacramenta abſque tangano conjurent.

XXI. Si autem homo regius homini regio vel eccleſiaſtico ſacramento fidem fecerit, ſuper ſeptem noctes conjuret: ſi Ripuario, ſuper quatuordecim noctes. Similiter & Ripuarius ei faciat.

LIX. *De venditionibus*.

I. Si quis alteri aliquid vendiderit, & emptor teſtamentum venditionis accipere voluerit, in mallo hoc facere debet, & pretium in præſente tradat, & rem accipiat, & teſtamentum publicè conſcribatur. Quòd ſi parva res fuerit, ſeptem teſtibus firmetur: ſi autem magna, duodecim roboretur.

II. Et ſi quis in poſterum hoc refragari vel falſare voluerit, à teſtibus convincatur, aut Cancellarius cum ſacramenti interpoſitione cum ſimili numero quorum roboratum eſt, idoneum confirmet.

III. Quòd ſi charta in judicio perforata idonea fuerit; tunc ille qui cauſam proſequitur, dupla repetitione culpabilis judicetur, & inſuper ad partem Cancellarij quadraginta quinque ſolidis culpabilis judicetur, & unicuique de teſtibus quindecim ſolidis culpabilis judicetur, & ipſum teſtamentum inviolatum perſeveret. Si autem teſtamentum falſatum fuerit, tunc ille qui cauſam proſequitur, rem quam repetit cum ſexaginta ſolidis recipiat, & inſuper Cancellario pollex dexter auferatur, aut eum cum quinquaginta ſolidis redimat, & unuſquiſque de teſtibus quindecim ſolidis multetur.

IV. Quòd ſi ille qui cauſam ſequitur manum Cancellarij de altari traxerit, aut ante oſtium baſilicæ manum poſuerit, tunc ambo conſtringantur ut ſe ſuper quatuordecim noctes ſeu ſuper quadraginta ante Regem repræſentare ſtudeant pugnaturi.

V. Si autem Cancellarius mortuus fuerit, tunc ei liceat, qui rem comparavit, cum tribus chartis, quas ipſe Cancellarius ſcripſit, abſque pugna chartam ſuam ſuper altario poſitam idoneare.

VI. Quòd ſi venditor vel heredes ſui ſupervixerint, ipſi teſtamentum defendere debent, aut multam incurrere.

VII. Quod de venditione conſcripſimus, hæc & de donatione conſtituimus. Hoc autem conſtituimus, ut quicunque in cauſa victor extiterit, ſemper judicium conſcriptum accipiat, aut teſtes.

VIII. Si quis in judicio interpellatus chartam præ manibus habuerit, nulla ei malo ordine invaſio requiratur: quia dum interpellatur, reſpondeat ad interrogationes, & ſine tangano loquatur, & dicat: *Non malo ordine, ſed per teſtamentum*, hoc *teneo*.

IX. Filiis autem aut filiabus ſuper duodecim ſolidos uni pluſquam alteri nihil condonare vel conſcribere permittimus. Quòd ſi quis fecerit, irritum habeatur.

LX. *De traditionibus & teſtibus adhibendis*.

I. Si quis villam aut vineam vel quamlibet poſſeſſiunculam ab alio comparaverit, & teſtamentum accipere non potuerit, ſi mediocris res eſt, cum ſex teſtibus, & ſi parva, cum tribus, quòd ſi magna, cum duodecim ad locum traditionis cum totidem numero pueris accedat; & ſic eis præſentibus pretium tradat, & poſſeſſionem accipiat, & unicuique de parvulis

alapas donet, & torqueat auriculas, ut ei in poſtmodum teſtimonium præbeant. Si autem teſtes non potuerit congregare ut ei teſtimonium præbeant, tunc rem ſuam cum ſex ſive cum ſeptem cum ſacramenti interpoſitione ſibi ſtudeat evindicare.

II. Si quis conſortem ſuum quantulumcunque ſuperpriſerit, cum quindecim ſolidis reſtituat.

III. Si autem infra teſtamentum Regis aliquid invaſerit, aut cum ſex juret quòd infra terminationem teſtamenti nihil invaſiſſet, aut cum ſexaginta ſolidis omnem redditionem reſtituat.

IV. Si autem ibidem infra terminationem aliqua indicia ſua arte, vel butinæ, aut mutuli factæ exſtiterint, ad ſacramentum non admittatur, ſed in præſente cum legis beneficio cogatur reſtituere.

V. Quòd ſi extra marcham in ſortem alterius fuerit ingreſſus, judicium comprehenſum compellatur adimplere.

VI. Quòd ſi teſtamentum Regis abſque contrario teſtamento falſum clamaverit, non aliunde niſi de vita componat.

VII. Quòd ſi duo teſtamenta Regum de una re extiterint, ſemper prior duplicem ſortiatur portionem.

VIII. Quòd ſi quis de Eccleſia aliquid vi abſtulerit, cum ſupraſcripta lege in triplum reſtituat.

LXI. *De libertis ſecundùm legem Romanam.*

I. Si quis ſervum ſuum libertum fecerit & civem Romanum, portáſque apertas conſcripſerit, ſi ſine liberis diſceſſerit, non alium niſi fiſcum noſtrum habeat heredem.

II. Quòd ſi aliquid criminis admiſerit, ſecundùm legem Romanam judicetur. Et qui eum interfecerit, centum ſolidis multetur.

III. Quòd ſi dominus ejus eum ante Regem denariatum facere voluerit, licentiam habeat.

LXII. *De homine qui ſervum tributarium facit.*

I. Si quis ſervum ſuum tributarium aut litum fecerit, ſi quis eum interfecerit, triginta ſex ſolidis culpabilis judicetur.

II. Quòd ſi denarialem eum facere voluerit, licentiam habeat. Et tunc ducentos ſolidos valeat.

LXIII. *De homine in hoſte occiſo.*

I. Si quis hominem in hoſte interfecerit, triplici vveregildo culpabilis judicetur.

II. De furto ſimiliter.

LXIV. *De homine in domo propria occiſo.* LEX RIPVARIORVM.

Si quis hominem in domo propria cum harraida interfecerit, auctor facti triplici vveregildo multetur, & tres priores nonaginta ſolidis culpabiles judicentur. Et quanti ei ſanguinem fuderint, unuſquiſque vveregildo eum componat. Et quanticunque poſt auctorem ſanguinis effuſores vel poſt tres priores fuerint, unuſquiſque quindecim ſolidis multetur: & quicquid ibi talaverint, reſtituant.

LXV. *De eo qui bannum non adimplet.*

I. Si quis legibus in utilitatem Regis, ſive in hoſte, ſeu in reliquam utilitatem bannitus fuerit, & minimè adimpleverit, ſi ægritudo eum non detenuerit, ſexaginta ſolidis multetur.

II. Si autem Romanus aut eccleſiaſticus vel regius homo hoc fecerit, unuſquiſque contra auctorem ſuum triginta ſolidis culpabilis judicetur.

III. Si quis autem legatarium Regis vel ad Regem ſeu in utilitatem Regis pergentem hoſpitio ſuſcipere contempſerit, niſi emunitas Regis hoc contradixerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur. Aut ſi regius, Romanus, aut eccleſiaſticus homo hoc fecerit, unuſquiſque contra auctorem ſuum triginta ſolidis multetur.

LXVI. *De ſacramento.*

I. Si quis Ripuarius ſacramento fidem fecerit, ſuper quatuordecim noctes ſibi ſeptimus ſeu duodecimus vel ſeptuageſimus ſecundus cum legitimo termino noctium ſtudeat conjurare. Si autem contentio orta fuerit quòd ſacramentum in die placito non conjuraſſet, tunc cum tertia parte juratorum ſuorum adfirmare ſtudeat, aliquibus à dextris ſeu à ſiniſtris ſtantibus. Sin autem nec ſic ſatisfecerit, tunc ſecundùm præſentiam judicis vel ſecundùm terminationem ſextam juratorum ſuorum cum dextera armata tam prius quàm poſterius ſacramentum in præſentia judicis confirmare ſtudeat. Quòd ſi verbis non dixerit, omnem repetitionem cum legis beneficio ſtudeat reformare; & unuſquiſque de juratoribus quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Si autem contradixerint, judicium accipiant.

II. Si autem regius, Romanus, aut eccleſiaſticus taliter egerit, cum legitimo numero ſimiliter ſtudeat implere, aut legitimam ſolutionem reſtituat.

LXVII. *De eo qui filium non relinquit.*

I. Si quis moriens debitoſus, aut teſtamenta venditionis ſeu traditionis aliqua

LEX RIPUARIORUM. fecerit, ſi filios aut filias non reliquerit, quicunque de parentibus ſuis quantum unus ſolidus valet in hereditatem acceperit, vel cui vveregildus ejus, ſi interfectus fuiſſet, legitimè obveniebat, omne debitum per ipſum ſolvi judicatur; & omne factum ejus idoneare ſtudeat, aut culpam incurrat.

II. Si quis autem poſt fidem factam ſacramenti in hoſtem bannitus fuerit, ſi non perrexerit, poſt quadraginta noctes, ſi autem perrexerit, poſt armorum poſitionem ſuper quatuordecim noctes conjurare ſtudeat.

III. Quòd ſi ſacramentum ille qui proſequitur non pronuntiaverit, ipſe qui placitavit ante annum revolutum vel ſeptem noctes ſacramentum ſuum coram teſtibus offerat, & conjurare ſtudeat, & deinceps innocens habeatur.

IV. Si autem non adimpleverit, omnem repetitionem cum legis beneficio reſtituat.

V. Si quis pro hereditate vel pro ingenuitate certare cœperit poſt malo ordine, cum ſex in Eccleſia conjuret, & cum duodecim ad ſtappulum Regis in circulo & in haſla, hoc eſt, in ramo, cum verborum contemplatione conjurare ſtudeat. Si non adimpleverit, cum legis beneficio reſtituat. Aut ſi quis eum contra prendere voluerit, aut cum armis ſuis ſe defenſare ſtudeat ante Regem, aut omnem repetitionem cum legis beneficio reſtituat.

LXVIII. *De oſſe ſuper viam ſonante, vel abſque effuſione ſanguinis.*

I. Si quis in capite vel in quocunque libet membro plagatus fuerit, & os exinde exierit, quod ſuper viam duodecim pedum in ſcuto jactum ſonaverit, triginta ſex ſolidis factus ei culpabilis judicetur.

II. Si autem plura oſſa exierint, pro unoquoque oſſe ſonante ſolidus addatur.

III. Quòd ſi factum negaverit, quòd talis plaga non fuerit, in quantum confeſſus fuerit ſolvat, & de reliquo cum ſex juret. Aut ſi non dixerit verbum, tam ipſe quàm conjuratores ſui, qui jurare cœperunt, cum quindecim ſolidis reſtituant.

IV. Quòd ſi quis abſque effuſione ſanguinis in quocunque libet membro os fregerit, octodecim ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret quòd os fractum non fuiſſet, & tunc unum ſolidum componat.

VI. Quòd ſi quis abſque effuſione ſanguinis alium brachio, pede, oculo, auditu, muccatu, digito, vel quocunque libet membro mancaverit, ſic eum componat ac ſi cum gladio ipſum debilitaſſet.

LXIX. *De eo qui Regi infidelis extiterit.*

I. Si quis homo Regi infidelis extiterit, de vita componat, & omnes res ejus fiſco cenſeantur.

II. Si autem quis proximum ſanguinis interfecerit, vel inceſtum commiſerit, exilium ſuſtineat, & omnes res ejus fiſco cenſeantur.

LXX. *De homine à ligno interfecto.*

I. Si quis homo à ligno ſeu aliquolibet manufactile fuerit interfectus, non ſolvatur; niſi fortè quis auctorem interfectionis in uſus proprios adſumpſerit, tunc abſque fredo culpabilis judicetur.

II. Si quis autem foſſam vel puteum fecerit, ſeu pedicam vel baliſtam incautè poſuerit, & ibidem hominem vel pecus debilitaverit vel interfecerit, omne compoſitione, ſicut lex continet Ripuaria, culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum legitimo numero juret.

III. Quòd ſi in ſepem animal impalaverit, & ipſa ſepis mentonalis non fuerit, dominus ſepis interfectionis ſeu debilitatis reus culpabilis judicetur.

IV. Si autem virga deforis ſepe incautè miſſa fuerit, & aliquid interfecerit, ſolvatur. Si autem de intus ſepe ſe in virga impalaverit, non eſt ſolvendum.

V. Quòd ſi quis in ſepem vel in quocunque libet periculo res alienas invitas minaverit, & ibidem interfectæ vel debilitatæ fuerint, ſimiles reſtituat, aut cum ſex juret quòd hoc non feciſſet.

LXXI. *De feſtuca intercurrente.*

De quacunque cauſa feſtuca interceſſerit, lacina interdicatur ſe cum ſacramento idoneare.

LXXII. *De homine intertiato vel pecore mortuo.*

I. Si quis hominem intertiaverit, & infra placitum mortuus fuerit, in quadruvio cum retorta in pede ſepeliatur, & ibidem ad diem placitus cum teſtibus accedat, & cum ipſis ſex qui eum ſepelire viderunt in haraho conjuret quòd ibidem ipſe intertiatus abſque interfectione hominum, pecudum, vel alterius rei, niſi communi morte conſumptus ſepultus jaceat, & ipſam retortam in pede habeat, & per ipſam retortam ſuper ipſo ſepulchro ſemper de manu in manum ambulare debet uſque dum ad eam manum veniat quæ eum inlicito

cito ordine vendidit vel furavit. Quòd ſi ita non fecerit, capitale & delatura cum legis beneficio ſeu cum furto culpabilis judicetur.

II. Si autem ei fuga lapſus fuerit, ſi infra ducatum, ſuper quatuordecim noctes, ſi extra ducatum, ſuper quadraginta noctes, quòd ſi extra regnum, ſuper octuaginta placitus ei concedatur. Quòd ſi infra placitum eum repræſentare non potuerit, capitale & delatura ſeu furto vel legis beneficio culpabilis judicetur.

III. Si autem eum interfecerit, niſi in quadruvio cum retorta ſepultus, ipſe capitale & delatura cum furto ſeu cine vverdunia vel legis beneficio culpabilis judicetur.

IV. Si autem aliquid culpæ commiſerit dum intertiatus eſt, ipſe de hoc culpabilis judicetur qui eum eo tempore poſt ſe retinuit.

V. Si homo commendatus vel fugitivus defunctus fuerit, ſimiliter in quadruvio cum retorta ſepeliatur. Quòd ſi ita non fecerit, ipſe qui eum poſt ſe retinuit, pretium rei cum legis beneficio culpabilis judicetur.

VI. Si autem animal intertiatum infra placitum mortuum fuerit, tunc ille qui cauſam proſequitur cum teſtibus memorare debet qualiter adpretiatum fuerit, & ille ſuper quem intertiatur, corio cum capite decorticato in præſentia judicis auctorem ſuum oſtendere debet. Quòd ſi auctor receperit, tantùm ſolidum unum de cine vverdunia pro corio reſtituat.

VII. Quòd ſi animal vivum fuerit, ſed debilitatum vel macilentum, quantum eo tempore adpretiatum fuerit, ſic de cine vverdunia reſtituat. Si autem ſanum vel immaculatum reſtituerit, tunc omne pretium ſuum recipiat.

VIII. Quòd ſi furto ablatum fuerit, tunc ille ſuper quem intertiatum fuerit, capitale & delatura cum furto culpabilis judicetur.

IX. Veſtimenta autem ſeu his ſimilia abſque probabili ſigno intertiare prohibemus.

LXXIII. *De homine ligato abſque judicio dimiſſo.*

I. Si quis ingenuus Ripuarius furem ligaverit, & eum abſque judicio Principis ſolvere præſumpſerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

II. Si quis eum per vim tulerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

III. Si autem ligatus fuga lapſus fuerit, & hoc cum ſex juraverit quòd abſque ejus voluntate fuga lapſus fuiſſet, innocens habeatur. Lex Ripuariorum.

IV. Si autem cui commendatus fuerit fuga evaſerit, ſexaginta ſolidis culpabilis judicetur.

LXXIV. *Ut nullus cum ſervo traditionem vel commutationem faciat.*

Hoc autem conſtituimus, ut nullus cum ſervo alieno negotium faciat vel commutationem facere non præſumat, nec ei ullam commendationem vel traditionem faciat, nec à ſervo quiſquam commendatam vel traditam rem recipiat. Si quis autem poſt hanc diffinitionem ſervo aliquid commendare præſumpſerit, nihil recipiat, & dominus ejus de hoc innocens habeatur. Similiter de puero vel de muliere alterius conſtituimus.

LXXV. *De re propriſa vel ſecuta.*

Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriſerit, aut eum ſecutus fuerit, per tres marcas ipſum oſtendat, & ſic poſtea ad Regis ſtapplum ducat. Sin autem aliter egerit, fur judicandus eſt. Quòd ſi quis latroni aliquid tulerit, ſimiliter faciat.

LXXVI. *De materiamine vel lignis furatis.*

Si quis Ripuarius in ſilva communi ſeu Regis vel alicujus locata materiamen vel ligna fiſſa abſtulerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Sic de venationibus vel de piſcationibus; quia non res poſſeſſa eſt, ſed de ligno agitur. Aut ſi negaverit, cum ſex juret.

LXXVII. *De homine furbattudo.*

Si quis hominem ſuper rebus ſuis comprehenderit, & eum ligare voluerit, aut ſuper uxorem, ſeu ſuper filiam, vel his ſimilibus, & non prævaluerit ligare, ſed colpus ei exceſſerit, & eum interfecerit, coram teſtibus in quadruvio in clida eum levare debet, & ſic quadraginta ſeu quatuordecim noctes cuſtodire, & tunc ante judicem in haraho conjuret quòd eum de vita forfactum interfeciſſet. Sin autem iſta non adimpleverit, homicidij culpabilis judicetur. Aut ſi negaverit, cum legitimo numero juret quòd hoc non feciſſet.

LXXVIII. *De eo qui furem in domo receperit.*

Si quis furem in domo receperit, vel ei hoſpitium ſeu victum præſtiterit, dum res alienas furatus fuerit, ipſe ſimilis furi culpabilis judicetur, aut cum ſex juret quòd eum nec celaſſet nec in domo paviſſet.

Lex Ripuariorum.

LXXIX. *De homine pendato & ejus hereditate.*

Si quis homo propter furtum comprehenſus fuerit, & legitimè ſuperjuratus, & judicio Principis pendutus, vel in quocunque libet patibulo vitam finierit, omnes res ejus heredes poſſideant; excepto capitale & delatura in locum reſtituant.

LXXX. *De via lacinia.*

Si quis Ripuarius ingenuum Ripuarium de via ſua obſtaverit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret quòd ei viam ſuam cum armis nunquam contradixiſſet.

LXXXI. *Vt parvulus non reſpondeat ante quindecim annos.*

Si quis homo Ripuarius defunctus fuerit, vel interfectus, & filium reliquerit, uſque ad quintum decimum annum plenum nec cauſam proſequatur nec in judicio interpellatus reſponſum reddat. Quindecimo autem anno aut ipſe reſpondeat, aut defenſorem eligat. Similiter & filia.

LXXXII. *De damno in meſſe vel in clauſura.*

I. Si quis Ripuarius in meſſe aliena vel in quacunque libet clauſura damnum fecerit, æſtimatione damni culpabilis judicetur. Si autem negaverit, & convictus fuerit, capitale cum furto & delatura culpabilis judicetur.

II. Si quis peculium alienum in meſſe adprehenſum ad parricum minare non permiſerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret quòd hoc non feciſſet.

LXXXIII. *De maleficio.*

I. Si quis vir ſeu qua mulier Ripuaria per venenum, ſeu per aliquod maleficium aliquem perdiderit, vveregildum componat.

II. Si autem mortuus non fuerit, & varietatem ſeu debilitatem probabilem ex hoc in corpore habuerit, centum ſolidis culpabilis judicetur, aut cum ſex juret.

LXXXIV. *De Grafione injuſtè invitato.*

Si quis Grafionem ad res alienas injuſtè tollendas invitaverit, quadraginta quinque ſolidos componat, & ſimilem reſtituat.

LXXXV. *De corpore expoliato.*

I. Si quis corpus mortuum, priuſquam ſepeliatur, expoliaverit, centum ſolidis cum capitale & delatura multetur.

II. Si autem eum ex humo traxerit & expoliaverit, ducentis ſolidis cum capitale & delatura culpabilis judicetur, vel vvargus ſit, hoc eſt, expulſus, uſque dum parentibus ſatisfaciat.

LXXXVI. *De caballo excorticato.*

I. Si quis caballum alterius mortuum ſeu quodcunque libet animal extra conſilium domini ſui excorticaverit, triginta ſolidis culpabilis judicetur.

II. Si autem negaverit, & convictus fuerit, centum ſolidis cum capitale & delatura multetur.

LXXXVII. *De homine forbannito.*

Si quis hominem qui forbannitus eſt in domum recipere præſumpſerit, ſi Ripuarius eſt, ſexaginta ſolidis, ſi regius, Romanus, vel eccleſiaſticus, triginta ſolidis culpabilis judicetur.

LXXXVIII. *Vt nemo munera in judicio accipiat.*

Hoc autem conſenſu & conſilio ſeu paterna traditione & legis conſuetudine ſuper omnia jubemus, ut nullus optimatum, major domus, domeſticus, Comes, Grafio, Cancellarius, vel quibuſlibet gradibus ſublimatus, in provincia Ripuaria in judicio reſidens, munera ad judicium pervertendum non recipiat. Quòd ſi quis in hoc deprehenſus fuerit, de vita componat.

LXXXIX. *Vt judices ſive miſſi fiſcales freda non exigant priuſquam facinus componatur.*

Nec nullus judex fiſcalis de quacunque libet cauſa freda non exigat priuſquam facinus componatur. Si quis autem per cupiditatem iſta tranſgreſſus fuerit, legibus componatur. Fredum autem non illi judici tribuat cui culpam commiſit, ſed illi qui ſolutionem recipit, tertiam partem coram teſtibus fiſco tribuat, ut pax perpetua ſtabilis permaneat. Amen.

Explicit lex Ripvariorvm. Deo gratias. Amen.

DAGOBERTI REGIS
CAPITVLARE SECVNDVM
SIVE
LEX ALAMANNORVM.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS ALAMANNORVM.

1. *DE liberis qui res ſuas ad Eccleſiam Dei tradunt.*
2. *De liberis qui res ſuas ad Eccleſiam Dei tradunt, & in beneficium ſub uſufructuario accipiunt.*
3. *De liberis vel ſervis qui ad Eccleſiam confugiunt.*
4. *De liberis qui infra januas Eccleſiæ interfecti fuerint.*
5. *De raptoribus qui de Eccleſiis aliquid vi abſtraxerint.*
6. *De juratoribus, quales aut quantos ſecundùm cuva homo habere debet.*
7. *De liberis qui de Eccleſia aliquid furaverint.*
8. *De liberis qui ſervum Eccleſiæ occiderint.*
9. *De colonis Eccleſiæ occiſis.*
10. *De eo qui in curte Epiſcopi armatus ingreditur.*
11. *De eo qui in curte Presbyteri armatus ingreditur.*
12. *De his qui Epiſcopo aliquam injuriam fecerint.*
13. *De his qui Presbytero parrochiano injuriam intulerint.*
14. *De his qui Diacono aliquam injuriam fecerint.*
15. *De his qui monacho aliquam injuriam intulerint.*
16. *De his qui Clerico aliquam injuriam intulerint.*
17. *De liberis qui ad Eccleſiam dimiſſi ſunt, ſi occidantur.*
18. *De ancilla libera dimiſſa, ſi poſtea ſervo ſe conjunxerit; & de Alamanna quæ ſervo nupſerit.*
19. *Vt nullus laicus rem Eccleſiæ abſque charta præſumat poſſidere.*
20. *Vt Presbyter res vel mancipia Eccleſia poteſtatem vendendi non habeat.*
21. *De his qui Eccleſiæ ſervum vel ancillam ſuſceperint fugitivos.*
21. *Qualiter ſervi Eccleſiæ tributa ſolvere debeant.*
23. *De colonis eccleſiaſticis, ſi ad Epiſcopum aut ad judicem ſuum venire diſpexerint.*
24. *De eo qui in mortem Ducis conſiliatus fuerit.*
25. *De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.*
26. *De his qui in exercitu litem commiſerint.*
27. *De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.*
28. *De eo qui ſigillum aut mandatum Ducis neglexerit.*
29. *De eo qui in curte Ducis hominem occiderit.*
30. *De eo qui Miſſum Ducis infra provinciam occiderit.*
31. *De eo qui in curte Regis furtum commiſerit.*
32. *De eo qui res Ducis furaverit.*
33. *De feminis quæ in miniſterio Ducis ſunt.*
34. *De eo qui præſumpſerit infra provinciam res Ducis hoſtiliter invadere.*
35. *De filio Ducis qui contra patrem ſuum ſurrexerit.*
36. *De conventu, ut ſecundùm antiquam conſuetudinem fiat.*
37. *De mancipiis, ne foris provincia vendantur.*
38. *De eo qui die dominico opera ſervilia fecerit.*
39. *De inlicitis nuptiis.*
40. *De patricidiis & fratricidiis.*
41. *Vt nullus cauſam audire præſumat niſi qui à Duce conſtitutus eſt.*
42. *De eo qui ſæpe interpellatus ante Ducem de qualicunque evidenti cauſa, & convictus fuerit, ne ad juramentum permittatur.*
43. *Vt ſcriptura non valeat in qua annus & dies non oſtenditur.*
44. *De libero qui alteri libero crimen mortale impoſuerit.*
45. *De rixis quæ ſæpe fieri ſolent in populo.*
46. *De libero qui liberum extra terminos vendiderit.*

47. *De eo qui feminam ingenuam extra marcam vendiderit.*
48. *De eo qui liberum hominem vel feminam liberam infra provinciam vendiderit.*
49. *De eo qui hominem occiderit, & eum morltando fecerit.*
50. *De eo qui liberum de terra effodierit.*
51. *De libero qui alterius uxorem tulerit.*
52. *De eo qui ſponſam alterius acceperit.*
53. *De eo qui ſponſam ſuam dimiſerit, & aliam duxerit.*
54. *De eo qui filiam alienam non deſponſatam acceperit.*
55. *De uxore mortuo marito ſine filiis relicta.*
56. *De eo qui proximi ſui defuncti uxori ſine filiis relictæ dotem contradixerit.*
57. *De hereditate duarum ſororum quæ abſque fratribus poſt mortem patris relictæ ſunt.*
58. *De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea mœchaverit.*
59. *De eo qui alium percuſſerit aut vulneraverit.*
60. *De eo qui alteri aurem abſciderit.*
61. *De eo qui palpebras alterius maculaverit.*
62. *De nare tranſpuncta vel abſciſa.*
63. *De labiis maculatis.*
64. *De lingua abſciſa, & de vulneribus in facie factis.*
65. *De eo qui alium contra legem tunderit, & de diverſis vulneribus.*
66. *De eo qui alteri viam contradixerit.*
67. *De eo qui alterum de caballo jactaverit.*
68. *De libero qui liberum occiderit.*
69. *De eo qui alterius amuſſarium furaverit.*
70. *De eo qui alterius caballum involaverit.*
71. *De eo qui equum plagaverit, dum hominem plagare voluerit.*
72. *De eo qui in troppo de jumentis ductricem involaverit.*
73. *De eo qui prægnum jumentum ferierit, & abortivum fecerit.*
74. *Qualiter jumenta, quæ meſſem læſerint, includantur.*
75. *De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.*
76. *De eo cui mortaudus imputatur.*
77. *De eo qui gravidæ mulieri natum interfecerit.*
78. *De pretio bovis.*
79. *De eo qui paſtores vel artifices occiderit.*
80. *De eo qui cum ancilla veſtiaria & geneciaria concubuerit.*
81. *De eo qui incendium ſuper alium in nocte miſerit.*
82. *De canibus ſeuſibus vel aliis furatis aut occiſis.*
83. *De eo qui aliquam clauſuram in aqua fecerit, & ibi aliquid negaverit.*
84. *De his qui de terra ſua inter ſe contendunt.*
85. *De eo qui ſervum alterius fugientem acceperit & ſequenti domino contradixerit.*
86. *De eo qui ſervum in pignus ſuſceperit, & ſi ipſe ſervus aliquod damnum fecerit.*
87. *De eo qui alteri res ſuas apud ſe inventas contradixerit.*
88. *Ut fratres poſt mortem patris eorum hereditatem non diſſipent antequam dividant eam.*
89. *De eo qui hominem occiderit & negaverit.*
90. *De coxa vel brachio abſciſis.*
91. *De eo qui mulieri prægnanti abortivum fecerit.*
92. *De hereditate quam mulier poſt partum ſtatim mortua derelinquit.*
93. *De eo qui in pugna parem ſuum dereliquit & fugit.*
94. *De eo qui poſt finitam & emendatam cauſam mallare præſumpſerit.*
95. *De eo qui ingenuam feminam colpo percuſſerit.*
96. *De eo qui medolam aut carrucam alterius involaverit.*
97. *De eo qui buricas in ſilva porcorum incenderit.*
98. *De eo qui gregem animalium in pignus tulerit, & porcarium vel ceteros paſtores flagellaverit.*
99. *De eo qui biſontem aut bubalum vel cetera animalia furaverit aut occiderit.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIT LEX ALAMANNORUM.

Caput I. *De liberis qui res ſuas ad Eccleſiam Dei tradunt.*

I. Si quis liber res ſuas vel ſemetipſum ad Eccleſiam tradere voluerit, nullus habeat licentiam contradicere ei, non Dux, non Comes, nec ulla perſona; ſed ſpontanea voluntate liceat Chriſtiano homini Deo ſervire & de propriis rebus ſuis ſemetipſum redimere. Et qui hoc voluerit facere, per chartam de rebus ſuis ad Eccleſiam, ubi dare voluerit, firmitatem faciat, & teſtes ſex vel ſeptem adhibeat, & nomina eorum ipſa charta contineat, & coram ſacerdote qui ad eandem Eccleſiam deſervit ſuper altare ponat: & proprietas de ipſis rebus ad ipſam Eccleſiam in perpetuum permaneat.

II. Et ſi aliqua perſona, aut ipſe qui dedit, vel aliquis de heredibus ejus, poſtea ipſas res de ipſa Eccleſia abſtrahere voluerit, vel aliquis homo qualiſcunque perſona hoc præſumpſerit facere, & effectum quem inchoavit non obtineat, & Dei judicium incurrat & excommunicationem ſanctæ Eccleſiæ, & multam illam quam charta continet perſolvat, & res illas ex integro reddat, & fredum in publico ſolvat ſicut lex habet.

II. *De liberis qui res ſuas ad Eccleſiam Dei tradunt, & in beneficium ſub uſufructuario accipiunt.*

I. Si quis liber res ſuas ad Eccleſiam dederit, & per chartam firmitatem fecerit, ſicut ſuperiùs dictum eſt, & poſt hæc à paſtore Eccleſiæ per beneficium ſuſceperit ad victualem neceſſitatem conquirendam diebus vitæ ſuæ, & quod ſpondit perſolvat ad Eccleſiam cenſum de illa terra, & hoc per epiſtolam firmitatis fiat, ut poſt ejus diſceſſum ullus de heredibus non contradicat. Et ſi contigerit ut poſt mortem ejus qui dedit illas res filium relinquat,& forſitan ipſe filius vult dicere quòd hereditas paterna ſibi ſit legitima ad poſſidendum, & pater ejus non dediſſet, nec firmitatem feciſſet, non liceat ei jurare; ſed ipſa charta quam pater ejus fecit præſens veniat, & illi teſtes qui manus ſuas in charta miſerunt unà cum Preſbytero Eccleſiæ, ſicut lex habet, ita teſtificentur, quòd ipſi ad præſens fuiſſent, & oculis ſuis vidiſſent, & auribus audiſſent quòd pater ejus illas res ad Eccleſiam dediſſet, & chartam feciſſet, & illos ad teſtes advocaſſet. hoc per ſacramentum dicant, quòd nos veri teſtes ſumus. Poſt hæc paſtor Eccleſiæ res ſuas poſſideat, & ille præſumptor qui contradixerit, illam multam quam charta continet ad Eccleſiam perſolvat.

II. Si autem illa charta aut arſerit aut perdita fuerit quam ille homo fecit, tunc liceat illi heredi cum teſtibus nominatis quinque, ipſe ſit ſextus, in ipſa Eccleſia jurare quòd pater ejus nec chartam feciſſet nec ad illa loca ſancta dediſſet. Et ſi hoc præſumpſerit facere, illas res poſſideat.

III. *De liberis vel ſervis qui ad Eccleſiam confugiunt.*

I. Si quis homo aliquem perſequens fugitivum aut liberum aut ſervum, & ipſe intra januas Eccleſiæ confugerit, nullus habeat poteſtatem per vim abſtrahendi de Eccleſia, nec eum infra januas Eccleſiæ occidendi; ſed ex timore Dei honorem Eccleſiæ impendat, & ſacerdotem Eccleſiæ interpellet pro ſervo ſuo. Roget ſibi eum reddere, & donet legitimum wadium ut illam culpam illi ſervo conceſſam habeat. Tunc ille Preſbyter reddat in pace ſervum domino ſuo.

II. Si autem Presbyter neglexerit reddere aut contradixerit illum ſervum, apud ſe illum contineat, & curam de illo habeat, ut exinde fugitivus non evadat. Et ſi evaſerit, ille Preſbyter ſine ulla dilatione perquirat, & domino reſtituat. Et ſi ipſum invenire non potuerit, ſimilem ipſius aut pretium pro eo ſolvat.

III. Si autem vi abſtraxerit, & injuriam Eccleſiæ fecerit, *componat octodecim ſolidos ad Eccleſiam, & fredum ſolvat in fiſcum. ſexaginta ſolidos, quia contra legem fecit, & Eccleſiis honorem non impendit, & Dei reverentiam non habuit, & ut alij cognoſcant quòd ſit timor Dei in Chriſtianis, & honorem Eccleſiis impendant.

IV. *De liberis qui infra januas Eccleſiæ interfecti fuerint.*

Si quis liber liberum infra januas Eccleſiæ occiderit, cognoſcat ſe contra Deum injuſtè feciſſe & Eccleſiam Dei polluiſſe:

D iij

LEX ALAMANNORUM.

ad ipſam Eccleſiam quam polluit ſexaginta ſolidos componat, ad fiſcum verò ſimiliter alios ſexaginta ſolidos pro fredo ſolvat, parentibus autem legitimum vvidrigildum ſolvat.

V. *De raptoribus qui de Eccleſiis aliquid vi abſtraxerint.*

I. Si quis res ſuas ad Eccleſiam commendatas habuerit, & aliquis eas exinde rapuerit, ſi per furtum hoc fecerit, ipſas res in capitale reſtituat, & ſicut ipſæ res valuerint, hoc novempliciter componat. Iterum atque iterum ſimiliter faciat, hoc ſunt per ter novempliciter. Iſta omnia ei cujus res ſunt componi debent. Eccleſiæ verò, quam inhonoravit, triginta ſex ſolidos componat.

II. Si verò per virtutem hoc raptor de Eccleſia abſtulerit, dupliciter domino componat, & duodecim ſolidos. Eccleſiæ verò, ſicut ſuperiùs commemoratum eſt, triginta ſex ſolidos componat.

III. Si ſervus hoc fecerit, & juſſio domini ejus fuit, ſicut dictum eſt, ita omnia obſervari debent.

IV. Si ſervus per ſe hoc fecerit, ex furto ſimiliter quomodo dictum eſt adimplere debet.

V. Nam ſi per virtutem ſervus hoc fecerit, non ſicut de libero compoſitio exigatur, ſed virtus ſervilis componi debet, ut ipſum quod abſtulit reddatur ſimpliciter; ita tamen ſi ſtatim quomodo inventum fuerit, contradictio domini ſui non fuerit. Nam ſi aliquam moram fecerit, propter contradictionem domini ſui duodecim ſolidi addantur.

VI. Si dominus ex hac re immunis fuerit, ut juſſio ejus non eſſet, ei quatuor ſol. in fredo exigantur. Nam ſi juſſio ejus fuit, ſicut ſuprà dictum eſt ita componatur.

VI. *De juratoribus, quales vel quantos ſecundùm euva homo habere debet.*

I. De minoribus cauſis uſque ad ſolidum valentem licet unicuique qualem ſacramentalem unum ſecum habere vult, in ſuo ſacramento continere.

II. Nam ſi duas ſaigas valentem ſupra ſolidum res valuerint de qua cauſa orta fuerit, tunc debet homo qui cauſam requirit tres electos denominare, & ex denominatis tribus licentiam habet excuſator reicere duos; tertium verò non licet reicere, ſed ipſum ſecum in ſacramento habere debet.

III. Saiga autem eſt quarta pars tremiſſis, hoc eſt, denarius unus. Duæ ſaigæ, duo denarij dicuntur. Tremiſſus eſt tertia pars ſolidi, & ſunt denarij quatuor.

IV. Ita obſervandum eſt uſque ad tres ſolidos & ſupra tres ſolidos.

V. Iterum duas ſaigas valentes, ſi aliquis interpellatus fuerit, tunc qui cauſam proſecutus fuerit, electionem faciat de conjuratoribus, unde excuſator quales duos reicere voluerit poteſtatem habeat, & cum duobus juratoribus iſte ordo ſervandus eſt uſque ad ſex ſolidos.

VI. Nam ſi duæ ſaigæ ſupra ſunt, tunc cum quinque ſua manu ſexta jurare debet, ſimiliter cum electis, ſicut ſuprà dictum eſt; & duos in omnibus iſtis ordinibus reicere licet.

VII. Iſta ſacramenta debent eſſe jurata, ut illi conjuratores manus ſuas ſuper capſam ponant, & ille ſolus cui cauſa requiritur verba tantùm dicat, & ſuper omnium manus manum ſuam ponat, ut ſic illi Deus adjuvet vel illæ reliquiæ ad illas manus quas comprehenſas habet ut de illa cauſa unde interpellatus eſt culpabilis non ſit.

VII. *De liberis qui de Eccleſia aliquid furaverint.*

I. Si quis res Eccleſiæ furaverit, & convictus fuerit, ut ſolvatur unicuique rei quam furaverit, tres novigeldos ſolvat, aut ſervum, aut ancillam, aut bovem, aut caballum, aut qualecunque animal, vel ceteras res quæ ad Eccleſiam Dei pertinent. Si poſt furtum inventus fuerit, ita ſolvat ut ſuperiùs ſcriptum eſt.

II. Si autem negare voluerit, ſecundùm qualitatem pecuniæ ita juret cum ſuis ſacramentalibus in ipſo altare, cui res furtivas abſtulit, coram ſacerdote vel miniſtro ejus, quem paſtor Eccleſiæ juſſerit audire ſacramentum.

VIII. *De liberis qui ſervum Eccleſiæ occiderint.*

Si quis ſervum Eccleſiæ occiderit, in triplum componat; ſicut ſolet ſervus Regis, ita ſolvatur, id eſt, quadraginta quinque ſolidis. Et ſi eum rapuerit contra legem, & vendiderit extra provinciam, tripliciter eum componat. Et ſi eum furaverit aliquis in capite, ſemper conſimilem reſtituat, ſi ipſum invenire potuerit; alius autem medietatem in auro valentem, medietatem cum qualem pecuniam habet ſolvat.

IX. *De colonis Eccleſiæ occiſis.*

Quicunque liberum Eccleſiæ, quem colonum vocant, occiderit, ſicut alij Alamanni ita componatur.

X. *De eo qui in curte Epiſcopi armatus ingreditur.*

Si quis in curte Epiſcopi armatus contra legem intraverit, quod Alamanni haiſterahandi dicunt, octodecim ſolidos componat. Si infra domum intraverit, triginta ſex ſolidos componat.

XI. *De eo qui in Presbyteri curte armatus ingreditur.*

Si quis autem in Preſbyteri curte, qui in parrochia poſitus eſt ab Epiſcopo, contra legem armatus intraverit, ſicut ſuperiùs diximus, ſicut ſolet aliis liberis Alamannis componere, ita Preſbytero tripliciter componat, hoc eſt, octodecim ſolidos; & ſi infra caſam, triginta ſex.

XII. *De his qui Epiſcopo aliquam injuriam fecerint.*

I. Si quis Epiſcopo aliquam injuriam fecerit, vel plagaverit, vel fuſtaverit, vel mancaverit, omnia tripliciter componantur ſicut ceteri parentes ejus compoſitionem habebunt, ac ſi meliùs dicamus ſicut & Ducem, ita in omnibus eum componat.

II. Et ſi occiſus fuerit, ſicut & illum Ducem ita eum ſolvat, aut Regi, aut Duci, aut ad Eccleſiam ubi paſtor fuit.

XIII. *De his qui Presbytero parrochiano injuriam intulerint.*

I. Si quis Preſbyterum parrochianum injuriaverit, aut fuſtaverit, aut mancaverit, vel qualemcunque ei injuriam intulerit, in triplum componatur.

II. Et ſi eum occiderit, ſexcentis ſolidis eum ſolvat, aut ad Eccleſiam ubi ſervivit, aut ad Epiſcopum de cujus parrochia fuit.

XIV. *De his qui Diacono aliquam injuriam fecerint.*

Si quis Diacono, qui evangelium coram Epiſcopo legit, & reveſtitus ante altare officio fungitur, ſi quis ei aliquam injuriam fecerit, vel eum fuſtaverit, vel plagaverit, vel mancaverit, dupliciter componatur. Et ſi eum occiderit, quadringentis ſolidis componatur.

XV. *De his qui monacho aliquam injuriam intulerint.*

Monachus autem qui ſub regula in monaſterio converſatus fuerit, & ab aliquo aliquas injurias, ſicut ſuperiùs diximus, paſſus fuerit, ita ut Diaconus ſimiliter componatur.

XVI. *De his qui Clerico aliquam injuriam intulerint.*

I. Clerici autem, ſicut ceteri parentes eorum, ita componantur.

II. Si autem Clericus, qui in gradu in Eccleſia publicè lectionem recitat, vel gradale, vel alleluia coram Epiſcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam paſſus fuerit, ſicut ſuperiùs diximus, componatur quomodo parentes ejus componuntur, & tertia pars ſuper hæc addatur in compoſitione. LEX ALAMANNORUM.

XVII. *De liberis qui ad Eccleſiam dimiſſi ſunt, ſi occidantur.*

Liberi qui ad Eccleſiam dimiſſi ſunt liberi, vel per chartam libertatem acceperunt, ſi occidantur, octuaginta ſolidis ſolvantur Eccleſiæ vel filus ejus.

XVIII. *De ancilla libera dimiſſa, ſi poſtea ſervo ſe conjunxerit, & de Alamanna quæ ſervo nupſerit.*

I. Si ancilla libera dimiſſa fuerit per chartam, aut in Eccleſia, & poſt hæc ſervo nupſerit, Eccleſiæ ancilla permaneat.

II. Si autem libera Alamanna ſervo Eccleſiæ nupſerit, & ſervile opus ancillæ contradixerit, abſcedat.

III. Si autem ibi filios vel filias generaverit, ipſi ſervi & ancillæ permaneant, poteſtatem exeundi non habeant.

IV. Illa autem mater eorum, quando exire voluerit, ante tres annos liberam poteſtatem habeat.

V. Si autem tres annos induraverit opus ancillæ, & parentes ejus non exadoniaverint eam ut libera fuiſſet, nec ante Ducem, nec ante Comitem, nec in publico mallo, tranſactis tribus Kal. Mart. poſt hæc ancilla permaneat in perpetuum; & qui ex ea nati fuerint, ſervi & ancillæ ſint.

XIX. *Ut nullus laicus rem Eccleſiæ abſque charta præſumat poſſidere.*

Res Eccleſiæ de laicis abſque charta nullus præſumat poſſidere. Et ſi chartam non oſtenderit, quòd comparaſſet à paſtore Eccleſiæ, poſſeſſio ſemper ad Eccleſiam pertineat.

XX. *Ut Presbyter res vel mancipia Eccleſiæ poteſtatem vendendi non habeat.*

Nullus Preſbyter nec aliquis paſtor Eccleſiæ poteſtatem habeat vendendi eccleſiaſticam terram niſi contra aliam terram, nec mancipium niſi aliud mancipium receperit. Et ſi concambium fecerit aut de mancipio aut de terra, ſemper epiſtolam firmitatis faciat, ut contentio non fiat, nec Eccleſia perdat quod legitimè poſſidere debeat.

XXI. *De his qui Eccleſiæ ſervum vel ancillam ſuſceperint fugitivos.*

Si quis mancipium Eccleſiæ, aut ſervum,

Lex Alamannorum. aut ancillam, fugitivum ſuſceperit, & poſt requiſitionem aut ipſe Preſbyter requirat, aut miſſus ejus legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem anteſteterit, ſicut ſolet aliis Alamannis componere, ita & tripliciter componat. Et quicquid Eccleſiæ contra legem fecerit, omnia tripliciter componat ſicut lex habet.

. XXII. *Qualiter ſervi Eccleſiæ tributa ſolvere debeant.*

Servi enim Eccleſiæ tributa ſua legitimè reddant, quindecim ſiclas de cerviſa, porcum valentem tremiſſe uno, panem modia duo, pullos quinque, ova viginti. Ancillæ autem opera impoſita ſine neglecto faciant. Servi dimidium ſibi, & dimidium in dominico arativum reddant. Et ſi ſuper hæc eſt, ſicut ſervi eccleſiaſtici ita faciant, tres dies ſibi, & tres in dominico.

XXIII. *De ſervis eccleſiaſticis, ſi ad Epiſcopum aut ad judicem ſuum venire diſperserint.*

I. Liberi autem eccleſiaſtici, quos colonos vocant, omnes, ſicut & coloni Regis, ita reddant ad Eccleſiam.

II. Si quis legitimè tributum anteſteterit per juſſionem judicis ſui, ſex ſolidis ſit culpabilis.

III. Et opera quæque impoſita ei fuerint ſecundùm mandatum, aut quomodo lex habet, ſi non adimpleverit, ſex ſolidis ſit culpabilis.

IV. Et ſi ſigillum aut ſignum qualecunque judex per juſſionem domini ſui tranſmiſerit, & eum venire juſſerit, aut ambulare in aliquam utilitatem, & ille neglexerit, ſex ſolidis ſit culpabilis.

V. Si autem ſigillum Epiſcopi neglexerit, aut ad veniendum, aut ad ambulandum, ubi juſſerit, duodecim ſolidis ſit culpabilis.

XXIV. *De eo qui in mortem Ducis conſiliatus fuerit.*

Si aliquis homo in mortem Ducis conſiliatus fuerit, & inde convictus fuerit, aut vitam perdat, aut ſe redimat, ſicut Dux aut principes populi judicaverint. Et ſi jurare voluerit, cum duodecim nominatis juret in Eccleſia coram Duce, aut quem ille miſerit.

XXV. *De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.*

Si homo aliquis gentem extraneam infra provinciam invitaverit, ut ibi prædam vaſtet hoſtiliter, vel domos incendat, & de hoc convictus fuerit, aut vitam perdat, aut in exilium eat, ubi Dux miſerit, & res ejus infiſcentur in publico.

XXVI. *De his qui in exercitu litem commiſerint.*

Si quis in exercitu litem commiſerit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, & ibi pugna orta fuerit inter proprium exercitum, & aliqui ibi occiſi fuerint, ipſe homo qui hoc commiſit, aut vitam perdat, aut in exilium eat, & res ejus infiſcentur in publico; & illi alij qui ibi aliquid commiſerunt aut fecerunt, omnia ſicut lex habet tripliciter ſolvant.

XXVII. *De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.*

Si quis in exercitu, ubi Rex ordinaverit exercitum, aliquod furtum fecerit, novem vicibus novigeldos ſoldat quicquid involatum fuerit. Si autem Dux exercitum ordinaverit, & in illo fiſco aliquid furaverit, tres novigeldos ſolvat. Et ſi jurare voluerit, ſecundùm qualitatem pecuniæ juret.

XXVIII. *De eo qui ſigillum aut mandatum Ducis neglexerit.*

I. Si quis ſigillum Ducis neglexerit, aut mandatum, vel ſignum qualecunque quod mandaverit, duodecim ſolidis ſit culpabilis. Et ſi negare voluerit quòd ad illum nuntius non perveniſſet, cum quinque nominatis juret, ſi eum ſacramentum dominus præbere voluerit.

II. Si autem ſigillum Comitis neglexerit vel mandatum, cum ſex ſolidis componat.

III. Si autem Centurionis ſigillum aut mandatum neglexerit, tribus ſolidis ſit culpabilis.

IV. Aut ſi negare voluerit quòd ad illum nuntius non perveniſſet, ſecundùm quod debuit ſolvere, ita juret.

XXIX. *De eo qui in curte Ducis hominem occiderit.*

I. Si quis in curte Ducis hominem occiderit, aut illuc ambulantem, aut inde revertentem, triplici vveregildo eum ſolvat, propter hoc quòd præceptum Ducis tranſgreſſus eſt, ut unuſquiſque homo pacem habeat ad dominum ſuum veniendo & de illo revertendo. Et nullus præſumat hominem de Duce venientem aut ad illum ambulantem in itinere inquietare, quamvis culpabilis ſit. Et ſi præſumpſerit, quicquid ei fecerit, aut occiderit, aut ille vivens evaſerit, aut plagatus fuerit, ſemper tripliciter componat.

II. Et ſi ad Comitem perrexerit, & ibi vel occiſus vel plagatus fuerit, ille qui

qui hoc fecit, omnia tripliciter componat.

XXX. *De eo qui miſſum Ducis infra provinciam occiderit.*

Si quis miſſum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum ſolvat ſicut lex habet. Si negare voluerit quòd non feciſſet, ſicut lex habet, ita juret cum duodecim nominatis & aliis duodecim electis.

XXXI. *De eo qui in curte Regis furtum commiſerit.*

I. Si quis in curte Regis furtum alicui fecerit, dupliciter componat cui furtum fecerit, & ſexaginta ſolidos pro fredo in publico ſolvat.

II. Si ſervus alienus hoc in curte Ducis fecerit, dominus ejus aut redimat eum quantum valet, aut ipſum reddat.

XXXII. *De eo qui res Ducis furaverit.*

Si q̃s de rebus quæ ad Ducem pertinent aliquid furatus fuerit, ter novigeldos componat; & ibi fredum non reddat, quia res dominicæ ſunt, & tripliciter componuntur.

XXXIII. *De feminis quæ in miniſterio Ducis ſunt.*

Si feminis quæ in miniſterio Ducis ſunt aliquid contra legem factum fuerit, qui hoc fecerit, omnia tripliciter eis componat quod aliis Alamannorum feminis ſimpliciter componere debeat.

XXXIV. *De eo qui præſumpſerit infra provinciam res Ducis hoſtiliter invadere.*

Si quis præſumpſerit infra provinciam hoſtiliter res Ducis invadere & ipſas talare, & poſt hæc convictus fuerit, quicquid ibi tultum fuerit, mancipia, pecuniam, omnia tripliciter reſtituat, & inſuper vvregildum ſuum Duci componat, quia contra legem fecit. Et quanti liberi illum ſunt ſecuti, & ibi raptores fuerint, & inde convicti fuerint, unuſquiſque ſexaginta ſolidos Duci componat, & quicquid ibidem tulit, ſemper tripliciter reſtituat.

XXXV. *De filio Ducis qui contra patrem ſuum ſurrexerit.*

I. Si quis Dux habet filium contumacem & malum, qui rebellare conetur contra ipſum patrem ſuum per ſtultitiam ſuam, vel per conſilium malorum hominum, qui volunt diſſipare provinciam, & hoſtiliter ſurrexerit contra ipſum patrem ſuum, dum adhuc pater ejus potens eſt, & utilitatem Regis poteſt facere, id eſt, exercitum gubernare, equum aſcendere, utilitatem Regis implere, & filius ejus eum vult dishonorare aut per raptum regnum ejus poſſidere, non obtineat quod inchoavit. Et ſi pater ejus eum vicerit, & adprehendere potuerit, in ſua ſit poteſtate, aut exiliet eum de provincia, aut ubicunque tranſmittat eum, aut Regi domino ſuo, & de hereditate paterna ampliùs ad eum nihil pertineat, quia inlicitam rem contra patrem ſuum fecit. LEX ALAMANNORUM.

II. Et ſi fratres habuerit, ipſi fratres inter ſe per voluntatem Regis dividant hereditatem patris eorum. Illi autem qui rebellavit contra patrem ſuum non dent portionem inter ipſos.

III. Et ſi ampliùs non fuerit niſi ille unus qui rebellavit, tunc illa hereditas, quam ille Dux habuit, poſt mortem ejus in poteſtate Regis ſit; cui vult donet, aut illi filio Ducis qui rebellavit, ſi potuerit per ſervitium hoc ad pedes Regis conquirere; aut ſi alij vult dare, in ſua ſit poteſtate.

XXXVI. *De conventu, ut ſecundùm antiquam conſuetudinem fiat.*

I. Conventus autem ſecundùm conſuetudinem antiquam fiat in omni centena coram Comite aut ſuo Miſſo, & coram Centenario.

II. Ipſum placitum fiat de ſabbato in ſabbatum, aut quali die Comes aut Centenarius voluerit, à ſeptem in ſeptem noctes, quando pax parva eſt in provincia; quando autem melior eſt, poſt quatuordecim noctes fiat conventus in omni centena, ſicut ſuperiùs diximus.

III. Et ſi quis alium mallare vult de qualicunque cauſa, in ipſo mallo publico debet mallare ante judicem ſuum, ut ille judex eum diſtringat ſecundùm legem, & cum juſtitia reſpondeat vicino ſuo, aut qualiſcunque perſona eum mallare voluerit. In uno enim placito mallet cauſam ſuam: in ſecundo, ſi vult jurare, juret ſecundùm conſtitutam legem. Et in primo mallo ſpondeat ſacramentales, & fidejuſſores præbeat, ſicut lex habet, & vvadium ſuum donet Miſſo Comitis vel illi Centenario qui præeſt, ut in conſtituto die aut legitimè juret, aut ſi culpabilis eſt, componat, ut per neglectum non evadat: & ſi evaſerit, ſexaginta ſolidis de fredo ſit ſemper culpabilis. Ille autem diſtringat ut neglectum non fiat, nec pauperes patiantur injuriam, nec ſint ſine lege, nec maledicant Ducem nec populum terræ; ſed in omnibus ſit diſciplina; ut qui rebelles ſunt, de malis ſe abſtineant; & qui boni ſunt, pacem poſſideant.

IV. Si quis autem liber ad ipſum placi-

LEX ALAMANNORUM.

tum neglexerit venire, vel ſemetipſum non præſentaverit aut Comiti, aut Centenario, aut Miſſo Comitis in placito, duodecim ſolidis ſit culpabilis.

V. Qualiſcunque perſona ſit, aut vaſſus Ducis aut Comitis, aut qualiſcunque perſona, nemo neglegat ad ipſum placitum venire, ut in ipſo placito pauperes conclament cauſas ſuas. Et quod in uno placito finiri non potuerit, in alio finiatur, ut ſine ira Dei ſit defenſa patria, & illi rebelles qui uſque modò raptum fecerunt, ampliùs poteſtatem faciendi non habeant.

VI. Et ſi eſt talis perſona quam Comes in placito, vel Centenarius, vel Miſſus Comitis diſtringere non poteſt, tunc eum Dux legitimè diſtringat, plúſque quærat Deo placere quàm homini, ut nullum neglectum in anima Ducis à Deo requiratur.

XXXVII. *De mancipiis, ne foris provinciam vendantur.*

I. Mancipia foris provincia nemo vendat, nec in paganos, nec in Chriſtianos, niſi juſſio Ducis fuerit.

II. Infra provinciam, ubi neceſſitas eſt, unuſquiſque de mancipio ſuo poteſtatem habeat ſecundùm legem judicandi.

III. Foris terminum autem captivum faciendi poteſtatem non habeat.

IV. Si autem fecerit, & inde convictus fuerit, poſt conventum noſtrum quod complacuit cunctis Alamannis, & aliquis hoc præceptum tranſgredere voluerit, illud pretium quod tulit de proprio ſuo mancipio perdat, & inſuper fredum quem lex habet componat.

XXXVIII. *De eo qui die dominico opera ſervilia fecerit.*

I. Die dominico nemo opera ſervilia præſumat facere; quia hoc lex prohibuit, & ſacra ſcriptura in omnibus contradicit.

II. Si quis ſervus in hoc vitio inventus fuerit, vapuletur fuſtibus; liber autem corripiatur uſque ad tertiam vicem.

III. Si autem poſt tertiam correptionem in hoc vitio inventus fuerit, & Deo vacare die dominico neglexerit, & opera ſervilia fecerit, tunc tertiam partem de hereditate ſua perdat.

IV. Si autem ſuper hæc inventus fuerit ut diei dominico honorem non impendat, & opera ſervilia fecerit, tunc coactus & convictus coram Comite, ubi tunc Dux ordinaverit, in ſervitium tradatur; & quia nòluit Deo vacare, in ſempiternum ſervus permaneat.

XXXIX. *De inlicitis nuptiis.*

I. Nuptias prohibemus inceſtas. Itaque uxorem habere non liceat ſocrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam ſororis, fratris uxorem, uxoris ſororem. Filij fratrum, filij ſororum inter ſe nulla præſumptione jungantur. Si quis contra hoc fecerit, à loci judicibus ſeparetur, & omnes facultates amittat, quas fiſcus adquirat.

II. Si minores perſonæ ſunt quæ ſe inlicita conjunctione polluerunt, careant libertate, ſervis fiſcalibus adgregandi ſunt.

XL. *De patricidiis & fratricidiis.*

Si quis homo volens occiderit patrem ſuum, aut patruum ſuum, aut fratrem ſuum, aut avunculum ſuum, aut filium fratris ſui, aut filium avunculi ſui, aut filium patrui ſui, aut matrem ſuam, aut ſororem ſuam, cognoſcat ſe contra Deum egiſſe, & ſecundùm juſſionem Dei fraternitatem non cuſtodiſſe, & in Deum graviter deliquiſſe, & coram omnibus parentibus ejus res ejus infiſcentur, & nihil ad heredes ejus pertineat ampliùs; pœnitentiam autem ſecundùm canones agat.

XLI. *Ut nullus cauſam audire præſumat niſi qui à Duce conſtitutus eſt.*

I. Nullus cauſas audire præſumat niſi qui à Duce per conventionem populi judex conſtitutus eſt ut cauſas judicet, qui nec mentioſus, nec perjurator, nec munerum acceptor ſit, ſed cauſas ſecundùm legem veraciter judicet ſine acceptione perſonarum, & timens Deum ſit. Et ſi juſtè judicaverit, credat ſe apud Deum mercedem recipere & laudem apud homines bonam poſſidere.

II. Si autem per cupiditatem aut per invidiam alicujus aut per timorem contra legem judicaverit, cognoſcat ſe deliquiſſe, & duodecim ſolidis ſit culpabilis cui injuſtè judicavit; & quod per illum damnum paſſus eſt injuſtè, ille judex reſtituat ei.

III. Si autem ille qui judicium audire debet, illius qui ad judicandum conſtitutus eſt judicium contemnit, dum ille juſtè judicaverit, & dedignatur eum audire, & ſpernit eum, & arguit coram aliis, & dicit, *Non rectè judicas*, dum ille rectè judicat, & ſi hoc ab aliis judicibus inquiſitum fuerit quòd ille juſtè judicavit, ille contemptor qui judici injuriam fecit, ſolvat duodecim ſolidos judici illo, & poſt hæc non contemnat audire juſtum ju-

dicium, quia ſic convenit Duci & omni populo in publico concilio.

XLII. *De eo qui ſæpe interpellatus eſt ante Ducem de qualicunque evidenti cauſa, & convictus fuerit, ne ad juramentum permittatur.*

I. Si quis interpellatus ante Ducem de qualicunque cauſa, quod jam manifeſtum eſt tribus vel quatuor teſtibus, aut de homicidio, aut de furto, aut de aliquo neglectu, quod illi teſtantur qui boni teſtimonij ſunt in plebe, non perjuratores, nec fallaces, nec pecuniarum acceptores, ſed veritatem volunt dicere, cognoſcat hoc judex, quòd tunc licentiam ille homo qui mallatur ante eum, de cauſa illa poteſtatem jurandi non habeat, ſed ſicut lex habet in hoc judicio perſolvat, ut propter ſuam nequitiam alij qui volunt Dei eſſe, non ſe perjurent, nec propter culpam alienam ſemetipſos perdant.

II. Teſtis enim qui jam convictus fuit quòd mendacium ſemel teſtificatus ſit, ampliùs ad teſtimonium non recipiatur.

XLIII. *Ut ſcriptura non valeat in qua annus & dies non oſtenditur.*

Scriptura non valear niſi in qua annus & dies evidenter oſtenditur.

XLIV. *De libero qui alteri libero crimen mortale impoſuerit.*

I. Si quis liber libero crimen aliquod mortale impoſuerit, & ad Regem aut ad Ducem cum accuſaverit, & inde probata res non eſt, niſi quòd ipſe dicit, liceat illi alio cui crimen impoſuit, cum tracta ſpata ſe idoneare contra illum alium.

II. De minoribus autem culpis, ſicut Duci placet, ita fiat inter eos.

XLV. *De rixis quæ ſæpe fieri ſolent in populo.*

I. Si qua rixa orta fuerit inter duos homines aut in platea, aut in campo, & unus alium occiderit, & poſtea fugit ille qui occidit, & illi pares ſequuntur eum uſque in domum ſuam cum armis, & infra domum percuſſorem occiderint, cum uno vveregildo ſolvant eum.

II. Si autem in campo ubi priùs pugna orta fuerit, ibi reſtant ſuper mortuum ſuum, & non ſunt ſecuti in domum, & poſtea mittunt in vicinio, & congregant pares, & pauſant arma ſua joſum, & poſtea hoſtiliter ſequuntur eum in domum, & ſi eum tunc occiderint, novem vveregildos componant.

XLVI. *De libero qui liberum extra terminos vendiderit.*

I. Si quis liber liberum extra terminos vendiderit, revocet eum infra provinciam, & reſtituat eum libertati, & ſexaginta ſolidos componat.

II. Si autem revocare eum non potuerit, cum vveregildo eum parentibus ſolvat, id eſt, bis octuaginta ſolidos, ſi heredem reliquit. Si autem heredem non reliquit, cum ducentis ſolidis componat.

XLVII. *De eo qui feminam ingenuam extra marcham vendiderit.*

I. Si quis feminam liberam extra marcham vendiderit, revocet eam ad priſtinam libertatem, & cum octuaginta ſolidis componat.

II. Si autem revocare non poteſt, cum quadringentis ſolidis componat.

XLVIII. *De eo qui liberum hominem vel feminam liberam infra provinciam vendiderit.*

I. Si quis liber liberum infra provinciam vendiderit, revocet eum in priſtinam libertatem, & cum duodecim ſolidis componat.

II. Si autem feminam liberam infra provinciam vendiderir, revocet eam ad priſtinam libertatem, & cum viginti quatuor ſolidis componat.

XLIX. *De eo qui hominem occiderit, & eum mortaudum fecerit.*

I. Si quis hominem occiderit, quod Alamanni mortaudo dicunt, novem vveregildos ſolvat, & quicquid ſuper eum rauba vel arma tulit, omnia ſicut furtiva componat.

II. De feminis autem ſi ita contigerit, dupliciter componat, id eſt, octodecim vveregildos. Veſtimenta autem quod ſuper eam tulit, velut furtiva componat.

L. *De eo qui liberum de terra effoderit.*

I. Si quis liberum de terra effoderit, quicquid ibi tulerit, novem vveregildos reſtituat, & cum quadraginta ſolidis componat.

II. Feminam autem cum octuaginta ſolidis componat, ſi eam effodierit.

III. Res autem quas tulit, ſicut furtiva componat.

IV. Si ſervum effodierit de terra, cum duodecim ſolidis componat, & ancillam ſimiliter.

LI. *De libero qui alterius uxorem contra legem tulerit.*

I. Si quis liber uxorem alterius contra legem tulerit, reddat eam, & cum octua-

LEX ALAMANNORUM.

LEX ALAMANNORUM.

ginta ſolidis componat. Si autem reddere noluerit, cum quadringentis ſolidis componat eam. Et hoc, ſi maritus prior voluerit. Et ſi antea mortua fuerit quàm maritus eam quæſierit, cum quadringentis ſolidis componat.

II. Si autem illè raptor, qui eam accepit ſibi uxorem, ex ea filios aut filias, antequam ſolvat, habuerit, & ille filius mortuus fuerit, ad illum priſtinum maritum illum filium cum vveregildo ſolvat. Si autem vivi ſunt, non ſint illius qui eos genuit, ſed ad illum priorem maritum mundio pertineat.

LII. *De eo qui ſponſam alterius acceperit.*

I. Si quis ſponſam alterius contra legem acceperit, reddat eam, & cum ducentis ſolidis componat.

II. Si autem reddere noluerit, ſolvat eam cum quadringentis ſolidis, etiam ſi mortua fuerit ſub eo.

LIII. *De eo qui ſponſam ſuam dimiſerit, & aliam duxerit.*

Si quis filiam alienam deſponſatam dimiſerit, & aliam duxerit, componat eam quam deſponſàvit & dimiſit cum quadraginta ſolidis, & cum duodecim ſacramentalibus juret, cum quinque nominatis & ſeptem advocatis, ut pro nullo vitio nec tentatam eam habuiſſet, nec vitium in illa inveniſſet, ſed amor de alia eum adduxit ut illam dimiſiſſet & aliam habuiſſet uxorem.

LIV. *De eo qui filiam alienam non deſponſatam acceperit.*

I. Si quis filiam alterius non deſponſatam acceperit ſibi uxorem, ſi pater ejus eam requirit, reddat eam, & cum quadraginta ſolidis eam componat.

II. Si autem ipſa femina ſub illo viro mortua fuerit, antequam illi mundium apud patrem adquirat, ſolvat eam patri ejus quadringentis ſolidis.

III. Et ſi filios aut filias genuit ante mundium, & omnes mortui fuerint, unumquemque cum vveregildo ſuo componat patri feminæ.

LV. *De uxore mortuo marito ſine filiis relicta.*

I. Si quis liber mortuus fuerit, & reliquit uxorem ſine filiis aut filiabus, & de illa hereditate exire voluerit nubere ſibi alio coæquali, ſequatur eam dotis legitima, & quicquid parentes ejus legitimè placitaverint, & quicquid de ſede paterna ſecum adtulit, omnia in poteſtate habeat auferendi, quod non manducavit, aut non vendidit.

II. Dotis enim legitima quadraginta ſolidis conſtat, aut in auro, aut in argento, aut in mancipus, aut in qualicunque re quam habet ad dandum.

LVI. *De eo qui proximi ſui defuncti uxori ſine filiis relictæ dotem contradixerit.*

I. Si autem proximus mariti defuncti contradicere ipſam dotem illi mulieri voluerit quòd lex non eſt, illa ſequatur cum ſacramento cum nominatis quinque aut cum ſpata tracta pugna duorum, ſi poteſt adquirere aut per ſacramentum aut per pugnam, illa pecunia poſt mortem mulieris retro nunquam revertatur, ſed ille ſequens maritus aut filij ejus uſque in ſempiternum poſſideant.

II. Si autem ipſa femina dixerit, *Maritus meus dedit mihi morgangeba*, computet quantum valet aut in auro aut in argento aut in mancipiis aut in equo pecuniam duodecim ſolidos valentem. Tunc liceat illi mulieri jurare per pectus ſuum, & dicat: *Quòd maritus meus mihi dedit in poteſtate, & ego poſſidere debeo.* Hoc dicunt Alamanni naſtahit.

LVII. *De hereditate duarum ſororum quæ abſque fratribus poſt mortem patris relictæ ſunt.*

Si autem duæ ſorores abſque fratre relictæ poſt mortem patris fuerint, & ad ipſas hereditas paterna pertingat, & una nupſerit ſibi coæquali libero, alia autem nupſerit aut colono Regis aut colono Eccleſiæ, illa quæ illi libero nupſit ſibi coæquali teneat terram patris earum. Res autem alias æqualiter dividant. Illa enim quæ illi colono nupſit, non intret in portionem terræ, quia ſibi coæquali non nupſit.

LVIII. *De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea mœchaverit.*

I. Si qua libera femina virgo vadit in itinere ſuo inter duas villas, & obviavit eam aliquis, & per raptum denudat caput ejus, cum ſex ſolidis componat. Et ſi ejus veſtimenta levaverit ut uſque ad genicula denudet, cum ſex ſolidis componat. Et ſi eam denudaverit ut genitalia ejus appareant vel poſteriora, cum duodecim ſolidis componat.

II. Si autem cum ea fornicaverit contra ejus voluntatem, componat ſolidos quadraginta.

III. Si autem mulieri hæc fecerit, omnia dupliciter componat ſicut antea diximus de virgine.

L I X. *De eo qui alium percuſſerit aut vulneraverit.*

I. Si quis alium per iram percuſſerit, quod Alamanni puliſlac dicunt, cum uno ſolido componat.

I I. Si autem ſanguinem fuderit, ſic ut terram tangat, componat ſolidum unum & ſemis.

I I I. Si enim percuſſerit eum ut teſta appareat & radatur, cum tribus ſolidis componat.

I V. Si autem de capite os fractum tulerit de plaga, ita ut ſuper publica via lata viginti quatuor pedes in ſcuto ſonaverit illud os, cum ſex ſolidis componat.

V. Si autem ipſum os medicus perdit, & non poteſt eum præſentare, tunc duos teſtes adhibeat qui hoc vidiſſent quòd de illa plaga os tuliſſet, aut ille medicus hoc comprobet quòd verum fuiſſet quòd de ipſa plaga os tuliſſet.

V I. Si autem teſta tranſcapulata fuerit, ita ut cervella appareat, ut medicus cum pinna aut eum ſanone cervellam tangat, cum duodecim ſolidis componat.

V I I. Si autem ex ipſa plaga cervella exierit, ſicut ſolet contingere, ut medicus cum medicamento aut ſirico ſtupavit, & poſtea ſanavit, & hoc probatum fuerit quòd verum eſt, cum quadraginta ſolidis componat.

L X. *De eo qui alterius aurem abſciderit.*

I. Si quis alterius aurem abſciderit, & non exſurdaverit, duodecim ſolidos componat.

I I. Si autem ſic abſciderit profundò, & eum exſurdaverit, quadraginta ſolidos componat.

I I I. Si enim medietatem auris abſciderit, quod Alamanni orſcardi dicunt, cum ſex ſolidis componat.

L X I. *De eo qui palpebras alterius maculaverit.*

I. Si enim ſuperior palpebra maculata fuerit, ut claudi non poſſit, cum ſex ſolidis componatur.

I I. Si enim ſubterior maculata fuerit, ut lacrymas continere non poſſit, cum duodecim ſolidis componatur.

I I I. Si enim viſus tactus fuerit in oculo, ita ut quaſi vitrum remaneat, viginti ſolidos componat.

I V. Si autem ipſe viſus foras exit & millus, quadraginta ſolidos componat.

L X I I. *De nare tranſpuncta vel abſciſa.*

I. Si enim naſus tranſpunctus fuerit, cum ſex ſolidis componat.

I I. Si enim ſummitas naſi, ut muccus contineri non poſſit, abſciſus fuerit, cum duodecim ſolidis componat. Lex Alamannorum.

I I I. Si autem totus à preſſo abſciſus fuerit, cum quadraginta ſolidis componat.

L X I I I. *De labiis maculatis.*

I. Si enim labium ſuperius alicujus quis maculaverit, ita ut dentes appareant, cum ſex ſolidis componat.

I I. Si ſubterius, ut ſalivam continere non poſſit, cum duodecim ſolidis componat.

I I I. Si enim aliquis alio uno ictu duos dentes ſuperiores excuſſerit primos, cum ſex ſolidis componat.

I V. Et ſi quemvis unum de ipſis duobus excuſſerit, cum ſex ſolidis componat.

V. Si autem dentem abſciderit quem marczan Alamanni dicunt, cum tribus ſolidis componat.

V I. De aliis verò qualemcunque excuſſerit, unumquemque cum uno ſolido componat.

V I I. De ſubterioribus verò duobus primis dentibus ſi alicui quis excuſſerit, duodecim ſolidos componat, ſi uno ictu fecerit.

V I I I. Si autem unum ex ipſis excuſſerit, cum duodecim ſolidis componat.

L X I V. *De lingua abſciſa, & de vulneribus in facie factis.*

I. Si autem lingua tota abſciſa fuerit, quadraginta ſolidos componat.

I I. Si autem media, ut aliquid intellegatur quod loquitur, cum viginti ſolidis componat.

I I I. Si autem aliqua plaga in facie alicujus facta fuerit, quam capilli vel barba non cooperiant, ſex ſolidos componat.

I V. Si autem collus tranſpunctus fuerit, cum ſex ſolidis componat.

L X V. *De eo qui alium contra legem tunderit, & de diverſis vulneribus.*

I. Si quis alicui contra legem tunderit caput liberum non volentis, cum duodecim ſolidis componat.

I I. Si barbam alicujus tunderit non volentis, cum ſex ſolidis componat.

I I I. Si quis alio brachium ſuper cubitum tranſpuncxerit, cum ſex ſolidis componat.

I V. Si autem cubitum tranſpuncxerit, cum tribus ſolidis componat.

V. Si manum tranſpuncxerit, ita ut focus non intret ad coquendum venas vel ſanguinem ſtagnandum, ſolidum unum & ſemis componat.

LEX ALAMANNORUM.

V I. Si autem ferrum calidum intraverit ad ſtagnandum ſanguinem, cum tribus ſolidis componat.

V I I. Si enim brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alamanni paleprust dicunt, ante cubitum, cum tribus ſolidis componat.

V I I I. Si autem ſupra cubitum hoc contigerit, cum ſex ſolidis componat.

I X. Si enim in cubito percuſſus fuerit, ita ut portare non poſſit nec ad os manum mittere, cum duodecim ſolidis componat.

X. Si enim totum brachium mancum fuerit, ut nihil cum eo facere poſſit, cum viginti ſolidis componat.

X I. Si autem à cubito abſciderit, quadraginta ſolidos componat.

X I I. Si autem ab ſcapula abſciſus fuerit, cum octuaginta ſolidis componat.

X I I I. Si enim ſummitatem pollicis abſciderit, cum ſex ſolidis componat.

X I V. Si autem totum, cum duodecim ſolidis componat.

X V. Si autem proximum pollici à primo nodo abſciderit, duos ſolidos & ſemis.

X V I. Si enim in ſecundo nodo abſciderit, quinque ſolidos.

X V I I. Si totum abſciderit à palma, cum decem ſolidis componat.

X V I I I. Si longiſſimus digitus abſciſus fuerit à primo nodo, ſolido uno & ſemis componat.

X I X. Si in ſecundo nodo, cum tribus ſolidis componat.

X X. Si totus à palma abſciſus fuerit, cum ſex ſolidis componat.

X X I. Si autem digitus anularis à primo nodo abſciſus fuerit, duos ſolidos, ſi in ſecundo nodo, quatuor ſolidos, ſi totus, octo ſolidos componat.

X X I I. Ille minimus digitus ita ſolvatur ut pollex.

X X I I I. Si quis autem longiſſimum digitum ita plagaverit ut inde mancus ſit, ita ut complicare non poſſit, aut ſcutum prendere, aut arma in terra per illum recipere, duodecim ſolidos componat.

X X I V. Si autem in latus punctus fuerit, ita ut interiora membra non contingat, cum ſex ſolidis componat.

X X V. Si autem interiora membra vulneratus fuerit, quod hrefvunt dicunt, cum duodecim ſolidis componat.

X X V I. Si autem tranſpunctus fuerit, cum viginti quatuor ſolidis componat.

X X V I I. Si autem in inteſtinis maculatus fuerit, ut ſtercora exeant, quadraginta ſolidos componat.

X X V I I I. Si aliquis alio genitalia tota abſciderit, quadraginta ſolidos componat.

X X I X. Si autem caſtraverit, ita ut virilia non tollat, cum viginti ſolidis componat.

X X X. Si quis alio ambas coxas uno ictu tranſpuncxerit, cum duodecim ſolidis componat. Si autem duabus vicibus, ſimiliter.

X X X I. Si quis in genuculo tranſpunctus fuerit aut plagatus, ita ut claudus permaneat, ut pes ejus ros tangat, quod Alamanni taudragil dicunt, cum duodecim ſolidis componat.

X X X I I. Si tibia ſubtus genuculo tranſpuncta fuerit, cum tribus ſolidis componat.

X X X I I I. Si autem articulus prior abſciſus fuerit, cum ſex ſolidis componat.

X X X I V. Illi autem alij articuli ſi abſciſi fuerint toti, unuſquiſque cum tribus ſolidis componatur.

X X X V. Si totum pedem abſciderit, quadraginta ſolidos componat. Si à genuculo abſciſus fuerit, quinquaginta ſolidis componatur.

X X X V I. Si autem à coxa ſurſum abſciſa fuerit, & inde vixerit, octuaginta ſolidis componatur.

X X X V I I. Si autem aliquis alio herniam expreſſerit, cum tribus ſolidis componat.

LXVI. *De eo qui alteri viam contradixerit.*

Si quis liber libero in via manus injecerit, & contra legem ei viam contradixerit, aut aliquid ei tollere voluerit, cum ſex ſolidis componat.

L X V I I. *De eo qui alterum de caballo jactaverit.*

Si quis liber liberum in via de caballo jactaverit, & ei tulerit, & ſtatim eum reddit in ipſo loco, addat ei conſimilem, & duodecim ſolidos. Hæc omnis compoſitio, quam viris judicavimus, feminis eorum omnia dupliciter componantur.

L X V I I I. *De libero qui liberum occiderit.*

I. Si quis autem liber liberum occiderit, componat eum bis octuaginta ſolidos filiis ſuis.

I I. Si autem filios non reliquit, nec heredes habuit, ſolvat eum ducentis ſolidis.

I I I. Feminas autem eorum ſemper in duplum componat.

I V. Medius verò Alamannus ſi occiſus

fuerit, ducentis ſolidis ſolvat eum parentibus qui eum occiderit.

LXIX. *De eo qui alterius amiſſarium furaverit.*

I. Si quis alicujus amiſſarium involaverit, ille cujus eſt debet probare quantum valet. Si enim dicit quòd duodecim ſolidos valeat, cum duobus juret quòd tanti valeat, & ſic ſolvat illi fur talem qualem ille juraverit in caput, & illos alios novem geldos ſolvat, medietatem in auro valente pecunia, medietatem autem qualem invenire potuerit pecuniam.

II. Et ſi ille talem equum involaverit quem Alamanni marach dicunt, ſic eum ſolvat ſicut & illum amiſſarium.

LXX. *De eo qui alterius caballum involaverit.*

I. Si quis alicui caballum involaverit, adpretiet eum dominus ejus cum ſacramento uſque ad ſex ſolidos, ſi tantum valet, aut plus aut minùs, quantum ille cum ſacramento adpretiaverit in caput, tantum reſtituat fur. Novem enim geldos in quali pecunia habet, jumentum tribus ſolidis adpretiet, ſi tantum valet aut minùs.

II. Si equo quem marach dicunt oculum excuſſerit, aut eum excurtaverit, cum tribus ſolidis componat.

III. Illo alio caballo mediano ſi oculum excuſſerit, ſolidum unum & ſemis componat. Et ſi eum excurtaverit, ſimiliter componat.

IV. Si enim jumento oculum excuſſerit, medium ſolidum. Et ſi eum excurtaverit, ita faciet.

LXXI. *De eo qui equum plagaverit, dum hominem plagare voluerit.*

Si quis homo in equo ſuo caballicaverit, & aliquis eum ſuper ipſum plagare voluerit, & dum illum plagare voluerit, caballum ejus plagaverit, ita plagam caballi componat quemadmodum componere debuit ſi dominum ejus plagaſſet.

LXXII. *De eo qui in troppo de jumentis ductricem involaverit.*

I. Si enim in troppo de jumentis illam ductricem aliquis involaverit, licet eam domino ejus adpretiare duodecim ſolidis. Et quicquid ille adpretiaverit, ille fur furtivum reddat novem geldos.

II. Alia autem jumenta de grege, quæ lactantes ſunt, cum ſex ſolidis componat.

III. Alia autem quæ adhuc prægna non fuerunt, tribus ſolidis ſint adpretiata.

LXXIII. *De eo qui prægnans jumentum ferierit & abortivum fecerit.* Lex Alamannorum.

Si autem aliquis homo ictu ferierit prægnum jumentum, & abortivum fecerit ita ut jactet poledrum mortuum, unum ſolidum componat.

LXXIV. *Qualiter jumenta, quæ meſſem læſerint, includantur.*

I. Si quis gregem jumentorum ad pignus tulerit, & incluſerit contra legem, cum duodecim ſolidis componat & dimittat & uſque ad annum integrum habeat eos in cura ille qui illos pignoravit. Et ſi aliquid de ipſo grege in ipſo anno perdiderit, ille qui pignus tulit, ſimile reſtituat.

II. Si autem ipſe grex jumentorum damnum fecerit, aut in prato, aut in meſſe, foris minetur, & dicatur domino ejus ut veniat videre quale damnum fecit; & quantum æſtimaverit arbitrio, aut adfirmare auſus fuerit quòd tantum damnum feciſſet, tantum dominus jumentorum reſtituat.

III. Si verò paſtorem illorum jumentorum aliquis occiderit, componat eum ſolidis quadraginta.

LXXV. *De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.*

Si quis in vaccaritia legitima, ubi ſunt duodecim vaccæ vel ampliùs, taurum ex ea involaverit vel occiderit, tribus ſolidis eum ſolvat: aut qualecunque armentum de ipſa vaccaritia involatus fuerit, ſecundùm qualitatem eum ſolvat. Illam optimam vaccam quatuor tremiſſes licet adpretiare, illam aliam ſequenterianam ſolidum unum. Illa alia minuta animalia ſecundùm arbitrium adpretientur, & ita ſolvantur ſecundùm quod lex habet.

LXXVI. *De eo cui morttaudus imputatur.*

Si quis morttaudit barum aut feminam, qui qualis fuerit, ſecundùm legitimum vveregildum novem geldos ſolvatur, aut cum viginti quatuor totos electos aut cum octuaginta quales invenire potuerit juret.

LXXVII. *De eo qui gravidæ mulieri natum interfecerit.*

Si qua mulier gravida fuerit, & per factum alterius infans natus mortuus fuerit, aut ſi vivus natus fuerit, & octo dies non vivit, cui imputatum fuerit, quadraginta ſolidos ſolvat, aut cum duodecim medios electos juret.

LXXVIII. *De pretio bovis.*

Optimus bos quinque tremiſſos valet, medianus quatuor tremiſſos valet, minor ſicut adpretiatus fuerit. Qui de ipſis ali-

Lex Alamannorum.

quem involaverit, ſicut lex habet, ita componat.

LXXIX. *De eo qui paſtores vel artifices occiderit.*

I. Si paſtor porcorum, qui habet in grege quadraginta porcos, & habet canem doctum & cornu & juniorem, ſi occiſus fuerit, quadraginta ſolidis componatur.

II. Legitimus paſtor ovium, ſi octuaginta capita in grege habet domini ſui, & occiſus fuerit, cum quadraginta ſolidis componatur.

III. Si alicujus ſeniſcalcus, qui ſervus eſt, & dominus ejus duodecim vaſſos infra domum habet, occiſus fuerit, quadraginta ſolidis componatur.

IV. Si mariſcalcus qui ſuper duodecim caballos eſt occiditur, quadraginta ſolidis componatur.

V. Si coquus qui juniorem habet occiditur, quadraginta ſolidis componatur.

VI. Si paſtor, ſimiliter.

VII. Faber aurifex aut ſpatarius, qui publicè probati ſunt, ſi occidantur, quadraginta ſolidis componantur.

LXXX. *De eo qui cum ancilla veſtiaria & geneciaria concubuerit.*

I. Si quis cum alicujus ancilla veſtiaria concubuerit contra voluntatem ejus, cum ſex ſolidis componat.

II. Et ſi cum puella de genecio priore concubuerit aliquis contra voluntatem ejus, cum ſex ſolidis componat.

III. Si quis cum aliqua ex illis aliis de genecio contra voluntatem ejus concubuerit, cum tribus ſolidis componatur.

LXXXI. *De eo qui incendium ſuper alium in nocte miſerit.*

I. Si quis ſuper aliquem focum in nocte miſerit, ut domum ejus incendat, ſeu ſalam ſuam, & inventus & probatus fuerit, omne quod ibidem arſit ſimile reſtituat, & ſuper hæc quadraginta ſolidos componat.

II. Si enim domum infra curtem incenderit, aut ſcuriam, aut graniam, vel cellaria, omnia ſimilia reſtituat, & cum duodecim ſolidis componat.

III. Si quis ſtubam, ovile, porcaritiam domum alicujus concremaverit, unamquamque cum tribus ſolidis componat, & ſimilem reſtituat.

IV. Servi domum ſi incenderit, cum duodecim ſolidis componat, & ſimilem ei reſtituat.

V. Scuriam vel graniam ſervi ſi incenderit, cum ſex ſolidis componat, & ſimilem reſtituat.

VI. Si enim ſpicarium ſervi incenderit, cum tribus ſolidis componat. Et ſi domino, cum ſex ſolidis, & ſimilem reſtituat.

LXXXII. *De canibus ſeuſibus vel aliis furatis aut occiſis.*

I. Si quis canem ſeuſium primum curſalem, qui primus currit, involaverit, ſolidos ſex componat: qui ſecundum, ſolidos tres componat.

II. Qui illum ductorem, qui hominem ſequentem ducit, quem laitihunt dicunt, furaverit, duodecim ſolidos componat.

III. Bonum canem porcaritium, vel qui vaccam & taurum prendit, ſi occiderit aliquis, cum tribus ſolidis componat.

IV. Si veltrum leporalem probatum aliquis occiderit, cum tribus ſolidis componat.

V. Si quis canem paſtoralem, qui lupum mordit, & pecus ex ore ejus tollit, & ad clamorem ad aliam vel ad tertiam villam currit, occiderit, cum tribus ſolidis componat.

VI. Si canem qui curtem defendit aliquis occiderit, cum ſolido componat.

VII. Et ſi ipſe canis eum per veſtimentum adprehendit, & eum quaſi nolens percuſſerit, & mortuus fuerit, juret ut per invidiam non feciſſet, niſi ſe ad defendendum, & donet alium catellum, qui jugum tranſpaſſare poſſit.

LXXXIII. *De eo qui aliquam clauſuram in aqua fecerit, & ibi aliquid negaverit.*

I. Si quis mulinum aut qualemcunque clauſuram in aqua facere voluerit, ſic faciat ut nemini noceat. Si autem nocuerit, rumpatur uſque dum non noceat.

II. Si ambæ ripæ ſuæ ſunt, licentiam habeat. Si autem una alterius eſt, aut roget, aut comparet.

III. Si quis aliquam clauſuram in aqua fecerit, & ipſa aqua inflaverit, & ibi alicujus pecus negaverit, vel famulus, vel infans, quicquid ibi negaverit, ſimile reſtituat, unumquodque ſecundùm legem ſuam componat.

LXXXIV. *De his qui de terra ſua inter ſe contendunt.*

Si qua contentio orta fuerit inter duas genealogias de termino terræ eorum, & unus dicit, *Hic eſt noſter terminus*, alius revadit in alium locum, & dicit, *Hic eſt noſter terminus*, ibi præſens ſit Comes de plebe illa, & ponat ſignum ubi iſte voluerit, & ubi ille alius voluerit terminum, & girent

girent ipſam contentionem. Poſtquam gi-rata fuerit, veniant in medium, & præ-ſente Comite tollant de ipſa terra, quod Alamanni curffodi dicunt, & ramos de ipſis arboribus infigant in ipſam terram quam tollunt, & illæ genealogiæ quæ con-tendunt levent illam terram præſente Co-mite, & commendent in ſua manu: ille involvat in fanone, & ponat ſigillum, & commendet fideli manu uſque ad ſtatu-tum placitum. Tunc ſpondeant inter ſe pugnam duorum. Quando parati ſunt ad pugnam, tunc ponant ipſam terram in medio, & tangant ipſam cum ſpatis ſuis, cum quibus pugnare debent, & teſtifi-centur Deum creatorem ut cujus ſit ju-ſtitia, ipſius ſit & victoria; & pugnent. Qualis de ipſis vicerit, ipſe poſſideat illam contentionem; & illi alij præſumptioſi, quia proprietatem contradixerunt, duo-decim ſolidos componant.

LXXXV. *De eo qui ſervum alterius fu-gientem acceperit & ſequenti domino con-tradixerit.*

Si quis fugitivum alterius ſervum ſuſce-perit, & ſequenti domino aut in illa die, aut quando poterit, contradixerit eum, & reddere noluerit, tunc vadat ad Princi-pem quem ille habet, ut ei juſtitiam faciat, & cum quadraginta ſolidis componat eum, quia contra legem eum recepit.

LXXXVI. *De eo qui ſervum in pignus ſuſceperit, & ſi ipſe ſervus aliquod dam-num fecerit.*

I. Si quis pignus tulerit contra legem, aut ſervum, aut equum, poſtquam illum in domum ſuam duxerit, & ille ſervus ibi hominem occiderit, aut ille equus aliquod damnum fecerit, illud damnum ad illum pertineat qui illud pignus tulit, non ad il-lum dominum cujus illud pignus fuerit.

II. Si autem dominus voluntariè pig-nus dederit pro aliqua re alicui, & illud pignus quod datum eſt, ibi aliquod dam-num fecerit, dominus qui dedit, damnum quod factum eſt ſimile reſtituat.

LXXXVII. *De eo qui alteri res ſuas apud ſe inventas contradixerit.*

Si quis res ſuas apud alium hominem in-venerit, quicquid ſit, aut mancipia, aut pecus, aut aurum, aut argentum, aut alia ſpolia, & illa reddere noluerit, & contra-dixerit, & poſt hæc convictus fuerit ante judicem, aut ſimile aut ipſum reddat, & cum duodecim ſolidis componat, quia proprietatem ejus contradixit.

LXXXVIII. *Ut fratres poſt mortem pa-tris eorum hereditatem non diſſipent ante-quam dividant eam.* Lex Alamannorum.

Si qui fratres poſt mortem patris eorum aliquanti fuerint, dividant portionem pa-tris eorum. Dum hoc non fuerit factum, nullus rem ſuam diſſipare faciat uſque dum æqualiter partiant.

LXXXIX. *De eo qui hominem occiderit & negaverit.*

Si quis hominem occiderit, & negare voluerit, cum duodecim nominatis juret, & alios tantos advocatos in arma ſua ſa-cramenta pro quatuor tremiſſis cum uno ſacramentali juret. Pro tribus ſolidis & tremiſſe cum duobus ſacramentalibus ju-ret. De ſex ſolidis & tremiſſe cum quin-que nominatis juret, aut cum tracta ſpata defendat.

XC. *De coxa vel brachio inciſis.*

I. Si coxa abſciſa fuerit libero homini, octuaginta ſolidis componatur.

II. Si brachium abſciſum à ſcapula fue-rit, ſimiliter.

XCI. *De eo qui mulieri prægnanti abortivum fecerit.*

Si quis mulieri prægnanti abortivum fe-cerit, ita ut jam cognoſcere poſſit utrum vir an femina fuit; ſi vir debuit eſſe, cum duodecim ſolidis componat; ſi autem fe-mina, cum viginti quatuor. Si neutrum cognoſcere poteſt, & jam non fuit forma-tus in liniamenta corporis, cum duodecim ſolidis componat. Si ampliùs requirit, cum ſacramentalibus ſuis ſe idoniet.

XCII. *De hereditate quam mulier poſt partum ſtatim mortua derelinquit.*

Si qua mulier, quæ hereditatem pater-nam habet, poſt nuptum prægnans pepe-rit puerum, & in ipſa hora mortua fuerit, & infans vivus remanſerit aliquanto ſpa-tio, vel unius horæ, ut poſſit aperire ocu-los & videre culmen domus & quatuor pa-rietes, & poſtea defunctus fuerit, heredi-tas materna ad patrem ejus pertineat, eò tamen ſi teſtes habet pater ejus quòd vi-diſſent illum infantem oculos aperire, & potuiſſet culmen domus videre & quatuor parietes. Tunc pater ejus habeat licen-tiam cum lege ipſas res defendere. Si au-tem aliter; cujus eſt proprietas, ipſe con-quirat.

XCIII. *De eo qui in pugna parem ſuum dereliquit & fugit.*

Si qua in exercitu pugna commiſſa fue-rit, & dimittit quis parem ſuum pugnare & fugit, & ille alius defendit ſe, poſt re-

LEX ALAMANNORUM.

verſionem ille qui fugit componat bis octuaginta ſolidos illi alio quia inde fugivit.

XCIV. *De eo qui poſt finitam & emendatam cauſam mallare præſumpſerit.*

Si quis aliquem poſt finitam cauſam & emendatam mallare voluerit, poſt teſtes tractos & emendationem datam ſi hoc præſumpſerit tentare, & iſte ſe non poteſt per ſacramenta vel per teſtes defenſare, tunc per pugnam duorum ſe defendat. Et poſt hæc ille teſtator cum quadraginta ſolidis componat.

XCV. *De eo qui ingenuam feminam colpo percuſſerit.*

I. Si quis feminam ingenuam colpo percuſſerit, ſic ut ſanguis non exeat, ſolvat ſolidos duos. Si lida fuerit, ſolvat ſolidum unum & tremiſſem. Si ancilla fuerit, ſolvat ſolidum unum.

II. Si barus fuerit, ſimiliter.

III. Si ſervus fuerit, medium ſolidum.

XCVI. *De eo qui medelam aut carrucam alterius involaverit.*

I. Si quis medelam rumpit aut involat, ſolidos tres ſolvat.

II. Si carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte, ſic ut illa die opera tricet, ſolidos tres componat.

III. Si de poſt involat aut rumpit, ſex ſolidos componat.

IV. Si herpiees fuerit, tres ſolidos componat.

XCVII. *De eo qui buricas in ſilva porcorum incenderit.*

I. Si quis buricas in ſilva tam porcorum quàm pecorum incenderit, viginti duos ſolidos componat.

II. Et ſi intus per furorem intrat, & de ſuo nihil invenit, ſex ſolidos componat.

III. Et ſi in curte aliena ingreſſus fuerit, ſimili modo.

IV. Si intus in ſcuria, duodecim ſolidos componat.

V. Niſi homicida ſuus ei in curte aut in caſa fugerit, & pro ipſo nullus offert juſtitiam, ſi ſequenter ipſum currit, hoc non eſt ad requirendum.

XCVIII. *De eo qui gregem animalium in pignus tulerit, & porcarium vel ceteros paſtores flagellaverit.*

I. Si quis gregem de porcis, aut de jumentis, aut de vaccis, vel de berbieibus in pignus tulerit, quadraginta ſolidis ſit culpabilis.

II. Si porcarius ligatus de via oſtatus vel battutus fuerit, ſic ut duo teneant, & tertius percutiat, novem ſolidos componat.

Et de reliquo quod ei fecit, ſicut reliquis ſervis componi ſolet, ei in triplum componatur.

III. Et quod de berbicario, ſtotario, & vaccario fit, quod reliquis ſervis componi ſolet, componatur eis in duplo.

XCIX. *De eo qui biſontem vel cetera animalia aut furaverit aut occiderit.*

I. Si quis biſontem, bubalum, vel cervum qui prugit, furaverit aut occiderit, duodecim ſolidos componat.

II. Et ſi cervus ille treudis non habet, medium ſolidum componat.

III. Si treudis habet, & cum ipſo nihil ſagittatum eſt, ſolvat ſolidum unum.

IV. Si rubeus feramus cum ipſo ſagittatus eſt, tres ſolidos ſolvat.

V. Si niger eſt, ſolidos ſex componat.

VI. Si involatus fuerit, novem geldos componat.

VII. Si cerva indomita fuerit occiſa, tremiſſo ſolvat.

VIII. Si treudem habuit, medium ſolidum.

IX. Si cum ipſa rubea fera ſagittata fuerit, ſex ſolidos ſolvat.

X. Si nigra, ſex ſolidos componat.

XI. Si involata fuerit, novem geldos componat.

XII. Si urſus alienus occiſus aut involatus fuerit, ſolvat eum ſolidis ſex.

XIII. Aprum ſimiliter.

XIV. Si quis pecus manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit, ſex ſolidos componat.

XV. Si furatus fuerit, tres ſolidos ſolvat, & quantum juret quòd valuit, novem geldos componat.

XVI. Si quis capriolum occiderit, ſaiga. Si involatus fuerit, novem geldos componat.

XVII. Si grus fuerit furata aut occiſa, tres ſolidos ſolvat.

XVIII. Si auca fuerit involata aut occiſa, novem geldos ſolvat.

XIX. Aneta, gariola, ciconia, corvus, cornicula, columba, & cauha, & croërola, ut alia ſimilia requirantur.

XX. Si acceptor qui aucam mordet, tres ſolidos ſolvat: ſi gruem mordet, ſex ſolidos componat.

XXI. Si verris occiderit, alium pro eo reddat, & tres ſolidos ſolvat.

XXII. Si canis alienus hominem occiderit, medium vveregildum ſolvat. Et ſi totum vveregildum quærat, omnia oſtia ſua claudantur, & per unum oſtium ſem-

per intret & exeat: & de illo limitare novem pedes ſuſpendatur uſque dum totus putreſcat & ibi putridus cadat, & oſſa ipſius ibi jaceant, per alium oſtium non intret nec exeat. Et ſi canem ipſum inde jactaverit, aut per alium oſtium intraverit in caſam, ipſum vveregildum medium reddat.

XXIII. Si caballus, porcus, aut bos hominem occiderit, totum vveregildum ſolvat. Si ſervus fuerit, medium pretium ſolvat.

XXIV. Si alicujus caballus ſepem alienam ſallierit, & de palo tranſpunctus fuerit, cujus ſepis fuerit, ipſe ſolvat medium pretium.

XXV. Si quis ferrum mulinarium involaverit, alium cum ipſo reddat, & ſolvat ſolidos ſex in texaga ei cujus fuerit. LEX ALAMANNORUM.

XXVI. Si quis ſepem alienam capulaverit, tres ſolidos ſolvat.

XXVII. Si quis mortuum ſuum in terra aliena poſuerit, duodecim ſolidos ſolvat, aut cum duodecim juret ut hoc pro malo non feciſſet.

XXVIII. Si quis ingenuum aut ingenuam extraneam ſine permiſſu cujus fuerit in terram miſerit, quadraginta ſolidis ſit culpabilis. Si ſervus fuerit, duodecim ſolidos ſolvat.

EXPLICIT LEX ALAMANNORUM.

CAPITULA ADDITA
AD LEGEM ALAMANNORUM.

Nunc primùm edita ex veteri codice Remenſi MS.

I. Si quis alteri oculum ruperit, & ille pupillus intus reſtitit, ſolvat ſolidos viginti. Si oculus ille foras exierit, ſolidos quadraginta, aut cum duodecim medios electos juret.

II. Et qui auriculam ſimaverit, ſolvat ſolidos viginti. Si totum excuſſerit, aut ſi plagaverit, ut audire non poſſit, ſolvat ſolidos quadraginta, aut cum duodecim juret.

III. Si quis brachium ſuper cubito tranſpuncxerit, ſolvat ſolidos ſex. Si ſubtus cubitum fuerit, ſolidos tres ſolvat.

IV. Simili modo ſi coxa tranſpuncta fuerit, ſolvat ſolidos ſex. Si ſubtus genuculum fuerit, ſolvat ſolidos tres. Si non fuerit tranſpuncta, & nervora tetigerit ut ibi vvaſilus intrat, ſolvat ſolidos tres.

V. Si in brachium ſive in coxa ſuper genuculum aut ſuper cubito, unam compoſitionem.

VI. Si quis in revo plagatus fuerit in pectus aut in latus, ſolvat ſolidos duodecim, aut cum duodecim medios electos juret. Si tranſpunctus fuerit, ſolvat ſolidos viginti quatuor, aut cum duodecim juret.

VII. Si quis in latus alium tranſpuncxerit ſic ut in revo plagatus non ſit, ſolvat ſolidos ſex, aut cum ſex medios electos juret.

VIII. Si quis alteri brachium ſuper cubitum aut coxa ſuper genuculum cum ſpata aut cum fuſte fregerit, & non mancat, ſolvat ſolidos ſex. Et ſi ſubtus cubitum aut ſubtus genuculum fuerit, & non mancaverit, ſolvat ſolidos tres. Si nervora tangit, & vvaſilus intrat, ſolvat ſolidos tres.

IX. Si quis alterum brachium mancat, ſolvat ſolidos viginti. Et ſi ipſum pertruncat, ſolvat ſolidos quadraginta, aut cum duodecim juret.

X. Si quis digitum pollicem alteri truncaverit, ſolvat ſolidos duodecim. Si mancat, aut in primo nodo truncatus fuerit, ſolvat ſolidos ſex.

XI. Si ſecundus digitus truncatus fuerit, ſolidos decem ſolvat. Si mancat, ſolvat ſolidos quinque. Si prima junctura truncata fuerit, ſolvat ſolidos tres.

XII. Si tertius digitus truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres. Si mancat, ſolvat ſolidos tres.

XIII. Si quartus digitus truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres. Si mancat, ſolvat ſolidos tres.

XIV. Si quartus digitus truncatus fuerit, ſolvat ſolidos quinque. Si in primo nodo truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres.

XV. Si minimus digitus truncatus fue-

rit, ſolvat ſolidos decem. Si mancaverit, ſolvat ſolidos quinque.

XVI. Et ſi manus tranſpuncta fuerit, ſolvat ſolidos ſex. Et ſi manus tota excuſſa fuerit, ſolvat ſolidos quadraginta, aut cum duodecim medios electos juret.

XVII. Si quis alteri pedem truncaverit, ſolvat ſolidos quadraginta. Et ſi mancat, ſolvat ſolidos viginti. Et ſi foris villa ambulare potuerit, & in campo ſuo cum ſtelzia ambulare poterit, ſolvat ſolidos viginti quinque, aut cum duodecim medios electos juret.

XVIII. Si quis alteri articulum pollicem truncaverit, ſolvat ſolidos ſex. Si prima junctura truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres. Si lito contigerit, ſolvat ſolidos quatuor. Si ſervo, ſolvat ſolidos tres.

XIX. Si alius articulus truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres.

XX. Si qua mulier gravata fuerit, & per facto alterius infans mortuus natus fuerit, aut ſi vivus natus fuerit, & novem noctes non vivit, cui reputatum fuerit quadraginta ſolidos componat.

XXI. Si femina baronem extra rixam ſubdulum clamaverit, ſolvat ſolidos duodecim, aut cum duodecim medios electos juret maritus ipſius.

XXII. Si quis alterius ingenuam de crimina ſeu ſtria aut herbaria ſiſit, & eam priſerit, & ipſam in clida miſerit, & ipſam cum duodecim medios electos aut cum ſpata tracta quilibet de parentes adunaverit, DCCC. ſolidos componat. Si ancilla fuerit, quindecim ſolidos componatur. Si in clida miſa non fuerit, & priſa & temptata fuerit, quadraginta ſolidos componat. Et ſi in clida non fuerit, ſex ſolidos ſolvat. Et ſi ipſam vir contraſteterit culpabilem, & ille propter quem ei reputatur mortuus fuerit, ille qui feminam contraſteterit, vviregildum ejus deſolvat. Si baro fuerit de minoflidis, ſolvat ſolidos centum ſeptuaginta. Si medianus Alamannus fuerit, ducentos ſolidos componat. Si primus Alamannus fuerit, ducentos quadraginta ſolidos componat, aut cum viginti quatuor medios electos aut cum quadraginta quales invenire poterit juret. Si femina minoflidus fuerit, ſolvat ſolidos tercentos viginti. Si mediana fuerit, ſolvat ſolidos quadringentos. Si prima Alamanna fuerit, ſolvat ſolidos quadringentos octuaginta.

XXIII. Si quis mortuatus fuerit baro aut femina, qui qualis fuerit, ſecundum legitimum vviregildum ſuum in novegildum ſolvatur, aut cum viginti quatuor totos electos aut cum octuaginta quales invenire poterit juret.

XXIV. Si quis ſuperiùs mortuum ſuum de alienas res qua valuerit ſol. in terra miſerit, ſolvat ſolidos quadraginta. Et ſi tremiſſis aut duos valuerit, ſolvat ſolidos duodecim, aut cum duodecim medios electos juret.

XXV. Et cuicunque mortuo, tam occiſo, quàmque ſua morte mortuo, aliquid tollatur aut involatur, de foſſa ubi reponatur exfoditur, & expoliatus fuit, quod ibi tulit reddat, & octuaginta ſolidos ſolvat.

XXVI. Si quis ingenuus ingenuum interficiet, & ei aliquid de res ſuas ſangulentas tulerit, aut hoc auferit ad parentes, nihil eſt ad requirendum. Si enimvero non offerit, quadraginta ſolidos ſolvat.

XXVII. Si litus fuerit in Eccleſia ut in heris generationis dimiſſus fuerit, tredecim ſolidos & tremiſſo componat. Si ſervo fuerit factum, duodecim ſolidos componat. Si ingenua Alamanna factum fuerit, octuaginta ſolidos componat, aut cum duodecim juret. Si lita fuerit, viginti ſex ſolidos & duos tremiſſos componat. Si ancilla fuerit, duodecim ſolidos componat, aut cum duodecim medios electos juret. De vvegalaugen ſex ſolidos ſolvat. Si litus fuerit, ſolvat ſolidos quatuor. Si ſervus fuerit, ſolidos tres. Si ingenua Alamanna hoc altari fecerit, duodecim ſolidos componat. Si lita fuerit, octo ſolidos componat. Si ancilla fuerit, quatuor ſolidos ſolvat. Aut qui eas diſcapillaverit .... rit, quindecim ſolidos componat.

XXVIII. Si quis meſſem alienam inchoat, ... ſolidos componat, aut cum duodecim juret ut pro malo hoc non feciſſet. De initiata meſſe priſerit, tres ſolidos ſolvat.

XXIX. Si mulier maritum datum ſine procreatione aliqua mortua fuerit, & omnes res ejus ad parentes reddantur, quicquid per legem obtingat. Et ſi maritum ſupervixerit, tota lectuaria ei concedantur. Si voluntaria ſe partire volunt, tollant quod eam per legem obtinget. Lectaria partiant æquale.

XXX. Si maritus uxorem ſuam dimittit, quadraginta ſolidos ipſe componat, & de mundo ſuo non habeat poteſtatem, & omnia ei reddat quod ei per legem obtin-

git. Si reputat aliquid, poteſtatem habeat femina ipſa debet, ſolidos duodecim ſolvat. De una remanaſtula ſua jure quod ſuperfuerit maritus juret aut reddat.

XXXI. Si quis altero per mano aut per drappo iratus priſerit, ſolidos ſex ſolvat.

XXXII. Si pignus alterius occidit, ſex ſolidos ſolvat. Si porcus aut berbicis fuerit, tres ſolidos ſolvat.

XXXIII. Si alius altero pro altero pignorat aut furore tollit, ſi domitum armento retulit, tremiſſe componat. Si indomitus fuerit, duas ſagias componatur. Si equus fuerit, ſolido uno. Si veltris fuerit, dimidio ſolido. Si jumentus fuerit, tremiſſe. Si expoliatus fuerit, ſimiliter componatur.

XXXIV. Si quis alterum ligat, & foris marcha eum vendit, ipſum ad locum revocet, & quadraginta ſolidos componat. Si eum invenire non potuerit, vviregildum ſuum ſolvat.

XXXV. Si cujuſlibet meſſarius de grege tuletur, & caſtratus fuerit, quantas equas ſunt, tantos ſolidos ſolvat.

XXXVI. Si accipiter qui augam mordit, ſolidos tres ſolvat. Si grugem mordit, ſex ſolidos ſolvat.

XXXVII. Si verrus verrem occidit, ipſo pro eo reddatur, aut tres ſolidos ſolvat.

XXXVIII. Si quis ingenuum aut ingenuam expromiſſum cujus fuit in terra miſerit, quadraginta ſolidis ſit culpabilis. Si ſervus fuerit, duodecim ſolidis ſit culpabilis.

LEX ALAMANNORUM.

XXXIX. Si quis alterius infans minoſledis fuerit, tres ſolidos componat. Si medianus fuerit, ſex ſolidos componat. Si melioriſſimus fuerit, duodecim ſolidos componat.

XL. Si quis alium de caballo jactat, ſolvat ſolidos ſex.

XLI. Si quis alterius puellam impiafuerit, quadraginta ſolidos ſolvat, & ipſam reddat.

XLII. Si quis alterius puellam de genicio deviolaverit, ſolvat ſolidos ſex. Et qui in ejus ſolatium ambulat, qui ſuper eam manum mittit ſolvat ſolidos tres. Qui eam non tangit, ſolvat ſolidos duos.

XLIII. Si quis de grege aliena jumentum tollit, & domat eum alium, ſimile eum reddat. Si occiſa fuerit, tres ſolidos ſolvat. Si mediana equa fuerit, ſex ſolidos componat. Si melioriſſima fuerit, duodecim ſolidos componat. Si taurus fuerit, ſex ſolidos componat. Si involatus fuerit, ſex ſolidos componat, & quantum valuit octogildum componat.

XLIV. Si faber ferrarius occiſus fuerit, quadraginta ſolidos componatur. Si aurifex fuerit, quinquaginta ſolidos componatur. Si quis de ipſos mancatus ......

Cetera deſiderantur.

ITEM ALIA CAPITULA.

I. SI quis alterius invitam puellam priſerit, vveregildo ſuo ſemper ſit culpabilis. Si non fuerit rapta, duodecim ſolidos componat.

II. Si quis res alienas aut Eccleſiæ malo ordine invaſerit, & alius facienti violentiam repugnaverit, is nullum crimen admittit: quia non facit violentiam qui vim repellit, aut qui malè agenti contradicit.

III. Nullus alienam terram ſine auctoritate præſumat invadere. Qui hoc fecerit, cum vindicta ſe expellendum eſſe cognoſcat.

DAGOBERTI REGIS
CAPITVLARE TERTIVM
SIVE
LEX BAIVVARIORVM.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS BAIVVARIORVM.

Titulus I. De eccleſiaſticis rebus, de libris legis inſtitutionum quæ ad clerum pertinent, ſeu de Eccleſiarum jure.

Cap. 1. *VT ſi quis liber Bajuvarius vel quiſcumque alodem ſuam ad Eccleſiam vel quamcunque rem donare voluerit, liberam habeat poteſtatem.*
2. *De his qui contra legem Eccleſiam fraudare voluerint.*
3. *De furtis Eccleſiæ, quomodo componantur.*
4. *De his qui ſervum Eccleſiæ ad fugiendum ſuaſerint.*
5. *De his qui ſervum Eccleſiæ ſine mortali crimine interemerint.*
6. *De his qui res Eccleſiæ igne cremaverint.*
7. *De his qui rei ſunt, & confugium fecerint ad Eccleſiam.*
8. *De compoſitione miniſtrorum Eccleſiæ, quomodo componantur.*
9. *De monachis.*
10. *De Presbyteris vel Diaconibus, quomodo componantur.*
11. *De ſolis Epiſcopis, & illorum interfectione.*
12. *De ſanctimonialibus vel Deo dicatis.*
13. *De Presbyteris & Diaconibus, ut minimè habitent cum mulieribus.*
14. *De colonis vel ſervis Eccleſiæ, qualiter ſerviant.*

Titulus II. De Ducibus & eorum cauſis quæ ad eos pertinent.

Cap. 1. *Si quis de morte Ducis conſiliatus fuerit.*
2. *Si quis Ducem ſuum occiderit.*
3. *Si quis ſeditionem excitaverit contra Ducem ſuum.*
4. *Si quis in exercitu ſcandalum excitaverit.*
5. *Si quis infra provinciam, ubi Dux exercitum ordinaverit, ſine Ducis juſſione aliquid prædaverit.*
6. *Si quis in exercitu aliquid furaverit.*
7. *Si quis in utilitate Ducis vel domini ſui mortuus fuerit.*
8. *Si quis Regis vel Ducis ſui juſſione hominem interfecerit.*
9. *De Duce, ſi protervus & elatus vel ſuperbus atque rebellis fuerit, & decretum Regis contempſerit.*
10. *De filiis Ducum, ſi protervi fuerint.*
11. *De eo qui ſcandalum in curte Ducis commiſerit.*
12. *Vt nullus in campiones ſine juſſu manus iniciat.*
13. *De his qui in curte Ducis aliquid furaverint.*
14. *De his qui juſſionem Ducis contempſerint.*
15. *Vt placita fiant per Kalendas.*
16. *Vt judex partem ſuam accipiat.*
17. *Qualis judex fieri debeat.*
18. *Si judex propter munera injuſtè judicaverit.*
19. *Si per ignorantiam malè judicaverit.*
20. *De Ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant, & eorum compoſitione.*

Titulus III. De liberis, quomodo componantur.

Cap. 1. *Si quis liberum percuſſerit per iram.*
2. *De in ripa projectis.*
3. *De ab equo projectis.*
4. *De ſcalis projectis.*
5. *De in ignem projectis.*
6. *De ſagitta intoxicata.*
7. *De potione mortifera.*
8. *De hoſtiliter cinctis.*
9. *De invitis pro pignore obtentis.*
10. *De porcis diſperſis.*
11. *De ſimulatis, quod uvancſtodal dicunt.*
12. *De plaga claudicationis.*
13. *De interfectione liberi hominis.*
14. *De peregrinis tranſeuntibus viam.*
15. *Si ſervus liberum furaverit.*

Titulus IV. De liberis qui per manum dimiſſi ſunt liberi, quomodo componantur.

Titulus V. De ſervis, quomodo componantur.

Titulus VI. De nuptiis & operationibus inlicitis prohibendis.

Cap. 1. *De nuptiis inceſtis prohibendis.*
2. *De diebus dominicis.*
3. *Vt liberum ſine mortali crimine non liceat inſervire.*

Titulus VII. De uxoribus & cauſis quæ ſæpe contingunt.

Cap. 1. *Si cum uxore alterius quis concubuerit.*
2. *De ſervis qui hoc commiſerint.*
3. *Si propter libidinem manum injecerit.*
4. *Si indumenta ſupra genucula elevaverit.*
5. *De diſcriminalibus rejectis.*
6. *De raptu virginum.*
7. *Si quis viduam rapuerit.*
8. *De fornicatione cum libera.*
9. *Si ſervus cum libera fornicaverit.*
10. *Si cum libera manumiſſa fornicaverit.*
11. *Si cum virgine quæ per manum libera miſſa eſt.*
12. *Si cum ancilla alterius.*
13. *Si cum ancilla virgine.*
14. *Si uxorem propriam propter invidiam dimiſerit.*
15. *Si ſponſatam non acceperit.*
16. *Si alterius ſponſam rapuerit.*
17. *Si promiſſione feminam fraudaverit.*
18. *De averſo per potionem facto.*
19. *Varia de averſo.*
20. *De diuturna compoſitione dolore parentum.*
21. *De debilitate averſi.*

Titulus VIII. De furto.

Cap. 1. *Si liber furtum fecerit.*
2. *Si in publico furaverit.*
3. *Si majorem pecuniam furaverit.*
4. *Si liberum hominem furaverit.*
5. *Si fur nocturno tempore captus in furto.*
6. *Si alienum ſervum furtum ſuaſerit.*
7. *Si neſciens à fure aliquid comparaverit.*
8. *De furto in auro vel aliis ſpeciebus.*
9. *Si quis occultè alienum animal interfecerit.*
10. *Si caſu occiderit alienum animal.*
11. *De tintinnabulo.*
12. *De horto.*
13. *De furtiva re comparata.*
14. *De cuſtodia furtivæ rei.*
15. *De compoſitione à latrone accepta.*
16. *Vt ſacramenta non citò fiant.*
17. *De falſa ſuggeſtione.*
18. *De accuſatione ſervi alterius.*

Titulus IX. De incendio domorum & earum compoſitione.

Cap. 1. *De immiſſione ignis per noctem.*
2. *De ſcuria liberi.*
3. *De culminum ejectione minorum ædificiorum.*
4. *De igne immiſſo & extincto.*
5. *De diſſipatione domus.*
6. *De culmine.*
7. *De trabibus.*
8. *De ſpangis, quæ parietes continent.*
9. *De ceteris ædificij ſumptibus,*
10. *De curtis diſſipatione.*
11. *De ſepe rupta.*
12. *De ſignis ob defenſionem poſitis.*
13. *De via publica.*
14. *De via convicinali.*
15. *De ſemita.*
16. *De fonte.*

Titulus X. De violentia.

Cap. 1. *De curte.*
2. *De domo.*

Titulus XI. De terminis ruptis.

Cap. 1. *De limitibus.*
2. *Si limitibus caſu motis.*
3. *De contentione terminorum.*
4. *De novo termino prohibendo.*
5. *De ſignis non evidentibus.*
6. *De jacentibus columnis.*
9. *De materiis non elevatis.*

Titulus XII. De pignoribus.

Cap. 1. *Vt nemini liceat pignorare.*
2. *De eo qui non vult juſtitiam facere.*
3. *Si contra legem pignoraverit.*
4. *Si porcos in pignus tulerit.*
5. *Si oves tulerit in pignus.*
6. *Si meſſem vel prata araverit.*
7. *Si meſſem maturam furaverit.*
8. *Si alterius initiaverit meſſem.*
9. *Si ſervum ad fugiendum ſuaſerit.*

Titulus XIII. De vitiatis animalibus & eorum compoſitione.

Cap. 1. *De animalibus vitiatis.*
2. *Qui ea in ſepem compulerit.*
3. *Si dominus ſepis hoc fecerit.*
4. *Statim ſi mortua non fuerint.*
5. *Si confeſſus eſt, recipiat eum.*
6. *De reſtituendis animalibus.*
7. *Si læſum recipere noluerit.*
8. *Si oculum alterius animalis excuſſerit.*
9. *Si bovis cornu.*
10. *Si caudam amputaverit.*
11. *De injuſtè uſis animalibus.*
12. *Vt minimè præſumat animal alienum occidere.*

Titulus XIV. De commendatis & commodatis.

Cap. 1. *De cuſtodia.*
2. *Si aurum furaverit.*
3. *De incendio furatis.*
4. *De commendatis furatis.*
5. *De re in contentione poſita.*
6. *De viduis.*

7. *De ſecundis nuptiis.*
8. *De diviſione inter fratres.*
9. *De eo qui ſine liberis moritur.*

Titulus XV. De venditionibus.

Cap. 1. *Si quis res alienas vendiderit.*
2. *Si quis poſſeſſionem vendiderit.*
3. *Si à ſervo alieno comparaverit.*
4. *De contentione venditæ rei.*
5. *Si ingenuum hominem vendiderit.*
6. *Si ſervum proprium vendiderit.*
7. *Si ſervus de ſuo fuerit redemptus.*
8. *De commutatione.*
9. *De venditionis forma.*
10. *De arris.*
11. *De firmitate.*
12. *Vt per chartam venditio firmetur aut teſtes.*
13. *De pactis vel placitis.*

Titulus XVI. De teſtibus & eorum cauſis.

Cap. 1. *De teſtibus, ſi ſuum voluerit vindicare.*
2. *Si teſtem habuerit per aurem tractum.*
3. *Si teſtis victus fuerit.*
4. *De diſcordia judicum.*
5. *Si plures fuerint teſtes.*

Titulus XVII. De campionibus & cauſis quæ ad eos pertinent.

Cap. 1. *Si unus ab altero fuerit interfectus.*
2. *De his qui propriam alodem vendiderunt.*

Titulus XVIII. De mortuis & eorum cauſis.

Cap. 1. *Si mortuum ex monumento ejecerit.*
2. *Si in flumine projecerit.*
3. *De veſtitu mortuorum.*
4. *Si vulneraverit mortuum.*
5. *Si cadaver læſerit.*
6. *Si humaverit mortuum.*
7. *De navibus.*

Titulus XIX. De canibus. Capitula X.

Titulus XX. De accipitribus vel avibus. Capitula VI.

Titulus XXI. De pomariis & nemoribus atque apibus. Capitula XI.

INCIPIT LEX BAIVVARIORVM.

TITVLVS PRIMVS.

De eccleſiaſticis rebus, de libris legis inſtitutionum, quæ ad clerum pertinent, ſeu de Eccleſiarum jure.

Cap. I. *Vt ſi quis liber Bajuvarius vel quiſcumque alodem ſuam ad Eccleſiam vel quamcunque rem donare voluerit, liberam habeat poteſtatem.*

Si quis liber perſona voluerit & dederit res ſuas ad Eccleſiam pro redemptione animæ ſuæ, licentiam habeat de portione ſua, poſtquam cum filiis ſuis partivit. Nullus eum prohibeat, non Rex, non Dux, nec ulla perſona habeat poteſtatem prohibendi ei. Et quicquid donaverit, villas, terram, mancipia, vel aliquam pecuniam, omnia quæcunque donaverit pro redemptione animæ ſuæ, hoc per epiſtolam confirmet propria manu ſua ipſe, & teſtes adhibeat ſex vel amplius. Si voluerit, imponant manus ſuas in epiſtola, & nomina eorum notent ibi quos ipſe rogaverit. Et tunc ipſam epiſtolam ponat ſuper altare, & ſic tradat ipſam pecuniam coram ſacerdote qui ibidem ſervit. Et poſt hæc nullam habeat poteſtatem exinde nec ipſe nec poſteri ejus, niſi defenſor Eccleſiæ ipſius per beneficium præſtare voluerit ei; ſed apud Epiſcopum defendatur res Eccleſiæ, quicquid à Chriſtianis ad Eccleſiam Dei datum fuerit.

II. *De his qui contra legem Eccleſiam fraudare voluerint.*

Si quis aliqua perſona contra res Eccleſiæ injuſtè agere voluerit, vel de rebus Eccleſiæ abſtrahere voluerit, ſive ille qui dedit, vel de heredibus ejus, aut qualiſcunque homo præſumpſerit, inprimis incurrat Dei judicium & offenſionem ſanctæ Eccleſiæ, & judici terreno perſolvat auri uncias tres, & illas res Eccleſiæ reddat, & alias ſimiles addat Rege cogente vel Principe qui in illa regione judex eſt.

III. *De furtis Eccleſiæ, quomodo componantur.*

I. Si quis res Eccleſiæ furaverit, & exinde probatus fuerit, de qualicunque re niungeldos ſolvat, id eſt, novem capita reſtituat. Et ſi negare voluerit, ſecundùm qualitatem pecuniæ juret in altari de qua Eccleſia furaverit. De una ſaiga ſolus juret. De duabus ſaigis, vel tribus, & uſque ad tremiſſem, cum uno ſacramentale juret. Deinde uſque ad quatuor tremiſſes cum tribus ſacramentalibus juret.

II. Et ſi ampliorem pecuniam furaverit, aut caballum, aut bovem, aut vaccam, vel quicquid plus valet quàm quatuor tremiſſes, & negare voluerit, tunc cum

cum ſex ſacramentalibus juret, & ipſe ſit ſeptimus, in altare coram populo & Preſbytero.

III. Si autem de miniſterio Eccleſiæ aliquid furaverit, id eſt, calicem, aut patenam, vel pallam, aut qualemcunque rem de infra Eccleſia furaverit, & probatus fuerit, trimniungeldo ſolvat, hoc eſt, ter novem reſtituat. Et ſi negare voluerit, ſecundùm qualitatem pecuniæ juret cum XII. ſacramentalibus in ipſo altare.

IV. *De his qui ſervum Eccleſiæ ad fugiendum ſuaſerint.*

I. Si quis ſervum Eccleſiæ vel ancillam ad fugiendum ſuaſerit, & eos foras terminum duxerit, & exinde probatus fuerit, revocet eum celeriter, & cum quindecim ſolidis componat auro adpretiatos, pro qua re præſumpſerit hoc facere. Et dum illum revocat, alium mittat in loco pro pignore donec illum reddat quem in fuga duxit. Et ſi non potuerit illum invenire, tunc alium donet ſimilem illi, & quindecim ſolidos componat.

II. Ita & de ancilla, ſecundùm quod valet, ſimiliter faciat.

V. *De his qui ſervum Eccleſiæ ſine mortali crimine interemerint.*

Si quis ſervum Eccleſiæ ſine mortali culpa occiderit per præſumptionem, duos ſimiles reſtituat pro illo quem occidit. Et ſi negare voluerit, cum duodecim ſacramentalibus juret in altare in illa Eccleſia cujus ſervum occidit.

VI. *De his qui res Eccleſiæ igne cremaverint.*

I. Si quis res Eccleſiæ igne cremaverit per invidiam more furtivo in nocte, & inventus fuerit, ſi ſervus eſt, tollatur manus ejus & oculi ejus, ut ampliùs non valeat facere malum. Dominus verò ejus omnia ſimilia reſtituat, quicquid in illo incendio arſerit.

II. Et ſi liber homo hoc præſumpſerit facere, & res Eccleſiæ igne cremaverit, & probatus fuerit, componat hoc ſecundùm legem, id eſt, in primis donet ſexaginta ſolidos auro adpretiatos propter præſumptionem, quia talia auſus fuerat facere. Poſtea omne culmen quod in illo incendio cecidit cum viginti quatuor ſolidis componat, & quicquid ibi arſerit, omnia ſimilia reſtituat. Et quanti homines ibi intus fuerint, & inlæſi de incendio evaſerint, unicuique cum ſua hreuvavunti componat. Et ſi ibi aliquis læſus fuerit vel mortuus, ac ſi ipſe cum propria manu fecerit, ſic ſecundùm perſonam uniuſcujuſque

componat. Et ſi hoc negare voluerit, cum viginti quatuor ſacramentalibus nominatis juret in altare evangelio ſuperpoſito coram defenſore Eccleſiæ. Lex Baiuvariorum.

III. Et quiſquis de rebus Eccleſiæ furtivis probatus fuerit, ad partem fiſci pro fredo præbeat fidejuſſorem, & donet vvadium de quadraginta ſolidis, & tantum ſolvat quantum judex juſſerit; & quantum duriùs ſolverit, tantum firmior erit pax Eccleſiæ.

VII. *De his qui vi ſunt, & confugium fecerint ad Eccleſiam.*

I. Si culpabilis aliquis confugium ad Eccleſiam fecerit, nullus eum vi abſtrahere auſus ſit, poſtquam januam Eccleſiæ intraverit, donec interpellat Preſbyterum Eccleſiæ vel Epiſcopum.

II. Si preſbyter reſponſum dare auſus non fuerit, & ſi talis culpa eſt ut dignus ſit diſciplina, cum conſilio ſacerdotis hoc faciat, quia ad Eccleſiam confugium fecit.

III. Nulla ſit culpa tam gravis ut vita non concedatur propter timorem Dei & reverentiam ſanctorum; quia Dominus dixit: *Qui dimiſerit, dimittetur ei. Qui non dimiſerit, nec ei dimittetur.* Matth. 6.

IV. Si quis autem homo contumax & ſuperbus timorem Dei vel reverentiam Eccleſiarum ſanctarum non habuerit, & fugientem ſervum ſuum, vel quem perſecutus fuerit, de Eccleſia vi abſtraxerit, & Deo honorem non dederit, componat ad ipſam Eccleſiam quadraginta ſolidos judice cogente, & pro fredo ad fiſcum quadraginta ſolidos, ut ſit honor Deo & reverentia ſanctorum, & Eccleſia Dei ſemper invicta ſit. Lib. V. Capitul. c. 337.

VIII. *De compoſitione miniſtrorum Eccleſiæ, quomodo componantur.*

I. Si quis miniſtros Eccleſiæ, id eſt, Subdiaconum, Lectorem, Exorciſtam, Acolytum, Oſtiarium, de iſtis aliquem injuriaverit, aut percuſſerit, vel plagaverit, vel occiderit, componat hoc dupliciter ſicut ſolent componi parentes ejus. V. 336.

II. Illi qui ſunt miniſtri altaris Dei, duplicem compoſitionem accipiant.

III. Alij autem Clerici componantur ſicut parentes eorum.

IX. *De monachis.*

Monachi autem qui ſecundùm regulam in monaſterio vivunt, & illi dupliciter componantur ſecundùm genealogiam ſuam, ut reverentia ſit Dei, & pax eis qui illi deſerviunt. Ibidem.

LEX BAIVVARIORVM.

X. *De Preſbyteris vel Diaconibus, quomodo componantur.*

I. Si quis Preſbytero vel Diacono, quem Epiſcopus in parrochia ordinavit, vel qualem plebs ſibi recepit ad ſacerdotem, quem eccleſiaſtica ſedes probatum habet, injuriam fecerit, vel plagaverit, tripliciter eum componat.

II. Si autem Preſbyterum occident, ſolvat trecentos ſolidos auro adpretiatos. Si aurum non habet, donet aliam pecuniam, mancipia, terram, vel quicquid habet, uſque dum impleat.

III. Diaconum verò cum ducentis ſolidis ſolvat.

IV. Vtroſque ad illam Eccleſiam ubi miniſtri fuerunt, Epiſcopo requirente, & judice cogente, qui in illa provincia ſunt ordinati.

V. Et pro fredo in publico ſolvat ſolidos ſexaginta, ut exinde ſit reverentia ſacerdotum, & honor eccleſiaſticus non contemnatur, neque præſumptio creſcat in plebe.

XI. *De ſolis Epiſcopis, & illorum interfectione.*

I. Si quis Epiſcopum, quem conſtituit Rex, vel populus elegit ſibi Pontificem, occiderit, ſolvat eum Regi vel plebi aut parentibus ſecundùm hoc edictum. Fiat tunica plúmbea ſecundùm ſtatum ejus, & quod ipſa penſaverit, auri tantum donet qui eum occidit. Et ſi aurum non habet, donet aliam pecuniam, mancipia, terram, villas, vel quicquid habet, uſque dum impleat debitum. Et ſi non habet tantam pecuniam, ſeipſum & uxorem & filios tradat ad Eccleſiam illam in ſervitium uſque dum ſe redimere poſſit. Hoc per imperium Regis vel judicis fiat. Et illa pecunia in uſu ipſius Eccleſiæ, nbi Pontifex fuit, ibi ſit firmara uſque in perpetuum.

II. Et ſi Epiſcopus contra aliquem culpabilis apparet, non præſumat eum occidere, quia ſummus Pontifex eſt; ſed mallet eum ante Regem vel Ducem, aut ante plebem ſuam.

III. Et ſi convictus de crimine negare non poſſit, tunc ſecundùm canones ei judicetur.

IV. Si taliseſt culpa ut deponatur, deponatur aut exilietur. De homicidio, de fornicatione, de conſenſu hoſtili, ſi inſra provinciam inimicos invitaverit, & eos perdere voluerit quos ſalvare debuerat, pro iſtis culpis damnetur.

XII. *De ſanctimonialibus vel Deo dicatis.*

Si quis ſanctimonialem, hoc eſt, Dco dicatam, de monaſterio traxerit, & eam ſibi in conjugio duxerit contra legem eccleſiaſticam, requirat eam Epiſcopus civitatis illius cum conſilio Ducis; velit nolit, tamen reddat eam ad illud monaſterium unde eam tulit, & componat ad illud monaſterium dupliciter ſicut ſolet componere qui alienam rapit ſponſam. Scimus illum crimini eſſe obnoxium qui alienam ſponſam rapit. Quanto magis ille obnoxius eſt crimini qui Chriſti uſurpavit ſponſam? Et ſi noluerit emendare & reddere, expellatur de provincia, dicente Apoſtolo: *Auferte malum à vobiſmetipſis.* & iterum: *Tradere hujuſmodi ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini.* 1. Cor. 5.

XIII. *De Preſbyteris & Diaconibus, ut minimè habitent cum mulieribus.*

I. De Preſbyteris vel Diaconis & de eccleſiaſticis miniſtris, ut nullo Preſbytero vel Diacono liceat habere ſecum in domum extraneam feminam, ne per illam occaſionem decipiatur, & pollutus offerat ſacrificium Deo, nec plebs per ejus offenſionem corruat, & plagam ſuſtineat.

II. Propterea qui gradu ſacerdotali fulciuntur, extranearum mulierum interdicta conſortia cognoſcant; haç eis tantùm facultate conceſſa, ut matres, filias, atque ſorores germanas inter domorum ſuarum ſepta contineant. In his enim nihil ſuſpecti criminis æſtimare fœdus naturale permittit. illas etiam non relinqui caſtitatis hortatur affectio.

III. De ceteris cauſis Preſbyteri, Diaconi, vel Clerici ab Epiſcopis ſecundùm illorum canones judicentur.

XIV. *De colonis vel ſervis Eccleſiæ, qualiter ſerviant.*

I. De colonis vel ſervis Eccleſiæ, qualiter ſerviant, vel qualia tributa reddant, hoc eſt, agrarium ſecundùm æſtimationem judicis, provideat hoc judex; ſecundùm quod habet donet. De triginta modiis tres donet, & paſcuarium deſolvat ſecundùm uſum provinciæ.

II. Andecingas legitimas, hoc eſt, perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in tranſverſo, quadraginta in longo, arare, ſeminare, claudere, colligere, & trahere, & recondere. Pratum arpento uno claudere, ſecare, colligere, & trahere. A tremiſſe unuſquiſque accola ad duo modia ſationis excolligere, ſeminare, colligere, & recondere debeat. Et vineas

plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere, vindemiare.

III. Reddant decimum faſcem de lino; de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant.

IV. Parafredos donent, aut ipſi vadant ubi eis injunctum fuerit. Angarias cum carro faciant uſque quinquaginta leugas. ampliùs non minentur.

V. Ad caſas dominicas ſtabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperando, pedituras rationabiles accipiant; & quando neceſſe fuerit, omnino componant. Calcefurnum ubi propè fuerit, ligna aut petras quinquaginta homines faciant; ubi longè fuerit, centum homines debeant exire; & ad civitatem, vel ad villam, ubi neceſſe fuerit, ipſam calcem trahant.

VI. Servus autem Eccleſiæ ſecundùm poſſeſſionem ſuam reddat tributa. Opera verò tres dies in bebdomada in dominico operetur, tres verò ſibi faciat. Si verò dominus ejus dederit ei boves aut alias res quas babet, tantum ſerviat quantum ei per poſſibilitatem impoſitum fuerit. tamen injuſtè neminem opprimat.

TITVLVS II.

De Ducibus & eorum cauſis quæ ad eos pertinent.

Cap. I. *Si quis de morte Ducis conſiliatus fuerit.*

I. SI quis contra Ducem ſuum, quem Rex ordinavit in provincia illa, aut populus ſibi elegerit Ducem, de morte ejus conſiliatus fuerit, & exinde probatus negare non poteſt, in Ducis ſit poteſtate homo ille & vita illius, & res ejus inſiſcentur in publico.

II. Et hoc non ſit per occaſionem factum, ſed probata res expediat veritatem; nec ſub uno teſte, ſed ſub tribus teſtibus perſonis coæqualibus ſit probatum. Si autem unus fuerit teſtis, & ille alter negaverit, tunc Dei accipiant judicium. exeant in campo; & cui Deus dederit victoriam, illi credatur. Et hoc in præſentia populi fiat, ut per invidiam nullus pereat.

III. Vt nullus Bajuvarius alodem aut vitam ſine capitali crimine perdat, id eſt, ſi aut in necem Ducis conſiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, aut civitatem capere ab extraneis machinaverit, & exinde probatus inventus fuerit, tunc in Ducis ſit poteſtate vita ipſius & omnes res ejus & patrimonium.

IV. Cetera verò quæcunque commiſerit peccata, quouſque habet ſubſtantiam, componat ſecundùm legem. LEX BAIVVARIORVM.

V. Si verò non babet, ipſe ſe in ſervitio deprimat, & per ſingulos menſes vel annos quantum lucrare quiverit, perſolvat cui deliquit, donec debitum univerſum reſtituat.

II. *Si quis Ducem ſuum occiderit.*

Si quis Ducem ſuum occiderit, anima illius pro anima ejus ſit. mortem quam intulit recipiat, & res ejus inſiſcentur in publico in ſempiternum.

III. *Si quis ſeditionem excitaverit contra Ducem ſuum.*

I. Si quis ſeditionem excitaverit contra Ducem ſuum, quod Bajuvarij carmulum dicunt, per quem in primis fuerit levatum, componat Duci ſexcentos ſolidos.

II. Alij homines qui eum ſecuti ſunt illi ſimiles, & conſilium cum ipſo habuerunt, unuſquiſque cum ducentis ſolidis componat.

III. Minores populi qui eum ſecuti ſunt, & liberi ſunt, cum quadraginta ſolidis componant, ut tale ſcandalum non naſcatur in provincia.

IV. *Si quis in exercitu ſcandalum excitaverit.*

I. Si quis in exercitu, quem Rex ordinavit vel Dux de provincia illa, ſcandalum excitaverit infra proprium boſtem, & ibi homines mortui fuerint, componat in publico ſexcentos ſolidos.

II. Et quiſquis ibi aut percuſſiones aut plagas aut homicidium fecerit, componat ſicut in lege habetur, unicuique ſecundùm ſuam genealogiam.

III. Et ille bomo qui hæc commiſit, benignum imputet Regem vel Ducem ſuum, ſi ei vitam conceſſerint.

IV. De minoribus autem bominibus, ſi in hoſte ſcandalum commiſerint, in Ducis ſit poteſtate qualem pœnam ſuſtineant.

V. Et ille uſus eradicandus eſt, ut non fiat. Solet enim propter pabula equorum vel propter ligna fieri ſcandalum, quando aliqui defendere volunt caſas vel ſcurias ubi fœnum vel granum inveniunt. Hoc vetandum eſt ne fiat. Vt ſi quis invenerit pabula vel ligna, tollat quantum vult, & nemini vetet tollenti, ut per hoc ſcandalum non naſcatur.

VI. Si quis hoc auſus fuerit facere, aut contradicere aliquid quod lex vetat, ille tunc, ſi inventus fuerit, coram Duce diſciplinæ hoſtili ſubjaceat, vel ante Comitem ſuum quinquaginta gamactas, id eſt,

LEX BAIUVARIORUM. quinquaginta percuſſiones accipiat.

V. *Si quis infra provinciam, ubi Dux exercitum ordinaverit, ſine Ducis juſſione aliquid prædaverit.*

Lib. v. Capit. c. 341. VI. c. 382. I. Si quis in exercitu infra provinciam ſine juſſione Ducis ſui per fortiam hoſtilem aliquid deprædare voluerit, aut fœnum tollere aut granum, vel caſas incendere, hoc omnino teſtamur ne fiat. & exinde curam habeat Comes in ſuo comitatu. Ponat enim ordinationem ſuam ſuper Centuriones & Decanos, ut unuſquiſque provideat ſuos quos regit, ut contra legem non faciant.

II. Et ſi aliquis præſumptuoſus hoc fecerit, à Comite illo ſit requirendum cujus homo hoc fecit.

III. Et ſi ille Comes neglexerit inquirere quis hoc fecit, ille omnia de ſuis rebus reſtituat; tamen tempus requirendi habeat.

IV. Et ſi talis homo potens hoc fecerit quem ille Comes diſtringere non poteſt, tunc dicat Duci ſuo, & Dux illum diſtringat ſecundùm legem.

V. Si liber eſt, quadraginta ſolidis ſit culpabilis, & omnia ſimilia reſtituat.

VI. Si ſervus hoc fecerit, capitali ſubjaceat ſententiæ. Dominus verò ejus omnia ſimilia reſtituat, quia ſervo ſuo non conteſtavit ut talia non faceret. Quia ſi voſmetipſos comeditis, citò deficietis.

VII. Comes tamen non neglegat cuſtodire exercitum ſuum, ut non faciant contra legem in provincia ſua.

VI. *Si quis in exercitu aliquid furaverit.*

I. Si quis in exercitu aliquid furaverit, paſtoriam, capiſtrum, frenum, feltrum, vel quæcunque involaverit, & probatus fuerit, ſi ſervus eſt, perdat manus ſuas; dominus verò ejus ipſam rem, ſi habet, aut ſimilem reddat.

II. Si autem liber homo hoc fecerit, cum quadraginta ſolidis redimat manus ſuas, & quod tulit reddat.

VII. *Si quis in utilitate Ducis vel domini ſui mortuus fuerit.*

I. Si quis homo in utilitatem domini ſui in exercitu, vel ubicunque dominus ejus eum miſerit, perrexerit, & ibi mortuus fuerit, & quærit opinionem facere domino ſuo vel populo ſuo, heredes ejus nunquam ſint dejecti de hereditate ejus, quamvis qualeſcunque ſint; ſed Dux eos defendat uſque dum ipſi poſſint.

II. Tunc enim unuſquiſque non tardat voluntatem domini ſui facere quando ſperat ſe exinde munus accipere, ſi inde vivens evaſerit. Et ſi propter hoc mortuus fuerit, credat quòd filij ejus aut filiæ poſſideant hereditatem ejus nullo inquietante, tunc fidus & promptus implet juſſionem.

VIII. *Si quis Regis vel Ducis ſui juſſione hominem interfecerit.*

I. Si quis hominem per juſſionem Regis vel Ducis ſui, qui illam provinciam in poteſtate habet, occiderit, non requiratur ei, nec faidoſus ſit, quia juſſio domini ſui fuit, & non potuit contradicere juſſionem; ſed Dux defendat eum & filios ejus pro eo. V. 367.

II. Et ſi Dux ille mortuus fuerit, alius Dux qui in loco ejus accedit, defendat eum.

IX. *De Duce ſi protervus & elatus vel ſuperbus atque rebellis fuerit, & decretum Regis contempſerit.*

Si quis autem Dux de provincia illa, quem Rex ordinaverit, tam audax aut contumax, aut levitate ſtimulatus, ſeu protervus & elatus, vel ſuperbus atque rebellis fuerit, qui decretum Regis contempſerit, donatu dignitatis ipſius ducati careat, etiam & inſuper ſpem ſupernæ contemplationis ſciat ſe eſſe condemnatum, & vim ſalutis amittat.

X. *De filiis Ducum, ſi protervi fuerint.*

I. Si quis filius Ducis tam ſuperbus vel ſtultus fuerit ut patrem ſuum dehoneſtare voluerit per conſilium malignorum, vel per fortiam, & regnum ejus auferre ab eo, dum adhuc pater ejus poteſt judicio contendere, in exercitu ambulare, populum judicare, equum viriliter aſcendere, arma ſua vivaciter bajulare, non eſt ſurdus, nec cæcus, in omnibus juſſionem Regis poteſt implere, ſciat ſe ille filius contra legem feciſſe, & de hereditate patris ſui ſe eſſe dejectum, & nihil amplius ad eum pertinere de facultatibus patris ſui. & hoc in poteſtate Regis vel patris ſui erit ut exiliet eum, ſi vult.

II. Nihil aliud habeat in poteſtatem niſi quod per miſericordiam Rex vel pater ejus dare ei voluerint.

III. Et ſi ſupervixerit patrem ſuum, & alios fratres habuerit, non dent ei portionem, quia contra legem peccavit in patrem ſuum.

IV. Et ſi ille ſolus de heredibus ejus ſupervixerit patrem ſuum, in Regis erit poteſtate; cui vult donet, aut illi, aut alteri.

XI. *De eo qui ſcandalum in curte Ducis commiſerit.*

I. Si quis curte Ducis ſcandalum commiſerit, ut ibi pugna fiat per ſuperbiam ſuam, vel per ebrietatem, quicquid ibi factum fuerit, omnia ſecundùm legem componat, & propter ſtultitiam ſuam in publico componat quadraginta ſolidos.

II. Si ſervus eſt alicujus qui hæc commiſit, manus perdat.

III. Nullus umquam præſumat in curte Ducis ſcandalum committere.

XII. *Vt nullus in campiones ſine juſſu manus injiciat.*

I. Si quis in curte Ducis, vel ubicunque pugnaverint campiones, manus ad levandum miſerit antequam ille juſſerit cui commendatum eſt prævidere, ſi liber eſt, quadraginta ſolidos componat in publico. Si ſervus, manum ſuam ibi dextram perdat, aut dominus ejus redimat eam cum viginti ſolidis.

II. Vetanda eſt talis cauſa unde ſcandalum ſolet naſci.

XIII. *De his qui in curte Regis aliquid furaverint.*

I. Si quis infra curtem Ducis aliquid involaverit, quia domus Ducis domus publica eſt, trimniungeldum componat, hoc eſt, ter novem donet liber homo. Servus verò niungeldo ſolvat, aut manus perdat.

II. Et ſi aliquid invenerit in curte Ducis quaſi per neglectum jacere, & id tulerit, & ſuper noctem celaverit, furtum reputetur, in publico quindecim ſolidos componat.

XIV. *De his qui juſſionem Ducis contempſerint.*

Si quis juſſionem Ducis ſui contempſerit, vel ſignum quale viſus fuerit Dux tranſmittere, aut anulum, aut ſigillum, ſi neglexerit venire aut facere quod juſſum eſt, quindecim ſolidos pro neglecto donet in publico, & ſic impleat juſſionem.

XV. *Vt placita fiant per Kalendas.*

I. Vt placita fiant per Kalendas, aut poſt quindecim dies, ſi neceſſe eſt, ad cauſas inquirèndas, ut ſit pax in provincia, & omnes liberi conveniant conſtitutis diebus ubi judex ordinaverit, & nemo ſit auſus contemnere venire ad placitum. Qui infra illum comitatum manent, ſive Regis vaſſi, ſive Ducis, omnes ad placitum veniant. Et qui neglexerit venire, damnetur quindecim ſolidis.

II. Comes verò ſecum habeat judicem, qui ibi conſtitutus eſt judicare, & librum legis, ut ſemper rectum judicium judicet de omni cauſa quæ componenda ſunt. Lex Baiuvariorum.

III. Qui contra legem fecit, componat ſicut lex habet, & donet vvadium Comiti illo de fredo ſic ut lex eſt.

XVI. *Vt judex partem ſuam accipiat.*

Iudex verò partem ſuam accipiat de cauſa quam judicavit. De tribus ſolidis tremiſſem accipiat, de ſex ſolidis duos tremiſſes accipiat, de novem ſolidis unum ſolidum accipiat. De omni compoſitione ſemper nonam partem accipiat, dum rectum judicat.

XVII. *Qualis judex fieri debeat.*

Iudex autem talis ordinetur qui veritatem ſecundùm hoc edictum judicet. Non ſit perſonarum acceptor, neque cupidus pecuniæ. Perit lex cupiditatis amore. Præmia & dona legibus vires tulerunt. Impunita manet malè vivendi licentia. Propterea talis conſtituatur judex qui plus diligat juſtitiam quàm pecuniam.

XVIII. *Si judex propter munera injuſtè judicaverit.*

Iudex ſi accepta pecunia malè judicaverit, ille qui injuſtè aliquid ab eo per ſententiam judicantis abſtulerit, ablata reſtituat. Nam judex qui perperam judicaverit, in duplum ei cui damnum intulerit cogatur exſolvere, quia ferre ſententiam contra legum noſtrarum ſtatuta præſumpſit. & in fiſco cogatur quadraginta ſolidos perſolvere.

XIX. *Si per ignorantiam malè judicaverit.*

Si verò nec per gratiam, nec per cupiditatem, ſed per errorem injuſtè judicaverit, judicium ipſius, in quo erraſſe cognoſcitur, non habeat firmitatem; judex non vocetur ad culpam.

XX. *De Ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant, & eorum compoſitione.*

I. De genealogia qui vocantur Huoſi, Throzza, Sagana, Hahilingua, Aennion, iſti ſunt quaſi primi poſt Agilolfingos, qui ſunt de genere ducali. Illis enim duplum honorem concedimus. Et ſic duplam compoſitionem accipiant.

II. Agilolfingi verò uſque ad Ducem in quadruplum componuntur, quia ſummi Principes ſunt inter vos.

III. Dux verò qui præeſt in populo, ille ſemper de genere Agilolfingorum fuit, & debet eſſe; quia ſic Reges anteceſſores noſtri conceſſerunt eis, ut qui de genere illorum fidelis Regi erat & prudens, ipſum conſtituerent Ducem ad regendum populum illum.

LEX BAIUVARIORUM. IV. Et pro eo quia Dux eſt, addatur ei major honor quàm ceteris parentibus ejus, ſic ut tertia pars addatur ſuper hoc quod parentes ejus componuntur. Si vita parentorum ejus aufertur, cum ſexcentis quadraginta ſolidis componuntur. Dux verò cum nongentis ſexaginta ſolidis componitur parentibus, aut Regi, ſi parentes non habuerit.

V. Et ſecundùm hoc edictum alia compoſitio ſequatur, qualitèr parentes ejus componi ſolent. Itaque ſi Duci aliquid acceſſerit à coæqualibus ſuis, ſic eum componere debet. Vbi compoſitio parentum ejus eſt in quatuor ſolidis, Duci verò ſex ſolidis. Vbi illorum in ſex ſolidis, Duci verò in novem. Vbi verò illis dantur duodecim ſolidi, Duci autem octodecim. Sic ſemper addatur tertia pars ſupra in Ducis cauſa uſque in noviſſimam quæſtionem quæ ſolet inter homines contingere.

TITULUS III.

De liberis, quomodo componantur.

I. *Si quis liberum percuſſerit per iram.*

I. SI quis liberum per iram percuſſerit, quod puliſlac vocant, unum ſolidum donet.

II. Si ei ſanguinem fuderit, ſolidum unum & ſemis componat.

III. Si in eum contra legem manus injecerit, quod infanc dicunt, tres ſolidos donet.

IV. Si in eo venam percuſſerit, ut ſine igne ſanguinem ſtagnare non poſſit, quod athargrati dicunt, vel in capite teſta appareat, quod gebulſkini vocant, & ſi os fregerit, & pellem non fregerit, quod palepruſt dicunt, & ſi talis plaga ei fuerit quæ tumens ſit, ſi aliquid de iſtis contigerit, cum ſex ſolidis componat.

V. Si os tulerit de plaga de capite, vel de brachio ſupra cubitum, cum ſex ſolidis componat.

VI. Si cervella in capite appareat, vel interiora membra plagata fuerint, quod hreuvavunt dicunt, cum duodecim ſolidis componat.

VII. Si quis eum funibus ligaverit contra legem, duodecim ſolidos componat.

VIII. Si eum per vim implexaverit, & non ligaverit, quod hropant dicunt, cum ſex ſolidis componat.

IX. Si quis libero oculum eruerit, vel pedem tulerit, cum quadraginta ſolidis componat.

X. Et ſi talis plaga vel fractura fuerit ut exinde mancus ſit, cum viginti ſolidis componat.

XI. Si quis alicujus pollicem abſciderit, cum duodecim ſolidis componat.

XII. Et ſi proximum à pollice vel minimum abſciderit, cum novem ſolidis componat, unum ſic, & alium ſic.

XIII. Illos medianos duos digitos cum decem ſolidis componat, unum cum quinque ſolidis, & alium cum quinque.

XIV. Et ſi non fuerint abſciſi, & eſt mancus, & ſtat rectus ut non poſſit plicari, hoc impedimentum eſt ad arma bajulare, major eſt compoſitio quàm de abſciſo, tertiam partem ſuper addat. Ad duodecim adde quatuor, fiunt ſexdecim. Ad novem adde tria, fiunt duodecim. Ad quinque adde duo & tremiſſe, fiunt ſeptem ſolidi & tremiſſe. Sic enim debes judicare, & ſic componere.

XV. Si quis alicui brachium ſupra cubitum tranſpunxerit, cum ſex ſolidis componat.

XVI. Si ante cubitum tranſpunxerit, cum tribus ſolidis componat.

XVII. Si quis alicui naſum tranſpunxerit, cum novem ſolidis componat.

XVIII. Si quis aurem tranſpunxerit, tres ſolidos componat.

XIX. Si quis aurem alicui abſciderit, cum viginti ſolidis componat.

XX. Si eum ſic plagaverit ut inde ſurdus fiat, cum quadraginta ſolidis componat.

XXI. Si autem maculaverit ut exinde turpis appareat, quod lidſcarti vocant, cum ſex ſolidis componat.

XXII. Labium ſubterius ſimiliter componat, & palpebram ſubteriorem ſimili modo. Si ſic plagaverit ut lacrymam continere non poſſit, vel ſubterius labium ſalivam non continet, tunc cum ſex ſolidis componat.

XXIII. Superiorem verò palpebram vel ſuperius labium ſi maculaverit, cum tribus ſolidis componat.

XXIV. Si quis alicui dentem maxillarem, quem marchzant vocant, excuſſerit, cum duodecim ſolidis componat.

XXV. Alios verò dentes ſi excuſſerit, unumquemque cum ſex ſolidis componat.

II. *De in ripa projectis.*

Si quis alium de ripa vel de ponte in aquam impinxerit, quod Bajuvarij inunvvant dicunt, cum duodecim ſolidis componat.

III. *De ab equo projectis.*

Si quis aliquem de equo ſuo depoſuerit, quod marachfalli vocant, ſolidos ſex componat.

IV. *De ſcalis projectis.*

Et ſi alicui ſcalam injuſtè ejecerit, vel quodcunque genus aſcenſionis, & ille deſuper fuerit relictus, quod inunvvant dicunt, cum duodecim ſolidis componat.

V. *De in ignem projectis.*

Similiter qui in ignem impinxerit, ita ut flamma ſuper caput emineat, cum duodecim ſolidis componat.

VI. *De ſagitta toxicata.*

Si quis cum toxicata ſagitta alicui ſanguinem fuderit, cum duodecim ſolidis componat, eò quòd inunvvan eſt.

VII. *De potione mortifera.*

Similiter qui potionem hujuſmodi donaverit alicui in quo mortiferum eſſe dinoſcitur, quamvis parvum ſit, aut multum, ſi evaſerit, cum duodecim ſolidis componat.

VIII. *De hoſtiliter cinctis.*

I. Si quis liberum hoſtili manu cinxerit, quod herireita dicunt, id eſt, cum quadraginta duobus clypeis, & ſagittam in curtim projecerit, aut quodcunque telorum genus, cum quadraginta ſolidis componat. Duci verò nihilominus.

II. Si autem minùs fuerint ſcuta, veruntamen ita per vim injuſtè cinxerit, quod heimzuht vocant, cum duodecim ſolidis componat.

IX. *De invitis pro pignore obtentis.*

Si quis liberum contra legem per vim pro pignore tenuerit, aut in domo recluſerit hujuſmodi ut liberum non habeat egreſſum, cum quadraginta ſolidis componat.

X. *De porcis diſperſis.*

Si quis liberi porcos propter præſumptionem ejulati aut hujuſmodi ſono ejecerit vel diſperſerit, ubi ſeptuaginta fuerint porci, & ipſe paſtor huccinam portaverit porcilem, cum duodecim ſolidis componat.

XI. *De ſimulatis. quod vvancſtodal dicunt.*

Si quis liber à facie inimicorum ſuorum fugerit, & alius eum per vim conſtare fecerit, aut ſe contra illum paraverit, interdum inimici illius conjunxerint, & interfecerint, & iſte nihil amplius commiſerit, nec ipſe tetigerit, quod vvancſtodal dicunt, cum duodecim ſolidis componat parentibus ſuis.

XII. *De plaga claudicationis.* Lex Baiuvariorum.

Si quis aliquem plagaverit ut exinde claudus fiat, ſic ut pes ejus ros tangat, quod taudregil vocant, cum duodecim ſolidis componat.

XIII. *De interfectione liberi hominis.*

I. Si quis liberum hominem occiderit, ſolvat parentibus ſuis, ſi habet. Si autem non habet, ſolvat Duci, vel cui commendatus fuit dum vixit, his octuaginta ſolidos, id ſunt centum ſexaginta.

II. De feminis verò eorum ſi aliquid de iſtis actis contigerit, omnia dupliciter componantur. Et quia femina cum armis ſe defendere nequiverit, duplicem compoſitionem accipiat.

III. Si autem pugnare voluerit per audaciam cordis ſui, ſicut vir, non erit duplex compoſitio ejus; ſed ſicut fratres ejus, ita & ipſa recipiat.

XIV. *De peregrinis tranſeuntibus viam.*

I. Nemo enim auſus ſit inquietare vel nocere peregrinum; quia alij propter Deum, alij propter neceſſitatem diſcurrunt; tamen una pax omnibus neceſſaria eſt. V. 364.

II. Si autem aliquis tam præſumptuoſus fuerit ut peregrinum nocere voluerit, & fecerit, aut deſpoliaverit, vel læſerit, vel plagaverit, aut ipſum ligaverit, vel vendiderit, aut occiderit, & exinde probatus fuerit, centum ſexaginta ſolidos in fiſco cogatur exſolvere; & peregrino, ſi viventem reliquit, omnia injuria quod fecit ei, vel quod tulit, dupliciter componat ſicut ſolet unum de infra provincia componere.

III. Si autem eum occiderit, centum ſolidos auro adpreciatos cogatur exſolvere. Si parentes deſunt, fiſcus accipiat, & pro delicto hoc pauperibus tribuat, ut poſſit is Dominum propitium habere, qui dixit: *Peregrinum & advenam non contriſtabis de ſuis rebus.* Exod. 22.

IV. Si Dux illi conceſſerit aliquid habere, componat octuaginta ſolidos.

XV. *Si ſervus liberum furaverit.*

I. Si verò ſervus liberum furaverit & vendiderit, dominus ejus ligatum præſentet coram judice. In Ducis poteſtate ſit diſciplina ejus; aut manus perdat, aut oculos. Sine ſigno nunquam evadat, quamvis delitioſus ſit apud dominum ſuum.

II. Et ſi dominus ejus hoc juſſit, aut conſentiens fuit, ſuperiori ſententiæ ſubjaceat ipſe, & illum ſervum perdat.

Lex Baiuvariorum.

TITVLVS IV.

De liberis qui permanum dimiſſi ſunt liberi, quomodo componantur.

I. SI quis eum percuſſerit, quod puliſlac vocant, cum dimidio ſolido componat.

II. Si ei ſanguinem perfuderit, cum novem ſaigis & ſemis componat.

III. Si in eum contra legem manus injecerit, quod infanc dicunt, vel ſi cum plagaverit, ut propter hoc medicum inquirat, vel ſic ut in capite teſta appareat, vel vena percuſſa fuerit, cum ſolido & ſemis componat.

IV. Si in eum talem plagam fecerit ut exinde os tollatur de capite vel de brachio ſupra, cum tribus ſolidis componat.

V. Si quis eum percuſſerit ut cervella ejus appareat, vel interiora membra vulneraverit, quod hreuvavunt dicunt, vel eum ligaverit contra legem, cum ſex ſolidis componat.

VI. Si quis ei oculum vel manum vel pedem excuſſerit, cum decem ſolidis componat.

VII. Si quis alicui pollicem abſciderit, cum ſex ſolidis componat.

VIII. Proximum à pollice & minimum digitum cum ſolido uno & ſemis componat.

IX. Et medianos duos cum ſolido componat.

X. Si quis eum plagaverit ut exinde claudus permaneat, ſic ut pes ejus ros tangat, cum ſex ſolidis componat.

XI. Si eum occiderit, componat eum domino ſuo cum quadraginta ſolidis.

TITVLVS V.

De ſervis, quomodo compenantur.

I. SI quis ſervum alienum per iram percuſſerit, cum tremiſſe componat.

II. Si ſanguinem fuderit, medium ſolidum donet.

III. Si in eo contra legem infanc fecerit, vel in capite plagam, ut teſta appareat, vel vena percuſſa, vel plaga tumens fuerit, cum uno ſolido componat.

IV. Si in eo talem plagam fecerit ut exinde fracturas oſſium tollat cum ſolido & ſemis componat.

V. Si eum plagaverit ut cervella appareat, vel interiora membra vulneraverit, quod hreuvavunt vocant, & ſi eum tantum cæderit & turnaverit uſque dum eum ſemivivum relinquat, hoc cum quatuor ſolidis componat.

VI. Si ei oculum vel manum vel pedem abſciderit, cum ſex ſolidis componat.

VII. Si ei pollicem abſciderit, cum quatuor ſolidis componat.

VIII. Et proximum à pollice & minimum cum duobus ſolidis componat.

IX. Et medianos cum uno ſolido & ſemis componat.

X. Si ei naſum tranſpunxerit, cum duobus ſolidis & ſemis componat.

XI. Si labia ſubteriora maculaverit, vel aurem vel palpebram ſubteriorem maculaverit, cum ſolido & ſemis componat.

XII. Superiores verò cum uno ſolido componat.

XIII. Si ei dentem maxillarem excuſſerit, quem marchzant vocant, cum tribus ſolidis componat.

XIV. Alios verò cum ſolido & ſemis componat.

XV. Si aurem ejus abſciderit, cum ſolido & ſemis componat.

XVI. Si aurem ejus tranſpunxerit, cum uno ſolido componat.

XVII. Si eum ſurdaverit, vel ſic eum plagaverit ut claudus permaneat, quod taudregil vocant, & ſi in aquam impinxerit de ripa vel de ponte, in iſtis cauſis ſemper quatuor ſolidos componat.

XVIII. Si eum occiderit, ſolvat eum domino ſuo cum viginti ſolidis.

TITVLVS VI.

De nuptiis & operationibus inlicitis prohibendis.

I. *De nuptiis inceſtis prohibendis.*

I. NVptias prohibemus inceſtas. Itaque uxorem habere non liceat ſocrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam ſororis, fratris uxorem, uxoris ſororem. Filij fratrum, filij ſororum inter ſe nulla præſumptione jungantur.

II. Si quis contra hæc fecerit, à loci judicibus ſeparetur, & omnes facultates amittat, quas fiſcus adquirat.

III. Si minores perſonæ ſunt quæ ſe inlicita conjunctione polluerunt, careant libertate, ſervis fiſcalibus adgregentur.

II. *De diebus dominicis.*

I. Si quis die dominico operam ſervilem fecerit liber homo, id eſt, ſi boves junxerit, v. 340.

xerit, & cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat.

II. Si autem ſepem clauſerit, fœnum ſecaverit, aut meſſem ſecaverit vel collegerit, vel aliquod opus ſervile fecerit die dominico, corripiatur ſemel vel bis. Et ſi non emendaverit, rumpatur dorſus ejus quinquaginta percuſſionibus. Et ſi iterum præſumpſerit operare die dominico, auferatur de rebus ejus tertia pars. Et ſi nec ſic ceſſaverit, tunc perdat libertatem ſuam, & ſit ſervus qui noluit in die ſancto eſſe liber.

III. Servus autem pro tali crimine vapuletur. Et ſi non emendaverit, manum dextram perdat. Quia talis cauſa vetanda eſt quæ Deum ad iracundiam provocat, & exinde flagellamur in frugibus, & penuriam patimur.

IV. Et hoc vetandum eſt in die dominico, ut quamvis in itinere poſitus cum carro, vel cum nave, pauſet die dominico uſque in ſecundam feriam.

V. Et ſi noluerit cuſtodire præceptum
Levit. 23. Numer. 29. Domini, quia Dominus dixit: *Nullum opus ſervile facias in die ſancto, neque tu, neque ſervus tuus, neque ancilla tua, neque bos tuus, neque aſinus tuus, neque ullus ſubjectorum tuorum.* Et qui hoc in itinere vel ubicunque obſervare neglexerit, cum duodecim ſolidis condemnetur.

III. *Ut liberum ſine mortali crimine non liceat inſervire.*

I. Ut nullum liberum ſine mortali crimine liceat inſervire, nec de hereditate ſua expellere: ſed liberi qui juſtis legibus deſerviunt, ſine impedimento hereditates ſuas poſſideant. Quamvis pauper ſit, tamen libertatem ſuam non perdat, nec hereditatem ſuam, Niſi ex ſpontanea voluntate alicui tradere voluerit, hoc poteſtatem habeat faciendi.

II. Qui contra hoc præceptum fecerit, ſive Dux, ſive judex, ſive aliqua perſona, agnoſcat ſe contra legem feciſſe, quadraginta ſolidis ſit culpabilis in publico, & liberum quem ſervitio oppreſſerit, vel hereditatem tulit, ad priſtinam libertatem reſtituat, & res ejus reddat, quas injuſtè abſtulit, & alias ſimiles reſtituat, & cum quadraginta ſolidis componat illi homini quem contra legem inſervivit.

TITULUS VII. LEX BAJUVARIORUM.

De uxoribus & cauſis quæ ſæpe contingunt.

I. *Si cum uxore alterius quis concubuerit.*

I. SI quis cum uxore alterius concubuerit libera, componat hoc marito ejus cum ſuo vveregildo, id eſt, centum ſexaginta ſolidos.

II. Et ſi in lecto cum illa interfectus fuerit, pro ipſa compoſitione quam debuit ſolvere marito ejus, in ſuo ſcelere jaceat ſine vindicta.

III. Et ſi in lecto calcaverit uno pede, & prohibetur à muliere, & amplius nihil fecerit, cum duodecim ſolidis componat, eò quòd injuſtè in extraneum calcavit thorum.

II. *De ſervis qui hoc commiſerint.*

I. Si ſervus hoc fecerit, & interfectus cum libera in extraneo fuerit thoro, viginti ſolidis in ſuo damno minuetur ipſius conjugis vveregildus.

II. Cetera verò quæ remanent dominus ejus cogatur ſolvere, uſque dum repletus fuerit numerus ſceleris compoſitionis.

III. Et ſi ille ſervus evaſerit, & interfectus non fuerit, ſed tamen crimine devictus, dominus ejus reddat eum illi cujus uxorem maculavit, pro viginti ſolidis.

IV. Cetera verò omnia perimpleat, pro eo quòd ſervo ſuo diſciplinam minimè impoſuit.

III. *Si propter libidinem manum injecerit.*

Si quis propter libidinem liberæ manum injecerit, aut virgini ſeu uxori alterius, quod Bajuvarij horcnſt vocant, cum ſex ſolidis componat.

IV. *Si indumenta ſupra genucula elevaverit.*

Si indumenta ſuper genucula elevaverit, quod hmilzorun vocant, cum duodecim ſolidis componat.

V. *De diſcriminalibus rejectis.*

Si autem diſcriminalia ejecerit de capite, quod vvalvvrſt dicunt, vel virgini libidinosè crines de capite extraxerit, cum duodecim ſolidis componat.

VI. *De raptu virginum.*

Si quis virginem rapuerit contra ipſius voluntatem & parentum ejus, cum quadraginta ſolidis componat, & alios quadraginta cogatur in fiſco.

VII. *Si quis viduam rapuerit.*

Si autem viduam rapuerit, quæ coacta ex tecto egreditur propter orphanorum & propriæ penuriæ rebus, cum octuaginta

LEX BAIVVARIORUM.

ſolidis componat, & ſexaginta cogatur in fiſco: quia vetanda eſt talis præſumptio,& ejus defenſio in Deo & in Duce atque in judicibus debet conſiſtere.

VIII. *De fornicatione cum libera.*

Si quis cum libera cum conſenſu ipſius fornicaverit, & nolit eam in conjugium ſociare, cum duodecim ſolidis componat: quia nondum ſponſata, nec à parentibus ſociata, ſed in ſua libidine maculata.

IX. *Si ſervus cum libera fornicaverit.*

Si ſervus cum libera fornicaverit, & hoc repertum fuerit, ille cujus ſervus eſt reddat illum parentibus ejus ad pœnam quam meruit luendam, vel ad interficiendum, & amplius nihil cogatur exſolvere: quia talis præſumptio excitat inimicitias in populo.

X. *Si cum libera manumiſſa fornicaverit.*

Si cum manumiſſa, quam Frilazin vocant, & maritum habet, concubuerit, cum quadraginta ſolidis componat parentibus ſuis, vel domino vel marito ejus.

XI. *Si cum virgine quæ per manum libera miſſa eſt.*

Si quis cum virgine quæ dimiſſa eſt libera concubuerit, cum octo ſolidis componat parentibus vel domino.

XII. *Si cum ancilla alterius.*

Si quis cum ancilla alterius maritata concubuerit, cum viginti ſolidis componat domino.

XIII. *Si cum ancilla virgine.*

Si quis cum ancilla virgine concubuerit, cum quatuor ſolidis componat.

XIV. *Si uxorem propriam propter invidiam dimiſerit.*

I. Si quis liber liberam uxorem ſuam ſine aliquo vitio per invidiam dimiſerit, cum quadraginta & octo ſolidis componat parentibus.

II. Mulieri autem dotem ſuam ſecundùm genealogiam ſuam ſolvat legitimè. Et quicquid illa de rebus parentum ibi adduxit, omnia reddantur mulieri illi.

XV. *Si ſponſatam non acceperit.*

Si quis liber, poſtquam ſponſaverit alicujus filiam liberam legitimè, ſicut lex eſt, & eam dimiſerit, & contra legem aliam duxerit, cum viginti quatuor ſolidis componat parentibus, & cum duodecim ſacramentalibus juret de ſuo genere nominatis ut non per invidiam parentum ejus nec per ullum crimen eam dimiſiſſet, ſed propter amorem alterius alteram duxerit, & ſit finitum inter illos, & poſtea filiam ſuam donet cui vult.

XVI. *Si alterius ſponſam rapuerit.*

Si quis ſponſam alicujus rapuerit, vel per ſuaſionem ſibi eam duxerit uxorem, ipſam reddat, & componat bis octuaginta ſolidos, hoc eſt, centum ſexaginta.

XVII. *Si promiſſione feminam fraudaverit.*

Si quis liberam feminam ſuaſerit quaſi ad conjugem, & in via eam dimiſerit, quod Bajuvarij vvancluga vocant, cum duodecim ſolidis componat.

XVIII. *De avorſo per potionem facto.*

Si qua mulier alij potionem dederit ut avorſum faceret, ſi ancilla eſt, ducenta flagella ſuſcipiat; & ſi ingenua, careat libertate, ſervitio deputanda cui Dux juſſerit.

XIX. *Varia de avorſo.*

I. Si quis mulieri ictu quolibet avorſum fecerit, ſi mulier mortua fuerit, tamquam homicida teneatur.

II. Si autem tantùm partus extinguitur, & ſi adhuc partus vivus non fuerit, viginti ſolidos componat.

III. Si autem vivens fuit, vveregildum perſolvat quinquaginta & tribus ſolidis & tremiſſe.

IV. Si avorſum fecerit, in primis duodecim ſolidos cogatur exſolvere; deinde ipſe & poſteri ſui per ſingulos annos, id eſt, autumnos, ſingulos ſolidos ſolvant uſque in ſeptimam propinquitatem de patre in filios.

V. Et ſi neglectum unius anni fecerint, tunc iterum duodecim ſolidos ſolvere cogantur, & deinceps ordine præfato, donec ſeries rationabilis impleatur.

XX. *De diuturna compoſitione dolore parentum.*

Propterea diuturnam judicaverunt antecesſores noſtri compoſitionem & judices, poſtquam religio Chriſtianitatis inolevit in mundo. Quia diuturnam, poſtquam incarnationem ſuſcepit anima, quamvis ad nativitatis lucem minimè pervenisſet, patitur pœnam; quia ſine ſacramento regenerationis abortivo modo tradita eſt ad inferos.

XXI. *De debilitate avorſi.*

I. Si verò ancilla à quacunque perſona debilitata fuerit ut avorſum faceret, ſi adhuc vivus non fuit, cum quatuor ſolidis componat.

II. Si autem jam vivus, decem ſolidos componat. Ancillæ domino reformentur.

TITVLVS VIII.

De furto.

I. *Si liber furtum fecerit.*

SI quis liber aliquid furaverit, qualemcunque rem, niungeldo componat, hoc eſt, novem capitalia reſtituat.

II. *Si quis in publice furaverit.*

I. Et ſi in Eccleſia, vel infra curtem Ducis, vel in fabrica, vel in molino aliquid furaverit, ter niungeldum componat, hoc eſt, ter novem reddat: quia iſtæ quatuor domus caſæ publicæ ſunt, & ſemper patentes.

II. Et ſi negare voluerit, ſecundùm qualitatem pecuniæ juret.

III. Si unam ſaigam, id eſt, tres denarios, furaverit, ſolus juret ſecundùm legem noſtram.

IV. Si duas ſaigas, hoc eſt, ſex denarios vel ampliùs uſque ad unum ſolidum, quod ſunt tres tremiſſes, cum ſacramentali uno juret.

V. Et ſi ampliùs quàm ſolidum ſive tres denarios vel plus uſque ad quinque ſolidos furaverit, cum ſacramentalibus ſex juret.

VI. Si bovem domitum vel vaccam mulſam, id eſt, lactantem, furaverit, cum ſex ſacramentalibus juret, vel duo campiones pugnent; & ſortiant de illis cui Deus fortiam dederit.

III. *Si majorem pecuniam furaverit.*

Et ſi majorem pecuniam furaverit, hoc eſt, duodecim ſolidos valentem vel ampliùs, aut equum totidem pretij, vel mancipium, & negare voluerit, cum duodecim ſacramentalibus juret de lite ſua, vel duo campiones propter hoc pugnent.

IV. *Si liberum hominem furaverit.*

I. Si quis liber liberum hominem furaverit & vendiderit, & exinde probatus fuerit, reducat eum, & libertati reſtituat, & cum octuaginta ſolidis componat eum; in publico verò quadraginta ſolidos ſolvat propter præſumptionem quam fecit.

II. Et ſi eum revocare non potuerit, tunc ipſe fur perdat libertatem ſuam pro eo quòd conlibertum ſuum ſervitio tradidit, ſi ſolvere non valet vveregildum parentibus, & ampliùs non requiratur.

V. *Si fur nocturno tempore captus in furto.*

Lib. v. Capitul. c. 343. Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas ſecum portat, ſi fuerit occiſus, nulla ex hoc homicidij querela naſcatur.

VI. *Si alienum ſervum in furtum ſuaſerit.* LEX BAIVVARIORVM V. 342.

Si quis alienum ſervum ad furtum ſuaſerit aut aliquid damnoſum in fraudem domini ſui, ut poſſet accuſare eum, & fraus ipſa fuerit detecta per inveſtigationem judicis, dominus nec ſervum perdat, nec aliquid damni pro compoſitione patiatur; ſed ille cujus conluſione crimen admiſſum eſt, tanquam fur damnetur, in noviculum compoſitionem cogatur exſolvere. Servus verò quod tulit reddat, & inſuper ducentos ictus flagellorum extenſus publicè accipiat.

VII. *Si neſciens de fure aliquid comparaverit.*

I. Si quis de fure neſciens comparavit, requirat accepto ſpatio venditorem. V. 344.

II. Quem ſi non potuerit invenire, probet ſe cum ſacramento & teſtibus innocentem, & quod apud eum cognoſcitur, ex medietate reſtituat, & furem quærere non deſiſtat.

III. Quòd ſi furem celare voluerit perjurans, & poſtea detectus inventus fuerit, tamquam ille fur, ita in crimine damnetur.

VIII. *De furto in auro vel aliis ſpeciebus.*

Si quis aurum, argentum, jumenta, vel pecora, aut quaſcunque res uſque ad ſolidos decem vel ampliùs furaverit, & exinde probatus fuerit, tunc fur comprehenſus judici tradatur, & ſecundùm legem vindictæ ſubjaceat, aut ei qui perdidit in ſimplo componat. Veruntamen non priùs damnetur ad mortem quàm vel ſimplum de facultatibus furis componatur.

IX. *Si quis occultè alienum animal interfecerit.*

Si quis occultè in nocte vel in die alienum caballum aut bovem aut aliquod animal occiderit, & negaverit, & poſtea exinde probatus fuerit, tamquam furtivum componat. V. 345.

X. *Si caſu occiderit alienum animal.*

Si quis autem non volens caſu faciente occiderit alienum animal, & non negaverit, conſimile dare non tardet, & cadaver mortuum accipiat. V. 346.

XI. *De tintinnabulo.*

I. Si quis tintinnabulum furaverit de caballo vel de bove, cum uno ſolido componat.

II. Si de vacca, cum duobus tremiſſibus componat.

III. Si de minutis pecoribus, cum tremiſſe componat.

XII. *De horto.*

I. Si quis in hortum furtivè alicujus intraverit, cum tribus ſolidis componat; &

LEX BAJUVARIORUM quicquid ibi tulit, ſecundùm legem furtivum componat.

II. Ita & de pomariis lex ſervanda eſt.

XIII. *De furtiva re comparata.*

V. 347. I. Vt nullus præſumat furtivam rem comparare infra provinciam. Quod comparare voluerit, priùs inquirat ſi furtivum eſt an non.

II. Si furtivum præſumpſerit emere, & exinde probatus fuerit, & ſcienter hoc fecit, tunc ſimilem rem donet illi cujus pecuniam comparavit. Et in fiſco pro fredo duodecim ſolidis ſit culpabilis.

XIV. *De cuſtodia furtivæ rei.*

V. 348. I. Similiter ille qui de manu furis furtivam rem ad cuſtodiendum acceperit, quaſi conſentiens furi, ita componat ſicut ſuperiùs diximus.

II. Aut cum uno ſacramentali juret quòd neſcivit furtivum quando comparavit, vel quando commendatum ſuſcepit.

III. Vna lex erit utriſque, qui emit furtivum, aut qui commendatum ſuſcepit.

IV. Si autem ille qui furtivam rem commendatam ſuſcepit, & quærente domino negaverit, ille fur eſt; ſicut ille qui furavit, ita componat ſicut lex habet.

XV. *De compoſitione à latrone accepta.*

I. Vt nemo de probato furto compoſitionem à latrone auſus ſit accipere, niſi ante judicem ſuum judicetur.

II. Si autem præſumpſerit hoc facere, & celaverit judici ſuo, tunc latronis culpæ ſubjacebit.

XVI. *Vt ſacramenta non citò fiant.*

V. 349. I. Vt ſacramenta non citò fiant. Iudex cauſam ſuam bene cognoſcat, & priùs veraciter inquirat, ut eum veritas latere non poſſit. Nec facilè ad ſacramenta veniatur.

II. Hoc autem volumus inter Bajuvarios in perpetuum cuſtodiri, ut cauſa inveſtigata, & veraciter inventa, apud judicem ſit judicata. Nulli liceat perjurare; ſed ſicut judicatum eſt, cogatur exſolvere.

III. In his verò cauſis ſacramenta præſtentur in quibus nullam probationem diſcuſſio judicantis invenerit.

XVII. *De falſa ſuggeſtione.*

V. 350. I. Si quis contra caput alterius falſa ſuggeſſerit, vel pro quacunque invidia de injuſta accuſatione commoverit, ipſe pœnam vel damnum quod alteri intulit excipiat.

II. Neminem damnes antequam inquiras veritatem. Scriptum eſt: *Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* 1. Theſſal. 5.

XVIII. *De accuſatione ſervi alterius.*

I. Si quis ſervum alienum injuſtè accuſaverit, & innocens tormenta pertulerit, pro eo quòd innocentem in tormenta tradidit, domino ſimile mancipium reddere non moretur. V. 351.

II. Si verò innocens in tormento mortuus fuerit, duos ſervos ejuſdem meriti ſine dilatione reſtituat.

III. Si non habuerit ſervum aut unde componat, ipſe ſubjaceat ſervituti qui innocentem fecit occidi.

TITVLVS IX.

De incendio domorum & earum compoſitione.

I. *De immiſſione ignis per noctem.*

I. Si quis ſuper aliquem in nocte ignem impoſuerit, & incenderit liberi vel ſervi domum, in primis ſecundùm qualitatem perſonæ omnia ædificia componat atque reſtituat, & quicquid ibi arſerit reſtituat unaquæque ſupellectilia. V. 351.

II. Et quanti liberi nudi de ipſo incendio evaſerint, unumquemque cum ſua hrevuavunti componat.

III. De feminis verò dupliciter.

IV. Et tunc domus culmen cum quadraginta ſolidis componat.

II. *De ſcuria liberi.*

I. De ſcuria verò liberi, ſi concluſa parietibus & peſſulis cum clave munita fuerit, cum duodecim ſolidis culmen componat.

II. Si autem ſepta non fuerit, ſed talis quod Bajuvarij ſcof dicunt, abſque parietibus, cum ſex ſolidis componat.

III. De illo granario, quod parch appellant, cum tribus ſolidis componat.

IV. De mita verò, ſi illam detegerit vel incenderit, cum tribus ſolidis componat.

V. De minore verò, quod ſcopar appellant, cum ſolido uno componat, & univerſa comparilia reſtituat.

III. *De culminum ejectione minorum ædificiorum.*

Si quis deſertaverit, aut culmen ejecerit, quod ſæpe contingit, aut incendio tradiderit uniuſcujuſque, quod firſtfalli dicunt, quæ per ſe conſtructa ſunt, id eſt, balneariam, piſtoriam, coquinam, vel cetera hujuſmodi, cum tribus ſolidis componat. & reſtituat diſſipata vel incenſa.

IV. *De igne immiſſo & extincto.*

I. Si autem ignem poſuerit in domo, ita

ut flamma eructuet, & non perarſerit, & à familiis liberata fuerit, unumquemque de liberis cum ſua hrevuavvunti componat, eò quòd illos, inunvvan quod dicunt, in deſperationem vitæ fecerit.

II. Et non componat ampliùs niſi tantum quantum ignis conſumpſerit.

III. Ducalis verò diſciplina integra permaneat.

IV. Et ſi negare voluerit de iſtis, cum campione ſe defendat, aut cum duodecim ſacramentalibus juret.

V. De ſervorum verò firſtfalli uniuſcujuſque, ut manum reciſam componat.

V. *De diſſipatione domus.*

Modò quia de domorum incenſione ſermo perfinitur, cenſemus incongruum non eſſe ut de diſſipatione domus ædificiorúmque compoſitione ediſſeramus.

VI. *De culmine.*

I. Si quis relicti vel qualibet cauſæ præſumptione vel inimicitia necnon & incuria aut certè hebetatione liberi culmen ejecerit, domino domus quadraginta ſolidos componat.

II. Si eam columnam à qua culmen ſuſtentatur, quam firſtſul vocant, cum duodecim ſolidis componat.

III. Si interioris ædificij illam columnam ejecerit quam vvinchilſul vocant, ſex ſolidos componat.

IV. Ceteræ verò hujus ordinis componantur cum tribus ſolidis.

V. Exterioris verò ordinis columnam angularem cum tribus ſolidis componat.

VI. Illas alias columnas hujus ordinis ſingulas cum ſingulis ſolidis componat.

VII. *De trabibus.*

Trabes verò ſinguli cum tribus ſolidis componantur.

VIII. *De ſpangis quæ parietes continent.*

Exteriores verò, quas ſpangas vocamus, eò quòd ordinem continent parietum, cum tribus ſolidis componat.

IX. *De ceteris ædificij ſumptibus.*

I. Cetera verò, id eſt, aſſeres, laterculi, axes, vel quicquid in ædificio conſtruitur, ſingula cum ſingulis componantur.

II. Et ſi una perſona hæc omnia commiſerit in alterius ædificio, ampliùs non cogatur ſolvere quàm culminis dejectionem, vel ea quæ majora hujus commiſerint criminis. minora hujus perſonæ non ſequuntur, niſi tantùm reſtituendi ſecundùm legem.

X. *De curtis diſſipatione.* LEX BAIVVARIORVM.

Si curtem diſſipaverit aut inruperit liber liberi, cum tribus ſolidis componat, & reſtituat damnum.

XI. *De ſepe rupta.*

I. Si illam ſepem erupent vel diſſipaverit quam ezziſezun vocant, cum uno ſolido componat & reſtitutione.

II. Superiorem verò virgam, quam etarchartea vocamus, quæ ſepis continet firmitatem, ſi eam injuſtè reciderit, ſimili modo cum ſolido componat, eò qoòd minimè tunc ſepis vitiata animalis ſuſtinet impetum.

XII. *De ſignis ob defenſionem poſitis.*

Qui autem ſignum quod propter defenſionem ponitur, aut injuſtum iter excludendum, vel paſcendum, vel campum defendendum, vel applicandum ſecundùm morem antiquum, quod ſignum vviffam vocamus, abſtulent vel injuſtè reciderit, cum uno ſolido componat.

XIII. *De via publica.*

Si quis viam publicam, ubi Dux egreditur, vel viam æqualem alicujus clauſerit contra legem, cum duodecim ſolidis componat, & illam ſepem tollat. Et ſi negare voluerit, cum dodecim ſacramentalibus juret. V. 353.

XIV. *De via convicinali.*

De via convicinali vel paſtorali, qui eam alicui contra legem clauſerit, cum ſex ſolidis componat & aperiat, vel cum ſex ſacramentalibus juret. V. 354.

XV. *De ſemita.*

De ſemita convicinali, ſi quis eam clauſerit, cum tribus ſolidis componat, aut cum uno ſacramentali juret. *Ibidem.*

XVI. *De fonte.*

I. Si fontem quacunque immunditia coinquinaverit vel maculaverit, emundet eum priùs, ot nulla ſit ſuſpicio coinquinationis, & cum ſex ſolidis componat. V. 355.

II. Si autem plurimorum in vicinio puteus fuerit, compoſitione inter ſe multentur.

III. Ille verò puteum in priſtinum reſtituat gradum.

TITVLVS X.

De violentia.

I. *De curte.*

SI quis in curtem alterius per vim contra legem intraverit, cum tribus ſolidis componat.

LEX BAIVVARIORUM.

II. *De domo.*

I. Si autem in domum per violentiam intraverit, & ibi ſuum nihil invenerit, cum ſex ſolidis componat.

II. Nemo enim ingrediatur alienam domum per violentiam; quia hoc ſcandalum generat.

III. Et poſtquam intraverit, & ſe cognoverit reum, injuſtè quòd intraſſet, det vvadium domino domus. Et ſi ille defuerit, mittat ipſum vvadium ſupra liminare, & non cogatur ampliùs ſolvere quàm tres ſolidos.

TITULUS XI.

De terminis ruptis.

I. *De limitibus.*

I. Si quis limites complantaverit, aut terminos fixos fuerit auſus evellere, ſi ingenuus eſt, per ſingula ſigna vel notas vicenos ſex ſolidos componat.

II. Si ſervus eſt, per ſingula ſigna vel notas vicina flagella ſuſcipiat.

II. *De limitibus caſu motis.*

Si quis dum arat, vel plantat vineam, terminos caſu non voluntate evellerit, vicinis præſentibus reſtituat terminum, & nullum damnum patiatur.

III. *De contentione terminorum.*

I. Quorienſcunque de terminis fuerit orta contentio, ſigna quæ antiquitus conſtituta ſunt oportet inquirere, id eſt, aggerem terræ, quem propter fines fundorum antiquitus apparuerit fuiſſe ingeſtum, lapides etiam quos propter indicium terminorum notis evidentibus ſculptos vel conſtiterit eſſe defixos.

II. Si hæc ſigna defuerint, tunc in arboribus notas, quas decoreas vocant, convenit obſervare, ſed illas quæ antiquitus probantur inciſæ.

III. Quòd ſi intra terminos alienos per abſentiam aut per ignorantiam domini partem aliquam forte poſſederit, ſtatim eam, cùm antiqui & evidentes ab inſpectoribus fines agnoſcuntur, amittat domino reformandam, nec contra ſigna evidentia ullum longæ poſſeſſionis tempus opponat.

IV. Niſi ſi comparavit ab aliquo, tunc venditorem oſtendat, & ſecundùm legem definiant.

IV. *De novo termino prohibendo.*

I. Nemo novum terminum ſine conſenſu partis alterius aut ſine inſpectore conſtituat.

II. Quòd ſi fortè liber hoc fecerit, damnum pervaſionis excipiat, quod legibus continetur, id eſt, ſex ſolidos.

III. Si verò ſervus hoc admiſerit domino neſciente, ducenta flagella publicè extenſus accipiat; & nullum ex hoc præjudicium domino comparetur.

V. *De ſignis non evidentibus.*

Quoriens de commarchanis contentio naſcitur, ubi evidentia ſigna non apparent in arboribus aut in montibus nec in fluminibus, & iſte dicit, *Hucuſque anteceſſores mei tenuerunt, & in alodem mihi reliquerunt*, & oſtendit ſecundùm proprium arbitrium locum; alter verò nihilominus in iſtius partem ingreditur, alium oſtendit locum, ſecundùm prioris verba ſuum & ſuorum anteceſſorum ſemper finiſſe uſque in præſens aſſerit. Et ſi alia probatio nuſquam inveniri dinoſcitur, nec utriuſque invaſionem compenſare voluerint, tunc ſpondeant invicem vvehadinc quod dicimus, & in campiones non ſortiantur, ſed cui Deus fortiorem dederit & victoriam, ad ipſius partem deſignata pars, ut quærit, pertineat.

VI. *De jacentibus columnis.*

I. Si quis, priuſquam finita fuerit contentio, per fortiam ædificia elevare voluerit, & è contrario ille alter jacentibus columnis contradixerit, & inde teſtem habuerit, & is propter contumaciam legi obtemperare noluerit, ſed ſuam perfecerit domum, & cetera ædificia ſepis concluſione firmaverit, tunc dicat, *Emunda territorium meum uſque ad legis perfinitionem*, & ille è contrario in ſuum dicit poſuiſſe & emundare minimè debere, iſte verò dicit, *Ego teſtem habeo quòd tibi jacentibus columnis contradixi*, tunc teſtes jurantes teſtimonium præferant, & cum campionibus determinetur ſententia.

II. In ceteris hujuſmodi ædificiis & horum concluſionibus nullatenus teſtificatio conſiſtat; ſed is qui ædificavit, cum ſua lege defendat. Si autem curtis adhuc cinctus non fuerit, ille qui defendere voluerit, jactet ſecurem ſaiga valentem contra meridiem, orientem, atque occidentem: à ſeptentrione verò ut umbra pertingit, ampliùs non ponat ſepem niſi determinata fuerit contentio.

VII. *De materiis non elevatis.*

I. Si aliquis alicujus materiamen in ſilva aut propter inimicitias vel invidiam truncaverit, vel læſerit, cum alio ſimili reſtituat, & cum ſolido uno componat.

II. Et ſi ea ſibi in uſum miſerit, niſi per convenientiam non poteſt, debet ei in mallo placare ad reſtituendum, & cum ſolido, dum ipſam habet, componat.

TITVLVS XII.

De pignoribus.

I. *Vt nemini liceat pignorare.*

I. PIgnorare nemini liceat niſi per juſſionem judicis.

II. Si fortè eſt aliquis homo tam durus vel inobediens aut contumax, rebellis juſtitiæ, qui non vult rectè reſpondere, non vult juſtitiam facere, ille eſt contemptor legis, talis diſtringatur à judice.

II. *De eo qui non vult juſtitiam facere.*

I. Si quis liber alicui libero, qui eum mallat de qualicunque re, dedignabitur juſtitiam facere, ille qui quærit cauſam ſuam, habeat ibi teſtes duos vel tres, qui audiant & videant qualiter ille reſpondeat, ut poſſint ante judices teſtes eſſe. Tunc judex jubeat eum in præſenti venire, & judicet ei, & componat duodecim ſolidos, quia non dignabatur juſtitiam facere ei cui debuit.

II. Sic omnis qui non dignabitur juſtitiam facere ei cui debuit, de qua re appellatus fuerit, pro fatigatione quam facit ei qui eum appellat, componat duodecim ſolidos, & poſtea reſpondeat ſecundùm legem, & faciat juſtitiam ſicut lex habet, Duci verò quadraginta ſolidos.

III. *Si contra legem pignoraverit.*

I. Si quis aliquem contra legem pignoraverit ſine juſſione Ducis, pignus ſine læſione reddat, & aliud ſimile addat. Duci verò pro fredo quadraginta ſolidos ſolvat.

II. Et ſi læſerit illud pignus, componat quantum æſtimaverit qui cauſas judicat.

III. Talis enim præſumptio non debet fieri, quia hoc ſcandalum generat.

IV. Et pro omni pignore, quod contra legem tulerit, ſemper cum ſex ſolidis componat.

V. Si pignus illud minùs valet quàm ſex ſolidos, tunc pignus reddat, & cum ſex ſolidis componat.

VI. Si autem pignus quod tulit plus valet quàm ſex ſolidos, ipſum inlæſum reddat, & ſimile aliud addat, Duci verò pro fredo quadraginta ſolidos.

IV. *Si porcos in pignus tulerit.*

I. Si quis contra legem porcos in pignus tulerit, unumquemque cum duodecim ſaigis componat.

II. Illam ductricem cum tremiſſe componat.

V. *Si oves tulerit in pignus.*

I. Si quis oves in pignus contra legem tulerit, taceat de cauſa pro qua pignus tulit, & cum ſolido componat.

II. Niſi fortè ille homo alias res non habet, per quas poſſit pignus tollere, ſi niſi ipſas oves nihil aliud habet, non erit culpabilis; quia neceſſitas hoc compellit facere.

VI. *Si meſſem vel prata araverit.*

Si quis meſſem vel pratum alterius araverit uſque ad tres ſulces in longitudine jugeris, vel in tranſverſa ſex ſulces, cum tribus ſolidis componat. Aut ſi negare voluerit, juret cum ſacramentali uno.

VII. *Si meſſem maturam furaverit.*

I. Si quis meſſem jam maturam in agro furaverit, cum ſex ſolidis componat.

II. Et ſi negare voluerit, cum ſex ſacramentalibus juret ſecundùm legem ſuam.

VIII. *Si alterius initiaverit meſſem.*

Si quis meſſes alterius initiaverit maleficis artibus, & inventus fuerit, cum duodecim ſolidis componat, quod aranſcarti dicunt, & familiam ejus & omnem ſubſtantiam ejus vel pecora ejus habeat in cura uſque ad annum. Et ſi aliquid perdiderit homo ille de rebus ſuis in illo anno, ille reddat. Et ſi negare voluerit, cum duodecim ſacramentalibus juret, aut cum campione cincto defendat ſe, hoc eſt, pugna duorum.

IX. *Si ſervum ad fugiendum ſuaſerit.*

I. Si quis ſervum alienum ad fugiendum ſuaſerit, & foras terminum eum duxerit, hoc eſt, foras marcham, cum duodecim ſolidis componat, & ipſum reducat.

II. Et ſi negare voluerit, cum duodecim ſacramentalibus juret, aut cum campionibus ſuam quærat juſtitiam.

III. Si ancilla eſt, cum viginti quatuor ſolidis componat, & ipſam reddat.

TITVLVS XIII.

De vitiatis animalibus & eorum compoſitione.

I. *De animalibus vitiatis.*

QUi ſepi damnum inferunt, & hujus vitij adſueſcunt, ſi ſe in ſtipitem maculaverint introeundo vel exeundo, & ibi mortui fuerint, ſi ſepes legitimè fuerit exaltata, id eſt, mediocri ſtatura virili uſque ad mammas, nihil cogatur ſolvere dominus ſepis.

Lex Baiuvariorum.

II. *Qui ea in ſepem compulerit.*

Si altera perſona ipſum animal per vim ſallire compellerit, ſolvat animal, quia injuſtè eum in periculum mortis ejecit.

III. *Si dominus ſepis hoc fecerit.*

Si ipſe dominus ſepis ſimili modo ex ſua clauſura cum canibus vel ceteris flagellis ejecerit, cum ſimili componat.

IV. *Statim ſi mortua non fuerit.*

Si autem ſtatim mortuum non fuerit, ſed vulneratum evaſerit ad domum domini ſui, & dominus animalis hoc cognoverit, & dicit ad illum reum qui ipſum animal compellebat in mortem, *Recipe animal quod læſiſti.* quod nos avurſum vocamus.

V. *Si confeſſus eſt, recipiat eum.*

Si autem confeſſus eſt, recipiat, donec ſanetur, & aliud interim ad operationem reſtituat, quale illud fuerat quod læſit.

VI. *De reſtituendis animalibus.*

I. Si verò mortuum fuerit, quod in locum poſuit teneat poſſeſſor animalis læſi.

II. Iſte verò cadaver quod ſanare nequiverat ad ſuum teneat uſum.

VII. *Si læſum recipere noluerit.*

Si autem læſum animal, qui id lædere ſe compellebat, recipere noluerit, dominus animalis cadaver ſibi ſumat in uſum, & ille alius nihilominus ex integro cogatur exſolvere.

VIII. *Si oculum alterius animalis excuſſerit.*

V. 366. Si quis alicujus caballo aut bovi vel cuilibet quadrupedi unum oculum excuſſerit, adpretiet illud pecus quod valet, & tertiam partem componat.

IX. *Si bovis cornu.*

I. Si quis bovi alterius cornu à capite excuſſerit, cum tremiſſe componat.

II. Si cornu exilierit, & os remanſerit, duas ſaigas donet.

III. Si vaccæ excuſſerit, duas ſaigas componat.

X. *Si caudam amputaverit.*

I. Si caudam amputaverit, vel aurem, ſi equus eſt quem marach dicimus, cum ſolido componat.

II. Si mediocris fuerit, quod vvlz vocant, cum medio ſolido componat.

III. Et ſi deterior fuerit, quod angargnago dicimus, qui in hoſte utilis non eſt, cum tremiſſe componat.

IV. Similiter qui alterius bovi caudam amputaverit vel aurem, cum tremiſſe componat.

V. Si vaccam alterius hujuſmodi læſerit, cum duabus ſaigis componat.

XI. *De injuſtè uſis animalibus.*

I. Et ſi unum eorum contra legem minaverit, quod ſivezcholi dicimus, pari ſententiæ ſubjaceat.

II. Si quis autem contumaciter alterius jumento propter diſpectionem domini ſui vel quacunque inimicitia hoc injuſtè perpetraverit, hæc univerſa in componendo duplentur.

XII. *Vt minimè præſumat animal alienum occidere.*

I. Vt nemo præſumat alienum animal occidere, neque porcum, quamvis in damno eum invenerit; ſed recludat eum donec domino ejus oſtendat damnum, & aliqui de vicinis eorum videant hoc, & deſignent locum qui læſus eſt. & alia quæ intacta ſunt, uſque ad maturitatem colligat cujus meſſis eſt, & quantum minùs invenerit in læſione illa, contra hæc æqualitatem integram ille reddat cujus animalia fuerunt & damnum fecerunt.

II. Ita & de vinea & de prato faciat ſicut æſtimatores arbitraverint, & componat.

TITVLVS XIV.

De commendatis & commodatis.

I. *De cuſtodia.*

I. Si quis caballum aut quodlibet animalium genus ad cuſtodiendum mercede placita commendaverit, ſi perierit, ejuſdem meriti ille qui commendata ſuſcepit exſolvat; ſi tamen mercedem fuerit pro cuſtodia conſecutus.

II. Quòd ſi etiam nulla placita mercede ſuſceperat, & mortuum eſſe probaverit, nec ille mercedem requirat, nec ab illo aliquid requiratur.

III. Tamen ratio eſt ut præbeat ſacramenta ille qui commendata ſuſceperat quòd non per ſuam culpam neque per neglegentiam mortua conſumpta ſint, & reddat corium.

IV. Eadem de commodatis forma ſervetur.

II. *Si aurum furaverit.*

Si cui aurum, vel argentum, vel ornamenta, vel quæcunque ſpecies fuerint commendatæ, ſive cuſtodiendæ traditæ ſint, ſive vendendæ, & in domo ipſius cum rebus ipſius forſitan fuerint incendio concrematæ, unà cum teſtibus qui commendata ſuſceperat præbeat ſacramenta nihil exinde ſuis profuiſſe compendiis, & nihil cogatur exſolvere; excepto auro & argento, quod ardere non potuit. V. 356.

III. *De*

III. *De incendio furatis.*

I. Si quis fortè, dum domum flamma conſumit, ſe quaſi auxilium adlaturus ingeſſerit, & aliquid fortè rapuerit, dominus domus diligenter inquirat; & ſi eum potuerit invenire, ille qui rapuerat, in quadruplum rapta reſtituat.

II. Et ſi de commendatis rebus apud direptorem aliquid fortè reperit, domino reſtituere mon moretur.

IV. *De commendatis furatis.*

V. 356. I. Si verò quæ commendata fuerant furto probantur ablata, ei qui commendata perdiderat ſpatium tribuatur donec furem ſuum inveſtigatione perquirat.

II. Et ſi eum invenerit, commendatori res proprias tantummodo reformare procuret.

III. Compoſitio verò furti ad eum qui habuit rem commendatam pertineat.

IV. Et ſi fur non fuerit intra ſtatutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino ſuſcipiente reddatur, damnum verò ex medio uterque ſuſtineat.

V. Et poſtmodum ſi dominus rerum apud eum cui commendaverat, quæcunque fuerint ſuppreſſa vel repreſſa repererit, cùm hæc ille priùs ſe dixerat perdidiſſe vel furto fuiſſe ſublata, ſicut à fure ea ab eo exigi legum ſtatuta præcipiunt, & compoſitionem cogatur implere.

V. *De re in contentione poſita.*

V. 357. Rem in contentione poſitam non liceat donare nec vendere.

VI. *De viduis.*

Viduæ, ſi poſt mortem mariti in viduitate permaneant, æqualem inter filios ſuos, id eſt, qualem unus ex filiis, uſufructuariam habeant portionem, uſque ad tempus vitæ ſuæ uſufructuario jure poſſideant.

VII. *De ſecundis nuptiis.*

I. Quòd ſi mater ad alias nuptias fortè tranſierit, ea die uſufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat conſecuta, filij inter reliquas res paternas, qui ex eo nati ſunt conjugio, vindicabunt.

II. Mater verò ſi habet proprias res, cum dote ſua, quam per legem habet, egrediatur.

III. Et ſi ibi filios nec filias generavit, poſt mortem ejus omnia quæ de filiis ſuis detulit, ad alios revertantur.

VIII. *De diviſione inter fratres.*

I. Ut fratres hereditatem patris æqualiter dividant; ut quamvis multas mulieres habuiſſet, & totæ liberæ fuiſſent de genealogia ſua, quamvis non æqualiter divites, unuſquiſque hereditatem matris ſuæ poſſideat, res autem paternas æqualiter dividant. Lex Baiuvariorum.

II. Si verò de ancilla habuerit filios, non accipiant portionem inter fratres, niſi tantum quantum ei per miſericordiam dare voluerint fratres eorum; quia in veteri lege ſcriptum eſt: *Non enim erit heres filius* Gal. 4. *ancillæ cum filio liberæ.* Tamen debent miſericordiam conſiderare, quia caro eorum eſt.

IX. *De eo qui ſine liberis moritur.*

I. De eo qui ſine filiis & filiabus mortuus eſt, mulier accipiat portionem ſuam, dum viduitatem cuſtodierit, id eſt, medietatem pecuniæ. Medietas autem ad propinquos mariti pertineat.

II. Si autem mulier mortua fuerit, aut alium maritum tulit, tunc quod proprium habet de mariti rebus, quæ per legem ei debentur, accipiat. Ceteras res propinqui prioris mariti accipiant.

III. Si autem maritus, qui nec filios nec filias nec nepotes nec pronepotes nec ullum de propinquis habet, ſed in uxorem aut donatione aut teſtamento ſive partem ſive omnes contulerit facultates, & hæc deinceps in viduitate perſiſtit, & memoriam mariti cum pudicitia caſtitatis obſervat, omnia quæ à marito ei ſunt donata poſſideat, & ea in quem voluerit pro ſuo jure transfundat.

IV. Quòd ſi maritus & mulier ſine herede mortui fuerint, & nullus uſque ad ſeptimum gradum de propinquis & quibuſcunque parentibus invenitur, tunc illas res fiſcus adquirat.

TITULUS XV.

De venditionibus.

I. *Si quis res alienas vendiderit.*

I. Si quis vendiderit res alienas ſine voluntate domini ſui, aut ſervum, aut ancillam, aut qualemcunque rem, ipſam per legem reddat, & conſimilem aliam addat. V. 365.

II. Et ſi ipſam non poteſt invenire, duas conſimiles reddat.

II. *Si quis poſſeſſionem vendiderit.*

I. Si quis vendiderit poſſeſſionem ſuam alicui, terram cultam, non cultam, prata, vel ſilvas, poſt acceptum pretium aut per chartam aut per teſtes comprobetur firma emptio, ille teſtis per aurem debet eſſe tractus, quia ſic habet lex veſtra.

LEX BAIVVARIORUM. Duo vel tres vel ampliùs debent eſſe teſtes.

II. Si venditio fuit violenter extorta, id eſt, aut metu mortis, aut per cuſtodiam, nulla ratione firma ſit.

III. *Si à ſervo alieno comparaverit.*

V. 306. I. Si quis à ſervo alieno aliquid comparaverit neſciente domino ſuo, ſi dominus firmam eſſe noluerit emptionem, reddatur pretium emptori, & emptio nihil habeat firmitatis.

II. Si ipſum non habet, conſimile reddat.

IV. *De contentione venditæ rei.*

I. Quotiens de vendita re contentio commovetur, ſi alienam fuiſſe conſtiterit, nullus ſine domini præjudicio comparet.

II. Et domino is qui aliena vendere præſumpſit, duplum cogatur exſolvere, nihilominus emptori, qui accepit, pretium redditurus.

III. Et quicquid ad comparatæ rei profectum ſtudio ſuæ utilitatis emptor adjecerit, à locorum judicibus æſtimetur, & ei qui laboraſſe cognoſcitur, à venditore juris alieni ſatisfactio juſta reddatur.

V. *Si ingenuum hominem vendiderit.*

I. Si quis ingenuum vendiderit, cùm ille ſuam probaverit libertatem, is qui eum vendidit, reducat eum in locum ſuum, & reſtituat ei libertatem ſicut priùs habuit, & componat ei quadraginta ſolidos; excepto quod emptori in duplum pretium, quod accepit, cogatur exſolvere.

II. Similis ratio dupliciter de feminis ſervetur.

III. Et ſi eum vel illam foris provincia vendiderit, & iterum reducere non potuerit, tunc cum vveregildo componat, hoc eſt, centum ſexaginta ſolidos ſolvat parentibus.

VI. *Si ſervum proprium vendiderit.*

V. 358. Si quis ſervum ſuum vendiderit, forſitan ejus neſciens facultates quas habebat, dominus ejus poteſtatem habeat, qui eum vendidit, requirendi res ejus ubicunque invenire potuerit.

VII. *Si ſervus de ſuo fuerit redemptus.*

V. 359. Si quis ſervus de peculio ſuo fuerit redemptus, & hoc dominus ejus fortè neſcierit, de domini poteſtate non exeat; quia non pretium, ſed res ſervi ſui, dum ignorat, accepit.

VIII. *De commutatione.*

VI. 152. 417. Commutatio, hoc eſt, quod cambias, talem qualem emptio habeat firmitatem.

IX. *De venditionis forma.*

I. Venditionis hæc forma ſervetur ut ſeu V. 362.
res ſeu mancipium vel quodlibet genus animalium venditur, nemo propterea firmitatem venditionis inrumpat quòd dicat ſe vili pretio vendidiſſe; ſed poſtquam factùm eſt negotium, non ſit mutatum.

II. Niſi fortè vitium invenerit quod ille venditor celavit, hoc eſt, in mancipio, aut in caballo, aut in qualicunque peculio, id eſt, aut cœcum, aut hernioſum, aut caducum, aut leproſum.

III. In animalibus autem ſunt vitia quæ aliquotiens celare poteſt venditor.

IV. Si autem venditor dixerit vitium, ſtet emptio. non poteſt mutari.

V. Si autem non dixerit, mutare poteſt in illa die, & in alia, & in tertia die.

VI. Et ſi plus de tribus noctibus habuerit, poſtea non poteſt mutare.

VII. Niſi fortè eum invenire non potuerit infra tres dies, tunc quando invenerit, recipiat qui vitiatum vendidit.

VIII. Aut ſi non vult recipere, juret cum ſacramentali uno: *quia vitium ibi nullum ſciebam in illa die quando negotium fecimus.* & ſtet factum.

X. *De arris.*

Qui arras dederit pro quacunque re, V. 363.
pretium cogatur implere quod placuit emptori. Et ſi non occurrerit ad diem conſtitutum, vel antea non rogaverit placitum ampliorem, & hoc neglexerit facere, tunc perdat arras, & pretium quod debuit impleat.

XI. *De firmitate.*

I. Si mancipium alicujus aliquis interciaverit, dicens, *Iſtud mancipium ego comprehendi extra terminum ubi Dux exercitum duxit, vel alibi Dux illum per debitam & juſtam culpam tulit, & mihi licenter tradidit.* Aut ſi aliqua ornamenta ſint, dicit: *Quòd mancipia mea ex propria mea materia laboraverunt & fecerunt*, aut fabri hujuſmodi ſi fuerint, *propterea tradidi & firmabo.* Si hæc defuerint, in ſupradictis rebus nullatenus poteſt firmare. Si autem firmaverit, non poteſt ab eo cui firmavit, niſi ipſe voluerit, retrahere.

II. Si campio quæſitores vicerit, ſi firmare promiſerit emptori, id eſt, ſuviron, & non potuerit per hæc verba veraciter, ut ſuprà diximus, & conſtitutum ruperit, tunc pretium reddat, & talem terram aut ſpeciem, qualem ſe firmare pollicebatur, reſtituat ſine mora; eò quòd valde reprehenſibilis eſt qui res alterius dare præ-

ſumpſerit; quia aliquotiens exinde ſcandala naſcuntur.

III. Simili modo qui propria donaverit ut quibuſdam injuſtis machinamentis ſibi ſociaret quod nunquam tenuerat.

IV. Si mancipium fuerit, & dicit, *Pater meus reliquit mihi in hereditatem*, aut, *Ego in propria domo enutrivi illud, de propriis meis mancipiis natum*; ſimiliter de jumentis vel hujuſmodi, quæ fuerint, adſerere poteſt.

XII. *Ut per chartam venditio firmetur aut teſtes.*

Quicquid vendiderit homo, aut comparaverit qualemcunque rem, omnia ſint firmata aut per chartas aut per teſtes qui hoc probare poſſint, hoc eſt, de mancipiis, de terra, caſis vel ſilvis, ut poſtea non ſit contentio.

XIII. *De pactis vel placitis.*

VI. 149. 346. Pacta vel placita quæ per ſcripturam quamcunque facta ſunt, vel per teſtes denominatos tres vel ampliùs, dummodo in his dies & annus ſit evidenter expreſſus, immutare nulla ratione permittimus.

TITULUS XVI.

De teſtibus & eorum cauſis.

I. *De teſtibus, ſi ſuum voluerit vindicare.*

I. SI quis homo pratum vel agrum vel exartum alterius contra legem malo ordine invaſerit, & dicit ſuum eſſe, propter præſumptionem, cum ſex ſolidis componat, & exeat.

II. Si autem ſuum voluerit vindicare illum agrum aut pratum vel exartum, vel unde illa contentio eſt, taliter vindicet. Juret cum ſex ſacramentalibus, & dicat: *Ego tua opera priora non invaſi contra legem, nec cum ſex ſolidis componere debeo, nec exire, quia mea opera & labor prior hic eſt quàm tuus.* Tunc dicat ille qui quærit: *Ego habeo teſtes qui hoc ſciunt quòd labores de iſto campo ſemper ego tuli, nemine contradicente exartavi, mundavi, poſſedi uſque hodie, & pater meus reliquit mihi in poſſeſſione ſua.* Ille homo qui hoc teſtificare voluerit, commarchanus ejus debet eſſe, & debet habere ſex ſolidorum pecuniam & ſimilem agrum. Tunc ille teſtis juret taliter: *Quia ego hoc meis auribus audivi, & oculis meis vidi, quòd iſtius hominis priora opera fuerunt in iſto agro quàm tua, & labores fructuum ille tulit.* Poſt ſacramentum reddat agrum. Tunc ille defenſor, ſi ſperat quòd juſtitia de illo agro ſuo fuiſſet, & hoc in præſenti populo fiat, ne per invidiam aliquis pereat, dicat ad illum teſtem: *Mendacium juraſti contra me. Sponde mihi pugnam duorum, & manifeſtet Deus ſi mendacium an veritatem juraſti contra me; & componere debes cum duodecim ſolidis, & illam terram reddere quam mendaciter abſtuliſti.* Si vicerit ille qui quærit, componat cum duodecim ſolidis, & illam terram reddat. Et ſi illam terram non potuerit donare, donet aliam in proximo quantum jactus eſt de ſecuri ſaiga valente. Et ſi in proximo non habet, nec comparare poteſt, juret ſecundùm pretium agri ut ipſum agrum cum pretio valente nec cum duplo nec cum triplo conquirere potuiſſet, donet ubi habet; & ipſum agrum quem donaverit, juret quod talis ſit qualis ſuus fuerat. Lex Baiuvariorum.

II. *Si teſtem habuerit per aurem tractum.*

Si quis teſtem habuerit per aurem tractum de qualibet cauſa finita ratione, & hoc confirmarit per teſtes, poſthæc non debet repetere nec inquietare illum à quo finivit rationem ſuam. Et ſi voluerit, tunc per teſtes defendat ſe, ille teſtis teſtificet ſicut ſcit unde ad teſtem per aurem tractus fuit, & hoc per ſacramentum confirmet. Non debet teſtem veritatis repellere cauſaticus ejus. Niſi fortè aliquis teſtem mendacem habere voluerit, poteſt illum cum lege repellere cum pugna duorum & dicere: *Non tibi traxi teſtem de iſta cauſa, neque conſentio.* Si autem teſtis per aurem tractus fuerit de compoſitione finienda, vel propter arras, qui donat quaſi pro pignore qualemcunque rem, uſque dum ſolvat debitum, & pignus recipiat, illum teſtem nemo repellat, nec poteſt, ſed conſentiat. Niſi ſuper mortuum hominem teſtare voluerit aliquam cauſam, illum poteſt contradicere cum duorum pugna & dicere: *Defendere hoc volo cum campione meo quod dicis, quia & tu mentiris, & tuus teſtis ſuper mortuum meum.*

III. *Si teſtis victus fuerit.*

Et ſi ille victus fuerit qui negare teſtem voluit ſuper mortuum ſuum, tunc ampliùs pugna duorum non veniat, quia ad teſtificationem per vim illum mortuum adquiſivit; ſed cum ſacramento, ut lex eſt, teſtificetur, & teſtificatio firma permaneat.

IV. *De diſcordia judicum.*

Sed hic diſcordant noſtri judices de pacto, quòd ipſe qui teſtem adducit jurare debeat quòd mendacem teſtem non proferat, nec de illius teſtificatione ſacramenti ſe abſtinere debeat.

LEX BAIVVARIORVM.

V. *Si plures fuerint teſtes.*

Et ſi plurimi teſtes fuerint, & ad unum conventum venerint, ſortiantur illi teſtes inter ſe, & cui ſors exierit, juret ille taliter & dicat: *Ad teſtem ſortitus ſum, & ad teſtem me facere volo.* Adprehendat manum proximi ſui, & dicat: *Si illum Deus adjuvet & illum cujus manum teneo quòd ego ad teſtem illum inter vos per aurem tractus fui de iſta cauſa ad veritatem dicendam.* Tunc ſolus juret cum ſua manu. Poſtea dboet arma ſua ad ſacrandum, & per ea juret ipſum verbum cum uno ſacramentali. Et ſi mendaciter jurat, componat illi cujus cauſam abſtulit cum duodecim ſolidis, & ipſam cauſam reſtituat, aut defendat ſe cum campiooe ſuo, ſi rectè juravit, hoc eſt, pugna duorum.

TITVLVS XVII.

De campionibus & cauſis quæ ad eos pertinent.

I. *Si unus ab altero fuerit interfectus.*

I. SI unus ex his ab altero interfectus fuerit, quamvis nobilis ſit perſona, oon componatur amplius quàm duodecim ſolidis; & ab eo componatur qui illum injuſtè invitavit.

II. Si ſervus fuerit per domini ſui conſenſum, pari modo ratio ſubjacebit. Sin autem, cum viginti ſolidis componat.

II. *De his qui propriam alodem vendiderunt.*

De his qui propriam alodem vendunt vel quaſcunque res, & ab emptore alter abſtrahere voluerit & ſibi ſociare in patrimonium, tunc dicat emptor ad venditorem: *Terram*, aut quæcunque fuerit res, *abſtrahere mihi vult vicinus meus*, aut quis fuerit. Et iſte reſpondet: *Ego quod tibi donavi, cum lege integra & verbis teſtificatione firmare volo.* ſuper ſeptēm noctes fiat conſtitutum. Si dicit, cum utriſque utræque partes cooveniunt: *Cur invadere conaris territorium quod ego juſtè jure hereditatis donavi.* Ille alius contrà: *Cur meum donare debuiſti, quod anteceſſores mei antea tenuerunt?* Iſte verò dicit: *Non ita, ſed mei anteceſſores tenuerunt, & mihi in alodem reliquerunt, & veſtita eſt illius manus cui tradidi, & firmare volo cum lege.* Si ſtatim voluerit, liberam habeat poteſtatem. Sin autem, poſtea ſuper tres dies aut quinque aut certè ſeptem ea ratione firmet. Per quatuor angulos campi, aut deſignatis terminis, per hæc verba tollat de ipſa terra, vel aratrum circumducat, vel de herbis, aut ramis, ſilva ſi fuerit: *Ego tibi tradidi, & legitimè firmabo per ternas vices.* Dicat hæc verba, & cum dextera manu tradat; cum ſiniſtra verò porrigat vvadium huic qui de terra ipſa eum mallat, per hæc verba: *Ecce vvadium tibi do quòd terram tuam alteri non do, legem faciendo.* Tunc ille alter ſuſcipiat vvadium, & donet illum viceſſoribus iſtius ad legem faciendam. Si cauſa fuerit inter illos pugnæ, dicat ille qui vvadium ſuſcepit: *Injuſtè territorium meum alteri firmaſti*, id eſt, faſvvirotos. *Ipſum mihi debes reddere, & cum duodecim ſolidis componere.* Tunc ſpondeant pugnam duorum, & ad Dei pertineat judicium. Sin autem, cum ſacramento ſe defendat, id eſt, cum duodecim, quòd ſuam terram injuſtè non firmaret alteri, nec ſuæ ditioni reſtituere deberet, nec cum duodecim ſolidis componere.

TITVLVS XVIII.

De mortuis & eorum cauſis.

I. *Si mortuum ex monumento ejecerit.*

SI quis mortuum liberum de monumento effodierit, cum quadraginta ſolidis compooat parentibus, & ipſum quod ibi tulit furtivum componat.

II. *Si in flumine projecerit.*

I. Si quis liberum occiderit furtivo modo, & in flumen ejecerit, vel in talem locum ut cadaver redire non quiverit, quod Bajuvarij murdridam dicunt, in primis cum quadraginta ſolidis componat, eò quòd funus ad dignas obſequias reddere non valet. Poſtea verò cum ſuo vveregildo componat.

II. Et ſi ipſum cadaver à fluminis alveo ad ripam projectum fuerit, & à quolibet ioventum, qui iterum cadaver de ripa impinxerit, & exinde probatus fuerit, cum duodecim ſolidis componat.

III. Si ſervus furtivo modo ſupradicto more occiſus fuerit, & ita abſconſus, quod gamurdrit dicunt, oovuplum componat, id eſt, centum octuaginta ſolidos.

III. *De veſtitu mortuorum.*

I. De veſtitu utrorumque, quod vvalaraupa dicimus, ſi ipſe abſtulerit qui hos interfecit, dupliciter componat.

II. Si alter, & non ipſe reus, omnia furtivo more componat.

IV. *Si vulneraverit mortuum.*

Et ſi, ut ſæpe contingit, aquilæ vel ceteræ aves cadaver repererint, & ſuper ad lacerandum conſederint, & aliquis ſagit-

tam ejecerit, & cadaver vulneraverit, & repertum fuerit, cum duodecim ſolidis componat.

V. *Si cadaver læſerit.*

Simili modo quicunque cadaver hominis læſerit, quem alter interfecit, ſi caput amputaverit, ſi manum præciderit, ſi pedes, ſi aurem, ſi tantum quod profuſionem ſanguinis reputamus, de mortuo tam minima quàm maxima plaga, ſemper cum duodecim ſolidis componat.

V I. *Si humaverit mortuum.*

V. 361. I. Et ſi à quolibet mortuus fuerit repertus, & eum humanitatis cauſa humaverit, ut neque à porcis inquinetur, nec à beſtiis ſeu canibus laceretur, liber ſit an ſervus, & poſtea repertum fuerit, ille qui eum humaverit, ſi requirere voluerit, parentes illius ſolvant ei ſolidum unum, aut dominus ſervi, ſi ſervus fuit. Sin autem, à domino recipiat mercedem, quia ſcriptum eſt: *Mortuos ſepelire.*

I I. Quia aliquotiens conſpicimus, cùm cadaver humo immiſſum fuerit, & lignum inſuper poſitum, cunctis adſtantibus, ut requiratur dominus cadaveris ut primus terram ſuperiniciat, & ſi liber, ſimiliter filium aut fratrem, ne rei ſint ceteri humatores. quod omne à falſis judicibus fuerat æſtimatum, non in veræ legis veritate repertum.

V I I. *De navibus.*

I. Si quis navem alterius tulerit de loco ſuo, ipſam inlæſam reddat ant ſimilem.

I I. Et ſi eam foris aqua traxerit & abſconderit, & negaverit interrogatus, furtivum componat.

T I T V L V S . X I X.

De canibus & eorum compoſitione.

I. SI quis canem ſeucem, quem leitihunt vocant, furaverit, aut ſimilem ant ipſum reddat, & cum ſex ſolidis componat. Et ſi negare voluerit, cum tribus ſacramentalibus juret ſecundùm legem ſuam.

I I. Si autem ſeucem doctum, quem triphunt vocant, furaverit, cum tribus ſolidis componat, aut cum uno ſacramentali juret.

I I I. Si autem ſeucem qui in ligamine veſtigium tenet, quem ſpurihunt dicunt, furaverit, cum ſex ſolidis componat, & ſimilem aut ipſum reddat.

I V. De eo cane quem bibarhunt vocant, qui ſub terra venatur, qui occiderit, alium ſimilem reddat, & cum ſex ſolidis componat. LEX BAIVVARIORVM.

V. De canibus veltricibus, qui unum occiderit qui leporem non perſequitur, ſed ſua velocitate comprehendit, cum ſimile & tribus ſolidis componat.

V I. De eo cane qui dicitur hapihuhunt, pari ſententiæ ſubjaceat.

V I I. De his canibus qui urſos vel bubalos, id eſt, majores feras, quod ſuvarzuvild dicimus, perſequuntur, ſi de his occiderit, cum ſimile & ſex ſolidis componat.

V I I I. Qui verò paſtoralem, qui lupum mordet, occiderit, cum tribus ſolidis componat.

I X. Si autem canem qui curtem domini ſui defendit, quem hovauvarth dicunt, occiderit poſt occaſum ſolis in nocte, cum tribus ſolidis componat, quia furtivum eſt. Si verò ante ſolis occaſum hoc fecerit, ſimilem reddat, & cum uno ſolido componat.

X. Si antem canis per veſtimentum aut per membrum hominem tenuerit, & de manu eum percuſſerit ut moriatur, ſimilem reddat, & amplìus non requiratur. Et dominus canis quod canis fecit componat medietatem ac ſi ipſe feciſſet. Si hoc noluerit, canem non requirat.

T I T V L V S X X.

De accipitribus vel avibus.

I. SI quis accipitrem occiderit, quem chranohari dicunt, cum ſex ſolidis & ſimile componat, & cum uno ſacramentali juret ut ad volare & capere ſimilis ſit.

I I. De eo qui dicitur ganshapuch, qui anſeres capit, cum tribus ſolidis componat, & ſimilem reddat.

I I I. Illum quem anothapuch dicimus, cum ſolido & ſimili componat.

I V. De ſparvariis verò pari ſententiæ ſubjaceat cum ſolido & ſimile reſtituendi, & cum ſacramento ut tales ſint quales interfectione damnavit.

V. Si vero furto ablati fuerint, per omnia furtivum cogantur ſolvere ut lex compellit.

V I. De his quidem avibus quæ de ſilvaticis per documenta humana domeſticantur induſtria, & per curtes nobilium manſueſcunt volitare atque cantare, cum ſolido uno & ſimile componat, atque inſuper ad ſacramentum.

LEX BAIVVARIORVM.

TITVLVS XXI.

De pomariis & nemoribus atque apibus & eorum compoſitione.

I. SI quis alienum pomarium effodierit per invidiam, vel exciderit arbores fructiferas, ubi duodecim ſive ampliùs fuerint, in primis quadraginta ſolidos componat, viginti cujus pomarium fuit, & alios viginti in publicum, quia contra legem fecit. Et alias arbores ſimiles ibi plantet, & unamquamque arborem cum ſolido componat; & omni tempore pomorum ſolidos donet uſque dum illæ arbores fructum faciant quas ille plantavit.

II. Si quis aliena nemora præciderit, ſi portat eſcam, & rubus eſt, cum ſolido & ſimile componat.

III. Et ſi ampliùs uſque ad numerum ſex per ſingulos ſingulum reſtituat. Deinde arborum numeroſitatem reſtituere cogatur; & de his quæ nondum fructum portaverunt, cum tremiſſe & ſimile reſtituat.

IV. De fagis verò tremiſſem & ſimile reſtituendum cenſemus, uſque ad numerum ſex ſolidorum per ſingulas arbores, id eſt, decem & octo. Et ſi amplius damnum infert, non cogatur componere niſi numerum reſtituendi.

V. Si malum vel pirum vel cetera hujuſmodi, pari ſententia ut fagi perſeverent.

VI. Si verò de minutis ſilvis de luco vel quacunque kaheio vegetum reciderit, cum ſolido & ſimile componat, & deinceps uſque ad ſex ſolidos reſtitutionem & compoſitionem.

VII. Si amplior fuerit numerus vegitarum, non cogatur componere, niſi reſtituere cum ſimili & ſacramento. Si autem poſt compoſitionem & reſtitutionem damnum intraverit inferre in ipſius nemora cui compoſuit, nihil excludat componendi ſententiam, ſed ſuperioris obſervetur regula ſententiæ.

VIII. Si apes, id eſt, examen alicujus ex apili elapſum fuerit, & in alterius nemoris arborem intraverit, & ille conſecutus fuerit, tunc interpellat eum cujus arbor eſt, & cum fumo & percuſſionibus ternis de tranſverſa ſecure, ſi poteſt, ſuum eiciat examen, veruntamen ita ut arbor non lædatur. Et quod remanſerit, hujus ſit cujus arbor eſt.

IX. Si autem in capturis quæ ad capiendas apes ponuntur, id eſt, vaſculis apum, ſimili modo interpellat eum cujus vaſculum eſt, & ſtudeat ſuum eicere examen. Veruntamen vaſculum non aperietur nec lædetur. Si ligneum eſt, ternis vicibus lidat eum terris. Si ex corticibus aut ex ſurculis compoſitum fuerit, cum pugillo ternis vicibus percutiatur vaſculum, & non ampliùs. Et quos ejecerit ſua erunt, & quæ remanſerint, ipſius erunt cujus vaſculum eſt.

X. Si autem dominum arboris vel vaſculi non interpellaverit, & ſine illius conſcientia ejectum domino reſtituerit, & ille cujus vaſculum fuerat eum compellaverit ut ex ſuo opere vel arbore res tuliſſet, & ad reſtituendum compellaverit, quod untprut vocant; & ille alius ſi negare voluerit, & dicit ſuum conſecutum fuiſſe, tunc cum ſex ſacramentalibus juret quòd ex ſuo opere ipſum examen injuſtè non tuliſſet; nec illud ad judicium reſtituere deberet.

XI. Pari modo de avibus ſententia ſubjacet, ut nullus de alterius ſilva, quamvis priùs inveniat, aves tollere præſumat, niſi ejus commarchanus fuerit, quem calaſneo dicimus. Et qui aliter præſumpſerit, ſemper reſtitutionis ſacramentum juſtum putamus, quamvis minima ſit querela. Et ſi admittitur, cum ſex ſacramentalibus jurare lex compellit.

DE ISTIS SVFFICIT.

SEquebantur poſt iſta in editione Lindenbrogij leges quas Taſſilo Dux Bajuvariorum tulit anno DCCLXXII. *pridie Idus Octobris; quæ ab Henrico Caniſio & Marco Velſero editæ ſunt ex veterrimis membranis, ut ipſa Velſeri verba ponamus. Eas nos heic omiſſas volumus; quia cùm Taſſilo non fuerit Rex aut Princeps Francorum, leges ab eo latæ ad inſtitutum noſtrum pertinere non poſſunt.*

Poſt illam Taſſilonis conſtitutionem Lindenbrogius exhibet capitula octo quæ Domnus Karolus ſereniſſimus addere juſſit, itémque alia capitula numero quatuordecim, ad Bajuvarios præcipuè ſpectantia. Nos illa referemus ad annum DCCCVI. *quo Karolus Magnus imperij ſui diviſionem inſtituit inter Karolum, Ludovicum, & Pippinum filios ſuos.*

DAGOBERTI REGIS
PRÆCEPTUM DE EPISCOPALI DIGNITATE
Cadurcæ urbis conlata Deſiderio Theſaurario.

Dagobertus Rex Francorum Epiſcopis & Ducibus, cunctóque populo Galliarum finibus conſtituto. Condecet clementiæ principatus noſtri ſagaci indagatione proſequere & pervigili cura tractare ut electio vel diſpoſitio noſtra Dei in omnibus voluntati debeat concordare, & dum nobis regiones & regna in poteſtate ad regendum largiente Domino noſcuntur eſſe conlatæ, illis committantur privilegia dignitatum quos vita laudabilis & morum probitas vel generoſitatis nobilitas attollit. Et quoniam virum illuſtrem Deſiderium Theſaurarium noſtrum cognovimus religionis obſervantiam ab ipſo puentiæ ſuæ tempore in omnibus cuſtodire & ſub habitu ſeculari Chriſti militem gerere, ac mores angelicos & ſacerdotalem converſationem habere, ut non ſolùm in contiguis ſed etiam in longinquis fama bonitatis ejus evulgata crebreſcat, ideo credimus eum meritò ad ſacerdotium provehere quem, ſicut diximus, ornatis moribus videmus jugiter ad cæleſtem patriam anhelare. Et dum civium Abbatúmque Cadurcorum conſenſus hoc omnimodis expoſcit ut eum Epiſcopum habeant, & noſtra devotio ſimiliter conſentit, abſque dubio credimus Dei nutu id fieri; ut dum ſatis nobis eſt in palatio noſtro neceſſarius, ipſi nobis quodam modo violentiam inferamus, & eum ab editibus propriis profectui publico procuremus. Sed dum nobis, ſicut diximus, eum ab editibus noſtris auferamus, [quibus] regiones & regna à Deo ſunt commiſſa, quamvis nobis inferamus diſpendium, tales debemus procurare paſtores qui ſecundùm Deum & juxta apoſtolica dicta plebes ſibi ac nobis commiſſas debeant regere, unde nobis merces amplior poſſit adcreſcere. Quamobrem juxta civium petitionem, noſtram quoque concordantem in omnibus voluntatem, decernimus ac jubemus ut, adjuvante Domino, adclamante laudem ipſius clero vel populo, vir illuſtris & verus Dei cultor Deſiderius Pontifex in urbe Cadurca debeat conſecrari, & noſtra civiúmque voluntas quod decrevit in omnibus in Dei nomine perficiatur, & pontificali benedictione ſublimetur, dum modò Chriſto propitio vera hac religione profitemur quòd vita & converſatio ejus digna & probata ab univerſis habeatur, in tantum ut pro nobis & pro univerſis ordinibus Eccleſiæ debeat exorare, & acceptabiles Deo hoſtias ſtudeat offerre; quia ex hoc vitam nobis longiori ævo auctore Domino credimus propagandam, ſi ille in ſacerdotio elegitur & ſublimatur qui pro nobis vel pro vobis ſibíque commiſſis ſecurus ante tribunal Chriſti preces offerat, & in futuro judicio, ut culpas excuſet, precator adſiſtat. Qua de re præſenti auctoritate decernimus ut ſæpedictus Deſiderius epiſcopatum in Cadurcena urbe præſentaliter ſuſcipiat, & Chriſto propitio ejus temporibus teneat. Et ut hæc deliberatio voluntatis noſtræ firmior habeatur, manus noſtræ ſubſcriptione ſubter eam decrevimus roborare. *Chrodobertus obtulit. Dagobertus Rex ſubſcripſit.* Data ſub die VI. Idus Aprilis anno octavo Dagoberti Regis.

INDICULUS DAGOBERTI REGIS AD DOMNUM
Sulpitium Archiepiſcopum, ut Deſiderium benedicat.

Domino ſancto & apoſtolico Domno meo patri Sulpicio Papæ Dagobertus Rex. Deo & veſtræ ſanctitati bene credimus eſſe compertum qualiter fidelis noſter vir illuſtris Deſiderius Theſaurarius noſter nobis adoleſcentiæ ſuæ tempore fideliter deſervivit; & nos devotiſſimam ac monaſticam converſationem ejus habemus bene compertam. Ideo nos cognoſcite taliter decreviſſe, ut in civitate Cadurca, ubi germanus ejus Domnus Ruſticus Epiſcopus præivit, in locum ipſius honorem epiſcopatus in Dei nomine debeat accipere; quia, divina inſ-

pirante potentia, talis noſtra devotio manet ut eos quos moribus ornatos & ſanctis operibus deditos perſpicimus, ſicut eſt iſte fideliſſimus Dei & noſter Deſiderius, hos ad epiſcopale culmen provehere debeamus. Quia ſic decet regiam celſitudinem, ut quos cognoſcit in Dei timore converſari & fidem catholicam integrè cuſtodire, vel evangelica præcepta omnimodis obſervare, ad tale officium ſtudeat promovere. Proinde dum vos arcem Metropolitani ſcimus tenere, præſentes apices cum debito ſalutationis officio almitati veſtræ ſtuduimus deſtinare, petentes ut ad eum benedicendum properare debeatis, & litteras ad comprovinciales fratres veſtros dirigatis ut & illi adeſſe debeant, ut canonicè & juxta apoſtolicam inſtitutionem ſub noſtri præſentia in ſancta Paſchali ſollemnitate Pontificali benedictione debeat confirmari. Illud etiam ante omnia ſupplicamus, ut nos in ſanctis ac Deo placitis orationibus veſtris Domino commendetis, & ad explendum quod vobis injungimus negotium nullam moram faciatis. Quem indiculum manus noſtræ ſubſcriptione, ut mos eſt, decrevimus roborare. *Dagobertus Rex ſubſcripſit.*

SIGEBERTI REGIS
EPISTOLA AD DESIDERIVM EPISCOPVM Cadurcenſem.

Quòd ſynodale Concilium celebrari non debeat in regno abſque permiſſu Regis.

Data circa annum DCL.

DOMINO ſancto & apoſtolico in Chriſto patri Domno deſiderio Siggybertus Rex. Dum, fabula currente, à plures * & fidelibus noſtris cognovimus quaſi vocati ab idemque patre noſtro Vulfoleudo Epiſcopo ſynodali conſilio Kal. Septembris in regno noſtro, ignoramus in quo loco, unà cum reliquos fratres & comprovinciales veſtros debeatis conjungere, licèt nos ſtatuta canonum & eccleſiaſticas regulas, ſicut parentes noſtri in Dei nomen conſervarunt, ita & nos conſervare optamus, tamen dum ad noſtram antea notitiam non fuit perlatum, ſic nobis cum noſtris proceribus convenit, ut ſine noſtra ſcientia ſynodalis concilius in regno noſtro non agatur, nec ad iſtas Kal. Septembris nulla conjunctio facerdotum, ex his qui ad noſtram ditionem pertinere noſcuntur, non fiatur. Poſtea verò opportuno tempore, ſi nobis antea denunciatur utrum pro ſtatu eccleſiaſtico, an pro regni utilitate, ſive etiam pro qualibet rationabile conditione, conjunctio eſſe decreverit, non abnuimus, ſic tamen ut diximus, ut in noſtri priùs deferatur cognitionem. Proinde præſentia ſcripta ſanctitati veſtræ deſtinare curavimus, per quæ petimus ut pro nos orare dignetis, & ad iſtam conjunctionem, priuſquàm noſtram cognoſcatis voluntatem, penitùs accedere non debeatis. Et ut certiùs credatis, hunc indicolum manu propria ſubter ſubſcripſimus.

* ſ. ex

SYGGIBERTVS REX SVB.

KARLOMANNI

KARLOMANNI PRINCIPIS

CAPITVLARE PRIMVM

Datum anno Chriſti DCCXLII. in plena ſynodo.

Lib. v. Capitular. c. 2. IN nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ego Karlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Chriſti DCCXLII. XI. videlicet Kalendas Maias cum conſilio ſervorum Dei & optimatum meorum Epiſcopos qui in regno meo ſunt cum Preſbyteris ad Concilium & ſynodum pro timore Chriſti congregavi, id eſt, Bonifacium Archiepiſcopum, & Burchardum, & Regenfridum, & Vuintanum, & Vuitbaldum, & Dadanum, & Eddanum, ac reliquos Epiſcopos, cum Preſbyteris eorum, ut mihi conſilium dediſſent quomodo lex Dei & eccleſiaſtica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum Principum diſſipata corruit, & qualiter populus Chriſtianus ad ſalutem animæ pervenire poſſit, & per falſos ſacerdotes deceptus non pereat.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE Epiſcopis in Germania conſtitutis, & de ſynodo ſingulis annis congreganda.*
2. *Vt Clerici arma non tractent, neque ad exercitum pergant, præter eos qui ſacrorum cauſa electi fuerint. Item ut à venationibus abſtineant.*
3. *Vt Presbyteri parrochiarum Epiſcopo ſuo ſint ſubjecti, & miniſterij ſui rationem illi reddant; paratique ſint ad illum in viſitatione ſuſcipiendum. Ab illo chriſma novum accipiant; illum caſtitatis, vitæ, fidei, & doctrinæ ſuæ teſtem habeant.*
4. *Vt ignoti Epiſcopi ac Presbyteri ſine probatione ad miniſterium non admittantur.*
5. *Vt Epiſcopus cum Comite provideat ne populus paganas obſervationes faciat.*
6. *De pœna Clericorum vel monachorum aut monialium quæ in fornicationem inciderint.*
7. *Vt Presbyteri & Diaçoni ſagis non utantur, ſed caſulis. Et ut in domo ſua mulieres non habeant. Item ut monachi & moniales juxta ſancti Benedicti regulam vivere ſtudeant.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De Epiſcopis in Germania conſtitutis, & de ſynodo ſingulis annis congreganda.

I. ITaque per conſilium ſacerdotum & optimatum meorum ordinavimus per civitates Epiſcopos, & conſtituimus ſuper eos Archiepiſcoporum Bonifacium, qui eſt Miſſus ſancti Petri. Statuimúſque per annos ſingulos ſynodum congregari; ut nobis præſentibus canonum decreta & Eccleſiæ jura reſtaurentur, & religio Chriſtiana emendetur. Et fraudatas pecunias Eccleſiarum Eccleſiis reſtituimus. Falſos verò Preſbyteros vel fornicatores Diaconos & Clericos de pecuniis Eccleſiarum abſtulimus, & degradavimus, & ad pœnitentiam coëgimus.

Vt Clerici arma non tractent, neque ad exercitum pergant, præter eos qui ſacrorum cauſa electi fuerint. Item ut à venationibus abſtineant.

II. Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hoſtem pergere omnino prohibuimus, niſi illis tantummodo qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolennia adimplenda, & ſanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt; id eſt, unum vel duos Epiſcopos cum capellanis Preſbyteris Princeps ſecum habeat, & unuſquiſque Præfectus unum Preſbyterum, qui hominibus peccata con- VII. 123.

ſitentibus judicare & indicare pœniten-
VII. 125. tiam poſſit. Necnon & illas venationes & ſilvaticas vagationes cum canibus omnibus ſervis Dei interdiximus. Similiter ut accipitres & falcones non habeant.

Ut Presbyteri parrochiarum Epiſcopo ſuo ſint ſubjecti, & miniſterij ſui rationem illi reddant; paratique ſint ad illum in viſitatione ſuſcipiendum. Ab illo chriſma novum accipiant. Illum caſtitatis, vitæ, fidei, & doctrinæ ſuæ teſtem habeant.

VII. 130. III. Decrevimus quoque juxta ſanctorum canones ut unuſquiſque Preſbyter in parrochia habitans Epiſcopo ſubjectus ſit ſit illi in cujus parrochia habitat; & ſemper in quadrageſima rationem & ordinem miniſterij ſui, ſive de baptiſmo, ſive de fide catholica, ſive de precibus & ordine Miſſarum, ipſi Epiſcopo reddat & oſtendat. Et quandocumque jure canonico Epiſcopus circumeat parrochiam ad confirmandos populos, Preſbyter ſemper paratus ſit ad ſuſcipiendum Epiſcopum, cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in cœna Domini ſemper novum chriſma ab Epiſcopo quærat. Et ut Epiſcopo teſtis adſiſtat caſtitatis & vitæ & fidei & doctrinæ illius.

Ut ignoti Epiſcopi ac Presbyteri ſine probatione ad miniſterium non admittantur.

VII. 126. IV. Statuimus etiam ut ſecundùm canonicam cautelam omnes undecumque ſupervenientes ignotos Epiſcopos vel Preſbyteros ante probationem ſynodalem in eccleſiaſticum miniſterium non admitteremus.

Ut Epiſcopus cum Comite provideat ne populus paganas obſervationes faciat.

VII. 128. V. Decrevimus quoque ut ſecundùm canones unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia ſollicitudinem gerat, adjuvante Graphione, qui defenſor Eccleſiæ ejus eſt, ut populus Dei paganias non faciat, ſed ut omnes ſpurcitias gentilitatis abjiciat & reſpuat; ſive profana ſacrificia mortuorum, ſive ſortilegos vel divinos, ſive phylacteria & auguria, ſive incantationes, ſive hoſtias immolatitias, quas ſtulti homines juxta Eccleſias ritu pagano faciunt, ſub nomine ſanctorum martyrum vel confeſſorum, Deum & ſuos ſanctos ad iracundiam provocantes; ſive illos ſacrilegos ignes, quos nedfratres vocant, ſive omnes, quæcumque ſunt, paganorum obſervationes diligenter prohibeant.

De pœna Clericorum vel monachorum ac monialium quæ in fornicationem inciderint.

VI. Statuimus ſimiliter ut poſt hanc ſy- VII. 400.
nodum, quæ fuit XI. Kalendas Maias, ut quiſquis ſervorum Dei vel ancillarum Chriſti in crimen fornicationis lapſus fuerit, ut in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et ſi ordinatus Preſbyter ſit, duos annos in carcere permaneat, & antea flagellatus & ſcorticatus videatur, & pòſt Epiſcopus adaugeat. Si autem Clericus aut monachus in hoc peccatum inciderit, poſt tertiam verberationem in carcerem miſſus, vertentem annum ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnæ velatæ eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis ejus.

Ut Presbyteri & Diaconi ſagis non utantur, ſed caſulis. Et in domo ſua mulieres non habeant. Item ut monachi & monales juxta ſancti Benedicti regulam vivere ſtudeant.

VII. Decrevimus quoque ut Preſbyteri vel Diaconi non ſagis, laicorum more, ſed caſulis utantur ritu ſervorum Dei. Et nullus in ſua domo mulieres habitare permittat. Et ut monachi & ancillæ Dei monaſteriales juxta regulam S. Benedicti cœnobia vel xenodochia ſua ordinare, gubernare, & vivere ſtudeant, & vitam propriam degere ſecundùm prædicti patris ordinationem non negligant.

KARLOMANNI PRINCIPIS
CAPITVLARE SECVNDVM

Datum anno Chriſti DCCXLIII. apud Liptinas.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De prioris ſynodi capitulis communi conſenſu receptis & approbatis.*
2. *De pecunia eccleſiaſtica ſub precario & cenſu in ſubſidium exercitus præſtanda.*
3. *De inceſtis matrimoniis; & ut mancipia Chriſtiana paganis non tradantur.*
4. *Vt qui paganas obſervationes in aliqua re fecerit, quindecim ſolidis multetur.*

INCIPIVNT PRÆDICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De prioris ſynodi capitulis communi conſenſu receptis & approbatis.

Lib. v. Capitular. c. 3. I. MOdò autem in hoc ſynodali conventu, qui congregatus eſt ad Kalendas Martias in loco qui dicitur Liptinas, omnes venerabiles ſacerdotes Dei & Comites & Præfecti prioris ſynodi decreta conſentientes firmaverunt, ſeque ea implere velle & obſervare promiſerunt. Et omnis eccleſiaſtici ordinis clerus, Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi, cum reliquis Clericis, ſuſcipientes antiquorum patrum canones, promiſerunt ſe velle eccleſiaſtica jura moribus & doctrinis & miniſterio recuperare. Abbates verò & monachi receperunt regulam ſancti patris Benedicti, ad reſtaurandam normam regularis vitæ. Fornicatores namque & adulteros Clericos, qui ſancta loca vel monaſteria antè tenentes coinquinaverunt, præcepimus inde tollere & ad pœnitentiam redigere. Et ſi poſt hanc definitionem in crimen fornicationis vel adulterij ceciderint, prioris ſynodi judicium ſuſtineant. Similiter & monachi & nonnæ.

De pecunia eccleſiaſtica ſub precario & cenſu in ſubſidium exercitus præſtanda.

II. Statuimus quoque cum conſilio ſervorum Dei & populi Chriſtiani, propter imminentia bella & perſecutiones ceterarum gentium quæ in circuitu noſtro ſunt, ut ſub precario & cenſu aliquam partem eccleſialis pecuniæ in adjutorium exercitus noſtri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione ut annis ſingulis de unaquaque caſata ſolidus, id eſt, duodecim denarij, ad Eccleſiam vel monaſterium reddantur; eo modo ut ſi moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reveſtita ſit. Et iterum, ſi neceſſitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & reſcribatur novum. Et omnino obſervetur ut Eccleſiæ vel monaſteria penuriam & paupertatem non patiantur quorum pecunia in precario præſtita ſit. Sed ſi paupertas cogat, Eccleſiæ vel domui Dei reddatur integra poſſeſſio.

De inceſtis matrimoniis; & ut mancipia Chriſtiana paganis non tradantur.

III. Similiter præcipimus ut juxta decreta canonum adulteria & inceſta matrimonia, quæ non ſunt legitima, prohibeantur & emendentur Epiſcoporum judicio. Et ut mancipia Chriſtiana paganis non tradantur.

Vt qui paganas obſervationes in aliqua re fecerit, quindecim ſolidis multetur.

IV. Decrevimus quoque, quod & pater meus antè præcipiebat, ut qui paganas obſervationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim ſolidis.

INDICVLVS SVPERSTITIONVM ET PAGANIARVM.

I. DE ſacrilegio ad ſepulchra mortuorum.

II. De ſacrilegio ſuper defunctos, id eſt, dadſiſas.

III. De ſpurcalibus in Febr.

IV. De caſulis, id eſt, fanis.

V. De ſacrilegiis per Eccleſias.

VI. De ſacris ſilvarum, quæ Nimidas vocant.

VII. De his quæ faciunt ſuper petras.

VIII. De ſacris Mercurij vel Iovis.
IX. De ſacrificio quod fit alicui ſanctorum.
X. De phylacteriis & ligaturis.
XI. De fontibus ſacrificiorum.
XII. De incantationibus.
XIII. De auguriis, vel avium vel equorum vel bovum ſtercore, vel ſternutatione.
XIV. De divinis vel ſortilegis.
XV. De igne fricato de ligno, id eſt, nodfyr.
XVI. De cerebro animalium.
XVII. De obſervatione pagana in foco vel in inchoatione rei alicujus.
XVIII. De incertis locis quæ colunt pro ſacris.
XIX. De petendo quod boni vocant S. Mariæ.
XX. De feriis quæ faciunt Iovi vel Mercurio.
XXI. De lunæ defectione, quod dicunt Vinceluna.
XXII. De tempeſtatibus & cornibus & cocleis.
XXIII. De ſulcis circa villas.
XXIV. De pagano curſu, quem Yrias nominant, ſciſſis pannis vel calceis.
XXV. De eo quòd ſibi ſanctos fingunt quoſlibet mortuos.
XXVI. De ſimulacro de conſparſa farina.
XXVII. De ſimulacris de pannis factis.
XXVIII. De ſimulacro quod per campos portant.
XXIX. De ligneis pedibus vel manibus pagano ritu.
XXX. De eo quòd credunt quia feminæ lunam commendent, quòd poſſint corda hominum tollere juxta paganos.

CAPITVLARE INCERTI ANNI

Datum in ſynodo cui interfuit Bonifacius apoſtolicæ ſedis Legatus, circa annum Chriſti DCCXLIV.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. bibliothecæ Thuanæ.

EX CONCILIO REGVM, QVIBVS LEGATVS ROMANÆ SEDIS INTERFVIT BONEFATIVS.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De expoſito infante.*
2. *De trigeſimis mortuorum.*
3. *De muliere enixa.*
4. *De Clericis qui comam nutriunt.*
5. *De ſacerdotibus qui demigrant.*
6. *De loco laicorum in Eccleſia.*
7. *De ſervis Clericorum.*
8. *De invaſoribus rerum Eccleſiæ.*
9. *De regula collectarum.*
10. *De profeſſione ſacerdotum.*
11. *De teſtamento ſacerdotum.*
12. *De Archidiaconis.*
13. *De compoſitoribus cantionum.*
14. *De modo ſacramenti.*
15. *De libertis, ut non ſint teſtes.*
16. *De commutatione.*
17. *De fidejuſſore.*
18. *De perſonis judiciorum.*
19. *De agnatis & cognatis.*
20. *De falſa moneta.*
21. *De homicidis ad Eccleſiam confugientibus.*
22. *De latronibus.*
23. *De die dominico.*
24. *De empto à fure.*
25. *De alieno animali occiſo.*
26. *De compoſitione incenſæ domus.*
27. *De via convicinali.*
28. *De rebus commendatis incenſis.*

INCIPIVNT PRÆDICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De expoſito infante.

Lib. VI. Capitular. c. 144.

I. SI expoſitus ante Eccleſiam cujuſcunque fuerit miſeratione collectus, conteſtationis ponat collector epiſtolam. Et ſi is qui collectus eſt, intra decem dies quæſitus agnitúſque non fuerit,

ſecutus habeat qui collegit. Sanè qui poſt
prædictum tempus ejus calumniator ex-
titerit, ut homicida damnabitur, ſicut
patrum ſanxit auctoritas.

De trigeſimis mortuorum.

VI. 198. II. Fideles pro defunctis amicis jejunia
& oblationes triginta diebus adimpleri fa-
ciant, & mortuum ſuper mortuum non
ponant, nec oſſa defunctorum ſuper ter-
ram dimittant. Quòd ſi fecerint, canoni-
cæ ſententiæ ſubjacebunt.

De muliere enixa.

VI. 207. III. Cùm enixa fuerit mulier, ſi ſtatim
actura gratias intrat Eccleſiam, nullo hinc
peccati pondere gravatur. Voluptas enim
carnis, non dolor, in culpa eſt; in prolis
verò prolatione gemitus eſt. Si itaque eni-
xam mulierem prohibemus intrare Eccle-
ſiam, ipſam ei pœnam ſuam in culpam
deputamus.

De Clericis qui comam nutriunt.

VII. 234. IV. Sancitum eſt ut Clerici qui comam
nutriunt, ab Archidiacono, etſi noluerint,
inviti detondeantur. Veſtimenta verò vel
calciamenta eis, niſi quæ religionem de-
çeant, habere non liceat.

De ſacerdotibus qui demigrant.

VII. 245. V. De ſacerdotibus qui ſuos titulos abſ-
que licentia Epiſcopi dimittunt aut dimi-
ſerunt ſtatutum eſt nt tamdiu à commu-
nione habeantur alieni quouſque ad ſuos
titulos revertantur.

De loco laicorum in Eccleſia.

VII. 279. VI. Laici ſecus altare intra cancellos
tam ad vigilias quàm ad Miſſas ſtare peni-
tùs non præſumant.

De ſervis Clericorum.

VII. 290. VII. Eccleſiarum ſervos vel Epiſcopo-
rum vel Clericorum à judicibus vel actori-
bus publicis in diverſis angariis fatigari di-
vina prohibemus auctoritate. Si quis verò
judicum vel actorum Clericum aut ſer-
vum clericilem Eccleſiæ in publicis vel
privatis negotiis voluerit occupare, ab Ec-
cleſia cui impedimentum facit efficiatur
extraneus.

De invaſoribus rerum Eccleſiæ.

VII. 265. VIII. Qui reiculam Eccleſiæ petierit à
409. Regibus, & horrendæ cupiditatis impul-
ſu egentium ſubſtantiam rapuerit, irrita
habeantur quæ obtinent, & ipſi ab Eccle-
ſia quam ſpoliare cupiunt excludantur.

De regula collectarum.

VI. 66. IX. Nullus in precibus niſi ad Patrem
VII. 418. dirigat orationem, ſecundùm illud: *Si quid
petieritis Patrem in nomine meo.* Et ut priùs
eas cum inſtructioribus tractet.

De profeſſione ſacerdotum.

X. Quando Preſbyteri vel Diaconi per VII. 466.
parrochias conſtituuntur, oportet eos
Epiſcopo ſuo profeſſionem facere.

De teſtamento ſacerdotum.

XI. Preſbyteri poſt ordinationem ſuæ Add. IV. 92.
paupertatis prædia comparantes, teſta-
menta Eccleſiis confirment. Sin aliter, ut
fraudatores teneantur.

De Archidiaconis.

XII. Prævideant Epiſcopi ne cupiditas Add. IV.
Archidiaconorum ſuorum culpas nutriat, 145.
quia multis modis mentitur iniquitas ſibi.

De compoſitoribus cantionum.

XIII. Qui in blaſphemiam alterius VII. 200.
cantica compoſuerit, vel qui ea cantave-
rit, extra ordinem judicetur. Nam lex hu-
juſmodi præcipit exiliari.

De modo ſacramenti.

XIV. Omne ſacramentum in Eccleſia VI. 214.
& ſuper reliquias à laicis juretur. Sic illum
Deus adjuvet & illi ſancti quorum ſunt
iſtæ reliquiæ.

De libertis, ut non ſint teſtes.

XV. Libertus & liberta in nullis nego- VI. 159.
tiis contra quemquam teſtimonium dicere 352.
permittantur, exceptis illis cauſis in qui-
bus ingenuitas deeſſe, ſicut præmiſſum eſt
& de ſervis. Quia indignum noſtra penſat
clementia ut libertorum teſtimonia inge-
nuis damna incutiant. Qui verò ex eiſ-
dem fuerint progeniti, ad teſtimonium à
tertia generatione admittantur.

De commutatione.

XVI. Commutatio ſi non fuerit per VI. 151.
vim vel metum extorta, talem qualem & 417.
emptio habeat firmitatem.

De fidejuſſore.

XVII. Si quis contempto fidejuſſore VII. 334.
debitorem ſuum tenere maluerit, fidejuſ-
ſor & heres ejus à fidejuſſionis vinculo li-
berantur.

De perſonis judiciorum.

XVIII. In judiciis quatuor debent eſ- VII. 339.
ſe perſonæ, accuſator, defenſor, teſtes,
judex. Accuſator uti debet intentione ad
amplificandam cauſam, defenſor extenua-
tione ad minuendam, teſtes veritate, ju-
dex æquitate.

De agnatis & cognatis.

XIX. Agnati ſunt qui per virilem ſe- VII. 341.
xum deſcendunt, cognati qui per femi-
neum. Et ideo patrui vel patruorum filij &
agnati ſunt & cognati. Avunculi verò &
avunculorum filij cognati ſunt, non agnati.

De falſa moneta.

XX. De falſa moneta jubemus ut qui IV. 33.

eam percuſſiſſe comprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui hoc conſenſit, ſi liber eſt, ſexaginta ſolidos componat. Si ſervus, ſexaginta ictus accipiat.

De homicidis ad Eccleſiam confugientibus.

V. 193. XXI. Homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, nullus eis victus detur.

De latronibus.

V. 206. Add. IV. 142. XXII. De latronibus præcipibus obſervandum ut pro prima culpa unum oculum perdat, de alia verò naſus ei truncetur. De tertia culpa, ſi non emendaverit, morietur.

De die dominico.

V. 340. XXIII. Si quis die dominico opera ſervilia fecerit, liber homo ſi boves junxerit, dextrum bovem perdat. Et ſi alia quæ prohibita ſunt fecerit, ſacerdotibus illa emendet ſicut de reliquis negligentiis judicibus emendari ſolet, & pœnitentiam inſuper accipiat. Similiter de præcipuis feſtivitatibus.

De empto à fure.

V. 344. XXIV. Si quis de fure neſciens aliquid emerit, quærat accepto ſpatio furem. Quem ſi non potuerit invenire, probet ſe ſacramento innocentem, & rem reſtituat, & furem quærere non omittat. Quòd ſi furem celaverit, & perjuraſſe poſtea detectus fuerit, tanquam fur & ipſe damnetur.

De alieno animali occiſo.

XXV. Si quis caſu faciente occiderit alienum animal, & non negaverit, ſimile dare non tardet, & cadaver mortui accipiat. V. 346.

De compoſitione incenſæ domus.

XXVI. Si quis incenderit alienam domum, primò omnia ædificia reſtituat, & quicquid ibi arſerit componat, & inſuper LX. ſolidos, & publica pœnitentia multetur. Et quotquot homines de ipſo incendio evaſerint, unicuique ſecundùm legem ſuam componat, & quicquid perdiderint reſtituat.. V. 352.

De via convicinali.

XXVII. Si quis viam convicinalem vel paſtoralem clauſerit, cum ſua lege componat, & ipſam viam aperiat. V. 354.

De rebus commendatis incenſis.

XXVIII. Si cui commendatæ res fuerint, vel traditæ ad vendendum, & in domo ejus cum rebus ſuis .... V. 356.

Cetera deſunt in MS:

PIPPINI PRINCIPIS

CAPITVLARE SVESSIONENSE

Datum anno Chriſti DCCXLIV. in plena ſynodo.

IN Dei nomine & Trinitatis. Anno DCCXLIV. ab incarnatione Chriſti, ſub die VI. Nonas Martij, & Luna XIV. in anno ſecundo Childerici Regis Francorum, ego Pippinus Dux & Princeps Francorum. Dum pluribus non habetur incognitum qualiter nos in Dei nomine unà cum conſenſu Epiſcoporum ſive ſacerdotum vel ſervorum Dei conſilio, ſive Comitum & optimatum Francorum, colloquij apud Sueſſionis civitatem ſynodum vel Concilium facere decrevimus. quod ita in Dei nomine & fecimus.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE fide Nicæna, & canonibus antiquis toto regno promulgandis.*
2. *De ſynodo ſingulis annis congreganda. Et de Adalberto hæretico in ſynodo damnato.*
3. *De Epiſcopis per civitates ordinatis ſub Archiepiſcopis Abele & Ardoberto. De monachis. Et ut Abbates in hoſtem ipſi non eant, ſed mittant. Et Clerici à fornicatione, habitu laico, & venatione abſtineant.*
4. *Vt laici fornicationem omnem, perjuria, falſa teſtimonia devitent, Eccleſiamque tuentur. Et ut Presbyteri parrochiarum Epiſcopo ſuo ſint ſubjecti.*

5. *Vt ignoti Epiſcopi vel Presbyteri ad miniſterium ſine probatione non admittantur.*
6. *Vt Epiſcopi provideant ne populus paganiſmum faciat. Et ut legitimæ per civitates menſuræ ſint.*
7. *Vt Adalberti cruciculæ igni tradantur.*
8. *Vt Clerici extraneas mulieres domi non habeant.*
9. *Vt ſacratam feminam vel propinquam nemo uxorem ducat; neque uxorem, viro ſuperſtite, alter accipiat; neque uxor, viro ſuperſtite, alterum accipiat.*
10. *De transgreſſoribus horum capitulorum.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De fide Nicæna, & canonibus antiquis toto regno promulgandis.

I. IN primis conſtituimus fidem catholicam, quam conſtituerunt CCCXVIII. Epiſcopi in Nicæno Concilio, ut denuntiaretur per univerſam regionem noſtram, & judicia canonica aliorum ſanctorum, quæ conſtituerunt in ſynodis ſuis; quomodo lex Dei & eccleſiaſtica regula recuperetur, quæ in diebus priorum Principum diſſipata corruit. Karlomanni Capitulare I. præfat.

De ſynodo ſingulis annis congreganda. Et de Adalberto hæretico in ſynodo damnato.

II. Propterea nos unà cum conſenſu Epiſcoporum, ſive ſacerdotum, ſeu ſervorum Dei, & optimatum meorum conſilio, decrevimus ut annis ſingulis ſynodum renovare debeamus, qualiter populus Chriſtianus ad ſalutem animarum pervenire poſſit, & ut hæreſis ampliùs in populo non reſurgat, ſicut invenimus in Adalberto hæreſim, quem publiciter una voce condemnaverunt XXIII. Epiſcopi & alij multi ſacerdotes cum conſenſu Principis & populi ita condemnaverunt ipſum Adalbertum ut ampliùs populus per falſos ſacerdotes deceptus non pereat. Ibid. c. 1.

De Epiſcopis per civitates ordinatis ſub Archiepiſcopis Abele & Ardoberto. De monachis. Et ut Abbates in hoſtem ipſi non eant, ſed mittant. Et Clerici à fornicatione, habitu laico, & venatione abſtineant.

III. Idcirco conſtituimus per conſilium ſacerdotum & optimatum meorum & ordinavimus per civitates legitimos Epiſcopos; & idcirco conſtituimus ſuper eos Archiepiſcopos Abel & Ardobertum, ut ad judicia eorum de omni neceſſitate eccleſiaſtica recurrant tam Epiſcopi quàm alius populus. Vt ordo monachorum vel ancillarum Dei ſecundùm regulam ſanctam ſtabilis permaneat; & de rebus eccleſiaſticis ſubtractis monachis vel ancillis Dei conſolentur uſque dum illorum neceſſitati ſatisfaciant; & ſi quid ſuperaverit, cenſus levetur. Et Abbates legitimi hoſtem non faciant, niſi tantùm homines eorum transmittant. Et omnes Clerici fornicationem non faciant, nec habitum laicorum portent, nec habeant canes ut venationes faciant, nec accipitres portent. Ibid. c. 2.

Vt Laici fornicationem omnem, perjuria, & falſa teſtimonia devitent, Eccleſiamque tuentur. Et ut Presbyteri parrochiarum Epiſcopo ſuo ſint ſubjecti.

IV. Similiter decrevimus ut laici homines legitimè vivant, & diverſas fornicationes non faciant, & perjuria in Eccleſia non conſentiant, & falſa teſtimonia non dicant, & Eccleſiam Dei in omni neceſſitate conſervent. Et unuſquiſque Presbyter qui in parrochia eſt, Epiſcopo obediens & ſubjectus ſit, & ſemper in cœna Domini rationem & ordinem miniſterij ſui Epiſcopo reddat, & chriſma & oleum petat. Et quando jure Canonico Epiſcopus circumit parrochiam ad confirmandum populum, Abbates & Preſbyteri parati ſint ad ſuſcipiendum Epiſcopum in adjutorium neceſſitatis. Ibid. c. 3.

Vt ignoti Epiſcopi & Presbyteri ad miniſterium ſine probatione non admittantur.

V. Et ſtatuimus ut ſupervenientes Epiſcopi vel Preſbyteri de alijs regionibus non ſuſcipiantur in miniſterium Eccleſiæ niſi priùs fuerint probati ab Epiſcopo cujus parrochia eſt. Ibid. c. 4.

Vt Epiſcopi provideant ne populus paganiſmum faciat. Et ut legitimæ per civitates menſuræ ſint.

VI. Et omnino decrevimus ut unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia ſollicitudinem habeat ut populus Chriſtianus paganiſmum non faciat. Et per omnes civitates legitimus forus & menſura fiat, ſecundùm abundantiam temporis. Ibid. c. 5. & in Capitulari II. c. 4.

Vt Adalberti cruciculæ igni tradantur.

VII. Similiter conſtituimus ut illas cruciculas, quas Adalbertus per parrochiam plantaverat, omnes igne conſumantur.

Vt Clerici extraneas mulieres domi non habeant.

VIII. Similiter diximus ut neque Cle-

ricus mulierem habeat in domo ſua, quæ cum illo habitet, niſi matrem, aut ſororem, vel neptam ſuam.

Ut ſacratam feminam vel propinquam nemo uxorem ducat; neque uxorem, viro ſuperſtite, alter accipiat; neque uxor, viro ſuperſtite, alterum accipiat.

IX. Similiter conſtituimus ut nullus laicus homo Deo ſacratam feminam ad mulierem habeat, nec ſuam parentem; nec marito vivente ſuam mulierem alius accipiat, nec mulier vivente ſuo viro alium accipiat: quia maritus mulierem ſuam non debet dimittere, excepto cauſa fornicationis deprehenſa.

De tranſgreſſoribus horum capitulorum.

X. Si quis contra hoc decretum, quod XXIII. Epiſcopi cum aliis ſacerdotibus vel ſervis Dei unà cum conſenſu Principis Pippini vel optimatum Francorum conſilio conſtituerunt, tranſgredi vel legem irrumpere voluerit, vel deſpexerit, judicandus ſit ab ipſo Principe vel Epiſcopis vel Comitibus, & componat ſecundùm quod in lege ſcriptum eſt, unuſquiſque juxta ordinem ſuum. Et ſi hæc omnia obſervaverimus quæ ſuperiùs ſcripra ſunt, Chriſti miſericordiam invenire poterimus in ſecula ſeculorum. Amen.

† Signum illuſtris viri Pippini Majoris domus.

Signum Radbodi.

Signum Ariberti.

Signum Helmigaudi.

ADMONITIO

De ſequentibus Capitulis ſynodalibus.

SOEpe multùmque dubitavi an decreta ſynodorum quæ ab Epiſcopis celebratæ ſunt ſub Rege Pippino referenda eſſent inter ejus Capitularia. Videbam illum ea tempeſtate morem apud Francos fuiſſe ut & Principes ſynodis præſiderent & conſtitutiones ſub eorum nomine conderentur emitterentúrque in publicum. Videbam præterea pleraque capitula quæ in ſynodis epiſcopalibus perſcripta fuerant, in libros Capitularium ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Levita compoſitos fuiſſe relata, tamquam partem facerent legum à Principibus noſtris conſtitutarum. At parte ex alia occurrebant nonnullæ ſynodi per ea tempora celebratæ, in quibus nulla mentio Principis, nulla ejus auctoritas apparebat. Mihi iſta meditanti commodùm oblatus eſt vetus codex MS. ſancti Vincentij Metenſis, in quo Pippini Regis Capitula deſcripta ſunt, initio facto à capitulis apud Vermeriam conſtitutis, ſed, quod dolendum eſt, abſque ulla prorsùs inſcriptione, abſque ullo titulo. Sirmondus tamen, qui primus illa edidit, hinc edoctus eſt ea pertinere ad ſynodum Vermerienſem quòd eorum nonnulla inveniantur apud veteres canonum collectores ex Concilio apud Vermeriam laudata. Regino ſanè Abbas Prumienſis, qui pleraque iſtius ſynodi capitula deſcripſit in libro ſecundo de diſciplinis eccleſiaſticis & religione Chriſtiana, accepiſſe ſe illa ait in capite CXVIII. ejuſdem libri ex Concilio quod factum fuit ad Vermeriam temporibus Pippini Regis. *Poſtea Burchardus lib. IX. cap. XXVI. & hunc ſecutus Ivo parte VI[illegible]. cap. CLXIV. admonuerunt huic Concilio interfuiſſe Pippinum. Hanc auctoritatem ſecutus Sirmondus, cùm Vermerienſe Concilium ederet, in titulo ſcripſit habitum illud fuiſſe præſente Pippino Rege. Iſtius ergo & reliquarum iſtiuſmodi ſynodorum decreta edi debere viſum eſt inter Capitula ſynodalia Pippini, tum quia in codice Metenſi conjuncta ſunt cum reliquis ejuſdem Principis conſtitutionibus, & quia nonnulla ex iis relata ſunt in libros Capitularium, tum etiam quia partem facere videntur capitulorum edictorúmque ſynodalium Pippini quorum obſervationem imperavit Karolus M. in Capitulari anni DCCLXXIX. cap. XII. & in Capitulari Aquiſgranenſi anni DCCLXXXIX. cap. LXXIX.*

PIPPINI

PIPPINI REGIS CAPITVLA SYNODALIA.

CAPITVLA DATA APVD VERMERIAM palatium regium circa annum Chriſti DCCLII. in plena ſynodo.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE conjugiis in tertio & quarto gradu.*
2. *De eo qui cum uxeris ſuæ filia carnale commercium habuit.*
3. *Quòd relictam ſacerdotis uxorem ducere non liceat.*
4. *De feminis ſponte vel invitò vel ſine virorum conſenſu velatis.*
5. *De eo cui mortem uxor cum aliis machinata eſt.*
6. *De ingenuo qui ancillam duxit pro ingenua, & de ingenua quæ ſervo nupſit pro ingenuo.*
7. *De ſervo qui ancillam ſuam concubinam habuit, & illa relicta domini ancillam vult ducere.*
8. *Servus à domino libertate donatus, ſi poſtea cum ejus ancilla mœchatur, cogi poteſt ut uxorem illam habeat.*
9. *De muliere quæ virum ſuum in alio pago ſequi non vult.*
10. *De filio qui cum noverca mœchatus eſt.*
11. *De eo qui cum privigna vel cum uxoris ſorore mœchatur.*
12. *De eo qui cum duabus ſororibus dormierit.*
13. *Qui ancillam volens uxorem duxit, cum ea permaneat.*
14. *Vt ab Epiſcopis vagis Presbyteri non ordinentur.*
15. *Presbyter degradatus poteſt in neceſſitate baptizare.*
16. *Ne Clerici arma gerant.*
17. *De muliere quæ viri impotentiam cauſatur.*
18. *De eo qui cum uxeris ſuæ conſobrina mœchatur.*
19. *De ſervo & ancilla, ſi per venditionem ſeparentur.*
20. *Vt Chartularius qui cum ancilla fornicatur, eam libertate donatam uxorem habere cogatur.*
21. *Qui uxorem velari permiſit, aliam ne ducat.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De conjugiis in tertio & quarto gradu.

Regino lib. 2. c. 212. I. IN tertio genuculo ſeparantur, & poſt pœnitentiam actam, ſi ita voluerint, licentiam habent aliis ſe conjungere. In quarta autem conjunctione ſi inventi fuerint, eos non ſeparamus, ſed pœnitentiam eis indicamus. Attamen ſi factum non fuerit, nullam facultatem conjungendi in quarta generatione damus.

De eo qui cum uxoris ſuæ filia carnale commercium habuit.

Regino lib. 2. c. 213. Burchard. lib. 17. c. 10. II. Si aliquis cum filiaſtra ſua manet, nec matrem nec filiam ipſius poteſt habere, nec ille nec illa aliis ſe poterunt conjungere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, ſi ita voluerit, ſi ſe continere non poteſt, ſi poſtea quàm cognovit quòd cum filia ſua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, niſi voluntate ſe abſtinet, poteſt alio nubere.

Quòd relictam ſacerdotis uxorem ducere non liceat.

III. Si quis Preſbyter neptam ſuam uxorem habuerit, ipſam dimittat, & gradum perdat. Si alius eam acceperit, & ipſam à ſe reiciat. Si ſe continere non poteſt, aliam accipiat. quia reprehenſibile eſt ut relictam ſacerdotis alius homo habeat.

De feminis ſponte vel invitò aut ſine virorum conſenſu velatis.

IV. Vt quolibet modo femina velum acceperit, in hoc permaneat, niſi ſe invitam aut reclamantem velaverit aliquis.

Tamen prædicandum eſt ut cum velo ſuo permaneat, ſi voluerit. Quòd ſi Preſbyter eam invitam reclamantemque velaverit, gradum ſuum pro hac cauſa perdat. Quòd ſi contigerit ut mulier ſine convenientia viri ſui ſe velare præſumat, in poteſtate viri ejus erit ut in hoc permaneat aut non.

De eo cui mortem uxor cum aliis machinata eſt.

Regino lib. 2. c. 118. Burchard. lib. 6. c. 41.

V. Si qua mulier mortem viri ſui cum aliis hominibus conſiliavit, & ipſe vir ipſius hominem ſe defendendo occiderit, & hoc probare poteſt, ille vir poteſt ipſam uxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam accipiat. Ipſa autem inſidiatrix, pœnitentiæ ſubacta, abſque ſpe conjugij maneat.

De ingenuo qui ancillam duxit pro ingenua, & de ingenua quæ ſervo nupſit pro ingenuo.

Regino lib. 2. c. 119. Burchard. lib. 9. c. 26. Ivo par. 8. c. 164 165.

VI. Si quis ingenuus homo ancillam uxorem acceperit pro ingenua, ſi ipſa femina poſtea fuerit inſervita, ſi eam à ſervitute redimere poteſt, faciat; ſi redimi non poteſt, ſi ita voluerit, liceat ei aliam accipere. Similiter & mulier ingenua ſi ſervum accipiat pro ingenuo, & poſtea pro qualicunque cauſa inſervitus fuerit, niſi pro inopia fame cogente ſe vendiderit, & ipſa hoc conſenſerit, & de pretio viri ſui à fame liberata fuerit, ſi voluerit poteſt eum dimittere, & ſi ſe continere non poteſt, alium ducere. Similiter & de muliere, ſi ſe vendiderit, & vir ejus ita conſenſerit, taliter poteſt ſtare ſi ſe ſeparaverint. Pœnitentia tamen amborum neceſſaria eſt. Nam qui de pretio paris ſui de tali neceſſitate liberatus fuerit, in tali conjugio debet permanere, & non ſeparari.

De ſervo qui ancillam ſuam concubinam habuit, & illa relicta, domini ancillam vult ducere.

Regino lib. 2. c. 120.

VII. Si ſervus ſuam ancillam concubinam habuerit, ſi ita placet, poteſt illa dimiſſa comparem ſuam ancillam domini ſui accipere; ſed melius eſt ſuam ancillam tenere.

Servus à domino libertate donatus, ſi poſtea cum ejus ancilla mœchatur, cogi poteſt ut uxorem illam habeat.

Regino lib. 2. c. 121.

VIII. Si quis ſervus libertate à domino ſuo accepta, poſtea cum ancilla ejus adulterium perpetraverit, ſi dominus ejus vult, velit nolit ipſam ad uxorem habebit. Quòd ſi ipſam dimiſerit, & aliam duxerit, cogatur omnino ut poſteriorem dimittat, & ipſam cum qua priùs adulterium fecit recipiat, aut illa vivente nullam aliam habeat.

De muliere quæ virum ſuum in alio pago ſequi non vult.

IX. Si quis neceſſitate inevitabili cogente in alium ducatum ſeu provinciam fugerit, aut ſeniorem ſuum, cui fidem mentiri non poterat, ſecutus fuerit; & uxor ejus, cùm valet & poteſt, amore parentum aut rerum ſuarum, eum ſequi noluerit, ipſa omni tempore, quandiu vir ejus, quem ſecuta non fuit, vivit, ſemper innupta permaneat. Nam ille vir ejus, qui neceſſitate cogente in alium locum fugit, ſi nunquam in ſuam patriam ſe reverſurum ſperat, ſi ſe abſtinere non poteſt, aliam uxorem cum pœnitentia poteſt accipere.

Regino lib. 2. c. 124. Burchard. lib. 9. c. 54. 34. q. 2. c. 4. Si quis neceſſitate.

De filio qui cum noverca mœchatus eſt.

X. Si filius cum noverca ſua uxore patris ſui dormierit, nec ille nec illa poſſunt ad conjugium pervenire. Sed ille vir, ſi vult, poteſt aliam uxorem habere. Sed melius eſt abſtinere.

Regino lib. 2. c. 214. Burchard. lib. 17. c. 11.

De eo qui cum privigna vel cum uxoris ſorore mœchatur.

XI. Si quis cum filiaſtra ſua dormierit, ſimili ſententia ſtare poteſt; & cum ſorore uxoris ſuæ ſimili modo ſtare poteſt.

Regino & Burchard. ibid.

De eo qui cum duabus ſororibus dormierit.

XII. Qui dormierit cum duabus ſororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, nullam ex illis habeat: nec illa adultera ſoror, nec ille vir qui cum illa adulteravit, alios unquam accipiant.

Regino lib. 2. c. 215. Burchard. lib. 17. c. 3.

Qui ancillam volens uxorem duxit, cum ea permaneat.

XIII. Qui ſcit uxorem ſuam ancillam eſſe, & accepit eam voluntariè, ſemper poſtea permaneat cum ea.

Vt ab Epiſcopis vagis Presbyteri non ordinentur.

XIV. Vt ab Epiſcopis ambulantibus per patrias ordinatio Preſbyterorum non fiat. Si autem boni ſunt illi Preſbyteri, iterum conſecrentur.

Presbyter degradatus poteſt in neceſſitate baptizare.

XV. Preſbyter degradatus, certa neceſſitate cogente, pro periculo mortis, ſi alius non adeſt, poteſt infirmum baptizare.

Ne Clerici arma gerant.

XVI. Vt arma Clerici non portent.

De muliere quæ viri impotentiam cauſatur.

XVII. Si qua mulier ſe reclamaverit quòd vir ſuus numquam cum ea manſiſſet, exeant inde ad crucem; & ſi verum fuerit, ſeparentur, & illa faciat quod vult.

Regino lib. 2. c. 243. Burchard. lib. 9. c. 41. Ivo par. 8. c. 179.

De eo qui cum uxoris ſuæ conſobrina mœchatur.

XVIII. Qui cum conſobrina uxoris ſuæ manet, ſua careat, & nullam aliam habeat. Illa mulier quam habuit faciat quod vult. Hoc Eccleſia non recipit.

De ſervo & ancilla, ſi per venditionem ſeparentur.

Regino lib. 2. c. 222. XIX. Si ſervus & ancilla per venditionis cauſam ſeparati fuerint, prædicandi ſunt ut ſic maneant, ſi eos rejungere non poſſumus.

Vt Chartularius, qui cum ancilla fornicatur, eam libertate donatam uxorem haberi cogatur.

XX. Vt ille Cartellarius qui cum ancilla manſerit, cùm eam juxta legem libertate à domino ſuo accepta dimiſerit aliam accipiens, poſteriorem dimittat.

Qui uxorem velari permiſit, aliam ne ducat.

XXI. Qui uxorem ſuam dimiſerit velare, aliam non accipiat. Regino lib. 2. c. 225. Burchard. lib. 9. c. 46.

ALIA CAPITVLA SYNODI VERMERIENSIS

Relata à Reginone Abbate Prumienſi in libro ſecundo de eccleſiaſticis diſciplinis & religione Chriſtiana.

De illo qui cum uxore fratris ſui fornicatus eſt.

Regino lib. 2. c. 216. Burchard. lib. 17. c. 27. I. SI quis cum uxore fratris ſui dormierit, adulter & mœcha diebus vitæ ſuæ abſque conjugio maneant. Ille verò cujus uxor fuit, ſi vult, aliam conjugem accipiat.

De illo qui ſponſam filij ſui oppreſſerit.

Regino lib. 2. c. 217. Burchard. lib. 17. c. 18. II. Si quis ſponſam filij ſui oppreſſerit, & poſtea filius ejus eam duxerit, pater poſtmodum non habeat uxorem, nec ipſa mulier virum. Filius, qui facinus patris ignoravit, aliam accipiat.

De eo qui filiaſtrum aut filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.

Lib. v. Capitular. c. 7. III. Si quis filiaſtrum aut filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad confirmationem tenuerit, ſeparetur ab uxore ſua, & aliam nunquam accipiat. Similiter & mulier.

De illo qui cum filiaſtra, ignorante matre, fornicatus eſt.

Regino lib. 2. c. 219. Burchard. lib. 17. c. 11. IV. Si quis cum matre & filia fornicatus eſt, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem. Illæ verò, ſi volunt, accipiant maritos. Si autem hoc ſcierint ipſæ feminæ, abſque maritis in perpetuum maneant.

De illo qui cum duabus ſororibus fornicatus eſt.

Regino lib. 2. c. 220. Burchard. lib. 17. c. 7. V. Similiter & de duabus ſororibus, qui cum una in adulterio manſit, & aliam publicè accepit, non habeat mulierem uſque in diem mortis; & illa quæ neſcivit, accipiat maritum.

Si quis propter faidam fugit.

Lib. v. Capitular. c. 8. VI. Si qui propter vindictam fugiunt in alias patrias, & dimittunt uxores ſuas, nec illi nec illæ alteri copulentur.

De inceſtis.

Regino lib. 2. c. 222. VII. Si quis inceſtum cum proxima ſua commiſerit, peculium ſuum perdat, ſi habet; & ſi ſe non emendare voluerit, nullus eum in domo recipiat, neque ei cibum donet. Quòd ſi fecerit, ſexaginta ſolidos Regi componat. Et ſi pecuniam non habet, mittatur, ſi liber eſt, in carcerem. Si ſervus eſt, vapulet multis plagis.

De parricidis.

Regino lib. 2. c. 223. VIII. Si homo liber patrem aut matrem, fratrem vel avunculum occiderit, hereditatem propriam amittat. Et ſi quis mœchatus fuerit cum matre & ſorore & amita, hereditatem perdat.

Item de inceſtis.

Lib. v. Capitular. c. 165. IX. Epiſcopi inceſtuoſos inveſtigare ſtudeant. Et ſi pœnitere noluerint, de Eccleſia expellantur, donec ad pœnitentiam revertantur. Quòd ſi obedire ſacerdotibus noluerint, oportet eos per ſecularem diſciplinam coërceri.

CAPITVLA SYNODI VERNENSIS

Edita à Pippino Rege & ab Epiſcopis anno DCCLV.

Incipit Concilium quod factum fuit ad palatium Vernis.

SVffecerant quidem priſcorum patrum regulæ ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, rectiſſimæque normæ ad mortalium correctionem prolatæ, ſi earum ſanctiſſima jura perſeveraſſent illæſa. Sed quia emergentibus cauſis quibuſdam non congruis, temporéque inquieto ſupervenieente, contigit nonnulla ex hac re negligentia faciente fuiſſe intermiſſa, idéoque glorioſiſſimus atque Deo religioſus illuſter vir Pippinus Rex Francorum univerſos penè Galliarum Epiſcopos aggregari fecit ad Concilium Vernis palatium publicum, recuperare aliquantiſper cupiens inſtituta canonica. Et quia facultas modò non ſuppetit ad integrum, tamen aliqua ex parte vult eſſe correctum quod Eccleſiæ Dei valde cognoſcitur eſſe contrarium. Et ſi tempora ſerena ſpatiáque tranquilla divinitus fuerint ei collata, cupit ad plenum ſecundùm ſanctorum canones pleniùs opitulante divina gratia, meliùs, perfectiùs, integrèque inantea conſervare. Er cùm ita factum fuerit, ceſſent hæc quæ neceſſitate cogente ex ſacris canonibus remiſſiùs ſunt excerpta, maneántque præfata jura canonica firma, integra, atque intemerata. Tamen interim quod meliùs poſſumus, hæc inconvulſa atque inviolata eſſe cupimus. Ipſarum enim rerum, quæ pro emendatione noſtra communiter ſunt prolara, per diſtincta capitula ſubter tenentur inſerta. Datum V. Idus Iulij, anno quarto ſupraſcripti glorioſiſſimi Pippini Regis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *VT unaquæque civitas ſuum habeat Epiſcopum.*
2. *De Epiſcopis Metropolitarum vice conſtitutis.*
3. *Vt Epiſcopus in ſua parrochia omnium corrigendorum habeat poteſtatem.*
4. *De duabus ſynodis per ſingulos annos convocandis.*
5. *Quis ratione ſint emendandi qui virorum aut puellarum monaſteriis præſunt.*
6. *Ne Abbatiſſa duobus præſit monaſteriis, nec extra monaſterium, niſi Rex vocet, licentiam habeat exeundi. De monialibus item, ne exeant, & ut lapſæ in monaſterio ipſo pœnitentiam agant. Vt per alios ipſarum neceſſitates Regi vel ſynodo ſuggerantur. Et de probatione earum quæ regulariter vivere volunt.*
7. *Vt publicum baptiſterium, niſi juſſu Epiſcopi, nullum conſtituatur.*
8. *Vt omnes Presbyteri Epiſcopo ſubſint, nec ſine illius juſſione baptizent nec Miſſas faciant.*
9. *Excommunicari eos qui cum excommunicatis communicant. Quæ lex ſit excommunicatis; & de iis qui adversùs excommunicationem reclamant, vel eam parvipendant.*
10. *Vt monachi Romam vel ad alia loca non vagentur. Et ſi quis ob negligentiam Abbatis ad aliud monaſterium migrare velit, cum Epiſcopi conſenſu liceat.*
11. *Vt Clerici omnes ſub manu vivant Epiſcopi, vel in monaſterio ſub ordine regulari.*
12. *Vt Clerici ab Eccleſiis ſuis ad alias non migrent. Et ut alterius Eccleſiæ Clericum nemo ſuſcipiat.*
13. *De Epiſcopis vagantibus, ut neque miniſtrent neque ordinationem ullam faciant ſine licentia Epiſcopi cujus parrochia eſt.*

14. *Die dominico quid operis facere liceat aut non liceat.*
15. *Vt nuptiæ omnes publicè fiant.*
16. *Vt Clerici ſecularibus negotiis non implicentur.*
17. *Vt, mortuo Epiſcopo, Eccleſia ſupra tres menſes ſine paſtore non relinquatur.*
18. *Vt Clerici publica judicia ſine juſſu Epiſcopi non petant.*
19. *Vt Eccleſiarum immunitates illibatæ ſerventur.*
20. *De ratiociniis monaſteriorum, quæ Regi vel Epiſcopo debentur.*
21. *Vt Epiſcopi ſinguli presbyteratus ſibi competentes obtineant.*
22. *De teloneis, ut à peregrinis non exigantur, neque in iis locis ubi eſſe non debent.*
23. *Vt judices viduarum & orphanorum atque Eccleſiæ cauſas primo audiant loco.*
24. *Vt nullus per pecunias ad honores eccleſiaſticos accedat.*
25. *Vt Epiſcopi & alij judices pro juſtitia facienda ſportulas non accipiant.*
26. *De teloneis.*
27. *De moneta.*
28. *De immunitatibus conſervandis.*
29. *De juſtitia facienda.*
30. *De eccleſiaſticis viris qui ſe reclamare ad palatium veniunt.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Vt unaquæque civitas ſuum habeat Epiſcopum.

I. VT Epiſcopi debeant per ſingulas civitates eſſe.

De Epiſcopis Metropolitanorum vice conſtitutis.

II. Epiſcopos quos modò in vicem Metropolitanorum conſtituimus, ut ceteri Epiſcopi ipſis in omnibus ſecundùm canonicam inſtitutionem obediant, interim quòd ſecundùm canonicam inſtitutionem hoc pleniùs emendamus.

Vt Epiſcopus in ſua parrochia omnium corrigendorum habeat poteſtatem.

III. Vt unuſquiſque Epiſcoporum poteſtatem habeat in ſua parrochia tam de clero quàm de regularibus vel ſecularibus ad corrigendum & emendandum ſecundùm ordinem canonicum ſpiritualem, ut ſic vivant qualiter Deo placere poſſint.

De duabus ſynodis per ſingulos annos convocandis.

IV. Vt bis in anno ſynodus fiat. Prima ſynodus menſe primo, quod eſt Martias Kalendas, ubicunque Domnus Rex juſſerit, in ejus præſentia. Secunda ſynodus Kalendas Octobris, aut ad Sueſſiones, aut ubi in Martias Kalendas inter ipſos Epiſcopos convenit. Et illi Epiſcopi ibidem conveniant quos modò vice Metropolitanorum conſtituimus. Et illi alij Epiſcopi vel Abbates ſeu Preſbyteri, quos ipſi Metropolitani apud ſe venire juſſerint, ibidem in ipſa ſecunda ſynodo convenire faciant.

Qua ratione ſint emendandi qui virorum aut puellarum monaſteria regunt.

V. Vt monaſteria tam virorum quàm puellarum ſecundùm ordinem regulariter vivant. Et ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus in cujus parrochia eſſe videntur hoc emendare debet. Quòd ſi non poterit hoc emendare, illi quem Metropolitanum conſtituimus hoc innoteſcat, & ipſe hoc emendari faciat. Quòd ſi hoc nec ipſe emendare poterit, ad ſynodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam ſententiam accipiant. Et ſi publicam ſynodum contempſerint, aut honorem ſuum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Epiſcopis, & tales in eorum loco in ipſa ſynodo conſtituantur per verbum & voluntatem Domni Regis, vel conſenſu ſervorum Dei, qui ſecundùm ordinem ſanctum ipſum gregem regant.

Ne Abbatiſſa duobus præſit monaſteriis, nec extra monaſterium, niſi Rex vocet, licentiam habeat exeundi. De monialibus item, ne exeant; & ut lapſæ in monaſterio ipſo pœnitentiam agant. Vt per alios ipſarum neceſſitates Regi vel ſynodo ſuggerantur. Et de probatione illarum quæ regulariter vivere nolunt.

VI. Conſtituimus ut nulla Abbatiſſa duo monaſteria præſumat habere; nec extra monaſterium licentiam habeat exire, niſi hoſtilitate cogente. Sed Domnus Rex quando aliquam de ipſis Abbatiſſis ad ſe venire juſſerit, ſemel in anno, per conſenſum Epiſcopi in cujus parrochia eſt, ut tunc ad eum aliqua veniat ex ſua juſſione, ſi neceſſitas fuerit; & alibi omnino non debeat nec per villas nec per alia loca demorari, niſi tantùm quàm celeriùs potuerit ambulare & reverti. Et antè non moveat de ſuo monaſterio priuſquàm ſuum Miſſum tranſmittat ad Domnum Regem. Et ſi juſſerit Rex venire, veniat. Sin au-

tem, in monaſterio permaneat interim quod in antea hoc pleniùs ſecundùm canones emendaverit. Similiter nec illæ monachæ extra monaſterium exire debeant. Quòd ſi aliqua in aliquem lapſum ceciderit, infra monaſterium per conſilium Epiſcopi pœnitentiam agat. Et ſi neceſſe eſt de earum neceſſitate ad Domnum Regem vel ad ſynodum aliquid ſuggerere, earum Præpoſiti vel Miſſi hoc debeant facere. Et qualia munera ad palatium dare voluerint, per Miſſos ſuos ea dirigant. Et ſi aliqua monaſteria ſunt quæ earum ordinem propter paupertatem adimplere non poſſunt, hoc ille Epiſcopus de veritate prævideat, & hoc Domno Regi innoteſcat, ut in ſua eleemoſyna hoc emendare faciat. Et ſi tales feminæ velatæ ad præſens ibidem congregatæ inveniuntur quæ regulariter vivere non velint, nec ad hoc dignæ ſunt ut cum illis aliis habitent, Epiſcopus vel Abbatiſſa prævideant locum aptum ubi ſeparatim cum cuſtodia in pulſatorio habitare debeant vel operari manibus quod ipſa Abbatiſſa eis juſſerit, interim quòd probatæ dignæ ſint ut in congregatione recipiantur.

Vt publicum baptiſterium, niſi, juſſu Epiſcopi, nullum conſtituatur.

VII. Vt publicum baptiſterium in nulla parrochia eſſe debeat niſi ubi Epiſcopus conſtituerit cujus parrochia eſt. Niſi tantùm ſi neceſſitas evenerit pro infirmitate, aut pro aliqua neceſſitate, illi Preſbyteri, quos Epiſcopus in ſua parrochia conſtituerit, in qualicunque loco evenerit, licentiam habeant baptizandi, ut omnino ſine baptiſmo non moriantur.

Vt omnes Presbyteri Epiſcopo ſubſint, nec ſine illius juſſione baptizent, nec Miſſas faciant.

VIII. Vt omnes Preſbyteri qui in parrochia ſunt, ſub poteſtate Epiſcopi eſſe debeant, & de eorum ordine nullus Preſbyter præſumat in illa parrochia baptizare nec Miſſas celebrare ſine juſſione Epiſcopi in cujus parrochia eſt. Et omnes Preſbyteri ad Concilium Epiſcopi ſui conveniant. Et ſi hoc quod ſuperiùs comprehenſum eſt facere contempſerint, ſecundùm canonicam inſtitutionem judicentur, tam ipſi quàm defenſores eorum.

Excommunicari eos qui ſcientes cum excommunicatis communicant. Quæ lex ſit excommunicatis; & de iis qui adverſus excommunicationem reclamant, vel eam parvipendunt.

Lib. v. Capitular. c. 62. IX. Si quis Preſbyter ab Epiſcopo degradatus fuerit, & ipſe per contemptum poſtea aliquid de ſuo officio ſine commeatu facere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo ſuo correptus & excommunicatus fuerit, qui cum ipſo communicaverit ſcienter, ſciat ſe eſſe excommunicatum. Similiter quicunque Clericus, aut laicus, vel femina, inceſtum commiſerit, & ab Epiſcopo ſuo correptus ſe emendare noluerit, & ab Epiſcopo ſuo excommunicatus fuerit, ſi quis cum ipſo communicaverit ſcienter, ſciat ſe excommunicatum eſſe. Et ut ſciatis qualis ſit modus iſtius excommunicationis, in Eccleſiam non debet intrare, nec cum ullo Chriſtiano cibum vel potum ſumere; nec ejus munera quiſquam accipere debet, vel oſculum porrigere debet, nec in oratione ſe jungere, nec ſalutare, antequam ab Epiſcopo ſuo fuerit reconciliatus. Quòd ſi aliquis ſe reclamaverit quòd injuſtè ſit excommunicatus, licentiam habeat ad Metropolitanum Epiſcopum venire, & ibidem ſecundùm canonicam inſtitutionem dijudicetur, interim ſuam excommunicationem cuſtodiat. Quòd ſi aliquis iſta omnia contempſerit, & Epiſcopus emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.

Vt monachi Romam vel ad alia loca non vagentur. Et ſi quis ob negligentiam Abbatis ad aliud monaſterium migrare velit, cum Epiſcopi conſenſu liceat.

X. Vt monachi qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam ſedem vel aliubi vagari non permittantur, niſi obedientiam Abbatis ſui exerceant. Et ſi talis cauſa evenerit, quod abſit, quòd ille Abbas ſic remiſſus vel negligens inveniatur ut in manus laicorum ipſum monaſterium veniat, & hoc Epiſcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint qui propter Deum de ipſo monaſterio in alterum migrare velint, propter eorum animas ſalvandas, hi per conſenſum Epiſcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ poſſint ſalvari.

Vt Clerici omnes ſub manu vivant Epiſcopi, vel in monaſterio ſub ordine regulari.

XI. De illis hominibus qui dicunt quòd ſe propter Deum tonſoraſſent, & modò res eorum vel pecunias habent, & nec ſub manu Epiſcopi ſunt, nec in monaſterio regulariter vivunt, placuit ut in monaſterio ſint ſub ordine regulari, aut ſub manu Epiſcopi ſub ordine canonico. Et ſi aliter fecerint, & correpti ab Epiſcopo ſuo ſe

emendare noluerint, excommunicentur. Et de ancillis Dei velatis eadem forma ſervetur.

Vt Clerici ab Eccleſiis ſuis ad alias non migrent. Et ut alterius Eccleſiæ Clericum nemo ſuſcipiat.

Concil. Chalcedon. c. 20. Ivo par. 6. c. 361. Diſt. 71. c. 4. Clericos.

XII. Clericos in Eccleſia militantes, ſicut jam conſtitutum eſt, non licere in alterius civitatis Eccleſia vel in poteſtate laicorum militare, ſed ibidem permanere in qua principio miniſtrare meruerunt; extra eos qui, amiſſa patria, ad aliam Eccleſiam pro neceſſitate venerint. Qui verò Epiſcoporum aut laicorum, poſt hoc conſtitutum, alterius Eccleſiæ Clericum ſuſceperit, niſi ad excuſandum rationabiliter, placuit à communione ſuſpendi, & eum qui ſuſcepit, & eum qui ſuſceptus eſt, quouſque Clericum qui tranſlatus eſt fecerit ad ſuam reverti Eccleſiam.

De Epiſcopis vagantibus, ut neque miniſtrent neque ordinationem ullam faciant ſine licentia Epiſcopi cujus parrochia eſt.

XIII. De Epiſcopis vagantibus, qui parrochias non habent, nec ſcimus ordinationem eorum qualiter fuit, placuit, juxta inſtituta ſanctorum patrum, ut in alterius parrochia miniſtrare nec ullam ordinationem facere debeant ſine juſſione Epiſcopi cujus parrochia eſt. Et ſi hoc facere præſumpſerint, ab officio ſuſpendantur interim quòd ad ſynodum exinde venerint, & ibidem ſecundùm canonicam inſtitutionem accipiant ſententiam; niſi tantùm pro itineris cauſa. Et ſi ullus Clericus aut laicus talem Epiſcopum aut Preſbyterum defenſaverit ſine commeatu Epiſcopi cujus parrochia eſt, excommunicetur uſque ad emendationem.

Die dominico quid operis facere liceat aut non liceat.

Lib. VII. Capitular. c. 176.

XIV. Quia perſuaſum eſt populis die dominico agi cum caballis ſive bubus & vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum præparari, vel ad nitorem domus vel hominis pertinentem ullatenus exerceri, quæ res ad Iudaicam ſuperſtitionem magis quàm ad Chriſtianam obſervationem pertinere probatur, id ſtatuimus, ut die dominico quod antea fieri licuit liceat. De opera tamen rurali, arato, aut vineæ ſectione, excuſſione, vel ſepe cenſuimus abſtinendum, quò faciliùs ad Eccleſiam venientes orationis gratia vacent. Quòd ſi inventus fuerit quis in operibus ſupraſcriptis, quæ interdicta ſunt exercere, qualiter emendari debeat, non in laicorum diſtrictione, ſed in ſacerdotis caſtigatione conſiſtat.

Vt nuptiæ omnes publicè fiant.

XV. Vt omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles, quàm ignobiles.

Vt Clerici ſecularibus negotiis non implicentur.

XVI. Vt Clerici conductores non ſint, hoc eſt, ut non habeant actiones ſeculares, niſi pro cauſa Eccleſiarum, orphanorum, vel viduarum, ordinante Epiſcopo ſuo, vel Abbate. Concil. Chalced c. 3.

Vt, mortuo Epiſcopo, Eccleſia ſupra tres menſes ſine paſtore non relinquatur.

XVII. Vt poſt mortem Epiſcopi non liceat epiſcopatum eſſe ſine paſtore ſupra menſes tres; niſi talis neceſſitas grandis evenerit ut hoc nullomodo aliter fieri poſſit. Præcipuè proximo ſynodo, cum evenerit, Epiſcopus ordinetur. Concil. Chalced. c. 25.

Vt Clerici publica judicia ſine juſſu Epiſcopi non petant.

XVIII. Vt nullus Clericus ad judicia laicorum publica veniat, niſi per juſſionem Epiſcopi ſui, vel Abbatis, juxta canones Carthaginienſes capitulo IX. ubi ſcriptum eſt: *Qui relicto eccleſiaſtico judicio publicis judiciis ſe purgare voluerit, etiamſi pro illo prolata fuerit ſententia, locum ſuum amittat. Hoc in criminali judicio. In civili verò perdat quod evicit, ſi locum ſuum obtinere voluerit. Cui enim ad eligendos judices undique Eccleſiæ patet auctoritas, ipſe ſe indignum fraterno conſortio judicat qui de univerſa Eccleſia malè ſentiendo, de ſeculari judicio poſcit auxilium, cùm privatorum Chriſtianorum cauſas Apoſtolus ad Eccleſiam deferri atque ibidem terminari præcipiat.* Et maximè, ne in talibus cauſis inquietudinem Domno Regi faciat. Lib. VII. c. 155. Concil. Carthag. III. c. 9.

Vt Eccleſiarum immunitates illibatæ ſerventur.

XIX. Vt omnes emunitates per univerſas Eccleſias conſervatæ ſint. Lib. V. c. 15.

De ratiociniis monaſteriorum, quæ Regi vel Epiſcopo debentur.

XX. In alia ſynodo nobis perdonaſtis ut illa monaſteria, ubi regulariter monachi vel monachæ vixerunt, hoc quod eis de iſtis rebus dimittebatis unde vivere potuiſſent, exinde, ſi regalis erat, ad Regem faciant rationes Abbas vel Abbatiſſa; & ſi epiſcopalis, ad illum Epiſcopum. Similiter & de illis vicis.

Vt Epiſcopi ſinguli presbyteratus ſibi competentes obtineant.

XXI. Vt illos preſbyteratus qui ad illum epiſcopatum obtingunt, ille Epiſcopus ipſos debeat habere, ſicut in alia ſynodo perdonavit Domnus Rex.

De teloneis, ut à peregrinis non exigantur, neque ab iis locis ubi eſſe non debent.

XXII. De peregrinis qui propter Deum vadunt, ut de eis teloneos non tollant; & de illis aliis teloneis quos Domnus Rex antea perdonavit ſic fiat ut ubi legitimè non debent eſſe, donati non ſint.

Vt judices viduarum & orphanorum atque Eccleſiæ cauſas primo audiant loco.

XXIII. Vt Comites vel judices ad eorum placita primò viduarum, orphanorum, vel Eccleſiarum cauſas audiant & definiant in eleemoſyna Domni Regis, & poſtea alias cauſas cum juſtitia rationabiliter judicent.

Vt nullus per pecunias ad honores eccleſiaſticos accedat.

XXIV. Vt nullus per pecunias ad honorem vel gradum eccleſiaſticum accedere debeat, quia hæreſis ſimoniaca eſſe videtur.

Vt Epiſcopi & alij judices pro juſtitia facienda ſportulas non accipiant.

XXV. Vt nec Epiſcopus nec Abbas nec ullus laicus pro juſtitia facienda ſportulas contradictas accipiat: quia ubi dona intercurrunt, juſtitia evacuatur.

De teloneis.

XXVI. De teloneis verò ſic ordinamus, ut nullus de victualio & carris, quæ abſque negotio ſunt, teloneum prehendat. De ſauma ſimiliter, ubicunque vadunt. Et de peregrinis ſimiliter conſtituimus, ut quando propter Deum ad Romam vel alicubi vadunt, ſic ordinamus ut ipſos per nullam occaſionem ad pontes vel excluſos aut navigatio detineatis, nec propter ſcirpa ſua ipſis peregrinis calumniam faciatis, nec ullum teloneum eis tollatis. Et ſi aliquis hoc fecerit, qualiſcunque homo hoc comprobaverit, nos de ſexaginta ſolidis triginta concedimus illi, & illi alij triginta in partem Domni Regis veniant.

De moneta.

XXVII. De moneta conſtituimus ſimiliter, ut amplius non habeat in libra penſante niſi viginti duos ſolidos, & de ipſis viginti duobus ſolidis monetarius habeat ſolidum unum, & illos alios reddat.

De immunitatibus conſervandis.

XXVIII. Vt emunitates obſervatæ v. 15. ſint.

De juſtitia facienda.

XXIX. Vt omnes faciant juſtitiam, v. 16. tam publici, quàm eccleſiaſtici. Et ſi aliquis homo ad palatium venerit pro cauſa ſua, & antea ad illum Comitem non innotuerit in mallo ante Rachinburgios, & hoc ſuſtinere noluerit quod ipſi legitimè judicaverint, ſi pro iſtis ad palatium venerit, vapuletur. Et ſi major perſona eſt, Regis in arbitrio erit. Et ſi reclamaverint quòd legem eis non judicaſſent, tunc licentiam habeant ad palatium venire pro ipſa cauſa. Et ſi ipſos convincere potuerint quòd legem eis non judicaſſent, ſecundùm legem hoc emendare faciat. Et ſi Comes & Rachinburgij eos convincere potuerint quòd legem eis judicaſſent, & ipſi hoc recipere noluerint, contra ipſos emendare faciat.

De eccleſiaſticis viris qui ſe reclamare ad palatium veniunt.

XXX. Similiter de eccleſiaſticis, ſi ad v. 17. palatium venerint de eorum cauſa ſibi reclamare ſuper eorum ſeniore, ſi veniunt, vapulentur; niſi ſenior ſuus eos pro ſua cauſa tranſmiſerit.

CAPITVLARE METENSE

SIVE

Capitula ſynodalia poſt ſynodum Vernenſem data in civitate Metenſi, ut quibuſdam videtur; quorum hic eſt titulus in veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

Incipiunt capitula de alia ſynodo ſub ipſo Domno Rege Pippino facta.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De inceſtis.*
2. *De eccleſiaſticis viris.*
3. *De Preſbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad ſynodum.*
4. *De his qui res eccleſiaſticas verbo Domni Regis tenent.*
5. *Vt Preſbyteri qui vicos vel Eccleſias tenent, ceram vel alios cenſus ad matrem civitatis Eccleſiam perſolvant, ſicut conſuetudo fuit.*
6. *De teloneis, unde exigi non debeant.*
7. *De moneta.*
8. *De immunitatibus conſervandis.*
9. *De juſtitia facienda.*
10. *De eccleſiaſticis viris qui ſe reclamare ad palatium veniunt.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De inceſtis.

Lib. v. Capitular. c. 9. I. SI homo inceſtum commiſerit de iſtis cauſis, de Deo ſacrata, aut commatre ſua, aut cum matrina ſpiritali de fonte & confirmatione Epiſcopi, aut cum matre & filia, aut duabus ſororibus, aut cum fratris filia, aut ſororis filia, aut nepta, aut cum conſobrina aut ſobrina, aut cum amita vel matertera, de his criminibus pecuniam ſuam perdat, ſi habet; & ſi emendare ſe noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum ei donet. Et ſi hoc fecerit, ſexaginta ſolidos Domno Regi componat, uſque dum ſe ipſo homo correxerit. Et ſi pecuniam non habet, ſi liber eſt, mittatur in carcerem uſque ad ſatisfactionem. Si ſervus aut libertus eſt, vapuletur plagis multis. Et ſi dominus ſuus permiſerit eum ampliùs in tale ſcelus cadere, ipſos ſexaginta ſolidos Domno Regi componat.

De eccleſiaſticis viris.

V. 10. II. De eccleſiaſticis verò qui ſupradicta facinora commiſerint, ſi bona perſona fuerit, perdat honorem ſuum; minores verò vapulentur, aut in carcerem recludantur.

De Preſbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad ſynodum.

V. 11. III. De Preſbyteris & Clericis ſic ordinamus, ut Archidiaconus Epiſcopi eos ad ſynodum commoneat una cum Comite. Et ſi quis contempſerit, Comes eum diſtringere faciat, ut ipſe Preſbyter aut defenſor ſuus ſexaginta ſolidos componat, & ad ſynodum eat. Et Epiſcopus ipſum Preſbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dijudicari faciat. Solidi verò ſexaginta de ipſa cauſa in ſacellum Regis veniant. Et ſi aliquis per violentiam Ibid. c. 11. Preſbyterum aut Clericum aut inceſtuoſum contradixerit, tunc Comes ipſam perſonam per fidejuſſores poſitam ante Regem faciat unà cum Miſſo Epiſcopi venire. & Domnus Rex diſtringat, ut ceteri emendentur.

De his qui res eccleſiaſticas verbo Domni Regis tenent.

IV. Vt illi homines qui res eccleſiaſticas per verbum Domni Regis tenent, ſic ordinatum eſt, ut illas Eccleſias unde ſunt, vel illas domos epiſcopij vel monaſterij cujus eſſe noſcuntur, juxta quod de ipſis rebus tenent, emendare debeant, & illos cenſus vel illas decimas ac nonas ibidem dare pleniter debeant, ſicut eis ad Vernum ordinavimus. Et qui hoc non fecerit, ipſas res perdat. V. 13.

Vt Preſbyteri qui vicos vel Eccleſias tenent, ceram vel alios cenſus ad matrem civitatis Eccleſiam perſolvant, ſicut conſuetudo fuit.

V. 14. V. Vt hi qui illos vicos vel illas Eccleſias tenent, illos cenſus vel illam ceram quæ longo tempore ad illud epiſcopium reddiderunt, modò ſic ordinavimus ut ſic faciant. Et qui hoc non fecerit, ſexaginta ſolidos perſolvat.

De teloneis, unde exigi non debeant.

VI. De teloneis verò ſic ordinamus, ut nullus de victualia aut carralia, quod abſque negotio eſt, teloneum prehendat. De ſaumis ſimiliter, ubicunque vadunt, & de peregrinis ſimiliter conſtituimus, qui propter Deum ad Romam vel alicubi vadunt, ut ipſos per nullam occaſionem ad pontes & ad excluſos aut navigio non teneatis, nec propter ſcrippa ſua ullo peregrino calumniam faciatis, nec ullum teloneum eis tollatis. Et ſi aliquis hoc fecerit, qualiſcumque homo hoc comprobaverit, nos de ſexaginta ſolidis triginta illi concedimus, & illi alij in ſacellum Regis veniant.

De moneta.

VII. De moneta conſtituimus ut ampliùs non habeat in libra penſante niſi viginti duos ſolidos, & de ipſis viginti duobus ſolidis monetarius accipiat ſolidum unum, & illos alios domino cujus ſunt reddat.

De immunitatibus conſervandis.

VIII. Vt emunitates conſervatæ ſint. V. 15.

De juſtitia facienda.

IX. Vt omnes juſtitias faciant, tam publici, quàm eccleſiaſtici. Et ſi aliquis homo ad palatium venerit pro cauſa ſua, & antè illi Comiti non innotuerit in mallo ante Rachinburgios, aut ſi cauſa ſua ante Comitem in mallo fuit ante Rachinburgios, & hoc ſuſtinere noluerit quod ipſi ei legitimè judicaverint; ſi pro iſtis cauſis ad palatium venerit, vapuletur. Et ſi major perſona fuerit, Regis arbitrium erit. Et ſi reclamaverit quòd legem ei non judicaſſent, tunc licentiam habeat ad palatium venire pro ipſa cauſa. Et ſi ipſos convincere potuerit quòd legem ei non judicaſſent, ſecundùm legem contra ipſum emendare faciat. Et ſi Comes & Rachinburgij eum convincere potuerint quòd legem ei judicaſſent, & ipſe hoc recipere noluerit, hoc contra ipſos emendare faciat. V. 16.

De eccleſiaſticis viris qui ſe reclamare ad palatium veniunt.

X. Similiter de eccleſiaſticis, ſi ad palatium venerint de eorum cauſa ſe reclamare ſuper eorum ſeniore, vapulentur, niſi ſenior ſuus pro ſua cauſa tranſmiſerit. V. 17.

CAPITVLARE COMPENDIENSE

Factum anno Chriſti DCCLVII. in generali populi conventu.

INCIPIT DECRETVM QVOD FACTVM FVIT AD COMPENDIVM PALATIVM PVBLICVM.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *Quòd conjuges in quarto conſanguinitatis gradu non ſeparentur; in tertio autem, vel ex tertio & quarto mixti ſeparentur.*
2. *Quòd in tertio affinitatis gradu vel in tertio & quarto conjuncti ſeparentur.*
3. *Si uxor ſine viri ſui conſenſu velata eſt, repetere illam vir poteſt, ſi velit.*
4. *Privigna libera, ſi à vitrico contra ſuam & ſuorum voluntatem viro data eſt, poteſt, illo relicto, alteri nubere.*
5. *De conjugibus quorum alter ſervilis eſt conditionis.*
6. *De vaſſallo qui, relicta uxore, quam in alterius beneficio duxerat, alteri apud ſeniorem ſuum conjungitur.*
7. *Si quis uxorem, quam virgo duxit, corruptam inveniens, alteram ducat, & hac item ob eandem cauſam relicta, tertiam accipiat.*
8. *De eo cujus uxor cum ipſius fratre mœchata eſt.*
9. *De eo qui à Preſbytero non baptizato baptizatus eſt.*
10. *De patre qui filij ſui ſponſam oppreſſit, & poſtea filius ipſam accepit.*

11. *Vt quoquo modo mulier velum ſponte acceperit, non dimittat.*
12. *De eo qui filiaſtrum vel filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.*
13. *Si quis conjugem dimiſerit, & monaſterium ingredi aut velari permiſerit.*
14. *De illo qui cum matre & filia mœchatus eſt.*
15. *De eo qui cum una ſororum mœchatus alteram in uxorem duxit.*
16. *Si conjugum alter ſit leproſus, poteſt alter, cum illius conſenſu, aliud inire conjugium.*
17. *Quando uxor negat ſibi fuiſſe cum marito commercium, & maritus contrà fuiſſe affirmat.*
18. *Qui propter inimicitias in aliam regionem dimiſſa uxore fugit, aliam non ducat.*
19. *De inceſtis.*
20. *De eccleſiaſticis viris.*
21. *De Presbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad ſynodum.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Quòd conjuges in quarto conſanguinitatis gradu non ſeparentur; in tertio autem, vel ex tertio & quarto mixti ſeparentur.

Regino lib. 2. c. 212. I. SI in quarta progenie reperti fuerint conjuncti, non ſeparamus. In tertia verò ſi reperti fuerint, ſeparentur. Et eos qui unus in quarta, alius in tertia ſibi pertinent, & conjuncti inveniuntur, ſeparamus.

Quòd in tertio affinitatis gradu, vel in tertio & quarto conjuncti ſeparentur.

II. Si duo in tertio loco ſibi pertinent, ſive vir, ſive femina, aut unus in tertio & alter in quarto; uno mortuo, non licet alterum accipere uxorem ejus. Et ſi inventi fuerint, ſeparentur. Vna lex eſt de viris & de feminis.

Si uxor ſine viri ſui conſenſu velata eſt, repetere illam vir poteſt, ſi velit.

Lib. v. Capitular. c. 18. III. Mulier ſi ſine commeatu viri ſui velum in caput miſerit, ſi viro placuerit, recipiat eam iterum ad conjugium.

Privigna libera, ſi à vitrico contra ſuam & ſuorum voluntatem viro data eſt, poteſt, illo relicto, alteri nubere.

V. 19. IV. Si quis francam filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut ſervo vel eccleſiaſtico, & illa noluerit habere ipſum, & reliquerit eum, poteſtatem habent parentes ipſius dare ei alium maritum. Et ſi ipſa alium habet, quem poſtea accepit, non ſeparentur.

De conjugibus quorum alter ſervilis eſt conditionis.

V. Si francus homo accepit mulierem, & ſperat quòd ingenua ſit, & poſtea invenit quòd non eſt ingenua, dimittat eam, V. 20. ſi vult, & accipiat aliam. Similiter ſi femina ingenua accepit ſervum, & ſciebat tunc quòd ſervus erat, habeat interim quo vivit. Vna lex eſt de viris & feminis.

De vaſſallo qui, qui relicta uxore, quam in alterius beneficio duxerat, alteri apud ſeniorem ſuum conjungitur.

VI. Homo francus accepit beneficium Regino lib. 2. c. 127. de ſeniore ſuo, & duxit ſecum ſuum vaſſallum, & poſtea fuit ibi mortuus ipſe ſenior, & dimiſit ibi ipſum vaſſallum, & poſt hoc accepit alius homo ipſum beneficium, & pro hoc ut meliùs potuiſſet habere illum vaſſallum, dedit ei mulierem de ipſo beneficio, & habuit ipſam aliquo tempore, & dimiſſa illa, reverſus eſt ad parentes ſenioris ſui mortui, & accepit ibi uxorem, & modò habet eam. Diffinitum eſt quòd illam quam poſtea accepit, ipſam habeat.

Si quis uxorem quam virgo duxit, corruptam inveniens, alteram ducat, & hac item ob eandem cauſam relicta, tertiam accipiat.

VII. Si quis, uxore accepta, invenit Regino lib. 2. c. 128. eam à fratre ſuo contaminatam, ipſam dimittens accepit aliam, ipſámque contaminatam invenit, uxor illius legitima eſt, propterea quia nec ipſe virgo fuit illo tempore. Quòd ſi tertiam poſtea acceperit, revertat ad medianam; & ipſa* poſterior poteſtatem habeat alio viro ſe conjungere.

De eo cujus uxor cum ipſius fratre mœchata eſt.

VIII. Si quis homo habet mulierem Lib. v. Capitular. c. 21. legitimam, & frater ejus adulteravit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetraverunt, interim quo vivunt nunquam habeant conjugium. Ille cujus uxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet accipere aliam.

De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus eſt.

IX. Si quis baptizatus eſt à Preſbytero V. 6. non baptizato, & ſancta Trinitas in ipſo baptiſmo invocata fuerit, baptizatus eſt, ſicut Sergius Papa dixit. Impoſitione ta-

men manuum Epiſcopi indiget. Georgius Epiſcopus Romanus & Iohannes Sacellarius ſic ſenſerunt.

De patre qui filij ſui ſponſam oppreſſit, & poſtea filius ipſam accepit.

Regino lib. 2. c. 217. Burchard. lib. 17. c. 18.

X. Si pater ſponſam filij ſui oppreſſerit, & poſtea filius ipſam acceperit, pater ejus poſtea non habeat uxorem, & ipſa femina non habeat virum, quia non dixit quòd pater ejus cum ipſa manſiſſet, filius verò ejus, qui neſciens fecit, accipiat mulierem legitimam.

Vt quoquo modo mulier velum ſponte acceperit, non dimittat.

V. 180. XI. In qualicunque modo mulier velum ſanctum acceperit ſponte, in eo permaneat, nec dimittat. Conſenſerunt Georgius Epiſcopus Romanus & Iohannes Sacellarius.

De eo qui filiaſtrum vel filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.

V. 7. XII. Si quis filiaſtrum aut filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad confirmationem tenuerit, ſeparetur ab uxore ſua, & alteram non accipiat. Similiter femina alterum non accipiat. Georgius conſenſit.

Si quis conjugem dimiſerit, & monaſterium ingredi aut velari permiſerit.

Regino lib. 2. c. 108.

XIII. Si quis vir mulierem ſuam dimiſerit, & dederit commeatum pro religionis cauſa infra monaſterium Deo ſervire, aut foras monaſterium dederit licentiam velare, ſicut diximus, propter Deum, vir illius accipiat mulierem legitimam. Similiter & mulier faciat. Georgius conſenſit.

De illo qui cum matre & filia mœchatus eſt.

Regino lib. 2. c. 219. Burchard. lib. 17. c. 12. Ivo par. 9. c. 72. 34. q. 1. c. 9. & 35. q. 1. c. 5. *Si quis cum matre.*

XIV. Si quis cum matre & filia in adulterio manſit, neſciente matre quòd cum filia ſua manſiſſet, ſimiliter & filia neſcivit quòd cum matre ſua eſſet, poſtea ille vir ſi acceperit mulierem, dimittat, uſque in diem mortis ſuæ non habeat uxorem, & illa mulier quam reliquerit, accipiat virum; & illa mater & filia, cum quibus in adulterio manſit, ambabus neſcientibus quòd cum matre & filia manſiſſet, habeant viros. Nam ſi in notitiam illarum venerit hoc ſcelus, dimittant maritos, & agant pœnitentiam, & illarum mariti poſteriores accipiant mulieres.

De eo qui cum una ſororum mœchatus, alteram in uxorem duxit.

Regino lib. 2. c. 220. Burchard. lib. 17. c. 7.

XV. Similiter & de duabus ſororibus, qui cum una in adulterio manſit, & alteram in publico accepit, non habeat mulierem uſque in diem mortis; & illæ duæ ſorores, ſi neſcierunt, habeant maritos. Et ſi in notitiam eis venit, ſuperiorem formam ſervent.

Si conjugum alter ſit leproſus, poteſt alter cum illius conſenſu aliud inire conjugium.

XVI. Si vir leproſus mulierem habeat ſanam, ſi vult ei donare commeatum ut accipiat virum, ipſa femina, ſi vult, accipiat. Similiter & vir.

Quando uxor negat ſibi fuiſſe cum marito commercium, & maritus contrà fuiſſe adfirmat.

XVII. Si quis accepit mulierem, & habuit ipſam aliquo tempore, & ipſa femina dicit quòd non manſiſſet cum ea, & ille vir dicit quòd ſic fecit, in veritate viri conſiſtat, quia caput eſt mulieris. De muliere quæ dicit quòd vir ſuus ei commercium maritale non reddidit, Georgius conſenſit.

Regino lib. 2. c. 244. Burchard. lib. 9. c. 42. Ivo par. 8. c. 180. 33. q. 1. c. 3. *Si quis accepit.*

Qui propter inimicitias in aliam regionem dimiſſa uxore fugit, aliam non ducat.

XVIII. Si qui propter faidam fugiunt in aliam patriam, & dimittunt uxores ſuas, nec illi viri nec illæ feminæ accipiant conjugium. Georgius conſenſit. Lib. v. Capitular. c. 8.

De inceſtis.

XIX. Si homo inceſtum commiſerit de matre ſua, aut cum matrina ſua de fonte & confirmatione ſua, aut cum matre & filia, aut cum duabus ſororibus, aut cum fratris vel ſororis filia, aut nepta, aut cum conſobrina vel ſubrina, aut cum amita vel matertera, de his criminibus pecuniam ſuam perdat, ſi habet. Et ſi ſe emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum ei donet. Et ſi fecerit, ſexaginta ſolidos Domno Regi componat uſque dum ſe ipſe homo correxerit. Et ſi pecuniam non habet, mittatur in carcerem uſque ad ſatisfactionem. Si ſervus aut libertus eſt, vapuletur plagis multis. Et ſi dominus ſuus permiſerit ampliùs in tale ſcelus cadere, ipſe dominus Regi ſexaginta ſolidos componat. V. 9.

De eccleſiaſticis viris.

XX. De eccleſiaſticis verò, ſi bona perſona fuerit, perdat honorem ſuum. Minores verò vapulentur & in carcerem mittantur. V. 10.

De Presbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad ſynodum.

XXI. De Preſbyteris & Clericis ſic ordinamus, ut Archidiaconus Epiſcopi eos ad ſynodum commoneat unà cum Comite. Et ſi quis contempſerit, Comes eum diſtringere faciat, & ipſe Preſbyter aut defenſor ſuus ſexaginta ſolidos com- V. 11.

ponat, & ad ſynodum veniat. & Epiſcopùs ipſum Preſbyterum aut Clericum juxta canonicam auctoritatem dijudicari faciat. ſolidos verò ſexaginta componat. Et ſi aliquis per violentiam Preſbyterum aut Clericum aut inceſtuoſum contradixerit, tunc Comes ipſam perſonam per fidejuſſores poſitum ante Regem venire faciat unà cum Miſſo Epiſcopi; & Domnus Rex diſtringat, ut ceteri emendentur.

PIPPINI REGIS
CONSTITVTIO GENERALIS
De letaniis faciendis pro ubertate terræ,

Data anno DCCLXIV.

Pippinus gratia Dei Rex Francorum vir inluſter Domino ſancto Patri Lullo Epiſcopo. Cognitum ſcimus ſanctitati veſtræ qualem pietatem & miſericordiam Deus fecit præſenti anno in terra iſta. Dedit tribulationem pro delictis noſtris, poſt tribulationem autem magnam atque mirabilem conſolationem ſive abundantiam fructus terræ, quem modò habemus. Et ob hoc atque pro aliis cauſis noſtris opus eſt nobis illi gratias agere, quia dignatus eſt ſervos ſuos conſolari per ejus miſericordiam. Sic nobis videtur, ut abſque jejunio indicto unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia letanias faciat, non cum jejunio, niſi tantùm in laude Dei, qui talem nobis abundantiam dedit; & faciat unuſquiſque homo ſua eleemoſyna, & pauperes paſcat. Et ſic prævidere faciatis & ordinate de verbo noſtro, ut unuſquiſque homo, aut vellet aut nollet, ſuam decimam donet. Valete in Chriſto.

CONVENTUS
APUD SANCTUM DIONYSIUM,

In quo Pippinus Rex, paulò ante mortem, regnum Francorum diviſit inter filios ſuos Karolum & Karolomannum anno DCCLXVIII. menſe Septembri.

ACTA conventus iſtius non extant, neque charta diviſionis. Earum tamen rerum memoriam conſervavit auctor veteris collectionis hiſtoricæ quam Henricus Caniſius edidit in tomo ſecundo lectionis antiquæ: ubi narrat auctor, Pippinum Regem, cùm in poſtrema expeditione Aquitanica febre vexari apud Santonas cœpiſſet, per Pictavum Turonos ad ſancti Martini monaſterium acceſſiſſe, Turonis deinde cum Bertrada Regina & filiis ſuis Karolo & Karolomanno Pariſios uſque ad monaſterium beati Dionyſij martyris veniſſe. Ibi moratus, *inquit*, aliquandiu, cernénſque quòd vitæ periculum evadere non poſſet, omnes proceres ſuos, Duces & Comites Francorum, tam Epiſcopos quàm Sacerdotes, ad ſe venire præcepit; ibíque, unà cum conſenſu Francorum & procerum ſuorum ſeu & Epiſcoporum, regnum Francorum, quod ipſe tenuerat, æquali ſorte inter prædictos filios ſuos Carlum & Carlomannum, dum adhuc ipſe viveret, inter eos diviſit; id eſt, Auſtraſiorum regnum Carolo ſeniori filio regnum inſtituit, Carlomanno verò juniori filio regnum Burgundiæ & Provinciæ, Aleſans & Alamaniam tradidit. Aquitaniam, quam ipſe Rex acquiſierat, inter eos diviſit. *Recitat iſta, ſed breviùs, auctor annalium Metenſium.* Inde cùm ad ſanctum Dionyſium perveniſſet, cernens quòd de illa infirmitate evadere non poſſet, omnes optimates ſuos Duces & Comites Francorum, Epiſcopos quoque ac ſacerdotes, ad ſe venire præcepit. Ibíque unà cum conſenſu procerum ſuorum æquali ſorte inter duos filios Karolum & Karolomannum regnum Francorum paterno jure diviſit. *His porrò geſtis, ut conſentiunt omnes ſcriptores, Pippinus poſt paucos dies vita ceſſit* VIII. *Kalendas Octobres, ſepultúſque eſt in baſilica ejuſdem ſancti Dionyſij.*

INITIUM REGNI
KAROLI MAGNI
REGIS FRANCORUM.

CAPITVLARIA KAROLI MAGNI REGIS FRANCORVM.

KAROLI MAGNI CAPITVLARE PRIMVM

Datum, ut videtur, ſub ejus regni exordia, anno Chriſti DCCLXIX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Laudunenſis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *VT ſervi Dei in hoſtem non pergant, niſi illi qui neceſſarij ſunt propter divinum miniſterium.*
2. *Ne ſacerdotes fundant ſanguinem Chriſtianorum vel paganorum.*
3. *Vt ſervi Dei venationes non exerceant.*
4. *De Epiſcopis & Presbyteris ignotis, quomodo admittantur ad miniſterium eccleſiaſticum.*
5. *De ſacerdotibus qui plures uxores habuerint.*
6. *Vt unuſquiſque Epiſcopus provideat in ſua parrochia ne populus agat paganias aut ſuperſtitiones.*
7. *Vt parrochiam ſuam ſingulis annis unuſquiſque Epiſcopus circumeat.*
8. *Vt Presbyteri Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint, & ut quadrageſimæ tempore rationem miniſterij ſui eis reddant.*
9. *Ne aliquis accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui.*
10. *Vt ſacerdotes magnam curam habeant de inceſtis & infirmis & pœnitentibus.*
11. *De jejunio quatuor temporum.*
12. *Vt bis in anno ad mallum omnes veniant.*
13. *Vt nullus neglegens ſit quando pro Rege vel fidelibus ſuis orandum fuerit.*
14. *Vt ſacerdos niſi in locis conſecratis Miſſam non celebret.*
15. *De ſacerdotibus qui miniſterium ſuum adimplere non valent.*
16. *Vt ſacerdos qui admonitionem Epiſcopi ſui contempſerit, deponatur.*
17. *Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum ſine conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.*
18. *Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium alterius cujuſquam res retinere præſumat.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Vt ſervi Dei neque in hoſtem pergant, neque armaturam bajulent.

Lib. VII. Capitular. c. 113. I. KArolus gratia Dei Rex regnique Francorum rector, & devotus ſanctæ Eccleſiæ Defenſor, atque adjutor in omnibus apoſtolicæ ſedis. Hortatu omnium fidelium noſtrorum, & maximè Epiſcoporum ac reliquorum ſacerdotum conſultu, ſervis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hoſtem pergere omnino prohibemus, niſi illi tantummodo qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolemnia adimplenda & ſanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt, id eſt, unum vel duos Epiſcopos cum Capellanis Presbyteris. Et unuſquiſque Prin-

ceps unum Preſbyterum ſecum habeat, qui hominibus peccata confitentibus judicare & judicare pœnitentiam poſſit.

Ne ſacerdotes fundant ſanguinem Chriſtianorum vel paganorum.

Ibid. 114. II. Vt ſacerdotes neque Chriſtianorum neque paganorum ſanguinem fundant.

Vt ſervi Dei venationes non exerceant.

Ibid. 115. III. Omnibus ſervis Dei venationes & ſilvaticas vagationes cum canibus, & ut accipitres & falcones non habeant, interdicimus.

De Epiſcopis & Presbyteris ignotis, quomodo admittantur ad miniſterium eccleſiaſticum.

Ibid 116. IV. Statuimus ut ſecundùm canonicam cautelam omnes undecunque ſupervenientes ignotos Epiſcopos vel Preſbyteros ante probationem ſynodalem in eccleſiaſticum miniſterium non admitteremus.

De ſacerdotibus qui plures uxores habuerint.

Ibid. 117. V. Si ſacerdotes plures uxores habuerint, vel ſanguinem Chriſtianorum vel paganorum fuderint, aut canonibus obviaverint, ſacerdotio priventur, quia deteriores ſunt ſecularibus.

Vt unuſquiſque Epiſcopus provideat in ſua parrochia ne populus faciat paganias aut ſuperſtitiones.

Ibid 118. VI. Decrevimus ut ſecundùm canones unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia ſollicitudinem adhibeat, adjuvante Graphione, qui defenſor Eccleſiæ eſt, ut populus Dei paganias non faciat; ſed ut omnes ſpurcitias gentilitatis abiciat & reſpuat, ſive profana ſacrificia mortuorum, ſive ſortilegos vel divinos, ſive phylacteria & auguria, ſive incantationes, ſive hoſtias immolantias, quas ſtulti homines juxta Eccleſias ritu pagano faciunt ſub nomine ſanctorum martyrum vel confeſſorum Domini; qui potiùs quàm ad miſericordiam ſanctos ſuos ad iracundiam provocant.

Vt parrochiam ſuam ſingulis annis unuſquiſque Epiſcopus circumeat.

Ibid. 119. VII. Statuimus ut ſingulis annis unuſquiſque Epiſcopus parrochiam ſuam ſollicitè circumeat, & populum confirmare & plebes docere & inveſtigare, & prohibere paganas obſervationes, divinóſque vel ſortilegos, aut auguria, phylacteria, incantationes, vel omnes ſpurcitias gentilium ſtudeat.

Vt Presbyteri Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint, & ut quadrageſimæ tempore rationem miniſterij ſui eis reddant.

Ibid. 120. VIII. Decrevimus quoque juxta ſanctorum canones ut unuſquiſque Preſbyter in parrochia habitans Epiſcopo ſubjectus ſit illi in cujus parrochia habitat, & ſemper in quadrageſima rationem & ordinem miniſterij ſui, ſive de baptiſmo, ſive de fide catholica, ſive de precibus, & ordine Miſſarum, Epiſcopo reddat. Et quandocunque jure canonico Epiſcopus circumeat parrochiam populos ad confirmandos, Preſbyter ſemper paratus ſit ad ſuſcipiendum Epiſcopum, cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in cœna Domini ſemper novum chriſma ab Epiſcopo ſuo quærat. Et de vetere nullus baptizare præſumat; ſed ardere in luminaribus Eccleſiæ faciat.

Ne aliquis accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui, nec de una ad aliam tranſeat.

IX. Vt nemo accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui, nec de una ad aliam tranſeat. Ibid. 121.

Vt ſacerdotes magnam curam habeant de inceſtis & infirmis & pœnitentibus.

X. Vt de inceſtis & criminoſis magnam curam habeant ſacerdotes, ne in ſuis pereant ſceleribus, & animæ eorum à diſtricto judice Chriſto eis requirantur. Similiter de infirmis & pœnitentibus, ut morientes ſine ſacrati olei unctione & reconciliatione & viatico non deficiant. VI. 106. VII. 132.

De jejunio quatuor temporum.

XI. Vt jejunium quatuor temporum & ipſi ſacerdotes obſervent & plebi denuntient obſervandum. Ibid. 135.

Vt bis in anno ad mallum omnes veniant.

XII. Vt ad mallum venire nemo tardet, primùm circa æſtatem, ſecundò circa autumnum. Ad alia verò placita, ſi neceſſitas fuerit, vel denuntiatio Regis urgeat, vocatus venire nemo tardet. Ibid. 133.

Vt nemo neglegens ſit quando pro Rege vel fidelibus ſuis orandum fuerit.

XIII. Vt quando denuntiatum fuerit pro Rege vel pro fidelibus ſuis qualibet cauſa orationes facere, nemo ex hoc neglegens appareat. Ibid. 134.

Vt ſacerdos niſi in locis conſecratis Miſſam non celebret.

XIV. Nullus ſacerdos niſi in locis Deo dicatis, vel in itinere poſitus in tabernaculis & menſis lapideis ab Epiſcopo conſecratis, Miſſas celebrare præſumat. Quòd ſi præſumpſerit, gradus ſui periculo ſubjacebit. Ibid. 136.

De

De ſacerdotibus qui miniſterium ſuum adimplere non valent.

Ibid. 137. XV. Sacerdotes qui rite non ſapiunt adimplere miniſterium ſuum, nec diſcere juxta præceptum Epiſcoporum ſuorum pro viribus ſatagunt, vel contemptores canonum exiſtunt, ab officio proprio ſunt ſubmovendi quouſque hæc pleniter emendata habeant.

Vt ſacerdos qui admonitionem Epiſcopi ſui contempſerit, deponatur.

XVI. Quicunque autem à ſuo Epiſcopo frequenter admonitus de ſua ſcientia, ut diſcere curet, facere neglexerit, proculdubio & ab officio removeatur, & Eccleſiam quam tenet amittat. Quia ignorantes legem Dei, eam aliis annnuntiare & prædicare non poſſunt.

Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum ſine conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.

Ibid. 139. XVII. Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum aut juniorem Eccleſiæ extra conſcientiam Pontificis per ſe diſtringat aut condemnare præſumat. Quòd ſi quis hoc fecerit, ab Eccleſia cui injuriam inrogare dinoſcitur tamdiu ſit ſequeſtratus quandiu reatum ſuum cognoſcat & emendet.

Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium alterius cujuſquam res retinere præſumat.

XVIII. Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium cujuſcunque alterius Epiſcopi ſive Eccleſiæ ſive privati res aut regnorum diviſione aut provinciarum ſequeſtratione competere aut retinere præſumat. Quòd ſi quis hoc facere tentaverit, tamdiu ſit ab omnium caritate ſuſpenſus & à communionis gratia ſequeſtratus quoadusque res ablatas cum fructuum ſatisfactione reſtituat. Ibid. 140.

KAROLVS MAGNVS
REX ITALIÆ
ANNO DCCLXXIV.

EPISTOLA AD OFFAM REGEM MERCIORVM.

Data anno DCCLXXIV. poſt devictos Longobardos & Saxones.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum & Patricius Romanorum viro venerando & fratri cariſſimo Offano Merciorum Regi ſalutem, honorem, & amorem. Cùm deceat Reges potentes & famoſos amicitiæ fœdere convinciri & mutuis gaudiis ad invicem gratulari, ut in vinculo caritatis Chriſtus in omnibus & ab omnibus glorificetur, veſtræ ſerenitati hoc eulogium duximus deſtinandum. Cùm nobiliſſimam Longobardorum civitatem cum ſuis civibus omnibus noſtro dominatui ſubjugaverimus, & Italiam totam noſtro imperio feliciter ſubjugaverimus Chriſti adjutorio, cui famulari deſideramus, Rex Deſiderius Longobardorum, Ducéſque Saxoniæ, quos noſtris nutibus inclinavimus, Vvithimundus & Albion, cum ferè omnibus incolis Saxoniæ, baptiſmi ſuſceperunt ſacramentum, Domino Ieſu Chriſto de cetero famulaturi. Hoc igitur ſalubri mandato ego Karolus Regum Chriſtianorum orientalium potentiſſimus vos, ô Offane Regum occidentalium Chriſtianorum potentiſſime, cupio lætificare, & te in dilectione ſpeciali amplecti ſinceriùs.

CAPITVLARE ANNI DCCLXXIX.

INCIPIT DECRETVM KAROLI preciosi Regis Francorum.

ANno feliciter undecimo regni Domni noſtri Karoli glorioſiſſimi Regis in menſe Martio, facto Capitulare, qualiter congregatis in unum ſynodali Concilio Epiſcopis, Abbatibus, viriſque inluſtribus Comitibus, unà cum piiſſimo Domno noſtro, ſecundùm Dei voluntatem, pro cauſis opportunis conſenſerunt decretum.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *VT ſuffraganei Epiſcopi ſubjecti ſint Metropolitanis.*
2. *Vt Epiſcopi ordinentur ubi non ſunt.*
3. *Vt monaſteria regularia regulam cuſtodiant.*
4. *De poteſtate Epiſcoporum ſuper Presbyteros & Clericos.*
5. *Vt Epiſcopi inceſtuoſos emendent & viduas.*
6. *De alterius Clerico Epiſcopi non recipiendo nec ordinando.*
7. *De decimis dandis & per juſſionem Epiſcopi diſpenſandis.*
8. *De iis qui mori debent, ut ab Eccleſia non defenſentur.*
9. *Qualiter de latronibus faciendum ſit.*
10. *De perjuris.*
11. *De latronibus juſtè peremptis, & de hominibus injuſtè punitis.*
12. *Vt ea conſerventur quæ in placitis & ſynodis Pippinus Rex conſtituit.*
13. *De nonis & decimis vel cenſu Eccleſiarum.*
14. *De truſte non facienda.*
15. *De tributariis Eccleſiarum.*
16. *Vt ſacramentum pro gildonia non fiat.*
17. *Vt itinerantibus nullus impedimentum faciat.*
18. *De teloneis forbannitis.*
19. *Vt mancipia non ſine teſtibus vendantur.*
20. *De loricas extra regnum non vendendis.*
21. *Qualiter de comitibus vel vaſſis dominicis juſtitias non facientibus agendum ſit.*
22. *De his qui pretium pro faida recipere & juſtitiam facere nolunt.*
23. *De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Vt ſuffraganei Epiſcopi ſubjecti ſint Metropolitanis.

Add. 1 v. 120. I. DE Metropolitanis, ut ſuffraganei Epiſcopi eis ſecundùm canones ſubjecti ſint; & ea quæ erga miniſterium illorum emendanda cognoſcunt, libenti animo emendent atque corrigant.

Vt Epiſcopi ordinentur ubi non ſunt.

Ibid. 121. II. De Epiſcopis, ut ubi in præſens ordinati non ſunt, ſine tarditate ordinentur.

Vt monaſteria regularia regulam cuſtodiant.

Ibib. 122. III. De monaſteriis quæ regularia fuerunt, ut ſecundùm regulam vivant; necnon & monaſteria puellarum ordinem ſanctum cuſtodiant. Et unaquæque Abbatiſſa ſine intermiſſione in ſuo monaſterio reſideat.

De poteſtate Epiſcoporum ſuper Presbyteros & Clericos.

IV. Vt Epiſcopi de Preſbyteris & Clericis infra illorum parrochiam poteſtatem habeant ſecundùm canones. Ibid. 123.

Vt Epiſcopi inceſtuoſos emendent & viduas.

V. Vt Epiſcopi de inceſtuoſis hominibus licentiam habeant emendandi; ſeu & de viduis infra ſuam parrochiam poteſtatem habeant ad corrigendum. Ibid. 124.

De alterius Clerico Epiſcopi non recipiendo nec ordinando.

VI. Vt nemini liceat alterius Clericum recipere nec ordinare in aliquo gradu. Ibid. 125.

De decimis dandis & per juſſionem Epiſcopi diſpenſandis.

VII. De decimis, ut unuſquiſque ſuam Ibid. 127.

decimam donet, atque per juſſionem Pontificis diſpenſentur.

De reis qui mori debent, ut ab Eccleſia non defenſentur.

Ibid. 126. VIII. Vt homicidæ & cęteri rei qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, non excuſentur, neque eis ibidem victus detur.

Qualiter de latronibus faciendum ſit.

Ibid. 128. IX. Vt latrones de infra emunitatem illi judices ad Comitum placita præſentent. Et qui hoc non fecerit, beneficium & honorem perdat. Et qui beneficium non habuerit, bannum ſolvat. Similiter & vaſſi noſtri, ſi hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant.

De perjuris.

Ibid. 129. X. De eo qui perjurium fecerit, nullam redemptionem det, niſi manum perdat. Quòd ſi accuſator contendere voluerit de ipſo perjurio, ſtent ad crucem. Et ſi jurator vicerit, legem ſuam accuſator emendet. Hoc verò de minoribus cauſis obſervandum. De majoribus verò rebus, aut de ſtatu ingenuitatis, ſecundùm legem cuſtodiant.

De latronibus juſtè peremptis, & de hominibus injuſtè punitis.

Ibid. 130. XI. De vindicta & judicio juſto in latrones facto teſtimonio Epiſcoporum abſque peccato Comites eſſe dicuntur, ita tamen ut abſque invidia aut occaſione mala nihil aliud ibi interponatur niſi vera juſtitia ad perficiendum. Ille verò qui per odium, aut per malum ingenium, niſi pro juſtitia facienda, hominem disfecerit, honorem ſuum perdat, & legibus contra quem injuſtè fecerit, ſecundùm pœnam quam intulit emendet.

Vt ea conſerventur quæ in placitis & ſynodis Pippinus Rex conſtituit.

Ibid. 131. XII. Capitula verò quæ bonæ memoriæ genitor noſter Domnus Pippinus Rex in ſuis placitis conſtituit & in ſynodis, conſervare volumus.

De nonis & decimis vel cenſu Eccleſiarum.

Ibid. 132. XIII. De rebus verò Eccleſiarum, unde nunc cenſus exeunt, decima & nona cum ipſo cenſu ſit ſoluta; & unde antea non exierunt, ſimiliter decima & nona cum ipſo cenſu ſit ſoluta; atque de caſatis quinquaginta ſolidus unus, & de caſatis triginta dimidius ſolidus, & de viginti tremiſſis unus. Et precariæ ubi modò ſunt renoventur, & ubi non ſunt ſcribantur. Et ſit diſcretio inter precarias de verbo noſtro factas & inter eas quas ſpontanea voluntate de ipſis rebus Eccleſiarum faciunt.

De truſte non facienda.

XIV. De truſte facienda nemo præſumat.

De tributariis Eccleſiarum.

XV. De cerariis & tabulariis atque chartulariis, ſicut à longo tempore fuit, obſervetur. Ibid. 133.

Vt ſacramentum pro gildonia non fiat.

XVI. De ſacramentis pro gildonia invicem conjurantibus, ut nemo facere præſumat. Alio verò modo de eorum eleemoſynis, aut de incendio, aut de naufragio, quamvis convenientiam faciant, nemo in hoc jurare præſumat. Ibid. 134.

Vt itinerantibus nullus impedimentum faciat.

XVII. De iterantibus qui ad palatium aut aliubi pergunt, ut eos cum collecta nemo ſit auſus adſallire. Et nemo alterius herbam defenſionis tempore tollere præſumat, niſi in hoſte pergendo, aut Miſſus noſter ſit. Et qui aliter facere præſumpſerit, emendet. Ibid. 135.

De teloneis forbannitis.

XVIII. De teloneis qui jam antea forbanniti fuerunt nemo tollat, niſi ibi ubi antiquo tempore fuerunt. Ibid. 136.

Vt mancipia non ſine teſtibus vendantur.

XIX. De mancipiis quæ venduntur, ut in præſentia Epiſcopi vel Comitis ſit, aut in præſentia Archidiaconi, aut Centenarij, aut in præſentia Vicedomini, aut judicis Comitis, aut ante bene nota teſtimonia. Et foras marcham nemo mancipium vendat. Qui fecerit, tantas vices bannum ſolvat quanta mancipia vendidit. Et ſi non habet pretium, in vadio pro ſervo ſemetipſum donet Comiti, uſque dum ipſum bannum ſolvat. Ibid. 137.

De loricis extra regnum non vendendis.

XX. De bruniis, ut nullus foras noſtro regno vendere præſumat. Ibid. 138.

Qualiter de Comitibus vel vaſſis dominicis juſtitias non facientibus agendum ſit.

XXI. Si Comes in ſuo miniſterio juſtitias non fecerit, Miſſos noſtros in ſua caſa ſoniare faciat uſque dum juſtitiæ ibidem factæ fuerint. Et ſi vaſſus noſter juſtitias non fecerit, tunc & Comes & Miſſus ad ipſius caſam ſedeant & de ſuo vivant quouſque juſtitiam faciat. Ibid. 139.

De his qui pretium pro faida recipere & juſtitiam facere nolunt.

XXII. Si quis pro faida pretium recipere non vult, tunc ad nos ſit tranſmiſſus, & nos eum dirigemus ubi damnum minimè poſſit facere. Similì modo & qui pro Ibid. 140. 141.

faida pretium ſolvere noluerit, nec juſtitiam exinde facere, in tali loco eum mittere volumus ut pro eodem majus damnum non creſcat.

De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.

Ibid. 142. XXIII. De latronibus ita præcipimus obſervandum, ut pro prima culpa non moriantur, ſed oculum perdant; de ſecunda verò culpa naſus ipſius latronis capuletur; de tertia verò, ſi ſe non emendaverit, moriatur.

EXPLICIT DECRETUM

KAROLI REGIS.

. ' Poſt caput decimum ſuperioris Capitularis ſequitur in editione Sirmondi caput de latronibus in cuſtodiam miſſis: quod cùm in nullo eorum exemplarium reperiatur quæ nos vidimus, nec in editione Bavarica, neque demum in Additione quarta Capitularium, ubi Capitulare iſtud refertur integrum, nos illud ab eo loco ſuſtulimus quem occupat in editione Sirmondi. Ne quis tamen conqueri poſſet à nobis aliquid prætermiſſum fuiſſe, heic extra ordinem poſuimus.

De latronibus in cuſtodiam miſſis.

De latronibus qui in cuſtodiam miſſi ſunt, ut nullus judex publicus pretium pendat. Et ſi hoc fecerit, honorem ſuum perdat. Et qui Eccleſiam infregerit moriatur.

DECRETALE PRECUM

QUORUNDAM EPISCOPORUM.

Qualiter pro Rege & exercitu ejus hac inſtanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemoſynis Deo ſupplicandum ſit.

Lib. v. Capitul. c. 207. & Add. IV. c. 143.

CApitulare qualiter inſtitutum eſt in hoc Epiſcoporum conventu, id eſt, ut unuſquiſque Epiſcopus tres Miſſas & pſalteria tria cantet, unum pro Dompno Rege, alterum pro exercitu Francorum, tertium pro præſenti tribulatione. Preſbyteri verò unuſquiſque Miſſas tres, monachi & monachæ & Canonici unuſquiſque pſalteria tria. Et biduanam omnes faciant, tam Epiſcopi, monachi, & monachæ, atque Canonici, atque eorum infra caſati homines, vel qui potentes ſunt. Et unuſquiſque Epiſcopus, aut Abbas, vel Abbatiſſa, qui hoc facere poteſt, libram donet de argento aut valentem in eleemoſynam, mediocres verò mediam libram, minores verò ſolidos quinque. Epiſcopi, Abbates, atque Abbatiſſæ pauperes famelicos quatuor pro iſta ſtriccitate nutrire debent uſque tempore meſſium. Et qui tantum non poſſunt, juxta quod poſſibilitas eſt, aut tres, aut duos, aut unum. Comites fortiores libram unam de argento aut valentem donent in eleemoſynam, mediocres mediam libram. Vaſſus dominicus de caſatis ducentis mediam libram, de caſatis centum ſolidos quinque, de caſatis quinquaginta aut triginta unciam unam. Et faciant biduanas, atque eorum homines in eorum caſatis, vel qui hoc facere poſſunt. Et qui redimere ipſas biduanas voluerit, fortiores Comites uncias tres, mediocres unciam & dimidiam, minores ſolidum unum. Et de pauperibus famelicis, ſicut ſupraſcriptum eſt, & ipſi faciant. Hæc omnia, ſi Deo placuerit, pro Domno Rege & pro exercitu Francorum & præſente tribulatione Miſſa ſancti Iohannis ſint completa.

CONSTITVTIO

DE SCHOLIS PER SINGVLA EPISCOPIA & monaſteria inſtituendis.

IACOBI SIRMONDI ADMONITIO

De ſequenti epiſtola ſeu conſtitutione.

Laboraſſe Carolum Magnum ut inſtaurarentur in Galliis ſtudia litterarum, & ſcholæ publicæ conſtituerentur, teſtantur, ut de aliis nihil dicam, Concilium Cabilonenſe II. cap. 3. & Pariſienſe ſub Ludovico Pio libro III. cap. 12. Qui ejus vitam ſcripſit, monachus Engoliſmenſis, auctor eſt in eam maximè curam incubuiſſe poſt tertium iter Romanum, cùm ab urbe Grammaticos adduxiſſet, anno ſeptingenteſimo octuageſimo ſeptimo. Nec dubium quin multæ Caroli hac de re fuerint leges atque Capitula. Epiſtola hæc de numero eſt illarum quæ generales dicebantur, quòd uno exemplo, paucis mutatis, ad diverſos mitterentur Metropolitanos, Epiſcopos, Abbates, & alios, ut res poſtulabat. Sed in hac noſtra, quæ ad Baugulfum Fuldæ Abbatem miſſa eſt, ſcriniarij oſcitantia obrepſit ut nonnulla ſub finem hæſerint quæ mutari oportebat, ut quæ Metropolitano conveniant, non Abbati. Sic enim habet in codice ſancti Arnulfi Metenſis, ex quo de prompta eſt.

Karolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum, Baugulfo Abbati & omni congregationi, tibi etiam commiſſis fidelibus oratoribus noſtris, in omnipotentis Dei nomine amabilem direximus ſalutem. Notum igitur ſit Deo placitæ devotioni veſtræ quia nos unà cum fidelibus noſtris conſideravimus utile eſſe ut epiſcopia & monaſteria nobis Chriſto propitio ad gubernandum commiſſa, præter regularis vitæ ordinem atque ſanctæ religionis converſationem, etiam in litterarum meditationibus, eis qui donante Domino diſcere poſſunt, ſecundùm uniuſcujuſque capacitatem, docendi ſtudium debeant impendere; qualiter ſicut regularis norma honeſtatem morum, ita quoque docendi & diſcendi inſtantia ordinet & ornet ſeriem verborum, ut qui Deo placere appetunt rectè vivendo, ei etiam placere non negligant rectè loquendo. Scriptum eſt Matth. 12. enim: *Aut ex verbis tuis juſtificaberis, aut ex verbis tuis condemnaberis.* Quamvis enim melius ſit bene facere quam noſſe, prius tamen eſt noſſe quàm facere. Debet ergo quiſque diſcere quod optat implere, ut tanto uberiùs quid agere debeat intelligat anima quanto in omnipotentis Dei laudibus ſine mendaciorum offendiculis cucurrerit lingua. Nam cùm omnibus hominibus vitanda ſint mendacia, quanto magis illi ſecundùm poſſibilitatem declinare debent qui ad hoc ſolummodo probantur electi ut ſervire ſpecialiter debeant veritati? Nam cùm nobis in his annis à nonnullis monaſteriis ſœpius ſcripta dirigerentur, in quibus quòd pro nobis fratres ibidem commorantes in ſacris & piis orationibus decertarent ſignificaretur, cognovimus in pleriſque præfatis conſcriptionibus eorundem & ſenſus rectos & ſermones incultos: quia quod pia devotio interiùs fideliter dictabat, hoc exteriùs, propter negligentiam diſcendi, lingua inerudita exprimere ſine reprehenſione non valebat. Unde factum eſt ut timere inciperemus ne fortè, ſicut minor erat in ſcribendo prudentia, ita quoque & multò minor eſſet quàm rectè eſſe debuiſſet in ſanctarum ſcriptura-

rum ad intelligendum ſapientia. Et bene novimus omnes quia quamvis periculoſi ſint errores verborum, multò periculoſiores ſunt errores ſenſuum. Quamobrem hortamur vos litterarum ſtudia non ſolùm non negligere, verùm etiam humillima & Deo placita intentione ad hoc certatim diſcere ut faciliùs & rectiùs divinarum ſcripturarum myſteria valeatis penetrare. Cùm autem in ſacris paginis ſchemata, tropi, & cetera his ſimilia inſerta inveniantur, nulli dubium eſt quòd ea unuſquiſque legens tanto citiùs ſpiritualiter intelligit quanto priùs in litterarum magiſterio pleniùs inſtructus fuerit. Tales verò ad hoc opus viri eligantur qui & voluntatem & poſſibilitatem diſcendi & deſiderium habeant alios inſtruendi. Et hoc tantùm ea intentione agatur quâ devotione à nobis præcipitur. Optamus enim vos, ſicut decet Eccleſiæ milites, & interiùs devotos & exteriùs doctos caſtóſque bene vivendo, & ſcholaſticos bene loquendo, ut quicunque vos propter nomen Domini & ſanctæ converſationis nobilitatem ad videndum expetierit, ſicut de aſpectu veſtro ædificatur viſus, ita quoque de ſapientia veſtra, quam in legendo ſeu cantando perceperit, inſtructus, omnipotenti Domino gratias agendo gaudens redeat. Hujus itaque epiſtolæ exemplaria ad omnes ſuffraganteſ tuóſque coepiſcopos & per univerſa monaſteria dirigi non negligas, ſi gratiam noſtram habere vis. Et nullus monachus foris monaſterio judiciaria teneat, nec per mallos & publica placita pergat. Legens valeat.

CONSTITVTIO
DE EMENDATIONE LIBRORVM
ET OFFICIORVM ECCLESIASTICORVM.

Karolus Dei fretus auxilio Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum religioſis lectoribus noſtræ ditioni ſubjectis. Cùm nos divina ſemper domi foríſque clementia ſive in bellorum eventibus ſive in pacis tranquillitate cuſtodiat, etſi rependere quicquam ejus beneficiis tenuitas humana non prævalet, quia eſt inæſtimabilis miſericordiæ Deus noſter, devotas ſuæ ſervituti benignè approbat voluntates. Igitur quia curæ nobis eſt ut noſtrarum Eccleſiarum ad meliora ſemper proficiat ſtatus, obliteratam penè majorum noſtrorum deſidia reparare vigilante ſtudio literarum ſatagimus officinam, & ad pernoſcenda ſtudia liberalium artium noſtro etiam quos poſſumus invitamus exemplo. inter quæ jampridem univerſos veteris ac novi inſtrumenti libros librariorum imperitia depravatos, Deo nos in omnibus adjuvante, examuſſim correximus. Accenſi prætereа memoriæ venerandæ Pippini genitoris noſtri exemplis, qui totas Galliarum Eccleſias Romanæ traditionis ſuo ſtudio cantibus decoravit, nos nihilominus ſolerti eaſdem curamus intuitu præcipuarum inſignire ſerie lectionum. Denique quia ad nocturnale officium compilatas quorundam caſſo labore, licèt recto intuitu, minùs tamen idoneo, reperimus lectiones, quippe quæ & ſine auctorum ſuorum vocabulis eſſent poſitæ, & infinitis vitiorum anfractibus ſcaterent, non ſumus paſſi noſtris in diebus in divinis lectionibus inter ſacra officia inconſonantes perſtrepere ſolœciſmos, atque earundem lectionum in melius reformare tramitem mentem intendimus. Idque opus Paulo Diacono familiari clientulo noſtro

elimandum injunximus. ſcilicet ut ſtudioſè catholicorum patrum dicta percurrens, veluti è lectiſſimis eorum pratis certos quoſque floſculos legeret, & in unum quæque eſſent utilia quaſi ſertum aptaret. Qui noſtræ celſitudini devotè parere deſiderans, tractatus atque ſermones diverſorum catholicorum patrum perlegens, & optima quæque decerpens, in duobus voluminibus per totius anni circulum congruentes cuique feſtivitati diſtinctè & abſque vitiis nobis obtulit lectiones. Quarum omnium textum noſtra ſagacitate perpendentes, noſtra eadem volumina auctoritate conſtabilimus, veſtræque religioni in Chriſti Eccleſiis tradimus ad legendum.

ADMONITIO

De ſequenti Capitulari Bajuvariorum.

FOEDIFRAGUS ille Dux Bajuvariorum Thaſſilo cùm fidem Karolo Magno promiſſam levitate ſua ſæpe mutaſſet, novâſque inſuper res ab uxore Luitpurga perſuaſus adversùs eum moliretur, tandem de principatu ab eo ejectus eſt anno Chriſti ſeptingenteſimo octuageſimo octavo, ut ait continuator Pauli Diaconi à Marquardo Frehero editus. Nam Karolus audito Thaſſilonem concitaſſe Hunnos ſeu Avaros ut bellum Francis inferrent, multáque alia, ut Eginhardus ſcribit, dixiſſe & feciſſe quæ nonniſi ab inimico & irato vel fieri vel proferri poterant, habito generali populi ſui conventu in villa Ingelenheimenſi juxta Moguntiam, in quo, ut Marcus Velſerus tradit, Franci, Boij, Langobardi, Saxones, ceterique provinciales convenere, & accuſatores audivit, & reum peregit. Cùm nullum accuſationis caput negaretur, uno omnium adſenſu, *inquit Eginhardus*, ut læſæ majeſtatis reus capitali ſententia damnatus eſt. Sed clementia Regis licèt morti addictum liberare curavit. Nam mutato habitu in monaſterium miſſus eſt, ubi tam religioſè vixit quàm libens intravit. *Iſta ultima Eginhardi verba, quæ apud Aimoinum quoque leguntur, Velſerus acri judicio præditus vir dubiam apprimè & ancipitem ſententiam vocat, ſed quam domeſtici annales opportunè in commodiorem partem interpretantur, nimirum eluiſſe benefactis ſuperiores maculas. Sanè Thaſſilonem poſtea obſcuram admodum vitam duxiſſe hinc manifeſtè colligitur quòd nondum inter auctores conſtat de monaſterio in quod projectus eſt ad agendam pœnitentiam. Ac ſi verum eſt eum in Gemmeticenſi monaſterio vitam finiiſſe, falſa omnino ſunt quæ de prodigiis & miraculis ad ſepulchrum ejus patratis vulgò circumferuntur. Utcunque ſe res habeat, certum eſt illum principatu exutum ut perduellionis reum, vacuam feciſſe provinciam. Eam Karolus non ita multò pòſt ordinavit, deſcriptámque Comitibus hoc eſt judicibus regendam tradidit, legéſque veteribus addendas propoſuit Reginoburgi in Bajoaria, quas Velſerus ex vetertimis membranis edidit in libro quinto rerum Boicarum. Sunt autem illæ quas nos heic exhibemus.*

CAPITVLARE BAIVVARIORVM

Datum, ut conjectura eſt, Ratiſbonæ anno Chriſti DCCLXXXVIII.

Hæc ſunt Capitula quæ Domnus Karolus ſereniſſimus addere juſſit.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De banno Regis inrupto componendo.*
2. *De tuitione Eccleſiæ, viduarum, orphanorum, & minùs potentum.*
3. *De raptu & violentia & incendio infra patriam factis.*
4. *De mannitione in hoſtem.*
5. *De compoſitione hominis denarialis.*
6. *De his qui in Eccleſia manumiſſi ſunt.*
7. *De his qui per chartam ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi.*
8. *Vt Clericum alienum nemo recipiat ſine conſenſu Epiſcopi ſui.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De banno Regis inrupto componendo.

I. VT bannum ipſius quilibet inruperit, componere debeat.

De tuitione Eccleſiæ, viduarum, orphanorum, & minùs potentum.

II. Vt Eccleſia, viduæ, orphani, vel minùs potentes pacem rectam habeant. Et ubicunque fuerit infracta, ſexaginta ſolidis componatur.

De raptu & violentia & incendio infra patriam factis.

III. Vt raptum vel vis per collectam hominum & incendia infra patriam nemo facere præſumat. Et qui hoc commiſerit, ſexaginta ſolidos in bannum noſtrum componat.

De mannitione in hoſtem.

IV. Similiter & qui juſſionem regiam in hoſte bannitus inruperit.

De compoſitione hominis denarialis.

V. De denarialibus, ut ſi quis eos occiderit, Regi componantur.

De his qui in Eccleſia manumiſſi ſunt.

VI. Similiter de his qui per chartam in Eccleſia juxta altare dimiſſi ſunt liberi, cum quadraginta ſolidis Regi componantur.

De his qui per chartam ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi.

VII. Qui verò per chartam ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi, ubi nullum patrocinium & defenſionem non elegerint, ſimiliter Regi componantur quadraginta ſolidis.

Vt Clericum alienum nemo recipiat ſine conſenſu Epiſcopi ſui.

VIII. Vt Clericum nemo recipere audeat ſine conſenſu Epiſcopi ſui. Et ſi eum aliquis acceptum habet, quando licentia ipſius Epiſcopi fuerit, aliter non faciat; niſi eum ejus præſentiæ perſcrutandum, ſi dignus fuerit, deducat.

CAPITVLARE AQVISGRANENSE

SIVE

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCLXXXIX.

INCIPIT PRÆFATIO DOMNI KAROLI REGIS.

Regnante Domino noſtro Ieſu Chriſto in perpetuum. Ego Karolus gratia Dei ejúſque miſericordia donante Rex & rector regni Francorum, & devotus ſanctæ Dei Eccleſiæ Defenſor humilíſque adjutor, omnibus eccleſiaſticæ pietatis ordinibus, ſeu ſæcularis potentiæ dignitatibus, in Chriſto Domino Deo æterno perpetuæ pacis & beatitudinis ſalutem. Conſiderans pacifico piæ mentis intuitu unà cum Sacerdotibus & Conſiliariis noſtris abundantem in nos noſtrúmque populum Chriſti Regis clementiam, & quàm neceſſarium eſt non ſolùm toto corde & ore ejus pietati agere gratias inceſſanter, ſed etiam continua bonorum operum exercitatione ejus inſiſtere laudibus, quatenus qui noſtro regno tantos contulit honores, ſua protectione nos noſtrúmque regnum in æternum conſervare dignetur. Quapropter placuit nobis veſtram rogare ſolertiam, ô paſtores Eccleſiarum Chriſti, & ductores gregis ejus, & clariſſima mundi luminaria, ut vigili cura & ſedula admonitione populum Dei per paſcua vitæ æternæ ducere ſtudeatis, & errantes oves bonorum operum exemplo, ſeu adhortatione, humeris intra eccleſiaſticæ firmitatis muros reportare ſatagimini; ne lupus inſidians aliquem canonicas ſanctiones tranſgredientem vel paternas traditiones univerſalium conciliorum excedentem, quod abſit, inveniens devoret. Ideo magnæ devotionis ſtudio admonendi & adhortandi ſunt, immo compellendi, ut firma fide & infatigabili perſeverantia intra paternas ſanctiones ſe contineant. In quo operis ſtudio ſciat certiſſimè ſanctitas veſtra noſtram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & noſtros ad vos direximus Miſſos, qui ex noſtri nominis auctoritate unà vobiſcum corrigerent quæ corrigenda eſſent. Sed & aliqua capitula ex canonicis inſtitutionibus, quæ magis vobis neceſſaria videbantur, ſubjunximus. Ne aliquis, quæſo, hujus pietatis admonitionem eſſe præſumptioſam judicet, qua nos errata corrigere, ſuperflua abſcidere, recta coartare ſtuduimus, ſed magis benevolo caritatis animo ſuſcipiat. Nam Legimus in Regnorum libris quomodo ſanctus Ioſias regnum ſibi à Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei ſtuduit revocare. 4. Reg. 23. Non ut me ejus ſanctitati æquiparabilem faciam; ſed quòd nobis ſint ubique ſanctorum ſemper exempla ſequenda, & quoſcunque poterimus ad ſtudium bonæ vitæ in laudem & in gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti congregare neceſſe eſt. Quapropter, ut prædicimus, aliqua capitula notare juſſimus, ut ſimul hæc eadem vos admonere ſtudeatis, & quæcunque vobis alia neceſſaria eſſe ſcitis: ut & iſta & illa æquali

intentione prædicetis. Nec aliquid quod veſtræ ſanctitati populo Dei utile videatur omittatis ut pio ſtudio non admoneatis; quatenus ut & veſtra ſolertia & ſubjectorum obedientia æterna felicitate ab omnipotenti Deo remuneretur.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De his qui ab Epiſcopo proprio excommunicantur.*
2. *De his qui ad ordinandum veniunt.*
3. *De Clericis fugitivis & peregrinis.*
4. *De Presbyteris, Diaconis, vel his qui in clero ſunt.*
5. *De uſuris.*
6. *De Presbyteris Miſſas cantantibus & non communicantibus.*
7. *De his qui à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo damnati ſunt.*
8. *De ſuffraganeis Epiſcopis.*
9. *De Chorepiſcopis.*
10. *De Epiſcopis vel quibuſlibet ex clero.*
11. *De ordinationibus vel quibuſlibet negotiis.*
12. *De cura Epiſcoporum.*
13. *De provincialibus Epiſcopis.*
14. *De monachis & Clericis.*
15. *De die dominica, qualiter ſervanda eſt.*
16. *De ignotis angelorum nominibus.*
17. *De mulieribus, ne ad altare accedant.*
18. *De maleficis vel incantatoribus.*
19. *De Epiſcopis, ubi non oporteat eos conſtitui.*
20. *De libris canonicis.*
21. *De Epiſcopis ordinandis vel quibuſlibet ex clero.*
22. *De monachis & Clericis & Presbyteris. Et de ſervis alterius non ſollicitandis.*
23. *De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.*
24. *De Presbyteris non abſolutè ordinandis.*
25. *De propoſito monachorum & Clericorum.*
26. *De monachis qui ad clericatum provehuntur.*
27. *De negotio Clericorum inter ſe.*
28. *De conſpiratione Clericorum vel monachorum.*
29. *De accuſatione laicorum contra Epiſcopos.*
30. *De monaſteriis Deo dicatis.*
31. *De fide ſanctæ Trinitatis prædicanda.*
32. *De avaritia.*
33. *De his qui ſe convertunt ad Deum.*
34. *De his qui non ſunt bonæ converſationis.*
35. *De his qui excommunicato communicaverint.*
36. *De ſubjectione Presbyterorum.*
37. *De Clericis eccleſiaſtici ordinis.*
38. *Ut Clerici non ſint uſurarij.*
39. *De virginibus Deo dicatis.*
40. *De principali cathedra Epiſcoporum.*
41. *De falſis nominibus ſanctorum.*
42. *De uxore à viro dimiſſa.*
43. *De judicibus à Metropolitano probatis.*
44. *De accuſatione vilium perſonarum.*
45. *De virginibus velandis.*
46. *De oblatis pauperum.*
47. *De jejuniis à ſacerdotibus conſtitutis.*
48. *De his qui contra naturam peccant.*
49. *De Presbyteris, quo tempore ordinentur.*
50. *De ſponſa alterius.*
51. *De monachis & virginibus propoſitum non ſervantibus.*
52. *De pace danda.*
53. *De nominibus recitandis.*
54. *De canonum inſtitutis à Presbyteris non ignorandis.*
55. *De Clericis alterius Epiſcopi.*
56. *De ſervis alterius.*
57. *De ſacerdotibus contra decretalia agentibus.*
58. *De viduis, ne velentur.*

ITEM ALIA CAPITULA.

59. *De fide catholica & primo præcepto legis.*
60. *De pace & concordia ſervanda.*
61. *De judicibus.*
62. *De perjuriis.*
63. *De auguriis vel aliis maleficiis.*
64. *De odio vel invidia. Et de avaritia vel concupiſcentia.*
65. *De homicidiis.*
66. *De furtis & injuſtis connubiis & falſis teſtimoniis.*
67. *De honore parentum.*
68. *De fide Presbyterorum ab Epiſcopis diſcutienda.*
69. *De honore Eccleſiæ Dei.*
70. *De miniſtris altaris Dei, & de ſchola.*
71. *De voto monachorum, & de clericatu.*
72. *De menſuris & ponderibus.*
73. *De ſuſceptione hoſpitum.*
74. *De Abbatiſſis contra morem Eccleſiæ Dei facientibus.*
75. *De Clericis qui ſe fingunt eſſe monachos.*
76. *De pſeudographiis & dubiis narrationibus.*

77. *De mangonibus & nudis cum ferro.*
78. *De cantu Romano à monachis peragendo.*
79. *De operibus ſervilibus quæ diebus dominicis non ſunt agenda.*
80. *De prædicatione Epiſcoporum ac Preſbyterorum.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De his qui ab Epiſcopo proprio excommunicantur.

OMNIBVS.

Lib. 1. Capitular. c. 1.

I. SVnt enim aliqui qui culpis exigentibus ab Epiſcopo proprio excommunicantur, & ab aliis eccleſiaſticis vel laicis præſumptioſè in communionem accipiuntur. quod omnino ſanctum Nicænum Concilium, ſimul & Chalcedonenſe, necnon & Antiochenum, atque Sardicenſe fieri prohibent.

Conc. Nic. can. 5.

De his qui excommunicantur, ſive Clerici, ſive laici, ab Epiſcopis per ſuas quaſque parrochias, ſervetur iſta ſententia, ut ij qui ab aliis excommunicantur, ab aliis non recipiantur. Requiratur ſanè, ne fortè pro aliqua indignatione animi aot contentione aut qualibet tali commotione ſtomachantis Epiſcopi abjecti ſint. Vt ergo hæc digna poſſint examinatione perquiri, rectum eſſe viſum eſt per ſingulos annos in ſingulis quibuſque provinciis bis io anno Epiſcoporum Concilia fieri; ot ſimul omnes in unum convenientes ex univerſa provincia, ejuſmodi examinent quæſtiones; ut ita demum qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à ceteris excommunicati ſimiliter habeantur uſquequo vel in commune omnibus vel ipſi Epiſcopo ſuo fuerit viſum humaniorem circa eos tenere ſententiam. Agantur autem Concilia, ſemel qoidem ante dies quadrageſimæ; ut omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum Deo ſolemne munus poſſit offerri. Secundò verò agatur circa autumni tempus.

Conc. Antioch. can. 2.

Non autem liceat communicare excommunicatis, neque per domos ingredi, & cum eis orare qui Eccleſiæ non participant, neque in alteram Eccleſiam recipi qui ab alia ſegregantur. Quòd ſi viſus fuerit quilibet Epiſcoporum vel Preſbyterorum aut Diaconorum, vel etiam quis in canone detentus, excommunicatis communicare, & hunc oportet communione privari, tamquam Eccleſiæ regulas confundentem.

Conc. Antioch. can. 6.

Si quis à proprio Epiſcopo excommunicatus eſt, non eum priùs ab aliis debere ſuſcipi niſi à ſuo fuerit receptus Epiſcopo, aut Concilio facto occurrat & reſpondeat. Et ſi ſynodo ſatisfecerit, & ſtatuerit, ſub alia ſententia recipi oportere. Quod etiam circa laicos & Preſbyteros & Diaconos & omnes qui in clero ſunt convenit obſervari.

Conc. Sardic. can. 16.

Hoſius Epiſcopus dixit. Hoc quoque omnibus placeat, ut ſive Preſbyter, ſive Diaconus, ſive quis Clericorum, ab Epiſcopo ſuo communione fuerit privatus, & ad alterum Epiſcopum perrexerit, & ſcierit is ad quem confugit eum ab Epiſcopo ſuo fuiſſe abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quòd ſi fecerit, ſciat ſe convocatis Epiſcopis cauſas eſſe dicturum. Univerſi dixerunt: Hoc ſtatutum & pacem ſervabit & concordiam cuſtodiet.

De his qui ad ordinandum veniunt.

AD SACERDOTES.

II. Item enim habetur in eodem Concilio ut eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita priùs ab Epiſcopo diligenter diſcutiatur, & ſic ordinentur. I. 2.

Conc. Nic. can. 9.

Si qui ſine examinatione provecti ſunt Preſbyteri, & examinati confeſſi ſunt peccata ſua, & cùm confeſſi ſunt, contra regulam venientes homines manus eis temerè impoſuerunt, hos eccleſiaſticus ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehenſibile eſt catholica defendit Eccleſia.

De Clericis fugitivis & peregrinis.

OMNIBVS.

III. Item in eodem Concilio, necnon & in Antiocheno, ſimul & in Chalcedonenſe, ut fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur nec ordinentur ſine commendaticiis literis & ſui Epiſcopi vel Abbatis licentia. I. 3.

Conc. Nic. can. 16.

Si qui ſine reſpectu agentes, & timorem Dei ante oculos non habentes, neque eccleſiaſtica ſtatuta cuſtodientes, receſſerint ab Eccleſia ſua, ſive Preſbyteri, ſive Diaconi, ſive in quocunque ordine eccleſiaſtico poſiti fuerint, hi nuſquam ſuſcipi debent in alia Eccleſia; ſed cum omni neceſſitate cogantur ut redeant ad Eccleſias ſuas. Aut ſi permanſerint, excommunicatos eos eſſe oportet. Si quis autem auſus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in ſuam Eccleſiam, cùm non habeat conſenſum Epiſcopi illius à quo receſſit Clericus ſuus, irrita ſit hujuſmodi ordinatio.

Ibid can. 17.

Conc. Antioch. can. 3.

Si quis Preſbyter, vel Diaconus, vel qoilibet Clericus, deſerta ſua Eccleſia, ad aliam tranſeundum eſſe crediderit, & ibi paulatim tentat, quò migravit, perpetuò permanere, ulteriùs miniſtrare non debet, præſertim ſi ab Epiſcopo ſuo ad revertendum fuerit exhortatus. Quòd ſi & poſt evocationem ſoi Epiſcopi non obaudiat, ſed perſeveraverit, omnibus modis ab officio deponi debere, nec aliquando ſpem reſtitutionis habere. Si quem verò poſt hanc culpam depoſitum alius Epiſcopus ſuſceperit, & ipſe à communi ſynodo pœnam merebitur increpationis, tamquam eccleſiaſtica jura diſſolvens.

Con. Chalc. can. 13. Peregrinos Clericos & Lectores in aliena civitate ſine ſynodicis litteris Epiſcopi ſui penitùs nuſquam miniſtrare poſſe.

De Presbyteris, Diaconibus, vel his qui in clero ſunt.

AD SOLOS SACERDOTES.

I. 4. IV. Item in eadem ſynodo interdictum eſt Presbyteris & Diaconibus vel omnibus qui in clero ſunt mulierem non habere in domo ſua propter ſuſpicionem, niſi matrem, aut ſororem, vel eas tantùm perſonas quæ ſuſpiciones effugiunt.

Conc. Nic. can. 3. De ſuſpectis verò omnimodis interdicit ſancta ſynodus neque Epiſcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque omnino ulli Clericorum habere ſecum mulierem extraneam; niſi forte mater ſit, aut ſoror, aut avia. In his namque perſonis & harum ſimilibus omnis ſuſpicio declinatur. Qui autem præter hæc agit, periclitabitur de clero ſuo.

De uſuris.

OMNIBVS.

I. 5. V. Item in eodem Concilio, ſeu in decretis Papæ Leonis, necnon & in canonibus qui dicuntur Apoſtolorum, ſicut & in lege ipſe Dominus præcepit, omnino omnibus interdictum eſt ad uſuram aliquid dare.

Conc. Nic. can. 17. Quoniam multi Clerici avaritiæ cauſa turpia locra ſectantes, oblitique divini præcepti quod dicit, *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, fœnerantes centeſimas exigunt, ſtatuit hoc ſanctum Concilium ut ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſectari, vel etiam ſpecies frugum ad ſexcuplum dare, omnis qui tale aliquid commentus fuerit ad quæſtum, abſcindatur ex clero, & alienus ab eccleſiaſtico habeatur gradu.

Can. apoſt. 44. Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus uſuras à debitoribus exigens, aut deſinat, aut certè damnetur.

De Presbyteris Miſſas cantantibus & non communicantibus.

AD SACERDOTES.

I. 6. VI. Auditum eſt aliquos Presbyteros Miſſam celebrare & non communicare. quod omnino in canonibus Apoſtolorum interdictum eſſe legitur. Vel quomodo dicere rectè poteſt, ſi non communicaverit, *Sumpſimus Domine ſacramenta?* Hæc verò per ſingula capitula in ſtatutis Nicæni Concilij legere poteſtis, ſeu & in aliis ſanctorum patrum ſynodalibus edictis.

Si quis Epiſcopus aut Presbyter aut Diaconus Can. apoſt. 9. vel quilibet ex ſacerdotali catalogo facta oblatione noo communicaverit, aut cauſam dicat, ut ſi rationalis fuerit, veniam conſequatur, aut ſi non dixerit, communione privetur, tamquam qui populo cauſa læſionis extiterit, dans ſuſpicionem de eo qui ſacrificavit quòd rectè non obtulerit.

De his qui à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo damnati ſunt.

OMNIBVS.

VII. In Antiocheno Concilio, quòd I. 7. his qui damnati ſunt à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo, & poſtea miniſtrare præſumunt, præcipitur ut nullus audeat communicare. Si quis verò eis communicaverit, ſimili ſententiæ ſubjaceat ſicut & damnatus.

Si quis Epiſcopus à ſynodo, vel Presbyter vel Conc. Antioch. can. 4. Diaconus à proprio Epiſcopo fuerit exauctoratus, & præſumpſerit ſacri miniſterij quippiam, non ei ampliùs liceat neque in alia ſynodo ſpem reſtitutionis habere, neque aſſertionis alicujus locum; ſed & communicantes ei, omnes abiciantur ab Eccleſia; & maximè ſi poſtquam cognoverunt ſententiam adversùs eum prolatam, ei contumaciter communicaverint.

De ſuffraganeis Epiſcopis.

EPISCOPIS.

VIII. Item in eodem Concilio, ut ad I. 8. metropolitanum Epiſcopum ſuffraganei reſpiciant, & nihil novi audeant facere in ſuis parrochiis ſine conſcientia & conſilio ſui Metropolitani, nec Metropolitanus ſine eorum conſilio.

Per ſingulas provincias Epiſcopos conſtitutos Conc. Antioch. can. 9. ſcire oportet Epiſcopum metropolitanum, qui præeſt, curam & ſollicitudinem totius provinciæ ſuſcepiſſe. Propter quod ad metropolitanam civitatem ab his qui cauſas habent ſine dubio concurratur. Quapropter placuit eum & honore præire & nihil ultra ſine ipſo reliquos Epiſcopos agere ſecundùm antiquam patrum noſtrorum, quæ obtinuit, regulam, niſi hæc tantùm quæ uniuſcujuſque Eccleſiæ per ſuam dioceſim competunt. Vnumquemque enim Epiſcopum oportet poteſtatem habere ſuæ dioceſis ad hanc gubernandam ſecundùm competentem ſibi reverentiam, ad providendum regioni quæ ſubeſt ipſius civitati, ita ut etiam ordinare ei Presbyteros & Diaconos probabili judicio liceat & de ſingulis moderatione & pondere diſceptare. ultra autem nihil agendum permittitur citra metropolitani Epiſcopi conſcientiam.

De Chorepiſcopis.

SACERDOTIBVS.

IX. Item in eodem Concilio, ſimul & I. 9.

in Ancyronenſi, ut Chorepiſcopi cognoſcant modum ſuum, & nihil faciant abſque licentia Epiſcopi in cujus parrochia habitant.

Conc. Antioch. can. 10. Qui in fundis & villis conſtituti ſunt Chorepiſcopi, tametſi manus impoſitiones ab Epiſcopis ſuſceperunt, & ut Epiſcopi conſecrati ſunt, placuit ſanctæ ſynodo ſcire eos oportere modum proprium retinere & gubernare adjacentes Eccleſias ſibi commiſſas & eſſe contentos propria ſollicitudine & gubernatione quam ſuſceperunt. Conſtituere autem his permittitur Lectores & Subdiaconos & Exorciſtas, quibus ſufficiat iſtorum tantùm graduum licentiam accepiſſe. non autem Preſbyterum, non Diaconum audeant ordinare præter conſcientiam Epiſcopi civitatis vel Eccleſiæ cui adjacens invenitur ſeu ipſe ſeu regio in qua præeſſe dinoſcitur. Quòd ſi prævaricari auſus fuerit conſtituta, deponi eum & dignitate qua prædirus eſt debere privari. Chorepiſcopus autem ab Epiſcopo civitatis vel loci, cui adjacet, ordinandus eſt.

Conc. Ancyr. can. 13. Vicariis Epiſcoporum, quos Græci Chorepiſcopos dicunt, non licere Preſbyteros vel Diaconos ordinare; ſed nec Preſbyteris civitatis ſine Epiſcopi præcepto ampliùs aliquid jubere, vel ſine auctoritate litterarum ejus in unaquaque parrochia aliquid agere.

De Epiſcopis vel quibuſlibet ex clero.

Omni clero.

l. 10. X. Item in eodem Concilio, ut Epiſcopus vel quilibet ex Clero ſine conſilio vel litteris Epiſcoporum vel Metropolitani non audeant regalem dignitatem pro ſuis cauſis clamare, ſed in communi Epiſcoporum Concilio cauſa examinetur.

Conc. Antioch. can. 11. Si quis Epiſcopus, vel Preſbyter, vel omnis omnino qui eſt ſub eccleſiaſtica regula conſtitutus, præter conſilium & litteras eorum Epiſcoporum qui ſunt intra provinciam, & maximè Metropolitani, ad Imperatorem perrexerit, hunc abdicari & eici non ſolùm communione debere, ſed à propria dignitate privari, tamquam moleſtum & importunum imperialibus auribus, contra eccleſiaſtica conſtituta. Si autem neceſſitas cogat ad Imperatorem excurrere, cum deliberatione & conſilio metropolitani ipſius provinciæ Epiſcopi & ceterorum conſcientia qui in eadèm provincia ſunt & litteris ire debebit.

De ordinationibus vel quibuſlibet negotiis.

Episcopis.

l. 11. XI. Item in eodem Concilio, ſimul & in Sardicenſi, necnon & in decretalibus Innocentij Papæ, ut nullus Epiſcopus in alterius parrochia ordinationes aliquas audeat facere vel negotia peragere quæ ad eum non pertinent.

Nullum Epiſcoporum debere ex alia provincia ad aliam tranſitum facere & ordinare aliquos in Eccleſiis aut provehere ad ſacrum miniſterium; nec alios illuc ſecum adtrahat Epiſcopos, niſi fortè rogatus per litteras abierit, non ſolum à Metropolitano, ſed ab his qui cum eo ſunt provinciæ Epiſcopis. Quòd ſi nullo invitante inordinatè ſupervenuiat, & aliquos vel ordinare præſumpſerit, vel quoſlibet actus illi Eccleſiæ competentes ad ſe minùs pertinentes uſurpare tentaverit, vacua quidem & inania erunt omnia quæ geſſerit, ipſe verò hujus indiſciplinati auſus & irrationabilis cœpti dignas cauſas expendat, tamquam depoſitus à ſancta ſynodo, & propter hujuſmodi præſumptionem jam prædamnatus. Conc. Antioch. can. 13.

Ianuarius Epiſcopus dixit: Illud quoque ſtatuat ſanctitas veſtra, ut nulli liceat Epiſcopo alterius Epiſcopi civitatis miniſtrum eccleſiaſticum ſollicitare & in ſuis parrochiis ordinare Vniverſi dixerunt: Placet; quia ex his intentionibus ſolet naſci diſcordia. Et ideo prohibet omnium ſententia ne quis hoc facere audeat. Conc Sard. can. 18.

Innocentius Florentino Epiſcopo Tiburtinenſi. Non ſemel ſed aliquotiens clamat ſcriptura divina transferri non oportere terminos à patribus conſtitutos: quia nefas eſt ſi quod alter ſemper poſſederit, alter invadat. Quod tuam bonitatem frater & coëpiſcopus noſter Vrſus adſerit perpetraſſe. Nam Nomentanam ſive Filicienſem parrochiam ad ſuam diocesim à majoribus pertinentem invaſiſſe te atque illic divina celebraſſe myſteria inconſulto eodem ac neſciente non ſine dolore conqueſtus eſt. Quod ſi verum eſt, non leviter te culpam incurriſſe cognoſcas. Vnde ſi declinare cupis tantæ uſurpationis invidiam, noſtris litteris admonitum te convenit abſtinere. Certè ſi aliquid tibi credis juſtitiæ ſuffragari, integris omnibus & in priſtino ſtatu manentibus, poſt dies venerabiles Paſchæ adeſſe debebis, ut memoratis poſſis intentionibus reſpondere, partibúſque in medio collocatis, quid antiquitas aut veritas habeat inquiramus. Innocent. Epiſt. 7. Deut. 19. & 27. Prov. 22.

De cura Epiſcoporum.

Episcopis.

XII. Item in eodem Concilio, ut Epiſcopus ejus Eccleſiæ curam habeat ad quam ordinatus eſt. l. 12.

Epiſcopum de dioceſi ad alteram dioceſim non debere tranſire, neque ſi ſeipſum ingeſſerit, neque ſi à populis fuerit violenter attractus, neque ſi etiam hoc ei ab Epiſcopis ſuadetur. Manere autem eum debere in Eccleſia Dei quam ab initio ſortitus eſt, & non ab ea aliò demigrare, ſecundùm regulam ſuper hoc olim à patribus conſtitutam. Conc. Antioch. can. 21.

De provincialibus Epiſcopis.

Episcopis.

XIII. Item in eodem Concilio, necnon & in Chalcedonenſi, ut provinciales Epiſcopi cum ſuo Metropolitano bis in l. 13.

anno propter cauſas Eccleſiæ Concilia celebrent.

Conc. Antioch. can. 20. Propter eccleſiaſticas curas & quæ exiſtunt controverſias diſſolvendas ſufficere viſum eſt bis in anno per provincias ſingulas Epiſcoporum Concilium fieri. Primò quidem poſt tertiam hebdomadam paſchalis feſtivitatis, ita ut in quarta hebdomada quæ conſequitur, id eſt, mediæ Pentecoſtes, Concilium compleatur. Admoneant autem provinciales Epiſcopos hi qui in amplioribus, id eſt, qui in metropolitanis civitatibus degunt. Secundum verò Concilium Idibus Octobribus habeatur. qui dies apud Græcos hyperberetæi menſis decimus quintus invenitur. In ipſis autem Conciliis & Preſbyteros & Diaconos præſentes eſſe oportet, & omnes quotquot ſe læſos exiſtimant, & ſynodicam expectare ſententiam. Nec liceat aliquibus apud ſemetipſos ſine metropolitanorum Epiſcoporum conſcientia ſynodos facere, quibus de omnibus cauſis conſtat permiſſum eſſe judicium.

Conc. Chalc. can. 19. Ad aures noſtras pervenit quoniam in provinciis non fiunt Epiſcoporum ſynodi ſecundùm canonum conſtituta, & hinc multa rerum eccleſiaſticarum quæ emendanda ſunt negligi. Sancta igitur ſynodus conſtituit, ſecundùm canones patrum, bis in anno Epiſcopos in idipſum in unaquaque provincia convenire quò Metropolitanus conſtituerit, & omnia quæcunque emerſerint corrigere. Epiſcopi verò qui non convenerint, in propriis poſiti civitatibus, & non per profectionem abſentes, maximè ſuppeditante ſalute, & à neceſſariis & excuſabilibus occupationibus liberi, fraternitatis intuitu corripiantur.

De monachis & Clericis.

EPISCOPIS.

I. 14. XIV. In Concilio Laudicenſi necnon & in Africano præcipitur ut monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi cauſa.

Conc. Laodic. can. 24. Quoniam non oportet altario ſervientes, à Preſbyteris uſque ad Diaconos, & deinceps ordinis eccleſiaſtici omnes uſque ad miniſtros aut Lectores, aut Pſaltas, aut Exorciſtas, aut Oſtiarios, aut etiam eos qui in propoſito ſunt continentiæ, tabernas introire.

Conc. Afric. can. 7. Vt Clerici edendi vel bibendi cauſa tabernas non ingrediantur, niſi peregrinationis neceſſitate compulſi.

De die dominica, qualiter ſervanda eſt.

AD OMNES.

I. 15. XV. Item in eodem Concilio præcipitur ut à veſpera uſque ad veſperam dies dominica ſervetur.

Conc. Laodic. can. 29. Non oportet Chriſtianos Iudaizare & in ſabbato vacare, ſed operari eos in eadem die. Dominica verò, præponendo eandem diem, ſi hoc eis placet, vacent tamquam Chriſtiani. Quòd ſi inventi fuerint Iudaizare, anathema ſint.

De ignotis angelorum nominibus.

OMNIBVS.

XVI. Item in eodem Concilio præcipitur ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, niſi illorum quos habemus in auctoritate. id ſunt Michaël, Gabriel, Raphaël. I. 16.

Quòd non oportet Chriſtianos derelicta Eccleſia Dei abire & angelos nominare & congregationes facere. quæ omnia interdicta ſunt. Quicunque autem inventus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema ſit: quoniam derelinquens Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, acceſſit ad idola. Conc. Laodic. can. 35.

De mulieribus, ne ad altare accedant.

CLERICIS ET NONNANIS.

XVII. Item in eodem Concilio, quòd non oporteat mulieres ingredi ad altare. I. 17.

Noo oportet mulieres ingredi ad altare. Conc. Laodic. can. 44.

De maleficis vel incantatoribus.

AD SACERDOTES.

XVIII. Item in eodem Concilio, ut coclearij, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non ſinantur. I. 22.

Quoniam non oportet miniſtros altaris, vel Clericos, magos aut incantatores eſſe, aut facere quæ dicuntur phylacteria, quæ ſunt magna obligamenta animarum. Hos autem qui talibus rebus utuntur, proici ab Eccleſia juſſimus. Conc. Laodic. can. 36.

De Epiſcopis, ubi non oporteat eos conſtitui.

OMNIBVS.

XIX. Item in eodem Concilio, necnon & in Sardicenſi, quòd non oporteat in villulis vel in agris Epiſcopos conſtituere. I. 18.

Non oportet in vicis & in villis Epiſcopum ordinari, ſed eos qui circumeant conſtitui. Hos autem qui hinc ordinati ſunt nihil agere ſine conſcientia Epiſcopi civitatis. Similiter etiam Preſbyter nihil ſine præcepto Epiſcopi & conſilio agat. Si enim ſubitò aut vicus aliquis aut modica civitas, cui ſatis eſt unus Preſbyter, voluerit ſibi Epiſcopum ordinari, ut vileſcat nomen Epiſcopi & auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere Epiſcopum niſi aut in his civitatibus quæ Epiſcopos habuerint, aut ſi qua talis aut tam populoſa eſt quæ mereatur habere Epiſcopum. Hoc omnibus placet? Synodus reſpondit. Placet. Conc. Sardic. can. 6.

De libris canonicis.

Sacerdotibus.

I. 20. XX. Item in eodem Concilio, ut canonici libri tantùm legantur in Eccleſia.

Conc. Laodic. can. 59. Non oportet ab idiotis pſalmos compoſitos & vulgares dici in Eccleſiis, neque libros qui ſunt extra canonem legere, niſi ſolos canonicos novi & veteris teſtamenti. Quæ autem oporteat legi & in auctoritatem recipi, hæc ſunt. Geneſis mundi, Exodus Ægypti, Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Ieſu Nave, Iudices, Ruth, Regoorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Eſdræ libri duo, liber pſalmorum, C L. Proverbia Salomonis, cantica canticorum, Eccleſiaſtes, Iob, Eſther, Duodecim Prophetæ, id eſt, Oſee, Amos, Ioel, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Item Iſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Novi teſtamenti, Evangelia quatuor, ſecundùm Matthæum, ſecundùm Marcum, ſecundùm Lucam, ſecundùm Ioannem. Actus Apoſtolorum. Catholicæ epiſtolæ, Petri II. Iacobi I. Ioannis III. Iudæ I. Epiſtolæ Pauli XIV. ad Romanos, ad Corinthios prima & ſecunda, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes prima & ſecunda, ad Timotheum II. ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos.

De Epiſcopis ordinandis vel quibuſlibet ex clero.

Clericis et monachis.

I. 19. XXI. In Concilio Chalcedonenſi, ut non oporteat Epiſcopum aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari: quia utrique deponendi ſunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon & qui mediator eſt inter eos. Item de eadem re in canonibus Apoſtolorum legitur. quam hæreſim jam ipſe princeps Apoſtolorum in Simone Mago terribiliter damnavit.

Conc. Chalc. can. 2. Si quis Epiſcopus ordinationem pro pecunia fecerit, & vendiderit rem quæ niſi gratia non adquiritur & ſub pecunia ordinaverit Epiſcopus provincialem Epiſcopum ſive Preſbyterum vel Diaconum aut eorum quemquam qoi in numero Clericorum cootinentur, aut accepta pecunia fecerit Oeconomum vel Defenſorem vel Oſtiarium vel quemcumque hojuſcemodi, pro turpitudine locri, qui hoc feciſſe probatur, ſui gradus periculum ſuſtinebit. Sed & is qui ordinatur, nihil ex ordinatione, quæ pro negotiatione proceſſit, utilitatis acquirat; ſed fiat dignitatis vel rei quæ ipſi pro pecunia commiſſa eſt alienus. Si quis autem his tam turpibus & nefariis lucris medius interfuiſſe videtur, & is, ſi quidem Clericus fuerit, degradetur; ſi verò laicus aut monachus, anathematizetur.

Can. apoſt. 30. Si quis Epiſcopus aut Preſbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur & ipſe & ordinator ejus, & à communione modis omnibus abſcidatur, ſicut Simon Magus à Petro.

De monachis & Clericis & Preſbyteris. Et de ſervis alterius non ſollicitandis.

Omnibus.

XXII. Item in eodem Concilio infra dua capitula, necnon & in decretis Leonis Papæ, ut nec monachi nec Clerici nec Preſbyteri in ſecularia negotia tranſeant. Et ut ſervum alterius nullus ſollicitet ad clericatum vel monachalem ordinem ſine voluntate & licentia domini ſui. I. 24. 23

Item qui revera & manifeſtè ſolitariam vitam ſectantur, honore competenti fungantur. Quoniam verò quidam ſub prætextu habitus monachilis Eccleſias & conventus & res communes diſturbant, civitates indiſcretè circumeuntes, & monaſteria ſibi conſtituere ſtudentes, placuit nuſquam ullum ædificare debere neque monaſterium conſtituere neque oratorium abſque civitatis Epiſcopi voluntate. Monachos verò qui ſunt per ſingulas civitates & provincias, Epiſcopis ſubditos eſſe, & quietem diligere, & jejuniis eſſe intentos & otationibus, & io illis locis obſervare in quibus ſeculo renuntiaſſe videntur. Nequaquam autem eccleſiaſticis vel ſecularibus rebus communicare, nec importunitatem inferre deſertis proprus monaſteriis, niſi fortè qoæſiti fuerint propter cauſam neceſſariam à civitatis Epiſcopo. Sanè in monaſteriis non eſſe ſuſcipiendum ſervum ad monachum faciendum præter proprij domini voluntatem. Qui verò hoc conſtitutum noſtrum exceſſerit, eum à communione ſuſpendi decrevimus, ne nomen Dei blaſphemetur. Civitatis autem Epiſcopum oportet competeotem providentiam monaſteriis impendere. Conc. Chalc. can. 4.

Admittuntur paſſim ad ordinem ſacrum quibus nulla natalium, nulla morum dignitas ſuffragatur. Et qui à dominis ſuis libertatem conſequi minimè potoerunt, ad faſtigium ſacerdotij, tamquam ſervilis vilitas hunc honorem capiat, provehuntur. Et probari Deo poſſe creditur qui domino ſuo necdum probare ſe potuit. Duplex itaque in hac parte reatus eſt; quòd & ſacrum miniſterium talis conſortij vilitate polluitur, & dominorum, quantum ad inlicitæ uſurpationis temeritatem pertinet, jura ſolvuntur. Ab his itaque, fratres cariſſimi, omnes veſtræ provinciæ abſtineant ſacerdotes. Et non tantùm ab his, ſed ab aliis etiam qui originali aut alicui conditioni obligati ſunt volumus temperari; niſi fortè eorum petitio aut voluntas acceſſerit qui aliquid ſibi in eos vindicant poteſtatis. Debet enim eſſe immunis ab aliis qui divinæ militiæ fuerit adgregandus; ut à caſtris dominicis, quibus nomen ejus adſcribitur, nullis neceſſitatis vinculis abſtrahatur. Leo. c. 1.

De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.

Sacerdotibus.

XXIV. Item in eodem Concilio infra I. 24.

dua capitula, necnon & in Sardicenſi, ut nec Epiſcopus nec Clerici non tranſmigrentur de civitate in civitatem.

Conc. Chalc. can. 5. De Epiſcopis & Clericis qui ſe de civitate in civitatem transferunt placuit ut canones qui à ſanctis patribus de his ipſis conſtituti ſunt ſuam habeant firmitatem.

Conc. Sardic. can. 2. Hoſius Epiſcopus dixit: Ut de civitate in civitatem quiſquam ſi migraverit aut Epiſcopus aut Clericus, excommunicatus remaneat.

De Presbyteris non abſolutè ordinandis.

OMNIBUS.

l. 15. XXIV. Item in eadem ſynodo, ut nullus abſolutè ordinetur & ſine pronuntiatione & ſtabilitate loci ad quem ordinatur.

Conc. Chalc. can. 6. Nullum abſolutè ordinari neque Preſbyterum neque Diaconum, neque penitùs quemquam eorum qui ſunt in eccleſiaſtico ordine, niſi ſpecialiter Eccleſiæ civitatis vel vici vel martyrij qui ordinandus eſt fuerit declaratus. Horum autem ordinationem hujuſmodi, qui abſolutè ordinantur, conſtituit ſancta ſynodus inefficacem eſſe, & nuſquam poſſe ad ordinantis injuriam prævalere.

De propoſito monachorum & Clericorum.

SACERDOTIBUS.

l. 16. XXV. Item in eodem Concilio, ut Clerici & monachi in ſuo propoſito & voto quod Deo promiſerunt permaneant.

Conc. Chalc. can. 7. Qui ſemel ſunt ordinati, aut qui monachi facti ſunt, conſtituimus neque ad militiam neque ad ſecularem dignitatem venire. Cùm verò hoc arripuerint, niſi pœnitentes ad hoc revertantur quod propter Deum elegerant, anathematizentur.

De monachis qui ad clericatum provehuntur.

OMNIBUS.

l. 17. XXVI. Item in decretis Innocentij Papæ de eadem re, ut monachus, ſi ad clericatum provehatur, propoſitum monachicæ profeſſionis non amittat.

Innoc. c. 17. De monachis qui diù morantes in monaſteriis, poſtea ad clericatus ordinem perveniunt, non debere eos à priori propoſito deviare. Aut enim ſicut in monaſterio fuit, & quod diù ſervavit, in meliori gradu poſitus amittere non debet; aut ſi corruptus, poſtea baptizatus, in monaſterio ſedens ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non poterit: quia nec benedici cum ſponſa poteſt jam corruptus. Quæ forma ſervatur in Clericis, maximè cùm vetus regula hoc habeat ut quiſque corruptus baptizatus Clericus eſſe voluiſſet, ſponderet ſe uxorem omnino non ducere.

De negotio Clericorum inter ſe.

OMNIBUS.

XXVII. Item in eodem Concilio, ut ſi Clerici inter ſe negotium aliquod habuerint, à ſuo Epiſcopo dijudicentur, non à ſecularibus. l. 28.

Si quis Clericus cum Clerico cauſam habeat, Epiſcopum ſuum non deſerat, & ad judicia ſecularia currat; ſed priùs apud Epiſcopum ſuum examinet cauſam, aut certè cum voluntate ipſius Epiſcopi cauſa dicatur apud quos partes utræque voluerint. Si quis autem contra hæc venire tentaverit, canonicis interdictis ſubjaceat. Si verò Clericus habeat cauſam cum extraneo Epiſcopo, vel cum ſuo, apud ſynodum provinciæ cauſam dicat. Si autem Epiſcopus vel Clericus diſceptationem habeat cum metropolitano Epiſcopo, aut ad dioceſeos primam ſedem recurrat, aut ad ſedem Conſtantinopolitanam, apud quam cauſa dicatur. Conc. Chalc. can. 9.

De conſpiratione Clericorum vel monachorum.

OMNIBUS.

XXVIII. Item in eodem Concilio, ut nec Clerici nec monachi conſpirationem vel inſidias contra paſtorem ſuum faciant. l. 29.

Conjurationis vel conſpirationis crimen etiam apud extrinſecas leges penitùs amputatur: multò magis in Eccleſia Dei hoc ne fiat, oportet prohiberi. Igitur Clerici aut monachi, ſi inventi fuerint conjurati, aut per conjurationem calumniam machinantes Epiſcopis vel Clericis, proprium amittant gradum. Conc. Chalc. can. 18.

De accuſatione Laicorum contra Epiſcopos.

AD OMNES.

XXIX. Item in eodem Concilio, ut laici Epiſcopos aut Clericos non accuſent, niſi priùs eorum diſcutiatur exiſtimationis opinio. l. 30.

Clericos vel laicos, qui accuſant Epiſcopos vel Clericos, quomodocunque & ſine judicio non ſuſcipi ad accuſandum debere, niſi priùs eorum exiſtimatio fuerit diſcuſſa. Conc. Chalc. can. 21.

De monaſteriis Deo dicatis.

OMNIBUS.

XXX. Item in eodem Concilio, ut loca quæ ſemel Deo dedicata ſunt ut monaſteria ſint, maneant perpetuò monaſteria, nec poſſint ultra fieri ſecularia habitacula. l. 31.

Quæ Deo ſemel ſacrata ſunt monaſteria ſecundùm Epiſcoporum conſenſum, oportet in perpetuum monaſteria nuncupari, & eorum res monaſteriis reſervari, & non poſſe ulteriùs cœnacula ſecularia Conc. Chalc. can. 24.

ſecularia fieri. Si qui verò hæc fieri permiſerint, canonicis interdictis ſubjaceant.

De fide ſanctæ Trinitatis prædicanda.

OMNIBUS.

I. 32. XXXI. In Concilio Carthaginenſi. Primò omnium neceſſe eſt ut fides ſanctæ Trinitatis & incarnationis Chriſti, paſſionis, reſurrectionis, & aſcenſionis in cœlos diligenter omnibus prædicetur.

Conc. Carth in profeſſione fidei. Anno ab Alexandro MXXXVI. menſe Iunio, XIV. Kalendas Iulij, à magna ſynodo dictum eſt. Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium factorem. Et in unum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, natum de patre unigenitum, hoc eſt, de ſubſtantia patris. Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero. Natum, non creatum, homouſion patri, hoc eſt, ejuſdem cum patre ſubſtantiæ. per quem omnia facta ſunt quæ in cœlo & quæ in terris. Qui propter nos & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt homo factus, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlos. inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt *Erat aliquando quando non erat, & antequam naſceretur non erat, & quia ex nullis extantibus factus eſt*, aut ex alia ſubſiſtentia vel ſubſtantia dicunt eſſe, aut convertibilem filium Dei, anathematizat catholica & apoſtolica Eccleſia.

De avaritia.

OMNIBUS.

I. 33. XXXII. Item in eodem, de prohibenda avaritia, ut nullus alienos fines uſurpet, vel terminos patrum tranſcendat.

Conc. Carth. can. 5. Aurelius Epiſcopus dixit: Avaritiæ cupiditas, quam omnium malorum matrem eſſe nemo qui dubitet, proinde inhibenda eſt, ne quis alienos fines uſurpet, aut per præmium terminos patrum ſtatutos tranſcendat; nec omnino cuiquam Clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere. Quamquam novellæ ſuggeſtiones, quæ vel obſcuræ ſunt, vel ſub genere latent, inſpectæ à nobis formam accipient; ceterùm de quibus apertiſſimè ſcriptura divina ſanxit, non ferenda ſententia eſt, ſed potiùs exequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari.

De his qui ſe convertunt ad Deum.

OMNIBUS.

I. 34. XXXIII. Item in eodem, de his qui in periculo conſtituti ſunt, & convertunt ſe ad Deum, ut canonicè inquirant reconciliationem, & canonicè reconcilientur.

Conc. Carth. can. 7. Aurelius Epiſcopus dixit: Si quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliari divinis altaribus petierit, etſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique Preſbyter conſulere Epiſcopum, & ſic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus ſalubri conſilio roborare. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt. Placet quod ſanctitas veſtra neceſſariò nos inſtruere dignata eſt.

De his qui non ſunt bonæ converſationis.

OMNIBUS.

XXXIV. Item in eodem, ut illi qui non ſunt bonæ converſationis, & eorum vita eſt accuſabilis, non audeant Epiſcopos vel majores natu accuſare. I. 35.

Aurelius Epiſcopus dixit: Placet igitur caritati veſtræ ut is qui aliquibus ſceleribus irretitus eſt, vocem adversùs majorem natu non habeat accuſandi? Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Si criminoſus eſt, non admittatur. Placet. Conc. Carth. can. 8.

De his qui excommunicato communicaverint.

OMNIBUS.

XXXV. Item in eodem, ut qui excommunicato præſumptiosè communicaverit, excommunicetur & ipſe. I. 36.

Auguſtinus Epiſcopus Legatus provinciæ Numidiæ dixit: Hoc ſtatuere dignamini, ut ſi qui fortè merito facinorum ſuorum ab Eccleſia pulſi ſunt, & ſive ab aliquo Epiſcopo vel Preſbytero fuerint in communionem ſuſcepti, etiam ipſe pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugiens ſui Epiſcopi regulare judicium. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placet. Conc. Carth. can. 9. 11. q. 3. *Qui merito.*

De ſubjectione Preſbyterorum.

SACERDOTIBUS.

XXXVI. Item in eodem Concilio infra duo capitula, ut nullus Preſbyter contra ſuum Epiſcopum ſuperbire audeat. I. 37.

Alypius Epiſcopus Legatus provinciæ Numidiæ dixit: Nec illud prætermittendum eſt, ut ſi quis fortè Preſbyter ab Epiſcopo ſuo correptus, tumore vel ſuperbia inflatus, putaverit ſeparatim ſacrificia deo offerenda, vel aliud erigendum altare contra eccleſiaſticam fidem vel diſciplinam crediderit, non exeat impunitus. Valentinus primæ ſedis provinciæ Numidiæ dixit: Neceſſariò diſciplinæ eccleſiaſticæ & fidei congrua ſunt quæ frater noſter Alypius proſecutus eſt. Proinde quid videatur veſtræ dilectioni, edicite. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Si quis Preſbyter à præpoſito ſuo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Epiſcopos conqueri, ut ab ipſis ejus cauſa poſſit audiri, ac per ipſos ſuo Epiſcopo reconciliari. Quod niſi fecerit, ſed ſuperbia, quod abſit, inflatus ſecernendum ſe ab Epiſcopi ſui communione duxerit, ac ſeparatim cum aliquibus ſchiſma faciens ſacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat; ac ſi querimoniam Conc. Carth. can. 10. 11. 11. q. 3. *Si quis Preſbyter.*

juſtam adverſùs Epiſcopum non habuerit, inquirendum erit.

Can. apoſt. 32. Si quis Preſbyter, contemnens Epiſcopum ſuum, ſeorſum collegerit, & altare aliud erexerit, nihil habens quo reprehendat Epiſcopum in cauſa pietatis & juſtitiæ, deponatur, quaſi principatus amator exiſtens. eſt enim tyrannus. Et ceteri Clerici, quicunque tali conſentiunt, deponantur. Laici verò ſegregentur. Hæc autem poſt unam & ſecundam & tertiam Epiſcopi obſecrationem fieri conveniat.

De Clericis eccleſiaſtici ordinis.

OMNIBVS.

I. 38. XXXVII. Item in eodem, ut Clerici eccleſiaſtici ordinis, ſi culpam incurrerint, apud eccleſiaſticos judicentur, non apud ſeculares.

Conc. Carth. can. 15. 11. q. 1. *Placuit ut quiſquis.* Item placuit ut quiſquis Epiſcoporum, Preſbyterorum, & Diaconorum, ſeu Clericorum, cùm in Eccleſia ei fuerit crimen inſtitutum, vel civilis cauſa fuerit commota, ſi relicto eccleſiaſtico judicio publicis judiciis purgari voluerit, etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat. Et hoc in criminali actione. In civili verò perdat quod evicit, ſi locum ſuum obtinere maluerit. Hoc etiam placuit, ut à quibuſcunque judicibus eccleſiaſticis ad alios judices eccleſiaſticos, ubi eſt major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obſit quorum fuerit ſoluta ſententia, ſi convinci non potuerint vel inimico animo judicaſſe vel aliqua cupiditate aut gratia depravari. Sane ſi ex conſenſu partium electi fuerint judices, etiam à pauciori numero quàm conſtitutum eſt, non liceat provocare. Et ut filij ſacerdotum ſpectacula ſecularia non exhibeant, ſed nec expectent; licèt hoc ſemper Chriſtianis omnibus interdictum ſit, ut ubi blaſphemiæ ſunt, non accedant.

Vt Clerici non ſint uſurarij.

OMNIBVS.

XXXVIII. Item in eodem, ut qui commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat. Si ſpeciem aliam, eandem ſpeciem quam dederit accipiat.

Conc. Carth. can. 16. Item placuit ut Clericus, ſi commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat; ſi ſpeciem, eandem ſpeciem, quantam dederit, accipiat. Et ut ante viginti quinque annos ætatis nec Diaconi ordinentur nec virgines conſecrentur: & ut Lectores populum non ſalutent.

De virginibus Deo dicatis.

OMNIBVS.

I. 39. XXXIX. In Concilio Africano præcipitur ut virgines Deo ſacratæ à gravioribus perſonis diligenti cuſtodia ſerventur.

Conc. Afric. can. 31. Vt virgines ſacræ, cùm parentibus, à quibus cuſtodiebantur, privatæ fuerint, ab Epiſcopo cuſtodiantur. Vbi autem Epiſcopus abſens eſt, providentia gravioribus feminis commendentur; ut ſimul habitantes invicem ſe cuſtodiant; ne paſſim vagando, Eccleſiæ lædant exiſtimationem.

De principali cathedra Epiſcoporum.

EPISCOPIS.

XL. Item in eodem, ut non liceat Epiſcopo principalem cathedram ſuæ parrochiæ negligere, & aliquam Eccleſiam in ſua dioceſi magis frequentare. I. 40.

Rurſum placuit ut nemini ſit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam Eccleſiam in dioceſi conſtitutam ſe conferre, vel in re propria diutiùs quàm oporter conſtitutum, curam vel frequentationem propriæ cathedræ negligere. Conc. Afric. can. 38.

De falſis nominibus ſanctorum.

EPISCOPIS.

XLI. Item in eodem, ut falſa nomina martyrum & incertæ ſanctorum memoriæ non venerentur. I. 41.

Item placuit ut altaria quæ paſſim per agros & per vias tamquam memoriæ martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Epiſcopis qui locis eiſdem præſunt, ſi fieri poteſt, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non ſinitur, plebes tamen admoneantur ne illa loca frequentent; ut qui rectè ſapiunt, nulla ibi ſuperſtitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, niſi ubi corpus aut aliquæ reliquiæ ſunt, aut origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis, fideliſſima origine traditur. Nam quæ per ſomnia & per inanes quaſi revelationes quorumlibet hominum ubicunque conſtituuntur altaria, omnimodo reprobentur. Conc. Afric. can. 50. De conſecr. diſt. 1. *Placuit ut altaria.*

De uxore à viro dimiſſa.

OMNIBVS.

XLII. Item in eodem, ut nec uxor à viro dimiſſa alium accipiat virum vivente viro ſuo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore. I. 42.

Placuit ut ſecundùm evangelicam & apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab uxore, neque dimiſſa à marito, alteri conjungatur; ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur. Quòd ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. In qua cauſa legem imperialem petendam promulgari. Conc. Afric. can. 69.

De judicibus à Metropolitano probatis.

EPISCOPIS.

XLIII. Item in eodem, ut probati à Metropolitano judices non ſpernantur. I. 43.

A judicibus autem quos communis conſenſus elegerit non liceat provocare. Et quiſquis proba- Conc. Afric. can. 89.

tus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cùm hoc primæ ſedis Epiſcopo fuerit probatum, det litteras ut nullus ei communicet Epiſcoporum, donet obtemperet.

De accuſatione vilium perſonarum.

OMNIBVS.

I. 44. XLIV. Item in eodem infra duo capitula, ut viles perſonæ non habeant poteſtatem accuſandi. Etſi in primo crimine victi ſunt falſum dicere, in ſecundo non habeant poteſtatem dicendi.

Conc. Afric. can. 96. Item placuit ut omnes ſervi vel proprij liberti ad accuſationem non admittantur, vel omnes quos ad accuſanda publica crimina leges publicæ non admittunt; omnes etiam infamiæ maculis aſperſi, id eſt, hiſtriones, ac turpitudinibus ſubjectæ perſonæ, hæretici etiam, ſive pagani, ſive
4. q. 6. Omnibus. Iudæi. Sed tamen omnibus quibus accuſatio denegatur, in cauſis propriis accuſandi licentiam non denegandam.

Conc. Afric. can. 97. Item placuit, quotieſcunque Clericis ab accuſatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex ipſis, de quo priùs egerit, probare non valuerit, ad cetera jam non admittatur.

De virginibus velandis.

OMNIBVS.

I. 45. XLV. Item in eodem ut virgines non velentur ante viginti quinque annos, niſi rationabili neceſſitate cogente.

Conc. Afric. can. 93. Item placuit ut quicunque Epiſcoporum neceſſitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel ſi etiam aliquo mortis periculoſo ſcrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem ſeu velavit intra viginti quinque annos ætatis, non ei obſit Concilium quod de iſto annorum numero conſtitutum eſt.

De oblatis pauperum.

OMNIBVS.

I. 46. XLVI. In Concilio Gangrenſi, ut nulli liceat oblata, quæ ad pauperes pertinent, rapere vel fraudare.

Conc. Gangr. can. 7. Si quis oblationes fructuum Eccleſiæ debitas voluerit extra Eccleſiam accipere vel dare præter conſcientiam Epiſcopi, & non magis cum conſilio ejus cui hæc credita ſunt de his agendum putaverit, anathema ſit.

De jejuniis à ſacerdotibus conſtitutis.

OMNIBVS.

I. 47. XLVII. Item in eodem, ut eccleſiaſtica à ſacerdotibus jejunia conſtituta ſine neceſſitate rationabili non ſolvantur.

Si quis eorum qui in propoſito ſunt continentiæ præter neceſſitatem corporalem ſuperbiat, & jejunia communia, quæ totius Eccleſiæ traditio celebrat, putaverit diſſolvenda, perfectam ſcientiam eſſe apud ſe judicans, anathema ſit. Conc. Gangr. can. 19.

De his qui contra naturam peccant.

SACERDOTIBVS.

XLVIII. In Concilio Ancyronenſi invectum eſt in eos qui cum quadrupedibus vel maſculis contra naturam peccant, dura & diſtricta pœnitentia. Quapropter Epiſcopi & Presbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum à conſuetudine prohibere vel abſcindere. I. 48.

In titulo Græca verba hæc ſunt: Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομένων. quæ nos Latinè poſſumus dicere. *De his qui irrationabiliter verſati ſunt ſive verſantur.* Senſus autem in hac ſententia triplex eſſe poteſt, qui ex ſubjectis conjicitur, aut de his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecudum inceſta cum conſanguineis commiſerunt, aut cum maſculis concubuerunt. Quotquot igitur ante viceſimum ætatis ſuæ annum tale crimen admiſerunt, quindecim annis in pœnitentia exactis, orationi tantùm incipiant participari; & quinquennio altero in communione ſimplici perdurantes, poſt viceſimum cum oblatione ad communionem ſuſcipiantur. Diſcutiatur autem & vita eorum quæ fuerit tempore pœnitentiæ, & ita hanc humanitatem conſequantur. Quòd ſi qui perſeverantiùs abuſi ſunt hoc crimine, prolixius tempus habeant ſubmiſſioni. Quotquot verò exacta viginti annorum ætate, & uxores habentes, in hoc crimen inciderunt, viginti quinque annis pœnitentia acta, ad communionem orationum tantùm admittantur. in qua communione orationis altero quinquennio perdurantes, plenam communionem cum oblatione recipiant. Quòd ſi aliqui & uxores habentes, & excedentes quinquageſimum ætatis ſuæ annum, in hoc prolapſi ſunt, ad exitum vitæ tantùm communionem mereantur. Conc. Ancir. can. 15. Lib. VII. Capitular. c. 356.

De Presbyteris, quo tempore ordinentur.

EPISCOPIS.

XLIX. In Concilio Neocæſarienſi, ut nullatenus Presbyter ordinetur ante triceſimum ætatis ſuæ annum, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus non prædicavit ante triceſimum annum. I. 49.

Presbyter ante triginta annorum ætatem, quamvis ſit dignus, non ordinetur; ſed obſervet uſque ad præfinitum tempus. Dominus enim triceſimo anno baptizatus eſt, & tunc prædicavit. Conc. Neoc. can. 11.

De ſponſa alterius.

OMNIBVS.

L. In decretalibus Siricij Papæ, ut alterius ſponſam nemo accipiat. I. 50.

Siric. c. 4. De conjugali violatione requiſiſti, ſi deſponſatam alij puellam alter in matrimonio poſſit accipere. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio, quam nuptæ ſacerdos imponit apud fideles, cujuſdam ſacrilegij inſtar eſt, ſi ulla tranſgreſſione violetur.

De monachis & virginibus propoſitum non ſervantibus.

EPISCOPIS, MONACHIS, ET VIRGINIBVS.

LI. Item ejuſdem, ut monachi & virgines ſuum propoſitum omnimodis obſervent.

Siric. c. 6. Præterea monachorum quoſdam atque monacharum, abjecto propoſito ſanctitatis, in tantam proteſtaris demerſos eſſe laſciviam ut priùs clanculò, velut ſub monaſteriorum prætextu, inlicita ac ſacrilega ſe contagione miſcuerint, poſtea verò in abruptum conſcientiæ deſperatione perducti, de inlicitis complexibus liberè filios procrearint. quod & publicæ leges & eccleſiaſtica jura condemnant. Has igitur impudicas deteſtabiléſque perſonas à monaſteriorum cœtu Eccleſiarúmque conventibus eliminandas eſſe mandamus: quatenus tetruſæ in ſuis ergaſtulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio poſſint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem ſaltem, ſolius miſericordiæ intuitu, per communionis gratiam poſſit indulgentia ſubvenire.

De pace danda.

OMNIBVS.

I. 50. LII. In decretalibus Innocentij Papæ, ut pax detur ab omnibus confectis Chriſti ſacramentis.

Innoc. c. 1. De conſecr. diſt. 2. *Pacem igitur.* Pacem igitur aſſeris ante confecta myſteria quoſdam populis imperare, vel ſibi inter ſacerdotes tradere, cùm poſt omnia, quæ aperire non debeo, pax ſit neceſſariò indicenda, per quam conſtet populum ad omnia quæ in myſteriis aguntur atque in Eccleſia celebrantur præbuiſſe conſenſum, ac finita eſſe pacis concludentis ſignaculo demonſtrentur.

De nominibus recitandis.

SACERDOTIBVS.

I. 51. LIII. Item ejuſdem, ut nomina publicè non recitentur ante precem ſacerdotalem.

Innoc. c. 2. De conſecr. diſt. 1. *De nominibus.* De nominibus verò recitandis antequam precem ſacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda ſunt, ſua oratione commendet, quàm ſuperfluum ſit, & ipſe pro tua prudentia recognoſcis; ut cujus hoſtiam necdum Deo offeras, ejus nomen ante inſinues, quamvis incognitum illi nihil ſit. Priùs ergo oblationes ſunt commendandæ; ac tunc eorum nomina quorum oblationes ſunt edicenda; ut inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia quæ ante præmittimus, ut ipſis myſteriis viam futuris precibus aperiamus.

De canonum inſtitutis à Presbyteris non ignorandis.

EPISCOPIS ET SACERDOTIBVS.

LIV. In decretis Celeſtini Papæ, ut nulli ſacerdotum liceat ignorare ſanctorum canonum inſtituta. I. 53.

Nulli ſacerdotum ſuos liceat canones ignorare, nec quicquam facere quod patrum poſſit regulis obviare. Quæ enim à nobis res digna ſervabitur, ſi decretalium norma conſtitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permiſſa, frangatur. Celeſt. c. 20. Diſt. XXXVIII. *Nulli ſacerdotum.*

De Clericis alterius Epiſcopi.

EPISCOPIS.

LV. In decretis Leonis Papæ, ſicut & in Sardicenſe Concilio, ut Epiſcopus alterius Clericum ad ſe non ſollicitet, nec ordinet. I. 54.

Alienum Clericum, invito Epiſcopo ipſius nemo ſuſcipiat, niſi fortè ex placito caritatis id inter dantem accipientémque conveniat. Nam gravis injuriæ reus eſt qui de fratris Eccleſia id quod eſt utilius aut pretioſius audet vel allicere vel tenere. Itaque ſi intra provinciam res agitur, tranſfugam Clericum ad Eccleſiam ſuam Metropolitanus redire compellat. Si autem longiùs receſſit, tui præcepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati nec ambitioni occaſio relinquatur. Leo. c. 39. 16. q. 2. *Alienum Clericum.*

De ſervis alterius.

EPISCOPIS.

LVI. Item ejuſdem, ut nullus Epiſcopus ſervum alterius ad clericatus officium ſine domini ſui voluntate promovere præſumat. Et hoc Gangrenſe Concilium prohibet. I. 55.

Si quis ſervum occaſione religionis doceat dominum ſuum contemnere & ejus miniſterium deſerere, ac non potiùs docuerit cum domino ſuo bona fide & cum omni honorificentia deſervire, anathema ſit. Conc. Gangr. can. 3.

De ſacerdotibus contra decretalia agentibus.

EPISCOPIS.

LVII. Item ejuſdem, ut ſi quis ſacerdotum contra conſtituta decretalia præſumptioſè agat, & corrigi nolens, ab officio ſuo ſubmoveatur. I. 56.

Hoc itaque admonitio noſtra denuntiat, quòd ſi quis fratrum contra hæc conſtituta venire tentaverit, & prohibita fuerit auſus admittere, à ſuo ſe noverit officio ſubmovendum, nec communio- Leo. c. 5.

nis noſtræ futurum eſſe conſortem qui ſocius eſſe non voluit diſciplinæ. Ne quid verò ſit quod prætermiſſum a nobis fortè credatur, omnia decretalia conſtituta tam beatæ recordationis Innocentij quàm omnium deceſſorum noſtrorum, quæ de eccleſiaſticis ordinibus & canonum promulgata ſunt diſciplinis, ita à veſtra dilectione cuſtodiri debere mandamus ut ſi quis in illa commiſerit, veniam ſibi deinceps noverit denegari.

De viduis, ne velentur.

EPISCOPIS.

I. 57. LVIII. In decretis Gelaſij Papæ, ut nullus Epiſcopus viduas velare præſumat.

Gelaſius c. 23. Viduas autem velare Pontificum nullus attentet. quod nec auctoritas divina delegat, nec canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitùs uſurpandum; eiſque ſic eccleſiaſtica ſunt inferenda præſidia ut nihil committatur inlicitum.

ITEM ALIA CAPITVLA.

Hæc enim, dilectiſſimi, pio ſtudio & magna dilectionis intentione veſtram unanimitatem admonere ſtuduimus, quæ magis neceſſaria videbantur, ut ſanctorum patrum canonicis inſtitutis inhærentes præmia cum illis æternæ felicitatis accipere mereamini. Scit namque prudentia veſtra quàm terribili anathematis cenſura feriantur qui præſumptiosè contra ſtatuta univerſalium Conciliorum venire audent. Quapropter & vos diligentiùs admonemus ut omni intentione illud horribile execrationis judicium vobis cavere ſtudeatis, & magis canonica inſtituta ſequentes, & pacifica unitate nitentes, ad æterna pacis gaudia venire digni efficiamini. Sunt quoque alia capitula quæ vobis utilia huic præcedenti admonitioni ſubjungere viſa ſunt.

De fide catholica & primo præcepto legis.

OMNIBVS.

I. 58. LIX. Primò omnium admonemus ut
fides catholica ab Epiſcopis & Preſbyteris diligenter legatur & omni populo prædicetur: quia hoc primum præceptum eſt
Deut. 6. Domini Dei omnipotentis in lege: *Audi Iſraël, quia Dominus Deus tuus Deus unus eſt.* Et ut ille diligatur ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima, & ex tota virtute noſtra.

De pace & concordia ſervanda.

OMNIBVS.

I. 59. LX. Vt pax ſit & concordia & unanimitas cum omni populo Chriſtiano, inter Epiſcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique ſeu majores ſeu minores perſonas: quia nihil Deo ſine pace placet, nec munus ſanctæ oblationis ad altare,
ſicut in evangelio ipſo Domino præcipien- Matth. 5.
te legimus: quia & illud ſecundum man-
datum eſt in lege: *Diliges proximum tuum* Levit. 19.
ſicut te ipſum. Item in evangelio: *Beati pa-* Matth. 5.
cifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et ite-
rum: *In hoc cognoſcent omnes quia mei diſ-* Ioan. 13.
cipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem. In hoc enim præcepto diſcernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli ſemper diſſenſiones & diſcordias movere ſatagunt; filij autem Dei ſemper paci & dilectioni ſtudent.

De judicibus.

OMNIBVS.

LXI. Vt quibus data eſt poteſtas ju- I. 60.
dicandi juſtè judicent, ſicut ſcriptum eſt:
Iuſtè judicate filij hominum. Non in muneri- Pſal. 57.
bus; quia munera excœcant corda prudentium, & ſubvertunt verba juſtorum. Non in adulatione, nec in conſideratione perſonæ, ſicut in Deuteronomio dictum eſt:
Quod juſtum eſt judicate. Sive civis ſit ille, ſive Deut. 1.
peregrinus, nulla ſit diſtantia perſonarum, quia Dei judicium eſt. Primum namque judici diligenter diſcenda eſt lex à ſapientibus populo compoſita; ne per ignorantiam à via veritatis erret. Et dum ille rectum intelligit judicium, caveat ne declinet, aut per adulationem aliquorum, aut per amorem cujuſlibet amici, aut per timorem alicujus potentis, aut propter præmium, à recto judicio. Rectum autem & honeſtum videtur ut judices jejuni cauſas audiant & diſcernant.

De perjuriis.

OMNIBVS.

LXII. Item habemus in lege Domi- I. 61.
no præcipiente. *Non perjurabis in nomine* Levit. 19.
meo, nec pollues nomen Dei tui, neque aſſu- Exod. 20.
mes nomen Domini Dei tui in vanum. Ideo omnino admonendi ſunt omnes diligenter ut caveant perjurium, non ſolùm in ſancto evangelio, vel in altari, ſeu in ſanctorum reliquiis, ſed & in communi loquela: quia ſunt aliqui qui per caritatem & veritatem jurant, & cavent ſe à juramento nominis Dei, & neſciunt quòd idem eſt Deus quod caritas & veritas, dicente

1. Iohan. 4. Iohanne Apoſtolo, quia *Deus caritas eſt.*
Iohan. 14. Item ipſe Dominus in evangelio: *Ego ſum via & veritas.* Ideo qui in veritate & caritate jurat, in Deo jurat. Item cavendum eſt ne Phariſaica ſuperſtitione aliquis plus aurum honoret quàm altare, ne dicat ei
Matth. 23. Dominus: *Stulte, & quid eſt majus, aurum an altare quod ſanctificat aurum?* Sed & nobis honeſtum videtur ut qui in ſanctis habet jurare, hoc jejunus faciat, cum omni honore & timore Dei. Et ſciat ſe rationem reddíturum Deo unuſquiſque veſtrum, ubicunque ſit, ſive intra Eccleſiam, ſive extra Eccleſiam. Et ut parvuli, qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare, ſicut Gunebodigni faciunt. Et qui ſemel perjuratus fuerit, nec teſtis ſit poſthæc, nec ad ſacramentum accedat, nec in ſua cauſa vel alterius jurator exiſtat.

De auguriis vel aliis maleficiis.

OMNIBVS.

I. 62. Levit. 19. Deut. 18. LXIII. Item habemus in lege Domini mandatum, *Non augurіamini.* & in Deuteronomio: *Nemo ſit qui ariolos ſciſcitetur, vel ſomnia obſervet, vel ad auguria intendat.* Item: *Nemo ſit maleficus, nec incantator, nec Pythonis conſultor.* Ideo præcipimus ut nec cauculatores & incantatores nec tempeſtarij vel obligatores non fiant; & ubicunque ſunt, emendentur, vel damnentur. Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui ſtulti luminaria vel alias obſervationes faciunt, omnino mandamus ut iſte peſſimus uſus & Deo execrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & deſtruatur.

De odio vel invidia. Et de avaritia vel concupiſcentia.

OMNIBVS.

I. 63. 64. LXIV. Prædicare neceſſe eſt quantum malum ſit odium vel invidia; quia in
Levit. 19. lege ſcriptum eſt: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum.* Item
1. Iohan. 3. Iohannes Evangeliſta: *Qui odit fratrem*
Matth. 18. *ſuum, homicida eſt.* Item in evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum.* & cetera quæ ibi leguntur. De avaritia autem Apoſto-
Coloſſ. 3 lum legimus dicentem: *Avaritia, quæ eſt idolorum ſervitus*, cavenda eſt. De concupiſcentia verò legitur quòd radix ſit omnium malorum. Et in lege: *Non concupiſces rem proximi tui.* Exod. 20.

De homicidiis.

OMNIBVS.

LXV. Item ut homicidia infra patriam, III. 89.
ſicut in lege Domini interdictum eſt, nec VI. 375.
cauſa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi non fiant. Et ubicunque inventa fuerint, à judicibus noſtris ſecundùm legem ex noſtro mandato vindicentur. Et non occidatur homo niſi lege jubente.

De furtis & injuſtis connubiis & falſis teſtimoniis.

OMNIBVS.

LXVI. Item & furta & injuſta con- App. II. 38.
nubia necnon & falſa teſtimonia, ſicut ſæpe rogavimus, prohibete diligenter, ſicut & lex Domini prohibet.

De honore parentum.

OMNIBVS.

LXVII. Et hoc cum magno ſtudio I. 65.
admonendum eſt, ut filij honorent parentes ſuos: quia ipſe Dominus dicit: *Hono-* Exod. 20.
ra patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

De fide Presbyterorum ab Epiſcopis diſcutienda.

SACERDOTIBVS.

LXVIII. Vt Epiſcopi diligenter diſ- I. 66.
cutiant per ſuas parrochias Preſbyteros, eorum fidem, baptiſma, & Miſſarum celebrationes, ut fidem rectam teneant, & baptiſma catholicum obſervent, & Miſſarum preces bene intelligant, & ut pſalmi dignè ſecundùm diviſiones verſuum modulentur, & dominicam orationem ipſi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quiſque ſciat quid petat à Deo. & ut Gloria patri cum omni honore apud omnes cantetur. & ipſe ſacerdos cum ſanctis angelis & populo Dei communi voce Sanctus, Sanctus, Sanctus decantet. Et omnimodis dicendum eſt Preſbyteris & Diaconibus ut arma non portent, ſed magis confidant in defenſione Dei quàm in armis.

De honore Eccleſiæ Dei.

ALIQVID SACERDOTIBVS.

ALIQVID OMNIBVS.

I. 67. LXIX. Item placuit nobis admonere reverentiam veſtram ut unuſquiſque veſtrum videat per ſuam parrochiam ut Eccleſia Dei ſuum habeat honorem, ſimul & altaria ſecundùm ſuam dignitatem venerentur, & non ſit domus Dei & altaria ſacrata pervia canibus, & ut vaſa ſacrata Deo cum magna veneratione habeantur, & ut ſacrificia ſanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni ſunt, vel cum honore ſerventur, & ut ſecularia negotia vel vaniloquia in Eccleſiis non agantur, quia domus Dei domus orationis debet eſſe, non ſpelunca latronum; & ut intentos habeant animos ad Deum quando veniunt ad Miſſarum ſolemnia, & ut non exeant ante completionem benedictionis ſacerdotalis.

De miniſtris altaris Dei, & de ſchola.

SACERDOTIBVS.

I. 68. LXX. Sed & hoc flagitamus veſtram almitatem, ut miniſtri altaris Dei ſuum miniſterium bonis moribus ornent, ſeu & alij Canonici obſervantia ordinis, vel monachi propoſito conſecrationis, obſecramus ut bonam & probabilem vitam & converſationem habeant, ſicut ipſe Dominus in evangelio præcipit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt*; ut eorum bona converſatione multi pertrahantur ad ſervitium Dei. Et non ſolùm ſervilis conditionis infantes, ſed etiam ingenuorum filios adgregent ſibíque ſocient. Et ut ſcholæ legentium puerorum fiant. Pſalmos, notas, cantus, compotum, grammaticam per ſingula monaſteria vel epiſcopia diſcant. Sed & libros catholicos bene emendatos habeant: quia ſæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros malè rogant. Et pueros veſtros non ſinite eos vel legendo vel ſcribendo corrumpere. Et ſi opus eſt evangelium vel pſalterium & Miſſale ſcribere, perfectæ ætatis homines ſcribant cum omni diligentia. Matth. 5.

De voto monachorum, & de clericatu.

SACERDOTIBVS.

I. 69. LXXI. Simul & hoc rogare curavimus, ut omnes ubicunque qui ſe voto monachicæ vitæ conſtrinxerunt, monachicè & regulariter omnimodis ſecundùm votum ſuum vivant, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Vota veſtra reddite Domino Deo veſtro.* Eccl. 5. Et iterum: *Melius eſt non vovere quàm vovere & non reddere.* Et ut ad monaſteria venientes, ſecundùm regularem ordinem primò in pulſatorio probentur, & ſic recipiantur. Et qui ex ſeculari habitu in monaſteria veniunt, non ſtatim foras ad miniſteria monaſterij mittantur antequam intus bene erudiantur. Et ut monachi ad ſecularia placita non vadant. Similiter qui ad clericatum accedunt, quod nos nominamus canonicam vitam, volumus ut illi canonicè ſecundùm ſuam regulam omnimodis vivant, & Epiſcopus eorum regat vitam, ſicut Abba monachorum.

De menſuris & ponderibus.

OMNIBVS.

LXXII. Vt æquales menſuras & rectas pondera juſta & æqualia omnes habeant, ſive in civitatibus, ſive in monaſteriis, ſive ad dandum in illis, ſive ad accipiendum, ſicut in lege Domini præceptum habemus. Item in Salomone, Domino dicente: *Pondus & pondus, menſuram & menſuram odit anima mea.* III. 90. VI. 378. Levit. 19. Prov. 20.

De ſuſceptione hoſpitum.

OMNIBVS.

LXXIII. Et hoc nobis competens & venerabile videtur, ut hoſpites, peregrini, & pauperes, ſuſceptiones regulares & canonicas per loca diverſa habeant: quia ipſe Dominus dicturus erit in remuneratione magni diei: *Hoſpes eram, & ſuſcepiſtis me.* Et Apoſtolus hoſpitalitatem laudans dixit: *Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hoſpitio ſuſceptis.* I. 70. Matth. 25. Hebr. 13.

De Abbatiſſis contra morem Eccleſiæ Dei facientibus.

EPISCOPIS ET ABBATIBVS.

LXXIV. Auditum eſt aliquas Abbatiſſas contra morem ſanctæ Dei Eccleſiæ benedictiones cum manus impoſitione & ſignaculo ſanctæ crucis ſuper capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione ſacerdotali. Quod omnino à vobis, ſanctiſſimi patres, in veſtris parrochiis illis interdicendum eſſe ſcitote. I. 71.

De Clericis qui ſe ſingunt eſſe monachos.

Clericis.

I. 72. LXXV. Ut illi Clerici qui ſe ſingunt habitu vel nomine monachos eſſe, & non ſunt, omnimodis videtur corrigendos atque emendandos eſſe, ut vel veri monachi ſint, vel veri Canonici.

De pſeudographiis & dubiis narrationibus.

Omnibus.

I. 73. LXXVI. Item & pſeudographiæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem catholicam ſunt, ut epiſtola peſſima & falſiſſima, quam tranſacto anno dicebant aliqui errantes & in errorem alios mittentes quòd de cœlo cecidiſſet, nec credantur nec legantur, ſed comburantur, ne in errorem per talia ſcripta populus mittatur. Sed ſoli canonici libri & catholici tractatus & ſanctorum auctorum dicta legantur & tradantur.

De mangonibus & nudis cum ferro.

Aliquid sacerdotibus,

Aliquid omnibus.

App. I. 34. VI. 379. LXXVII. Item ut iſti mangones & cottiones qui ſine omni lege vagabundi vadunt, per iſtam terram non ſinantur vagari & deceptiones hominibus agere. Nec iſti nudi cum ferro, qui dicunt ſe data ſibi pœnitentia ire vagantes. Melius videtur ut ſi aliquid inconſuetum & capitale crimen commiſerint, ut in uno loco permaneant laborantes & ſervientes & pœnitentiam agentes ſecundùm quod ſibi canonicè impoſitum ſit.

De cantu Romano à monachis peragendo.

Omnibus clericis.

I. 74. LXXVIII. Monachi ut cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant ſecundùm quod beatæ memoriæ genitor noſter Pippinus Rex decertavit ut fieret, quando Gallicanum cantum tulit ob unanimitatem apoſtolicæ ſedis & ſanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam.

De operibus ſervilibus quæ diebus dominicis non ſunt agenda.

Omnibus.

I. 75. LXXIX. Statuimus quoque, ſecundùm quod & in lege Dominus præcepit, ut opera ſervilia diebus dominicis non agantur, ſicut & bonæ memoriæ genitor meus in ſuis ſynodalibus edictis mandavit, quòd nec viri ruralia opera exerceant, id eſt, nec in vinea colenda, nec in campis arando, nec in metendo, vel fœnum ſecando, vel ſepem ponendo, nec in ſylvis ſtirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos conſtruere; nec in horto laborent, nec ad placita conveniant, nec venationes exerceant. Et tria carraria opera licet fieri in die dominico, id eſt, hoſtilia carra, vel victualia, vel ſi fortè neceſſe erit corpus cujuſlibet duci ad ſepulchrum. Item fœminæ opera textrilia non faciant, nec capulent veſtitus, nec conſuant, vel acupictile faciant: nec lanam carpere, nec lignum battere, nec in publico veſtimenta lavare, nec berbices tondere habeant licitum; ut omnimodis honor & requies diei dominici ſervetur. Sed & ad Miſſarum ſolemnia ad Eccleſiam undique conveniant, & laudent Deum in omnibus bonis quæ nobis in illo die fecit.

De prædicatione Epiſcoporum & Preſbyterorum.

Omnibus.

LXXX. Sed & veſtrum videndum eſt, I. 76. dilectiſſimi & venerabiles paſtores & rectores Eccleſiarum Dei, ut Preſbyteri quos mittitis per parrochias veſtras ad regendum & ad prædicandum per Eccleſias populum Deo ſervientem ut rectè & honeſtè prædicent; & non ſinatis nova & non canonica aliquos ex ſuo ſenſu & non ſecundùm ſcripturas ſacras fingere & prædicare populo. Sed & voſmetipſi utilia honeſtè & rectè & quæ ad vitam ducunt æternam prædicate, alióſque inſtruite ut hæc eadem prædicent.

Primò omnium prædicandum eſt omnibus generaliter ut credant Patrem & Filium & Spiritum ſanctum unum eſſe Deum omnipotentem, æternum, inviſibilem, qui creavit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, & unam eſſe deitatem, ſubſtantiam, & majeſtatem in tribus perſonis Patris & Filij & Spiritus ſancti.

Item prædicandum eſt quomodo Filius Dei incarnatus eſt de Spiritu ſancto & ex Maria ſemper virgine pro ſalute & reparatione humani generis, paſſus, ſepultus, & tertia

& tertia die reſurrexit & aſcendit in cœlos, & quomodo iterum venturus ſit in majeſtate divina judicare omnes homines ſecundùm merita propria, & quomodo impij propter ſcelera ſua cum diabolo in ignem æternum mittentur, & juſti cum Chriſto & cum ſanctis angelis ſuis in vitam æternam.

Item diligenter prædicandum eſt de reſurrectione mortuorum, ut ſciant & credant in iiſdem corporibus præmia meritorum accepturos.

Item cum omni diligentia cunctis prædicandum eſt pro quibus criminibus deputentur cum diabolo in æternum ſupplicium. Legimus enim Apoſtolo dicente:
Galat. 5. *Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditiâ, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, iræ, rixæ, diſſenſiones, hæreſes, ſectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.* Ideo hæc eadem quæ magnus prædicator Eccleſiæ Dei ſingillatim nominavit, cum omni ſtudio prohibeantur, intelligentes quàm ſit terribile illud quod dixit: *quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.*

Sed & omni inſtantia admonete eos de dilectione Dei & proximi, de fide & ſpe in Deo, de humilitate & patientia, de caſtitate & continentia, de benignitate & miſericordia, de eleemoſynis & confeſſione peccatorum ſuorum, & ut debitoribus ſuis ſecundùm orationem dominicam debita ſua dimittant. Scientes certiſſimè quòd qui talia agunt, reguum Dei poſſidebunt.

Et hoc ideo diligentiùs injungimus veſtræ caritati quia ſcimus temporibus noviſſimis pſeudodoctores eſſe venturos, ſicut ipſe Dominus in evangelio prædixit, & Apoſtolus Paulus ad Timotheum teſtatur. Ideo, dilectiſſimi, toto corde præparemus nos in ſcientia veritatis, ut poſſimus contradicentibus veritati reſiſtere, & divina donante gratia verbum Dei creſcat & currat & multiplicetur in profectum ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſalutem animarum veſtrarum & laudem & gloriam nominis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Pax prædicantibus, gratia obedientibus, gloria Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Anno dominicæ incarnationis DCCLXXXIX. *Indictione* XII. *anno* XXI. *regni noſtri actum eſt hujus legationis edictum in Aquiſgrani palatio publico. Data eſt hæc charta die* X. *Kalendas Apriles.*

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCLXXXIX.

I. De monachis gyrovagis & ſarabaitis.

II. De anachoretis, melius eſt ut hortentur in congregatione permanere quàm animus eorum aliubi ambulare tentet.

III. Vt non parvipendentes ſint paſtores animarum ſibi commiſſarum; nec majorem curam habeant de lucris terrenis quàm de animabus ſibi commiſſis.

IV. De obedientia quæ Abbati debet exhiberi, & ut abſque murmuratione fiat.

V. De Decanis & Præpoſitis, ut eorum mutatio ſecundùm regulam fiat.

VI. De cellarariis monaſterij, ut non avari mittantur, ſed tales quales regula præcipit.

VII. Vt ubi corpora ſanctorum requieſcunt, aliud oratorium habeatur ubi fratres ſecretè poſſint orare.

VIII. De eulogiis.

IX. De ſuſceptione hoſpitum, ſicut regula continet.

X. De veſtimentis monachorum, ubi ſuperfluum eſt, abſcidatur; & ubi minus, augeatur.

XI. De noviter venientibus ad converſionem, ut ſecundùm regulam probentur, & non antea ſuſcipiantur niſi ſicut regula jubet. Et nullus cogatur invitè repromittere. Et de obedientia & de ſtabilitate permanendi, ſicut regula habet.

XII. De filiis nobilium qui offeruntur,

XIII. De ordinando Abbate.
XIV. De fratribus in via directis.
XV. Vt nullus Abbas pro ſuſceptione monachi præmium non quærat.
XVI. Vt diſciplina monachis regularis imponatur, non ſecularis, id eſt, non orbentur, nec mancationes alias habeant, niſi ex auctoritate regulæ.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCLXXXIX.

I. VT Comites pupillorum & orphanorum cauſas primùm audiant. Et in venationem non vadant illo die quando placitum debent cuſtodire, nec ad paſtum.

II. De ſacramento fidelitatis cauſa quod nobis & filiis noſtris jurare debent, quod his verbis conteſtari debet. *Sic promitto ego ille partibus Domni mei Karoli Regis & filiorum ejus quia fidelis ſum & ero diebus vitæ meæ, ſine fraude vel malo ingenio.*

III. De monaſteriis minutis, ubi nonnanes ſine regula ſedent, volumus ut in uno loco congregatio fiat regularis, & Epiſcopi prævideant ubi fieri poſſit, & ut nulla Abbatiſſa foras monaſterio exire præſumat ſine noſtra juſſione, nec ſibi ſubditas facere permittat; & earum clauſtra ſint bene firmata, & nullatenus ibi vuinileodes ſcribere vel mittere præſumant. & de pallore earum propter ſanguinis minuationem.

IV. De tabulis vel codicibus requirendis. Et ut nullus in pſalterio vel in evangelio vel in aliis rebus ſortire præſumat, nec divinationes aliquas obſervare.

V. Vt nullus glorietur per injuſtam rationem aut conquirere aliquid aut continere.

VI. Vt illæ diſciplinæ quæ propter legem conſervandam ſunt conſtitutæ, propter præmium non dimittantur.

VII. Vt audiant Epiſcopi baptiſterium Preſbyterorum, ut ſecundùm morem Romanum baptizent.

VIII. De calceamentis ſecundùm Romanum uſum.

IX. Vt in diebus feſtis vel dominicis omnes ad Eccleſiam veniant: & non invitent Preſbyteros ad domos ſuas ad Miſſas faciendas.

X. Omnino prohibendum eſt omnibus ebrietatis malum. Et iſtas conjurationes quas faciunt per ſanctum Stephanum, aut per nos, aut per filios noſtros, prohibemus. Et præcipimus ut Epiſcopi vel Abbates non vadant per caſam miſcendo.

XI. De eo quòd Miſſi noſtri providere debent ne fortè aliquis clamor ſuper Epiſcopum vel Abbatem vel Abbatiſſam vel Comitem ſeu ſuper qualemcumque gradum ſit, & nobis renuntiare.

XII. De injuſtis teloneis.

XIII. De manu leproſi.

XIV. Vt monachi, & qui in gradu ſacerdotali conſtituti ſunt, ad ſecularia negotia non tranſeant. De reliquis tonſoratis detur ſpatium uſque in ſynodum noſtram.

XV. Vt Epiſcopi & Abbates & Abbatiſſæ cupplas canum non habeant, nec falcones, necaccipitres, nec joculatores.

XVI. De pauperibus in plateis vel in quadruviis jacentibus, ut ad Eccleſiam veniant, & illorum confeſſiones donentur.

XVII. Vt ſuper altaria teguria fiant vel laquearia.

XVIII. Vt clocas non baptizent, nec chartas per perticas appendant propter grandinem.

XIX. Vt Miſſi noſtri provideant beneficia quomodo ſint condirecta, & nobis renuntiare faciant.

XX. De leproſis, ut ſe non intermiſceant alio populo.

XXI. Et omnino Miſſis noſtris præcipimus ut bona quæ aliis per verbum noſtrum docent facere, factis in ſe ipſis oſtendant.

Poſt ſuperiora capitula ſequuntur in vetuſtiſſimo codice MS. Longobardico bibliothecæ Thuanæ duo ſequentia, cum hoc titulo.

ITEM DE REBVS ECCLESIARVM.

I. Volumus ut qui aliqui per teſtes exinde qualecunque rem tollere voluerit, per quinque vel ſeptem teſtimonia dicant ſuum teſtimonium, & ſic tollantur qualecunque rem. quia teſtamento quod Romani faciunt firmum non poſſet niſi per quinque aut per ſeptem confirmatur.

II. Item de theſauro quod ſubtus terram invenitur inventus fuerit in terra Eccleſiarum, tertia ad partem Epiſcopi revocetur. Et ſi aliquod Langobardus aut qualibet homo propria expontanea voluntate cavaverit, & aliquit ei dominus dederit in propria ſua quarta portione, exinde tollantur, & ille verò tres portiones ad nos perveniat, & de verbo noſtro ut nullus præſumat aliter facere.

PRÆCEPTVM DE INSTITVTIONE EPISCOPATVVM PER SAXONIAM

Datum anno Chriſti DCCLXXXIX.

Præceptum quod ſequitur de inſtitutione & finibus epiſcopatus Bremenſis unum eſt ex variis exemplaribus quæ Karolus Magnus ſcribi fecit cùm Saxoniam, quam Chriſti imperio nuper adjecerat, in octo diœceſes diviſit, ut patet ex libro primo hiſtoriæ eccleſiaſticæ Adami Bremenſis. Is enim, cùm dixiſſet Karolum, poſtquam Saxoniam in provinciam redegerat, in octo eam epiſcopatus diviſiſſe, demum addit: Cujus exemplar diviſionis, quod ex præcepto Regis in Bremenſi Eccleſia ſervatur, his cognoſci poteſt verbis. *Tum ſubjungit præceptum de inſtitutione epiſcopatus Bremenſis. Præceptum de fundatione epiſcopatus Verdenſis, quod eſt alterum iſtius diviſionis exemplar, nuper in lucem prodiit beneficio Ioachimi Iohannis Maderi, ſed corruptum & interpolatum in aliquot locis. Nobis ſatis viſum fuit ad inſtitutum noſtrum, unum diviſionis illius exemplar proferre.*

In nomine Domini & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Karolus divina ordinante providentia Rex. Si Domino Deo exercituum ſuccurrente in bellis victoria potiti ſumus, in illo, & non in nobis, gloriamur, & in hoc ſeculo pacem & proſperitatem & in futuro perpetuæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter noverint omnes Chriſti fideles quòd Saxones, quos à progenitoribus noſtris ob ſuæ pertinaciam perfidiæ ſemper indomabiles ipſique Deo & nobis tamdiu rebelles quouſque illius, non noſtra, virtute ipſos & bellis vicimus & ad baptiſmi gratiam Deo annuente perduximus, priſtinæ libertati donatos, & omni nobis debito cenſu ſolutos, pro amore illius qui nobis victoriam contulit, ipſi tributarios & ſubjugales devotè addiximus; videlicet ut qui noſtræ poteſtatis jugum hactenus ferre detrectaverunt, victi jam, Deo gratias, & armis & fide Domino & Salvatori noſtro Ieſu Chriſto & ſacerdotibus ejus, omnium ſuorum jumentorum & fructuum tonúſque culturæ decimas ac nutrituræ divites ac pauperes legaliter conſtricti perſolvant. Proinde omnem terram eorum antiquo Romanorum more in

provinciam redigentes, & inter Epiſcopos certo limite diſterminantes, ſeptentrionalem illius partem, quæ eſt piſcium ubertate ditiſſima, & pecoribus alendis habetur aptiſſima, pro Chriſto & Apoſtolorum ſuorum principi Petro pro gratiarum actione devotè obtulimus, ſibique in Vvigmodia in loco Bremon vocato ſuper flumen Vvirraham Eccleſiam & epiſcopalem ſtatuimus cathedram. Huic parrochiæ decem pagos ſubjecimus; quos etiam abjectis eorum antiquis vocabulis & diviſionibus in duas redegimus provincias, iis appellantes nominibus, Vvigmodiam & Lorgoe. Inſuper ad præfatæ conſtructionem Eccleſiæ in ſupradictis pagis ſeptuaginta manſos cum ſuis colonis offerentes totius hujus parrochiæ incolas, decimas ſuas Eccleſiæ ſuóque proviſori fideliter perſolvere hoc noſtræ majeſtatis præcepto jubemus, donamus, & confirmamus. Adhuc etiam ſummi Pontificis & univerſalis Papæ Adriani præcepto, necnon & Mogontiacenſis Epiſcopi Lullonis omniúmque qui affuere Pontificum conſilio, eandem Bremenſem Eccleſiam cum omnibus ſuis appendiciis Vvillehado probabilis vitæ viro coram Deo & ſanctis ejus commiſimus: quem etiam primum ejuſdem Eccleſiæ III. Idus Iulij conſecrari fecimus Epiſcopum, ut populis divini ſemina verbi ſecundùm datam ſibi ſapientiam fideliter diſpenſando, & novellam hanc Eccleſiam canonico ordine & monaſteriali competentia utiliter inſtruendo, interim plantet & riget quouſque precibus ſanctorum ſuorum exoratus incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir ſerenitati noſtræ eam quam diximus parrochiam, propter barbarorum infeſtantium pericula ſeu varios eventus qui in ea ſolent contingere, ad ſuſtentacula ſive ſtipendia Dei ſervorum inibi militantium Deo minimè ſufficere poſſe. Quamobrem quia Dominus omnipotens in gente Freſonum, ſicut & Saxonum, oſtium fidei aperuit, partem prænominatæ regionis, videlicet Freſiæ, quæ contigua huic parrochiæ eſſe dinoſcitur, eidem Bremenſi Eccleſiæ ſuóque proviſori Vvillehado Epiſcopo ejúſque ſucceſſoribus perpetualiter delegavimus retinendam. Et quia caſus prætentorum nos cautos faciunt in futurum, ne quis, quod non optamus, aliquam ſibi in eadem dioceſi uſurpet poteſtatem, certo eam limite fecimus terminari, eíque hos terminos, mare Oceanum, Albiam fluvium, Liam, Steinbach, Haſalam, Vvimarcham, Sneidbach, Oſtam, Mulinbach, motam paludem quæ dicitur Sigefridesmor, Quiſtinam, Cheſenmor, Aſchbroch, Vviſebroch, Bivernam, Vternam, iterúmque Oſtam, ab Oſta verò uſquequo perveniatur ad paludem quæ dicitur Caldenbach, deinde ipſam paludem uſque in Vvempnam fluvium, à Vvempna verò Bicinam Farſtinam uſque in Vvirraham fluvium, dehinc ab orientali parte ejuſdem fluminis viam publicam quæ dicitur Heſſevveg, Sturmegoë & Lorgoë diſterminantem Sechbaſam, Alapam, Caldhovva, iterúmque Vvirraham, ex occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folcvvego, Derve & Lorgoë dividentem uſque in Huntam flumen, deinde ipſum flumen, & Amrivum lucum ſilveſtrem, quem incolæ loci Vvildloch nominant, Finolam, Vvaldeſmoer, Berepol, Eddenriad paludem Emiſgoë & Oſtergoë diſterminantem, Bruſtlacho, Biberlach, iterúmque mare, firmos & intrangreſſibiles circumſcribi juſſimus. Et ut hujus donationis ac circumſcriptionis auctoritas noſtris futuríſque temporibus Domino protegente valeat inconvulſa manere, manu propria ſubſcripſimus, & anuli noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

Signum Domini Karoli Regis invictiſſimi.

Hildebaldus Archiepiſcopus Colonienſis & ſacri palatij Capellanus recognovi.

Data II. Idus Iulij anno dominicæ incarnationis DCCLXXXIX. Indictione XII. anno autem regni Domni Karoli XXI.

Actum in Palatio Nemetenſi feliciter. Amen.

PRÆCEPTVM PRO TRVTMANNO COMITE

Datum anno Chriſti DCCLXXXIX.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Amen. Karolus divina ordinante clementia Rex. Si Domino Deo exercituum ſuccurrente in bellis victoria potiti ſumus, in illo & non in nobis gloriamur, & in hoc ſeculo pacem & proſperitatem & in perpetuum futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Propterea omnes Chriſti fideles noverint quòd Saxones, quos à progenitoribus noſtris ob ſuæ pertinaciæ perfidiam ſemper indomabiles ipſique Deo & nobis tamdiu rebelles quouſque illius & noſtra virtute ipſos & bellis vicimus & ad baptiſmi gratiam Deo annuente perduximus, priſtinæque libertati donatos, & omni nobis debito cenſu ſolutos, pro amore illius qui nobis victoriam contulit, ipſi tributarios & ſubjugales devotè addiximus, eóſque in fide Chriſtiana retinere optamus & perſeverare cupimus. Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illuſtrem ibidem Comitem ordinamus, ut reſideat in curte ad campos in mallo publico ad univerſorum cauſas audiendas vel recta judicia terminanda, iiſque Advocatum omnium Preſbyterorum in tota Saxonia fideliter agat, ſupérque Vicarios & Scabinos, quos ſub ſe habet, diligenter inquirat, & animadvertat ut officia ſua ſedulò peragant, tandem idem Comes omnia ſua ſibi ſingulariter à nobis præſcripta toto conatu & viribus perficiat, atque ita memoratus noſter Comes Trutmannus bene ingenuus atque ſecurus exiſtat. Et ut iſta ingenuitatis pagina firma ſtabiliſque conſiſtat, manu propria ſubſcripſimus & anuli noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

Signum Karoli Regis invictiſſimi.

Hildebaldus Archiepiſcopus Colonienſis & ſacri palatij Capellanus recognovi.

Data IV. Kal. Octobris anno dominicæ incarnationis DCCLXXXIX. Indictione XII. anno autem regni Domini Karoli XXI.

Actum in villa Trutmanni feliciter. Amen.

CAPITVLATIO
DE PARTIBVS SAXONIÆ.

HÆC DE PARTIBVS SAXONIÆ CONSTITVTA SVNT.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De honore Eccleſiarum.*
2. *De confugio ad Eccleſiam.*
3. *Si quis Eccleſiam per violentiam intraverit aut furatus fuerit aut incenderit.*
4. *De jejunio quadrageſimali obſervando.*
5. *De interfectione Clericorum.*
6. *De magis & ſtrigis occiſis.*
7. *Ne corpora defunctorum crementur.*
8. *Qualiter puniantur Saxones qui ad baptiſmum venire noluerint.*
9. *De his qui homines dæmonibus immolant.*
10. *Quæ pœna eos maneat qui cum paganis adversùs Chriſtianos conſpirant.*
11. *De eo qui infidelis eſt Domino Regi.*
12. *De eo qui filiam domini ſui rapuerit.*
13. *De eo qui dominum vel dominam ſuam interfecerit.*
14. *Vita ei concedatur qui de mortalibus criminibus latenter commiſſis pœnitentiam agere voluerit.*
15. *De rebus & mancipiis Eccleſiarum.*
16. *Vt decima detur Eccleſiis de omni re quæ ad fiſcum pervenerit.*
17. *Vt omnes decimam partem ſubſtantiæ & laboris ſui donent Eccleſiis.*

18. *Ne in dominicis & feſtivis diebus placita teneantur.*
19. *Vt infantes baptizentur infra annum.*
20. *De conjugiis prohibitis.*
21. *Qualiter puniendi ſint qui vota ad fontes aut ad arbores vel lucos faciunt.*
22. *Vt corpora defunctorum in cœmeteriis Eccleſiæ ſepeliantur.*
23. *De divinis & ſortilegis.*
24. *De latronibus & malefactoribus.*
25. *Vt nullatenus alterum aliquis pignorare præſumat.*
26. *Vt nulli ad Regem pro ſua reclamatione venienti viam contradicere aliquis præſumat.*
27. *De fidejuſſoribus dandis.*
28. *Vt munera ſuper innocentem nullus accipiat.*
29. *Vt Comites pacem & concordiam ad invicem habeant.*
30. *De eo qui Comitem interfecerit.*
31. *Qualiter bannus ſolvatur pro faida.*
32. *De juramento in Eccleſia præſtando.*
33. *De perjuriis.*
34. *Ne Saxones agant conventus publicos niſi per juſſionem Regis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De honore Eccleſiarum.

I. PRimum de majoribus capitulis hoc placuit omnibus, ut Eccleſiæ Chriſti, quæ modò conſtruuntur in Saxonia, & Deo ſacratæ ſunt, non minorem habeant honorem, ſed majorem & excellentiorem, quàm fana habuiſſent idolorum.

De confugio ad Eccleſiam.

II. Si quis confugium fecerit in Eccleſiam, nullus eum de Eccleſia per violentiam expellere præſumat, ſed pacem habeat uſque dum ad placitum præſentetur; & propter honorem Dei ſanctorúmque Eccleſiæ ipſius reverentiam concedatur ei vita & omnia membra. Emendet autem cauſam, in quantum potuerit, & ei fuerit judicatum; & ſic ducatur ad præſentiam Domini Regis; & ipſe eum mittat ubi clementiæ ipſius placuerit.

Si quis Eccleſiam per violentiam intraverit aut furatus fuerit aut incenderit.

III. Si quis Eccleſiam per violentiam intraverit, & in ea per vim vel furtum aliquid abſtulerit, vel ipſam Eccleſiam igne cremaverit, morte moriatur.

De jejunio quadrageſimali obſervando.

IV. Si quis ſanctum quadrageſimale jejunium pro deſpectu chriſtianitatis contempſerit, & carnem comederit, morte moriatur. Sed tamen conſideretur à ſacerdote, ne fortè cauſa neceſſitatis hoc cuilibet proveniat ut carnem comedat.

De interfectione Clericorum.

V. Si quis Epiſcopum aut Preſbyterum ſive Diaconum interfecerit, ſimiliter capite punietur.

De magis & ſtrigis occiſis.

VI. Si quis à diabolo deceptus crediderit, ſecundùm morem paganorum, virum aliquem aut feminam ſtrigam eſſe & homines comedere, & propter hoc ipſam incenderit, vel carnem ejus ad comedendum dederit, vel ipſam comederit, capitis ſententia punietur.

Ne corpora defunctorum crementur.

VII. Si quis corpus defuncti hominis ſecundùm ritum paganorum flamma conſumi fecerit, & oſſa ejus ad cinerem redegerit, capite punietur.

Qualiter puniantur Saxones qui ad baptiſmum venire noluerint.

VIII. Si quis deinceps in gente Saxonum inter eos latens non baptizatus ſe abſcondere voluerit, & ad baptiſmum venire contempſerit, paganúſque permanere voluerit, morte moriatur.

De his qui homines dæmonibus immolant.

IX. Si quis hominem diabolo ſacrificaverit, & in hoſtiam more paganorum dæmonibus obtulerit, morte moriatur.

Quæ pœna eos maneat qui cum paganis adversùs Chriſtianos conſpirant.

X. Si quis cum paganis conſilium adversùs Chriſtianos inierit, vel cum illis in adverſitate Chriſtianorum perdurare voluerit, morte moriatur. Et quicunque hoc idem fraude contra Regem vel gentem Chriſtianorum conſenſerit, morte moriatur.

De eo qui infidelis eſt Domino Regi.

XI. Si quis Domno Regi infidelis apparuerit, capitali ſententia punietur.

De eo qui filiam domini ſui rapuerit.

XII. Si quis filiam domini ſui rapuerit, morte moriatur.

De eo qui dominum vel dominam ſuam interfecerit.

XIII. Si quis dominum ſuum vel dominam ſuam interfecerit, ſimili modo punietur.

Vita ei concedatur qui de mortalibus criminibus latenter commiſſis pœnitentiam agere voluerit.

XIV. Si quis verò pro his mortalibus criminibus latenter commiſſis aliquis ſponte ad ſacerdotem confugerit, & confeſſione data agere pœnitentiam voluerit, teſtimonium ſacerdotis de morte excuſet.

De rebus & mancipiis Eccleſiarum.

XV. De minoribus capitulis conſenſerunt omnes, ad unamquamque Eccleſiam curtem & duos manſos terræ pagenſes ad Eccleſiam recurrentes condonent, & inter centum viginti homines nobiles & ingenuos, ſimiliter & litos, ſervum & ancillam eidem Eccleſiæ tribuant.

Vt decima detur Eccleſiis de omni re quæ ad fiſcum pervenerit.

XVI. Et hoc Chriſto propitio placuit, ut undecunque cenſus aliquid ad fiſcum perveneri, ſive in frido, ſive in qualicunque banno, & in omni redibutione ad Regem pertinens, decima pars Eccleſiis & ſacerdotibus reddatur.

Vt omnes decimam partem ſubſtantiæ & laboris ſui donent Eccleſiis.

XVII. Similiter ſecundùm Dei mandatum præcipimus ut omnes decimam partem ſubſtantiæ & laboris ſui Eccleſiis & ſacerdotibus donent, tam nobiles quàm ingenui, ſimiliter & liti, juxta quod Deus unicuique dederit Chriſtiano, partem Deo reddant.

Ne in dominicis & feſtivis diebus placita publica teneantur.

XVIII. Vt in dominicis diebus conventus & placita publica non faciant, niſi fortè pro magna neceſſitate, aut hoſtilitate cogente; ſed omnes ad Eccleſiam recurrant ad audiendum verbum Dei, & orationibus vel juſtis operibus vacent. Similiter & in feſtivitatibus præclaris Deo & Eccleſiæ conventui deſerviant, & ſecularia placita dimittant.

Vt infantes baptizentur infra annum.

XIX. Similiter placuit his decretis inſerere quòd omnes infantes infra annum baptizentur. Et hoc ſtatuimus, ut ſi quis infantem intra circulum anni ad baptiſmum offerre contempſerit ſine conſilio vel licentia ſacerdotis, ſi de nobili genere fuerit, centum viginti ſolidos fiſco componant; ſi ingenuus, ſexaginta; ſi litus, triginta.

De conjugiis prohibitis.

XX. Si quis prohibitum vel illicitum conjugium ſibi ſortitus fuerit, ſi nobilis, ſolidos ſexaginta; ſi ingenuus, triginta; ſi litus, quindecim.

Qualiter puniendi ſint qui vota ad fontes aut ad arbores vel lucos faciunt.

XXI. Si quis ad fontes aut arbores vel lucos votum fecerit, aut aliquid more gentilium obtulerit, & ad honorem dæmonum comederit, ſi nobilis fuerit, ſolidos ſexaginta; ſi ingenuus, triginta; ſi litus, quindecim. Si verò non habuerint unde præſentialiter perſolvant, ad Eccleſiæ ſervitium donentur uſque dum ipſi ſolidi ſolvantur.

Vt corpora defunctorum in cœmeteriis Eccleſiæ ſepeliantur.

XXII. Iubemus ut corpora Chriſtianorum Saxonum ad cœmiteria Eccleſiæ deferantur, & non ad tumulos paganorum.

De divinis & ſortilegis.

XXIII. Divinos & ſortilegos Eccleſiis & ſacerdotibus dare conſtituimus.

De latronibus & malefactoribus.

XXIV. De latronibus & malefactoribus, qui de uno comitatu ad alium confugium fecerint, ſi quis eos receperit in ſua poteſtate, & ſeptem noctibus ſecum detinuerit, niſi ad præſentandum, noſtrum bannum ſolvat. Similiter ſi Comes eum abſconderit, & ad juſtitiam faciendam præſentare noluerit, & ad hoc excuſare non poteſt, honorem ſuum perdat.

Vt nullatenus alterum aliquis pignorare præſumat.

XXV. De pignore, ut nullatenus alterum aliquis pignorare præſumat. Et qui hoc fecerit, bannum perſolvat.

Vt nulli ad Regem pro ſua reclamatione venienti viam contradicere aliquis præſumat.

XXVI. Vt nulli hominum contradicere viam ad nos veniendo pro juſtitia reclamandi aliquis præſumat. Et ſi aliquis hoc facere conaverit, noſtrum bannum perſolvat.

De fidejuſſoribus dandis.

XXVII. Si quis homo fidejuſſorem invenire non potuerit, res illius in forbanno mittantur uſque dum fidejuſſorem præſentet. Si verò ſuper bannum in domum ſuam intrare præſumpſerit, aut ſolidos decem aut unum bovem pro emendatione ipſius banni componat; & inſuper unde debitor exſtitit, perſolvat. Si verò fidejuſſor diem ſtatutum non obſervaverit, tunc ipſe tantum damni incurrat quantum manus ſua fidejuſſoris exſtitit. Ille autem qui debitor fidejuſſori exſtitit, du-

plum reſtituat pro eo quòd fidejuſſorem in damnum cadere permiſit.

Vt munera ſuper innocentem nullus accipiat.

XXVIII. De præmiis & muneribus, ut munera ſuper innocentem nullus accipiat. Et ſi quis hoc facere præſumpſerit, noſtrum bannum ſolvat. Et ſi, quod abſit, fortè Comes hoc fecerit, honorem ſuum perdat.

Vt Comites pacem & concordiam ad invicem habeant.

XXIX. Vt univerſi Comites pacem & concordiam ad invicem habere ſtudeant. Et ſi fortè inter eos aliqua diſcordia aut conturbium ortum fuerit, ut noſtrum ſolatium vel perfectum pro hoc non demittant.

De eo qui Comitem interfecerit.

XXX. Si quis Comitem interfecerit, vel de ejus morte conſilium dederit, hereditas illius ad partem Regis eveniat, & in jus ejus redigatur.

Qualiter bannus ſolvatur pro faida.

XXXI. Dedimus poteſtatem Comitibus bannum mittere infra ſuo miniſterio de faida vel majoribus cauſis in ſolidis ſexaginta. De minoribus verò cauſis Comitis bannum in ſolidis duodecim conſtituimus.

De juramento in Eccleſia præſtando.

XXXII. Si cuilibet homini ſacramentum debet, aframeat illum ad Eccleſiam ſacramento ad diem ſtatutum. Et ſi jurare contempſerit, fidem faciat, & ſolidos quindecim componat qui in activus apparuit, & deinceps cauſam pleniter emendare faciat.

De perjuriis.

XXXIII. De perjuriis ſecundùm legem Saxonum ſit.

Ne Saxones agant conventus publicos niſi per juſſionem Regis.

XXXIV. Interdiximus ut omnes Saxones generaliter conventus publicos nec faciant, niſi fortè Miſſus noſter de verbo noſtro eos congregare fecerit. Sed unuſquiſque Comes in ſuo miniſterio placita & juſtitias faciat. Et hoc à ſacerdotibus conſideretur ne aliter faciat.

EPISTOLA AD FASTRADAM

REGINAM DE VICTORIA AVARICA, ET DE LETANIIS.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum dilectæ nobis & valde amabili conjugi noſtræ Faſtradæ Reginæ. Salutem amabilem tibi in Domino per hos apices mittere ſtuduimus, & per te dulciſſimis filiabus noſtris, vel ceteris fidelibus noſtris tecum manentibus. Scientem te enim facimus quia gratias Deo ſani & ſalvi ſumus. Miſſus quidem dilecti filij noſtri Pippini nomine ill. nobis nuntiavit de ejus ſanitate ac Domni Apoſtolici, vel de ſalvatione confinium noſtrorum illis partibus poſitorum, unde valde lætificari extitimus. Et inſuper retulit nobis qualiter illæ ſcaræ, quas priùs de Italia juſſimus pergere partibus Avariæ in ill. confinia reſidendum, perrexerunt infra fines ipſorum decimo Kalendas Septembris, & inierunt pugnam cum eis. & dedit eis Deus omnipotens pro ſua miſericordia victoriam, & multitudinem de ipſis Avaris interfecerunt, in tantum, ut dicunt, quòd in multis diebus major ſtrages de ipſis Avaris facta non fuit. Et expoliaverunt ipſum vallum, & ſederunt ibidem ipſa nocte, vel in craſtina, uſque hora diei tertia. Et acceptis ſpoliis reverſi ſunt in pace; & centum quinquaginta de ipſis Avaris vivos comprehenderunt, quos reſervaverunt ut noſtra fiat juſſio qualiter exinde agere debeant. Fideles Dei ac noſtri, qui hoc egerunt, fuerunt ille Epiſcopus, ille Dux, ille & ille Comites. Ill. Dux de Hiſtria, ut dictum eſt nobis, ibidem bene fecit cum ſuis hominibus. Vaſſi verò noſtri fuerunt illi. Nos autem Domino adjuvante tribus diebus litaniam fecimus, id eſt, Nonis Septembris, quod fuit Lunis die, incipientes, & Martis, & Mercoris, Dei miſericordiam deprecantes ut nobis pacem & ſanitatem atque victoriam & proſperum iter tribuere dignetur, & ut in ſua miſericordia & pietate nobis adjutor & conſiliator atque

atque defenſor in omnibus anguſtiis noſtris exiſtat. Et à vino & carne ordinaverunt ſacerdotes noſtri, qui propter infirmitatem aut ſenectudinem aut juventudinem abſtinere poterant, ut abſtinuiſſent. & qui redimere voluiſſet quòd vinum licentiam habuiſſet bibendi ipſis tribus diebus, ditiores & potentiores homines in unaquaque die ſolidum unum dediſſent, minùs potentes juxta poſſibilitatem ipſorum, & qui amplius dare non poterat, & vinum bibere volebat, ſaltem vel unum denarium donaſſet, eleemoſynam verò unuſquiſque ſecundùm propriam atque bonam voluntatem vel juxta poſſibilitatem feciſſet. Et ſacerdos unuſquiſque Miſſam ſpecialem feciſſet, niſi infirmitas impediſſet; & Clerici qui pſalmos ſciebant, unuſquiſque quinquaginta cantaſſet. & interim quòd ipſas litanias faciebant, diſcalceati ambulaſſent. Sic conſideraverunt ſacerdotes noſtri, & nos omnes ita aptificavimus, & Domino adjuvante complevimus. Vnde volumus ut tu cum ill. & ill. vel ceteris fidelibus noſtris conſiderare debeas qualiter ipſæ litaniæ ibidem factæ fiant. Tu autem juxta quod tua infirmitas permittit in tuo committimus arbitrio. Et mirum nobis fuit quia veſter miſſus nec epiſtola, poſtquam de Rageniſburgo, ad nos non venit. Vnde volumus ut ſæpius nobis de tua ſanitate vel de aliud quod placuerit ſignificare debeas. iterúmque ſalutamus te multùm in Domino.

CAPITVLARE
DE CAVSIS REGNI ITALIÆ,

Datum, ut videtur, anno Chriſti DCCXCIII. poſt obitum Hildegardis Reginæ.

Incipit Capitulare qualiter præcepit Domnus Rex de quibuſdam cauſis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De xenodochiis.*
2. *De Eccleſiis baptiſmalibus.*
3. *De Advocatis ſacerdotum.*
4. *De diverſis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de ſtatu ingenuitatis.*
5. *De compoſitionibus quæ ad palatium pertinent.*
6. *De monaſteriis & xenodochiis regalibus.*
7. *De rebus forfactis.*
8. *De eo cujus res in eleemoſyna datæ ſunt.*
9. *De jure filiæ in res ſervorum quos pater fecit liberos.*
10. *De auctoritate legum & conſuetudinum.*
11. *De poteſtate vendendi & donandi in femina.*
12. *De mancipiis palatij & Eccleſiarum.*
13. *De liberis hominibus ad ſervilia opera non cogendis.*
14. *De rebus quæ Hildegardæ Reginæ traditæ fuerunt.*
15. *De aldionibus palatij.*
16. *De fugitivis.*
17. *De ſigillis & epiſtolis, & de porturis cuſtodiendis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De xenodochiis.

Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 28. I. PRimo capitulo de xenodochiis juſſit ut quicunque xenodochia habent, ſi ita pauperes paſcere voluerint & conſilium facere quomodo ab antea fuit, habeant ipſa xenodochia, & regant ordinabiliter. Et ſi hoc facere noluerint, ipſa dimittant; & per tales homines in antea ſint gubernata cum conſilio Epiſcopi qualiter Deo & nobis exinde placeat.

De Eccleſiis baptiſmalibus.

II. De Eccleſiis baptiſmalibus, ut nullatenus eas laici homines tenere debeant, Ibid. c. 29.

ſed per ſacerdotes fiant, ſicut ordo eſt, gubernatæ. Et neque ipſi pagenſes negligentiam habeant de hoc quod ibidem facere debeant. Et illi ſacerdotes eas ſic regant quomodo ordo canonicus expoſcit.

De Advocatis ſacerdotum.

Ibid. tit. 47. c. 3. III. De Advocatis ſacerdotum, volumus pro eccleſiaſtico honore & illorum reverentia ut Advocatos habeant.

De diverſis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de ſtatu ingenuitatis.

Ibid. tit. 56. c. 2. IV. De diverſis generationibus hominum qui in Italia commanent, volumus ut ubicunque culpa contigerit unde faida creſcere poteſt, propter eas fatigationes hominis illius contra quem culpaverit, ſecundùm ipſius legem cui negligentiam commiſit emendet. De ſtatu verò ingenuitatis aut aliis querelis unuſquiſque ſecundùm ſuam legem ſemetipſum defendat.

De compoſitionibus quæ ad palatium pertinent.

Ibid. lib. 1. tit. 2. c. 10. V. De compoſitionibus quæ ad palatium pertinent, ſi Comites ipſas cauſas commoverint ad requirendum, illam tertiam partem ad eorum recipiant opus, duas verò ad palatium. Et ſi per ſuam negligentiam remanſerint, & Miſſus dominicus ipſas cauſas cœperit inquirere, tunc volumus ut ipſe Comes illam tertiam partem non habeat, ſed cum integritate ad palatium veniat.

De monaſteriis & xenodochiis regalibus.

Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 30. VI. De monaſteriis & xenodochiis quæ per diverſos comitatus eſſe videntur, ut regalia ſint; & quicunque ea habere voluerit, per beneficium Domni Regis habeat.

De rebus forfactis.

Ibid. tit 33. VII. De rebus forfactis per diverſos comitatus, volumus ut ad palatium pertineant.

De eo cujus res in eleemoſyna datæ ſunt.

Ibid. lib. 2. tit. 18. c. 6. VIII. Si cujuſcunque res in eleemoſyna datæ ſunt, & ipſe mortuus fuerit antè quàm eas diſpenſet, tunc Miſſus dominicus unà cum Epiſcopo parrochiæ ipſius conſideret qualiter in Domni Regis mercede ipſa eleemoſyna fiat facta, & infra triginta noctes impleta eſſe debeat.

De jure filiæ in res ſervorum quos pater fecit liberos.

IX. De filia cujus pater per manum erogatoris omnes ſervos ſuos juſſit fieri liberos, quia contra legem eſſe videtur, inſtituimus quòd ipſa filia in tertiam portionem de præfatis rebus iterum in ſervos ſuos introire poſſit. Ibid. tit. 20. c. 5.

De auctoritate legum & conſuetudinum.

X. Placuit inſerere ut ubi lex erit, præcellat conſuetudini, & ut nulla conſuetudo ſuperponatur legi. Ibid. tit. 41. c. 6.

De poteſtate vendendi & donandi in femina.

XI. Placuit etiam nobis ut quæcunque femina poteſtatem habet per commeatum viri ſui res ſuas vendere, habeat poteſtatem & donare. Ibid. tit. 10. c. 3.

De mancipiis palatij & Eccleſiarum.

XII. De mancipiis palatij noſtri & Eccleſiarum noſtrarum nolumus mundium recipere, ſed ipſa noſtra mancipia habere. Ibid. tit. 12. c. 11.

De liberis hominibus ad ſervilia opera non cogendis.

XIII. Placuit nobis ut illos liberos homines Comites noſtri ad eorum opus ſervile non opprimant. Et quicunque hoc fecerit, ſecundùm quod judicatum habemus emendet. Ibid. lib. 3. tit. 12. c. 2.

De rebus quæ Hildegardæ Reginæ traditæ fuerunt.

XIV. De rebus quæ Hildegardæ Reginæ traditæ fuerunt volumus ut fiant deſcriptæ breves, & ipſæ breves ad nos fiant adductæ.

De aldionibus palatij.

XV. Non eſt noſtra voluntas ut homines Placentini per eorum præceptum de curte palatij noſtri illos aldiones recipiant. Ibid. tit. 34.

De fugitivis.

XVI. De fugitivis qui in partibus Beneventi & Spoleti ſive Romaniæ vel Pentapoli confugium faciunt, ut reddantur, & ſint reverſi ad propria loca. Ibid. lib. 1. tit. 25. c. 74.

De ſigillis & epiſtolis, & de porturis cuſtodiendis.

XVII. Sicut conſuetudo fuit ſigilla & epiſtolas prendere vel porturas cuſtodire, ita & nunc ſit factum. Ibid. lib. 3. tit. 5. c. 3.

CAPITVLARE FRANCOFORDIENSE

Datum in plena ſynodo anno Chriſti DCCXCIV.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De indulgentia Taſſiloni Duci Bajoariorum à Karolo Rege conceſſa.*
2. *De ſtabili pretio annonæ, tum privatæ, tum publicæ.*
3. *De novis denariis, ut ab omnibus in omni loco accipiantur.*
4. *Vt Epiſcopi juſtitias faciant in ſuis parrochiis.*
5. *Vt Epiſcopus non migret de ſua civitate, nec Presbyter aut Diaconus de ſua Eccleſia.*
6. *De altercatione Viennenſis & Arelatenſis Epiſcopi. Et de Tarentaſia, Ebredano, & Aquis.*
7. *De purgatione & reconciliatione Petri Epiſcopi.*
8. *Gerbodo incertæ ordinationis Epiſcopo dignitas abrogata.*
9. *Vt monachi à ſecularibus negotiis & placitis abſtineant.*
10. *Vt recluſi niſi ex Epiſcopi & Abbatis approbatione non fiant.*
11. *Vt Abbas cum ſuis dormiat monachis.*
12. *Cellarij in monaſteriis quales eligendi ſint.*
13. *De monaſteriis ubi corpora ſanctorum ſunt.*
14. *Vt pro introeuntibus in monaſterium præmia non exigantur.*
15. *Vt Abbas ſine conſenſu Epiſcopi non eligatur.*
16. *Nulla ex culpa monachos Abbati cæcare aut mutilare licet.*
17. *Ne Clerici aut monachi tabernas ingrediantur.*
18. *Epiſcopus canones & regulam ſcire debet.*
19. *Dies dominica quomodo obſervanda.*
20. *Ne in villis ac vicis ordinentur Epiſcopi.*
21. *Servum ſine domini licentia nemo recipiat vel ordinet.*
22. *Vt Clerici & monachi in propoſito permaneant.*
23. *Vt decimas & nonas Eccleſiæ ſolvant qui debent, & omnes decimam de ſua proprietate.*
24. *Vt Eccleſiæ per eos reſtaurentur qui beneficia habent, & inde ablata reſtituantur.*
25. *Vt Clerici alieni ſine commendatitiis non recipiantur; & qui nunc ſunt, redeant ad Eccleſias ſuas.*
26. *Vt abſolutè nullus ordinetur.*
27. *Vt Epiſcopus ſibi ſubditos rite doceat.*
28. *De altercationibus Clericorum inter ſe vel cum laicis.*
29. *Vt conjurationes non fiant.*
30. *Vt monaſteriorum diſciplina ſervetur.*
31. *Vt orationem dominicam & ſymbolum fidei omnes doceantur.*
32. *De avaritia & cupiditate.*
33. *De hoſpitalitate.*
34. *Vt criminoſis accuſare non liceat.*
35. *De reconciliatione.*
36. *Vt Presbyteri contumaces cum regiæ capellæ Clericis non communicent.*
37. *De judicio Presbyteri in crimine deprehenſi.*
38. *De ſuſcipienda cura puellarum quæ parentibus privatæ ſunt.*
39. *Vt Epiſcopus extra propriam ſedem ultra tres hebdomadas non hereat. Et in Epiſcopi rebus poſt ejus obitum quis ſuccedat.*
40. *Quinam ſancti in Eccleſia venerandi ſunt.*
41. *De arboribus & lucis deſtruendis.*
42. *Vt electi utrinque judices non ſpernantur.*
43. *Vt parvuli ad ſacramenta non trahantur.*
44. *Vt in velandis virginibus canones obſerventur.*
45. *Abbatiſſæ quæ canonicè vel regulariter non vivunt deponendæ.*
46. *Vt oblationes quæ in Eccleſia fiunt diſpenſet Epiſcopus.*
47. *Vt Presbyteri ante annos triginta non ordinentur.*
48. *Vt poſt Miſſarum ſolemnia pax invicem detur.*
49. *Vt nomina ante oblationem non recitentur.*
50. *Quòd non in tribus tantùm linguis orandus ſit Deus.*
51. *Vt Epiſcopi & Presbyteri canones non ignorent.*

52. *Quatenus Eccleſiæ ab ingenuis conſtructæ tradi aut vendi queant.*

53. *De licentia Hildeboldi Archicapellani.*

54. *De Alcuino, quem Rex ſynodo commendavit.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De indulgentia Taſſiloni Duci Bajoariorum à Karolo Rege conceſſa.

I. DE Taſſilonè definitum eſt capitulum, qui dudum Bajoariæ Dux fuerat, ſobrinus videlicet Domni Karoli Regis. In medio ſanctiſſimi adſtitit Concilij, veniam rogans pro commiſſis culpis, tam quas tempore Domni Pippini Regis adversùs eum & regnum Francorum commiſerat, quàm & quas poſtea ſub tempore Domni noſtri piiſſimi Karoli Regis, in quibus fraudator fidei ſuæ extiterat, indulgentiam ut ab eo mereretur accipere humili petitione viſus eſt poſtulaſſe, dimittens videlicet puro animo iram atque omnem ſcandalum de parte ſua, quæque in eo perpetrata fuiſſent, & ſciebat, necnon omnem juſtitiam & res proprietatis, quantum illi aut filiis vel filiabus ſuis in ducatu Bajoariorum legitimè pertinere debuerant, gurpivit atque projecit, & inpoſtmodum omni lite calcanda, ſine ulla repetitione indulſit, & filios ac filias ſuas in illius miſericordia commendavit. Et idcirco Domnus noſter miſericordia motus præfato Taſſiloni gratuito animo & culpas perpetratas indulſit & gratiam ſuam pleniter conceſſit, & in ſua eleemoſyna eum in amore dilectionis viſus eſt ſuſcepiſſe, ut ſecurus de Dei miſericordia exiſteret inantea. Unde tres breves ex hoc capitulo uno tenore conſcriptos fieri præcepit. unum in palatio retinendum, alium præfato Taſſiloni, ut ſecum haberet in monaſterio, dandum, tertium verò in ſacri palatij capella recondendum fieri juſſit.

De ſtabili pretio annonæ, tum privatæ, tum publicæ.

II. Statuit piiſſimus Domnus noſter Rex, conſentiente ſancta ſynodo, ut nullus homo, ſive eccleſiaſticus ſive laicus ſit, ut nunquam cariùs vendat annonam, ſive tempore abundantiæ, ſive tempore caritatis, quàm modium publicum & noviter ſtatutum. De modio de avena denario uno, modio ordei denarius II. modio ſigali denarij tres, modio frumenti denarij quatuor. Si verò in pane vendere voluerit, duodecim panes de frumento, habentes ſinguli libras duas, pro denario dare debeat, ſigalatios quindecim æquo pondere pro denario; ordeaceos viginti ſimiliter penſantes, avenatios viginti quinque ſimiliter penſantes. De verò annona publica Domni Regis, ſi venundata fuerit, de avena modius II. pro denario, ordeo den. I. ſigalo den. II. frumento mod. denar. III. Et qui noſtrum habet beneficium, diligentiſſimè prævideat, quantum poteſt Deo donante, ut nullus ex mancipiis ad illum pertinentes beneficium fame moriatur, & quod ſupereſt ultra illius familiæ neceſſitatem, hoc liberè vendat jure præſcripto.

De novis denariis, ut ab omnibus in omni loco accipiantur.

III. De denariis autem certiſſimè ſciatis noſtrum edictum, quòd in omni loco, in omni civitate, & in omni emptorio ſimiliter vadant iſti novi denarij, & accipiantur ab omnibus. Si autem nominis noſtri nomiſma habent, & mero ſunt argento, pleniter penſantes, ſi quis contradicit eos in ullo loco, in aliquo negotio emptionis vel venditionis, ſi ingenuus eſt homo, quindecim ſolidos componat ad opus Regis; ſi ſervilis conditionis, ſi ſuum eſt illud negotium proprium, perdat illud negotium, aut flagelletur nudus ad palam coram populo. Si autem ex juſſione ſui domini fecerit, tunc ille dominus ſolidos quindecim componat, ſi ei adprobatum fuerit.

Ut Epiſcopi juſtitias faciant in ſuis parrochiis.

IV. Statutum eſt à Domno Rege & ſancta ſynodo ut Epiſcopi juſtitias faciant in ſuas parrochias. Si non obedierit aliqua perſona Epiſcopo ſuo de Abbatibus, Preſbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris Clericis, vel etiam aliis, in ejus parrochia, veniant ad Metropolitanum ſuum, & ille dijudicet cauſam cum ſuffraganeis ſuis. Comites quoque noſtri veniant ad judicium Epiſcoporum. Et ſi aliquid eſt quod Epiſcopus metropolitanus non poſſit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accuſatores cum accuſato cum litteris Metropolitani, ut ſciamus veritatem rei.

Vt Epiſcopus non migret de ſua civitate, nec Presbyter aut Diaconus de ſua Eccleſia.

V. Definitum eſt etiam à Domno Rege & ſancta ſynodo ut Epiſcopus non migret de civitate in civitatem, ſed curam habeat Eccleſiæ ſuæ. Similiter Presbyter & Diaconus maneat in ſuas Eccleſias canonicè.

De altercatione Viennenſis & Arelatenſis Epiſcopi. Et de Tarentaſia, Ebreduno, & Aquis.

VI. De altercatione Vrſionis Viennenſis Epiſcopi & advocato Eliſanti Arelatenſis Epiſcopi lectæ ſunt epiſtolæ beati Gregorij, Zoſimi, Leonis, & Symmachi, quæ definierunt eò quòd Viennenſis Eccleſia quatuor ſuffraganeas habere ſedes deberet, quibus illa quinta præmineret, & Arelatenſis Eccleſia novem ſuffraganeas habere deberet, quibus ipſa præmineret. De Tarentaſia verò & Ebreduno ſive Aquis, legatio facta eſt ad ſedem apoſtolicam; & quicquid per Pontificem Romanæ Eccleſiæ definitum fuerit, hoc teneatur.

De purgatione & reconciliatione Petri Epiſcopi.

VII. Definitum eſt etiam ab eodem Domno Rege ſive à ſancta ſynodo ut Petrus Epiſcopus conteſtans coram Deo & angelis ejus juraret cum duobus aut tribus, ſicut ſacrationem ſuſcepit, aut certè cum ſuo Archiepiſcopo, quòd ille in mortem Regis ſive in regnum ejus non conſiliaſſet, nec ei infidelis fuiſſet. Qui Epiſcopus, dum cum quibus juraret non inveniſſet, elegit ſibi ipſe ut ſuus homo ad Dei judicium iret, & ille teſtaretur abſque reliquiis & abſque ſanctis evangeliis, ſolummodo coram Deo, quòd ille innocens exinde eſſet, & ſecundùm ejus innocentiam Deus adjuvaret illum ſuum hominem, qui ad illud judicium exiturus erat. Et exivit tamen ejus homo ad judicium Dei, neque per Regis ordinationem, neque per ſanctæ ſynodi cenſuram, ſed ſpontanea voluntate. Qui etiam à Domino liberatus, idoneus exivit. Clementia tamen Regis noſtri præfato Epiſcopo gratiam ſuam contulit, & priſtinis honoribus eum ditavit, nec paſſus eum eſſe ſine honore quem proſpexit de compoſito crimine nihil malè meruiſſe.

Gerbodo incertæ ordinationis Epiſcopo dignitas abrogata.

VIII. Definitum eſt quidem à Domno Rege & ſancta ſynodo eſſe dinoſcitur, ut Gaerbodus, qui ſe Epiſcopum eſſe dicebat, & ſuæ ordinationis teſtes non habuit, qui tamen epiſcopalia à Magnardo metropolitano Epiſcopo conſecutus eſt, qui etiam profeſſus eſt Diaconum & Presbyterum non ſecundùm canonicam ordinationem ordinatum eſſe, ut ab eodem gradu epiſcopatus, quem ſe habere dicebat, deponeretur à prædicto Metropolitano ſive à comprovincialibus Epiſcopis.

Vt monachi à ſecularibus negotiis & placitis abſtineant.

IX. Vt monachi ad ſecularia negotia neque ad placita exercenda non exeant; niſi ita faciant ſicut ipſa regula præcepit. Capitulare III. anni 789. c. 14.

Vt recluſi niſi ex Epiſcopi & Abbatis approbatione non fiant.

X. Vt recluſi non fiant niſi quos antè Epiſcopus provinciæ atque Abbas comprobaverint, & ſecundùm eorum diſpoſitionem in recluſionis loco ingrediantur.

Vt Abbas cum ſuis dormiat monachis.

XI. Vt Abbas cum ſuis dormiat monachis ſecundùm regulam ſancti Benedicti.

Cellarij in monaſteriis quales eligendi ſint.

XII. Vt Cellarij in monaſteriis avari non eligantur, ſed tales electi ſint quales regula ſancti Benedicti docet.

De monaſteriis ubi corpora ſanctorum ſunt.

XIII. De monaſteria ubi corpora ſanctorum ſunt, ut habeat oratorium intra clauſtra, ubi peculiare officium & diuturnum fiat. Capitulare II. anni 789. c. 7.

Vt pro introeuntibus in monaſterium præmia non exigantur.

XIV. Audivimus enim ut quidam Abbates cupiditate ducti præmia pro introeuntibus in monaſterio requirant. Ideo placuit nobis & ſanctæ ſynodo, pro ſuſcipiendis in ſancto ordine fratribus nequaquam pecunia requirantur; ſed ſecundùm regulam ſancti Benedicti ſuſcipiantur. Ibid. c. 25.

Vt Abbas ſine conſenſu Epiſcopi non eligatur.

XV. Vt Abbas in congregatione non eligatur, ubi juſſio Regis fuerit, niſi per conſenſum Epiſcopi loci illius. Ibid. c. 13.

Nulla ex culpa monachos Abbati cœcare aut mutilare licet.

XVI. Vt Abbates qualibet culpa à monachis commiſſa, nequaquam permittimus cœcari, aut membrorum debilitatem ingerere, niſi regularis diſciplina ſubjaceat.

Ne Clerici aut monachi tabernas ingrediantur.

XVII. Vt Presbyteri, Diaconi, monachi, & Clerici tabernas ad bibendum non ingrediantur. Capitulare I. anni 789. c. 14.

Epiſcopus canones & regulam ſcire debet.

XVIII. Vt Epiſcopum canones & regulam non liceat ignorare.

Dies dominica quomodo obſervanda.

Ibid. c. 15. XIX. Vt dies domina à veſpera uſque ad veſperum ſervetur.

Ne in villis ac vicis ordinentur Epiſcopi.

Ibid. c. 18. XX. Quòd non oporteat in villolis nec vicis Epiſcopos ordinare.

Servum ſine domini licentia nemo recipiat vel ordinet.

Ibid. c. 23. XXI. De ſervis alienis, ut à nemine recipiantur neque ab Epiſcopis ſacrentur ſine licentia dominorum.

Vt Clerici & monachi in propoſito permaneant.

Ibid. c. 26. XXII. De Clericis & monachis, ut in ſuo propoſito permaneant.

Vt decimas & nonas Eccleſiæ ſolvant qui debent, & omnes decimam de ſua proprietate.

XXIII. Vt decimas & nonas ſive cenſus omnes generaliter donent qui debitores ſunt ex beneficiis & rebus Eccleſiarum, ſecundùm priorem capitularem Domni Regis. Et omnis homo ex ſua proprietate legitimam decimam ad Eccleſiam conferat. Experimento enim didicimus, in anno quo illa valida fames inrepſit, ebullire vacuas annonas à dæmonibus devoratas, & voces exprobrationis auditas. Capitulare anni 779. c. 13.

Vt Eccleſiæ per eos reſtaurentur qui beneficia habent, & inde ablata reſtituantur.

XXIV. Vt domus Eccleſiarum & tegumenta ab eis fiant emendata vel reſtaurata qui beneficia exinde habent. Et ubi repertum fuerit per veraces homines quòd lignamen & petras ſive tegulas, quæ in domibus Eccleſiarum fuerint, & modò in domo ſua habeat, omnia in Eccleſia fiant reſtaurata unde abſtracta fuerunt.

Vt Clerici alieni ſine commendatitiis non recipiantur; & qui nunc ſunt, redeant ad Eccleſias ſuas.

Capitulare I anni 789. c. 24. XXV. De Clericis, nequaquam de Eccleſia ad aliam Eccleſiam tranſmigrentur, neque recipiantur ſine conſcientia Epiſcopi & litteras commendatitias de cujus dioceſia fuerunt; ne fortè diſcordia exinde veniat in Eccleſia. Et ubi modò tales reperti fuerint, omnes ad eorum Eccleſiam redeant, & nullus eum poſt ſe retinere audeat poſtquam Epiſcopus aut Abbas ſuus cum recipere voluerit. Et ſi fortè ſenior ignorat ubi ſuum requirere debet Clericum; cum quo fuerit, ipſe eum ſub cuſtodia retineat, & non permittat eum vagari aliubi, uſque dum domino ſuo reſtituatur.

Vt abſolutè nullus ordinetur.

XXVI. Vt non abſolutè ordinentur. Ibid. c. 25.

Vt Epiſcopus ſibi ſubditos rite doceat.

XXVII. Vt unuſquiſque Epiſcopus ſibi ſubditos bene doceant & inſtruant; ita ut in domo Dei ſemper digni inveniantur qui canonicè poſſint fieri electi.

De altercationibus Clericorum inter ſe vel cum laicis.

XXVIII. De Clericis ad invicem altercantibus, aut contra Epiſcopum ſuum agentibus, ut ſicut canones docent, ita omnimodis peragant. Et ſi fortè inter Clericum & laicum fuerit orta altercatio, Epiſcopus & Comes ſimul conveniant, & unanimiter inter eos cauſam definiant ſecundùm rectitudinem. Ibid. c. 28.

Vt conjurationes non fiant.

XXIX. De conjurationibus & conſpirationibus, ne fiant; & ubi ſunt inventæ, deſtruantur. Ibid. c. 28.

Vt monaſteriorum diſciplina ſervetur.

XXX. Vt monaſteria ſecundùm canonicam inſtitutionem fiant cuſtodita.

Vt orationem dominicam & ſymbolum fidei omnes doceantur.

XXXI. Vt fides catholica ſanctæ Trinitatis & oratio dominica atque ſymbolum fidei omnibus prædicetur & tradatur. Ibid. c. 32.

De avaritia & cupiditate.

XXXII. De avaritia & cupiditate calcanda. Ibid. c. 33.

De hoſpitalitate.

XXXIII. De hoſpitalitate ſectanda. Ibid. c. 73.

Vt criminoſis accuſare non liceat.

XXXIV. De criminoſis, ut non habeant vocem accuſandi majores natu aut Epiſcopos ſuos. Ibid. c. 35.

De reconciliatione.

XXXV. De reconciliatione tempore neceſſitatis. Ibid. c. 34.

Vt Presbyteri contumaces cum regiæ capellæ Clericis non communicent.

XXXVI. De Preſbyteris qui contumaces fuerint contra Epiſcopos ſuos, nequaquam communicentur cum Clericis qui in capella Regis habitant niſi reconciliati fuerint ab Epiſcopo ſuo, ne fortè canonica excommunicatio ſuper eos exinde veniat.

De judicio Presbyteri in crimine deprehenſi.

XXXVII. Si Preſbyter in criminali opere fuerit deprehenſus, ad Epiſcopum ſuum ducatur, & ſecundùm canonicam inſtitutionem conſtringatur. Et ſi fortè

negare voluerit, & accuſator comprobationem dare non potuerit, & coram Epiſcopo definitum eſſe nequiverit, tunc ad univerſali Concilio illorum ratio deferatur.

De ſuſcipienda cura puellarum quæ parentibus privatæ ſunt.

Ibid. c. 39. XXXVIII. De puellis quæ à parentibus privatæ fuerint, ſub Epiſcoporum & Presbyterorum prævidentia gravioribus feminis commendentur, ſicut canonica docet auctoritas.

Vt Epiſcopus extra propriam ſedem ultra tres hebdomadas non hæreat. Et in Epiſcopi rebus poſt ejus obitum quis ſuccedat.

Ibid. c. 40. XXXIX. Vt nullus Epiſcopus propriam ſedem amittat alibi frequentendo, aut in propriis rebus ſuis manere audeat ampliùs quàm tres hebdomadas. Et propinqui vel heredes Epiſcopi res quæ ab Epiſcopo ſunt adquiſitæ, aut per comparationes, aut per traditiones, poſtquam Epiſcopus fuerit ordinatus, nequaquam poſt ejus obitum hereditare debeant; ſed ad ſuam Eccleſiam catholicè. Illæ autem quas priùs habuit, niſi traditionem ad Eccleſiam ex eis fecerit, heredibus & propinquis ſuccedant.

Quinam ſancti in Eccleſia venerandi ſint.

Ibid. c. 41. XL. Vt nulli novi ſancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; ſed ij ſoli in Eccleſia venerandi ſint qui ex auctoritate paſſionum aut vitæ merito electi ſunt.

De arboribus & lucis deſtruendis.

Ibid. c. 65. XLI. De arboribus & lucis deſtruendis canonica obſervetur auctoritas.

Vt electi utrinque judices non ſpernantur.

Ibid. c. 43. XLII. Vt electi judices de utriſque partibus non ſpernantur.

Vt parvuli ad ſacramenta non trahantur.

Ibid. c. 62. XLIII. De eorum teſtibus canonica ſit obſervatio. Et parvuli non trahantur ad ſacramentum, ſicut Guntbadingi faciunt.

Vt in velandis virginibus canones obſerventur.

Ibid. c. 45. XLIV. De virginibus, quo tempore velandæ ſint vel quibus occaſionibus ante annos viginti quinque, ſi neceſſitas compellit, ea quærantur quæ in canone ſcripta ſunt.

Abbatiſſæ quæ canonicè vel regulariter non vivunt deponendæ.

XLV. De Abbatiſſis, quæ canonicè vel regulariter non vivunt, Epiſcopi requirant, & Regi adnuntient, ut ab honore priventur.

Vt oblationes quæ in Eccleſia fiunt diſpenſet Epiſcopus.

XLVI. De oblationibus quæ in Eccleſia vel in uſus pauperum conferuntur, canonica obſervetur norma; & non ab aliis diſpenſentur niſi cui Epiſcopus ordinaverit. Ibid. c. 46.

Vt Presbyteri ante annos triginta non ordinentur.

XLVII. De Presbyteris ante triceſimum ætatis annum non ordinandis. Ibid. c. 49.

Vt poſt Miſſarum ſolemnia pax invicem detur.

XLVIII. Vt confecta ſacra myſteria, in Miſſarum ſolemniis omnes generaliter pacem ad invicem præbeant. Ibid. c. 50.

Vt nomina ante oblationem non recitentur.

XLIX. De non recitandis nominibus antequam oblatio offeratur. Ibid. c. 53.

Quòd non in tribus tantùm linguis orandus ſit Deus.

L. Vt nullus credat quòd nonniſi in tribus linguis Deus orandus ſit: quia in omni lingua Deus adoratur, & homo exauditur, ſi juſta petierit.

Vt Epiſcopi & Presbyteri canones non ignorent.

LI. Vt nulli Epiſcoporum & ſacerdotum liceat ſacros canones ignorare. Ibid. c. 54.

Quatenus Eccleſiæ ab ingenuis conſtructæ tradi aut vendi queant.

LII. De Eccleſiis quæ ab ingenuis hominibus conſtruuntur, licet eas tradere vendere, tantummodo ut Eccleſia non deſtruatur, ſed ſerviuntur cotidie honores.

De licentia Hildeboldi Archicapellani.

LIII. Dixit etiam Domnus Rex in eadem ſynodo ut à ſede apoſtolica, id eſt, ab Hadriano Pontifice, licentiam habuiſſet ut Angilramnum Archiepiſcopum in ſuo palatio aſſiduè haberet propter utilitates eccleſiaſticas. Deprecatus eſt eandem ſynodum ut eo modo ſicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum Epiſcopum habere debuiſſet; quia & de eodem, ſicut & de Angilramno, apoſtolicam licentiam habebat. Omnis ſynodus conſenſit, & placuit eis eum in palatio eſſe debere propter utilitates eccleſiaſticas.

De Alcuino, quem Rex ſynodo commendavit.

LIV. Commonuit etiam ut Alcuinum ipſa ſancta ſynodus in ſuo conſortio ſive in orationibus recipere dignaretur, eò quòd eſſet vir in eccleſiaſticis doctrinis eruditus.

Omnis namque ſynodus ſecundùm admonitionem Domni Regis conſenſit, & eum in eorum conſortio ſive in orationibus receperunt.

COMMONITORIVM

Datum Angilberto Abbati Centulenſi eunti Romam ad Leonem III. anno Chriſti DCCXCVI.

KArolus gratia Dei Rex, & Defenſor ſanctæ Eccleſiæ, Homero Auriculario ſalutem. Divina regente miſericordia iterum & proſperè te adducente ad Domnum Apoſtolicum Papam noſtrum, admoneas eum diligenter de omni honeſtate vitæ ſuæ, & præcipuè de ſanctorum obſervatione canonum, de pia ſanctæ Dei Eccleſiæ gubernatione, ſecundùm opportunitatem collationis inter vos & animi illius convenientiam. Ingeráſque ei ſœpius quàm paucorum honor ille, quem præſentialiter habet, annorum, quàm multorum eſt perpetualiter merces, quæ datur bene laboranti in eo. Et de ſimoniaca ſubvertenda hæreſi diligentiſſimè ſuadeas illi, quæ ſanctum Eccleſiæ corpus multis malè maculat in locis. Et quicquid mente tenes ſœpius querelis agitaſſe inter nos. Sed qualis mihi eſſet conlatio cum beato Hadriano Papa prædeceſſore illius de conſtruendo monaſterio ad ſanctum Paulum nullatenus dimittas ſuggerere illi, ut volente Deo revertens certum mihi reſponſum habeas referre. Dominus Deus ducat te, & dirigat in omni bonitate cor illius, ut faciens faciat quod ſanctæ ſuæ proficiat Eccleſiæ, ut ſit nobis pius pater & pro nobis præcipuus interceſſor; ut idem Déus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos in ſua florere faciat voluntate, & curſum qui ſupereſt nobis vitæ noſtræ ad perpetuæ ſtabilitatis quietem perducere dignetur. Vade cum proſperitate, proficiens in veritate, reverſurus cum gaudio, Homeriane puer.

EPISTOLA AD LEONEM III. PAPAM

Miſſa per Angilbertum Abbatem Centulenſem.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum Leoni Papæ perpetuæ beatitudinis in Chriſto ſalutem. Perlectis excellentiæ veſtræ litteris & audita decretali chartula, valde, ut fateor, gaviſi ſumus, ſeu in electionis unanimitate, ſeu in humilitatis veſtræ obedientia, & in promiſſionis ad nos fidelitate. In quibus omnibus ex intimo cordis affectu divinæ pietati agimus gratias, quia nobis poſt lacrymabile doloris vulnus quod animæ noſtræ dilectiſſimi patris & fideliſſimi amici obitus inflixit, tale in vobis ſolita ſuæ clementiæ providentia ſolatium perdonare dignatus eſt. Vnde & veſtræ ſanctitati, quaſi vicario lætitiæ munere, per ejuſdem Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti miſericordiam, qui ſanctæ ſuæ Eccleſiæ in veſtræ beatitudinis exaltatione conſuluit, noſtram omniúmque fidelium noſtrorum demandamus proſperitatem, necnon & pacificam in Dei voluntate totius regni noſtri innoteſcimus unanimitatem, ut æquè in noſtræ devotionis gaudeatis ſicut & nos in veſtræ ſanctitatis lætamur ſucceſſibus. Sed & hoc veſtræ ſanctiſſimæ benevolentiæ innoteſcimus, quòd cùm dilectionis munera patri meo dulciſſimo prædeceſſori veſtro dirigere paraveram, ut caritatis quam in eo habui munificentiæ largitate monſtrarem magnitudinem, & ſuaviſſimæ inter nos familiaritatis fidelitas multorum oſtenderetur oculis, ecce ſubitò, quod ſine dolore non dicam, ſine lacrymis non cogito præ triſtitia, obitus illius legatione conſternatus ſum; & ubi lætitiæ paraveram inſignia, ibi me triſtitiæ turbaverunt lugubria. Etſi Apoſtolus de mortuis contriſtari prohibet, tamen caritas lacrymas elicere non ceſſat. Non quaſi mortuum plangentes, ſed quaſi melius cum Chriſto viventem recordantes, ſi nos corporali præſentia amiſiſſe, non tamen ſpiritali ſuffragio

ſuffragio illum nos amittere arbitramur. Sed magnum divina nobis prævidebat gratia ſolarium, dum vos, vir venerande, in locum illius ſubrogavit, ut eſſet qui quotidie apud beatum Petrum principem Apoſtolorum pro totius Eccleſiæ ſtabilitate, & qui pro ſalute mea meorúmque fidelium, immo & pro totius ſtabilitate regni nobis à Deo dati intercederet, & paterna pietate nos in filium ſibi adoptaret. Ad dilectionis pacificam unanimitatem Angilbertum manualem veſtræ familiaritatis veſtræ direximus ſanctitati, quem priùs, ſicut promiſimus per religioſos viros Campolum & Anaſtaſium, beatiſſimo patri noſtro prædeceſſori veſtro dirigere curavimùs; ſed, ut præfati ſumus, dum exenia omnia parata erant, lugubri paternæ mortis nuntio repentè tardatum eſt iter illius. Sed modò lætiores de veſtræ ſanctitatis ſucceſſione facti, quod deſideravimus in illo pio patre agere, in vobis perficere ſtudemus. Illíque omnia injunximus quæ vel nobis voluntaria vel vobis neceſſaria eſſe videbantur; ut ex conlatione mutua conferatis vel quicquid ad exaltationem ſanctæ Dei Eccleſiæ, vel ad ſtabilitatem honoris veſtri, vel patriciatus noſtri firmitatem neceſſarium intelligeretis. Sicut enim cum beatiſſimo prædeceſſore veſtræ ſanctæ paternitatis pactum inij, ſic cum beatitudine veſtra ejuſdem fidei & caritatis inviolabile fœdus ſtatuere deſidero; quatenus apoſtolicæ ſanctitati veſtræ, divina donante gratia ſanctorum advocata precibus me ubique apoſtolica benedictio conſequatur, & ſanctiſſima Romanæ Eccleſiæ ſedes, Deo donante, noſtra ſemper devotione defendatur. Noſtrum eſt, ſecundùm auxilium divinæ pietatis, ſanctam ubique Chriſti Eccleſiam ab incurſu paganorum & ab infidelium devaſtatione armis defendere, foris & intus catholicæ fidei agnitione munire. Veſtrum eſt, ſanctiſſime pater, elevatis ad Deum cum Moyſe manibus, noſtram adjuvare militiam; quatenus vobis intercedentibus, Deo ductore & datore, populus Chriſtianus ſuper inimicos ſui ſancti nominis ubique ſemper habeat victoriam, & nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti toto clarificetur in orbe. Veſtræ verò auctoritatis prudentia canones ubique ſequatur; quatenus totius ſanctitatis exempla omnibus evidenter in veſtra fulgeant converſatione, & ſanctæ admonitionis exhortatio audiatur ab ore; quatenus ſic luceat lux veſtra coram hominibus ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Omnipotens Deus veſtræ auctoritatis beatitudinem ad ſanctæ ſuæ Eccleſiæ exaltationem per multa annorum curricula incolumem conſervare dignetur.

EPISTOLÆ DVÆ

AD OFFAM REGEM MERCIORVM.

I.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum & Patricius Romanorum viro venerando & fratri cariſſimo Offæ Regi Merciorum ſalutem. Primò gratias omnipotenti Deo agimus de catholicæ fidei ſinceritate quam in veſtris laudabiliter paginis reperimus exaratam. De peregrinis verò, qui pro amore Dei & ſalute animarum ſuarum beatorum Apoſtolorum limina deſiderant adire, cum pace ſine omni perturbatione vadant. Sed ſi aliqui non religioni ſervientes, ſed lucrum ſectantes, inter eos inveniantur, locis opportunis ſtatuta ſolvant telonea. Negotiatores quoque volumus ut ex mandato noſtro patrocinium habeant in regno noſtro legitimè. Et ſi aliquo loco injuſta affligantur oppreſſione, reclament ſe ad nos vel noſtros judices, & plenam jubebimus juſtitiam fieri. Cognoſcat quoque dilectio veſtra quòd aliquam benignitatem de dalmaticis noſtris vel palliis ad ſingulas ſedes epiſcopales regni veſtri vel Ethelfredi direximus in eleemoſynam Domini Apoſtolici Hadriani, deprecantes ut pro eo intercedi jubeatis, nullam habentes dubitationem beatam illius animam in requie eſſe, ſed ut fidem & dilectionem oſtendamus in amicum noſtrum cariſſimum. Sed & de theſauro humanarum rerum, quem Dominus Ieſus nobis gratuita pietate conceſſit, aliquid per metropolitanas civitates direximus. Veſtræ quoque

dilectioni unum baltheum & unum gladium Huniſcum & duo pallia ſerica.

II.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Defenſor ſanctæ Dei Eccleſiæ dilecto fratri & amico Offæ Regi ſalutem. Preſbyter iſte & Scottus apud nos moratus eſt aliquanto tempore in partochia Hildeboldi Colonienſis Epiſcopi; ſed reprehenſibilis factus, ut fertur, à quodam accuſatore, quòd carnem diebus quadrageſimalibus comedisset. Noſtri verò ſacerdotes judicare renuerunt, quia plenum teſtimonium accuſantium ſuper eum non invenerunt. Tamen nec eum loco conſueto habitationis ſuæ propter infamiam diutiùs morari permiſerunt; ne ſacerdotalis honor apud imperitum vulgus vileſceret, vel rumigera loquela aliqui hortarentur violare ſanctum jejunium. Viſum eſt noſtris ſacerdotibus illum ad ſui Epiſcopi, ubi Deo votum fecit, dirigere judicium. Idcirco veſtram deprecamur providentiam ut jubeatis illum ſecundùm opportunitatem temporis & profectionis in ſuam tranſponere patriam, ut ibi judicetur unde exivit. Nam ibi quoque ſanctæ Dei Eccleſiæ puritas in moribus, & firmitas in fide, & honeſtas in converſatione, ſecundùm canonicam ſanctionem diligenter obſervari debebit; ut una, perfecta, & immaculata columba, cujus pennæ deargentatæ, & poſteriora ejus in ſpecie auri clareſcere debent. Vita, ſalus, & proſperitas tibi tuiſque fidelibus à Deo Chriſto detur in æternum.

CAPITVLARE SAXONVM

Datum Aquiſgrani anno Chriſti DCCXCVII. V. Kalendas Novembres in generali Epiſcoporum & optimatum conventu.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De juſtitia Eccleſiarum, viduarum, orphanorum, & minùs potentum. De raptu & incendio, & de exercitu.*
2. *De obſervatione ſuperiorum capitulorum.*
3. *De compoſitione ſecundùm legem Saxonum.*
4. *De his qui cauſam judicatam repetere præſumunt in patria aut in præſentia Regis.*
5. *De mannitione ad placitum.*
6. *De compoſitione rerum quæ Presbyteris ablatæ ſunt.*
7. *De compoſitione Miſſorum regiorum.*
8. *Ne quis incendium faciat infra patriam.*
9. *De banno augendo.*
10. *De malefactoribus qui mori debent.*
11. *Quales debeant eſſe ſolidi Saxonum.*

ANno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCXCVII. & XXX. ac XXII. regnante Domno Karolo præcellentiſſimo Rege, convenientibus in unum Aquis palatio in ejus obſequio venerabilibus Epiſcopis & Abbatibus ſeu illuſtribus viris Comitibus V Kalendas Novembris, ſimúlque congregatis Saxonibus de diverſis pagis, tam de Veſtfalahis & Angrariis, quàm & de Ooſtfalahis, omnes unanimiter conſenſerunt & aptificaverunt ut de illis capitulis pro quibus Franci, ſi Regis bannum tranſgreſſi ſunt, ſolidos ſexaginta componunt, ſimiliter Saxones ſolvent, ſi alicubi contra ipſos bannos fecerint.

HÆC SVNT CAPITVLA.

De juſtitia Eccleſiarum, viduarum, orphanorum, & minùs potentum. De raptu & incendio, & de exercitu.

I. VT Eccleſiæ, viduæ, orphani, & minùs potentes juſtam & quietam pacem habeant. Et ut raptum & fortiam nec incendium infra patriam quis facere audeat præſumptivè. Et de exercitu nullus ſuper bannum Domni Regis remanere præſumat.

De obſervatione ſuperiorum capitulorum.

II. Si quis ſupradicta octo capitula tranſgreſſus fuerit, omnes ſtatuerunt & aptificaverunt ut Saxones ſimiliter ſicut & Franci ſexaginta ſolidos componant.

De compoſitione ſecundùm legem Saxonum.

III. Item placuit omnibus Saxonibus ut ubicunque Franci ſecundùm legem ſolidos duodecim ſolvere debent, ibi nobiliores Saxones ſolidos duodecim, ingenui quinque, liti quatuor componant.

De hos qui cauſam judicatam repetere præſumunt in patria aut in præſentia Regis.

IV. Hoc etiam ſtatuerunt, ut qualiſcunque cauſa infra patriam cum propriis vicinantibus pacificata fuerit, ibi ſolito more ipſi pagenſes ſolidos duodecim pro diſtrictione recipiant, & pro vuargilda, quæ juxta conſuetudinem eorum ſolebant facere, hoc conceſſum habeant. Si autem in præſentia Miſſorum regalium cauſæ definitæ fuerint, pro jamdicta vuargilda ſupraſcriptos ſolidos duodecim ipſis pagenſes habeant conceſſos. Et pro hoc quia Miſſus regalis ex hac re fatigatus fuerit, alios duodecim ſolidos inde recipiat ad partem Regis. Si autem ipſa cauſa ad palatium in præſentia Regis ad definiendum fuerit perducta, tunc utrique ſolidi duodecim, id eſt, pro vuargilda, & quod vicinis debuit componere, eò quòd infra patriam definita ratio non fuerit, ad partem Regis faciant componere. quod ſint ſolidi vigintiquatuor. Nam ſi fuerit aliquis qui in patria, juxta quod ſui convicini judicaverint, ſéque pacificare noluerit, & ad palatium pro hujus rei cauſa venerit, & ibi ei fuerit judicatum quòd juſtum judicium judicaſſent, in prima vice, ut ſuprà dictum eſt, ſolidos viginti quatuor ad partem Regis componat. Et ſi tunc inde rediens ſe pacificare & juſtitiam facere renuerit, & iterum pro iſta cauſa ad palatium fuerit convocatus & dejudicatus, bis viginti quatuor ſolidos componat. Si verò necdum correptus tertia vice pro eadem re ad palatium remeaverit, triplam compoſitionem exinde faciat ad partem Regis.

De mannitione ad placitum.

V. Si quis de nobilioribus ad placitum mannitus venire contempſerit, ſolidos quatuor componat, ingenui duos, liti unum.

De compoſitione rerum quæ Presbyteris ablatæ ſunt.

VI. De Preſbyteris ſtatuerunt quòd ſi aliquid eis aut eorum hominibus quis contrarium facere aut tollere præſumpſerit contra juſtitiam, omnia in duplum reſtituat ei & componat.

De compoſitione Miſſorum regiorum.

VII. De Miſſis Regis ſtatuerunt ut ſi ab eis aliquis interfectus evenerit, in triplum eum componere debeat qui hoc facere præſumpſerit. Similiter quicquid aut eorum omnibus factum fuerit, omnia tripliciter faciant reſtaurare & ſecundùm eorum euva componere.

Ne quis incendium faciat infra patriam.

VIII. De incendio convenit quòd nullus infra patriam præſumat facere propter iram aut inimicitiam aut qualibet malevola cupiditate; excepto ſi talis fuerit rebellis qui juſtitiam facere noluerit, & aliter diſtrictus eſſe non poterit, & ad nos, ut in præſentia noſtra juſtitiam reddat, venire deſpexerit, condicto commune placito ſimul ipſi pagenſes veniant; & ſi unanimiter conſenſerint pro diſtrictione illius caſa incendatur, tunc de ipſo placito commune conſilio facto ſecundùm eorum euva fiat peractum, & non pro qualibet iracundia aut malevola intentione, niſi pro diſtrictione noſtra. Si aliter facere auſus fuerit, ſicut ſuperiùs dictum eſt, ſolidos ſexaginta componat.

De banno augendo.

IX. Item placuit ut quandoquidem voluerit Domnus Rex propter pacem & propter faidam & propter majores cauſas bannum fortiorem ſtatuere, unà cum conſenſu Francorum & fidelium Saxonum, ſecundùm quod ei placuerit, juxta quod cauſa exigit & opportunitas fuerit, ſolidos ſexaginta multiplicare in duplum, & ſolidos centum ſive uſque ad mille componere faciat qui ejus mandatum tranſgreſſus fuerit.

De malefactoribus qui mori debent.

X. De malefactoribus qui vitæ periculum ſecundùm euva Saxonum incurrere debent, placuit omnibus ut qualiſcunque ex ipſis ad regiam poteſtatem confugium fecerit, aut in illius ſit poteſtate utrum interficiendum illis reddat, aut unà cum conſenſu eorum habeat licentiam ipſum malefactorem cum uxore & familia & omnia ſua foris patriam infra ſua regna aut in marca, ubi ſua fuerit voluntas, collocare, & habeant ipſum quaſi mortuum.

Quales debeant eſſe ſolidi Saxonum.

XI. Illud notandum eſt quales debent ſolidi eſſe Saxonum, id eſt, bovem annoticum utriuſque ſexus auctumnali tempore, ſicut in ſtabulum mittitur, pro uno ſolido. Similiter & vernum tempus, quando de ſtabulo exiit & deinceps, quantum ætatem auxerit, tantum in pretio creſcat. De annona vero bortrinis pro ſolido uno ſcapilos quadraginta donant, & de ſigale viginti. Septentrionales autem pro ſolido ſcapilos triginta dent, & ſigale quindecim. Mel verò pro ſolido bortrenſi ſiglæ una & medio donant. Septentrionales autem duos ſiclos de melle pro uno ſolido donent. Item hordeum mundum ſicut & ſigale pro uno ſolido donent. In argento duodecim denarios ſolidum faciant. Et in aliis ſpeciebus ad iſtud pretium omnes æſtimationes compoſitionis ſunt.

EXPLICIT CAPITVLARE SAXONVM.

PACTVS LEGIS SALICÆ.

Anno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCXCVIII. Indictione VI. Domnus Karolus Rex Francorum inclitus hunc libellum tractati legis Salicæ ſcribere juſſit.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS SALICÆ.

1. *De mannire.*
2. *De furtis porcorum.*
3. *De furtis animalium.*
4. *De furtis ovium.*
5. *De furtis caprarum.*
6. *De furtis canum.*
7. *De furtis avium.*
8. *De furtis arborum.*
9. *De furtis apium.*
10. *De damno in meſſe vel in qualibet clauſura.*
11. *De ſervis vel mancipiis furatis.*
12. *De furtis ingenuorum vel infracturis.*
13. *De furtis ſervorum vel infracturis.*
14. *De ingenuis hominibus qui ingenuas mulieres rapiunt.*
15. *De eo qui hominem ingenuum expoliaverit.*
16. *De eo qui villam alienam adſallierit.*
17. *De eo qui mortuum hominem expoliaverit.*
18. *De incendiis.*
19. *De vulneribus.*
20. *De eo qui hominem innocentem & abſentem ad Regem accuſaverit.*
21. *De maleficiis.*
22. *De eo qui mulieri ingenuæ manum ſtrinxerit.*
23. *De eo qui navem ſine permiſſu domini moverit aut furaverit.*
24. *De furtis in molino commiſſis.*
25. *De caballo ſine permiſſu domini ſui aſcenſo.*
26. *De his qui pueros vel puellas occiderint vel totonderint.*
27. *De adulteriis ancillarum.*
28. *De libertis dimiſſis.*
29. *De furtis diverſis.*
30. *De locationibus.*
31. *De debilitatibus.*
32. *De conviciis.*
33. *De via lacina.*
34. *De eo qui hominem ingenuum ſine cauſa ligaverit.*
35. *De venationibus.*
36. *De ſepibus.*
37. *De homicidiis ſervorum vel ancillarum.*
38. *De quadrupedibus, ſi hominem occiderint.*
39. *De veſtigio minando.*
40. *De caballis furatis.*
41. *De his qui aliena mancipia ſollicitaverint.*
42. *De ſervo qui de furto fuerit interpellatus.*
43. *De homicidiis ingenuorum.*
44. *De homicidiis à contubernio factis.*
45. *De homicidiis in convivio factis.*
46. *De reippus.*
47. *De eo qui villam alienam occupaverit, vel ſi duodecim menſibus eam tenuerit.*
48. *De affatomiæ.*
49. *De filtortis, hoc eſt, qualiter homo furatas res intertiare debet.*
50. *De falſo teſtimonio.*
51. *De teſtibus adhibendis.*
52. *De eo qui fidem factam alteri reddere noluerit.*
53. *De eo qui Grafionem ad res alienas tollendas injuſtè invitaverit.*
54. *De re præſtata.*
55. *De manu ab æneo redimenda.*
56. *De eo qui Grafionem occiderit.*
57. *De corporibus expoliatis.*
58. *De incendio vel expoliatione Eccleſiæ,*

ſive homicidiis Clericorum.
59. *De eo qui ad mallum venire contempſerit.*
60. *De Rachinburgiis qui ſecundùm legem non judicant.*
61. *De chrenechruda.*
62. *De alode.*
63. *De eo qui ſe de parentela tollere vult.*
64. *De charoena.*
65. *De compoſitione homicidij.*
66. *De homine in hoſte occiſo.*
67. *De eo qui alterum hereburgium clamaverit.*
68. *De caballo excoriato.*
69. *De eo qui hominem de bargo vel de furca dimiſerit.*
70. *De eo qui filiam alienam quæſierit, & ſe retraxerit.*
71. *De terra condemnata.*

INCIPIT LIBER LEGIS SALICÆ.

TITULUS I.

De mannire.

Lib. III. Capitular. c. 45. & VI. 211. I. SI quis ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, & ooo venerit, ſi eum ſunnis noo detinuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Ille verò qui alium mannit, ſi ooo venerit, & eum ſunnis non detinuerit, ei quem mannivit ſimiliter ſexcentos denarios, qui faciunt ſolidos quindecim, componat.

III. Ille autem qui alium mannit, cum teſtibus ad domum illius ambulet, & ſic eum manniat, aut uxorem illius, vel cuicunque de familia illius denuntiet ut ei faciat notum quomodo ſit ab illo maonitus.

IV. Nam ſi in juſſiooe Regis fuerit occupatus, manniri non poteſt.

V. Si verò infra pagum in ſua ratione fuerit, poteſt manniri, ſicut ſuperiùs dictum eſt.

II. *De furtis porcorum.*

I. Si quis porcellum lactantem furaverit de chranne prima aut de mediana, & inde fuerit convictus, centum vigioti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur; excepto capitale & delatura.

II. Si verò in tertia chranne furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis porcellum de ſude furaverit qui clavem habet, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis porcellum in campo inter porcos ipſo porcario cuſtodiente furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, exeepto capitale & delatura.

V. Si quis porcellum furaverit qui ſine matre vivere poteſt, quadraginta denariis, qui faciunt ſolidum unum, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis ſcrovam ſubbattit in fûrto, hoc eſt, porcellos à matre ſubtrahit, ducentis octuaginta denariis, qui faciunt ſolidos ſeptem, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si quis ſcrovam cum porcellis furaverit, ſeptingentis denariis, qui faciunt ſolidos decem & ſeptem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si quis porcellum anniculum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si quis porcum bimum furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. Si quis tertuſſum porcellum furaverit uſque ad anniculatum, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XI. Si quis verò porcum poſt anniculatum furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XII. Si quis verrum furaverit, ſeptingentis denariis, qui faciunt ſolidos decem & ſeptem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIII. Si quis ſcrovam ducariam furaverit, ſeptingentis denariis, qui faciunt ſolidos decem & ſeptem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIV. Si quis maialem ſacrivum, qui dicitur votivus, furaverit, & hoc cum teſtibus ille qui eum perdidit potuerit adprobare quòd ſacrivus fuiſſet, ſeptingentis denariis, qui faciunt ſolidos decem & ſeptem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X V. Si quis maialem non ſacrivum ſuraverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X V I. Si quis tres porcos vel ampliùs uſque ad ſex capita furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X V I I. Si quis de grege quindecim porcos furaverit, & reliqui ibi remanſerint, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X V I I I. Si quis viginti quinque porcos furaverit, & de grege illo ampliùs non fuerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X I X. Si autem aliqui ex iiſdem porcis ſupra viginti quinque porcos remanſerint, & non fuerint furati, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X X. Si verò quinquaginta porcos furaverit, & aliqui remanſerint, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I I I. *De furtis animalium.*

I. Si quis vitulum lactantem furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I I. Si quis anniculum animal aut bimam vitulam furatus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I I I. Si quis vaccam cum vitulo furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I V. Si quis vaccam ſine vitulo furaverit, mille & ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis vaccam domitam furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V I. Si quis bovem furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V I I. Si quis taurum gregem regentem furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit, hoc eſt, treſpellius, mille & octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. LEX SALICA.

V I I I. Si quis taurum furaverit qui unum gregem regit, & junctus nunquam fuit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I X. Si quis bimum taurum furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. Si quis taurum Regis furaverit, ter mille ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos nonaginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X I. Si quis duodecim animalia furaverit, ut nec unum quidem animal ex eis remanſerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X I I. Si autem duodecim furaverit, & ſuper aliqua remanſerint, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Et uſque ad viginti quinque uno judicio terminantur.

X I I I. Si quis viginti quinque animalia furaverit, & ſuper aliqua remanſerint, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I V. *De furtis ovium.*

I. Si quis agnum lactantem furaverit, ſeptem denariis culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I I. Si quis anniculum vel bimum berbicem furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

I I I. Si verò duos aut tres furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Qui numerus uſque ad quadraginta berbices obſervetur.

I V. Si quis quinquaginta berbices aut ſexaginta vel ampliùs furaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

Lex Salica.

V. *De furtis caprarum.*

I. Si quis capritum ſive capram aut duas capras vel tres furatus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si verò ſupra tres capras furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis buccum furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. *De furtis canum.*

I. Si quis canem ſeuſium furaverit aut occiderit, qui magiſter ſit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis verò ſeuſium reliquum, aut veltrem porcarium, ſive veltrem leporarium, qui & argutarius dicitur, furatus fuerit vel occiderit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis verò canem cuſtodem domus ſive curtis, qui in die ligari ſolet ne damnum faciat, poſt ſolis occaſum ſolutum furatus fuerit vel occiderit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis verò canem paſtoralem furatus fuerit vel occiderit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. *De furtis avium.*

I. Si quis acceptorem de arbore furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis acceptorem de pertica furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis acceptorem intra clavem repoſitum furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis ſparvarium furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis anſerem domeſticam aut anetam furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis gallum aut gallinam furaverit, vel cignum aut gruam domeſticam, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si quis turturem de rete alterius aut quamlibet aviculam de quolibet laqueo vel decipula furatus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. *De furtis arborum.*

I. Si quis pomarium ſive quamlibet arborem domeſticam extra clauſuram exciderit aut furatus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis verò pomarium aut quamlibet arborem domeſticam infra clauſuram exciderit aut furatus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Hanc quoque legem & de vitibus furatis obſervari juſſimus.

IV. Si quis in ſilva alterius materiamen furatus fuerit, aut incenderit vel concapulaverit, aut ligna alterius furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. *De furtis apium.*

I. Si quis unum vas apium deintro clave aut ſub tecto furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis unum vas cum apibus, ubi ampliùs non fuerit, furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis unum vas cum apibus inter alia vaſa ſub tecto aut ſub clave furaverit, cauſam ſuperiùs comprehenſam convenit obſervare.

IV. Si verò unum vas cum apibus foris tecto, ubi ampliùs non fuerit, furaverit, cauſam ſuperiùs comprehenſam componat.

V. Si quis ex plurimis uſque ad ſex vaſa foris tecto furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si

VI. Si verò ſeptem aut ampliùs furaverit, & adhuc aliqua remanſerint, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si autem ſeptem aut ampliùs furaverit, ita ut nulla remaneant, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. *De damno in meſſe vel in qualibet clauſura.*

I. Si animal aut caballum vel quodlibet pecus in meſſe ſua invenerit, penitùs eum lædere non debet.

II. Quòd ſi fecerit, & confeſſus fuerit, capitale in locum reſtituat; ipſum verò debile, quod percuſſit, ad ſe recipiat.

III. Si verò confeſſus non fuerit, & inde fuerit convictus, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis animal aut caballum aut jumentum in furto punxerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis in meſſe ſua pecora aliena invenerit, quæ paſtorem non habeant, & ea inclauſerit, & nulli penitùs innoteſcat, & aliqua ex ipſis pecoribus perierint, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis animal vel quodlibet pecus per ſuam negligentiam nocuerit, & hoc domino ejus confeſſus fuerit; capitale in locum reſtituat, & illud debile ad ſe recolligat.

VII. Si verò negaverit, ſed tamen convictus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si alicujus porci aut quælibet pecora, paſtore cuſtodiente, in meſſem alienam cucurrerint, & ille negando fuerit convictus, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si qua pecora propter damnum meſſis alienæ inclauſa fuerint, aut minantur, qui ea excutere vel expellere præſumpſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. Si alicujus pecora propter damnum inclauſa fuerint, damnum æſtimatum reddat, & inſuper decem denarios perſolvat.

LEX SALICA.

XI. Si quis propter inimicitiam aut propter ſuperbiam ſepem alienam aperuerit, aut in meſſem aut in pratum vel in vineam ſive in quemlibet laborem quælibet pecora miſerit, & teſtibus fuerit convictus, ei cujus labor eſt æſtimationem damni reddat, & inſuper mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XI. *De ſervis vel mancipiis furatis.*

I. Si quis ſervum aut ancillam alterius furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si ſervus aut ancilla cum ipſo ingenuo de rebus domini ſui aliquid portaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura, atque cauſam quam ſuperiùs diximus.

III. Si quis ſervum alienum occiderit aut vendiderit, vel ingenuum dimiſerit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis homo ingenuus alienum ſervum in texaga ſecum duxerit, aut aliquid cum eo negotiaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis ſervum aut ancillam valentem ſolidos quindecim aut viginti quinque furaverit aut vendiderit, ſeu porcarium aut fabrum ſive vinitorem vel molinarium aut carpentarium ſive venatorem aut quemcunque artificem, bis mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſeptuaginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis puerum aut puellam de miniſterio dominorum furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, in capitale reſtituat, & inſuper mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

XII. *De furtis ingenuorum vel effracturis.*

I. Si quis ingenuus foris caſa quod valet duos denarios furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si verò foris caſa quod valet quadraginta denarios furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos

LEX SALICA. triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis ingenuus caſam effregerit, & quod valet duos denarios furaverit, mille & ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si verò quinque aut ſupra quinque denarios furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis ingenuus clavem effregerit aut adulteraverit, & ſic domum ingreſſus fuerit, & inde aliquid per furtum tulerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si verò nihil tulerit, ſed fugiens evaſerit, propter effracturam tantùm mille & ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIII. *De furtis ſervorum vel infracturis.*

I. Si quis ſervus foris caſa quod valet duos denarios furaverit, & inde convictus fuerit, aut flagellis centum viginti ictus accipiat, aut pro dorſo ſuo centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si verò furaverit quod valet quadraginta denarios, aut caſtretur, aut ducentos quadraginta denarios, qui faciunt ſolidos ſex, reddat. Dominus autem ſervi qui furtum fecerit, capitale in locum reſtituat.

XIV. *De ingenuis hominibus qui ingenuas mulieres rapiunt.*

I. Si tres homines ingenuam puellam de caſa aut de ſcreona rapuerint, unuſquiſque eorum mille & ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

II. Illi alij qui ſuper tres fuerint, unuſquiſque eorum ducentis denariis, qui faciunt ſolidos quinque, culpabilis judicetur.

III. Qui cum ſagittis fuerint, unuſquiſque eorum centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

IV. Raptor verò bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

V. Si verò puella quæ trahitur in verbo Regis fuerit, propter fredum bis mille quingentos denarios, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, cogatur perſolvere.

VI. Si verò puer Regis vel lidus ingenuam feminam traxerit, de vita componat.

VII. Si verò ingenua femina quemquam de illis ſua voluntate ſecuta fuerit, ingenuitatem ſuam perdat.

VIII. Si quis ſponſam alienam tulerit, & ſibi in conjugium copulaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

IX. Sponſo autem ejus ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si quis puellam, quæ druchte ducitur ad maritum, in via adſallierit, & cum ipſa violenter mœchatus fuerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

XI. Si quis ingenuus ancillam alienam in conjugium acceperit, ipſe cum ea in ſervitio implicetur.

XII. Si quis uxorem alienam vivo marito tulerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

XIII. Si quis cum ingenua puella per virtutem mœchatus fuerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XIV. Si quis cum ingenua puella deſponſata ea conſentiente in occulto mœchatus fuerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XV. Si quis lidam alienam in conjugium ſociaverit, mille & ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis ſororem aut fratris filiam aut certè alterius gradus conſobrinam, aut fratris uxorem, aut avunculi, ſceleratis nuptiis ſibi junxerit, huic pœnæ ſubjaceat, ut à tali conſortio ſeparetur. Atque etiam ſi filios habuerint, non habeantur legitimi heredes, ſed infamia ſint notati.

XV. *De eo qui hominem ingenuum expoliaverit.*

I. Si quis hominem ingenuum in ſuperventu expoliaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Si Romanus homo Francum expoliaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si verò Francus Romanum expoliaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

LEX SALICA.

IV. Si quis hominem præceptum Regis habentem contra ordinationem Regis adſallire vel viæ laciniam ei facere præſumpſerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

V. Si quis hominem ingenuum dormientem furtu expoliaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XVI. *De eo qui villam alienam adſallierit.*

I. Si quis villam alienam adſallierit, ipſe & omnes qui convicti fuerint quòd in ejus conturbernio fuiſſent, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, unuſquiſque ipſorum culpabilis judicetur.

II. Si quis villam alienam adſallierit, & ibidem oſtia fregerit, canes occiderit, vel homines plagaverit, aut in carro aliquid inde abduxerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur, & quicquid inde abſtulerit in locum reſtituat.

III. Et quanticunque in ejus contubernio fuiſſe convicti fuerint, unuſquiſque illorum bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XVII. *De eo qui mortuum hominem expoliaverit.*

I. Si quis hominem mortuum, antequam in terra mittatur, furtu expoliaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

II. Si quis hominem mortuum effodient & expoliaverit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur. Et poſtea parentes defuncti judicem rogare debent ut inter homines non habitet auctor ſceleris. Et qui ei hoſpitium dederit antequam parentibus ſatisfaciat, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si quis mortuum hominem aut in noſſo aut in petra, quæ vaſa ex uſu ſarcophagi dicuntur, ſuper alium miſerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

IV. Si quis ariſtatonem ſuper hominem mortuum capulaverit, de unoquoque ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XVIII. *De incendiis.*

I. Si quis caſam quamlibet intus hominibus dormientibus incenderit, ei cujus caſa fuit bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Et quanticunque intus fuerint & evaſerint, mallare eum debent: Et unicuique illorum bis mille & quingentos denarios, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, componat, & quicquid ibi perdiderint in locum reſtituat. Et ſi aliquis intus arſerit, ille qui incendium miſit, parentibus defuncti octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si quis ſpicarium aut maholum cum annona incenderit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis ſudem cum porcis, ſcuriam cum animalibus vel fenile incenderit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis concidam vel ſepem alterius capulaverit vel incenderit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XIX. *De vulneribus.*

I. Si quis voluerit alterum occidere, & colpus ei fallierit, vel cum ſagitta toxicata eum percutere voluerit, & ei ictus fallierit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

II. Si quis hominem in capite ita plagaverit ut ſanguis ad terram cadat, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si quis hominem in capite ita plagaverit ut inde tria oſſa exeant, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

IV. Si quis hominem in capite ita plagaverit ut cerebrum appareat, & tria oſſa deſuper cerebro exierint, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

V. Si verò intra coſtas vulnus intraverit, & uſque ad intranea pervenerit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

VI. Si verò plaga ipſa ſemper currit, & ad ſanitatem non pervenerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur; excepta medicatura, quæ eſt

LEX SALICA. trecentorum ſexaginta denariorum, qui faciunt ſolidos novem.

VII. Si quis ingenuus ingenuum fuſte percuſſerit, & tamen ſanguis non exierit, uſque ad tres colpos, pro unoquoque ictu centum viginti denarios, qui faciunt ſolidos tres, ſolvat.

VIII. Si verò ſanguis exierit, ita componat veluti eum de ferramento vulneraſſet, id eſt, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IX. Si quis alterum clauſa manu, id eſt, pugno percuſſerit, trecentis ſexaginta denariis, qui faciunt ſolidos novem, culpabilis judicetur, videlicet ut pro unoquoque ictu tres ſolidos reddat.

X. Si quis alterum in via adſallierit & expoliare tentaverit, & ille fuga evaſerit, bis mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XI. Si verò ceperit eum & expoliaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XX. *De eo qui hominem innocentem & abſentem ad Regem accuſaverit.*

I. Si quis hominem innocentem & abſentem de culpis minoribus ad Regem accuſaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

II. Si vero tale crimen imputaverit unde mori debuiſſet ſi verum fuiſſet, ille qui eum accuſaverit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

XXI. *De maleficiis.*

I. Si quis alteri herbas dederit bibere, & mortuus fuerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò biberit, & mortuus non fuerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, ille qui dedit pro aliquo maleficio, culpabilis judicetur.

III. Si quis alteri aliquod maleficium ſuperjactatus fuerit, ſive cum ligaturis in quolibet loco miſerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

IV. Si quis mulieri herbas dederit ut infantes habere non poſſit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

XXII. *De eo qui mulieri ingenuæ manum ſtrinxerit.*

I. Si quis homo ingenuus feminæ ingenuæ manum aut digitum ſtrinxerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si verò brachium ſtrinxerit, mille & ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si autem ſuper cubitum manum miſerit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

IV. Si ergo mamillam ſtrinxerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XXIII. *De eo qui navem ſine permiſſu domini moverit aut furaverit.*

I. Si quis ſine permiſſu navim alienam movere præſumpſerit, & cum ea flumen tranſierit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

II. Si verò ipſam navem furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis navem vel aſcum de intro clave furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis aſcum de intro clave repoſitum & in ſuſpenſo pro ſtudio poſitum furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XXIV. *De furtis in molino commiſſis.*

I. Si quis ingenuus in molino alieno annonam furaverit, ei cujus molinus eſt ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur. Ei verò cujus annona eſt ſimiliter ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis ferramentum de molino alieno furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis ſcluſam de farinario alieno ruperit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXV. *De caballo ſine permiſſu domini ſui aſcenſo.*

Si quis caballum alienum ſine permiſſu

domini ſui aſcenderit, & eum caballicaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur. Et pro eo quia deſcenderit, ſimiliter aliis ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXVI. *De his qui pueros vel puellas occiderint vel totonderint.*

I. Si quis puerum infra duodecim annos ſive crinitum ſive incrinitum occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

II. Si quis puerum crinitum ſine voluntate parentum totonderit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si verò puellam totonderit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

IV. Si quis feminam gravidam occiderit, viginti octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ſeptingentos, culpabilis judicetur.

V. Si quis infantem in ventre matris ſuæ, aut natum antequam nomen habeat, infra novem noctes occiderit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

VI. Si quis puellam ingenuam infra annos antequam infantes poſſit habere occiderit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

VII. Si quis feminam ingenuam poſtquam infantes cœperit habere occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis feminam poſtquam infantes habere non potuerit occiderit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

IX. Si quis puer infra duodecim annos aliquam culpam commiſerit, fredus ei non requiratur.

XXVII. *De adulteriis ancillarum.*

I. Si quis ingenuus cum ancilla aliena mœchatus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis verò cum Regis ancilla mœchatus fuerit, ſeptingentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si quis francus alienam ancillam ſibi publicè junxerit, ipſe cum ea in ſervitio permaneat.

IV. Si ſervus cum ancilla aliena mœchatus fuerit, & de ipſo crimine ancilla mortua fuerit, ſervus ipſe aut caſtretur aut ducentis quadraginta denariis, qui faciunt ſolidos ſex, culpabilis judicetur. Dominus verò ſervi capitale in locum reſtituat. LEX SALICA.

V. Si autem ancilla propter hoc mortua non fuerit, ſervus ipſe aut centum viginti ictus accipiat, aut centum viginti denarios, qui faciunt ſolidos tres, domino ancillæ cogatur perſolvere.

VI. Si quis ſervus ancillam alienam ſine voluntate domini ſui ſibi in conjugium copulaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, aut centum viginti ictus accipiat.

XXVIII. *De libertis dimiſſis.*

I. Si quis lidum alienum, qui cum domino ſuo in hoſte fuerit, ſine conſilio domini ſui ante Regem per denarium ingenuum dimiſerit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur. res verò ipſius lidi legitimo domino reſtituantur.

II. Si quis ſervum alienum ante Regem per denarium ingenuum dimiſerit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, & capitale in locum reſtituat, & res ſervi ipſius proprius dominus recipiat.

XXIX. *De furtis diverſis.*

I. Si quis tintinnum de porcina aliena furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si verò de pecoribus tintinnum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

III. Si quis ſchillam de caballis furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis pedicam de caballis furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

V. Si caballi ipſi perierint, capitale in locum reſtituat.

VI. Si quis meſſem alienam per furtum metere aut reſſare præſumpſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

VII. Si quis hortum alienum ad furtum faciendum ingreſſus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis impotos de melario aut de pirario tulerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

LEX SALICA. IX. Si verò in horto fuerint, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si quis melarium aut pirarium decorticaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XI. Si verò in horto fuerint, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XII. Si quis cultellum alienum furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XIII. Si quis in napinam, in fabariam, in piſariam, in lenticulariam, vel in his ſimilia ad furtum faciendum ingreſſus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XIV. Si quis in campo alieno linum furaverit, & hoc in caballo aut in carro duxerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XV. Si verò tantum tulerit quantum in dorſo ſuo portare potuerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis in agro alieno arborem inſertam exciderit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XVII. Si quis campum alienum araverit & ſeminaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XVIII. Si verò tantùm araverit, & non ſeminaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XIX. Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit vel teſtaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XX. Si quis pratum alienum ſecaverit, laborem ſuum perdat, & inſuper ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXI. Et ſi inde fœnum ad domum ſuam in carro duxerit, & diſcarricaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XXII. Si verò tantum tulerit quantum in dorſo ſuo portare potuerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XXIII. Si quis vineam alienam per furtum vindemiaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXIV. Et ſi inde vinum in carro ad domum ſuam adduxerit, & diſcarricaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XXV. De meſſibus autem ſimiliter convenit obſervare.

XXVI. Si quis clauſuram alienam ruperit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXVII. Si quis in ſilva materiamen alienum aut incenderit aut capulaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXVIII. Si quis materiamen de una parte dolatum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XXIX. Si quis arborem poſt annum quàm fuerit ſignata capulare præſumpſerit, nullam exinde habeat culpam.

XXX. Si infra annum quis eam capulaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XXXI. Si quis retę ad anguillas capiendas de flumine furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XXXII. Si quis ſtatuam aut tremaclum vel vertivolum de flumine furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXIII. Si quis ſcreonam quæ clavem habet effregerit, & aliquid furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XXXIV. Et ſi inde nihil tulerit, pro ſola effractura ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXV. Si verò ſcreonam quæ ſine clave eſt effregerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXVI. Si quis cum ſervo alieno ſine conſenſu domini ſui aliquid negotiaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXVII. Si quis mulieri brachile furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XXXVIII. Si quis caſam alienam ſine permiſſu poſſeſſoris tranſierit, mille

ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XXX. *De locationibus.*

I. Si quis furtim aliquem locaverit ut hominem interficiat, & pretium propter hoc dederit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Similiter & ille qui pretium accepit ut hominem occideret, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si verò per tertium locatio ipſa fuerit tranſmiſſa, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

Sic dans, accipiens, portans, unuſquiſque illorum culpabilis judicetur.

XXXI. *De debilitatibus.*

I. Si quis alteri manum aut pedem truncaverit, vel oculum effoderit, aut auriculam vel naſum amputaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

II. Si verò manus ipſa ibidem mancata pependerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si verò manus ipſa perexcuſſa fuerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

IV. Si quis pollicem de manu vel de pede excuſſerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

V. Si verò ipſe pollex mancatus pependerit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

VI. Si ſecundum digitum, quo ſagittatur, excuſſerit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

VII. Si quis tres ſequentes digitos pariter uno ictu excuſſerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis medium digitum excuſſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IX. Si quis quartum digitum excuſſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si minimum excuſſerit, ſimiliter ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XI. Si quis pedem alterius capulaverit, & ibi mancatus remanſerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XII. Si verò pes ipſe perexcuſſus fuerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XIII. Si quis alteri oculum evellerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XIV. Si quis naſum excuſſerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XV. Si quis auriculam excuſſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis linguam alterius amputaverit, ut loqui non poſſit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

XVII. Si quis dentem excuſſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XVIII. Si quis ingenuus ingenuum caſtraverit, aut virilia truncaverit, ut mancus fiat, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

XIX. Si verò ad integrum tulerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

XXXII. *De conviciis.*

I. Si quis alterum cenitum clamaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis alterum concagatum clamaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

III. Si quis alterum vulpeculam clamaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

IV. Si quis alterum leporem clamaverit, ducentis quadraginta denariis, qui faciunt ſolidos ſex, culpabilis judicetur.

V. Si quæ mulier ingenua aut vir mulierem meretricem clamaverit, & non potuerit adprobare, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

VI. Si quis alteri imputaverit quòd ſcutum ſuum projeciſſet in hoſte, vel fugiendo præ timore, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

LEX SALICA. VII. Si quis alterum delatorem clamaverit, & non potuerit, comprobare ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis alterum falſatorem clamaverit, & non potuerit comprobare, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IX. Si quis compari ſuo pittum excuſſerit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, aut ſimilem illi reddat, vel cum duodecim juret quòd ſimilem illi reſtituiſſet.

XXXIII. *De via lacina.*

I. Si quis baroni viam ſuam obſtaverit, aut eum impinxerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis mulieri ingenuæ viam ſuam obſtaverit, vel eam impinxerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si quis viam quæ ad farinarium ducit clauſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXIV. *De eo qui hominem ingenuum ſine cauſa ligaverit.*

I. Si quis hominem ingenuum ſine cauſa ligaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

II. Si verò eum ligatum in aliquam partem duxerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si Romanus Francum ligaverit ſine cauſa, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

IV. Si autem Francus Romanum ligaverit ſine cauſa, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

V. Si quis hominem noxium ligatum per vim tulerit Grafioni, vitam ſuam redimat.

XXXV. *De venationibus.*

I. Si quis de diverſis venationibus aliquid aut furaverit aut celaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur. Quam legem tam de venationibus quàm & de piſcationibus convenit obſervare.

II. Si quis cervum domeſticum ſignum habentem aut occiderit aut furaverit, qui ad venationem faciendam manſuetus factus eſt, & cum teſtibus comprobare dominus ejus potuerit quòd eum in venatione habuiſſet, & cum ipſo duas feras aut tres occidiſſet, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si quis verò cervum domeſticum, qui in venatione adhuc non fuit, aut occiderit aut furaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

IV. Si quis cervum quem alterius canes moverunt aut laſſaverunt occiderit aut celaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

V. Si quis aprum laſſum, quem alieni canes moverunt, occiderit vel furaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXVI. *De ſepibus.*

I. Si quis tres virgas cum quibus ſepis ſuperligata eſt, vel retortas quibus ſepis continetur, capulaverit, aut tres cambortas excervicaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis per meſſem alienam, poſtquam germina produxerit, herpicem traxerit, aut cum carro ſine via tranſierit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

III. Si quis per meſſem alienam, poſtquam in culmum erigitur, ſine via cum carro tranſierit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in caſam, vel ubicunque miſerit aliquid quod furatum eſt, neſciente domino cujus poſſeſſio eſt, & ibidem inventum fuerit, ille qui per malum ingenium hoc miſerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

V. Si quis in curte alterius poſt ſolis occaſum in furtum ingreſſus fuerit, & ibidem fuerit inventus, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XXXVII. *De homicidiis ſervorum vel ancillarum.*

I. Si quis ſervus ſervum aut ancillam ſibi conſimilem occiderit, homicidam illum domini inter ſe dividant.

II. Si quis ingenuus ſervum alienum adſallierit & expoliaverit, & convictus fuerit quòd ei plus quàm quadraginta denarij valeant tuliſſet, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si

III. Si verò minus quàm quadraginta denarij valent tulerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis ſervum alienum flagellaverit, & in quadraginta noctibus operari non potuerit, quadraginta denariis, qui faciunt ſolidum unum & triante uno, quod eſt tertia pars ſolidi, culpabilis judicetur.

V. Si quis homo ingenuus lidum alienum expoliaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

VI. Si quis ſervum alienum mortuum per furtum expoliaverit, & ſpolia ipſa plus quàm quadraginta denarij valeant, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

VII. Si autem ſpolia minus quàm quadraginta denarij valeant, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

VIII. Si ſervus ingenuum hominem occiderit, ipſe homicida pro medietate compoſitionis hominis occiſi parentibus tradatur, & aliam medietatem dominus ſervi ſe noverit ſolviturum. Aut ſi legem intellexerit, poterit ſe obmallare ut leudem non ſolvat.

XXXVIII. *De quadrupedibus, ſi hominem occiderint.*

Si quis homo à quolibet pecude domeſtico fuerit occiſus, & hoc parentes illius teſtibus potuerint comprobare quòd dominus pecudis antea legem non adimplevent, medietatem compoſitionis dominus ipſius quadrupedis cogatur exſolvere; ipſum verò quadrupedem, qui eſt auctor criminis, pro medietate compoſitionis reſtituat requirenti, eo videlicet modo, ſi dominus quadrupedis non intellexerit ſecundùm legem ſe defendere.

XXXIX. *De veſtigio minando.*

Si quis bovem aut caballum vel quodlibet animal ſibi furatum perdiderit, & eum per veſtigium ſequendo fuerit conſecutus infra tres noctes, & ille qui eum ducit, ſe comparaſſe aut concambiaſſe dixerit vel proclamaverit, ille qui per veſtigium ſequitur res ſuas, debet per tertiam manum adhramire. Si verò jam tribus noctibus exactis, qui res ſuas quæſierit & invenerit, ille apud quem inveniuntur, ſi eas emiſſe aut concambiaſſe ſe dixent, liceat ei adhramire. Quòd ſi ille qui per veſtigium ſequitur, quod ſe agnoſcere dicit illo alio reclamante per tertiam manum adhramire noluerit, nec ſolem ſecundùm legem culcaverit, ſed ei violenter quod ſe agnoſcere dicit tuliſſe convincitur, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur. LEX SALICA.

XL. *De caballis furatis.*

I. Si quis caballum qui carrucam trahit furavent, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis vvaranionem homini Franco furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis caballum ſpadatum furaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis vvaranionem Regis furaverit, ter mille ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos nonaginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis admiſſarium cum grege, hoc eſt, cum ſeptem aut duodecim equabus furaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si autem de grege minus fuerit uſque ad ſex capita, & pretium & cauſam ſuperiùs intimatam convenit obſervare.

VII. Si quis poledrum anniculum vel bimum furavent, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si verò ſequentem poledrum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si quis jumenta aliena tribatterit, & evaſerint, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si autem mortua inde fuerint, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XI. Si quis equam prægnantem furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XII. Si quis jumentum aut caballum furaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIII. Si quis admiſſarium alienum ſine

Lex Salica. conſenſu domini ſui ſpadaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur; & per unumquodque jumentum, quæ ille continere conſueverat, trien componat, quod eſt tertia pars ſolidi, id eſt, tredecim denarij & tertia pars unius denarij.

XIV. Si quis per ſuperbiam aut per inimicitiam caballos aut jumenta aliena tribatterit vel debilitaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

XV. Si quis caballum alienum ſine conſenſu domini ſui excurtaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis caballum alienum excorticaverit, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

XLI. *De his qui aliena mancipia ſollicitaverint.*

I. Si quis mancipium alienum ſollicitaverit, & convictus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis ſervum alienum plagiaverit, id eſt, per circumventionem de ſervitio domini ſui abſtraxerit, & trans mare ſive in quamlibet regionem ipſum duxerit, & ibidem à domino ſuo inventus fuerit, & ipſum à quo in patria plagiatus eſt in mallo publico nominaverit, & tres ibidem teſtes dominus habere debet, & iterum cùm ſervus ipſe de trans mare vel de qualibet regione fuerit revocatus, in altero mallo debet nominare qui eum plagiaverit, & ibidem ſimiliter tres teſtes debent eſſe. Ad tertium verò mallum ſimiliter fieri debet, ut novem teſtes jurent quòd ſervum ipſum æqualiter ſemper ſuper plagiatorem dicentem audiſſent. Sic poſtea qui eum plagiaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Ea tamen ratione, ut nomina hominum & villarum æqualiter per totos tres mallos debeat nominare.

III. Si quis hominem ingenuum plagiaverit vel vendiderit, & poſtea in patriam reverſus fuerit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis hominem ingenuum vendiderit, & poſtea in patriam ad propria reverſus non fuerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V

XLII. *De ſervo qui de furto fuerit interpellatus.*

I. Si cujus ſervus de furtu fuerit interpellatus, ſi talis cauſa eſt unde ingenuus ſexcentos denarios, qui faciunt ſolidos quindecim, componere debeat, ſervus ſuper ſcamnum tenſus centum viginti ictus accipiat.

II. Si verò antequam torqueatur fuerit confeſſus, & domino ejus ita placuerit, centum viginti denarios, qui faciunt ſolidos tres, pro dorſo ſuo reddat, & capitale dominus ſervi in locum reſtituat.

III. Si autem talis culpa fuerit de qua ingenuus mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, componere debeat, ſimiliter ſervus centum viginti ictus accipiat tenſus.

IV. Et ſi in ipſo ſupplicio fuerit confeſſus, aut caſtretur, aut ducentos quadraginta denarios, qui faciunt ſolidos ſex, ſolvat; dominus verò ſervi capitale in locum reſtituat requirenti.

V. Et ſi ſervus confeſſus non fuerit, & ille qui eum torquet, adhuc ipſum ſervum torquere voluerit, etiam nolenti domino ſervi pignus donare debet, & ipſum ſervum ad majora ſupplicia retinere. Et ſi poſtea ſervus ad majora ſupplicia traditus confeſſus non fuerit, qui eum torquebat, ipſum habeat; dominus verò ſervi de quo jam pignus acceperat, pretium pro ipſo ſervo ſuo ſuſcipiat.

VI. Si verò ſupra dominum ſervus confeſſus fuerit, nunquam illi credatur. VI. 146. 144.

VII. Si verò in majori crimine ſervus inculpatus fuerit, de quo ingenuus mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, poſſet culpabilis judicari, & inter ſupplicia confeſſus fuerit, capitali ſententia feriatur.

VIII. Si autem ſervus de quolibet crimine inculpatus fuerit, & dominus ſervi ipſius præſens adfuerit, ab eo qui repetit admoneatur ut ſervum ſuum ad juſta ſupplicia dare non differat. Et qui repetit, virgas paratas habere debet, quæ in ſimilitudinem minimi digiti groſſitudinem habeant, & ſcamnum paratum habere debet, ubi ſervum ipſum tendere poſſit.

IX. Quòd ſi dominus ſervi ſupplicia diſtulerit, & ſervus præſens fuerit, continuò ipſe qui repetit, domino ſervi ſolem collocet, & ad ſeptem noctes placitum concedat ut ſervum ad ſupplicia tradat.

X. Si infra ſeptem noctes ſervum ad ſupplicia diſtulerit tradere, ſolem ei itera-

tò is qui repetit collocet, & ſic iterum ad alias ſeptem noctes placitum tribuat, id eſt, ut quatuordecim noctes à primâ admonitione compleantur.

XI. Quod ſi impletus quatuordecim noctibus ſervum noluerit ad ſupplicia dare, omnem cauſam & compoſitionem dominus in ſe excipiat; hoc eſt, ut ſi talis cauſa fuerit de qua ingenuus ſexcentos denarios, qui faciunt ſolidos quindecim, componere debeat, tantum ipſe dominus ſervi reddat.

XII. Si verò major culpa fuerit, de qua ingenuus mille octingentos denarios, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, componere debeat, & dominus ſervum non repræſentaverit, ipſum numerum ſolidorum reddat, & capitale in locum reſtituat.

XIII. Quòd ſi adhuc major culpa fuerit quæ ſervo requiritur, dominus ſervi non ut ſervus, ſed ut ingenuus, totam legem ſuper ſe ſolviturus accipiat.

XIV. Si autem ſervus abſens fuerit, dominum ſervi is qui repetit admonere debet ſecretiùs ut ſervum ſuum infra ſeptem noctes præſentem faciat. Quòd ſi non fecerit, tunc repetens ſolem illi cum teſtibus collocet. Et ſi infra alias ſeptem noctes ipſum ſervum non præſentaverit, iterum repetens cum teſtibus ſolem ei collocet, & tertia vice adhuc ſeptem noctes placitum illi concedat; id eſt, ut totus numerus ad viginti & unam noctem perveniat. Quòd ſi poſt tria placita ſervum noluerit ligatum ad ſupplicia dare, & per ſingula placita ſolem ei collocaverit, tunc dominus ſervi omnem repetitionem, ſicut ſuperiùs diximus, non ut ſervus, ſed quaſi ingenuus hoc commiſiſſet, talem compoſitionem repetenti reſtituat.

XV. Si verò ancilla in tali crimine inculpatur de quo ſervus caſtrari debuerat, ducentos quadraginta denarios, qui faciunt ſolidos ſex, pro ipſa dominus reddat, aut ducentos quadraginta ictus accipiat flagellorum.

XLIII. *De homicidiis ingenuorum.*

I. Si quis ingenuus hominem Francum aut barbarum occiderit qui lege Salica vivit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò eum in puteum aut ſub aquam miſerit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

III. Si autem de ramis vel de hallis aut de qualibet re eum cooperuerit aut incenderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur. LEX SALICA.

IV. Si quis eum occiderit qui in truſte dominica eſt, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

V. Si verò in puteum aut ſub aquam miſerit, aut de hallis vel de ramis eum cooperuerit aut incenderit, ſeptuaginta duobus mille denariis, qui faciunt ſolidos mille octingentos, culpabilis judicetur.

VI. Si quis Romanum hominem convivam Regis occiderit, duodecim mille denariis, qui faciunt ſolidos trecentos, culpabilis judicetur.

VII. Si Romanus homo poſſeſſor, id eſt, qui res in pago ubi commanet proprias poſſidet, occiſus fuerit, is qui eum occidiſſe convincitur, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis Romanum tributarium occiderit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

IX. Si quis hominem invenerit in quadruvio ſine manibus & ſine pedibus, quem inimici ſui detruncatum dimiſerint, & eum vita privaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

X. Si quis hominem ingenuum in puteum aut in pelagus aut in quodlibet præcipitium, ubi periculum mortis eſſe poſſit, impinxerit, & ille qui projectus eſt quolibet modo ab eodem periculo vivus evaſerit, ille qui eum impinxerit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

XI. Si autem qui præcipitatus eſt mortuus fuerit, tota leude ſua componatur. Atque ita unaquæque perſona, quæ majori minorive compoſitione componi debuerat, ſi de præcipitio periculum mortis evaſerit, medietate leudis ſuæ componatur qua componi debuerat ſi mortuus fuiſſet. Nam & ſi mortuus fuerit, unuſquiſque ſecundùm modum leudis ſuæ componatur.

XII. Si quis hominem ingenuum cuilibet ſocio ſuo de quolibet crimine accuſaverit, & per ejus commonitionem ſive mendacium ille qui accuſatus eſt occiſus fuerit, ſi ei adprobatum fuerit, medietatem leudis ejus componat. Ille verò qui eum

LEX SALICA. occidit, ſecundùm legem pleniter eum componat.

XLIV. *De homicidiis à contubernio factis.*

I. Si quis collecto contubernio hominem ingenuum in domo ſua adſallierit, & ibidem eum occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò in truſte dominica ille qui occiſus eſt fuerat, ſeptuaginta duobus mille denariis, qui faciunt ſolidos mille octingentos, culpabilis judicetur.

III. Quòd ſi corpus occiſi hominis tres plagas vel ampliùs habuerit, tres qui inculpantur, & quòd in eo contubernio fuiſſent convincuntur, legem ſuperiùs comprehenſam ſingillatim cogantur exſolvere. Alij verò tres de eodem contubernio ter mille ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos nonaginta, unuſquiſque illorum culpabilis judicetur. Et tres adhuc in tertio loco de eodem contubernio, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, ſinguli eorum cogantur exſolvere.

IV. Si verò Romanus vel lidus in tali contubernio occiſus fuerit, hujus compoſitionis medietas ſolvatur.

XLV. *De homicidiis in convivio factis.*

I. Si in convivio, ubi quatuor aut quinque fuerint homines, unus ex ipſis interfectus fuerit, illi qui remanent, aut unum convictum reddant, aut omnes mortis illius compoſitionem conjectent. Quæ lex uſque ad ſeptem qui fuerint in convivio illo convenit obſervari.

II. Si vero in illo convivio plus quàm ſeptem fuerint, non omnes teneantur obnoxij; ſed quibus fuerit imputatum, illi ſecundùm legem componant.

III. Si quis foris caſa, ſive iter agens, ſeu in agro poſitus, à contubernio fuerit occiſus, & tres plagas vel ampliùs habuerit, tres de eodem contubernio qui convicti fuerint, ſingillatim mortis illius compoſitionem componant, & tres alij de ipſo contubernio mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, unuſquiſque illorum culpabilis judicetur. Et tres adhuc alij de ipſo contubernio ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, ſinguli eorum culpabiles judicentur.

XLVI. *De reippus.*

I. Si quis homo moriens viduam dimiſerit, & eam quis in conjugium voluerit accipere, antequam eam accipiat, Tunginus aut Centenarius mallum indicent, & in ipſo mallo ſcutum habere debent, & tres homines cauſas tres demandare. Et tunc ille qui viduam accipere vult, cum tribus teſtibus qui adprobare debent, tres ſolidos æquè penſantes & denarium habere debet. Et hoc facto, ſi eis convenit, viduam accipiat.

II. Si verò iſta non fecerit, & ſic eam acceperit, illi cui reippus debetur bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si autem quæ ſuperiùs diximus omnia ſecundùm legem impleverit, & tres ſolidos & denarium ille cui reippus debetur acceperit, tunc eam legitimè accipiat.

IV. Hoc diſcernendum videtur, cui reippus debeatur.

V. Si nepos fuerit ſororis filius ſenior, ille reippum accipiat.

VI. Si verò nepos non fuerit, neptis filius ſenior ille accipiat.

VII. Quòd ſi neptis filius non fuerit, conſobrinæ filius qui ex materno genere venit, ipſe accipiat.

VIII. Si autem nec conſobrinæ filius fuerit, tunc avunculus frater matris reippum accipiat.

IX. Si verò avunculus non fuerit, tunc frater illius qui ipſam mulierem antè habuerat, ſi in hereditatem defuncti fratris, id eſt, mariti mulieris illius, venturus non eſt, ipſe reippum accipiat.

X. Quod ſi nec ipſe fuerit, tunc qui proximior fuerit poſt ſuperiùs nominatos, qui ſingillatim ſecundùm parentelam dicti ſunt uſque ad ſextum genuculum, ſi in hereditatem illius mariti defuncti non accedat, ipſe reippum accipiat.

XI. Si autem nullus niſi poſt ſextum genuculum proximus fuerit, in fiſcum ipſe reippus vel cauſa quæ inde orta fuerit colligatur.

XLVII. *De eo qui villam alienam occupaverit, vel ſi duodecim menſibus eam tenuerit.*

I. Si quis ſuper alterum in villam migrare voluerit, & aliqui de his qui in villa conſiſtunt eum ſuſcipere voluerint, & vel unus ex ipſis extiterit qui contradicat, migrandi licentiam ibidem non habeat.

II. Si vero contra interdictum unius vel duorum in ipſa villa conſedere præſumpſerit, tunc interdictor teſtari debet illi cum teſtibus ut infra decem noctes inde exeat. Et ſi noluerit, iterum adipſum cum teſtibus veniat, & teſtetur illi ut infra alias

decem noctes ſecedat. Quòd ſi noluerit, iterum tertio placito, ut infra decem noctes exeat, denuntiet. Si verò triginta noctes impletæ fuerint, & nec tunc voluerit exire, ſtatim illum manniat ad mallum; & teſtes ſuos, qui ad ipſa placita fuerunt, ſecum præſtos habeat. Si autem ipſe cui teſtatum eſt venire noluerit, & eum aliqua ſunnis non detinuerit, & ſecundùm legem ſupradictam teſtatus fuerit, tunc ipſe qui ei teſtatus eſt ſuper fortuna ſua ponat, & Grafionem roget ut accedat ad locum, & ipſum inde expellat. Et ſi ibi aliquid elaboravit, quia legem noluit audire, amittat, & inſuper mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si verò quis alium in villam alienam migrare rogaverit antequam conventum fuerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

IV. Si autem quis migraverit, in villam alienam, & ei aliquid infra duodecim menſes ſecundùm legem conteſtatum non fuerit, ſecurus ibidem conſiſtat ſicut & alij vicini.

XLVIII. *De affatomiæ.*

Hoc convenit obſervare, ut Tunginus vel Centenarius mallum indicent, & ſcutum in ipſo mallo habeant. & tres homines cauſas tres demandare debent in ipſo mallo. & requiratur poſtea homo qui ei non pertinet, & ſic feſtucam in laiſum jactet; & ipſe in cujus laiſum feſtucam jactaverit dicat verbum de fortuna ſua, quantum ei voluerit dare. Poſtea ipſe in cujus laiſum feſtucam jactaverit, in caſa ipſius manere & hoſpites tres ſuſcipere & de facultate ſua, quantum ei datur, in poteſtate ſua habere debet; & poſtea ipſe cui creditum eſt, iſta omnia cum teſtibus collectis agere debet. Poſtea aut ante Regem aut in mallo legitimo illi cui fortunam ſuam deputavit reddere debet; & accipiat poſtea feſtucam in mallo ipſo ante duodecim menſes ipſe quem heredem deputavit, in laiſum ſuum jactet, & nec minus, nec majus, niſi quantum ei creditum eſt. Et ſi contra hoc aliquid dicere voluerit, debent tres teſtes jurati dicere quòd ibi fuiſſent in mallo ubi Tunginus vel Centenarius indixerunt, & quòd vidiſſent hominem illum, qui fortunam ſuam dedit, in laiſum illius quem jam elegerat feſtucam jactare, & nominare illum debent qui fortunam ſuam in laiſum electi jactavit. necnon & illum in cujus laiſum feſtucam jactavit, & heredem appellavit, ſimiliter nominent. Et alteri tres teſtes jurati debent dicere quòd in caſa illius hominis qui fortunam ſuam donavit, ille in cujus laiſum feſtucam jactavit, ibidem manſiſſet, & hoſpites tres vel ampliùs collegiſſet & paviſſet, & ei ibidem gratias egiſſent, & in beo de ſuo pultes manducaſſent, & teſtes collegiſſent. Iſta omnia alij tres teſtes jurati dicere debent, quoniam in mallo legitimo vel ante Regem ille qui accepit in laiſum ſuum fortunam in mallo publico, hoc eſt, ante Theada vel Tunginum, fortunam illam, quem heredem appellavit, publicè coram omnibus feſtucam in laiſum ipſius jactaſſet. Et hæc omnia novem teſtes debent adfirmare. Lex Salica.

XLIX. *De filtortis, hoc eſt, qualiter homo furatas res intertiare debet.*

Si quis qui lege Salica vivit ſervum aut ancillam, caballum vel bovem, ſeu jumentum, ſeu quamlibet rem ſuam ſub alterius poteſtate agnoverit, mittat eam in tertiam manum; & ille apud quem agnoſcitur, debet adhramire. Et ſi intra Ligerim aut Carbonariam ambo manent, & qui agnoſcit, & apud quem agnoſcitur, in noctes quadraginta placitum faciant. Et in ipſo placito quanticunque fuerint qui rem intertiatam vendiderint aut cambiaverint, aut fortaſſe in ſolutionem dederint, omnes intra placitum iſtum commoneantur ut unuſquiſque cum negotiatoribus ſuis alter alterum admoneat. Si quis verò commonitus fuerit, & aliqua ſunnis eum non detinuerit, & ad placitum venire diſtulerit, tunc ille qui cum eo negotiavit, habeat tres teſtes quòd ei nuntiaſſet ut ad placitum venire debuiſſet, & alios tres ſimiliter habeat quòd cum eo publicè negotiaſſet. Hoc ſi fecerit, exivit ſe de latrocinio. Ille autem qui admonitus non venerit, ſuper quem teſtes juraverint, erit latro illius qui res ſuas agnoſcit, & ei ſecundùm legem ipſas componat, & inſuper pretium illi reddat qui cum eo negotiavit. Iſta omnia ubi ſuus hamallus eſt, ſuper quem res primitus agnita fuerit aut intertiata, fieri debent. Quòd ſi trans Ligerim aut Carbonariam manet ille apud quem res agnoſcitur, in noctibus octuaginta lex iſta cuſtodiatur.

L. *De falſo teſtimonio.*

I. Si quis falſum teſtimonium præbuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

LEX SALICA.

II. Quòd ſi aliquis alicui imputaverit quòd ſe perjuraſſet, & non potuerit adfirmare, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si alicui fuerit imputatum quòd ſe perjuraſſet, & hoc qui imputaverit adfirmare potuerit, tres de ipſis conjuratoribus perjuri unuſquiſque illorum ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Alij verò qui ſuper ipſos tres fuerint, quivis ſolidis culpabiles judicentur.

V. Ipſe verò cui imputatum fuerit, excepto cauſa vel capitale & delatura, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

LI. *De teſtibus adhibendis.*

I. Si quis teſtes neceſſarios habuerit, & fortaſſe ipſi ad placitum venire noluerint, ille qui eos neceſſarios habet mannire illos debet cum teſtibus ad placitum ut ea quæ ſciunt jurantes dicant.

II. Si verò noluerint venire, & eos ſunnis non detinuerit, unuſquiſque illorum ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si verò præſentes fuerint ad teſtimonium vocati, & noluerint jurando dicere ea quæ ſciunt, & forbanniti fuerint, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, unuſquiſque illorum culpabilis judicetur.

LII. *De eo qui fidem factam alteri reddere noluerit.* *

I. Si quis ingenuus aut lidus alteri fidem fecerit, tunc ille cui fides facta eſt, quadraginta noctes, aut quomodo placitum fecit quando fidem ei fecit, ad domum illius cum teſtibus ambulare debet, vel cum illis qui pretium adpretiare debent. Et ſi noluerit fidem factam ſolvere, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si verò adhuc ſupradictum debitum ſolvere noluerit, dèbet eum ſic admallare: *Rogo te, judex, ut hominem illum denominatum, gaſachionem meum, qui mihi fidem fecit de debito tali denominato, ſecundùm legem Salicam mihi inde eum adſtringas.* Tunc judex dicere debet: *Ego gaſachium tuum illum in hoc mallo quod lex Salica habet.* Tunc ille cui fides facta eſt debet teſtificari fidejuſſori ut nulli alteri nec ſolvat nec pignus donet ſolutionis antequam ei impleat unde fidem fecit. Et ſic feſtinanter ad domum illius qui ei fidem fecit cum teſtibus accedat, & roget eum ſolvere debitum ſuum. Quòd ſi noluerit, ſolem ei collocet. Et ſi ei ſolem culcaverit, tres ſolidos ſuper debitum ſuum addat. Et ſic uſque ad tres vices per tres mannitas facere debet. Iſtis agitur omnibus factis, ſi adhuc noluerit debita componere, uſque ad novem ſolidos debitum aſcendat; id eſt, ut per ſingulas admonitiones, vel ſolem culcatum, terni ſolidi adcreſcant. Si verò nec fidem factam in placito legitimo ſolvere noluerit, tunc ille cui fides facta eſt ambulet ad Grafionem loci illius in cujus pago manet, accipiátque feſtucam, & dicat verbum iſtud: *Tu Grafio, rogo te quia ille homo denominatus, qui mihi fidem fecit, quem legitimè habeo adjactivum vel admallatum ſecundùm legem Salicam, & ego ſuper me & ſuper fortunam meam pono quòd ſecurus mitto in fortunam illius manum.* & dicat de quanta cauſa ei fidem fecerat. Tunc Grafiio congreget ſecum ſeptem Rachinburgios idoneos, & cum ipſis ad caſam illius fidejuſſoris veniat; & roget eum, ſi præſens eſt, ita dicens: *Per voluntatem tuam ſolve homini iſti de quo ei fidem feciſti, & hoc quod debes ſecundùm pretium legitimè adpretiatum ſatisfacere ſtude.* Quòd ſi tunc adimplere noluerit præſens, aut ſi abſens fuerit, ſtatim Rachinburgij pretium adpretiatum, quantum debitum quod debet valuerit, de fortunæ illius tollant. Et ſi fredus antea de ipſa cauſa non fuerat datus, duas partes ille cujus cauſa eſt ad ſe revocet, & Grafio tertiam partem obtineat.

IV. Si autem Grafio ibi invitatus non venerit, & ſunnis eum aliqua non detinuerit, aut certa ratio dominica, & ſi diſtulerit ut ibi non ambulet neque mittat ut cum juſtitia exigatur debitum, aut ſe redimat, aut de vita componat.

LIII. *De eo qui Grafionem ad res alienas tollendas injuſtè invitaverit.*

I. Si quis Grafionem ad res alienas injuſtè tollendas invitaverit, antequam gaſachium ſuum ſecundùm legem habeat admallatum, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò Grafio invitatus contra legem ſuper debitum juſtum aliquid ampliùs tulerit, aut ſe redimat, aut de vita componat.

LIV. *De re præſtata.*

Si quis alteri de rebus ſuis aliquid præſtiterit, & ei reddere noluerit, ſic eum debet mallare. Cum teſtibus ad domum illius cui res præſtavit accedat, & ſic con-

teſtetur ei. *Quia res meas noluiſti reddere, quas tibi præſtiti, in hoc eas tene nocte proxima quod lex Salica continet.* & ſic ei ſolem collocet. Si nec tunc voluerit reddere, adhuc ſuper ſeptem noctes ſimiliter conteſtetur, ſicut antea fecit, ut nocte proxima ſecundùm quod lex Salica continet res ſuas tenere debeat. Quod ſi nec tunc voluerit reddere, iterum poſt alias ſeptem noctes ad eum ſimiliter cum teſtibus veniat, & roget ut debitum ſuum reddat. Ergo ſi tunc noluerit reddere nec fidem facere reddendi, ſupra debitum quod ei præſtitum eſt, & ſuper illos novem ſolidos qui per tres admonitiones accreverunt, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

LV. *De manu ab æneo redimenda.*

I. Si quis ad æneum mallatus fuerit, & forſitan convenerit ut ille qui admallatus eſt manum ſuam redimat & juratores donet, ſi talis cauſa eſt de qua legitimè, ſi convictus fuiſſet, ſexcentos denarios, qui faciunt ſolidos quindecim, componere debeat, tunc centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, manum ſuam redimat.

II. Si verò plus ad manum ſuam redimendam dederit, fredus Grafioni ſolvatur tamquam ſi de ipſa cauſa convictus fuiſſet.

III. Si verò talis cauſa fuerit de qua, ſi convictus fuiſſet, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, debuiſſet ſolvere, & convenit ut manum ſuam redimat & juratores donet, novem ſolidis manum ſuam redimat.

IV. Quòd ſi ampliùs dederit, fredus Grafioni ſolvatur tamquam ſi de ipſa cauſa convictus fuiſſet.

V. Quòd ſi major culpa fuerit, de qua ſexaginta duos ſolidos cum dimidio ſolvere, ſi convictus fuiſſet, deberet, & convenit ut manum ſuam redimat, cum ſolidis quindecim manum ſuam redimat.

VI. Et ſi ampliùs dederit, fredus Grafioni ſolvatur tamquam ſi de ipſa cauſa convictus fuiſſet. Iſta redemptio uſque ad leudem ſic permaneat.

VII. Si autem leudem alter alteri imputaverit, & eum ad æneum admallatum habet, & convenit ut manum ſuam redimat & juratores donet, cum ſolidis triginta manum ſuam redimat.

VIII. Et ſi ampliùs dederit, fredum Grafioni perſolvat tamquam ſi de ipſa cauſa convictus extitiſſet.

LVI. *De eo qui Grafionem occiderit.* LEX SALICA.

I. Si quis Grafionem occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

II. Si quis ſagibaronem, qui puer Regis fuerat, occiderit, duodecim mille denarios, qui faciunt ſolidos trecentos, culpabilis judicetur.

III. Si quis ſagibaronem qui ingenuus eſt, & ſe ſagibaronem poſuit, occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

IV. Sagibarones in ſingulis mallobergiis, id eſt, ubi plebs quæ ad unum mallum convenire ſolet, plus quàm tres eſſe non debent. Et ſi cauſa aliqua ante illos ſecundùm legem fuerit definita, ante Grafionem removere eam non licet.

LVII. *De corporibus expoliatis.*

I. Si quis corpus hominis mortui, antequam in terra mittatur, per furtum expoliaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Si quis tumulum ſuper hominem mortuum expoliaverit vel diſſipaverit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si quis ariſtatonem, hoc eſt, ſtapplum qui ſuper mortuum miſſus eſt, capulaverit, aut mandualem, quod eſt ea ſtructura ſive ſelave, qui eſt ponticulus, ſicut more antiquorum faciendum fuit, qui hoc deſtruxerit, aut mortuum exinde expoliaverit, de unaquaque de iſtis ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis hominem mortuum ſuper alium in nauſo vel in petra miſerit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

V. Si quis corpus jam ſepultum effodierit aut expoliaverit, vvargus ſit, hoc eſt, expulſus de eodem pago uſque dum cum parentibus defuncti convenerit ut & ipſi parentes rogati ſint pro eo ut liceat ei infra patriam eſſe. Et quicunque antea panem aut hoſpitalitatem ei dederit, etiamſi uxor ejus hoc fecerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

VI. Auctor verò ſceleris hujus, ſi ipſe hoc fecit, & comprobatus fuerit, vel alium ad iſtud faciendum locaverit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

VII. Si quis domum in modum baſilicæ factam ſuper hominem mortuum ex-

Lex Salica. poliaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

LVIII. *De incendio vel expoliatione Eccleſiæ, ſive homicidiis Clericorum.*

I. Si quis Eccleſiam ſanctificatam, vel ubi reliquiæ ſanctorum reconditæ ſunt, incenderit, vel infra ipſa Eccleſia aliquam expoliationem de altari aut infra Eccleſiam aliquid tulerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis Diaconem interfecerit, duodecim mille denariis, qui faciunt ſolidos quadringentos, culpabilis judidicetur.

III. Si quis Preſbyterum interfecerit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos ſexcentos, culpabilis judicetur.

LIX. *De eo qui ad mallum venire contempſerit.*

Si quis ad mallum venire contempſerit, & quod ei à Rachinburgiis judicatum fuerit implere diſtulerit, ſi nec de compoſitione nec de ulla lege fidem facere voluerit, tunc ad Regis præſentiam ipſum mannire debet, & ibidem duodecim teſtes eſſe debent qui per ſingula placita jurando dicant quòd ibidem fuiſſent ubi Rachinburgij ei judicaſſent, & ille decretum judicum contempſiſſet. Iterum alij tres jurare debent quòd ibidem fuiſſent poſt illam diem in qua ei Rachinburgij judicaverunt ut aut per æneum aut per compoſitionem ſe educeret; hoc eſt, de illa die in quadraginta noctes in mallo iterum ſolem culcaverit, & nullatenus legem implere voluerit, tunc eum debet mannire ante Regis præſentiam in quatuordecim noctes; & tria teſtimonia jurando dicant quòd eum manniſſet. Quòd ſi nec tunc venerit, & iſta omnia novem teſtimonia conjurando quæ ſuperiùs diximus vera eſſe dixerint, ſimiliter ei iterum ſolem culcet, & illos tres teſtes ibidem habeat. Vbi culcaverit ſolem, & iſta omnia compleverit, qui eum admallat, & iſle qui admallatur, ad nullum placitum venire nec per legem ſe educere noluerit, tunc Rex ad quem mannitus eſt extra ſermonem ſuum eum eſſe dejudicet; & ita ille culpabilis & omnes res ſuæ erunt in fiſco, aut cui fiſcus dare voluerit. Et quicunque ei panem dederit, aut in hoſpitium collegerit, etiamſi uxor ejus propria ſit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur, donec omnia quæ ei legibus imputantur, ſecundùm legem componat.

LX. *De Rachinburgiis qui ſecundùm legem non judicant.*

I. Siquidem Rachinburgij in mallo reſidentes, cùm cauſa diſcuſſa fuerit inter duos cauſatores, admoniti ab eo qui cauſam requirit ut legem Salicam dicant, & ſi legem dicere noluerint, tunc ab eo qui cauſam requirit ſint iterum admoniti uſque in tertia vice. Quòd ſi dicere noluerint, tunc dicat ille qui cauſam requirit: *Ego vos tangano uſque dum vos inter me & contra cauſatorem meum legem judicetis.* Et ſi tunc dicendi ſe legem diſtulerint, ſole culcato ſeptem de illis unuſquiſque centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

II. Et ſi adhuc tunc Rachinburgij deſpexerint, nec legem dicere voluerint, neque de tribus ſolidis compoſitionem facere, tunc unuſquiſque illorum ſeptem culcato ſole ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Similiter ſi comprobati fuerint legem non judicaſſe, ſeptem ex eis unuſquiſque ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si autem Rachinburgij legem judicaverint, & cui judicatum fuerit hoc ſuſtinere noluerit, & dicit contra legem judicaſſe ſibi, & hoc comprobare non potuerit, contra unumquemque de ſeptem Rachinburgiis ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

LXI. *De chrenechruda.*

Si quis hominem occiderit, & in tota facultate ſua non habuerit unde totam legem implere valeat, duodecim juratores donet ut neç ſuper terram nec ſub terra amplius de facultate non habeat niſi quod donatum habet. Poſtea intrare debet in caſam ſuam, & de quatuor angulis de terra illa in pugno ſuo colligere, & ſtare in durpilo, hoc eſt, in liminare, & intus captare, & cum ſiniſtra manu de illa terra ultra ſuas ſcapulas jactare ſuper quem proximiorem parentem habet. Quòd ſi jam pater aut mater vel frater ſolverint, tunc ſuper ſororem matris aut ſuper ſuos filios debet illam terram jactare, id eſt, ſuper tres de generatione matris qui proximiores ſunt. Et poſtea in camiſia diſcinctus, & diſcalciatus, cum palo in manu ſupra ſepem ſallire debet, ut pro medietate, quantum de compoſitione diger eſt, aut quantum lex dicat, illi tres ſolvant. Idem illi alij, qui de paterna generatione

generatione veniunt, facere debent. Si verò aliquis ex illis pauperior fuerit, & non habet unde ad integrum debitum ſolvat, quicunque de illis amplius habet, iterum ſuper illum chrenechruda ille qui pauperior eſt jactet, & ille totam legem componat. Quòd ſi nec ipſe habuerit ut totam legem perſolvat, tunc illum qui homicidium fecit, ille qui eum in fide ſua habet, per quatuor mallos præſentem faciat. Et ſi eum nullus ſuorum per compoſitionem voluerit redimere, de vita componat.

LXII. *De alode.*

I. Si quis homo mortuus fuerit, & filios non dimiſerit, ſi pater aut mater ſuperfuerint, ipſi in hereditatem ſuccedant.

II. Si pater aut mater non ſuperfuerint, & fratres vel ſorores reliquerit, ipſi hereditatem obtineant.

III. Quòd ſi nec iſti fuerint, ſorores patris in hereditatem ejus ſuccedant.

IV. Si verò ſorores patris non extiterint, ſorores matris ejus hereditatem ſibi vindicent.

V. Si autem nulli horum fuerint, quicunque proximiores fuerint de paterna generatione, ipſi in hereditatem ſuccedant.

VI. De terra verò Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat: ſed ad virilem ſexum tota terræ hereditas perveniat.

LXIII. *De eo qui ſe de parentela tollere vult.*

I. Si quis ſe de parentela tollere voluerit, in mallo ante Tunginum aut Centenarium ambulet, & ibi quatuor fuſtes alninos ſuper caput ſuum frangat; & illas quatuor partes in mallo jactare debet, & ibi dicere ut & de juramento & de hereditate & de tota illorum ſe ratione tollat.

II. Et ſi poſtea aliquis de parentibus ſuis aut moritur aut occiditur, nihil ad eum de ejus hereditate vel de compoſitione pertineat.

III. Si autem ille occiditur aut moritur, compoſitio aut hereditas ejus non ad heredes ejus, ſed ad fiſcum pertineat, aut cui fiſcus dare voluerit.

LXIV. *De charoena.*

I. Si quis alteri de manu aliquid per vim tulerit aut rapuerit, rem pro capitali reſtituat, & inſuper mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

II. Si quis homini aliquid quod ei in tertia manu miſſum fuerat per vim tuliſſe convincitur, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

LEX SALICA.

LXV. *De compoſitione homicidij.*

I. Si alicujus pater occiſus fuerit, medietatem compoſitionis filij colligant, & aliam medietatem parentes qui proximiores fuerint tam de paterna quàm de materna generatione dividant.

II. Quòd ſi de una parte, vel paterna, vel materna, nullus proximus fuerit, portio illa ad fiſcum perveniat, vel cui fiſcus conceſſerit.

LXVI. *De homine in hoſte occiſo.*

I. Si quis hominem in hoſte occiderit, triplici compoſitione componat, ſicut in patria componere debuit; excepto ſi ex truſte regali non fuerit ille homo.

II. Nam ſi ex truſte regali fuerit, eadem compoſitione quam infra patriam facere debuit culpabilis judicetur, hoc ſunt denariis ſeptuaginta duobus mille, qui faciunt ſolidos mille octingentos.

LXVII. *De eo qui alterum hereburgium clamaverit.*

I. Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc eſt, ſtrioportium, aut qui æneum portare dicitur ubi ſtriæ concinunt, & convincere non potuerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Si quis mulierem ingenuam ſtriam clamaverit aut meretricem, & convincere non potuerit, ſeptem mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos centum octuaginta ſeptem cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si ſtria hominem comederit, & convicta fuerit, octo mille denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur.

LXVIII. *De caballo excoriato.*

I. Si quis caballum alienum ſine conſenſu poſſeſſoris decorticaverit, & interrogatus, fuerit confeſſus, caballum ipſum in capite reſtituat.

II. Si verò negaverit & convictus fuerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, excepto capitale & delatura, culpabilis judicetur.

LXIX. *De eo qui hominem de bargo vel de furca dimiſerit.*

I. Si quis hominem de bargo vel de furca ſine voluntate judicis demiſerit, mille octingentis denariis, qui faciunt ſolidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

LEX SALICA. II. Si quis hominem ſine conſenſu judicis de ramo ubi incrocatus eſt deponere præſumpſerit, mille ducentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si quis caput hominis, quod inimicus ſuus in palo miſerit, ſine permiſſu judicis aut illius qui eum ibi poſuit tollere præſumpſerit, ſexcentis denariis, qui faciunt ſolidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis vivum hominem de furca dimiſerit, quatuor mille denariis, qui faciunt ſolidos centum, culpabilis judicetur.

LXX. *De eo qui filiam alienam quæſierit, & ſe retraxerit.*

Si quis filiam alienam ad conjugium quæſierit præſentibus ſuis & puellæ parentibus, & poſtea ſe retraxerit, & eam accipere noluerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

LXXI. *De terra condemnata.*

Si quis terram alienam condemnaverit, & ei fuerit adprobatum, bis mille quingentis denariis, qui faciunt ſolidos ſexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

In codice Mazarino bibliothecæ regiæ ſequens caput additur in fine legis Salicæ.

LXXII. *De invictu ſtricto.*

I. Si quis pitto alterius excuſſerit invitu ſtricto, centum viginti denariis, qui faciunt ſolidos tres, culpabilis judicetur.

II. Si verò contra voluntatem domini, & negare voluerit, & ei fuerit adprobatum, capitale reſtituat, & inſuper mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

EXPLICIT LEX SALICA.

RECAPITVLATIO SOLIDORVM.

Sciendum eſt quod in quibuſdam libellis legis Salicæ inveniuntur capitula principalia ſexaginta quinque, in quibuſdam verò ſeptuaginta, in quibuſdam etiam paulò plus aut paulò minùs. Continentur alia capitula in quibuſdam codicibus CCCLVIII. in quibuſdam verò plus minúſve. Habent etiam ſpecies in quibuſdam libellis viginti ſeptem, in quibuſdam verò minùs vel paulò plus.

Inquirendum eſt compoſitionis legis Salicæ quot varietates, & quem numerum perminimum, quem verò permaximum habeant diviſionis. Compoſitiones ſunt CCCLVIII. varietates XXXI.

I. Incipit autem à ſeptem denariis, ut ſi quis agnum furaverit.

II. Inde ad decem, ut ſi quis alterius meſſem damnaverit.

III. Inde ad ſolidum unum, ut ſi quis porcellum, qui ſine matre vivere poteſt, foris domum furaverit.

IV. Inde ad ſolidum unum & tremiſſem, ut ſi quis alterius ſervum cædit.

V. Inde ad ſolidos tres, ut ſi quis tres capras furaverit. Hæc compoſitio trium ſolidorum in quadraginta tribus locis legis Salicæ habetur.

VI. Inde ad ſolidos tres & denarium unum, ut ſi quis viduam in conjugium voluerit ſociare.

VII. Inde ad ſolidos quinque. Hi ſunt qui in raptu ſecundùm legem componunt. Hæc compoſitio in duobus locis habetur.

VIII. Inde ad ſolidos ſex pro redemptione ſervi ut non caſtretur. Hæc compoſitio ſex ſolidorum in quinque locis habetur.

IX. Inde ad ſolidos ſeptem & dimidium, ut ſi quis ſcrofam alterius ſubbattit ut porcellos non habeat.

X. Inde ad ſolidos novem, ut ſi quis alterum clauſo pugno percuſſerit. Hæc compoſitio novem ſolidorum in tribus locis habetur.

XI. Inde ad ſolidos duodecim & dimidium, ut ſi quis ſervum miniſterialem in mortis periculum immiſerit, & eum Deus liberaverit.

XII. Inde ad ſolidos quindecim, ut ſi quis ſponſam alterius tulerit. Hæc compoſitio quindecim ſolidorum in nonaginta & tribus locis habetur.

XIII. Inde ad ſolidos ſeptemdecim & dimidium, ut ſi quis alterius verrem furaverit. Hæc compoſitio ſeptemdecim ſolidorum cum dimidio in tribus locis habetur.

X I V. Inde ad ſolidos viginti duos & dimidium, ut ſi quis tributarium Romanum in pelagus impinxerit.

X V. Inde ad ſolidos viginti quinque, ut ſi quis ſervum miniſterialem occiderit. Hæc compoſitio in duobus locis habetur.

X V I. Inde ad ſolidos triginta, ut ſi quis alterius ancillam furaverit. Hæc compoſitio triginta ſolidorum in viginti ſex locis habetur.

X V I I. Inde ad ſolidos triginta quinque, ut ſi quis ſervum alterius furaverit. Hæc compoſitio triginta quinque ſolidorum in viginti octo locis habetur.

X V I I I. Inde ad ſolidos quadraginta quinque, ut ſi quis vvaranionem furaverit. Hæc compoſitio quadraginta quinque ſolidorum in triginta ſex locis habetur.

X I X. Inde ad ſolidos quinquaginta, ut ſi quis Romanum in pelagus impinxerit.

X X. Inde ad ſolidos ſexaginta duos & dimidium, ut ſi quis hominem percutere voluerit cum gladio, & eum non tetigerit. Hæc compoſitio ſexaginta duorum ſolidorum cum dimidio in quadraginta locis habetur.

X X I. Inde ad ſolidos ſeptuaginta, ut ſi quis ſervum aut ancillam miniſterialem furaverit.

X X I I. Inde ad ſolidos ſeptuaginta quinque, ut ſi quis ſervum miniſterialem in hoſte occiderit.

X X I I I. Inde ad ſolidos nonaginta, ut ſi quis vvaranionem Regis furaverit. Hæc compoſitio nonaginta ſolidorum in tribus locis habetur. Lex Salica.

X X I V. Inde ad ſolidos centum, ut ſi quis Romanum occiderit. Hæc compoſitio centum ſolidorum in viginti quatuor locis habetur.

X X V. Inde ad ſolidos centum octuaginta ſeptem & dimidium, ut ſi quis mulierem ſtriam vel meretricem clamaverit.

X X V I. Inde ad ſolidos ducentos, ut ſi quis hominem ingenuum occiderit. Hæc compoſitio ducentorum ſolidorum in ſeptemdecim locis habetur.

X X V I I. Inde ad ſolidos trecentos, ut ſi quis lidum alienum in hoſte occiderit. Hæc compoſitio trecentorum ſolidorum in duobus locis habetur.

X X V I I I. Inde ad ſolidos ſexcentos, ut ſi quis hominem ingenuum in hoſte occiderit. Hæc compoſitio ſexcentorum ſolidorum in quatuordecim locis habetur.

X X I X. Inde ad ſolidos ſeptingentos, ut ſi quis mulierem habentem in utero parvulum occiderit.

X X X. Inde ad ſolidos nongentos, ut ſi quis Romanum vel lidum in truſte dominica occiderit.

X X X I. Inde ad ſolidos mille octingentos, ut ſi quis hominem in truſte dominica occiderit & in puteum jactaverit. Hæc compoſitio mille octingentorum ſolidorum in duobus locis habetur.

INCIPIUNT SENTENTIÆ DE SEPTEM ſeptenis, hoc ſunt pariculas cauſas.

I. Si quis baſilicam incenderit, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Titulo* L V I I I. *cap.* I.

I I. Si quis Francus Francum occiderit, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* X L I I I. *cap.* I.

I I I. Si quis villam alienam adſallierit, & ibidem oſtia fregerit, & canes occiderit, & homines plagaverit, vel aliquid exinde in carro duxerit, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* X V I. *cap.* 3.

I V. Si quis alicui herbas dederit bibere unde moriatur, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* X X I. *cap.* I.

V. Si quis uxorem alienam tulerit vivo marito, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* X I V. *cap.* 12.

V I. Si quis hominem mortuum effodierit & expoliaverit, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* X V I I. *cap.* 2.

V I I. Si quis Francus Francum vendiderit, ſolidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* X L I. *cap.* 4.

CAPITVLARE INTERROGATIONIS AD EPISCOPOS DE PRESBYTERIS CRIMINOSIS.

Certum eſt Karolùm Magnum multùm laboraſſe ut quietam ac tranquillam vitam procuraret populis ſibi ſubjectis, præcipuè verò viris eccleſiaſticis, ac propterea omni ſtudio in id incubuiſſe ut vitam eorum moreſque ad optimum exemplar componeret. Duæ in primis res animum ejus valde occuparunt, quid agendum foret de Presbyteris criminoſis non convictis neque confeſſis, & quid Chorepiſcopis liceret, quidve non liceret. Ea de cauſa Arnonem Archiepiſcopum Iuvavenſem & alios quoſdam miſit ad Leonem III. Pontificem Romanum anno DCCXCIX. *aut circiter, ut ejus reſponſis edoctus, rei finem imponeret quæ tum multum habebat difficultatis ac laboris. Interim regni ſui Epiſcopos per literas admonuit legationis à ſe Romam miſſæ, ut & ipſi ſeriò cogitarent quid fieri deberet, ac poſtea in commune conſulerent coram Imperatore. Epiſtola ejus miſſa ad Epiſcopos non extat integra. Supereſt tantùm ea pars in qua agitur de Presbyteris criminoſis, relata in libro* V. *Capitularium cap.* XXXV. *& apud Hincmarum in epiſtola* XLVIII. *cap.* I.

FRAGMENTVM EPISTOLÆ IMPERATORIÆ.

Et hoc vobiſcum magno ſtudio pertractandum eſt, quid de illis Preſbyteris unde approbatio non eſt, & ſemper negant, faciendum ſit. Nam hoc ſæpiſſime à nobis & progenitoribus atque anteceſſoribus noſtris ventilatum eſt, ſed non ad liquidum hactenus definitum. Vnde ad conſulendum patrem noſtrum Leonem Papam ſacerdotes noſtros mittimus. Et quicquid ab eo vel à ſuis perceperimus, vobis, unà cum illis quos mittimus, renuntiare non tardabimus. Vos interdum viciſſim tractate attentiùs quid ex his vobiſcum conſtituamus unà cum prædicti ſancti patris inſtitutionibus; ut murmur ceſſet populi, & nos his ſatisfacientes, inlæſi, Domino auxiliante, ab utriſque maneamus.

CAPITVLA DATA POST REDITVM LEGATORVM A SEDE APOSTOLICA.

De Chorepiſcopis, ne deinceps fiant.

VI. 121. I. Placuit ne Chorepiſcopi à quibuſdam deinceps fiant; quoniam hactenus à neſcientibus ſanctorum patrum & maximè Apoſtolicorum decretis ſuiſque quietibus ac delectationibus inhærentes facti ſunt. Idcirco & olim perſæpe & noſtro à ſancta apoſtolica ſede tempore ſunt prohibiti, & ne deinceps à quoquam tam ordinante quàm ordinari cupiente talis præſumptio aſſumatur, à cunctis noſtri regni Epiſcopis eſt in ſynodo canonicè prohibitum.

Vt ſi Chorepiſcopi aliquam conſecrationem aut confirmationem fecerint, ab Epiſcopis canonicè reformentur.

II. Hominum confirmatio, Eccleſia- V. I. 369.

rum, altarium, virginum, chriſmatum, Preſbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum conſecrationes à Chorepiſcopis factæ, ab Epiſcopis qui canonicè ordinati ſunt reformandæ canonicèque ſunt peragendæ, quia Chorepiſcopi hæc contingere non debuerunt nec agere potuerunt. Non enim ea tribuere valuerunt quæ non habuerunt. Nequaquam enim talis ordinatio vel conſecratio reiteratio eſſe à prudentibus & rectè ſapientibus videtur, ſed irrita indubitanter fore agnoſcitur. Si quis autem Chorepiſcoporum aliquid ex prædictis agere tentaverit, non acta ſed imperfecta atque irrita erunt, & ipſe omni eccleſiaſtico irrevocabiliter careat gradu.

De Presbyteris & miniſtris Eccleſiæ, ut à ſuis & non ab aliis Epiſcopis chriſma petant vel accipiant.

VII. 394. III. In ſingulis Epiſcoporum parrochiis Preſbyteri eorúmque miniſtri non à quibuſlibet Epiſcopis, ſed à ſuis propriis, chriſma petant vel accipiant. Nec alio unquam tempore, juxta ſacros canones vel ſecundùm morem Romanum, niſi in cœna Domini ſanctum chriſma conficiatur. Quibus etiam diebus Preſbyteris vel eorum miniſtris canonicè diſpenſandum eſt, ſed non aliis tradendum niſi ſolummodo Preſbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus bene fidelibus. Indignum enim eſt ut alij illud ſuſcipiant niſi illi qui hoc in tradendo uſuri ſunt.

De Chorepiſcoporum caſſanda ſuperſtitione.

IV. Similiter & hoc ſtatutum eſt, ut à Chorepiſcopis, qui juxta ſanctorum decreta locum ſeptuaginta Diſcipulorum id eſt Preſbyterorum tenent, vel ab ipſis Preſbyteris nec virginum couſecratio, nec ſancti Spiritus traditio, nec Eccleſiarum vel altarium conſecratio, vel illa quæ ſolis Epiſcopis debentur, fiat. Nam ſi à duobus Epiſcopis Epiſcopus non poteſt conſecrari, quomodo ille Epiſcopus erit, aut aliquid de epiſcopali miniſterio, niſi quantum Preſbyter, cujus locum in Eccleſia tenet, agere poterit? Omnia ergo quæ iſti præſumptioſi de epiſcopali miniſterio egerunt, irrita eſſe comprobantur & effectu carere, atque per omnia tam ab apoſtolica ſede quàm & omnium Epiſcoporum decreto irrita eſſe, & potiùs nocumenta quàm aliqua adjumenta ſunt judicata, ac ſæpius interdicta. Ideóque ne fiant ſub anathematis vinculo interdicimus, atque qui ab eis ſunt polluti potiùs quàm ſanctificati in meliorem ſtatum canonicè, id eſt, à tribus ordinatis Epiſcopis, ut reformentur jubemus: quia reformatio non eſt iteratio, ſed eccleſiaſtica & canonica perfectio.

De his qui à Chorepiſcopo confirmati ſunt.

V. Si quis ab Epiſcopo, & non à Chorepiſcopo, qui non Epiſcopus, ſed Vicarius Epiſcopi, priuſquàm prohibiti eſſent, & erant & dicebantur, fuerit confirmatus, reiterari talis confirmatio non debet. Nam Chorepiſcopi ante apoſtolicam atque ſynodalem prohibitionem non ex ſeptuaginta Diſcipulorum, ut ſacri canones teſtantur, ordine erant, quos nunquam Spiritum paraclitum tradidiſſe novimus. Sed quia olim, ut dictum eſt, jamdicti Chorepiſcopi prohibiti ſunt, ideo modò nihil ſunt, nec Spiritum paraclitum ullo unquam tempore tradere non potuerunt, nec modò poſſunt. Quapropter non apparet iteratum quod olim canonicè non agnoſcitur patratum. VII. 4.

EDICTVM DOMINICVM

De honore & adjutorio Epiſcopis præſtando à Comitibus & aliis judicibus, datum circa annum Chriſti DCCC.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum dilectis Comitibus ſeu Iudicibus & Vaſſis noſtris, Vicariis, Centenariis, vel omnibus Miſſis noſtris & Agentibus. Cognoſcat utilitas veſtra quia reſonuit in auribus noſtris quorundam præſumptio non modica, quòd non ita obtemperetis Pontificibus noſtris ſeu ſacerdotibus quemadmodum canonum & legum continet auctoritas, ita ut Preſbyteros neſcio qua temeritate præſentari Epiſcopis denegetis, inſuper & aliorum Clericos uſurpare non pertimeſcatis, & abſque conſenſu Epiſcopi in veſtras Eccleſias mittere audeatis. Necnon & in ve-

ſtris miniſteriis Pontifices noſtros talem poteſtatem habere non permittatis qualem rectitudo eccleſiaſtica docet. Inſuper nonas & decimas vel cenſus improba cupiditate de Eccleſiis unde ipſa beneficia ſunt abſtrahere nitimini, & precarias de ipſis rebus, ſicut á nobis dudum in noſtro Capitulare inſtitutum eſt, accipere neglegitis, & ipſam ſanctam Dei Eccleſiam unà cum ipſis Epiſcopis vel Abbatibus emendare juxta vires veſtras denegetis. Quapropter nos unà cum conſenſu Epiſcoporum noſtrorum, Abbatum, necnon & aliorum ſacerdotum hæc inſtituta partibus veſtris direximus. Præcipientes enim jubemus ut nullus quilibet ex fidelibus noſtris à minimo uſque ad maximum in his quæ ad Deum pertinent Epiſcopo ſuo inobediens parere audeat de ſupradictis capitulis ſeu aliis eruditionibus ad illorum miniſterium pertinentibus; ſed cum bona voluntate & omni manſuetudine ſubjectionis unuſquiſque ſacerdoti ſuo propter Deum & pacis ſtudium obtemperare ſtudeat. Si quis autem, quod abſit, unus ex vobis ullus de nonis & decimis cenſibúſque reddendis atque precariis renovandis neglegens apparuerit, & importunus Epiſcopis noſtris de his quæ ad miniſterium illorum pertinere noſcuntur, vel ſicut in Capitulare dudum à nobis facto continetur, contradicere præſumpſerit, ſciat ſe proculdubio, niſi ſe citò correxerit, in conſpectu noſtro exinde dicere rationem. Et ut has litteras certiùs credatis, de anulo noſtro ſubter eas decrevimus roborare.

Capitulare anni 779. c. 13. Capitulare Francof. c. 25.

CAPITVLARE
DE VILLIS KAROLI MAGNI,

Datum per annos regni illius, id eſt, antè quàm fieret Imperator.

Incipit Capitulare de villis & curtis Imperatoris.

I. VOlumus ut villæ noſtræ, quas ad opus noſtrum ſerviendum inſtitutas habemus, ſub integritate partibus noſtris deſerviant, & non aliis hominibus.

II. Vt familia noſtra bene conſervata ſit & à nemine in paupertate miſſa.

III. Vt non præſumant judices noſtram familiam in eorum ſervitium ponere. Non corvadas, non materiam cædere, nec aliud opus ſibi facere cogant. Et neque ulla dona ab ipſis accipiant, non caballum, non bovem, non vaccam, non porcum, non vervecem, non porcellum, non agnellum, nec aliam cauſam, niſi buticulas & ortum, poma, pullos, & ova.

IV. Si familia noſtra partibus noſtris aliquam fecerit fraudem de latrocinio aut alio neglecto, illud in caput componat; de reliquo verò pro lege recipiat diſciplinam vapulando. niſi tantùm pro homicidio & incendio, unde feida exire poteſt. Ad reliquos autem homines juſtitiam eorum, qualem habuerint, reddere ſtudeant, ſicut lex eſt. Pro feida verò noſtra, ut diximus, familia vapuletur. Franci autem qui in fiſcis aut villis noſtris commanent, quicquid commiſerint ſecundùm legem eorum emendare ſtudeant; & quod pro feida dederint ad opus noſtrum veniat, id eſt, in peculio aut in alio pretio.

V. Quando judices noſtri labores noſtros facere debent, ſeminare, aut arare, meſſes colligere, fœnum ſecare, aut vindemiare, unuſquiſque in tempore laboris ad unumquemque locum provideat ac inſtituere faciat quomodo factum ſit, ut bene ſalva ſint. Si intra patriam non fuerit, aut in quali loco judex venire non potuerit, Miſſum bonum de familia noſtra aut alium hominem bene creditum cauſas noſtras ad providendum dirigat, qualiter ad perfectum veniant; & judex diligenter provideat ut fidelem hominem tranſmittat ad hanc cauſam providendam.

VI. Volumus ut judices decimam ex omni conlaboratu pleniter donent ad Eccleſias quæ ſunt in noſtris fiſcis, & ad alterius Eccleſiam noſtra decima data non fiat niſi ubi antiquitus inſtitutum fuit. Et

non alij Clerici habeant ipſas Eccleſias niſi noſtri aut de familia aut de capella noſtra.

VII. Vt unuſquiſque judex ſuum ſervitium pleniter perficiat, ſicut ei fuerit denuntiatum. Et ſi neceſſitas evenerit quòd plus ſervire debeat, tunc computare faciat ſi ſervitium debeat multiplicare in noctes.

VIII. Vt judices noſtri vineas recipiant noſtras, quæ de eorum ſunt miniſterio, & bene eas faciant, & ipſum vinum in bona mittant vaſcula, & diligenter providere faciant quòd nullo modo naufragium ſit. Aliunde vinum peculiare comparando emere faciant, unde ad villas dominicas condirigere poſſint. Et quandoquidem plus de ipſo vino comparatum fuerit quàm ad villas noſtras condirigendum mitti opus ſit, nobis innoteſcat, ut nos commendemus qualiter noſtra fuerit exinde voluntas. Cippaticos etiam de vineis noſtris ad opus noſtrum mittere faciant. Cenſa de villis noſtris, quæ vinum debent, in cellaria noſtra mittant.

IX. Volumus ut unuſquiſque judex in ſuo miniſterio menſuram modiorum, ſextariorum, & ſiculas per ſextaria octo, & corborum eo tenere habeat ſicut & in palatio habemus.

X. Vt majores noſtri, & foreſtarij, poledrarij, cellularij, decani, telonarij, & ceteri miniſteriales ea faciant, & ſogales donent de manſis eorum. pro manuopera verò eorum miniſteria bene provideant. Et qualiſcunque major habuerit beneficium, ſuum Vicarium mittere faciat, qualiter & manuopera & ceterum ſervitium pro eo adimplere debeat.

XI. Vt nullus judex manſionaticos ad ſuum opus, nec ad ſuos canes, ſuper homines noſtros atque in foreſtos nullatenus prendat.

XII. Vt nullus judex obſidem noſtrum in villa noſtra commendare faciat.

XIII. Vt equos emiſſarios, id eſt, vvaraniones, bene provideant, & nullatenus eos in uno loco diù ſtare permittant, ne fortè per hoc pereant. Et ſi aliquis talis, qui bonus non ſit, aut veteranus ſit ***. Si verò mortuus fuerit, nobis nuntiare faciant tempore congruo, antequam tempus veniat ut inter jumenta mitti debeat.

XIV. Vt jumenta noſtra bene cuſtodiant, & poledros ad tempus ſegregent. Et ſi pultrellæ multiplicatæ fuerint, ſeparatæ fiant; & gregem per ſe exinde adunare faciant.

XV. Vt poledri noſtri Miſſa ſancti Martini hiemale ad palatium omnimodis habeant.

XVI. Volumus ut quicquid nos aut Regina unicuique judici ordinaverimus, aut miniſteriales noſtri Sineſcalcus & Buticularius de verbo noſtro aut Reginæ ipſis judicibus ordinaverint, ad eorundem placitum, ſicut eis inſtitutum fuerit, impletum habeant. Et quicunque per negligentiam dimiſerit, à potu ſe abſtineat, poſtquam ei nuntiatum fuerit, uſque dum in præſentia noſtra aut Reginæ veniat, & à nobis licentiam quærat abſolvendi. Et ſi judex in exercitu aut in vvacta ſeu in ambaſiato vel aliubi fuerit, & junioribus ejus aliquid ordinatum fuerit, & non compleverint, tunc ipſi pedeſtres ad palatium veniant, & à potu & carne ſe abſtineant; interim quidem rationes deducant propter quod hoc dimiſerunt, & tunc recipiant ſententiam aut in dorſo aut quomodo nobis vel Reginæ placuerit.

XVII. Quantaſcunque villas unuſquiſque in miniſterio habuerit, tantos habeat deputatos homines qui apes ad opus noſtrum provideant.

XVIII. Vt ad farinarias noſtras pullos & aucas habeant juxta qualitatem farinariæ, vel quantum melius potuerint.

XIX. Ad ſcuras noſtras in villis capitaneis pullos habeant non minùs centum & aucas non minùs triginta. Ad manſionales verò pullos habeant non minùs quinquaginta, aucas non minùs quam duodecim.

XX. Vnuſquiſque judex fructa ſemper abundanter faciant omni anno ad curtem venire; excepto **** viſitationes eorum per vices tres aut quatuor ſeu ampliùs.

XXI. Vivarios in curtis noſtris unuſquiſque judex ubi antea fuerunt habeat, & ſi augeri poteſt, augeat. Et ubi antea non fuerint, & modò eſſe poſſunt, noviter fiant.

XXII. Coronas de racemis, qui vineas babuerint, non minùs tres aut quatuor habeant.

XXIII. In unaquaque villa noſtra habeant judices vaccaritias, porcaritias, berbicaritias, capraritias, hircantias, quantum plus potuerint: & nullatenus ſine hoc eſſe debent. Et inſuper habeant vaccas ad illorum ſervitium perficiendum commendatas per ſervos noſtros; qualiter pro ſer-

vitio ad dominicum opus vaccaritiæ & carrucæ nullo modo minoratæ ſint. Et habeant quando ſervierint ad canes dandum, boves cloppos non languidos, & vaccas ſive caballos non ſcabioſos, aut alia pecora non languida. Et, ut diximus, per hoc vaccaritias & carrucas non minorent.

XXIV. Quicquid ad diſcum noſtrum dare debent, unuſquiſque judex in ſua habeat plebeio, qualiter bona & optima atque bene ſtudioſè & nitidè omnia ſint compoſita quicquid dederint. Et unuſquiſque judex habeat de annona paſtos per ſingulos dies ad ſuum ſervitium, ad menſam noſtram quando ſervierit. Et reliqua diſpenſa ſimiliter in omnibus bona ſit, tam farina, quàm & peculium.

XXV. De paſtione autem Kal. Septemb. indicare faciant, ſi fuerit, annon.

XXVI. Majores verò amplius in miniſterio non habeant niſi quantum in una die circumire aut providere potuerint.

XXVII. Caſæ noſtræ indeſinenter foca & wactas habeant, ita ut ſalvæ ſint. Et quando Miſſi vel legatio ad palatium veniunt vel redeunt, nullo modo in curtes dominicas manſionaticas prendant, niſi ſpecialiter juſſio noſtra aut Reginæ fuerit. Et Comes de ſuo miniſterio, vel homines illi qui antiquitus conſueti fuerunt Miſſos aut legationes ſoniare, ita & modò inantea & de parveridis & omnia eis neceſſaria ſolito more ſoniare faciant, qualiter bene & honorificè ad palatium venire vel redire poſſint.

XXVIII. Volumus ut per annos ſingulos intra quadrageſima, dominica in palmis, quæ Oſanna dicitur, juxta ordinationem noſtram argentum de noſtro laboratu, poſtquam cognoverimus de præſenti anno quanta ſit noſtra laboratio, deferre ſtudeant.

XXIX. De clamatoribus ex hominibus noſtris unuſquiſque judex provideat, ut non ſit eis neceſſe venire & ad nos proclamare; & dies, quos ſervire debent, per neglegentiam non dimittat perdere. Et ſi habuerit ſervus noſter forinſecus juſtitias ad quærendum, magiſter ejus cum omni intentione decertet pro ejus juſtitia. Si aliquo loco minimè eam accipere valuerit, tamen ipſi ſervo noſtro pro hoc fatigare non permittat, ſed magiſter ejus per ſemetipſum aut ſuum Miſſum hoc nobis notum facere ſtudeat.

XXX. Volumus unde ſervire debent ad opus noſtrum, ex omni conlaboratu eorum ſervitium ſegregare faciant; & unde carra in hoſtem carrigari debent, ſimiliter ſegregentur tam per domos quàm & per paſtores, & ſciant quantum ad hoc mittunt.

XXXI. Vt hoc ad parveredarios vel gentias dare debent, ſimili modo unoquoque anno ſeparare faciant, & tempore opportuno pleniter donent, & nobis dicere ſciant qualiter inde faciunt vel unde exit.

XXXII. Vt unuſquiſque judex provideat quomodo ſementem bonam & optimam ſemper de comparatu vel aliunde habeat.

XXXIII. Poſt iſta omnia ſegregata & ſeminata atque pacta, quicquid reliquum fuerit exinde de omni conlaboratu uſque ad verbum noſtrum ſalvetur, quatenus ſecundùm juſſionem noſtram aut venundetur aut reſervetur.

XXXIV. Omnino providendum eſt cum omni diligentia ut quicquid manibus laboraverint aut fecerint, id eſt, lardum, ſiccum, ſulcia, niuſaltus, vinum, acetum, moratum, vinum coctum, garum, ſynapi, formaticum, butyrum, bracios, cerviſias, medum, mel, ceram, farinam, omnia cum ſummo nitore ſint facta & parata.

XXXV. Volumus ut de verbecibus craſſis ſoccia fiat, ſicut & de porcis; & inſuper habeant boves ſaginatos in unaquaque villa non minùs quàm duos aut ibidem ad ſocciandum aut ad nos deducendum.

XXXVI. Vt ſilvæ vel foreſtes noſtræ bene ſint cuſtoditæ; & ubi locus fuerit ad ſtirpandum, ſtirpare faciant, & campos de ſilva increſcere non permittant. Et ubi ſilvæ debent eſſe, non eas permittant nimis capulare atque damnare. Et feramina noſtra intra foreſtes bene cuſtodiant. Similiter accipitres & ſparvarios ad noſtrum profectum provideant; & cenſa noſtra exinde diligenter exactent. Et judices, ſi eorum porcos ad ſaginandum in ſilvam noſtram miſerint, vel majores noſtri, aut homines illorum, ipſi primi illam decimam donent ad exemplum bonum perferendum, qualiter poſtmodum ceteri homines illorum decimam pleniter perſolvant.

XXXVII. Vt campos & culturas noſtras bene componant, & prata noſtra ad tempus cuſtodiant.

XXXVIII. Vt aucas paſtas & pullos paſtos ad opus noſtrum ſemper, quando

ſervire debent, aut ad nos tranſmittere, ſufficienter habeant.

XXXIX. Volumus ut pullos & ova, quos ſervientes vel manſuarij reddunt, per ſingulos annos recipere debeant; & quando non ſervierint, ipſos venundare faciant.

XL. Vt unuſquiſque judex per villas noſtras ſingulares etlehas, pavones, faſianos, enetas, columbas, perdices, turtures, pro dignitatis cauſa omnimodis ſemper habeant.

XLI. Vt ædificia intra curtes noſtras, vel ſepes in circuitu, bene ſint cuſtodita. Et ſtabula atque coquinæ, & piſtrina, ſeu torcularia, ſtudioſè præparata fiant; quatenus ibidem condignè miniſteriales noſtri officia eorum bene nitidè peragere poſſint.

XLII. Vt unaquæque villa intra cameram lectaria, culcitas, plumatias, batlinias, drappos, ad diſcum bancales, vaſa ærea, plumbea, ferrea, lignea, andedos, catenas, cramaculos, delaturas, ſecures, id eſt, cuniadas, terebras, id eſt, taradros, ſcalpros, vel omnia utenſilia ibidem habeant, ita ut non ſit neceſſe aliubi hoc quærere aut commodare. Et ferramenta quæ in hoſtem ducunt in eorum habeant plebio, qualiter bonæ ſint. Et iterum, quando revertuntur, in camera mittantur.

XLIII. Ad genitia noſtra, ſicut inſtitutum eſt, opera ad tempus dare faciant, id eſt, linum, lanam, vvaiſda, vermicula, vvarentia, pectines, laminas, cardones, ſaponem, unctum, vaſcula, & reliqua minutia quæ ibidem neceſſaria ſunt.

XLIV. De quadrageſimali duæ partes ad ſectam *** de leguminibus quoque, & de piſcato, ſeu formatico, butyro, melle, ſinape, aceto, milio, panicio, herbulas ſiccas vel virides, radices, napos inſuper, & cæcoram, ma. ſec. vel ſaponem, atque cetera minutia. Et quod reliquum fuerit, nobis per brevem, ſicut ſuprà diximus, innoteſcant; & nullatenus hoc prætermittant, ſicut uſque nunc fecerunt; quia per illas duas partes volumus cognoſcere de illa tertia quæ remanſit.

XLV. Vt unuſquiſque judex in ſuo miniſterio bonos habeat artifices, id eſt, fabros ferrarios, & aurifices, vel argentarios, ſutores, tornatores, carpentarios, ſcutatores, piſcatores, accipitares, id eſt, aucellatores, ſaponarios, ſiceratores, id eſt, qui cervisiam vel pomatium ſive piratium vel aliud quodcunque liquamen ad bibendum aptum fuerit facere ſciant, piſtores qui ſimilas ad opus noſtrum faciant, retiatores qui retia facere bene ſciant tam ad venandum, necnon & reliquos miniſteriales quos ad numerandum longum eſt.

XLVI. Vt lucos noſtros, quos vulgus brogilos vocat, & ad tempus ſemper emendent, & nullatenus exſpectent ut neceſſe ſit à novo reædificare. Similiter faciant & de omni ædificio.

XLVII. Vt venatores noſtri, & falconarij, vel reliqui miniſteriales, qui nobis in palatio aſſiduè deſerviunt, conſilium in villis noſtris habeant ſecundùm quod nos aut Regina per literas juſſerimus, quando ad aliquam utilitatem eos miſerimus, aut Siniſcalcus & Buticularius de noſtro verbo eis aliquid facere præceperint.

XLVIII. Vt torcularia in villis noſtris bene ſint præparata. Et hoc prævideant judices, ut vindemia noſtra nullus pedibus premere præſumat; ſed omnia nitida & honeſta ſint.

XLIX. Vt genitia noſtra bene ſint ordinata, id eſt, de caſis, piſlis, tuguriis; id eſt, ſcreones & ſepes bonas in circuitu habeant, & portas firmas, qualiter opera noſtra bene peragere valeant.

L. Vt unuſquiſque judex provideat quanti poledri in uno ſtabulo ſtare debeant, & quanti poledrarij cum ipſis eſſe poſſint. Et ipſi poledrarij, qui liberi ſunt, & in ipſo miniſterio beneficia habuerint, de illorum vivant beneficiis. Similiter & fiſcalini qui manſos habuerint, inde vivant. Et qui hoc non habuerit, de dominica accipiat provendam.

LI. Provideat unuſquiſque judex ut ſementia noſtra nullatenus pravi homines ſubtus terram vel aliubi abſcondere poſſint, & propter hoc meſſis rarior fiat. Similiter & de aliis maleficiis illos provideant, ne aliquando facere poſſint.

LII. Volumus ut de fiſcalibus, vel ſervis noſtris, ſive ingenuis, qui per fiſcos aut villas noſtras commanent, diverſis hominibus plenam & integram, qualem habuerint, reddere faciant juſtitiam.

LIII. Vt unuſquiſque judex provideat qualiter homines noſtri de eorum miniſterio latrones vel malefici nullo modo eſſe poſſint.

LIV. Vt unuſquiſque judex provideat quatenus familia noſtra ad eorum opus bene laboret, & per mercata vacando non eat.

LV. Volumus ut quicquid ad noſtrum opus judices dederint, vel ſervierint, aut ſequeſtraverint, in uno brevi conſcribi faciant, & quicquid diſpenſaverint, in alio; & quod reliquum fuerit, nobis per brevem innoteſcant.

LVI. Vt unuſquiſque judex in eorum miniſterio frequentiùs audientias teneat, & juſtitiam faciat, & provideat qualiter rectè familiæ noſtræ vivant.

LVII. Si aliquis ex ſervis noſtris ſuper magiſtrum ſuum nobis de cauſa noſtra aliquid vellet dicere, vias ei ad nos veniendi non contradicat. Et ſi judex cognoverit quòd juniores illius adversùs eum ad palatium proclamando venire velint, tunc ipſe judex contra eos rationes deducendi ad palatium venire faciat, qualiter illorum proclamatio in auribus noſtris faſtidium non generet. Et ſic volumus cognoſcere utrum ex neceſſitate an ex occaſione veniant.

LVIII. Quando catelli noſtri judicibus commendati fuerint, de ſuo eos nutriant, aut junioribus ſuis, id eſt, majoribus & decanis vel cellariis, ipſos commendare faciant, quatenus de illorum cauſa eos bene nutrire faciant. niſi fortè juſſio noſtra aut Reginæ fuerit ut in villam noſtram ex noſtro eos nutriant. Et tunc ipſe judex hominem ad hoc opus mittat, qui ipſos bene nutriat, & ſegreget unde nutriantur, & non ſit illi homini cotidie neceſſitas ad ſcuras recurrere.

LIX. Vnuſquiſque judex, quando ſervierit, per ſingulos dies dare faciat de cera libras tres, de ſapone ſextaria octo; & ſuper hoc, ad feſtivitatem ſancti Andreæ, ubicunque cum familia noſtra fuerimus, dare ſtudeat de cera libras ſex. Similiter mediante quadrageſima.

LX. Nequaquam de potennoribus hominibus majores fiant, ſed de mediocribus qui fideles ſunt.

LXI. Vt unuſquiſque judex, quando ſervierit, ſuos bracios ad palatium ducere faciat; & ſimul veniant magiſtri, qui cervíſam bonam ibidem facere debeant.

LXII. Vt unuſquiſque judex per ſingulos annos ex omni conlaboratione noſtra quid de bobus, quos bubulci noſtri ſervant, quid de manſis, qui arari debent, quid de ſogalibus, quid de cenſis, quid de ſeda fracta vel freda, quid de feraminibus in foreſtis noſtris permiſſo capris, quid de diverſis compoſitionibus, quid de molinis, quid de foreſtibus, quid de campis, quid de pontibus, vel navibus, quid de liberis hominibus & centenis qui partibus fiſci noſtri deſerviunt, quid de mercatis, quid de vineis, quid de illis qui vinum ſolvunt, quid de fœno, quid de lignariis & faculis, quid de axilis & alio materiamine, quid de peterariis, quid de leguminibus, quid de milio & panico, quid de lana, lino, & canava, quid de frugibus arborum, quid de nucibus majoribus vel minoribus, quid de inſitis ex diverſis arboribus, quid de hortis, quid de apibus, quid de rivariis, quid de coriis, quid de pellibus, quid de carnibus, quid de melle & cera; quid de uncto vel ſapone, quid de morato, vino cocto, medo, & aceto, quid de cervíſia, de vino novo & vetere, de annona nova & vetere, quid de pullis & ovis, vel anſeribus, id eſt, aucis, quid de piſcatoribus, de fabris, de ſcutariis vel ſutoribus, quid de buticis & coſinis, id eſt, ſcriniis, quid de tornatoribus & ſellariis, de ferrariis & ſcrobis, id eſt, foſſis ferraricíis, vel aliis foſſis plumbaricíis, quid de tributariis, quid de poledris & putrellis habuerint, omnia ſepoſita, diſtincta, & ordinata ad nativitatem Domini nobis notum faciant, ut ſcire valeamus quid vel quantum de ſingulis rebus habeamus.

LXIII. De his omnibus ſupradictis nequaquam judicibus noſtris aſperum videatur ſi hoc requirimus; quia volumus ut & ipſi ſimili modo à junioribus illorum omnia abſque ulla indignatione requirere ſtudeant. Et omnia quicquid homo in domo ſua & villis ſuis habere debet, judices noſtri in villis noſtris habere debent.

LXIV. Vt carra noſtra quæ in hoſtem pergunt & baſternæ benefactæ ſint; & opercula bene ſint cum coriis cooperta, & ita ſint conſuta ut ſi neceſſitas evenerit ad aquas ad natandum, cum ipſa expenſa quæ intus fuerit, tranſire flumina poſſint, ut nequaquam aqua intus intrare valeat, & bene ſalva cauſa noſtra, ſicut diximus, tranſire poſſit. Et hoc volumus, ut farina in unoquoque carro ad ſpenſam noſtram miſſa fiat, hoc eſt, duodecim modia de farina, & in quibus vinum ducunt modia duodecim ad noſtrum modium mittant. Et ad unumquodque carrum ſcutum & lanceam, cucurum & arcum habeant.

LXV. Vt piſces de vivariis noſtris venundentur, & alij mittantur in locum, ita ut piſces ſemper habeantur. Tamen quando nos in villas non venimus, tunc fiant venundati, & ipſos ad noſtrum

profectum judices noſtri conlucrari faciant.

LXVI. De capris & hircis & eorum cornibus & pellibus nobis rationes deducant, & per ſingulos annos niuſaltos craſſos nobis inde adducant.

LXVII. De manſis abſis & mancipiis adquiſitis, ſi habuerint, ſi non habeant ubi eos collocare poſſint, nobis renuntiare faciant.

LXVIII. Volumus ub bonos barridos ferro ligatos, quos in hoſtem & ad palatium mittere poſſint, judices ſinguli præparatos ſemper habeant, & utres ex coriis non faciant.

LXIX. De lupis omni tempore nobis annuntient quantos unuſquiſque comprehendent, & ipſas pelles nobis præſentare faciant. Et in menſe Maio illos lupellos perquirant & comprehendant tam cum pulvere & hamis quàm cum foſſis & canibus.

LXX. Volumus quòd in horto omnes herbas habeant, id eſt, lilium, roſas, fœnigræcum, coſtum, ſalviam, rutam, abrotanum, cucumeres, pepones, cucurbitas, faſeolum, cuminum, roſmarinum, carvum, cicerum Italicum, ſquillam, gladiolum, dragontea, aniſum, coloquintidas, ſolſequium, ameum, ſilum, lactucas, git, erucam albam, naſturtium, bardanam, pulegium, oliſatum, petroſelinum, apium, leviſticum, ſabinam, anetum, fanicalum, intubas, diptamnum, ſynapi, ſatureiam, ſiſimbrium, mentam, mentaſtrum, tanaritam, nepetam, febrifugiam, papaver, betas, vulgigina, biſmaluas, id eſt, alteas, maluas, carrucas, paſtinacas, adripias, blitum, ravacaulos, caulos, uniones, britlas, porros, radices, aſcalonicas, cepas, allia, vvacentiam, cardones, fabas majores, piſa mauriſica, coriandrum, cerefolium, lacteridas, ſclareiam. Et ille hortulanus habeat ſub domum ſuam Iovis barbam. De arboribus volumus quòd habeat pomarios diverſi generis, prunarios diverſos, ſorbarios, meſpilarios, pirarios diverſos, caſtanearios, perſicarios diverſi generis, cotoniarios, avellanarios, amandalarios, morarios, lauros, pinos, ficus, nucarios, cereſarios diverſi generis. Malorum nomina. Gormaringa, Geroldinga, crevedella, ſpirauca, dulcia, &c.

Explicit capitulare dominicum.

CAPITVLARE
DE MINISTERIALIBVS PALATINIS.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Laudunenſis.

Cap. I.

VT unuſquiſque miniſterialis palatinus diligentiſſima inquiſitione diſcutiat primò homines ſuos, & poſtea pares ſuos, ſi aliquem inter eos vel apud vos ignotum hominem vel meretricem latitantem invenire poſſit. Et ſi inventus homo aliquis aut femina hujuſmodi fuerit, cuſtodiatur, ne fugere poſſit, uſque dum nobis adnuntietur. Et ille homo qui talem hominem vel talem feminam ſecum habuit, ſi ſe emendare noluerit, in palatio noſtro obſervetur. Similiter volumus ut faciant miniſteriales dilectæ conjugis noſtræ vel filiorum noſtrorum.

II.

Vt Ratbertus actor per ſuum miniſterium, id eſt, per domos ſervorum noſtrorum tam in Aquis quàm in proximis villulis noſtris ad Aquis pertinentibus ſimilem inquiſitionem faciat. Petrus verò & Gunzo per ſcruas & alias manſiones ſervorum noſtrorum ſimiliter faciant. Et Ernaldus per manſiones omnium negotiatorum, ſive in mercato, ſive aliubi negotientur per Chriſtianorum vel Iudæorum manſionari * * * * noſtrorum eo tempore quando illi ſeniores in ipſis manſionibus non ſunt.

III.

Volumus atque jubemus ut nullus de his qui nobis in noſtro palatio deſerviunt aliqnem hominem propter furtum aut aliquem homicidium vel adulterium vel aliud aliquod crimen ab ipſo perpetratum, & propter hoc ad palatium noſtrum venientem, atque ibi latitare volentem, recipere præſumat. Et ſi liber homo hanc conſtitutionem tranſgreſſus fuerit, & talem hominem...................fuerit, in collo ad mercatum portare debere...... deinde ad cippum in quem idem malefactor mittendus eſt. Si autem ſervus fuerit qui hanc noſtram juſſionem ſeverare contempſerit, ſimiliter illum malum factorem in collo ſuo uſque ad cippum deportet, & ipſe poſtea in mercatum adducatur, & ibi ſecundùm merita ſua flagelletur. Similiter de gadalibus & meretricibus volumus ut apud quemcunque inventæ fuerint, ab eis portentur uſque ad mercatum, ubi ipſæ flagellandæ ſunt. Vel ſi noluerit, volumus nt ſimul cum illa in eodem loco vapulentur.

IV.

Quicunque homines rixantes in palatio invenerit, & eos pacificare potuerit & noluerit, ſciat damnum quod inter eos factum fuerit participem eſſe debere. Quòd ſi rixantes viderit, & eos pacificare non potuerit, & qui ſint illi qui inter ſe rixantur cognoſcere noluerit ut hos indicare poſſit, ſimiliter jubemus ut damnum quod inter eos commiſſum fuerit in compoſitione communionem habeat.

V.

Quicunque hominem undecunque ad palatium noſtrum venientem receperit ſive adduxerit, nec expellere curaverit, damnum quod ab eo fuerit in palatio noſtro factum......

Cetera ita obliterata & deleta ſunt in codice MS. ut legi nulla arte potuerint.

CAPITVLARIA KAROLI MAGNI IMPERATORIS.

CAPITVLA ADDITA AD LEGEM LONGOBARDORVM

Anno Chriſti DCCCI. imperij Karoli Magni primo.

KArolus divino nutu coronatus, Romanum regens imperium, ſereniſſimus Auguſtus, omnibus Ducibus, Comitibus, Gaſtaldiis, ſeu cunctis reipublicæ per provincias Italiæ à noſtra manſuetudine præpoſitis. Anno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCI. Indictione IX. anno verò regni noſtri in Francia XXXIII. in Italia XXVIII. conſulatus autem noſtri primo, cùm in Italiam propter utilitatem ſanctæ Dei Eccleſiæ ac provinciarum diſponendarum veniſſem, & multæ atque diverſæ per urbes ſingulas ante conſpectum noſtrum quæſtiones tam de eccleſiaſticis quàm & publicis ac privatis rebus diſcuterentur, pleraque ſtatuta recitata ex Romana ſeu Langobardica lege competenti ſententia terminata ſunt, quædam verò in noſtri examinis arbitrium ad tempus dilata, quorum judicialis ſententia à legiſlatoribus aut penitùs omiſſa eſt, aut à poſteris oblivioni tradita. Quocirca nos conſiderantes utilitatem noſtram & populi à Deo nobis conceſſi, ea quæ abanteceſſoribus noſtris Regibus Italiæ in edictis legis Langobardicæ ab ipſis editæ prætermiſſa ſunt, juxta rerum & temporis conſiderationem addere curavimus, ſolliciti ut neceſſaria quæ legi defuerant ſupplerentur, & in rebus dubiis non quorumlibet judicum arbitrium, ſed noſtræ regiæ auctoritatis ſanctio prævaleret.

CAPITVLA AVTEM QVÆ NOBIS ADDERE PLACVIT HÆC SVNT.

1. *De chartis donationis faciendis.*
2. *De heribanno.*
3. *De deſertoribus.*
4. *De latronibus.*
5. *De mancatione qualibet.*
6. *De aldionibus publicis ad jus publicum pertinentibus.*
7. *Item de latronibus.*
8. *De ſervis fugacibus.*

Incipiunt ſupraſcripta capitula et eorum textus.

De chartis donationis faciendis.

Lib. 2. legis Longob. tit. 18. c. 4. I. SI quis Langobardus ſtatum humanæ fragilitatis præcogitans, pro ſalute animæ ſuæ de rebus ſuis chartam donationis quamlibet facere voluerit, non ſicut hactenus fieri ſolebat, jus ſibi vendendi, commutandi, & per aliam chartam eandem rem alienandi reſervet; ſed abſolutè faciat unuſquiſque de rebus ſuis quod velit, & noverit ſibi à noſtra auctoritate penitùs interdictum eſſe duas de eadem re facere donationes. Sed poſtquam unam de rebus ſuis traditionem fecerit, aliam de ipſis faciendi nullam habeat poteſtatem. Eidem tamen, ſi voluerit, uſum fructum per precariam res traditas uſque in tempus definitum poſſidendi ſit conceſſa facultas.

De heribanno.

Ibid. lib. 1. tit. 14. c. 15. II. Si quis liber contempta juſſione noſtra, ceteris in exercitum pergentibus, domi reſidere præſumpſerit, plenum heribannum ſecundùm legem Francorum, id eſt, ſolidos ſexaginta, ſciat ſe debere componere. Similiter & pro contemptu ſingulorum capitulorum quibus per noſtram regalem auctoritatem bannum promulgavimus, id eſt, qui pacem Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum ac minùs potentium irruperit, aut raptum intra patriam fecerit, aut alienas domos incenderit, vel cum collecta multitudine vim cuilibet intulerit, ſexaginta ſolidorum multam exſolvat.

De deſertoribus.

Ibid. c. 15. III. Si quis adeo contumax aut ſuperbus extiterit ut, dimiſſo exercitu, abſque juſſu vel licentia Regis domum revertatur, & quod nos Theudiſca lingua dicimus heriſliz fecerit, ipſe ut reus majeſtatis vitæ incurrat periculum, & res ejus in fiſco noſtro ſocientur.

De latronibus.

Ibid. tit. 25. c. 63. IV. Si quis latronem morte dignum ſibi ad occidendum traditum ſervaverit, & vitam indigno conceſſerit, medietatem damni propter quod traditus eſt componat. Et idem latro ſi rurſus in latrocinio fuerit comprehenſus, quod priùs debuerat, capitali ſententia debitum exſolvat.

De mancatione qualibet.

V. Si quis aterum præſumptivè ſua ſponte caſtraverit, & ei ambos teſticulos amputaverit, integrum vuidrigildum ſuum juxta conditionem perſonæ componat. Si virgam abſciderit, ſimiliter. Si unum teſticulum, medietatem perſolvat. Et hoc de oculis, manibus, & pedibus, vel de lingua ſancimus, ut ſi unum horum abſciſum fuerit, medietas vuidrigildi componatur; ſi ambo, integritas pro facti emendatione componatur. Ibid. tit. 7. c. 18.

De aldionibus publicis ad jus publicum pertinentibus.

VI. Aldiones vel aldianæ ad jus publicum pertinentes ea lege vivant in Italia in ſervitute dominorum ſuorum qua fiſcalini vel liti vivunt in Francia. Ibid. lib. 3. tit. 10.

Item de latronibus.

VII. Si quis furem vel latronem comprehenderit, & eum indemnem dimiſerit, neque illum ad præſentiam Ducis aut Comitis vel loci ſervatoris, qui Miſſus Comitis eſt; non adduxerit, & de hoc facto ſive de hac nequitia poſthac in præſentia judicum convictus fuerit, ipſius damni æſtimatione pro quo fur vel latro comprehenſus eſt componere cogatur. Ibid. lib. 1. tit. 25. c. 70.

De ſervis fugacibus.

VIII. Vbicunque intra Italiam ſive regius, ſive eccleſiaſticus, vel cujuſlibet alterius hominis ſervus fugitivus inventus fuerit, à domino ſuo ſine ulla annorum præſcriptione vindicetur; ea tamen ratione, ſi dominus Francus ſive Alamannus ſive alterius cujuſlibet nationis ſit. Si verò Langobardus aut Romanus fuerit, ea lege ſervos ſuos vel adquirat vel amittat quæ inter eos antiquitus eſt conſtituta. Ibid. c. 71.

CAPITVLA EXCERPTA
EX LEGE LONGOBARDORVM.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 27. I. QUi Subdiaconem occiderit, treçentos ſolidos componat. Qui Diaconem occiderit, quadringentos ſolidos componat. Qui Preſbyterum, ſexcentos ſolidos componat. Qui Epiſcopum, nongentos componat. Qui monachum occiderit, quadringentos ſolidos componat.

Ibid. II. De Epiſcopis & ſacerdotibus occiſis ſicut ſtatutum habemus fiat, & de reliquis quibuſlibet cauſis. Veruntamen de Presbyteris videtur nobis ut ſi liber natus fuerit Preſbyter, per triplam compoſitionem ſecundùm legem ſuam fiat compoſitus ab eo qui hoc perpetraverit. Et ſi plagatus fuerit, ſecundùm qualitatem vel quantitatem plagarum vel diſciplinæ per triplam compoſitionem ſecundùm legem ſuam emendetur ab eo qui hoc perpetraverit. Si autem ſervus Presbyter natus fuerit, ſecundùm illius nativitatem per triplam compoſitionem ſolvatur in plagis & diſciplinis. De Diaconibus ſimiliter fiat.

Ibid. tit. 14. c. 10. III. Si quis liber homo aliquod tale damnum cuilibet fecerit pro quo plenam compoſitionem facere non valeat, ſemetipſum invvadiare ſtudeat uſque dum plenam compoſitionem adimpleat.

Ibid. c. 11. 12. IV. Si quis meſſem aut annonam in hoſte ſuper bannum dominicum rapuerit, aut furatus fuerit, vel paverit, aut cum caballis vaſtaverit, æſtimato damno ſecundùm legem in triplo componat. Et ſi liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Si verò ſervus hoc fecerit, ſecundùm legem in triplum damnum in loco reſtituat, & pro banno diſciplinæ corporali ſubjaceat. Si quælibet perſona de hoc quoque interpellata fuerit, aut præſentialiter emendet, aut ſacramentum reddat ſolus quòd nec ipſe fecerit nec qui feciſſet ſciat. Accuſator verò priùs juret quòd non eum injuſtè ſe ſciente interpellaſſet. *Libro* 1. *Capitularium cap.* 66.

Ibid tit. 22. c. 7. V. Vt nemo pedicas in foreſto dominico nec in quolibet regali loco tendere præſumat. Et ſi ingenuus hoc perpetraverit, bannum dominicum ſolvat. Et ſi ſervus eſt, dominus illius ſicut lex eſt emendet.

Ibid. tit. 25. c. 64. VI. Sed & hoc volumus, ut Comites de latronibus plenam juſtitiam faciant per eorum miniſteria, & fures & malefactores non patiantur quietè reſidere, ſed ſemper eos in quantum valent infeſtent.

Ibid. c. 65. VII. Vt mancipia adventitia & fugitiva nullus recipere præſumat.

Ibid. c. 67. VIII. Si quis latro de uno furto probatus fuerit, perdat oculum. Et ſi de duobus furtis probatus fuerit, naſus ei ſcapelletur. Et ſi de tribus furtis probatus fuerit, moriatur.

Ibid. c. 68. IX. De his verò duobus furtis unde oculum & naſum perdere debet conſtituimus ut dominus ſervi illius ſecundùm legem cui furta facta fuerint ſolvere debeat. De tertio verò furto, unde mori debeat, mors illius furta illa excludat. Et ſi Comes ſine culpa per invidiam aut occaſionem injuſtam, niſi per juſtitiam & pacem faciendam, hominem disfecerit, & honorem ſuum perdat, & legibus illi contra quem injuſtè fecerit ſecundùm pœnam quam intulerit emendet. *Capitulare anni* 779. *cap.* 11.

Ibid. c. 72. X. De fugitivis ſervis & ancillis fugacibus, advenis ac peregrinis, ut diſtringantur, ut ſcire poſſimus qui ſint & unde veniant.

Ibid. tit. 34. c. 2. XI. Si quis Præpoſitus aut miniſterialis aliquas res Eccleſiæ, quas prævidere debet, aliquo ſcriptionis titulo cuicunque conceſſerit quod ad damnum ipſius Eccleſiæ pertineat, pro ſacrilegio computetur. Similiter de rebus quæ ad rempublicam pertinent, ſi Comes aut miniſterialis reipublicæ conceſſerit, ſimiliter pro infidelitate computetur.

Ibid. tit. 36. c. 7. XII. Nemini liceat dimittere ſervum ſuum propter damnum ab illo cuilibet illatum; ſed juxta qualitatem damni dominus ejus pro illo reſpondeat, vel eum in compoſitionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem ſervus perpetrato ſcelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non poſſit, cum ſacramento dominus ejus ſe excuſare ſtudeat quòd hoc ſuæ voluntatis non fuiſſet, nec conſentiens fuiſſet

quòd ſervus ejus tale factum commiſiſſet, & ſit abſolutus. Iubemus quoque ut propter nullam diſtrictionem, quam nos facere jubemus, pro quibuſlibet cauſis ſervi non mittantur in diſtrictionem; ſed per Miſſos noſtros, vel dominos eorum, aut illorum advocatos, ipſi ſervi diſtringantur, & ipſi, ſicut lex jubet, rationem pro ſervis ſuis reddant utrum culpabiles ſint an non. Ipſi verò domini diſtringant & inquirant ſervos ſuos, ſicut ipſos amant. *Libro* III. *Capitularium cap*. 44. *& lib*. VI. *cap*. 210.

Lib. 2. tit. 6. c. 2. XIII. De feminis quas defunctis viris lex Longobardorum prohibet ante anni ſpatium veſtem religionis mutare velúmque ſuſcipere, petierunt noſtram licentiam ut mox dum divina pietas inſpiraverit, eas indemnes liceat ſuſcipere. Nos autem conſiderantes quia præterito tempore pro ipſa dilatione multæ raptæ intra idem ſpatium ad aliam partem diſtractæ fuerunt, ideo petitionem earum, quia cenſuimus eſſe juſtum, ſuſcepimus, & eis fieri ita concedimus.

Ibid. tit. 12. c. 10. XIV. Vt conjugia ſervorum non dirimantur, etiamſi diverſos dominos habuerint; ſed in uno conjugio ſervi permanentes, dominis ſuis ſerviant. ſic tamen ut ipſum conjugium legale ſit, & per voluntatem dominorum ſuorum juxta evangelium: *Quos Deus conjunxit, homo non ſeparet*. Matth. 19. Marci 10.

Ibid. tit. 22. c. 1. XV. De omnibus debitis ſolvendis, ſicut antiquitus fuit conſuetudo, per duodecim denarios ſolidi ſolvantur per totam Salicam legem. Excepto ſi leudes, id eſt, ſi Saxo aut Friſo Salicum occiderit, per ſexaginta denarios ſolidus ſolvatur. Inter Salicos verò ex utraque parte de omnibus debitis, ſicut diximus, per duodecim denarios ſolidi ſolvantur, ſive de homicidiis, ſive de omnibus rebus.

Ibid. tit. 30. c. 1. XVI. Vt nemo præſumat hominem aliquem vendere aut comparare niſi in præſentia Comitum aut Miſſorum noſtrorum.

Ibid. c. 2. XVII. Item ut nemo audeat in furto mancipia emere & in aliam regionem occultè ducere. Vbi verò repertum fuerit, legali ſententiæ ſubjaceat.

Ibid. tit. 40. c. 3. XVIII. Vt latrones illos de infra emunitate judices & advocati ad Comitum placita, quando eis adnuntiatum fuerit, præſentent. Et ſi dixerint quòd ipſos latrones præſentare non potuiſſent, jurare debent quòd illos latrones præſentare non potuiſſent poſtquam eis denuntiatum fuerit, nec pro ulla juſtitia dilatanda illis latronibus fugere conſenſerint, nec pro cauſa dilationis de illorum poteſtate vel de ſuorum miniſterio ipſos latrones jactaſſent. Et hoc jurent, ut per ſuorum voluntatem, ſi potuerint, ipſos latrones præſentare debeant ad juſtitiam faciendam. Et qui hoc non fecerint, beneficium & honorem perdant. Similiter & ſi vaſſi noſtri hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium noſtrum non habuerit, bannum noſtrum perſolvat. *Capitulare anni* 779. *cap*. 9.

XIX. De mannitione verò, niſi de ingenuitate, aut de hereditate, non ſit opus obſervare. De ceteris verò cauſis per diſtrictionem Comitis ad mallum veniant, & juſtè examinentur ad juſtitiam faciendam. Comites verò non ſemper pauperes ad placita opprimant. Ibid. tit. 43. c. 2.

XX. Vt ſervi, aldiones, libellarij antiqui, vel alij noviter facti, qui non per fraudem neque per malum ingenium de publico ſervitio ſe ſubtrahentes, ſed per ſolam neceſſitatem & paupertatem terram eccleſiaſticam vel colunt vel colendam ſuſcipiunt, non à Comite vel aliquo miniſtro illius ad ullam angariam ſeu ſervitium publicum vel privatum cogantur vel compellantur; ſed quidquid ab eis juſtè agendum eſt, à domino vel patrono ſuo ordinandum eſt. Si verò de aliquo crimine accuſantur, Epiſcopus primò compelletur; & ipſe per advocatum ſuum, ſecundùm quod lex eſt, juxta conditionem ſingularum perſonarum juſtitiam faciat. Si verò culpabilis fuerit, ſicut in Capitulare Domni Imperatoris ſcriptum eſt, ita fiat. Ceteri verò liberi homines qui vel commendationem vel beneficium eccleſiaſticum habent, ſicut reliqui homines juſtitiam faciant. Ibid. tit. 44. c. 2.

XXI. Et quia ſunt nonnulli qui ſine proprietatibus in regno noſtro degentes judicia Comitum effugiunt, & non habentes res aut ſubſtantiam, quibus conſtringi poſſint, ideo circumquaque malitiam exercere non ceſſant. De illis verò placuit nobis ut ipſi cum quibus manere videntur, aut eos præſentent, aut pro eorum malefactis rationem reddant. Ibid. c. 3.

XXII. Volumus ut advocati in præſentia Comitum eligantur, non habentes malam famam; ſed tales eligantur quales lex jubet eligere. Ibid. tit. 47. c. 2.

XXIII. Volumus etiam atque jubemus Ibid. tit. 51. c. 7.

ut

ut Comites & judices non admittant teſtes habentes malam famam teſtimonium perhibere; ſed tales eligantur qui teſtimonium bonum habeant inter ſuos pagenſes. Et primùm per ipſos judices inquirantur, & ſicut ab illis rectiùs inquirere potuerint, ita faciant, non voluntatibus malorum hominum aſſenſum præſtantes. Et ut ipſi Comites & eorum judices, qui noverint cauſam de qua inter eos agitur eſſe coopertam, ſine blandimento ipſius qui cauſam habet teſtes faciant ad eandem cauſam venire, & per eorum inquiſitionem ita fiat diffinita. Et jubemus ut teſtimonia ab invicem ſeparentur, ut lex habet. Quia ſi ita agitur, multi falſi teſtes poſſunt eſſe ſuperati, ſi interrogati fuerint ſeparatim. *Libro* III. *Capitular. cap.* 52.

Ibid. c. 8. XXIV. Falſa perſona poteſtatem accuſandi non habeat. Et ſi in primo crimine convictus fuerit falſum teſtimonium dixiſſe, in ſecundo non habeat poteſtatem dicendi.

Ibid. tit. 52. c. 4. XXV. Vt judices jejuni cauſas audiant & diſcernant.

Ibid. c. 6. XXVI. Vt Comites pleniter juſtitiam faciant & diligant, & juxta vires eorum expleant, & juſtitiæ ſanctæ Dei Eccleſiæ vigilanti cura inſiſtant, & orphanorum & viduarum & pauperum & omnium qui in eorum miniſterio permanent, & de cauſa quacunque ad eos venerit querela, pleniſſima & juſtiſſima deliberatione diffinire decertent, & ſicut rectum & juſtum eſt ita agant. Et ut primitus ad placita eorum orphanorum & viduarum necnon pauperum cauſæ deliberentur, nec propter aliquam dilationem eorum juſtitia à judicibus dilatetur.

Ibid. c. 7. XXVII. Vt ante Vicarios nulla criminalis actio diffiniatur, niſi tantùm leviores cauſæ quæ faciliter poſſunt judicari. Et nullus in eorum judicio aliquem in ſervitio hominem conquirat, ſed per fidejuſſorem mittantur uſque in præſentiam Comitis. Et ad ingenuos homines nulla placita faciant cuſtodire poſtquam illa tria cuſtodierint placita quæ inſtituta ſunt; niſi fortè contingat ut aliquis aliquem accuſet; excepto illis Scabinis qui cum judicibus reſidere debent.

Ibid. c. 8. XXVIII. Volumus ut ſicut nos omnibus legem conſervamus, ita omnes Comites nobis legem conſervare faciant, & plenam juſtitiam in eorum miniſteriis, quicquid ad nos pertinet, facere ſtudeant.

Ibid. c. 9. XXIX. Vt judices ſive Miſſi noſtri fiſcalini de qualibet cauſa non exigant fredam priuſquàm facinus componatur.

Ibid. c. 10. XXX. Omnis controverſia coram Centenariis diffiniri poteſt; excepto redhibitione terræ & mancipiorum, quæ non poteſt diffiniri niſi coram Comite.

Ibid. c. 12. XXXI. Vt placita publica vel ſecularia neque à Comite nec ab ullo miniſtro ſuo vel judice nec in Eccleſia nec in terris Eccleſiæ circumjacentibus vel cohærentibus nullatenus teneantur.

Ibid. c. 13. XXXII. Hoc quoque jubemus, ut judices ſuprà nominati ſive Miſſi noſtri fiſcalini de qualibet cauſa fredam non exigant priuſquàm facinus componatur. Si quis autem per cupiditatem iſta tranſgreſſus fuerit, legibus componat. Fredam autem non illi judici qui culpam commiſit tribuat; ſed ille qui ſolutionem recepit tertiam partem coram teſtibus fiſco tribuat, & pax perpetua ſtabilis permaneat. *Lex Ripuariorum cap.* 89.

Ibid. tit. 54. c. 1. XXXIII. Volumus ut Epiſcopi & Comites concordiam & dilectionem inter ſe habeant ad Dei & ſanctæ Eccleſiæ pertractatum peragendum, & ut Epiſcopus ſuo Comiti, ubi ei neceſſitas popoſcerit, adjutor & exhortator exiſtat qualiter ſuum miniſterium explere poſſit. Similiter & Comes faciat contra ſuum Epiſcopum, ut in omnibus illi adjutor ſit qualiter intra ſuam parrochiam canonicum poſſit explere miniſterium.

Ibid. tit. 55. c. 23. XXXIV. Mentio etenim facta eſt à nonnullis in placitis quæ habuimus in anno præterito, & dictum eſt ibi, ut palam apparet, quòd aut ille qui crimen ingerit, aut ille qui vult ſe defendere, perjurare ſe debeat. Melius viſum eſt ut in campo cum fuſtibus pariter contendant quàm perjurium abſconsè perpetrent.

Ibid. c. 24. XXXV. Vt nemo furem camphium de mancipiis aut de qualibet cauſa recipere præſumat, ſicut ſœpius Domnus Imperator commendavit.

Ibid. tit. 56. c. 1. XXXVI. Sicut conſuetudo noſtra eſt, ut Romanus aut Longobardus ſi evenerit quòd cauſam inter ſe habeant, obſervamus ut Romani ſucceſſionem eorum juxta illorum legem habeant, ſimiliter ut omnes ſcriptiones juxta legem ſuam faciant. Et quando jurant, ſecundùm legem ſuam jurent. Et alij illis ſimiliter faciant. Et quando componunt, juxta legem ipſius cui malum fecerint componant. Et Longobardos illis convenit componere ſimiliter. De ceteris verò cauſis communi lege

vivant quam Domnus Karolus excellentiſſimus Rex Francorum atque Longobardorum in edicto adjunxit.

Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 8. XXXVII. Volumus atque jubemus ut Epiſcopi ſuum in omnibus juxta vires ſuas peragere ſtudeant miniſterium in parrochus eorum, & ut prædicationes & confirmationes ibidem expleant. Et de monaſteriis quæ infra parrochias eorum ſunt vigilanter curent ut Canonici ſecundùm canones & regulares ſecundùm regulam vivant. Et ubi aliter quàm ordo popoſcerit invenerint, emendare ſtudeant. Et ſi emendare nequiverint, nobis nuntietur.

Ibid. c. 9. XXXVIII. Vt Epiſcopi Abbates per xenodochia vel monaſteria eorum hoſpitalia ubi antiquitus fuerint faciant, & ſummoperè curent ut nullatenus prætermittatur.

Ibid. c. 11. XXXIX. Volumus primò ut neque Abbates, neque Preſbyteri, neque Diaconi, neque Subdiaconi, neque quiſlibet de clero, de perſonis ſuis ad publica vel ad ſecularia judicia trahantur vel diſtringantur, ſed à ſuis Epiſcopis judicati juſtitiam faciant. Si autem de poſſeſſionibus ſive eccleſiaſticis ſive ſuis propriis ſuper eos clamor ad judicem venerit, mittat judex clamantem cum Miſſo ſuo ad Epiſcopum ut faciat ei per advocatum juſtitiam percipere. Si verò talis aliqua inter eos exorta fuerit intentio quam per ſe pacificare non velint aut non poſſint, tunc per advocatum Epiſcopi, qualem lex juſſerit, cauſa ipſa ante Comitem vel judicem veniat, & ibi ſecundùm legem finiatur, antepoſito quod dictum eſt de perſona Clericorum.

Ibid. tit. 2. c. 1. XL. Vt nulli Epiſcopo liceat alterius Clericum recipere aut ordinare in aliquo gradu ſine dimiſſoria Epiſcopi ſui de cujus parrochia eſt.

Ibid. c. 2. XLI. Vt nemo alterius Clericum ſine commendatitiis aut dimiſſoriis literis recipere præſumat.

Ibid. tit. 3. c. 1. XLII. Præcipimus etiam Comitibus & omnibus fidelibus noſtris ut quicunque de rebus eccleſiaſticis beneficia habent, pleniter nonas & decimas ad ipſas Eccleſias donent abſque ulla diminutione & dilatatione, in quantum meliùs poſſunt, & juxta poſſibilitatem eorum. Et quando neceſſitas exegerit, dent operas ad ipſas Eccleſias reſtaurandas, & adjutorium faciant.

XLIII. Vt vos Epiſcopi, qui in omnibus nonas & decimas accipitis, in veſtra providentia ſit quatenus Eccleſiæ vel capellæ quæ in veſtra parrochia ſunt emendentur, & luminaria eis præbeatis, ut in eis Preſbyteri vivere poſſint. Ibid. c. 3.

XLIV. Vt decimæ populi in quatuor partes dividantur. Prima pars Epiſcopis detur, alia Clericis, tertia pauperibus, quarta in fabrica ipſius Eccleſiæ. Ibid. c. 4.

XLV. De truſte facienda, ut nemo præſumat ad nos venienti manſionem vetare, & quæ neceſſaria ſunt, ſicut vicino ſuo ei vendat. Ibid. tit. 4. c. 2.

LXVI. Audivimus etiam quòd juniores Comitum vel aliqui miniſtri reipublicæ, ſive etiam nonnulli fortiores vaſſi Comitum, aliquas redhibitiones vel collectiones, quidam per paſtum, quidam etiam ſine paſto, quaſi deprecando à populo exigere ſolent. Similiter quoque operas collectionis frugum, arare, ſeminare, runcare, carrucare, vel cetera his ſimilia à populo per eaſdem vel per alias machinationes exigere conſuevere, non tantùm ab eccleſiaſticis, ſed etiam à reliquo populo. quæ omnia nobis ab omni populo juſtè removenda eſſe videntur. Quia in quibuſdam locis in tantum inde populus oppreſſus eſt ut multi ferre non valentes, per fugam à dominis vel à patronis ſuis lapſi fuerint, & terræ ipſæ in ſolitudinem redactæ ſunt. Potentioribus autem vel ditioribus ex ſpontanea tantùm voluntate vel mutua dilectione volentibus ſolatia præſtare invicem, minimè prohibemus. Ibid. tit. 12. c. 1.

XLVII. Placuit nobis ſecundùm ſanctorum patrum auctoritatem, ſi quis ab Epiſcopo ſuo juſtè excommunicatus fuerit, à nullo penitùs recipiatur antequam in præſentiam ſui Epiſcopi veniat, pro culpa ſatisfactionem facturus. Ibid. tit. 26.

XLVIII. Si qua mulier filium vel filiam ſuam per fraudem aliquam coram Epiſcopo ad confirmandum tenuerit, pro fallacia ſua publicam agat pœnitentiam. A viro tamen ſuo non ſeparetur. Ibid. tit. 30.

XLIX. Generaliter omnes admonemus ut capitula quæ præterito anno legi Salicæ cum omnium conſenſu addenda eſſe cenſuimus, jam non ulteriùs capitula, ſed tantùm leges dicantur, immo pro lege Salica teneantur. Ibid. tit. 34.

CAPITVLVM
DE HONORANDA SEDE APOSTOLICA.

Concil. Tribur. c. 30. Burchard. lib. 1. c. 220. Ivo par. 5. c. 50. Gratianus dist. 19. c. 3.

IN memoriam beati Petri Apoſtoli honoremus ſanctam Romanam & apoſtolicam ſedem; ut quæ nobis ſacerdotalis mater eſt dignitatis, eſſe debeat magiſtra eccleſiaſticæ rationis. Quare ſervanda eſt cum manſuetudine humilitas; ut licèt vix ferendum ab illa ſancta ſede imponatur jugum, feramus & pia devotione toleremus. Si verò, quod non decet, quilibet, ſive ſit Preſbyter ſive Diaconus, aliquam perturbationem machinando, & noſtro miniſterio inſidiando, redarguatur falſam ab apoſtolica ſede detuliſſe epiſtolam vel aliud quid quod inde non convenerit, ſalva fide & integra circa Apoſtolicum humilitate penes Epiſcopum ſit poteſtas utrum eum in carcerem aut in aliam detrudat cuſtodiam uſquequo per epiſtolam aut per idoneos ſuæ partis legatos apoſtolicam interpellet ſublimitatem, ut potiſſimùm ſua ſancta legatione dignetur decernere quid de talibus juſto ordine lex Romana ſtatuat definire; ut & is corrigatur, & ceteris modus imponatur.

CAPITVLARE EPISCOPORVM.

Hæc ſunt capitula ex divinarum ſcripturarum ſcriptis, quæ electi ſacerdotes cuſtodienda atque adimplenda cenſuerunt.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *VT ſacerdotes aſſiduè orent pro Domno Imperatore.*
2. *Vt orent pro Epiſcopo ſuo.*
3. *De cura Eccleſiæ & ſacrarum reliquiarum.*
4. *Vt evangelium Chriſti populo prædicent.*
5. *Quænam populo præcipuè inſinuanda ſint.*
6. *De decimis à populo dandis.*
7. *Quomodo dividendæ ſint decimæ.*
8. *Vt officia divina competentibus horis non prætermittant.*
9. *Vt Miſſas extra Eccleſiam non celebrent.*
10. *Vt congrua tempora baptiſmi ſerventur.*
11. *Vt infirmi quolibet tempore baptizentur.*
12. *Vt pro baptiſmo & aliis ſpiritualibus pretium non exigant.*
13. *Vt in qua ordinati ſunt Eccleſia permaneant.*
14. *Vt ebrietatem in ſe & in aliis caveant.*
15. *Vt cum extraneis mulieribus non habitent.*
16. *Vt fidejuſſores non ſint, & ſecularia judicia non adeant.*
17. *De poſſeſſione triginta annorum.*
18. *Vt arma non gerant, nec lites moveant,*
19. *Vt tabernas non ingrediantur.*
20. *Vt à juramento abſtineant.*
21. *Vt pœnitentiam confitentibus & viaticum infirmis tribuant.*
22. *De unctione infirmorum,*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Vt ſacerdotes aſſiduè orent pro Domno Imperatore.

I. VT cuncti ſacerdotes precibus aſſiduis pro vita & imperio Domni Imperatoris & filiorum ac filiarum ſalute orent.

Vt orent pro Epiſcopo ſuo.

II. Vt unuſquiſque ſacerdos quotidianis aſſiſtat orationibus pro Pontifice cujus gubernatur regimine.

De cura Eccleſiæ & ſacrarum reliquiarum.

III. Vt unuſquiſque ſacerdos Eccleſiam ſuam cum omni diligentia ædificet;

& reliquias ſanctorum cum ſummo ſtudio vigiliarum noctis & diurnis officiis conſervet.

Vt evangelium Chriſti populo prædicent.

IV. Vt omnibus feſtis & diebus dominicis unuſquiſque ſacerdos evangelium Chriſti populo prædicet.

Quænam populo præcipuè inſinuenda ſint.

V. Vt unuſquiſque ſacerdos orationem dominicam & ſymbolum populo ſibi commiſſo curioſè inſinuet, ac totius religionis ſtudium & Chriſtianitatis cultum eorum mentibus oſtendat.

De decimis à populo dandis.

VI. Vt unuſquiſque ſacerdos cunctos ſibi pertinentes erudiat, ut ſciant qualiter decimas totius facultatis Eccleſiis divinis debitè offerant.

Quomodo dividendæ ſint decimæ.

VII. Vt & ipſi ſacerdotes populi ſuſcipiant decimas, & nomina eorum quicunque dederint ſcripta habeant, & ſecundùm auctoritatem canonicam coram teſtibus dividant. Et ad ornamentum Eccleſiæ primam eligant partem, ſecundam autem ad uſum pauperum vel peregrinorum per eorum manus miſericorditer cum omni humilitate diſpenſent, tertiam verò partem ſemetipſis ſoli ſacerdotes reſervent.

Vt officia divina competentibus horis non prætermittant.

VIII. Vt omnes ſacerdotes horis competentibus diei & noctis ſuarum ſonent ſigna Eccleſiarum, & ſacrata Deo celebrent officia, & populos erudiant quomodo aut quibus Deus adorandus eſt horis.

Vt Miſſas extra Eccleſiam non celebrent.

IX. Vt nullus ſacerdos in domibus vel in aliis locis, niſi in Eccleſiis dedicatis, celebrare Miſſas audeat.

Vt congrua tempora baptiſmi ſerventur.

X. Vt à cunctis ſacerdotibus jus & tempus baptiſmatis temporibus congruis ſecundùm canonicam inſtitutionem cautiſſimè obſervetur.

Vt infirmi quolibet tempore baptizentur.

XI. Vt omnes ſacerdotes quibuſcunque horis omnibus indigentibus baptiſmum infirmitatis cauſa diligentiſſimè tribuant.

Vt pro baptiſmo & aliis ſpiritualibus pretium non exigant.

XII. Vt nullus Preſbyter ſacrum officium ſive baptiſmatis ſacramentum aut aliquid donorum ſpiritualium pro aliquo pretio vendere præſumat, ne vendentes & ementes in templo columbas imitentur; ut pro his qui adepti ſunt gratiam divinam non pretia concupiſcant terrena, ſed ſolam regni cœleſtis gloriam promereantur accipere.

Vt in qua ordinati ſunt Eccleſia permaneant.

XIII. Vt nullus Preſbyter à ſede propria ſanctæ Eccleſiæ, ſub cujus titulo ordinatus fuit, ambitionis cauſa ad alienam pergat Eccleſiam, ſed in eadem devotus uſque ad vitæ permaneat exitum.

Vt ebrietatem in ſe & in aliis caveant.

XIV. Vt nullus ex ſacerdotum numero ebrietatis vitium nutriat, nec alios cogat per ſuam juſſionem inebriari.

Vt cum extraneis mulieribus non habitent.

XV. Vt nullus ſacerdos extranearum mulierum habeat familiaritatem; nec in ſua domo, in qua ipſe habitat, ullam mulierem unquam permittat habitare.

Vt fidejuſſores non ſint, & ſecularia judicia non adeant.

XVI. Nulli ſacerdotum liceat fidejuſſorem eſſe; neque derelicta propria lege ad ſecularia judicia accedere præſuma.

De poſſeſſione triginta annorum.

XVII. Vt qui poſſeſſionem Eccleſiæ vel parrochiam per triginta annos ſine alicujus interpellatione tenuerit, jure perpetuo poſſideat. Si verò inde crebrò repetitum fuerit, fiat diligens inquiſitio. Et ſi eum qui repetit juſtè quærere potuerit, adhibitis veracibus & nobilibus teſtibus quod repetit confirmando vindicet.

Vt arma non gerant, nec lites moveant.

XVIII. Nemo ex ſacerdotum numero arma pugnantium unquam portet, nec litem contra proximum ullam excitet.

Vt tabernas non ingrediantur.

XIX. Vt nullus Preſbyterorum edendi aut bibendi cauſa ingrediatur in tabernas.

Vt à juramento abſtineant.

XX. Vt nullus ſacerdos quicquam cum juramento juret, ſed ſimpliciter cum puritate & veritate omnia dicat.

Vt pœnitentiam confitentibus & viaticum infirmis tribuant.

XXI. Vt cuncti ſacerdotes omnibus illis confitentibus eorum crimina dignam pœnitentiam cum ſumma vigilantia ipſis indicent, & omnibus infirmis ante exitum vitæ viaticum & communionem corporis Chriſti miſericorditer tribuant.

De unctione infirmorum.

XXII. Vt ſecundùm diffinitionem ſanctorum patrum, ſi quis infirmatur, à ſacerdotibus oleo ſanctificato cum orationibus diligenter unguatur.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCII.
SIVE
CAPITVLA DATA MISSIS DOMINICIS
ANNO SECVNDO IMPERII.

Nunc primùm edita ex veteri codice Longobardico MS. bibliothecæ Thuanæ.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE legatione à Domno Imperatore directa.*
2. *De fidelitate promittenda Domno Imperatori.*
3. *Vt unuſquiſque ſe in ſervitio Dei conſervare ſtudeat.*
4. *De perjuriis cavendis.*
5. *De Eccleſiis, viduis, orphanis, & peregrinis.*
6. *Vt beneficium Domni Imperatoris nemo deſertet.*
7. *De hoſte pergendi.*
8. *Vt bannum Domni Imperatoris aut cenſum nemo marrire præſumat.*
9. *De juſtitia facienda.*
10. *Vt Epiſcopi & Presbyteri ſecundùm canones vivant & ceteros doceant.*
11. *De officio Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum erga ſubditos.*
12. *Vt monachi & Canonici & ſanctimoniales ſecundùm regulam vivant.*
13. *De Advocatis, Vicedominis, & Centenariis Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum.*
14. *De concordia Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum cum Comitibus.*
15. *Vt Abbates & monachi ſubjecti ſint Epiſcopis.*
16. *De ordinatione Clericorum & monachorum.*
17. *Vt monachi ſecundùm regulam vivant.*
18. *Vt monaſteria puellarum firmiter obſervata ſint.*
19. *Vt Epiſcopi & alij Clerici canes ad venandum aut acceptores non habeant.*
20. *Vt Abbatiſſæ & ſanctimoniales intra clauſtra ſua maneant, nec egrediantur abſque licentia & conſilio Epiſcopi.*
21. *Vt Presbyteri Comitum Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint.*
22. *Vt Canonici pleniter vitam canonicam obſervent.*
23. *Qualis debeat eſſe converſatio Clericorum qui cum Presbyteris degunt.*
24. *Ne Presbyter aut Diaconus mulieres in domo ſua habeat.*
25. *Vt Comites & Centenarij juſtitias faciant.*
26. *Vt judices judicent ſecundùm legem.*
27. *De hoſpitalitate.*
28. *Quam providentiam Comites & Centenarij habere debeant erga Miſſos dominicos.*
29. *De pauperibus non opprimendis.*
30. *De his qui ad Imperatorem confugiunt.*
31. *De his qui juſtitiam Domni Imperatoris annuntiant.*
32. *De homicidiis cavendis, de compoſitione occiſorum, & de pœnitentia homicidarum.*
33. *De inceſtis puniendis. Et de Friccone, qui inceſtum in ſanctimoniali perpetravit.*
34. *Vt omnes parati ſint quandocunque Domnus Imperator juſſerit.*
35. *De honore Epiſcoporum & Presbyterorum. Et de nuptiis illicitis.*
36. *Vt omnes Miſſis dominicis conſentientes ſint ad juſtitias faciendas. Et de perjurio cavendo.*
37. *De patricidis & fratricidis, & de eorum pœnitentia.*
38. *De illicitis & inceſtis conjunctionibus.*

39. *Vt nemo feramina furetur in foreſtibus dominicis.*

40. *Capitula ad omnes generaliter.*

41. *Admonitio de ſymbolo fidei.*

Incipiunt ſuprascripta capitula et eorum textus.

De legatione à Domno Imperatore directa.

I. SEreniſſimus igitur & Chriſtianiſſimus Domnus Imperator Karolus elegit ex optimatibus ſuis prudentiſſimos & ſapientiſſimos viros, tam Archiepiſcopos, quàm & reliquos Epiſcopos, ſimúlque & Abbates venerabiles, laicóſque religioſos, & direxit in univerſum regnum ſuum, & per eos cunctis ſubſequentibus ſecundùm rectam legem vivere conceſſit. Vbi autem aliter quàm rectè & juſtè in lege aliquid eſſet conſtitutum, hoc diligentiſſimo animo exquirere juſſit & ſibi innoteſcere. quod ipſe donante Deo meliorare cupit. Et nemo per ingenium ſuum vel aſtutiam perſcriptam legem, ut multi ſolent, vel ſibi ſuam juſtitiam marrire audeat vel prævaleat, neque Eccleſiis Dei, neque pauperibus, nec viduis, nec pupillis, nullique homini Chriſtiano. Sed omnes omnino ſecundùm Dei præceptum juſta viverent rationem juſto judicio, & unuſquiſque in ſuo propoſito vel profeſſione unianimiter abſque turpis lucris negotio pleniter obſervaſſent, ſanctimoniales ſub diligenti cuſtodia vitam ſuam cuſtodirent, laici & ſeculares rectè legibus ſuis uterentur abſque fraude maligna, omnes in invicem in caritate & pace perfectè viverent, & ut ipſi Miſſi diligenter perquirerent ubicunque aliquis homo ſibi injuſtitiam factam ab aliquo reclamaſſet, ſicut Dei omnipotentis gratiam ubi cupiant cuſtodire & fidelitatem ſibi promiſſam conſervare; ita ut omnino in omnibus ubicunque, ſive in ſanctis Eccleſiis Dei, vel etiam pauperibus, pupillis, & viduis, atque cuncto populo legem pleniter atque juſtitiam exhiberent ſecundùm voluntatem & timorem Dei. Et ſi tale aliquid eſſet quod ipſi per ſe cum Comitibus provincialibus emendare & ad juſtitiam reducere nequiviſſent, hoc abſque ulla ambiguitate cum brebitariis ſuis ad ſuum referrent judicium; & per nullius hominis adulationem vel præmium, nulliúſque conſanguinitatis defenſione, vel timore potentum, recta juſtitia impediretur ab aliquo.

De fidelitate promittenda Domno Imperatori.

II. Præcepitque ut omnis homo in toto regno ſuo, ſive eccleſiaſticus, ſive laicus, unuſquiſque ſecundùm votum & propoſitum ſuum, qui antea fidelitatem ſibi Regis nomine promiſiſſent, nunc ipſum promiſſum hominis Cæſari faciat. Et ij qui adhuc ipſum promiſſum non perfecerunt, omnes uſque ad duodecimum ætatis annum ſimiliter facerent. Et ut omnibus tradetetur publicè qualiter unuſquiſque intellegere poſſet magna in iſto ſacramento & quàm multa comprehenſa ſunt, non, ut multi uſque nunc exiſtimaverunt, tantùm fidelitatem Domno Imperatori uſque in vita ipſius, & ne aliquem inimicum in ſuum regnum cauſa inimicitiæ inducat; & & ne alicui infidelitate illius conſentiant aut retaciat; ſed ut ſciant omnes iſta miſc. rationem hoc ſacramentum habere.

Vt unuſquiſque ſe in ſervitio Dei conſervare ſtudeat.

III. Placuit ut unuſquiſque ex perſona propria ſe in ſancto Dei ſervitio ſecundùm Dei præceptum & ſecundùm ſponſionem ſuam pleniter conſervare ſtudeat ſecundùm intellectum & vires ſuas; quia ipſe Domnus Imperator non omnibus ſingulariter neceſſariam poteſt exhibere curam & diſciplinam.

De perjuriis cavendis.

IV. Secundò, ut nullus homo neque cum perjuris neque aliis ullo ingenio vel fraude per nullius umquam adolationem vel præmium neque ſervum Domni Imperatoris, neque terminum, neque terram, nihilque quod jure poteſtativo permaneat, nullatenus contradicat neque abſtrahere audeat vel celare. Et ut nemo fugitivos fiſcales ſuos, qui ſe injuſtè & cum fraude liberos dicunt, celare neque abſtrahere cum perjurio vel alio injenio præſumat,

De Eccleſiis, viduis, orphanis, & peregrinis.

V. Vt ſanctis Eccleſiis Dei, neque viduis, neque orphanis, neque peregrinis fraudem vel rapinam vel aliquid injuriæ quis facere præſumat: quia ipſe Domnus Imperator poſt Domini & ſanctorum ejus, quorum & protector & defenſor eſſe conſtitutus eſt.

Vt beneficium Domni Imperatoris nemo deſertet.

VI. Vt beneficium Domni Imperatoris

deſertare nemo audeat, propriam ſuam exinde conſtruere.

De hoſte pergendi.

VII. Vt hoſtile bannum Domni Imperatoris nemo prætermittere præſumat, nullúſque Comes tam præſumptioſus ſit ut illum de his qui hoſtem facere debiti ſunt exinde vel aliqua propinquatis defenſionem vel cujus muneris adolationem dimittere audeant.

Vt bannum Domni Imperatoris aut cenſum nemo marrire præſumat.

VIII. Vt nullum bannum vel præceptum Domni Imperatoris nullus omnino in nullo marrire præſumat, neque opus ejus ſtricare vel impedire vel minuere vel in alio contrarius fieri voluntati vel præceptis ejus. Et ut nemo debitum ſuum vel cenſum marrire auſus ſit.

De juſtitia facienda.

IX. Vt nemo in placito pro alio rationare uſum habeat defenſionem alterius injuſtè ſive pro cupiditate aliqua minùs rationare valente, vel pro ingenio rationis ſuæ juſtum judicium marrire, vel rationem ſuam minùs valente opprimendi ſtudio. Sed unuſquiſque pro ſua cauſa vel cenſu vel debito rationem reddat, niſi aliquis ſit infirmus aut rationes neſcius, pro quibus Miſſi vel priores qui in ipſo placito ſunt, vel judex qui cauſam hujus rationis ſciat, rationetur conplacito; vel ſi neceſſitas ſit, talem perſonam largiatur ut rationem qui omnibus probabilis ſit & qui in ipſa bene noverit cauſa. quod tamen omnino fiat ſecundùm convenientiam priorum vel Miſſorum qui præſentes adſunt. quod & omnimodis ſecundùm juſtitiam legem fiat adque præmium, mercedem, vel aliquo malæ adulationis ingenio, vel defenſione propinquitatis, ut nullatenus juſtitia quis marrire prævaleat. Et ut nemo aliquid alicui injuſtè conſentiat; ſed omni ſtudio & voluntate omnes ad juſtitiam perficiendam præparati ſint. Hæc enim omnia ſuprà dicta imperiali ſacramento obſervari debentur.

Vt Epiſcopi & Presbyteri ſecundùm canones vivant & ceteros doceant.

X. Vt Epiſcopi & Preſbyteri ſecundùm canones vivant & ita ceteros doceant.

De officio Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum erga ſubditos.

XI. Vt Epiſcopi, Abbates, atque Abbatiſſæ, qui ceteris prælati ſunt, cum ſumma veneratione ac diligentia ſubjectis ſibi præeſſe ſtudeant, non potentiva dominatione vel tyrannide ſibi ſubjectos premant, ſed ſimplici dilectione cum manſuetudine & caritate vel exemplis bonorum operum commiſſum ſibi gregem ſollicitè cuſtodiant.

Vt monachi & Canonici & ſanctimoniales ſecundùm regulam vivant.

XII. Vt Abbates ubi monachi ſunt pleniter cum monachis ſecundùm regulam vivant atque canones diligenter diſcant & obſervent. Similiter Abbatiſſæ faciant.

De Advocatis, Vicedominis, & Centenariis Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum.

XIII. Vt Epiſcopi, Abbates, atque Abbatiſſæ Advocatos atque Vicedominos Centenarióſque legem ſcientes & juſtitiam diligentes pacificóſque & manſuetos habeant, qualiter per illóſque ſanctæ Dei Eccleſiæ magis præceptum vel merces adcreſcat. quia nullatenus neque Præpoſitos neque Advocatos damnoſos & cupidos in monaſteria habere volumus, à quibus magis nos blaſphemia vel detrimenta oriantur. Sed tales ſint quales eos canonica vel regularis inſtitutio fieri jubet voluntati Dei ſubditos & ad omnes juſtitiam perficiendi ſemper paratos, legem pleniter obſervantes abſque fraude maligna, juſtum ſemper judicium in omnibus exercentes, Præpoſitos veſtros tales quales ſancta regula fieri docet. Et hoc omnino obſervent ut nullatenus à quibus magis nobis à canonica vel regulari norma diſcendant, ſed humilitatem in omnibus habeant. Si autem aliter præſumpſerint, regularem diſciplinam ſentiant. Et ſi ſe emendare noluerint, à Præpoſito removeantur; & qui digni ſunt, in loca eorum ſubrogentur.

De concordia Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum cum Comitibus.

XIV. Vt Epiſcopi, Abbates, atque Abbatiſſæ, Comitéſque unanimiter invicem ſint conſentientes legem ad judicium juſtum terminandum cum omni caritate & concordia pacis, & ut fideliter vivant ſecundùm voluntatem Dei, ut ſemper ubique & propter illos & inter illos juſtum judicium, ibique perficiantur pauperes, viduæ, orphani, & peregrini conſolationem atque defenſionem ab eis habeant; ut & nos per eorum bonam voluntatem magis præmium vitæ æternæ quàm ſupplicium mereamur.

Vt Abbates & monachi ſubjecti ſint Epiſcopis.

XV. Abbates autem & monachi om-

nimodis volumus & præcipimus ut Epiſcopis ſuis omni humilitate & obedientia ſint ſubjecti, ſicut canonica conſtitutio mandat. Et omnes Eccleſiæ atque baſilicæ in eccleſiaſtica defenſione & poteſtate permaneant. Et de rebus ipſius baſilicæ nemo auſus ſit in diviſione aut in ſorte mittere. Et quod ſemel offeritur non revolvatur & ſanctificat & vindicet. Et ſi autem aliter præſumpſerit, præſolvatur, & bannum noſtrum componat. Et monachi ab Epiſcopo provinciæ ipſius corripiantur. Quòd ſi ſe non emendent, tunc Archiepiſcopus eos ad ſynodum convocet. Et ſi neque ſic ſe correxerint, tunc ad noſtram præſentiam ſimul cum Epiſcopo ſuo veniant.

De ordinatione Clericorum & monachorum.

XVI. De ordinatione eligenda, ut Domnus Imperator jam olim ad Francorum banno conceſſit, ut Epiſcopi Abbatibus, ita etiam nunc & firmavit; eo tamen tenore, ut neque Epiſcopus neque Abbas in monaſterio viliores meliori plus diligat, & eum ſibi propter conſanguinitatem ſuam vel aliqua adolationem melioribus ſuis præferre ſtudeat, & talem nobis ducit ordinandum cùm meliorem eo habet occultatum & oppreſſum. quod nequaquam fieri volumus: quia inriſio & deluſio noſtra hoc fieri videtur. Set tales in monaſteriis nutriantur ad ordinandum in quibus & nobis merces & profectus adcreſcat commendatoribus ſuis.

Vt monachi ſecundùm regulam vivant.

XVII. Monachi autem ut firmiter ac fortiter ſecundùm regulam vivant: quia diſplicere Deo novimus quiſquis in ſua voluntate tepidus eſt, teſtante Iohanne in Apocal. 3. Apocalypſin: *Vtinam calidus eſſes aut frigidus. Sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Secularem ſibi neglegentiam nullatenus uſurpent. Foris monaſterio nequaquam progrediendi licentiam habeant, niſi maxima cogente neceſſitate. quod tamen Epiſcopus, in cujus dioceſi erunt, omnino procuret, ne foris monaſterio vagandi uſum habeant. ſed ſi neceſſitas ſit ad aliquam obedientiam aliquem foris pergere, & hoc cum conſilio & conſenſu Epiſcopi fiat, & tales perſonæ cum teſtimonium foris mittantur in quibus nulla ſit ſuſpitio mala vel à quibus nulla opinio mala oriatur. Foris verò peculium vel res monaſterij ſui Abbas cum Epiſcopi ſui licentia & conſilio ordinet qui prævideat, non monachum, niſi alium fidelem. Quæſtum verò ſeçularem vel concupiſcentiam mundanarum rerum omnibus modis devitent: quia avaritia vel concupiſcentia hujus mundi omnibus eſt evitanda Chriſtianis, maximè tamen his qui mundo & concupiſcentiis abrenuntiaſſe videntur. Lites & contentiones nequaquam neque infra neque foris monaſterio movere præſumant. Qui autem præſumpſerint, graviſſima diſciplina regulari corripiantur, ut taliter ceteri metum habeant talia perpetrandi. Ebrietatem & comeſſationem omnino fugiant, quia inde libidine maximè polluari omnibus notum eſt. Nam pervenit ad aures noſtras opinio perniciofiſſima, in fornicatione & abominatione & inmunditia multos jam in monaſteriis eſſe deprehenſos, maximè contriſtat & conturbat, quod ſine horrore magno dici non poteſt, ut inde maximam ſpem ſalutis omnibus Chriſtianis oriri crederent, id eſt, de vita & caſtitate monachorum, in tantum ut aliquis ex monachis ſodomitas eſſe auditum. Vnde etiam rogamus & conteſtamur ut certiſſimè ampliùs ex his diebus omni cuſtodia ſe ex his malis conſervare ſtudeant, ut nunquam ampliùs tale quid ad noſtras aures perveniat. Et hoc omnibus notum ſit, quia nullatenus injuſta mala in nullo loco ampliùs in toto regno noſtro conſentire audeamus, quanto minùs inter eos quos caſtitatis & ſanctimoniæ emendatioris eſſe cupimus. Certè ampliùs quid tale ad aures noſtras pervenerit, non ſolùm in eos, ſed etiam & in ceteros qui talia conſentiant, talem ultionem facimus ut nullus Chriſtianus qui hoc audierit nullatenus tale quid perpetrare ampliùs præſumpſerit.

Vt monaſteria puellarum firmiter obſervata ſint.

XVIII. Monaſteria puellarum firmiter obſervata ſint, & nequaquam vagare ſinantur, ſed cum omni diligentia conſerventur, neque litigationes vel contentiones inter ſe movere præſumant, neque in nullo magiſtris & Abbatiſſis inobedientes vel contrariæ fieri audeant. Vbi autem regulares ſunt, omnino ſecundùm regulam obſervent. Non fornicatione deditæ, non ebrietati, non cupiditati ſervientes, ſed omnimodis juſtè & ſobriè vivant. Et ut in clauſtra vel monaſterium earum vir nullus intret, niſi ad Miſſam tantùm, & ſtatim exeat. Et ut nemo alterius filiam ſuam in congregationem ſanctimonialium recipiat abſque notitia vel conſideratione Epiſcopi

ad

ad cujus diœceſim pertinet locus ille; & ut ipſe diligenter exquirat qualiter in ſancto Dei ſervitio permanere cupiat, & ſtabilitatem ſuam ibidem firmare vel profeſſionem. Ancillæ autem aliorum hominum vel tales feminæ quæ ſecundùm morem converſationis in ſancta congregatione vivere nolunt, omnes pleniter de congregatione eiciantur.

Vt Epiſcopi & alij Clerici canes ad venandum aut acceptores non habeant.

XIX. Vt Epiſcopi, Abbates, Preſbyteri, Diaconi, nullúſque ex omni clero canes ad venandum, aut acceptores, falcones, ſeu ſparvarios habere præſumant; ſed pleniter ſe unuſquiſque in ordine ſuo canonicè vel regulariter cuſtodiant. Qui autem præſumpſerit, ſciat unuſquiſque honorem ſuum perdere. Ceteri verò tale exinde damnum patiantur ut reliqui metum habeant talia ſibi uſurpare.

Vt Abbatiſſæ & ſanctimoniales intra clauſtra ſua maneant, nec egrediantur abſque licentia & conſilio Epiſcopi.

XX. Vt Abbatiſſæ unà cum ſanctimonialibus ſuis unanimiter ac diligenter infra clauſtra ſe cuſtodiant, & nullatenus foris clauſtra ire præſumant. Sed Abbatiſſæ cùm * propter aliquas de ſanctimonialibus dirigere, hoc nequaquam abſque licentia & conſilio Epiſcopi ſui faciant. Similiter & cùm ordinationem aliquam in monaſteriis agere debeant vel aliquas in monaſteriis receptiones facere, & hoc cum Epiſcopis ſuis pleniter antea retractent; & quod ſalubrius vel utilius fieri diſponat, Epiſcopi Archiepiſcopo annunnent, & cum ejus conſilio quæ agenda ſunt perficiantur.

Vt Presbyteri Comitum Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint.

XXI. Vt Preſbyteros ac ceteros Canonicos, quos Comites ſuis in miniſteriis habent, omnino eos Epiſcopis ſuis ſubjectos exhibeant, ut canonica inſtitutio jubet, & de his Epiſcopis ſuis pleniter ſub ſancta diſciplina eos erudire ſint conſentientes, ſicut noſtram gratiam vel ſuos honores habere deſiderant.

Vt Canonici pleniter vitam canonicam obſervent.

XXII. Canonici autem pleniter vitam obſervent canonicam, & in domo epiſcopali vel etiam in monaſterio cum omni diligentia ſecundùm canonicam diſciplinam erudiantur. Nequaquam foris vagari ſinantur, ſed ſub omni cuſtodia vivant, non turpis lucri dediti, non fornicarij, non fures, non homicidæ, non raptores, non litigioſi, non iracundi, non elati, non ebrioſi, ſed caſti corde & corpore, humiles, modeſti, ſobrij, manſueti, pacifici, ut filij Dei digni ſint ad ſacros ordines promoveri. Non per vicos neque per villas ad Eccleſiam vicini vel terminantes ſine magiſterio vel diſciplina, qui Sarabaïti dicuntur, luxoriando vel fornicando vel etiam cetera iniqua operando quæ conſentiri abſurdum eſt.

Qualis debeat eſſe converſatio Clericorum qui cum Presbyteris degunt.

XXIII. Preſbyteri Clericos quos ſecum habent ſollicitè prævideant ut canonicè vivant, non inanis luſibus, vel conviviis ſecularibus, vel canticis vel luxorioſis uſum habeant; ſed caſtè & ſobriè vivant.

Ne Presbyter aut Diaconus mulieres in domo ſua habeat.

XXIV. Si quis autem Preſbyter ſive Diaconus poſt hoc in domo ſua ſecum mulieres extra canonicam licentiam habere præſumpſerit, honorem ſimul & hereditatem privet utriuſque ad noſtram præſentiam.

Vt Comites & Centenarij juſtitias faciant.

XXV. Vt Comites & Centenarij omnes ad juſtitiam faciendam compellant, & juniores tales in miniſteriis ſuis habeant in quibus ſecuri confidant quia legem atque juſtitiam fideliter obſervent, pauperes nequaquam opprimant, fures, latronéſque, & homicidas, adulteros, malefìcos, atque incantatores, vel auguriatrices, omnéſque ſacrilegos nulla adulatione vel præmio nullóque ſub tegimine celare audeant, ſed magis prodere, ut emendentur & caſtigentur ſecundùm legem, ut Deo largiente omnia hæc mala à Chriſtiano populo auferantur.

Vt judices judicent ſecundùm legem.

XXVI. Vt judices ſecundùm ſcriptam legem juſtè judicent, non ſecundùm arbitrium ſuum.

De hoſpitalitate.

XXVII. Præcipimúſque ut in omni regno noſtro neque dives neque pauper peregrinis hoſpitia denegare audeant, id eſt, ſive peregrinis propter Deum ambulantibus per terram, ſive cuilibet iteranti propter amorem Dei & propter ſalutem animæ ſuæ tectum & focum aquam nemo illi deneget. Si autem amplius eis aliquis boni facere voluerit, à Deo ſibi ſciant re-

Math. 18 tributionem optimam, ut ipſe dixit: *Qui*
Ibid. 25. *autem ſuſceperit unum parvulum propter me, me ſuſcipit.* Et alibi: *Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me.*

Quam providentiam Comites & Centenarij habere debeant erga Miſſos dominicos.

XXVIII. De legationibus à Domno Imperatore venientibus Miſſis directis, ut Comites & Centenarij prævideant omni ſollicitudine, ſicut gratiam Domni Imperatoris cupiunt, ut abſque ullum ort eant per miniſteria eorum, omnibúſque omnino præcipiant qui hoc debiti ſunt prævidere ut nullam moram nuſquam patiantur, ſed cum omni feſtinatione eos faciant ire viam ſuam, & taliter providentiam ſuam habeant ut Miſſi noſtri diſponant.

De pauperibus non opprimendis.

XXIX. De pauperibus verò qui in ſua eleemoſyna Domnus Imperator concedit qui pro banno ſuo ſolvere debent, ut eos judices, Comites, vel Miſſi noſtri pro conceſſo non habeant conſtringere pro arte ſua.

De his qui ad Imperatorem confugiunt.

XXX. De his quos vult Domnus Imperator Chriſto propitio ut pacem ac defenſionem habeant in regno ſuo, id ſunt, qui ad ſuam clementiam feſtinant aliquid nuntiare cupientes, ſive ex Chriſtianis, ſive ex paganis, aut propter inopiam vel propter famem ſuffragantiam quærunt, ut nullus eos ſibi ſervitio conſtringere vel uſurpare audeat, neque alienare, neque vendere; ſed ubi ſponte manere voluerint, ſub defenſione Domni Imperatoris ibi habeant ſuffragia in ſua eleemoſyna. Si quis hoc tranſgredere præſumpſerit, ſciat ſe exinde damnum pati vitam præſumptioſus diſpoſitum juſſa Domnum Imperator.

De his qui juſtitiam Domni Imperatoris annuntiant.

XXXI. Vt his qui juſtitiam Domni Imperatoris annuntiant nihil læſionis vel injuriæ quis machinare præſumat, neque aliquid inimicitiæ contra eos movere. Qui autem præſumpſerit, bannum dominicum ſolvat. Vel ſi majoris debiti reus ſit, ad ſuam præſentiam perduci juſſum eſt.

De homicidiis cavendis, de compoſitione occiſorum, & de pœnitentia homicidarum.

XXXII. Homicidia, pro quibus multitudo perit populi Chriſtiani, omni conteſtatione deferere ac vetare mandamus; quia ipſe Dominus odia & inimicitias ſuas fidelibus contràdixit, multò magis homicidia. Quomodo enim ſibi Deum placatum fore confidit qui filium ſuum proximum ſibi occiderit. Qualiter verò Chriſtum Dominum ſibi propitium eſſe arbitretur qui fratrem ſuum interfecerit? Magnum quoque & inhabitaculum periculum eſt cum Deo Patre & Chriſto cœli terræ dominatore inimicitias hominum movêre, quos aliquid tempus latitando effugere poteſt, ſed tamen caſu aliquando in manus inimicorum ſuorum incidit, Deum autem ubi effugere valet, cui omnia ſecreta manifeſta ſunt, qui temeritatem ejus ira quis extimat de re. Quapropter ne populus nobis ad regendum commiſſus hoc malo pereat, hoc ômni diſciplina devitare prævidimus; quia nos nullo modo placatum vel propitium habebit qui ſibi Deûm iratum non formidaverit. Sed ſæviſſima diſtructione vindicare volumus in eum qui malum homicidij auſus fuerit perpetrare. Tamen ne peccatum adcreſcat, & inimicitia maxima inter Chriſtianos non fiat, vel ſuadente diabolo homicidia contingant, ſtatim reus ad ſuam emendationem recurrat, totáque celeritate perpetratum malum ad propinquos extincti digna compoſitione emendet. Et hoc firmiter bannimus, ut parentes interfecti nequaquam inimicitiam ſuper commiſſum malum adaugere audeant, neque pacem fieri petenti denegare, ſed data fide paratam conpoſitionem recipere & pacem perpetuam reddere, verùm autem nullam moram compoſitionis facere. Vbi autem hoc peccatorum merito contingerit ut quis vel fratres vel propinquum ſuum occiderit, ſtatim ſe ad pœnitentiam ſibi compoſitam ſumit, & ita ut Epiſcopus ejus ſibi diſponat abſque ulla ambiguitate, ſed juvante Domino perficere ſuum remedium ſtudeat, & conponat occiſum ſecundùm legem, & cum propinquis ſuis ſe omnino complaceat, & data fide nullam inimicitiam exinde movere nemo audeat. Qui autem dignam emendationem facere contempſerit, hereditate privetur uſque ad judicium noſtrum.

De inceſtis puniendis. Et de Fricone, qui inceſtum in ſanctimoniali perpetravit.

XXXIII. Inceſtuoſum ſcelus omnino prohibemus. Si quis autem nefanda fornicatione contaminatus fuerit, nullatenus ſine diſtrictione gravi relaxetur; ſed taliter ex hoc corripiatur ut ceteri metum habeant talia perpetrandi, ut auferatur penitùs immunditia à populo Chriſtiano, &

ut reus ex hoc per pœnitentia ammittat pleniter ſicut ei ab Epiſcopo ſuo diſponatur, & eadem femina in manus parentum ſit conſtituta uſque ad judicium noſtrum. Si autem judicium Epiſcopi ad ſuam emendationem conſentire noluerit, tunc ad noſtram præſentiam perducatur, memores exempli quod de inceſto factum eſt quod Fricco perpetravit in ſanctimoniali Dei.

Vt omnes parati ſint quandocunque Dominus Imperator juſſerit.

XXXIV. Vt omnes pleniter bene parati ſint quandocunque juſſio noſtra vel annuntiatio advenerit. Si quis autem tunc ſe imparatum eſſe dixerit & præterierit mandatum, ad palatium perducatur; & non ſolùm ille, ſed etiam omnes qui bannum vel præceptum noſtrum tranſgredere præſumunt.

De honore Epiſcoporum & Presbyterorum. Et de nuptiis illicitis.

XXXV. Vt omnes omnino Epiſcopos & Presbyteros ſuos omni honore venerentur in ſervitio & voluntate Dei; & ne inceſtis nuptiis & ſe ipſos & ceteros maculare audeant, conjunctiones facere non præſumant antequam Epiſcopi Presbyteri cum ſenioribus populi conſanguinitatem conjungentium diligenter exquirant. Et tunc cum benedictione jungantur. Ebrietatem devitent, rapacitatem fugiant, furtum non faciant; lites & contentiones atque blaſphemia ſive in conviviis ſive in conplacito omnino devitentur, ſed cum cantate & concordia vivant.

Vt omnes Miſſis dominicis conſentientes ſint ad juſtitias faciendas. Et de perjurio cavendo.

XXXVI. Et ut omnes omnino ad omnem juſtitiam exſequendam Miſſis noſtris ſint conſentientes; & uſum perjurij omnino non permittant, quia hoc peſſimum ſcelus Chriſtiano populo auferri neceſſe eſt. Si quis autem poſt hoc in perjurio probatus fuerit, manum dextera ſemper deреſciat; tamen hereditate propria priventur uſque ad noſtrum judicium.

De patricidis & fratricidis, & de eorum pœnitentia.

XXXVII. Vt hij qui patricidia vel fratricidia fecerint, avunculum, patruum, vel aliquem ex propinquis occiderint, & judicium Epiſcoporum, Presbyterorum, ceterorúmque judicum obedire & conſentire noluerint, quod ad ſalutem animæ ſuæ juſtúmque judicium ſolvendum Miſſi noſtri & Comites in Italia cuſtodia coartent ut ſalvi ſint, nec ceterum populum coinquinent, uſque dum in noſtra præſentia perducantur, & de res proprias ſuas interim nihil habeant.

De illicitis & inceſtis conjunctionibus.

XXXVIII. Similirer & his fiat qui inlicitis & inceſtis conjunctionibus reprehenſi ſunt correpti, & nec ſe emendare volunt, neque Epiſcopis neque Presbyteris ſuis obtemperare, & bannum noſtrum præſumunt contemnere.

Vt nemo feramina furetur in foreſtibus dominicis.

XXXIX. Vt in foreſtes noſtras feramina noſtra nemo furari audeat, quod jam multis vicibus fieri contradiximus, & nunc iterum bannimus firmiter ut nemo ampliùs faciat, ſicut fidelitatem nobis promiſſam unuſquiſque conſervare cupiat, ita ſibi caveat. Si quis autem Comes vel Centenarius aut Baſſus noſter aut aliquis de miniſterialibus noſtris feramina noſtra furaverit, omnino ad noſtram præſentiam perducantur ad rationem. Ceteris autem vulgis, qui ipſum furtum de feraminibus fecerit, omnino quod juſtum eſt componar, nullatenúſque eis exinde aliquid relaxetur. Si quis autem hoc ſcierit alicui perpetratum, in ea fidelitate conſervata quam nobis promiſerunt & nunc promittere habent, nullus hoc celare audeat.

Capitula ad omnes generaliter.

XL. Noviſſimè igitur ex omnibus decretis noſtris noſſe cupimus in univerſo regno noſtro Miſſos noſtros nunc directos, ſive inter eccleſiaſticos viros, Epiſcopos, Abbates, Presbyteros, Diaconos, Canonicos, omnes monachos, ſive ſanctimoniales, qualiter unuſquiſque in ſuo miniſterio vel profeſſione noſtra bannum vel decretum habeat conſervatum, vel ubi civibus ex his dignum ſit ex bona voluntate ſua gratias agere vel adjutoria impendere, vel ubi aliquid adhuc ſit neceſſitatis emendare. Simili autem laicos & in omnibus ubicunque locis. Si de mundeburde ſanctarum Eccleſiarum vel etiam viduarum & orphanorum ſeu minimum potentium atque rapina, nec non de exercitali placito inſtituto, & ſuper ipſis cauſis, qualiter præcepto vel voluntati noſtræ ſint obedientes, vel etiam qualiter bannum noſtrum habeant conſervatum, qualitérque ſuper omnia unuſquiſque certamen habeat in ſancto ſervitio ſeipſum cuſtodire. Et ſi hæc omnia bona & bene ſunt ad Dei omnipotentis laudem, ei gratias re-

feramus, ut dignum eſt. Vbi autem aliquid malum eſſe credimus, ſic ad emendandum omne ſtudio & voluntate certamen habeamus ut cum Dei adjutorio hoc ad emendationem perducamus, & ad noſtram æternam mercedem & omnium fidelium noſtrorum. Similiter & de Cominibus vel Centenariis miniſterialibus noſtris inter nos omnia ſupradicta noſſe cupimus feliciter.

Admonitio de ſymbolo fidei.

XLI. Audite, fratres dilectiſſimi, pro ſalute veſtra hunc Miſſum ut ammoneamus vos quomodo ſecundùm Deum juſtè & bene vivatis, & hoc ſecundum cum juſtitia & cum miſericordia converſemur. Ammonemus vos in primis ut credatis unum Deum Patrem omnipotentem & Filium & Spiritum ſanctum. Hic eſt unus Deus & verus, perfecta Trinitas, & vera unitas. Deus, creator omnium bonorum noſtrorum. Credite filium Dei pro ſalute mundi hominem factum, natum de Spiritu ſancto & Virgine Maria. Credite quòd pro noſtra ſalute mortem paſſus eſt, & tertia die ſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlo, ſedet ad dexteram Dei. Credite eum venturum ad judicandos vivos & mortuos, & tunc reddet unicuique ſecundùm opera ſua. Credite unam Eccleſiam, id eſt, congregationem bonorum hominum per totum orbem terræ. Et ſcitote quia illi ſoli ſalvi eſſe poterunt & illi ſoli ad regnum Dei pertinent qui in iſtius Eccleſiæ ſedis & communione & caritate perſeverant.

CAPITVLARE SECVNDVM
ANNI DCCCII.
SIVE
ALIA CAPITVLA
DATA MISSIS DOMINICIS EODEM ANNO.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Vincentij Metenſis.

ITEM CAPITVLA KAROLI IMPERATORIS MAGNI.

I. DE fidelitate jusjurandum ut omnes repromittant.

II. De Epiſcopis & reliquis ſacerdotibus, ſi ſecundùm canonicam inſtitutionem vivant, & ſi canones bene intellegant & adimpleant.

III. De Abbatibus, utrum ſecundùm regulam an canonicè vivant, & ſi regulam aut canones bene intellegant.

IV. De monaſteriis virorum ubi monachi ſunt, ſi ſecundùm regulam vivant, ubi promiſſa eſt.

V. De monaſteriis puellarum, utrum ſecundùm regulam an canonicè vivant, & de clauſtris earum.

VI. De legibus mundanis.

VII. De perjuriis.

VIII. De homicidiis.

IX. De adulteriis & inlicitis cauſis perpetratis tam per epiſcopia & monaſteria virorum & puellarum quàmque inter ſeculares homines.

X. De illis hominibus qui noſtra beneficia habent deſtructa & alodes eorum reſtauratos. Similiter & de rebus Eccleſiarum.

XI. De illis Saxonibus qui beneficia noſtra in Francia habent, quomodo aut qualiter habeant condricta.

XII. De oppreſſione liberorum hominum pauperum qui in exercitu ire debent, & à judicibus ſunt oppreſſi.

XIII. Vt omnes præparati ſint bene, quandocunque noſtra juſſio venerit.

XIV. De navigiis præparandis circa littora maris.

XV. De liberis hominibus qui circa maritima loca habitant, ſi nuntius venerit ut ad ſuccurrendum debeant venire, & hoc neglexerint, unuſquiſque ſolidos viginti componat, medietatem in dominico, medietatem ad populum. Si ictus fuerit, ſolidos quindecim componat ad populum, & fredo dominico.

XVI. De legationibus ad nos venientibus, & de Miſſis à nobis directis.

XVII. De his quos volumus ut pacem habeant & defenſionem per regna Chriſto propitio noſtra.

XVIII. De illis hominibus qui juſtitiam noſtram adnuntiantes occiſi ſunt.

XIX. De decimis & nonis atque juſtitia Eccleſiarum Dei, ut omnes dare & emendare ſtudeant.

XX. De banno Domni Imperatoris Karoli, quod per ſemetipſum conſuetus eſt bannire, id eſt, de mundoburdo Eccleſiarum & viduarum & orphanorum & minùs potentium, atque de rapto, & de exercitali placito inſtituto, ut hi qui iſta inruperint, bannum dominicum omnimodis componant.

XXI. Vt omnes habeant bonos Vicedominos & Advocatos.

XXII. Vt diligenter inquirant inter Epiſcopos, Abbates, ſive Comites, vel Abbatiſſas, atque Vaſſos noſtros, qualem concordiam & amicitiam ad invicem habeant per ſingula miniſteria, aut ſi aliqua diſcordia inter ipſos eſſe videtur, & omnem veritatem in eorum ſacramento nobis exinde renuntiare non negligant.

XXIII. De omni re inſuper totum undecunque neceſſe fuerit, tam de juſtitiis noſtris, quàmque juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, & ceterorum hominum inquirant & perficiant. Et quodcunque ad emendandum invenerint emendare ſtudeant in quantum meliùs potuerint. Et quod per ſe emendare non potuerint, in præſentiam noſtram adduci faciant.

DE LOCIS VBI MISSI ESSE DEBENT.

IN primis de Aurelianenſe civitate ad Segonnam quomodo rectum eſt, deinde ad Trecas cum Tricaſſino toto, inde ad Lingonis, de Lingonis ad Biſſaricion in villam partis Burgundiæ, inde verò ad Auguſtidunum, poſtea ad Ligerem uſque ad Aurelianis, ſunt Miſſi Magnus Archiepiſcopus & Godefridus Comes.

In Pariſiaco, Melciano, Melidunenſi, Provinenſi, Stampinſi, Carnotinſi, Pinciacinſi, Fardulfus & Stephanus. In Cenomanico, Hoxonenſi, Livino, Bajocaſſino, Conſtantino, Abrincatino, Ebrecino, & Madricinſi, & de illa parte Sequanæ, Rodomenſi, Magenardus Epiſcopus & Madelgaudus.

SACRAMENTALE PROMISSIONIS FACTÆ IMPERATORI.

SAcramentale qualiter promitto ego quòd ab iſto die in antea fidelis ſum Domno Karolo piiſſimo Imperatori filio Pippini Regis & Berthanæ Reginæ pura mente abſque fraude & malo ingenio de mea parte ad ſuam partem, & ad honorem regni ſui, ſicut per drictum debet eſſe homo domino ſuo. Si me adjuvet Deus & iſta ſanctorum patrocinia, quæ in hoc loco ſunt, quia diebus vitæ meæ per meam voluntatem, in quantum mihi Deus intellectum dederit, ſic attendam & conſentiam.

ITEM ALIVD.

SAcramentale qualiter repromitto ego Domno Karolo piiſſimo Imperatori filio Pippini Regis & Berthanæ fidelis ſum ſicut homo per drictum debet eſſe domino ſuo, ad ſuum regnum, & ad ſuum rectum. Et illud ſacramentum quod juratum habeo cuſtodiam & cuſtodire volo, in quantum ego ſcio & intellego, ab iſto die in antea. Si me adjuvet Deus, qui cœlum & terram creavit, & iſta ſanctorum patrocinia.

CAPITVLARE AQVISGRANENSE
SIVE
CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCIII.

Factum, ut videtur, in magna ſynodo, quando Paulinus Patriarcha Aquileienſis vices apoſtolicæ ſedis tenuit in Aquis.

De rebus Eccleſiæ non dividendis.

Lib. 1. Capitular. c. 77. I. Quia juxta ſanctorum patrum traditionem novimus res Eccleſiæ vota eſſe fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non ſolùm habita conſervare, verùm etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus. Tamen ut ab eccleſiaſticis de non dividendis rebus ullius Eccleſiæ ſuſpicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, ſtatuimus ut neque noſtris neque filiorum & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui noſtram vel progenitorum noſtrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs diviſionem aut jacturam patiantur.

Vt Epiſcopi per electionem cleri & populi vitæ merito & ſapientiæ eligantur.

Ibid. c. 78. II. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine ſancta Eccleſia ſuo liberiùs potiretur honore, adſenſum ordini eccleſiaſtico præbuimus, ut ſcilicet Epiſcopi per electionem cleri & populi ſecundùm ſtatuta canonum de proprio dioceſi, remota perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo ſibi ſubjectis uſquequaque prodeſſe valeant.

Vt Eccleſiarum privilegia vel facultates, ſive quicquid ad ejus dominium pertinet, nullus invadere præſumat.

VI. 426. III. Præcipimus omnibus ditioni noſtræ ſubjectis ut nullus privilegia Eccleſiarum vel monaſteriorum infringere, réſque Eccleſiarum invadere, vel vaſtare, aut alienare, vel facultates earum diripere præſumat, nec ſine precaria poſſidere pertentet: quia, ſicut à ſanctis patribus inſtructi ſumus, graviſſimum peccatum hoc eſſe dinoſcitur, teſtante ſacra ſcriptura, quæ ait: *Qui abſtulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non eſſe peccatum, homicidij particeps eſt.* Pater noſter ſine dubio Deus eſt, qui nos creavit. Mater noſtra Eccleſia, quæ nos in baptiſmo ſpiritaliter regeneravit. Ergo qui Chriſti pecunias & Eccleſiæ fraudat vel rapit, ſive vaſtat vel alienat, homicida ante conſpectum juſti judicis eſſe deputabitur. De quo quidam ſapientium dicit: *Qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit.*

De Chorepiſcoporum ſuperſtitione atque damnatione.

IV. Omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus & noſtris notum eſſe volumus quia non parva quæſtio de Chorepiſcoporum ſuperſtitione ad nos non ſemel aut bis aut ter venerat, ſed ſæpiſſime noſtris auribus moleſtiam intulerat. Ipſa enim quæſtio non ſolùm inter Clericos ſed etiam inter laicos crebriùs ventilabatur. Dicebant ergo Preſbyteri, Diaconi, & Subdiaconi à regularibus Epiſcopis ordinati non eſſe eos Preſbyteros vel Diaconos aut Subdiaconos qui à Chorepiſcopis videbantur quaſi ſacrati, nec ſacerdotale eos debere peragere officium, niſi forent à canonicè ordinatis Epiſcopis conſummati. Sumentes quoque de canonica auctoritate ſanctionem, affirmabant à Chorepiſcopis ordinatos vulneratum potiùs quàm epiſcopaliter ſanctificatum per illam manus impoſitionem habere caput. Vbi autem vulnus infixum eſt, medicina eſt adhibenda, qua poſſit recipere ſanitatem. Similiter & laici dicebant quòd talium miniſtrorum vel ſacerdotum, id eſt, qui à Chorepiſcopis erant quaſi ordinati, officia audire nollent, nec eorum infantes majores vel minores aut familiam eorum per manus impoſitionem conſignari vel confirmari uſquam vellent, ne magis vulnus quàm benedictionem acciperent. Quod jurgium cùm enucleatiùs diſcutere voluiſſemus, placuit nobis ex hoc apoſtolicam ſedem VII. 160.

conſulere, jubente canonica auctoritate atque dicente: *Si majores cauſæ in medio fuerint devolutæ, ad ſedem apoſtolicam, ut ſancta ſynodus ſtatuit & beata conſuetudo exigit, incunctanter referatur.* Quapropter Arnonem Archiepiſcopum ad Leonem Apoſtolicum miſimus, ut inter cetera quæ ferebat, etiam eum ex hoc interrogaret; ut quicquid ſuper his definiendum eſſet, apoſtolica auctoritate à noſtris Epiſcopis regulariter ſopiretur. Qui nobis verbis & ſcriptis ab eo renuntians hæc non eſſe neceſſe iterare vel definire, quia ſœpiſſime à ſuis prædeceſſoribus & à multis ſanctis Epiſcopis atque ſynodalibus ſanctionibus eos eſſe prohibitos atque damnatos; & ideo non eſſe neceſſe ventilare, ſed definita tenere. Dixit enim nullum fore Preſbyterum vel Diaconum aut Subdiaconum ab eis ordinatum, nec Eccleſiam ab eis dedicatam, nec virginem conſecratam, nec quemquam confirmatum, neque quicquam quod de epiſcopali miniſterio præſumpſere eſſe peractum, ſed quicquid ex his ab eis inlicitè erat præſumptum, omnia à canonicè ordinatis Epiſcopis debere rite peragere & in meliorem ſtatum reformare: quia quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit ut videatur iteratum. Prædictos autem Chorepiſcopos omnes præcepit damnare & in exilio detrudi. Iſta verò omnes, maximè regni nobis à Deo commiſſi, Epiſcopi cum eodem Arnone permittente præfato Apoſtolico mitiùs tractantes, jamdictos villanos Epiſcopos inter Preſbyteros ſtatuerunt, ita ut ampliùs nihil de epiſcopali miniſterio præſumerent, nec ipſi deinceps à quoquam fierent qui gradus ſui periculum vitare vellet. Decretum namque eſt in ſynodo quam Reginiſburc pro eadem vel pro aliis cauſis apoſtolica auctoritate præfato prætexto habuimus nihil ex prædictis à quoquam eorum agere nec facere volentibus conſentire, ſed quicquid ab his epiſcopaliter præſumptum eſt, à canonicè ordinatis Epiſcopis peragi debere, nec ullum uſquam de epiſcopali miniſterio à Chorepiſcopis aliquid accepiſſe, quia nihil in dante erat quod aliquis horum accipere potuiſſet: quoniam quod non habuit quis eorum, dare non potuit. Nam Epiſcopi non erant, quia nec ad quandam civitatis epiſcopalem ſedem titulati erant, nec canonicè à tribus Epiſcopis ordinati. Ideo de epiſcopali miniſterio nihil agere potuerunt. Et idcirco non oſtenditur geſtum quod præfixi agere putaverunt; quia quod non habuerunt, nullatenus dare potuerunt. Ideo namque nulla cauſa permittit ut videatur iteratum quod de cauſis memoratis à canonicè ordinatis Epiſcopis cognoſcitur regulariter peractum. Vnde & cùm ſœpe quæſtio de malè accepto honore naſcatur, quis ambigat nequaquam eſſe tribuendum quod non decet fuiſſe conlatum. Scimus enim, ſicut & in antiquis patrum legimus decretis, poſſe vera ac juſta legitimi Epiſcopi benedictione auferri omne vitium quod à vitioſo fuerat injectum.

Vt nullus Chorepiſcopus per impoſitionem manus Spiritum ſanctum tradat aut conſecrationem pontificalem faciat.

V. Placuit, ſicut Leonis Papæ & omnium Epiſcoporum noſtrorum atque reliquorum fidelium generali & ſynodali conſultu decrevimus, ut nullus Chorepiſcopus per manus impoſitionem Spiritum ſanctum tradere aut ſacerdotes vel Levitas aut Subdiaconos Sacrare, vel virgines velare, aut ſanctum chriſma conficere, vel Eccleſias aut altaria ſacrare, aut benedictionem in publica Miſſa populis tribuere præſumat. quæ omnia ſummis Pontificibus, id eſt, cathedralibus Epiſcopis, debentur, & non Chorepiſcopis vel Preſbyteris, quorum formam, juxta ſanctorum canonum decreta, Chorepiſcopi gerunt. Si autem hi aliquid ex his agere tentaverint, irrita erunt quæ ab eis geruntur, & ipſi omni eccleſiaſtico honore funditus priventur. VII. 413.

De his qui à Chorepiſcopis ſunt ordinati Preſbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.

VI. Vt hi qui à Chorepiſcopis Preſbyteri vel Diaconi aut Subdiaconi ſunt ordinati nullatenus in preſbyteratus vel diaconatus aut ſubdiaconatus officio miniſtrare præſumant. Similiter homines qui ab imperitis ab eis videntur eſſe confirmati, vel virgines ſeu Eccleſiæ ſacratæ, aut chriſma confectum, ſive altaria dedicata, pro confirmatis vel ſacratis aut dedicatis minimè habeantur: quia quæ illi non habuerunt, dare non potuerunt. quoniam ex his eis quicquam agere non licet. quæ omnia ſummis Pontificibus debentur, & non Chorepiſcopis, qui nec ſummi Pontifices vel Epiſcopi fuerunt nec deinceps unquam fieri poſſunt. Nullum enim ex ſeptuaginta ex his aliquid unquam feciſſe legimus vel ſcimus; ad quorum exemplum & formam Preſbyteros vel Chorepiſcopos, antequam VII. 424.

ipſi Chorepiſcopi prohibiti eſſent, fuiſſe agnovimus. Hæc verò omnia à cathedralibus Epiſcopis, qui à comprovincialibus Epiſcopis aut præſentia aut judicio Metropolitani conſecrati eſſe noſcuntur, agenda ſunt, & non à Preſbyteris vel Chorepiſcopis, qui ambo unius formæ eſſe videntur. Quæ ſi ab eis aut propter imperitiam aut propter præſumptionem acta, ut prædictum eſt, ab imperitis eſſe putantur, à cathedralibus tamen Epiſcopis reformanda vel peragenda ſunt; quia quæ illi in his agere cogitarunt, imperfecta remanſerunt; &, ut jam prælibatum eſt, quod illi non habuerunt, dare non potuerunt. Epiſcopi namque non fuerunt, quia nec à tribus Epiſcopis nec ad aliquam epiſcopalem cathedram ordinati fuerunt. & ideo ex his nihil agere potuerunt. Et ne alicui talis ordinatio vel confirmatio aut conſecratio reiteratio eſſe videatur, attendat illud quod ſcriptum eſt: *Quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit ut videatur iteratum*. Et reliqua talia eorúmque ſimilia.

De ſacerdotum purgatione.

v. 36 VII. Omnibus vobis viſu aut auditu notum eſſe non dubitamus quòd ſæpiſſime, ſuadente antiquo hoſte, Sacerdotibus diverſa crimina obiciantur. Sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio & ſatisfactio fiat, licèt tempore bonæ memoriæ Domini genitoris noſtri Pippini ſive priſcis temporibus à ſanctis patribus & à reliquis bonæ devotionis hominibus ſæpiſſime ventilatum fuerit, nos tamen pleniter & ad liquidum definitum reperire minimè quivimus. Noſtris quippe temporibus idipſum à ſanctis Epiſcopis & reliquis Sacerdotibus, & ceteris eccleſiaſticæ dignitatis miniſtris noſtris in regnis ſeu in aliis Deo degentibus, nobíſque unà cum eis agentibus, ſæpiſſime propter multas & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diverſis partibus venerunt, ventilatum eſt. Sed qualiter conſultu Domni & patris noſtri Leonis Apoſtolici ceterorúmque Romanæ Eccleſiæ Epiſcoporum & reliquorum Sacerdotum, ſive Orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum ſanctorum Epiſcoporum & Sacerdotum, necnon & noſtrorum Epiſcoporum omnium, ceterorúmque Sacerdotum ac Levitarum auctoritate & conſenſu, atque reliquorum fidelium & cunctorum Conſiliariorum noſtrorum conſultu definitum eſt, vobis omnibus utriuſque ordinis miniſtris ſcire volumus. Statutum eſt namque ratione & neceſſitate ac auctoritate prædicta conſultu omnium ut quotienſcumque cuiquam Sacerdoti crimen imponitur, ſi ipſis accuſator talis fuerit ut accipi debeat, quia quales ad accuſationem Sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expreſſum eſt. Si autem, ut dictum eſt, ille accuſator, qui canonicè eſt recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum teſtium adprobare in conſpectu Epiſcoporum poterit, tunc canonicè dijudicetur. Et ſi culpabilis inventus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum ſuprascripto pretexto adprobare ipſe accuſator minimè poterit; & hoc canonicè definiatur. Ipſe ergo Sacerdos ſi ſuſpicioſus aut incredulus ſuo Epiſcopo aut reliquis ſuis conſacerdotibus ſive bonis & juſtis de ſuo populo vel de ſua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prædicta ſuſpicione remaneat, cum tribus aut quinque vel ſeptem bonis ac vicinis Sacerdotibus, exemplo prædicti Leonis Papæ, qui duodecim Preſbyteros in ſua purgatione habuit, vel eo ampliùs, ſi ſuo Epiſcopo viſum fuerit, aut neceſſe propter tumultum populi ineſſe perſpexerit, & cum aliis bonis & juſtis hominibus, ſe ſacramento coram populo ſuper quatuor evangelia dato purgatum Eccleſiæ reddat. Si quis autem ſcire deſiderat quales teſtes ad accuſationem Sacerdotum recipi debeant, & quid de accuſatore faciendum ſit, pleniter in canonibus reperire poterit.

ALIVD CAPITVLVM
DE PVRGATIONE SACERDOTVM

Datum, ut apparet, poſt tempus ſuperioris Capitularis, eodem tamen anno, & ante ſynodum VVormatienſem.

2

Vt Presbyteri criminoſi ad ſynodum venientes in medio collocentur.

Lib. V. Capitular. c. 370. Preſbyteros criminoſos canonicè ad ſynodum venientes jubemus juxta decreta Papæ Innocentij capitulo XXXIII. in medio collocari; diſcuſſiſque objectionibus quæ ipſis Preſbyteris impinguntur, ſi convinci potuerint, à ſacerdotali removeantur officio, (quia qui ſancti non ſunt, ſancta tractare non poſſunt) atque alieni efficiantur à miniſterio quod vivendo inlicitè polluerunt. Et ſi convinci non potuerint, ſecundùm anterius capitulum conſultu Leonis Papæ & multorum Epiſcoporum ſtatutum; cum aliis Preſbyteris & fidelibus juſtiſque hominibus ſatisfaciant Epiſcopo ſuo & populo.

ITEM ALIVD CAPITVLVM
DE PVRGATIONE SACERDOTVM

Datum ſub finem anni DCCCIII. Aquiſgrani, ut videtur, quò ſe contuliſſe Karolum Imperatorem pôſt habitum Conventum VVormatienſem colligitur ex annalibus Francorum Metenſibus.

De purgatione ſacerdotum, qualiter VVormatiæ ſecunda vice à Domno Karolo & à ſuis tractata atque ſopita eſt.

Lib. VII. Capitular. cap. 181. Omnibus vobis tam præſentibus quàm & futuris ſcire cupimus quia ideo conſultu ſedis apoſtolicæ & omnium noſtrorum Epiſcoporum ac reliquorum ſacerdotum atque maximè cunctorum fidelium noſtrorum de purgatione criminatorum ſacerdotum tanta tractavimus, eàmque cum teſtibus, ſicut in anteriori Capitulari noſtro continetur, fieri decrevimus, quoniam neſciebamus eandem cauſam à beato Gregorio Papa eſſe definitam. Nam cùm Warmatia generalem conventum habuiſſemus, adlata eſt nobis à Riculfo Mogonciacenſi Metropolitano epiſtola beati Gregorij Papæ, in qua inter cetera continebantur hæc: *De Presbytero verò vel quolibet ſacerdote à populo accuſato, ſi certi non fuerint teſtes qui crimini inlato non adprobent veritatem, jusjurandum erit in medio, & illum teſtem proferat de innocentiæ ſuæ puritate cui nuda & aperta ſunt omnia; ſicque maneat in proprio gradu.* Gregor. II. epiſt. 9. c. 3. Iſta verò omnia, quia vires noſtras excedunt, in judicio Epiſcoporum juxta canonicam ſanctionem definienda relinquimus; ut hæc, quando orta fuerint, ita definire ſatagant ut nec ſecundùm ſeculum juſtam reprehenſionem nec penes Deum, quod abſit, damnationem, ſed æternæ beatitudinis, ipſo auxiliante qui omnia infucata præſtat, præmia conſequantur.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCIII.

SIVE

CAPITVLA ADDITA AD LEGEM SALICAM.

Incipiunt capitula quæ in lege Salica Domnus Auguſtus Karolus anno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCIII. *imperij verò ſui anno tertio præponendo addere juſsit.*

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE homicidiis Clericorum.*
2. *De immunitate, ſi aliquod damnum ibi factum fuerit.*
3. *De confugio ad Eccleſiam.*
4. *De eo qui in judicio injuſtè aliquem contra alium altercantem adjuvare præſumpſerit.*
5. *De eo qui de libertate ſua interpellatus aliquem de propinquis ſuis occiderit.*
6. *De his qui ad caſam Dei res ſuas tradere voluerint.*
7. *De homine qui per chartam libertatem conſecutus eſt.*
8. *De libero homine qui ſe loco vuadij tradidit.*
9. *De debitis regalibus, qualiter ſolvi debeant.*
10. *De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.*
11. *De eo qui in teſtimonium aſſumitur, qualis eſſe debeat.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De homicidiis Clericorum.

Lib. III. Capitular. cap. 25. I. QVI Subdiaconum occiderit, trecentos ſolidos componat; qui Diaconum, quadringentos; qui Preſbyterum, ſexcentos; qui Epiſcopum, nongentos. Qui monachum, quadringentis ſolidis culpabilis judicetur.

De immunitate, ſi aliquod damnum ibi factum fuerit.

III. 26. II. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, ſexcentos ſolidos componat. Si autem homo furtum aut homicidium fecerit, vel quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Epiſcopo, vel Abbati, vel Vicedomino, vel quicunque locum Epiſcopi aut Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum. Si illum contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Si ad ſecundam inquiſitionem eum reddere noluerit, triginta ſolidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquiſitionem conſentire voluerit, quicquid reus damnum fecerit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, ſolvere cogatur. Et ipſe Comes veniens licentiam habeat ipſum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem ſtatim in prima inquiſitione Comiti reſponſum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuiſſet, ſed fuga lapſus ſit, ſtatim juret qui locum Epiſcopi vel Abbatis tenuerit quòd ipſe eum ad juſtitiam cujuslibet disfaciendam fugere non feciſſet, & ſit ei in hoc ſatisfactum. Si autem intranti in ipſam immunitatem Comiti collecta manu quiſlibet reſiſtere tentaverit, Comes ad Regem vel Principem deferat, ibique judicetur; ut ſicut ille qui immunitate damnum fecit, ſexcentos ſolidos componere debuit, ita qui Comiti collecta manu reſiſtere præſumpſerit, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur.

De confugio ad Eccleſiam.

I. 134. III. Si quis ad Eccleſiam confugium fecerit, intra ipſius atria Eccleſiæ pacem habeat, nec ſit ei neceſſe Eccleſiam ingredi; & nullus eum inde per vim abſtrahere præſumat; ſed liceat ei confiteri quod fecit, & inde per manus bonorum hominum ad diſcuſſionem in publicum producatur.

De eo qui in judicio injuſtè aliquem contra alium altercantem adjuvare præſumpſerit.

III. 27. IV. Si quis hominem in judicio injuſtè contra alium altercantem adjuvare per malum ingenium præſumpſerit, atque inde coram judicibus vel Comite increpatus fuerit, & negare non potuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur.

De eo qui de libertate ſua interpellatus aliquem de propinquis ſuis occiderit.

App. II. 3. V. Si quis de libertate ſua fuerit interpellatus, & timens ne in ſervitium cadat, aliquem de propinquis ſuis, per quem ſe in ſervitium caſurum timens occiderit, id eſt, patrem aut matrem, amitam, patruelem, avunculum, vel quamlibet hujuſmodi propinquitatis perſonam, ipſe qui hoc perpetraverit moriatur, agnatio ejus & conſanguinitas in ſervitutem cadat. Et ſi negaverit ſe illum occidiſſe, ad novem vomeres ignitos judicio Dei examinandus accedat.

De his qui ad caſam Dei res ſuas tradere voluerint.

I. 135. VI. Qui res ſuas pro anima ſua ad caſam Dei tradere voluerit, domi traditionem faciat coram teſtibus legitimis. Et quæ hactenus in hoſte factæ ſunt traditiones, de quibus nulla eſt quæſtio, ſtabiles permaneant. Si verò aliquis alij res ſuas tradiderit, & in hoſtem profectus fuerit, & ille cui res traditæ ſunt interim mortuus fuerit, qui res tradidit, cùm reverſus fuerit, adhibitis teſtibus coram quibus traditio facta eſt, res ſuas recipiat. Si autem & ipſe mortuus fuerit, heredes ejus legitimi res traditas recipiant.

De homine qui per chartam libertatem conſecutus eſt.

III. 28. VII. Si quis per chartam ingenuitatis à domino ſuo legitimè libertatem eſt conſecutus, liber permaneat. Si verò aliquis eum injuſtè inſervire tentaverit, & ille chartam ingenuitatis ſuæ oſtenderit, & adverſarium injuſtè ſe inſervire velle comprobaverit, ille qui hoc tentavit multam quæ in charta deſcripta eſt ſolvere cogatur. Si verò charta non paruerit, ſed jam ab illo qui eum inſervire voluerit disfacta eſt, vvidrigildum ejus componat, duas partes illi quem inſervire voluerit, tertiam Regi; & ille iterum per præceptum Regis libertatem ſuam conquirat.

De libero homine qui ſe loco vvadij tradidit.

VIII. Liber qui ſe loco vvadij in alterius poteſtatem commiſerit, ibique conſtitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, qui eum in locum vvadij ſuſcepit, aut damnum ſolvat, aut hominem in mallo productum dimittat, perdens ſimul debitum propter quod eum in vvadio ſuſcepit. Et qui damnum fecit, dimiſſus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si verò liberam feminam habuerit, uſque dum in pignus extiterit, & filios habuerint, liberi permaneant. III. 29.

De debitis regalibus, qualiter ſolvi debeant.

IX. Omnia debita quæ ad partem Regis ſolvere debent, ſolidis duodecim denariorum ſolvant, excepto freda quæ in lege Salica conſcripta ſunt. Illa eiſdem ſolidis quibus ceteræ compoſitiones ſolvi debent componantur. III. 30.

De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.

X. Si quis cauſam judicatam repetere præſumpſerit in mallo, ibique teſtibus convictus fuerit, aut quindecim ſolidos componat, aut quindecim ictus ab Scabineis qui cauſam priùs judicaverunt accipiat. III. 31.

De eo qui in teſtimonium aſſumitur, qualis eſſe debeat.

XI. Optimus quiſque in pago vel civitate in teſtimonium adſumatur, & cui is contra quem teſtimoniare debet nullum crimen poſſit indicere. III. 32.

EXPLICIT.

In vetuſtiſſimo codice MS. bibliothecæ Thuanæ iſta poſita ſunt in fronte ſuperiorum capitulorum.

Hæc ſunt capitula quæ Domnus Karolus Magnus Imperator juſſit ſcribere in Conſilio ſuo, & juſſit eas ponete inter alias leges.

In codice verò Sangallenſi hæc adduntur poſt ultimum capitulum.

ISTA XI. CAPITVLA AD OMNIBVS LEGIBVS MITTENDA SVNT.

Inter ſchedas Iacobi Sirmondi reperi exemplar ſuperiorum capitulorum, quod ille ex veteri codice deſcripſerat, in quo hæc epigraphe legebatur.

Anno tertio clementiſſimi Domini noſtri Karoli Auguſti, ſub ipſo anno, hæc facta capitula ſunt, & conſignata Stephano Comiti, ut hæc manifeſta faceret in civitate Pariſius mallo publico, & illa legere faceret coram Scabineis. quod ita & fecit. Et omnes in uno conſenſerunt, quòd ipſi voluiſſent omni tempore obſervare uſque in poſterum. Etiam omnes Scabinei, Epiſcopi, Abbates, Comites, manu propria ſubter ſignaverunt.

CAPITVLARE TERTIVM
ANNI DCCCIII.

Alia capitula minora de cauſis admonendis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE Eccleſiis emendandis.*
2. *De ordinatione Presbyterorum. Et de excommunicatione.*
3. *De Scabineis, Advocatis, Notariis à Miſſis dominicis eligendis.*
4. *De illis qui legem ſervare contemnunt.*
5. *De heribannatoris conjecto.*
6. *De fugitivis ac peregrinis.*
7. *Vt bauga & bruniæ non dentur negotiatoribus.*
8. *De menſuris, ut æquales ſint.*
9. *De veſtitura Pippini Regis.*
10. *De colonis & fiſcalinis.*
11. *De homine in judicium non mittendo ſine cauſa.*
12. *De converſione liberi hominis.*
13. *De his quæ vuadiari debent.*
14. *De his qui ad placitum Imperatoris non fuerunt.*
15. *De cauſa ebrij hominis, & de ejus teſtimonio. Et de placito Comitis.*
16. *De non cogendo bibere.*
17. *De Miſſis dominicis vel ceteris hominibus diſcurrentibus.*
18. *De canibus qui in dextro armo tonſi ſunt.*
19. *De capitulis quæ in lege noviter addita ſunt.*
20. *De illis qui ad placitum banniri debent.*
21. *De falſis teſtibus.*
22. *De non jurando per vitam Regis.*
23. *De Saxonibus qui uxores non habent.*
24. *De ſignatis qui mentiendo vadunt.*
25. *Vt Miſſi adducant breves de opere.*
26. *De mora Miſſorum dominicorum in locis ſuæ legationis.*
27. *De prudentia & conſtantia Miſſorum.*
28. *De falſis monetariis.*
29. *De generali placito ad Magontiam ſive Cabillonem.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De Eccleſiis emendandis.

App. 1. 18. I. DE Eccleſiis emendandis, & ubi in uno loco plures fuerint quàm neceſſe ſit, ut deſtruantur quæ neceſſariæ non ſunt, & aliæ conſtruantur.

De ordinatione Presbyterorum. Et de excommunicatione.

II. Vt Preſbyteri non ordinentur priuſ. 1. 136. quam examinentur. Et ut excommunicationes paſſim & ſine cauſa non fiant.

De Scabineis, Advocatis, Notariis à Miſſis dominicis eligendis.

III. 33. III. Vt Miſſi noſtri Scabinios, Advocatos, Notarios per ſingula loca eligant; & eorum nomina, quando reverſi fuerint, ſecum ſcripta deferant.

De illis qui legem ſervare contemnunt.

Ibid. 34. IV. De illis qui legem ſervare contempſerint, ut per fidejuſſores ad præſentiam Regis deducantur.

De heribannatoris conjecto.

Ibid. 35. V. Vt illi qui heribannum ſolvere debent, conjectum faciant ad heribannatorem.

De fugitivis ac peregrinis.

App. II. 4. VI. De fugitivis ac peregrinis, ut diſtringantur, ut ſcire poſſimus qui ſint aut unde venerint.

Vt bauga & bruniæ non dentur negotiatoribus.

Ibid. 5. VII. Vt bauga & brunias non dentur negotiatoribus.

De menſuris, ut æquales ſint.

Ibid. 6. VIII. De menſuris, ut ſecundùm juſſionem noſtram æquales fiant.

De veſtitura Pippini Regis.

Ibid. 7. IX. Vt non mittantur teſtimonia ſuper veſtitura Domni Pippini Regis.

De colonis & fiſcalinis.

III. 36. X. Vt nec colonus nec fiſcalinus poſſint alicubi traditiones facere.

De homine in judicium non mittendo ſine cauſa.

Ibid. 37. XI. Vt nullus præſumat hominem in judicium mittere niſi judicatum fiat.

De converſione liberi hominis.

I. 137. XII. Vt liber homo qui in monaſterio regulari comam depoſuerit, & res ſuas ibidem delegaverit, promiſſionem factam ſecundùm regulam firmiter teneat.

De his quæ vvadiari debent.

App. II. 8. XIII. Vt omnia quæ vvadiari debent, juxta quod in lege continetur, pleniter ſecundùm legem ipſam invvadiata fiant. Et in poſtmodum vel Domnus Rex, vel ille cujus cauſa eſt, juxta quod ei placuerit miſericordiam faciat.

De his qui ad placitum Imperatoris non fuerunt.

XIV. De Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus qui ad placitum noſtrum non fuerunt.

De cauſa ebrij hominis, & de ejus teſtimonio. Et de placito Comitis.

III. 38. XV. Vt nullus ebrius ſuam cauſam poſſit conquirere in mallo, nec teſtimonium dicere. Neque Comes placitum habeat niſi jejunus.

De non cogendo bibere.

XVI. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum. I. 138.

De Miſſis dominicis vel ceteris hominibus diſcurrentibus.

XVII. De Miſſis noſtris diſcurrentibus III. 39.
vel ceteris hominibus in utilitatem noſtram iter agentibus, ut nullus manſionem contradicere eis præſumat.

De canibus qui in dextro armo tonſi ſunt.

XVIII. De canibus qui in dextro ar- VI. 236.
mo tonſi ſunt, ut homo qui eum habuerit, cum ipſo cane in præſentiam Regis veniat.

De capitulis quæ in lege noviter addita ſunt.

XIX. Vt populus interrogetur de ca- VI. 237.
pitulis quæ in lege noviter addita ſunt. Et poſtquam omnes conſenſerint, ſubſcriptiones & manufirmationes ſuas in ipſis capitulis faciant.

De illis qui ad placitum banniri debent.

XX. Vt nullus ad placitum banniatur III. 40.
niſi qui cauſam ſuam quærit, aut ſi alter ei quærere debet. exceptis Scabiniis ſeptem, qui ad omnia placita præeſſe debent.

De falſis teſtibus.

XXI. De falſis teſtibus, ut non recipiantur. Ibid. 41.

De non jurando per vitam Regis.

XXII. Vt nullus præſumat per vitam Ibid. 42.
Regis & filiorum ejus jurare.

De Saxonibus qui uxores non habent.

XXIII. De illis Saxonibus qui uxores App. II. 14.
non habent.

De ſignatis qui mentiendo vadunt.

XXIV. De ſignatis qui mentiendo Ibid. 15.
vadunt. *Vide Appendic. 1. cap. 34.*

Vt Miſſi adducant breves de opere.

XXV. Vt Miſſi noſtri qui jam breves Ibid. 9.
detulerunt de annuntiatione, volumus ut adhuc adducant de opere.

De mora Miſſorum dominicorum in locis ſuæ legationis.

XXVI. Quantam moram faciant in Ibid. 10.
unoquoque loco, & quot homines ſecum habeant.

De prudentia & conſtantia Miſſorum.

XXVII. De prudentia & conſtantia Ibid. 11.
Miſſorum noſtrorum.

De falſis monetariis.

XXVIII. De falſis monetariis requi- Ibid. 13.
rendum eſt.

De generali placito ad Magontiam ſive Cabillonem.

XXIX. Si aliæ res fortuitò non præ- Ibid. 16.
occupaverint, VIII. Kalendas Iulias, id eſt, Miſſa ſancti Iohannis Baptiſtæ, ad Magontiam ſive Cabillonem generale placitum noſtrum habere volumus.

In codice Vaticano & in Meteníi iſta leguntur in fine ſuperiorum capitulorum.

Hoc fuit datum ad Aquis in tertio anno imperij Domni Karoli Auguſti, quando ſynodus ibi magna fuit.

In codice Bigotiano & apud Lindenbrogium hæc capitula adduntur poſt ſuperiora.

I.

TEloneus aut cenſus non exigatur à quolibet ubi nec aquam navigio aut pontem tranſeundum non eſt.

I I.

Et hoc nobis præcipiendum eſt, ut quicunque in dono regio caballos detulerint, in unumquemque ſuum nomen habeant ſcriptum. Similiter & in veſtimenta Abbatiſſarum.

I I I.

Et hoc nobis præcipiendum eſt, ut ubicunque inveniuntur Vicarij aliquid mali conſentientes vel facientes, ipſos eicere & meliores ponere.

I V.

Vt Comites vel Vicarij eorum legem ſciant, ut ante eos injuſtè quis nemini judicare poſſit, nec ipſam legem mutare.

In veteri codice MS. bibliothecæ regiæ deſcriptum reperitur ſequens capitulum ſtatim poſt ultimum capitulum tertij Capitularis anni DCCCIII.

CAP. DE INGENVITATE CHARTARVM.

III. 43. SI quis per chartam ingenuus dimiſſus fuerit, & à quolibet homine ad ſervitium interpellatus fuerit, primùm legitimum auctorem ſuæ libertatis proferat, & in ſua libertate perſeveret. Si verò legitimus auctor defuerit, teſtimonio bonorum hominum, qui tunc aderant quando liber dimiſſus fuit, ſe defendere permittatur. Si verò & teſtes defuerint, cum duabus aliis chartis, quæ ejuſdem Cancellarij manu firmatæ ſint vel ſubſcriptæ, cujuſcunque fuerint, ſuam chartam, quæ tertia eſt, veram & legitimam eſſe confirmet. Si autem qui interpellatus fuerit ad ſervitium nec auctorem nec teſtimonia habuerit, neque alias duas chartas ad ſuam chartam confirmandam invenire potuerit, tunc is qui eum interpellavit ſecundùm legem ipſam chartam falſam efficiat, & ſervum conquirat. Si verò interpellator aut auctore aut teſtimoniis aut chartarum contlatione victus fuerit, & hoc quod voluit efficere non potuerit, multam quæ in ipſa ingenuitatis charta continetur cogatur ex ſolvere.

CAPITVLARE QVARTVM ANNI DCCCIII.

SIVE

DE LEGE RIPVARENSE.

Cap. I.

I. SI ingenuus ingenuum ictu percuſſerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur.

I I.

X. Homo regius, id eſt, fiſcalinus & eccleſiaſticus vel lidus interfectus centum ſolidis componatur.

I I I.

XXII. Homo ingenuus qui multam quamlibet ſolvere non potuerit, & fidejuſſores non habuerit, liceat ei ſemetipſum in vadium ei cui debitor eſt mittere uſque dum multam quam debuit perſolvat. *Item in eodem capitulo, de ſoniſte.* aut ſexcentos ſolidos componat, aut cum duodecim juret. Aut ſi ille qui cauſam quærit,

duodecim hominum ſacramenta recipere noluerit, aut cruce aut ſcuto & fuſte contra eum decertet.

IV.

III. 44. XX. Nemini liceat ſervum ſuum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere; ſed juxta qualitatem damni dominus pro illo reſpondeat, vel eum in compoſitionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem ſervus perpetrato ſcelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non poſſit, ſacramento ſe dominus ejus excuſare ſtudeat quòd hoc ſuæ voluntatis nec conſcientiæ fuiſſet quòd ſervus ejus tale facinùs commiſit.

V.

Ibid. 45. XXXIII. Si quis ad mallum legibus bannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſunnis non detinuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Sic ad ſecundam & tertiam. Si autem ad quartam venire contempſerit, poſſeſſio ejus in bannum mittatur donec veniat & de re qua interpellatus fuerit juſtitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in banno miſſæ ſunt Rex interrogetur, & quicquid inde judicaverit fiat. Prima bannitio ſuper noctes ſeptem, ſecunda ſuper noctes quatuordecim, tertia ſuper noctes viginti & unam, quarta ſuper noctes quadraginta duas. Similiter & de beneficio hominis, ſi fortè res proprias non habuerit, mittatur in bannum uſque Rex interrogetur.

VI.

Ibid. 46. XXXV. Si auctor venerit, & rem intertiatam recipere noluerit, campo vel cruce contendant.

VII.

VI. 212. XLVIII. Qui filios non habuerit, & alium quemlibet heredem facere ſibi voluerit, coram Rege vel Comite & Scabiniis vel Miſſis dominicis, qui tunc ad juſtitias faciendas in provincia fuerint ordinati, traditionem faciat.

VIII.

LVII. Homo denarialis non antea hereditare in ſuam agnationem poterit uſquequo ad tertiam generationem perveniat. Ibid. 213.

IX.

LXIV. Homo chartularius ſimiliter. Ibid.

X.

LVII. Omne ſacramentum in Eccleſia aut ſupra reliquias juretur. Et quod in Eccleſia jurandum eſt, vel cum ſeptem electis, vel ſi duodecim eſſe debent, quales potuerit invenire. Si illum Deus adjuvet & ſancti quorum iſtæ reliquiæ ſunt ut veritatem dicant. Ibid. 214.

XI.

LXXII. Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei ſuper quem res intertiata fuerit ſacramento ſe excuſare de furto quòd nec ſuæ voluntatis aut conſcientiæ fuiſſet quod ablatum eſt, aut tantum ſine damno reſtituat. VI. 215.

XII.

De homine qui comprehendit ſervum. Iuſſit eum occidere dominos ſuos duos infantes, unum qui habuit novem annos, alium qui habuit undecim. Ad extremum illum ſervum, poſtquam dominos ſuos illos pueros occidit, in foveam quandam projecit. Et judicatum eſt ut illum qui novem annos habuit vveregildo componat; alium verò, qui undecim annos habuit, dupliciter; ſervum, quem mordricum, tripliciter; & bannum noſtrum ad omnia.

CAPITVLARE QVINTVM ANNI DCCCIII.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Vincentij Metenſis.

ALIA CAPITVLA ADDENDA SVNT EA QVÆ NVPER AVDITA ET COMPERTA HABEMVS.

Cap. I.

DE Clericis & laicis qui chriſma ad aliquam nimietatem dant & accipiunt. Si quis Preſbyter aut Diaconus dare aut accipere præſumpſerit, gradum amittat. Ceteri Clerici & nonnanes diſciplinam corporalem & carceris cuſtodiam ſuſtineant. Laici qui acceperint, aut alicui dederint, manum perdant.

II.

De negotio ſuper omnia præcipiendum eſt ut nullus audeat in nocte negotiare in vaſa aurea & argentea, mancipia, gemmas, caballos, animalia, excepto vivanda & fodro, quod iter agentibus neceſſaria ſunt; ſed in die coram omnibus & coram teſtibus unuſquiſque ſuum negotium exerceat.

III.

Reliqua capitula quæ inanteriore capitulati ſcripta ſunt, tam de venundatione annonæ, & de reliquis juſtitiis, & de reſtauratione Eccleſiarum, & de pace, & de fugitivis, & de ſingulis quibuſque cauſis, omnia ita obſerventur.

Heic deſunt capita octo.

XII.

Nemini liceat ſervum ſuum propter damnum à ſe dimittere; ſed juxta qualitatem culpæ dominus ejus pro ipſo ſervo reſpondeat, aut componat quicquid ille fecit uſque ad ſuper plenam leudem liberi hominis. Quicquid ſuper hoc fuerit, inregauditio eſſe videtur.

XIII.

Si inventus fuerit quis chartam falſam feciſſe aut falſum teſtimonium dixiſſe, manum perdat aut redimat.

XIV.

Vt homo liber peccato imminente, quod abſit, patrem aut matrem, avunculum vel nepotem interfecerit, hereditatem propriam amittat. Et ſi quis mœchatus fuerit matrem, ſororem, amitam, aut neptam, ſimiliter hereditatem perdat.

XV.

Vt homines fiſcalini ſive coloni aut ſervi in alienum dominium commorantes, à priore domino requiſiti, non aliter eiſdem concedantur niſi ad priorem locum, ubi priùs viſus fuit manſiſſe, illuc revertatur, & ibi diligenter inquiratur de ſtatu ipſius cum cognatione ejus. Hoc à nobis præceptum eſt omnibus cognitum facere.

XVI.

Vt infra regna Chriſto propitio noſtra omnibus iterantibus nullus hoſpitium deneget, manſionem & focum tantùm. Similiter paſtum nullus contendere faciat, excepto prato & meſſe.

XVII.

Vt liberi homines nullum obſequium Comitibus faciant, nec Vicariis, neque in prato, neque in meſſe, neque in aratura aut vinea, & conjectum ullum vel reſiduum eis reſolvant; excepto ſervitio quod ad Regem pertinet, & ad heribannatores, vel his qui legationem ducunt.

XVIII.

Vt ubicunque inveniuntur Vicarij aliquid mali conſentientes vel facientes, ipſos eicere & meliores ponere jubemus.

XIX.

Vt Comites & Vicarij eorum legem ſciant, ut ante eos injuſtè neminem quis judicare poſſit, vel ipſam legem mutare.

XX.

Vt quicunque in dona regia caballos præſentaverit,

præſentaverit, in unumquemque ſuum nomen ſcriptum habeat.

XXI.

Vt qui oratorium conſecratum habet, vel habere voluerit, per conſilium Epiſcopi de ſuis propriis rebus ibidem largiatur, ut propterea illi vici canonici non ſint neglecti.

XXII.

Vt nullus homo præſumat teloneum in ullo loco accipere, niſi ubi antiquitus pontes conſtructi ſunt, & ubi navigia præcurrunt, & antiqua videtur eſſe conſuetudo. Similiter nec rodaticum neque pulveraticum ullus accipere præſumat. Quia qui hoc facere tentaverit, bannum dominicum omnimodis componere debet.

CAPITVLARE SEXTVM ANNI DCCCIII.

SIVE

CAPITVLA DATA AD INTERROGATIONEM CVIVSDAM COMITIS AVT MISSI DOMINICI.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus MSS. uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Vincentij Metenſis.

Cap. I.

Continebatur namque in primo capitulo, utrum ubi colonam ſervus cujuſlibet uxorem acceperit, infantes illorum pertinere deberent ad illam colonam, an ad illum. Conſidera enim ſi proprius ſervus tuus alterius propriam ancillam ſibi ſociaverit, aut alterius ſervus proprius tuam propriam ancillam ad uxorem acceperit, ad quem ex vobis eorum procreatio pertinere debeat, & taliter de iſtis facias; quia non eſt ampliùs niſi liber & ſervus.

II.

De ſecundo unde me interrogaſti, ſi Comes de notitia ſolidum unum accipere deberet, & Scabinij ſive Cancellarius, lege Romanam legem; & ſicut ibi inveneris, exinde facias. Si autem ad Salicam pertinet legem, & ibi minimè repereris quid exinde facere debeas, ad placitum noſtrum generale exinde interrogare facias.

III.

Continebatur quippe in tertio capitulo de his qui per falſos teſtes libertatem conſequuntur, quid ex his facere deberes interrogaſti. Nos verò ubique vobis præcepimus ut nequaquam cum falſo teſtimonio ullus ſe liberare potuiſſet de ſervitio. Et ſi ſecundùm legis ordinem ſe liberare potuerit, liber permaneat. Si verò cum falſis teſtibus, nequaquam illi conſentias.

IV.

In quarto namque capitulo declarabat de his qui prima nec ſecunda nec tertia vice manniti ad veſtram præſentiam venire nolunt. Similiter de ipſis præcepimus quid ex his facere deberet.

V.

In quinto autem capitulo referebatur de Epiſcopis, Abbatibus, vel ceteris noſtris hominibus, qui ad placitum veſtrum venire contempſerint. Illos verò per bannum noſtrum ad placitum veſtrum bannire faciatis. Et qui tunc venire contempſerint, eorum nomina adnotata ad placitum noſtrum generale nobis repræſentes.

VI.

In ſexto autem capitulo ſcriptum erat de pontibus antiquis conſtitutis, vel de inlicitis teloneis. Vnde præcepimus ut ubicunque antiqua conſuetudo fuit teloneum accipiendi, teloneum legitimum accipiant. Nam & hoc antea vobis ore proprio injunximus, & nequaquam intellexiſtis.

VII.

In ſeptimo autem capitulo, ubi referebatur qualiter poſt querelas dominorum ſervi eorum chartas oſtendant, & ipſi ſervi à Scabineis ſententia accepta eas veras

eſſe comprobare debeant. Nequaquam hoc volumus quòd ſervus ſuam chartam propriam probare debeat. Sed dominus qui ipſum ſervum quærit, ipſe, ſi potent, ipſam chartam falſam deprehendat.

VIII.

In octavo capitulo referebatur de ſervis qui francas feminas accipiunt, & poſtea illorum domini eis chartas faciunt eo tenore ut ſi aliqua procreatio filiorum aut filiarum ex ipſis orta fuerit, liberi permaneant. Et neſciunt, ſicut ſcripſiſti, utrum habere debeant an non. Deinde volumus ut ſi ille homo ſervo aut ancillæ chartam in ſua præſentia fecerit, & ille vel illa qui chartam libertatis habere debet præſentes fuerint, ipſa charta ſtabilis permaneat. Sed qui poſt diſceſſum domini ſui ortus fuerit, in ſervitio permaneat. Et illæ chartæ quæ à quibuſdam dominis his factæ fuerint qui necdum nati eſſe noſcuntur, ſed poſt eorum diſceſſum nati fuerint, nullum obtineant effectum, nec per eaſdem chartas liberi eſſe valeant.

CAPITVLARE SEPTIMVM
ANNI DCCCIII.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

Cap. I.

IN primis de banno Domni Imperatoris & Regis, quem per ſemetipſum conſuetus eſt bannire, id eſt, de mundoburgio Eccleſiarum, viduarum, orphanorum, & de minùs potentum perſonarum, atque & de exercitali placito inſtituto, ut hi qui iſta irruperint bannum dominicum omnimodis componant.

II.

De decimis & nonis atque juſtitia Eccleſiarum Dei, ut ſtudeatis dare & facere ſicut lex eſt.

III.

Qui beneficium Domni Imperatoris & Eccleſiarum Dei habet, nihil exinde ducat in ſuam hereditatem, ut ipſum beneficium deſtruatur.

IV.

Nullus homo alterius Clericum aut hominem recipiat in ſua poteſtate.

V.

Vt nullus latronem habeat in ſua poteſtate, nec celet.

VI.

Vt nullus ſe præſumat perjurare aut falſum teſtimonium dicere.

VII.

Vt nullus contra rectum judicium audeat judicare quicquam.

VIII.

Vt nullus præſumat nocere eum qui rectum Imperatoris dixerit.

IX.

Vt nullus præſumat alium ſine lege opprimere vel aliquid mali agere.

X.

Nullus homo præſumat aliter vendere aut emere vel menſurare niſi ſicut Domnus Imperator mandatum habet.

XI.

Vt diem dominicum cum omni diligentia cuſtodiatis, ſicut lex eſt, vel ſicut Domnus Imperator mandatum habet.

XII.

Nullus fidelitatem quam promiſſam habet Domno Imperatori infrangat; aut qui infractam habet, non conſentiatur ei.

XIII.

Necnon etiam de iſtis cauſis paganicis quod aliqui obſervant, ut nullus faciat, nec conſentiat facienti.

CAPITVLARE OCTAVVM
ANNI DCCCIII.
SIVE

Capitula de immunitate Epiſcoporum ac reliquorum ſacerdotum ab expeditionibus bellicis, data VVormatiæ in generali populi conventu ſub finem, ut videtur, anni DCCCIII.

De generali totius populi ſupplicatione apud Principem pro Sacerdotum cauſa, ne in hoſtem aut pugnam pergerent, & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum. Ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris VVormatiæ generaliter decretis atque ab omnibus firmatis & cunctis pro lege tenendis contraditis.

PETITIO POPVLI AD IMPERATOREM.

VI. 370. FLexis omnes precamur poplitibus majeſtatem veſtram ut Epiſcopi deinceps, ſicut hactenus, non vexentur hoſtibus. Sed quando vos nóſque in hoſtem pergimus, ipſi propriis reſideant in parrochiis, Deóque fideliter famulari ſtudeant, & eorum ſacroſancta miniſteria canonicè & Deo placitè peragere ſatagant, atque pro vobis & cuncto exercitu veſtro unà cum omnibus ſibi commiſſis orare viriliter, Miſſáſque cantare, & letanias atque eleemoſynas facere decertent. Quoſdam enim ex eis in hoſtibus & præliis vulneratos vidimus, & quoſdam periſſe cognovimus. Hæc verò valde periculoſa & oppidò ſunt cavenda. Quæ idcirco ſuggerimus, ne pro talibus vos & nos ſimul pereamus. Novit Dominus, quando eos in talibus videmus, terror adprehendit nos, & quidam ex noſtris timore perterriti propter hoc fugere & inimicis terga vertere ſolent. Plures enim poteſtis habere præliatores, ſi illi propriis reſident in parrochiis, quàm ſi vobiſcum pergunt. Quoniam illi qui eos prævident, omnes tunc pugnabunt. quod modò nequaquàm faciunt, ſed eos tantummodo cuſtodiunt. Nam ſine dubio potiùs vobis nobíſque proficere poſſunt ſi remanſerint quàm ſi in hoſtem vel ad pugnam perrexerint: quia tunc eorum precibus adjuvamur, & modò eorum preſ-
Exod. 17. ſuris gravamur. Quando verò Moyſes expanſis ad cœlum manibus orabat, vincebat Iſraël; & quando à precibus ceſſabat, & manus ejus gravabantur, priuſquam ſuſtentatæ fierent, & ipſe precibus inſiſteret, vincebatur & terga vertebat. Talibus ergo & multis aliis exemplis fulti, quorum prolixitatem vitantes modò non dicimus, quia ſapienti ſemel dicta ſufficiunt prædicta, obnixè omnes precamur, & ut concedantur rogamus; quia nullatenus volumus adſentire ut nobiſcum ad talia pergant, niſi duo aut tres bene docti, electione videlicet ceterorum, ad benedictionem dandam, & ad periclitantium reconciliationem faciendam, ne vos & nos ſimul cum pluribus pereamus, ſed eorum precibus, ut jam memoratum eſt, fulciamur. Quam formam & de ſacerdotibus tenere optamus, id eſt, ut nec illi in hoſtem niſi bene docti, & ipſi electione atque permiſſione propriorum Epiſcoporum; qui tamen tales ſint de quorum ſcientia & vita ac converſatione omnes ſecuri eſſe poſſimus. Illud tamen vobis & omnibus ſcire cupimus quòd non propterea hæc petimus ut eorum res aut aliquid ex eorum pecuniis, niſi ipſis aliquid ſponte nobis dare placuerit, aut eorum Eccleſias viduari cupiamus; ſed magis eis, ſi Dominus poſſe dederit, augere deſideramus, ut & ipſi & vos & nos ſalviores ſimus, & Deo potiùs ipſo amminiculante placere mereamur. Scimus enim res Eccleſiæ Deo eſſe ſacratas, ſcimus eas eſſe oblationes fidelium &

pretia peccatorum. Quapropter ſi quis eas ab Eccleſiis, quibus à fidelibus collatæ Deóque ſacratæ ſunt, aufert, proculdubio ſacrilegium committit. Cœcus enim eſt qui iſta non videt. Quiſquis ergo noſtrum ſuas res Eccleſiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat, ſuiſque ſanctis, & non alteri, dicendo talia, & agendo ita. Facit enim ſcripturam de ipſis rebus quas Deo dare deſiderat, & ipſam ſcripturam coram altari aut ſupra tenet in manu, dicens ejuſdem loci ſacerdotibus atque cuſtodibus: *Offero Deo atque dedico omnes res quæ hac in chartula tenentur inſertæ, pro remiſſione peccatorum meorum ac parentum & filiorum* (aut pro quocunque illas Deo deliberare voluerit) *ad ſerviendum ex his Deo in ſacrificiis Miſſarúmque ſolemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac Clericorum alimoniis, & ceteris divinis cultibus, atque illius Eccleſiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abſtulerit, ſub pœna ſacrilegij ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, diſtrictiſſimas reddat rationes.* Ponit etiam in ea alias conjurationes, quas enumerare longum eſt. Nam qui eas inde poſtea au-

Gratian 12. q. 2. c. 71. Gloria Epiſcopi.

fert, quid agit niſi ſacrilegium? Si ergo amico quippiam rapere furtum eſt, Eccleſiæ verò fraudari vel auferri indubitanter ſacrilegium eſt. Vnde & in ſacris canonibus ſpiritu Dei conditis habetur ita:

Lib. VII. Capitular. cap. 7.

Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere vel dare voluerit præter Epiſcopi conſcientiam vel ejus cui hujuſcemodi ſunt officia commiſſa, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit. Abſit enim ut rerum eccleſiaſticarum cupiditate vel ablatione ſacrilegi aut anathema efficiamur, aut talibus laqueis unquam devinciamur: quoniam ſcimus anathematos homines, vel ſacrilegos, non ſolùm infames, & à conſortio fidelium, priuſquam hæc per publicam ſatisfactionem Eccleſiæ & Epiſcoporum reconciliationem manúſque impoſitionem emendent, alienos eſſe, ſed etiam à regno Dei extorres fieri, ſi in talibus defecerint, non dubitamus. Vt ergo omnis ſuſpicio à nobis cunctis ſacerdotibus & omnibus Chriſti & ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, ſtipulas dextris in manibus tenentes, eáſque propriis è manibus eicientes, coram Deo & angelis ejus, ac vobis cunctiſque ſacerdotibus & populis circumſtantibus, nec talia facere, nec facere volentibus conſentire, ſed magis Deo auxiliante reſiſtere. Et hoc vobis omnibúſque fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris notum eſſe cupimus, quòd cum his qui abſque voluntate aut conſenſu vel datione rectoris illius Eccleſiæ, cujus ipſæ res juſtè eſſe debentur, & maximè proprij Epiſcopi, res Eccleſiæ à Regibus petere aut retentare vel auferre aut invadere vel vaſtare præſumpſerint, nec in hoſtem nec ad pugnam ire, nec cibum ſumere, nec ad Eccleſiam vel ad palatium aut in itinere pergere, nec etiam noſtros homines cum eorum hominibus aut caballos vel reliqua pecora noſtra cum eorum pecoribus aut ad paſtum ire, aut ſimul habitare vel manere, nec ullam participationem cum eis, niſi pro emendatione, ante publicam emendationem & Eccleſiæ ſatisfactionem unquam ſcienter aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis unà cum eis nos & noſtri, quod abſit, pereamus. Scimus enim quia perit juſtus pro impio. Tales verò à nobis, ſi nos fideles habere vultis, ſegregate, & in ergaſtulum ſub publica pœnitentia redigite; & poſtulata concedite. Vt ergo hæc omnia à vobis & à nobis ſive à ſucceſſoribus veſtris & à noſtris futuris temporibus abſque ulla diſſimulatione conſerventur, ſcriptis eccleſiaſticis inſerere jubete, & inter veſtra capitula interpolare præcipite.

CONCESSIO DOMNI KAROLI IMPERATORIS ad ſupraſcriptam petitionem.

VI. 371. OMnibus notum eſſe volumus quia non ſolùm ea quæ ſuper Epiſcoporum & Preſbyterorum hoſtium vexationibus & precibus pro nobis & vobis fieri rogitaſtis concedere optamus, ſed quicquid pro ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſacerdotum ſive totius populi & veſtra utilitate inveneritis concedere paratiſſimi ſumus. Et modò iſta, ſicut petiſtis, concedimus. Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum venerimus, ſicut petiſtis, conſultu omnium fidelium noſtrorum ſcriptis firmare, noſtris noſtrorúmque atque futuris temporibus inrefragabiliter manenda firmiſſimè Domino amminiculante cupimus. Modò ea quæ generalia ſunt, & omnibus conveniunt ordinibus, ſtatuere ac cunctis ſanctæ Dei Eccleſiæ

noſtriſque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parati ſumus; & ad proximum ſynodalem noſtrum conventum ac generale placitum, ubi plures Epiſcopi & Comites convenerint, iſta, ſicut poſtulaſtis, firmabimus.

Quæ ſequuntur capitula, data videntur in ſynodo cujus mentio fit in poſtrema parte ſuperioris capituli.

De hoſte & pugna atque armis ſacerdotibus prohibitis.

VII. 141. Secunda vice, propter ampliorem obſervantiam, apoſtolica auctoritate & multorum ſanctorum Epiſcoporum admonitione inſtructi, ſanctorúmque canonum regulis edocti, conſultu videlicet omnium nobilium noſtrorum, noſmetipſos corrigentes, poſteriſque noſtris exemplum dantes, volumus ut nullus ſacerdos in hoſtem pergat, niſi duo vel tres tantùm Epiſcopi, electione ceterorum, propter benedictionem & prædicationem populíque reconciliationem, & cum illis electi ſacerdotes, qui bene ſciant populis pœnitentias dare, Miſſas celebrare, de infirmis curam habere, ſacratique olei cum ſacris precibus unctionem impendere, & hoc maxime prævidere ne ſine viatico quis de ſeculo recedat. Hi verò nec arma ferant, nec ad pugnam pergant, nec effuſores ſanguinum vel agitatores fiant, ſed tantùm ſanctorum pignora & ſacra miniſteria ferant, & orationibus pro viribus inſiſtant; ut populus qui pugnare debet, auxiliante Domino victor exiſtat, & non ſit ſacerdos ſicut populus. Reliqui verò qui ad Eccleſias ſuas remanent, ſuos homines bene armatos nobiſcum, aut cum quibus juſſerimus, dirigant; & ipſi pro nobis & cuncto exercitu noſtro Miſſas, letanias, oblationes, eleemoſynas faciant, orantes Deum cœli ut proficiamus in itinere quo pergimus, victoréſque Deo adminiculante exiſtamus. Gentes enim & Reges earum quæ ſacerdotes ſecum pugnare permiſerunt, nec prævalebant in bello, nec victores extiterunt: quia non erat differentia inter laicos & ſacerdotes, quibus pugnare non eſt licitum. Hæc verò Galliarum, Hiſpaniarum, Langobardorum, nonnulláſque alias gentes & Reges earum feciſſe cognovimus; quæ propter prædictum nefandiſſimum ſcelus, nec victores extiterunt, nec patrias retinuerunt. Quam foveam caventes malumus cum paucis & licitis, Domino opem ferente, victores exiſtere quàm cum multis & inlicitis terga, quod abſit, vertere, & cum prædictis gentibus perire. Qualis enim victoria datur ubi ſacerdotes una hora dominica pertractant myſteria & Chriſtianis dominicum porrigunt corpus pro ſuarum animarum redemptione, & pòſt Chriſtianos, quibus hoc miniſtrare debuerant, aut paganos, quibus Chriſtum prædicare, propriis ſacrilegiſque manibus necant; præcipuè dicente eis Domino: *Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal evanuerit, in quo condietur? Ad nihilum valet ultrà niſi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.* Matth. 5. Et dum hæc ita ſe habeant, elegimus potiùs, Domino adminiculante nobiſque illis & cunctis eorum Eccleſiis opem ferente, nec quicquam eis pro hoc de honoribus vel Eccleſiarum rebus minuente, ut gradus eorum & ſanctorum canonum decreta cuſtodiant, quàm illi aut nobis imperantibus aut conſentientibus contra hæc faciant, aut gradibus careant, aut pereant, & nos ſimul, quod abſit, cum eis & victoria careamus vel pereamus. Quoniam, peccatis exigentibus, timemus, ſi talia & tam inlicita aut imperemus aut agere conſentiamos, ut unà cum eis pereamus; quia non ſolùm qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus, æquo piaculo rei ſunt in conſpectu Dei & ſanctorum ejus. Si verò iſta veraciter ex utraque parte fuerint cuſtodita, credimus quia corruent ante nos omnes paganæ gentes, & erimus victores, inſuper & bene agentes, Domino auxiliante, vitam poſſidebimus ſempiternam.

De his qui putaverunt idcirco præceptum fuiſſe non ire ad pugnam ſacerdotes ut honor eis minueretur.

VII. 142. Quia inſtante antiquo hoſte audivimus quoſdam nos ſuſpectos habere, propterea quòd conceſſimus Epiſcopis & ſacerdotibus ac reliquis Dei ſervis ut in hoſtes, niſi duo aut tres à ceteris electi, & ſacerdotes ſimiliter perpauci ab eis electi, non irent, ſicut in prioribus noſtris contioetur capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Chriſtianos quàm paganos necarent, nec agitatores ſanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quòd honores

ſacerdotum & res Eccleſiarum auferre vel minuere eis voluiſſemus. quod nullatenus facere velle vel facere volentibus conſentire omnes ſcire cupimus. Sed quanto quis eorum ampliùs ſuam normam ſervaverit & Deo ſervierit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut hæc certiùs credantur & per futura tempora conſerventur, præcipimus ut nullus res Eccleſiæ niſi precario poſſideat; & poſtquam ipſæ precariæ finitæ fuerint, faciant poteſtativè ſpeculatores Eccleſiæ utrum elegerint, aut ut ipſas recipiant, aut poſteris eorum ſub precario & cenſu habere permittant. Ita tamen ut ipſi proprias & utiles res eiſdem Eccleſiis, de quarum jure eſſe videntur, legaliter tradant; & ſic à rectoribus earundem Eccleſiarum precariæ, ſi renovendæ ſunt, canonicè renoventur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidiſſe quia Eccleſias ſpoliaverunt, réſque earum vaſtaverunt, abſtulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Epiſcopiſque & ſacerdotibus atque, quod magis eſt, Eccleſiis eorum abſtulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fidè ſtabiles fuerunt, nec victores extiterunt; ſed terga multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnáque & regiones &, quod pejus eſt, regna cœleſtia perdiderunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hactenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere nec conſentire nec infantibus aut ſucceſſoribus noſtris exemplum dare volumus, ſed quantum valemus & poſſumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Epiſcoporum, quorum conſilio uſi hoc egimus, ſpiritu noſtro ſpiritui eorum, per Deum & omnium ſanctorum merita prohibemus conteſtamúrque ne talia faciant, vel facere volentibus conſentiant, ſed adjutores & defenſores atque ſublimatores Eccleſiarum & cunctorum ſervorum Dei pro viribus exiſtant, ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant, aut in profundum, quod abſit, inferni demergantur. Et ut hæc devotiùs per futura tempora conſerventur, præcipientes jubemus ut nullus tam noſtris quàm futuris temporibus à nobis vel ſucceſſoribus noſtris ullo unquam tempore, abſque conſenſu & voluntate Epiſcoporum in quorum parrochiis eſſe noſcuntur, res Eccleſiarum petere aut invadere vel vaſtare aut quocunque ingenio alienare præſumat. Quod ſi quis fecerit, tam noſtris quàm & ſucceſſorum noſtrorum temporibus pœnis ſacrilegij ſubjaceat, & à nobis atque ſucceſſoribus noſtris noſtríſque judicibus vel Comitibus ſicut ſacrilegus & homicida vel fur ſacrilegus legaliter puniatur, & ab Epiſcopis noſtris anathematizetur, ita ut mortuus etiam ſepultura & cunctis Dei Eccleſiæ precibus & oblationibus careat, nec eleemoſynam ſuam quiſpiam recipiat. Quòd autem maximum ſacrilegium ſit res Eccleſiæ auferre, alienare, vaſtare, vel ſubripi, maximè omnes ſcripturæ divinæ teſtantur. Et beatus Symmachus Papa ſynodali ſententia cunctos feriendo dicit: *Iniquum eſt*, inquit, *& ſacrilegij inſtar ut quæ vel pro ſalute vel pro requie animarum ſuarum unuſquiſque venerabili Eccleſiæ pauperum cauſa contulerit, aut certè reliquerit, ab his quibus maximè ſervari convenerat auferri aut in aliud transferri.* Et multa ſanctorum canonum decreta & ſanctorum patrum edicta hæc eadem teſtantur. quæ ſcrutari & ſcire cupientibus perfacilè patent.

De ſceleribus nefandis ob quæ regna percuſſa ſunt, ut penitùs caveantur.

Prohibemus omnino ſub pœna ſacrile- VII. 143.
gij generaliter omnibus cunctarum Eccleſiarum rerum invaſiones, vaſtationes, alienationes, ſacerdotúmque & reliquorum ſervorum Dei oppreſſiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriuſque ſexus hominibus, adulteria, fornicationes, ſodomiticáſque luxurias, atque inceſta vel cuncta inlicita conjugia, homicidia injuſta, perjuria, falſa teſtimonia, & omnia inlicita, pro quibus non ſolùm regna vel Reges ſed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & interceſſiones ſanctorum ſervorúmque Dei, quos ſublimare & honorare curavimus atque curamus, hactenus nos & ſucceſſores noſtri regna & regiones adquiſivimus, & victorias multas habuimus, deinceps ſummopere omnibus nobis providendum eſt ne pro prædictis inlicitis & ſpurciſſimis luxuriis, his, quod abſit, careamus. Nam multæ regiones, quæ rerum Eccleſiarum invaſiones, vaſtationes, alienationes, vexationéſque, & ſacerdotum reliquorúmque ſervorum Dei oppreſſiones vel quaſcunque injurias, quæ jam dicta inlicita, & adulteria, vel ſodomiticam luxuriam, vel commixtionem meretricum ſectatæ fuerunt, nec in bello ſeculari fortes nec in fide ſtabiles perſtiterunt.

Et qualiter Dominus talium criminum patratoribus ultrices pœnas per Sarracenos & alios populos venire & ſervire permiſit, cunctis earum geſta legentibus liquet. Et niſi nos ab his caveamus, ſimilia nobis ſupervenire non dubitamus, quia vindex eſt Deus de his omnibus. Quapropter ſciat unuſquiſque nobis ſubjectus quia qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, ſi habet, omnes perdere & in carcerem ſe uſque ad juſtam emendationem atque per publicæ pœnitentiæ ſatisfactionem retrudi & ab omni fidelium conſortio fieri alienum. Valde enim cavenda eſt illa fovea in quam alios cecidiſſe cognovimus.

Epiſtola increpatoria ad monachos ſancti Martini Turonenſis, jubens uti Clericum Theodulphi Epiſcopi Aurelianenſis, qui ad illos poſt publicum Epiſcopi ſui judicium confugerat ut ſe pœnæ ſubtraheret, ei reddant.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

EPISTOLA DOMNI KAROLI IMPERATORIS AD ALBINVM MAGISTRVM ET AD CONGREGATIONEM SANCTI MARTINI MONASTERII MISSA.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. KAROLVS. *& reliqua.* Albino venerabili magiſtro & omni congregationi monaſterij ſancti Martini. Pridie quàm ad noſtram præſentiam à vobis miſſa veniſſet epiſtola, adlatæ ſunt nobis litteræ à Theodulfo Epiſcopo miſſæ querimonias continentes de inhonoratione hominum ſuorum, & non tam illorum quàm Epiſcopi hujus civitatis vel contemptu juſſionis imperij noſtri. quam juſſionem de redditione cujuſdam Clerici de cuſtodia ipſius elapſi & in baſilica ſancti Martini latitantis ſub noſtri nominis auctoritate conſcribere juſſimus; cujus etiam nobis exemplaria miſiſtis, in quibus nos nequaquam injuſtè aliquid decreviſſe, ut vobis viſum fuit, putamus. Sed cùm utraſque epiſtolas, veſtram ſcilicet ac Teodulfi, nobis relegere feciſſemus, aſperior multò nobis & cum iracundia compoſita veſtra quàm Teodulfi videbatur epiſtola & in nullo erga illum caritatis condimento reſperſa, ſed potiùs quaſi reum defendens & Epiſcopum accuſans, & ſub velamine quodam celati nominis continens vel poſſet vel admitti ad accuſationem deberet; cùm hoc omnino & divina & humana lege ſancitum ſit, nulli criminoſo alterum accuſandi dari licentiam, quamquam à vobis ad hoc defenſus & conſervatus ſit ſub obtentu juſſionis nominis noſtri; ut qui jam accuſatus & in conſpectu populi civitatis ſuæ judicatus eſt accuſandi locum habere Cæſarei nominis appellatione deberet ad exemplum beati Pauli Apoſtoli, qui apud principes Iudææ à gente ſua accuſatus, ſed nondum judicatus, Cæſarem appellavit, & ab eiſdem principibus ad Cæſarem judicandus miſſus eſt. Quod nequaquam præſenti negotio convenit. Paulus enim Apoſtolus à Iudæis accuſatus, ſed non judicatus, Cæſarem appellavit & adire permiſſus eſt. Hic verò infamis Clericus & accuſatus, & judicatus, & in cuſtodia miſſus, & de cuſtodia elapſus, baſilicam, quam niſi poſt pœnitentiam ingredi non debuerat, contra legem ingreſſus, & adhuc, ut fertur, perversè vivere non ceſſans, ut dicitis, ſicut Paulus Apoſtolus Cæſarem appellavit, ſed nequaquam ut Paulus Cæſarem aditurus eſt. Illi enim apud quem accuſatus, & à quo judicatus atque in cuſtodia miſſus eſt, & de cujus cuſtodia evaſit, præcipimus ut reddatur, & ille eum ad noſtram audientiam ſive vera ſive falſa dicentem adducat: quia non decet ut propter talem hominem noſtræ primæ juſſionis ulla fiat immutatio. Sed & valde miramur quur vobis ſolis viſum ſit noſtræ auctoritatis ſanctioni & decreto contraeundum, cùm liquidò pateat & ex conſuetudine veteri & ex conſtitutione legum alterum decreta recta eſſe debere, ne cuiquam permiſſum illorum edicta vel ſtatuta contemnere. Et in hoc ſatis mirare

nequivimus quòd illius ſcelerati hominis precibus quàm noſtræ auctoritatis juſſionibus obtemperare maluiſtis, cùm nunc clariſſimè liqueat cum eodem homine amorem diſcordiæ & irruptione caritatis de hoc loco vetuit egredi. Ipſi quippe noſtis, qui congregatio hujus monaſterij ac ſervi Dei, & utinam verè, dicimini, qualiter jam crebrò vita veſtra à multis diffamata eſt. & non abſque re. Aliquando enim monachos, aliquando Canonicos, aliquando neutrum vos eſſe dicebatis. Et nos conſulendo vobis,& ad malam famam abolendam, magiſtrum & rectorem idoneum vobis elegimus & de longinquis provinciis invitavimus, qui & verbis & admonitionibus rectam vitam inſtruere, & quia religioſus erat, bonæ converſationis exemplo potuiſſet informare. Sed proh dolor aliorſum cuncta converſa ſunt, & diabolus vos quaſi miniſtros ſuos ad ſeminandam diſcordiam inter quos minimè decebat invenit, ſcilicet inter ſapientes & doctores Eccleſiæ; & qui peccantes corrigere & caſtigare debuerunt, cogitis ad peccatum invidiæ atque iracundiæ prorumpere. Sed illi, Deo miſerante, nequaquam adſenſum veſtris malis ſuggeſtionibus præbituri ſunt. Vos autem, qui contemptores noſtræ juſſionis extitiſtis, ſive Canonici ſive monachi vocamini, ad placitum noſtrum, juxta quod præſens Miſſus noſter vobis indixerit, nobis vos adſiſtere ſcitote. Et quamvis ad nos miſſa hic factæ ſeditionis vos excuſet epiſtola, venite, & condigna ſatisfactione injuſtum crimen eluite.

CAPITVLARE AD SALZ

Datum anno Chriſti DCCCIV.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De ordinatione Eccleſiarum.*
2. *De decimis & donationibus Eccleſiarum.*
3. *Vt propter novas Eccleſias antiquiores ſuas decimas non perdant.*
4. *De ordinandis Presbyteris.*
5. *De ingreſſu in monaſteria puellarum.*
6. *Vt in monaſteriis puellarum eæ ſolùm infantes nutriantur quæ in eo loco perſeveraturæ ſunt.*
7. *Vt maſculi in monaſteriis puellarum non nutriantur.*
8. *Vt arma in monaſteriis puellarum non deponantur.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De ordinatione Eccleſiarum.

I. VT Eccleſiæ Dei bene conſtructæ & reſtauratæ fiant, & Epiſcopi unuſquiſque infra ſuam parrochiam exinde bonam habeat providentiam, tam de officio & luminariis, quàmque & de reliqua inſtauratione.

De decimis & donationibus Eccleſiarum.

Regino lib. 1. c. 51. II. De decimis ubi antiquitus fuerunt Eccleſiæ baptiſmales, & devotio facta fuit, juxta quod Epiſcopus ipſius parrochiæ ordinaverit omnimodis fiant donatæ. Et ſi per donationes Regum aut ceterorum Deum timentium bonorum hominum ad epiſcopia ſeu monaſteria aliquæ res delegatæ ſunt, & ex ipſis rebus antiquitus ad ipſas Eccleſias priores decimæ datæ fuerint, ipſa antiqua donatio vel devotio firma & ſtabilis omnino permaneat. Tamen, ut ſuprà diximus, decimas de ipſis rebus qui eas poſſidere videtur perſolvat.

Vt propter novas Eccleſias antiquiores ſuas decimas non perdant.

III. Quicunque voluerit in ſua proprietate Eccleſiam ædificare, unà cum conſenſu & voluntate Epiſcopi, in cujus parrochia fuerit, licentiam habeat. Veruntamen omnino providendùm eſt ut aliæ Eccleſiæ antiquiores propter hanc occaſionem nullatenus ſuam juſtitiam aut decimam non perdant, ſed ſemper ad antiquiores Eccleſias perſolvantur. Regino lib. 1. c. 26. Burchard. lib. 3. c. 7. Ivo par. 3. cap. 9. Gratia. 16. q. 1. c. 44. Quicunque.

De ordinandis Presbyteris.

IV. Vt unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia

parrochia ſecundùm canonicam inſtitutionem Preſbyteros ordinari faciat.

De ingreſſu in monaſteria puellarum.

V. Vt nullus in monaſteria puellarum vel ancillarum Dei intrare præſumat, nec Preſbyter, nec Diaconus, nec Subdiaconus, vel Clericus, aut laicus, niſi tantùm Preſbyter ad Miſſam celebrandam tempore opportuno ingrediatur, ſalva neceſſitate monaſterij ſecundùm canonicam inſtitutionem, & juxta quod Epiſcopus ipſius parrochiæ ibidem ordinaverit. Preſbyter autem Miſſa celebrata ſtatim exeat.

Vt in monaſteriis puellarum ea ſolùm infantes nutriantur quæ in eo loco perſeveraturæ ſunt.

VI. Quicunque filiam ſuam aut neptam aut parentem Deo omnipotenti offerre voluerit, licentiam habeat. Sin autem, domi infantes ſuos nutriat, & non aliam infra monaſteria mittere nutriendi cauſa præſumat niſi quæ in ipſo loco firmiter in Dei ſervitio perſeverare voluerit, vel ſecundùm inſtituta ſanctorum patrum ſeu canonicam auctoritatem.

Vt maſculi in monaſteriis puellarum non nutriantur.

VII. Omnino prohibemus ut nullus maſculum filium aut nepotem vel parentem ſuum in monaſterio puellarum ad nutriendum commendare præſumat, nec quiſquam ullum ſuſcipere audeat.

Vt arma in monaſteriis puellarum non deponantur.

VIII. Vt nullus ex clericali ordine, ſacerdotes videlicet, aut alij Clerici, neque laicus, bruneas aut arma infra monaſteria puellarum commendare præſumant, nec quiſquam recipere audeat, excepto ſi in eleemoſyna datum fuerit.

CAPITVLA DATA PRESBYTERIS.

Admonere vos cupio, fratres & filioli mei, ut iſta pauca capitula, quæ hinc ſcripta ſunt, intentius audiatis.

I. In primis, ut ſacerdos Dei de divina ſcriptura doctus ſit, & fidem Trinitatis rectè credat, & alios doceat; & ſuum officium bene poſſit implere.

II. Vt totum pſalterium memoriter teneat.

III. Vt ſignaculum & baptiſterium memoriter teneat.

IV. Vt de canonibus doctus ſit, & ſuum pœnitentiale bene ſciat.

V. Vt cantum & compotum ſciat.

VI. Vt nullus ſacerdos feminas ſecum habitare permittat; excepto matre, ſorore, vel amita.

VII. Vt Preſbyteri in tabernis bibere non præſumant.

VIII. Vt nullus avaritiam ſectetur; non ſit ſuperbus, non ebrioſus, non violentus, nec ſomnolentus.

IX. Vt nullus præſumat in cœna Domini jejunium ſolvere.

X. Vt nullus baptizare præſumat niſi in Paſcha & Pentecoſten, excepto infirmo.

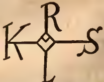
XI. Vt nullus Preſbyter nec Diaconus nec Clericus chriſma alicui dare præſumat pro aliqua neceſſitate. Qui ſi hoc fecerit, degradetur.

XII. Vt nullus Preſbyter ad ſynodum contemnat venire. Quòd ſi aliter facere præſumpſerit, coactus veniat, & ſecundùm canones judicetur.

PRÆCEPTVM DE SCHOLIS GRÆCIS ET LATINIS inſtituendis in Eccleſia Oſnabrugenſi, datum anno DCCCIV.

In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus Imperator auguſtus, Romanum gubernans imperium, qui & Rex Francorum & Langobardorum, necnon modò dominator & Saxonum. Notum ſit omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus noſtriſque præſentibus ſcilicet & futuris qualiter nos ob noſtræ mercedis augmentum VVihoni Oſnabruxgenſi Epiſcopo ſüæque Eccleſiæ, quam nos primam omnium in Saxonia in honore ſancti Petri principis Apoſtolorum & ſanctorum martyrum Criſpini & Criſpiniani conſtruximus, quoddam nemus vel fore-

ſtum infra hæc loca ſitum, Farnevinkil, Rutanſtein, Angeri, Oſning, Sinedi, Bergashovid, Drevenſmeri, Etanarfeld, Dumeri, collaudatione illius regionis potentum cum omni integritate, in porcis videlicet ſilvaticis, atque cervis, avibus, & piſcibus, omníque venatione quæ ſub banno uſuali ad foreſtum deputatur ad ſimilitudinem foreſti noſtri Aquiſgranum pertinentis in ſilva Oſningi in perpetuum proprietatis uſum donavimus, ea videlicet ratione quòd ſi quiſquam hoc idem nemus noſtro banno munitum ſine prædictæ ſedis Epiſcopi licentia ſtudio venandi vel ſilvam exſtirpandi vel aliquod hujuſmodi negotium peragendi umquam intrare præſumpſerit, ſciat ſe tam divinæ quàm & regiæ ultionis vindictam incurſurum, necnon pro delicto ſexaginta ſolidos noſtri ponderis, quos nobis pro banno violato deberi ſtatuimus, redditurum. Inſuper verò eidem Epiſcopo ſuíſque ſucceſſoribus perpetuam concedimus libertatem & ab omni regali ſervitio confirmamus abſolutionem. Niſi fortè contingat ut Imperator Romanorum vel Rex Græcorum conjugalia fœdera inter filios eorum contrahere diſponant, tunc Eccleſiæ illius Epiſcopus, omni ſumptu à Rege vel Imperatore adhibito, laborem ſimul & honorem illius legationis aſſumat. Et hoc ea de cauſa ſtatuimus, quia in eodem loco Græcas & Latinas ſcholas in perpetuum manere ordinavimus, & nunquam Clericos utriuſque linguæ gnaros ibidem deeſſe in Dei miſericordia confidimus. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, ac diuturnis temporibus meliùs conſervetur, manu propria ſubter eam roborare decrevimus, & de anulo noſtro ſigillare juſſimus.

Signum Karoli piiſſimi Imperatoris.

Amalbertus ad vicem Ercanbaldi recognovi.

Data XIII. Kal. Ianuarias anno IV. Chriſto propitio imperij noſtri, & XXXVII. regni noſtri in Francia, atque XXXI. in Italia. Actum Aquiſgrani palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCV,

SIVE

Capitula XVI. infra Eccleſiam, hoc eſt, de cauſis eccleſiaſticis, data ad Theodonis villam, quibus ſequens inſcriptio præfixa eſt in veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

AD TEOTONEM VILLAM FVIT DATVM IN ANNO V. IMPER. ANTE NATALE DOMINI.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De lectionibus.*
2. *De cantu.*
3. *De ſcribis & notariis.*
4. *De diverſis diſciplinis diſcendis.*
5. *De compoto, & de arte medicinali.*
6. *De Eccleſiis ſine honore manentibus.*
7. *De iis qui ad monaſterium nuper venerunt.*
8. *De iis qui ad fugiendum debitum ſervitium ſeculum relinquunt.*
9. *De relinquentibus ſeculum.*
10. *De laicis noviter converſis.*
11. *De ſervis propriis vel ancillis.*
12. *De congregationibus ſuperfluis.*
13. *De non pulſatis ſecundùm regulam.*
14. *De infantulis puellis, quando velentur,*
15. *De præpoſitis monachorum,*
16. *De inceſtuoſis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De lectionibus.

App. I. 1. I. VT lectiones in Eccleſia diſtinctè legantur.

De cantu.

Ibid. 2. II. Vt cantus diſcatur, & ſecundùm ordinem & morem Romanæ Eccleſiæ fiat: & ut cantores de Mettis revertantur.

De ſcribis & notariis.

Ibid. 3. III. De ſcribis, ut vitioſè non ſcribant. Vt unuſquiſque Epiſcopus & Abba & ſinguli Comites ſuum notarium habeant.

De diverſis diſciplinis diſcendis.

Ibid. 4. IV. De ceteris diſciplinis Eccleſiæ, ut ſecundùm canones vel regulam fiant.

De compoto, & de arte medicinali.

Ibid. 5. 6. V. De compoto, ut veraciter diſcant omnes. De medicinali arte, ut infantes hanc diſcere mittantur.

De Eccleſiis ſine honore manentibus.

Ibid. 7. VI. De Eccleſiis ſine honore manentibus abſque officiis & luminariis, & de his qui decimas quidem adſumunt, & de Eccleſiis non curant, ut omnimodis emendetur. Et de altaribus, ut non ſuperflua ſint in Eccleſiis.

De iis qui ad monaſterium nuper venerunt.

VII. De nuper venientibus ad monaſterium, ut primò diſcant regulam antequam foras mittantur ad miniſteria, & quòd non vadant ad judicia ſecularia. Ibid. 8.

De iis qui ad fugiendum debitum ſervitium ſeculum relinquunt.

VIII. De iis qui ſeculum relinquunt V. 245. propter ſervitium dominicum impediendum, & tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, aut pleniter ſecundùm canonicam aut ſecundùm regularem conſtitutionem vivere debeant, aut ſervitium dominicum faciant.

De relinquentibus ſeculum.

IX. Vt omnes Clerici unum de duobus eligant, aut pleniter ſecundùm canonicam aut ſecundùm regularem inſtitutionem vivere debeant.

De laicis noviter converſis.

X. De laicis noviter converſis, ne App. I. 8. antequam ſuam legem pleniter vivendo

diſcant, ad alia negotia mittantur.

De ſervis propriis vel ancillis.

I. 106. XI. De propriis ſervis vel ancillis, ut non ſuprà modum in monaſteria ſumantur; ne deſertentur villæ.

De congregationibus ſuperfluis.

I. 107. XII. De congregationibus ſuperfluis, ut nullatenus fiant, ſed tantos congreget quis quantis conſilium dare poſſit.

De non pulſatis ſecundùm regulam.

I. 108. XIII. De illis qui non fiunt ſecundùm regulam pulſati, ut deinceps emendentur & pulſentur ſecundùm regulam.

De infantulis puellis, quando velentur.

XIV. Vt infantulæ ætatis puellulæ non velentur antequam illæ eligere ſciant quid velint; & ut pulſentur ſalva canonica ſententia & auctoritate. I. 109.

De præpoſitis monachorum.

XV. Vt laici non ſint præpoſiti monachorum infra monaſteria, nec Archidiaconi ſint laici. I. 110.

De inceſtuoſis.

XVI. De inceſtuoſis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam alij relaxentur, alij conſtringantur. I. 111.

CAPITVLARE SECVNDVM
ANNI DCCCV.
AD OMNES GENERALITER.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De pace ſervanda.*
2. *De juſtitiis generalibus.*
3. *De juſtitiis regalibus.*
4. *De fame, clade, & peſtilentia, ſi evenerit.*
5. *De armis non portandis.*
6. *De armatura in hoſte habenda.*
7. *De negotiatoribus, quouſque procedant.*
8. *De clamatoribus vel cauſidicis.*
9. *De juramento.*
10. *De conſpirationibus.*
11. *De perjuriis.*
12. *De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.*
13. *De teloneis.*
14. *De fugitivis Clericis ſive Laicis.*
15. *De liberis hominibus ad ſervitium Dei ſe tradentibus.*
16. *De oppreſſione pauperum.*
17. *De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter inventis.*
18. *De falſis monetis.*
19. *De heribanno.*
20. *De cenſu regali.*
21. *De latronibus.*
22. *De liberis hominibus uxores fiſcalinas habentibus.*
23. *Vt decimæ dividantur in quatuor partes.*
24. *De tuitione viduarum, pupillorum, orphanorum, & infirmorum.*
25. *De incantatoribus & tempeſtariis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De pace ſervanda.

III. 1. I. DE pace, ut omnes qui per aliqua ſcelera ei rebelles ſunt conſtringantur.

De juſtitiis generalibus.

Ibid. 2. II. De juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum, ut in publicis judiciis non deſpiciantur clamantes, ſed diligenter audiantur.

De juſtitiis regalibus.

Ibid. 3. III. De juſtitiis regalibus, ut pleniter fiant inquiſitæ.

De fame, clade, & peſtilentia, ſi evenerit.

IV. De hoc ſi evenit fames, clades, I. 112. aut inæqualitas aëris, ut non expectetur edictum noſtrum, ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia. Et in præſenti anno de famis inopia, ut ſuis quiſque adjuvet prout poteſt, & ſuam annonam non nimis carè vendat. Et ne foris imperium noſtrum vendatur aliquid alimoniæ.

De armis non portandis.

V. De armis infra patriam non portandis, id eſt, ſcutis & lanceis & loricis. Si faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc quis è duo- III. 4.

bus contrarius ſit ut pacati ſint; & diſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter pacificari nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi aliquis poſt pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & inſuper bannum dominicum ſolvat.

De armatura in hoſte habenda.

Ibid 5. VI. De armatura in exercitu, ſicut antea in alio Capitulari mandavimus, ita ſervetur. Et inſuper omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, eam ſecum non tulerit, omne beneficium cum brunia perdat.

De negotiatoribus, quouſque procedant.

Ibid. 6. VII. De negotiatoribus qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quouſque procedere cum ſuis negotiis debeant, id eſt, partibus Saxoniæ uſque ad Bardenuvich, ubi prævideat Hredi; & ad Scheſla, ubi prævideat Madalgoz. Ad Magadoburg prævideat Hatto. Ad Erpisfurt prævideat Madalgaudus. Ad Forachcim, ad Breemberg, & ad Rageniſburg Audulfus, & ad Lauriacum Warnarius. Et ut arma & brunias non ducant ad venundandum. Quòd ſi inventi fuerint portantes, omnis ſubſtantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatij, alia verò medietas inter jamdictos Miſſos & inventorem dividatur.

De clamatoribus vel cauſidicis.

Ibid. 7. VIII. De clamatoribus vel cauſidicis qui nec judicium Scabiniorum adquieſcere nec blaſphemare volunt, antiqua conſuetudo ſervetur; id eſt, ut in cuſtodia recludantur donec unum è duobus faciant. Et ſi ad palatium pro hac re reclamaverint, & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur; ſed cum cuſtodia & cum ipſis litteris pariter ad palatium noſtrum remittantur, & ibi diſcutiantur ſicut dignum eſt.

De juramento.

Ibid. 8. IX. De juramento, ut nulli alteri per ſacramentum fidelitas promittatur niſi nobis & unicuique proprio ſeniori ad noſtram utilitatem & ſui ſenioris; excepto his ſacramentis quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem repromittant.

De conſpirationibus.

Ibid. 9. X. De conſpirationibus verò quicunque facere præſumpſerint, & ſacramento quamcunque conſpirationem firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur; adjutores verò eorum ſinguli alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & capillos ſibi viciſſim detondeant. Si verò aliqua conſpiratio per dextras firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non feciſſe, aut ſi facere non potuerint, ſuam legem componant; ſi verò ſervi ſunt, flagellentur. Et ut de cetero in regno noſtro nulla hujuſmodi conſpiratio nec per ſacramentum nec ſine ſacramento fiat.

De perjuriis.

XI. De perjuriis, ut caveantur, & non Ibid. 10. admittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſunt, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et non ſoli accuſatori liceat teſtes eligere, abſente ſuo cauſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Et ille qui ad teſtimonium adducitur ſi refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipſo pago, non de altero, teſtes eligantur, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurij, perdat manum, aut redimat.

De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.

XII. De Advocatis, Vicedominis, Ibid. 11. Vicariis, & Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur quales & ſciant & velint juſtè cauſas diſcernere & terminare. Et ſi Comes pravus inventus fuerit, nobis nuntietur.

De teloneis.

XIII. De teloneis placet nobis ut an- Ibid. 12. tiqua & juſta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàmque & de navigiis ſeu mercatis. Nova verò ſive injuſta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus ſub pontibus tranſitur, ſeu his ſimilia, in quibus nullum adjutorium iterantibus præſtatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui ſine negotiandi cauſa ſubſtantiam ſuam de una domo ſua ad aliam aut ad palatium ſeu in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad proximum placitum noſtrum quod cum ipſis Miſſis habituri ſumus interrogetur.

De fugitivis Clericis ſive laicis.

XIV. De fugitivis Clericis ſive laicis I. 13.

vel etiam feminis, ſicut jam in alio Capitulari præcepimus, ita ſervetur.

De liberis hominibus ad ſervitium Dei ſe tradentibus.

Ibid. 114. XV. De liberis hominibus qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam poſtulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam cauſa devotionis quàm exercitu ſeu alia functione regali fugiendo, quoſdam verò cupiditatis cauſa ab his qui res illorum concupiſcunt circumventos audivimus. Et hoc ideo fieri prohibemus.

De oppreſſione pauperum.

Ibid. 115. XVI. De oppreſſione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra juſtitiam oppreſſi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc & ſuprà & hic de liberis hominibus diximus, ne fortè parentes contra juſtitiam fiant exhereditati, & regale obſequium minuatur, & ipſi heredes propter indigentiam mendici vel latrones ſeu malefactores efficiantur. Et ut ſœpius non fiant manniti ad placitum; niſi ſicut in alio Capitulari præcepimus, ita ſervetur.

De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter inventis.

App I. 10. XVII. De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter ſine auctoritate inventis, niſi Epiſcopo probante minimè venerentur. Salva etiam & de hoc & de omnibus Eccleſiis canonica auctoritate.

De falſis monetis.

III. 13. XVIII. De falſis monetis, quia in multis locis contra juſtitiam & contra edictum noſtrum fiant, volumus ut nullo alio loco moneta ſit niſi in palatio noſtro; niſi fortè à nobis iterum aliter fuerit ordinatum. Illi tamen denarij qui modò monetati ſunt, ſi penſantes & meri ſunt, habeantur.

De heribanno.

Ibid. 14. XIX. De heribanno volumus ut Miſſi noſtri hoc anno fideliter exactare debeant abſque ullius perſonæ gratia, blanditia, ſeu terrore, ſecundùm juſſionem noſtram; id eſt, ut de homine habente libras ſex in auro, argento, bruneis, æramento, pannis integris, caballis, bobus, vaccis, vel alio peculio, & uxores vel infantes non fiant deſpoliati pro hac re, de eorum veſtimentis accipiant legitimum heribannum, id eſt, libras tres. Qui verò non habuerit ampliùs in ſupraſcripto pretio valente niſi libras tres, ſolidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non habuerit ampliùs niſi duas libras, ſolidi decem. Si verò libram unam habuerit, ſolidi quinque, ita ut iterum ſe valeat præparare ad Dei ſervitium & ad noſtram utilitatem. Et Miſſi noſtri caveant & diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium ſubtrahant noſtram juſtitiam, alteri tradendo aut commendando.

De cenſu regali.

Ibid. 15. XX. Cenſus regalis undecunque legitimè exiebat, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.

De latronibus.

App. II. 2. XXI. De latronibus, ſicut jam antea in alio Capitulari commendavimus, ita maneat.

De liberis hominibus uxores fiſcalinas habentibus.

III. 16. XXII. De liberis hominibus qui uxores fiſcalinas regias, & feminis liberis quæ homines ſimiliter fiſcalinos regios accipiunt, ut non de hereditate parentum vel de cauſa ſua quærenda nec de teſtimonio pro hac re abiciantur; ſed talis etiam nobis in hac cauſa honor ſervetur qualis & anteceſſoribus noſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatus eſſe cognoſcitur.

Heic deſinit Capitulare iſtud in antiquis exemplaribus MSS. Sangallenſi & Corbionenſi. In editione Bavarica Viti Amerbachij adduntur tria ſequentia.

Vt decimæ dividantur in quatuor partes.

Decreta. Gelaſ. c. 29. Gratian. 12. q. 2. c. 27. Quatuor autem. XXIII. Vt decimæ populi dividantur in quatuor partes; id eſt, una pars Epiſcopo, alia Clericis, tertia pauperibus, quarta Eccleſiæ in fabricis applicetur, ſicut in decreto Gelaſij Papæ continetur.

De tuitione viduarum, pupillorum, orphanorum, & infirmorum.

XXIV. Vt viduis, & pupillis, orphanis, cœcis, & claudis tuitionem atque adminiculum impertiamus juxta poſſibilitatem noſtram vel vires, ſicut in præcepto Domini Regis continetur.

De incantatoribus & tempeſtariis.

XXV. De incantationibus, auguriis, vel divinationibus, & de his qui tempeſtates vel alia maleficia faciunt, placuit ſancto Concilio ut ubicunque deprehenſi fuerint, videat Archipreſbyter dioceſis illius ut diligentiſſimè examinatione conſtringantur ſi fortè confiteantur malorum quæ geſſerunt. Sed tali moderatione fiat eadem diſtrictio ne vitam perdant, ſed ut ſalventur in carcere afflicti uſque dum

Deo inſpirante ſpondeant emendationem peccatorum. Et ut nullatenus per aliqua præmia à Comitibus vel Centenariis abſque diſtricta examinatione remittantur.

Et hoc ſi fecerint, Archipreſbyteri, dum hoc cognoverint, nequaquam Epiſcopis celare audeant, & ab Epiſcopis, ut dignum eſt, pro hoc corripiantur.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCCV.

SIVE

Altera editio ſuperioris Capitularis, nunc primùm in lucem data ex tribus antiquis codicibus manuſcriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Vincentij Metenſis, tertio Navarrico.

AD OMNES GENERALITER.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De pace ſervanda.*
2. *De juſtitiis generalibus.*
3. *Vt viduæ, orphani, & pauperes non deſpiciantur.*
4. *De juſtitia Domni Imperatoris.*
5. *De fame, clade, & peſtilentia, ſi evenerit.*
6. *De ſublevanda neceſſitate pauperum tempore famis.*
7. *De armis non portandis.*
8. *Vt de duodecim manſis brunia habeatur.*
9. *De negotiatoribus, quouſque procedant.*
10. *De clamatoribus vel cauſidicis.*
11. *De juramento infantium.*
12. *De juramentis.*
13. *De perjuriis.*
14. *De Advocatis & Iudicibus.*
15. *De teloneis.*
16. *De fugitivis Clericis ſive laicis.*
17. *De liberis hominibus ad ſervitium Dei ſe tradentibus.*
18. *De oppreſſione pauperum.*
19. *De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter inventis.*
20. *De falſis monetis.*
21. *De heribanno.*
22. *De cenſu regali.*
23. *De latronibus.*
24. *De liberis hominibus uxores fiſcalinas habentibus.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De pace ſervanda.

III. 1. I. DE pace, ut omnes qui per aliqua ſcelera ei rebelles ſunt conſtringantur.

De juſtitiis generalibus.

Ibid. 2. II. De juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum.

Vt viduæ, orphani, & pauperes non deſpiciantur.

Ibid. III. Vt in publicis juſtitiis non deſpiciantur viduæ, orphani, & pauperes clamantes, ſed diligenter audiantur primò omnium eorum negotia & cauſæ.

De juſtitia Domni Imperatoris.

IV. De juſtitia Domni Imperatoris, ut pleniter fiat inquiſita. Ibid. 1.

De fame, clade, & peſtilentia, ſi evenerit.

V. De hoc quòd ſi evenerit fames, clades, aut inequalitas aëris, vel alia quæcunque tribulatio, ut non expectetur edictum noſtrum, ſed ſtatim Dei miſericordia deprecetur in loco ubi ſit. I. 112.

De ſublevanda neceſſitate pauperum tempore famis.

VI. Et in præſenti anno de famis inopia, ut ſuos quiſque adjuvet, & ſuam annonam non nimis carè vendat. Et ne foris im- Ibid.

perium noſtrum vendatur aliquid alimoniæ.

De armis non portandis.

III. 4. VII. De armis infra patriam non portandis, id eſt, ſcutis & lanceis & loricis. Si faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc quis è duobus contrarius ſit ut pacati ſint; & diſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter pacificari nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi aliquis poſt pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & inſuper bannum dominicum ſolvat.

Vt de duodecim manſis brunia habeatur.

Ibid. 5. VIII. De armis in exercitu, ſicut antea in alio capitulari mandavimus, ita ſervetur. Et inſuper omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens ſecum in exercitu non tulerit, omne beneficium cum brunia perdat.

De negotiatoribus, quouſque procedant.

Ibid. 6. IX. De negotiatoribus qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quouſque procedere cum ſuis negotiis debeant, id eſt, partibus Saxoniæ uſque ad Bardenuvihc, ubi prævideat Redi; & ad Scheſla, ubi prævideat Madalgoz.. Ad Magadoburg prævideat Atto. Ad Erpiſfurt prævideat Madalgoz. Ad Halageſtat ipſe Madalgoz. Ad Forcheim, ad Brianperg Odulf. Et ad Reginiſburg Odulf. Ad Loriacum Warinarius. Et ut arma & brunias non ducant in illis locis ad vendendum. Quòd ſi inventi fuerint portantes, omnis ſubſtantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatij, alia verò medietas inter Comitem & inventorem dividatur & inter jamdictum Miſſum.

De clamatoribus vel cauſidicis.

Ibid. 7. X. De clamatoribus & cauſidicis qui nolunt conſentire Scabineis nec blaſphemare eorum judicium, ut unum è duobus agant. Et ſi indiculum portat de curte, non mittatur in carcerem, ſed ſub cuſtodia cum ipſo indiculo mittatur ad curtem.

De juramento infantium.

Ibid. 8. XI. Vt infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò ut jurent jubeantur.

De juramentis.

Ibid. XII. De juramentis, ut fruſtra non fiant, & non aliter niſi ſenioribus ad unilitatem regiam, & unicuique qui ſuam ju-
Ibid. 9. ſtitiam quærit. Ceterùm qui conjurationis cauſa agunt, principes conjurationis capite puniantur, ceteri ſe invicem flagellent & nares præcidant.

De perjuriis.

XIII. De perjuriis, ut caveantur, & non admittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſunt, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et meliores ad teſtimonium eligantur. Et omnino nullus ad teſtimonium vel ad juramentum niſi jejunus adducatur. Et ille qui ad teſtimonium adducitur, ſi refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet qualiter vel quare illum recipere nolit. Et ſi non poteſt refutare, recipiat illum, etiamſi nolit. Et de ipſo pago, non de altero, eligantur teſtes, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat. Ibid. 10.

De Advocatis & Iudicibus.

XIV. De Advocatis & Iudicibus Comitum & omnibus publicis auctoribus tales eligantur quales & ſciant & velint juſtè cauſas terminare. Et ubi mali inventi fuerint, à Miſſis noſtris mittantur meliores. Epiſcopi & Abbates & Comites pravi veniant ad curtem. Ibid. 11.

De teloneis.

XV. De teloneis placet nobis ut antiqua & juſta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàmque & de navigiis, ſeu mercatis. Nona verò ſive injuſta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus ſub pontibus tranſitur, ſeu his ſimilia, in quibus nullum adjutorium iterantibus præſtatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui ſine negotiandi cauſa ſubſtantiam ſuam de una domo ſua ad aliam aut ad palatium ſeu in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad primum placitum noſtrum quod cum ipſis Miſſis habituri ſumus interrogetur. Ibid. 12.

De fugitivis Clericis ſive Laicis.

XVI. De fugitivis Clericis ſive laicis vel etiam feminis, ſicut jam in alio capitulari præcepimus, ita ſervetur. I. 113.

De liberis hominibus ad ſervitium Dei ſe tradentibus.

XVII. De liberis hominibus qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam poſtulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam cauſa devotionis quàm exercitum ſeu aliam functionem regalem fugiendo, quoſdam verò cupiditatis cauſa ab his qui res illorum concupiſcunt I. 114.

cunt circumventos audivimus. Et boc ideo
fieri prohibemus.

De oppreſſione pauperum.

I. 115. XVIII. De oppreſſione pauperum
liberorum hominum, ut non fiant à po-
tentioribus per aliquod malum ingenium
contra juſtitiam oppreſſi, ita ut coacti res
eorum vendant aut tradant. Ideo hæc &
ſuprà & hic de liberis hominibus diximus,
ne fortè parentes contra juſtitiam fiant ex-
hereditati, & regale obſequium minuatur,
& ipſi heredes propter indigentiam men-
dici vel latrones ſeu malefactores effician-
tur. Et ut ſœpius non fiant banniti; niſi
ſicut in alio capitulari præcepimus, ita
ſervetur.

De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter inventis.

XIX. De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter
App. I. 10. ſine auctoritate inventis, niſi Epiſcopo.
probante minimè venerentur. Salva etiam
& de hoc & de omnibus Eccleſiis canoni-
ca auctoritate.

De falſis monetis.

III. 13. XX. De fàlſis monetis, quia in multis
locis contra juſtitiam & contra edictum
noſtrum fiunt, volumus ut nullo alio loco
moneta ſit niſi in palatio noſtro; niſi fortè
à nobis iterum aliter fuerit ordinatum.
Denarij verò qui penſant; & meri ſunt,
ſtabiles eſſe poſſunt.

De beribanno.

III. 14. XXI. De beribanno volumus ut Miſſi
noſtri hoc anno fideliter exactare debeant
abſque ullius perſonæ gratia, blanditia,
ſeu terrore, ſecundùm juſſionem noſtram;
id eſt, ut de hominibus habentes libras ſex
in auro, argento, bruneis, æramento,
pannis integris, caballis, bovibus, vaccis,
vel alio peculio, & uxores vel infantes non
fiant deſpoliati pro hac re, de eorum ve-
ſtimentis accipiat legitimum heribannum,
id eſt, libras tres. Qui verò non habuerit
ampliùs in ſupraſcripto pretio valente niſi
libras tres, ſolidi triginta ab eo exigantur.
Qui autem non ampliùs habuerit niſi duas
libras, ſolidi decem. Qui autem non ha-
buerit ampliùs quàm unam, ſolidi quin-
que, ita ut iterum ſe valeat præparare ad
Dei ſervitium & ad noſtram utilitatem. Et
Miſſi noſtri caveant & diligenter perqui-
rant ne per aliquod malum ingenium ſub-
trahant noſtram juſtitiam, alteri traden-
do aut commendando.

De cenſu regali.

XXII. Cenſus regalis undecunque le- III. 15.
gitimè exiebat, volumus ut inde ſolvatur,
ſive de propria perſona hominis, ſive de
rebus,

De latronibus.

XXIII. De latronibus, ſicut jam an- App. II. 1.
tea in alio capitulari mandavimus, ita ſer-
vetur.

De liberis hominibus uxores fiſcalinas habentibus.

XXIV. De liberis hominibus qui fiſ- III. 16.
calinas regias & feminis liberis quæ homi-
nes ſimiliter fiſcalinos regios accipiunt, ut
de herede parentum vel de cauſa quæren-
da nec de teſtimonio pro hac re abician-
tur. Sed talis etiam nobis in hac cauſa ho-
nor ſervetur qualis & anteceſſoribus no-
ſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatus
eſſe cognoſcitur.

CAPITVLARE QVARTVM ANNI DCCCV.

SIVE

Capitula data Ieſſe Epiſcopo Ambianenſi Miſſo dominico.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Bigotianæ.

Excarpſum Capituli Domni Imperatoris Karoli, quem Ieſſe Epiſcopus ex ordinatione ipſius Auguſti ſecum detulit ad omnibus hominibus notum faciendum.

Cap. I.

De laicis noviter converſis, ne antè quàm ſuam legem pleniter vivendo diſcant, ad alia negotia mittantur.

II.

Vt laici non ſint Præpoſiti monachorum in monaſterio, nec Archidiaconi ſint laici.

III.

De juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, ut in publicis judiciis non diſpiciantur audientes, ſed diligenter audiantur.

IV.

De juſtitiis Domni Imperatoris, ut pleniter fiant inquiſitæ.

V.

De hoc ſi evenerit fames, clades, peſtilentia, inæqualitas aëris, vel alia qualiſcunque tribulatio, ut non expectetur edictum noſtrum, ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia. Et in præſenti anno de famis inopia, ut ſuos adjuvet prout poteſt, & ſuam annonam non nimis carè vendat. Et ne foras imperium vendatur aliquid alimoniæ.

VI.

De armis infra patria non portandis, id eſt, ſcutis, & lanceis, & loricis. Et ſi faidoſus ſit, diſcutiatur tunc quis è duobus contrarius ſit ut pacati ſint, & diſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter pacificare nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi aliquis poſt pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & inſuper bannum dominicum.

VII.

De armatura in exercitu, ſicut jam antea in alio capitulare commendavimus ita ſervetur. Et inſuper omnis homo duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, & eam ſecum non tulerit, omnem beneficium cum brunia pariter perdat.

VIII.

De clamatoribus vel cauſedicis qui judicium Scabiniorum adquieſcere nec blaſphemare volunt antiqua conſuetudo ſervetur, id eſt, ut in cuſtodia recludantur donet unum è duobus faciant. Et ſi ad palatium pro hac re poſtea reclamaverint, & litteris detulerint, nunquam eis credatur; nec tamen in carcere reponatur, ſed cum cuſtodia & cum ipſis litteris ad palatium noſtrum remittantur, ut ubi diſcutiantur ſicut dignum eſt.

IX.

De juramento, ut nulli alteri per ſacramentum fidelitas promittatur niſi nobis & unicuique proprio ſeniore ad noſtram utilitatem & ſui ſenioris. Excepto his ſacramentis quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur.

X.

De conſpirationibus verò, quicunque eas facere præſumpſerint, & ſacramento quacunque conſpiratione firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primò, ubicunque aliquod malum perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur. Adjutores verò eorum ſinguli alteri ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi verò nihil malum perpetratum eſt,

ſimiliter inter ſe flagellantur, & pilos ſibi viciſſim detundant. Si verò per dexteras aliqua conſpiratio firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cùm idoneis juratoribus hoc pro malo non feciſſe; aut ſi facere non potuerint, ſuam legem componant. Si verò ſervi ſunt, flagellantur. Et ut de cetero in imperio noſtro nulla hujuſmodi conſpiratio fiat nec per ſacramentum nec ſine ſacramento.

XI.

De perjuriis, ut caveantur, & non ammittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſint, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et non ſolùm accuſatori liceat teſtes eligere, abſente ſuo accuſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Et ille qui ad teſtimonium adducitur, ſi refutatur, dicat ille qui eum refutat & probat quare illum recipere nollet. Et de ipſo pago, non de altero, teſtes eligantur, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurij, manum perdat aut redimat.

XII.

De advocatis, id eſt, ut pravi Advocati, Vicedomini, Vicarij, & Centenarij tollantur, & tales eligantur quales ſciant & velint juſtè cauſas diſcernere & determinare. Et ſi Comes pravus inventus fuerit, nobis nuntietur.

XIII.

De oppreſſione pauperum liberorum omnium, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra juſtitiam oppreſſi, ita ut peracti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc ſuprà & hic de liberis hominibus diximus ne fortè parentes contra juſtitiam fiant exhereditati, & regale obſequium minuatur, & ipſi heredes propter indigentiam mendaces vel latrones ſeu malefactores efficiantur. Et ut ſæpius non fiant manniti; niſi ſicut in alio Capitulare præcipimus, ita ſervetur.

XIV.

Cenſus regalis undecunque legitimè exiebat, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.

XV.

De latronibus, ſicut jam antea in alio Capitulare commendavimus, ita maneat.

XVI.

De liberis hominibus qui uxores fiſcalinas regias, & feminas liberas qui homines fiſcalinos regios accipiunt, ut de hereditate vel de cauſa ſua quærenda nec de teſtimonio pro hac re abiciantur. Sed talis etiam nobis in hac cauſa ſervetur qualis & anteceſſoribus noſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatum eſſe cognovimus.

CAPITVLVM IMPERATORIS

De honore Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum, datum in eodem loco in quo ſancita ſunt ſuperiora capitula, id eſt, apud Theodonis villam.

Ex Capitulis Domni Karoli Theotonis villa firmatis.

VII. 390. Volumus atque præcipimus ut omnes ſuis ſacerdotibus tam majoris ordinis quàm & inferioris, à minimo uſque ad maximum, ut ſummo Deo, cujus vice in Eccleſia legatione funguntur, obedientes exiſtant. Nam nullo pacto agnoſcere poſſumus qualiter nobis fideles exiſtere poſſunt qui Deo infideles & ſuis ſacerdotibus apparuerint, aut qualiter nobis obedientes noſtriſque miniſtris ac legatis obtemperantes erunt qui illis in Dei cauſis & Eccleſiarum utilitatibus non obtemperant. Potiùs namque, juxta veritatis vocem, ille metuendus eſt qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam quàm ille qui corpus torquere & honores temporales poteſt auferre. De illis dictum eſt: *Qui vos audit, me audit. Et qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et alibi: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et rurſus: *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, melius illi ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundo maris.* Et iterum: *Qui vos recipit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me miſit.* Et multa alia horùmque ſimilia. His ergo fulti oraculis

jubemus ut omnes eis pro viribus ad eorum peragenda miniſteria & ad malos & peccatores atque neglegentes homines diſtringendos ſummopere obedientes exiſtant. Qui autem in his, quod abſit, aut negligentes eiſque inobedientes fuerint inventi, ſciant ſe nec in noſtro imperio honores retinere, licèt etiam filij noſtri fuerint, nec in palatio locum, neque nobiſcum aut cum noſtris ſocietatem aut communionem ullam habere, ſed magis ſub magna diſtrictione & ariditate pœnas luere. In his namque omnium noſtrorum fidelium volumus agnoſcere fidem ac benevolentiam. Quoniam ſi hæc fideliter & utiliter impleverint, tunc Deo & nobis fideles erunt. Si autem, quod abſit, ſecus egerint, tunc non ſolùm infideles, ſed etiam infames atque reprobi manifeſtè apparentes notabuntur, eorùmque domus publicabuntur, & ipſi exiliabuntur.

CAPITULARE PRIMUM
ANNI DCCCVI.
SIVE
Charta diviſionis regni Francorum inter Karolum, Pippinum, & Ludovicum filios Karoli Magni Imperatoris.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Imperator Cæſar Karolus Rex Francorum invictiſſimus & Romani Rector Imperij, pius, felix, ac triumphator ſemper auguſtus, omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & cuncto populo catholico præſenti & futuro gentium ac nationum quæ ſub ejus imperio & regimine conſtitutæ ſunt. Sicut omnibus vobis notum eſſe & neminem veſtrum latere credimus quomodo nos divina clementia, cujus nutu ad occaſum tendentia ſecula per ſucceſſiones generationum reparantur, tres nobis dando filios, magno miſerationis ac benedictionis ſuæ ditavit munere, quia per eos, ſecundùm vota noſtra, & ſpem noſtram de regno confirmavit, & curam oblivioni obnoxiæ poſteritatis leviorem fecit, ita & hoc vobis notum fieri volumus quòd eoſdem per Dei gratiam filios noſtros regni à Deo nobis conceſſi, donec in corpore ſumus, & poſt noſtrum ab hac mortalitate diſceſſum, hujus à Deo conſervandi regni vel imperij noſtri heredes relinquere, ſi ſic divina majeſtas annuerit, optamus; non ut confuſè atque inordinate aut ſub totius regni dominatione jurgij controverſiam eis relinquamus, ſed trina partitione totum regni corpus dividentes, quam quiſque illorum tueri vel regere debeat portionem, diſtribuere & deſignare volumus, eo videlicet modo, ut ſua quiſque portione contentus, juxta ordinationem noſtram, & fines regni ſui, qui ad alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio, nitatur defendere, & pacem atque caritatem cum fratre cuſtodire.

C a p. I.

Diviſiones verò à Deo conſervati atque conſervandi imperij vel regni noſtri tales facere placuit, ut Aquitaniam totam & Waſconiam, excepto pago Turonico, & quicquid inde ad occidentem atque Hiſpaniam reſpicit, & de civitate Nivernis, quæ eſt ſita ſuper fluvium Ligerem, cum ipſo pago Nivernenſe, pagum Avalenſem atque Alſenſem, Cabilionenſem, Matiſconenſem, Lugdunenſem, Saboiam, Monennam, Tarentaſiam, montem Ciniſium, vallem Seguſianam uſque ad Cluſas, & inde per terminos Italicorum montium uſque ad mare, hos pagos cum ſuis civitatibus & quicquid ab eis contra meridiem & occidentem uſque ad mare vel uſque ad Hiſpanias continetur, hoc eſt, illam portionem Burgundiæ, & Provinciam, ac Septimaniam, vel Gothiam Ludovico dilecto filio noſtro conſignavimus.

I I.

Italiam verò, quæ & Langobardia dicitur, & Bajovariam, ſicut Taſſilo tenuit, excepto duabus villis quarum nomina ſunt Ingoldeſtat & Lutrahahof, quas nos quondam Taſſiloni beneficiavimus, & pertinent ad pagum qui dicitur Northgouve, & de Alamannia partem quæ in auſtrali ripa Danubij fluminis eſt, & de ipſo flumine Danubij currente limite uſque ad Rhenum fluvium in confinio pagorum Chletgouve & Hegouve in locum qui dicitur Enge, & inde per Rhenum fluvium surſum verſus uſque ad Alpes, quicquid inter hos terminos fuerit, & ad meridiem vel orientem reſpicit, unà cum ducatu Curienſi & pago Durgouve, Pippino dilecto filio noſtro.

I I I.

Quicquid autem de regno noſtro extra hos terminos fuerit, id eſt, Franciam & Burgundiam, excepto illa parte quam Ludovico dedimus, atque Alamaniam, excepto portione quam Pippino adſcripſimus, Auſtriam, Niuſtriam, Turingiam Saxoniam, Friſiam, & partem Bajovariæ quæ dicitur Northgovv, dilecto filio noſtro Karolo conceſſimus; ita ut Karolus & Ludovicus viam habere poſſint in Italiam ad auxilium ferendum fratri ſuo, ſi ita neceſſitas extiterit, Karolus per vallem Auguſtanam, quæ ad regnum ejus pertinet, & Ludovicus per vallem Seguſianam, Pippinus verò & exitum & ingreſſum per Alpes Noricas atque Curiam.

I V.

Hæc autem tali ordine diſponimus, ut ſi Karolus, qui major natu eſt, priuſquam ceteri fratres ſui diem obierit, pars regni quam habeat dividatur inter Pippinum & Ludovicum, ſicut quondam diviſum eſt inter nos & fratrem noſtrum Karlomannum, eo modo ut Pippinus illam portionem habeat quam frater noſter Karlomannus habuit, Ludovicus verò illam partem accipiat quam nos in illa portione ſuſcepimus. Si verò Karolo & Ludovico viventibus, Pippinus debitum humanæ ſortis compleverit, Karolus & Ludovicus dividant inter ſe regnum quod ille habuit, & hæc diviſio tali modo fiat ut ab ingreſſu Italiæ per Auguſtam civitatem accipiat Karolus Eboreiam, Vercellas, Papiam, & inde per Padum fluvium termino currente uſque ad fines Regenſium, & ipſam Regiam, & civitatem novam, atque Mutinam uſque ad terminos ſancti Petri. Has civitates cum ſuburbanis & territoriis ſuis atque comitatibus quæ ad ipſas pertinent, & quicquid inde Romam pergenti ad lævam reſpicit, de regno quod Pippinus habuit unà cum ducatu Spoletano hanc portionem, ſicut prædiximus, accipiat Karolus. Quicquid autem à prædictis civitatibus vel comitatibus Romam eunti ad dextram jacet, de prædicto regno, id eſt, portionem quæ remanſit de regione Tranſpadana, unà cum ducatu Tuſcano uſque ad mare auſtrale & uſque ad Provinciam, Ludovicus ad augmentum ſui regni ſortiatur. Quòd ſi ceteris ſuperſtitibus Ludovicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ quam regno ejus adjunximus, cum Provincia & Septimania ſive Gothia uſque ad Hiſpaniam, Pippinus accipiat, Karolus verò Aquitaniam atque Waſconiam.

V.

Quod ſi talis filius cuilibet iſtorum trium fratrum natus fuerit quem populus eligere velit ut patri ſuo ſuccedat in regni hereditate, volumus ut hoc conſentiant patrui ipſius pueri, & regnare permittant filium fratris ſui in portione regni quam pater ejus frater eorum habuit.

V I.

Poſt hanc noſtræ auctoritatis diſpoſitionem placuit inter prædictos filios noſtros ſtatuere atque præcipere, propter pacem quam inter eos per manere perpetuò deſi-

deramus, ut nullus eorum fratris ſui terminos vel regni limites invadere præſumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus vel marcas minuendas; ſed adjuvet unuſquiſque illorum fratrem ſuum, & auxilium illi ferat contra inimicos ejus juxta rationem & poſſibilitatem, ſive infra patriam, ſive contra exteras nationes.

VII.

Neque aliquis illorum hominem fratris ſui pro quibuſlibet cauſis ſive culpis ad ſe confugientem ſuſcipiat, nec interceſſionem quidem pro eo faciat. Quia volumus ut quilibet homo peccans, & interceſſione indigens, intra regnum domini ſui vel ad loca ſancta vel ad honoratos homines confugiat, & inde juſtam interceſſionem mereatur.

VIII.

Similiter præcipimus ut quemlibet liberum hominem, qui dominum ſuum contra voluntatem ejus dimiſerit, & de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipſe Rex ſuſcipiat, neque hominibus ſuis conſentiat ut talem hominem recipiant, vel injuſtè retinere præſumant. Hoc non ſolùm de liberis, ſed etiam de ſervis fugitivis ſtatuimus obſervandum, ut nulla diſcordiis relinquatur occaſio.

IX.

Quapropter præcipiendum nobis videtur ut poſt noſtrum ab hac mortalitate diſceſſum homines uniuſcujuſque eorum accipiant beneficia unuſquiſque in regno domini ſui, & non in alterius, ne fortè per hoc, ſi aliter fuerit, ſcandalum aliquod accidere poſſit. Hereditatem autem ſuam habeat unuſquiſque illorum hominum abſque contradictione, in quocunque regno hoc eum legitimè habere contigerit.

X.

Et unuſquiſque liber homo, poſt mortem domini ſui, licentiam habeat ſe commendandi inter hæc tria regna ad quemcunque voluerit. Similiter & ille qui nondum alicui commendatus eſt.

XI.

De traditionibus autem atque venditionibus quæ inter partes fieri ſolent, præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus ſuſcipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem ſeu venditionem rerum immobilium, hoc eſt, terrarum, vinearum, atque ſilvarum, ſervorúmque qui jam caſati ſunt, ſive ceterarum rerum quæ hereditatis nomine cenſentur; excepto auro, argento, & gemmis, armis ac veſtibus, necnon & mancipiis non caſatis, & his ſpeciebus quæ propriè ad negotiatores pertinere noſcuntur. Ceteris verò liberis hominibus hoc minimè interdicendum judicavimus.

XII.

Si quæ autem feminæ, ſicut fieri ſolet, inter partes & regna fuerint ad conjugium poſtulatæ, non denegentur juſtè poſcentibus, ſed liceat eas viciſſim dare & accipere & adfinitatibus populos inter ſe ſociari. Ipſæ verò feminæ poteſtatem habeant rerum ſuarum in regno unde exierant, quamquam in alio propter mariti ſocietatem habitare debeant.

XIII.

De obſidibus autem qui propter credentias dati ſunt, & à nobis per diverſa loca ad cuſtodiendum deſtinati ſunt, volumus ut ille Rex in cujus regno ſunt, abſque voluntate fratris ſui, de cujus regno ſublati ſunt, in patriam eos redire non permittat; ſed potiùs in futurum in ſuſcipiendis obſidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, ſi frater fratrem hoc facere rationabiliter poſtulaverit. Idem jubemus & de his qui pro ſuis facinoribus in exilium miſſi vel mittendi ſunt.

XIV.

Si cauſa vel intentio ſive controverſia talis inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit quæ hominum teſtimonio declarari vel definiri non poſſit, tunc volumus ut ad declarationem rei dubiæ, judicio crucis, Dei voluntas & rerum veritas inquiratur, nec unquam pro tali cauſa cujuſlibet generis pugna vel campus ad examinationem judicetur. Si verò quilibet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra fratrem domini ſui apud dominum ſuum accuſaverit, mittat eum dominus ſuus ad fratrem ſuum, ut ibi comprobet quod de homine illius dixit.

XV.

Super omnia autem jubemus atque præcipimus ut ipſi tres fratres curam & defenſionem Eccleſiæ ſancti Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam ab avo noſtro Karolo & beatæ memoriæ genitore noſtro Pippino Rege & à nobis poſtea ſuſcepta eſt, ut eam cum Dei adjutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & juſtitiam ſuam, quantum ad ipſos pertinet & ratio poſtulaverit, habere faciant. Similiter &

de ceteris Eccleſiis quæ ſub illorum fuerint poteſtate præcipimus ut juſtitiam ſuam & honorem habeant, & paſtores atque rectores venerabilium locorum habeant poteſtatem rerum quæ ad ipſa loca pia pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum Eccleſiarum poſſeſſiones fuerint.

XVI.

Quòd ſi de his ſtatutis atque convenientius aliquid caſu quolibet vel ignorantia, quod non optamus, fuerit irruptum, præcipimus ut quàm citiſſimè ſecundùm juſtitiam emendare ſtudeant, ne fortè propter dilationem majus damnum poſſit adcreſcere.

XVII.

De filiabus autem noſtris, ſororibus ſcilicet prædictorum filiorum noſtrorum, jubemus ut poſt noſtrum ab hoc corpore diſceſſum licentiam habeat unaquæque eligendi ſub cujus fratris tutela & defenſione ſe conferre velit. Et qualiſcunque ex illis monaſticam vitam elegerit, liceat ei honorificè vivere ſub defenſione fratris ſui in cujus regno degere voluerit. Quæ autem juſtè & rationabiliter à condigno viro ad conjugium quæſita fuerit, & ei conjugalis vita placuerit, non ei denegetur à fratribus ſuis, ſi & viri poſtulantis & feminæ conſentientis honeſta & rationabilis fuerit voluntas.

XVIII.

De nepotibus verò noſtris, ſcilicet filiis prædictorum filiorum noſtrorum, qui ex eis vel jam nati ſunt vel adhuc naſcituri ſunt, placuit nobis præcipere ut nullus eorum per quaſlibet occaſiones quemlibet ex illis apud ſe accuſatum ſine juxta diſcuſſione atque examinatione aut occidere, aut membris mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat; ſed volumus ut honorati ſint apud patres & patruos ſuos, & obedientes ſint cum omni ſubjectione quam decet in tali conſanguinitate eſſe.

XIX.

Hoc poſtremò ſtatuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & conſtitutionibus quæ ad profectum & utilitatem eorum pertinent, his noſtris decretis atque præceptis addere voluerimus, ſic à prædictis dilectis filiis noſtris obſervetur atque cuſtodiatur ſicut ea quæ in his jam ſtatuta & deſcripta ſunt cuſtodire & obſervare præcipimus.

XX.

Hæc autem omnia ita diſpoſuimus atque ex ordine firmare decrevimus, ut quandiu divinæ majeſtati placuerit nos hanc corporalem agere vitam, poteſtas noſtra ſit ſuper à Deo conſervatum regnum atque imperium iſtud, ſicut hactenus fuit, in regimine atque ordinatione & omni dominatu regali atque imperiali, & ut obedientes habeamus prædictos dilectos filios noſtros atque Deo amabilem populum noſtrum cum omni ſubjectione quæ patri à filiis & Imperatori ac Regi à ſuis populis exhibetur.

CAPITULARE SECUNDUM ANNI DCCCVI.

SIVE

CAPITULA VIII. ADDENDA AD LEGES.

Incipiunt capitula quæ Domnus Karolus ſereniſſimus Imperator addere juſſit.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De banno Regis inrupto componendo.*
2. *De tuitione Eccleſiæ, viduarum, orphanorum, & minùs potentum.*
3. *De raptu & violentia & incendio infra patriam factis.*
4. *De mannitione in hoſtem.*
5. *De compoſitione hominis denarialis.*

6. *De his qui in Eccleſia manumiſſi ſunt.*
7. *De his qui per chartam ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi.*
8. *Vt Clericum alienum nemo recipiat ſine conſenſu Epiſcopi ſui.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De banno Regis inrupto componendo.

I. VT bannum ipſius quiſlibet inruperit, componere debeat.

De tuitione Eccleſiæ, viduarum, orphanorum, & minùs potentum.

II. Vt Eccleſia, viduæ, orphani, vel minùs potentes pacem rectam habeant. Et ubicunque fuerit infracta, ſexaginta ſolidis componatur.

De raptu & violentia & incendio infra patriam factis.

III. Vt raptum vel vis per collectam hominum & incendia infra patriam nemo facere præſumat. Et qui hoc commiſerit, ſexaginta ſolidos in bannum noſtrum componat.

De mannitione in hoſtem.

IV. Similiter & qui juſſionem regiam in hoſte bannitus inruperit.

De compoſitione hominis denarialis.

V. De denarialibus, ut ſi quis eos occiderit, Regi componantur.

De his qui in Eccleſia manumiſſi ſunt.

VI. Similiter de his qui per chartam in Eccleſia juxta altare dimiſſi ſunt liberi, cum quadraginta ſolidis Regi componantur.

De his qui per chartam ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi.

VII. Qui verò per chartam ingenuitatis dimiſſi ſunt liberi, ubi nullum patrocinium & defenſionem non elegerint, ſimiliter Regi componantur cum quadraginta ſolidis.

Vt Clericum alienum nemo recipiat ſine conſenſu Epiſcopi ſui.

VIII. Vt Clericum nemo recipere audeat ſine conſenſu Epiſcopi ſui. Et ſi eum aliquis acceptum habet, quando licentia ipſius Epiſcopi fuerit, aliter non faciat; niſi eum ejus præſentiæ perſcrutandum, ſi dignus fuerit, deducat.

Hæc octo capitula in aſſiduitate. Reliqua autem reſervata ſunt Regibus, ut ipſi poteſtatem habeant nominativè demandare unde exire debent.

CAPITVLARE TERTIVM
ANNI DCCCVI.

Hæc capitula noſtra Miſſi noſtri cognita faciant omnibus in omnes partes.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE armis non portandis.*
2. *De latronibus.*
3. *De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.*
4. *De adventitiis.*
5. *Item de adventitiis & fugitivis.*
6. *De iſtis capitulis ad Miſſos tranſmittendis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De armis non portandis.

III. 22. I. VT nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id eſt, ſcutum & lanceam portet.

De latronibus.

Ibid. 23. II. De latronibus, quicunque poſt Miſſam ſancti Iohannis latroni manſionem dederit, ſi Francus eſt, cum duodecim ſimilibus Francis juret quòd latronem eum fuiſſe non ſciſſet, licèt pater ejus ſit aut frater vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit, & ab aliquo convictus fuerit quòd latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet, quaſi latro & infidelis judicetur; quia latro, infidelis eſt noſter & Francorum; & qui illum ſuſcipit, ſimilis eſt illi. Si autem audivit quòd latro fuiſſet, & tamen neſcit profirmiter, aut ſolus juret quòd nunquam eum audiſſet nec per veritatem nec per mendacium latronem eſſe; aut ſit paratus, ſi de illo latrocinio poſtea victus fuerit, ut ſimiliter damnetur.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

III. Vt nullus comparet caballum, bovem, & jumentum, vel alia, niſi illum hominem cognoſcat qui eum vendidit, aut de quo pago eſt, vel ubi manet, aut quis eſt ejus ſenior. Ibid. 24.

De adventitiis.

IV. De adventitiis, ut cùm Miſſi noſtri ad placitum noſtrum venerint, habeant ſcriptum quanti adventitij ſunt in illorum miſſatico, & de quo pago ſunt, & nomina eorum, & qui ſunt ſeniores eorum. App. II. 24

Item de adventitiis & fugitivis.

V. Similiter direximus Miſſos in Aquitaniam & in Longobardiam, ut omnes fugitivos & adventitios ad noſtrum placitum adducant.

De iſtis capitulis ad Miſſos tranſmittendis.

VI. Quicunque iſta capitula habet, ad alios Miſſos ea tranſmittat qui non habent, ut nulla excuſatio de ignorantia fiat.

CAPITVLARE QVARTVM ANNI DCCCVI.

Et hac Miſſi noſtri ante nativitatem Domini omnibus cognita faciant.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE juſtitiis Eccleſiarum.*
2. *De poteſtate Epiſcoporum.*
3. *Vt viduæ, orphani, & minùs potentes habeant defenſionem Imperatoris.*
4. *De concordia Epiſcoporum & Comitum.*
5. *De latronibus, homicidis, adulteris, & inceſtuoſis.*
6. *De rebus propriſis.*
7. *De eo qui dixerit quòd ei juſtè non judicetur.*
8. *Quas juſtitias Miſſi ad præſens faciant. Et de marcha cuſtodienda.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De juſtitiis Eccleſiarum.

VI. 245. I. IN primis omnium jubendum eſt ut habeant Eccleſiæ earum juſtitias, tam in vita illorum qui habitant in ipſis Eccleſiis, quàmque in pecuniis & ſubſtantiis eorum.

De poteſtate Epiſcoporum.

Ibid. 246. II. Vt omnes Epiſcopi poteſtativè ſecundùm regulam canonicam doceant, & regant eorum miniſteria, tam in monaſteriis virorum quàm puellarum, vel in forenſibus Preſbyteris, ſeu reliquo populo Dei.

Vt viduæ, orphani, & minùs potentes habeant defenſionem Imperatoris.

III. Vt viduæ & orphani & minùs potentes ſub Dei defenſione & noſtro mundeburdo pacem habeant, & eorum juſtitias adquirant. Ibid. 247.

De concordia Epiſcoporum & Comitum.

IV. Epiſcopi cum Comitibus ſtent, & Comites cum Epiſcopis, ut uterque pleniter ſuum miniſterium peragere poſſit. Ibid. 249.

De latronibus, homicidis, adulteris, & inceſtuoſis.

Ibid. 250. V. Vt latrones, vel homicidæ, ſeu adulteri, & inceſtuoſi ſub magna diſtrictione & correctione ſint correpti ſecundùm euvam Bajuvariorum vel legem.

De rebus propriſis.

Ibid. 251. VI. De rebus propriſis, ut ante Miſſos vel Comites noſtros & judices veniant, & ibi accipiant finitivam ſententiam. Et antea nullus præſumat alterius res proprindere; niſi magis ſuam cauſam quærat ante judices noſtros, ut diximus, & ibi recipiat quod juſtum eſt.

De eo qui dixerit quòd ei juſtè non judicetur.

Ibid. 253. VII. Et ſi aliquis voluerit dicere quòd juſtè ei non judicetur, tunc in præſentiam noſtram veniat. Aliter verò non præſumat in præſentiam noſtram venire, pro alterius juſtitia dilatanda.

Quas juſtitias Miſſi ad præſens faciant. Et de marcha cuſtodienda.

VIII. Quòd non ampliùs de illis juſtitiis Miſſi noſtri ad præſens modò faciant niſi de temporibus Taſſilonis ſeu Liutpirgæ, exceptis illis qui avi & genitoris noſtri vel ad nos venerint. Et marcham noſtram, ſecundùm quod ordinatum & ſancitum habemus, cuſtodiant unà cum Miſſis noſtris.

EXPLICIT.

CAPITVLARE QVINTVM ANNI DCCCVI.

SIVE

CAPITVLARE NOVIOMAGENSE.

Capitula quæ ad Niumaga addita in ſexto anno imperij infra quadrageſimam.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De cura Miſſorum dominicorum.*
2. *De ſacramento fidelitatis præſtando Imperatori.*
3. *Vt ea omnes conſentiant quæ inter filios Imperatoris conſtituta ſunt.*
4. *De vita & converſatione monachorum & ſanctimonialium per Miſſos diſcutienda.*
5. *De theſauris eccleſiaſticis.*
6. *De æqualitate à Miſſis dominicis facienda.*
7. *De his qui beneficia habent regalia.*
8. *De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.*
9. *De his qui propter propriam juſtitiam dilatandam fugantur.*
10. *De mendicis diſcurrentibus.*
11. *De teloneis & ciſpitaticis.*
12. *De uſura.*
13. *De cupiditate in bonam partem.*
14. *Item de cupiditate in malam partem.*
15. *De avaritia.*
16. *De turpibus lucris.*
17. *De fœnore.*
18. *De emptione tempore meſſis cauſa cupiditatis & turpis lucri.*
19. *De hoc ſi per plurima loca fames fuerit.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De cura Miſſorum dominicorum.

III. 17. I. VT unuſquiſque in ſuo miſſaticomaximam habeat curam ad prævidendum & ordinandum ac diſponendum ſecundùm Dei voluntatem & ſecundùm juſſionem noſtram.

De ſacramento fidelitatis præſtando Imperatori.

II. De ſacramento, ut hi qui antea fidelitatem partibus noſtris non promi-

ſerunt, promittere faciant, & inſuper omnes denuo repromittant.

Vt ea omnes conſentiant quæ inter filios Imperatoris conſtituta ſunt.

III. Vt ea quæ inter filios noſtros propter pacis concordiam ſtatuimus pleniter omnes conſentire debeant.

De vita & converſatione monachorum & ſanctimonialium per Miſſos diſcutienda.

I. 116. IV. Vt prædicti Miſſi per ſingulas civitates & monaſteria virorum & puellarum prævideant quomodo aut qualiter in domibus Eccleſiarum & ornamentis Eccleſiæ emendatæ vel reſtauratæ eſſe videntur, & diligenter inquirant de converſatione ſingulorum, vel quomodo emendatum habeant quod juſſimus de eorum lectione & cantu ceteriſque diſciplinis & eccleſiaſticæ regulæ pertinentibus.

De theſauris eccleſiaſticis.

Ibid. 117. V. Vt ſinguli Epiſcopi, Abbates, & Abbatiſſæ diligenter conſiderent theſauros eccleſiaſticos, ne propter perfidiam aut neglegentiam cuſtodum aliquid de gemmis, aut de vaſis, reliquo quoque theſauro perditum ſit: quia dictum eſt nobis quòd negotiatores Iudæi necnon & alij gloriantur quòd quicquid eis placeat, poſſint ab eis emere.

De æqualitate à Miſſis dominicis facienda.

III. 18. VI. Volumus ut æqualiter Miſſi noſtri faciant de ſingulis cauſis, ſive de heribanno, ſive de advenis, ſive de ceteris quibuſlibet cauſis. De advenis volumus ut qui jamdiu conjugati ſunt per ſingula loca, ut ibi maneant, & ſine cauſa aut ſine aliqua culpa non fiant ejecti. Fugitivi verò ſervi & latrones redeant ad propria loca.

De his qui beneficia habent regalia.

Ibid. 19. VII. Auditum habemus qualiter & Comites & alij homines qui noſtra beneficia habere videntur, comparant ſibi proprietates de ipſo noſtro beneficio, & faciunt ſervire ad ipſas proprietates ſervientes noſtros de eorum beneficio, & curtes noſtræ remanent deſertæ, & in aliquibus locis ipſi vicinantes multa mala patiuntur.

De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.

Ibid. 20. VIII. Audivimus quòd alibi reddant beneficium noſtrum ad alios homines in proprietatem, & in ipſo placito dato pretio comparant ipſas res iterum ſibi in alodum. Quod omnino cavendum eſt. Quia qui hoc faciunt, non bene cuſtodiunt fidem quam nobis promiſſam habent. Et ne fortè in aliqua infidelitate inveniantur; quia qui hoc faciunt, per eorum voluntatem ad aures noſtras talia opera illorum non perveniunt.

De his qui propter propriam juſtitiam dilatandam fugantur.

IX. Sunt & alij qui juſtitiam legibus re- Ibid. 21.
cipere debent, & in tantum fiunt in quibuſdam locis fatigati uſque dum illorum juſtitiam per fidejuſſorum manus tradunt, ita ut aliquid vel parvum poſſint habere, & fortiores ſuſcipiant majorem portionem.

De mendicis diſcurrentibus.

X. De mendicis qui per patrias diſcur- I. 118.
runt, volumus ut unuſquiſque fidelium noſtrorum ſuum pauperem de beneficio aut de propria familia nutriat, & non permittat aliubi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint, niſi manibus laborent, nullus eis quicquam tribuere præſumat.

De teloneis & ciſpitaticis.

XI. De teloneis & ciſpitaticis, ſicut in alio capitulari ordinavimus, teneant, id eſt, ut ubi antiqua conſuetudo fuit exigantur; & ubi nova fuerint inventa, deſtruantur.

De uſura.

XII. Vſura eſt ubi amplius requiritur Ibid. 119.
quàm datur. Verbi gratia, ſi dederis ſolidos decem, & amplius requiſieris. Vel ſi dederis modium unum frumenti, & iterum ſuper aliud exigeris.

De cupiditate in bonam partem.

XIII. Cupiditas in bonam partem po- Ibid. 120.
teſt accipi & in malam. In bonam juxta
Apoſtolum: *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chri-* Philip. 1.
ſto. & in pſalmo: *concupivit anima mea in* Pſal. 83.
atria Domini.

Item de cupiditate in malam partem.

XIV. Cupiditas verò in malam partem Ibid. 121.
accipitur, qui ſupra modum res quaſlibet injuſtè appetere vult, juxta Salomonem:
Poſt concupiſcentias tuas non eas. Eccli. 18.

De avaritia.

XV. Avaritia eſt alienas res appetere Ibid. 122.
& adeptas nulli largiri. Et juxta Apoſto- 1. Tim. 6.
lum hæc eſt radix omnium malorum.

De turpibus lucris.

XVI. Turpe lucrum exercent qui per Ibid. 123.
varias circumventiones lucrandi cauſa inhoneſtè res quaſlibet congregare decertant.

De fœnore.

XVII. Fœnus eſt qui aliquid præſtat. Ibid. 124.
Iuſtum fœnus eſt qui amplius non requirit niſi quantum præſtitit.

De emptione tempore meſſis cauſa cupiditatis & turpis lucri.

Ibid. 125. XVIII. Quicunque enim tempore meſſis vel vindemiæ, non neceſſitate, ſed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & ſervat uſque dum iterum venundari poſſit contra denarios quatuor aut ſex ſeu ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Si autem propter neceſſitatem comparat, ut ſibi habeat & aliis tribuat, negotium dicimus.

De hoc ſi per plurima loca fames fuerit.

Ibid. 126. XIX. Conſideravimus itaque ut præſenti anno, quia per plurima loca fames valida eſſe videtur, ut omnes Epiſcopi, Abbates, Abbatiſſæ, optimates, & Comites, ſeu domeſtici, & cuncti fideles qui beneficia regalia tam de rebus eccleſiaſticis quàmque & de reliquis habere videntur, ut unuſquiſque de ſuo beneficio ſuam familiam nutricare faciat, & de ſua proprietate propriam familiam nutriat, & ſi Deo donante ſuper ſe & ſuper familiam ſuam aut in beneficio aut in alode annonam habuerit, & venundare voluerit, non cariùs vendat niſi modium de avena denarios duos, modium unum de hordeo contra denarios tres, modium unum de ſpelta diſparata contra denarios tres, modium unum de ſegale contra denarios quatuor, modium unum de frumento parato contra denarios ſex. Et ipſe modius ſit quem omnibus habere conſtitutum eſt, ut unuſquiſque habeat æquam menſuram & æquales modios.

CAPITVLARE SEXTVM
ANNI DCCCVI.
SIVE
CAPITVLA EXCERPTA DE CANONE.

Incipiunt capitula excerpta de canone.

CAP. I.

I. 127. VT per ſingulos annos ſynodus bis fiat.

II.

Qualis ad ſacerdotium vel ſacros ordines, ſecundùm quod in canone legimus, venire non poteſt.

III.

Ibid. 128. Vt nequaquam inter duos Metropolitanos provincia dividatur.

IV.

Ibid. 129. Ne in una civitate duo ſint Epiſcopi, & de Vicariis eorum.

V.

Ibid. 130. Quòd non oporteat ordinationes Epiſcoporum diù differre.

VI.

App. I. 11. De ordinatis Epiſcopis, nec receptis.

VII.

Ibid. 12. Quod non oporteat abſolutè quoſlibet ordinare.

VIII.

De ſervo, ſi neſciente domino ſuo fuerit ordinatus. Ibid. 13.

IX.

Quòd non liceat Clericum in duabus civitatibus miniſtrare, nec Abbates plurima monaſteria aut cellas habere. Ibid. 14.

X.

Ne de uno loco ad alium tranſeat Epiſcopus ſine decreto Epiſcoporum, vel Clericus ſine juſſione Epiſcopi ſui. I. 131.

XI.

De peregrinis Epiſcopis & Clericis, App. I. 15.

XII.

De litteris peregrinorum, & Clericis ſine litteris ambulantibus. Ibid. 16.

XIII.

Qualis vel pro qualibus culpis quis ſecundùm canonicam inſtitutionem degradetur de officio ſacerdotali. Ibid. 17.

XIV.

De expulſo ab Eccleſia & excommunicato vel damnato ab officio. Ibid. 18.

XV.

Ibid. 19. & 20. De ordinatione eccleſiaſtico, & officio miſſæ, & reliquiis ſanctorum, & oratoriis villaribus.

XVI.

Ibid. 21. De altaribus non conſecrandis niſi lapideis.

XVII.

Ibid. 22. De confirmatione cum chriſmate.

XVIII.

Ibid. 23. De baptiſmo.

XIX.

Ibid. 24. De Paſcha & die dominico & reliquis feſtivitatibus.

XX.

Ibid. 25. De jejuniis & quadrageſima vel letaniis.

XXI.

Ibid. 26. Vt feſtivitates præclaræ non niſi in civitatibus aut in vicis publicis teneantur.

XXII.

Ibid. 27. De hoc officio.

XXIII.

I. 132. Vt omnes fideles communicent, & ad miſſas perexpectent finalem deprecationem.

De Preſbyteris, Diaconis, & reliquis ex clero. *Ex decretis & canone ſancti Sylveſtri & LXXXIV. Epiſcoporum.*

Fecit hos gradus in gremio ſynodi, ut I. 133. non Preſbyter adversùs Epiſcopum, non Diaconus adversùs Preſbyterum, non Subdiaconus adversùs Diaconum, non Acolytus adversùs Subdiaconum, non Exorciſta adversùs Acolytum, non Lector adversùs Exorciſtam, non Oſtiarius adversùs Lectorem det accuſationem aliquam. Et non damnabitur Præſul ſine ſeptuaginta duobus teſtibus; neque Præſul ſummus à quoquam judicabitur; quoniam ſcriptum eſt: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Matth. 10. Preſbyter autem niſi in quadraginta quatuor teſtimoniis non damnabitur. Diaconus autem in cardine conſtitutus urbis Romæ niſi triginta ſeptem teſtibus non condemnabitur. Subdiaconus, Acolytus, Exorciſta, Lector niſi, ſicut ſcriptum eſt, in ſeptem teſtimoniis filios habentes & uxorem & omnino Chriſtum prædicantes. Sic datur myſtica veritas.

CAPITVLARE ANNI DCCCVII.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

ISTE CAPITVLVS FVIT DATVS IN ANNO SEPTIMO AD AQVIS PALATIVM.

Memoratorium qualiter ordinavimus, propter famis inopiam, ut de ultra Sequanæ omnes exercitare debeant.

Cap. I.

In primis quicunque beneficia habere videntur, omnes in hoſtem veniant.

II.

Quicunque liber manſos quinque de proprietate habere videtur, ſimiliter in hoſtem veniat. Et qui quatuor manſos habet, ſimiliter faciat. Qui tres habere videtur, ſimiliter agat. Vbicunque autem inventi fuerint duo quorum unuſquiſque duos manſos habere videtur, unus alium præparare faciat; & qui meliùs ex ipſis potuerit, in hoſtem veniat. Et ubi inventi fuerint duo quorum unus habeat duos manſos, & alter habeat unum manſum, ſimiliter ſe ſociare faciant, & unus alterum præparet; & qui meliùs potuerit, in hoſtem veniat. Vbicunque autem tres fuerint inventi quorum unuſquiſque manſum unum habeat, duo tertium præparare faciant; ex quibus qui meliùs poteſt, in hoſtem veniat. Illi verò qui dimidios manſos habent, quinque ſextum præparare faciant. Et qui ſic paupér inventus fuerit qui nec mancipia nec propriam poſſeſſionem terrarum habeat, tamen in pretio valente quinque ſolidos, quinque ſextum præpa-

rent; & ubi duo, tertium, de illis qui parvulas poſſeſſiones de terra habere videntur. Et unicuique ex ipſis qui in hoſte pergunt fiant conjectati ſolidi quinque à ſupraſcriptis pauperioribus qui nullam poſſeſſionem habere videntur in terra. Et pro hac conſideratione nullus ſuum ſeniorem dimittat.

III.

Omnes itaque fideles noſtri Capitanei cum eorum hominibus & carra ſive dona, quantum meliùs præparare potuerint, ad condictum placitum veniant. Et unuſquiſque Miſſorum noſtrorum per ſingula miniſteria conſiderare faciat unum de Vaſſallis noſtris, & præcipiat de verbo noſtro ut cum illa minore manu & carra de ſingulis comitatibus veniant, & eos poſt nos pacificè adducat, ita ut nihil exinde remaneat, & mediante menſe Auguſto ad Rhenum ſint. Hæc autem conſtituta volumus ut obſervent omnes generaliter, præſenti anno, qui ultra Sequanam commanere videntur.

IV.

Volumus atque jubemus ut Comites noſtri propter venationem & alia joca placita ſua non dimittant, nec ea minuta faciant; ſed ad exemplum quod nos cum illis placitare ſolemus, ſic & illi cum ſuis ſubjectis placitent, & juſtitias faciant; & de ſingulis capitulis quæ eis præcepimus per ſemetipſos conſiderare ſtudeant; ut nihil prætermittatur ab eis quæ vel infra patriam vel foras patriam in hoſte faciendum injungimus.

V.

Si partibus Hiſpaniæ ſive Avaratiæ ſolatium fuerit neceſſe præbendi, tunc de Saxonibus quinque ſextum præparare faciant. Et ſi partibus Beheim fuerit neceſſe ſolatium ferre, duo tertium præparent. Si verò circa Sorabis patria deferenda neceſſitas fuerit, tunc omnes generaliter veniant.

VI.

De Freſonibus volumus ut Comites & Vaſſalli noſtri, qui beneficia habere videntur, & caballarij, omnes generaliter ad placitum noſtrum veniant bene præparati. Reliqui verò pauperiores, ſex ſeptimum præparare faciant, & ſic ad condictum placitum bene præparati hoſtiliter veniant.

VII.

Volumus itaque atque præcipimus ut Miſſi noſtri per ſingulos pagos prævidere ſtudeant omnia beneficia quæ noſtri & aliorum homines habere videntur, quomodo reſtaurata ſint poſt annuntiationem noſtram, ſive deſtructa. Primùm de Eccleſiis, quomodo ſtructæ aut deſtructæ ſint in tectis, in macenis, ſive parietibus, ſive in pavimentis, necnon in pictura, etiam & in luminariis, ſive officiis. Similiter & alia beneficia, caſas cum omnibus appendiciis earum & laboratu ſive adquiſitu, vel etiam quid unuſquiſque, poſtquam hoc facere prohibuimus, in ſuum alodem ex ipſo beneficio duxit, vel quid ibidem ex, inde operatus eſt. Qualiter autem ſit hoc unuſquiſque Vicarius ſingulis comitatibus in ſuo miniſterio ſimul cum noſtris Miſſis prævideat, & ſicut ipſe hoc conjurare valeat, totum invenerit, in brevem mittat, & ipſos breves nobis deferant. Et omnes hij qui in ipſa beneficia habent, unà cum noſtris Miſſis veniant, ut ſcire poſſimus qui ſint, aut qui ſuum beneficium habeat condrictum aut deſtructum. Similiter & illorum alodes prævideant, utrum meliùs ſint conſtructi ipſi alodi aut illud beneficium: quia auditum habemus quòd aliqui homines illorum beneficia habent deſerta, & alodes eorum reſtauratos.

EPISTOLA IMPERATORIS

Ad Pippinum filium Regem Italiæ, de pace Eccleſiarum Dei & ſervientium earum.

KArolus ſereniſſimus Auguſtus à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, Romanorum gubernans imperium, ac per miſericordiam Dei Rex Francorum & Langobardorum, dilectiſſimo filio noſtro Pippino glorioſo Regi ſempiternam in Domino ſalutem. Pervenit ad aures noſtras quòd aliqui Duces & eorum juniores, Caſtaldij, Vicarij, Centenarij, ſeu reliqui miniſteriales, Falconarij, Venatores, & ceteri per ſingula territoria habitantes vel diſcurrentes, manſionaticos & paravereda accipiant, non ſolùm ſuper liberos homines, ſed etiam in Eccleſias Dei, monaſteria videlicet virorum ac puellarum, & xenodochia, atque diverſas plebes, & ſuper reliquos ſervientes Eccleſiarum Dei, in eorum opera, id eſt, in vineis & campis, ſeu pratis, necnon & in eorum ædificiis illos faciant operari, & carnaticos & vinum contra omnem juſtitiam ab eis exactare non ceſſant, & multas oppreſſiones patiantur ipſæ Eccleſiæ Dei vel ſervientes earum. Ideóque, cariſſime fili, has litteras ad tuam dilectionem direximus, ut hanc cauſam diligenter ac prudenter inquirere facias; & ſi veritas eſt quòd ita factum ſit, deinceps omnimodis emendare & corrigere ſtudeas: quatenus in diebus noſtris ac tuis pax Eccleſiarum Dei, ſive illarum ſervientium, in omnibus conſervetur, & ut merces copioſa nobis ac tibi jugiter adcreſcat. Audivimus etiam quòd quædam capitula quæ in lege ſcribi juſſimus, per aliqua loca aliqui ex noſtris ac veſtris dicant quòd nos nequaquam illis hanc cauſam ad notitiam per noſmetipſos condictam habeamus, & ideo nolunt eis obedire nec conſentire neque pro lege tenere. Tu autem noſti quomodo vel qualiter tecum locuti ſumus de ipſis capitulis. Et ideo admonemus tuam amabilem dilectionem ut per univerſum regnum tibi à Deo commiſſum ea nota facias & obedire atque implere præcipias de Epiſcopis & ſacerdotibus occiſis ſicut ſtatutum habemus, & de reliquis quibuſlibet cauſis. (Capitulare II. anni 803.) Veruntamen de Preſbyteris videtur nobis ut ſi liber natus eſt Preſbyter, tripla compoſitione ſecundùm ſuam legem fiat compoſitus; & ſi plagatus fuerit, ſecundùm qualitatem plagarum vel diſciplinæ tripla compoſitione emendetur qui hoc perpetraverit. Si autem Preſbyter ſervus natus fuerit, ſecundùm illius nativitatem tripla compoſitione ſolvatur in plagis & diſciplinis. Et de Diaconibus ſimiliter fiat. His expletis, bene vale ſemper in Domino fili dilectiſſime.

CAPITVLARE TRIPLEX ANNI DCCCVIII.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

IN ANNO OCTAVO CAPITVLA CVM PRIMIS CONFERENDIS.

I. De latronibus & furibus.
II. De falſis teſtibus.
III. De perjuriis.
IV. De fugitivis.
V. De hominibus appenſis propter leves culpas.
VI. De moneta.
VII. De roccis & ſagis.
VIII. De mercato palatij noſtri.
IX. De marcha noſtra cuſtodienda terra maríque.
X. De navibus quas facere juſſimus.
XI. Vt ea quæ conſtituta ſunt à fidelibus noſtris obſerventur, & juſſiones noſtræ impleantur.
XII. De tempore alterius placiti noſtri, & qui iterum ad illum placitum venire debeant.
XIII. De hominibus filiorum ac filiarum noſtrarum, quos Miſſi & Comites diſtringere non audent.

ITEM VBI SVPRA.

I. De marcha ad prævidendum unuſquiſque paratus ſit illuc feſtinanter venire, quandocunque neceſſitas fuerit.

II. De latronibus, ut meliùs diſtringantur. Et ut nullus hominem pendere præſumat niſi per judicium. Si verò aliquis ſine culpa penditus fuerit, & ibi moritur, tunc ab eo qui eum ſine judicio pendidit proximis parentibus ſit compoſitus. Et ſi ibi mortuus non fuerit, ſed vivens evaſerit, tunc ſibimet ſit compoſitus, & res & mancipia ſua in fiſco non cadant. De ſervis verò, ſi quis alterius ſervum abſque judicio & ſine culpa pendiderit, & ibi mortuus fuerit, vveregildus ejus domino ſolvatur. Et ſi de ipſa morte evaſerit, ipſe ipſam ludem recipiat, & liber poſtea permaneat.

III. Vt nullus teſtes mittere in judicium præſumat; ſed Comes hoc per veraces homines circa manentes per ſacramentum inquirat; ut ſicut exinde ſapiunt, hoc modis omnibus dicant.

IV. Vt nullus ſe perjurare præſumat. Et ſi fecerit, ſicut in anterioribus capitulis mandatum eſt, manum perdat aut redimat. Et hoc omnibus adnuntiatum fiat, quid perjurium aut falſum teſtimonium noceat.

V. De emptionibus & venditionibus, ut nullus præſumat aliter vendere & emere ſagellum meliorem duplum viginti ſolidis, & ſimplum cum decem ſolidis. Reliquos verò minus. Roccum martrinum & lutrinum meliorem triginta ſolidis, ſiſmuſinum meliorem decem ſolidis. Et ſi aliquis ampliùs vendiderit aut empſerit, cogatur exſolvere in bannum ſolidos quadraginta, & ad illum qui hoc invenerit & eum exinde convicerit ſolidos viginti.

VI. De fugitivis hominibus, ut ubicunque inventi fuerint, ille qui eum retinet bannum dominicum ſolvere cogatur, & ille fugitivus abſque dubio in patriam ad dominum ſuum revertatur.

VII. De monetis, ut in nullo loco moneta percutiatur niſi ad curtem; & illi denarij palatini mercentur, & per omnia diſcurrant.

ITEM

ITEM DE ANNO VIII.

I. DE pace infra patriam.

II. De Canonicis & monachis.

III. De falſo teſtimonio & perjurio.

IV. De his qui ſe fraudulenter ingenuare volunt, & aliqui optumeſcunt.

V. De falſis monetis.

VI. De illorum hominum conquiſitu qui modò foris ducti fuerunt, & poſtea adquiſierunt poſtquam patres eorum & parentes ducti ſunt.

VII. De decimis & nonis.

VIII. De latronibus & diſciplina eorum.

IX. De operibus palatij ad Vermerium.

X. De illo broilo ad Attiniacum palatium noſtrum.

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCIX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

CAPITVLA QVÆ DOMNVS IMPERATOR AQVIS PALATIO CONSTITVIT IN ANNO NONO.

I. DE Eccleſiis non bene reſtauratis.

II. De cauſis quæ cotidie non ceſſant.

III. De pace latronum.

IV. De concordia fidelium noſtrorum.

V. De fugitivis quos non ceſſant recipere & abſcondere.

VI. De vagis peregrinis qui propter Deum non vadunt.

VII. De homicidiis.

VIII. De monetis & menſuris modiorum & ſextariorum.

IX. De beneficiis noſtris non bene condrectis. Et ut nonæ vel decimæ per omnia donentur.

X. De Clericis & Vaſſallis, ut nullus ſine licentia domini ſui recipiatur.

III. 49. 50. XI. De meziban, id eſt, de latrone forbannito. Vt unuſquiſque Comes alio mandet, ut nullus eum recipere audeat. Si liber eum ſuſceperit, ſolidos quindecim componat. Si ſervus, centum viginti ictus accipiat, & inſuper dimidium caput ejus tondeatur.

XII. Vt nullus abſque juſtitia pauperem & inopem expoliare præſumat.

III. 40. XIII. Vt nullus ad placitum venire cogatur niſi qui cauſam habet ad quærendam; excepto Scabinis & Vaſſallis Comitum.

XIV. Vt nullus audeat præſtare adju-

torium ei qui malè facit aut reſpondere.

XV. Vt Miſſi noſtri per miſericordiam viriliter in omnibus agant.

XVI. De teſtibus, ſicut in anterioribus capitulis continetur, ut jejuni ad placitum veniant, & poſtquam comederint, nec teſtimonium dicere nec ſacramentum jurare poſſint. Et ut priuſquam jurent, ſeparatim diſcutiantur. III. 52.

XVII. Vt nullus præmium recipiat propter juſtitiam tollendam.

XVIII. De mercatis, ut in die dominico non agantur, ſed in diebus quibus homines ad opus dominorum ſuorum debent operari.

XIX. De pontibus & viis, ut nullus ibi teloneum accipiat. Et ut nullus cogatur ad pontem ire ad flumen tranſeundum propter telonei cauſam, quando ille in alio loco compendioſiùs illud flumen tranſire poteſt. III. 54.

XX. Vt omnes judicio Dei credant abſque dubitatione.

XXI. Si Preſbyter chriſma dederit, ab Epiſcopo degradetur, & poſtmodum à judice manum perdat, ſi propter judicium ſubvertendum hoc fecerit. III. 53.

XXII. Vt judices, Vicedomini, Præpoſiti, Advocati, Centenarij, Scabinei boni & veraces & manſueti cum Comite Ibid. 58.

& populo eligantur & conſtituantur ad ſua miniſteria exercenda.

XXIII. Si verò Advocatus ſacramentum contra alium habuerit, & jurare non poteſt, propter hoc beneficium ſuum non perdat.

XXIV. De debitis pauperum anterioribus & negotia facienda antequam fructus colligatur, omnino inantea cavenda hoc ex ore proprio locuti ſumus. Vnuſquiſque præſenti anno ſive libero ſive ſervo ſuum de famis inopia adjutorium præbeat.

III. 57. XXV. Vt loca ubi placita eſſe debent bene reſtaurata fiant, ſicut ore proprio diximus, quò in hiberno & in æſtate ad placita obſervanda uſus eſſe poſſit.

XXVI. De traditionibus, ut in abſcondito non fiant propter contentiones diverſas.

XXVII. Vt nullus comparationes faciat cum paupere doloſè, niſi per juſtitiam.

XXVIII. Vt poſtquam quiſque ad mortem fuerit judicatus, neque judex fiat, neque Scabinius, neque teſtis, nec ad ſacramentum recipiatur; ſed unde alij jurare debent, ipſe ſemper ad judicium Dei examinandus accedat.

III. 58. XXIX. Sacramenta verò quæ ad palatium fuerint judicata, ibidem finiantur. Et ſi conſacramentales homines eum ipſo venire renuerint, juſſione dominica aut indiculo ad palatium venire cogantur.

Ibid. 47. XXX. De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem judicati fuerint, & poſtea eis vita fuerit conceſſa, ſi ipſi juſtitiam ab aliis requiſierint, aut ab eis juſtitiam quærere voluerint, qualiter inter illos judicium terminetur. Primò omnium de illis cauſis pro quibus judicatus fuit ad mortem, nullam poteſt facere repetitionem, quia omnes res ſuæ ſecundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et ſi aliquid inpoſtmodum, poſtquam ei vita conceſſa eſt, cum juſtitia adquirere poterit, in ſua libertate teneat, & defendat ſecundùm legem. In teſtimonio non ſuſcipiatur, nec inter Scabinios ad legem judicandam locum teneat. Et ſi ad ſacramentum aliquid ei judicatum fuerit quod jurare debeat, ſi aliquis ipſum ſacramentum falſum dicere voluerit, cum armis contendat.

XXXI. Si alicui poſt judicium Scabi- Ibid. 48.
niorum fuerit vita conceſſa, & ipſe inpoſtmodum aliqua mala perpetraverit, & juſtitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus ſit & ideo juſtitiam reddere non debeat, ſtatutum eſt ut ſuperius judicium ſuſtineat quod antea ſuſtinere debuit. Et ſi aliquis adversùs eum aliquid malè fecerit, ſecundùm æquitatis ordinem licentiam habeat ſuam juſtitiam requirendi de cauſis perpetratis poſtquam ad mortem judicatus eſt. De præteritis maneat ſicut ſuprà dijudicatum fuit.

XXXII. Vt Comes qui latrones in Ibid. 50.
forbanno miſerit, vicinis ſuis Comitibus notum faciat eundem latronem eſſe forbannitum, ut illi eum non recipiant.

XXXIII. Vt nullus quiſlibet Miſſus Ibid. 53.
noſter, neque Comes, neque judex, aut Scabinius, cuilibet juſtitiam dilatare præſumat, ſi ſtatim adimpleta poterit eſſe ſecundùm rectitudinem; neque præmia pro hoc à quolibet homine per malum ingenium accipere præſumant.

XXXIV. Vt nemo propter cupidita- App. II. 18.
tem pecuniæ & propter avaritiam ſuam priùs det pretium & futuram coëmptionem ſibi præparet ut duplum vel triplum tunc recipiat. Sed tunc tantùm quando fructus præſens eſt, illos comparet.

XXXV. De hoſpitalitate & ſuſceptio- Ibid. 25.
ne iterantium tam Miſſorum noſtrorum quàm reliquorum bonorum hominum.

XXXVI. Quòd Miſſos noſtros ad Ibid. 26.
vicem noſtram mittimus.

XXXVII. De illis qui vinum & annonam vendunt antequam colligantur, & per hanc occaſionem pauperes efficiuntur.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCIX.

Nunc primùm editum ex veteri codice Navarrico MS.

CAPITVLA QVÆ DOMNVS KAROLVS CONSTITVIT.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE hominibus ad mortem dijudicatis, & poſtea eis vita conceſſa, ſi juſtitiam quæſierint.*
2. *De homine cui poſt judicium vita conceſſa eſt, ſi juſtitiam reddere noluerit.*
3. *De latrone forbannito.*
4. *De Comite latronem in forbannum mittente.*
5. *De illis qui ad placitum banniri debeant.*
6. *De teſtibus, ad teſtimonium dicendum qualiter adhibeantur.*
7. *De juſtitia cujuſlibet à nullo quolibet dilatanda.*
8. *De mercato.*
9. *De non cogendo ad pontem ire cauſa telonei.*
10. *De hoc ſi Presbyter ſanctum chriſma dederit ad judicium ſubvertendum.*
11. *De Judicibus, Advocatis, Præpoſitis, & reliquis miniſtris, quales ſint.*
12. *De cavenda cupiditate & avaritia.*
13. *De mallo publico.*
14. *De ſacramentis ad palatium adhramitis.*
15. *De hoſpitalitate & ſuſceptione itinerantium.*
16. *Ne quis annonam ſuam vendat antequam colligatur.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De hominibus ad mortem dijudicatis, & poſtea eis vita conceſſa, ſi juſtitiam quæſierint.

III. 47. I. DE illis hominibus qui propter culpas eorum ad mortem dijudicati fuerint, & poſtea vita eis fuerit conceſſa, ſi ipſi juſtitiam ab aliis requiſierint, aut ab eis juſtitiam requirere voluerint, qualiter inter eos judicium terminetur. Primum omnium de illis cauſis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam poteſt facere repetitionem, quia omnes res ſuæ ſecundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et ſi aliquid inpoſtmodum, poſtquam ei vita conceſſa eſt, cum juſtitia adquirere potuerit, in ſua libertate teneat & defendat ſecundùm legem. In teſtimonium non ſuſcipiatur, neque inter Scabinos legem teneat. Et ſi ad ſacramentum aliquod ei judicatum fuerit quod jurare debeat, ſi aliquis ipſum ſacramentum falſum dicere voluerit, armis contendant.

De homine cui poſt judicium vita conceſſa eſt, ſi juſtitiam reddere noluerit.

II. Si alicui poſt judicium Scabinorum fuerit vita conceſſa, & ipſe inpoſtmodum aliqua mala perpetraverit, & juſtitias reddere noluerit, quòd mortuus eſt dicendo & ideo juſtitias reddere non debeat, ſtatuendum eſt ut ſuperius judicium ſuſtineat quod antè ſuſtinere debuit. Et ſi aliquis adversùs eum aliqua mala fecerit, ſecundùm æquitatis ordinem licentiam habeat ſuam juſtitiam requirendi de cauſis perpetratis poſtquam ad mortem dijudicatus eſt. De præteritis maneat ſicut ſuprà judicatum fuerit. Ibid. 48.

De latrone forbannito.

III. De latrone forbannito. Ibid. 49.

De Comite latronem in forbannum mittente.

IV. Vt Comes qui latronem in forbanno miſerit, aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à ſe eſſe forbannitum, ut illi eum non recipiant. Ibid. 50.

De illis qui ad placitum banniri debeant.

Ibid. 40. V. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallum venire cogatur, exceptis Scabinis & Vaſſis Comitum, niſi qui cauſam ſuam quærere debet ac reſpondere.

De teſtibus, ad teſtimonium dicendum qualiter adhibeantur.

Ibid. 52. VI. Vt teſtes ad teſtimonium præmio vel preno non conducantur. Et ut nullus teſtimonium dicat aut ſacramentum juret niſi jejunus. Et ut teſtes, priuſquam jurent, ſeparatim diſcutiantur quid dicere velint de illa re unde teſtimonium reddere debent.

De juſtitia cujuſlibet à nullo quolibet dilatanda.

Ibid. 53. VII. Vt nullus quiſlibet Miſſus noſter, neque Comes, judex, aut Scabinus quiſlibet juſtitiam dilatare præſumat, cùm ſtatim adimpleta potuerint eſſe ſecundùm rectitudinem; neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præſumat.

De mercato.

I. 139. VIII. Vt mercatum in die dominico in nullo loco haberi niſi ubi antiquitus fuit & legitimè eſſe debet.

De non cogendo ad pontem ire cauſa telonei.

III. 54. IX. Vt nullus cogatur ad pontem ire ad fluvium tranſeundum propter telonei cauſas, quando in alio loco ille compendioſiùs illud flumen tranſire poteſt. Similiter in plano campo, ubi nec pons nec trejectus eſt, ibi omnimodis præcipimus ut non teloneum exigatur.

De hoc ſi Presbyter ſanctum chriſma dederit ad judicium ſubvertendum.

Ibid. 55. X. Vt Presbyter qui ſanctum chriſma donaverit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu ſuo fuerit expoliatus, manum amittat.

De Iudicibus, Advocatis, Præpoſitis, & reliquis miniſtris, quales ſint.

XI. Vt judices, Advocati, Centenarij, Præpoſiti, Vicarij, Scabini quales meliores inveniri poſſunt conſtituantur ad miniſteria ſua exercenda. Ibid. 56.

De cavenda cupiditate & avaritia.

XII. Vt nemo propter cupiditatem App. II. 12. pecuniæ & propter avaritiam ſuam priùs det pretium & futuram coëmptionem ſibi præparet ut duplum vel triplum tunc recipiat; ſed tunc quando fructus præſens eſt, illum comparet.

De mallo publico.

XIII. Vt in locis ubi mallus publicus III. 57. haberi ſolet tectum tale conſtituatur quod in hiberno & in æſtate obſervandus eſſe poſſit.

De ſacramentis ad palatium adhramitis.

XIV. Vt ſacramenta quæ in palatio III. 58. fuerint adhramita in palatio perficiantur. Et ſi conſacramentales homines cum ipſo venire renuerint, juſſione dominica aut indiculo aut ſigillo venire cogantur.

De hoſpitalitate & ſuſceptione itinerantium.

XV. De hoſpitalitate & ſuſceptione App. II. 25. itinerantium tam Miſſorum noſtrorum quàm reliquorum bonorum hominum.

Ne quis annonam ſuam vendat antequam colligatur.

XVI. De hiis qui annonam & vinum vendunt antequam colligantur, & per hanc occaſionem pauperes efficiuntur.

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

CAPITVLA QVÆ ANNO DECIMO IMPERII DOMNI KAROLI SERENISSIMI AVGVSTI AQVIS PALATIO COMMONITA SVNT.

III. 59. I. DE clamatoribus qui magnum impedimentum faciunt in palatio ad aures Domni Imperatoris, ut Miſſi ſive Comites illorum Miſſos tranſmittant contra illos qui mentiendo vadunt, ut eos convincant.

App.II.28. II. Vt ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate judicium non terminetur aut adquiratur, niſi ſemper in præſentia Miſſorum imperialium, aut in præſentia Comitum.

Ibid. 29. III. De homicidiis factis anno præſenti inter vulgares homines, quæ propter pulverem mortalem acta ſunt.

I. 159. IV. Vt ſacerdotes admoneant populum ut eleemoſynam dent & orationes faciant propter diverſas plagas quas aſſiduè pro peccatis patimur.

Ibid. 160. V. Vt ipſi ſacerdotes unuſquiſque ſecundùm ordinem ſuum prædicare & docere ſtudeat plebem ſibi commiſſam.

Ibid. 161. VI. De ebrietate, ut primùm omnium ſeniores ſemetipſos exinde vetent, & eorum junioribus exemplum bonæ ſobrietatis oſtendant.

Ibid. 162. VII. Admonendi ſunt omnes generaliter, ſecundùm evangelicam auctoritatem, ut ſic luceant opera veſtra coram hominibus ut glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.

III. 60. VIII. De fugitivis qui per diverſas provincias detenti & occultati contra præceptum Domni Imperatoris ſunt, ut qui eos poſt præteritum tempus ſuſcepit aut retinet, bannum dominicum componat.

IX. De pace & juſtitia infra patriam, Ibid. 61.
ſicut ſæpe per alia capitula juſſi adimpletum fiat.

X. De latronibus qui magnam habent Ibid. 62.
blaſphemiam, quicunque aliquem ex ipſis comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur.

XI. De heribanno, ut diligenter in- App.II.30.
quirant Miſſi qui hoſtem facere potuit & non fecit, ipſum bannum componat, ſi habet unde componere poſſit. Et ſi non habuerit unde componere valeat, reuvadiatum fiat & inbreviatum, & nihil pro hoc exactatum fiat uſque dum ad notitiam Domni Imperatoris veniat.

XII. Heriſliz qui factum habent, per Ibid. 31.
fidejuſſores ad Regem mittántur.

XIII. De beneficiis deſtructis & alo- Ibid. 32.
dibus reſtauratis.

XIV. De freda exigenda. Ibid. 33.

XV. De materiamine ad naves facien- Ibid. 34.
das.

XVI. De vulgari populo, ut unuſquiſ- III. 63.
que ſuos juniores diſtringat, ut meliùs ac meliùs obediant & conſentiant mandatis & præceptis imperialibus.

XVII. De eleemoſyna mittenda ad App. I. 32.
Hieruſalem propter Eccleſias Dei reſtaurandas.

XVIII. Vt nullus hominibus malig- Ibid. 32.
nis conſentiat, ſed magis, in quantum poteſt, reſiſtat. Vt pauperes, orphani, & viduæ, & Eccleſiæ Dei pacem habeant.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

ITEM DE ANNO X.

I. De tribulatione generali quam patimur omnes, id eſt, de mortalitate animalium & ceteris plagis.

II. De prædicatione per ſingulas parrochias.

III. De evangelio, ut luceat lux veſtra coram hominibus.

IV. De omnibus vitiis & ebrietate fugiendum.

V. De ſemetipſo & ſua familia unuſquiſque corrigenda.

VI. De orationibus in invicem faciendis.

VII. De innocentibus occiſis inquirendum.

VIII. De clamatoribus, quomodo caſtigentur.

IX. De beneficiis non bene condrictis inquirendum.

X. De mendacio & perjurio cavendo.

XI. De heribanno exigendo.

XII. De pauperibus qui minimè ſolvere poſſunt.

XIII. De freda exigenda.

XIV. De his qui heriſliz fecerunt, ut fidejuſſores donent.

XV. De rebus & mancipiis, ut ante Vicarios & Centenarios non conquirantur.

XVI. De latronibus, quomodo diſtringantur.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCCX.

SIVE

CAPITVLA DE INSTRVCTIONE MISSORVM.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. ſancti Vincentij Metenſis.

Cap. I.

VT tales ſint Miſſi in legatione ſua ſicut decet eſſe miniſtros Imperatoris ſtrenuos, & perficiant quod eis injunctum fuerit. Aut ſi non potuerint, Domno Imperatori notum faciant quæ difficultas eis reſiſtat ne illud perficere poſſint.

II.

Vt quicquid de ejus juſſione cuilibet præcipere & commendare debent poteſtativè annuntient atque præcipiant. Et non ſibi faciant ſocios inferioris ordinis homines, qui ſemper inde retro res qualeſcunque tractare volunt; ſed illos ſibi ſocient qui ad effectum unamquamque rem deduci cupiunt.

III.

Quando juſtitiam pauperibus facere juſſerint, ſemel aut bis præcipiant ut juſtitia facta fiat. Tertia vice, ſi nondum factum eſt, ipſi pergant ad locum & ad hominem

qui juſtitiam facere noluit, & cum virtute tollant ab eo quod injuſtè alteri tulit, & reddant illi cujus per juſtitiam eſſe debuit.

IV.

Vt qui bannum Domni Imperatoris vel freda dare debet, accipiatur illa ſolutio, & ad eum inferatur, ut ipſe tamen det cuicunque ei placuerit.

V.

Quicunque illis juſtitiam facere volentibus reſiſtere conatus fuerit, Domno Imperatori annuntient. Similiter quicunque contra juſtitiam alterum in placito defendere voluerit, legitimam pœnam incurrat, cujuſlibet homo ſit, ſive Domni Imperatoris, ſive cuilibet filiorum & filiarum vel ceterorum potentium hominum.

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCXI.

SIVE

Capitulare interrogationis de iis quæ Karolus Magnus pro communi omnium utilitate interroganda conſtituit.

DE INTERROGATIONE DOMNI IMPERATORIS DE ANNO XI.

In primis ſeparare volumus Epiſcopos, Abbates, & Comites noſtros, & ſingulariter illos alloqui.

Cap. I.

Quæ cauſæ efficiunt ut unus alteri adjutorium præſtare nolit, ſive in marcha, ſive in exercitu, ubi aliquid utilitatis defenſione patriæ facere debet.

II.

Vnde illæ frequentiſſimæ cauſationes, in quibus unus alteri quærit quicquid parem ſuum viderit poſſidentem.

III.

De eo quòd quilibet alterius hominem ad ſe fugientem ſuſcipit.

IV.

Interrogandi ſunt in quibus rebus vel locis eccleſiaſtici laicis aut laici eccleſiaſticis miniſterium ſuum impediunt. In hoc loco diſcutiendum eſt atque interveniendum in quantum ſe Epiſcopus aut Abbas rebus ſecularibus debeat inſerere, vel in quantum Comes vel alter laicus in eccleſiaſtica negotia. Hic interrogandum eſt acutiſſime quid ſit quod Apoſtolus ait *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus*, vel ad quos ſermo iſte pertineat. 2. Tim. 2.

V.

Quid ſit quod unuſquiſque Chriſtianus in baptiſmo promittat, vel quibus abrenuntiet.

VI.

Quæ ſectando vel negligendo ipſam ſuam renuntiationem vel abrenuntiationem irritam faciat.

VII.

Quòd ille bene in Deum non credit qui præcepta ejus impune ſe contemnere putat, vel qui ea quaſi non ventura deſpicit quæ ille comminatus eſt.

VIII.

Quòd in nobis deſpiciendum eſt utrum verè Chriſtiani ſumus. Quod in conſideratione vitæ vel morum noſtrorum facillimè cognoſci poteſt, ſi diligenter converſationem coram diſcutere voluerimus.

IX.

De vita & moribus paſtorum noſtrorum, id eſt, Epiſcoporum, qui populo Dei non ſolùm docendo, ſed etiam vivendo, exemplum bonum dare debent. Ipſis namque Apoſtolorum dixiſſe credimus ubi dicit: *Imitatores mei eſtote, & obſervate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram.* Philip. 3.

X.

De vita eorum qui dicuntur Canonici, qualis eſſe debeat.

X I.

De converſatione monachorum, & utrum aliqui monachi eſſe poſſint præter eos qui regulam ſancti Benedicti obſervant. Inquirendum etiam ſi in Gallia monachi fuiſſent priuſquam traditio regulæ ſancti Benedicti in has parrochias perveniſſet.

X I I.

Iſta conſervetis ſicut vobis decet & in vobis confido, piiſſimi Pontifices, & in quantum inveſtigare poſſum, vobis mittere ſeu ſcribere non dubito. Bene valete in Domino.

CAPITVLARE SECVNDVM
ANNI DCCCXI.

Item brevis capitulorum quibus fideles noſtros Epiſcopos & Abbates alloqui volumus & commonere de communi omnium noſtrum utilitate.

CAP. I.

PRimò commemorandum eſt quòd anno præterito tria triduana jejunia fecimus, Deum orando ut ille nobis dignaretur oſtendere in quibus converſatio noſtra coram illo emendari debuiſſet, quod nunc facere deſideramus.

I I.

Quærendum eſt in primis Eccleſiaſticis, id eſt, Epiſcopis & Abbatibus, ut illi nobis patefaciant de converſatione ſua qualiter vivere debeant, ut cognoſcere valeamus cui de illis aut bonum aut aliud aliquid refrænati credere debeamus; & ut ſcire poſſimus in quantum cuilibet Eccleſiaſtico, id eſt, Epiſcopo, vel Abbati, ſeu monacho, ſecularibus negotiis ſe ingerere, aut quod propriè pertineat ad illos qui dicuntur & eſſe debent paſtores Eccleſiæ patréſque monaſteriorum, ut aliud ab eis non quæramus quàm quod ipſis facere licet; & ut quiſlibet ex eis à nobis ea non quærat in quibus eis conſentire non debemus.

I I I.

Interrogare volumus ipſos Eccleſiaſticos, ut qui ſcripturas ſanctas non ſolùm ipſi diſcere ſed etiam alios docere debent, qui ſint illi quibus Apoſtolus loquitur, Philip. 3. *Imitatores mei eſtote*, vel quis ille de quo 2. Tim. 2. idem dicit, *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus*, aut qualiter Apoſtolus ſit imitandus, vel quomodo Deo militet.

I V.

Iterum inquirendum ab eis ut nobis veraciter patefaciant quid ſit quod apud eos dicitur ſeculum relinquere, vel in quibus internoſci poſſint hi qui ſeculum relinquunt ab his qui adhuc ſeculum ſectantur; utrum in eo ſolo quòd arma non portant, nec publicè conjugati ſunt.

V.

Inquirendum etiam ſi ille ſeculum dimiſſum habeat qui cotidie poſſeſſiones ſuas augere quolibet modo qualibet arte non ceſſat, ſuadendo de cœleſtis regni beatitudine, comminando de æterno ſupplicio inferni, & ſub nomine Dei aut cujuſlibet ſancti tam divitem quàm pauperem, qui ſimplicioris naturæ ſunt, & minùs docti atque cauti inveniuntur, ſi rebus ſuis exſpoliant, & legitimos heredes eorum exheredant, ac per hoc pleroſque ad flagitia & ſcelera propter inopiam, ad quam per l. neq. hoc fuerint devoluti, perpetranda compellunt, ut quaſi neceſſario furta & latrocinia exerceant, cui paternarum [rerum] hereditas, ne ad eum perveniret, ab alio prærepta eſt.

V I.

Iterum inquirendum quomodo ſeculum reliquiſſet qui cupiditate ductus propter adipiſcendas res quas alium vidit poſſidentem, homines ad perjuria & falſa teſtimonia pretio conducit, & Advocatum ſive Præpoſitum non juſtum ac Deum timentem, ſed crudelem ac cupidum ac perjuria parvipendentem inquirit, & ad inquiſitionem rerum non qualitet, ſed quanta adquirat.

V I I.

Quid de his dicendum qui quaſi ad amorem

amorem Dei & ſanctorum, ſive martyrum, ſive confeſſorum, oſſa & reliquias ſanctorum corporum de loco ad locum transferunt, ibique novas baſilicas conſtruunt, & quoſcunque potuerint, ut res ſuas illuc tradant, inſtantiſſimè adhortantur. Ille ſiquidem vult ut videatur quaſi bene facere, ſéque propter hoc factum bene meritum apud Deum fieri, quibus poteſt perſuadere Epiſcopis. Palam fit hoc ideo factum ut ad aliam perveniat poteſtatem.

VIII.

Miramur unde accidiſſet ut is qui ſe confitetur ſeculum reliquiſſe, neque omnino vult conſentire ut ipſe à quolibet ſecularis vocetur, armatus homo cùm ſit, & propria velit retinere, & ad eos qui nondum in totum ſeculum renuntiaverunt hoc pertineat, ad eccleſiaſticos verò quomodo juſtè pertineat penitùs ignoramus, niſi illi nobis inſinuaverint qui hæc quaſi licita uſurpare non dubitant.

IX.

Quid unuſquiſque Chriſto in baptiſmo promittat, vel quibus cauſis abrenuntiet, ut quamvis unicuique Chriſtiano conſiderandum ſit, ſpecialiter tamen ab eccleſiaſticis inquirendum, qui laicis ipſius promiſſionis & abrenuntiationis in ſua vita exemplum præbere debent. Hic diligentiſſimè conſiderandum eſt, & acutiſſimè diſtinguendum, quæ ſectando, vel quæ neglegendo, unuſquiſque noſtrum ipſam ſuam promiſſionem & abrenuntiationem vel conſervet vel irritam faciat. Et quis ſit ille Satanas, ſive adverſarius, cujus opera vel pompas in baptiſmo renuntiavimus. Hic autem conſpiciendum eſt ne perverſa unuſquiſque faciendo, illum quiſlibet noſtrum ſequatur cui jamdudum in baptiſmo renuntiavimus.

X.

In quo canonum vel in cujus ſancti patris regula conſtitutum ſit ut invitus quiſlibet aut Clericus aut monachus fiat, aut ubi Chriſtus præcepiſſet aut quis Apoſtolus prædicaſſet ut de nolentibus & invitis & vilibus perſonis congregatio fieret in Eccleſia vel Canonicorum vel monachorum.

XI.

Quam utilitatem conferat Eccleſiæ Chriſti quòd is qui paſtor vel magiſter nec cujuſcunque venerabilis loci eſſe debet, magis ſtudet in ſua converſatione habere multos quàm bonos, & non tantum probis quàm multitudine hominum delectatur, plus ſtudet ut ſuus Clericus vel monachus benè cantet & legat quàm juſtè & beatè vivat. Quamquam non ſolùm minimè in Eccleſia contemnenda ſit cantandi vel legendi diſciplina, ſed etiam omnimodis exercenda. Sed ſi utrumque cuilibet venerabili loco accedere [non] poteſt, tolerabilius tamen nobis videtur ferendum imperfectione cantandi quàm vivendi. Et quamvis bonum ſit ut Eccleſiæ pulchra ſint ædificia, præferendus tamen eſt ædificiis bonorum morum ornatus & culmen: quia, in quantum nobis videtur, ſtructio baſilicarum veteris legis quandam trahit conſuetudinem; morum autem emendatio propriè ad novum teſtamentum & Chriſtianam pertinet diſciplinam. Quòd ſi Chriſtus & Apoſtoli, & qui Apoſtolos rectè ſecuti ſunt, in eccleſiaſtica diſciplina ſunt ſequendi, aliter nobis in multis rebus faciendum eſt quàm uſque modò feciſſemus, multa de uſu & conſuetudine noſtra auferenda, & non minùs multa, quæ hactenus non fecimus, facienda.

XII.

Qua regula monachi vixiſſent in Gallia priuſquam regula ſancti Benedicti in ea tradita fuiſſet, cùm legamus ſanctum Martinum & monachum fuiſſe & ſub ſe monachos habuiſſe, qui multò ante ſanctum Benedictum fuit.

XIII.

De ſanctimonialium & ancillarum Dei converſatione.

EPISTOLA GENERALIS

AD ARCHIEPISCOPOS REGNI FRANCORUM,

Data, ut videtur, eodem anno quo ſuperiora duo Capitularia interrogationis.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Karolus ſereniſſimus Auguſtus à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, [Romanorum] gubernans imperium, qui & miſericordia Dei Rex Francorum & Longobardorum, Odilberto Archiepiſcopo in Domino ſalutem. Sæpius tecum immo & cum ceteris collegis tuis familiare colloquium de utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ haberc voluiſſemus, ſi abſque moleſtia corporali id efficere potuiſſes. Sed quamvis ſanctitatem tuam in divinis rebus tota intentione vigilare non ignoremus, omittere tamen non poſſumus quin tuam devotionem ſancto incitante Spiritu noſtris apicibus compellamus atque commoneamus ut magis ac magis in ſancta Dei Eccleſia ſtudioſè ac vigilanti cura laborare ſtudeas in prædicatione ſancta & doctrina ſalutari: quatenus per tuam devotiſſimam ſollertiam verbum vitæ æternæ creſcat & currat, & multiplicetur numerus populi Chriſtiani in laudem & gloriam ſalvatoris noſtri Dei. Noſſe itaque per tua ſcripta aut per teipſum volumus qualiter & tu & ſuffraganei tui doceatis & inſtruatis Sacerdotes Dei & plebem vobis commiſſam de baptiſmi ſacramento, id eſt, cur primò infans catechumenus efficitur, vel quid ſit catechumenus, deinde per ordinem omnia quæ aguntur. De ſcrutinio, quid ſit ſcrutinium. De ſymbolo, quæ ſit ejus interpretatio ſecundùm Latinos. De credulitate, quomodo credendum ſit in Deum Patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum Filium ejus, & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam catholicam, & cetera quæ ſequuntur in eodem ſymbolo. De abrenuntiatione Satanæ & omnibus operibus ejus & pompis. Quid ſit abrenuntiatio, & quæ opera diaboli & pompæ ejus. Cur inſufflatur, & cur exorcizatur. Cur catechumenus accipit ſalem. Quare tangantur nares, pectus ungatur oleo; cur ſcapulæ ſignantur, & quare pectus & ſcapulæ lavantur. Cur albis induitur veſtimentis; cur ſacro chriſmate caput perungitur, & myſtico tegitur velamine, & cur corpore & ſanguine dominico confirmatur. Hæc omnia ſubtili indagine per ſcripta nobis, ſicut diximus, nuntiare ſatage; & ſi ita teneas & prædices, aut ſi in hoc quod prædicas teipſum cuſtodias. Bene vale, & ora pro nobis.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCCXI.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Vincentij Metenſis.

ITEM VNDE SVPRA DE ANNO VNDECIMO.

De cauſis propter quas homines exercitalem obeditionem dimittere ſolent.

CAP. I.

IN primis diſcordantes ſunt, & dicunt quòd Epiſcopi, Abbates, & eorum Advocati poteſtatem non habeant de eorum tonſis Clericis & reliquis hominibus. Similiter & Comites de eorum pagenſibus non habeant poteſtatem.

II.

Quòd pauperes ſe reclamant expoliatos eſſe de eorum proprietate. Et hoc æqualiter clamant ſuper Epiſcopos & Abbates & eorum Advocatos, & ſuper Comites & eorum Centenarios.

III.

Dicunt etiam quòd quicunque proprium ſuum Epiſcopo, Abbati, vel Comiti, aut Iudici, vel Centenario dare noluerit, occaſiones quærunt ſuper illum pauperem quomodo eum condemnare poſſint, & illum ſemper in hoſtem faciant ire uſque dum pauper factus volens nolens ſuum proprium tradat aut vendat, alij verò qui traditum habent, abſque ullius inquietudine domi reſideant.

IV.

Quòd Epiſcopi, & Abbates, ſive Comites, dimittunt eorum liberos homines ad caſam in nomine miniſterialium. Similiter & Abbatiſſæ. Hi ſunt falconarij, venatores, telonearij, Præpoſiti, Decani, & alij qui Miſſos recipiunt & eorum ſequentes.

V.

Dicunt etiam alij quòd illos pauperiores conſtringant & in hoſtem ire faciunt, & illos qui habent quod dare poſſint ad propria dimittunt.

VI.

Dicunt ipſi Comites quòd alij eorum pagenſes non illis obediant, nec bannum Domni Imperatoris adimplere volunt, dicentes quòd contra Miſſos Domni Imperatoris pro heribanno debeant rationem reddere. Nam non contra Comitem, etiamſi Comes ſuam domum illi in bannum miſerit, nullam exinde habeat reverentiam, niſi intret in domum ſuam, & faciat quæcunque ei libitum fuerit.

VII.

Sunt etiam alij qui dicunt ſe eſſe homines Pippini & Chluduici, & tunc profitentur ſe ire ad ſervitium dominorum ſuorum quando alij pagenſes in exercitum pergere debent.

VIII.

Sunt iterum & alij qui remanent, & dicunt quòd ſeniores eorum domi reſideant, & debeant cum eorum ſenioribus pergere ubicunque juſſio Domni Imperatoris fuerit. Alij verò ſunt qui ideo ſe commendant ad aliquos ſeniores quos ſciunt in hoſtem non profecturos. Quòd ſuper omnia magis fiunt inobedientes ipſi pagenſes Comiti & Miſſis decurrentibus quàm antea fuiſſent.

IX.

De illis hominibus qui parentes eorum, matrem, aut materteram, aut patruelem, aut quemlibet de ſua genealogia occidunt, ut per illos non fiant conquiſiti. Sunt & alij qui de ipſa genealogia non debent eſſe inclinati, attamen fiunt propter illam occaſionem inclinati.

Breviarium diviſionis theſaurorum Karoli Magni Imperatoris, quam poſt obitum ſuum obſervari juſſit.

Eginhartus in vita Karoli Magni.

DIviſionem theſaurorum & pecuniæ ac veſtium, aliæque ſupellectilis, coram amicis & miniſtris ſuis annis tribus antequam decederet fecit, conteſtatus eos ut poſt obitum ſuum à ſe facta diſtributio per illorum ſuffragium rata permaneret; quidque ex his quæ diviſerat fieri vellet, breviario comprehendit, cujus ratio ac textus talis eſt.

IN nomine Domini Dei omnipotentis Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Incipit deſcriptio atque diviſio quæ facta eſt à glorioſiſſimo atque piiſſimo Domno Karolo Imperatore Auguſto anno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCXI. anno verò regni ejus in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. Indictione quarta; quam pia & prudenti conſideratione facere decrevit, & Domino annuente perfecit, de theſauris ſuis atque pecunia quæ in illa die in camera ejus inventa eſt. In qua illud præcipuè præcavere voluit, nt non ſolùm eleemoſynarum largitio, quæ ſolemniter apud Chriſtianos de poſſeſſionibus eorum agitur, pro ſe quoque de ſua pecunia ordine atque ratione perficeretur, ſed etiam ut heredes ſui, omni ambiguitate remota, quid ad ſe pertinere deberet liquidò cognoſcerent, & ſine lite atque contentione ſua inter ſe competenti partitione dividere potuiſſent. Hac igitur intentione atque propoſito omnem ſubſtantiam atque ſupellectilem ſuam, quæ in auro & argento gemmiſque & ornatu regio in illa, ut dictum eſt, die in camera ejus inveniri poterat, primò quidem trina diviſione partitus eſt; deinde eaſdem partes ſubdividendo, de duabus partibus viginti & unam partem fecit, tertiam integram reſervavit. Et dnarum quidem partium in viginti & unam partem facta diviſio tali ratione conſiſtit ut quia in regno illius metropolitanæ civitates viginti & una eſſe noſcuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque metropolim per manus heredum & amicorum ſuorum eleemoſynæ nomine perveniat, & Archiepiſcopus qui tunc illius Eccleſiæ rector extiterit, partem quæ ad ſuam Eccleſiam data eſt ſuſcipiens, cum ſuis ſuffraganeis partiatur, eo ſcilicet modo ut tertia pars ſuæ ſit Eccleſiæ, duæ verò partes inter ſuffraganeos dividantur. Harum diviſionum, quæ ex duabus primis partibus factæ ſunt, & juxta metropoleorum civitatum numerum viginti & una eſſe noſcuntur, unaquæque ab altera ſequeſtrata, ſemotim in ſuo repoſitorio cum ſuperſcriptione civitatis ad quam perferenda eſt, recondita jacet. Nomina verò metropoleorum ad quas eadem eleemoſyna ſive largitio facienda eſt, hæc ſunt. Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum Iulij, Gradus, Colonia, Moguntiacus, Iuvavum, quæ & Saltzburgus, Treveris, Senonas, Veſontion, Lugdunum, Rotomagus, Remis, Arelas, Vienna, Tarantaſia, Ebrodunum, Burdegala, Turones, Bituricas. Vnius autem partis, quam integram reſervari voluit, talis eſt ratio ut illis duabus in ſupradictas diviſiones diſtributis, & ſub ſigillo reconditis, hæc tertia in uſu cotidiano ſervaretur, velut res quam nulla voti obligatione à dominio poſſidentis alienatam eſſe conſtaret; & hoc tamdiu quoadusque vel ille manſiſſet in corpore, vel uſum ejus ſibi neceſſarium judicaret. Poſt obitum verò ſuum aut voluntariam ſecularium rerum carentiam, eadem pars quatuor ſubdiviſionibus ſecaretur; & una quidem earum ſupradictis viginti & unæ partibus adderetur, altera verò à filiis ac filiabus ſuis filiiſque ac filiabus filiorum ſuorum adſumpta, juſta & rationabili inter eos partitione divideretur, tertia verò conſueto Chriſtianis more in uſum pauperum fuiſſet erogata, quarta ſimili modo nomine eleemoſynæ in ſervorum & ancillarum uſibus palatij famulantium ſubſtentatione diſtributa veniret. Ad hanc tertiam totius ſum-

mæ portionem, quæ ſimiliter ut ceteræ ex auro & argento conſtat, adjungi voluit omnia ex ære & ferro aliiſque metallis vaſa atque utenſilia, cum armis & veſtibus, alióque aut pretioſo aut vili ad varios uſus facto ſupellectili, ut ſunt cortinæ, ſtragula, tapetia, filtra, coria, ſagmata, & quicquid in camera atque veſtiario ejus eo die fuiſſet inventum; ut ex hoc majores illius partis diviſiones fierent, & erogatio eleemoſynæ ad plures pervenire potuiſſet. Capellam, id eſt eccleſiaſticum miniſterium, tam id quod ipſe fecit atque congregavit, quàm quod ad eum ex paterna hereditate pervenit, ut integrum eſſet, neque ulla diviſione ſcinderetur, ordinavit. Si qua autem invenirentur aut vaſa aut libri aut alia ornamenta quæ liquidò conſtaret eidem capellæ ab eo conlata non fuiſſe, hæc qui habere vellet, dato juſtæ æſtimationis pretio emeret & haberet. Similiter & de libris, quorum magnam in bibliotheca ſua copiam congregavit, ſtatuit ut ab his qui eos habere vellent juſto pretio fuiſſent redempti, pretiúmque in pauperes erogatum. Inter ceteros theſauros atque pecuniam tres menſas argenteas & unam auream præcipuæ magnitudinis & ponderis eſſe conſtat. De quibus ſtatuit atque decrevit ut una ex eis, quæ forma quadrangula deſcriptionem urbis Conſtantinopolitanæ continet, inter cetera donaria quæ ad hoc deputata ſunt, Romam ad baſilicam beati Petri Apoſtoli deferatur, & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie figurata eſt, Epiſcopo Ravennatis Eccleſiæ conferatur; tertiam, quæ ceteris & operis pulchritudine & ponderis gravitate multùm excellit, quæ ex tribus orbibus connexa totius mundi deſcriptionem ſubtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam, quæ quarta eſſe dicta eſt, in tertiæ illius & inter heredes ſuos atque in eleemoſynam dividendæ partis augmentum eſſe conſtituit. Hanc conſtitutionem atque ordinationem coram Epiſcopis, Abbatibus, Comitibúſque, qui tunc præſentes eſſe potuerunt, quorúmque hic nomina deſcripta ſunt, fecit atque conſtituit.

Epiſcopi, Hildebaldus, Richolfus, Arno, Vvolfarius, Bernoinus, Laidradus, Iohannes, Theodulfus, Ieſſe, Hetto, Huvalcaudus.

Abbates, Fridegiſus, Adalungus, Engilbertus, Irmino, Georgius, Theodbaldus, Adalelmus, Lautfredus. Comites, Vvalach, Meginher, Othulfus, Stephanus, Hunruocus, Burchardus, Maginhardus, Hatto, Richuinus, Eddo, Erchangarius, Geroldus, Bero, Hildegernus, Hrocholfus.

Hæc omnia filius ejus Hludouvicus, qui divina ei juſſione ſucceſſit, inſpecto eodem breviario, quàm celerrimè poterat, poſt ejus obitum ſumma devotione adimplere curavit.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCXII.

Brevis capitulorum quam Miſſi dominici habere debent ad exercitum promovendum.

Cap. I.

VT omnis liber homo qui quatuor manſos veſtitos de proprio ſuo ſive de alicujus beneficio habet, ipſe ſe præparet, & ipſe in hoſtem pergat, ſive cum ſeniore ſuo. Qui verò tres manſos de proprio habuerit, huic adjungatur unus qui unum manſum habeat, & det illi adjutorium ut ille pro ambobus ire poſſit. Qui autem duos manſos tantùm de proprio habet, jungatur illi alter qui ſimiliter duos manſos habeat; & unus ex eis, altero illi adjuvante, pergat in hoſtem. Qui etiam unum tantùm manſum de proprio habet, adjungantur ei tres qui ſimiliter habeant, & dent ei adjutorium, & ille tantùm pergat. Tres verò qui illi adjutorium dederunt, domi remaneant.

II.

Volumus atque jubemus ut iidem Miſſi noſtri diligenter inquirant qui anno præterito de hoſte bannito tranſiſſent ſuper illam ordinationem quam modo ſuperiùs comprehenſo de liberis & pauperibus hominibus fieri juſſimus. Et quicunque fuerit inventus qui nec parem ſuum ad hoſtem faciendum ſecundùm noſtram juſſionem adjuvit, neque perrexit, heribannum noſtrum pleniter reuvadiet, & de ſolvendo illo ſecundùm legem fidem faciat.

III.

Quòd ſi fortè talis homo inventus fuerit qui dicat quòd juſſione Comitis vel Vicarij aut Centenarij ſui hoc quoque ipſe ſemetipſum præparare debeat eidem Comiti vel Vicario aut Centenario vel quibuſlibet hominibus eorum dediſſet, & propter hoc illud iter dimiſiſſet, & Miſſi noſtri hoc ita verum eſſe inveſtigare potuerint, is per cujus juſſionem ille remanſit bannum noſtrum reuvadiet atque perſolvat, ſive ſit Comes, ſive Vicarius, ſive Advocatus Epiſcopi atque Abbatis.

IV.

De hominibus Comitum caſatis iſti ſunt excipiendi, & bannum reuvadiare non jubeantur. Duo qui cum uxore illius domi dimiſſi fuerunt, & alij duo qui propter miniſterium ejus cuſtodiendum & ſervitium noſtrum faciendum remanere juſſi ſunt. In qua cauſa modò præcipimus ut quanta miniſteria unuſquiſque Comes habuerit, totiens duos homines ad ea cuſtodienda domi dimittat, præter illos duos quos cum uxore ſua. Ceteros verò omnes ſecum pleniter habeat. Vel ſi ipſe domi remanſerit, cum illo qui pro eo in hoſtem proficiſcitur dirigantur. Epiſcopus verò vel Abbas duos tantùm de caſatis & laicis hominibus ſuis domi dimittant.

V.

De hominibus noſtris & Epiſcoporum & Abbatum, qui vel beneficia vel talia propria habent ut ex eis ſecundùm noſtrum juſſionem in hoſtem bene poſſint pergere, exceptis his quos eis ſecum domi remanere permiſimus, ſi aliqui inventi fuerint qui vel pretio ſe redemiſſent, vel dominis ſuis permittentibus domi remanſiſſent, bannum noſtrum, ſicut ſuperiùs dictum eſt, reuvadient, & fidem faciant ac perſolvant. Domini verò eorum, qui eos domi remanere permiſerunt, vel miniſteriales eorum, qui ab eis pretium acceperunt, ſimiliter bannum noſtrum reuvadient, & fidem faciant, uſque dum nobis fuerit annuntiatum.

VI.

Volumus ut Miſſi noſtri diligenter inquirant in quibus locis hoc factum ſit quod ad nos pervenit quòd quidam homines, poſtquam ſecundùm noſtram juſſionem ſociis ſuis, qui in hoſtem perrexerunt, de ſtipendia ſua adjutorium fecerunt, jubente Comite vel miniſterialibus ejus propter ſe redimendum pretium dederunt ut eis domi remanere licuiſſet, cùm illi in hoſtem ire non deberent, quia jam ſociis ſuis conſtitutum à nobis adjutorium dederunt. Hoc fiat inveſtigatum & nobis nuntiatum.

VII.

Volumus ut iſti Miſſi noſtri, qui hac legatione fungi debent, ab his hominibus conjectum accipiant qui in hoſtem pergere debuerunt & non perrexerunt. Similiter & à Comite vel Vicario vel Centenario qui ad hoc conſenſerunt ut illi domi remanſiſſent. Necnon & ab omnibus prædictum conjectum accipiant qui anno præterito conſtitutam à nobis exercitalis itineris juſſionem irritam fecerunt.

VIII.

Iſtius Capitularij exemplaria quatuor volumus ut ſcribantur, & unum habeant Miſſi noſtri, alterum Comes in cujus miniſteriis hæc facienda ſunt, ut aliter non faciant neque Miſſus noſter neque Comes niſi ſicut à nobis capitulis ordinatum eſt. Tertium habeant Miſſi noſtri qui ſuper exercitum noſtrum conſtituendi ſunt. Quartum habeat Cancellarius noſter.

IX.

Volumus ut homines fidelium noſtrorum, quos nobiſcum ad ſervitium noſtrum domi reſervare juſſimus, in exercitum ire non compellantur; ſed aut ipſi domi remaneant, vel in ſervitio dominorum ſuorum. Neque heribannum reuvadiare jubeantur illi homines qui anno præterito nobiſcum fuerunt.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCXII.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Vincentij Metenſis.

CAPITVLA QVÆ DOMNVS IMPERATOR CONSTITVIT BONONIÆ, QVÆ EST IN LITTORE MARIS, ANNO REGNI SVI XLIV. MENSE OCTOBRIO, INDICTIONE SEXTA.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De libero homine in hoſtem bannito.*
2. *De heribanno exactando.*
3. *De his qui regales habent honores, & in hoſtem banniti ad condictum placitum non venerint.*
4. *De his qui ſine licentia de hoſte revertuntur.*
5. *De his qui beneficia Principum habent.*
6. *De non cogendo bibere in hoſte.*
7. *De vaſſis adhuc in palatio ſervientibus & tamen beneficia habentibus.*
8. *De præparatione ad hoſtem ſecundùm antiquam conſuetudinem.*
9. *De his qui abſque licentia Imperatoris domi remanent & in hoſtem non pergunt.*
10. *De hoc ut nonniſi permiſſione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.*
11. *De navigio mittendo.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De libero homine in hoſtem bannito.

III. 67. I. QVicunque liber homo in hoſtem bannitus fuerit, & venire contempſerit, plenum heribannum id eſt ſolidos ſexaginta perſolvat. Aut ſi non habuerit unde illam ſummam perſolvat, ſemetipſum pro vuadio in ſervitium Principis tradat donec per tempora ipſe bannus ab eo fiat perſolutus. Et tunc iterum ad ſtatum libertatis ſuæ revertatur. Et ſi ille homo qui ſe propter heribannum in ſervitium tradidit, in illo ſervitio defunctus fuerit, heredes ejus hereditatem quæ ad eos pertinet non perdant nec libertatem, nec de ipſo heribanno obnoxij fiant.

De heribanno exactando.

Ibid. 68. II. Vt non pro aliqua occaſione, nec vuacta, nec de ſcara, nec vvarda, nec pro heribergare, nec pro alio banno, heribannum Comes exactare præſumat, niſi Miſſus noſter priùs heribannum ad partem noſtram recipiat, & ei ſuam tertiam exinde per juſſionem noſtram donet. Ipſe verò heribannus non exactetur neque in terris neque in mancipiis, ſed in auro & argento, palliis, atque armis, & animalibus, atque pecudibus, ſive talibus ſpeciebus quæ ad utilitatem pertinent.

De his qui regales habent honores, & in hoſtem banniti ad condictum placitum non venerint.

III. Quicunque homo noſtros habens honores in hoſtem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, quot diebus poſt placitum condictum veniſſe comprobatus fuerit, tot diebus abſtineat carnes & vino. Ibid. 69.

De his qui ſine licentia de hoſte revertuntur.

IV. Quicunque abſque licentia vel permiſſione Principis de hoſte reverſus fuerit, quod factum Franci heriſliz dicunt, volumus ut antiqua conſtitutio, id eſt, capitalis ſententia, erga illum puniendum cuſtodiatur. Ibid. 70.

De his qui beneficia Principum habent.

V. Quicunque ex eis qui beneficium Principis habent, parem ſuum contra hoſtes communes in exercitum pergentem dimiſerit, & cum eo ire aut ſtare noluerit, Ibid. 71.

honorem ſuum & beneficium perdat.

De non cogendo bibere in hoſte.

Ibid. 71. VI. Vt in hoſte nemo parem ſuum vel quemlibet alterum hominem bibere roget. Et quicunque in exercitu ebrius inventus fuerit, ita excommunicetur ut in bibendo ſola aqua utatur quouſque ſe malè feciſſe cognoſcat.

De vaſſis adhuc in palatio ſervientibus & tamen beneficia habentibus.

Ibid. 73. VII. De vaſſis dominicis qui adhuc intra caſam ſerviunt, & tamen beneficia habere noſcuntur, ſtatum eſt ut quicunque ex eis cum Domno Imperatore domi remanſerint, vaſſallos ſuos caſatos ſecum non retineant, ſed cum Comite cujus pagenſes ſunt ire permittant.

De præparatione ad hoſtem ſecundùm antiquam conſuetudinem.

Ibid. 74. VIII. Conſtitutum eſt ut ſecundùm antiquam conſuetudinem præparatio ad hoſtem faciendam indicaretur & ſervaretur, id eſt, victualia de marcha ad tres menſes & arma atque veſtimenta ita obſervari placuit ut his qui de Rheno ad Ligerem pergunt, de Ligere initium victus ſui computetur. Hi verò qui de Ligere ad Rhenum iter faciunt, de Rheno tres menſium victualia habenda eſſe dinoſcant. Qui autem trans Rhenum & per Saxoniam pergunt, ad Libiam marcham eſſe ſciant. Et qui trans Ligerem manent, atque Hiſpaniam proficiſci debent, montes Pyrenæos marcham ſibi eſſe cognoſcant.

De his qui abſque licentia Imperatoris domi remanent & in hoſtem non pergunt.

IX. Quicunque liber homo inventus fuerit anno præſente cum ſeniore ſuo in hoſte non fuiſſe, plenum heribannum perſolvere cogatur. Et ſi ſenior vel Comes illius eum domi dimiſit, ipſe pro eo eundem heribannum perſolvat. Et tot heribanni ab eo exigantur quot homines domi dimiſit. Et quia anno præſente unicuique ſeniori duos homines domi dimittere conceſſimus, illos volumus ut Miſſis noſtris oſtendant, quia his tantummodo heribannum concedimus. App. II. 37.

De hoc ut nonniſi permiſſione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.

X. Conſtitutum eſt ut neque Epiſcopi, neque Abbates, neque Abbatiſſæ, vel quilibet rector Eccleſiæ, bruniam vel gladios ſine noſtro permiſſo cuilibet homini extraneo aut dare aut venundare præſumat, niſi tantùm vaſſallis ſuis. Et ſi evenerit ut in qualibet Eccleſia vel ſancto loco plures brunias habeat quàm ad homines rectores ejuſdem Eccleſiæ ſufficiant, tunc Principem idem rector Eccleſiæ interroget quid de his fieri præcipiat. III. 75.

De navigio mittendo.

XI. Vt quandocunque navigium mittere volumus, ipſi ſeniores in ipſis navibus pergant, & ad hoc ſint præparati. App. II. 38.

CAPITVLARE TERTIVM
ANNI DCCCXII.

Nunc primùm editum ex iiſdem codicibus MSS.

ITEM CAPITVLA QVÆ PRO IVSTITIIS INFRA PATRIAM FACIENDIS CONSTITVTA SVNT.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De cauſarum & litium terminus.*
2. *De Epiſcopis, Comitibus, & potentioribus, ſi cauſam inter ſe habuerint.*
3. *De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam eligendis.*
4. *De placito Centenarij.*
5. *De inquiſitione & deſcriptione uniuſcujuſque Miſſi in ſuo miſſatico.*
6. *De beneficiis, qualiter condricta ſint.*
7. *De beneficiis Epiſcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiſcis regalibus deſcribendis.*

8. De

8. *De legationibus propter juſtitias, quo tempore exerceantur.*
9. *De juſſione dominica in quolibet miſſatico non adimpleta.*
10. *De cenſu regali inquirendo.*
11. *De rebus de quibus cenſus ad partem Regis exire ſolebat.*
12. *De placitis à Miſſis dominicis Comitibus notum faciendis.*
13. *De fidelitate Regi promittenda.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De cauſarum & litium terminis.

III. 76. I. DE termino cauſarum & litium ſtatuimus ut ex quo bonæ memoriæ Domnus Pippinus Rex obiit, & nos regnare cœpimus, cauſæ vel lites inter pares factæ atque exortæ diſcutiantur & congruo ſibi judicio terminentur. Priùs verò, id eſt, ante obitum prædicti Domni Pippini Regis, cauſæ commiſſæ, vel omnino non moveantur, vel ſalvæ uſque ad interrogationem noſtram reſerventur.

De Epiſcopis, Comitibus, & potentioribus, ſi cauſam inter ſe habuerint.

Ibid. 77. II. Vt Epiſcopi, Abbates, Comites, & potentiores quique, ſi cauſam inter ſe habuerint, ac ſe pacificare noluerint, ad noſtram jubeantur venire præſentiam, neque illorum contentio aliubi finiatur; neque propter hoc pauperum & minùs potentium juſtitiæ remaneant. Neque Comes palatij noſtri potentiores cauſas ſine noſtra juſſione finire præſumat, ſed tantùm ad pauperum & minùs potentium juſtitias faciendas ſibi ſciat eſſe vacandum.

De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam eligendis.

Ibid. 78. III. Vt quandocunque teſtes ad rem quamlibet diſcutiendam quærendi atque eligendi ſunt, à Miſſo noſtro & à Comite in cujus miniſterio de rebus qualibuſcunque agendum eſt tales eligantur quales optimi in ipſo pago inveniri poſſunt. Et non liceat litigatores per plurima falſos teſtes adducere, ſicut hactenus fieri ſolebant.

De placito Centenarij.

Ibid. 79. IV. Vt nullus homo in placito Centenarij neque ad mortem neque ad libertatem ſuam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur. Sed iſta aut in præſentia Comitis vel Miſſorum noſtrorum judicentur.

De inquiſitione & deſcriptione uniuſcujuſque Miſſi in ſuo miſſatico.

Ibid. 80. V. Vt Miſſi noſtri diligenter inquirant & deſcribere faciant unuſquiſque in miſſatico quid unuſquiſque de beneficio habeat, vel quot homines caſatos in ipſo beneficio.

De beneficiis, qualiter condricta ſint.

VI. Quomodo eadem beneficia condricta ſunt, aut quis de beneficio ſuo alodem comparavit vel ſtruxit. Ibid. 81

De beneficiis Epiſcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiſcis regalibus deſcribendis.

VII. Vt non ſolùm beneficia Epiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, atque Comitum, ſive Vaſſallorum noſtrorum, ſed etiam noſtri fiſci deſcribantur, ut ſcire poſſimus quantum etiam de noſtra in uniuſcujuſque legatione habeamus. Ibid. 82

De legationibus propter juſtitias, quo tempore exerceantur.

VIII. Volumus, propter juſtitias quæ uſque modò de parte Comitum remanſerunt, quatuor tantùm menſibus in anno Miſſi noſtri legationes noſtras exerceant, in hyeme Ianuario, in verno Aprili, in æſtate Iulio, in autumno Octobrio. Ceteris verò menſibus unuſquiſque Comitum placitum ſuum habeat & juſtitias faciat. Miſſi autem noſtri quater in anno menſe & in quatuor locis habeant placita ſua cum illis Comitibus quibus congruum fuerit ut ad eum locum poſſint convenire. Ibid. 83

De juſſione dominica in quolibet miſſatico non adimpleta.

IX. Vt quicquid ille Miſſus in illo miſſatico aliter factum invenerit quàm noſtra ſit juſſio, non ſolùm illud emendáre jubeat, ſed etiam ad nos ipſam rem, qualiter ab eo inventa eſt, deferat. Ibid. 84

De cenſu regali inquirendo.

X. Vt Miſſi noſtri cenſus noſtros diligenter perquirant, undecunque antiquitus venire ad partem Regis ſolebant. Similiter & freda. Et nobis renunciant, ut nos ordinemus quid de his in futurum fieri debeat. Ibid. 85

De rebus de quibus cenſus ad partem Regis exire ſolebat.

XI. Vt de rebus unde cenſus ad partem Regis exire ſolebat, ſi ad aliquam Eccleſiam traditæ ſunt, aut tradantur propriis heredibus; aut qui eas retinuerit, vel illum cenſum perſolvat. Ibid. 86

De placitis à Miſſis dominicis Comitibus notum faciendis.

Ibid. 87. XII. Vt unuſquiſque Miſſorum noſtrorum in placito ſuo notum faciat Comitibus qui ad ejus miſſaticum pertinent ut in illis menſibus quibus ille legationem ſuam non exercet conveniant inter ſe & communia placita faciant tam ad latrones diſtringendos quàm ad ceteras juſtitias faciendas.

De fidelitate Regi promittenda.

XIII. Vt Miſſi noſtri populum noſtrum iterum nobis fidelitatem promittere faciant ſecundùm conſuetudinem jamdudum ordinatam. Et ipſi aperiant & interpretentur illis hominibus qualiter ipſum ſacramentum & fidelitatem erga nos ſervare debeant. Ibid. 88.

PRÆCEPTVM

Pro Hiſpanis qui in regnum Karoli confugerant.

Nunc primùm editum ex archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

Hoc eſt præceptum conceſſionis atque donationis quam fecit Karolus Imperator profugis Hiſpanis.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Karolus ſereniſſimus Auguſtus, à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, Romanum gubernans imperium, qui & per miſericordiam Dei Rex Francorum & Longobardorum, Beranæ, Gauſcelino, Giſclafredo, Odiloni, Ermengario, Ademaro, Laibulfo, & Erlino Comitibus. Notum ſit vobis quia iſti Hiſpani de veſtra miniſteria, Martinus Preſbyter, Iohannes, Quintila, Calapodius, Aſinarius, Egila, Stephanus, Rebellis, Oſilo, Atila, Fredemirus, Amabilis, Chriſtianus, Elpericus, Homodei, Iacentus, Eſperandei, item Stephanus, Zoleiman, Marchatellus, Teodaldus, Paraparius, Gomis, Caſtellanus, Ardaricus, Waſco, Wigiſus, Witericus, Ranoidus, Suniefredus, Amancio, Cazerellus, Langobardus, Zate milites, Odeſindus, Walda, Roncariolus, Mauro, Paſcales, Simplicio, Gabinius, Solomo Preſbyter, ad nos venientes ſuggeſſerunt quòd multas oppreſſiones ſuſtineant de parte veſtra & juniorum veſtrorum. Et dixerunt quód aliqui pagenſes fiſcum noſtrum ſibi alter alterius teſtificant ad eorum proprietatem, & eos exinde expellant contra juſtitiam, & tollant noſtram veſtituram, quam per trigiuta annos ſeu ampliùs veſtiti fuimus, & ipſi per noſtrum donitum de eremo per noſtram datam licentiam retraxerunt. Dicunt etiam quòd aliquas villas, quas ipſi laboraverunt, laboratas illis eis abſtractas habeatis, & beboranias illis ſuperponatis & ſaiones, qui per forcia ſuper eos exactant. Quamobrem juſſimus Iohanne Archiepiſcopo Miſſo noſtro ut ad dilectum filium noſtrum Ludovicum Regem veniret, & hanc cauſam ei per ordinem recitaret. Et mandavimus illi ut tempore opportuno illuc veniens, & vos in ejus præſentiam venientes, ordinare faciat quomodo aut qualiter ipſi Hiſpani vivere debeant. Propterea has litteras fieri præcepimus atque demandamus, ut neque vos neque juniores veſtri memoratos Hiſpanos noſtros, qui ad noſtram fiduciam de Hiſpania venientes, per noſtram datam licentiam erema loca ſibi ad laboricandum propriſerunt, & laboratas habere videntur, nullum cenſum ſuperponere præſumatis, neque ad proprium facere permittatis; ſed quoad uſque illi fideles nobis aut filiis noſtris fuerint, quod per triginta annos habuerunt per apriſionem quieti poſſideant & illi & poſteritas eorum, & vos conſervare debeatis. Et quicquid contra juſtitiam eis vos aut juniores veſtri factum habetis, aut ſi aliquid eis injuſtè abſtuliſtis, omnia in loco reſtituere faciatis, ſicuti gratiam Dei & noſtram vultis habere propitiam. Et ut certiùs credatis, de anulo noſtro ſubter ſigillari juſſimus.

Guidbertus Diaconus ad vicem Ercanbaldi recognovit.

Data IV. Nonas Aprilis anno Chriſto propitio imperij noſtri XII. regni verò in Francia XLIV. atque XXXVIII. in Italia, Indictione quinta.

Actum Aquiſgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Privilegia Hiſpanorum in regno Francorum, id eſt, in ea parte Hiſpaniæ citerioris quæ citra Rubricatum eſt, commorantium confirmarunt Ludovicus Pius & Karolus Calvus. Eorum præcepta edita ſunt infrà ad annos DCCCXV. & XVI. & in Capitulis Karoli Calvi tit. VI.

CAPITVLARE PRIMVM

ANNI DCCCXIII.

SIVE

Capitula XXVIII. de confirmatione conſtitutionum quas Epiſcopi in ſynodis auctoritate regia nuper habitis conſtituerant.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De baptiſmo ritè celebrando.*
2. *Vt laici Presbyteros de Eccleſiis non ejiciant.*
3. *Vt laici pro datis Eccleſiis munera non exigant.*
4. *Vt Canonici & monachi ſecundùm ordinem vivant.*
5. *Vt in monaſteriis Puellarum Presbyteri peractis ſacris non ſubſiſtant.*
6. *Vt plures in monaſteriis quàm ferre poſſint non recipiantur.*
7. *De decimis.*
8. *De inceſtuoſis inveſtigandis & coërcendis.*
9. *De pace & concordia.*
10. *Vt Comites Epiſcopis obediant, & juſtitias faciant.*
11. *Vt tempore famis unuſquiſque ſuos alere ſtudeat.*
12. *Vt Epiſcopo liceat de theſauro Eccleſiæ pauperibus erogare.*
13. *Vt juſta ſint pondera & menſura.*
14. *Vt prædicatio aſſiduè fiat, & ab omnibus intelligatur.*
15. *De iis quæ dominico die fieri non debent.*
16. *Vt Epiſcopi parrochias ſuas circumeant.*
17. *Vt chriſma ſub ſigillo cuſtodiatur.*
18. *Vt parentes & patrini filios ſuos doceant.*
19. *Vt Eccleſiæ antiquæ ſua jura ſerventur.*
20. *In Eccleſiis ſepelire quos liceat.*
21. *Vt placita in Eccleſiis earùmve atriis non fiant.*
22. *Vt res pauperum fraudulenter non acquirantur.*
23. *Vt fugitivi Clerici redire compellantur.*
24. *Vt qui beneficium habet Eccleſiæ, ad ejus ſarta tecta adjuvet.*
25. *Vt publici criminis rei publicæ pœnitentiæ ſubjiciantur.*
26. *Vt Presbyteri quod docent opere compleant.*
27. *De Presbyteris qui confeſſiones revelare dicebantur.*
28. *De tumultibus quos faidoſi homines excitabant.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De baptiſmo rite celebrando.

Conc. Arelat. VI. can. 3. I. VT unuſquiſque Archiepiſcopus ſuos ſuffraganeos diligenter ſtudioſéque ammonere ſtudeat ut unuſquiſque ſuos Presbyteros pariter inveſtigare non neglegat baptiſmatis ſacramenta qualiter agant; & hoc eos ſtudioſè doceant, ut ordinabiliter fiat.

Vt laici Presbyteros de Eccleſiis non ejiciant.

II. Vt laici Presbyteros non eiciant de Eccleſiis, nec alios mittere præſumant. Arelat VI. can. 4.

Vt laici pro datis Eccleſiis munera non exigant.

III. Vt laici omnino non audeant mu- Arelat. VI. can. 5.

nera exigere à Preſbyteris propter commendationem Eccleſiæ cuique Preſbytero.

Vt Canonici & monachi ſecundùm ordinem vivant.

Arelat. VI. can. 6. IV. Providendum neceſſe eſt qualiter Canonici vivere debeant, necnon & mochi, ut ſecundùm ordinem canonicum & regularem vivere ſtudeant.

Vt in monaſteriis puellarum Presbyteri peractis ſacris non ſubſiſtant.

Moguntiac. can. 26. V. De monaſteriis puellarum, ut Preſbyteros opportuno tempore ad Miſſarum ſolemnia liceat advenire, & iterum ad proprias Eccleſias redire.

Vt plures in monaſteriis quàm ferre poſſint non recipiantur.

Moguntiac. can. 29. VI. Vt plures non mittantur in monaſteria Canonicorum atque monachorum ſeu puellarum quàm ſufferri poſſit.

De decimis.

Arelat. VI. can. 9. VII. De decimis ammonendis.

De inceſtuoſis inveſtigandis & coërcendis.

Moguntiac. can. 53. VIII. De inceſtuoſis omnino inveſtigandum; ut ab Eccleſia expellantur, niſi pœnitentiam egerint.

De pace & concordia.

Arelat. VI. can. 12. IX. Vt pax ſit & concordia inter Epiſcopos & Comites & reliquos Clericos & monachos & laicos.

Vt Comites Epiſcopis obediant, & juſtitias faciant.

Arelat. VI. can. 13. X. Vt Comites & Iudices ſeu reliquus populus obedientes ſint Epiſcopo, & invicem conſentiant ad juſtitias faciendas, & munera pro judicio non accipiant, nec falſos teſtes.

Vt tempore famis unuſquiſque ſuos alere ſtudeat.

Arelat. VI. can. 14. XI. Vt unuſquiſque propter inopiam famis ſuos familiares & ad ſe pertinentes gubernare ſtudeat.

Vt Epiſcopo liceat de theſauro Eccleſiæ pauperibus erogare.

Turon. III. can. 11. XII. Vt unicuique Epiſcoporum liceat de theſauro Eccleſiæ pauperibus erogare ad nutrimentum ſecundùm canones, cum teſtibus.

Vt juſta ſint pondera & menſuræ.

Arelat. VI. can. 15. XIII. Vt pondera vel menſuræ ubique æqualia ſint & juſta.

Vt prædicatio aſſiduè fiat, & ab omnibus intelligatur.

Moguntiac can. 25. XIV. De officio prædicationis, ut juxta quod bene vulgaris populus intelligere poſſit aſſiduè fiat.

De his quæ dominico die fieri non debent.

XV. Ne dominicis diebus mercatum fiat, neque placitum; & ut his diebus nemo ad pœnam vel ad mortem judicetur. & de operibus cavendis ammoneantur. Arelat. VI. can 16. Moguntiac. can. 17.

Vt Epiſcopi parrochias ſuas circumeant.

XVI. Vt unuſquiſque Epiſcopus interim circumeat parrochiam ſuam docendo & ammonendo, & quæque ſunt neceſſaria emendare ſtudeat. Et ſi quid emendare nequiverit, ad prædictum placitum proferat. Arelat. VI. can. 17.

Vt chriſma ſub ſigillo cuſtodiatur.

XVII. Vt Preſbyteri ſub ſigillo cuſtodiant chriſma, & nulli ſub prætextu medicinæ vel maleficij donare præſumant. Quòd ſi fecerint, honore priventur. Arelat. VI. can. 18.

Vt parentes & patrini filios doceant.

XVIII. De fide unuſquiſque compater, vel parentes, vel proximi, filios ſuos ſpiritales catholicè inſtruant, ita ut coram Deo ratiocinare debeant. Moguntiac. can. 47.

Vt Eccleſiis antiquis ſua jura ſerventur.

XIX. Vt Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ nec decima nec alia ulla poſſeſſione priventur, ita ut novis tribuatur Eccleſiis. Arelat. VI. can. 20. Moguntiac. can. 41.

In Eccleſiis ſepelire quos liceat.

XX. Vt mortui non ſepeliantur in Eccleſia, niſi Epiſcopi, vel Abbates, vel fideles & boni Preſbyteri. Moguntiac. can. 52.

Vt placita in Eccleſiis earúmque atriis non fiant.

XXI. Vt placita in domibus vel atriis Eccleſiarum minimè fiant. Moguntiac. can. 40.

Vt res pauperum fraudulenter non acquirantur.

XXII. Vt Comites, vel Vicarij, ſeu Iudices, aut Centenarij ſub mala occaſione vel ingenio res pauperum non emant; nec vi tollant. Sed quiſquis hoc comparare voluerit, in publico placito coram Epiſcopo hoc faciat. Arelat. VI. can. 23.

Vt fugitivi Clerici redire compellantur.

XXIII. Vt unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia Preſbyteros vel alios Clericos diligenter inquirat, & fugitivos ad ſua loca redire faciat & ad proprium Epiſcopum ſuum. Arelat. VI. can. 24.

Vt qui beneficium habet Eccleſiæ, ad ejus ſartatecta adjuvet.

XXIV. Vt quiſque beneficium eccleſiaſticum habet, ad tecta Eccleſiæ reſtauranda vel ipſas Eccleſias omnino adjuvent. Arelat. VI. can. 25.

Vt publici criminis rei publicæ pœnitentiæ ſubjiciantur.

XXV. Vt qui publico crimine convi- Arelat. VI. can. 26.

cti ſunt rei publicè judicentur, & publicam pœnitentiam agant ſecundùm canones.

Vt Presbyteri quod docent opere compleant.

XXVI. Vt Preſbyteri bene vivere ſtudeant, & ita populum doceant.

De Presbyteris qui confeſſiones revelare dicebantur.

XXVII. Vt hoc inquiratur, ſi de partibus Auſtriæ verum eſt quod dicunt an non, quòd Preſbyteri de confeſſionibus accepto pretio manifeſtent latrones.

De tumultibus quos faidoſi homines excitabant.

XXVIII. Vt inquiratur diligenter de faidoſis hominibus, qui ſolent incongruas commotiones facere, tam in dominicis diebus quàmque & aliis ſolemnitatibus, ſicuti & in feriaticis diebus. Hoc omnino prohibendum eſt, ne facere præſumant.

Hactenus Edicti hujus capitula, vel ſummæ potiùs ac breviaria capitulorum. In altero autem codice Gandavenſi, ex quo & poſtrema duo capita deſcripſimus, quæ in Metenſi non ſunt, ſequebantur præterea hoc loco repetebantúrque ex ſuperioribus capitula duo, quartum nimirum & quintum, ſed plena atque integra, in hunc modum. ADMONITIO SIRMONDI.

IV. Providendum omnimodis ac diligenter exquirendum qualiter Canonici vivant, necnon & monachi, ut unuſquiſque eorum ſecundùm ordinem canonicè ac regulariter vivant, & non ſimiliter; id eſt, ut refectoria & dormitoria unà ſimul obſerventur, quemadmodum jamdudum in Capitulis noſtris injunctum habemus.

V. De monaſteriis puellarum, ut Preſbyteris certo tempore ad Miſſarum ſolemnia celebranda liceat ad eas in Eccleſia convenire, & mox ad proprias redire Eccleſias. Ceteri vero Clerici vel laici ſimiliter obſerventur, ut nequaquam in eadem monaſteria ingredi audeant, niſi neceſſitatis cauſa ipſius monaſterij compulerit. Hoc tamen cum ſumma providentia Epiſcopi vel Abbatiſſæ fiat. Similiter & hoc pleniter obſervandum ſit, ut feminæ per domos Clericorum minimè diſcurrant.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCXIII.

SIVE

Capitula XX. de juſtitiis faciendis, ex lege Salica, Romana, & Gundobada.

Nunc primùm edita ex ſeptem antiquis codicibus manuſcriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero ſancti Remigij Remenſis, tertio ſancti Vincentij Metenſis, quarto Petri Pithœi, quinto Iacobi Sirmondi, ſexto Philiberti de la Mare Senatoris Divionenſis, ſeptimo Navarrico.

KAROLVS ſereniſſimus Imperator Auguſtus, à Deo coronatus, magnus, & pacificus, cum Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, Ducibus, omnibúſque fidelibus Chriſtianæ Eccleſiæ cum conſenſu conſilióque conſtituit ex lege Salica, Romana, atque Gundobada capitula iſta in palatio Aquis, ut unuſquiſque fidelis juſtitias ita faceret, quæ & ipſe manu propria firmavit capitula iſta, ut omnes fideles manu roborare ſtuduiſſent.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De cura & ſollicitudine Epiſcoporum.*
2. *De Eccleſiis, viduis, & pupillis, ut pacem habeant.*
3. *Vt jumenta ſive animalia pacem habeant.*
4. *De his qui beneficia regalia habent.*
5. *De Vicariis & Centenariis.*
6. *De ingenuis, ſi inteſtati deceſſerint.*
7. *Quid ſit agendum ſi heredes de hereditate inter ſe contentioſè egerint.*
8. *Vt Vicarij luparios habeant.*
9. *De hoſte pergendi.*
10. *De diſpenſa Regis & optimatum in carro ducenda.*
11. *De carceribus & patibulis habendis ab unoquoque judice.*
12. *De pœna hominum boni generis qui iniquè agunt.*
13. *De latrone qui ad mortem judicatus fuerit.*
14. *De Advocatis Epiſcoporum & Abbatum.*
15. *Quid agere debeant Vicarij de iis qui ſe pro furto in ſervitio tradere cupiunt.*
16. *Quomodo liceat ſeniorem ſuum dimittere.*
17. *De arcu in hoſte habendo.*
18. *De foreſtibus dominicis.*
19. *De villicis regiis, quid facere debeant.*
20. *De eo qui parem ſuum adjuvare noluit.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De cura & ſollicitudine Epiſcoporum.

Regino lib. 2. c. 10.

I. VT Epiſcopi circumeant parrochias ſibi commiſſas, & ibi inquirendi ſtudium habeant de inceſtu, de patricidiis, fratricidiis, adulteriis, cenodoxiis, & aliis malis quæ contraria ſunt Deo, quæ in ſacris ſcripturis leguntur, quæ Chriſtiani devitare debent. Et infra illorum parrochias Eccleſiæ quibus neceſſe eſt emendandi curam habeant. Similiter noſtras à nobis in beneficio datas quàm & aliorum ubi reliquiæ præeſſe videntur. Et ut monachi per verbum Epiſcopi & per regimen Abbatis & per bona illorum exempla regulariter vivant, prout loca locata ſunt. Et ut Præpoſitus & hi qui foras monaſteria ſunt, ne venatores habeant, quia jam frequenter juſſimus ne monachis foras monaſterio habitaſſent.

De Eccleſiis, viduis, & pupillis, ut pacem habeant.

II. Vt Eccleſiæ, viduæ, pupilli per bannum Regis pacem habeant. Sin aliter, in præſentiam noſtram hoc veniat, ſi fieri poteſt. Sin autem, Miſſi noſtri inveſtigent illud quomodo geſtum ſit.

Vt jumenta ſive animalia pacem habeant.

III. Vt jumenta pacem habeant ſimiliter per bannum Regis.

De his qui beneficia regalia habent.

IV. Vt hij qui beneficium noſtrum habent, bene illud immeliorare in omni re ſtudeant. Et ut Miſſi noſtri hoc ſciant.

De Vicariis & Centenariis.

V. Vt Vicarij noſtri vel Centenarij à ſervo Regis mancipia ne emant. Et ut ipſi Vicarij de hereditate foris heredibus, ſi extiterit, ad opus noſtrum recipiatur, ne illud fraudetur.

De ingenuis, ſi inteſtati deceſſerint.

VI. De his qui à litterarum conſcriptione ingenui fuerint, ſi ſine traditione mortui fuerint, hereditas eorum ad opus noſtrum recipiatur. Nec Comes nec Vicarius illud ſibi ſociet, ſed ad opus noſtrum revocetur. Similiter volumus ut banni noſtri de illis unde cenſa exigunt, ut ipſa cenſa ad opus noſtrum vel ubi nos jubemus veniant.

Quid ſit agendum ſi heredes de hereditate inter ſe contentioſè egerint.

VII. De hereditate inter heredes ſi contentioſè egerint, & Rex Miſſum ſuum ad illam diviſionem tranſmiſerit, decimum mancipium & decima virga hereditatis fiſco Regis detur.

Vt Vicarij luparios habeant.

VIII. Vt Vicarij luparios habeant unuſquiſque in ſuo miniſterio duos. Et ipſi de hoſte pergendi & de placito Comitis vel Vicarij ne cuſtodiat, niſi clamor ſuper eum veniat. Et ipſi certare ſtudeant de hoc ut perfectum exinde habeant, & ipſæ pelles luporum ad noſtrum opus dentur. Et unuſquiſque de illis qui in illo miniſterio placitum cuſtodiunt, detur eis modium unum de annona.

De hoſte pergendi.

IX. De hoſte pergendi, ut Comiti in ſuo comitatu per bannum unumquemque hominem per ſexaginta ſolidos in hoſtem pergere bannire ſtudeat ut ad placitum denuntiatum ad illum locum ubi jubetur

veniant. Et ipſe Comes prævideat quomodo ſint parati, id eſt, lanceam, ſcutum, aut arcum cum duabus cordis & ſagittis duodecim. De his uterque habeant. Et Epiſcopi, Comites, Abbates, hos homines habeant qui hoc bene prævideant, & ad diem denuntiati placiti veniant, & ibi oſtendant quomodo ſint parati. Habeant loricas vel galeas & temporalem hoſtem, id eſt, æſtivo tempore.

De diſpenſa Regis & optimatum in carro ducenda.

X. Vt Regis ſpenſa in carra ducatur, ſimul Epiſcoporum, Comitum; Abbatum, & optimatum Regis, farinam, vinum, baccones, & victum abundanter, molas, dolatorias, ſecures, taretros, fundibulas, & illos homines qui exinde bene ſciant jactare. Et marſcalci Regis adducant eis petras in ſaumas viginti, ſi opus eſt. Et unuſquiſque hoſtiliter ſit paratus, & omnia utenſilia ſufficienter habeant. Et unuſquiſque Comes duas partes de herba in ſuo comitatu defendat ad opus illius hoſtis; & habeat pontes bonos, naves bonas.

De carceribus & patibulis habendis ab unoquoque judice.

XI. Vt Comites, unuſquiſque in ſuo comitatu carcerem habeant. Et Iudices atque Vicarij patibulos habeant.

De pena hominum boni generis qui iniquè agunt.

XII. Vt homines boni generis, qui infra comitatum iniquè vel injuſtè agunt, in præſentiam Regis ducantur; & Rex ſuper eos diſtrictionem faciat carcerandi, exiliandi, uſque ad emendationem illorum.

De latrone qui ad mortem judicatus fuerit.

XIII. Vt Vicarij munera ne accipiant pro illis latronibus qui ante Comitem judicati fuerint ad mortem. Quòd ſi hoc perpetraverint, tale judicium ſuſtineant ſicut & latro judicatus fuit. Quia poſtquam Scabini eum dijudicaverint, non eſt licentia Comitis vel Vicarij ei vitam concedere. Sed ſi bannus ei judicatus fuerit, & banno peracto, ſtet in eo interim uſque dum Comiti & eo qui clamorem vel cauſam ad eum habuit, & tunc ſit foris banno.

De Advocatis Epiſcoporum & Abbatum.

XIV. Vt Epiſcopi & abbates Advocatos habeant. Et ipſi habeant in illo comitatu propriam hereditatem. Et ut ipſi recti & boni ſint, & habeant voluntatem rectè & juſtè cauſas perficere.

Quid agere debeant Vicarij de iis qui ſe pro furto in ſervitio tradere cupiunt.

XV. Vt Vicarij eos qui pro furto ſe in ſervitium tradere cupiunt non conſentiant, ſed ſecundùm juſtum judicium terminetur.

Quomodo liceat ſeniorem ſuum dimittere.

XVI. Quòd nullus ſeniorem ſuum dimittat poſtquam ab eo acceperit valente ſolidum unum; excepto ſi eum vult occidere, aut cum baculo cædere, vel uxorem aut filiam maculare, ſeu hereditatem ei tollere.

De arcu in hoſte habendo.

XVII. Quòd nullus in hoſte baculum habeat, ſed arcum.

De foreſtibus dominicis.

XVIII. De foreſtis, ut foreſtarij bene illas defendant, ſimul & cuſtodiant beſtias & piſces. Et ſi Rex alicui intus foreſte feramen unum aut magis dederit, ampliùs ne prendat quàm illi datum ſit.

De villicis regiis, quid facere debeant.

XIX. Vt vilicus bonus, ſapiens, & prudens in opus noſtrum eligatur, qui ſciat rationem Miſſo noſtro reddere & ſervitium perficere prout loca locata ſunt, ædificia emendent, nutriant porcos, jumenta, animalia, hortos, apes, aucas, pullos, vivaria cum piſcibus, vennas, molina, ſtirpes, terram aratoriam ſtudeant ſemare. In foreſtis manſum regale, & ibi vivaria cum piſcibus, & homines ibi maneant. Et plantent vineas, faciant pomaria, & ubicunque invenient utiles ullos homines, detur illis ſilva ad ſtirpandum, ut noſtrum ſervitium inmelioretur. Et ut feminæ noſtræ, quæ ad opus noſtrum ſunt ſervientes, habeant ex partibus noſtris lanam & linum, & faciant ſarcillos & camiſilos; & perveniant ad cameram noſtram per rationem per vilicos noſtros aut Miſſos eorum à ſe tranſmiſſos.

De eo qui parem ſuum adjuvare noluit.

XX. Et ſi quis fidelibus noſtris contra adverſarium ſuum pugnam aut aliquod certamen agere voluit, & convocaverit ad ſe aliquem de comparis ſuis ut ei adjutorium præbuiſſet, & ille noluit, & exinde negligens permanſit, ipſum beneficium quod habuit auferatur ab eo, & detur ei qui in ſtabilitate & fidelitate ſua permanſit.

CAPITVLARE TERTIVM
ANNI DCCCXIII.
SIVE

Capitula XLVI. de cauſis neceſſariis Eccleſiæ Dei & populo Chriſtiano, data, ut videtur, Aquiſgrani in generali populi conventu anno DCCCXIII. menſe Septembri.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno ſancti Vincentij Metenſis, altero Navarrico.

NOTITIA VEL COMMEMORATIO DE ILLIS QUÆ ADMONERI DEBENT.

I. IN primo capitulo de cauſis Eccleſiæ, & de illis Dei ſervis qui ibidem deſerviunt, ſic habemus quomodo & alij Franci habent. De banno dominico ſimiliter ſicut alij Franci habent.

II. Qui hominem Francum occiderit, ſolidos ſexcentos componat ad opus dominicum, & pro fredo ſolidos ducentos componat.

III. Qui hominem ingenuum occiderit, ſolidos ducentos componat, & exinde in dominico tertiam partem componat.

IV. Qui lidum occiderit, ſolidos centum componat, & exinde in dominico tertiam partem componat.

V. Qui ſervum occiderit, ſolidos quinquaginta componat. Exinde in dominico, ſicut diximus, tertiam partem componat.

VI. Si quis Comes in ſuo comitatu occiſus fuerit, in tres vveregildos, ſicut ſua nativitas eſt, componere faciat.

VII. Si quis Miſſum dominicum occiderit quando in miſſaticum directus fuerit, in tres vveregildos, ſicut ſua nativitas eſt, componere faciat.

VIII. Si quis Wargengum occiderit, ſolidos ſexcentos in dominico componat.

IX. Si quis hominem ingenuum ad ſervitium requirit, cum duodecim hominibus de ſuis proximis parentibus in ſanctis juret, & ſe ingenuum eſſe faciat, aut in ſervitium cadat.

X. Qui per hantradam hominem ingenuum dimittere voluerit, in loco qui dicitur ſanctum ſua manu duodecima ipſum ingenuum dimittere faciat.

XI. Qui per chartam aut per hantradam ingenuus eſt, & ſe ille foris de eo miſerit, tunc ille leodis in dominicum veniat, & ſuis peculiariis traditum jamdicto domino non fiat.

XII. Qui per chartam ingenuus eſt, ſic debet in omnia pertinere ſicut alij Franci.

XIII. Qui de mundeburde aliquid habuerit, ad illum ſeniorem qui eum ingenuum dimiſerit ſuâ peculia revertere faciat.

XIV. De quali cauſa quod ſacramentum promiſerit, & ad placitum non juraverit, ipſam cauſam reddere faciat.

XV. Qui propter alium hominem vvadium adhramivit, & ipſe homo eum damnum incurrere dimittit, ille qui ſuum vvadium adhramivit, de ſuo omnia componat ſuper noctes ſeptem ille qui precatur adhramire, duplum componere faciat.

XVI. Qui hominem Francum ſine culpa ligaverit, ſolidos duodecim componat, & in fredo dominico ſolidos tres.

XVII. Qui per capillos Francum priſerit, ſolidos duodecim, & in dominico ſolidos quatuor. Et qui ei ſanguinem ſine culpa effuderit, ſolidos duodecim componat, & in fredo dominico ſolidos quatuor.

XVIII. Si quis hominis Franci caſam infregerit, ſolidos duodecim componat, & in fredo dominico ſolidos quatuor.

XIX. Si quis hominis Franci curtem infregerit,

infregerit, ſolidos ſex componat, in dominico ſolidos quatuor, ſuam manum aut ſuum pedem aut ſuum oculum pro quarta parte de ſua leode, & in fredo dominico ſemper de unaquaque re ſolidos quatuor.

XX. De ingenuo homine in emendatione ſua ſolidos octo, niſi, ſicut ſuperiùs diximus, in fredo dominico ſolidos quatuor.

XXI. De lido in emendatione ſolidos quatuor, in fredo dominico ſolidos quatuor.

XXII. De ſervo in emendatione ſolidos duos, in fredo dominico ſolidos quatuor.

XXIII. Quicquid involavit, novem geldos componere faciat, & de unoquoque latrocinio in dominico fredo ſolidos quatuor.

XXIV. De quicquid in caſa furaverit, in vvirdira ſolidos ſeptem. De vvarnione, in vvirdira ſolidos ſeptem. De ſpadato caballo ſolidos ſeptem. De ſervo ſolidos ſeptem. De ſpata ſeptem. De jumento ſolidos quatuor. De bove ſolidos duos. De vacca ſolidos duos. De porcis & vervecibus & animalibus juvenibus & de capris tertiam partem quantum valet in vvirdira.

XXV. Quicquid in amore in alterum furatum habent, in duos geldos componere faciat, in vvirdira uncias duas, in fredo ſolidos quatuor. Et quicquid in maſhau furaverit, duos geldos componere faciat, in vvirdira uncias duas, in fredo dominico ſolidos quatuor.

XXVI. Quicquid in amore Freſiones injuſtè tulerint, per aliud tantum componere faciat in fredo ſolidos quatuor.

XXVII. Quicquid ad Saxones contra rectum tulerint, cum alio tantum eum emendare faciat in fredo ſolidos quatuor.

XXVIII. Si quis infra pagum latronem comprehenderit, & ante illum Comitem eum non adduxerit aut ante ſuum Centenarium, ſolidos ſexaginta componere faciat.

XXIX. Si quis latronem viderit cum furto ambulantem, & cognitum non fecerit, in fredo dominico ſolidos quatuor componere faciat.

XXX. Si quis in ſanctis reliquiis ſe perjuraverit, manum ſuam perdat, aut eam redimat quarta parte de ſua leode in dominico.

XXXI. Quicquid contra rectum fecerit, cum ſolidis quatuor in fredo dominico componere faciat.

XXXII. Si quis cum armis bannitus fuerit, & non venerit ibi, ſolidos quatuor in fredo dominico componere faciat.

XXXIII. Si quis cum caballo bannitus fuerit, in fredo dominico ſolidos quatuor componere faciat.

XXXIV. Si quis vvactam aut vvardam dimiſerit quando ille Comes ei cognitum fecerit, in fredo dominico ſolidos quatuor componere faciat.

XXXV. Si quis ſcluſam dimiſerit quando ſuus Comes ei commendat facere, in fredo ſolidos quatuor componere faciat. Quando rumpit, & eam emendare noluerit, ſolidos quatuor in dominico componere faciat.

XXXVI. Quiſquis audit arma clamare, & ibi non venerit, in fredo dominico ſolidos quatuor componere faciat.

XXXVII. Si quis ad pontem publicum bannitus fuerit, & ibi non venerit, ſolidos quatuor in fredo componat.

XXXVIII. Si quis Comes ad placitum ſuum hominem bannit, & ibi non venerit, in fredo ſolidos quatuor componat.

XXXIX. Si quis viam publicam clauſerit, in fredo dominico ſolidos quatuor componat.

XL. Si quis francus homo habuerit filios duos, hereditatem ſuam de ſilva & de terra eis dimittat, & de mancipiis, & de peculio. De materna hereditate ſimiliter in filiam veniat.

XLI. De ingenuis hominibus, quomodo aut qualiter ad placitum per bannum debeant venire. Ingenuus ſi per Comitem aut per Miſſum ſuum bannitus fuerit infra comitatum de maxima cauſa, ſuper noctes quatuordecim ad placitum veniat. Si minor cauſa extiterit, ſuper noctes ſeptem ad placitum veniat.

XLII. Si quis de lido ſuo pro aliqua cauſa in ratione fuerit inventus, ſuper noctes quatuordecim ipſum lidum ad placitum adducat, ſi ſenior ſuus in ipſo comitatu eſt. Si in alio comitatu eſt, ipſe lidus ſuum ſeniorem ad placitum adducat ſuper noctes viginti quinque. Si in tertio comitatu eſt, ſuper noctes quadraginta duas. Si in alio ducatu eſt, ſuper noctes octuaginta quatuor cum ſuo ſeniore veniat ad ipſum placitum.

XLIII. De raptu. Si quis ingenuus cum lidis raptum fecerit, cum uno vvadio & una manu emendare ſtudeat.

XLIV. Si quis hominem in mordro occiderit, tunc exeat ad judicium, aut

ſuus ſenior per ſacramentum eum liberet.

XLV. Si cujus puellam ſponſatam alius priſerit, ſolidos ducentos componere faciat, in fredo ſolidos ſexaginta.

XLVI. Si fur de ſeptem latrocinius comprobatus fuerit, exiet ad judicium. Si ibi incenderit, tradant eum ad mortem. Et poſtea quàm ad judicium ambulaverit, ſi ibi non incenderit, tunc liceat ſuo ſeniori vvadio ſuo illum adhramire & pro eo emendare ac de morte liberare.

Explicit.

ADMONITIO

De quinque ſequentibus Capitularibus.

Capitularia quinque quæ ſequuntur, ſunt quidem Karoli Magni, adeóque inter ceteras ejus conſtitutiones referri debent. Sed quoniam aſſequi conjectura non potuimus ad quem quæque annum referenda eſſent, ad poſtrema Karoli tempora retulimus.

CAPITVLARE PRIMVM

INCERTI ANNI.

Nunc primùm editum ex ſchedis doctiſſimi viri Iacobi Sirmondi Societatis Ieſu.

I. Vt eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita & ſcientia priùs ab Epiſcopo diſcutiatur.

II. Vt fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur ſine commendatitius litteris.

III. Vt Preſbyteri, Diaconi, vel ceteri Clerici mulierem extraneam in domo ſua non habeant.

IV. Vt monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi cauſa.

V. Vt ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur.

VI. Vt mulieres ad altare non ingrediantur.

VII. Vt canonici libri tantùm legantur in Eccleſia.

VIII. Vt nullus per pecuniam ordinetur.

IX. Vt monachus vel Clericus ad ſecularia negotia non tranſeat.

X. Vt Clerici de civitate ad civitatem non tranſmigrentur.

XI. Vt nullus abſolutè ordinetur.

XII. Vt Clerici & monachi in ſuo propoſito permaneant.

XIII. Vt Clerici inter ſe negotium habentes à ſuo Epiſcopo dijudicentur, non à ſecularibus.

XIV. Vt Clerici & monachi inſidias contra paſtorem ſuum non faciant.

XV. Vt loca quæ ſemel Deo dedicata ſunt ut monaſteria ſint maneant perpetuò monaſteria, nec poſſint ultrà fieri ſecularia habitacula.

XVI. Vt nullus Preſbyter contra ſuum Epiſcopum ſuperbire audeat.

XVII. Vt Clerici eccleſiaſtici ordinis, ſi culpam incurrerint, apud eccleſiaſticos judicentur, non apud ſeculares.

XVIII. Vt qui commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat. Si ſpeciem aliam, eandem ſpeciem quantum dederit accipiat.

XIX. Vt ante viginti quinque annos ætatis nec Diacones ordinentur nec virgines conſecrentur.

XX. Vt virgines Deo ſacratæ ſimul habitantes invicem ſe cuſtodiant, nec paſſim vagando Eccleſiæ lædant exiſtimationem.

XXI. Vt falſa nomina martyrum non venerentur.

XXII. Vt nec uxor à viro dimiſſa alium accipiat vivente viro ſuo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore.

XXIII. Vt eccleſiaſtica jejunia ſine neceſſitate rationabili non ſolvantur.

XXIV. Vt nullatenus Presbyter ante trigeſimum ætatis ſuæ annum ordinetur.

XXV. Vt nulli ſacerdotum liceat ignorare ſanctorum canonum inſtituta.

XXVI. Vt nullus Epiſcopus ad clericatus officium ſervum alterius ſine domini ſui voluntate promovere præſumat.

XXVII. Vt Epiſcopi & reliqui ſacerdotes canones bene intelligant & ſecundùm canonicam inſtitutionem vivant.

XXVIII. Vt Epiſcopi diligenter diſcutiant per ſuas parrochias Presbyteros eorum fidem, baptiſma, & Miſſarum celebrationes, & ut fidem rectam teneant, & baptiſma catholicum obſervent, & Miſſarum preces bene intelligant, & ut pſalmi dignè ſecundùm modulationes verſuum modulentur.

XXIX. Vt fides catholica ab Epiſcopis & Presbyteris diligenter legatur & omni populo prædicetur. Et dominicam orationem ipſi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quiſque ſciat quid petat à Deo.

XXX. Vt omnis populus Chriſtianus fidem catholicam & dominicam orationem memoriter teneat.

XXXI. Vt inter Epiſcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique ſeu majores ſeu minores perſonas pax ſit & concordia & unanimitas; quia nihil Deo ſine pace placet.

XXXII. Vt Abbates canonici canones intelligant & canones obſervent, & Clerici canonici ſecundùm canones vivant.

XXXIII. Vt Abbates regulares & monachi regulam intelligant & ſecundùm regulam vivant.

XXXIV. Vt Abbatiſſæ canonicæ & ſanctimoniales canonicè ſecundùm canones vivant, & clauſtra earum ordinabiliter compoſita ſint.

XXXV. Vt Abbatiſſæ regulares ſanctimoniales in monachico propoſito exiſtentes regulam intelligant & regulariter vivant, & clauſtra earum rationabiliter diſpoſita ſint.

XXXVI. Vt Eccleſia Dei ſuum habeat honorem, ſimul & altaria ſecundùm ſuam dignitatem venerentur. Et non ſit domus Dei & altaria ſacra pervia canibus. Et ut ſecularia negotia vel vaniloquia in Eccleſiis non agantur.

XXXVII. Vt Presbyteri & Diacones vel reliqui Clerici arma non portent, ſed confidant in defenſione Dei quàm in armis.

XXXVIII. Vt quibus data eſt poteſtas judicandi juſtè vel judicent, non muneribus, quia munera excæcant corda prudentium. Et ut judices jejuni cauſas judicent & diſcernant.

XXXIX. Vt omnes caveant perjurium, non ſolùm in ſancto evangelio, vel in altare, ſeu in ſanctorum reliquiis, ſed & in communi loquela. Et ut qui in ſanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honeſtate & timore Dei. Et qui ſemel perjuratus fuerit, nec teſtis ſit poſt hæc, nec in ſua cauſa nec in alterius jurator exiſtat.

XL. Vt nemo ſit qui ariolos ſciſcitetur vel ſomnia obſervet vel ad auguria intendat. nec ſint malefici, nec incantatores, nec phitones, nec cauculatores, nec tempeſtarij, vel obligatores. Et ubicunque ſunt, emendentur vel damnentur.

XLI. Vt obſervationes quas ſtulti faciunt ad arbores vel petras vel fontes, ubicunque inveniuntur, tollantur & deſtruantur.

XLII. Vt homicidia infra patriam nec cauſa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi non faciant. Et non occidatur homo niſi lege jubente.

XLIII. Vt furta & injuſta connubia & inlicitæ cauſæ prohibeantur.

XLIV. Vt æquales menſuras & rectas & pondera juſta & æqualia omnes habeant. Et qui antea dedit tres modios, modò det duos.

XLV. Vt mangones & cociones & nudi homines qui cum ferro vadunt non ſinantur vagari & deceptiones hominibus agere.

XLVI. Vt opera ſervilia diebus dominicis non agantur. Et ut dies dominica à veſpera ad veſperam celebretur.

XLVII. Vt omnes fidelitatem promittant Domno Imperatori.

XLVIII. Vt Comites & judices confiteantur qua lege vivere debeant, & ſecundùm ipſam judicent.

XLIX. Vt beneficia Domni Imperatoris & Eccleſiarum conſiderentur, ne fortè aliquis alodem ſuum reſtaurans beneficia deſtruat.

L. Vt beneficia Saxonum in Francia

conſiderentur qualiter condirecta ſint.

LI. Vt liberi homines pauperes à nullo injuſtè opprimantur.

LII. Vt omnes parati ſint quandocunque Domni Imperatoris juſſio venerit.

LIII. Vt Miſſi ad Domnum Imperatorem venientes & ab eo directi honorabiliter ſuſcipiantur.

LIV. Vt hij qui in mundeburde Domni Imperatoris ſunt, pacem & defenſionem ab omnibus habeant.

LV. Vt inquiratur ſi aliquis homo propter juſtitiam Domni Imperatoris annuntiando occiſus ſit, vel aliquid mali paſſus ſit.

LVI. Vt hij qui per beneficium Domni Imperatoris eccleſiaſticas res habent, decimam & nonam dare & Eccleſiarum reſtaurationem facere ſtudeant.

LVII. Vt bannus quem per ſemetipſum Domnus Imperator bannivit ſexaginta ſolidos ſolvatur. Ceteri verò banni quos Comites & judices faciunt, ſecundùm legem uniuſcujuſque componantur.

LVIII. Vt omnes bonos & idoneos Vicedominos & Advocatos habeant & judices.

LIX. Vt Miſſi noſtri, undecunque neceſſe fuerit, tam de juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, & ceterorum hominum inquirant & perficiant, & quodcunque ad emendandum invenerint emendare ſtudeant in quantum meliùs potuerint. Et quod per ſe emendare nequiverint, in præſentiam noſtram adduci faciant.

CAPITVLARE SECVNDVM INCERTI ANNI.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. clariſſimi viri Philiberti de la Mare Senatoris Divionenſis.

CAPITVLA A DOMNO KAROLO IMPERATORE ET FILIO EIVS HLVDOVVICO AC SAPIENTISSIMIS IPSORVM EPISCOPIS EXCERTA.

De commutationibus utilibus permanendis inutilibúſque delendis.

V. 110. I. VBicunque commutationes tam tempore noſtro quàmque genitoris noſtri legitimæ & rationabiles atque utiles inter Eccleſias Dei factæ ſunt permaneant. Vbicunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ ſunt, diſſolvantur, & recipiat unuſquiſque quod dedit. Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet cauſa quæ rationabilis non eſſe videatur inventa fuerit, diligenter deſcribatur & ad noſtram notiam perferatur.

De illis qui res Eccleſiæ tenent.

V. 190. II. Si quis eccleſiaſticam rem tenet, & admonitus judicium declinaverit, quouſque ad diſcuſſionem veniat ut rem reſtituat eccleſiaſticam, à communione privetur.

Quòd res Eccleſiarum vota ſint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; quibus non ſolùm collata conſervanda, ſed etiam augenda ſunt.

III. Quia juxta ſanctorum patrum tra- I. 77.
ditionem novimus res Eccleſiæ vota eſſe V. 208.
fidelium, pretia peccatorum, & patrimo- Add. III. 8.
nia pauperum, cui non ſolùm habita conſervare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus, tamen ut ab eccleſiaſticis de non dividendis rebus illius Eccleſiæ ſuſpicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, ſtatuimus ut neque noſtris neque filiorum & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui noſtram vel progenitorum noſtrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs diviſionem aut jacturam patiatur Eccleſia.

De prædiis Deo dicatis.

IV. Placuit ne prædia cœleſtium ſecre- V. 339.
torum dicata Deóque tradita à quibuſ-

dam aliqua occaſione vexentur ant invadantur, ſed ſub immunitatis tuitione perpetua firmitate perdurent. Similiter & homines earum, & omnia quæ eis ſubjecta eſſe noſcuntur. Si quis contra hæc venerit, componat ſicut de immunitate conſtituimus, & pœnitentia publica à ſacerdotibus uſque ad ſatisfactionem multetur.

De his qui fidelium oblationes auferunt vel vaſtant, aut ſine proprij Epiſcopi juſſione dant vel accipiunt.

VI. 84. V. Qui fidelium oblationes ab Eccleſiis vel à jure Sacerdotum auferunt, vel ablatas accipiunt, non ſolùm aliena vota diſrumpunt, ſed & ſacrilegium operantur, necnon & Eccleſiæ Dei fraudatores exiſtunt. Quia Eccleſiæ aliquid fraudari vel auferri ſacrilegium eſſe à majoribus approbatur.

De privilegiis Eccleſiarum vel Clericorum non corrumpendis.

VI. 103. VI. Vt privilegia quæ Eccleſiis & Clericis ab anteceſſoribus noſtris vel à nobis conceſſa ſunt, ſemper maneant incorrupta.

De privilegiis Eccleſiarum.

VI. 112. VII. Vt privilegia quæ ſacroſanctis Eccleſiis & Clericis à ſingulis Regibus vel Epiſcopis ceteriſque rectoribus ſunt conceſſa, ſemper maneant incorrupta.

Quòd ſacrilegium ſit Eccleſiæ aliquid auferre aut ſacerdotibus vel miniſtris aut ipſo ſancto cultui locòque injuriam inferre. Cap. ex lege.

VI. 115. VIII. Si quis in hoc genus ſacrilegij
406. proruperit ut in Eccleſias earúmque res irruens, ſacerdotibus ac miniſtris vel ipſo cultui locóque aliquid, quod non oportet, injuriæ inferat, divini cultus injuriam convictus ſive confeſſus reus capitali ſententia noverit vindicandum. Nec expectetur ut Epiſcopus injuriæ propriæ ultionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non ſolùm liberum ſed etiam laudabile factas atroces Sacerdotibus aut miniſtris injurias veluti publicum crimen perſequi ac de talibus reis ultionem mereri.

Quòd hij qui prædia eccleſiaſtica diripiunt vel vaſtant, ſacrilegi ſint, exilióque damnandi.

VI. 117. IX. Ab omnibus illius uſurpationis con-
385. tumelia depellenda eſt ne prædia ſibi cœleſtium ſecretorum dicata à quibuſdam irruentibus vexentur. Quod ſi quis præſumpſerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos jure promenda eſt, exilio perpetuæ deportationis damnetur.

Quòd prædones Eccleſiæ ſacrilegi ſint, ſicut ſcripturæ teſtimonio comprobatur.

X. Sacrilegi ſunt Eccleſiæ prædones. VI. 394.
Vnde & in Concilio Agathenſi ſub quarto
capitulo decretum habetur ita: *Amico* Hieronym.
quippiam rapere, furtum eſt; Eccleſiæ verò in epiſt. ad Nepotian.
fraudari vel abſtrahi ſubripique, ſacrilegium. de vita Clericor.
Omnes enim contra leges facientes, réſque Eccleſiæ diripientes, Eccleſias Sacerdotéſque contra divinas ſanctiones vexantes, ſacrilegi vocantur, atque indubitanter infames ſacrilegíque habendi ſunt.

Quòd ea quæ Domino conſecrantur, ad jus eccleſiaſticum pertinent.

XI. Ea quæ Domino offeruntur vel VI. 395.
conſecrantur, ad jus pertinent Sacerdotum. Et ſacrilegi ſunt omnes qui ea auferunt.

Quòd omnia quæ Deo offeruntur, proculdubio & conſecrantur.

XII. Omnia quæ Domino offeruntur, VI. 407.
proculdubio & conſecrantur. Et non ſolùm ſacrificia quæ à Sacerdotibus ſuper altare Domino conſecrantur, oblationes fidelium dicuntur, ſed quicquid ei à fidelibus offeruntur, ſive in mancipiis, ſive in agris, vineis, ſilvis, pratis, aquis, aquarúmve decurſibus, artificiis, libris, utenſilibus, petris, ædificiis, veſtimentis, pellibus, laneficiis, pecoribus, paſcuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus ad laudem Dei fiunt, vel ſupplementum ſanctæ Eccleſiæ ejúſque Sacerdotibus atque ornatum præſtare poſſunt, Deo Eccleſiæque ſuæ à quibuſcunque ultrò offeruntur, Domino indubitanter conſecrantur & ad jus pertinent Sacerdotum. Et quia Chriſtum & Eccleſiam unam perſonam eſſe veraciter agnoſcimus, quæcunque Eccleſiæ ſunt, Chriſti ſunt, & quæ Eccleſiæ vel in ſupradictis vel in quibuſcunque ſpeciebus, ſive pollicitationibus, ſive pignoribus, ſive ſcriptis, ſive corporalibus rebus offeruntur, Chriſto offeruntur. Et quæ ab Eccleſia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, ſive alienando, ſive vaſtando, ſive invadendo, ſive minorando, ſive diripiendo, Chriſto tolluntur. Et ſi ab amico quippiam rapere furtum eſt, præcipuè Chriſto Domino noſtro, qui eſt Rex Regum & Dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare vel ſubripere vel vaſtare ſacrilegium eſt. Omnes namque Eccleſiæ prædones manifeſtiſſimè ſunt ſacrilegi.

Et nullus ſacrilegus niſi per puram probatúmque atque publicam pœnitentiam, & per Eccleſiæ ſatisfactionem, Epiſcoporúmque per manus impoſitionem juxta canonicas ſanctiones reconciliationem, regnum Dei poſſidebit; & non ſolùm à regno Dei fit alienus, ſed etiam à liminibus ſanctæ Eccleſiæ, & præcipuè ab illius quam læſit, uſque ad prædictam ſatisfactionem extorris efficitur. Talium verò ſcelerum patratoribus, niſi poſt prædictam ſatisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare debemus. Quia qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit. Qui, non ſolùm ſacrilegi, ſed etiam fures ſacrilegi & lupi atque homicidæ pauperúmque necatores ſunt, & inſuper anathemans vinculo damnati coram Deo & ſanctis ejus efficiuntur.

Vt Eccleſiarum privilegia vel facultates ſive quicquid ad eaſdem pertinet nullus invadere præſumat.

VI. 426. XIII. Præcipimus omnibus ditioni noſtræ ſubjectis ut nullus privilegia Eccleſiarum vel monaſteriorum infrangere, réſque Eccleſiarum invadere, vel vaſtare, aut alienare, vel facultates earum diripere præſumat, nec ſine precario poſſidere pertentet. Quia, ſicut à ſanctis patribus inſtructi ſumus, graviſſimum peccatum hoc eſſe dinoſcitur, teſtante ſacra ſcriptura, quæ ait: *Qui abſtulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.* Pater noſter ſine dubio Deus eſt; mater noſtra, Eccleſia, quæ nos in baptiſmo ſpiritaliter regeneravit. Ergo qui Chriſti pecunias & Eccleſiæ fraudat vel rapit, ſive vaſtat, vel alienat, homicida ante conſpectum juſti judicis eſſe deputabitur. De quo quidam ſapientum dicit: *Qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit.*

Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Eccleſiæ vaſtant.

XIV. Volumus omnes ſcire quòd qui VI. 430.
Chriſti & Eccleſiæ pecunias auferunt, réſque ejus fraudant, rapiunt, vaſtant, vel diripiunt, homicidæ ante Deum eſſe deputantur; quia res pauperum, quos Eccleſia paſcere debet, diripiunt.

CAPITVLARE TERTIVM
INCERTI ANNI.

Nunc primùm editum ex eodem veteri codice Divionenſi MS.

CAPITVLA A DOMNO KAROLO ET FILIO EIVS HLVDOVVICO AC SAPIENTISSIMIS IPSORVM EPISCOPIS EXCERTA.

De his qui putaverunt idcirco præceptum eſſe non ire ad pugnam Sacerdotes ut honor eis minueretur.

VII. 142. I. QVia inſtigante antiquo hoſte audivimus quoſdam nos ſuſpectos habere propterea quòd conceſſimus Epiſcopis & Sacerdotibus ac reliquis Dei ſervis ut in hoſtes niſi duo aut tres à ceteris electi, & Sacerdotes ſimiliter perpauci ab eis electi, non irent, ſicut in prioribus noſtris continetur capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Chriſtianos quàm paganos necarent, nec agitatores ſanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quòd honores Sacerdotum & res Eccleſiarum auferre vel minorare eis voluiſſemus, quod nullatenus facere velle vel facere volentibus conſentire omnes ſcire cupimus. Sed quanto quis eorum ampliùs ſuam normam ſervaverit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut hæc certiùs credantur & per futura tempora conſerventur, præcipimus ut nullus res Eccleſiæ niſi precario poſſideat. Et poſtquam ipſæ precariæ finitæ fuerint, faciant poteſtativè ſpeculatores Eccleſiæ utrum elegerint, ut aut ipſas res recipiant, aut poſteris eorum ſub preca-

rio & cenſu habere permittant; ita tamen ut ipſi proprias & utiles res eiſdem Eccleſiis, de quarum Eccleſiarum jure eſſe videntur, legaliter tradant. Et ſic à rectoribus Eccleſiarum precariæ, ſi renovandæ ſunt, canonicè renoventur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidiſſe quia Eccleſias expoliaverint, reſque earum vaſtaverunt, abſtulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Epiſcopiſque & Sacerdotibus atque, quod magis eſt, Eccleſiis eorum abſtulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fide ſtabiles fuerunt, nec victores extiterunt; ſed terga multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnáque & regiones &, quod pejus eſt, regna cœleſtia perdiderunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hactenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere, nec conſentire, nec infantibus aut ſucceſſoribus noſtris exemplum dare volumus; ſed quantum valemus & poſſumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Epiſcoporum, quorum conſilio uſi hoc egimus, ſpiritu noſtro ſpiritui, per Deum & omnium ſanctorum merita prohibemus conteſtamúrque ne talia faciant vel facere volentibus conſentiant, ſed adjutores & defenſores atque ſublimatores Eccleſiarum & cunctorum ſervorum Dei pro viribus exiſtant, ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant, aut in profundum, quod abſit, inferni demergantur. Et ut hæc devotiùs per futura tempora conſerventur, præcipientes jubemus ut nullus tam noſtris quàm futuris temporibus à nobis vel ſucceſſoribus noſtris ullo umquam tempore, abſque conſenſu & voluntate Epiſcoporum in quorum parrochiis eſſe noſcûntur, res Eccleſiarum petere aut invadere vel vaſtare aut quocunque ingenio alienare præſumat. Quod ſi quis fecerit, tam noſtris quàm & ſucceſſorum noſtrorum temporibus pœnis ſacrilegij ſubjaceat, & à nobis atque à ſucceſſoribus noſtris noſtriſque Iudicibus vel Comitibus ſicut ſacrilegus & homicida vel fur ſacrilegus legaliter puniatur, & ab Epiſcopis noſtris anathematizetur, ita ut mortuus etiam ſepultura & cunctis Dei Eccleſiæ precibus & oblationibus careat, nec eleemoſynam ſuam quiſquam recipiat. Quòd autem maximum ſacrilegium ſit res Eccleſiæ auferre, invadere, alienare, vaſtare, vel ſubripi, maximè omnes ſcripturæ divinæ teſtantur; & beatus Symmachus Papa ſynodali ſententia cunctos feriendo dicit: *Iniquum* eſt, inquit, *& ſacrilegij inſtar ut quæ vel pro ſalute vel pro requie animarum unuſquiſque venerabili Eccleſiæ pauperum cauſa contulerit, aut certè reliquerit, ab his quibus maximè ſervare convenerat auferri aut in aliud transferri.* Et multa ſanctorum canonum decreta & ſanctorum patrum edicta hæc eadem teſtantur; quæ ſcrutari & ſcire cupientibus perfacilè patent.

De ſceleribus nefandis ob quæ regna percuſſa ſunt, ut penitùs caveantur.

II. Prohibemus omnino ſub pœna ſacrilegij generaliter omnibus cunctarum VII. 143. Eccleſiarum rerum invaſiones, vaſtationes, alienationes, ſacerdotúmque & reliquorum ſervorum Dei oppreſſiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriuſque ſexus hominibus adulteria, fornicationes, ſodomiticáſque luxurias, atque inceſta, vel cuncta inlicita conjugia, homicidia, injuſta perjuria, falſa teſtimonia, & omnia inlicita pro quibus non ſolùm regna & Reges ſed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & interceſſionem ſanctorum ſervorúmque Dei, quos ſublimare & honorare curavimus atque curamus, hactenus nos & ſucceſſores noſtri regna & regiones adquiſivimus & victorias multas habuimus, deinceps ſummopere omnibus nobis providendum eſt ne pro prædictis inlicitis & ſpurciſſimis luxuriis, his, quod abſit, careamus. Nam multæ regiones quæ rerum Eccleſiarum invaſiones, vaſtationes, alienationes, vexationéſque, & Sacerdotum reliquorúmque ſervorum Dei oppreſſiones vel quaſcunque injurias, quæ jamdicta inlicita & adulteria vel ſodomiticam luxuriam vel commixtionem meretricum ſectatæ fuerunt, nec in bello ſeculari fortes nec in fide ſtabiles perſtiterunt. Et qualiter Dominus talium criminum operatoribus ultrices pœnas per Sarracenos & alios populos venire & ſævire permiſit, cunctis earum geſtas legentibus liquet. Et niſi nos ab his caveamus, ſimilia nobis ſupervenire non dubitamus; quia vindex eſt Dominus ex his omnibus. Quapropter ſciat unuſquiſque nobis ſubjectus, qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, ſi habet, omnes perdere & in carcerem ſe uſque ad juſtam emendationem atque publicam ſatisfactionem retrudi & ab-

omni fidelium conſortio fieri alienum. Valde enim cavenda eſt illa fovea in quam alios cecidiſſe cognovimus.

De rebus eccleſiaſticis abſque juſſione proprij Epiſcopi non dandis.

VII. 261. III. Placuit ut Epiſcopi rerum Eccleſiarum in omnibus juxta ſanctorum canonum ſanctiones plenam ſemper habeant poteſtatem. Nullus eas dare, vaſtare, vel accipere abſque proprij Epiſcopi audeat juſſione. Nullus eas invadere vel vaſtare aut quoquo modo deteriorare præſumat. Nam devaſtantibus Eccleſias earúmque res nihil aliud intelligimus quàm contra illum æterni imperij Deum ejúſque majeſtatis homines movere certamen, cùm illæ ædes illi die noctúque famulentur & illi ſint conſecratæ. Vobis ergo vaſtantibus eáſque invadentibus denuntiamus ne ab illo, ſi ſe commoveat, vaſtentur & diſperdantur cujus percuſſionem montium dorſa ferre non poſſunt. Nos verò iſta nec agere volumus nec facere volentibus conſentire, ne nos, quod abſit, perdamus aut ſe perdere volentibus conſentiamus. Quapropter præcipimus ut ſi quis ex jure eccleſiaſtico hactenus noſtra largitate aliquid poſſedit, ſi illa deinceps habere voluerit, ad proprios Epiſcopos veniat, & ab eis, & à propoſitis Eccleſiarum unde eſſe videntur, quocunque modo juſtè potuerit ea impetrare ſatagat, & nihil ex eis aliter ambiat aut concupiſcat vel accipiat, ne cupidus ſanctarum rerum ignis, qui in eis eſt, eos favilloſiùs exurat. Vnde & in ſacris canonibus ſpiritu Dei conditis decretum habetur ita: *Si quis oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopum vel eum qui conſtitutus eſt ab eo ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema ſit.* Scimus enim anathematizatos homines & in præſenti ſeculo infames eſſe ac perditos & à conſortio fidelium in omnibus abſque pane & aqua fieri alienos, atque ſi abſque Eccleſiæ ſatisfactione de hac vita receſſerint, à regno Dei fore extorres. Quam foveam cavere diſſimulans vel recuſans noſtra ſe ſciat per omnia carere ſocietate. Quia non ſolùm qui faciunt, ſed qui facientibus prava conſentiunt, rei ſunt. Satius enim nobis eſt regnum non habere terrenum quàm æternum perdere. Plus verò me credo poſſe Deum per ſuorum merita ſanctorum adjuvare quàm omnem militiam ſeculorum. Quapropter omnes ſcire cupimus, ſi ſuper his quibus fruimur bonis univerſum mundum lucrari potuiſſemus, noſtram veſtráſque animas perdere voluiſſemus, nec ſe prædictis cupiditatibus perdere volentibus aſſentire. Teſtante namque evangelica tuba didicimus nihil prodeſſe homini univerſum mundum lucrari, ſi anima ſua detrimentum patiatur. Et iterum: *Quam dabit homo commutationem pro anima ſua.* Et iterum: *Ibunt hi in ſupplicium ſempiternum, juſti autem in vitam æternam.*

De his qui res Eccleſiæ à Principibus petunt, ut irrita habeantur quæ obtinent, & ipſi communione priventur. Ex Concilio Arvernenſi K. III.

IV. Qui reicolam Eccleſiæ petunt à VII. 265.
Regibus, & horrendæ cupiditatis impulſu 409.
egentium ſubſtantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, & à communione Eccleſiæ cujus facultatem auferre cupiunt excludantur.

Vt hi qui res Eccleſiæ invadunt, vaſtant, vel diripiunt, ſi monente Epiſcopo non ſe correxerint, communione priventur. Ex Concilio Arvernenſi K. XIV.

V. Si quis cujuſcunque munuſcula Ec- VI. 114.
cleſiæ ſanctis ſcripturarum titulis collata VII. 167.
nefaria calliditate abſtulerit, fraudaverit, 422.
invaſerit, retentaverit, atque ſuppreſſerit, & non ſtatim à Sacerdote commonitus Deo collata reddiderit, ab Eccleſiæ catholicæ communione pellatur.

De his quæ à prioribus Principibus circa Eccleſiarum utilitates ſunt ordinata, ut inmota permaneant.

VI. Ea quæ circa catholicam legem VI. 367.
vel olim ordinavit antiquitas, vel paren- VII. 287.
tum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roboravit, novella ſuperſtitione ſubmota, integra & inviolata cuſtodiri præcipimus.

Vt ab Eccleſiæ ſocietate extorris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.

VII. Vt nullus Epiſcoporum aut cu- VI. 135.
juſlibet ordinis Clericus vel alia quæcun- VII. 420.
que perſona quibuſlibet conditionibus ſeu in uno regno ſeu in alio poſitas alterius cujuſcunque Eccleſiæ res aut petat aut præſumat accipere. Quòd ſi fecerit, tamdiu habeatur à communione altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate ſuſpenſus donec ipſe Eccleſiæ cujus directo ordine juris eſt ablata reſtituat.

De privilegiis Eccleſiarum inlibatè ſervandis.

VIII. Privilegia atque præcepta Ec- VII. 421.
cleſiarum manere ſemper incorrupta præcipimus, & quicquid ab anteceſſoribus vel parentibus noſtris circa ſacroſancta-

rum

rum Eccleſiarum utilitates conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſis eccleſiaſticis impetrarunt, ſub pœna ſacrilegij jugi ſolidata æternitate ſerventur.

De rebus Eccleſiæ à nullo injuſtè retentandis vel diripiendis.

VI. 136. IX. Ne cui liceat res vel facultates Ec-
VII. 419. cleſiis aut monaſteriis vel xenodochiis pro quacunque eleemoſyna cum juſtitia delegatas retentare, alienare, atque ſubtrahere. Quòd ſi quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum ſententiis conſtrictus, ab Eccleſiæ liminibus excludatur quandiu ab ipſo ea quæ ſunt ablata aut retenta reddantur.

Vt eccleſiaſtica jura ſemper inlibata permaneant.

VII. 445. X. Monemus ut jura Eccleſiarum, ſicut à patribus divinitus inſpiratis ſunt ordinata, inviolata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiſcat, nec per alterius imitationem ſuum aliquis quærat augmentum.

De Eccleſiis & dotibus earum, ut ad Epiſcopi ſemper diſpoſitionem pertineant.

VII. 468. XI. Placuit ut omnes Eccleſiæ cum dotibus & omnibus rebus ſuis in Epiſcopi proprij poteſtate conſiſtant, atque ad ordinationem vel diſpoſitionem ſuam ſemper pertineant.

De his quæ ab anteceſſoribus noſtris circa cultum divinum ſtatuta fuerunt, ut ſemper inlibata permaneant.

XII. Quæcunque à parentibus noſtris VII. 477.
diverſis ſunt ſtatuta temporibus manere inviolata atque incorrupta circa ſacroſanctas Eccleſias præcipimus. Nihil igitur à privilegiis immutetur, omnibúſque qui Eccleſiis ſerviunt tuitio deferatur. Quia temporibus noſtris addi potiùs reverentiæ cupimus quàm ex his quæ olim præſtita ſunt immutari.

Qualiter hæc ſtatuta ſervanda ſint; & de his qui hæc contempnunt, ſive Clericis, ſive laicis, quid agendum ſit.

XIII. Has omnes conſtitutiones ec- VII. 476.
cleſiaſticas, quas ſummatim breviterque perſtrinximus, ſicut pleniùs in canone continentur, manere perenni ſtabilitate ſancimus. Si quis ergo Clericus aut laicus harum ſanctionum obediens eſſe noluerit, ſi Clericus fuerit, excommunicationi ſubjaceat. Si verò laicus fuerit & honeſtioris loci perſona, medietatem facultatum ſuarum amittat fiſci viribus profuturam. Si verò minoris loci perſona eſt, amiſſione rerum ſuarum multatus in exilio deputetur.

CAPITVLARE QVARTVM
INCERTI ANNI.

CAP. I.

DE ordinatione eccleſiaſtica & reſtauratione Eccleſiarum Dei omnes generaliter habeant bonam providentiam.

II.

Vt pacem & concordiam habeant ad invicem fideles noſtri.

III.

Quomodo marcha noſtra ſit ordinata, & quæ per ſe fecerunt confiniales noſtri ſpecialiter iſtis præteritis annis.

IV.

De placito condicto ad marcham neceſſe eſt ut omnimodis ex omni parte ſicut ordinatum fuerit unuſquiſque conveniat.

V.

De illis hominibus non recipiendis à Marchionibus noſtris qui ſeniores ſuos fugiunt pro damna quæ eis facta habent.

VI.

De pravis Iudicibus, Advocatis, Vicedominis, Vicariis, Centenariis, vel reliquis actoribus malevolis non habendis.

VII.

De liberorum hominum poſſibilitate, ut juxta qualitatem proprietatis exercitare debeant.

VIII.

Vt nullus conſentiat ſuis hominibus ad malefaciendum infra patriam de eo quòd dicunt ſe non poſſe habere homines ad marcham defendendam, ſi eos bene diſtringunt.

IX.

De vaſſis regalibus, ut honorem habeant, & per ſe aut ad nos aut ad filium noſtrum caput teneant.

X.

De obſidibus, quòd bene non cuſtodiunt, & ab eis fugiunt.

XI.

De illis qui neceſſitatem patiuntur, ut meliorem habeant conſolationem ad eorum juſticiam.

XII.

Vt per placita non fiant banniti homines; excepto ſi aliqua proclamatio ſuper aliquem venerit, aut certè ſi ſcabinus aut judex non fuerit; & pro hoc condemnati illi pauperiores non fiant.

XIII.

Vt haribannum aut aliquod collectum pro exercitali cauſa Comites de liberis hominibus recipere aut inquirere non præſumant; excepto ſi de palatio noſtro aut filij noſtri Miſſus veniat, qui illum haribannum requirat. Lib. III. leg. Longobard. tit. 6. c. 1.

CAPITVLARE QVINTVM

INCERTI ANNI

SIVE

CAPITVLARE ADMONITIONIS AD EPISCOPOS.

Nunc primùm editum ex ſchedis clariſſimi viri Iacobi Sirmondi Societatis Ieſu.

CAP. I.

PRimò omnium admonendi ſunt de rectitudine fidei ſuæ, ut eam & ipſi teneant & intelligant, & ſibi ſubjectis populis vivo ſermone annuntient. Et unuſquiſque eos quos habet in ſuo miniſterio cognoſcat, ſive viros, ſive feminas, ut noverit ſingulorum confeſſiones & converſationem; quia pro omnibus redditurus eſt rationem Deo.

II.

Secundò, ut ipſi ſacerdotes talem oſtendant ſuam converſationem ſubjectis ſibi populis quæ imitabilis ſit, videlicet, ſicut Apoſtolus dixit, in caſtitate, in ſobrietate, ut non deſerviant gulæ & cupiditati hujus ſeculi, ut quod alios monent obſervare in ſe ipſis oſtendant, ut caveant ſe ab omni avaritia & cupiditate; quia multi die noctúque laborant ut adquirendo temporalia, res videlicet, mancipia, vinum, & annonam, cum uſura, à qua & Deus prohibet & omnis ſcriptura divina & ſancti canones. necnon mulierum declinent conſortium, & ſecum habitare non permittant, ut auctoritas eſt canonica.

III.

Tertiò, ut orationem dominicam, id eſt, Pater noſter, & Credo in Deum, omnibus ſibi ſubjectis inſinuent, & ſibi reddi faciant tam viros & feminas quàmque pueros.

IV.

Quartò. Vt ipſi Preſbyteri à comeſſationibus, potationibus, ut Apoſtolus monet, ſe ſubtrahant, cùm quidam illorum cum quibuſdam vicinis ſuis utantur uſque ad mediam noctem & eo ampliùs cum ipſis bibendo moratur. & qui religioſi & ſancti eſſe videntur. Nam quidam tunc ibi manent, ſed tamen ſaturati vel ebrij revertuntur ad Eccleſias ſuas, & neque in die neque in nocte officium Deo in Eccleſia ſibi credita perſolventur. Nonnulli verò in eodem loco ubi ad convivium pergunt dormiunt.

V.

Quintò. Vt ipſi Preſbyteri tales ſcolarios habeant, id eſt, ita nutritos & inſinuatos, ut ſi fortè ei contingat non poſſe occurrere tempore competenti ad Eccleſiam ſuam officij gratia perſolvendi, id eſt, tertiam, ſextam, nonam, & veſperas, ipſi ſcolarij & ſignum in tempore ſuo pulſent & officium honeſtè Deo perſolvant.

VI.

Sextò. Vt diligenter reſciatis poſt ordinationem uniuſcujuſque Preſbyteri quantum quiſque fecerit in ſuo miniſterio:

quia qui ante ordinationem pauperes fuerunt, poſt ordinationem verò de rebus cùm debuerant Eccleſiis ſervire emunt ſibi alodium & mancipia & ceteras facultates, & neque in ſua lectione aliquid profecerunt, neque libros congregaverunt, aut ea quæ pertinent ad cultum religionis augmentaverunt, ſed ſemper comictiis & contritionibus & rapina vivunt.

VII.

Septimò. Vt domeſticos ſuos, id eſt, eos qui cum ipſis ſunt in ſua manſione, ſive ſcolarios, ſive alios ſervientes, diligentiſſimè prævidere ſtudeant ab omnibus vitiis, & maximè de ebrietatibus & luxuriis & variis immunditiis. Nam, ſicut dicit Apoſtolus, qui domeſticorum ſuorum curam negligit, aliorum non yelle poterit prodeſſe converſationi.

VIII.

Octavò. Vt hoſpitales ſint: quia multi, qui ſciunt hoſpitem ſupervenire ad Eccleſiam ſuam, fugiunt. Apoſtolus jubet & cetera ſcriptura divina ſectando ſequi. Illi è contrario faciunt, & pauperibus ſubvenire metuunt.

IX.

Nonò. Iubet Apoſtolus omnibus fidelibus ut ſermo noſter in gratia ſit ſemper ſale conditus, id eſt, ut ea loquatur Chriſtianus quæ religioni ſerviunt, unde aliquis mentem condire poſſit, & à putredine peccatorum emundare. Si omnibus fidelibus....... *Cetera deſunt.*

CAPITVLARE PIPPINI REGIS ITALIÆ,

Datum, ut videtur, anno Chriſti DCCXCIII. poſt ſedatam ſeditionem Italicam ejúſque auctores punitos.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno bibliothecæ Thuanæ, altero monaſterij Sangallenſis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De juſtitiis generalibus.*
2. *De monachis qui de Francia veniunt.*
3. *De Presbyteris qui de alia provincia veniunt.*
4. *De his qui ad palatium veniunt, vel inde vadunt.*
5. *De illis hominibus qui ſeniores ſuos dimittunt.*
6. *De hominibus libellariis.*
7. *De Eccleſiis baptiſmalibus.*
8. *De immunitatibus conſervandis.*
9. *De viis & pontibus emendandis.*
10. *De feminis quarum mariti in Franciá ſunt.*
11. *De Miſſis per ſingula monaſteria dirigendis.*
12. *Quòd nulli homini ſua teſtimonia tollenda ſint.*
13. *De liberis hominibus Longobardis.*
14. *De xenodochiis.*
15. *Ne laici homines teneant Eccleſias baptiſmales.*
16. *De Advocatis ſacerdotum.*
17. *De diverſis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de ſtatu ingenuitatis.*
18. *De compoſitionibus quæ ad palatium pertinent.*
19. *De monaſteriis & xenodochiis regalibus.*
20. *De rebus forfactis.*
21. *De eo cujus res in eleemoſyna datæ ſunt.*
22. *De jure filiæ in res ſervorum quos pater fecit liberos.*
23. *De auctoritate legis & conſuetudinis.*
24. *De poteſtate vendendi & donandi in femina.*
25. *De mancipiis palatij & Eccleſiarum.*
26. *De liberis hominibus ad ſervilia opera non cogendis.*
27. *De aldionibus palatij.*
28. *De fugitivis.*

29. *De ſigillis & epiſtolis, & de porturis cuſtodiendis.*
30. *De feminis devotis quæ ſe maritis copulaverunt.*
31. *De divinis vel incantatoribus.*
32. *De variis ſuperſtitionibus coërcendis.*
33. *De inlicitis conjunctionibus.*
34. *De eo qui uxorem ſimul & concubinam habuerit.*
35. *De hominibus Domno Karolo infidelibus.*
36. *Quomodo ſacramentum fidelitatis jurandum ſit.*
37. *Quòd Domnus Rex vult unicuique ſuam legem conſervare.*
38. *Ut omnes ſe præparent ad bellum.*

Incipiunt ſuprascripta capitula et eorum textus.

De juſtitiis generalibus.

Lib. I. leg. Longob. tit. 52. c. 26. I. Placuit nobis atque convenit nobis ut omnes juſtitiæ pleniter factæ eſſe debeant infra regnum noſtrum abſque ulla dilatatione, tam de Eccleſiis, quàm de xenodochiis, ſeu de pauperibus & viduis & pupillis vel orphanis, atque de reliquis omnibus ſecundùm juſſionem Domni noſtri Karoli Regis.

De monachis qui de Francia veniunt.

Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 22. II. Inſtituimus enim ut ſicut Domnus noſter Rex Karolus commendavit de illis monachis qui de Francia vel aliunde venerunt, & eorum monaſteria dimiſerunt, ut præſentaliter in illis partibus revertantur ad monaſteria, & nemo ex vobis detineat ipſos.

De Presbyteris qui de alia provincia veniunt.

Ibid. c. 23. III. De Preſbyteris qui de alia provincia veniunt, ut nullus eos debeat recipere ſine dimiſſoria Epiſcopi ſui.

De his qui ad palatium veniunt, vel inde vadunt.

Ibid. tit. 4. c. 5. IV. De Epiſcopis, Preſbyteris, Abbatibus, vel Vaſſis dominicis, ſeu ceteris hominibus qui ad palatium veniunt vel inde vadunt, vel ubicunque per regnum noſtrum pergunt, ut non præſumant ipſi nec homines eorum alicui homini ſuam cauſam tollere nec ſuum laboratum, in tantum ſi non comparaverint, aut ipſe homo eis per ſuam ſpontaneam voluntatem non dederit. Et quando hybernum tempus fuerit, nullus debeat manſionem vetare ad ipſos iter agentes, in tantum ut ipſi iterantes iojuſtè nullam cauſam tollant. Et ſi aliquis hoc facere præſumpſerit, tam ſeniores quàm & vaſſalli, & ipſe homo ibidem ad eos proclamaverit, tunc volumus ut præſentaliter ille homo qui hoc malum fecit, hoc quod ad ipſum hominem qui proclamavit tulerit ſecundùm ſuam legem emendet, & ad palatium exinde bannum noſtrum componat. Et ſi evenerit quòd ei ipſa cauſa ibidem ſecundùm legem præſentaliter emendata non fuerit, & ad palatium exinde proclamatio devenerit, tunc volumus ut ipſe qui hoc malum fecerit, contra ipſum hominem qui proclamavit ſecundùm ſuam legem emendet, & inſuper ad palatium noſtrum bannum componat ex eo quòd bannum noſtrum infrangere auſus fuerit.

De illis hominibus qui ſeniores ſuos dimittunt.

V. Stetit nobis de illos homines qui hic intra Italia eorum ſeniores dimittunt, ut nullus eos debeat recipere in vaſſallatico ſine comiato ſenioris ſui antequam ſciat veraciter pro qua cauſa ipſe ſuum ſeniorem dimiſit. Et ille homo qui eum recipere voluerit, & ipſum ſecum habuerit, debeat eum in noſtra præſentia præſentare aut ipſe aut Miſſus ſuus intra quadraginta noctes poſtquam ipſe homo ad eum venerit, ſi nos intra Italia ſumus. Et ſi nos intra Italia non fuerimus, tunc poſtquam inde nos fuerimus reverſi, ſimiliter intra quadraginta noctes eum in noſtra præſentia debeat præſentare, ſicut ſuprà diximus. Et qui ſuper hoc facere contempſerit, & ita non compleverit, exinde bannum noſtrum ad partem noſtram componat.

De hominibus libellariis.

VI. Stetit nobis de hominibus libellariis ut nullus Comes nec juniores eorum eos ampliùs non diſtringant nec inquietent niſi ſicut in tempore Longobardorum fuit conſuetudo. Ibid. tit. 53. c. 2.

De Eccleſiis baptiſmalibus.

VII. Placuit nobis de Eccleſiis baptiſmalibus, ut in omnibus ita debeant eſſe ordinatæ & conſervatæ quomodo Domnus Karolus Rex demandavit & in ſuo Capitulare continetur. Ibid. tit. 34. c. 24.

De immunitatibus conſervandis.

VIII. Et hoc inſtituimus, ut emunitates à jamdicto Domno firmatas in omnibus ſic conſervatas eſſe debeant ſicut eſt Ibid. c. 25.

juſſio ipſius Domni noſtri Karoli Regis.

De viis & pontibus emendandis.

Ibid. c. 16. IX. Conſideravimus ut vias & porturas vel pontes infra regnum noſtrum in omnibus pleniter emendatas eſſe debeant per illa loca ubi antea ſemper fuit conſuetudo. Nam per alia loca ſuper ipſa flumina nullatenus porturas eſſe debeant.

De feminis quarum mariti in Francia ſunt.

X. Placuit nobis de illis feminis quarum mariti in Francia eſſe videntur, ut Miſſi noſtri per regnum noſtrum hoc debeant inquirere ſi eorum juſtitias ſic pleniter habeant ſicut fuerit juſſio Domni noſtri an non. Et qui ſic habuerit, bene. Sin autem, tunc volumus ut ipſi Miſſi noſtri ita compleant ſicut Domnus noſter demandavit.

De Miſſis per ſingula monaſteria dirigendis.

Ibid. c. 17. XI. Stetit nobis ut Miſſos noſtros, unum monachum, & unum capellanum, direxiſſemus infra regnum noſtrum pro videndo & inquirendo per monaſteria virorum & puellarum quæ ſub ſancta regula vivere debent quomodo eſt eorum habitatio, vel qualis eſt vita aut converſatio eorum, & quantum unumquodque monaſterium de rebus habere videtur unde vivere poſſit.

Quòd nulli homini ſua teſtimonia tollenda ſint.

Ibid. lib. 2. tit. 51. c. 9. XII. Placuit nobis ut nullus Comes nec eorum juniores nullatenus præſumant alicui homini ſua teſtimonia tollere aut abſtrahere; niſi permittatur ei ipſa teſtimonia habere qui eas poteſt conquirere atque rogare. Et ſi aliquis contra hoc facere præſumpſerit, noſtra eſt voluntas ut ipſe in noſtra præſentia veniat & ibidem talem accipiat ſententiam quomodo noſtra fuerit voluntas ad judicandum.

De liberis hominibus Longobardis.

Ibid. lib. 3. tit. 9. c. 1. XIII. Stetit nobis de illis liberis hominibus Longobardis ut licentiam habeant ſe commendandi ubi voluerint, ſicut in tempore Longobardorum fecerunt, in tantum ut ſuo Comiti faciant rationabiliter quod debent.

De xenodochiis.

Ibid. tit. 1. c. 28. XIV. Ut quicunque xenodochia habent, ſi ita pauperes paſcere voluerint & conſilium facere quomodo ab antea fuit, habeant ipſa xenodochia & regant ordinabiliter. Et ſi hoc facere noluerint, ipſa dimittant, & per talem hominem in antea ſint gubernata qualiter Deo & nobis placeat.

Ne laici homines teneant Eccleſias baptiſmales.

XV. De Eccleſiis baptiſmalibus, ut nullatenus eas laici homines tenere debeant, ſed per ſacerdotes fiant ordinatæ & gubernatæ. Et neque pagenſes neglegentiam habeant de hoc quod ibidem facere debeant. Et illi ſacerdotes eas ſic regant quomodo ordo canonicus expoſcit. Ibid. c. 19.

De Advocatis ſacerdotum.

XVI. De Advocatis ſacerdotum, volumus ut pro eccleſiaſtico honore & illorum reverentia Advocatum habeant. Ibid. tit. 47. c. 3.

De diverſis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de ſtatu ingenuitatis.

XVII. De diverſis generationibus hominum qui in Italia commanent, volumus ut ubicunque culpa contigerit unde faida creſcere poteſt, pro ſatisfactione hominis illius contra quem culpavit, ſecundùm ipſius legem cui neglegentiam commiſerit emendet. De ſtatu verò ingenuitatis & aliis querelis unuſquiſque ſecundùm legem ſuam ſe ipſum defendat. Ibid. lib. 2. tit. 56. c. 2.

De compoſitionibus quæ ad palatium pertinent.

XVIII. De compoſitionibus quæ ad palatium noſtrum pertinent, ſi Comes ipſam cauſam commoverit ad requirendum, illam tertiam partem ad eorum recipiant opus, duas verò ad palatium. Et ſi per ſuam neglegentiam remanſerit, & Miſſus dominicus ipſas cauſas cœperit requirere, tunc volumus ut ille Comes illam tertiam pertem non habeat, ſed cum integritate in palatio veniat. Ibid. tit. 24. c. 10.

De monaſteriis & xenodochiis regalibus.

XIX. De monaſteriis & xenodochiis quæ per diverſos Comites eſſe videntur, ut regalia ſint; & quicunque ea habere voluerit, per beneficium Domni Regis habeat. Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 30.

De rebus forfactis.

XX. De rebus forfactis per diverſos Comites volumus ut ad palatium pertineant. Ibid. tit. 33.

De eo cujus res in eleemoſyna datæ ſunt.

XXI. Si cujuſcunque res in eleemoſyna datæ ſunt, & ipſe mortuus fuerit antequam eas diſpenſet, tunc Miſſus dominicus unà cum Epiſcopo parrochiæ ipſius conſideret qualiter in Domni Regis mercede ipſa elemoſyna fiat facta, & infra triginta noctes impleta eſſe debeat. Ibid. lib. 2. tit. 18. c. 6.

De jure filiæ in res ſervorum quos pater fecit liberos.

XXII. De filia cujus pater per ma- Ibid tit. 20. c. 5.

num erogatoris omnes ſervos ſuos juſſit fieri liberos, & quia contra legem eſſe videtur, inſtituimus quòd ipſa filia in tertiam portionem de facto ſervi iterum introire poſſit.

De auctoritate legis & conſuetudinis.

Ibid. tit. 41. c. 6. XXIII. Placuit nobis inſerere, ubi lex deeſt, præcellat conſuetudo, & nulla conſuetudo ſuperponatur legi.

De poteſtate vendendi & donandi in femina.

Ibid. tit. 10. c. 3. XXIV. Placuit etiam nobis ut quæcunque femina poteſtatem habet per comiatum viri ſui vendere, poteſtatem habeat donare.

De mancipiis palatij & Eccleſiarum.

Ibid. tit. 12. c. 22. XXV. De mancipiis palatij noſtri & Eccleſiarum noſtrarum nolumus mundium recipere, ſed noſtra mancipia habere.

De liberis hominibus ad ſervilia opera non cogendis.

Ibid lib. 3. tit. 12. c. 2. XXVI. Placuit nobis ut illos liberos homines Comites noſtri ad eorum opus ſervire non opprimant, & quicunque hoc fecerint, ſecundùm judicatum habemus emendare.

De aldionibus palatij.

Ibid. tit. 34. XXVII. Non eſt noſtra voluntas ut homines Placentini per eorum præcepta de curte palatij noſtri illos aldiones recipiant.

De fugitivis.

Ibid. lib 1. tit. 25. c. 74. XXVIII. De fugitivis qui in partibus Beneventi & Spoleti ſive Romaniæ vel Pentapoli confugium faciunt, ut reddantur, & ſint reverſi ad propria loca.

De ſigillis & epiſtolis, & de porturis cuſtodiendis.

Ibid. lib. 3. tit. 5. c. 3. XXIX. Sicut conſuetudo fuit ſigilla & epiſtolas prendere vel porturas cuſtodire, ita nunc ſit factum.

De feminis devotis quæ ſe maritis copulaverunt.

XXX. De feminis quæ ſe Deo voverunt, & ſe monachica veſte induerunt, & poſtea ſe maritis copulaverunt, ut inquirat unuſquiſque in judiciaria ſibi commiſſa ubi eas invenerint, & ſine dilatatione eas ab ipſis inlicitis conjunctionibus ſeparare debeant, & ipſæ de ſuprà memorata inlicita conjunctione ad pœnitentiæ recurrant remedium.

De divinis vel incantatoribus.

XXXI. De illis hominibus qui aliquam incantationem vel divinationem agunt vel his ſimilia quæ in conſpectu Dei abominatione eſſe videntur, ſimiliter inquirat unuſquiſque, & ubi eos invenerint, non dimittant illos ſine diſciplina correptionis, & faciant eos pœnitentiam agere de his inlicitis præſumptionibus.

De variis ſuperſtitionibus coërcendis.

XXXII. De pravis illis hominibus qui brunaticos colunt, & de hominibus ſuis ſubtus maida cerias incendunt, & votos vovent, ad tale verò iniquitas eos removere faciant unuſquiſque, niſi voluerint ad Eccleſiam panem offerre, ſimpliciter offerant, non cum aliqua de ipſa iniqua commixtione.

De inlicitis conjunctionibus.

XXXIII. Similiter inquirat unuſquiſque homines ſibi commiſſos, ubi forſitan invenitur, ubi factæ ſunt inlicitæ conjunctiones, ita ut qui uxorem conſobrino aut inſobrino ſuo uxorem duxiſſet, aut etiam quamlibet parentem ſuam ſibimetipſis uxorem copulaſſet, ſine omni dilatatione eos ab invicem ſeparent, & eos ad pœnitentiæ remedium faciant deſtinari.

De eo qui uxorem ſimul & concubinam habuerit.

XXXIV. Et hoc etiam ſtatuimus, ut cuncti diligenter inquirant ſi eſt homo uxorem habens ut ſuprà, ipſa cum alia adulterans, & concubinam habuerit, à tali igitur inlicita perpetratione faciant eos cum omni ſollicitudine ſeparari. Sic placuit Domno Regi, ut qui hæc nefanda crimina de terminis ſibi commiſſis, ut diximus, emendare neglexerit, ut in ſacro palatio vuidrigildum ſuum componat.

De hominibus Domno Karolo infidelibus.

XXXV. De ſingulis capitulis quibus Domnus Rex Miſſis ſuis præcepit, qui nulla ſacramenta debeant audire & facere. Quamobrem iſta ſacramenta ſunt neceſſaria per ordine ex antiqua conſuetudine explicare faciunt. Et quia modò iſti infideles homines magnum conturbium in regnum Domni Karoli Regis voluerint terminare, & in ejus vita conſiliati ſunt, & inquiſiti dixerunt quòd fidelitatem ei non juraſſent.

Quomodo ſacramentum fidelitatis jurandum ſit.

XXXVI. Quomodo illud ſacramentum juratum eſſe debeat ab Epiſcopis & Abbatibus ſive Comitibus vel Vaſſis regalibus, necnon Vicedominus, Archidiaconibus, atque Canonicis. Clerici qui monachorum nomine non pleniter conſervare videntur, & ubi regulam ſancti Benedicti ſecundùm ordinem tenent, ipſi

in verbo tantùm & veritate promittant, de quibus ſpecialiter Abbas adducant Domno noſtro, deinde Advocatis & Vicariis, Centenariis, ſive fore cenſiti Preſbyteri, atque cuncta generalitas populi, tam puerilitate annorum duodecim quàmque de ſenili, qui ad placita veniſſent, & juſſionem adimplere ſeniorum & conſervare poſſunt, ſive pagenſes, ſive Epiſcoporum & Abbatiſſarum vel Comitum hominum, & reliquorum hominum, fiſcalini quoque & coloni, & eccleſiaſtici atque ſervi, qui honorati beneficia & miniſteria tenent, vel in vaſſallatico honorati ſunt, cum domini ſui, & caballos, arma, & ſcutum, & lanceam, ſpatam, & ſeneſpaſium habere poſſunt, omnes jurent, & nomina vel numerum de ipſis qui juraverunt ipſis Miſſis in breve ſecum adportent. Et Comites ſimiliter de ſingulis centenis eſſe noti, tam de illis qui infra pago nati ſunt, pagenſales fuerint, quàmque & de illis qui aliunde in vaſſallatico commendati ſunt. Et ſi fuerit aliquis qui per ingenium fugitando de comitatu ad alium comitatum ſe propter iſtum ſacramentum diſtulerit, aut per ſuperbiam jurare noluerint ſemoti, per brevem renuntiare ſciant, & tales aut per fidejuſſores mittant. Et ipſi fidejuſſores non habuerint qui in præſentia Domni Regis illos adducant, ſub cuſtodia ſerventur. Aut ſi in illo vicinio habitare voluerint, ſicut ceteri jurent. Et ſi fugitivum quis invenerit, Domno Regi nuntiatum fiat per ipſos Miſſos.

Quòd Domnus Rex vult unicuique legem ſuam conſervare.

XXXVII. Explicare debent ipſi Miſſi qualiter Domno Regi dictum eſt quòd multi ſe complangunt legem non habere conſervatam, & quia omnino voluntas Domni Regis eſt ut unuſquiſque homo ſuam legem pleniter habeat conſervatam. Et ſi alicui contra legem factum eſt, non eſt voluntas ſua nec juſſio. Veruntamen ſi Comes aut Miſſus vel quilibet homo hoc fecit, fiat annuntiatum Domno Regi: quia ipſe pleniſſimè hæc emendàre vult. Et per ſingulos inquirant qualem habeant legem ex nomine; & nullatenus ſine Comite de ipſo pago iſtam legationem perficiant. Excepto ſi ille Comes in alia utilitate Domni Regis fuerit, aut aliqua infirmitas eum detinuerit, quòd ibi eſſe non habeat.

Vt omnes ſe præparent ad bellum.

XXXVIII. .... tia habeant ipſi Miſſi unà cum ..... rum miniſteriis fuerint, ut omnes .... hoc anno veniant hoſtiliter in ſolatio .... ſicut ſua fuerit juſſio, & pacem intran ... . nt infra patria qui per epiſtolas ſuas de .... is ſignificare vult, quando vel ubi .... ter ſe conjungi.

Expl. Cap.

EIVSDEM PIPPINI
CAPITVLA
EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORVM.

De advenis & peregrinis, ut pacem habeant.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 18. I. De advenis & peregrinis qui in Dei ſervitio Romam vel ad alia loca ad ſanctorum corpora ire feſtinant, ut ſalvi vadant & revertantur ſub noſtra defenſione. Et qui aliquem ex ipſis peregrinis occidere præſumpſerit, ſexaginta ſolidos in palano noſtro ſacro componat. Et inſuper compoſitio illa de ipſo homicidio componatur ei cui ipſum leudum legibus pertinuit. Et hoc damus in mandatis cunctis Epiſcopis & Abbatibus ſeu Actionariis noſtris ut hæc omnis ſupraſcripta juſtitia de præſenti abſque ulla tarditate adimpleta fieri debeat, ut qui in tantis annis juſtitiam habere non potuerit, vel modò per Dei omnipotentis miſericordiam ſimul & per præceptum Domni & genitoris noſtri Karoli Regis Francorum & Longobardorum ac Patricij Romanorum, ſimul & per noſtram præceptionem, unuſquiſque juſtitiam ſuam accipiat.

De ſervis & ancillis fugacibus.

Ibid. tit. 25. c. 73. II. De ſervis & ancillis fugacibus, ut unuſquiſque judex ſtudium ponat ad perquirendum, juxta ut edictum continet. Et hoc damus in mandatis, ut tam in Auſtria quàm in Iſtria quàmque in Æmilia & Tuſcia ſeu littore maris per omnia loca perquirantur ſupraſcripti fugaces; & apud locum conveniant Sculdaſij, Decani, Saltarij, vel loco præpoſiti, ut nullus eos concelet, & ubicunque inventi fuerint, ipſe apud quem inventi fuerint, unà cum Miſſo Comitis de ipſo loco ad nos perducantur, ita ut jurare valeant quòd neminem concelaſſent.

De fugitivis.

Ibid. c. 74. III. De fugitivis qui in partibus Beneventi & Spoleti ſive Romaniæ vel Pentapoli confugium faciunt, ut reddantur, & ſint reverſi ad propria loca.

De latronibus.

Ibid. c. 75. IV. Quicunque poſt Miſſam ſancti Iohannis Baptiſtæ latroni manſionem dederit, ſi Francus eſt, cum duodecim ſimilibus Francis juret quòd latronem eum fuiſſe neſciſſet, licèt pater ejus ſit aut frater aut propinquus. Et ſi hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit quòd latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet, quaſi latro & infidelis judicetur. Quia qui latro eſt, infidelis eſt in noſtro regno Francorum; & qui illum ſuſceperit, ſimilis eſt illi. Si autem audivit quòd latro fuiſſet, & tamen neſcit firmiter, aut juret ſolus quòd nunquam eum audiſſet nec per veritatem nec per mendacium latronem eſſe; aut ſit paratus, ſi ille poſtea de latrocinio convictus fuerit, ut ſimiliter damnetur.

Ne quis alterius res invadat.

Ibid. tit. 27. c. 10. V. Vt nullus alteri præſumat res ſuas aut alias cauſas ſine judicio legali tollere aut invadere. Et qui hoc facere præſumpſerit, ad partem noſtram exinde bannum componat.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

Ibid. lib. 2. tit. 28. c. 4. VI. Vt nullus comparet caballum, bovem, jumentum, vel aliam rem, niſi illum hominem cognoſcat qui ei vendiderit, aut dę quo pago eſt, vel ubi manet, & quis eſt ejus ſenior.

De denarialibus, qualiter poſſint hereditare.

Ibid tit. 34. c. 11. VII. Homo denarialis non antè hereditare in ſua agnatione poterit quouſque in tertiam generationem perveniat. Et homo chartularius ſimiliter.

De viduis & orphanis.

VIII. Vt viduæ & orphani tutòres habeant juxta illorum legem, qui illos defendant & adjuvent, ut per malorum hominum oppreſſionem juſtitias ſuas non perdant. Et ſi tutor illorum aliquis eſſe noluerit, judex prævideat hominem Deum timentem, juxta ut lex illorum eſt, qui per noſtram præceptionem illorum cauſam peragere debeat. Ibid. tit. 48. c. 2.

De armis infra patriam non portandis.

IX. Vt nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id eſt, ſcutum & lanceam portet. Ibid. tit. 46. c. 1.

De juſtitiis faciendis à Comitibus & ceteris judicibus.

X. De univerſali quidem populo, qui ubicunque juſtitiam quæſierint, ſuſcipiat tam à Comitibus ſuis quàm etiam à Gaſtaldiis ſeu Sculdais vel loci Præpoſitis, juxta ipſorum legem, abſque tarditate. Et ſi Comites Franci ad juſtitiam faciendam diſtulerint, & probatum fuerit, juxta ut eorum fuerit electio, ita pœnæ ſubjaceant, & de illorum honore ita fiat ſicut eſt conſuetudo Francorum. Et de Longobardis Comitibus, qui ex ipſis neglectum poſuerit ad juſtitiam faciendam, & probatum fuerit, juxta ut eorum fuit electio, ita pœnæ ſubjaceant, & de illorum honore ſicut illorum lex eſt, ita componat. Et ſi forſitan attenderit ad Gaſindium, vel ad parentem vel ad amicum ſuum, ſeu ad præmium, & legem non judicaverit, & probatum fuerit, vvidrigildum ſuum componat, & honorem ſuum amittat, ſicut ipſorum lex eſt. Et ſi Gaſtaldius aut Sculdais vel loci Præpoſitus de qualibet judiciaria tam ad ſuos pagenſes quàm ad alios qui juſtitiam quæſierint non fecerit, componat ſicut lex ipſorum eſt. Et ſi forſitan Francus aut Longobardus habens beneficium juſtitiam facere noluerit, ille judex in cujus miniſterio fuerit contradicat illi beneficium ſuum interim dum ipſe aut Miſſus ejus juſtitiam faciat. Ibid. tit. 52. c. 24.

De diverſis malis facinoribus per ſacramenta inveſtigandis.

XI. Vt judex unuſquiſque faciat jurare ad Dei judicia per civitates homines credentes, juxta quantos prævidérit, ſeu foris per curtes vel vicos ubi manent, ut cui ex ipſis cognitum fuerit homicidia, furta, adulteria, & de illicitis conjunctionibus, ut nemo eos concelet. Et hoc damus in mandatis, ut ſi quis venerit juſtitiam reclamare ſuper quempiam hominem de Ibid. c. 15.

homicidio

homicidio vel furto aut præda, & ille ſuper quem dixerit denegare voluerit, tunc ille qui reclamat, ſi potuerit, adprobet illud. Et ſi forſitan non potuerit adprobare, & ipſe ſuper quem dixerit negaverit quòd ipſum malum nec ipſe nec homines ipſius perpetraſſent, & poſuerit excuſationem, & dixerit, *Nomina mihi meos homines qui tibi iſtud malum fecerunt, ego tibi de illis juſtitiam faciam*, & ille incognitus qui reclamat, nomina de illis hominibus neſcit, nec approbare poteſt, & ipſi qui exinde veritatem ſciunt denegare voluerint, & ille qui reclamat dixerit quia illi homines veritatem ſciunt, tunc judex qui in ipſo loco eſt faciat jurare homines illos, quilibet ſint Franci aut Longobardi, quos ipſe nominativè dixerit, ut dicant exinde veritatem. Et ſi credentes homines fuerint, in manu Comitis ſui dextram dent. Et ſi latrocinia vel furta aut præda inventa fuerint, emendetur ita ut eorum lex eſt, cui ipſum malum perpetratum fuerit. Tamen judex de loco undefuerit, de latronibus & furibus ſtudium ponat ut populus iſte hic habitans aut veniens in pace vivere valeat.

De Miſſis dominicis, & de Comite in aliquod miſſaticum directo.

Ibid. c. 20. XII. Vt in illius Comitis miniſterio iidem Miſſi noſtri placitum non teneant qui in aliquo miſſatico directus eſt, donec ipſe reverſus fuerit.

De his qui juſtitiam facere renuunt.

Ibid. c. 21. XIII. Vt ubicunque Miſſi noſtri aut Epiſcopum aut Comitem aut Abbatem vel alium quemlibet quocunque honore præditum invenerint qui juſtitiam facere noluerit vel prohibuerit, de ipſius rebus vivant quandiu in eo loco fuerint ubi juſtitiam facere debent.

De furto vel de minoribus cauſis.

Ibid. tit. 55. c. 25. XIV. De furto vel de minoribus cauſis ſtatuimus, ſi ille cujus cauſa jurata fuit dicere voluerit de eo qui juravit quòd ſe ſciente perjuraſſet, campo vel cruce contendat. Et ſi ille qui juravit victus fuerit quòd ſciens perjuraſſet, ſupraſcriptæ ſententiæ ſubjaceat. Et ſi ille qui criminavit illi alij, perjurium non approbaverit, legem ſuam cui perjuratum eſſe dixent perſolvat. De majoribus verò cauſis lex quæ à longo tempore fuit obſervetur.

De perjuriis.

Ibid. tit. 58. c. 3. 4. XV. Si quis perjurium fecerit, nullam redemptionem ei facere liceat, niſi manum perdat. Et ſi ille qui priùs illud ſacramentum jurat de illo perjurio probatus fuerit, & aliquis de ſuis juratoribus dixerit quòd neſciens ſe ibidem perjuraſſet, aut hoc apud judicium Dei approbet verum eſſe, aut ſimiliter manum perdat. De cujus autem cauſa perjurium fecerit, ſicut lex loci illius ubi perjurium factum eſt à longo tempore fuerit, de ſuo pretio emendare ſtudeat.

De Eccleſiis baptiſmalibus.

XVI. Vt Eccleſiæ baptiſmales ſeu oracula, qui eas à longo tempore reſtauraverint, mox iterum eas reſtaurent, & tam curtis regia quàm Longobardi tales ibi habeant dominationes qualis illorum à longo tempore fuerit conſuetudo. Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 17.

De poteſtate Epiſcoporum, & de negligentia eorum emendanda per Comites.

XVII. Vt Pontifex unuſquiſque ordinet & diſponat Eccleſiam ſuam canonico ordine, & ſacerdotes ſuos vel Clericos diſtringat canonico ordine vivere. Et ſi quis Pontifex Clericos ſuos canonico ordine diſtringere noluerit, & ſi illi ad ſecularem pertranſierint habitum, quod canones Clericos prohibent facere, Comes qui in illo loco ordinatus fuerit diſtringat illos in omnibus ad ſuam partem ſicut alios exercitales. Ibid. c. 18.

De monaſteriis virorum & puellarum.

XVIII. Monaſteria virorum ac puellarum, tam quæ in mundio palatij eſſe noſcuntur, vel etiam in mundio Epiſcopi vel ceterorum hominum, diſtringat unuſquiſque in cujus mundio ſunt ut regulariter vivant. Ibid. c. 19.

De xenodochiis.

XIX. Similer in xenodochiis, cujuſlibet ſint, fratres in omnibus paſcantur juxta poſſibilitatem locorum illorum. Ibid. c. 20.

De reſtaurandis Eccleſiis & pontibus.

XX. Vt de reſtauratione Eccleſiæ & ponte faciendo aut ſtrata reſtauranda omnia generaliter faciant homines ut antiqua conſuetudo fuit, & non antè ponatur emunitas, nec pro hac re ulla occaſio perveniat. Ibid. c. 21.

De Presbyteris extraneis non recipiendis abſque dimiſſoriis litteris ſui Epiſcopi.

XXI. De Presbyteris qui de alia provincia veniunt, ut nullus eos debeat recipere ſine dimiſſorio Epiſcopi ſui. Ibid. tit. 2. c. 3.

De his qui res ſuas alienant.

XXII. De illis hominibus qui res ſuas alienaverint ubicunque, & ſuper eas reſident, diſtringat eos Comes per excubias publicas, ſicut lex continet. Ibid. tit. 9. c. 2.

De his qui res ſuas fraudulenter Eccleſiis delegant.

Ibid. c. 3. XXIII. Placuit nobis ut liberi homines, qui non propter paupertatem, ſed ob vitandam reipublicæ utilitatem, fraudulenter ac ingenioſè res ſuas Eccleſiis delegant, eáſque denuo ſub cenſu utendas recipiunt, ut quouſque ipſas res poſſident, hoſtem & reliquas functiones publicas faciant. Quòd ſi juſſa facere neglexerint, licentiam eos diſtringendi Comitibus permittimus per ipſas res noſtra non reſiſtente emunitate, ut ſtatus & utilitas regni hujuſmodi adinventionibus non infirmetur.

De eo qui alterius proprietatem emerit.

Ibid. c. 4. XXIV. Volumus ut ſimilis menſura in laicali ordine de hac re ſervetur, videlicet ut ſi quis alterius proprietatem, qui hoſtem facere poteſt, emerit, aut quovis modo ad eum pervenerit, eique ad utendum eam dimiſerit, ſi negligens de hoſte fuerit, per ipſas res à Comite diſtringatur, ut quoquo modo publica non minoretur utilitas.

De libero homine qui ſe in ſervitium tradiderit.

Ibid. c. 5. XXV. Videtur nobis ut quicunque liber homo ingenioſè in ſervitium alicui ſe tradiderit, is qui eum receperit, hoc quod ille qui ſe in ſervitio tradidit in publico per antiquam conſuetudinem facere debuit adimpleat.

De his qui res ſuas aliis in fraudem delegant.

Ibid. c. 6. XXVI. De his perſonis qui ſuas res ideo in alienam perſonam delegant ut ad placitum venire non cogantur, & ut mala qui facta habent non emendentur, quòd ſi apparuerit ideo delegaſſe ne juſtitiam faciant, volumus ut ipſæ res in bannum noſtrum mittantur quouſque ille qui eas habet auctorem in placitum adducat, & ſic de malefactore juſtitiam faciant.

De diviſione hereditatis inter fratres; & ut ſervitium regale faciant.

Ibid. c. 7. XXVII. Præcipimus de his fratribus qui in noſtris & Romanis finibus in paternam ſeu maternam ſuccedunt hereditatem, ſi contigerit quòd unus eorum eccleſiaſticæ militiæ ſit mancipatus, & idcirco is qui ſeculariter militare debuerat, ut ſe à defenſione regni noſtri ſubtrahat, in noſtris finibus partem ſubſtantiæ in portionem ſuſcipere diſſimulaverit, idcirco ut neque à Comite diſtringi valeat, ubicunque ſuus Comes eum invenerit, licentiam diſtringendi ei concedimus, ita ut primùm fidejuſſorem donet ut ad placitum ſuum veniat, & bannum noſtrum perſolvat. Si verò fidejuſſorem non invenerit, tamdiu ſub cuſtodia per Comitem teneatur quouſque aut fidejuſſorem inveniat aut bannum noſtrum per ſolutum habeat.

De liberis hominibus qui mobile ſuum in alienam poteſtatem transferunt.

XXVIII. De liberis hominibus qui in alienam poteſtatem mobile ſuum transferunt, ut cauſatores eorum eos pignorare non poſſint, placet nobis ut res eorum infiſcentur quouſque venientes ad audientiam juſtitiam faciant. Si verò venire contempſerint, ſecundùm Capitulare Domni ac genitoris noſtri de rebus eorum agatur. Nam & de rebus eorum habita æſtimatione damnum quæſitori farciatur. Qui verò illud mobile recepit, ſi hoc per ſacramentum probare non potuerit quòd propter juſtitiam alterius differendam illud mobile non recepiſſet, bannum noſtrum perſolvat. De fratribus namque qui ſimul in paterna ſeu materna hereditate communiter vivunt, nolentes ſubſtantiam illorum dividere ob hanc occaſionem ut unus tantùm eorum in hoſtem vadat, volumus ut ſi ſolus eſt, vadat. Si autem duo, ſimiliter. Si verò tres fuerint, unus remaneat. Et ſi numerus ultra tres fratres increverit, unus ſemper propter domeſticam curam atque rerum communium excolentiam remaneat. Si verò inter eos aliqua fuerit orta contentio quis eorum expeditionem facere debeat, tunc prohibemus ut nemo illorum remaneat. In ætate quoque illorum lex propria ſervetur. Similiter & in nepotibus hæc conditio teneatur. Ibid. c. 8.

De eo qui ſe reclamaverit ſuper Epiſcopum.

XXIX. Ut qui ſe reclamaverit ſuper Pontificem qui juſtitiam habeat ad requirendum, dirigat illum Comes aut per Miſſum ſuum aut per epiſtolam ad ipſum Pontificem. Et ſi Epiſcopus ipſe Francus aut Longobardus diſtulerit ad juſtitiam faciendam, tunc juxta ut Epiſcopi elegerint, ipſi ſibi ubi conſuetudo fuerit pignorandi à longo tempore, ut in antea in eo modo ſit pro juſtitia facienda. Et hoc ſtatuimus, ut ubicunque ſubſtantiam Pontifex habuerit, Advocatum habeat in ipſo comitatu, ut abſque tarditate juſtitiam faciat & ſuſcipiat. Et talis ſit ipſe Advocatus, liber homo, bonæ opinionis laicus, aut Clericus, qui ſacramentū pro cauſa Eccleſiæ quam peregerit, deducere poſſit juxta qualitatem ſubſtantiæ, ſicut lex illorum habet. Ibid. tit. 32.

CAPITVLARIA LVDOVICI PII IMPERATORIS.

PRÆCEPTVM PRIMVM

Pro Hiſpanis qui in regno Francorum manebant.

Hoc eſt præceptum remiſſionis ſive conceſſionis quod fecit Ludovicus Imperator Hiſpanis qui ad ſe perfugerant.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ ac noſtris præſentibus ſcilicet & futuris partibus Aquitaniæ, Septimaniæ, Provinciæ, & Hiſpaniæ conſiſtentibus. Sicut nullius veſtrum notitiam effugiſſe putamus qualiter aliqui homines propter iniquam oppreſſionem & crudeliſſimum jugum quod eorum cervicibus inimiciſſima Chriſtianitati gens Sarracenorum impoſuit, relictis propriis habitationibus & facultatibus quæ ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hiſpaniæ ad nos confugerunt, & in Septimania atque in ea portione Hiſpaniæ quæ à noſtris Marchionibus in ſolitudinem redacta fuit, ſeſe ad habitandum contulerunt, & à Sarracenorum poteſtate ſe ſubtrahentes, noſtro dominio libera & prompta voluntate ſe ſubdiderunt, ita ad omnium veſtrum notitiam pervenire volumus quòd eoſdem homines ſub protectione & defenſione noſtra receptos in libertate conſervare decrevimus.

Cap. I.

EO videlicet modo ut ſicut ceteri liberi homines cum Comite ſuo in exercitum pergant, & in marcha noſtra juxta rationabilem ejuſdem Comitis ordinationem atque admonitionem explorationes & excubias, quod uſitato vocabulo vvactas dicunt, facere non negligant, & Miſſis noſtris aut filij noſtri, quos pro rerum oportunitate illas in partes miſerimus, aut legatis qui de partibus Hiſpaniæ ad nos tranſmiſſi fuerint, paratas faciant, & ad ſubvectionem eorum veredos donent. Alius verò cenſus ab eis neque à Comite neque à junioribus & miniſterialibus ejus exigatur.

II.

Ipſi verò pro majoribus cauſis, ſicut ſunt homicidia, raptus, incendia, deprædationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invaſiones, & undecunque à vicino ſuo aut criminaliter aut civiliter fuerit accuſatus & ad placitum venire juſſus, ad Comitis ſui mallum omnimodis venire non recuſent. Ce-

teras verò minores cauſas more ſuo, ſicut hactenus feciſſe noſcuntur, inter ſe mutuò definire non prohibeantur.

III.

Et ſi quiſpiam eorum in partem quam ille ad habitandum ſibi occupaverat, alios homines undecunque venientes adtraxerit, & ſecum in portione ſua, quam adpriſionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum ſervitio abſque alicujus contradictione vel impedimento, & liceat illi eos diſtringere ad juſtitias faciendas quales ipſi inter ſe definire poſſunt. Cetera verò judicia, id eſt, criminales actiones, ad examen Comitis reſerventur.

IV.

Et ſi aliquis ex his hominibus qui ab eorum aliquo adtractus eſt & in ſua portione conlocatus locum reliquerit, locus tamen qui relictus eſt, à dominio illius qui eum priùs tenebat non recedat.

V.

Quòd ſi illi propter lenitatem & manſuetudinem Comitis ſui eidem Comiti honoris & obſequij gratia quippiam de rebus ſuis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel cenſu aliquo computetur, aut Comes ille vel ſucceſſores ejus hoc in conſuetudinem præſumant, neque eos ſibi vel hominibus ſuis aut manſionaticos parare, aut veredos dare, aut ullum cenſum vel tributum aut obſequium, præter id quod jam ſuperiùs comprehenſum eſt, præſtare cogat. Sed liceat tam iſtis Hiſpanis, qui præſenti tempore in prædictis locis reſident, quàm his qui adhuc ad noſtram fidem de iniquorum poteſtate fugiendo confluxerint, & in deſertis atque in incultis locis per noſtram vel Comitis noſtri licentiam conſedentes ædificia fecerint, & agros incoluerint, juxta ſupradictum modum ſub noſtra defenſione atque protectione in libertate reſidere, & nobis ea quæ ſuperiùs diximus, tam cum Comite ſuo, quàm cum Miſſis ejus, pro temporum opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

VI.

Noverint tamen iidem Hiſpani ſibi licentiam à nobis eſſe conceſſam ut ſe in vaſſaticum Comitibus noſtris more ſolito commendent. Et ſi beneficium aliquod quiſquam eorum ab eo cui ſe commendavit fuerit conſecutus, ſciat ſe de illo tale obſequium ſeniori ſuo exhibere debere quale noſtrates homines de ſimili beneficio ſenioribus ſuis exhibere ſolent.

VII.

Idcirco has noſtræ auctoritatis litteras eis dare decrevimus; per quas decernimus atque jubemus ut hæc noſtræ liberalitatis & manſuetudinis conſtitutio erga illos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris inviolabiliter conſervetur. Cujus conſtitutionis in unaquaque civitate ubi prædicti Hiſpani habitare noſcuntur tres deſcriptiones eſſe volumus, unam quam Epiſcopus ipſius civitatis habeat, & alteram quam Comes, & tertiam ipſi Hiſpani qui in eodem loco converſantur. Exemplar verò earum in archivo palatij noſtri cenſuimus reponendum; ut ex illius inſpectione, ſi quando, ut fieri ſolet, aut ipſi ſe reclamaverint, aut Comes vel quiſlibet alter contra eos cauſam habuerit, definitio litis fieri poſſit.

Hanc quippe conſtitutionem, ut per diuturna tempora à fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris & veriùs credatur & diligentiùs conſervetur, manu propria ſubſcripſimus & anuli noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

Signum Domni Hludouvici sereniſſimi Imperatoris.

Durandus Diaconus ad vicem Heliſachar recognovit.

Datum Kalendas Ianuarias anno Chriſto propitio primo imperij Domni Hludouvici piiſſimi Auguſti, Indictione VIII.

Actum Aquiſgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

EPISTOLA

AD MAGNUM ARCHIEPISCOPUM SENONENSEM

De confirmatione regulæ Canonicorum decretæ in Concilio Aquiſgranenſi anno DCCCXVI.

GLorioſiſſimus Hludouvicus ſuperno munere victor ſemper Auguſtus venerabili in Chriſto Magno Senonicæ urbis Archiepiſcopo in Domino ſalutem. Sicut vobis nuperrime in ſacro conventu, quem Deo annuente Aquiſgrani palatio aggregavimus, ubi multa favente Chriſto eccleſiaſticè immo catholicè acta ſunt, meminimus promiſiſſe, miſimus tuæ venerandæ paternitati per præſentes Miſſos noſtros, Ermenfredum videlicet & Haymonem, formulam canonicæ inſtitutionis quam idem ſacer conventus ex ſanctorum patrum ſparſim digeſtis ſententiis colligere atque in unum congerere ſtuduit: quam quia vobis tranſcribendi anguſtia temporis facultatem denegavit, ſtudij noſtri fuit eam diligenter tranſcribi jubere, ut abſque ulla depravatione aut detruncatione textus ejus ad vos uſque incolumis perferretur. Proinde has litteras ad tuam direximus ſanctitatem; per quas jubemus ut memor admonitionis noſtræ, ſuffraganeos tuæ dioceſeos loco & tempore competenti ad te convocare ſtudeas, & eandem inſtitutionem per ſingula capitula coram eccleſiaſticis ordinibus prælegi facias, & qualiter eam ſacer conventus ob emolumentum animarum inſtruere ſalubriter curaverit, patenter edoceas, & his qui canonicæ profeſſionis cenſentur nomine, ſecundùm miniſterium tibi divinitus collatum & noſtræ auctoritatis præceptum coram memoratis Miſſis noſtris obſervandam percenſeas. Eorum autem qui tardioris ſunt ingenij, & eam fortè plenè intelligere nequeunt, tuo ſive comprovincialium tuorum Epiſcoporum dono ſcientiæ pollentium ſtudio ejus notitia ſenſibus perfundatur. Nam & tuam nihilominus providam volumus eſſe beatitudinem ut eam ſollerti cura prædicti Miſſi noſtri omnes, prout inſinuaveris, tranſcribere abſque ulla depravatione & detruncatione præmoneant: quoniam qualiter diligenter ſtudioſèque, diſtinctè & apertè tranſcribatur, illos ſatis inſtituimus. Cujus nempe exemplar idcirco in armario palatij noſtri recondi fecimus ut per hoc noſſe & inquirere poſſemus utrúmne ab aliquo negligenter tranſcripta fuerit: quia, ut comperimus, dum in eodem ſacro Concilio perlegeretur, antequàm coram nobis ab eodem Concilio prolata, & necdum menſura cibi & potus planè ſtatuta fuiſſet, invidi magna ex parte illam detruncantes, quædam capitula inconſultè ex ea tranſcripſerunt. Vnde neceſſe eſt ut ſi aliquem in tua dioceſi tale feciſſe repereris, hujuſcemodi factum coram provincialium tuorum Epiſcoporum conventu & coram præſcriptis Miſſis noſtris fruſtreris, & hanc authenticam, ut præmiſimus, diligenter, ſicut Miſſi noſtri eis inſinuaverint, tranſcribi percenſeas. Volumus ergo ut omnes prælati Canonicorum diligenter illam tranſcribant, ſtudioſè intelligant, efficaciter, quantum Dominus eis poſſe dederit, ob ſuam ſubditorúmque utilitatem opere adimplere procurent; ut quando nos, ſicut in eorum ſacro & venerabili Concilio generaliter omnibus diximus, Miſſos noſtros hujus negotiis inquirendi gratia per univerſum imperium noſtrum Kalendis Septembris venturis direxerimus, omnes, prælati videlicet & ſubditi, juxta capacitatem & poſſibilitatem ſuam, eadem inſtructione informati atque inſtructi, ejuſdem operatores inveniantur ſtrenui. Quoniam diligenti indagine vita Comite inquirere jubebimus qualiter unuſquiſque prælatorum miniſterium ſuum expleat, qualiter juſſioni noſtræ in clauſtris & ceteris Canonicorum neceſſariis habitationibus, & in eorum ſtipendiis dandis, & receptaculis pauperum præparandis obtemperaverint, vel quis clerum ſuum ſecundùm hujus inſtitutionis normam & cetera ſpiritalia exercitia informare ſtuduerit, aut ſi quis quem eorum quos in Dei

ſervitio rationabiliter gubernare potuit cauſa avaritiæ abjecerit: quia ut hæc quæ præmiſimus abſque ullius difficultatis oppoſitione in locis in quibus facta necdum erant fieri opportuniſſimè poſſent, unius anni ſpatium, ſicut noſti, ad hæc peragenda tribuimus. Qui verò hoc annuo tempore noſtræ immóque Dei juſſioni juxta vires obtemperare neglexerit, ceteris, ne talia facere audeant, terrorem proculdubio incutiet. Miſimus itaque tibi inſtitutionis formam quam idem ſacrum & venerabile Concilium ex ſanctorum patrum ſententiis diligenter excerpſit, & ſanctimonialibus in uno collegio canonicè degentibus obſervandam percenſuit: quam ſive per te, ſive per comprovinciales tuos Epiſcopos, in omnibus tuæ dioceſeos puellaribus monaſteriis, in quibus canonicè vivitur, ſtudioſè præſcriptam haberi volumus. Sed & hoc decernimus, ut à vobis tam Abbatiſſis quàm ceteris ſanctimonialibus tradatur, & qualiter eam tenere debeant veſtro ſtudio informentur. Ceterùm niſi aliquam Abbatiſſarum quando nos ad præſentiam noſtram venire juſſerimus, alio tempore volumus ut Abbatiſſæ propriis in monaſteriis reſideant, & ſecundùm hanc inſtitutionis formam vivere ſibíque ſubjectas gubernare decertent; & nullis illarum per villas reſidendi aut foras qualibet occaſione accepta evagandi ſuiſque voluptatibus deſerviendi licentiam attribuant. Quamquam enim nonnulli Clerici monaſteria puellarum, & nonnulli laici monaſteria virorum etiam ac puellarum habeant, tua tamen debet providere ſolertiſſima induſtria ut in omnibus locis ſub tua dioceſi conſtitutis, ubicunque congregationes Clericorum & ſanctimonialium ſunt, juxta poſſibilitatem & facultatem rerum ſecundùm hujus inſtitutionis formam vivant. Quia nulla eſt omnino Eccleſia, quæ facultates habeat, ubi non poſſint tot taléſque gubernari qui divinum expleant officium, & ubi hoſpitalitas juxta vires non poſſit diligi. Nos quoque præfatos Miſſos noſtros ad tuam ſanctitatem ideo direximus ut tuum ceterorúmque eccleſiaſticorum in tua dioceſi conſiſtentium diligenter atque ſubtiliter in hoc negotio intuerentur ſtudium, & tibi opem in ceteris commonendis ferrent; qui & nobis referrent qualiter prælati & prælatæ eam libenter ſuſceperint, diligentérque tranſcribere ſtuduerint, & devotè adimplere juxta vires curaverint: quoniam tamdiu illos in tua vel comprovincialium tuorum dioceſi morari & diſcurrere unà cum Miſſo tuo juſſimus donec ab omnibus memoratæ formulæ tranſcriberentur; ut videlicet cuncta procurantes, diligentérque taxantes, cùm ad nos illos redire opere expleto tempus permiſerit, cuncta quæ acta ſunt veſtro utrorumque ſcripto notentur, atque per ipſos túumque Miſſum noſtræ dinoſcentiæ intimentur; ut ſciamus quibus gratiarum actiones referre, quóſque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus. Si verò aliquis tuæ dioceſis eidem inſtitutioni noſtræque admonitioni procaciter reniti voluerit, & ea quæ ab eodem ſacro & venerabili Concilio conſtituta atque decreta ſunt, quantum Dominus eis poſſe dederit, obſervare contempſerit, præcipimus ut ſi antea hujuſmodi non ſe correxerit, quicunque ille eſt, ante præſentiam noſtram tua vel Miſſorum noſtrorum admonitione venire feſtinet; quatenus à nobis juxta quantitatem culpæ dignè corrigatur. Direximus præterea tibi pondus & menſuram ſecundùm quam Clericis & ſanctimonialibus panis & potus æqualiter tribuenda ſunt, quæ ut ab omnibus firmiſſimè atque inviolabiliter teneatur decernimus, & ne quid incrementi aut detrimenti à quoquam patiantur modis omnibus inhibemus. Tuam igitur in calce hujus epiſtolæ admonemus ſanctitatem ut ſecundùm miniſterium tibi divino munere collatum noſtræ in hoc negotio ſaluberrimæ admonitioni obedienter atque inexcuſabiliter pareas, & ceteris in parendo exemplum bonum tribuas. Dignum quippe eſt ut quanto ſublimiùs ſacerdotij dignitate aliis ſuperemines, & à nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei noſtrámque voluntatem faciendam devotiorem te atque promptiorem exhibeas. Vale in Domino, & ora pro nobis.

EPISTOLA

AD SICHARIVM ARCHIEPISCOPVM BVRDEGALENSEM.

De eodem argumento.

HLudouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus venerabili in Chriſto Sichario Archiepiſcopo in Domino ſalutem. Sacrum & venerabile Concilium divino nutu noſtróque ſtudio in Aquiſgrani palatio ouper aggregatum, in quo multa ob propagandam eccleſiaſticam dignitatem, præcedente & ſubſequente gratia Chriſti, diligenter tractata atque inſtituta ſunt, tuam nullatenus credimus latere ſanctitatem. Sed quia contigit eidem ſancto & venerabili Concilio tuam non interfuiſſe paternitatem, ad tuam deſtinare decrevimus beatitudinem, per præſentem Miſſum noſtrum nomine Adalelmum, formulam canonicæ inſtitutionis ab eodem ſacro conventu ex ſanctorum patrum ſparſim digeſtis ſententiis collectam atque in unum congeſtam; quam etiam idcirco penes palatium noſtrum diligenter ſcribi fecimus ut nihil in ſe ſcriptorum vitio depravationis aut detruncationis habens, ad te uſque incolumis perferretur. Quapropter volumus atque decernimus ut juxta metropolitanæ ſedis tibi canonicè collatam dignitatem noſtræque auctoritatis ſanctionem dioceſeos tuæ Epiſcopos & ceteros Eccleſiæ prælatos tempore & loco congruenti ad te accerſere facias, & his coram capitulatim memoratam inſtitutionis formulam prælegi jubeas, & quòd ob exaltandum eccleſiaſtici culminis faſtigium & animarum ſalutem idem ſacer coeventus eam ediderit, liquidò demonſtres, ſed & his qui in uno collegio canonicè degunt tenendam obſervandámque coram memorato Miſſo noſtro conferas. Ac ſi alicujus cordis obtuſio eam intelligere nequiverit, huic ſive abs te, ſive ab aliis Epiſcopis, comprovincialibus ſcilicet tuis, doctrinæ fulgore reniteotibus, ſobriè tradatur. Sed & in hoc nihilominus circumſpectam monemus eſſe tuam prudentiam, ut ab iis qui eam tranſcripturi ſunt ita tranſcribatur ut nec depravata vitio ſcriptoris nec detruncata ab aliquo fiat; ſed ſicut à prædicto Miſſo noſtro eis demonſtratum fuerit, abſque aliqua depravatione vel detruncatione tranſcribatur. Noveris etiam quia ideo illius exemplum apud armarium palatij noſtri detentum eſt ut eo probari patenter poſſit quis eam incuriosè tranſcripſerit, vel quis aliquam ejus partem detruncarit. Vt enim comperimus, dum in eodem ſacro Concilio perlegeretur, antequam coram nobis ab eodem Concilio prolata, & necdum menſura cibi ac potus ſtatuta fuiſſet, quidam magna ex parte illam detruncantes, quædam capitula inconſultè ex ea tranſcripſerunt. Vnde neceſſe ut ſi aliquem in tua dioceſi tale feciſſe repereris, hujuſmodi factum coram provincialium tuorum Epiſcoporum conventu & coram præſcripto Miſſo noſtro fruſtreris, & hanc authenticam, ut præmiſimus, diligenter, ſicut Miſſus noſter eis inſinuaverit, tranſcribi percenſeas. Omnes ergo tuæ dioceſeos Epiſcopi & ceteri prælati eam vigilanti cura tranſcribere, ſolerti ſtudio intelligere, inſtantiſſimæ aſſiduitatis exercitio divinitus adjuti operibus complere decertent; ut cùm nos hujus rei gratia inquirendæ venturis Kalendis Septembribus, ſicut eidem ſacro & memorabili Concilio meminimus nos dixiſſe facturos, Miſſos noſtros per imperium à Deo nobis collatum deſtinaverimus, remota cujuſlibet difficultatis oppoſitione, ejuſdem ſalutiferæ inſtitutionis prælati & ſubditi, prout Dominus poſſe eis dederit, ſtrenui inveniantur operatores. Quoniam diligenti indagine, vita comite, perquirere jubebimus quis prælatorum injunctum ſibi officium ſtrenuè peregerit, vel quis in clauſtris Canonicorum & ceteris habitationibus cooſtruendis, & in neceſſariis ſtipendiis eis tribuendis, & io domibus ad receptacula pauperum reparandis, ſanctioni noſtræ paruerit, quiſve clerum ſuum ea-

dem inſtitutione & ceteris ſpiritalibus documentis inſtruere curaverit, vel quis cauſa avaritiæ eos quos Chriſti militia rationabiliter alere poterat propulerit: quia unius anni ſpatium dedimus ut ea quæ præmiſſa ſunt abſque ullius difficultatis excuſatione perfici, ubi necdum facta erant, facillimè poſſent. Proinde qui hoc anni tempore in hoc negotio noſtræ admodum juſſioni pro viribus obedire neglexerit, ceteris ſine dubio terrori erit, ne tale admittere præſumant. Direximus ſanè tibi inſtitutionis formulam quam ejuſdem ſacri Concilij par conſenſus párque ſtudium ex ſanctorum patrum dictis enucleatim excerpſit, & caſtimoniæ dicatis in una ſocietate canonicè degentibus obſervandam ſtatuit. Quam volumus à re ſive à tuis comprovincialibus Epiſcopis ſtudioſè jubere tranſcribi, & monaſteriis puellaribus in tua dioceſi conſiſtentibus, in quibus ſcilicet canonicè vivitur, tenendam conferri, qualitérque ab Abbatiſſis & ceteris ſanctimonialibus religioſiſſimè ac devotiſſimè obſervari debeat, apertiſſimè perdoceri. Quoniam, niſi quando nos aliquam Abbatiſſarum noſtram adire juſſerimus præſentiam, alio tempore volumus in monaſteriis reſideant, & ſecundùm ejuſdem inſtitutionis formam vitam ducant, ſibique ſubditas in ſancto religionis propoſito conſtringant. Et nulla illarum foras evagandi, aut occaſione qualibet accepta per villas reſidendi, ſuiſque voluptatibus deſerviendi licentiam ſibi attribuat. Quamquam enim nonnulli Clerici monaſteria puellarum, & nonnulli laici monaſteria virorum etiam & puellarum habeant, tua tamen debet prævidere ſolertiſſima induſtria ut in omnibus locis ſub tua dioceſi conſtitutis, ubicunque congregationes Clericorum & ſanctimonalium ſunt, juxta poſſibilitatem & facultatem rerum ſecundùm hujus inſtitutionis formam vivant. Quia nulla eſt omnina Eccleſia, quæ facultates habeat, ubi non poſſint tot taléſque gubernari qui divinum expleant officium, & ubi hoſpitalitas juxta vires non poſſit diligi. Noſquoque præfatum Miſſum noſtrum ad tuam ſanctitatem ideo direximus ut tuum ceterorúmque eccleſiaſticorum in tua dioceſi exiſtentium diligenter atque ſubtiliter in hoc negotio intueretur ſtudium, & tibi opem in ceteris commonendis ferret: qui etiam nobis referret qualiter prælati & prælatæ eas formulas libenter ſuſceperint, diligenter tranſcribere ſtuduerint, & devotè adimplere juxta vires curaverint. Quoniam tamdiu illum in tua vel comprovincialium tuorum dioceſi immorari & diſcurrere unà cum Miſſo tuo juſſimus donec ab omnibus memoratæ formulæ tranſcriberentur; ut videlicet cuncta procurans, diligenterque perficiens, cùm ad nos illum redire opere expleto tempus permiſerit, cuncta quæ acta ſunt veſtro utrorumque ſcripto notentur, atque per ipſum tuúmque commiſſum noſtræ dinoſcentiæ intimentur; ut ſciamus quibus gratiarum actiones referre, quóſque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus. Si vero aliquis tuæ dioceſeos eidem inſtitutioni veſtræque admonitioni procaciter reniti voluerit, & eam quæ ab eodem ſacro conventu conſtituta atque decreta eſt pro viribus obſervare neglexerit, & exinde admonitus non ſe correxerit, quicunque ille eſt, ante præſentiam noſtram tua vel Miſſi noſtri admonitione venire feſtinet, quatenus à nobis juxta quantitatem culpæ dignè corrigatur. Direximus præterea tibi pondus & menſuram ſecundùm quæ Clericis & ſanctimonialibus panis & potus æquabiliter tribuenda ſunt: quæ ut ab omnibus firmiſſimè atque inviolabiliter teneatur decernimus, & ne quid incrementi aut detrimenti à quoquam patiantur, modis omnibus inhibemus. Tuam igitur in calce epiſtolæ admonemus ſanctitatem ut ſecundùm miniſterium tibi divino munere collatum noſtræ in hoc negotio ſaluberrimæ admonitioni obedienter atque inexcuſabiliter pareas, & ceteris in parendo bonum exemplum tribuas. Dignum quippe juſtúmque eſt ut quanto ſublimiùs ſacerdotij dignitate aliis ſupereminės, & à nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei noſtrámque voluntatem exequendam devotiorem te atque promptiorem exhibeas. Vale in Domino, & ora pro nobis.

EPISTOLA

EPISTOLA
AD ARNONEM ARCHIEPISCOPVM
SALZBVRGENSEM.

De eodem argumento.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus venerabili Arnoni Archiepiſcopo in Domino ſalutem. Sacrum & memorabile Concilium divino nutu noſtróque ſtudio in Aquiſgrani palatio nuper adgregatum &c. per præſentem Miſſum noſtrum nomine Nothonem &c. *ut ſuprà in epiſtola ad Sicharium.*

CAPITVLARE AQVISGRANENSE
ANNI DCCCXVI.

Anno DCCCXVI. incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti Hluduvicus Imperator Chriſtianiſſimus ac piiſſimus ex omni imperio ſuo fecit conventum Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, vel majorum natu Francorum, ut ſancirent capitula pro utilitate totius Eccleſiæ. Quod ita factum eſt.

INCIPIT PROLOGVS
HLVDOVVICI IMPERATORIS.

QVia, juxta Apoſtolum, quandiu in hoc ſeculo ſumus, peregrinamur à Domino, & nihil in præſenti fixum, nihil immobile, ſed cuncta veloci pervolant curſu, & Scriptura teſtatur, quodcunque poſſumus, inſtanter operari debemus, quia nulli ad bene operandum craſtinus dies promittitur, omnéſque ſecundùm Apoſtolum ante tribunal Chriſti ſtabimus, ut unuſquiſque rationem pro his quæ geſſit reddat, nobis præcipuè, qui ceteris mortalibus conditione æquales exiſtimus, & dignitate tantùm ſuperiores ſumus, ſecundùm ſcripturam ſacram, quæ dicit, *Quoniam interrogabit opera noſtra, & cogitationes ſcrutabitur*, rationes reddituri ſumus, ſollicita circumſpectione totáque mentis intentione ſata-

2. Cor. 6.

Sap. 6.

gendum eſt ut bonis operibus jugiter inſiſtendo, his quibus præeſſe videmur, modis omnibus, quantum nobis divina ſuffragante miſericordia facultas attributa fuerit, prodeſſe curemus. Sed quia omne datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt, debemus continuis precibus Dominum humiliter exorare, faciémque illius humili confeſſione & congrua, prout ipſe poſſe dederit, emendatione prævenire; ut ſicut ejus eſt muneris quòd regnamus, ejus ſit pietatis quòd feliciter regnamus; quatenus, eo miſerante, & regni gubernacula æquiſſimo libramine tenere & ad eum qui Rex Regum eſt & Dominus dominantium, cum multiplici fructu adminiſtrationis noſtræ, juſtitia ſcilicet, & pietate, atque humilitate, ſine fine cum eo regnaturi mereamur pervenire. Et quoniam per Apoſtolum ſuum nos adjutores ſuos appellare dignatus eſt, & ſancta Eccleſiâ, ejus videlicet ſponſa, in ſcripturis ſacris hortus eſt appellata, quotidianis exercitiis adhibito ſarculo bonæ operationis eſt excolenda; ut ſicut ſemper nociva in ea velut in bono agro emergunt, ita ſemper laboris boni ſtudio eradicentur noxia, plantentur utilia. Oportet & nos cunctis ejus neceſſitatibus, niſibus quibus poſſumus, devotè conſulere: quatenus in ejus emendatione, quantum Dominus poſſe dederit, tota cum mentis devotione elaborantes, in aliqua parte ædificiorum illius, à fabricatore ejus, Domino ſcilicet Ieſu Chriſto, aptari mereamur. Proinde notum ſit omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtríſque Domino diſpenſante ſucceſſoribus quia cùm nos nullis exiſtentibus meritis divina pietas, genitore noſtro à rebus humanis exempto, ad ejus imperij culmen provexiſſet, quomodo aut qualiter deſiderium divini cultus, quod ab ineunte ætate Chriſto inſpirante mente conceperamus, ad effectum Domino ſuffragante perduceremus, & quid ſtudij quídve laboris progenitores noſtri, præcipuè tamen piæ recordationis genitor noſter in utilitatibus ſanctæ Dei Eccleſiæ exhibuerit, adverteremus, & pia illorum facta non ſolùm inviolata conſervare, ſed etiam imitari pro viribus nobis à Domino conceſſis optaremus, ſcilicet ut quicquid ſive in eccleſiaſticis negotiis, ſive in ſtatu reipublicæ, emendatione dignum proſpexiſſemus, quantum Dominus poſſe dabat, noſtro ſtudio emendaretur. Et hactenus hinc inde mundanorum turbinum procellis emergentibus, diverſiſſimíſque occupationibus ingruentibus præpediti, ut optaveramus, efficere nequiviſſemus, ejus rei gratia * quarto anno imperij noſtri, accerſitis nonnullis Epiſcopis, Abbatibus, Canonicis, & monachis, & fidelibus, obtutibus noſtris, ſtuduimus eorum conſulta ſagaciſſima inveſtigare inquiſitione, qualiter unicuique ordini, Canonicorum videlicet & monachorum & laicorum, juxta quod ratio dictabat & facultas ſuppetebat, Deo opem ferente conſuleremus. Et quoniam licèt ſæpe de ſtatu Eccleſiarum & de ritibus præterito tempore ordinaſſemus, & Miſſos noſtros per ſingula loca deſtinaſſemus, ſed invidente diabolo per tyrannicam pravitatem præpeditum fuiſſet, oportebat ut hoc tempus pacis indultum ad communem ſanctæ Dei Eccleſiæ & omnium noſtrorum utilitatem impenderemus, tribus videlicet modis; ut quæ bene inchoata erant, Deo

Iac. 1. — * tertio

auxiliante

auxiliante effectum obtinerent; & ſi quæ bona voluntate, ſed incauta diſcretione, variis præpedientibus cauſis inchoata fuiſſent, ut diligenter inſpicerentur, & diſcretè, prout facultas ſuppetebat, corrigerentur; ſi quæ etiam de his quæ neceſſaria erant deeſſe videremus, ut quærerentur, & Deo auxiliante ad effectum perducerentur: quatinus deinceps opus noſtrum à nemine juſtè poſſet reprehendi, & tam noſtris quàm futuris temporibus multorum ſaluti proficeret, & Deo opitulante ſtabile permaneret. Sed qualiter de his divina cooperante gratia, conſultu fidelium, pro viribus & temporis brevitate, licèt non quantum debuimus & voluimus, ſed quantum à Deo poſſe accepimus, egerimus, & quid unicuique ordini communi voto communíque conſenſu conſulere ſtuduerimus, ita ut quid Canonicis propriè de his, quídve monachis obſervandum, quid etiam in legibus mundanis, quid quoque in Capitulis inſerendum foret, adnotaverimus, & ſingulis ſingula obſervanda contraderemus, tamen ut ſive noſtris ſive ſucceſſorum noſtrorum temporibus rata forent & inviolabiliter Deo annuente conſervarentur, libuit nobis ea quæ geſta ſunt, ob memoriæ firmitatíſque gratiam, in unum ſtrictim congerere, & ſubjectis capitulis annotare, & in publico archivo recondere; ut ſucceſſores noſtri Deo diſpenſante noſtra pia facta conſervantes, & ipſi nihilominus bona facta ſua ſucceſſoribus ſuis ſervanda perdoceant.

EXPLICIT PROLOGVS.

Hæc capitula propriè ad Epiſcopos vel ad ordines quoſque eccleſiaſticos pertinentia; quæ non ſolùm ipſi obſervare, ſed etiam ſibi ſubjectis vel commiſſis facienda perdocere debent.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De rebus Eccleſiæ non dividendis.*
2. *De Epiſcopis eligendis.*
3. *De dictis patrum congeſtis pro canonica profeſſione, quia dehoneſtabatur.*
4. *De collatis Eccleſiæ dividendis.*
5. *De Abbatibus eligendis.*
6. *De ordinatione ſervorum.*
7. *De perſonis à quibus non ſunt res accipiendæ.*
8. *Vt nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonſurare ſuadeat.*
9. *De Presbyteris conſtituendis.*
10. *De manſis uniuſcujuſque Eccleſiæ.*
11. *De Presbyteris uniuſcujuſque Eccleſiæ.*
12. *De villis novis, & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis.*
13. *De ſacris vaſis Eccleſiæ in pignus datis.*
14. *De Eccleſiis deſtructis, vel de nonis & decimis.*
15. *De Eccleſiarum honore.*
16. *De Epiſcopis Italiæ.*
17. *De Presbyteris qui feminas in domibus habent.*
18. *De Presbyteris qui pro chriſmate in cœna domini veniebant.*
19. *De prædicatione & confirmatione Epiſcoporum.*
20. *De pueris tondendis & puellis velandis.*
21. *De feminis viros amittentibus.*
22. *De raptis, & de earum raptoribus.*
23. *De puellis raptis necdum deſponſatis.*
24. *De deſponſatis & ab aliis raptis.*
25. *De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.*
26. *De puellis, quo tempore velentur.*

27. *De examinatione ſanctæ crucis non facienda.*

28. *De pabulo verbi divini nuntiando.*

29. *De inceſtis nuptiis, & de Eccleſiis non dividendis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De rebus Eccleſiæ non dividendis.

I. 77. I. QVia juxta ſanctorum patrum traditionem novimus res Eccleſiæ vota eſſe fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non ſolùm habita conſervare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus. Tamen ut ab eccleſiaſticis de non dividendis rebus illius ſuſpicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, ſtatuimus ut neque noſtris neque filiorum & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui noſtram vel progenitorum noſtrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, ullam penitùs diviſionem aut jacturam patiatur.

De Epiſcopis eligendis.

Ibid. 78. II. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine ſancta Eccleſia ſuo liberiùs potiretur honore, adſenſum ordini eccleſiaſtico præbuimus, ut ſcilicet Epiſcopi per electionem cleri & populi ſecundùm ſtatuta canonum de propria dioceſi, remota perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo ſibi ſubjectis uſquequaque prodeſſe valeant.

De dictis patrum congeſtis pro canonica profeſſione, quia dehoneſtabatur.

Ibid. 79. III. Quia verò canonica profeſſio à multis, partim ignorantia, partim deſidia, dehoneſtabatur, operæ pretium duximus, Deo annuente, apud ſacrum conventum ex dictis ſanctorum patrum, velut ex diverſis pratis quoſdam vernantes floſculos carpendo, in unam regulam Canonicorum & Canonicarum congerere, & Canonicis vel ſanctimonialibus ſervandam contradere, ut per eam canonicus ordo abſque ambiguitate poſſit ſervari. Et quoniam illam ſacer conventus ita etiam laudibus extulit ut uſque ad unum iota obſervandam perccenſeret, ſtatuimus ut ab omnibus in eadem profeſſione degentibus indubitanter teneatur, & modis omnibus ſive à Canonicis ſive à ſanctimonialibus canonicè degentibus deinceps obſervetur.

De collatis Eccleſiæ dividendis.

IV. Statutum eſt ut quicquid tempore imperij noſtri à fidelibus Eccleſiæ ſponte collatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in uſus pauperum, tertiam in ſtipendia cedere Clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter clerum & pauperes fore dividendum; niſi fortè à datoribus, ubi ſpecialiter dandæ ſint, conſtitutum fuerit. Ibid. 80.

De Abbatibus eligendis.

V. Monachorum ſiquidem cauſam qualiter Deo opitulante ex parte diſpoſuerimus, & quomodo ex ſe ipſis ſibi eligendi Abbates licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulante quieti vivere propoſitúmque ſuum indefeſsè cuſtodire valerent ordinaverimus, in alia ſchedula diligenter adnotari fecimus, & ut apud ſucceſſores noſtros ratum foret & inviolabiliter conſervaretur, confirmavimus. Ibid. 81.

De ordinatione ſervorum.

VI. De ſervorum verò ordinatione, qui paſſim ad gradus eccleſiaſticos indiſcretè promovebantur, placuit omnibus cum ſacris canonibus concordari debere. Et ſtatutum eſt ut nullus Epiſcoporum deinceps eos ad ſacros ordines promovere præſumat, niſi priùs à dominis propriis libertatem conſecuti fuerint. Et ſi quilibet ſervus dominum ſuum fugiens, aut latitans, aut adhibitis teſtibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude, ad gradus eccleſiaſticos pervenerit, decretum eſt ut deponatur, & dominus ejus eum recipiat. Si verò avus vel pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipſe filius ibidem educatus & ad gradus eccleſiaſticos promotus fuerit, & utrum ſervus ſit ignoraverit, & poſtea veniens dominus illius legibus eum adquiſiverit, ſancitum eſt ut ſi dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu ſuo permaneat. Si verò eum catena ſervitutis à caſtris dominicis extrahere voluerit, gradum amittat; quia juxta ſacros ordines vilis perſona manens ſacerdotij dignitate fungi non poteſt. De Ibid. 82.

rebus

rebus verò illorum vel peculiari qui à propriis dominis libertate donantur ut ad gradus eccleſiaſticos jure promoveantur, ſtatum eſt ut in poteſtate dominorum conſiſtat utrum illis concedere an ſibi vindicare velint. Ceterùm ſi poſt ordinationem aliquid adquiſiverint, illud obſervetur quod in canonibus de conſecratis nihil habentibus conſtitutum eſt. De Eccleſiarum verò ſervis communi ſententia decretum eſt ut Archiepiſcopi per ſingulas provincias conſtituti noſtram auctoritatem, ſuffraganei verò illorum exemplar illius penes ſe habeant. Et quandocunque de familia Eccleſiæ utilis inventus aliquis ordinandus eſt, in ambone ipſa auctoritas coram populo legatur, & coram ſacerdotibus vel coram fidelibus laicis ante cornu altaris, ſicut in noſtra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem conſequatur; & tunc demum ad gradus eccleſiaſticos promoveatur. Similiter quoque de his agendum eſt quos laici de familia Eccleſiarum ad ſacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos præpoſiti Canonicorum aut monachorum ordinandos expetiverint, eadem forma ſervanda eſt.

De perſonis à quibus non ſunt res accipiendæ.

Ibid. 83. VII. Statutum eſt ut nullus quilibet eccleſiaſticus ab his perſonis res deinceps accipere præſumat quarum liberi aut propinqui hac inconſulta oblatione poſſint rerum propriarum exheredari. Quòd ſi aliquis deinceps hoc facere tentaverit, ut & acceptor, ſynodali vel imperiali ſententia diſtrictè feriatur, & res ad exheredatos redeant.

Ut nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonſurare ſuadeat.

V. 113. VIII. Statutum eſt etiam ut nullus in canonica aut regulari profeſſione conſtitutus aliquem tonſurare propter res adipiſcendas deinceps perſuadeat: & qui hoc facere tentaverit, ſynodali vel imperiali ſententia modis omnibus feriatur.

De Presbyteris conſtituendis.

I. 84. IX. Staturum eſt ut ſine auctoritate vel conſenſu Epiſcoporum Preſbyteri in quibuſlibet Eccleſiis nec conſtituantur nec expellantur. Et ſi laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos ſuiſque in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione eos reiciant.

De manſis uniuſcujuſque Eccleſiæ.

Ibid. 85. X. Statutum eſt ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque ullo ſervitio adtribuatur, & Preſbyteri in eis conſtituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis vel hortis juxta Eccleſiam poſitis, neque de præſcripto manſo aliquod ſervitium faciant præter eccleſiaſticum. Et ſi aliquid amplius habuerint, inde ſenioribus ſuis debitum ſervitium impendant.

De Presbyteris uniuſcujuſque Eccleſiæ.

XI. Statutum eſt, poſtquam hoc impletum fuerit, ut unaquæque Eccleſia ſuum Preſbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Epiſcopo permiſerit. Ibid. 86.

De villis novis, & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis.

XII. Sancitum eſt, de villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtructis, ut decimæ de illis villis ad eaſdem Eccleſias conferantur. Ibid. 87.

De ſacris vaſis Eccleſiæ in pignus datis.

XIII. De ſacris vaſis Eccleſiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibuſdam locis dari comperimus, inhibitum eſt ne deinceps à quoquam fieri præſumatur, niſi ſolummodo neceſſitate redimendorum captivorum compellente. Ibid. 88.

De Eccleſiis deſtructis, vel de nonis & decimis.

XIV. De Eccleſiis ſanè deſtructis, vel de nonis & decimis, ſive de clauſtris Canonicorum, qualiter conſtitui & ordinari nobis placuerit, aliis capitulis ſubter adnotavimus. Ibid. 89.

De Eccleſiarum honore.

XV. Sed & de Eccleſiarum honore, quomodo Deo adjuvante, quantum in nos eſt, vigeat, ſimiliter in ſubter adnotatis capitulis inſertum eſſe dinoſcitur. Ibid. 90.

De Epiſcopis Italiæ.

XVI. De Epiſcopis verò in Longobardia conſtitutis, qui ab his quos ordinabant ſacramenta & munera contra divinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere ſoliti erant, modis omnibus inhibitum eſt ne ulteriùs fiat: quia juxta ſacros canones uterque à gradu proprio talia facientes decidi debent. Ibid. 91.

De Presbyteris qui feminas in domibus habent.

XVII. Statutum eſt ab Epiſcopis de Preſbyteris qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ut ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum canonica invectione feriantur. Ibid. 92.

De Preſbyteris qui pro chriſmate in cœna Domini veniebant.

Ibid. 93. XVIII. De Preſbyteris qui accipiendi chriſmatis gratia ad civitates in cœna Domini venire ſoliti erant, ſancitum eſt ut de his qui longè poſiti ſunt, de octo vel decem unus ab Epiſcopo eligatur, qui acceptum chriſma ſibi & ſociis diligenter perferat. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque milibus habitant, more ſolito ad accipiendum chriſma per ſe veniant. Diſcendi verò gratia alio non quadrageſimæ tempore ad civitates convocentur.

De prædicatione & confirmatione Epiſcoporum.

Ibid. 94. XIX. Ne verò Epiſcopi occaſione prædicandi aut confirmandi oneri eſſent populis, à nobis admoniti polliciti ſunt ſe deinceps hoc cavere velle & eo tempore ſuum miniſterium, in quantum facultas dabatur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis erat, his quibus prodeſſe poſſunt & debeot noo ſit importuna vel onerofa.

De pueris tondendis, & puellis velandis.

Ibid. 95. XX. Ne pueri verò ſine voluntate parentum tonſorentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum eſt; & qui hoc facere tentaverit, multam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis conſtitutis continetur perſolvere cogatur.

De feminis viros amittentibus.

Ibid. 96. XXI. De feminis quæ viros amittunt, placet ne ſe ſicut hactenus indiſcretè velent, ſed ut triginta dies poſt deceſſum viri ſui expectent, & poſt triceſimum diem per conſilium Epiſcopi ſui, vel ſi Epiſcopus abſens fuerit, conſilio aliorum religioſorum ſacerdotum ſuorúmque parentum atque amicorum, id quod eligere debent eligant. Et quia à ſacro conventu rogati ut hi qui publicam gerebant pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittebant, noſtra auctoritate donec deliberent quid agant tuerentur, ſpecialiter pro his capitula fieri & legis mundanæ capitulis inſerenda decrevimus.

De raptis, & de earum raptoribus.

Ibid. 97. XXII. De raptis verò & de raptoribus quamquam ſpecialiter decreviſſemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen ſuper his ſacri canones præcipiant, hic inſerendum neceſſarium duximus; quatinus omnibus pateat quantum malum ſit, & non ſolùm humana ſed etiam divina auctoritate conſtricti, abhinc hoc malum caveatur.

De puellis raptis, necdum deſponſatis.

XXIII. De puellis raptis necdum Ibid. 98.
deſponſatis ita in Concilio Chalcedonenſi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXXVIII. habetur: *Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi cooperantes & conhibentes raptoribus, decrevit ſancta ſynodus, ſi quidem Clerici ſunt, decidant gradu proprio; ſi verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intelligi qualiter hujus mali auctores damnandi ſunt, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi jure vindicare nullatenus poſſunt.

De deſponſatis, & ab aliis raptis.

XXIV. De deſponſatis puellis & ab Ibid. 99.
aliis raptis ita in Concilio Ancyritano capitulo decimo legitur: *Deſponſatas puellas & pòſt ab aliis raptas placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis inlata conſtiterit.* Proinde ſtatutum eſt à ſacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur; raptæ verò, ſi ſponſus eam recipere noluerit, & ipſa eidem crimini conſentiens non fuit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd ſi & ipſa conſenſit, ſimili ſententia ſubjaceat. Quòd ſi ipſi poſt hæc ſe conjungere præſumpſerit, utrique anathematizentur.

De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.

XXV. De his verò qui ſacris virgini- Ibid. 100.
bus ſe ſociant ita in decretis Papæ Gelaſij capitulo vigeſimo continetur: *Virginibus ſacris temerè ſe quoſdam ſociare cognovimus, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegáque miſcere, quos protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi egerint publicam probatámque pœnitentiam, omnino non recipi; aut his certè viaticum de ſeculo tranſeuntibus, ſi tamen pœnituerint, non negetur.* Si verò de copulatione ſacrarum virginum tam ſeverè feriuntur, quanto ſeveriùs feriendi ſunt qui eas rapiunt? Ideo, ſicut præmiſſum eſt, neceſſe eſt ut ab omnibus in Chriſtiana religione conſiſtentibus rigore auctoritatis divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur.

De puellis, quo tempore velentur.

XXVI. Ne verò puellæ indiſcretè ve- Ibid. 101.
lentur, placuit nobis etiam de ſacris canonibus qualiter obſervandum ſit hic inſerere. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio capitulo decimo ſexto continetur ut non ante viginti quinque

annos conſecrentur. Item in eodem Concilio capitulo XCIII. de virginibus velandis ita continetur: *Item placuit ut quicunque Epiſcoporum, neceſſitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel ſi etiam aliquo mortis periculoſo ſcrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem ſeu velavit ante viginti quinque annos ætatis, non ei obſit Concilium quod de iſto annorum numero conſtitutum eſt.* Vnde colligitur quia juxta priorem ſanctionem virgines vigeſimo quinto ætatis ſuæ anno rite conſecrandæ ſint. Quòd ſi præmiſſæ neceſſitates antè id fieri compulerint, nullum poſſit Epiſcopo afferre præjudicium conſecranti.

De examinatione ſanctæ crucis non facienda.

Ibid. 102. XXVII. Sancitum eſt ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præſumat; ne quæ Chriſti paſſione glorificata eſt, cujuſlibet temeritate contemptui habeatur.

De pabulo verbi divini nuntiando.

Ibid. 103. XXVIII. Epiſcopos verò ut ſive per ſe, ſive per vicarios, pabulum verbi divini ſedulò populis adnuntient, (quia, ut
Lib. 1. Indict. 9. ep. 24. ait beatus Gregorius, iram contra ſe occulti judicis excitat Sacerdos, ſi ſine prædicationis ſonitu incedit) & ut clerum ſibi commiſſum in ſobrietate & caſtitate nutriant, diviniſque officiis imbuant, quò rite ad ſacroſanctos eccleſiaſticos ordines promoveri poſſint, & ut operam dent quatinus Preſbyteri Miſſalem & Lectionarium ſive ceteros libellos ſibi neceſſarios bene correctos habeant, & qualiter Eccleſias deſtructas ſibi pertinentes juxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter inſtruant, quomodo etiam ſecundùm apoſtolicam auctoritatem converſari debeant, edoceant, & ut ſuperſtitiones quas quibuſdam in locis in exequiis mortuorum nonnulli faciunt eradicent, & ut exemplo ſuæ innocentiæ alios ad bene vivendum provocent, & cunctis eccleſiaſticis negotiis, in quantum Dominus juvaverit, totis viribus conſulere ſatagant, diligenter admonuimus; & ut liberiùs exequi valeant, nos, in quantum Dominus poſſe dederit, opem ferre modis omnibus optamus.

De inceſtis nuptiis, & de Eccleſiis non dividendis.

XXIX. Nonnulla verò capitula, ſicut de inceſtis nuptiis, necnon & de Eccleſiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occaſione proprio honore carent, ſive de his Eccleſiis quæ nimiùm rebus propriis ſunt adtenuatæ, vel certè de his rebus quæ nuper, neceſſitate compellente, à nonnullis eccleſiaſticis ſunt ablatæ, & ſi qua ſunt talia ſive in eccleſiaſticis ſive in publicis rebus emendatione digna, quæ pro temporis brevitate efficere nequivimus, in tantum differendum illud dignum judicamus donec Domino favente conſultu fidelium facultas nobis id efficiendi ab eo tribuatur. Inventa verò ut Deo opitulante effectum obtineant per tempora, jam emendata atque correcta ac reſtituta ſcriptis confirmare optamus. Ibid. 104.

PRÆCEPTVM SECVNDVM

Pro Hiſpanis qui in regno Francorum manebant.

Hoc eſt præceptum conceſſionis quod fecit Ludovicus Imperator Hiſpanis qui ad ſe perfugerant.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus. Notum ſit omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris tam præſentibus quàm & futuris ſeu etiam ſucceſſoribus noſtris quia poſtquam Hiſpani, qui de poteſtate Sarracenorum ſe ſubtraxerunt, & ad noſtram ſeu genitoris noſtri fidem ſe contulerunt, & præceptum auctoritatis noſtræ, qualiter in regno noſtro cum ſuis Comitibus converſari & noſtrum ſervitium peragere deberent, ſcribere & eis dare juſſimus, querimoniam aliqui ex ipſis Hiſpanis noſtris auribus detulerunt duo capitula continentem; quorum unum eſt

quòd quando iidem Hiſpani in noſtrum regnum venerunt & locum deſertum, quem ad habitandum occupaverunt, per præceptum Domni & genitoris noſtri ac noſtrum ſibi ac ſucceſſonbus ſuis ad poſſidendum adepti ſunt, hi qui inter eos majores & potentiores erant ad palatium venientes, ipſi præcepta regalia ſuſceperunt, quibus ſuſceptis, eos qui inter illos minores & infirmiores erant, loca tamen ſua bene excoluiſſe videbantur, per illorum præceptorum auctoritatem aut penitùs ab eiſdem locis depellere aut ſibi ad ſervitium ſubjicere conati ſunt; alterum eſt, quòd ſimili modo de Hiſpania venientes, & ad Comites ſive vaſſos noſtros vel etiam ad vaſſos Comitum ſe commendaverunt, & ad habitandum atque excolendum deſerta loca acceperunt; quæ ubi ab eis exculta ſunt, ex quibuſlibet occaſionibus eos inde expellere & ad opus proprium retinere aut aliis propter præmium dare voluerunt. Quorum neutrum juſtum aut rationabile nobis eſſe videtur. Et ideo per hanc noſtræ præceptionis auctoritatem decernimus atque jubemus ut hi qui vel noſtrum vel Domni & genitoris noſtri præceptum accipere meruerunt, hoc quod ipſi cum ſuis hominibus de deſerto excoluerunt, per noſtram conceſſionem habeant. Ceteri verò qui ſimul cum eis venerunt & loca deſerta occupaverunt, quicquid de ininculto excoluerunt, abſque ullius inquietudine poſſideant tam ipſi quàm illorum poſteritas, ita duntaxat ut ſervitium noſtrum cum illo qui ipſum præceptum accepit pro modo poſſeſſionis quam tenet facere debeat. Hi verò qui poſtea venerunt, & ſe aut Comitibus aut vaſſis noſtris aut paribus ſuis ſe commendaverunt, & ab eis terras ad habitandum acceperunt, ſub quali convenientia atque conditione acceperunt, tali eas in futurum & ipſi poſſideant & ſuæ poſteritati derelinquant. Hoc noſtræ auctoritatis decretum non ſolùm erga præteritos & præſentes, verùm etiam erga futuros qui adhuc ex illis partibus ad noſtram fidem venturi ſunt, conſervandum ſtatuimus, de hac conſtitutione noſtra ſeptem præcepta uno tenore conſcribere juſſimus: quorum unum in Narbona, alterum in Carcaſſona, tertium in Roſciliona, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, ſextum in Gerunda, ſeptimum in Biterris haberi præcepimus, & exemplar eorum in archivo palatij noſtri, ut prædicti Hiſpani ab illis ſeptem exemplaria accipere & habere poſſint, & per exemplar quod in palatio retinemus, ſi rurſum querela nobis delata fuerit, faciliùs poſſit definiri. Et ut hæc noſtræ auctoritatis conſtitutio firmiorem obtineat vigorem, & à fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ pleniùs per tempora conſervetur, manu propria ſubter firmavimus, & anuli noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

Signum Domni Hludouvici ſereniſſimi Imperatoris.

Arnaldus ad vicem Heliſachar recognovit.

Data IV. Id. Februarij anno Chriſto propitio tertio imperij Domni Hludouvici piiſſimi Auguſti, Indictione IX.

Actum Aquiſgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

CHARTA DIVISIONIS IMPERII INTER LOTHARIUM, PIPPINUM, ET LUDOVICUM FILIOS LUDOVICI PII IMPERATORIS.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

Diviſio imperij Domni Hludoüvici inter dilectos filios ſuos, inter Hlotharium videlicet & Pippinum & Hludouvicum, anno quarto imperij ſui.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus. Cùm nos in Dei nomine anno incarnationis Domini octingenteſimo ſeptimo decimo, Indictione decima, annóque imperij noſtri quarto, menſe Iulio, Aquiſgrani palatio noſtro more ſolito ſacrum conventum & generalitatem populi noſtri propter eccleſiaſticas vel totius imperij noſtri utilitates pertractandas congregaſſemus & in his ſtuderemus, ſubitò divina inſpiratione actum eſt ut nos fideles noſtri commonerent quatenus manente noſtra incolomitate & pace undique à Deo conceſſa, de ſtatu totius regni & de filiorum noſtrorum cauſa more parentum noſtrorum tractaremus. Sed quamvis hæc admonitio devotè ac fideliter fieret, nequaquam nobis nec his qui ſanum ſapiunt viſum fuit ut amore filiorum aut gratia unitas imperij à Deo nobis conſervati diviſione humana ſcinderetur, ne fortè hac occaſione ſcandalum in ſancta Eccleſia oriretur & offenſam illius in cujus poteſtate omnium jura regnorum conſiſtunt incurreremus. Idcirco neceſſarium duximus ut jejuniis & orationibus & eleemoſynarum largitionibus apud illum obtineremus quod noſtra infirmitas non præſumebat. Quibus rite per triduum celebratis, nutu omnipotentis Dei, ut credimus, actum eſt ut & noſtra & totius populi noſtri in dilecti primogeniti noſtri Hlotharij electione vota concurrerent. Itaque taliter divina diſpenſatione manifeſtatum placuit & nobis & omni populo noſtro more ſolenni imperiali diademate coronatum nobis & conſortem & ſucceſſorem imperij, ſi Dominus voluerit, communi voto conſtitui. Ceteros verò fratres ejus, Pippinum videlicet & Hludouvicum æquivocum noſtrum, communi conſilio placuit regiis inſigniri nominibus & loca inferiùs denominata conſtituere in quibus poſt deceſſum noſtrum ſub ſeniore fratre regali poteſtate potiantur juxta inferiùs adnotata capitula, quibus quam inter eos conſtituimus conditio continetur. Quæ capitula propter utilitatem imperij & perpetuam inter eos pacem conſervandam & totius Eccleſiæ tutamen cum omnibus fidelibus noſtris conſiderare placuit & conſiderata conſcribere & conſcripta propriis manibus firmare, ut Deo opem ferente, ſicut ab omnibus communi voto actum eſt, ita communi devotione à cunctis

inviolabiliter conſerventur ad illorum & totius populi Chriſtiani perpetuam pacem. Salva in omnibus noſtra imperiali poteſtate ſuper filios & populum noſtrum cum omni ſubjectione quæ patri à filiis & Imperatori ac Regi à ſuis populis exhibetur.

CAP. I.

Volumus ut Pippinus habeat Aquitaniam & Vvaſconiam & marcham Toloſanam totam, & inſuper comitatos quatuor, id eſt, in Septimania Carcaſſenſem, & in Burgundia Auguſtudunenſem & Avalenſem & Nivernenſem.

II.

Item Hludouvicus volumus ut habeat Bajoariam & Carentanos & Beheimos & Avaros atque Sclavos qui ab orientali parte Bajoariæ ſunt, & inſuper duas villas dominicales ad ſuum ſervitium in pago Nortgaoe Luttraof & Ingoldeſtat.

III.

Volumus ut hi duo fratres, qui Regis nomine cenſentur, in cunctis honoribus intra ſuam poteſtatem diſtribuendis propria poteſtate potiantur; tantùm ut in epiſcopatibus & abbatiis eccleſiaſticus ordo teneatur, & in ceteris honoribus dandis honeſtas & utilitas ſervetur.

IV.

Item volumus ut ſemel in anno, tempore opportuno, vel ſimul vel ſingillatim, juxta quod rerum conditio permiſerit, viſitandi & videndi & de his quæ neceſſaria ſunt, & quæ ad communem utilitatem vel ad perpetuam pacem pertinent, mutuo fraterno amore tractandi gratia ad ſeniorem fratrem cum donis ſuis veniant. Et ſi fortè aliquis illorum qualibet inevitabili neceſſitate impeditus venire tempore ſolito & opportuno nequiverit, hoc ſeniori fratri legatos & dona mittendo ſignificet; ita duntaxat ut cúm primùm poſſibilitas congruo tempore adfuerit, venire qualibet cavillatione non diſſimulet.

V.

Volumus atque monemus ut ſenior frater, quando ad eum aut unus aut ambo fratres ſui cum donis, ſicut prædictum eſt, venerint, ſicut ei major poteſtas Deo annente fuerit adtributa, ita & ipſe illos pio fraternóque amore largiori dono remuneret.

VI.

Volumus atque jubemus ut ſenior frater junioribus fratribus ſuis, quando contra exteras nationes auxilium ſibi ferre rationabiliter expetiverint, juxta quod ratio dictaverit & temporis opportunitas permiſerit, vel per ſe ipſum vel per fideles Miſſos & exercitus ſuos opportunum eis auxilium ferat.

VII.

Item volumus ut nec pacem nec bellum contra exteras & huic à Deo conſervato imperio inimicas nationes abſque conſilio & conſenſu ſenioris fratris ullatenus ſuſcipere præſumant. Impetum verò hoſtium ſubitò inſurgentium vel repentinas incurſiones juxta vires per ſe repellere ſtudeant.

VIII.

De legatis verò, ſi ab exteris nationibus vel propter pacem faciendam, vel bellum ſuſcipiendum, vel civitates aut caſtella tradenda, vel propter alias quaſlibet majores cauſas directi fuerint, nullatenus ſine ſenioris fratris conſcientia eis reſpondeant, vel eos remittant. Si autem ad illum de quacunque parte Miſſi directi fuerint, ad quemlibet illorum primò pervenerint, honorificè eos cum fidelibus Miſſis uſque ad ejus præſentiam faciat pervenire. De levioribus ſanè cauſis juxta qualitatem legationis per ſe reſpondeant. Illud tamen monemus, ut quomodocunque ſe res in confinibus eorum habuerint, ſemper ad ſenioris fratris notitiam perferre non negligant, ut ille ſemper ſollicitus & paratus inveniatur ad quæcunque neceſſitas & utilitas regni poſtulaverit.

IX.

Præcipiendum etiam nobis videtur ut poſt deceſſum noſtrum uniuſcujuſque vaſſallus tantùm in poteſtate domini ſui beneficium propter diſcordias evitandas habeat, & non in alterius. Proprium autem ſuum & hereditatem, ubicunque fuerit, ſalva juſtitia cum honore & ſecuritate ſecundùm ſuam legem unuſquiſque abſque injuſta inquietudine poſſideat; & licentiam habeat unuſquiſque liber homo, qui ſeniorem non habuerit, cuicunque ex his tribus fratribus voluerit ſe commendandi.

X.

Si autem &, quod Deus avertat, & quod nos minimè optamus, evenerit ut aliquis illorum propter cupiditatem rerum terrenarum, quæ eſt radix omnium malorum,

rum, aut diviſor aut oppreſſor Eccleſiarum vel pauperum extiterit, aut tyrannidem, in qua omnis crudelitas conſiſtit, exercuerit, primò ſecretò ſecundùm Domini præceptum per fideles legatos ſemel, bis, & ter de ſua emendatione commoneatur; ut ſi his reniſus fuerit, accerſitus à fratre coram altero fratre paterno & fraterno amore moneatur & caſtigetur. Et ſi hanc ſalubrem admonitionem penitùs ſpreverit, communi omnium ſententia quid de illo agendum ſit decernatur; ut quem ſalubris ammonitio à nefandis actibus revocare non potuit, imperialis potentia communiſque omnium ſententia coërceat.

XI.

Rectores verò Eccleſiarum de Francia talem poteſtatem habeant rerum ad illas pertinentium, ſive in Aquitania, ſive in Italia, ſive in aliis regionibus ac provinciis huic imperio ſubjectis, qualem tempore genitoris noſtri habuerunt vel noſtro habere noſcuntur.

XII.

De tributis verò & cenſibus vel metallis, quicquid in eorum poteſtate exigi vel haberi poterit, ipſi habeant, ut ex his in ſuis neceſſitatibus conſulant & dona ſeniori fratri deferenda meliùs præparare valeant.

XIII.

Volumus etiam ut ſi alicui illorum poſt deceſſum noſtrum tempus nubendi venerit, ut cum conſilio & conſenſu ſenioris fratris uxorem ducat. Illud tamen, propter diſcordias evitandas & occaſiones noxias auferendas, cavendum decernimus, ut de exteris gentibus nullus illorum uxorem accipere præſumat. Omnium verò homines, propter pacem artiùs conligandam, ubicunque inter partes elegerint uxores ducant.

XIV.

Si verò aliquis illorum decedens legitimos filios reliquerit, non inter eos poteſtas ipſa dividatur; ſed potiùs populus pariter conveniens unum ex eis, quem Dominus voluerit, eligat; & hunc ſenior frater in loco fratris & filij ſuſcipiat, & honore paterno ſublimato, hanc conſtitutionem erga illum modis omnibus conſervet. De ceteris verò liberis pio amore pertractent qualiter eos more parentum noſtrorum ſalvent & cum conſilio habeant.

XV.

Si verò abſque legitimis liberis aliquis eorum deceſſerit, poteſtas illius ad ſeniorem fratrem revertatur. Et ſi contigerit illum habere liberos ex concubinis, monemus ut erga illos miſericorditer agat.

XVI.

Si verò alicui illorum contigerit, nobis decedentibus, ad annos legitimos juxta Ribuariam legem nondum perveniſſe, volumus ut donec ad præfinitum annorum terminum veniat, quemadmodum modò à nobis, ſic à ſeniore fratre & ipſe & regnum ejus procuretur atque gubernetur. Et cùm ad legitimos annos pervenerit, juxta taxatum modum ſua poteſtate in omnibus potiatur.

XVII.

Regnum verò Italiæ eo modo prædicto filio noſtro, ſi Deus voluerit ut ſucceſſor noſter exſiſtat, per omnia ſubjectum ſit ſicut & patri noſtro fuit, & nobis Deo volente præſenti tempore ſubjectum manet.

XVIII.

Monemus etiam totius populi noſtri devotionem & ſinceriſſimæ fidei penè apud omnes gentes famoſiſſimam firmitatem ut ſi is filius noſter qui nobis divino nutu ſucceſſerit abſque legitimis liberis rebus humanis exceſſerit, propter omnium ſalutem & Eccleſiæ tranquillitatem & imperij unitatem in elegendo uno ex liberis noſtris, ſi ſuperſtites fratri ſuo fuerint, eam quam in illius electioue fecimus conditionem imitentur; quatenus in eo conſtituendo non humana ſed Dei quæratur voluntas adimplenda.

CAPITULARE AQUISGRANENSE
DE VITA ET CONVERSATIONE MONACHORUM,
SIVE

Conventus Aquiſgranenſis Abbatum & monachorum regni Francorum, in quo ſancita ſunt capitula octuaginta ad continendos in officio monachos: quæ cùm Principis auctoritate conſtituta fuiſſent, ab eóque deinceps approbata, inter ejus Capitularia referri meruerunt. De quibus hæc habet Leo Oſtienſis in Chronico Caſinenſi lib. I. cap. XVI. *Ludouvicus Imperator, qui cognominatus eſt almus vel ſanctus, hujus Karoli filius, quarto imperij anno Aquiſgrani in palatio cum plurimis totius Franciæ Abbatibus religioſiſque monachis conventum faciens, utiliſſima noſtri ordinis obſervationi ſeptuaginta & duo generalia capitula conſtituit; quæ ita ferè omnia apud nos ac ſi beati Benedicti regula obſervantur.*

ANno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCXVII. imperij verò glorioſiſſimi Principis Hludouvici quarto, VI. Idus Iulias, cùm in domo Aquiſgrani palatij, quæ Lateranis dicitur, Abbates complures unà cum ſuis reſediſſent monachis, hæc quæ ſubſequuntur capitula communi conſilio ac pari voluntate inviolabiliter à regularibus conſervari decreverunt.

INCIPIUNT CAPITULA.

De Abbatibus, mox ut ad monaſteria ſua remeaverint, ut regulam diſcutiant, & efficaciter legant, & quod legerint & intellexerint, cum ſuis obſervent monachis.

Concil. Tiſſ. c. 3. I. VT Abbates, mox ut ad monaſteria ſua remeaverint, regulam per ſingula verba diſcutientes pleniter legant, & intelligentes Domino opitulante efficaciter cum monachis ſuis implere ſtudeant.

De monachis, ut regulam ſancti Benedicti, qui valuerint, memoriter diſcant.

II. Vt monachi omnes, qui poſſunt, regulam memoriter diſcant.

De regulari officio, ut juxta præceptum ſancti Benedicti continetur celebrent monachi.

III. Vt officium juxta quod in regula ſancti Benedicti continetur celebrent monachi.

Vt tam in coquina quàmque & in cunctis monaſterij officinis monachi operentur, & ut ipſi veſtimenta ſua lavent.

IV. Vt in coquina, in piſtrino, & in ceteris officinis propriis operentur manibus, & veſtimenta ſua opportuno tempore lavent.

De monachis, ut poſt matutinalem expletionem, niſi ante conſtitutam ſurrexerint horam, denuo ad lectos ſuos non præſumant cauſa dormiendi redire.

V. Vt nullo umquam tempore poſt vigilias cauſa dormiendi, niſi contigerit eos ante horam conſtitutam ſurgere, ad lectos redeant ſuos.

Vt monachi, niſi in ſabbato ſancto Paſchæ, per totam quadrageſimam non radantur. Alio tempore poſt finitos quindecim dies licitè radantur, tam in ſabbatis, quàm & in octavis Paſchæ.

VI. Vt in quadrageſima, niſi in ſabbato ſancto, non radantur. Alio autem

tempore; ſemel per quindecim dies radantur, & in octavis Paſchæ.

De balnearum uſu.

VII. Vt balnearum uſus in arbitrio Prioris conſiſtat.

De non edendis volatilibus à monachis intus foriſve, niſi infirmitatis cauſa.

VIII. Vt volatilia intus foriſve, niſi pro infirmitate, nullo tempore comedant.

Ne Epiſcopi monachis volatilia comedere præcipiant.

IX. Vt nullus Epiſcoporum monachis volatilia comedere præcipiat.

Ne à monachis poma & lactucæ, niſi quando alius cibus ſumitur, manducentur.

X. Vt poma & lactucæ, niſi quando alius ſumitur cibus, non comedantur.

De certo tempore phlebotomandi obſervando. Et ut monachis tunc ibi cibus potúſque magis in ſupplementum largiatur.

XI. Vt certum phlebotomiæ tempus non obſervent; ſed unicuique ſecundùm quod neceſſitas expoſtulat concedatur, & ſpecialis in cibo & in potu tunc conſolatio præbeatur.

Vt ſi neceſſitas poſtulaverit, monachis poſt veſpertinum cibum ante lectionem completorum potus tribuatur. Similiter quadrageſimali tempore, vel quando mortuorum officium egerint.

XII. Vt ſi neceſſitas popoſcerit ob operis laborem, poſt refectionem veſpertinam, etiam & in quadrageſima pari modo, & quando officium mortuorum celebratur, priuſquàm lectio completorij legatur, bibant.

De monacho à Priore ſuo increpato.

XIII. Vt cùm à quocunque Priore ſuo increpatus quis eorum fuerit, *Mea culpa* primò dicat; dehinc proſternens ſe illius pedibus cum cappa, ſi habuerit, veniam petat. Et tunc jubente Priore ſurgat, & unde interrogatus fuerit rationem humiliter reddat.

Vt nudi pro qualibet culpa coram aliis non vapulent monachi.

XIV. Vt nudi pro qualibet culpa coram fratrum obtutibus non flagellentur.

Ne ſoli in itinere dirigantur monachi.

XV. Vt ſoli ſine alio fratre in viam non dirigantur.

Ne ſibi compatres vel commatres monachi faciant.

Burchard. lib. 8. c. 81. Ivo par. 3. c. 233. XVI. Vt ſibi compatres commatréſve non faciant, neque oſculentur feminas.

Gratian. diſt. 4 De conſecrat. c. 104. *Monachi.*

Ne murmurent monachi tempore legendi & meridiano occupati ad colligendas fruges.

XVII. Vt ſi neceſſitas fuerit eos occupari in fruges colligendo, conſtitutum legendi & meridie pauſandi tempus prætermittatur, & operantes non murmorent.

De monachis quarta & ſexta feria jejunantibus.

XVIII. Vt quarta & ſexta feria jejunantes, ante nonam, aut poſt nonam, ſi neceſſitas fuerit, juxta Prioris arbitrium, levia opera exerceant.

Vt in quadrageſimali tempore monachi libros accipiant.

XIX. Vt in quadrageſima libris de bibliotheca ſecundùm Prioris diſpoſitionem acceptis, alios, niſi Prior decreverit expedire, non accipiant.

De veſtimento monachis nec ſatis pretioſo nec ſatis vili dando.

XX. Vt eis veſtimenta nec multùm vilia, nec multùm pretioſa, ſed mediocria dentur.

De cucullæ menſura.

XXI. Vt menſura cucullæ duobus conſiſtat cubitis.

De poteſtate Abbatis, ſi extra menſuram infrà poſitam aliquid addendum decreverit.

XXII. Vt ſi infrà poſitæ menſuræ quantitatem decreverit Abbas cauſa neceſſitatis quippiam augeri, in illius maneat poteſtate. Alioquin hoc omnino provideat, ut camiſias duas, & tunicas duas, & cucullas duas, & cappas duas unuſquiſque monachorum habeat; quibus verò neceſſe eſt addatur & tertia, & pedules quatuor paria, & femoralia duo paria, roccum unum, pellicias uſque ad talos duas, faſciolas duas, quibus autem neceſſe eſt itineris cauſa, alias duas, vuantos in æſtate, muffulas in hyeme vervecinas, calciamenta diurna paria duo, ſubtalares per noctem in æſtate duas, in hyeme verò ſoccos, ſaponem & uncturam ſufficienter, pinguedinem ad eſum; excepto ſexta feria & viginti diebus ante nativitatem Domini, & ſeptimana illa quæ ante quadrageſimam vocatur quinquageſima. Vbi autem vinum non eſt unde emina detur, duplicem menſuram de cerviſia bona. Et quæcunque præter hæc regula jubet, ſinguli, cùm neceſſitas poſtulaverit, abſque dilatione accipiant.

De pedibus fratrum viciſſim lavandis.

XXIII. Vt in quadrageſima, ſicut & in alio tempore, viciſſim ſibi pedes lavent, & antiphonas huic officio con-

gruentes decantent. In cœna verò Domini pedes fratrum, ſi valet, Abbas lavet & oſculetur, & demum propria manu poculum eis porrigat.

De mandato poſt cœnam faciendo.

XXIV. Vt mandatum, ſi tempus cœnæ eſt, tam fratrum quàm etiam peregrinorum poſt cœnam fiat.

De menſura monachorum, ut ea Abbates illorum ſint contenti.

XXV. Vt ea quam monachi ſui habent menſura ſint Abbates contenti, in manducando, in bibendo, in dormiendo, in veſtiendo, in operando, quando in aliis utilitatibus non fuerint occupati.

De villis fratrum, ut eas non circumeant monachi.

XXVI. Vt villas frequenter & niſi neceſſitas coëgerit, non circumeant, neque ſuis illas monachis cuſtodiendas committant. Et ſi eos ire ad eas neceſſitas fuerit, expleto neceſſitatis negotio ad ſua mox monaſteria redeant.

De Abbate vel quolibet monacho, ne ad portam monaſterij cum quocunque hoſpite manducare præſumat.

XXVII. Vt Abbas vel quiſpiam fratrum ad portam monaſterij cum hoſpitibus non reficiant. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi ac bibendi exhibeat. Ipſe tamen ea cibi potúſque menſura contentus ſit quam reliqui fratres accipiunt. Si verò propter hoſpitem voluerit ad ſolitam menſuram fratribus ſibíque augere aliquid, in ſua maneat poteſtate.

Ne ſervitores fratrum poſt refectionem eorum ad unam menſam, ſed in propriis ſedeant locis.

XXVIII. Vt ſervitores non ad unam menſam, ſed in propriis locis, poſt refectionem fratrum reficiant; quibus eadem lectio quæ fratribus recitata eſt recitetur.

De lectore, ut nihil niſi quod regula decernit accipiat.

XXIX. Vt nihil lectori niſi quod regula jubet detur.

De Alleluya in ſeptuageſima dimittendo.

XXX. Vt Alleluya in ſeptuageſima dimittatur.

De Præpoſito, ut majorem quàm ceteri habeat poteſtatem.

XXXI. Vt Præpoſitus intra & extra monaſterium poſt Abbatem majorem reliquis Abbati ſubditis habeat poteſtatem.

De Præpoſito monachis non conſtituendo niſi & ipſe monachus ſit.

XXXII. Vt monachis non niſi monachus conſtituatur Præpoſitus.

De ſenioribus fratribus monaſterium circumeuntibus.

XXXIII. Vt de ſenioribus monaſterium circumeuntibus quidam cum fratribus in obedientiam exeant, quidam in monaſterio propter cuſtodiam remaneant.

De novitio fratre, ut non facilis ei in monaſterium tribuatur ingreſſus.

XXXIV. Vt novitio non facilis in monaſterio tribuatur ingreſſus, & ut in cella hoſpitum probationis cauſa hoſpitibus ſerviat paucis diebus. Res verò, ſi quas habet, parentibus ſuis commendet. Expleto autem probationis ſuæ anno, ſecundùm quod regula præcipit inde faciat. Ipſe verò nec tondeatur, nec veſtimenta priſtina immutet, priuſquam obedientiam promittat.

De monacho, quid agat poſt factam profeſſionem.

XXXV. Vt monachus, profeſſione facta, tribus diebus cuculla coopertum habeat caput.

De puero, ut pater & mater eum ad altare offerant.

XXXVI. Vt puerum pater aut mater tempore oblationis offerant ad altare, & petitionem pro eo coram laicis teſtibus faciant, quam tempore intelligibili ipſe puer confirmet.

De infantibus oblatis, ut carnem non comedant.

XXXVII. Vt infantes oblati carnem non niſi cauſa infirmitatis manducent.

De fratribus poſt ſextam dormientibus.

XXXVIII. Vt quando fratres poſt ſextam dormiunt, ſi quis eorum voluerit legere, in Eccleſia aut in lecto ſuo legat.

De fratribus, ut uſque nonam in quadrageſima operentur.

XXXIX. Et in quadrageſima uſque ad nonam operentur fratres, quatenus Miſſa celebrata tempore congruo reficiant.

De his fratribus qui quolibet modo, tamen graviter delinquunt.

XL. Vt domus ſemota his qui fugere, aut pugnis baculíſve inter ſe voluerint confligere, aut quibus ex integro factæ ſunt regulares diſciplinæ, habeatur hujuſmodi qua in hyeme ignis poſſit accendi, & atrium juxta ſit in quo valeant quod eis injungitur operari.

De eo, qui in refectorio negligenter coram fratribus aliquid exceſſerit.

XLI. Vt ſi quis negligenter ſonitum fecerit, aut aliud quid exceſſerit in refectorio, mox à Priore veniam petat.

De plebeio non recipiendo in monaſterio, niſi monachus fieri voluerit.

XLII. Vt nullus plebeius ſeu Clericus ſecularis in monaſterio ad habitandum recipiatur, niſi voluerit fieri monachus.

Ne monachus jurando ſermonem proferat, niſi ſicut ſancti patres conſtituerunt loqui.

XLIII. Vt nemini liceat ſermonem juramenti aut affirmationis proferre, niſi ſicut ſancti patres ſoliti fuerunt loqui.

De Abbatibus cellulas monachorum vel Canonicorum habentibus.

XLIV. Vt Abbatibus liceat habere cellas in quibus aut monachi ſint aut Canonici. Et Abbas provideat ne minus de monachis ibi habitare permittat quàm ſex.

De ſchola in monaſterio non habenda niſi de his qui oblati fuerint.

XLV. Vt ſchola in monaſterio non habeatur niſi eorum qui oblati ſunt.

De præcipuis ſolemnitatibus ſanctorum, ut plenarium in eis officium fiat, & bis monachi edant.

XLVI. Vt in præcipuis ſolemnitatibus, id eſt, in natale & in octavis Domini, in Epiphania, in Paſcha quoque, & Aſcenſione Domini, & in Pentecoſten, & in ſanctorum feſtivitatibus, id eſt, ſancti Stephani, & in beati Iohannis Evangeliſtæ, & in natale infantium, in Purificatione & Aſſumptione ſanctæ Mariæ, ſimiliter & in beatorum Apoſtolorum feſtis, & in ſancti Iohannis Baptiſtæ nativitate, in ſancti quoque Laurentij atque Martini, ſeu in natalitiis cujuſlibet ſancti cujus honor in qualicunque parrochia ſpecialiter celebratur, plenarium officium agatur, & bis reficiatur.

De jejunio Paraſceve.

XLVII. Vt in Paraſceve non aliud niſi panis & aqua ſumatur.

De benedictione poſt completorium dicenda.

XLVIII. Vt benedictio poſt completorium à ſacerdote dicatur.

De decimis dandis tam Eccleſiæ quàm pauperibus.

XLIX. Vt de omnibus in eleemoſynam datis tam Eccleſiæ quàm fratribus decimæ pauperibus dentur.

De ſpecialibus pſalmis pro eleemoſynariis & defunctis cantandis.

L. Vt prætermiſſis partitionibus pſalterij, pſalmi ſpeciales pro eleemoſynariis & defunctis cantentur.

De Pentecoſte, ut per hebdomadam non flectantur genua, neque jejunetur, niſi dies jejunij extiterint.

LI. Vt in hebdomada Pentecoſten non flectantur genua & non jejunetur, niſi ſtatuti fuerint dies jejunij.

De laicis in refectorium monachorum manducandi vel bibendi cauſa non ducendis.

LII. Vt laici cauſa manducandi ac bibendi in refectorium non ducantur.

De veſtimentis & calciamentis, ut fratribus quoties expedit dentur.

LIII. Vt quoties expoſcit neceſſitas, veſtimenta & calciamenta & omnia neceſſaria fratribus dentur.

De his qui præponuntur, ut nonni vocentur.

LIV. Vt qui præponuntur, nonni vocentur.

De ſeniore Decano.

LV. Vt ſenior Decanus reliquis Decanis præponatur, & Abbate vel Præpoſito præſente locum proprium teneat.

De Præpoſito, Decano, & Cellarario.

LVI. Vt Præpoſitus, Decanus, Cellararius de eorum miniſterio, niſi cauſa utilitatis aut neceſſitatis, non removeantur.

De libra panis, ut triginta ſolidos penſet antequam coquatur.

LVII. Vt libra panis triginta ſolidis per duodecim denarios metiatur.

De dormitorio hoſpitum.

LVIII. Vt dormitorium juxta oratorium conſtituatur ubi ſupervenientes monachi dormiant.

De Abbatibus, ut ſecum monachos in itinere non niſi ad ſynodum ducant.

LIX. Vt Abbates monachos ſecum in itinere, niſi ad generalem ſynodum, non ducant.

De duobus ſignis ad tertiam, ſextam, & nonam pulſandis.

LX. Vt duo tantùm ſigna ad tertiam, ſextam, nonámque pulſentur.

De monachis, ut diſconſutas cappas non habeant, niſi tantùm villoſas.

LXI. Vt monachi cappas diſſutas præter villoſas non habeant.

De Abbatibus & Præpoſitis atque Decanis, ut benedictionem lectoribus tribuant, licèt Presbyteri non ſint.

LXII. Vt Abbas, Præpoſitus, vel Decanus, quamvis Preſbyteri non ſint, lectoribus benedictionem tribuant.

Vt è fratribus docti eligantur qui ſupervenientibus monachis loquantur.

LXIII. Vt docti fratres eligantur qui cum ſupervenientibus monachis loquantur.

De incerto furto ut oratio & excommunicatio fiat, quouſque qui culpabilis exiſtit manifeſtetur.

LXIV. Vt de furto incerto oratio & excommunicatio à corpore & ſanguine Chriſti fiat quouſque culpabilis confiteatur.

De monacho qui adversùs monachum aliud teſtimonium protulerit.

LXV. Vt ſi frater adversùs fratrem pro qualibet culpa teſtimonium protulerit, fratri perfectiori credatur.

De pſalmo invitatorio & Gloria pro defunctis non cantandis.

LXVI. Vt pſalmus invitatorius & Gloria pro defunctis non cantetur.

De lectore, ut ſtans benedictionem petat.

LXVII. Vt lector ſtando benedictionem poſtulet.

De eulogiis in refectorio fratribus à Preſbyteris dandis.

LXVIII. Vt eulogiæ fratribus à Preſbyteris in refectorio dentur.

Quòd ad Capitulum primò Martyrologium legendum ſit, & verſus poſtea dicendus, inde regula.

LXIX. Vt ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur verſus, deindę regula, aut homelia quælibet legatur. Deinde *Tu autem Domine* dicatur.

De lectione in Capitulo exponenda.

LXX. Vt ad Capitulum lectio tradatur, ſimiliter ad conlationem, ſi tempus fuerit opportunum.

De jejunio fratrum æſtivo tempore.

LXXI. Vt quando fratres æſtivo tempore jejunant, poſt ſextam dormiant.

De eo qui culpæ noxa tenetur, ut die dominico remiſſiùs habeat.

LXXII. Vt is qui noxæ culpa tenetur, die dominico remiſſiùs habeat, & veniam non petat.

De anniverſaria die pro defuncto Abbate celebranda.

LXXIII. Vt pro Abbate defuncto anniverſarium fiat officium.

De eo ut ad Miſſam inclinati Sanctus *dicant, & ad* Pater noſter *genua flectant.*

LXXIV. Vt ad Miſſam *Sanctus* ſtantes & *Pater noſter* genua flectentes dicant.

Non debet aliquis pro munere in monaſterio recipi.

LXXV. Vt nullus pro munere recipiatur in monaſterio, niſi quem bona voluntas & morum commendat probitas.

De menſura cibi ac potus, quæ ſeparatim monachis debet tribui.

LXXVI. Vt unicuique fratri in cibo & in potu ſua menſura ſeparatim detur, & de ipſa menſura ſibi data alicui nihil tribuat.

De fratrum pinguedine, quam accipere debeant in victu quotidiano.

LXXVII. Vt fratres aliquid pinguedinis in victu quotidiano habeant; excepto ſexta feria, & diebus octo ante natale Domini, & à quinquageſima uſque ad Paſcha.

In natale Domini, & in feſtivitate Paſchæ, monachis volatilia ſumere quatuor diebus conceſſum eſt.

LXXVIII. Vt volatilia in natale Domini & in Paſcha tantùm quatuor diebus, ſi eſt unde, comedant. Si verò non fuerit unde, non requiratur per debitum. Si autem Abbas aut monachi abſtinere ſe voluerint, in eorum ſit arbitrio.

De muffulis monachis dandis.

LXXIX. Vt muffulæ vervecinæ fratribus dentur.

De diſciplinæ modo.

LXXX. In doctrina ſua Abbas apoſtolicam debet illam ſemper formulam ſervare, in qua dicit: *Argue, obſecra, increpa.* Id eſt, indiſciplinatos & inquietos debet, duriùs arguere, obedientes autem & mites & patientes ut in melius proficiant obſecrare. Negligentes verò & contemnentes ut increpet & corripiat admonemus; neque diſſimulet peccata delinquentium; ſed mox ut cœperint oriri, radicitus ea ut prævalet amputet, memor periculi Heli ſacerdotis de Silo. Improbos autem & duros ac ſuperbos vel inobedientes verberum vel corporis caſtigatione in ipſo initio peccati coërceat, ſciens ſcriptum: *Stultus verbis non corrigitur.* & iterum: *Percute filium tuum virga, & liberabis animam ejus à morte.* In omnibus igitur omnes magiſtram ſequantur regulam, neque ab ea temerè declinetur à quoquam. Nullus in monaſterio proprij cordis ſequatur voluntatem, neque præſumat quiſquam cum Abbate ſuo protervè infra monaſterium aut foris contendere. Quod ſi præſumpſerit, regulari diſciplinæ ſubjaceat. Si quis frequenter cor-

Regula S. Benedicti c. 2. 2. Tim. 4. Prov. 23.

reptus pro qualibet culpa, ſi etiam excommunicatus non emendaverit, acrior ei accedat correctio, id eſt, verberum vindictæ in eum procedant. Similiter & qui præſumpſerit clauſtra monaſterij egredi vel quocunque ire, vel quippiam, quamvis parum, ſine juſſione Abbatis facere, vindictæ regulari ſubjaceat. Peccantes autem coram omnibus arguantur, ut ceteri metum habeant.

NOTITIA

De monaſteriis quæ Regi militiam, dona, vel ſolas orationes debent, ſcripta in eodem conventu Aquiſgranenſi.

ANno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCXVII. Hludouvicus ſereniſſimus Auguſtus divina ordinante providentia conventum fecit apud Aquis ſedem regiam Epiſcoporum, Abbatum, ſeu totius ſenatus Francorum; ubi inter ceteras diſpoſitiones imperij ſtatuit atque conſtitutum ſcribere fecit quæ monaſteria in regno vel imperio ſuo dona & militiam facere poſſunt, quæ ſola dona ſine militia, quæ verò nec dona nec militiam ſed ſolas orationes pro ſalute Imperatoris vel filiorum ejus & ſtabilitate imperij.

Hæc ſunt quæ dona & militiam facere debent, numero XIV.

MOnaſterium ſancti Benedicti.
Monaſterium Ferrarias.
Monaſterium Nigelli.
Monaſterium ſanctæ Crucis.
Monaſterium Corbeia.
Monaſterium ſanctæ Mariæ Sueſſionis.
Monaſterium Stabulaus.
Monaſterium Flaviniacum.
Monaſterium ſancti Eugendi.
Monaſterium Novalicium.

VLTRA RHENVM.

Monaſterium ſancti Nazarij.
Monaſterium Offunuvilarij.

IN BAVARIA.

Monaſterium Manauſer.
Monaſterium Tegnauſer.

Hæc ſunt quæ tantùm dona dare debent ſine militia, numero XVI.

MOnaſterium ſancti Michaëlis mareſci primi.
Monaſterium Balma.
Monaſterium ſancti Sequani.
Monaſterium Natradis.

VLTRA RHENVM.

Monaſterium Suarizaha.
Monaſterium ſancti Bonifacij.
Monaſterium ſancti Vvigberti.

IN ALEMANNIA.

Monaſterium Clehenuvanc.
Monaſterium Fruhelinuvanc.
Monaſterium Nazaruda.
Monaſterium Campita.

IN BAVARIA.

Monaſterium Altemburc.
Monaſterium Alcabe.
Monaſterium Creauſa.
Monaſterium Mathaſco.
Monaſterium Buria.

Hæc ſunt quæ nec dona nec militiam dare debent, ſed ſolas orationes pro ſalute Imperatoris vel filiorum ejus & ſtabilitate imperij, numero XVIII.

MOnaſterium Melaredum.
Monaſterium Foſſatus.
Monaſterium Luda.
Monaſterium ſancti Gregorij.
Monaſterium ſancti Mauri.
Monaſterium Eborreheim.
Monaſterium Clinga.

Monaſteriom Saviniciaco.
Monaſterium Crudatis.
Monaſterium Duſera.
Monaſterium Loruvim.

VLTRA RHENVM.

Monaſterium Sceuvanc.
Monaſterium Sculturbura.

IN BAVARIA.

Monaſterium Berch.
Monaſterium Mechema.
Monaſterium Scovenauva.
Monaſterium Aloſeburch.
Monaſterium Vveizzenbrunico.

IN AQVITANIA.

Monaſterium ſancti Philiberti.
Monaſterium ſancti Maxentij.
Monaſterium Carroffinij.
Monaſterium Brantoſmurij.
Monaſterium ſancti Savini.
Monaſterium ſanctæ Crucis puellarum.
Monaſterium ſanctæ Mariæ in Lemovicas.
Monaſterium Maſtracurij.
Monaſterium Menadinij.
Monaſterium Magnilocum.
Monaſterium Conquas.
Monaſterium ſancti Antonij.
Monaſterium Muſciacum.

IN SEPTIMANIA.

Monaſterium S. Ægidij in valle Flaviana.
Monaſterium Pſalmodium.
Monaſterium Anianum.
Monaſterium ſancti Tiberij.
Monaſterium Villamagna.
Monaſterium ſancti Petri in Lunate.
Monaſterium Caunas.
Monaſterium Caſtrelli malaſci.
Monaſterium ſanctæ Mariæ Caparienſis.
Monaſterium ſanctæ Mariæ ad Orubionem.
Monaſterium ſancti Laurentij.
Monaſterium ſanctæ Eugeniæ.
Monaſterium ſancti Hilarij.
Monaſterium Valle Aſperij.

IN TOLOSANO.

Monaſterium ſancti Papuli.
Monaſterium Suricinium.
Monaſterium Aſilo.
Monaſterium Venercha.

IN VVASCONIA.

Monaſterium Cella fraxilij.
Monaſterium Cimorra.
Monaſterium Piciano.
Monaſterium Altum fragitum.
Monaſterium ſancti Savini.

Hic prædictis monaſteriis præfatus Imperator, ſicut ſupradictum eſt, ſtatutum ſcribi fecit, atque manu ſua firmavit, & anulo ſuo imperiali ſigillare fecit.

DECRETVM CONFIRMATIONIS.

Quo Ludovicus Pius Imperator donationes Eccleſiæ Romanæ ab avo ſuo Pippino Rege & à patre Karolo Magno Imperatore factas Paſchali Papæ confirmavit.

Ivo par. 5. c. 51. Dist. 63. c. 30. Ego Ludovicus.

IN nomine Domini Dei omnipotentis Patris & Filij & Spiritus ſancti. Ego Hludouvicus Imperator Auguſtus ſtatuo & concedo per hoc pactum confirmationis noſtræ tibi beato Petro principi Apoſtolorum, & per te Vicario tuo Domno Paſchali ſummo Pontifici & univerſali Papæ & ſucceſſoribus ejus in perpetuom, ſicut à prædeceſſoribus noſtris uſque nunc in veſtra poteſtate & dictione tenuiſtis & diſpoſuiſtis, civitatem Romanam cum ducatu ſuo & ſuburbanis atque viculis omnibus & territoriis ejus montanis & maritimis littoribus & portubus, ſeu cunctis civitatibus, caſtellis, oppidis, ac viculis in Tuſciæ partibus, id eſt, Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Marturanum, Sutrium, Nepe, Caſtellum Galleſij, Hortam, Polimartium, Amenam, Tudertum, Peruſium, cum aliis tribus inſulis ſuis, id eſt, majorem & minorem, Pulvenſam, & Lacum, Narniam, Otriculum, cum omnibus finibus ac territoriis ad ſupradictas civitates pertinentibus. Simili

Simili modo & in partibus Campaniæ Signiam, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Fruſinonem, cum aliis partibus Campaniæ, necnon & Tibur, cum omnibus finibus & territoriis ad eaſdem civitates pertinentibus. Necnon & exarchatum Ravennatenſem ſub integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis, & caſtellis quæ piæ recordationis Domnus Pippinus Rex ac bonæ memoriæ genitor noſter Karolus Imperator beato Petro Apoſtolo & prædeceſſoribus veſtris jamdudum per donationis paginam reſtituerunt, hoc eſt, civitatem Ravennam & Æmiliam, Bobium, Cæſenam, Forum Pompilij, Forum Livij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, & Adriam, & Gabelum, cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis in terra marique ad prædictas civitates pertinentibus. Simúlque & Pentapolim, videlicet Ariminum, Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Humanam, Æſium, Forum Sempronij, Montem Feretri, Vrbinum, & territorium Valvenſe, Calles, Luceolos, Eugubium, cum omnibus finibus ac terris ad eaſdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinenſe, ſicut à genitore noſtro Karolo Imperatore beato Petro Apoſtolo per donationis ſcriptum conceſſum eſt ſub integritate, quemadmodum ab Itherio & Macenario Abbatibus, Miſſis illius, inter idem territorium Sabinenſe & Reatinum definitum eſt. Item in partibus Tuſciæ Longobardorum, Caſtellum Felicitatis, Vrbevetum, Balneum Regis, Ferenti Caſtrum, Viterbium, Martam, Tuſcaniam, Populoniam, Soanam, Roſellas. Et inſulas Corſicam & Sardiniam & Siciliam ſub integritate, cum omnibus adjacentibus & territoriis maritimis, littoribus, portubus ad ſupradictas civitates & inſulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ, Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, & patrimonia ad poteſtatem & ditionem noſtram pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneventanum, & Salernitanum, & patrimonium Calabriæ inferioris & ſuperioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubicunque in partibus regni atque imperij à Deo nobis commiſſi patrimonia noſtra eſſe noſcuntur. Has omnes ſupradictas provincias, urbes, civitates, oppida & caſtella, viculos & territoria, ſimúlque & patrimonia, jam dictæ Eccleſiæ tuæ, beate Petre Apoſtole, & per te Vicario tuo ſpirituali patri noſtro Paſchali ſummo Pontifici & univerſali Papæ ejúſque ſucceſſoribus uſque ad finem ſeculi eo modo confirmamus ut in ſuo detineant jure, principatu, ac ditione. Simili modo per hoc noſtrum confirmationis decretum firmamus donationes quas piæ recordationis Domnus Pippinus Rex avus noſter & poſtea Domnus & genitor noſter Karolus Imperator beato Petro Apoſtolo ſpontanea voluntate contulerunt. Necnon & cenſum & penſiones ſeu ceteras donationes quæ annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri ſolebant, ſive de Tuſcia Longobardorum, ſive de ducatu Spoletano, ſicut in ſupraſcriptis donationibus continetur, & inter ſanctæ memoriæ Hadrianum Papam & Domnum & genitorem noſtrum Karolum Imperatorem convenit, quando eidem Pontifici idem de ſupradictis ducatibus, id eſt, Tuſcano & Spoletano, ſuæ auctoritatis præceptum confirmavit. Eo ſcilicet modo, ut annis ſingulis ſupradictus cenſus Eccleſiæ beati Petri Apoſtoli perſolvatur, ſalva ſuper eoſdem ducatus noſtra in omnibus dominatione & illorum ad noſtram partem ſubjectione. Ceterùm, ſicut diximus, omnia ſuperiùs nominata ita ad noſtram partem per hoc noſtræ confirmationis decretum roboramus ut in veſtro veſtrorúmque ſucceſſorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque à nobis neque à filiis & ſucceſſoribus noſtris per quodlibet argumentum ſive machinationem in quacunque parte minuatur veſtra poteſtas, aut vobis de ſupraſcriptis omnibus vel ſucceſſoribus veſtris inde aliquid ſubtrahatur, de ſupraſcriptis videlicet urbibus, provinciis, civitatibus, oppidis, caſtris, viculis, inſulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & penſionibus atque cenſibus; ita ut neque nos ea ſubtrahamus, neque quibuſlibet ſubtrahere volentibus conſentiamus; ſed potiùs omnia quæ ſuperiùs leguntur, id eſt, provincias, civitates, urbes, oppida, caſtella, territoria, patrimonia, atque inſulas, cenſus, ac penſiones Eccleſiæ beati Petri Apoſtoli & Pontificibus in ſacratiſſima illius ſede in perpetuum reſidentibus, in quantum poſſumus, defendere nos promittimus, ad hoc ut omnia ea in illius ditione ad utendum & fruendum atque diſponendum firmiter valeat obtinere; nullámque in eis nobis partem aut poteſtatem diſponendi aut judi-

candi ſubtrahendi ve aut minorandi vendicamus, niſi quando ab eo qui illo tempore hujus ſanctæ Eccleſiæ regimen tenuerit rogati fuerimus. Et ſi quilibet homo de ſupradictis civitatibus ad veſtram Eccleſiam pertinentibus ad nos venerit, ſubtrahere ſe volens de veſtra juriſdictione vel poteſtate, vel quamlibet aliam iniquam machinationem metuens, aut culpam commiſſam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus niſi ad juſtam pro eo faciendam interceſſionem, ita duntaxat ſi culpa quam commiſit venialis fuerit inventa; ſin aliter, comprehenſum veſtræ poteſtati eum trademus. exceptis his qui violentiam vel oppreſſionem potentium paſſi ideo ad nos veniant ut per noſtram interceſſionem juſtitiam accipere mereantur; quorum altera conditio eſt, & à ſuperioribus valde disjuncta. Et quando divina vocatione hujus ſacratiſſimæ ſedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno noſtro aut Francus aut Longobardus aut de qualibet gente homo ſub noſtra poteſtate conſtitutus licentiam habeat contra Romanos aut publicè aut privatim veniendi aut electionem faciendi; nullúſque in civitatibus vel territoriis ad Eccleſiam beati Petri pertinentibus aliquod malum propter hoc facere præſumat. Sed liceat Romanis cum omni veneratione & ſine aliqua perturbatione honorificam ſuo Pontifici exhibere ſepulturam, & eum quem divina inſpiratione & beati Petri interceſſione omnes Romani uno conſilio atque concordia ſine aliqua promiſſione ad pontificatus ordinem elegerint, ſine aliqua ambiguitate & contradictione more canonico conſecrari. Et cùm conſecratus fuerit, legati ad nos vel ad ſucceſſores noſtros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos & illum amicitiam & caritatem ac pacem ſocient, ſicut temporibus piæ recordationis Domni Karoli atavi noſtri, ſive Domni Pippini avi noſtri, vel & Karoli Imperatoris genitoris, conſuetudo erat faciendi. Hoc autem ut ab omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris firmum eſſe credatur, firmiúſque per futuras generationes & ſecula ventura cuſtodiatur, propriæ manus ſignaculo & venerabilium Epiſcoporum atque Abbatum vel optimatum noſtrorum ſub jurejurando & ſubſcriptionibus pactum iſtud noſtræ confirmationis roboravimus, & per legatum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Theodorum Nomenclatorem Domno Paſchali Papæ direximus.

Diſt. 63. c. 30 Ego Ludovicus §. Quando.

Ego Ludovicus miſericordia Dei Imperator ſubſcripſi.

Et ſubſcripſerunt tres filij ejus, & Epiſcopi decem, & Abbates octo, & Comites quindecim, & Bibliothecarius unus, & Manſionarius unus, & Oſtiarius unus.

CAPITULARE PRIMUM ANNI DCCCXIX.

SIVE

Capitula addita ad legem Salicam in generali populi conventu habito apud Aquiſgranum poſt natale Domini anno quinto imperij Ludovici Pij deſinente.

Hæc capitula Domnus Hludouvicus Imperator anno imperij ſui quinto cum univerſo cætu populi in Aquiſgrani palatio promulgavit atque legi Salicæ addere præcepit. Ipſéque poſtea, cùm in Theodonis villa generalem conventum habuiſſet, ulteriùs capitula appellanda eſſe prohibuit, ſed ut lex tantùm dicerentur voluit.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De honore Eccleſiarum.*
2. *De injuriis ſacerdotum in Eccleſiis factis.*
3. *De viduis & pupillis & pauperibus.*
4. *De raptu viduarum.*
5. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
6. *Ut omnis homo liber poteſtatem habeat ubicunque voluerit res ſuas dare pro ſalute animæ ſuæ.*
7. *De homicidiis prohibendis.*
8. *Quid in compoſitione vuirgildi dari debeat.*
9. *De raptu alienarum ſponſarum.*
10. *De falſis teſtibus convincendis.*
11. *De proprio in bannum miſſo.*
12. *De mannire.*
13. *De faidis coërcendis.*
14. *Ubi ſacramenta juranda ſint.*
15. *De his qui de furto accuſati fuerint.*
16. *De diſpectu litterarum dominicarum.*
17. *De injuſtis teloneis & conſuetudinibus.*
18. *De his qui bonos denarios accipere nolunt.*
19. *De adulteratoribus monetæ.*
20. *De proprio dominico ſine juſſione illius reddito.*
21. *De pueris invitis parentibus detonſis & puellis velatis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De honore Eccleſiarum.

IV. 13. I. SI quis aut ex levi cauſa aut ſine cauſa hominem in Eccleſia interfecerit, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Eccleſiam fugerit, & ibi ſe defendendo eum interfecerit; ſi hujus facti teſtes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis per ſacramentum adfirmet ſe defendendo eum interfeciſſe, & poſt hæc ſexcentos ſolidos ad partem Eccleſiæ quam illo homicidio polluerat & inſuper bannum noſtrum ſolvere cogatur; is verò qui interfectus eſt abſque compoſitione jaceat, ac deinde interfector ſecundùm judicium canonicum congruam facinori quod admiſit pœnitentiam accipiat. Si proprius ſervus hoc commiſerit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc ſponte an ſe defendendo feciſſet. Et ſi manus ejus exuſta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus ejus juxta quod vuirgildus illius eſt ad Eccleſiam perſolvat, aut eum, ſi voluerit, eidem Eccleſiæ tradat. De eccleſiaſtico & fiſcalino & beneficiario ſervo volumus ut pro una vice vuirgildus ejus pro eo componatur, altera vice ipſe ſervus ad ſuppli-

cium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Eccleſiæ, cujus porta reliquiis ſanctorum conſecrata eſt, hujuſmodi homicidium perpetratum fuerit, ſimili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Eccleſiæ non eſt conſecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur ſicut componi debet quod in immunitate violata committitur.

De injuriis ſacerdotum in Eccleſiis factis.

Ibid. 14. II. Sanguinis effuſio in Eccleſia facta cum fuſte, ſi Preſbyter fuerit, triplo componatur, duas partes eidem Preſbytero, tertia pro fredo ad Eccleſiam, & inſuper bannus noſter. Similiter de Diacono juxta compoſitionem ejus in triplo cum banno noſtro componatur. De Subdiacono ſimiliter in triplo ſecundùm ſuam compoſitionem. Et de uniuſcujuſque ordinis Clerico ſecundùm ſuam compoſitionem in triplum perſolvatur, & inſuper bannus noſter. Similiter & de ictu ſine ſanguinis effuſione de uniuſcujuſque ordinis Clerico ſecundùm ſuam compoſitionem in triplo, & bannus noſter. Et qui non habet unde ad Eccleſiam perſolvat, tradat ſe in ſervitium eidem Eccleſiæ uſque dum totum debitum perſolvat.

De viduis & pupillis & pauperibus.

Ibid. 16. III. Ut quandocunque in mallum ante Comitem venerint, primò eorum cauſa audiatur & definiatur. Et ſi teſtes per ſe ad cauſas ſuas quærendas habere non potuerint, vel legem neſcierint, Comes illos vel illas adjuvet, dando eis talem hominem qui rationem eorum teneat, vel pro eis loquatur.

De raptu viduarum.

Ibid. 17. IV. Qui viduam intra proximos triginta dies viduitatis ſuæ vel invitam vel volentem ſibi copulaverit, bannum noſtrum id eſt ſexaginta ſolidos in triplo componat. Et ſi invitam eam duxit, legem ſuam ei componat, illam verò ulteriùs non adtingat.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

Ibid. 18. V. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vuirgildum ejus proximis ejus perſolvat.

Ut omnis homo liber poteſtatem habeat ubicunque voluerit res ſuas dare pro ſalute animæ ſuæ.

Ibid. 19. VI. Si quis res ſuas pro ſalute animæ ſuæ vel ad aliquem venerabilem locum, vel propinquo ſuo, vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipſum comitatum fuerit in quo res illæ poſitæ ſunt, legitimam traditionem facere ſtudeat. Quòd ſi eodem tempore quo illas tradere vult extra eundem comitatum fuerit, id eſt, ſive in exercitu, ſive in palatio, ſive in alio quolibet loco, adhibeat ſibi vel de ſuis pagenſibus, vel de aliis qui eadem lege vivant qua ipſe vivit, teſtes idoneos, vel ſi illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inveniri poſſint, & coram eis rerum ſuarum traditionem faciat, & fidejuſſores veſtituræ donet ei qui illam traditionem accipit ut veſtituram faciat. Et poſtquam hæc traditio ita facta fuerit, heres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem. Inſuper & ipſe per ſe fidejuſſionem faciat ejuſdem veſtituræ, ne heredi ulla occaſio remaneat hanc traditionem immutandi, ſed potiùs neceſſitas incumbat illam perficiendi. Et ſi nondum res ſuas cum coheredibus ſuis diviſas habuit, non ei hoc ſit impedimento; ſed coheres ejus, ſi ſponte noluerit, aut per Comitem aut per Miſſum ejus diſtringatur ut diviſionem cum illo faciat ad quem defunctus hereditatem ſuam voluit pervenire. Et ſi cuilibet Eccleſiæ eam tradere rogavit, coheres ejus eam legem cum illa Eccleſia de prædicta hereditate habeat quam cum alio coherede ſuo habere debebat. Et hoc obſervetur erga patrem & filium & nepotem uſque ad annos legitimos. Poſtea ipſæ res ad immunitatem ipſius Eccleſiæ redeant.

De homicidiis prohibendis.

VII. Quicunque hominem aut ex levi cauſa aut ſine cauſa interfecerit, vuirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipſe verò propter talem præſumptionem in exilium mittatur ad quantum tempus nobis placuerit. Res tamen ſuas non amittat. Ibid. 20.

Quid in compoſitione vuirgildi dari debeat.

VIII. In compoſitione vuirgildi volumus ut ea dentur quæ in lege continentur; excepto accipitre & ſpata, quia propter illa duo aliquoties perjurium committitur, quando majoris pretij quàm illa ſint eſſe jurantur. Ibid. 21.

De raptu alienarum ſponſarum.

IX. Si quis ſponſam alienam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus ejus defenſor eſſe debet, cum ſua lege eam reddat; & quicquid cum ea tulerit, ſemotim Ibid. 22.

unamquamque rem ſecundùm legem reddat. Et ſi hoc defenſor ejus perpetrari conſenſerit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes ſingillatim de unaquaque re freda noſtra ab eo exactare faciat. Sponſo verò legem ſuam componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos ſolvat, vel in præſentiam noſtram Comes eum advenire faciat, & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat.

De falſis teſtibus convincendis.

Ibid. 23. X. Si quis cum altero de qualibet cauſa contentionem habuerit, & teſtes contra eum per judicium producti fuerint, ſi ille falſos eos eſſe ſuſpicatur, liceat ei alios teſtes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium teſtimonio falſorum teſtium perverſitas ſuperetur. Quòd ſi ambæ partes teſtium ita inter ſe diſſenſerint ut nullatenus una pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipſis, id eſt, ex utraque parte unus, qui cum ſcutis & fuſtibus in campo decertent utra pars falſitatem, utra veritatem ſuo teſtimonio ſequatur. Et campioni qui victus fuerit, propter perjurium quod ante pugnam commiſit, dextera manus amputetur. Ceteri verò ejuſdem partis teſtes, qui falſi apparuerint, manus ſuas redimant. Cujus compoſitionis duæ partes ei contra quem teſtati ſunt dentur, tertia pro fredo ſolvatur. Et in ſeculari quidem cauſa hujuſcemodi teſtium diverſitas campo comprobetur. In eccleſiaſticis autem cauſis, ubi de una parte ſeculare, de altera verò eccleſiaſticum negotium eſt, idem modus obſervetur. Vbi verò ex utraque parte eccleſiaſticum fuerit, rectores earundem Eccleſiarum, ſi ſe familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Si autem de hujuſcemodi pacificatione inter eos convenire non poſſunt, advocati eorum in mallo publico ad præſentiam Comitis veniant, & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Teſtes verò de qualibet cauſa non aliunde quærantur niſi de ipſo comitatu in quo res unde cauſa agitur poſitæ ſunt: quia non eſt credibile ut vel de ſtatu hominis vel de poſſeſſione cujuſlibet per alios meliùs rei veritas cognoſci valeat quàm per illos qui viciniores ſunt. Si autem contentio quæ inter eos exorta eſt, in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adjacentis comitatus ad cauſam ſuam teſtes habere.

De proprio in bannum miſſo.

XI. Cujuſcunque hominis proprietas ob crimen aliquod quod idem habet commiſſum in bannum fuerit miſſa, & ille te cognita, ne juſtitiam faciat, venire diſtulerit, annúmque ac diem in eo banno illam eſſe permiſerit, ulteriùs eam non adquirat, ſed ipſa fiſco noſtro ſocietur. Debitum verò quod is cujus ea fuit ſolvere debuit, per Comitem ac miniſtros ejus juxta æſtimationem damni de rebus mobilibus quæ in eadem proprietate inventæ fuerint, his quibus idem debitor fuit exſolvatur. Quòd ſi rerum mobilium ibidem inventarum quantitas ad compoſitionem non ſuffecerit, de immobilibus ſuppleatur; & quod ſuperfuerit, ſicut dictum eſt, fiſcus noſter poſſideat. Si nihil ſuper compoſitionem remanere potuerit, totum in illam expendatur. Si autem homo ille nondum cum ſuis coheredibus proprium ſuum diviſum habuit, convocet eos Comes, & cum eis legitimam diviſionem faciat; & tunc, ſicut jam dictum eſt, partem ejus fiſco noſtro addicat, & compoſitionem de ea, juxta modum ſuperiùs comprehenſum, his ad quos illa legibus pertinet ex ſolvat. Quòd ſi non de alia re, ſed de ipſa proprietate quæ in bannum miſſa fuit, ac per hoc in noſtram poteſtatem redacta eſt, fuerat interpellatus, Comes in cujus miniſterio eam eſſe conſtiterit hoc ad notitiam noſtram perferre curet, ut nos eandem proprietatem, quæ ſecundùm ſupradictum modum in noſtrum dominium redacta eſt, per præcepti noſtri auctoritatem in jus & poteſtatem hominis qui eam quærebat, ſi ſua eſſe debet faciamus pervenire. Ibid. 24.

De mannire.

XII. Si quis de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate vel de hereditate compellandus eſt, juxta legis conſtitutionem manniatur. De ceteris verò cauſis, unde quis rationem eſt redditurus, non manniatur, ſed per Comitem banniatur. Et ſi poſt unam & alteram Comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus ejus in bannum miſſis venire & juſtitiam facere compellatur. Ibid. 25.

De faidis coërcendis.

XIII. Si quis aliqua neceſſitate cogente homicidium commiſit, Comes in cujus miniſterio res perpetrata eſt, & compoſitionem ſolvere & faidam per ſacramentum pacificare faciat. Quòd ſi una pars ei ad hoc conſentire noluerit, id eſt, Ibid. 27.

aût ille qui homicidium commiſit, aut is qui compoſitionem ſuſcipere debet, faciat illum Comes qui ei contumax fuerit ad præſentiam noſtram venire, ut eum ad tempus quod nobis placuerit in exilium mittamus, donec ibi caſtigetur, ut Comin ſuo inobediens eſſe ulteriùs non audeat, & majus damnum inde non adcreſcat.

Vbi ſacramenta juranda ſint.

Ibid. 18. XIV. Vbi antiquitus conſuetudo fuit de libertate ſacramenta adhramire vel jurare, ibi mallum habeatur, & ibi ſacramenta jurentur. Mallus tamen neque in Eccleſia neque in atrio ejus habeatur. Minora verò placita Comes ſive intra ſuam poteſtatem vel ubi impetrare potuerit habeat. Volumus utique ut domus à Comite in loco ubi mallum tenere debet conſtruatur, ut propter calorem ſolis & pluviam publica utilitas non remaneat.

De his qui de furto accuſati fuerint.

Ibid. 19. XV. Si liber homo de furto accuſatus fuerit, & res proprias habuerit, in mallo ad præſentiam Comitis ſe adhramiat. Et ſi res non habet, fidejuſſores donet qui eum adhramire & in placitum adduci faciant. Et liceat ei prima vice per ſacramentum ſe ſecundùm legem idoneare, ſi potuerit. At ſi alia vice duo vel tres eum de furto accuſaverint, liceat ei contra unum ex his cum ſcuto & fuſte in campo contendere. Quòd ſi ſervus de furto accuſatus fuerit, dominus ejus pro eo emendet, aut eum ſacramento excuſet, niſi tale furtum perpetratum habeat propter quod ad ſupplicium tradi debeat.

De diſpectu litterarum dominicarum.

Ibid. 30. XVI. Si quis litteras noſtras diſpexerit, id eſt, tractoriam quæ propter Miſſos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco ubi prædictos Miſſos ſuſcipere debuit tamdiu reſideat & de ſuis rebus legationes illuc venientes ſuſcipiat quouſque animo noſtro ſatisfactum habeat. Qui verò epiſtolam noſtram quocunque modo diſpexerit, juſſu noſtro ad palatium veniat, & juxta voluntatem noſtram congruam ſtultitiæ ſuæ caſtigationem accipiat. Et ſi homo liber vel miniſterialis Comitis hoc fecerit, bonorem, qualemcunque habuerit, ſive beneficium amittat. Et ſi ſervus fuerit, nudus ad palum vapulet, & caput ejus tondeatur.

De injuſtis teloneis & conſuetudinibus.

Ibid. 31. XVII. Vt ubi tempore avi noſtri Dom. ni Pippini conſuetudo fuit teloneum dare, ibi & in futurum detur. Nam ubi noviter inceptum eſt, ulteriùs non agatur. Et ubi neceſſe non eſt fluvium aliquem per pontem tranſmeare, vel ubi navis per mediam aquam aut ſub pontem ierit, & ad ripam non adpropinquaverit, neque ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur. Et nemo cogat alium ad pontem ire, ubi juxta pontem aquam tranſmeare poteſt. Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de his qui ad palatium ſeu in boſtem pergunt, teloneum exactaverit, cum ſua lege ipſum teloneum reddat, & bannum noſtrum id eſt ſexaginta ſolidos componat.

De his qui bonos denarios accipere nolunt.

XVIII. Quicunque liber bomo denarium merum & bene penſantem recipere noluerit, bannum noſtrum id eſt ſexaginta ſolidos componat. Si verò ſervi eccleſiaſtici aut Comitum aut vaſſallorum noſtrorum hoc facere præſumpſerint, ſexaginta ictibus vapulent. Aut ſi magiſter eorum vel advocatus, qui liber eſt, eos vel Comin vel Miſſo noſtro juſſus præſentare noluerit, prædictum bannum noſtrum id eſt ſexaginta ſolidos componat. Ibid. 32.

De adulteratoribus monetæ.

XIX. De falſa moneta jubemus ut qui eam percuſſiſſe comprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui boc conſenſit, ſi liber eſt, ſexaginta ſolidos componat. Si ſervus eſt, ſexaginta ictus accipiat. Ibid. 33.

De proprio dominico ſine juſſione illius reddito.

XX. Si quis proprium noſtrum, quod in veſtitura genitoris noſtri fuit, alicui quærenti ſine noſtra juſſione reddiderit, aliud tantum nobis de ſuo proprio cum ſua lege componat. Et quicunque illud ſcienter per malum ingenium adquirere tentaverit, pro infideli teneatur; quia ſacramentum fidelitatis, quod nobis promiſit, irritum fecit, & ideo ſecundùm noſtram voluntatem & poteſtatem dijudicandus eſt. Ibid. 34.

De pueris invitis parentibus detonſis & puellis velatis.

XXI. Si quis puerum invitis parentibus totonderit, aut puellam velaverit, legem ſuam in triplo componat, aut ipſi puero vel puellæ, ſi jam ſuæ poteſtatis ſunt, aut illi in cujus poteſtate fuerint. Illi verò poteſtatem habeant capitis ſui, ut in tali habitu permaneant qualis eis complacuerit. Ibid. 35.

CAPITULARE SECUNDUM ANNI DCCCXIX.

SIVE

ALIA CAPITULA ADDITA AD LEGEM SALICAM.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

CAPITULA LEGI SALICÆ ADDENDA.

Cap. I.

Ut pagenſes per ſacramenta aliorum hominum cauſas non inquirantur niſi tantùm dominicas. Adtamen Comes ille ſi alicujus pauperis aut impotentis perſonæ cauſa fuerit, tunc Comes ille diligenter & .... ſine ſacramento per veriores & meliores pagenſes inquirat.

II.

Vult Domnus Imperator ut in tale placitum quale ille nunc juſſerit veniat unuſquiſque Comes, & adducat ſecum duodecim Scabinos, ſi tanti fuerint. Sin autem, de melioribus hominibus illius comitatus ſuppleat numerum duodenarium. Et advocati tam Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum ut eis veniant.

III.

Statuendum eſt ut unuſquiſque qui cenſum regium ſolvere debet, in eodem loco illum perſolvat ubi pater & avus ejus ſolvere conſueverunt.

IV.

Si homini cuilibet cauſam ſuam in placito aut coram Comite palatio alius fuerit impedimento, & cauſam ejus injuſtè diſputando impedierit, tunc volumus ut ſive Comes palatij ſeu Comes ipſe in comitatu ſuo jubeat eum exire foras. Et ſi noluerit obedire, tunc ſolvat bannum dominicum, id eſt, ſexaginta ſolidos; & illi cui adverſatus eſt, ei donet vuadium ſuum pro lege ſua.

V.

Volumus ut Comes poteſtatem habeat in placito ſuo facere quæ debet, nemine contradicente. Et ſi aliter fecerit quàm juſtè, ad quem factum illud pertinet veniat in præſentiam noſtram, & nos illi de eodem Comite faciamus juſtitiam.

VI.

Veſtitura Domni & genitoris noſtri eo modo volumus ut teneatur, ubicunque eſſe dicitur, ut ...... diligentiſſima inveſtigatione perquiratur. Et ſi invenitur eſſe juſta atque legitima, tunc veſtitura dicatur. Nam aliter ne veſtitura nominari debet, ſive ſit in eccleſiaſticis ſive in palatinis rebus.

VII.

De proprio quod in caſtellis ab avo noſtro conquiſitis eo modo videtur nobis eſſe faciendum atque diſcernendum ut illi tantùm propriarum rerum ſui poteſtatem non habeant qui quandiu potuerunt reſtiterunt & contra illorum voluntatem in poteſtate avi noſtri venerunt. Nam quicunque ſociis ſuis pertinaciter reſiſtentibus ſe diſcerunt quamvis caſtellum per vim fuiſſet captum, propriè ſuum tamen in eo habere debent.

VIII.

De rebus unde Domnus Karolus Imperator legitimam veſtituram habuit, & hoc ita poteſt inveſtigari ut ſecundùm juſtitiam ad nos debeant pertinere, nequaquam volumus, ſi noſtri teſtes boni & idonei ſunt, ut alij adversùs eos in noſtram contrarietatem conſurgant. Adtamen in tua ſit providentia ac fidelium noſtrorum qui tecum ſunt, qui noſtri teſtes eſſe debent, boni & veraces ſint. Porrò adversùs eccleſiaſticas res eadem ſententia maneat quæ tempore [Domni] & genitoris noſtri fuerat prolata, ut Eccleſiarum defenſores [res] ſuas contra ſuos adpetitores eadem lege defendant qua ipſi vixerunt

qui eaſdem res Eccleſiis condonaverunt. Similiter & Eccleſia eandem legem habeat adversùm petitores ſuos, tantùm ſalva noſtra juſtitia.

IX.

De quarto capitulo expectandum cenſuimus donec cum plurioribus fidelibus noſtris inde conſideremus.

CAPITULARE TERTIUM
ANNI DCCCXIX.
SIVE
CAPITULA DE INTERPRETATIONE LEGIS SALICÆ.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus manuſcriptis, uno bibliothecæ regiæ, altero ſancti Remigij Remenſis.

IN NOMINE DOMINI.
INCIPIUNT CAPITULA LEGIS SALICÆ.

De capitulo primo, id eſt, de mannire.

I. DE hoc capitulo judicatum eſt ut ille qui mannitur ſpatium mannitionis ſuæ per quadraginta noctes habeat. Et ſi Comes infra ſupradictarum noctium numerum mallum ſuum non habuerit, ipſum ſpatium uſque ad mallum Comitis extendatur, & deinde detur ei ſpatium ad reſpectum ad ſeptem noctes. Inde non noctium ſpatia, ſed proximus mallus Comitis ei concedatur.

De XI. *capitulo legis Salicæ.*

II. Si quis ſervum alienum occiſerit vel vendiderit, vel ingenuum dimiſerit, mille quadringentis denariis, qui faciunt ſolidos triginta quinque, culpabitis judicetur, excepto capitale & delatura.

De hoc capite judicatum eſt ab omnibus, ut ſi ille ſervus qui injuſtè venditus vel ingenuus dimiſſus apparet, non alter pro eo in loco illius reſtituatur: quia dixerunt aliqui quòd idem ſervus, qui ingenuus dimiſſus fuerat, denuo ad ſervitium redire non debeat, ſed priſtino & domino & ſervitio reſtitutus fiat judicaverunt.

De XIV. *capitulo legis Salicæ.*

III. Si quis ingenuus ancillam alienam in conjugium acceperit, ipſi cum ea in ſervitio implicetur.

De hoc capite judicatum eſt ab omnibus ut ſi ingenua femina quemlibet ſervum in conjugium ſumpſerit, non ſolùm cum ipſo ſervo in ſervitio permaneat, ſed etiam omnes res quas habet, ſi eas cum parentibus ſuis diviſas tenet, ad dominum cujus ſervum in conjugium accepit perveniant. Et ſi cum parentibus ſuis res paternas vel maternas non diviſit, nec alicui quærenti reſpondere nec cum ſuis heredibus in rerum paternarum hereditate ultra diviſor accedere poſſit. Similiter & ſi francus homo alterius ancillam in conjugium ſumpſerit, ſic faciendum eſſe judicaverunt.

Item de eodem capitulo.

IV. Si quis uxorem alienam vivo marito tulerit, octo milia denar. qui faciunt ſolidos ducentos culpabilis judicetur.

De hoc capitulo judicatum eſt ut vivo marito cui eadem uxor contra legem ſubtracta fuerat, ab illo qui eam ei injuſtè tulerat cum lege reddita fiat ſupraſcripta, id eſt, ducentis ſolidis.

De XXVI. *capitulo.*

V. Si quis puer infra duodecim annos aliquam culpam commiſerit, fredus ei non requiratur.

De hoc capitulo judicatum eſt ut ſi infans infra duodecim annos res alterius injuſtè ſibi uſurpaverit, eas, excepto fredo, cum

cum lege ſua componat, & ita manniatur ſicut ille manniri * cui contra legem fecit, & ita à Comite ad mallum ſuum adducatur ſicut ille adduci poteſt cui contra legem fecit. De hereditate verò paterna vel materna ſi aliquis eum interpellare voluerit, uſque ad ſpatium duodecim annorum expectare judicatum eſt.

VI. Iudicatum eſt ab omnibus ut ſi francus homo vel ingenua femina in ſervitio ſponte ſua ſe implicaverit, ut ſi res ſuas, dum in libertate ſua permanebat, ad Eccleſiam Dei aut cuilibet legibus tradidit, ipſe cui traditæ fuerint eas habere & tenere poſſit. Et ſi filios vel filias, dum in ſua fuit libertate, generavit, ipſi liberi permaneant.

De XXXVI. *capitulo.*

VII. Si quis ſervus hominem ingenuum occiſerit, ipſe homicida pro medietate compoſitionis parentibus hominis occiſi tradatur, & aliam medietatem dominus ſervi ſe noverit ſolviturum. Aut ſi legem intellexerit, poterit ſe obmallare ut leodem non ſolvat.

Quia nullum de eccleſiaſtico aut beneficiario vel alterius perſona ſervo diſcretionem lex facit, ſi ita eccleſiaſtici aut beneficiarij ſervi ſicut liberorum tradi aut dimitti poſſunt, ad interrogationem Domni Imperatoris reſervare voluerunt.

VIII. De XLVI. capitulo, id eſt, Qui viduam in conjugium accipere vult, judicaverunt omnes ut non ita ſicut in lege Salica ſcriptum eſt eam accipiat, ſed cum parentorum conſenſu & voluntate, velut uſque nunc anteceſſores eorum fecerunt, in conjugium ſibi eam ſumat.

De XLVII. *capitulo, De eo qui villam alterius occupaverit.*

IX. De hoc capitulo judicaverunt ut nullus villam aut res alterius migrandi gratia per annos tenere vel poſſidere poſſit; ſed in quacunque die invaſor illarum rerum interpellatus fuerit, aut eaſdem res quærenti reddat, aut eas, ſi poteſt, juxta legem ſe defendendo ſibi vendicet.

X. De affatomie dixerunt quòd traditio fuiſſet.

De hoc capitulo judicatum eſt ut ſicut per longam conſuetudinem anteceſſores eorum facientes habuerunt, ita & omnes qui lege Salica vivunt in antea habeant & faciant.

XI. Et hoc judicaverunt, ut ſi ſervus chartam ingenuitatis adtulerit, ſi ſervus ejuſdem chartæ auctorem legitimum habere non potuerit, domino ſervi ipſam chartam falſare liceat.

XII. Et hoc judicaverunt, ut omnis qui alteri aliquid quærit, licentiam habeat priùs ſua teſtimonia producere contra eum. Et ſi ille cui quæritur dixerit quòd legibus teneat ea quæ tenet, & talia ſunt teſtimonia qui hoc veraciter adfirmare poſſint, judicaverunt ut hujus rei veritas ſecundùm capitula Domni Imperatoris, quæ priùs pro lege tenenda conſtituit, rei veritas comprobetur.

CAPITVLARE QVARTVM
ANNI DCCCXIX.

Incipiunt capitula quæ per ſe ſcribenda & ab omnibus obſervanda ſunt.

1. *De forcapiis.*
2. *De terra tributaria.*
3. *De beneficiis deſtructis.*
4. *De terra cenſali.*
5. *De nonis & decimis.*
6. *De mancipiis in villas dominicas confugientibus.*
7. *De foreſtibus noviter inſtitutis.*
8. *De pontibus per diverſa loca emendandis.*

Incipiunt ſupraſcripta capitula et eorum textus.

De forcapiis.

IV. 36. I. SI mancipia dominos ſuos fugerint in alienam poteſtatem, præcipimus ut propter hoc nullum præmium accipiat ille in cujus poteſtate fuerint inventa, pro eo quòd ea vel reddiderit vel foras ejecerit. Et non ſolùm hoc, ſed etiam ſi ea nec reddere nec foras eiicere voluerit, & legitimo domino ea contradixerit, & illa inde poſtea effugerint, ſecundùm legem ea ſolvere cogatur.

De terra tributaria.

Ibid. 37. II. Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem noſtram exire ſolebat, vel ad Eccleſiam vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam ſuſceperit, tributum quod inde ſolvebatur, omni modo ad partem noſtram perſolvat; niſi fortè talem firmitatem de parte dominica habeat per quam ipſum tributum ſibi perdonatum poſſit oſtendere.

De beneficiis deſtructis.

Ibid. 38. III. Quicunque ſuum beneficium occaſione proprij deſertum habuerit, & intra annum poſtquam ei à Comite vel à Miſſo noſtro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipſum beneficium amittat.

De terra cenſali.

Ibid. 39. IV. Si quis terram cenſalem habuerit, quam anteceſſores ſui vel ad aliquam Eccleſiam vel ad villam noſtram dederunt, nullatenus eam ſecundùm legem tenere poteſt niſi ille voluerit ad cujus poteſtatem vel illa Eccleſia vel illa villa pertinet; niſi fortè filius aut nepos ejus ſit qui eam tradidit, & ei eadem terra ad tenendum placitata ſit. Sed in hac re conſiderandum eſt utrum ille qui hanc tenet dives an pauper ſit, & utrum aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc miſericorditer agendum eſt, ne ex toto diſpoliatus in egeſtatem incidat; ut aut talem cenſum inde perſolvat qualis ei fuerit conſtitutus, vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat unde ſe ſuſtentare valeat.

De nonis & decimis.

Ibid. 40. V. Conſideratum eſt ut de frugibus terræ & animalium nutrimine nonæ & decimæ perſolvantur. De opere verò vel reſtauratione Eccleſiarum Comes & Epiſcopus ſive Abbas unà cum Miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint, conſiderationem faciant, ut unuſquiſque eorum tantum inde accipiat ad operandum & reſtaurandum quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur. Similiter & vaſſi noſtri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum eccleſiaſticarum habent, vel unuſquiſque per ſe juxta quantitatem quam ipſe tenet. Aut ſi inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant. cum quo pretio rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere & materiam emere poſſit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primum quidem illas cum lege ſua reſtituat, inſuper & bannum noſtrum ſolvat; ut ita caſtigatus caveat ne ſæpius iterando beneficium amittat.

De mancipiis in villas dominicas confugientibus.

VI. Si cujuſlibet mancipia in villam noſtram confugerint, actor ejuſdem villæ quærenti domino ea non contradicat, ſed ſtatim ea foras de eadem villa eiciat. Et ſi ſe putat ad ea repetenda juſtitiam habere, repetat illa & ſecundùm legem adquirat. Si verò tempore Domni Karoli genitoris noſtri in villam illam confugerint, & dominus ea quærit, actor ejuſdem villæ aut ea legitimè contendat, aut quærenti domino reddat. Et actor propter veſtituram Domni Karoli genitoris noſtri eadem mancipia contradicere non audeat, ſi illius propria eſſe noſcuntur. Ibid. 41.

De foreſtibus noviter inſtitutis.

VII. Vt quicunque illas habet, dimittat; niſi fortè indicio veraci oſtendere poſſit quòd per juſſionem ſive permiſſionem Domni Karoli genitoris noſtri eas inſtituiſſet; præter illas quæ ad noſtrum opus pertinent, unde nos decernere volumus quicquid nobis placuerit. Ibid. 42.

De pontibus per diverſa loca emendandis.

VIII. Volumus ut Miſſi noſtri per ſingulas civitates una cum Epiſcopo & Comite Miſſos vel noſtros homines ibidem commanentes eligant, quorum curæ ſit pontes per diverſa loca emendare, & eos qui illos emendare debent ex noſtra juſſione admonere ut unuſquiſque juxta ſuam poſſibilitatem & quantitatem eos emendare ſtudeat. Ibid. 43.

CAPITVLARE QVINTVM ANNI DCCCXIX.

SIVE

CAPITVLA DE INSTRVCTIONE MISSORVM.

Nunc primùm edita ex tribus antiquis codicibus manuſcriptis, uno bibliothecæ regiæ, altero Bigotiana, tertio ſancti Remigij Remenſis.

Hæc capitula præcipuè ad legationem Miſſorum noſtrorum ob memoriæ cauſam pertinentia, de quibus videlicet cauſis agere debeant.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De legatione omnium Miſſorum dominicorum.*
2. *De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica veſtitura ſunt, qualiter inquirantur.*
3. *De oppreſſione pauperum, viduarum, & pupillorum.*
4. *De injuſtis conſuetudinibus noviter inſtitutis.*
5. *De honore Eccleſiarum.*
6. *De nonis & decimis.*
7. *De locis dandis ad clauſtra Canonicorum facienda.*
8. *De obſervatione præceptorum dominicorum.*
9. *De his qui per occaſionem immunitatis juſtitiam facere renuunt.*
10. *De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis.*
11. *De beneficiis dominicis deſtructis.*
12. *De falſa moneta & de aliis diverſis cauſis prohibendis.*
13. *De Miſſorum dominicorum obſervatione.*
14. *De placitis à liberis hominibus obſervandis.*
15. *De debito ad opus dominicum rewadiato.*
16. *De his qui ad palatium vel in hoſtem pergunt, vel inde redeunt.*
17. *De pontibus publicis.*
18. *De Clericis, monachis, & ſervis fugitivis.*
19. *De advocatis Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatiſſarum.*
20. *De Vicariis vel Centenariis, ſi latrones celaverint.*
21. *De Comitibus & Vicariis admonendis de conſtitutione legis.*
22. *De foreſtibus dominicis.*
23. *De Miſſis dominicis, & de his qui juſtitiam facere renuunt.*
24. *De Miſſis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.*
25. *De Miſſis dominicis, & de Comite in aliquod miſſaticum directo.*
26. *De Miſſis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.*
27. *De vaſſis dominicis & Epiſcoporum vel reliquorum, qui in hoſte non fuerunt.*
28. *De Epiſcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Miſſorum dominicorum.*
29. *De diſpenſa Miſſorum dominicorum.*

Incipiunt ſupraſcripta capitula et eorum textus.

De legatione omnium Miſſorum dominicorum.

IV. 44. I. Legatio omnium Miſſorum noſtrorum hæc eſt. Primò, ut ſicut jam aliis Miſſis injunctum fuit, juſtitiam faciant de rebus & libertatibus injuſtè ablatis; & ſi Epiſcopus, aut Abbas, aut Vicarius, aut Advocatus, aut quiſlibet de plebe hoc feciſſe inventus fuerit, ſtatim reſtituantur. Si verò vel Comes vel actor

dominicus vel alter Miſſus palatij noſtri hoc perpetraverit, & in noſtram poteſtatem redegerit, res diligenter inveſtigata & deſcripta ad noſtrum judicium reſervetur.

De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica veſtitura ſunt, qualiter inquirantur.

Ibid. 45. I I. Volumus autem ut de his libertatibus & rebus reddendis quæ in noſtra veſtitura ſunt primò per optimos quoſque inquiratur. Et ſi per illos inveniri non poſſit, tunc per eos qui poſt illos in illa vicinia meliores ſunt. Et ſi nec per illos rei veritas inveniri poteſt, tunc liceat litigantibus ex utraque parte teſtes adhibere. Et ſi diſcordaverint, ſecundùm inſtitutionem à nobis promulgatam examinentur.

De oppreſſione pauperum, viduarum, & pupillorum.

Ibid. 46. I I I. De pauperibus, viduis, & pupillis injuſtè oppreſſis, ut adjuventur & releventur.

De injuſtis conſuetudinibus noviter inſtitutis.

Ibid. 47. I V. De injuſtis occaſionibus & conſuetudinibus noviter inſtitutis, ſicut ſunt tributa & telonei in media via, ubi nec aqua, nec palus, nec pons, nec aliquid tale fuerit unde juſtè cenſus exigi poſſit, vel ubi naves ſubtus pontes tranſire ſolent, ſive in medio flumine, ubi nullum obſtaculum eſt, ut auferantur. Antiquæ autem ad noſtram notitiam deferantur.

De honore Eccleſiarum.

Ibid. 48. V. De honore Eccleſiarum, ut per omnia eis exhibeatur ſicut nuper à nobis cum conſenſu omnium fidelium noſtrorum conſtitutum eſt. Et ut hoc Miſſi noſtri omnibus in ſua legatione conſtitutis notum efficiant.

De nonis & decimis.

Ibid. 49. V I. De nonis & decimis, ut ſecundùm juſſionem noſtram dentur.

De locis dandis ad clauſtra Canonicorum facienda.

Ibid. 50. V I I. De locis dandis ad clauſtra Canonicorum facienda, ſi terra de ejuſdem Eccleſiæ rebus fuerit, reddatur ibi. Si de alterius Eccleſiæ vel liberorum hominum, commutetur. Si autem de fiſco noſtro fuerit, noſtra libertate concedatur.

De obſervatione præceptorum dominicorum.

Ibid. 51. V I I I. De obſervatione præceptorum noſtrorum & immunitatum, ut ita obſerventur ſicut à nobis & ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt.

De his qui per occaſionem immunitatis juſtitiam facere renuunt.

I X. De his qui per occaſionem immunitatis juſtitiam facere renuunt, ut hoc obſervetur quod à nobis conſtitutum eſt. Ibid. 52.

De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis.

X. De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis, ut juxta poſſibilitatem in antiquum ſtatum reformentur. Ibid. 53.

De beneficiis dominicis deſtructis.

X I. De beneficiis noſtris, quæ deſtructa inveniuntur, hoc impleatur quod nuper à nobis conſtitutum eſt. Ibid. 54.

De falſa moneta & de aliis diverſis cauſis prohibendis.

X I I. De nova moneta, & de falſâ moneta, & de diſpectu litterarum noſtrarum, & de latronibus coërcendis vel puniendis, & de faidis pacandis, de homicidiis prohibendis, de perjuriis & falſis teſtibus compeſcendis, de his omnibus vel ceteris his ſimilibus hoc quod modò conſtituimus omnibus adnuntietur & in futurum obſervetur. Ibid. 55.

De Miſſorum dominicorum obſervatione.

X I I I. Hoc volumus ut Miſſi noſtri obſervent, ut quicquid de his cauſis vel ſimul vel ſingillatim emendare potuerint, emendent; & ea quæ emendaverint, diligenter ſcriptis notent. Et hoc ſic peragere curent quatinus juſtè reprehendi à quoquam nullatenus poſſint. Et quæ facere debent aut poſſunt, nullatenus prætermittant; immo caveant ne, quod abſit, aut gratia alicujus aut honoris aut timoris ſive odij cauſa illud quod agere debent omittant. Et ſummopere ſtudeant ut hoc quod per ſe efficere non poſſunt, nobis notum faciant. Et omnimodis prævideant ut per ſingula capitula tam verbis quàm ſcriptis de omnibus quæ illic peregerint nobis rationem reddere valeant. Ibid. 56.

De placitis à liberis hominibus obſervandis.

X I V. De placitis ſi quidem quos liberi homines obſervare debent conſtitutio genitoris noſtri penitùs obſervanda atque tenenda eſt, ut videlicet in anno tria ſolummodo generalia placita obſervent, & nullus eos ampliùs placita obſervare compellat; niſi fortè quilibet aut accuſatus fuerit, aut alium accuſaverit, aut ad teſtimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cetera verò quæ Centenarij tenent non alius venire jubeatur niſi qui aut litigat, aut judicat, aut teſtificatur. Ibid. 57.

De debito ad opus dominicum reuvadiato.

Ibid. 58. XV. Vt de debito quod ad opus noſtrum fuerit reuvadiatum talis conſideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum ſecundùm legem componere cogatur, ſed juxta quod poſſibile viſum fuerit. Is verò qui tantùm mala voluntate peccavit, totam legis compoſitionem cogatur exſolvere.

De his qui ad palatium vel in hoſtem pergunt, vel inde redeunt.

Ibid. 59. XVI. Vt nullus ad palatium vel in hoſtem pergens, vel de palatio vel de hoſte rediens, tributum quod traſturas vocant ſolvere cogatur.

De pontibus publicis.

Ibid. 60. XVII. Vt pontes publici qui per bannum fieri ſolebant, anno præſente in omni loco reſtaurentur.

De Clericis, monachis, & ſervis fugitivis.

Ibid. 61. XVIII. Vt Clerici & monachi & ſervi fugitivi ad loca ſua redire jubeantur.

De advocatis Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatiſſarum.

Ibid. 62. XIX. Vt nullus Epiſcopus, nec Abbas, nec Comes, nec Abbatiſſa Centenarium Comitis advocatum habeat.

De Vicariis vel Centenariis, ſi latrones celaverint.

Ibid. 63. XX. Vt Vicarij vel Centenarij, qui fures & latrones vel celaverint vel defenderint, ſecundùm ſibi datam ſententiam dijudicentur.

De Comitibus & Vicariis admonendis de conſtitutione legis.

Ibid. 64. XXI. Vt Comites & Vicarij & Centenarij de conſtitutione legis admoneantur, qua jubetur ut propter juſtitiam pervertendam munera non accipiant.

De foreſtibus dominicis.

Ibid. 65. XXII. De foreſtibus noſtris, ut ubicunque fuerint diligentiſſimè inquirant quomodo ſalvæ ſint & defenſæ, & ut Comitibus denuntient ne ullam foreſtem noviter inſtituant; & ubi noviter inſtitutas ſine noſtra juſſione invenerint, dimittere præcipiant.

De Miſſis dominicis, & de his qui juſtitiam facere renuunt.

Ibid. 66. XXIII. Vt ubicunque ipſi Miſſi aut Epiſcopum aut Abbatem aut alium quemlibet quocunque honore præditum invenerint qui juſtitiam facere vel noluit vel prohibuit, de ipſius rebus vivant quandiu in eo loco juſtitias facere debent.

De Miſſis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.

XXIV. Vt in illius Comitis miniſterio qui bene juſtitias factas habet ijdem Miſſi diutiùs non morentur, neque illuc multitudinem convenire faciant; ſed ibi moras faciant ubi juſtitia vel minùs vel negligenter facta eſt. Ibid. 67.

De Miſſis dominicis, & de Comite in aliquod miſſaticum directo.

XXV. Vt in illius Comitis miniſterio iidem Miſſi noſtri placitum non teneant qui in aliquod miſſaticum directus eſt, donec ipſe reverſus fuerit; ut cauſa quæ adhuc coram Comite non fuit, & is qui ſe reclamat propter ſuam ſtultitiam aut contumaciam Comitem inde appellare noluit, iterum Comiti commendetur. Ibid. 68.

De Miſſis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.

XXVI. Vt Miſſi noſtri qui vel Epiſcopi vel Abbates vel Comites ſunt, quandiu prope ſuum beneficium fuerint, nihil de aliorum conjecto accipiant. Poſtquam verò inde longè receſſerint, tunc accipiant ſecundùm quod in ſua tractoria continetur. Vaſſi verò noſtri & miniſteriales, qui Miſſi ſunt, ubicunque venerint conjectum accipiant. Ibid. 69.

De vaſſis dominicis & Epiſcoporum vel reliquorum, qui in hoſte non fuerunt.

XXVII. Vt vaſſi noſtri, & vaſſi Epiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, & Comitum, qui anno præſente in hoſte non fuerunt, heribannum reuvadient; exceptis his qui propter neceſſarias cauſas & à Domno ac genitore noſtro Karolo conſtitutas domi dimiſſi fuerunt, id eſt, qui à Comite propter pacem conſervandam, & propter conjugem ac domum ejus cuſtodiendam, & ab Epiſcopo vel Abbate vel Abbatiſſa ſimiliter propter pacem conſervandam & propter fruges colligendas & familiam conſtringendam & Miſſos recipiendos dimiſſi fuerunt. Ibid. 70.

De Epiſcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Miſſorum dominicorum.

XXVIII. Vt omnis Epiſcopus, Abbas, & Comes, excepta infirmitate vel noſtra juſſione, nullam excuſationem habeat quin ad placitum Miſſorum noſtrorum veniat, aut talem vicarium ſuum mittat qui in omni cauſa pro illo reddere rationem poſſit. Ibid. 71.

De diſpenſa Miſſorum dominicorum.

XXIX. De diſpenſa Miſſorum noſtrorum, qualiter unicuique juxta ſuam Ibid. 73.

qualitatem dandum vel accipiendum ſit, videlicet Epiſcopo panes quadraginta, friſcingæ tres, de potu modij tres, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij quatuor. Abbati, Comiti, atque miniſteriali noſtro unicuique dentur cotidie panes triginta, friſcingæ duæ, de potu modij duo, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij tres. Vaſſallo noſtro panes decem & ſeptem, friſcinga una, porcellus unus, de potu modius unus, pulli duo, ova decem, annona ad caballos modij duo.

CAPITVLARE SEXTVM
ANNI DCCCXIX.
SIVE
CAPITVLARE MISSORVM DOMINICORVM.

Nunc primùm editum ex vetuſtiſſimo codice MS. monaſterij ſancti Galli in Helvetia.

CAP. I.

De ſtatu Eccleſiæ & honore Pontificum, ut canonicè ſecundùm juſſionem Dominorum noſtrorum vivere & converſare debeant.

II.

Vt Sacerdotes & Clericos ſecundùm normam priorum patrum vivant.

III.

Vt tam monachi quàm monachas, ubicunque fuerint, regulariter vitam degant.

IV.

De reſtauratione Eccleſiarum vel luminaria, ſeu officia etiam & Miſſas, necnon & ſacritecta, ut in quantum poſſibilitas fuerit, per juſſionem Dominorum noſtrorum, ubi neceſſitas, reſtauratæ & emendatæ fiant.

V.

De Eccleſiis & monaſteria & ſenodochia quæ ad mundio palatij pertinent aut pertinere debent, ut unuſquiſque juſtitiam Dominorum noſtrorum Regum & eorum rectum conſentiat.

VI.

De cauſis inlicitis conjunctionibus omnibus vel etiam ceteris nefandas res, ut unuſquiſque in ſua parrochia unà cum conſenſu & adjutorio Comitis ſui hoc pleniter ſub celeritate amputare & emendare ſtudeat. Et qui hoc facere non potuerit, ad aures piiſſimi Domini noſtri vel ejus * poſteribus hoc innoteſcat abſque tarditate, ut malum quod perpetratum eſt canonicè emendatum fiat.

* Proceribus

VII.

De viduis & orfanis & pauperibus vel omnibus impotentibus, ut in eleemoſyna Dominorum noſtrorum Regum eorum juſtitiam pleniùs accipiant.

VIII.

De homicidiis & perjuriis, ſacrilegis, & falſis teſtimoniis, & hoc quod nefandum aut contrarium ſacris canones eſſe videtur, & hoc pleniter per veſtram monitionem & per judicium Comitis emendatum fiat. Et qui hoc facere noluerit, abſque tarditate auribus præcellentiſſimi Domini noſtri vel ejus poſteribus hoc patefaciat.

IX.

De decimis, ut unuſquiſque ſuam decimam ad Eccleſiam offerat, ſicut mos vel ſacra conſuetudo eſſe dinoſcitur.

X.

Vt illi electi qui illos epiſcopatos tenent, qui canonicæ eſſe poteſt, ſub celeritate ſacratos fiant.

XI.

Volumus quidem ut ea quæ ſuperiùs retulimus ut unuſquiſque bonum certamen exinde habeant, ſeu & de aliis cauſis quas minimè in hoc capitulare inſeruimus, & neceſſarij ſunt commendandi per veſtram ſanctiſſimam monitionem emenda. Et qui

hoc facere neglexerit, ſi ſacerdos aut Clericus fuerit, ſciat ſe canonicum ſubjacere ſervitium; & ſi laicus, Dominorum noſtrorum judicio & ejus proceribus ſuſtinere.

EXPLICIT.

CAPITULARE
ANNI DCCCXXI.

SIVE

Capitula data apud Theodonis villam anno DCCCXX. in generali populi conventu.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis exemplaribus MSS. bibliothecæ Colbertinæ.

Ubi telonea exigi & ubi non exigi debeant.

I. VOlumus firmiter omnibus in imperio noſtro nobis à Deo commiſſo notum fieri ut nullus teloneum exigat niſi in mercatibus, ubi communia commercia emuntur ac venundantur; neque in pontibus, niſi ubi antiquitus telonea exigebantur; neque in ripis aquarum, ubi tantùm naves ſolent aliquibus noctibus manere; neque in ſilvis, neque in ſtratis, neque in campis, neque ſubtus pontem tranſeuntibus, nec alicubi, niſi tantùm ubi aliquid emitur aut venditur qualibet cauſa res ad communem uſum pertinens, & ubi emptor cujuſlibet utitur herba aut lignis aut aliis villaticis commodis, cum eo cujus ſunt quibus utitur agat juxta æſtimationem uſus, & quod juſtum eſt de tali re illi perſolvat. Quòd ſi aliquis conſtituta mercata fugiens, ne teloneum ſolvere cogatur, & extra prædicta loca aliquid emere voluerit, & hujuſmodi inventus fuerit, conſtringatur & debitum telonei perſolvere cogatur. Et quiſquis hujuſmodi juſta telonea ſolvere declinantem ſuſceperit ſive celaverit, id ſecundùm ſuam legem emendare compellatur. Is tamen quem celavit debitum teloneum perſolvat. Ceterùm, ſicut ſuperiùs dictum eſt, niſi in memoratis locis nemo à quolibet exigat telonea. Et ſi fecerit contra hæc præcepta noſtra, ſciat ſe eſſe damnandum ſexaginta ſumma ſolidorum.

De diſpenſa fidelium noſtrorum.

II. Sive carris, ſive ſagmariis, ſive friſkingis, ſive aliis quibuſlibet vehiculis, tam eorum qui nobis aſſiduè in palatio deſerviunt, quàmque & eorum qui ad palatium eorum diſpenſam ducunt, nemo in pontibus, neque in navibus, neque in quibuſlibet aliis locis, ab eis teloneum exigere præſumat. Quòd ſi fecerit, noverit ſe ſimiliter ſexaginta ſumma ſolidorum pœna plectendum. Quòd ſi aliquis repertus fuerit qui ea quæ præmiſſa ſunt non ad ſuam diſpenſam, nec ad proprios uſus, ſed potiùs venundandi cauſa ea duxerit, noverit ſe ſicut ſuperiùs comprehenſum eſt eſſe damnandum.

Qualis cenſus exigi debeat de pontibus emendatis.

III. Nemo ex his qui pontes faciunt aut de immunitatibus aut de fiſcis aut de liberis hominibus cogantur pontaticum de eodem quem fecerunt ponte perſolvere. Et ſi fortè quilibet voluerit ex propriis facultatibus eundem pontem emendare vel reficere, quamvis de ſuis propriis rebus eundem pontem emendet vel reficiat, non tamen de eodem ponte majorem cenſum exigere præſumat niſi ſicut conſuetudo fuit & juſtum eſſe dinoſcitur.

Ut nullus liber homo ad brolios dominicos operari cogatur.

IV. Omnibus notum ſit quia nolumus ut liber homo ad noſtros brolios operari cogatur. Attamen de aliis publicis functionibus, quas ſolebant juxta antiquam conſuetudinem facere, nemo ſe pro hac cauſa excuſet.

De capitulis præterito anno additis legi Salicæ.

V. Generaliter omnes admonemus ut

capitula quæ præterito anno legi Salicæ per omnium conſenſum addenda eſſe cenſuimus, jam non ulteriùs capitula ſed tantùm lex dicantur, immo pro lege teneantur.

LUDOVICI PII IMP.

Epiſtola ad monachos Anianenſes, data circa annum Chriſti DCCCXXI.

IN nomine Domini Dei & ſalvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus venerabilibus fratribus in Aniano ſive Gellone monaſterio conſtitutis. Proximè accidit Agobardum Archiepiſcopum ad noſtram deveniſſe præſentiam; qui indicavit nobis quomodo eo præſente & Nebridio Archiepiſcopo ſine mora omnes pari conſenſu Tructeſindum ſuper vos elegiſſetis Abbatem. Cui facto, quia rationabile nobis videbatur, adſenſum præbere non diſtulimus, id deſiderantes ac optantes ut pietas divina id ad ſuam & veſtram communem ſalutem proficere faciat quòd ille patris ac paſtoris inter vos locum obtineat, & vos ut Chriſti oves pro humilitate ac devotione, ſicut dignum ac rectum & juſtum eſt, ſubditi & obedientes ei ſitis; & hæc obedientia & humilitatis ſubjectio caritatis munimine eſt roboranda, quam ſine ſimulatione falſæ extrinſecus oſtentationis in vobis fieri neceſſe eſt. Vos enim optimè noſtis cum quanto ſtudio & ſudore à beatæ memoriæ Domno Benedicto patre veſtro locus iſte primò inchoatus ac conſtructus eſt; deinde qua diligentia ille nitebatur ut vos, quos divina superni paſtoris gratia per ſuæ devotionis inſtantiam inibi coadunaverat, ſecundùm monaſticæ vitæ regulam rectè converſaremini; quod &, Deo largiente, juxta id quod deſideravit ad effectum perduxit. Sed & de ſacroſancto eodem examine per imperium à Deo nobis commiſſum longè latèque piæ converſationis normam coadoptavit, ac vobis diſſeminare non deſtitit. Et cùm profectò ita ſe res habeat, dignum vos admonere ſtatuimus ut Deo cooperante id efficere ſtudeatis ne in diebus veſtris res tam egregiè inchoata & ad incrementum perducta quolibet caſu quicquam detrimenti ſumat; ſed tales ſemper per Dei miſericordiam eſſe ſtudeatis ut de vobis poſſint ſicut priùs magiſtri & doctores ſanctæ non ſolùm regularis vitæ, verùm omnis ſpiritalis normæ & præcipui apicis adſumi, ubicunque neceſſitas vel voluntas fuerit. Porrò Tructeſindum Abbatem veſtrum admonitum eſſe volumus ut circa vos paternum exerceat amorem, & conſideret ſecundùm ætatem vel valetudinem corporis vel infirmitatis cujuſlibet moleſtiam quid cui conveniat ex ſubjectis ſibi, & caveat omnimodis ne in negligentes adeo fervida zeli caſtigatio modum excedat ut eos puſillanimes reddat, nec apud obſervantes mandata Dei talis ſit ut torpore & deſidia in eis rigorem conſtantiæ frangat; ſed maxima diſcretione juxta Apoſtolum ſit omnibus omnia factus, ut omnes ad ſe pertinentes ſalvare poſſit. Quòd ſi fortè evenerit, quod nos non optamus, ut ille extra regulam vobis à memorato Benedicto optimè traditam in aliquo deviaverit, & magis voluerit quæ agenda ſunt proprio arbitrio & voluntate quàm veſtro communi conſilio agere, vos eum, ut cariſſimi fratres & filij, cum omni manſuetudine & patientia corrigite. Quòd ſi vobis adſenſum præbuerit, & per vos correctus fuerit, hoc Dei dono tribuatis. Si verò ille pertinacior in ſua, quod abſit, permanere voluerit ſententia, tunc nobis id ſignificare priùs faciatis quàm foris vicinis veſtris notum fiat; quia cùm in aliis regalem exerceamus poteſtatem, in vobis tamen paternum ſemper volumus obtinere affectum. Et quamvis hæc licentia à nobis ſit vobis conceſſa, tamen ſummopere cavendum eſt ne de qualibet re adversùs Abbatem veſtrum, levi ira aut prava perturbatione inflammati, fruſtra pertinaci audacia adversùs eum commoveamini. Nam ſi aliquis veſtrum ſine ratione adversùs eum inflammabitur, & noſtras aures ſine cauſa pulſaverit, nos adversùs ſe noverit diſtricta animadverſione eſſe

eſſe commotos; ut ille qui ejuſmodi eſt, ceteris fiat documentum ne in poſterum aliquis audeat adversùs magiſtrum ſuum injuſtè conſurgere. Vos quoque, ſeniores, in omnibus adjuvate eum, tam in diſtrictione juniorum fratrum, quàm etiam & in reliqua utilitate monaſterij; nec illum ſolum ſub tanti ponderis onere gravari patiamini, ſed juxta Apoſtolum invicem onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Vos autem, juniores fratres, ſtatuimus admonere ut in omnibus Abbati veſtro & ſenioribus fratribus obedientes ſitis & humiles, non protervi, non murmuratores, ſed cum omni humilitate & manſuetudine ſervantes propoſitum veſtrum. Nam ſi ſecùs egeritis, ut aliquis veſtrum adversùs Abbatem & fratres inſletur, & non ſolùm ſibi, ſed etiam aliis perverſæ tranſgreſſionis fuerit incitamentum, & non ſui Abbatis vel fratrum ſuſtinuerit correctionem, hunc nobis cum feſtinatione mitti præcipimus, ut eum in talem dirigamus locum unde ille vobis minime poſſit quicquam inferre ſcandali. Hæc vobis ideo ſcribere juſſimus ut cognoſcere poſſitis quantam curam ac ſollicitudinem de vobis habere deſideramus. Eandem enim familiaritatem quam cum piæ recordationis Benedicto Abbate veſtro habere viſi ſumus, ſi præcepta ejus obedienter cuſtodire volueritis, vobiſcum ſimiliter habere volumus, & curam veſtri ipſiúſque monaſterij ſemper agere. Et quia conſtat per chartam donationis prædicti patris veſtri eundem monaſterium genitoris noſtri priùs & denuo noſtrum eſſe alodem, eandem licentiam quam ipſe priùs & nos deinceps per præcepta immunitatis viſi ſumus concedere, perpetuis temporibus firmiter obſervare & inviolabiliter conſervare promittimus. Et quandocunque divina vocatione prædictus Abbas vel ſucceſſores ejus de hac luce migraverint, quandiu inter vos tales invenire potueritis qui ipſam congregationem ſecundùm regulam ſancti Benedicti regere valeant, per ſæpe ſcriptam & roboratam noſtram auctoritatem licentiam habeatis ſemper eligendi Abbates. Optamus vos pro nobis orantes ac ſanctum propoſitum veſtrum cuſtodientes in Chriſto ſemper bene valere.

CAPITVLARE TRIBVRIENSE

Datum anno Chriſti DCCCXII. ad petitionem Epiſcoporum in Theodonis villa congregatorum anno ſuperiore.

PETITIO EPISCOPORVM.

Burchard. lib. 6. c. 5. Ivo par. 10. c. 134. IN Concilio apud Theodonis villam, ubi interfuerunt XXXII. Epiſcopi, Aiſtolfus Magontienſis Archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis, Hadabaldus Colonienſis Archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis, Hetto Trevirenſis Archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis, Ebbo Remenſis Archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis, cum nuntiis reliquorum Epiſcoporum Galliæ & Germaniæ, ob nimiam præſumptionem quorundam tyrannorum in ſacerdotes Domini bacchantium, & propter factum quod in Vvaſconia noviter acciderat de Epiſcopo Iohanne inhoneſtè & inaudità mordridato, decretum eſt ut communi conſenſu & humili devotione ſupplicaretur auribus Principis, ſi ſuæ pietati complaceret ut calumnia in Chriſti ſacerdotes peracta juxta ſynodica determinaretur pleniter ſtatuta, hoc idem Epiſcoporum judicio placeret, ſi ex toto ſecundùm poteſtatem ipſorum poſſet definiri, id eſt, ut canonica ferirentur ſententia, hi videlicet qui timorem Domini poſtponentes, in miniſtros ſuos graſſare præſumerent. Quòd ſi verò pietati illius complaceret, juxta Capitula Regum præcedentium, ubi eorum proviſio miſericorditer in offenſis pecuniæ quantitatem interpoſuit, pro conſolatione ſanctæ Eccleſiæ, ut præfatæ res per pecuniam ab Imperatoribus ſacerdotibus ad defenſionem conceſſam, & per pœnitentiam determinarentur Epiſcoporum judicio, ſi pietas illius conlaudare voluerit, ſic definiri eis complaceret. Capitulare II. anni 803. c. 1.

Cap. I.

Si quis Subdiaconum calumniatus fuerit, vulneraverit, vel debilitaverit, & convaluerit, quinque quadrageſimas ſine ſubditis annis pœniteat, & trecentos ſolidos cum ſua compoſitione & epiſcopalibus bannis Epiſcopo componat. Si autem mortuus fuerit, ſingulas ſupradictas quadrageſimas cum ſequentibus annis pœniteat, & quadringentos ſolidos cum tripla ſua compoſitione & epiſcopalibus bannis triplicibus Epiſcopo componat.

II.

Si Diaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, ſex quadrageſimas ſine ſubditis annis pœniteat, & quadringentos ſolidos cum compoſitione ſua & epiſcopalibus bannis Epiſcopo componat. Si autem mortuus fuerit, ſingulas ſupradictas ſex quadrageſimas cum ſequentibus annis pœniteat, & ſexcentos ſolidos cum tripla ſua compoſitione & epiſcopalibus bannis triplicibus Epiſcopo componat.

III.

Si quis Preſbyterum calumniatus fuerit & ſpaſſaverit, ſex quadrageſimas ſine ſubditis annis pœniteat, & ſexcentos ſolidos cum triplici ſua compoſitione & epiſcopalibus bannis triplicibus Epiſcopo componat. Si autem mortuus fuerit, duodecim annorum pœnitentia ſecundùm canones ei imponatur; & nongentos ſolidos cum triplici compoſitione ſua & epiſcopalibus bannis triplicibus Epiſcopo componat.

IV.

Si quis Epiſcopo inſidias poſuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehoneſtaverit, decem quadrageſimas cum ſubditis annis pœniteat, & Preſbyteri occiſi triplicem compoſitionem componat. Si autem caſu & non ſponte occiditur, cum comprovincialium Epiſcoporum conſilio homicida pœniteat. Si quis autem ſponte eum occiderit, carnem non comedat, vinum non bibat omnibus diebus vitæ ſuæ, cingulum militare deponat, abſque ſpe conjugij in perpetuo maneat.

Aiſtolfus Magontienſis Archiepiſcopus dixit: Si Principibus placuerit aliiſque ſuis fidelibus, rogemus ut conlaudetur & ſubſcribatur. Et conlaudatum eſt & ſubſcriptum eſt tam à Principe quàm à ceteris omnibus.

DECRETVM IMPERATORIVM

POST PETITIONEM EPISCOPORVM.

Burchard. lib. 6. c. 6. Ivo par. 10. c. 155.

Placuit nobis & fidelibus noſtris ut ſicut ab Epiſcopis & reliquis ſacerdotibus ac Dei ſervis alio anno apud Theodonis villam admoniti fuimus & rogati, ut Epiſcopi & eorum miniſtri, quos Deus ſuo non humano judicio reſervavit, juxta ſanctorum canonum ſanctorúmque patrum ac Capitularium præcedentium Regum coram poſitorum ſtatuta, & Dei Sacerdotes eorúmque cooperatores, quorum interceſſionibus ſupplicationibus ſancta Dei Eccleſia conſtare videtur, intacti permaneant.

I. Conſtituimus ut ſi quis Subdiaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, pœnitentia canonica pœniteat, & trecentos ſolidos Epiſcopo componat. Et ſi mortuus fuerit, juxta id quod canones præcipiunt pœniteat, & quadringentos ſolidos Epiſcopo componat.

II. Si Diaconum quis calumniatus fuerit, & convaluerit, pœniteat ſecundùm canones, & quadringentos ſolidos Epiſcopo componat. Si non convaluerit, juxta præcepta ſynodalia pœniteat, & ſexcentos ſolidos Epiſcopo componat.

III. Si Preſbyterum quis malè tractaverit & ſpaſſaverit; ſecundùm ejus Epiſcopi ſententiam pœniteat, & nongentos ſolidos Epiſcopo componat. Si autem mortuus fuerit, ut ſynodus dijudicaverit pœniteat, & mille ducentos ſolidos Epiſcopo componat.

IV. Et ſi quis Epiſcopo inſidias poſuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehoneſtaverit, pœniteat ſecundùm canonum ſtatuta, & Preſbyteri occiſi triplicem compoſitionem cum juſtitiis quæ in ſuperiori capitulo ſcriptæ & confirmatæ eſſe videntur componat.

V. Si quis per induſtriam Epiſcopum occiderit, juxta id quod apud Theodonis villam à XXXII. Epiſcopis decretum eſt, & quod ibi à nobis & à primatibus totius Galliæ & Germaniæ benigna conlaudatione conlaudatum eſt & ſubſcriptum, pœniteat, & pecuniam à nobis conceſſam Eccleſiæ viduatæ perſolvat.

VI. Et hoc de noſtro adjecimus, ut ſi quis in his ſupradictis ſanctorum canonum noſtrique decreti ſanctionibus Epiſcopis inobediens & contumax extiterit, primùm canonica ſententia feriatur, deinde in noſtro regno beneficium non habeat, & alodis ejus in bannum mittatur, & ſi annum & diem in noſtro banno permanſerit, ad fiſcum noſtrum redigatur, & captus in exilium religetur, & ibi tamdiu cuſtodiatur & conſtringatur donec coactus Deo & ſanctæ Eccleſiæ ſatisfaciat quod priùs gratis facere noluerat.

Et ſi omnibus vobis iſta complacuerint, dicite. Et tertiò ab omnibus conclamatum eſt: Placet. Et Imperatores & penè omnes Galliæ & Germaniæ principes ſubſcripſerunt, ſinguli ſingulas facientes cruces. Et eccleſiaſticus ordo Deo & principibus laudes referentes hymnum *Te Deum laudamus* decantabant. Et ſic ſoluta eſt ſynodus.

CAPITVLARE

De cauſis monaſterij ſanctæ Crucis Pictavienſis, datum circa annum Chriſti DCCCXXII.

Capitulare de monaſterio ſanctæ Crucis quod eſt ſitum intra Pictavenſem urbem, quod piiſſimus Imperator Lugdovicus fieri præcepit, atque ut idem ab omnibus obſervaretur, glorioſo filio ſuo Pippino commiſit.

CAP. I.

VT à nemine prædictæ ſanctimoniales opprimantur injuſtè vel condemnentur, ab ipſo Domno Pippino Rege provideatur.

II.

Vt à nemine temporale ſervitium exteriùs ullo modo quæratur, niſi quantum ab eis quæſivi poſtquam eas ſub regulari norma vivere conſtitui.

III.

Similiter ut res monaſterij, quas modò habent, non priùs ab ullo auferantur quàm aut ante Domnum Pippinum aut ante Comitem palatij illius præfata ratio reddatur.

IV.

Vt temporale ſervitium in opere femineo ab eis ad partem dominicam nullatenus quæratur: quia ſi hoc fieri cœperit, omnino ordo regularis ſtare non poterit.

V.

De ceteris verò quæſtionibus quas aut alij ab ipſis aut ipſæ quærunt ab aliis, ſecundùm conſuetudinem ante Comitem vel Vicarios ejus juſtitiam reddant & accipiant; tantùm ut juſtè fiant.

VI.

Vt omnino caveatur ne ultra centenarium numerum congregatio illa per cujuſcunque petitionem multiplicetur.

VII.

Vt omnino provideatur ne Clericorum numerus pluſquam XXX. augeatur; & ipſi per omnia ad dictam congregationem ſanctæ Crucis honeſtè & perfectè obedientes ſint atque ſubjecti ..... Sin autem, liber diſcedat. Colonus autem vel ſervus ad naturale ſervitium, velit nolit, redeat.

VIII.

Item, ſi quando neceſſe fuerit, per juſſionem Domni Pippini Regis Ramnulfum ſpecialiter Miſſum habeant. Quando verò neceſſe non fuerit, Advocatus earum per ſe juſtitiam faciat & accipiat.

CAPITVLARE ANNI DCCCXXIII.

Admonitionem generalem continens ad utriuſque ordinis homines, cum inſtructione Miſſorum dominicorum quos Imperator in diverſas regni provincias deſtinabat.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *PRæfatio.*
2. *De divina providentia in conſtitutione Domni Imperatoris, & de conſervatione trium capitulorum.*
3. *De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator ſit, & omnes fideles adjutores ipſius.*
4. *De ſacro miniſterio Epiſcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos.*
5. *De admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos, de ſacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de ſcholis.*
6. *De admonitione ad Comites pro utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ.*
7. *De admonitione ad laicos pro honore eccleſiaſtico conſervando.*
8. *De admonitione ad Abbates & laicos pro monaſteriis ex regali largitate ſibi commiſſis.*
9. *De admonitione ad Epiſcopos, Abbates, & ad omnes fideles, pro Comitum adjutoriis.*
10. *De admonitione ad Epiſcopos vel omnes pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.*
11. *De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.*
12. *De hoc quòd unuſquiſque Epiſcoporum vel Comitum partem miniſterij regalis habeat, & de teſtimonio ipſorum ad invicem.*
13. *De cauſa orta ad inhonorationem regni pertinente.*
14. *De pace in itinere exercitali cuſtodienda.*
15. *De denuntiatione, ut qui in hoſtem pergunt, ſuos qui in ſuo obſequio ſunt unuſquiſque cognoſcat.*
16. *De inhonoratione Regis propter negligentiam eorum qui legationes malè recipiunt.*
17. *De locis in quibus legationes recipiendæ ſunt.*
18. *De admonitione unius monetæ.*
19. *De injuſtis teloneis.*
20. *De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.*
21. *De nonis & decimis.*
22. *De operibus in reſtaurationem Eccleſiarum adimplendis.*
23. *De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.*
24. *De Capitulis à Cancellario palatij ab Archiepiſcopis & Comitibus accipiendis.*
25. *De nominibus locorum in quibus Miſſi dominici legatione funguntur.*
26. *De commemoratione ad legationem prædictorum Miſſorum pertinente.*
27. *De hoc quòd per Miſſos dominicos ea quæ per Capitula ſtatuta ſunt, omnibus nota fieri debeant.*
28. *Admonitio ad eos qui legatione funguntur.*

Incipivnt svprascripta capitvla et eorvm textvs.

PRÆFATIO.

§I. 1. I. OMnibus vobis aut viſu aut auditu notum eſſe non dubitamus quia genitor noſter & progenitores, poſtquam à Deo ad hoc electi ſunt, in hoc præcipuè ſtuduerunt ut honor ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſtatus regni decens maneret. Nos etiam juxta modum noſtrum eorum ſequentes exemplum, ſæpe veſtram devotionem de his admonere curavimus; & Deo miſerante multa jam emendata & correcta videmus unde & Deo juſtas laudes perſolvere & veſtræ bonæ intentioni multimodas debemus gratias referre.

De divina providentia in conſtitutione Domni Imperatoris, & de conſervatione trium capitulorum.

Ibid. 2. II. Sed quoniam complacuit divinæ providentiæ noſtram mediocritatem ad hoc conſtituere ut ſanctæ ſuæ Eccleſiæ & regni hujus curam gereremus, ad hoc certare & nos & filios ac ſocios noſtros diebus vitæ noſtræ optamus ut tria ſpecialiter capitula & à nobis & à vobis, Deo opem ferente, in hujus regni adminiſtratione ſpecialiter conſerventur; id eſt, ut defenſio & exaltatio vel honor ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſervorum illius congruus maneat, & pax & juſtitia in omni generalitate populi noſtri conſervetur. In his quippe maximè ſtudere, & de his in omnibus placitis quæ vobiſcum Deo auxiliante habituri ſumus, vos admonere optamus, ſicut debitores ſumus.

De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator ſit, & omnes fideles adjutores ipſius.

Ibid. 3. III. Sed quamquam ſumma hujus miniſterij in noſtra perſona conſiſtere videatur, tamen & divina auctoritate & humana ordinatione ita per partes diviſum eſſe cognoſcitur ut unuſquiſque veſtrum in ſuo loco & ordine partem noſtri miniſterij habere cognoſcatur. Vnde apparet quòd ego omnium veſtrum admonitor eſſe debeo, & omnes vos noſtri adjutores eſſe debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique veſtrum in ſibi commiſſa portione conveniat. Et ideo prætermittere non poſſumus quin unumquemque juxta ſuum ordinem admoneamus.

De ſacro miniſterio Epiſcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos.

Ibid. 4. IV. Sed quoniam ſcimus quòd ſpecialiter pertineat ad Epiſcopos ut primùm ad ſacrum miniſterium ſuſcipiendum juſtè accedant, & in eodem miniſterio religioſè vivant, & tam bene vivendo quàm rectè prædicando populis ſibi commiſſis iter vitæ præbeant, & ut in monaſteriis in ſuis parrochiis conſtitutis ſancta religio obſervata fiat, & ut unuſquiſque juxta ſuam profeſſionem veraciter vivat, curam impendant, omnes vos in hoc ſacro ordine conſtitutos & officio paſtorali functos monemus atque rogamus ut in hoc maximè elaborare ſtudeatis, & per voſmetipſos & per vobis ſubjectos, quantum ad veſtrum miniſterium pertinet, nobis veri adjutores in adminiſtratione miniſterij nobis commiſſi exiſtatis, ut in judicio non condemnari pro noſtra & veſtra negligentia, ſed potiùs pro utrorumque bono ſtudio remunerari mereamur, & ubicunque per neglegentiam Abbatis aut Abbatiſſæ vel Comitis ſive vaſſi noſtri aut alicujus cujuſlibet perſonæ aliquod vobis difficultatis in hoc apparuerit obſtaculum, noſtræ dinoſcentiæ id ad tempus inſinuare non differatis; ut noſtro auxilio ſuffulti, quod veſtra auctoritas expoſcit, famulante, ut decet, poteſtate noſtra perficere valeatis.

De admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos, de ſacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de ſcholis.

V. De ſacerdotibus verò ad veſtram curam pertinentibus magnum adhibete ſtudium, ut qualiter vivere debeant, & quomodo populis ad ſuam portionis curam pertinentibus exemplo & verbo proſint, à vobis cum magna cura edoceantur & admoneantur, & id ut facere ſtudeant, veſtra pontificali auctoritate conſtringantur. Quicquid autem in illis à populis juſtè reprehenditur in exemplo propriæ converſationis, veſtra providentia corrigere non negligat. Ne verò Eccleſiæ illis commiſſæ in reſtauratione aut in luminaribus juxta poſſibilitatem rerum ab illis negligantur, veſtra nihilominus invigilare debet ſolertia. Et ſicut alios prohibetis ne de manſis ad Eccleſiæ luminaria datis aliquid accipiant, ſic & vos & veſtri Archidiaconi de eiſdem manſis nihil accipiendo aliis exemplum præbeatis; ſed potiùs ad id ad quod data ſunt ſervire concedantur, ut totum, ſicut dictum eſt, in reſtauratione Eccleſiarum & luminaribus veſtra auctoritate & ſtudio cedere poſſit. Scholæ ſanè ad filios & miniſtros Eccleſiæ inſtruendos vel edocendos, ſicut nobis præterito tempore ad Attiniacum promiſiſtis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi necdum perfectum eſt, ad multorum utilitatem & profectum à vobis ordinari non negligantur. Ibid. 5.

De admonitione ad Comites pro utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ.

VI. Vobis vero Comitibus dicimus, vóſque commonemus, quia ad veſtrum miniſterium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem ſanctæ Dei Eccleſiæ exhibeatis, & cum Epiſcopis veſtris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad ſuum miniſterium peragendum præbeatis, & ut vos ipſi in miniſteriis veſtris pacem & juſtitiam faciatis, & quæ noſtra auctoritas publicè fieri decernit, ut in veſtris miniſteriis Ibid. 6.

ſtudioſè perficiantur ſtudeatis. Proinde monemus veſtram fidelitatem ut memores ſitis fidei nobis promiſſæ, & in parte miniſterij noſtri vobis commiſſi, in pace ſcilicet & juſtitia facienda, voſmetipſos coram Deo & coram hominibus tales exhibeatis ut & noſtri veri adjutores & populi conſervatores juſtè dici & vocari poſſitis, & nulla quælibet cauſa, aut munerum acceptio, aut amicitia cujuſlibet, vel odium aut timor, vel gratia ab ſtatu rectitudinis vos deviare compellat quin inter proximum & proximum ſemper juſtè judicetis. Pupillorum verò & viduarum & ceterorum pauperum adjutores & defenſores & ſanctæ Eccleſiæ vel ſervorum illius honoratores juxta veſtram poſſibilitatem ſitis. Illos quoque qui temeritate & violentia in furtis & latrociniis ſive rapinis communem pacem populi perturbare moliuntur, veſtro ſtudio & correctione, ſicut decet, compeſcite. Et ſi aliqua perſona in aliquo vobis impedimento fuerit quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat, ut noſtra auctoritate adjuti miniſterium veſtrum dignè adimplere poſſitis.

De admonitione ad laicos pro honore eccleſiaſtico conſervando.

Ibid. 7. VII. Omnes verò laicos monemus ut honorem eccleſiaſticum conſervent, & dignam venerationem Epiſcopis & Dei ſacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem cum ſuis devotè occurrant, & jejunia ab illis communiter indicta reverenter obſervent & ſuos obſervare doceant & compellant. Et ut etiam dies dominicus ſicut decet & honoretur & colatur omnes ſtudeant. Et ut liberiùs fieri poſſit*, mercata & placita à Comitibus, ſicut ſæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur.

De admonitione ad Abbates & laicos pro monaſteriis ex regali largitate ſibi commiſſis.

Ibid. 8. VIII. Abbatibus quoque & laicis ſpecialiter jubemus ut in monaſteriis quæ ex noſtra largitate habent, Epiſcoporum conſilio & documento ea quæ ad religionem Canonicorum, monachorum, ſanctimonialium pertinent, peragant, & eorum ſalubrem admonitionem in hoc libenter audiant & obediant.

De admonitione ad Epiſcopos, Abbates, & ad omnes fideles, pro Comitum adjutoriis.

Ibid. 9. IX. Epiſcopis iterum, Abbatibus, & vaſſis noſtris, & omnibus fidelibus laicis dicimus ut Comitibus ad juſtitias faciendas adjutores ſitis.

De admonitione ad Epiſcopos vel omnes pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.

X. Epiſcopi verò vel Comites & ad invicem & cum ceteris fidelibus concorditer vivant, & ad ſua miniſteria peragenda viciſſim ſibi adjutorium ferant. Ibid. 10.

De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.

XI. Omnibus etiam generaliter dicimus ut caritatem & pacem ad invicem habeatis, & generalem juſſionem noſtram generaliter obſervare decertetis, & Miſſis noſtris pro qualicunque ſcilicet aut eccleſiaſtica aut publica utilitate vel opportunitate à nobis directis noſtri honoris cauſa honorem exhibeatis, & noſtræ propter auctoritatis venerationem ea quæ per illos injungimus agere non negligatis. Ibid. 11.

De hoc quòd unuſquiſque Epiſcoporum vel Comitum partem miniſterij regalis habeat, & de teſtimonio ipſorum ad invicem.

XII. Et quoniam, ſicut diximus, unuſquiſque veſtrum partem miniſterij noſtri per partem habere dinoſcitur, volumus ſtudere & per clamatores & per alia quælibet certa indicia & per Miſſos noſtros, quos ad hoc ordinaverimus, qualiter unuſquiſque ad hoc certare ſtuduerit, & per commune teſtimonium, id eſt, Epiſcoporum de Comitibus, Comitum de Epiſcopis, comperire qualiter ſcilicet Comites juſtitiam diligant & faciant, & quàm religioſè Epiſcopi converſentur & prædicent, & amborum relatu de aliorum fidelium in ſuis miniſteriis conſiſtentium æquitate & pace atque concordia cognoſcere. Similiter etiam volumus ut omnes illis & illi omnibus de communi ſocietate & ſtatu à nobis interrogati verum teſtimonium ſibi mutuò perhibere poſſint. Ibid. 12.

De cauſa orta ad inhonorationem regni pertinente.

XIII. Et ſi talis cauſa in qualibet provincia aut in aliquo comitatu orta fuerit quæ aut ad inhonorationem regni aut ad commune damnum pertineat, quæ etiam ſine noſtra poteſtate corrigi non poſſit, nos diù latere non permittatis, qui omnia corrigere debemus: quia quicquid hactenus in his quæ ad pacem & juſtitiam totius populi pertinent & ad honorem regni & communem utilitatem aut à nobis aut à vobis neglectum eſt, debemus Deo auxiliante certare qualiter abhinc noſtro & veſtro ſtudio emendatum fiat. Ibid. 13.

De pace in itinere exercitali cuſtodienda.

Ibid. 14. XIV. De pace verò in exercitali itinere ſervanda uſque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quòd quicunque auctorem damni ſibi præterito anno inlati nominatim cognoſcit, ut juſtitiam de illo quærat & accipiat.

De denuntiatione, ut qui in hoſtem pergunt, ſuos qui in ſuo obſequio ſunt unuſquiſque cognoſcat.

Ibid. 15. XV. Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus ut cognoſcat unuſquiſque omnes qui in ſuo obſequio in tali itinere pergunt, ſive ſui ſint, ſive alieni; ut ille de eorum factis rationem ſe ſciat redditurum; & quicquid ipſi in pace violanda deliqnerint, ad ipſius debet periculum pertinere; ea ſcilicet conditione, ut pacis violator primùm juxta facinoris qualitatem, ſive coram nobis, ſive coram Miſſo noſtro, dignas pœnas perſolvat; & ſenior qui ſecum talem duxerit quem aut conſtringere noluit aut non potuit ut noſtram juſſionem ſervaret, & inſuper in noſtro regno prædas facere non timeret, pro illius negligentia, ſi antè eum de his non admonuerit, & poſtquam negligentia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigere ſicut decet neglexerit, honore ſuo privetur; ut ſcilicet neuter illorum ſine juxta vindicta remaneat.

De inhonoratione Regis propter negligentiam eorum qui legationes malè recipiunt.

Ibid. 16. XVI. De inhonoratione quoque Regis & regni, & mala fama in exteras nationes diſperſa, propter negligentiam eorum qui legationes ad nos directas in ſuis manſionibus aut malè recipiunt, aut conſtitutam à nobis expenſam non tribuunt, aut paravereda dare nolunt, aut furto aliquid eis ſubripiunt, aut, quod perpeſſimum eſt, apertas violentias eos cædendo, & res eorum diripiendo, in ipſis exercere non pertimeſcunt, hoc omnibus notum eſſe volumus, quòd quicunque ex his qui honores noſtros habent abhinc negligentiam hanc emendare non certaverit, & ſuos homines, qui ejus vice hoc agere debent, ut id benè perficiant non inſtruxerit aut conſtrinxerit ut ulteriùs illud negligere non præſumant, & honorem noſtrum & regnum nobis commiſſum cuſtodire contempſerit, nec noſtrum nec regni noſtri honorem ulteriùs volumus ut habeat; ſed volumus ut unuſquiſque fidelium noſtrorum procuratores rerum ſuarum de his ſpecialiter inſtruat, ut quandocunque & undecunque legatio advenerit, & aut litteras aut Miſſum viderint, honorificè illam in omni loco imperij noſtri, propter noſtrum & totius regni honorem, omnes ſuſcipere valeant.

De locis in quibus legationes recipiendæ ſunt.

XVII. In illis verò locis ubi modò via & manſionatici à genitore noſtro & à nobis per Capitulare ordinati ſunt, Miſſos ad hoc ſpecialiter conſtitutos, qui hoc jugiter prævideant, habeant, ut omnia quæ ad eaſdem legationes ſuſcipiendas pertinent, fideles noſtri ad hoc conſtituti ad tempus præparare ſtudeant, ut non tunc ſit neceſſe de longè quærere vel adducere quando tempus eſt illa dare vel perſolvere. In ceteris verò locis per totum imperium noſtrum unuſquiſque fidelium noſtrorum & per ſe & per miniſtros ſuos, ſicut diximus, ſedulam vigilantiam adhibeat. Ibid. 17.

De admonitione unius monetæ.

XVIII. De moneta verò, unde jam per tres annos & admonitionem fecimus & tempus quando una teneretur & aliæ omnes ceſſarent conſtituimus, hoc omnibus notum eſſe volumus, quoniam ut abſque ulla excuſatione citò poſſit emendari, ſpatium uſque ad Miſſam ſancti Martini dare decrevimus ut unuſquiſque Comitum in ſuis miniſteriis de hoc juſſionem noſtram tunc poſſit habere adimpletam; quatinus ab illa die non alia, ſed illa ſola per totum regnum noſtrum ab omnibus habeatur, juxta illam conſtitutionem, ſicut in Capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus in quorum miniſteriis moneta percutitur conſtitutum eſt. Quia tunc volumus Miſſos noſtros hujus rei gratia dirigere per ſingulos comitatus, qui diligenter inquirant qualiter Comites in hoc noſtram juſſionem adimplere certaverint. Et quicunque negligens inde inventus fuerit, volumus ut ante noſtram præſentiam quantociùs venire jubeatur, & rationem reddat utrum hoc quod juſſimus facere noluerit aut non potuerit; aut ſi aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipſam impoſſibilitatem ad tempus non adnuntiavit. Quia ſi ipſe aut non voluit, aut ſuæ negligentiæ cauſa non potuit, nos talem invenire volumus qui hoc quod jubemus ſervare velit & poſſit. Vt autem juſſio noſtra in hac re citiùs impleatur, volumus ut quicunque ab illa die alium denarium negotiandi cauſa protulerit, à Comite & miniſtris ejus auferatur ab eo. Ibid. 18.

De injuſtis teloneis.

Ibid. 19. XIX. Similiter quoque de injuſtis teloneis, de quibus qualiter ab omnibus obſervandum eſſet, & Capitulis conſtituimus, & creberrimas admonitiones fecimus, prædicti Miſſi noſtri volumus ut inquiſitionem faciant à quibus noſtra juſſio in hoc adimpleta, à quibus quoque ſit neglecta; & eum qui implere neglexit aut diſtulit, ad noſtram volumus ut veniat juſſus præſentiam, ut citò rationem de his, ſicut ſuperiùs diximus, reddat, & ſi culpabilis inventus fuerit, dignam correctionem accipiat, ut ceteris negligentibus exemplum terroris præbeat.

De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.

Ibid. 20. XX. Ut ubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis ubi tempore genitoris noſtri ipſo jubente diverſarum neceſſitatum cauſa facti ſunt, omnino abſque ulla dilatione ab his qui eos tunc fecerunt reſtituantur & renoventur, ita ut ad Miſſam ſancti Andreæ reſtaurati fiant; niſi fortè aut ipſa operis magnitudo aut aquarum in quolibet mundatio hoc prohibeat. Aliter verò nullus qualibet occaſione hoc negligere aut differre præſumat quin ad prædictum tempus completum fiat. Et Miſſi noſtri, quorum ſuperiùs mentionem fecimus, volumus ut renuntient in quibus locis noſtra juſſio impleta, in quibus neglecta eſt, aut aliqua impoſſibilitate vel certa ratione dilata.

De nonis & decimis.

Ibid. 21. XXI. De nonis quidem & decimis, unde & genitor noſter & nos frequenter & in diverſis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia noſtra qualiter hæc obſerventur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine verò prodecima, ſicut bactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervetur. Si quis tamen Epiſcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate, juxta quod ei & illi qui hoc perſolvere debet convenerit.

De operibus in reſtaurationem Eccleſiarum adimplendis.

Ibid. 22. XXII. Similiter quidem de operibus in reſtaurationem Eccleſiarum, ſive in faciendo, ſive in redimendo, epiſcopalis potiùs ſequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin, ſicut à nobis ſæpe juſſum eſt, hoc aut illud partibus Eccleſiarum perſolvatur. Et hoc omnibus notum ſit, quia quicunque negligenter exinde egerit, & coram nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino ut ſubeat quod in noſtro Capitulari de hac re communi conſultu fidelium noſtrorum ordinavimus.

De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.

XXIII. Comites verò miniſtris Eccleſiæ in eorum miniſteriis, ut hoc pleniùs & de noſtris & de ſe & de ſuis hominibus obtinere poſſint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & ſecunda vice de his à Comite admonitus non ſe ſe correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus negligentia ad noſtram notitiam perferatur, ut noſtra auctoritate quod in noſtro Capitulari continetur ſubire cogatur. Ibid. 23.

De Capitulis à Cancellario palatii ab Archiepiſcopis & Comitibus accipiendis.

XXIV. Volumus etiam ut Capitula quæ nunc & alio tempore conſultu noſtrorum fidelium à nobis conſtituta ſunt, à Cancellario noſtro Archiepiſcopi & Comites eorum de propriis civitatibus modò aut per ſe aut per ſuos Miſſos accipiant, & unuſquiſque per ſuam diocefim ceteris Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus & aliis fidelibus noſtris ea tranſcribi faciant, & in ſuis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis noſtra ordinatio & voluntas nota fieri poſſit. Cancellarius tamen noſter nomina Epiſcoporum & Comitum qui ea accipere curaverint notet, & ea ad noſtram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præſumat. Vaſſi quoque & vaſſalli noſtri nobis famulantes volumus ut condignum apud omnes habeant honorem, ſicut à genitore noſtro & à nobis ſæpe admonitum eſt. Ibid. 24.

De nominibus locorum in quibus Miſſi dominici legatione funguntur.

XXV. In Veſontio, quæ eſt diocefis Bernoini Archiepiſcopi, Heiminus Epiſcopus & Monogoldus Comes. In Mogontia, quæ eſt diocefis Heiſtulfi Archiepiſcopi, idem Heiſtulfus Epiſcopus & Ruotbertus Comes. In Treveris Hetti Archiepiſcopus & Adalbertus Comes. In Colonia Hadaboldus Archiepiſcopus & Eemundus Comes. In Remis Ebbo Archiepiſcopus, quando potuerit; & quando ei non licuerit, Ruotadus Epiſcopus ejus vice & Ruotfridus Comes ſint ſuper ſex videlicet comitatus, id eſt, Remos, Catalaunem, Ibid. 25.

launem, Sueſſionem, Silvanectem, Belvacum, & Laudunum. Super quatuor verò epiſcopatus qui ad eandem dioceſim pertinent, id eſt, Noviomacenſem, Ambianenſem, Tarvanenſem, & Camaracenſem, Ragenarius Epiſcopus & Berengarius Comes. Senones Hieremias Archiepiſcopus & Donatus Comes. Rotomagum Vvillebertus Archiepiſcopus & Ingobertus Comes. Turonem Landrannus Archiepiſcopus & Ruotbertus Comes. Lugdunum, Tarentaſia, & Vienna Albericus Epiſcopus & Richardus Comes.

De commemoratione ad legationem prædictorum Miſſorum pertinente.

Ibid. 26. XXVI. Commemoratio quid ad prædictorum Miſſorum legationem pertineat. Primò, ut conventum in duobus aut tribus locis congregent, ubi omnes ad eorum legationem pertinentes convenire poſſint; & omnibus generaliter notum faciant qualis ſit eorum legatio, ſcilicet ad hoc ſe eſſe à nobis Miſſos conſtitutos ut ſi quilibet Epiſcopus aut Comes miniſterium ſuum propter quodlibet impedimentum implere non poſſit, ad eos recurrat, & cum eorum adjutorio miniſterium ſuum adimpleat. Et ſi talis cauſa fuerit quæ per eorum admonitionem emendari non poſſit, per eos ad noſtram notitiam deferatur. Et ſi fortè Epiſcopus aut Comes aliquid negligentiùs in ſuo miniſterio egerit, per iſtorum admonitionem corrigatur. Et omnis populus ſciat ad hoc eos eſſe conſtitutos ut quicunque per negligentiam aut incuriam vel impoſſibilitatem Comitis juſtitiam ſuam adquirere non potuerit, ad eos primùm querelam ſuam poſſit deferre, & per eorum auxilium juſtitiam adquirere, & quando aliquis ad nos neceſſitatis cauſa reclamaverit, ad eos poſſimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipſi verò Miſſi non ſine certiſſima cauſa vel neceſſitate huc illúcque diſcurrant; niſi fortè quando tale aliquid in cujuſlibet miniſterio ad legationem ſuam pertinente ortum eſſe cognoverint quod eorum præſentia indigeat, & ſine illorum conſilio vel adjutorio emendari non poſſit. Inde tamen debent eſſe ſolliciti, ut propter illorum negligentiam nihil in ſua legatione incorrectum remaneat; ſed ubi certam & veram neceſſitatem cognoverint, noſtram juſſionem adimplere non negligant.

De hoc quòd per Miſſos dominicos ea quæ per Capitula ſtatuta ſunt, omnibus nota fieri debeant.

XXVII. Volumus etiam ut omnibus notum ſit quia ad hoc conſtituti ſunt ut ea quæ per Capitula noſtra generaliter de quibuſcunque cauſis ſtatuimus, per Miſſos nota fiant omnibus, & in eorum procuratione conſiſtant, ut ab omnibus adimpleantur. Et ubi fortè aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non poſſit, aliquid de his quæ conſtituimus ac juſſimus remanſerit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit. Ibid. 27.

Admonitio ad eos qui legatione funguntur.

XXVIII. Noſſe vos credimus quanti ſit ponderis legatio quam vobis commiſimus, & quàm ſit periculoſum tantæ rei curam negligere quantam vos pro noſtra omnium communi ſalute ex noſtra obligatione ſuſcepiſſe non ignoratis. De qua re cùm vos interrogaſſemus, non ſic nobis reſponſum eſt ut in eo reſponſo ſufficere potuiſſet ad eam diſpoſitionem quam rerum neceſſitas ad communem utilitatem pertinentium poſcere videbatur, vel quæ nobis aliquod ſecuritatis ſolatium afferre potuiſſet. Et hoc ideo eveniſſe perſpeximus quia anno præterito, quando Capitula legationis veſtræ vobis dedimus, cautè vos obſervare juſſimus ne ſine cauſa his quos honoratos eſſe volumus aliqua fieret injuria. Quapropter volumus vobis notum facere qualiter nunc Domino adjuvante eandem juſſionem noſtram debeatis adimplere. Volumus ut Miſſi noſtri, quos ad hoc conſtitutos habemus, ut curam & ſollicitudinem habeant quatinus unuſquiſque qui rector à nobis populi noſtri conſtitutus eſt, in ſuo ordine officium ſibi commiſſum juſtè ac Deo placitè ad honorem noſtrum ac populi noſtri utilitatem adminiſtret, in hunc modum cognoſcendi diligentiam adhibeant, ſi ea quæ in Capitulari noſtro quod eis anno præterito dedimus continentur, ſecundùm voluntatem Dei ac juſſionem noſtram fiant adimpleta. Itaque volumus ut medio menſe Maio conveniant iidem Miſſi, unuſquiſque in ſua legatione, cum omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, ac vaſſis noſtris, advocatis noſtris, ac Vicedominis Abbatiſſarum, necnon & eorum qui propter aliquam inevitabilem neceſſita- Ibid. 28.

tem ipſi venire non poſſunt, ad locum unum. Et ſi neceſſe fuerit, propter opportunitatem conveniendi, in duobus vel tribus locis, vel maximè propter pauperes populi, idem conventus habeatur, qui omnibus congruat. Et habeat unuſquiſque Comes Vicarios & Centenarios ſuos, necnon & de primis Scabineis ſuis tres aut quatuor. Et in eo conventu primùm Chriſtianæ religionis & eccleſiaſtici ordinis collatio fiat. Deinde inquirant Miſſi noſtri ab univerſis qualiter unuſquiſque illorum qui ad hoc à nobis conſtituti ſunt officium ſibi commiſſum ſecundùm Dei voluntatem ac juſſionem noſtram adminiſtret in populo, & quàm concordes atque unanimes ad hoc ſint, vel qualiter viciſſim ſibi auxilium ferant ad miniſteria ſua peragenda. Et tam diligenter ac ſtudioſè hanc inveſtigationem faciant ut omnem rei veritatem per eos cognoſcere valeamus. Et ſi aliqua talis cauſa ad eòrum notitiam perlata fuerit quæ illorum auxilio indigeat, ſecundùm qualitates cauſarum quæ in noſtro Capitulari continentur, tunc volumus ut illuc pergant, & ex noſtra auctoritate illud corrigere ſtudeant.

COMMONITORIUM

Datum Hieremiæ Archiepiſcopo Senonenſi & Ionæ Epiſcopo Aurelianenſi à Ludovico Pio Imperatore anno DCCCXXIV. cùm ab ipſo legati Romam irent ad Eugenium II. Papam Romanum, in cauſa imaginum.

Hieremiæ & Ionæ venerabilibus Epiſcopis in Domino ſalutem. Venerunt ad præſentiam noſtram Halitgarius & Amalarius Epiſcopi VIII. Idus Decembris, deferentes collectiones de libris ſanctorum patrum, quas in conventu apud Pariſios habito ſimul poſiti collegiſtis, quas etiam coram nobis perlegi fecimus. Et quia placuerunt, & ad id propter quod collectæ ſunt neceſſariæ atque utiles à nobis judicantur, ſub omni celeritate cenſuimus dirigendas. Idcirco admonendo præcipimus ſolertiæ veſtræ ut priuſquam de his aliquid Domno Apoſtolico indicetis, diligenti cura eadem vos recenſere curetis, & ea quæ meliùs & aptiùs præſenti negotio convenire inveneritis, excerpere atque deſcribere illique ad legendum offerre ſtudeatis. Quia enim, ut noſtis, nos ab eo petere voluimus licentiam quatenus has collectiones à ſacerdotibus noſtris fieri permitteret, ideo non poterit prætermitti quin oſtendatur quod ex ipſius permiſſione collectum eſt. Illud tamen ſummopere prævidete, ut ea illi de his oſtendatis quæ rationi de imaginibus habendæ per omnia conveniant, & quod ipſe vel ſui rejicere minime valeant. Sed & vos ipſi tam patienter ac modeſtè cum eo de hac cauſa diſputationem habeatis ut ſummopere caveatis ne nimis ei reſiſtendo eum in aliquam inrevocabilem pertinaciam incidere compellatis; ſed paulatim, verbis ejus quaſi obſequendo magis quàm apertè reſiſtendo, ad menſuram quæ in habendis imaginibus retinenda eſt eum deducere valeatis, & ideo potiùs efficere contendatis ut negotium de quo agitur ad meliorem quàm ad pejorem ſtatum cum Dei adjutorio perducatur. Poſtquam verò hanc rationem de earundem imaginum cauſa conſummaveritis, ſi tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia permiſerit, ut ratio inter vos habita aliquo bono & convenienti fine claudatur, & ille vobis indicaverit quòd legatos ſuos ob eandem cauſam in Græciam mittere velit, volumus ut eum interrogetis ſi ei placeat ut noſtri legati pariter cum ſuis in Græciam pergant. Et ſi hoc ei melius viſum fuerit, ſéque omnino velle reſponderit, tunc volumus ut ſub omni feſtinatione litteris veſtris à vobis ad nos directis nos inde certos faciatis, ſimúlque & de veſtro adventu ad nos; ut eo tempore quo vos ad noſtram veneritis præſentiam, Halitgarium & Amalarium nobiſcum inveniatis. Vos autem cum Domno Apoſtolico conſiderate ubi ille vel quando velit ut ſui ac noſtri legati ad naves conſcendendas ſe jungere debeant, & hoc nobis per noſmetipſos, cùm Deo volente veneritis, adnuntiare poteſtis.

EPISTOLA AD EVGENIVM II. PAPAM

Miſſa per Hieremiam & Ionam Epiſcopos, cum actis ſynodi Pariſienſis.

SAnctiſſimo ac reverendiſſimo Domno & in Chriſto patri Eugenio ſummo Pontifici & univerſali Papæ Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Auguſti, ſpiritales filij veſtri, ſempiternam in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſalutem. Quia veraciter nos debitores eſſe cognovimus ut his quibus regimen Eccleſiarum & ovium dominicarum cura commiſſa eſt in omnibus cauſis ad divinum cultum pertinentibus opem atque auxilium pro qualitate virium noſtrarum & intellectus noſtri capacitate feramus, idcirco prætermittere nequivimus quin tunc, quando legati Græcorum nobis manifeſtaverunt qualem ad vos deberent perferre legationem, ſumma cura ac ſollicitudine tractaremus quale vobis adjutorium in hoc negotio cum Dei auxilio exhibere potuiſſemus: Et ob hoc à veſtra ſanctitate petivimus ut ſacerdotibus noſtris liceret de libris ſanctorum patrum ſententias quærere atque colligere quæ ad eandem rem pro qua iidem legati vos conſulturi erant veraciter definiendam convenire potuiſſent: quas cùm illi juxta conceſſam etiam à vobis licentiam ſolerter inquirerent, & divina opitulante gratia quicquid invenire tam brevi temporis ſpatio potuerunt collegiſſent, nobis ea perlegenda direxerunt. Quibus perlectis, ea veſtræ ſanctitati legenda atque examinanda per hos legatos noſtros, Hieremiam ſcilicet & Ionam venerabiles Epiſcopos, mittere curavimus; cum quibus, ſi veſtra paternitas dignum duxerit, de eadem legatione quæ in Græciam à vobis mittenda eſt non inutilem ſed potiùs proficuam conlationem habere poteſtis; quia & in ſacris ſunt litteris admodum eruditi, & in rationibus diſputatoriis non minimùm exercitati. Quos non ob hoc ad veſtræ almitatis præſentiam cum memoratis ſententiarum collectionibus miſimus ut hic aliquo velut magiſterij officio fungerentur, aut huc docendi gratia directi putarentur: quia, ſicut jam commemorati ſumus nos debitores exiſtere ut huic ſacratiſſimæ ſedi in quibuſcunque negotiis auxilium ferre debeamus, ideo & hos Miſſos & quas deferunt litteras, ſi quid vobis adjutorij conferre potuiſſent, mittere dignum duximus. Hos veſtræ ſanctitati commendamus, ut & benignam apud vos receptionem & familiariter vobiſcum loquendi locum inveniant. Novit quippe ſanctitas veſtra qualiter populus Græcorum in hac imaginum veneratione diviſus ſit. Ideo rogamus ut almitas veſtra curam & diligentiam adhibere dignetur quomodo per veſtram ſaluberrimam doctrinam atque admonitionem magis ad concordiam & unitatem revocetur quàm propter hoc ad majorem diſcordiam & diſſenſionem impellatur. Et ideo cautiſſimè conſiderare debetis ut legatio veſtra, quam illuc dirigere diſponitis, tanta prudentia tantóque moderamine ſuffulta ſit ut à nemine, neque Græco, neque Romano, juſtè valeat reprehendi, ſed talis ſit qualem ſemper decet in omnibus cauſis ab iſta ſacratiſſima ſede proficiſci. Et ſi veſtræ ſanctitati placet ut pro hac ipſa legatione Miſſi noſtri ſimul cum veſtris illas in partes dirigantur, & hoc nos tempore congruo ſcire permittite. Et non ſolùm hoc, ſed etiam ſi ituri ſunt, ubi & quando cum veſtris Miſſis ſe jungere debeant. Non ideo tamen de Miſſis noſtris illuc dirigendis interrogamus quaſi neceſſarium nobis videatur, aut nos veſtros Miſſos hanc legationem per ſe perficere dubitemus; ſed potiùs propter hoc eos vobis offerimus ut ſciatis nos in omnibus eſſe paratos quæ hujus ſacratiſſimæ ſedis neceſſitas aut voluntas poſtulaverit. Optamus ſanctam & venerabilem ac piam paternitatem veſtram ſemper in Chriſto bene valere & noſtri ac noſtrorum omnium in ſacroſanctis orationibus meminiſſe, ſanctiſſime ac beatiſſime pater.

SACRAMENTALE PROMISSIONIS

Quod clerus & populus Romanus fecerunt Ludovico Pio Imperatori & Lothario filio ejus anno DCCCXXIV. præſente Lothario.

PRomitto ego ille per Deum omnipotentem, & per iſta ſacra quatuor evangelia, & per hanc crucem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & per corpus beatiſſimi Petri principis Apoſtolorum, quòd ab hac die in futurum fidelis ero Dominis noſtris Imperatoribus Hludouvico & Hlothario diebus vitæ meæ juxta vires & intellectum meum ſine fraude atque malo ingenio, ſalva fide quam repromiſi Domino Apoſtolico, & quòd non conſentiam ut aliter in hac ſede Romana fiat electio Pontificis niſi canonicè & juſtè, ſecundùm vires & intellectum meum, & ille qui electus fuerit, me conſentiente conſecratus Pontifex non fiat priuſquàm tale ſacramentum faciat in præſentia Miſſi Domini Imperatoris & populi, cum juramento, quale Dominus Eugenius Papa ſponte pro conſervatione omnium factum habet per ſcriptum.

CAPITULARE INGILENHEIMENSE

Datum anno Chriſti DCCCXXVI. ut conjecit Sirmondus, cujus eſt ſequens præfatiuncula.

ADMONITIO SIRMONDI. DE ſynodo ſeu conventu publico qui anno DCCCXXVI. habitus eſt apud Ingilenheim & de rebus in eo geſtis ſcribit auctor vitæ Ludovici Pij his verbis. *Imperator verò*, inquit, *Kalendis Iunij menſis ad Ingelheim venit, ibidémque illi conventus populi ſi... ſecundùm quod præceperat, occurrit. In eodem placito, ſecundùm morem ſuum, multa quæ Eccleſiæ eſſent utilia admonuit, ſtatuit, ac definivit, legationéſque tam à ſancta ſede Romana quàm à monte Oliveti per Dominicum Abbatem perlatas ſuſcepit, audivit, abſolvit &c.* Extra in collectione Benedicti Levitæ lib. VI. cap. XCVII. edictum Ludovici Pij de iis qui rapinas faciunt: quod cùm in Ingilenheim decretum dicatur, ad hunc ipſum, de quo agimus, conventum referendum videtur.

Capitula Domni Hludouvici in Ingilenheim apoſtolica auctoritate, & ſynodali ſanctione, omnium Clericorum ac laicorum generaliter conſenſu atque hortatu decreta.

De his qui rapinas infra regnum faciunt.

VI. 97. 383. I. SI quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam noſtro fideli ejúſque homini aliquid vi abſtulerit, in triplo cui aliquid abſtulerit legibus componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos nobis perſolvat. Poſtmodum verò ante nós à Comite adducatur; ut in baſtonico retruſus, uſquedum nobis placuerit, pœnas luat. Nam ſi publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta ſanctorum canonum ſanctionem. Si verò occultè, ſacerdotum

conſilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apoſtolus, niſi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non poſſidebunt. Qui verò de rebus Eccleſiarum aliquid abſtulerit, graviùs inde judicetur: quia ſacrarum rerum ablatio ſacrilegium eſt, & ſacrilegus vocatur qui ex eis aliquid aut abſtulerit aut rapuerit. Infames quoque tales perſonæ uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ, quam læſerunt, ſunt habendæ.

De ſacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.

Ibid. 98. II. Si quis ſacerdotem vel Levitam aut monachum interfecerit vel debilitaverit, juxta ſtatuta priorum capitulorum, quæ legi Salicæ ſunt addita, componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos nobis perſolvat, & arma relinquat, atque in monaſterio diebus vitæ ſuæ ſub ardua pœnitentia Deo ſerviat, nuſquam poſtmodum ſeculo vel ſecularibus militaturus, neque uxori copulaturus.

De his qui Epiſcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

Ibid. 99. III. Si quis Epiſcopo aliquam injuriam aut injuſtam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere viſus fuerit, Eccleſiæ cui præeſſe dinoſcitur integerrimè ſocientur, & nobis in triplo bannus noſter, id eſt, ſexaginta ſolidi perſolvantur, aut ipſe in ſervino fiſco noſtro ſerviturus ſemper ſocietur uſque ſe redimere in triplo juxta vvingildum ſuum potuerit. Sancta verò Eccleſia in ſacerdotibus conſtat. Idcirco magna pœna plectendi ſunt qui Epiſcopis vel reliquis ſacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione in Eccleſia funguntur.

De religioſa muliere decepta, id eſt, veſte mutata, vel religionem profeſſa.

IV. Si quis rapuerit aut ſollicitaverit Ibid. 100. vel corruperit religioſam feminam, bona amborum Eccleſia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipſi tamen capitali periculo ſubiciantur. Quòd ſi hoc mulier non conſenſit, cum ſuis rebus monaſterij ditionibus tradatur. Si verò Comes ipſius pagi, unà cum conſilio ſui Epiſcopi in cujus parrochia tale ſcelus commiſſum eſt, hoc vindicare neglexerit, honore careat, & cingulum amittat, atque publica pœnitentia multetur, & inſuper vvirgildum ſuum fiſci viribus dare compellatur.

De blaſphemia in Deum.

V. Si quis quolibet modo blaſphemiam Ibid. 101. in Deum jactaverit, ab Epiſcopo vel Comite pagi ipſius carceri uſque ad ſatisfactionem tradatur, & publica pœnitentia multetur, donec precibus proprij Epiſcopi publicè reconcilietur, Eccleſiæque gremio canonicè reddatur.

De his qui in domo ſua oratorium fecerint.

VI. Qui in domo ſua oratorium habue- Ibid. 102. rit, orare ibidem poteſt. Miſſas tamen in eo celebrare non audeat, nec agere cuiquam permittat, ſine permiſſu vel dedicatione Epiſcopi loci illius. Quod ſi fecerit, domus illius fiſci viribus addicatur. Comes verò qui hoc cognovit, & non prohibuit, publica pœnitentia multetur; vel honore privetur.

De privilegiis Eccleſiarum & Clericorum non corrumpendis.

VII. Vt privilegia quæ Eccleſiis & Ibid. 103. Clericis ab anteceſſoribus noſtris vel nobis conceſſa ſunt, ſemper maneant incorrupta.

PRÆCEPTVM IMPERATORIVM

De inſtitutione monachorum in monaſterio Dervenſi, Datum anno Chriſti DCCCXXVII.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouuicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Auguſti. Si petitionibus ſervorum Dei juſtis & rationalibus divini cultus amore favemus, ſuperni muneris donum nobis à Domino impertiri credimus. Idcirco notum eſſe volumus cunctis fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris præſentibus ſcilicet & futuris quia adiens ſerenitatem culminis noſtri vir religioſus Hauto Abba ex monaſterio quod vocatur Puteolus, quod eſt in Dervo conſtructum in honore beatorum Petri & Pauli, ſuggeſſit

manſuetudini noſtræ eò quòd prædictum monaſterium, ubi ille Dei cultor Abba præeſt, aptum eſſet ad monaſterium regulare; quia non ſolùm idem locus, ubi præfatum monaſterium fundatum eſt, verùm etiam & omnes adjacentias congruas haberet ſervis Dei monaſticam vitam degere volentibus. Nam & privilegia qualiter ipſum monaſterium ad monaſticum ordinem perficiendum fundatum eſſet, & præcepta regalia nobis oſtendit, ubi liquidò apparuit quòd antiquitus regulare monaſterium ſuiſſet. Nos verò hanc rem diligentius ſcire volentes juſſimus venerabilem virum Hebonem Remenſem Archiepiſcopum & aliquos ex ſuffraganeis ſuis ad prædictum locum ire & diligenter intueri, non ſolùm ſi ipſe locus aptus eſſet ad monaſticum ordinem obſervandum, verùm & utrum Clerici ibi degentes monaſticè vellent vivere an non. Illi verò noſtris juſſionibus obtemperantes, ſicut nobis prædictus Hebo Archiepiſcopus renuntiavit, & aptum locum invenerunt ad normam regularem cuſtodiendam, & Clericos ibi degentes ſponte vitam monaſticam, ſicut illis profeſſi ſunt, ſuſcipere & perpetuò obſervare velle. Sed ut prædictus ordo monaſticus in eodem loco noſtris & futuris temporibus ad noſtram ſucceſſorúmque noſtrorum perpetuam eleemoſynam dignè obſervaretur, & monachi per tempora degentes ſecundùm regulam ſancti Benedicti vitam degerent, prædictus Hauto Abba precibus quibus valuit rogavit ut noſtrum confirmationis præceptum idem monaſterium habere mereretur, ſicut cetera monaſteria monachorum in regno Deo propitio noſtro habere noſcuntur. Cujus petitionem juſtam & rationabilem judicantes, per hos imperiales apices noſtros præcipimus atque jubemus ut abhinc in futurum prædictum mnnaſterium ſub monaſtico ordine perſiſtat, & monachi ibi degentes ſub regula ſancti Benedicti Domino ſibi adjuvante perenniter vitam ducant monaſticam. Et quandoquidem divina vocatione prædictus Abba ab hoc ſeculo migraverit, quandiu ipſi monachi inter ſe talem eligere potuerint qui illis ſecundùm regulam præeſſe & prodeſſe poſſit, per hanc noſtram auctoritatem licentiam habeant eligendi Abbates, qualiter monachi per tempora ibi degentes pro nobis, conjugibus, ac liberis noſtris, ſeu totius regni noſtri ſtabilitate Domini miſericordiam indeſinenter exorare delectentur. Et ut hæc noſtræ auctoritatis præceptio ac confirmatio per curricula annorum inviolabilem atque inconvulſam obtineat firmitatem, manu propria ſubter firmavimus & anuli noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

Signum Hludouvici glorioſiſſimi Imperatoris.

Signum Hlotharij sereniſſimi Auguſti.

Durandus Diaconus ad vicem Fredugiſi recognovit.

Data II. Idus Februarij anno Chriſto propitio xiv. imperij Domini Hludouvici piiſſimi Auguſti & Hlotharij x. Indict. v.

Actum Aquiſgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

CAPITULARE ANNI DCCCXXVIII.

QUALITER CONVENTUS EPISCOPORUM FIERI DEBEAT.

ANno ſexto decimo regnante Domno noſtro Hludouvico conventus Epiſcoporum debet fieri in quatuor locis, id eſt, in Mogontiaco, in quo iſti Archiepiſcopi cum eorum ſuffraganeis convenire debent, Autcarius, Hadebaldus, Hetti, Bernuinus. In Pariſio Ebbo, Ragnovuardus, Lantramnus, Archiepiſcopus Senonis qui fuerit, cum eorum ſuffraganeis. In Lugduno Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agaricus, cum eorum ſuffraganeis. In Toloſa Notho, Bartholomæus, Adalelmus, Agiulfus, cum eorum ſuffraganeis. In quibus conventibus tractare, quærere, & cum Dei adjutorio invenire debent de cauſis ad religionem Chriſtianam & eorum curam pertinentibus, & quid à principibus & reliquo populo, vel ita ut divina auctoritas docet, aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte vel ex toto dimiſſum ſit ut non teneatur. Deinde quid in ipſorum qui paſtores populi conſtituti ſunt moribus, converſatione, & actibus inveniri poſſit quod divinæ regulæ atque auctoritati non concordet; ſimúlque invenire quæ occaſiones in utroque ordine id effecerint ut à recto tramite deviaſſent. Et quicquid ab eis de his cauſis inventum fuerit, tam ſollerti cura cuſtodiatur ut nullatenus ad aliorum notitiam pervenire permittant ante tempus conſtitutum. Et ideo unus Notarius inter omnes eligatur, qui quod ipſi invenerint ſubtiliter deſcribat, & ſub juramento conſtrictus fideliter conſervet. Volumus etiam ipſorum conventum fieri octabas Pentecoſten, Miſſi veró noſtri ſuam incipiant legationem peragere octabas Paſchæ.

HÆC CAPITULA AB EPISCOPIS IN EISDEM CONCILIIS TRACTANDA SUNT.

I. De decimis quæ ad capellas dominicas dantur, & hominibus qui eas habent & in ſuos uſus convertunt.

II. De feminis quæ in quibuſdam locis inrationabiliter velamen ſanctum ſibi imponunt.

III. Similiter de monaſteriolis puellarum in legatione Autgarij, in quibus nullus ordo bonæ converſationis tenetur.

IV. De monaſteriolis etiam diverſis in miſſatico Alberici.

V. De judicio aquæ frigidæ.

VI. De his qui uſuris inſerviunt.

VII. Volumus atque jubemus ut Miſſi noſtri diligenter inquirant quanti homines liberi in ſingulis comitatibus maneant qui per ſe poſſint expeditionem facere, vel quanti de his quibus unus alium adjuvet, quanti etiam de his qui à duobus tertius adjuvetur & præparetur, necnon de his qui à tribus quartus adjuvetur & præparetur, ſive de his qui à quatuor quintus adjuvetur & præparetur, ut eandem expeditionem exercitalem facere poſſint, & eorum ſummam ad noſtram notitiam deferant.

EPISTOLA QUÆ GENERALITER POPULO DEI EST LEGENDA.

In nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Auguſti omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris. Recordari vos credimus qualiter hoc anno conſilio ſacerdotum & aliorum fidelium noſtrorum generale jejunium per totum regnum no-

ſtrum celebrare juſſimus, Deúmque tota devotione depoſcere ut nobis propitiaret in quibus illum maximè offenſum haberemus nobis manifeſtare, & ut ad correctionem noſtram neceſſariam tranquillum tempus nobis tribuere dignaretur. Volueramus ſiquidem tempore congruo placitum noſtrum generale habere, & in eodem de communi correctione agere; & ita Deo miſerante fieret, niſi commotio inimicorum, ſicut noſtis, præpediſſet. Sed quia tunc fieri non potuit juxta voluntatem noſtram, viſum nobis fuit præſens placitum cum aliquibus ex fidelibus noſtris habere, & in eo de his quæ propter prædictum impedimentum remanſerunt, qualiter ad effectum pervenirent, Domino adjuvante conſiderare. Quapropter noſſe volumus ſollertiam veſtram quòd in iſto præſenti placito eum fidelibus noſtris conſideravimus ut primò omnium Archiepiſcopi cum ſuis ſuffraganeis in locis congruis tempore opportuno convenirent, & ibi tam de ſua quàm de omnium noſtrum correctione & emendatione ſecundùm divinam auctoritatem quærendo invenirent, & nobis atque fidelibus noſtris ſecundùm miniſterium ſibi commiſſum adnuntiarent. Item conſideravimus ut Miſſos noſtros per univerſum regnum noſtrum mitteremus, qui de omnibus cauſis quæ ad correctionem pertinere viderentur quanto potuiſſent ſtudio decertarent, & quicquid poſſibile invenirent, præſentaliter noſtra auctoritate corrigerent; & ſi aliqua difficultas in qualibet re eis obſiſteret, ad noſtram notitiam deferre curarent. Quapropter volumus ut vos omnes propter communem ſalutem & regni honorem ac populi utilitatem obedientes & adjutores Miſſis noſtris in omnibus pro viribus eſſe non neglegatis; ſimúlque ſciatis ob hanc cauſam nos velle per ſingulas hebdomadas uno die in palatio noſtro ad cauſas audiendas ſedere ut per hunc aut illum Comitem & providentia Miſſorum & obedientia populi nobis manifeſtiùs appareat. Et ut hæc omnia ſucceſſum habeant, volumus ut generale triduanum jejunium ſecunda feria poſt octabas Pentecoſten celebrandum indicetur, & generaliter ab omnibus cum ſumma devotione obſervetur. Et quia undique inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ commoveri & regnum à Deo commiſſum infeſtare velle cognoſcimus, præcipimus atque jubemus ut omnes homines per totum regnum noſtrum, qui exercitalis itineris debitores ſunt, bene ſint præparati cum equis, armis, veſtimentis, carris, & victualibus; ut quocunque tempore eis à nobis denuntiatum fuerit, ſine ulla mora exire & in quamcunque partem neceſſitas poſtulaverit, pergere poſſint, & tamdiu ibi eſſe quandiu neceſſitas poſtulaverit.

HÆC SVNT CAPITVLA DE INSTRVCTIONE MISSORVM.

Dicendum eſt illis quia neceſſe eſt ut intelligamus omnes communiter quale periculum nobis immineat, in eo maximè quòd in noſtra negligentia tanta & talia, per quæ Deus offendi potuit, & honor & honeſtas regni decreſcere, adhuc autem etiam aliam intellectam habemus negligentiam ex priori occaſione notam, id eſt, quòd ipſa legatio non ita peracta fuit ſicut ipſa neceſſitas depoſcebat; quamquam ex parte vos dicatis nos materiam in eo dediſſe quòd non per omnia ad hanc neceſſitatem inquirendam plenam vobis dediſſemus juſſionem. Ideo ſummopere tractandum eſt quomodo Domino adjuvante & in præſenti de his quæ per negligentiam & incuriam de pravata ſunt corrigantur, & ne ultrà talia fiant ſollicitè caveatur. Poſt hæc ſocij denominandi ſunt, & tunc qualis debeat eſſe legatio injungenda eſt.

I. Primo injungendum eſt Miſſis ut hoc omnimodis caveant, ne populo in eorum profectione oneri ſint; ne fortè quibus ſubvenire debuerint afflictionem inferant.

II. Vt primò noſtram populo voluntatem & ſtudium, & qua intentione à nobis ſint directi, per noſtrum ſcriptum nuntient. Inſtruendi ſunt etiam quid inquirant.

III. In primis hoc maximè inquirant, quomodo hi qui populum regere debent, unuſquiſque in ſuo miniſterio ſe cuſtoditum habeat, ut qui bene faciendo gratiarum actione digni ſunt cognoſcamus, qui verò correctionem & increpationem pro eorum neglegentiis merentur, omnimodis nobis manifeſti fiant. Inquiſitio autem hoc modo fiat. Eligantur per ſingulos comitatus qui meliores & veraciores ſunt. Et ſi aliquis inventus fuerit de ipſis qui fidelitatem

delitatem promiſſam adhuc nobis non habeat, promittat. Et tunc inſtruendi ſunt qualiter ipſam fidem erga nos ſalvare debeant; id eſt, ut quicunque ex his talem cauſam ſcit in illis rectoribus & diverſis miniſtris qui populum regere & ſalvare debent, de quibus interrogati fuerint, quæ ad populi damnum & detrimentum pertineat, & propter hoc nobis periculum animæ evenire poſſit & inhonoratio, omnino, ſi ſalvam voluerit ſuam fidem & promiſſionem habere, manifeſtum faciat. Et ſi poſt talem admonitionem & conteſtationem aliter quàm ſe veritas habeat dixiſſe aliquis deprehenſus fuerit, ſciat ſe inter infideles eſſe reputandum.

Hæc sunt Capitula quæ volumus ut diligenter inquirant.

Primò de Epiſcopis, quomodo ſuum miniſterium expleant, & qualis ſit illorum converſatio, vel quomodo Eccleſias & clerum ſibi commiſſum ordinatum habeant atque diſpoſitum, vel quibus rebus maximè ſtudeant, in ſpiritalibus videlicet aut in ſecularibus negotiis. Deinde quales ſint adjutores miniſterij eorum, id eſt, Choreſpiſcopi, Archipreſbyteri, Archidiaconi, & Vicedomini, & Preſbyteri per parrochias eorum, quale ſcilicet ſtudium habeant in doctrina, vel qualem famam habeant ſecundùm veritatem in populo. Similiter de omnibus monaſteriis inquirant juxta uniuſcujuſque qualitatem & profeſſionem. Similiter & de ceteris Eccleſiis noſtra auctoritate in beneficio datis. Utrum Epiſcopi in circumeundo parrochias ſuas ceteras minores Eccleſias gravent, aut populo oneri ſint, & ſi ab ipſis aut à miniſtris eorum indebita exenia à Preſbyteris exigantur. Simili modo de Comitibus inquirant, quale ſtudium de ſuo habeant miniſterio, ut qui bene exinde facit cognoſcamus. Si aliter facit, & hoc noſſe omnino volumus. Id eſt, ſi populus per ſuam negligentiam & deſidiam juſtitia & pace careat, aut ſi ipſe ſciens aut neſciens aliquid injuſtè factum habeat. Deinde ergo quales miniſtros habeat ad populum regendum miſſos, utrum juſtè an injuſtè in ipſis miniſteriis agant, aut conſentiente vel negligente Comite à veritate & juſtitia declinent. Quæ perſonæ vel de quibus cauſis culpabiles ad præſentiam noſtram venire debeant diſcernendum eſt. Exceptis Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, qui ad placita noſtra ſemper venire debent, iſti venient, ſi in talibus culpis & criminibus deprehenſi fuerint quales inferiùs adnotatæ ſunt.

EPISTOLA GENERALIS

Quam Ludovicus Pius Imperator ex placito Aquiſgranenſi miſit, de Conciliis Epiſcoporum in quatuor imperij partibus congregandis.

INCIPIT EPISTOLA CÆSAREA,

QUÆ GENERALITER POPULO DEI EST LEGENDA.

In nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Auguſti omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris. Recordari vos credimus qualiter hoc anno conſilio Sacerdotum & aliorum fidelium noſtrorum generale jejunium per totum regnum noſtrum celebrare juſſimus, Deúmque tota devotione depoſcere ut nobis propitiari, & in quibus illum maximè offenderimus nobis manifeſtare, & ad correctionem noſtram neceſſariam tranquillum tempus nobis tribuere dignaretur. Volueramus ſiquidem tempore congruo placitum noſtrum generale habere, & in eo de communi correctione agere; & ita Deo miſerante fieret, niſi commotio inimicorum, ſicut noſtis, præpediſſet. Sed quia tunc fieri non potuit juxta voluntatem noſtram, viſum nobis fuit præſens placitum cum aliquibus ex fidelibus noſtris habere,

& in eo de his quæ propter prædictum impedimentum remanſerunt, qualiter ad effectum pervenirent, Domino adjuvante conſiderare. Quapropter noſſe volumus ſollertiam veſtram quòd in iſto præſenti placito cum fidelibus noſtris conſideravimus ut primò omnium Archiepiſcopi cum ſuis ſuffraganeis in locis congruis tempore opportuno convenirent, & ibi tam de ſua quàm de omnium noſtrum correctione & emendatione ſecundùm divinam auctoritatem quærendo invenirent, & nobis atque fidelibus noſtris ſecundùm miniſterium ſibi commiſſum adnuntiarent. Quis enim non ſentiat Deum noſtris praviſſimis actibus eſſe offenſum & ad iracundiam provocatum, cùm videat tot annis multifariis flagellis iram illius in regno nobis ab eo commiſſo deſævire? videlicet in fame continua, in mortalitate animalium, in peſtilentia hominum, in ſterilitate penè omnium frugum, & ut ita dixerim, diverſiſſimis morborum cladibus atque ingentibus penuriis populum iſtius regni miſerabiliter vexatum & afflictum atque omni abundantia rerum quodam modo exinanitum. Nec illud etiam dubitamus ex juſta vindicta illius evenire, quòd ſæpe ſcandala per tyrannos in hoc regno exſurgunt, qui pacem populi Chriſtiani & unitatem imperii ſua pravitate nituntur ſcindere. Nam & illud nihilominus peccatis noſtris deputandum eſt, quòd inimici Chriſti nominis præterito anno in hoc regnum ingreſſi deprædationes, incendia Eccleſiarum, & captivationes Chriſtianorum, & interfectiones ſervorum Dei audenter & impune immo crudeliter fecerunt. Agitur ſiquidem juſto judicio Dei ut quia in cunctis delinquimus, interiùs ſimul & exteriùs flagellemur. Beneficiis quippe Dei evidenter exiſtimus ingrati, quoniam his non ad voluntatem Dei ſed ad libitum noſtrum carnalem uti invenimur. Et idcirco mentò creaturæ Dei nobis divinitus conceſſæ, pro Deo contra nos ingratos pugnant,

Sap. 5. juxta illud: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra inſenſatos.* Verùm quia tot modis vexamur atque percutimur, ad eum à quo percutimur toto corde dignum neceſſariúmque eſt ut revertamur, quatenus illud propheticum in nobis impleatur quo

Esa. 28. dicitur: *Sola vexatio intellectum dabit auditui.* Sed quia pius & clemens Dominus ſic ipſum flagellum moderatur ut non ad interitum, ſed potiùs ad correctionem noſtram inferre videatur, debemus in conſpectu ejus veraciter humiliari & faciem illius in confeſſione prævenire, ejúſque pietatem pronis mentibus exorare; ut qui fecit nos juſtiſſima diſpenſatione flagella ſentire, faciat nobis peccata noſtra, pro quibus juſtè ab eo flagellamur, cognoſcere, & in quibus maximè illum offendimus, & iram illius provocavimus, maniſeſtiùs intelligere, ut pòſt eo miſerante, prava deſerendo & corrigendo, bona etiam ſectando & tota cum devotione exſequendo, valeamus per ſpiritum humilitatis & animam contritam ſacrificium Deo debitum offerre, irámque illius indignationis evadere & per dignam congruámque correctionem, & bonorum operum exhibitionem, gratiam ejus propitiationis, licèt indigni, promereri. At quia nos magis in hoc peccaſſe cognoſcimus, qui forma ſalutis omnibus eſſe debuimus, & omnium curam gerere, & per auctoritatem imperialem pravorum acta, ne tantum adereſcerent, corrigere, cupimus, Domino nobis propitio, in conſpectu pietatis illius per dignam ſatisfactionem veniam adipiſci, & per ſaluberrimam correctionem, vel per bonum ſtudium, quod noſtra deſidia & ignorantia hactenus neglectum eſt, conſultu fidelium tempore opportuno, quantum in nobis eſt, ſtudioſiſſimè emendare, & noſtram in hoc voluntatem omnibus manifeſtam facere. Quapropter ſtatuimus atque decrevimus cum conſultu ſacerdotum ceterorúmque fidelium noſtrorum, hujus rei gratia, ob placandum ſcilicet contra nos nobiſque ſubjectos Domini furorem, conventus eorundem Epiſcoporum in quatuor imperii noſtri locis congruentiſſimè fieri. Primò ſcilicet in Moguntiacenſi urbe, ubi conveniant Archiepiſcopi Autgarius, Hadabaldus, Hethi, Bernuinus, cum ſuffraganeis ſuis. Secundò quoque in Pariſiorum urbe, ubi futurus antiſtes Senonicus, & Ebbo, Ragnoardus, & Landramnus cum ſuffraganeis ſuis conveniant. Tertiò verò apud Lugdunum, ubi Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agericus cum ſuffraganeis ſuis ſimiliter conveniant. Quartò etiam apud Toloſam urbem, quò ſimul conveniant Notho, Bartholomæus, Adalelmus, Agiulfus cum ſuffraganeis ſuis. In quibus conventibus tractare, quærere, & cum Dei adjutorio invenire debent de cauſis ad religionem Chriſtianam & eorum curam

pertinentibus, quid à principibus & reliquo populo vel ita ut divina auctoritas docet aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte vel ex toto dimiſſum ſit ut non teneatur. Deinde quid in ipſorum qui paſtores populi conſtituti ſunt moribus, converſatione, & actibus inveniri poſſit quod divinæ regulæ atque auctoritati non concordet; ſimúlque inveniant quæ occaſiones in utroque ordine id effecerint ut à recto tramite deviatum ſit. Et quicquid de his cauſis inventum fuerit, tam ſolerti cura cuſtodiatur ut nullatenus ad aliorum notitiam pervenire permittant ante tempus conſtitutum. Et ideo unus Notarius inter omnes eligatur, qui quod ipſi invenerint deſcribat, & ipſe ſub juramento conſtrictus ea quæ inventa & digeſta fuerint diligenter fideliterque conſervet.

CAPITVLARE VVORMATIENSE
ANNI DCCCXXIX.

Hæc ſunt capitula quæ propter interrogationem aliquorum Miſſorum conſiderata & ſcripta vel ordinata ſunt, ſive de eccleſiaſticis cauſis, ſive de ceteris quæ ad correctionem majorum hominum & quæ ad publicum honorem pertinent; quæ ſub tribus diſtinctionibus ordinata ſunt.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyteros in Eccleſiis conſtituunt vel de Eccleſiis eiciunt.*
2. *De Eccleſiis inter coheredes diviſis.*
3. *De Eccleſiis deſtructis.*
4. *De manſe ad Eccleſiam dato.*
5. *De his qui nonis & decimis dare neglexerunt.*
6. *De eo qui decimam dare neglexerit Eccleſiæ cujus eſſe debet, alterique Eccleſiæ eam dederit.*
7. *De decimis à populo dandis.*
8. *De veſtitura triginta annorum, ſive de rebus Eccleſiæ quæ ab eadem Eccleſia per triginta annos poſſeſſæ ſunt.*
9. *De his qui reſtaurationes Eccleſiarum facere negligunt.*
10. *De his qui agros dominicatos excolere negligunt, ut nonas exinde non perſolvant.*

ITEM ALIA CAPITVLA.

1. *De eo qui beneficium deſertum fecerit.*
2. *De malis ſcabinis ejiciendis.*
3. *De melioribus & veracioribus eligendis.*
4. *De ſcabinis qui propter munera & amicitiam injuſtè judicant.*
5. *De legitimis & rationabilibus commutationibus Eccleſiarum Dei.*
6. *De eo qui probatus fuerit teſtes in perjurium ſcienter induxiſſe.*
7. *De diſcordantibus hominibus.*
8. *Vt nummos bonos nullus reſpuat.*
9. *De malis quæ à fiſcalinis fiunt.*
10. *De collectis malis omnimodis prohibendis.*
11. *Vt pontes publici, qui deſtructi fuerint, iterum exſtruantur.*
12. *De examine aquæ frigidæ.*
13. *De reverſione Comitis & pagenſium de hoſtili expeditione, ut ex eo die ſuper quadraginta dies ſit bannus reſiſus.*
14. *De audientia Regis. Et ut Comites & Miſſi dominici maximam curam habeant pauperum.*
15. *De inferenda à Vicariis vel aliis Miſſis Comitum exigenda.*

CAPITULA QUÆ PRO LEGE HABENDA SUNT.

1. *DE honore Eccleſiarum, de homicidiis in Eccleſiis vel in earum atriis commiſſis.*
2. *De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum ſuorum interfecerit.*
3. *De cujuſlibet propria uxore dimiſſa, vel ſine culpa interfecta.*
4. *De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.*
5. *De placitis à liberis hominibus obſervandis.*
6. *De liberis hominibus ad teſtimonium recipiendis.*
7. *Ut inquiratur de iis qui in exercitalem ire poſſunt expeditionem, vel qui fidelitatem necdum promiſerunt.*
8. *De faidis coërcendis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyteros in Eccleſiis conſtituunt vel de Eccleſiis eiciunt.

V. 98. Add. IV. 95. I. DE his qui ſine conſenſu Epiſcopi Preſbyteros in Eccleſiis ſuis conſtituunt, vel de Eccleſiis eiciunt, & ab Epiſcopo vel á quolibet Miſſo dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum noſtrum reuvadiare cogantur, & per fidejuſſores ad palatium noſtrum venire jubeantur. Et tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum perſolvant, aut aliam harmiſcaram ſuſtineant.

De Eccleſiis inter coheredes diviſis.

V. 99. Add. IV. 96. II. De Eccleſiis quæ inter coheredes diviſæ ſunt, conſiderandum eſt quatenus ſi ſecundùm providentiam & admonitionem Epiſcopi ipſi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, ut in Epiſcopi poteſtate maneat utrum eas ita conſiſtere permittat, aut reliquias exinde auferat. Et ubi ad beneficium noſtrum Eccleſiæ pertinentes ita inventæ diviſæ fuerint, ut deſcribantur, & nobis renuntietur.

De Eccleſiis deſtructis.

V. 275. III. De Eccleſiis deſtructis, ut Epiſcopi & Miſſi inquiſitionem faciant utrum per negligentiam aut impoſſibilitatem deſtructæ ſint. Et ubi negligentia inventa fuerit, epiſcopali auctoritate emendare cogantur hi qui eas reſtaurare debuerant. Si verò per impoſſibilitatem contigit, ut aut plures ſint quàm neceſſe ſit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus reſtaurari poſſint, Epiſcopus modum inveniat qualiter congruè emendari & conſiſtere poſſint.

De manſo ad Eccleſiam dato.

V. 100. Add. IV. 98. 165. IV. De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicunque pro hac cauſa accuſatus fuerit, Comes vel Miſſi hoc quod inde ſubtractum eſt Preſbyteris cum ſua lege reſtituere faciant.

De his qui nonas & decimas dare neglexerunt.

V. De his qui nonas & decimas jam V. 276. Add. IV. 99. 164. per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Miſſos noſtros conſtringantur ut ſecundùm Capitularem priorem ſolvant unius anni nonam & decimam cum ſua lege, & in ſuper bannum noſtrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc negligentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima perſolui debuit amiſſurum ſe ſciat. Ita enim continetur in Capitulare bonæ memoriæ genitoris noſtri in libro I. cap. CLVII. *Ut qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Eccleſiæ cujus res ſunt donent. Et qui tale beneficium habent ut ad medietatem laborent, ut de eorum portione proprio Presbytero decimas donent.* Item in Capitulare noſtro in libro. II. cap. XXI. de eadem re: *De nonis quidem & decimis, unde & genitor noſter & nos frequenter & in diverſis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia noſtra qualiter hæc obſerventur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & de fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine verò pro decima, ſicut hactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervetur. Si quis tamen Epiſcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate, juxta quod ei & illi qui hoc perſolvere debet convenerit.*

De eo qui decimam dare neglexerit Eccleſiæ cujus eſſe debet, alterique Eccleſiæ eam dederit.

VI. Quicunque decimam abſtrahit de V. 276. Add. IV. 100. 166. Eccleſia ad quam per juſtitiam debet dari,

& eam præſumptioſè vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite vel à Miſſo noſtro diſtringatur ut ejuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat.

De decimis à populo dandis.

V. 101. Add. IV. 101. 167. VII. De decimis quæ dare populus non vult niſi quolibet modo ab eo redimantur, ab Epiſcopis prohibendum eſt ne fiat. Et ſi quis contemptor fuerit inventus, & nec Epiſcopum nec Comitem audire velit, ſi noſter homo fuerit, ad præſentiam noſtram venire compellatur; ceteri verò diſtringantur ut vel inviti Eccleſiæ reſtituant quæ voluntariè dare neglexerunt.

De veſtitura triginta annorum, ſive de rebus Eccleſiæ quæ ab eadem Eccleſia per triginta annos poſſeſſæ ſunt.

Add. IV. 171. VIII. Vt de rebus Eccleſiarum quæ ab eis per triginta annorum ſpatium ſine ulla interpellatione poſſeſſæ ſunt teſtimonia non recipiantur, ſed eo modo contineantur ſicut res ad fiſcum dominicum pertinentes contineri ſolent.

De his qui reſtaurationes Eccleſiarum facere negligunt.

V. 177. Add. IV. 102. 168. IX. Quicunque de rebus Eccleſiarum, quas in beneficium habent, reſtaurationes earum facere neglexerint, juxta Capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis conſtitutum eſt, ſic de illis adimpleatur, id eſt, in libro IV. 40. IV. capitulo XXXVIII. *De opere & reſtauratione Eccleſiarum, conſiderandum eſt ut de frugibus terræ & animalium nutrimine perſolvantur. De opere verò & reſtauratione Eccleſiarum Comes & Epiſcopus ſive Abbas unà cum Miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint, conſiderationem faciant ut unuſquiſque eorum tantum inde accipiat ad operandum & reſtaurandum quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur. Similiter & Vaſſi noſtri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum eccleſiaſticarum habent, vel unuſquiſque per ſe juxta quantitatem quam ipſe tenet. Aut ſi inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant, cum quo pretio rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere & materiamen emere poſſit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege ſua reſtituat, inſuper & bannum noſtrum ſolvat; ut ita caſtigatus caveat ne ſæpius iterande beneficium amittat.*

De his qui agros dominicatos excolere negligunt ut nonas exinde non perſolvant.

X. De illo qui agros dominicatos propterea neglexit excolere ut nonas & decimas exinde non perſolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipit, volumus ut de tribus annis ipſam nonam & decimam cum ſua lege perſolvat. Et ſi quis contemptor aut Comitis aut Miſſorum noſtrorum propter hoc extiterit, per fidejuſſores ad palatium venire compellatur. V. 178. Add. IV. 103. 169.

ITEM ALIA CAPITVLA.

De eo qui beneficium deſertum fecerit.

I. DE beneficiis deſtructis hoc obſervetur quod in Capitulare priori continetur, id eſt, in libro IV. capitulo XXXVI. *Quicunque beneficium ſuum occaſione proprij deſertum habuerit, & intra annum, poſtquam ei à Comite vel à Miſſo noſtro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipſum beneficium amittat.*

De malis ſcabinis ejiciendis.

Add. IV. 105. II. Vt Miſſi noſtri ubicunque malos Scabineos inveniunt, eiciant, & totius populi conſenſu in loco eorum bonos eligant. Et cùm electi fuerint, jurare faciant ut ſcienter injuſtè judicare non debeant.

De melioribus & veracioribus eligendis.

Ibid. 106. III. Vt in omni comitatu hi qui meliores & veraciores inveniri poſſunt eligantur à Miſſis noſtris ad inquiſitiones faciendas & rei veritatem dicendam, & ut adjutores Comitum ſint ad juſtitias faciendas.

De ſcabinis qui propter munera & amicitiam injuſtè judicant.

IV. Volumus ut quicunque de Scabinis deprehenſus fuerit propter munera aut propter amicitiam injuſtè judicaſſe, ut per fidejuſſores miſſus ad præſentiam noſtram veniat. De cetero omnibus Scabinis denuntietur ne quis deinceps etiam juſtum judicium vendere præſumat. Ibid. 107

De legitimis & rationabilibus commutationibus Eccleſiarum Dei.

V. Vbicunque commutationes tam tempore noſtro quàmque genitoris noſtri legitimæ & rationabiles atque utiles Eccleſiis Dei factæ ſunt permaneant. Vbi- V. 110. Add. IV. 108.

cunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ ſunt, diſſolvantur, & recipiat unuſquiſque quod dedit. Ubi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet cauſa quæ rationabilis eſſe videatur, inventa fuerit, diligenter deſcribatur, & ad noſtram notitiam perferatur.

De eo qui probatus fuerit teſtes in perjurium ſcienter induxiſſe.

Add. IV. 109. VI. Quicunque comprobatus fuerit de eo quod ſcienter teſtes in perjurium induxiſſet, ſub fidejuſſione ad palatium noſtrum venire compellatur, ut ibi cum fidelibus noſtris conſideremus quid de tali homine faciendum ſit.

De diſcordantibus hominibus.

VII. De his qui diſcordiis & contentionibus ſtudere ſolent, & in pace vivere nolunt, & inde convicti fuerint, ſimiliter volumus ut ſub fidejuſſoribus ad noſtrum placitum veniant, ut ibi cum fidelibus noſtris conſideremus quid de talibus faciendum ſit.

Ut nummos bonos nullus reſpuat.

Add. IV. 110. VIII. De bonis denariis quos populus recipere non vult volumus ut hoc obſervetur & teneatur quod in priori Capitulari noſtro conſtitutum eſt, id eſt, in libro IV. capitulo XXX. *Quicunque liber homo vel in emptione vel in debiti ſolutione denarium merum & bene penſantem recipere noluerit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos componat. Si verò ſervi eccleſiaſtici aut fiſcalini noſtri aut Comitum aut vaſſallorum noſtrorum hoc facere præſumpſerint, ſexaginta ictibus vapulent. Et ſi actores noſtri aut aliorum vel advocati eos Miſſis noſtris vel Comitibus juſſi præſentare noluerint, prædictum bannum, id eſt, ſexaginta ſolidos componant.* Et ad hanc conſtitutionem noſtram adimplendam Epiſcopi & Abbates, ſive reliqui qui beneficia noſtra habent, adjuvent Comites in ſuis hominibus diſtringendis. Et ſi Comites hanc noſtram conſtitutionem neglexerint, hoc per Miſſos noſtros ad noſtram notitiam perferatur.

De malis quæ à fiſcalinis fiunt.

IX. De homicidiis vel aliis injuſtitiis quæ à fiſcalinis noſtris fiunt, quia impune ſe ea committere poſſe exiſtimant, nos actoribus noſtris præcipiendum eſſe decernimus ne ultrà impune fiant, ita ut ubicunque facta fuerint, ſolvere cum diſciplina præcipiamus.

De collectis malis omnimodis prohibendis.

X. Collectæ ad maleficiendum fieri omnimodis prohibeantur. Et ubicunque hujuſmodi præſumptiones factæ fuerint, digna emendatione corrigantur. Et ſi per negligentiam Comitis vel factæ ſunt vel inemendatæ remanſerunt, hoc ad noſtram notitiam perferatur. Auctor verò facti, ſi fuerit Præpoſitus, vel Advocatus, ſive Centenarius, vel qualibet alia dignitate prædita libera perſona, poſt legalem emendationem in loco factam ſub fidejuſſoribus ad noſtram præſentiam veniat. Multitudo verò, ſive de ſervis ſive de liberis ſit, legitima emendatione multetur. Add. IV. 111.

Ut pontes publici, qui deſtructi fuerint, iterum exſtruantur.

XI. De pontibus publicis deſtructis placuit nobis ut hi qui juſſionem noſtram in raparandis pontibus contempſerunt, volumus ac jubemus ut omnes homines noſtri ibi ad noſtram veniant præſentiam rationes reddere cur noſtram juſſionem auſi ſunt contemnere. Comites autem reddant rationem de eorum pagenſibus, cur eos aut non conſtrinxerint ut hoc facerent, aut nobis nuntiare neglexerunt. Similiter & de injuſtis teloneis, ubicunque accipiuntur, ſciant ſe exinde nobis rationem reddituros. Add. IV. 112.

De examine aquæ frigidæ.

XII. Ut examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, à Miſſis noſtris omnibus interdicatur ne ulteriùs fiat. Ibid. 113.

De reverſione Comitis & pagenſium de hoſtili expeditione, ut ex eo die ſuper quadraginta dies ſit bannus reſiſus.

XIII. Poſtquam Comes & pagenſes de qualibet expeditione hoſtili reverſi fuerint, ex eo die ſuper quadraginta noctes ſit bannus reſiſus, quod in lingua Theodiſca ſcaſtlegi, id eſt, armorum depoſitio, vocatur. Ibid. 114.

De audientia Regis. Et ut Comites & Miſſi dominici maximam curam habeant pauperum.

XIV. Hoc Miſſi noſtri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomada unum diem ad cauſas audiendas & judicandas ſedere volumus. Comites autem & Miſſi noſtri magnum ſtudium habeant ne fortè propter eorum negligentiam pauperes crucientur, & nos tædium propter eorum clamores patiamur, ſi noſtram gratiam habere velint. Populo autem dicatur ut caveat de aliis cauſis ſe ad nos reclamare niſi de quibus aut Miſſi Ibid. 115.

noſtri aut Comites eis juſtitias facere noluerint.

De inferenda à Vicariis vel aliis Miſſis Comitum exigenda.

Ibid 115. XV. Quicunque Vicarij vel alij miniſtri Comitum tributum quod inferenda vocatur, majoris pretij à populo exigere præſumpſerit quàm à Miſſis bonæ memoriæ genitoris noſtri conſtitutum fuit, hoc eſt, duos ſolidos pro una vacca, hoc quod injuſtè ſuperpoſuit atque abſtulit ſibíque retinuit, his quibus hoc tulit cum ſua lege reſtituat, & inſuper fredum noſtrum componat, & miniſterium noſtrum amittat.

HÆC SVNT CAPITVLA QVÆ PRO LEGE HABENDA SVNT.

De honore Eccleſiarum, de homicidiis in Eccleſiis vel in earum atriis commiſſis.

I. DE homicidiis in Eccleſiis vel in atriis earum commiſſis hoc obſervetur & teneatur quod in Capitulare priori conſtitutum eſt, id eſt, in libro IV. capitulo XIII. *Si quis ex levi cauſa aut ſine cauſa hominem in Eccleſia interfecerit, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Eccleſiam fugerit, & ibi ſe defendendo eum interfecerit, & ſi hujus facti teſtes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis per ſacramentum affirmet ſe defendendo eum interfeciſſe. Et ſi ipſe auctor commotæ inter eos rixæ extiterit, leudem interfecti & inſuper bannum noſtrum ſolvere cogatur, & publicam agat pœnitentiam. Si autem non ille qui alterum interfecit, ſed is qui interfectus eſt, eandem rixam commovit, abſque compoſitione jaceat; & is qui eum interfecit, ſecundum judicium canonicum publicam agat pœnitentiam. Si cujuſlibet proprius ſervus hoc commiſerit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc ſponte an ſe defendendo feciſſet. Et ſi manus ejus exuſta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, publica pœnitentia multetur. Niſi fortè & ipſe auctor commotæ inter eos rixæ fuerit inventus, tunc dominus ejus, juxta quod vvidrigildus illius eſt, ad Eccleſiam perſolvat, aut eum, ſi voluerit, eidem Eccleſiæ tradat. De eccleſiaſtico & fiſcalino & beneficiario ſervo volumus ut pro una vice vvidrigildus ejus pro eo componatur, altera vice ipſe ſervus ad ſupplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Eccleſiæ, cujus porta reliquiis ſanctorum conſecrata eſt, hujuſcemodi homicidium perpetratum fuerit, ſimili modo emendetur & componatur. Si verò porta Eccleſiæ non eſt conſecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur ſicut componi debet quod in immunitate violata committitur.*

De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum ſuorum interfecerit.

II. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratrem, aut ſororem, vel nepotem, vel alium propinquum ſuum interfecerit, hereditas ejus interfecti ad alios ſuos legitimos heredes perveniat; interfectoris verò hereditas in fiſcum redigatur. Ipſe verò ordinante Epiſcopo publicæ pœnitentiæ ſubdatur. Ibid. 117.

De cujuſlibet propria uxore dimiſſa, vel ſine culpa interfecta.

III. Quicunque propria uxore derelicta, vel ſine cauſa interfecta, aliam duxerit uxorem, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam. Et ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodia mittatur, donec res ad noſtram notitiam deducatur. V. 300. Add. IV. 118 161.

De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.

IV. Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipſe homo eaſdem res alicui alteri dederit ſive vendiderit, & ipſe qui tunc eaſdem res comparatas habet, per malum ingenium proprio filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti juſtitiæ tollendæ cauſa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus ut ſi pater ejuſdem parvuli vixerit, ipſe intret in cauſam rationem reddendi pro filio ſuo. Si autem pater ipſe mortuus eſt, tunc legitimus ejus propinquus, qui juſtè ei tutor ac defenſor eſſe videtur, pro ipſo rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus juſtitiis ad eum pertinentibus, excepta ſua legitima hereditate quæ ei per ſucceſſionem parentum ſuorum legitimè venire debuit. Quòd ſi quis hanc noſtram juſſionem contempſerit vel neglexerit, ſicut de ceteris contemptoribus, ita de eo agatur. Is verò qui eaſdem res primus invaſit, & injuſtè vendidit, necnon & emptores, excepta ſola perſona parvuli, hoc quod fraudulenter admiſerunt infra patriam emendare cogantur, & Add. IV. 318. 162.

poſtea; ſicut contemptores juſſionis noſtræ, ſub fidejuſſoribus ad noſtram præſentiam venire compellantur.

De placitis à liberis hominibus obſervandis.

V. De Vicariis & Centenariis qui magis propter cupiditatem quàm propter juſtitiam faciendam ſæpiſſime placita tenent, & exinde populum nimis affligunt, ita teneatur, ſicut in Capitulare Domni Karoli Imperatoris continetur in libro III. capitulo XL. *Vt nullus ad placitum manniatur niſi qui cauſam ſuam quærit, aut ſi alter ei quærere debet; exceptis ſcabineis ſeptem, qui ad omnia placita eſſe debent.* Item de eadem re in Capitulare noſtro in libro IV. capitulo LV. *De placitis ſiquidem quæ liberi homines obſervare debent conſtitutio genitoris noſtri penitùs obſervanda atque tenenda eſt; ut videlicet in anno tria ſolummodò generalia placita obſervent, & nullus eos ampliùs placita obſervare compellat; niſi fortè quilibet aut accuſatus fuerit, aut alium accuſaverit, aut ad teſtimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cetera verò quæ Centenarij tenent non alius venire jubeatur niſi qui aut litigat aut judicat aut teſtificatur.* Et quicunque hujus conſtitutionis tranſgreſſor à Miſſis noſtris inventus fuerit, bannum noſtrum perſolvat.

De liberis hominibus ad teſtimonium recipiendis.

V. 301. VI. De liberis hominibus qui proprium non habent, ſed in terra dominica reſident, ut propter res alterius ad reſtimonium non recipiantur. Conjuratores tamen aliorum liberorum hominum ideo eſſe poſſunt quia liberi ſunt. Illi verò qui & proprium habent, & tamen in terra dominica reſident, propter hoc non abiciantur quia in terra dominica reſident, ſed propter hoc ad teſtimonium recipiantur quia proprium habent.

Vt inquiratur de iis qui in exercitalem ire poſſunt expeditionem, vel qui fidelitatem necdum promiſerunt.

VII. Volumus atque jubemus ut Miſſi noſtri diligenter inquirant quanti liberi homines in ſingulis comitatibus maneant. Hinc verò ea diligentia & hæc ratio examinetur per ſingulas centenas, ut veraciter ſciant illos atque deſcribant qui in exercitalem ire poſſunt expeditionem; ac deinde videlicet ſecundus ordo de his qui per ſe ire non poſſunt, ut duo tertio adjutorium præparent. Et qui necdum fidelitatem nobis promiſerunt, cum ſacramento nobis fidelitatem promittere faciatis.

De faidis coërcendis.

VIII. De faidis coërcendis hoc obſervetur & teneatur quod in Capitulare noſtro in libro IV. capitulo XXV. continetur. *Si quis aliqua neceſſitate cogente homicidium commiſit, Comes in cujus miniſterio res perpetrata eſt, & compoſitionem ſolvere & faidam per ſacramentum pacificare faciat. Quòd ſi una pars ei ad hoc conſentire noluerit, id eſt, aut ille qui homicidium commiſit, aut is qui compoſitionem recipere debet, faciat illum qui ei contumax fuerit ad præſentiam noſtram venire, ut eum ad tempus quod nobis placuerit in exilio mittamus, donec ibi caſtigetur, ut Comiti ſuo inobediens eſſe ulteriùs non audeat, & majus damnum inde non adcreſcat.*

HÆC SVNT CAPITVLA QVÆ AD PLVRIMORVM NOTITIAM AD GENERALIA PLACITA SVNT RESERVATA.

I. De Sacerdotibus à laicis vinctis & flagellatis.

II. De homine qui ad ſervitium quæſitus & ereptus eſt ab uno herede, iterum ceteri heredes eum interpellare & adquirere conantur.

III. De Comitibus & Vicariis eorum, qui in aliquibus locis tantum accipiunt de conjectu populi ad minorem legationem quantum ad majorem.

ITEM ALIA CAPITVLA.

I. Volumus ut talem conjectum Miſſi noſtri accipiant, quando per miſſaticum ſuum perrexerint, hoc eſt, ut unuſquiſque accipiat panes quadraginta, friſkingas duas, porcellum aut agnum unum, pullos quatuor, ova viginti, de vino ſextarios novem, de cerviſa modios duos, de annona modios duos. Et quando propè ſunt de illorum domibus, nullum accipiant conjectum.

II. Volumus etiam ut octabas Paſchæ incipiant ſuam agere legationem. Epiſcopi verò ſuum habere debent conventum octabas Pentecoſten.

III. Volumus atque jubemus ut Miſſi noſtri diligenter inquirant quanti liberi homines

homines in ſingulis comitatibus maneant qui poſſint expeditionem exercitalem facere, nobíſque per brevem eorum ſummam deferant. Et qui nondum fidelitatem promiſerunt, cum ſacramento nobis fidelitatem promittere faciant.

IV. Volumus ut Miſſi noſtri per totam legationem ſuam primò omnium inquirant qui ſint de liberis hominibus qui fidelitatem nobis nondum promiſſam habent, & faciant illos eam promittere, ſicut conſuetudo ſemper fuit; & poſtea incipiant legationem ſuam per cetera capitula peragere.

V. Volumus ut omnes res eccleſiaſticæ eo modo contineantur ſicut res ad fiſcum noſtrum pertinentes contineri ſolent, uſque dum nos ad generale placitum noſtrum cum fidelibus noſtris invenerimus & conſtituerimus qualiter in futurum de his fieri debeat.

VI. Volumus ut omnis inquiſitio, quæ de rebus ad jus fiſci noſtri pertinentibus facienda eſt, non per teſtes qui producti fuerint, ſed per illos qui in eo comitatu meliores & veraciores eſſe cognoſcuntur, per illorum teſtimonium inquiſitio fiat, & juxta quod illi teſtificati fuerint, vel contineantur, vel reddantur.

VII. Item volumus ut de rebus quas Matfredus per diverſa loca & per diverſos homines adquiſivit, ipſi qui eaſdem res ei dederunt interrogentur ſi aliquis eorum eas repetere velit. Et quicunque hoc ſe velle pronuntiaverit, ad generale placitum noſtrum venire jubeatur, ut inde cum eodem Matfredo rationem habere poſſit.

Sequentia tria capitula, quæ ſumpta ſunt ex libro legum Burgundicarum & ex Codice Theodoſiano, deſcripta reperiuntur in codicibus Palatino & ſancti Vincentij Metenſis ſtatim poſt ſuperiora Ludovici Pij capitula. Regino verò Abbas Prumienſis ea refert ex Capitularibus ejuſdem Ludovici. Ob eam cauſam nos illa heic omiſſa nolumus, tum etiam quia multa illic diverſa ſunt à vulgatis editionibus illarum legum.

De inſcriptione temporum.

Lex Burgundion. tit. 79. I. LIcèt jampridem à nobis fuerit ordinatum ut ſi quis in populo noſtro barbaræ nationis perſona aut in re ſua conſiſteret aut alium invitaſſet, aut ſi terram ad habitandum voluntarius deputaſſet, eámque per annos quindecim ſine terris habuiſſet, in voluntate ipſius permaneret, neque exinde quicquam ſibi ille qui dederat ſciret eſſe reddendum, tamen ut abſque ulla permutatione omni tempore generaliter memorata conditio debeat cuſtodiri, præſenti placuit lege conſtitui.

Item de inſcriptione temporum.

Regino lib. 1. c. 10.11. II. Si quis verò terram ab altero ſibi traditam violenter dixerit & convicerit fuiſſe ſublatam priùs quàm triginta annorum terminus compleatur, & rem conſtiterit occupatam, & requirere poterit, & repetentis partibus reformare. Ceterùm ſi impletis triginta annis terra, à quocunque etiam pervaſa fuiſſe dicatur, non fuerit reſtituta, nihil ſibi reddendum eſſe cognoſcat. Quapropter omnes Comites, quoties de privatis cauſis contentio fuerit generata, ſecundùm ordinem legis iſtius judicare curabunt. Et quia omnia ad quietem omnium pertinentia ex lege convenit provideri, quas omnino cauſas de quibuſcunque rebus quæ intra triginta annos non fuerint diffinitæ, nullo eas poſtmodum licebit ordine commoveri: quia ſatis unicuique ad requirendum & recipiendum quod ei debitum fuerit ſupraſcriptus annorum numerus conſtat poſſe ſufficere.

De inquilinis & colonis.

III. Si quis colonum alienum in re ſua triginta annos habuerit, ac ſi ſuum vendicet. Qui ſi infra triginta annos inventus fuerit, à domino cum filiis ſibi debitis & omni peculio revocetur. Si verò mortuus fuerit, peculium ejus dominus revocet. Colona verò ſi viginti annis in alieno dominio permanſerit, à priore domino non requiratur. Colono duæ partes agnationis ſequantur, colonæ verò tertia pars ſequatur. Nam ſi agnatio infra viginti annos edita fuerit, quando adhuc colona domino competebat, repetentibus non negetur; quia in novellis legibus eſt conſtitutum. Sanè ne ſeparatio conjugij fiat, præcipimus ut à domino coloni vicariæ mulieri cum agnatione partis tertiæ non negetur. Interpretatio leg. un. Cod. Theod. de inquilinis & colonis. Regino lib. 1. c. 12.

Præceptum de ordine monaſtico reſtituto in monaſterio ſancti Dionyſij.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus. Divinis præceptis & apoſtolicis monitis incitamur, ſed & imperatorij regiminis officio commonemur, ut pro Eccleſiæ ſtatu atque ſanctæ religionis augmento impigro ſemper vigilemus affectu, ac pernecesſario ſeu fructuoſo ſtudioſóque laboremus effectu, & ſi quid uſquam reprehenſioni invenitur obnoxium, regiæ auctoritatis ſollicitudine corrigamus: quatinus avia revocantes, ſuperflua amputantes, collapſa quoque reparemus, atque reparata & ab eccleſiaſticis viris Apoſtolorúmque Domini ſucceſſoribus Spiritu ſancto regente bene ſtatuta, edictis imperialibus confirmemus. Quia dignum profectò eſt ut quod ſacerdotalis dignitas divino illuminata ſpiritu corpori Chriſti, quod eſt Eccleſia ejuſdem Dei ac Domini & Salvatoris noſtri redempta ſanguine, adinvenit in ſalute, vel reformata ſtatuit in religionis augmento, id imperialis majeſtas inviolabiliter permanſurum in perpetuum poteſtatis ſuæ ſtudeat roborare præcepto. Quoniam quicquid in hujuſmodi negotiis laboratum, ſeu pio cultui à nobis fuerit dedicatum, hoc proculdubio noſtræ manſuetudinis regno & populo regendo credimus ſpecialiùs profuturum. Idcirco notum eſſe volumus omnibus fidelibus præſentibus ſcilicet & futuris quia poſtquam Deo auſpice imperium paternum ſuſcepimus, ſtudij nobis maximè ſemper fuit ut Domini Eccleſia, ejus magnificentia humilitati noſtræ divinitus regenda tuendáque commiſſa, felicibus polleret ſucceſſibus, eámque, quantum noſtræ attinet auguſtæ devotioni, inceſſanter ád meliora provehere, & ab illa quicquid noxium erat eradicare, atque in ea incrementa virtutum plantare. Quapropter ſæpiſſime ſacerdotes Domini, quorum id officij eſſe nóveramus, admonere curavimus, ac noſtram principalem auctoritatem adjutricem ad eorum miniſterium juxta voluntatem Dei exequendum promptè exhibuimus; ut quicquid in ordinibus eccleſiaſticis vel in quacunque perſona emendatione dignum invenirent, paſtorali auctoritate, poſtpoſita qualibet torporis negligentia vel perſonarum acceptione, incunctantur corrigere & ad ſtatum rectitudinis perducere decertarent. Verùm cùm ipſi, noſtra ſedulò exhortatione admoniti, ſuáque ſolliciti vigilantia, de ſtatu & profectu ſanctæ Eccleſiæ & ſacris ordinibus & iis quæ emendatione digna videbantur, conventu apud Pariſius juſſione noſtra habito, ſtrenua & devota perſpicacitate tractarent, inter cetera viſum illis eſt ut monaſterium præclariſſimi & eximij Chriſti martyris beati Dionyſij ſociorúmque ejus, quod conſtat tantorum martyrum nomine Deo dedicatum, & à Regibus Francorum progenitoribúſque gloriæ noſtræ ampliſſimis rebus ditatum, quò in eo monaſticus ordo religiosè Deo deſerviret, magna emendatione & correctione opus haberet, quoniam ab eo idem ordo ad multorum diſcrimen, nulla neceſſitate præpediente, nullius rei inopia obſiſtente, penitùs erat avulſus. Quam cauſam tam per ſe quámque & per venerabilem prudentémque virum Hilduinum memorati monaſterij religioſum Abbatem noſtræ ſerenitatis auribus intimaverunt, ut noſtra piiſſima imperiali poteſtate per eorum auctoritatem corrigeretur. Vnde dignitas imperij noſtri tantorum virorum ſaluberrimam admonitionem & ejuſdem venerabilis Abbatis Hilduini preces humillimas more tranquillitatis noſtræ ſolito gratanter benignèque ſuſcipiens, atque in omnibus emendabile judicans, ne tanti ordinis collapſio ſalutis noſtræ quoquo modo fieret damnatio, ad eoſdem Præſules Eccleſiarum idem cenſuimus referre negotium: ut noſtri principatus auctoritate, eorúmque judicio, quibus tanta eſt collata poteſtas à Domino, idem ordo in eodem loco abſque retractatione reſtitueretur. Veniens ergo Aldricus Metropolita Senonicus cum ſuffraganeis ſuis, necnon & Ebbo Metropolita Durocortorum cum ſuis ſuffraganeis, ad memoratum monaſterium, habito conventu, primùm quòd idem monaſterium ordini monaſtico conſtructum, dedicatum, & rebus ditatum fuit, & in eo ipſe ordo uſque ad tempus quo ſceptra imperalia ſuperna lar-

giente gratia clementia noſtra ſuſcepit, & ſuprà memorati Hilduini Abbatis prælationem, ibidem utcunque viguerit, manifeſtis indicus Regúmque antiquis & modernis præceptis, & Epiſcoporum privilegiis, ac fidelium donationibus, palam cunctis eſt factum. Deinde diligentem inquiſitionem fecerunt ſuper iis qui in eodem loco regularem promiſſionem fecerant; ex quibus quidam qui eandem profeſſionem fecerant, deſertores ejuſdem propoſiti effecti, rebus humanis jam erant exempti; quorum perditio non ſine magno animi fieri poteſt mœrore. Quidam etiam non eandem profeſſionem ſe feciſſe mentiti ſunt; ſed reſtibus patentibus convicti, pro ſua contumacia canonicæ pœnitentiæ ſunt ſubacti. Quidam verò, immo maxima pars, qui hactenus in apoſtaſiam prolapſi fuerant, corám venientes, ſolóque ſe proſternentes, conſeſſi ſunt eandem profeſſionem in eodem loco regulariter ſe promiſiſſe, ſuíque miſereri, & à Domino veniam pro tanto admiſſo dari humiliter flagitavere. Qua confeſſione facta, cucullis ſui propoſiti coram cœtu Epiſcoporum & ceterorum ſacerdotum cunctique ſequentis ordinis cleri nobiliúmque virorum non modica circumadſiſtente turba ſe induerunt; atque in commune, ne aliquando, ſicuti ſibi aliíſque jam in eodem loco contigerat, ſanctæ profeſſionis propoſito diabolico propulſarentur inſtinctu, regularem promiſſionem iteraverunt. Pars denique quædam eorum, illi ſcilicet qui divinæ inſpirationis munere acti & amore deuncti in ſanctæ religionis propoſito adprime abſque ulla refragatione vel interpolatione, elegerunt viriliter permanere, & in cella ejuſdem majoris monaſterij, poſtquam ceteri monaſticam vitam & habitum deſeruerunt, uſque ad hanc noſtræ demandationis habitam ſynodum degere, ante jam memoratos venerabiles patres venerunt, locúmque priſtinum, in quo promiſſionem fecerant, & regulariter licèt minùs perfectè vixerant, ſibi & ſe petierunt loco reſtitui. Quorum ſemotio ob id acciderat quoniam, ut prædiximus, mox ut divina dignatio nos paterna ſede ſuſcepta imperialibus ſceptris inniti voluit, piæ intentionis noſtræ ſollicitudo exequi procuravit ut religio, decor, & omnis honeſtas à Domno & genitore noſtro divæ memoriæ Karolo cœpta & inſtituta liquidò & veraciter, remota omni ſimulatione, in propriis quibuſque maneret & vigeret ordinibus. Vnde ad monaſticæ inſtitutionis normam corrigendam duos religioſos & venerabilis vitæ viros Benedictum & Arnulfum Abbates conſtituimus, qui per noſtrum à Deo gubernandum & conſervandum imperium ſeduli huic negotio ſtudioſè inſiſterent. Iidem verò boni & devoti ſed ſimpliciſſimi patres, ſupradictorum fratrum calliditate & duritia ſuáque ſimplicitate abducti, non ſtudio, ſed minùs ſubtili & neceſſaria inveſtigatione ſeu providentia fallentes, eos qui in ſoliditate ſuæ profeſſæ ſalvationis perduraverunt à monaſterio removerunt, atque in memorata cella collocaverunt; & illos qui propriæ voluntatis libitus non virtute ſed verſutia quæſierunt, ac collo de ſub jugo regulæ excuſſo, loro diſligatiotis vitæ ſoluti, ampliori itinere cæleſtem patriam petere ſunt conati, in domiciliis reverendi habitus & vitæ monaſticæ reliquerunt. Sed laudabiliùs hi patres Eccleſiæ auctoritate ſua dignæ petitioni fratrum, quos in ſuæ religionis virtute diximus permanſiſſe, quia ſic noſtri aſſenſus juſſio fuerat, annuentes rationabiliter & canonicè ſatisfecerunt. Et ob ſuggeſtionis notitiam, ut noſtræ panderetur celſitudini, qualiter vel quo ordine tam devotiſſimum factum ab iiſdem religioſiſſimis viris ſit celebratum, duas ſuper hoc inde pari tenore conſcriptiones fecerunt, eáſque manibus firmaverunt propriis, ut altera earum in archivo ipſius monaſterij ob memoriam & ſtabilitatem inibi hujus ordinis per futura tempora ſervaretur, alteram noſtræ magnitudini direxerunt, ut illam palatinis ſcriniis juberemus recondi, ob monimentum videlicet & iſtius rectè facti perpetuam firmitatem. Sed cùm idem ordo, Deo annuente, quantum divinitus videri dabatur, in eodem loco feliciter incederet, antiquus ſalutis humanæ inimicus quoſdam ex ipſis fratribus ſua organa efficiens, adeo inſidiarum ſuarum furiis exagitavit ut conſpiratione & conjuratione facta & propoſitum monaſticum abnegarent, & ſine licentia ſui Abbatis, eorum legati dignitatis noſtræ dominationem adirent, & moleſtiam ſuper hac ratione contra canonicam & propoſiti ſui inſtitutionem, ſerenitatis noſtræ auribus inferre præſumerent, offerentes nobis tomum in accuſationem & blaſphemiam Epiſcoporum qui ſe de apoſtaſia, in qua verſabantur,

paterna ſollicitudine noſtra auctoritate correxerant, & ad propoſitum quod abdicaverant redire ſuaſerant. addentes etiam in eadem ſchedula alia quæ digna non ſunt imperialibus noſtris ſcriptis interſeri. Porrò noſtra ſollertia, auditis eorum querimoniis, ſuprà memorato venerabili viro Hilduino noſtra juſſit clementia ut eoſdem Epiſcopos, contra quos querebantur, necnon & alios ab accuſatione immunes, juſſione noſtra ad ipſum venire mandaret monaſterium. Et quia ad noſtram notitiam ipſi fratres ſuos miſere clamores, unde nihil ambiguum & ſine juſtæ definitionis decreto fas eſt abſcedere, complurium Epiſcoporum diligenti examine rem reventilari & canonicè definiri & conſopiri præcepimus; non quaſi de præfata memoratorum patrum ſententia, quæ excellentiæ noſtræ bene per omnia manebat cognita, vel in aliquo hæſitantes; ſed ut major Domino Deo noſtro de proculcato hoſte, qui jam dictos excitaverat fratres, triumphus fieret, & in eodem loco firmiori, quia iterata, ſtipulatione idem ordo confirmaretur. Et quoniam ſuper paſtores Eccleſiæ dignitati noſtræ imperiali quæcunque ingerebatur accuſatio, non ſine certo & rationabili obliteraretur judicio, qui ad condictum tempus & diem ad ſupraſcriptum venere monaſterium, & ipſis accuſatoribus, cum ſcripto quod clementiæ noſtræ obtulerant, coràm exhibitis, cuncta quæ in eorum accuſatione dixerant vel ſcripſerant falſa eſſe veris aſſertionibus idoneiſque prolatis teſtibus probaverunt, ſicut ex ordine in ſcripto manifeſtatur quod ex hac cauſa & ſecunda conſtitutionis noſtræ ſynodo archivo noſtri palatij, cum chartulis quæ nomina teſtium continent qui utriſque conventibus interfuerunt, directum ob geſtorum memoriam conſervatur. unde aliud etiam ab ipſius monaſterij ſcriniis retinetur. Ipſi de cetero fratres, reſpectu divino proceſſu temporis corda illorum tangente, propoſiti ſui ſtrenui & præteritarum negligentiarum pœnitentiæ devoti executores effecti, conſenſu ſalubri atque prudenti tres chartulas conſcripſerunt; ut una earum ad caput glorioſiſſimorum Chriſti martyrum fieret, altera regiæ dominationis noſtræ cuſtodia ſervari demandaretur, tertiam verò ipſius monaſterij Abbas haberet; in quibus ſe à beato patre Benedicto Spiritu ſancto docente deſcriptam regulam ſunt ſervare velle profeſſi; & unuſquiſque eorum nomen proprium cum gradu & monachi appellatione eiſdem chartis ſubterfirmavit. Quarum unam benignitatis noſtræ præſentiæ exhibuerunt, humiliter poſtulantes, ſicut & ſæpememorati venerabiles patres, à quibus ſynodales definitiones celebratæ ſunt, auctoritatem noſtram ſedulò petierunt, quatenus hoc quod tam ſubtili & diligenti inveſtigatione inventum, & juſta ratione definitum, ſeu ſalubri reſtitutione reparatum, atque canonica auctoritate ſtatutum eſſe dinoſcitur, amplitudinis noſtræ privilegio ſcriptis imperialibus confirmaremus; ut quod canonica docet auctoritas, & vota Regum cunctorúmque fidelium, qui ipſum locum propter monaſticum ordinem ibi ſervandum rebus ſuis ditaverunt, demonſtrant, cùm nequaquam ab eo ſine periculo & Regis & regni poſſit avelli, noſtra imperialis poteſtas confirmatione provideat ne ex eodem loco modernis futuriſque temporibus idem ordo deſtituatur; ſed poriùs Chriſto Domino largiente ad cumulum mercedis noſtræ, conjugis quoque, & prolis, eorúmque ſalutem quorum poſt tantum lapſum reparatio facta eſt, necnon & eorum per quos Deo annuente noſtra auctoritate eadem reparatio celebrata eſt, ſimul & illorum informationem qui pòſt ad monaſticum ordinem Domino inſpirante ad eundem confluxerint locum, remota omni ſimulatione ſemper in eodem monaſterio regularis ordo permaneat, floreat, & felicibus ſucceſſibus Deo opem ferente polleat. Et ut hæc auctoritas, quam ob Dei amorem & animæ noſtræ, conjugis, & prolis, ut prædiximus, ſalutem, atque imperij noſtri ſtatum conſtituimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps inconvulſa valeat perdurare, duas inde pari tenore conſcriptas firmationes fieri juſſimus; ut una imperialis aulæ reconditorio palatinis ſalvetur excubiis, altera ab ipſius monaſterij cuſtodibus in perpetuum diligenti cura debeat provideri; eaſque manus noſtræ ſubſcriptione ſubter firmavimus & anulo noſtro ſigillari juſſimus.

Signum Hludouvici ſereniſſimi Imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theodonis recognovit.

Data VII. Kalendas Septembris anno Chriſto propitio XIX. imperij Domni Hludouvici ſereniſſimi Imperatoris, Indict. X.

Actum in monaſterio ſancti Dionyſij in Dei nomine feliciter. Amen.

Præceptum de paganis ad Chriſtianitatem invitandis, & de inſtitutione epiſcopatus Hammaburgenſis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina propitiante clementia Imperator Auguſtus. Si ſpecialibus cujuſque fidelium noſtrorum neceſſitatibus perſpectis ſubveniendum eſſe imperialis auctoritas monſtrat, quanto magis ad debitam generalitatis providentiam æquum dignúmque pertinet ut Eccleſiæ catholicæ atque apoſtolicæ, quam Chriſtus ſuo pretioſo ſanguine redemit, eámque nobis regendam tuendámque commiſit, piam ac ſollicitam in cunctis oportet gerere curam, & ut in ejus provectu vel exaltatione congruam exhibeamus diligentiam, novis ad ejus neceſſitatem vel utilitatem atque dignitatem pertinentibus rebus nova immo neceſſaria & utilia provideamus conſtituta. Idcirco ſanctæ Dei Eccleſiæ filiis præſentibus ſcilicet & futuris certum eſſe volumus qualiter divina ordinante gratia noſtris in diebus, aquilonaribus in partibus, in gentibus videlicet Danorum ſive Sueonum, magnum cæleſtis gratia prædicationis ſive adquiſitionis patefecit oſtium, ita ut multitudo hinc inde ad fidem Chriſti converſa myſteria cæleſtia eccleſiaſticáque ſubſidia deſiderabiliter expeteret. Vnde Domino Deo noſtro laudes immenſas perſolventes extollimus, qui noſtris temporibus & ſtudiis ſanctam Eccleſiam, ſponſam videlicet ſuam, in locis ignotis ſinit dilatari atque proficere. Quamobrem unà cum ſacerdotibus ceteriſque imperij noſtri fidelibus hanc Deo dignam cernentes cauſam valde neceſſariam atque futuræ Eccleſiæ dignitati proficuam, dignum duximus ut locum aptum noſtris in finibus evidentiùs eligeremus, ubi ſedem epiſcopalem per hoc noſtræ auctoritatis præceptum ſtatueremus, unde omnes illæ barbaræ nationes æternæ vitæ pabulum faciliùs uberiùſque capere valerent, & ſitientes ſalutis gratiam præ manibus vel oculis haberent, inſuper & magnorum progenitorum noſtrorum ſacra lucrandi ſtudia noſtris in diebus nunquam deficerent. Genitor etenim noſter glorioſæ memoriæ Karolus omnem Saxoniam eccleſiaſticæ religioni ſubdidit, jugúmque Chriſti ad uſque terminos Danorum atque Slavorum, corda ferocia ferro perdomans, docuit; ubi inter has utraſque gentes, Danorum videlicet ſive Winedorum, ultimam Saxoniæ partem ſitam, & diverſis periculis, temporalibus videlicet & ſpiritualibus, interiacentem proſpiciens, pontificalem ibidem ſedem fieri decrevit trans Albiam. Vnde poſtquam terram Nordalbingorum laxata captivitate, quam ob multam perfidiam in ipſis Chriſtianitatis initiis patratam per ſeptennium paſſi ſunt, ne locus ille à barbaris invaderetur, Exeberto Comiti reſtituere præceperat, non jam vicinis Epiſcopis locum illum committere voluit, ſed ne quiſquam eorum hanc ſibi deinceps parrochiam vindicaret, ex remotis Galliæ partibus quendam Epiſcopum Amalarium nomine direxit, qui primitivam Eccleſiam ibidem conſecraret. Sed & eidem Eccleſiæ ſacras reliquias ac plura eccleſiaſtica munera pia largitate ſpecialiter deſtinare curavit. Poſtmodum verò captivis optatam ad patriam undique confluentibus, eandem parrochiam cuidam presbytero Heridac nomine ſpecialiter commendavit, quem univerſæ Nordalbingorum Eccleſiæ, ne ad ritum relaberentur gentilium, vel quia lucrandis adhuc gentibus locus ille videbatur aptiſſimus, diſpoſuerat conſecrari Archiepiſcopum, ut ipſi occaſione vel auctoritate ſumma in ipſis terminis gentium ſedulitate prædicandi ſancta multiplicaretur Eccleſia, dum vicinorum ipſius novitatis Epiſcoporum multa latitudinis cura non ſufficiebat diſcurrere per omnia. Delegavit etiam eidem Preſbytero quandam cellam Hrodnace vocatam, quatinus eidem loco undique periculis circumdato fieret ſupplementum. Sed quia conſecrationem jam dicti viri velox ex hac luce tanſitus pij genitoris noſtri in diebus ejus fieri prohibuit, ego autem, quem divina clementia in ſedem regni ejus aſciverat, cùm in multis regni diſponendis negotiis inſiſterem, hoc quoque prædicti patris mei ſtudium, velut regni in finibus peractum, minùs cautè adtenderem, ſuadentibus quibuſdam jamdictam cellam ad Indam monaſterium contuli, prædictam verò parrochiam vicinis Epiſcopis interim

commendavi. Nunc autem tam propter ſupraſcripta eccleſiaſtica lucra in gentibus demonſtrata, quàm & propter votum pij genitoris noſtri, ne quid ejus ſtudij imperfectum remaneat, ſtatuimus, unà cum conſenſu eccleſiaſtico, præfata ultima in regione Saxonica trans Albiam, in loco nuncupato Hammaburg, cum univerſa Nordalbingorum provincia Eccleſiæ proprij vigoris conſtituere ſedem; cui & primum præeſſe atque ſolemniter conſecrari per manus Drogonis Metenſis & ſummæ ſanctæ palatinæ dignitatis Præſulis Anſgarium fecimus Archiepiſcopum, adſtantibus Archiepiſcopis Ebbone Remenſi, Hetti Treverenſi, & Otgaro Mogontiacenſi, cum plurimis aliis generali in conventu totius imperij noſtri Præſulibus congregatis; aſſiſtentibus quoque ſpecialiter & conſentientibus atque conſecrantibus Helingaudo ſive Willerico Epiſcopis, à quibus jam dictæ parrochiæ partes à nobis ſibi olim commendatas recepimus. Cui videlicet Anſgario, quia præfatis in gentibus hæc noſtris in diebus digniſſima in convocatione gentilium vel redemptione captivorum monſtrata ſunt lucra, tam noſtræ quàm ſanctæ Romanæ Eccleſiæ auctoritate hanc Deo dignam in præfatis gentibus commiſimus legationem, ac proprij vigoris aſcribere decrevimus dignitatem. Et quia caſus præteritorum cautos nos facit in futurum, ne quiſquam Epiſcoporum aliquam ſibi trans Albiam vel alicubi in prædicta parrochia vindicet poteſtatem, certo limite circumſcriptum eſſe volumus, videlicet ab Albia flumine deorſum uſque ad mare oceanum, & rurſum per omnem Slavorum provinciam uſque ad mare quod orientale vocant, & per omnes prædictas nationes Septentrionis. Omnes quoque paludes infra ſive juxta Albiam poſitas, cultas & incultas, infra terminos ejuſdem parrochiæ ponimus; ut Tranſalbiani ſe & ſua ab incurſu paganorum, qui ſæpe timendus eſt, ſecuriùs in his locis occultare queant. Et ut hæc nova conſtructio periculoſis in his locis cœpta ſubſiſtere valeat, quandam cellam Turholt vocatam tam huic novæ conſtructioni, quàm Archiepiſcopi ſucceſſorúmque ſuorum in gentibus legationi perenniter ſervituram ad noſtram noſtræque ſobolis perpetuam mercedem divinæ offerimus majeſtati. Homines quoque qui ejuſdem cellæ beneficia habere videntur, ab omni expeditione vel militia ſive qualibet occupatione abſolvimus, ut idem venerabilis Epiſcopus ad hanc Deo dignam peragendam in proviſis temporibus legationem nullum in hoc patiatur impedimentum. Dona verò quæ ex eadem cella noſtris partibus dare ſolebant, & nobis quoque ſucceſſoribúſque noſtris ſimiliter dari volumus; his exceptis majus minúſve in convocatione paganorum vel redemptione captivorum, ſive ejuſdem ſedis ſupplemento multimodis periculis circumdata, vel ibidem Deo militantium ſolatio, ob amorem Dei & beati Sixti confeſſoris ejus perpetuò delegamus. Res itaque præfatæ ſedis & jam dicti monaſterij ſub pleniſſima defenſione & immunitatis tuitione volumus ut conſiſtant ac tueantur, ita ut nullus judex publicus aut alia qualibet poteſtate publica prædita perſona de eorum rebus freda, tributa, manſionaticos, vel paratas, aut teloneum, vel fidejuſſores tollere, aut homines ipſorum tam litos quàm & ingenuos ſuper terram eorum manentes diſtringere, nec ullas publicas functiones aut redibitiones vel illicitas occaſiones requirere vel exigere præſumat. Sed liceat prædicto venerabili Epiſcopo ſuiſque ſucceſſoribus ac omni clero ſub eorundem regimine conſtituto quietè in Dei ſervitio degere & pro nobis prolèque noſtra atque ſtatu totius imperij divinam miſericordiam exorare. Et ut hæc auctoritas ſui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, manu propria ſubter eam firmavimus, & anuli noſtri impreſſione ſignare juſſimus.

Signum Hlodeuvici piiſſimi Imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theodonis recognovit.

Data Idus Maij anno Chriſto propitio XXI. imperij Domni Hlodeuvici piiſſimi Auguſti, Indictione duodecima.

Actum Aquiſgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

CHARTA DIVISIONIS IMPERII

Inter Pippinum, Ludovicum, & Karolum filios Imperatoris, data anno Chriſti DCCCXXXVII. Aquiſgrani in generali populi conventu.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & cuncto catholico populo præſenti ſcilicet & futuro gentium ac nationum quæ ſub imperio ac regimine noſtro conſtitutæ ſunt. Notum fieri volumus omnium veſtrum ſolertiæ quòd inter dilectos filios noſtros Pippinum, Hludouvicum, Karolum, regni nobis à Deo commiſſi talem diviſionem facere decrevimus ut poſt noſtrum ab hac mortalitate deceſſum unuſquiſque illorum ſcire valeat, ſi eos divina pietas nobis ſuperſtites eſſe voluerit, quæ portio ſibi ad tenendum atque gubernandum à nobis adſignata ſit. Quam diviſionem eo modo deſcribere ac deſignare volumus, ut ſinguli juxta ordinationem noſtram & fines regni ſui, qui in alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio defendere ſtatuant ac ſtudeant, & pacem ac fraternam caritatem inter ſe cuſtodire valeant. Cujus diviſionis modum atque ordinationem talem nobis facere placuit.

CAP. I.

HÆc autem tali ordinatione diſpoſuimus, ut ſi poſt noſtrum ab hac luce diſceſſum aliquis eorum priùſquàm fratres ſui diem obierit, & talem filium reliquerit quem populus ipſius eligere voluerit ut patri ſuo ſuccedat in regni hereditate, volumus ut hoc conſentiant patrui ipſius pueri, & regnare permittant filium fratris ſui in eo regno quod pater ejus frater eorum habuit. Quod ſi talem filium non habuerit, tunc volumus ut illa pars regni quam idem habebat, dividatur æqualiter inter illos fratres qui ſuperſtites remanſerint.

II.

Placuit etiam inter prædictos filios ſtatuere atque præcipere, propter pacem & concordiam quam inter eos perpetuò permanere deſideramus, ut nullus eorum fratris ſui terminos vel regni limites invadere præſumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus vel marchas minuendas; ſed potiùs adjuvet unuſquiſque illorum fratrem ſuum, prout temporis oportunitas permiſerit, & auxilium ei ferat contra inimicos ejus juxta rationem & poſſibilitatem.

III.

Nec aliquis ullum hominum fratris ſui pro quibuſlibet cauſis vel culpis ad ſe confugientem ſuſcipiat ad interceſſionem pro eo faciendam: quia volumus ut quilibet homo peccans & interceſſione indigens intra regnum domini ſui vel ad loca ſancta vel ad honoratos homines confugiat, & inde juſtam interceſſionem mereatur.

IV.

Similiter præcipimus ut quemlibet illum qui dominum ſuum contra voluntatem ejus dimiſerit, & de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipſe Rex ſuſcipiat, neque hominibus ſuis conſentiat ut talem hominem recipiant vel injuſtè retinere præſumant. Nec ſolùm de illis, ſed etiam de ſervis fugitivis ſtatuimus obſervandum, ut nulla diſcordiæ relinquatur occaſio. Sed & hoc præcipimus, ut nullus ex his tribus fratribus, nobis in corpore conſiſtentibus, vel noſtrum vel cujuſlibet alterius hominem ſacramentum fidelitatis ſibi promittere faciat, & per hoc eum vel à nobis vel ab altero

domino ſuo per hujuſmodi ſacramentum avertat & ad ſe adtrahat.

V.

Quin etiam præcipiendum nobis videtur ut poſt noſtrum ex hac mortalitate diſceſſum homines uniuſcujuſque eorum accipiant beneficia, unuſquiſque in regno domini ſui, & non alterius, ne quando per hoc, ſi aliter fuerit, ſcandalum aliquod poſſit accidere. Hereditatem autem ſuam habeat unuſquiſque hominum illorum abſque contradictione, in quocumque regno hoc eum legitimè habere cognoverit.

VI.

Et unuſquiſque liber homo poſt mortem domini ſui licentiam habeat ſe commendandi inter hæc tria regna ad quemcunque voluerit. Similiter & ille qui nondum alicui commendatus eſt.

VII.

De traditionibus autem atque venditionibus quæ inter partes fieri ſolent præcipimus nt nullus ex his tribus fratribus ſuſcipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem vel venditionem rei immobilis, hoc eſt, terrarum, vinearum, atque ſilvarum, ſervorúmque qui jam caſati ſunt, ſive ceterarum rerum quæ hereditatis nomine cenſentur; excepto auro, argento, & gemmis, armis ac veſtibus, necnon & mancipiis non caſatis, & iis ſpeciebus quæ proprie ad negotiatores pertinere noſcuntur. Ceteris verò illis hominibus hoc minimè interdicendum judicamus.

VIII.

Si autem feminæ, ſicut fieri ſolet, inter partes & regna legitimè fuerint ad conjugium poſtulatæ, non denegentur juſtè poſcentibus; ſed liceat eas viciſſim dare & accipere, & adfinitatibus populos inter ſe ſociare. Ipſæ verò feminæ poteſtatem habeant rerum ſuarum in regno unde exierint, quamquam in alio propter mariti ſocietatem habitare debeant.

IX.

De obſidibus autem qui propter credennas dati ſunt, & à nobis per diverſa loca ad cuſtodiendum deſtinati ſunt, nolumus ut ille Rex in cujus regno ſunt, abſque voluntate fratris ſui, de cujus regno ſublati ſunt, ad patriam eos redire permittat, ſed potiùs in futuro in ſuſcipiendis obſidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, ſi frater fratrem hoc facere rationabiliter poſtulaverit. Idem jubemus & de iis qui ob ſua facinora in exilium miſſi vel mittendi ſunt.

X.

Si cauſa vel intentio & controverſia talis inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum teſtimonio declarari vel definiri non poſſit, tunc volumus ut ad declarationem rei dubiæ vexillo crucis Dei voluntas & rerum veritas ut inquiratur, ne umquam pro tali cauſa cujuſlibet generis pugna vel campus ad exterminationem judicetur. Si verò quiſlibet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra fratrem domini ſui apud dominum ſuum accuſaverit, mittat eum dominus ejus ad fratrem ſuum, ut ibi comprobet quod de homine illius dixit.

XI.

Super omnia autem jubemus atque præcipimus ut ipſi tres fratres curam & defenſionem Eccleſiæ ſancti Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam à proavo noſtro Karolo & avo noſtro Pippino & beatæ memoriæ genitore noſtro Karolo Imperatore & à nobis poſtea ſuſcepta eſt, ut eam cum Dei adjutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & juſtitiam ſuam, quantum ad ipſos pertinet & ratio poſtulaverit, habere faciant. Similiter de ceteris Eccleſiis quæ ſub illorum fuerint poteſtate præcipimus ut juſtitiam ſuam & honorem habeant, & paſtores atque rectores venerabilium locorum habeant poteſtatem rerum quæ ad ipſa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus fratribus illarum Eccleſiarum poſſeſſiones fuerint.

XII.

Quòd ſi de his ſtatutis atque conventionibus aliquid caſu quolibet vel ignorantia, quod non optamus, inruptum fuerit, præcipimus ut quam citiſſimè ſecundùm juſtitiam emendare ſtudeant, ne quando propter dilationem majus damnum poſſit adcreſcere.

XIII.

Hæc autem omnia ita diſpoſuimus atque eo ordine adfirmare decrevimus ut quandiu divinæ majeſtati placuerit hanc corporalem nos agere vitam, poteſtas noſtra ſit ſuper à Deo conſervatum regnum atque imperium iſtud, ſicut hactenus fuit, in regimine atque ordinatione & omni dominatione regali & imperiali, & ut obedientes habeamus prædictos filios noſtros atque Deo amabilem populum noſtrum cum omni ſubjectione quæ patri à filiis & Imperatori

Imperatori ac Regi à ſuis populis exhibetur. Et ſi aliquis ex his tribus filiis noſtris per majorem obedientiam ac bonam voluntatem in primis Deo omnipotenti ac poſtea nobis placere cupiens, morum probitate promeruerit ut ei majorem honorem ac poteſtatem conferre delectet, & hoc volumus ut in noſtra maneat poteſtate ut illi de portione fratris ſui qui non placere curaverit & regnum & honorem ac poteſtatem augeamus, & illum talem efficiamus qualiter ille propriis meritis dignus oſtenderit.

XIV.

Hoc poſtremò ſtatuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & conventionibus quæ ad profectum & utilitatem eorum pertineant his noſtris decretis atque præceptis addiderimus, volumus ſic à prædictis dilectis filiis noſtris obſervetur atque cuſtodiatur ſicut ea quæ in his jam ſtatuta atque deſcripta ſunt cuſtodire & conſervare præcipimus.

Ad Aquitaniam totam inter Ligerim & Sequanam & ultra Sequanam pagis XXVIII. id eſt, Catalonis, Meltianum, Ambienſis, & Pontivus uſque ad mare.

Ad Bajuvariam Toringiam totam, Ripuarios, Atrarios, Saxoniæ, Friſiæ, Ardenna, Haſbania, Bragmento, Franderes, Mempiſcon, Metunenti, Amau, Auſterban, Adertenſis, Tervuanenſis, Bolenſis, Quentovico, Camalecenſis, Virdomadenſis.

Ad Alamaniam totam Burgundiam, excepto quod Pippino datum eſt, totam Provinciam, & totam Gotiam, & de iſta media Francia Warenſis, Vngenſis, Caſtrenſis, Potiano. Remegenſis, Laudunenſis, Moſellis, Treveris. ****

Heic vetuſtiſſima membrana deficit.

CAPITVLA
LVDOVICI PII IMPERATORIS
EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORVM.

Lib. 2. leg. Longob. tit. 34. c. 2. I. PRimum omnium placuit nobis ut chartulæ obligationis de ſingulis liberis hominibus factæ, qui ſe aut uxores eorum aut filios vel filias in ſervitio tradiderint, ubi inventæ fuerint, frangantur, & ſint liberi ſicut primitus fuerunt.

Ibid. tit. 47. c. 3. II. Omnibus Epiſcopis, Abbatibus, cunctóque clero omnino præcipimus Vicedominos, Præpoſitos, Advocatos, ſive Defenſores habere bonos, non malos, non crudeles, non cupidos, non perjuros, non falſitatem amantes, ſed Deum timentes, & juſtitiam in omnibus diligentes. De judicibus autem vel Centenariis atque Tribunis vel Vicariis dignum eſſe cenſuimus ut ſi mali fuerint reperti, de miniſterio ſuo abiciantur.

Ibid. tit. 51. c. 10. III. Si duo teſtimonia de qualibet re teſtimoniaverint, & inter ſe diſcordaverint, tunc Comes eligat unum ex una parte, & alium ex altera, ut illi duo decertent cum ſcutis & fuſtibus; & ille qui de falſitate convictus fuerit, dextera manus ejus amputetur.

IV. Conſtitutum eſt ut nullus laicus crimen Clericis audeat inferre. Teſtimonium Clerici adversùs laicum nemo recipiat. Nemo enim Clericus vel Diaconus vel Preſbyter pro qualibet cauſa intret in curiam, nec ante judicem cauſam dicere præſumat. Quoniam omnis curia à cruore dicitur & immolatione ſimulachorum. Et ſi quis Clericus Clericum accuſans in curiam introierit, anathema ſit. *Ex epilogo Concilij Romani ſub Silveſtro.* Ibid. c. 12.

V. Vt omnis ordo Eccleſiarum ſecundùm legem Romanam vivat. Et ſic inquirantur vel defendantur res eccleſiaſticæ ut emphiteuſeos contractus, unde Eccleſia damnum patiatur, non obſervetur, ſed ſecundùm legem Romanam deſtruatur, & pœna non ſolvatur. Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 37.

FINIS.

Catalogus veterum codicum manuſcriptorum quibus uſi ſumus in emendandis libris ſeptem Capitularium & quatuor Additionibus.

I. BEllovacenſis, ex bibliotheca cathedralis Eccleſiæ Bellovacenſis ad nos miſſus.

II. Camberonenſis, qui fuit monaſterij Camberonenſis in diœceſi Cameracenſi, & nunc ſervatur Pariſiis in bibliotheca RR. PP. Prædicatorum in via ſancti Honorati.

III. Colbertinus.

IV. Divionenſis, quem nobis communicavit vir clariſſimus Philibertus de là Mare Senator Divionenſis.

V. Metenſis ſancti Arnulphi, ad nos miſſus ex bibliotheca ſancti Arnulphi Metenſis.

VI. Metenſis ſancti Vincentij, qui nunc extat in bibliotheca Collegij Pariſienſis Societatis Ieſu.

VII. Sancti Michaëlis, quem habuimus ex bibliotheca monaſterij ſancti Michaëlis in periculo maris.

VIII. Noſter.

IX. Palatinus, ſive variantes lectiones ad nos miſſæ ex codice Palatino bibliothecæ Vaticanæ.

X. Pariſienſis, qui fuit Iacobi Sirmondi, & ſervatur in bibliotheca Collegij Pariſienſis Societatis Ieſu.

XI. Pithœanus, ita à nobis dictus quia fuit Petri Pithœi. Extat nunc in bibliotheca Thuana.

XII. Regius.

XIII. Remenſis, qui fuit monaſterij ſancti Remigij Remenſis, ex bibliotheca dein Tiliana tranſlatus in Claromontanam Societatis Ieſu, ubi nunc extat.

XIV. Rivipullenſis, quem habuimus ex monaſterio Rivipullenſi in provincia Tarraconenſi.

XV. XVI. Sangallenſes duo, ex bibliotheca monaſterij ſancti Galli in Helvetia huc ad nos delati.

XVII. Thuanus, diverſus à Pithœano.

XVIII. Tilianus, is ipſe nimirum quo Ioannes Tilius uſus eſt anno MDXLVIII. in edendis libris Capitularium, ejus manu emendatus & interpolatus. Extat nunc in bibliotheca regia, diverſus à regio de quo dictum eſt ſuprà.

XIX. Trecenſis, qui fuit Franciſci Pithœi, ad nos miſſus ex bibliotheca Oratorij Trecenſis.

CAPITVLARIVM
KAROLI MAGNI
ET
LVDOVICI PII
LIBRI VII.

Collecti ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Levita ante annos octingentos.

Nunc primùm prodeunt integri & emendati ope XIX. *antiquorum exemplarium manuſcriptorum.*

Verſus in fronte Capitularium poſiti in antiquis codicibus.

Legiloquum quiſquis librum recitaveris iſtum,
Principibus noſtris, dic, miſerere Deus.
Legem namque bonam dictarunt mente benigna.
Quapropter pro ipſis quæſo precare Deum.

IN CHRISTI NOMINE.

INCIPIUNT CAPITULA REGUM ET EPISCOPORUM MAXIMEQUE NOBILIUM OMNIUM FRANCORUM AD REPRIMENDAS NEOPHYTORUM QUASI FIDELIUM DIVERSAS ADINVENTIONES.

INCIPIT PRÆFATIO.

DOMINANTE per ſecula infinita omnium dominatore Chriſto ſalvatore noſtro, creatore univerſæ creaturæ, anno incarnationis ipſius DCCCXXVII. Indictione V. anno verò XIII. imperij glorioſiſſimorum Principum Domni Hludouvici Auguſti Chriſtianæ religionis magni propagatoris ac filiorum ejus, ANSEGISUS, nullis præcedentibus meritis, ſed gratia omnipotentis Dei Abba, pro amore bonæ memoriæ Domni Karoli magni Imperatoris Chriſtianorum atque præcellentiſſimi ac piiſſimi Domni Hludouvici Auguſti filij ipſius ſincera dilectione, hæc ſubter deſcripta adunavi capitula: quæ proculdubio quia ad ſanctæ Eccleſiæ profectum facta ſunt, pro utili firmiter tenenda ſunt lege. Fuerunt namque quondam, tempore prædicti magni Domni Karoli Imperatoris, necnon & nunc præfatorum Principum hoc in tempore Domni piiſſimi Hludouvici Auguſti & præclariſſimorum filiorum ejus juſſu, per intervalla temporum, ad Chriſtianam religionem conſervandam atque ad concordiam pacis & dilectionis in Eccleſia catholica tenendam edita. Sed quia in diverſis ſparſim ſcripta membranulis per diverſorum ſpatia temporum fuerant, ne oblivioni traderentur, pro dilectione nimia, ut præfatus ſum, prædictorum glorioſiſſimorum Principum, & pro amore ſanctiſſimæ prolis eorum, ſed & pro ſanctæ Eccleſiæ ſtatu, placuit mihi prædicta in hoc libello adunare quæ invenire potui capitula prædictorum Principum juſſu deſcripta, ut ad ſanctæ Eccleſiæ ſtatum longævis conſervandum temporibus atque ad meritum præfatorum Principum glorioſiùs in vita perpetua augmentandum proficiant. Amen. Sed hoc notum ſit lectori, quia prædicta capitula, quæ per inter-

valla temporum à præfatis ſunt Principibus edita, in quatuor diſtinxi libellis. Illa ſcilicet quæ Domnus Karolus Imperator fecit ad ordinem pertinentia eccleſiaſticum, in primo adunavi libello. Ea verò eccleſiaſtica quæ Domnus ac piiſſimus Hludouvicus Imperator edidit, in ſecundo deſcripſi. Illa autem quæ Domnus Karolus in diverſis fecit temporibus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipſa verò quæ Domnus Hludouvicus præclarus Imperator fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congeſſi.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De his qui ab Epiſcopo proprio excommunicantur.*
2. *De his qui ad ordinandum veniunt.*
3. *De Clericis fugitivis & peregrinis.*
4. *De Presbyteris, Diaconibus, vel his qui in clero ſunt.*
5. *De uſuris.*
6. *De Presbyteris Miſſas cantantibus & non communicantibus.*
7. *De his qui à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo damnati ſunt.*
8. *De ſuffraganeis Epiſcopis.*
9. *De Chorepiſcopis.*
10. *De Epiſcopis vel quibuſlibet ex clero.*
11. *De ordinationibus vel quibuſlibet negotiis.*
12. *De cura Epiſcoporum.*
13. *De provincialibus Epiſcopis.*
14. *De monachis & Clericis.*
15. *De die dominica, qualiter ſervanda ſit.*
16. *De ignotis angelorum nominibus.*
17. *De mulieribus, ne ad altare accedant.*
18. *De Epiſcopis, ubi non oporteat eos ordinari.*
19. *De Epiſcopis ordinandis vel quibuſlibet ex clero.*
20. *De libris canonicis.*
21. *De maleficis vel incantatoribus.*
22. *De monachis, Clericis, & Presbyteris.*
23. *De ſervis alterius non ſollicitandis.*
24. *De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.*
25. *De Presbyteris non abſolutè ordinandis.*
26. *De propoſito monachorum & Clericorum.*
27. *De monachis qui ad clericatum provehuntur.*
28. *De negotio Clericorum inter ſe.*
29. *De conſpiratione Clericorum vel monachorum.*
30. *De accuſatione laicorum contra Epiſcopos.*
31. *De monaſteriis Deo dicatis.*
32. *De fide ſanctæ Trinitatis prædicanda.*
33. *De avaritia.*
34. *De his qui ſe convertunt ad Deum.*
35. *De his qui non ſunt bonæ converſationis.*
36. *De his qui excommunicato communicaverint.*
37. *De ſubjectione Presbyterorum.*
38. *De Clericis eccleſiaſtici ordinis.*
39. *De virginibus Deo dicatis.*
40. *De principali cathedra Epiſcoporum.*
41. *De falſis nominibus ſanctorum.*
42. *De uxore à viro dimiſſa.*
43. *De judicibus à Metropolitano probatis.*
44. *De accuſatione vilium perſonarum.*
45. *De virginibus velandis.*
46. *De oblatis pauperum.*
47. *De jejuniis à ſacerdotibus conſtitutis.*
48. *De his qui contra naturam peccant.*
49. *De Presbyteris, quo tempore ordinentur.*
50. *De pace danda.*
51. *De ſponſa alterius.*
52. *De nominibus recitandis.*
53. *De canonum inſtitutis à Presbyteris non ignorandis.*
54. *De Clericis alterius Epiſcopi.*
55. *De ſervis alterius.*
56. *De ſacerdotibus contra decretalia agentibus.*
57. *De viduis, à quibus non velentur.*
58. *De fide catholica & primo præcepto legis.*
59. *De pace & concordia ſervanda.*
60. *De judicibus.*
61. *De perjuriis.*
62. *De auguriis vel aliis maleficiis.*
63. *De odio vel invidia.*
64. *Item de avaritia vel concupiſcentia.*
65. *De honore parentum.*
66. *De fide Presbyterorum ab Epiſcopis diſcutienda.*
67. *De honore Eccleſiæ Dei.*
68. *De miniſtris altaris Dei, & de ſchola.*
69. *De voto monachorum, & de clericatu.*
70. *De ſuſceptione hoſpitum.*

71. *De Abbatiſſis contra morem Eccleſiæ Dei facientibus.*
72. *De Clericis qui ſe fingunt eſſe monachos.*
73. *De pſeudographis & dubiis narrationibus.*
74. *De cantu Romano à monachis peragendo.*
75. *De operibus ſervilibus quæ diebus dominicis non ſunt agenda.*
76. *De prædicatione Epiſcoporum & Presbyterorum.*
77. *De rebus Eccleſiæ.*
78. *De Epiſcopis eligendis.*
79. *De dictis patrum congeſtis pro canonica profeſſione, quia dechoneſtabatur.*
80. *De conlatis Eccleſiæ dividendis.*
81. *De Abbatibus eligendis.*
82. *De ordinatione ſervorum.*
83. *De perſonis à quibus non ſunt res accipiendæ.*
84. *De Presbyteris conſtituendis.*
85. *De manſis uniuſcujuſque Eccleſiæ.*
86. *De Presbyteris uniuſcujuſque Eccleſiæ.*
87. *De villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis.*
88. *De ſacris vaſis Eccleſiæ in pignus datis.*
89. *De Eccleſiis deſtructis, vel de nonis & decimis.*
90. *De Eccleſiarum honore.*
91. *De Epiſcopis Italiæ.*
92. *De Presbyteris qui feminas in domibus habent.*
93. *De Presbyteris qui pro chriſmate in Cœna Domini veniebant.*
94. *De prædicatione & confirmatione Epiſcoporum.*
95. *De pueris tondendis & puellis velandis.*
96. *De feminis viros amittentibus.*
97. *De raptis & de earum raptoribus.*
98. *De puellis raptis necdum deſponſatis.*
99. *De deſponſatis & ab aliis raptis.*
100. *De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.*
101. *De puellis, quo tempore velentur.*
102. *De examinatione ſanctæ crucis non facienda.*
103. *De pabulo verbi divini nuntiando.*
104. *De inceſtis nuptiis & Eccleſiis non dividendis.*
105. *De ſcriptoribus.*
106. *De ſervis propriis vel ancillis.*
107. *De congregationibus.*
108. *De pulſantibus.*
109. *De infantulis puellis, quando velentur.*
110. *De Præpoſitis monachorum.*
111. *De inceſtuoſis.*
112. *De fame, clade, & peſtilentia, ſi evenerit.*
113. *De fugitivis Clericis ſive laicis.*
114. *De liberis hominibus ad ſervitium Dei ſe tradentibus.*
115. *De oppreſſione pauperum.*
116. *De Miſſis qui per civitates & monaſteria mittuntur.*
117. *De theſauris eccleſiaſticis.*
118. *De mendicis diſcurrentibus.*
119. *De uſura.*
120. *De cupiditate in bonam partem.*
121. *Item de cupiditate in malam partem.*
122. *Item de avaritia.*
123. *De turpibus lucris.*
124. *De fœnore.*
225. *De emptione tempore meſſis cauſa cupiditatis & turpis lucri.*
126. *De hoc ſi per plurima loca fames fuerit.*
127. *De ſynodis, qualiter fiant.*
128. *De metropolitanis Epiſcopis.*
129. *De Epiſcopis, quot ſint in una civitate.*
130. *De ordinatione Epiſcoporum.*
131. *De ſtabilitate Epiſcoporũ vel Clericorum.*
132. *De communicatione fidelium.*
133. *De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero.*
134. *De confugio ad Eccleſiam.*
135. *De his qui ad caſam Dei res ſuas tradere voluerint.*
136. *De ordinatione Presbyterorum.*
137. *De converſione liberi hominis.*
138. *De non cogendo bibere.*
139. *De mercato.*
140. *De Presbyteris, qualiter introitum Eccleſiæ conſequantur.*
141. *De Presbyteris, à quibus per Eccleſias conſtituantur.*
142. *De honore pro Eccleſiis dando.*
143. *De decimis diſpenſandis.*
144. *De Eccleſiis vel altaribus.*
145. *De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.*
146. *De linteis altaribus præparandis.*
147. *De parrochianis alterius Presbyteri.*
148. *De parrochia alterius Presbyteri.*
149. *De termino Eccleſiarum.*
150. *De rebus Presbyterorum.*
151. *De pœnitentibus non cogendis.*
152. *De Presbyteris, à quibus ſe caveant.*
153. *De ſepultura, ubi non fiat.*
154. *De prædicatione vel capitulis Presbyterorum.*
155. *De euchariſtia.*
156. *De ampullis duabus in Cœna Domini habendis.*
157. *De nonis & decimis.*
158. *De feſtivitatibus in anno.*
159. *De admonitione ſacerdotum.*
160. *De prædicatione ad plebem.*
161. *De ebrietate.*
162. *De admonitione ad omnes.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIT PRÆFATIO DOMNI KAROLI IMPERATORIS.

Præfatio Capitularis I. an 789. REGNANTE Domino noſtro Ieſu Chriſto in perpetuum. Ego Karolus gratia Dei ejúſque miſericordia donante Rex & rector regni Francorum, & devotus ſanctæ Eccleſiæ defenſor humilíſque adjutor, omnibus eccleſiaſticæ pietatis ordinibus ſeu ſecularis potentiæ dignitatibus, in Chriſto Domino Deo æterno perpetuæ pacis & beatitudinis ſalutem. Conſiderans pacifico piæ mentis intuitu unà cum Sacerdotibus & Conſiliariis noſtris abundantem in nos noſtrúmque populum Chriſti Regis clementiam, & quàm neceſſarium eſt non ſolùm toto corde & ore ejus pietati agere gratias inceſſantèr, ſed etiam continua bonorum operum exercitatione ejus inſiſtere laudibus; quatenus qui noſtro regno tantos contulit honores, ſua protectione nos noſtrúmque regnum in æternum conſervare dignetur. Quapropter placuit nobis veſtram rogare ſollertiam, ô paſtores Eccleſiarum Chriſti & ductores gregis ejus, & clariſſima mundi luminaria, ut vigili cura & ſedulâ admonitione populum Dei per paſcua vitæ æternæ ducere ſtudeatis, & errantes oves bonorum exemplo operum ſeu adhortatione humeris intra eccleſiaſticæ firmitatis muros reportare ſatagatis, ne lupus inſidians aliquem canonicas ſanctiones tranſgredientem vel paternas traditiones univerſalium Conciliorum excedentem, quod abſit, inveniens devoret. Ideo magnæ devotionis ſtudio admonendi & adhortandi ſunt, immo compellendi, ut firma fide & infatigabili perſeverantia intra paternas ſanctiones ſe contineant. In quo operis ſtudio ſciat certiſſimè ſanctitas veſtra noſtram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & noſtros ad vos direximus Miſſos, qui ex noſtri nominis auctoritate unà vobiſcum corrigerent quæ corrigenda eſſent. Sed & aliqua capitula ex canonicis inſtitutionibus, quæ magis vobis neceſſaria videbantur, ſubjunximus. Ne aliquis, quæſo, hujus pietatis admonitionem eſſe præſumptioſam judicet, qua nos errata corrigere, ſuperflua abſcidere, recta coartare ſtudeamus, ſed magis benivolo caritatis animo ſuſcipiat. Nam legimus in Regnorum libris (4. Reg. 23.) quomodo ſanctus Ioſias regnum ſibi à Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei ſtuduit revocare. Non ut me ejus ſanctitati æquiparabilem faciam, ſed quòd nobis ſint ubique ſanctorum ſemper exempla ſequenda, & quoſcunque poterimus, ad ſtudium bonæ vitæ in laudem & in gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti congregare neceſſe eſt. Quapropter, ut prædiximus, aliqua capitula notare juſſimus, ut ſimul hæc eadem vos admonere ſtudeatis, & quæcunque vobis alia neceſſaria eſſe ſcitis, ut & iſta & illa æquali intentione prædicetis; nec aliquid quod veſtræ ſanctitati populoque Dei utile videtur amittatis ut pio ſtudio non admoneatis; quatenus ut & veſtra ſollertia & ſubjectorum obedientia æterna felicitate ab omnipotente Deo remuneretur.

EXPLICIT PRÆFATIO DOMNI KAROLI PRÆCLARISSIMI IMPERATORIS.

INCIPIVNT

INCIPIUNT CAPITULA SUPRASCRIPTA ET EORUM TEXTUS.

De his qui ab Epiſcopo proprio excommunicantur.

Capitulare I. an. 789. c. 1. Burchard. lib. 11 c. 42. Ivo par. 14. c. 106.

I. SUNT enim aliqui qui, culpis exigentibus, ab Epiſcopo proprio excommunicantur & ab aliis eccleſiaſticis vel laicis præſumptiosè in communionem accipiuntur. quod omnino ſanctum Nicænum Concilium, ſimul & Chalcedonenſe, necnon & Antiochenum, atque Sardicenſe, fieri prohibent.

De his qui ad ordinandum veniunt.

Capitulare I. an. 789. c. 2.

II. Item habetur in eodem Concilio, ut eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita prius ab Epiſcopo diligenter diſcutiatur, & poſtea ordinentur.

De Clericis fugitivis & peregrinis.

Ibid. c. 3.

III. Item in eodem Concilio, necnon & in Antiocheno, ſimul & in Chalcedonenſi, ut fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur nec ordinentur ſine commendatitiis litteris & ſui Epiſcopi vel Abbatis licentia.

De Presbyteris, Diaconibus, vel his qui in clero ſunt.

Ibid. c. 4.

IV. Item in eadem ſynodo interdictum eſt Presbyteris & Diaconibus vel omnibus qui in clero ſunt mulierem non habere in domo ſua, propter ſuſpicionem, niſi matrem aut ſororem vel eas tantùm perſonas quæ ſuſpiciones effugiunt.

De uſuris.

Ibid. c. 5.

V. Item in eodem Concilio, ſeu in decretis Papæ Leonis, necnon & in Canonibus qui dicuntur Apoſtolorum, ſicut & in lege ipſe Dominus præcepit, omnino omnibus interdictum eſt ad uſuram aliquid dare.

De Presbyteris Miſſas cantantibus & non communicantibus.

Ibid. c. 6. Regino lib. 1. c. 195. Burchard. lib. 1. c. 76. 78. 79. Fulbert. epiſt. 83. Ivo part. 2. c. 130.

VI. Auditum eſt aliquos Presbyteros Miſſam celebrare & non communicare. quod omnino in canonibus Apoſtolorum interdictum eſſe legitur. Vel quomodo dicere rectè poteſt, ſi non communicaverit: *Sumpſimus, Domine, ſacramenta.*

De his qui à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo damnati ſunt.

Capitulare I. an. 789. c. 6. 7.

VII. Hæc verò per ſingula capitula in ſtatutis Nicæni Concilii legere poteſtis, ſeu in aliis ſanctorum patrum ſynodalibus edictis, & in Antiocheno Concilio, quòd his qui damnati ſunt à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo, & poſtea miniſtrare præſumunt, præcipitur ut nullus audeat communicare. Si quis verò eis communicaverit, ſimili ſententiæ ſubjaceat ſicut & damnatus.

Iſaac tit. 9. c. 10.

De ſuffraganeis Epiſcopis.

Capitulare I. an. 789. c. 8. Hincmar. ep. 29. & alibi.

VIII. Item in eodem Concilio, ut ad metropolitanum Epiſcopum ſuffraganei reſpiciant, & nihil novi audeant facere in ſuis parrochiis ſine conſcientia & conſilio ſui Metropolitani, nec Metropolitanus ſine eorum conſilio.

De Chorepiſcopis.

Capitulare I. an. 789. c. 9.

IX. Item in eodem Concilio, ſimul & in Ancyronenſi, ut Chorepiſcopi cognoſcant modum ſuum, & nihil faciant abſque licentia Epiſcopi in cujus parrochia habitant.

De Epiſcopis vel quibuſlibet ex clero.

Ibid. c. 10.

X. Item in eodem Concilio, ut Epiſcopus vel quilibet ex clero ſine conſilio vel litteris Epiſcoporum vel Metropolitani non audeant regalem dignitatem pro ſuis cauſis clamare, ſed in communi Epiſcoporum Concilio cauſa examinatur.

De ordinationibus vel quibuſlibet negotiis.

Ibid. c. 11.

XI. Item in eodem Concilio, ſimul & in Sardicenſi, necnon & in decretis Innocentii Papæ, ut nullus Epiſcopus in alterius parrochia ordinationes aliquas audeat facere vel negotia peragere quæ ad eum non pertinent.

De cura Epiſcoporum.

Ibid. c. 12.

XII. Item in eodem Concilio, ut Epiſcopus ejus Eccleſiæ curam habeat ad quam ordinatus eſt.

De provincialibus Epiſcopis.

Ibid. c. 13.

XIII. Item in eodem Concilio, necnon & in Chalcedonenſi, ut provinciales Epiſcopi cum ſuo Metropolitano bis in anno propter cauſas Eccleſiæ Concilia celebrent.

De monachis & clericis.

Ibid. c. 14. Capitulare Epiſcoporum an. 801. c. 19.

XIV. In Concilio Laodicenſi, necnon & in Africano, præcipitur ut monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi cauſa.

De die dominica, qualiter ſervanda eſt.

Capitulare I. an. 789. c. 15. — X V. Item in eodem Concilio præcipitur ut à veſpera uſque ad veſperam dies dominica ſervetur.

De ignotis angelorum nominibus.

Ibid. c. 16. Ivo par. 3. c. 250. — X V I. Item in eodem Concilio præcipitur ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, niſi illorum quos habemus in auctoritate. Hi ſunt Michaël, Gabriel, Raphaël.

De mulieribus, ne ad altare accedant.

Capitulare I. an. 789. c. 17. Halitgar. lib. 5. c. 14. Regino l. 1. c. 198. — X V I I. Item in eodem Concilio, quòd non oporteat mulieres ad altare ingredi.

De Epiſcopis, ubi non oporteat eos conſtitui.

Capitulare I. an 789. c. 19. Criſcon. c. 252. — X V I I I. Item in eodem Concilio, necnon & in Sardicenſi, quòd non oporteat in villulis vel in agris Epiſcopos conſtitui.

De Epiſcopis ordinandis vel quibuſlibet ex clero.

Capitulare an. 794. c. 20. Capitulare I. an. 789. c. 21. — X I X. Item in Concilio Chalcedonenſi, quòd non oporteat Epiſcopum aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari. Qui utrique deponendi ſunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon & qui mediator eſt inter eos. Item de eadem re in canonibus Apoſtolorum: *Si quis Epiſcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur & ipſe & ordinator ejus, & à communione abſcidatur.*

De libris canonicis.

Ibid. c. 20. — X X. Item in eodem Concilio, ut canonici libri tantùm legantur in Eccleſia.

De maleficis vel incantoribus.

Ibid. c. 18. — X X I. Item in eodem Concilio, ut coclearii, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non ſinantur, quos in Simone mago terribiliter Dominus damnavit.

De monachis, Clericis, & Presbyteris.

Ibid. c. 22. — X X I I. Item in eodem Concilio infra dua capitula, necnon & in decretis Leonis Papæ, ut nec monachi nec Clerici nec Preſbyteri in ſecularia negotia tranſeant.

De ſervis alterius non ſollicitandis.

Ibid. — X X I I I. Item in eodem Concilio præcipitur ut ſervum alterius nullus ſollicitet ad clericalem vel monachalem ordinem ſine voluntate & licentia domini ſui.

De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.

Ibid. c. 23. Lib. 3. leg. Longob tit. 1. c. 16. — X X I V. Item in eodem Concilio infra duo capitula, necnon & in Sardicenſi, ut nec Epiſcopus nec Clerici tranſmigrent de civitate in civitatem.

De Presbyteris non abſolutè ordinandis.

X X V. Item in eadem ſynodo, ut nullus abſolutè ordinetur & ſine pronuntiatione ſtabilitatis loci ad quem ordinatur. — Capitulare I. an. 789. c. 24. Regino lib. 1. c. 187. Gratian. dil. 70. c. 1. Neminem.

De propoſito monachorum & Clericorum.

X X V I. Item in eodem Concilio, ut Clerici & monachi in ſuo propoſito & voto, quod Deo promiſerunt, permaneant. — Capitulare I. an. 789. c. 25.

De monachis qui ad clericatum provehuntur.

X X V I I. Item in decretis Innocentii Papæ de eadem re, ut monachus, ſi ad clericatum provehatur, propoſitum monachicæ profeſſionis non amittat. — Ibid. c. 26.

De negotio Clericorum inter ſe.

X X V I I I. Item in eodem Concilio, ut ſi Clerici inter ſe negotium aliquod habuerint, à ſuo Epiſcopo dijudicentur, & non à ſecularibus. — Ibid. c. 27.

Hincmar, in rotula pag. 425.
Concil. Troſl. c. 3.
Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 15.

De conſpiratione Clericorum vel monachorum.

X X I X. Item in eodem Concilio, ut nec Clerici nec monachi conſpirationem vel inſidias contra paſtorem ſuum faciant. — Capitulare I. an. 789. c. 28. Regino lib. 2. c. 429.

De accuſatione laicorum contra Epiſcopos.

X X X. Item in eodem Concilio, ut laici Epiſcopos aut Clericos non accuſent, niſi priùs eorum diſcutiatur exiſtimationis opinio. — Capitulare I. an. 789. c. 29.

De monaſteriis Deo dicatis.

X X X I. Item in eodem, ut loca quæ ſemel Deo dicata ſunt ut monaſteria ſint, maneant perpetuò monaſteria, nec poſſint ultrà fieri ſecularia habitacula. — Ibid. c. 30.

Criſcon. c. 208.
Conc. Troſl. c. 3. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 14.
Burchard. lib. 3. c. 15. 19.
Ivo par. 3. c. 17. 22.
Gratian. 19. q. 3. c. 4. *Quæ ſemel.*

De fide ſanctæ Trinitatis prædicanda.

X X X I I. In Concilio Carthaginenſi. Primò omnium neceſſe eſt ut fides ſanctæ Trinitatis, & incarnationis Chriſti, paſſionis, reſurrectionis, & aſcenſionis in cælos diligenter omnibus prædicetur. — Capitulare I. an. 789. c. 31.

De avaritia.

X X X I I I. Item in eodem, de prohibenda avaritia, ut nullus alienos fines — Ibid. c. 32. Lib. 1. leg. Longob. tit. 26. c. 7.

uſurpet vel terminos patrum tranſcendat.

De his qui ſe convertunt ad Deum.

Capitulare I. an 789. c. 33. Capitulare an. 794. c. 35.

XXXIV. Item in eodem, de his qui in periculo conſtituti ſunt, & convertunt ſe ad Deum, ut canonicè inquirantur de reconciliatione, & canonicè reconcilientur.

De his qui non ſunt bonæ converſationis.

Ibid. c. 34. Capitulare an. 794. c. 34.

XXXV. Item in eodem, ut hi qui non ſunt bonæ converſationis, & eorum vita eſt accuſabilis, non audeant Epiſcopos vel majores natu accuſare.

De his qui excommunicato communicaverint.

Ibid. c. 35. Iſaac tit. 9. c. 3.

XXXVI. Item in eodem, ut qui excommunicato præſumptiosè communicaverit, excommunicetur & ipſe.

De ſubjectione Presbyterorum.

Ibid. c. 36.

XXXVII. Item in eodem Concilio infra duo capitula, ut nullus Preſbyter contra ſuum Epiſcopum ſuperbire audeat.

De Clericis eccleſiaſtici ordinis.

Ibid. c. 37. Hincmar. ep. 29. & alibi.

XXXVIII. Item in eodem, ut Clerici eccleſiaſtici ordinis, ſi culpam incurrerint, apud eccleſiaſticos judicentur, non apud ſeculares.

De virginibus Deo dicatis.

Capitulare I. an. 789. c. 39. Capitulare an. 794. c. 38.

XXXIX. In Concilio Africano præcipitur ut virgines Deo conſecratæ à gravioribus perſonis diligenti cuſtodia ſerventur.

De principali cathedra Epiſcoporum.

Ibid. c. 40.

XL. Item in eodem, ut non liceat Epiſcopo principalem cathedram ſuæ parrochiæ neglegere & aliquam Eccleſiam in ſua dioceſi magis frequentare.

Capitulare an. 794. c. 39.
Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 21.
Ferrand. c. 17.
Burchard. lib. 1. c. 81.
Gratian. 7. q. 1. c. 21. *Placuit.*

De falſis nominibus ſanctorum.

Capitulare I. an. 789. c. 41.

XLI. Item in eodem, ut falſa nomina martyrum & incertæ ſanctorum memoriæ non venerentur.

De uxore à viro dimiſſa.

Ibid. c. 42. Regino lib. 2. c. 206. Lib. 2. leg. Longob. tit. 13. c. 4.

XLII. Item in eodem, ut nec uxor à viro dimiſſa alium accipiat virum vivente viro ſuo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore.

De judicibus à Metropolitano probatis.

Capitulare I. an. 789. c. 43.

XLIII. Item in eodem, ut probati à Metropolitano judices non ſpernantur.

De accuſatione vilium perſonarum.

Ibid. c. 44.

XLIV. Item in eodem infra duo capitula, ut viles perſonæ non habeant poteſtatem accuſandi. Et ut ſi in primo crimine victi ſunt falſum dixiſſe, in ſecundo non habeant poteſtatem dicendi.

De virginibus velandis.

XLV. Item in eodem, ut virgines non velentur ante XXV. annos, niſi rationabili neceſſitate eogente. Ibid. c. 45.

Capitulare an. 794. c. 44.
Concil. Turon. III. c. 28.
Regino lib. 2. c. 177.
Burchard. lib. 8. c. 18.

De oblatis pauperum.

XLVI. In Concilio Gangrenſi, ut nulli liceat oblata quæ ad pauperes pertinent rapere vel fraudare. Capitulare I. an. 789. c. 46.

De jejuniis à ſacerdotibus conſtitutis.

XLVII. Item in eodem, ut eccleſiaſtica à ſacerdotibus jejunia conſtituta ſine neceſſitate rationabili non ſolvantur. Ibid c. 47. Regino lib. 1. c. 282. Burchard. lib. 13. c. 17.

De his qui contra naturam peccant.

XLVIII. In Concilio Ancyronenſi: Inventi ſunt inter vos qui cum quadrupedibus vel maſculis contra naturam peccant. qui dura & diſtricta pœnitentia coërcendi ſunt. Quapropter Epiſcopi & Preſbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum à conſuetudine prohibere vel abſcidere. Capitulare I. an. 789. c. 48. Regino lib. 2. c. 257. Burchard. lib. 17. c. 33.

De Presbyteris, quo tempore ordinentur.

XLIX. In Concilio Neocæſarienſi, ut nullatenus Preſbyter ordinetur ante trigeſimum ætatis ſuæ annum; quia Dominus Ieſus Chriſtus non prædicavit ante trigeſimum annum.

Capitulare I. an. 789. c. 49.
Capitulare an. 794. c. 47.
Martinus Brachar. c. 20.
Regino lib. 1. c. 408.
Burchard. lib. 2. c. 10.
Gratian. di. 77. c. 6. *Epiſcopus.* §. *Presbyterum.* & di. 78. c. 4. *Presbyter.*

De pace danda.

L. In decretalibus Innocentij Papæ, ut pax detur ab omnibus, confectis Chriſti ſacramentis.

Capitulare I. an. 789. c. 52.
Capitulare an. 794. c. 48.

De ſponſa alterius.

LI. In decretalibus Siricij Papæ, ut alterius ſponſam nemo accipiat. Capitulare I. an. 789. c. 50.

De nominibus recitandis.

LII. Item ejuſdem, ut nomina publicè non recitentur ante preces ſacerdotales. Ibid. c. 53.

De canonum inſtitutis à Preſbyteris non ignorandis.

Ibid. c. 54. LIII. Item ejuſdem, ut nulli ſacerdoti liceat ignorare ſanctorum canonum inſtituta.

Capitulare an. 794. c. 51.
Halitgarius lib. 5. c. 16.

De Clericis alterius Epiſcopi.

Capitulare I. an. 789. c. 55. LIV. In decretis Leonis Papæ ſancitum eſt, & in Sardicenſi Concilio, ut Epiſcopus alterius Clericum ad ſe non ſollicitet nec ordinet.

De ſervis alterius.

Ibid. c. 56. Hincmar. In ep. ad Hincm. Laudun. to. VIII. Conc. Labbei pag. 1817. LV. Item ejuſdem, ut nullus Epiſcopus ſervum alterius ad clericatus officium ſine domini ſui voluntate promovere præſumat. Et hoc Gangrenſe Concilium prohibet.

De ſacerdotibus contra decretalia agentibus.

Capitulare I. an. 789. c. 57. LVI. Item ejuſdem, ut ſi quis ſacerdotum contra conſtituta decretalia præſumptioſè agens corrigi noluerit, ab officio ſuo ſubmoveatur.

De viduis, à quibus non velentur.

Ibid c. 58 LVII. In decretis Gelaſij Papæ, ut nullus Epiſcopus viduas velare præſumat.

Regino lib. 2 c. 178.
Burchard. lib. 8. c. 36.

De fide catholica & primo præcepto legis.

Capitulare I. an. 789. c. 59. LVIII. Primò omnium admonemus ut fides catholica ab Epiſcopis & Preſbyteris diligenter legatur omníque populo prædicetur; quia hoc primum præceptum Domini Dei omnipotentis eſt in lege: *Audi Iſraël quia Dominus Deus tuus unus eſt:* & ut ille diligatur ex toto corde & ex tota mente & ex tota anima & ex tota virtute.

De pace & concordia ſervanda.

Ibid. c. 60. LIX. Vt pax ſit & concordia & unanimitas cum omni populo Chriſtiano, inter Epiſcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique ſeu majores ſeu minores perſonas: quia nihil Deo ſine pace placet, nec munus ſanctæ oblationis ad altare, ſicut in evangelio ipſo Domino præcipiente legimus. Et ut eſt illud ſecundum mandatum in lege: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et iterum: *In hoc cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis ſi dilectionem habueritis ad invicem.* In hoc enim præcepto diſcernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli ſemper diſſenſiones & diſcordias movere ſatagunt, filij autem Dei ſemper paci & dilectioni ſtudent.

De judicibus.

LX. Vt quibus data eſt poteſtas judicandi, juſtè judicent, ſicut ſcriptum eſt: *Iuſtè judicate filij hominum.* Non in muneribus; quia munera excœcant corda prudentium & ſubvertunt verba juſtorum. Non in adulatione, nec in conſideratione perſonæ, ſicut in Deuteronomio dictum eſt: *Quod juſtum eſt judicate Sive civis ſit ille; ſive peregrinus, nulla ſit diſtantia perſonarum; quia Dei judicium eſt.* Primò namque in judicio diligenter diſcernatur lex à ſapientibus populi compoſita, ne per ignorantiam à via veritatis erret. Et dum ille rectum intellegit judicium, caveat ne declinet aut per adulationem aliquorum, aut per amorem cujuſlibet amici, aut per timorem alicujus potentis, aut propter præmium, à recto judicio. Rectum autem & honeſtum videtur ut judices jejuni cauſas audiant & diſcernant. Ibid. c. 61. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 4.

De perjuriis.

LXI. Habemus in lege Domino præcipiente: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, neque aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Ideo omnino admonendi ſunt omnes diligenter ut caveant perjurium, non ſolùm in ſancto evangelio vel in altari ſeu in ſanctorum reliquiis, ſed & in communi loquela. Quia ſunt aliqui qui per caritatem & veritatem jurant, & cavent ſe à juramento nominis Dei, & neſciunt quòd idem eſt Deus quod eſt caritas & veritas, dicente Apoſtolo Iohanne quia Deus caritas eſt. Item ipſe Dominus in evangelio: *Ego ſum via & veritas.* Ideo qui in veritate & caritate jurat, in Deo jurat. Item cavendum eſt ne Phariſaica ſuperſtitione aliquis plus aurum honoret quàm altare, ne dicat ei Dominus: *Stulte & cæce, quid eſt majus, aurum an altare quod ſanctificat aurum?* Sed & nobis honeſtum videtur ut qui in ſanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honeſtate & timore Dei. Et ſciat ſe rationem redditurum Deo unuſquiſque veſtrum, ubicunque ſit, ſive intra Eccleſiam, ſive extra Eccleſiam. Et ut parvuli qui ſine rationabili ætate ſunt non cogantur jurare. Et qui ſemel perjuratus fuerit, nec teſtis ſit poſt hæc, nec ad ſacramentum accedat, nec in ſua cauſa vel alterius jurator exiſtat. Ibid. c. 62. Regino lib. 2. c. 311. Burchard. lib. 12. c. 2. Ivo par. 12. c. 59. Gratian. 22. q. 1 c. 12. *Habemus.* Regino lib. 2. c. 312. Burchard. lib. 12. c 11. Lib. 2. leg. Longobard. tit. 55. c. 22. Gratian. 22. q. c. 16. *Honeſtum.* Capitulare I. an. 789. c. 62. Capitulare an. 794. c. 45. Regino lib. 2. c 312. Burchard. lib. 12. c. 12. Ivo par. 12. c. 23. 33. 59. 69. Gratian. 22. q. 5. c. 14. *Parvuli.*

De auguriis vel aliis maleficiis.

LXII. Habemus in lege Domini man-

Capitulare I. an. 789. c. 63. datum: *Non auguriamini.* Et in Deuteronomio: *Nemo ſit qui ariolos ſciſcitetur, vel ſomnia obſervet, vel ad auguria intendat.* Item: *Nemo ſit maleficus nec incantator nec Phytonis conſultor.* Ideo præcipimus ut nec cauculatores nec incantatores nec tempeſtarij vel obligatores fiant. Et ubicunque ſunt, emendentur vel damnentur. Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui ſtulti luminaria vel alias obſervationes faciunt, omnino mandamus ut iſte peſſimus uſus & Deo execrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & deſtruatur.

De odio vel invidia.

Ibid. c. 64. LXIII. Prædicare neceſſe eſt quantum malum ſit odium vel invidia. In lege enim ſcriptum eſt: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum.* Item Iohannes evangeliſta: *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Item in evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum.* & cetera quæ ibi leguntur.

De avaritia vel concupiſcentia.

Ibid. LXIV. De avaritia autem legimus Apoſtolum dicentem: *Avaritia, quæ eſt idolorum ſervitus, cavenda.* De concupiſcentia verò legitur quòd radix ſit omnium malorum. Et in lege: *Non concupiſces rem proximi tui.*

De honore parentum.

Ibid. c. 67. LXV. Hoc cum magno ſtudio admonendum eſt, ut filij honorent parentes ſuos; quia ipſe Dominus dicit: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

De fide Presbyterorum ab Epiſcopis diſcutienda.

Ibid. c. 68. LXVI. Vt Epiſcopi diligenter diſcutiant per ſuas parrochias Presbyterorum fidem, baptiſma catholicum, & Miſſarum celebrationes, ut fidem rectam teneant, & baptiſma catholicum obſervent, & Miſſarum preces bene intellegant, & ut pſalmi dignè ſecundùm diviſiones verſuum modulentur, & dominicam orationem ipſi intellegant & omnibus prædicent intellegendam, ut quiſque ſciat quid petat à Deo. Et ut *Gloria Patri* cum omni honore apud omnes cantetur; & ipſe ſacerdos cum ſanctis angelis & populo Dei communi voce *Sanctus, ſanctus, ſanctus* decantet. Et omnimodis dicendum eſt Presbyteris & Diaconibus ut arma non portent, ſed magis ſe confidant in oratione Dei quàm in armis. Regino lib. 1. c. 174. Burchard. lib. 2. c. 212.

De honore Eccleſiæ Dei.

LXVII. Placuit nobis admonere ut unuſquiſque Epiſcopus videat per parrochiam ſuam ut Eccleſia Dei ſuum habeat honorem, ſimul & altaria ſecundùm ſuam dignitatem venerentur, & non ſit domus Dei & altaria ſacrata pervia canibus. & ut vaſa ſacrata Deo cum magna veneratione habeantur. & ut ſacrificia ſanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni ſunt, & cum bonore ſerventur. & ut ſecularia negotia vel vaniloquia in Eccleſiis non agantur: quia domus Dei domus orationis debet eſſe, non ſpelunca latronum. & intentos habeant animos ad Deum quando veniunt ad Miſſarum ſollemnia, & ut non exeant ante completionem benedictionis ſacerdotalis. Capitulare I. an. 789. c. 69. Regino lib. 1. c. 33.

De miniſtris altaris Dei, & de ſchola.

LXVIII. Sed & hoc flagitamus veſtram almitatem, ut miniſtri altaris Dei ſuum miniſterium bonis moribus ornent, ſeu alij Canonici obſervent eorum ordines vel monachi propoſitum conſecrationis. Obſecramus ut bonam & probabilem habeant converſationem, ſicut ipſe Dominus in evangelio præcepit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus ut videant opera veſtra bona & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* ut eorum bona converſione multi protrahantur ad ſervitium Dei. Et non ſolùm ſervilis conditionis infantes ſed etiam ingenuorum filios adgregent ſibíque ſocient. Et ut ſcholæ legentium puerorum fiant. Pſalmos, notas, cantus, compotum, grammaticam per ſingula monaſteria vel epiſcopia diſcant. Sed & libros catholicos bene emendatos habeant: quia ſæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros malè rogant. & pueros veſtros non ſinite eos vel legendo vel ſcribendo corrumpere. Et ſi opus eſt evangelium & pſalterium & Miſſale ſcribere, perfectæ ætatis bomines ſcribant cum omni diligentia. Capitulare I. an. 789. c. 70.

De voto monachorum, & de clericatu.

LXIX. Simul & hoc rogare curavimus, ut omnes ubicunque qui ſe voto monachicæ vitæ conſtrinxerunt; monachicè & regulàriter omnimodis ſecundùm votum ſuum vivant, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Vota veſtra reddite Domino Deo veſtro.* Et iterum: *Melius eſt non vovere quàm vovere & non reddere.* Et ut ad monaſteria venientes ſecundùm regularem ordinem primò in pulſatorio probentur, & ſic recipiantur. Et qui ex ſeculari habi- Ibid. c. 71.

tu in monaſteria veniunt, non ſtatim foras ad miniſteria monaſterij mittantur antequam intus bene erudiantur. Et ut monachi ad ſecularia placita non vadant. Similiter qui ad clericatum accedunt, quod nos nominamus canonicam vitam, volumus ut illi canonicè ſecundùm ſuam regulam omnimodis vivant. Et Epiſcopus eorum regat vitam, ſicut Abba monachorum.

De ſuſceptione hoſpitum.

Ibid. c. 73.

LXX. Venerabile enim videtur ut hoſpites, peregrini, & pauperes ſuſceptiones regulares & canonicas per loca diverſa habeant; quia ipſe Dominus dicturus erit in remuneratione magni dici: *Hoſpes eram, & ſuſcepiſtis me.* Et Apoſtolus hoſpitalitatem laudans dixit: *Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hoſpitio ſuſceptis.*

De Abbatiſſis contra morem Eccleſiæ Dei facientibus.

Ibid. c. 74. Burchard. lib. 8 c 17. Gratian. 20 q 2. c. 3 *Statuimus.*

LXXI. Auditum eſt aliquas Abbatiſſas contra morem ſanctæ Dei Eccleſiæ benedictiones & manus impoſitiones & ſignacula ſanctæ crucis ſuper capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione ſacerdotali. Quod omnino à vobis, ſanctiſſimi patres, in veſtris parrochiis illis interdicendum eſſe ſcitote.

Capitulare I. an. 789. c 75.

De Clericis qui ſe fingunt eſſe monachos.

LXXII. Vtilli Clerici qui ſe fingunt habitu vel nomine monachos eſſe, & non ſunt, omnimodis videtur corrigendos atque emendandos eſſe, ut vel veri monachi ſint vel veri Canonici.

De pſeudographis & dubiis narrationibus.

Ibid. c. 76. I. Appendix Reginonis c. 8.

LXXIII. Pſeudographiæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem catholicam ſunt, ut epiſtola peſſima & falſiſſima quam tranſacto anno dicebant aliqui errantes & in errorem alios mittentes quòd de cœlo cecidiſſet, nec credantur nec legantur, ſed comburantur, ne in errorem pro tali ſcripto populus mittatur. Sed ſoli canonici libri & catholici tractatus & ſanctorum auctoritates & dicta legantur & tradantur.

De cantu Romano à monachis peragendo.

Ibid. c. 78.

LXXIV. Monachi ut cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant, ſecundùm quod genitor noſter Pippinus Rex decertavit ut fieret quando Gallicanum cantum tulit ob unanimitatem apoſtolicæ ſedis & ſanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam.

De operibus ſervilibus quæ diebus dominicis non ſunt agenda.

Ibid. c. 79. Regino lib. 1. c. 378. & ſeqq. Burchard. lib 2. c. 82. & ſeqq. Ivo par. 4. c. 37. 20. 21.

LXXV. Statuimus quoque, ſecundùm quod in lege Dominus præcepit, ut opera ſervilia diebus dominicis non agantur, ſicut & bonæ memoriæ genitor meus in ſuis ſynodalibus edictis mandavit quòd nec viri ruralia exerceant opera, id eſt, nec vineam colendo, nec in campis arando, nec in metendo, vel fœnum ſecando, vel ſepem ponendo, nec in ſilvis ſtirpando, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos ſtruere, nec in horto laborare, nec ad placita conveniant, nec venationes exerceant. Sed tria carraria opera licet fieri in die dominico, id eſt, hoſtilia carra, vel victualia, & ſi fortè neceſſe fuerit corpus cujuſlibet duci ad ſepulchrum. Item feminæ opera textrilia non faciant, nec capulent veſtitus, nec conſuant, vel acupictile faciant, nec lanam carpere, nec linum battere, nec in publico veſtimenta lavare, nec vervices tondere habeant licitum. ut omnimodis honor & requies die dominico perſolvatur. Sed & ad Miſſarum ſollemnia ad Eccleſiam undique conveniant, & laudent Deum pro omnibus bonis quæ nobis in illa die fecit.

De prædicatione Epiſcoporum & Presbyterorum.

Ibid. c. 80. Regino lib. 1. c. 202. & ſeq. Burchard. lib 2. c 59. & ſeqq. Ivo par 6. c. 155. & ſeqq.

LXXVI. Sed & veſtrum videndum eſt, dilectiſſimi & venerabiles paſtores Eccleſiarum Dei, ut Preſbyteri quos mittitis per parrochias veſtras ad regendum & prædicandum per Eccleſias populum Deo ſervientem ut rectè & honeſtè prædicent, & non ſinatis nova vel non canonica aliquos ex ſuo ſenſu & non ſecundùm ſcripturas ſacras fingere & prædicare populo. Sed & voſmetipſi utilia honeſtè & rectè & quæ ad vitam ducunt æternam prædicate, aliòſque inſtruite, ut hæc eadem & ipſi prædicent. Primò omnium prædicandum eſt omnibus generaliter ut credant Patrem & Filium & Spiritum ſanctum unum eſſe Deum omnipotentem, æternum, inviſibilem, qui creavit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, & unam eſſe deitatem & ſubſtantiam & majeſtatem in tribus perſonis Patris & Filii & Spiritus ſancti. Item prædicandum eſt quomodo filius Dei incarnatus eſt de Spiritu ſancto & ex Maria ſemper virgine pro ſalute & reparatione humani generis, paſſus, ſepultus, & tertia die reſurrexit, & aſcendit in cœlos,

& quomodo iterum venturus ſit in majeſtate divina judicare omnes homines ſecundùm merita propria, & quomodo impii propter ſcelera ſua cum diabolo in ignem æternum mittentur, & juſti cum Chriſto & cum ſanctis angelis ſuis in vitam æternam. Item prædicandum eſt de reſurrectione mortuorum, ut ſciant & credant in iiſdem corporibus præmia meritorum accepturos. Item cum omni diligentia cunctis prædicandum eſt pro quibus criminibus deponuntur cum diabolo in æternum ſupplicium. Legimus enim Apoſtolo dicente: *Manifeſta autem ſunt opera carnis; quæ ſunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, iræ, rixæ, diſſenſiones, hæreſes, ſectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis ſicut prædixi; quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.* Ideo hæc eadem quæ magnus prædicator Eccleſiæ Dei ſingillatim nominavit, cum omni ſtudio prohibeantur; intellegentes quàm ſit terribile illud quod dixit, *quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.* Sed & omni inſtantia admonete eos de dilectione Dei & proximi, de fide & ſpe in Deo, de humilitate & patientia, de caſtitate & continentia, de benignitate & miſericordia, de eleemoſynis & confeſſione peccatorum ſuorum, & ut debitoribus ſuis ſecundùm dominicam orationem ſua debita dimittant, ſcientes certiſſimè quòd qui talia agunt regnum Dei poſſidebunt. Et hoc ideo diligentiùs injungimus veſtræ caritati quia ſcimus temporibus noviſſimis pſeudodoctores eſſe venturos; ſicut ipſe Dominus in evangelio prædixit, & Apoſtolus Paulus ad Timotheum teſtatur. Ideo, dilectiſſimi, toto corde præparemus nos in ſcientia veritatis, ut poſſimus contradicentibus veritati reſiſtere, & divina donante gratia verbum Dei creſcat & currat & multiplicetur in profectum ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſalutem animarum noſtrarum & laudem & gloriam nominis Domini noſtri Jeſu Chriſti. Pax prædicantibus, gratia obedientibus, gloria Domino Deo noſtro Jeſu Chriſto. Amen.

Gal. 5.

De rebus Eccleſiæ.

LXXVII. Quia juxta ſanctorum patrum traditionem novimus res Eccleſiæ vota eſſe fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, ideo cuique non ſolùm habita conſervare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus. Tamen ut ab eccleſiaſticis de non dividendis rebus illius ſuſpicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, ſtatuimus ut neque noſtris neque filiorum & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui noſtram vel progenitorum noſtrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs diviſionem aut jacturam patiantur.

Capitulare I. an. 805. c. 2. Capitulare II. an. 814. c. 1. Capitulare an. 816. c. 1. Hincmar. ep. 12. c. 4. ep. 29. 46. & alibi. Gratian. 16. q. 2. c. 59. *Quia juxta.*

De Epiſcopis eligendis.

LXXVIII. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine ſancta Eccleſia ſuo liberiùs potiretur honore, adſenſum ordini eccleſiaſtico præbuimus, ut ſcilicet Epiſcopi per electionem cleri & populi ſecundùm ſtatuta canonum de propria dioceſi, remota perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo ſibi ſubjectis uſquequaque prodeſſe valeant.

Capitulare I. an. 805. c. 2. Capitulare an. 816. c. 2. Hincmar. ep. 12. c. 1. Lib. 3. leg. Longob. tit. 51 c. 5. Gratian. diſt. 64. c. 34. *Sacrorum.*

De dictis patrum congeſtis pro canonica profeſſione, quia dehoneſtabatur.

LXXIX. Quia verò canonica profeſſio à multis partim ignorantia, partim deſidia, dehoneſtabatur, operæ pretium duximus Deo annuente apud ſacrum conventum ex dictis ſanctorum patrum, velut ex diverſis pratis quoſdam vernantes floſculos carpendo, in unam regulam Canonicorum & Canonicarum congerere & Canonicis vel ſanctimonialibus ſervandam contradere, ut per eam canonicus ordo abſque ambiguitate poſſit ſervari. Et quoniam illam ſacer conventus ita etiam laudibus extulit ut uſque ad unum iota obſervandam percenſeret, ſtatuimus ut ab omnibus in eadem profeſſione degentibus indubitanter teneatur, & modis omnibus ſive à Canonicis ſive à ſanctimonialibus canonicè degentibus deinceps obſervetur.

Capitulare an. 816. c. 3.

De conlatis Eccleſiæ dividendis.

LXXX. Statutum eſt ut quicquid tempore imperii noſtri à fidelibus Eccleſiæ ſponte conlatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in uſus pauperum, tertiam in ſtipendia cedere Clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter clerum & pauperes fore dividendum, niſi fortè à datoribus ubi ſpecialiter dandæ ſint conſtitutum fuerit.

Ibid. c. 5.

De Abbatibus eligendis.

LXXXI. Monachorum ſiquidem cauſam qualiter Deo opitulante ex parte diſpoſuerimus, & quomodo ex ſe ipſis ſibi

Ibid. c. 4. Concil. Troſl. c. 5.

eligendi Abbates licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulante quietè vivere propoſitúmque indefeſſi cuſtodire valerent ordinaverimus, in alia ſcedula diligenter adnotari fecimus, & ut apud ſucceſſores noſtros ratum foret & inviolabiliter conſervaretur confirmavimus.

De ordinatione ſervorum.

Capitulare an. 816. c. 6. Hincmar. in epiſt. ad Hincmar. Laudun. to. VIII. Conc. Labbei pag. 1817. Hincmar. Laudun. in ep. ad Rem. pag. 345. Regino lib. 1. c. 396. & ſeqq. Burchard. lib. 2. c. 31. 31. 32. Gratian. di. 54. c. 6. *De ſervorum.* & c. 8. *De rebus.* Lib. 1. Decretal. tit. 18. c. 2.

LXXXII. De ſervorum verò ordinatione, qui paſſim ad gradus eccleſiaſticos indiſcretè promovebantur, placuit omnibus cum ſacris canonibus concordare debere. Et ſtatutum eſt ut nullus Epiſcoporum deinceps eos ad ſacros ordines promovere præſumat niſi priùs à dominis propriis libertatem conſecuti fuerint. Et ſi quilibet ſervus dominum ſuum fugiens, aut latitans, adhibitis teſtibus munere conductis vel corruptis aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus eccleſiaſticos pervenerit, decretum eſt ut deponatur & dominus ejus eum recipiat. Si verò avus vel pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipſe filius ibidem educatus & ad gradus eccleſiaſticos promotus fuerit, & utrum ſervus ſit ignoraverit, & poſtea veniens dominus ejus legibus eum adquiſierit, ſancitum eſt ut ſi dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu ſuo permaneat. Si verò eum catena ſervitutis à caſtris dominicis extrahere voluerit, gradum amittat: quia, juxta ſacros ordines, vilis perſona manens, ſacerdotii dignitate fungi non poteſt. De rebus verò illorum vel peculiare qui à propriis dominis libertate donantur ut ad gradus eccleſiaſticos jure promoveantur ſtatutum eſt ut in poteſtate dominorum conſiſtat utrum illis concedere an ſibi vindicare voluerint. Ceterùm ſi poſt ordinationem aliquid adquiſierint, illud obſervetur quod in canonibus de conſecratis nihil habentibus conſtitutum eſt. De Eccleſiarum verò ſervis communi ſententia decretum eſt ut Archiepiſcopi per ſingulas provincias conſtituti noſtram auctoritatem, ſuffraganei verò illorum exemplar illius penes ſe habeant. Et quandocunque de familia Eccleſiæ utilis inventus aliquis ordinandus eſt, in ambone ipſa auctoritas coram populo legatur; & coram ſacerdotibus, vel coram fidelibus laicis, ante cornu altaris, ſicut in noſtra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem conſequatur, & tunc demum ad gradus eccleſiaſticos promoveatur. Similiter quoque de his agendum eſt quos laici de familia Eccleſiarum ad ſacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos Præpoſiti Canonicorum aut monachorum ordinandos expetiverint eadem forma ſervanda eſt.

De perſonis à quibus non ſunt res accipiendæ.

LXXXIII. Statutum eſt ut nullus quilibet eccleſiaſticus ab his perſonis res deinceps accipere præſumat quarum liberi aut propinqui hac inconſulta oblatione poſſint rerum propriarum exheredari. Quòd ſi aliquis deinceps hoc facere tentaverit, à ſynodali vel imperiali ſententia modis omnibus feriatur. Capitulare an. 816. c. 7. Ivo par. 16. c. 261.

De Presbyteris conſtituendis.

LXXXIV. Statutum eſt ut ſine auctoritate vel conſenſu Epiſcoporum Presbyteri in quibuſlibet Eccleſiis nec conſtituantur nec expellantur. Et ſi laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos ſuíſque in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione eos reiciant.

Capitulare an. 816. c. 9.
Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 11. & tit. 40. c. 9.
Hincmar. ubi ſuprà pag. 1815. 1833.
Concil. Vvormat. c. 49.
Regino lib. 1. c. 395.

De manſis uniuſcujuſque Eccleſiæ.

LXXXV. Sancitum eſt ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque alio ſervitio adtribuatur. Et Presbyteri in eis conſtituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis vel hortis juxta Eccleſiam poſitis, neque de præſcripto manſo aliquod ſervitium faciant præter eccleſiaſticum. Et ſi aliquid ampliùs habuerint, inde ſenioribus ſuis debitum ſervitium impendant.

Capitulare an. 816. c. 10.
Capitula Kar. Calvi tit. 37. c. 11.
Concil. Vvormat. c. 50.
Concil. Troſl. c. 6.
Regino lib. 1. c. 24.
Burchard. lib. 3. c. 52.
Ivo par. 3. c. 55. 174. par. 16. c. 262.
Gratian. 23. q. 8. c. 23. *Secundum.* & c. 24. *Sancitum.*

De Presbyteris uniuſcujuſque Eccleſiæ.

LXXXVI. Statutum eſt, poſtquam hoc impletum fuerit, ut unaquæque Eccleſia ſuum Presbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Epiſcopo permiſerit.

Capitulare an. 816. c. 11.
Concil. Vvormat. c. 51.
Regino lib. 1. c. 253.
Burchard. lib. 3. c. 46.

De

De villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis.

LXXXVII. Sancitum eſt de villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis ut decimæ de ipſis villis ad eaſdem Eccleſias conferantur.

Capitulare an. 816. c. 12.
Concil. Vvormat. c. 52.
Regino lib. 1. c. 25.
Ivo par. 16. c. 263.

De ſacris vaſis Eccleſiæ in pignus datis.

Capitulare an. 816. c. 13. Ivo par. 16. c. 264.

LXXXVIII. De ſacris vaſis Eccleſiæ quæ in pignus à nonnullis in quibuſdam locis dari comperimus, inhibitum eſt ne deinceps à quoquam fieri præſumatur, niſi ſolummodo neceſſitate redimendorum captivorum compellente.

De Eccleſiis deſtructis, vel de nonis & decimis.

Capitulare an. 816. c. 14. Concil. Vvormat. c. 53.

LXXXVIX. De Eccleſiis ſanè deſtructis, vel de nonis & decimis, ſive de clauſtris Canonicorum, qualiter conſtitui & ordinari à nobis placuerit, aliis capitulis ſubter adnotavimus.

De Eccleſiarum honore.

Capitulare an. 816. c. 15. Concil. Vvormat. c. 54.

XC. Sed & de Eccleſiarum honore, quomodo Deo adjuvante, quantum in nobis eſt, vigeat, ſimiliter in ſubter adnotatis capitulis inſertum eſſe dinoſcitur.

De Epiſcopis Italiæ.

Capitulare an. 816. c. 16.

XCI. De Epiſcopis verò in Longobardia conſtitutis, qui ab his quos ordinabant ſacramenta & munera contra divinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere ſoliti erant, modis omnibus inhibitum eſt ne ulteriùs fiat: quia juxta ſacros canones uterque gradu proprio talia facientes decidi debent.

De Presbyteris qui feminas in domibus habent.

Ibid. c. 17. Regino lib. 1. c. 94. Burchard. lib. 2. c. 111. Ivo par. 6. c. 188.

XCII. Statutum eſt ab Epiſcopis de Preſbyteris qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ut ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum canonica invectione feriantur.

De Presbyteris qui pro chriſmate in Cœna Domini veniebant.

Ibid. c. 18. Regino lib. 1. c. 76. Burchard. lib. 4. c. 79. Ivo. par. 1. c. 273.

XCIII. De Preſbyteris qui accipiendi chriſmatis gratia ad civitates in Cœna Domini venire ſoliti erant ſancitum eſt ut de his qui longè poſiti ſunt, de octo vel decem unus ab Epiſcopo eligatur, qui acceptum chriſma ſibi & ſociis ſuis diligenter perferat. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque millibus habitant, more ſolito ad accipiendum chriſma per ſe veniant. Diſcendi verò alio non quadrageſimæ tempore ad civitates convocentur.

De prædicatione & confirmatione Epiſcoporum.

Ibid. c. 19. Regino lib. 1. c. 13.

XCIV. Ne verò Epiſcopi occaſione prædicandi aut confirmandi oneri eſſent populis, à nobis admoniti polliciti ſunt ſe deinceps hoc cavere velle, & eo tempore ſuum miniſterium, in quantum facultas dabatur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis erat, his quibus prodeſſe poſſunt & debent non ſit importuna vel oneroſa.

De pueris tondendis & puellis velandis.

Ibid. c. 20.

XCV. Ne pueri verò ſine voluntate parentum tonſurentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum eſt. Et qui hoc facere tentaverit, multam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis conſtitutis continetur perſolvere cogatur.

De feminis viros amittentibus.

Ibid. c. 21. Regino lib. 4. c. 188. Burchard. lib. 8. c. 42. Ivo par. 7. c. 60. Lib. 2. leg. Longob. tit. 6. c. 4.

XCVI. De feminis quæ viros amittunt placet ne ſe, ſicut hactenus, indiſcretè velent, ſed ut triginta dies poſt deceſſum viri ſui expectent, & poſt triceſimum diem per conſilium Epiſcopi ſui, vel ſi Epiſcopus abſens fuerit, conſilio aliorum religioſorum ſacerdotum ſuorúmque parentum atque amicorum id quod eligere debent eligant. Et quia à ſacro conventu rogati ut hi qui publicam gerebant pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittebant, noſtra auctoritate, donec deliberent quid agant, tuerentur, ſpecialiter pro his capitula fieri & legis mundanæ capitulis inſerenda decrevimus.

De raptis & de earum raptoribus.

Ibid. c. 22. Iſaac tit. 5. c. 2. Concil. Troſl. c. 8.

XCVII. De raptis verò & de raptoribus, quamquam ſpecialiter decreviſſemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen ſuper his ſacri canones præcipiant hîc inſerendum neceſſarium duximus; quatenus omnibus pateat quantum malum ſit, & non ſolùm humana ſed etiam divina auctoritate conſtricti, ab hinc hoc malum caveatur.

De puellis raptis necdum deſponſatis.

Ibid. c. 23. Iſaac tit. 5. c. 3. Concil. Troſl. c. 8. Regino lib. 2. c. 158. Burchard. lib. 9. c. 35. 36.

XCVIII. De puellis raptis necdum deſponſatis in Concilio Chalcedonenſi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXXVIII. ita habetur: *Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes & conibentes raptoribus, decrevit ſancta ſynodus, ſi quidem Clerici ſint, de-*

Ivo par. 8. c. 173. 174. Gratian. 36. q. 2. c. 1. Eos qui. & c. 4. De puellis.

cidant gradu proprio; si verò laici, anathematizentur. Quibus verbis apertè datur intellegi qualiter hujus mali auctores damnandi ſunt, quando participes & conibentes tanto anathemate feriuntur, & juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi jure vindicare nullatenus poſſunt.

De desponſatis & ab aliis raptis.

Capitulare an. 816. c. 24. Iſaac tit. 5. c. 4. Concil. Troſl c. 8. Regino lib. 2. c. 156. Burchard. lib. 9. c. 17. Lib. 1. leg. Longob. tit. 30. c. 12.

XCIX. De deſponſatis puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyritano capitulo decimo legitur: *Deſponſatas puellas & pòſt ab aliis raptas placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis illata conſtiterit.* Proinde ſtatutum eſt à ſacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptæ verò, ſi ſponſus eam recipere noluerit, & ipſa eidem crimini conſentiens non fuit, licentia nubendi alii non negetur. Quòd ſi & ipſa conſenſit, ſimili ſententiæ ſubjaceat. Quòd ſi poſt hæc ſe conjungere præſumpſerint, utrique anathematizentur.

De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.

Ibid. c. 25. Iſaac tit. 3. c. 2. Regino lib. 2. c. 166. Burchard. lib. 8. c. 32. Gratian. 27. q. 1. c. 24 Virginibus.

C. De his verò qui ſacris virginibus ſe ſociant ita in decretis Papæ Gelaſii capitulo XX. continetur; *Virginibus ſacris temerè ſe quoſdam ſociare cognovimus & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegáque miſcere; quos protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi publicam probatámque egerint pœnitentiam, omnino non recipi; aut his certè viaticum de ſeculo tranſeuntibus, ſi tamen pœnituerint, non negetur.* Si verò de copulatione ſacrarum virginum tam ſeverè feriuntur, quantò ſeveriùs feriendi ſunt qui eas rapiunt? Ideo, ſicut præmiſſum eſt, neceſſe eſt ut ab omnibus in Chriſtiana religione conſiſtentibus rigore auctoritatis divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur.

De puellis, quo tempore velentur.

Ibid. c. 26. Criſconius c. 236. 2. App. Regin. c. 51. Gratian. 20. q. 1. c. 15. Virgines.

CI. Ne verò puellæ indiſcretè velentur, placuit nobis etiam de ſacris canonibus qualiter obſervandum ſit hîc inferre. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio capitulo XVI. continetur ut non ante XXV. annos conſecrentur. Item in eodem Concilio capitulo XCIII. de virginibus velandis ita continetur: *Item placuit ut quicunque Epiſcoporum neceſſitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel ſi etiam aliquo mortis periculoſo ſcrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem ſeu velavit ante XXV. annos ætatis, non ei obſit Concilium quod de iſto annorum numero conſtitutum eſt.* Unde colligitur quia juxta priorem ſanctionem virgines XXV. ætatis ſuæ anno rite conſecrandæ ſint; quòd, ſi præmiſſæ neceſſitates antè id fieri compellant, nullum poſſit Epiſcopo adferre præjudicium conſecratio.

De examinatione ſanctæ crucis non facienda.

CII. Sancitum eſt ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præſumat; ne Chriſti paſſio, quæ eſt glorificatio, cujuſlibet temeritate contemptui habeatur.

Ibid. c. 27. Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 32.

De pabulo verbi divini nuntiando.

Ibid. c. 28. Regino lib. 1. c. 5.

CIII. Epiſcopos monemus ut ſive per ſe ſive per vicarios pabulum verbi divini ſedulò populis adnuntient: quia, ut ait beatus Gregorius, iram contra ſe occulti judicis excitat ſacerdos ſi ſine prædicationis ſonitu incedit. Et ut ipſi clerum ſibi commiſſum in ſobrietate & caſtitate nutrirent, diviníſque officiis imbuerent, qui rite ad ſacroſanctos eccleſiaſticos ordines promoveri poſſent. Et ut operam dent quatenus Preſbyteri Miſſalem & Lectionarium ſive ceteros libellos ſibi neceſſarios bene correctos habeant, & qualiter Eccleſias deſtructas ad ſe pertinentes juxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter inſtruant, quomodo etiam ſecundùm apoſtolicam auctoritatem converſari debeant edoceant. Et ut ſuperſtitiones quas quibuſdam in locis in exequiis mortuorum nonnulli faciunt eradicent, & ut exemplo ſuæ innocentiæ alios ad bene vivendum provocent, & cunctis eccleſiaſticis negotiis, quantum Dominus juverit, totis viribus conſulere ſatagant, diligenter admonuimus. Et ut id liberiùs exequi valeant, nos, in quantum Dominus poſſe dederit, opem ferre modis omnibus optamus.

De inceſtis nuptiis, & de Eccleſiis non dividendis.

Ibid. c. 29.

CIV. Nonnulla verò capitula, ſicut de inceſtis nuptiis, necnon & de Eccleſiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occaſione proprio honore carent, ſive de his Eccleſiis quæ nimiùm rebus propriis ſunt adtenuatæ, vel certè de his rebus quæ nuper neceſſitate compellente à nonnullis Eccleſiis ſunt ablatæ, & ſi qua ſunt alia ſive in eccleſiaſticis ſive in publicis rebus

emendatione digna, quæ pro temporis brevitate efficere nequivimus, in tantum differendum illud dignum judicavimus donec, Domino favente, conſultu fidelium, facultas nobis id definiendi ab eo tribuatur. Inventa verò ut Deo opitulante effectum obtineant per tempora, hîc inſerenda cenſuimus.

De ſcriptoribus.

Capitulare I. an. 805. c. 1.

CV. De ſcribis, ut non vitioſè ſcribant.

De ſervis propriis vel ancillis.

Ibid. c. 11.

CVI. De ſervis propriis vel ancillis, ut non ampliùs tondeantur vel velentur niſi ſecundùm menſuram, & ut ibi ſatis fiat, & villæ non ſint deſolatæ.

De congregationibus.

Ibid. c. 12.

CVII. De congregationibus ſuperfluis, ut nullatenus fiant. Sed tantos congreget quis quantis conſilium dare poteſt.

De pulſantibus.

Ibid. c. 13.

CVIII. De his qui non fiunt ſecundùm regulam pulſati, ut deinceps emendentur & pulſentur ſecundùm regulam.

De infantulis puellis, quando velentur.

Ibid. c. 14. Lib. 1. leg. Longob. tit. 2. c. 6.

CIX. Vt infantulæ ætatis puellæ non velentur antequam illæ eligere ſciant quid velint, & pulſentur, ſalva canonica auctoritate.

De Præpoſitis monachorum.

Ibid. c. 15.

CX. Vt laici non ſint Præpoſiti monachorum infra monaſteria. Nec Archidiaconi ſint laici.

De inceſtuoſis.

Ibid. c. 16. Iſaac tit. 4. c. 2.

CXI. De inceſtuoſis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam verò conſtringantur.

De fame, clade, & peſtilentia, ſi evenerit.

Capitulare II. an. 805. c. 4. Capitulare III. an. 805. c. 5 6. Regino lib. 1. c. 283. Burchard. lib. 13. c. 18. Ivo par. 4. c. 50.

CXII. De hoc ſi evenerit fames, clades, peſtilentia, & inæqualitas aëris, vel alia qualiſcunque tribulatio, ut non expectetur edictum noſtrum, ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia. Et in præſenti anno de famis inopia, ut ſuos quiſque adjuvet, & ſuam annonam non nimis carè vendat. Et ne foris imperium noſtrum vendatur aliquid alimoniæ.

De fugitivis Clericis ſive laicis.

Capitulare II. an. 805. c. 14. Capitulare III. an. 805. c. 16.

CXIII. De fugitivis Clericis ſive laicis vel etiam feminis, ſicut in alio Capitulari præcepimus, ita ſervetur.

De liberis hominibus ad ſervitium Dei ſe tradentibus.

Capitulare II. an. 805. c. 15. Capitulare III. an. 805. c. 17. Hincmar. in to. 2. Spicilegii Dacheriani pag. 821. Lib. 1. leg. Longob. tit. 1. c. 13.

CXIV. De liberis hominibus qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam poſtulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam cauſa devotionis hoc feciſſe quàm pro exercitu ſeu alia functione regali fugienda, quoſdam verò cupiditatis cauſa ab his qui res illorum concupiſcunt circumventos audivimus. Et hoc ideo fieri prohibemus.

De oppreſſione pauperum.

Capitulare II. an. 805. c. 16. Capitulare III. an. 805. c. 18. Lib. 3. leg. Long. tit. 12. c. 4.

CXV. De oppreſſione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra juſtitiam oppreſſi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc & ſuprà & hîc de liberis hominibus diximus, ne fortè parentes eorum contra juſtitiam fiant exheredati, & regale obſequium minuatur, & ipſi heredes propter indigentiam mendici vel latrones ſeu malefactores efficiantur. Et ut ſæpius non fiant manniti ad placita; niſi ſicut in alio Capitulari præcepimus, ita ſervetur.

De Miſſis qui per civitates & monaſteria mittuntur.

Capitulare V. an. 806. c. 4.

CXVI. Vt Miſſi per ſingulas civitates & monaſteria virorum & puellarum prævideant quomodo aut qualiter in domibus Eccleſiarum & ornamentis Eccleſiæ emendatæ vel reſtauratæ eſſe videntur; & diligenter inquirant de converſatione ſingulorum, vel quomodo emendatum habeant quod juſſimus de eorum lectione & cantu ceteriſque diſciplinis ad ordinem eccleſiaſticæ regulæ pertinentibus.

De theſauris eccleſiaſticis.

Capitulare V. an. 806. c. 5. Regino lib. 1. c. 359.

CXVII. Vt ſinguli Epiſcopi, Abbates, ſeu Abbatiſſæ diligenter conſiderent theſauros eccleſiaſticos, ne propter perfidiam aut negligentiam cuſtodum aliquid de gemmis aut de vaſis vel de reliquo quoque theſauro perditum ſit. Quia dictum eſt nobis quòd negotiatores Iudæi necnon & alij glorientur quia quicquid eis placet poſſint ab eis emere.

De mendicis diſcurrentibus.

Capitulare V. an. 806. c. 10. Regino lib. 2. c. 418.

CXVIII. De mendicis qui per patrias diſcurrunt, volumus ut unuſquiſque fidelium noſtrorum ſuum pauperem de beneficio aut de propria familia nutriat, & non permittat aliubi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint, ſibi manibus laborent, & nullus eis quicquam tribuere præſumat.

De uſura.

Ibid. c. 11.

CXIX. Vſura eſt ubi ampliùs requiritur quàm datur. Verbi gratia, ſi dederis ſolidos decem, & ampliùs requiſieris; vel

ſi dederis modium vini, frumenti, & iterum ſuper aliud exegeris.

Regino lib. 1. c. 284.
Burchard. lib. 2. c. 126.
Ivo par. 6. c. 200.
Gratian. 14. q. 3. c. 3. *Vſura.*

De cupiditate in bonam partem.

Capitulare V. an. 806. c. 13.

CXX. Cupiditas in bonam partem poteſt accipi & in malam. In bonam, juxta Apoſtolum: *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* Et in pſalmo: *Concupivit anima mea in atria Domini.*

Item de cupiditate in malam partem.

Ibid. c. 14.

CXXI. Cupiditas verò in malam partem accipitur ſi quis ſupra modum res quaſlibet injuſtè appetere vult, juxta Salomonem: *Poſt concupiſcentias tuas non eas.*

Item de avaritia.

Ibid. c. 15.

CXXII. Avaritia eſt, alienas res appetere & adeptas nulli largiri. Et juxta Apoſtolum hæc eſt radix omnium malorum.

De turpibus lucris.

Ibid. c. 16. Regino lib. 1. c. 285.

CXXIII. Turpe lucrum exercent qui per varias circumventiones lucrandi cauſa inhoneſtè res quaſlibet congregare decertant.

De fœnore.

Ibid. c. 17. Regino lib. 1. c. 286.

CXXIV. Fœnus eſt qui aliquid præſtat. Iuſtum fœnus eſt qui ampliùs non requirit niſi quantum præſtitit.

De emptione tempore meſſis cauſa cupiditatis & turpis lucri.

Ibid. c. 18. Regino lib. 1. c. 287. Burchard. lib. 2. c. 127. Gratian. 19. q. 4. c. 9. *Quicunque.*

CXXV. Quicunque enim tempore meſſis vel tempore vindemiæ, non neceſſitate, ſed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum & ſervat uſque dum venundare poſſit contra denarios quatuor aut ſex ſeu ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Si hoc propter neceſſitatem comparat ut ſibi habeat & aliis tribuat, negotium dicimus.

De hoc ſi per plurima loca fames fuerit.

Ibid. c. 19.

CXXVI. Conſideravimus itaque, quia per plurima loca fames valida eſſe videtur, ut omnes Epiſcopi, Abbates, Abbatiſſæ, optimates, & Comites, ſeu domeſtici, & cuncti fideles qui beneficia regalia tam de bonis eccleſiaſticis quàmque & de reliquis habere videntur, ut unuſquiſque de ſuo beneficio ſuam familiam nutricare faciat, & de ſua proprietate propriam familiam nutriat. Et ſi Deo donante ſuper ſe & ſuper familiam ſuam aut in beneficio aut in alode annonam habuerit & venundare voluerit, non cariùs vendat niſi modium de avena contra denarios duos, modium de hordeo contra denarios tres, modium unum de ſigilo contra denarios quatuor, modium unum de frumento parato contra denarios ſex. Et ipſe modius ſit quem omnibus habere conſtitutum eſt. Et unuſquiſque habeat æquam menſuram & æquales modios.

De ſynodis, qualiter fiant.

CXXVII. Vt per ſingulos annos ſynodus bis fiat. Capitulare VI. an. 806. c. 1.

De metropolitanis Epiſcopis.

CXXVIII. Vt nequaquam inter duos Metropolitanos provincia dividatur. Ibid. c. 3. Concil. Chalced. c. 12.

De Epiſcopis, quot ſint in una civitate.

CXXIX. Ne in una civitate duo ſint Epiſcopi. Ibid. c. 4.

De ordinatione Epiſcoporum.

CXXX. Quòd non oporteat ordinationes Epiſcoporum diù differre. Ibid. c. 5. Concil. Chalced. c. 25.

De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.

CXXXI. Ne de uno loco ad alium tranſeat Epiſcopus ſine decreto Epiſcoporum, vel Clericus ſine juſſione Epiſcopi ſui. Ivo par. 6. c. 27. Ibid. c. 10

De communione fidelium.

CXXXII. Vt omnes fideles communicent & ad Miſſas perexpectent ſine alia deprecatione. Ibid. c. 21. Regino lib. 1. c. 191.

De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero. Ex decretis beati Sylveſtri Papæ.

CXXXIII. Fecit hos gradus in gremio ſynodi, ut non Preſbyter adversùs Epiſcopum, non Diaconus adversùs Preſbyterum, non Subdiaconus adversùs Diaconum, non Acolytus adversùs Subdiàconum, non Exorciſta adversùs Acolytum, non Lector adversùs Exorciſtam, non Oſtiarius adversùs Lectorem det accuſationem aliquam. Et non damnabitur Præſul niſi in LXXII. teſtibus. Neque Præſul ſummus à quoquam judicabitur, quoniam ſcriptum eſt: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Preſbyter autem niſi in quadraginta quatuor teſtibus non damnabitur. Diaconus autem in cardine conſtitutus in urbe Roma niſi XXXVII. non condemnabitur. Subdiaconus, Acolytus, Exorciſta, Lector niſi, ſicut ſcriptum eſt, in ſeptem teſtimoniis filios habentes & uxores & omnino Chriſtum prædicantes. Sic datur myſtica veritas.

Ibid. c. 13. Concil. Rom. ſub Silveſtro c. 3. Capitula Angilramni c. 56. 71. Ivo par. 6. c. 336. Gratian. 2. q. 4. c. 2. *Præſul.* & q. 7. c. 10. *Clericus.* & 6. q. 1. c. 6. *Qui crimen.* §. *Teſtes autem*

De confugio ad Eccleſiam.

CXXXIV. Si quis ad Eccleſiam confugium fecerit, in atrio ipſius Eccleſiæ pacem habeat, nec ſit ei neceſſe Eccleſiam ingredi. Et nullus eum inde per vim ab-

Capitulare II. an. 803. c. 3. Lib. 1. leg. Longob. tit. 40. c. 5.

ſtrahere præſumat. Sed liceat ei confiteri quod fecit, & per manus bonorum hominum ad diſcuſſionem in publico producatur.

De his qui ad caſam Dei res ſuas tradere voluerint.

Ibid c. 6. Capitula Kar. Calvi tit. 36 c. 28 Lib. 2. leg. Longob. tit. 18. c. 5. Ivo par. 16. c. 265.

CXXXV. Qui res ſuas pro anima ſua ad caſam Dei tradere voluerit, domi traditionem faciat coram teſtibus legitimis. Et quæ in hoſte factæ ſunt traditiones, de quibus nulla eſt quæſtio, ſtabiles permaneant. Si verò aliquis alii res ſuas tradiderit, & in hoſtem profectus fuerit, & ille cui res traditæ ſunt interim mortuus fuerit, qui res tradidit, cùm reverſus fuerit, adhibitis teſtibus coram quibus traditio facta eſt, res ſuas recipiat. Si autem & ipſe mortuus fuerit, heredes ejus legitimi res traditas recipiant.

De oratione Presbyterorum.

Capitulare III. an. 803. c. 2. Concil. Vvormat. c. 56. Regino lib. 1. c. 388

CXXXVI. Vt Preſbyteri non ordinentur priuſquam examinentur. Et ut excommunicationes paſſim & ſine cauſa non fiant.

De converſione liberi hominis.

Ibid. c. 12. Capitula Kar. Calvi tit. 36. c. 28. Lib 3 leg. Longob tit. 1. c. 12.

CXXXVII. Vt liber homo qui in monaſterio regulari comam depoſuerit, & res ſuas ibidem delegauerit, promiſſione facta ſecundùm regulam firmiter teneatur.

De non cogendo bibere.

Ibid. c. 16. Regino lib. 1. c. 143.

CXXXVIII. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum.

De mercato.

CXXXIX. Vt mercatus die dominico in nullo loco habeatur.

Capitulare I. an. 809. c. 18.
Capitulare II. an. 809. c. 8.
Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 19.
Regino lib. 1. c. 375.
Burchard. lib. 2. c. 86.
Ivo part. 4. c. 22. in vet. cod. MS.

De Presbyteris, qualiter introitum Eccleſiæ conſequantur.

CXL. Vt nullus Preſbyter ad introitum Eccleſiæ exenia donet.

Regino lib. 1. c. 240.
Burchard. lib. 3. c. 117.
Ivo par. 3. c 93.

De Presbyteris, à quibus per Eccleſias conſtituantur.

CXLI. Vt nullus laicus Preſbyterum in Eccleſia mittere vel eicere præſumat niſi per conſenſum Epiſcopi.

Concil. Vvormat c 57.
Regino lib. 1. c. 241.
Burchard. lib 3. c. 118.

De honore pro Eccleſiis dando.

CXLII. Vt Epiſcopi prævideant quem honorem Preſbyteri pro Eccleſiis ſuis ſenioribus tribuant.

Concil. Vvormat. c. 58.
Capitula Karoli Calvi tit. 40. c. 8.
Regino lib, 1. c. 31.
Burchard. lib. 3. c. 116.
Ivo par. 3. c. 92.

De decimis diſpenſandis.

CXLIII. Vt decimæ in poteſtate Epiſcopi ſint qualiter à Preſbyteris diſpenſentur.

Concil. Vvormat. c. 59. Regino lib. 1. c. 42.

De Eccleſiis vel altaribus.

CXLIV. Vt Eccleſiæ vel altaria meliùs conſtruantur. Et nullus Preſbyter annonam vel fœnum in Eccleſia mittere præſumat.

Regin. ibid. c. 53.

De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.

CXLV. Vt Eccleſiæ vel altaria quæ ambigua ſunt de conſecratione conſecrentur.

Regino lib. 1. c. 30.
Burchard. lib. 3. c. 10.
Ivo par. 3. c. 11.
Gratian. di. 1. de conſec. c. 18. *Eccleſia.*

De linteis altaribus præparandis.

CXLVI. Vt Preſbyteri per parrochias ſuas feminis prædicent ut linteamina altaribus præparent.

Regino lib. 1. c. 60.
Burchard. lib. 3. c. 115.
Ivo par. 3. c. 91.

De parrochianis alterius Presbyteri.

CXLVII. Vt nullus Preſbyter alterius parrochianum, niſi in itinere fuerit vel placitum ibi habuerit, ad Miſſam recipiat.

Concil. Nannet. c. 2.
Regino lib. 1. c. 255.
Burchard. lib. 2. c 91.
Gratian. 9. q. 2. c. 5. *Nullus Presbyter.*

De parrochia alterius Presbyteri.

CXLVIII. Vt nullus Preſbyter in alterius parrochia Miſſam cantare præſumat, niſi in itinere fuerit, nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere.

De termino Eccleſiarum.

CXLIX. Vt terminum habeat unaquæque Eccleſia de quibus villis decimas recipiat.

Regino lib. 1. c 24. Lib 3. leg. Long tit. 1. c. 9.

De rebus Presbyterorum.

CL. Vt unuſquiſque Preſbyter res quas poſt diem conſecrationis adquiſierit propriæ Eccleſiæ relinquat.

Regino lib. 1. c. 218. Burchard. lib. 3. c. 222.

De pœnitentibus non cogendis.

CLI. Vt nullus Preſbyter aut laicus pœnitentem invitet bibere aut carnem manducare niſi ad præſens pro ipſo unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit.

Regino lib. 1. c. 259.

De Presbyteris, à quibus ſe caveant.

Ibid. c. 260. Lib. 3 leg. Longob. tit. 1 c. 20.

CLII. Vt nullus Preſbyter chartas ſcribat nec conductor ſui ſenioris exiſtat.

De ſepultura, ubi non fiat.

Regino lib. 1. c. 124.

CLIII. Vt nullus deinceps in Eccleſia mortuum ſepeliat.

De prædicatione & capitulis Presbyterorum.

CLIV. Vt unuſquiſque Preſbyter capitula habeat de majoribus vel de minoribus vitiis, per quæ cognoſcere valeat vel prædicare ſubditis ſuis ut ſe caveant ab inſidiis diaboli.

Vvalter. Aurel. c. 7.
Regino lib. 1. c. 203.
Burchard. lib. 19. c. 99.
Ivo par. 15. c. 111.

De euchariſtia.

CLV. Vt Preſbyter ſemper euchariſtiam habeat paratam; ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur.

Vvalter. Aurel. c. 7.
Regino lib. 1. c. 69.
Burchard. lib. 5. c. 10.
Ivo par. 2. c. 20.

De ampullis duabus in cœna Domini habendis.

Regino lib. 1. c. 75. Burchard. lib. 4. c. 75. Ivo part. 1. c. 269.

CLVI. Vt Preſbyter in cœna Domini duas ampullas ſecum deferat, unam ad chriſma, alterum ad oleum ad catechumenos inunguendum vel infirmos juxta ſententiam apoſtolicam; ut quando quis infirmatur, inducat Preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, unguentes eum oleo in nomine Domini.

De nonis & decimis.

Regino lib. 1. c. 43.

CLVII. Vt qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Eccleſiæ cujus res ſunt donent. Et qui tale beneficium habent, & ad medietatem laborant, ut de eorum portione proprio Preſbytero decimas donent.

De feſtivitatibus in anno.

CLVIII. Hæ ſunt feſtivitates in anno, quæ per omnia venerari debent. Natalis Domini, ſancti Stephani, ſancti Iohannis Evangeliſtæ, Innocentum, Octabas Domini, Epiphania, Octabas Epiphaniæ, Purificatio ſanctæ Mariæ, Paſcha dies octo, Letania major, Aſcenſio Domini, Pentecoſten, ſancti Iohannis Baptiſtæ, ſancti Petri & Pauli, ſancti Martini, ſancti Andreæ. De adſumptione ſanctæ Mariæ interrogandum relinquimus.

De admonitione ſacerdotum.

CLIX. Vt ſacerdotes admoneant populum ut eleemoſynam dent & orationes faciant pro diverſis plagis quas aſſiduè pro peccatis noſtris patimur.

Capitul. 1. an. 810. c. 4.
Regino lib. 1. c. 204.
Burchard. lib. 2. c. 72.
Ivo par. 6. c. 166.

De prædicatione ad plebem.

CLX. Vt ipſi ſacerdotes unuſquiſque ſecundùm ordinem ſuum prædicare & docere ſtudeat plebem ſibi commiſſam.

Capitulare I. an. 810. c. 5. Regino lib. 1. c. 205.

De ebrietate.

CLXI. De ebrietate, ut primò omnium ſeniores ſemetipſos exinde caveant, & eorum junioribus exemplum bonum ſobrietatis oſtendant.

Capitulare I. an. 810. c. 6. Regino lib. 1. c. 240.

De admonitione ad omnes.

CLXII. Admonendi ſunt omnes generaliter ſecundùm evangelicam auctoritatem ut ſic luceant opera eorum bona coram hominibus ut glorificent Deum qui in cœlis eſt.

Capitulare I. an. 810. c. 7.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

INCIPIT PRÆFATIVNCVLA LIBELLI SECVNDI.

Suprà in primo libello capitula eccleſiaſtica quæ Domnus Imperator Karolus fecit adunavi. In hoc verò ea eccleſiaſtica quæ Domnus Hludouvicus Cæſar piiſſimus edidit deſcripſi libello.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *PRælocutio.*
2. *De divina providentia in conſtitutione Domni Imperatoris, & de conſervatione trium capitulorum.*
3. *De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator ſit, & omnes fideles adjutores ipſius.*
4. *De ſacro miniſterio Epiſcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos.*
5. *De admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos de ſacerdotibus ad eorum curam pertinentibus & de ſcholis.*
6. *De admonitione ad Comites pro utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ.*
7. *De admonitione ad laicos pro honore eccleſiaſtico conſervando.*
8. *De admonitione ad Abbates & laicos pro monaſteriis ex regali largitate ſibi commiſſis.*
9. *De admonitione ad Epiſcopos, Abbates, & ad omnes fideles pro Comitum adjutoriis.*
10. *De admonitione ad Epiſcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.*
11. *De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.*
12. *De hoc quòd unuſquiſque Epiſcoporum vel Comitum partem miniſterij regalis habeat, & de teſtimonio ipſorum ad invicem.*
13. *De cauſa orta ad inhonorationem regni pertinente.*
14. *De pace in itinere exercitali cuſtodienda.*
15. *De denuntiatione ut qui in hoſtem pergunt, ſuos qui in ſuo obſequio ſunt unuſquiſque cognoſcat.*
16. *De inhonoratione Regis propter neglegentiam eorum qui legationes malè recipiunt.*
17. *De locis in quibus legationes recipiendæ ſunt.*
18. *De admonitione unius monetæ.*
19. *De injuſtis teloneis.*
20. *De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.*
21. *De nonis & decimis.*
22. *De operibus in reſtaurationem Eccleſiarum adimplendis.*
23. *De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.*
24. *De capitulis à Cancellario palatij ab Archiepiſcopis & Comitibus accipiendis.*
25. *De nominibus locorum in quibus Miſſi dominici legatione funguntur.*
26. *De commemoratione ad legationem prædictorum Miſſorum pertinente.*
27. *De hoc quòd per Miſſos dominicos ea quæ per capitula ſtatuta ſunt omnibus nota fieri debeant.*
28. *De admonitorio ad eos qui legatione funguntur.*
29. *De rebus ad venerabilem locum pertinentibus non alienandis.*
30. *De hoc quomodo liceat ad Imperatorem res ſancti loci transferri.*
31. *De orphanis exheredatis ſubveniendum.*
32. *De rebus pauperum vel minùs potentum mala occaſione non emendis.*
33. *Qualiter juſtitiæ fiant pauperibus.*
34. *De illis hominibus qui injuſtas querelas habent.*
35. *De feſtivitatibus anni.*
36. *De antiquis Eccleſiis, ut honorem ſuum habeant.*
37. *De ſpiritalibus filiolis.*
38. *De hoc ut ſacerdotes irreprehenſibiles ſint.*
39. *De hoc ut ab inceſtuoſis, & ab his qui decimas non dant, & à Presbyteris neglegenter viventibus vuadij non accipiantur.*
40. *De diſcretione in corporis & ſanguinis dominici perceptione.*
41. *De hominibus diverſarum conditionum, & de his qui eis prælati ſunt.*
42. *De feminis & Abbatiſſis, quales ſint quæ monaſteriis puellaribus præferri debent.*
43. *De inceſtuoſis & homicidis ſacerdotum ad-*

monitionibus aurem nolentibus accommodare.

44. *De dominis ſubditorum admonendis.*

45. *De corporis Domini & ſanguinis communicatione laicorum.*

46. *De eruditione filiorum à parentibus & patrinis.*

47. *De Eccleſiis antiquitus conſtitutis.*

48. *De ſepultura.*

INCIPIVNT PRÆDICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

PRÆLOCVTIO.

Capitulare an. 823. c. 1. I. Omnibus vobis aut viſu aut auditu notum eſſe non dubitamus quia genitor noſter & progenitores, poſtquam à Deo ad hoc electi ſunt, in hoc præcipuè ſtuduerunt ut honor ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſtatus regni decens maneret. Nos etiam juxta modum noſtrum eorum ſequentes exemplum, ſæpe veſtram devotionem de his admonere curavimus, & Deo miſerante multa jam emendata & correcta videmus. Vnde & Deo juſtas laudes perſolvere & veſtræ bonæ intentioni multimodas debemus gratias referre.

De divina providentia in conſtitutione Domni Imperatoris, & de conſervatione trium capitulorum.

Ibid. c. 2. II. Sed quoniam complacuit divinæ providentiæ noſtram mediocritatem ad hoc conſtituere ut ſanctæ ſuæ Eccleſiæ & regni hujus curam gereremus, ad hoc certare & nos & filios ac ſocios noſtros diebus vitæ noſtræ optamus ut tria ſpecialiter capitula & à nobis & à vobis, Deo opem ferente, in hujus regni adminiſtratione ſpecialiter conſerventur, id eſt, ut defenſio & exaltatio vel honor ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſervorum illius congruus maneat, & pax & juſtitia in omni generalitate populi noſtri conſervetur. In his quippe maximè ſtudere & de his in omnibus placitis quæ vobiſcum Deo auxiliante habituri ſumus vos admonere optamus, ſicut debitores ſumus.

De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator ſit, & omnes fideles adjutores ipſius.

Ibid. c. 3. III. Sed quamquam ſumma hujus miniſterij in noſtra perſona conſiſtere videatur, tamen & divina auctoritate & humana ordinatione ita per partes diviſum eſſe cognoſcitur ut unuſquiſque veſtrum in ſuo loco & ordine partem noſtri miniſterij habere cognoſcatur. Vnde apparet quòd ego omnium veſtrum admonitor eſſe debeo, & omnes vos noſtri adjutores eſſe debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique veſtrum in ſibi commiſſa portione conveniat. Et ideo prætermittere non poſſumus quin unumquemque juxta ſuum ordinem admoneamus.

De ſacro miniſterio Epiſcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos.

IV. Sed quoniam ſcimus quòd ſpecialiter pertineat ad Epiſcopos ut primùm ad ſacrum miniſterium ſuſcipiendum juſtè accedant, & in eodem miniſterio religioſè vivant, & tam bene vivendo quàm rectè prædicando populis ſibi commiſſis iter vitæ præbeant, & ut in monaſteriis in ſuis parrochiis conſtitutis ſancta religio obſervata fiat, & ut unuſquiſque juxta ſuam profeſſionem veraciter vivat, curam impendant, omnes vos in hoc ſacro ordine conſtitutos & officio paſtorali functos monemus atque rogamus ut in hoc maximè elaborare ſtudeatis & per voſmetipſos & per vobis ſubjectos, quantum ad veſtrum miniſterium pertinet, nobis veri adjutores in adminiſtratione miniſterij nobis commiſſi exiſtatis; ut in judicio non condemnari pro noſtra & veſtra neglegentia, ſed potiùs pro utrorumque bono ſtudio remunerari mereamur. Et ubicunque per neglegentiam Abbatis aut Abbatiſſæ vel Comitis ſive Vaſſi noſtri aut cujuſlibet perſonæ aliquid vobis difficultatis in hoc apparuerit, noſtræ dinoſcentiæ id ad tempus inſinuare non differatis; ut noſtro auxilio ſuffulti, quod veſtra auctoritas expoſcit, famulante, ut decet, poteſtate noſtra faciliùs perficere valeatis. Ibid. c. 4.

De admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos de ſacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de ſcholis.

V. De ſacerdotibus verò ad veſtram curam pertinentibus magnum adhibete ſtudium, ut qualiter vivere debeant, & quomodo populis ad ſuam portionis curam pertinentibus exemplo & verbo proſint, à vobis cum magna cura edoceantur & admoneantur, & ut id facere ſtudeant veſtra pontificali auctoritate conſtringantur. Quicquid autem in illis à populis juſtè reprehenditur, in exemplo propriæ converſationis veſtra providentia corrigere non neglegat. Ne verò Eccleſiæ illis commiſſæ in reſtauratione aut in luminaribus juxta poſſibilitatem Ibid. c. 5. Regino lib. 1. c. 205. Idem ibid. c. 41.

poſſibilitatem rerum ab illis neglegantur veſtra nihilominus invigilare debet ſolertia. Et ſicut alios prohibetis ne de manſis ad Eccleſiæ luminaria daris aliquid accipiant, ſic & vos & veſtri Archidiaconi de eiſdem manſis nihil accipiendo, aliis exemplum præbeatis; ſed potiùs ad id quod data ſunt ſervire concedantur; ut totum, ſicut dictum eſt, in reſtauratione Eccleſiarum & luminaribus veſtra auctoritate & ſtudio cedere poſſit. Scholæ ſanè ad filios & miniſtros Eccleſiæ inſtruendos vel edocendos, ſicut nobis præterito tempore ad Attiniacum promiſiſtis & vobis injunximus, in congruis locis, ubi necdum perfectum eſt, ad multorum utilitatem & profectum à vobis ordinari non neglegantur.

De admonitione ad Comites pro utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ.

Capitulare an 823. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 23. VI. Vobis verò Comitibus dicimus, vóſque commonemus, quia ad veſtrum miniſterium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem ſanctæ Dei Eccleſiæ exhibeatis, & cum Epiſcopis veſtris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad ſuum miniſterium peragendum præbeatis, & ut vos ipſi in miniſteriis veſtris pacem & juſtitiam faciatis, & quæ noſtra auctoritas publicè fieri decernit, in veſtris miniſteriis ſtudioſè perficere ſtudeatis. Proinde monemus veſtram fidelitatem ut memores ſitis fidei nobis promiſſæ & in parte miniſterii noſtri vobis commiſſi, in pace ſcilicet & juſtitia facienda, voſmetipſos coram Deo & coram hominibus tales exhibeatis ut & noſtri veri adjutores & populi conſervatores juſtè dici & vocari poſſitis. Et nulla quælibet cauſa, aut munerum acceptio, aut amicitia cujuſlibet, vel odium, aut timor, vel gratia, ab ſtatu rectitudinis vos deviare compellat quin inter proximum & proximum ſemper juſtè judicetis. Pupillorum verò & viduarum & ceterorum pauperum adjutores ac defenſores & ſanctæ Eccleſiæ vel ſervorum illius honoratores juxta veſtram poſſibilitatem ſitis. Illos quoque qui temeritate & violentia in furtis & latrociniis ſive rapinis communem pacem populi perturbare moliuntur, veſtro ſtudio & correctione, ſicut decet, compeſcite. Et ſi aliqua perſona vobis impedimento fuerit quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat; ut noſtra auctoritate adjuti, miniſterium veſtrum dignè adimplere poſſitis.

De admonitione ad laicos pro honore eccleſiaſtico conſervando.

VII. Omnes verò laicos monemus ut honorem eccleſiaſticum conſervent, & dignam venerationem Epiſcopis & Dei ſacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem cum ſuis devotè occurrant, & jejunia ab illis communiter indicta reverenter obſervent & ſuos obſervare doceant & compellant. Et ut etiam dies dominicus ſicut decet honoretur & colatur omnes ſtudeant. Et ut liberiùs fieri poſſit, mercata & placita à Comitibus, ſicut ſæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur. Capitulare an 823. c. 7. Capitula Karoli Calvi tit. 28. Lib. 2. leg. Longob. tit. 49. c. 1.

De admonitione ad Abbates & laicos pro monaſteriis ex regali largitate ſibi commiſſis.

VIII. Abbatibus quoque & laicis ſpecialiter jubemus ut in monaſteriis quæ ex noſtra largitate habent, Epiſcoporum conſilio & documento ea quæ ad religionem Canonicorum, monachorum, ſanctimonialium pertinent, peragant, & eorum ſalubrem admonitionem in hoc libenter audiant & obediant. Capitulare an. 823. c. 8.

De admonitione ad Epiſcopos, Abbates, & ad omnes fideles pro Comitum adjutoriis.

IX. Epiſcopis iterum, Abbatibus, & Vaſſis noſtris, & omnibus fidelibus laicis dicimus ut Comitibus ad juſtitias faciendas adjutores ſitis. Ibid. c. 9.

De admonitione ad Epiſcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.

X. Epiſcopi verò vel Comites & ad invicem & cum ceteris fidelibus concorditer vivant, & ad ſua miniſteria peragenda viciſſim ſibi adjutorium ferant. Ibid. c. 10.

De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.

XI. Omnibus etiam generaliter dicimus ut caritatem & pacem ad invicem habeatis, & generalem juſſionem noſtram generaliter obſervare decertetis, & Miſſis noſtris pro qualicunque ſcilicet aut eccleſiaſtica aut publica utilitate vel opportunitate à nobis directis noſtri honoris cauſa honorem exhibeatis, & propter noſtræ auctoritatis venerationem ea quæ per illos injungimus agere non neglegatis. Ibid. c. 11.

De hoc quòd unuſquiſque Epiſcoporum vel Comitum partem miniſterii regalis habeat, & de teſtimonio ipſorum ad invicem.

XII. Et quoniam, ſicut diximus, unuſquiſque veſtrum partem miniſterij noſtri Ibid. c. 12.

per partes habere dinoſcitur, volumus ſtudere & per clamatores & per alia quælibet certa indicia & per Miſſos noſtros, quos ad hoc ordinaverimus, qualiter unuſquiſque ad hoc certare ſtuduerit, & per commune teſtimonium, id eſt, Epiſcoporum de Comitibus, Comitum de Epiſcopis, comperire qualiter ſcilicet Comites juſtitiam diligant & faciant, & quàm religioſè Epiſcopi converſentur & prædicent, & amborum relatu de aliorum in ſuis miniſteriis conſiſtentium æquitate & pace atque concordia cognoſcere. Similiter etiam volumus ut omnes illis & illi omnibus de communi ſocietate & ſtatu à nobis interrogati verum teſtimonium ſibi mutuò perhibere poſſint.

De cauſa orta ad inhonorationem regni pertinente.

Ibid. c. 13. Hincmar. in to. 2. Spicil Dacher. pag. 814. XIII. Et ſi talis cauſa in qualibet provincia aut in aliquo comitatu orta fuerit quæ aut ad inhonorationem regni aut ad commune damnum pertineat, quæ etiam ſine noſtra poteſtate corrigi non poſſit, nos diù latere non permittatis, qui omnia, Deo auxiliante, corrigere debemus. Quia quicquid hactenus in his quæ ad pacem & juſtitiam totius populi pertinent & ad honorem regni & communem utilitatem aut à nobis aut à vobis neglectum eſt, debemus Deo auxiliante certare qualiter ab hinc noſtro & veſtro ſtudio emendatum fiat.

De pace in itinere exercitali cuſtodienda.

Ibid. c. 14. Capitula KaroliCalvi tit. 25. & tit. 34. c. 4. Concil. apud S. Macram c. 6. XIV. De pace verò in exercitali itinere ſervanda uſque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quòd quicunque auctorem damni ſibi præterito anno inlati nominatim cognoſcit, ut juſtitiam de illo quærat & accipiat.

De denuntiatione, ut qui in hoſtem pergunt, ſuos, qui in ſuo obſequio ſunt, unuſquiſque cognoſcat.

Ibid. c. 15. Capitula KaroliCalvi tit. 25. & 34 c. 4. Concil. apud S. Mac. c. 6. XV. Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus ut cognoſcat unuſquiſque omnes qui in ſuo obſequio in tali itinere pergunt, ſive ſui ſint, ſive alieni, ut ille de eorum factis rationem ſe ſciat redditurum; & quicquid ipſi in pace violanda deliquerint, ad ipſius debet periculum pertinere; ea ſcilicet conditione, ut pacis violator primùm juxta facinoris qualitatem, ſive coram nobis, ſive coram Miſſo noſtro, dignas pœnas perſolvat; & ſenior qui ſecum talem duxerit quem aut conſtringere noluit aut non potuit ut noſtram juſſionem ſervaret, & inſuper in regno noſtro prædas facere non timeret, pro illius neglegentia, ſi antè eum de his non admonuerit, & poſtquam neglegentia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigere, ſicut decet, neglexerit, honore ſuo privetur, ut ſcilicet neuter illorum ſine juſta vindicta remaneat.

De inhonoratione Regis propter neglegentiam eorum qui legationes malè recipiunt.

XVI. De inhonoratione quoque Regis & regni, & mala fama in exteras nationes diſperſa propter neglegentiam eorum qui legationes ad nos directas in ſuis manſionibus aut malè recipiunt, aut conſtitutam à nobis expenſam non tribuunt, aut paravereda dare nolunt, aut furto aliquid eis ſubripiunt, aut (quod perpeſſimum eſt) apertas violentias, eos cædendo & res eorum diripiendo, in ipſis exercere non pertimeſcunt, hoc omnibus notum eſſe volumus, quòd quicunque ex his qui honores noſtros habent abhinc neglegentiam hanc emendare non certaverit, & ſuos homines, qui ejus vice hoc agere debent, ut id bene perficiant non inſtruxerit aut non conſtrinxerit ut ulteriùs illud neglegere non præſumant, & honorem noſtrum & regnum nobis commiſſum cuſtodire contempſerit, nec noſtrum nec regni noſtri honorem ulteriùs volumus ut habeat; ſed volumus ut unuſquiſque fidelium noſtrorum procuratores rerum ſuarum de his ſpecialiter inſtruat, ut quandocunque & undecunque legatio advenerit, & aut literas aut Miſſum viderint, honorificè illam in omni loco imperij noſtri propter noſtrum & totius regni honorem omnes ſuſcipere valeant. Ibid. c. 16.

De locis in quibus legationes recipiendæ ſunt.

XVII. In illis verò locis ubi modò via & manſionatici à genitore noſtro & à nobis per Capitulare ordinati ſunt, Miſſos ad hoc ſpecialiter conſtitutos, qui hoc jugiter prævideant, habeant, ut omnia quæ ad eaſdem legationes ſuſcipiendas pertinent, fideles noſtri ad hoc conſtituti ad tempus præparare ſtudeant, ut non tunc ſit neceſſe de longè quærere vel adducere quando tempus eſt illa dare vel perſolvere. In ceteris verò locis per totum imperium noſtrum unuſquiſque fidelium noſtrorum & per ſe & per miniſtros ſuos, ſicut diximus, ſedulam vigilantiam adhibeat. Ibid. c. 17.

De admonitione unius monetæ.

XVIII. De moneta verò, unde jam per tres annos & admonitionem fecimus, Ibid. c. 18.

Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 35.

& tempus quando una teneretur & aliæ omnes ceſſarent conſtituimus, hoc omnibus notum eſſe volumus, quoniam ut abſque ulla excuſatione citò poſſit emendari, ſpatium uſque ad Miſſam ſancti Martini dare decrevimus, ut unuſquiſque Comitum in ſuis miniſteriis de hoc juſſionem noſtram tunc poſſit habere adimpletam, quatinus ab illa die non alia ſed illa ſola per totum regnum noſtrum ab omnibus habeatur juxta illam conſtitutionem, ſicut in capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus in quorum miniſteriis moneta percutitur conſtitutum eſt: quia tunc volumus Miſſos noſtros hujus rei gratia dirigere per ſingulos comitatus, qui diligenter inquirant qualiter Comites in hoc noſtram juſſionem adimplere certaverint. Et quicunque neglegens inde inventus fuerit, volumus ut ante noſtram præſentiam quantociùs venire jubeatur, ut rationem reddat utrum hoc quod juſſimus facere noluerit aut non potuerit; aut ſi aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipſam impoſſibilitatem ad tempus non annuntiavit. Quia ſi ipſe aut non voluit, aut ſuæ negligentiæ cauſa non potuit, nos talem incurrere volumus qui hoc quod jubemus ſervare velit & poſſit. Vt autem juſſio noſtra in hac re citiùs impleatur, volumus ut quicunque ab illa die alium denarium negotiandi cauſa protulerit, à Comite & miniſtris ejus auferatur ab eo.

De injuſtis teloneis.

Ibid. c. 19.

XIX. Similiter quoque de injuſtis teloneis, de quibus qualiter ab omnibus obſervandum eſſet, & capitulis conſtituimus, & creberrimas admonitiones fecimus, prædicti Miſſi noſtri volumus ut inquiſitionem faciant à quibus noſtra juſſio in hoc adimpleta, à quibus quoque ſit neglecta; & eum qui implere neglexit aut diſtulit, ad noſtram volumus ut veniat juſſus præſentiam, ut citò rationem de his, ſicut ſuperiùs diximus, reddat; & ſi culpabilis inventus fuerit, dignam correctionem accipiat, ut ceteris neglegentibus exemplum terroris præbeat.

De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.

Ibid. c. 20.

XX. Vtubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis ubi tempore genitoris noſtri ipſo jubente diverſarum neceſſitatum cauſa facti ſunt, omnino abſque ulla dilatione ab his qui eos tunc fecerunt reſtituantur & renoventur, ita ut ad Miſſam ſancti Andreæ reſtaurati fiant; niſi fortè aut ipſa operis magnitudo aut aquarum ibi quolibet loco inundatio hoc prohibeat. Aliter verò nullus qualibet occaſione hoc neglegere aut differre præſumat quin ad prædictum tempus completum fiat. Et Miſſi noſtri, quorum ſuperiùs mentionem fecimus, volumus ut renuntient in quibus locis noſtra juſſio impleta, in quibus neglecta eſt, aut aliqua impoſſibilitate vel certa ratione dilata.

De nonis & decimis.

XXI. De nonis quidem & decimis, unde & genitor noſter & nos frequenter & in diverſis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia noſtra qualiter hæc obſerventur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine verò pro decima, ſicut hactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervetur. Si quis tamen Epiſcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate, juxta quod ei & illi qui hoc perſolvere debet convenerit. Ibid. c. 21. Regino lib. 1. c. 46.

De operibus in reſtaurationem eccleſiarum adimplendis.

XXII. Similiter quidem de operibus in reſtaurationem Eccleſiarum, ſive in faciendo, ſive in redimendo, epiſcopalis potiùs ſequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin, ſicut à nobis ſæpe juſſum eſt, hoc aut illud partibus Eccleſiarum perſolvatur. Et hoc omnibus notum ſit, quia quicunque neglegenter exinde egerit, & coram nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino ut ſubeat quod in noſtro Capitulari de hac re communi conſultu fidelium noſtrorum ordinavimus. Ibid. c. 22. Regino lib. 1. c. 37.

De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.

XXIII. Comites verò miniſtris Eccleſiæ in eorum miniſteriis, ut hoc pleniùs & de noſtris & de ſe & de ſuis hominibus obtinere poſſint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & ſecunda vice de his à Comite admonitus non ſe correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus neglegentia ad noſtram notitiam perferatur, ut noſtra auctoritate quod in noſtro Capitulari continetur ſubire cogatur. Ibid. c. 23. Capitula Karoli Calvi tit. 25. & tit. 34. c. 4. & tit. 36. c. 1.

De Capitulis à Cancellario palatii ab Archiepiſcopis & Comitibus accipiendis.

XXIV. Volumus etiam ut capitula Ibid. c. 24.

Capitula Karoli Cal vi tit. 24 c 11 tit. 33. & tit. 36 c. 4. quæ nunc & alio tempóre conſultu fidelium noſtrorum à nobis conſtituta ſunt, à Cancellario noſtro Archiepiſcopi & Comites eorum de propriis civitatibus modò aut per ſe aut per ſuos Miſſos accipiant, & unuſquiſque per ſuam diocesim ceteris Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, & aliis fidelibus noſtris ea tranſcribi faciant, & in ſuis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis noſtra ordinatio & voluntas nota fieri poſſit. Cancellarius tamen noſter nomina Epiſcoporum & Comitum qui ea accipere curaverint notet, & ea ad noſtram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præſumat. Vaſſi quoque & vaſſalli noſtri nobis famulantes volumus ut condignum apud omnes habeant honorem, ſicut à genitore noſtro & à nobis ſæpe admonitum eſt.

De nominibus locorum in quibus Miſſi dominici legatione funguntur.

Ibid. c. 25. XXV. In Veſontio, quæ eſt diocesis Bernoini Archiepiſcopi, Heminus Epiſcopus & Monogoldus Comes. In Mogontia, quæ eſt diocesis Heiſtulfi Archiepiſcopi, idem Heiſtulfus Epiſcopus & Rhuotbertus Comes. In Treveris Hetti Archiepiſcopus & Adalbertus Comes. In Colonia Hadaboldus Archiepiſcopus & Ecmundus Comes. In Rhemis Ebbo Archiepiſcopus, quando potuerit, (& quando ei non licuerit, Rhuothadus Epiſcopus ejus vice) & Rhuotfridus Comes ſint, ſuper ſex videlicet comitatus, id eſt, Remis, Cathalon, Sueſſionis, Silvanectis, Beluacus, & Laudunum: ſuper quatuor verò epiſcopatus qui ad eandem diocesim pertinent, id eſt, Noviomacenſem, Ambianenſem, Tarvanenſem, & Camaracenſem, Rangarius Epiſcopus & Berengarius Comes. Senones Hieremias Archiepiſcopus & Donatus Comes. Rothomagum Willebertus Archiepiſcopus & Ingobertus Comes. Turones Landramnus Archiepiſcopus & Rhuotbertus Comes. Lugdunum, Tarentaſia, & Vienna, Albricus Epiſcopus & Richardus Comes.

De commemoratione ad legationem prædictorum Miſſorum pertinente.

Ibid. c. 26. XXVI. Commemoratio quid ad prædictorum Miſſorum legationem pertineat. Primò, ut conventum in duobus aut tribus locis congregent, ubi omnes ad eorum legationem pertinentes convenire poſſint, & omnibus generaliter notum faciant qualis ſit eorum legatio, ſcilicet ad hoc eſſe ſe à nobis Miſſos conſtitutos ut ſi quilibet Epiſcopus aut Comes miniſterium ſuum propter quodlibet impedimentum implere non poſſit, ad eos recurrat, & cum eorum adjutorio miniſterium ſuum adimpleat, & ſi talis cauſa fuerit quæ per eorum admonitionem emendari non poſſit, per eos ad noſtram notitiam deferatur; & ſi fortè Epiſcopus aut Comes aliquid neglegentiùs in ſuo miniſterio egerit, per iſtorum admonitionem corrigatur; & omnis populus ſciat ad hoc eos eſſe conſtitutos ut quicunque per neglegentiam aut incuriam vel impoſſibilitatem Comitis juſtitiam ſuam adquirere non potuerit, ad eos primùm querelam ſuam poſſit deferre, & per eorum auxilium juſtitiam adquirere, & quando aliquis ad nos neceſſitatis cauſa reclamaverit, ad eos poſſimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipſi verò Miſſi non ſine certiſſima cauſa vel neceſſitate huc illúcque diſcurrant, niſi fortè quando tale aliquid in cujuſlibet miniſterio ad legationem ſuam pertinente ortum eſſe cognoverint quod eorum præſentia indigeat & ſine illorum conſilio vel adjutorio emendari non poſſit. Inde tamen debent eſſe ſolliciti, ut propter illorum neglegentiam nihil in ſua legatione incorrectum remaneat; ſed ubi certam & veram neceſſitatem cognoverint, noſtram juſſionem adimplere non neglegant.

De hoc quod per Miſſos dominicos ea quæ per Capitula ſtatuta ſunt, omnibus nota fieri debeant.

XXVII. Volumus etiam ut omnibus notum ſit quia ad hoc conſtituti ſunt ut ea quæ per Capitula noſtra generaliter de quibuſcunque cauſis ſtatuimus, per Miſſos nota fiant omnibus, & in eorum procuratione conſiſtant, ut ab omnibus adimpleantur. Et ubi fortè aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non poſſit, aliquid de his quæ conſtituimus ac juſſimus remanſerit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit. Ibid. c. 27.

De admonitione ad eos qui legatione funguntur.

XXVIII. Noſſe vos credimus quanti ſit ponderis legatio quam vobis commiſimus, & quàm ſit periculoſum tantæ rei curam neglegere quantam vos pro noſtra omnium communi ſalute ex noſtra obligatione ſuſcepiſſe non ignoratis. De qua re cùm vos interrogaſſemus, non ſic nobis Ibid. c. 28.

reſponſum eſt ut in eo reſponſo ſufficere potuiſſet ad eam diſpoſitionem quam rerum neceſſitas ad communem utilitatem pertinentium poſcere videbatur, vel qua nobis aliquod ſecuritatis ſolatium afferri potuiſſet. Et hoc ideo eveniſſe perſpeximus quia anno præterito, quando Capitulare legationis veſtræ vobis dedimus, cautè vos obſervare juſſimus ne ſine cauſa his quos honoratos eſſe volumus aliqua fieret injuria. Quapropter volumus vobis notum facere qualiter nunc Domino adjuvante eandem juſſionem noſtram debeatis adimplere. Volumus ut Miſſi noſtri, quos ad hoc conſtitutos habemus ut curam & ſollicitudinem habeant qualiter unuſquiſque qui rector populi noſtri à nobis conſtitutus eſt, in ſuo ordine officium ſibi commiſſum juſtè ac Deo placitè ad honorem noſtrum ac populi noſtri utilitatem adminiſtret, in hunc modum cognoſcendi diligentiam adhibeant, ſi ea quæ in Capitulari noſtro, quod eis anno præterito dedimus; continentur, ſecundùm voluntatem Dei ac juſſionem noſtram fiant adimpleta. Itaque volumus ut medio menſe Maio conveniant iidem Miſſi, unuſquiſque in ſua legatione, cum omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, ac vaſſis noſtris, advocatis noſtris, ac Vicedominis Abbatiſſarum, necnon & eorum qui propter aliquam inevitabilem neceſſitatem ipſi venire non poſſunt, ad locum unum. Et ſi neceſſe fuerit propter opportunitatem conveniendi, in duobus vel tribus locis, vel maximè propter pauperes populi, idem conventus habeatur, qui omnibus congruat; & habeat unuſquiſque Comes Vicarios & Centenarios ſuos ſecum, necnon & de primis Scabineis ſuis tres aut quatuor. Et in eo conventu primùm Chriſtianæ religionis & eccleſiaſtici ordinis collatio fiat. Deinde inquirant Miſſi noſtri ab univerſis qualiter unuſquiſque illorum qui ad hoc à nobis conſtituti ſunt officium ſibi commiſſum ſecundùm Dei voluntatem ac juſſionem noſtram adminiſtret in populo, & quàm concordes atque unanimes ad hoc ſint, vel qualiter viciſſim ſibi auxilium ferant ad miniſteria ſua peragenda. Et tam diligenter ac ſtudiosè hanc inveſtigationem faciant ut omnem rei veritatem per eos cognoſcere valeamus. Et ſi aliqua talis cauſa ad eorum notitiam perlata fuerit quæ illorum auxilio indigeat, ſecundùm qualitates cauſarum quæ in noſtro Capitulari continentur, tunc volumus ut illuc pergant, & ex noſtra auctoritate illud corrigere ſtudeant.

De rebus ad venerabilem locum pertinentibus non alienandis.

XXIX. Nulla ſub Romana ditione conſtituta Eccleſia vel xenodochium vel ptochotrophium vel noſocomium vel orphanotrophium vel geronocomium vel brephotrophium vel monaſterium tam monachorum quàm ſanctimonialium, Archimandritam habens vel Archimandritiſſam, contra hæc agere præſumat. Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, ſive domum, ſive agrum, ſive hortum, ſive ruſticum mancipium, vel panes civiles, neque creditoribus ſpecialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphitheuſeos perpetuum contractum. Sed omnes omnino ſacerdotes ab hujuſmodi alienatione ſe abſtineant, pœnas timentes quas Leoniana conſtitutio minatur, id eſt, ut is quidem qui comparaverit, rem loco venerabili reddat cujus & antea fuerat, ſcilicet cum fructibus aliiſque emolumentis quæ in medio tempore facta ſunt, œconomum autem Eccleſiæ præſtare omne lucraum quod ex hujuſmodi prohibita alienatione ſenſerit, vel qui Eccleſiæ damnum effecerit, à miniſterio ſubmoveat, ita ut in poſterum œconomus non ſit. Non ſolùm autem ipſe, ſed etiam ſucceſſores ejus hac lege teneantur, ſive ipſe Archiœconomus alienaverit, ſive reſpiciens alienantem Epiſcopum non prohibuerit; multò magis ſi conſenſerit. Tabellionem autem, qui talia interdicta inſtrumenta conſcripſit, perpetuo exilio tradi oportet. Magiſtratus autem qui eadem inſtrumenta admiſerunt, & officiales qui operam dederunt ut & monumentis intimentur donationes vel ceteræ alienationes actis intervenientibus confirmentur, non ſolùm magiſtratu ſed etiam dignitate & facultatibus ſuis cedant. Remittit autem conſtitutio ea quæ in præterito tempore acta ſunt. Excipit autem quoſdam contractus, quos in ſequentibus exponit capitulis, per quos & Eccleſiarum immobiles res alienari poſſunt. Xenodochium, id eſt, locus venerabilis in quo peregrini ſuſcipiuntur. Prochotrophaum, id eſt, locus venerabilis in quo pauperes & infirmi homines paſcuntur. Noſocomium, id eſt, locus venerabilis in quo ægroti homines curantur. Orphanotro-

Iulian. Anteceſſ. Nou. 7. c. 1. Regino lib. 1. c. 360. Burchard. lib 3. c. 164. Ivo par. 3. c. 183. & par. 17. c. 137.

L. 14. C. de ſacroſ. Eccleſ.

phium, id eſt, locus venerabilis in quo parentibus orbati pueri paſcuntur. Gerontocomium, id eſt, locus venerabilis in quo pauperes & propter ſenectutem ſolam infirmi homines curantur. Brephotrophium, id eſt, locus venerabilis in quo infantes aluntur.

De hoc quomodo liceat ad Imperatorem res ſancti loci transferre.

XXX. Si Princeps voluerit rem immobilem ſancto-loco præſtare, & accipere ab eo aliam immobilem rem, & eo modo permutationem contrahere, liceat hoc facere ei divina pragmatica ſanctione ab eo promulgata.

Iulian. Anteceſſ. ibid. c. 2.
Regino lib. 1. c. 361.
Burchard. lib. 3. c. 165.
Ivo par. 3. c. 184.
Lib. 3. Decretal. tit. 19. c. 1.

De orphanis exheredatis ſubveniendum.

Concil. Mogunt. ſub Karolo M. c. 6.

XXXI. Propter iſtius itaque pacis concordiam conſervandam, placuit nobis de orphanis & pauperibus, qui debitè vel indebitè dicuntur amiſiſſe hereditatem paterni vel materni juris ad ſe legibus pertinentem, ſi alicubi inventi fuerint quos patres vel matres propter traditiones illorum exheredes fecerunt, aliorum ſcilicet ſuaſionibus aut petitionibus vel aliquo ingenio, omnino volumus atque decrevimus emendari, quantum ad nos vel ad noſtram pertinet poteſtatem, juxta voluntatem Dei & veſtram ſanctam admonitionem & conſiderationem; ut ſi fortè extra officium noſtrum alicubi inventum fuerit, admonere veſtram clementiam audeamus ut emendetur.

De rebus pauperum vel minùs potentum mala occaſione non emendis.

Ibid. c. 7.

XXXII. Propter proviſiones pauperum, pro quibus curam babere debemus, placuit nobis ut nec Epiſcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices, nullúſque omnino ſub mala occaſione vel malo ingenio res pauperum vel minùs potentum nec emere nec vi tollere audeat; ſed quiſquis ex eis aliquid comparare voluerit, in publico placito coram idoneis teſtibus & cum ratione boc faciat. Vbicunque autem aliter inventum fuerit, factum hoc omnino emendetur per juſſionem noſtram.

Qualiter juſtitiæ fiant pauperibus.

XXXIII. De cauſis viduarum, pupillorum, orphanorum, vel reliquorum pauperum, ut in primo conventu ante mediam diem illorum ratio vel querela audiatur & definiatur, & poſt mediam diem cauſa regia & Eccleſiarum vel potentum hominum: quia ipſi pauperes non habent facultatem unde ſuſtentare ſe poſſint donec ad eorum perveniant juſtitiam, & ideo tantos clamores faciunt ad aures noſtras.

De illis bominibus qui injuſtas querelas habent.

XXXIV. De illis bominibus qui injuſtè ſuper alios homines querelas faciunt, de quibus volumus, ſi inventus fuerit aliquis qui non habeat juſtitiam cauſandi vel reclamandi, & revictus fuerit, propter illam calumniam quam fecit, ſecundùm legem & æquitatem juſtitiam reddat.

De feſtivitatibus anni.

Concil. Moguntiac. c. 36. Regino lib. 1. c. 377. 378.

XXXV. Feſtos dies in anno celebrare ſanximus, hoc eſt, diem dominicum Paſchæ cum bonore & ſobrietate venerari, ſimili modo totam hebdomadam illam obſervare decrevimus, diem aſcenſionis Domini pleniter celebrare. In Pentecoſte ſimiliter ut in Paſcha. In natali Apoſtolorum Petri & Pauli diem unum. Nativitatem ſancti Iobannis Baptiſtæ, aſſumptionem ſanctæ Mariæ, dedicationem ſancti Michaëlis, natalem ſancti Remigij, ſancti Martini, ſancti Andreæ. In natali Domini dies quatuor, octavas Domini, Epipbaniam Domini, purificationem ſanctæ Mariæ. Et illas feſtivitates martyrum vel confeſſorum obſervare decrevimus quorum in unaquaque parrochia ſancta corpora reſquieſcunt.

De antiquis Eccleſiis, ut honorem ſuum habeant.

Vide infrà c. 47.

XXXVI. Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ nec decimis nec aliis poſſeſſionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.

Concil. Arelat. VI. c. 20.
Capitulare I. an. 813. c. 19.
Hincmarus in rotula pag. 430.
Concil. Troſl. c. 6.
Regino lib. 1. c. 29.
Burchard. lib. 3. c. 9.
Gratian. 16. q. 1. c. 43. *Eccleſia.*

De ſpiritualibus filiolis.

Concil. Mog. c. 47. Regino lib. 1. c. 273.

XXXVII. Deinde præcipimus ut unuſquiſque compater vel proximi ſpiritales filios ſuos catholicè inſtruant.

De hoc ut ſacerdotes inreprehenſibiles ſint.

Concil. Cabilon. II. c. 5.

XXXVIII. Vt juxta Apoſtoli vocem ſacerdotes inreprehenſibiles ſint, & moribus ornati, & nequaquam turpibus

Regino lib. 1. c. 230. Burchard. lib. 2. c. 125.

lucris deſerviant, juxta illud quod ait ſcriptura: *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus, ut ei placeat cui ſe probavit.* Et à turpibus lucris & uſuris non ſolùm ipſi abſtineant, verùm etiam plebes ſibi ſubditas abſtinere inſtruant.

De hoc ut ab inceſtuoſis, & ab his qui decimas non dant, & à Presbyteris negligenter viventibus vvadia non accipiantur.

Concil. Cabilon. II. c. 18. Regino lib. 2. c. 364. Lib. 5. leg. Longob. tit. 3. c. 20.

XXXIX. Dictum eſt nobis quòd in quibuſdam locis Epiſcopi & Comites ab inceſtuoſis & ab his qui decimas non dant vvadios accipiant, & à Preſbyteris pro quibuſdam neglegentiis, & inter ſe pecuniam dividant. quod penitùs abolendum decrevimus, ne fortè avaritiæ locus detur. Et conſtituimus ut inceſtuoſi juxta canonicam ſententiam pœnitentia multentur. Qui verò decimas poſt creberrimas admonitiones & predicationes ſacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos conſtringi nolumus, propter periculum perjurii.

Concil. Cabilon. II. c. 19. Regino lib. 1. c. 45.

De diſcretione in corporis & ſanguinis dominici perceptione.

Concil Cabilon. II. c. 46. Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 20. Regino lib. 2. c. 195. Burchard. lib. 5. c. 14. Ivo par. 2. c. 24.

XL. In perceptione corporis & ſanguinis dominici magna diſcretio adhibenda eſt. Cavendum eſt enim ne ſi nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & ſanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vobis.* Si verò indiſcretè accipiatur, timendum eſt illud quod ait Apoſtolus: *Qui manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit.* Iuxta ejuſdem ergo Apoſtoli documentum probare ſe debet homo, & ſic de pane illo manducare, & de calice bibere; ut videlicet abſtinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animámque ſuam, præparet ſe ad percipiendum tantum ſacramentum; exemplo David, qui niſi ſe confeſſus fuiſſet abſtinuiſſe ab opere conjugali ab heri & nudius tertius, nequaquam panes propoſitionis à ſacerdote accepiſſet.

De hominibus diverſarum conditionum, & de his qui eis prælati ſunt.

Concil. Cabilon. II. c. 51. Lib. 5. leg. Longob. tit. 4. c. 4. Burchard. lib 15. c. 31. Ivo par. 16. c. 33.

XLI. Quia ergo conſtat in Eccleſia diverſarum conditionum homines eſſe, ut ſint nobiles & ignobiles, ſervi, coloni, inquilini, & cetera hujuſcemodi nomina, oportet ut quicunque eis prælati ſunt, ſive Clerici ſive laici, clementer erga eos agant, & miſericorditer eos tractent, ſive in exigendis ab eis operibus, ſive in accipiendis tributis & quibuſdam debitis. Sciántque eos fratres ſuos eſſe, & unum ſecum patrem habere Deum, cui clamant *Pater noſter qui es in cælis*, & unam matrem ſanctam Eccleſiam, quæ eos intemerato ſacri fontis utero gignit. Diſciplina igitur eis miſericordiſſima & gubernatio opportuna adhibenda eſt; diſciplina, ne indiſciplinatè vivendo auctorem ſuum offendant; gubernatio, ne in quotidianis vitæ commeatibus prælatorum adminiculo deſtituti fateſcant.

De feminis & Abbatiſſis, quales ſint quæ monaſteriis puellaribus præferri debent.

XLII. Monaſteriis ſanè puellaribus tales præferri debent feminæ & Abbatiſſæ credi quæ & ſe & ſubditum gregem cum magna religione & ſanctitate cuſtodire noverint, & his quibus præſunt prodeſſe non deſinant. Sed & ſe & illas ita obſervent utpote vaſa ſancta in miniſterio Domini præparata. Tales enim ſe debent exhibere ſubditis in habitu, in veſte, & in omni convictu, ut eis ad cœleſtia regna pergentibus ducatum præbeant. Sciant etiam ſe pro his quas in regimine acceperunt in conſpectu Domini rationem reddituras.

Concil. Cabilon. II. c. 52. Concil Triſl c. 5.

De inceſtuoſis & homicidis ſacerdotum admonitionibus aurem nolentibus accommodare.

XLIII. Inceſtuoſi, parricidæ, homicidæ multi apud nos (proh dolor!) reperiuntur, ſed aliqui ex illis ſacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in priſtinis perdurare criminibus: quos oportet per ſecularis potentiæ diſciplinam à tam prava conſuetudine coërcere, qui per ſalutifera ſacerdotum monita noluerunt revocari: quorum aliquos jam excommunicavimus, ſed illi hoc parvipendentes in hiſdem perdurarunt criminibus. Quamobrem veſtra decernat manſuetudo quid de talibus deinceps agendum ſit.

Concil. Turon. III. c. 41. Burchard. lib. 7. c. 29. Ivo par. 9. c. 65. Gratian. 35. q. 5. c. 22. *Inceſtuoſi.*

De dominis ſubditorum admonendis.

XLIV. Admonendi ſunt domini ſubditorum ut circa ſuos piè & miſericorditer agant, nec eos qualibet injuſta occaſione condemnent, nec vi opprimant, nec illorum ſubſtantiolas injuſtè tollant, nec ipſa debita, quæ à ſubditis reddenda ſunt, impiè ac crudeliter exigantur.

Concil Turon. III. c. 49.

De corporis Domini & ſanguinis communicatione laicorum.

XLV. Vt ſi non frequentiùs, vel ter laici homines in anno communicent; niſi

fortè quis majoribus quibuſlibet criminibus impediatur.

Concil. Turon. III. c. 50.
Regino lib. 1. c. 195.
Burchard. lib. 5. c. 17.
Ivo par. 2. c. 27.
Gratian. di 2. de conſecr. c. 16. *Et ſi non.*

De eruditione filiorum à parentibus & patrinis.

Concil. Arelat. VI c. 19. Regino lib. 1 c. 174. XLVI. Vt parentes filios ſuos & patrini eos quos de fonte lavacri ſuſcipiunt erudire ſummopere ſtudeant; illi, quia eos genuere, & eis à Domino dati ſunt; iſti verò, quia pro eis fidejuſſores exiſtunt.

De Eccleſiis antiquitus conſtitutis.

XLVII. Vt Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ nec decimis nec alia ulla poſſeſſione priventur. Vide ſuprà c. 36.

De ſepultura.

XLVIII. Vt de ſepeliendis in baſilicis mortuis illa conſtitutio ſervetur, quæ ab antiquis patribus conſtituta eſt. Concil. Arelat. VI. c. 21. Regino lib. 1. c. 125.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

INCIPIT TERTII PRÆLOCVTIVNCVLA LIBELLI.

Superiùs in duobus libellis capitula eccleſiaſtica præfatorum Principum Domni Karoli Imperatoris & Domni ac glorioſiſſimi Hludouvici Auguſti deſcripſi. Nunc autem illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia, quæ Domnus Karolus Imperator edidit, in hoc tertio adunavi libello.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De pace ſervanda.*
2. *De juſtitiis generalibus.*
3. *De juſtitiis regalibus.*
4. *De armis non portandis.*
5. *De armatura in hoſte habenda.*
6. *De negotiatoribus, quouſque procedant.*
7. *De clamatoribus vel cauſidicis.*
8. *De juramento.*
9. *De conſpirationibus.*
10. *De perjuriis.*
11. *De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.*
12. *De teloneis.*
13. *De falſis monetis.*
14. *De heribanno.*
15. *De cenſu regali.*
16. *De liberis hominibus uxores fiſcalinas habentibus.*
17. *De cura Miſſorum dominicorum.*
18. *De æqualitate à Miſſis dominicis facienda.*
19. *De his qui beneficia habent.*
20. *De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.*
21. *De his qui propter propriam juſtitiam dilatandam fugantur.*
22. *De armis ad placitum non portandis.*
23. *De latronibus.*
24. *De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.*
25. *De homicidiis Clericorum.*
26. *De immunitate, ſi aliquod damnum ibi factum fuerit.*
27. *De eo qui alium in judicio injuſtè contra alium altercantem adjuvare præſumpſerit.*
28. *De homine qui per chartam libertatem conſequutus eſt.*
29. *De homine libero qui ſe loco vvadij tradidit.*
30. *De debitis regalibus, qualiter ſolvi debeant.*
31. *De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.*
32. *De eo qui in teſtimonium aſſumitur, qualis eſſe debeat.*
33. *De Scabineis, Advocatis, Notariis à Miſſis dominicis eligendis.*
34. *De illis qui legem ſervare contemnunt.*
35. *De heribannatoris conjecto.*
36. *De colonis & fiſcalinis.*
37. *De homine in judicium non mittendo ſine cauſa.*
38. *De cauſa ebrij hominis, & de ejus teſtimonio, & de placito Comitis.*
39. *De Miſſis dominicis vel ceteris hominibus diſcurrentibus.*
40. *De illis qui ad placitum banniri debeant.*
41. *De falſis teſtibus.*
42. *De non jurando per vitam Regis.*

43. De

43. De eo qui per chartam ingenuus eſt, ſi ad ſervitium interpellatus fuerit.
44. De ſervo qui damnum quodlibet perpetrat.
45. De mannitione ſecundùm legem ad mallum.
46. De actore rei.
47. De hominibus ad mortem dijudicatis, & poſtea eis vita conceſſa, ſi juſtitiam quæſierint.
48. De homine cui poſt judicium vita conceſſa eſt, ſi juſtitiam reddere noluerit.
49. De latrone forbannito à libero homine ſuſcepto.
50. De Comite latronem in forbannum mittente.
51. De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi ſunt.
52. De teſtibus ad teſtimonium dicendum qualiter adhibeantur.
53. De juſtitia cujuſlibet à nullo quolibet dilatanda.
54. De non cogendo ad pontem ire cauſa telonei.
55. De hoc ſi Presbyter ſanctum chriſma dederit ad judicium ſubvertendum.
56. De Iudicibus, Advocatis, Præpoſitis, & reliquis miniſtris, quales ſint.
57. De mallo publico.
58. De ſacramentis ad palatium adhramitis.
59. De impedimento clamatorum.
60. De fugitivis contra præceptum dominicum occultatis.
61. De nimiùm blaſphemis latronibus.
62. De pace infra patriam.
63. De junioribus in populo vulgari diſtringendis.
64. De hoc ſi ſuper Miſſum dominicum cum collecta & armis quis venerit.
65. De eo qui domum alienam cujuſlibet infregerit.
66. De meſſibus vel annonis in hoſte raptis vel furatis.
67. De libero homine in hoſtem bannito.
68. De heribanno exactando.
69. De his qui regales habent honores, & in hoſtem banniti ad condictum placitum non venerint.
70. De his qui ſine licentia de hoſte revertuntur.
71. De his qui beneficia Principum habent.
72. De non cogendo bibere in hoſte.
73. De vaſſis adhuc in palatio ſervientibus, & tamen beneficia habentibus.
74. De præparatione ad hoſtem ſecundùm antiquam conſuetudinem.
75. De hoc ut non niſi permiſſione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.
76. De cauſarum & litium terminis.
77. De Epiſcopis, Comitibus, & potentioribus, ſi cauſam inter ſe habuerint.
78. De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam eligendis.
79. De placito Centenarij.
80. De inquiſitione & deſcriptione uniuſcujuſque Miſſi in ſuo miſſatico.
81. De beneficiis, qualiter condricta ſint.
82. De beneficiis Epiſcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiſcis regalibus deſcribendis.
83. De legationibus propter juſtitias, quo tempore exerceantur.
84. De juſſione dominica in quolibet miſſatico non adimpleta.
85. De cenſu regali inquirendo.
86. De rebus de quibus cenſus ad partem Regis exire ſolebat.
87. De placitis à Miſſis dominicis Comitibus notum faciendis.
88. De fidelitate Regis promittenda.
89. De homicidiis infra patriam factis.
90. De menſuris & ponderibus.
91. De pace in hoſte vel infra patriam.

EXPLICIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT PRÆDICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De pace ſervanda.

I. DE pace admonemus ut omnes qui per aliqua ſcelera ei rebelles ſunt, conſtringantur.

Capitulare II. an. 805. c. 1.
Capitula Karoli Calvi tit. 23.
Concil. apud S. Macr. c. 6.

De juſtitiis generalibus.

Capitulare II. an. 805. c. 2. II. De juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum præcipimus ut in publicis judiciis non deſpiciantur clamantes, ſed diligenter audiantur. Capitulare III. an. 805. c. 2. 3.

De juſtitiis regalibus.

III. De juſtitiis regalibus, ut pleniter fiant inquiſitæ. Ibid. c. 3. & 4.

De armis non portandis.

IV. De armis infra patriam non portandis, id eſt, ſcutis & lanceis & loricis. Si faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc quis è duobus contrarius ſit ut pacati fiant, & Ibid. c. 5. & 7. Lib. 1. leg. Longobard. tit. 37. c. 2. Ivo par. 10. c. 41.

diſtingantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter ſe pacificare nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi aliquis poſt pacificationem alterum occident, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & inſuper bannum dominicum ſolvat.

De armatura in hoſtem habenda.

Ibid. c. 6. & 8.

V. De armatura in exercitu, ſicut jam antea in alio Capitulari commendavimus, ita ſervetur; & inſuper omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, eam ſecum non tulerit, omne beneficium cum brunia pariter perdat.

De negotiatoribus quo adusque procedant.

Ibid. c. 7. & 9. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 25.

VI. De negotiatoribus qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quouſque procedere cum ſuis negotiis debeant, id eſt, partibus Saxoniæ uſque ad Bardenvvich, & ad Magadoburg, & ad Erpesfurd, & ad Halaxſtat, & ad Forachein, & ad Breemberg, & ad Reginisburc, & ad Lauriacum; & ut arma & brunias non ducant ad venundandum. Quòd ſi inventi fuerint portantes, omnis ſubſtantia eorum auferatur ab eis; dimidia quidem pars partibus palatii; alia verò medietas inter jam dictos Miſſos & inventorem dividatur.

De clamatoribus vel cauſidicis.

Ibid. c. 8. & 10.

VII. De clamoribus vel cauſidicis qui nec judicium Scabineorum adquieſcere nec blaſphemare volunt antiqua conſuetudo ſervetur, id eſt, ut in cuſtodia recludantur donec unum è duobus faciant. Et ſi ad palatium pro hac re clamaverint, & literas detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur; ſed cum cuſtodia & cum ipſis literis pariter ad palatium noſtrum remittantur, ut ibi diſcutiantur ſicut dignum eſt.

De juramento.

Ibid. c. 9. 11. & 12. Regino lib. 1 c. 314.

VIII. De juramento, ut nulli alteri per ſacramentum fidelitas promittatur niſi nobis & unicuique proprio ſeniori ad noſtram utilitatem & ſui ſenioris; excepto his ſacramentis quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem repromittant.

De conſpirationibus.

Ibid. c. 10. & 11. Lib. 1. leg. Longob. tit. 17. c. 11.

IX. De conſpirationibus verò, quicunque conſpirationem facere præſumpſerint, & ſacramento quamcunque conſpirationem firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuit, auctores facti interficiantur; adjutores verò eorum ſinguli alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & capillos ſibi viciſſim detondeant. Si verò per dextras aliqua conſpiratio firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malò non feciſſe; aut ſi facere non potuerint, ſuam legem componant. Si verò ſervi ſunt, flagellentur. Et ut de cetero in regno noſtro nulla hujuſmodi conſpiratio nec per ſacramentum nec ſine ſacramento fiat.

Regino lib. 2. c. 431.

De perjuriis.

X. De perjuriis, ut caveantur, & non admittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſunt, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et non ſoli accuſatori liceat teſtes eligere, abſente ſuo cauſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Si verò aliquis refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipſo pago aut de vicinis centenis eligantur, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat. *Vide ſecundam appendicem libri quarti cap.* XVI.

Ibid. c. 11. & 13. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 2. Regino lib. 2. c. 314.

De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.

XI. De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur quales & ſciant & velint juſtè cauſas diſcernere & terminare. Et ſi Comes pravus inventus fuerit, nobis nuntietur.

Ibid. c. 12. & 14. Lib. 2. leg. Longob. tit. 47. c. 1.

De teloneis.

XII. Placet nobis ut antiqua & juſta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàmque de navigiis, ſeu mercatis. Nova verò ſeu injuſta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus ſub pontibus tranſitur, ſeu his ſimilia, in quibus nullum adjutorium itinerantibus præſtatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui ſine negotiandi cauſa ſubſtantiam ſuam de una domo ſua ad aliam, aut ad palatium, aut in exercitum ducunt, teloneum nullatenus ab eis exigatur.

Ibid. c. 13. & 15. Ivo par. 16. c. 266.

De falſis monetis.

XIII. De falſis monetis, quia in multis locis contra juſtitiam & contra edictum fiunt, volumus ut in nullo alio

Ibid. c. 18. & 20.

loco moneta ſit niſi in palatio noſtro; niſi fortè iterum à nobis aliter fuerit ordinatum.

De heribanno.

Ibid. c. 19. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 27. Lib. 3. leg. Long. tit. 6. c. 1.

XIV. De heribanno volumus ut Miſſi noſtri fideliter exactare debeant abſque ullius perſonæ gratia vel blanditia ſeu terrore, ſecundùm juſſionem noſtram. Id eſt, ut de homine habente libras ſex in auro, argento, bruneis, æramento, pannis integris, caballis, bubus, vaccis, vel alio peculio, & uxores eorum vel infantes non fiant deſpoliati pro hac re, de eorum veſtimentis accipiant legitimum heribannum, id eſt, libras tres. Qui verò non habuerit amplius in ſupraſcripto pretio valente niſi libras tres, ſolidi triginta ab eo exigantur, id eſt, libra & dimidia. Qui autem non habuerit amplius niſi libras duas, ſolidi decem. Si verò unam habuerit, ſolidi quinque, ita ut iterum ſe valeat præparare ad Dei ſervitium & ad noſtram utilitatem. Et noſtri Miſſi caveant & diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium ſubtrahant noſtram juſtitiam, alteri tradendo aut commendando.

De cenſu regali.

Ibid. c. 20. & 22. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28.

XV. Cenſus regalis undecunque legitimè exiebat, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.

De liberis hominibus uxores fiſcalinas habentibus.

Ibid. c. 22. & 24. Ivo par. 8 c. 51. & par 16. c. 346.

XVI. De liberis hominibus uxores fiſcalinas regias, & de feminis liberis quæ homines ſimiliter fiſcalinos regios accipiunt, ut non de hereditate parentum, vel de cauſa ſua quærenda, nec de teſtimonio pro hac re abiciantur; ſed talis etiam nobis in hac cauſa honor ſervetur qualis & anteceſſoribus noſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatus eſſe cognoſcitur.

De cura Miſſorum dominicorum.

Capitulare V. an. 806. c. 1.

XVII. Vnuſquiſque in ſuo miſſatico maximam habeat curam ad prævidendum & ordinandum ac diſponendum ſecundùm voluntatem Dei & ſecundum juſſionem noſtram.

De æqualitate à Miſſis dominicis facienda.

Ibid. c. 6.

XVIII. Volumus ut æqualiter Miſſi noſtri faciant de ſingulis cauſis, ſive de heribanno, ſive de advenis, ſive de ceteris quibuſlibet cauſis. De advenis volumus jam diu conjugatis per ſingula loca, ut ibi maneant, & ſine cauſa & ſine aliqua culpa non fiant ejecti. Fugitivi verò ſervi & latrones redeant ad propria loca.

Tom. I.

De his qui beneficia habent regalia.

XIX. Auditum habemus qualiter & Comites & alii homines, qui noſtra beneficia habere videntur, comparant ſibi proprietates de ipſo noſtro beneficio, & faciunt ſervire ad ipſas proprietates ſervientes noſtros de eorum beneficio, & curtes noſtræ remanent deſertæ, & in aliquibus locis ipſi vicinantes multa mala patiuntur. Ibid. c. 7.

De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.

XX. Audivimus quòd aliqui reddant beneficium noſtrum ad alios homines in proprietatem, & in ipſo placito dato pretio comparant ipſas res iterum ſibi in alodem. quod omnino cavendum eſt. quia qui hoc faciunt, non bene cuſtodiunt fidem quam nobis promiſſam habent. Et ne fortè in aliqua infidelitate inveniantur. quia qui hoc faciunt, per eorum voluntatem ad aures noſtras talia opera illorum non perveniunt. Ibid. c. 8.

De his qui propter propriam juſtitiam dilatandam fugantur.

XXI. Sunt & alii qui juſtitiam legibus recipere debent, & in tantum fiunt in quibuſdam locis fatigati uſque dum illorum juſtitiam per fidejuſſorum manus tradant, ita ut aliquid vel parvum poſſint habere, & fortiores ſuſcipiant majorem portionem. Ibid. c. 9.

De armis ad placitum non portandis.

XXII. Vt nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id eſt, ſcutum & lanceam, portet.

Capitulare III. an. 806. c. 1.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 46. c. 1.

De Latronibus.

XXIII. De latronibus præcipimus, quicunque poſt Miſſam ſancti Iohannis latroni manſionem dederit, ſi Francus eſt, cum duodecim ſimilibus Francis juret quòd ipſe latronem eum fuiſſe non ſciſſet, licèt pater ejus ſit, aut frater, vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit quòd latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet, quaſi latro & infidelis judicetur: quia latro infidelis eſt noſtro regno Francorum, & qui illum ſuſcepit, ſimilis eſt illi. Si autem audivit quòd latro fuiſſet, & tamen non ſcit profirmiter, aut juret ſolus quòd nunquam audiſſet, nec per veritatem, nec per mendacium, eum latronem eſſe; aut ſit paratus, ſi ille de latrocinio poſtea convictus, fuerit, ut ſimiliter damnetur.

Ibid. c. 2. Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 6 & tit. 45. c. 1. Lib. 2. leg. Longob. tit. 25. c. 75. Ivo par 16. c. 225 347.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

Ibid. c. 5. Lib. 2 leg. Longob. tit. 28. c. 4. Ivo par. 16. c. 308.

XXIV. Ut nullus comparet caballum, bovem, & jumentum, vel alia, niſi illum hominem cognoſcat qui eum vendit, aut de quo pago eſt, vel ubi manet, aut quis eſt ejus ſenior.

De homicidiis Clericorum.

XXV. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos ſolidos componat. Qui Diaconum occiderit, quadringentos ſolidos componat. Qui Presbyterum, ſexcentos ſolidos componat. Qui Epiſcopum, nongentos ſolidos componat. Qui monachum, quadringentos ſolidos componat.

Capitulare II. an. 803. c. 1.
Lex Ripuarior. tit. 36.
Concil. Troſl. c. 13.
Iſaac tit. 2. c. 5.
Regino lib. 2. c. 45.
Gratian. 17. q. 4. c. 27. *Qui Subdiaconum.*

De immunitate, ſi aliquod damnum ibi factum fuerit.

Ibid. c. 2. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. & tit. 45. c. 3. Lib. 2. leg. Long tit. 40. c. 4.

XXVI. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, ſexcentos ſolidos componat. Si autem homo furtum aut homicidium vel quodlibet crimen foris committens, infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Epiſcopo, vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi quicunque locum Epiſcopi vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit & eum reddere noluerit, in prima contradictione ſolidis quindecim culpabilis judicetur. Si ad ſecundam inquiſitionem eum reddere noluerit, triginta ſolidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquiſitionem conſentire voluerit, quicquid reus damni fecerit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, ſolvere cogatur. Et ipſe Comes veniens licentiam habeat ipſum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem ſtatim in prima inquiſitione Comiti reſponſum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuiſſet, ſed fuga lapſus ſit, juret quòd ipſe eum ad juſtitiam cujuſlibet diſfaciendam fugere non feciſſet, & ſit ei in hoc ſatisfactum. Si autem intranti in ipſam immunitatem Comiti collecta manu quiſlibet reſiſtere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel ad Principem deferat, ibíque judicetur, ut ſicut ille qui in immunitate damnum fecit ſexcentos ſolidos componere debeat, ita qui Comiti collecta manu reſiſtere præſumpſerit, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur.

De eo qui alium in judicio injuſtè contra alium altercantem adjuvare præſumpſerit.

XXVII. Si quis hominem in judicio injuſtè contra alium altercantem adjuvare per malum ingenium præſumpſerit, atque inde coram judicibus vel coram Comite increpatus fuerit, & negare non potuerit, ſolidis quindecim culpabilis judicetur.

Ibid. c. 4. Lib. 3. leg. Long. tit. 19.

De homine qui per chartam libertatem conſequutus eſt.

XXVIII. Si quis per chartam ingenuitatis à domino ſuo legitimè libertatem eſt conſecutus, liber permaneat. Si verò aliquis eum injuſtè inſervire tentaverit, & ille chartam ingenuitatis ſuæ oſtenderit, & adverſarium ſe inſervire velle comprobaverit, ille qui hoc tentaverit, multam quæ in charta deſcripta eſt ſolvere cogatur. Si verò charta non paruerit, ſed jam ab illo qui eum inſervire voluerit disfacta eſt, vvirgildum ejus componat, duas partes illi quem inſervire voluerat, tertiam Regi; & ille iterum per præceptum Regis libertatem ſuam conquirat.

Ibid. c. 7. Lib. 2. leg. Long. tit. 34. c. 10.

De homine libero qui ſe loco vvadij tradidit.

XXIX. Liber qui ſe loco vvadij in alterius poteſtatem commiſerit, ibíque conſtitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, qui eum in loco vvadij ſuſcepit, aut damnum ſolvat, aut hominem in mallo productum dimittat, perdens ſimul debitum propter quod eum pro vvadio ſuſcepit. Et qui damnum fecit, dimiſſus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si verò liberam feminam habuerit, uſque dum in pignore extiterit, & filios habuerint, liberi permaneant.

Ibid. c. 8. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 34. Lib. 2. leg. Long. tit. 34. c. 1.

De debitis regalibus, qualiter ſolvi debeant.

XXX. Omnia debita quæ ad partem Regis ſolvi debent, ſolidis duodecim denariorum ſolvantur; excepto freda quæ in lege Salica conſcripta eſt. illa eodem ſolido quo ceteræ compoſitiones ſolvi debent componatur.

Ibid. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 22. c. 2.

De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.

XXXI. Si quis cauſam judicatam repetere præſumpſerit in mallo, ibíque teſtibus convictus fuerit, aut quindecim ſolidos componat, aut quindecim ictus ab Scabineis qui cauſam priùs judicaverunt accipiat.

Ibid. c. 10. Lib. 2. leg. Longob tit. 59. c. 2. Hincmar. in rotula pag. 410. Regino lib. 2. c. 125.

De eo, qui in teſtimonium aſſumitur, qualis eſſe debeat.

Ibid. c. 21. XXXII. Optimus quiſque in pago vel civitate in teſtimonium aſſumatur, & cui ille contra quem teſtimoniare debet nullum crimen poſſit indicere.

Lib. 2. leg. Longobard. tit. 51. c. 3.
Regino lib. 2. c. 335.
Burchard. lib. 16. c. 35.
Gratian. 4. q. 2. c. 2. *Placuit.*

De Scabineis, Advocatis, Notariis à Miſſis dominicis eligendis.

Capitulare III. an. 803. c. 3. XXXIII. Vt Miſſi noſtri Scabineos, Advocatos, Notarios per ſingula loca eligant, & eorum nomina, quando reverſi fuerint, ſecum ſcripta deferant.

De illis qui legem ſervare contemnunt.

Ibid. c. 4. XXXIV. De his qui legem ſervare contempſerint, ut per fidejuſſores ad præſentiam Regis deducantur.

Lib. 3. leg. Longob. tit. 21. c. 1.
Hincmar. in rotula pag. 430.

De heribannatoris conjecto.

Ibid. c. 5. Lib. 3. leg. Longob. tit. 6. c. 3. XXXV. Vt illi qui heribannum ſolvere debent, conjectum faciant ad heribannatorem.

De colonis & fiſcalinis.

Ibid. c. 10. Lib. 2. leg. Longob. tit. 32. c. 6. XXXVI. Vt nec colonus nec fiſcalinus poſſint alicubi traditiones facere.

De homine in judicium non mittendo ſine cauſa.

Ibid. c. 11. Lib. 3. leg. Long. tit. 23. c. 2. Ivo par. 16. c. 305. XXXVII. Vt nullus præſumat hominem in judicium mittere ſine cauſa, niſi judicatum fiat.

De cauſa ebrii hominis, & de ejus teſtimonio, & de placito Comitis.

Ibid. c. 15. Lib. 2. leg. Longob. tit. 32. c. 11. Regino lib. 2. c. 141. XXXVIII. Vt nullus ebrius ſuam cauſam in mallo poſſit conquirere, nec teſtimonium dicere; nec placitum Comes habeat niſi jejunus.

De Miſſis dominicis vel ceteris hominibus diſcurrentibus.

Ibid. c. 17. Lib. 3. leg. Longob. tit. 24. c. 1. XXXIX. De Miſſis noſtris diſcurrentibus, vel ceteris hominibus propter utilitatem noſtram iter agentibus, ut nullus eis manſionem contradicere præſumat.

De illis qui ad placitum banniri debeant.

Ibid. c. 20. XL. Vt nullus ad placitum banniatur niſi qui cauſam ſuam quærit, aut ſi alter ei quærere debet; exceptis Scabineis ſeptem, qui ad omnia placita præeſſe debent.

Capitulare I. an. 809. c. 13.
Capitulare an. 819. tit. 3. c. 5.
Hincmar. ep. 15. c. 14.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 2. & tit. 52. c. 22.

De falſis teſtibus.

XLI. De falſis teſtibus præcipimus ut non recipiantur. Capitulare III. an 803. c. 21.

De non jurando per vitam Regis.

XLII. Vt nullus præſumat per vitam Regis & filiorum ejus jurare. Ibid. c. 22.

De eo qui per chartam ingenuus eſt, ſi ad ſervitium interpellatus fuerit.

XLIII. Si quis per chartam ingennes dimiſſus fuerit, & à quolibet homine ad ſervitium interpellatus fuerit, primùm legitimum auctorem ſuæ libertatis proferat, & in ſua libertate perſeveret. Si verò legitimus auctor defuerit, teſtimonio bonorum hominum, qui tunc aderant quando liber dimiſſus fuerat, ſe defendere permittatur. Si verò teſtes defuerint, cum duabus aliis chartis, quæ ejuſdem Cancellarii manu firmatæ ſint vel ſcriptæ, cujuſcunque fuerint, ſuam chartam, quæ tertia eſt, veram & legitimam eſſe confirmet. Cancellarius tamen talis eſſe debet qui pagenſibus loci illius notus fuiſſet & acceptus. Si autem qui interpellatus fuerit ad ſervitium, nec auctorem nec teſtimonia habuerit, neque alias duas chartas ad ſuam chartam confirmandam invenire potuerit, tunc is qui eum interpellavit, ſecundùm legem ipſam chartam falſam efficiat, & ſervum conquirat. Si verò interpellator auctore aut teſtimoniis aut chartarum collatione victus fuerit, ex hoc quod voluit efficere, & non potuerit, multam quæ in ipſa ingenuitatis charta continetur cogatur exſolvere. Ibid. in fine. Lib. 2. leg. Longob. tit. 34. c. 12. Ivo par. 16. c. 36.

De ſervo qui damnum quodlibet perpetrat.

XLIV. Nemini liceat ſervum ſuum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere, ſed juxta qualitatem damni dominus pro illo reſpondeat, vel eum in compoſitionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem ſervus perpetrato ſcelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non poſſit, ſacramento ſe dominus ejus excuſare ſtudeat quòd hoc ſuæ voluntatis nec conſcientiæ fuiſſet quòd ſervus ejus tale facinus commiſit. Capitulare IV. an 803. c. 20. Capitulare V. an. 803. c. 12. Lib. 1. leg. Long. tit. 36. c. 3. Ivo par. 16. c. 267.

De mannitione ſecundùm legem ad mallum.

XLV. Si quis ad mallum legibus mannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſunnis non detinuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Sic ad ſecundum & tertium. Si autem ad quartum venire contempſerit, poſſeſſio ejus in bannum mittatur donec veniat, & ſic de re de qua interpellatus fuerit juſtitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in Lex Salica tit. 1. Lex Ripuar. tit. 32. Capitulare IV. an. 803. c. 13. Lib. 2. leg. Long. tit. 43. c. 1. Ivo par. 16. c. 268.

bannum miſſæ ſunt Rex interrogetur, & quicquid inde judicaverit fiat. Prima mannitio ſuper noctes ſeptem, ſecunda ſuper noctes quatuordecim, tertia ſuper noctes viginti & unam, quarta ſuper noctes quadraginta & duas fiat. Similiter & de beneficio hominis, ſi fortè res proprias non habuerit, mittatur in bannum uſquequo Rex interrogetur.

De auctore rei.

XLVI. Si auctor venerit, & rem intertiatam recipere renuerit, campo vel cruce contendant.

Capitulare IV. an. 803. c. 35.
Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3.

De hominibus ad mortem dijudicatis, & poſtea eis vita conceſſa, ſi juſtitiam quæſierint.

Capitulare I. an. 809. c. 30. Capitulare II. an 809. c. 1. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3. Lib. 1. leg. Long. tit. 35. c. 1. Ivo. par. 16. c. 269.

XLVII. De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & poſtea eis vita fuerit conceſſa, ſi ipſi juſtitiam ab aliis requiſierint, aut ab eis juſtitiam quærere voluerint, qualiter inter illos judicium terminetur. Primò omnium de illis cauſis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam poteſt facere repetitionem, quia omnes res ſuæ, ſecundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et ſi aliquid in poſtmodum, poſtquam ei vita conceſſa eſt, cum juſtitia adquirere potuerit, in ſua libertate teneat & defendat ſecundùm legem. In teſtimonium non ſuſcipiatur, nec inter Scabineos ad legem judicandam teneatur. Et ſi ad ſacramentum aliquid ei judicatum fuerit quod jurare debeat, ſi aliquis ipſum ſacramentum falſum dicere voluerit, cum armis contendat.

De homine cui poſt judicium vita conceſſa eſt, ſi juſtitiam reddere noluerit.

Capitulare I. an. 809. c. 31. Capitulare II. an. 809. c. 2. Lib. 1. leg. Long. tit. 35. c. 2.

XLVIII. Si alicui poſt judicium Scabineorum fuerit vita conceſſa, & ipſe in poſtmodum aliqua mala perpetraverit, & juſtitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus ſit & ideo juſtitiam reddere non debeat, ſtatutum eſt ut ſuperius judicium ſuſtineat quod antea ſuſtinere debuit. Et ſi aliquis adversùs eum aliqua mala fecerit, ſecundùm æquitatis ordinem licentiam babeat ſuam juſtitiam requirendi de cauſis perpetratis poſtquam ad mortem dijudicatus eſt; de præteritis maneat ſicut ſuprà judicatum fuit.

De latrone forbannito à libero homine ſuſcepto.

XLIX. De latrone forbannito, liber homo qui eum ſuſcepit, quindecim ſolidos componat, & ſervus centum viginti percuſſionibus vapulet.

Capitulare I, an. 809. c. 11.
Capitulare II. an. 809. c. 3.
Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 62.

De Comite latronem in forbannum mittente.

L. Vt Comes qui latronem in forbannum miſerit, vicinis ſuis & aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à ſe eſſe forbannitum, ut illi eum non recipiant. Ibid. c. 32. & c. 4.

Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 7.
Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 63.

De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi ſint.

LI. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallum venire cogatur, exceptis Scabineis vel vaſſis Comitum, niſi qui cauſam ſuam adquirere debent aut reſpondere. Lib. 1. leg. Long. tit. 42. c. 1.

De teſtibus, ad teſtimonium dicendum qualiter adhibeantur.

LII. Vt teſtes ad teſtimonium dicendum præmio non conducantur; & ut nullus teſtimonium dicat aut ſacramentum juret niſi jejunus. Et ut teſtes priuſquam jurent, ſeparatim diſcutiantur quid dicere velint de illa re unde teſtimonium reddere debent.

Capitulare I. an. 809. c. 16.
Capitulare II. an. 809. c. 6.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 6.
Regino lib. 2. c. 336.
Burchard. lib. 16. c. 35.
Gratian. 4. q. 2. c. 2. *Placuit.*

De juſtitia cujuſlibet à nullo quolibet dilatanda.

LIII. Vt nullus quilibet Miſſus noſter, neque Comes, neque Iudex, aut Scabineus cujuſlibet juſtitiam dilatare præſumat, ſi ſtatim adimpleta potuerit eſſe ſecundùm rectitudinem, neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præſumat accipere. Ibid. c. 33. & c. 7. Lib. 2. leg. Long. tit. 52. c. 5.

De non cogendo ad pontem ire cauſa telonei.

LIV. Vt nullus cogatur ad pontem ire ad fluvium tranſeundum propter telonei cauſas quando ille in alio loco compendioſiùs illud flumen tranſire poteſt. Similiter & in plano campo, ubi nec pons nec trejectus eſt, ibi omnimodis præcipimus ut non teloneum exigatur. Ibid. c. 19. & c. 9. Lib. 3. leg. Long. tit. 1. c. 7. Ivo par. 16. c. 270.

De hoc ſi Presbyter ſanctum chriſma dederit ad judicium ſubvertendum.

LV. Vt Presbyter qui ſanctum chriſma donaverit ad judicium ſubvertendum,

poſtquam de gradu ſuo depoſitus fuerit, manum amittat.

Capitulare I an. 809. c. 21.
Capitulare II. an. 809. c. 10.
Lib. 3. leg. Longob. tit. 27. c. 1.
Iſaac tit. 11. c. 5.
Regino lib. 1. c. 73.

De Iudicibus, Advocatis, Præpoſitis, & reliquis miniſtris, quales ſint.

LVI. Vt Iudices, Advocati, Præpoſiti, Centenarij, Vicarij, Scabinei, quales meliores inveniri poſſunt, conſtituantur ad ſua miniſteria exercenda.

Capitulare I. an. 809. c. 22.
Capitulare II. an. 809. c. 11.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 47. c. 1.

De mallo publico.

Ibid c. 25. & c. 13.

LVII. Vt in locis ubi mallos publicos habere ſolent tectum tale conſtituatur quod in hyberno & in æſtate obſervatum eſſe poſſit.

De ſacramentis ad palatium adrhamitis.

Ibid. c. 29. & c. 14. Lib 2. leg. Long. tit. 55. c. 20. Regino lib. 2. c. 315.

LVIII. Vt ſacramenta quæ ad palatium fuerunt adrhamita, in palatio perficiantur. Et ſi conſacramentales homines cum ipſo venire renuerint, juſſione dominica aut indiculo aut ſigillo ad palatium venire cogantur.

De impedimento clamatorum.

Capitulare I. an. 810. c. 1.

LIX. De clamatoribus qui magnum impedimentum facinnt in palatio ad aures Domni Imperaroris, ut Miſſi ſeu Comites illorum Miſſos tranſmittant in contra illos qui mentiendo vadunt, ut eos convincant.

De fugitivis contra præceptum dominicum occultatis.

Ibid. c. 8.

LX. De fugitivis qui per diverſas provincias ducti & occultati ſunt contra præceptum Domni Imperatoris, ut qui eos poſt præteritum tempus ſuſcepit aut retinuit, bannum dominicum componat.

De nimiùm blaſphemis latronibus.

Ibid. c. 10.

LXI. De latronibus qui magnam habent blaſphemiam, quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur.

Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3.
Ivo par. 16. c. 236.

De pace infra patriam.

Ibid. c. 9.

LXII. De pace & juſtitia infra patriam, ſicut ſæpe per alia capitula juſſimus adimpletum fiat.

Capitula Karoli Calvi tit. 23.
Ivo par. 16. c. 237. 271.

De junioribus in populo vulgari diſtringendis.

Ibid. c. 16.

LXIII. De vulgari populo, ut unuſquiſque ſuos juniores diſtringat, ut meliùs ac meliùs obediant & conſentiant mandatis & præceptis imperialibus.

De hoc ſi ſuper Miſſum dominicum cum collecta & armis quis venerit.

LXIV. Si quis ſuper Miſſum dominicum cum collecta & armis venerit, & miſſaticum illi injunctum contradixerit, aut contradicere voluerit, & hoc ei adprobatum fuerit quòd ſciens contra Miſſum dominicum ad reſiſtendum veniſſet, de vita componat. Et ſi negaverit, cum duodecim ſuis juratoribus ſe idoniare faciat; & pro eo quòd cum collecta contra Miſſum dominicum armatus venit ad reſiſtendum, bannum dominicum componat. Simili modo Domnus Imperator de ſuis vaſſis judicavit. Et ſi ſervus hoc fecerit, diſciplinæ corporali ſubjaceat.

De eo qui domum alienam cujuſlibet infringit.

Capitula Karoli Calvi tit. 23. Lib. 1. leg. Long. tit. 14 c. 9. Concil. apud S. Macram. c. 6. Ivo par. 16. c. 272.

LXV. Si quis domum alienam cujuſlibet infregerit, quicquid exinde per virtutem abſtulerit aut rapuerit vel furaverit, ſecundùm legem & evvam illi cujus domus fuerit infracta & ſpoliata in triplum componat, & inſuper bannum dominicum ſolvat. Si ſervus hoc fecerit, ſententiam ſuperiorem accipiat, & inſuper ſecundùm ſuam legem compoſitionem faciat. Si quis liber homo aliquod tale damnum cuilibet fecerit pro quo plenam compoſitionem facere non valeat, ſemetipſum in vvadio pro ſervo dare ſtudeat uſque dum plenam compoſitionem adimpleat.

De meſſibus vel annonis in hoſte raptis vel furatis.

Capitula Karoli Calvi tit 23 Concil. apud S. Macram. c. 6.

LXVI. Si quis meſſes aut annonas in hoſte ſuper bannum dominicum rapuerit aut furaverit vel paverit aut cum caballis vaſtaverit, æſtimato damno ſecundùm legem in triplum componat. Et ſi liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Servus verò ſecundùm ſuam legem tripla compoſitione damnum in loco reſtituat, & pro damno diſciplinæ corporali ſubjaceat.

De libero homine in hoſtem bannito.

Capitulare II. an. 812. Lib. 3. leg. Long. tit. 14. c. 13.

LXVII. Quicunque liber homo in hoſtem bannitus fuerit, & venire contempſerit, plenum heribannum, id eſt, ſolidos ſexaginta perſolvat. Aut ſi non habuerit unde illam ſummam perſolvat, ſemetipſum pro vvadio in ſervitium Principis tradat donec per tempora ipſe bannus ab eo fiat perſolutus; & tunc iterum ad ſtatum libertatis ſuæ revertatur. Et ſi ille

homo qui propter heribannum ſe in ſervitium tradidit, in illo ſervitio defunctus fuerit, heredes ejus hereditatem quæ ad eos pertinet non perdant nec libertatem, nec de ipſo banno obnoxij fiant.

De heribanno exactando.

Capitulare II. an. 812. c. 2. LXVIII. Vt non per aliquam occaſionem, nec pro vvacta, nec de ſcara, nec de vvarda, nec pro heribergare, nec pro alio banno heribannum Comes exactare præſumat, niſi Miſſus noſter priùs heribannum ad partem noſtram recipiat, & ei ſuam tertiam partem exinde per juſſionem noſtram donet. Ipſe verò heribannus non exactetur neque in terris neque in mancipus, ſed in auro & argento, palliis atque armis, & animalibus, atque pecudibus, ſive talibus ſpeciebus quæ ad utilitatem pertinent.

De his qui regales habent honores, & in hoſtem banniti ad condictum placitum non venerint.

Ibid. c. 3. LXIX. Quicunque homo noſtros habens honores in hoſtem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, quot diebus poſt placitum condictum veniſſe comprobatus fuerit, tot diebus abſtineat à carne & vino.

De his qui ſine licentia de hoſte revertuntur.

Ibid. c. 4. LXX. Quicunque abſque licentia vel permiſſione Principis de hoſte reverſus fuerit, quod factum Franci heriſcliz dicunt, volumus ut antiqua conſtitutio, id eſt, capitalis ſententia erga illum puniendum cuſtodiatur.

De his qui beneficia Principum habent.

Ibid. c. 5. LXXI. Quicunque ex his, qui beneficium Principis habent parem ſuum contra hoſtes communes in exercitu pergentem dimiſerit, & cum eo ire vel ſtare noluerit, honorem ſuum & beneficium perdat.

De non cogendo bibere in hoſte.

Ibid. c. 6. Regino lib. 2. c. 242. LXXII. Vt in hoſte nemo parem ſuum vel quemlibet alterum hominem bibere roget. Et quicunque in exercitu ebrius inventus fuerit, ita excommunicetur ut in bibendo ſola aqua utatur quouſque ſe malè feciſſe cognoſcat.

De vaſſis adhuc in palatio ſervientibus, & tamen beneficia habentibus.

Ibid. c. 7. LXXIII. De vaſſis dominicis qui adhuc intra caſam ſerviunt, & tamen beneficia habere noſcuntur, ſtatutum eſt ut quicunque ex eis cum Domno Imperatore domi remanſerit, vaſſallos ſuos caſatos ſecum non retineat, ſed cum Comitê cujus pagenſes ſunt ire permittat.

De præparatione ad hoſtem ſecundùm antiquam conſuetudinem.

LXXIV. Conſtitutum eſt ut ſecundùm antiquam conſuetudinem præparatio ad hoſtem facienda indicetur & obſervetur; id eſt, victualia de marcha ad tres menſes, & arma atque veſtimenta ad dimidium annum. Quod tamen ita obſervari placuit, ut his qui de Rheno ad Ligerim pergunt, de Ligere in antea ad tres menſes computetur; & qui de Ligere ad Rhenum pergunt, de Rheno in antea ad tres menſes victualia habere debeant. Qui autem trans Rhenum ſunt, & ad Saxoniam pergunt, ad Albiam marcham eſſe ſciant. Et qui trans Ligerim manent, atque in Hiſpaniam proficiſci debent, montes Pyrenæos marcham ſibi eſſe cognoſcant. Ibid. c. 8.

De hoc ut non niſi permiſſione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.

LXXV. Conſtitutum eſt ut neque Epiſcopus, neque Abbas aut Abbatiſſa, vel quilibet rector Eccleſiæ bruniam vel gladium ſine noſtro permiſſu cuilibet homini extraneo aut dare aut vendere præſumat, niſi tantùm vaſſallis ſuis. Et ſi evenerit ut in qualibet Eccleſia vel ſancto loco plures brunias habeant quàm ad homines rectoris ejuſdem Eccleſiæ ſufficiant, tunc Principem idem rector Eccleſiæ interroget quid de his facere præcipiat. Ibid. c. 10. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 25.

De cauſarum & litium terminis.

LXXVI. De termino cauſarum & litium ſtatuimus ut ex quo bonæ memoriæ Domnus Pippinus Rex obiit & nos regnare cœpimus, cauſæ vel lites inter partes factæ atque exortæ diſcutiantur, & congruo ſibi judicio terminentur. Priùs verò, id eſt, ante obitum prædicti Domni Pippini Regis cauſæ commiſſæ vel omnino non moveantur, vel ſalvæ uſque ad noſtram interrogationem reſerventur. Capitulare III. an. 812. c. 1.

De Epiſcopis, Comitibus, & potentioribus, ſi cauſam inter ſe habuerint.

LXXVII. Vt Epiſcopi, Abbates, Comites, & potentiores quique, ſi cauſam inter ſe habuerint, ac ſe pacificare noluerint, ad noſtram jubeantur venire præſentiam; neque illorum contentio alibi dijudicetur, ne propter hoc pauperum & minùs potentium juſtitiæ remaneant. Neque ullus Comes palatii noſtri potentiorum cauſas ſine noſtra juſſione Ibid. c. 2. Lib. 2. leg. Long. tit. 45. c. 2.

finire

finire præſumat, ſed tantùm ad pauperum & minus potentium juſtitias faciendas ſibi ſciat eſſe vacandum.

De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam eligendis.

Ibid. c. 3. Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 5.

LXXVIII. Vt quandocunque teſtes ad rem quamlibet diſcutiendam quærendi atque eligendi ſunt, à Miſſo noſtro & Comite in cujus miniſterio de re qualicunque agendum eſt tales eligantur quales optimi in ipſo pago inveniri poſſunt. Et non liceat litigatoribus per præmia falſos teſtes adducere, ſicut hactenus fieri ſolebat. *Vide infrà lib. 5. cap. 102. & 292.*

De placito Centenarii.

Ibid. c. 4. Lib. 2. leg. Long. tit. 52. c. 3.

LXXIX. Vt nullus homo in placito Centenarii neque ad mortem neque ad libertatem ſuam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur; ſed iſta aut in præſentia Comitis vel Miſſorum noſtrorum judicentur.

De inquiſitione & deſcriptione uniuſcujuſque Miſſi in ſuo miſſatico:

Ibid. c. 5.

LXXX. Vt Miſſi noſtri diligenter inquirant & deſcribere faciant unuſquiſque in ſuo miſſatico quid unuſquiſque de beneficio habeat, vel quot homines caſatos in ipſo beneficio.

De beneficiis, qualiter condricta ſint.

Ibid. c. 6.

LXXXI. Quomodo eadem beneficia condricta ſint, aut quis de beneficio ſuo alodem comparavit vel ſtruxit.

De beneficiis Epiſcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiſcis regalibus deſcribendis.

Ibid. c. 7.

LXXXII. Vt non ſolùm beneficia Epiſcoporum, vel Abbatum, Abbatiſſarum, atque Comitum, ſive vaſſorum noſtrorum, ſed etiam fiſci noſtri deſcribantur in breve, ut ſcire poſſimus quantum etiam de noſtro in uniuſcujuſque legatione habeamus.

De legationibus propter juſtitias, quo tempore exerceantur.

Ibid. c. 8.

LXXXIII. Volumus ut propter juſtitias quæ uſque modò de parte Comitum remanſerunt, quatuor tantum menſibus in anno Miſſi noſtri legationes ſuas exerceant, id eſt, in hyeme Ianuario, in verno Aprili, in æſtate Iulio, in autumno Octobrio. Ceteris verò menſibus unuſquiſque Comitum placitum ſuum habeat & juſtitias ſuas faciat. Miſſi autem noſtri quater in uno menſe & in quatuor locis habeant placita ſua cum illis Comitibus quibus congruum fuerit ut ad eum locum poſſint convenire.

De juſſione dominica in quolibet miſſatico non adimpleta.

LXXXIV. Vt quicquid ille Miſſus in illo miſſatico aliter factum invenerit quàm noſtra ſit juſſio, non ſolùm illud emendare jubeat, ſed etiam ad nos ipſam rem, qualiter ab eo inventa eſt, deferat. Ibid. c. 9.

De cenſu regáli inquirendo.

LXXXV. Vt Miſſi noſtri cenſus noſtros perquirant diligenter, undecunque antiquitus ad partem Regis exire ſolebant. Similiter & freda. Et nobis renuntient, ut nos ordinemus quid de his in futurum fieri debeat. Ibid. c. 10.

De rebus de quibus cenſus ad partem Regis exire ſolebat.

LXXXVI. Vt de rebus unde cenſus ad partem Regis exire ſolebat, ſi ad aliquam Eccleſiam traditæ ſunt, aut reddantur propriis heredibus, aut qui eas retinuerit, illum cenſum perſolvat. Ibid. c. 11. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28.

De placitis à Miſſis dominicis Comitibus notum faciendis.

LXXXVII. Vt unuſquiſque Miſſorum noſtrorum in placito ſuo notum faciat Comitibus qui ad ejus miſſaticum pertinent ut in illis menſibus quibus ille legationem ſuam non facit conveniant inter ſe & communia placita faciant, tam ad latrones diſtringendos quàm ad ceteras juſtitias faciendas. Ibid. c. 12.

De fidelitate Regis promittenda.

LXXXVIII. Vt Miſſi noſtri populum noſtrum iterum nobis fidelitatem promittere faciant ſecundùm conſuetudinem jamdudum ordinatam, & ipſi aperiant & interpretentur illis hominibus qualiter ipſum ſacramentum & fidelitatem erga nos ſervare debeant. Ibid. c. 13.

De homicidiis infra patriam factis.

LXXXIX. Vt homicidia infra patriam, ſicut in lege Domini interdictum eſt, nec cauſa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi fiant. Et ubicunque inventum fuerit, à judicibus noſtris ſecundùm legem ex noſtro mandato vindicentur. Et non occidatur homo niſi lege jubente. Capitulare an. 789. c. 65. Regino lib. 2. c. 75.

De menſuris & ponderibus.

XC. Vt æquales menſuras & rectas & pondera juſta & æqualia omnes habeant, ſive in civitatibus, ſive in monaſteriis, ſive ad dandum invicem, ſive ad

accipiendum, ſicut in lege Domini præceptum habemus.

Capitulare I. an. 789. c. 72.
Concil. Arelat. VI. c. 16.
Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 20.
Regino lib. 2. c. 427.
Burchard. lib. 19. c. 148.
Ivo par. 15. c. 158.
Lib. 3. Decretal. tit. 17. c. 2.

De pace in hoſte vel infra patriam.

XCI. Conſtituimus ut ſi in hoſte aut infra regnum noſtrum litigatio aut ſcandalum inter quaſcunque perſonas, videlicet majores & minores, ortum fuerit, quod frequenter inſidiante diabolo contingere ſolet, ut ibi fideles ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtri ob reſiſtendam impietatis malitiam armati veniant, id eſt, qui poteſt habere, cum lorica & ſcuto, ancipite atque fuſte. Et ſi aliquis quælibet perſona adversùs eum quamlibet querelam habere voluerit, liceat ei ſecundùm legis ordinem cum ſacramento quod poſſumus manu propria ſingula ſe idoneum facere, ut propter quodlibet negotium aut odium ibi non adveniſſet niſi ob concordiam & pacem ferendam & ipſam litigationem mitigandam. Et ſi quiſlibet renuerit venire, & ſemetipſum idoneum facere nequiverit, cum ſupradicto jam ſacramento bannum noſtrum componat & ad partem noſtram perſolvat.

EXPLICIT LIBER TERTIUS.

INCIPIT QUARTI PRÆFATIUNCULA LIBELLI.

Quia ſuprà in duobus eccleſiaſtica quæ præfati Principes Domnus Imperator Karolus & piiſſimus Hludouvicus Auguſtus ediderunt capitula deſcripſi libellis, in tertio verò ad mundanam pertinentia legem quæ Domnus Karolus Imperator fecit congeſſi, nunc jam in quarto illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia quæ præclariſſimus Domnus Hludouvicus Auguſtus fecit capitula adunavi libello.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De ſervis per contumaciam alicui vim inferentibus.*
2. *De rebus vel mancipiis à fiſco regali occupatis.*
3. *De ſervis vel eccleſiaſticis in fiſcum regalem confugientibus.*
4. *De vaſſis dominicis ad marcham cuſtodiendam conſtitutis.*
5. *De Comitibus ad cuſtodiam maritimam deputatis.*
6. *De his qui propter inceſtum res proprias amiſerunt.*
7. *De conjurationibus ſervorum in Flandris & in Mempiſco & in ceteris maritimis locis.*
8. *De his qui in littore maris ſalem faciunt.*
9. *De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis poſt obitum maritorum accipere debeant.*
10. *De aggeribus juxta Ligerim faciendis.*
11. *De duodecim pontibus ſuper Sequanam reſtaurandis.*
12. *De omnibus pontibus faciendis.*
13. *De honore Eccleſiarum.*
14. *De injuriis ſacerdotum vel quorumlibet ex clero in Eccleſia factis.*
15. *De ſolutione occiſi Presbyteri.*
16. *De viduis, pupillis, & pauperibus.*
17. *De raptu viduarum.*
18. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
19. *De homine libero, ut poteſtatem habeat ubicunque voluerit res ſuas dare, & qualiter hoc facere debeat.*
20. *De homicidiis prohibendis.*
21. *De hoc quod in compoſitionem vuirgildi dari debeat.*
22. *De raptu alienarum ſponſarum.*
23. *De falſis teſtibus convincendis.*
24. *De proprio in bannum miſſo.*
25. *De mannire.*
26. *Qualiter de ſtatu ſuo pulſatus evindicet libertatem ſuam.*
27. *De faidis coërcendis.*
28. *De ſacramentis, ubi juranda ſint.*

29. *De his qui de furto accuſati fuerint.*
30. *De diſpectu literarum dominicarum.*
31. *De injuſtis teloneis & conſuetudinibus.*
32. *De his qui bonos denarios accipere nolunt.*
33. *De adulteratoribus monetæ.*
34. *De proprio dominico ſine juſſione illius reddito.*
35. *De pueris invitis parentibus detonſis aut puellis velatis.*
36. *De forcapiis.*
37. *De terra tributaria.*
38. *De beneficiis deſtructis.*
39. *De terra cenſali.*
40. *De nonis & decimis.*
41. *De mancipiis in villas dominicas confugientibus.*
42. *De foreſtibus noviter inſtitutis.*
43. *De pontibus per diverſa loca emendandis.*
44. *De legatione omnium Miſſorum dominicorum, de quibus videlicet cauſis agere debeant.*
45. *De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica veſtitura ſunt, qualiter inquiratur.*
46. *De oppreſſione pauperum, viduarum, & pupillorum.*
47. *De injuſtis conſuetudinibus noviter inſtitutis.*
48. *De honore eccleſiarum.*
49. *De nonis & decimis.*
50. *De locis ad clauſtra Canonicorum facienda.*
51. *De obſervatione præceptorum dominicorum.*
52. *De his qui per occaſionem immunitatis juſtitiam facere renuunt.*
53. *De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis.*
54. *De beneficiis dominicis deſtructis.*
55. *De falſa moneta, & de aliis diverſis cauſis prohibendis.*
56. *De Miſſorum dominicorum obſervatione.*
57. *De placitis à liberis hominibus obſervandis.*
58. *De debito ad opus dominicum revvadiato.*
59. *De his qui ad palatium vel in hoſtem pergunt, vel inde redeunt.*
60. *De pontibus publicis.*
61. *De Clericis, monachis, & ſervis fugitivis.*
62. *De Advocatis Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatiſſarum.*
63. *De Vicariis vel Centenariis, ſi latrones celaverint.*
64. *De Comitibus & Vicariis admonendis de conſtitutione legis.*
65. *De foreſtibus dominicis.*
66. *De Miſſis dominicis, & de his qui juſtitiam facere renuunt.*
67. *De Miſſis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.*
68. *De Miſſis dominicis, & de Comite in aliquod miſſaticum directo.*
69. *De Miſſis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.*
70. *De vaſſis dominicis & Epiſcoporum vel reliquorum qui in hoſte non fuerunt.*
71. *De Epiſcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Miſſorum dominicorum.*
72. *De non exigendo heribanno antequam juſſio dominica nota fiat.*
73. *De diſpenſa Miſſorum dominicorum.*
74. *De eo qui in aliena patria de qualibet cauſa fuerit interpellatus.*
75. *De ſolutione atque compoſitione.*
76. *De ſtatu hominis.*
77. *De proprietate hominis quæ ab aliquo in bannum fuerit miſſa.*

EXPLICIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRADICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De ſervis per contumaciam alicui vim inferentibus.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 17. c. 8.

I. SI ſervi per contumaciam collecta multitudine alicui vim intulerint, id eſt, aut homicidium aut incendium aut qualiumcunque rerum direptiones fecerint, domini quorum negligentia hoc evenit, pro eo quòd eos conſtringere noluerunt ut talia facere non auderent, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos ſolvere cogantur.

De rebus vel mancipiis à fiſco regali occupatis.

II. De rebus ſive mancipiis quæ dicuntur à fiſco noſtro eſſe occupata, volumus ut Miſſi noſtri inquiſitionem faciant ſine ſacramento per veraciores homines pagi illius circummanentes, & quicquid de hac cauſa veriùs ac certiùs inveſtigare potuerint, ad noſtram faciant pervenire notitiam, ut nos tunc definiamus quicquid nobis juſtum eſſe videatur.

De ſervis vel eccleſiaſticis vel quorumlibet hominum in fiſcum regalem confugientibus.

III. Si ſervi vel eccleſiaſtici vel quorumlibet liberorum hominum in fiſcum noſtrum confugerint, & à dominis vel advocatis eorum repetiti fuerint, ſi actor fiſci noſtri intellexerit quòd eos juſtè non poſſit tenere ad noſtrum dominium, eiciat illos de eodem fiſco, & recipiant eos domini eorum. Et ſi eidem actori viſum fuerit quòd ad noſtrum debeant pertinere dominium, expellat eos de eodem fiſco. Et poſtquam ab eiſdem repetitoribus fuerint recepti, habeat cum eis legitimam actionem; & ſic eos, ſi poterit, ad noſtram evindicet poſſeſſionem.

De vaſſis dominicis ad marcham cuſtodiendam conſtitutis.

IV. De vaſſis noſtris qui ad marcham noſtram conſtituti ſunt cuſtodiendam, aut in longinquis regionibus ſua habent beneficia vel res proprias, vel etiam nobis aſſiduè in palatio noſtro ſerviunt, & ideo non poſſunt aſſidua cuſtodire placita. quam rem volumus ut Miſſi noſtri vel Comes nobis notam faciant, & nos faciemus ut ad eorum placita veniant,

De Comitibus ad cuſtodiam maritimam deputatis.

V. Volumus ut Comites qui ad cuſtodiam maritimam deputati ſunt, quicunque ex eis in ſuo miniſterio reſidet, de juſtitia facienda ſe non excuſet propter illam cuſtodiam; ſed ſi ibi ſecum ſuos Scabineos habuerit, ibi placitum teneat & juſtitiam faciat.

De his qui propter inceſtum res proprias amiſerunt.

VI. De his qui ſe dicunt propter inceſtum res proprias amiſiſſe, conſtitutum eſt ut ſi ante proximum quinquennium, quando placitum noſtrum habuimus in Compendio, eaſdem res amiſerint, non eis reſtituantur.

De conjurationibus ſervorum in Flandris & in Mempiſco & in ceteris maritimis locis.

VII. De conjurationibus ſervorum quæ ſiunt in Flandris & in Mempiſco & in ceteris maritimis locis, volumus ut per Miſſos noſtros indicetur dominis ſervorum illorum ut conſtringant eos ne ultrà tales conjurationes facere præſumant. Et ut ſciant ipſi eorundem ſervorum domini quòd cujuſcunque ſervi hujuſcemodi conjurationes facere præſumpſerint poſtquam eis hæc noſtra juſſio fuerit indicata, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos ipſe dominus perſolvere debeat.

* *De his qui in littore maris ſalem faciunt.*

VIII. De terra in littore maris, ubi ſalem faciunt, volumus ut aliqui ex eis veniant ad placitum noſtrum, & ratio eorum audiatur, ut tunc ſecundùm æquitatem inter eos definire valeamus.

De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis poſt obitum maritorum accipere debeant.

IX. Volumus ut uxores defunctorum Ivo par 16.
poſt obitum maritorum tertiam partem c. 273.
conlaborationis quam ſimul in beneficio conlaboraverunt accipiant. Et de his rebus quas is qui illud beneficium habuit aliunde adduxit vel comparavit, vel ei ab amicis ſuis conlatum eſt, has volumus tam ad orphanos defunctorum quàm ad uxores eorum pervenire.

De aggeribus juxta Ligerim faciendis.

X. De aggeribus juxta Ligerim faciendis, ut bonus Miſſus eidem operi præponatur. Et hoc Pippino per noſtrum Miſſum mandetur, ut & ille ad hoc Miſſum ordinet, quatinus prædictum opus perficiatur.

De duodecim pontibus ſuper Sequanam reſtaurandis.

XI. De duodecim pontibus ſuper Sequanam reſtaurandis, volumus ut hi pagenſes quieos facere debent, à Miſſis noſtris admoneantur ut eos celeriter reſtaurent, & ut eorum vanæ contentioni non conſentiant quando dicunt ſe non aliubi eoſdem pontes facere debere niſi ubi antiquitus fuerant; ſed ibi ubi nunc neceſſe eſt eoſdem pontes facere jubeantur.

De omnibus pontibus faciendis.

XII. De omnibus pontibus per reg- Capitula
num noſtrum faciendis in commune Karoli Cal-
Miſſi noſtri admoneant, ut ab ipſis re- vi tit. 15. c.
ſtaurentur qui eos facere ſolebant. 4.

De honore eccleſiarum.

XIII. Si quis aut ex levi cauſa aut ſine Capitulare
cauſa hominem in Eccleſia interfecerit, 1. an. 819.
de vita componat. Si verò foris rixati fue- c. 1.
rint, & unus alterum in Eccleſia fugerit, Capitulare
& ibi ſe defendendo eum interfecerit, & an. 819. tit.
ſi hujus facti teſtes non habuerit, cum 5. c. 1.
duodecim conjuratoribus legitimis per ſa- Lib. 1. leg.
cramentum affirmet ſe defendendo eum Longob. tit.
interfeciſſe, & poſt hæc ſexcentos ſolidos 9 c. 19. &
ad partem Eccleſiæ, quam illo homicidio ſeq. 35. & ſeq
polluerat, & inſuper bannum noſtrum Iſaac tit. 2. c. 2. Regino lib. 2. c. 32.
ſolvere cogatur; is verò qui interfectus Ivo par. 16.
eſt, abſque compoſitione jaceat; ac dein- c. 238.

de interfector ſecundùm judicium canonicum congruam facinori quod admiſit pœnitentiam accipiat. Si proprius ſervus hoc commiſerit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc ſponte an ſe defendendo feciſſet. Et ſi manus ejus exuſta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus ejus juxta quod vvirgildus illius eſt ad Eccleſiam perſolvat, aut eum, ſi voluerit, eidem Eccleſiæ tradat. De eccleſiaſtico & fiſcalino & beneficiario ſervo volumus ut pro una vice vvirgildus ejus pro eo componatur, altera vice ipſe ſervus ad ſupplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Eccleſiæ, cujus porta reliquiis ſanctorum conſecrata eſt, hujuſmodi homicidium perpetratum fuerit, ſimili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Eccleſiæ non eſt conſecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur ſicut componi debet quod in immunitate violata committitur.

De injuriis ſacerdotum vel quorumlibet ex clero in Eccleſia factis.

Capitulare I. an. 819. c. 2. Lib. 2. leg. Longob. tit. 40 c 6. Regino lib. 2. c. 32. & ſeq.

XIV. Sanguinis effuſio in Eccleſia facta cum fuſte, ſi Preſbyter fuerit, triplo componatur, duas partes eidem Preſbytero, tertia pro fredo ad Eccleſiam, & inſuper bannus noſter. Similiter de Diacono juxta compoſitionem ejus in triplo cum banno noſtro componatur. De Subdiacono ſimiliter in triplo ſecundùm ſuam compoſitionem. Et de uniuſcujuſque ordinis Clerico ſecundùm ſuam compoſitionem in triplo perſolvatur, & inſuper bannus noſter. Similiter & de ictu ſine ſanguinis effuſione de uniuſcujuſque ordinis Clerico ſecundùm ſuam compoſitionem in triplo, & bannus noſter. Et qui non habet unde ad Eccleſiam perſolvat, tradat ſe in ſervitium eidem Eccleſiæ uſque dum totum debitum perſolvat.

De ſolutione occiſi Presbyteri.

Iſaac tit. 2. c. 2. Regino lib. 2 c. 43. Burchard. lib. 6. c. 11. Ivo par. 10. c. 8. 140. Gratian. 17. q. 4. c. 26. *Omnes Presbyteri.*

XV. Preſbyteri interfecti Epiſcopo ad cujus parrochiam pertinent ſolvantur ſecundùm Capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri, ita videlicet ut medietatem vvirgildi ejus Epiſcopus utilitatibus Eccleſiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemoſyna illius juſtè diſpertiat. Quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipſum Domino ſociavit. *Habetur rurſum infrà lib. V. cap. 186.*

De viduis, pupillis, & pauperibus.

XVI. Præcipimus ut quandocunque in mallum ante Comitem viduæ, pupilli, & pauperes venerint, primò eorum cauſa audiatur & definiatur. Et ſi teſtes per ſe ad cauſas ſuas quærendas habere non potuerint, vel legem neſcierint, Comes illos vel illas adjuvet, dando eis talem hominem qui rationem eorum teneat vel pro eis loquatur.

Capitulare I. an. 819. c. 3. Ivo par. 16. c. 274.

De raptu viduarum.

XVII. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis ſuæ vel invitam vel volentem ſibi copulaverit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos in triplo componat. Et ſi invitam eam duxit, legem ſuam ei componat, illam verò ulteriùs non attingat.

Capitulare I. an. 819. c. 4.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 6. c. 3.
Iſaac tit. 5. c. 1.
Regino lib. 2. c. 189.
Ivo par. 16. c. 275.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

XVIII. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vvirgildum ejus proximis ejus perſolvat.

Capitulare I. an. 819. c. 5.
Lib. 1 leg. Longob. tit. 9. c. 31.
Iſaac tit. 1. c. 2. & tit. 2. c. 3.
Regino lib. 2. c. 30. 190.
Ivo part. 10. c. 44. & par. 16. c. 276.

De homine libero, ut poteſtatem habeat ubicunque voluerit res ſuas dare, & qualiter hoc facere debeat.

XIX. Si quis res ſuas pro ſalute animæ ſuæ vel ad aliquem venerabilem locum, vel propinquo ſuo, vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipſum comitatum fuerit in quo res illæ poſitæ ſunt, legitimam traditionem facere ſtudeat. Quòd ſi eodem tempore quo illas tradere vult extra eundem comitatum fuerit, id eſt, ſive in exercitu, ſive in palatio, ſive in alio quolibet loco, adhibeat ſibi vel de ſuis pagenſibus, vel de aliis qui eadem lege vivunt qua ipſe vivit, teſtes idoneos, vel ſi illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inveniri potuerint, & coram eis rerum ſuarum traditionem faciat, & fidejuſſores veſtituræ donet ei qui illam traditionem accipit, ut veſtituram faciat. Et poſtquam hæc traditio ita facta fuerit, heres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem.

Capitulare I. an. 819. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 2. leg. Longob. tit. 18. c. 7. Ivo par. 16. c. 277.

Inſuper & ipſe per ſe fidejuſſionem faciat ejuſdem veſtituræ, ne heredi ulla occaſio remaneat hanc traditionem immutandi, ſed potiùs neceſſitas incumbat illam perficiendi. Et ſi nondum res ſuas cum coheredibus ſuis diviſas habuit, non ei hoc ſit impedimento; ſed coheres ejus, ſi ſponte noluerit, aut per Comitem aut per Miſſum ejus diſtringatur ut diviſionem cum illo faciat ad quem defunctus hereditatem ſuam voluit pervenire. Et ſi cuilibet Eccleſiæ eam tradere rogavit, coheres ejus eam legem cum illa Eccleſia de prædicta hereditate habeat quam cum alio coherede ſuo habere debebat. Et hoc obſervetur erga patrem & filium & nepotem uſque ad annos legitimos, & poſtea ipſæ res ad immunitatem ipſius eccleſiæ redeant.

De homicidiis prohibendis.

Ibid. c. 7. Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 32. Iſaac tit. 2. c. 4.

XX. Quicunque hominem aut ex levi cauſa aut ſine cauſa interfecerit, vvirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipſe verò propter talem præſumptionem in exilium mittatur ad quantum tempus nobis placuerit. Res tamen ſuas non amittat.

De hoc quod in compoſitionem vvirgildi dari debeat.

Ibid. c. 8. Lib. 1. leg. Longob tit. 9. c. 33.

XXI. In compoſitionem vvirgildi volumus ut ea dentur quæ in lege continentur; excepto accipitre & ſpatha: quia propter illa duo aliquoties perjurium committitur, quando majoris pretii quàm illa ſint eſſe jurantur.

De raptu alienarum ſponſarum.

Ibid. c. 9. Lib 1. leg. Longob. tit. 30. c 13. Iſaac tit. 5. c. 5. Ivo par. 8. c. 26.

XXII. Si quis ſponſam alienam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus ejus defenſor eſſe debet, cum ſua lege eam reddat; & quicquid cum ea tulerit, ſemotim unamquamque rem ſecundùm legem reddat. Et ſi hoc defenſor ejus perpetrari conſenſerit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes ſingulariter de unaquaque re freda noſtra ab eo exactare faciat. Sponſo verò legem ſuam componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos ſolvat; vel in præſentiam noſtram Comes eum advenire faciat, & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat.

De falſis teſtibus convincendis.

Ibid. c. 10. Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 11. Regino lib. 2. c. 334.

XXIII. Si quis cum altero de qualibet cauſa contentionem habuerit, & teſtes contra eum per judicium producti fuerint, ſi ille falſos eos eſſe ſuſpicatur, liceat ei alios teſtes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium teſtimonio falſorum teſtium perverſitas ſuperetur. Quòd ſi ambæ partes teſtium ita inter ſe diſſenſerint ut nullatenus una pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipſis, id eſt, ex utraque parte unus, qui cum ſcutis & fuſtibus in campo decertent utra pars falſitatem, utra veritatem ſuo teſtimonio ſequatur. Et campioni qui victus fuerit, propter perjurium quod ante pugnam commiſit, dextera manus amputetur. Ceteri verò ejuſdem partis teſtes, qui falſi apparuerint, manus ſuas redimant. Cujus compoſitionis duæ partes ei contra quem teſtati ſunt dentur, tertia pro fredo ſolvatur. Et in ſeculari quidem cauſa hujuſcemodi teſtium diverſitas campo comprobetur. In eccleſiaſticis autem cauſis, ubi de una parte ſeculare, de altera verò eccleſiaſticum negotium eſt, idem modus obſervetur. Vbi verò ex utraque parte eccleſiaſticum fuerit, rectores earundem Eccleſiarum ſi ſe familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Si autem de hujuſcemodi pacificatione inter eos convenire non poſſint, advocati eorum in mallo publico ad præſentiam Comitis veniant, & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Teſtes verò de qualibet cauſa non aliunde quærantur niſi de ipſo comitatu in quo res unde cauſa agitur poſitæ ſunt: quia non eſt credibile ut vel de ſtatu hominis vel de poſſeſſione cujuſlibet per alios meliùs rei veritas cognoſci valeat quàm per illos qui viciniores ſunt. Si tamen contentio quæ inter eos exorta eſt in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adjacentis comitatus ad cauſam ſuam teſtes habere.

De proprio in bannum miſſo.

XXIV. Cujuſcunque hominis proprietas ob crimen aliquod quod idem habet commiſſum in bannum fuerit miſſa, & ille, re cognita, ne juſtitiam faciat, venire diſtulerit, annúmque ac diem in eo banno illam eſſe permiſerit, ulteriùs eam non adquirat, ſed ipſa fiſco noſtro ſocietur. Debitum verò quod is cujus ea fuit ſolvere debuit, per Comitem ac miniſtros ejus juxta æſtimationem damni, de rebus mobilibus quæ in eadem proprietate inventæ fuerint, his quibus idem debitor fuit exſolvatur. Quòd ſi rerum mobilium ibidem inventarum tantitas ad compoſitionem non ſuffecerit, de immobilibus ſuppleatur; & quod ſuperfuerit, ſicut

Ibid. c. 11. Lib. 2. leg. Longob. tit. 43. c. 3. Vide infrà c. 77.

dictum eſt, fiſcus noſter poſſideat. Si nihil ſuper compoſitionem remanere potuerit, totum in illam expendatur. Si autem homo ille nondum cum ſuis coheredibus proprium ſuum diviſum habuit, convocet eos Comes, & cum eis legitimam diviſionem faciat; & tunc, ſicut jam dictum eſt, partem ejus fiſco noſtro addicat, & compoſitionem de ea juxta modum ſuperiùs comprehenſum his ad quos illa legibus pertinet exſolvat. Quòd ſi non de alia re, ſed de ipſa proprietate quæ in bannum miſſa fuit, ac per hoc in noſtram poteſtatem redacta eſt, fuerat interpellatus, Comes in cujus miniſterio eam eſſe conſtiterit hoc ad notitiam noſtram perferre curet, ut nos eandem proprietatem, quæ ſecundùm ſupradictum modum in noſtrum dominium redacta eſt, per præcepti noſtri auctoritatem in jus & poteſtatem hominis qui eam quærebat, ſi ſua debet eſſe, faciamus pervenire.

De manire.

[Ibid. c. 22. Lib. 2. leg. Longob. tit. 43. c. 4. Vide infrà c. 76.]

XXV. Si quis de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate vel de hereditate, compellandus eſt, juxta legis conſtitutionem manniatur. De ceteris verò cauſis unde quis rationem eſt redditurus, non manniatur, ſed per Comitem banniatur. Et ſi poſt unam & alteram Comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus ejus in bannum miſſis venire & juſtitiam facere compellatur.

Qualiter de ſtatu ſuo pulſatus evindicet libertatem ſuam.

XXVI. Homo de ſtatu ſuo pulſatus, ſi is qui eum pulſat ad convincendum illum procinctum habuerit, adhibeat ſibi octo conjuratores legitimos ex ea parte unde pulſatur; ſive illa paterna ſive materna ſit & quatuor aliunde non minùs legitimos, & jurando vindicet libertatem ſuam. Quòd ſi procinctus defuerit, adſumat undecunque duodecim liberos homines, & jurando ingenuitatem ſuam defendat. Omnis controverſia coram Centenario definiri poteſt; excepta redditione terræ & mancipiorum, quæ non niſi coram Comite fieri poteſt.

De faidis coërcendis.

[Ibid. c. 23. Capitulare an. 829. tit. 3 c. 8. Lib 1. leg. Longob. tit. 9 c. 14. Hiemar. to. 2. Spicileg.]

XXVII. Si quis aliqua neceſſitate cogente homicidium commiſit, Comes in cujus miniſterio res perpetrata eſt, & compoſitionem ſolvere, & faidam per ſacramentum pacificare faciat. Quòd ſi una pars ei ad hoc conſentire noluerit, id eſt, aut ille qui homicidium commiſit, aut is qui compoſitionem ſuſcipere debet, faciat illum Comes qui ei contumax fuerit ad præſentiam noſtram venire, ut eum ad tempus quod nobis placuerit in exilium mittamus, donec ibi caſtigetur, ut Comiti ſuo inobediens eſſe ulteriùs non audeat, & maius damnum inde non adcreſcat.

[Dacheriani pag. 824. Regino lib. 2. c 81. Ivo par. 10. c. 9.]

De ſacramentis, ubi juranda ſint.

[Ibid. c. 24. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 12. Lib. 2 leg. Longob. tit. 55. c. 26. & ſeq.]

XXVIII. Vbi antiquitus conſuetudo fuit de libertate ſacramenta adrhamire vel jurare, ibi mallum habeatur, & ibi ſacramenta jurentur. Mallus tamen neque in Eccleſia neque in atrio ejus habeatur. Minora verò placita Comes ſive intra ſuam poteſtatem, vel ubi impetrare potuerit, habeat. Volumus utique ut domus à Comite in loco ubi mallum tenere debet conſtituatur, ut propter calorem ſolis & pluviam publica utilitas non remaneat. *Vide infrà Addit.* III. *cap.* 120.

De his qui de furto accuſati fuerint.

[Ibid. c. 25. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3. Ivo par. 16. c. 239.]

XXIX. Si liber homo de furto accuſatus fuerit, & res proprias habuerit, in mallo ad præſentiam Comitis ſe adrhamiat. Et ſi res non habet, fidejuſſores donet qui eum adrhamire & in placitum adduci faciant. Et liceat ei prima vice per ſacramentum ſe ſecundùm legem idoneare, ſi potuerit. At ſi alia vice duo vel tres eum de furto accuſaverint, liceat ei contra unum ex his cum ſcuto & fuſte in campo contendere. Quòd ſi ſervus de furto accuſatus fuerit, dominus ejus pro eo emendet, aut eum ſacramento excuſet; niſi tale furtum perpetratum habeat propter quod ad ſupplicium tradi debeat.

De deſpectu literarum dominicarum.

[Ibid. c. 26. Lib. 3. leg. Longob. tit. 7. c. 1.]

XXX. Si quis litteras noſtras diſpexerit, id eſt, tractoriam quæ propter Miſſos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco ubi prædictos Miſſos ſuſcipere debuit tamdiu reſideat & de ſuis rebus legationes illuc venientes ſuſcipiat quouſque animo noſtro ſatisfactum habeat. Qui verò epiſtolam noſtram quocunque modo diſpexerit, juſſu noſtro ad palatium veniat, & juxta voluntatem noſtram congruam ſtultitiæ ſuæ caſtigationem accipiat. Et ſi homo liber vel miniſterialis Comitis hoc fecerit, honorem qualemcunque habuerit ſive beneficium amittat. Et ſi ſervus fuerit, nudus ad palum vapulet, & caput ejus tondeatur.

De injuſtis teloneis & conſuetudinibus.

[Ibid. c. 27. Lib. 3. leg. Longob tit. 2. c. 32.]

XXXI. Vt ubi tempore avi noſtri Domni Pippini conſuetudo fuit teloneum

dare, ibi & in futurum detur. Nam ubi noviter inceptum eſt, ulteriùs non agatur. Et ubi neceſſe non eſt fluvium aliquem per pontem tranſmeare, vel ubi navis per mediam aquam aut ſubtus pontem ierit, & ad ripam non adpropinquaverit, neque ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur. Et nemo cogat alium ad pontem ire ubi juxta pontem aquam tranſmeare poteſt. Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de eis qui ad palatium ſeu in hoſtem pergunt, teloneum exactaverit, cum ſua lege ipſum teloneum reddat, & bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos componat.

De his qui bonos denarios accipere nolunt.

Ibid. c. 18. Capitula Karoli Calvi tit. 33. tit. 36. c. 8. 15. 23. Lib. 3 leg. Longob. tit. 28.

XXXII. Quicunque liber homo denarium merum & bene penſantem recipere noluerit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos componat. Si verò ſervi eccleſiaſtici aut Comitum aut vaſſallorum noſtrorum hoc facere præſumpſerint, ſexaginta ictibus vapulent. Aut ſi magiſter eorum vel advocatus, qui liber eſt, eos vel Comiti vel Miſſo noſtro juſſus præſentare noluerit, prædictum bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos componat.

De adulteratoribus monetæ.

Ibid. c. 19.

XXXIII. De falſa moneta jubemus ut qui eam percuſſiſſe comprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui hoc conſenſit, ſi liber eſt, ſexaginta ſolidos componat. Si ſervus eſt, ſexaginta ictus accipiat.

Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 13. 16.
Lib. 1. leg. Longob. tit. 28. c. 2.
Ivo par. 16. c. 278.

De proprio dominico ſine juſſione illius reddito.

Ibid. c. 20. Lib. 1. leg. Longob. tit. 34. c. 3.

XXXIV. Si quis proprium noſtrum, quod in veſtitura genitoris noſtri fuit, alicui quærenti ſine noſtra juſſione reddiderit, aliud tantum nobis de ſuo proprio cum ſua lege componat. Et quicunque illud ſcienter per malum ingenium adquirere tentaverit, pro infideli teneatur, quia ſacramentum fidelitatis quod nobis promiſit irritum fecit; & ideo ſecundùm noſtram voluntatem & poteſtatem dijudicandus eſt.

De pueris invitis parentibus detonſis aut puellis velatis.

Ibid. c. 21. Lib 1. leg. Longob. tit. 33. c. 4.

XXXV. Si quis puerum invitis parentibus totonderit, aut puellam velaverit, legem ſuam in triplo componat, aut ipſi puero vel puellæ, ſi jam ſuæ poteſtatis ſunt, aut illi in cujuſlibet poteſtate fuerint. Illi verò poteſtatem habeant capitis ſui, ut in tali habitu permaneant qualis eis complacuerit.

De fortapiis.

Capitulare IV. an. 819. c. 1. Lib. 1 leg. Longob. tit. 25. c. 72.

XXXVI. Si mancipia dominos ſuos fugerint in alienam poteſtatem, præcipimus ut propter hoc nullum præmium accipiat ille in cujus poteſtate fuerint inventa, pro eo quòd ea vel reddiderit vel foras ejecerit. Et non ſolùm hoc, ſed etiam ſi ea nec reddere nec foras eicere voluerit, & legitimo domino ea contradixerit, & illa inde poſtea effugerint, ſecundùm legem ea ſolvere cogatur.

De terra tributaria.

Ibid. c. 2. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 3. leg. Longob. tit. 8. c. 2. Ivo par. 16. c. 279.

XXXVII. Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem noſtram exire ſolebat, vel ad Eccleſiam vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam ſuſceperit, tributum quod inde ſolvebatur omni modo ad partem noſtram perſolvat; niſi fortè talem firmitatem de parte dominica habeat per quam ipſum tributum ſibi perdonatum poſſit oſtendere.

De beneficiis deſtructis.

Ibid. c. 3. Capitulare an. 829. tit. 2. c. 2. Lib. 3. leg. Longob. tit. 8. c. 1.

XXXVIII. Quicunque ſuum beneficium occaſione proprij deſertum habuerit, & intra annum poſtquam ei à Comite vel Miſſo noſtro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipſum beneficium amittat.

De terra cenſali.

Ibid. c. 4. Lib. 3 leg. Longob. tit. 8. c. 3. Ivo par. 16. c. 280.

XXXIX. Si quis terram cenſalem habuerit, quam anteceſſores ſui vel ad aliquam Eccleſiam vel ad villam noſtram dederunt, nullatenus eam ſecundùm legem tenere poteſt, niſi ille voluerit ad cujus poteſtatem vel illa Eccleſia vel illa villa pertinet; niſi fortè filius aut nepos ejus ſit qui eam tradidit, & ei eadem terra ad tenendum placitata ſit. Sed in hac re conſiderandum eſt utrum ille qui hanc tenet, dives an pauper ſit, & utrum aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc miſericorditer agendum eſt, ne ex toto diſpoliatus in egeſtatem incidat; ut aut talem cenſum inde perſolvat qualis ei fuerit conſtitutus, vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat unde ſe ſuſtentare valeat.

De nonis & decimis.

Ibid. c. 5. Capitulare an. 829. tit. 1. c. 9. tit 3. c. 5. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 5. Regino lib. 1 c. 36.

XL. Conſideratum eſt ut de frugibus terræ & animalium nutrimine ſuper cetera nonæ & decimæ perſolvantur. De opere verò vel reſtauratione Eccleſiarum Comes & Epiſcopus ſive Abbas unà cum Miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint,

gerint, conſiderationem faciant ut unuſquiſque eorum tantum inde accipiat ad operandum & reſtaurandum quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur. Similiter & vaſſi noſtri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum eccleſiaſticarum habent, vel unuſquiſque per ſe juxta quantitatem quam ipſe tenet. Aut ſi inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant. Cum quo pretio rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere & materiam emere poſſit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege ſua reſtituat, & inſuper bannum noſtrum ſolvat: ut ita caſtigatus caveat ne ſæpius iterando beneficium amittat. *Vide infrà Addit.* I V. *cap.* 102.

Lib 1 leg. Longob. tit. 3 c. 5. Regino lib. 1. c. 36.

De mancipiis in villas dominicas confugientibus.

Ibid. c. 6. Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 78.

X L I. Si cujuſlibet mancipia in villam noſtram confugerint, actor ejuſdem villæ quærenti domino ea non contradicat, ſed ſtatim ea foras de eadem villa eiciat. Et ſi ſe putat ad ea repetenda juſtitiam habere, repetat illa, & ſecundùm legem adquirat. Si verò tempore Domni Karoli genitoris noſtri in villam illam confugerunt, & dominus ea quærit, actor ejuſdem villæ aut ea legitimè contendat, aut quærenti domino reddat. Et actor propter veſtituram Domni Karoli genitoris noſtri eadem mancipia contradicere non audeat, ſi illius propria eſſe noſcuntur.

De foreſtibus noviter inſtitutis.

Ibid. c. 7.

X L I I. Vt quicunque illas habet, dimittat, niſi fortè indicio veraci oſtendere poſſit quòd per juſſionem ſive per permiſſionem Domni Karoli genitoris noſtri eas inſtituiſſet; præter illas quæ ad noſtrum opus pertinent, unde nos decernere volumus quicquid nobis placuerit.

De pontibus per diverſa loca emendandis.

Ibid. c. 8. Lib. 1. leg. Longob. tit. 1. c. 32.

X L I I I. Volumus ut Miſſi noſtri per ſingulas civitates unà cum Epiſcopo & Comite Miſſos vel noſtros homines ibidem commanentes eligant, quorum curæ ſit pontes per diverſa loca emendare, & eos qui illos emendare debent ex noſtra juſſione admonere ut unuſquiſque juxta ſuam poſſibilitatem & quantitatem eos emendare ſtudeat.

De legatione omnium Miſſorum dominicorum, de quibus videlicet cauſis agere debeant.

Capitulare V. an. 819. c. 1.

X L I V. Legatio omnium Miſſorum noſtrorum hæc eſt. Primò, ut ſicut jam aliis Miſſis injunctum fuit, juſtitiam faciant de rebus & libertatibus injuſtè ablatis. Et ſi Epiſcopus, aut Abbas, aut Vicarius, aut Advocatus, aut quiſlibet de plebe hoc feciſſe inventus fuerit, ſtatim reſtituantur. Si verò vel Comes, vel actor dominicus, vel alter Miſſus palatij noſtri hoc perpetraverit, & in noſtram poteſtatem redegerit, res diligenter inveſtigata & deſcripta ad noſtrum judicium reſervetur.

De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica veſtitura ſunt, qualiter inquirantur.

Ibid. c. 2.

X L V. Volumus autem ut de his libertatibus & rebus reddendis quæ in noſtra veſtitura ſunt, primò per optimos quoſque inquiratur. Et ſi per illos inveniri non poteſt, tunc per eos qui poſt illos in illa vicinia meliores ſunt. Et ſi nec per illos rei veritas inveniri poteſt, tunc liceat litigantibus ex utraque parte teſtes adhibere. Et ſi diſcordaverint, ſecundùm conſtitutionem à nobis promulgatam examinentur.

De oppreſſione pauperum, viduarum, & pupillorum.

Ibid. c. 3.

X L V I. De pauperibus, viduis, & pupillis injuſtè oppreſſis, volumus ut adjuventur & releventur.

De injuſtis conſuetudinibus noviter inſtitutis.

Ibid. c. 4. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 11. Ivo par. 16. c. 140.

X L V I I. De injuſtis occaſionibus & conſuetudinibus noviter inſtitutis, ſicut ſunt tributa & telonei in media via, ubi nec aqua, nec palus, nec pons, nec aliquid tale fuerit unde cenſus juſtè exigi poſſit, vel ubi naves ſubtus pontes tranſire ſolent, ſive in medio flumine, ubi nullum obſtaculum eſt, ut auferantur. Antiquæ autem ad noſtram notitiam deferantur.

De honore Eccleſiarum.

Ibid. c. 5. Lib. 1 leg. Longob. tit. 1. c. 14.

X L V I I I. De honore Eccleſiarum, ut per omnia eis exhibeatur ſicut nuper à nobis cum conſenſu omnium fidelium noſtrorum conſtitutum eſt, & ut hoc Miſſi noſtri omnibus in ſua legatione conſtitutis notum efficiant.

De nonis & Decimis.

Ibid. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 17. c. 10.

X L I X. De nonis & decimis, ut ſecundùm juſſionem noſtram dentur.

De locis ad clauſtra Canonicorum facienda.

Ibid. c. 7.

L. De locis dandis ad clauſtra Canonicorum facienda, ſi terra de ejuſdem Ec-

Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 9. Concil. Meld. c. 53.

cleſiæ rebus fuerit, noſtra liberalitate concedatur ibi. Si de alterius Eccleſiæ vel liberorum hominum, commutetur. Si autem de fiſco noſtro fuerit, noſtra liberalitate concedatur.

De obſervatione præceptorum dominicorum.

Ibid. c. 8. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 36.

L I. De obſervatione præceptorum noſtrorum & immunitatum, ut ita obſerventur ſicut à nobis & ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt.

De his qui occaſione immunitatis juſtitiam facere renuunt.

Ibid. c. 9.

L II. De his qui per occaſionem immunitatis juſtitiam facere renuunt, ut hoc obſervetur quod à nobis conſtitutum eſt.

De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis.

Ibid. c. 10.

L III. De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis, ut juxta poſſibilitatem in anriquum ſtatum reformentur.

Regino lib. 1. c. 38.
Burchard. lib. 3. c. 16.
Ivo par. 3. c. 19.

De beneficiis dominicis deſtructis.

Ibid. c. 11.

L IV. De beneficiis noſtris, quæ deſtructa inveniuntur, hoc impleatur quod nuper à nobis coſtitutum eſt.

De falſa moneta, & de aliis diverſis cauſis prohibendis.

Ibid. c. 12. Lib. 3. leg. Longob. tit. 7. c. 2.

L V. De nova moneta & de falſa moneta, & de diſpectu literarum noſtrarum, & de latronibus coërcendis vel puniendis, & de faidis pacandis, de homicidiis prohibendis, de perjuriis & falſis teſtibus compeſcendis, de his omnibus vel ceteris his ſimilibus hoc quod modò conſtituimus omnibus adnuntietur & in futurum obſervetur.

De Miſſorum dominicorum obſervatione.

Ibid. c. 13. Lib. 3. leg. Longob. ibid.

L VI. Hoc volumus ut Miſſi noſtri obſervent, ut quicquid de his cauſis vel ſimul vel ſingillarim emendare potuerint, emendent; & ea quæ emendaverint, diligenter ſcriptis notent; & hoc ſic peragere curent quatinus juſtè reprehendi à quoquam nullatenus poſſint. Et quæ facere debent aut poſſunt, nullatenus prætermittant: immo caveant ne, quod abſit, aut gratia alicujus aut honoris aut timoris ſive odii cauſa illud quod agere debent omittant. Et ſummopere ſtudeant ut hoc quod per ſe efficere non poſſunt nobis notum faciant. Et omnimodis prævideant ut per ſingula capitula tam verbis quàm ſcriptis de omnibus quæ illic peregerint nobis rationem reddere valeant.

De placitis à liberis hominibus obſervandis.

L VII. De placitis ſiquidem quos liberi homines obſervare debent conſtitutio genitoris noſtri penitùs obſervanda atque tenenda eſt, ut videlicet in anno tria ſolummodò generalia placita obſervent, & nullus eos ampliùs placita obſervare compellat; niſi fortè quilibet aut accuſatus fuerit, aut alium accuſaverit, aut ad teſtimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cetera verò quæ Centenarii tenent non alius venire jubeatur niſi qui aut litigat, aut judicat, aut teſtificatur.

Ibid. c. 14. Capitulare an. 829. tit. 3. c. 5. Lib. 2. leg. Long. tit. 42. c. 3.

De debito ad opus dominicum revvadiato.

L VIII. Vt de debito quod ad opus noſtrum fuerit revvadiatum talis conſideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum ſecundùm legem componere cogatur, ſed juxta quod poſſibile viſum fuerit; is verò qui tantùm mala voluntate peccavit, totam legis compoſitionem cogatur exſolvere.

Ibid. c. 15. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 22. Lib. 2. leg. Long. tit. 2. c. 21. Ivo par. 16. c. 283.

De his qui ad palatium vel in hoſtem pergunt, vel inde redeunt.

L IX. Vt nullus ad palatium vel in hoſtem pergens, vel de palatio vel de hoſte rediens, tributum quod tranſturas vocant ſolvere cogatur.

Ibid. c. 16. Lib. 2. leg. Long. tit. 24. c. 16.

De pontibus publicis.

L X. Vt pontes publici qui per bannum fieri ſolebant, anno præſente in omni loco reſtaurentur.

Ibid. c. 17. Lib. 3. leg. Long. tit. 1. c. 35.

De Clericis, monachis, & ſervis fugitivis.

L XI. Vt Clerici & monachi & ſervi fugitivi ad loca ſua redire jubeantur.

Ibid. c. 18. Lib. 2. leg. Long. tit. 25. c. 79.

De Advocatis Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatiſſarum.

L XII. Vt nullus Epiſcopus, nec Abbas, nec Comes, nec Abbatiſſa Centenarium Comitis Advocatum habeat.

Ibid. c. 19. Lib. 2. leg. Long. tit. 47. c. 4.

De Vicariis vel Centenariis, ſi latrones celaverint.

L XIII. Vt Vicarii vel Centenarii, qui fures & latrones vel celaverint vel defenderint, ſecundùm ſibi datam ſententiam dijudicentur.

Ibid. c. 20. Lib 2. leg. Long. tit. 25. c. 80.

De Comitibus & Vicariis admonendis de conſtitutione legis.

L XIV. Vt Comites & Vicarii & Centenarii de conſtitutione legis admoneantur, qua jubetur ut propter juſtitiam pervertendam munera non accipiant.

Ibid. c. 21. Lib. 2. leg. Long. tit. 52. c. 18.

De foreſtibus dominicis.

L XV. De foreſtibus noſtris, ut ubicunque fuerint, diligentiſſimè inquirant quomodo ſalvæ ſint & defenſæ; & ut Comitibus denuntient ne ullam foreſtem no-

Ibid. c. 22. Lib. 3. leg. Long. tit. 35. c. 1. Ivo par. 16. c. 242.

virer inſtituant, & ubi noviter inſtitutas ſine noſtra juſſione invenerint, dimittere præcipiant.

De Miſſis dominicis, & de his qui juſtitiam facere renuunt.

Ibid. c. 23. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 22.

LXVI. Vt ubicunque ipſi Miſſi aut Epiſcopum aut Abbatem aut alium quemlibet quocunque honore præditum invenerint qui juſtitiam facere vel noluit vel prohibuit, de ipſius rebus vivant quandiu in eo loco juſtitias facere debent.

De Miſſis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.

Ibid c. 24. Lib 2. leg. Longob. tit. 52. c. 19.

LXVII. Vt in illius Comitis miniſterio qui bene juſtitias factas habet iidem Miſſi diutiùs non morentur, neque illic multitudinem convenire faciant; ſed ibi moras faciant ubi juſtitia vel minùs vel negligenter facta eſt.

De Miſſis dominicis, & de Comite in aliquod miſſaticum directo.

Ibib. c. 25. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 20. & lib. 3. tit. 25.

LXVIII. Vt in illius Comitis miniſterio iidem Miſſi noſtri placitum non teneant qui in aliquod miſſaticum directus eſt, donec ipſe reverſus fuerit; ut cauſa quæ adhuc coram Comite non fuit, & is qui ſe reclamat, propter ſuam ſtultitiam aut contumaciam Comitem inde appellare noluit, iterum Comiti commendetur.

De Miſſis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.

Ibid. c. 26. Lib. 3. leg. Longob. tit. 2. c. 38.

LXIX. Vt Miſſi noſtri qui vel Epiſcopi vel Abbates vel Comites ſunt, quandiu prope ſuum beneficium fuerint, nihil de aliorum conjecto accipiant. Poſtquam verò inde longè receſſerint, tunc accipiant ſecundùm quod in ſua tractoria continetur. Vaſſi verò noſtri & miniſteriales, qui Miſſi ſunt, ubicunque venerint, conjectum accipiant.

De vaſſis dominicis & Epiſcoporum vel reliquorum qui in hoſte non fuerunt.

Ibid. c. 27.

LXX. Vt vaſſi noſtri, & vaſſi Epiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, & Comitum, qui anno præſente in hoſte non fuerunt, heribannum revvadient, exceptis his qui propter neceſſarias cauſas & à Domno ac genitore noſtro Karolo conſtitutas domi dimiſſi fuerunt; id eſt, qui à Comite propter pacem conſervandam & propter conjugem ac domum ejus cuſtodiendam, & ab Epiſcopo vel Abbate vel Abbatiſſa ſimiliter propter pacem conſervandam, & propter fruges colligendas, & familiam conſtringendam, & Miſſos recipiendos dimiſſi fuerunt.

De Epiſcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Miſſorum dominicorum.

LXXI. Vt omnis Epiſcopus, Abbas, & Comes, excepta infirmitate vel noſtra juſſione, nullam excuſationem habeat quin ad placitum Miſſorum noſtrorum veniat aut talem vicarium ſuum mittat qui in omni cauſa pro illo reddere rationem poſſit. Ibid. c. 28.

De non exigendo heribanno antequam juſſio dominica nota fiat.

LXXII. Vt Miſſi & unuſquiſque in ſuo miniſterio hæc capitula relegi faciant coram populo; & nota ſint omnibus, ne aliquis excuſationem habere poſſit. Et non priùs bannum exigant à quoquam homine donec omnibus hæc nota fiant.

De diſpenſa Miſſorum dominicorum.

LXXIII. De diſpenſa Miſſorum noſtrorum, qualiter unicuique juxta ſuam qualitatem dandum vel accipiendum ſit, videlicet Epiſcopo panes quadraginta, friſkingæ tres, de potu modij tres, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij quatuor. Abbati, Comiti, atque miniſteriali noſtro unicuique dentur quotidie panes triginta, friſkingæ duæ, de potu modij duo, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij tres. Vaſſallo noſtro panes decem & ſeptem, friſkinga una, porcellus unus, de potu modius unus, pulli duo, ova decem, annona ad caballos modij duo. Ibid. c. 29.

De eo qui in aliena patria de qualibet cauſa fuerit interpellatus.

LXXIV. Si quis in aliena patria, ubi vel propter beneficium vel propter aliam quamlibet occaſionem aſſiduè converſari ſolet, de qualibet cauſa fuerit interpellatus, verbi gratia de conquiſitu ſuo vel de mancipiis ſuis, ibi ſecundùm ſuam legem juſtitiam faciat, & cum talibus conjuratoribus quales in eadem regione vel provincia ſecum habere potuerit legitimum ſacramentum juret; excepto ſi quis eum de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate ſua, vel de hereditate quam ei pater ſuus moriens dereliquit, appellaverit. De his duobus liceat illi ſacramentum in patria ſua, id eſt, in légitimo ſui ſacramenti loco, jurandum offerre. Et is qui cum eo litigat, ſi velit, ſequatur illum in patriam ſuam ad recipiendum illud ſacramentum. Ipſe tamen primò in eodem loco, id eſt, ubi interpellatus eſt, ſatisfaciat tam Comiti & judicibus quàm adverſario ſuo, teſtibus pro- Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 7.

bando quòd rem quæ ab eo quærentur pater ſuus ei dereliquit.

De ſolutione atque compoſitione.

Ibid. tit. 12. c. 3. LXXV. Vt omnis ſolutio atque compoſitio quæ in lege Salica continetur, inter Francos per duodecim denariorum ſolidos componatur; excepto ubi contentio inter Saxones & Friſiones exorta fuerit. Ibi volumus ut quadraginta denariorum quantitatem ſolidus habeat quem vel Saxo vel Friſio ad partem Salici Franci cum eo litigantis ſolvere debet.

De ſtatu hominis.

Vide ſuprà cap. 25. LXXVI. Vt de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate vel hereditate compellandus, juxta legis conſtitutionem manniatur. De ceteris verò cauſis ubique rationem eſt redditurus. Si poſt ſecundam Comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus ejus in bannum Miſſis venire & juſtitiam facere compellatur.

De proprietate hominis quæ ob aliquod crimen in bannum fuerit miſſa.

LXXVII. Cujuſcunque hominis proprietas &c. *ut ſuprà cap.* XXIV.

EXPLICIT LIBER QVARTVS.

SEQVVNTVR CAPITVLA DOMNI KAROLI AVGVSTI, PATRIS VIDELICET DOMNI HLVDOVVICI IMPERATORIS.

APPENDIX PRIMA.

Capitula Domni Karoli Imperatoris eccleſiaſtica, quæ ideo ſupraſcriptis non conjunxi capitulis quia alia ex iſtis quaſi cauſa memoriæ ſcripta fuerant, & non videntur plenum explere ſenſum, alia ſunt geminata, cum aliis videlicet mixta capitulis, alia penitùs finita atque ad perfectionem perducta.

INCIPIVNT CAPITVLA.

CAP. I.

Capitulare I. an 805. c. 1. & ſeqq. De Electionibus.

II.

De cantu.

III.

De Notariis.

IV.

De ceteris diſciplinis.

V.

De computo.

VI.

De medicinali arte.

VII.

De Eccleſiiis ſine honore manentibus, abſque officiis & luminaribus: & de his qui decimas ſumunt, & de Eccleſiis non curant; & de altaribus, ut non ſuperflua ſint in Eccleſiis.

VIII.

De laicis noviter converſis, ne antequam ſuam legem pleniter vivendo diſcant, ad alia negotia mittantur.

IX.

De relinquentibus ſeculum, ut unum è duobus eligant, aut pleniter ſecundùm canonicam aut ſecundùm regularem inſtitutionem vivere debeant.

X.

De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter inventis ſine auctoritate, niſi Epiſcopo probante minimè venerentur, ſalva etiam de hoc & de omnibus Eccleſiis canonica auctoritate.

Capitulare II. an. 805. c. 17.
Burchard. lib. 3. c. 51.
Ivo par. 3. c. 54.

XI.

De ordinatis Epiſcopis nec receptis.

Capitulare VI. an. 806. c. 6.

XII.

Quòd non oporteat abſolutè quoſlibet ordinare.

Suprà lib. 1. c. 25.
Capitulare an. 794. c. 26.
Capitulare VI. an. 806. c. 6.
Creſconius c. 196.

XIII.

De ſervo, ſi neſciente domino ſuo fuerit ordinatus.

Capitulare VI. an. 806. c. 8.

Ivo par. 6. c. 125.

XIV.

Ibid. c. 9. Quòd non liceat Clericum in duabus civitatibus miniſtrare, nec Abbatibus plurima monaſteria aut cellas habere.

XV.

Ibid. c. 10. De peregrinis Epiſcopis & Clericis.

XVI.

Ibid. c. 12. De litteris peregrinorum & Clericis ſine litteris ambulantibus.

XVII.

Ibid. c. 13. Qualis vel pro qualibus culpis quiſque ſecundùm canonicam inſtitutionem degradetur de officio ſacerdotali.

XVIII.

Ibid. c. 14. De expulſo ab Eccleſia & excommunicato vel damnato ab officio ſuo.

XIX.

Ibid. c. 15. De ordine eccleſiaſtico & officio Miſſæ.

XX.

Ibid. De reliquiis ſanctorum & oratoriis villaribus.

XXI.

Ibid. c. 16. De altari non conſecrando niſi lapideo.

XXII.

Ibid. c. 17. De confirmatione cum chriſmate.

XXIII.

Ibid. c. 18. De baptiſmo.

XXIV.

Ibid. c. 19. De Paſcha & die dominico, & de reliquis feſtivitatibus.

XXV.

Ibid. c. 20. De jejunio & de quadrageſima vel letaniis.

XXVI.

Ibid. c. 21. Vt feſtivitates præclaræ non niſi in civitatibus aut in vicis publicis teneantur.

XXVII.

De hoc officio. Ibid. c. 22.

XXVIII.

De Eccleſiis emendandis, ut ubi in uno loco plures ſunt quàm neceſſe eſt, deſtruantur quæ neceſſariæ non ſunt, & aliæ conſtruantur. Capitulare III an. 805. c. 1.

XXIX.

De Eccleſiis non bene conſtructis.

XXX.

De judicio pœnitentiæ ad interrogandum reliquimus per quem pœnitentialem vel qualiter judicentur pœnitentes; & de inceſtibus, quibus liceat injungere, quibus non.

XXXI.

De eleemoſyna mittenda in Hieruſalem propter Eccleſias Dei reſtaurandas in proximo natali Domini. Capitulare I an. 810. c. 17.

XXXII.

Vt nullus homo malignis conſentiat, ſed magis in quantum poteſt reſiſtat. Vt pauperes, orphani, & viduæ, & Eccleſiæ Dei pacem habeant. Ibid. c. 18.

XXXIII.

Vt qui monachi & virgines ſunt, propoſitum ſuum obſervent.

XXXIV.

Vt iſti mangones & cotiones, qui vagabundi vadunt, per iſtam terram non ſinantur vagari ac deceptiones hominum agere; nec iſti nudi cum ferro, qui dicunt ſe data pœnitentia ire vagantes. Melius videtur ut ſi aliquod inconſuetum & capitale crimen commiſerint, in uno loco permaneant laborantes & ſervientes & pœnitentiam agentes ſecundùm quod canonicè ſibi impoſitum ſit. Capitulare I. an. 789. c. 77. Regino lib. 2. c. 80.

XXXV.

De concordia fidelium noſtrorum.

APPENDIX SECVNDA.

Incipiunt iterum Capitula Domni Karoli Imperatoris mundana, quæ ſupraſcriptam videntur habere cauſam.

CAP. I.

Capitulare II. an 805. c. 22. DE latronibus, ſicut jam antea in alio Capitulari commendavimus, ita maneat.

II.

De adventitiis, ut cùm Miſſi noſtri ad placitum venerint, habeant ſcriptum quanti adventitii ſunt in illorum miſſatico, aut de quo pago ſunt, & nomina eorum, & qui ſunt eorum ſeniores. Capitulare III. an. 806. c. 4.

III.

Si quis de libertate ſua fuerit interpellatus, & timens ne in ſervitium cadat, alt- Capitulare II. an. 803. c. 5.

Lib. 1. leg. Longob tit. 10. c. 3. quem de propinquis ſuis, per quem ſe in ſervitium caſurum timens occiderit, id eſt, patrem, matrem, patruelem, avunculum, vel quamlibet hujuſmodi propinquitatis perſonam, ipſe qui hoc perpetraverit moriatur; agnatio ejus & conſanguinitas in ſervitutem cadat. Et ſi negaverit ſe illum occidiſſe, ad novem vomeres ignitos judicio Dei examinandus accedat.

IV.

Ibid. c. 6. Ivo par. 16. c. 303. De fugitivis ac peregrinis, ut diſtringantur, ut ſcire poſſimus qui ſint aut unde venerint.

V.

Ibid. c. 7. Ivo par. 16. c. 304. Vt bauga & bruniæ non dentur negotiatoribus.

VI.

Ibid. c. 8. Lib. 3. leg. Longob. tit. 22. c. 1. De menſuris, ut ſecundùm juſſionem noſtram æquales ſint.

VII.

Ibid. c. 9. Vt non mittantur teſtimonia ſuper veſtituram Domni Pippini Regis.

VIII.

Ibid. c. 13. Lib. 2. leg. Long. tit. 21. c. 29. Vt omnia quæ vvadiari debent, juxta quod in lege continetur, pleniter ſecundùm ipſam legem revvadiata fiant, & in poſtmodum vel Domnus Rex, vel ille cujus cauſa eſt, juxta quod ei placuerit perdonet.

IX.

Ibid c. 25. Vt Miſſi noſtri qui jam breves detulerunt de adnuntiatione, volumus ut adhuc adducant de opere.

X.

Ibid. c. 26. Quantam moram faciant in unoquoque loco, & quot homines ſecum habeant.

XI.

Ibid. c. 27. De prudentia & conſtantia Miſſorum noſtrorum.

XII.

Ibid. c. 28. De falſis monetariis requirendum eſt.

XIII.

Ibid. c. 23. De illis Saxonibus qui uxores non habent.

VIX.

Ibid. c. 24. De ſignatis qui mentiendo vadunt.

XV.

Ibid. c. 29. Si aliæ res fortuitu non præoccupaverint, VIII. Kalen. Iulias, id eſt, Miſſa ſancti Iohannis Baptiſtæ, ad Magontiam ſive Cabillonem generaliter placitum habere volumus.

XVI.

Vide lib. 3. c. 10 & Capitulare I. an. 809. c. 16. De perjuriis, ut caveantur. Et ut non admittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter non poſſunt diſcuti, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et non ſoli accuſatori liceat teſtes eligere abſente ſuo cauſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Et ille qui ad teſtimonium ducitur ſi refutetur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipſo pago, non de altero, teſtes eligantur, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurii, perdat manum aut redimat.

XVII.

Vt nemo propter cupiditatem pecuniæ aut propter avaritiam ſuam priùs det pretium aut futuram conventionem ſibi præparet ut duplum vel triplum tunc recipiat, ſed tunc tantùm quando fructus præſens eſt, illos comparet. Capitulare I. an. 809, c. 14. Lib. 2. leg. Longob. tit. 32. c. 1.

XVIII.

De cauſis quæ quotidie non ceſſant. Ibid. c. 2.

XIX.

De fugitivis qui non ceſſant recipere & abſcondere. Ibid. c. 5.

XX.

De vagis peregrinis. Ibid. c. 6.

XXI.

De homicidiis. Ibid. c. 7.

XXII.

De commendatis menſuris modiorum & ſextariorum. Ibid. c. 8.

XXIII.

De beneficiis noſtris non bene conſtructis. Ibid. c. 9.

XXIV.

De hoſpitalitate & ſuſceptione iterantium, tam Miſſorum noſtrorum, quàm reliquorum bonorum hominum. Ibid. c. 35.

XXV.

Quòd Miſſos ad vicem noſtram mittimus. Ibid. c. 36.

XXVI.

De his qui vinum & annonam vendunt antequam colligantur, & per hanc occaſionem pauperes efficiuntur, ut fortiter conſtringantur ne deinceps fiat. Ibid. c. 37

XXVII.

Vt ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate judicium non terminetur aut adquiratur, niſi ſemper in præſentia Miſſorum imperialium aut in præſentia Comitum. Capitulare I. an. 810. c. 2.

XXVIII.

De homicidiis factis anno præſenti inter vulgares homines quaſi propter pulverem mortalem. Ibid. c. 3.

XXIX.

Ibid. c. 11. De heribanno, ut diligenter inquirant Miſſi noſtri qui hoſtem facere potuit & non fecit, ut bannum noſtrum ipſe componat, ſi habet unde componere poſſit. Et ſi non habuerit unde componere valeat, revvadiatum fiat & inbreviatum; & nihil ex hoc exactum fiat uſque dum ad notitiam Domni Imperatoris veniat.

XXX.

Ibid. c. 12. Qui herisceliz factum habent, per fidejuſſores mittantur.

XXXI.

Ibid. c. 13. De beneficiis deſtructis & alode reſtaurata.

XXXII.

Ibid. c. 14. De freda exigenda.

XXXIII.

Ibid. c. 15. De materiamine ad naves faciendum.

XXXIV.

Si aliquis Saxo hominem comprehenderit abſque furto aut abſque ſua propria aliqua re, dicens quòd illi habeat damnum factum, & hoc contendere voluerit in judicio aut in campo aut ad crucem, licentiam habeat. Si verò hoc noluerit, cum ſuis juratoribus ipſe liber homo ſe idoniare faciat. Et ſi ſervum cujuſlibet abſque aliqua comprobatione comprehenderit, ipſe ſervus aut ad aquam ferventem aut ad aliud judicium ſe idoniare faciat.

XXXV.

Si aliquis Saxo caballos in ſua meſſe invenerit, & ipſos caballos inde ducere pro ſuo damno ad comprobandum voluerit, ſi quis liber homo ei hoc contradixerit, aut aliquod malum pro hoc ei fecerit, tripla compoſitione ſecundùm legem & ſecundùm evvam contra eum ememdare ſtudeat, & inſuper bannum dominicum ſolvat, & manum perdat, pro eo quòd inobediens fuit contra præceptum Domni Imperatoris, quod ipſe pro pace ſtatuere juſſit. Si ſervus hoc fecerit, ſecundùm ſuam legem omnia in triplum reſtituat, & diſciplinæ corporali ſubjaceat.

XXXVI.

Quicunque liber homo inventus fuerit anno præſente cum ſeniore ſuo in hoſte non fuiſſe, plenum heribannum perſolvere cogatur. Et ſi ſenior vel Comes eum domi dimiſerit, ipſe pro eo eundem heribannum perſolvat; & tot heribanni ab eo exigantur quot homines domi dimiſerit. Et quia nos anno præſente unicuique ſeniori duos homines, quos domi dimitteret, conceſſimus, illos volumus ut Miſſis noſtris oſtendat, quia his tantummodo heribannum conceſſimus. Capitulare II. an. 812. c. 9.

XXXVII.

Vt quandocunque navigium mittere volumus, ipſi ſeniores in ipſis navibus pergant, & ad hoc ſint præparationes, jubemus. Ibid. c. 11.

XXXVIII.

Furta & injuſta connubia necnon & falſa teſtimonia, ſicut ſæpe rogavimus, prohibete diligenter, ſicut & Domini lex prohibet. Capitulare I. an. 789. c. 66.

EXPLICIVNT CAPITVLA DOMNI KAROLI PATRIS DOMNI HLVDOVVICI IMPERATORIS.

APPENDIX TERTIA.

Item Capitula Principum præclariſſimorum eccleſiaſtica ſimul & mundana Domni Hludouvici Auguſti & Hlotharij Cæſaris, quæ ſupraſcriptam videntur habere rationem.

CAP. I.

Benedictus de ſua reclamatione in perpetuum ſileat.

II.

De manſo quem Gehirfredus Epiſcopus à Liutrico Comite requirit, ut ſi Miſſi noſtri invenerint eum juſtitiam habere, non permittant Liutricum per veſtituram Domni Karoli juſtitiam ejus impedire.

III.

De foreſte quam Autharius Comes habere vult, ubi ea priùs non fuiſſe dicitur, volumus ut Miſſi noſtri rei veritatem inquirant, & juxta quod juſtum invenerint, ex noſtra auctoritate definiant.

IV.

De cauſa Hruotmundi Comitis, ut ei

liceat hic in palatio ſacramentum ſuum jurare quia propter noſtrum ſervitium ſibi conſtitutum placitum intra patriam obſervare non licuit.

V.

De duabus feminis quæ indiculos attulerunt interrogandi ſunt Heiminus & Manoaldus utrum eccleſiaſticæ an fiſcales fuiſſent.

VI.

Odo buticularius de foreſte ſua interrogandus eſt.

VII.

De rebus quas Marchio tradidit filio Boſonis vel aliis hominibus, volumus ut hi quibus traditæ fuerunt, veſtituram ſuam accipiant, & inſuper confirmationem.

VIII.

De rebus quas quædam femina Hildegardi Reginæ tradidit, & portionem quam ſibi ſervavit injuſtè amiſiſſe dicitur, volumus ut charta traditionis quæratur & inſpiciatur, & tunc quid illa habere debeat definiatur.

IX.

Querelam quam Helizachar & Heiminus contra Maginarium habent volumus ut Miſſi noſtri ſecundùm juſtitiam & æquitatem definiant.

X.

De querela Hildebrandi Comitis, quòd pagenſes ejus paravereda dare recuſant, volumus ut hoc Miſſi noſtri ab his hominibus qui in eodem comitatu manent, & ea dare non debent, necnon & à vicinis Comitibus inquirant, & ſi invenerint quòd ipſi ea dandi debitores ſunt, ex noſtra juſſione dare præcipiant.

EXPLICIT LEGILOQVVS.

CAPITVLARIVM
LIBRI TRES POSTERIORES,
COLLECTI A BENEDICTO LEVITA.

DE CONGLVTINATIONE ISTORVM & communicatione ſeptem librorum, Capitulorum videlicet dominicorum, qualitérque, quibus, & à quibus collecti, ordinati, atque conſcripti eſſe monſtrantur, ſequens indicat lectio, & qui etiam iſtis panduntur verſiculis.

Quattuor explicitis, lector venerande, libellis,
Qui canonum recitant jura tenenda ſatis,
Quóſque pater quondam collegit nobilis aptè
Anſegiſus ovans ductus amore Dei,
Autcario demum, quem tunc Mogontia ſummum
Pontificem tenuit, præcipiente pio,
Pòſt Benedictus ego ternos Levita libellos
Adnexi, legis quîs recitatur opus;
Quos pater inventos, præfatio pandit ut ipſa,
Diſtinctim titulis ſubpoſitiſque ſuis.
Hos igitur relegens devoto pectore biblos,
Gratanter ſtudeas fundere, poſco, preces,
Quatinus æterno donentur munere cælo
Hac pia ſanxerunt qui quoque jura piè.

INCIPIT SEQVENTIVM CAPITVLORVM PRÆFATIO.

PRÆCEDENTES quatuor libelli nonnulla glorioſiſſimorum Karoli atque Hludouvici Imperatorum continent capitula, quæ eorum tempore ab Anſegiſo Abbate ſunt collecta atque in prædictis coacta libellis, ſicut in eorundem prooemio continetur. Sed quia ab eo nec media, ut rati ſumus, ſunt forſitan inventa vel collecta, neceſſe erat ut à fidelibus ubicunque inveniri potuiſſent quærerentur, & ob recordationem tantorum Principum vel eorundem capitulorum utilitatem coadunarentur, & membranis inſererentur, atque à fidelibus memoriæ commendarentur. Quapropter ea quæ ille aut invenire nequivit aut inſerere fortaſſe noluit, & illa quæ poſtmodum à fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & Pippini

Ivo par. 4. c. 174. Pannormiæ lib. 2. c. 148.

ac Karoli atque Hludouvici didicimus in jamdictis libellis minimè eſſe inſerta, pro Dei omnipotentis amore & ſanctæ Dei Eccleſiæ ac ſervorum ejus atque totius populi utilitate fideliter inveſtigare curavimus, & in tribus ſubſequentibus libellis diſtinctè cum titulis ſuis coadunare, ac Hludouvico Hlotharióque atque Karolo nobiliſſimis Regibus, filiis ſcilicet Hludouvici piiſſimi Imperatoris, habenda & omnium Chriſtianorum fidelibus tradenda ſcribere non diſtulimus; ut ſcirent qualiter juxta normam avi, proavi, ac genitoris, ſecundùm Domini ſcilicet voluntatem, ſicut & illi fecerunt, clerum & populum ſibi commiſſum, Domino opem ferente, regere mererentur. Hæc verò capitula, quæ in ſubſequentibus tribus libellis coadunare ſtuduimus, in diverſis locis & in diverſis ſcedulis, ſicut in diverſis ſynodis ac placitis generalibus edita erant, ſparſim invenimus, & maximè in ſanctæ Mogontiacenſis metropolis Eccleſiæ ſcrinio à Riculfo ejuſdem ſanctæ ſedis Metropolitano recondita, & demum ab Autcario ſecundo ejus ſucceſſore atque conſanguineo inventa reperimus, quæ in hoc opuſculo tenore ſupraſcripto inſerere maluimus. Monemus ergo lectores ut ſi eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc noſtræ imperitiæ reputent; quia, ut diximus, diverſis ea in ſcedulis invenimus; & ob id tam citò hæc emendare nequivimus, ſed cunctis ſcientiæ repletis lectoribus hæc corrigenda dimiſimus. Invenimus inſuper quædam ex his pâria initia habentia & imparem finem; quædam verò pares fines, ſed non paria initia; in quibuſdam autem minus, & in quibuſdam plus. Et propterea illa ſic dimiſimus ſicut invenimus. Precamur etiam omnes ut ſi deinceps plura ex his invenerint, quæ memoratus Anſegiſus non inſeruit, nec nôs potuimus hactenus invenire, ut ea illis in quarto aut in quinto libello diſtincta inſerere non pigeat; quatinus ipſi ex hoc gratiam Dei habeant, & clerus ac populus eorum utilitatibus non careat, quoniam valde ſunt utilia hæc capitula, & ſcire volentibus oppidò profutura, quæ pro lege tam eccleſiaſtica quàm & ſeculari jure firmiſſimo ſunt tenenda. Primo igitur in loco poſuimus nonnullos verſiculos in laudem prædictorum Principum metricè compoſitos. Deinde ſequuntur capitula primi libelli, ſubjectis numeris ſuis, ut faciliùs inveniri poſſit ſententia quæ quæritur. His ita peractis, eſt in fronte primi libelli poſita Zachariæ Papæ epiſtola omnibus Epiſcopis ac reliquis eccleſiaſtici ordinis gradibus & cunctis Ducibus atque Comitibus omnibúſque Deum timentibus per Gallias & Francorum provincias conſtitutis directa, ſicut in ea continetur. Quam ſequuntur duo ſynodales conventus quos ſanctæ Romanæ & apoſtolicæ Eccleſiæ Legatus Bonifacius memoratæ Magontiacenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus vice ſupradicti Zachariæ Papæ unà cum Karlomanno Francorum Principe canonicè tenuit. Vt agnoſcant omnes hæc prædictorum Principum capitula maximè apoſtolica auctoritate fore firmata. Poſt iſta quoque quæ ſequuntur, eadem auctoritate, maxima, ut diximus, ex parte, & omnium Francorum utriuſque ordinis virorum aſſenſu ſunt roborata. Secundo verò in libello, poſt capitulorum numerum, prima fronte poſita ſunt quædam ex lege divina excerpta capitula, ſicut ea ſparſim in eorum mixta capitulis reperimus; ut omnes hæc capitula legibus

divinis regulíſque canonicis concordare non ignorent. Tertio ſiquidem in libello, poſt ejuſdem libelli capitulorum numerum, quædam ex canonibus à Paulino Epiſcopo & Albino magiſtro reliquíſque juſſione Karoli invictiſſimi Principis magiſtris ſparſim collecta ſunt inſerta capitula; & quibuſdam interpoſitis, ſequuntur alia regulæ monaſticæ congruentia, & demum ea quæ ſequuntur ad ſanctæ Dei Eccleſiæ ſervorúmque ejus atque totius Chriſtiani populi utilitatem ſunt conſcripta capitula, ſicut in eodem continentur libello. Precamur quoque lectores omnes cunctóſque judices & ſapientes ut non ea ſiniſtra interpretatione ullo unquam tempore dignentur exponere, aut quemquam injuſtè judicare, vel eò quòd non ſint quædam ex his juxta regulam grammaticæ artis compoſita reprehendere; ſed pro ipſis Principibus eorúmque & ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus, qui hæc eadem ſimul cum eis tractaverunt, atque pro nobis, qui ea colligere ac deſcribere curavimus, orare ſtudeant; & jamdicta capitula pariter nobiſcum illi amplecti, venerari, amare, legibúſque tenere decertent, annuente Domino, ut parem omnes ex hoc mercedem habere mereamur. Amen. FINIT.

INCIPIUNT VERSUS DE PRÆDICTIS PRINCIPIBUS.

Aurea progenies, felici ſtemmate pollens,
Francorum virtus, perpetuúmque decus,
Pippinus quondam micuit ſublimiter, atque
Karlomannus agens quæ placuere Deo.
Cenſores etenim veri pietatis amore,
Eccleſiæ leges inſtituere ſacras.
Quas dum lector ovans deſcriptas legerit iſtic,
Nec minùs & jura poſteriora legat.
Hinc Cæſar Karolus, divino munere fretus,
Nobiliter proceres rexit in orbe ſuos:
Quorum ſceptra piis una moderatus habenis,
Cunctorum vicit inclita geſta patrum;
Virtutum gemmis David reliquóſque ſecutus,
Inſigni fama fulſit ubique ſui.
Quid memorem multas domuit quas denique gentes,
E quîs & remeans clara trophæa tulit?
Nec mirum, coluit dum Regis juſſa ſuperni,
Decernens ſanctis jura tenenda viris.
Ob quæ promeruit cæleſtia ſcandere regna,
Qua quoque percepit præmia larga ſatis.
Inde Hludowvicus regno ſucceſſit avito,
Eximius Princeps, divus & orbis apex:
Auguſto nituit ſub quo Germania cultu,
Cultori tribuens commoda multa ſuo.
Pacis amator enim Cæſar, pietatis & almæ,
Conſuluit populis, plebibus atque ſuis.

Scilicet ut Regum renovans ſancita priorum,
Prudenter titulos adderet ipſe pios.
Quapropter moriens penetravit ſidera cœli,
Soluens præcelſo cantica digna Deo.
Ex quo perſequitur ſoboles veneranda per orbem
Ipſius, inſigni nomine digna patris.
Hludouvicus enim fluvii cis littora Rheni
Imperat, & gentes comprimit ecce feras.
Necnon Hlotharius parili ditione poſitus,
Francorum Cæſar ſceptra tremenda vehit.
Tum Karolus regnum Francorum ſorte retentat,
Nomen avi referens auxiliante Deo.
Nos quibus illa tenent terni quæ jura libelli,
Obtulimus ſcripta, ſemper habenda ſibi.
Quorum norma docet jugiter nos vivere rectè,
Et ſtudiis Domino rite placere piis.
Hæc reſecant pravos æquo moderamine mores,
Vivendi normam contribuendo piis.
Namque patrant multi funeſtas ſæpe rapinas,
Nonnulli violant templa dicata Deo.
Sunt alii ſcelerum fœdati labe ſuorum,
Fiſtula quos omnes commemorare nequit.
Sed cohibet tales legum cenſura ſacrarum,
Decretíſque vetat iſta patrare piis.
Ergo duces laudare decet per carmina fortes,
Munere virtutum qui micuere ſacro;
Francia ſub quorum ſceptris tutiſſima manſit,
Libertate vigens, colla ſuperba terens;
Quam variæ gentes dominam timuere ſeveram,
Utpote quas armis cepit ovando ſuis.
Unde ſibi nomen meruit, decus atque perenne,
De victis populis celſa trophæa ferens.
Cæleſtis patriæ donati munere Reges
Exultant jugiter, & ſine fine canunt;
Alta poli cujus ſubierunt culmina cæli,
Quos devota chelys jam reſonavit ovans.
Felices nimiùm quos aula beata receptans,
Cælicolis junxit civibus ipſa libens.
Non ibi jam metuunt furvas nocuáſque tenebras,
Quin potiùs veræ lucis amœna vident.
Sic evangelici teſtatur pagina bibli,
Quòd mundi lumen ſit Deus altitonans.
Hoc jubar exhilarat ſuperorum corda virorum,
Inradiánſque procul nubila tetra fugat.
Hoc etiam vatum cecinit pulcherrimè quidam.
Olim quòd Dominus luſit amando Deus.

Cui decus & virtus, laus & veneratio ſemper,
Imperiùmque manet cuncta per æva ſacrum,
Ipſe tibi tribuat prolixæ tempora pacis,
Credita qui plebi ſerſque talenta tibi.

INCIPIVNT CAPITVLA QVINTI LIBELLI.

1. *EPiſtola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa.*
2. *Synodus cum actibus ſuis juſſione apoſtolica à ſancto Boniſacio & Francorum Epiſcopis ſub Karlomanno Duce habita anno incarnationis dominicæ* DCCXLII.
3. *Item altera ſynodus à ſupradictis Epiſcopis ac Principe apoſtolica auctoritate Kalendas Martias Liptinas habita.*
4. *De fide catholica & primo præcepto legis.*
5. *De pace & concordia ſervanda.*
6. *De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus eſt.*
7. *De eo qui filiaſtrum aut filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.*
8. *De his qui propter faidam in alias patrias fugiunt.*
9. *De inceſtis.*
10. *De eccleſiaſticis viris.*
11. *De Presbyteris & Clericis, ut Archidiaconus eos convocet ad ſynodum.*
12. *De eo qui Miſſo Epiſcopi contradixerit vel Presbytero aut Clerico inceſtuoſum.*
13. *De his qui res eccleſiaſticas verbo Domini Regis tenent.*
14. *Vt Presbyteri qui vicos vel Eccleſias tenent, ceram vel alios cenſus ad matrem civitatis Eccleſiam perſolvant, ſicut conſuetudo fuit.*
15. *De emunitatibus ſervandis.*
16. *De juſtitiis faciendis.*
17. *De eccleſiaſticis viris qui ſe reclamantes ad palatium veniunt.*
18. *De muliere quæ ſine licentia viri ſui velum in caput miſerit.*
19. *De eo qui filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius dederit viro ingenuo vel ſervo.*
20. *De femina ingenua quæ ſervum acceperit.*
21. *De eo qui habet mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea.*
22. *Vt Sacerdotes vel Clerici ad ſecularia negotia, relicto Epiſcopo ſuo, non convolent.*
23. *Vt Presbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nihil agant.*
24. *De eo qui oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopi juſſionem.*
25. *Cum excommunicatis non licere communicare.*
26. *De eo qui Eccleſiam Dei conturbat.*
27. *De monachis, ut in civitate vel regione qualibet Epiſcopo ſuo ſubjecti ſint.*
28. *Vt Clericus in Eccleſia in qua prætitulatus eſt permaneat.*
29. *Vt Epiſcopus curam monaſteriorum gerat.*
30. *De eo qui excommunicatus pro ſuo neglecto fuerit.*
31. *Vt Presbyteri rem Eccleſiæ non vendant.*
32. *Vt manumiſſiones in Eccleſiis celebrentur.*
33. *De defenſoribus Eccleſiarum ab Imperatore poſcendis.*
34. *Vt nullus ſacerdos canones ignoret.*
35. *Quid de Presbyteris crimnoſis, de quibus adprobatio non eſt, agendum ſit.*
36. *De ſacerdotum purgatione.* Ex Capitulis Domini Karoli.
37. *De eo qui confitetur de crimine.*
38. *De uſuris.*
39. *De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.*
40. *De ordinatione Presbyterorum.*
41. *De Presbyteris, qualiter Eccleſiæ introitum conſequantur.*
42. *De non cogendo bibere.*
43. *De Presbyteris, à quibus per Eccleſias conſtituantur.*
44. *De honore pro Eccleſiis dando.*
45. *De decimis diſpenſandis.*
46. *De Eccleſiis vel altaribus immeliorandis.*
47. *De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.*
48. *De linteis altaribus præparandis.*
49. *De parrochianis alterius Presbyteri.*
50. *De parrochia alterius Presbyteri.*
51. *De termino Eccleſiarum.*
52. *De rebus Presbyterorum.*
53. *De pœnitentibus non cogendis vinum bibere.*
54. *De Presbyteris, à quibus ſe caveant.*
55. *De Presbyteris qui agenda in domiciliis celebraverint.*
56. *De prædicatione vel capitulis Presbyterorum.*
57. *De euchariſtia.*
58. *De ampullis tribus in Cœna Domini habendis.*

59. *Vt omnes Clerici Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint.*
60. *De ordine ſacerdotum.*
61. *De eo qui non confitetur Dei Verbum paſſum carne.*
62. *De modo excommunicationis, tam de Clericis, quàm de laicis.*
63. *De his qui à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo damnati ſunt.*
64. *De Epiſcopis vel quibuſlibet ex clero.*
65. *De die dominica, qualiter obſervanda eſt.*
66. *De ignotis angelorum nominibus.*
67. *De mulieribus, ne ad altare accedant.*
68. *De Epiſcopis ordinandis vel quibuſlibet ex clero.*
69. *De maleficis vel incantatoribus.*
70. *De negotio Clericorum inter ſe.*
71. *De conſpiratione Clericorum vel monachorum ſeu laicorum.*
72. *De fide ſanctæ Trinitatis prædicanda.*
73. *De his qui ſe convertunt ad Deum.*
74. *De his qui non ſunt bonæ converſationis.*
75. *De his qui cum excommunicato communicaverunt.*
76. *De ſubjectione Presbyterorum.*
77. *De Clericis eccleſiaſtici ordinis.*
78. *De falſis nominibus ſanctorum.*
79. *De uxore à viro dimiſſa.*
80. *De oblatis pauperum.*
81. *De jejuniis à ſacerdotibus conſtitutis.*
82. *De his qui contra naturam peccant.*
83. *De nominibus recitandis.*
84. *De canonum inſtitutis à Presbyteris non ignorandis.*
85. *De ſacerdotibus contra decretalia agentibus.*
86. *De fide Presbyterorum ab Epiſcopis diſcutienda.*
87. *De Presbyteris in Eccleſiis conſtituendis ab Epiſcopis, & non ab aliis.*
88. *De villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis.*
89. *De Presbyteris qui feminas in domibus habent.*
90. *De ſcriptoribus.*
91. *De inceſtuoſis.*
92. *De communicatione fidelium.*
93. *De confugio ad Eccleſiam.*
94. *De admonitione ſacerdotum.*
95. *De prædicatione ad plebem.*
96. *De eruditione filiorum à parentibus vel patrinis.*
97. *De Eccleſiis antiquitus conſtitutis.*
98. *De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyteros in Eccleſiis conſtituunt vel de Eccleſiis eiciunt.*
99. *De Eccleſiis inter coheredes diviſis.*
100. *De manſo ad Eccleſiam dato.*
101. *De his qui decimas dare nolunt niſi à ſe redimantur.*
102. *De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam.*
103. *De cauſa ebrij hominis, & de ejus teſtimonio, & de placito Comitis.*
104. *De hoc ſi Presbyteri ſanctum chriſma dederint ad judicium ſubvertendum.*
105. *De placito Centenarij.*
106. *De raptu viduarum.*
107. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
108. *De obſervatione præceptorum dominicorum.*
109. *De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis.*
110. *De commutationibus utilibus permanendis, inutilibúſque delendis.*
111. *De Eccleſiæ conſecratione in qua mortuorum cadavera ſunt ſepulta.*
112. *De officio laicorum.*
113. *De ſtultorum voto ſolvendo.*
114. *De non prodendo à Presbyteris crimen Epiſcopi.*
115. *De parrochianis alterius Presbyteri.*
116. *De manus impoſitione & reſolutione canonica.*
117. *De pœnitente cujus crimẽ pervulgatum eſt.*
118. *De pœnitentibus qui euchariſtiam acceperint in infirmitate poſiti.*
119. *De remedio pœnitentiæ, & quòd abſolutio pœnitentum per manus impoſitionem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat. Propter quod neceſſe eſt ut reatus peccatorum ante ultimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſolvatur, etiamſi, periculo mortis urgente, ſtatim poſt acceptionem pœnitentia & reconciliatio ſubſequatur.* Ex epiſtola Papæ Leonis ad Theodorum Forojulienſem Epiſcopum.
120. *Item de pœnitentum abſolutione, ut per manus impoſitionem Epiſcoporum vel ſacerdotum precibus fiat.*
121. *Vt pœnitens oſtenſis pœnitentiæ fructibus ad communionem recipiatur.*
222. *Vt pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, ſuper caput cilicium à ſacerdote conſequantur.*
123. *Vt omni tempore jejunij manus pœnitentibus à ſacerdote imponatur.*
124. *Vt lapſi per manus impoſitionem Epiſcopi abſolvantur.*
125. *Vt pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.*

126. *De his qui convivio gentilium uſi ſunt.*

127. *Vt criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impoſitionibus à ſacerdotibus purgentur.*

128. *Vt pœnitentibus juxta canonicam auctoritatem pœnitentia detur, & antè ſuſpenſos à communione excubare faciant ad Eccleſiæ officium.*

129. *De his qui ſeparati à communione fuerint pœnitentibus.*

130. *Ne in confinio mortis pœnitens à reconciliatione diutiùs ſuſpendatur. Et ut oblatio ejus qui pœnitens, necdum reconciliatus, de hac vita exierit, ab Eccleſia recipiatur.*

131. *De Presbyteris vel Diaconibus graviori noxa convictis.*

132. *De pœnitentibus qui ex gravioribus levioribúſque commiſſis pœnitentiam gerunt.*

133. *De his qui convivio ſolo gentilium & eſcis immolatitiis uſi ſunt.*

134. *Vt pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, tribus annis ſint inter audientes, ſi veram pœnitentiam geſſerint.*

135. *De catechumenis non prætereundis.*

136. *Vt qui pœnitentiam publicè gerunt, uno anno ſint cum cilicio inter audientes.*

137. *De pœnitentibus tranſgreſſoribus.*

138. *Vt pœnitentibus abſque perſonarum acceptione pœnitentia detur.*

139. *De neglegentioribus pœnitentibus.*

140. *De eo qui pœnitentiam in infirmitate petit.*

141. *Vt pœnitentes non ſe credant abſolutos niſi per manus impoſitionem.*

142. *De pœnitentibus qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere vel in mari mortui fuerint.*

143. *De loco monaſteriorum vel ædificiis providendis.*

144. *Vt Epiſcopi ſciant qualiter Canonici qui ſunt cum Abbatibus vivant.*

145. *Vt Presbyteri chriſma diligenter cuſtodiant.*

146. *Vt Presbyteri utantur aſſiduè orariis.*

147. *Ne laici Presbyteros eiciant de Eccleſiis.*

148. *Ne laici à Presbyteris munera exigant.*

149. *De fugitivis Clericis.*

150. *De letania majore.*

151. *De quatuor temporibus obſervandis.*

152. *De indicto jejunio.*

153. *De dominicis diebus.*

154. *De decimis.*

155. *Vt Eccleſiæ pacem habeant.*

156. *Iterum de pace Eccleſiarum.*

157. *Vt antiquæ Eccleſiæ honorem ſuum habeant.*

158. *De beneficiis eccleſiaſticis.*

159. *Ne Presbyter Miſſam ſolus cantet.*

160. *De oblatione & pace in Eccleſia facienda.*

161. *De ſymbolo & oratione dominica.*

162. *Vt malum ebrietatis omnino vitetur.*

163. *De ſpiritalibus filiolis.*

164. *Vt canticum luxurioſum circa Eccleſias deſeratur.*

165. *De inceſtuoſis.*

166. *Ne in quarta aut in quinta aut ſexta generatione conjugium copuletur.*

167. *Ne proprius filius de baptiſmo ſuſcipiatur vel ad confirmationem teneatur.*

168. *De damnatis nuptiis.*

169. *De cura & prædicatione ſacerdotum erga populum ſibi commiſſum, & ut facinoroſos extra Eccleſiam eiciant.*

170. *Vt Presbyteri omnes ſuos ſubjectos orationem dominicam & ſymbolum doceant.*

171. *Quibus temporibus baptizandum ſit.*

172. *Quòd nullum pretium pro baptiſmo accipi debeat.*

173. *De decimis, ut fideliter à fidelibus dentur, & canonicè à Presbyteris dividantur.*

174. *De Presbyteris, ut ſeculares non exerceant curas, neque judices villarum fiant.*

175. *Vt in titulis quibus Presbyteri conſecrantur, ante ſuam promotionem ſtabilitatem promittant.*

176. *Ne feminæ cum Presbyteris habitent.*

177. *De Presbyteris vel Clericis fugitivis.*

178. *Vt in domibus non conſecratis nequaquam Miſſa celebretur.*

179. *Vt Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi nec arma portent nec venationem exerceant.*

180. *Quòd non liceat mulieri velum ſive ſponte ſive non ſponte acceptum dimittere.*

181. *Vt res pauperum vel minùs potentum mala occaſione non emantur.*

182. *De poteſtate Epiſcoporum pro rebus eccleſiaſticis, ac de convenientia Epiſcoporum cum laicis.*

183. *De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.*

184. *De colonis & fiſcalinis.*

185. *De vita Canonicorum.*

186. *De Presbyteris occiſis.*

187. *De accuſatione Epiſcopi.*

188. *Quòd non liceat monaſteria Deo ſacrata diverſoria fieri ſecularia.*

189. *Vt conjurationes vel conſpirationes non fiant.*

190. *De illis qui res Eccleſiæ tenent.*

191. *De ſervo Eccleſiæ in furto comprehenſo.*
192. *De his qui Clericum injuriaverint. Ex Concilio Antiſſiodorenſi.*
193. *Vt homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, nullus eis victus detur.*
194. *De decimis per juſſionem Epiſcopi diſpenſandis.*
195. *Qualiter de latronibus faciendum ſit.*
196. *De perjuriis.*
197. *De latronibus juſtè peremptis, & de hominibus injuſtè punitis.*
198. *De nonis & decimis vel cenſu Eccleſiarum.*
199. *De tributariis Eccleſiarum.*
200. *Vt ſacramentum pro gildoma non fiat.*
201. *Vt iterantibus nullus impedimentum faciat.*
201. *De teloneis forbannitis.*
203. *Vt mancipia non ſine teſtibus vendantur.*
204. *Qualiter de Comitibus vel de Vaſſis dominicis juſtitias non facientibus agendum ſit.*
205. *De his qui pretium pro faida recipere & juſtitiam facere nolunt.*
206. *De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.*
207. *Decretale precum quorundam Epiſcoporum.*
208. *Quòd res Eccleſiarum vota ſint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; quibus non ſolùm conlata conſervanda, ſed etiam alia augenda ſunt.*
209. *De conlatis Eccleſiæ dividendis.*
210. *De ordinatione ſervorum.*
211. *De perſonis à quibus non ſunt res accipiendæ.*
212. *Vt nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonſurare ſuadeat.*
213. *De Presbyteris conſtituendis.*
214. *De manſis uniuſcujuſque Eccleſiæ.*
215. *De Presbyteris uniuſcujuſque Eccleſiæ.*
216. *De ſacris vaſis Eccleſiæ ad pignus datis.*
217. *De Eccleſiis deſtructis, vel de nonis & decimis.*
218. *De Presbyteris qui feminas in domibus habent.*
219. *De Presbyteris qui pro chriſmate in Cœna Domini vendebant.*
220. *De prædicatione & confirmatione Epiſcoporum.*
221. *De pueris tondendis & puellis velandis.*
222. *De feminis viros amittentibus.*
223. *De raptis & de earum raptoribus.*
224. *De puellis raptis necdum deſponſatis.*
225. *De deſponſatis & ab aliis raptis.*
226. *De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.*
227. *De puellis, quo tempore velentur.*
228. *De examinatione ſanctæ crucis non facienda.*
229. *De pabulo verbi divini nuntiando.*
230. *De homicidiis in Eccleſiis vel in atriis earum perpetratis.*
231. *De injuriis in Eccleſiis ſacerdotum factis.*
232. *De viduis & pupillis & pauperibus.*
233. *De raptu viduarum.*
234. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
235. *Vt omnis homo liber poteſtatem habeat ubicunque voluerit res ſuas dare pro ſalute animæ ſuæ.*
236. *De homicidiis prohibendis.*
237. *Quid in compoſitionem vuirgildi dari non debeat.*
238. *De raptu alienarum ſponſarum.*
239. *De falſis teſtibus convincendis.*
240. *De concordia Epiſcoporum & Comitum.*
241. *De latronibus, homicidis, adulteris, inceſtuoſis ſub magna diſtrictione coërcendis.*
242. *De invaſione aliorum rerum.*
243. *Pro qua re in præſentiam Regis venire quis debeat.*
244. *Ne noviter converſi citò ad aliqua mittantur exercenda negotia.*
245. *Quid de his agendum ſit qui, gratia fugiendi debitum ſervitium, ſeculum relinquunt.*
246. *Quid tempore famis ac cujuſlibet tribulationis agendum ſit.*
245. *Vt infra patriam arma non portentur. Et qualiter diſcordantes ad pacem cogantur redire.*
248. *De armaturis & bruniis habendis.*
249. *De his qui judiciis Scabinorum adquieſcere nolunt.*
250. *Quòd Regi & ſenioribus tantùm fidelitas per ſacrametum promitti debeat. Et ut cetera ſacramenta legaliter fiant.*
251. *Vt ſi conſpirationes factæ fuerint, triplici ratione judicentur.*
252. *Qualiter de teſtibus agendum ſit, qualéſque ad teſtimonium adducantur.*
253. *Quales perſonæ ad cauſas diſcutiendas & terminandas elegi debeant.*
254. *De teloneis quæ de mercatis & navigiis vel aliis, aut quæcunque injuſtè exigantur, quid fieri debeat.*
255. *De his qui ex ſeculo ad monaſteria converti volunt.*
256. *De hominibus pauperibus liberis, ut à petentioribus*

potentioribus non opprimantur injuſtè.

257. *De Eccleſiis ſive ſanctis noviter inventis.*

258. *Vt heribannus abſque perſonarum acceptione fideliter ab omnibus exigatur.*

259. *De hominibus vel feminis liberis qui cum fiſcalinis ſe conjungunt.*

260. *Vt oratio dominica & ſymbolum & lex ſeu capitula Regum diligenter intellegantur.*

261. *De occiſione Clericorum & ſacerdotum atque monachorum.*

262. *De damnis in immunitatibus factis.*

263. *De furibus infra emunitatem retentis quid agendum ſit.*

264. *De locis ad clauſtra Canonicorum facienda.*

265. *De emptione, tempore meſſis, cauſa cupiditatis & turpis lucri.*

266. *De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.*

267. *De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.*

268. *De ebrietate.*

269. *De admonitione ad Comites pro utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ.*

270. *De admonitione ad laicos pro honore eccleſiaſtico conſervando.*

271. *De admonitione ad Epiſcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.*

272. *De operibus in reſtaurationem Eccleſiarum adimplendis.*

273. *De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.*

274. *Vt de inceſtuoſis & his qui decimas non dant, ab Epiſcopis & Presbyteris, & de neglegenter viventibus, vuadij non accipiantur.*

275. *De Eccleſiis deſtructis.*

276. *De his qui nonas & decimas dare neglexerunt.*

277. *De his qui reſtaurationes Eccleſiarum neglegunt.*

278. *De his qui agros dominicatos ideo neglegunt ut nonas exinde non perſolvant.*

279. *Vt intellegatur in quo facto immunitas frangatur.*

280. *De juſtitiis generalibus.*

281. *De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.*

282. *De eo qui in teſtimonium aſſumitur, qualis eſſe debeat.*

283. *De heribannatoris conjecto.*

284. *De colonis & fiſcalinis.*

285. *De falſis teſtibus.*

286. *De hominibus ad mortem dijudicatis, & poſtea eis vita conceſſa, ſi juſtitias quæſierint.*

287. *De homine cui poſt judicium vita conceſſa eſt, ſi juſtitiam reddere noluerit.*

288. *De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi ſunt.*

289. *De teſtibus, ad teſtimonium dicendum qualiter adhibeantur.*

290. *De juſtitia cujuſlibet à nullo quolibet dilatanda.*

291. *De nimiùm blaſphemis latronibus.*

292. *De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam eligendis.*

293. *De placito Centenarij.*

294. *De placitis à Miſſis dominicis Comitibus notum faciendis.*

295. *De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis poſt obitum maritorum accipere debeant.*

296. *De falſis teſtibus convincendis.*

297. *De terra tributaria.*

298. *De terra cenſali.*

299. *De obſervatione præceptorum dominicorum.*

300. *De eo qui propriam derelinquit uxorem, vel ſine culpa interficit, & aliam ducit.*

301. *De liberis hominibus qui proprium non habent, ſed in terra dominica reſident, ad teſtimonium non recipiendis.*

302. *De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero.* Canones ſancti Silveſtri & aliorum LXXXIV. Epiſcoporum.

303. *Ex Capitulis Domni Karoli, qualiter ex factis aut manſis vel quartis ſervitium agatur.*

304. *Vt Epiſcopi inceſtos emendent & corrigant.*

305. *Vt ea conſerventur quæ in placitis & ſynodis Pippinus Rex conſtituit.*

306. *De eo qui à ſervo alieno aliquid comparaverit.*

307. *Vt Eccleſiarum negotia à judice continuò audiantur.*

308. *Vt judex criminoſum diſcutiens non antè ſententiam proferat capitalem quàm aut reus ipſe confiteatur aut per innocentes teſtes convincatur.*

309. *Vt qui ſocij criminis ſunt, non admittantur teſtes.*

310. *De nuptiis inceſtis prohibendis.*

311. *Vt de abſentibus non judicetur.*

312. *Vt clementior ſeveriori præferatur ſententia.*

313. *Vt qui de ſe confeſſus eſt, ſuper alium non credatur.*

314. *De teſtimonio unius hominis non accipiendo.*

315. *Vt contra Epiſcopos nullus graviter aut leviter agat.*

316. *Quòd per Spiritum ſanctum remiſſio ſit peccatorum.*

317. *De quatuor vitiis quæ ſidem catholicam commaculant.*

318. *Quòd univerſalis ſancta Dei Eccleſia unum corpus, ejuſque caput Chriſtus ſit.*

319. *Quòd ejuſdem Eccleſiæ corpus in duabus principaliter dividatur eximiis perſonis.*

320. *Vt Chorepiſcopi modum menſuræ qui in ſacris canonibus præfixus eſt non excedant.*

321. *De Chorepiſcopis qui in vicis commorantur.*

322. *De honore & obedientia Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum.*

323. *De quatuor neglegentiis ſacerdotum.*

324. *De Presbyteris qui in ſuis domibus feminas habent.*

325. *De Presbyteris qui contra ſtatuta canonum vilici ſiunt.*

326. *Quòd converſatio ſacerdotalis teſtes vitæ probabiles habeat.*

327. *Vt Epiſcopi in rebus Eccleſiæ circa propinquos ſuos exponendis reprehenſionem caveant, & ut diſcretionis modum teneant.*

328. *Quòd nonnulli Epiſcopi ſibi ſubjectos Canonicos, monachos, & ſanctimoniales neglegant.*

329. *De Epiſcopis, Abbatibus, & ſacerdotibus qui propria loca relinquunt.*

330. *De laicorum Clericis.*

331. *De monachis & Presbyteris ſive Clericis qui paſſim palatium adeunt.*

332. *Vt non ſit ſanguinis Chriſtianorum temeraria effuſio.*

333. *De Abbatibus canonicis & regularibus, vel Abbatiſſis.*

334. *Vt capellæ abſque juſſu ſive permiſſu proprii Epiſcopi non ſiant.*

335. *Vt omnes qui in fide catholica ſuſpecti ſunt, in teſtimonio humano dubii habeantur.*

336. *Vt ſi quis miniſtros Eccleſiæ injuriaverit, hoc tripliciter componat.*

337. *Vt ſi quis contumax reverentiam Eccleſiarum non habet, quingentos componat ſolidos.*

338. *Vt cuncta quæ circa Eccleſias earúmque miniſtros antiquitas ſancta ſtatuit, inviolata perſiſtant.*

339. *De prædiis Deo dicatis.*

340. *De eo qui die dominico opera ſervilia fecerit.*

341. *De eo qui infra regnum per vim aliquid rapuerit.*

342. *De eo qui alienum ſervum ad furtum ſuaſerit.*

343. *De fure nocturno tempore capto.*

344. *De eo qui de fure neſciens aliquid comparaverit.*

345. *De eo qui occultè in nocte vel in die alterius animal occiderit.*

346. *De eo qui occiderit alienum animal, & non negaverit.*

347. *De eo qui furtivam rem ſcienter emerit.*

348. *De eo qui de latrone furtivam rem ſcienter ad cuſtodiendum acceperit.*

349. *De ſacramentis leviter non jurandis.*

350. *De eo qui contra caput alterius falſa ſuggeſſerit.*

351. *De eo qui per invidiam vel dolum liberi vel ſervi domum incenderit.*

352. *Vt ſi quis ſervum injuſtè accuſaverit alienum, domino ſimile mancipium pro hoc facto reddat.*

353. *De via publica.*

354. *De via convicinali.*

355. *De eo qui fontem coinquinaverit.*

356. *De eo cui aurum vel argentum aut ornamentum commendata fuerint.*

357. *Vt rem in contentione poſitam non liceat vendere.*

358. *De eo qui ſervum ſuum vendiderit.*

359. *De eo ſervo qui peculio ſuo fuerit redemptus.*

360. *De eo qui cauſam alterius tulerit de loco ſuo.*

361. *De eo qui alicujus mortuum repererit.*

362. *De venditionibus vili pretio detractis vel vitioſis.*

363. *Vt qui arras dederit pro quacunque re, pretium reddere compellatur.*

364. *Vt peregrinos tranſeuntes nemo inquietet.*

365. *De eo qui res alienas vendiderit.*

366. *De eo qui alicujus quadrupedi unum oculum excuſſerit.*

367. *De eo qui juſſu Regis vel Ducis aliquem occiderit.*

368. *De eo qui ſcripturam protulerit, ut veritatem ejus teſtibus probet.*

369. *Vt quicquid provincialibus fuerit relaxatum per beneficium Principis, ab exactore non requiratur.*

370. *Vt Presbyteri crimino ſi ad ſynodum venientes in medio collocentur.*

371. *Vt unuſquiſque Presbyter Miſſam cum ſandaliis celebret.*

372. *Vt Presbyter die dominico cum benedicta aqua procedat.*

373. *De locis monaſteriorum vel ædificiis providendis.*
374. *De hoſpitalitate & cura pauperum.*
375. *Vt adjutorium à Rege impendatur his qui miniſterium eccleſiaſticum adimplent.*
376. *Vt nullus Epiſcopus vel Abbas per præmia ſuis hominibus beneficia dent vel auferant.*
377. *Vt Conſiliarii Regis munus non accipiant ob beneficium alius impetrandum.*
378. *Vt Clericus vel monachus vel ſanctimonialis non accuſetur ad judicium civile.*
379. *De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.*
380. *De ſervo in monaſterio recepto.*
381. *De monachis laicis factis.*
382. *De Eccleſia ædificanda.*
383. *De eo qui in domo ſua oratorium fecerit.*
384. *De electione Abbatiſſæ.*
385. *De Diaconiſſa vel Deo devota.*
386. *De reſtituendo monaſterio.*
387. *De litigatoribus.*
388. *De ſcenicis.*
389. *De præſcriptione quadraginta annorum.*
390. *Vt nemo audeat Epiſcopum aut Sacerdotem vel Clericum apud publicos judices accuſare.*
391. *De abſentibus non judicandis.*
392. *Ne ullus ſacerdos judicetur niſi præſentes ſint ipſius accuſatores, idémque legitimi.*
393. *Vt vita accuſantium primò diſcutiatur.*
394. *De teſtibus requirendis in accuſatione Clericorum.*
395. *De culpabili perſona non recipienda.*
396. *De non judicando quemquam ante examinatam cauſam.*
397. *De non judicando majore à minore.*
398. *De non judicando quemquam abſque legitimo accuſatore.*
399. *De eo qui frequenter litigat, ut non ſuſcipiatur abſque examine.*
400. *De rimanda enucleatim cauſa in judicio & ſæpe ventilanda.*
401. *De his qui ſe putant per teſtes redemptos ad ſacerdotum accuſationem admitti, ut non admittantur niſi omni ſuſpicione caruerint.*
402. *Vt nullus contra religionem faciat.*
403. *Quòd laicis non ſit de religione præſumendum.*
404. *Vt liceat majores judices appellare quotiens neceſſitas ingruerit.*
405. *De injuſto judicio, Principis metu vel juſſu terminato, caſſando.*

INCIPIT LIBELLVS QVINTVS.

Epiſtola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa.

I. ZAcharias Papa univerſis Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconibus, Abbatibus, cunctis etiam Ducibus, Comitibus, omnibúſque Deum timentibus per Gallias & Francorum provincias conſtitutis. Referente nobis reverentiſſimo atque ſanctiſſimo fratre noſtro Bonifacio Epiſcopo quòd dum ſynodus adgregata eſſet in provincia veſtra juxta noſtram commonitionem, mediantibus filiis noſtris Pippino & Karlomanno Principibus veſtris, peragente etiam vice noſtra Metropolitano Bonifacio, Dominus inluminaſſet corda veſtra cum Principibus veſtris in prædicationem ejus, ut omnibus commonitionibus ejus obediretis, & falſos & ſchiſmaticos & homicidas & fornicarios à vobis expelleretis ſacerdotes, omnipotenti Deo noſtro gratias egimus, & pro vobis inceſſanter ſumus orantes, ut qui cœpit in vobis opus bonum, perficiat uſque in finem. Obſecramus enim omnes vos coram Deo ut ejus commonitionibus firmiter obediatis. Ipſum enim vice noſtra in partibus illis ad prædicandum conſtitutum habemus, ut vos, Deo propitio, ad viam perducat rectitudinis, & à cunctis facinoribus ſalvi eſſe poſſitis. Habuiſtis enim, peccatis facientibus, nunc uſque falſos & erroneos ſacerdotes. Vnde & cunctæ paganæ gentes vobis pugnantibus prævalebant, quia non erat differentia inter laicos & ſacerdotes, quibus pugnare licitum non eſt. Qualis enim victoria datur ubi ſacerdotes una hora dominica pertractant myſteria & Chriſtianis dominicum porrigunt corpus pro ſuarum animarum redemptione, & pòſt Chriſtianos, quibus hoc miniſtrare debuerant, aut paganos, quibus Chriſtum prædicare, propriis ſacrilegíſque manibus necant; præcipuè dicente eis Domino: *Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal evanuerit, in quo condietur? Ad nihilum valet ultrà niſi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.* Et dum hæc ita ſint, & tales in vobis fuerint ſacerdotes, quomodo victores contra veſtros inimicos eſſe poteritis? Nam ſi mundos & caſtos ab omni fornicatione & ho-

micidio liberos habueritis ſacerdotes, ut ſacri præcipiunt canones, & noſtra vice prædicat præfatus Bonifacius frater noſter, & ei in omnibus obedientes extiteritis, nulla gens veſtrum ante conſpectum ſtabit; ſed corruent ante faciem veſtram omnes paganæ gentes, & eritis victores; inſuper & bene agentes, vitam poſſidebitis æternam. Vos autem, cariſſimi fratres, qui eſtis veri ſacerdotes, vel ſub regali diſciplina coostituti, ſic voſmetipſos exhibete ut certè miniſtros Dei & diſpenſatores myſteriorum Dei, ut non vituperetur miniſterium veſtrum, ne fiat in vobis ſicut ſcriptum eſt: *Erit, ſicut populus, ſic ſacerdos.* Et ſi hoc fuerit, qualis vobis erit ab hominibus laus, aut qualis à Deo expectatur retributio? Sed ſic vos corrigite ut veri ſacerdotes. Et tales ad ſacerdotium perducite ut & vobis & illis teſtimonium maneat bonum ab his qui foris ſunt; quatinus ab hominibus vobis adquiratis laudem, & à Deo mercedis præmium in æterna beatitudine percipere mereamini, eò quòd per vos ad Chriſti perducti ſunt rectam fidem, innoxios habentes ſacerdotes. Ad ſynodum namque omni anno convenite ad pertractandum de unitate Eccleſiæ; ut ſi quid adverſi acciderit, radicitus amputetur, & Dei Eccleſia maneat inconcuſſa. Bene valete.

Incipit ſynodus cum actibus ſuis juſſione apoſtolica à ſancto Bonifacio & Francorum Epiſcopis ſub Karlomanno Duce habita anno incarnationis dominicæ DCCXLII.

Capitulare an. 742. Capitulare Pippini an. 744. Ivo par. 13. c. 29.

II. In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ego Karlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Chriſti DCCXLII. XI. videlicet Kalendas Maias, cum conſilio ſervorum Dei & optimatum meorum, Epiſcopos qui in regno meo ſunt cum Preſbyteris ad Concilium & ſynodum pro timore Chriſti congregavi, id eſt, Bonifacium Archiepiſcopum, & Burchardum, & Regemfridum, & Vuiztanum, & Vuitbaldum, & Dadanum, & Eddanum, ac reliquos Epiſcopos, cum Preſbyteris eorum, ut mihi conſilium dediſſent quomodo lex Dei & eccleſiaſtica religio recuperetur, quæ io diebus præteritorum Principum diſſipata corruit, & qualiter populus Chriſtianus ad ſalutem animæ pervenire poſſit, & per falſos ſacerdotes deceptus non pereat. Et per conſilium ſacerdotum & optimatum meorum ordinavimus per civitates Epiſcopos, & conſtituimus ſuper eos Archiepiſcopum Bonifacium, qui eſt Miſſus ſancti Petri. Statuimúſque per annos ſingulos ſynodum congregari, ut nobis præſentibus canonum decreta & Eccleſiæ jura reſtaurentur, & religio Chriſtiana emendetur. Et fraudatas pecunias Eccleſiarum Eccleſiis reſtituimus & reddidimus. Falſos verò Preſbyteros & adulteros vel fornicatores Diaconos & Clericos de pecuniis Eccleſiarum abſtulimus & degradavimus & ad pœnitentiam coëgimus. Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hoſtem pergere omnino prohibemus, niſi illis tantummodo qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſollemnia adimplenda & ſanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt; id eſt, unum vel duos Epiſcopos cum capellanis Preſbyteris Princeps ſecum habeat, & unuſquiſque Præfectus unum Preſbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare & indicare pœnitentiam poſſit. Necnon & illas venationes & ſilvaticas vagationes cum canibus omnibus ſervis Dei interdiximus. Similiter ut acceptores & falcones non habeant. Decrevimus quoque juxta ſanctorum canones ut unuſquiſque Preſbyter in parrochia habitans Epiſcopo ſubjectus ſit illi in cujus parrochia habitat, & ſemper in quadrageſima rationem & ordinem miniſterij ſui, ſive de baptiſmo, ſive de fide catholica, ſive de precibus & ordine Miſſarum, Epiſcopo reddat & oſtendat. Et quandocunque jure canonico Epiſcopus circumeat parrochiam populos ad confirmandos, Preſbyter ſemper paratus ſit ad ſuſcipiendum Epiſcopum cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in Cœna Domini ſemper novum chriſma ab Epiſcopo quærat. Vt Epiſcopo teſtis adſiſtat caſtitatis & vitæ & fidei & doctrinæ illius. Statuimus etiam ut ſecundùm cautelam omnes undecunque ſupervenientes ignotos Epiſcopos vel Preſbyteros ante probationem ſynodalem in eccleſiaſticum miniſterium non admitteremus. Decrevimus quoque ut ſecundùm canones unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia ſollicitudinem habeat, adjuvante Grafione qui defenſor Eccleſiæ eſt, ut populus Dei paganias non faciat; ſed ut omnes ſpurcitias gentilitatis abiciat & reſpuat, ſive profana ſacrificia mortuorum, ſive ſortilegos vel divinos, ſive phylacteria & auguria, ſive incantationes, ſive hoſtias immolatitias, quas ſtulti homines juxta

Ivo par. 13. c. 29.

Eccleſias ritu pagano faciunt ſub nomine ſanctorum martyrum vel confeſſorum Domini, & ſuos ſanctos ad iracundiam provocantes, ſive illos ſacrilegos ignes quos nedfratres vocant, ſive omnes, quæcunque ſunt, paganorum obſervationes diligenter prohibeant. Statuimus ſimiliter ut ſi poſt hanc ſynodum, quæ fuit xi. Kalendas Maias, unuſquiſquis ſervorum Dei vel ancillarum Chriſti in crimen fornicationis lapſus fuerit, ut in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et ſi ordinatus Preſbyter ſit, duos annos in carcere permaneat, & antea flagellatus & ſcorticatus videatur; & pòſt Epiſcopus adaugeat. Si autem Clericus vel monachus in hoc peccatum ceciderit, poſt tertiam verberationem in carcerem miſſus, vertentem annum ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnanes velatæ eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis ejus. Decrevimus quoque ut Presbyteri vel Diaconi non ſagis, laicorum more, ſed caſulis utantur ritu ſervorum Dei. Et nullus in ſua domo mulierem habitare permittat. Et ut monachi & ancillæ Dei monaſteriales juxta regulam ſancti Benedicti cœnobia vel xenodochia ſua ordinare, gubernare, & vivere ſtudeant, & vitam propriam degere ſecundùm prædicti patris ordinationem non neglegant.

Item altera ſynodus à ſupradictis Epiſcopis ac Principe apoſtolica auctoritate Kalendas Martias Liptinas habita.

Capitulare an. 743. Capitulare Pippini an. 744. c. 6. III. Modò in hoc ſynodali conventu, qui congregatus eſt Kalendas Martias in loco qui dicitur Liptinas, omnes venerabiles ſacerdotes Dei & Comites & Præfecti prioris ſynodi decreta conſentientes firmaverunt, ſeque ea implere velle & obſervare promiſerunt. Et omnis eccleſiaſtici ordinis clerus, Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi, cum reliquis Clericis, ſuſcipientes antiquorum patrum canones, promiſerunt ſe velle eccleſiaſtica jura moribus & doctrinis & miniſterio recuperare. Abbates verò & monachi receperunt regulam ſancti patris Benedicti ad reſtaurandam normam regularis vitæ. Fornicatores namque & adulteros, qui ſancta loca vel monaſteria antè tenentes coinquinaverunt, præcepimus inde tollere & ad pœnitentiam redigere. Et ſi poſt hanc definitionem in crimen fornicationis vel adulterij ceciderint, prioris ſynodi judicium ſuſtineant. Similiter & monachi & nonnæ. Statuimus quoque cum conſilio ſervorum Dei & populi Chriſtiani, propter imminentia bella & perſecutiones ceterarum gentium quæ in circuitu noſtro ſunt, ut ſub precario & cenſu aliquam partem eccleſialis pecuniæ in adjutorium exercitus noſtri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis ſingulis de unaquaque caſata ſolidus, id eſt, duodecim denarij ad Eccleſiam vel monaſterium reddantur; eo modo ut ſi moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reveſtita ſit; & iterum, ſi neceſſitas cogat aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & reſcribatur novum. Et omnino obſervetur ut Eccleſiæ vel monaſteria penuriam & paupertatem non patiantur quorum pecunia in precario præſtita ſit. Sed ſi paupertas cogat, Eccleſiæ & domui Dei reddatur integra poſſeſſio. Similiter præcipimus ut juxta decreta canonum adulteria & inceſta matrimonia, quæ non ſunt legitima, prohibeantur, & emendentur Epiſcoporum judicio; & ut mancipia Chriſtiana paganis non tradantur. Decrevimus quoque, quod & pater meus antè præcipiebat, ut qui paganas obſervationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim ſolidis.

De fide catholica & primo præcepto legis.

IV. Primò omnium admonemus ut fides catholica ab Epiſcopis & Preſbyteris diligenter legatur omnique populo prædicetur. Hoc enim primum præceptum Domini Dei omnipotentis eſt in lege: *Audi Iſraël quia Dominus Deus tuus Deus unus eſt*. Et ut ille diligatur ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima, & ex tota virtute. *Vide ſuprà lib. 1. c. 58.*

De pace & concordia ſervanda.

V. Vt pax ſit & concordia & unanimitas cum omni populo Chriſtiano, inter Epiſcopos, Abbates, Comites, judices, & omnes ubique ſeu majores ſeu minores perſonas: quia nihil Deo ſine pace placet, nec munus ſanctæ oblationis ad altare; ſicut in evangelio ipſo Domino præcipiente legimus. Et ut eſt illud ſecundum mandatum in lege: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*. Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*. Et iterum: *In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*. In hoc enim præcepto diſcernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli ſemper diſſenſiones & diſcordias movere ſatagunt, filij

autem Dei ſemper paci & dilectioni ſtudent. *Ibid. cap. 59.*

De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus eſt.

Capitulare an. 757. c. 9. Ivo par. 1. c. 175.

VI. Si quis baptizatus eſt à Preſbytero non baptizato, & ſancta Trinitas in ipſo baptiſmo invocata fuit, baptizatus eſt, ſicut Sergius Papa dixit. Impoſitione verò manus indiget. Georgius Epiſcopus Romanus & Iohannes Sacellarius ſic ſenſerunt.

De eo qui filiaſtrum aut filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.

VII. Si quis filiaſtrum aut filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad confirmationem tenuerit, ſeparetur ab uxore ſua, & alteram non accipiat. Similiter & mulier alterum non accipiat. Georgius ſenſit.

Capitulare an. 757. c. 12.
Iſaac tit. 11. c. 1.
Regino lib. 2. c. 218.
Burchard. lib. 17. c. 22.
Fulbert. epiſt. 33.
Ivo par. 9. c. 80.
Gratian. 30. q. 1. c. 2. *Si quis filiaſtrum.*

De his qui propter faidam in alias patrias fugiunt.

Capitulare an. 757. c. 18. Regino lib. 2. c. 221.

VIII. Qui propter faidam fugiunt in alias patrias, & dimittunt uxores ſuas, nec ille vir nec illa femina accipiant alterum conjugium. Georgius ſenſit.

De inceſtis.

Capitulare an. 756. c. 1. Capitulare an. 757. c. 19. Iſaac tit. 4. c. 1. Regino lib. 2. c. 222.

IX. Si homo inceſtum commiſerit cum Deo ſacrata, aut cum matre ſua, aut cum matrina ſua de fonte aut confirmatione, aut cum matre & filia, cum duabus ſororibus, aut cum matris filia, aut cum ſororis filia, aut cum nepta, aut cum conſobrina, aut ſubrina, aut cum amita vel matertera, aut cum his quibus canones prohibent copulari, de iſtis criminibus pecuniam ſuam perdat, ſi habuerit. Et ſi hæc emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum donet. Et ſi fecerit, ſexaginta ſolidos Domno Regi componat, uſque dum ipſe homo ſe correxerit. Et ſi pecuniam non habuerit, ſi liber eſt, mittatur in carcerem uſque ſatisfactionem. Si autem ſervus aut libertus eſt, vapuletur plagis multis. Et ſi dominus ſuus eum permiſerit ampliùs in talem lapſum cadere, ipſe ſexaginta ſolidos Domno Regi componat. De reliquis verò propinquis juxta conſtituta ſanctorum patrum & juxta decreta canonum judicetur.

De eccleſiaſticis viris.

X. Si eccleſiaſtici viri ſupradicta facinora commiſerint, ſi honorabilis perſona fuerit, perdat honorem ſuum; minores verò vapuleſtur, aut in carcerem mittantur.

Capitulare an. 756. c. 2. Capitulare an. 757. c. 20.

De Presbyteris & Clericis, ut Archidiaconus eos convocet ad ſynodum.

Capitulare an. 756. c. 3. Capitulare an. 757. c. 21.

XI. De Preſbyteris & Clericis ſic ordinavimus, ut Archidiaconus Epiſcopi eos ad ſynodum convocet. Et ſi quis ire contempſerit, tunc Comes, juſſione Epiſcopi monitus, eum diſtringere faciat, ita ut ipſe Preſbyter aut defenſor ſuus ſexaginta ſolidos componat, & ad ſynodum poſtea velit nolit veniat, & Epiſcopus ipſum Preſbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dijudicari faciat. Solidi verò ſexaginta de ipſa cauſa in ſacellum Domni Regis veniant.

De eo qui Miſſo Epiſcopi contradixerit vel Presbytero aut Clerico inceſtuoſum.

Capitulare an. 756. c. 3.

XII. Si aliqua perſona per violentiam Preſbytero aut Clerico vel Miſſo Epiſcopi inceſtuoſum contradixerit, tunc Comes ipſam perſonam per fidejuſſores poſitam ante Regem faciat venire unà cum Miſſis Epiſcopi. Et Domnus Rex ita eos diſtringat ut ceteri emendentur.

De his qui res eccleſiaſticas verbo Domni Regis tenent.

Ibid. c. 4.

XIII. Vt illi homines qui res eccleſiaſticas per verbum Domni Regis tenent, ſic ordinatum eſt, ut illas Eccleſias unde ſunt, vel illas domos epiſcopij vel monaſterij cujus eſſe noſcuntur, juxta quod de ipſis rebus tenent, emendare debeant, & illos cenſus vel illas decimas ac nonas ibidem dare pleniter debeant ſicut eis ad Vernum ordinavimus. Et qui hoc non fecerit, ipſas res perdat.

Vt Presbyteri qui vicos vel Eccleſias tenent, ceram vel alios cenſus ad matrem civitatis Eccleſiam perſolvant, ſicut conſuetudo fuit.

Ibid. c. 5.

XIV. Vt hi qui illos vicos vel illas Eccleſias tenent, illos cenſus vel illam ceram quæ longo tempore ad illud epiſcopium reddiderunt, modò ſic ordinavimus ut ſic faciant. Et qui hoc non fecerit, ſexaginta ſolidos componat.

De emunitatibus ſervandis.

Ibid. c. 8.

XV. Vt emunitates pleniter conſervatæ ſint.

Capitulare an. 755. c. 19. 28.

De juſtitiis faciendis.

Capitulare an. 755. c. 29. Capitulare an. 756. c. 9.

XVI. Vt omnes juſtitias faciant, tam publici, quàm eccleſiaſtici. Et ſi aliquis homo ad palatium venerit pro cauſa ſua, & antea ſuo Epiſcopo ſuiſque miniſtris

quæ eccleſiaſtica ſunt, & quæ ſecularia ſuo Comiti non innotuerit in mallo ante Rachinburgios, aut ſi cauſa ſua ante Comitem in mallo fuit & ante Rachinburgios, & hoc ſuſtinere noluerit quod ipſi legitimè judicaverint, ſi pro iſtis cauſis ad palatium venerit, vapuletur. Et ſi major perſona eſt, legem exinde faciat.

De eccleſiaſticis viris qui ſe reclamantes ad palatium veniunt.

Capitulare an. 755. c. 30. Capitulare an. 756. c. 10.

XVII. Si eccleſiaſtici viri ad palatium venerint de eorum cauſis ſe reclamare, niſi ſuper eorum ſeniore, vapulent, niſi ſenior ſuus eos pro cauſa ſua tranſmiſerit.

De muliere quæ ſine licentia viri ſui velum in caput miſerit.

XVIII. Mulier ſi ſine comiato viri ſui velum in caput miſerit, ſi viro ſuo placet, recipiat eam iterum ad conjugium.

Capitulare an. 757. c. 3.
Regino lib. 2. c. 126.
Burchard. lib. 9. c. 47.
Ivo par 8. c. 185. & par. 9. c. 124.
Gratian. 33. q. 5. c. 3. *Mulier.*

De eo qui filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius dederit viro ingenuo vel ſervo.

Capitulare an. 757. c. 4. Iſaac tit. 11. c. 2.

XIX. Si quis homo filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut eccleſiaſtico vel ſervo, & illa noluerit habere ipſum, & reliquerit eum, poteſtatem habeant parentes illius dare illi alium maritum. Et ſi jam maritum habet, non ſeparetur.

De femina ingenua quæ ſervum acceperit.

XX. Si femina ingenua acceperit ſervum, ſciens quòd ſervus eſſet, habeat eum. Vna enim lex erit & viro & feminæ.

Capitulare an. 757. c. 5.
Burchard. lib. 9. c. 27.
Ivo par. 8. c. 52. 165.
Gratian. 29. q. 2. c. 5. *Si femina.*

De eo qui habet mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea.

Capitulare an. 757. c. 8. Iſaac tit. 3. c. 1. Regino lib. 2. c. 216. Burchard. lib. 17. c. 17. Ivo par. 8. c. 256.

XXI. Si quis homo habens mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nunquam habeant ampliùs conjugium. Ille verò cujus uxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet uxorem accipere aliam.

Vt ſacerdotes vel Clerici ad ſecularia negotia, relicto Epiſcopo ſuo, non convolent.

Vide infrà lib. 2. c. 28.

XXII. Quòd non oporteat ſacerdotes vel Clericos habentes adversùs invicem negotia proprium Epiſcopum relinquere & ad ſecularia negotia convolare.

Vt Preſbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nihil agant.

XXIII. Preſbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent. Canon 40. Apoſtol.

De eo qui oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopi juſſionem.

XXIV. Si quis oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopum vel eum qui conſtitutus eſt ab eo ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema ſit.

Concil. Gang. c. 8.
Regino lib. 2 c. 286.
Burchard. lib. 11. c. 21.
Gratian. 16. q. 1. c. 57. *In canonibus.*

Cum excommunicatis non licere communicare.

XXV. Cum excommunicatis non licere communicare. Nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Eccleſiæ, ſimul orandum eſt. Ab alia Eccleſia non ſuſcipiendus eſt qui in alia minimè congregatur.

Concil. Antioch. c. 2.
Iſaac tit. 9. c. 1.
Regino lib. 2. c. 397.
Burchard. lib. 11. c. 34.
Ivo par. 14. c. 98.

De eo qui Eccleſiam Dei conturbat.

XXVI. Si quis Eccleſiam Dei conturbare & ſollicitare perſiſtit, tanquam ſeditioſus per poteſtates exteras opprimatur.

De monachis, ut in civitate vel regione qualibet Epiſcopo ſuo ſubjecti ſint.

XXVII. Monachos per unamquamque civitatem aut regionem ſubjectos eſſe Epiſcopo ſuo, & quietem diligere, & intentos eſſe tantummodo jejunio & orationi, in locis quibus renuntiaverunt ſeculo permanentes. Nec eccleſiaſticis verò nec ſecularibus negotiis communicent, vel in aliquo ſint moleſti, propria monaſteria deſerentes; niſi fortè eis præcipiatur, propter opus neceſſarium, ab Epiſcopo civitatis.

Concil. Chalced. c. 4. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 28.

Vt Clericus in Eccleſia in qua prætitulatus eſt permaneat.

XXVIII. Clericum permanere oportet in Eccleſia cui in initio ab Epiſcopo prætitulatus eſt ac ſortitus eſt, & ad quam confugit quaſi ad potiorem. Hoc autem refutantes, ſtatuimus revocari debere ad ſuam Eccleſiam in qua primitus ordinatus eſt, & ibi tantummodo miniſtrare. Si quis hanc diffinitionem tranſgreſſus fuerit, decrevit ſancta ſynodus à proprio gradu recedere.

Concil. Chalced. c. 10. Iſaac tit. 10. c. 1.

Vt Epiſcopus curam monaſteriorum gerat.

18. q. 2. c. 17. *Monaſteria.* XXIX. Epiſcopum convenit civitatis competentem monaſteriorum providentiam gerere.

De eo qui excommunicatus pro ſuo neglecto fuerit.

XXX. Si quis excommunicatus fuerit pro ſuo neglecto, & tempore excommunicationis ſuæ ante audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationis judicetur protuliſſe ſententiam.

Iſaac tit. 9. c. 2.
Regino lib. 2. c. 403.
Burchard. lib. 1. c. 200.
Gratian. 11. q. 3. c. 19. *Placuit univerſo.*

Vt Presbyteri rem Eccleſiæ non vendant.

XXXI. Placuit ut Preſbyteri non vendant rem Eccleſiæ ubi ſunt conſtituti, neſcientibus Epiſcopis ſuis. *Vide infrà lib. 7. cap. 27.*

Concil. Carthag. c. 33.
Regino lib. 1. c. 347.
Burchard. lib. 3. c. 178.
Ivo par. 3. c. 239.
Gratian. 12. q. 2. c. 51. *Placuit ut Presbyteri.*

Vt manumiſſiones in Eccleſia celebrentur.

Codex canon Eccleſ. Afric. c. 64. 82. XXXII. Manumiſſiones in Eccleſia ſunt celebrandæ.

De defenſoribus Eccleſiarum ab Imperatore poſcendis.

Ibid. c. 97. Capitula Karoli Calvi tit. 46. c. 2. XXXIII. Defenſores Eccleſiarum adversùs potentias ſecularium vel divitum ab Imperatore ſunt poſcendi.

Vt nullus ſacerdos canones ignoret.

Di. 38. c. 4. *Nulli.* XXXIV. Nulli ſacerdoti liceat canones ignorare.

Quid de Presbyteris criminoſis, de quibus adprobatio non eſt, agendum ſit.

Capitulare an. 799. Hincmar. ep. 48. c. 1. XXXV. Et hoc nobiſcum magno ſtudio pertractandum eſt, quid de illis Preſbyteris criminoſis, unde adprobatio non eſt, & ſemper negant, faciendum ſit. Nam hoc ſæpiſſime à nobis & progenitoribus atque anteceſſoribus noſtris ventilatum eſt, ſed non ad liquidum hactenus definitum. Vnde ad conſulendum patrem noſtrum Leonem Papam ſacerdotes noſtros mittimus. Et quicquid ab eo vel à ſuis perceperimus, vobis, unà cum illis quos mittimus, renuntiare non tardabimus. Vos interdum viciſſim tractate attentiùs quid ex his vobiſcum conſtituamus unà cum prædicti ſancti patris inſtitutionibus; ut murmur ceſſet populi, & nos his ſatisfacientes, illæſi, Domino auxiliante, ab utriſque maneamus.

SEQVITVR CONSTITVTIO MEMORATA.

De Sacerdotum purgatione. Ex Capitulis Domni Karoli.

XXXVI. Omnibus vobis viſu aut auditu notum eſſe non dubitamus quòd ſæpiſſime, ſuadente antiquo hoſte, ſacerdotibus crimina diverſa obiciantur. Sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio & ſatisfactio fiat, licèt tempore bonæ memoriæ Domni genitoris noſtri Pippini ſive priſcis temporibus à ſanctis patribus & à reliquis bonæ devotionis hominibus ſæpiſſime ventilatum fuerit, nos tamen pleniter & ad liquidum definitum reperire minimè quivimus. Noſtris quippe temporibus idipſum à ſanctis Epiſcopis & reliquis ſacerdotibus & ceteris eccleſiaſticæ dignitatis miniſtris noſtris in regnis ſeu in aliis Deo degentibus, nobiſque unà cum eis agentibus, ſæpiſſime propter multas & nimias reclamationes quæ ex hoc ad nos ex diverſis partibus venerunt ventilatum eſt. Sed qualiter conſultu Domni & patris noſtri Leonis Apoſtolici, ceterorúmque Romanæ Eccleſiæ Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum, ſive orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum ſanctorum Epiſcoporum & ſacerdotum, necnon & noſtrorum Epiſcoporum omnium, ceterorúmque ſacerdotum ac Levitarum auctoritate & conſenſu, atque reliquorum fidelium & cunctorum Conſiliariorum noſtrorum conſultu definitum eſt, vobis omnibus utriuſque ordinis miniſtris ſcire volumus. Statutum eſt namque ratione & neceſſitate ac auctoritate prædicta conſultu omnium ut quotienſcunque cuiquam ſacerdoti crimen imponitur, ſi ipſe accuſator talis fuerit ut recipi debeat; quia quales ad accuſationem ſacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expreſſum eſt. Si autem, ut dictum eſt, ille accuſator, qui canonicè eſt recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum teſtium adprobare in conſpectu Epiſcoporum poterit, tunc canonicè dijudicetur. Et ſi culpabilis inventus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum ſupraſcripto prætextu adprobare ipſe accuſator minimè poterit, & hoc canonicè definiatur. Ipſe ergo ſacerdos ſi ſuſpicioſus aut incredibilis ſuo Epiſcopo aut reliquis ſuis conſacerdotibus ſive bonis & juſtis de ſuo populo vel de ſua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prædicta ſuſpicione remaneat, cum tribus aut quinque vel ſeptem bonis ac vicinis ſacerdotibus, exemplo Leonis Papæ, qui duodecim

Capitulare I. an. 803. c. 7. Hincmarus ibid. Iſaac tit. 31. c. 3. Ivo par. 6. c. 419. Gratian. 2. q. 5. c. 19. *Omnibus.*

duodecim Preſbyteros in ſua purgatione habuit, vel eo ampliùs, ſi ſuo Epiſcopo viſum fuerit, aut neceſſe propter tumultum populi ineſſe perſpexerit, & cum aliis bonis & juſtis hominibus, ſe ſacramento coram populo ſuper quatuor evangelia dato purgatum Eccleſiæ reddat. Si quis autem ſcire deſiderat quales teſtes ad accuſationem ſacerdotum recipi debeant, & quid de accuſatore faciendum ſit, pleniter in canonibus reperire poterit.

De eo qui confitetur de crimine.

XXXVII. Manifeſtum eſt confiteri eum de crimine qui indulto & delegato judicio purgandi ſe occaſione non utitur. Nihil enim intereſt utrum in præſenti examine omnia quæ dicta ſunt de eo comprobentur, cùm ipſa abſentia pro confeſſione conſtat.

Boniſac. I. ep. 2.
Hincmar. ep. 54.
Burchard. lib. 1. c. 161.
Ivo par. 5. c. 271. & par. 6. c. 338.
Gratian. 3. q. 9. c. 10. *Decernimus.*

De uſuris.

Decreta Leonis I. c. 3. XXXVIII. Vſuram non ſolùm Clerici ſed nec laici Chriſtiani exigere debent.

De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.

XXXIX. Comites miniſtris Eccleſiæ eorúmque miniſteriis, ut hoc pleniùs & de noſtris & de ſe & de ſuis hominibus obtinere poſſint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & ſecunda vice de his à Comite admonitus non ſe correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus neglegentia ad noſtram notitiam perferatur, ut noſtra auctoritate quod in noſtro Capitulari continetur ſubire cogatur.

De ordinatione Preſbyterorum.

XL. Vt Preſbyteri non ordinentur priuſquam examinentur. Et ut ante ordinationem pleniter & ſtudioſiſſimè inſtruantur qualiter ſe à vitiis cavere debeant, & qualiter ſubditos doceant; ne torpentes vel hebetes in doctrina ſancta vel vitio malæ famæ, eorum neglectu, vel aliqua mala ſimilitudine, quod abſit, aſpergantur: quoniam detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cujus & miniſtri vel nuntii eſſe dicuntur. quia nimis graviter peccant qui ſacerdotes & miniſtros Chriſti detrahunt. Quoniam, teſtante evangelica tuba, melius eſt unicuique ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris, quàm ſcandalizet unum de puſillis, Chriſti videlicet miniſtris. Et alibi: *Qui vos recipit, me recipit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et ut hoc detractionis & ſcandali peccatum omnes ſummopere caveant obnixè monemus, & coram Deo teſtamur, & ſicut Dei fideles rogamus, ne Chriſti detrahant miniſtros. Similiter & Chriſti Domini noſtri miniſtros & ſacerdotes noſtróſque magiſtros monemus ne locum ſubditis tribuant detrahendi. quia qui detrahit fratrem ſuum, homicida eſt; & pejor legitur eſſe detractio quàm fornicatio. Ideo monemus & præcipuè rogamus ne fiat; ne abſque gladio aut vulnere corporis aliquo quiſquam homicida inveniatur. Et ſicut de hominibus corporaliter occiſis judicare decrevimus, ſic & de illis qui ex hoc detractionis ſcelere detecti coram nobis fuerint peragi Domino annuente decernimus; ut pax Eccleſiarum, in quantum Dominus auxilium dederit, in finibus & regionibus nobis à Deo commiſſis nulla turbetur tempeſtate detractionum atque bellorum.

De Preſbyteris, qualiter Eccleſiæ introitum conſequantur.

XLI. Vt nullus Preſbyter ad introitum Eccleſiæ exenia donet. Vide ſuprà lib. 1. c. 140.

De non cogendo bibere.

XLII. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum. *Vide ſuprà lib. 1. cap.* 138.

De Preſbyteris, à quibus per Eccleſias conſtituantur.

XLIII. Vt nullus laicus Preſbyterum in Eccleſiam mittere vel de Eccleſia eicere præſumat niſi per conſenſum Epiſcopi. Ibid. c. 141.

De honore pro Eccleſiis dando.

XLIV. Vt Epiſcopi prævideant quem honorem Preſbyteri pro Eccleſiis ſuis ſenioribus tribuant. Ibid. c. 142.

De decimis diſpenſandis.

XLV. Vt decimæ in poteſtate Epiſcopi ſint, qualiter à Preſbyteris diſpenſentur. *Vide ſuprà lib. 1. cap.* 143.

De Eccleſiis vel altaribus inmeliorandis.

XLVI. Vt Eccleſia vel altaria meliùs conſtituantur. Et ut nullus Preſbyter annonam vel fœnum in Eccleſiam mittere præſumat. *Vide ſuprà lib. 1. cap.* 144.

De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.

XLVII. Vt Eccleſiæ vel altaria quæ ambigua ſunt de conſecratione conſecrentur. *Vide ſuprà lib. 1. cap.* 145.

De linteis altaribus præparandis.

XLVIII. Vt Preſbyteri per parrochias ſuas feminis prædicent ut linteamina altaribus præparent. Ibid. c. 146.

De parrochianis alterius Presbyteri.

Vide ſuprà lib. 1. c. 147. & inſrà c. 115. hujus libri.

XLIX. Vt nullus Preſbyter alterius parrochianum, niſi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Miſſam recipiat.

De parrochia alterius Presbyteri.

L. Vt nullus Preſbyter in alterius Preſbyteri parrochia, eo inconſulto, Miſſam cantare præſumat, niſi in itinere fuerit; nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 148.

De termino Eccleſiarum.

LI. Vt terminum habeat unaquæque Eccleſia de quibus villis decimas recipiat. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 149.

De rebus Presbyterorum.

LII. Vt unuſquiſque Preſbyter res quas poſt diem conſecrationis adquiſierit propriæ Eccleſiæ relinquat. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 150.

De pœnitentibus non cogendis vinum bibere.

Iſaac tit. 1. c. 1. Regino lib. 1. c. 259.

LIII. Vt nullus Preſbyter aut laicus pœnitentem cogat vinum bibere aut carnem manducare, niſi ad præſens pro ipſo unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 151.

De Presbyteris, à quibus ſe caveant.

LIV. Vt nullus Preſbyter cartas ſcribat, nec conductor ſui ſenioris exiſtat. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 152.

De Presbyteris qui agenda in domiciliis celebraverint.

LV. Statutum eſt ut ſi quis Preſbyter in domiciliis agenda celebraverit ſine licentia & conſilio ſui Epiſcopi, honore ſacerdotali privetur.

De prædicatione vel capitulis Presbyterorum.

LVI. Vt unuſquiſque Preſbyter capitula habeat de majoribus vel de minoribus vitiis, per quæ cognoſcere valeat vel prædicare ſubditis ſuis ut ſe caveant ab inſidiis diaboli. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 154.

De euchariſtia.

LVII. Vt Preſbyter euchariſtiam habeat paratam; ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 155.

De ampullis tribus in Cœna Domini habendis.

LVIII. Vt Preſbyter in Cœna Domini tres ampullas ſecum deferat, unam ad chriſma, aliam ad oleum ad catechumenos inunguendos, tertiam ad infirmos unguendos juxta ſententiam apoſtolicam; ut quando quis infirmatur, inducat Preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, unguentes eum oleo in nomine Domini. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 156.

Vt omnes Clerici Epiſcopo ſuis ſubjecti ſint.

LIX. Vt omnes Preſbyteri, Diaconi, & Subdiaconi ſub poteſtate Epiſcopi maneant.

De ordine ſacerdotum.

LX. Vt nullus Preſbyter præſumat in alia parrochia baptizare nec Miſſas celebrare ſine juſſione Epiſcopi in cujus parrochia eſt. Et omnes Preſbyteri ad Concilium Epiſcopi conveniant. Et ſi hoc quod ſuperiùs comprehenſum eſt facere contempſerint, ſecundùm canonicam inſtitutionem judicentur tam ipſi quàm & defenſores eorum.

De eo qui non confitetur Dei Verbum paſſum carne.

LXI. Si quis non confitetur Dei Verbum paſſum carne, & crucifixum carne, & mortem carne guſtaſſe, factúmque primogenitum ex mortuis, ſecundùm quod vita eſt & vivificator ut Deus, anathema ſit.

De modo excommunicationum, tam de Clericis, quàm de laicis.

LXII. Si quis Preſbyter ab Epiſcopo ſuo degradatus vel excommunicatus fuerit, & ipſe per contemptum poſtea aliquid de ſuo officio ſine comiato facere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo correptus & excommunicatus fuerit, qui cum ipſo communicaverit ſcienter, ſciat ſe eſſe excommunicatum ſimiliter. Quicunque Clericus vel laicus aut femina inceſtum commiſerit, & ab Epiſcopo ſuo correptus ſe emendare noluerit, & ab ipſo excommunicatus fuerit, qui poſtea cum ipſo communicaverit, ſimiliter excommunicetur. Et ut ſciatis qualis ſit modus iſtius excommunicationis, in Eccleſiam non debet intrare, nec cum ullo Chriſtiano cibum vel potum ſumere; nec ejus munera quiſquam accipere debet, vel oſculum porrigere, nec in oratione ſe jungere, nec ſalutare, antequam ab Epiſcopo ſuo ſit reconciliatus. Quòd ſi aliquis ſe reclamaverit quòd injuſtè ſit excommunicatus, licentiam habeat ad metropolitanum Epiſcopum venire, ut ibidem ſecundùm canonicam inſtitutionem dijudicetur; & interim ſuam excommunicationem cuſtodiat. Quòd ſi aliquis iſta omnia contempſerit, & Epiſcopus hoc minimè emendare potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.

Capitulare an. 755. c. 9. Iſaac tit. 9. c. 9. Regino lib. 2. c. 420. Burchard. lib. 2. c. 179. Ivo par. 6. c. 224.

De his qui à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo damnati ſunt.

LXIII. Hæc verò per ſingula capitula in ſtatutis Nicæni Concilij legere poteſtis, ſeu in alijs ſanctorum patrum ſynodalibus edictis, & in Antiocheno Concilio, quòd hi qui damnati ſunt à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo, & poſtea miniſtrare præſumunt, præcipitur ut nullus audeat eis communicare. Si quis verò eis communicat, ſimili ſententiæ ſubjaceat ſicut & damnatus. *Vide ſuprà lib. 1. cap. 7.*

De Epiſcopis vel quibuſlibet ex clero.

LXIV. Item in eodem Concilio, ut Epiſcopus vel quilibet ex clero ſine conſilio vel litteris Epiſcoporum vel Metropolitani non audeant regalem dignitatem pro ſuis cauſis clamare; ſed in communi Epiſcoporum Concilio cauſa eorum examinetur. *Ibid. cap.* 10.

De die dominica, qualiter obſervanda eſt.

LXV. Item in eodem Concilio præcipitur ut à veſpera uſque ad veſperam dies dominica ſervetur. *Ibid. cap.* 15.

De ignotis angelorum nominibus.

LXVI. Item in eodem Concilio præcipitur ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, niſi illorum quos habemus in auctoritate. Hi ſunt, Michaël, Gabriel, Raphaël. *Ibid. cap.* 16.

De mulieribus, ne ad altare accedant.

LXVII. Item in eodem Concilio, quòd non oporteat mulieres ad altare ingredi. *Ibid. cap.* 17.

De Epiſcopis ordinandis vel quibuſlibet ex clero.

Suprà lib. 1. cap. 19. LXVIII. Item in Concilio Chalcedonenſi, quòd non oporteat Epiſcopum aut quemlibet ex clero per pecunias ordinare: quia utrique deponendi ſunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon & qui mediator eſt inter eos. Item de eadem re in canonibus Apoſtolorum. *Si quis Epiſcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur ipſe & ordinator ejus, & à communione abſcidantur.*

De maleficis vel incantatoribus.

LXIX. Item in eodem Concilio, ut coclearij, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non ſinantur, quos in Simone mago Dominus terribiliter damnavit. *Ibid. cap.* 21.

De negotio Clericorum inter ſe.

LXX. Item in eodem Concilio, ut ſi Clerici inter ſe negotium aliquod habuerint, à ſuo Epiſcopo dijudicentur, non à ſecularibus. *Ibid. cap.* 28.

De conſpiratione Clericorum vel monachorum ſeu Laicorum.

LXXI. Item in eodem Concilio, ut nec Clerici nec monachi nec laici conſpirationem vel inſidias contra paſtorem ſuum faciant. *Ibid. cap.* 29.

De fide ſanctæ Trinitatis prædicanda.

LXXII. In Concilio Carthaginenſi. Primò omnium neceſſe eſt ut fides ſanctæ Trinitatis, & incarnationis Chriſti, paſſionis, reſurrectionis, & aſcenſionis in cœlos, diligenter omnibus prædicetur. *Ibid. cap.* 32.

De his qui ſe convertunt ad Deum.

LXXIII. Item in eodem, de his qui in periculo conſtituti ſunt, & convertunt ſe ad Deum, ut canonicè inquirantur de reconciliatione, & canonicè reconcilientur. *Ibid. cap.* 34.

De his qui non ſunt bonæ converſationis.

LXXIV. Item in eodem, ut illi qui non ſunt bonæ converſationis, & eorum vita eſt accuſabilis, non audeant Epiſcopos vel majores natu accuſare. *Ibid. cap.* 35.

De his qui cum excommunicato communicaverunt.

LXXV. Item in eodem, ut qui excommunicato præſumptiosè quis communicaverit, excommunicetur & ipſe. *Ibid. cap.* 36.

De ſubjectione Presbyterorum.

LXXVI. Item in eodem Concilio infra dua capitula, ut nullus Preſbyter contra Epiſcopum ſuum ſuperbire audeat. *Ibid. cap.* 37.

De Clericis eccleſiaſtici ordinis.

LXXVII. Item in eodem, ut Clerici eccleſiaſtici ordinis, ſi culpam incurrerint, apud eccleſiaſticos judicentur, & non apud ſeculares. *Ibid. cap.* 38.

De falſis nominibus ſanctorum.

LXXVIII. Item in eodem, ut falſa nomina martyrum & incertæ ſanctorum memoriæ non venerentur. *Ibid. cap.* 41.

De uxore à viro dimiſſa.

LXXIX. Item in eodem, ut nec uxor à viro dimiſſa alium accipiat virum vivente viro ſuo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore. *Ibid. cap.* 42.

De oblatis pauperum.

LXXX. In Concilio Gangrenſi, ut nulli liceat oblationes quæ ad pauperes pertinent rapere vel fraudare. *Ibid. cap.* 46.

De jejuniis à ſacerdotibus conſtitutis.

LXXXI. Item in eodem, ut eccle-

ſiaſtica à ſacerdotibus jejunia conſtituta ſine neceſſitate rationabili non ſolvantur. *Ibid. cap. 47.*

De his qui contra naturam peccant.

LXXXII. In Concilio Ancyrano. Si inventi ſunt inter vos qui cum quadrupedibus, aut cum conſanguineis uſque ad ſeptimum geniculum, vel maſculis contra naturam peccant, dura & diſtricta pœnitentia ſunt coërcendi. Quapropter Epiſcopi & Presbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum à conſuetudine prohibere vel abſcidere. *Ibid. cap. 48.*

De nominibus recitandis.

LXXXIII. Item ejuſdem, ut nomina publicè non recitentur ante preces ſacerdotales. *Ibid. cap. 52.*

De canonum inſtitutis à Presbyteris non ignorandis.

LXXXIV. Item ejuſdem, ut nulli ſacerdoti liceat ignorare ſanctorum canonum inſtituta. *Ibid. cap. 53.*

De ſacerdotibus contra decretalia agentibus.

LXXXV. Item ejuſdem, ut ſi quis ſacerdotum contra conſtituta decretalium præſumptiosè egerit, & corrigi noluerit, ab officio ſuo ſubmoveatur. *Ibid. cap. 56.*

De fide Presbyterorum ab Epiſcopis diſcutienda.

LXXXVI. Ut Epiſcopi diligenter diſcutiant per ſuas parrochias Presbyterorum fidem & baptiſma catholicum & Miſſarum celebrationes, ut fidem rectam teneant & baptiſma catholicum obſervent, & Miſſarum preces bene intellegant, & ut pſalmi dignè ſecundùm diviſiones verſuum modulentur, & dominicam orationem ipſi intellegant & omnibus prædicent intelligendam, ut quiſque ſciat quid petat à Deo. Et ut *Gloria Patri* cum omni honore apud omnes cantetur, & ipſe ſacerdos cum ſanctis angelis & populo Dei communi voce *Sanctus, ſanctus, ſanctus* decantet. Et omnimodis dicendum eſt Presbyteris & Diaconibus ut arma non portent, ſed magis confidant in defenſione Dei quàm in armis. *Vide ſuprà lib. 1. cap. 66.*

De Presbyteris in Eccleſiis conſtituendis ab Epiſcopis, & non ab aliis.

LXXXVII. Statutum eſt ut ſine auctoritate vel conſenſu Epiſcoporum Presbyteri in quibuslibet Eccleſiis nec conſtituantur nec expellantur. Et ſi laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos ſuiſque in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nullâ qualibet occaſione eos reiciant. *Ibid. cap. 84.*

De villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis.

LXXXVIII. De villis novis & Eccleſiis in eis noviter conſtitutis, ut decimæ de ipſis villis ad eaſdem Eccleſias conferantur. *Ibid. cap. 87.*

De Presbyteris qui feminas in domibus habent.

LXXXIX. Sancitum eſt ab Epiſcopis de Presbyteris qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ut ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum canonica invectione feriantur. *Ibid. cap. 92.*

De ſcriptoribus.

XC. Ut ſcribæ vitiosè non ſcribant. *Ibid. cap. 105.*

De inceſtuoſis.

XCI. De inceſtuoſis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam verò conſtringantur. *Ibid. cap. 111.*

De communicatione fidelium.

XCII. Ut omnes fideles communicent, & ad Miſſas perſpectent ſine aliqua occaſione. *Ibid. cap. 132.*

De confugio ad Eccleſiam.

XCIII. Si quis ad Eccleſiam confugium fecerit, in atrio ipſius Eccleſiæ pacem habeat, nec ſit ei neceſſe Eccleſiam ingredi; & nullus eum inde per vim abſtrahere præſumat; ſed liceat confiteri quod fecit, & inde per manus bonorum hominum ad diſcuſſionem in publico perducatur. *Ibid. cap. 134.*

De admonitione ſacerdotum.

XCIV. Ut ſacerdotes admoneant populum ut eleemoſynam dent & orationes faciant pro diverſis plagis quas aſſiduè pro peccatis noſtris patimur. *Ibid. cap. 159.*

De prædicatione ad plebem.

XCV. Ut ipſi ſacerdotes, unuſquiſque ſecundùm ordinem ſuum, prædicare & docere ſtudeant plebem ſibi commiſſam. *Ibid. cap. 160.*

De eruditione filiorum à parentibus vel patrinis.

XCVI. Ut parentes filios ſuos, & patrini eos quos de fonte lavacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant; illos, quia eos genuerunt, & eis à Domino dati ſunt; & iſtos, quia pro eis fidejuſſores exiſtunt. *Suprà lib. 2. cap. 46.*

De Eccleſiis antiquitus conſtitutis.

XCVII. Vt Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ nec decimis nec ulla poſſeſſione priventur. *Ibid. cap. 47.*

De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyteros in Eccleſiis conſtituunt vel eiciunt.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 1. Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 31. & tit. 46. c. 1. & 2. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 43. Hincmar. Laudun. in epiſt. ad Rem. pag. 342. Regino lib. 1. c. 241.

XCVIII. De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Preſbyteros in Eccleſiis ſuis conſtituunt, vel de Eccleſiis eiciunt, & ab Epiſcopo vel à quolibet Miſſo dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum noſtrum revuadiare cogantur, & per fidejuſſores ad palatium noſtrum venire jubeantur; & tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum perſolvant aut aliam harmiſcaram ſuſtineant. *Vide Addit. IV. cap. 95.*

De Eccleſiis inter coheredes diviſis.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 2. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 44. Regino lib. 1. c. 242. Burchard. lib. 3. c. 41. Ivo par. 3. c. 43. Gratian. 16 q. 7. c. 33 Conſiderandum.

XCIX. De Eccleſiis quæ inter coheredes diviſæ ſunt conſideratum eſt quatinus ſi ſecundùm providentiam & admonitionem Epiſcopi ipſi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Si autem hoc contradixerint, ut in Epiſcopi poteſtate maneat utrum eas ita conſiſtere permittat, aut reliquias exinde auferat. Et ubi ad noſtrum beneficium Eccleſiæ pertinentes ita diviſæ inventæ fuerint, ut deſcribantur, & nobis renuntietur. *Ibid. cap. 96.*

De manſo ad Eccleſiam dato.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 4. Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 11. Regino lib. 1. c. 27.

C. De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicunque pro hac cauſa accuſatus fuerit, Comes vel Miſſi hoc quod inde ſubtractum eſt Preſbyteris cum ſua lege reſtituere faciant. *Ibid. cap. 98. 163.*

De his qui decimas dare nolunt niſi à ſe redimantur.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 7. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 8. Regino lib. 1. c. 49. Burchard. lib. 3. c. 134. Ivo par. 3. c. 200. Gratian 16. q. 7. c. 6. Decimas.

CI. De decimis quas populus dare non vult niſi quolibet modo ab eo redimantur, ab Epiſcopis prohibendum eſt ne fiat. Et ſi quis contemptor inventus fuerit, & nec Epiſcopum nec Comitem audire voluerit, ſi noſter homo fuerit, ad præſentiam noſtram venire compellatur. Ceteri verò diſtringantur ut inviti Eccleſiæ reſtituant quod voluntariè dare neglexerunt. *Ibid. cap. 101. 167.*

De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam.

CII. Vt quandocunque teſtes ad rem quamlibet diſcutiendam quærendi atque eligendi ſunt, à Miſſo noſtro & Comite in cujus miniſterio de re qualicunque agendum eſt tales eligantur quales optimi in ipſo pago invenire poſſint. Et non liceat litigatoribus per præmia falſos teſtes adducere, ſicut hactenus fieri ſolebat. *Suprà lib. 3. cap. 78.*

De cauſa ebrij hominis, & de ejus teſtimonio, & de placito Comitis.

CIII. Vt nullus ebrius ſuam cauſam in mallo poſſit conquirere nec teſtimonium dicere. Nec placitum Comes habeat niſi jejunus. *Suprà lib. 3. cap. 38.*

De hoc ſi Presbyteri ſanctum chriſma dederint ad judicium.

CIV. Vt Preſbyter qui ſanctum chriſma donaverit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu ſuo depoſitus fuerit, manum amittat. *Ibid. cap. 55.*

De placito Centenarij.

CV. Vt nullus homo in placito Centenarij neque ad mortem nec ad libertatem ſuam amitendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur. Sed iſti aut in præſentia Comitis vel Miſſorum noſtrorum judicentur. *Ibid. cap. 79.*

De raptu viduarum.

CVI. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis vel invitam vel volentem ſibi copulaverit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, in triplo componat. Vel ſi invitam eam duxit, legem ſuam ei componat, illam verò ulteriùs non adtingat. *Suprà lib. 4. cap. 17.*

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

CVII. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vuirgildum proximis ejus perſolvat. *Ibid. cap. 18.*

De obſervatione præceptorum dominicorum.

CVIII. De obſervatione præceptorum noſtrorum & immunitate præcipimus ut ita obſerventur ſicut à nobis & ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt. *Ibid. cap. 51.*

De locis jamdudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis.

CIX. De locis jamdulum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis, ut juxta poſſibilitatem in antiquum ſtatum reformentur. *Ibid. cap. 53.*

De commutationibus utilibus permanendis; inutilibúſque delendis.

CX. Vbicunque commutationes tam tempore noſtro quàmque genitoris noſtri legitimæ & rationabiles atque utiles inter Eccleſias Dei factæ ſunt, permaneant. Vbicunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ ſunt, diſſolvantur, & recipiat unuſquiſque quod dedit.

Capitulare II. an. 814. c. 1. Capitulare an. 819. tit. 2. c. 5. Capitula Karoli Calvi tit. 37 c. 6. & tit. 45. c. 8.

Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet cauſa, quæ rationabilis non eſſe videatur, inventa fuerit, diligenter deſcribatur, & ad noſtram notitiam perferatur.

De Eccleſiæ conſecratione in qua mortuorum cadavera ſunt ſepulta.

Burchard. lib. 3. c. 38.

CXI. Eccleſiam in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur ſanctificare non licet. Sed ſi apta videtur ad conſecrandum, inde evulſa corpora, & raſis vel lotis lignis ejus, reædificetur. Si hæc conſecrata priùs fuit, Miſſas in ea celebrare licet; ſi tamen fideles fuerint qui in ea ſepulti ſunt.

De officio laicorum.

Burchard. lib. 8. c. 87. Ivo par. 7. c. 105.

CXII. Laicus non debet in Eccleſia lectionem recitare, nec alleluya dicere, ſed pſalmum tantùm aut reſponſoria ſine alleluya.

De ſtultorum voto ſolvendo.

CXIII. Epiſcopo licet votum ſolvere, ſi vult.

De non prodendo à Presbyteris crimen Epiſcopi.

CXIV. Preſbytero non licet peccatum Epiſcopi prodere, quia ſuper eum eſt.

De parrochianis alterius Presbyteri.

CXV. Vt nullus Preſbyter alterius parrochianum, niſi in itinere fuerit, nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere. *Vide ſuprà cap. 49.*

De manus impoſitione & reſolutione canonica.

CXVI. Vt nemo ſacerdotum populi ſibi peccata confitentium ſine auctoritate canonum judicare præſumat. Et ut quando unicuique quiſquam ſacerdos ſibi ſcelera ſua confitenti juxta prædictum canonicum modum pœnitentiam tribuit, ſi comam dimiſerit aut habitum mutaverit, manus ei ſecundùm canonicam auctoritatem imponat cum orationibus quæ in Sacramentario ad dandam pœnitentiam continentur. Si verò occultè & ſponte confeſſus fuerit, occultè faciat. Et ſi publicè ac manifeſtè convictus aut confeſſus fuerit, publicè ac manifeſtè fiat, & publicè coram Eccleſia juxta canonicos pœniteat gradus. Poſt peractam verò ſecundùm canonicam inſtitutionem pœnitentiam occultè vel manifeſtè, canonicè reconcilietur, & manus ei cum orationibus quæ in Sacramentario ad reconciliandum pœnitentem continentur imponatur; ut divinis precibus & miſerationibus abſolutus à ſuis facinoribus eſſe mereatur: quoniam ſine manus impoſitione nemo abſolvitur ligatus. Et ideo Dominus & magiſter noſter diſcipulis ſuis ac ſucceſſoribus eorum ligandi ac ſolvendi dedit poteſtatem, ut peccatores ligandi habeant poteſtatem, & pœnitentiam condignè agentes abſolvi atque peccata cum divina invocatione dimitti queant. Nec mirum hoc. Quia ſi homines ſuis ſervis dant poteſtatem de ſubditis ligandi & ſolvendi vel nocendi & adjuvandi apud ſe, quanto magis dominus omnium hominum hanc poteſtativè poteſtatem præpoſitis ſanctæ Eccleſiæ dedit dicens: *Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt. & reliqua.*

De pœnitente cujus crimen pervulgatum eſt.

CXVII. In Concilio Carthaginenſi de eadem re præcipitur ut ſi cujuſquam pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod univerſam commoverit Eccleſiam, ante abſidam manus ei imponatur. Et alibi in canonibus vel in decretalibus Leonis Papæ præcipitur de eadem re, ut abſolutio pœnitentum per manus impoſitionem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat. & reliqua multa talia & horum ſimilia.

Concil. Carthag. 3. c. 32. Halitgar. lib. 3. c. 11. Iſaac tit. 1. c. 3. Regino lib. 1. c. 289. Burchard. lib. 19. c. 40. Decreta Leonis I. c. 47. & ep. 79. c. 6. & 91. c. 2.

De pœnitentibus qui euchariſtiam acceperint in infirmitate poſiti.

CXVIII. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.

Concil. Carthag. 4. c. 78.
Iſaac tit. 1. c. 4.
Regino lib. 1. c. 112.
Burchard. lib. 18. c. 23.
Ivo par. 15. c. 10.

De remedio pœnitentiæ, & quòd abſolutio pœnitentum per manus impoſitionem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat. Propter quod neceſſe eſt ut reatus peccatorum ante ultimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſolvatur, etiamſi, periculo mortis urguente, ſtatim poſt acceptionem pœnitentiæ & reconciliatio ſubſequatur. Ex epiſtola Papæ Leonis ad Theodorum Forojulienſem Epiſcopum.

CXIX. Multiplex miſericordia Dei ita lapſis humanis ſubvenit ut non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ reparetur æternæ, & qui regenerationis dona violarunt, proprio ſe judicio condemnantes, ad remiſſionem criminum perveniant; ſic divinæ voluntatis præſidus ordinatis ut

S. Leo ep. 91. Gratian. di. 1. de pœnit. c. 49. Multiplex.

indulgentiam Dei niſi ſupplicationibus ſacerdotum nequeant obtinere. Mediator enim Dei & hominum Dominus Ieſus Chriſtus hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem ut & confitentibus pœnitentiæ ſanctionem darent, & ab eadem ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Cui utique operi inceſſabiliter ipſe Salvator intervenit, qui nunquam his abeſt, ſicut ipſe ait: *Ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.* Qua de re innuitur ut ſi quid per ſervitutem noſtram bono ordine & grato impletur effectu, non ambigamus per Spiritum ſanctum nobis fuiſſe donatum. Si autem aliquis eorum pro quibus Domino ſupplicamus, quocunque interceptus obſtaculo, munere indulgentiæ præſentis exciderit, & priuſquam ad conſtituta remedia perveniat temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recepit conſequi exutus carne non poterit. Idcirco neceſſe eſt nos eorum qui obierint merita actúſque diſcutere, cùm Dominus noſter, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod ſacerdotum impleri miniſterio non ſivit, ſuæ juſtitiæ reſervavit, ita poteſtatem ſuam timeri volens ut hic terror omnibus proſit, & quod quibuſdam tepidis aut negligentibus accidit nemo non metuat. Multùm enim utile ac neceſſarium eſt ut peccatorum reatus ante ultimum diem ſacerdotali
Gratian. 26. q. 6. c. 10. *His qui.* ſupplicatione ſolvatur. His autem qui tempore neceſſitatis, periculis urgentibus, præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda: quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras converſio, dicente Dei ſpiritu per Prophetam: *Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.* Et alibi: *Dic iniquitates tuas prior, ut juſtificeris.* Item: *Quia apud Dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio.* In diſpenſandis itaque Dei donis non debemus eſſe difficiles, nec ſe accuſantium gemitus lacrymáſque negligere, cùm ipſam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inſpiratione conceptam, dicente Apoſtolo: *Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, ut reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.*

Item de pœnitentum abſolutione, ut per manus impoſitionem Epiſcoporum vel ſacerdotum precibus fiat.

CXX. Si quis in periculo vel pace aut infirmitate pœnitentiam acceperit, ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus euchariſtia. *Vide infrà cap.* 140. *iſtius libri.* Iſaac tit. 1. c. 5.

Vt pœnitens oſtenſis pœnitentiæ fructibus ad communionem recipiatur.

CXXI. Vt pœnitens oſtenſis neceſſariis pœnitentiæ fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus impoſitione percipiat. Ibid. c. 6.

Vt pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, ſuper caput cilicium à ſacerdote conſequantur.

CXXII. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manus ſuper caput & cilicium à ſacerdote, ſicut ubique conſtitutum eſt, conſequantur. *Vide infrà lib.* 7. *cap.* 310. Ibid. c. 7. & 16.

Concil. Agath. c. 15.
Regino lib. 1. c. 290.
Burchard. lib. 19. c. 27.
Ivo par. 15. c. 17.
Gratian. di. 50. c. 63. *Pœnitentes.*

Vt omni tempore jejunii manus pœnitentibus à ſacerdote imponatur.

CXXIII. Omni tempore jejunii manus pœnitentibus à ſacerdotibus imponantur. Ibid. c. 8.

Concil. Carthag. 4. c. 80.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

Vt lapſi per manus impoſitionem Epiſcopi abſolvantur.

CXXIV. Nec abſolvendos lapſos in fide credamus niſi per impoſitionem manus Epiſcopi. Ibid. c. 9.

Vt pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.

CXXV. Placuit his qui accepta pœnitentia ante reconciliationem migrant ad Dominum communicari, pro eo quòd honoraverunt pœnitentiam. Qui ſi ſupervixerint, ſtent in ordine pœnitentum, ut legitimam communionem ſtatuto tempore reconciliatione & manus impoſitione Epiſcopi, vel, ejus juſſu, Preſbyteri, recipiant. Ibid. c. 10.

De his qui convivio gentilium uſi ſunt.

CXXVI. Qui convivio ſolo gentilium & eſcis immolatis uſi ſunt, poſſunt jejuniis & manus impoſitione purgari. *Vide infrà cap.* 133.

Vt criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impoſitionibus à ſacerdotibus purgentur.

Ibid. c. 21. CXXVII. Criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus ſacerdotum impoſitionibus eorúmque ſupplicationibus juxta canonum ſtatuta placuit purgari, ita ut nemo ſine manus impoſitione Epiſcopi, aut, ejus juſſu, alicujus Presbyteri, ſe credat eſſe à ſuis facinoribus abſolutum. Non eſt mirandum ſi abſolutio peccatorum per manus impoſitionem precibus fit ſacerdotum, cùm Dominus in veteri lege ſuper caput hoſtiæ manum ſacerdotis præceperit imponi. Etenim ſicut tunc per illam hoſtiam, ita nunc invocatione ſancti Spiritus, per quem fit remiſſio peccatorum, per manus Epiſcoporum vel eorum auctoritate reliquorum ſacerdotum impoſitione ſupplicationibus eorum remittuntur peccata. Nam quando Dominus Lazarum ſuſcitavit, ait diſcipulis ſuis: *Tollite lapidem.* ſubauditur, ut mortuus ſurgat. dans exemplum ut ſicut ipſi manibus tollunt lapidem ut mortuus ſurgat, ita & ipſi & ſucceſſores eorum manus pœnitentibus imponant, ut per impoſitionem manuum ſuis precibus mortuum de ſepulchro, id eſt, peccatorem de vitiis, ſurgere & relevare faciant, & ſicut illi prædictum Lazarum inſtitis, id eſt, funibus colligatum, jubente Domino ſolvunt, qui ait *ſolvite illum, & ſinite, abire*, ita iſti eorum ſupplicationibus auxiliante Domino, & comitante Spiritu ſancto, qui in his ſemper operatur, per manus impoſitionem peccatorum ſolvant vincula, eóſque tempore à ſanctis patribus conſtituto ſacra euchariſtia communicent, & abſolutos ire permittant.

Vt pœnitentibus juxta canonicam auctoritatem pœnitentia detur, & antè ſuſpenſos à communione excubare faciant ad Eccleſiæ officium.

Ibid. c. 22. CXXVIII. Vt ſecundùm formam canonum pœnitentibus detur pœnitentia, & priùs eos à communione ſuſpenſos ad officium Eccleſiæ excubare faciant, & inter reliquos pœnitentes ad manus impoſitionem crebrò recurrere. Expleto autem ſatisfactionis tempore, & ſacerdotali percepta manus impoſitione, juxta ordinem ſacramentorum & canonum reconcilient pœnitentes & ſacra communione confirment.

De his qui ſeparati à communione fuerint pœnitentibus.

CXXIX. Qui à communione ſepa- Ibid. c. 23.
rantur in locis quibus ſecluſi fuerant, per manus impoſitionem recipiantur ad communionem. Nec ſe quiſquam à peccatis abſolutum ſine reconciliatoria manus impoſitione credat; ſed per manus impoſitionem precibus ſacerdotum reconcilietur, ſicut auctoritas habet eccleſiaſtica.

Ne in confinio mortis pœnitens à reconciliatione diutinè ſuſpendatur. Et ut oblatio ejus qui pœnitens, nedum reconciliatus, de hac vita exierit, ab Eccleſia recipiatur.

CXXX. Qui pœnitentiam in mortis Ibid. c. 24.
agit periculo, non diutinè à recociliatio- Concil Tolet. XI. c.
nis gratia differendus eſt. Sed ſi profectò 12.
mortis urguet periculum, pœnitentia per Halitgar.
manus impoſitionem accepta, ſtatim & lib. 3. c. 9.
reconciliatio adhibenda eſt, ne priùs ab humanis rebus æger abſcedat quàm donum reconciliationis accipiat, ſicque ſuperſtitibus quodammodo doloris videtur eſſe perpetuum, ſi præciſum ab Eccleſiæ membris eum qui utique reconciliationis non meruit gratiam, raptim à præſenti vita mortis natura ſubduxerit. Vnde, juxta Papæ Leonis edictum, his qui in tempore Vide ſuprà
neceſſitatis & in periculi unguentis inſtan- c. 119.
tia præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis remedium implorant, nec ſatisfactio interdicanda eſt, nec reconciliatio deneganda; quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere nec tempora definire. De his autem qui accepta pœnitentia, antequam reconcilientur, ab hac vita receſſerint, quamquam diverſitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nobis ſententia placuit qui, multiplices numero, de hujuſmodi humaniùs decreverunt, ut & memoria talium in Eccleſiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata ſpiritibus accipiatur.

De Presbyteris vel Diaconibus graviori noxa convictis.

CXXXI. Item confirmatum eſt ut ſi Concil.
quando Preſbyteri vel Diaconi in aliqua Carthag. 5.
graviore culpa convicti fuerint, qua eos á c. 11.
miniſterio neceſſe ſit removeri, non eis Regino. lib. 1. c. 310.
manus tanquam pœnitentibus vel tan- Burchard.
quam fidelibus laicis imponatur. Neque lib. 19. c. 72.
permittendum ut rebaptizati ad clericatus Ivo par. 15. c. 25.
gradum promoveantur. Gratian.

De pœnitentibus qui ex gravioribus levioribúſque commiſſis pœnitentiam gerunt. di. 50. c. 65.

CXXXII. De pœnitentibus qui ſive Decreta Innoc. I. c. 7.
ex

Haligar. lib. 3. c. 13. Rhaban. lib. 2. de inſti. Cleric. c. 30. Iſaac tit. 1. c. 15. Regino lib. 1. c. 307. Burchard lib. 18. c. 18. Gratian. di. 3. de conſec. c. 17. *De pœnitentibus.*

ex gravioribus commiſſis ſive ex levioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Ceterùm de pondere æſtimando delictorum ſacerdotis eſt judicare, ut adtendat ad confeſſionem pœnitentis & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti cùm viderit congruam ſatisfactionem. Sanè ſi quis ægritudinem inciderit, atque uſque deſperationem devenerit, ei eſt ante tempus Paſchæ relaxandum, ne de ſeculo abſque communione diſcedat.

De his qui convivio ſolo gentilium & eſcis immolatitiis uſi ſunt.

Decreta Leon. I. c. 30. Burchard. lib. 10. c. 37. Ivo par. 11. c. 62.

CXXXIII. Qui convivio ſolo gentilium & eſcis immolatitiis uſi ſunt, poſſunt jejuniis & crebris manuum impoſitionibus purgari; ut deinceps ab idolothytis abſtinentes, ſacramentorum Chriſti poſſint eſſe participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos, niſi per pœnitentiam publicam & per manus impoſitionem ſacerdotali prece ſint reconciliati, non oportet admitti. Tempora pœnitudinis habita moderatione ſunt conſtituenda prout converſorum animos ſacerdotes inſpexerint eſſe devotos, pariter etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculorum quorumque aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates; in quibus ſi quis ita graviter urgeatur ut dum adhuc pœnitet, de ſalute ipſius deſperetur, oportet ei per ſacerdotalem ſollicitudinem, id eſt, per manus impoſitionem, abſolutione precum ſacerdotalium, communionis gratia ſubveniri. *Vide ſuprà cap. 126.*

Leo I. ep. 79. c. 6. Iſaac tit. 1. c. 29. Burchard. lib. 4. c. 48. Ivo par. 1. c. 142. Gratian. 26. q. 7. c. 2. *Tempora.*

Vt pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, tribus annis ſint inter audientes, ſi veram pœnitentiam geſſerint.

Decreta Felicis III. Iſaac tit. 1. c. 16. Burchard. lib 4. c. 99. Ivo par. 1. c. 291. Gratian. di. 4. de conſecr. c. 118. *Eos quos.*

CXXXIV. Pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, ſi ex corde pœniteant, ſicut Nicæna ſynodus de lapſis conſtituit, tribus annis ſint inter audientes, quinque verò vel ſeptem annis ſubjaceant inter pœnitentes manibus ſacerdotum. Duobus etiam oblationes modis omnibus non ſinantur offerre; ſed tantummodo populis in oratione ſocientur. Nec confundantur Deo colla ſubmittere qui eum non timuerunt abnegare. Quòd ſi, utpote mortales, intra metas præſcripti temporis cœperit vitæ finis urguere, ſubveniendum eſt implorantibus, ſeu ab Epiſcopo qui pœnitentiam dedit, ſeu ab alio, qui tamen datam eſſe probaverit, aut ſimiliter à Preſbytero, juſſu aut permiſſu tamen proprii Epiſcopi, per manus impoſitionem, abſolutione precum ſacerdotalium, viaticum abeuntibus de ſeculo non negetur. Pueris autem, quibus à puritate vocabulum eſt, ſeu Clericis, ſeu laicis, aut etiam ſimilibus puellis, quibus ignorantia ſuffragatur ætatis, aliquandiu ſub manus impoſitione detentis reddenda communio eſt. Quòd ſi ante præfinitum pœnitentiæ tempus, deſpecti à medicis, aut evidentibus mortis preſſi indiciis, recepta quiquam communionis gratia convaluerint, ſervemus in eis quod Nicæni canones ordinarunt, ut habeantur inter illos qui in oratione ſola communicant, donec impleatur ſpatium temporis eiſdem præſtitutum.

De catechumenis non prætereundis.

CXXXV. Nec catechumeni prætereundi ſunt; quia non eſt cauſa diſſimilis, ſicut iidem ſancti canones ordinarunt. Hi qui quolibet modo Chriſtum, quem ſemel confeſſi ſunt, abjurarint, tribus annis inter audientes ſint, & poſtea cum catechumenis permittantur orare, per manus impoſitionem communionis catholicæ gratiam recepturi. Decreta Felicis III.

Vt qui pœnitentiam publicè gerunt, uno anno ſint cum cilicio inter audientes.

CXXXVI. Qui pœnitentiam publicè gerunt, debent unum annum eſſe cum cilicio inter audientes, vel uſque ad magnum diem, & populo, quando intrat in Eccleſiam, perfuſi lacrymis veniam poſtulare, precarique eum humiliter ut pro eis dignentur orare. Tribus verò annis ſubjaceant inter pœnitentes manibus ſacerdotum in loco retro oſtio Eccleſiæ pœnitentibus conſtituto, & ſeorſum, infra ipſam tamen Eccleſiam, ſecluſo populo tamen, jam non in terram proſtrati, ſed vultu & capite humiliato, humiliter & ex corde, ut ſuprà dictum eſt, veniam poſtulent, & pro ſe orare expoſcant. Duobus etiam annis oblationes modis omnibus non ſinantur offerre; ſed populis tantummodo in oratione ſocientur, ut perfectionem ſeptimo in Cœna Domini conſequantur anno, id eſt per Epiſcopi, vel ejus juſſu, ſi ipſe abeſt, aliorum ſacerdotum manus impoſitionem, abſolutione ſacerdotalium precum, communionis catholicæ gratiam recepturi. *Qualiter ſeptem annorum pœnitentia agatur.* Iti his verò ſeptem annis multipliciter je- Iſaac tit. 1. c. 17.

junijs, orationibus, fletibus, & eleemoſynarum, prout meliùs potuerint, exhibitionibus & lacrymis perſiſtant. Et ne ulteriùs eis talia contingant admodum caveant, dicente Domino: *Vade, & ampliùs noli peccare.*

De pœnitentibus transgreſſoribus.

Ibid. c. 18. CXXXVII. Vt hi qui frequenti prævaricatione peccata vel pœnitentiam iterant, frequenti ſententia, niſi per ſatisfactionem quæ prævaricati ſunt emendare nitantur, coërceantur vel condemnentur, ut hæc quæ voluntariè non diluerunt inviti emendent. Quòd ſi his aliquis renuerit, & præceptis ſui ſacerdotis inobediens apparuerit, ſecundùm modum culpæ excommunicetur. Si quis autem his ante reconciliationem & eorum ſatisfactionem abſque proprij Epiſcopi licentia communicare præſumpſerit, ſimili excommunicationi ſubjaceat. Sacerdotes autem ad quos pertinere noſcuntur, ſi eos quolibet munere vel favore aut neglegentia admonere noluerint, aut per ſatisfactionem revertentes non ſuſceperint, aut contemnentes de Eccleſia non eiecerint, ſimili ſententia plectantur, quouſque vel emendationis vel eorum damnationis ſententia promulgetur.

Vt pœnitentibus abſque perſonarum acceptione pœnitentia detur.

CXXXVIII. Vt ſacerdos pœnitentibus abſque perſonarum acceptione pœnitentiæ leges injungat.

Concil. Carthag. 4. c. 74.
Halitgar. lib. 3. c. 1.
Regino lib. 1. c. 302.
Burchard. lib. 19. c. 35.
Ivo par. 15. c. 30.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

De neglegentioribus pœnitentibus.

CXXXIX. Vt neglegentiores pœnitentes tardiùs recipiantur.

Concil. Carthag. 4. c. 75.
Iſaac tit. 1. c. 19.
Regino lib. 1. c. 308.
Burchard. lib. 19. c. 38.
Ivo par. 15. c. 7.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

De eo qui pœnitentiam in infirmitate petit.

Concil. Carthag. 4. c. 76. Iſaac tit. 1. c. 20. Burchard. lib. 18. c. 10. 11. Ivo par. 15. c. 8.

CXL. Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum ſacerdos invitatus venit, oppreſſus in infirmitate obmutuit, vel in phreneſim verſus fuerit, dent teſtimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus eucharistia. Si ſupervixerit, commoneatur à ſupradictis teſtibus petitionis ſuæ ſatisfactio, & ſubdatur ſtatutum pœnitentiæ tempus, quandiu ſacerdos qui pœnitentiam dedit probaverit. *Vide ſuprà cap.* 120.

Gratian. 26. q. 6. c. 8. *Is qui pœnitentiam.*

Vt pœnitentes non ſe credant abſolutos niſi per manus impoſitionem.

CXLI. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperunt non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint. *Vide ſuprà cap.* 118.

Concil. Carthag. 4. c. 112.
Iſaac tit. 1. c. 21.
Regino lib. 1. c. 112.
Burchard. lib. 18. c. 23.
Ivo par. 15. c. 10.
Gratian. 26. q. 6. c. 8. *Is qui pœnitentiam. §. Pœnitentes.*

De pœnitentibus qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere vel in mari mortui fuerint.

CXLII. Pœnitentes qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis ſacerdos ſubvenire non potuerit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur.

Concil. Carthag. 4. c. 79.
Iſaac tit. 1. c. 22.
Burchard. lib. 19. c. 128.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

De loco monaſteriorum vel ædificiis providendis.

CXLIII. Dignum ac neceſſarium eſt ut Miſſi noſtri per quæque loca directi ſimul cum Epiſcopis uniuſcujuſque diœceſis perſpiciant loca monaſteriorum Canonicorum pariter & monachorum, ſimúlque & puellarum, ſi in apto & in congruo loco ſint poſita, ubi commodum neceſſarium poſſit adquiri, quod ad utilitatem pertinet monaſteriorum, ſicut in ſancta regula dicitur. *Monaſterium autem ita debet conſtitui ut omnia neceſſaria infra monaſterium exerceantur, ut non ſit neceſſitas monachis vel Clericis vagandi foras; quia omnino non expedit animabus eorum.* Similiter quoque ædificationes monaſteriorum ſupradicti Miſſi & cum eis Epiſcopi per diverſa loca prævideant, ſi aptæ ſint & congruenter ſanctæ profeſſioni compoſitæ, vel ſi clauſtrum firmum habeant in quo ſalvari poſſint animæ in eis commorantium ſub diſciplina canonica vel regulari. Vbi autem aliter inventa fuerint, hoc omnimodis Epiſcopus loci illius faciat emendari, ita ut condignam profeſſioni eorum

Concil. Mogunt. an. 813. c. 20.

Regula S. Bened. c. 66.

cuſtodiam habeant Canonici vel monachi atque nonnanes, ne detur eis occaſio maleficiendi. quod abſit.

Vt Epiſcopi ſciant qualiter Canonici qui ſunt cum Abbatibus vivant.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 21. Burchard. lib. 8. c. 5. Ivo par. 7. c. 29.

CXLIV. Præcipimus ut unuſquiſque Epiſcopus ſciat per ſingula monaſteria quantos quiſque Abba Canonicos in monaſterio ſuo habeat. Et hoc omnino ambo pariter provideant, ut ſi monachi fieri voluerint, regulariter vivant. Sin autem, canonicè vivant omnino.

Vt Presbyteri chriſma diligenter cuſtodiant.

CXLV. Preſbyteri ſub ſigillo cuſtodiant chriſma, & nulli ſub prætextu medicinæ vel maleficij donare inde præſumant. Quòd ſi fecerint, honore priventur.

Concil. Arelat. VI. c. 18.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 27.
Iſaac tit. 11. c. 4.

Vt Presbyteri utantur aſſiduè orariis.

CXLVI. Preſbyteri ſine intermiſſione utantur orariis propter differentiam ſacerdotij dignitatis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 28.
Regino lib. 1. c. 334.
Burchard. lib. 2. c. 101.
Ivo par. 6. c. 178.
Vide Gratian. 17. q. 4. c. 25. *Vt Presbyteri.*

Ne laici Presbyteros eiciant de Eccleſiis.

CXLVII. Vt laici Preſbyteros non eiciant de Eccleſiis neque conſtituant ſine conſenſu Epiſcoporum ſuorum.

Concil. Arelat. VI. c. 4.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 29.
Capitulare an. 813. c. 2.
Regino lib. 1. c. 241.
Burchard. lib. 3. c. 111.
Ivo par. 3. c. 87.
Gratian. 16. q. 7. c. 37. *Laici.*

Ne laici à Presbyteris munera exigant.

CXLVIII. Vt laici omnino munera injuſta non exigant à Preſbyteris propter commendationem Eccleſiæ cuiquam à Preſbytero.

Capitulare an. 813. c. 3.
Concil. Arelat. VI. c. 5.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 30.
Burchard. lib. 3. c. 113.
Ivo par. 3. c. 89.

De fugitivis Clericis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 31. Burchard. lib. 8. c. 56. Ivo par. 7. c. 74.

CXLIX. Vt unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia diligenter Preſbyteros vel Clericos inquirat unde ſint. Et ſi aliquem fugitivum invenerit, ad ſuum Epiſcopum redire faciat.

De letania majore.

CL. Placuit nobis ut letania major obſervanda ſit à cunctis Chriſtianis diebus tribus.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 33.
Regino lib. 1. c. 275.
Burchard. lib. 13. c. 6.
Ivo par. 4. c. 39.

De quatuor temporibus obſervandis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 34. Regino lib. 1. c. 277. Burchard. lib. 13. c. 2. Ivo par. 4. c. 35. Gratian. di. 76. c. 2. *Conſtituimus.*

CLI. Conſtituimus ut quatuor tempora anni ab omnibus cùm jejunio obſerventur. Id eſt, in Martio menſe hebdomada prima, feria quarta & ſexta & ſabbato veniant omnes ad Eccleſiam hora nona cum letaniis ad Miſſarum ſollemnia. Similiter in menſe Iunio hebdomada ſecunda, feria quarta & ſexta, ſabbato jejunetur uſque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abſtineatur. Similiter in menſe Septembrio hebdomada tertia. Et in menſe Decembrio hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam natalis Domini; ſicut eſt in Romana Eccleſia traditum.

De indicto jejunio.

CLII. Quòd ſi quis indictum jejunium ſuperbiendo contempſerit, & obſervare cum ceteris Chriſtianis noluerit, in Gangrenſi Concilio præcipitur ut anathematizetur niſi emendare ſtudeat.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 35.
Regino lib. 1. c. 279.
Burchard. lib. 13. c. 4.
Ivo par. 4. c. 37.
Vide Gratian. di. 3. de conſecr. c. 1. *Pronuntiandum.*

De dominicis diebus.

CLIII. Omnes dies dominicos cum omni veneratione obſervare decrevimus, & à ſervili opere abſtinere. Et mercatus in eis minimè ſit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad pœnam tradatur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 37.
Regino lib. 1. c. 374.
Burchard. lib. 2. c. 81. 85.
Ivo par. 4. c. 16.

De decimis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 38. Burchard. lib. 3. c. 131. Ivo par. 3. c. 197. Gratian. 16. q. 2. c. 24. *Admonemus.*

CLIV. Admonemus atque præcipimus ut decima Deo omnino dari non neglegatur, quam Deus ipſe ſibi dari conſtituit: quia timendum eſt ut quiſquis Deo ſuum debitum abſtrahit, ne fortè Deus per peccatum ſuum auferat ei neceſſaria ſua, & qui decimam Deo dare neglexerit, novem partes auferantur ab eo.

Vt Eccleſiæ pacem habeant.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 39. Burchard. lib. 3. c. 194.

CLV. Reum confugientem ad Eccleſiam nemo abſtrahere audeat, neque inde donare ad pœnam vel ad mortem, ut honor Dei & ſanctorum ejus conſervetur.

Ivo par. 5. c. 193. Gratian. 17. q. 4. c. 9. Rinm. Sed rectores Eccleſiarum pacem & vitam ac membra eis obtinere ſtudeant. Tamen legitimè componant quod iniquè fecerunt.

Iterum de pace Eccleſiarum.

CLVI. Præcipimus ut in Eccleſiis aut in domibus Eccleſiarum vel in atriis placita ſecularia minimè fiant.

Concil. Arelat. VI. c. 22.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 40.

Ut antiquæ Eccleſiæ honorem ſuum habeant.

Ibid. c. 41. CLVII. Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ nec decimis nec aliis poſſeſſionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur. *Vide ſuprà lib. 2. cap. 36.*

De beneficiis eccleſiaſticis.

Ibid. c. 42. CLVIII. Quicunque beneficium eccleſiaſticum habent, ad tecta Eccleſiæ reſtauranda vel ipſas Eccleſias emendandas omnino adjuvent, & nonam & decimam reddant.

Concil. Arelat. VI. c. 25.
Capitulare an. 813. c. 24.
Burchard. lib. 3. c. 30.
Ivo par. 3. c. 35.

Ne Presbyter Miſſam ſolus cantet.

Ibid. c. 43. CLIX. Nullus Presbyter, ut nobis videtur, ſolus Miſſam cantare rectè valet. Quomodo enim dicet *Dominus vobiſcum,* vel ſurſum corda admonebit habere, & alia multa his ſimilia, cùm alius nemo cum eo ſit? *Vide Reginonem lib. 1. cap. 191. & 339.*

De oblatione & pace in Eccleſia facienda.

Ibid. c. 44. CLX. Oblationem quoque & pacem in Eccleſia facere jugiter admoneatur populus Chriſtianorum: quia ipſa oblatio ſibi & ſuis magnum eſt remedium animarum, & in ipſa pace vera unanimitas & concordia demonſtratur.

De ſymbolo & oratione dominica.

Ibid. c. 45. Burchard. lib 2. c. 156. Ivo par. 6. c. 247. CLXI. Symbolum, quod eſt ſignaculum fidei, & orationem dominicam diſcere ſemper admoneant ſacerdotes populum Chriſtianum. Voluműſque ut diſciplinam condignam habeant qui hæc diſcere neglegunt, ſive in jejunio, ſive in alia caſtigatione. Propterea dignum eſt ut filios ſuos donent ad ſcholam, ſive ad monaſteria, ſive foras Presbyteris, ut fidem catholicam rectè diſcant & orationem dominicam, ut domi alios docere valeant. Qui verò aliter non potuerit, vel in ſua lingua hoc diſcat.

Ut malum ebrietatis omnino vitetur.

CLXII. Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum eum eſſe decrevimus uſque ad emendationem congruam.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 46.
Iſaac. tit. 11. c. 6.
Burchard. lib. 14. c. 2.
Ivo par. 13. c. 70.

De ſpiritalibus filiolis.

CLXIII. Præcipimus ut unuſquiſque compater vel proximi ſpiritales filios ſuos catholicè inſtruant. *Vide ſuprà lib. 2. cap. 37.*

Ut canticum luxurioſum circa Eccleſias deſeratur.

CLXIV. Canticum turpe atque luxurioſum circa Eccleſias agere omnino contradicimus. quod ubique vitandum eſt. *Vide Reginonem lib. 2. cap. 5. §. 87.* Concil. Mogunt. an. 813. c. 48. Burchard. lib. 3. c. 87. Ivo par. 3. c. 77.

De inceſtuoſis.

CLXV. Ut Epiſcopi inceſtuoſos pariter inveſtigare ſtudeant omnino præcipimus. Et ſi pœnitere noluerint, de Eccleſia expellantur donec ad pœnitentiam revertantur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 53.
Concil. Vvormat. c. 79.
Iſaac tit. 4. c. 3.
Regino lib. 2. c. 224.

Ne in quarta aut in quinta aut ſexta generatione conjugium copuletur.

CLXVI. Contradicimus quoque ut in quarta vel quinta ſextáque generatione nullus ampliùs conjugio copuletur. Ubi autem poſt interdictum factum inventum fuerit, ſeparentur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 54.
Concil. Vvormat. c. 78.
Regino lib. 2. c. 226.
Burchard. lib. 7. c. 18.
Ivo par. 9. c. 54.
Gratian. 35. q. 2. c. 21. *Contradicimus.*

Ne proprium filium de baptiſmo ſuſcipiatur vel ad confirmationem teneatur.

CLXVII. Nullus igitur proprium filium vel filiam de fonte baptiſmalis ſuſcipiat, nec filiolam nec commatrem ducat uxorem, nec illam cujus filium vel filiam ad confirmationem tenuerit. Ubi autem factum fuerit, ſeparentur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 55.
Regino lib. 2. c. 196.
Fulbert. ep. 33.
Burchard. lib. 17. c. 25.
Ivo par. 9. c. 83.
Vide Gratian. 30. q. 1.

De damnatis nuptiis.

CLXVIII. Si quis viduam uxorem

duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, ſeu duabus ſororibus nupſerit, aut ſi qua duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre & filio, tales copulationes anathematizari, nec umquam ampliùs conjugio copulari, ſed ſub magna diſtrictione fieri.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 56.
Regino lib. 2. c. 197. 225.
Burchard. lib. 17. c. 9.
Ivo par. 9. c. 71. 77.
Gratian. 32. q. 7. c. 20. *Si quis viduam.*

De cura & prædicatione ſacerdotum erga populum ſibi commiſſum, & ut facinoroſos extra Eccleſiam eiciant.

CLXIX. Vt ſacerdotes populi ſibi commiſſi curam habeant, & inſtanter de eorum animarum ſalute prædicent, & ut facinoroſos ſecundùm evangelicam inſtitutionem arguant.

Vt Presbyteri omnes ſuos ſubjectos orationem dominicam & ſymbolum doceant.

CLXX. Quòd Preſbyteris prævidendum ſit ut omnes qui Chriſtiano nomine cenſentur orationem dominicam & ſymbolum memoriter teneant & intellegant.

Quibus temporibus baptizandum ſit.

CLXXI. Vt baptiſmum non fiat niſi ſtatutis temporibus, id eſt, Paſcha & Pentecoſten, niſi infirmitas interceſſerit. Et ut aliubi non baptizetur niſi in vicis publicis, niſi, ſicut jam dictum eſt, ob infirmitatis cauſam.

Quòd nullum pretium pro baptiſmo accipi debeat.

CLXXII. Vt nemo Preſbyterorum pro baptiſmo pretium accipere præſumat. Quòd ſi fecerit, ſciat ſe canonica regula eſſe damnandum.

De decimis, ut fideliter à fidelibus dentur, & canonicè à Presbyteris dividantur.

CLXXIII. Vt decimæ fideliter ſanctæ Eccleſiæ reddantur, & Preſbyteri ſecundùm canonicam regulam fideliter eas dividant.

De Presbyteris, ut ſeculares non exerceant curas, neque judices villarum fiant.

CLXXIV. Vt Preſbyteri curas ſeculares nullatenus exerceant, id eſt, ut neque judices neque majores villarum fiant.

Vt in titulis quibus Presbyteri conſecrantur, ante ſuam promotionem ſtabilitatem promittant.

CLXXV. Vt Preſbyteri qui in titulis conſecrantur, ſecundùm canones, antequam ordinentur, promiſſionem ſtabilitatis loci illius faciant.

Ne feminæ cum Presbyteris habitent.

CLXXVI. Vt Preſbyteri ſecum feminas licentiam non habeant habitandi, & ut ſuſpiciones effugiant.

De Presbyteris vel Clericis fugitivis.

CLXXVII. De fugitivis Preſbyteris vel Clericis canonica auctoritas obſervetur, id eſt, ut nemo noſtrum Clericum alterius parrochiæ ordinet neque ordinatum ſuſcipiat ſine permiſſione ſui Pontificis. Et hoc conſiderandum eſt, quid de talibus faciendum ſit.

Vt in domibus non conſecratis nequaquam Miſſa celebretur.

CLXXVIII. Sancitum eſt ut nullus Preſbyterorum in domibus ab Epiſcopis non conſecratis oblationem offerre quoquo modo præſumat.

Vt Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi nec arma portent nec venationem exerceant.

CLXXIX. Et hoc cavendum eſt, ut Preſbyteri vel Diaconi ſive Subdiaconi arma portare non præſumant neque venationes aliquas exercere.

Quòd non liceat mulieri velum ſive ſponte ſive non ſponte acceptum dimittere.

CLXXX. Qualicunque modo mulier, permittente canonicè viro ſuo, aut eo defuncto, velum ſanctum in caput acceperit aut ſponte aut invita, in eo permaneat omnino, nec dimittat. Capitulare an. 757. c. 21. 2 App. Reginonis c. 52.

Vt res pauperum vel minùs potentum mala occaſione non emantur.

CLXXXI. Propter proviſiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis ut nec Epiſcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices, nullúſque omnino, ſub mala occaſione vel malo ingenio res pauperum vel minùs potentum nec emere nec vi tollere audeat. Sed quiſquis ex eis aliquid comparare voluerit, in publico placito coram idoneis teſtibus & cum ratione hoc faciat. Vbicunque autem aliter inventum fuerit factum, hoc omnino emendetur per juſſionem noſtram. *Suprà lib. 2. cap. 32.*

De poteſtate Epiſcoporum pro rebus eccleſiaſticis, ac de convenientia Epiſcoporum cum laicis.

CLXXXII. Vt Epiſcopi poteſtatem habeant res eccleſiaſticas prævidere, regere, & gubernare, atque diſpenſare ſecundùm canonicam auctoritatem. Volumus ut & laici in eorum miniſterio obediant Epiſcopis ad regendas Eccleſias Dei, Concil. Mogunt. an. 813. c. 8. Burchard. lib. 15. c. 4. Ivo par. 16. c. 5.

viduas & orphanos defenſandos, & ut obedientes ſint eis ad eorum Chriſtianitatem ſervandam. Et Epiſcopi conſentientes ſint Comitibus & judicibus ad juſtitias faciendas. Et ut nullatenus per aliquorum mendacium, vel falſum teſtimonium, neque perjurium, aut per præmium, lex juſta in aliquo depravetur.

De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.

CLXXXIII. Si quis cauſam judicatam repetere præſumpſerit in mallo, ibique teſtibus convictus fuerit, aut quindecim ſolidos componat, aut quindecim ictus ab Scabinis qui cauſam priùs judicaverunt accipiat. *Vide ſuprà lib. 3. cap. 31.*

De colonis & fiſcalinis.

CLXXXIV. Vt nec colonus nec fiſcalinus poſſint alicubi traditiones facere. *Ibid. cap. 36.*

De vita Canonicorum.

Concil. Mogunt. an. 815. c. 9. Ivo par. 6. c. 402. Gratian. di. 5. de conſec. c. 34. *In omnibus.*

CLXXXV. In omnibus igitur, quantum humana permittit fragilitas, decrevimus ut Canonici Clerici canonicè vivant, obſervantes divinæ ſcripturæ doctrinam & documenta ſanctorum patrum, & nihil ſine licentia Epiſcopi ſui vel magiſtri eorum incompoſitè agere præſumant. In unoquoque epiſcopatu ut ſimul manducent & dormiant, ubi his facultas id faciendi ſuppetit. Vel qui de rebus eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, in ſuo clauſtro maneant, & ſingulis diebus mane prima ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad menſam verò ſimiliter lectionem audiant, & obedientiam ſecundùm canones magiſtris ſuis faciant.

De Presbyteris occiſis.

CLXXXVI. Presbyteri interfecti Epiſcopo ad cujus parrochiam pertinent ſolvantur ſecundùm Capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri, ita videlicet ut medietatem vuirgildi ejus Epiſcopus utilitatibus Eccleſiæ cui is præfuit tribuat, & alteram medietatem in eleemoſyna illius juſtè diſpertiat: quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipſum Domino ſociavit. *Vide ſuprà lib. 4. cap. 15.*

De accuſatione Epiſcopi.

Capitula Angilram. ni c. 45.

CLXXXVII. Vt Epiſcopum nulli crimînoſo liceat accuſare.

Quòd non liceat monaſteria Deo ſacrata diverſoria fieri ſecularia.

CLXXXVIII. Vt deinceps monaſteria quæ Deo ſacrata eſſe noſcuntur, diverſoria ſecularia ſecundùm inſtitutionem, in quantum cavere hoc poſſumus, non fiant, ſed religioſis & Deum timentibus hominibúſque ſacratis tribuantur.

Vt conjurationes vel conſpirationes non fiant.

CLXXXIX. Vt conjurationes vel conſpirationes non fiant; quia hæc facientes ſacri canones graviter damnant.

Vide Reginonem lib. 2. c. 418 & ſeqq.

De illis qui res Eccleſiæ tenent.

CXC. Si quis eccleſiaſticam rem tenet, & admonitus judicium declinaverit, quoadusque ad diſcuſſionem veniat, aut rem reſtituat eccleſiaſticam, aut communione privetur.

Capitulare II. an. 814. c. 2.

De ſervo Eccleſiæ in furto comprehenſo.

CXCI. Si ſervus Eccleſiæ in furto comprehenſus fuerit, à judice publico ſicut & reliqui diſtringatur. Et ſi judex publicus ſervum Eccleſiæ ſine furto non præſumentem ſine audientia Vicedomini aut Archidiaconi aut detinere aut injuriare præſumpſerit, anno integro ab Eccleſiæ liminibus arceatur.

De his qui Clericum injuriaverint. Ex Concilio Autiſſiodorenſi.

CXCII. Quicunque judex aut ſecularis Preſbytero aut Diacono aut cuilibet Clerico aut de junioribus abſque audientia Epiſcopi vel Archidiaconi vel Archipreſbyteri injuriam inferre præſumpſerit, anathema ab omnium Chriſtianorum conſortio habeatur. *Vide infrà lib. 7. cap. 443.*

Concil. Autiſſiod. c. 43. Concil. Troſl. c. 5. Burchard. lib. 16. c. 36. Ivo par. 16. c. 206.

Vt homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, nullus eis victus detur.

CXCIII. Vt homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, nullus eis victus detur. *Addit. IV. cap. 126.*

Capitulare an. 779. c. 8.

De decimis per juſſionem Epiſcopi diſpenſandis.

CXCIV. Vt unuſquiſque ſuam decimam donet, atque per juſſionem Epiſcopi diſpenſet. *Ibid. cap. 127.*

Ibid. c. 7.

Qualiter de latronibus faciendum ſit.

CXCV. Vt latrones de infra emunitatem à judice ipſius emunitatis in Comitis placito præſententur. Et qui hoc non fecerit, beneficium & honorem perdat. Similiter Vaſſi noſtri, ſi hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium non habent, bannum ſolvant. *Ibid. cap. 128.*

Ibid. c. 9. Lib. 2 leg. Longob. tit. 4. c. 3.

De perjuriis.

CXCVI. De eo qui perjurium fecerit, ut nullam redemptionem ſolvat, ſed manum perdat. Quòd ſi accuſator contendere voluerit de ipſo perjurio, ſtent ad crucem. Et ſi jurator vicerit, legem ſuam

Capitulare an. 779. c. 10. Lib 1. leg. Longob. tit. 25. c. & tit. 58. c. 2.

accuſator emendet. Hoc verò de minoribus cauſis obſervandum. De majoribus verò rebus, aut de ſtatu ingenuitatis, ſecundùm legem cuſtodiant. *Ibid. cap.* 129.

De latronibus juſtè peremptis; & de hominibus injuſtè punitis.

Capitulare an. 779. c. 11. Ivo par. 10. c. 43.

CXCVII. De vindicta & judicio juſto in latrones facto teſtimonia Epiſcoporum abſque peccato Comitis eſſe dicuntur, ita tamen ut abſque invidia aut occaſione mala hoc fiat, nihilque aliud ibi interponatur niſi vera juſtitia ad perficiendum. Ille verò qui per odium vel malum ingenium & niſi propter juſtitiam faciendam hominem punierit, honorem ſuum perdat, & legibus contra quem injuſtè fecit ſecundùm pœnam quam intulerit emendet. *Ibid. cap.* 130.

De nonis & decimis vel cenſu Eccleſiarum.

Capitulare an. 779. c. 13.

CXCVIII. De rebus verò Eccleſiarum, unde nunc cenſus exeunt, decima & nona cum ipſo cenſu ſolvantur. Et unde antea non exierunt, ſimiliter nonæ & decimæ dentur. De caſatis verò quinquaginta ſolidus unus, de triginta dimidius ſolidus, de viginti tranſmiſſus unus. Et ut precariæ modò renoventur. Et ubi non ſunt ſcriptæ, fiat deſcriptio inter conventores de verbo noſtro. *Ibid. cap.* 132.

De tributariis Eccleſiarum.

Ibid. c. 15. Lib. 3. leg. Longob. tit. 5. c. 1.

CXCIX. De cerariis & tabulariis ac chartellariis ita fiat ſicut à longo tempore decretum eſt. *Ibid. cap.* 133.

Ut ſacramentum pro gildoma non fiat.

Capitulare an. 779. c. 16. Lib. 1. leg. Long. tit. 17. c. 7.

CC. De ſacramentis pro gildoma invicem conjurantibus, ut nemo præſumat facere. Alio verò modo, de eleemoſynis illorum, aut de incendiis, aut de naufragiis, quamvis conhibentiam faciant, nemo in hoc jurare præſumat. *Ibid. cap.* 134.

Ut iterantibus nullus impedimentum faciat.

Capitulare an. 779. c. 17. Lib. 3. leg. Long. tit. 4. c. 3.

CCI. De iterantibus qui ad palatium aut aliubi pergunt, ut eos per collectam nemo ſit auſus adſallire. Et nemo herbam defenſionis tempore præſumat tollere, niſi in hoſtem pergat, aut Miſſus noſter ſit. *Ibid. cap.* 135.

De teloneis forbannitis.

Capitulare an. 779. c. 18.

CCII. De teloneis, qualiter antea forbanniti fuerunt, obſervetur, ut nullus tollat niſi quod ab antiquo ſtatutum fuerit. *Ibid. cap.* 136.

Ut mancipia non ſine teſtibus vendantur.

Ibid. c. 19. Lib. 2. leg. Longob. tit. 30. c. 2.

CCIII. De mancipiis, ut non vendantur niſi aut in præſentia Epiſcopi vel Comitis, aut in præſentia Archidiaconi aut Centenarii aut Vicedomini aut judicis Comitis, aut ante bene nota teſtimonia. Et ut foras marcham nemo mancipia vendat. Et qui fecerit, tantas vices bannum ſolvat quanta mancipia vendidit. Et ſi non habet pretium, in vuadium ſe ipſum tradat Comiti pro pretio uſque dum ipſum bannum ſolvat. *Ibid. cap.* 137.

Qualiter de Comitibus vel de Vaſſis dominicis juſtitias non facientibus agendum ſit.

Capitulare an. 779. c. 21. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 2.

CCIV. Si Comes in ſuo miniſterio juſtitias non fecerit, Miſſis noſtris de ſua cauſa vel de ſuis exeniis ſerviat uſque dum juſtitiæ ibi factæ fuerint. Et ſi Vaſſus noſter juſtitias non fecerit, tunc & Comes & Miſſus noſter ad ipſius caſam ſedeant & de ſuo vivant quo uſque juſtitias faciant. *Ibid. cap.* 139.

De his qui pretium pro faida recipere & juſtitiam facere nolunt.

Capitulare an. 779. c. 22. Lib. 1. leg. Long. tit. 37. c. 1.

CCV. Si quis pro faida pretium recipere non vult & juſtitiam exinde facere, in talem locum eum mittere volumus ut majus damnum non creſcat. *Ibid. c.* 143.

De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.

Capitulare an. 779. c. 21. Lib. 1. leg. Longobard. tit. 25. c. 61. Ivo par. 16. c. 207.

CCVI. De latronibus ita præcipimus obſervandum, ut pro prima culpa non moriatur, ſed unum oculum perdat; de alia verò culpa naſus ipſius latronis truncetur; de tertia culpa, ſi ſe non emendaverit, moriatur. *Ibid. cap.* 142.

Decretale precum quorundam Epiſcoporum.

Decretale precum an. 779.

CCVII. Capitulare qualiter inſtitutum eſt in hoc Epiſcoporum conventu; id eſt, ut unuſquiſque Epiſcopus tres Miſſas & tria pſalteria, unum pro Domno Rege, & aliud pro exercitu Francorum, tertium pro præſenti tribulatione faciat. Preſbyteri Miſſas tres. Monachi & monachæ & Canonici, unuſquiſque pſalteria tria. Et biduanas omnes faciant, tam Epiſcopi, monachi, & monachæ, atque Canonici, atque eorum infrà caſati homines, vel qui potentes ſunt. Et unuſquiſque Epiſcopus, Abbas, & Abbatiſſa, qui facere poteſt, libram donet de argento aut eam valente in eleemoſynam, mediocres verò dimidiam libram, minores verò ſolidos quinque. Et Epiſcopi, Abbates, & Abbatiſſæ pauperes famelicos quatuor pro iſta ſtricitate nutrire debeant uſque tempore meſſium. Et qui tantum non poſſunt, juxta quod poſſibilitas eſt, aut tres vel duos aut unum. Comites fortiores libram de argento aut valente donent in eleemoſynam, mediocres verò dimidiam libram; Vaſſus

dominicus de caſatis ducentis libram, de caſatis centum ſolidos quinque, de quinquaginta unciam unam. Et faciant biduanas, & eorum homines, atque eorum caſati, vel qui hoc facere poſſunt. Et qui redimere ipſam triduanam voluerit, fortiores Comites uncias tres,* minores denarios triginta, minores ſolidum unum. Et de pauperibus famelicis ſicut ſuprà dictum eſt ipſi faciant. Hæc omnia, ſi Domino placuerit, pro Domno Rege & exercitu Francorum & præſenti tribulatione Miſſa ſancti Iohannis ſint completa. *Ibid. c.* 143.

* mediocres

Quòd res Eccleſiarum vota ſint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; quibus non ſolùm conlata conſervanda, ſed etiam alia augenda ſunt.

Vide ſuprà lib. 1. c. 77. CCVIII. Quia juxta ſanctorum patrum traditionem novimus res Eccleſiæ vota eſſe fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cui non ſolùm habita conſervare, verùm etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus, tamen ut ab eccleſiaſticis de non dividendis rebus illius Eccleſiæ ſuſpicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, ſtatuimus ut neque noſtris neque filiorum & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui noſtram vel progenitorum noſtrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs diviſionem aut jacturam patiantur. *Addit.* III. *cap.* I.

De conlatis Eccleſiæ dividendis.

Ibid. c. 80. CCIX. Statutum eſt ut quicquid tempore imperii noſtri à fidelibus Eccleſiæ ſponte conlatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in uſus pauperum, tertiam in ſtipendia cedere Clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter clerum & pauperes fore dividendum; niſi fortè à datoribus alicubi ſpecialiter datæ fuerint.

De ordinatione ſervorum.

Ibid. c. 81. CCX. De ſervorum ordinatione, qui paſſim ad gradus eccleſiaſticos indiſcretè promovebantur, placuit omnibus cum ſacris canonibus concordare debere. Id enim ſtatutum eſt, ut nullus Epiſcoporum deinceps eos ad ſacros ordines promovere præſumat, niſi priùs à dominis propriis libertatem conſecuti fuerint. Et ſi quilibet ſervus dominum ſuum fugiens, aut latitans, aut adhibitis teſtibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus eccleſiaſticos pervenerit, decretum eſt ut deponatur & dominus ejus eum recipiat. Si verò pater ejus vel mater ab alia patria migrans in eadem provincia filium genuerit, & ipſe filius ibidem educatus & ad gradus eccleſiaſticos promotus fuerit, & utrum ſervus ſit ignoraverit, & poſtea veniens dominus illius legibus eum adquiſierit, ſancitum eſt ut ſi dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu ſuo permaneat. Si verò eum catena ſervitutis à caſtris dominicis extrahere voluerit, gradum amittat: quia juxta ſacros ordines vilis perſona manens ſacerdotii dignitate fungi non poteſt. De rebus verò illorum vel peculiare qui à propriis dominis libertate donantur ut ad gradus eccleſiaſticos jure promoveantur, ſtatutum eſt ut in poteſtate dominorum conſiſtat utrum illis concedere an ſibi vindicare velint. Ceterùm ſi poſt ordinationem aliquid adquiſierint, illud obſervetur quod in canonibus de conſecratis nihil habentibus conſtitutum eſt. De Eccleſiarum verò ſervis communi ſententia decretum eſt ut Archiepiſcopi per ſingulas provincias conſtituti noſtram auctoritatem habeant, ſuffraganei verò illorum exemplar illius penes ſe habeant. Et quandocunque de familia Eccleſiæ utilis inventus aliquis ordinandus eſt, in ambone ipſa auctoritas coram populo legatur, & coram ſacerdotibus, vel coram fidelibus laicis, & ante cornu altaris, ſicut in noſtra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate, libertatem conſequatur, & tunc demum ad gradus eccleſiaſticos promoveatur. Similiter quoque de his agendum eſt quos laici de familia Eccleſiarum ad ſacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos Præpoſiti Canonicorum aut monachorum ordinandos expetiverint eadem forma ſervanda eſt.

De perſonis à quibus non ſunt res accipiendæ.

CCXI. Statutum eſt ut nullus quilibet eccleſiaſticus ab his perſonis res deinceps accipere præſumat quorum liberi aut propinqui hac inconſulta oblatione poſſint rerum propriarum exheredari. Quòd ſi aliquis deinceps hoc facere tentaverit, ſynodali ſententia diſtrictè feriatur, & res ad exheredatos redeant. Ibid. c. 83.

Vt nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonſurare ſuadeat.

CCXII. Statutum eſt ut nullus in canonica aut regulari profeſſione conſtitutus aliquem tonſurare propter res adipiſcendas deinceps perſuadeat. Et qui hoc Capitulare an. 816. c. 8.

facere tentaverit, ſynodali vel imperiali ſententia modis omnibus feriatur.

De Presbyteris conſtituendis.

Suprà lib. 1. c. 84. CCXIII. Statutum eſt ut ſine auctoritate vel conſenſu Epiſcoporum Preſbyteri in quibuſlibet Eccleſiis nec conſtituantur nec expellantur. Et ſi laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos ſuiſque in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione eos reiciant.

De manſis uniuſcujuſque Eccleſiæ.

Ibid. c. 85. CCXIV. Sancitum eſt ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque aliquo ſervitio attribuatur. Et ut Preſbyteri in eis conſtituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis vel hortis juxta Eccleſiam poſitis, neque de præſcripto manſo, aliquod ſervitium præter eccleſiaſticum faciant. Et ſi aliquid ampliùs habuerint, inde ſenioribus ſuis debitum ſervitium impendant.

De Presbyteris uniuſcujuſque Eccleſiæ.

Ibid. c. 86. CCXV. Statutum eſt, poſtquam hoc impletum fuerit, ut unaquæque Eccleſia ſuum Preſbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Epiſcopo permiſerit.

De ſacris vaſis Eccleſiæ ad pignus datis.

Ibib. c. 88. CCXVI. De ſacris vaſis Eccleſiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibuſdam locis dari comperimus, inhibitum eſt ne deinceps à quoquam fieri præſumatur, niſi ſolummodo neceſſitate redimendorum captivorum compellantur.

De Eccleſiis deſtructis, vel de nonis & decimis.

CCXVII. De Eccleſiis ſanè deſtructis, vel de nonis & decimis, ſive de clauſtris Canonicorum, qualiter conſtitui & ordinari nobis placuerit, aliis capitulis adnotavimus. *Suprà lib. 1. cap. 89. & infrà cap. 275. iſtius libri.*

De Presbyteris qui feminas habent in domibus.

CCXVIII. Statutum eſt ab Epiſcopis de Preſbyteris qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ut ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum canonica invectione feriantur. *Suprà lib. 1. cap. 92.*

De Presbyteris qui pro chriſmate in Cœnà Domini veniebant.

CCXIX. De Preſbyteris qui accipiendi chriſmatis gratia ad civitates in Cœna Domini venire ſoliti erant, ſancitum eſt ut de his qui longè poſiti ſunt, de octo vel decem unus ab Epiſcopo eligatur qui acceptum chriſma ſibi & ſociis diligenter perferat. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque milibus habitant, more ſolito ad accipiendum chriſma perveniant. Diſcendi ergo gratia alio non quadrageſimali tempore ad civitates vocentur. *Ibid. cap. 93.*

De prædicatione & confirmatione Epiſcoporum.

CCXX. Ne verò Epiſcopi occaſione prædicandi aut confirmandi oneri eſſent populis, à nobis admoniti polliciti ſunt ſe deinceps hoc cavere velle, & eo tempore ſuum miniſterium, in quantum facultas datur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis eſt, his quibus prodeſſe poſſunt & debent non ſit importuna vel onerosa. *Ibid. cap. 94.*

De pueris tondendis & puellis velandis.

CCXXI. Ne pueri ſine voluntate parentum tonſurentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum eſt. Et qui hoc facere tentaverit, multam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis conſtituta continetur perſolvere cogatur. *Ibid. cap. 95.*

De feminis viros amittentibus.

CCXXII. De feminis quæ viros amittunt, placet ne ſe, ſicut hactenus, indiſcretè velent, ſed ut triginta dies poſt diſceſſum viri ſui expectent, & poſt triceſimum diem per conſilium Epiſcopi ſui, vel ſi Epiſcopus abſens fuerit, conſilio aliorum religioſorum ſacerdotum ſuorúmque parentum atque amicorum, id quod eligere debent eligant. Et quia à ſacro conventu rogati ut hi qui publicam gerunt pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittunt, noſtra auctoritate donec deliberent quid agant tueantur, ſpecialiter pro his capitula fieri & legis mundanæ capitulis inſerenda decrevimus. *Ibid. cap. 96.*

De raptis & earum raptoribus.

CCXXIII. De raptis & de raptoribus, quamquam ſpecialiter decreviſſemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen de his ſacri canones præcipiant hic inſerendum neceſſarium duximus; quatinus omnibus pateat quantum malum ſit, & non ſolùm humana ſed & divina auctoritate conſtricti, abhinc hoc malum caveatur. *Ibid. c. 97.*

De puellis raptis necdum deſponſatis.

CCXXIV. De puellis raptis necdum deſponſatis in Concilio Chalcedonenſi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, ca-

pitulo XXXVIII. ita habetur: *Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes & conhibentes raptoribus decrevit ſancta ſynodus, ſi quidem Clerici ſunt, decidant gradu proprio. Si verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intellegi qualiter hujus mali auctores damnandi ſunt, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi jure vindicare nullatenus poſſint. *Ibid. cap.* 98.

De deſponſatis & ab aliis raptis.

CCXXV. De deſponſatis puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyrano capitulo decimo legitur: *Deſponſatas puellas, & poſtea ab aliis raptas, placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis inlata conſtiterit.* Proinde ſtatutum eſt à ſacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptæ verò, ſi ſponſus eam recipere noluerit, & ipſa ejuſdem criminis conſentiens non fuit, licentia nubendi alii non negetur. Quòd ſi & illa conſenſit, ſimili ſententiæ ſubjaceat. Quòd ſi poſt hæc jungere præſumpſerint, utrique anathematizentur. *Ibid. cap.* 99.

De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.

CCXXVI. De his qui ſacris virginibus ſe ſociant ita in decretis Papæ Gelaſii capitulo vigeſimo continetur: *Virginibus ſacris temerè ſe quoſdam ſociare cognovimus, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegáque miſcere: quos protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi publicam probatámque egerint pœnitentiam, omnino non recipi. Aut his certè viaticum de ſeculo tranſeuntibus, ſi tamen pœnituerint, non negetur.* Si verò de copulatione ſacrarum virginum tam ſevere feriuntur, quanto ſeveriùs feriendi ſunt qui eas rapiunt? Ideo, ſicut præmiſſum eſt, neceſſe eſt ut ab omnibus in Chriſtiana religione conſiſtentibus rigore auctoritatis divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur. *Ibid. cap.* 100.

De puellis, quo tempore velentur.

CCXXVII. Ne verò puellæ indiſcretè velentur, placuit nobis etiam de ſacris canonibus, qualiter obſervandum ſit, hic inſerere. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio capitulo XVI. continetur ut non ante viginti quinque annos conſecrentur. Item in eodem Concilio capitulo XCIII. de virginibus velandis ita continetur: *Item placuit ut quicunque Epiſcoporum, neceſſitate virginali, cùm & vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel ſi etiam aliquo mortis periculoſo ſcrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem ſeu velavit ante viginti quinque annos ætatis, non ei obſit Concilium quod de iſto annorum numero conſtitutum eſt.* Vnde colligitur quia juxta priorem ſanctionem virgines viceſimo quinto ætatis ſuæ anno rite conſecrandæ ſunt. Quòd ſi præmiſſæ neceſſitates antè id fieri compulerint, non ullum poſſint Epiſcopo afferre præjudicium conſecranti. *Ibid. cap.* 101.

De examinatione ſanctæ crucis non facienda.

CCXXVIII. Sancitum eſt ut nullus deinceps quamlibet examinationem ſanctæ crucis facere præſumat; ne Chriſti paſſio neque glorificatio cujuſlibet temeritate contemptui habeatur. *Ibid. cap.* 102.

De pabulo verbi divini nuntiando.

CCXXIX. Epiſcopus ſive per ſe ſive per vicarios pabulum verbi divini ſedulè populis adnuntiet: quia, ut ait beatus Gregorius, iram contra ſe occulti judicis excitat ſacerdos, ſi ſine prædicationis ſonitu incedit. Et ut clerum ſibi commiſſum in ſobrietate & caſtitate nutriat, divinisque officiis imbuat, qui rite ad ſacroſanctos eccleſiaſticos ordines promoveri poſſint. Et ut operam dent quatinus Preſbyteri Miſſalem & lectionarium ſive ceteros libellos ſibi neceſſarios bene correctos habeant, & qualiter Eccleſias deſtructas ſibi pertinentes juxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter inſtruant, quomodo etiam ſecundùm apoſtolicam auctoritatem converſari debeant edoceant. Et ut ſuperſtitiones quas quibuſdam in locis in exſequiis mortuorum nonnulli faciunt eradicent. Et ut exemplo ſuæ innocentiæ alios ad bene vivendum provocent; & cunctis eccleſiaſticis negotiis, quantum Dominus juverit, totis viribus conſulere ſatagant, diligenter admonuimus. Et ut liberiùs exſequi valeant, nos, in quantum Dominus poſſe dederit, opem ferre modis omnibus optamus. *Ibid. cap.* 103.

De homicidiis in Eccleſiis vel in atriis earum perpetratis.

CCXXX. Si quis aut ex levi cauſa aut ſine cauſa hominem interfecerit in Eccleſia, de vita componat. Si verò forisrixati fuerint; & unus alterum in Eccleſiam fugerit, & ibi ſe defendendo eum interfecerit, ſi hujus facti teſtes non habuerit,

cum duodecim conjuratoribus legitimis jurare cogatur; is verò qui interfectus eſt, abſque compoſitione jaceat; ac deinde interfector ſecundùm judicium canonicum congruam facinori quod admiſit pœnitentiam accipiat. Si ſervus proprius hoc admiſerit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc ſponte an ſe defendendo feciſſet. Et ſi manus ejus exuſta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus ejus juxta quod vuirgildus illius eſt ad Eccleſiam perſolvat, aut eum, ſi voluerit, eidem Eccleſiæ tradat. De eccleſiaſtico & fiſcalino & beneficiario ſervo, volumus ut pro una vice vuirgildus ejus pro eo componatur; altera vice ipſe ſervus ad ſupplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad leginmos heredes illius perveniat. Si in atrio Eccleſiæ cujus porta reliquiis ſanctorum conſecrata eſt hujuſmodi homicidium perpetratum fuerit, ſimili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Eccleſiæ non eſt conſecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur ſicut componi debet quod in emunitate violata committitur. *Suprà lib. 4. cap. 13.*

De injuriis in Eccleſiis ſacerdotum factis.

CCXXXI. Sanguinis effuſio in Eccleſia facta cum fuſte, ſi Preſbyter fuerit, triplo componatur, duæ partes eidem Preſbytero, tertiam pro fredo ad Eccleſiam, inſuper & bannus noſter. Similiter de Diacono juxta ſuam compoſitionem triplo perſolvatur, & inſuper bannus noſter. Similiter & de ictu ſine ſanguinis effuſione, de uniuſcujuſque ordine Clericorum ſecundùm ſuam compoſitionem triplo, & bannus noſter. Et qui non habet unde ad Eccleſiam perſolvat, tradat ſe in ſervitium eidem Eccleſiæ uſque dum totum debitum perſolvat. *Ibid. cap. 14.*

De viduis & pupillis & pauperibus.

CCXXXII. Viduæ, pupilli, & pauperes quandocunque in mallum ante Comitem venerint, primò eorum cauſa audiatur & definiatur. Et ſi teſtes per ſe ad cauſas ſuas quærendas habere non potuerint, vel legem neſcierint, Comes illos vel illas adjuvet, dando eis talem hominem qui rationem eorum teneat vel pro eis loquatur. *Ibid. cap. 16.*

De raptu viduarum.

CCXXXIII. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis ſuæ vel invitam vel volentem ſibi copulaverit, bannum noſtrum, id eſt, ſolidos ſexaginta, in triplo componat. Et ſi invitam eam duxit, legem ſuam ei componat, illam verò ulteriùs non adtingat. *Ibid. cap. 17.*

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

CCXXXIV. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vuirgildum proximis ejus perſolvat. *Ibid. cap. 18.*

Vt omnis homo liber poteſtatem habeat ubicunque voluerit res ſuas dare pro ſalute animæ ſuæ.

CCXXXV. Si quis res ſuas pro ſalute animæ ſuæ vel ad aliquem venerabilem locum vel propinquo ſuo vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipſum comitatum fuerit in quo res illæ poſitæ ſunt, legitimam traditionem facere ſtudeat. Quòd ſi eo tempore quo illas tradere vult extra eundem comitatum fuerit, id eſt, ſive in exercitu, ſive in palatio, ſive in alio quolibet loco, adhibeat ſibi vel de ſuis pagenſibus, vel de aliis qui eadem lege vivunt qua ipſe vivit, teſtes idoneos. Vel ſi illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inveniri poſſunt; & coram ipſis rerum ſuarum traditionem faciat; & fidejuſſores veſtituræ donet ei qui illam traditionem accipit, qui veſtituram faciant. Et poſtquam hæc traditio ita facta fuerit, heres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem. Inſuper & ipſe per ſe fidejuſſorem faciat ejuſdem veſtituræ, ne heredi ulla occaſio remaneat hanc traditionem immutandi, ſed potiùs neceſſitas incumbat illam perficiendi. Et ſi nondum res ſuas cum coheredibus ſuis diviſas habuit, non ei hoc ſit impedimentum; ſed coheres ejus, ſi ſponte noluerit, aut per Comitem aut per Miſſum ejus diſtringatur ut diviſionem cum illo faciat ad quem defunctus hereditatem ſuam voluit pervenire. Et ſi cuilibet Eccleſiæ eam tradere rogavit, coheres ejus eam legem cum illa Eccleſia de prædicta hereditate habeat quam cum illo coherede ſuo habere debet. Et hoc obſervetur erga patrem & filium & nepotem uſque ad annos legitimos. Poſtea ipſæ res ad emunitatem ipſius Eccleſiæ redeant. *Ibid. cap. 19.*

De homicidiis prohibendis.

CCXXXVI. Quicunque hominem aut ex levi cauſa aut ſine cauſa interfecerit, vuirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipſe verò propter talem

præſumptionem in exilium mittatur ad quantum tempus nobis placuerit. Res tamen ſuas non amittat. *Ibid. cap.* 20.

Quid in compoſitionem vuirgildi dari non debeat.

CCXXXVII. In compoſitionem vuirgildi volumus ut ea dentur quæ in lege continentur; excepto accipitre & ſpata: quia propter illa duo aliquoties perjurium committitur, quando majoris pretij quàm illa ſint eſſe jurantur. *Ibid. cap.* 21.

De raptu alienarum ſponſarum.

CCXXXVIII. Si quis ſponſam alienam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus ejus defenſor eſſe debet, cum ſua lege eam reddat. Et quicquid cum ea tulerit, ſemotim unamquamque rem ſecundùm legem reddat. Et ſi hoc defenſor ejus perpetrari conſenſit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes ſingula de unaquaque re freda noſtra ab eo exactare faciat. Sponſo verò legem ſuam componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, ſolvat; vel in præſentiam noſtram Comes eum advenire faciat; & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat. *Ibid. cap.* 22.

De falſis teſtibus convincendis.

CCXXXIX. Si quis cum altero de qualibet cauſa contentionem habuerit, & teſtes contra eum per judicium producti fuerint, ſi falſos eos eſſe ſuſpicatur, liceat ei alios teſtes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium teſtimonio falſorum teſtium perverſitas ſuperetur. Quòd ſi ambæ partes teſtium ita inter ſe diſſenſerint ut nullatenus una pars alteri credere velit, eligantur duo ex ipſis, id eſt, ex utraque parte unus, qui cum ſcutis & fuſtibus in campo decertent. *Ibid. cap.* 23.

De concordia Epiſcoporum & Comitum.

Capitulare IV. an. 806. c. 4. CCXL. Vt Epiſcopi cum Comitibus ſtent, & Comites cum Epiſcopis, ut uterque pleniter ſuum miniſterium peragere poſſit. *Vide infrà lib.* 6. *cap.* 249.

De latronibus, homicidis, adulteris, inceſtuoſis ſub magna diſtrictione coërcendis.

Ibid. c. 5. CCXLI. Vt latrones, vel homicidæ, ſeu adulteri, vel inceſtuoſi ſub magna diſtrictione & correctione ſint correpti. *Ibid. cap.* 250.

De invaſione aliorum rerum.

Ibid. c. 6. CCXLII. De rebus propriis, ut ante Miſſos & Comites & judices noſtros veniant, & ibi accipiant finitivam ſententiam; & antea nullus præſumat alterius res proprindere; ſed magis ſuam cauſam quærat ante judices noſtros, ut diximus, & ibi recipiant quod juſtum eſt. *Ibid. cap.* 251.

Pro qua re in præſentiam Regis venire quis debeat.

CCXLIII. Vt ſi aliquis voluerit dicere quòd juſtè ei non judicetur, tunc in Ibid. c. 7. præſentiam noſtram veniat. Aliter verò non præſumat in præſenſiam noſtram venire pro alterius juſtitia dilatanda. *Ibid. cap.* 253.

Ne noviter converſi citò ad aliqua mittantur exercenda negotia.

CCXLIV. De laicis noviter converſis, ne antequam ſuam legem pleniter vivendo diſcant, ad alia negotia mittantur. *Suprà in Appendice* 1. *cap.* 8. *& infrà lib.* 6. *cap.* 257.

Quid de his agendum ſit qui, gratia fugiendi debitum ſervitium, ſeculum relinquunt.

CCXLV. De his qui ſeculum relinquunt propter ſervitium impediendum, & Capitulare I. an. 805. c. 8. tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, aut pleniter ſecundùm canonicam aut ſecundùm regulæ inſtitutionem vivant, aut ſervitium dominicum faciant.

Quid tempore famis ac cujuſlibet tribulationis agendum ſit.

CCXLVI. De hoc ſi evenerit fames, clades, aut inæqualitas aëris, vel alia qualiſcunque tribulatio, ut non expectetur edictum dominicum; ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia; ut in præſenti anno de famis inopia, ut ſuos quiſque adjuvet prout poteſt, & nemo ſuam annonam nimis carè vendat, & ne foras imperium noſtrum vendatur aliquod alimonium. *Suprà lib.* 1. *cap.* 112. *& infrà lib.* 6. *cap.* 270.

Vt infra patriam arma non portentur. Et qualiter diſcordantes ad pacem cogantur redire.

CCXLVII. De armis infra patriam non portandis, id eſt, ſcutis & lanceis. Et ſi faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc quis è duobus contrarius ſit, & ut pacati ſint conſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter pacificari nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi quis poſt pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit abſque ulla redemptione perdat, & inſuper bannum dominicum ſolvat. Et ut ſervi lanceas non portent. Qui inventus fuerit poſt bannum, haſta frangatur in dorſo ejus. *Suprà lib.* 3. *cap.* 4.

De armaturis & bruniis habendis.

CCXLVIII. De armaturis in exercitu, ſicut antea in alio capitulare mandavimus, ita ſervetur. Et inſuper omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habet, & eam ſecum non duxerit, omne beneficium cum brunia perdat. *Ibid. cap.* 5.

De his qui judiciis Scabinorum adquieſcere nolunt.

CCXLIX. De clamatoribus vel cauſidicis qui nec judicium Scabiniorum adquieſcere nec blaſphemare volunt antiqua conſuetudo ſervetur, id eſt, ut in cuſtodia recludantur donec unum è duobus faciant. Et ſi ad palatium pro hac re proclamaverint & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tunc tamen in carcerem mittantur; ſed cum cuſtodia & cum ipſis litteris ad palatium noſtrum remittantur, & ibi diſcutiantur ſicut dignum eſt. *Ibid. cap.* 7.

Quòd Regi & ſenioribus tantùm fidelitas per ſacramentum promitti debeat. Et ut cetera ſacramenta legaliter fiant.

CCL. De juramento, ut nulli alteri per ſacramentum fidelitas promittatur niſi nobis & unicuique proprio ſeniori ad utilitatem noſtram & ſui ſenioris; excepto his ſacramentis quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem promittant. *Ibid. cap.* 8.

Ut ſi conſpirationes factæ fuerint, triplici ratione judicentur.

CCLI. Quicunque conſpirationes facere præſumpſerint, & ſacramento quamcunque conſpirationem firmaverint, triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum propter hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur. Adjutores verò eorum ſinguli alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Ubi verò nihil mali perpetratum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & capillos ſibi invicem detundant. Si verò per dexteras aliqua conſpiratio firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cum idoneis juratoribus quòd hoc pro malo non feciſſent; aut ſi hoc facere non potuerint, ſecundùm legem ſuam componant. Si verò ſervi ſunt, flagellentur; ut de cetero in regno noſtro nulla hujuſmodi conſpiratio neque per ſacramentum neque ſine ſacramento fiat. *Ibid. cap.* 9.

Qualiter de teſtibus agendum ſit, qualéſque ad teſtimonium adducantur.

CCLII. De perjuriis, ut caveantur; & non admittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſunt, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et non ſoli accuſatori liceat teſtes eligere, abſente ſuo cauſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Et ille qui ad teſtimonium adducitur ſi refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipſo pago, non de altero, teſtes eligantur, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurii, perdat manum aut redimat. *Ibid. cap.* 10. & *lib.* 6. *cap.* 277.

Quales perſonæ ad cauſas diſcutiendas & terminandas eligi debeant.

CCLIII. De Advocatis, Vicedominiſis, Vicariis, Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur qui & ſciant & velint juſtè cauſam diſcernere & terminare. Et quiſquis pravus inventus fuerit, nobis pro certo nuntietur. *Suprà lib.* 3. *cap.* 11.

De teloneis quæ de mercatis & navigiis vel aliis, aut quæcunque injuſtè exiguntur, quid fieri debeat.

CCLIV. De teloneis placet nobis ita, ut antiqua & juſta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm de navigiis, ſeu mercatis. Nova verò ſive injuſta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus ſub pontibus tranſitur, ſeu his ſimilia, in quibus nullum adjutorium iterantibus præſtatur, non exigantur. Similiter etiam nec de his qui ſine negotiandi cauſa ſubſtantiam ſuam de una domo ſua ad aliam aut ad palatium aut in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad placitum noſtrum, quod cum Miſſis noſtris habituri ſumus, interrogetur. *Ibid. cap.* 12.

De his qui ex ſeculo ad monaſteria converti volunt.

CCLV. Liberi homines qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam poſtulent. Hoc verò ideo præcipimus quia audivimus aliquos ex illis non tam cauſa devotionis quàm exercitum ſine aliam functionem regalem fugiendo, quoſdam verò cupiditatis cauſa ab his qui res illorum concupiſcunt circumventos audivimus. Et

hoc ideo fieri prohibemus. *Suprà lib. 1. cap. 114.*

De hominibus pauperibus liberis, ut à potentioribus non opprimantur injuſtè.

CCLVI. De oppreſſione pauperum hominum liberorum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra juſtitiam oppreſſi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc ut ſuprà & hic de liberis hominibus diximus ne fortè parentes contra juſtitiam fiant exheredati, & regale obſequium minuatur, & ipſi heredes propter indigentiam mendici vel latrones ſeu malefactores efficiantur. Et ut ſæpius non fiant manniti ad placitum, niſi ſicut in alio capitulari præcepimus. *Ibid. cap. 115.*

De Eccleſiis ſive ſanctis noviter inventis.

CCLVII. De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter ſine auctoritate inventis, niſi Epiſcopo probante minimè venerentur. Salva etiam de hoc & de omnibus Eccleſiis canonica auctoritate. *Appendix 1. cap. 10.*

Vt heribannus abſque perſonarum acceptione fideliter ab omnibus exigatur.

CCLVIII. De heribanno volumus ut Miſſi noſtri hoc fideliter exigant abſque ullius perſonæ gratia, blanditia, ſeu terrore, ſecundùm juſſionem noſtram. Id eſt, ut de homine habente libras ſex in auro, in argento, bruniis, æramento, pannis integris, caballis, bovis, ovis, vaccis, vel alio peculio, ita ut uxores eorum vel infantes non fiant expoliati pro hac de re de veſtimentis eorum; accipiant legitimum haribannum, id eſt, libras tres. Qui verò non habuerit amplius in ſupraſcripto pretio valente niſi libras tres, ſolidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non habuerit amplius niſi duas libras, decem ſolidos ſolvat. Si verò niſi unam libram habuerit, ſolidos quinque, ita ut iterum ſe valeat præparare ad Dei ſervitium & ad noſtram utilitatem. Et Miſſi noſtri caveant & diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium noſtram ſubtrahant juſtitiam, alteri tradendo aut commendando. *Suprà lib. 3. cap. 14.*

De hominibus vel feminis liberis qui cum fiſcalinis ſe conjungunt.

CCLIX. Liberi homines qui uxores de fiſcis regalibus habent, & feminæ quæ liberæ ſunt & homines fiſcalinos regios aut habent aut accipiunt, vel de hereditate parentum vel de cauſa ſua quærenda nec de teſtimonio pro hac re abiciantur; ſed talis etiam nobis in hac cauſa honor ſervetur qualis & anteceſſoribus noſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatus eſſe cognoſcitur. *Ibid. cap. 16.*

Vt oratio dominica & ſymbolum & lex ſeu capitula Regum diligenter intellegantur.

CCLX. Vt laici ſymbolum & orationem dominicam pleniter ediſcant. Comites quoque & Centenarij & ceteri nobiles viri legem ſuam pleniter diſcant, ſicut in alio loco decretum eſt. Præcipimus autem Miſſis noſtris ut ea quæ à multis jam annis per Capitularia noſtra in toto regno noſtro mandavimus agere, diſcere, obſervare, vel in conſuetudinem habere debeant, ut hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad ſervitium Dei & ad utilitatem noſtram vel ad omnium Chriſtianorum hominum profectum innovare ſtudeant, & quantum Domino donante prævalent, ad perfectum uſque perducant. Et nobis omnino adnuntient quis inde certamen bonum hoc adimplere habuiſſet, ut à Deo & à nobis gratiam habeat. Qui autem neglegens inde fuerit, ut talem diſciplinam percipiat qualem talis ſit contemptor recipere dignus, ita ut ceteri metum habeant ampliùs.

De occiſione Clericorum & ſacerdotum atque monachorum.

CCLXI. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos ſolidos componat. Qui Diaconum, quadringentos ſolidos. Qui Preſbyterum, ſexcentos. Qui Epiſcopum, nongentos. Qui monachum, quadringentis culpabilis judicetur. *Vide ſuprà lib. 3 cap. 25. & lib. 6 cap. 291.*

De damnis in immunitatibus factis.

CCLXII. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, ſexcentos ſolidos componat. *Vide ſuprà lib. 3. cap. 26. & lib. 6. cap. 291.*

De furibus infra emunitatem retentis quid agendum ſit.

CCLXIII. Si autem homo furtum aut homicidium fecerit, vel quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, mander Comes vel Epiſcopo vel Abbati vel Vicedomino, vel illi qui locum Epiſcopi vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, pro prima contradictione quindecim ſolidos componat. Si ad ſecundam inquiſitionem eum reddere noluerit, triginta ſolidos componat. Si nec ad tertiam conſentire voluerit, quicquid reus

damni fecerit, totum, ille qui eum infra emunitatem retinet, nec reddere vult, ſolvere cogatur. Et ipſe Comes veniens licentiam habeat ipſum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquiſitione Comiti reſponſum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuiſſet, ſed fuga lapſus fuerit, ſtatim juret quòd ipſe eum ad juſtitiam cujuſlibet disfaciendam fugere non feciſſet; & ſit ei in hoc ſatisfactum. Si autem intranti in ipſam immunitatem Comiti collecta manu quiſlibet reſiſtere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel ad Principem deferat, ut ibidem judicetur. Et ſicut ille qui in immunitate damnum fecit ſexcentos ſolidos componere debet, ita qui Comiti collecta manu reſiſtere præſumit, ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur. *Suprà lib. 3. cap. 26. & lib. 6. cap. 191.*

De locis ad clauſtra Canonicorum facienda.

CCLXIV. De locis dandis ad clauſtra Canonicorum facienda, ſi de ejuſdem Eccleſiæ rebus fuerit, noſtra liberalitate concedatur ibi. Si de alterius vel Eccleſiæ vel liberorum hominum, commutetur. Si autem de fiſco noſtro fuerit, noſtra liberalitate concedatur. *Suprà lib. 4. cap. 50.*

De emptione, tempore meſſis, cauſa cupiditatis & turpis lucri.

Ivo par. 6. c. 201. CCLXV. Quicunque tempore meſſis, vel tempore vindemiæ, non neceſſitate, ſed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, vel verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & ſervet uſque dum venundare poſſit contra denarios quatuor aut ſex ſeu ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Si verò hoc propter neceſſitatem comparat, ut ſibi habeat & aliis tribuat, negotium dicimus. *Suprà lib. 1. cap. 125.*

De ſtabilitate Epiſcoporum vel Clericorum.

CCLXVI. Ne de uno loco ad alterum tranſeat Epiſcopus ſine decreto Epiſcoporum, vel Clericus ſine juſſione Epiſcopi ſui. *Ibid. cap. 131.*

De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.

CCLXVII. Vt Eccleſiæ vel altaria quæ ambigua ſunt de conſecratione conſecrentur. *Ibid. cap. 145.*

De ebrietate.

CCLXVIII. Vt ab ebrietate primò omnium ſeniores ſemetipſos caveant, & eorum junioribus exemplum bonum ſobrietatis oſtendant. *Ibid. cap. 161.*

De admonitione ad Comites pro utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ.

CCLXIX. Vobis Comitibus dicimus, vóſque commonemus, quia ad veſtrum miniſterium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem ſanctæ Dei Eccleſiæ exhibeatis, & cum Epiſcopis veſtris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad ſuum miniſterium peragendum præbeatis, & ut vos ipſi in miniſteriis veſtris pacem & juſtitiam faciatis, & quæ noſtra auctoritas publicè fieri decernit, ut in veſtris miniſteriis ſtudioſè perficiatur. *Suprà lib. 2. cap. 6.*

De admonitione ad Laicos pro honore eccleſiaſtico conſervando.

CCLXX. Omnes laicos monemus ut honorem eccleſiaſticum conſervent, & dignam venerationem Epiſcopis & Dei ſacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem cum ſuis devotè occurrant, & jejunia ab illis communiter indicta conſervent & ſuos obſervare doceant & compellant. Omnes ſummoperè ſtudeant ut dies dominicus ſicut decet honoretur & colatur. Et ut liberiùs fieri poſſit, mercata & placita à Comitibus, ſicut ſæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur. *Ibid. cap. 7.*

De admonitione ad Epiſcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.

CCLXXI. Epiſcopi vel Comites ad invicem & cum ceteris fidelibus concorditer vivant, & ad ſua miniſteria peragenda viciſſim ſibi adjutorium ferant. *Ibid. cap. 10.*

De operibus in reſtaurationem Eccleſiarum adimplendis.

CCLXXII. De operibus in reſtaurationem Eccleſiarum, ſive in faciendo, ſive in redimendo, epiſcopalis potiùs ſequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin ſicut à nobis ſæpe juſſum eſt, hoc aut illud partibus Eccleſiarum perſolvatur. Et hoc omnibus notum ſit, quia quicunque neglegenter exinde egerit, & coram nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino ut ſubeat quod in noſtro Capitulari de hac re communi conſultu fidelium noſtrorum ordinavimus. *Ibid. cap. 22.*

De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.

CCLXXIII. Comites miniſtris Eccleſiæ eorúmque miniſteriis, ut hoc pleniùs & de noſtris & de ſe & de ſuis homi-

nibus obtinere poſſint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & ſecunda vice de his à Comite admonitus non ſe correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus neglegentia ad noſtram notitiam perferatur, ut noſtra auctoritate quod in noſtro Capitulari continetur ſubire cogatur. *Ibid. cap.* 23.

Vt de inceſtuoſis & his qui decimas non dant, ab Epiſcopis & Presbyteris, & de neglegenter viventibus, vuadij non accipiantur.

CCLXXIV. Dictum eſt nobis quòd in quibuſdam locis Epiſcopi & Comites ab inceſtuoſis & ab his qui decimas non dant vuadios accipiant, & à Preſbyteris quibuſdam pro neglegentiis inter ſe pecuniam dividant, quod penitùs abolendum decrevimus, ne fortè avaritiæ locus detur. Et conſtituimus ut inceſtuoſi juxta canonicam ſententiam pœnitentia mulctentur. Qui verò decimas poſt crebras admonitiones & prædicationes ſacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos conſtringi nolumus, propter periculum perjurij. *Ibid. cap.* 39.

De Eccleſiis deſtructis.

Capitulare an 829. tit. 1. c. 3. Concil. Vvormat. c. 55. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 45. Regino lib. 1. c. 39. Burchard. lib 3. c. 22.

CCLXXV. De Eccleſiis deſtructis, ut Epiſcopi & Miſſi inquiſitionem faciant utrum per neglegentiam aut impoſſibilitatem deſtructæ ſint. Et ubi neglegentia inventa fuerit, epiſcopali auctoritate emendare cogantur ab his qui eas reſtaurare debuerunt. Si verò per impoſſibilitatem contigit, ut aut pluriores ſint quàm neceſſe ſit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus reſtaurari poſſint, Epiſcopus modum inveniat qualiter congruè emendari & conſiſtere poſſint.

De his qui nonas & decimas dare neglexerunt.

Capitulare an. 829. tit. 1. c. 5. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 46 c. 1. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 7. Regino lib. 1. c 47 48 Ivo par. 26. c. 238. Vide infrà Add. IV. c. 99.

CCLXXVI. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Miſſos noſtros conſtringantur ut ſecundùm Capitularem priorem ſolvant nonas & decimas cum ſua lege, & inſuper bannum noſtrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc neglegentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima perſolvi debuit amiſſurum ſe ſciat. Ita enim continetur in Capitulari bonæ memoriæ genitoris noſtri in libro primo capitulo LVII. *Quicunque decimam abſtrahit de Eccleſia ad quam per juſtitiam dari debet, & eam præſumptiosè vel propter munera aut amicitiam aut aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite vel à Miſſo noſtro diſtringatur ut ejuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat.*

De his qui reſtaurationes Eccleſiarum neglegunt.

CCLXXVII. Quicunque de rebus Eccleſiarum quas in beneficium habent reſtaurationes earum facere neglexerint, juxta auctoritatis noſtræ Capitularem, in quo de operibus ac nonis & decimis conſtitutum eſt, ſic de his adimpleatur ſicut in libro quarto capitulo XXXVIII. continetur: *De opere & reſtauratione Eccleſiarum conſtitutum eſt ut de frugibus terræ & animalium nutrimine & cunctis cenſibus, exceptis hoſtilenſibus, perſolvantur. De opere vel reſtauratione Eccleſiarum Comes vel Epiſcopus ſive Abba unà cum Miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint, conſiderationem faciant ut unuſquiſque eorum tantum inde accipiat ad operandum & reſtaurandum quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur. Similiter & Vaſſi noſtri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum eccleſiaſticarum habent, vel unuſquiſque per ſe juxta quantitatem quam ipſe tenet. Aut ſi inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant. Cum quo pretio rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere & materiam emere poſſit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum ſua lege reſtituat, & inſuper bannum noſtrum perſolvat; ut ita caſtigatus caveat ne ſæpius iterando beneficium amittat.*

Capitulare I. an 829. tit. 1. c. 9.

IV. 40.

De his qui agros dominicatos ideo neglegunt ut nonas exinde non perſolvant.

Capitulare an. 829. c. 10. Regino lib. 1. c. 50.

CCLXXVIII. De his qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere ut nonas exinde non perſolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipſam nonam cum ſua lege perſolvant. Et ſi quis contemptor aut Comitum aut Vaſſallorum noſtrorum propter hoc extiterit, per fidejuſſores ad palatium venire compellatur.

Vt intellegatur in quo facto immunitas frangatur.

Ivo par. 3. c. 100.

CCLXXIX. Pervenit ad nos quòd quædam Eccleſiæ aut monaſteria noſtras & prædeceſſorum noſtrorum immunitates habentia multa præjudicia & infeſtationes à quibuſdam patiantur, & nec per eaſdem immunitates ullam defenſionis tuitionem habere valeant, propter hoc quòd ab eiſdem emunitatum temeratoribus dicatur

catur non plus immunitatis nomine complecti quàm clauſtra monaſterij, cetera quoque, quamvis ad eaſdem Eccleſias vel monaſteria pertineant, extra immunitatem eſſe. Propter hoc volumus atque decernimus ut omnes intellegant non ſolùm clauſtra monaſterij vel Eccleſiæ atque caſtitia Eccleſiarum ſub immunitatis defenſione conſiſtere, verùm etiam domus & villas, & ſepta villarum, & piſcatoria manu facta, & quicquid foſſis aut ſepibus vel etiam alio clauſarum genere præcingitur, eodem immunitatis nomine contineri. Et quicquid intra hujuſmodi munimenta ad jus earundem Eccleſiarum vel monaſteriorum pertinentia à quolibet homine nocendi vel damnum inferendi cauſâ ſpontanea voluntate committitur, in hoc facto immunitas fracta judicatur. Quod verò in agros & campos ac ſilvas quæ ſine laborantibus ſunt, & nullo modo munitione cinguntur, caſu, ſicut fieri ſolet, à quibuſlibet hominibus aliquod damnum factum fuerit, quamvis idem ager aut campus vel ſilva aut ad Eccleſiam vel monaſterium præceptum immunitatis habentem pertineat, non tamen in hoc immunitas fracta judicanda eſt. Et ideo non ſexcentorum ſolidorum compoſitione, ſed ſecundùm legem quæ in eodem loco tenetur is multandus eſt qui ſcandalum vel damnum in tali loco feciſſe convictus fuerit.

De juſtitiis generalibus.

CCLXXX. De juſtitiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum, præcipimus ut in publicis judiciis non deſpiciantur clamantes, ſed primò diligenter audiantur. *Suprà lib.* 3. *cap.* 2.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

CCLXXXI. Vt nullus comparet caballum, bovem, & jumentum, vel alia, niſi illum hominem cognoſcat qui eum vendit, aut de quo pago eſt, vel ubi manet, aut quis eſt ejus ſenior. *Ibid. cap.* 24.

De eo qui in teſtimonium aſſumitur, qualis eſſe debeat.

CCLXXXII. Optimus quiſque in pago vel civitate in teſtimonium aſſumatur, & cui is contra quem teſtimoniare debet nullum crimen poſſit indicere. *Ibid. cap.* 31.

De heribannatoris conjecto.

CCLXXXIII. Vt illi qui heribannum ſolvere debent, conjectum faciant ad heribannatorem. *Ibid. cap.* 35.

De colonis & fiſcalinis.

CCLXXXIV. Vt nec colonus nec fiſcalinus alicubi traditiones facere audeat. *Ibid. cap.* 36.

De falſis teſtibus.

CCLXXXV. Falſi teſtes præcipimus ut non recipiantur. *Ibid. cap.* 41.

De hominibus ad mortem dijudicatis, & poſtea eis vita conceſſa, ſi juſtitias quæſierint.

CCLXXXVI. Illi homines qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & poſtea eis vita fuerit conceſſa, ſi ipſi juſtitiam ab aliis requiſierint, aut ab eis alii juſtitiam quærere voluerint, ita inter illos judicium terminetur. Primùm omnium de illis cauſis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam poteſt facere repetitionem; quia omnes rés ſuæ ſecundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et ſi aliquid inpoſtmodum, poſtquam ei vita conceſſa eſt, cum juſtitia adquirere potuerit, in ſua libertate teneat & defendat ſecundùm legem. In teſtimonium non ſuſcipiatur, nec inter Scabinos ad legem judicandam teneatur. Et ſi ad ſacramentum aliquid judicatum fuerit quod jurare debeat, ſi aliquis ipſum ſacramentum falſum dicere voluerit, contendat. *Ibid. cap.* 47.

De homine cui poſt judicium vita conceſſa eſt, ſi juſtitiam reddere noluerit.

CCLXXXVII. Si alicui poſt judicium Scabinorum fuerit vita conceſſa, & ipſe impoſtmodum aliqua mala perpetraverit, & juſtitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus ſit & ideo juſtitiam reddere non debeat, ſtatutum eſt ut ſuperius judicium ſuſtineat quod antea ſuſtinere debuit. Et ſi aliquis adversùs eum aliqua mala fecerit, ſecundùm æquitatis ordinem licentiam habeat ſuam juſtitiam requirendi de cauſis perpetratis poſtquam ad mortem dijudicatus eſt. De præteritis maneat ſicut ſuprà dijudicatum fuit. *Ibid. cap.* 48.

De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi ſunt.

CCLXXXVIII. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallum venire cõgatur, exceptis Scabinis vel Vaſſis Comitum, niſi qui cauſam ſuam adquirere debent aut reſpondere. *Ibid. cap.* 51.

De teſtibus, ad teſtimonium dicendum qualiter adhibeantur.

CCLXXXIX. Vt teſtes ad teſtimonium dicendum præmio non conducantur. Et ut nullus teſtimonium dicat aut ſacramentum juret niſi jejunus. Et ut teſtes, priuſquam jurent, ſeparatim diſcutiantur quid dicere velint de illa re unde teſtimonium reddere debent. *Ibid. cap. 52.*

De juſtitia cujuſlibet à nullo quolibet dilatanda.

CCXC. Vt nullus quilibet Miſſus noſter, neque Comes, neque judex, aut Scabinus cujuſlibet juſtitiam dilatare præſumat, ſi ſtatim adimpleta potuerit eſſe ſecundùm rectitudinem, neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præſumat accipere. *Ibid. cap. 53.*

De nimiùm blaſphemis latronibus.

Ivo par. 16. c. 236 271. CCXCI. De latronibus qui magnam habent blaſphemiam, quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur. *Ibid. cap. 61.*

De teſtibus ad rem quamlibet diſcutiendam eligendis.

CCXCII. Vt quandocunque teſtes ad rem quamlibet diſcutiendam quærendi atque eligendi ſunt, à Miſſo noſtro & Comite in cujus miniſterio de re qualicunque agendum eſt tales eligantur quales optimi in ipſo pago inveniri poſſunt. Et non liceat litigatoribus per præmia falſos teſtes adducere, ſicut hactenus fieri ſolebat. *Ibid. cap. 78.*

De placito Centenarij.

CCXCIII. Vt nullus homo in placito Centenarij neque ad mortem neque ad libertatem ſuam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur. Sed iſta aut in præſentia Comitis vel Miſſorum noſtrorum judicentur. *Ibid. cap. 79.*

De placitis à Miſſis dominicis Comitibus notum faciendis.

CCXCIV. Vt unuſquiſque Miſſorum noſtrorum in placito ſuo notum faciat Comitibus qui ad ejus miſſaticum pertinent ut in illis menſibus quibus ille legationem ſuam non facit, conveniant inter ſe, & communia placita faciant, tam ad latrones diſtringendos, quàm ad ceteras juſtitias faciendas. *Ibid. cap. 87.*

De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis poſt obitum maritorum accipere debeant.

CCXCV. Volumus ut uxores defunctorum poſt obitum maritorum tertiam partem conlaborationis quam ſimul in beneficio conlaboraverunt accipiant. Et de his rebus quas is qui illud beneficium habuit, aliunde adduxit, vel comparavit, vel ei ab amicis ſuis conlatæ ſunt, has volumus tam ad orphanos defunctorum quàm ad uxores eorum pervenire. *Suprà lib. 4. cap. 9.*

De falſis teſtibus convincendis.

CCXCVI. Si quis cum altero de qualibet cauſa contentionem habuerit, & teſtes contra eum per judicium producti fuerint, ſi ille falſos eos eſſe ſuſpicatur, liceat ei alios teſtes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium teſtimonio falſorum teſtium perverſitas ſuperetur. Quòd ſi ambæ teſtium partes ita inter ſe diſſenſerint ut nullatenus una pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipſis, id eſt, ex utraque parte unus, qui cum ſcutis & fuſtibus in campo decertent utra pars falſitatem aut veritatem ſuo teſtimonio ſequatur. Et campioni qui victus fuerit, propter perjurium quod ante pugnam commiſit, dextra manus amputetur. Ceteri verò ejuſdem partis teſtes, qui falſi apparuerint, manus ſuas redimant. Cujus compoſitionis duæ partes ei contra quem teſtati ſunt dentur, tertia pro fredo ſolvatur. Et in ſeculari quidem cauſa hujuſcemodi teſtium diverſitas in campo comprobetur. In eccleſiaſticis autem cauſis, ubi de una parte ſeculare, de altera verò eccleſiaſticum negotium eſt, idem modus obſervetur. Vbi verò ex utraque parte eccleſiaſticum fuerit, rectores earundem Eccleſiarum ſi ſe familiariter pacificare velint; licentiam habeant. Si autem de hujuſcemodi pacificatione inter eos convenire non poſſit, Advocati eorum in mallo publico ad præſentiam Comitis veniant; & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Teſtes verò de qualibet cauſa non aliunde quærantur niſi de ipſo comitatu in quo res unde cauſa agitur poſitæ ſunt: quia non eſt credibile ut vel de ſtatu hominis vel de poſſeſſione cujuſlibet per alios meliùs rei veritas cognoſci valeat quàm per illos qui viciniores ſunt. Si tamen contentio quæ inter eos exorta eſt in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adjacentis comitatus ad cauſam ſuam teſtes habere. *Ibid. cap. 23.*

De terra tributaria.

CCXCVII. Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem no-

ſtram exire ſolebat, vel ad Eccleſiam vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam ſuſceperit, tributum quod inde ſolvebatur omni modo ad partem noſtram perſolvat; niſi fortè talem firmitatem de parte dominica habeat per quam ipſum tributum ſibi perdonatum poſſit oſtendere. *Ibid. c. 37.*

De terra cenſali.

CCXCVIII. Si quis terram cenſilem habuent, quam anteceſſores ſui vel ad aliquam Eccleſiam vel ad villam noſtram dederunt, nullatenus eam ſecundùm legem tenere poteſt niſi ille voluerit ad cujus poteſtatem vel illa Eccleſia vel illa villa pertinet; niſi fortè filius aut nepos ejus ſit qui eam tradidit, aut ei eadem terra ad tenendum placitata ſit. Sed in hac re conſiderandum eſt utrum ille qui hanc tenet, dives an pauper ſit, & utrum aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc miſericorditer agendum eſt, ne ex toto expoliatus in egeſtatem incidat, ut aut talem cenſum inde ſolvat qualis ei fuerit conſtitutus, vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat unde ſe ſuſtentare valeat. *Ibid. cap. 39.*

De obſervatione præceptorum dominicorum.

CCXCIX. De obſervatione præceptorum noſtrorum & immunitatum, ut ita obſerventur præcipimus ſicut à nobis & ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt. *Ibid. cap. 51.*

De eo qui propriam derelinquit uxorem, vel ſine cauſa interficit, & aliam ducit.

Capitulare an. 819. tit. 3. c. 3. Lib. 2. leg. Longob. tit. 13. c. 5. Regino lib. 2. c. 76. Burchard. lib. 6. c. 37. Ivo par. 8. c. 241. Gratian. 33. q. 2. c. 7. Quicunque.

CCC. Quicunque propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam. Et ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodiam mittatur, donec res ad noſtram notitiam deducatur.

De liberis hominibus qui proprium non habent, ſed in terra dominica reſident, ad teſtimonium non recipiendis.

Capitulare an. 819 tit. 3. c. 6.

CCCI. De liberis hominibus qui proprium non habent, ſed in terra dominica reſident, ut propter res alterius ad teſtimonium non recipiantur. Conjuratores tamen aliorum hominum ideo eſſe poſſunt quia liberi ſunt. Illi verò qui & proprium habent, & tamen in terra dominica reſident, propterea non abiciantur quia in terra dominica reſident; ſed propter hoc ad teſtimonium recipiantur quia proprium habent.

De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero. Canones ſancti Silveſtri & aliorum LXXXIV. Epiſcoporum.

CCCII. Fecit hos gradus in gremio ſynodi, ut non Preſbyter adversùs Epiſcopum, non Diaconus adversùs Preſbyterum, non Subdiaconus adversùs Diaconum, non Acolythus adversùs Subdiaconum, non Exorciſta adversùs Acolythum, nec Lector adversùs Exorciſtam, non Oſtiarius adversùs Lectorem det accuſationem aliquam. Et non damnabitur Præſul ſine ſeptuaginta duobus teſtibus, neque Præſul ſummus à quoquam judicabitur; quoniam ſcriptum eſt: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Preſbyter autem niſi in quadraginta quatuor teſtibus non damnabitur. Diaconus autem cardine conſtitutus in urbe Roma niſi in triginta ſex non condemnabitur. Subdiaconus, Acolythus, Exorciſta, Lector niſi, ſicut ſcriptum eſt, in ſeptem teſtimoniis filios habentes & uxores & omnino Chriſtum prædicantes. Sic datur myſtica veritas. *Suprà lib. 1. cap. 113.*

Ex Capitulis Domni Karoli, qualiter ex factis aut manſis vel quartis ſervitium agatur.

CCCIII. Pro nimia reclamatione quæ ad nos venit de hominibus eccleſiaſticis ſeu fiſcalinis, qui non erant adjurnati quando in Cinomannico pago fuimus, viſum eſt nobis unà cum conſultu fidelium noſtrorum ſtatuere ut quicunque de prædictis hominibus quartam facti tenet, cum ſuis animalibus ſeniori ſuo pleniter unum diem cum ſuo aratro in campo dominico aret, & poſtea nullum ſervitium ei manuale in ipſa hebdomada à ſeniore ſuo requiratur. Et qui tanta animalia non habet ut uno die hoc explere valeat, perficiat prædictum opus in duobus diebus. Et qui ſolummodo ita invalida ut per ſe non poſſit arare quatuor animalia habet, cum eis ſociatis ſibi aliis aret uno die in campo ſenioris, & uno die poſtmodum in ipſa hebdomada opera manuum faciat. Et qui nihil ex his facere poteſt, neque animalia habet, per tres dies ſeniori ſuo à mane uſque ad veſperam operetur, & ſenior ſuus ei ampliùs non requirat. Diverſis namque modis hæc agebantur. A quibuſdam tota hebdomada operabatur, à quibuſdam dimidia, & à quibuſdam duos dies. Idcirco hæc ſtatuimus, ut ne familia ſe à prædictis operibus ſubtrahere poſſit, neque à ſenioribus ampliùs eis requiratur. Et qui minus

quartæ optimæ de terra habet, ſecundùm æſtimationem ſuæ telluris opera faciat. Hæc ab Adalardo Comite palatij noſtri ad eorum ſatisfactionem unà cum aliis fidelibus noſtris præcipi noſtra vice & publicè adnuntiari juſſimus.

Vt Epiſcopi inceſtos emendent & corrigant.

Capitulare an. 779. c. 5. Iſaac tit. 4. c. 4.

CCCIV. Vt Epiſcopi inceſtuoſos homines emendent, & magnam diligentiam habeant ex his. Seu & de viduis infra ſuam parrochiam poteſtatem habeant ad corrigendum. *Vide ſuprà cap. 165. hujus libri, & Addit. IV. cap. 224.*

Vt ea conſerventur quæ in placitis & ſynodis Pippinus Rex conſtituit.

Capitulare an. 779. c. 13. Ivo par. 16. c. 101.

CCCV. Ea verò quæ bonæ memoriæ genitor noſter in ſuis placitis & ſynodis conſtituit, conſervari præcipimus. *Vide Addit. IV. cap. 131.*

De eo qui à ſervo alieno aliquid comparaverit.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 5.

CCCVI. Si quis à ſervo alieno aliquid comparaverit neſciente domino ſuo, ſi dominus firmam noluerit eſſe emptionem, reddat pretium emptori, ut emptio nihil habeat firmitatis. Si ipſum non habet, ſimile reddat.

Vt Eccleſiarum negotia à judice continuò audiantur.

CCCVII. Placuit ut Eccleſiarum negotia abſque ulla dilatione continuò à judice audiantur & proficuè incremententur.

Vt judex criminoſum diſcutiens non antè ſententiam proferat capitalem quàm aut reus ipſe confiteatur aut per innocentes teſtes convincatur.

Interpret. l. 1 Cod Theod. de pœnis. Capitula Angilramni c. 57. Burchard. lib. 6 c. 6. Gratian 2. q 1. c. 2. Iudex.

CCCVIII. Placuit ut judex criminoſum diſcutiens non antè ſententiam proferat capitalem quàm aut reus ipſe confiteatur aut per innocentes & veraces teſtes manifeſtiùs convincatur. Et de majoribus noſtra aut ſucceſſorum noſtrorum expectetur ſententia. *Vide infrà lib. 6. cap. 398. & lib. 7. cap. 170.*

Vt qui ſocij criminis ſunt, non admittantur teſtes.

Ivo par. 16. c. 208.

CCCIX. Placuit ut teſtes non admittantur qui ſunt ſocij criminis, nec infames, nec calumniatores, vel ceteri quos canon & lex prohibet.

De nuptiis inceſtis prohibendis.

CCCX. Nuptias prohibemus inceſtas, id eſt, uſque adfinitatis lineam, vel quandiu inter ſe hereditare potuerint, non conjungantur: quia hæc potiùs inceſtiva quàm conjugia ſunt judicanda.

Vt de abſentibus non judicetur.

CCCXI. Placuit ut adversùs abſentes non judicetur. Quòd ſi factum fuerit, prolata ſententia non valebit.

Vt clementior ſeveriori præferatur ſententia.

CCCXII. Placuit ut inter pares ſententias clementior ſemper ſeveriori præferatur.

Vt qui de ſe confeſſus eſt, ſuper alium non credatur.

CCCXIII. Placuit ut qui de ſe confeſſus eſt, ſuper alium non credatur.

Paulus lib. 1. ſentent. tit. 13.

Ivo par. 16. c. 209.

De teſtimonio unius hominis non accipiendo.

CCCXIV. Vt teſtimonium unius hominis non accipiatur. Nam ſi ex utraque parte plures ſint, veraciores atque religioſiores & honeſtiores elegantur, qui ſacramento ſuo confirment teſtimonium, nihilque ſe falſi eſſe dicturos.

Ivo par 16. c. 210.

Vt contra Epiſcopos nullus graviter aut leviter agat.

CCCXV. Præcipimus atque jubemus ne fortè, quod abſit, aliquis circa Epiſcopos leviter aut graviter agat. quod ad periculum totius imperij noſtri pertinet. Et ut omnes cognoſcant nomen, poteſtatem, vigorem, & dignitatem ſacerdotalem. Quod ex verbis Domini facilè intellegi poteſt, quibus beato Petro, cujus vicem Epiſcopi gerunt, ait: *Quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlo; & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo.* Et alibi diſcipulis generaliter dicit: *Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Illud etiam ad exemplum reducendum eſt quod in eccleſiaſtica hiſtoria Conſtantinus Imperator Epiſcopis ait: *Deus*, inquit, *conſtituit vos ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque judicandi. Et ideo nos à vobis rectè judicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus judicari. Propter quod Dei ſolius inter vos expectate judicium. Veſtra jurgia, quæcunque ſint, ad illud divinum reſerventur examen. Vos etenim nobis à Deo dati eſtis dij. Et conveniens non eſt ut homo judicet deos, ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in ſynagoga deorum. In medio Deus autem deos diſcernit.* Sed & hoc illis ad memoriam reducendum eſt, qualiter beatus Proſper in libro quem de contemplativa & actuali vita ſcripſit, laudem ſacerdotum comprehenderit. *Ipſis enim*, inquit, id eſt,

Concil Pariſ. VI. lib. 1. c. 8. 9. Concil Aquiſgran. II. tit. 3. c. 5.

Ruffin. lib. 10. c. 2.

Lib. 2. c. 2.

Sacerdotibus, *propria animarum curandarum ſollicitudo commiſſa eſt; qui pondus populi ſibi commiſſi viriliter ſuſtinentes, pro peccatis hominum, velut pro ſuis, infatigabiliter ſupplicant Deo; ac velut quidam Aaron incenſum contriti cordis & humiliati ſpiritus offerentes, quo placatur Deus, avertunt iram futuræ animadverſionis à populo; qui per Dei gratiam ſiunt divinæ voluntatis judices, Eccleſiarum Chriſti poſt Apoſtolos fundatores, fidelis populi duces, veritatis adſertores, pravæ doctrinæ hoſtes, omnibus bonis amabiles, & malè ſibi conſcius etiam ipſo viſu terribiles, vindices oppreſſorum, patres in fide catholica regeneratorum, prædicatores cæleſtium præmiorum, exempla bonorum, documenta virtutum, & forma fidelium. Ipſi ſunt decus Eccleſiæ, in quibus fulget Eccleſia. Ipſi columnæ firmiſſimæ, quibus in Chriſto fundatis innititur omnis multitudo credentium. Ipſi januæ civitatis æternæ; per quos omnes qui credunt, ingrediuntur ad Chriſtum. Ipſi janitores, quibus claves datæ ſunt regni cælorum. Ipſi etiam diſpenſatores regiæ domus, quorum arbitrio in aula Regis æterni dividuntur gradus & officia ſingulorum.*

Quòd per Spiritum ſanctum remiſſio ſit peccatorum.

Concil. Pariſ. vi. lib. 1. c. 2. CCCXVI. Sciendum eſt omnibus atque credendum quòd per Spiritum ſanctum remiſſio peccatorum in baptiſmate conferatur, & quòd fidelibus in Eccleſia Chriſti, ejuſdem ſancti Spiritus dono, per miniſterium ſacerdotale & per pœnitentiam & abſolutionem manúſque impoſitionem remiſſio peccatorum indubitanter attribuatur.

De quatuor vitiis quæ fidem catholicam commaculant.

Ibid. CCCXVII. Placuit ſciri omnibus quòd quatuor ſunt vitia quæ noſtram fidem inter cetera mala commaculant; quæ quanto ſunt occultiora, tanto perniciosa; id eſt, ſuperbia, per quam angelus, diabolus effectus, de cœlo eſt ejectus; invidia, per quam idem diabolus hominem de paradiſo ejecit; odium & diſcordia, quæ caritatem inter proximos extingunt, & dilectionem evacuant, & omnia bona pervertunt, & non ſinunt proximos in mutua dilectione conſiſtere, nec quietam tranquillámque, ut decuerat, Chriſtianos vitam ducere. & reliqua.

Quòd univerſalis ſancta Dei Eccleſia unum corpus, ejúſque caput Chriſtus ſit.

Ibid. c. 2. CCCXVIII. Primùm igitur, quòd univerſalis ſancta Dei Eccleſia unum corpus manifeſtè eſſe credatur, ejúſque caput Chriſtus, apoſtolicis oraculis approbatur. Vnde Paulus: *Vos autem eſtis*, inquit, *corpus Chriſti & membra de membro.* 1. Cor. 12. Itémque: *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus ſumus in Chriſto.* Rom. 12. Item: *Cujus caput eſt Chriſtus, ex quo totum corpus per nexum & conjunctiones adminiſtratum creſcit in templum ſanctum in Domino.* Coloſſ. 2. Sunt & alia hujuſce rei innumera exempla, quæ hic, ob prolixitatem vitandam, prætermittuntur. Quiſquis ergo per aliqua inlicita ex membro Chriſti ſe fecit membrum diaboli, noverit ſe in corpore Chriſti non eſſe, ſed in corpore diaboli. Proinde neceſſe eſt ut corpori Chriſti, à quo aſtutia diabolica ſeparatus eſt, ſe incunctanter, dum tempus pœnitentiæ in promptu habetur, reſtituere non neglegat.

Quòd ejuſdem Eccleſiæ corpus in duabus principaliter dividatur eximiis perſonis.

CCCXIX. Principaliter itaque totius ſanctæ Dei Eccleſiæ corpus in duas eximias perſonas, in ſacerdotalem videlicet & regalem, ſicut à ſanctis patribus traditum accepimus, diviſum eſſe novimus. Ibid. c. 3. De qua re Gelaſius Romanæ ſedis venerabilis Epiſcopus ad Anaſtaſium Imperatorem ita ſcribit: *Duæ ſunt quippe*, inquit, *Imperatrices auguſtæ quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas ſacrata Pontificum, & regalis poteſtas; in quibus tanto gravius pondus eſt ſacerdotum quanto etiam pro ipſis Regibus hominum in divino reddituri ſunt examine rationem.* Epiſt. 10. Fulgentius quoque in libro de veritate prædeſtinationis & gratiæ ita ſcribit: *Quantum pertinet*, inquit, *ad hujus temporis vitam, in Eccleſia nemo Pontifice potior, & in ſeculo Chriſtiano Imperatore nemo celſior invenitur.* Lib. 2.

Vt Chorepiſcopi modum menſuræ qui in ſacris canonibus præfixus eſt non excedant.

CCCXX. Emerſiſſe reprehenſibilem & valde inolitum uſum comperimus, eò quòd quidam Chorepiſcopi, ultra modum ſuum progredientes, & donum ſancti Spiritus per impoſitionem manuum tradant, & alia quæque quæ ſolis Pontificibus debentur contra fas peragant; præſertim cùm nullus ex ſeptuaginta diſcipulis, quorum ſpeciem in Eccleſia gerunt, legatur donum ſancti Spiritus per manus impoſitionem tradidiſſe. Quòd autem ſolis Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus proprij ſit Concil. Pariſ. vi lib. 1. c. 27.

officij tradere Spiritum ſanctum liber actuum Apoſtolorum docet. In Concilio verò Cæſarienſi ita de Chorepiſcopis habetur ſcriptum: *Chorepiſcopi quoque ad exemplum quidem & formam ſeptuaginta videntur eſſe. Vt comminiſtri autem, propter ſtudium quod erga pauperes exhibent, honorentur.*

Concil. Neocæſar. c. 13.

De Chorepiſcopis qui in vicis commorantur.

Concil. Antiochen. c. 10. Concil. Pariſ. VI. lib. I. c. 27.

CCCXXI. Qui in vicis vel in poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur, quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint & ut Epiſcopi conſecrati ſint, tamen ſanctæ ſynodo placuit ut modum proprium recognoſcant, & gubernent ſubjectas ſibi Eccleſias, earúmque moderamine curáque contenti ſint.

De honore & obedientia Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum.

Ibid. c. 4.

CCCXXII. Igitur quia conſtat religionem Chriſtianam per ſucceſſores Apoſtolorum ſalubriter adminiſtrari, populiſque ad vitam æternam ducatum exhiberi debere, primò neceſſarium judicavimus omnibus præcipere ut honorem debitum venerabiliter Epiſcopis abſque ulla ſimulatione aut detractione impendant, eiſque in omnibus ut patribus obediant, & quicquid pro ſalute animarum monuerint, prout meliùs potuerint, adimplere ſatagant; ſicut Dei & noſtram gratiam habere voluerint. Nam Dominus ait: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et iterum: *Si te non audierit, dic Eccleſiæ. Et ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Et alibi: *Si quis ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis*, id eſt, meis diſcipulis vel Apoſtolis, quorum locum Epiſcopi nunc in Eccleſia tenent, *melius eſt illi ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris, quàm ſcandalizet unum de iſtis minimis.* Hæc omnia fidelibus admonenda & perpendenda ſunt, ne in hoc, quod abſit, incidant ſcandalum; ſed magis eis obediendo, non filij perditionis, ſed filij Dei efficiantur; & non cum ſtultis pœnam, ſed cum juſtis præmia percipiant ſempiterna. Nam Epiſcopos & ſacerdotes, quibus omnis terra caput inclinat, per quos & noſtrum pollet imperium, admodum honorari & venerari omnes monemus, nec eos lacerari aut blaſphemari vel detrahi à quoquam volumus: quia detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione funguntur in Eccleſia. Nam qui detrahit alium hominem, ſicut homicida reputabitur. Quid erit de illis qui ſacerdotes detrahunt: quoniam & ipſi ſemetipſos occidunt, & audientes interimunt. Dupla enim pœna digni ſunt qui duplant ſcelera ſua. Qui his ſanctis monitis rebelles vel inobedientes extiterint, ſciant ſe à liminibus ſanctæ Eccleſiæ fore alienos.

Appendix Cod. Theod. tit 10.

De quatuor neglegentiis ſacerdotum.

Concil. Aquiſgran. II. tit. 2. c. 6.

CCCXXIII. De Preſbyteris & eorum Eccleſiis, unde multa negleguntur & ſcandala generantur, in noſtra diſcuſſione quatuor pericula apparuerunt. Primò, quia nonnulli ex noſtris ſacerdotibus, quadam ſecuritate accepta, nec ea quæ ad cultum divinum pertinent faciunt, neque in reſtauratione & luminaribus Eccleſiæ ſtudium habent, nec etiam ſenioribus ſuis debitam reverentiam exhibent, & inſuper Eccleſias ſuas expoliant, & in prædiola ſua propria transferunt. Quæ omnia ad neglegentiam Epiſcoporum pertinere deprehendimus. Ob id verò quadam occaſione accepta ſeniores eorum permoti in tantam audaciam prorumpunt ut eos etiam inlicitè & inhoneſtè atque inreverenter tractare præſumant. Vnde ſummopere omnibus nobis abhinc providendum judicavimus ut ea quæ à Domno Imperatore conſenſu Epiſcoporum ob honorem & amorem Dei Eccleſiis conceſſa ſunt, non in avaritiam Preſbyterorum aut in rapacitatem epiſcopalium miniſtrorum cedant, ſed in utilitatem Eccleſiæ & in uſus Clericorum & pauperum deveniant.

De Preſbyteris qui in ſuis domibus feminas habent.

Ibid. c. 7.

CCCXXIV. Illud non minùs periculoſum eſſe didicimus, quòd in quorundam Epiſcoporum parrochiis quoſdam Preſbyteros contra interdicta ſanctorum canonum feminas in domibus ſuis non ſolùm habitare ſed etiam miniſtrare faciunt; quas & laqueum ſacerdotibus perſæpe extitiſſe, & multos occaſione in ſcandalum & in detractionem corruiſſe cognovimus. Quæ tranſgreſſio & tempore genitoris noſtri & noſtro in conventibus Epiſcoporum ſecundùm auctoritatem canonicam prohibita, ſed necdum ad correctionem plenè eſt perducta. Vnde in commune cenſuimus ut hi qui tantæ tranſgreſſionis incorrectores hactenus extiterunt, ſi abhinc hujus rei correptores eſſe neglexerint, juxta Apoſtoli ſententiam quaſi conſentientes malorum coërceantur.

De Presbyteris qui contra ſtatuta canonum vilici fiunt.

Ibid. c. 8. CCCXXV. Similiter de illis Preſbyteris qui contra ſtatuta canonum vilici fiunt, tabernas ingrediuntur, turpia lucra ſectantur, & diverſiſſimis modis uſuris inſerviunt, & aliorum domos inhoneſtè & impudicè frequentant, & comeſſationibus & ebrietatibus deſervire non erubeſcunt, & per diverſos mercatos indiſcretè diſcurrunt, obſervandum judicavimus ut ab hinc diſtrictè ſeveritérque coërceantur; ne per eorum inlicitam & indecentem actionem & miniſterium ſacerdotale vituperetur, & quibus debuerant eſſe in exemplum, deveniant in ſcandalum.

Quòd converſatio ſacerdotalis teſtes vitæ probabiles habeat.

Concil. Paril. vi lib. 1. c. 20. CCCXXVI. Pari ergo conſenſu nobis viſum eſt ut Pontifices, ſanctorum præcedentium patrum exempla ſequentes, religioſos converſationis ſuæ teſtes habeant, quatenus detrahere volentibus locum minimè præbeant. Vt ergo ſacerdos diſcipulis ſuis de ſemetipſo exemplum bonum debeat præbere Apoſtolus ſcribens ad Titum docet dicens: *In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in caritate, in doctrina, in caſtitate.* & reliqua. Beatus quoque Gregorius in decretis ſuis

Tit. 2. In Concilio Romano c. 1. ita ait; *Verecundus mos inolevit ut hujus ſedis Pontificibus ad ſecreta cubili ſui ſervitia Laici pueri eis ſeculares obſequantur; & cùm paſtoris vita eſſe diſcipulis ſemper debeat in exemplum, plerunque Clerici qualis in ſecreto ſit vita ſui Pontificis neſciunt, &, ut dictum eſt, ſeculares pueri ſciunt. De qua re præſenti decreto conſtituo ut quidam ex Clericis vel etiam ex monachis electi miniſterio cubili pontificalis obſequantur; ut is qui in loco eſt regiminis habeat teſtes tales qui ejus in ſecreto converſationem videant, & ex viſione ſedula exemplum profectus ſumant.* Hæc igitur beatus Gregorius ſcripſit. Ceterùm qui de hac re copioſiora exempla quærere voluerint, vitas beati Auguſtini & Ambroſij & ceterorum aliorum ſanctorum virorum legant; & perſpicuè invenient quòd vita & converſatio Pontificis ſemper teſtes vitæ probabiles habere debeat.

Vt Epiſcopi in rebus Eccleſiæ circa propinquos ſuos exponendis reprehenſionem caveant, & ut diſcretionis modum teneant.

Concil. Paril. vi. lib. 1. c. 16. CCCXXVII. Quoniam multi Epiſcoporum, amore propinquorum ſuorum, de rebus ſibi commendatis ſuo aut quolibet amicorum nomine prædia & mancipia emunt, & ut in propinquorum ſuorum jus cedant ſtatuunt, & ob hoc & jura eccleſiaſtica convelluntur, & miniſterium ſacerdotale fuſcatur, immo à ſubditis detrahitur & contemnitur, placuit omnibus ut deinceps hoc avaritiæ genus caveatur; fixúmque abhinc & perpetuò manſurum eſſe decrevimus ut Epiſcopus res ſui juris, quas aut ante epiſcopatum aut certè in epiſcopatu hereditaria ſucceſſione adquiſivit, ſecundùm auctoritatem canonicam quicquid vult faciat, & cui vult conferat. Poſtquam autem Epiſcopus factus eſt, quaſcunque res de facultatibus Eccleſiæ aut ſuo aut alterius nomine qualibet conditione comparaverit, decrevimus ut non in propinquorum ſuorum ſed in Eccleſiæ cui præeſt jura deveniant. Similiter & de Preſbyteris qui de Eccleſiarum rebus quibus præſunt prædia eo modo emunt faciendum ſtatuimus: quoniam multos Preſbyterorum occaſione taliter emptarum rerum Eccleſias quibus præſunt expoliaſſe, & à ſuo miniſterio multis modis exorbitaſſe, & ſe diabolo mancipaſſe, & hac occaſione multos laicorum in ſcandalum damnationis & perditionis proruiſſe comperimus. Burchard. lib. 1. c. 214. Ivo par. 5. c. 328. Gratian. 12. q. 5. c. 4. Fimm.

Quòd nonnulli Epiſcopi ſibi ſubjectos Canonicos, monachos, & ſanctimoniales negligant.

CCCXXVIII. Didicimus ſanè nonnullos Epiſcopos in gubernandis congregationibus ſibi ſubjectis, Canonicis videlicet, monachis, & ſanctimonialibus, hactenus valde neglegentes extitiſſe, & ob id multos in ſui detractionem & contemptum provocaſſe, ita ut nonnulli alij prælati in eorum parrochiis conſtituti, eorum prava exempla ſecuti, ſuas ſimiliter congregationes neglexerint: quos & fraterno & ſynodali conventu admonendos eſſe neceſſarium duximus, ut ab hac neglegentia deinceps ſe cohibeant, & ceteris ſe imitabiles præbeant; ne fortè propter illorum incuriam & divinæ ſervitutis contemptus & pericula proveniant animarum, & auribus excellentiæ noſtræ moleſtia ingeratur, & ſacerdotali mediocritati in ſacris conventibus tædium & opprobrium inferatur. Concil. Aquiſgran. II. tit. 1. c. 11.

De Preſbyteris, Abbatibus, & ſacerdotibus qui propria loca relinquunt.

CCCXXIX. Comperimus quoſdam Epiſcopos & Abbates atque ſacerdotes, non cauſa neceſſitatis aut utilitatis, ſed Ibid. c. 12.

potiùs avaritiæ & propriæ delectationis, ſæpiſſime propria civitatis ſuæ ſede, vel monaſterij ſepta, aut Eccleſiæ propriæ derelicta, cleróque neglecto, remotiora loca frequentare. Pro qua re & deſtitutio divini cultus & prædicatio in plebibus & cura ſubjectorum poſtponitur, & hoſpitalitas negligitur. Quod ne ulteriùs à quoquam ſine inevitabili neceſſitate aut aliqua utilitate fiat pari conſenſu inhibemus.

De laicorum Clericis.

Concil Pariſ. vi. lib. 1. c. 22. CCCXXX. De Clericis laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur, eò quòd quidam Epiſcopi ad eorum preces nolunt in Eccleſiis ſuis eos, cùm utiles ſint, ordinare, viſum nobis fuit ut in utriſque partibus pax & concordia ſervetur, & cum caritate & ratione utiles & idonei eligantur. Et ſi laicus idoneum utilémque Clericum obtulerit, nulla qualibet occaſione ab Epiſcopo ſine certa ratione repellatur. Et ſi reiciendus eſt, propter ſcandalum vitandum evidenti ratione manifeſtetur. *Vide ſuprà lib. 1. cap. 84.*

De monachis & Presbyteris ſive Clericis qui paſſim palatium adeunt.

Ibid. lib. 3. c. 14. CCCXXXI. Placuit ut monachi & Preſbyteri necnon Clerici, qui, poſtpoſita canonica auctoritate, paſſim palatium adeunt, & noſtris ſacris auribus importuniſſimam moleſtiam inferunt, ut non hoc facere præſumant: quoniam in hujuſcemodi facto & vigor eccleſiaſticus contemnitur, & religio ſacerdotalis & profeſſio monaſtica vilior efficitur.

Vt non ſit ſanguinis Chriſtianorum temeraria effuſio.

Ibid. c. 17. Iſaac tit 7. c. 2. CCCXXXII. Volumus atque præcipimus noſtra auctoritate adnuntiari omnibus, immo & à ſacerdotibus prædicari, ne tam temeraria Chriſtianorum ſanguinis effuſio in regno noſtro fieri ſinatur, ſemper illud adtendentes quod Dominus poſt

Geneſ. 9. diluvium dixit famulo ſuo Noë: *De manu hominis & de manu viri & fratris ejus requiram animam ejus. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Et

Levit. 24. in lege: *Qui occiderit hominem, morte mo-*

Rom. 13. *riatur.* Et Apoſtolus: *Nam Principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bono. Si autem malefeceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.* De illo enim ſpecialiter divina auctoritas dicit, *Gladium Dei portat ad vindictam malorum*, non de quolibet alio. E contrà verò neſcimus qua pernoxia inventione à nonnullis uſurpatum eſt ut hi qui nullo miniſterio publico fulciuntur, propter ſua odia & diverſiſſimas voluntates peſſimas indebitum ſibi uſurpent in vindicandis proximis & in interficiendis hominibus vindictæ miniſterium, & quod Rex ſaltem in uno exercere debuerat propter terrorem multorum, ipſi impudenter in multis perpetrare non metuunt propter odium, & putant ſibi licere ob inimicitiarum vindictas quod nolunt ut Rex faciat propter Dei vindictam.

De Abbatibus canonicis & regularibus, vel Abbatiſſis.

CCCXXXIII. Abbatibus canonicis & regularibus, & Abbatiſſis quæ ſanctimonialibus præeſſe videntur, ſive laicis qui monaſteria habent, omnino præcipimus ut de ipſis magnam curam habeant, & ceteris bonum exemplum præbeant, & religioſè, ſicut decet, converſentur, & quod uniuſcujuſque profeſſioni inconveniens eſt, & in ſacris canonibus prohibetur, omnino caveant, & loca ſibi à nobis propter aliquam neceſſitatem conceſſa deperire & deſtrui propter neglegentiam non dimittant, & congregationes ſibi commiſſas ſive ſpiritaliter ſive temporaliter paterno affectu gubernare eiſque neceſſaria ſtipendia adminiſtrare non neglegant, ne fortè propter aliquam inopiam & divina officia neglegantur, & ipſæ congregationes inreligioſiùs vivere compellantur. Et qui hæc agere neglexerint, ſciant ſe ea illis auferre & religioſioribus dare. Concil. Pariſ. vi. lib. 3. c. 18.

Vt capellæ abſque juſſu ſive permiſſu proprij Epiſcopi non fiant.

CCCXXXIV. Placuit nobis ut, Ibid. c. 19. ſicut ab Epiſcopis & reliquis ſacerdotibus ac Dei ſervis admoniti fuimus, nec capellæ in palatio noſtro vel alibi abſque illa noſtra ſine permiſſu vel juſſu Epiſcopi in cujus eſt parrochia fiant. Et ut omnes per dies dominicos vel feſtivitates præclaras ſacra euchariſtia communicent, niſi quibus abſtinere præceptum eſt. Et ut obſervatio omnium dierum dominicorum à mane uſque ad veſperam ſecundùm canonicam auctoritatem ab omnibus fiat. *Vide ſuprà lib. 15. cap. 15.*

Vt omnes qui in fide catholica ſuſpecti ſunt, in teſtimonio humano dubii habeantur.

CCCXXXV. Omnes qui in fide Chriſti

Concil. Carthag. IV c. 96. Calixt. I. ep 2. c. 5. Burchard. lib 1.c.171. Ivo par. 5. c.289.

Chriſti vel catholica ſuſpecti ſunt, in teſtimonio humano dubii habeantur. Infirmari ergo oportet eorum teſtimonium qui in fide falſi docentur. Nec eis eſſe credendum qui veritatis fidem ignorant.

Vt ſi quis miniſtros Eccleſiæ injuriaverit, hoc tripliciter componat.

Lex Bajuvar tit. I. c. 8. & 9.

CCCXXXVI. Si quis miniſtros Eccleſiæ, id eſt, Subdiaconum, Lectorem, Exorciſtam, Acolythum, Oſtiarium, injuriaverit aut percuſſerit vel plagaverit, componat hoc tripliciter ſicut ſolent componere parentes ejus. Diaconi verò, Preſbyteri, atque Epiſcopi injuria in quadruplum componatur. Reliquorum autem Clericorum injuria componatur ſicut parentum eorum. Monachorum quoque, qui ſecundùm regulam in monaſterio vivunt, injuria componatur ſecundùm genealogiam ſuam; ut reverentia ſit Deo & Eccleſiæ, & pax eis qui illi deſerviunt.

Vt ſi quis contumax reverentiam Eccleſiarum non habet, quingentos componat ſolidos.

Ibid. c. 7.

CCCXXXVII. Si quis homo contumax vel ſuperbus timorem Dei vel reverentiam Eccleſiarum non habuerit, & fugientem ſervum ſuum vel quemlibet perſecutus fuerit, vel de Eccleſia vel de porticu ejus per vim abſtraxerit, & Deo honorem non dederit, componat ad ipſam Eccleſiam pro neglecto ſuo ſolidos quingentos, & pro fredo ad fiſcum ſolidos ducentos. Ipſe verò publica pœnitentia juxta judicium Epiſcopi multetur, ut ſit honor Dei & reverentia ſanctorum, & ut Eccleſia Dei ſemper invicta permaneat.

Vt cuncta quæ circa Eccleſias earúmque miniſtros antiquitas ſancta ſtatuit, inviolata ſerventur.

L. 35. Cod. de Epiſc. & Clericis.

CCCXXXVIII. Cuncta quæ circa ſanctarum loca Eccleſiarum ejúſque miniſtros vel olim ordinavit antiquitas, vel anteceſſorum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra roboravit ſerenitas, inlibata cuſtodiri nunc & in futurum præcipimus.

De prædiis Deo dicatis.

Capitulare II. an. 814. c. 4. L. 5. Cod. de ſacroſ. Eccleſ. L. 22. Cod. Theod. de extraord. & ſord. munerib. & l. 40. de Epiſc. & Cleric.

CCCXXXIX. Placuit ne prædia cœleſtium ſecretorum dicata Deóque tradita à quibuſdam aliqua occaſione vexentur aut invadantur, ſed ſub immunitatis tuitione perpetua firmitate perdurent. Similiter & homines earum, & omnia quæ eis ſubjecta eſſe noſcuntur. Si quis contra hæc venerit, componat ſicut de emunitate conſtituimus, & pœnitentia publica à ſacerdotibus uſque ad ſatisfactionem multetur.

De eo qui die dominico opera ſervilia fecerit.

Lex Bajuvar. tit. 6. c. 2.

CCCXL. Si quis die dominico opera ſervilia fecerit, liber homo ſi bovem junxerit, & cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat. Et ſi alia quæ canonica auctoritate prohibita ſunt ſervilia opera fecerit, ſacerdotibus illa emendet ſicut de reliquis neglegentiis judicibus emendari ſolet, & ab ipſis ſacerdotibus pœnitentiam juxta modum culpæ accipiat. Similiter & de præcipuis feſtivitatibus obſervari placuit. Quòd ſi ſacerdotes eos nequiverint corripere, tunc à judicibus ad ſacerdotes adducantur, eíſque obedire in omnibus faciant.

De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.

Ibid. tit. 2. c. 5. Capitula Karoli Calvi tit. 23. 33. 34. c. 4. Iſaac tit. 6. c. 6. Concil. apud Saoſt. Macr. c. 6.

CCCXLI. Si quis in exercitu infra regnum ſine juſſione dominica per vim hoſtilem aliquid prædari voluerit, aut fœnum tollere aut granum, ſive pecora majora vel minora, domóſque infringere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quòd ſi ab aliquo præſumptioſo factum fuerit, ſexaginta ſolidis, ſi liber eſt, ſit culpabilis, & omnia ſimilia reſtituat, aut cum duodecim teſtibus ſe purget. Si verò ſervus hoc fecerit, capitali crimini ſubjaceat, & dominus omnia ſimilia reſtituat, quia ſervum ſuum non correxit, nec cuſtodivit ut talia non perpetraret. Quoniam ſi nos ipſos comedimus, citò deficiemus. Vnuſquiſque tamen cuſtodiat exercitum ſuum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

De eo qui alienum ſervum ad furtum ſuaſerit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 6.

CCCXLII. Si quis alienum ſervum ad furtum ſuaſerit aut ad aliquid damnoſum in fraudem domini ſui, ut poſſet accuſare eum, & fraus ipſa fuerit detecta per inveſtigationem judicis, dominus nec ſervum perdat, nec pro hoc aliquam faciat compoſitionem; ſed ille cujus conluſione vel exhortatione admiſſum eſt, tamquam fur damnetur; & ſervus quod tulit reddat, & inſuper centum viginti ictus accipiat.

De fure nocturno tempore capto.

Ibid. c. 5. Ivo par. 16. c. 211.

CCCXLIII. Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas ſecum portat, ſi fuerit occiſus, nulla ex hoc homicidio querela naſcatur.

De eo qui de fure neſciens aliquid comparaverit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 7.

CCCXLIV. Si quis de fure neſciens aliquid comparaverit, quærat accepto

Ivo par. 16. c. 212.

ſpatio venditorem. Quem ſi non potuerit invenire, probet ſe cum ſacramento & teſtibus innocentem, & quod apud cum cognoſcitur reſtituat, & furem quærere non deſiſtat. Quòd ſi furem celare voluerit, & perjurans poſtea detectus fuerit, tamquam ille fur ita iſte in crimine damnetur.

De eo qui occultè in nocte vel in die alterius animal occiderit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 9. Ivo par. 16. c. 213.

CCCXLV. Si quis occultè in nocte vel in die alterius caballum aut bovem aut aliquod animal occiderit, & negaverit, & poſtea exinde probatus fuerit, tamquam furtivum componat.

De eo qui occiderit alienum animal, & non negaverit.

Lex Bajuvar tit. 8. c. 10. Ivo par. 16. c. 214.

CCCXLVI. Si quis cauſa faciente occiderit alienum animal, & non negaverit, ſimile dare non tardet, & cadaver mortui accipiat.

De eo qui furtivam rem emerit.

Lex Bajuvar tit. 8. c. 13. Ivo par. 16. c. 215.

CCCXLVII. Si quis furtivam rem ſcienter emere præſumpſerit, & exinde probatus fuerit, ſimilem rem reddat illi cujus pecuniam comparavit. Salva videlicet ejus juſtitia in altero.

De eo qui de latrone furtivam rem ſcienter ad cuſtodiendum acceperit.

Lex Bajuvar tit. 8. c. 14. Ivo par. 16. c. 216.

CCCXLVIII. Si quis de latrone furtivam rem ſcienter ad cuſtodiendum acceperit, quaſi fur componat.

De ſacramentis leviter non jurandis.

Lex Bajuvar tit. 8. c. 16. Iſaac tit. 8 c. 1. Concil. Triburi. c. 21.

CCCXLIX. Volumus ut ſacramenta citò non fiant. Sed unuſquiſque judex priùs cauſam veraciter cognoſcat, ut eum veritas latere non poſſit. Nec facilè ad ſacramenta veniant.

De eo qui contra caput alterius falſa ſuggeſſerit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 17.

CCCL. Si quis contra caput alterius falſa ſuggeſſerit, vel pro quacunque invidia aut injuſta accuſatione aliquem commoverit, ipſe pœnam vel damnum quod alteri intulerit excipiat. Neminem damnes antequam inquiras veritatem. Quia ſcriptum eſt: *Omnia autem probate; quod bonum eſt tenete.*

De eo qui per invidiam vel dolum liberi vel ſervi domum incenderit.

Ibid. tit. 9. c. 1. Ivo par. 16. c. 181.

CCCLI. Si quis per aliquam invidiam vel dolum in nocte vel in die ignem impoſuerit, & incenderit liberi vel ſervi domum, omnia ædificia reſtituat, & quicquid ibi arſerit componat, & inſuper ſexaginta ſolidis ſit culpabilis, & publica pœnitentia ſecundùm judicium ſacerdotum multetur. Et quanti homines de ipſo incendio evaſerint, unicuique ſecundùm legem componat, & omnia quæ ibi perdiderint reſtituat.

Ut ſi quis ſervum injuſtè accuſaverit alienum, domino ſimile mancipium pro hoc facto reddat.

Lex Bajuvar tit. 8. c. 18. Ivo par. 16. c. 183.

CCCLII. Si quis ſervum injuſtè accuſaverit alienum, & innocenter tormenta pertulerit, domino ſimile mancipium pro hoc facto reddat. Si verò innocens in tormento mortuus fuerit, duos ſervos ejuſdem meriti ſine dilatione domino reſtituat.

De via publica.

Lex Bajuvar. tit. 9. c. 13. Ivo par. 16. c. 217.

CCCLIII. Si quis viam publicam aut litoſtratum vel viam communem alicui clauſerit contra legem, cum ſua lege componat, & clauſuram quam ibi fecit tollat. Quòd ſi negare voluerit, cum duodecim ſacramentalibus juret.

De via convicinali.

Lex Bajuvar. tit. 9. c. 14. Ivo par. 16. c. 218.

CCCLIV. Si quis viam convicinalem vel paſtoralem clauſerit, cum ſua lege componat, & ipſam viam aperiat. Similiter & de ſemita faciendum eſt.

De eo qui fontem coinquinaverit.

Lex Bajuvar. tit. 9. c. 16. Ivo par. 16. c. 219.

CCCLV. Si quis fontem quacunque invidia coinquinaverit vel maculaverit, emendet eum primò, ut nulla ſit coinquinationis in eo ſuſpicio, & cum lege ſua vicinis hoc emendet. Si autem plurimorum in vicinio puteus fuerit, compoſitionem inter ſe multentur.

De eo cui aurum vel argentum aut ornamentum commendata fuerint.

Lex Bajuvar. tit. 14. c. 1. 4. Ivo par. 16. c. 220.

CCCLVI. Si cui aurum vel argentum aut ornamenta vel quæcunque ſpecies fuerint commendatæ, ſive ad cuſtodiendum traditæ ſint, ſive vendendæ, & in domo ipſius cum rebus ſuis forſitan fuerint incendio crematæ, unà cum teſtibus qui commendata ſuſceperat præbeat ſacramenta nihil exinde ſuis profuiſſe compendiis, & nihil cogatur exſolvere; excepto aurum & argentum, quod ardere non poterat. Si verò quæ commendata fuerant furto probantur ablata, ei qui commendata perdiderat ſpatium tribuatur donec furem ſua inveſtigatione perquirat. Et ſi eum invenerit, commendatori res proprias tantummodo reformare procuret. Compoſitio verò furti ad eum qui habuit commendata pertineat. Quòd ſi fur non fuerit intra ſtatutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino ſuſcipiente reddatur, damnum verò medium utrique ſuſtineant. Et ſi do-

minus poſtmodum apud eum qui commendaverit quæcunque fuerint ſuppreſſa repererit, ſicut furtiva ab eo exigantur.

Lex Bajuvar. tit. 14. c. 5. Ivo par. 6. c. 432. *Ut rem in contentione poſitam non liceat vendere.*

CCCLVII. Rem in contentione poſitam non liceat donare nec vendere.

De eo qui ſervum ſuum vendiderit.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 6. CCCLVIII. Si quis ſervum ſuum vendiderit, forſitan ejus neſciens facultates, habeat dominus ejus poteſtatem, qui eum vendidit, requirendi res ejus ubicunque invenire potuerit.

De eo ſervo qui de peculio ſuo fuerit redemptus.

Ibid. c. 7. CCCLIX. Si quis ſervus de peculio ſuo fuerit redemptus, & hoc dominus ejus fortè neſcierit, de domini poteſtate non exeat; quia non pretium, ſed res ſervi ſui, dum ignorat, accepit.

De eo qui cauſam alterius tulerit de loco ſuo.

Ivo par. 16. c. 284. CCCLX. Si quis cauſam alterius tulerit de loco ſuo, ipſam inlæſam reddat aut ſimilem. Si verò foras aliqua traxerit & abſconderit, atque negaverit interrogatus, quaſi furtivam componat.

De eo qui alicujus mortuum repererit.

Lex Bajuvar. tit. 18. c. 6. CCCLXI. Si quis alicujus mortuum repererit, & eum humanitatis cauſa humaverit, ut neque à porcis inquinetur, neque à beſtiis ſeu canibus laceretur, ſeu liber ſit ſeu ſervus, nullam ex hoc calumniam ſuſtineat, ſed magis à parentibus ejus remunerationem condignam accipiat. Et ſi à parentibus mercedem noluerit recipere, recipiet à Domino, qui præcepit mortuos ſepelire.

De venditionibus vili pretio detractis vel vitioſis.

Ibid. tit. 15. c. 9. Ivo par. 16. c. 285. CCCLXII. Placuit in venditione hanc formam ſervari, ut ſeu res ſeu mancipia vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propter hoc venditionis firmitatem inrumpat quòd dicit ſe vili pretio vendidiſſe; ſed poſtquam factum eſt negotium, non ſit mutatum, niſi fortè vitium ſibi à venditore celatum invenerit. Si autem venditor dixerit vitium, ſtet emptio, & non ſit immutata. Si autem non dixerit, mutari poteſt in illa die & in alia ſive in tertia die. Et ſi ampliùs de tribus noctibus illud habuerit, poſtea non poteſt mutare; niſi fortè eum invenire infra tres dies non poterit. Tunc quando invenerit, recipiat, quia vitium vendidit. Et ſi noluerit recipere, juret cum ſuis ſacramentalibus quòd vitium ibi nullum ſciebat in illa die quando negotium fecit; & ſtet factum.

Ut qui arras dederit pro quacunque re, pretium reddere compellatur.

CCCLXIII. Qui arras dederit pro quacunque re, pretium cogatur implere quod placuit emptori. Lex Bajuvar. tit. 15. c. 10. Ivo par. 16. c. 286.

Ut peregrinos tranſeuntes nemo inquietet.

CCCLXIV. Placuit ne peregrinos tranſeuntes quiſquam inquietare præſumat, eiſque nocere audeat: quia alij propter Deum, alij propter ſuas diſcurrunt neceſſitates. Quòd ſi aliquis præſumptioſus fuerit qui peregrino nocuerit, vel eum aſſallierit, aut diſpoliaverit, læſerit, plagaverit, ligaverit, vendiderit, vel occiderit, ipſi peregrino ſingillatim dupliciter ſicut de alio homine ſolet componi, aut ſuo ſeniori vel ſocio, cum ſua lege componat. Quòd ſi mortuus fuerit, & ſeniorem ibi vel ſocium non habuerit, tunc Epiſcopus aut ſacerdotes ejuſdem pagi ipſam compoſitionem in duplo ſicut de indigena diſtringente judice accipiant, & in ſuam eleemoſynam illa tribuant; & inſuper ſexaginta ſolidos fiſco cogatur perſolvere. Et ſi peregrinum viventem reliquerit, omnem injuriam ei factam & quicquid illi tulit dupliciter, ut prædictum eſt, per ſingula illi componat, ſicut ſolet de infra provincia aliquem componere. Si autem eum occiderit, ut liberum hominem de ipſa provincia in duplo componat; & ipſa pecunia à memoratis ſacerdotibus in ſua detur eleemoſyna. Quoniam Dominus ait: *Peregrinum & advenam non contriſtabis.* Lex Bajuvar. tit. 3. c. 14. Ivo par. 16. c. 287

De eo qui res alienas vendiderit.

CCCLXV. Si quis vendiderit res alienas ſine voluntate domini ſui, aut ſervum, aut ancillam, aut quamcunque rem, ipſam legibus reddat, & ſimilem aliam addat. Et ſi ipſum non poteſt invenire, duos conſimiles & æqualis meriti reddat. Lex Bajuvar. tit. 15 c. 1. Ivo par. 16. c. 221.

De eo qui alicujus quadrupedi unum oculum excuſſerit.

CCCLXVI. Si quis alicujus caballo vel bovi vel cujuſlibet quadrupedi unum oculum excuſſerit, adprecietur illud pecus quod valet, & partem tertiam componat. Lex Bajuvar. tit. 13. c. 8. Ivo par. 16 c. 222. 288.

De eo qui juſſu Regis vel Ducis aliquem occiderit.

CCCLXVII. Si quis juſſione Regis, vel Ducis illius qui ipſam provinciam regit, hominem occiderit, non requiratur ei, nec propterea faidoſus ſit: quia lex & juſſio dominica occidit eum, & Lex Bajuvar. tit. 2. c. 8. Ivo par. 16. c. 289

ipſe non potuit contradicere. Princeps verò & ſucceſſores ejus defendant eum & totam progeniem ejus, ne ob hoc pereat aut malum patiatur. Quòd ſi propterea ipſe aut ejus progenies aliquid mali paſſi fuerint aut occiſi, dupliciter componantur.

De eo qui ſcripturam protulerit, ut veritatem ejus teſtibus probet.

Ivo par. 16. c. 290. CCCLXVIII. Si quis ſcripturam profert, veritatem ejus teſtibus probare debet: quia in omnibus cauſis conſtitutum eſt ut ſcripturam prolator adfirmet.

Vt quicquid provincialibus fuerit relaxatum beneficio Principis, ab exactore non requiratur.

CCCLXIX. Quicquid provincialibus per beneficium Principis tributorum fuerit relaxatum, ab exactore non requiratur.

Vt Presbyteri crimino ſi ad ſynodum venientes in medio collocentur.

Capitulum an 803 ſuprà pag. 385. CCCLXX. Preſbyteros criminoſos canonicè ad ſynodum venientes jubemus juxta decreta Papæ Innocentij capitulo XXXIII. in medio collocari, diſcuſſiſque objectionibus quæ ipſis Preſbyteris impinguntur, ſi convinci potuerint, à ſacerdotali removeantur officio, (quia qui ſancti non ſunt, ſancta tractare non poſſunt) atque alieni efficiantur à miniſterio quod vivendo illicitè polluerunt. Et ſi convinci non potuerint, ſecundùm anterius capitulum conſultu Leonis Papæ & multorum Epiſcoporum ſtatutum, cum aliis Preſbyteris & fidelibus juſtiſque hominibus ſatisfaciant Epiſcopo ſuo & populo.

Vt unuſquiſque Presbyter Miſſam cum ſandaliis celebret.

CCCLXXI. Vnuſquiſque Preſbyter Miſſam ordine Romano cum ſandaliis celebret. Et hoc populo nuntietur, quòd per omnes dies dominicos oblationes Deo offerant, & ut ipſa oblatio foris ſepta altaris recipiatur.

Vt Presbyter die dominico cum benedicta aqua procedat.

CCCLXXII. Vt omnis Preſbyter die dominico cum pſallentio circumeat Eccleſiam ſuam unà cum populo, & aquam benedictam ſecum ferat. Et ut ſcrutinium more Romano tempore ſuo ordinatè agatur.

De locis monaſteriorum vel ædificiis providendis.

CCCLXXIII. Dignum ac neceſſarium eſt ut Miſſi per quæque loca directi ſimul cum Epiſcopis uniuſcujuſque diœceſis perſpiciant loca monaſteriorum Canonicorum pariter & monachorum, ſimilitérque puellarum, ſi in apto & congruo loco ſint poſita, ubi commodum neceſſarium poſſit adquiri, quod ad utilitatem pertinet monaſterij, ſicut in ſancta regula dicit: *Monaſterium autem ita debet conſtitui ut omnia neceſſaria infra monaſterium exerceantur, ut non ſit neceſſitas monachis vel Clericis vagandi foras; quia omnino non expedit animabus eorum.* Suprà cap. 245.

De hoſpitalitate & cura pauperum.

CCCLXXIV. Vt de hoſpitalitate & cura pauperum memores ſitis, & propter quod res eccleſiaſticæ à fidelibus oblatæ & ab Eccleſia receptæ ſint. Et eo modo illas diſtribuatis ut ab illo cui de his rationem reddituri eſtis, non damnationem, ſed æterni gaudij mercedem accipere mereamini.

Vt adjutorium à Rege impendatur his qui miniſterium eccleſiaſticum adimplent.

CCCLXXV. Volumus vos ſcire voluntatem noſtram, quod nos parati ſumus vos adjuvare, ubicunque neceſſe eſt, ut miniſterium veſtrum adimplere valeatis. Simúlque vos admonemus ut propter humilitatem noſtram & obedientiam quam monitis veſtris propter Dei timorem exhibemus, honorem nobis à Deo conceſſum conſervetis, ſicut anteceſſores veſtri noſtris anteceſſoribus fecerunt.

Vt nullus Epiſcopus vel Abbas per præmia ſuis hominibus beneficia dent vel auferant.

CCCLXXVI. Admonemus etiam Epiſcopos & Abbates ut per præmia beneficia hominibus ſuis nec auferant nec donent: quia multæ reclamationes & querelæ de hac cauſa ad noſtras aures ſolent pervenire.

Vt Conſiliarii Regis munus non accipiant ob beneficium aliis impetrandum.

CCCLXXVII. Vt nullus de Conſiliariis noſtris propter beneficium cuilibet à nobis impetrandum munera accipiat: quia nos volumus illi beneficium dare qui nobis bene ſervierit.

Vt Clericus vel monachus vel ſanctimonialis non accuſetur ad judicium civile.

CCCLXXVIII. Nemo audeat Clericum aut monachum vel ſanctimonialem feminam ad civile judicium accuſare, ſed ad Epiſcopum. Et ipſe ex lege vel canonibus conſentaneam & juſtam ſententiam proferat. Hæc omnes Epiſcopi cu- Iulian. Antecell. Nov. 79.

ſtodiant, & omnes fideles ſanctæ Dei Eccleſiæ. Et noſtri provinciarum Præſides procurent quorumcunque Clericorum vel monachorum & ſanctimonialium lites dirimere. Si quis hanc conſtitutionem violaverit in magiſtratu poſitus, decem librarum auri pœna multabitur. Si exſecutor eſt, in catenis Eccleſiarum recludatur pœnas luiturus, & officium perdat.

De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.

Nov. 5. Iuſtiniani c. 6. 7. Vide infrà lib. 6. cap 108.

CCCLXXIX. Si monachus monaſterium ſuum dimiſerit, omnia bona ipſius, & quæ in monaſterium introduxit, & quæ non introduxit, dominio monaſterij ſint, & ipſe officio Præſidis ſervire cogatur. Si verò monachus ad aliud monaſterium migraverit, ſubſtantiam ejus prius monaſterium poſſideat, & in alio monaſterio ipſe non recipiatur.

De ſervo in monaſterio recepto.

Burchard. lib. 8. c. 20. Ivo par. 7. c. 41.

CCCLXXX. Si aliquis incognitus in monaſterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præſtetur. Et ſi intra tres annos aut ſervus vel libertus vel colonus quæratur, domino ſuo reddatur cum omnibus quæ adtulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium requiſitus non fuerit, poſtea quæri non poteſt; ſed tantùm ea quæ in monaſterium adduxit dominus ſervi recipiat.

De monachis laicis factis.

CCCLXXXI. Si autem monachus laicus factus fuerit, honore & cingulo ſpolietur, & res ejus monaſterio adiciantur. Quòd ſi monaſticam vitam reliquerit, Præſes provinciæ eum teneat & curiæ ſuæ connumeret.

De Eccleſia ædificanda.

CCCLXXXII. Nemo Eccleſiam ædificet antequam civitatis Epiſcopus veniat & ibidem crucem figat publicè. Et antè præfiniat qui ædificare vult quid ad luminaria & ad cuſtodiam & ſtipendia cuſtodum ſufficiat. Et facta donatione, ſic domum ædificet.

Iulian. Anteceſſ. Nov. 67. & 131. c. 7.
Iſaac tit. 11. c. 7.
Burchard. lib. 3. c. 6.
Ivo par. 3. c. 8.
Gratian. di. 1. de conſecr. c. 9. *Nemo Eccleſiam.*

De eo qui in domo ſua oratorium fecerit.

Iulian. Anteceſſ Nov. 58 Iſaac tit. 1 c. 15.

CCCLXXXIII. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibi poteſt. Tamen non audeat in eo ſacras facere Miſſas ſine permiſſu Epiſcopi loci illius. Quòd ſi fecerit, domus illius fiſci viribus addicatur. Comes & Miſſi ejus qui hoc cognovit, & non prohibuit, libra auri multabitur, & ab Epiſcopo loci illius canonicam ſuſcipiat excommunicationem vel excluſionem. *Vide infrà lib. 6. cap.* 102.

Burchard. lib. 3. c. 86. Ivo par. 3. c. 76. Gratian di. 1 de conſec. c 33 *Vnicuique.*

De electione Abbatiſſæ.

CCCLXXXIV. Abbatiſſa eligatur à cuncta congregatione, non ſecundùm ordinem, ſed quam melioris opinionis eſſe conſtiterit, & quam meliores elegerint. Et qui eam eligunt, proponant ſanctis evangeliis, dicentes quòd non propter amicitias vel gratiam humanam, ſed ſcientes eam fide rectam, & vita caſtam, & adminiſtratione dignam, ad omnémque ſtatum monaſterij utilem. Et tunc confirmetur ab Epiſcopo cui monaſterium ſubjectum eſt.

De Diaconiſſa vel Deo devota.

CCCLXXXV. Si quis rapuerit vel ſollicitaverit vel corruperit religioſam feminam, bona amborum Eccleſia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipſi tamen capitali periculo ſubiciantur. Quòd ſi hæc mulier non conſenſit, cum ſuis rebus monaſterij cautioni tradatur. Si verò liberos habet, pars legitima eis reſervetur. Quòd ſi intra annum poſt cognitum tale ſcelus à religioſis locis non vindicetur, Comes loci illius hæc noſtro fiſco addicat. Si verò Comes provinciæ vindictam tali crimini imponere neglexerit, honore careat, & duas libras auri fiſci viribus dare compellatur.

Iulian. Anteceſſ. Nov. 123. c. 64. Ivo par. 7. c. 143. Gratian. 27 q. 1. c. 30. *Si quis rapuerit.*

De reſtituendo monaſterio.

CCCLXXXVI. Nemini Regum aut cuiquam hominum in proprium liceat monaſterium tradere vel commutare vel quocunque commento vendere. Hoc etiam divina & apoſtolica atque canonica ſub anathematis pœna ſanxit auctoritas. Quod ſi factum fuerit, non valebit. Sed is qui accepit, pretium amittat. Et qui diſtraxit, pretium quod accepit in ipſo monaſterio amittat, & unà cum pretio monaſterium perdat, & ipſum monaſterium in priſtinum reformetur ſtatum.

Burchard. lib. 3. c. 23. Ivo par. 3. c. 28. Gratian. 16. q. 7. c 40. *Nemini.*

De litigatoribus.

CCCLXXXVII. In civitatibus in quibus Præſides præſunt, ipſi audiant cauſas, ſeu & Defenſores. Qui autem Epiſcopum vel Sacerdotes aut Clericos judicare ſibi maluerint, hoc quoque fieri non permittimus.

De ſcenicis.

CCCLXXXVIII. Si quis ex ſce-

L. 12. Cod. Theod. de Scenicis.

nicis veſtem ſacerdotalem, aut monaſticam, vel mulieris religioſæ, vel qualicunque eccleſiaſtico ſtatu ſimilem indutus fuerit, corporali pœnæ ſubſiſtat, & exilio tradatur.

De præſcriptione quadraginta annorum.

Iulian. Anteceſſ. nov. 131 c. 6. Gratian 16 q. 3 c. 3. Neque decenny.

CCCLXXXIX. Ne decem anni, neque viceni, vel triginta annorum præſcriptio religioſis domibus opponatur, ſed ſola quadraginta annorum curricula. Et non ſolùm in ceteris rebus, ſed etiam in legatis & hereditatibus.

Vt nemo audeat Epiſcopum aut Sacerdotem vel Clericum apud publicos judices accuſare.

Iulian. Anteceſſ. Nov. 131. c. 10.

CCCXC. Sancitum eſt ut nullus Epiſcopum aut Sacerdotem vel Clericum apud judices publicos accuſare præſumat, ſed apud Epiſcopos.

De abſentibus non judicandis.

Gratian. 3. q. 9.

CCCXCI. Decretum eſt ut adverſùs abſentes non judicetur. Quòd ſi factum fuerit, prolata ſententia non valebit.

Ne ullus ſacerdos judicetur niſi præſentes ſint ipſius accuſatores, idémque legitimi.

Gratian. ibid. c. 5. Nonne vet. & c. 8. Quæ ſtre.

CCCXCII. A ſancta Romana & apoſtolica Eccleſia olim ſtatutum eſt, & à nobis ſynodali ſententia confirmatum, ut nullus ex ſacerdotali catalogo judicetur aut damnetur, niſi accuſatus accuſatores legitimos præſentes habeat, locúmque defendendi ad abluenda crimina accipiat.

Vt vita accuſantium primò diſcutiatur.

Capitula Angilramni c. 15.

CCCXCIII. Item à prædicta ſancta Romana & apoſtolica Eccleſia ſancitum eſt, & ab omnibus ſynodali auctoritate decretum eſt, ut ſemper primò perſona, fides, vita, converſatio accuſantium enucleatim perſcrutetur, & poſtea quæ objiciuntur fideliter pertractentur; quia non aliter fieri quicquam debet niſi priùs impetitorum vita diſcutiatur.

De teſtibus requirendis in accuſatione Clericorum.

Concil. Bracar. 11. c. 8. Burchard. lib 2. c. 202. Ivo par. 6. c. 276. Gratian. 2. q. 4. c. 1. Placuit ut ſi.

CCCXCIV. Placuit ut ſi quis aliquem Clericorum in accuſatione fornicationis impetierit, ſecundùm præceptum Pauli Apoſtoli legitima teſtimonia requirantur ab illo. Quòd ſi non potuerit datis teſtimoniis adprobare quod dixit, excommunicationem accuſati accuſator accipiat.

De culpabili perſona non recipienda.

CCCXCV. Si accuſatoris perſona in judicio Epiſcoporum culpabilis apparuerit, ad arguendum non admittatur niſi de propriis cauſis.

Capitula Angilramni c. 5.
Ivo par. 6. c. 418.
Gratian. 3. q. 10. c. 3. *Si accuſatorum.* 4. q. 6. c. 1. *Illud verò.* & c. 3. *Si accuſatorum.* & c. 4. *Quòd ſi accuſatorum.*

De non judicando quemquam ante examinatam cauſam.

CCCXCVI. Non eſt juſtum judicare aut condemnare virum cujus cauſa ad liquidum non eſt examinata.

De non judicando majore à minore.

CCCXCVII. Major à minore non poteſt judicari.

De non judicando quemquam abſque legitimo accuſatore.

CCCXCVIII. Iudicis non eſt quemlibet judicare vel condemnare abſque legitimo accuſatore. Quoniam & Dominus Iudam furem eſſe ſciebat. Sed quia non eſt accuſatus, ideo non eſt ejectus. Haec rit. 31 c. 8.

De eo qui frequenter litigat, ut non ſuſcipiatur abſque examine.

CCCXCIX. Ejus qui frequenter litigat, & ad accuſandum eſt facilis, accuſationem abſque grandi examine nemo recipiat.

Concil. Carthag. 4. c. 58.
Capitula Angilramni c. 54.
Burchard. lib. 16. c. 32.

De rimanda enucleatim cauſa in judicio & ſæpe ventilanda.

CCCC. Iudicantem oportet cuncta rimari & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere, interrogandi ac proponendi adiciendíque patientia præbita ab eo, ut ibi actio partium limitata ſit pleniter. Nec priùs litigantibus ſua velit ſententia obviare niſi quando ipſi, peractis omnibus, jam nihil amplius habuerint in queſtione quod proponant. Et tamdiu actio ventiletur quouſque rei veritas perveniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermiſſum fortè remaneat quod adnecti conveniat.

L. 1. Cod. Theod. de judiciis. Capitula Angilramni c. 26. Ivo par. 6. c. 316. & ſeq. Gratian. 30. q. 5 c. 11. Iudicantem.

De his qui ſe putant per teſtes redemptos ad ſacerdotum accuſationem admitti, ut non admittantur niſi omni ſuſpicione caruerint.

CCCCI. Sunt quidam qui contra eccleſiaſticam regulam pugnare videntur, & per teſtes redemptos putant ſe ad accuſationem admitti debere. Hi omnino non admittantur niſi actis publicis docuerint omni ſe ſuſpicione carere.

Vt nullus contra religionem faciat.

CCCCII. Non liceat Imperatori vel cuiquam pietatem cuſtodienti aliquid contra mandata divina præſumere.

Synodus Romana VI. ſub Symmacho.
Capitula Angilramni c. 76.
Burchard. lib. 15. c. 8.
Ivo par. 4. c. 231. & par. 16. c. 9.
Gratian. di. 10. c. 2. *Non licet.*

Quòd Laicis non ſit de religione præſumendum.

CCCCIII. Laicis, quamvis religioſis, nulli tamen de eccleſiaſticis facultatibus vel Deo dicatis hominibus aliquid diſponendum adtribuatur facultas.

Hincmar. Laudun. in ep. ad Rem. pag. 611. 614.
Iſaac tit. II. c. 9.
Concil. Troſl. c. 3.
Burchard. lib. 8. c. 72. & lib. 15. c. 35.
Ivo par. 16. c. 36.
Gratian. 16. q. 7. c. 24. *Laicis.*

Vt liceat majores judices appellare quotiens neceſſitas ingruerit.

CCCCIV. Quandocunque à quibuſlibet judicibus eccleſiaſticis ad alios judices eccleſiaſticos, ubi eſt major auctoritas, fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.

Concil. Carthag. 3. c. 10.
Capitula Angilramni c. 45.
Ivo par. 6. c. 326.
Gratian. 2. q. 6. c. 9. *Placuit.*

De injuſto judicio, Principis metu vel juſſu terminato, caſſando.

CCCCV. Injuſtum judicium, & definitio injuſta, regio metu vel juſſu à judicibus ordinata, non valeat.

Synodus Romana VI. ſub Symmacho.
Capitula Angilramni c. 78.
Burchard. lib. 15. c. 8.
Ivo par. 16. c. 9.
Gratian. 11. q. 3. c. 89. *Injuſtum.* & 25. q. 1. c. 8. *Omne.* §. *Injuſtum.*

EXPLICIT LIBER QVINTVS.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBELLI SEXTI.

1. *De effuſione ſanguinis.* 2. *Quòd hi qui nomen Domini in vanum adſumpſerint, graviter feriantur.*
3. *De honorando patre & matre.*
4. *Vt qui vendiderit filiam ſuam in famulam, non egrediatur ſicut ancillæ.*
5. *Vt qui hominem percuſſerit, morte moriatur.*
6. *De eo qui per induſtriam proximum voluerit occidere.*
7. *De eo qui percuſſerit patrem aut matrem.*
8. *Non maledicendum patri & matri.*
9. *De eo qui hominem furatus fuerit & vendiderit.*
10. *De his qui rixati inter ſe fuerint, & percuſſerit alter alterum.*
11. *De eo qui percuſſerit ſervum ſuum vel ancillam lapide vel virga, & mortui fuerint.*
12. *Vt ſi aliqui inter ſe fuerint rixati, & percuſſerit ex eis aliquis mulierem prægnantem.*
13. *Quòd ſi mulier mortua fuerit, reddet percuſſor animam pro anima.*
14. *Vt quicunque ſervo vel ancillæ oculum eruerit, liberos eos dimittat.*
15. *De bove cornupeta quæ virum vulneraverit vel mulierem, & de domino illius.*
16. *De eo qui ciſternam aperuerit & foderit.*
17. *De bove alieno, ſi alterius bovem vulneraverit.*
18. *De eo qui bovem aut ovem furatus fuerit.*
19. *De fure qui domum ſuffodiens repertus fuerit.*
20. *De eo qui læſerit agrum vel vineam.*
21. *De eo qui ignem ſuccenderit in agro, ut damnum reſtituat.*
22. *De eo qui commendaverit amico pecuniam.*
23. *De aſino, bove, omnique jumento ad cuſtodiendum tradito.*
24. *De eo qui ſeduxerit virginem deſponſatam, vel dormierit cum ea.*
25. *De patre puellæ, ſi eam dare noluerit, ut reddat pecuniam juxta morem dotis.*
26. *De maleficis.*
27. *De his qui cum jumento coierint.*
28. *De his qui diis immolant vel advenas affligunt.*
29. *De decimis & primitiis Domino offerendis.*
30. *De depoſito vel pignore dato.*
31. *De turpitudine proximi non revelanda.*
32. *De homine qui dormierit cum muliere ancilla.*
33. *Non debere auguriari nec obſervare magos & ariolos.*

34. De honorando ſene.
35. Nihil agendum contra æquitatem.
36. De eo qui mœchatur cùm uxore proximi ſui.
37. De eo qui dormierit cum noverca ſua.
38. De eo qui propter Deum furtum confeſſus fuerit.
39. De eo qui ferro percuſſerit hominem.
40. Vt propter unius teſtimonium nullus condemnetur.
41. De decimis ſeparandis.
42. De eo qui, ambulans per viam, nidum avis invenerit.
43. Vt cùm ædificatur domus nova, fiat murus per circuitum domus.
44. De vinea altero ſemine non ſerenda.
45. Vt non aretur in bove ſimul & aſina.
46. Non induendum veſtimentum quod ex lana & lino contexitur.
47. De puella virgine deſponſata.
48. De deſponſata virgine in agro reperta.
49. Vt eunuchus atritis teſticulis Eccleſiam Dei non intret.
50. De pecunia ad uſuram non fœneranda.
51. De voto non differendo.
52. Vt homo qui uxorem acceperit, non accedat ad bellum.
53. Vt non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus.
54. De eo qui vim à perſecutoribus patitur, ut ſuſcipiatur.
55. De muliere quæ cum viro ſuo non poteſt nubere.
56. Vt abſque conſenſu Epiſcopi oblationes non accipiantur.
57. Vt Presbyteri civitatis ſine juſſu ſui Epiſcopi nihil jubeant.
58. Ne Presbyteri rem Eccleſiæ abſque licentia ſui Epiſcopi vendant.
59. Si Presbyter vel Diaconus deſeruerit Eccleſiam ſuam, deponatur.
60. De Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus à propriis Epiſcopis exauctoratis.
61. Si quis Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum proceſſerit, deponatur.
62. Vt Presbyteri alterius regionis non ſacrificent præſentibus Presbyteris ipſius regionis.
63. De uxoribus & viris ſe dimittentibus.
64. De Epiſcopis litigantibus vel judicatis.
65. Ab hæretico nullus benedictionem accipiat.
66. De orationibus ad patrem dirigendis.
67. De Presbytero ab alio Epiſcopo ordinato.
68. De illis Presbyteris qui neſciunt juxta præceptum Salvatoris baptizare.
69. De Miſſis noſtris, qualiter cum Epiſcopis ſingularum regionum circa Eccleſias Dei ejuſque ſacerdotes agere debeant.
70. De eo qui ſemetipſum occidit, aut laqueo ſe ſuſpendit.
71. Vt inceſti & parricidæ canonicè coërceantur.
72. Vt nec à Clerico phylacteria nec ab ullo fiant Chriſtiano.
73. Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet.
74. De letania majore, ut more Romano celebretur.
75. Vt nullus vitam ſine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.
76. De Presbyteris degradatis & poſt degradationem multis ſceleribus implicatis.
77. Si qui velint aquam conſecratam accipere.
78. De Clericis & Presbyteris, ſi Epiſcopis ſuis obedire nolint, ut excommunicentur.
79. De Epiſcopo metropolitano.
80. Vt unuſquiſque progeniem ſuam uſque ad ſeptimam generationem obſervet.
81. De Presbyteris ab ignotis Epiſcopis ordinatis.
82. Vt ſi quis homini aliquo iteranti manſionem vetaverit, ſexaginta ſolidos componat.
83. Vt omnibus maxima cura ſit ne ſine confirmatione Epiſcopi vitam finiat aliquis.
84. De his qui fidelium oblationes auferunt vel vaſtant, aut ſine proprij Epiſcopi juſſione dant vel accipiunt.
85. Vt Presbyteri vel Diaconi non migrent de loco ad locum ſine Epiſcopi proprij juſſione.
86. De Epiſcopis & Clericis peregrinis, ut contenti ſint hoſpitalitatis munere.
87. Vt nullus habeat niſi legitimum connubium.
88. De his qui Epiſcoporum vocationem vel correctionem contempſerint.
89. Vt nullus laicorum ex prædiis Epiſcoporum quicquam accipiat.
90. De eo qui occiderit monachum aut Clericum, ut arma relinquat.
91. De viro & muliere matrimonio copulatis, & poſtea dicente ea non poſſe eum nubere ſibi.
92. Vt puella deſponſata non detur alteri viro.

93. Vt

93. *Vt baptizati cum catechumenis non manducent.*
94. *De Presbytero ordinato qui ſe deprehenderit non eſſe baptizatum.*
95. *Si liber ancillam in matrimonium accepit.*
96. *De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.*
97. *De his qui rapinas infra regnum faciunt.*
98. *De Sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.*
99. *De his qui Epiſcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.*
100. *De religioſa muliere decepta, id eſt, veſte mutata, vel religionem profeſſa.*
101. *De blaſphemia in Deum.*
102. *De his qui in domo ſua oratorium fecerint.*
103. *De privilegiis Eccleſiarum & Clericorum non corrumpendis.*
104. *Ne Epiſcoporum vel reliquorum Clericorum vita turbetur.*
105. *De Clericis vel Sacerdotibus qui accipiunt Eccleſias ſine licentia Epiſcopi ſui, vel de una ad aliam tranſeunt.*
106. *De inceſtis & criminoſis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.*
107. *Vt Epiſcopi judices publicos moneant ut rei carceribus recluſi Nativitate Domini, Paſcha, & Pentecoſten abſolvantur, & Miſſas illis audiant diebus, ac refecti fiant.*
108. *De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.*
109. *De poſſeſſionibus ad religioſa loca pertinentibus.*
110. *De monacho vel monacha.*
111. *De his quæ à ſingulis Principibus Eccleſiis ſunt conceſſa, & quæ ſinguli antiſtites impetraverunt, quòd ſacrilegium ſit hæc auferentibus. Et de Clericis, ut non accuſentur ad judices ſeculares, ſed ad Epiſcopos proprios.*
112. *De privilegiis Eccleſiarum.*
113. *Vt ea quæ ad religionem pertinent, locis ſuis & à ſuæ dioceſeos ſynodis audiantur.*
114. *Vt privilegia Eccleſiarum ſemper maneant incorrupta.*
115. *Quòd ſacrilegium ſit Eccleſiæ aliquid auferre, aut ſacerdotibus vel miniſtris aut ipſi ſancto cultus locóque injuriam inferre.*
116. *De his qui eccleſiaſtica privilegia violant vel diſſimulant.*
117. *Quòd hi qui prædia eccleſiaſtica diripiunt vel vaſtant ſacrilegi ſint exilióque damnandi.*
118. *Vt Epiſcopi & reliqui ſacerdotes ab omnibus nexibus ſint liberi.*
119. *Ne Iudæi adhæreant vel deſerviant Chriſtiani.*
120. *De ſacrificiis per ſingulas Miſſas à ſacrificantibus ſumendis.*
121. *De Chorepiſcopis, ne deinceps fiant.*
122. *Ne Iudæis ſuper Chriſtianos magiſtri vel miniſtri ponantur.*
123. *De Clericis falſariis.*
124. *Vt Clerici non habeant actiones ſeculares.*
125. *De Clericis qui de Eccleſia deſiſtunt.*
126. *Quales ſint Clerici.*
127. *De multitudine Clericorum.*
128. *De ordinationibus ſacris.*
129. *De injuria Epiſcopi & letania ſubverſa.*
130. *Ne fideles ex propria conſanguinitate uxores ducant; nec illi qui dudum minimè nupſerunt, ſine benedictione ſacerdotis nubere præſumant.*
131. *De non recipiendis alienis pœnitentibus.*
132. *Vt non liceat Clericum vel monachum ſine epiſtola Epiſcopi ſui proficiſci.*
133. *De dotibus & publicis nuptiis.*
134. *De rebus Eccleſiæ ablatis aut fraudatis vel retentis.*
135. *Vt nemo res Eccleſiæ, niſi cui jure debentur, in quibuſlibet regionibus conjacentes competere audeat vel tenere.*
136. *De his qui facultates Eccleſiæ delegatas auferunt vel retentant.*
137. *Vt ſocios ſuos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.*
138. *De his qui diripienda indicare repemiuntur.*
139. *Vt Abbates in ejus Epiſcopi in cujus parrochia ſunt poteſtate perſiſtant.*
140. *Vt nullus monachus relinquat ſuum monaſterium & cellas conſtruat ſine Epiſcopi vel Abbatis ſui licentia.*
141. *De apoſtatis.*
142. *De excommunicatis.*
143. *Ne judices perfidorum exceſſus abſque propriorum ſacerdotum conſilio judicent.*
144. *De expoſitis infantibus ac collectione eorum.*
145. *De Clericis relinquentibus officium ſuum & ad ſeculares confugientibus.*
146. *Vt ſervo non credatur ſi ſuper dominum ſuum vel ſuper alium liberum crimen injecerit.*
147. *Vt teſtes ea tantùm teſtificentur quæ*

in conſpectu eorum acta eſſe noſcuntur.

148. Quales debeant ſcripturæ valere.

149. De pactis & placitis conſervandis.

150. Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.

151. Ne quiſquam accuſetur vel puniatur, niſi manifeſtis indiciis ſcelus patuerit.

152. Vt valeat commutatio ſicut & emptio.

153. Si timore compulſus quiſquam ſe ſervum eſſe dicat.

154. De Presbyteris vel Diaconibus ſine Epiſcopi ſui epiſtolis ambulantibus.

155. Vt unus Abba duobus monaſteriis minimè præſideat.

156. De Presbyteris vel reliquis Clericis non diſtringendis à ſecularibus judicibus, ſed à ſuis Epiſcopis.

157. Vt Clerici judices ſeculares non adeant.

158. De ſecularibus qui per calumniam Eccleſiam vel Clericos fatigare præſumunt.

159. Ne teſtificentur manumiſſi.

160. De his qui cum furibus conſcij fuerint.

161. Si poſſeſſor per violentiam expellatur.

162. Vt fideles fidem ſanctæ Trinitatis diſcant.

163. De contumacibus Presbyteris vel Clericis.

164. De judicibus Clericis calumniam vel injuriam inferentibus.

165. Vt orationem dominicam omnes diſcant fideles.

166. Vt nullus Epiſcopus alterius Epiſcopi vel Presbyter alterius Presbyteri parrochiam invadat.

167. Vt monaſteriis vel reliquis Eccleſiis res non auferantur, vel ipſa à quoquam inquietentur.

168. Vt Clerici peregrini contenti ſint hoſpitalitatis munere, & nulli eorum liceat officium ſacerdotale in alterius parrochia agere abſque licentia Epiſcopi in cujus parrochia eſſe noſcuntur.

169. Vt nullus Epiſcopus ſine conſenſu aliorum ſe præferat anteriori.

170. Vt populi oblationes ſacerdotibus in Eccleſia offerant. Et ut omni die dominica communicent.

171. Vt ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis.

172. De ſtolis geſtandis.

173. Vt ſecreta non incipiatur niſi poſt hymnum finitum.

174. Vt adnuntietur ſymbolum fidelibus à ſacerdotibus.

175. Vt Presbyteri adnuntient viris & feminis, niſi memoriter ſymbolum & orationem dominicam tenuerint, de ſacro fonte filiolos vel filiolas non ſuſcipiant.

176. Vt ſilentium in Eccleſia teneatur, & devotè verbum Dei audiatur.

177. Vt Epiſcopo infantuli ad confirmandum præſententur.

178. Vt Presbyteri ſine ſacro chriſmate oleoque benedicto non proficiſcantur.

179. Vt Presbyteri oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant.

180. Vt nullus Presbyter parrochianus alibi præſumat chriſma accipere niſi ab Epiſcopo ſuo in Cœna Domini.

181. Vt baptizari non præſumatur niſi in vigilia Paſchæ & Pentecoſten.

182. Vt inſtruantur fideles qui parvulos de ſacro fonte ſuſcipere cupiunt.

183. Vt nulla pretia de baptizandis conſignandiſque fidelibus exigantur.

184. De quorum baptiſmate abſque diſſimulatione dubitatur, ut baptizentur præceptum eſt.

185. Vt Presbyteri in Eccleſia fidem ſanctæ Trinitatis doceant.

186. Vt Presbyteri adnuntient populo quatuor legitima temporum jejunia.

187. Vt jejunia tria legitima in anno agantur.

188. Vt populus niſi duobus temporibus infantes ſuos ad baptiſmum non offerat.

189. Vt dies dominicus reverenter colatur.

190. Vt adnuntient Presbyteri eodem modo ſicut ſabbatum Paſchæ cum ſuo Paſcha, ſabbatum Pentecoſten cum ſuo die dominico obſervare.

191. Vt adnuntient Presbyteri populo ſe ab inlicitis abſtinere connubiis.

192. Vt publicè Presbyteri adnuntient plebi decimas & primitias omnium frugum ad benedicendum offerre.

193. Vt fideles intellegant pactum quod cum Deo in baptiſmate fecerunt.

194. Vt ſacerdotes admoneant viros & mulieres ut luminaria ad baſilicas deportent.

195. Vt admoneant Presbyteri plebem ne in Eccleſia contentionibus & verboſitatibus deſerviant.

196. Vt Presbyteri ſollicitè curent ne inhoneſta & turpia quælibet fiant in Eccleſiis.

197. Ne in mortuorum funeribus juxta paganorum ritum agatur.

198. Vt pro defunctis amicorum parentes eorum triginta dies adimplere faciant.

199. De his quos Epiſcopus aut ſacerdos excommunicaverit, ne eos fideles recipiant.

200. Vt nullus Presbyter ſuam Eccleſiam

ſine conſenſu Epiſcopi ſui derelinquat.

201. Vt ſacra myſteria nullus Presbyter niſi in loco conſecrato agat.

202. Ne aliud altare in Eccleſia conſecrata, niſi quod ab Epiſcopo conſecratum eſt, aliquis Presbyter erigat.

203. Vt Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus non ſint aleatores & ebrioſi.

204. Vt nemo Clericorum uſuras accipiat.

205. Vt diem dominicum, in quo Dominus ſurrexit, cuncti venerabiliter colant.

206. De reconciliandis pœnitentibus.

207. Quot ſint dies purificationis mulieris.

208. Vt Miſſarum celebrationes in locis incongruentibus non fiant.

209. De propinquitate.

210. De ſervo qui damnum cuilibet intulerit, quid agendum ſit.

211. De eo qui ad mallum legibus mannitus fuerit, & non venerit.

212. De eo qui filios non habuerit, & in eorum loco alium ſibi heredem facere voluerit.

213. De denarialibus, qualiter poſſint hereditare.

214. Vt omne ſacramentum in Eccleſia juretur.

215. Vt vitia quæ remanſerunt ex ritu gentilium fideles caveant.

216. De Eccleſiis reſtaurandis.

217. Ne Presbyteri priuſquam examinentur ordinentur.

218. Vt dominici Miſſi Scabinos, Advocatos, & Notarios eligant.

219. De his qui legem ſervare contemnunt.

220. Vt fideles ſe à vitiis abſtineant quæ quaſi naturaliter in uſu habentur.

221. De his qui heribannum ſolvere debent.

222. De fugitivis & peregrinis, ut diſtringantur.

223. De armillis & brunis negotiatoribus non dandis.

224. Vt menſuræ æquales fiant.

225. Vt Chriſtiani ab otioſo ſermone ſe caveant vel à ceteris vitiis.

226. Vt ſuper veſtituram Pippini Regis teſtimonia non mittantur.

227. Vt nec colonus nec fiſcalinus traditiones faciat.

228. Ne præſumat hominem aliquis ſine cauſa ad judicium mitterre.

229. Si liber homo in monaſterio regulari comam depoſuerit.

230. De conjugio, quòd à Deo ſit conſtitutum, & quòd non cauſa luxuriæ, ſed cauſa potiùs appetendum ſit filiorum.

231. Vt omnia quæ wadiari debent, ſecundùm legem rewadientur.

232. Vt nullus ebrius cauſam ſuam poſſit in mallo conquirere.

233. De nullo ad bibendum cogendo.

234. De Miſſis dominicis diſcurrentibus.

235. Vt à coitu prægnantium fideles ſe abſtineant.

236. De canibus qui in dextro armo tonſi ſunt.

237. De capitulis quæ in lege noviter addita ſunt.

238. Vt nullus ad placitum banniatur præter Scabinos ſeptem & qui cauſam quærere debent.

239. De falſis teſtibus non recipiendis.

240. Qualiter fidelibus Chriſtianis inceſta cavenda ſint.

241. De non jurando per vitam Regis.

242. Vt Miſſi non ſolùm de adnuntiatione ſed etiam de opere breves afferant.

243. Vt nullus præſumat teloneum, rodaticum, & pulveraticum recipere.

244. Vt fideles juſta judicia judicent.

245. Vt Eccleſiæ earum juſtitiam obtineant.

246. Vt poteſtatem Epiſcopi omnes intelligant, & inſtruantur qualiter ſive ſecundùm canonicam ſive ſecundùm monaſticam regulam eis vivendum ſit.

247. De viduis & orphanis & minùs potentibus.

248. De non parvipendenda excommunicatione ſacerdotum.

249. De Epiſcopis & Comitibus, ut ſibi conſenſum invicem præbeant.

250. Vt latrones vel homicidæ ſive adulteri ſub magna correctione conſtringantur.

251. De rebus invaſis.

252. De ſuperbia, propter quam diabolus corruit.

253. De eo cui non rectè judicatur.

254. De invidia, per quam diabolus hominem ejecit de paradiſo.

255. De odio & diſcordia.

256. Capitularium dominicum datum anno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCVI. ad Teodonis villam, & anno imperij Domini Karoli VI.

257. De laicis qui noviter ſunt converſi.

258. Vt ſcribæ falsò non ſcribant.

259. Vt compotum diſcatur.

260. De derelinquentibus ſeculum propter ſervitium Dei.

261. Vt ſervi proprij non tondantur vel ancillæ non velentur niſi ad menſuram.

262. Vt ſuperfluæ congregationes nullatenus fiant.

263. *De his qui ſecundùm regulam non pulſantur.*

264. *Vt infantulæ non velentur.*

265. *De laicis, ut non ſint Præpoſiti monachorum.*

266. *Vt inceſtuoſi canonicè examinentur.*

267. *De his qui per aliquod ſcelus rebelles ſiunt.*

268. *De juſtitiis Eccleſiarum Dei, orphanorum, pupillorum, ac viduarum.*

269. *De juſtitiis regalibus.*

270. *De fame vel ceteris tribulationibus.*

271. *Vt arma infra patriam non portentur.*

272. *Vt omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat.*

273. *De negotiatoribus qui partes Sclavorum vel aliarum gentium petierint.*

274. *Vt cauſedici qui adquieſcere noluerint recludantur.*

275. *De juramento, ut nulli alteri niſi proprio ſeniori juramenti fidelitas promittatur.*

276. *De his qui conſpirationem fecerint, ut tripliciter judicentur.*

277. *De perjuriis, ut caveantur.*

278. *Vt Vicedomini, Advocati, & Centenarij pravi auferantur.*

279. *Vt antiqua telonea & juſta exigantur à negotiatoribus, nova verò & injuſta repellantur.*

280. *De fugitivis Clericis & laicis illud ſervandum eſt quod in Capitulari dominico continetur.*

281. *De his qui ad Dei ſervitium volunt accedere, ut abſque licentia regali non id agant qui liberi exſtunt.*

282. *Vt potentiores pauperes non opprimant.*

283. *Vt Eccleſiæ noviter inventæ ſine Epiſcopi probatione non venerentur.*

284. *De falſis monetis quæ contra juſtitiam ſiunt.*

285. *Vt heribannus dominicus fideliter exigatur.*

286. *Vt cenſus regalis inde ſolvatur unde olim exigebatur legitimè.*

287. *Quid de latronibus agendum ſit.*

288. *Quid de illis qui uxores habent fiſcalinas ſit agendum.*

289. *De libris canonicis, ut veraciter habeantur.*

290. *De laicis, ut orationem dominicam memoriter diſcant.*

291. *Capitula quæ ad legem Salicam mittenda ſunt. De occiſione Diaconorum vel aliis cauſis.*

292. *Capitula quæ Domnus Karolus Imperator conſtituit.*

293. *De latronibus.*

294. *Ne aliquis de ignoto homine equum, bovem, vel aliud animal emat.*

295. *De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & poſtea eis fuerit vita conceſſa, quòd ſi juſtitiam ab aliis requiſierint, aut ab eis juſtitiam quis quærere voluerit, qualiter inter illos judicium terminetur.*

296. *De homine judicio Scabinorum judicato.*

297. *De eo qui latronem forbannitum recipit, ſive ſervus ſive liber ſit.*

298. *De Comite qui latronem in forbannum miſerit, ut aliis vicinis Comitibus notum faciat.*

299. *De his qui terrenis mercimoniis inſiſtunt, ut magis ob ſupernæ vitæ deſiderium quàm pro humana ambitione faciant.*

300. *Vt eccleſiaſticis audientia minimè denegetur provocantibus.*

301. *Vt Epiſcopus quilibet alterius plebem Epiſcopi vel fines non uſurpet.*

302. *De Clericis ſuperbis, ut coërceantur.*

303. *De his qui ſtatuta patrum violant, ſi laicus fuerit, communione privetur; ſi Clericus, honore.*

304. *De his qui contra ſuam profeſſionem vel ſubſcripsionem venerint quid agendum ſit.*

305. *De Presbytero qui ſe ab Epiſcopo ſuo diviſerit.*

306. *De Presbyteris qui abſque Epiſcopi ſui conſcientia agenda celebraverint.*

307. *Vt Epiſcopus lapſum incurrens, ſi plures congregare nequiverit, à duodecim audiatur.*

308. *Vt Epiſcopi plebes alienas non uſurpent, & ut nemo ex eis collegam ſuum in dioceſi vel alibi ſupergrediatur.*

309. *De Epiſcopo qui ab aliquo impetitur, vel ſi ipſe quæſtionem aliquam retulerit, ut per Epiſcopos judices cauſa terminetur.*

310. *Vt nullus Epiſcopus alium Epiſcopum conculcet aut impediat.*

311. *Ne Presbyteri vel Diaconi ſine conſcientia Epiſcoporum ſuorum aliquid agant.*

312. *De loco dando peregrino Epiſcopo in quo ſacrificet.*

313. *De non condemnando illo cujus cauſa diligenter non eſt examinata.*

314. *De his qui falſa fratribus capitalia obiciunt.*

315. *De deponendo ſacerdote vel Levita, ſi crimen aliquod de ſe confeſſi fuerint.*

316. *De his qui libellos famoſos inventi fuerint in Eccleſia poſuiſſe, ut anathematizentur.*

317. *Vt delator communionem nec in finem*

accipiat, ſi inventus fuerit quilibet per delationem ejus præſcriptus vel interfectus.

318. *Ne aliquis Epiſcopus vel inferior gradus dominico die quemquam judicare præſumat.*

319. *De potente, ſi pauperem expoliaverit, & non reddiderit admonente Epiſcopo, ut excommunicetur.*

320. *Vt nullus Clericus ab Epiſcopo ſuo recedere præſumat & ad alium tranſire.*

321. *Vt Clerici, qui arma præſumpſerint, in monaſterium ad agendam pœnitentiam tradantur.*

322. *Vt nullus Regum hujus canonis cenſuram in aliquo violari permittat.*

323. *Vt unuſquiſque alterius ruinis ſuccurrat, & iram Dei per ſuam compaſſionem à ſe removeat.*

324. *Quòd lex quam Rex qui prior fuit inſtituit, ab illo qui ei ſucceſſerit pari ſententia roborata ſit.*

325. *Vt in metropolitana ſede ad ſynodum agendam omnes Pontifices conferantur.*

326. *Vt dignitatem amittant omnes qui ad expeditionem exercitus non pergunt, aut de exercitu fugiunt.*

327. *Vt Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia non ducant.*

328. *Vt non varientur quæ propter utilitatem ſunt inſtituta.*

329. *De fide Nicæna ſervanda. Et ut privilegia Eccleſiarum integra maneant.*

330. *Quòd contra caput non ſit agendum.*

331. *De Presbyteris qui contra canones ad comitatum ire voluerint ſuſceptis, qui dominico decreto communione alieni decernuntur.*

332. *De ſacerdotum Domini cauſis non terminandis priuſquam ex utraque parte fideliter audiantur & pariter ac diligenter perſcrutentur.*

333. *Quòd Dominus, qui animas hominum ſalvat, imitatores nos velit ſuæ eſſe pietatis.*

334. *De religionis periculo ab uniuſcujuſque pietatis conſcientia removendo.*

335. *Vt ſuarum rerum & omnium Eccleſiarum ſint communione contenti quorum cauſa adhuc terminanda eſt.*

336. *Vt non ſinantur incurri quorum cauſa incerta eſt.*

337. *De his qui à ſedibus ſuis fuerunt pulſi, & alij in illorum locum ſubſtituti ſunt.*

338. *De his qui non debent redire ad militiam ſecularem.*

339. *De his quos oportet majori auctoritate curare.*

340. *Vt non imponat aliquis alicui pondus quod ipſe ferre non valeat.*

341. *Vt nullus apoſtolicas ſanctiones temerare præſumat.*

342. *De amicitia & familiaritate ſervanda; quam, qui non contendunt, facilè ſervant.*

343. *Vt alienæ gentis homines ad exercitium imbuantur legibus.*

344. *De ſervo non credendo ſi ſuper aliquem crimen objecerit.*

345. *Vt teſtes teſtimonium niſi præſentes non dicant.*

346. *De pactis & placitis conſervandis.*

347. *Quòd hæc ſit vera caritas qua Deus proximúſque diligitur. Et idcirco admonendi ſunt omnes fideles ut hanc obſervare curent.*

348. *Vt contra extraneos parentela aut propinquitas teſtimonium minimè dicat.*

349. *Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.*

350. *Non eſt danda paſſim accuſandi vel puniendi licentia.*

351. *Si de fure quis neſciens aliquid comparaverit.*

352. *Ne teſtificentur manumiſſi.*

353. *Si poſſeſſor per violentiam expellatur.*

354. *Si ad diripiendum quiſque alios invitaſſe reperiatur.*

355. *Vt ſocios ſuos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.*

356. *De his qui diripienda indicare reperiuntur.*

357. *De non ſuſcipienda criminatione adverſùs doctorem, neque accuſatorem adverſùs eum audiendum.*

358. *Ne unus Epiſcopus cognitionem ſibi vindicet.*

359. *Vt hi quorum libertas neſcitur nequaquam accuſent ſacerdotes.*

360. *Vt abſentes non judicentur.*

361. *De his qui falſa aliis inrogant.*

362. *Ne viles perſonæ ad accuſandum ſacerdotes admittantur.*

363. *Ne judices cauſam perſonæ abſentis ſua ſententia præſumant.*

364. *Ne aliquis criminoſus Epiſcopum accuſet.*

365. *Quòd qui Epiſcopum accuſat, Dei ordinationem accuſat.*

366. *Vt litem habentes, ſive petitor, ſeu poſſeſſor, ſi antiſtitum judicium elegerint, ad eos dirigantur.*

367. *Vt ea inlibata ſerventur quæ patrum auctoritas catholicorum lege inſtituit.*

368. *Vt privilegia quæ propter religionem*

inſtituta ſunt, nulla interminatione nova mutilentur.

369. *Vt ſi Chorepiſcopi aliquam conſecrationem aut confirmationem fecerint, ab Epiſcopis canonicè reformentur.*

370. *De generali totius populi ſupplicatione apud Principem pro ſacerdotum cauſa ne in hoſtem aut pugnam pergerent, & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum.* Ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris Wormatia generaliter decretis, atque ab omnibus firmatis, & cunctis pro lege tenendis contraditis.

371. *Ne Epiſcopi ad bella pergant, conceſſio Domni Karoli Imperatoris.*

372. *Ex quibus ſuprà. Sacerdotibus omnibus.*

373. *Ex quibus ſuprà. Generaliter omnibus.*

374. *Ex quibus ſuprà. Generaliter omnibus.*

375. *Ex quibus ſuprà. Generaliter omnibus.*

376. *Ex quibus ſuprà. Sacerdotibus omnibus.*

377. *Ex quibus ſuprà. Aliquid ſacerdotibus, aliquid populo.*

378. *Ex quibus ſuprà. Generaliter omnibus.*

379. *Ex quibus ſuprà. Aliquid ſacerdotibus, aliquid populo.*

380. *Ex quibus ſuprà. Generaliter omnibus.*

381. *Ex quibus ſuprà. Sacerdotibus omnibus.*

382. Ex Capitulis Domni Karoli Regis anno regni ejus XI. actis. *De his qui infra regnum ſine juſſione dominica per vim aliquid rapuerint.*

383. *Ex Capitulis Domni Hludowici Inghilenaim apoſtolica auctoritate & ſynodali ſanctione, omnium videlicet Clericorum ac laicorum generaliter conſenſu atque hortatu decretis.*

384. *De eo qui facultatem deprædationis dederit malitioſa factione, ut vivus comburatur.*

385. *Vt contumelia temerè præſumpta ab univerſis depellatur.*

386. *Vt capitale ſupplicium excipiat qui violentiam commiſiſſe dinoſcitur.*

387. *De eo qui ſibi indebitum locum uſurpaverit.*

388. *Vt inviolata permaneant quæ diverſi Principes ſtatuerunt.*

389. *Vt ſi Eccleſiæ privilegia alicujus temeritate fuerint corrupta, piaculum quinque librarum auri pœna multetur.*

390. *Vt quæ diverſi Principes ſtatuerunt, vel antiſtites ſinguli pro cauſis eccleſiaſticis obtinuerunt, inconvulſa perpetuò ſerventur.*

391. *De privilegiis Eccleſiarum, quatinus incorrupta perſiſtant.*

392. *Quòd ſervari debeat potiùs quàm auferri quod ſanctæ Dei Eccleſiæ fuerit collatum.*

393. *Vt laicis, quamvis religioſis, nulla ſit diſponendi de rebus Eccleſiæ data facultas.*

394. *Quòd prædones Eccleſiæ ſacrilegi ſint, ſicut ſcripturæ teſtimonio comprobatur.*

395. *Quòd ea quæ Domino conſecrantur, ad jus eccleſiaſticum pertineant.*

396. *Vt ſi quis dignitatem præſumpſerit quam non meruit à Principe vel juſto ſeniore, ſacrilegus habeatur.*

397. *Vt illi qui diverſis ſceleribus implicati ſunt, ad teſtimonium non admittantur.*

398. *Ne antè judex jaculetur in reum ſententiam quàm ipſe confiteatur aut ſocij ſui eum convincant.*

399. *Non eſſe judicandum adversùs abſentes.*

400. *Ne Epiſcopus quilibet alium conculcet Epiſcopum.*

401. *De Epiſcopo depoſito qui ſe ad Romanum Pontificem reclamaverit.*

402. *Ne in prædicatores Eccleſiæ detractiones ſeu vituperationes fiant. quod canonica ſcriptura damnat.*

403. *Quòd Epiſcopi inter ſe corrigere, ſi quid ortum fuerit, debent.*

404. *De ſacrilegis, quòd fures ſint, teſte ſcriptura.*

405. *Quòd quicquid offertur Domino ſanctum ſanctorum ſit, & ad jus pertinet ſacerdotum.*

406. *De his ſacrilegis qui Eccleſiæ ejúſque ſacerdotibus injurias inferunt.*

407. *Quòd omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & conſecrantur.*

408. *Vt Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia non ducant.*

409. *De eo qui ſe inceſtuoſo ordine his perſonis quibus à divinis regulis prohibitum eſt conjunxerit.*

410. *Ex libro legum Theodoſij* III. *capitulo* XI. *de inceſtis.*

411. *Vt nullus devotam Deo virginem vel viduam conjugem accipiat.*

412. *Quòd blaſphemiam Deo inferat qui ſe cum Deo ſacrata miſcuerit.*

413. *Vt Clericus proprio honore privetur ſi cum femina Deo ſacrata vel velata ſe commiſcuerit.*

414. *Quòd ſacrilegi & violatores juxta Apoſtolum ſint qui violant ſacratarum feminarum corpora.*

415. *Quòd fornicatio omnibus peccatis perículoſior eſſe perhibetur.*

416. *Quales debeant ſcripturæ valere.*

417. *Vt ita valeat commutatio ſicut & emptio.*
418. *De excommunicandis judicibus & potentibus qui non ſe emendaverint.*
419. *Vt Epiſcoporum judicio inceſta matrimonia emendentur.*
420. *In eo loco manendum unicuique ubicunque votum voverit.*
421. *Quòd maximum peccatum ſit ſpiritalis commatris conjunctio.*
422. *De eo qui paganas obſervationes fecerit.*
423. *Præceptio ut mancipia Chriſtiana paganis vel Iudæis non tradantur.*
424. *Vt omnes noverint quantum malum ſit Deo ſacratas vel reliquas inceſtare.*
425. *Vt quia neceſſitas bellorum cogit, pars pecuniæ quæ Eccleſiæ debetur, aliquanto tempore ſub precario retineatur.*
426. *Vt Eccleſiarum privilegia, vel facultatem, ſive quicquid ad eaſdem pertinet, nullus invadere præſumat.*
427. *Vt neque Rex neque ſecularium quiſquam per vim prædia Eccleſiarum rapiat, quæ Epiſcopi, Abbates, vel Abbatiſſæ regere videntur.*
428. *De his qui non ſolùm de rebus ſuis aliquid Eccleſiæ conferunt, ſed etiam ab aliis conlatas injuſtè poſſident.*
429. *De rebus Eccleſiæ, quæ ſibi jure debentur, ne in aliud transferantur.*
430. *Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Eccleſiæ vaſtant.*
431. *Vt capitali pœna multentur qui ſacrilegia, adulteria, prædationes, aut devaſtationes exercuerint.*
432. *De viris, quòd in caſtitate uxores ſuas diligere eiſque, ut vaſi infirmiori, cuſtodiam & reliquam neceſſitatem debeant impendere.*
433. *De conſervanda fide inter virum & uxorem.*
434. *Ne Clerici cujuſlibet ordinis à quibuſlibet laicis injurientur, vel apud alios quàm apud Epiſcopos accuſentur.*
435. *De his qui innocentes apud Principem vel apud alios accuſaverint.*
436. *Vt Clerici de his cauſis quas ſeculi leges non admittunt, minimè impetantur.*

SEXTVS INCIPIT LIBELLVS.

INCIPIVNT NONNVLLA CAPITVLA LEGIS DIVINÆ.

De effuſione ſanguinis.

Gen. 9. I. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius.

Quòd hi qui nomen Domini in vanum adſumpſerint, graviter feriantur.

Exod. 20. II. Non adſumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec habebit in ſontem Dominus eum qui adſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.

De honorando patre & matre.

Ibid. III. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram.

Vt qui vendiderit filiam ſuam in famulam, non egrediatur ſicut ancillæ.

Ibid. 21. IV. Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, non egredietur ſicut ancillæ exire conſueverunt. Si placuerit domino ſuo, cui vendita eſt, dimittat eam liberam; & ad alium populum non licet ipſam vendere.

Vt qui hominem percuſſerit, morte moriatur.

Ibid. V. Qui percuſſerit hominem, volens occidere, morte moriatur.

De eo qui per induſtriam proximum voluerit occidere.

VI. Si quis de induſtria occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur. Ibid.

De eo qui percuſſerit patrem aut matrem.

VII. Qui percuſſerit patrem aut matrem, morte moriatur. Ibid.

Non maledicendum patri & matri.

VIII. Qui maledixerit patri ſuo & matri, morte moriatur. Ibid.

De eo qui hominem furatus fuerit & vendiderit.

IX. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur. Ibid.

De his qui rixati inter ſe fuerint, & percuſſerit alter alterum.

X. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, & jacuerit in lectulo; ſi ſurrexerit & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit; ita tamen ut operas & impenſas ejus in medicos reſtituat. Ibid.

De eo qui percuſſerit ſervum ſuum vel ancillam lapide vel virga, & mortui fuerint.

Ibid. XI. Qui percuſſerit ſervum ſuum vel ancillam lapide vel virga, & mortuus fuerit in manibus ejus, reus erit. Si autem uno die ſupervixerit vel duobus, non ſubjacebit pœnæ: quia pecunia ejus eſt.

Vt ſi aliqui inter ſe fuerint rixati, & percuſſerit ex eis aliquis mulierem prægnantem.

Ibid. XII. Si rixati fuerint homines, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortivum fecerit, ſi ipſa vixerit, ſubjacebit damno quantum expetierit maritus mulieris & arbitres judicarint.

Quòd ſi mulier mortua fuerit, reddet percuſſor animam pro anima.

Ibid. XIII. Si autem mors ejus fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

Vt quicunque ſervo vel ancillæ oculum eruerit, liberos eos dimittat.

Ibid. XIV. Si percuſſerit quiſpiam oculum ſervi ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittat eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem verò ſi excuſſerit ſervo vel ancillæ ſuæ, ſimili ſententia ſubjacebit.

De bove cornupeta quæ virum vulneraverit vel mulierem, & de domino illius.

Ibid. XV. Si bos cornupeta virum aut mulierem occiderit, lapidibus obruatur, & non comedetur. Dominus cujus bos eſt, innocens erit. Quòd ſi bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & conteſtati ſunt domino illius, nec recluſit eum, occideritque virum aut mulierem, & bos lapidibus obruatur, & dominum illius occidant. Quòd ſi pretium ei fuerit impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus.

De eo qui ciſternam aperuerit & foderit.

Ibid. XVI. Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos vel aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet pretium jumentorum. Quod autem mortuum eſt, ipſius erit.

De bove alieno, ſi alterius bovem vulneraverit.

Ibid. XVII. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium & cadaver. Si autem ſciebat dominus ejus quòd bos vitioſus erat, & noluit eum cuſtodire, reddat bovem pro bove, & cadaver integrum accipiat.

De eo qui bovem aut ovem furatus fuerit.

XVIII. Qui furatus fuerit bovem aut ovem, quinque boves pro uno bove reſtituat, & quatuor oves pro una ove. Ibid. 22.

De fure qui domum ſuffodiens repertus fuerit.

XIX. Si effregerit fur domum, ſive ſuffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis. Quòd ſi orto ſole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipſe morietur. Si inventum fuerit apud eum quod furatus eſt vivens, ſive bos, ſive aſinus, reſtituatur. Ibid.

De eo qui læſerit agrum vel vineam.

XX. Si læſerit quiſpiam agrum vel vineam, & dimiſerit jumentum ſuum ut depaſcatur aliena, quicquid optimum habuerit in agro vel vinea, pro damni æſtimatione reſtituat. Ibid.

De eo qui ignem ſuccenderit in agris, ut damnum reſtituat.

XXI. Si egreſſus ignis invenerit ſpicas, & comprehenderit acervos frugum ſive ſtantes ſegetes in agris, reddet damnum qui ignem ſuccenderit. Ibid.

De eo qui commendaverit amico pecuniam.

XXII. Si quis commendaverit amico pecuniam aut vas in cuſtodiam, & ab eo qui ſuſceperit furto ablatum fuerit, ſi invenitur fur, duplum reddat. Si latet, dominus domus applicabitur ad deos, & jurabit quòd non extenderit manum in rem proximi ſui ad perpetrandam fraudem in bovem vel aſinum & ovem ac veſtimentum. Et quicquid damnum inferre poteſt, ab eo utriuſque cauſa perveniat. Et ſi illi arbitres judicaverint, duplum reſtituat proximo ſuo. Ibid.

De aſino, bove, omnique jumento ad cuſtodiendum tradito.

XXIII. Si quis commendaverit amico aſinum, bovem, ovem, & omne jumentum ad cuſtodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hoſtibus, nullúſque hoc viderit, jusjurandum erit in medium quòd non extenderit manum in rem proximi ſui; ſuſcipiétque dominus juramentum, & ille reddere non cogetur. Si furto ſublatum fuerit, reſtituat damnum domino ſuo. Si comeſtum à beſtia, deferat ad eum quod occiſum eſt, & non reſtauretur. Qui à proximo ſuo quicquam horum mutuo poſtularit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præſente, reddere compellatur. Quòd ſi in præſentiarum dominus fuerit, Ibid.

non

non reſtituatur; maximè ſi conductus venerit pro mercede operis ſui.

De eo qui ſeduxerit virginem deſponſatam, vel dormierit cum ea.

Ibid. XXIV. Si ſeduxerit quis virginem deſponſatam, & dormierit cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem.

De patre puellæ, ſi eam dare noluerit, ut reddat pecuniam juxta morem dotis.

Ibid. XXV. Si pater noluerit virginem dare, reddat pecuniam juxta morem dotis quam virgines accipere conſueverunt.

De maleficis.

Ibid. XXVI. Maleficos non patiaris vivere.

De his qui cum jumento coierint.

Ibid. XXVII. Qui coierit cum jumento, morte moriatur.

De his qui diis immolant vel advenas affligunt.

Ibid. XXVIII. Qui immolat diis, occidatur. Advenam non contriſtabis, neque affliges eum.

De decimis & primitiis Domino offerendis.

Ibid. XXIX. Decimas tuas & primitias non tardabis offerre Domino de filiis tuis primogenitis. De bubus quoque & ovibus ſimiliter facias. Septem diebus ſit cum matre ſua. Die octavo redde filium Domino.

De depoſito vel pignore dato.

Levit. 6. XXX. Depoſitum eſt pignore datum aut ſi aliquis ſibi commendata celaverit, aut ſi rem perditam invenerit, & juraverit non inveniſſe, convictus delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, tertiam & quintam inſuper partem domino cui fraudem intulerat.

De turpitudine proximi non revelanda.

Ibid. 18. XXXI. Omnis homo ad ſanguinem proximi ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus. Nec nullam diſcoperies turpitudinem mulieris, quia veſtra turpitudo eſt.

De homine qui dormierit cum muliere ancilla.

Ibid. 19. XXXII. Homo ſi dormierit cum muliere coitu ſeminis quæ fuerit ancilla, etiam nobilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata, vapulabunt ambo, & non moriantur.

Non debere auguriari nec obſervare mages & ariolos.

Ibid. XXXIII. Non auguriemini; nec obſervetis ad magos nec ariolos, nec aliquid ſciatis per eos. Ego Deus veſter.

De honorando ſene.

Ibid. XXXIV. Coram cano capite conſurgite, & honorate perſonam ſenis, & timete Deum.

Nihil agendum contra æquitatem.

XXXV. Nolite iniquum aliquid facere in judicio, in regula, in pondere, in menſura. Statera juſta & æqua ſint pondera, juſtus modius, æquúſque ſextarius. Ibid.

De eo qui mœchatur cum uxore proximi ſui.

XXXVI. Qui mœchatus fuerit cum uxore alterius, & adulterium fecerit cum conjuge proximi ſui, morte moriatur & mœchus & adultera. Ibid. 20.

De eo qui dormierit cum noverca ſua.

XXXVII. Qui dormierit cum noverca ſua, & revelaverit ignominiam patris ſui, moriantur ambo. Sanguis eorum ſit ſuper eos. Ibid.

De eo qui propter Deum furtum confeſſus fuerit.

XXXVIII. Si propter Deum confeſſus fuerit homo furtum quod fecit, reddat capitalem & quintam partem deſuper ei in quem peccavit. Num. 5.

De eo qui ferro percuſſerit hominem.

XXXIX. Si quis ferro percuſſerit hominem, & mortuus fuerit, qui percuſſerit, reus erit judicij, & ipſe morietur. Ibid. 35.

Ut propter unius teſtimonium nullus condemnetur.

XL. Ad unius teſtimonium nullus condemnetur. Ibid.

De decimis ſeparandis.

XLI. Separabis decimas ex omnibus quæ naſcuntur tibi eo tempore, & repones inter januas tuas. Fœnerabis ea ſacerdotibus & Levitis, advenis & peregrinis, pupillis & viduis. Et benedicat te Dominus Deus tuus cunctis diebus vitæ tuæ. Deuter. 14.

De eo qui ambulans per viam, nidum avis invenerit.

XLII. Si ambulas per viam, & nidum avis inveneris in arbore vel in terra, & matrem pullis deſuper incubantem, non tenebis eam cum filiis; ſed abire patieris, captos tenens pullos ſuos, ut benedicat te Dominus. Ibid. 22.

Ut cùm ædificatur domus nova, fiat murus per circuitum domus.

XLIII. Cùm ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur ſanguis in domum tuam, & ſis reus labente alio & in præceps ruente. Ibid.

De vinea altero ſemine non ſerenda.

XLIV. Non ſeres vineam tuam altero ſemine; ne ea quæ ſeviſti & quæ naſcuntur ex vinea, pariter ſanctificentur. Ibid.

Vt non aretur in bove ſimul & aſina.

Ibid. X L V. Non arabis in bove ſimul & aſina.

Non induendum veſtimentum quod ex lana & lino contexitur.

Ibid. X L V I. Non indues veſtimentum quod ex lana & lino contextum eſt.

De puella virgine deſponſata.

Ibid. X L V I I. Si quis puellam virginem deſponſaverit, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea, adducas utroſque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur; puella, quia non clamavit, cùm eſſet in civitate; & vir, quia humiliavit eam.

De deſponſata virgine in agro reperta.

Ibid. X L V I I I. Si autem in agro repererit vir puellam quæ deſponſata eſt, & dormierit cum illa, ipſe morietur ſolus. Puella nihil patiatur.

Vt eunuchus attritis teſticulis Eccleſiam Dei non intret.

Ibid. 23. X L I X. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis & abſciſo veretro Eccleſiam Domini; nec ingrediatur eam manzer, hoc eſt, de ſcorta natus.

De pecunia ad uſuram non fœneranda.

Ibid. L. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.

De voto non differendo.

Ibid. L I. Cùm voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, donec facias quod ore proprio Domino promiſiſti.

Vt homo qui uxorem acceperit, non accedat ad bellum.

Ibid. 24. L I I. Cùm acceperit homo uxorem, non accedat ad bellum, nec ei ullæ injungantur neceſſitates publicæ; ſed vacabit abſque culpa domui ſuæ; & ut uno anno lætetur cum uxore ſua.

Vt non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus.

Ibid. L I I I. Quòd non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus; ſed unuſquiſque pro peccato ſuo morietur.

De eo qui vim à perſecutoribus patitur, ut ſuſcipiatur.

L I V. Si quis vim à perſecutoribus paſſus fuerit, ſuſcipiatur, & requiem inveniat, ad quamcunque Eccleſiam venerit.

De muliere quæ cum viro ſuo non poteſt nubere.

L V. Si vir & mulier conjunxerint ſe in matrimonium, & poſtea dixerit mulier de viro non poſſe illum nubere cum ea; ſi ea poterit probare quòd verum ſit, accipiat alium. *Vide infrà cap. 92. hujus libri.*

Hincmar. ep. 37. c. 5.
Rhaban. ep. ad Heribald. c. 29.
Iſaac tit. 11. c. 13.
Regino lib. 2. c. 242.
Burchard. lib. 9. c. 40.
Fulbert. epiſt. 64.
Ivo par. 8. c. 8. & 178.
Gratian. 27. q. 2. c. 29. *Quòd autem*, & 33. q. 1. c. 1. *Quòd autem.*

Vt abſque conſenſu Epiſcopi oblationes non accipiantur.

L V I. Vt præter conſcientiam Epiſcopi oblationes fructuum Eccleſiæ debitas nullus vel dare vel accipere audeat.

Vt Presbyteri civitatis ſine juſſu ſui Epiſcopi nihil jubeant.

L V I I. Vt Preſbyteri civitatis ſine juſſu ſui Epiſcopi nihil jubeant, nec in unaquaque parrochia aliquid agant. Concil. Laodic. c. 57. Ferrand. c. 92.

Ne Presbyteri rem Eccleſiæ abſque licentia ſui Epiſcopi vendant.

L V I I I. Vt Preſbyteri rem Eccleſiæ ſine licentia vel ſcientia ſui Epiſcopi non vendant nec cuiquam tribuant. Idem c. 95. Criſcon. c. 252. Vide infrà lib. 7. c. 214.

Si Presbyter vel Diaconus deſeruerit Eccleſiam ſuam, deponatur.

L I X. Vt Preſbyter vel Diaconus qui deſerit Eccleſiam ſuam, & ad aliam tranſierit, deponatur.

De Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus à propriis Epiſcopis exauctoratis.

L X. Vt Preſbyter vel Diaconus aut Subdiaconus, ſi à proprio Epiſcopo exauctoratus ſancti miniſterij officium incipiat præripere, ſpem reſtitutionis non habeat.

Si quis Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum proceſſerit, deponatur.

L X I. Si quis Epiſcopus, Preſbyter, aut Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum proceſſerit, & arma bellica indutus fuerit ad belligerandum, ab omni officio deponatur, in tantum ut nec laicam communionem habeat. Iſaac tit. 22. c. 10.

Vt Presbyteri alterius regionis non ſacrificent præſentibus Presbyteris ipſius regionis.

L X I I. Vt Preſbyteri alterius regionis præſentibus ipſius regionis Preſbyteris non ſacrificent.

De uxoribus & viris ſe dimittentibus.

L X I I I. Vt hi vel hæ qui uxores aut viros dimittunt non nubant; ſed aut continentes maneant, aut ſibimet reconcilientur.

De Epiſcopis litigantibus vel judicatis.

LXIV. Si litem habuerit Epiſcopus cum alio Epiſcopo, non alterius ſed ſuæ provinciæ judices quærat. Et ut judicato in aliqua cauſa Epiſcopo liceat iterare judicium &c, ſi neceſſe fuerit, liberè Epiſcopum adire Romanum.

Ab hæretico nullus benedictionem accipiat.

LXV. Vt ab hæretico benedictionem nullus accipiat.

De orationibus ad Patrem dirigendis.

LXVI. Vt nullus in precibus niſi ad Patrem dirigat orationem; ut priùs eas cum inſtructoribus vel eruditioribus tractet.

Concil. Carthag. 3. c. 23.
Ferrand. c. 219.
Capitulare an. 744. c. 9.

De Presbytero ab alio Epiſcopo ordinato.

Ivo par. 6. c. 141. 143. LXVII. Ordinatus Clericus ab alio Epiſcopo, non deprecante vel conſentiente ſuo, in clero non maneat.

De illis Presbyteris qui neſciunt juxta præceptum Salvatoris baptizare.

LXVIII. Illos omnes quos illi Preſbyteri baptizaverunt qui neſcierunt juxta præceptum Domini Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti baptizare, neque ſanctæ Trinitatis myſtica verba invocare, propterea jubemus eos baptizari, quia ſine fide ſanctæ Trinitatis ſunt baptizati.

De Miſſis noſtris, qualiter cum Epiſcopis ſingularum regionum circa Eccleſias Dei ejúſque ſacerdotes agere debeant.

LXIX. Vt Miſſi noſtri unà cum Epiſcopis propriis magnam curam habeant quatinus dirutæ Eccleſiæ pleniter reſtaurentur atque ornentur, & quæ dotatæ non ſunt, vel quæ dotem ſuam perditam vel ſubtractam habent, pleniter & canonicè dotentur; ut quod injuſtè perdiderunt, juſtè recipiant.

De his qui Eccleſias ſuas nec dotare nec dotem reſtituere volunt. Et ſi eas dotare noluerint quorum ſunt, aut ſubtracta reddere noluerint, Epiſcopus proprius ad dominium ſuæ ſedis Eccleſias revocet futuris temporibus poſſidendas. Quòd ſi aliquis liberorum his reſultaverit, ab Epiſcopo
V. 99. ejuſdem loci reliquiæ ex his auferantur & in meliori loco ponantur; & ipſæ deſtruantur vel crementur.

De eo qui ſemetipſum occidit, aut laqueo ſe ſuſpendit.

Ivo par. 10. c. 5. LXX. De eo qui ſemetipſum occidit, aut laqueo ſe ſuſpendit, conſideratum eſt ut ſi quis compatiens velit eleemoſynam dare, tribuat, & orationes in pſalmodiis faciat. Oblationibus tamen & Miſſis ipſi careant. Quia incomprehenſibilia ſunt judicia Dei, & profunditatem conſilij ejus nemo poteſt inveſtigare.

Vt inceſti & parricidæ canonicè coërceantur.

LXXI. De inceſtuoſis & parricidis, Iſaac tit. 4. c. 5.
ut canonicè coërceantur; ſicut de illo judicatum eſt qui materteræ ſuæ filiam ſtupravit, ut conjugium ultrà non repetat, & militiæ cingulum derelinquat, & aut monaſterium petat, aut ſi foris remanere voluerit, tempora pœnitentiæ ſecundùm canones pleniter exſolvat.

Vt nec à Clerico phylacteria nec ab ullo fiant Chriſtiano.

LXXII. Vt Clerici vel laici phylacteria vel falſas ſcriptiones aut ligaturas, quæ imprudentes pro febribus aut aliis peſtibus adjuvare putant, nullo modo ab illis vel à quoquam Chriſtiano fiant, quia magicæ artis inſignia ſunt; ſed pro infirmitate illud quod Apoſtoli & canones ſanxerunt, id eſt, orationes & ſacri olei unctio fiat.

Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet.

LXXIII. Placuit omni ſynodali conventui ut nullus Preſbyterorum ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicare præſumat. *Vide infrà cap. 75.* Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 49.

De letania majore, ut more Romano celebretur.

LXXIV. Vt letania major more Romano ab omnibus in ſeptimo Kal. Maij celebretur.

Concil. Aquiſgr. 2. c. 10.
Capitula Herardi c. 94.
Ivo par. 4. c. 39.

Vt nullus vitam ſine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.

LXXV. Si infirmitate depreſſus quis Iſaac. tit. 1. c. 23.
fuerit, vitam ſine communione non finiat, nec unctione ſacrati olei careat. Et ſi finem perſpiciat, ſacroſancto corpore Deo anima ejus à ſacerdote precibus commendetur. Ibid. c. 24. Concil. Nannet. c. 8.

Quapropter omnibus placuit ut nullus Preſbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet. Quia ſicut quiſque ſecularis non ampliùs quàm unam habere debet uxorem, ita & unuſquiſque Preſbyter non ampliùs quàm unam habere debet Eccleſiam. Capitula Herardi c. 49. Regino lib. 1. c. 254. Burchard. lib. 3. c. 47. Ivo par. 3. c. 51.

De Preſbyteris degradatis & poſt degradationem multis ſceleribus implicatis.

LXXVI. Preſbyteri degradati, & poſt degradationem multis ſceleribus implicati, ad pœnitentiam publicam ſecundùm canones redigantur.

Si qui velint aquam conſecratam accipere.

Iſaac tit. 11. c. 11. Capitula Hetardi c. 52. LXXVII. Quòd in ſabbato ſancto Paſchæ, vel in ſabbato Pentecoſtes, ſi qui velint aquam conſecratam ad aſperſionem in domos ſuas recipere, ante chriſmatis infuſionem accipiant.

De Clericis & Preſbyteris, ſi Epiſcopis ſuis obedire nolint, ut excommunicentur.

LXXVIII. Clerici & populi, ſi Epiſcopis ſuis canonicè obedire noluerint, excommunicentur.

De Epiſcopo metropolitano.

LXXIX. Dignum eſt ut Metropolitanus, qui eſt Pallio ſublimatus, honoretur, & ceteros admoneat.

Vt unuſquiſque progeniem ſuam uſque ad ſeptimam generationem obſervet.

LXXX. Progeniem ſuam unumquemque uſque ad ſeptimam obſervare decernimus generationem, & quandiu ſe agnoſcunt affinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedant ſocietatem.

Hincmar. ep. 55.
Burchard. lib. 7. c. 11.
Ivo par. 9. c. 26.
Gratian. 35. q. 2. c. 16. *Progeniem.*

De Preſbyteris ab ignotis Epiſcopis ordinatis.

Gregor. III. ep. 7. ad Boniſac. Capitulare an. 752. c. 14. LXXXI. Preſbyteros quos unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia reperit, ſi incogniti fuerint viri illi à quibus ſunt ordinati, & dubium eſt eos Epiſcopos fuiſſe annon qui eos ordinaverunt, ſi bonæ actionis & catholici viri ſunt ipſi Preſbyteri, & in miniſterio Chriſti omnique lege ſancta educati & apti, ab Epiſcopo ſuo benedictionem preſbyteratus ſuſcipiant & conſecrentur, & ſic miniſterio ſacro fungantur.

Vt ſi quis homini aliquò iteranti manſionem vetaverit, ſexaginta ſolidos componat.

LXXXII. Si quis homini aliquò pergenti in itinere manſionem vetaverit, ſexaginta ſolidos componat in publico.

Vt omnibus maxima cura ſit ne ſine confirmatione Epiſcopi vitam finiat aliquis.

LXXXIII. Vt omnes maximam curam habeant ne ſine confirmatione Epiſcopi quis vitam finiat, animáque periclitetur.

De his qui fidelium oblationes auferunt vel vaſtant, aut ſine proprij Epiſcopi juſſione dant vel accipiunt.

LXXXIV. Qui fidelium oblationes ab Eccleſiis vel à jure ſacerdotum auferunt, vel ablatas accipiunt, non ſolùm aliena vota diſrumpunt, ſed & ſacrilegium operantur, necnon & Eccleſiæ Dei fraudatores exiſtunt: quia Eccleſiæ aliquid fraudari vel auferre ſacrilegium eſſe à majoribus adprobatur. Capitulare II. an. 814. c. 5. Iſaac tit. 11. c. 12. Ivo par. 16. c. 195.

Vt Preſbyteri vel Diaconi non migrent de loco ad locum ſine Epiſcopi proprij juſſione.

LXXXV. Preſbyteri qui ſine juſſione proprij Epiſcopi de Eccleſiis ad alias Eccleſias migraverint, tamdiu à communione habeantur alieni quandiu ad eaſdem redierint Eccleſias in quibus primitus ſunt instituti.

Damaſ. 1. in ep. ad Paulin. apud Theodoret. lib. 5. hiſt. eccleſ. c. 11.
Gratian. 7. q. 1. c. 43. *Eos Sacerdotes.*

De Epiſcopis & Clericis peregrinis, ut contenti ſint hoſpitalitatis munere.

LXXXVI. Vt Epiſcopi atque Clerici peregrini contenti ſint hoſpitalitatis munere oblato, nullique eorum liceat ullum officium ſacerdotale abſque permiſſu Epiſcopi in cujus parrochia eſſe cognoſcitur agere. *Vide infrà cap. 168.*

Vt nullus habeat niſi legitimum connubium.

LXXXVII. Vt nulli liceat niſi legitimum habere connubium. Nullus inceſtum faciat. Nullus conjugem propriam, niſi, ut ſanctum evangelium docet, fornicationis cauſa, relinquat. Quòd ſi quiſque propriam expulerit conjugem legitimo ſibi matrimonio conjunctam, ſi Chriſtianus eſſe rectè voluerit, nulli alteri copuletur; ſed aut ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi.

De his qui Epiſcoporum vocationem vel correctionem contempſerint.

LXXXVIII. Si quis ſecularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus ſui Epiſcopi auctoritate, ad emendationem ac pœnitentiam venire diſtulerit, tamdiu ſit ab Eccleſia extorris & à catholicorum conſortio ſequeſtratus, quouſque quod commiſit emendet, ac reatum ſuum uſque ad ſatisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Epiſcopi divinis precibus indulgentiam conſequatur & veniam, Eccleſiæque gremio, à cujus utero deviaverat, peracta ſatisfactione, ab eodem melioratus Epiſcopo, canonicè reddatur. Iſaac tit. 9. c. 4.

Ut nullus laicorum ex prædiis Epiſcoporum quicquam accipiat.

LXXXIX. Præcipimus ut nullus laicorum vel Clericorum ex prædiis vel rebus quæ ad ſedes pertinent Epiſcoporum, ſive de illis Eccleſiarum rebus quæ in eorum parrochiis ſitæ eſſe noſcuntur, ſine illorum juſſione aut conſenſu Epiſcoporum, ad quorum pertinent curam, quicquam ambiant, concupiſcant, atque accipiant; ne cupidus ſanctarum rerum ignis qui in eis eſt illos favilloſiùs exurat. Similiter omnes monemus ut à cunctâ Eccleſiarum omnium vaſtatione coërcere ſe ſuóſque ac compeſcere totis viribus ſtudeant. Nam devaſtantes Eccleſias quid aliud intellegimus quàm contra illum æterni imperij Deum & majeſtatis homines movere certamen, cùm illæ ædes illi die noctúque famulentur, & illi ſint conſecratæ. Videant vaſtantes, pronuntiamus, ne ab illo, ſi ſe commoveat, vaſtentur cujus percuſſionem montium dorſa ferre non poſſunt.

De eo qui occiderit monachum aut Clericum, ut arma relinquat.

X C. Qui occiderit monachum aut Clericum, arma relinquat, & Deo in monaſterio ſerviat cunctis diebus vitæ ſuæ, nunquam ad ſeculum reverſurus, & ſeptem annos publicam pœnitentiam gerat.

Iſaac tit. 2. c. 8.
Concil. Troſl. c. 13.
Ivo par. 10. c. 10.
Gratian. 17. q. 4. c. 28. *Qui occiderit.*

De viro & muliere matrimonio copulatis, & poſtea dicente ea non poſſe eum nubere ſibi.

Vide ſuprà c. 55. X C I. Si vir & mulier conjunxerint ſe in matrimonio, & poſtea dixerit mulier de viro non poſſe nubere cum ea, ſi poterit probare quòd verum ſit, accipiat alium, eò quòd juxta Apoſtolum non potuit illi reddere vir ſuus debitum.

Ut puella deſponſata non detur alteri viro.

Ivo par. 7. c. 40. X C I I. Puellam deſponſatam non licet parentibus dare alteri viro. Tamen ad monaſterium licet ire, ſi voluerit.

Ut baptizati cum catechumenis non manducent.

X C I I I. Non licet baptizatis cum catechumenis manducare, nec oſculum eis dare, vel Ave eis dicere. Quanto magis cum excommunicatis ab Epiſcopo, aut cum gentilibus?

De Presbytero ordinato qui ſe deprehenderit non eſſe baptizatum.

X C I V. Si quis Preſbyter ordinatus deprehenderit ſe non eſſe baptizatum, baptizetur, & ordinetur iterum, & omnes quos priùs baptizavit.

Burchard. lib. 4. c. 74.
Ivo par. 1. c. 268.
Gratian. 1. q. 1. c. 60. *Si Presbyter.*
Lib. 3. Decretal. tit. 43. c. 1.

Si liber ancillam in matrimonium accepit.

X C V. Si quis liber ancillam in matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam, ſi priùs conſenſu amborum conjuncti ſunt. Ivo par. 8. c. 53.

De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.

X C V I. Si quis alterius ſponſam virginem aut viduam necdum deſponſatam rapuerit vel furatus fuerit, placuit ut ſive eam poſtea ſponſaverit, ſive dotaverit, ſeu non, ſive cum parentum ejus voluntate quocunque commento ipſam accipere vel tenere potuerit, nunquam illam uxorem habeat; ſed raptori aut furi auferatur, & proximis ſuis alio viro tempore congruo, ſi ipſa hoc malum non conſenſerit, nuptura legibúſque acceptura reddatur. Raptor verò ſive fur, omnéſque eis conſentientes, publica pœnitentia juxta canonicam auctoritatem mulctentur, & proximis illius quicquid injuſtè in tam nefando ſcelere egerunt in triplo componant, & unamquamque rem ſemotim legibus in triplo reſtituant. Ipſa namque quæ rapitur, ſi aut primò aut poſtmodum tam nefario ſceleri libens conſenſerit, nunquam poſtea nubat, ſed publica pœnitentia multetur, & ſub tali cuſtodia ponatur ut ei nullatenus luxuriari cum quoquam liceat. Taliter enim memorata flagitia puniantur ut omnes cognoſcant quoniam nec ſeculi leges tam nefandis conjunctionibus conſentiant, nec ſacri canones conſilium ullum præbeant; ſed tales ſeculi leges cooperatoréſque eorum capite feriri præcipiunt. Et ſacri canones ſpiritu Dei conditi non ſolùm raptores, ſed etiam omnes eorum cooperatores, eiſque conſentientes, anathemate feriunt; ſicut in Chalcedonenſe Concilio, in quo DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXVIII. cunctis legentibus patet. Iſaac tit. 1r. c. 14. Ivo par. 16. c. 276. l. 98.

De his qui rapinas infra regnum faciunt.

X C V I I. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam noſtro fideli ejúſque homini aliquid vi abſtulerit, in triplo cui aliquid abſtulerit legibus componat; & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos nobis perſolvat. Poſtmodum verò ante nos à Comite ad- Capitula Karoli Calvi tit. 23. 32. 34 c. 4. Iſaac tit. 8. c. 6. Concil. Troſl. c. 7. Regino lib 2. c. 274

ducatur, ut in baſtonico retruſus, uſque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam ſi publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta ſanctorum canonum ſanctionem. Si verò occultè, ſacerdotum conſilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apoſtolus, niſi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non poſſidebunt. Qui verò de rebus Eccleſiarum aliquid abſtulerit, graviùs inde judicetur: quia ſacrarum rerum ablatio ſacrilegium eſt, & ſacrilegus vocatur qui ex eis aliquid aut abſtulerit aut rapuerit. Infames quoque tales perſonæ uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ, quam læſerunt, ſunt habendæ.

De ſacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.

Iſaac tit. 2. c. 9. Concil. Troſl. c. 13.

XCVIII. Si quis Sacerdotem vel Levitam aut monachum interfecerit vel debilitaverit, juxta ſtatuta priorum capitulorum quæ legi Salicæ ſunt addita componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, nobis perſolvat, & arma relinquat, atque in monaſterio diebus vitæ ſuæ ſub ardua pœnitentia Deo ſerviat, nuſquam poſtmodum ſeculo vel ſecularibus militaturus, neque uxori copulaturus.

De his qui Epiſcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

Iſaac tit. 9. c. 5. Concil. Troſl. c. 5. I. Append. Reginon. c. 27.

XCIX. Si quis Epiſcopo aliquam injuriam aut injuſtam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere viſus fuerit Eccleſiæ cui præeſſe dinoſcitur integerrimè ſocientur, & nobis in triplo bannus noſter, id eſt, ſexaginta ſolidi perſolvantur, aut ipſe in ſervitio fiſco noſtro ſerviturus ſemper ſocietur uſque ſe redimere in triplo juxta vuirgildum ſuum potuerit. Sancta verò Eccleſia in ſacerdotibus conſtat. Idcirco magna pœna plectendi ſunt qui Epiſcopis vel reliquis ſacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione in Eccleſia funguntur.

De religioſa muliere decepta, id eſt, veſte mutata, vel religionem profeſſa.

Iulian. Anteceſſ. Nov. 123 c. 64. Ivo par. 7 c. 143. Gratian. 27. q. 1. c. 30. *Si quis rapuerit*

C. Si quis rapuerit aut ſollicitaverit vel corruperit religioſam feminam, bona amborum Eccleſia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipſi tamen capitali periculo ſubiciantur. Quòd ſi hoc mulier non conſenſit, cum ſuis rebus monaſterij ditionibus tradatur. Si verò Comes ipſius pagi, unà cum conſilio ſui Epiſcopi in cujus parrochia tale ſcelus commiſſum eſt, hoc vindicare neglexerit, honore careat, & cingulum amittat, atque publica pœnitentia multetur, & inſuper vuirgildum ſuum fiſci viribus dare compellatur.

De blaſphemia in Deum.

CI. Si quis quolibet modo blaſphemiam in Deum jactaverit, ab Epiſcopo vel Comite pagi ipſius carceri uſque ad ſatiſfactionem tradatur, & publica pœnitentia multetur, donec precibus proprij Epiſcopi publicè reconcilietur, Eccleſiæque gremio canonicè reddatur.

De his qui in domo ſua oratorium fecerint.

CII. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibidem poteſt. Miſſas tamen in eo celebrare non audeat, nec agere cuiquam permittat, ſine permiſſu vel dedicatione Epiſcopi loci illius. Quòd ſi fecerit, domus illius fiſci viribus addicatur. Comes verò qui hoc cognovit, & non prohibuit, publica pœnitentia multetur, vel honore privetur. Vide ſuprà lib. 5. c. 383.

De privilegiis Eccleſiarum & Clericorum non corrumpendis.

CIII. Vt privilegia quæ Eccleſiis & Clericis ab anteceſſoribus noſtris vel nobis conceſſa ſunt ſemper maneant incorrupta. L. 18. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Capitulare II. an. 814. c. 6.

Ne Epiſcoporum vel reliquorum Clericorum vita turbetur.

CIV. Nullis vita Præſulum turbetur exceſſibus: quia valde indignum eſt ut qui throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur aut iniquè tractentur. Vnde eſt illud: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et illud: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et rurſus: *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, melius eſt illi ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* & reliqua. Capitula Herardi c. 61.

De Clericis vel ſacerdotibus qui accipiunt Eccleſias ſine licentia Epiſcopi ſui, vel de una ad aliam tranſeunt.

CV. Vt nemo accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui, nec de una ad aliam tranſeat.

De inceſtis & crimnoſis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.

CVI. Vt de inceſtis & criminoſis magnam curam habeant ſacerdotes, ne in ſuis pereant ſceleribus, & animæ eorum à diſtricto judice Chriſto eis requirantur. Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes ſine reconciliatione & viatico non deficiant. Et ut quatuor temporum

Capitulare an. 769. c. 10. Iſaac tit. 4. c. 6.

jejunia à fidelibus diligenter cuſtodiantur.

Vt Epiſcopi judices publicos moneant ut rei carceribus recluſi Nativitate Domini, Paſcha, & Pentecoſten abſolvantur, & Miſſas illis audiant diebus, ac refecti fiant.

CVII. Vt Epiſcopi judices publicos commoneant ut in dies celeberrimos, hoc eſt, Nativitatem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſanctam reſurrectionem, ac Pentecoſten, quicunque miſerrimi vinculis detinentur, relaxari debeant, & propter ipſam reverentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti ipſi debeant abſolutionem promereri. Et judex, ſi paſtorem commonentem deſpexerit, quandiu loci illius Epiſcopo viſum fuerit ab Eccleſiæ liminibus arceatur.

De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.

Vide ſuprà lib. 5. c. 379.

CVIII. Si monachus monaſterium ſuum dimiſerit, omnia bona ipſius, & quæ in monaſterio introduxit, & quæ non introduxit, dominij monaſterij ſint, & ipſe officio fiſci ſervire cogatur. Si verò monachus ad aliud monaſterium migraverit, ſubſtantiam ejus prius monaſterium poſſideat; & in alio monaſterio ipſe non recipiatur ſine Abbatis ſui & Epiſcopi proprij licentia.

De poſſeſſionibus ad religioſa loca pertinentibus.

Iulian. Antecell. Nov. 131. c. 5.

CIX. Poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes nullam deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtitutionem viarum vel pontium; ſi tamen intra eadem loca habuerint poſſeſſiones. In aliis verò omnibus habeant integram emunitatem.

De monacho vel monacha.

CX. Quicunque monachus vel monacha in monaſterium ſunt ingreſſi, nihil de rebus ſuis habeant poteſtatem faciendi, quamvis liberos habeant; ſed omnia eorum ſint monaſterij quæ eadem die juſtè poſſidebant quando ingreſſi ſunt monaſterium.

De his quæ à ſingulis Principibus Eccleſiis ſunt conceſſa, & quæ ſinguli antiſtites impetraverunt, quòd ſacrilegium ſit hæc auferentibus. Et de Clericis, ut non accuſentur ad judices ſeculares, ſed ad Epiſcopos proprios.

L. 47. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Capitulare III. an. 814. c. 8. Hincmar. Laudun. in ep ad Rem. pag. 611. 614. Ivo par. 16. c. 297.

CXI. Quæcunque à ſingulis Regibus circa ſacroſanctas Eccleſias ſunt conſtituta, vel ſinguli quique antiſtites pro cauſis eccleſiaſticis impetraverunt, ſub pœna ſacrilegij jugi ſolidata æternitate ſerventur. Clerici etiam, non ſecularibus judicibus, ſed epiſcopali audientiæ reſerventur. Fas enim non eſt ut divini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio. *Vide infrà cap.* 390.

De privilegiis Eccleſiarum.

CXII. Vt privilegia quæ Eccleſiis & Clericis à ſingulis Regibus vel Epiſcopis ceteriſque rectoribus ſunt conceſſa, ſemper maneant incorrupta. Capitulare II. an. 814. c. 7.

Vt ea quæ ad religionem pertinent, locis ſuis & à ſuæ dioceſeos ſynodis audiantur.

CXIII. Quæcunque ſunt ad religionis obſervantiam pertinentia, locis ſuis & à ſuæ dioceſeos ſynodis audiantur.

Vt privilegia Eccleſiarum ſemper maneant incorrupta.

CXIV. Quæcunque circa ſacroſanctas Eccleſias à Principibus diverſis ſunt ſtatuta, manere inviolata præcipimus.

L. 29. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric.
Capitulare III. an. 814. c. 12.

Quòd ſacrilegium ſit Eccleſiæ aliquid auferre, aut ſacerdotibus vel miniſtris aut ipſi ſancto cultui locóque injuriam inferre.

L. 31. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Capitulare II. an. 814. c. 8. Hincmar. Laudun. in ep ad Rem. pag. 614. Iſaac tit. 7. c. 6. Concil. Troſl. c. 5.

CXV. Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit ut in Eccleſias earúmque res irruens, ſacerdotibus & miniſtris vel ipſo cultui locóque aliquid quod non oportet injuriæ inferat, divini cultus injuriam in convictos ſive confeſſos reos capitali ſententia noverit vindicandum. Nec exſpectetur ut Epiſcopus injuriæ propriæ ultionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriam derelinquit. Sítque cunctis non ſolùm liberum, ſed etiam laudabile, factas atroces ſacerdotibus aut miniſtris injurias veluti publicum crimen perſequi ac de talibus reis ultionem mereri.

De his qui eccleſiaſtica privilegia violant vel diſſimulant.

L. 34. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Ivo par. 16. c. 298.

CXVI. Si Eccleſiæ venerabilis privilegia cujuſquam fuerint temeritate violata vel diſſimulatione neglecta, commiſſum hoc in triplo, juxta legum ſanctionem, Eccleſiæ cui factum eſt componatur; nobíſque bannus noſter in triplo, hoc eſt, ter ſolidi ſexaginta perſolvantur. *Vide infrà cap. 389.*

Quòd hi qui prædia eccleſiaſtica diripiunt vel vaſtant ſacrilegi ſint exilióque damnandi.

L. 40. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Capitulare II. an 814. c. 9. Gratian. 17. q. 4. c. 13. Attendendum.

CXVII. Ab omnibus illius uſurpationis contumelia depellenda eſt, ne prædia ſibi cœleſtium ſecretorum dicata quibuſdam irruentibus vexentur. Quòd ſi quis præſumpſerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos jure

promenda eſt, exilio perpetuæ deportationis damnetur. *Vide infrà cap. 385.*

Vt Epiſcopi & reliqui ſacerdotes ab omnibus nexibus ſint liberi.

CXVIII. Conſecratio Epiſcopos & reliquos Domini ſacerdotes tam à ſervilibus quàm & à ceteris adſcriptis conditionibus ſemper liberos facit. Idcirco præcipimus ut nullus ab eis alia niſi divina requirat ſervitia.

Ne Iudæis adhæreant vel deſerviant Chriſtiani.

Concil Tolet. 12. c. 9. CXIX. Placuit ne Iudæis mancipia deſerviant vel adhæreant Chriſtiana.

De ſacrificiis per ſingulas Miſſas à ſacrificantibus ſumendis.

Vide ſuprà lib. 1. c. 6. CXX. Placuit ut quotienſcunque ſacrificans corpus & ſanguinem Chriſti Ieſu Domini noſtri in altario immolat, totiens perceptionis corporis & ſanguinis Chriſti ſe participem præbeat.

De Chorepiſcopis, ne deinceps fiant.

Capitulare an 799. c. 1. CXXI. Placuit ne Chorepiſcopi à quibuſquam deinceps fiant; quoniam hactenus à neſcientibus ſanctorum patrum & maximè Apoſtolicorum decreta, ſuiſque quietibus ac delectationibus inhærentibus, facti ſunt. Idcirco & olim perſœpe & noſtro à ſancta apoſtolica ſede tempore ſunt prohibiti; & ne deinceps à quoquam tam ordinante quàm ordinari cupiente talis præſumptio aſſumatur, à cunctis noſtri regni Epiſcopis eſt in ſynodo canonicè prohibitum.

Ne Iudæi ſuper Chriſtianos magiſtri vel miniſtri ponantur.

Lib. 12 leg. Viſigoth. tit. 3. c. 17. Concil Tolet. 12. c. 9. Burchard. lib. 15. c. 31. Ivo par. 16. c. 32. CXXII. Ne Iudæi adminiſtratorio uſu ſub ordine vilicorum atque actorum Chriſtianam familiam regere audeant, nec eis hoc à quoquam fieri præcipiatur. Si quis verò contra hæc agere præſumpſerit, ſi Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, proprio ſubmoveatur gradu. Si verò monachus aut laicus fuerit, communione privetur. Et ſi perſeveraverint inobedientes, anathematizentur.

De Clericis falſariis.

CXXIII. Si Presbyter vel Diaconus in cauſa pecuniaria falſum teſtimonium dixerint, per tres annos ſeparentur à ſacro miniſterio. Si in criminali cauſa falſum dixerint, deponantur, & legitimis pœnis ſubiciantur. Ceteri verò Clerici in quacunque falſitate convicti fuerint, degradentur, & legitimis ſubiciantur diſciplinis.

Vt Clerici non habeant actiones ſeculares.

CXXIV. Clericus vel monachus neque exactor publicarum, neque conductor, aut vectigalium magiſter, vel curator domus, vel procurator litis, vel fidejuſſor in talibus cauſis fiat. Si quis contra hæc ſtatuta fecerit, ſi Epiſcopus eſt, omnes iſtorum res ex quacunque cauſa vel perſona, ſive ante epiſcopatum ſive poſtea ad eum pervenerint, Eccleſiæ ſuæ eas vindicare ſancimus. Si verò alij Clerici hoc fecerint, pœnam pecuniarum, quam Epiſcopus exiſtimaverit exigere, Eccleſiæ vindicandam. Hi verò qui actiones ſuas eis commiſerunt, vel fidejuſſores eos pro ſupradictis cauſis acceperunt, nullam contra Eccleſiam vel adminiſtratores ejus, vel adversùs ipſas perſonas quos crediderunt, habeant actionem. Si verò quis eos pro publico debito vel actione crediderit, vel fidejuſſores receperit, de ſua ſubſtantia fiſci debitum compellatur exſolvere.

De Clericis qui de Eccleſia deſiſtunt.

CXXV. Clericis de Eccleſia deſiſtentibus, & aliis in loco revocatis, ſi redierint diſceſſi, nihil eis præſtetur. Hoc verò quod diſcedentes reliquerunt, non in uſu rectorum, ſed ſuccedentibus cedat.

Quales ſint Clerici.

CXXVI. Nemo fiat Clericus niſi qui bonum teſtimonium habeat & literatus eſt.

De multitudine Clericorum.

CXXVII. Ne paſſim Epiſcopus multitudinem Clericorum faciat, ſed ſecundùm meritum vel reditum Eccleſiarum numerus moderetur. Burchard. lib. 2. c. 115. Ivo par. 5. c. 215.

De ordinationibus ſacris.

CXXVIII. Lector, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, ſi clericatus honorem contempſerint, curiali conditioni cum ſuis facultatibus ſubiciantur.

De injuria Epiſcopi & letania ſubverſa.

CXXIX. Si quis Epiſcopo vel aliis miniſtris intra Eccleſiam injuriam fecerit, jubemus eum tormentis ſubjectum in exilio mori. Sed & ſi ipſa ſancta oratoria vel divina miniſteria conturbaverit, vel letaniam everterit, capitali periculo ſubjaceat. Sin autem contumeliam tantùm fecerit, tormentis & exilio tradatur.

Ne fideles ex propria conſanguinitate uxores ducant; nec illi qui dudum minimè nupſerunt, ſine benedictione ſacerdotis nubere præſumant.

CXXX. Chriſtiani ex propinquitate ſui

Burchard. lib. 7. c. 13. Ivo par. 9. c. 48. Gratian 35. q. 2. c. 19. Nulli ex.

ſui ſanguinis uſque ad ſeptimum gradum connubia non ducant; neque ſine benedictione ſacerdotis, qui antè innupti erant, nubere audeant. *Vide infrà cap.* 327. & 408.

De non recipiendis alienis pœnitentibus.

Concil. Arelat. 1. c. 16. Iſaac tit. 1. c. 24.

CXXXI. Qui pro delicto ſuo à communione ſeparantur, placuit ut in quibuſcunque locis fuerant excluſi, in eiſdem locis communionem conſequantur.

Vt non liceat Clericum vel monachum ſine epiſtola Epiſcopi ſui proficiſci.

CXXXII. Clericis vel monachis ſine commendatitiis epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat evagandi.

Concil. Venetic. c. 5.
Concil. Agath. c. 38.
Burchard. lib. 2. c. 141.
Ivo par. 6. c. 214.
Gratian. 20. q. 4. c. 3. *Monachum.*

De dotibus & publicis nuptiis.

CXXXIII. Nullum ſine dote fiat conjugium; nec ſine publicis nuptiis quiſquam nubere præſumat.

Burchard. lib. 9. c. 6.
Ivo par. 8. c. 144.
Gratian. 30. q. 5. c. 6. *Nullum.*

De rebus Eccleſiæ ablatis aut fraudatis vel retentis.

Concil. Arvern. 1. c. 14. Capitulare III. an 814. c. 5. Burchard. lib. 11. c. 24. Ivo par. 14. c. 94.

CXXXIV. Si quis cujuſcunque munuſcula Eccleſiæ, ſanctis ſcripturarum titulis conlata, nefaria calliditate abſtulerit, fraudaverit, invaſerit, retentaverit, atque ſubpreſſerit, & non ſtatim à ſacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Eccleſiæ catholicæ communione pellatur. *Vide infrà lib. 7. cap. 267. 411.*

Vt nemo res Eccleſiæ, niſi cui jure debentur, in quibuſlibet regionibus conjacentes competere audeat vel tenere.

Concil. Aurelian. 5. c. 14. Capitulare III. an. 814. c. 7.

CXXXV. Vt nullus Epiſcoporum, aut cujuſlibet ordinis Clericus, vel alia quæcunque perſona, quibuſlibet conditionibus, ſeu in uno regno ſeu in alio poſitas alterius cujuſcunque Eccleſiæ res aut petat aut præſumat accipere. Quòd ſi fecerit, tamdiu habeatur à communione Eccleſiæ vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate ſuſpenſus donec ipſe Eccleſiæ cujus directo ordine juris eſt ablata legibus reſtituat. *Vide infrà lib. 7. cap. 420.*

De his qui facultates Eccleſiæ delegatas auferunt vel retentant.

Concil Aurelian. 5. c. 13. Capitulare III. an. 814. c. 9.

CXXXVI. Ne cui liceat res vel facultates Eccleſiis aut monaſteriis vel xenodochiis pro quacunque eleemoſyna cum juſtitia delegatas retentare, alienare, atque ſubtrahere. Quòd ſi quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum ſententiis conſtrictus, ab Eccleſiæ liminibus excludatur quandiu ab ipſo ea quæ ſunt ablata aut retenta reddantur. *Ibid. cap.* 419.

Vt ſocios ſuos nominent apud quem pars rapinæ fuerit inventa.

CXXXVII. Apud quem ſcelus agnoſcitur & pars rapinæ fuerit inventa, ſtatim ſocios ſuos nominare cogatur. Quòd ſi nominare noluerit, teneatur ad vindictam.

Iſaac tit. 6. c. 1. Ivo par. 16. c. 225. 299.

De his qui diripienda indicare reperiuntur.

CXXXVIII. Quicunque ingenuus vel ſervus aliquid diripiendum indicaverit, ut cujuſcunque res evertatur, aut pecora vel jumenta diripiantur, & ex hoc certis probationibus publicè convictus inveniatur, pro eo quòd indicaverit, centum viginti flagella publicè extenſus accipiat.

Iſaac tit. 6. c. 4.

Vt Abbates in ejus Epiſcopi in cujus parrochia ſunt poteſtate perſiſtant.

CXXXIX. Abbates pro humilitate religionis in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant. Et ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis corrigantur. Qui ſemel in anno, in loco ubi Epiſcopus elegerit, accepta vocatione conveniant.

Concil. Aurelian. 1. c. 19.
I. Append. Regin. c. 32.
Burchard. lib. 8. c. 67.
Ivo par. 7. c. 85.
Gratian. 18. q. 2. c. 16. *Abbates.*

Vt nullus monachus relinquat ſuum monaſterium & cellas conſtruat ſine Epiſcopi vel Abbatis ſui licentia.

CXL. Vt nullus monachus, congregatione monaſterij derelicta, ambitionis aut vanitatis impulſu cellam conſtruere ſine Epiſcopi permiſſione vel Abbatis ſui voluntate præſumat.

De apoſtatis.

CXLI. Quicunque poſt ſanctæ religionis profeſſionem apoſtatant & ad ſeculum redeunt, & poſtmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, communionem penitùs non accipiant, quos etiam jubemus ad clericatus officium non admitti.

Concil. Arelat. 1. c. 22.

De excommunicatis.

CXLII. Si quis à communione ſacerdotali fuerit auctoritate ſuſpenſus, hunc non ſolùm à Clericorum, ſed etiam à totius populi conloquio atque convivio placuit excludi, donec reſipiſcens ad ſanitatem redire feſtinet.

Ne judices perfidorum exceſſus abſque propriorum ſacerdotum conſilio judicent.

CXLIII. Ne judices quicquam de perfidorum exceſſibus extra ſacerdotum conhibentiam judicare præſumant.

De expoſitis infantibus ac collectione eorum.

CXLIV. Si expoſitus ante Eccleſiam cujuſcunque fuerit miſeratione collectus, conteſtationis ponat epiſtolam. Et ſi is qui collectus eſt, intra decem dies quæſitus agnitúſque non fuerit, ſecurus habeat qui collegit. Sanè qui poſt prædictum tempus ejus calumniator extiterit, ut homicida, eccleſiaſtica diſtrictione damnabitur, ſicut patrum ſanxit auctoritas. *Vide Reginonem lib. 2. cap. 69. & ſeqq.*

Concil. Vaſ. I. c. 9. 10.
Concil. Arelat. II. c. 51.
Concil. Agath. c. 24.
Iſaac tit. 11. c. 16.
Burchard. lib. 3. c. 201.
Ivo par. 3. c. 252.
Gratian. di. 87. c. 9. *Si expoſitus.*

De Clericis relinquentibus officium ſuum & ad ſeculares confugientibus.

Concil. Afric. c. 15. Concil. Agath. c. 8. Gratian. 21 q. 5. c. 1. *Placuit.*

CXLV. Placuit ut Clericus, ſi relicto officio ſuo propter diſtrictionem ad ſecularem fortaſſe confugerit, & ſolatium ei defenſionis impenderit, cum eodem ab Eccleſiæ communione pellatur.

Vt ſervo non credatur ſi ſuper dominum ſuum vel ſuper alium liberum crimen injecerit.

Lex Salica tit. 42. c. 6. Ivo par 16 c. 57. 224.

CXLVI. Servo penitùs non credatur ſi ſuper aliquem crimen objecerit, aut ſi etiam dominum ſuum in crimine impetierit. Nam etiamſi in tormentis poſitus exponat quod obicit, credi tamen illi nullo modo oportebit.

Vt teſtes ea tantùm teſtificentur quæ in conſpectu eorum acta eſſe noſcuntur.

Burchard. lib. 1. c. 171. Ivo par. 5. c. 289. Gratian. 3. q. 9. c. 15. *Teſtes.*

CXLVII. Teſtes non abſentes neque per epiſtolam teſtimonium dicant, ſed præſentes, quam noverunt & viderunt non taceant veritatem. Nec de aliis cauſis teſtimonium dicant niſi de his tantummodo quæ ſub præſentia eorum acta eſſe noſcuntur. *Vide infrà cap. 345.*

Quales debeant ſcripturæ valere.

CXLVIII. Scripturæ quæ diem & annum habuerint evidenter expreſſum, atque ſecundùm legis ordinem conſcriptæ eſſe noſcuntur, ſeu conditoris vel teſtium fuerint ſignis aut ſubſcriptionibus roboratæ, omni habeantur ſtabiles firmitate.

De pactis & placitis conſervandis.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 13.

CXLIX. Pacta vel placita quæ per ſcripturam legitimè ac juſtiſſimè facta ſunt, dummodo in his dies vel annus ſit evidenter expreſſus, nullatenus immutari permittimus.

Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.

Ivo par. 16. c. 300.

CL. Filio vel heredi contra priorum juſtam aut legitimam definitionem venire non liceat: quia juſtè repellitur præſumptio illius qui facta ſeniorum injuſtè conatur inrumpere.

Ne quiſquam accuſetur vel puniatur, niſi manifeſtis indiciis ſcelus patuerit.

CLI. Non paſſim damus accuſandi vel puniendi licentiam, niſi aut manifeſtis indiciis patuerit ſcelus, aut legitimè fuerit id ipſum malum accuſatum atque convictum; quatinus nulla videantur intentione vel ordine patrum tranſgredi præcepta ſanctorum, aut obviare ſacris regulis antiquorum.

Vt valeat commutatio ſicut & emptio.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 8. Ivo par. 16. c. 314.

CLII. Commutatio, ſi non fuerit per vim & metum extorta, talem qualem & emptio habeat firmitatem.

Si timore compulſus quiſquam ſe ſervum eſſe dicat.

CLIII. Qui timore compulſus ſervum ſe eſſe extra judicium dixerit, nullum præjudicium libertatis incurrat, donec judicio præſentetur, vel libertatem ſuam, ſi eam probavit præſente judice, obtineat. Aut ſi ſervus convincitur, ſtatim domino reformetur.

De Presbyteris vel Diaconibus ſine Epiſcopi ſui epiſtolis ambulantibus.

CLIV. Preſbytero vel Diacono ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulanti communionem nullus impendat. *Vide infrà lib. 7. cap. 210.*

Concil. Agath. c. 52.
Concil. Epaon. c. 6.
Concil. Vvormat. c. 18.
Vide Gratian. di. 71. c. 7. *Extraneo.*

Vt unus Abba duobus monaſteriis minimè præſideat.

CLV. Vnum Abbatem duobus monaſteriis interdicimus præſidere.

Concil. Agath. c. 57.
Concil. Epaon. c. 9.
Burchard. lib. 8. c. 81.
Ivo par. 3. c. 164. & par. 7. c. 99.
Gratian. 21. q. 1. c. 4. *Vnum Abbatem.*

De Presbyteris vel reliquis Clericis non diſtringendis à ſecularibus judicibus, ſed à ſuis Epiſcopis.

Concil Pariſ. V. c. 4.

CLVI. Vt nullus judicum neque Preſbyteros neque Diaconos neque reli-

Capitulare an. 769. c. 17. Ilaac tit. 11. c. 21. Concil. Troſl. c. 6. Burchard. lib. 16 c. 22 Gratian. 11 q. 1. c. 2.

quos Clericos vel juniores Eccleſiæ ſine licentia proprij Epiſcopi diſtringat aut condemnare præſumat. Quòd ſi fecerit, tamdiu communione privetur quandiu reatum ſuum agnoſcat, & per ſatisfactionem emendet Eccleſiæ quod commiſit. *Vide infrà lib. 7. cap. 139. & Addit. IV. cap. 85.*

Vt Clerici judices ſeculares non adeant.

Nullus judicem Concil. Agath. c. 32. Ivo par. 6. c. 367. Gratian. 11. q. 1. c. 17. & 47. *Clericum nullus.*

CLVII. Nullus ex ordine Clericorum, inconſulto proprio Epiſcopo, ad judicem ſecularem pergat, neque apud eum, ſuo Epiſcopo non permittente, quemquam pulſare, aut cuiquam ante eum reſpondere, aut quicquam proponere præſumat, neque criminale negotium in judicio ſeculari proponere audeat.

De ſecularibus qui per calumniam Eccleſiam vel Clericos fatigare præſumunt.

CLVIII. Si quis ſecularium per calumniam Eccleſiam vel res ejus aut Clericos cujuſlibet ordinis fatigare tentaverit, & ex hoc convictus fuerit, ab Eccleſiæ liminibus & catholica communione, niſi dignè pœnituerit & per ſatisfactionem Eccleſiæ emendaverit, repellatur. *Vide infrà lib. 7. cap. 210.*

Concil. Agath. ibid.
Concil. Vvormat. c. 24. 61.
Burchard. lib. 15. c. 5.
Ivo par. 6. c. 367. & par. 16. c. 6.
Gratian. 5. q. 6. c. 8. *Si quis verò.*

Ne teſtificentur manumiſſi.

Capitulare an 744. c. 15. Ivo par. 16. c. 58.

CLIX. Libertus vel liberta in nullis negotiis contra quemquam teſtimonium dicere admittantur; excepto in aliquibus cauſis, ubi ingenuitas deeſſe dinoſcitur, ſicut permiſſum eſt & de ſervis. Quia indignum noſtra penſat clementia ut libertorum teſtimonio ingenuis damna concitentur. Qui verò de eiſdem fuerint progeniti, ad teſtimonium admittantur. *Vide infrà cap. 352.*

De his qui cum furibus conſcij fuerint.

Ivo par. 16. c. 301.

CLX. Non ſolùm ille qui furtum fecerit, ſed etiam & quicunque conſcius fuerit, vel furto ablata ſciens ſuſceperit, in numero furantium habeatur, & ſimili vindictæ ſubjaceat.

Si poſſeſſor per violentiam expellatur.

Ibid. c. 310.

CLXI. Quicunque violenter expulerit poſſidentem, priuſquam pro ipſo judicis ſententia præcedat, ſi cauſam meliorem habuerit, ipſam cauſam de qua agitur perdat; ille verò qui violentiam pertulit, universa in ſtatu quo fuerant recipiat, & quæ poſſedit ſecurus teneat. Si verò illud invadit quod per judicium obtinere potuit, & cauſam amittat, & aliud tantum quantum invaſit reddat expulſo.

Vt fideles fidem ſanctæ Trinitatis diſcant.

CLXII. Vt fideles fidem ſanctæ Trinitatis diſcant; in qua, inter cetera, eredere oportet quòd per Spiritum ſanctum remiſſio peccatorum in baptiſmate, confirmatione, pœnitentia, & in ceteris canonicis decretis; ſicut ſcriptum eſt, conferatur, & quòd fidelibus in Eccleſia per Chriſtum, ejuſdem ſancti Spiritus dono, per miniſterium ſacerdotale & per pœnitentiam remiſſio peccatorum indubitanter adtribuatur, & quòd gentium omnium in vera carne in adventu Chriſti reſurrectio futura ſit. & cetera. Quam fidem memoriter teneant, & ſuis ſacerdotibus eam reddant, & exponant per ſingula verba. Et ipſi ſacerdotes eam fideliter & pleniter atque veraciter populum doceant: quoniam primum fundamentum Chriſtianæ religionis fides catholica eſt. Et hæc fides tunc eſt vera & fructuoſa, ſi bonis operibus exornetur, id eſt, ſpe, caritate, humilitate, caſtitate, continentia, ſobrietate, unanimitate, concordia, juſtitia, pietate, miſericordia, innocentia, ſimplicitate, & ceteris his ſimilibus, Quæ omnia in dilectione Dei & proximi conſiſtunt. Sine his enim nemo poteſt Deo placere, nec ſalvus eſſe.

De contumacibus Presbyteris vel Clericis.

CLXIII. Si quis Preſbyterorum, Diaconorum, vel reliquorum Clericorum contumax aut ſuperbus vel inobediens aut rebellis Epiſcopo ſuo exstiterit, gradum habentes, proprio gradu careant. Reliqui verò Clerici vel monachi aut laici uſque ad ſatisfactionem communione priventur.

De judicibus Clericis calumniam vel injuriam inferentibus.

CLXIV. Si judex cujuſlibet ordinis Clericum publicis actionibus inclinare aut diſtringere aut calumniare vel injuriare abſque Epiſcopi ſui permiſſu præſumpſerit, uſque ad Eccleſiæ ſatisfactionem, cum omnibus tantis ſceleribus auxiliantibus aut facientibus, communione privetur. Epiſcopus tamen non dimittat ut injuriam patientibus plenam de præfatis Clericis juſtitiam canonicè non faciat.

Vt orationem dominicam omnes diſcant fideles.

CLXV. Vt fideles orationem dominicam diſcant & intelligant, & ſuis ſacer- Concil. Rem. an. 630. c. 6.

dotibus eam verbo ex verbo reddant, & alios fideles, qui eam neſciunt, doceant.

Vt nullus Epiſcopus alterius Epiſcopi vel Presbyter alterius Presbyteri parrochiam invadat.

CLXVI. Vt nullus Epiſcoporum vel Preſbyterorum parrochiam alterius invadat; ſed contentus ſit gubernatione creditæ ſibi plebis.

Vt monaſteriis vel reliquis Eccleſiis res non auferantur, vel ipſæ à quoquam inquietentur.

CLXVII. Vt monaſteria quæ Deo conſecrata ſunt nulli liceat in aliquo inquietare nec quemquam de eorum rebus violenter abſtrahere.

Vt Clerici peregrini contenti ſint hoſpitalitatis munere, & nulli eorum liceat officium ſacerdotale in alterius parrochia agere abſque licentia Epiſcopi in cujus parrochia eſſe noſcuntur.

CLXVIII. Vt Epiſcopi atque Clerici peregrini contenti ſint hoſpitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium ſacerdotale abſque permiſſu Epiſcopi in cujus parrochia eſſe cognoſcitur agere. *Vide ſuprà cap. 86.*

Vt nullus Epiſcopus ſine conſenſu aliorum ſe præferat anteriori.

Capitula Herardi c. 54. CLXIX. Vt nullus Epiſcoporum ſe præferat alteri per ambitionem; ſed omnes agnoſcant tempus & ordinem ſuæ ordinationis.

Vt populi oblationes ſacerdotibus in Eccleſia offerant. Et ut omni die dominica communicent.

Ibid. c. 53. CLXX. Placuit ut fideles oblationes ſacerdotibus cotidie, ſi fieri poteſt, in Eccleſia offerant. Et ſi cotidie non poteſt, ſaltim dominica die abſque ulla excuſatione fiat. Et ut prædicationem audiant. Et ſi fieri poteſt, omni dominica die communicent, niſi criminalia peccata & manifeſta impediantur; quia aliter ſalvi eſſe non poſſunt: quoniam Dominus dixit: *Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Et qui manducat me, vivit propter me.* & cetera exempla quæ prolixa ſunt hic ſcribere.

Vt ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis.

Ibid. c. 54. CLXXI. Vt ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis, & illorum officium agant, ſive diurnale, ſive nocturnale; quia ſcriptum eſt: *Sine intermiſſione orate.* Et idcirco non dimittant horas canonicas.

De ſtolis geſtandis.

CLXXII. Vt ſacerdotes ſtolas portent propter ſignum caſtitatis, ſicut decretum eſt. Concil. Mogunt. an 813. c. 78.

Vt ſecreta non incipiatur niſi poſt hymnum finitum.

CLXXIII. *Te igitur* non inchoënt ſacerdotes niſi poſt angelicum hymnum finitum.

Vt adnuntietur ſymbolum fidelibus à ſacerdotibus.

CLXXIV. Vt adnuntient Preſbyteri omnibus fidelibus ſibi ſubjectis ſymbolum & orationem dominicam, ut ſancto Spiritu inluſtrante ſalventur.

Vt Presbyteri adnuntient viris & feminis, niſi memoriter ſymbolum & orationem dominicam tenuerint, de ſacro fonte filiolos vel filiolas non ſuſcipiant.

* CLXXV. Adnuntient Preſbyteri ut neque viri neque feminæ de ſacro fonte filiolos vel filiolas ſuſcipiant, niſi memoriter ſymbolum & orationem dominicam tenuerint. Burchard. lib. 4. c. 28. Ivo par. 1. c. 222.

Vt ſilentium in Eccleſia teneatur, & devotè verbum Dei audiatur.

CLXXVI. Placuit ut fideles ſilentium in Eccleſia teneant, & devotè verbum Dei audiant, & confeſſi veraciter de omnibus ſceleribus ſuis ſacerdotibus fiant, & mundent corpora & corda eorum, in quibus Deus condignè habitare dignetur, quomodo illis dictum eſt: *Templum Dei eſtis, in quibus habitare deſidero.* Et ut eorum ſacerdoti in omnibus obediant, & inſtruantur pro quid Miſſa vel ſacerdotes conſtituti ſint; & intellegant vim & myſterium dominici corporis & ſanguinis & Miſſæ, ſive precum quæ in ea à ſacerdote fiunt. Dicitur enim in ipſa oratione: *Memento, Domine, famulorum famularúmque tuarum & omnium circumſtantium, quorum tibi fides cognita eſt & nota devotio, qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis pro ſe ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ, tibi reddunt vota ſua æterno Deo vivo & vero.* & reliqua. Inſtruantur etiam ut cognoſcant poteſtatem Pontificum in ligando & ſolvendo, & cetera quæ ad illos pertinent, atque reliquorum ſacerdotum. Et ut timeant & venerentur, ſecundùm Domini præceptum, eorum ſacerdotes, & qualiter in his offendere ſolent eis adnuntietur.

Vt Epiſcopo infantuli ad confirmandum præſententur.

Burchard. lib. 4. c. 59. Ivo par. 2. c. 253. CLXXVII. Adnuntient Preſbyteri populis ut quàm citiùs potuerint, ſuos infantulos ad confirmandum Epiſcopo præſentare faciant.

Vt Presbyteri ſine ſacro chriſmate oleòque benedicto non proficiſcantur.

CLXXVIII. Vt Preſbyteri ſine ſacro chriſmate oleóque benedicto & ſalubri Chriſti euchariſtia alicubi non proficiſcantur; ſed ubicunque vel fortuitu requiſiti fuerint ad officium ſuum, inveniantur parati in reddendo debito.

Vt Presbyteri oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant.

CLXXIX. Vt omnes Preſbyteri oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant, ſecúmque habeant, & moneant fideles infirmos illud exquirere, ut eodem oleo peruncti gratia Dei ſanentur, quia à Preſbyteris fuſa oratio fidei ſalvabit infirmos.

Vt nullus Presbyter parrochianus alibi præſumat chriſma accipere niſi ab Epiſcopo ſuo in Cœna Domini.

CLXXX. Vt nullus Preſbyter parrochianus alibi præſumat chriſma accipere niſi ab Epiſcopo ſuo in Cœna Domini.

Vt baptizari non præſumatur niſi in vigilia Paſchæ & Pentecoſten.

CLXXXI. Vt baptizare nullus præſumat niſi per duo tempora, id eſt, vigilia Paſchæ, & vigilia Pentecoſtes, præter mortis periculum.

Vt inſtruantur fideles qui parvulos de ſacro fonte ſuſcipere cupiunt.

CLXXXII. Placuit ut inſtruantur fideles qui parvulos de ſacro fonte ſuſcipere cupiunt, ut intellegant & vim ejuſdem ſacramenti, & quid pro aliis ſpoponderunt, vel pro quo fidejuſſores extiterunt; & ſciant ſe nullo modo antè aliorum patres efficere quàm ſupradicta diſcant & intellegant ſeu reddant. Et ſi fidejuſſores pro terreno lucro damnari ſolent, quanto magis pro divino jure, ne damnentur, cavere oportet. Illi tamen ab his officiis removendi ſunt, ne alios de ſacro fonte in baptiſmate ſuſcipiant, nec etiam ad percipiendum Spiritus ſancti donum aliorum patrini exiſtant, qui & communione canonica privati & publicæ pœnitentiæ ſunt ſubacti, donec per pœnitentiam ſatisfactionis reconciliationem mereantur, vel etiam illi qui tale peccatum commiſſum habent pro quo publicæ pœnitentiæ plectendi & ligandi ſunt.

Vt nulla pretia de baptizandis conſignandiſque fidelibus exigantur.

CLXXXIII. Vt nulla pretia de baptizandis conſignandiſque fidelibus exigantur. Quòd ſi qui perpetraverint, honoris ſui ſint periculum ſubituri. Decreta Gelaſ. c. 5. Criſcon. c. 218.

De quorum baptiſmate abſque diſſimulatione dubitatur, ut baptizentur præceptum eſt.

CLXXXIV. De quibus dubium eſt utrum ſint baptizati annon, omninodis abſque ullo ſcrupulo baptizentur, his tamen verbis præmiſſis: *Non te rebaptizo. Sed ſi nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Iſaac tit. 11. c. 17.

Vt Presbyteri in Eccleſia fidem ſanctæ Trinitatis doceant.

CLXXXV. Notum eſt omnibus impoſſibile eſſe ſine fide placere Deo. Et ideo nullus ſit Preſbyter qui in Eccleſia publicè non doceat, lingua quam auditores intellegant, fidem omnipotentis Dei in unitate & trinitate ſimpliciter credere, & ea quæ omnibus generaliter dicenda ſunt, de malis evitandis, ſive bonis faciendis, & judicio in reſurrectione futuro. Si verò ipſe verbis manifeſtè explicare non poterit, petat ſibi ea à doctiore tranſcribi, qualiter apertè legat, quod qui audiunt intellegant. Et qui ampliùs non potuerit, vel his verbis admoneat: *Pœnitentiam agite. Adpropinquavit enim regnum cælorum.*

Vt Presbyteri adnuntient populo quatuor legitima temporum jejunia.

CLXXXVI. Doceant Preſbyteri populum quatuor legitima temporum jejunia obſervare, hoc eſt, menſe Martio, Iulio, Septembrio, & Decembrio, quando ſacri ordines juxta ſtatuta canonum diſtribuuntur.

Vt jejunia tria legitima in anno agantur.

CLXXXVII. Iterum admoneant ſacerdotes ut jejunia tria legitima in anno agantur, id eſt, quadraginta dies ante Nativitatem Domini, & quadraginta dies ante Paſcha, ubi decimas anni ſolvimus, & poſt Pentecoſten quadraginta dies. Quamquam enim nonnulla ex his canonica priventur auctoritate, nobis tamen omnibus ſimul propter conſuetudinem plebis & parentum noſtrorum morem hæc obſervare, ut ſuperiùs comprehenſum eſt, convenit. Et licèt omnibus diebus orare & abſtinere conveniat, his tamen temporibus ampliùs jejuniis & pœnitentiæ ſervire oportet. Præter hæc autem legitima

tempora jejuniorum, omnis ſexta feria propter paſſionem Domini jejunetur. Sed & ſabbati dies à pleriſque, propter quod in eo Chriſtus jacuit in ſepulchro, jejunio conſecratus habetur.

Vt populus niſi duobus temporibus infantes ſuos ad baptiſmum non offerat.

CLXXXVIII. Placuit ut populus ad baptiſmum eorum infantes non offerat niſi duobus temporibus, ſi infirmitas non occupaverit, & quomodo in hoc offendunt inſtruantur.

Vt dies dominicus reverenter colatur.

CLXXXIX. Diem dominicum ſecundùm reverentiam colite. Opus ſervile, id eſt, agrum, pratum, vineam, vel ſi qua graviora ſunt, in eo non faciatis, nec cauſas nec calumnias inter vos dicatis; ſed tantùm divinis cultibus ſerviatis, & à veſpera uſque ad veſperam dies dominicus ſervetur. Has quidem præcipuas feſtivitates adnuntient Preſbyteri ut diebus dominicis ſabbatizare, id eſt, natale Domini dies quatuor, VIII. Kalendarum Ianuariarum, in circumciſione Domini Kalendis Ianuarij diem unum, in epiphania VIII. Idus Ianuarij diem unum, in purificatione ſanctæ Mariæ IV. Nonas Februarij diem unum, in Paſcha Domini uſque in octabas Paſchæ poſt Dominicam dies tres, in Aſcenſione Domini diem unum, in natali ſancti Iohannis Baptiſtæ VIII. Kal. Iul. diem unum, in paſſione ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli III. Kal. Iul. diem unum, in adſumprione ſanctæ Mariæ XVIII. Kal. Septembr. diem unum, in tranſitu ſancti Martini III. Idus Novembr. diem unum, in Paſſione ſancti Andreæ Apoſtoli II. Kal. Decembr. diem unum. *Vide ſuprà lib. 1. cap. 158. & lib. 2. cap. 35.*

Vt adnuntient Presbyteri eodem modo ſicut ſabbatum Paſchæ cum ſuo Paſcha, ſabbatum Pentecoſten cum ſuo die dominico obſervare.

CXC. Adnuntient Preſbyteri eodem modo ſicut veſperaſcente ſabbato ſanctum Paſcha celebratur, & ipſum diem Pentecoſtes ſimiliter celeberrimum habeant ut ſanctum Paſcha, & jejunium, & Miſſam, & baptiſiſmum.

Vt adnuntient Presbyteri populo ſe ab inlicitis abſtinere connubiis.

CXCI. Adnuntiet unuſquiſque Preſbyterorum publicè plebi ab inlicitis connubiis abſtinere, & ſecundùm Domini mandatum legitimum conjugium nequaquam poſſe ulla occaſione ſeparari, excepta cauſa fornicationis, niſi conſenſu amborum, & hoc propter ſervitium Dei.

Vt publicè Presbyteri adnuntient plebi decimas & primitias omnium frugum ad benedicendum offerre.

CXCII. Adnuntient Preſbyteri plebi publicè ut primitias omnium frugum terræ ad benedicendum afferant ad domos illorum, & ſic poſtea inde manducent, & decimas ex omnibus fructibus & pecoribus terræ annis ſingulis ad Eccleſias reddant, & de novem partibus quæ remanſerint eleemoſynas faciant, & ex ipſis peccata illorum redimant, ſicut ſcriptum eſt: *Eleemoſyna à morte liberat.* Et ipſa purgat peccata, ſicut in ſapientia legitur: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.*

Vt fideles intellegant pactum quod cum Deo in baptiſmate fecerunt.

CXCIII. Placuit ut fideles intellegant pactum quod cum Deo in baptiſmate fecerunt. A multis ergo ex toto & à multis ex parte tranſgreditur. Quid ſit abrenuntiare diaboli operibus & pompis ejus & omnibus operibus ejus inſtruantur fideles. Si verò jura humanæ pactionis firma conſervantur, quanto magis ferventiùs jura tanti pacti, quæ cum Deo facta ſunt, inrevocabiliter ſunt obſervanda?

Vt ſacerdotes admoneant viros & mulieres ut luminaria ad baſilicas deportent.

CXCIV. Vt ſacerdotes admoneant viros & mulieres ut ad baſilicas luminaria & incenſum & buccellas & primitias afferant, ſicut ſcriptum eſt: *Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus.* Ivo par. 6. c. 166.

Vt admoneant Presbyteri plebem ne in Eccleſia contentionibus & verboſitatibus deſerviant.

CXCV. Admoneant Preſbyteri plebem ut in Eccleſiis verboſare non præſumant, ſed cum fletu & compunctione cordis Dei implorent auxilium tam pro ſe quàm & proximis ſuis. Et quando Preſbyter celebrat Miſſam, corda illorum ſemper ad cœleſtia tendant. Et quando ſanctæ lectiones vel evangelia recitata fuerint, cum ſilentio & devota mente pariter audiant, ſicut Deus dixit per Moyſen: *Audi Iſraël, & tace.* Et oblationes offerant, & communicare faciant.

Vt Presbyteri ſollicitè curent ne inhoneſta & turpia quælibet fiant in Eccleſiis.

CXCVI. Quando populus ad Eccle-

Capitula Herardi c. 114. ſias venerit, tam per dies dominicos quàm & per ſollemnitates ſanctorum, aliud non ibi agat niſi quod ad Dei pertinet ſervitium. Illas verò balationes & ſaltationes canticáque turpia ac luxurioſa & illa luſa diabolica non faciat nec in plateis nec in domibus neque in ullo loco; quia hæc de paganorum conſuetudine remanſerunt. Et qui ipſa fecerit, canonicam ſententiam accipiat.

Ne in mortuorum funeribus juxta paganorum ritum agatur.

Capitula Herardi c. 38. CXCVII. Admoneantur fideles ut ad ſuos mortuos non agant ea quæ de paganorum ritu remanſerunt. Sed unuſquiſque devota mente, & cum compunctione cordis, pro ejus anima Dei miſericordiam imploret. Et quando eos ad ſepulturam portaverint, illum ululatum exceſſum non faciant; ſed ſicut ſuperiùs diximus, devota mente & cum compunctione cordis, in quantum ſenſum habuerint, pro ejus anima implorare Dei miſericordiam faciant. Et illi qui pſalmos non tenent, excelſa voce *Kyrie eleyſon, Chriſte eleyſon*, viris inchoantibus, mulieribúſque reſpondentibus, alta voce canere ſtudeant pro ejus anima. Et ſuper eorum tumulos nec manducare nec bibere præſumant. Quòd ſi fecerint, canonicam ſententiam accipiant.

Vide Reginonem lib. 2. c. 382.

Vt pro defunctis amicorum parentes eorum triginta dies adimplere faciant.

Capitula Herardi c. 38. CXCVIII. Fideles pro defunctis amicorum & parentibus eorum jejunia & oblationes triginta dies adimplere faciant, & mortuum ſuper mortuum non ponant, nec oſſa defunctorum ſuper terram dimittant. Quòd ſi fecerint, canonicæ ſententiæ ſubjaceant.

De his quos Epiſcopus aut ſacerdos excommunicaverit, ne eos fideles recipiant.

CXCIX. Placuit ut fideles eos quos Epiſcopus aut ſacerdos propter eorum peccata excommunicaverit non recipiant antequam pœnitentiam accipiant & ad confeſſionem veniant.

Vt nullus Presbyter ſuam Eccleſiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui derelinquat.

Capitula Herardi c. 48. CC. Compellimur ſtatuta canonum & in hoc ſervare, ut nullus Preſbyter creditam ſibi Eccleſiam ſine conſenſu ſui Epiſcopi derelinquat, & laicorum ſuaſione ad aliam tranſeat.

Vt ſacra myſteria nullus Presbyter niſi in loco conſecrato agat.

Regino lib. 1. c. 340. CCI. Vt nullus Preſbyter ſacra myſteria niſi in locis ab Epiſcopo conſecratis agere præſumat.

Ne aliud altare in Eccleſia conſecrata, niſi quod ab Epiſcopo conſecratum eſt, aliquis Presbyter erigat.

CCII. Vt nullus Preſbyter in Eccleſia conſecrata aliud altare erigat niſi quod ab Epiſcopo ſanctificatum eſt, ut ſit diſcretio inter ſacratum & non ſacratum. Burchard. lib. 3. c. 17.

Vt Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus non ſint aleatores & ebrioſi.

CCIII. Quòd Epiſcopus, Preſbyter, & Diaconus aleator & ebrius eſſe non debeat. Similiter Clerici & laici, ſi permanſerint in alea, communione priventur.

Vt nemo Clericorum uſuras accipiat.

CCIV. Quoniam venerandi canones & divina prohibet auctoritas uſuras accipere, ideo nullus hoc Clericorum facere præſumat, &, in quantum poterint, laicis vetare ſtudeant.

Vt diem dominicum, in quo Dominus ſurrexit, cuncti venerabiliter colant.

CCV. Placuit ut fideles diem dominicum, in quo Dominus reſurrexit, omnes venerabiliter colant. Nam ſi pagani ob memoriam & reverentiam deorum ſuorum quoſdam dies colunt, & Iudæi more carnali ſabbatum carnaliter obſervant, quanto magis Chriſtianis iſte dies honorificè colendus eſt, ne in illo ſancto die vanis fabulis aut locutionibus ſive cantationibus vel ſaltationibus, ſtando in biviis & plateis, ut ſolet, inſerviant. Sed ad ſacerdotem aut ad aliquem ſapientem & bonum veniant, & eorum prædicationibus & bonis locutionibus quæ ad animam pertinent utantur. Et illo die ſeu ſabbato ad veſperas & ad matutinas ſive ad Miſſam cum eorum oblationibus, ſi fieri poteſt, omnes canendo *Kyrie eleyſon* veniant, & eundo & redeundo *Kyrie eleyſon* decantent. Similiter & paſtores pecorum eundo & redeundo in campum & ad domum faciant, ut omnes eos veraciter Chriſtianos & devotos eſſe cognoſcant. Capitula Herardi c. 114.

De reconciliandis pœnitentibus.

CCVI. Quia varia neceſſitate præpedimur canonum ſtatuta de reconciliandis pœnitentibus pleniter obſervare, propterea omnino non dimittatur ut unuſquiſque Preſbyter juſſione Epiſcopi de occultis tantùm, quia de manifeſtis Epiſcopos ſemper convenit judicare, ſtatim poſt acceptam confeſſionis pœnitentiam ſingulos data oratione reconciliari. Morientibus Capitulare an. 744. c. 3. Capitula Herardi c. 59. Iſaac tit. 11. c. 18. Gratian. di. 5. c. 1. Cum autem. &c. 1. ſi nudat.

verò ſine cunctamine communio & reconciliatio præbeatur.

Quot ſint dies purificationis mulieris.

CCVII. Cùm enixa fuerit mulier, poſt quot dies debeat Eccleſiam intrare, teſtamenti veteris præceptione didicimus, ut pro maſculo diebus XXXIII. pro femina autem LXVI. debeat abſtinere. *Quod tamen*, ut ait ſanctus Gregorius, *ſciendum eſt quia in myſterio accipitur. Nam ſi hora eadem qua genuerit, actura gratias, intret Eccleſiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas enim carnis, non dolor, in culpa eſt. In carnis autem commixtione voluptas eſt, in prolis verò prolatione gemitus. Vnde & ipſi primo matrimonio dicitur:* In doloribus paries. *Si itaque enixam mulierem prohibemus Eccleſiam intrare, ipſam ei pœnam ſuam culpam deputamus.*

S. Gregor. in reſponſ. ad interr. Auguſt. c. 10. Capitula Herardi c. 60.

Vt Miſſarum celebrationes in locis incongruentibus non fiant.

CCVIII. Placuit ut fideles Miſſarum celebrationes in locis non conſecratis & incongruentibus facere omnino non debeant, niſi cauſa hoſtilitatis vel longinqui itineris. Et id in altaribus ab Epiſcopo conſecratis fieri, ſi neceſſitas compellat. Sacerdotes tamen qui in locis inlicitis & non conſecratis Miſſas cantare præſumunt, gradum ſe ſciant amiſſuros. Melius eſt enim Miſſam non audiri quàm eam ubi non licet nec oportet celebrare aut audiri. Et de uſura, ut non fiat, omnes admoneantur.

Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 6. Capitula Herardi c. 34.

De propinquitate.

CCIX. In quarta propinquitate carnis, quinta, ſextáque non licet nubere, ſicut in lege ſcriptum eſt: *Omnis homo ad propinquam ſanguinis ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus*, id eſt, uſque ſeptimum gradum. Legitimum conjugium non licet ſeparari ſine conſenſu amborum, ita tamen ut ambo Deo ſerviant innupti. Poteſt autem alter alteri licentiam dare accedere ad ſervitium Dei, ſi ipſe tamen innuptus vel innupta permanſerit. In veteri teſtamento taliter legitur de coitu cum pecoribus: *Mulier quæ ſubcubuerit cuilibet jumento, ſimul interficiatur cum eo.* In novo illa ſicut ille qui cum pecoribus coierit, quindecim annis, alij undecim pœniteat. Animalia coitu hominum polluta occidantur, carnéſque canibus projiciantur; ſed coria eorum adſumantur. Vbi autem dubium eſt, non occidantur.

Capitula Herardi c. 36.

De ſervo qui damnum cuilibet intulerit, quid agendum ſit.

CCX. Nemini liceat ſervum ſuum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere; ſed juxta qualitatem damni dominus pro ipſo reſpondeat, vel eum in compoſitionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem ſervus perpetrato ſcelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non poſſit, ſacramento ſe dominus excuſare ſtudeat quòd nec ſuæ voluntatis nec conſcientiæ fuiſſet quòd ſervus ejus tale facinus commiſit. Sicut petierunt, ita Domnus Imperator conſenſit.

III. 44.

De eo qui ad mallum legibus mannitus fuerit, & non venerit.

CCXI. Si quis ad mallum legibus mannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſonnis non detinuerit, quindecim ſolidis culpabilis judicetur. Similiter ad ſecundam & tertiam. Si autem ad quartam venire contempſerit, poſſeſſio ejus in bannum mittatur donec veniat & de re qua interpellatus fuerit juſtitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in bannum miſſæ ſunt Rex interrogetur, & quicquid inde judicaverit fiat. Prima mannitio ſuper noctes VII. ſecunda ſuper XIV. tertia ſuper XXI. quarta ſuper XLII. Similiter & de beneficio hominis, ſi fortè res proprias non habuerit, mittatur in bannum uſque dum Rex interrogetur.

Ibid. c. 45.

De eo qui filios non habuerit, & in eorum loco alium ſibi heredem facere voluerit.

CCXII. Qui filios non habuerit, & alium quemlibet heredem ſibi facere voluerit, coram Rege vel coram Comite & Scabinis vel Miſſis dominicis, qui ab eo ad juſtitias faciendas in provincia fuerint ordinati, traditionem faciat.

Lex Ripuar. tit. 32. Capitulare IV. an. 803. c. 48. Ivo par. 16. c. 302.

De denarialibus, qualiter poſſint hereditare.

CCXIII. Homo denarialis non antea hereditare in ſuam agnationem poterit quàm uſque ad tertiam generationem perveniat. Homo chartularius ſimiliter faciat.

Capitulare IV. an. 803. c. 57. 64. Lib. 2. leg. Longob. tit. 34. c. 12.

Vt omne ſacramentum in Eccleſia juretur.

CCXIV. Omne ſacramentum in Eccleſia & ſuper reliquias juretur. Et quod in Eccleſia jurandum eſt, vel cum ſex electis, vel ſi duodecim eſſe debent, quales potuerit invenire. *Si illum Deus adjuvet, & illi ſancti quorum iſtæ reliquiæ ſunt, ut veritatem dicat.* Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei ſuper quem res intertiata fuerit ſacramento ſe excuſare de furto, quòd nec ſuæ voluntatis aut con-

Capitulare IV. an. 803. c. 57. 72. Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 21. & tit. 28. c. 3.

ſcientiæ

cientiæ fuiſſet quod ablatum eſt, & aliud tantum ſine damno reſtituatur.

Vt vitia quæ remanſerunt ex ritu gentilium fideles caveant.

Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2. CCXV. Placuit ut fideles caveant vitia quæ ex ritu gentilium remanſerunt, id eſt, magi, arioli, ſortilegi, venefici, divini, incantatores, ſomniatorum conjectores, quos divina lex inretractabiliter puniri jubet. Et ne eos inter ſe ſinant eſſe providendum illis eſt.

De Eccleſiis reſtaurandis.

Capitulare III. an. 803. c. 2. CCXVI. De Eccleſiis emendandis, & ubi in uno loco plures ſunt quàm opus ſit, ut deſtruantur quæ neceſſariæ non ſunt, & aliæ conſtruantur.

Ne Presbyteri priuſquam examinentur ordinentur.

I. 136. CCXVII. Vt Preſbyteri non ordinentur priuſquam examinentur. Et ut excommunicatio ſubitò & ſine cauſa non fiat.

Vt dominici Miſſi Scabinos, Advocatos, & Notarios eligant.

III. 33. CCXVIII. Vt Miſſi noſtri Scabinos, Advocatos, & Notarios per ſingula loca eligant, & eorum nomina, quando reverſi fuerint, ſecum ſcripta deferant.

De his qui legem ſervare contemnunt.

Ibid. c. 34. CCXIX. De his qui legem ſervare contemnunt, ut per fidejuſſores in præſentiam Regis deducantur.

Vt fideles ſe à vitiis abſtineant quæ quaſi naturaliter in uſu habentur.

Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2. CCXX. Placuit ut fideles à vitiis deteſtandis, quæ habentur quaſi naturaliter in uſu, ſe abſtineant, quæ Apoſtolus apertè enumerat, id eſt, ebrietates, comeſſationes, contentiones, iræ, rixæ, diſſenſiones, detractiones, invidiæ, inimicitiæ; de quibus Apoſtolus ait: *Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Et alibi: *Non ſolùm qui faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus.* Et de illis dici poteſt: *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis.*

De his qui heribannum ſolvere debent.

III. 35. V. 283. CCXXI. Vt illi qui heribannum ſolvere debent, conjectum faciant heribannatoribus, & nullum aliud obſequium Comitibus vel Vicariis faciant.

De fugitivis & peregrinis, ut diſtringantur.

App. II. c. 4. CCXXII. De fugitivis ac peregrinis, ut diſtringantur, ut ſcire poſſimus qui ſint aut unde venerint.

De armillis & bruniis negotiatoribus non dandis.

Ibid. c. 5. CCXXIII. Vt armillæ & bruniæ non dentur negotiatoribus.

Vt menſuræ æquales fiant.

CCXXIV. De menſuris, ut ſecundùm juſſionem noſtram æquales fiant. Ibid. c. 6.

Vt Chriſtiani ab otioſo ſermone ſe caveant vel ceteris vitiis.

CCXXV. Placuit ut fideles de otioſo ſermone, pro quo in die judicij ſecundùm Domini ſententiam rationes omnes reddituri ſumus, & de ſcurrilitate & ſtultiloquio & maledictionibus, quoniam, juxta Apoſtolum, maledicentes regnum Dei non poſſidebunt, & de mendacio noxio, ſive de periculoſo aſſiduóque juramento, & obſcœnis turpibúſque canticis, ab his omnibus cuncti Chriſtiani ſe fortiter cavere debent; ne his ſtudentes per neglegentiam detrimentum ſuarum patiantur animarum. Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2.

Vt ſuper veſtituram Pippini Regis teſtimonia non mittantur.

CCXXVI. Vt non mittantur teſtimonia ſuper veſtituram Domni Pippini Regis. Append. II. c. 7.

Vt nec colonus nec fiſcalinus traditiones faciat.

CCXXVII. Vt nec colonus nec fiſcalinus poſſit alicubi traditiones facere. III. 36.

Ne præſumat hominem aliquis ſine cauſa ad judicium mittere.

CCXXVIII. Vt nullus præſumat hominem ad judicium mittere ſine cauſa, niſi judicatum fiat. Ibid. c. 37.

Si liber homo in monaſterio regulari comam depoſuerit.

CCXXIX. Si liber homo in monaſterio regulari comam depoſuerit, & res ſuas ibidem delegaverit, promiſſionem factam ſecundùm regulam firmiter teneat. I. 137.

De conjugio, quòd à Deo ſit conſtitutum, & quòd non cauſa luxuriæ, ſed cauſa potiùs appetendum ſit filiorum.

CCXXX. Placuit ut fideles ſciant conjugium à Deo eſſe conſtitutum; & quòd non ſit cauſa luxuriæ ſed cauſa potiùs filiorum adpetendum. Et ut virginitas uſque ad nuptias fideliter ſervetur. Et uxores habentes neque pellicem neque concubinam habere debeant. Quomodo etiam in caſtitate uxores ſuas diligere, eiſque, utpote vaſi infirmiori, honorem debitum impendere. Et quòd commixtio carnalis cum uxoribus gratia fieri debeat prolis, non voluptatis. *Vide infrà cap.* 240. Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2. Capitula Hetardi c. 67.

Vt omnia quæ vuadiari debent, ſecundùm legem revuadientur.

CCXXXI. Vt omnia quæ vuadiari debent, juxta quod in lege continetur, pleniter ſecundùm ipſam legem revuadiata App. II. c. 8.

fiant. Et inpoſtmodum vel Domnus Rex, vel ille cujus cauſa eſt, juxta quod ei placet, miſericordiam faciat.

Vt nullus ebrius cauſam ſuam poſſit in mallo conquirere.

III. 38. CCXXXII. Vt nullus ebrius ſuam cauſam in mallo poſſit conquirere, nec teſtimonium dicere. Nec placitum Comes habeat niſi jejunus.

De nullo ad bibendum cogendo.

I. 138. CCXXXIII. Vt neminem liceat alium cogere ad bibendum.

De Miſſis dominicis diſcurrentibus.

Lib. 3. leg. Longob. tit. 4. c. 4. Iſaac tit. 2. c. 3. CCXXXIV. De Miſſis noſtris diſcurrentibus vel ceteris hominibus in utilitate noſtra iter agentibus præcipimus ut nullus manſionem contradicere præſumat nec herbam, excepto ſuo prato. *Suprà lib. 3. cap. 39.*

Vt à coitu prægnantium fideles ſe abſtineant.

Capitula Heradi c. 124. CCXXXV. Placuit ut fideles ſe abſtineant à coitu prægnantium uxorum, necnon menſtruo tempore. Et ut cauſa fornicationis non ſit uxor ſecundùm Domini ſententiam dimittenda, ſed potiùs ſuſtinenda. Et quòd hi qui cauſa fornicationis dimiſſis uxoribus ſuis, alias ducunt, Domini ſententia adulteri eſſe notantur.

De canibus qui in dextro armo tonſi ſunt.

Capitulare III. an. 803. c. 18. CCXXXVI. De canibus qui in dextro armo tonſi ſunt, ut homo qui eum habuerit, cum ipſo cane in præſentiam Regis veniat.

De capitulis quæ in lege noviter addita ſunt.

Ibid. c. 19. CCXXXVII. Vt populus interrogetur de capitulis quæ in legem noviter addita ſunt. Et poſtquam omnes conſenſerint, ſcriptiones & manufirmationes ſuas in ipſis capitulis faciant.

Vt nullus ad placitum banniatur præter Scabinos ſeptem & qui cauſam quærere debent.

III. 40. CCXXXVIII. Vt nullus ad placitum banniatur niſi qui cauſam quærere vult, aut ſe ab alio quæri ſcit; exceptis Scabinis ſeptem, qui ad omnia placita eſſe debent.

De falſis teſtibus non recipiendis.

Ibid. c. 42. CCXXXIX. Vt falſi teſtes minimè recipiantur.

Qualiter fidelibus Chriſtianis inceſta cavenda ſint.

Suprà c. 230. hujus libri. CCXL. Placuit ut fideles agnoſcant qualiter inceſta Chriſtianis cavenda ſint, & quod loca Deo dicata frequentiùs devotiùſque ad Deum exorandum ſibíque propitium faciendum ſæpius quàm hactenus feciſſent frequentent, & quòd in baſilicis Deo dicatis non ſit fabulis otioſis turpibúſque & obſcœnis ſermocinationibus vacandum, & negotia ſecularia publicáque placita habenda, & quòd hi qui hæc in Eccleſiis faciunt, majora ſibi peccata accumulent. *Vide infrà Addit. II. cap. 23.*

De non jurando per vitam Regis.

CCXLI. Vt nullus præſumat per vitam Regis & filiorum ejus jurare. III. 42. Lib. 3 leg. Longob. tit. 24. c. 1.

Vt Miſſi non ſolùm de adnuntiatione ſed etiam de opere breves afferant.

CCXLII. Vt Miſſi noſtri, qui jam breves detulerunt de adnuntiatione, adhuc adducant & de opere. Append II. c. 9.

Vt nullus præſumat teloneum, rodaticum, & pulveraticum recipere.

CCXLIII. Vt nullus homo præſumat teloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum recipere. Ivo part. 16. c. 306.

Vt fideles juſta judicia judicent.

CCXLIV. Placuit ut fideles juſta judicia judicent, & munera pro hoc non accipiant, & ut falſum teſtimonium vitent, & à detractione ſe abſtineant, necnon à ceteris malis quæ longum eſt dinumerare. Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2.

Vt Eccleſiæ earum juſtitiam obtineant.

CCXLV. In primis omnium jubendum eſt ut habeant Eccleſiæ earum juſtitias & in vita illorum qui habitant in ipſis Eccleſiis & pòſt, tam in pecuniis quàm & in ſubſtantiis earum. Capitulare IV. an. 806. c. 1.

Vt poteſtatem Epiſcopi omnes intelligant, & inſtruantur qualiter ſive ſecundùm canonicam ſive ſecundùm monaſticam regulam eis vivendum ſit.

CCXLVI. Vt omnes Epiſcopi poteſtatem intellegant, & inſtruantur ut vel ſecundùm canonicam vel ſecundùm monaſticam regulam regantur eorum miniſterio, tam in monaſteriis virorum quàm & in puellarum, & in forentibus Presbyteris, ſeu reliquo populo Dei. Ibid. c. 2.

De viduis & orphanis & minùs potentibus.

CCXLVII. Vt viduæ, orphani, & minùs potentes ſub Dei defenſione & noſtro mundeburde pacem habeant & eorum juſtitias adquirant. Ibid. c. 5.

De non parvipendenda excommunicatione ſacerdotum.

CCXLVIII. Placuit ut fideles non parvipendant excommunicationem ſacerdotum illorum: quoniam ſi hoc fecerint, juſtè ſegregabuntur à cœtu Chriſtianorum. Iſaac tit 9. c. 6.

De Epiſcopis & Comitibus, ut ſibi conſenſum invicem præbeant.

Capitulare IV. an. 806. c. 4. CCXLIX. Vt Epiſcopi cum Comitibus ſtent, & Comites cum Epiſcopis, ut uterque pleniter ſuum miniſterium peragere poſſit.

Vt latrones vel homicidæ ſive adulteri ſub magna correctione conſtringantur.

Ibid. c. 5. CCL. Vt latrones, vel homicidæ, ſeu adulteri, vel inceſtuoſi ſub magna diſtrictione & correctione ſint correpti ſecundùm euvam Bauvariorum vel legem. *Vide ſuprà lib. 5. cap. 241.*

De rebus invaſis.

Ibid. c. 6. CCLI. De rebus propriſis, ut ante Miſſos & Comites & judices noſtros veniant ij qui hoc egerunt, & ibi accipiant finitivam ſententiam, ita ut inantea nullus præſumat alterius res proprindere; ſed magis ſuam cauſam quærant ante judices noſtros, ut diximus, & ibi recipiant quod juſtum eſt. *Ibid. cap. 242.*

De ſuperbia, propter quam diabolus corruit.

CCLII. Placuit ut fideles de ſuperbia inſtruantur, per quam angelus, factus diabolus, de cœlo ejectus eſt. *Vide ſuprà lib. 5. cap. 317.*

De eo cui non rectè judicatur.

Ibid. c. 7. Ivo par. 16. c. 307. CCLIII. Vt ſi aliquis voluerit dicere quòd juſtè ei non judicetur, tunc in præſentiam noſtram veniat. Aliter verò non præſumat in præſentiam noſtram venire pro alterius juſtitia dilatanda.

De invidia, per quam diabolus hominem ejecit de paradiſo.

V. 317. CCLIV. Placuit ut fideles admoneantur de invidia, per quam diabolus hominem de paradiſo ejecit.

De odio & diſcordia.

Ibid. CCLV. Placuit ut fideles admoneantur de odio & diſcordia, quæ caritatem inter proximos extinguunt, & dilectionem evacuant, & omnia bona pervertunt, & non ſinunt proximos in mutua dilectione conſiſtere.

Capitularium dominicum datum anno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCCVI. *ad Teodonis villam, & anno imperij Domni Karoli VI.*

Capitulare I. an 805. c. 1. & ſeqq. CCLVI. I. Vt lectiones in Eccleſia diſtinctè legantur. II. De cantu, ut ſecundùm ordinem & morem Romanæ Eccleſiæ fiat cantatus. III. De Notariis, ut unuſquiſque Epiſcopus & Abba & ſinguli Comites ſuum Notarium habeant. IV. De ceteris diſciplinis Eccleſiæ, ut ſecundùm canones vel regulam fiant. V. De medicinali arte, ut infantes hanc diſcere mittantur. VI. De Eccleſiis ſine honore manentibus abſque officiis & luminaribus, & de his qui decimas ſumunt & de Eccleſiis non curant, ut hoc omnimodis emendetur; & de altaribus, ut non ſuperflua ſint in Eccleſiis.

De laicis qui noviter ſunt converſi.

CCLVII. De laicis noviter conver- Ibid. c. 10.
ſis, ne antequam ſuam legem pleniter vivendo diſcant, ad alia negotia mittantur. *Suprà lib. 5. cap. 244.*

Vt ſcribæ falsò non ſcribant.

CCLVIII. De ſcribis, ut non vi- Ibid. c. 3.
tioſè ſcribant. *Lib. 1. cap. 105.*

Vt compotum diſcatur.

CCLIX. De compoto, veraciter diſ- Ibid. c. 5.
cant omnes.

De derelinquentibus ſeculum propter ſervitium Dei.

CCLX. De his qui ſeculum relin- V. 145.
quunt propter ſervitium impediendum, & tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, aut pleniter ſecundùm canonicam aut ſecundùm regulæ inſtitutionem vivant, aut ſervitium dominicum faciant.

Vt ſervi proprij non tondantur vel ancillæ non velentur niſi ad menſuram.

CCLXI. De ſervis propriis vel an- I. 106.
cillis, ut non ampliùs tondantur vel velentur niſi ſecundùm menſuram. Et ut ibi ſatisfiat. Et villæ non ſint deſolatæ.

Vt ſuperfluæ congregationes nullatenus fiant.

CCLXII. De congregationibus ſu- Ibid. c. 107.
perfluis, ut nullatenus fiant; ſed tantos congreget unuſquiſque quantis conſilium dare poteſt.

De his qui ſecundùm regulam non pulſantur.

CCLXIII. De his qui non fiunt ſe- Ibid. c. 108
cundùm regulam pulſati, ut deinceps emendetur.

Vt infantulæ non velentur.

CCLXIV. Vt infantulæ parvæ æ- Ibid. c. 109.
tatis puellæ non velentur antequam illæ eligere ſciant quid velint, ſalva canonica auctoritate.

De laicis, ut non ſint præpoſiti monachorum.

CCLXV. Vt laici non ſint præpoſiti Ibid. c. 110.
monachorum infra monaſterium, nec Archidiaconi ſint laici.

Vt inceſtuoſi canonicè examinentur.

CCLXVI. De inceſtuoſis, ut ca- Ibid. c. 111.
nonicè examinentur, nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam conſtringantur.

De his qui per aliquod ſcelus rebelles fiunt.

CCLXVII. Vt paci omnes ſtu- III. 1.

deant; & qui pro aliquo ſcelere ſibi rebelles ſunt, conſtringantur.

De juſtitiis Eccleſiarum Dei, orphanorum, pupillorum, ac viduarum.

Ibid. c. 2. CCLXVIII. Iuſtitiæ Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum, & in publicis judiciis non deſpiciantur clamantes, ſed diligenter audiantur.

De juſtitiis regalibus.

Ibid. c. 3. CCLXIX. Vt juſtitiæ regales pleniter inquiſitæ fiant.

De fame vel ceteris tribulationibus.

I. 112. CCLXX. Si venerit fames, clades,
V. 246. aut inæqualitas aëris, vel qualiſcunque tribulatio, non expectetur edictum dominicum, ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia. Et in præſenti anno de famis inopia, ut unuſquiſque adjuvet prout poteſt, & nemo ſuam annonam nimis carè vendat. & ne foris imperium noſtrum vendatur aliquod alimonium.

Vt arma infra patriam non portentur.

III. 4. CCLXXI. De armis infra patriam
V. 247. non portandis, id eſt, ſcutis, & lanceis, vel loricis. Si faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc quis è duobus contrarius ſit; & ut pacati ſint, conſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter pacificare nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi aliquis poſt pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuraverit abſque ulla redemptione perdat, & inſuper bannum dominicum ſolvat. Et ut ſervi lanceas non portent. Qui inventus fuerit poſt bannum, haſta frangatur in dorſo ejus.

Vt omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat.

V. 248 CCLXXII. De armatura in exercitu, ſicut antea in alio capitulari mandavimus, ita ſervetur. Et inſuper omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, eam ſecum non duxerit, omne beneficium cum brunia perdat.

De negotiatoribus qui partes Sclavorum vel aliarum gentium petierint.

III. 6. CCLXXIII. De negotiatoribus qui partes Sclavorum & Avarorum pergunt, quouſque procedere debeant, id eſt, partibus Saxoniæ uſque ad Bardenuvvic, ubi prævideat Herti, & ad Ceſlic, ubi Madelgaudus prævideat, & ad Magadeburc prævideat Atto, ad Herfesfur prævideat Madalgaudus, & ad Alagaſtat, ſimiliter ad Foracbem & ad Brehembret. & ad Rageneſburc prævideat Otulfus, ad Lavariocam VVarnarius, ut arma & brunias non ducant ad vendendum. Quòd ſi inventi fuerint portantes, omnem ſubſtantiam eorum auferant ab eis; dimidia quidem pars partibus palatij; alia verò medietas inter jamdictos Miſſos & inventores dividatur.

Vt cauſidici qui adquieſcere noluerint recludantur.

CCLXXIV. De clamatoribus vel III. 7.
cauſedicis qui nec judicium Scabinorum V. 249.
adquieſcere nec blaſphemare volunt, antiqua conſuetudo ſervetur, id eſt, ut in cuſtodiam recludantur donec unum è duobus faciant. Et ſi ad palatium pro hac re reclamaverint, & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tunc tamen in carcerem mittantur, ſed cum cuſtodia & cum ipſis litteris eos ad palatium noſtrum remittant, & ibi diſcutiantur ſicut dignum eſt.

De juramento, ut nulli alteri niſi proprio ſeniori juramenti fidelitas promittatur.

CCLXXV. De juramento, ut nulli III. 8.
alteri per ſacramentum fidelitas promitta- V. 250.
tur niſi nobis & unicuique proprio ſeniori ad utilitatem noſtram & ſui ſenioris; excepto his ſacramentis quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes, qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem promittant.

De his qui conſpirationem fecerint, ut tripliciter judicentur.

CCLXXVI. Conſpirationes qui- III. 9.
cunque facere præſumpſerint, & ſacra- V. 251.
mento quocunque conſpirationem firmaverint, triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum propter hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur; adjutores verò eorum, ſinguli alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & capillos ſibi invicem detundant. Si verò per dexteras aliqua conſpiratio firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cum idoneis juratoribus quòd hoc pro malo non feciſſent; aut ſi hoc facere non potuerint, ſecundùm legem ſuam componant. Si verò ſervi ſunt, flagellentur; ut de cetero in regno noſtro nulla hujuſcemodi conſpiratio per ſacramentum neque ſine ſacramento fiat.

De perjuriis, ut caveantur.

III. 30. V. 252. Iſaac tit. 8. c. 2. Concil. Troſl c. 11. CCLXXVII. Præcipimus ut perjuria caveantur, nec admittantur teſtes ad juramenrum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſunt, ſeparantur abinvicem, & ſingulariter inquirantur. Et non licet accuſatores teſtes eligere, abſente ſuo cauſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Et ille qui ad teſtimonium adducitur ſi refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipſo pago, non de altero, teſtes eligantur, niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat.

Vt Vicedomini, Advocati, & Centenarii pravi auferantur.

III. 31. V. 253. CCLXXVIII. De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur qui & ſciant & velint juſtè cauſam diſcernere & terminare. Et quiſquis pravus inventus fuerit, nobis pro certo nuntietur.

Vt antiqua telonea & juſta exigantur à negotiatoribus, nova verò & injuſta repellantur.

III. 32. V. 254. CCLXXIX. Placet nobis ita, ut antiqua & juſta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm & de navigiis, ſeu mercatis. Nova verò ſive injuſta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus ſub pontibus tranſitur, ſeu his ſimilia in quibus nullum adjutorium iterantibus præſtatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui ſine negotiandi cauſa ſubſtantiam ſuam de una domo ſua ad aliam, aut ad palatium, aut in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad placitum noſtrum, quod cum Miſſis noſtris habituri ſumus, interrogetur.

De fugitivis Clericis & laicis illud ſervandum eſt quod in capitulari dominico continetur.

I. 113. CCLXXX. De fugitivis clericis ſive laicis vel etiam feminis, ſicut jam in alio Capitulari noſtro præcepimus, ita ſervetur.

De his qui ad Dei ſervitium volunt accedere, ut abſque licentia regali non id agant qui liberi exiſtunt.

I. 114. V. 255. CCLXXXI. Liberi homines qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt præcipimus ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam poſtulent. Nam quia audivimus aliquos ex illis non tam cauſa devotionis quàm exercitum ſive aliam functionem regalem fugiendo, quoſdam verò cupiditatis cauſa ab his qui res illorum concupiſcunt circumventos audivimus, & hoc ideo fieri prohibemus.

Vt potentiores pauperes non opprimant.

CCLXXXII. De oppreſſione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra juſtitiam oppreſſi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc de liberis hominibus dicimus, ne fortè parentes contra juſtitiam fiant exhereditati, & regale obſequium minuatur, & ipſi heredes propter indigentiam mendici vel latrones ſeu malefactores efficiantur. Et ut ſœpius non fiant manniti ad placitum, niſi ſicut in alio capitulari præcepimus. I. 115. V. 256.

Vt Eccleſiæ noviter inventæ ſine Epiſcopi probatione non venerentur.

CCLXXXIII. De Eccleſiis ſeu ſanctis noviter ſine auctoritate inventis, niſi Epiſcopo probante minimè venerentur. Salva etiam de hoc & de omnibus Eccleſiis canonica auctoritate. App. I. 50. V. 257.

De falſis monetis quæ contra juſtitiam fiunt.

CCLXXXIV. De falſis monetis, quia in multis locis contra juſtitiam & contra edictum fiunt, volumus ut in nullo alio loco moneta fit niſi in palatio noſtro; niſi fortè iterum aliter à nobis fuerit ordinatum. Illi tamen denarij qui modò monedati ſunt, ſi penſantes & meri fuerint, habeantur. III. 33.

Vt heribannus dominicus fideliter exigatur.

CCLXXXV. De heribanno volumus ut Miſſi noſtri hoc fideliter exigant abſque ullius perſonæ gratia blanditiæ ſeu terrore ſecundùm juſſionem noſtram, id eſt, de homine habente libras ſex in auro, in argento, bruniis, æramento, pannis integris, caballis, ovibus, vaccis, vel alio peculio, ita ut uxores eorum vel infantes non fiant diſpoliati pro hac re, de veſtimentis eorum accipiant legitimum heribannum, id eſt, libras tres. Qui verò non habuerit amplius in ſupraſcripto pretio valente niſi libras tres, ſolidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non habuerit ampliùs niſi duas libras, decem ſolidos exſolvat. Si verò niſi unam libram habuerit, ſolidos quinque, ita ut iterum ſe valeat reparare ad Dei ſervitium & noſtram utilitatem. Et Miſſi noſtri caveant ut diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium III. 34. V. 258.

noſtram ſubtrahant juſtitiam, alteri tradendo aut commendando.

Vt cenſus regalis inde ſolvatur unde olim exigebatur legitimè.

III. 15. CCLXXXVI. Cenſus regalis undecunque olim legitimè exigebatur, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.

Quid de latronibus agendum ſit.

App. II. 1. CCLXXXVII. De latronibus ſicut jam antè in alio capitulari commendavimus, ita maneat.

Quid de illis qui uxores habent fiſcalinas ſit agendum.

III. 16. CCLXXXVIII. De liberis homi-
V. 259. nibus qui uxores de fiſcis regalibus habent, & de feminis quæ liberæ ſunt, & homines ſimiliter fiſcalinos regios habent aut accipiunt, ut nec de hereditate parentum, vel de cauſa ſua quærenda, nec de teſtimonio pro hac re abiciantur; ſed talis nobis in hac cauſa honor ſervetur qualis & anteceſſoribus noſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatus eſſe cognoſcitur.

De libris canonicis, ut veraciter habeantur.

CCLXXXIX. Volumus, & ita Miſſis noſtris mandare præcipimus, ut in Eccleſiis libri canonici veraces habeantur, ſicut jam in alio Capitulari ſæpius mandavimus.

De laicis, ut orationem dominicam memoriter diſcant.

V. 260. CCXC. Vt laici ſymbolum & orationem dominicam pleniter diſcant. Comites quoque & Centenarij, nobiles viri, legem ſuam pleniter diſcant, ſicut in alio loco decretum eſt. Præcipimus autem Miſſis noſtris ut ea quæ multis jam annis per capitula noſtra in toto regno noſtro mandavimus agere, diſcere, obſervare, vel in conſuetudinem habere, ut hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad ſervitium Dei & ad utilitatem noſtram vel ad omnium Chriſtianorum hominum profectum innovare ſtudeant, & quantum Domino donante prævalent ad perfectum uſque perducant, & nobis omnino renuntient quis inde certamen bonum hoc adimplere babuiſſet, ut à Deo & à nobis gratiam habeat. Qui autem neglegens inde fuerit, ut talem diſciplinam percipiat qualem talis ſit contemptor recipere dignus, ita ut ceteri metum habeant ampliùs.

Capitula quæ ad legem Salicam mittenda ſunt. De occiſione Diaconorum vel aliis cauſis.

CCXCI. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos ſolidos componat; qui Diaconum, quadringentos ſolidos componat; qui Preſbyterum, ſexcentos; qui Epiſcopum, nongentos; qui monachum, quadringentis ſolidis culpabilis judicetur. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, ſexcentos ſolidos componat. Si autem homo furtum aut homicidium fecerit, aut quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Epiſcopo vel Abbati vel Vicedomino vel illi qui locum Epiſcopi vel Abbatis tenuerit ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione quindecim ſolidos componat. Si ad ſecundam inquiſitionem eum reddere noluerit, triginta ſolidos componat. Si nec ad tertiam conſentire voluerit, quicquid reus damni fecerit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, ſolvere cogatur. Et ipſe Comes veniens licentiam habeat ipſum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquiſitione Comiti reſponſum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuiſſet, ſed fuga lapſus fuerit, ſtatim juret quòd ipſe ad juſtitiam cujuſlibet diſfaciendam fugere eum non feciſſet, & ſit ei in hoc ſatisfactum. Si autem intranti in ipſam immunitatem Comiti collecta manu quiſlibet reſiſtere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel ad Principem deferat, ut ibidem judicetur. Et ſicut ille qui in immunitate damnum fecit ſexcentos ſolidos componere debet, ita qui Comiti collecta manu reſiſtere præſumit ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur. III. 25. & ſeq. V. 261.

Capitula quæ Domnus Karolus Imperator conſtituit.

CCXCII. Vt nullus ad placitum arma infra patriam portet. III. 22.

De latronibus.

CCXCIII. Quicunque poſt illam Miſſam ſancti Iohannis præteriti anni cuidam latroni manſionem dederit, ſi Francus eſt, cum duodecim ſimilibus Francis juret quòd latronem eum fuiſſe non ſciſſet, licèt pater ejus ſit aut frater vel aliquis propinqnus. Si hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit quòd latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet, quaſi latro ſit, quia infidelis eſt noſtri & Francorum; & qui III. 23. V. 206.

illum ſuſcepit, ſimilis eſt illi. Si autem audivit quòd latro fuiſſet, & tamen non ſcit firmiter, juret ſolus quòd nunquam eum audiſſet nec per veritatem nec per mendacium latronem; aut ſit paratus, ſi ille poſtea de latrocinio convincitur, ut ſimiliter damnetur.

Ne aliquis de ignoto homine equum, bovem, vel aliud animal emat.

III. 24. CCXCIV. Vt nullus comparet caballum, bovem, aut jumentum, vel aliud animal, niſi illum hominem cognoſcat qui eum vendidit, & de quo pago eſt, & ubi manet, & quis eſt ejus ſenior.

De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & poſtea eis fuerit vita conceſſa, quòd ſi juſtitiam ab aliis requiſierint, aut ab eis juſtitiam quis quærere voluerit, qualiter inter illos judicium terminetur.

III. 47. CCXCV. Primò omnium de illis cauſis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam poteſt facere repetitionem, quia omnes res ſuæ ſecundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et ſi aliquid inpoſtmodum, poſtquam ei vita conceſſa eſt, cum juſtitia adquirere potuerit, in ſua libertate teneat & defendat ſecundùm legem. In teſtimonium verò non ſuſcipiatur, nec intèr Scabinos legem judicando locum teneat. Et ſi ad ſacramentum aliquid ei judicatum fuerit quod jurare debeat, ſi aliquis ipſum ſacramentum falſum dicere voluerit, cum armis contendat.

De homine judicio Scabinorum judicato.

Ibid. 48. V. 287. CCXCVI. Si alicui poſt judicium Scabinorum fuerit vita conceſſa, & ipſe poſtmodum aliqua mala perpetraverit, & juſtitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus ſit & ideo juſtitiam reddere non debeat, ſtatutum eſt ut ſuperius judicium ſuſtineat quod antea ſuſtinere debuit. Et ſi aliquis adversùs eum aliquid mali fecerit, ſecundùm æquitatis ordinem licentiam habeat ſuam juſtitiam requirendi de cauſa perpetrata poſtquam ad mortem judicatus eſt. De præteritis verò maneat ſicut ſuprà judicatum fuit.

De eo qui latronem forbannitum recipit, ſive ſervus ſive liber ſit.

III. 49. CCXCVII. De latrone forbannito, liber homo qui eum ſuſceperit, quindecim ſolidos perſolvat, ſervus centum viginti ictus accipiat.

De Comite qui latronem in forbannum miſerit, ut aliis vicinis Comes notum faciat.

CCXCVIII. Vt Comes qui latro- Ibid. 50.
nem in forbannum miſerit, vicinis ſuis Comitibus notum faciat eundem latronem á ſe eſſe forbannitum, ut illi eum non recipiant.

De his qui terrenis mercimoniis inſiſtunt, ut magis ob ſupernæ vitæ deſiderium quàm pro humana ambitione faciant.

CCXCIX. Placuit ut admoneantur Capitulare Theodulfi c. 35.
omnes fideles qui negotiis ac mercationibus rerum invigilant, ut non plus terrena lucra quàm vitam cupiant ſempiternam. Nam qui plus de rebus terrenis quàm de animæ ſuæ ſalute cogitat, valde à via veritatis aberrat, & juxta quendam ſapientem in vita ſua perdit intima ſua. Sequendus eſt enim in hac parte, ſicut & in ceteris, apoſtolicus ſermo, qui ait: *Et ne quis* 1. Theſſal. 4.
ſupragrediatur neque circumveniat in negotio fratrem ſuum. Vindex eſt enim Deus de his omnibus. Sicut ab his qui labori agrorum & ceteris laboribus victum atque veſtitum & neceſſaria uſibus humanis adquirere inhiantes inſtant, decimæ & eleemoſynæ dandæ ſunt, ita his quoque qui pro neceſſitatibus negotiis inſiſtunt faciendum eſt. Vnicuique homini Deus dedit artem qua paſcitur; & unuſquiſque de arte ſua, de qua corporis neceſſaria vel ſubſidia habet, animæ quoque, quod magis neceſſarium eſt, ſubſidium adminiſtrare debet.

Vt eccleſiaſticis audientia minimè denegetur provocantibus.

CCC. Placuit ut à quibuſcunque judicibus eccleſiaſticis ad alios judices eccleſiaſticos, ubi eſt major auctoritas, fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint. *Vide infrà lib. 7. cap. 121.*

Concil. Carthag. 3. c. 10.
Capitula Angilramni c. 45.
Iſaac tit. 2. c. 6.
Ivo par. 6. c. 326. 363.
Gratian. 2. q. 6. c. 9. *Placuit.*

Vt Epiſcopus quilibet alterius plebem Epiſcopi vel fines non uſurpet.

CCCI. Vt Epiſcopus alterius Epiſcopi plebes vel fines non uſurpet. *Vide infrà cap.* 400.

Concil. Carthag. 3. c. 20.
Burchard. lib. 1. c. 64.
Ivo par. 5. c. 173.
Gratian. 7. q. 1. c. 27. *Placuit ut à nullo.*

De Clericis ſuperbis, ut coërceantur.

CCCII. Vt Clerici qui ſuperbi vel VII. 154.
contumaces ſunt coërceantur; ut minores, qui majoribus inrogaverunt injuriam,

metum habeant : quia manifeſtum eſt illos non eſſe Dei qui humilitatem contemnunt, ſed diaboli, qui ſuperbiæ inventor & princeps eſt. Vnde ſi quis tumidus vel contumelioſus extiterit in majorem natu, contemptus debet contumaciæ & ſuperbiæ in omnibus frangi.

De his qui ſtatuta patrum violant, ſi Laicus fuerit, communione privetur, ſi Clericus, honore.

[Concil. Carthag. 1. c. 14.] CCCIII. Si quis ſtatuta ſupergreſſus corrupent, vel pro nihilo habenda putavent, ſi laicus eſt, communione, ſi Clericus, honore pnvetur.

De his qui contra ſuam profeſſionem vel ſubſcriptionem venerint quid agendum ſit.

[Conc. Carthag. II. c. 13. Capitula Angilramni c. 61.] CCCIV. Qui contra profeſſionem vel ſubſcnptionem ſuam venerit, in Concilio deponatur. *Vide lib. 7. cap. 158.*

De Presbytero qui ſe ab Epiſcopo ſuo diviſerit.

[Conc. Carthag. 2. c 8. Burchard. lib. 2. c. 194. Ivo par. 6. c 239. Gratian. 11. q 3. c. 5. Si quis Presbyter. Vide lib. 7. c 161.] CCCV. Si quis Preſbyter contra Epiſcopum ſuum inflatus ſchiſma fecerit, anathema ſit. Quòd ſi ſuperbia, quod abſit, inflatus ſecernendum ſe ab Epiſcopi ſui communione duxerit, ac ſeparatim cum aliquibus ſchiſma faciens ſacrificium Deo obtulerit, loco amiſſo, anathema habeatur. Nihilominus & de civitate & congregatione in qua fuerit longiùs repellatur; ne vel ignorantes vel ſimpliciter viventes ſerpentina fraude decipiat.

De Presbyteris qui abſque Epiſcopi ſui conſcientia agendam celebraverint.

[Concil. Carthag. 2. c. 9.] CCCVI. Si quis Preſbyter inconſulto Epiſcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipſe honori ſuo contrarius extitit. *Vide lib. 7. cap. 165.*

Vt Epiſcopus lapſum incurrens, ſi plures congregare nequiverit, à duodecim audiatur.

[Ibid. c. 10.] CCCVII. Si quis Epiſcopus, quod non optamus, in reatum aliquem incurrerit, & fuerit nimia neceſſitas non poſſe plurimos congregare, ne in crimine maneat, à duodecim Epiſcopis audiatur.

Concil. Tribur. c. 10.
Burchard. lib. 1. c. 149.
Ivo par. 5. c. 262.
Gratian. 3. q. 8. c. 2. *Suggero.* & 15. q. 7. c. 4. *Felix.*

Vt Epiſcopi plebes alienas non uſurpent, & ut nemo ex eis collegam ſuum in dioceſi vel alibi ſupergrediatur.

CCCVIII. Placuit ut à nullo Epiſcopo uſurpentur plebes alienæ, nec aliquis Epiſcoporum ſupergrediatur in dioceſi collegam ſuum.

Concil. Carthag. 3. c. 10.
Burchard. lib. 1. c. 64.
Ivo par. 5. c. 173.
Gratian. 7. q. 1. c. 27. *Placuit ut à nullo.*

De Epiſcopo qui ab aliquo impetitur, vel ſi ipſe quæſtionem aliquam retulerit, ut per Epiſcopos judices cauſa terminetur.

CCCIX. Si quis Epiſcopus à quoquam impetitur, vel ille aliquam quæſtio- [VII. 171. 178.]
nem retulerit, per Epiſcopos judices cauſa finiatur, ſive quos eis Primates dederint, ſive quos ipſi vicinos ex conſenſu delegerint.

Vt nullus Epiſcopus alium Epiſcopum conculcet aut impediat.

CCCX. Vt nullus Epiſcopus alium [VII. 224.]
conculcet Epiſcopum, vel ſupragrediatur, aut aliquod ei incommodum faciat.

Concil. Arelat. 1. c. 17.
Burchard. lib. 1. c. 64. 128.
Ivo par. 5. c. 228.

Ne Presbyteri vel Diaconi ſine conſcientia Epiſcoporum ſuorum aliquid agant.

CCCXI. Vt Preſbyteri vel Diaconi [Can. Apoſt. 40. Conc. Laodic. c. 57.]
ſine conſcientia Epiſcoporum ſuorum nihil agant.

De loço danda peregrino Epiſcopo in quo ſacrificet.

CCCXII. Vt peregrino Epiſcopo [Conc. Arelat. 1. c. 19. Ivo par. 5. c. 216.]
locus ſacrificandi detur, atque benignè ſuſcipiatur.

De non condemnando illo cujus cauſa diligenter non eſt examinata.

CCCXIII. Non eſt juſtum condemnare eum cujus cauſa ad liquidum non eſt examinata.

De his qui falſa fratribus capitalia obiciunt.

CCCXIV. Eos qui falſą fratribus capitalia objeciſſe convicti fuerint, placuit eos uſque ad exitum non communicare.

Concil. Arelat. I. c. 14.
Concil. Arelat. II. c. 24.
Regino lib. 2. c. 337.
Burchard. lib. 16. c. 34.
Gratian. 3. q. 10. c. 2. *Eos qui.*

De deponendo Sacerdote vel Levita, ſi crimen aliquod de ſe confeſſi fuerint.

CCCXV. Vt Sacerdos vel Levita, ſi de ſe crimen aliquod confitetur, deponatur.

De his qui libellos famoſos inventi fuerint in Eccleſia poſuiſſe, ut anathematizentur.

CCCXVI. Si qui inventi fuerint libellos

libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

Concil. Eliber. c. 52.
Capitula Angilramni c. 63.
Burchard. lib. 3. c. 199.
Ivo par. 3. c. 251. & par. 4. c. 154.
Gratian. 5. q. 1. c. 3. *Si qui inventi.*

Vt delator communionem nec in fine accipiat, ſi inventus fuerit quilibet per delationem ejus præſcriptus vel interfectus.

CCCXVII. Delatot ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit præſcriptus vel interfectus, placuit eum nec in fine accipere communionem. *Vide Addit.* IV. *cap.* 35.

Concil. Eliberit. c. 73.
Burchard. lib. 6. c. 27.
Ivo par. 10. c. 156.
Gratian. 5. q. 6. c. 6. *Delator.*

Ne aliquis Epiſcopus vel inferior gradus dominico die quemquam judicare præſumat.

CCCXVIII. Vt nullus Epiſcopus vel quis infrà poſitus die dominico cauſas judicare præſumat. Ceteris verò diebus, conhibentibus perſonis, illa quæ juſta ſunt habeant licentiam judicandi; excepto criminali negotio.

Concil. Tarracon. c. 4.
Capitula Angilramni c. 64.
Burchard lib. 1. c. 102.
Ivo par. 4. c. 22. & par. 5. c. 204.
Gratian. 15. q. 4. c. 1. *Nullus Epiſcoporum.*

De potente, ſi pauperem expoliaverit, & non reddiderit admonente Epiſcopo, ut excommunicetur.

CCCXIX. Si quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Epiſcopo non reddiderit, excommunicetur. *Vide infrà Add.* IV. *cap.* 55.

Concil. Tolet. 1. c. 11.
Capitula Angilramni c. 65.
Gratian. 24. q. 3. c. 21. *Si quis de potentibus.*

Vt nullus Clericus ab Epiſcopo ſuo recedere præſumat & ad alium tranſire.

Capitula Angilramni c. 66.

CCCXX. Vt nullus Clericus ab Epiſcopo ſuo recedat & ad alium ſe transferat.

Vt Clerici, qui arma præſumpſerint, in monaſterium ad agendam pœnitentiam tradantur.

Capitula Herardi c. 113.

CCCXXI. Vt Clerici qui in quacunque ſeditione arma volentes præſumpſerint, reperti, amiſſo ordinis ſui gradu, in monaſterio pœnitentiæ contradantur.

Vt nullus Regum hujus canonis cenſuram in aliquo violari permittat.

Capitula Angilramni c. 80.

CCCXXII. Hujus conſtitutionis forma ſervetur, ut exſecrandum anathe-

ma fiat, & velut prævaricator catholicæ fidei ſemper à Domino reus exſiſtat, quicunque Regum deinceps canonis hujus cenſuram in quocunque crediderit aut permiſerit violandam.

Gratian. 25. q. 1. c. 12. Generali. Anſelm. Luc. lib. 2. adv. Guibertum.

Vt unuſquiſque alterius ruinis ſuccurrat, & iram Dei per ſuam compaſſionem à ſe removeat.

CCCXXIII. Occurrere certè miſerorum ruinis debet ſubſidio unuſquiſque quo valet, & ex relevatione alienæ vindictæ à ſe Dei removete vindictam. Libat enim Domino proſpera qui ab afflictis pellit adverſa.

Capitula Angilramni c. 69. Gratian di. 86. c. 3. *Fecuntu.*

Quòd lex quam Rex qui prior fuit instituit, ab illo qui ei ſucceſſerit pari ſententia roborata ſit.

CCCXXIV. Legem quam noſter edidit Princeps ſtabili robore firmamus, atque ut futuris temporibus obſervetur pari ſententia definimus.

Vt in metropolitana ſede ad ſynodum agendam omnes Pontifices conferantur.

CCCXXV. Placuit definire ut paternis inſtitutionibus obſequentes, in metropolitana ſede, tempore quo omnes provinciales elegerint Pontifices, ad ſynodum faciendam devotis ſtudiis conferamus.

Concil Tolet. XI. c. 15. Vide infrà lib. 7. c. 233.

Vt dignitatem amittant omnes qui ad expeditionem exercitus non pergunt, aut de exercitu fugiunt.

CCCXXVI. Placuit ut omnis qui in expeditionem exercitus abſque gravi neceſſitate non progreditur, aut de exercitu fugit, teſtimonio dignitatis ſuæ ſit inrevocabiliter carens; ita ut in quibuſdam villulis vel territoriis ſive vicis peſtus, hujus infamationis habitatores ipſorum locorum ſint degeneres, & teſtificandi vel accuſandi nullam habeant licentiam.

Vt Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia non ducant.

CCCXXVII. Vt Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia non ducant, nec ſine benedictione ſacerdotis nubere audeant.

Vide ſuprà c. 130.

Vt non varientur quæ propter utilitatem ſunt inſtituta.

CCCXXVIII. Quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta nulla commutatione varientur, nec ad privatum trahantur commodum quæ ad bonum ſunt commune præfixa. Et manentibus terminis quos ſtatuerunt patres, nemo damnet alienum; ſed intra fines proprios atque legitimos, prout quis voluerit, in lantu-

Leo I. ep. 51. Ivo par. 16. c. 317. Gratian. 25. q. 1. c. 3. *Quæ ad perpetuam.*

dine ſe caritatis exerceat. *Vide infrà lib. 7. cap. 227.*

De fide Nicæna ſervanda. Et ut privilegia Eccleſiarum integra maneant.

CCCXXIX. Vt fides Nicæna ſervetur, & privilegia Eccleſiarum inlibata permaneant.

Quòd contra caput non ſit agendum.

CCCXXX. Contra caput etiamſi faciendum eſt, non libenter admittimus.

De Presbyteris qui contra canones ad comitatum ire voluerint ſuſceptis, qui dominico decreto communione alieni decernuntur.

CCCXXXI. Ex relatione quorundam didicimus qualiter Preſbyteri qui contra canones adversùm nos ad comitatum, neſcio qua audaci temeritate, ire voluerunt, ſuſcepti ſunt. Vnde has ad vos litteras deſtinamus, in quibus decreto noſtro ſancimus memoratos perturbatores à communione eſſe alienos debere. Et illos qui effrenato huic facto conſilio aſſenſum commodare voluerunt, veſtræ caritatis eſt æſtimare qualiter habeantur. Quibus obicere debetis quòd juxta canones fortiter incurrere, & qualiter Preſbyteros non decebat, rebelles exiſtere tentaverunt. Vos autem monemus in ſpeculis eſſe debere, neque in eorum proruptam audaciam devenire quos anathematizatos ſeit ſancta & apoſtolica Eccleſia.

De ſacerdotum Domini cauſis non terminandis priuſquam ex utraque parte fideliter audiantur & pariter ac diligenter perſcrutentur.

Leo I. ep. 8. c. 1. CCCXXXII. Nos, qui ſacerdotum Domini matura volumus eſſe jura, nihil poſſumus in incognitis rebus in cujuſquam partis judicio definire priuſquam univerſa quæ geſta ſunt veraciter audiamus. *Vide infrà lib. 7. cap. 233.*

Quòd Dominus, qui animas hominum ſalvat, imitatores nos velit ſuæ eſſe pietatis.

CCCXXXIII. Dominus, qui venit animas hominum ſalvare, non perdere, imitatores nos vult eſſe ſuæ pietatis, ut peccantes quidem juſtitia coërceat, converſos autem à miſericordia non repellat.

De religionis periculo ab uniuſcujuſque pietatis conſcientia removendo.

CCCXXXIV. Removete, quæſumus, à veſtræ pietatis conſcientia periculum religionis & fidei. Et quod in ſecularibus negotiis veſtræ æquitati conceditur, in rerum divinarum pertractatione præſtate, ut Chriſti evangelio vim non inferat humana præſumptio.

Vt ſuarum rerum & omnium Eccleſiarum ſint communione contenti quorum cauſa adhuc terminanda eſt.

CCCXXXV. Illud quod ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt, & nos approbamus, ut ſuarum rerum omniúmque Eccleſiarum communione ſint interim contenti quouſque à nobis cauſa terminetur.

Vt non ſinantur incurri quorum cauſa incerta eſt.

CCCXXXVI. Ne cujuſquam procaci impudentique verſutia, quaſi incertum quid ſequendum ſit, ſinatis incurri, cùm ab evangelica apoſtolicáque doctrina nec in uno quidem verbo liceat diſcedere aut aliter de ſcripturis divinis habere quàm beati Apoſtoli & patres noſtri didicerunt atque docuerunt.

De his qui à ſedibus ſuis fuerunt pulſi, & alij in illorum locum ſubſtituti ſunt.

CCCXXXVII. Plurimos fratres ſedibus ſuis pulſos & in exilia audivimus deportatos, atque in loco ſuperſtitum alios ſubſtitutos. His primitus vulneribus adhibeatur medicina juſtitiæ, ne quiſquam ita careat propriis ut alter utatur alienis. Quem errorem omnes relinquant. Nemini quidem perire honor debeat. Sed illis qui pro fide laboraverunt priùs cum omni privilegio ſuo oportet jus proprium reformari. Leo I. ep. 47.

De his qui non debent redire ad militiam ſecularem.

CCCXXXVIII. Quòd ad militiam ſecularem poſt pœnitentiam redire nemo debeat. Nec eis juſtam ſupereſſe querimoniam qui ſe ab inchoatis diſceptationibus ſponte ſubtraxerint. Idem ep. 92. c. 10.

De his quos oportet majori auctoritate curare.

CCCXXXIX. Si extiterint aliqui fratres deſides vel neglegentes, quos oporteat majori auctoritate curari, ſic tamen eſt adhibenda correctio ut ſemper ſit ſalva dilectio. Vnde Apoſtolus Timotheum imbuens dicit: *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut patrem.* Quæ moderatio ſi quibuſcunque inferioribus membris ex apoſtolica inſtitutione debetur, quanto magis fratribus & coëpiſcopis noſtris reddenda eſt? VII. 236.

Vt non imponat aliquis alicui pondus quod ipſe ferre non valeat.

CCCXL. Sicut non vult aliquis gravis oneris ſarcinam ferre, ita non audeat alij grave pondus imponere.

Vt nullus apoſtolicas ſanctiones temerare præſumat.

Hilarius in ſynod. Rom c. 1. Ivo par. 5. c. 37. Gratian. 25. q. 1. c. 4. Nulli fas. CCCXLI. Ita unanimes divinis apoſtolicis conſtitutionibus ſerviatis ut in nullo patiamini pia canonum decreta violari. Vt nulli fas ſit ſine ſtatus ſui periculo vel divinas conſtitutiones vel apoſtolicæ ſedis decreta temerare.

De amicitia & familiaritate ſervanda; quam, qui non contendunt, facilè ſervant.

CCCXLII. Omnes, ut non contendant, protegat amicitia. Nam & Apoſtolus ad Corinthios ſcribit: *Cùm ſint inter vos æmulationes & contentiones, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; ſed in humilitate mentis, invicem æſtimantes ſemetipſos, non ſua ſinguli reſpiciant, ſed aliorum.* 1 Cor. 4. Philipp. 2.

Vt alienæ gentis homines ad exercitium imbuantur legibus.

Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit. 2. c. 9. CCCXLIII. Alienæ gentis homines legibus ad exercitium imbui & permittimus & optamus. Ad negotiorum verò diſcuſſionem reſultamus & prohibemus. Quamvis enim eloquiis polleant, tamen difficultatibus hærent.

De ſervo non credendo ſi ſuper aliquem crimen objecerit.

Lib. 2 leg. Vviſigoth. tit. 4. c. 4. CCCXLIV. Servo penitùs non credatur ſi ſuper aliquem crimen objecerit, aut ſi etiam dominum ſuum in crimine impetierit. Nam ſi in tormentis poſitus exponat quod obicit, credi tamen illi nullo modo oportebit. *Vide ſuprà cap. 146.*

Vt teſtes teſtimonium niſi præſentes non dicant.

Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit 4. c. 3. Vide ſuprà c. 147. CCCXLV. Teſtes non abſentes neque per epiſtolam teſtimonium dicant, ſed præſentes quam noverunt & viderunt non taceant veritatem. Nec de aliis negotiis teſtimonium dicant niſi de his tantummodo quæ ſub præſentia eorum acta eſſe noſcuntur. Super qua re ſacra ſcriptùra teſtatur dicens: *Damus*, inquiunt Phariſæi ad milites, *vobis pecuniam, & dicite quia vobis dormientibus venerunt diſcipuli Ieſu, & abſtulerunt eum.* Vnde ait Auguſtinus: *Dormientes teſtes adhibes? Verè tu ipſe obdormiſti, qui ſcrutando talia defeciſti. Si dormiebant, quid videre potuerunt. Si nihil viderunt, quomodo teſtes ſunt. Sed deficerunt ſcrutantes ſcrutationes.* Matth. 28. D. Auguſt. in pſal. 63. verſ. 7.

De pactis & placitis conſervandis.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 13. CCCXLVI. Pacta vel placita quæ per ſcripturam legitimè ac juſtiſſimè facta ſunt, dummodo in his dies vel annus ſit evidenter expreſſus, nullatenus immutari permittimus. Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit. 5. c. 2.

Quòd hæc ſit vera caritas qua Deus proximúſque diligitur. Et idcirco admonendi ſunt omnes fideles ut hanc obſervare curent.

CCCXLVII. Placuit ut admoneantur omnes fideles quòd hæc ſit vera caritas quia Deum diligit homo pluſquam ſe & proximum tanquam ſe, & quia nihil vult alij facere niſi quod ſibi vult fieri, & plura quæ recenſeri longum eſt. Nam quicunque in potu & cibo & dandis atque accipiendis rebus caritatem putant, non mediocriter errant, dicente Apoſtolo: *Regnum Dei non eſt cibus & potus.* Nam & ipſa, quando cum caritate fiunt, bona ſunt, & inter virtutes computanda. Capitulare Theodulfi c. 34. Rom. 14.

Vt contra extraneos parentela aut propinquitas teſtimonium minimè dicat.

CCCXLVIII. Fratres, ſorores, uterini, patrui, avunculi, materteræ, ſive eorum filij, item nepos, neptis, conſobrini, vel amitini, ſeu etiam quidam ex propria conſanguinitate, in judicio adverſùs extraneos teſtimonium dicere non permittimus; niſi forſitan parentes ejuſdem cognationis inter ſe litem habuerint, aut in cauſa de qua agitur aliam omnino ingenuitatem deeſſe conſtiterit. Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit. 4 c. 12. Ivo par 16. c. 361.

Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.

CCCXLIX. Filio vel heredi contra priorum juſtam aut legitimam definitionem venire non liceat: quia juſtè repellitur præſumptio illius qui facta ſeniorum injuſtè conatur inrumpere. Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit 5. c. 4. Ivo par. 16. c. 100.

Non eſt danda paſſim accuſandi vel puniendi licentia.

CCCL. Non paſſim damus accuſandi vel puniendi licentiam, niſi aut manifeſtis indiciis patuerit ſcelus, aut legitimè fuerit idipſum malum accuſatum atque convictum: quatinus nulla videantur intentione vel ordine patrum tranſgredi præcepta ſanctorum, aut obviari ſacris regulis antiquorum.

Si de fure quis neſciens aliquid comparaverit.

CCCLI. Vniverſam rem nulli ingenuo liceat de incognito homine comparare, niſi certè fidejuſſorem adhibeat cui credi poſſit, ut excuſatio ignorantiæ auferatur. Quòd ſi aliter fecerit qui comparaverit, à judice diſtrictus, aut repræſentet infra tempus ſufficienter à judice conſtitutum. Quam ſi non potuerit invenire, adprobet ſe aut ſacramento aut teſtibus Lib. 7. leg. Vviſigoth. tit. 2. c. 8.

innocentem quòd eum furem neſcierit; & quod apud eum agnoſcitur, accepta pretij medietate, reſtituat; atque ambo datis invicem ſacramentis promittant quòd furem fideliter quærant. Quòd ſi omnino furem invenire nequiverint, rem, quantum empta eſt, domino rei emptor ex integritate reformet. Si verò dominus rei furem noverit, & eum publicare noluerit, rem ex toto amittat, quam emptor quietè poſſidebat. Hæc & de ſervis forma ſervabitur.

Ne teſtificentur manumiſſi.

Vide ſuprà c. 159. CCCLII. Libertus vel liberta in nullis negotiis contra quemquam teſtimonium dicere admittantur, excepto in aliquibus cauſis, ubi ingenuitas deeſſe dinoſcitur, ſicut præmiſſum eſt & de ſervis: quia indignum noſtra penſat clementia ut libertorum teſtimonia ingenuis damna concutiant. Qui verò de eiſdem fuerint progeniti, ad teſtimonium in tertia generatione admittantur.

Si poſſeſſor per violentiam expellatur.

Ibid. c. 161. CCCLIII. Quicunque violenter expulerit poſſidentem priuſquam pro ipſo judicis ſententia procedat, ſi cauſam meliorem habuerit, ipſam cauſam de qua agitur perdat; ille verò qui violentiam pertulit, univerſa in ſtatu quo fuerant recipiat, & quæ poſſedit ſecurus teneat. Si verò illud invadit quod per judicium obtinere potuerit, & cauſam amittat, & aliud tantum quantum invaſit reddat expulſo.

Si ad diripiendum quiſque alios invitaſſe reperiatur.

Ivo par. 16. c. 311. CCCLIV. Si quis ad diripiendum alios invitaverit, ut cujuſcunque rem evertant, aut pecora vel animalia quæcunque diripiant, illi cujus res direpta eſt in ſeptuplum quæ ſublata ſunt reſtituat. Hi verò qui cum ipſo fuerint, ſi ingenui ſint, quinos ſolidos componere compellantur. Aut ſi non habuerint unde componant, centum quinquaginta flagella ſuſcipiant. Si verò ſervi hoc ſine domini voluntate commiſerint, centenis quinquagenis flagellis verberentur, & ab eis res omnes integro in ſtatu reddantur.

Ut ſocios ſuos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.

Vide ſuprà c. 137. CCCLV. Apud quem ſcelus agnoſcitur & pars rapinæ fuerit inventa, ſtatim ſocios ſuos nominare eogatur. Quòd ſi nominare noluerit, teneatur ad vindictam. Quòd ſi honeſtior perſona eſt, & pro ſcelere rationem reddat, & quæ ablata vel everſa fuerant quadrupliciter reſtituat. Quòd ſi certè apud ſervum rapinæ pars reperiatur, centum quinquaginta flagella publicè extenſus accipiat, & ſocios ſuos nominare non differat.

De his qui diripienda indicare reperiuntur.

CCCLVI. Quicunque ingenuus vel ſervus aliquid diripiendum indicaverit, ut cujuſcunque res evertatur, aut pecora vel jumenta diripiantur, & ex hoc certis probationibus publicè convictus inveniatur, pro eo quod indicavit, ſi ingenuus eſt, quæ everſa vel ablata ſunt legibus in duplo reſtituat, & nobis bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos componat. Si verò ſervus vel colonus fuerit, centum quinquaginta flagella publicè extenſus bene impreſſa accipiat, & inſuper ea quæ ablata ſunt ſecundùm ſuam legem reſtituat. Ibid. c. 138.

De non ſuſcipienda criminatione adversùs doctorem, neque accuſatorem adversùs eum audiendum.

CCCLVII. Criminationes adversùs doctorem nemo ſuſcipiat; nemo audiat; quia indignum eſt ut hi qui throni Dei vocantur aliqua motione turbentur. Vide ſuprà c. 104 & lib. 7. c. 156.

Ne unus Epiſcopus cognitionem ſibi vindicet.

CCCLVIII. Placuit ut unus Epiſcopus non vindicet ſibi cognitionem.

Ut hi quorum libertas neſcitur nequaquam accuſent ſacerdotem.

CCCLIX. Quorum fides, vita, & libertas neſcitur, non poſſint accuſare ſacerdotes. *Vide infrà lib. 7. cap.* 112. *Addit. III. c.* 11. *Addit. IV. cap.* 18. Capitula Angilramni c. 16. Burchard. lib. 1. c. 171.

Ut abſentes non judicentur.

CCCLX. Adversùs abſentes non judicetur. Quod ſi factum fuerit, prolata ſententia non valebit. Vide infrà c. 363. 399.

De his qui falſa aliis irrogant.

CCCLXI. Omnis qui falſa aliis intulerit puniatur, & pro falſitate ferat infamiam.

Capitula Angilramni c. 41.
Gratian. 5. q. 6. c. 2. *Omnis.*

Ne viles perſonæ ad accuſandum ſacerdotes admittantur.

CCCLXII. Viles perſonæ nullatenus admittantur ad accuſationem ſacerdotum. *Vide ſuprà lib. 1. cap. 44.* Capitula Angilramni c. 16. Capitula Herardi c. 103.

Ne judices cauſam perſonæ abſentis ſua ſententia præſumant.

CCCLXIII. Caveant judices Eccleſiæ ne, abſente eo cujus cauſa ventilatur, ſententiam ferant: quia irrita erit, VII. 219.

immo & cauſam in ſynodo pro hoc facto dabunt.

Concil. Carthag. 4. c. 30.
Capitula Angilramni c. 53.
Burchard. lib. 16. c. 14.
Ivo par. 6. c. 319.
Gratian. 3. q. 9. c. 2. *Caveant.*

Ne aliquis criminoſus Epiſcopum accuſet.

VII. 85. Capitula Herardi c. 70.

CCCLXIV. Nulli criminoſo liceat Epiſcopum accuſare.

Quòd qui Epiſcopum accuſat, Dei ordinationem accuſat.

CCCLXV. Dei ordinationem accuſat, in qua conſtituuntur, ſi quis Epiſcopum accuſat vel condemnat, dum minùs ſpiritalia quàm terrena ſectatur. *Vide infrà lib. 7. cap.* 167.

Capitula Augilramni c. 1.
Ivo par. 6. c. 314.
Gratian. 6. q. 1. c. 8. *Sacerdotes.*

Vt litem habentes, ſive petitor, ſeu poſſeſſor, ſi antiſtitum judicium elegerint, ad eos dirigantur.

Gratian. 11. q. 1. c. 37. *Volumus.* Innoc. III. lib. 2. Decretal. tit. 1. c. 13. *Novit.*

CCCLXVI. Volumus atque præcipimus ut omnes ditioni noſtræ Deo auxiliante ſubjecti, tam Romani, quàm Franci, Alamanni, Bajuvarij, Saxones, Turingij, Freſones, Galli, Burgundiones, Britones, Langobardi, Vuaſcones, Beneventani, Gothi, & Hiſpani, ceteríque nobis ſubjecti omnes, licèt quocunque videantur legis vinculo conſtricti vel conſuetudinario more connexi, hanc ſententiam, quam ex ſextodecimo Theodoſij Imperatoris libro capitulo videlicet XI. ad interrogata Ablavij Ducis illi & omnibus reſcriptam ſumpſimus, & inter noſtra capitula pro lege tenenda conſultu omnium fidelium noſtrorum tam Clericorum quàm & laicorum poſuimus, lege cunctis perpetua tenenda, id eſt. *Quicunque litem habens, ſive poſſeſſor ſive petitor fuerit, vel in initio litis, vel decurſis temporum curriculis, ſive cùm negotium peroratur, ſive cùm jam cœperit promi ſententia, ſi judicium elegerit ſacroſanctæ legis antiſtitis, ilico ſine aliqua dubitatione, etiamſi alia pars refragatur, ad Epiſcoporum judicium cum ſermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in judicio captioſæ præſcriptionis vincula promi non patiuntur, inveſtigat & promit ſacroſanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque cauſæ quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Epiſcoporum ſententiis terminatæ, perpetuo ſtabilitatis jure firmentur; nec liceat ulteriùs retractari judicium quod Epiſcoporum ſententiis deciderit. Teſtimonium etiam ab uno licèt Epiſcopo perhibitum omnes judices indubitanter accipiant; nec alius audiatur cùm teſtimonium Epiſcopi à qualibet parte fuerit repromiſſum. Illud eſt enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à ſacroſancto homine conſcientia mentis inlibatæ protulerit. Hoc nos edicto ſalubri aliquando cenſuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitioſa litium ſemina comprimentes; ut miſeri homines longis ac penè perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus vel à cupiditate perpera maturo fine diſcedant. Quicquid itaque de ſententiis Epiſcoporum clementia noſtra cenſuerat, etiam & hac ſumus lege complexi, gravitatem tuam & ceteros pro utilitate omnium in perpetuum obſervare conveniat.*

L. 1. Cod. Theod. de epiſcopali judic. Ivo par. 16. c. 312. Gratian. 11 q. 1. c. 35. *Quicunque.* & c. 36. *Omnes.*

Vt ea inlibata ſerventur quæ patrum auctoritas catholicorum lege inſtituit.

L. 3. Cod. Theod. de religione. Capitulare III. an. 814. c. 6.

CCCLXVII. Ea quæ circa catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas, vel parentum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roboravit, novella ſuperſtitione ſubmota, integra & inviolata cuſtodiri præcipimus.

Vt privilegia quæ propter religionem inſtituta ſunt, nulla interminatione nova mutilentur.

L. 30. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Vide infrà lib. 7. c. 185.

CCCLXVIII. Non novum aliquid præſenti ſanctione præcipimus, ſed illa quæ olim videntur indulta firmamus. Privilegia igitur quæ olim reverentia religionis obtinuit mutilari ſub pœnæ etiam interminatione prohibemus, ita quoque ut qui Eccleſiæ obtemperant, Eccleſiæ beneficiis perfruantur.

Vt ſi Chorepiſcopi aliquam conſecrationem aut confirmationem fecerint, ab Epiſcopis canonicè reformentur.

Capitulare an. 799. c. 2.

CCCLXIX. Hominum confirmatio, Eccleſiarum, altarium, virginum, chriſmatum, Preſbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum conſecrationes à Chorepiſcopis factæ, ab Epiſcopis qui canonicè ordinati ſunt reformandæ canonicèque ſunt peragendæ; quia Chorepiſcopi hæc contingere non debuerunt. Nequaquam enim talis ordinatio vel conſecratio reiteratio eſſe à prudentibus & rectè ſapientibus videtur, ſed irrita (nec agere potuerunt. Non enim ea tribuere valuerunt quæ non habuerunt) indubitanter fore agnoſcitur. Si quis autem Chorepiſcoporum aliquid ex prædictis agere tentaverit, non acta ſed imperfecta atque irrita erunt, & ipſe omni eccleſiaſtico inrevocabiliter careat gradu.

De generali totius populi ſupplicatione apud Principem pro ſacerdotum cauſa, ne in hoſtem aut pugnam pergerent, & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum. Ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris Wormatia generaliter decretis, atque ab omnibus firmatis, & cunctis pro lege tenendis contraditis.

Capitulare VIII, an. 803. CCCLXX. Flexis omnes precamur poplitibus majeſtatem veſtram ut Epiſcopi deinceps, ſicut hactenus, non vexentur hoſtibus. Sed quando vos nóſque in hoſtem pergimus, ipſi propriis reſideant in parrochiis, Deóque fideliter famulari ſtudeant, & eorum ſacroſancta miniſteria canonicè & Deo placidè peragere ſatagant, atque pro vobis & cuncto exercitu veſtro unà cum omnibus ſibi commiſſis orare viriliter, Miſſáſque decantare, & letanias atque eleemoſynas agere decertent. Quoſdam enim ex eis in hoſtibus & præliis vulneratos vidimus, & quoſdam periiſſe cognovimus. Hæc verò valde periculoſa & oppidò ſunt cavenda. Quæ idcirco ſuggerimus ne pro talibus vos & nos ſimul pereamus. Novit Dominus, quando eos in talibus videmus, terror adprehendit nos, & quidam ex noſtris timore perterriti propter hoc fugere & inimicis terga vertere ſolent. Plures enim poteſtis habere præliatores, ſi illi propriis reſident in parrochiis, quàm ſi vobiſcum pergunt. Quoniam illi qui eos prævident, omnes tunc pugnabunt. quod modò nequaquam faciunt, ſed eos tantummodo cuſtodiunt. Nam ſine dubio potiùs vobis nobíſque proficere poſſunt ſi remanſerint quàm ſi in hoſtem vel ad pugnam perrexerint: quia tunc eorum precibus adjuvamur, & modò eorum preſſuris gravamur. Quando verò Moyſes expanſis ad cœlum manibus orabat, vincebat Iſraël. Et quando à precibus ceſſabat, & manus ejus gravabantur, priuſquam ſuſtentatæ fierent, & ipſe precibus inſiſteret, vincebatur & terga vertebat. Talibus ergo & multis aliis exemplis fulti, quorum prolixitate victi modò non dicimus, quia ſapienti ſemel dicta ſufficiunt prædicta, obnixè omnes precamur, & ut concedantur rogamus: quia nullatenus volumus ut nobiſcum ad talia pergant, niſi duo aut tres bene docti, electione videlicet ceterorum, ad benedictionem dandam, & ad periclitantium reconciliationem faciendam, ne vos & nos ſimul cum pluribus pereamus, ſed eorum precibus, ut jam memoratum eſt, fulciamur. Quam formam & de ſacerdotibus tenere optamus, id eſt, ut nec illi in hoſtem niſi bene docti, & ipſi electione atque permiſſione propriorum Epiſcoporum; qui tamen tales ſint de quorum ſcientia & vita ac converſatione omnes ſecuri eſſe poſſimus. Illud tamen vobis & omnibus ſcire cupimus quòd non propterea hæc petimus ut eorum res aut aliquid ex eorum pecuniis, niſi ipſis aliquid ſponte nobis dare placuerit, aut eorum Eccleſias viduare cupiamus, ſed magis eis, ſi Dominus poſſe dederit, augere deſideramus; ut & ipſi & vos & nos ſalviores ſimus, & Deo potiùs ipſo adminiculante placere mereamur. Quapropter ſi quis eas ab Eccleſiis quibus à fidelibus collatæ Deóque ſacratæ ſunt aufert, proculdubio ſacrilegium committit. Cœcus enim eſt qui iſta non videt. Quiſquis ergo noſtrum ſuas res Eccleſiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat ſuíſque ſanctis, & non alteri, dicendo talia, & agendo ita. Facit enim ſcripturam de ipſis rebus quas Deo dare deſiderat, & ipſam ſcripturam coram altari aut ſupra tenet in manu, dicens ejuſdem loci ſacerdotibus atque cuſtodibus: *Offero Deo atque dedico omnes res quæ hac in chartula tenentur inſertæ, pro remiſſione peccatorum meorum ac parentum & filiorum* (aut pro quocunque illas Deo liberare voluerit) *ad ſerviendum ex his Deo in ſacrificiis Miſſarúmque ſollemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac Clericorum alimoniis, & ceteris divinis cultibus, atque illius Eccleſiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abſtulerit, ſub pœna ſacrilegij ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, diſtrictiſſimas reddat rationes.* Ponit etiam in ea alias conjurationes, quas enumerare longum eſt. Nam qui eas inde poſtea aufert, quid agit niſi ſacrilegium? Si ergo VI. 394.
amico quippiam rapere furtum eſt, Eccleſiæ verò fraudare vel auferre indubitanter ſacrilegium eſt. Vnde & in ſacris canonibus ſpiritu Dei conditis habetur ita: *Si* VII. 7.
quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere vel dare voluerit præter Epiſcopi conſcientiam vel ejus cui hujuſcemodi ſunt officia commiſſa, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit. Abſit enim ut rerum eccleſiaſticarum cupiditate vel ablatione ſacrilegi aut anathema efficiamur, aut talibus laqueis unquam devinciamur: quoniam ſcimus anathematos homines, vel ſacrilegos, non ſolùm infames, & à conſortio fidelium, priuſquam hæc

per publicam ſatisfactionem Eccleſiæ & Epiſcoporum reconciliationem manúſque impoſitionem emendent, alienos eſſe, ſed etiam à regno Dei extorres fieri, ſi in talibus defecerint, non dubitamus. Vt ergo omnis ſuſpicio à nobis cunctis ſacerdotibus & omnibus Chriſti & ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, ſtipulas dextris in manibus tenentes, eáſque propriis è manibus eiicientes, coram Deo & angelis ejus, ac vobis cunctíſque ſacerdotibus & populis circumſtantibus, nec talia facere, nec facere volentibus conſentire, ſed magis, Deo auxiliante, reſiſtere. Et hoc vobis omnibúſque fidelibus ſanctæ Eccleſiæ & noſtris notum eſſe cupimus, quòd cum his qui abſque voluntate aut conſenſu vel datione rectoris illius Eccleſiæ cujus res juſtè eſſe debentur, & maximè proprij Epiſcopi, res Eccleſiæ à Regibus petere aut retentare vel auferre aut invadere vel vaſtare præſumpſerint, nec in hoſtem nec ad pugnam ire, nec cibum ſumere, nec ad Eccleſiam vel ad palatium aut in itinere pergere, nec etiam noſtros homines cum eorum hominibus aut caballos vel reliqua pecora cum eorum pecoribus aut ad paſtum ire aut ſimul habitare vel manere, nec ullam participationem cum eis, niſi pro emendatione, ante publicam emendationem & Eccleſiæ ſatisfactionem unquam ſcienter aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis unà cum eis nos & noſtri, quod abſit, pereamus. Scimus enim quia perit juſtus pro impio. Tales verò à nobis, ſi nos fideles habere vultis, ſegregate & in ergaſtulum ſub publica pœnitentia redigite, & poſtulata concedite. Vt ergo hæc omnia à vobis & à nobis, ſine à ſucceſſoribus veſtris & noſtris, futuris temporibus abſque ulla diſſimulatione conſerventur, ſcriptis eccleſiaſticis inſerere jubete, & inter veſtra capitula interpolare præcipite. *Quod ita factum eſſe omnibus liquet.*

Ne Epiſcopi ad bella pergant, conceſſio Domini Karoli Imperatoris.

Capitulare VIII. an. 803. CCCLXXI. Omnibus notum eſſe volumus quia non ſolùm ea quæ ſuper Epiſcoporum & Preſbyterorum hoſtium vexationibus & precibus pro nobis & vobis fieri rogiſtaſtis concedere optamus, ſed quicquid pro ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſacerdotum ſive totius populi & veſtra utilitate inveneritis concedere paratiſſimi ſumus. Et modò iſta, ſicut petiſtis, concedimus. Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum venerimus, conſultu omnium fidelium noſtrorum ſcriptis firmare, noſtris noſtrorúmque atque futuris temporibus inrefragabiliter manenda firmiſſimè Domino adminiculante cupimus. Modò ea quæ generalia ſunt, & omnibus conveniunt ordinibus, ſtatuere ac cunctis ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtríſque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parati ſumus, & ad proximum ſynodalem noſtrum conventum ac generale placitum, ubi plures Epiſcopi & Comites convenerint, iſta ſicut poſtulaſtis firmabimus.

Ex quibus ſuprà.

SACERDOTIBVS OMNIBVS.

CCCLXXII. Primò omnium monemus ut fides catholica à Preſbyteris & Epiſcopis diligenter legatur & omni populo prædicetur, quia hoc primum præceptum Domini omnipotentis in lege eſt dicentis: *Audi Iſraël. Dominus Deus tuus Deus unus eſt.* & ut diligatur ex toto corde & ex tota mente & ex tota virtute. l. 58. V. 4.

Ex quibus ſuprà.

GENERALITER OMNIBVS.

CCCLXXIII. Vt pax ſit & concordia & unanimitas cum omni populo Chriſtiano inter Epiſcopos, Abbates, Comites, judices, & omnes ubique majores ſeu minores perſonæ pacem habeant, quia nihil Deo ſine pace placet, nec munus ſanctæ oblationis ad altare, ſicut in evangelio ipſo Domino præcipiente legitur; quia & illud ſecundum mandatum eſt: *Diliges proximum tuum ſicut temetipſum.* Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et iterum: *In hoc cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis ſi dilectionem habueritis ad invicem.* In hoc enim præcepto diſcernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli ſemper diſſenſiones & diſcordias movere ſatagunt, filij autem Dei ſemper paci & dilectioni ſtudent. l. 59. V 5.

Ex quibus ſuprà.

GENERALITER OMNIBVS.

CCCLXXIV. Item habemus in lege Domini mandatum: *Non augurièmini.* Et in Deuteronomio: *Nemo ſit qui ariolos ſciſcitetur, vel ſomnia obſervet, vel auguria intendat.* Item: *Nemo ſit maleficus, nec incantator, nec Phitonis conſultor.* Ideo præcipimus ut cauculatores & incantatores vel tempeſtarij vel obligatores non l. 63.

fiant, & ubicunque ſunt, emendentur vel damnentur. Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui ſtulti luminaria vel alias obſervationes faciunt, omnino mandamus ut iſte peſſimus uſus & Deo exſecrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & deſtruatur.

Ex quibus ſuprà.

GENERALITER OMNIBUS.

III. 89. CCCLXXV. Item ut homicidia infra patriam, ſicut lege Domini interdictum eſt, nec cauſa ultionis nec avaritiæ nec latrocinando fiant. Et ubicunque inventa fuerint, à judicibus noſtris ſecundùm legem ex noſtro mandato vindicentur. Et non occidatur homo niſi lege jubente.

Ex quibus ſuprà.

SACERDOTIBUS OMNIBUS.

I. 66. CCCLXXVI. Vt Epiſcopi diligenter diſcutiant per ſuas parrochias Preſbyteros, ut eorum fidem, baptiſma, & Miſſarum celebrationes bene ſciant, & ut fidem rectam teneant, & baptiſma catholicum obſervent, & Miſſarum preces bene intelligant, & ut pſalmi dignè ſecundùm diviſiones verſuum modulentur, & dominicam orationem ipſi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quiſque ſciat quid petit à Deo. Et ut Gloria Patri ejúſque Filio & Spiritui ſancto cum omni honore apud omnes canatur, & ipſe ſacerdos cum ſanctis angelis & populis Dei cum una voce *ſanctus ſanctus* cantet. Et omnimodis dicendum eſt Preſbyteris & Diaconibus ut arma non portent, ſed magis confidant in oratione Dei quàm in armis.

Ex quibus ſuprà. ALIQUID SACERDOTIBUS, ALIQUID POPULO.

Ibid. 67. CCCLXXVII. Item placuit nobis admonere reverentiam veſtram ut unuſquiſque veſtrum prævideat per ſuam parrochiam ut Eccleſia Dei ſuum habeat honorem, ſimul & altaria ſecundùm ſuam magnitudinem venerentur, & non ſit domus Dei & altaria ſacrata pervia canibus, & ut vaſa ſacrata Deo cum magna veneratione habeantur, & ut ſacrificia ſanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni ſunt, vel cum honore ſerventur, & ut ſecularia negotia vel vana gloria in Eccleſiis non agantur: quia domus Dei domus orationis debet eſſe, non ſpelunca latronum. Et ut intentos habeant animos ad Deum, quando veniunt ad Miſſarum ſollemnia, & non exeant ante completionem benedictionis ſacerdotalis.

Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum, teſtem fallacem, & eum qui ſeminat inter fratres diſcordias. Prov. 6.

Qui ſecundùm Deum ſapiens eſt, ſecundùm Deum beatus eſt. Melius eſt videre quod cupias quàm deſiderare quod neſcias. Eccleſ. 6. Vbi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia. Prov. 11. Vbi autem humilitas, ibi & ſapientia. Vbi non eſt gubernator, populus corruet in malum. Melius autem eſt ubi multa conſilia. Deus enim in cœlo, & tu ſuper terram. Eccleſ. 5. Idcirco ſint tibi pauci ſermones. Multas curas ſequuntur ſomnia, & in multis ſermonibus invenitur ſtultitia.

Obſecramus omnes ut bonam & probabilem habeant converſationem, ſicut ipſe Dominus in evangelio præcepit: I. 68. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt; ut eorum bona converſatione multi pertrahantur ad ſervitium Dei.* Et non ſolùm ſervilis conditionis infantes, ſed etiam ingenuorum filios congregent, ſibíque ſocient. Et ut ſcholæ gentilium puerorum fiant. Pſalmos, notas, cantum, compotum, grammaticam per ſingula monaſteria vel epiſcopia, & libros catholicos bene habeant emendatos: quia ſæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per mendoſos libros malè rogant. Et pueros veſtros non ſinatis vel legendo vel ſcribendo corrumpere. Et ſi opus eſt evangelium, pſalterium, Miſſalem ſcribere, perfectæ ætatis homines ſcribant cum omni diligentia.

Ex quibus ſuprà.

GENERALITER OMNIBUS.

CCCLXXVIII. Vt æquales menſuras & rectas & pondera juſta & æqualia omnes habeant, ſive in civitatibus, ſive in monaſteriis, ſive ad dandum, ſive ad accipiendum, ſicut in lege Domini præceptum habemus. III. 90. Item in Salomone, Domino dicente: *Pondus & pondus, menſuram & menſuram odit anima mea.*

Et hoc nobis competens & venerabile videtur, ut hoſpites peregriníque & pauperes ſuſceptiones regulares & canonicas per loca diverſa habeant; quia ipſe Dominus dicturus erit in remuneratione magni I. 70.

diei:

diei: *Hoſpes eram, & ſuſcepiſtis me.* Et Apoſtolus hoſpitalitatem laudans dixit: *Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hoſpitio ſuſceptis.*

Ex quibus ſuprà. ALIQUID SACERDOTIBUS, ALIQUID POPULO.

App. I. 34. CCCLXXIX. Item ut iſti mangones & iſti cociones, qui ſine omni lege vagabundi vadunt per iſtam terram, non ſinantur vagare & deceptiones in hominibus agere; qui nudi cum ferro dicunt alicubi datam ſibi pœnitentiam vagantes diſcurrunt. Melius enim videtur ut ſi aliquid inconſuetum & capitale crimen commiſerint, in uno loco permaneant laborantes & ſervientes & pœnitentiam agentes, ſecundùm quod ſibi canonicè impoſitum ſit.

Ex quibus ſuprà.

GENERALITER OMNIBUS.

I. 75. CCCLXXX. Statuimus, ſecundùm quod in lege Dominus præcepit, ut opera ſervilia diebus dominicis non agantur, ſicut & bonæ memoriæ genitor noſter in ſuis ſynodalibus edictis mandavit, ut viri talia opera non exerceant, hoc eſt, nec in vinea colligendo, nec in campis arando, metendo, vel fœnum ſecando, vel ſepem ponendo, nec concides ſtirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos conſtruere, nec in horto laborent, nec ad placitum conveniant, nec venationes exerceant. Sed tria tantummodo opera, ſi neceſſitas ingruent ſumma, agant, & non alia, id eſt, carra hoſtilia vel victualia, vel ſi fortè neceſſe fuerit corpus cujuſlibet ducere ad ſepulchrum. Item ſimiliter opera textrilia non faciant, nec capulent, nec conſuant, nec opera pectilia faciant, nec lanam carpere, nec linum battere, nec in publico veſtimenta lavare, nec vervices tondere habeant licitum; ut omnimodis honoretur dies dominicus, requiéſque ſervetur; quatinus ad Miſſarum ſollemnia & ad Eccleſiam undique liberè conveniant, & laudem Deo pro omnibus bonis quæ nobis in illa die fecit dicant. Legimus enim Apo-
I. 75. ſtolo dicente: *Manifeſta autem ſunt opera carnis; quæ ſunt, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, iræ, rixæ, diſſenſiones, hæreſes, ſectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia; quæ prædico vobis, ſicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.* Ideo hæc eadem quæ magnus prædicator in Eccleſia Dei ſingillatim nominavit cum ſtudio prohibere, intellegentes quàm ſit terribile illud quod dixit: *Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Et omni inſtantia prædicate fidem tenendam Domino. De humilitate verò & patientia, de caſtitate & continentia, de benignitate & miſericordia, de eleemoſynis & confeſſione peccatorum ſuorum, & debitoribus ſuis, ut ſecundùm dominicam orationem omnibus ſua debita dimittant, cunctos monete.

Tom. I.

Ex quibus ſuprà.

SACERDOTIBUS OMNIBUS.

CCCLXXXI. Studendum eſt Epiſcopis ut diſſidentes fratres magis ad pacem quàm ad judicium cohortentur.

Concil. Carthag. 4. c. 26.
Regino lib. 2. c. 380.
Burchard. lib. 1. c. 101.
Ivo par. 5. c. 203.
Gratian. di. 90. c. 7. *Studendum.*

Auctoritas eccleſiaſtica atque canonica docet non debere abſque ſententia Romani Pontificis Concilia celebrare. Pelag. II. ep. 1. Gratian di. 17 c. 5.

Epiſcopi interceſſionem præſtent his qui iniqua vi opprimuntur. *Multis.*

Nullus Epiſcopus niſi in legitima ſynodo & ſuo tempore apoſtolica atque canonica vocatione congregata ſuper quibuſdam criminibus pulſatus audiatur. Capitula Angilramni c. 3. Gratian. 5. q. 4 c. 1 *Nullus Epiſcopus.*

Nemo Epiſcopum apud judices ſeculares accuſare præſumat, ſed apud Primates ſuos.

Accuſatores & accuſationes quas leges ſeculi non adſciſcunt canonica funditus repellit auctoritas. Capitula Angilramni c. 18. Burchard. lib 1. c. 144. Gratian 5. q. 5 c. 7. *Accuſationes.*

Variis detractionibus & accuſationibus non decet labefactari Primatem, ſed magis patrum regulis roborari. Nam & Liberius Papa pro Athanaſio duobus annis in exilio truſus eſt; & multi alij Epiſcopi, qui eum damnare voluerunt, exilio ſunt damnati quorum exemplum omnes convenit ſequi ſacerdotes.

Multùm derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Ideo non omnes admittendi ſunt, ſed viri probatiſſimi. Primò ſemper perſona, fides, vita, & converſatio accuſantium inquiratur. Et poſtea quæ obiciuntur, fideliter pertractentur. Quia nihil aliter fieri debet niſi impetitorum priùs vita diſcutiatur. Capitula Angilramni c. 15.

Non eſt auctoritas quemquam Clericorum judicare vel damnare antequam accuſatores præſentes habeat, locúmque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Ibid. c. 22.

Omnis accuſatio intra provinciam au- Ibid. c. 10.

diatur, & à comprovincialibus terminetur. Gratian. 3 q. 6. c. 4. & 16. Vltra provinciæ terminos [illegible]ſandi licentia non progrediatur.

Conc. Carthag. 4. c. 19. Epiſcopus, nec provocatus, pro rebus tranſitoriis litiget.

Non eſt juſtum judicare aut condemnare virum cujus cauſa ad liquidum non eſt examinata.

Major à minore non poteſt judicari.

V. 398. Iudicis non eſt quemlibet judicare vel condemnare abſque legitimo accuſatore; quia & Dominus Iudam furem eſſe ſciebat; ſed quia non eſt accuſatus, ideo non eſt ejectus.

Capitula Angilramni c. 13. Epiſcopos ejectos, atque ſuis rebus expoliatos, ſedes proprias recipi & ſua omnia legaliter primò eis reddi ſancti canones decreverunt; & poſtea ſi quis eos accuſare vellet, æquo periculo facere ſanciverunt, judices eſſe decernentes Epiſcopos rectè ſapientes in Eccleſia convenientes, ubi teſtes eſſent ſingulorum qui oppreſſi videbantur.

Burchard. lib. 1. c. 144. Placuit ut ſi quæcunque perſona contra Epiſcopum vel actores Eccleſiæ ſe proprium crediderit habere negotium, priùs ad eum recurrat caritatis ſtudio; ut familiari colloquio commonitus ea ſanare debeat quæ in querimoniam deducuntur. quam rem ſi differre voluerit, ſententiam ſuſcipiat excommunicationis.

Decreta Innoc. I c. 10. Gratian 11. q. 1. c. 26. *Si quæ cauſa.* Si quæ cauſæ vel contentiones inter Clericos & laicos tam majoris ordinis quàm etiam inferioris fuerint exortæ, placuit ut ſecundùm ſynodùm Nicænam congregatis omnibus ejuſdem provinciæ Epiſcopis jurgium terminetur; nec cui liceat, (Gratian. 3. q. 6. c. 14. *Non liceat.*) (ſine præjudicio tamen Eccleſiæ Romanæ, cui in omnibus cauſis debetur reverentia cuſtodiri) relictis his ſacerdotibus qui in eadem provincia Dei Eccleſias motu divino gubernant, ad alias convolare provincias vel aliarum provinciarum Epiſcoporum judicium expeti vel pati, niſi fuerit provocatum. Quod ſi quis præſumpſerit, & ab officio cleri depoſitus & injuriarum reus ab omnibus judicetur.

Innoc. ibid. Si autem majores cauſæ in medio fuerint devolutæ, ad ſedem apoſtolicam, ut ſancta ſynodus ſtatuit & beata conſuetudo exigit, per judicium epiſcopale referatur.

VII. 102. Hincmar. ep. 44. c. 3. Prudentiſſimè juſtiſſimèque decreta Nicæni Concilij ſive Africani decreverunt quæcunque negotia in ſuis locis ubi orta ſunt finienda; maximè quia unicuique conceſſum eſt, ſi judicio offenſus fuerit cognitorum, ad Concilia ſuæ provinciæ vel etiam univerſale provocare.

Servata quæ ſcripta eſt de gubernationibus regula, manifeſtum eſt quòd illa quæ ſunt per unamquamque provinciam ipſius provinciæ ſynodus diſpenſat, ſicut Nicæno conſtat decretum eſſe Concilio. VII. 82.

Si quis Epiſcopus ſuper certis accuſatur criminibus, ab omnibus audiatur vel judicetur qui ſunt in provincia Epiſcopis. Ibid. c. 104.

Quæcunque ſunt ad religionis obſervantiam pertinentia, locis ſuis & à ſuæ dioceſeos ſynodis audiantur. VI. 113.

Vnaquæque provincia ſuo Metropolitano & ſuis comprovincialibus Epiſcopis ſit contenta. VII. 94.

Maledictus omnis qui transfert terminos proximi ſui. Et dicet omnis populus: *Amen.* & reliqua.

Qui ſunt ſupra dioceſim Epiſcopi, nequaquam ad Eccleſias quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant, nec eas aliqua præſumptione confundant. Concil. CP. I. c. 2. Gratian. 9. q. 2. c. 8. *Epiſcopi.*

Non oportet transferri terminos à patribus conſtitutos, ut alter alterius parrochiam invadat, atque illic celebrare divina myſteria inconſulto Epiſcopo cui commiſſa eſt præſumat. VII. 37.

Ex Capitulis Domni Karoli Regis anno regni ejus XI. actis. *De his qui infra regnum ſine juſſione dominica per vim aliquid rapuerint.*

CCCLXXXII. Si quis in exercitu infra regnum ſine juſſione dominica per vim hoſtilem aliquid prædari voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, ſive pecora majora vel minora, domúſque infrangere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. (V. 341. Lex Bajuvar. tit. 2. c. 5.) Quòd ſi ab aliquo præſumptioſo factum fuerit, ſexaginta ſolidis, ſi liber eſt, ſit culpabilis, & omnia ſimilia reſtituat, aut cum duodecim teſtibus ſe purget. Si verò ſervus hoc fecerit, capitali ſententiæ ſubjaceat, & dominus omnia ſimilia reſtituat, quia ſervum ſuum non correxit nec cuſtodivit ut talia non perpetraret. Quoniam ſi nos ipſos comedimus, citò deficiemus. Vnuſquiſque tamen cuſtodiat exercitum ſuum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat, qui non vult legibus emendare quæ ſibi commiſſi injuſtè fecerint. Dignum eſt enim ut magiſtri vel ſeniores pro ſibi commiſſis reddant rationes, ſi aliquid prædæ egerint aut injuſtè fecerint, eò quòd eos ita correctos non habent ut talia non audeant perpetrare.

Ex Capitulis Domni Hludouvici Inghilenaim apoſtolica auctoritate & ſynodali ſanctione, omnium videlicet Clericorum ac laicorum generaliter conſenſu atque hortatu decretis.

Suprà c. 79. CCCLXXXIII. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam noſtro fideli ejúſque homini aliquid vi abſtulerit, in triplo cui aliquid abſtulit legibus componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, nobis perſolvat. Poſtmodum verò ante nos à Comite adducatur; ut in baſtonico retruſus, uſque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam ſi publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta ſanctorum canonum ſanctionem. Si verò occultè, ſacerdotum conſilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apoſtolus, niſi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non poſſidebunt. Qui verò de rebus Eccleſiarum aliquid abſtulerit, graviùs inde judicetur: quia ſacrarum rerum ablatio ſacrilegium eſt, & ſacrilegus vocatur qui ex eis aliquid abſtulerit aut rapuerit. Extorres namque à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ tales perſonæ uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ, quam læſerunt, ſunt habendæ, atque infamia ſunt notandæ.

De eo qui facultatem deprædationis dederit malitioſa factione, ut vivus comburatur.

Iſaac tit. 6. c. 5. Concil. Troſl. c. 7. CCCLXXXIV. Si quis ſcelerata factione facultatem deprædationis dederit, vel ſi quis factam diviſerit, vivus comburatur.

Vt contumacia temerè præſumpta ab univerſis depellatur.

Suprà c. 117. CCCLXXXV. Ab omnibus illius uſurpationis contumelia depellenda eſt, ne prædia ſibi cœleſtium ſacrorum dicata à quibuſdam irruentibus vexentur. Quòd ſi quis præſumpſerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos jure promenda eſt, exilio publicæ deportationis uretur.

Vt capitale ſupplicium excipiat qui violentiam commiſiſſe dinoſcitur.

L. 1. Cod. Theod de vi publ. & priv. Concil. Troſl. c. 7. CCCLXXXVI. Qui manifeſtam detegitur commiſiſſe violentiam, non jam relegatione aut deportatione inſulæ plectatur, ſed ſupplicium capitale excipiat, nec interpoſita provocationis ſententia quæ in eum fuerint dicta ſuſpendatur: quoniam multa facinora ſub uno violentiæ nomine continentur, cùm aliis vim inferre tentantibus, aliis cum indignatione reſiſtentibus, verbera cædéſque crebrò deteguntur admiſſæ. Vnde placuit ut ſi fortè quis vel ex poſſidentis parte, vel ex ejus qui poſſeſſionem temerare tentaverit, interemptus ſit, in eum ſupplicium exeri qui vim facere tentaverit, & alterutri parti cauſam malorum præbuit.

De eo qui ſibi indebitum locum uſurpaverit.

CCCLXXXVII. Si quis indebitum ſibi locum uſurpaverit, nulla ſe ignoratione defendat, ſitque plenè ſacrilegij reus qui hoc agere tentaverit.

Vt inviolata permaneant quæ diverſi Principes ſtatuerunt.

CCCLXXXVIII. Quæcunque circa ſacroſanctas Eccleſias à Principibus diverſis ſunt ſtatuta, manere inviolata præcipimus. L. 29. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric.

Vt ſi Eccleſiæ privilegia alicujus temeritate fuerint corrupta, piaculum quinque librarum auri pœna mulcetur.

CCCLXXXIX. Si Eccleſiæ venerabilis privilegia cujuſquam fuerint temeritate violata, vel diſſimulatione neglecta, commiſſum quinque librarum auri condemnatione plectatur. Suprà c. 116.

Vt quæ diverſi Principes ſtatuerunt, vel antiſtites ſinguli pro cauſis eccleſiaſticis obtinuerunt, inconvulſa perpetuò ſerventur.

CCCXC. Quæcunque à divis Principibus conſtituta ſunt, vel ſinguli quique antiſtites pro cauſis eccleſiaſticis impetrarunt, ſub pœna ſacrilegij jugi & ſolida æternitate ſerventur. Clerici, non ſecularibus judicibus, ſed epiſcopali audientiæ reſerventur. Fas enim non eſt ut divini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio. *Vide ſuprà cap.* CXI. L. 47. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric.

De privilegiis Eccleſiarum, quatinus incorrupta perſiſtant.

CCCXCI. Præcipimus ut privilegia quæ Eccleſiis & Clericis lege conceſſa ſunt maneant incorrupta.

Quòd ſervari debeat potiùs quàm auferri quod ſanctæ Dei Eccleſiæ fuerit collatum.

CCCXCII. Iniquum eſt & ſacrilegij inſtar ut quæ pro ſalute vel requie animarum ſuarum unuſquiſque venerabili Eccleſiæ contulerit aut certè reliquerit, ab his quibus maximè ſervari convenerat auferri & in aliud transferri. VII. 142.

Vt laicis, quamvis religioſis, nulla ſit diſponendi de rebus Eccleſiæ data facultas.

CCCXCIII. Laicis, quamvis religioſis, nulla de eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi legitur, unquam adtributa facultas. V. 403.

Rrr ij

Quòd prædones Eccleſiæ ſacrilegi ſint, ſicut ſcripturæ teſtimonio comprobatur.

Concil. Vaſ. 1. c. 4. Capitulare II. an. 814. c. 10. Iſaac tit. 7. c. 1. Burchard. lib. 11. c. 28. Ivo par. 13. c. 38.

CCCXCIV. Sacrilegi ſunt Eccleſiæ prædones. Vnde & in Concilio Agathenſi ſub quarto capitulo decretum habetur ita: *Amico quippiam rapere, furtum eſt. Eccleſiæ verò fraudari vel abſtrahi ſubripique, ſacrilegium.* Omnes enim contra leges facientes, réſque Eccleſiæ diripientes, vel Eccleſias ſacerdotéſque contra divinas ſanctiones vexantes, ſacrilegi vocantur, atque indubitanter infames ſacrilegíque habendi ſunt.

Quòd ea quæ Domino conſecrantur, ad jus eccleſiaſticum pertineant.

Capitulare II. an. 814. c. 11. Iſaac tit. 7. c. 2. Ivo par. 16. c. 162.

CCCXCV. Ea quæ Domino offeruntur vel conſecrantur, ad jus pertinent ſacerdotum. Et ſacrilegi ſunt omnes qui ea auferunt vel in aliud transferunt.

Vt ſi quis dignitatem præſumpſerit quam non meruit à Principe vel juſto ſeniore, ſacrilegus habeatur.

CCCXCVI. Si quis præſumpſerit quam non meruit à Principe vel ſeniore dignitatem, ſacrilegus habeatur.

Interpret. lib. 2. Cod. Theod. ut dignitatum ordo ſervetur.

Iſaac tit 7. c. 3.

Vt illi qui diverſis ſceleribus implicati ſunt, ad teſtimonium non admittantur.

CCCXCVII. Homicidæ, malefici, fures, ſacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falſum teſtimonium dixerint, ſeu qui ad ſortilegos magóſque cucurrerint, nullatenus erunt ad accuſationem vel ad teſtimonium admittendi.

Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit. 4. c. 1.
Capitula Angilramni c. 67.
Iſaac tit. 7. c. 3.
Burchard. lib. 16. c. 4.
Ivo par. 10. c. 37.
Gratian. 3. q. 5. c. 9. *Conſtituimus.*

Ne antè judex jaculetur in reum ſententiam quàm ipſe confiteatur aut ſocij ſui eum convincant.

V. 308.

CCCXCVIII. Iudex criminoſum diſcutiens non antè ſententiam proferat capitalem quàm ant reus ipſe confiteatur, aut convictus per innocentes teſtes vel ſocios criminis ſui manifeſtiùs convincatur.

Non eſſe judicandum adversùs abſentes.

Suprà c. 360. 363.

CCCXCIX. Adversùs abſentes non judicetur. Quod ſi factum fuerit, prolata ſententia non valebit.

Ne Epiſcopus quilibet alium conculcet Epiſcopum.

ibid. c. 302.

CCCC. Vt nullus Epiſcopus alium conculcet Epiſcopum, nec eum ſupergrediatur, aut aliquod incommodum ei in ſua faciat parrochia.

De Epiſcopo depoſito qui ſe ad Romanum Pontificem reclamaverit.

Conc. Sardic. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 144. Ivo par. 5. c. 297. Gratian. 3. q. 6 c. 5. *Accuſatus.*

CCCCI. Si quis Epiſcopus depoſitus agendum ſibi negotium in urbe Roma proclamaverit, alter Epiſcopus in ejus cathedra, poſt apellationem ejus qui videtur eſſe depoſitus, omnino non ordinetur, niſi cauſa fuerit judicio Romani Epiſcopi determinata.

Ne in prædicatores Eccleſiæ detractiones ſeu vituperationes fiant. quod canonica ſcriptura damnat.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 19. Capitula Herardi c. 106. Vide ſuprà c. 331.

CCCCII. Quòd omnibus fidelibus omnibúſque ordinibus ſummopere cavendum ſit ne clanculò aut publicè unctum Domini detractionibus & vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quæ eò quòd Moyſi famulo Domini propter Æthiopiſſam detraxit, immunditia lepræ multata ſit. Et illud pſalmiſtæ: *Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.* Et Dominus per Moyſem ait: *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices.* Et ſi David Regum juſtiſſimus in Saul, quem conſtabat jam à Domino reprobatum & abjectum eſſe, manum mittere non præſumpſit, multò magis cavendum eſt ne manum detractionis aut vituperationis ſive indiſcretionis aut dehonorationis quidam mittant in unctum Domini & in prædicatores ſanctæ Dei Eccleſiæ.

Quòd Epiſcopi inter ſe corrigere, ſi quid ortum fuerit, debent.

Sozomen. lib. 1. c 16. ex verſione Epiphanij Scholaſtici. Capitula Angilramni c. 55.

CCCCIII. Conſtantinus Imperator de accuſationibus Epiſcoporum ait: *Hæ quidem accuſationes tempus habent proprium, id eſt, diem magni judicij, judicem verò illum qui tunc futurus eſt omnes judicare. Mihi ergo homini conſtituto de hujuſmodi rebus non licet habere auditorium, ſacerdotum ſcilicet accuſantium & ſimul accuſatorum, quos minimè convenit tales debere monſtrari qui judicentur ab aliis.* Imperator quoque Valentinianus de Epiſcoporum cauſis ſic ait: *Supra nos*, inquit, *eſt veſtrum negotium. Et ideo vos de veſtris inter vos agite cauſis, quia ſupra nos eſtis.* & reliqua.

Vide Addit. IV. c. 4.

De ſacrilegis, quòd fures ſint, teſte ſcriptura.

Iſaac tit 7. c. 4. Concil. Troſl. c.

CCCCIV. Omnibus ſciendum eſt quòd ſacrilegi fures ſint cuncti qui res Eccleſiæ diripiunt, vaſtant, invadunt, vexántque, aut à jure Eccleſiarum, qui-

bus traditæ fuerant, injuſtè alienant. Vnde & beatiſſimus Auguſtinus in homelia quadrageſima octava evangelij Iohannis ita dicit: *Ecce inter ſanctos eſt Iudas. Ecce fur eſt Iudas. Et ne contemnas, fur ſacrilegus, non qualiſcunque fur; fur loculorum, ſed dominicorum; loculorum, ſed ſacrorum. Si crimina diſcernuntur in foro, qualiſcunque furti & peculatus, (Peculatus enim dicitur furtum de re publica. & non ſic judicatur furtum rei privatæ quomodo publica) quanto vehementiùs judicandus eſt ſacrilegus fur, qui auſus fuerit non undecunque tollere, ſed de Eccleſia tollere? Qui aliquid de Eccleſia aufert vel furatur, Iudæ perdito comparatur.* Nota quòd aliquid de Eccleſia tollere furtum eſſe beatus Auguſtinus aſſeveret, & patratorem tanti furti furem ſacrilegum appellet, necnon & Iudæ perdito æquiperet. Et poſt pauca: *Quare*, inquit, *loculos habuit cui angeli miniſtraverunt, niſi quia Eccleſia ipſius loculos ſuos habitura erat?* Ecce quibus tanti doctoris documentis inſtruimur quia quod in capite præceſſit, in corpore ejus, quod eſt Eccleſia, videtur impletum. Porrò Chriſtum & Eccleſiam unam perſonam eſſe non neſcimus. Et ideo quæ Eccleſiæ ſunt, Chriſti ſunt; & quæ Eccleſiæ offeruntur, Chriſto offeruntur; & quæ ab Eccleſia ejus tolluntur, proculdubio Chriſto tolluntur. Eſto, futurum erat ut Eccleſia Chriſti nummos haberet. Si nummos, utique & prædia & mancipia & diverſarum ſpecierum innumera ornamenta. Et quia illicitum ſit ea quæ conferuntur Eccleſiæ auferri beati Hieronymi ſcribentis in expoſitione Matthæi Evangeliſtæ verba ita teſtantur. *Omnes*, inquit, *qui ſtipe templi & his quæ conferuntur in uſus Eccleſiæ abutuntur in aliis rebus, quibus ſuam expleant voluntatem, ſimiles ſunt Scribarum & Sacerdotum redimentium mendacium & ſanguinem Salvatoris.*

Auguſtin. tract. 50. in Ioan. Gratian. 23. q. 4. c. 3. Quid ergo.

Capitula Heradi c. 65.

Quòd quicquid offertur Domino ſanctum ſanctorum ſit, & ad jus pertineat ſacerdotum.

Iſaac tit. 7. c. 5. Burchard. lib. 11. c. 17. Ivo part. 14. c. 87. Gratian. 12. q. 2. c. 3. Nulli liceat.

CCCCV. Nulli liceat ignorare quòd omne quod Domino conſecratur, ſive homo fuerit, ſive animal, ſive ager, vel quicquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino, & ad jus pertinet ſacerdotum. Propter quod inexcuſabilis erit omnis qui ea Domino & Eccleſiæ, cui competunt aufert, vaſtat, invadit, vel diripit, uſque ad emendationem Eccleſiæque ſatisfactionem, quòd ſit ſacrilegus, & non tantùm ſacrilegus, ſed etiam fur ſacrilegus.

De his ſacrilegis qui Eccleſiæ ejúſque ſacerdotibus injurias inferunt.

Suprà c. 115.

CCCCVI. Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit ut in Eccleſias earúmque res irruens, ſacerdotibus & miniſtris vel ipſo cùltui locóque aliquid importet injuriæ vel inferat ad divini cultus injuriam, in convictos ſive confeſſos reos capitali ſententia noverit vindicandum. Nec expectetur ut Epiſcopus injuriæ propriæ ultionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non ſolùm liberum, ſed etiam laudabile, factas atroces ſacerdotibus aut miniſtris injurias veluti publicum crimen perſequi ac de talibus reis ultionem mereri.

Quòd omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & conſecrantur.

Capitulare II. an. 814. c. 12. Capitula Heradi c. 65. Iſaac tit. 7. c. 7. Concil. Troſl. c. 4.

CCCCVII. Omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio Domino conſecrantur. Et non ſolùm ſacrificia quæ à ſacerdotibus ſuper altare Domino conſecrantur oblationes fidelium dicuntur, ſed quæcunque ei à fidelibus offeruntur, ſive in mancipiis, ſive in agris, vineis, ſilvis, pratis, aquis, aquarúmve decurſibus, artificiis, libris, utenſilibus, petris, ædificiis, veſtimentis, pellibus, lanificiis, pecoribus, paſcuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus quæ ad laudem Dei fiunt, vel ſupplementum ſanctæ Dei Eccleſiæ ejúſque ſacerdotibus atque ornatum præſtare poſſunt, Domino Eccleſiæque ſive à quibuſcunque ultro offeruntur, Domino indubitanter conſecrantur, & ad jus pertinent ſacerdotum. Et quia Chriſtum & Eccleſiam unam perſonam eſſe veraciter agnoſcimus, quæcunque Eccleſiæ ſunt, Chriſti ſunt; & quæ Eccleſiæ vel in ſupradictis vel in quibuſcunque ſpeciebus ſive pollicitationibus ſive pignoribus, ſive ſcriptis ſive corporalibus rebus offeruntur, Chriſto offeruntur; & quæ ab Eccleſia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, ſive aliènando, ſive vaſtando, ſive invadendo, ſive minorando, ſive diripiendo, Chriſto tolluntur. Et ſi ab amico quippiam rapere furtum eſt, præcipuè Chriſto Domino noſtro, qui eſt Rex Regum & Dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare ſubripive vel vaſtare ſacrilegium eſt. Omnes namque Eccleſiæ prædones manifeſtiſſimè ſunt ſacrilegi; & nullus à ſacrilegiis niſi per puram probatámque atque

Suprà c. 594.

publicam pœnitentiam, & per Eccleſiæ ſatisfactionem, Epiſcoporúmque per manus impoſitionem, juxta canonicas ſanctiones reconciliationem, regnum Dei poſſidebit, & non ſolùm à regno Dei ſit alienus, ſed etiam à liminibus ſanctæ Eccleſiæ, & præcipuè ab illius quam læſit, uſque ad prædictam ſatisfactionem extorris efficitur. Talium verò ſcelerum patratoribus, niſi poſt prædictam ſatisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare minimè debemus: quia qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit; qui autem pecuniam Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit. Qui non ſolùm ſacrilegi, ſed etiam fures ſacrilegi, & lupi, atque homicidæ, pauperúmque necatores, & inſuper anathematis vinculo damnati coram Deo & ſanctis ejus efficiuntur.

Vt Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia non ducant.

Suprà c. 130.

CCCCVIII. Ne Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia ducant, nec ſine benedictione ſacerdotis cum virginibus nubere audeant; neque viduas abſque ſuorum ſacerdotum conſenſu & conhibentia plebis ducere præſumant.

De eo qui ſe inceſtuoſo ordine his perſonis quibus à divinis regulis prohibitum eſt conjunxerit.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 18. Concil. Rem. an. 630. c. 8. Iſaac tit. 4. c. 7. Concil. Troſl. c. 8.

CCCCIX. Si quis ſine gradu ſe inceſtuoſo ordine cum his perſonis quibus à divinis regulis prohibitum eſt conjunxerit, uſquequo pœnitentiam ſequeſtratione teſtentur, utrique communione priventur, & neque in palatio habere militiam neque in foro agendarum cauſarum licentiam habebunt. Nam qui modo prædicto ſe inceſto conjunxerint, Epiſcopi ſeu Preſbyteri, in quorum dioceſi vel pago actum fuerit, Regi vel judicibus ſcelus perpetratum adnuntient; ut cùm ipſis denuntiatum fuerit, ſe ab eorum communione aut cohabitatione ſequeſtrent. Res autem eorum ad primos parentes uſque ad ſequeſtrationem perveniant, ſub ea conditione, ut antequam ſegregentur, per nullum ingenium neque per parentes neque per emptionem neque per auctoritatem regiam ad proprias perveniant facultates, niſi præfatum ſcelus ſequeſtrationis ſeparatione & pœnitentia fateantur. *Vide infrà lib. 7. cap. 335.*

Ex libro legum Theodoſij III. capitulo XI. de inceſtis.

CCCCX. Quòd inceſti non ſint legitimi heredes, ſed infamia ſint notatæ utræque perſonæ.

L. 4. Cod. Theod. de inceſt. nupt.
Iſaac tit. 4. c. 8.
Concil. Troſl. c. 8.
Ivo par. 16. c. 313.

Vt nullus devotam Deo virginem vel viduam conjugem accipiat.

CCCCXI. Vt deinceps, ſicut canones eccleſiaſtici prohibent, nullus Deo devotam virginem, nullus ſub religionis habitu conſiſtentem, ſive viduitatis continentiam profeſſam, vel ſui proximam generis, aut etiam de cujus admixtione inceſtivæ notam poſſit ſubire infamiæ, illicito connubio aut vi aut conſenſu accipiat conjugem; quia nec verum poterit eſſe conjugium quod à meliori propoſito deducitur ad deterius, & ſub falſi nominis copula inceſtiva pollutione & fornicationis immunditia perpetratur. Hoc verò nefas ſi agere amodo cujuſlibet gentis homines ſexus utriuſque tentaverint, inſiſtente ſacerdote vel judice, etiamſi nullus accuſator ſit, omnimodis ſeparati, exilio perpetuo relegentur; nec aliqua indefinitione ſui, quouſque vixerint, longitudine temporis excuſentur.

Lib. 3. leg. Vviſigoth. tit. 5. c. 2. Iſaac tit. 4. c. 9. Concil. Troſl. c. 8.

Quòd blaſphemiam Deo inferat qui ſe cum Deo ſacrata miſcuerit.

CCCCXII. Scire vos convenit quia blaſphemiam Deo inrogat qui cum Deo ſacrata vel cum velata femina ſe commaculat.

Iſaac tit. 5. c. 3. Concil. Troſl c. 8.

Vt Clericus proprio honore privetur ſi cum femina Deo ſacrata vel velata ſe commiſcuerit.

CCCCXIII. Si Clericus cum velata femina vel cum Deo ſacrata ſe maculaverit, proprio honore privetur.

Iſaac tit. 5. c. 4. Concil. Troſl. c. 8.

Quòd ſacrilegi & violatores juxta Apoſtolum ſint qui violant ſacratarum feminarum corpora.

CCCCXIV. Sciendum eſt omnibus quòd Deo ſacratarum feminarum corpora per votum propriæ ſponſionis & verba ſacerdotis Deo conſecrata templa eſſe ſcripturarum teſtimoniis comprobantur. Et ideo violatores earum ſacrilegi ac juxta Apoſtolum filij perditionis eſſe noſcuntur.

Iſaac tit. 5. c. 5. Concil. Troſl. c. 8. Ivo par. 7. c. 69.

Quòd fornicatio omnibus peccatis perículoſior eſſe perhibetur.

CCCCXV. Quòd penè omnibus peccatis gravior & deterior ſit fornicatio, & veraciter dici poteſt laqueus mortis, & puteus inferni, ac vorago perditionis, eò quòd adulteri vel luxurioſi propter cordis

Iſaac tit. 5. c. 6

inopiam perdunt animas ſuas. Nam, ut ait ſcriptura, pretium ſcorti vix unius eſt panis; & qui ſe jungit meretrici, unum corpus efficitur. Et qui luxuriatur, mortuus eſt in corpore vivente.

Quales debeant ſcripturæ valere.

Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit. 5. c. 1. Vide ſuprà c. 148.

CCCCXVI. Scripturæ quæ diem & annum habuerint evidenter expreſſum, atque ſecundùm legis ordinem conſcriptæ eſſe noſcuntur, ſeu conditoris vel teſtium fuerint ſignis aut ſubſcriptionibus roboratæ, omni habeantur ſtabiles firmitate.

Vt ita valeat commutatio ſicut & emptio.

Lib. 5. leg. Vviſigoth. tit. 4. c. 1. Vide ſuprà c. 152.

CCCCXVII. Commutatio, ſi non fuerit per vim & metum extorta, talem qualem & emptio habeat firmitatem.

De excommunicandis judicibus & potentibus qui non ſe emendaverint.

Concil. Turon. II. c. 26. Concil. Troſl. c. 7.

CCCCXVIII. Vt judices aut potentes qui pauperes opprimunt, ſi commoniti à Pontifice ſuo ſe non emendaverint, excommunicentur.

Vt Epiſcoporum judicio inceſta matrimonia emendentur.

CCCCXIX. Præcipimus ut juxta decreta canonum adulteria & inceſta matrimonia, quæ non ſunt legitima, prohibeantur & Epiſcoporum judicio emendentur.

In eo loco manendum unicuique ubicunque votum voverit.

CCCCXX. Vt unuſquiſque in loco ubi conſtitutus fuit, & ubi votum vovit, ibi maneat, & ibi reddat vota ſua.

Quòd maximum peccatum ſit ſpiritalis commatris conjunctio.

CCCCXXI. Sciendum eſt omnibus quòd conjunctio ſpiritalis commatris maximum peccatum ſit, & divortio ſeparandum, atque capitali ſententia multandum, vel peregrinatione perpetua delendum.

De eo qui paganas obſervationes fecerit.

V. 3. CCCCXXII. Decrevimus, ſicut & anteceſſores vel parentes noſtri olim decreverunt, ut qui paganas obſevationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim ſolidis.

Præceptio ut mancipia Chriſtiana paganis vel Iudæis non tradantur.

3. CCCCXXIII. Præcipimus generaliter omnibus ut mancipia Chriſtiana paganis vel Iudæis non tradantur.

Vt omnes noverint quantum malum ſit Deo ſacratas vel reliquas inceſtare.

Iſaac tit. 7. c. 8.

CCCCXXIV. Iubemus omnes ſcire omnibúſque ſacerdotibus prædicare atque ſub pœna ſacrilegij denuntiare quantum malum & quàm maximum flagitium ſit cum Deo devotis feminis viduis vel virginibus, ſive cum velatis, ſive cum Deo devotis, maximéque cum ſanctimonialibus & ſacratis Deo virginibus vel viduis, tam in monaſteriis quàm & extra commiſceri. Nam hoc peccatum duplex eſſe non dubium eſt. Vt verbi gratia dicamus, cujus vindictæ reus ſit puer ante dominum ſuum qui uxorem domini ſui adulterio violaverit, quanto magis ille qui ſponſam Chriſti creatoris cœli & terræ putredine ſuæ libidinis commaculaverit, dicente beato Paulo Apoſtolo: *An neſcitis quia corpora veſtra templa ſint Spiritus ſancti?* Et alibi: *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Et iterum idolatriæ ſervituti adulteros & fornicatores in ſermone & numero peccatorum jungit dicens: *An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare; quia neque fornicarij, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.*

Vt quia neceſſitas bellorum cogit, pars pecuniæ quæ Eccleſiæ debetur, aliquanto tempore ſub precario retineatur.

CCCCXXV. Aſſentimus cum conſilio ſervorum Dei & populi Chriſtiani, V. 3.
propter imminentia bella & perſecutiones ceterarum gentium quæ in circuitu noſtro ſunt, ut ſub precario & cenſu aliquam partem eccleſialis pecuniæ in adjutorium exercitus noſtri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis ſingulis de unaquaque caſata ſolidus id eſt duodecim denarij ad Eccleſiam vel monaſterium reddantur; eo modo ut ſi moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reveſtita ſit, & iterum, ſi neceſſitas cogat & Princeps jubeat, precarium renovetur, & reſcribatur novum. Hoc omnino obſervetur, ut Eccleſiæ vel monaſteria penuriam & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præſtata ſit, ſed ſi paupertas cogat, Eccleſiæ & dômui Dei reddatur integra poſſeſſio.

Vt Eccleſiarum privilegia, vel facultatem ſive quicquid ad eaſdem pertinet, nullus invadere præſumat.

CCCCXXVI. Præcipimus omni-

Capitulare I. an. 803. c. 3. Capitulare II. an 814. c. 13.

bus ditioni noſtræ ſubjectis ut nullus privilegia Eccleſiarum vel monaſteriorum infrangere, réſque Eccleſiarum invadere, vel vaſtare, aut alienare, vel facultates earum diripere præſumat, nec ſine precaria poſſidere pertentet: quia, ſicut à ſanctis patribus inſtructi ſumus, graviſſimum peccatum hoc eſſe dinoſcitur, teſtante ſacra ſcriptura, quæ ait: *Qui abſtulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non eſſe peccatum, homicidij particeps eſt.* Pater noſter ſine dubio Deus eſt, qui nos creavit. Mater noſtra Eccleſia, quæ nos in baptiſmo ſpiritaliter regeneravit. Ergo qui Chriſti pecunias Eccleſiæ fraudat, vel rapit, ſive vaſtat, vel alienat, homicida ante conſpectum juſti judicis eſſe deputabitur. De quo quidam ſapientium dicit: *Qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit.*

Prov. 28. Anaclet. ep. 2. Regino lib. 2. c. 282. Burchard. lib. 11. c. 18. Ivo par 14. c. 88. Gratian. 12. q. 2. c. 6. *Qui abſtulerit.* Gratian. 17. q. 4. c. 18. *Qui rapit.*

Vt neque Rex neque ſecularium quiſquam per vim prædia Eccleſiarum rapiat, quæ Epiſcopi, Abbates, vel Abbatiſſæ regere videntur.

Concil. Troſl. c. 4.

CCCCXXVII. Omnibus, nos ipſos corrigentes, poſteriſque noſtris exemplum dantes, generaliter interdicimus ut nullus laicus homo, vel Imperator, vel Rex, aut aliquis Præfectorum vel Comitum, ſeculari poteſtate fultus, ſibi per violentiam rapiat aut à nobis competere vel quocunque modo invadere præſumat monaſterium aut prædia vel quaſcunque res de poteſtate Epiſcopi vel Abbatis aut Abbatiſſæ, & incipiat ipſe vice Abbatis regere & habere ſub ſe monachos & pecuniam poſſidere quæ fuit Chriſti ſanguine comparata. Talem hominem antiqui patres nominabant raptorem & ſacrilegum & homicidam pauperum & lupum diaboli intrantem in ovile Chriſti, & maximè anathematis vinculo damnandum ante tribunal Chriſti. De talibus memores eſtote ſcripturæ ſancti Pauli Apoſtoli ad Timotheum dicentis: *Divitibus hujus ſeculi præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo, qui præſtat omnia.* Tales, ſi Eccleſiæ correctionem non recipiunt, ethnicis & publicanis ſunt ſimiles, quibus nec vivis nec mortuis communicat Eccleſia Dei. Talibus, qui & hic & ibi reperiuntur, cum tuba Dei clangamus, ne tacentes damnemur, ut ſimul cum eis pereamus. Si autem impietas horribilis eſt Deo, ille qui impiè agit, certè ſeparatus eſt talis à Deo, & anathemati juſtè ſubicitur. Anathema enim nihil aliud ſignificat niſi à Deo ſeparationem, ſicut in veteri & novo teſtamento judicium de anathemate ſignificat.

Concil. Duziac. II. c. 11.

De his qui non ſolùm de rebus ſuis aliquid Eccleſiæ conferunt, ſed etiam ab aliis conlatas injuſtè poſſident.

CCCCXXVIII. Placuit nobis, & ab omnibus obſervari convenit, ut quia nonnulli memores ſui per quaſlibet ſcripturas pro remedio animæ ſuæ de facultatibus ſuis Eccleſiis aliquid contuliſſe probantur, quod à diverſis Deum minùs timentibus hactenus mortifera calliditate tenetur, ita ut aliorum oblatio illis pertineat ad ruinam, nec intueri corde poſſunt diem judicij Domini hoc qui cupiditatis delectantur ardore, quicunque immemor interitus ſui res Eccleſiis, ut ſuprà diximus, delegatas injuſtè poſſederit præſumpſeritque retinere, & veritate comperta, res Dei ſervis diſſimulaverit reformare, ab omnibus Eccleſiis ſegregatus, à ſancta communione habeatur extraneus, nec aliud mereatur habere remedium niſi cùm culpam propriam rerum emendatione purgaverit. Indignè enim ad altare Domini properare permittitur qui res eccleſiaſticas aut audet rapere aut injuſtè poſſidere. Qui verò in hac iniqua defenſione perdurant, ut necatores pauperum omnes judicandi ſunt, quòd eorum taliter alimenta ſubtraxerint. Sacerdotalis tamen debet eſſe proviſio ut vindictam admonitio manifeſta præcedat, & res uſurpatas injuſtè qui abſtulit, adhibita æquitate reſtituat. Quod ſi neglexerit, & neceſſitas compulerit, poſtea prædonem ſacerdotalis diſtrictio maturata percellat. Neque quiſquam per regna abſque proprij Epiſcopi auctoritate res diſpenſare nitatur; quia Dei potentia cunctorum regnorum terminos ſingulari dominatione concludit. Qui verò his noſtris ſanctionibus contraierit, & quæ neglexit, legibus emendare tardaverit, vel deinceps in prædicta nequitia perdurare voluerit, omnes honores quos habere videbatur perdat, & à nobis ſeculariter & legaliter ſtrictim fortitérque puniatur, & à ſacerdotibus cœleſti gladio feriatur. Et ſi ſe non correxerit, non ſolùm excommunicatus; ſed etiam anathematizatus moriatur.

De rebus Eccleſiæ, quæ ſibi jure debentur, ne in aliud transferantur.

CCCCXXIX. Sciendum eſt omnibus quòd ſacrilegium ſit res Eccleſiæ Suprà c. 395.

quocunque

quocunque modo injuſtè ab Eccleſiis, quibus jure debentur, auferri & in aliud transferri.

Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Eccleſiæ vaſtant.

Suprà c. 426. Capitulare II. an. 814. c. 14. Iſaac tit. 2. c. 10.

CCCCXXX. Volumus omnes ſcire quòd qui Chriſti & Eccleſiæ pecunias auferunt, réſque ejus fraudant, rapiunt, vaſtant, vel diripiunt, homicidæ ante Deum eſſe deputantur: quia res pauperum, quos Eccleſia paſcere debet, diripiunt.

Vt capitali pœna multentur qui ſacrilegia, adulteria, prædationes, aut devaſtationes exercuerint.

Iſaac tit. 7. c. 4. Concil. Troſl. c. 4.

CCCCXXXI. Sub pœna capitali ſacrilegia, adulteria, prædationes, vaſtationéſque in regno noſtro à quibuſcunque fieri prohibemus, ita ut ſi voluntariè quis ex his unum vel aliquid fecerit, de vita componat, & omnes res ejus tam mobiles quàm & immobiles fiſco noſtro ſocientur; vel Eccleſiæ cujus res vaſtaverit, vel alienaverit, aut abſtulerit, tradantur. Maximum enim ſacrilegium eſt oblationes fidelium, quæ ſunt res Eccleſiarum, auferre, vaſtare, alienare, invadere, vel ſubripi. Nam, ut ait ſacra ſcriptura, neque ſacrilegi, neque adulteri, neque prædones, vel vaſtatores, qui ſunt raptores, regnum Dei poſſidebunt. Et ſi hi qui res fratrum diripiunt, à regno Dei alieni fiunt, quid ſuper his fieri putatis qui res Deo dicatas diripiunt vel auferunt. Nam quanto graviùs quis in præſenti ſeculo peccat, tanto graviùs in inferno torquebitur.

De viris, quòd in caſtitate uxores ſuas diligere eiſque, ut vaſi infirmiori, cuſtodiam & reliquam neceſſitatem debeant impendere.

CCCCXXXII. Omnibus ſcire volumus quòd, jubente Domino, viri uxores ſuas in caſtitate debeant diligere, & eis, utpote vaſi infirmiori, honorem & cuſtodiam atque cuncta quæ neceſſaria ſunt, prout quiſque potuerit, miniſtrare fideliter debebit. Quod & nos, qui miniſtri Domini ſumus, nec ſine cauſa Dei gladium portamus, epiſcopali in vice omnium Epiſcoporum atque regali auctoritate pro viribus cunctos agere jubemus.

De conſervanda fide inter virum & uxorem.

Iſaac tit. 11. c. 19.

CCCCXXXIII. Scire omnes volumus, ſicut & ſæpius à Domini Epiſcopis & reliquis Dei ſervis admoniti ſumus, quòd viri uxoribus ſuis, & uxores ſimiliter viris ſuis, veraciter fidem & dilectionem ſervare debent, & non in aliquo ab his declinare, & quòd non liceat conjugatis neque pellicem neque concubinam habere.

Ne Clericici cujuſlibet ordinis à quibuſlibet laicis injurientur, vel apud alios quàm apud Epiſcopos accuſentur.

CCCCXXXIV. Vt neque Preſbyter, neque Diaconus, neque Subdiaconus, de Eccleſiis trahantur, aut injuriam aliquam eorum inſcio Epiſcopo patiantur. Sed quicquid quis adversùs eos habuerit, in notitiam Epiſcopi proprij perducat; & ipſe cauſam juſtitia præeunte diſcutiens animo Clericos accuſanti ſatisfaciat.

De his qui innocentes apud Principem vel apud alios accuſaverint.

Conc. Matiſcon. 1. c. 18.

CCCCXXXV. De his qui innocentes ad Principes aut judices accuſare convicti fuerint, ſi Clericus honoratior fuerit, ab officij ſui ordine degradetur. Sì verò ſecularis, pœnam quam ipſi, ſi convicti eſſent, paſſuri erant patiantur. Et inſuper ſi talis cauſa fuerit unde vivere debeant, à ſacerdotibus publica pœnitentia multentur, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini.

Vt Clerici de his cauſis quas ſeculi leges non admittunt, minimè impetantur.

Lib. 2. leg. Vviſigoth. tit. 1. c. 12.

CCCCXXXVI. Nullæ cauſæ à judicibus eccleſiaſticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ eſſe noſcuntur.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

CAPITVLARIVM LIBER SEPTIMVS.

INCIPIVNT TITVLI LIBRI SEPTIMI.

1. *De primatu Eccleſiarum & ſacerdotum.*
2. *Vt omnis ordo Clericorum Epiſcopo ſuo ſubjectus maneat.*
3. *Vt nemo Clericorum, relicto Epiſcopo proprio, ad negotia ſecularia migret.*
4. *Vt Presbyter vel Diaconus abſque Epiſcopi proprij conſenſu nihil præſumant.*
5. *Vt tempus pœnitentum in conſideratione Epiſcopi conſiſtat.*
6. *De pœnitentum converſatione & fide.*
7. *De fructuum oblationibus quæ miniſtris Eccleſiæ conferuntur.*
8. *De his quæ in uſus pauperum conferuntur.*
9. *Vt quicunque ſynodalem excommunicationem tranſgreſſus fuerit, in alia ſynodo ſpem recuperationis non habeat.*
10. *Vt excommunicatis, ſive his qui Eccleſias deſerunt, nemo communicet.*
11. *De conturbatoribus Eccleſiæ opprimendis.*
12. *Vt monachi Epiſcopis ſuis ubique ſubjecti maneant.*
13. *Vt unuſquiſque Eccleſiæ cui ordinatus eſt miniſtret.*
14. *De ſuſcipiendis his qui perſecutionem patiuntur.*
15. *De lege & conſuetudine.*
16. *De alienis finibus non uſurpandis.*
17. *Vt tranſgreſſores canonum excommunicentur.*
18. *Vt Epiſcopus curam monaſteriorum gerat.*
19. *De monendis his qui ordinantur.*
20. *De ſatisfactione pœnitentiæ.*
21. *De menſura pœnitentiæ.*
22. *De malorum ordinatione vitanda.*
23. *De Epiſcopis qui inutiles ordinaverint.*
24. *De cavendis inlicitis ordinationibus.*
25. *De rebaptizatis non ordinandis.*
26. *Vt qui excommunicatis ſine licentia communicaverit damnetur.*
27. *De non vendendis rebus Eccleſiæ.*
28. *Vt abſque licentia Epiſcopi ad virgines vel viduas Clerici non accedant.*
29. *De appellatione primæ ſedis.*
30. *De arbitrio Epiſcopi erga pœnitentes.*
31. *De manumiſſionibus.*
32. *Vt nemini ſit facultas, relicta principali cathedra, in Eccleſia in ſua dioceſi vel in re propria diutiùs reſidere.*
33. *De defenſoribus Eccleſiæ à Rege poſcendis.*
34. *De occurſu Clericorum ad Concilium.*
35. *De lectore unius Eccleſiæ in alia Eccleſia non promovendo.*
36. *De remiſſione pœnitentium.*
37. *De non invadenda alterius parrochia.*
38. *De juſto baptiſmate non iterando.*
39. *De ultione peccatorum.*
40. *De prohibitis non deſpiciendis.*
41. *De prævaricatoribus canonum ſubmovendis.*
42. *De dilatione temporum erga eos qui ad ſacros ordines promoventur.*
43. *De confeſſione ſcelerum.*
44. *Vt doctoribus contraria non doceantur.*
45. *De profundioribus quæſtionibus.*
46. *De non neglegendis præceptis canonum, ſed viriliter exercendis.*
47. *De non ſtudendo novitati.*
48. *Vt nullus ſacerdos in alterius parrochia aliquid præſumat.*
49. *De non ignorandis canonibus.*
50. *De populo docendo.*
51. *Vt aliqua conditione obligatus, abſque petitione domini ſui non ordinetur.*
52. *De malis funditus abſcidendis.*
53. *De non exigendis uſuris,*
54. *De pravis perſequendis.*
55. *De plebe adversùs ſacrilegos cuſtodienda.*
56. *De utilitate gregis & paſtoris.*
57. *De tepidis doctoribus.*
58. *Quomodo dubia vel obſcura teneantur.*
59. *De uxoribus & concubinis.*
60. *De concubinis relinquendis.*
61. *De abſtinendo à licitis.*
62. *Quòd pœnitentibus nulla lucra negotiationis exercere conveniat.*
63. *De reatu potentum.*
64. *Vt pravi non conſecrentur.*

65. *Vt injuſta populi petitio effectu careat.*
66. *De poteſtate data non abutenda.*
67. *Vt nemo pœnitentem alterius parrochiæ abſolvat.*
68. *De criminoſis non promovendis.*
69. *De his qui variis paſſionibus irretiti ſunt.*
70. *De mortuis temerè non judicandis.*
71. *De contentione vitanda.*
72. *Quòd mali, bene miniſtrando, ſibi noceant.*
73. *Vt vivente viro vel uxore nemo eorum alteri conjugio copuletur.*
74. *De poteſtate Epiſcopi in parrochia ſua.*
75. *Vt nemo Clericorum abſque conſenſu Epiſcopi ſui Principem adeat.*
76. *De poteſtate Epiſcopi in rebus eccleſiaſticis.*
77. *Vt Clericus extra ſuam parrochiam abſque Pontificis ſui permiſſu non proficiſcatur.*
78. *Qualiter Epiſcopi provehantur.*
79. *Quòd turbis electiones Epiſcoporum non concedantur.*
80. *Vt Epiſcopi terminos parrochiæ ſuæ non tranſeant.*
81. *Vt Epiſcopi, niſi vocati, extra ſuam diœceſim nullas ordinationes faciant.*
82. *Quòd ea quæ in provincia agenda ſunt ipſius provinciæ ſynodus diſpenſet.*
83. *De poteſtate Primatis diœceſeos.*
84. *Vt accuſatores Clericorum ſine probatione non recipiantur.*
85. *Vt criminoſus vocem accuſandi non habeat.*
86. *Vt accuſati locus unde ipſe eſt concedatur, ubi teſtes habere queat.*
87. *Vt Epiſcopus ante juſtam diffinitionem nullatenus propria poteſtate privetur.*
88. *Vt nulli criminoſe liceat accuſare Epiſcopum.*
89. *De Primate in accuſatione Epiſcopi expetendo.*
90. *Vt accuſator culpabilis non recipiatur.*
91. *Vt nemo eccleſiaſticus teſtificari compellatur.*
92. *De Concilio univerſali.*
93. *De cauſis ſpecialibus.*
94. *Vt Metropolitanus in alterius provincia nihil præſumat.*
95. *Vt contradicentibus non ordinetur Epiſcopus.*
96. *Quòd tres Epiſcopi præcepto Archiepiſcopi ordinare poſſint Epiſcopum.*
97. *De contradictione ordinationis Epiſcopi.*
98. *Vt Chorepiſcopi modum menſuræ qui in ſacris canonibus præfixus eſt non excedant.*
99. *Quales perſonæ ad accuſationem non admittantur.*
100. *Vt ſi unum crimen accuſatores adprobare nequiverint, de ceteris non admittantur.*
101. *Vt teſtes infra* XIV. *annos ætatis non recipiantur.*
102. *Vt Clerici ſive Epiſcopi à ſuis Metropolitanis vel comprovincialibus audiantur.*
103. *Si quis Epiſcopus depoſitus Romanum Pontificem appellaverit, cauſa ejus judicio Epiſcopi Romani determinetur.*
104. *Vt Epiſcopus accuſatus ab omnibus comprovincialibus, coëpiſcopis videlicet ſuis, audiatur vel judicetur.*
105. *Quòd legitima uxor ſit nuptialiter danda.*
106. *De Metropolitanis, ne comprovincialium cauſas abſque proprio Epiſcopo audiant, neque alicujus coëpiſcopi querelam vel crimen præter ceterorum omnium comprovincialium coëpiſcoporum præſentiam diſcutere præſumant.*
107. *De accuſatoribus ſacerdotum calumnioſis vel ſuſpectis.*
108. *De accuſatoribus & accuſationibus ſubmovendis quas leges non admittunt.*
109. *De cauſis Epiſcoporum vel reliquorum ſacerdotum à comprovincialibus infra propriam provinciam terminandis, & non ab aliis, niſi fuerit provocatum.*
110. *De accuſatoribus in majorum natu judiciis requirendis.*
111. *De accuſatoribus pravæ converſationis, vel quorum vita eſt accuſabilis, non recipiendis in cauſa ſacerdotum.*
112. *De accuſatoribus quorum fides, vita, & libertas neſcitur non admittendis in ſacerdotum pulſatione.*
113. *De canonibus à ſacerdotibus non ignorandis.*
114. *De Epiſcopo ſibi ſoli præſumente cognitionem.*
115. *De Epiſcopis damnare volentibus eos à quibus ſunt conſecrati.*
116. *De Epiſcopis ejectis vel ſuis rebus expoliatis, ut antè non accuſentur quàm legibus pleniter reſtituantur.*
117. *De his quos leges ſeculi non admittunt in Clericorum cauſis non admittendis.*
118. *De non cogendo Clericos in publicum dicere teſtimonium.*
119. *De accuſatoris perſona ſcelerum macu-*

lis aſperſa ad ſacerdotum accuſationem non admittenda.

120. *Ne interventor Epiſcopus cathedram ubi interceſſor eſt ſedeat.*

121. *Quotiens de minoribus judicibus eccleſiaſticis ad majores eccleſiaſticos judices fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.*

122. *De apoſtolicis & canonicis decretis minimè violandis.*

123. *Decretum Domini Karoli Regis Francorum ut ſervi Dei neque in hoſtem pergant neque armaturam bajulent.*

124. *Non eſſe fundendum ſanguinem Chriſtianorum vel paganorum à ſacerdotibus.*

125. *Vt ſervi Dei venationes non exerceant.*

126. *Vt ignoti Epiſcopi vel Presbyteri ante ſynodalem probationem non admittantur ad miniſterium eccleſiaſticum.*

127. *De ſacerdotibus qui plures uxores habuerint.*

128. *Vt unuſquiſque ſollicitus ſit, adjuvante Defenſore Eccleſiæ, ne in ſua parrochia populus opera diabolica agat.*

129. *Vt parrochiam ſuam unuſquiſque Epiſcopus ſingulis circumeat annis.*

130. *Vt Presbyteri Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint, & ut quadrageſimæ tempore miniſterij ſui ordinem reddant.*

131. *Ne aliquis accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui.*

132. *Vt de inceſtis & infirmis & pænitentibus curam gerant ſacerdotes.*

133. *Vt duabus vicibus in anno ad mallum omnes liberi veniant.*

134. *Vt nullus neglegens ſit quando pro Rege vel fidelibus ſuis orandum fuerit.*

135. *De jejunio quatuor temporum & à ſacerdote plebi denuntiando & ab omnibus obſervando.*

136. *Vt ſacerdos niſi in locis conſecratis Miſſam non celebret.*

137. *De ſacerdotibus qui miniſterium ſuum adimplere non valent.*

138. *De his qui pænitentia accepta moriuntur.*

139. *Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum ſine conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.*

140. *Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium alterius Epiſcopi res tenere præſumat.*

141. *De hoſte & pugna atque armis ſacerdotibus prohibitis.*

142. *De his qui putaverunt idcirco præceptum fuiſſe non ire ad pugnam ſacerdotes ut honor eis minueretur.*

143. *De ſceleribus nefandis ob quæ regna percuſſa ſunt, ut penitùs caveantur.*

144. *De his Presbyteris qui contra Epiſcopos ſuos ſeculares defenſores habere noſcuntur.*

145. *Vt cujuſpiam gradus Clericus ſine Pontificis ſui conceſſu nullum ad ſeculare judicium attrahere præſumat.*

146. *Vt Clerici venationes non faciant cum avibus vel canibus.*

147. *Vt omni anno miniſterij ſui rationem Presbyteri Epiſcopo ſuo reddant.*

148. *Vt omnes Epiſcopi parrochias ſuas annis ſingulis circumeant.*

149. *De eo qui non coactè ſtatuta tranſgreſſus fuerit.*

150. *Vt Eccleſiarum negotia ſemper primò audiantur in cauſis.*

151. *De Epiſcopo non uſurpando alterius fines Epiſcopi.*

152. *De non judicando vel teſtificando quemquam in ſua cauſa.*

153. *Vt Epiſcopus ejectus, vel ſuis carens rebus, ante plenam reſtitutionem non accuſetur; nec ille qui ſuis liberè & integerrimè fruens bonis, antequam familiariter conveniatur; neque reſpondere compellatur, niſi canonicè venerit evocatus.*

154. *De ſuperbis vel contumacibus Clericis vel laicis coërcendis.*

155. *Vt nullus Clericus vel Abbas ad judicia ſecularia ſine juſſione proprij Epiſcopi ire præſumat. Et ut nullus ſuo Epiſcopo contumax aut inobediens exiſtat.*

156. *De Epiſcopis non accuſandis niſi ad ſummos Primates. quia non omnes Metropolitani ſummi ſunt Primates. Et hoc ſummopere ab eis prævideatur ne aliqua cupiditate vel invidia fiat.*

157. *Quid de Advocato agendum ſit qui in dolo vel fraude repertus fuerit.*

158. *De his qui contra ſuam profeſſionem vel ſubſcriptionem venerunt.*

159. *De Clericis vel monachis aut laicis conſpirantibus.*

160. *De pervaſoribus finium aliorum.*

161. *De Presbyteris inflatis vel ſchiſma facientibus.*

162. *Vt Presbyteri indiſcretè ab Epiſcopis vel ab aliis aut laicis non mittantur.*

163. *De criminibus definitis minimè refricandis.*

164. *De adprobanda accuſatione.*

165. *De Presbyteris qui inconſultis propriis Epiſcopis in locis non conſecratis Miſſas agunt.*

166. *Vt Presbyteri in Eccleſiis inconſulto*

Epiſcopo non conſtituantur vel de Eccleſiis expellantur ab aliquo.

167. *Quòd Dei ordinationem accuſet qui Epiſcopo detrahit vel accuſat.*

168. *De homicidis infantum.*

169. *De his qui rapinam fecerint, aut iter agentes adſallierint, aut domorum nocturni ſpoliatores fuerint, quid ſit agendum.*

170. *Vt judices priùs capitalem non proferant ſententiam quàm aut reus ipſe confiteatur aut per teſtes innocentes convincatur.*

171. *De Epiſcopis, ſi in reatum incurrerint, quid agendum ſit.*

172. *De his qui viduas vel virgines inconſulto Epiſcopo velare præſumunt.*

173. *De accuſato Epiſcopo, ſi comprovinciales ſuſpectos habuerit, ut Romanum appellet Pontificem.*

174. *De reis ad Eccleſiam vel altaria earum confugientibus, ut non abſtrahantur.*

175. *De non uſurpandis plebibus alienis, & de non gravando Epiſcopo.*

176. *De his qui in recta fide ſuſpecti ſunt in accuſationem ſacerdotum vel teſtimonium non ſuſcipiendis.*

177. *Quid ſint delatores, vel quid de eis faciendum ſit.*

178. *De Epiſcoporum cauſa per Epiſcopos judices terminanda.*

179. *Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem; ſed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem ſacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.*

180. *Quòd excommunicati à ſacerdote, antequam canonicè reconcilientur, non poſſint majores natu accuſare.*

181. *De homicidis, maleficis, veneficis convictis, appellare volentibus, non audiendis.*

182. *Quòd Presbyteri, Diaconi, & reliqui Clerici ſine juſſione ſui Pontificis nihil agere debeant.*

183. *De his qui virgines opprimunt aut rapiunt. Et de aliorum ſponſis raptis.*

184. *De accuſatoribus in judicium præſentandis, & accuſatis non modicum ſpatium accipiendis ad abluenda crimina.*

185. *De Clericis nullo fiſcali aut publico ſubdendis officio.*

186. *Vt nullus ſacerdos feminam ſecum habitare permittat, aut cum eis frequentare præſumat.*

187. *De teſtibus vel accuſatoribus qui cum inimicis morantur in ſacerdotum accuſatione non recipiendis.*

188. *De teſtibus non recipiendis qui Chriſtianæ religioni infeſti exstiterint.*

189. *De peregrinis Epiſcopis piè recipiendis.*

190. *Vt illicitus acceſſus feminarum ad altare non fiat, aut ullæ feminæ vaſa ſacra aut corpus & ſanguinem Domini contrectare præſumant.*

191. *De accuſatis ſacerdotibus, ut non priùs in judicium decidant quàm accuſatores ſecundùm canonicas & regulares ſanctiones pleniter inquirantur.*

192. *De violatoribus ſepulchrorum.*

193. *Vt ſacerdotes ſuam non relinquant Eccleſiam.*

194. *De Presbyteris gradum amittentibus, quia de eo deteriori ſolent ut filij Belial efficiantur, quid agendum ſit.*

195. *De laicis de religione diſputandi præſumentibus.*

196. *De his qui falſa Principum reſcripta detulerint. Et de nonnullis aliis cauſis.*

197. *De his qui falſa fratribus intulerint quid agendum ſit.*

198. *Vt nullus de alterius Presbyteri parrochia populo perſuadere audeat ut, relicta propria parrochia, ad ſuam Eccleſiam conveniant, aut ſibi eorum decimas dent.*

199. *Quòd laicis de viris Deo dicatis vel eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi nulla ſit adtributa facultas.*

200. *De his qui in blaſphemiam alterius aliquam ſcripturam vel cantica compoſuerint cantaverint.*

201. *Quid de Sacerdotibus vel Levitis de ſe crimen confitentibus agendum ſit.*

202. *Vt nullus Presbyter pœnitentes inconſulto Epiſcopo reconciliare audeat Et ut omnes publicè pœnitentes in Cœna Domini ad Epiſcopum proprium conveniant; ut ab eo canonicè abſolvantur vel dijudicentur.*

203. *De Clericis vel laicis qui ſuo Epiſcopo calumniator exstiterit.*

204. *De cauſis in judicio convincendis. Et de ſententia adversùs abſentes infirmandæ. Et de cauſis in judicio non revolvendis. Et ut abſentes non damnentur. Et quòd abſentes per alium nec accuſare nec accuſari poſſint.*

205. *Quid de delatoribus fidelibus agendum ſit.*

206. *De Sacerdotibus vel Clericis qui per pecunias aliorum Sacerdotum Eccleſias aut beneficia ſubripiunt vel ſubvertunt.*

Sſſ iij

207. *Vt ſeculares de viris Deo dicatis Eccleſiæque facultatibus ad ſe nihil putent pertinere præter reverentiam tantùm.*

208. *De ſervis dominorum facinora confeſſis non audiendis.*

219. *Quid de hominibus qui pauperes expoliant, & admonente Epiſcopo non reddiderint, agendum ſit.*

210. *De his qui ſine juſſione Epiſcopi judices ſeculares adeunt, aut ſine licentia & litteris Epiſcopi ſui proficiſcuntur. Et de laicis Eccleſiis vel Clericis calumniam facientibus.*

211. *De laicis vitioſis à Clericis, niſi ſponte voluerint, non recipiendis.*

212. *Vt hi qui ſponte hominem occidere voluerint, & non potuerint perpetrare, ut homicidæ habeantur.*

213. *De Clericis qui à ſuis recedunt Epiſcopis.*

214. *Vt nulli ſacerdotes eorum decimas aut aliquid de rebus vel facultatibus Eccleſiæ ſine licentia proprij Epiſcopi vendere præſumant.*

215. *De anathematis hominibus repellendis.*

216. *De ſententia adversùs abſentes vel minores judicata non valenda.*

217. *Quid de Clericis qui in ſeditione arma portaverint faciendum ſit.*

218. *De his qui inebriantur, ut à communione, niſi ſe correxerint, ſuſpendantur, aut corporali ſupplicio ſubdantur.*

219. *Quid de his Eccleſiæ judicibus faciendum ſit qui abſentes judicare præſumunt.*

220. *De his qui apud extraneos judices cauſam ſuam proponunt. Et de his qui priùs in proprio foro non jurgaverint. Et de judicibus qui ſua neglegentia cauſas differunt.*

221. *Quòd ruinis miſerorum oppidò ſuccurrendum ſit.*

222 *Quid de vaticinatoribus falſis agendum ſit.*

223. *Quòd in metropolitana ſede, tempore quo omnes elegerint comprovinciales Epiſcopi, ad ſynodum faciendam ſit conveniendum.*

224. *Quid de Epiſcopo qui alium conculcare vel calumniari aut injuriare præſumpſerit Epiſcopum faciendum ſit.*

225. *Vt nullus Presbyter in Eccleſia benedictiones publicas ſuper populum fundere aut altare conſecrare vel reconciliare præſumat.*

226. *Vt abſentibus quod ablatum eſt pleniter reſtituatur.*

227. *Vt ea quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta inconvulſa permaneant.*

228. *De neglegentibus officia divina & non venientibus ad matutinalia vel veſpertinalia ſive reliqua divina officia.*

229. *De his qui in captivitatem ducti ſunt quid agendum ſit.*

230. *Quòd contra caput non ſit ſurgendum.*

231. *Vt Presbyteri per ſingulas hebdomadas, ſicut ab Epiſcopo, vel ab illo qui conſtitutus eſt ab eo, vocantur, ad civitatem conveniant, abſque ulla dilatione, diſcendi gratia.*

232. *Quid de convictis in judicio de evidenti violentia faciendum ſit.*

233. *Vt ſacerdotes de incognitis rebus nihil judicare præſumant.*

234. *De his qui relinquunt eccleſiaſtica officia & ad ſeculares confugiunt. Et de Clericis furtum Eccleſiæ facientibus. Sive de Clericis comam nutrientibus vel habitum aut veſtimenta clericalia mutantibus.*

235. *De ſervis inſciis vel conſciis dominis violentiam facientibus, & qualiter hæc corrigantur.*

236. *Qualiter deſides vel neglegentes curandi ſint.*

237. *Vt Clerici contumaces vel inflati contra Epiſcopum ſuum non ſint, nec parvipendant ejus excommunicationem. Et qualiter hæc facientes ſuam recipere debeant dignitatem.*

238. *Quòd accuſatoribus antè diſcuſſionem utriuſque partis non ſit credendum.*

239. *De ſacerdotibus non detrahendis.*

240. *Vt qui judices ſuſpectos habuerit, vocem appellationis exhibeat.*

241. *Vt caveat unuſquiſque, quantum fieri poteſt, ut alteri non faciat quod pati non vult.*

242. *Vt diſcordantes ad altare ſive gratiam ſanctæ communionis non accedant. Et ſi unus eorum ſe correxerit, & alter diſcordans inventus fuerit, quid de his agendum ſit.*

243. *Quòd pœnitentes à conviviis & ornamentis atque alba veſte abſtinere debeant.*

244. *De divinis & apoſtolicis atque canonum decretis minimè violandis.*

245. *De his ſacerdotibus qui de Eccleſiis ad Eccleſias inrationabiliter tranſeunt, & de illis qui in loco eorum ſunt ordinati.*

246. *Quòd injuriarum actiones nonniſi præſentes accuſare poſſint.*

246. *Quòd amicitiam protegat omnis qui non contendit.*

248. *Vt quod Eccleſia tricennali jure poſſederit, nulli liceat pro hoc deinceps appellare. Et de raptoribus viduarum vel virginum. Et ut feminæ ſacris altaribus non miniſtrent.*

249. *De judicibus contra legem judicantibus & legem audire nolentibus.*

250. *De imperitis, ut peritis non præferantur.*

251. *Vt liceat litigatoribus vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare, & appellatores in nullam cuſtodiam redigantur.*

252. *Vt nullus falſum teſtimonium dicat. Et de periculo falſorum teſtium, ſeu pœnitentia vel abjectione eorum.*

253. *Quòd eandem pœnam paſſurus ſit accuſator, ſi convincere accuſatum non potuerit, quam reus paſſurus erat.*

254. *Quòd prolator ſemper ſcripturam adfirmare debeat.*

255. *Vt omnes fideles ſuis Epiſcopis fideliter obediant.*

256. *De homicidis quid agendum ſit.*

257. *Quid de furibus & malefactoribus ſit agendum.*

258. *De inceſtis quid agendum ſit.*

259. *De accuſatoribus non facilè recipiendis, nec abſque certa probatione quibuſquam judicandis vel damnandis.*

260. *De Chorepiſcoporum ſuperſtitione atque damnatione.*

261. *De rebus eccleſiaſticis abſque juſſione proprij Epiſcopi non diſpenſandis.*

262. *Vt mulieres non ingrediantur ad altare. Et ut baptizati fidei ſacramento inſtruantur, & poſt baptiſmum chriſma cæleſte per Epiſcoporum manus impoſitionem percipiant.*

263. *Quòd non conveniat catechumenis vel pœnitentibus in Paſcha vel Pentecoſten aut Nativitate Domini baptiſmum vel ante canonicam reconciliationem ſacramentum dominici corporis dare, ſed tantùm ſal benedictum.*

264. *Vt in ſynodo priùs generales cauſæ, quæ ad normam Eccleſiæ pertinent, finiantur, & poſtea ſpeciales ventilentur.*

265. *De his qui res Eccleſiæ à Principibus petunt, ut irrita habeantur quæ obtinent, & ipſi communione priventur.*

266. *Vt nullus Epiſcopus de alterius Epiſcopi dioceſi quicquam præſumat.*

267. *Vt hi qui res Eccleſiæ invadunt, vaſtant, vel diripiunt, ſi monente Epiſcopo non ſe correxerint, communione priventur.*

268. *Vt poſteriores Epiſcopi non ſe præponant prioribus.*

269. *Vt Clerici qui ſine epiſtolis Epiſcopi ſui extra propriam parrochiam profecti fuerint, communione priventur. Et ſi incorrigibiles apparuerint, verberibus arceantur.*

270. *De Clericis, ſi ebrietatem non vitaverint, ut excommunicentur aut verberentur.*

271. *De his qui per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverint.*

272. *Vt laici non ordinentur niſi religione præmiſſa. Et ut monaſteriis puellarum probatæ vitæ homines præfigantur.*

273. *De his qui diſtrictionem Epiſcoporum circa ſe auſteriorem putaverint quid agendum ſit.*

274. *De conſpiratione Clericorum vel monachorum aut laicorum.*

275. *De his qui res Eccleſiæ traditas invadunt vel vaſtant, aut abſque proprij Epiſcopi conſenſu accipiunt, quid agendum ſit.*

276. *De his quæ die dominico agi prohibentur vel permittuntur.*

277. *De his qui ante finitam Miſſam de Eccleſia egredi præſumunt.*

278. *De his qui in Eccleſia cum armis intrare præſumunt.*

279. *Vt laici in Eccleſia infra cancellos ſtare non præſumant.*

280. *De his qui ſabbato ſancto Paſchæ hora nona jejunium ſolvunt.*

281. *De purgatione ſacerdotum, qualiter facta fuerit Vvarmacia ſecunda vice.*

282. *De recto judicio ab omnibus judicando. Et de litibus & contentionibus cavendis.*

283. *Vt teſtes, priuſquàm de cauſa interrogentur, ſacramento conſtringantur.*

284. *Vt Epiſcopos vel ſacerdotes aut Clericos in judiciis ſecularibus nullus accuſet.*

285. *De privilegiis Eccleſiarum & Clericorum non violandis.*

286. *Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circumciderint, ab eorum poteſtate auferantur.*

287. *De his quæ à prioribus Principibus circa Eccleſiarum utilitates ſunt ordinata, ut immota permaneant ſemper.*

288. *De integra reſtitutione.*

289. *De his quæ injuſtè ablata ſunt, ut juſtè legibus in integrum reſtituantur.*

290. *Vt Eccleſiarum vel Clericorum ſervos à judicibus non liceat vexari.*

291. *Vt de criminibus definitis non liceat poſtmodum movere certamen.*

292. Vt dotes Eccleſiarum ſimul cum ipſis Eccleſiis ſemper ad proprij Epiſcopi pertineant diſpoſitionem.

293. Vt Epiſcopi ſemper prævideant qualiter judices cum omnibus ſibi commiſſis agant.

294. De devotis peccantibus non recipiendis, niſi peccare deſierint.

295. De his qui excommunicantur à ſacerdotibus, ut nullus ad eos accedat.

296. De vagis & levibus ſacerdotibus ac Clericis quid agendum ſit.

297. De tenendis ad ſolutionem qui debitum promittunt.

298. De his qui ad vendendum alterius rem acceperint quid agendum ſit.

299. Vt creditor rem debitoris non vendat priùs quàm eum de ſolutione ter conveniat.

300. Vt cum rebaptizatis fideles non communicent.

301. De his qui jubente ſacerdote de Eccleſia exire contempſerint quid agendum ſit.

302. De Clericis increpationi inobedientibus verberandis.

303. De his qui aliis aliquid debent, & ipſis ab eis aliquid debetur, ut in ſolutionem computentur.

304. De his qui filiofamilias aliquid commodaverint quid agendum ſit.

305. De ſecularibus qui ſuas uxores derelinquunt.

306. Vt ſtipendia Clericis juxta meritum diſtribuantur.

307. De accuſatoribus & accuſationibus quas ſeculi leges non admittunt à Clericorum cauſis repellendis.

308. De Epiſcopo qui alterius parrochianum præſumit retinere vel ordinare ſeu judicare.

309. De peregrinis judiciis non recipiendis.

310. De pœnitentibus, qualiter pœnitentiam debeant accipere.

311. De contumacibus Clericis & ad officium tardis.

312. De his qui alienam pecuniam ſibi commodatam attractare præſumunt.

313. De creditore qui, debitore tardante ad ſolutionem, pignus quod penes ſe retinet vendiderit, quod amplius acceptum eſt debitori reddendum.

314. Vt Epiſcopus ultra ſuam provinciam ad judicium minimè devocetur, niſi fuerit provocatum; ſed ab omnibus ſuis comprovincialibus Epiſcopis infra ſuam provinciam audiatur.

315. De Epiſcopis qui Romanum appellant Pontificem.

316. De Presbyteris qui in ſuis parrochiis aliquid paganiſmi agere permittunt, & de agris in quibus hæc acta eſſe noſcuntur, quid agendum ſit.

317. De pœnitentibus quæ, defunctis viris, aliis nubere præſumunt.

318. De his qui rem alterius vendendam acceperint, ſi eam minùs vendiderint, pretium quod eis mandatum fuerat ſolvere cogantur.

319. De eo qui ſervum bona fide comparaverit, ſi ſervus ex priori vitio fugerit, quid agendum ſit.

320. De his qui indiſcuſſos poteſtate tyrannica damnare præſumunt. Et de Epiſcopis vel ſacerdotibus, quòd non debeant ab aliis judicari niſi à quibus & ordinari.

321. De his qui habent cauſas adversùs Epiſcopos proprios, vel adversùs alios, apud ſynodum provinciæ audiendis; exceptis his qui adversùs ſuum Metropolitanum querelam habuèrint.

322. De ore eorum in accuſatione vel teſtimonio obſtruendo qui divinis vocibus mortui eſſe noſcuntur.

323. De non neganda appellatione accuſati.

324. Quòd eis qui de ſe confeſſi ſunt ſuper alios non ſit credendum.

325. De pervaſoribus finium priuſquàm cauſæ auditio terminetur.

326. De his qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut perdant hereditatem.

327. De his quibus per teſtamentum aliquid delegatum eſt, quòd nihil contra voluntatem defuncti liceat agere.

328. Quòd voluntas defuncti ab heredibus in omnibus ſit peragenda.

329. De filiis qui patrem læſerint donationibus carendis.

330. De donatione in filio à patre facta, ſi ab eo leſus fuerit, revocanda.

331. De detractione Principum ac majorum natu ab omnibus cavenda.

332. Quòd omnibus qui lite pulſati fuerint non alibi quàm in proprio foro jurgandum ſit.

333. Vt appellantes nulla arceantur detentione.

334. De his qui, contempto fidejuſſore, ad ſolutionem potiùs debitorem delegerint.

335. Quòd liberi homines ſtatum ſuum & deteriorare & inmeliorare poſſunt.

336. De concubinis non habendis.

337. De monachis qui monaſteria contempnunt ab Epiſcopo revocandis.

338. De feminis quæ religionis veſtem in domibus propriis mutaverunt, ſi poſtea concubitum

concubitum elegerint, quid agendum ſit.

339. *Quòd quatuor perſonæ in judiciis ſemper adeſſe debeant.*

340. *Quòd non ſolùm qui furtum fecerint, ſed & qui ad hoc proficiendum adjutorium aut conſilium dederint, furti actione ſunt tenendi.*

341. *Qui ſunt agnati, & qui ſunt cognati.*

342. *De his qui ſe metu aut terrore ſervos eſſe mentiti ſunt.*

343. *De his qui domos effregerint, vel villas expoliaverint aut expugnaverint, vel rapinas fecerint, quid agendum ſit.*

344. *De his qui latrones vel reliquos malefactores ſuſceperint.*

345. *De his qui incendium fecerint.*

346. *De non valendis conſtitutionibus contra canones vel decreta Præſulum aut bonos mores conditis.*

347. *Vt non conſtringat Clericum ſententia non à ſuo judice dicta.*

348. *Vt hi qui falſa aliis irrogaverint puniantur, & falſitate infames efficiantur.*

349. *De comprovinciali ſynodo retractanda per vicarios urbis Romæ Epiſcopi.*

350. *Vt nullus Epiſcopum aut actores Eccleſiæ apud alios priùs accuſet quàm eum familiariter conveniat atque ab eo familiarem juſtitiam petat.*

351. *De infamibus vel ſacrilegis, quòd religioſos accuſare non poſſunt.*

352. *Vt cauſæ quas leges ſeculi non admittunt à judicibus eccleſiaſticis non audiantur.*

353. *Quòd hi qui pro injuria mediocri damna ſubire compelluntur, infames efficiantur.*

354. *De abſentibus non damnandis.*

355. *Vt hi qui res alienas violenter occupant, quicquid ibi perditum vel alienatum fuerit, eis quibus competebant pleniter reſtaurent.*

356. *De his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecorum uſque affinitatis lineam cum conſanguineis inceſtum commiſerunt, ſive cum maſculis concubuerunt.*

357. *Quòd in cauſa capitali, vel in cauſa ſtatus, non per Advocatos ſed per ipſos ſit agendum.*

358. *Vt Metropolitani Epiſcoporum comprovincialium cauſas non præſumant audire niſi præſentes omnes fuerint Epiſcopi comprovinciales.*

359. *Vt reprehenſio qua laici arguuntur, à Clericis reſpuatur.*

360. *De delatoribus quid agendum ſit, vel quid ſint delatores.*

361. *De his qui in alterius famam aut ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerint.*

362. *De his qui unam rem duobus dominis donaverint.*

363. *De ſervis in caput Domini à quoquam non interrogandis.*

364. *De his qui irati crimen aliquod cuilibet dixerint, ſi poſtea reſipiſcentes hoc perficere noluerint, quid agendum ſit.*

365. *Vt qui crimen objecerint, ſcribant ſe probaturos. Et ut ibi cauſa agatur ubi crimen admiſſum eſſe dinoſcitur.*

366. *Vt nullus abſque inevitabili neceſſitate ſuam relinquat Eccleſiam.*

367. *De his qui ante alterius judicem fuerint pulſati, quid agendum ſit.*

368. *De his qui famoſos libellos legere aut cantica famoſa cantare præſumunt.*

369. *De his qui à Clericorum accuſatione ſunt repellendi.*

370. *De his qui divinos vel mathematicos conſulere præſumunt.*

371. *De auctoribus vel concitatoribus ſeditionum vel tumultuum.*

372. *De periculo judicantium & providentia eorum.*

373. *De accuſatione adversùs doctorem ſubmovenda.*

374. *Quòd hi qui adversùs patres armantur, Dèo exiſtunt odioſi.*

375. *Qualiter decimæ & oblationes fidelium à Sacerdotibus ſint diſpenſandæ.*

376. *Quòd feminæ cum Presbyteris vel reliquis Clericis non debeant habitare, nec eis miniſtrare, nec intra cancellos ſtare, neque ad altare accedere.*

377. *Vt inceſti à Sacerdotibus per veraces & Deum timentes homines fideliter perquirantur & canonicè puniantur.*

378. *Vt Presbyteri & reliqui Clerici ab omnibus vitiis ſe caveant, & ſubjectos ſibi fideliter inſtruant, atque bonis operibus omnibus ducatum præbeant.*

379. *De confeſſionibus fidelium accipiendis & dijudicandis, & conſilium dandis qualiter modulo & quantitate peccati ſit pœnitentia.*

380. *De his qui priùs non habentes odium, ſed ſe defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendum ſit temporis inſtitutio.*

381. *De muliere quæ duobus fratribus nupſerit, & de viro ejus, quid agendum ſit.*

382. *De mulieribus & viris infantes opprimentibus.*

382. *De muliere quæ adulteravit virum ſuum, ſimiliter & de virò qui uxorem ſuam adulteravit, qualiter de ambobus agendum ſit.*

383. *Vt ad confirmationem Epiſcopi omnes devotè conveniant, eique quæ neceſſaria ſunt miniſtrare non neglegant.*

384. *De parvulorum inſtructione, tam fidei & baptiſmatis myſterio, quàm ſancti Spiritus dono.*

385. *De frequenti peccatorum confeſſione.*

386. *De manifeſtatione aliorum peccatorum, & quòd ea celare peccatum ſit.*

387. *Quòd magis delinquant qui fidem perceperunt quàm alij, ſi tamen in bono opere perſiſtant.*

388. *De conjugio, quòd à Deo ſit inſtitutum.*

389. *De caſtitate eorum qui conjugio ſunt copulandi.*

390. *Vt omnes à minore uſque ad majorem ſuis ſacerdotibus ſicut ipſi Domino obedientes exiſtant, cujus vice legatione in Eccleſia funguntur. Ex Capitulis Domni Karoli Theotonis villa firmatis.*

391. *De infantum baptiſmo & Eccleſiarum vel altarium ſeu fidelium conſignandorum dubitatione quid agendum ſit.*

392. *De Advocatis vel Defenſoribus Eccleſiarum à Principe poſtulandis.*

393. *Vt ubi quiſque ordinatur, ibi permaneat.*

394. *De Presbyteris & miniſtris Eccleſiæ, ut à ſuis & non ab aliis Epiſcopis chriſma petant vel accipiant. Et de Chorepiſcoporum caſſanda ſuperſtitione.*

395. *De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores.*

396. *Quòd in omnibus locis Deus orandus ſit, & non in aliis quàm in Deo dicatis ab Epiſcopis locis Miſſa ſit celebranda.*

397. *De ſecularibus qui Epiſcopis ſuis inobedientes exiſtunt, & ad emendationem ſui tardant venire, quid agendum ſit.*

398. *De Clericis, ut non utantur armis vel ſagis.*

399. *Vt ea quæ Epiſcopus in ſua dioceſi corrigere non valet, ad alios referat Præſules, vel, ſi neceſſe fuerit, Regi intimet.*

400. *De his qui Deo famulantur, ſi in barathrum fornicationis ceciderint, qualiter corrigendi ſunt.*

401. *De his qui à paganis baptizati fuerint.*

402. *De his qui à Chorepiſcopo confirmati fuerint.*

403. *Vt qui ab hæreticis baptizatus fuerit in nomine ſanctæ Trinitatis, non rebaptizetur, ſed ſola impoſitione manus perficiatur.*

404. *Vt baptizandi ſymbolum diſcant fidei.*

405. *Vt hi de quibus dubitatur utrum baptizati ſint annon, vel à Presbytero diis immolanti vel immolatitiis carnibus veſcenti ſunt baptizati, ut rebaptizentur.*

406. *Ne nullus pluſquam duas uxores accipiat.*

407. *De orationibus & eleemoſynis ac Miſſarum celebrationibus pro fidelibus defunctis fideliter agendis; quibus impij carere debent; quoniam nec eorum eleemoſyna à Sacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda eſt.*

408. *Vt nullus Epiſcopus ſive Presbyter aliam cauſam in ſynodo prius ſuggerat quàm ea quæ ad emendationem vitæ pertinent finiantur.*

409. *De his qui facultatulam Eccleſiæ petunt à Regibus, prava cupiditate illecti, quid agendum ſit.*

410. *Vt nullus Epiſcopus alterius Epiſcopi res devaſtet aut plebes invadat.*

411. *De eo qui munuſcula Eccleſiæ fraudaverit vel quolibet modo invaſerit, ut ab Eccleſiæ communione arceatur.*

412. *De Epiſcopo judicato, ſi apoſtolicam ſedem appellare voluerit.*

413. *De his qui à judicibus quos Primatos dederint appellaverint quid agendum ſit.*

414. *De Presbyteris, ut inconſulto Epiſcopo non præſumant celebrare agenda.*

415. *Ne aliquis Presbyter civitatis ſine Epiſcopi præcepto aliquid agat.*

416. *Ne Presbyteri rem Eccleſiæ ſine ſui conſenſu Epiſcopi vendant.*

417. *De abjecto Clerico ab aliena Eccleſia non recipiendo.*

418. *Vt ſemper ad Patrem oratio dirigatur.*

419. *De rebus Eccleſiæ à nullo injuſtè retentandis vel diripiendis.*

420. *Vt ab Eccleſiæ ſocietate extorris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.*

421. *De privilegiis Eccleſiarum inlibatè ſervandis.*

422. *De Clericis à propriis Epiſcopis corrigendis.*

423. *Vt nullus Chorepiſcopus per impoſitionem manus Spiritum ſanctum tradat aut conſecrationem pontificalem faciat.*

424. *De his qui à Chorepiſcopis ſunt ordinati Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.*

425. *Ne judices de exceſſibus malorum judicent aliquid extra conhibentiam Sacerdotum.*

426 *De Presbyteris Epiſcoporum, quò ipſi ire non potuerint, ad corrigendum mittendis.*

427. *De eo qui fallax in fide repertus fuerit.*

428. *Quòd non ſolùm flagitia deflenda, ſed etiam amaris pœnitentiæ fletibus ſint eradicanda.*

429. *De illo qui non ſolùm furtum fecerit, verùm & qui furi conſenſerit.*

430. *Vt in ſancto Paſchæ ſabbato die & Paraſceve Miſſæ non agantur.*

431. *De his qui in locis inlicitis & minimè conſecratis contra canonicam auctoritatem Miſſas celebrare vel audire præſumunt.*

432. *Quòd inceſtum committat qui ſe conſanguineæ ſua uſque affinitatis lineam conjungit.*

433. *Vt inceſti, quandiu in ſcelere manent, non fidelium Chriſtianorum ſed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.*

434. *De inceſtis nullo conjugij nomine prævalendis.*

435. *De inceſtis conjunctionibus.*

436. *De canonicæ accuſationis ordine.*

437. *De ſervis & libertis vel infamibus perſonis non recipiendis.*

438. *De Epiſcopis & reliquis ſacerdotibus vel Clericis ad ſeculares judices minimè accuſandis.*

439. *De Primatum & Metropolitanorum differentia.*

440. *De familiaribus vel hominibus, tam liberis, quàm ſervis, dominum accuſantibus, vel ſecreta ejus prodentibus, quid agendum ſit.*

441. *Quòd Epiſcopi à Deo, cujus ſervi exiſtunt, ſint judicandi, accuſandi, vèl damnandi. Quia, juxta Apoſtolum, nemo alienum ſervum debet judicare. Et quòd non ab humanis aut pravæ vitæ hominibus ſint lacerandi, ipſo Domino regulam tribuente.*

442. *De his qui ſe ipſos quocunque modo necant.*

443. *De his qui Clericum injuriaverint.*

444. *Ne laici interſint quando canonica jura ventilantur, vel regularia examinantur, niſi in propria accuſentur perſona.*

445. *Vt eccleſiaſtica jura ſemper inlibata permaneant.*

446. *Suggeſtio populi ad Imperatorem Karolum & Epiſcopos.*

447. *De alienis judicibus non recipiendis, & peregrina judicia vel examina reſpuenda.*

448. *De Epiſcopo qui adversùs proprium Metropolitanum vel contra alios quoſque habuerit cauſam quid agendum ſit.*

449 *Quòd fundamentum totius bonitatis ſit Chriſtus Ieſus, & qualiter in ovile ovium per oſtium ſit intrandum.*

450. *De cauſis definitis minimè recommovendis.*

451. *De his qui contra præpoſitos ſuos ſe erigunt, & de accuſatoribus vel teſtibus inimicis, quid agendum ſit.*

452. *De regulis Clericorum.*

453. *De neganda accuſatorum licentia criminandi priuſquàm ſe ipſos purgaverint de his quæ eis obiciuntur.*

454. *De falſis teſtibus & perjuris quid agendum ſit.*

455. *De qualitate virginis in conjugio.*

456. *Vt Clerici vel laici in aliena Eccleſia non communicent ſine litteris Epiſcopi ſui.*

457. *Vt laici contemptores canonum excommunicentur, Clerici verò honore priventur.*

458. *Vt qui Clericum alienum defendere nititur, communione privetur.*

459. *De accuſationibus in Clericorum cauſis non ſuſcipiendis quæ ſeculi legibus prohibentur. Et de Clericis damnatis à nemine defendendis.*

460. *Vt non alij Metropolitani Primates appellentur niſi illi qui primas ſedes tenent: quia alij non poſſunt tres turmas facere de Epiſcopis quàm illi qui primas ſedes tenent; qui tres turmas facere debent, ſicut in hac ſententia jubetur.*

461. *Quòd cum illis quibus Epiſcopus non loquitur non ſit loquendum, nec excommunicatis communicandum; ut ipſi humilient ſemetipſos, ut feſtiniùs reconcilientur.*

462. *De non injuriandis Epiſcopis aut lacerandis, ſed potiùs tolerandis.*

463. *De legitimo conjugio.*

464 *De his qui de ſuſpicione vel abſque legitimo accuſatore aliquos judicare præſumunt.*

465. *Vt Epiſcopi per ſingulos annos circumeant parrochias ſuas.*

466. *Vt Presbyteri & Diaconi quando per parrochias conſtituuntur, ſtabilitatis & obedientiæ ſuæ atque ſtatuta ſervare promiſſionem ſuo faciant Epiſcopo.*

467. *Ne judices quoſlibet Clericos vel ſervos Eccleſiæ in ſuis angariis aut quibuſlibet rebus occupare præſumant.*

468. *De Eccleſiis & dotibus earum, ut ad Epiſcopi ſemper diſpoſitionem pertineant.*

469. *Quòd Clerici judices ſeculares adire non debeant.*

470. *De his qui viduis vim inferunt, aut feminas invitas ducunt.*

471. *De potentibus qui quoſlibet expoliant,*

472. *De his qui Eccleſiam intrant & non communicant.*

473. *De his qui acceperint euchariſtiam & non ſumpſerint.*

474. *Vt hi qui à ſacerdotibus excommunicantur, à fidelibus uſque ad reconciliationem, niſi quibus permiſſum fuerit, ſemper vitentur.*

475. *De his qui pro munere aut favore alicujus juſtitiam opprimunt.*

476. *Qualiter hæc ſtatuta ſervanda ſint. Et de his qui hæc contemnunt, ſive Clericis, ſive laicis, quid agendum ſit.*

477. *De his quæ ab anteceſſoribus noſtris circa cultum divinum ſtatuta fuerunt, ut ſemper inlibata permaneant.*

478. *De Capitulis apoſtolica auctoritate roboratis.*

EXPLICIVNT CAPITVLA LIBRI SEPTIMI.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS.

Nonnulla hæc capitula pro brevitate libri canonum atque levitate à Domno Karolo & à ſuis ſapientiſſimis excerpta ſunt, quædam de capite ſententiæ, quædam vero de medio, quædam autem de fine. Quæ valde neceſſaria habenda ſunt atque memoriter retinenda. Reliqua verò tam ab eiſdem quàm & poſtea à Domno Hludouvico ejus filio ſuiſque proceribus aucta ſunt.

De primatu Eccleſiarum & ſacerdotum.

I. VT unaquæque Eccleſia ſive unuſquiſque ſacerdos ſuum primatum teneat, ſicut in antiquis canonibus conſtitutum eſt.

Vt omnis ordo Clericorum Epiſcopo ſuo ſubjectus maneat.

Conc. Chalced. c. 8. Criſcon. c. 397. Regino lib. 1. c. 252. Ivo par. 6. c. 358. & ſeq.

II. Clerici qui præficiuntur in ptóchiis, vel qui ordinantur in monaſteriis vel baſilicis martyrum, ſub Epiſcoporum qui in unaquaque civitate ſunt, ſecundùm ſanctorum patrum traditiones, poteſtate permaneant, nec per contumaciam ab Epiſcopo ſuo diſſiliant. Quicunque verò audent evertere hujuſcemodi formam quocunque modo, nec proprio ſubiciuntur Epiſcopo, ſiquidem Clerici ſunt, canonum correptionibus ſubiciant. Si verò laici vel monachi fuerint, communione priventur.

Vt nemo Clericorum, relicto Epiſcopo proprio, ad negotia ſecularia migret.

III. Quòd non oporteat Sacerdotem vel Clericum habentes adversùs invicem negotia proprium Epiſcopum relinquere & ad ſecularia negotia convolare.

Concil. Chalced. c. 9.
Burchard. lib. 2. c. 183.
Ivo par. 6. c. 228.
Gratian. 11. q. 1. c. 46. *Si Clericus.*

Vt Presbyter vel Diaconus abſque Epiſcopi proprij conſenſu nihil præſumant.

IV. Preſbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent. Capitulare an. 799. c. 3.

Vt tempus pœnitentum in conſideratione Epiſcopi conſiſtat.

V. Penes Epiſcopos erit poteſtas, modum converſationis pœnitentum probantes, vel humaniùs erga eos agere, vel amplius tempus adicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & poſterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas. Iſaac tit. 2. c. 25.

De pœnitentum converſatione & fide.

VI. Converſatio pœnitentum & fides tempus adbreviat. Ibid. c. 26.

De fructuum oblationibus quæ miniſtris Eccleſiæ conferuntur.

VII. Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere vel dare voluerit præter Epiſcopi conſcientiam vel ejus cui hujuſcemodi ſunt officia commiſſa, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit.

Concil. Gangr. c. 7.
Capitula Karoli Calvi tit. 34. c. 4.
Concil. Tull. ap. Tuſiac. c. 1.
Regino lib. 2. c. 286.
I. Appendix Reginon. c. 29.
Burchard. lib. 11. c. 21.
Ivo par. 14. c. 91.
Gratian. 16. q. 1. c. 55. *Statuimus.*

De his quæ in uſus pauperum conferuntur.

V. 24. VIII. Si quis oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopum vel eum qui conſtitutus eſt ab eo ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema ſit.

Vt quicunque ſynodalem excommunicationem tranſgreſſus fuerit, in alia ſynodo ſpem recuperationis amittat.

Concil. Antioch. c. 4. Martinus Brachar. c. 37. Iſaac tit. 9. c. 7. Regino lib. 2 c. 402. Burchard. lib 1 c. 199. Ivo par. 5. c. 362. Gratian. 11. q. 3. c. 6. 7. *Si quis Epiſcopus.*

IX. Si quis Epiſcopus damnatus à ſynodo, vel Presbyter aut Diaconus à ſuo Epiſcopo, auſi fuerint de ſacro miniſterio aliquid contingere, ſive Epiſcopus juxta præcedentem conſuetudinem, ſive Presbyter aut Diaconus, nullo modo liceat ei nec in alio ſynodo reſtitutionis ſpem aut locum habere ſatisfactionis. Sed & communicantes ei omnes abici de Eccleſia; & maximè ſi poſtquam didicerint hoc factum eſſe, communicare tentaverint.

Vt excommunicatis, ſive his qui Eccleſias deſerunt, nemo communicet.

V. 25. X. Cum excommunicatis non licere communicare; nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Eccleſiæ, ſimul orandum eſt. Ab alia Eccleſia non ſuſcipiendum qui in alia minimè congregatur.

De conturbatoribus Eccleſiæ opprimendis.

Concil. Antioch. c. 5. XI. Si quis Eccleſiam Dei conturbare & ſollicitare perſiſtit, tamquam ſeditioſus per poteſtates exteras opprimatur.

Vt monachi Epiſcopis ſuis ubique ſubjecti maneant.

V. 27. XII. Monachos per unamquamque civitatem aut regionem ſubjectos eſſe Epiſcopo, & quietem diligere, & intentos eſſe tantummodo jejunio & orationi, in locis quibus renuntiaverunt ſeculo permanentes. Nec eccleſiaſticis verò nec ſecularibus negotiis communicent, vel in aliqua ſint moleſtia propria monaſteria deſerentes; niſi forte eis præcipiatur, propter opus neceſſarium, ab Epiſcopo civitatis.

Vt unuſquiſque Eccleſiæ cui ordinatus eſt miniſtret.

XIII. Clericum permanere oportet in Eccleſia cui in initio ab Epiſcopo prætitulatus eſt, & ad quam confugit quaſi ad potiorem. Hoc autem refutantes revocari debere ad ſuam Eccleſiam in qua primitus ordinatus eſt, & ibi tantummodo miniſtrare. Si quis hanc definitionem tranſgreſſus fuerit, decrevit ſancta ſynodus à proprio gradu recedere. Ibid. 28.

De ſuſcipiendis his qui perſecutionem patiuntur.

XIV. Statuimus per omnia ut hi qui perſecutionem patiuntur à pravis quibuſque vel infidelibus, ſuſcipiantur à juſtis & fidelibus. Conc. Sardic. c. 21.

De lege & conſuetudine.

XV. Aliqua canone & ordine tenentur, aliqua conſuetudine firmata ſunt. Conc. Carthag. VI. c. 1.

De alienis finibus non uſurpandis.

XVI. Inhibitum eſt ne quis alienos fines uſurpet, aut per præmium vel favorem alicujus terminos patrum ſtatutos tranſcendat. Quamquam novellæ ſuggeſtiones, quæ vel obſcuræ ſunt, vel ſub genere latent, inſpectæ à nobis formam accipiant, & quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari. Vniverſum Concilium dixit: Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelium vel contra Apoſtolum facit aliquid abſque periculo. Codex Eccl. Afric. c. 5.

Vt tranſgreſſores canonum excommunicentur.

XVII. Tranſgredientem canonum definitionem excommunicatum eſſe præcipimus. Concil. Chalcedon. c. 4. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 28. 46.

Vt Epiſcopus curam monaſteriorum gerat.

XVIII. Epiſcopum convenit civitatis competentem monaſteriorum providentiam gerere. V. 29. Concil. Chalcedon. c. 4.

De monendis his qui ordinantur.

XIX. Si quis Clericus ordinatur, moneri debet conſtituta ſervare.

De ſatisfactione pœnitentiæ.

XX. Satisfactio pœnitentiæ non eſt tam temporis longitudine quàm cordis compunctione penſanda. Iſaac tit. 1. c. 27.

De menſura pœnitentiæ.

XXI. Tempora pœnitudinis, habita moderatione, Epiſcopi arbitrio ſunt conſtituenda, prout inſpectorum animos viderit eſſe devotos. Pariter etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculorum quorumque aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates. V. 133.

De malorum ordinatione vitanda.

Leo 1. ep. 87. c. 1. XXII. Qui tales ordinat ſacerdotes quales eſſe non debent, non eſt boc conſulere populis, ſed nocere, nec præſtare regimen, ſed augere diſcrimen.

De Epiſcopis qui inutiles ordinaverint.

Ibid. c. 2. Ivo par. 5. c. 107. Gratian. 1. q. 1. c. 41. & 25. q. 2. c. 24 *Si qui Epiſcopi.* XXIII. Qui in ordinandis ſacerdotibus ſanctorum patrum ſtatuta neglexerunt, & quos refutare debuerunt conſecrarunt. Vnde ſi qui Epiſcopi talem ordinaverint ſacerdotem qualem eſſe non liceat, etiamſi aliquo modo damnum proprij honoris evaſerint, ordinationis tamen vim ulteriùs non babebunt, nec ei ſacramento umquam intererunt quod neglecto judicio præſtiterunt.

De cavendis inlicitis ordinationibus.

Celeſt. 1. ep. 2. c. 6. XXIV. Ab inlicitis ordinationibus eſt abſtinendum. Et ſi quæ factæ ſunt ordinationes inlicitæ, removeantur. Nec tantum putemus petitiones valere populorum (Hilarus in ſynodo Rom. ſub finem.) ut cùm his parere cupimus, contra voluntatem Domini Dei noſtri, quæ nos peccare probibet, aliquid agamus. *Vide infrà cap.* 65.

De rebaptizatis non ordinandis.

V. 131. XXV. Non eſt permittendum ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

Vt qui excommunicatis ſine licentia communicaverit. damnetur.

V. 30. Ivo par. 5. c. 314. XXVI. Si quis excommunicatus fuerit pro ſuo neglectu, & tempore excommunicationis ante audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationis judicetur protuliſſe ſententiam.

De non vendendis rebus Eccleſiæ.

V. 31. XXVII. Placuit ut Preſbyteri non vendant rem Eccleſiæ, ubi ſunt conſtituti, neſcientibus Epiſcopis ſuis.

Vt abſque licentia Epiſcopi ad virgines vel viduas Clerici non accedant.

Conc. Carthag. 3. c. 25. Gratian. di. 81. c. 32. *Clerici.* XXVIII. Clerici vel continentes ad viduas vel virgines niſi ex juſſu Epiſcoporum vel Preſbyterorum non accedant. Et hoc non ſoli faciant, ſed cum conclericis vel cum his quibus Epiſcopus aut Preſbyter juſſerit. Nec ipſi Epiſcopi vel Preſbyteri ſoli habeant acceſſum ad bujuſcemodi feminas, ſed ubi Clerici præſentes ſunt aut graves aliqui Chriſtiani.

De appellatione primæ ſedis.

XXIX. Vt primæ ſedis Epiſcopus non appelletur princeps ſacerdotum, aut ſummus ſacerdos, aut aliquid hujuſcemodi, ſed tantùm primæ ſedis Epiſcopus.

Concil. Carthag. 3. c. 26.
Ferrand. c. 81.
Criſcon. c. 256.
Burchard. lib. 1. c. 3.
Ivo par. 5. c. 57.
Gratian. di. 99. c. 3. *Primæ.*

De arbitrio Epiſcopi erga pœnitentes.

XXX. Pœnitentibus ſecundùm differentiam peccatorum Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

Concil. Carthagin. 3. c. 31.
Concil. Vvormat. c. 25.
Concil. Troſl. c. 13.
Halitgar. lib. 3. c. 1. 11.
Iſaac tit. 1. c. 30.
Regino lib. 1. c. 307.
Burchard. lib. 19. c. 40.
Ivo par. 15. c. 3.
Gratian. 26. q. 7. c. 5. *Pœnitentibus.*

De manumiſſionibus.

XXXI. Manumiſſiones in Eccleſia V. 32. celebrandæ.

Vt nemini ſit facultas, relicta principali cathedra, in Eccleſia in ſua diœceſi vel in re propria diutiùs reſidere.

XXXII. Placuit ut nemini ſit facultas, relicta principali cathedra, ad aliam Eccleſiam in diœceſi conſtitutam ſe conferre vel in reprópria diutiùs quàm oportet conſtitutum curam vel frequentationem agere & propriam plebem neglegere. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap* 40. (Conc. Carthag. 5 c. 5. Ivo par. 5. c. 287.)

De defenſoribus Eccleſiæ à Rege poſcendis. (Conc. Carthag. 5. c. 9. Gratian. 23. q. 3. c. 10. *Ab Imperatoribus.*)

XXXIII. Defenſores Eccleſiarum adversùs potentias ſecularium vel divitum ab Imperatore ſunt poſcendi.

De occurſu Clericorum ad Concilium.

XXXIV. Placuit ut quotienſcunque Concilium congregandum eſt, Epiſcopi & Preſbyteri, qui neque ætate neque ægritudine aut alia graviori neceſſitate impediuntur, competenter occurrant. Quòd ſi occurrere non potuerint, excuſationes ſuas in tractoria ſubſcribant. (Conc. Carthag. 5. c. 10. Gratian. di. 18. c. 10. *Placuit.*)

De lectore unius Eccleſiæ in alia Eccleſia non promovendo.

XXXV. Placuit ut qui ſemel in Eccleſia legerit, ab alia Eccleſia ad clerum non teneatur aut promoveatur. Et ut ab electis judicibus non ſit provocandum.

Concil. Milevit. c. 15.
Regino lib. 1. c. 385.
Burchard. lib. 8. c. 11.
Gratian. di. 72. c. 3. *Placuit.*
Codex Eccl. Afric. c. 96. 122.

De remiſſione pœnitentium.

XXXVI. Pœnitentes quicunque ex V. 132.

Iſaac tit. 1. c. 31. gravioribus ſive ex levioribus culpis pœnitentiam gerunt, ſi nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis eſt remittendum. Ceterùm de pondere æſtimando delictorum Sacerdotis eſt judicare.

De non invadenda alterius parrochia.

V I. 381. Decreta Innoc. 1. c. 36. XXXVII. Non oportet transferri terminos à patribus conſtitutos, ut alterius parrochiam alter invadat, atque illic celebrare divina myſteria, inconſulto eo cui commiſſa eſt, præſumat.

De juſto baptiſmate non iterando.

XXXVIII. Rite baptizatos illo dono iterati non poſſe. Et aliter ſola aqua lotos baptizare in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti neceſſe eſt provideri.

De ultione peccatorum.

XXXIX. In Eccleſia peccata populi inulta remanere nôn debere.

De prohibitis non deſpiciendis.

XL. Si quis interdicta diſpexerit, gradus ſui periculo ſubjacebit.

De prævaricatoribus canonum ſubmovendis.

XLI. Quiſquis ſacerdotum contra interdicta canonum fecerit, à ſuo eſt officio ſubmovendus. Et veniam ſibi deinceps noverit denegari.

De dilatione temporum erga eos qui ad ſacros ordines promoventur.

XLII. Qui ſe divinæ militiæ deſiderat mancipari, ſive inter Lectores, ſive inter Exorciſtas quinquennio teneatur. Exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis. Et ſic ad benedictionem diaconatus, ſi meretur, accedat. in quo ordine quinque annis, ſi inculpatè geſſerit, adhærere debebit. Et poſtea, ſi probus fuerit, ſacerdos efficiatur.

Siric. in ep. ad Himer. c. 9.
Zoſim. ep. 3. c. 1.
Rhaban. lib. 1. de inſtit. Cleric. c. 13.
Capitula Herardi c. 98.
Gratian. di. 77. c. 2. *In ſingulis.* & c. 3. *Quicunque.*

De confeſſione ſcelerum.

V. 37. Capitula Herardi c. 99. XLIII. Manifeſtum eſt confiteri eum de crimine qui indulto & delegato judicio purgandi ſe occaſione non utitur. Nihil enim intereſt utrum in præſenti examine omnia quæ dicta ſunt de eo comprobentur, cùm ipſa abſentia pro confeſſione conſtat.

Decreta Celeſt. 1. c. 1. *Vt doctoribus contraria non doceantur.*

Vincent. Lirin. pag. XLIV. Non debere quemquam ad injuriam doctorum vindicare doctrinam: quia timeo ne conhibere ſit hoc tacere. *Et alibi*: Meritò cauſa nos reſpicit ſi ſilentio faveamus errori. 359. ſecundæ editionis

De profundioribus quæſtionibus.

XLV. Profundiores quæſtiones nec contemnendæ ſunt nec penitùs aſſerendæ. Decreta Celeſt. 1. c. 13.

De non neglegendis præceptis canonum, ſed viriliter exercendis.

XLVI. Nec otioſa nobis eſſe patitur qui exercenda, non neglegenda, donavit.

De non ſtudendo novitati.

XLVII. Si ſtudere incipiamus novitati, traditum nobis à patribus ordinem calcabimus. Ibid. c. 14.

Vt nullus ſacerdos in alterius parrochia aliquid præſumat.

XLVIII. Sit unuſquiſque ſacerdos concesſis ſibi contentus limitibus, nec in alterius parrochia quicquam præſumat; ne uſurpatione locus alicujus in alterius concedatur injuriam. Ibid. c. 17.

De non ignorandis canonibus.

XLIX. Nulli ſacerdoti liceat canones ignorare. Ibid. c. 20. Gratian. di. 38. c. 4. Nulli.

De populo docendo.

L. Docendus eſt populus, non ſequendus. Ibid. c. 21.

Ivo par. 16. c. 14.
Gratian. di. 62. c. 2. *Docendus.*

Vt aliqua conditione obligatus, abſque petitione domini ſui non ordinetur.

LI. Qui originali aut alicujus conditione obligati ſunt, non debent ab Epiſcopis ordinari, niſi fortè eorum petitio aut voluntas acceſſerit qui aliquid ſibi in eos vindicant poteſtatis. Debet enim eſſe immunis ab aliis qui divinæ militiæ fuerit adgregandus.

Decreta Leonis I. c. 1.
Burchard. lib. 2. c. 22.
Ivo par. 6. c. 64.
Gratian. di. 54. c. 1. *Nullus Epiſcoporum.*

De malis funditus abſcidendis.

LII. Ea quæ malè pullulant radicitus evellantur, & meſſem dominicam zizania nulla corrumpant.

De non exigendis uſuris.

LIII. Vſuram non ſolùm Clerici ſed nec laici chriſtiani exigere debent. V. 38.

De pravis perſequendis.

LIV. Aliter nobis commiſſos regere non poſſumus niſi eos qui ſunt perditores aut perditi zelo fidei dominicæ perſequamur, & ſanis mentibus, ne peſtis hæc latiùs devulgetur, ſeveritate qua poſſumus abſcidamus.

De plebe adverſùs ſacrilegos cuſtodienda.

Iſaac tit. 7. c. 10.

LV. Ante tribunal Domini de reatu neglegentiæ ſe non poterit excuſare qui plebem ſuam contra ſacrilegæ perſuaſionis auctores noluerit cuſtodire.

De utilitate gregis & paſtoris.

LVI. Aliter unus grex & unus paſtor non ſumus niſi quemadmodum Apoſtolus docet dicens: *Simus autem perfecti in eodem ſenſu & in eadem ſapientia.*

De tepidis doctoribus.

Decreta Leonis 1. c. 14. Concil. Troſl. c. 9. Gratian. di. 86. c. 1. *Interiorum.*

LVII. Interiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt quàm ad deſides neglegentéſque doctores: qui multam ſæpe nutriunt peſtilentiam, dum neceſſariam diſſimulant adhibere medicinam.

Quomodo dubia vel obſcura teneantur.

Decreta Leon. 1. c. 14. Gratian di. 14. c. 2. *Sicut quadam.*

LVIII. In his quæ vel dubia vel obſcura fuerint id noverimus ſequendum quod nec præceptis evangelicis contrarium nec decretis ſanctorum invenitur adverſum.

De uxoribus & concubinis.

LIX. Non omnis mulier viro juncta uxor eſt viri, neque omnis filius heres eſt patris. Itaque aliud eſt uxor, aliud concubina. Sic & aliud ancilla, aliud libera. *Et alibi*: Non eſt dubium eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium.

Decreta Leon. 1. c. 18.
Criſcon. c. 230.
Hincmar. Rem. ep. 37. c. 5.
Regino lib. 2. c. 181.
Burchard. lib. 9. c. 1.
Ivo par. 8. c. 139.
Gratian. 32. q. 2. c. 12. *Nonomnis.* & 27. q. 2. c. 17. *Cùm ſocietas.*

De concubinis relinquendis.

LX. Non eſt conjugij duplicatio quando, ancilla relicta, uxor aſſumitur, ſed profectus eſt honeſtatis.

Decreta Leon. 1. c. 19.
Criſcon. c. 231.
Gratian. 32. q. 2. c. 11. *Ancillam.*

De abſtinendo à licitis.

LXI. Oportet, qui pro inlicitis veniam poſcit, etiam à multis licitis abſtinere.

Decreta Leonis 1. c. 28.
Criſcon. c. 233.
Halitgar. lib. 3. c. 5.
Concil. Troſl. c. 9.
Regino lib. 1. c. 318.
Burchard. lib. 19. c. 65.
Gratian. 11. q. 1. c. 34. & di. 1. de pœnit. c. 65. *Aliud quidem.*

Quòd pœnitentibus nulla lucra negotiationis exercere conveniat.

LXII. Nulla lucra negotiationis pœnitentibus exercere convenit. Quia difficile eſt inter vendentis ementíſque commercium non intervenire peccatum.

Decreta Leonis 1. c. 23.
Halitgar. lib. 3. c. 6.
Rhaban. ep. ad Heribald. c. 15.
Capitula Herardi c. 100.
Regino lib. 1. c. 313.
Burchard. lib. 2. c. 128. & lib. 19. c. 9.
Ivo par. 6. c. 202. & par. 15. c. 107.
Gratian. di. 5. de pœnit. c. 2. *Qualitas.*

De reatu potentum.

LXIII. Reatu majore delinquit qui potiore honore perfruitur; & majora facit vitia delictorum ſublimitas dignitatum.

Hilar. in ſynodo Rom. c. 1.
Gratian. 25. q. 1. c. 4. *Nulli fas.*

Vt pravi non conſecrentur.

LXIV. Quiſquis pravorum conſecrator extiterit ſacerdotum, factum ſuum ipſe diſſolvat; & quod commiſit inlicitè, aut à deceſſoribus ſuis invenit admiſſum, ſi proprium periculum vult vitare, damnabit.

Hilar. ibid. Gratian. 35. q. 9. c. 3. *Quod quis commiſit.*

Vt injuſta populi petitio effectu careat.

LXV. Nec tantum putemus petitiones valere populorum ut, cùm his parere cupimus, contra voluntatem Domini Dei noſtri, qui peccare prohibet, aliquid agamus.

Suprà c. 14.

De poteſtate data non abutenda.

LXVI. Privilegium meretur amittere qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate.

Simplic. ep. 2.
Burchard. lib. 1. c. 29.
Ivo par. 5. c. 140.
Gratian. 11. q. 3. c. 63. *Privilegium.*

Vt nemo pœnitentem alterius parrochiæ abſolvat.

LXVII. Nullus ſacerdos in alterius civitate vel dioceſi pœnitentem, vel ſub manu poſitum ſacerdotis, vel qui reconciliatum ſe eſſe dixerit, ſine conſenſu & litteris Epiſcopi vel Preſbyteri in parrochia Preſbyter aut Epiſcopus in civitate ſuſcipiat.

Decreta Felicis 111. Iſaac tit. 2. c. 32.

De criminoſis non promovendis.

LXVIII. Ad clerum criminoſi nequeant promoveri; & in clero poſiti, ſi in aliquibus criminibus inventi fuerint, à ſuis officiis arceantur.

Decreta Gelaſij c. 18. Regino lib. 2. c. 412.

De his qui variis paſſionibus irretiti ſunt.

LXIX. Dœmonis aliíſque paſſionibus

bus inretitis miniſteria ſacra tractare non licet.

Decreta Gelaſ. c. 19.
Criſcon. cap. 242.
Regino lib. 1. c. 413.
Burchard. lib. 2. c. 20.
Ivo par. 2. c. 88. & 125. & par. 6. c. 40.
Gratian. di. 33. c. 5. *Vſque adeo.*

De mortuis temerè non judicandis.

Decreta Anaſtaſij c. 2. LXX. Non eſt temerè judicandum de his qui ad Deum migraverunt.

De contentione vitanda.

Ibid. c. 4. LXXI. Summopere contentio eſt vitanda.

Quòd mali, bona miniſtrando, ſibi noceant.

Ibid. c. 8. LXXII. Mali, bona miniſtrando, ſibi tantummodo nocent, nec Eccleſiæ ſacramenta commaculant.

Vt vivente viro vel uxore nemo eorum alteri conjugio copuletur.

Decreta Innoc. I. c. 26. LXXIII. Qui, interveniente repudio, alio ſe matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel uxore vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium, ad aliam copulam feſtinarunt, nec poſſunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæ perſonæ, quibus conjuncti ſunt, adulteri eſſe monſtrentur.

De poteſtate Epiſcopi in parrochia ſua.

Conc. Antioch. c. 9. LXXIV. Vt unuſquiſque Epiſcopus habeat ſuæ parrochiæ poteſtatem, & regat juxta reverentiam ſingulis competentem, & providentiam gerat omnis poſſeſſionis quæ ſub ejus eſt poteſtate.

Vt nemo Clericorum abſque conſenſu Epiſcopi ſui Principem adeat.

Conc. Antioch. c. 11. LXXV. Si quis adire Principem neceſſaria cauſa depoſcit, hoc agatur cum conſilio & tractatu Metropolitani & ceterorum Epiſcoporum ipſius provinciæ.

De poteſtate Epiſcopi in rebus eccleſiaſticis.

Ibid. c. 25. LXXVI. Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem, ad diſpenſandum erga omnes qui indigent, cum ſumma reverentia & timore Dei. Participet autem & ipſe quibus indiget, ſi tamen indiget.

Concil. Vvormat. c. 45.
Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 15.
Gratian. 12. q. 1. c. 23. *Epiſcopus.*

Vt Clericus extra ſuam parrochiam abſque Pontificis ſui permiſſu non proficiſcatur.

LXXVII. Non oportet ſacerdotem vel Clericum ſine juſſione ſui proficiſci Pontificis.

Concil. Laodic. c. 41.
Gratian. di. 5. de conſecr. c. 36. *Non oportet*

Qualiter Epiſcopi provehantur.

LXXVIII. Epiſcopi judicio Metropolitanorum & eorum Epiſcoporum qui circum circa ſunt provehantur ad eccleſiaſticam poteſtatem.

Concil. Laodic. c. 12.
Burchard. lib. 1. c. 9.
Ivo par. 5. c. 63.
Gratian. di. 24. c. 4. *Epiſcopi.*

Quòd turbis electiones Epiſcoporum non concedantur.

LXXIX. Non eſt permittendum turbis electiones eorum facere qui ſunt ad ſacerdotium provehendi.

Concil. Laodic. c. 13.
Martinus Brachar. c. 1.
Burchard. lib. 1. c. 10. & lib. 2. c. 8.
Ivo par. 5. c. 64. & par. 6. c. 28.
Gratian. di. 63. c. 6. *Non eſt permittendum.* & c. 8. *Non licet.*

Vt Epiſcopi terminos parrochiæ ſuæ non tranſeant.

LXXX. Qui ſunt ſupra dioceſim Epiſcopi nequaquam ad Eccleſias quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant, nec eos aliqua præſumptione tranſcendant. Concil. CP. I. c. 2. Gratian. 9. q. 2. c. 8. *Epiſcopi.*

Vt Epiſcopi, niſi vocati, extra ſuam dioceſim nullas ordinationes faciant.

LXXXI. Non vocati Epiſcopi extra ſuam dioceſim accedant propter ordinationes faciendas vel propter alias diſpenſationes eccleſiaſticas. Conc. CP. I. c. 3. Gratian. ibid. c. 9. *Non invitati.*

Quòd ea quæ in provincia agenda ſunt ipſius provinciæ ſynodus diſpenſet.

LXXXII. Servata verò quæ ſcripta eſt de gubernationibus regula, manifeſtum eſt quòd illa quæ ſunt per unamquamque provinciam ipſius provinciæ ſynodus diſpenſet, ſicut Nicæno conſtat decretum eſſe Concilio. VI. 381. Concil. CP. I. c. 2. Capitula Angilramni c. 9. Gratian. ibid.

De poteſtate Primatis dioceſeos.

LXXXIII. Si quis à Metropolitano læditur, apud Primatem dioceſeos judicetur. *Vide infrà cap.* 314.

Concil. Carthag. ſub Aurelio c. 13.
Concil Chalced. c. 9.
Capitula Angilramni c. 6.
Burchard. lib. 1. c. 144.
Ivo par. 5. c. 257.
Gratian. 2. q. 6. c. 7. & 15. *Si quis putaverit.*

Vt accuſatores Clericorum ſine probatione non recipiantur.

LXXXIV. Clericos vel laicos accuſantes Epiſcopos aut Clericos paſſim & ſine probatione ad accuſationem recipi non debere, niſi priùs eorum diſcutiatur exiſtimationis opinio vel ſuſpicio. Concil. Chalcedon. c. 21. Gratian. 2. q. 7. c. 45. *Clericos.*

Vt criminoſus vocem accuſandi non habeat.

Conc. Carthag. 2. c. 6. Capitula Angilramni c. 17. Capitulare an. 794. c. 34.

LXXXV. Is qui in aliquibus criminibus inretibus eſt vocem adverſùs majorem natu non habeat accuſandi. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Si criminoſus eſt, non admittatur. Placet.

Vt accuſato locus unde ipſe eſt concedatur, ubi teſtes habere queat.

LXXXVI. Placuit ut accuſatus vel accuſator in eo loco unde eſt ille qui accuſatur, ſi metuit aliquam vim temerariæ multitudinis, locum ſibi eligat proximum, quò non ſit difficile teſtes ejus perducere, ubi cauſa finiatur.

Vt Epiſcopus ante juſtam diſinitionem nullatenus propria poteſtate privetur.

LXXXVII. Adimi Epiſcopo epiſcopatum, antequam cauſæ ejus exitus appareat, nulli Chriſtiano videri jure poteſt.

Concil. Afric. c. 54.
Capitula Angilramni c. 5.
Burchard. lib. 5. c. 181.
Ivo part. 5. c. 297.
Lib. 2. Decretal. tit. 1. c. 1.

Vt nulli criminoſo liceat accuſare Epiſcopum.

Capitula Angilramni c. 43.

LXXXVIII. Epiſcopum nulli criminoſo liceat accuſare.

De Primate in accuſatione Epiſcopi expetendo.

LXXXIX. Si quis Epiſcopus accuſatur, ad Primates ipſius provinciæ cauſam ejus deferat accuſator.

Concil. Carthag. 3. c. 7.
Burchard. lib. 1. c. 160.
Ivo par. 5. c. 270.
Gratian. 4. q. 5. c. 1. *Quiſquis Epiſcoporum.*

Vt accuſator culpabilis non recipiatur.

Vide ſuprà lib. 5. c. 193. & infrà c. 319. hujus libri.

XC. Si accuſatoris perſona in judicio Epiſcoporum culpabilis apparuerit, ad arguendum non admittatur niſi de propriis cauſis.

Concil. Carthag. 3. c. 7.
Capitula Angilramni c. 5.
Burchard. lib. 1. c. 160.
Ivo par. 6. c. 418.
Gratian. 3. q. 10. c. 3. *Si accuſatorum.* 4. q. 6. c. 1. *Illud verò.* c. 3. *Si accuſatorum.* & c. 4. *Quòd ſi accuſatorum.*

Vt nemo eccleſiaſticus teſtificari compellatur.

XCI. Vt nulla ad teſtimonia dicendum eccleſiaſtici cujuſlibet pulſetur perſona.

De Concilio univerſali.

XCII. Concilium univerſale nonniſi neceſſitate faciendum.

Concil. Afric. c. 62.
Ferrand. c. 144.
Criſcon. c. 272.

De cauſis ſpecialibus.

XCIII. Cauſæ quæ communes non ſunt in ſuis provinciis judicentur. Cod. Eccl. Afric. c. 95.

Vt Metropolitanus in alterius provincia nihil præſumat.

XCIV. Vnaquæque provincia ſuo Metropolitano & ſuis comprovincialibus Epiſcopis ſit contenta, nec aliquis in limitibus alterius provinciæ quicquam præſumat. Decreta. Celeſt. I. c. 17.

Vt contradicentibus non ordinetur Epiſcopus.

XCV. Nolentibus Clericis vel populis nemo debet Epiſcopus ordinari. Sit facultas Clericis renitendi, ſi ſe viderint prægravari. Et quos ex tranſverſo cognoverint non timeant refutare. Ibid. c. 18.

Quòd tres Epiſcopi præcepto Archiepiſcopi ordinare poſſint Epiſcopum.

XCVI. Si neceſſitas fuerit, tres Epiſcopi, in quocunque loco ſint, Archiepiſcopi præcepto ordinare poſſunt Epiſcopum.

Burchard. lib. 1. c. 28.
Ivo par. 5. c. 139.
Gratian. di. 64. c. 4. *Comprovinciales.*

De contradictione ordinationis Epiſcopi.

Conc. Carthag. 3. c. 40. Burchard. lib. 1. c. 6. Ivo par. 5. c. 60. Gratian. di. 23. c. 5. *Illud ſtatuendum.*

XCVII. Si de ordinatione Epiſcopi fuerit contradictio oborta, non præſumant ad purgandum eum qui ordinatus eſt tres jam, ſed poſtuletur ad numerum unus vel duo in eadem plebe cui ordinandus eſt. Diſcutiantur ergo primò perſonæ contradicentium. Poſtremò verò illa quæ obiciunt pertractentur. Et cùm purgatus fuerit ſub conſpectu publico, ita demum ordinetur Epiſcopus.

Vt Chorepiſcopi modum menſuræ qui in ſacris canonibus præfixus eſt non excedant.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 27.

XCVIII. Emerſiſſe reprehenſibilem & valde inolitum uſum comperimus, eò quòd quidam Chorepiſcopi, ultra modum ſuum progredientes, & donum ſancti Spiritus per impoſitionem manuum tradant, & alia quæ ſolis Pontificibus debentur contra fas peragant, præſertim cùm nullum ex ſeptuaginta diſcipulis, quorum ſpeciem in Eccleſiæ gerunt, legatur donum ſancti Spiritus per manus impoſitionem tradidiſſe. Quòd autem ſolis Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus proprij ſit officij tradere Spiritum ſanctum liber actuum Apoſtolorum docet. In Concilio verò Cæſarienſi ita de Chorepiſcopis habetur ſcriptum: *Chorepiſcopi quoque ad exemplum quidem & formam ſeptuaginta videntur eſſe. Vt comminiſtri autem, propter* Concil. Neocæſar. c. 13.

ſtudium quod erga pauperes exhibent, honorentur. Item in Concilio Antiocheno capitulo decimo: *Qui in vicis vel poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur, quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi conſecrati ſint, tamen ſanctæ ſynodo placuit ut modum proprium recognoſcant, & gubernent ſubjectas ſibi Eccleſias, earúmque moderamine curáque contenti ſint.*

Quales perſonæ ad accuſationem non admittantur.

Concil. Afric. c. 96. Capitula Angilramni c. 21. Gratian. 6. q. 1. c. 2. *Omnes verò.*

XCIX. Placuit ut omnes ſervi vel liberti omnéſque infames perſonæ ad accuſationem non admittantur, vel omnes quos ad accuſanda publica crimina leges publicæ non admittunt.

Vt ſi unum crimen accuſatores adprobare nequiverint, de ceteris non admittantur.

C. Placuit ut quotienſcunque Clericis ab accuſatoribus multa crimina obiciuntur, & unum ex ipſis, de quo priùs egerint, adprobare non valuerint, ad cetera non admittantur.

Concil. Afric. c. 97.
Burchard. lib. 2. c. 198.
Ivo par. 6. c. 271.
Gratian. 3. q. 10. c. 1. *Placuit.*

Vt teſtes infra XIV. *annos ætatis non recipiantur.*

CI. Teſtes ad teſtimonium non admittendos qui nec ad accuſationem admitti præcepti ſunt, vel quos ipſe accuſator de ſua domo produxerit. Ad teſtimonium autem infra XIV. ætatis ſuæ annos nullus admittatur.

Concil. Afric. c. 98.
Burchard. lib. 16. c. 20.
Ivo par. 6. c. 364.
Gratian. 4. q. 2. c. 1. *Teſtes.*

Vt Clerici ſive Epiſcopi à ſuis Metropolitanis vel comprovincialibus audiantur.

Concil. Afric. ep. ad Celeſtin. Papam. Capitula Angilramni c. 12.

CII. Canones Africanæ provinciæ vel etiam decreta Nicæna inferioris gradus Clericos ſive ipſos Epiſcopos ſuis Metropolitanis apertiſſimè commiſerunt. Prudentiſſimè enim juſtiſſimèque definierunt quæcunque negotia in ſuis locis ubi orta ſunt finienda; maximè quia unicuique conceſſum eſt, ſi judicio offenſus fuerit cognitorum, ad Concilia ſuæ provinciæ vel etiam univerſale provocare.

Si quis Epiſcopus depoſitus Romanum Pontificem appellaverit, cauſa ejus judicio Epiſcopi Romani determinetur.

Concil. Sardic. c. 4.

CIII. Si quis Epiſcopus depoſitus fuerit eorum Epiſcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit agendum ſibi negotium in urbe Roma, alter Epiſcopus in ejus cathedra, poſt appellationem ejus qui videtur eſſe depoſitus, omnino non ordinetur, niſi cauſa fuerit judicio Epiſcopi Romani determinata.

Vt Epiſcopus accuſatus ab omnibus comprovincialibus, coëpiſcopis videlicet ſuis, audiatur vel judicetur.

CIV. Si quis Epiſcopus ſuper certis criminibus accuſatus fuerit, ab omnibus audiatur qui ſunt in provincia Epiſcopis.

Fabian. ep. 3. c. 2.
Capitula Angilramni c. 22.
Burchard lib. 1. c. 147.
Ivo par. 5. c. 260.
Gratian. 3. q. 6. c. 2. *Si quis Epiſcoporum.*

Quòd legitima uxor ſit nuptialiter ducenda.

Decreta Leon. 1. c. 18. Vide ſuprà c. 59.

CV. Dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium. Igitur quicunque filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt quaſi eam conjugato dederit; niſi fortè illa mulier & ingenua facta & dotata legitimè & publicis nuptiis honeſtata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, ſi mulieres quæ à viris habebantur in matrimonio non fuerunt. Quia aliud eſt nupta, aliud concubina.

De Metropolitanis, ne comprovincialium cauſas abſque proprio Epiſcopo audiant, neque alicujus coëpiſcopi querelam vel crimen præter ceterorum omnium comprovincialium coëpiſcoporum præſentiam diſcutere præſumant.

Capitula Angilramni c. 14. Burchard. lib. 1. c. 65. Ivo par. 5. c. 174. Gratian. 9. q. 3. c. 4. *Salvo.* Concil. Antioch. c. 9.

CVI. Vt nullus Metropolitanus abſque ceterorum omnium comprovincialium coëpiſcoporum inſtantia aliquorum audiat cauſas eorum, clamante canonum tuba: *Metropolitanus præter omnium conſcientiam non faciat aliquid*, (ſubauditur, comprovincialium coëpiſcoporum) *niſi quantum ad propriam pertinet parrochiam.*

De accuſatoribus ſacerdotum calumnioſis vel ſuſpectis.

CVII. Accuſatores calumnioſos vel ſuſpectos nemo ſuſcipiat, nemo audiat.

Iul. I. ep. 2. c. 33.
Capitula Herardi c. 101.

De accuſatoribus & accuſationibus ſubmovendis quas leges non admittunt.

CVIII. Accuſatores & accuſationes,

quas ſeculi leges non admittunt, & nos ſubmovemus.

Stephan. I. ep. 2. c. 3.
Capitula Herardi c. 102.
Burchard. lib. 1. c. 144.
Ivo par. 5. c. 257. & par. 6. c. 315. 327.
Gratian. 3. q. 5. c. 8. *Accuſatores.*

De cauſis Epiſcoporum vel reliquorum ſacerdotum à comprovincialibus infra propriam provinciam terminandis, & non ab aliis, niſi fuerit provocatum.

Decreta CIX. Si quæ cauſæ vel contentiones
Innoc. 1. c. inter Clericos & laicos, vel inter Clericos
10. Gratian. 11. tam majoris ordinis quàm etiam inferioris,
q. 1. c. 16. fuerint exortæ, placuit ut ſecundùm ſy-
Si qua cauſa. & 3. q. nodum Nicænam, congregatis omnibus
6. c. 14. ejuſdem provinciæ Epiſcopis, jurgium ter-
Non liceat. minetur. Ne cui liceat, (ſine præjudicio tamen Romanæ Eccleſiæ, cui in omnibus cauſis debet reverentia cuſtodiri) relictis his ſacerdotibus qui in eadem provincia Dei Eccleſias nutu divino gubernant, ad
Vide ſuprà alias convolare provincias vel aliorum
lib. 6. c. 381. comprovincialium Epiſcoporum judicium expeti vel pari, niſi ſuſpecti fuerint. Quod ſi quis præſumpſerit, & ab officio cleri depoſitus & injuriarum reus ab omnibus judicetur.

De accuſatoribus in majorum natu judicio requirendis.

CX. Quærendum eſt in judicio cujus ſit converſationis & fidei is qui accuſat & is qui accuſatur.

Concil. Carthag. 4. c. 96.
Burchard. lib. 1. c. 171.
Ivo par. 5. c. 289.
Gratian. 2. q. 7. c. 18. *Quærendum.*

De accuſatoribus pravæ converſationis, vel quorum vita eſt accuſabilis, non recipiendis in cauſa ſacerdotum.

I. 35. CXI. Vt hi qui non ſunt bonæ converſationis, vel quorum vita eſt accuſabilis, non permittantur majores natu accuſare.

De accuſatoribus quorum fides, vita, & libertas neſcitur non admittendis in ſacerdotum pulſatione.

VI. 359. CXII. Quorum fides, vita, & libertas neſcitur, non poſſunt ſacerdotes accuſare.

Capitula Angilramni c. 16.
Capitula Herardi c. 103.
Burchard. lib. 1. c. 171.

De canonibus à ſacerdotibus non ignorandis.

V. 34. CXIII. Placuit ut nulli ſacerdoti li-
Ivo par. 6. c. 231. ceat canones ignorare.

De Epiſcopo ſibi ſoli præſumente cognitionem.

CXIV. Placuit ut unus Epiſcopus Concil.
non vindicet ſibi cognitionem. Afric. c. 74.

De Epiſcopis damnare volentibus eos à quibus ſunt conſecrati.

CXV. Epiſcopi Pontifici à quo con- Marcellin.
ſecrati probantur præjudicium inferre I. ep 2.
nullum poſſunt. Quod ſi præſumptum Capitula Angilram-
fuiſſe cognoſcitur, viribus carere non du- ni c. 75.
bium eſt, nec poſſe inter eccleſiaſtica ullo modo ſtatuta cenſeri.

De Epiſcopis ejectis vel ſuis rebus expoliatis, ut antè non accuſentur quàm legibus pleniter reſtituantur.

CXVI. Si quis Epiſcopus ſuis fuerit Capitula
rebus expoliatus & accuſatione pulſatus, Angilram-
ordinatione Pontificum oportet prima ni c. 5.
fronte cedere, ut omnia quæ ſuper ſuggeſtiones inimicorum amiſerat legaliter poteſtati ejus ab honorabili Concilio redintegrentur, & Præſul priùs ſtatui priſtino reddatur; ipſéque demum poteſtativè, non ſubitò, ſed diù diſpoſitis ordinatiſque ſuis, tunc ad tempus veniat ad cauſam; & ſi juſtè videtur, accuſantium propoſitionibus reſpondeat.

De his quos leges ſeculi non admittunt in Clericorum cauſis non admittendis.

CXVII. Quos leges ſeculi non admit- Ibid. c. 22.
tunt, his dicendi in cognitionem vel adſe- Vide ſuprà
quendi aliquid deneganda eſt licentia. c. 108.

De non cogendo Clericos in publicum dicere teſtimonium.

CXVIII. Clerici de judicij ſui cognitione non cogantur in publicum dicere teſtimonium.

De accuſatoris perſona ſcelerum maculis aſperſa ad ſacerdotum accuſationem non admittenda.

CXIX. Si accuſatoris perſona in judi- V. 395.
cio Epiſcoporum culpabilis, id eſt, ſce- VII. 90.
leribus inretita, apparuerit, ad arguendum non admittatur niſi de propriis cauſis.

Ne interventor Epiſcopus cathedram ubi interceſſor eſt ſedeat.

CXX. Item conſtitutum eſt ut nulli Conc. Car-
interventorum licitum ſit cathedram cui thag. 5. c. 8.
interceſſor datus eſt quibuſlibet populo- Gratian. 7.
rum ſtudiis vel ſeditionibus retinere. q. 1. c. 21. *Conſtitutum.*

Quotiens de minoribus judicibus eccleſiaſticis ad majores eccleſiaſticos judices fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.

CXXI. Placuit ut à quibuſcunque VI. 300.
judicibus eccleſiaſticis ad alios judices ec- Add. IV. 36.
cleſiaſticos, ubi eſt major auctoritas, fue-

rit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.

De apoſtolicis & canonicis decretis minimè violandis.

Capitula Angilram. c. 77.

CXXII. Providendum eſt in omnibus ne in aliquo apoſtolica vel canonica decreta violentur.

Decretum Domni Karoli Regis Francorum ut ſervi Dei neque in hoſtem pergant neque armaturam bajulent.

Capitulare an. 769. c. 1. Burchard. lib. 1. c. 218. Ivo par. 5. c. 332.

CXXIII. Karolus gratia Dei Rex regníque Francorum rector & devotus ſanctæ Eccleſiæ defenſor atque adjuror in omnibus. Apoſtolicæ ſedis hortatu, omniúmque fidelium noſtrorum, & maximè Epiſcoporum ac reliquorum ſacerdotum conſultu, ſervis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hoſtem pergere omnino prohibemus, niſi illi tantummodo qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolemnia adimplenda & ſanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt; id eſt, unum vel duos Epiſcopos cum capellanis Preſbyteris Princeps ſecum habeat, & unuſquiſque Præfectus unum Preſbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare & indicare pœnitentiam poſſit. *Vide ſuprà lib. 5. cap. 2.*

Non eſſe fundendum ſanguinem Chriſtianorum vel paganorum à ſacerdotibus.

Capitulare an. 769. c. 2. Ivo par. 10. c. 45.

CXXIV. Vt Sacerdotes neque Chriſtianorum neque paganorum ſanguinem fundant.

Vt ſervi Dei venationes non exerceant.

CXXV. Omnibus ſervis Dei venationes & ſilvaticas vagationes cum canibus, & ut accipitres & falcones non habeant, interdicimus.

Capitulare an. 769. c. 3.
Burchard. lib. 2. c. 214.
Ivo par. 6. c. 289.
Gratian. di. 34. c. 3. *Omnibus.*

Vt ignoti Epiſcopi vel Presbyteri ante ſynodalem probationem non admittantur ad miniſterium eccleſiaſticum.

Capitulare an. 769. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 122. Ivo par. 5. c. 222.

CXXVI. Statuimus ut ſecundùm canonicam cautelam omnes undecunque ſupervenientes ignotos Epiſcopos vel Preſbyteros ante probationem ſynodalem in eccleſiaſticum miniſterium non admitteremus.

De Sacerdotibus qui plures uxores habuerint.

Capitulare an. 769. c. 5.

CXXVII. Si ſacerdotes plures uxores habuerint, vel ſanguinem Chriſtianorum vel paganorum fuderint, aut canonibus obviaverint, ſacerdotio priventur: quia deteriores ſunt ſecularibus.

Vt unuſquiſque ſollicitus ſit, adjuvante Defenſore Eccleſiæ, ne in ſua parrochia populus opera diabolica agat.

CXXVIII. Decrevimus ut ſecundùm canones unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia ſollicitudinem adhibeat, adjuvante Grafione qui Defenſor Eccleſiæ eſt, ut populus Dei paganias non faciat; ſed ut omnes ſpurcitias gentilitatis abiciat & reſpuat, ſive profana ſacrificia mortuorum, ſiue ſortilegos vel divinos, ſive phylacteria & auguria, ſiue incantationes, ſive hoſtias immolatitias, quas ſtulti homines juxta Eccleſias ritu pagano faciunt ſub nomine ſanctorum martyrum vel confeſſorum Domini; qui potiùs quàm ad miſericordiam ſanctos ſuos ad iracundiam provocant. Ibid. c. 6.

Vt parrochiam ſuam unuſquiſque Epiſcopus ſingulis circumeat annis.

CXXIX. Statuimus ut ſingulis annis unuſquiſque Epiſcopus parrochiam ſuam ſollicitè circumeat, & populum confirmare & plebes docere & inveſtigare, & prohibere paganas obſervationes, divinóſque vel ſortilegos, aut auguria, phylacteria, incantationes, vel omnes ſpurcitias gentilium ſtudeat. Ibid. c. 7. S. Bonifac. ep. 105.

Vt Presbyteri Epiſcopis ſuis ſubjecti ſint, & ut quadrageſimæ tempore miniſterij ſui ordinem reddant.

CXXX. Decrevimus juxta ſanctorum canones ut unuſquiſque Preſbyter in parrochia habitans Epiſcopo ſubjectus ſit illi in cujus parrochia habitat, & ſemper in quadrageſima rationem & ordinem miniſterij ſui, ſive de baptiſmo, ſive de fide catholica, ſive de precibus & ordine Miſſarum, Epiſcopo reddat & oſtendat. Et quandocunque jure canonico Epiſcopus circumeat parrochiam populos ad confirmandos, Preſbyter ſemper paratus ſit ad ſuſcipiendum Epiſcopum, cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in Cœna Domini ſemper novum chriſma ab Epiſcopo ſuo quærat. Et de vetere nullus baptizare præſumat; ſed ardere in luminaribus Eccleſiæ vetus non tardet. Ibid. c. 8.

Ne aliquis accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui.

CXXXI. Vt nemo accipiat Eccleſiam infra parrochiam ſine conſenſu Epiſcopi ſui, nec de una ad aliam tranſeat. Ibid. c. 9.

Vt de inceſtis & infirmis & pœnitentibus curam gerant ſacerdotes.

Ibid. c. 10. Iſaac tit. 4. c. 6.

CXXXII. Vt de inceſtis & criminoſis curam gerant ſacerdotes magnam. Similiter de infirmis & pœnitentibus; ut morientes ſine ſacrati olei unctione & reconciliatione atque viatico non tranſeant. Et de jejunio quatuor temporum.

Vt duabus vicibus in anno ad mallum omnes liberi veniant.

Capitulare an. 769. c. 12.

CXXXIII. Vt ad mallum venire nemo tardet, unum circa æſtatem, & alterum circa autumnum. Ad alia verò, ſi neceſſitas fuerit, vel denuntiatio Regis urgeat, vocatus venire nemo tardet.

Vt nullus neglegens ſit quando pro Rege vel fidelibus ſuis orandum fuerit.

Ibid. c. 13.

CXXXIV. Vt quando denuntiatum fuerit pro Rege vel pro fidelibus ſuis qualibet cauſa orationes facere, nemo ex hoc neglegens appareat.

De jejunio quatuor temporum & à ſacerdote plebi denuntiando & ab omnibus obſervando.

Ibid. c. 22.

CXXXV. Vt jejunium quatuor temporum & ipſe ſacerdos obſervet & plebi denuntiet obſervandum.

Vt ſacerdos niſi in locis conſecratis Miſſam non celebret.

Ibid. c. 14. Epilogus ſynodi Rom ſub Silveſtro. Gratian di. 1 de conſecr. c. 15. *Nullus Presbyter.*

CXXXVI. Nullus ſacerdos niſi in locis Deo dicatis, vel in itinere in tabernaculis & menſis lapideis ab Epiſcopis conſecratis, Miſſas celebrare præſumat. Quod qui præſumpſerit, gradus ſui periculo ſubjacebit.

De ſacerdotibus qui miniſterium ſuum adimplere non valent.

Capitulare an. 769. c. 15. Iſaac tit. 11. c. 20. Burchard. lib. 2. c. 225. Ivo par. 6. c. 300.

CXXXVII. Sacerdotes qui rite non ſapiunt adimplere miniſterium ſuum, nec diſcere juxta præcepta ſuorum Epiſcoporum pro viribus ſatagunt, vel contemptores canonum exiſtunt, ab officio proprio ſunt ſubmovendi, quouſque hoc pleniter emendatum habeant.

De his qui pœnitentia accepta moriuntur.

Concil. Arauſic 1. c. 3. Iſaac tit. 1. c. 33. Burchard. lib. 18. c 17. Ivo par. 15. c. 39. Gratian. 26. q 6. c. 7. *Qui recedunt.*

CXXXVIII. De his qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eis communicare. quod morientis ſufficit conſolationi ſecundùm definitiones patrum, qui hujuſmodi communionem congruenter viaticum nominarunt. Quòd ſi ſupervixerint, ſtent in ordine pœnitentum; ut oſtenſis neceſſariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impoſitione recipiant.

Vt nullus judex neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ſine conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.

CXXXIX. Vt nullus judex neque Preſbyterum neque Diaconum aut Clericum aut juniorem Eccleſiæ ſine ſcientia Pontificis per ſe diſtringat aut condemnare præſumat. Quòd ſi fecerit, ab Eccleſia cui injuriam inrogare dinoſcitur tamdiu ſit ſequeſtratus quamdiu reatum ſuum cognoſcat & emendet. VI. 156.

Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium alterius Epiſcopi res tenere præſumat.

CXL. Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium cujuſcunque alterius Epiſcopi ſive Eccleſiæ ſeu privati res aut regnorum diviſione aut provinciarum ſequeſtratione competere aut retinere præſumat. Quòd ſi quis hoc facere tentaverit, tamdiu ſit ab omnium caritate ſuſpenſus & à communionis gratia ſequeſtratus quoaduſque res ablatas cum fructuum ſatisfactione reſtituat.

Concil. Aurelian. v. c. 14. Capitulare an. 769. c. 18.

De hoſte & pugna atque armis ſacerdotibus prohibitis.

CXLI. Secunda vice, propter ampliorem obſervantiam, apoſtolica auctoritate & multa ſanctorum Epiſcoporum admonitione inſtructi, ſanctorúmque canonum regulis edocti, conſultu videlicet omnium nobilium noſtrorum, noſmetipſos corrigentes, poſteriſque noſtris exemplum dantes, volumus ut nullus ſacerdos in hoſtem pergat, niſi duo vel tres tantùm Epiſcopi, electione ceterorum, propter benedictionem & prædicationem populíque reconciliationem, & cum illis electi ſacerdotes, qui bene ſciant populis pœnitentias dare, Miſſas celebrare, de infirmis curam habere, ſacratique olei cum ſacris precibus unctionem impendere, & hoc maximè prævidere ne ſine viatico quis de ſeculo recedat. Hi verò nec arma ferant, nec ad pugnam pergant, nec effuſores ſanguinum vel agitatores fiant; ſed tantùm ſanctorum pignora & ſacra miniſteria ferant, & orationibus pro viribus inſiſtant; ut populus qui pugnare debet, auxiliante Domino victor exiſtat, & non ſit ſacerdos ſicut populus. Reliqui verò qui ad Eccleſias ſuas remanent, ſuos homines bene armatos nobiſcum, aut cum quibus juſſerimus, dirigant; & ipſi pro nobis & cuncto exercitu noſtro Miſſas, letanias, oblationes, eleemoſynas faciant, orantes Deum cœli ut proficiamus in itinere quo pergimus, victoréſque Deo adminiculante exi-

Capitulare viii. an. 803. pag. 40[illegible]. Burchard. lib. 1. c. 219. Ivo par. 5. c. 331.

ſtamus. Gentes enim & Reges earum quæ ſacerdotes ſecum pugnare permiſerunt, nec prævalebant in bello, nec victores extiterunt: quia non erat differentia inter laicos & ſacerdotes, quibus pugnare non eſt licitum. Hæc verò Galliarum, Hiſpaniarum, Langobardorum, nonnullâſque alias gentes & Reges earum feciſſe cognovimus; quæ propter prædictum nefandiſſimum ſcelus nec victores fuerunt, nec patrias retinuerunt. Quam foveam caventes malumus cum paucis & licitis, Domino opem ferente, victores exiſtere quàm cum multis & inlicitis terga, quod abſit, vertere & cum prædictis gentibus perire. Qualis enim victoria datur ubi ſacerdotes una hora dominica pertractant myſteria & Chriſtianis dominicum porrigunt corpus pro ſuarum animarum redemptione, & pòſt Chriſtianos, quibus hoc miniſtrare debuerant, aut paganos, quibus Chriſtum prædicare, propriis ſacrilegiſque manibus necant; præcipuè dicente eis Domino: *Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal evanuerit, in quo condietur. Ad nihilum valet ultrà niſi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.* Et dum hæc ita ſe habeant, elegimus potiùs, Domino adminiculante nobiſque illis & cunctis eorum Eccleſiis opem ferente, nec quicquam eis pro hoc de honoribus vel Eccleſiarum rebus minuente, ut gradus eorum & ſanctorum canonum decreta cuſtodiant, quàm illi aut nobis imperantibus aut conſentientibus contra hæc faciant, aut gradibus careant, aut pereant, & nos ſimul, quod abſit, cum eis & victoria careamus vel pereamus. Quoniam, peccatis exigentibus, timemus, ſi talia & tam inlicita eis aut imperemus aut agere conſentiamus, ut una cum eis pereamus. Quia non ſolùm qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus, æquo piaculo rei ſunt in conſpectu Dei & ſanctorum ejus. Si verò iſta veraciter ex utraque parte fuerint cuſtodita, credimus quia corruent ante nos omnes paganæ gentes, & erimus victores; inſuper & bene agentes, Domino auxiliante, vitam poſſidebimus ſempiternam.

De his qui putaverunt idcirco præceptum fuiſſe non ire ad pugnam ſacerdotes ut honor eis minueretur.

Capitulare VIII an. 803. pag. 410. CXLII. Quia inſtigante antiquo hoſte audivimus quoſdam nos ſuſpectos habere, propterea quòd conceſſimus Epiſcopis & ſacerdotibus ac reliquis Dei ſervis ut in hoſtes niſi duo aut tres à ceteris electi, & ſacerdotes ſimiliter perpauci ab eis electi, non irent, ſicut in prioribus noſtris continetur Capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Chriſtianos quàm paganos necarent, nec agitatores ſanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quòd honores ſacerdotum & res Eccleſiarum auferre vel minuere eis voluiſſemus. Capitulare III an. 814. c. 1. quod nullatenus facere vel facere volentibus conſentire omnes ſcire cupimus, ſed quanto quis eorum ampliùs ſuam normam ſervaverit & Deo ſervierit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut hæc certiùs credantur & per futura tempora conſerventur, præcipimus ut nullus res Eccleſiæ niſi precario poſſideat. Et poſtquam ipſæ precariæ finitæ fuerint, faciant poteſtativè ſpeculatores Eccleſiæ utrum elegerint, aut ut ipſas res recipiant, aut poſteris eorum ſub precario & cenſu habere permittant. Ita tamen ut ipſi proprias & utiles res eiſdem Eccleſiis, de quarum jure eſſe videntur, legaliter tradant. & ſic à rectoribus earundem Eccleſiarum precariæ, ſi renovandæ ſunt, canonicè renoventur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidiſſe quia Eccleſias expoliaverunt, réſque earum vaſtaverunt, abſtulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Epiſcopiſque & ſacerdotibus atque, quod majus eſt, Eccleſiis eorum abſtulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fide ſtabiles fuerunt, nec victores extiterunt; ſed terga multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnáque & regiones &, quod pejus eſt, regna cœleſtia perdiderunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hactenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere nec conſentire nec infantibus aut ſucceſſoribus noſtris exemplum dare volumus; ſed, quantum valemus & poſſumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Epiſcoporum, quorum conſilio uſi hoc egimus, ſpiritu noſtro ſpiritui eorum, per Deum & omnium ſanctorum merita prohibemus conteſtamúrque ne talia faciant vel facere volentibus conſentiant; ſed adjutores & defenſores atque ſublimatores Eccleſiarum & cunctorum ſervorum Dei pro viribus exiſtant; ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant, aut in profundum, quod abſit, inferni demergantur. Et ut hæc devotiùs per futura tempora conſerventur, præcipientes jubemus ut nullus tam noſtris

quàm futuris temporibus à nobis vel ſucceſſoribus noſtris ullo umquam tempore, abſque conſenſu & voluntate Epiſcoporum in quorum parrochiis eſſe noſcuntur, res Eccleſiarum petere aut invadere vel vaſtare aut quocunque ingenio alienare præſumat. Quod ſi quis fecerit, tam noſtris quàm & ſucceſſorum noſtrorum temporibus pœnis ſacrilegij ſubjaceat, & à nobis atque ſucceſſoribus noſtris noſtriſque judicibus vel Comitibus ſicut ſacrilegus & homicida vel fur ſacrilegus legaliter puniatur, & ab Epiſcopis noſtris anathematizetur, ita ut mortuus etiam ſepultura & cunctis Dei Eccleſiæ precibus & oblationibus careat, nec eleemoſynam ſuam quiſquam recipiat. Quòd autem maximum ſacrilegium ſit res Eccleſiæ auferre, invadere, alienare, vaſtare, vel ſubripi, maximè omnes ſcripturæ divinæ teſtantur. Et beatus Symmachus Papa ſynodali ſententia cunctos feriendo dicit. *Iniquum eſt*, inquit, *& ſacrilegij inſtar, ut quæ vel pro ſalute vel pro requie animarum ſuarum unuſquiſque venerabili Eccleſiæ pauperum cauſa contulerit aut certè reliquerit, ab his quibus maximè ſervari convenerat auferri aut in aliud transferri*. Et multa ſanctorum canonum decreta & ſanctorum patrum edicta hæc eadem teſtantur. quæ ſcrutari & ſcire cupientibus perfacilè patent. (V I. 392.)

De ſceleribus nefandis ob quæ regna percuſſa ſunt, ut penitùs caveantur.

CXLIII. Prohibemus omnino ſub pœna ſacrilegij generaliter omnibus cunctarum Eccleſiarum rerum invaſiones, vaſtationes, alienationes, ſacerdotúmque & reliquorum ſervorum Dei oppreſſiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriuſque ſexus hominibus adulteria, fornicationes, ſodomiticáſque luxurias, atque inceſta vel cuncta inlicita conjugia, homicidia injuſta, perjuria, falſa teſtimonia, & omnia inlicita, pro quibus non ſolùm regna & Reges ſed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & interceſſionem ſanctorum ſervorúmque Dei, quos ſublimare & honorare curavimus atque curamus, hactenus nos & ſucceſſores noſtri regna & regiones adquiſivimus, & victorias multas habuimus, deinceps ſummopere omnibus nobis providendum eſt ne pro dictis inlicitis & ſpurciſſimis luxuriis, his, quod abſit, careamus. Nam multæ regiones, quæ rerum Eccleſiarum invaſiones, vaſtationes, alienationes, vexationéſque, & ſacerdotum reliquorúmque ſervorum Dei oppreſſiones vel quaſcunque injurias, quæ jamdicta inlicita & adulteria vel ſodomiticam luxuriam vel commixtionem meretricum ſectatæ fuerunt, nec in bello ſeculari fortes nec in fide ſtabiles perſtiterunt. Et qualiter Dominus talium criminum patratoribus ultrices pœnas per Sarracenos & alios populos venire & ſervire permiſit, cunctis earum geſta legentibus liquet. Et niſi nos ab his caveamus, ſimilia nobis ſupervenire non dubitamus; quia vindex eſt Deus de his omnibus. Quapropter ſciat unuſquiſque nobis ſubjectus quia qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, ſi habet, omnes perdere & in carcerem ſe uſque ad juſtam emendationem atque per publicæ pœnitentiæ ſatisfactionem retrudi & ab omni fidelium conſortio fieri alienum. Valde enim cavenda eſt illa fovea in quam alios cecidiſſe cognovimus.

(* Capitulare VIII. an 803 pag. 412. Capitulare III an 814. c. 2.)

De his Presbyteris qui contra Epiſcopos ſuos ſeculares defenſores habere noſcuntur.

CXLIV. Quòd illi Preſbyteri qui ſine Epiſcopo proprio arbitrio viventes ſeculares defenſores habent contra Epiſcopos, & ſeorſum populos congregant, eorúmque erroneum miniſterium non in Eccleſia ſed per agreſtia loca & manſiunculas agunt, & Eccleſias conturbant, tales ſacerdotes vitandi & honore proprio ſunt privandi, carceribúſque vel monaſticæ vitæ ſub pœnitentia diebus vitæ ſuæ tradendi, mala quæ egerunt luituri. (Concil. Antioch. c. 5. Zacharias ep. 7. c. 8.)

Vt cujuſpiam gradus Clericus ſine Pontificis ſui conceſſu nullum ad ſeculare judicium attrahere præſumat.

CXLV. Clericus cujuſlibet gradus ſine Pontificis ſui permiſſu nullum ad ſeculare judicium præſumat adtrahere, nec laico quemlibet Clericum in ſeculari judicio liceat accuſare, cùm privatorum Chriſtianorum cauſas magis Apoſtolus ad Eccleſias deferri atque ibidem terminari præcipiat. (Concil. Aurelian. III. c. 32 Gratian. 11. q. 1. c. 3. Clericum.)

Vt Clerici venationes non faciant cum avibus vel canibus.

CXLVI. Vt Clerici venationes non agant, nec acceptores vel falcones habeant. (V 2. Ivo par. 13. c. 29.)

Vt omni anno miniſterij ſui rationem Preſbyteri Epiſcopo ſuo reddant.

CXLVII. Vt unuſquiſque Preſbyter per ſingulos annos Epiſcopo ſuo rationem miniſterij ſui reddat, tam de fide catholica, (V. 2. Burchard. lib. 2. c. 255.)

Ivo par. 6. c. 146.

ca quàm de baptiſmo, atque de omni ordine miniſterij ſui.

Vt omnes Epiſcopi parrochias ſuas annis ſingulis circumeant.

Concil. Bracar. 2. c. 1. Burchard. lib. 1. c. 83. Ivo par. 5. c. 189.

CXLVIII. Vt ſingulis annis unuſquiſque Epiſcopus parrochiam ſuam circumeat, populúmque confirmet ac doceat, & ea quæ vitanda ſunt prohibeat, & quæ agenda ſunt utiliter agere ſuadeat.

De eo qui non coactè ſtatuta tranſgreſſus fuerit.

VI. 303.

CXLIX. Si quis ſtatuta ſupergreſſus corruperit, vel pro nihilo habenda putaverit, ſi laicus eſt, communione, ſi Clericus, honore privetur.

Vt Eccleſiarum negotia ſemper primò audiantur in cauſis.

Capitulare an. 755. c. 23.

CL. De Eccleſiarum negotiis, ut abſque dilatione ulla continuò audiantur à judice.

De Epiſcopo non uſurpando alterius fines Epiſcopi.

CLI. Ne Epiſcopus alterius Epiſcopi plebes vel fines uſurpet. *Vide infrà cap. 175.*

De non judicando vel teſtificando quemquam in ſua cauſa.

CLII. Vt nullus in ſua cauſa judicet aut teſtimonium dicat.

Vt Epiſcopus ejectus, vel ſuis carens rebus, ante plenam reſtitutionem non accuſetur; nec ille qui ſuis liberè & integerrimè fruens bonis, antequam familiariter conveniatur; neque reſpondere compellatur, niſi canonicè venerit evocatus.

Felix II. ep. 1 c. 4. Burchard. lib. 1. c. 141. & ſeqq.

CLIII. Canonica teſtante tuba didicimus quòd Epiſcopus ejectus vel ſuis rebus expoliatus nequaquam debet accuſari vel judicari antequam legaliter & pleniter reſtituatur. Si quis verò liberè ſuis Eccleſiæque ſibi commiſſæ & integerrimè fruens rebus ac honoribus, ſuper certis accuſatus fuerit criminibus, proſequi antè non licet quàm ab accuſatoribus familiariter ut ea emendare debeat ſuper quibus res agitur admonitus fuerit. Si inter ſe ſe minimè antè pacaverint, canonicè ad ſynodum convocentur, ut ab omnibus qui hæc prætermiſerint ex utraque parte publicè arguantur & corrigantur qui familiariter ſe & ſecretè corrigi noluerunt. Quòd ſi ſponte, aut aliqua neceſſitate compulſus, aut in fratrum conventu aut in quolibet loco canonicè vocatus, nec olim familiariter commonitus venerit, à nullo compellatur, antequam hæc fiant, ut reſpondeat; ſed priùs, ut prælibatum eſt, familiariter conventus, ut de ſe & de ſuis ea ſanet unde querimonia agitur. Deinde tempore in Nicænis canonibus præfixo, ut canonicè reſpondeat, ad ſynodalem convocetur conventum. Et ut Epiſcopum apud judices publicos nemo audeat accuſare, ſed aut apud Primates dioceſearum aut apud ſedem apoſtolicam; nec aliorum niſi ſuorum aut certè electorum judicum ſententia impetatur vel teneatur. Sanè ſi circa hæc ſecùs actum fuerit, viribus carere in omnibus haud dubium eſt.

Burchard. lib. 1. c. 167. VII. 314.

De ſuperbis vel contumacibus Clericis vel laicis coërcendis.

VI. 361.

CLIV. Vt Clerici qui ſuperbi vel contumaces ſunt coërceantur; ut minores, qui majoribus inrogaverunt injurias, metum habeant. Quia manifeſtum eſt illum non eſſe Dei qui humilitatem contemnit, ſed diaboli, qui ſuperbiæ inventor & princeps eſt. Vnde ſi quis tumidus vel contumelioſus extiterit in majorem natu, contemptus debet contumacia & ſuperbia in omnibus frangi.

Vt nullus Clericus vel Abbas ad judicia ſecularia ſine juſſione proprij Epiſcopi ire præſumat. Et ut nullus ſuo Epiſcopo contumax aut inobediens exiſtat.

Capitulare an. 755. c. 18. Ivo par. 6. c. 362. Gratian. 11. q. 1. c. 43. Placuit ut quiſquis.

CLV. Statutum eſt in ſynodis à ſanctis patribus ut nullus Clericus ad judicia laicorum publica conveniat, niſi per juſſionem Epiſcopi ſui vel Abbatis, juxta canonum Carthaginenſium capitulum nonum, ubi ſcriptum eſt: *Qui, relicto eccleſiaſtico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamſi pro illo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat. Hoc in criminali judicio. In civili verò perdat quod evincit, ſi locum ſuum obtinere voluerit. Cùm enim ad eligendos judices undique Eccleſiæ patet auctoritas, quia ſe indignum fraterno conſortio judicat qui de univerſa Eccleſia malè ſentiendo quidem, de ſeculari judicio poſcit auxilium, cùm privatorum Chriſtianorum cauſas Apoſtolus magis ad Eccleſiam deferri atque ibidem terminari præcipiat.* Simul & hoc ſtatutum eſt, ut nullus Preſbyter, aut Diaconus, vel Subdiaconus, aut fidelis laicus, vel quicunque regulæ mancipatur, ſuo Epiſcopo, inflatus, aut ſchiſma faciens, aut contumax vel inobediens appareat, quoniam in canonibus ſcriptum eſt: *Presbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nil agere pertentent.* Et per inobedientiam primus homo cecidit. Quicunque verò audent evertere hujuſmodi formam quocunque modo, nec proprio ſubiciuntur Epiſcopo, ſi quidem Clerici ſunt, cano-

Capitulare I. an. 789. c. 36.

Can. 46. Apoſtolor.

num correptionibus ſubjacebunt; ſi verò laici vel monachi fuerint, communione priventur.

De Epiſcopis non accuſandis niſi ad ſummos Primates: quia non omnes Metropolitani ſummi ſunt Primates. Et hoc ſummopere ab eis prævideatur ne aliqua cupiditate vel invidia fiat.

Suprà c. 89. CLVI. Si quis Epiſcoporum accuſatur, ad ſummos Primates cauſam deferat accuſator; qui adtennùs diſcutiant ſi cauſa pietatis hoc fiat nécne. Quòd ſi alicujus invidia, aut inimicitia, vel prava cupiditate, aut mala voluntate actum fuerit, nullo modo tale recipiatur negotium.
Vide ſuprà lib. 6. c. 104. ex Concil. Tolet. XI. c. 5. Quoniam inconveniens eſt ut hi qui throni Dei vocantur, & immobiles eſſe debent, pravorum accuſationibus moveantur vel perturbentur. Nam ſi cauſa pietatis agi inventum fuerit, patienter audiatur; minus ne, reiciantur, & canonicè corrigântur.

Quid de Advocato agendum ſit qui in dolo vel fraude repertus fuerit.

Ivo par. 16. c. 355. CLVII. Si Advocatus in cauſa ſuſcepta iniqua cupiditate fuerit repertus, à conventu honeſtorum & à judiciorum communione ſeparetur, & videat ne judicis & aſſertoris perſonam accipiat.

De his qui contra ſuam profeſſionem vel ſubſcriptionem venerunt.

VI. 304. CLVIII. Qui contra profeſſionem vel ſubſcriptionem ſuam venerit, in Concilio deponatur.

De Clericis vel monachis aut laicis conſpirantibus.

I. 29. CLIX. Vt nec Clerici nec monachi nec laici conſpirationem vel inſidias contra paſtorem ſuum faciant. Quòd ſi fecerint, canonicis ſubjaceant increpationibus.

De pervaſoribus finium aliorum.

CLX. Si quis pervaſor adprobatus fuerit, tantum ſpatij reſtituat quantum præſumpſit invadere, horum fructibus duplis.

De Presbyteris inflatis vel ſchiſma facientibus.

VI. 305. CLXI. Si quis Preſbyter contra Epiſcopum ſuum inflatus ſchiſma fecerit, anathema ſit. Quòd ſi ſuperbia, quod abſit, inflatus ſecernendum ſe ab Epiſcopi ſui communione duxerit, ac ſeparatim cum aliquibus ſchiſma faciens ſacrificium Deo obtulerit, loco amiſſo, anathema habeatur. Nihilominus & de civitate & congregatione in qua fuerit longiùs repellatur; ne vel ignorantes vel ſimpliciter viventes ſempiterna fraude decipiat.

Vt Presbyteri indiſcretè ab Epiſcopis vel ab aliis aut laicis non mittantur.

CLXII. Statutum eſt ut Preſbyteri, ſicut hactenus factum eſt, indiſcretè per diverſa non mittantur loca, nec ab Epiſcopis, nec ab aliis Prælatis, nec etiam à laicis; ne fortè, propter eorum abſentiam, & animarum pericula & Eccleſiarum in quibus conſtituti ſunt neglegantur officia. *Vide infrà Addit.* IV. *cap.* 7. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 4. Burchard. lib. 2. c. 99. Ivo par. 6. c. 176.

De criminibus definitis minimè refricandis.

CLXIII. De his criminibus de quibus abſolutus eſt accuſatus refricari accuſatio non poteſt. *Vide infrà cap.* 291.

Paulus lib. 1. ſentent. tit. 7.
Burchard. lib. 16. c. 9.
Ivo par. 16. c. 319.

De adprobanda accuſatione.

CLXIV. Si quis adverſarium ſuum ita apud judicem crediderit accuſandum ut ſe aſſerat violentiam pertuliſſe, ad probationem rei eum convenit adtineri. Interpret. l. 3. Cod. Theod. ad l. Iul. de vi publ. & priv.

De Presbyteris qui inconſultis propriis Epiſcopis in locis non conſecratis Miſſas agunt.

CLXV. Si quis Preſbyter inconſulto Epiſcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipſe honorari ſuo contrarius extitit. VI. 306.

Vt Presbyteri in Eccleſiis inconſulto Epiſcopo non conſtituantur vel de Eccleſiis expellantur ab aliquo.

CLXVI. Sancitum eſt ut ſine auctoritate vel conſenſu Epiſcoporum Preſbyteri in quibuſlibet Eccleſiis nec conſtituantur nec expellantur. Et ſi quis deinceps hoc facere tentaverit, ſynodali ſententia diſtrictè feriatur. I. 84. V. 87. 213. VI. 166. Iſaac tit. II. c. 22. Concil. Troſl. c. 6.

Quòd Dei ordinationem accuſet qui Epiſcopo detrahit vel accuſat.

CLXVII. Dei ordinationem accuſat, in qua conſtituuntur, qui Epiſcopos accuſat aut condemnat. Non eſt itaque arguendus à plebe vel à malæ converſationis aut pravæ vitæ accuſandus hominibus Epiſcopus; ſed rectores Eccleſiæ à Deo ſunt judicandi. VI. 165.

De homicidiis infantum.

CLXVIII. Si quis infantem necaverit, ut homicida teneatur. Iſaac tit. 2. c. 21.

De his qui rapinam fecerint, aut iter agentes adſallierint, aut domorum nocturni ſpoliatores fuerint, quid ſit agendum.

CLXIX. Si quis ad faciendam rapinam adgreditur, aut iter agentem in præ-

diis adſallierit, aut domum alterius nocturnus ſpoliator intraverit, & occiſus fuerit, mors latronis ipſius à nemine requiratur.

Vt judices priùs capitalem non proferant ſententiam quàm aut reus ipſe confiteatur aut per teſtes innocentes convincatur.

V. 308. VI. 398. CLXX. Iudex criminoſum diſcutiens non antè ſententiam proferat capitalem quàm aut reus ipſe confiteatur aut per innocentes teſtes convincatur. Si in majoribus perſonis crimen objectum fuerit, Principis eſt expectanda ſententia.

De Epiſcopis, ſi in reatum incurrerint, quid agendum ſit.

CLXXI. Si quis Epiſcopus à quoquam impetitur, vel ille aliquam quæſtionem retulerit, per Epiſcopos judices cauſa finiatur, ſive quos eis Primates dederint, ſive quos ipſi vicinos ex conſenſu delegerint. *Vide infrà cap.* 178.

Codex can. Eccl. Afric. c. 120.
Concil. Troſl. in præfat.
Burchard. lib. 1. c. 145.
Ivo par. 5. c. 258. & par. 16. c. 309.

De his qui viduas vel virgines inconſulto Epiſcopo velare præſumunt.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 40. & 41. Burchard. lib. 8. c. 35. Ivo par. 7. c. 52.

CLXXII. Statutum eſt viduas inconſultis Epiſcopis velari non debere. Simul & hoc conſtitutum eſt, ut ſi quiſpiam Preſbyterorum deinceps hujus conſtitutionis normam contumaciter tranſgreſſor extiterit, ſcilicet ut aliquas viduas inconſulto Epiſcopo velare præſumpſerit, gradus ſui periculum incurrat. Similiter & de puellis virginibus à Preſbyteris non velandis ſtatutum eſt ut ſi quis hoc facere tentaverit, tamquam tranſgreſſor canonum damnetur.

De accuſato Epiſcopo, ſi comprovinciales ſuſpectos habuerit, ut Romanum appellat Pontificem.

Gratian. 2. q. 6. c. 16. Quoties Epiſcopi.

CLXXIII. Placuit ut quandocunque Epiſcopus accuſatur, ſi comprovinciales aut vicinos ſuſpectos habuerit, ſanctæ & univerſalis Romanæ Eccleſiæ appellet Pontificem, ut ab eo quicquid juſtum & Deo placitum fuerit terminetur.

De reis ad Eccleſiam vel altaria eorum confugientibus, ut non abſtrahantur.

CLXXIV. Vt eos timoris neceſſitas non conſtringat circa altaria manere & loca veneratione digna polluere, depoſitis armis qui fugerint. Quòd ſi non depoſuerint, ſciant ſe armatorum viribus extrahendos. Et quicunque eos de porticibus & de atriis & de hortulis, de balneis vel de adjacentiis Eccleſiarum abſtrahere præſumpſerit, capite puniatur.

De non uſurpandis plebibus alienis, & de non gravando Epiſcopo.

CLXXV. Vt nullus Epiſcopus alterius Epiſcopi plebes uſurpet, aut alium conculcet Epiſcopum vel ſupergrediatur, aut aliquod ei incommodum in ſua parrochia vel alicubi faciat.

Conc. Carthag. 3. c. 20. Decreta Celeſt. 1. c. 17.

De his qui in recta fide ſuſpecti ſunt in accuſationem ſacerdotum vel teſtimonium non ſuſcipiendis.

CLXXVI. Vt omnes qui in fide Chriſti catholica ſuſpecti ſunt, in accuſatione ſacerdotum vel teſtimonio humano dubij habeantur, nec recipiantur.

Fabian. 1. Burchard. lib. 1. c. 171.

Quid ſint delatores, vel quid de eis faciendum ſit.

CLXXVII. Delatores dicuntur qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum. Qui ſi convicti fuerint, continuò ſtrangulentur. Servus ſi ſuper dominum fuerit delator, etiamſi objecta probaverit, puniatur.

Interpret. l. 2. & 15. C. Theod. de petitionib.

De Epiſcoporum cauſa per Epiſcopos judices terminanda.

CLXXVIII. Si quis Epiſcopus à quoquam impetatur, vel ille aliquam quæſtionem retulerit, per Epiſcopos judices cauſa finiatur, ſive quos eis Primates dederint, ſive quos ipſi vicinos ex conſenſu delegerint.

Suprà c. 171.

Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem; ſed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem ſacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.

CLXXIX. Sancitum eſt ut publicæ nuptiæ ab his qui nubere cupiunt fiant: quia ſœpe in nuptiis clam factis gravia peccata tam in ſponſis aliorum quàm & in propinquis ſive adulterinis conjugiis &, quod pejus eſt dicere, conſanguineis adcreſcunt vel adcumulantur. Ex his autem procreari ſolent cœci, claudi, gibbi, & lippi, ſive alij turpibus maculis aſperſi. Et hoc ne deinceps fiat omnibus cavendum eſt. Sed priùs conveniendus eſt ſacerdos in cujus parrochia nuptiæ fieri debent in Eccleſia coram populo. Et ibi inquirere unà cum populo ipſe ſacerdos debet ſi ejus propinqua ſit annon, aut alterius uxor, vel ſponſa, vel adultera. Et ſi licita & honeſta omnia pariter invenerit, tunc per conſilium & benedictionem ſacerdotis & conſultu aliorum bonorum hominum eam ſponſare & legitimè dotare debet. Scribit namque de legitimo matrimonio beatus

Iſaac tit. 5. c. 6. Concil. Troſl. c. 8.

Burchard. lib 9. c. 2. Ivo par. 8. c. 140. Gratian. 30. q. 5. c. 4. Qualis.

Auguſtinus ita : *Talis eſſe debet quæ uxor habenda eſt, ut ſecundùm legem ſit caſta in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita ſponſo, & à paranymphis accipienda. Et ita ſecundùm legem & evangelium publicis nuptiis honeſtata, in conjugio licitè ſumenda; & omnibus diebus vitæ ſuæ, niſi ex conſenſu & cauſa vacandi Deum, nunquam propter hominem ſeparanda. Et ſi fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, dimittenda; ſed, illa vivente, altera non ducenda. quia adulteri regnum Dei non poſſidebunt. & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos, viri, habere uxores quarum priores mariti vivant. Adulterina enim ſunt iſta conjugia.* Et hoc, ut diximus, omnino providendum eſt, ne ejus ſit propinqua; quia ſcriptum eſt : *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Similiter ſcriptum eſt : *Cum uxore proximi tui non coibis, nec ſeminis ejus commixtione macula-beris.* Et in decretalibus Papæ Gregorij legitur : *Si quis Diaconam, aut monacham, aut commatrem ſpiritalem, aut fratris uxorem, aut neptam, aut novercam, aut nurum ſuam, aut conſobrinam, aut de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò : Anathema ſit. Item. Si quis viduam rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel conſentientes ei, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò : Anathema ſit. Si quis virginem, niſi deſponſaverit eam, rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel conſentientes ei, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò : Anathema ſit.* Et alibi in canonibus præceptum eſt ut nemo uſque adfinitatis lineam ex propinquitate ſui ſanguinis connubia ducat, neque, virginibus ſine benedictione ſacerdotis quis nubere præſumat. Oppidò enim iſta omnia cavenda ſunt ne fiant. Sed poſtquam iſta omnia probata fuerint, & nihil impedierit, tunc ſi virgo fuerit, cum benedictione ſacerdotis, ſicut in Sacramentario continetur, & cum conſilio multorum bonorum hominum, publicè & non occultè ducenda eſt uxor; ut boni ex eis filij Domino miſerante procreentur, & non tales ſicut ſuperiùs dictum eſt.

Levit. 18. Ibid. 20. Gregor II. in ſynodo Rom. 1. Halitgar. lib. 4. c. 22. Regino lib. 2. c. 186. Burchard. lib. 7. c. 22. 23. Ivo par. 9. c. 58. & ſeqq. Gratian. 35. q. 2. c. 5. Si quis virginem.

Quòd excommunicati à ſacerdote, antequam canonicè reconcilientur, non poſſint majores natu accuſare.

Iſaactit. 9. c. 8.

CLXXX. Vt excommunicatus à ſacerdote, quandiu in ipſa eſt excommunicatione, majores natu vel Epiſcopos accuſare non præſumat. Quòd ſi præſumpſerit, non recipiatur; ſed aut majori excommunicationi ſubjaceat, aut ab Eccleſia pellatur.

De homicidis, maleficis, veneficis, convictis, appellare volentibus, non audiendis.

CLXXXI. In civilibus cauſis vel levioribus criminibus legibus dilatio præſtanda eſt. Homicidæ, adulteri, malefici, venefici, convicti, ſi appellare voluerint, non audiantur.

Interpret l. 2. C. Theo. quor. appellat. non recipiantur. Ivo par 16. c. 226. 325.

Quòd Presbyteri, Diaconi, & reliqui Clerici ſine juſſione ſui Pontificis nihil agere debeant.

CLXXXII. Vt Preſbyteri vel Diaconi ſine conſcientia Epiſcoporum ſuorum nihil agant.

Can. 40. Apoſtol.

De his qui virgines opprimunt aut rapiunt. Et de aliorum ſponſis raptis.

CLXXXIII. Statutum eſt ne oppreſſio virginum aut viduarum vel raptus ab ullis hominibus de puellis aut viduis fiat. Scriptum eſt namque in canonibus, in Concilio Chalcedonenſi : *Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes & conhibentes raptoribus decrevit ſancta ſynodus, ſi quidem Clerici ſunt, decidant à gradu proprio; ſi verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intellegi qualiter hujus mali auctores damnandi ſint, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi jure vindicare nullatenus poſſunt. De deſponſatis quoque puellis & poſtea ab aliis raptis in canonibus Ancyrani Concilij legitur ita : *Deſponſatas puellas & poſtea ab aliis raptas placuit erui & eis reddi quibus antea fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis inlata conſtiterit.* Proinde ſtatutum eſt à ſacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Rapta verò, ſi eam ſponſus recipere noluerit, & ipſa eidem crimini conſentiens minimè fuit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd ſi illa conſenſit, ſimili ſententiæ ſubjaceat. Quòd ſi poſt hæc ſe jungere præſumpſerint, utrique anathematizentur.

Concil. Vvormat. c. 77. Concil. Troſl. c. 8. Halitgar. lib. 4. c. 17. Vide ſuprà lib. 1. c. 98. & ſeq.

De accuſatoribus in judicium præſentandis, & accuſatis non modicum ſpatium accipiendis ad abluenda crimina.

CLXXXIV. Nemo debet judicari aut damnari priuſquam accuſator præſens habeatur, & ſpatium non modicum defendendi accipiat accuſatus ad abluenda crimina.

Capitula Angilramni c. 22.

De Clericis nullo fiſcali aut publico ſubdendis officio.

CLXXXV. Vt Clerici nullo fiſcali aut publico ſubdantur officio; ſed liberi ab omni humano ſervitio, Eccleſiæ deſerviant.

Vt nullus ſacerdos feminam ſecum habitare permittat, aut cum eis frequentare præſumat.

V. 92. CLXXXVI. Sancitum eſt de Preſbyteris qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ut ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum canonica invectione feriantur.

De teſtibus vel accuſatoribus qui cum inimicis morantur in ſacerdotum accuſatione non recipiendis.

Concil. Rom. V. ſub Symmacho. Gratian. 3. q. 5. c. 3. *Accuſatoribus.*

CLXXXVII. Non ſunt illi teſtes ſuſcipiendi, neque accuſatores, qui cum inimicis morantur, vel quos ipſi de domo produxerint: quia corrumpunt mores bonos conloquia mala. *Vide ſuprà cap.* 101.

De teſtibus non recipiendis qui Chriſtianæ religionis infeſti extiterunt.

CLXXXVIII. Vt teſtandi licentia denegetur qui Chriſtianæ religionis & nominis dignitatem neglexerint.

De peregrinis Epiſcopis piè recipiendis.

CLXXXIX. Vt peregrino Epiſcopo locus ſacrificandi detur.

Concil. Arelat. I. c. 19.
Burchard. lib. 1. c. 116.
Ivo par. 5. c. 216.

Vt inlicitus acceſſus feminarum ad altare non fiat; aut ullæ feminæ vaſa ſacra aut corpus & ſanguinem Domini contractare præſumant.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 45. Iſaac tit. 11. c. 25.

CXC. Statutum eſt ut inlicitus feminarum acceſſus ad altare non fiat; quia contra omnem auctoritatem divinam & canonicam inſtitutionem eſt feminas ſanctis altaribus ſe ultro ingerere, aut ſacrata vaſa impudenter contingere, ſive indumenta ſacerdotalia Preſbyteris miniſtrare, aut corpus & ſanguinem Domini contingere populiſque porrigere. quod omni ratione & auctoritate caret. & ne ulteriùs fiat omnimodis prohibitum eſt. Et quæcunque feminæ deinceps hoc facere præſumpſerint, judicio canonico uſque ad ſatisfactionem ſubdantur. Quòd autem mulieres ingredi ad altare non debeant in Concilio Chalcedonenſi & in decretis Gelaſij Papæ copioſiſſimè invenitur. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 17.

Concil. Laodic. c. 44. Decreta Gelaſ. c. 26.

De accuſatis ſacerdotibus, ut non priùs in judicium decidant quàm accuſatores ſecundùm canonicas & regulares ſanctiones pleniter inquirantur.

CXCI. Si quis criminatur, non antè judicio decidat quàm accuſator pertentetur atque ſecundùm legem & canonicam ſententiam exquiratur. Quòd ſi indigna ad accuſandum perſona inveniatur, ad accuſationem non admittatur. Quia indignum eſt ut vita innocentis ulla maculetur pernicie.

Concil. Tolet. VI. c. 11. Concil. Tull. an. 859. tit. 3. Burchard. lib. 16. c. 5. Gratian. 3. q. 9. c. 9. *Dignum.*

De violatoribus ſepulchrorum.

CXCII. Qui ſepulchra violaverint puniantur, tam ingenui quàm ſervi. Si major perſona in hoc ſcelere fuerit deprehenſa, amiſſa medietate bonorum ſuorum, perpetua notetur infamia. Si Clericus; depoſitus omni honore clericali, perenni exilio deputetur. Si judex hoc perſequi aut implere diſtulerit, facultatibus & honore privetur. Et quicunque hoc ſcelus accuſare voluerint, licentia tribuatur.

Iſaac tit. 11. c. 24.

Vt ſacerdotes ſuam non relinquant Eccleſiam.

CXCIII. Vt ne quis qualibet neceſſitate ſuam relinquat Eccleſiam.

De Presbyteris gradum amittentibus, quia de eo deteriorari ſolent ut filij Belial efficiantur, quid agendum ſit.

CXCIV. Sancitum eſt de Preſbyteris gradum amittentibus ut unuſquiſque Epiſcoporum tam per ſe quàm & per miniſtros ſuos vitam & converſationem morúmque emendationem eorum cognoſcat, eóſque canonicæ pœnitentiæ ſubdere non neglegat, juxta quod in Concilio Cæſarienſi titulo primo ſcribitur: *Presbyter, ſi uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, ampliùs pelli debet & ad pœnitentiam redigi.* Nonnulli enim, amiſſo gradu, adeo filij Belial efficiuntur ut nec publicis, quia fas non eſt, nec canonicis, propter incuriam & neglegentiam rectorum, legibus conſtringantur.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 35. Concil. Neocæſar. c. 1.

De laicis de religione diſputandi præſumentibus.

CXCV. Nulli egreſſo ad publicum diſceptandi de religione, vel tractandi, vel conſilij aliquid deferendi, vel majores natu accuſandi pateſcat occaſionis aditus. Si quis poſthac contra hæc veniendum crediderit vel inſiſtere motu peſtiferæ perſuaſionis tentaverit, competenti pœna & digno ſupplicio coërceatur.

L. 2. Cod. Theod. de his qui ſuper relig. contend.

De his qui falſa Principum reſcripta detulerint. Et de nonnullis aliis cauſis.

Paulus lib. 5. ſentent. tit. 25. Ivo par. 5. c. 288.

CXCVI. Qui falſa Principum reſcripta detulerint, ut falſarij puniantur. Qui falſum neſciens allegavit, falſi pœna non teneatur. In caput domini patronive nec ſervus nec libertus interrogari poteſt. Vt prægnantem nemo torqueat. Qui de ſe confeſſus eſt, ſuper alium credi non poteſt.

De his qui falſa fratribus intulerint quid agendum ſit.

VI. 324.

CXCVII. Eos qui falſa fratribus capitalia objeciſſe convicti fuerint, placuit eos uſque ad exitum non communicare & infames ſemper exiſtere.

Concil. Arelat. 1. c. 14.
Concil. Arelat. 2. c. 24.
Regino lib. 1. c. 337.
Burchard. lib. 16. c. 34.
Gratian. 3. q. 10. c. 2. *Eos qui.*

Vt nullus de alterius Presbyteri parrochia populo perſuadere audeat ut, relicta propria parrochia, ad ſuam Eccleſiam conveniant, aut ſibi eorum decimas dent.

Capitulare Theodulfi c. 24.

CXCVIII. Statutum eſt ut nullus Preſbyter fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ de alterius Preſbyteri parrochia perſuadeat ut ad ſuam Eccleſiam, relicta propria Eccleſia, conveniant, & ſuas decimas ſibi dent. Sed unuſquiſque ſua Eccleſia & populo ſit contentus, & quod ſibi non vult fieri, alteri nequaquam faciat, juxta illud evangelij: *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem facite illis.* Quiſquis autem contra hæc conſtituta venerit, aut hæc infrangere tentaverit, tanqoam contemptor, gradus ſui periculo ſubjacebit.

Matth. 7.

Quòd laicis de viris Deo dicatis vel eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi nulla ſit adtributa facultas.

Ivo par. 7. c. 90. Capitula Herardi c. 64.

CXCIX. De viris Deo dicatis vel eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi nulla legitur laicis, quamvis religioſis, umquam adtributa facultas: *Vide ſuprà lib. 5. cap. 403. & infrà cap. 393. hujus libri.*

De his qui in blaſphemiam alterius aliquam ſcripturam vel cantica compoſuerint vel cantaverint.

Capitulare an. 744. c. 33. Ivo par. 4. c. 356. Concil. Eliberit. c. 52.

CC. Hi qui in blaſphemiam alterius cantica compoſuerint, vel qui cantaverit ea, extra ordinem vindicetur. Nam lex exilian jubet eos qui libellos famoſos excogitant aut proponunt. Notatur infamia quicunque, dum appellat judicem, convitium dixerit. Non tantùm is qui maledictum aut convitium dixerit famoſus efficitur, ſed & is cujus conſilio factum eſſe patuerit.

Quid de Sacerdotibus vel Levitis de ſe crimen confitentibus agendum ſit.

CCI. Vt Sacerdos vel Levita qui de ſe crimen aliquod confitetur, deponatur.

Vt nullus Presbyter pœnitentes inconſulto Epiſcopo reconciliare audeat. Et ut omnes publicè pœnitentes in Cœna Domini ad Epiſcopum proprium conveniant, ut ab eo canonicè abſolvantur vel dijudicentur.

CCII. Statum eſt & in ſanctis canonibus prohibitum ut nullus Preſbyter pœnitentem publicè inconſulto Epiſcopo reconciliare præſumat, niſi morte fortè periclitantem, ſed omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Paſcha, quæ eſt Cœna Domini, ad civitatem in cinere & cilicio in præſentiam Epiſcopi proſtrato vultu conveniant, & ibi ab Epiſcopo canonicè & ordinabiliter, ſicut in Sacramentario & in Romano Ordine continetur, reconcilientur atque dijudicentur, conſolentùrque, & prædicentur quid deinceps agere, quidve vitare debeant inſtruantur, atque inſuper divinis precibus per manus impoſitionem Epiſcopi ſanentur. Nullo namque tempore Preſbytero in publica Miſſa pœnitentem reconciliare ſine licentia Epiſcopi conceſſum eſt. Si quis hoc facere præſumpſerit, canonica correctione multetur. Iſaac tit. 1. c. 34.

De Clericis vel laicis qui ſuo Epiſcopo calumniator extiterit.

CCIII. Si quis Clericus vel laicus exprobrator vel calumniator ſuo Epiſcopo extiterit, ut homicida habeatur.

De cauſis in judicio convincendis. Et de ſententia adversùs abſentes infirmanda. Et de cauſis in judicio non revolvendis. Et ut abſentes non damnentur. Et quòd abſentes per alium nec accuſare nec accuſari poſſint.

CCIV. Convinci nemo poteſt judicio ſine teſtibus aut ſcriptura. Sententia abſente parte alia à judice data nullam obtinet firmitatem. Cauſa inter præſentes judicata poſt decennium revolvi non poteſt, nec inter abſentes poſt vicennium. In cauſa capitali abſens nemo damnetur. Neque abſens per alium accuſatorem accuſari poteſt. Ivo par. 16. c. 306.

Quid de delatoribus fidelibus agendum ſit.

CCV. Delator ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit præſcriptus vel interfectus, placuit eum

nec in finem accipere communionem.

Concil, Eliberit c. 73.
Gregorij III. judicia c. 12.
Burchard. lib. 6. c. 27.
Ivo par. 10. c. 156.
Gratian. 5. q. 6. c. 6. *Delator.*

De ſacerdotibus vel Clericis qui per pecunias aliorum ſacerdotum Eccleſias aut beneficia ſubripiunt vel ſubvertunt.

Regino lib. 2. c. 240. Burchard. lib. 3. c 124. Ivo par. 3. c 90. Gratian. 7. q. 1. c. 33. *Sancitum.*

CCVI. Sancitum eſt atque omnibus prohibitum ut ſi quis Preſbyter præventus fuerit alicui Clerico aut laico munera dare aut aliquam pecuniam tribuere ut alterius Preſbyteri Eccleſiam ſubripiat, pro hac cupiditate ſeu rapina turpis lucri gratia deiciatur à clero & alienus exiſtat à regula. Nam ſi pro miſericordia Epiſcopo placuerit longo tempore eum pœnitendo quæ geſſit in carceris ærumna recludere & uſque ad ſatisfactionem ibi retinere, liceat. Et poſtea ſi ſe correxerit, & alia deinceps minimè ſe facere promiſerit, humanius erga eum agere poterit, ſi voluerit, & ipſe dignus inventus fuerit.

Vt ſeculares de viris Deo dicatis Eccleſiæque facultatibus ad ſe nihil putent pertinere præter reverentiam tantùm.

Hincmar. Laudun. in epiſt. ad Rem. pag. 614. Burchard. lib. 8. c. 71. Ivo par. 7. c. 89.

CCVII. Synodali decreto ſancitum eſt ne laici vel ſeculares de viris Deo dicatis Eccleſiæque facultatibus aliquid ad ſe putent vel præſumant præter reverentiam pertinere, quorum quarúmque ſacerdotibus diſponendi indiſcuſsè à Deo cura commiſſa docetur. Si quis contra hæc venire præſumpſerit, anathemate feriatur.

De ſervis dominorum facinora confeſſis non audiendis.

Ivo par. 16. c. 59.

CCVIII. Si ſervi facinora dominorum confeſſi ſunt, nullo modo audiantur, niſi fortè eos reos deferant majeſtatis.

Quid de hominibus qui pauperes expoliant, & admonente Epiſcopo non reddiderint, agendum ſit.

VI. 319. Add. IV. 55.

CCIX. Si quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Epiſcopo non reddiderit, excommunicetur.

De his qui ſine juſſione Epiſcopi judices ſeculares adeunt, aut ſine licentia & litteris Epiſcopi ſui proficiſcuntur. Et de laicis Eccleſiis vel Clericis calumniam facientibus.

VI. 154. 158.

CCX. Sancitum eſt ut Preſbyter vel Diaconus, ſive quilibet Clericus regulæ ſubjectus, inconſulto Epiſcopo ad judicem ſecularem non pergat. Necnon & hoc ſancitum eſt, ut ſine epiſtola Epiſcopi ſui non liceat Clericum vel monachum proficiſci. Et alibi in canonibus legitur ita: *Presbyter aut Diaconus vel Clericus ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulans, communionem ei nullus impendat.* Simúlque ſtatutum eſt ut ſi quis ſecularium per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverit, & convictus fuerit, ab Eccleſiæ liminibus & catholica communione, niſi dignè pœnituerit, coërceatur.

De laicis vitioſis à Clericis, niſi ſponte voluerint, non recipiendis.

CCXI. Omnes Epiſcopi in tertia ſeſſione adclamaverunt: Sanè dignum eſt ut ſicut Sacerdotes vel Clericos ſua in accuſatione vel ſecularibus judiciis laici non recipiunt, ita ipſi ſacerdotum vel Clericorum accuſationibus ſeu eccleſiaſticis negotiis niſi ſponte non recipiantur: quoniam inconveniens eſt ut hi qui hos reſpuunt, ab his recipiantur.

Fabian. ep. 2. c. 2. Burchard. lib 2 c. 203. Ivo par. 6. c. 277.

Vt hi qui ſponte hominem occidere voluerint, & non potuerint perpetrare, ut homicidæ habeantur.

CCXII. Qui hominem voluntariè occidere voluerit, & perpetrare non potuerit, ut homicida punietur.

Ivo par. 10. c. 46.

De Clericis qui à ſuis recedant Epiſcopis.

CCXIII. Vt nullus Clericus ab Epiſcopo ſuo recedat & ad alium ſe transferat.

Capitula Angilramni c. 66.

Vt nulli ſacerdotes eorum decimas aut aliquid de rebus vel facultatibus Eccleſiæ ſine licentia proprij Epiſcopi vendere præſumant.

CCXIV. Statutum eſt ut nullus Preſbyter vel Diaconus eorum decimas vel aliquid de rebus Eccleſiæ ſine conſilio proprij Epiſcopi inreverenter vendere præſumat; quia in canonibus decretum eſt ita: *Placuit ut Presbyteri vel Diaconi non vendant rem Eccleſiæ ubi ſunt conſtituti, neſcientibus Epiſcopis ſuis.* Et ne deinceps fiat cavendum eſt, ſicut à quibuſdam in aliquibus locis impudenter factum audivimus, eò quòd quidam ſacerdotes, antequam meſſes maturæ vel collectæ eſſent, eorum decimas vendere cauſa ebrietatis tentaverunt. quod ne deinceps fiat pariter omnes inhibemus; ſed ut priùs cum gratiarum actione à ſacerdotibus recipiantur. Et ſi neceſſitas fuerit pro reſtauratione Eccleſiarum vel pro redemptione captivorum eas vendere, cum conſilio proprij Epiſcopi & aliorum bonorum ſacerdotum hoc faciant; ne qualibet occaſione occultè & ſine teſtimonio fraudentur oblationes fidelium; & unde pauperes recreari debent, vel Eccleſiæ reſtaurari, ſeu Clerici

V. 32. VI. 58. VII. 27.

vivere, ſive Epiſcopi recipi, hoſpites & peregrini paſci ac venerari, Preſbyteri vel Diaconi aut quilibet fidelium in ſuis nimiis potationibus vel comeſſationibus ſeu carnalibus deſideriis, quæ multis modis aguntur, inflectere non præſumant, ſed in prædictis rebus eas fideliter ſubminiſtrent; & ſciant ſe non ſuarum ſed dominicarum rerum eſſe diſpenſatores. Propterea quaſi dominicas res fideliter eas conſervare & utiliter diſpenſare Domini ſacerdotes oportet. Et ſi, quod abſit, aliter fecerint, canonica invectione diſtrictè feriantur.

Stephan. 1. ep. 2. Ivo par. 16. c. 357. Vide Gratian. 3. q. 4.

De anathematis hominibus repellendis.

CCXV. Omnium anathematum vox in accuſatione vel teſtimonio aut humano judicio penitùs non audiatur, nec hi accuſare quemquam permittantur. Sed ſi quis anathematis pœnam parvi duxerit, aut in inſulam religetur, aut exilio deputetur, ne poſſit Eccleſiam Dei ejúſque famulos perturbare.

De ſententia adversùs abſentes vel minores judicata non valenda.

CCXVI. Adversùs abſentes vel minores ſententia judicata non valebit.

Quid de Clericis qui in ſeditione arma portaverint faciendum ſit.

Conc. Tolet 4 c. 45. Regino lib. 2. c. 167. Gratian. 23 q 8. c. 5. Clerici.

CCXVII. Clerici qui in quacunque ſeditione arma volentes ſumpſiſſe reperti fuerint, amiſſo ordinis ſui gradu in monaſterio pœnitentiæ contradantur.

De his qui inebriantur, ut à communione, niſi ſe correxerint, ſuſpendantur, aut corporali ſupplicio ſubdantur.

Capitulare II an. 803. c. 3.

CCXVIII. Sancitum eſt ut à Presbyteris vel Diaconibus ſeu à reliquis Clericis omni modo vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix eſt. Itaque eum quem ebrium fuiſſe conſtiterit, ut ordo patitur, aut quadraginta dierum ſpatio à communione ſtatuimus ſubmovendum aut corporali ſubdendum ſupplicio. *Vide infrà cap.* 270.

Quid de his Eccleſiæ judicibus faciendum ſit qui abſentes judicare præſumunt.

CCXIX. Caveant judices Eccleſiæ ne, abſente eo cujus cauſa ventilatur, ſententiam proferant; quia irrita erit. immo & cauſa in ſynodo profectò dabitur. *Vide ſuprà lib. 6. cap.* 363.

Concil. Carthag. 4. c. 30.
Capitula Angilramni c. 53.
Burchard. lib. 16. c. 14.
Ivo par. 6. c. 319.
Gratian. 3. q. 9. c. 2. *Caveant.*

De his qui apud extraneos judices cauſam ſuam proponunt. Et de his qui priùs in proprio foro non jurgaverint. Et de judicibus qui ſua neglegentia cauſas differunt.

CCXX. Si quis alium crediderit accuſandum, apud provinciæ illius judicem negotium ſuum proponat; & omnem jacturam litis incurrat qui non antè in proprio foro jurgaverit. Quòd ſi per neglegentiam judicis cauſa definita non fuerit, tantum eum fiſco noſtro jubemus exſolvere quantum res ipſa de qua agitur valuiſſe cognoſcitur. Et qui conſiliis ſuis adhærent, exilio deputentur. L. 4. & 6. Cod. Theo. de juriſdic.

Quòd ruinis miſerorum oppidò ſuccurrendum ſit.

CCXXI. Occurrere certè miſerorum ruinis debet ſubſidio unuſquiſque, quò valeat ex relevatione alienæ vindictæ à ſe Dei removere vindictam. Libat enim Domino proſpera qui ab afflictis pellit adverſa. Conc. Tolet. VIII. c. 2. Capitula Angilramni c. 69.

Quid de vaticinatoribus falſis agendum ſit.

CCXXII. Vt vaticinatores, qui ſe futura ſcire dicunt, cæſi de civitate jactentur. Ivo par 11. c. 24. 49.

Quòd in metropolitana ſede, tempore quo omnes elegerint comprovinciales Epiſcopi, ad ſynodum faciendam ſit conveniendum.

CCXXIII. Placuit definiri ut paternis inſtitutionibus obſequentes in metropolitanam ſedem, tempore quo omnes comprovincialiter elegerint Pontifices, ad ſynodum faciendam devotis ſtudiis conferantur. VI. 325.

Quid de Epiſcopo qui alium conculcare vel calumniari aut injuriare præſumpſerit Epiſcopum faciendum ſit.

CCXXIV. Vt nullus Epiſcopus alium Epiſcopum conculcet, eúmque calumniare vel injuriare præſumat. Quòd ſi fecerit, gradus ſui periculo ſubjacebit. VI. 310. 400.

Vt nullus Preſbyter in Eccleſia benedictiones publicas ſuper populum fundere aut altare conſecrare vel reconciliare præſumat.

CCXXV. Statutum eſt ut Preſbyteri benedictionem in Eccleſia ſuper plebem fundere, aut altare conſecrare aut reconciliare, aut ſubmovere vel collocare, ullo modo non præſumant. Simul & hoc ſtatutum eſt, ut altare erigere, vel de loco in locum tranſmutare, ut à quibuſdam factum audivimus, ſine Epiſcopi ſui licentia vel conſilio, cujus eſt & ipſum altare conſecrare & poſt motionem vel violationem reconciliare, Preſbyteri non pertentent. Concil. Agath. c. 44. Conc. Bracar. 1. c. 19. Capitula Herardi c. 105. Gratian. 26. q. 6. c 3. *Miniſtrare.*

tent. Quòd ſi aliter fecerint, gradus ſui periculo ſubjacebunt.

Vt abſentibus quod ablatum eſt pleniter reſtituatur.

Interpret. l. 4. Cod. Theod. unde vi. CCXXVI. Propter abſentes legem volumus iterare, ut quicquid fuerit eis à qualibet perſona ablatum, totum amicis eorúmque proximis vel ſervis, cùm judicem interpellaverint, ſine dilatione reddatur; ut res quas diſcedens dominus in ſua proprietate dimiſit, integrè ab actoribus domini, quocunque ſedeat, vindicentur. Quæcunque autem in militia conſtitutis vel abſentibus pervaſa fuerint, ſine aliqua jubemus dilatione reſtitui.

Vt ea quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta, inconvulſa permaneant.

VI. 328. CCXXVII. Quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta, nulla commutatione varientur; nec ad privatum trahantur commodum quæ ad bonum ſunt commune præfixa. Et manentibus terminis quos ſtatuerunt patres, nemo damnet alienum, ſed intra fines proprios atque legitimos, prout quis voluerit, in latitudine ſe caritatis exerceat.

De neglegentibus officia divina & non venientibus ad matutinalia vel veſpertinalia ſive reliqua divina officia.

Conc. Tolet. 2. c. 5. Martin. Bracar. c. 63. Burchard. lib. 2. c. 152. Ivo par. 6. c. 243. Gratian. di. 92. c. 9. *Si quis Presbyter.* CCXXVIII. Sancitum eſt ut ſi quis Preſbyter vel Diaconus aut quilibet Clericus Eccleſiæ deputatus, ſi intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco in quo Eccleſia eſt, & ad quotidianum pſallendi ſacrificium matutinis vel veſpertinis horis ad Eccleſiam non convenerit, deponatur à clero; ſi tamen caſtigatus veniam ab Epiſcopo per ſatisfactionem noluerit promereri.

De his qui in captivitatem ducti ſunt quid agendum ſit.

Interpret. l. 2. Cod. Theod. de poſtliminio. CCXXIX. Quicunque neceſſitate captivitatis ducti ſunt, & non ſua voluntate ſed hoſtili deprædatione ad adverſarios tranſierunt, quæcunque in agris vel in mancipiis antè tenuerunt, ſive à fiſco poſſideantur, ſive aliquid ex his per Principem cuicunque datum eſt, ſine ullius contradictione perſonæ tempore quo redierint vindicent ac præſumant; ſi tamen cum adverſariis non ſua voluntate fuerint, ſed captivitate ſe detentos eſſe probaverint.

Quòd contra caput non ſit ſurgendum.

CCXXX. Contra caput, etiamſi faciendum ſit, non libenter admittimus.

Vt Presbyteri per ſingulas hebdomadas, ſicut ab Epiſcopo, vel ab illo qui conſtitutus eſt ab eo, vocantur, ad civitatem conveniant, abſque ulla dilatione, diſcendi gratia.

CCXXXI. Statutum eſt ut omnes Preſbyteri parrochiæ ad civitatem per turmas & per hebdomadas ab Epiſcopo ſibi conſtitutas conveniant diſcendi gratia, ut aliqua pars in parrochiis Preſbyterorum remaneat, ne populi & Eccleſiæ Dei abſque officio ſint, & aliqua utilia in civitate diſcant, ut meliores ad parrochias demum & ſapientiores atque populi utiliores abſoluti revertantur. Et ibi ab Epiſcopo, id eſt, in civitate, ſive à ſuis bene doctis miniſtris bono animo inſtruantur de ſacris lectionibus & divinis cultibus & ſanctis canonibus, ſive de baptiſmatis ſacramentis, atque Miſſarum ſolemniis & precibus, & de reliquis officiis omnibus ſibi neceſſariis pleniter & diſtinctè ac ſingillatim imbuantur. Et omnia quæ illi per parrochias docere, prædicare, ac facere debent, eos Epiſcopus & ſui bene docti miniſtri veraciter & diſcretè doceant, ut quid facere vel quid vitare debent ſciant; quatinus eorum vitam bene & condignè atque inreprehenſibiliter ducant, & aliis bene vivendo bonum exemplum abſque ulla offenſione præbeant, & eorum miniſteria ſapienter & rationabiliter adimpleant, ut in nullam, quod abſit, offenſionem incidant, ſed Dei gratiam promereri valeant.

Quid de convictis in judicio de evidenti violentia faciendum ſit.

CCXXXII. Convictus in judicio de evidenti violentiæ crimine, reus capite puniatur. Interpret l. 1 Cod. Theod ad l. Iul. de vi publ. & priv.

Vt ſacerdotes de incognitis rebus nihil judicare præſumant.

CCXXXIII. Nos, qui ſacerdotum Domini matura volumus eſſe judicia, nihil poſſumus de incognitis rebus in cujuſquam partis præjudicium definire priuſquam univerſa quæ geſta ſunt veraciter audiamus. VI. 332.

De his qui relinquunt eccleſiaſtica officia & ad ſeculares confugiunt. Et de Clericis furtum Eccleſiæ facientibus. Sive de Clericis comam nutrientibus vel habitum aut veſtimenta clericalia mutantibus.

CCXXXIV. Sancitum eſt ut quiſquis Clericus, relicto officio ſuo, propter diſtrictionem ad ſecularem quemlibet confugerit, & is ad quem recurrit ſolatium ei defenſionis impenderit, cum eodem Eccleſiæ de communione pellatur. VI. 145.

Simúlque ſancitum eſt ut ſi quis Clericus furtum Eccleſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

Concil. Agath. c. 5.
Regino lib. 2. c. 270. & ſeq.
Burchard. lib. 11. c. 64.
Gratian. 13. q. 2. c. 11. *Clerici vel ſeculares.*

Concil. Agath. c. 20. Capitulare an. 744. c. 4. Gratian. di. 23. c. 22. Clerici.

Simili modo decretum eſt ut Clerici qui comam nntriunt, ab Archidiacono, etiamſi noluerint, inviti detondantur. Veſtimenta verò vel calciamenta eis, niſi quæ religionem deceant, uti aut habere non liceat.

De ſervis inſciis vel conſciis dominis violentiam facientibus, & qualiter hæc corrigantur.

Interpret. l. 4. Cod. Theod. ad l. Iul. de vi publ. & priv.

CCXXXV. Servi ſi inſcio domino conſeſſi vel convicti fuerint violentiam commiſiſſe, addicti tormentis gravibus puniantur. Si verò jubentibus dominis violentiæ crimen admiſerint, domini qui inlicita præceperunt notantur infamia, & nobilitatis vel honoris ſui dignitatem tenere non poſſunt. Servi autem qui talibus dominorum juſſionibus paruerunt, in metallo detrudantur. Ceterùm non liceat judicibus diſcuſſionem violentiæ differre vel dimittere vel donare. Si autem probaverint violentiam, & non ſtatim vindicaverint, noverint ſe periculum ſubituros. Viles autem perſonæ quæ frequenter admiſiſſe violentiam comprobantur, conſtituta legibus pœna ſupraſcripta omnimodis feriântur.

Qualiter deſides vel neglegentes curandi ſint.

VI. 339.

CCXXXVI. Si extiterint aliqui fratres deſides vel neglegentes, quos oporteat majori auctoritate curari, ſic tamen eſt adhibenda correctio ut ſemper ſit ſalva dilectio.

Vt Clerici contumaces vel inflati contra Epiſcopum ſuum non ſint, nec parvipendant ejus excommunicationem. Et qualiter hæc facientes ſuam recipere debeant dignitatem.

Concil. Agath. c. 2. Ivo par. 6. c. 366. Gratian. di. 50. c. 23. *Contumaces.*

CCXXXVII. Statutum eſt ut contumaces Clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur. Et ſi qui prioris gradus, elati ſuperbia, communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula, gradum ſuum dignitatémque recipiant.

Quòd accuſatoribus ante diſcuſſionem utriuſque partis non ſit credendum.

CCXXXVIII. Quotiens quilibet accuſator aliquid de adverſario ſuo, eo abſente, ſuggeſſerit, ei ante diſcuſſionem utriuſque partis penitùs non credatur.

De ſacerdotibus non detrahendis.

CCXXXIX. Præcipimus ut nullo vel falſo inſimulatus crimine extrahatur ſacerdos.

Vt qui judices ſuſpectos habuerit, vocem appellationis exhibeat.

CCXL. Si quis judicem pro quibuſcunque cauſis adverſum ſibi ſenſerit aut habuerit fortè ſuſpectum, vocem appellationis exhibeat; ut, cùm ei conceſſum fuerit, integro negotio apud alium judicem amotis dilationibus poſſit audiri.

Capitula Angilramni. c. 54.

Vt caveat unuſquiſque, quantum fieri poteſt, ut alteri non faciat quod pati non vult.

CCXLI. Sicut non vult aliquis gravis oneris ſarcinam ferre, ita non audeat alij grave pondus imponere.

Vt diſcordantes ad altare ſive gratiam ſanctæ communionis non accedant. Et ſi unus eorum ſe correxerit, & alter diſcordans inventus fuerit, quid de his agendum ſit.

CCXLII. Sancitum eſt ut perſonarum diſcordantium nemo, antequam reconcilietur, ad altare Domini accedere audeat vel gratiam communionis ſanctæ percipere; ſed geminato tempore per pœnitentiam compenſabitur quo diſcordiæ ſervierunt. Sed ſi unus eorum, alio contemnente, ad ſatisfactionem caritatis occurrerit, ex eo tempore ut pacificus in Eccleſiam recipiatur ex quo ad concordiam feſtinaſſe convincitur.

Quòd pænitentes à conviviis & ornamentis atque alba veſte abſtinere debeant.

CCXLIII. Qui luget, abſtinere debet à conviviis ac ornamentis & alba veſte.

Paulus lib. 1. ſentent. tit. 23. Iſaac tit. 1. c. 35.

De divinis & apoſtolicis atque canonum decretis minimè violandis.

CCXLIV. Iubemus ut ita omnes divinis & apoſtolicis conſtitutionibus ſerviatis ut in nullo patiamini pia canonum decreta violari. Præcipimus etiam ut nulli fas ſit ſine ſtatus ſui periculo vel divinas conſtitutiones vel apoſtolicæ ſedis decreta temerare.

Hilar. in ſynodo Rom. c. 1.

De his ſacerdotibus qui de Eccleſiis ad Eccleſias inrationabiliter tranſeunt, & de illis qui in loco eorum ſunt ordinati.

CCXLV. Sancitum eſt nt illi ſacerdotes qui de Eccleſiis ad Eccleſias migrant vel migraverunt, & ſuos ritulos abſque licentia & conſenſu Epiſcopi dimittunt vel dimiſerunt, tamdiu à communione habeantur alieni quamdiu ad eas redierint Eccleſias in quibus primò ſunt conſtituti.

Capitulare an. 744. c. 5. Capitula Herardi c. 48

Quòd ſi alius, alio tranſmigrante, in locum viventis ordinatus eſt, tamdiu vacet ſacerdotij dignitate qui ſuam deſeruit Eccleſiam quandiu ſucceſſor ejus quieſcat in Domino.

Quòd injuriarum actiones nonniſi præſentes accuſare poſſint.

Paulus lib. 5. Sentent. tit. 4. CCXLVI. Iojuriarum actiooes nonniſi præſentes accuſare poſſuot. Crimen enim quod vindictæ aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi noti poteſt.

Quòd amicitiam protegat omnis qui non contendit.

CCXLVII. Omnis qui non contendit, protegit amicitiam. Nam & Apoſtolus ad Corinthios ſcribit: *Cùm ſint inter vos æmulationes & contentiones, nonne* (1. Cor. 11. 1. Cor. 3. Philipp. 2.) *carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate mentis invicem æſtimantes ſemetipſos, non ſua ſinguli reſpicientes, ſed aliorum.*

Vt quod Eccleſia tricennali jure poſſederit, nulli liceat pro hoc deinceps appellare. Et de raptoribus viduarum vel virginum. Et ut feminæ ſacris altaribus non miniſtrent.

Gelaſ. 1. ep. 10. c. 1. Capitula Herardi c. 79. Iſaac tit. 5. c. 7. Concil. Triburi. c. 8. Regino lib. 2. c. 18. Burchard. lib 3. c. 149. l. 98. 8. 17. CCXLVIII. Statutum eſt ut facultates Eccleſiæ necnon & dioceſes quæ ab aliquibus poſſidentur ſacerdotibus, jure ſibi vindiceot quod tricennalia lex cooclusit, & ultra trigiota annos nulli liceat pro id appellare quod legum tempus excluſit. Simúlque ſancitum eſt ut raptores viduarum vel virginum ab Eccleſiæ communione pellantur. Et ut feminæ ſacris altaribus noti miniſtrent, vel aliquid ex his quæ virorum ſunt officiis deputata præſumant.

De judicibus contra legem judicantibus & legem audire nolentibus.

Ivo par. 16. c. 318. CCXLIX. Quicunque judex oblatas ſibi in judicio leges vel juris ſpecies audire noluerit, & contra eas judicaverit, ex hac re coovictus, in carcerem deputetur.

De imperitis, ut peritis non præferantur.

CCL. Valde iniquum eſt ut imperiti magiſtris, novi antiquis, vel rudes præferantur emeritis.

Vt liceat litigatoribus vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare, & appellatores in nullam cuſtodiam redigantur.

Infrà c. 333. CCLI. Iudices obſervare debent ut liceat litigatori vitiatam cauſam appellatioois remedio ſublevare, & appellatores nec in carcerem redigantur, nec à militibus faciant cuſtodire; ſed agendum negotium ſuum liberi obſervent. Nec etiam in ſupplicium deſtinatis appellandi vox denegetur.

Vt nullus falſum teſtimonium dicat. Et de periculo falſorum teſtium, ſeu pœnitentia vel abjectione eorum.

CCLII. Volumus atque præcipimus ut omnes à falſo teſtimonio ſe abſtineant, ſcieotes & hoc graviſſimum ſcelus eſſe & ab ipſo Domino in monte Sinai prohibitum, dicente eo: *Non falſum teſtimonium dixeris.* Sive: *Falſus teſtis non erit impunitus.* (Capitulare Theodulfi c. 27. Exod. 23. Proverb. 19.) Sciat etiam ſe, quiſquis hoc perpetraverit, tali pœnitentia purgaodum ſicut de perjurio, aut tali damnatiooe & excommunicatione feriendum ſicut de homicidio vel perjurio. Summa enim ſtultitia & nequitia eſt ut aliquis homo qui Chriſtiano nomine cenſetur, pro cupiditate argenti & auri aut veſtimentorum ſive agrorum vel cujuſlibet rei, ſicut ſœpe cootingere ſolet, propter ebrietatem aut ventris ingluviem, in tam grande ſcelus corruat ut aut ſeptem annis in arcta ærumna ſit, aut ab Eccleſia ſit repulſus, diceote Domino: *Quid prodeſt homini ſi lucretur univerſum mundum, animæ verò ſuæ detrimentum faciat?* (Matth. 16. Marc. 8.)

Quòd eandem pœnam paſſurus ſit accuſator, ſi convincere accuſatum non potuerit, quam reus paſſurus erat.

CCLIII. Pœnam quam reus paſſurus erat accuſator excipiat ſi convincere eum non potuerit. Nemo poteſt debitorem plus agnoſcere quàm ille qui injuriæ ſuſtinuit oequitiam. *Vide infrà cap. 365.*

Capitula Angilramni c. 52.
Capitula Herardi c. 80.
Burchard. lib. 16. c. 3.
Ivo par. 6. c. 324.
Gratian. 2. q. 3. c. 3. *Qui non probaverit.* & q. 6. c. 18. *Qui crimen.*

Quòd prolator ſemper ſcripturam adfirmare debeat.

CCLIV. Statutum eſt ut ſcripturam prolator adfirmet. Nam ſi is qui ſcripturam protulit, ejus non adſtruxerit veritatem, ut falſitatis reum eſſe detinendum.

Vt omnes fideles ſuis Epiſcopis fideliter obediant.

CCLV. Qui Epiſcopum ſuum noluerit audire, & excommunicatus fuerit, & renuerit, perennem condemnationem Epiſcoporum apud Deum ſuſtineat, & inſuper à palatio noſtro ſit omnino extraneus,

& omnes facultates ejus ad legitimos parentes perveniant.

De homicidis quid agendum ſit.

Decretio Childeberti c. 5. Iſaac tit. 2. c. 12. Concil. Triburi. c. 13. CCLVI. De homicidis ita juſſimus obſervare, ut quicunque auſu temerario alium ſine cauſa occident, vitæ periculo feriatur, & pretio nullo ſe redimere unquam valeat. Et ſi convenerit ut ad compoſitionem quiſque deſcendat; nullus de parentibus aut amicis eum quicquam adjuvet. Quòd ſi fecerit, ſuum vuirgildum omnino componat.

Quid de furibus & malefactoribus ſit agendum.

Decretio Childeberti c. 7. Ivo par. 13. c. 6 & par. 16. c. 358. CCLVII. De furibus & malefactoribus decrevimus obſervari, ut ſi quinque aut ſeptem bonæ fidei homines, abſque inimicitia propoſita, criminoſum cum ſacramanti interpoſitione eſſe dixerint, quomodo contra legem furtum perpetravit, ſic ſecundùm legem moriatur. Et ſi judex comprehenſum latronem laxaverit, vitam ſuam amittat, & ut ceteri diſciplinam omnibus obſervent.

De inceſtis quid agendum ſit.

Iſaac tit. 4. c. 10. CCLVIII. Vt inceſtum nullus ſibi umquam ſociet conjugium. Quòd ſi contigerit, ab Epiſcopo loci illius ſeparentur, & publicam ſeptem annorum juxta canonicos gradus ambo agant pœnitentiam. Qui autem hoc agere noluerit, ab omnibus ut anathema habeatur.

De accuſatoribus non facilè recipiendis, nec abſque certa probatione quibuſquam judicandis vel damnandis.

CCLIX. Omnia primò diligenter cunctos oportet inquirere, ut cum juſtitia definiantur. Nullus quemquam ante juſtum judicium damnet, nullum ſuſpicionis arbitrio judicet. Priùs quidem probet; & ſic judicet. Non enim qui accuſatur, ſed qui convincitur, reus eſt. Peſſimum namque & periculoſum eſt quemquam de ſuſpicione judicare. In ambiguis Dei judicio reſervetur ſententia. Quod certè agnoſcunt, ſuo, quod neſciunt, divino reſervent judicio. Quoniam non poteſt humano condemnari examine quem Deus ſuo judicio reſervavit. Incerta namque non debemus judicare quoadusque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & inluminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Quamvis enim vera ſint, non tamen credenda ſunt niſi quæ certis indiciis comprobantur, niſi quæ manifeſto judicio convincuntur, niſi quæ judicario ordine publicantur.

De Chorepiſcoporum ſuperſtitione atque damnatione.

CCLX. Omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus & noſtris notum eſſe volumus quia non parva quæſtio de Chorepiſcoporum ſuperſtitione ad nos non ſemel aut bis aut ter venerat, ſed ſæpiſſime noſtris auribus moleſtiam intulerat. Ipſa enim quæſtio non ſolùm inter Clericos ſed etiam inter laicos crebriùs ventilabatur. Dicebant ergo Preſbyteri, Diaconi, & Subdiaconi à regularibus Epiſcopis ordinati non eſſe eos Preſbyteros vel Diaconos aut Subdiaconos qui à Chorepiſcopis videbantur quaſi ſacrati, nec ſacerdotale eos debere peragere officium, niſi forent à canonicè ordinatis Epiſcopis conſummati. Sumentes quoque de canonica auctoritate ſanctionem, affirmabant à Chorepiſcopis ordinatos vulneratum potiùs quàm epiſcopaliter ſanctificatum per illam manus impoſitionem habere caput. Vbi autem vulnus infixum eſt, medicina eſt adhibenda, qua poſſit recipere ſanitatem. Similiter & laici dicebant quòd talium miniſtrorum vel ſacerdotum, id eſt, qui à Chorepiſcopis erant quaſi ordinati, officia audire nollent, nec eorum infantes majores vel minores aut familiam eorum per manus impoſitionem conſignari vel confirmari uſquam vellent, ne magis vulnus quàm benedictionem acciperent. Quod jurgium cùm enucleatiùs diſcutere voluiſſemus, placuit nobis ex hoc apoſtolicam ſedem conſulere, jubente canonica auctoritate atque dicente: *Si majores cauſæ in medio fuerint devolutæ, ad ſedem apoſtolicam, ut ſancta ſynodus ſtatuit & beata conſuetudo exigit, incunctanter referatur.* Quapropter Arnonem Archiepiſcopum ad Leonem Apoſtolicum miſimus, ut inter cetera quæ ferebat, etiam eum ex hoc interrogaret; ut quicquid ſuper his definiendum eſſet, apoſtolica auctoritate à noſtris Epiſcopis regulariter ſopiretur. Qui nobis verbis & ſcriptis ab eo renuntians hæc non eſſe neceſſe iterare vel definire, quia ſæpiſſime à ſuis prædeceſſoribus & à multis ſanctis Epiſcopis atque ſynodalibus ſanctionibus eos eſſe prohibitos atque damnatos; & ideo non eſſe neceſſe ventilare, ſed definita tenere. Dixit enim nullum fore Preſbyterum vel Diaconum aut Subdiaconum ab eis ordinatum, nec Eccleſiam ab eis dedicatam, nec virginem

Capitulare 1. an. 803. c. 4.

Decreta Innoc. I. c. 33.

Ibid. c. 14.

conſecratam, nec quemquam confirmatum, neque quicquam quod de epiſcopali miniſterio præſumſere eſſe peractum, ſed quicquid ex his ab eis inlicitè erat præſumptum, omnia à canonicè ordinatis Epiſcopis debere rite peragere & in meliorem ſtatum reformare: [Leo I. ep. 92. c. 15. Capitula Herardi c. 33] quia quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit ut videatur iteratum. Prædictos autem Chorepiſcopos omnes præcepit damnare & in exilio detrudi. Iſta verò omnes, maximè regni nobis à Deo commiſſi, Epiſcopi cum eodem Arnone permittente præfato Apoſtolico mitiùs tractantes, jamdictos villanos Epiſcopos inter Presbyteros ſtatuerunt, ita ut ampliùs nihil de epiſcopali miniſterio præſumerent, nec ipſi deinceps à quoquam fierent qui gradus ſui periculum vitare vellet. Decretum namque eſt in illa ſynodo quam Reginiſburc pro eadem vel pro aliis cauſis apoſtolica auctoritate præfato prætexto habuimus, nihil ex prædictis à quoquam eorum agere nec facere volentibus conſentire, ſed quicquid ab his epiſcopaliter præſumptum eſt, à canonicè ordinatis Epiſcopis peragi debere, nec ullum uſquam de epiſcopali miniſterio à Chorepiſcopis aliquid accepiſſe, quia nihil in dante erat quod aliquis horum accipere potuiſſet: [Decreta Innoc. I. c. 53.] quoniam quod non habuit quis eorum, dare non potuit. Nam Epiſcopi non erant, quia nec ad quandam civitatis epiſcopalem ſedem titulati erant, nec canonicè à tribus Epiſcopis ordinati. Ideo de epiſcopali miniſterio nihil agere potuerunt. Et idcirco non oſtenditur geſtum quod præfixi agere putaverunt; quia quod non habuerunt, nullatenus dare potuerunt. Ideo namque nulla cauſa permittit ut videatur iteratum quod de cauſis memoratis à canonicè ordinatis Epiſcopis cognoſcitur regulariter peractum. [Leo I. ep. 92. c. 1.] Vnde & cùm ſæpe quæſtio de malè accepto honore naſcatur, quis ambigat nequaquam eſſe tribuendum quod non decet fuiſſe conlatum. Scimus enim, ſicut & in antiquis patrum legimus decretis, poſſe vera ac juſta legitimi Epiſcopi benedictione auferre omne vitium quod à vitioſo fuerat injectum.

De rebus eccleſiaſticis abſque juſſione proprij Epiſcopi non diſpenſandis.

[Capitulare III. an. 814. c. 3. Capitula Herardi c. 81.] CCLXI. Placuit ut Epiſcopi rerum eccleſiaſticarum in omnibus juxta ſanctorum canonum ſanctiones plenam ſemper habeant poteſtatem. Nullus eas dare vel accipere abſque proprij Epiſcopi audeat juſſione. Nullus eas invadere vel vaſtare aut quoquo modo deteriorare præſumat. Nam devaſtantibus Eccleſias earúmque res nihil aliud intelligimus quàm contra illum æterni imperij Deum ejúſque majeſtatis homines muvere certamen, cùm illæ ædes illi die noctúque famulentur, & illi ſint conſecratæ. Videant ergo vaſtantes, eáſque invadentes, prænuntiamus, ne ab illo, ſi ſe commoveat, vaſtentur & diſperdantur cujus percuſſionem montium dorſa ferre non poſſunt. Nos verò iſta, nec agere volumus nec facere volentibus conſentire; ne nos ipſos, quod abſit, perdamus, aut ſe perdere volentibus conſentiamus. Quapropter præcipimus ut ſi quis ex jure eccleſiaſtico hactenus noſtra largitate aliquid poſſedit, ſi illa deinceps habere voluerit, ut ad proprios Epiſcopos veniat, & ab eis & à præpoſitis Eccleſiarum unde eſſe videntur, quocunque modo juſtè potuent, hæc impetrare ſatagat, & nihil ex eis aliter ambiat aut concupiſcat vel accipiat, ne cupidos ſanctarum rerum ignis qui in eis eſt favilloſiùs exurat. Vnde & in ſacris canonibus ſpiritu Dei conditis decretum habetur ita: *Si quis oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopum vel eum qui conſtitutus eſt ab eo ad diſpenſandum miſericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema ſit.* [V. 14.] Scimus enim anathematos homines, & in præſenti ſeculo infames eſſe ac perditos, & à conſortio fidelium in omnibus abſque pane & aqua fien alienos, atque ſi abſque Eccleſiæ ſatisfactione de hac vita receſſerint, à regno Dei fore extorres. Quam foveam cavere diſſimulans vel recuſans, noſtra ſe ſciat per omnia carere ſocietate: quia non ſolùm qui faciunt, ſed qui facientibus prava conſentiunt, rei ſunt. [Rom. 1.] Satius enim nobis eſt regnum non habere terrenum quàm æternum perdere. Plus verò me credo poſſe Deum per ſuorum ſanctorum merita adjuvare quàm omnem militiam ſecularem. Quapropter omnes ſcire cupimus, ſi ſuper his quibus fruimur bonis univerſum mundum lucrari potuiſſemus, noſtram veſtráſque animas perdere noluiſſemus, nec ſe pro prædictis cupiditatibus perdere volentibus aſſentire. Teſtante namque evangelica tuba didicimus nihil prodeſſe homini univerſum mundum lucrari, ſi animæ ſuæ detrimendum patiatur. [Suprà c. 252.] Et iterum: *Quam dabit homo commutationem pro anima ſua?* Et iterum: *Ibunt* [Matth. 16. & 25.]

hi in ſupplicium ſempiternum, juſti autem in vitam æternam.

Vt mulieres non ingrediantur ad altare. Et ut baptizati fidei ſacramento inſtruantur, & poſt baptiſmum chriſma cœleſte per Epiſcoporum manus impoſitionem percipiant.

I. 17. Conc. Laodic. c. 46. & ſeqq. Martin. Bracar. c. 49. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 6. Burchard. lib. 4. c. 9. Ivo par. 1. c. 204. Gratian. di. 4. c. 58. de conſecr. Baptizandos.

CCLXII. Non oportet mulieres ingredi ad altare.

Baptizatos verò oportet fidei ſymbolum diſcere & quinta feria ſeptimanæ majoris Epiſcopo vel Preſbyteris reddere. Et qui in ægritudine conſtituti baptiſmum perceperint, ſanati fidei ſymbolo doceantur, ut noverint quanta natione digni ſunt habiti. Oportet etiam baptizatos poſt baptiſmum chriſma cœleſte percipere & regni Chriſti participes fieri. *Vide infrà cap.* 404.

Quòd non conveniat catechumenis vel pœnitentibus in Paſcha vel Pentecoſten aut Nativitate Domini baptiſmum vel ante canonicam reconciliationem ſacramentum dominici corporis dare, ſed tantùm ſal benedictum.

Conc. Carthag. 3. c. 5. Ferrand. c. 226. Burchard lib. 4. c. 1. Ivo par. 1. c. 112.

CCLXIII. Vt per ſolemniſſimos paſchales dies ſacramentum catechumenis non detur, nec eis qui à liminibus Eccleſiæ ſunt excluſi, neque eis, ante canonicam reconciliationem, qui publicam gerunt pœnitentiam, ſed tantùm benedictum ſal à ſacerdotibus pro communione tribuatur. Et quia apud fideles per illos dies ſacramenta non mutantur, nec apud catechumenos vel publicè pœnitentes oportet mutare. *Vide infrà Addit. IV. cap.* 63. & 76.

Vt in ſynodo priùs generales cauſæ, quæ ad normam Eccleſiæ pertinent, finiantur, & poſtea ſpeciales ventilentur.

Concil. Arvern. 1. c. 1. Burchard. lib. 1. c. 58. Ivo par. 5. c. 168.

CCLXIV. Placuit ut quotiens ſecundùm ſtatuta patrum ſynodus congregata fuerit, nullus Epiſcoporum vel Preſbyterorum aliquam priùs cauſam ſuggerere audeat quàm ea quæ ad emendationem vitæ & ad ſeveritatem regulæ animæque remedia pertinent finiantur.

De his qui res Eccleſiæ à Principibus petunt, ut irrita habeantur quæ obtinent, & ipſi communione priventur.

CCLXV. Qui reculam Eccleſiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulſu egentium ſubſtantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, & à communione Eccleſiæ, cujus facultatem auferre cupiunt, excludantur. *Vide infrà cap.* 409.

Concil. Arvern. 1. c. 5.
Capitulare an. 744. c. 8.
Capitulare III. an. 814. c. 4.
Burchard lib. 15. c. 36.
Ivo par. 16. c. 37.
Lib. 3. Decretal. tit. 13. c. 2.

Vt nullus Epiſcopus de alterius Epiſcopi dioceſi quicquam præſumat.

CCLXVI. Ne parrochias cujuſlibet Epiſcopi alterius civitatis Epiſcopus canonum temerator invadat, & veſanæ cupiditatis facibus inflammatus, ſuiſque admodum non contentus, rapiat aliena. *Ibid. cap.* 410. Concil. Arvern. 1. c. 10.

Vt hi qui res Eccleſiæ invadunt, vaſtant, vel diripiunt, ſi monente Epiſcopo non ſe correxerint, communione priventur.

CCLXVII. Si quis cujuſcunque munuſcula Eccleſiæ, ſanctis ſcripturarum titulis conlata, nefaria calliditate abſtulerit, fraudaverit, invaſerit, retentaverit, atque ſuppreſſerit, & non ſtatim à ſacerdote commonitus Deo auxiliante reddiderit, ab Eccleſiæ catholicæ communione pellatur. *Vide infrà cap.* 411. VI. 134.

Vt poſteriores Epiſcopi non ſe præponant prioribus.

CCLXVIII. Vt nullus Epiſcopus prioribus ſuis ſe audeat anteponere.

Concil. Afric. c. 53.
Ferrand. c. 78.
Capitula Herardi c. 54.
Burchard. lib. 1. c. 56.

Vt Clerici qui ſine epiſtolis Epiſcopi ſui extra propriam parrochiam profecti fuerint, communione priventur. Et ſi incorrigibiles apparuerint, verberibus arceantur.

CCLXIX. Clericis ſine commendatitiis epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat evagandi, & in omni loco ad quem ſine epiſtolis Epiſcopi ſui, ut dictum eſt, venerint, à communione habeantur alieni. In monachis quoque par forma ſervetur: quos ſi verborum increpatio non emendaverit, etiam à verberibus ſtatuimus coërceri. *Vide infrà Addit. IV. cap.* 157.

Concil. Venetic. c. 5. 6. Concil. Agath. c. 38. Regino lib. 1. c. 429. Burchard. lib. 2. c. 142. Ivo par 6. c. 215. Gratian. 21. q. 4. c. 3. *Monachum.*

De Clericis, ſi ebrietatem non vitaverint, ut excommunicentur aut verberentur.

CCLXX. Ante omnia Clericis viretur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix eſt. Nec quis poteſt liberum corporis ſui ac mentis habere judicium qui, captus vino, à ſenſu probatur alienus, & procliviùs ad judicium mens labefacta du-

Concil Venetic. c. 13. Concil. Agath. c. 41. Iſaac tit. 11. c. 15. Gratian di. 35 c. 9 *Ante omnia.*

catur; aut plerunque poſſit peccatum aut crimen, dum neſcit, incurrere. Ignorantia verò talis non poteſt effugere pœnam, quam ex voluntaria amentia manaſſe conſtiterit. Itaque quemcunque ebrium fuiſſe conſtiterit, ut ordo patitur, aut quadraginta dierum ſpatio à communione ſtatuimus ſubmovendum aut corporali ſubdendum eſſe ſupplicio. *Vide ſuprà cap.* 218.

Regino lib. 2. c. 134. Burchard. lib. 14. c. 11. Ivo par. 13. c. 79.

De his qui per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverint.

CCLXXI. Si quis per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverit, & convictus fuerit, Eccleſiæ liminibus & catholicorum communione, niſi dignè pœnituerit, arceatur.

Concil. Agath. c. 32.
Capitula Herardi c. 138.
Burchard. lib. 15. c. 5.
Ivo par. 6. c. 367. & par. 16. c. 6.
Gratian. 5. q. 6. c. 8. *Si quis verò.*

Vt laici non ordinentur niſi religione præmiſſa. Et ut monaſteriis puellarum probatæ vitæ homines præfigantur.

CCLXXII. Præcipimus ne laicus, niſi religione præmiſſa, Clericus fiat. In monaſterium verò puellarum nonniſi probatæ vitæ & ætatis provectæ ad quaſcunque earum neceſſitates vel miniſtrationes permittantur intrare. Ad faciendas verò Miſſas Clerici qui ingreſſi fuerint, ſtatim peracto miniſterio regredi feſtinent. Aliter autem nec Clericus nec monachus juvenis ullum ad puellarum congregationem habeat acceſſum, niſi hoc paterna aut germana neceſſitudo probetur admittere.

Concil. Epaon c. 37. & ſeq. Conc. Mogunt. an. 813. c. 26. Capitulare I. an. 813. c. 5. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 46.

De his qui diſtrictionem Epiſcoporum circa ſe auſteriorem putaverint quid agendum ſit.

CCLXXIII. Si quis Clericorum circa ſe aut diſtrictionem aut retractationem Epiſcopi ſui putat injuſtam, juxta antiquas conſtitutiones recurrat ad ſynodum.

Concil. Carthag. 4. c. 30.
Concil. Aurelian. 3. c. 20.
Gratian. 11. q. 3. c. 30. *Clericus.*

De conſpiratione Clericorum vel monachorum aut laicorum.

CCLXXIV. Si quis Clericorum, ut in multis locis diabolo inſtigante actum fuiſſe perpatuit, rebelli auctoritate ſe in unum conjuratione intercedente collegerint, & aut ſacramenta inter ſe data aut chartulam conſcriptam fuiſſe patuerit, nullis excuſationibus hæc præſumptio prævellatur; ſed res detecta, cùm in ſynodum ventum fuerit, in præſumptoribus juxta perſonarum & ordinum qualitatem à Pontificibus qui tunc in unum collecti fuerint vindicetur. Quia ſicut caritas ex præceptis dominicis corde non chartulæ conſcriptione vel conjuratione eſt exhibenda, ita quod ſupra ſacras admittitur ſcripturas, auctoritate & diſtrictione pontificali eſt reprimendum.

Concil. Aurelian. III. c. 21. Gratian 11. q. 1. c. 25. *Si qui Clericorum.*

De his qui res Eccleſiæ traditas invadunt vel vaſtant, aut abſque proprij Epiſcopi conſenſu accipiunt, quid agendum ſit.

CCLXXV. Si quis res Eccleſiæ debitas vel proprias ſacerdotis horrendæ cupiditatis inſtinctu occupaverit, retinuerit, aut à poteſtate ex competitione perceperit, ſi eas non reſtituat, nullis ſe rebus excuſet. Quòd ſi agnito jure eccleſiaſtico non ſtatim Eccleſiæ vel ſacerdoti reformaverit, aut ut ipſum jus agnoſcere poſſit, in judicium electorum venire diſtulerit, tamdiu à communione eccleſiaſtica ſuſpendatur quandiu, reſtitutis rebus, tam Eccleſiam quàm ſacerdotem reddat indemnem. Similis etiam his qui oblationes defunctorum Eccleſiis vel ſacerdotibus legaliter dimiſſas quolibet ordine adſignare tardaverint, vel retinere præſumpſerint, diſtrictionis eccleſiaſticæ juxta priores canones forma ſervetur. Cui etiam ſententiæ ſubjacebit quiſquis ſibi quolibet ordine quod pro devotione ſua Eccleſiis dedit revocare præſumpſerit. Abbatibus, Preſbyteris, ceteríſque miniſtris de rebus eccleſiaſticis vel ſacro miniſterio traditis nil alienare vel obligare abſque permiſſione & ſubſcriptione Epiſcopi ſui liceat. Quod ſi præſumpſerint, degradentur, communione conceſſa; & quod temerè præſumptum aut alienatum eſt, ordinatione Epiſcopi revocetur.

Conc. Aurel. 3. c. 22. 23. Iſaac tit. 6. c. 7. & ſeqq. Gratian. 12. q. 2. c. 41. *Abbatibus.*

De his quæ die dominico agi prohibentur vel permittuntur.

CCLXXVI. Audivimus perſuaſum eſſe populis die dominico agi cum caballis aut bubus vel vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum reparare, vel ea quæ ad nitorem domus vel hominis pertinent nullatenus exercere. Quæ res ad Iudaicam ſuperſtitionem magis quàm ad Chriſtianam obſervantiam pertinere probatur. Quapropter ſtatuimus ut die dominico quod antè fieri licuit liceat. A rurali tamen opere, id eſt, opere aratri vel vineæ vel ſectione, meſſis excuſſione, exarto, vel ſepe cenſuimus abſtinendum, quò faciliùs ad Eccleſiam venientes orationis gratia vacent. Quòd ſi inventus fuerit aliquis in operibus ſupraſcriptis, aut quæ in-

Concil. Aurelian. 3. c. 28. Capitulare an. 755. c. 14.

terdicta ſunt exercere præſumpſerit, qualiter hæc emendare debeat, non in laicorum diſtrictione, ſed in ſacerdotis caſtigatione conſiſtat.

De his qui ante finitam Miſſam de Eccleſia egredi præſumunt.

CCLXXVII. De Miſſis nullus laicorum antè diſcedat quàm dominica dicatur oratio. Et ſi Epiſcopus præſens fuerit, ejus benedictio expectetur. Neque ante Miſſam expletam quis egredi præſumat.

Concil. Aurelian. 1. c. 26.
Concil. Aurelian. 3. c. 29.
Regino lib. 1. c. 196.
Burchard. lib. 3. c. 29.
Gratian. di. 1. de conſecr. c. 65. *Cùm ad celebrandas.*

De his qui in Eccleſia cum armis intrare præſumunt.

Concil. Aurelian. 3. c. 29. CCLXXVIII. Sacrificia matutina Miſſarum, ſive veſpertina, ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum uſum expectet. Quod qui fecerit, in ſacerdotis poteſtate conſiſtat quali eum diſtrictione debeat caſtigare.

Vt laici in Eccleſia infra cancellos ſtare non præſumant.

Concil. Turon. 2. c. 4. Capitulare an. 744. c. 6. Ivo par. 2. c. 137. Decretal. lib. 3. tit. 1. c. 1. CCLXXIX. Vt laici ſecus altare, quo ſancta myſteria celebrantur, inter Clericos tam ad vigilias quàm ad Miſſas ſtare penitùs non præſumant. Sed pars illa quæ à cancellis versùs altare dividitur, choris tantùm pſallentium pateat Clericorum. Ad orandum verò & communicandum laicis & feminis, ſicut mos eſt, pateant ſancta ſanctorum.

De his qui ſabbato ſancto Paſchæ hora nona jejunium ſolvunt.

Capitula Herardi c. 83. CCLXXX. Quidam ſabbato ſancto ab hora nona jejunium ſolvunt, conviviis utuntur; & dum ſol ipſe eadem die tenebris palliatus lumina ſubduxerit, ipſaque elementa turbata mœſtitiam totius mundi oſtenderint, illi jejunium tamen diei polluunt, epuliſque inſerviunt. Et quia totum eundem diem univerſalis Eccleſia propter paſſionem Domini in mœrore & abſtinentia peragit, quicunque in eo jejunium, præter parvulos, ſenes, & languidos, ante peractas indulgentiæ preces perſolvent, à paſchali gaudio depellatur; nec in eo ſacramentum corporis & ſanguinis Domini percipiat qui diem paſſionis ejus per abſtinentiam non honorat. *Vide infrà cap. 430.* Ivo par. 4. c. 42.

De purgatione ſacerdotum, qualiter facta fuerit Vvarmacia ſecunda vice.

CCLXXXI. Omnis vobis tam præſentibus quàm & futuris ſcire cupimus quia ideo conſultu ſedis apoſtolicæ & omnium noſtrorum Epiſcoporum ac reliquorum ſacerdotum atque maximè cunctorum fidelium noſtrorum de purgatione criminatorum ſacerdotum tanta tractavimus, eámque cum teſtibus, ſicut in anteriori Capitulari noſtro continetur, fieri decrevimus, quoniam neſciebamus eandem cauſam à beato Gregorio Papa eſſe definitam. Nam cum Vvarmatia generalem conventum habuiſſemus, adlata eſt nobis à Riculfo Mogontiacenſi Metropolitano epiſtola beati Gregorij Papæ, in qua inter cetera continebantur hæc: *De Presbytero verò vel quolibet ſacerdote à populo accuſato, ſi certi non fuerint teſtes qui crimini inlato non adprobent veritatem, jusjurandum erit in medio, & illum teſtem proferat de innocentiæ ſuæ puritate cui nuda & aperta ſunt omnia; ſicque maneat in proprio gradu.* Iſta verò omnia, quia vires noſtras excedunt, in judicio Epiſcoporum juxta canonicam ſanctionem definienda relinquimus; ut hæc, quando orta fuerint, ita definire ſatagant ut nec ſecundùm ſeculum juſtam reprehenſionem nec penes Deum, quod abſit, damnationem, ſed æternæ beatitudinis, ipſo auxiliante qui omnia infucata præſtat, præmia conſequantur. Suprà pag. 185. Gregor. II. epiſt. 9. c. 3.

De recto judicio ab omnibus judicando. Et de litibus & contentionibus cavendis.

CCLXXXII. Omnes monemus ut lites vel contentiones non rectè judicatas ad patientiæ culmem perducere ſtudeant, ſicut Dominus noſter Ieſus Chriſtus in mandatis ſuis nos admonet dicens: *Iuſtè judicate filij hominum.* Et: *In quocunque judicio judicaveritis judicabitur de vobis.* Et iterum: *Munera excæcant oculos ſapientium, & tollunt verba juſtorum.* Qui conſentit, non rectè judicat. Sic docet præceptum Domini: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Væ vobis, judices & principes, qui ab impio accipitis munera, & juſtitiam juſti aufertis ab eo. Et rememoramini quod dicitur: *Reddet Deus unicuique ſecundùm opera ſua vel ſecundùm juſtitiam ſuam.* Exod. 23.

Vt teſtes, priuſquàm de cauſa interrogentur, ſacramento conſtringantur.

CCLXXXIII. Teſtes, priuſquam de cauſa interrogentur, ſacramento debere conſtringi ut jurent ſe nihil eſſe contra veritatem Interpret. l. 3. Cod. Theod. de fide teſt. & inſtrum.

Iſaac tit. 19. c. 2. Ivo par. 16. c. 304.

veritatem dicturos. Hæc etiam jubemus, ut honeſtioribus magis quàm vilioribus teſtibus fides potiùs admittatur. Vnius autem teſtimonium, quamlibet ſplendida & idonea videatur eſſe perſona, nullatenus audiendum.

Vt Epiſcopos vel ſacerdotes aut Clericos in judiciis ſecularibus nullus accuſet.

L. 12. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric.

CCLXXXIV. Manſuetudinis noſtræ lege prohibemus in judiciis Epiſcopos accuſari; ne dum adfutura ipſorum beneficio impunitas æſtimatur, libera ſit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quid eſt igitur querelarum quod quiſpiam defert, apud alios potiſſimùm Epiſcopos convenit explanari, ut opportuna atque commoda cunctorum quæſtionibus audientia commodetur.

De privilegiis Eccleſiarum & Clericorum non violandis.

VI. 368. CCLXXXV. Privilegia quæ olim reverentia religionis obtinuit mutilari ſub pœnæ etiam interminatione prohibemus; ita ut hi quoque qui Eccleſiæ obtemperant, his quibus Eccleſia beneficiis perfruantur.

Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circumciderint, ab eorum poteſtate auferantur.

CCLXXXVI. Si quis Iudæorum Chriſtianum ſervum vel cujuſlibet alterius ſectæ emerit & circumciderit, à Iudæi ipſius poteſtate ſublatus in libertate permaneat.

L. 1. Cod. Theod. ne Chriſt. mancip. Iud. habeat.
Iſaac tit. 11. c. 27.
Burchard. lib. 4. c. 90.
Ivo par. 1. c. 284.

De his quæ à prioribus Principibus circa Eccleſiarum utilitates ſunt ordinata, ut immota permaneant ſemper.

VI. 367. CCLXXXVII. Ea quæ circa catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas, vel parentum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roboravit, novella ſuperſtitione ſubmota, integra & inviolata cuſtodiri præcipimus.

De integra reſtitutione.

Interpret. tit. 8. lib. 1. Sentent. Pauli.

CCLXXXVIII. Integra reſtitutio dicitur ſi quando res quælibet aut cauſa quæ perierat, in priorem ſtatum reparatur, vel id quod alicui ſublatum eſt reformatur, ita ut eorum cauſæ vel res in integrum revocentur qui aut per timorem poteſtatis alicujus compulſi ſunt, aut fraude vel errore decepti ſunt, aut per captivitatem vel quamcunque injuſtam neceſſitatem ſubſtantiam ſuam aut ſtatum ingenuitatis perdidiſſe noſcuntur, aut ſi qui pro neceſſitate longæ peregrinationis abſentant, vel reſtauranda ea quæ in damnis minorum geſta eſſe probantur.

De his quæ injuſtè ablata ſunt, ut juſtè legibus in integrum reſtituantur.

CCLXXXIX. Quotiens de revocanda re vel cauſa integræ reſtitutionis beneficium petitur, aut in rem aut in perſonam agendum eſt, ut res ipſa quæ ſublata eſt recipiatur. Et cùm in perſona actio cœperit intendi, is qui rem indebitè abſtuliſſe convincitur, id quod ſublatum eſt intra annum in quadruplum reformet, poſt annum verò in duplum reddendum eſt. Ibid.

Vt Eccleſiarum vel Clericorum ſervos à judicibus non liceat vexari.

CCXC. Eccleſiarum ſervos & Epiſcoporum vel omnium Clericorum à judicibus vel actoribus publicis in diverſis angariis non fatigari divina præcipimus auctoritate. Vnde omne Concilium à pietate glorioſiſſimi Domini noſtri popoſcit ut tales deinceps auſus inhibeat, ſed ſervi ſupraſcriptorum officiorum in eorum uſibus vel Eccleſiæ laborent. Si quis verò judicum aut actorum Clericum aut ſervum Clerici vel Eccleſiæ in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, à communione eccleſiaſtica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Concil. Tolet. 3. c. 21. Capitulare an. 744. c. 7. Ivo par. 3. c. 118. Gratian. 12. q. 2. c. 69. Eccleſiarum.

Vt de criminibus definitis non liceat poſtmodum movere certamen.

CCXCI. De his criminibus de quibus quis abſolutus eſt, ab eo qui accuſavit refricari accuſatio non poteſt. Soprà c. 163.

Vt dotes Eccleſiarum ſimul cum ipſis Eccleſiis ſemper ad proprij Epiſcopi pertineant diſpoſitionem.

CCXCII. Multi, contra canonum conſtituta, Eccleſias quas ædificaverint poſtulant conſecrari ita ut dotem quam eidem Eccleſiæ contulerint non cenſeant ad Epiſcopi ordinationem pertinere. Quod factum & in præterito diſplicet, & in futuro prohibetur. Sed omnia, ſecundùm conſtitutionem antiquam, ad Epiſcopi ordinationem & poteſtatem pertineant. *Vide infrà cap. 468. & Addit. IV. cap. 56.*

Conc. Tolet. 3. c. 19. Concil. Vvormat. c. 6. & 55. Conc. Mogunt. an. 888 c. 4. Concil. Troſl. c. 6. Regino lib. 1. c. 32. Burchard. lib. 3. c. 20. Ivo par. 3. c. 23. Gratian. 10. q. 1. c. 2. Sic quidam.

Vt Epiſcopi ſemper prævideant qualiter judices cum omnibus ſibi commiſſis agant.

CCXCIII. Oportet ut ſint Epiſ-

Conc. Tolet 3. c. 18. Ivo par. 4. c. 244.

copi ſemper perſpectores, ſecundùm Regis admonitionem, qualiter judices cum populis agant, & aut ipſos præmonitos corrigant, aut inſolentias eorum auribus Principum innoteſcant. Quòd ſi correptos emendare nequiverint, & ab Eccleſia & à communione eos ſuſpendant.

De devotis peccantibus non recipiendis, niſi peccare deſierint.

Conc. Tolet. 2. c. 16. Martin. Bracar. c. 31 Gratian. 27. q. 1. c. 27. *Devotam.*

CCXCIV. Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſierit. Et ſi deſinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, recipiat communionem. Priùs autem quàm in Eccleſia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Chriſtianæ mulieris accedat. Quòd ſi admiſſa fuerit, etiam hæc quæ eam receperit habeatur abſens. Corruptorem etiam par pœna conſtringat. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, niſi adhuc vivente ipſo marito caſtè vivere cœperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit.

De his qui excommunicantur à ſacerdotibus, ut nullus ad eos accedat.

Conc. Tolet. 1. c. 15. Ivo par 14. c. 30. Gratian. 11. q. 3. c. 25. *Si quis laicus.*

CCXCV. Si quis laicus per excommunicationem abſtinet, ad domum ejus Clericorum vel religioſorum nullus accedat. Similiter & Clericus ſi abſtinet, à Clericis devitetur. Si quis cum illo conloqui aut convivari fuerit deprehenſus, etiam ipſe abſtineatur. Sed hoc pertineat ad eos Clericos qui ejus ſunt Epiſcopi, & ad omnes qui commoniti fuerint de eo qui abſtinet, ſive laico quolibet, ſive Clerico.

De vagis & levibus ſacerdotibus ac Clericis quid agendum ſit.

Conc. Valentin. c 5. Iſaac tit. 11. c. 28.

CCXCVI. Hoc etiam placuit, ut vagus atque inſtabilis Clericus, ſive etiam in diaconali miniſterio vel preſbyterali officio conſtitutus, ſi Epiſcopi à quo ordinatus eſt præceptis non obedierit ut in delegata ſibi Eccleſia officium dependat aſſiduum, quouſque in vitio permanſerit, & communione & honore privetur.

De tenendis ad ſolutionem qui debitum promittunt.

Interpret. tit. 4. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 227. 321.

CCXCVII. Si quis pro alterius debito ſe pecuniam promiſerit redditurum, ad ſolutionem ſtatutæ promiſſionis eſt retinendus.

De his qui ad vendendum alterius rem acceperint quid agendum ſit.

Interpret. tit. 4. lib. 2. Sentent. Pauli.

CCXCVIII. Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicunque tradiderit, & dum ab eo vendenda profertur, quacunque occaſione perierit, ei perit qui eam dederat diſtrahendam. Ceterùm ſi rem acceptam non rogante domino, ſed promittente eo qui accepit, dum vellet venundare perdiderit, ſibi rei perditæ ingerit detrimentum.

Vt creditor rem debitoris non vendat priùs quàm eum de ſolutione ter conveniat.

Ibid. tit. 5. Ivo par. 16. c. 228.

CCXCIX. Creditor ſi ſine conditione pignus ſibi depoſitum tenens, ter debitorem convenerit ut, ut ſoluto debito, pignora ſua recipiat, & debitor noluerit poſt tres admonitiones ſoluto debito pignora ſua recipere, creditor diſtrahendi pignoris habebit liberam poteſtatem.

Vt cum rebaptizatis fideles non communicent.

Concil. Ilerd. c. 14. Ivo par. 1. c. 249.

CCC. Cum rebaptizatis fideles religioſi nec in cibo participent.

De his qui jubente ſacerdote de Eccleſia exire contempſerint quid agendum ſit.

Concil. Ilerd. c. 10. Gratian. 11. q. 3. c. 39. *Qui jubente.*

CCCI. Qui jubente ſacerdote pro quacunque culpa ab Eccleſia exire contempſerint, pro noxa contumaciæ tardiùs recipiantur ad veniam.

De Clericis increpationi inobedientibus verberandis.

CCCII. Clerici, quos increpatio non emendaverit, verberibus coërceantur.

De his qui aliis aliquid debent, & ipſis ab eis aliquid debetur, ut in ſolutionem computentur.

Interpret. tit. 5. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 229. 322.

CCCIII. Si quis debeat alicui ſolidos decem, & ille qui debet de quacunque ratione debeantur illi à creditore ſuo ſolidi quinque, & veniens creditor totos decem ſolidos à debitore petat, ſi probaverit ille debitor ſibi ab eo quinque ſolidos deberi quare illum in ſolidum pro totis decem ſolidis convenit, cauſam perdat qui noluit debitum compenſare. Similis ratio eſt de frumento vel de aliis ſpeciebus.

De his qui filiofamilias aliquid commodaverint quid agendum ſit.

Paul. ibid. tit. 10. in interpret. Ivo par. 16. c. 230. 323.

CCCIV. Qui filiofamilias contra interdicta legum inſcio patre pecuniam commodavit, eam nec vivente nec mortuo patre ab eodem poterit poſtulare.

De ſecularibus qui ſuas uxores derelinquunt.

Concil. Agath. c. 25. Iſaac tit. 3. c. 7. Regino lib. 2. c. 111. Ivo par. 8. c. 231. & 328. Gratian. 33. q. 2. c. 1. *Seculares.*

CCCV. Hi verò ſeculares qui conjugale conſortium abſque culpa graviore dimittunt vel etiam dimiſerunt, & nullas cauſas diſcidij probabiliter proponentes, propterea ſua matrimonia dimittunt ut aut inlicita aut aliena præſumant, ſi antequam apud Epiſcopos comprovinciales diſcidij cauſas dixerint, & priuſquam uxores judicio damnentur abjecerint, à communione

Eccleſiæ & ſancti populi cœtu, pro eo quòd fidem & conjugium maculant, excludantur.

Vt ſtipendia Clericis juxta meritum diſtribuantur.

Concil. Agath. c. 36. Gratian. 1. q. 2. c. 10. *Clerici omnes.*

CCCVI. Clerici etiam omnes, qui Eccleſiæ fideliter vigilantérque ſerviunt, ſtipendia ſanctis laboribus debita ſecundùm ſervitij ſui meritum vel ordinem teneantur.

De accuſatoribus & accuſationibus quas ſeculi leges non admittunt à Clericorum cauſis repellendis.

Capitula Angilramni c. 11. Capitula Herardi c. 102. Gratian. 3. q. 5. c. 7. *Accuſationes.*

CCCVII. Accuſationes & accuſatores, atque earum negotia, quæ ſeculares non adſciſcunt leges, divina ac ſynodica funditus à Clericis repellere auctoritate cenſemus; quia indignum eſt ſuperioribus pati ab inferioribus quæ inferiores ab eis uti deſpiciunt.

De Epiſcopo qui alterius parrochianum præſumit retinere vel ordinare ſeu judicare.

Addit. IV. c. 23. Capitula Angilramni c. 18. Conc. Mogunt. an. 888. c. 14. Burchard. lib. 2. c. 39. Ivo par. 6. c. 140.

CCCVIII. Nullus Epiſcopus alienum parrochianum præſumat retinere aut ordinare vel judicare abſque proprij Epiſcopi voluntate. Quia ſicut irrita erit ejus ordinatio, ita & judicatio. Quoniam cenſemus nullum alterius judicis niſi ſui ſententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare nullatenus poterit.

De peregrinis judiciis non recipiendis.

CCCIX. Peregrina judicia generali ſanctione prohibemus. Quia indignum eſt ut ab externis judicetur qui provinciales & à ſe electos debet habere judices. *Vide infrà Addit. IV. cap.* 19.

Capitula Angilramni c. 19.
Burchard. lib. 1. c. 147.
Ivo par. 5. c. 260. & par. 6. c. 331.
Gratian. 3. q. 6. c. 12. *Peregrina.*

De pœnitentibus, qualiter pœnitentiam debeant accipere.

V. 122. Iſaac tit. 1. c. 7. & 56.

CCCX. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manus & cilicium à ſacerdote conſequantur. Et ſi aut comas non depoſuerint, aut veſtimenta non mutaverint, abiciantur. Et niſi dignè pœnituerint, non recipiantur. Iuvenibus etiam non facilè committenda eſt, propter ætatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte poſitis non negandum.

De contumacibus Clericis & ad officium tardis.

Concil. Agath. c. 2. Ivo par. 6. c. 366.

CCCXI. Contumaces verò Clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur. Et ſi qui prioris gradus elati ſuperbia communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula, gradum ſuum dignitatémque recipiant.

Gratian. di. 50. c. 21. *Contumaces.*

De his qui alienam pecuniam ſibi commodatam attractare præſumunt.

CCCXII. Si quis ſacculum vel argentum ſignatum depoſuerit, & is penes quem depoſitum fuit, illud invito eo contrectaverit, & depoſiti & furti actio in eum competit.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 12.

De creditore qui, debitore tardante ad ſolutionem, pignus quod penes ſe retinet vendiderit, quod amplius acceptum eſt debitori reddendum.

CCCXIII. Si quis creditor, debitore in ſolutionem tardante, rem ſibi pro debito poſitam diſtraxerit, ſi quid amplius acceptum fuerit quàm debebatur, quod amplius acceptum eſt reſtituatur debitori.

Interpret. tit. 13. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 231.

Vt Epiſcopus ultra ſuam provinciam ad judicium minimè devocetur, niſi fuerit provocatum; ſed ab omnibus ſuis comprovincialibus Epiſcopis infra ſuam provinciam audiatur.

CCCXIV. Nullus Epiſcopus extra ſuam provinciam ad judicium devocetur. Sed vocato eo canonicè in loco omnibus congruo tempore ſynodali, ab omnibus comprovincialibus Epiſcopis audiatur, qui concordem ſuper eum canonicámque proferre debent ſententiam. Quia ſi hoc minoribus tam Clericis quàm laicis conceſſum eſt, quanto magis de Epiſcopis ſervari convenit? Nam ſi ipſe Metropolitanum aut judices ſuſpectos habuerit, aut infeſtos ſenſerit, apud Primatem dioceſeos aut apud Romanæ ſedis Pontificem judicetur.

Capitula Angilramni c. 20. Burchard. lib. 1. c. 170. Ivo par. 5. c. 280.

De Epiſcopis qui Romanum appellant Pontificem.

CCCXV. Placuit ut ſi Epiſcopus accuſatus appellaverit Romanum Pontificem, id ſtatuendum quod ipſe cenſuerit.

Addit. IV. c. 27. Capitula Angilramni c. 25. Ivo par. 5. c. 257.

De Presbyteris qui in ſuis parrochiis aliquid paganiſmi agere permittunt, & de agris in quibus hæc acta eſſe noſcuntur, quid agendum ſit.

CCCXVI. Si in alicujus Preſbyteri parrochia infideles aut faculas accenderint, aut arbores aut fontes aut ſaxa venerentur, ſi hoc eruere neglexerint, ſacrilegij reum ſe eſſe cognoſcat. Dominus aut ordinator rei ipſius, ſi admonitus hoc

Concil Arelat. 2. c. 20.

emendare noluerit, communione privetur.

De pœnitentibus quæ, defunctis viris, aliis nubere præſumunt.

Ibid. c. 21. Iſaac tit. 1. c. 37. Ivo par. 15. c. 72.

CCCXVII. Pœnitens quæ, defuncto viro, alio nubere præſumpſerit, & quæ vel ſuſpecta vel interdicta familiaritate cum extraneo convixerit, cum eodem ab Eccleſiæ liminibus arceatur. Hæc etiam & de viro in pœnitentia poſito placuit obſervari.

De his qui rem alterius vendendam acceperint, ſi eam minùs vendiderint, pretium quod eis mandatum fuerat ſolvere cogantur.

Interpret. tit. 15. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 232.

CCCXVIII. Si quis cuilibet mandet ut rem ſuam decem ſolidos vendat, & ille eam octo vendiderit, pretium quod ei mandatum eſt, quicquid minus ab emptore percepit, mandatori complere compellatur. Venditio tamen reſcindi non poteſt.

De eo qui ſervum bona fide comparaverit, ſi ſervus ex priori vitio fugerit, quid agendum ſit.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 17.

CCCXIX. Servus bona fide comparatus ſi ex veteri vitio fugerit, non tantùm pretium dominus, ſed & ea quæ per fugam abſtulit, reddere cogetur.

De his qui indiſcuſſos poteſtate tyrannica damnare præſumunt. Et de Epiſcopis vel ſacerdotibus, quòd non debeant ab aliis judicari niſi à quibus & ordinari.

Concil. Hiſpal. 2. c. 6. Capitula Angilramni c. 27. Gratian. 15. q. 7. c. 1. *Sexta actione.*

CCCXX. Sunt nonnulli qui indiſcuſſos poteſtate tyrannica, non canonica auctoritate, damnant; & ſicut nonnullos gratia favoris ſublimant, ita quoſdam, odio invidiáque permoti, humiliant; & levi opinionis aura condemnant quorum crimina non adprobant. Ideoque communi decreto cenſemus ut quandocunque aliquis Epiſcoporum criminatur, congregatis omnibus ejuſdem provinciæ Epiſcopis cauſa ejus audiatur; ut non occultè judicetur vel damnetur. Quia ab aliis judicari priùs non poteſt niſi ab his à quibus ordinari potuit. Quòd ſi aliter factum fuerit, nullas vires habebit.

De his qui habent cauſas adversùs Epiſcopos proprios, vel adversùs alios, apud ſynodum provinciæ audiendis; exceptis his qui adversùs ſuum Metropolitanum querelam habuerint.

Conc. Chalced. c. 9. Burchard. lib. 1. c. 183. Ivo par. 6. c. 228. 360. Gratian. 11. q. 1. c. 46 *Si Clericus.*

CCCXXI. Si Clericus vel laicus habuerit cauſam adversùs Epiſcopum proprium, vel adversùs alterum, aut Epiſcopus adversùs quemquam, apud ſynodum provinciæ judicetur. Quòd ſi adversùs ejuſdem provinciæ Metropolitanum Epiſcopus vel Clericus habuerit querelam, petat Primatem dioceſeos; & apud ipſum judicetur, aut apud ſedem apoſtolicam. Addit. IV. c. 15.

De ore eorum in accuſatione vel teſtimonio obſtruendo qui divinis vocibus mortui eſſe noſcuntur.

CCCXXII. Placuit eorum accuſandi ſacerdotes & teſtificandi in eos vocem obſtruere quos non humanis ſed divinis vocibus mortuos eſſe ſcimus. Quia vocem funeſtam potiùs intercidi quàm audiri oportet. *Vide infrà cap.* 440.

Capitula Angilramni c. 31.
Ivo par. 16. c. 332.
Gratian. 2. q. 7. c. 53. *Placuit eorum.*
L. 3. Cod. Theod. Ne præter crimen majeſtatis.

De non neganda appellatione accuſati.

Capitula Angilramni c. 32.

CCCXXIII. Placuit ut accuſato, ſi judices ſuſpectos habuerit, liceat appellare. Quia non oportet negare audientiam roganti. *Vide Addit. IV. cap. XI.*

Quòd eis qui de ſe confeſſi ſunt ſuper alios non ſit credendum.

CCCXXIV. Non eſt credendum contra alios eorum confeſſioni qui criminibus implicantur, niſi ſe priùs probaverint innocentes. Quia periculoſa eſt & admitti non debet rei adversùs quemcumque profeſſio.

Interpret. l. 12. Cod. Theod. de accuſat. & inſcript.
Capitula Angilramni c. 33.
Burchard. lib. 1. c. 164.
Ivo par. 5. c. 274.
Gratian. 3. q. 11. c. 1. *Neganda.* & c. 3. *Non eſt credendum.*

De pervaſoribus finium priuſquàm cauſæ auditio terminetur.

Ivo par. 16. c. 324.

CCCXXV. Si quis pervaſor finium fuerit adprobatus, eò quòd priuſquam aliquid judicio terminetur, id quod alter tenuerat invaſiſſet, non ſolùm illud quod malè præſumpſerit amittat, ſed, ut non unuſquiſque rem alienam occupet, cùm fuerit in cauſa devictus pervaſor juris alieni, tantum ſpatij reſtituat quantum præſumpſerit invadere.

De his qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut perdant hereditatem.

Ibid. c. 233.

CCCXXVI. Omnibus qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut indignis, auferatur hereditas.

De his quibus per teſtamentum aliquid delegatum eſt, quòd nihil contra voluntatem defuncti liceat agere.

Interpret. l. 7. Cod. Theod. de

CCCXXVII. Qui per teſtamentum ſibi aliquid derelictum acceperit &

in offic. teſtam. Ivo par. 16. c. 234.

vindicaverit, & voluerit contra voluntatem defuncti agere, licentiam penitùs non habebit.

Quòd voluntas defuncti ab heredibus in omnibus ſit peragenda.

L. 2. Cod. Theod. de famil. hercisc.

CCCXXVIII. Nulli quidem de bonis uſurpandis virorum, nec dividendi contra bonos mores, conceſſa licentia eſt; ſed, præcipiente patre, diviſionem ab eo factam durare, ſi modò uſque ad extremum ejus vivendi ſpatium voluntas eadem perſeveraſſe doceatur.

De filiis qui patrem læſerint donationibus carendis.

Interpret. l. 2. & 4 Cod. Theod. de revocandis donationib.

CCCXXIX. Si quis filius donatione patris aliquid fuerit conſecutus, & eum poſtmodum læſerit, poſt probatas in judicio læſionis cauſas, ad donationem pater, ſi voluerit, in integrum revocetur.

De donatione in filio à patre facta, ſi ab eo læſus fuerit, revocanda.

Ibid.

CCCXXX. Donatio in filio à patre facta, ſi læſum ſe pater eſſe probaverit, revocetur.

De detractione Principum ac majorum natu ab omnibus cavenda.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 19. Capitula Herardi c. 106. Vide infrà c. 402.

CCCXXXI. Quòd omnibus fidelibus omnibúſque ordinibus ſummopere cavendum ſit ne clanculò aut publicè unctum Domini detractionibus & vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quæ pro eo quòd Moyſi famulo Domini propter Æthiopiſſam detraxit, immunditia lepræ multata ſit. Et illud pſalmiſtæ: *Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.*

1. Paral. 16. & pſal. 104.

Quòd omnibus qui lite pulſati fuerint non alìubi quàm in proprio foro jurgandum ſit.

CCCXXXII. Clericus vel laicus, ſi crimine aut lite pulſatus fuerit, non alìubi quàm in foro ſuo vocatus audiatur.

Capitula Angilramni c. 35.
Gratian. 11. q. 1. c. 48. *Clericus.*

Vt appellantes nulla arceantur detentione.

CCCXXXIII. Appellantem non debet afflictio ulla aut carceris aut detentionis injuriare cuſtodia. Et liceat appellatori vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare.

Capitula Angilramni c. 36.
Burchard. lib. 1. c. 148.
Ivo par. 5. c. 261.
Gratian. 2. q. 6. c. 1. *Liceat.* & c. 2. *Appellantem.*

De his qui, contempto fidejuſſore, ad ſolutionem potiùs debitorem delegerint.

Interpret. tit. 17. lib. 2. Sentent. Pauli. Capitulare an. 744. c. 17. Ivo par. 16. c. 339

CCCXXXIV. Si quis, contempto fidejuſſore, debitorem ſuum tenere maluerit, fidejuſſor vel heres ejus à fidejuſſionis vinculo liberatur. Si verò procurator litis victus fuerit, mandator ejus ad ſolutionem tenetur.

Quòd liberi homines ſtatum ſuum & deteriorare & immeliorare poſſint.

Addit III. c. 14.

CCCXXXV. Homo liber, qui ſtatum ſuum in poteſtate habet, & pejorare eum & meliorem facere poteſt, atque ideo operas ſuas diurnas nocturnáſque locat.

De concubinis non habendis.

Interpret. tit. 20. lib. 2. Sentent. Pauli.

CCCXXXVI. Qui uxorem habet, eo tempore concubinam habere non poteſt, ne ab uxore eum dilectio ſeparet concubinæ.

De monachis qui monaſteria contempnunt ab Epiſcopo revocandis.

Concil. Pariſ. V. c. 12.

CCCXXXVII. Illud etiam unanimi conſenſu convenit obſervari, ut ſi quis monachorum aut monacharum in congregatione poſiti religioſam converſationem elegerint, & poſtea aut ad parentes aut quamcumque proprietatem ſe de congregatione ipſa ſubtraxerint, & ab Epiſcopo ſuo per epiſtolam admoniti ad ſepta monaſterij ſui redire diſtulerint, ſint uſque ad exitum vitæ à communione ſuſpenſi, nec priùs ad euchariſtiæ gratiam admittantur quàm ad ovile ſuum, de quo ſe vagationis inſolentia viſi ſunt ſubtraxiſſe, cum humillima ſupplicatione debeant ſatisfactione reverti.

De feminis quæ religionis veſtem in domibus propriis mutaverunt, ſi poſtea concubitum elegerint, quid agendum ſit.

Concil. Pariſ. V. c. 13. I. App. Regin. c. 62. II. App. Reg. c. 44. Burchard. lib. 8. c. 48. Ivo par. 7. c. 66. Gratian. 27. q. 1. c. 7. *De viduis.*

CCCXXXVIII. De viduis & puellis quæ ſibi in habitu religionis in domibus propriis tam à parentibus quàm per ſe veſtem mutaverint, & ſe poſtea contra inſtituta patrum vel præcepta canonum conjugia crediderint copulanda, tamdiu utrique habeantur à communione ſuſpenſi quouſque quod inlicitè perpetraverunt emendent. Quòd ſi emendare neglexerint, à communione vel omnium Chriſtianorum convivio in perpetuo ſint ſequeſtratæ.

Quòd quatuor perſonæ in judiciis ſemper adeſſe debeant.

Capitulare an. 744. c. 18. Gratian. 4. q. 4. c. 1 *Nullus umquam.*

CCCXXXIX. Quot perſonæ ſolent in judiciis eſſe? Quatuor, accuſator cauſæ, defenſor cauſæ, teſtes, judex. Quo quiſque utitur officio? Iudex æquitate, teſtes veritate, accuſator intentione ad amplificandam cauſam, defenſor exte-

nuatione ad minuendam cauſam. Sæpe enim fit cauſa ratiocinationis, aut metu, aut gloria, aut pecunia, id eſt, aut commodi aliquid appetendi, vel incommodi aliquid vitandi.

Quòd non ſolùm qui furtum fecerint, ſed & qui ad hoc perficiendum adjutorium aut conſilium dederint, furti actione ſunt tenendi.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 32. Ivo par. 16. c. 325.

CCCXL. Non tantùm qui furtum fecerit, ſed etiam is cujus opere aut conſilio furtum factum fuerit, furti actione tenebitur.

Qui ſunt agnati, & qui ſunt cognati.

Interpret. tit. 8 lib. 4. Sentent. Pauli. Capitulare an. 744. c. 19. Ivo par. 16. c. 326.

CCCXLI. Agnati ſunt qui per virilem ſexum deſcendunt, cognati autem qui per femineum. Et ideo patrui vel patruorum filij & agnati ſunt & cognati. Avunculi verò & avunculorum filij cognati ſunt, non agnati.

De his qui ſe metu aut terrore ſervos eſſe mentiti ſunt.

Paulus lib. 5. Sentent. tit. 1. Ivo par. 16. c. 100.

CCCXLII. Qui metu & impreſſione alicujus terroris apud acta Præſidis ſervum ſe eſſe mentitus eſt, poſtea ſtatum ſuum defendendi non præjudicat.

De his qui domos effregerint, vel villas expoliaverint aut expugnaverint, vel rapinas fecerint, quid agendum ſit.

Paulus ibid. Ivo ibid. c. 327.

CCCXLIII. Hi qui ædes aliquas villáſve expoliaverint, effregerint, expugnaverint, ſi quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniantur. Telorum autem appellatione omnia ex quibus ſaluti hominis noceri poſſit accipiuntur.

De his qui latrones vel reliquos malefactores ſuſceperint.

Paulus ibid. Ivo ibid. c. 328

CCCXLIV. Receptores adgreſſorum, itémque latronum, eadem pœna afficiuntur qua ipſi latrones. Sublatis enim ſuſceptoribus, craſſantium cupido conquieſcit.

De his qui incendium fecerint.

Interpret. tit. 1. lib. 5. Sentent. Pauli. Ivo ibid. c. 329.

CCCXLV. Si aliquis malitiæ ſtudio incendium miſerit, de hoc crimine convictus, pœnis graviſſimis jubetur interfici. Quòd ſi per neglegentiam factum incendium comprobatur, damnum quod cuicunque inlatum fuerit, res quæ incendio perierit, dupli ſatisfactione ſarciatur.

De non valendis conſtitutionibus contra canones vel decreta Præſulum aut bonos mores conditis.

CCCXLVI. Conſtitutiones contra canones & decreta Præſulum Romanorum ſeu reliquorum Pontificum vel bonos mores nullius ſunt momenti.

Capitula Angilramni c. 39.
Burchard. lib. 15. c. 9.
Ivo par. 5. c. 38. & par. 16. c. 10.
Gratian. di. 10. c. 4. *Conſtitutiones.*

Vt non conſtringat Clericum ſententia non à ſuo judice dicta.

CCCXLVII. In Clericorum cauſa hujuſmodi forma ſervetur, ut nec quemquam eorum ſententia non à ſuo judice dicta conſtringat.

Capitula Angilramni c. 40.
Burchard. lib. 2. c. 200.
Ivo par. 6. c. 273.
Gratian. 11. q. 1. c. 49. *In Clericorum.*

Vt hi qui falſa aliis inrogaverint puniantur, & falſitate infames efficiantur.

CCCXLVIII. Omnis qui falſa aliis intulerit puniatur, & pro falſitate ferat infamiam.

Capitula Angilramni c. 41.
Gratian. 5. q. 6. c. 1. *Omnis.*

De comprovinciali ſynodo retractanda per vicarios urbis Romæ Epiſcopi.

CCCXLIX. Vt comprovincialis ſynodus retractetur per vicarios urbis Romæ Epiſcopi, ſi ipſe decreverit. *Vide infrà Addit. IV. c. 12.*

Capitula Angilramni c. 42.

Vt nullus Epiſcopum aut actores Eccleſiæ apud alios priùs accuſet quàm eum familiariter conveniat atque ab eo familiarem juſtitiam petat.

CCCL. Si quis adversùs Epiſcopum cauſam habuerit, non priùs alios Epiſcopos vel alios judices adeat, ut eum accuſet, quàm familiariter ei ſuam indicet querelam, & ab eo aut juſtam emendationem aut rationabilem percipiat excuſationem, ipſa nos inſtruente veritate: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te non audierit, adhibe duos vel tres tecum. Et ſi vos non audierit, dic Eccleſiæ;* id eſt, accuſa eum publicè tunc, & non priùs. & reliqua.

Alexandri epiſt. 1. Burchard. lib. 1. c. 131. Ivo par. 5. c. 242. Gratian. 2. q. 7. c. 16. *Si quis erga.*

De infamibus vel ſacrilegis, quòd religioſos accuſare non poſſunt.

CCCLI. Nulli infami atque ſacrilego de quocunque negotio liceat quandoque adversùs religioſum Chriſtianum impetere.

Eutychian. ep. 2.
Burchard. lib. 16. c. 11.
Ivo par. 6. c. 333.
Gratian. 3. q. 4. c. 11. *Nulli unquam.*

Vt cauſæ quas leges ſeculi non admittunt à judicibus eccleſiaſticis non audiantur.

Lib. 1. leg. Vviſigoth. tit. 2. c. 22.

CCCLII. Nullæ cauſæ à judicibus eccleſiaſticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ eſſe noſcuntur.

Quòd hi qui pro injuria mediocri damna ſubire compelluntur, infames efficiantur.

Interpret. tit. 4. lib. 5. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 330.

CCCLIII. Qui pro injuria mediocri æſtimatæ injuriæ damna ſubire compellitur, quamvis civiliter videatur addictus, tamen infamis efficitur.

De abſentibus non damnandis.

Paulus lib. 5 Sentent. tit. 5.

CCCLIV. In cauſa capitali abſens nemo damnetur. Neque abſens per alium accuſare aut accuſari poteſt. *Vide infrà Addit. III. c.* 102.

Vt hi qui res alienas violenter occupant, quicquid ibi perditum vel alienatum fuerit, eis quibus competebant pleniter reſtaurent.

Interpret. tit. 6. lib. 5. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 331.

CCCLV. Si ex rebus quas violenter aliquis occupat, quælibet ſub quacunque occaſione perierint, aut arſerint, vel ſervi violenter occupati mortui fuerint, quamlibet fraude illius qui occupavit id quod perit factum non videatur, tamen ab ipſo quæcunque perierint reddenda ſunt qui rem juris alieni violenter viſus eſt occupaſſe.

De his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecorum uſque affinitatis lineam cum conſanguineis inceſtum commiſerunt, ſive cum maſculis concubuerunt.

Concil. Ancyr. c. 15. Halitgar. lib. 4. c. 7. 8. Iſaac tit. 4. c. 22.

CCCLVI. In hoc titulo Græca verba poſita ſunt, id eſt, περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομένων. quod nos Latinè poſſumus dicere: *De his qui irrationabiliter verſati ſunt ſive verſantur.* In qua ſententia ſenſus triplex eſt; id eſt, de his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecorum cum conſanguineis uſque adfinitatis lineam inceſtum commiſerunt, aut cum maſculis concubuerunt. Quiſquis autem ex his unum egerit, aut capite puniatur; aut, ſi ei vita conceſſa fuerit, juxta Ancyrani Concilij ſententiam, quæ in capitulo decimo ſexto continetur, pœnitentiam veraciter agat.

Quòd in cauſa capitali, vel in cauſa ſtatus, non per Advocatos ſed per ipſos ſit agendum.

CCCLVII. Si quando in cauſa capitali vel in cauſa ſtatus interpellatum fuerit, non per procuratores ſed per ipſos eſt agendum.

Interpret. tit. 35. lib. 5. Sentent. Pauli.
Capitula Angilramni c. 44.
Gratian. 2. q. 6. c. 40. *Si quando.*

Vt Metropolitani Epiſcoporum comprovincialium cauſas non præſumant audire niſi præſentes omnes fuerint Epiſcopi comprovinciales.

Addit. IV. c. 16. Can 35. Apoſtolor. Calixt. ep. 2. Concil. Antioch. c. 9. Martin. Bracar. c. 4. Capitula Angilramni c. 46. Regino lib. 1. c. 251. Burchard. lib. 1. c. 66. Gratian. 9. q. 3. c. 1. 2. 17.

CCCLVIII. Si quis Metropolitanus Epiſcopus, niſi quod ad ſuam ſolummodo propriam pertinet parrochiam, ſine conſilio & voluntate omnium comprovincialium Epiſcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus ſui periculo ſubjacebit; & quod egerit, irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de provincialium coëpiſcoporum cauſis ſuarúmque Eccleſiarum & Clericorum atque ſecularium neceſſitatibus agere aut diſponere neceſſe fuerit, hoc cum omnium conſenſu comprovincialium agatur Pontificum, non aliquo dominationis faſtu, ſed humillima & concordi adminiſtratione, ſicut Dominus ait: *Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare.* Matth. 20. Et alibi: *Qui major eſt veſtrum, erit miniſter veſter.* Ibid. 23. & reliqua. Similiter & ipſi comprovinciales Epiſcopi cum ejus conſilio, niſi quantum ad proprias pertinet parrochias, agant juxta ſanctorum conſtituta patrum; ut uno animo, uno ore, concorditer ſancta glorificetur Trinitas in ſecula.

Vt reprehenſio qua laici arguuntur, à Clericis reſpuatur.

Conc. Carthag. 1 c 13. Capitula Angilramni c. 47.

CCCLIX. Notum ſit omnibus quia quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari.

De delatoribus quid agendum ſit, vel quid ſint delatores.

CCCLX. Delatori aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. Delatores autem ſunt qui invidia produnt alios.

L. 2. Cod. Theod. de petitionib.
Capitula Angilramni c. 49.
Gratian. 5. q. 6. c. 5. *Delatori.*

De his qui in alterius famam aut ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerint.

Capitula Angilramni c. 50. Ivo par. 4. c 156. & par. 16. c. 235. Gratian. 5. q 1. c. 1. *Qui in alterius.*

CCCLXI. Qui in alterius famam in publico ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerit, & repertus ſcripta non probaverit, flagelletur. Et qui ea priùs invenerit, rumpat, ſi non vult auctoris facti cauſam incurrere.

De his qui unam rem duobus dominis donaverint.

Interpret. tit. 12. lib. 5. Sentent. Pauli.

CCCLXII. Si aliquis unam rem duobus per legitimas ſcripturas donaverit, uni priùs, & alteri poſtea, non quærendus eſt in his donationibus qui primus qui poſterior ſit; ſed qui rem tradente donatore poſſederit, is eam cui eſt tradita poſſide-

bit. Nec intereſt utrum in parentes an in extraneos talis ſit facta donatio.

De ſervis in caput Domini à quoquam non interrogandis.

Paulus lib. 5. Sentent. tit. 26. CCCLXIII. Servi in caput domini neque à Præſide, neque à procuratore, neque tam in parvis quàm in capitalibus cauſis, interrogari poſſunt.

De his qui irati crimen aliquod cuilibet dixerint, ſi poſtea reſipiſcentes hoc perficere noluerint, quid agendum ſit.

CCCLXIV. Si quis iratus crimen aliquod cuilibet temerè objecerit, convitium non eſt pro accuſatione habendum. Sed permiſſo tractandi ſpatio, id quod iratus dixit, per ſcripturam ſe probaturum eſſe fateatur; ut ſi fortaſſe reſipiſcens poſt iracundiam, iterare ac ſcribere noluerit, non ut reus criminis teneatur.

Interpret. l. 5. Cod. Theod. de accuſat. & inſcript.
Capitula Angilramni c. 51.
Ivo par. 6. c. 324.
Gratian. 2. q. 3. c. 5. & di. 1. de pœn. c. 22. *Si quis iratus.*

Ut qui crimen objecerint, ſcribant ſe probaturos. Et ut ibi cauſa agatur ubi crimen admiſſum eſſe dinoſcitur.

CCCLXV. Qui crimen obicit, ſcribat ſe probaturum. Revera, ut ibi cauſa agatur ubi crimen admittitur; ut qui non probaverit quod objecit, pœnam quam intulerit ipſe patiatur. *Vide ſuprà cap. 153.*

L. 11. Cod. Theod. de accuſat. & inſcript.
Capitula Angilramni c. 52.
Gratian. 2. q. 3. c. 3. *Qui non probaverit.* q. 6. c. 1. *Ibi ſemper.* & c. 18. *Qui crimen.* q. 8. c. 4. *Qui crimen.*

Ut nullus abſque inevitabili neceſſitate ſuam relinquat Eccleſiam.

CCCLXVI. Ut ne quis, dum in ea durare potuerit, qualibet neceſſitate ſuam relinquat Eccleſiam.

De his qui ante alterius judicem fuerint pulſati, quid agendum ſit.

CCCLXVII. Pulſatus ante ſuum judicem, cauſam dicat. Et non ante ſuum judicem pulſatus, ſi noluerit, taceat. Et ut pulſato, quotiens appellaverit, induciæ dentur.

Capitula Angilramni c. 60.
Burchard. lib. 16. c. 10.
Ivo part. 6. c. 323.
Gratian. 3. q. 6. c. 3. *Pulſatus.*

De his qui famoſos libellos legere aut cantica famoſa cantare præſumunt.

Burchard. lib. 3. c. 199. CCCLXVIII. Hi qui inventi fuerint libros famoſos legere vel cantare, excommunicentur.

De his qui à Clericorum accuſatione ſunt repellendi.

CCCLXIX. Homicidæ, malefici, fures, ſacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falſum teſtimonium dixerint, ſeu qui ad ſortilegos magóſque concurrerint, nullatenus ad accuſationem vel ad teſtimonium erunt admittendi. VI. 397.

De his qui divinos vel mathematicos conſulere præſumunt.

CCCLXX. Qui de ſalute Principis vel ſumma reipublicæ mathematicos, ariolos, aruſpices, vaticinatores conſulit, cum eo qui reſponderit, capite puniatur. Paulus lib. 5. Sentent. tit. 21.

De auctoribus vel concitatoribus ſeditionum vel tumultuum.

CCCLXXI. Auctores ſeditionis & tumultus, vel concitatores populi, pro qualitate dignitatis aut in crucem tollantur, aut beſtiis obiciantur, aut in inſulam deportentur. Ibid. tit. 22.

De periculo judicantium & providentia eorum.

CCCLXXII. Majus periculum eſt judicantis quàm ejus qui judicatur. Unde unicuique providendum eſt ne aliquem injuſtè judicet aut puniat. Capitula Angilramni c. 70.

De accuſatione adverſus doctorem ſubmovenda.

CCCLXXIII. Accuſationes adverſùs doctorem nemo ſuſcipiat: quia non poteſt humano condemnari examine quem Deus ſuo reſervavit judicio. Ibid. c. 71. Burchard. lib. 1. c. 166. Ivo par. 5. c. 276.

Quòd hi qui adverſùs patres armantur, Deo exiſtunt odioſi.

CCCLXXIV. Sic odit Deus eos qui adverſùs patres armantur ut patrum invaſores, qui in omni mundo infamia notantur. Capitula Angilramni c. 79.

Qualiter decimæ & oblationes fidelium à ſacerdotibus ſint diſpenſandæ.

CCCLXXV. Inſtruendi ſunt Preſbyteri pariterque admonendi quatinus noverint decimas & oblationes quas à fidelibus accipiunt, pauperum & hoſpitum & peregrinorum eſſe ſtipendia, & non quaſi ſuis ſed quaſi commendatis uti debere; de quibus omnibus ſciant ſe rationem reddituros in conſpectu divinæ majeſtatis, & niſi eas fideliter pauperibus & his quibus præmiſſum eſt adminiſtraverint, condemnationem patiendos. Qualiter verò diſpenſari debeant, canones ſacri inſtituunt. Scilicet ut quatuor partes ex omnibus fiant, Concil. Nannet. c. 10. Regino lib. 1. c. 341. Burchard. lib. 3. c. 138. Ivo par. 5. c. 204.

fiant, una ad fabricam Eccleſiæ relevandam, altera pauperibus diſtribuenda, tertia Preſbytero cum ſuis Clericis habenda, quarta Epiſcopo reſervanda. Et quicquid exinde Pontifex juſſerit, prudenti conſilio eſt faciendum.

Quòd feminæ cum Presbyteris vel reliquis Clericis non debeant habitare, nec eis miniſtrare, nec intra cancellos ſtare, neque ad altare accedere.

Concil. Nannet. c. 1. Conc. Mogunt. an. 813. c. 49. Conc. Mogunt. an. 888. c. 10. Regino lib. 1. c. 104. Burchard. lib. 2. c. 116. Ivo par. 6. c. 192. Lib. 3. Decretal. tit. 2. c. 1.

CCCLXXVI. Inhibendum & modis omnibus tenendum eſt ut nullus ſacerdos eas perſonas feminarum, ſicut in canonibus inſertum continetur, de quibus ſuſpicio poteſt eſſe, in domo ſua habeat, & non ſolùm illas, ſed neque illas quas antiqui canones concedunt: quia, inſtigante diabolo, etiam in illis ſcelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pediſſequis earum. Nam ſi qua de his habuerit talem neceſſitatem cui ſit neceſſaria ſuſtentatio Preſbyteri, habeat in villa aut in vico domum, longè à Preſbyteri converſatione, & ibi ei ſubminiſtret quæ neceſſaria ſunt. Sed & hoc ſecundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, ut nulla femina ad altare præſumat accedere, aut Preſbytero miniſtrare, vel infra cancellum ſtare aut ſedere.

Capitula Herardi c. 29. 24.

Vt inceſti à ſacerdotibus per veraces & Deum timentes homines fideliter perquirantur & canonicè puniantur.

Iſaac tit. 4. c. 12. Capitula Herardi c. 14.

CCCLXXVII. De inceſtis omni ſtudio perquirendum eſt ſacerdotibus per homines veraces & timorem Dei ante oculos habentes. Et ſi reperti fuerint, ſtatim aut per ſe emendare ſtudeant, aut cum adjutorio Archidiaconi ſui vel Epiſcopi hoc ipſum extirpare ſatagant; ne tanto flagitio & ſcelere & illi polluantur & pereant, & alij in eorum vicinitate omnipotentis Dei iram incurrant.

Vt Presbyteri & reliqui Clerici ab omnibus vitiis ſe caveant, & ſubjectos ſibi fideliter inſtruant, atque bonis operibus omnibus ducatum præbeant.

CCCLXXVIII. Admonendi ſunt Clerici & inſtruendi ut primùm ipſi ab omni fornicatione & immunditia & luxuria & ab omni pollutione carnis ſint alieni, & tunc plebem ſibi ſubjectam & verbis prædicent, & exempla oſtendant, ut ab omni fornicatione & ab omni irrationabili vel inutili pecudum luxuria & pollutione abſtineant, & mundo ſe corpore & mente Deo præparent.

De confeſſionibus fidelium accipiendis & dijudicandis, & conſilium dandis qualiter pro modulo & quantitate peccati ſit pœnitentia.

CCCLXXIX. Quærendum namque eſt ſacerdoti, cùm accipit cujuſlibet fidelis confeſſionem peccatorum, qualiter primò peccatum perpetratum, aut ſi poſtea iteratum, aut frequenter actum ſit, ſi ſponte, ſi coactè, ſi per ebrietatem aut per quodlibet ingenium factum ſit. Et cùm viderit unde radix illius peccati proceſſit, tunc congruam adhibeat medicinam. Qualis verò peccati adhibenda ſit medicina, ſecundùm canonum authenticorum ſanctorum patrum eſſe debet, & non ſecundùm placitum hominis, ſed ſecundùm Dei voluntatem. Nec in hac parte voluntas aut gratia hominis ſectanda eſt, ſed voluntas Dei in omnibus exquirenda; quatinus dignis precibus & pœnitudine digna placari poſſit omnipotentis Dei vindicta, quam ſuo vitio provocavit.

Iſaac tit. 1. c. 38.

De his qui priùs non habentes odium, ſed ſe defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendum ſit temporis inſtitutio.

CCCLXXX. Si quis quietè gradiens per viam, aut ſi etiam in domo ſua fuerit, aut in platea civitatis, aut in villa ſubitò aut ab alio ſuperventus, aut litis commotione, volens ſe defendere, non habens contra illum antea odium, interfecerit hominem, ſeptem annis ſecundùm canonicam inſtitutionem pœniteat, tres verò communione privetur; quatuor autem in communione orationum & oblationum ſuſceptus, in ſacerdotis pendeat arbitrio utrum dignus ſit corpus Chriſti accipere aut uſque ad plenitudinem pœnitentiæ ab eo ſeparari. Abſtinentia ciborum in providentia ſacerdotis erit ſecundùm poſſibilitatem pœnitentis & devotionis & affectum lacrymarum.

Iſaac tit. 2. c. 23. Concil. Nannet. c. 18. Ivo par 10. c. 145.

De muliere quæ duobus fratribus nupſerit, & de viro ejus, quid agendum ſit.

CCCLXXXI. Mulier quæ duobus fratribus nupſerit, abici debet uſque ad diem mortis. Sed, propter humanitatem, in extremis ſuis ſacramentis reconciliari oportet; ita tamen ut priùs ſolvatur conjugium, & maneat innupta, & vir ejus abſque uxore ſimili pœnitentiæ ſit ſubditus. Quòd ſi duo fratres cum una femina fornicati fuerint, neſcientes alter alterius fornicationem, ſtatim ut cognoverint adulterium, qui eam habet uxorem, dimittat. Et ille quidem, poſt actam pœnitentiam, ſi uxor defuncta fuerit, poteſt alteri ſo-

Concil. Neocæſar. c. 2. Ferrand. c. 156. Halitgar. lib. 4. c. 14. Iſaac tit. 3. c. 8. Regino lib. 2. c. 193. Burchard. lib. 17. c. 2. Ivo par. 9. c. 67.

ciari; illa vivente, nequaquam. Illa verò nunquam ulteriùs poterit in conjngium aſſumi; & jugi pœnitentia ſubmiſſa, ad exitum vitæ communionis gratiam percipiat.

De mulieribus & viris infantes opprimentibus.

Iſaac tit. 1. c.

CCCLXXXII. Mulier quæ dormiens filium ſuum oppreſſerit, & mortuus fuerit, ſex annis pœniteat. Vir ejus, ſi in domo illius fuit, quatuor. Si verò in uno lecto, ſimili modo pœniteat, duos in pane & aqua, reliquos quatuor ſecundùm quod ſacerdos illos viderit poſſe, abſtinentiam imponat ciborum.

De muliere quæ adulteravit virum ſuum, ſimiliter & de virò qui uxorem ſuam adulteravit, qualiter de ambobus agendum ſit.

Iſaac tit. 3. c. 9.

CCCLXXXII. Mulier habens virum, ſi adulterium perpetraverit, & occultè ad confeſſionem venerit, ſeptem annos pœniteat, tres in pane & aqua; ceteros quatuor in providentia erit ſacerdotis qualiter eam viderit poſſe; & ita ei ciborum abſtinentia imponatur. Similiter & vir habens uxorem, ſi adulterium perpetraverit, faciat, id eſt, per triennium non communicet. Si cujus uxor adulterium perpetraverit, & hoc à viro deprehenſum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, ſi voluerit, propter fornicationem. Illa verò, ſecundùm quod ſuperiùs inſertum eſt, publicè agat pœnitentiam. Vir verò ejus, illa vivente, nullatenus habebit licentiam aliam ducere uxorem. Quòd ſi voluerit adulteram ſibi reconciliari, licentiam habeat, ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia, ad communionis gratiam, ſicut ſuperiùs continetur inſertum, utrique accedant. Similis forma & in muliere ſervabitur. Si eam vir ejus adulteraverit, habet poteſtatem dimittendi virum propter fornicationem. Maneat tamen innupta quamdiu vir
I. 423 ejus vixerit: quia nec ille habet poteſtatem aliam accipere prima vivente, nec illa primo. Habent tamen poteſtatem ſemetipſos reconciliari.

Concil. Nannet. c. 12.

Vt ad confirmationem Epiſcopi omnes devotè conveniant, eique quæ neceſſaria ſunt miniſtrare non neglegant.

Burchard. lib. 4. c. 64. Ivo par. 1. c. 2/8.

CCCLXXXIII. Præcipimus ut ad accipiendum per manus Pontificis impoſitionem Spiritus ſancti donum ſollicitè & devotè omnes concurrant, & Epiſcopo ſua ea quæ neceſſaria ſunt fideliter miniſtrent, eique ab omnibus & per omnia obediatur.

De parvulorum inſtructione, tam fidei & baptiſmatis myſterio, quàm ſancti Spiritus dono.

CCCLXXXIV. Sciendum eſt omnibus quòd parvuli inſtruendi ſunt, cùm ad intelligibilem ætatem venerint, & fidei ſacramento & baptiſmatis myſterio & ſeptiformis gratiæ ſancti Spiritus dono.

De frequenti peccatorum confeſſione.

CCCLXXXV. Notum eſſe omnibus volumus quòd confeſſio peccatorum, excepto ea quæ ſacerdotibus ad conſilium accipiendum Deúmque placandum fit, Deo frequenter in oratione ſit facienda.

Burchard. lib 3. c. 138.

De manifeſtatione aliorum peccatorum, & quòd ea celare peccatum ſit.

CCCLXXXVI. Omnibus fidelibus notum fore deſideramus quòd quorundam peccatorum alienorum conſcij, niſi ea emendationis & ſalutis cauſa prodiderint, delinquant. Vnde ſcriptum eſt: *Nihil prodeſt illi ſuo errore non pollui qui conſenſum præſtat erranti.* Et alibi: *Non ſolùm qui faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus, rei ſunt.*

Ivo par. 16. c. 360. Gratian. di. 83. c. 4. Quid enim. & di. 86. c. 3. Facientis. Vide infrà Addit. IV. c. 8.

Quòd magis delinquant qui fidem perceperunt quàm alij, ſi tamen in bono opere perſiſtant.

CCCLXXXVII. Sciendum eſt omnibus & ſine oblivione retinendum quòd graviùs puniantur qui fidem Chriſti perceperunt, & in malis vitam finierunt, quàm illi qui ſine fraude mortui ſunt, & tamen bona egerunt opera. Quoniam melius eſt fidem non percipere quàm poſt ejus perceptionem retrorſum abire.

De conjugio, quòd à Deo ſit inſtitutum.

CCCLXXXVIII. Notum ſit omnibus quòd conjugium à Deo ſit conſtitutum, & non ſit appetendum cauſa luxuriæ, ſed procreatione filiorum, & quòd bonorum conjugatorum vita per Iob ſit deſignata.

Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2.

De caſtitate eorum qui conjugio ſunt copulandi.

CCCLXXXIX. Sciendum eſt omnibus & firmiter retinendum quòd hi qui uxores ducere voluerint, ſicut eas caſtas & incorruptas cupiunt invenire, ſic ad eas caſti & incorrupti debent accedere, eáſque cum benedictione ſacerdotis, ſicut in Sacramentario continetur, accipere. Sed priùs eas dotali titulo debent conligare.

Iſaac tit. 11. c. 29.

Vt omnes à minore uſque ad majorem ſuis ſacerdotibus ſicut ipſi Domino obedientes exiſtant, cujus vice legatione in Eccleſia funguntur. Ex Capitulis Domini Karoli Theotonis villa firmatis.

Suprà pag. 437.

CCCXC. Volumus atque præcipimus ut omnes ſuis ſacerdotibus tam majoris ordinis quàm & inferioris, à minimo uſque ad maximum, ut ſummo Deo, cujus vice in Eccleſia legatione funguntur, obedientes exiſtant. Nam nullo pacto agnoſcere poſſumus qualiter nobis fideles exiſtere poſſunt qui Deo infideles & ſuis ſacerdotibus inobedientes apparuerint, aut qualiter nobis obedientes noſtriſque miniſtris ac legatis obtemperantes erunt qui illis in Dei cauſis & Eccleſiarum utilitatibus non obtemperant. Potiùs namque, juxta veritatis vocem, ille metuendus eſt qui poteſt animam & corpus perdere in gehenam quàm ille qui corpus torquere & honores temporales poteſt auferre. De illis dictum eſt: *Qui vos audit, me audit. Et qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et alibi: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et rurſus: *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, melius eſt illi ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profunde maris.* Et iterum: *Qui vos recipit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me miſit.* Et multa alia horumque ſimilia. His ergo fulti oraculis jubemûs ut omnes eis pro viribus ad eorum peragenda miniſteria & ad malos & peccatores atque neglegentes homines diſtringendos ſummopere obedientes exiſtant. Qui autem in his, quod abſit, aut neglegentes eiſque inobedientes fuerint inventi, ſciant ſe nec in noſtro imperio honores retinere, licèt etiam filij noſtri fuerint, nec in palatio locum neque nobiſcum aut cum noſtris ſocietatem aut communionem ullam habere, ſed magis ſub magna diſtrictione & ariditate pœnas luere. In his namque omnium noſtrorum fidelium volumus agnoſcere fidem ac benevolentiam. Quoniam ſi hæc fideliter & utiliter impleverint, tunc Deo & nobis fideles erunt. Si autem, quod abſit, ſecùs egerint, tunc non ſolùm infideles, ſed infames atque reprobi manifeſtè apparentes notabuntur, eorúmque domus publicabuntur, & ipſi exiliabuntur.

De infantum baptiſmo & Eccleſiarum vel altarium ſeu fidelium conſignandorum dubitatione quid agendum ſit.

Conc. Carthagin. 5. c. 5.

CCCXCI. Placuit ut infantes, quando non inveniuntur certiſſimi teſtes qui eos ſine dubitatione baptizatos eſſe teſtentur, neque ipſi ſunt per ætatem idonei de traditis ſibi ſacramentis reſpondere, abſque ullo ſcrupulo tempore legitimo baptizari. Similiter & de Eccleſiis vel altaribus atque conſignandis fidelibus, quotiens ſuper his dubitatur, agendum eſt, id eſt, ut ſine ulla trepidatione conſecrentur, & fideles confirmentur. Quoniam quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit ut videatur iteratum.

Concil. Vvormat. c. 70. Capitula Herardi c. 13. Regino lib. 1. c. 266. Burchard. lib. 4. c 45. Ivo par. 2. c. 147. & 159. Gratian. di. 4 de conſecr. c. 112. Placuit.

De Advocatis vel Defenſoribus Eccleſiarum à Principe poſtulandis.

CCCXCII. Pro Eccleſiarum cauſis ac neceſſitatibus earum atque ſervorum Dei excuſatores vel Advocati ſeu Defenſores, quotiens neceſſitas ingruerit, à Principe poſtulentur, & ab eo fideliter atque libenter juxta canonicas ſanctiones fideliſſimi dentur.

Vt ubi quiſque ordinatur, ibi permaneat.

CCCXCIII. Clerici cujuſlibet gradus in quibuſcunque locis ordinati fuerint miniſtri, ad eadem loca pertineant, atque in ipſis locis perſeverent.

De Presbyteris & miniſtris Eccleſiæ, ut à ſuis & non ab aliis Epiſcopis chriſma petant vel accipiant. Et de Chorepiſcoporum caſſanda ſuperſtitione.

CCCXCIV. In ſingulis Epiſcoporum parrochiis Presbyteri eorúmque miniſtri non à quibuſlibet Epiſcopis, ſed à ſuis propriis, chriſma petant vel accipiant. Nec alio umquam tempore, juxta ſanctos canones, vel ſecundùm morem Romanum, niſi in Cœna Domini ſanctum chriſma conficiatur. Quibus etiam diebus Presbyteris vel eorum miniſtris canonicè diſpenſandum eſt, ſed non aliis tradendum niſi ſolummodo Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus bene fidelibus. Indignum enim eſt ut alij illud ſuſcipiant niſi illi qui hoc in tradendo uſuri ſunt. Similiter & hoc ſtatutum eſt, ut à Chorepiſcopis, qui juxta ſanctorum decreta locum ſeptuaginta diſcipulorum id eſt Presbyterorum tenent, vel ab ipſis Presbyteris nec virginum conſecratio nec ſancti Spiritus traditio nec Eccleſiarum vel altarium conſecratio, vel illa quæ ſolis Epiſcopis debentur, fiat. Nam ſi à duobus Epiſcopis Epiſcopus non poteſt conſecrari, quomodo ille Epiſcopus erit, aut aliquid de epiſcopali miniſterio, niſi quantum Presbyter, cujus locum in Eccleſia tenet, agere poterit? Omnia ergo quæ iſti præſumptioſi de epiſcopali miniſterio egerunt, irrita eſſe

Capitulare an. 799 c. 3. 4. Concil. Vvormat. c. 60. Conc. Carthag. 4. c. 36 Regino lib. 1. c. 77. Burchard. lib. 4. c. 76. 78. Ivo par. 2. c. 270 272. Gratian. di. 95. c. 4. *Presbyteri.* & di. 4. de conſecr. c. 123. *Presbyteri.*

comprobantur & effectu carere, atque per omnia tam ab apoſtolica ſede quàm & omnium Epiſcoporum decreto irrita eſſe, & potiùs nocumenta quàm aliqua adjumenta ſunt judicata, ac ſæpius interdicta. Ideóque ne fiant ſub anathematis vinculo interdicimus, atque qui ab eis ſunt polluti potiùs quàm ſanctificati in meliorem ſtatum canonicè, id eſt, à tribus ordinatis Epiſcopis, ut reformentur jubemus: quia reformatio non eſt iteratio, ſed eccleſiaſtica & canonica perfectio.

De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores.

Concil. Meld. c. 65. Capitula Herardi c. 110. Iſaac tit. 5. c. 8. Concil. Troſl. c. 8. Burchard. lib. 9 c 33. Ivo par. 8. c. 171. Gratian. 36. q. 2. c. 11. *Placuit ut hi.*

CCCXCV. Placuit ut hi qui rapiunt feminas, vel furantur, aut ſeducunt, ut eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis poſtmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum conſenſu parentum ſuorum acceperint. Si quis autem uxorem babere voluerit, canonicè & legaliter eam accipiat, & non rapiat. Qui verò eam rapuerit, vel furatus fuerit, aut ſeduxerit, nunquam eam uxorem habeat; ſed propinquis ſuis eam legalibus reddat, & in triplo plenum bannum dominicum componat, & inſuper canonicè publicam pœnitentiam gerat. Ad quod omnes una voce clamaverunt dicentes: Iſta omnes firmiter tenere volumus, & in perpetuum ab omnibus conſervari optamus.

Quòd in omnibus locis Deus orandus ſit, & non in aliis quàm in Deo dicatis ab Epiſcopis locis Miſſa ſit celebranda.

Capitulare Theodulfi c. 11. Capitula Herardi c. 34. Conc. Mogunt. an. 888. c. 9. Regino lib. 1. c. 132.

CCCXVI. Sciendum eſt omnibus quòd & in aliis competentibus locis, ſi locus baſilicæ procul fuerit, oratio ad Deum & confeſſio peccatorum fieri debeat & poſſit, Miſſarum verò celebratio nonniſi in locis ab Epiſcopis Deo dicatis; excepto tempore hoſtilitatis, & boc nonniſi in altaribus & tabernaculis ab Epiſcopis Deo dicatis ullatenus rite fieri poſſit aut debeat. *Vide infrà cap.* 431.

De ſecularibus qui Epiſcopis ſuis inobedientes exiſtunt, & ad emendationem ſui tardant venire, quid agendum ſit.

Iſaac tit. 9. c. 4.

CCCXCVII. Si quis ſecularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus ſui Epiſcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire diſtulerit, tamdiu ſit ab Eccleſia extorris & à catholicorum conſortio ſequeſtratus quouſque quod inlicitè commiſit emendet, ac reatum ſuum uſque ad ſatisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Epiſcopi divinis precibus indulgentiam conſequatur & veniam, Eccleſiæque gremio, à cujus utero deviaverat, peracta ſatisfactione ab eodem emendatus Epiſcopo, canonicè reddatur.

De Clericis, ut non utantur armis vel ſagis.

CCCXCVIII. Ut Clerici pompis aut ſagis vel armis non utantur.

Concil. Matiſcon. 1. c. 5.
Capitula Herardi c. 123.

Ut ea quæ Epiſcopus in ſua diœceſi corrigere non valet, ad alios referat Præſules, vel, ſi neceſſe fuerit, Regi intimet.

CCCXCIX. Ut ea quæ in ſua diœceſi Epiſcopus per ſe ſuóſque corrigere vel emendare nequiverit, coram reliquis Epiſcopis ad corrigendum inſinuet, vel Regi indicare non tardet; ut qui eccleſiaſticis regulis inobediens apparuerit, per poteſtates exteras corrigatur.

De his qui Deo famulantur, ſi in barathrum fornicationis ceciderint, qualiter corrigendi ſunt.

CCCC. Statuimus ut ſi quis ſervorum Dei vel ancillarum Chriſti in crimen fornicationis lapſus fuerit, quòd in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et ſi ordinatus Preſbyter ſit, duos annos in carcere permaneat, ut antè flagellatus & ſcorticatus videatur; & poſt Epiſcopus adaugeat. Si autem Clericus vel monachus in hoc peccatum inciderit, poſt tertiam verberationem in carcerem miſſus, vertente anno ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnanes velatæ eadem pœnitentia teneantur, & radantur omnes capilli capitis ejus. Capitulare an. 742. c. 6.

De his qui à paganis baptizati fuerint.

CCCCI. Præcipimus ut qui à paganis baptizati ſunt, denuo à Chriſti ſacerdotibus in nomine ſanctæ Trinitatis baptizentur, & poſtea ab Epiſcopis chriſmentur, quia aliter Chriſtiani nec dici nec eſſe poſſunt. Gregor. III. ep. 1. c. 1. Gratian di. 4. de conſecr. c. 52. *Quos à paganis.* Zachar. ep. 11. ad Bonifac.

De his qui à Chorepiſcopo confirmati fuerint.

CCCCII. Si quis ab Epiſcopo, & non à Chorepiſcopo, qui non Epiſcopus, ſed vicarius Epiſcopi, priuſquam prohibiti eſſent, & erant & dicebantur, fuerit confirmatus, reiterari talis confirmatio non debet. Nam Chorepiſcopi ante apoſtolicam atque ſynodalem prohibitionem non ex numero Apoſtolorum, ſed ex ſeptuaginta diſcipulorum, ut ſacri canones teſtantur, ordine erant, quos nunquam Spiritum paraclitum tradidiſſe novimus. Sed quia olim, ut dictum eſt, jamdicti Iſaac tit. 11. c. 30.

Chorepiſcopi prohibiti ſunt, ideo modò nihil ſunt, nec ſanctum paraclitum ullo umquam tempore tradere potuerunt, nec modò poſſunt. Quapropter non apparet iteratum quod olim canonicè non agnoſcitur patratum.

Vt qui ab hæreticis baptizatus fuerit in nomine ſanctæ Trinitatis, non rebaptizetur, ſed ſola impoſitione manus perficiatur.

Burchard. lib. 4 c. 40. Ivo par. 1. c. 134. CCCCIII. Quicunque baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, nullo modo rebaptizari debetur; ſed per manus ſolam impoſitionem purgandus eſt.

Vt baptizandi ſymbolum diſcant fidei.

Suprà c. 162. CCCCIV. Baptizandos oportet fidei ſymbolum diſcere, & quinta feria ultimæ ſeptimanæ Epiſcopo vel Presbyteris reddere. Et qui in ægritudine conſtituti baptiſmum perceperint; ſani facti fidei ſymbolo doceantur, ut noverint quanta natione digni ſunt habiti. Oportet etiam baptizatos poſt baptiſmum chriſma cœleſte percipere & regni Chriſti participes fieri.

Vt hi de quibus dubitatur utrum baptizati ſint annon, vel à Presbytero diis immolanti vel immolatitiis carnibus veſcenti ſunt baptizati, ut rebaptizentur.

Gregor. III. ep. 1. c. 5. CCCCV. Quòd hi qui dubitant utrum ſint baptizati annon, vel à Presbytero diis mactanti vel immolatitiis carnibus veſcenti fuerint baptizati, ut baptizentur præceptum eſt.

Ne ullus pluſquam duas uxores accipiat.

Capitula Herardi c. cxi. Burchard. lib. 9. c. 23. Ivo par. 8. c. 161. CCCCVI. Ne quiſquam amplius quàm duas accipiat uxores; quia jam tertia ſuperflua eſt.

De orationibus & eleemoſynis ac Miſſarum celebrationibus pro fidelibus defunctis fideliter agendis; quibus impij carere debent; quoniam nec eorum eleemoſyna à ſacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda eſt.

Gregor. III. ep. 1. c. 3. Gratian. 13. q. 2. c. 21. Pro obeuntibus. CCCCVII. Quòd pro catholicis defunctis ſint memoriæ faciendæ, & oblationes & orationes Deo offerendæ. Non tamen pro impiis, quamvis ſint Chriſtiani, ex his aliquid agere licebit.

Vt nullus Epiſcopus ſive Presbyter aliam cauſam in ſynodo priùs ſuggerat quàm ea quæ ad emendationem vitæ pertinent finiantur.

Suprà c. 164. CCCCVIII. Nullus Epiſcoporum vel Presbyterorum aliquam priùs cauſam ſuggerere audeat quàm ea quæ ad emendationem vitæ & ad ſeveritatem regulæ atque ad animæ remedia pertinent finiantur.

De his qui facultatulam Eccleſiæ petunt à Regibus, prava cupiditate illecti, quid agendum ſit.

CCCCIX. Qui reculam Eccleſiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulſu egentium ſubſtantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, & à communione Eccleſiæ, cujus facultatem auferre cupiunt, excludantur. Ibid. c. 165.

Vt nullus Epiſcopus alterius Epiſcopi res devaſtet aut plebes invadat.

CCCCX. Ne parrochias cujuſlibet Epiſcopi alterius civitatis Epiſcopus canonum temerator invadat, & veſanæ cupiditatis facibus inflammatus, ſuiſque admodum non contentus, rapiat aliena. Ibid. c. 166.

De eo qui munuſcula Eccleſiæ fraudaverit vel quolibet modo invaſerit, ut ab Eccleſiæ communione arceatur.

CCCCXI. Si quis cujuſque munuſcula Eccleſiæ ſanctis ſcripturarum titulis conlata nefaria calliditate abſtulerit, fraudaverit, invaſerit, retentaverit, atque ſuppreſſerit, & non ſtatim à ſacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Eccleſiæ catholicæ communione pellatur. V. 3. 134.

De Epiſcopo judicato, ſi apoſtolicam ſedem appellare voluerit.

CCCCXII. Vt judicatus Epiſcopus ad apoſtolicam ſedem, ſi voluerit, appellet. *Ex Concilio Sardicenſe cap.* v. Quòd ſi appellaverit, in cathedra ipſius alter non ordinetur. Ferrand. c. 59 60.

De his qui à judicibus quos Primates dederint appellaverint quid agendum ſit.

CCCCXIII. Vt ſi à judicibus quos Primas dederit quis appellaverit, alij judices amplioris numeri decernantur. Quòd ſi & ab ipſis appellaverit, ad ſententiam Concilij cauſa deferatur. Ibid. c. 61.

De Presbyteris, ut inconſulto Epiſcopo non præſumant celebrare agenda.

CCCCXIV. Vt Presbyteri inconſulto Epiſcopo in quolibet loco agenda non audeant celebrare. Ibid. c. 92.

Ne aliquis Presbyter civitatis ſine Epiſcopi præcepto aliquid agat.

CCCCXV. Vt Presbyter civitatis ſine juſſione ſui Epiſcopi nihil jubeat nec in unaquaque parrochia aliquid agat.

Ne Presbyteri rem Eccleſiæ ſine ſui conſenſu Epiſcopi vendant.

CCCCXVI. Vt Presbyteri rem Eccleſiæ ſine conſenſu Epiſcopi ſui non vendant. Ibid. c. 95. Creſcon. c. 252.

De abjecto Clerico ab aliena Eccleſia non recipiendo.

Ferrard. c. 118. CCCCXVII. Vt abjectum Clericum aliena Eccleſia non admittat.

Vt ſemper ad Patrem oratio dirigatur.

VI. 66. CCCCXVIII. Vt nullus in precibus niſi ad Patrem dirigat orationem. Et ut priùs eas cum inſtructioribus tractet.

De rebus Eccleſiæ à nullo injuſtè retentandis vel diripiendis.

Ibid. 136. Conc. Mogunt. an. 888. c. 6. CCCCXIX. Ne cui liceat res vel facultates Eccleſiis aut monaſteriis vel xenodochiis pro quacunque eleemoſyna cum juſtitia delegatas retentare, alienare, atque ſubtrahere. Quòd ſi quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum ſententiis conſtrictus, ab Eccleſiæ liminibus excludatur, donec ea quæ ſublata ſunt aut retenta reddantur.

Vt ab Eccleſiæ ſocietate extorris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.

VI. 335. CCCCXX. Vt nullus Epiſcoporum aut cujuſlibet ordinis Clericus vel alia quæcunque perſona quibuſlibet conditionibus ſeu in uno regno ſeu in alio poſitas alterius cujuſcunque Eccleſiæ res aut petat aut præſumat accipere. Quòd ſi fecerit, tamdiu habeatur à communione altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate ſuſpenſus donec ipſe Eccleſiæ cujus directo ordine juris eſt ablata reſtituat.

De privilegiis Eccleſiarum inlibatè ſervandis.

VI. 390. & ſeq. CCCCXXI. Privilegia atque præcepta Eccleſiarum manere ſemper incorrupta præcipimus. Et quicquid ab anteceſſoribus vel parentibus noſtris circa ſacroſanctarum Eccleſiarum utilitates conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſis eccleſiaſticis impetrarunt, ſub pœna ſacrilegij jugi ſolidata æternitate ſerventur.

De Clericis à propriis Epiſcopis corrigendis.

CCCCXXII. Placuit ut Clerici non diſtringantur vel dijudicentur niſi à propriis Epiſcopis. Fas enim non eſt ut divini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio. Nam ſi propriorum Epiſcoporum juſſionibus inobedientes extiterint, tunc, juxta canonicas ſanctiones, per poteſtates exteras adducantur, id eſt, per judices ſeculares.

Vt nullus Chorepiſcopus per impoſitionem manus Spiritum ſanctum tradat aut conſecrationem pontificalem faciat.

Capitulare I. an 803. c. 5. Iſaac tit. 21. c. 42. CCCCXXIII. Placuit, ſicut Leonis Papæ & omnium Epiſcoporum noſtrorum atque reliquorum fidelium generali & ſynodali conſultu decrevimus, ut nullus Chorepiſcopus per manus impoſitionem Spiritum ſanctum tradere, aut ſacerdotes vel Levitas aut Subdiaconos ſacrare, vel virgines velare, aut ſanctum chriſma conficere, vel Eccleſias aut altaria ſacrare, aut benedictionem in publica Miſſa populis tribuere præſumat. quæ omnia ſummis Pontificibus, id eſt, cathedralibus Epiſcopis, debentur, & non Chorepiſcopis vel Preſbyteris, quorum formam, juxta ſanctorum canonum decreta, Chorepiſcopi gerunt. Si autem hi aliquid ex his agere tentaverint, irrita erunt quæ ab eis geruntur, & ipſi omni eccleſiaſtico honore funditus priventur.

De his qui à Chorepiſcopis ſunt ordinati Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.

CCCCXXIV. Vt hi qui à Chorepiſcopis Preſbyteri vel Diaconi aut Subdiaconi ſunt ordinati, nullatenus in preſbyteratus vel diaconatus aut ſubdiaconatus officio miniſtrare præſumant. Similiter homines qui ab imperitis ab eis videntur eſſe confirmati, vel virgines ſeu Eccleſiæ ſacratæ, aut chriſma confectum, ſive altaria dedicata, pro confirmatis vel ſacratis aut dedicatis minimè habeantur; quia quæ illi non habuerunt dare non potuerunt. quoniam ex his eis quicquam agere non licet. quæ omnia ſummis Pontificibus debentur, & non Chorepiſcopis, qui nec ſummi Pontifices vel Epiſcopi fuerunt nec deinceps unquam fieri poſſunt. Nullum enim ex ſeptuaginta ex his aliquid unquam feciſſe legimus vel ſcimus; ad quorum exemplum & formam Preſbyteros vel Chorepiſcopos, antequam ipſi Chorepiſcopi prohibiti eſſent, fuiſſe agnovimus. Hæc verò omnia à cathedralibus Epiſcopis, qui à comprovincialibus Epiſcopis aut præſentia aut judicio Metropolitani conſecrati eſſe noſcuntur, agenda ſunt, & non à Preſbyteris vel Chorepiſcopis, qui ambo unius formæ eſſe videntur. Quæ ſi ab eis aut propter imperitiam aut propter præſumptionem acta, ut prædictum eſt, ab imperitis eſſe putantur, à cathedralibus tamen Epiſcopis reformanda vel peragenda ſunt: quia quæ illi in his agere cogitarunt, imperfecta remanſerunt; &, ut jam prælibatum eſt, quod illi non habuerunt, dare non potuerunt. Epiſcopi namque non fuerunt, quia nec à tribus Epiſcopis nec ad aliquam epiſcopalem cathedram ordinati fuerunt. & ideo ex his nihil agere potuerunt. Et ne alicui talis ordina- Capitulare I. an. 803. c. 6.

tio vel confirmatio aut conſecratio reiteratio eſſe videatur, adtendat illud quod ſcriptum eſt: *Quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit ut videatur iteratum.* Et reliqua talia eorúmque ſimilia.

Leo I. ep. 92. c. 15.

Ne judices de exceſſibus malorum judicent aliquid extra conhibentiam ſacerdotum.

VI. 143.

. CCCCXXV. Ne judices quicquam de perfidorum exceſſibus extra ſacerdotum conhibentiam judicare præſumant.

De Presbyteris Epiſcoporum, quò ipſi ire non potuerint, ad corrigendum mittendis.

CCCCXXVI. Vt Epiſcopi tunc immunes habeantur à damnis cùm eorum Preſbyteros ad ea quæ ipſi non correxerint remiſerint corrigenda.

De eo qui fallax in fide repertus fuerit.

L. 1. Cod. Theod. de apoſtatis. Felix II. ep. 1.

CCCCXXVII. Si coram hominibus repertum mendacium & infamem facit & damnis affligit, quanto magis in divina fallax fide præventus non erit penitùs ad accuſationem vel ad teſtimonium admittendus. Meritò ergo accuſare & teſtificare prohibentur qui in recta fide ſuſpecti ſunt.

Addit. III. c. 12.

Quòd non ſolùm flagitia deflenda, ſed etiam amaris pœnitentiæ fletibus ſint eradicanda.

Lib. 12. leg. Vviſigoth. tit. 2. c. 17.

CCCCXXVIII. Sicut deflendum Chriſtianis eſt eorum ſcelus qui in Chriſto prævaricatores exiſtunt, ita modis omnibus decernendum ut abſque ſatisfactione Eccleſiæ nullus omnino veniam mereatur qui à meliori propoſito ad deterius declinaſſe convincitur: quia crudelis & ſtupenda præſumptio crudeliori debet extirpari ſupplicio.

De illo qui non ſolùm furtum fecerit, verùm & qui furi conſenſerit.

VI. 160. Lib. 7. leg. Vviſigoth. tit. 2. c. 7.

CCCCXXIX. Non ſolùm ille qui furtum fecerit, ſed etiam & quicunque conſcius fuerit, vel furto ablata ſciens ſuſceperit, in numero furantium habeatur, & ſimili vindictæ ſubjaceat.

Vt in ſancto Paſchæ ſabbato die & Paraſceve Miſſæ non agantur.

Suprà c. 180.

CCCCXXX. Vt ſabbato ſancto, hoc eſt, in vigilia Paſchæ, jejunium ante noctis initium, niſi à parvulis aut infirmis, non ſolvatur. Nec Miſſa in Paraſceve aut in eodem ſabbato ſancto vel divina myſteria his duobus diebus celebrentur. Canonibus quippe jubentibus biduo iſta ſacramenta penitùs non debent celebrari.

De his qui in locis inlicitis & minimè conſecratis contra canonicam auctoritatem Miſſas celebrare vel audire præſumunt.

CCCCXXXI. Statutum ſæpiſſime & inhibitum eſt ut Miſſarum celebrationes in locis incongruentibus fieri omnino non debeant. Simul & hoc decretum eſt, ut ſi quis Preſbyterorum, excepto quando in itinere pergitur, & locus baſilicæ procul eſt, & id in altaribus ab Epiſcopo conſecratis fieri neceſſitas compellit, ne populus Dei ſine Miſſarum celebratione & corporis & ſanguinis dominici perceptione maneat, Miſſarum celebrationes in hujuſcemodi inlicitis locis poſt tot tantáſque prohibitiones facere tentaverit, gradus ſui periculum incurrat. Et hoc populis denuntiandum ſummopere à ſacerdotibus ac prædicandum eſt, ne Miſſas in prædictis inlicitis locis ſacerdotibus cantare ſuadeant, vel hæc inlicita facere Preſbyteros deprecentur; quoniam ſcriptum eſt: *Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in loco quem elegerit Dominus ut ponat nomen ſuum ibi.* Satius igitur eſt Miſſam non audire quàm eam ubi non licet nec oportet celebrare nec audire. Et in canonibus legitur ut nullus ſacerdotum in domibus vel in aliis locis niſi in Eccleſiis dedicatis celebrare Miſſas audeat. Si quis contra hæc decreta egerit, canonica correctione feriatur. Simul & hoc ſtatutum eſt, ut nullus ſacerdos in aliis quàm in Deo dicatis vaſis & ab Epiſcopis conſecratis miniſtrare ſeu Miſſas celebrare præſumat: quia ſicut non eſt conceſſum ut alij Miſſas cantent & ſacrificia conſecrent quàm illi qui ab Epiſcopis ſunt conſecrati, ita non eſt licitum ut in aliis domibus vel altaribus aut vaſis Miſſas ſacerdotes celebrare præſumant quàm ab Epiſcopis conſecratis. Sunt etiam ab Epiſcopis conſecranda & benedicenda corporales pallæ ac alia veſtimenta ſacerdotalia, nec non & omnia quæ in uſus baſilicæ vel altaris ſive in miniſterio ſacerdotum ad divina myſteria explenda complectuntur, quatinus cum his ſacris Deo ſacratiùs ſive placabiliùs miniſtrare valeant. Vnde & in aliis ſanctorum patrum decretis legitur: *Quamquam Deum vera fide ubique orare liceat, ſacrificia verò offerre aut corpus Domini confici nullo modo legimus aut veraciter ſcimus in aliis locis juſtè fieri niſi in locis Deo ab Epiſcopo dicatis, niſi cauſa hoſtilitatis aut ſummæ neceſſitatis. & hoc non in manſionibus aut in domibus non ſacratis, ſed in ta-*

Felix IV. ep. 1. Capitulare Epiſcopor. an. 801. c. 9. Concil Pariſ. VI. lib. 1. c. 47. & lib. 3. c. 6. Felix IV. ep. 1. Burchard. lib. 4. c. 38. Fulbert. ep. 36. Ivo par. 2. c. 76. & par. 3. c. 61. Gratian di. 1. de conſecr. c. 12. & ſeqq.

Deuter. 12.

Suprà c. 396.

bernaculis dedicatis ab Epiſcopis & altaribus à Pontificibus ſacra unctione unctis & divinis precibus conſecratis, & hoc ſumma ex neceſſitate, & in itinere, procul ab Eccleſia poſitis, ne populus ſine Miſſarum ſollemnia & ſacramenti corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti perceptione remaneat. Ab antiquis autem patribus & prædeceſſoribus noſtris nulla alia ex occaſione, aut pigritia, ſeu præſumptione, ſed propter dictam neceſſitatem, hoc conceſſum eſſe legimus. Aliter quoque, niſi ut præfixum eſt, in locis non conſecratis Miſſarum ſollemnia agere non licet. Et hoc nonniſi ex ſummis & pro prædictis neceſſitatibus fieri ullo modo licet; quoniam lex divina admodum præcipiens ait: *Caveat quiſque ne offerat holocauſta ſua in omni loco, ſed in loco quem Dominus elegit.* Et alibi: *Rectè offert qui ad Eccleſiam neceſſitate præoccupante aut infirmitate venire non poteſt, & alubi Deum orat.* Sed non rectè dividit qui in locis inlicitis & altaribus minimè conſecratis Miſſarum celebrationes peragit. Multò enim melius eſt Miſſas non cantare aut audire quàm in locis inlicitis Miſſas cantare aut audire: quoniam qui inlicita agit & prohibita facit, non modicùm errat, & nimis peccat, & niſi pœnitentiam canonicè & juſtè in hoc ſeculo ex hoc egerit, maximam condemnationem in futuro judicio propter hoc indubitanter percipiet. Multa verò & innumerabilia exempla ex his in ſupradictis legalibus & in aliis canonicis & divinis libris inveniuntur, quæ hic pro prolixitate inſerere diſtulimus, & pro faſtidio ac labore ſcriptorum ſive lectorum hic non inſeruimus. Nam ſi quis ex his potiora & plura exempla invenire deſiderat, in præfixis libris ſufficienter legendo & diligenter quærendo invenire poterit. Si quis ergo poſt tot prohibitiones hæc decreta apoſtolica & ſynodali atque imperiali auctoritate renovata, & maximè omnium imperij noſtri populorum ac procerum noſtrorum conſenſu & hortatu conſcripta atque firmata, temerare præſumpſerit, ſi Clericus fuerit, gradus ſui periculo ſubjacebit. Si verò monachus aut laicus fuerit, à liminibus Eccleſiæ uſque ad Eccleſiæ ſatisfactionem extorris fiat. Si autem, quod abſit, ſuo Epiſcopo vel reliquis Sacerdotibus inobediens vel contumax extiterit, à Comitibus vel Miſſis noſtris comprehenſus, in carcerem uſque ad noſtram & proprij Epiſcopi atque Eccleſiæ ſatisfactionem ſub magna ærumna retruſus maneat.

Quòd inceſtum committat qui ſe conſanguineæ ſuæ uſque affinitatis lineam conjungit.

CCCCXXXII. Nullus fidelium uſque adfinitatis lineam, id eſt, uſque in ſeptimam progeniem, conſanguineam ſuam ducat uxorem, vel eam quoquo modo inceſti macula polluat. Si quis verò hoc ſcienter temerare præſumpſerit, ſi liber eſt, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, fiſco noſtro perſolvat, & inſuper canonicè ut inceſtus luat, ac publicè juxta canonicos gradus pœniteat. Si autem ſervus vel eccleſiaſticus fuerit, publicè flagelletur ac decalvetur, & juxta proprij Epiſcopi juſſionem pœnitentiam publicè & canonicè gerat. Quòd ſi aliquis tam liber quàm ſervus aut eccleſiaſticus vel fiſcalinus Epiſcopo proprio vel ſuo ſacerdon aut ſuo Archidiacono inobediens vel contumax ſive de hoc ſive de alio quolibet ſcelere extiterit, omnes res ejus à Comite & à Miſſo Epiſcopi ei contendantur uſque dum Epiſcopo ſuo obediat, ut canonicè pœniteat. Quòd ſi nec ſe ita correxerit, & ad Epiſcopum & canonicam pœnitentiam venire diſtulerit, à Comite comprehendatur, & in carcerem ſub magna ærumna retruſus teneatur, nec rerum ſuarum poteſtatem habeat quouſque Epiſcopus juſſerit. Quòd ſi Comes vel ejus miniſtri hæc adimplere diſtulerint, canonicè ab Epiſcopo vel à ſuo miniſtro excommunicetur, & uſque dum hæc pleniter adimpleat, ſemper communione catholicorum careat, uſque dum ipſi Epiſcopo humaniùs erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipſe Comes aut de prædictis cauſis aut de ipſa excommunicatione inobediens aut neglegens apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat uſque dum ambo in noſtram præſentiam veniant, ut nos illum epiſcopali auctoritate atque imperiali metu ita corrigamus ut & ceteri timorem habeant, nec deinceps talia committere ullatenus audeant.

Addit. III. c. 123. Gregor. III. ep. 1. c. 5. Burchard. lib. 7. c. 12. Ivo par. 9. c. 26. Gratian. 35. q. 2 c. 16. progeniem.

Vt inceſti, quandiu in ſcelere manent, non fidelium Chriſtianorum, ſed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.

CCCCXXXIII. Inceſti, dum in ipſo deteſtando atque infando ſcelere manent, non inter fideles Chriſtianos, ſed inter gentiles aut catechumenos vel energumenos

Concil. Ilerd. c. 4. Iſaac tit. 4. c. 14. Burchard. lib. 7. c. 5.

Ivo par. 9. c. 29 & 41. Gratian. 35. q. 8. c. 3. *Inceſtuoſi*. Vide Addit. III. c. 324.

gumenos habeantur; id eſt, cum Chriſtianis non cibum ſumant, non potum, non in eodem vaſculo edant aut bibant; ſed ſoli hoc faciant. Non oſculentur aut ſalutentur ab eis. Sed ſi ſuis ſacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefandiſſimo ſe ſcelere ſegregare atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui ſpiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de quibus ipſa veritas ait: *Si te non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus*. Nam cum fidelibus non debent orare, nec in Eccleſiam intrare, ſed ad januam Eccleſiæ excubare, & intrantibus in eam atque exeuntibus ex ea vultu in terra proſtrato veniam poſtulare, & ut pro ſe orare non dedignentur flagitare, & lacrymis perfuſi, vultu contrito, atque humiliato ſpiritu, ſemper omnibus apparere uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ & proprij Epiſcopi canonicam reconciliationem manere, & ad priſtinum inceſtum nunquam redire, nec ſecularia negotia exercere, nec placitis aut accuſationibus vel teſtimoniis intereſſe, ſed crebris ſacerdotum precibus, manúſque Pontificis proprij impoſitionibus, & eleemoſynarum largitionibus, atque ceterorum bonorum * hominum exhibitionibus eos purgari ſanaríque oportet.

Math. 18.

* operum

Concil. Agath. c. 61. Iſaac tit. 4. c. 25. Ivo par. 9. c. 25.

De inceſtis nullo conjugij nomine prævalendis.

CCCCXXXIV. Inceſtos nullo conjugij nomine prævalendos eſſe cenſemus.

De inceſtis conjunctionibus.

VI. 409.

CCCCXXXV. Si quis eo gradu ſe inceſtuoſo ordine cum his perſonis quibus à divinis regulis prohibitum eſt conjunxerit, uſquequo pœnitentiam ſequeſtratione teſtentur, utrique communione priventur, & neque in palatio habere militiam neque in foro agendarum cauſarum licentiam habebunt. Nam quoquo modo prædicto ſe inceſto conjunxerint, Epiſcopi ſeu Preſbyteri, in quorum diœceſi vel pago actum fuerit, Regi vel judicibus ſcelus perpetratum adnuntient; ut cùm ipſis denuntiatum fuerit, ſe ab eorum communione aut cohabitatione ſequeſtrent. Res autem eorum ad primos parentes uſque ad ſequeſtrationem perveniant, ſub ea conditione, ut antequam ſegregentur, per nullum ingenium, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam ad proprias perveniant facultates, niſi præfatum ſcelus ſequeſtrationis ſeparatione & pœnitentia fateantur.

De canonicæ accuſationis ordine.

L. 19. Cod. Theod. de accuſat. & inſcript. Capitula Angilramni. c. 7. Capitula Herardi c. 904. Ivo par. 6. c. 332.

CCCCXXXVI. Accuſationis ordinem canonicis dudum regulis inſtitutum ſervare jubemus; ut ſi quis Clericus in criminali vel in leviori cauſà pulſatur, vel in diſcrimine capitis arceſſitur, non ſtatim reus æſtimetur quia accuſari potuit, ne ſubjectam innocentiam faciamus. Sed quiſquis ille eſt qui crimen intendit, in judicium epiſcopale veniat, nomen rei indicet, vinculum inſcriptionis arripiat, cuſtodiat ſimilitudinem, habita tamen dignitatis æſtimatione patiatur. Nec ſibi fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij.

De ſervis & libertis vel infamibus perſonis non recipiendis.

VII. 76. Capitula Angilramni c. 21. Gratian. 6. q. 1. c. 2. *Omnes*.

CCCCXXXVII. Omnes ſervi vel liberti omnéſque infames perſonæ non permittantur majores natu accuſare, vel omnes quos ad accuſanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Infames ſunt cuncti quos decreta canonica & eccleſiaſtica atque leges ſeculares adſcribunt infames eſſe.

De Epiſcopis & reliquis ſacerdotibus vel Clericis ad ſeculares judices minimè accuſandis.

L. 41. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Capitula Angilramni c. 24. Gratian 2. q. 7. c. 50. *Si quis Epiſcopus*.

CCCCXXXVIII. Si quis Epiſcopus, Preſbyter, aut Diaconus, vel quilibet Clerici apud Epiſcopos, quia alibi non oportet, à qualibet perſona fuerint accuſati, quicunque fuerit ſive ille ſublimis vir honoris, ſive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus inlaudabilis intentionis arripuit, noverit docenda probationibus, monſtranda documentis ſe debere inferre. Si quis ergo circa hujuſmodi perſonas non probanda detulerit, auctoritate hujus ſanctionis intelligat ſe jacturam famæ propriæ ſuſtinere; ut damno pudoris, exiſtimationis diſpendio, diſcat ſibi alienæ verecundiæ impune inſidiari ſaltem de cetero non licere. Nam ſicut Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos, ceteróſque, ſi his objecta potuerint comprobare, ab eccleſiaſticis gradibus æquum eſt removeri, ita ſimilis videri debet juſtitiæ modus quòd appetitæ innocentiæ moderatam deferri juſſimus ultionem. Ideo hujuſcemodi duntaxat cauſas Epiſcopi ſub teſtificatione multorum actis audire debebunt.

De Primatum & Metropolitanorum differentia.

Capitula Angilramni c. 25. Ivo par. 5. c. 54.

CCCCXXXIX. Nulli alij Metropolitani appellentur Primates niſi illi qui primas ſedes tenent, & quos ſancti patres

ſynodali & apoſtolica auctoritate Primates eſſe decreverunt. Reliqui verò qui alias metropolitanas ſedes ſunt adepti, non Primates, ſed Metropolitani vocentur.

De familiaribus vel hominibus, tam liberis, quàm ſervis, dominum accuſantibus, vel ſecreta ejus prodentibus, quid agendum ſit.

L. 3. Cod. Theod. Ne præter crim. majeſt. Ivo par. 16. c. 61. 332.

CCCCXL. Si quis ex familiaribus vel ex ſervis cujuſlibet domus cujuſcunque criminis delator atque accuſator emerſerit, ejus exiſtimatione caput atque fortunas petiturus cujus familiaritati vel dominio inhæſerit, ante exhibitionem teſtium, ante examinatum judicium, in ipſa expoſitione criminum atque accuſationis exordio, ultore gladio feriatur. Vocem enim funeſtam potiùs intercidi quàm audiri oportet. Eorum verò accuſandi ſacerdotes vel teſtificandi in eos os obſtruimus quos non humanis ſed divinis vocibus mortuos eſſe ſcimus.

Vide ſuprà c. 322.

Quòd Epiſcopi à Deo, cujus ſervi exiſtunt, ſint judicandi, accuſandi, vel damnandi. Quia, juxta Apoſtolum, nemo alienum ſervum debet accuſare. Et quòd non ab humanis aut pravæ vitæ hominibus ſint lacerandi, ipſo Domino regulam tribuente.

Anaclet. ep. 2.

CCCCXLI. Epiſcopi à Deo judicandi ſunt, non ab humanis aut pravæ vitæ hominibus ſunt lacerandi, ipſo Domino exemplum dante, quando per ipſum, & non per alios, vendentes & ementes ejecit de templo, & menſas nummulariorum proprio evertit flagello, & ejecit de templo. Et ſicut alibi ait: *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diſcernit.*

Pſal. 81.

De his qui ſe ipſos quocunque modo necant.

Concil. Autiſſiodor. c. 17. Iſaac tit. 11. c. 32 Burchard. lib. 19. c. 131. Ivo par. 10. c. 6.

CCCCXLII. Quicunque ſe propria voluntate aut in aquam jactaverit, aut collum ligaverit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut cuilibet voluntariæ ſe morti tradiderit, iſtorum oblatio non recipietur.

De his qui Clericum injuriaverint.

V. 192.

CCCCXLIII. Quicunque judex aut ſecularis Preſbytero aut Diacono aut cuilibet de clero aut de junioribus matris Eccleſiæ abſque audientia Epiſcopi vel Archidiaconi vel Archipreſbyteri injuriam inferre præſumpſerit, anathema ab omnium Chriſtianorum conſortio habeatur.

Ne laici interſint quando canonica jura ventilantur, vel regularia examinantur, niſi in propria accuſentur perſona.

CCCCXLIV. Quando ea quæ canonica ſunt ventilantur, vel quædam regularia examinantur, nec judices ſeculares neque aliquos laicos intereſſe oportet, niſi eos tantummodo qui in propria accuſantur perſona.

Vt eccleſiaſtica jura ſemper inlibata permaneant.

CCCCXLV. Monemus ut jura Eccleſiarum, ſicut à patribus divinitus inſpiratis ſunt ordinata, inviolata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiſcat, nec per alterius imitationem ſuum aliquis quærat augmentum.

Capitulare III. an. 814. c. 10.

Suggeſtio populi ad Imperatorem Karolum & Epiſcopos.

CCCCXLVI. Deus ad hoc veſtram religioſitatem ordinavit ut & injuſtitias removeatis, & præſumptiones abſcidatis, & ſacerdotibus laborantibus ſuccurratis, & multis opprobriis locum non præbeatis, ſed poſt agnitionem, ei qui calumniam patitur adjutorium feratis, illum verò qui calumniam facit, ſi verè eſt calumniator, abſcidatis.

De alienis judicibus non recipiendis, & peregrina judicia vel examina reſpuenda.

CCCCXLVII. Epiſcopis ſingulorum locorum, omnium qui ſub eorum degunt moderamine curæ ſit cauſas utilitateſque diſponere. Valde enim eſt incongruum ut, omiſſis ſuis, alij quilibet illorum ſe cauſis admiſceant; ſed illi eorum vitam competenti regulariſque debeant moderatione diſponere qui eos ordinare canonicè poſſunt, vel à quibus ordinati ſunt, & qui pro commiſſis eorúmque animabus compelluntur reddere rationem.

De Epiſcopo qui adversùs proprium Metropolitanum vel contra alios quoſque habuerit cauſam quid agendum ſit.

CCCCXLVIII. Si fortè, quod non optamus, aliquem Epiſcopum contra proprium Metropolitanum vel contra alios quoſque contingat aliquid habere cauſæ, decrevimus ut ob hoc ſedis apoſtolicæ judicium hi qui petere feſtinant licentiam habeant. quod ſcitis canonum etiam antiquorum patrum inſtitutione permiſſum.

Quòd fundamentum totius bonitatis ſit Chriſtus Ieſus, & qualiter in ovile ovium per oſtium ſit intrandum.

CCCCXLIX Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt. qui eſt Chriſtus Ieſus. Quiſquis ergo cum dilectione Dei & proximi, fidei quæ in Chriſto eſt firmitatem tenet, eundem IeſumChriſtum Dei & hominis filium

1. Cor. 3.

apud ſe poſuit fundamentum. Sperandum ergo eſt quia ubi Chriſtus fundamentum eſt, bonorum quoque operum ſequatur officium. Ipſa quoque per ſe veritas dicit: Ioan. 10. *Qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ovium.* Et pauló pòſt ſubjecit dicens: *Ego ſum oſtium.* Ille ergo in ovile ovium intrat per oſtium qui intrat per Chriſtum. Ipſe autem per Chriſtum ingreditur qui de eodem creatore ac redemptore humani generis vera ſentit & prædicat, & prædicata cuſtodit; culmen regiminis ad officium portandi oneris ſuſcepit, non ad appetitum gloriæ tranſitorij honoris; curæ quoque ſuſcepti ovilis ſollerter invigilat, ne oves Dei aut perverſi homines prava loquentes dilanient, aut maligni ſpiritus oblectamenta vitiorum ſuadentes devaſtent.

De cauſis definitis minimè recommovendis.

Ivo par. 16. c. 255. CCCCL. Flagitari judicium non debet de cauſa quæ diffinita vel judicata eſt.

De his qui contra præpoſitos ſuos ſe erigunt, & de accuſatoribus vel teſtibus inimicis, quid agendum ſit.

CCCCLI. Qui ſe contra præpoſitos ſuos erigunt, profectò oſtenditur quia eſſe ſervi Dei contemnunt. Filius Dei in Ioan. 8. ſancto ait evangelio: *Ego non accuſo nec judico quemquam.* Nihil enim ſine patre facit filius; quia communis eorum operatio eſt & unita voluntas. Hoc verò in loco quaſi judex loquitur, dicens qualis judex, quales teſtes Deo eſſe debeant, ut cognoſcant homines in judicando quòd non ex voluntate & poteſtate ſua ſed ex æquitate debeant formare ſententiam. Iuſtitia in judicando eſt manifeſtanda, non potentia.

De regulis Clericorum.

Conc. Mogunt. an. 815. c. 10. Iſidor. lib. 2. de offic. c. 2. CCCCLII. Clerici lege patrum monentur ut á vulgari vita ſecluſi, á mundi voluptatibus ſeſe abſtineant, non ſpectaculis, non pompis interſint, convivia publica fugiant, privata non tantùm pudica ſed ſobria colant, uſuris nequaquam incumbant, qui nec turpium occupationes lucrorum fraudéſque cujuſquam ſtudiosè appetant, amorem pecuniæ quaſi materiam cunctorum criminum fugiant, ſecularia officia negotiáque abiciant, honorum gradus per ambitiones non appetant, pro beneficiis medicinæ Dei munera non accipiant, dolos & conjurationes caveant; odium, æmulationem, detractionem, & invidiam fugiant; non vanis oculis, non

infrenata lingua, aut petulanti tumidóque geſtu incedant; ſed pudorem ac verecundiam mentis ſimplici habitu & inceſſu oſtendant. Obſcœnitatem etiam verborum, ſicut & operum, penitùs execrentur. Viduarum ac virginum viſitationes frequentationéſque fugiant, & contubernia extranearum feminarum nullatenus appetant. Caſtimoniam quoque immolati corporis perpetuò conſervare ſtudeant, aut certè unius matrimonij vinculo fœderentur. Senioribus quoque debitam præbeant obedientiam, neque ullo jactantiæ ſtudio ſemetipſos attollant. Poſtremò in doctrina, in lectionibus, pſalmis, hymnis, canticis ſpiritalibus, exercitio jugi incumbant. Tales enim eſſe debent qui divinis cultibus ſeſe mancipandos ſtudent; ſcilicet ut dum ſcientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis adminiſtrent.

De neganda accuſatorum licentia criminandi priuſquàm ſe ipſos purgaverint de his quæ eis obiciuntur.

CCCCLIII. Neganda eſt accuſatis licentia criminandi priuſquam ſe crimine quo premuntur exuerint.

L. 12. Cod. Theod. de accuſat. & inſcript.
Burchard. lib. 1. c. 164.
Ivo par. 5. c. 274.
Gratian. 3. q. 11. c. 1. *Neganda.*

De falſis teſtibus & perjuris quid agendum ſit.

CCCCLIV. Si quis convictus fuerit aliquos ad falſum teſtimonium vel perjurium adtraxiſſe aut per quamcunque corruptionem ſollicitaſſe, ipſe quidem uſque ad exitum non communicet. Conc. Matiſcon. 1. c. 17. Burchard. lib. 16. c. 8.

De qualitaté virginis in conjugio.

CCCCLV. Sciſcitandum eſt ſi vult pater virginis, quia caput mulieris vir. Requirenda eſt á patre voluntas virginum, dum Deus relinquat hominem in manibus conſilij ſui.

Vt Clerici vel Laici in aliena Eccleſia non communicent ſine litteris Epiſcopi ſui.

CCCCLVI. Statutum eſt ut unuſquiſque Clericus vel laicus non communicet in aliena plebe ſine litteris Epiſcopi ſui. Conc. Carthag. 1 c. 7. Regino lib. 1. c. 255.

Vide Addit. IV. cap. 37.

Vt laici contemptores canonum excommunicentur, Clerici verò honore priventur.

CCCCLVII. Si quis ſtatuta ſupergreſſus corruperit vel pro nihilo habenda putaverit, ſi laicus eſt, communione, ſi Clericus, honore privetur. V I. 303. Addit. IV. c. 60.

Vt qui Clericum alienum defendere nititur, communione privetur.

Conc. Hiſpal. II. c. 3. Concil. Arelat. VI. c. 24.

CCCCLVIII. Si fortè aliquis Clericorum regulam diſciplinæ eccleſiaſticæ ſubterfugiens fuerit evagatus, quicunque eum ſuſceperit, & illum Pontifici ſuo non reconciliaverit, ſed magis defenſare præſumpſerit, Eccleſiæ communione privetur.

De accuſationibus in Clericorum cauſis non ſuſcipiendis quæ ſeculi legibus prohibentur. Et de Clericis damnatis à nemine defendendis.

Ennod. in apologet. pag 329. edit. Sirmond. Conc. Carthagin. 5. c. 2. Gratian. 21. q. 5. c. 3. *Si quis cujuſlibet.*

CCCCLIX. Statutum eſt ut nullæ accuſationes à judicibus audiantur eccleſiaſticis quæ legibus ſeculi prohibentur. Et ut ſi quis cujuſlibet honoris Clericus judicio Epiſcoporum quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum ſive ab Eccleſiis quibus præfuit ſive à quolibet homine defenſari; interpoſita pœna damni pecuniæ atque honoris, quo nec ætatem nec ſexum excuſandum eſſe præcipimus.

Vt non alij Metropolitani Primates appellentur niſi illi qui primas ſedes tenent: quia alij non poſſunt tres turmas facere de Epiſcopis quàm illi qui primas ſedes tenent; qui tres turmas facere debent, ſicut in hac ſententia jubetur.

Suprà c. 34.

CCCCLX. Placuit ut quotieſcunque Concilium congregandum eſt, Epiſcopi qui neque ætate neque ægritudine neque alia graviore neceſſitate impediuntur, competenter occurrant. Primatibúſque ſuarum provinciarum intimetur ut de univerſis Epiſcopis vel duæ vel tres turmæ fiant, ac de ſingulis turmis viciſſim quotquot electi fuerint, ad diem Concilij inſtantiſſimè occurrant.

Quòd cum illis quibus Epiſcopus non loquitur non ſit loquendum, nec excommunicatis communicandum; ut ipſi humilient ſemetipſos, ut feſtiniùs reconcilientur.

Concil. Vaſ. 2 c. 6.

CCCCLXI. Ex epiſtola ſancti Clementis utilia, quæ præſenti tempore Eccleſiis neceſſaria ſunt, honorificè proferenda, & cum reverentia ab omnibus fidelibus ac præcipuè Clericis recipienda; ex quibus quod ſpecialiter placuit propter venerandam antiquitatem ſtatutis præſentibus roboremus quod ſupraſcriptus beatus martyr de beatiſſimi Petri Apoſtoli conſtitutione commemorat dicens: *Quidam autem etiam ex vobis ipſis intellegere debetis ſi qua ſunt quæ ipſe propter inſidias hominum malorum non poteſt evidentiùs & manifeſtiùs proloqui. Verbi gratia. Inimicus eſt alicui pro actibus ſuis. Vos nolite expectare ut ipſe vobis dicat, cum illo nolite amici eſſe. Sed prudenter obſervare debetis & voluntati ejus, videlicet qui Eccleſiæ curam gerit, abſque commonitione obſecundare, & averti ab eo cui ipſum ſentitis adverſum, ſed nec loqui his quibus ipſe non loquitur; ut unuſquiſque qui in culpa eſt, dum cupit omnium vel veſtram ſibi gratiam reparare, feſtinet citiùs reconciliari ei qui omnibus præeſt; ut per hoc redeat ad ſalutem cùm obedire cœperit monitis præſidentis.* & cetera quæ in conſequentibus denotantur amicis eorum qui veritati inimici ſunt. Sciat itaque deinceps clerus ad reatum, ſed & fidelium populus ad culpam ſibi aſcribendum, ſi quis in hoc vitium malorum computatur, & diſciplinæ ſubverſor fore agnoſcitur.

S. Clemens ep. 1. Ivo par. 14. c. 22. Gratian. di. 93 c. 1. *Si perſecuti.*

De non injuriandis Epiſcopis aut lacerandis, ſed potiùs tolerandis.

Evariſt. ep. 2. Burchard. lib. 1. c. 99. Gratian. 7. q. 1. c. 11. *Sunt vir.*

CCCCLXII. Epiſcopum verò oportet oportunè & importunè atque ſine intermiſſione Eccleſiam ſuam docere, eámque prudenter regere, & admonere ut à vitiis ſe abſtineat, & ſalutem conſequi poſſit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet ſuſcipere eúmque amare & diligere ut legatum Dei & præconem veritatis; qui, teſtante veritate, quodcunque ligaverit ſuper terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcunque ſolverit ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo. Nimis timenda eſt hæc ſententia, & providendum vobis ne offendatis eos qui tantam à Domino habent poteſtatem. Et ideo potiùs obediendi & ſummopere ſunt venerandi, non detrahendi, vel lacerandi, aut eiciendi, ſed portandi & amandi, ipſo dicente Domino: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Ideo hæc vobis & omnibus fidelibus præcipimus, ut ab his vos caveatis, & poſteris veſtris non malum ſed bonum exemplum relinquatis: quoniam injuria Epiſcoporum ad Chriſtum pertinet, cujus vice funguntur. Vnde & vos, qui veri Dei eſtis diſcipuli, abicite à cordibus ante omnia diſcordias & animorum diſſenſiones, ex quibus omne opus malum procedit, & benignitatem ac ſimplicitatem tota mente ſervate. Veruntamen ſcitote cuncti quòd ſupra omnes vos laboret Epiſcopus: quia unuſquiſque veſtrum ſuum proprium fert laborem, ille verò & ſuum & ſingulorum. Et ideo ſicut ille pro vobis omnibus, ita & vos omnes pro eo ſummopere laborare debetis, in tantum ut ſi etiam neceſſe fue-

Luc. 10.

rit, animas veſtras pro eo ponatis; ſicut & ipſe animam ſuam pro vobis, ſi neceſſe fuerit, ponere debet, ipſo dicente ſalvatore: *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis.* Vos verò obedite eis, & vigilate pro eis; quia ipſi vigilant quaſi rationem pro animabus veſtris redditurì; ut cum gaudio boc faciant, & non gementes. (Ioan. 10.)

De legitimo conjugio.

CCCCLXIII. Decretum eſt ut uxor legitimè viro conjungatur. Aliter enim legitimum, ut à patribus accepimus & à ſanctis Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus traditum invenimus, non fit conjugium niſi ab his qui ſuper ipſam feminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, uxor petatur, & à parentibus propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cùm precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita, & ſociata à proximis, quæ tempore congruo petita legibus detur & ſollemniter accipiatur. Et biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant; ut boni ſoboles generentur, & Domino ſuis in actibus placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios, non ſpurios, ſed legitimos atque bereditabiles generabunt. (Burchard. lib. 9. c. 2. Ivo par. 8. c. 140. Gratian. 30. q. 5. c. 4 *Qualu.*)

De his qui de ſuſpicione vel abſque legitimo accuſatore aliquos judicare præſumunt.

CCCCLXIV. Placuit ut nullus quemquam Clericorum vel laicorum de ſuſpicione aliqua judicare præſumat; ſimiliter, ne ſine accuſatore legitimo quiſpiam condemnetur: quia peſſimum & periculoſum eſt quempiam de ſuſpicione judicare, aut ſine legitimo accuſatore quemquam damnare. *Vide ſuprà lib. 5. cap. 398. & lib. 6. cap. 381.*

Vt Epiſcopi per ſingulos annos circumeant parrochias ſuas.

CCCCLXV. Placuit ut unuſquiſque Epiſcopus per ſingulos annos cunctas dioceſes parrochiáſque ſuas circuire non neglegat; ſed docendo, confirmando, ſingula quæque quæ neceſſaria ſunt reſtaurando, & corrigendo, prout meliùs valuerit, reformare ſatagat.

Vt Presbyteri & Diaconi quando per parrochias conſtituuntur, ſtabilitatis & obedientiæ ſuæ atque ſtatuta ſervare promiſſionem ſuo faciant Epiſcopo.

CCCCLXVI. Quando Presbyteri aut Diaconi per parrochias conſtituuntur, oportet eos profeſſionem Epiſcopo ſuo facere.

Capitulare an. 744. c. 10.
Burchard. lib. 2. c. 157.
Ivo par. 3. c. 130. & par. 6. c. 248.

Ne judices quoſlibet Clericos vel ſervos Eccleſiæ in ſuis angariis aut quibuſlibet rebus occupare præſumant.

CCCCLXVII. Vt non liceat judicibus Clericos vel ſervos Eccleſiæ in ſuis angariis occupare.

De Eccleſiis & dotibus earum, ut ad Epiſcopi ſemper diſpoſitionem pertineant.

CCCCLXVIII. Placuit ut omnes Eccleſiæ cum dotibus & omnibus rebus ſuis in Epiſcopi proprij poteſtate conſiſtant atque ad ordinationem vel diſpoſitionem ſuam ſemper pertineant. *Vide ſuprà cap. 292.* (Capitulare III. an. 814. c. 11.)

Quòd Clerici judices ſeculares adire non debeant.

CCCCLXIX. Vt Clerici qui ſeculares judices appetunt excommunicentur.

De his qui viduis vim inferunt, aut feminas invitas ducunt.

CCCCLXX. Placuit ut viduis pro caſtitate violentiam nullus inferat, & ut mulier invita virum non ducat. Quòd ſi quis fecerit, in triplo nobis bannum noſtrum perſolvat, & ab Epiſcopo, atque, ſi neceſſe fuerit, diſtringente Comite, publicam per gradus canonicos pœnitentiam agere cogatur. Et ſi inobediens extiterit, nobis per firmiſſimos fidejuſſores præſentetur; ut aut in carcerem retrudatur, aut in exilium deportetur; ut & ceteri timorem babeant, ne unquam talia agere præſumant.

De potentibus qui quoſlibet expoliant.

CCCCLXXI. Placuit ut ſi quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Epiſcopo non reddiderit, excommunicetur. (VI. 319.)

De his qui Eccleſiam intrant & non communicant.

CCCCLXXII. Placuit ut omnes qui in Eccleſiam intrant, niſi à ſuo fuerint excommunicati ſacerdote, communicent. Si qui autem boc facere noluerint, tamdiu à communione & à Cbriſtianorum conſortio habeantur alieni quandiu per ſatisfactionem Eccleſiæ à proprio mereantur per manus impoſitionem reconciliari Epiſcopo & ſanctæ reſtitui communioni. (Conc. Tolet. I. c. 13. Gratian. di. 2. de conſect. c. 20. *Hi qui intrant.* Vide infrà Addit. IV. c. 51.)

De his qui acceperint euchariſtiam & non ſumpſerint.

CCCCLXXIII. Placuit omnes (Conc. Tolet. I. c. 14.)

qui ſacram acceperint euchariſtiam, & non ſumpſerint, ut ſacrilegi repellantur.

Vt hi qui à ſacerdotibus excommunicantur, à fidelibus uſque ad reconciliationem, niſi quibus permiſſum fuerit, ſemper vitentur.

Conc. Tolet. 1. c. 15. Ivo par 14. c. 30. Gratian. 11. q. 3. c. 26. *Si quis laicus.*

CCCCLXXIV. Placuit ut his qui à ſuis excommunicantur ſacerdotibus nullus fidelium communicet, niſi quibus permiſſum ab eis fuerit, nec priuſquam canonicè reconcilientur ad eos accedat. Quòd ſi quis facere tentaverit, ſimili ſententiæ ſubjaceat.

De his qui pro munere aut favore alicujus juſtitiam oppriment.

Addit. IV. c. 1. Lib. 12. leg. Vvisigoth. tit. 3. c. 10.

CCCCLXXV. Quàm ſit extraneus à Chriſtianæ fidei regula qui ſe defenſorem veritatis inſimulat, & veritatem ipſam munerum acceptione commaculat, audiat contra ſe Propbetam dicentem: *Pro eo quòd vendidiſtis argento juſtum & pauperem pro calciamentis, ecce ſtridebo ego ſuper vos ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fæno; & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus effugiet.* (Amos 2.)

Qualiter hæc ſtatuta ſervanda ſint. Et de his qui hæc contemnunt, ſive Clericis, ſive laicis, quid agendum ſit.

Capitulare III. an. 814. c. 13. Iſaac tit. 11. c. 33.

CCCCLXXVI. Has omnes conſtitutiones eccleſiaſticas, quas ſummatim brevitérque perſtrinximus, ſicut pleniùs in canone continentur, manere perenni ſtabilitate ſancimus. Si quis ergo Clericus aut laicus harum ſanctionum obediens eſſe noluerit, ſi Clericus fuerit, excommunicationi ſubjaceat. Si verò laicus fuerit & honeſtioris loci perſona, medietatem facultatum ſuarum amittat fiſci viribus profuturam. Si verò minoris loci perſona eſt, amiſſione rerum ſuarum multatus, in exilio deputetur.

De his quæ ab anteceſſoribus noſtris circa cultum divinum ſtatuta fuerunt, ut ſemper inlibata permaneant.

L. 29 Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric. Capitulare III. an. 814. c. 12. Gratian. 25. q. 2. c. 20. *Quæcunque.*

CCCCLXXVII. Quæcunque à parentibus noſtris diverſis ſunt ſtatuta temporibus manere inviolata atque incorrupta circa ſacroſanctas Eccleſias præcipimus. Nihil igitur à privilegiis immutetur. Omnibus qui Eccleſiis ſerviunt tuitio deferatur. Quia temporibus noſtris addi potiùs reverentiæ cupimus quàm his quæ olim præſtita ſunt immutari.

De Capitulis apoſtolica auctoritate roboratis.

Iſaac in præfat.

CCCCLXXVIII. Maximè trium ultimorum capitula iſtorum librorum apoſtolica ſunt cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maximè apoſtolica interfuit legatio. Nam eorum nomina, præter trium, id eſt, Leonis, Sergij, & Georgij, hic non inſeruimus, licèt ea per ſingulos conventus inſerta inveniſſemus, vitantes legentium atque ſcribentium faſtidia. Si quis autem pleniùs ea noſſe voluerit, iſtorum legat authentica, quibus illa inſerta reperiet. Interdum hæc dictando & amando atque operibus complendo non neglegat. Quia, ut Dominus novit, pro amore & utilitate ſanctæ Dei Eccleſiæ, ut horum in procemio prælibatum eſt, ſunt collecta iſticque inſerta. Legentibus pax, cuſtodientibus gloria, operibúſque hæc complentibus vita attribuatur æterna oramus.

EXPLICIT LIBER SEPTIMUS.

CAPITVLARIVM ADDITIONES QVATVOR.

ADDITIO PRIMA.

Conſultò heic omittimus hanc primàm Additionem, quia ſuprà loco ſuo edita eſt pag. 579.

ADDITIO SECVNDA.

CAPITVLA QVÆ DEINCEPS SEQVVNTVR, non tunc quando præſcripta, velut in ſubſequentibus habentur, inventa, collecta, ordinata, húcque inſerta eſſe noſcuntur, ſed poſtmodum à fidelibus reperta, hac in ſcedula, ſicut acta erant, ſunt inſerta, ut faciliùs à fidelibus, quotiens neceſſe fuerit, reperiantur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *VT fidei ſacramento baptizandi imbuantur, & ut parvuli de ſacris fontibus ab his non ſuſcipiantur vel homines ad confirmationem teneantur qui in publica pœnitentia adhuc canonicè inreconciliati manſerint.*
2. *Quo tempore baptiſma celebrari oporteat.*
3. *Vt pactum in baptiſmate factum cum Deo à baptizatis obſervetur.*
4. *Quid ſit abrenuntiatio in baptiſmo, & quomodo obſervanda ſit.*
5. *De ſcholis per ſingulas urbes habendis.*
6. *Quòd ab Epiſcopis jejunis impoſitionem manuum fieri oportet.*
7. *De Presbyteris indiſcretè per diverſa non mittendis.*
8. *Vt Presbyteri qui gradum amiſerint, canonicæ pœnitentiæ ſubdantur.*
9. *Vt nullus Presbyterorum Miſſam ſolus celebrare præſumat.*
10. *Vt in unaquaque Eccleſia proprius Presbyter habeatur.*
11. *Vt in die dominico rurale opus non fiat.*
12. *De Miſſarum celebrationibus in locis incongruentibus minimè agendis.*
13. *Quòd Presbyteri inconſultis Epiſcopis viduas velare non debeant.*
14. *De puellis virginibus à Presbyteris non velandis.*
15. *Quòd quædam fœminæ ſibi velum abſque aſſenſu ſacerdotum imponunt.*
16. *De Abbatiſſis & ſanctimonialibus quæ contra canones viduis & puellis velum imponunt.*
17. *De feminis nobilibus quæ poſt mortem virorum ſuorum capita velant ſtatim.*
18. *De inlicito acceſſu feminarum ad altare.*
19. *Vt nullus Canonicorum vel monachorum, niſi prædicationis aut alicujus certè neceſſitatis cauſa, & hoc licentia Epiſcopi, vel qui ab eo ſua vice fungitur, monaſterium monachorum aut Canonicorum adire præſumat.*

20. *Quòd pecunia à paupere non ſit exigenda cum uſura.*
21. *De diverſis malorum flagitiis.*
22. *De aliis vitiis quæ in uſu quaſi per naturam habentur.*
23. *Quòd laici uxores ſola cauſa filiorum habere debeant, & quòd conjugium à Deo eſt inſtitutum.*
24. *De Regis vocabulo, & qualis ipſe eſſe debeat.*
25. *De miniſterio regali, quale ſit.*
26. *Quòd in eligendis & conſtituendis Eccleſiæ rectoribus Regem magnam vigilantiam adhibere oporteat.*
27. *De Abbatiſſis conſtituendis.*
28. *De adjutoribus reipublicæ & miniſtris eligendis.*

INCIPIUNT CAPITULA QUÆ SUNT GENERALITER PER PARROCHIAS POPULIS DENUNTIANDA.

Ut fidei ſacramento baptizandi imbuantur. Et ut parvuli de ſacris fontibus ab his non ſuſcipiantur vel homines ad confirmationem teneantur qui in publica pœnitentia adhuc canonicè inreconciliati manſerunt.

Concil. Paril. VI lib. 1. c. 34. I. HOc admonendum vel denuntiandum fidelibus neceſſariò prævidimus, ut hi qui fidem Chriſti expetunt, & provectæ ætatis ſunt, priuſquam ad baptiſmum accedant, inſtruantur & fidei & baptiſmatis ſacramento. Similiter & illi inſtruendi ſunt qui parvulos de ſacro fonte ſuſcipere voluerint, ut intellegant & vim ejuſdem ſacramenti, & quid pro aliis ſpoponderint, vel pro quo fidejuſſores extiterint. Illos tamen ſpecialiter ab his officiis removendos judicamus, ne alios de ſacroſancto fonte baptiſmatis ſuſcipiant, nec etiam ad percipiendum ſancti Spiritus donum aliorum patroni exiſtant, qui & communione canonica privati & pœnitentiæ publicæ ſunt ſubacti, donec per pœnitentiæ ſatisfactionem reconciliationem mereantur. Quos enim lex divina & canonica auctoritas ab Eccleſiarum liminibus & à caſtris militaribus, ne ruina ſint populi, ſequeſtrat, multò magis ab his ſacris officiis uſque ad tempus pœnitentiæ, ut jam dictum eſt, peractum ſunt ſequeſtrandi. *Vide ſuprà lib. 6. cap. 182.*

Quo tempore baptiſma celebrari oporteat.

Ibid. c. 7. & Burchard. lib. 4. c. 6. II. Ut extra ſtatuta tempora canonum baptiſmata non celebrentur: quia ſacri canones hoc modis omnibus, niſi aliquod periculum inſtiterit, fieri prohibent; in tantum ut etiam eos qui alio tempore baptizantur, à gradibus eccleſiaſticis arceant.

Ut pactum in baptiſmate factum cum Deo à baptizatis obſervetur.

Concil. Paril. VI. lib. 1. c. 9. Ivo par. 1. c. 161. III. De eo etiam inſtruendos fideles neceſſariò providimus, ut intellegant pactum quod cum Deo in baptiſmate fecerunt. Pactum quod cum Deo in baptiſmate fit, à multis ex toto, à multis ex parte tranſgreditur. Ex toto quippe tranſgreditur, quando quis poſt acceptam baptiſmatis gratiam aut ad infidelitatem aut hæreſim aut certè ad ſchiſma prolabitur. Ex parte verò, quando quis aut ad ſuperbiam aut ad invidiam aut ad cetera vitia ſpiritalia, quæ ex radice ſuperbiæ prodeunt, labitur. *Vide ſuprà lib. 6. cap. 193.*

Quid ſit abrenuntiatio in baptiſmo, & quomodo obſervanda ſit.

IV. Quid ſit abrenuntiare diabolo, operibus & pompis ejus, valde omnes fideles intellegere oportet. Quapropter neceſſe eſt ut prædicatores in admonendo & auditores in diſcendo & opere complendo ab hinc, ut ſuum cavere poſſint periculum, magnum adhibeant ſtudium. Abrenuntiare igitur diabolo eſt penitùs eum reſpuere, ſpernere, reicere, eique contradicere, ſeque unumquemque ab eo alienare, ſive aliud quid quod hoc verbo in hoc ſenſu exprimi poteſt. Opera ejus ſunt, quæ utique operibus Salvatoris contraria exiſtunt. Primùm ſuperbia, cujus ille auctor eſt, & quæ eum ex angelo dæmonem fecit, quæ eſt etiam initium omnis peccati, & cetera vitia, quæ ex radice procedunt ſuperbiæ. Pompa diaboli hæc eſt quæ & pompa mundi, id eſt, ambitio, arrogantia, vana gloria, omniſque cujuſlibet rei ſuperfluitas in humanis uſibus. unde creſcit elatio, quæ multoties honeſtati ſolet adſcribi, & cetera hujuſmodi quæ de fonte ſuperbiæ procedere noſcuntur. Hæc & his ſimilia ſunt quæ unuſquiſque fidelis tempore baptiſmatis à ſe rejecit, Chriſtóque ſe mancipavit, pactúmque cum Deo fecit ne penitùs ad ea quibus abrenuntiavit rediret. Verùm ſi jura humanæ pactionis firmiter conſervantur, fixiùs tamen atque ferventiùs jura tanti pacti, quæ cum Deo facta ſunt, inviolabiliter Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 10.

violabiliter ſunt obſervanda. *Vide ſuprà lib. 6. cap. 193.*

De ſcholis per ſingulas urbes habendis.

Ibid. c. 30. V. Inter nos pari conſenſu decrevimus ut unuſquiſque Epiſcoporum in ſcholis habendis & ad utilitatem Eccleſiæ militibus Chriſti præparandis & educandis ab hinc majus ſtudium adhiberet. Et in hoc uniuſcujuſque ſtudium volumus probare, ut quando ad provinciale Epiſcoporum Concilium ventum fuerit, unuſquiſque rectorum ſcholaſticos ſuos eidem Concilio adeſſe faciat; quatenus & ceteris Eccleſiis noti ſint, & ejus ſollers ſtudium circa divinum cultum omnibus manifeſtum fiat.

Quòd ab Epiſcopis jejunis impoſitionem manuum fieri oporteat.

Ibid. c. 33. Burchard. lib. 4. c. 67. Ivo par. 1 c. 261. & 303. in codice Victorino. Gratian di. 5. de conſecr. c. 7. *Vt Epiſcopi.* VI. Vt Epiſcopi nonniſi jejuni per impoſitionem manuum Spiritum ſanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Paſcha videlicet & Pentecoſten, baptiſmum, ita etiam traditionem ſancti Spiritus à jejunis pontificibus convenit celebrari.

De Presbyteris indiſcretè per diverſa non mittendis.

VII. 162. VII. Vt Preſbyteri, ſicut hactenus factum eſt, indiſcretè per diverſa non mittantur, nec ab Epiſcopis, nec ab aliis Prælatis, nec etiam à laicis; ne fortè, propter eorum abſentiam, & animarum pericula & Eccleſiarum in quibus conſtituti ſunt neglegantur officia.

Vt Presbyteri qui gradum amiſerint, canonicæ pœnitentiæ ſubdantur.

VII. 194. VIII. De Preſbyteris gradum amittentibus viſum eſt nobis ut unuſquiſque Epiſcoporum vitam & converſationem morúmque emendationem eorum qui gradum amittunt tam ipſe quàm per miniſtros ſuos noverit, eóſque pœnitentiæ canonicæ ſubdere non neglegat, juxta quod in Concilio Cæſarienſi titulo primo ſcribitur. *Presbyter ſi uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit aut adulterium perpetraverit, ampliùs pelli debet & ſub pœnitentia redigi.* Nonnulli enim, amiſſo, gradu, adeo filij Belial efficiuntur ut nec publicis, quia fas non eſt, nec canonicis, propter quorundam Epiſcoporum incuriam, legibus conſtringantur.

Vt nullus Presbyterorum Miſſam ſolus celebrare præſumat.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 48. IX. Viſum etiam nobis fuit illud inhibendum, ut nullus Preſbyterorum ſolus Miſſam celebrare præſumat: quia ita nec verba Domini ſalvatoris, quibus myſteria corporis & ſanguinis ſui diſcipulis ſuis celebranda contradidit, nec Apoſtoli Pauli documenta declarant, nec etiam in ipſis actis Apoſtolorum, ſi enucleatim legantur, ita fieri debere ullo modo invenitur. Ivo par. 3. c. 48. & ſeqq. Vide Reginonem lib. 1. c. 133. 151. Vnde conveniendus immo interrogandus nobis videtur hujuſmodi corporis & ſanguinis Domini ſolitarius conſecrator, quibus dicit *Dominus vobiſcum*, & à quo illi reſpondetur *& cum ſpiritu tuo*, vel pro quibus ſupplicando Domino inter cetera, *Memento Domine famulorum famularúmque tuarum & omnium circumſtantium*, cùm nullus circumſtet, dicit. Quæ conſuetudo, quia apoſtolicæ & eccleſiaſticæ auctoritati refragatur, & tanto myſterio quandam dehonorationem inrogare videtur, omnibus nobis in commune viſum eſt ut deinceps hujuſcemodi uſus inhibeatur.

Vt in unaquaque Eccleſia proprius Presbyter habeatur.

X. Sæpe namque in aliis Conciliis & I. 86. nunc in noſtris conventibus conſtitutum VI. 73. 75. eſt ut unaquæque Eccleſia, ſi facultas ſuppetit, proprium habeat Preſbyterum, & unuſquiſque Preſbyter una tantùm ſit contentus Eccleſia.

Vt in die dominico rurale opus non fiat.

XI. Inter cetera verò admonitionis noſtræ officia ſatis illud neceſſarium viſum eſt ut populis fidelibus terribiliter denuntietur ut diem dominicum, in quo auctor vitæ reſurrexit à mortuis, honorabiliter & venerabiliter colant. V I. 205. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 50. Nam ſi pagani ob memoriam & reverentiam deorum ſuorum dies colere, & Iudæi more carnali ſabbarum carnaliter obſervare ſatagunt, quanto magis Chriſtianæ religionis devotio ob memoriam dominicæ reſurrectionis eundem diem venerabiliter atque honorabiliter colere debet? Multi namque noſtrorum viſu, multi etiam quorundam relatu didicimus quoſdam in hoc die opera ruralia exercentes fulmine interemptos, quoſdam artuum contractione multatos, quoſdam etiam viſibili igne abſumptos, ſubitò in cinerem reſolutos pœnaliter occubuiſſe. Proinde neceſſe eſt ut primùm ſacerdotes, Reges, & Principes, cunctique fideles huic diei debitam obſervationem atque reverentiam devotiſſimè exhibeant.

De Miſſarum celebrationibus in locis incongruentibus minimè agendis.

XII. Illud etiam, quamquam ſæpe ad- V I. 208. VII. 396.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 47. monitum ſit, iterum inculcandum populiſque denuntiandum ſummopere viſum fuit, ut Miſſarum celebrationes in locis incongruentibus fieri omnino non debeant; & neceſſe eſt ut unuſquiſque Epiſcoporum hujuſcemodi temerariam conſuetudinem à parrochia ſua penitùs amoveat. Et ſi quis Preſbyterorum ab hinc (excepto quando in itinere pergitur, & locus baſilicæ procul eſt, & id in altaribus ab Epiſcopo conſecratis fieri neceſſitas compellit, ne populus Dei ſine Miſſarum celebratione & corporis & ſanguinis dominici perceptione maneat) Miſſarum celebrationes in hujuſmodi inlicitis locis poſt tot tantáſque prohibitiones facere attentaverit, dignum eſt ut gradus ſui periculum incurrat. Satius igitur eſt Miſſam non audire quàm eam ubi non licet nec oportet celebrare aut audire.

Quòd Preſbyteri inconſultis Epiſcopis viduas velare non debeant.

Ibid. c. 40. XIII. Quia ergo quod ſæpe in noſtris Conciliis prohibitum eſt, viduas inconſultis Epiſcopis velari non debere, & eandem conſtitutionem à quibuſdam prævaricari nunc cognovimus, prorsùs ne deinceps fieret interdiximus; ut ſi quiſpiam Preſbyterorum deinceps hujus conſtitutionis contumaciter tranſgreſſor extiterit, ſcilicet ut aliquam viduam inconſulto Epiſcopo velare præſumat, gradus ſui periculum incurrat.

De puellis virginibus à Preſbyteris non velandis.

Ibid. c. 41. XIV. Similiter & de puellis virginibus à Preſbyteris non velandis inhibuimus. in qua re hactenus multos Preſbyterorum partim ignorantia, partim temeritate deliquiſſe deprehendimus.

Quòd quædam feminæ ſibi velum abſque aſſenſu ſacerdotum imponunt.

Ibid. c. 42. XV. Deprehendimus & aliam neglegentiam, eò quòd quædam feminæ ſine conſenſu ſacerdotum velum ſibi incautè imponant. quod ſimiliter ne ulteriùs fieret inhibuimus.

De Abbatiſſis & ſanctimonialibus quæ contra canones viduis & puellis velum imponunt.

Ibid. c. 43. XVI. Nihilominus etiam in quibuſdam locis inolitum invenimus uſum ſtultitiæ plenum, & eccleſiaſticæ auctoritati contrarium, eò quòd videlicet nonnullæ Abbatiſſæ & aliquæ ex ſanctimonialibus viduis & puellis virginibus contra fas velum imponere præſumant, & ideo nonnullæ taliter velatæ putant ſe liberiùs ſuis carnalibus deſideriis poſſe vacare & ſuas voluntates explere. Quapropter ſtatuimus ut ſi aut Abbatiſſa aut quælibet ſanctimonialis poſt hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit ut aut viduam aut puellam virginem velare præſumat, judicio canonico uſque ad ſatisfactionem ſubdatur.

De feminis nobilibus quæ poſt mortem virorum ſuorum capita velant ſtatim.

XVII. De nobilibus feminis quæ amiſſis viris repente velantur, & in propriis domibus diverſas neceſſitates opponentes reſidere delectantur, de quibus in aliis conventibus coram ſerenitate veſtra jamdudum ventilatum & definitum eſt, majori ſollertíque ſtudio admonendas eſſe & inſtruendas ab Epiſcopis ſtatuimus quatenus ſuæ ſaluti conſulant, nec ſic indiſcretè vivendo, & propria noxiáque libertate utendo, & per diverſa vagando, periculum animarum ſuarum incurrant, ſemper illud apoſtolicum ante oculos habentes, quo dicitur: *Vidua quæ in delitiis eſt, vivens mortua eſt.* Ibid. c. 44. & lib. 3. c. 7. Burchard. lib. 8. c. 37. Ivo par. 7. c. 56. 1. Tim. 5.

De inlicito acceſſu feminarum ad altare.

XVIII. Ut inlicitus acceſſus feminarum ad altare non fiat modis omnibus inhibuimus. Quia quorundam relatu didicimus in quibuſdam provinciis contra legem divinam canonicámque inſtitutionem feminas ſanctis altaribus ſe ultro ingerere ſacratáque vaſa impudenter contingere & indumenta ſacerdotalia Preſbyteris adminiſtrare &, quod his magis indecentius ineptiúſque eſt, corpus & ſanguinem Domini populis porrigere & alia quæque, quæ ipſo dictu turpia ſunt, exercere, inhibemus ne ulteriùs fieri præſumatur. Quòd autem mulieres ingredi ad altare non debeant, in Concilio Chalcedonenſi & in decretis Gelaſij Papæ copioſè invenitur. VII. 190.

Ut nullus Canonicorum vel monachorum, niſi prædicationis aut alicujus certæ neceſſitatis cauſa, & hoc cum licentia Epiſcopi, vel ejus qui ab eo ſua vice fungitur, monaſterium monacharum aut Canonicarum adire præſumat.

XIX. Quia enim comperimus quoſdam Canonicos & monachos, poſtpoſito religionis ſuæ pudore, monaſteria ſanctimonialium, tam monacharum, quàm Canonicarum, inconſulto Epiſcopo ſuo impudenter atque inreverenter adire; qui obtendere ſolent ſe non ob aliud illuc accedere niſi aut propinquitatis aut familiaritatis aut certè neſcio cujus conlocutionis Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 46.

gratia. Quod factum, quia nec canonico nec monaſtico congruit propoſito, prorſùs interdicimus, niſi fortè cauſa prædicationis aut certè inevitabilis neceſſitas id facere coëgerit. & hoc nullatenus ſine licentia Epiſcopi, aut illius qui vice illius fungitur, fieri præſumatur. Quòd ſi ſermo prædicationis faciendus eſt, congruo in loco coram omnibus fiat. Si verò conloquendum cum aliqua ſanctimonialium ratio expoſtulat, id non alibi niſi in conſtituto loco, id eſt, in auditorio, ſub teſtimonio virorum religioſorum & religioſarum feminarum fiat. Quando verò ſacerdotibus in monaſteriis puellaribus Miſſarum celebrationes faciendæ ſunt, cum miniſtris ſibi deputatis illuc ingrediantur. Quibus rite peractis, non ad ſecretas conlocutiones ſanctimonialium ſe ullo modo divertant, ſed cum miniſtris ſuis ilico egrediantur. Porrò ſi ſacerdotibus ſanctimoniales peccata ſua confiteri voluerint, id non niſi in Eccleſia coram ſancto altari, adſtantibus haud procul teſtibus, faciant. Si autem infirmitas præpedierit ut in Eccleſia eadem confeſſio fieri nequeat, in quacunque libet domo facienda eſt, non niſi teſtibus ſimiliter haud procul adſtantibus fiat. Nullo modo quippe videtur nobis convenire ut monachus, relicto monaſterio ſuo, idcirco ſanctimonialium monaſteria adeat ut confitentibus peccata ſua modum pœnitentiæ imponat.

Quòd pecunia à paupere non ſit exigenda cum uſura.

Ibid. c. 53. XX. Quia ergo in multimodis uſurarum adinventionibus quoſdam Clericos & laicos oblitos præceptionis dominicæ, qua
Levit. 25. dicitur, *Pecuniam tuam non dabis ad uſuram, & frugum ſuperabundantiam non exiges, ego Dominus Deus veſter*, in tantam turpiſſimi lucri rabiem exarſiſſe cognovimus ut in multiplicibus atque innumeris uſurarum generibus ſua adinventione & cupiditate repertis pauperes affligant, opprimant, & exhauriant, adeo ut multi fame confecti pereant, multi etiam, propriis derelictis, alienas terras expetant, in quibuſcunque locis hoc fieri didicimus, ne ulteriùs fieret, cum ingenti proteſtatione modis omnibus inhibuimus, attendentes illud quod in libro Exodi Dominus per le-
Exod. 22. giſlatorem dicit: *Si pecuniam tuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgeas eum quaſi exactor, nec uſuris oppri-*
Levit. 25. *mas.* In libro quoque Levitici: *Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & ſuſceperis eum quaſi advenam & peregrinum, & vixerit tecum, non accipias ab eo uſuram nec amplius quam dediſti. Time Dominum Deum tuum, ut vivere poſſit frater tuus apud te.* Et in libro Deuteronomij: *Si unus,* Deuter. 15.
inquit, *de fratribus tuis qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus daturus eſt tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo indigere eum perſpexeris.* Item in eodem: *Cave ne fortè ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, appropinquat ſeptimus annus remiſſionis, & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei mutuum quod poſtulat commodare, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum; ſed dabis ei, nec ages quippiam callidè in ejus neceſſitatibus ſublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore in cunctis ad quæ manum miſeris.* Amos Propheta Amos 8.
ait: *Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ dicentes: Quando tranſibit meſſis, & venundabimus merces, & ſabbatum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas, ut poſſideamus in argento egenos & pauperes pro calciamentis, & quiſquilias frumenti vendamus.* Hieronymus in expoſitione Ezechie-
lis Prophetæ: *Putant quidam uſuram tantùm eſſe in pecunia. Quod prævidens ſcriptu-* Hieronym. lib. 6. in Ezechiel.
ra, omnis rei aufert ſuperabundantiam, ut plus non recipias quàm dediſti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, ceterarumque ſpecierum uſuræ exigi, ſive, ut appellat ſermo divinus, ſuperabundantiæ. verbi gratia, ut hyemis tempore demus decem modios, & in meſſe recipiamus quindecim, hoc eſt, amplius parte media. qui juſtiſſimum ſe putaverit, quartam plus accipiet portionem. Et ſolent argumentari ac dicere. Dedi unum modium, qui ſatus fecit decem modios. Nonne juſtum eſt ut medium modium de meo plus accipiam, cùm ille mea liberalitate novem & ſemis de meo habeat. Nolite errare, *inquit* Galat. 6.
Apoſtolus, Deus non irridetur. *Reſpondeat enim nobis breviter fænerator miſericors, utrum habenti dederit, an non habenti. Habenti utique dare non debuerat; ſed dedit quaſi non habenti. Ergo quare plus exigit quaſi ab habente? Alij pecunia fænerata ſolent munuſcula accipere diverſi generis, & non intellegunt uſuram appellari & ſuperabundantiam quicquid illud eſt, ſi ab eo quod dederint, plus acceperint.* De menſurarum namque inæ- Concil Pariſ. VI. lib. 3. c. 3.
qualitate, & modiis injuſtis & ſextariis, quæ

Domini lege haberi prohibentur, qualiter res ad certam correctionem perduci poſſit, non ſatis perſpicuè nobis patet, eò quòd in diverſis provinciis diverſæ ab omnibus penè habeantur. Hoc tamen modis omnibus optamus & admonemus, ut ſaltem nullus duplices menſuras in ſua dominatione aut habeat aut haberi permittat: quoniam hac occaſione multos pauperes affligi in plerìſque locis cognovimus.

De diverſis malorum flagitiis.

Ibid. c. 2. XXI. Sunt ſanè diverſorum malorum patratores, quos & lex divina improbat & condemnat, pro quorum etiam diverſis ſceleribus & flagitiis populus fame & peſtilentia flagellatur, & Eccleſiæ ſtatus infirmatur, & regnum periclitatur. Contra quos nos eorum maliriam exaggerantes, quanquam in ſacris eloquiis ſatis ſint exſecrata, neceſſarium prævidimus iterum noſtra admonitione & exhortatione præcaveri omnino oportere; ſicut ſunt diverſarum pollutionum patratores, quas cum maſculis & pecoribus nonnulli diverſiſſimis modis admittunt, quæ incomparabilem dulcedinem piiſſimi creatoris ad amaritudinem provocantes, tanto graviùs delinquunt quanto contra naturam peccant: Geneſ. 19. pro quo etiam ſcelere igne cœleſti conflagratæ infernìque hiatu abſorptæ ſunt civitates, necnon & quadraginta & eo ampliùs millia ſtirpis Benjamineæ mucro- Iudic. 20. ne fraterno confoſſa ſunt. Hæc porrò indicia & evidentes vindictæ declarant quàm deteſtabile & exſecrabile apud divinam majeſtatem hoc vitium extet. Extant & alia pernicioſiſſima mala, quæ ex ritu gentilium remanſiſſe non dubium eſt; ut ſunt magi, arioli, ſortilegi, venefici, divini, incantatores, ſomniatorum conjectores, quos divina lex inretractabiliter puniri ju- Levit. 20. bet. De quibus in lege dicitur: *Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui. Sanctificamini & eſtote ſancti, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Cuſtodite præcepta mea, & facite ea, quia ego Dominus qui ſanctifico vos.* Et alibi: *Magos* Exod. 22. *& ariolos & maleficos terræ vivere ne patiamini.* Dubium etenim non eſt, ſicut multis eſt notum, quòd quibuſdam præſtigiis atqne diabolicis illuſionibus ita mentes quorundam inficiunt poculis amatoriis, cibis, vel phylacteriis, ut in inſaniam verſi à plerìſque judicentur, dum proprias non ſentiunt contumelias. Ferunt enim ſuis maleficiis aëra poſſe conturbare, & grandines immittere, futura prædicere, fructus & lac auferre, aliiſque dare, & innumera à talibus fieri dicuntur. Qui ut fuerint hujuſmodi reperti viri ſeu feminæ, in tantum diſciplina & vigore Principis acriùs corrigendi ſunt in quantum manifeſtiùs auſu nefando ac temerario ſervire diabolo non metuunt. De his quoque in Concilio Ancyrano titulo XXIII. ita ſcriptum eſt: *Qui divinationes expetunt, & morem gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas hujuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennij jaceant ſecundùm gradus pœnitentiæ definitos.* Oportet enim hæc in omnibus, & maximè in his locis, ubi licitè & impune multi ſe poſſe aut perpetrare hoc confidunt, ut ſtudioſiùs & diligentiùs admoneantur & ſeveriùs corrigantur.

De aliis vitiis quæ in uſu quaſi per naturam habentur.

Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 2. XXII. Sunt & alia deteſtanda vitia, quæ ita habentur quaſi naturaliter in uſu, ut ea perpetrantes quanti ſint diſcriminis Galat. 5. non advertant; ſicut ſunt ea quæ Apoſtolus apertè enumerat, id eſt, ebrietates, comeſſationes, contentiones, iræ, rixæ, diſſenſiones, detractiones, invidiæ, inimicitiæ, quæ homines, juxta eundem Apoſtolum, à regno Dei excludunt, ita inquientem: *Qui enim talia agunt, regnum Dei non conſequuntur.* In tantum enim ea impudenter & fidenter quidam committunt ut meritò de illis dici poſſit: *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis.* Vnde oportet ut omnes Chriſtiani hæc & ſubtiliter intellegant & ſtudioſiſſimè caveant, ne fortè ea perpetrantes, & alia bona quæ agunt perdant, & propter hæc à regno Dei ſe alienos faciant. Similiter etiam de otioſo ſermone, juxta Domini vocem, omnes reddituri ſumus in die V I. 225. judicij rationem: de ſcurrilitate & ſtultiloquio & maledictionibus, quoniam juxta Apoſtolum, maledicentes regnum Dei non poſſidebunt. De mendacio, de pericuIoſo, noxio, aſſiduóque juramento, & obſcœnis turpibúſque canticis, omnibus Chriſtianis intellegendum & obſervandum eſt ut ſummopere ab his ſe caveant, ne his ſtudentes per neglegentiam detrimentum ſuarum patiantur animarum. Hæc igitur quæ breviter præmiſſa ſunt, primùm adjuvante divina gratia à nobiſmetipſis abdicando, formam & exemplum aliis præbere volumus, & fidelibus veſtris

humiliter innoteſcere & fideliter denuntiare neceſſariò judicavimus. Sed & per parrochias noſtras omnes admonendo inſtruere cupimus, ne, quod abſit, per ſuam ignorantiam & noſtram neglegentiam hujuſcemodi mortiferis ſubjaceant vitiis.

Quòd laici uxores ſola cauſa filiorum habere debeant, & quòd conjugium à Deo eſt inſtitutum.

Concil. Pariſ. ibid.

XXIII. Congeſſimus etiam in opere conventus noſtri nonnulla alia capitula ad laicorum fidelium obſervationem & ſalutem pertinentia, quorum hic omiſſa prolixitate mentionem tantum facimus; ſcilicet quòd noſſe eos oporteat conjugium à Deo eſſe conſtitutum, & quòd non ſit cauſa luxuriæ, ſed cauſa potiùs filiorum appetendum, & ut virginitas, ſicut doctores noſtri tradunt, uſque ad nuptias ſit cuſtodienda, & ut uxores habentes neque pellicem neque concubinam habere debeant; quomodo etiam in caſtitate uxores ſuas diligere, eiſque ut pote vaſi infirmiori honorem debitum debeant impendere; & quòd commixtio carnalis cum uxoribus, gratia fieri debeat prolis, non voluptatis; & qualiter à coitu prægnantium uxorum viris abſtinendum ſit, necnon & qualiter menſtruo tempore viris ab uxoribus ſuis abſtinendum ſit; & quòd niſi cauſa fornicationis, ut Dominus ait, non ſit uxor dimittenda, ſed potiùs ſuſtinenda; & quod hi qui cauſa fornicationis dimiſſis uxoribus ſuis alias ducunt, Domini ſententia adulteri eſſe notentur; ſive etiam qualiter inceſta Chriſtianis cavenda ſint, & quòd loca Deo dicata frequentiùs devotiùſque à fidelibus ad Deum exorandum ſibíque propitium faciendum ſint adeunda; & quòd in baſilicis Deo dicatis non ſit fabulis otioſis turpibúſque & obſcœnis ſermocinationibus vacandum, & negotia ſecularia publicáque placita habenda; & quòd qui hæc in Eccleſiis Dei faciunt, majora ſibi peccata accumulent. De juſto judicio judicando, & munerum acceptione cavenda. De falſo teſtimonio vitando, & de detractione vitanda, necnon & de ceteris quæ longum eſt dinumerare. Sunt etiam alia plura flagitia perneceſſariò corrigenda; quæ nos ideo hic inſerere non neceſſarium duximus quoniam ſatis evidenter in veſtris Capitulis ea comprehenſa eſſe ſcimus, quæ vos veſtra auctoritate & fidelium conſultu per ſtrenuos Miſſos veſtros corrigenda eſſe cenſuiſtis.

VI. 230. 235. 240. 244.

Concil. Pariſ. VI. in præfat. lib. 3.

Hæc nos fideles & devotiſſimi famuli & oratores veſtri juxta parvitatem ſenſus noſtri, prout brevitas temporis permiſit, ſecundùm ſanctam ordinationem veſtram, de his quæ ad noſtram & conſacerdotum ſubjectorúmque noſtrorum correctionem & emendationem pertinere perſpeximus, necnon & de his quæ populis neceſſariò annuntianda & admonenda prævidimus, illud etiam quod veſtræ pietati depoſcendum modò judicavimus, pauca de multis quæ in noſtris conventibus geſta ſunt excerpentes, in unum redigendo ſuccinctè & ordinatim adnotavimus. Sed quamquam ordine præpoſtero de his quæ præmiſſa ſunt, veſtro ardentiſſimo deſiderio priùs ſatisfacere elegerimus illud tamen quod in capite priùs ponendum fuerat, & ad veſtram ſpecialiter perſonam miniſteriúmque pertinere cognovimus, nullatenus oblivioni tradidimus; ſed potiùs veſtræ ſaluti proſpicientes, nonnulla capitula neceſſaria fideliter collegimus, & vobis familiariter admonitionis gratia porrigenda devovimus; ut apertè atque diſtinctè inſpiciendo, legendo, & audiendo veſtra cognoſcere poſſit ſollertia de quibus & pro quibus in memoratis conventibus noſtris, ſecundùm virium poſſibilitatem noſtrarum, fideliter egerimus.

De Regis vocabulo, & qualis eſſe debeat ipſe.

Ibid. lib. 2. c. 1. Concil. Aquiſgr. II. tit. 3 c. 1. Conc. Mogunt. an. 888. c. 2.

XXIV. Vt quid Rex dictus ſit, Iſidorus in libro ſententiarum ſcribit. Rex enim, inquit, à rectè agendo vocatur. Si enim piè & juſtè & miſericorditer agit, meritò Rex appellatur. Si his caruerit, non Rex, ſed tyrannus eſt. Antiqui autem, ut idem Iſidorus in libro etymologiarum ſcribit, omnes Reges tyrannos vocabant. Sed poſtea piè & juſtè & miſericorditer regentes Regis ſunt nomen adepti; impiè verò, injuſtè, crudeliterque principantibus, non Regis, ſed tyrannicum aptatum eſt nomen. Vnde & beatus Gregorius ait in Moralibus: *Viros namque ſanctos proinde Reges vocari in ſacris eloquiis didicimus, eò quòd rectè agant, ſenſúſque proprios bene regant, & motus reſiſtentes ſibi rationabili diſcretione componant. Rectè igitur illi Reges vocantur qui tam ſemetipſos quàm ſubjectos bene regendo pacificare noverunt.* Ad quid etiam conſtitutus ſit Imperator, Fulgentius in libro de veritate prædeſtinationis & gratiæ ſcribit: *Clementiſſimus quoque Imperator non ideo eſt vas miſericordiæ præparatum in gloria*

Iſidor. lib. 3. Sentent. c. 48.

Gregor M. lib. 11. Moral. c. 8 & in 4. pſal. pœnit.

quia apicem terreni principatus accepit, ſed ſi in imperiali culmine recta fide vivat, & vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis ſanctæ religioni ſubjiciat, ſi magis in timore ſervire Deo quàm in tumore dominari populo delectetur, ſi in eo lenitas iracundiam mitigat, ornat benignitas poteſtatem, ſi ſe magis diligendum quàm metuendum cunctis exhibeat, ſi ſubjectis ſalubriter conſulat, ſi juſtitiam ſic teneat ut miſericordiam non relinquat, ſi præ omnibus ita ſe ſanctæ matris Eccleſiæ catholicæ meminerit filium ut ejus paci atque tranquillitati per univerſum mundum prodeſſe ſuum faciat principatum. Magis enim Chriſtianum regitur ac propagatur imperium dum eccleſiaſtico ſtatui per omnem terram conſulitur quàm cum in parte quacunque terrarum pro temporali ſecuritate pugnatur. Vnde & Iſidorus ſcribit: *Principes namque ſeculi nonnunquam intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent ut per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniant. Ceterùm intra Eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent niſi ut quod non prævalet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonem, poteſtas hoc imperet per diſciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleſte regnum proficit; ut qui intra Eccleſiam poſiti contra fidem & diſciplinam Eccleſiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsámque diſciplinam, quam Eccleſiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus ſuperborum poteſtas principalis imponat.* Salomon in Proverbus: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roborabitur clementia thronus ejus.*

Iſidor. lib. 3. Sentent. c. 52. Concil. Pariſ. VI. lib. 2. c. 2. Concil. Aquiſgran. II. tit 3. c. 2. Burchard. lib. 15 c. 43. Ivo par. 16. c. 44. Gratian. 23. q. 5. c. 20. Principes. Prov. 20.

De miniſterio regali, quale ſit.

XXV. Regale namque miniſterium ſpecialiter eſt populum Dei gubernare & regere cum æquitate & juſtitia, & ut pacem & concordiam habeant ſtudere. Ipſe enim debet primò defenſor eſſe Eccleſiarum & ſervorum Dei, viduarum, orphanorum, ceterorúmque pauperum, necnon & omnium indigentium. Ipſius enim terror & ſtudium hujuſmodi, in quantum poſſibile eſt, eſſe debet; primò, ut nulla injuſtitia fiat; deinde, ſi evenerit, ut nullo modo eam ſubſiſtere permittat, nec ſpem deliteſcendi ſive audaciam malè agendi cuiquam relinquat; ſed ſciant omnes quoniam ſi ad ipſius notitiam pervenerit quippiam mali quod admiſerint, nequaquam incorrectum aut inultum remanebit, ſed juxta facti qualitatem erit & modus juſtæ correctionis. Vnde oportet ut ipſe qui judex eſt judicum, cauſam pauperum ad ſe ingredi faciat, & diligenter inquirat, ne fortè illi qui ab eo conſtituti ſunt, & vicem ejus agere debent in populo, injuſtè aut neglegenter pauperes oppreſſiones pati permittant. Scire autem & unumquemque, cujuſlibet ſit ordinis, oportet quia ſi de otioſo ſermone Deo rationem redditurus eſt, multò magis de miniſterio ſibi divinitus commiſſo. De miniſterio autem Regis ita Iob loquitur: *Cúmque ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu, eram tamen mærentium conſolator; auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi quòd liberaſſem pauperem vociferantem & pupillum cui non eſſet adjutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum, & veſtivit me ſicut veſtimento & diademate judicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & cauſam quam neſciebam diligentiſſimè inveſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* SALOMON. *Rex qui ſedet in ſolio judicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo.* Item idem in libro Sapientiæ: *Diligite juſtitiam qui judicatis terram. ſentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum.* Item ibi: *Audite ergo Reges & intelligite, diſcite judices finium terræ, præbete aures vos qui continetis multitudines & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis & virtus ab altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur; quoniam cùm eſſetis miniſtri ejus, non rectè judicaſtis, neque cuſtodiſtis legem juſtitiæ, neque ſecundùm voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis Dominus, quoniam judicium duriſſimum in his qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia; potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam cujuſquam Dominus, nec reverebitur cujuſquam magnitudinem: quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter pro omnibus cura eſt illi.* Extant & alia innumera ſanctarum ſcripturarum teſtimonia regio nomini & officio convenientia; ſuper quibus colligendis veſtra ſancta devotio idcirco magnum nobis ademit laborem, eò quòd divina gratia adeo tot virtutum prærogativis veſtrum repleverit animum & exornaverit dignitatem ut non ſit neceſſe ſacerdotibus Domini copioſioribus exemplis qualibet exaggeratione veſtrum animum onerare. Quare Deo omnipotenti gratias uberrimas ac multiplices referi-

Concil. Pariſ. VI. lib. 2. c. 2. Concil. Aquiſgran. II. tit. 3. c. 3. 4. Iob. 29. Prov. 20. Sap. 1. Ibid. c. 6. Concil. Aquiſgran. ibid.

mus, qui ita vos pia religione, ſancta devotione, benigna humilitate, amore juſtitiæ, operibus miſericordiæ, ceterarúmque ſanctarum virtutum perfectione ſua gratuita, pietate ditavit ut meritò ab omnibus amandi & imitandi ſitis. Verum Ibid. c. 25. quòd ſi hæc vobis cœlitus adtributa non fuiſſent, cum temporali periculo propter auctoritatem miniſterij noſtri vos ad ea peragenda admonere, immo admonendo exigere à vobis quoquo modo debueramus, vos è contra, propter divinum amorem & honorem, & admonendo nos ad potiora provocatis, & pium opportunúmque adjutorium nobis ferre devotiſſimè curatis. Proinde humillimis precibus ſpecialiter pietati veſtræ ſuggerimus ut bonum quod cœpiſtis, Deo opitulante indeſinenter perficere non gravemini, & in adimplendis operibus juſtitiæ & pietatis ac miſericordiæ nullatenus deficiatis: quoniam non inchoantibus, ſed perficientibus, præmium æternæ vitæ datur. Et jux- Matth. 10. ta veritatis vocem: *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.*

Quòd in eligendis & conſtituendis Eccleſiæ rectoribus Regem magnam vigilantiam adhibere oporteat.

Concil. Pariſ. VI. lib. 3. c. 22. Concil. Aquiſgr. II. tit. 3. c. 9. Conc. Mogunt. an. 888. c. 3. XXVI. Iterum monendo magnitudini veſtræ ſuppliciter ſuggerimus ut deinceps in bonis paſtoribus rectoribúſque in Eccleſiis Dei conſtituendis magnum ſtudium atque ſollertiſſimam adhibeatis curam. Quia ſi aliter factum fuerit, & ordo eccleſiaſticus ſuam non habebit dignitatem, & religio Chriſtiana in multis labefactando damna detrimenti ſui patietur, & animæ veſtræ, quod non optamus, periculum generabitur.

De Abbatiſſis conſtituendis.

Concil. Pariſ. ibid. c. 23. Concil. Aquiſgr. ibid. c. 10. XXVII. Similiter depoſcimus ut in Abbatiſſis conſtituendis veſtrum ſpecialiter caveatis periculum, ſicut vobis ſæpe eſt admonitum, & per divinam auctoritatem crebriùs manifeſtatum.

De adjutoribus reipublicæ & miniſtris eligendis.

Concil. Pariſ. ibid. c. 23. & ſeqq. Concil. Aquiſgr. ibid. c. 11. & ſeqq. XXVIII. Sed & hoc obſecramus, ut in eligendis adjutoribus veſtris & reipublicæ miniſtris, qui vice veſtra populum Dei regere & gubernare atque judicare debent, ſollertiſſimam providentiam habeatis, ſemper illud attendentes quod in libro Exod. 18. Exodi ad Moyſem dicitur: *Provide*, inquit, *de omni populo viros prudentes & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam, & conſtitue ex eis tribunos & centuriones & quinquagenarios, qui judicent populum omni tempore. Quicquid autem majus fuerit, referent ad te, & ipſi minora tantummodo judicent, leviúſque tibi ſit partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium Domini, & præcepta ejus poteris ſuſtentare.* Vnde & in libro Deuteronomij: Deut. 1. *Iudices*, inquit, *& magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas, ut judicent populum juſto judicio, nec in aliquam partem declinent.* Item ibi: *Dixíque vobis in illo tempore: Non poſſum ſolus ſuſtinere vos, quoniam Dominus Deus veſter multiplicavit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cæli plurimæ. Dominus Deus patrum veſtrorum addat ad hunc numerum multa millia, & faciat vobis ſicut locutus eſt. Non valeo ſolus veſtra negotia ſuſtinere & pondus & jurgia. Date è vobis viros ſapientes & gnaros & quorum converſatio ſit probata in tribubus veſtris.* Sed & in libro Paralipomenon 2. Paral. 19. ita legitur: *Conſtituitque Rex Ioſaphat judices terræ in cunctis civitatibus Iuda munitis per ſingula loca. Et præcipiens judicibus, Videte, ait, quid facitis. Non enim hominis exercetis judicium, ſed Domini; & quodcunque judicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite. Non enim eſt apud Dominum Deum veſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio; nec cupido munerum.* Rogamus etiam veſtram pietatem propter divinam miſericordiam, veſtrámque ſalutem, ac totius populi utilitatem, necnon & regni honorem atque ſtabilitatem, ut veſtra pietas ſollertiſſimam vigilantiam adhibeat quatenus conſiliarij & dignitatis veſtræ miniſtri, cuſtodéſque animæ veſtræ & corporis, qui debent eſſe intra regnum aliis decus & bonitatis exemplum, & in exteris nationibus bonæ opinionis condimentum, caritatem, pacem, atque concordiam, omni ſimulatione & calliditate poſtpoſita, adinvicem habeant; ut ſecundùm Dei voluntatem & veſtram honeſtatem atque totius regni profectum communiter decertent, & veri vobis adjutores in omnibus concorditer exiſtant. Tunc etenim veri conſiliarij veríque adjutores veſtri & totius regni ſalubriter eſſe poterunt, ſi unanimes extiterint & invicem dilectionem habuerint. Decet quippe ut ſacra domus veſtra cunctis ſpectabilis appareat & imitabilis exiſtat, & fama ſuæ bonæ opinionis ſive alios imperij veſtri ſubjectos ſive exteras nationes abundantiſſimè perfundat.

Vbi igitur omnes diſſenſiones & diſcordiæ dirimendæ, & omnis militia imperiali auctoritate eſt comprimenda, neceſſe eſt ut quod in aliis corrigere decernit, in ea minimè reperiatur. Nam & hoc humiliter obſecrando admonemus, ut liberos veſtros, quos vobis divina pietas largiri voluit, in timore Dei jugiter diligentérque erudiatis, ſicuti & facitis & ut in mutuæ dilectionis caritate & fraternitatis amore atque unanimitatis concordia viciſſim conſiſtant, ſedula paternáque admonitione inſiſtatis; & ne inlicitis actibus creatoris ſui offenſam incurrant, provida ſollertique circumſpectione nihilominus invigiletis; attendentes beatum Iob, cujus ſtudium, ut Beatus Gregorius in Moralibus libris ſcripſit, circa filios erudiendos tale extitit ut non ſolùm eos exteriùs perfectos opere & ſermone efficeret, verùm etiam eorum corda ſacrificij oblatione mundaret. Attendite etiam & David inſtruentem Salomonem filium ſuum, de quo in
3. Reg. 2. primo libro Malachim legitur: *Ego*, inquit, *ingredior viam univerſæ terræ. Confortare, & eſto vir fortis, & obſerva cuſtodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, & cuſtodias ceremonias ejus & judicia ejus & præcepta & teſtimonia, ſicut ſcriptum eſt in*
1. Paral. 28. *lege Moyſi.* Et in libro Paralipomenon: *Tu autem, Salomon fili mi, ſcito Deum patris tui, & ſervi ei corde perfecto & animo voluntario.* Attendite etiam Tobi, de quò legitur quòd cum factus eſſet vir, accepit uxorem Annam ex tribu ſua, & genuit ex ea filium, nomen ſuum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit & abſtinere ab omni peccato. Item idem alloquens eundem filium ſuum. *Omnibus*, in-
Tob. 4. quit, *diebus vitæ tuæ habeto Deum in mente, & cave ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Dei noſtri. Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. Ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita eſto miſericors.* & cetera. Item paulò poſt. *Attende tibi, fili, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nequaquam patiaris crimen ſcire. Superbiam nunquam in tuo ſenſu aut in corde dominari permittas. Ex ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* Et idem non poſt multa: *Conſilium ſemper à ſapiente perquire, omni tempore benedic Deo, & pete ab eo ut vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant.* Item idem:
Ibid. c. 14. *Audite ergo filij mei patrem veſtrum, ſervite Domino in veritate, & inquirite ut faciatis quæ ſunt placita illi; & filiis veſtris mandate ut faciant juſtitias & eleemoſynas, & ut ſint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate & in tota virtute ſua.* His omnibus prælibatis, noteſcimus vobis quòd ea quæ in capitulis veſtris nobis tractanda commiſiſtis, ſcilicet quid à Principibus & reliquo populo vel ita ut divina auctoritas doceat aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte aut ex toto dimiſſum ſit ut non teneatur, fatemur quia in his capitulis quæ ſuperiùs continentur, necnon & in his quæ præſenti anno conſcribi & per Miſſos veſtros ob vitia comprimenda per imperium veſtrum direxiſtis, multa demonſtrata ſunt quæ à paſtoribus Eccleſiarum & à Principibus & à reliquo populo hactenus neglecta extiterunt, & aliter quàm divina auctoritas ſe habeat, in his eos egiſſe & agere novimus. Sed ſi hæc noſtra ſacerdotalis admonitio effectum Deo operante per veſtrum bonum ſtudium ab hinc obtinuerit, credimus quòd multa quæ à multis aliter quàm divina auctoritas ſe habeat dimiſſa ſunt, quæ non tenebant, corrigentur. Nam & illud quod in eiſdem capitulis continetur, ut manifeſtum fieret quæ cauſæ id effecerint ut ſacerdotes & Principes à recto tramire deviaſſent, exceptis præmiſſis capitulis, in quibus, ſicut diximus, multa negligebantur, ſpecialiter tamen unum obſtaculum ex multo tempore jam inoleviſſe cognovimus, id eſt, quia & principalis poteſtas, diverſis occaſionibus intervenientibus, ſecus quàm auctoritas divina ſe habeat in cauſas eccleſiaſticas proſilierit, & ſacerdotes partim negligentia partim ignorantia in cupiditate, in ſecularibus negotiis & ſollicitudinibus ultra quàm debuerant ſe occupaverint, & hac occaſione aliter quàm divina auctoritas doceat, in utraque parte actum extitiſſe dubium non eſt. Sed quia, Deo miſerante, à progenitoribus & genitore veſtro & à vobis multa correcta gratulamur, ſi ea quæ admonemus proſperum ſucceſſum habuerint, credimus quòd ad perfectionis ſtatum veſtra intentio noſtráque devotio, Deo cooperante, pervenire poſſit. Veruntamen quia novimus ſtatum hujus regni ſub tali conditione & tenore creviſſe atque dilatatum eſſe, & à prudentiſſimis ſanctiſque prædeceſſoribus veſtris, ſive ſcilicet ab Epiſcopis, ſive à Principibus hanc cauſam ex toto correctam non fuiſſe propter hæc quæ ſuo tempore dici poſſunt, & pondus tantæ conſiderationis

parvitatis

parvitatis noſtræ vires exceſſit, quoniam nec otium nec ſpatium temporis nec plenitudinem conſacerdotum noſtrorum, ſicut ipſa neceſſitas expoſcebat, habuimus, ideo hæc congruentiori & aptiori tempori, vita comite, ſi Deus ita annuerit, tractanda ac conſideranda diſtulimus quoniam tantæ conſiderationis perfectio indiget aſſenſu & adjutorio Principum & multitudine atque devotione necnon & ſtudio ſacerdotum & obedientia vel concordia populi & congruentia loci temporiſque ſpatio. Porrò de epiſcopali libertate, quam Deo annuente veſtróque adminiculo ſuffragante adipiſci ad Dei ſervitium peragendum cupimus, ſuo in tempore vobis dicenda atque vobiſcum conferenda reſervavimus, quatenus ita ſit, ut & noſmetipſos ſalvare, populóque nobis ſubjecto utiliter prodeſſe, atque pro vobis & ſtabilitate imperij veſtri liberiùs valeamus exorare, & de veſtris obſequiis & regni adjutorio ſolatium debitum minimè ſubtrahatur, ſed, ſi poſſibile fuerit, potiùs augeatur.

ADDITIO TERTIA.

Hæc capitula propriè ſunt ad Epiſcopos vel ad ordines, quoſque eccleſiaſticos pertinentia; quæ non ſolùm obſervare, ſed etiam ſibi ſubjectis vel commiſſis facienda perdocere debent.

1. *De rebus Eccleſiæ.*
2. *Vt Epiſcopi per electionem cleri & populi vitæ merito & ſapientia eligantur.*
3. *De canonica profeſſione à multis deturpata.*
4. *Quòd Epiſcopi in Longobardia poſiti ab eis quos ordinabant ſacramenta & munera exigere ſolerent.*
5. *De capitulis quæ de inceſtis nuptiis & aliis cauſis agenda eſſent.*
6. *De cauſa monachorum, quibus eligendi ſibi Abbates licentia data ſit ex ſe ipſis.*
7. *De his qui à proprio Epiſcopo non accipiunt chriſma.*
8. *Vt nullus niſi juſto judicio expolietur.*
9. *De eo qui poſt veritatem repertam aliquid deinceps diſcutit.*
10. *De cauſis quæ lege non continentur à judicibus eccleſiaſticis minimè judicandis.*
11. *De converſatione accuſati vel accuſatoris.*
12. *De his qui Chriſtiani nominis honorem neglexerunt.*
13. *Vt oblationes in domibus ab Epiſcopis vel Presbyteris non fiant.*
14. *Quòd poſteriore pacto omne pactum diſſolvatur.*
15. *De accuſatoribus de inimici domo prodeuntibus.*
16. *De fratrum proviſione, ne irrationabiliter fiat.*
17. *De Clericis qui in ſeditione arma volentes ſumpſerunt.*
18. *Quòd lex Imperatorum non ſit ſupra legem Dei.*
19. *De confeſſione peccatorum in oratione Deo cotidie agenda.*
20. *Quòd ſpiritalis examinet omnia, & ipſe à nullo examinetur.*
21. *Vt tempore menſtruo ab uxoribus abſtineatur.*
22. *De his qui erga Epiſcopos vel erga actores Eccleſiæ aliquam querelam juſtam habuerint.*
23. *De poteſtate ligandi atque ſolvendi conceſſa ſacerdotibus à Chriſto.*
24. *Vt Presbyteri qui ſine præcepto Epiſcoporum ad externas Eccleſias tranſierint, à communione ſuſpendantur.*
25. *De eo qui ſibi judicem contrarium ſenſerit.*
26. *De pace & concordia & unanimitate.*
27. *De poteſtate Epiſcoporum pro rebus eccleſiaſticis, ac de convenientia Epiſcoporum cum laicis.*
28. *De injuria Epiſcopi & letania ſubverſa.*
29. *De decimis.*
30. *Vt Eccleſiæ pacem habeant.*
31. *De inteſtato Epiſcopo.*
32. *Iterum de pace Eccleſiarum.*
33. *De beneficiis eccleſiaſticis.*
34. *De ordinibus ſacris.*
35. *De oblatione & pace in Eccleſia facienda.*
36. *Vt malum ebrietatis omnino vitetur.*
37. *De multitudine Clericorum.*
38. *De ſpiritalibus filiolis.*

39. *Vt canticum luxurioſum circa Eccleſias deſeratur.*
40. *Quales ſint Clerici.*
41. *De Epiſcopis & Abbatibus, ut ante ſe joca turpia fieri non permittant.*
42. *De juſtis judiciis ab Epiſcopis agendis.*
43. *De Clericis qui de Eccleſia deſiſtunt.*
44. *De monachorum & Canonicorum militia cum conſilio utiliter implenda.*
45. *Viduas in delitiis non oportere vivere.*
46. *Vt Clerici non habeant actiones ſeculares.*
47. *De eo qui contra canonica ſtatuta egerit.*
48. *De eo qui res Eccleſiæ per falſam precariam vel fraudem adipiſcitur.*
49. *Quòd antiquus mos pœnitendi, qui juxta canonicam auctoritatem agendus eſt, jam ab uſu receſſerit.*
50. *De Clerico ad tutelam vocato.*
51. *De Eccleſiis in rebus propriis conſtitutis & inter heredes diviſis.*
52. *De his qui bis aut ter ab Epiſcopis confirmantur, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis.*
53. *De Clericis ad tabulas ludentibus.*
54. *De his qui ſervorum matrimonia dirimunt.*
55. *De his qui pleniter peccata non confitentur.*
56. *De ſanctis Eccleſiis.*
57. *De his qui ſolummodo confiteri Deo peccata debere dicunt.*
58. *Quòd perſonarum acceptio in omnibus cavenda ſit judiciis.*
59. *De monachis & ſanctimonialibus.*
60. *Quòd multi in pœnitentia delitiis indulgeant.*
61. *De his qui ex induſtria peccant.*
62. *De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.*
63. *Quòd pœnitentia ſecundùm canonum ſtatuta agi debeat.*
64. *Quòd quidam Presbyteris abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dent vel auferant.*
65. *De Scottis, qui ſe Epiſcopos eſſe dicunt, & quoſdam abſque licentia dominorum ſuorum ordinant.*
66. *De monachis laicis.*
67. *De his qui in Cœna Domini eucharistiam neglegunt.*
68. *Quòd infirmi & ægroti oleo benedicto perunguendi ſint.*
69. *De ſponſo vel ſponſa in monaſterio ingreſſa.*
70. *De locis in quibus Miſſæ celebrandæ ſunt.*
71. *De his quæ ad aurium & oculorum pertinent oblectamentum, quæque ſacerdotes vitare debent.*
72. *De Eccleſia ædificanda.*
73. *Vt ſacerdotes à ludis ſecularibus ſe caveant.*
74. *De Presbyteris & Diaconibus, ut Epiſcoporum ſuorum in bonis operibus veſtigia ſectentur.*
75. *De eo qui in domo ſua oratorium fecerit.*
76. *Quantam curam Epiſcopi circa indigas habeant.*
77. *De erogatione Epiſcopi in pauperibus & familia Eccleſiæ.*
78. *De Diaconiſſa.*
79. *De Presbytero non ordinando ante legitimum tempus.*
80. *De Epiſcopis, qualiter parrochias ſuas diligenter perſcrutentur.*
81. *De religioſa muliere decepta.*
82. *Vt decimæ ſemper conſulto Epiſcoporum diſpenſentur.*
83. *Ne quilibet Presbyter de titulo minore ad majorem tranſeat.*
84. *De blaſphemia in Deum.*
85. *De viduis juvenibus, ne citò velentur.*
86. *Vt Comites & judices Epiſcopis ſuis conſentiant, ipſique eos honorificè recipiant.*
87. *De herede, ſi quippiam diſpoſitione non implet.*
88. *Vt Comites & judices viles perſonas non admittant ad teſtimonium.*
89. *Vt nullus Chriſtianus munera exigat pro quolibet placito.*
90. *De rebus quæ paganis non conceduntur.*
91. *De placitis ſecularibus, ne in Eccleſia fiant.*
92. *De inceſtuoſis, parricidis, atque homicidis.*
93. *De magicis artibus & incantationibus.*
94. *Ne nomen Dei in vanum jurando aſſumatur.*
95. *De laicis, ne munera à Presbyteris exigant.*
96. *De pace & concordia.*
97. *De Comitibus & judicibus, ut obedientes ſint ſuo Epiſcopo.*
98. *Vt Epiſcopi ſemel in anno parrochias ſuas circumeant.*
99. *De chriſmate à Presbyteris cuſtodiendo ſub ſigillo.*
100. *De his qui beneficium habent de rebus Eccleſiæ.*
101. *De eo qui infamis furto efficitur.*
102. *De eo qui abſens fuerit minimè damnando.*
103. *De omnibus poſſeſſionibus à præceptore poſſeſſori reddendis.*

104. *De inceſtis, quòd non ſint legitimi heredes.*

105. *Vt liceat litigatori vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare.*

106. *De oratione obedientis.*

107. *Vt unaquæque provincia à judicibus propriis judicetur.*

108. *Quòd unumquemque juſtè & piè vivere oporteat.*

109. *De graſiæ prolatore, ut eam adfirmet.*

110. *Quòd ſacerdos in habitu religionis perſiſtere debeat.*

111. *De eo qui cauſam habuerit, ut à propriis judicibus judicetur.*

112. *De Canonicis Clericis qui in civitatibus vel in monaſteriis degunt.*

113. *De communicatione Eccleſiæ cum nihil habentibus.*

114. *De his qui ſua poſſident, & ſibi aliquid dari volunt.*

115. *De damnatis nuptiis.*

116. *Ne proprius filius de baptiſmo ſuſcipiatur.*

117. *De ſubintroductis mulieribus.*

118. *Iterum de pace Eccleſiarum.*

119. *De fugitivis Clericis.*

120. *Quid ſint letaniæ.*

121. *De Clericis injuſtè tonſoratis.*

122. *De eo quid ſit relinquere mundum.*

123. *Quòd inceſtum committit qui ſe conſanguineæ ſuæ uſque affinitatis lineam conjungit.*

124. *Vt inceſti, quandiu in ſcelere manent, non fidelium Chriſtianorum, ſed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De rebus Eccleſiæ.

I. 77. I. QVia juxta ſanctorum patrum traditionem novimus res Eccleſiæ vota eſſe fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cui non ſolùm habita conſervare, verùm etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus; tamen ut ab eccleſiaſticis de non dividendis rebus ullius Eccleſiæ ſuſpicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, ſtatuimus ut neque noſtris neque filiorum & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui noſtram vel progenitorum noſtrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs diviſionem aut jacturam patiantur.

Vt Epiſcopi per electionem cleri & populi vitæ merito & ſapientiæ eligantur.

V. 71. II. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine ſancta Eccleſia ſuo liberiùs potiretur honore, adſenſum ordini eccleſiaſtico præbuimus, ut ſcilicet Epiſcopi per electionem cleri & populi ſecundùm ſtatuta canonum de propria dioceſi, remota perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo ſibi ſubjectis uſquequaque prodeſſe valeant.

De canonica profeſſione à multis deturpata.

I. 79. III. Quia verò canonica profeſſio à multis, partim ignorantia, partim deſidia, dehoneſtabatur, operæ pretium duximus, Deo annuente, apud ſacrum conventum ut ex dictis ſanctorum patrum, velut ex diverſis pratis, quoſdam vernantes floſculos carpendo tractando in unam regulam Canonicorum & Canonicarum congerere, & Canonicis vel ſanctimonialibus ſervandam contradere, ut per eam canonicus ordo abſque ambiguitate poſſit ſervari. Et quoniam illam ſacer conventus ita etiam laudibus extulit ut uſque ad unum iota obſervandam percenſeret, ſtatuimus ut ab omnibus in eadem profeſſione degentibus indubitanter teneatur & modis omnibus ſive à Canonicis ſive à ſanctimonialibus canonicè degentibus deinceps obſervetur. Sed & de Eccleſiarum honore, quomodo, Deo adjuvante, quantum in nobis eſt, vigeat, ſimiliter in ſubter adnotatis capitulis inſertum eſſe dinoſcitur.

Quòd Epiſcopi in Longobardia poſiti ab eis quos ordinabant ſacramenta & munera exigere ſolerent.

IV. De Epiſcopis verò in Longobardia I. 91. conſtitutis, qui ab his quos ordinabant ſacramenta & munera contra divinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere ſoliti erant, modis omnibus inhibitum eſt ne ulteriùs fiat; quia, juxta ſacros canones, uterque à gradu proprio talia facientes deici debent.

De capitulis quæ de inceſtis nuptiis & aliis cauſis agenda eſſent.

V. Nonnulla verò capitula, ſicut de I. 104. inceſtis nuptiis, necnon & de Eccleſiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occaſione proprio honore carent, ſive de his Eccleſiis quæ nimiùm rebus propriis ſunt adtenuatæ, vel certè de his rebus quæ

nuper neceſſitate compellente à nonnullis Eccleſiis ſunt ablatæ, & ſi qua ſunt alia ſive in eccleſiaſticis ſive in publicis rebus emendatione digna, quæ temporis brevitate efficere nequimus, in tantum differendum illud dignum judicavimus donec, Domino favente, conſulto fidelium facultas nobis id efficiendi ab eo tribuatur. Inventa verò, ut Deo opitulante effectum obtineant per tempora, hic inferenda cenſuimus.

De cauſa monachorum, quibus eligendi ſibi Abbates licentia data ſit ex ſe ipſis.

I. 81. VI. Monachorum ſiquidem cauſam qualiter, Deo opitulante, ex parte diſpoſuerimus, & quomodo conſtitutum fuerit, ex ſe ipſis ſibi eligendi Abbatis licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulante quieti vivere propoſitúmque ſuum indefeſsè cuſtodire valeant ordinaverimus, in alia ſcedula diligenter adnotari fecimus, & ut apud ſucceſſores noſtros ratum foret & inviolabiliter conſervaretur confirmavimus.

De his qui à proprio Epiſcopo non accipiunt chriſma.

Burchard. lib. 4. c. 72. Ivo par. 2. c. 266. Gratian. di. 4. de conſecr. c. 122. *Si quis de alio.* VII. Si quis de alio chriſmate quàm de illo novo quod proprij Epiſcopi largitione vel conceſſione accipit baptizare, niſi præoccupante morte, tentaverit, pro temeritatis auſu ipſe in ſe ſuæ damnationis protuliſſe ſententiam manifeſtatur.

Vt nullus niſi juſto judicio expolietur.

VIII. Non eſt privilegium quo ſpoliari poſſit jam nudatus. Ideo, niſi juſto judicio decernente, nullus expolietur.

Iul. I. in ep. 2. ad Oriental. c. 8.
Concil. Rom. V. ſub Symmacho.
Burchard. lib. 1. c. 144.
Ivo par. 5. c. 257.
Gratian. 2. q. 2. c. 5. *Nullus.*
Innoc. IV. in lib. 6. Decretal. lib. 2. tit. 5. c. 1. *Frequens.*

De eo qui poſt veritatem repertam aliquid deinceps diſcutit.

Ivo par. 16. c. 134. IX. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid ulteriùs diſcutit, mendacium quærit. Idcirco ab omnibus cautè agendum eſt.

De cauſis quæ lege non continentur à judicibus eccleſiaſticis minimè judicandis.

Eutychian. ep. 2. c. 4. X. Vt nullæ cauſæ à judicibus eccleſiaſticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ eſſe noſcuntur.

De converſatione accuſati vel accuſatoris.

VII. 110. XI. Quærendum eſt in judicio cujus ſit converſationis & fidei is qui accuſat & is qui accuſatur.

De his qui Chriſtiani nominis honorem neglexerunt.

XII. Vt accuſandi vel teſtificandi licentia denegetur qui Chriſtianæ religionis & nominis dignitatem neglexerint. VII. 427.

Vt oblationes in domibus ab Epiſcopis vel Presbyteris non fiant.

XIII. Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Epiſcopis vel à Presbyteris.

Concil. Laodic. c. 58.
Regino lib. 1. c. 131.
Burchard. lib. 3. c. 60. 81.
Ivo par. 3. c. 63.
Gratian. di. 1. de conſecr. c. 1. *Tabernaculum.*

Quòd poſteriore pacto omne pactum diſſolvatur.

XIV. Omne pactum poſteriori diſſolvitur pacto. Homo verò liber ſtatum ſuum & pejorare & immeliorare poteſt. Paulus lib. 1. Sentent. tit. 1. & lib. 2. tit. 18.
Vide ſuprà lib. 7. cap. 335.

De accuſatoribus de inimici domo prodeuntibus.

XV. Accuſatoribus de inimici domo prodeuntibus non eſt credendum.

Symmach. in ſynodo Rom. V.
Gratian. 3. q. 5. c. 3. *Accuſatoribus.*

De fratrum proviſione, ne irrationabiliter fiat.

XVI. Ita conſulendum eſt fratribus ut non videamur deſtruere quod ædificatum eſt. Si enim quod ædificavi deſtruo, prævaricatorem me ipſe conſtituo.

De Clericis qui in ſeditione arma volentes ſumpſerunt.

XVII. Clerici qui in quacunque ſeditione arma volentes ſumpſerint, reperti, amiſſo ordinis ſui gradu, in monaſterium pœnitentiæ contradantur. VII. 117. Capitula Herardi c. 113.

Quòd lex Imperatorum non ſit ſupra legem Dei.

XVIII. Lex Imperatorum non eſt ſupra legem Dei, ſed ſubtus.

Nicol. I. ep. ad Epiſcopos Concil. Silvanect.
Burchard. lib. 15. c. 10.
Ivo par. 4. c. 86. & par. 16. c. 11.
Gratian. di. 10. c. 1. *Lege.*

De confeſſione peccatorum in oratione Deo cotidie agenda.

XIX. Quòd confeſſio peccatorum, excepta ea quæ ſacerdotibus ad conſilium accipiendum Deúmque placandum fit, Deo frequenter in oratione ſit facienda. VII. 385.

Quòd ſpiritalis examinet omnia, & ipſe à nullo examinetur.

XX. Spiritalis judicat omnia. Ipſe autem à nemine judicatur.

Vt tempore menſtruo ab uxoribus abſtineatur.

VI. 255. XXI. Quòd tempore menſtruo omnino ab uxoribus ſit abſtinendum.

De his qui erga Epiſcopos vel erga actores Eccleſiæ aliquam querelam juſtam habuerint.

VII. 350. XXII. Si qui erga Epiſcopum vel actores Eccleſiæ quamlibet querelam habere juſtam ſe crediderint, non Primates aut alios addeant judices priuſquam ipſos conveniant familiariter, non ſemel, ſed ſæpiſſime, ut ab eis aut ſuam juſtitiam aut juſtam recipiant excuſationem. Si autem ſecùs egerint, ab ipſis & ab aliis communione priventur, tanquam Apoſtolorum patrúmque aliorum contemptores, de quibus ait Propheta: *Erunt quaſi non ſint, & peribunt viri qui contradicunt vobis.*

De poteſtate ligandi atque ſolvendi conceſſa ſacerdotibus à Chriſto.

XXIII. Quòd noſſe oporteat laicos ſacerdotibus ligandi atque ſolvendi poteſtatem à Domino eſſe collatam, & quòd eorum monitis parere atque excommunicationi humiliter ſubcumbere debeant.

Vt Presbyteri qui ſine præcepto Epiſcoporum ad externas Eccleſias tranſierint, à communione ſuſpendantur.

VI. 85. XXIV. Preſbyteri qui ſine juſſione proprij Epiſcopi de Eccleſiis ad alias Eccleſias migraverint, tamdiu à communione habeantur alieni quandiu ad eaſdem redierint Eccleſias in quibus primitus ſunt inſtituti.

De eo qui ſibi judicem contrarium ſenſerit.

VII. 240. Ivo par. 6. c. 331. XXV. Si quis judicem pro quibuſcunque cauſis adverſum ſibi ſenſerit, aut habuerit fortè ſuſpectum, vocem appellationis exhibeat. *Vide infrà Addit. IV. cap. 18. & ſeq.*

De pace & concordia & unanimitate.

VI. 371 Conc. Mogunt. an. 813. c. 5. XXVI. Vt pax & concordia ſit atque unanimitas in populo Chriſtiano. Quia unum Deum patrem habemus in cœlis, & unam matrem Eccleſiam, unam fidem, unum baptiſmum, ideo in una pace & in unanimitate concorditer vivere debemus, ſi ad unam veram hereditatem regni cœleſtis cupimus pervenire: quia non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis, ut Matth. 5. ipſe ait: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.*

De poteſtate Epiſcoporum pro rebus eccleſiaſticis, ac de convenientia Epiſcoporum cum laicis.

XXVII. Vt Epiſcopi poteſtatem habeant res eccleſiaſticas prævidere, regere, & gubernare, atque diſpenſare ſecundùm canonum auctoritatem. Volumus ut & laici in eorum miniſterio obediant Epiſcopis ad regendas Eccleſias Dei, viduas & orphanos defenſandos, & ut obedientes ſint eis ad eorum Chriſtianitatem ſervandam. Et Epiſcopi conſentientes ſint Comitibus & judicibus ad juſtitias faciendas. Et ut nullatenus per aliquorum mendacium, vel falſum teſtimonium, neque per perjurium, aut per præmium, lex juſta in aliquo depravetur. V. 182.

De injuria Epiſcopi & letania ſubverſa.

XXVIII. Si quis Epiſcopo vel aliis miniſtris intra Eccleſiam injuriam fecerit, jubemus eum tormentis ſubjectum in exilio mori. Sed & ſi ipſa ſancta oratoria vel divina miniſteria conturbaverit, vel letaniam everterit, capitali periculo ſubjaceat. Sin autem contumeliam tantùm fecerit, tormentis & exilio tradatur. VI. 329. Iulian. Antec. nov. 123. c. 49.

De decimis.

XXIX. Admonemus atque præcipimus ut decima Deo omnino dari non negligatur, quam Deus ipſe ſibi dari conſtituit: quia timendum eſt ut quiſquis Deo ſuum debitum abſtrahit, ne fortè Deus per peccatum ſuum auferat ei neceſſaria ſua. V. 154. Conc Mogunt. an. 888. c. 17.

Vt Eccleſiæ pacem habeant.

XXX. Reum confugientem ad Eccleſiam nemo extrahere audeat, neque inde donare ad pœnam vel ad mortem, ut honor Dei & ſanctorum ejus conſervetur. Sed rectores Eccleſiarum pacem & vitam ac membra eis obtinere ſtudeant. Tamen legitimè componant quod iniquè fecerunt. V. 155. Capitula Herardi c. 129.

De inceſtato Epiſcopo.

XXXI. Si quicunque ex gradu eccleſiaſtico ſine teſtamento & ſine cognitione diſceſſerit, hereditas ejus ad Eccleſiam ubi ſervivit devoluatur. Similiter de ſanctimonialibus.

Iterum de pace Eccleſiarum.

XXXII. Præcipimus ut in Eccleſiis aut in domibus Eccleſiarum vel atriis placita ſecularia minimè fiant. V. 156.

Capitula Herardi c. 109.

Concil. Mogunt. an. 888. c. 21.

De beneficiis eccleſiaſticis.

XXXIII. Quicunque beneficium V. 158.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 42. eccleſiaſticum habent, ad tecta Eccleſiæ reſtauranda vel ipſas Eccleſias emendandas omnino adjuvent, & nonam & decimam reddant. *Vide infrà cap.* 100.

De ordinibus ſacris.

V I. 128. XXXIV. Lector, Subdiaconus, Diaconus, Preſbyter, ſi clericatus honorem contempſerint, curiali conditioni cum ſuis facultatibus ſubiciantur.

De oblatione & pace in Eccleſia facienda.

V. 160. XXXV. Oblationem quoque & pacem in Eccleſia facere jugiter admoneatur populus Chriſtianus: quia ipſa oblatio ſibi & ſuis magnum eſt remedium animarum, & in ipſa pace vera unanimitas & concordia demonſtratur.

Vt malum ebrietatis omnino vitetur.

V. 162. XXXVI. Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum eſſe decrevimus uſque ad emendationem congruam.

De multitudine Clericorum.

V I. 127. XXXVII. Ne paſſim Epiſcopus multitudinem Clericorum faciat, ſed ſecundùm meritum vel reditum Eccleſiarum numerus moderetur.

De ſpiritalibus filiolis.

V. 163. XXXVIII. Præcipimus ut unuſquiſque compater vel proximi ſpiritales filiolos ſuos catholicè inſtruant.

Vt canticum luxurioſum circa Eccleſias deſeratur.

V. 164. XXXIX. Canticum turpe atque luxurioſum circa Eccleſias agere omnino contradicimus, quod ubique vitandum eſt.

Quales ſint Clerici.

V I. 126. XL. Nemo fiat Clericus niſi qui bonum teſtimonium habet & litteratus eſt.

Concil. Rem. II. c. 17. Capitula Herardi c. 108 Burchard. lib. 8. c. 92. Ivo par. 7. c. 110.

De Epiſcopis & Abbatibus, ut ante ſe joca turpia fieri non permittant.

XLI. Vt Epiſcopi & Abbates ante ſe joca turpia facere non permittant; ſed pauperes & indigentes ſecum ad menſam habeant, & lectio divina ibi perſonet, & ſumant cibum cum benedictione & laude Dei ſecundùm Apoſtolum: *Sive manducatis, ſive bibitis, omnia in laudem Dei facite.* 1. Cor. 10.

Concil. Rem. II. c. 19. Burchard. lib. 1. c. 60.

De juſtis judiciis ab Epiſcopis agendis.

XLII. Vt Epiſcopi judices judicia juſta diſcernant. Quia ſunt quædam modò judicanda, quædam Dei judicio reſervanda. Scriptum eſt enim: *Nolite judicare ante tempus, quoadusque veniat Dominus,* 1. Cor. 4 *qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Et tunc laus erit unicuique à Deo.* Et illud memores ſint: *In quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis.* Matth. 7.

De Clericis qui de Eccleſia deſiſtunt.

V I. 125. XLIII. Clericis de Eccleſia deſiſtentibus, & aliis in loco revocatis, ſi redierint diſceſſi, nil eis præſtetur. Hoc verò quod diſcedentes reliquerunt, non in uſu rectorum, ſed ſuccedentibus cedat.

De monachorum & Canonicorum militia cum conſilio utiliter implenda.

Concil. Rem. II. c. 25. XLIV. Vt monachi & Canonici pleniter conſilium habeant qualiter Deo militare animáſque eorum meliùs valeant cuſtodire; ne propter aliquam neceſſitatem occaſionem quærant vagandi, & inter ipſos propter hoc locus tentandi detur diabolo.

Viduas in delitiis non oportere vivere.

XLV. Vt viduæ non ſint in delitiis, ſed ſecundùm Apoſtolum ſub poteſtate Epiſcopi vivant, ſicuti decet.

Concil. Rem. II. cap. 34.
Burchard. lib. 8. c. 40.
Ivo par. 7. c. 59.

Vt Clerici non habeant actiones ſeculares.

V I. 124. Iulian. Antec. nov. 123 c. 8. XLVI. Clericus vel monachus neque exactor publicarum rerum, neque conductor, aut vectigalium vel curationis domus, vel procurator litis, vel fidejuſſor in talibus cauſis fiat.

De eo qui contra canonica ſtatuta egerit.

V I. 124. Iulian. ibid. XLVII. Si quis contra hæc ſtatuta fecerit, ſi Epiſcopus eſt, omnes res ejus ex quacunque cauſa vel perſona, ſive ante epiſcopatum, ſive poſtea ad eum pervenerint, Eccleſiæ ſuæ eas vindicare ſancimus. Si verò Clerici ibi hoc fecerint, pœnam pecuniarum, quam Epiſcopus exiſtimaverit exigere, Eccleſiæ vindicandam. Hi verò qui actiones ſuas eis commiſerunt, vel fidejuſſores eos pro ſupradictis cauſis acceperunt, nullam contra Eccleſiam vel adminiſtratores ejus, vel adversùs ipſas perſonas quos crediderunt, habeant actionem. Si verò quis eos pro publico debito vel exactione crediderit, vel fidejuſſores receperit, de ſubſtantia fiſci debitum compellatur exſolvere.

De eo qui res Eccleſiæ per falſam precariam vel fraudem adipiſcitur.

Concil. Rem. II. c. 37. XLVIII. Vt ſi quiſlibet hominum res Eccleſiæ per mendacia vel mala ingenia in precariam ſibi adquirere & habere voluerit, & poſt factas precarias eadem mendacia ad aures ejuſdem rectoris Eccle-

ſiæ delata fuerint, ipſa Eccleſia res ſuas, quæ ei mendaciter abſtractæ fuerunt, pleniter abſque ullius contradictione omnimodis recipiat. Ille verò qui res ſuas per eadem mendacia, propter cupiditatem ipſius precariæ, eidem Eccleſiæ tradidit, ſimili modo in ſuam recipiat dominationem.

Quòd antiquus mos pœnitendi, qui juxta canonicam auctoritatem agendus eſt, jam ab uſu receſſerit.

Conc. Cabilon. II. c. 25.

XLIX. Modò pœnitentiam agere juxta antiquam canonum inſtitutionem in pleriſque locis ab uſu receſſit, & neque excommunicandi neque reconciliandi antiqui moris ordo ſervatur; ut à Domno Imperatore impetretur adjutorium qualiter, ſi quis publicè peccat, publica mulctetur pœnitentia; ut ſecundùm ordinem canonum pro merito ſuo quis excommunicetur & reconcilietur.

De Clerico ad tutelam vocato.

L. Si Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, Subdiaconus ad tutelam vel curationem vocentur, tantum munus adminiſtrationis in hoc conceditur ſuſcipere; ſi tamen intra quatuor menſes per competentem judicem in ſcriptis manifeſtaverit quòd hujuſmodi munus ſua ſponte recepit. Et tunc circa aliam tutelam præjudicium non patiatur.

De Eccleſiis in rebus propriis conſtitutis & inter heredes diviſis.

Concil. Cabilon. II. c. 26. Burchard. lib. 3. c. 42. Ivo par. 3. c. 46.

LI. Perlatum ad nos eſt quòd inter heredes Eccleſiæ in rebus propriis conſtitutæ dividantur, & tanta per eandem diviſionem ſimultas oriatur ut unius altaris quatuor partes fiant, & ſingulæ partes ſingulos habeant Preſbyteros. Quod ſine diſcordia & ſimultate nullo modo geri poteſt. Vnde nobis viſum eſt quòd hujuſcemodi Eccleſiæ inter heredes dividi non debeant. Et ſi in contentionem venerint, & ſimultates inter eos ſurrexerint, per quas ſacerdos ſuo ibi officio fungi non poſſit, præcipiatur ab Epiſcopo civitatis ut nullo modo ibi Miſſarum ſolemnia celebrentur donec illi ad concordiam redeant & pari voto atque conſilio Eccleſia illa ſacerdotem canonicè habeat, qui liberè ſuum miniſterium ibi peragere poſſit.

De his qui bis aut ter ab Epiſcopis confirmantur, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis.

Concil. Cabilon. II. c. 27. Burchard. lib. 4. c. 50.

LII. Dictum nobis eſt quòd quidam de plebe bis aut ter ab Epiſcopis, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis, confirmentur. Vnde nobis viſum eſt eandem confirmationem, ſicut nec baptiſmum, iterari minimè debere: quia qui bis vel ampliùs baptizantur aut confirmantur, non ſeculo ſed ſoli Domino ſub habitu regulari vel clericali religioſſimè famulari decretum eſt.

Ivo par. 2. c. 244. Gratian. di. 5. de conſecr. c. 8. *Dictum eſt.*

De Clericis ad tabulas ludentibus.

Iulian. Antec. nov. 123. c. 13.

LIII. Si quis Clericus ad tabulas ludat, vel ſpectaculis adtendat, per tres annos à ſacro miniſterio prohibeatur. Et ſi dignam pœnitentiam fecerit, reconcilietur.

De his qui ſervorum matrimonia dirimunt.

Concil. Cabilon. II. c. 30. Lib. 2. leg. Longobard. 33. c. 20. Burchard. lib. 9. c. 29. Ivo par. 8. c. 54 167. & par. 16. c. 335. Gratian. 29. q. 2. c. 8 *Dictum eſt.*

LIV. Dictum eſt nobis quòd quidam legitima ſervorum matrimonia poteſtativa quadam præſumptione dirimant, non adtendentes illud evangelicum: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Vnde nobis viſum eſt ut conjugia ſervorum non dirimantur, etiamſi diverſos dominos habeant; ſed in uno conjugio permanentes, dominis ſuis ſerviant. Et hoc in illis obſervandum eſt ubi legalis conjunctio fuit & per voluntatem dominorum.

De his qui pleniter peccata non confitentur.

Conc. Cabilon. II. c. 32. Burchard. lib. 19. c. 34. Ivo par. 15. c. 52.

LV. Sed & hoc emendatione indigere perſpeximus quòd quidam, dum confitentur peccata ſua ſacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo conſtat hominem ex duabus eſſe ſubſtantiis, anima videlicet & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur, ſollerti indagatione debent inquiri ipſa peccata, ut ex utriſque plena fiat confeſſio; ſcilicet ut ea confiteantur quæ per corpus geſta ſunt, & ea quibus in ſola cogitatione delinquitur. Inſtruendus eſt itaque peccatorum ſuorum confeſſor ut de octo principalibus vitiis, ſine quibus in hac vita difficilè vivitur, confeſſionem faciat; quia aut cogitatione, aut, quod eſt gravius, opere, eorum inſtinctu peccavit. Odium etenim, invidia, ſuperbia, vel certè hujuſcemodi animæ peſtes tanto periculoſiùs lædunt quanto ſubtiliùs ſerpunt.

De ſanctis Eccleſiis.

LVI. Nullus ſub Romana ditione con- 11 29.
ſtitutæ Eccleſiæ, vel ſinodochiæ, vel monaſteriorum rectores, earum rem immobilem nequaquam liceat alienare, id eſt, agrum, domum, mancipium, panes civiles, neque creditori obligare. (Alienatio enim eſt venditio, donatio, permutatio, emphyteuſeos perpetuus contractus) omnes omnino convenit ut ſe ab hujuſcemodi alienatione abſtineant. Tabellio verò qui

talia inſtrumenta conſcripſerit, perpetuo exilio tradatur. Magiſtratus verò judices, qui talia inſtrumenta conſenſerint, & dignitatem & facultates amittant.

De his qui ſolummodo confiteri Deo peccata debere dicunt.

Conc. Cabilon. II. c. 33. Capitulare Theodulfi c. 30. Burchard. lib. 19. c. 145. Ivo par. 15. c. 155. Gratian. di. 1. de pœnit. c. 90. Quidam Deo.

LVII. Quidam Deo ſolummodo confiteri debere dicunt peccata, quidam verò ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent. Quod utrumque non ſine magno fructu intra ſanctam fit Eccleſiam, ita duntaxat ut & Deo, à quo remiſſio eſt peccatorum, confiteamur peccata noſtra, & cum David dicamus: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injuſtitiam meam non abſcondi. Dixi, confitebor adversùs me injuſtitias meas Domine; & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Et ſecundùm Apoſtoli inſtitutionem confiteamur alterutrum peccata noſtra, & oremus pro invicem ut ſalvemur. Confeſſio itaque quæ Deo fit, purgat peccata. Ea verò quæ ſacerdoti fit, docet qualiter ipſa purgantur peccata. Deus namque ſalutis & ſanitatis auctor & largitor plerunque hanc præbet ſuæ potentiæ inviſibili adminiſtratione, plerunque medicorum operatione.

Quòd perſonarum acceptio in omnibus cavenda ſit judiciis.

Concil. Cabilon. II. c. 34. Borchard. lib. 19. c. 59. Ivo par. 15. c. 73.

LVIII. Quia igitur, Apoſtolo teſtante, non eſt perſonarum acceptio apud Deum, & in omnibus judiciis cavenda eſt, multò magis in hoc pœnitentiæ judicio præcaveri debet ut nullus ſacerdotum umquam aut gratia aut odio alicujus perſonæ ſecùs judicet quàm quod in canonibus ſacris invenerit, aut quod illi ſecundùm ſanctarum ſcripturarum auctoritatem & eccleſiaſticam conſuetudinem rectius viſum fuerit. Si ergo medici, qui corporibus medicinam inferre conantur, nequaquam propter perſonæ cujuſlibet acceptionem his quos ſanare cupiunt, cauterio aut ferro aut duris aliis quibuſlibet rebus parcunt, multò magis his obſervandum eſt qui, non corporum, ſed animarum medici exiſtunt. Neque penſanda eſt pœnitentia quantitate temporis, ſed ardore mentis & mortificatione corporis. Cor autem contritum & humiliatum Deus non ſpernit.

De monachis & ſanctimonialibus.

V. 378.

LIX. Nemo audeat monachum vel ſanctimoniales feminas ad civile judicium accuſare, ſed ad Epiſcopum. Et ipſe ex lege vel canonibus conſentaniam ſententiam proferat. Hæc omnes Epiſcopi cuſtodiant, & omnes Præfecti Romani, & Prætores populi, & provinciarum Præſides, ut curent citiùs monachorum & ſanctimonialium lites dirimere. Si quis hanc conſtitutionem violaverit, in magiſtratu poſitus, decem librarum auri pœna multabitur. Si exſecutor eſt, in catenis Eccleſiarum recludatur, pœnas luiturus, & officium perdat.

Quòd multi in pœnitentia delitiis indulgeant.

Concil. Cabillon. II. c. 35. Burchard. lib. 19. c. 146. Ivo par. 15. c. 156.

LX. Multi, quod non ſine dolore dicendum eſt, in pœnitentia non tam peccati remiſſionem quàm temporis conſtituti expectant expletionem. Et ſi carnium & vini uſus eis interdictus eſt, mutata, non voluntate, ſed ejuſdem cibi aut potus perceptione, in tantum delitiis ſuis indulgent ut delitioſiùs, bis interdictis, aliorum ciborum vel potionum appetitu vivere cognoſcantur. Spiritalis autem abſtinentia, quæ in pœnitentibus potiſſimùm vigere debet, & quorundam ciborum ac potionum perceptiones & deſiderium fugere debet. Ille inquam, ille magis parſimoniæ ſervire cenſendus eſt qui ſibi non ſolùm quarundam rerum perceptiones ſed delectationes corporis penitùs interdicit.

De his qui ex induſtria peccant.

Concil. Cabillon. II. c. 36. Burchard. lib. 19. c. 56. Ivo par. 15. c. 70. & par. 16. c. 336.

LXI. Sed nec hoc prætereundum putamus, quòd quidam ex induſtria peccantes, propter eleemoſynarum largitionem quandam ſibi promittunt impunitatem. Eleemoſyna enim extinguit peccata, juxta illud, *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna extinguit peccata*, ſed ea quæ aut neceſſitate, aut quæ caſu, aut qualibet fiunt fragilitate. Ea verò quæ ex induſtria ad cujuſlibet libidinem explendam idcirco fiunt ut eleemoſynis redimantur, nequaquam eis redimi poſſunt: quia qui hoc perpetrant, videntur Deum mercede conducere, ut eis impune peccare liceat. Non ergo idcirco quis peccare debet ut eleemoſynam faciat; ſed ideo eleemoſynam facere debet quia peccavit. Mentem enim & corpus, quæ libido traxit ad culpam, afflictio & contritio debet reducere ad veniam.

De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.

V. 379. Iulian. Ant. cec. nov. 123. c. 61.

LXII. Si monachus monaſterium ſuum dimiſerit, omnia bona ipſius, & quæ in monaſterio introduxit, & quæ non introduxit, dominio monaſterij ſint, & ipſe officio Præſidis ſervire cogatur. Si verò monachus ad alium monaſterium migraverit, ſubſtantiam ejus prius monaſterium poſſideat, & in alio monaſterio ipſe non recipiatur.

Quòd

Quòd pœnitentia ſecundum canonum ſtatuta agi debeat.

Concil. Cabilon. II. c. 38. Conc. Mogunt. an. 847. c. 31. Regino lib. 1. c. 292. Burchard. lib. 19. c. 28. Ivo par. 3. c. 88. & par. 15. c. 46.

LXIII. Modus autem pœnitentiæ peccata ſua confitentibus aut per antiquorum canonum inſtitutionem, aut per ſanctarum ſcripturarum auctoritatem, aut per eccleſiaſticam conſuetudinem, ſicut ſuperiùs dictum eſt, imponi debet, repudiatis ac penitùs eliminatis libellis quos pœnitentiales vocant; quorum ſunt certi errores, incerti auctores; de quibus rite dici poteſt: *Mortificabant animas quæ non moriebantur, & vivificabant animas quæ non vivebant.* Qui dum peccatis gravibus leves quoſdam & inuſitatos imponunt pœnitentiæ modos, conſuunt pulvillos, ſecundùm propheticum ſermonem, ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas. *Vide Concil. Pariſ. VI. lib. 1. cap. 32.*

Quòd quidam Presbyteris abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dent vel auferant.

Concil. Cabilon. II. c. 42. Burchard. lib. 3. c. 212. Ivo par. 3. c. 88. Gratian. 16. q. 7. c. 38. *Inventum.*

LXIV. Inventum eſt quòd multi arbitrij ſui temeritate, &, quod eſt gravius, ducti cupiditate, Preſbyteris quibuſlibet abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dant vel auferunt. Vnde oportet ut, canonica regula ſervata, nullus abſque conſenſu Epiſcopi cuilibet Preſbytero Eccleſiam det. Quam ſi injuſtè adeptus fuerit, hanc non ſine culpa ſua coram Epiſcopo canonica ſeveritate amittat.

De Scottis, qui ſe Epiſcopos eſſe dicunt, & quoſdam abſque licentia dominorum ſuorum ordinant.

Concil. Cabilon. II. c. 43. Burchard. lib. 1. c. 130. Ivo par. 5. c. 220.

LXV. Sunt in quibuſdam locis Scotti, qui ſe dicunt Epiſcopos eſſe, & multos neglegentes abſque licentia dominorum ſuorum ſive magiſtrorum Preſbyteros & Diaconos ordinant. Quorum ordinationem, quia plerunque in ſimoniacam incidit hæreſem, & multis erroribus ſubjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno conſenſu decrevimus.

De monachis laicis.

V. 381. Iulian. Antec. nov. 123. c. 63.

LXVI. Si monachus laicus factus fuerit, honore & cingulo expolietur, & res ejus monaſterio adiciantur. Quòd ſi monaſticam vitam reliquerit, Præſes provinciæ eum teneat, & taxeotas vel curiæ ſuæ connumeret.

De his qui in cœna Domini euchariſtiam neglegunt.

Concil. Cabilon. II. c. 47. Burchard. lib 5. c. 20.

LXVII. In cœna Domini à quibuſdam perceptio euchariſtiæ neglegitur. Quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his quibus pro gravibus criminibus inhibitum eſt, percipienda ſit, eccleſiaſticus uſus demonſtrat; cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & ſanguinis dominici ſacramenta reconciliat.

Ivo par. 2. c. 30. Gratian. di. 2 de conſecr. c. 17. *In cœna.*

Quòd infirmi & ægroti oleo benedicto perunguendi ſint.

Concil Cabilon. II. c. 48.

LXVIII. Secundùm beati Iacobi Apoſtoli documentum, cui etiam decreta patrum conſonant, infirmi oleo, quod ab Epiſcopis benedicitur, à Preſbyteris ungi debent. Sic enim ait: *Infirmatur aliquis in vobis. Inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, unguentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.* Non eſt itaque parvipendenda hujuſmodi medicina, quæ animæ corporiſque medetur languoribus. (Iac. 5.)

De ſponſo vel ſponſa in monaſterio ingreſſa.

Iulian Antec. nov. 123. c. 57.

LXIX. Si ſponſus vel ſponſa intraverit in monaſterium, id quod arrarum nomine datum eſt, in ſimplum tantùm reddatur.

De locis in quibus Miſſæ celebrandæ ſunt.

Concil. Cabilon. II. c. 49.

LXX. In quibus locis & quo apparatu Miſſarum ſollemnitates, exceptis baſilicis, celebrari debeant, & utrum celebrari debeant, in Concilio Laodicenſi ita ſcribitur: *Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Epiſcopis vel Presbyteris.* (Suprà c. 23.)

De his quæ ad aurium & oculorum pertinent oblectamentum, quæque ſacerdotes vitare debent.

Conc. Turon. III. c. 7. Concil. Cabilon. II. c. 9. Burchard. lib. 2. c. 216. Ivo par. 3. c. 159.

LXXI. Quæcunque ad aurium & ad oculorum pertinent illecebras, unde vigor animi emolliri poſſe credatur, ut de aliquibus generibus muſicorum aliiſque nonnullis rebus ſentiri poteſt, ab omnibus Dei ſacerdotes ſe abſtinere debent: quia per aurium oculorúmque illecebras vitiorum turba ad animum ingredi ſolet. Hiſtrionum quoque turpium & obſcœnorum inſolentias jocorum & ipſi animo effugere ceteriſque ſacerdotibus effugienda prædicare debent.

De Eccleſia ædificanda.

V. 381. Capitula Herardi c. 46.

LXXII. Nemo Eccleſiam ædificet antequam civitatis Epiſcopus veniat & ibidem crucem figat publicè. Et antè præfiniat qui ædificare vult quid ad luminaria & ad cuſtodiam & ſtipendia cuſtodum ſufficiat. Et facta donatione, ſic domum ædificet.

Vt ſacerdotes à ludis ſecularibus ſe caveant.

Conc. Turon. III. c. 8.

LXXIII. Sacerdotibus non expedit ſecularibus & turpibus quibuſlibet inter-

eſſe jocis. Venationes quoque ferarum vel avium minimè ſectentur.

De Presbyteris & Diaconibus, ut Epiſcoporum ſuorum in bonis operibus veſtigia ſectentur.

Conc. Turon. III. c. 9. LXXIV. Presbyteri quoque & Diaconi in omnibus bonorum operum exhibitionibus ſui Epiſcopi veſtigia ſectentur, & in bonorum morum probitate, quæ Epiſcopo obſervanda ſunt, eadem & ſibi obſervanda eſſe cognoſcant.

De eo qui in domo ſua oratorium fecerit.

V. 383. LXXV. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibi poteſt. Tamen non audeat in eo ſacras facere Miſſas ſine permiſſu Epiſcopi loci illius. Quòd ſi fecerit, domus illius fiſci viribus addicatur. Præfectus prætorij, qui hoc cognovit, & non prohibuit, librarum auri multabitur.

Quantam curam Epiſcopi circa indigas habeant.

Conc. Turon. III. c. 10. Concil Pariſ. VI. lib. 1. c. 15. Concil. Aquiſgr. II. lib. 1. c. 7. LXXVI. Epiſcopi quidem maximam curam & ſollicitudinem circa pauperes habeant, & res eccleſiaſticis Eccleſiis collatas cauta circumſpectione diſpenſent, quaſi Dei miniſtri, non quaſi turpis lucri gratia ſectatores. Illis itaque utantur, non ut propriis, ſed ut ſibi ad diſpenſandum commiſſis.

De erogatione Epiſcopi in pauperibus & familia Eccleſiæ.

Conc. Turon. III c. 11. LXXVII. Quòd liceat Epiſcopis, præſentibus Presbyteris & Diaconibus, de theſauro Eccleſiæ familiæ & pauperibus ejuſdem Eccleſiæ ſecundùm canonicam inſtitutionem, juxta quod indiguerint, errogare.

De Diaconiſſa.

Iulian. Antec. nov. 6. c. 6. LXXVIII. Si Diaconiſſa nupſerit, gladio ultoris ſternatur, & facultas ejus Eccleſiæ ubi ſervivit addicatur. Corruptores earum ſimiliter puniantur. Bona verò eorum fiſci viribus vindicentur.

De Presbytero non ordinando ante legitimum tempus.

Conc. Turon. III. c. 12. LXXIX. Presbyterum ordinari non debere ante legitimum tempus, hoc eſt, trigeſimum ætatis annum. Sed priuſquam ad conſecrationem presbyteratus accedat, maneat in epiſcopio diſcendi gratia officium ſuum tamdiu donec poſſint & mores & actus ejus animadverti. Et tunc, ſi dignus fuerit, ad ſacerdotium promoveatur.

De Epiſcopis, qualiter patrochias ſuas diligenter perſcrutentur.

Ibid. c. 13. LXXX. Vt unuſquiſque Epiſcoporum parrochiam ſuam diligenter perſcrutari nitatur; ne aliquis Presbyter ab alterius parrochia in ſuam commigrans officium celebrare præſumat ſine litteris commendatitiis, ſicut olim multis in locis actum eſſe repertum eſt.

De religioſa muliere decepta.

LXXXI. Si quis rapuerit vel ſollicitaverit vel corruperit religioſam feminam, bona amborum Eccleſia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipſi tamen periculo capitali ſubiciantur. Quòd ſi hæc mulier non conſenſit, cum ſuis rebus monaſterij cautioni tradatur. Si verò liberos habet, pars legitima eis reſervetur. Quòd ſi intra annum poſt cognitum tale ſcelus à religioſis laicis non vindicetur, Comes privatarum hoc noſtro fiſco addicat. Si verò Præſes provinciæ vindictam tali crimini imponere neglexerit, cingulo careat, & quinque libras auri fiſci viribus dare compellatur. V. 385.

Vt decimæ ſemper conſulto Epiſcoporum diſpenſentur.

LXXXII. Vt decimæ quæ ſingulis dabuntur Eccleſiis, per conſulta Epiſcoporum à Presbyteris ad uſum Eccleſiæ & pauperum ſumma diligentia diſpenſentur. Conc. Turon. III. c. 16.

Ne quilibet Presbyter de titulo minore ad majorem tranſeat.

LXXXIII. De titulo minori ad majorem migrare nulli Presbytero licitum ſit, ſed in eo permaneat ad quem ordinatus eſt. Quòd ſi inventus fuerit contra ſtatuta id facere, eadem feriatur ſententia qua & Epiſcopus qui de minori ad majorem tranſmigraverit ſedem. Ibid. c. 14. Concil. Rem. II. c. 20.

De blaſphemia in Deum.

LXXXIV. Si quis quolibet modo blaſphemiam in Deum jactaverit, à Præfecto Vrbis ultimo ſupplicio ſubiciatur. Qui verò talem cognoſcens non manifeſtaverit, ſimiliter coërceatur. Si Præfectus Vrbis hæc punire neglexerit, poſt Dei judicium noſtram indignationem incurrat. VI 101. Iulian. Antec. nov. 77.

De viduis juvenibus, ne citò velentur.

LXXXV. Vt juvenes viduæ citò nequaquam velentur, uſque dum probetur illarum religio, & bona ab eis nota ſit converſatio; ne fortè de eiſdem dici poſſit ab Apoſtolo: *Quæ autem in delitiis ſunt, viventes mortuæ ſunt.* Conc. Turon. III. c. 17. 1. Tim. 5.

Vt Comites & judices Epiſcopis ſuis conſentiant, ipſique eos honorificè recipiant.

LXXXVI. Comitibus, judicibus, reliquóque populo expedit ut ſuis ſint Epiſcopis conſentientes & obedientes Conc. Turon. III c. 31.

propter Dei amorem ſuique gradus honorem, & ſemper ab eis utile quærant conſilium, illorúmque ſalubria non ſpernant monita, ſed intenta cordis aure audiant. Similiter verò & Epiſcopi prædictas perſonas bumiliter ſuſcipiant, honorificéque erga eas in omnibus agant, & ſic ſe mutuis ſublevare ſtudeant conſolationibus.

De herede, ſi quippiam diſpoſitione non implet.

Burchard. lib. 15. c. 34. Ivo par. 16. c. 35.

LXXXVII. Si heredes juſſa teſtatoris non impleverint, ab Epiſcopo loci illius omnis res quæ his relicta eſt auferatur cum fructibus & ceteris emolumentis, ut vota defuncti impleantur.

Vt Comites & judices viles perſonas non admittant ad teſtimonium.

Conc. Turon. III. c. 34. Ivo par. 16. c. 337.

LXXXVIII. Summopere admonendi ſunt Comites & judices ne viles & indignas perſonas coram ſe permittant ad teſtimonium accedere: quoniam multi ſunt qui perjurare pro nihilo ducunt, in tantum ut pro unius diei ſatietate aut pro quolibet parvo pretio ad juramentum conduci poſſint, animáſque ſuas perjurio perdere minimè formidant. Quam ob rem tales nequaquam ad quodlibet teſtimonium admittendi ſunt. Et hoc notandum, quòd non ſolùm illi qui perjurant, ſed etiam qui perjuris conſentiunt, ſimili plectendi ſunt damnatione.

Vt nullus Chriſtianus munera exigat pro quolibet placito.

Conc. Turon. III. c. 35.

LXXXIX. Nullus Chriſtianus pro quolibet placito vel judicio à qualibet perſona munera exigere aut accipere debet, quoniam id divina ſcriptura multis in locis magna interdicit auctoritate, teſtante ſcriptura, quæ ait: *Munera excæcant oculos ſapientium, & ſubvertunt verba juſtorum.*

Exod. 23.

De rebus quæ paganis non conceduntur.

XC. Non liceat Chriſtianis Iudæorum neque paganorum vel hæreticorum res emphyteoſeos vel conductionis titulo habere, neque ſuorum ſimiliter eis accommodare.

De placitis ſecularibus, ne in Eccleſia fiant.

Conc. Turon. III. c. 39.

XCI. Placita quidem ſecularia in Eccleſiis vel in atriis Eccleſiarum à Comitibus Vicariiſque uſque modò multis in locis habita ne ultra fiant interdicendum eſt cum auctoritate dominica, qui expulſis de templo negotiatoribus adſerit debere domum Dei domum eſſe orationis.

Math. 21.

De inceſtuoſis, parricidis, atque homicidis.

XCII. Inceſtuoſi, parricidæ, homicidæ multi apud nos, heu proh dolor, reperiuntur. Sed aliqui ex illis ſacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in priſtinis durare criminibus: quos oportet per ſecularis potentiæ diſciplinam à tam prava conſuetudine coërceri, qui per ſalutifera ſacerdotum monita noluerint revocari, quorum aliquos jam excommunicavimus. Sed illi hoc parvipendentes, in eiſdem perdurarunt criminibus. Quam ob rem veſtra decernat manſuetudo quid de talibus deinceps agendum ſit.

II. 43. Ivo par. 18. c. 145.

De magicis artibus & incantationibus.

XCIII. Admoneant ſacerdotes fideles populos ut noverint magicas artes incantationéſque quibuſlibet infirmitatibus hominum nihil poſſe remedij conferre, non animalibus languentibus, claudicantibúſve, vel etiam moribundis quicquam mederi, non ligaturas oſſuum vel herbarum cuiquam adhibitas prodeſſe, ſed hæc eſſe laqueos & inſidias antiqui hoſtis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur.

Conc. Turon. III. c. 42. Burchard. lib. 10. c. 40. Ivo par. 11. c. 65. Gratian. 26. q. 7. c. 15. *Admoneant.*

Ne nomen Dei in vanum jurando aſſumatur.

XCIV. Omnes bomines admonemus ne per ſingula verba, quaſi ad confirmationem ſuæ aſſertionis, nomen Domini in vanum aſſumant. quod ipſe Dominus interdicit faciendum, ubi ait: *Ne aſſumas nomen Dei tui in vanum.* In vanum etenim nomen Dei aſſumitur quando aliquis ad ſingula verba quibus vult ut ſibi ab alio credatur, Deum omnipotentem teſtem rei de qua ait invocat, eúmque ſibi ita eſſe adjutorem ſicut ea vera ſunt quæ loquitur. Nam & ipſe Dominus in evangelio hoc modo prohibens omne genus juramenti, *Nolite*, inquit, *omnino jurare neque per cœlum, neque per terram, neque per caput tuum.* & cetera.

Conc. Turon. III. c. 43. Exod. 20. Matth. 5.

De laicis, ne munera à Presbyteris exigant.

XCV. Vt laici omnino à Preſbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Eccleſiæ: quia propter cupiditatem plerunque à laicis talibus Presbyteris Eccleſiæ dantur qui ad peragendum ſacerdotale officium indigni ſunt.

V. 148.

De pace & concordia.

XCVI. De pacis bono atque concordia, ut ab omnibus omnino indiſrupta teneatur inter Epiſcopos & Comites, inter Clericos & monachos, & omnem populum Chriſtianum, ut beatus Apoſtolus Paulus docuit dicens: *Sectamini caritatem*

Concil. Arelat. VI c. 12. Hebr. 12.

& ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Et idcirco quidquid illud eſt quod nos ad veræ pacis ſtudium & caritatis perfectionem provocat, totis viribus noſtris ſectandum eſt; quicquid nos verò ab illa disjungit, ut venenum mortiferum à nobis cavendum eſt.

De Comitibus & judicibus, ut obedientes ſint ſuo Epiſcopo.

Concil. Arelat. VI. c. 13. XCVII. Vt Comites & judices reliquiſque populus obedientes ſint Epiſcopo, & invicem conſentiant ad faciendas juſtitias, & munera pro judicio non accipiant, nec falſos teſtes, ne per hoc pervertant judicia juſtorum, quia ſcriptum
Prov. 14. eſt: *Iuſtitia elevat gentem, injuſtitia verò*
Pſal. 105. *miſeros facit populos.* Et Pſalmiſta: *Beati qui cuſtodiunt judicium & faciunt juſtitias in omni tempore.*

Vt Epiſcopi ſemel in anno parrochias ſuas circumeant.

Concil. Arelat. VI. c. 17. * ſ. pupillorum XCVIII. Vnuſquiſque Epiſcopus ſemel in anno circumeat parrochiam ſuam. Noverint ſibi curam * populorum & pauperum in protegendis ac defendendis impoſitam. Ideòque dum conſpiciunt judices ac potentes pauperum oppreſſores exiſtere, priùs eos ſacerdotali admonitione redarguant. Etſi contempſerint emendari, eorum inſolentia Regis auribus intimetur; ut quos ſacerdotalis admonitio non flectit ad juſtitiam, regalis poteſtas ab improbitate coërceat.

De chriſmate à Presbyteris cuſtodiendo ſub ſigillo.

V. 145. Capitulare F. an. 813. c. 17. XCIX. Vt Presbyteri ſub ſigillo cuſtodiant chriſma, & nulli ſub prætextu medicinæ vel ſub cujuſlibet rei donare præſumant. Genus enim ſacramenti eſt, & non ab aliis niſi à ſacerdotibus contingi debet. Quòd ſi fecerint, honore priventur.

De his qui beneficium habent de rebus Eccleſiæ.

Suprà c. 33. Iſaac tit. 11. c. 15. C. Vt quiſquis beneficium de rebus Eccleſiæ habet, ad tecta ejuſdem Eccleſiæ reſtauranda vel ad ipſas Eccleſias ædificandas omnino adjuvent.

De eo qui infamis furto efficitur.

CI. Furti quocunque genere condemnatus infamis efficitur.

De eo qui abſens fuerit minimè damnando.

VII. 204. 354. CII. Iubemus in cauſa capitali ut abſens nemo damnetur; quia neque abſens per alium accuſare aut accuſari poteſt.

De omnibus poſſeſſionibus à præceptore poſſeſſori reddendis.

CIII. Omnes poſſeſſiones, & omnia ſibi ſublata, atque fructus cunctos ante litem conteſtatam præceptor poſſeſſori reſtituat. Concil. Rom. V. ſub Symmacho.

In iſto loco deſunt quædam capitula.

De inceſtis, quòd non ſint legitimi heredes.

CIV. Omnes noſſe volumus quòd inceſti non ſint legitimi heredes, ſed infamia ſint notatæ utræque perſonæ. Ideóque proximorum copula vel ſtupra, quaſi quædam turpiſſima peſtis, cavenda eſt; quoniam inceſti uſque ad canonicam ſeparationem Eccleſiæque per publicam pœnitentiæ ſatisfactionem magis inter energumenos vel audientes quàm inter Chriſtianos catholicos utrique cum omnibus ſuis ſunt habendi. VI. 410.

Vt liceat litigatori vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare.

CV. Iudices obſervare debent ut liceat litigatori vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare, & appellatores nec in carcerem redigant nec à militibus faciant cuſtodiri. Sed agendum negotium ſuum liberi obſervent; nec etiam in ſupplicium deſtinatis appellandi vox denegetur. VII. 252.

De oratione obedientis.

CVI. Sciendum ſanè eſt omnibus quia citiùs exauditur una obedientis oratio quàm decem millia contemptoris.

Vt unaquæque provincia à judicibus propriis judicetur.

CVII. Præcipimus ut non degradetur unaquæque provincia, ſed apud ſemetipſam habeat judices Epiſcopos. Et quicunque cauſam habuerit, à ſuis judicibus judicetur, & non ab alienis, id eſt, à ſuæ juſtis judicibus provinciæ, & non ab externis, niſi fuerit appellatum.

Quòd unumquemque juſtè & piè vivere oporteat.

CVIII. Notum eſſe omnibus volumus quàm juſtè, ſobriè, quàm etiam piè vivere debeant. Iuſtè enim vivere oportet ſecundùm ſermonem dominicum præcipientem: *Luceat*, inquit, *lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* Hoc eſt. Sic juſtè vivite ut filij lucis nominari valeatis. Quòd verò ſobriè vivere debeat quiſque monet evangelium dicens: *Videte ne graventur corda veſtra in crapula & ebrietate & curis hujus vitæ.* Piè etiam vivere vel patienter monet Paulus

exhortando dicens: *In omni patientia & doctrina.* Et cum pietate regere domum monet. Et ne ipſa pietas indiſcreta videatur, præmittit ſententiam dicens: *Argue cum omni imperio.*

De graſiæ prolatore, ut eam adfirmet.

VII. 254. CIX. Statutum eſt ut ſcripturam prolator adfirmet. Nam ſi is qui ſcripturam protulit, ejus non adſtruxerit veritatem, ut falſitatis reum eſſe retinendum.

Quòd ſacerdos in habitu religionis perſiſtere debeat.

CX. Studendum ſanè omnibus eſt ut in habitu religionis quiſque ſacerdos permaneat, & ore prophetico ſibimet præcipi conſtat dicente: *Clama, ne ceſſes; quaſi tuba exalta vocem tuam.* Quando dixit, *Clama, ne ceſſes*, omne tempus excluſit. quod nemo poteſt excuſare. Etenim de libris officialibus, ut novimus, patet ratio: quia nequaquam corporeo uſu hæc requirenda ab illis erant qui ſpiritaliter vivebant, dicente graphopſalmo: *In me ſunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Nos tamen, qui in medio poſiti ſumus, ſcilicet inter ſpiritalem & corporalem intellectum, in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, ut non vituperetur miniſterium noſtrum, & propheticum ſermonem impleamus dicentem: *Juſtitiam diſcite qui habitatis terram.* Et, quod avertat Deus à nobis, idem Propheta dicit: *Zelus adprehendit populum ineruditum.* Et iterum alius Propheta: *Sacerdotes ignoraverunt intelligentiam.* Et idem Propheta: *Sacerdotes non dixerunt, ubi eſt Dominus? & tenentes leges meas, neſcierunt me.* Qua ergo fronte, qua conſcientia ſacerdotem nominari ſe fatetur quem Dominus per Prophetam neſcire ſe dicit?

De eo qui cauſam habuerit, ut à propriis Epiſcopis judicetur.

CXI. Quicunque cauſam habuerit, à propriis judicibus judicetur; & non ad alienos cauſa vagandi & proterviæ, dimittens ſuam patriam, tranſeat; ſed apud Metropolitannm & reliquos Epiſcopos ſuæ provinciæ judicetur.

De Canonicis Clericis qui in civitatibus vel in monaſteriis degunt.

CXII. Volumus atque præcipimus, ſicut ſynodali atque canonica auctoritate à paſtoribus ſanctæ Eccleſiæ ſœpiſſime admoniti ſumus, ut Canonici Clerici, qui in civitatibus vel in monaſteriis degunt, qui beneficia habent unde victum & veſtitum habere poſſunt, ut hoc juxta Apoſtolum contenti ſint, & ſtipendia fratrum, unde pauperiores & hi qui aſſiduè in prædictis locis Domino famulantes excubant, atque ibi aſſiduum divinum explent officium, nequaquam aſſumant aut in ſuis uſibus convertant. Scimus enim quia abſqne periculo atque diſpendio animarum ſuarum hoc nullatenus facere poſſunt. Si quis hæc ſtatuta contempſerit, utriſque careat, id eſt, & beneficio & præbenda; atque ſi gradibus fruitur eccleſiaſticis, ipſis privetur.

De communicatione Eccleſiæ cum nihil habentibus.

CXIII. Quod habet Eccleſia, cum omnibus nihil habentibus habet commune; nec aliquid inde eis qui ſibi de ſuo ſufficiunt convenit erogare; quando nihil aliud ſit habentibus dare quàm perdere.

De his qui ſua poſſident, & ſibi aliquid dari volunt.

CXIV. Nec illi qui, ſua poſſidentes, dari ſibi aliquid volunt, ſine grandi peccato ſuo unde pauper victurus erat accipiunt.

De damnatis nuptiis.

CXV. Si quis viduam uxorem duxerit, VI. 168. & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, ſeu dnabus ſororibus nupſerit, aut ſi qua duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre & filio, tales copulationes anathematizari, nec unquam ampliùs conjugio copulari, ſed ſub magna diſtrictione fieri.

Ne proprius filius de baptiſmo ſuſcipiatur.

CXVI. Nullus igitur proprium filium V. 167. vel filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiat, nec filiolam nec commatrem ducat uxorem, nec illam cujus filium aut filiam ad confirmationem tenuerit. Vbi autem factum fuerit, ſeparentur.

De ſubintroductis mulieribus.

CXVII. Omnibus igitur Clericis feminam ſecum in domibus ſuis habere ultra licentiam canonum firmiter ſit contradictum.

Iterum de pace Eccleſiarum.

CXVIII. Præcipimus ut in Eccleſiis Suprà c. 32. aut in domibus Eccleſiarum vel atriis placita ſecularia minimè fiant. *Vide ſuprà lib. 4. cap. 28.*

De fugitivis Clericis.

CXIX. Vnuſquiſque Epiſcopus in V. 149. ſua parrochia diligenter Preſbyteros vel Clericos inquirat unde ſint. Et ſi aliquem fugitivum invenerit, ad ſuum Epiſcopum redire faciat.

Quid ſint letaniæ.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 32. CXX. Letaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ Latinè dicuntur Rogationes. Inter letanias autem & exomologeſim hoc differt, quòd exomologeſis pro ſola peccatorum confeſſione aguntur; letaniæ verò, quæ indicantur propter rogandum Deum & impetrandam in aliquo miſericordiam ejus. Sed nunc jam utrumque vocabulum ſub una deſignatione habetur.

De Clericis injuſtè tonſoratis.

Ibid. c. 23. Burchard. lib. 8. c. 91. Ivo par. 7. c. 109. Lib. 3. Decretal. tit. 31. c. 1. CXXI. De Clericis verò hoc ſtatuimus, ut hi qui hactenus inventi ſunt ſive in canonico ſive in monachico ordine tonſorati ſine eorum voluntate, ſi liberi ſunt, ut ita permaneant. Et deinceps cavendum eſt ut nullus tondatur niſi legitima ætate ſpontaneâque voluntate, vel cum licentia domini ſui.

De eo quid ſit relinquere mundum.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 16. CXXII. Seculum autem relinquere eſt, ſicut Gregorius dixit, ſeculi voluptatibus contraire. Hinc Paulus admonet dicens: 1. Cor. 6. *Qui emunt, tanquam non poſſidentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.* Et Gregorius in libro paſtorum: *Sic vobis ea quæ ſuppetunt exteriùs ſerviant quatinus à ſupernæ dilectionis ſtudio animum non flectant.*

Quòd inceſtum committit qui ſe conſanguineæ ſuæ uſque affinitatis lineam conjungit.

VII. 432. CXXIII. Nullus fidelium uſque affinitatis lineam, id eſt, uſque in ſeptimam progeniem, conſanguineam ſuam ducat uxorem, vel eam quoquo modo inceſti macula polluat. Si quis verò hoc ſcienter temerare præſumpſerit, ſi liber fuerit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos fiſco noſtro perſolvat, & inſuper canonicè ut inceſtus luat, ac publicè juxta canonicos gradus pœniteat. Si autem ſervus vel eccleſiaſticus fuerit, publicè flagelletur ac decalvetur, & juxta Epiſcopi proprij juſſionem pœnitentiam publicè & canonicè gerat. Quòd ſi aliquis tam liber quàm ſervus aut eccleſiaſticus vel fiſcalinus Epiſcopo proprio vel ſuo ſacerdoti aut Archidiacono inobediens vel contumax ſive de hoc ſive de alio quolibet ſcelere extiterit, omnes res ejus à Comite & à Miſſo dominico ei contendantur uſque dum Epiſcopo ſuo obediat, ut canonicè pœniteat. Quòd ſi nec ſe ita correxerit, & ad Epiſcopum & canonicam pœnitentiam venire diſtulerit, à Comite comprehendatur, & in carcerem ſub magna ærumna retruſus teneatur, nec rerum ſuarum poteſtatem habeat, quouſque Epiſcopus juſſerit. Quòd ſi Comes vel ejus miniſter hoc adimplere diſtulerint, canonicè ab Epiſcopo ſuo vel à ſuo miniſtro excommunicetur; & uſque dum hæc pleniter adimpleat, ſemper communione catholicorum careat, uſque dum ipſi Epiſcopo humaniùs erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipſe Comes aut de prædictis cauſis aut de ipſa excommunicatione inobediens aut neglegens apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat, uſque dum ambo in noſtram præſentiam veniant, ut nos illum epiſcopali auctoritate atque imperiali metu ita corrigamus ut ceteri timorem habeant, ne deinceps talia committere ullatenus audeant.

Vt inceſti, quandiu in ſcelere manent, non fidelium Chriſtianorum, ſed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.

CXXIV. Inceſti, dum in ipſo deteſtando atque nefando ſcelere manent, non inter fideles Chriſtianos, ſed inter gentiles aut catechumenos vel energumenos habeantur, id eſt, cum Chriſtianis non cibum ſumant, non potum, non in eodem vaſculo edant aut bibant, ſed ſolì hæc faciant. Non oſculentur aut ſalutentur ab eis. Sed ſi ſuis ſacerdotibus inobedienres extiterint, & à tam nefandiſſimo ſcelere ſe ſegregare atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui ſpiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de quibus ipſa per ſe Veritas ait: *Si te non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Nam cum fidelibus non debent orare, nec in Eccleſiam intrare, ſed ante januam Eccleſiæ excubare, & intrantibus in eam atque exeuntibus ex ea, vultu in terra proſtrato, veniam poſtulare, & ut pro ſe orare non dedignentur flagitare; & lacrymis perfuſi, vultu contrito, atque humiliato ſpiritu ſemper omnibus apparere uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ & proprij Epiſcopi canonicam reconciliationem, & ad priſtinum inceſtum nunquam redire, nec ſecularia negotia exercere, nec placitis aut accuſationibus vel teſtimoniis intereſſe, ſed crebris ſacerdotum precibus manùſque Pontificis proprij impoſitionibus, & eleemoſynarum largitionibus, atque ceterorum bonorum operum exhibitionibus eos purgari ſanarique oportet. VII. 433.

ADDITIO QVARTA.

SEQVENTIA QVÆDAM CAPITVLA EX ſanctorum patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter noſtra capitula lege firmiſſima tenenda generali conſultu Erchembaldo Cancellario noſtro inſerere juſſimus.

1. *EX ſacrarum inſtitutione legum, libro* XII. *capitulo* X.
2. *Ex eodem libro, titulationis tertiæ capitulo* XV.
3. *In libro* VII. *tripertitæ hiſtoriæ capitulo* XII.
4. *Ex epiſtola Leonis Papæ Chalcedonenſi Concilio directa.*
5. *Ex epiſtola Stephani Papæ ſcripta generaliter omnibus Epiſcopis.*
6. *Auguſtinus ad Bonefacium de lapſorum reſtitutione.*
7. *Ex epiſtola Leonis Papæ Aquileienſi Epiſcopo directa.*
8. *Vt nullus derogetur aut temerè accuſetur Epiſcopus, nec à Primatibus facilè eorum ſuſcipiatur accuſatio: quia injuria Epiſcoporum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione funguntur. Ex decretis Anaſtaſij Papæ capitulo* VI.
9. *Vt quicunque habens querelam in Epiſcopum vel in actores Eccleſiæ, non priùs adeat judices eorum quàm ipſes quibus aliquid opponit familiariter conveniat, ut ab eis caritativè aut emendationem aut rationabilem recipiat excuſationem.*
10. *Vt non accuſetur Epiſcopus apud judicem ſecularem.*
11. *Vt ſi quis ſe gravari putaverit, vocem appellationis exhibeat.*
12. *De retractanda comprovinciali ſynodo per Apoſtolici Legatos.*
13. *Vt nullus criminoſus accuſet Epiſcopum.*
14. *Vt criminalia negotia non per procuratores ſed per ipſos agantur.*
15. *De majore judicum appellatione.*
16. *Vt nullus Metropolitanus ſine ceterorum omnium provincialium Epiſcoporum præſentia aut conſilio, niſi quantum ad ſuam propriam pertinet parrochiam, quicquam agere præſumat. Similiter & reliqui Epiſcopi agant circa eum. Ex ſynodo Romana quinta.*
17. *Qualiter Epiſcopus ad ſynodum convocetur, & qualiter in ea de illo agatur.*
18. *Vt accuſatio Clericorum intra provinciam fiat, niſi fortè accuſatus majorem appellaverit auctoritatem.*
19. *Vt peregrinâ judicia non fiant.*
20. *Vt nullus Metropolitanorum aliquorum Pontificum ſuorùmque Clericorum, aut Eccleſiarum cauſas audiat absque omnium comprovincialium Epiſcoporum præſentia. Ex ſynodo Romana tertia capitulo* VI.
21. *De rimanda accuſatoris perſona. Ex decretis Sixti Papæ capitulo* VIII.
22. *De perſonis & accuſationum querelis non recipiendis. Ex ſexta ſynodo Romana capitulo* XI. *cum qua Nicæna ſynodus & decreta Iulij & ſymmachi Papæ & alia ſynodica concordant.*
23. *Vt nullus Epiſcopus alterius parrochianum retinere, ordinare, aut judicare præſumat. Ex decima ſynodo Romana capitulo* VII. *cum qua concordat Antiochenum Concilium capitulo* XXII.
24. *De primatu ſedis apoſtolicæ, cui Epiſcoporum finitiva judicia & congregandarum ſynodorum privilegia ſunt reſervata. Et de canonica Epiſcopi vocatione. Ex ſynodis Romanis capitulo* XLIX. *& ex decretis Iulij Papæ.*
25. *Vt ſi quis Metropolitanum ſuſpectum habuerit, apud Primatem audiatur. Ex Concilio Chalcedonenſe capitulo* XVII.
26. *De accuſationis ordine, & ut non facilè quiſquam accuſetur. Ex ſexta ſynodo Romana capitulo* IX. *cum qua & aliæ ſanctiones Imperatorum & ſynodalium Epiſcoporum concordant.*
27. *Vt accuſato Epiſcopo liceat appellare apoſtolicam ſedem, ſi voluerit. Ex edictis ſynodalibus ſub Theodoſio Imperatore decretis, ejùſque auctoritate roboratis: quæ ſi quis quæſierit, in ſuis inveniet epiſtolarum libris.*
28. *De accuſato vel judicato Epiſcopo, ſi bo-*

nam putaverit habere cauſam, & voluerit à Romano audiri Pontifice, à nullo prohibeatur, ſed liberè hoc ei & abſque ullo impedimento concedatur. Ex quibus ſuprà, cum quibus & Sardicenſe Concilium & alia decreta canonum & ſanctorum patrum concordant.

29 *Vt dum accuſatus vel judicatus Epiſcopus Romanum appellaverit Pontificem, nulla ei leſio fiat, neque aliquis ejus arripiat ſedem, aut in ejus loco ordinetur Epiſcopus, antequam ejus cauſa Romani Papæ ſit terminata judicio. Ex quibus ſuprà, cum quibus & multa ſanctorum patrum canonum decreta conſentiunt.*

30 *De Epiſcoporum appellatione ad Romanam Eccleſiam, quoties neceſſitas expoſcerit, cui Epiſcoporum & ſumma negotia ſingulari privilegio à patribus reſervata ſunt. Ex quibus ſuprà, cum quibus maximè cuncta canonum & ſanctorum patrum decreta concinunt.*

31 *De cauſa Lupicini Epiſcopi. Ex epiſtola Leonis Papæ Africanis Epiſcopis directa.*

32. *De laicis præſumentibus diſputare de religione. Ex ſynodalibus ſtatutis & Imperatorum edictis, ex libro* XVI. *Theodoſij Imperatoris, de his qui ſuper religione contendunt.*

33. *Nullus monachus, præter Domini ſacerdotes, audeat prædicare. De epiſtola Leonis Papæ ad Theodoritum Cyri Epiſcopum directa.*

34. *De delatoribus. Ex Concilio Helibertano.*

35. *Clerici accuſatores fratrum ad communionem recipiantur, non ad clerum. Ex Concilio Carthaginis.*

36. *De Præſidibus vel ceteris rem publicam agere volentibus, ne ſine litteris Epiſcopi ſui communicent. Et cùm contra diſciplinam egerint, excommunicentur. Ex Concilio Arelatenſe.*

37. *Vt Clerici vel laici in aliena Eccleſia non communicent ſine litteris Epiſcopi ſui. Ex Concilio Carthaginis.*

38. *Item ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris.*

39. *De honore & pace ſanctæ Eccleſiæ.*

40. *De Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris.*

41. *De concordia Epiſcoporum & Comitum.*

42. *De incendio & rapina.*

43. *De pace cuſtodienda.*

44. *De puella virgine vel vidua.*

45. *De banno perſolvendo.*

46. *De negotio ſeculari.*

47. *De imitatione apoſtolica.*

48. *De Canonicis Clericis, ut canonicè vivant.*

49. *De his qui ſervos ſuos extra judicem necant.*

50. *De his qui ad pacem non revertuntur.*

51. *De his qui intrant in Eccleſiam, & propter nimiam luxuriam ſuam à ſacramento ſe abſtinent.*

52. *De Clericis vel laicis.*

53. *De Clericis adverſùs invicem negotia propria habentibus.*

54. *De eo qui excommunicatus ante audientiam communicare præſumpſerit.*

55. *De potente qui aliquem expoliaverit.*

56. *Quòd Eccleſiarum omnium dotes ad Epiſcopi ordinationem debeant pertinere.*

57. *De his quæ à fidelibus in parrochitanis baſilicis offeruntur.*

58. *De quatuor portionibus eccleſiaſticis. Ex epiſtola Gelaſij Papæ.*

59. *De eo qui anathematis pœnam parvi duxerit.*

60. *De his laicis qui contemptores canonum extiterint.*

61. *Vt populus ante completam Miſſam & benedictionem acceptam egredi non præſumat.*

62. *De his qui eccleſiaſtica jejunia abſque neceſſitate diſſolvunt.*

63. *Vt ſacramentum catechumenis non præbeatur.*

64. *De his qui rebaptizati vel reconfirmati ſunt quid ſit agendum.*

65. *De Clericis qui ad ſecularium defenſionem confugiunt propter diſtrictionem Epiſcopi.*

66. *De turpiloquiis.*

67. *De Clericis qui in convivio cantare præſumpſerint.*

68. *Ne Clericus per creaturas juret.*

69. *Ne ante horam diei tertiam quis ad convivium pergat, nec ante benedictionem manducet.*

70. *Vt Presbyter, ſi inconſulto Epiſcopo agendam celebraverit, honore privetur. Ex Concilio Carthaginis.*

71. *Ne Presbyter benedictionem vel pœnitentiam in Eccleſia dare præſumat.*

72. *Iudicio multitudinis ordinationes fieri non debere.*

73. *Si qui Clerici ab Epiſcopis ſuis promoti contempſerint, nec illic maneant unde recedere noluerint. Ex Concilio Carthaginis.*

74. *Ex decretis Papæ Gregorij junioris. De inceſtis.*

75. *Item de inceſtis. Ex epiſtolis Gregorij*

Papæ

Papæ Bonifacio Mogontiæ Archiepiſcopo miſſis.

76. *De ſacramento catechumenis non dando in diebus ſolemnibus Paſchæ.*

77. *De his qui ſolo convivio gentilium vel eſcis immolatitiis uſi ſunt. Aut quòd hi qui homicidia vel alia capitalia perpetrant flagitia, nonniſi per publicam pœnitentiam ſanari poſſunt.*

78. *De familiaritate extranearum mulierum.*

79. *Ne mulieres monaſterium monachorum ingrediantur.*

80. *Vt omnibus veſpertinis & matutinis horis oratio dominica dicatur.*

81. *De his qui ſibi quacunque neglegentia mortem inferunt, ut eorum commemoratio in oblatione non fiat. Similiter & de his qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.*

82. *De verbo otioſo.*

83. *De eo qui hominem peremerit.*

84. *De ſartatectis Eccleſiarum quæ ex donis fiunt eiſdem conlatis, ut in poteſtate Epiſcopi revocentur quæcunque conligata fuerint.*

85. *Ne Presbyterum, Diaconum, aut Clericum aliquem ullus judex ſecularis abſque conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.*

86. *De libertis, ut à ſacerdotibus defenſentur.*

87. *Ne aliquis Clericus pro quacunque occaſione extraneam mulierem in domo ſuo habeat.*

88. *De viduis. Ex epiſtola beati Gregorij Papæ Bonifacio Archiepiſcopo miſſa, in qua inter cetera ita legitur decretum.*

89. *De decimis quæ Eccleſiis dantur, ne eas Presbyteri vendere præſumant.*

90. *De pauperibus à Presbyteris colligendis.*

91. *De prædiis quæ Presbyteri poſt ordinationem ſuam emerint.*

92. *Vt Presbyteri ad tractanda eorum miniſteria ad civitatem veniant.*

93. *De his qui communicaverint, ut tribus horis ſuſpendantur, propter cibi commixtionem.*

94. *De ſatisfactione cotidiana ſacerdotum.*

95. *De eo qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyterum de Eccleſia ejecerit vel conſtituerit.*

96. *De Eccleſiis inter heredes diviſis.*

97. *De deſtructione Eccleſiarum.*

98. *Ne de manſo Eccleſiæ dato contra ſancita ſervitium exigatur.*

99. *De nonis & decimis quas quidam dare neglegunt.*

100. *De eo qui decimam dare neglexerit Eccleſiæ cujus eſſe debet, alterique Eccleſiæ eam dederit.*

101. *De decimis à populo dandis.*

102. *De his qui Eccleſias reſtaurare neglegunt de rebus earum quas in beneficium habent.*

103. *De his qui agros dominicatos excolere neglegunt ne nonas ex eis perſolvant.*

104. *De beneficiis deſtructis.*

105. *De malis Scabinis eiciendis.*

106. *De melioribus & veracibus eligendis.*

107. *De Scabinis qui propter munera aut amicitiam injuſtè judicaverint.*

108. *De legitimis & rationabilibus commutationibus Eccleſiarum Dei.*

109. *De eo qui comprobatus fuerit teſtes in perjurium ſcienter induxiſſe.*

110. *Vt nummos bonos nullus reſpuat.*

111. *De collectis malis omnimodis inhibendis.*

112. *Vt pontes publici, qui deſtructi fuerint, iterum extruantur.*

113. *De examine aquæ frigidæ.*

114. *De reverſione Comitis & pagenſium de hoſtili expeditione, ut ex eo die ſuper quadraginta dies ſit bannus reſiſus.*

115. *De audientia Regis. Et ut Comites & Miſſi dominici maximam curam habeant pauperum.*

116. *De inferenda à Vicariis vel aliis Miſſis Comitum exigenda.*

117. *De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum ſuorum interfecerit.*

118. *De cujuſlibet propria uxore dimiſſa, vel ſine culpa interfecta.*

119. *De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.*

120. *De Metropolitanis.*

121. *De Epiſcopis ordinandis.*

122. *De monaſteriis ſub regula conſtitutis.*

123. *De poteſtate Epiſcoporum ſuper Presbyteros & Clericos.*

124. *De inceſtuoſis hominibus.*

125. *De alterius Clerico Epiſcopi non recipiendo nec ordinando.*

126. *De homicidis qui ſecundùm legem mori debent.*

127. *De decimis dandis.*

128. *De latronibus ad placitum Comitis exhibendis.*

129. *Vt perjuria quis faciens manum perdat.*

130. *De vindicta & judicio latronum.*

131. *Vt regia ſancita inviolatè cuſtodiantur.*

132. *De rebus Eccleſiarum, de quibus cenſus exeunt, decimæ & nonæ ſolvantur.*

133. *Vt de cerariis ita fiat ſicut conſtitutum eſt.*

134. *Ne aliquis pro gildoma ſacramentum facere audeat.*

135. *Vt ad palalatium pergentes nemo adſallire audeat.*

136. *De teloneis ſicut à longo decretum eſt ſervetur.*

137. *De mancipiis non vendendis niſi in præſentia rectorum.*

138. *De loricis extra regnum non vendendis.*

139. *De Comite juſtitias non faciente.*

140. *De eo qui pro faida pretium recipere noluerit.*

141. *De eo qui pro faida pretium ſolvere noluerit.*

142. *Quid agendum ſit de latronibus.*

143. *Qualiter pro Rege & exercitu ejus hac inſtanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemoſynis Deo ſupplicandum ſit.*

144. *Ne Presbyter vel reliqui Clerici aut ullus fidelium præſumat decimas vendere, vel donare, aut pignorare, Eccleſiæque quoquo modo alienare.*

145. *De providentia Epiſcopi circa Archidiaconos.*

146. *De non eiciendis de ſepulchris oſſibus mortuorum.*

147. *De non jurando.*

148. *De prædiis à Presbyteris emptis, Eccleſiis propriis confirmandis.*

149. *De ſatisfactione cotidianorum delictorum.*

150. *De communicantium ſuſpenſione.*

151. *De conventu Presbyterorum ad civitatem cauſa diſcendi.*

152. *De pauperum collectione à Presbyteris.*

153. *De non vendendis Eccleſiarum decimis.*

154. *De formatis faciendis. Et ut ſine formata nullus proficiſcatur Clericus. Ex Concilio Africano vel Milevitano capitulo xx. Vt ſine formatis nemo ad comitatum proficiſcatur, vel qualiter fiant formatæ.*

155. *De Clericis neglegentibus. Ex Concilio Agathenſi capitulo* II. *De contumacibus Clericis & ad officium tardis.*

156. *De non pergendum Clericis ſine permiſſu Epiſcopi ad judices ſeculares. Ex Concilio Agathenſi capitulo* XXXII. *Vt Clericus inconſulto Epiſcopo ad judicem ſecularem non pergat.*

157. *Ne Clericus vel monachus ſine licentia Epiſcopi ſui proficiſcatur. Ex Concilio Agathenſi capitulo* XXXVIII. *Vt ſine epiſtola Epiſcopi ſui non liceat Clerico vel monacho proficiſci.*

158. *Ne Clericus ſine permiſſu Epiſcopi ſui proficiſcatur. Ex Concilio Agathenſi capitulo* LII. *De Clericis qui ſine epiſtolæ Pontificis ſui proficiſcuntur.*

159. *De his qui in propriis provinciis non communicant. Ex Concilio Africano capitulo* XVIII.

160. *De patratoribus diverſorum malorum.*

161. *De eo qui, propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam ducit.*

162. *De eo qui res alienas malo ingenio emptas filio ſuo aut cuilibet perſonæ legitimos annos non habenti tradiderit.*

163. *Vt de uno manſo ad Eccleſiam dato nullum humanum exigatur ſervitium. Quod qui fecerit, cum ſua lege emendet.*

164. *De his qui nonas & decimas vel reſtaurationes aut cenſus dare neglegunt, ut hoc legibus emendent, & inſuper bannum noſtrum perſolvant.*

165. *Vt qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Eccleſiæ cujus res ſunt donent. Et de nonis & decimis non redimendis, niſi Epiſcopo placuerit.*

166. *De his qui decimam Eccleſiæ injuſtè, non ſecundùm diſpoſitionem Epiſcopi, cui debetur auferunt, & alubi aut propter amicitiam aut propter munera dare præſumunt.*

167. *De his qui decimas, niſi à ſe quoquo modo redimantur, dare neglegunt, ut firmiter diſtringantur, qualiter vel inviti hoc emendent.*

168. *De his qui reſtaurationes Eccleſiarum earúmque domorum facere vel decimas & nonas dare neglegunt, ſi ſe non correxerint, ut beneficia perdant.*

169. *Vt hi qui terras dominicatas propterea excolere nolunt ut nonas & decimas inde ſolvant, pleniter conſtringantur ut hæc de tribus annis legibus perſolvant.*

170. *De teloneis, ubi non exigantur.*

171. *De rebus Eccleſiæ quæ abſque ulla repetitione ab eadem Eccleſia per triginta annos poſſeſſæ ſunt, ut nulla teſtimonia ſuper hanc deinceps poſſeſſionem recipiantur.*

*Hic deſunt quædam capitula quæ in aliis libris inveniuntur. *Quæ ideo prætermiſimus quia in fine ſeptimi libri ſuperiùs habentur inſerta.* Ex codice Bellovac.

Ex ſacrarum inſtitutione legum, libro XII. *capitulo* X.

V II. 475. Lib 12. leg. V viſigoth. tit. 3. c. 10.

I. QVàm ſit extraneus à Chriſtianæ fidei regula qui ſe defenſorem veritatis inſimulat, & veritatem ipſam munerum acceptione commaculat, audiat contra ſe Prophetam dicentem : *Pro eo quòd vendidiſtis argento juſtum & pauperem pro calciamentis, ecce ego ſtridebo ſuper vos ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno ; & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus non ſalvabit animam ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus effugiet.* (Amos 2.)

Ex eodem libro, titulationis tertiæ capitulo XV.

Ibid. c. 8.

II. Nulli Chriſtianorum vel Iudæorum in utroque ſexu permittimus ex propinquitate ſanguinis ſui vel uxoris ſuæ atque etiam virorum, juxta legem quæ in Chriſtianis eſt lata, uſque ad ſeptimi generis gradum connubia ducere vel inceſti maculam operari. Hujus igitur permixtionis inlecebra tali multabitur pœna, ut ſeparati ab invicem, & centena publicè decalvati flagella ſuſcipiant, & exilio religati, ſub publica pœnitentia maneant, eorúmque bona ad filios quos de præcedenti conjugio habuerint redeant ; ſi tamen & ipſos aut in nullo Iudaicæ prævaricationis maculaverit noxa, aut nulla inceſtivæ nationis ſordidaverit macula. Quòd ſi aut nullos habuerint filios, aut habitos, ut dictum eſt, vel Iudaicus involverit error, vel inceſti fœdaverit natio, tunc facultas prædictorum omnimoda in Principis poteſtate conſiſtar, qualiter principali diſcretione res ipſa aut in Chriſtianis eorúmve heredibus conceſſa permaneat. Quòd ſi heredes hujuſmodi dignitatis defuerint, fiſco noſtro ſociata deſerviat. Illud tamen modis omnibus obſervandum fore præcipimus, ut ſi quis Chriſtianus vel Chriſtiana, aut Iudæus vel Iudæa, noviter nuptiale feſtum celebrare voluerint, non aliter quàm cum præmiſſo dotis titulo, quo in Chriſtianis ſalubri inſtitutione præceptum eſt, vel ſacerdotali benedictione intra ſinum ſanctæ Dei Eccleſiæ percepta, conjugium cuiquam ex his adire permittimus. Quòd ſi abſque benedictione ſacerdotis quiſquam Chriſtianorum vel Hebræorum noviter conjugium duxerit, vel ſollemnitatem legis pro dotali titulo in quocunque tranſcenderit, aut centum Principi ſolidos coactus exſolvat, aut centum publicè verberatus flagella ſuſcipiat. Hæc ſcilicet damna vel verbera ſingillatim unuſquiſque percipiat, videlicet tam ille qui nupſit quàm ea quæ nupta eſt, vel etiam conſentanei parentes eorum, unuſquiſque pro ſe jacturam legis hujus ſuſcipiat.

In libro VII. *tripertitæ hiſtoriæ capitulo* XII.

III. Igitur Valentinianus, cùm ita ſaperet ſicut Nicæni patres, ſimilia profitentibus proderat, aliter verò ſapientibus non erat importunus. Qui dum initio regni de urbe Conſtantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tunc Epiſcopi rectè ſapientes legatum miſerunt Hicpaucianum Epiſcopum quatinus dignaretur ad emendationem dogmatis intereſſe. Is cùm adiſſet Imperatorem, & Epiſcoporum legationem intimaſſet, reſpondens Imperator ait : Mihi quidem, cùm unus de populo ſim, fas non eſt talia perſcrutari. Verùm ſacerdotes, quibus hæc cura eſt, apud ſemetipſos congregentur ubi voluerint. Cùm hæc itaque reſpondiſſet Princeps, in Lampſacum convenerunt Epiſcopi. Cùmque per duos menſes tractaſſent, inter cetera, juxta priores canones, * Epiſcopos ejectos atque ſuis rebus expoliatos ſedes proprias recipere & primò ſua omnia eis reddi decreverunt. Et ſi quis poſt hæc eos accuſare vellet, eos periculo facere ſanciverunt, judices eſſe decernentes Epiſcopos rectè ſapientes in Eccleſiam convenientes, ubi teſtes eſſent ſingulorum qui dicebantur oppreſſi. & reliqua.

* Suprà lib. 6 c. 381. pag. 995. Gratian. 2. q 2. c 6. *Præceptum.*

Ex epiſtola Leonis Papæ Chalcedonenſi Concilio directa.

IV. Plurimos fratres ſedibus ſuis pulſos & in exilia audivimus deportatos, atque in locum ſuperſtitum alios ſubſtitutos. His primitus vulneribus adhibeatur medicina juſtitiæ, ne quiſquam ita careat propriis ut alter utatur alienis. Quem errorem ita omnes relinquant ſacerdotes ut nemini quidem perire honor debeat ; ſed illis qui pro fide laboraverunt priùs cum omni pri- V I. 337.

vilegio ſuo oportet jus proprium reformari. & reliqua.

Ex epiſtola Stephani Papæ ſcripta generaliter omnibus Epiſcopis.

Stephan. I. ep. 2. Concil. Rom. V. ſub Symmacho. Burchard. lib. 1. c. 142. Ivo par. 5. c. 255. Gratian. 2. q. 2. c. 3. *Nullus Epiſcoporum.*

V. Quicquid in ſacratis Deo rebus & Epiſcopis injuſtè agitur, pro ſacrilegio deputabitur; quia ſacra ſunt, & violari à quoquam non debent. Nullus enim Epiſcoporum, dum ſuis fuerit rebus expoliatus, aut à ſede propria qualibet occaſione pulſus, debet accuſari, aut à quoquam ei poteſt crimen obici; priuſquam integerrimè reſtauretur, & omnia quæ ei ablata quocunque ſunt ingenio legibus redintegrentur, & ipſe propriæ ſedi & priſtino ſtatui regulariter reddatur, ita ut omnes poſſeſſiones & cuncta ſibi injuſtè ſublata atque fructus omnes ante cœptam accuſationem per Primates & ſynodi Epiſcopos funditus reſtituantur. Quia hoc non ſolùm eccleſiaſticæ ſed etiam ſeculi leges fieri docent.

Auguſtinus ad Bonifacium de lapſorum reſtitutione.

Auguſtin. ep 50. Ivo in præfat. & par 6 c 386. Gratian di. 50. c. 25. *Vt conſtitueretur.*

VI. Vt enim conſtitueretur in Eccleſia ne quiſquam poſt alicujus criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non deſperatione indulgentiæ ſed rigore factum eſt diſciplinæ. Alioquin contra claves datas Eccleſiæ diſputabitur, de quibus dictum eſt: *Quæ ſolveritis in terra, ſoluta erunt & in cœlo.* Sed ne forſitan etiam de ceteris criminibus ſpe honoris eccleſiaſtici animus intumeſcens ſuperbè ageret pœnitentiam, ſeveriſſimè placuit ut poſt actam de crimine damnabili pœnitentiam nemo ſit Clericus; ut deſperatione temporalis altitudinis medicina major & verior eſſet humilitas. Nam & ſanctus David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore ſuperſtitit. Et beatum Petrum, quando amariſſimas lacrymas fudit, utique Deum negaſſe pœnituit; & tamen Apoſtolus manſit. Sed non ideo ſupervacua putanda eſt poſterorum diligentia; quia ubi ſaluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo ſalus tutiùs muniretur, experti, credo, aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas invenire medicinas multorum experimenta morborum.

Matth. 16.

Ex epiſtola Leonis Papæ Aquileienſi Epiſcopo directa.

Leo I. ep. 80. c. 6.

VII. Illam partem eccleſiaſticæ diſciplinæ, qua olim à ſanctis patribus & à nobis ſæpe decretum eſt ut nec in preſbyteratus gradu nec in diaconatus nec in ſubſequenti ordine Clericorum ad aliam Eccleſiam tranſire cuiquam ſit liberum, ut in integrum revoces admonemus, ut unuſquiſque, non ambitione inlectus, non cupiditate ſeductus, non perſuaſione hominum depravatus, ubi ordinatus eſt perſeveret; ita ut ſi quis, ſua quærens, non quæ Ieſu Chriſti, ad plebem & ad Eccleſiam ſuam redire neglexerit, & ab honoris privilegio & à communionis vinculo habeatur extraneus.

Vt nullus derogetur aut temerè accuſetur Epiſcopus, nec à Primatibus facilè eorum ſuſcipiatur accuſatio: quia injuria Epiſcoporum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione funguntur. Ex decretis Anaſtaſij Papæ capitulo VI.

VIII. Placuit ut nullus temerè accuſet Epiſcopum, neque à Primatibus paſſim aut indifferenter ſuper quibuſlibet impetitionibus audiatur, dicente Domino: *Non ſuſcipias vocem mendacij.* Et ipſa Veritas ait: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Et reliqua. Et alibi ſcriptum eſt: *Quid prodeſt illi ſuo errore non pollui qui conſenſum præſtat erranti? Proculdubio contra mandata dimittit qui habet peccatum proprium & qui ſequitur alienum.* & reliqua. Sed ſi quis in Epiſcopum cauſam habuerit, primitus eum caritativè conveniat, & ei aut ſuam inculcet injuriam, aut ejus correptionem, dicente Domino: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si autem te non audierit, adhibe denuo duos aut tres tecum.* & reliqua. Priùs ergo quàm hæc fiant nemo præſumat Epiſcopum manifeſtè accuſare; quia nemo contra evangelium vel contra Apoſtolum aut decreta patrum facit abſque periculo. Paulus quoque Apoſtolus præcipit dicens: *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut patrem.* Et alibi ſcriptum eſt: *Si quis fidelis eſt, videat ne falſa aut nociva loquatur, aut cuiquam inſidias ponat.* Et alibi. *Sapiens non eſt qui nocet.* Et Dominus in lege: *Non facias calumniam proximo tuo.* Et idem: *Non eris criminator aut ſuſurro in populis. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. Leges meas cuſtodite. Ego Dominus.* Si hæc de omnibus hominibus dicta ſunt, quanto magis ſuper Epiſcopos ſunt cuſtodienda; de quibus Salvator ait: *Qui vos contriſtavit, me contriſtavit. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* & cetera. Item:

Anaclet. ep. 2.
Exod. 23.
Tob. 4.
VII. 186.
Hormiſda ep. 25. c. 3. Concil. Aurelian. V. c 17.
Matth. 18.
1. Tim. 5.
Levit. 19.
Zach. 2.

Coloſſ. 3. *Qui facit injuriam eis, recipiet id quod inīquè geſſit.* Dan. 3. Et in Daniele legitur: *Confundantur omnes qui oſtendunt ſervis tuis mala. Confundantur in omnipotentia, & robur eorum conteratur, ut ſciant quia tu es Dominus Deus ſolus & glorioſus ſuper orbem terrarum.* Et juxta antiquæ inſtitutionis edictum * plus erga corrigendos agere debet benevolentia quàm ſeveritas, plus cohortatio quàm commotio, plus caritas quàm poteſtas. Et Dominus per Prophetam monet dicens: Pſal. 33. *Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diverte quoque à malo, & fac bonum.* Nemo enim bonum faciens, altéri verbo aut facto nocere vult. Si quis hæc non obſervaverit, hoſtis eſt animæ ſuæ. Si quidem Clerici fuerint, gradu proprio decidant. Si verò laici vel monachi fuerint, ampliùs pelli debent, vel extorres fiant.

* Leo 1. epiſt. 84. c. 1.
Gregor. IV. epiſt. 1.
Regino lib. 2. c. 56.
Ivo par. 5. c. 368.
Gratian. di. 45. c. 4. & 6. *Licèt.*
Concil. Trident. ſeſſ. 13. de reform. c. 1.
Concil. Aquileienſe an. 1596. c. 13.

Ut quicunque habens querelam in Epiſcopum vel in actores Eccleſiæ, non priùs adeat judices eorum quàm ipſos quibus aliquid opponit familiariter conveniat, ut ab eis caritativè aut emendationem aut rationabilem recipiat excuſationem.

VI. 381. Concil. Aurelian. V. c. 17. IX. Placuit ut ſi quæcunque perſona contra Epiſcopum vel actores Eccleſiæ ſe proprium crediderit habere negotium, priùs ad eum recurrat caritatis ſtudio; ut familiari colloquio commonitus ea ſanare debeat quæ in querimoniam deducuntur. Quam rem ſi differre voluerit, ſententiam ſuſcipiat excommunicationis.

Ut non accuſetur Epiſcopus apud judicem ſecularem.

VI. 381. Burchard. lib 1. c. 167. Ivo par. 5. c. 277. X. Ut nullus Epiſcopum apud judices ſeculares accuſare præſumat, ſed apud ſummos Primates.

Ut ſi quis ſe gravari putaverit, vocem appellationis exhibeat.

VII. 323. XI. Placuit ut accuſato, ſi judicem ſuſpectum habuerit, liceat appellare: quia non oportet negari audientiam roganti.

De retractanda comprovinciali ſynodo per Apoſtolici legatos.

VII. 349. XII. Ut provincialis ſynodus retractetur per vicarios urbis Romæ Epiſcopi, ſi ipſe decreverit.

Ut nullus criminoſus accuſet Epiſcopum.

XIII. De his qui in accuſationem majoris natu veniunt. Placuit ut Epiſcopum nulli criminoſo liceat accuſare. V. 187.

Ut criminalia negotia non per procuratores ſed per ipſos agantur.

XIV. Si quando in cauſa capitali vel in cauſa ſtatus interpellatum fuerit, non per procuratores ſed per ipſos eſt agenda. VII. 357. Capitula Herardi c. 84.

De majore judicum appellatione.

XV. Placuit ut à quibuſcunque judicibus eccleſiaſticis ad alios judices eccleſiaſticos, ubi eſt major auctoritas, fuerit provocatum, audientia non negetur. *Vide ſuprà lib. 7. cap. 121.* Conc. Carthag. III. c. 10. Ivo par. 6. c. 326. Gratian. 2. q. 6. c. 9. Placuit. & c. 37. Hoc etiam.

Ut nullus Metropolitanus ſine ceterorum omnium provincialium Epiſcoporum præſentia aut conſilio, niſi quantum ad ſuam propriam pertinet parrochiam, quicquam agere præſumat. Similiter & reliqui Epiſcopi agant circa eum. Ex ſynodo Romana quinta.

XVI. Si quis metropolitanus Epiſcopus, niſi quod ad ſuam ſolummodo propriam pertinet parrochiam, ſine conſilio & voluntate omnium comprovincialium Epiſcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus ſui periculo ſubjacebit, & quod egerit, irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de comprovincialium coëpiſcoporum cauſis ſuarúmque Eccleſiarum & Clericorum atque ſecularium neceſſitatibus agere aut diſponere neceſſe fuerit, hoc cum omnium conſenſu comprovincialium agatur Pontificum, non aliquo dominationis faſtu, ſed humillima & concordi adminiſtratione, ſicut Dominus ait: *Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare.* Et alibi: *Qui major eſt veſtrum, erit miniſter.* & reliqua. Similiter & ipſi comprovinciales Epiſcopi cum ejus conſilio, niſi quantum ad proprias pertinet parrochias, agant juxta ſanctorum conſtituta patrum; ut uno animo, uno ore, concorditer ſancta glorificetur Trinitas in ſecula. VII. 358. Matth. 20. Ibid. 23.

Qualiter Epiſcopus ad ſynodum convocetur, & qualiter in ea de illo agatur.

XVII. Sancta ſynodus Romana dixit. Hæc ſunt quæ deinceps propter malorum hominum inſidias, qui in Eccleſiam & in eccleſiaſticos indifferenter ſæviunt viros, conſervari firmiſſimè volumus in ſecula. Si quis Epiſcopus ab illis accuſatoribus qui recipiendi ſunt fuerit accuſatus, poſtquam ipſe ab eis caritativè conventus fuerit ut ipſam cauſam emendare debeat, & eam corrigere noluerit, non olim, ſed tunc ad Capitula Angilramni c. 5.

ſummos Primates cauſa ejus canonicè deferatur; qui in congruo loco infra ipſam provinciam, tempore in canonibus præfixo Nicænis, Concilium canonicè convocare debebunt, ita ut ab omnibus ejuſdem provinciæ Epiſcopis in ea audiatur: in quam & ipſe canonicè convocatus, ſi eum aut infirmitas aut alia gravis neceſſitas non detinuerit, adeſſe debebit; quia
VI. 381. ultra provinciæ terminos accuſandi antè licentia non eſt quàm audientia rogetur. Nam ſi ſuis fuerit rebus expoliatus, quod abſit, aut, quod alienum ab omnibus eſſe debet fidelibus, à ſede propria ejectus, aut in detentione aliqua à ſuis ovibus fuerit ſequeſtratus, tunc canonicè, antequam in priſtinum reſtituatur honorem, & ſua omnia, quæ ab inſidiis inimicorum ſuorum ei ablata fuerint, redintegrentur, nec convocari nec judicari poteſt, niſi ipſe pro ſua neceſſitate, minimè tamen judicandi, advenire ſponte elegerit. Nec omnino à quoquam reſpondere rogetur antequam integerrimè omnia quæ per ſuggeſtiones inimicorum ſuorum amiſerat, poteſtati ejus ab honorabili Concilio redintegrentur, & præſul priùs ſtatui priſtino reddatur. Et ipſe, diſpoſitis ordinatiſque liberè ac ſecurè ſuis, tunc canonicè convocatus ad tempus, ſynodo in legitima & canonica, veniat ad cauſam. Et ſi ita juſtè videtur, accuſantium propoſitionibus reſpondeat. Nam hoc ſummopere providendum eſt, ne antequam omnia hæc fiant coactus reſpondeat; quia contentio
VII. 87. Gratian. 5. q. 3. c. 1. *Si ægrotans.* Concil. Carthag. 3. c. 7. Burchard. lib 1. c. 160. Ivo par. 5. c. 270. Gratian 4. q. 5. c. 1. *Quiſquis Epiſcoporum.*
ſemper vitanda eſt. Adimi namque Epiſcopo epiſcopatum, antequam cauſæ ejus exitus appareat, nulli Chriſtiano videri jure poteſt. Quòd ſi ægrotans fuerit Epiſcopus, aut aliqua eum gravis neceſſitas detinuerit, pro ſe legatum ad ſynodum mittat. Nec à communione ſuſpendatur cui crimen intenditur niſi ad cauſam ſuam dicendam electorum judicum die ſtatuta litteris evocatus minimè occurrerit; hoc eſt, niſi alia præoccupaverit neceſſitas, infra ſpatium duorum vel trium menſium, & eo ampliùs, prout cauſa dictaverit. Quòd ſi ex utraque parte ad cauſam dicendam venerint, quia unus abſque alte-
*VII. 110. ro audiri non debet, * quærendum eſt in judicio cujus ſint converſationis & fidei atque ſuſpicionis accuſatores, aut qua intentione hoc faciant: quia ad hoc admitti non debent niſi bonæ converſationis & rectæ fidei viri, & qui omni ſuſpicione careant, & bona vita clareant, neque infames exi-

ſtant. Quòd ſi accuſatorum perſonæ in judicio Epiſcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, niſi proprias cauſas, non tamen criminales vel eccleſiaſticas, objecerint. Infamis enim perſona nec procurator poteſt eſſe nec cognitor. Abſente verò adverſario non audiatur accuſator; nec ſententia abſente parte alia à judice dicta ullam obtinebit firmitatem. Neque abſens per alium accuſare aut accuſari poteſt, nec affinis teſtis admitti. Neminem ergo exhiberi de provincia ad provinciam vel ad comitatum oportet, niſi ad relationem judicis ad quem fuerit appellatum, id eſt, ut actor ſemper rei forum ſequatur. Si quis autem judicem adverſum ſibi ſenſerit, vocem appellationis exhibeat, quam nulli oportet negari. & reliqua. V. 391. Suprà c. xi.

Vt accuſatio Clericorum intra provinciam fiat, niſi fortè accuſatus majorem appellaverit auctoritatem.

XVIII. Si quis Clericus ſuper quibuſlibet criminibus pulſatus fuerit, in provincia qua conſiſtit ille qui pulſatur ſuas exerat actiones; nec æſtimet eum accuſator ſuus alibi aut longiùs pertrahendum ad judicium. Ille verò qui pulſatus fuerit, ſi judicem ſuſpectum habuerit, liceat appellare.
Capitula Angilramni c. 8. Gratian. 3. q 6. c. 17. *Si quis Clericus.*

Vt peregrina judicia non fiant.

XIX. Peregrina judicia generali ſanctione inhibemus: quia indignum eſt ut ab externis judicetur qui provinciales à ſe electos debet habere judices. VII. 309.

Vt nullus Metropolitanorum aliquorum Pontificum ſuorúmque Clericorum aut Eccleſiarum cauſas audiat abſque omnium comprovincialium Epiſcoporum præſentia. Ex ſynodo Romana tertia capitulo VI.

XX. Nullus metropolitanus Epiſcopus abſque ceterorum omnium comprovincialium Epiſcoporum inſtantia aliquorum audiat cauſas Epiſcoporum; quia irritæ erunt. Immo nec ſuorum ſacerdotum cauſas audiat abſque præſentia Clericorum ſuorum: quia irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi præſentia Clericorum confirmetur.
VII. 106. Concil. Carthag 4. c. 23. Ivo par. 5. c. 214. Gratian. 15. q. 7. c. 6. *Epiſcopus nullus.*

De rimanda accuſatoris perſona. Ex decretis Sixti Papæ capitlo VIII.

XXI. Placuit ut ſemper primò in accuſatione Clericorum perſona, fides, converſatio, & vita blaſphemantium perſcrutetur. Nam fides omnes actus hominis debet præcedere; quia dubius in fide, infidelis eſt. Nec eis omnino eſſe credendum qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ
Capitula Angilramni c. 4. Burchard. lib 1 c 144. Ivo par. 5. c. 257.

converſationis vitam ducunt; quoniam tales facilè & indifferenter lacerant quoſque, & criminantur rectè & piè viventes. Ideo ſuſpicio eorum diſcutienda eſt primò, & corrigenda.

De perſonis & accuſationum querelis non recipiendis. Ex ſexta ſynodo Romana capitulo x i. cum qua Nicæna ſynodus & decreta Iulij & Symmachi Papæ & alia ſynodica concordant.

VI. 383. XXII. Accuſatores & accuſationes
VII. 108. quas leges ſeculi non adſciſcunt, & nos ſubmovemus.

Vt nullus Epiſcopus alterius parrochianum retinere, ordinare, aut judicare præſumat. Ex decima ſynodo Romana capitulo v i i. cum qua concordat Antiochenum Concilium capitulo x x i i.

VII. 308. XXIII. Nullus Epiſcopus alterius parrochianum præſumat retinere aut ordinare abſque ejus voluntate vel judicare: quia ſicut irrita erit ejus ordinatio, ita & dijudicatio. Quoniam cenſemus nullum alterius judicis niſi ſui ſententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus poterit.

De primatu ſedis apoſtolicæ, cui Epiſcoporum finitiva judicia & congregandarum ſynodorum privilegia ſunt reſervata. Et de canonica Epiſcopi vocatione. Ex ſynodis Romanis capitulo x l i x. & ex decretis Iulij Papæ.

VI. 382. XXIV. Nullus Epiſcopus, niſi cano-
Capitula nicè vocatus, & in legitima ſynodo ſuo
Angilramni c. 3. tempore apoſtolica auctoritate convoca-
Gratian. 5. ta, cui juſſione Domini & meritis beati
q. 4. c. 1. PetriApoſtoli ſingularis congregandorum
Nullus. Conciliorum auctoritas & ſanctorum canonum ac venerandorum patrum decretis multipliciter privata tradita eſt poteſtas, ſuper quibuſlibet criminibus pulſetur, id eſt, judicetur, audiatur, vel impetatur. Sin aliter præſumptum à quibuſlibet fuerit, in vanum deducatur quod egerint; nec inter eccleſiaſtica ullo modo reputabitur nec ullas habebit vires quicquid ei obviaverit: quoniam eadem ſedes, teſtante veritatis voce, primum primatum obtinuit. Nec prima diceretur ſi aliam ſuper ſe haberet; quæ aliam caput eſt omnium Eccleſiarum, à qua omnes ſumpſere originem. Primatum enim non ſynodalibus aut aliquibus commentis meruit inſtitutis, ſed
Matth. 16. Domino largiente, qui ait: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* & reliqua talia & his ſimilia. Quibus ſi aliquis ſuperbo ſpiritu obviaverit præceptionibus, non exeat impunitus, ſed gradus ſui periculo ſubjacebit.

Vt ſi quis Metropolitanum ſuſpectum habuerit, apud Primatem audiatur. Ex Concilio Chalcedonenſe capitulo x v i i.

XXV. Si quis putaverit ſe à proprio VII. 83. 322.
Metropolitano gravari, apud Primatem dioeceſeos aut apud Conſtantinopolitanæ civitatis ſedem agat judicium. & reliqua.

De accuſationis ordine, & ut non facilè quiſquam accuſetur. Ex ſexta ſynodo Romana capitulo i x. cum qua & aliæ ſanctiones Imperatorum & ſynodalium Epiſcoporum concordant.

XXVI. Accuſationis ordinem du- VII. 436.
dum canonicis inſtrutum decretis ſervare jubemus; ut ſi fortè aliquis Clericorum in civili aut criminali cauſa pulſatur, vel in crimine capitis arcerſitur, non ſtatim reus æſtimetur qui accuſari potuit, ne ſubjectam innocentiam faciamus. Sed quiſquis ille eſt qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inſcriptionis arripiat, cuſtodiat ſimilitudinem, habita tamen dignitatis æſtimatione patiatur. Nec ſibi fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij.

Vt accuſato Epiſcopo liceat appellare apoſtolicam ſedem, ſi voluerit. Ex edictis ſynodalibus ſub Theodoſio decretis Imperatore, ejúſque auctoritate roboratis: quæ ſi quis quæſierit, in ſuis inveniet epiſtolarum libris.

XXVII. Placuit ut ſi Epiſcopus ac- VII. 315.
cuſatus appellaverit Romanum Pontificem, id ſtatuendum quod ipſe cenſuerit.

De accuſato vel judicato Epiſcopo, ſi bonam putaverit habere cauſam, & voluerit à Romano audiri Pontifice, à nullo prohibeatur, ſed liberè hoc ei & abſque ullo impedimento concedatur. Ex quibus ſuprà, cum quibus & Sardicenſe Concilium & alia decreta canonum & ſanctorum patrum concordant.

XXVIII. Vt accuſato vel judicato VII. 323.
in aliqua cauſa Epiſcopo liceat iterare ju- Sixtus II.
dicium &, ſi neceſſe fuerit, aut ipſe vo- ep. 2. Burchard.
luerit, abſque ulla detentione aut impe- lib. 1. c. 176. & 144.
ditione Romanum adire Pontificem. Et Ivo par. 5.
dum iterato judicio Pontifex cauſam ſuam c. 4. & 257.
agit, ſua non privetur ſede aut dignitate; Gratian. 3. q. 6. c. 5.
quoniam dudum à ſanctis patribus ſtatu- *Accuſatum.*
tum eſt ut accuſati nullus uſurpet ſedem Epiſcopi. *Et alibi*: * Adimi Epiſcopo epiſ- * VII 87.
copatum, antequam cauſæ ejus exitus ap-

parcat, nulli Chriſtiano videri jure poteſt. & reliqua.

Vt dum accuſatus vel judicatus Epiſcopus Romanum appellaverit Pontificem, nulla ei læſio fiat, neque aliquis ejus arripiat ſedem, aut in ejus loco ordinetur Epiſcopus, antequam ejus cauſa Romani Papæ ſit terminata judicio. Ex quibus ſuprà, cum quibus & multa ſanctorum patrum & canonum decreta conſentiunt.

Suprà c. 28. XXIX. Placuit ut accuſatus vel judicatus à comprovincialibus in aliqua cauſa Epiſcopus licenter appellet & adeat apoſtolicæ ſedis Pontificem; qui aut per ſe aut per vicarios ſuos ejus retractari negotium procuret. Et dum iterato judicio Pontifex cauſam ſuam agit, nullus alius in ejus loco ponatur aut ordinetur Epiſcopus: quoniam quamquam comprovincialibus Epiſcopis accuſati cauſam Pontificis ſcrutari liceat, non tamen definire inconſulto Romano Pontifice permiſſum eſt, cùm beato Petro Apoſtolo non ab alio Matth. 16. quàm ab ipſo Domino dictum eſt: *Quæcunque ligaveris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis; & quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.*

De Epiſcoporum appellatione ad Romanam Eccleſiam, quoties neceſſitas expoſcerit, cui Epiſcoporum & ſumma negotia ſingulari privilegio à patribus reſervata ſunt. Ex quibus ſuprà, cum quibus maximè cuncta canonum & ſanctorum patrum decreta concinunt.

Sixtus II. ep. 1. Burchard. lib. 1. c. 144. Ivo par. 5. c. 257. Gratian. 2. q. 6. c. 5. *Omnes Epiſcopi.* XXX. Vt omnes Epiſcopi qui in quibuſdam gravioribus pulſantur vel criminantur cauſis, quoties neceſſe fuerit, liberè apoſtolicam appellent ſedem atque ad eam quaſi ad matrem confugiant, ut ab ea, ſicut ſemper fuit, piè fulciantur, defendantur, & liberentur, cujus diſpoſitioni omnes majores eccleſiaſticas cauſas & Epiſcoporum judicia antiqua Apoſtolorum eorúmque ſucceſſorum atque canonum auctoritas reſervavit. Quoniam culpantur Epiſcopi qui aliter erga fratres egerint quàm ejuſdem ſedis Papæ fieri placuerit; canonibus quippe jubentibus in talibus abſque Romano nihil decerni Pontifice, nec ad ſynodum Epiſcopum convocari debère, & quicquid ex his eo inconſulto præſumptum fuerit, viribus carere.

De cauſa Lupicini Epiſcopi. Ex epiſtola Leonis Papæ Africanis Epiſcopis directa.

Leo I. ep. 87. c. 2. 5. XXXI. Cauſam Lupicini Epiſcopi, quia ſic nobis placuit, illic jubemus audiri; cui multùm & ſæpius poſtulanti communionem hac ratione reddidimus, quoniam cùm ad noſtrum judicium provocaſſet, immeritò eum pendente negotio à communione videbamus fuiſſe ſuſpenſum. Adjectum etiam illud eſt, quòd huic temerè ſuperordinatus eſſe cognoſcitur; qui non debuit ordinari antequam Lupicinus in præſenti poſitus aut confutatus aut certè confeſſus juſtæ poſſit ſubjacere ſententiæ; ut vacantem locum, quemadmodum diſciplina eccleſiaſtica exigit, is qui conſecrabatur acciperet. Si quæ verò aliæ emerſerint cauſæ quæ ad ſtatum Eccleſiarum & ad concordiam pertineant ſacerdotum, illic ob timorem Domini volumus ut modò ventilentur, & de componendis atque compoſitis omnibus ad nos relatio plena mittatur; ut ea quæ juxta eccleſiaſticum morem juſtè & rationabiliter fuerint definita, noſtra quoque ſententia roborentur. Ex his enim poſſumus cognoſcere qualiter de ceteris agatur, qualiter nos nil contra ſtatuta majorum egiſſe pœniteat. Data IV. Idus Auguſti.

De laicis præſumentibus diſputare de religione. Ex ſynodalibus ſtatutis & Imperatorum edictis, ex libro XVI. Theodoſij Imperatoris, de his qui ſuper religione contendant.

XXXII. Imperatores Valentinianus, VII. 195. Theodoſius, & Arcadius AAA. unà cum decreto Epiſcoporum Tatiano Præfecto prætorij. Nulli egreſſo ad publicum diſceptandi de religione vel tractandi vel conſilij aliquid deferendi pateſcat occaſio. Et ſi quis poſthac auſu gravi atque damnabili contra hujuſmodi legem veniendum eſſe crediderit vel inſiſtere motu peſtiferæ perſeverationis audebit, competenti pœna & digno ſupplicio coërceatur. Data XVI. Kal. Iulij Theodoſio Auguſto bis & Quinegio Conſſ.

Nullus monachus, præter Domini ſacerdotes, audeat prædicare. De epiſtola Leonis Papæ ad Theodoritum Cyri Epiſcopum directa.

XXXIII. Illud quod nobis propter Leo I. ep. 63. c. 6. improbitatem quorundam monachorum Burchard. verbo mandaſti, ſpecialiter prædictorum lib. 2. c. patrum ſtatuta firmantes, ſtatuimus ut 158. præter Domini ſacerdotes, ab Epiſcopo Gratian. 16. q. 1. c. ejuſdem videlicet loci electos, nullus au- 19. *Adjicimus.* deat prædicare, ſive ſit monachus, ſive laicus, qui cujuſlibet ſcientiæ nomine glorietur.

De

De delatoribus. Ex Concilio Heliberritano.

VI. 317.
VII. 205. XXXIV. Delator ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit præſcriptus vel interfectus, placuit eum nec in finem accipere communionem. Si levior quoque cauſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, per quinquennij tempora admittatur ad baptiſmum.

Clerici accuſatores fratrum ad communionem recipiantur, non ad clerum. Ex Concilio Carthaginis.

XXXV. Vt Epiſcopi accuſatores fratrum excommunicent. Et ſi emendaverint vitium, recipiant eos ad communionem, non ad clerum.

Concil. Carthagin. IV. c. 55.
Regino lib. 2. c. 340.
Burchard. lib. 16. c. 33.
Gratian. di. 46. c. 4. *Accuſatores.*

De præſidibus vel ceteris rempublicam agere volentibus, ne ſine litteris Epiſcopi ſui communicent. Et cùm contra diſciplinam egerint, excommunicentur. Ex Concilio Arelatenſe.

Concil. Arelat. I. c. 7. XXXVI. De præſidibus qui fideles ad præſidatum proſiliunt ita placuit, ut cùm promoti fuerint, litteras accipiant eccleſiaſticas, id eſt, communicatorias; ita tamen ut in quibuſcunque locis geſſerint, ab Epiſcopo ejuſdem loci cura illis agatur; ut cùm cœperint contra diſciplinam publicam agere, tum demum à communione excludantur. Similiter & de his qui rempublicam agere volunt.

Vt Clerici vel Laici in aliena Eccleſia non communicent ſine litteris Epiſcopi ſui. Ex Concilio Carthaginis.

VII. 456. XXXVII. Caſſianus Velenenſis Epiſcopus dixit. Statuat gravitas veſtra ut unuſquiſque Clericus vel laicus non communicent in alia plebe ſine litteris Epiſcopi ſui.

Item ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris.

VI. 88.
VII. 397. XXXVIII. Si quis ſecularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus ſui Epiſcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire diſtulerit, tamdiu ſit ab Eccleſia extorris & à catholicorum conſortio ſequeſtratus quouſque quod inlicitè commiſit emendet ac reatum ſuum uſque ad ſatisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Epiſcopi divinis precibus indulgentiam conſequatur & veniam, Eccleſiæque gremio, à cujus utero deviaverat, peracta ſatisfactione, ab eodem per ſatisfactionem emendatus Epiſcopo canonicè reddatur.

De honore & pace ſanctæ Eccleſiæ.

XXXIX. Vt honor & pax atque juſtitia ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſervorum ejus inlæſus ab omnibus conſervetur. I. 90.

De Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris.

XL. Vt Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris contra canonicam auctoritatem nulla læſio à quoquam fiat.

De concordia Epiſcoporum & Comitum.

XLI. Vt Epiſcopi & Comites concordes ſint. Et Comites eorúmque miniſtri Epiſcopis atque eorum miniſtris in omnibus adjutores exiſtant. II. 6. 10. Conc. Mogunt. an. 888. c. 14.

De incendio & rapina.

XLII. Vt incendium vel rapinam in regno noſtro nullus faciat. Et fures vel raptores fortiter conſtringantur ut non ulli ſua auferre audeant, niſi gratis tribuantur, aut juſto cenſu exigantur.

De pace cuſtodienda.

XLIII. Vt pax in regno noſtro ſecundùm morem parentum noſtrorum omnibus conſervetur.

De puella virgine vel vidua.

XLIV. Vt puellam virginem vel viduam nullus rapiat, nec facere volentibus conſentiat.

De banno perſolvendo.

XLV. Vt ex his ſingulis bannus noſter perſolvatur ſi à quoquam fruſtrata hæc fuerint; & fidejuſſores uſque ad noſtram præſentiam fidiſſimos Comitibus vel Miſſis noſtris horum corruptores ſinguli tribuant, ut juxta Romanam legem hæc corrigantur.

De negotio ſeculari.

XLVI. Miniſtri autem altaris Domini vel monachi nobis placuit ut à negotiis ſecularibus omnino abſtineant. Multa ſunt ergo negotia ſecularia. De his tamen pauca perſtrinximus. Ad quæ pertinet omnis libido, non ſolùm in immunditia carnis, ſed etiam in omni carnali concupiſcentia. Quicquid plus juſto appetit homo, turpe lucrum dicitur. Munera injuſta accipere vel etiam dare, pro aliquo ſeculari conqueſtu pretio aliquem conducere, contentiones & lites vel rixas amare, in placitis ſecularibus diſputare, excepta defenſione orphanorum aut viduarum, conductores aut procuratores eſſe ſecularium rerum, turpis verbi vel facti joculatorem eſſe, vel jocum ſecularem diligere, aleas amare, ornamentum inconveniens pro- Conc. Mogunt an. 813. c. 14. Burchard. lib. 8. c. 90. Ivo par. 7. c. 108. Lib. 3. Decretal. tit. 50. c. 1.

poſito ſuo quærere, in delitiis vivere velle,
gulam & ebrietatem ſequi, pondera inju-
ſta vel menſuras habere, negotium inju-
ſtum exercere, (Non tamen juſtum ne-
gotium eſt contradicendum, propter ne-
ceſſitates diverſas; quia legimus ſanctos
Regula S. Bened. c. 57. Apoſtolos negotiaſſe. Et in Regula ſancti
Benedicti præcipitur prævidere per quo-
rum manus negotium monaſterij tran-
ſeat.) canes & aves ſequi ad venandum,
in omnibus quibuſlibet ſit cauſis ſuper-
fluum eſſe. Ecce talia & his ſimilia mini-
ſtris altaris Domini necnon & monachis
omnino contradicimus; de quibus dicit
2. Tim. 2. Apoſtolus: *Nemo militans Deo implicat ſe
negotiis ſecularibus.*

De imitatione apoſtolica.

Phil. 3. Conc. Mogunt. an. 813. c. 15. XLVII. Apoſtolus ait: *Imitatores mei
eſtote, & obſervate eos qui ita ambulant
ſicut habetis formam noſtram. Non obſerve-
tis eos qui ſunt inimici crucis Chriſti, quo-
rum finis interitus, quorum Deus venter eſt,
& gloria in confuſione ipſorum, qui terrena
ſapiunt. Noſtra autem converſatio in cælis
Hieron. in c. 4. ep. ad Galat. eſt.* Sicut Hieronymus in epiſtola ad Gala-
tas ait: *Æmulantur*, ait, *bene quicunque vi-
deant vel audiant eſſe in aliquibus gratias,
dona, virtutéſque, ipſi tales eſſe deſiderant,
& fidem, vitam, atque induſtriam eorum,
per quæ illa meruerunt, nituntur imitari, ut
poſſint ea quoque bona æmulatione digna
conſequi*, magis quærentes ſpiritalia quàm
carnalia, ut perſeveranti gradu ad finem
boni operis pervenire poſſint. Auguſtinus
in libro primo de agone Chriſtianorum,
1. Cor. 11. hanc ſententiam interpretans, ait: *Imita-
tores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Quare
intelligendum eſt etiam ipſum Apoſtolum
in ſemetipſo triumphaſſe de poteſtatibus
hujus mundi, ſicut de Domino dixerat,
cujus ſe imitatorem eſſe profitetur. Imite-
mur ergo & nos illum, ſicut hortatur, &
caſtigemus corpus noſtrum, & in ſervitu-
tem redigamus, ſi mundum volumus vin-
cere. Aliquando quidem ſuo exemplo
Chriſti nos fieri imitatores jubet dicendo:
Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.
Aliquando quidem de ſe reſipiſcens ad
Deum, ad ipſius nos imitationem horta-
Epheſ. 5. tur dicens: *Eſtote imitatores Dei, ſicut filij
cariſſimi.* Iam verò demonſtrans quia ni-
hil ita hanc imitationem pariat quàm ſi ita
vivat aliquis ut bonum ejus in commune
proficiat, atque univerſis utiliora prævi-
deat, adjunxit: *Ambulate in caritate.* Ideo
cùm dixiſſet, *Imitatores mei eſtote*, conti-
nuò de caritate diſſeruit, quia hæc præ-
cipuè virtus homines Deo proximos facit.

De Canonicis Clericis, ut canonicè vivant.

XLVIII. In omnibus igitur, quan- V. 185.
tum humana permittit fragilitas, decre-
vimus ut Canonici Clerici canonicè vi-
vant, obſervantes divinæ ſcripturæ do-
ctrinam & documenta ſanctorum patrum,
& nihil ſine licentia Epiſcopi ſui vel ma-
giſtri eorum compoſitè agere præſumant.

De his qui ſervos ſuos extra judicem necant.

XLIX. Si quis ſervum proprium ſine
conſcientia judicis occiderit, excommu-
nicatione vel pœnitentia biennij reatum
ſanguinis emundabit.

Concil. Agath. c. 62.
Concil. Epaon. c. 34.
Concil. Vvormat. c. 38.
Halitgar. lib. 4. c. 4.
Rhaban. ep. ad Heribald. c. 3.
Regino lib. 2. c. 26.
Burchard. lib. 6. c. 18.
Ivo par. 16. c. 80.

De his qui ad pacem non revertuntur.

L. Placuit ut, ſicut plerunque fit, qui-
cunque odio aut longinqua inter ſe lite
diſceſſerint, & ad pacem revocari diutur-
na intentione nequiverint, à civitatis pri-
mitus ſacerdotibus arguantur. Qui ſi ini-
micitias deponere pernicioſa intentione
noluerint, de Eccleſiæ cœtu juſtiſſima
excommunicatione pellantur.

Concil. Agath. c. 31.
Concil. Vvormat. c. 41.
Concil. Troſl. c. 12.
Halitgar. lib. 4. c. 32.
Regino lib. 2. c. 376.
Burchard. lib. 10. c. 61.
Ivo par. 13. c. 62.
Gratian. di. 90. c. 9. *Placuit.*

*De his qui intrant in Eccleſiam, & propter
nimiam luxuriam ſuam à ſacramento
ſe abſtinent.*

LI. Si quis intrat in Eccleſiam Dei, & Concil. Antioch. c. 2.
ſacras ſcripturas non audit, & pro luxuria Martin.
ſua avertit ſe à communione ſacramenti, Bracar. c. 83.
& in obſervandis myſteriis declinat con- Gratian. di. 2. de conſecr. c. 18. *Si quis intrat.*
ſtitutam regulam diſciplinæ, iſtum talem
proiciendum de Eccleſia catholica eſſe
decernimus donec pœnitentiam agat &
oſtendat fructum pœnitentiæ ſuæ, ut poſ-
ſit, communione percepta, indulgentiam
promereri.

De Clericis vel laicis.

LII. De Clericis vel laicis à commu- Concil. Antioch. c. 6.
nione ſummotis ab aliis non recipiendis
Epiſcopis.

*De Clericis adversùs invicem negotia
propria habentibus.*

LIII. Non oportet Clericos, haben- I. 28. V. 22.

tes adverſùs invicem negotia proprium Epiſcopum relinquere & ad ſecularia judicia convolare.

De eo qui excommunicatus ante audientiam communicare præſumpſerit.

V. 30. LIV. Si quis excommunicatus ante
VII. 26. audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationem protulit.

De potente qui aliquem expoliaverit.

Capitula LV. Si quis potentum quemlibet ex-
Herardi c. poliaverit, & admonente Epiſcopo non
127. reddiderit, excommunicetur. *Vide suprà lib. 5. cap. 319. & lib. 7. cap. 209.*

Quòd Eccleſiarum omnium dotes ad Epiſcopi ordinationem debeant pertinere.

VII. 252. LVI. Multi contra canonum conſtituta ſic Eccleſias quas ædificaverint poſtulant conſecrari ut dotem quam ejus Eccleſiæ contulerint cenſeant ad Epiſcopi ordinationem non pertinere. Quod factum & in præterito diſplicet, & in futuro prohibetur. Sed omnia ſecundùm conſtitutionem antiquam ad Epiſcopi ordinationem & poteſtatem pertineant.

De his quæ à fidelibus in parrochitanis baſilicis offeruntur.

LVII. De his quæ parrochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quæcunque fideles obſtulerint, antiquorum canonum inſtituta ſerventur, & omnia in Epiſcopi poteſtate conſiſtant. De his tamen quæ in altario acceſſerint, tertia fideliter Epiſcopis deferatur.

Concil. Aurelian. I. c. 15.
Burchard. lib. 3. c. 136.
Ivo part. 3. c. 202.
Gratian. 10. q. 1. c. 7. *De his quæ.*

De quatuor portionibus eccleſiaſticis.

LVIII. Quòd in unaquaque Eccleſia cui Epiſcopus præeſt quatuor tam de reditibus quàm de oblationibus fidelium fieri debeant portiones; ut una ſit Epiſcopi, alia Clericorum, tertia pauperum, & quarta fabricis eccleſiaſticis adplicetur.

Decreta Gelaſ. c. 27.
Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 15.
Regino lib. 1. c. 33.
Burchard. lib. 3. c. 137.
Ivo par. 3. c. 203.
Gratian. 12. q. 2. c. 27. *Quatuor.*

De eo qui anathematis pœnam parvi duxerit. Ex epiſtola Papæ Gelaſij.

LIX. Vt ſi quis anathematis pœnam parvi duxerit, etiam documento quo ſe putat prædium poſſidere fruſtretur. Liceátque cuilibet eccleſiaſticæ perſonæ vocem contradictionis afferre, & cum fructibus præteriti temporis eadem prædia alienata repoſcere.

De his laicis qui contemptores canonum extiterint.

LX. Vt laici contemptores canonum VII. 437.
excommunicentur, Clerici honore priventur.

Capitula Angilramni c. 48.
Burchard. lib. 15. c. 6.
Ivo par. 16. c. 7.

Vt populus ante completam Miſſam & benedictionem acceptam egredi non præſumat.

LXI. Cùm ad celebrandas Miſſas in VII. 277.
Dei nomine convenitur, populus non antè diſcedat quàm Miſſæ ſollemnitas compleatur. Et ubi Epiſcopus fuerit, benedictionem accipiant ſacerdotis. Sacerdote autem verbum in Eccleſia faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit, excommunicetur.

Concil. Carthag. 4. c. 24.
Regino lib. 1. c. 197.
Burchard. lib. 2. c. 66.
Ivo par. 3. c. 34. & par. 6. c. 162.
Gratian. di. 1. de conſecr. c. 63. *Sacerdote.*

De his qui eccleſiaſtica jejunia abſque neceſſitate diſſolvunt.

LXII. Si quis eorum qui continentiæ ſtudent, abſque neceſſitate corporea tradita in commune jejunia & ab Eccleſia cuſtodita ſuperbiendo diſſolvit, ſtimulo ſuæ cogitationis impulſus, anathema ſit.

Concil. Gangr. c. 19.
Regino lib. 1. c. 280.
Burchard. lib. 13. c. 5.
Ivo par. 4. c. 38.
Gratian. di. 30. c. 8. *Si quis eorum.*

Vt ſacramentum catechumenis non præbeatur.

LXIII. Item placuit ut etiam per VII. 263.
ſolemniſſimos paſchales dies ſacramentum corporis & ſanguinis Domini catechumenis non detur, niſi ſolitum ſalis: quia ſi fideles per illos dies ſacramenta non mutant, nec catechumenos oportet mutare. Quæ forma etiam à publicè pœnitentibus omnino ſequenda eſt.

De his qui rebaptizati vel reconfirmati ſunt quid ſit agendum.

LXIV. De his qui rebaptizati ſine Concil.
aliqua neceſſitate vel tormento lapſi ſunt, Ilerd. c. 9. Concil.
placuit ut circa eos illa Nicænæ ſynodi Nic. c. 10.
ſtatuta ſerventur quæ de prævaricatoribus conſtituta eſſe noſcuntur; id eſt, ut ſeptem annis inter catechumenos orent, & duobus inter catholicos; & poſtea,

moderatione & clementia Epiſcopi, fidelibus in oblatione & euchariſtia communicent. Quam formam ſequantur & reconfirmati.

De Clericis qui ad ſecularium defenſionem confugiunt propter diſtrictionem Epiſcopi.

VI. 145. LXV. Placuit ut Clericus, ſi relicto officio ſuo propter diſtrictionem ad ſecularem fortaſſe confugerit, & is ad quem recurrit ſolatium ei defenſionis impenderit, cum eodem de Eccleſiæ communione pellatur.

De turpiloquiis.

LXVI. Clericos ſcurriles & verbis turpibus joculares ab officio detrahendos.

Concil. Carthag. IV. c. 60.
Concil. Agath. c. 70.
Regino lib. 1. c. 152.
Burchard. lib. 2. c. 172.
Ivo par. 6. c. 262. 263. & par. 11. c. 79.
Gratian. di. 46. c. 6. *Clericum.*

De Clericis qui in convivio cantare præſumpſerint.

LXVII. Clerici inter epulas cantantes ſupradictæ ſententiæ ſeveritate coërceantur.

Concil. Carthag. IV. c. 62.
Concil. Autiſſioder. c. 40.
Regino lib. 1. c. 150.
Burchard. lib. 2. c. 170.
Ivo par. 6. c. 261.
Gratian. 22. q. 1. c. 9. *Clericum.*

Ne Clericus per creaturas juret.

LXVIII. Clericum per creaturas jurantem acerrimè objurgandum. Si perſtiterit in vitio, excommunicandum.

Concil. Carthagin. IV. c. 61.
Regino lib. 1. c. 155.
Burchard. lib. 2. c. 175.
Ivo par. 6. c. 266.
Gratian. 22. q. 1. c. 9. *Clericum.*

Ne ante horam diei tertiam quis ad convivium pergat, nec ante benedictionem manducet.

LXIX. Non oportet Clericos vel laicos religioſos ante ſacram horam diei tertiam inire convivia, neque aliquando Clericos niſi hymno dicto edere panem, & poſt cibos gratias auctori Deo referre.

Martin. Bracar. c. 65.
Regino lib. 1. c. 187.
Burchard. lib. 2. c. 165.
Ivo par. 6. c. 256.
Gratian. di. 44. c. 12. *Non liceat.*

Ut Presbyter, ſi inconſulto Epiſcopo agendam celebraverit, honore privetur. Ex Concilio Carthagini.

VI. 306. LXX. Numidius Epiſcopus Maſſilitanus dixit. In quibuſdam locis ſunt Preſbyteri qui aut ignorantes ſimpliciter, aut diſſimulantes audacter, præſente & inconſulto Epiſcopo, cum pluribus in domicilijs agunt agendam. quod diſciplinæ incongruum eſſe cognoſcit ſanctitas veſtra. Genilius Epiſcopus dixit. Fratres & coëpiſcopi noſtri dignæ ſuggeſtioni tuæ reſpondere propter ignorantiam non morantur. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt. Quiſquis Preſbyter inconſulto Epiſcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipſe honori ſuo contrarius exiſtit.

Ne presbyter benedictionem vel pœnitentiam in Eccleſia dare præſumat.

LXXI. Benedictionem ſuper plebem Concil. Agath. c. 44.
in Eccleſia fundere aut pœnitentem in Eccleſia benedicere Preſbytero penitùs non licebit.

Iudicio multitudinis ordinationes fieri non debere.

LXXII. Quòd non ſit permittendum VII. 79.
turbis electiones eorum facere qui ſunt ad ſacerdotium provehendi.

Si qui Clerici ab Epiſcopis ſuis promoti contempſerint, nec illic maneant unde recedere noluerint. Ex Concilio Carthaginis.

LXXIII. Placuit ut quicunque Clerici vel Diaconi pro neceſſitatibus Eccleſiarum non obtemperaverint Epiſcopis ſuis volentibus eos ad honorem ampliorem in ſua Eccleſia promovere, nec illic miniſtrent in gradu ſuo unde recedere noluerunt. Concil. Carthag. c. 31. Burchard. lib 2. c. 175. Ivo par. 6. c. 42. Gratian. di. 74. c. 4. *Placuit.*

Ex decretis Papæ Gregorij junioris. De inceſtis.

LXXIV. Si quis conſobrinam duxerit Decreta Gregor. II. c. 8. & ſeq.
in conjugium, anathema ſit. *Et paulò pòſt infert.* Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema ſit. Et Dominus in lege divina ait: *Omnis homo ad proximam ſan-* Levit. 18.
guinis ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus. Et paulò poſt: *Nec accedat ad uxorem ejus qui ſibi affinitate conjungitur.* Item unde ſuprà. *Nullus certi gradus conſanguineam in conjugium accipiat aut ſibi ſceleratis nuptiis deſideret copulari.* Item ex dictis Epiſcoporum & Imperatorum Theodoſij & aliorum: *In ſeptem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec adfinitas invenitur nec ſucceſſio poteſt ampliùs prorogari.* Interpret. tit. 11. lib. 4. Sentent. Pauli.

Item de inceſtis. Ex epiſtolis Gregorij Papæ Bonifacio Mogontiæ Archiepiſcopo miſſis. VI. 80.

LXXV. Progeniem ſuam unumquemque uſque ad ſeptimam obſervare Gregor. III. ep. 1. c. 5.

Burchard. lib. 7. c. 11. Concil. Agath. c. 61. Concil. Epaon. c. 30. Concil. Arelat. VI. c. 11. Regino lib. 2. c. 185. Burchard. lib. 7. c. 4. Ivo par. 9 c. 40.

decernimus generationem, & quandiu ſe agnoſcunt affinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedere ſocietatem. Et in ſanctis canonibus ſpiritu Dei conditis de inceſtis habetur inſertum: *Inceſtis conjunctionibus nihil prorſus veniæ reſervamus, niſi cùm adulterium ſeparatione ſanaverint.* Inceſtos verò nullo conjugij nomine appellandos ſancimus. Sed quibus inlicita conjunctio interdicitur, niſi hi ſunt quos ſanctorum patrum decreta conjugio copulari prohibent, habebunt ineundi melioris conjugij libertatem.

De ſacramento catechumenis non dando in diebus ſolemnibus Paſchæ.

Suprà c. 63.

LXXVI. Vt per ſollemniſſimos paſchales dies ſacramentum catechumenis non detur, nec eis qui à liminibus Eccleſiæ ſunt excluſi, neque eis, ante canonicam reconciliationem, qui publicam gerunt pœnitentiam, niſi benedictione ſalis.

De his qui ſolo convivio gentilium vel eſcis immolatitiis uſi ſunt. Aut quòd hi qui homicidia vel alia capitalia perpetrant flagitia, nonniſi per publicam pænitentiam ſanari poſſunt.

V. 126. 133.

LXXVII. Qui convivio ſolo gentilium & eſcis immolatitiis uſi ſunt, poſſunt jejuniis & manus impoſitione purgari, ita ut deinceps ab idolothytis abſtinentes, ſacramentorum Chriſti poſſint eſſe participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos niſi per pœnitentiam publicam non oportet admitti.

De familiaritate extranearum mulierum.

Canones S. Leodegarij c. 10.

LXXVIII. Vt nullus familiaritatem extranearum mulierum præſumat habere. Et qui inventus fuerit, ſeveriùs corrigatur.

Ne mulieres monaſterium monachorum ingrediantur.

Ibid.

LXXIX. Vt mulieres monaſterium monachorum nullatenus ingrediantur.

Vt omnibus veſpertinis & matutinis horis oratio dominica dicatur.

Concil. Gerund. c. 10. Gratian. di. 5. de conſecr. c. 14. *id ſemper placuit.*

LXXX. Placuit ut omnibus diebus poſt Matutinas & Veſperas oratio dominica à ſacerdote proferatur.

De his qui ſibi quacunque negligentia mortem inferunt, ut eorum commemoratio in oblatione non fiat. Similiter & de his qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.

LXXXI. Placuit ut hi qui ſibi ipſis aut ferro aut veneno aut præcipitio aut ſuſpendio vel quolibet modo violenter inferunt mortem, nulla illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim ſibi per ignorantiam uſurparunt. Similiter & de his placuit qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.

Concil. Bracar. 1. c. 16.
Gregorij III. judicia c. 32.
Halitgar. lib. 4. c. 6.
Regino lib. 2. c. 92.
Burchard. lib. 19. c. 130.
Ivo par. 10. c. 188. & par. 15. c. 140.
Gratian. 23. q. 5. c. 12. *Placuit.*

De verbo otioſo.

LXXXII. Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines ſi reddent Deo rationem in die judicij, multò magis damnantur noxia verba loquentes. Otioſum quippe verbum eſt quod aut utilitate rectitudinis aut ratione juſtæ neceſſitatis caret. Attamen in die judicij de eo ratio reddetur. *Matth. 12.* Concil Pariſ. VI. lib. 3. c. 2.

De eo qui hominem peremerit.

LXXXIII. Qui occiderit hominem, juxta canonicam pœniteat ſanctionem, & ab Eccleſia priùs proiciatur; ubi proſtratus in terram, in cinere & cilicio, in introitum & exitum populi ſemper jaceat, humiliter poſtulans ut pro ſe orare non dedignentur. Et hoc uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ & ſacerdotum agat, pane tantùm & aqua fruens, niſi humaniùs erga eum Epiſcopo agere placuerit cujus ditioni ſubſiſtit. Concil. Pariſ. V. c. 6.

De ſartatectis Eccleſiarum quæ ex donis fiunt eiſdem conlatis, ut in poteſtate Epiſcopi revocentur quæcunque conligata fuerint.

LXXXIV. Quæcunque pro ſartatectis Eccleſiis fuerint conligata, in poteſtate Pontificis aut Preſbyteri vel ſervientium ſanctorum locorum, ſecundùm voluntatem conferentis, ad ſe debeant revocare. Quòd ſi aliquis hæc inde abſtraxerit, rapuerit, furatúſve fuerit, vel ea fraudaverit, aut vaſtaverit, ſeu quocunque commento alienaverit, ſciat ſe eſſe canonicè excommunicatum quouſque ea quæ abſtulerit ſtudeat reformare.

Ne Presbyterum, Diaconum, aut Clericum aliquem ullus judex ſecularis abſque conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.

LXXXV. Vt nullus judex neque Preſbyterum neque Diaconum aut Clericum aut juniorem Eccleſiæ ſine ſcientia Pontificis per ſe diſtringat aut condemnare præſumat. VI. 150.

De libertis, ut à ſacerdotibus defenſentur.

Concil. Pariſ. VI. c. 5. LXXXVI. Liberti quorumcunque ingenuorum à ſacerdotibus defenſentur, nec ad publicum ullatenus revocentur.

Ne aliquis Clericus pro quacunque occaſione extraneam mulierem in domo ſua habeat.

Concil. Turon. II. c. 10. LXXXVII. Nullus ergo deinceps Clericorum, pro occaſione neceſſitatis veſtes faciendi, aut cauſa ordinandi domus, extraneam mulierem in domo ſua habere præſumat.

De viduis. Ex epiſtola beati Gregorij Papæ Bonifacio Archiepiſcopo miſſis, in qua inter cetera ita legitur decretum.

Halitgar. lib 4 c. 21. I. Append. Regin. c. 56. II. Append. Regin. c. 45. & ſeq. Burchard. lib. 8. c 45. Ivo par. 7. c. 61. Gratian. 27. q 1. c. 4. Viduas. & c 9. Hæ verò. LXXXVIII. Viduas à propoſito diſcedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſulere voluit dilectio tua, frater cariſſime, credo te noſſe à ſancto Apoſtolo Paulo & à multis ſanctis patribus, niſi convertantur, olim eſſe damnatas; quas & nos apoſtolica auctoritate damnandas & à communione fidelium atque à liminibus Eccleſiæ arcendas fore cenſemus uſquequo obediant Epiſcopis ſuis, & ad bonum quod cœperunt, invitæ aut voluntariæ revertantur. De virginibus autem non velatis, ſi deviaverint, à ſanctæ memoriæ prædeceſſore noſtro Papa Innocentio taliter decretum habemus. Decreta Innoc. I. c. 12. *Hæ verò quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulaverunt permanere, licèt velatæ non fuerint, ſi nupſerint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia eſt; quia ſponſio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolvi, quanto magis iſta pollicitatio, quam cum Deo pepigit, ſolvi ſine vindicta non poterit.* & cetera. Nam ſi virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur, & à cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem excluduntur, quanto potiùs viduæ, quæ perfectioris ætatis & maturioris ſapientiæ atque conſilij exiſtunt, virorúmque conſortio multoriens uſæ ſunt, & velari ſe permiſerunt, habitúmque religionis aſſumpſerunt, & demum apoſtataverunt, atque ad priorem vomitum ſunt reverſæ, à nobis & ab omnibus fidelibus à liminibus Eccleſiæ & à cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem ſunt eliminandæ & carceribus tradendæ; qualiter, juxta beatum Apoſtolum Paulum, 1. Cor. 5. tradentes bujuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini. De talibus enim & Dominus per Moyſen loquitur dicens: Deuter 13. *Auferte malum de medio veſtri.* De quibus & per Propbetam ait: *Lætabitur juſtus cùm viderit vindictam. Manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.* Pſal. 57. De talibus namque eorúmque ſimilibus atque eiſdem conſentientibus (quia non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt, rei ſunt) Rom. 1. Dominus per eundem Propbetam David, loquitur dicens: *Videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Pſal. 49. Et multa talia eorúmque ſimilia. Tales verò perſonæ indubitanter adulteræ eſſe manifeſtantur; quoniam, relicto immortali ſponſo, ad anteriorem ut canes ad proprium reverſæ ſunt vomitum, & apoſtatæ factæ, inlicita ac ſacrilega ſe contagione polluentes, viris mortalibus ſe conglutinaverunt: quæ etiam, juxta eundem Apoſtolum Paulum, 1. Tim. 5. eò quòd viduitatis propoſitum dimiſerunt, & fidem quam cum Deo pepigerunt frangere præſumpſerunt, atque primam fidem prævaricaverunt, ſunt damnandæ à nobiſque & à vobis atque à reliquis noſtri ordinis viris, à ſingulis videlicet ſua in diœceſi, à liminibus Eccleſiæ & à cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem, ut prædictum eſt, ſunt eliminandæ. A talium autem conſortio & ſocietate omnes fideles in omnibus abſtinere mandamus. Super quibus etiam placuit, quouſque in ipſo deteſtando & inlicito atque ſacrilego carnis contubernio perſeverant, ut nullus Chriſtianorum, niſi quibus proprius ſtudio corrigendi juſſerit Epiſcopus, cum eis in quoquam communicet, aut ad domum in qua ſunt accedat; cum quibus etiam, ut jamdictus ſanctus præcipit Apoſtolus, nulli fidelium cibum ſumere licet. Quòd ſi quis ex his quicquam tentare aut temerare præſumpſerit, pari cum eis excommunicationis ſententia feriatur. & cetera.

De decimis quæ Eccleſiis dantur, ne eas Presbyteri vendere præſumant.

LXXXIX. Vt non præſumant Preſbyteri decimas vendere quæ in pauperum & in Eccleſiarum uſibus dantur, ſicut hactenus, mirabile dictu, in horreis veteratæ, ad theſaurorum cumulum. in cujus rei teſtimonio multi pauperum de manibus ſacerdotum requirendi moriuntur. Sed ubi Deo largiente abundaverint, ad ſuſtentationem pauperum parentur tali in tempore.

De pauperibus à Presbyteris colligendis.

XC. Vt Preſbyteri cotidie duos vel tres pauperes colligant ad lavandos pedes.

De prædiis quæ Presbyteri poſt ordinationem ſuam emerint.

Capitulare an. 744. c. 31. XCI. Vt Preſbyteri poſt ordinationem ſuæ paupertatis prædia comparantes, teſtamenta Eccleſiis confirment. Sin aliter, ut frandatores removeantur.

Vt Presbyteri ad tractanda eorum miniſteria ad civitatem veniant.

XCII. Vt Preſbyteri ſingillatim ſub diſpoſitione Epiſcopi in civitatibus veniant ad tractanda miniſteria.

De his qui communicaverint, ut tribus horis ſuſpendantur, propter cibi commixtionem.

XCIII. Vt doceantur communicantes duabus vel tribus ſuſpendere horis, propter admixtionem cibi. *Vide infrà cap.* 150.

De ſatisfactione cotidiana ſacerdotum.

Ivo par. 6. c. 166. XCIV. Vt ſicut ſine culpa nemo cotidie exiſtit, ita ſine cotidiana ſatisfactione nullus eſſe debet, etiam ſacerdotum vel Chriſtianorum.

De eo qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyterum de Eccleſia ejecerit vel conſtituerit.

V. 98. XCV. De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Preſbyteros in Eccleſiis ſuis conſtituunt, vel de Eccleſiis eiciunt, & ab Epiſcopo vel à quolibet Miſſo dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum noſtrum revuadiare cogantur, & per fidejuſſores ad placitum noſtrum venire jubeantur. Et tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum perſolvant, aut aliam harmiſcaram ſuſtineant.

De Eccleſiis inter heredes diviſis.

V. 99. XCVI. De Eccleſiis quæ inter coheredes diviſæ ſunt conſideratum eſt quatinus ſi ſecundùm providentiam & admonitionem Epiſcopi ipſi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, ut in Epiſcopi poteſtate maneat utrum eas ita conſiſtere permittat, aut reliquias exinde auferat; Et ubi ad noſtrum beneficium Eccleſiæ pertinentes ita diviſæ inventæ fuerint, ut deſcribatur, & nobis renuntietur.

De deſtructione Eccleſiarum.

V. 175. XCVII. De Eccleſiis deſtructis, ut Epiſcopi & Miſſi inquiſitionem faciant utrum per neglegentiam aut impoſſibilitatem deſtructæ ſint. Et ubi neglegentia inventa fuerit, epiſcopali auctoritate emendare cogantur qui eas reſtaurare debuerant. Si verò per impoſſibilitatem contigit, ut aut pluriores ſint quàm neceſſe ſit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus reſtaurari poſſint, Epiſcopus modum inveniat qualiter congruè emendari & conſiſtere poſſint.

Ne de manſo Eccleſiæ dato contra ſancita ſervitium exigatur.

XCVIII. De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicunque pro hac cauſa accuſatus fuerit, Comes vel Miſſi hoc quod inde ſubtractum eſt Preſbyteris cum ſua lege reſtitui faciant. *Vide infrà cap.* 163. V. 100.

De nonis & decimis quas quidam dare neglegunt.

XCIX. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Miſſos noſtros conſtringantur ut ſecundùm Capitularem priorem ſolvant unius anni nonam & decimam cum ſua lege, & inſuper bannum noſtrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc neglegentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima perſolvi debuit amiſſurum ſe ſciat. Ita enim continetur in Capitulare bonæ memoriæ genitoris noſtri in libro primo capitulo CLVII. *Vt qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Eccleſiæ cujus res ſunt donent. Et qui tale beneficium habent, & ad medietatem laborant, ut de eorum portione proprio Presbytero decimas donent.* Item in Capitulari noſtro in libro II. cap. XXI. de eadem re. *De nonis quidem & decimis, unde & genitor noſter & nos frequenter & in diverſis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia noſtra qualiter hæc obſerventur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine verò pro decima, ſicut hactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervetur. Si quis tamen Epiſcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate, juxta quod ei & illi qui hoc perſolvere debet convenerit.* V. 276 Vide infrà c. 164.

De eo qui decimam dare neglexerit Eccleſiæ cujus eſſe debet, alterique Eccleſiæ eam dederit.

C. Quicunque decimam abſtrahit de Eccleſia ad quam per juſtitiam dari debet, & eam præſumptiosè vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite vel à Miſſo noſtro diſtringatur ut ejuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat. *Vide infrà cap.* 166. V. 276. Capitulare an. 829 tit. 1. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 46. c. 3. Lib. 3 leg. Longob. tit. 1. c. 7. Regino lib. 1. c. 48. Ivo par 16. c. 338

De decimis à populo dandis.

V. 101. CI. De decimis quæ populus dare non vult niſi quolibet modo ab eo redimantur, ab Epiſcopis prohibendum eſt ne fiat. Et ſi quis contemptor inventus fuerit, ut nec Epiſcopum nec Comitem audire velit, ſi noſter homo fuerit, ad præſentiam noſtram venire compellatur; ceteri verò diſtringantur ut inviti Eccleſiæ reſtituant qui voluntariè dare neglexerunt. *Vide infrà cap. 167.*

De his qui Eccleſias reſtaurare neglegunt de rebus earum quas in beneficium habent.

V. 477. CII. Quicunque de rebus Eccleſiarum, quas in beneficium habent, reſtaurationes earum facere neglexerint, juxta Capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis conſtitutum eſt, ſic de illis adimpleatur, id eſt, in libro quarto capitulo XXXVIII. *De opere namque & reſtauratione Eccleſiarum conſideratum eſt ut de frugibus terræ & animalium nutrimine unà cum aliis rebus omnibus pleniter perſolvantur, ut fiat ſecundùm præceptum evangelicum, ubi*

Luc. 18. *ait:* Decimas do omnium quæ poſſideo, *& reliqua. De opere verò vel reſtauratione Eccleſiarum Comes & Epiſcopus ſive Abbas unà cum Miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint, conſiderationem faciant ut unuſquiſque eorum tantum inde accipiat ad operandum & reſtaurandum quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur. Similiter & Vaſſi noſtri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum Eccleſiarum habent, vel unuſquiſque per ſe juxta quantitatem quam ipſe tenet. Aut ſi inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant. cum quo pretio rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere & materiam emere poſſit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege ſua reſtituat, inſuper & bannum noſtrum ſolvat; ut ita caſtigatus caveat ne, ſæpius iterando, beneficium amittat.*

De his qui agros dominicatos excolere neglegunt, ne nonas ex eis perſolvant.

V. 278. CIII. De illo qui agros dominicatos propterea neglexit excolere ut nonas & decimas exinde non perſolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipit, volumus ut de tribus annis ipſam nonam cum ſua lege perſolvat. Et ſi quis contemptor aut Miſſorum noſtrorum propter hoc extiterit, per fidejuſſores ad palatium venire compellatur. *Vide infrà cap. 169.*

De beneficiis deſtructis.

CIV. De beneficiis deſtructis hoc obſervetur quod in Capitulare priori continetur, id eſt, in libro IV. capitulo XXXVI. de eo qui beneficium deſertum fecerit. *Quicunque beneficium ſuum occaſione proprij* IV. 38.
deſertum habuerit, & intra annum poſtquam ei à Comite vel Miſſo noſtro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipſum beneficium amittat.

De malis Scabinis eiciendis.

CV. Vt Miſſi noſtri, ubicunque malos Scabinos inveniunt, eiciant, & totius populi conſenſu in locum eorum bonos eligant. Et cùm electi fuerint, jurare faciant ut ſcienter injuſtè judicare non debeant.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 2.
Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 9.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 3.
Ivo par. 16. c. 339.

De melioribus & veracibus eligendis.

CVI. Vt in omni comitatu hi qui meliores & veraciores inveniri poſſunt eligantur à Miſſis noſtris ad inquiſitiones faciendas & rei veritatem dicendam; & adjutores Comitum ſint ad juſtitias faciendas.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 3.
Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 11.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 4.
Ivo par. 16. c. 340.

De Scabinis qui propter munera aut amicitiam injuſtè judicaverint.

CVII. Volumus ut quicunque de Scabinis deprehenſus fuerit propter munera aut propter amicitiam vel inimicitiam injuſtè judicaſſe, ut per fidejuſſores miſſus ad præſentiam noſtram veniat. De cetero, omnibus Scabinis denuntietur ne quis deinceps etiam juſtum judicium vendere præſumat.

Capitulare an. 829 tit. 2. c. 4. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 10. Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 5. Ivo par. 16. c. 341.

De legitimis & rationabilibus commutationibus Eccleſiarum Dei.

CVIII. Vbi commutationes tam tempore noſtro quàmque genitoris noſtri legitimæ & rationabiles atque utiles Eccleſiis factæ ſunt, permaneant. Vbicunque verò inutiles & incommodæ atque irrationabiles factæ ſunt, diſſolvantur; & recipiat unuſquiſque quod dedit. Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet cauſa, quæ rationabilis eſſe videatur, inventa fuerit, diligenter deſcribatur, & ad noſtram notitiam perferatur. V. 110.

De

De eo qui comprobatus fuerit teſtes in perjurium ſcienter induxiſſe.

Capitulare an 819. tit. 2. c. 6. Lib. 2. leg. Longob. tit. 31. c. 94. Regino lib. 2. c. 329.

CIX. Quicunque comprobatus fuerit de eo quòd ſcienter teſtes in perjurium induxiſſet, ſub fidejuſſione ad palatium noſtrum venire compellatur, ut ibi cum fidelibus noſtris conſideremus quid de tali homine faciendum ſit.

Vt nummos bonos nullus reſpuat.

Capitulare an. 819. tit. 2. c. 7.

CX. De bonis denariis, quos populus recipere non vult, volumus ut hoc obſervetur & teneatur quod in priori Capitulare noſtro conſcriptum eſt, id eſt, in libro
IV. 32. quarto capitulo XXX. *Quicunque liber homo vel in emptione vel in debiti ſolutione denarium merum & bene penſantem recipere noluerit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, componat. Si verò ſervi eccleſiaſtici aut fiſcalini noſtri aut Comitum aut Vaſſallorum noſtrorum hoc facere præſumpſerint, ſexaginta ictibus vapulent. Et ſi actores noſtri aut aliorum vel Advocati eos Miſſis noſtris vel Comitibus juſſi præſentare noluerint, prædictum bannum, id eſt, ſexaginta ſolides, componant* Et ad hanc conſtitutionem noſtram adimplendam Epiſcopi & Abbates, ſive reliqui qui beneficia noſtra habent, adjuvent Comites in ſuis hominibus diſtringendis. Et ſi Comites hanc noſtram conſtitutionem neglexerint, hoc per Miſſos noſtros ad noſtram notitiam perferatur.

De collectis malis omnimodis inhibendis.

Capitulare an. 819. tit. 2. c. 10. Lib. 1. leg. Longob. tit. 17. c. 10.

CXI. Collectæ ad malè faciendum fieri omnimodis prohibeantur. Et ubicunque hujuſmodi præſumptiones factæ fuerint, digna emendatione corrigantur. Et ſi per neglegentiam Comitis vel factæ ſunt vel inemendatæ remanſerunt, hoc ad noſtram notitiam perferatur. Auctor verò facti, ſi fuerit Præpoſitus vel Advocatus ſive Centenarius vel qualibet alia dignitate prædita libera perſona, poſt legalem emendationem in loco factam, ſub fidejuſſoribus ad noſtram præſentiam veniat. Multitudo verò, ſive de ſervis ſive de liberis ſit, legitima emendatione multetur.

Vt pontes publici, qui deſtructi fuerint, iterum extruantur.

Capitulare an. 819. tit. 2. c. 11.

CXII. De pontibus publicis deſtructis placuit nobis ut hi qui juſſionem noſtram in reparandis pontibus contempſerunt, volumus ac jubemus ut omnes homines noſtri in noſtram veniant præſentiam rationes reddere cur noſtram juſſionem auſi ſunt contemnere. Comites autem reddant rationem de eorum pagenſibus, cur eos aut non conſtrinxerunt ut hoc facerent, aut nobis nuntiare neglexerunt. Similiter & de injuſtis teloneis, ubicunque accipiuntur, ſciant ſe exinde nobis rationem reddituros.

De examine aquæ frigidæ.

CXIII. Vt examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, à Miſſis noſtris omnibus interdicatur ne ulteriùs fiat.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 12.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 31.
Hincmar. ep. 39. & in lib. de divortio Lothar. pag. 611.

De reverſione Comitis & pagenſium de hoſtili expeditione, ut ex eo die ſuper quadraginta dies ſit bannus reſiſus.

CXIV. Poſtquam Comes & pagenſes de qualicunque expeditione hoſtili reverſi fuerint, ex eo die ſuper quadraginta noctes ſit bannus reſiſus, quod lingua Theodiſca ſcatſlegi, id eſt, armorum depoſitio, vocatur.

Capitulare an. 819. tit. 2. c. 13. Capitula Karoli Calvi tit. 33. c. 33. Lib. 1. leg. Longob. tit. 14. c. 17.

De audientia Regis. Et ut Comites & Miſſi dominici maximam curam habeant pauperum.

CXV. Hoc Miſſi noſtri notum faciant Comitibus & populo quòd nos in omni hebdomada unum diem ad cauſas audiendas & judicandas ſedere volumus. Comites autem & Miſſi noſtri magnum ſtudium habeant ne fortè propter eorum neglegentiam pauperes crucientur, & nos tædium propter eorum clamores patiamur, ſi noſtram gratiam habere velint. Populo autem dicatur ut caveat de aliis cauſis ſe ad nos reclamare niſi de quibus aut Miſſi noſtri aut Comites eis juſtitias facere noluerint.

Capitulare an. 819. tit. 2. c. 14.

De inferenda à Vicariis vel aliis Miſſis Comitum exigenda.

CXVI. Quicunque Vicarij vel alij miniſtri Comitum tributum quod inferenda vocatur majoris pretij à populo exigere præſumpſerit quàm à Miſſis bonæ memoriæ genitoris noſtri conſtitutum fuit, hoc eſt, duos ſolidos pro una vacca, hoc quod injuſtè ſuperpoſuit atque abſtulit ſibique retinuit, his quibus hoc tulit cum ſua lege reſtituat, & inſuper fredum noſtrum componat, & miniſterium amittat.

Ibid. c. 15.

De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum ſuorum interfecerit.

CXVII. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratrem, aut ſororem, vel nepotem, vel alium propinquum ſuum interfecerit, hereditas interfecti ad alios ſuos legitimos

Capitulare an. 829. tit. 3. c. 2. Lib. 1. leg. Longob. tit. 10. c. 4. Regino lib. 2. c. 79.

heredes perveniat. Interfectoris verò hereditas in fiſcum redigatur. Ipſe verò, ordinante Epiſcopo, publicæ pœnitentiæ ſubdatur.

De cujuſlibet propria uxore dimiſſa, vel ſine culpa interfecta.

V. 300. Iſaac tit. 2. c. 6. Ivo par. 10. c. 166.

CXVIII. Quicunque propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depoſitis, publicam agat pœnitentiam. Et ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodiam mittatur, donec ad noſtram notitiam deducatur. *Vide infrà cap. 161.*

De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.

Capitulare an. 829. tit. 5. c. 4. Lib. 2. leg. Longob. tit 25. c. 4. Ivo par. 16. c. 342.

CXIX. Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipſe homo eaſdem res alicui alteri dederit ſive vendiderit, & ipſe qui tunc eaſdem res comparatas habet per malum ingenium proprio filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti juſtitiæ tollendæ cauſa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus ut ſi pater ejuſdem parvuli vixerit, ipſe intret in cauſam rationem reddendi pro filio ſuo. Si autem pater mortuus eſt, tunc legitimus ejus propinquus, qui juſtè ei tutor aut defenſor eſſe videtur, pro ipſo rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus juſtitiis ad eum pertinentibus; excepta ſua legitima hereditate, quæ ei per ſucceſſionem parentum ſuorum legitimè evenire debuit. Quòd ſi quis hanc noſtram juſſionem contempſerit vel neglexerit, ſicut de ceteris contemptoribus, ita de eo agatur. Is verò qui eaſdem res primus invaſerit & injuſtè vendidit, necnon & emptores, excepta ſola perſona parvuli, hoc quod fraudulenter admiſerunt, intra patriam emendare cogantur. Et poſtea, ſicut contemptores juſſionis noſtræ, ſub fidejuſſoribus ad noſtram præſentiam venire compellantur. *Vide infrà cap. 162.*

Anno feliciter XI. *regni Domini noſtri Karoli glorioſiſſimi Regis, in menſe Martio, qualiter congregatis in unum ſynodali concilio Epiſcopis, Abbatibus, viriſque inluſtribus, unà cum Comitibus, ſecundùm Dei voluntatem, pro cauſis opportunis cenſentur utiliter eſſe decreta.*

De Metropolitanis.

Capitulare an. 779. c. 1.

CXX. De Metropolitanis, ut Epiſcopi ſuffraganei eis adjutores ſint, & ea quæ erga miniſterium illorum emendanda cognoſcunt, libenti animo emendent atque corrigant. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 1.

De Epiſcopis ordinandis.

CXXI. De Epiſcopis. Vbi in præſens Epiſcopi ordinati non ſunt, ſine tarditate ordinentur. Ibid. c. 2. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 2.

De monaſteriis ſub regula conſtitutis.

CXXII. Vt monaſteria quæ ſub regula fuerint, ſub regula vivant. Similiter & monaſteria puellarum ordinem ſanctum cuſtodiant. Et unaquæque Abbatiſſa in ſuo monaſterio ſine intermiſſione reſideat. Capitulare an. 779. c. 3. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 3.

De poteſtate Epiſcoporum ſuper Presbyteros & Clericos.

CXXIII. Vt Epiſcopi de Preſbyteris & Clericis infra illorum parrochiam poteſtatem habeant ſecundùm canones. Capitulare an. 779. c. 4. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 4.

De inceſtuoſis hominibus.

CXXIV. Vt Epiſcopi inceſtuoſos homines emendent, & magnam diligentiam habeant ex eis. Sed & de viduis infra ſuam parrochiam poteſtatem habeant ad corrigendum. Capitulare an. 779. c. 5.

De alterius Clerico Epiſcopi non recipiendo nec ordinando.

CXXV. Vt non liceat alterius Clericum recipere nec ordinare ad aliquem gradum. Ibid. c. 6.

De homicidis qui ſecundùm legem mori debent.

CXXVI. Vt homicidæ vel ceteri rei qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, non excuſentur. Et ſi ſe emendare noluerint, nullus eis victus detur. Ibid. c. 8. Lib. 2. leg. Longob. tit. 40. c. 2.

De decimis dandis.

CXXVII. De decimis. Vt unuſquiſque ſuam decimam donet, atque per juſſionem Epiſcopi diſpenſetur. Capitulare an. 779. c. 7. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 1.

De latronibus ad placitum Comitis exhibendis.

CXXVIII. Vt latrones de infra emunitatem illi judices in Comitis placitum præſentent. Et qui hoc non fecerit, beneficium & honorem perdat. Similiter Vaſſi noſtri, ſi hæc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium non habent, bannum ſolvant. Capitulare an. 779. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 40. c. 3.

Vt perjuria quis faciens manum perdat.

CXXIX. De eo qui perjurium fecerit, ut nullam redemptionem ſolvat, ſed manum perdat. Quòd ſi accuſator contendere voluerit de ipſo perjurio, ſtent ad crucem. Et ſi jurator vicerit, lege ſua accuſator emendet. Hoc verò de minoribus V. 196. Capitulare an 779. c. 10.

cauſis obſevandum. De majoribus verò rebus, aut de ſtatu ingenuitatis, ſecundùm legem cuſtodiant.

De vindicta & judicio latronum.

V. 197. Lib 1. leg. Longob. tit. 25. c. 66. CXXX. De vindicta & judicio in latrones facto, teſtimonio Epiſcoporum, abſque peccato Comitis eſſe dicunt, ita tamen ut abſque invidia aut occaſione mala nihil aliud ibi interponatur niſi vera juſtitia ad perficiendum. Quòd ipſe qui per odium vel malum ingenium, niſi præ juſtitia faciendo, hominem punierit, honorem ſuam perdat, & legibus contra quem injuſtè fecit, ſecundùm pœnam quam intulit emendet.

Ut regia ſancita inviolatè cuſtodiantur.

V. 305. CXXXI. Ea verò quæ bonæ memoriæ genitor noſter in ſuis placitis & ſynodis conſtituit conſervare volumus.

De rebus Eccleſiarum, de quibus cenſus exeunt, decimæ & nonæ ſolvantur.

V. 198. CXXXII. De rebus verò Eccleſiarum, unde nunc cenſa exeunt, decimæ & nonæ cum ipſo cenſo ſolvantur. Et unde antea non exierunt, ſimiliter nonæ & decimæ dentur. De caſatis verò ſexaginta ſolidi quinque, de triginta ſolidi duo & dimidius, de quindecim tranſmiſſi quattuor. Et precariæ modò renoventur. Et ubi non ſunt ſcriptæ, fiat deſcriptio inter conventores de verbo noſtro. Et qui prædicta facere noluerint, & ſpontanea voluntate hæc tria perſolvere & precarias accipere citiſſimè diſtulerint, perdant beneficia quæ habebant; quæ tamen Eccleſia unde erant abſque ullius contradictione vel impedimento in perpetuum ſibi vindicet.

Ut de cerariis ita fiat ſicut conſtitutum eſt.

V. 199. CXXXIII. De cerariis & tabulariis ac chartelariis ita fiat ſicut tempore longo decretum eſt.

Ne aliquis pro gildema ſacramentum facere audeat.

V. 200. CXXXIV. De ſacramentis pro gildoma invicem conjurantibus, ut nemo facere præſumat. Alio verò modo de illorum eleemoſynis, aut de incendiis, aut de naufragiis quamvis conhibentiam faciant, nemo in hoc jurare præſumat.

Ut ad palatium pergentes nemo adſallire audeat.

V. 201. CXXXV. De iterantibus qui ad palatium aut aliubi pergunt, ut eos per collectam nemo ſit auſus adſallire. Et nemo herbam alterius, defenſionis tempore,

præſumat tollere, niſi in hoſtem pergat, aut Miſſus noſter ſit.

De teloneis ſicut à longo decretum eſt ſervetur.

CXXXVI. De teloneis, qualiter antea forbanniti fuerunt, obſervetur ut nemo tollat niſi quod ab antiquo tempore ſtatutum erat. V. 202.

De mancipiis non vendendis niſi in præſentia rectorum.

CXXXVII. De mancipiis, ut non vendantur niſi aut in præſentia Epiſcopi vel Comitis, aut in præſentia Archidiaconi, aut Centenarij, aut Vicedomini, aut judicis Comitis, aut ante bene nota teſtimonia. Et ut foris marcam nemo mancipia vendat. Et qui hoc fecerit, tantas vices bannum ſolvat quanta mancipia vendidit. Et ſi non habet pretium, in guadium pro ſervo ſemetipſum Comiti donet uſque dum ipſe bannum ſolvat. V. 203.

De loricis extra regnum non vendendis.

CXXXVIII. De bruniis, ut nullus foras veſtro regno vendere præſumat.

Capitulare an. 779. c. 20.
Lib. 3. leg. Longobard. tit. 17. c. 1.

De Comite juſtitias non faciente.

CXXXIX. Si Comes in ſuo miniſterio juſtitias non fecerit, Miſſis noſtris de ſuis exſeniis ſerviat uſque dum juſtitiæ ibi factæ fuerint. Et ſi Vaſſus noſter juſtitias non fecerit, tunc & Comes & Miſſus noſter ad ipſius caſam ſedeant, & de ſuo vivant uſque juſtitias faciat. V. 204.

De eo qui pro faida pretium recipere noluerit.

CXL. Si quis pro faida pretium recipere non vult, tunc ad nos tranſmittatur, ut nos ipſum dirigamus ubi damnum nemini facere poſſit. V. 205.

De eo qui pro faida pretium ſolvere noluerit.

CXLI. Simili modo qui pro faida pretium ſolvere non vult & juſtitiam exinde facere, in talem locum illum mittere volumus ut pro eodem majus damnum non creſcat. Capitulare an. 779. c. 22. Lib. 1. leg. Longob. tit. 37. c. 1.

Quid agendum ſit de latronibus.

CLXII. De latronibus ita præcipimus obſervandum, ut pro prima culpa non moriatur, ſed unum oculum perdat; de alia verò culpa, naſus ipſius latronis truncetur; de tertia culpa, ſi ſe non emendaverit, moriatur. V. 206.

Qualiter pro Rege & exercitu ejus hac inſtanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemoſynis Deo ſupplicandum ſit.

V. 107. CXLIII. Capitulare qualiter inſtitutum eſt in hoc Epiſcoporum conſenſu. Id eſt. Vt unuſquiſque Epiſcopus tres Miſſas & tria pſalteria, unum pro Domno Rege, & aliud pro exercitu Francorum, tertium pro præſenti tribulatione. Preſbyter unuſquiſque Miſſas tres. Monachi & monachæ & Canonici, unuſquiſque pſalteria tria. Et biduanas omnes faciant tam Epiſcopi quàmque monachi & monachæ & Canonici. Sed & eorum infra caſatum homines, vel qui potentes ſunt. Et unuſquiſque Epiſcopus, Abbas, & Abbatiſſa, qui hoc facere poteſt, libram donet de argento aut valente in eleemoſyna; mediocres verò mediam libram; minores verò ſolidos quinque. Epiſcopi, Abbates, & Abbatiſſæ pauperes famelicos quatuor pro iſta ſtriccitate nutrire debeant uſque ad tempora meſſium. Et qui tantum non poſſunt, juxta quod poſſibilitas eſt, ut tres, vel duos, aut unum. Comites fortiores libram de argento aut valente donent in eleemoſyna, mediocres verò dimidiam libram, de caſatis centum ſolidos quinque, de quinquaginta unciam unam. Et faciant biduanas, & eorum homines, atque eorum caſatus, vel qui hoc facere poſſunt. Et qui redimere ipſam biduanam voluerit, fortiores Comites uncias tres, minores denarios triginta, minores ſolidum unum. Et de pauperibus famelicis ſicut ſcriptum eſt ipſi faciant. Hæc omnia, ſi Domino placuerit, pro Domno Rege & exercitu Francorum & pro præſente tribulatione Miſſa ſancti Iohannis ſint completa.

Ne Presbyter vel reliqui Clerici aut ullus fidelium præſumat decimas vendere, vel donare, aut pignorare, Eccleſiæque quoquo modo alienare.

CXLIV. Nullus Preſbyter aut Diaconus, vel quilibet Clericus aut laicus, decimas vendere, aut dare, vel pignorare, aut indebitare præſumat antequam eas cum omni integritate fideliter collectas habeat, & infra ſepta Eccleſiæ, cui jure debentur, in ſuis utiliter graneis collectas habeat, & poſtea juxta præceptum proprij Epiſcopi ſecundùm canonicas ſanctiones atque decreta beati Gelaſij Papæ eas diſpenſet. Si quis autem hæc parvipenderit vel infringere tentaverit, ſi quidem Clericus fuerit, gradus ſui periculo ſubjacebit. Si verò monachus vel laicus fuerit, communione privetur. *Vide ſuprà lib. 7. cap. 214.*

De providentia Epiſcopi circa Archidiaconos.

CXLV. Vt prævideant Epiſcopi ne cupiditas Archidiaconorum culpas nutriat ſacerdotum; quia multis modis mentitur iniquitas ſibi. Capitulare an. 744. c. 12. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 25.

De non eiciendis de ſepulchris oſſibus mortuorum.

CXLVI. Vt nullus oſſa mortuorum de ſepulchris audacter eiciat. VI. 198.

De non jurando.

CXLVII. Vt unuſquiſque caveat jurare: quia perjuri regnum Dei non poſſidebunt, ſicut nec adulteri. VI. 374

De prædiis à Presbyteris emptis, Eccleſiis propriis confirmandis.

CXLVIII. Vt Preſbyteri pauperes ordinati, prædia comparantes, Eccleſiis confirment. *Vide ſuprà lib. 5. cap. 52.*

Codex canon. Eccl. Afric. c. 32.
Hincmari capitula tit. 2. c. 18.
Regino lib. 1. c. 219.
Burchard. lib. 3. c. 118.

De ſatisfactione cotidianorum delictorum.

CXLIX. Vt ſicut ſine culpa nemo cotidie, ita ſine cotidiana ſatisfactione nullus eſſe debet, etiam ſacerdotum.

De communicantium ſuſpenſione.

CL. Vt doceantur communicantes duabus vel tribus ſe ſuſpendere horis, propter admixtionem cibi. *Vide ſuprà cap. 93.*

De conventu Presbyterorum ad civitatem cauſa diſcendi.

CLI. Vt Preſbyteri ſingillatim ſub diſpoſitione Epiſcopi in civitates veniant ſua ad tractanda miniſteria. V. 2. VII. 130. 147.

De pauperum collectione à Presbyteris.

CLII. Vt Preſbyteri cotidie duos vel tres pauperes colligant ad lavandos pedes.

De non vendendis Eccleſiarum decimis.

CLIII. Vt ulteriùs non præſumant Preſbyteri decimas vendere, quæ in pauperum & Eccleſiarum uſibus dantur, ſicut hactenus, mirabile dictu, horreis veteratæ ſunt, ad theſaurorum cumulum. in cujus rei teſtimonio multi pauperum de manibus ſacerdotum requirendi moriuntur. Sed ubi Deo largiente abundaverint, ad ſuſtentationem pauperum parentur famis tempore.

De formatis faciendis. Et ut ſine formata nullus proficiſcatur Clericus. Ex Concilio Africano vel Milevitano capitulo xx. Vt ſine formatis nemo ad comitatum proficiſcatur, vel qualiter fiant formatæ.

Concil. Milevit. II. c. 20. CLIV. Placuit ut quicunque Clericus propter neceſſitatem ſuam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatam ab Epiſcopo ſuo accipiat. Quòd ſi ſine formata voluerit pergere, à communione removeatur. Quòd ſi alicubi ei repentina neceſſitas orta fuerit ad comitatum pergendi, alleget apud Epiſcopum loci ejus ipſam neceſſitatem, & de hoc ſcripta ejuſdem Epiſcopi deferat. Formatæ autem quæ à Primatibus vel à quibuſcunque Epiſcopis Clericis propriis dantur, habeant diem Paſchæ. Quòd ſi adhuc ejuſdem anni Paſchæ dies incertus eſt, ille præcedens adjungatur, quomodo ſolet *Poſt conſulatum* in publicis geſtis adſcribi.

De Clericis neglegentibus. Ex Concilio Agathenſi capitulo II. *De contumacibus Clericis & officium tardis.*

VII. 137. 111. CLV. Contumaces verò Clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur. Et ſi qui prioris gradus elati ſuperbia communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula, gradum ſuum dignitatémque recipiant.

De non pergendum Clericis ſine permiſſu Epiſcopi ad judices ſeculares. Ex Concilio Agathenſi capitulo XXXII. *Vt Clericus inconſulto Epiſcopo ad judicem ſecularem non pergat.*

VI. 157. & ſeq. CLVI. Clericus nequaquam præſumat apud ſecularem judicem, Epiſcopo non permittente, pulſari. Sed ſi pulſatus fuerit, non reſpondeat. Nec audeat criminale negotium in judicio ſeculari proponere. Si quis verò ſecularium per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverit, & victus fuerit, ab Eccleſiæ liminibus & à catholica communione, niſi dignè pœnituerit, coërceatur.

Ne Clericus vel monachus ſine licentia Epiſcopi ſui proficiſcatur. Ex Concilio Agathenſi capitulo XXXVIII. *Vt ſine epiſtola Epiſcopi ſui non liceat Clerico vel monacho proficiſci.*

VII. 169. CLVII. Clericis ſine commendatitiis epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat evagandi. In monachis quoque præſentis ſententiæ forma ſervetur. Quod ſi verborum increpatione non emendaverit, etiam verberibus ſtatuimus eum coërceri.

Ne Clericus ſine permiſſu Epiſcopi ſui proficiſcatur. Ex Concilio Agathenſi capitulo LII. *De Clericis qui ſine epiſtola Pontificis ſui proficiſcuntur.*

CLVIII. Preſbyter aut Diaconus vel Clericus ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulans, communionem ei nullus impendat. VI. 154.

De his qui in propriis provinciis non communicant. Ex Concilio Africano capitulo XVIII.

CLIX. Placuit ut quicunque non communicans in propria provincia, in aliis provinciis vel tranſmarinis partibus ad communicandum obrepſerit, jacturam communionis vel clericatus excipiat. Concil. Afric. c. 72.

De patratoribus diverſorum malorum.

CLX. Sunt ſanè diverſorum malorum patratores, quos & lex divina improbat & condemnat; pro quorum etiam diverſis ſceleribus & flagitiis populus fame & peſtilentia flagellatur, & Eccleſiæ ſtatus infirmatur, & regnum periclitatur. Et quamquam hæc in ſacris eloquiis ſatis ſint exſecrata, nos neceſſarium prævidimus iterum noſtra admonitione & exhortatione atque prohibitione præcaveri omnino oportere; ſicut ſunt diverſarum pollutionum patratores, quas cum maſculis & pecoribus nonnulli diverſiſſimis modis admittunt; quæ incomparabilem dulcedinem piiſſimi creatoris ad amaritudinem provocantes, tanto graviùs delinquunt quanto contra naturam peccant. pro quo etiam ſcelere igne cœleſti conflagratæ infernique hiatu quinque abſorptæ ſunt civitates, necnon & quadraginta & eo ampliùs milia ſtirpis Benjamineæ mucrone fraterno confoſſa ſunt. Hæc porrò indicia & evidentes vindictæ declarant quàm deteſtabile & exſecrabile apud divinam majeſtatem hoc vitium extet. Scimus enim quoniam talium criminum patratores lex Romana, quæ eſt omnium humanarum mater legum, igne cremari jubet. Vobis ergo omnibus terribiliter denuntiamus, veſtríſque cunctis ac vobis famulantibus atque ſubditis unà vobiſcum ſub Dei diſtricto judicio atque fidelitate noſtra præcipimus ab his caveri, & hæc facientibus nec verbis nec factis ullo modo conſentire: quoniam qui talia agunt, Apoſtolo pollicente, regnum Dei non conſequentur. Tempus namque eſt ut multitudini pe-

Addit. I. I. c. 21. — L. 6. Cod. Theod. de adulteriis. Regino lib. 2. c. 261. — Gal. 5.

reuntis populi pareatis, quæ ſequendo exempla peccantis Principis cadebat in puteum mortis. Quia quantoſcunque vel per bona exempla ad vitam cœleſtis patriæ contrahimus, vel per mala exempla ad perditionem ſequentes præimus, de tantis proculdubio ab æterno judice vel pœnas vel præmia accepturi ſumus. Si enim gens noſtra, ſicut per iſtas provincias divulgatum eſt, & nobis in Francia & in Italia improperatur, & ab ipſis paganis improperium eſt, ſpretis legalibus connubiis, adulterando & luxuriando ad inſtar Sodomitanæ gentis fœdam vitam duxerit, de tali commixtione meretricum æſtimandum eſt degeneres populos & ignobiles & furentes libidine fore procreandos, & ad extremum univerſam plebem ad deteriora & ignobiliora vergentem, & noviſſimè nec in bello ſeculari fortem, nec in fide ſtabilem, & nec honorabilem hominibus nec Deo amabilem eſſe venturam. Sicut aliis gentibus Hiſpaniæ & Provinciæ & Burgundionum populis contigit, quæ ſic à Deo recedentes fornicatæ ſunt, donec judex omnipotens talium criminum ultrices pœnas per ignorantiam legis Dei, & per Sarracenos venire & ſervire permiſit. Et notandum quòd in illo ſcelere aliud immane flagitium ſubterlatet, id eſt, homicidium. Quia dum illæ meretrices, ſive monaſteriales, ſive ſeculares, malè conceptas ſoboles in peccatis genuerunt, ſæpe maxima ex parte occidunt; non implentes Chriſti Eccleſias filiis adoptivis, ſed tumulos corporibus, & inferos miſeris animabus ſatiant.
* peccatis Abſit enim ut pro talibus * pereatis & nos ſimul cum regno cadamus, gloriáque totius regni pereat: quoniam ex præcedentibus agnovimus quæ ſecuturis, niſi prævisa fuerint, poſſunt evenire. Satius eſt quoque nobis talibus carere quàm cum his ruere, regnúmque ab ethnicis atque ejus popularibus futuro tempore adnullari vel poſſideri. Scire enim vos cupimus quia quicunque ſuper his aut faciens aut libenter conſentiens inventus fuerit, nos eum juxta prædictam Romanam legem velle punire.

De eo qui propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam ducit.

Suprà c. 118. CLXI. Quicunque propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depoſitis, publicam agat pœnitentiam. Et ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodia mittatur, donec res ad noſtram notitiam deducatur.

De eo qui res alienas malo ingenio emptas filio ſuo aut cuilibet perſonæ legitimos annos non habenti tradiderit.

CLXII. Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipſe homo eaſdem res comparatas habet per malum ingenium, proprio filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti juſtitiæ tollendæ cauſa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus ut ſi pater ejuſdem parvuli vixerit, ipſe intret in cauſam rationem reddendi pro filio ſuo. Si autem ipſe pater mortuus eſt, tunc legitimus ejus propinquus, qui juſtè ei tutor aut defenſor eſſe videtur, pro ipſo rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus juſtitiis ad eum pertinentibus; excepta ſua legitima hereditate, quæ ei per ſucceſſionem parentum ſuorum legitimè evenire debuit. Quòd ſi quis hanc noſtram juſſionem contempſerit vel neglexerit, ſicut de ceteris contemptoribus, ita de eo agatur. Is verò qui eaſdem res primus invaſit & injuſtè vendidit, necnon & emptores, excepta ſola perſona parvuli, hoc quod fraudulenter admiſerunt, intra patriam emendare cogantur, & poſtea, ſicut contemptores juſſionis noſtræ, ſub fidejuſſoribus ad noſtram præſentiam venire compellantur. Suprà c. 119.

Ut de uno manſo ad Eccleſiam dato nullum humanum exigatur ſervitium. Quod qui fecerit, cum ſua lege emendet.

CLXIII. De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicunque pro hac cauſa accuſatus fuerit, Comes vel Miſſi hoc quod inde ſubtractum eſt Preſbyteris cum ſua lege reſtitui faciant. V.100.
Et quicunque de uno manſo ad Eccleſiam dato præter eccleſiaſticum exegerit ſervitium, Epiſcopo vel Comite diſtringente, hoc legibus emendet. Ibid. c. 114.

De his qui nonas & decimas vel reſtaurationes aut cenſus dare neglegunt, ut hoc legibus emendent, & inſuper bannum noſtrum perſolvant.

CLXIV. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Miſſos noſtros conſtringantur ut ſecundùm Capitularem priorem ſolvant unius anni nonam & decimam cum ſua lege, & inſuper bannum noſtrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc negle- V.176.

gentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima perſolvi debuit amiſſurum ſe ſciat. Ita enim continetur in Capitulare bonæ memoriæ genitoris noſtri in libro I. capitulo CLVII. ut nonæ & decimæ legibus reuvadientur, & inſuper bannus dominicus à neglegente perſolvatur.

Vt qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Eccleſiæ cujus res ſunt donent. Et de nonis & decimis non redimendis, niſi Epiſcopo placuerit.

I. 157. CLXV. Qui tale beneficium habent, & ad medietatem laborant, ut de eorum portione proprio Preſbytero decimas donent. Item in Capitulari noſtro in libro II. capitulo XXI. de eadem re. *De nonis quidem & decimis, unde & genitor noſter & nos frequenter & in diverſis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia noſtra qualiter hæc obſerventur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & de fœno pleniter & fideliter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine verò quod in decima dandum eſt, ſicut hactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervetur. Si quis tamen Epiſcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate, juxta quod ei & ille qui hoc perſolvere debet Convenerit.*

De his qui decimam Eccleſiæ injuſtè, non ſecundùm diſpoſitionem Epiſcopi, cui debetur auferunt, & alibi aut propter amicitiam aut propter munera dare præſumunt.

V. 276. CLXVI. Quicunque decimam abſtrahit de Eccleſia ad quam per juſtitiam dari debet, & eam præſumptiosè vel propter munera aut amicitiam aut aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite vel à Miſſo noſtro diſtringatur ut ejuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat.

De his qui decimas, niſi à ſe quoquo modo redimantur, dare neglegunt, ut firmiter diſtringantur, qualiter vel inviti hoc emendent.

V. 101. CLXVII. Decimas quæ populus dare non vult niſi quo vult modo ab eo redimantur, ab Epiſcopis prohibendum eſt ne fiat. Et ſi quis contemptor inventus fuerit, ut nec Epiſcopum nec Comitem audire velit, ſi noſter homo fuerit, ad noſtram præſentiam venire compellatur. Ceteri verò diſtringantur, ut inviti Eccleſiæ reſtituant qui voluntariè dare neglexerunt.

De his qui reſtaurationes Eccleſiarum earùmque domorum facere vel decimas & nonas dare neglegunt, ſi ſe non correxerint, ut beneficia perdant.

CLXVIII. Quicunque de rebus Eccleſiarum, quas in beneficium habent, reſtaurationes earum facere neglexerint, juxta Capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis conſtitutum eſt, ſic de illis adimpleatur, id eſt, in libro quarto capitulo XXXVIII. *De opere verò vel reſtauratione Eccleſiarum Comes & Epiſcopus ſive Abba unà cum Miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint, conſiderationem faciant, ut unuſquiſque eorum tantum inde accipiat ad operandum & reſtaurandum quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur. Similiter & Vaſſi noſtri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum eccleſiaſticarum habent, aut unuſquiſque per ſe juxta quantitatem quam ipſe tenet. Aut ſi inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant. cum quo pretio rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere & materiam emere poſſit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege ſua reſtituat, inſuper & bannum noſtrum ſolvat, ut ita caſtigatus caveat ne, ſæpius iterando, beneficium amittat.* V. 177. Capitulare an. 829. tit. I. c. 9. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 5.

Vt hi qui terras dominicatas propterea excolere nolunt ut nonas & decimas inde ſolvant, pleniter conſtringantur ut hæc de tribus annis legibus perſolvant.

CLXIX. De illis qui agros dominicatos propterea neglegunt excolere ut nonas & decimas exinde non perſolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipſam nonam & decimam cum ſua lege perſolvant. Et ſi quis contemptor aut Comitis aut Miſſorum noſtrorum propter hoc extiterit, per fidejuſſores ad palatium venire compellatur. *Vide ſuprà cap.* 103. V. 178.

De teloneis, ubi non exigantur.

CLXX. Statutum eſt ut ubi tempore avi noſtri Domni Pippini conſuetudo fuit teloneum dare, ibi & in futurum detur. Nam ubi noviter inceptum eſt, ulteriùs non agatur. Et ubi neceſſe non eſt fluvium aliquem ponte transmeare, vel ubi navis per mediam aquam & ſub ponte je- IV. 31.

rit, & ad ripam non adpropinquaverit, nec ibi aliquid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur. Et nemo cogat alium ad pontem ire ubi juxta pontem aquam tranſmeare poteſt. Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de his qui ad palatium ſeu in hoſtem pergunt, teloneum exactaverit, cum ſua lege ipſum teloneum reddat, & bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos, componat.

De rebus Eccleſiæ quæ abſque ulla repetitione ab eadem Eccleſia per triginta annos poſſeſſæ ſunt, ut nulla teſtimonia ſuper hanc deinceps poſſeſſionem recipiantur.

CLXXI. Vt de rebus Eccleſiarum, quæ ab eis per triginta annorum ſpatia ſine ulla interpellatione poſſeſſæ ſunt, teſtimonia non recipiantur; ſed eo modo contineantur ſicut res ad fiſcum noſtrum pertinentes contineri ſolent.

Capitulare an. 829. tit. 1 c. 8. Regino lib. 1. c. 19. Burchard. lib. 3. c. 150.

ISAAC

ISAAC EPISCOPI LINGONENSIS CANONES,

SIVE

SELECTA CAPITVLA EX TRIBVS POSTREMIS CAPITVLARIVM LIBRIS.

INCIPIT PRÆFATIO OPERIS SEQVENTIS.

CVM opportunitas eccleſiaſtica exigit ut contra delinquentes & errantes paſtoralis ſententia proferatur, frequenter evenit ut remedia quæ ſummo caritatis & pietatis ardore à patribus anxiis præparantur, à filiis ægrotantibus ad ſuam perniciem reſpuantur. Et quia nec affectum medentium nec ſuum ut expediret periculum damnationis perpendunt, oblata quæque faſtidiunt, & velut inefficacia, quia ſunt domeſtica, medicamenta contemnunt. Idcirco ego ISAAC indignus Lingonenſis Epiſcopus, propter quorundam minùs adquieſcentium deſidiam & querulam contra paſtoralem ſollicitudinem improborum inſolentiam, qui omnia quæ ad emendationem vel ad ſuam cautelam dicuntur, à nobis ficta & excogitata garriunt & inventa, utile duximus quædam ſaluberrimarum capitula ſanctionum, quæ ſanctæ Romanæ & apoſtolicæ Eccleſiæ Legatus venerabilis Bonefacius Magonciacenſis Archiepiſcopus vice Zachariæ Papæ unà cum orthodoxo Karlomanno Francorum Principe in duobus Epiſcoporum Conciliis ad honorem & profectum Eccleſiæ Dei conſcripſit, quæque etiam idem Papa Zacharias ſub anno incarnationis dominicæ DCCXLII. auctoritate apoſtolica confirmavit, & omnibus Eccleſiæ Dei fidelibus inrefragabiliter obſervanda conſtituit, revoluere, & ad meam meorúmque utilitatem quædam ex his quæ in quæſtionem ſæpiſſime veniunt colligere & in unum corpuſculum adgregare; quatinus ſi noſtra calumniaverint, vel ſiniſtra interpretatione labefactare tentaverint, apoſtolica pariter & regali auctoritate compreſſi, de cetero conticeſcant, & ſalutiferis curationibus vel inviti, cùm cauſa exegerit, adquieſcant.

INDEX TITVLORVM.

I. De poenitentibus.
II. De homicidiis.
III. De adulteriis.
IV. De incestis.
V. De raptoribus.
VI. De rapacibus.
VII. De sacrilegis.
VIII. De iuramentis.
IX. De excommunicatis.
X. De stabilitate sacerdotum in titulis.
XI. Capitula ecclesiasticis utilitatibus satis congrua.

TITVLVS PRIMVS.

DE POENITENTIBVS.

1. *De pænitentibus non cogendis vinum bibere.*
2. *De homine publicam pænitentiam agente interfecto.*
3. *De pænitente cujus crimen pervulgatum eſt.*
4. *De pænitentibus qui euchariſtiam acceperint in infirmitate poſiti.*
5. *De pænitentum abſolutione, ut per manus impoſitionem Epiſcoporum vel ſacerdotum precibus fiat.*
6. *Vt pænitens oſtenſis pænitentiæ fructibus communionem recipiat.*
7. *Vt pænitentes, tempore quo pænitentiam petunt, ſuper caput cilicium à ſacerdote conſequantur.*
8. *Vt omni tempore jejunij manus pænitentibus à ſacerdote imponatur.*
9. *Vt lapſi per manus impoſitionem Epiſcopi abſolvantur.*
10. *Vt pænitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.*
11. *Vt criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impoſitionibus à ſacerdote purgentur.*
12. *Vt pænitentibus juxta canonicam auctoritatem pænitentia detur, & antè ſuſpenſos à communione excubare faciant ad Eccleſiæ officium.*
13. *De his qui ſeparati à communione fuerint pænitentibus.*
14. *Ne in confinio mortis pænitens à reconciliatione diutinè ſuſpendatur.*
15. *De pænitentibus qui ex gravioribus levioribuſque commiſſis pænitentiam gerunt.*
16. *Vt pænitentes qui ex gravioribus peccatis pænitentiam gerunt, tribus annis ſint inter audientes, ſi veram pænitentiam geſſerint.*
17. *Vt qui pænitentiam publicè gerunt, uno anno cum cilicio ſint inter audientes.*
18. *De pænitentibus tranſgreſſoribus.*
19. *De neglegentioribus pænitentibus.*
20. *De eo qui pænitentiam in infirmitate petit.*
21. *Vt pænitentes non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione.*
22. *De pænitentibus qui antequam leges pænitentiæ exequantur, ſi caſu in itinere aut in mari mortui fuerint.*
23. *Vt nullus vitam ſine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.*
24. *Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet.*
25. *De non recipiendis alienis pænitentibus.*
26. *Vt tempus pænitentium in conſideratione Epiſcopi conſiſtat.*
27. *De pænitentum converſatione & fide.*
28. *De ſatisfactione pænitentiæ.*
29. *De menſura pænitentiæ.*
30. *De arbitrio Epiſcopi erga pænitentes.*
31. *De remiſſione pænitentum.*
32. *Quòd pænitentibus nulla lucra negotiationis exercere conveniat.*
33. *Vt nemo pænitentem alterius parrochiæ abſolvat.*
34. *De his qui pænitentia accepta moriuntur.*
35. *Vt nullus Presbyter pænitentes inconſulto Epiſcopo reconciliare audeat.*
36. *Qui luget, abſtinere debet à conviviis.*
37. *De pænitentibus, qualiter pænitentiam debeant accipere.*
38. *De pænitentibus quæ defunctis viris, aliis nubere præſumunt.*
39. *De confeſſionibus fidelium accipiendis, qualiter pro modulo & qualitate peccati ſit pænitentiæ temporis inſtitutio.*

Titulus II. De homicidiis.

1. *De Preſbyteris occiſis.*

2. *De homicidiis in Eccleſiis vel in atriis earum perpetratis.*
3. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
4. *De homicidiis prohibendis.*
5. *De occiſione Clericorum & ſacerdotum atque monachorum.*
6. *De eo qui propriam reliquit uxorem, vel ſine culpa interfecit, & aliam ducit.*
7. *Vt non ſit ſanguinis Chriſtianorum temeraria effuſio.*
8. *De eo qui occiderit Clericum aut monachum, ut arma relinquat.*
9. *De Sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.*
10. *Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Eccleſiæ vaſtant.*
11. *De homicidiis infantium.*
12. *De homicidiis quid agendum ſit.*
13. *De his qui priùs non habentes odium, ſed ſe defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendi ſint.*
14. *De mulieribus & viris infantes opprimentibus.*

Titulus III. De adulteriis.

1. *De eo qui habet mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea.*
2. *De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.*
3. *Quòd blaſphemiam Deo inferat qui ſe cum Deo ſacrata miſcuerit.*
4. *Si Clericus cum Deo ſacrata ſe commiſcuerit.*
5. *Quòd ſacrilegi & violatores juxta Apoſtolum ſunt qui violant ſacratarum feminarum corpora.*
6. *Quòd fornicatio omnibus peccatis periculoſior eſſe perhibetur.*
7. *De ſecularibus qui ſuas uxores derelinquunt.*
8. *De muliere quæ duobus fratribus nupſerit, & de viro ejus.*
9. *De muliere quæ adulteraverit virum ſuum. Similiter & de viro qui uxorem ſuam adulteraverit.*

Titulus IV. De inceſtis.

1. *De inceſtis.*
2. *De inceſtuoſis.*
3. *Item de inceſtuoſis.*
4. *Vt Epiſcopi inceſtuoſos emendent & corrigant.*
5. *Vt inceſti & parricidæ canonicè coërceantur.*
6. *De inceſtis & criminoſis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.*
7. *De eo qui ſe inceſtuoſo ordine his perſonis quibus regulis prohibitum eſt conjunxerit.*
8. *De inceſtis. Ex libro legum Theodoſij tertio cap. x 1 1. De inceſtis.*
9. *Vt devotam Deo virginem vel viduam nullus conjugem accipiat.*
10. *De inceſtis quid agendum ſit.*
11. *De his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecudum uſque ad affinitatis lineam cum conſanguineis inceſtum commiſerunt, ſive cum maſculis concubuerunt.*
12. *Vt inceſti à ſacerdotibus & Deum timentibus hominibus fideliter perquirantur, & canonicè puniantur.*
13. *Quòd inceſtum committit qui ſe conſanguineæ ſuæ uſque ad affinitatis lineam conjungit.*
14. *Vt inceſti, quandiu in ſcelere manent, non fidelium Chriſtianorum, ſed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.*
15. *Item de inceſtis.*

Titulus V. De raptoribus.

1. *De raptu viduarum.*
2. *De raptis & de earum raptoribus.*
3. *De puellis raptis necdum deſponſatis.*
4. *De deſponſatis & ab aliis raptis.*
5. *De raptu alienarum ſponſarum.*
6. *Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem; ſed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem ſacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.*
7. *De raptoribus viduarum vel virginum; & ut feminæ ſacris altaribus non miniſtrent.*
8. *De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores, & qualiter de raptis agendum ſit.*

Titulus VI. De rapacibus.

1. *De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.*
2. *De his qui infra regnum rapinas faciunt.*
3. *Vt ſocios ſuos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.*
4. *De his qui diripienda indicare reperiuntur.*
5. *De eo qui facultatem deprædationis dederit.*
6. *Vt hi qui res Eccleſiæ vaſtant, invadunt, vel diripiunt, ſi monente Epiſcopo non ſe correxerint, communione priventur.*
7. *De his qui res Eccleſiæ traditas invadunt vel vaſtant, aut abſque proprij Epiſcopi conſenſu accipiunt.*

8. *De his qui oblationes defunctorum retinent.*
9. *De Abbatibus, Presbyteris, vel reliquis miniſtris rebus eccleſiaſticis non alienandis.*

Titulus VII. De ſacrilegis.

1. *Quòd prædones Eccleſiæ ſacrilegi ſint, ſicut ſcripturæ teſtimonio comprobatur.*
2. *Quòd ea quæ Domino conſecrantur, ad jus eccleſiaſticum pertineant.*
3. *Vt ſi quis dignitatem præſumpſerit quam non meruit à Principe vel ſeniore juſto ſacrilegus habeatur.*
4. *De ſacrilegis, quòd fures ſint, teſte ſcriptura.*
5. *Quòd quicquid offertur Domino, ſanctum ſanctorum ſit, & ad jus pertineat ſacerdotum.*
6. *De his ſacrilegis qui Eccleſiæ ejúſque ſacerdotibus injurias inferunt.*
7. *Quòd omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & conſecrantur.*
8. *Vt omnes agnoſcant quantum malum ſit Deo ſacratas vel reliquas inceſtare.*
9. *Vt capitali ſententia mulctentur qui ſacrilegia, adulteria, prædationes, aut devaſtationes exercuerint.*
10. *De plebe adversùs ſacrilegos cuſtodienda.*

Titulus VIII. De juramentis.

1. *De ſacramentis leviter non jurandis.*
2. *De perjuriis cavendis.*

Titulus IX. De excommunicatis.

1. *Cum excommunicatis non licere communicare.*
2. *De qui excommunicatus pro ſuo neglecto fuerit.*
3. *De his qui cùm excommunicato communicaverint.*
4. *De his qui Epiſcoporum vocationem vel correptionem contempſerint.*
5. *De his qui Epiſcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.*
6. *De non parvipendenda excommunicatione ſacerdotum.*
7. *Vt quicunque ſynodalem excommunicationem tranſgreſſus fuerit, in alia ſynodo ſpem recuperationis non habeat.*
8. *Quòd excommunicati à ſacerdote, antèquam canonicè reconcilientur, non poſſint majores natu accuſare.*
9. *De modis excommunicationis tam de Clericis quàm de laicis.*
10. *Item de eadem re.*

Titulus X. De ſtabilitate ſacerdotum in titulis propriis.

1. *Vt Clericus in Eccleſia in qua prætitulatus eſt permaneat.*
2. *Vt in titulis in quibus Presbyteri conſecrantur, ante ſuam promotionem ſtabilitatem promittant.* EXPLICIT.

Titulus X. Incipiunt alia capitula eccleſiaſticis utilitatibus ſatis congrua.

1. *De eo qui filiaſtrum aut filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.*
2. *De eo qui filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius dederit ingenuo vel ſervo.*
3. *De Presbytero ſuſpicioſo.*
4. *Vt Presbyteri chriſma diligenter cuſtodiant.*
5. *Item unde ſuprà.*
6. *Vt malum ebrietatis omnino vitetur.*
7. *De Eccleſia ædificanda.*
8. *De non judicando quemquam abſque legitimo accuſatore.*
9. *Quòd laicis non ſit de religione præſumendum.*
10. *Si quis Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum proceſſerit, deponatur.*
11. *De his qui volunt aquam conſecratam in ſabbato ſancto accipere.*
12. *De confirmatione Epiſcoporum à plebe ſollicitè quærenda.*
13. *De viro & muliere in matrimonio copulatis, & poſtea dicente ea non poſſe eum nubere cum ea.*
14. *De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.*
15. *De his qui in domo ſua oratorium fecerint.*
16. *De expoſitis infantibus ac collectione eorum.*
17. *De quorum baptiſmate abſque diſſimulatione dubitatur, ut rebaptizentur præceptum eſt.*
18. *Qui ſint dies purificationis mulieris.*
19. *De conſervanda fide inter virum & uxorem.*
20. *De ſacerdotibus qui miniſterium ſuum adimplere non valent.*
21. *Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum ſine conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.*
22. *Vt Presbyteri in Eccleſiis inconſulto Epiſcopo nec conſtituantur, vel de Eccleſiis expellantur.*
23. *Vt illicitus acceſſus feminarum ad altare non fiat, nec ullæ feminæ vaſa ſacra aut corpus & ſanguinem Domini contrectare præſumant.*
24. *De violatoribus ſepulchrorum.*
25. *De Clericis, ſi ebrietatem non vitave-*

rint, ut excommunicentur aut verberentur.
26. *Vt teſtes, prinſquam de cauſa interrogentur, ſacramento conſtringantur.*
27. *Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circumciderint, ab eorum poteſtate auferantur.*
28. *De vagis & levibus ſacerdotibus ac Clericis.*
29. *De caſtitate eorum qui conjugio ſunt copulandi.*
30. *De his qui à Chorepiſcopo confirmati ſunt.*
31. *Item de Chorepiſcopis.*
32. *De his qui ſe ipſos quocunque modo necant.*
33. *Qualiter hæc ſtatuta ſervanda ſint; & de his qui hæc contempſerint, ſive Clericis, ſive laicis, quid agendum ſit.*

TITVLVS PRIMVS.

DE POENITENTIBVS.

De pœnitentibus non cogendis vinum bibere.

Ex lib. v. Capitularis, cap. LV.

v. 53. I. VT nullus Preſbyter aut laicus pœnitentem cogat vinum bibere aut carnem manducare, niſi ad præſens pro ipſo unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

Ex eodem libro, cap. CVII.

II. Qui hominem pœnitentiam publicam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vvirgildum proximis ejus perſolvat.

De pœnitente cujus crimen pervulgatum eſt.

Ex eodem libro, cap. CXVII.

III. In Concilio Carthaginenſi de hac re præcipitur, ut ſi cujuſquam pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod univerſam commoverit Eccleſiam, ante abſidam manus ei imponatur. Et alibi in canonibus vel in decretalibus Leonis Papæ præcipitur de eadem re, ut abſolutio pœnitentium per manus impoſitiónem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat. & reliqua multa talia & horum ſimilia.

De pœnitentibus qui euchariſtiam acceperint in infirmitate poſiti.

Ex eodem libro, cap. CXVIII.

IV. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.

De pœnitentum abſolutione, ut per manus impoſitionem Epiſcoporum vel ſacerdotum precibus fiat.

Ex eodem, cap. CXX.

V. Si quis in periculo vel pace aut in infirmitate pœnitentiam acceperit, ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus euchariſtia.

Vt pœnitens, oſtenſis pœnitentiæ fructibus, communionem recipiat.

Ex eodem, cap. CXXI.

VI. Vt pœnitens, oſtenſis neceſſariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impoſitione percipiat.

Vt pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, ſuper caput cilicium à ſacerdote conſequantur.

Ex eodem, cap. CXXII.

VII. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manuum & cilicium ſuper capita à ſacerdote, ſicut ubique conſtitutum eſt, conſequantur.

Vt omni tempore jejunij manus pœnitentibus à ſacerdote imponatur.

Ex eodem libro, cap. CXXIII.

VIII. Omni tempore jejunij manus pœnitentibus à ſacerdote imponantur.

Vt lapſi per manus impoſitionem Epiſcopi abſolvantur.

Ex eodem, cap. CXXIV.

IX. Nec abſolutos lapſos in fide credamus niſi per impoſitionem manus Epiſcopi.

Vt pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.

Ex eodem libro, cap. CXXV.

X. Placuit his qui accepta pœnitentia ante reconciliationem migrant ad Dominum communicari, pro eo quòd honoraverunt pœnitentiam. Qui ſi ſupervixerint, ſtent in ordine pœnitentum, ut legitimam communionem ſtatuto tempore reconciliatione & manus impoſitione Epiſcopi, vel ejus juſſu Preſbyteri, recipiant.

Vt criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impoſitionibus à ſacerdote purgentur.

Ex eodem, cap. CXXVII.

XI. Criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus ſacerdotum impoſitionibus eorúmque ſupplicationibus juxta canonum ſtatuta placuit purgari, ita ut nemo ſine manus impoſitione Epiſcopi, aut ejus juſſu, alicujus Presbyteri, ſe credat eſſe à ſuis facinoribus abſolutum. Non eſt mirandum ſi abſolutio peccatorum per manus impoſitionem precibus fit ſacerdotum, cùm Dominus in veteri lege ſuper caput hoſtiæ manum ſacerdotis præceperit imponi. Etenim ſicut tunc per illam hoſtiam, ita nunc invocatione ſancti Spiritus, qui eſt remiſſio peccatorum, per manus Epiſcoporum, vel eorum auctoritate, reliquorúmque ſacerdotum impoſitione vel ſupplicationibus eorum remittuntur peccata. Nam quando Dominus
Ioan. 11. Lazarum ſuſcitavit, ait ſuis diſcipulis *Tollite lapidem*. ſubauditur, ut mortuus ſurgat. dans exemplum ut ſicut ipſi manibus tollunt lapidem ut mortuus ſurgat, ita & ipſi & ſucceſſores eorum manus pœnitentibus imponant, ut per impoſitionem manuum ſuis precibus mortuum de ſepulchro, id eſt, peccatorem de vitiis ſurgere & relevare faciant; & ſicut illi Lazarum inſtitis, id eſt, funibus, colligatum jubente Domino ſolvunt, qui ait, *Solute illum, & ſinite abire*, ita iſti eorum ſupplicationibus auxiliante Domino, & comitante Spiritu ſancto, qui in his ſemper operatur, per manus impoſitionem peccatorum ſolvant vincula, eóſque tempore à ſanctis patribus conſtituto ſacra euchariſtia communicent, & abſolutos ire permittant.

Vt pœnitentibus juxta canonicam auctoritatem pœnitentia detur, & antè ſuſpenſos à communione excubare faciant ad Eccleſiæ officium.

Ex eodem libro, cap. CXXVIII.

XII. Vt ſecundùm formam canonum pœnitentibus detur pœnitentia, & priùs eos à communione ſuſpenſos ad officium Eccleſiarum excubare faciant, & inter reliquos pœnitentes ad manus impoſitionem crebrò recurrere. Expleto autem ſatisfactionis tempore, ſacerdotali prece per manus impoſitionem juxta ordinem ſacramentorum & canonum reconcilient pœnitentes, & ſacra communione confirment.

De his qui ſeparati à communione fuerint pœnitentibus.

Ex eodem, cap. CXXIX.

XIII. Qui à communione ſeparantur, in locis quibus ſecluſi fuerant per manus impoſitionem recipiant communionem. Nec ſe quiſquam à peccatis abſolutum ſine reconciliatoria manus impoſitione credat; ſed per manus impoſitionem precibus ſacerdotum reconcilietur, ſicut auctoritas habet eccleſiaſtica.

Ne in confinio mortis pœnitens à reconciliatione diutiùs ſuſpendatur.

Ex eodem, cap. CXXX.

XIV. Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutinè à reconciliationis gratia differendus eſt. Sed ſi pro certo mortis urget periculum, pœnitentia per manus impoſitionem accepta, ſtatim reconciliatio adhibenda eſt, ne priùs ab humanis rebus æger abſcedat quàm donum reconciliationis accipiat; ſicque ſuperſtitibus quodam modo doloris videtur eſſe perpetuum, ſi præciſum ab Eccleſiæ membris eum qui utique reconciliationis non meruit gratiam, raptim à præſenti vita mortis natura ſubduxerit. Vnde juxta Papæ Leonis edictum, his qui in tempore neceſſitatis & in periculi urgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis remedium implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio eſt deneganda: quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire. De his autem qui poſt acceptam pœnitentiam, antequam reconcilientur, ab hac vita receſſerint, quamquam diverſitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nobis ſententia placuit qui multiplici numero de hujuſmodi humaniùs decreverunt, & ut memoria talium in Eccleſiis commendetur & oblatio pro eorum dedicata ſpiritibus accipiatur. S. Leo ep. 91.

De pœnitentibus qui ex gravioribus levioribúſque commiſſis pœnitentiam gerunt.

Ex eodem libro, cap. CXXXI.

XV. De pœnitentibus qui ſive ex gravioribus commiſſis ſive ex levioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla intervenit ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Ceterùm de pondere æſtimando delictorum ſacerdotis eſt judicare, ut adtendat ad confeſſionem pœnitentis & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum liberè dimitti cùm viderit congruam ſatisfactionem. Sanè ſi quis ægritudinem

inciderit, atque uſque ad deſperationem devenerit, ei eſt ante tempus Paſchæ relaxandum, ne de ſeculo abſque communione diſcedat.

Vt pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, tribus annis ſint inter audientes, ſi veram pœnitentiam geſſerint.

Ex eodem, cap. CXXXIV.

XVI. Pœnitentes qui ex gravioribus commiſſis pœnitentiam gerunt, ſi ex corde pœniteant, ſicut Nicæna ſynodus de lapſis conſtituit, tribus annis ſint inter audientes, quinque verò vel ſeptem annis ſubjaceant inter pœnitentes manibus ſacerdotum; duobus etiam oblationes non ſinantur offerre, ſed tantummodo populis in oratione ſocientur. Nec confundantur Deo colla ſubmittere qui eum non timuerunt abnegare. Quòd ſi, utpote mortales, intra metas præſcripti temporis cœperit vitæ finis urgere, ſubveniendum eſt implorantibus, ſeu ab Epiſcopo qui pœnitentiam dedit, ſeu ab alio, qui tamen datam eſſe probaverit, aut ſimiliter à Preſbytero, juſſu aut permiſſu tamen proprij Epiſcopi, per manus impoſitionem, abſolutione precum ſacerdotalium, viaticum abeuntibus de ſeculo non negetur. Pueris autem, quibus à puritate vocabulum eſt, ſeu Clericis, ſeu laicis, aut etiam ſimilibus puellis, quibus ignorantia ſuffragatur ætatis, aliquandiu ſub manus impoſitione detentis reddenda communio eſt. Quòd ſi ante præfinitum pœnitentiæ tempus, deſpecti à medicis, aut evidentibus mortis preſſi indiciis, recepta quiquam communionis gratia convaluerint, ſervemus in eis quod Nicæni canones ordinarunt, ut habeantur inter illos qui in oratione ſola communicant, donec impleatur ſpatium temporis eiſdem præſtitum.

Can. XI.

Vt qui pœnitentiam publicè gerunt, uno anno cum cilicio ſint inter audientes.

Ex eodem, cap. CXXXVI.

XVII. Qui pœnitentiam publicam gerunt, debent unum annum eſſe cum cilicio inter audientes vel uſque ad magnum diem; & à populo, quando intrat in Eccleſiam, perfuſi lacrymis debent veniam poſtulare precariſque eum humiliter ut pro eis dignetur orare. Tribus verò annis ſubjaceant inter pœnitentes manibus ſacerdotum in loco retro oſtio Eccleſiæ pœnitentibus conſtituto, & ſeorſum infra ipſam Eccleſiam populo ſecluſo, tamen jam non in terram proſtrati, ſed vultu & capite humiliato, humiliter & ex corde, ut ſuprà dictum eſt, veniam poſtulent, & pro ſe orare expoſcant. Duobus etiam annis oblationes modis omnibus non ſinantur offerre, ſed populis tantummodo in oratione ſocientur, ut perfectionem ſeptimo in Cœna Domini conſequantur anno, id eſt, per Epiſcopi vel ejus juſſu, ſi ipſe abeſt, aliorum ſacerdotum manus impoſitionem, abſolutione ſacerdotalium precum communionis catholicæ gratiam recepturi. *Qualiter ſeptem annorum pœnitentia agatur.* In his verò ſeptem annis multipliciter jejuniis, orationibus, fletibus, & eleemoſynarum, prout melius potuerint, exhibitionibus & lacrymis perſiſtant, & ne ulteriùs eis talia contingant, admodum caveant, ut mereantur illam Domini vocem audire inquientem: *Vade, & ampliùs noli peccare.*

De pœnitentibus tranſgreſſoribus.

Ex eodem, cap. CXXXVII.

XVIII. Vt hi qui frequenti prævaricatione peccata vel pœnitentiam iterant, frequenti ſententia, niſi per ſatisfactionem quæ prævaricati ſunt emendare nitantur, coërceantur vel condemnentur, ut hæc quæ voluntariè non diluerunt inviti emendent. Quòd ſi aliquis renuerit, & præceptis ſui ſacerdotis inobediens apparuerit, ſecundùm modum culpæ excommunicetur. Si quis autem ante reconciliationem & eorum ſatisfactionem abſque proprij Epiſcopi licentia communicare præſumpſerit, ſimili excommunicationi ſubjaceat. Sacerdotes autem ad quos pertinere noſcuntur, ſi eos quolibet munere aut favore vel negligentia admonere noluerint, aut per ſatisfactionem revertentes non ſuſceperint, aut contemnentes de Eccleſia non rejecerint, ſimili ſententia plectantur quouſque vel emendationis vel eorum damnationis ſententia promulgetur. Ioan. 8.

De neglegentioribus pœnitentibus.

Ex eodem, cap. CXXXIX.

XIX. Vt negligentiores pœnitentes tardiùs recipiantur.

De eo qui pœnitentiam in infirmitate petit.

Ex eodem, cap. CXL.

XX. Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum ſacerdos invitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuit, vel in phreneſim verſus fuerit, dent teſtimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus eu-

chariſtia. Si ſupervixerit, cnmmnneatur à ſupradictis teſtibus petitionis ſuæ ſatisfactio, & ſubdatur ſtatutn pœnitentiæ tempori, quandiu ſacerdns qui pœnitentiam dedit probaverit.

Vt pœnitentes non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione.

Ex eodem, cap. CXLI.

XXI. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperint, non ſecredant abſnlutos ſine manus impnſitione, ſi ſupervixerint.

De pœnitentibus qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere aut in mari mortui fuerint.

Ex eodem, cap. CXLII.

XXII. Pœnitentes qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere vel in mari mnrtui fuerint, ubi eis ſacerdos ſubvenire nnn pntuerit, memoria eorum & oratinnibus & oblationibus cnmmendetur.

Vt nullus vitam ſine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.

Ex libro VI. cap. LXXV.

XXIII. Si in infirmitate deprehenſus quis fuerit, vitam ſine cnmmunione nnn finiat, nec unctione ſacrati nlei careat. Etſi finem perſpiciat, ſacroſanctn corpore Deo anima ejus à ſacerdote precibus commendetur.

Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet.

Ex eodem, cap. LXXVI.

XXIV. Quapropter nmnibus placuit ut nullus Preſbyter ampliùs quam unam Eccleſiam ſibi vindicet: quia ſicut unuſquiſque ſecularis non ampliùs quam unam habere debet uxnrem, ita unuſquiſque Preſbyter non ampliùs quam unam habere debet Eccleſiam.

De non recipiendis alienis pœnitentibus.

Ex eodem libro, cap. CXXXI.

XXV. Qui pro delicto ſuo à cnmmuninne ſeparantur, placuit ut in quibuſcunque locis fuerant excluſi, eiſdem locis communinnem cnnſequantur.

Vt tempus pœnitentum in conſideratione Epiſcopi conſiſtat.

Ex libro VII. cap. V.

XXVI. Penes Epiſcopos erit poteſtas, modum cnnverſatinnis pœnitentum probantes, humaniùs contra eos agere vel amplius tempus adicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & poſterinr inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.

De pœnitentum converſatione & fide.

Ex eodem libro, cap. VI.

XXVII. Converſatin pœnitentum & fides tempus adbreviat.

De ſatisfactione pœnitentiæ.

Ex eodem, cap. XX.

XXVIII. Satisfactin pœnitentiæ non eſt tam tempnris longitudine quàm cordis compunctione penſanda.

De menſura pœnitentiæ.

Ex eodem, cap. XXI.

XXIX. Tempora pœnitudinis habita moderatione Epiſcopi & arbitrio ſunt cnnſtituenda, prout in conſpectorum animns viderit eſſe devotos. Pariter etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculnrum qunrumque aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates.

De arbitrio Epiſcopi erga pœnitentes.

Ex eodem lib. cap. XXX.

XXX. Pœnitentibus ſecundùm differentiam peccatorum Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempnra decernantur.

De remiſſione pœnitentum.

Ex eodem, cap. XXXVI.

XXXI. Pœnitentes quicunque ex gravinribus ſive levinribus culpis pœnitentiam gerunt, ſi nulla intervenit ægritudo, quinta feriâ ante Paſcha eis eſt remittendum. Ceterùm de pondere æſtimando delictnrum ſacerdntis eſt judicare.

Quòd pœnitentibus nulla lucra negotiationis exercere conveniat.

Ex eodem, cap. LXII.

XXXII. Nulla lucra negotiatinnis pœnitentibus exercere cnnvenit: quia difficile eſt inter vendentis ementiſque commercium non intervenire peccatum.

Vt nemo pœnitentem alterius parrochiæ abſolvat.

Ex eodem, cap. LXVII.

XXXIII. Nullus ſacerdns in alterius civitate vel dioceſi pœnitentem, vel ſub manu poſitum ſacerdotis, vel qui reconciliatum ſe eſſe dixerit, ſine conſenſu & litteris Epiſcnpi vel Preſbyteri, in parrnchia Preſbyter, aut Epiſcopus in civitate ſuſcipiat.

De his qui pœnitentia accepta moriuntur.

Ex eodem, cap. CXXXVIII.

XXXIV. De his qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eis communicare. quod morientis ſufficit conſolationi, ſecundùm definitinnes patrum, qui hujuſmodi communionem congruenter viaticum nominarunt. Quòd ſi ſupervixerint,

vixerint, ſtent in ordine pœnitentum, ut oſtenſis neceſſariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impoſitione recipiant.

Vt nullus Presbyter pœnitentes inconſulto Epiſcopo reconciliare audeat.

Ex eodem libro, cap. CCII.

XXXV. Statutum eſt & in ſanctis canonibus prohibitum ut nullus Preſbyter pœnitentem publicè inconſulto Epiſcopo reconciliare præſumat, niſi morte fortè periclitantem; ſed omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Paſcha, quæ eſt Cœna Domini, ad civitatem in cinere & cilicio in præſentiam Epiſcopi proſtrato vultu conveniant, & ibi ab Epiſcopo canonicè & ordinabiliter, ſicut in ſacramentario & in Romano ordine continetur, reconcilientur atque dijudicentur, conſolentúrque & prædicentur quid deinceps agere, quidve vitare debeant inſtruantur, atque inſuper divinis precibus per manus impoſitionem ab Epiſcopo ſanentur. Nullo namque tempore Preſbytero in publica Miſſa pœnitentem reconciliare ſine licentia Epiſcopi conceſſum eſt. Si quis hoc facere præſumpſerit, canonica correctione multetur.

Qui luget, abſtinere debet à conviviis.

Item ex eodem, cap. CCXLIII.

XXXVI. Qui luget, abſtinere debet à conviviis ac ornamentis & alba veſte.

De pœnitentibus, qualiter pœnitentiam debeant accipere.

Ex eodem, cap. CCCX.

XXXVII. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manus & cilicium à ſacerdote conſequantur. Et ſi aut comas non depoſuerint, aut veſtimenta non mutaverint, abiciantur. Iuvenibus etiam non facilè committenda eſt propter ætatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte poſitis non negandum.

De pœnitentibus quæ, defunctis viris, aliis nubere præſumunt.

Ex eodem, cap. CCCXVII.

XXXVIII. Pœnitens quæ, defuncto viro, alio nubere præſumpſerit, vel ſuſpecta vel interdicta familiaritate cum extraneo ſe conjunxerit, cum eodem à liminibus Eccleſiæ arceatur. Hæc etiam & de viro in pœnitentia poſito placuit obſervari.

De confeſſionibus fidelium accipiendis, qualiter pro modulo & qualitate peccati ſit pœnitentiæ temporis inſtitutio.

Ex eodem, cap. CCCLXXIX.

XXXIX. Quærendum namque eſt, cùm accipit quiſlibet fidelis confeſſionem peccatorum, qualiter primò peccatum perpetratum, aut ſi poſtea iteratum aut frequenter actum ſit; ſi ſponte, ſi coactè, ſi per ebrietatem, aut per quodlibet ingenium factum ſit. Et cùm invenerit unde radix illius peccati proceſſit, tunc congruam adhibeat medicinam. Qualis verò peccati adhibenda ſit medicina, ſecundùm canonum authenticorum & ſanctorum patrum eſſe debet inſtitutionem, & non ſecundùm placitum hominis, ſed ſecundùm Dei voluntatem; nec in hac parte voluntas aut gratia hominis ſectanda eſt, ſed voluntas Dei in omnibus exquirenda; quatinus dignis precibus & pœnitudine digna placare poſſit omnipotentis Dei vindictam, quam ſuo vitio provocavit.

EXPLICIT DE POENITENTIBVS.

TITVLVS II.

DE HOMICIDIIS.

De Presbyteris occiſis.

Ex libro quinto, cap. CLXXXVI.

I. Preſbyteri interfecti Epiſcopo ad cujus parrochiam pertinent ſolvantur ſecundùm Capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri, ita videlicet ut medietatem vuirgildi ejus Epiſcopus utilitatibus Eccleſiæ cui præfuit tribuat, & alteram medietatem in eleemoſyna illius juſtè diſpenſet: quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipſum Domino ſociavit.

De homicidiis in Eccleſiis vel in atriis earum perpetratis.

Ex eodem, cap. CCXX.

II. Si quis aut ex levi cauſa aut ſine cauſa hominem interfecerit in Eccleſia, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Eccleſia fugerit,

& ibi ſe defendendo eum interfecerit, ſi hujus facti teſtes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis jurare cogatur. Is verò qui interfectus eſt abſque compoſitione jaceat, ac deinde interfector ſecundùm judicium canonicum congruam facinoris quod admiſit pœnitentiam accipiat. Si ſervus hoc admiſerit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc ſponte an ſe defendendo feciſſet. Et ſi manus ejus exuſta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus illius juxta quod vuirgildus illius eſt ad Eccleſiam perſolvat, aut eum, ſi voluerit, eidem Eccleſiæ tradat. De eccleſiaſtico & fiſcalino & beneficiario ſervo volumus ut pro una vice vuirgildus ejus pro eo componatur, altera vice ipſe ſervus ad ſupplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in alicujus porta, quæ reliquiis ſanctorum conſecrata eſt, hujuſcemodi homicidium perpetratum fuerit, ſimili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Eccleſiæ non eſt conſecrata, eodem modo componatur quod in atrio committitur ſicut componi debet quod in emunitate violata committitur.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

Ex eodem, cap. CCXXXIV.

III. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vuigildum proximis ejus perſolvat.

De homicidiis prohibendis.

Ex eodem, cap. CCXXXVI.

IV. Quicunque hominem aut ex levi cauſa aut ſine cauſa interfecerit, vuirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipſe verò propter talem præſumptionem in exilio mittatur ad quantum nobis tempus placuerit. Res tamen ſuas non amittat.

De occiſione Clericorum & ſacerdotum atque monachorum.

Ex eodem libro, cap. CCLXI.

V. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos ſolidos componat. Qui Diaconum, quadringentos ſolidos. Qui Preſbyterum, ſexcentos ſolidos. Qui Epiſcopum, nongentos. Qui monachum, quadringentis ſolidis culpabilis judicetur.

De eo qui propriam reliquit uxorem, vel ſine culpa interfecit, & aliam ducit.

Ex eodem, cap. CCC.

VI. Quicumque propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam. Et ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodiam mittatur, donec res ad noſtram notitiam deducatur.

Ut non ſit ſanguinis Chriſtianorum temeraria effuſio.

Ex eodem, cap. CCCXXXII.

VII. Volumus atque præcipimus noſtra auctoritate denuntiari omnibus, immo & à ſacerdotibus prædicari, ne tam temeraria Chriſtianorum ſanguinis effuſio in regno noſtro fieri ſinatur, ſemper illud attendentes quod Dominus poſt diluvium dixit famulo ſuo Noe: *De manu hominis & de manu viri & fratris ejus requiram animam ejus. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Et in lege: *Qui occiderit hominem, morte moriatur.* Et Apoſtolus: *Nam Principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bono. Si autem malè feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.* De illo enim ſpecialiter divina auctoritas dicit. *Gladium Dei portat ad vindictam malorum*, non de quolibet alio. Econtra verò neſcimus qua inventione à nonnullis uſurpatum eſt ut qui nullo miniſterio publico fulciuntur, propter ſua odia & diverſiſſimas voluntates peſſimas indebitum ſibi uſurparint in vindicandis proximis & in interficiendis hominibus vindictæ miniſterium, & quod Rex ſaltem in uno exercere debuerat propter terrorem multorum, ipſi impudenter in multis perpetrare non metuunt propter odium, & putant ſibi licere ob inimicitiarum vindictas quod nolunt ut Rex faciat propter Dei vindictam.

De eo qui occiderit Clericum aut monachum, ut arma relinquat.

Ex libro VI. cap. XC.

VIII. Qui occiderit monachum aut Clericum, arma relinquat, & Deo in monaſterio ſerviat cunctis diebus vitæ ſuæ, nunquam ad ſeculum reverſurus, & ſeptem annos publicam pœnitentiam gerat.

De ſacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.

Ex eodem, cap. XCVIII.

IX. Si quis ſacerdotem vel Levitam aut monachum interfecerit vel debilitaverit, juxta ſtatuta priorum capitulorum quæ legi Salicæ ſunt addita componat, & inſuper bannum noſtrum id eſt ſexaginta ſolidos nobis perſolvat, & arma relinquat, atque in monaſterio diebus vitæ ſuæ ſub ardua pœnitentia Deo ſerviat, nunquam poſtmodum ſeculo vel ſecularibus militaturus, neque uxori copulaturus.

Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Eccleſiæ vaſtant.

Ex eodem, cap. CCCCXXI.

VI. 430. X. Volumus omnes ſcire quòd qui Chriſti & Eccleſiæ pecunias auferunt, reſque ejus fraudant, rapiunt, vaſtant, vel diripiunt, homicidæ apud Deum eſſe deputantur, quia res pauperum, quos Eccleſia paſcere debet, diripiunt.

De homicidiis infantum.

Ex libro VII. cap. CLXVI.

VII. 168. XI. Si quis infantem necaverit, ut homicida teneatur.

De homicidis quid agendum ſit.

Ex eodem lib. cap. CCLV.

Ibid. 256. XII. De homicidis ita juſſimus obſervare, ut quicunque auſu temerario alium ſine cauſa occiderit, vitæ periculo feriatur, & pretio ſe redimere nuuquam audeat. Et ſi convenerit ut ad compoſitionem quiſque deſcendat, nullus de parentibus aut amicis eum quicquam adjuvet. Quòd ſi fecerit, ſuum vuirgildum omnino componat.

De his qui priùs non habentes odium, ſed ſe defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendi ſint.

Ex eodem, cap. CCCLXXX.

XIII. Si quis egrediens per viam, aut VI. 381. ſi etiam in domo ſua fuerit, aut in platea civitatis, aut in villa, ſubitò ab alio ſuperventus, aut litis commotione, volens ſe defendere, non habens contra illum antè odium, interfecerit hominem, ſeptem annis ſecundùm canonicam inſtitutionem pœniteat, tres verò à communione privetur, quatuor autem in communione orationum & oblationum ſuſceptus in ſacerdotis pendeat arbitrio utrum dignus ſit corpus Chriſti accipere aut uſque ad plenitudinem pœnitentiæ ab eo ſeparari. Abſtinentia ciborum in pœnitentia ſacerdotis erit, ſecundùm poſſibilitatem pœnitentis & devotionem & affectum lacrymarum.

De mulieribus & viris infantes opprimentibus.

Iuxta prætitulatum capitulum.

XIV. Mulier quæ dormiens filium ſuum oppreſſerit, & mortuus fuerit, ſex annis pœniteat. Vir ejus, ſi in domo illius fuit, quatuor. Si verò in uno lecto, ſimili modo pœniteat, duos in pane & aqua; reliquos quatuor, ſecundùm quod ſacerdos viderit illos poſſe, abſtineutiam imponat ciborum.

EXPLICIT DE HOMICIDIIS.

TITVLVS III.

DE ADVLTERIIS.

De eo qui habet mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea.

Ex libro V. cap. XXI.

I. SI quis homo habens mulierem legitimam, ſi frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nunquam habeant ampliùs conjugium. Ille verò cujus uxor fuit, ſi vult, poteſtatem habet uxorem accipere aliam.

De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.

Ex eodem libro, cap. CCXXVI.

II. De his qui ſacris virginibus ſe ſociant ita in decretis Papæ Gelaſij capitulo vigeſimo continetur. *Virginibus ſacris temerè ſe quoſdam ſociare cognovimus, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegáque miſcere: quos protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi publicam probatámque egerint pœnitentiam, omnino non recipi. Aut his certè viaticum de ſeculo tranſeuntibus non negetur.* Si verò de copulatione ſacrarum virginum tam ſeverè feriuntur, quanto ſeveriùs feriendi ſunt qui eas rapiunt? Ideo, ſicut præmiſſum eſt, neceſſe eſt ab omnibus in Chriſtiana religione conſiſtentibus rigore auctoritatis

divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputari.

Quod blaſphemiam Deo inferat qui ſe cum Deo ſacrata miſcuerit.

Ex libro ſexto, cap. CCCCIII.

VI. 412. III. Scire vos convenit quia blaſphemiam Deo inrogat qui cum Deo ſacrata vel cum velata femina ſe commaculat.

Si Clericus cum Deo ſacrata ſe commiſcuerit.

Ex eodem lib. cap. CCCCIV.

Ibid. 413. IV. Si Clericus cum velata femina vel cum Deo ſacrata ſe maculaverit, proprio honore privetur.

Quòd ſacrilegi & violatores juxta Apoſtolum ſunt qui violant ſacratarum feminarum corpora.

Ex eodem, cap. CCCCV.

Ibid. 414. V. Sciendum eſt omnibus quòd Deo ſacratarum feminarum corpora per votum propriæ ſponſionis & verba ſacerdotis Deo conſecrata templa eſſe ſcripturarum teſtimoniis comprobantur. Et ideo violatores earum ſacrilegi ac juxta Apoſtolum filij perditionis eſſe noſcuntur.

Quòd fornicatio omnibus peccatis periculoſior eſſe prohibetur.

Ex eodem cap. CCCCVI.

Ibid. 415. VI. Quòd penè omnibus peccatis gravior & deterior ſit fornicatio, & veraciter dici poteſt laqueus mortis & puteus inferni ac vorago perditionis, eò quòd adulteri vel luxurioſi propter cordis inopiam perdunt animas ſuas. Nam, ut ait ſcriptura,
Prov. 6. pretium ſcorti vix unius eſt panis, & qui
1. Cor. 6. 1. Tim. 5. jungitur meretrici, unum corpus efficitur, & qui luxuriatur, mortuus eſt in corpore vivente.

De ſecularibus qui ſuas uxores derelinquunt.

Ex lib. VII. cap. CCCV.

VII. Hi verò ſeculares qui conjugale conſortium abſque culpa} graviore dimittunt vel etiam dimiſerunt, nullas cauſas diſcidij probabilitet proponentes, & propterea ſua matrimonia dimittunt ut aut inlicita aut aliena præſumant, ſi antequam apud Epiſcopos comprovinciales diſcidij cauſas dixerint, & priuſquam uxores judicio damnentur abjecerint, à communione Eccleſiæ & ſancti populi cœtu, pro eo quòd conjugium & fidem maculant, excludantur.

De muliere quæ duobus fratribus nupſerit, & de viro ejus.

Ex eodem, cap. CCCLXXXI.

VIII. Mulier quæ duobus fratribus nupſerit, abici debet uſque ad diem mortis; ſed propter humanitatem in extremis ſuis ſacramentis reconciliari oportet, ita tamen ut priùs ſolvatur conjugium, & maneat innupta, & vir ejus abſque uxore ſimili pœnitentiæ ſit ſubditus. Quòd ſi duo fratres cum una femina fornicati fuerint, neſcientes ad alterutrum fornicationem, ſtatim ut cognoverint adulterium, qui eam habet uxorem dimittat. Et ille quidem poſt actam pœnitentiam, ſi uxor defuncta fuerit, poteſt alteri ſociari; illa vivente, nequaquam. Illa verò nunquam ulteriùs poterit in conjugium aſſumi, & jugi pœnitentia ſubmiſſa, ad exitum vitæ communionis gratiam percipiat.

De muliere quæ adulteraverit virum ſuum, ſimiliter & de viro qui uxorem ſuam adulteraverit.

Ex eodem, cap. CCCLXXXII.

IX. Mulier habens virum ſi adulterium perpetraverit, & occultè ad confeſſionem venerit, ſeptem annis pœniteat, tres in pane & aqua; ceteros quatuor in providentia erit ſacerdotis, qualiter eam vident poſſe, & ita ei ciborum abſtinentia imponatur. Similiter & vir habens uxorem, ſi adulterium perpetraverit, faciat per triennium ut non communicet. Si cujus uxor adulterium perpetraverit, & hoc à viro deprehenſum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, ſi voluerit, propter fornicationem. Illa verò, ſecundùm quod ſuperiùs inſertum eſt, publicè agat pœnitentiam. Vir verò ejus, illa vivente, nullatenus habebit licentiam aliam ducere uxorem. Quòd ſi voluerit adulteram ſibi reconciliari, licentiam habeat, ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia ad communionis gratiam, ſicut ſuperiùs continetur inſertum, utrique accedat. Similis forma & in muliere ſervabitur. Si eam vir ejus adulteraverit, habet poteſtatem dimittendi virum propter fornicationem. Maneat tamen innupta quandiu vir ejus vixerit: quia nec ille habet poteſtatem aliam accipere, prima vivente; nec illa primo. Habent tamen poteſtatem ſemetipſos reconciliare.

EXPLICIT DE ADULTERIIS.

TITVLVS IV.

DE INCESTIS.

De inceſtis.

Ex libro v. cap. IX.

I. SI homo inceſtum commiſerit cum Deo ſacrata, aut cum matre ſua, aut cum matrina ſua de fonte aut confirmatione, aut cum matre & filia, aut cum duabus ſororibus, aut cum matris filia, aut cum ſororis filia, aut cum nepta, aut cum conſobrina aut ſubrina, aut cum amita vel matertera, aut cum his quibus canones prohibent copulare, de iſtis criminibus pecuniam ſuam perdat, ſi habuerit. Et ſi hæc emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum donet; & ſi fecerit, ſexaginta ſolidos Domno Regi componat, uſque dum ipſe homo ſe correxerit. Et ſi pecuniam non habuerit, ſi liber eſt, mittatur in carcerem uſque ad ſatisfactionem. Si autem ſervus aut libertus eſt, vapuletur plagis multis. Et ſi dominus ſuus eum permiſerit ampliùs in talem lapſum incidere, ipſe ſexaginta ſolidos Domno Regi componat. De reliquis verò propinquis juxta conſtituta ſanctorum patrum & juxta decreta canonum judicetur.

De inceſtuoſis.

Ex eodem lib. cap. XCI.

II. De inceſtuoſis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam verò conſtringantur.

Item de inceſtuoſis.

Ex eodem, cap. CLXV.

III. Vt Epiſcopi inceſtuoſos puriter inveſtigare ſtudeant omnino præcipimus. Et ſi pœnitere noluerint, de Eccleſia expellantur, donec ad pœnitentiam revertantur.

Vt Epiſcopi inceſtuoſos emendent & corrigant.

Ex eodem, cap. CCCIV.

IV. Vt Epiſcopi inceſtuoſos homines emendent, & magnam diligentiam habeant ex eis, ſeu & de viduis infra ſuam parrochiam poteſtatem habeant ad corrigendum.

Vt inceſti & parricidæ canonicè coërceantur.

Ex libro ſexto, cap. LXXI.

V. De inceſtuoſis & parricidis, ut canonicè coërceantur, ſicut de illo judicatum eſt qui materteræ ſuæ filiam ſtupravit, ut conjugium ultrà non repetat, & militiæ cingulum derelinquat, & aut monaſterium petat, aut ſi foris remanere voluerit, tempora pœnitentiæ ſecundùm canones pleniter exſolvat.

De inceſtis & criminoſis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.

Ex eodem, cap. CVI.

VI. Vt de inceſtis & criminoſis maximam curam habeant ſacerdotes, ne in ſuis pereant ſceleribus, & animæ eorum à diſtricto judice Chriſto eis requirantur. Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes ſine reconciliatione & viatico non deficiant. Et ut quatuor temporum jejunia à fidelibus diligenter cuſtodiantur.

De eo qui ſe inceſtuoſo ordine his perſonis quibus regulis prohibitum eſt conjunxerit.

Ex eodem, cap. CCCC.

VII. Si quis non eo gradu, ſed inceſtuoſo ordine cum his perſonis quibus à divinis regulis prohibitum eſt ſe conjunxerit, uſquequo pœnitentiam ſequeſtratione teſtentur, utrique communione priventur, & neque in palatio habere militiam neque in foro agendarum cauſarum licentiam habebunt. Nam ſi ſe quoquo modo prædicto inceſtu conjunxerint, Epiſcopi ſeu Preſbyteri in quorum dioceſi vel pago actum fuerit, Regi vel judicibus ſcelus perpetratum denuntient; ut cùm ipſis denuntiatum fuerit, ſe ab eorum communione aut cohabitatione ſequeſtrent. Res autem eorum ad primos parentes uſque ad ſequeſtrationem perveniant, ſub ea conditione, ut antequam ſegregentur, per nullum ingenium, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam ad proprias perveniant facultates, niſi præfatum ſcelus ſequeſtrationis ſeparatione & pœnitentia fateantur. VI. 409.

Ex libro legum Theodoſij tertio cap. XII.

De inceſtis.

Ex eodem libro, cap. CCCCI.

VIII. Quòd inceſti non ſint legitimi heredes, ſed infamia ſint notatæ utræque perſonæ. VI. 410.

Vt devotam Deo virginem vel viduam nullus conjugem accipiat.

Ex eodem, cap. CCCCII.

VI. 411. IX. Vt deinceps, ſicut canones eccleſiaſtici probibent, nullus Deo devotam virginem, nullus ſub religionis habitu conſiſtentem, ſive viduitatis continentiam profeſſam, vel ſui proximam generis, aut etiam de cujus admixtione inceſtivæ notam poſſit ſubire infamiæ, inlicito connubio aut vi aut conſenſu accipiat conjugem: quia nec verum poterit eſſe conjugium quod à meliori propoſito deducitur ad deterius, & ſub falſi nominis copula inceſtiva pollutione & fornicationis immunditia perpetratur. Hoc verò nefas ſi agere amodo cujuſlibet gentis homines ſexus utriuſque tentaverint, inſiſtente ſacerdote vel judice, etiamſi corrigere ſe noluerint, ab invicem omnimodis ſeparati exilio perpetuo relegentur.

De inceſtis quid agendum ſit.

Ex libro ſeptimo, cap. CCLVII.

VII. 258. X. Vt inceſtum nullus ſibi unquam ſociet conjugium. Quòd ſi contigerit, ab Epiſcopo loci illius ſeparentur, & publicam ſeptem annorum juxta canonicos gradus agant pœnitentiam. Qui autem hoc agere noluerint, anathema ab omnibus habeantur.

De his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecudum uſque ad affinitatis lineam cum ſanguineis inceſtum commiſerunt, ſive cum maſculis concubuerunt.

Ex eodem, cap. CCCLVI.

XI. In hoc titulo Græca verba poſita ſunt, id eſt, περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομένων. quod nos Latinè poſſumus dicere: *De his qui irrationabiliter verſati ſunt ſive verſantur.* In qua ſententia ſenſus duplex eſt, id eſt, de his qui cum pecoribus commixti ſunt, aut more pecudum cum conſanguineis uſque ad affinitatis lineam inceſtum commiſerunt, aut cum maſculis concubuerunt. Quiſquis ex his unum egerit, aut capite puniatur, aut ſi ei vita conceſſa fuerit, juxta Ancyrani Concilij ſententiam, quæ in capitulo decimo ſexto continetur, pœnitentiam veraciter agat.

Vt inceſti à ſacerdotibus & Deum timentibus hominibus perquirantur & canonicè puniantur.

Ex eodem, cap. CCCLXXVII.

XII. De inceſtis omni ſtudio perquirendum eſt ſacerdotibus per homines veraces & timorem Dei ante oculos habentes. Et ſi reperti fuerint, ſtatim aut per ſe emendare ſtudeant, aut cum adjutorio Archidiaconi, ſui Epiſcopi hoc ipſum extirpare ſatagant; ne tanto flagitio & ſcelere & illi polluantur & pereant, & alij in eorum vicinitate omnipotentis Dei iram incurrant.

Quòd inceſtum committit qui ſe conſanguineæ ſuæ uſque ad affinitatis lineam conjungit.

Ex eodem, cap. CCCCXXXVI.

XIII. Nullus fidelium uſque ad affinitatis lineam, id eſt, uſque ad ſeptimam progeniem, conſanguineam ſuam ducat uxorem, vel eam quoquo modo inceſti macula polluat. Si quis verò hoc ſcienter temerare præſumpſerit, ſi liber eſt bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos fiſco noſtro perſolvat, & inſuper canonicè ut inceſtus luat, ac publicè juxta canonicos gradus pœniteat. Si autem ſervus vel eccleſiaſticus fuerit, publicè flagelletur ac decalvetur, & juxta proprij Epiſcopi juſſionem pœnitentiam publicè & canonicè gerat. Quòd ſi aliquis tam liber quàm ſervus aut eccleſiaſticus vel fiſcalinus Epiſcopo proprio vel ſuo ſacerdoti aut Archidiacono inobediens vel contumax ſive de hoc ſive de alio quolibet ſcelere extiterit, omnes res ejus à Comite & à Miſſo Epiſcopi ei contendantur uſque dum Epiſcopo ſuo obediat aut canonicè pœniteat. Quòd ſi nec ſe ita correxerit, & ad Epiſcopum & canonicam pœnitentiam venire diſtulerit, à Comite comprehendatur, & in carcere ſub magna ærumna retruſus teneatur, nec rerum ſuarum poteſtatem habeat, quouſque Epiſcopus juſſerit. Quòd ſi Comes vel ejus miniſtri hæc adimplere diſtulerint, canonicè ab Epiſcopo vel à ſuo miniſtro excommunicentur, & uſque dum hæc pleniter Comes adimpleat, ſemper communione catholicorum careat, uſque dum ipſo Epiſcopo humanius erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipſe Comes aut de prædictis cauſis aut de ipſa excommunicatione inobediens aut neglegens ſuo Epiſcopo apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat uſque dum ambo in noſtram præſentiam veniant, ut nos illum epiſcopali auctoritate atque imperiali metu ita corrigamus ut ceteri timorem habeant, nec deinceps talia committere ullatenus audeant.

Vt inceſti, quandiu in ſcelere manent, non fidelium Chriſtianorum, ſed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.

Ex eodem libro, cap. CCCCXXXIII.

XIV. Inceſti, dum in ipſo deteſtando atque nefando ſcelere manent, non inter fideles Chriſtianos, ſed inter gentiles aut catechumenos vel energumenos habeantur; id eſt, cum Chriſtianis non cibum ſumant, non potum, non in eodem vaſculo edant aut bibant, ſed ſoli hoc faciant; non oſculentur aut ſalutentur ab eis. Sed ſi ſuis ſacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefandiſſimo ſcelere ſegregari atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui ſpiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de
Matth. 18. quibus ipſa veritas ait: *Si te non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Nam cum fidelibus non debent orare, nec in Eccleſiam intrare, ſed ad januam Eccleſiæ excubare, & intrantibus in eam atque exeuntibus ex ea vultu in terra proſtrato veniam poſtulare, & ut pro ſe orare non dedignentur flagitare, & lacrymis profuſo vultu, contrito corde, atque humiliato ſpiritu omnibus apparere uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ & proprij Epiſcopi canonicam reconciliationem manere, & ad priſtinum inceſtum nunquam redire, nec ſecularia negotia exercere, nec placitis aut accuſationibus vel teſtimoniis intereſſe, ſed crebris ſacerdotum precibus manúſque Pontificis proprij impoſitionibus & eleemoſynarum largitionibus atque ceterorum bonorum omnium exhibitionibus eos purgari ſanaríque oportet.

Item de inceſtis.

Ex eodem libro, cap. CCCCXXXIV.

XV. Inceſtos nullo conjugij nomine prævalendos eſſe cenſemus.

EXPLICIT DE INCESTIS.

TITVLVS V.

DE RAPTORIBVS.

De raptu viduarum.

Ex libro quinto, cap. CVI.

I. QVi viduam intra primos triginta dies viduitatis vel invitam vel volentem ſibi copulaverit, bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos in triplo componat. Vel ſi invitam eam duxit, legem ſuam ei componat, illam verò ulteriùs non attingat.

De raptis & de earum raptoribus.

Ex eodem libro, cap. CCXXIII.

II. De raptis & de raptoribus, quamquam ſpecialiter decreviſſemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen de his ſacri canones præcipiant hic inſerendum neceſſarium duximus; quatinus omnibus pateat quantum malum ſit, & non ſolùm humana ſed & divina auctoritate conſtricti, ab hinc hoc malum caveatur.

De puellis raptis necdum deſponſatis.

Ex eodem, cap. CCXXIV.

III. De puellis raptis necdum deſponſatis in Concilio Chalcedonenſi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXXVIII. ita habetur: *Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes & conhibentes raptoribus, decrevit ſancta ſynodus, ſi quidem Clerici ſunt, decidant gradu proprio; ſi verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intelligi qualiter hujus mali auctores damnandi ſunt, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi jure vindicare nullatenus poſſint.

De deſponſatis & ab aliis raptis.

Ex eodem, cap. CCXXV.

IV. De deſponſatis puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyrano capitulo decimo legitur: *Deſponſatas puellas, & poſt ab aliis raptas, placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis inlata conſtiterit.* Proinde ſtatutum eſt à ſancto conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptæ verò, ſi ſponſus eam recipere noluerit, & ipſa ejuſdem criminis conſentiens non fuerit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd ſi & illa conſenſit, ſimili ſententiæ ſubjaceat. Quòd ſi poſt hæc jungere præſumpſerit, utrique anathematizentur.

De raptu alienarum ſponſarum.

Ex eodem libro, cap. CCXXVIII.

V. Si quis ſponſam alienam rapuerit,

aut patri ejus, aut ei qui legitimus ejus defenſor eſſe debet, cum ſua lege eam reddat. Et quicquid cum ea tulerit, ſemotim unamquamque rem ſecundùm legem reddat. Et ſi hoc defenſor ejus perpetrari conſenſit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes ſingula de unaquaque re freda noſtra ab eo exactare faciat, & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat.

IN LIBRO SEXTO DE HAC RE NON HABETUR.

Ut nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem, ſed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem ſacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.

Ex libro VII. cap. CLXXVIII.

VII. 179. VI. Sancitum eſt ut publicæ nuptiæ ab his qui nubere cupiunt fiant: quia ſæpe in nuptiis clam factis gravia peccata tam in ſponſis aliorum quàm & in propinquis ſive adulterinis conjugiis &, quod pejus eſt dicere, cum conſanguineis adcreſcunt vel adcumulantur. Ex his autem procreari ſolent cæci, claudi, gibbi, & lippi, ſive alij turpibus maculis aſperſi. Et hoc ne deinceps fiat, omnibus cavendum eſt. Sed priùs conveniendus eſt ſacerdos in cujus parrochia nuptiæ fieri debent in Eccleſia coram populo. Et ibi inquirere unà cum populo ipſe ſacerdos debet ſi ejus propinqua ſit an non, aut alterius uxor, vel ſponſa, vel adultera. Et ſi licita & honeſta omnia pariter invenerit, tunc per conſilium & benedictionem ſacerdotis & conſultu aliorum bonorum hominum eam ſponſare & legitimè dotare debet. Scribit namque de leginimo matrimonio beatus Auguſtinus ita: *Talis eſſe debet quæ uxor habenda eſt ſecundum legem, ſit caſta in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita ſponſo, & à paranymphis accipienda, & ita ſecundùm legem & evangelium publicis nuptiis honeſtata in conjugio licitè ſumenda, & omnibus diebus vitæ ſuæ, niſi ex conſenſu & cauſa vacandi Deo, nunquam propter hominem ſeparanda. Et ſi fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, dimittenda; ſed, illa vivente, altera non ducenda, quia adulteri regnum Dei non poſſidebunt, & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos, viri, habere uxores quarum priores mariti vivunt. Adulterina enim ſunt iſta conjugia.* Et hoc, ut diximus, omnino providendum eſt, ne ejus ſit propinqua, quia ſcriptum eſt: *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Similiter ſcriptum eſt: *Cum uxore proximi tui non coibis, nec ſeminis ejus commixtione maculaberis.* Et in decretalibus Papæ Gregorij legitur: *Si quis Diaconam, aut monacham, aut commatrem ſpiritalem, aut fratris uxorem, aut neptam, aut novercam, aut nurum ſuam, aut conſobrinam, aut de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò: Anathema ſit. Item. Si quis viduam rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel conſentientes ei, anathema ſit. Et ſi quis virginem, niſi deſponſaverit eam, rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel conſentientes ei, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò: anathema ſit.* Et alibi in canonibus præceptum eſt ut nemo uſque affinitatis lineam & propinquitatem ſui ſanguinis connubia ducat, neque virginibus ſine benedictione ſacerdotis quis nubere præſumat. Oppidò enim iſta omnia cavenda ſunt ne fiant. Sed poſtquàm iſta omnia probata fuerint, & nihil impedierint, tunc ſi virgo fuerit, cum benedictione ſacerdotis, ſicut in Sacramentario continetur, & cum conſilio multorum bonorum hominum publicè & non occultè ducenda eſt uxor; ut boni ab his filij Domino miſerante procreentur, & non tales ſicut ſuperiùs dictum eſt.

De raptoribus viduarum vel virginum, & ut feminæ ſacris altaribus non miniſtrent.

Ex eodem, cap. CCXLVIII.

VII. Sancitum eſt ut raptores viduarum vel virginum ab Eccleſiæ communione pellantur, & ut feminæ ſacris altaribus non miniſtrent, vel aliquid ex his quæ virorum ſunt officiis deputata præſumant.

De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores, & qualiter de raptis agendum ſit.

Ex eodem, cap. CCCXCV.

VIII. Placuit ut hi qui rapiunt feminas vel furantur, aut ſeducunt, ut eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis poſtmodum conveniat ut eas dotaverint, vel nuptialiter cum conſenſu parentum ſuorum acceperint. Si quis autem uxorem habere voluerit, canonicè & legaliter eam accipiat, & non rapiat. Qui verò eam rapuerit vel furatus fuerit aut ſeduxerit, nunquam eam uxorem habeat, ſed propinquis ſuis eam legibus reddat, & in triplo

triplo plenum bannum dominicum componat, & inſuper canonicè publicam pœnitentiam gerat. Ad quod omnes vna voce clamaverunt dicentes : Iſta omnes tenere firmiter volumus, & in perpetuum ab omnibus conſervari optamus.

EXPLICIT DE RAPTORIBVS.

TITVLVS VI.

DE RAPACIBVS.

De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.

Ex libro v. cap. CCCXLI.

I. SI quis in exercitu infra regnum ſine juſſione dominica per vim hoſtilem aliquid prædare voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, ſive pecora majora vel minora, domóſque infrangere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quòd ſi ab aliquo præſumptiosè factum fuerit, ſexaginta ſolidis, ſi liber eſt, ſit culpabilis, & omnia ſimilia reſtituat, aut cum duodecim teſtibus ſe purget. Si verò ſervus hoc fecerit, capitali crimine ſubjaceat, & dominus omnia ſimilia reſtituat, quia ſervum ſuum non correxit nec cuſtodivit ut talia non perpetraret. Quòd ſi nos ipſos comedimus, citò deficiemus. Vnuſquiſque tamen cuſtodiat exercitum ſuum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

De his qui rapinas infra regnum faciunt.

Ex libro vi. cap. XCVII.

II. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam noſtro fideli ejúſque homini aliquid vi abſtulerit, in triplo cui aliquid abſtulit legibus componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos nobis perſolvat. Poſtmodum verò ante nos à Comite adducatur, ut in baſtonico retruſus uſque dum nobis placuerit pœnas luat. Nam ſi publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta ſanctorum canonum ſanctionem. Si verò occultè, ſacerdotum conſilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apoſtolus, niſi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non poſſidebunt. Qui verò de rebus Eccleſiarum aliquid abſtulerit, graviùs inde judicetur: quia ſacrarum rerum ablatio ſacrilegium eſt, & ſacrilegus vocatur qui ex eis aliquid aut abſtulerit aut rapuerit. Infames quoque tales perſonæ uſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ, quam læſerunt, ſunt habendæ.

Vt ſocios ſuos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.

Ex eodem, cap. CCCLV.

III. Apud quem ſcelus agnoſcitur & pars rapinæ fuerit inventa, ſtatim ſocios ſuos nominare cogatur. Quòd ſi nominare noluerit, teneatur ad vindictam. Quòd ſi honeſtior perſona eſt, & pro ſe rationem reddat, & quæ ablata vel everſa fuerant quadruplum reſtituat. Quòd ſi certè apud ſervum rapinæ pars reperiatur, centum quinquaginta flagella publicè extenſus accipiat, & ſocios ſuos nominare non differat.

De his qui diripienda indicare reperiuntur.

Ex eodem, cap. CCCLVI.

IV. Quicunque ingenuus vel ſervus aliquid diripiendum indicaverit, ut cujuſcunque res evertatur, aut pecora aut jumenta diripiantur, & ex hoc certis probationibus publicè convictus inveniatur, pro eo quòd indicavit, ſi ingenuus eſt, ea quæ ablata vel everſa ſunt legibus in duplo reſtituat, & nobis bannum noſtrum id eſt ſexaginta ſolidos componat. Si verò ſervus vel colonus fuerit, centum quinquaginta flagella, ut ſuprà, publicè extenſus bene preſſa accipiat, & inſuper ea quæ ablata ſunt ſecundùm ſuam legem reſtituat.

De eo qui facultatem deprædationis dederit.

Ex eodem libro, cap. CCCLXXV.

V. Si quis ſcelerata factione facultatem deprædationis dederit, vel ſi quis factam diviſerit, comburatur vivus. VI. 354.

Vt hi qui res Eccleſiæ invadunt, vaſtant, vel diripiunt, ſi monente Epiſcopo non ſe correxerint, communione priventur.

Ex libro ſeptimo, cap. CCLXVII.

VI. Si quis cujuſcunque munuſcula Eccleſiæ ſanctis ſcripturarum titulis conlata nefaria calliditate abſtulerit, fraudaverit, invaſerit, retentaverit, atque ſuppreſſerit, & non ſtatim à ſacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Eccleſiæ catholicæ communione pellatur.

De his qui res Eccleſiæ traditas invadunt vel vaſtant, aut abſque proprij Epiſcopi conſenſu accipiunt.

Ex eodem, cap. CCLXXV.

VII. Si quis res Eccleſiæ debitas vel proprias ſacerdotis horrendæ cupiditatis inſtinctu occupaverit, retinuerit, aut à poteſtate ex compoſitione perceperit, ſi eas non reſtituerit, communione privetur. Quòd ſi agnito jure eccleſiaſtico, non ſtatim Eccleſiæ vel ſacerdoti reformaverit, aut ut ipſum jus agnoſcere poſſit, in judicium electorum venire diſtulerit, tamdiu à communione eccleſiaſtica ſuſpendatur quandiu reſtitutis rebus tam Eccleſiam quàm ſacerdotem reddat indemnem.

De his qui oblationes defunctorum retinent.

Ex eodem.

VIII. Similis etiam hìs qui oblationes defunctorum Eccleſiis vel ſacerdotibus legaliter dimiſſas quomodolibet aſſignare tardaverint, vel retinere præſumpſerint, diſtrictionis eccleſiaſticæ juxta priores canones forma ſervetur. Cui etiam ſententiæ ſubjacebit quiſquis ſibi quolibet ordine quod pro devotione ſua Eccleſiis dedit revocare præſumpſerit.

De Abbatibus, Presbyteris, vel reliquis miniſtris rebus eccleſiaſticis non alienandis.

Ex eodem.

IX. Abbatibus, Preſbyteris, ceteriſque miniſtris de rebus eccleſiaſticis vel ſacro miniſterio traditis nihil alienare vel obligare abſque permiſſione & ſubſcriptione Epiſcopi ſui liceat. Quòd ſi præſumpſerint, degradentur, communione conceſſa, & quod temerè præſumptum vel alienatum eſt, ordinatione Epiſcopi revocetur.

EXPLICIT DE RAPACIBVS.

TITVLVS VII.

DE SACRILEGIS.

Quòd prædones Eccleſiæ ſacrilegi ſint, ſicut ſcripturæ teſtimonio comprobatur.

Ex libro VI. cap. CCCLXXXV.

VI. 394. I. SAcrilegi ſunt Eccleſiæ prædones. Vnde & in Concilio Agathenſi ſub quarto capitulo decretum habetur ita. *Amico quippiam rapere furtum eſt. Eccleſiæ verò fraudari vel abſtrahi ſubripique, ſacrilegium.* Omnes enim contra leges facientes, réſque Eccleſiæ diripientes, vel Eccleſias ſacerdotéſque contra divinas ſanctiones vexantes, ſacrilegi vocantur, atque indubitanter infames ſacrilegi vocantur.

Quòd ea quæ Domino conſecrantur, ad jus eccleſiaſticum pertineant.

Ex eodem, cap. CCCLXXXVI.

Ibid. 395. II. Ea quæ Domino offeruntur vel conſecrantur, ad jus pertinent ſacerdotum. Et ſacrilegi ſunt omnes qui ea auferunt vel in aliud transferunt.

Vt ſi quis dignitatem præſumpſerit quam non meruit à Principe vel ſeniore juſto, ſacrilegus habeatur.

Ex eodem libro, cap. CCCLXXXVII.

Ibid. 396. & ſeq. III. Si quis præſumpſerit quam non meruit à Principe vel ſeniore juſto dignitatem, ſacrilegus habeatur. Homicidæ, malefici, fures, ſacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falſum teſtimonium dixerint, ſeu qui ad ſortilegos magóſque cucurrerint, nullatenus erunt ad accuſationem vel ad teſtimonium admittendi.

De ſacrilegis, quòd fures ſint, teſte ſcriptura.

Ex eodem, cap. CCCXCV.

IV. Omnibus ſciendum eſt quòd ſacri- Ibid. 404.
legi fures ſint cuncti qui res Eccleſiæ diripiunt, vaſtant, invadunt, vexántque, aut à jure Eccleſiarum quibus traditæ fuerant injuſtè alienant. Vnde & beatus Auguſtinus in homelia quadrageſima octava evangelij Iohannis ita dicit. *Ecce inter ſanctos eſt Iudas. Ecce fur eſt Iudas. Et ne contemnas, fur & ſacrilegus, non qualiſcunque fur, ſed fur loculorum, ſed dominicorum loculorum, ſed ſacrorum. Si crimina diſcernuntur in foro, qualiſcunque fur & peculatus, (Peculatus enim dicitur furtum de re publica. & non ſic judicatur furtum rei privatæ quomodo publicæ) quanto vehementiùs judicandus eſt ſacrilegus fur, non undecunque tollere, ſed de Eccleſia tollere. Qui aliquid de Eccleſia aufert vel furatur, Iudæ perdito comparatur.* Nota quòd aliquid de Eccleſia tollere furtum eſſe beatus Augu-

ſtinus aſſeveret, & patratorem tanti furti furem ſacrilegum appellet, necnon & Iudæ perdito æquiperet. Et poſt pauca: *Quare*, inquit, *loculos habuit cui angeli miniſtraverunt, niſi quia Eccleſia ipſius loculos ſuos habitura erat*. Ecce quibus tanti doctoris documentis inſtruimur quia quod in capite præceſſit, in corpore ejus, quod eſt Eccleſia, videtur impletum. Porrò Chriſtum & Eccleſiam unam perſonam eſſe non neſcimus. Et ideo quæ Eccleſiæ ſunt, Chriſti ſunt; & quæ Eccleſiæ offeruntur, Chriſto offeruntur; & quæ ab Eccleſia ejus tolluntur, proculdubio Chriſto tolluntur. Ergo futurum erat ut Eccleſia Chriſti nummos haberet. Si nummos, utique & prædia & mancipia & diverſarum ſpecierum innumera ornamenta. Et quia inlicitum ſit ea quæ conferuntur Eccleſiæ auferri beati Hieronymi ſcribentis in expoſitione Matthæi Evangeliſtæ verba teſtantur. *Omnes*, inquit, *qui ſtipe templi & ea quæ conferuntur in uſus Eccleſiæ abutuntur in aliis rebus, quibus ſuam expleant voluntatem, ſimiles ſunt ſcribarum & ſacerdotum redimentium mendacium & ſanguinem ſalvatoris.*

Quòd quicquid offertur Domino ſanctum ſanctorum ſit, & ad jus pertineat ſacerdotum.

Ex eodem, cap. CCCXCVI.

VI. 405. V. Nulli liceat ignorare quòd omne quod Domino conſecratur, ſive homo fuerit, ſive animal, ſive ager, vel quicquid Deo fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino, & ad jus pertineat ſacerdotum. Propter quod inexcuſabilis erit omnis qui ea quæ Domino & Eccleſiæ competunt aufert, vaſtat, invadit, vel diripit, uſque ad emendationem Eccleſiæque ſatisfactionem ſit ſacrilegus, & non tantùm ſacrilegus, ſed etiam fur ſacrilegus.

De his ſacrilegis qui Eccleſiæ ejúſque ſacerdotibus injurias inferunt.

Ex eodem libro, cap. CCCXCVII.

VI. 406. VI. Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit ut in Eccleſias earúmque res irruens, ſacerdotibus & miniſtris vel ipſo cultui locóque aliquid importet injuriæ vel inferat ad divini cultus injuriam, in convictos ſive confeſſos reos capitali ſententia noverit vindicandum. Nec expectetur ut Epiſcopus injuriæ propriæ ultionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriam dereliquit, ſitque cunctis non ſolùm liberum, ſed etiam laudabile, factas atroces ſacerdotibus aut miniſtris injurias veluti publicum crimen proſequi ac de talibus reis ultionem mereri.

Quòd omnia quæ Deo offeruntur, proculdubio & conſecrantur.

Ex eodem libro, cap. CCCXCVIII.

VII. Omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & conſecrantur. Et non ſolùm ſacrificia quæ à ſacerdotibus ſuper altare Domino conſecrantur, oblationes fidelium dicuntur, ſed quicquid ei à fidelibus offertur, ſive in mancipiis, ſive in agris, vineis, ſilvis, pratis, aquis aquarúmque decurſibus, artificiis, libris, utenſilibus, petris, ædificiis, veſtimentis, pellibus, laneficiis, pecoribus, paſcuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus quæ ad laudem Dei fiunt vel ſupplementum ſanctæ Dei Eccleſiæ, ejúſque ſacerdotibus atque ornatum præſtare poſſunt, Domino Eccleſiæque ſuæ à quibuſcunque ultro offeruntur, Domino indubitanter conſecrantur, & ad jus pertinent ſacerdotum: Et quia Chriſtum & Eccleſiam unam perſonam eſſe veraciter agnoſcimus, quæcunque Eccleſiæ ſunt, Chriſti ſunt; & quæ Eccleſiæ vel in ſupradictis vel in quibuſcunque ſpeciebus, ſive pollicitationibus, ſive pignoribus, ſive ſcriptis, ſive corporalibus rebus offeruntur, Chriſto offeruntur; & quæ ab Eccleſia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, ſive alienando, ſive vaſtando, ſive invadendo, ſive minorando, ſive diripiendo, Chriſto tolluntur. Et ſi ab amico quippiam rapere furtum eſt, præcipuè Chriſto Domino noſtro, qui eſt Rex Regum & dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare ſubripere, vel vaſtare, ſacrilegium eſt. Omnes namque Eccleſiæ prædones maniſeſtiſſimè ſunt ſacrilegi; & nullus ſacrilegus niſi per puram probatámque atque publicam pœnitentiam; & per Eccleſiæ ſatisfactionem, Epiſcoporúmque per manus impoſitionem, & juxta canonicas ſanctiones per reconciliationem regnum Dei poſſidebit, & non ſolùm à regno Dei ſit alienus, ſed etiam à liminibus ſanctæ Eccleſiæ, & præcipuè ab illius quam læſit, uſque ad prædictam ſatisfactionem extorris efficitur. Talium verò ſcelerum patratoribus, niſi poſt prædictam ſatisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare debemus: quia qui rapit pecuniam proximi ſui, iniquitatem facit; qui autem pecuniam Eccleſiæ abſtulerit, ſacrile- Ibid. 407.

gium facit. Qui non ſolùm ſacrilegi, ſed etiam fures ſacrilegi, & lupi, atque homicidæ, pauperúmque necatores ſunt, & inſuper anathematis vinculo damnati coram Deo & ſanctis ejus efficiuntur.

Vt omnes agnoſcant quantum malum ſit Deo ſacratas vel reliquas inceſtare.

Ex eodem libro, cap. CCCCXV.

VI. 424. VIII. Iubemus omnes ſcire omnibúſque populis à ſacerdotibus prædicari quantum malum & quàm maximum flagitium ſit cum Deo devotis feminis viduis vel virginibus, ſive cum velatis, ſive cum Deo devotis, maximèque eum ſanctimonialibus & ſacratis Deo virginibus vel viduis tam in monaſteriis quàm extra monaſteria commiſceri. Nam hoc peccatum duplex eſſe non dubium eſt. Vt verbigratia dicamus, avius vindictæ reus ſit puer ante dominum ſuum qui uxorem domini ſui adulterio violaverit, quanto magis ille qui ſponſam Chriſti creatoris cœli & terræ putredine ſuæ libidinis commaculaverit, dicente
1. Cor. 6. beato Paulo Apoſtolo: *An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare, quia neque fornicarij, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.*

Vt capitali ſententia mulcentur qui ſacrilegia, adulteria, prædationes, aut devaſtationes exercuerint

Ex eodem, cap. CCCCXXII.

IX. Sub pœna capitali, ſacrilegia, adulteria, prædationes, vaſtationéſque in regno noſtro à quibuſcunque fieri prohibemus, ita ut ſi voluntariè quis ex his unum vel aliquid fecerit, de vita componat, & omnes res ejus tam mobiles quàm immobiles fiſco noſtro ſocientur, vel Eccleſiæ cujus res vaſtaverit vel alienaverit aut abſtulerit tradantur. Maximum enim ſacrilegium eſt oblationes fidelium, quæ ſunt res Eccleſiarum, auferre, vaſtare, alienare, invadere, vel ſubribere. Nam, ut ait ſacra ſcriptura, neque ſacrilegi, neque adulteri, neque prædones, vel vaſtatores, qui ſunt raptores, regnum Dei poſſidebunt. Et ſi hi qui res fratrum diripiunt, à regno Dei alieni fiunt, quid ſuper his fieri putatis qui res Deo dicatas diripiunt vel auferunt? Nam quanto graviùs quis in hoc ſeculo peccat, tanto graviùs in inferno torquebitur. VI. 431.

De plebe adversùs ſacrilegos cuſtodienda.

Ex libro ſeptimo, cap. LV.

X. Ante tribunal Domini de reatu negligentiæ ſe non poterit excuſare qui plebem ſuam contra ſacrilegæ perſuaſionis auctores noluerit cuſtodire.

EXPLICIT DE SACRILEGIS.

TITVLVS VIII.

DE IVRAMENTIS.

De ſacramentis leviter non jurandis.

Ex libro quinto, cap. CCCXLIX.

I. Volumus ut ſacramenta citò non fiant. Sed unuſquiſque judex priùs cauſam veraciter cognoſcat, ut eum veritas latere non poſſit, ne facilè ad ſacramentum veniant.

De perjuriis cavendis.

Ex libro ſexto, cap. CCLXXVII.

II. Præcipimus ut perjuria caveantur, nec admittantur teſtes ad juramentum antequam diſcutiantur. Et ſi aliter diſcuti non poſſint, ſeparentur ab invicem, & ſingulariter inquirantur. Et non liceat ſoli accuſatori teſtes eligere abſente ſuo cauſatore. Et omnino nullus niſi jejunus ad juramentum vel ad teſtimonium admittatur. Et ille qui ad teſtimonium adducitur ſi refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipſo pago, non de altero, teſtes eligantur; niſi fortè longiùs extra comitatum cauſa ſit inquirenda. Et ſi quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat.

EXPLICIT DE IVRAMENTIS.

TITVLVS IX.

DE EXCOMMVNICATIS.

Cum excommunicatis non licere communicare.

Ex libro v. cap. xxv.

I. CVm excommunicatis non licere communicare. Nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Eccleſiæ, ſimul orandum eſt. Ab alia Eccleſia non ſuſcipiatur qui in alia minimè congregatur.

De eo qui excommunicatus pro ſuo neglectu fuerit.

Ex eodem libro, cap. xxx.

II. Si quis excommunicatus pro ſuo neglectu fuerit, & tempore excommunicationis ſuæ ante audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationis judicetur protuliſſe ſententiam.

Codex canon. Eccleſ. Afric. c. 29.
Concil.. CP. 2. collat. 7. in epiſtola Vigilij.
Ivo par. 3. c. 314.

De his qui cum excommunicato communicaverint.

Ex eodem libro, cap. LXXV.

III. Vt qui cum excommunicato præſumptioſè communicaverit, excommunicetur & ipſe.

De his qui Epiſcoporum vocationem vel correptionem contempſerint.

Ex libro ſexto, cap. LXXXVIII.

IV. Si quis ſecularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus ſui Epiſcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire diſtulerit, tamdiu ſit ab Eccleſia extorris & catholicorum conſortio ſequeſtratus quouſque quod commiſit emendet, ac reatum ſuum uſque ad ſatisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Epiſcopi divinis precibus indulgentiam conſequatur, & per veniam Eccleſiæ gremio, à cujus utero deviaverat, peracta ſatisfactione, ab eodem immelioratus Epiſcopo, canonicè reddatur.

De his qui Epiſcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

Ex eodem libro, cap. XCIX.

V. Si quis Epiſcopo aliquam injuriam aut injuſtam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere viſus fuerit Eccleſiæ cui Epiſcopus præeſſe dinoſcitur integerrimè ſocientur, & nobis in triplo bannus noſter, id eſt, ſexaginta ſolidi perſolvantur, aut ipſe in ſervitio fiſci noſtri ſerviturus ſemper ſocietur uſque ſe redimere in triplo juxta vuirgildum ſuum potuerit. Sancta verò Eccleſia in ſacerdotibus conſtat. Idcirco magna pœna plectendi ſunt qui Epiſcopis vel reliquis ſacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione in Eccleſia funguntur.

De non parvipendenda excommunicatione ſacerdotum.

Ex eodem, cap. CCXLVIII.

VI. Placuit ut fideles ne parvipendant excommunicationem ſacerdotum illorum: quoniam ſi hoc fecerint, juſtè ſegregabuntur à cœtu Chriſtianorum.

Vt quicunque ſynodalem excommunicationem transgreſſus fuerit, in alia ſynodo ſpem recuperationis non habeat.

Ex libro ſeptimo, cap. IX.

VII. Si quis Epiſcopus damnatus à ſynodo, vel Preſbyter aut Diaconus à ſuo Epiſcopo, auſi fuerint de ſacro miniſterio aliquid contingere, ſive Epiſcopus juxta præcedentem conſuetudinem, ſive Preſbyter aut Diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia ſynodo reſtitutionis ſpem aut locum habere ſatisfactionis. Sed & communicantes ei omnes abici de Eccleſia, & maximè ſi poſtquam didicerint hoc factum eſſe, communicare tentaverint.

Quòd excommunicati à ſacerdote, antequam canonice reconcilientur, non poſſint majores natu accuſare.

Ex eodem, cap. CLXXX.

VIII. Vt excommunicatus à ſacerdote, quandiu in ipſa eſt excommunicatione, majores natu accuſare non præſumat. Quòd ſi præſumpſerit, non recipiatur; ſed aut majori excommunicationi ſubjaceat, aut ab Eccleſia pellatur.

De modo excommunicationis tam de Clericis quàm de laicis.

Ex libro quinto, cap. LXII.

IX. Si quis Preſbyter ab Epiſcopo ſuo degradatus vel excommunicatus fuerit, &

ipſe per contemptum poſtea aliquid de ſuo officio ſine comiatu facere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo correptus & excommunicatus fuerit, qui cum ipſo communicaverit ſcienter, ſciat ſe eſſe excommunicatum ſimiliter. Quicunque Clericus aut laicus vel femina inceſtum commiſerit, & ab Epiſcopo ſuo correptus ſe emendare noluerit, & ab ipſo excommunicatus fuerit, qui poſtea cum ipſo communicaverit, ſimiliter excommunicetur. Et ut ſciatis qualis ſit modus iſtius excommunicationis, in Eccleſiam non debet intrare, nec cum ullo Chriſtiano cibum vel potum ſumere, nec ejus munera quiſquam accipere debet, vel oſculum porrigere, nec in oratione ſe jungere, nec ſalutare, antequam ab Epiſcopo ſuo ſit reconciliatus. Quòd ſi aliquis ſe reclamaverit quòd injuſtè ſit excommunicatus, licentiam habeat ad metropolitanum Epiſcopum venire, ut ibidem ſecundùm canonicam inſtitutionem dijudicetur, & interim ſuam excommunicationem cuſtodiat. Quòd ſi aliquis iſta omnia contempſerit, & Epiſcopus hoc emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.

Item de eadem re.

In eodem libro, cap. LXIII.

X. Hæc verò per ſingula capitula in ſtatutis Nicæni Concilij legere poteſtis, ſeu in aliis ſanctorum patrum ſynodalibus edictis, & in Antiocheno Concilio, quòd hi qui damnati ſunt à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo, & poſtea miniſtrare præſumunt, præcipitur ut nullus audeat eis communicare. Si quis verò eis communicat, ſimili ſententia ſubjaceat ſicut & damnatus.

EXPLICIT DE EXCOMMVNICATIS.

TITVLVS X.

DE STABILITATE SACERDOTVM IN TITVLIS PROPRIIS.

Vt Clericus in Eccleſia in qua prætitulatus eſt permaneat.

Ex libro quinto, cap. XXVIII.

I. Clericum permanere oportet in Eccleſia cui in initio ab Epiſcopo prætitulatus ac ſortitus eſt, & ad quam confugit quaſi ad potiorem. Hoc autem refutantes revocari debere ad ſuam Eccleſiam in qua primitus ordinatus eſt, & ibi tantummodo miniſtrare. Si quis hanc definitionem tranſgreſſus fuerit, decrevit ſancta ſynodus à proprio gradu decidere.

Vt in titulis in quibus Presbyteri conſecrantur, ante ſuam promotionem ſtabilitatem promittunt.

Ex eodem, cap. CLXXV.

II. Vt Presbyteri qui in titulis conſecrantur, ſecundùm canones, antequam ordinentur, promiſſionem ſtabilitatis loci illius faciant. EXPLICIT.

TITVLVS XI.

INCIPIVNT ALIA CAPITVLA EX QVINTO, SEXTO, ET SEPTIMO LIBRO CAPITVLARIS COLLECTA, SATIS ECCLESIASTICIS VTILITATIBVS CONGRVA.

De eo qui filiaſtrum aut filiaſtram ante Epiſcopum tenuerit.

Ex libro quinto, cap. VII.

I. Si quis filiaſtrum aut filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad confirmationem tenuerit, ſeparetur ab uxore ſua, & alteram non accipiat. Similiter & illa alterum non accipiat.

De eo qui filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius dederit ingenuo vel ſervo.

Ex eodem libro, cap. XIX.

II. Si quis homo filiaſtram ſuam contra voluntatem ipſius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut eccleſiaſtico vel ſervo, & illa noluerit habere illum, & reliquerit eum, poteſtatem habeant parentes illius dare illi alium maritum.

De Presbytero ſuſpicioſo.

Ex eodem, cap. XXXVI.

III. Sacerdos ſi ſuſpicioſus aut incredibilis ſuo Epiſcopo aut reliquis ſuis conſacerdotibus ſive bonis & juſtis, de ſuo populo vel de ſua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prædicta ſuſpicione remaneat, cum tribus aut quinque vel ſeptem bonis ac vicinis conſacerdotibus, exemplo Leonis Papæ, qui duodecim Epiſcopos in ſua purgatione habuit, vel eo ampliùs, ſi ſuo Epiſcopo viſum fuerit, aut neceſſe propter tumultum populi inesse perſpexerit, & cum aliis bonis & juſtis hominibus ſe ſacramento coram populo ſuper quatuor evangelia purgatum Eccleſiæ reddat. Si quis autem ſcire deſiderat quales teſtes ad accuſationem ſacerdotum recipi debeant, & quid de accuſatore faciendum ſit, pleniter in canonibus reperire poterit.

Vt Presbyteri chriſma diligenter cuſtodiant.

Ex eodem libro, cap. CXLV.

IV. Preſbyteri ſub ſigillo cuſtodiant chriſma, & nulli ſub prætextu medicinæ vel maleficij donare præſumant. Quòd ſi fecerint, honore priventur.

Item in eodem, cap. CIV.

V. Vt Preſbyter qui ſanctum chriſma donaverit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu ſuo depoſitus fuerit, manum amittat.

Vt manum ebrietatis omnino vetetur.

Ex eodem, cap. CLXII.

VI. Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum eum eſſe decrevimus uſque ad emendationem congruam.

De Eccleſia ædificanda.

Ex eodem libro, cap. CCCLXXXII.

VII. Nemo Eccleſiam ædificet antequam civitatis Epiſcopus veniat & ibidem crucem figat publicè. Et antè præfiniat qui ædificare vult quod ad luminaria & ad cuſtodiam & ſtipendia cuſtodum ſufficiat. Et facta donatione, ſic domum ædificet.

De non judicando quemquam abſque legitimo accuſatore.

Ex eodem, cap. CCCXCVIII.

Ambroſ. in c. 5. ep. 1. ad Corinth. VIII. Iudicis non eſt quemlibet judicare vel condemnare abſque legitimo accuſatore. Quoniam & Dominus Iudam furem eſſe ſciebat. Sed quia non eſt accuſatus, ideo non eſt ejectus.

Quòd laicis non ſit de religione præſumendum.

Ex eodem libro, cap. CCCCIII.

IX. Laicis, quamvis religioſis, nulli tamen de eccleſiaſticis facultatibus vel de Deo dicatis hominibus aliquid diſponendum adtribuatur facultas.

Si quis Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum proceſſerit, deponatur.

Ex libro ſexto, cap. LXI.

X. Si quis Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum proceſſerit & arma bellica indutus fuerit ad bellicandum, ab omni officio deponatur, in tantum ut nec laicam communionem habeat.

De his qui volunt aquam conſecratam in ſabbato ſancto accipere.

Ex eodem libro, cap. LXXVII.

XI. Quòd in ſabbato ſancto Paſchæ, vel in ſabbatho Pentecoſtes, ſi qui velint aquam conſecratam ad aſperſionem in domos ſuas accipere, ante chriſmatis accipiant infuſionem.

De confirmatione Epiſcoporum à plebe ſollicitè quærenda.

Ex eodem, cap. LXXXXIII.

XII. Vt omnes maximam curam habeant ne ſine confirmatione Epiſcopi quis vitam finiat, animáque periclitetur.

De viro & muliere in matrimonio copulatis, & poſtea dicente ea non poſſe cum nubere cum ea.

Ex eodem, cap. XCI.

XIII. Si vir & mulier conjunxerint ſe in matrimonio, & poſtea dixent mulier de viro non poſſe nubere cum ea, ſi potuerit probare quòd verum ſit, accipiat alium, eò quòd juxta Apoſtolum non potuit illi reddere vir ſuus debitum.

De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.

Ex eodem, cap. XCVI.

XIV. Si quis alterius ſponſam virginem aut viduam necdum deſponſatam rapuerit vel furatus fuerit, placuit ut ſive eam poſtea ſponſaverit, ſive dotaverit, ſive non, ſive cum parentum ejus voluntate quocunque commento ipſam accipere vel tenere potuerit, nunquam illam uxorem habeat; ſed raptori aut furi auferatur, & proximis ſuis alio viro tempore congruo, ſi ipſa hoc malum non conſenſerit, nuptura legibúſque acceptura reddatur. Raptor verò ſive fur, omnéſque ei conſentientes, publica pœnitentia juxta canonicam auctoritatem multentur, &

Altaria ſecundùm ſuam dignitatem venerentur. 237. 517. 734. 991
Altaris unius quatuor partes fiant. 1165
Altarium. 44
Altarium conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 319
Altemburc monaſterium. 590
Altercantem ſi quis adjuvare per malum ingenium præſumpſerit. 760
Altitudinis temporalis deſperatio. 1119
Altum fragitum monaſterium. 592
Alypius Epiſcopus Legatus provinciæ Numidiæ. 226
Amalarius Epiſcopus Trevirenſis. 643. 682
Amatoria pocula. 1143
Amau. 690
Ambianenſis epiſcopatus. 641. 743
Arabienſis pagus. 690
Ambigua Dei judicio reſervanda ſunt. 1079
Ambitio damnata in Epiſcopis. 951
Ambitus improbus nihil alienum concupiſcat. 1124
Ambo, id eſt, pulpitum. 565. 719
Ambulare. 63. & *ſeq.* 315. & *ſeq* 321
Ambolare cum ſtelaia in campo. 87
Ambulare in ſolatium alicujus. 90
Ambulare ad judicium. 516
Amentia voluntaria. 1085
Amicitia protegit omnes ut non contendant. 981 1077
Amico quippiam rapere furtum eſt. 407. 988. 999. 1002. 1267 1270
Amiſſarius. 32. Amiſſarium alterius ſi quis involaverit. 77
Amiſſarius ſi de grege ſublatus fuerit. 89
Ampullæ tres in cœna Domini. 835
Ampullas duas ſecum Preſbyter deferat in cœna Domini. 731
Amrivus lucus ſilveſtris. 248
Anachoretæ in congregatione permaneant. 241
Anaſtaſius. 273
Anathema dictum Regibus qui canonis hujus cenſuram violarint. 978
Anathema ſignificat ſeparationem à Deo. 1008
Anathemati homines. 407. 988. 1082. Accuſare quemquam non permittantur. 1071
Anathematis pœnam ſi quis parvi duxerit. 1205
Anathematum nomium vox. 1071
Andecingæ, id eſt, pertica decem pedes habens. 100
Andedi. 337
Andelaam. 11
Andreas Archiepiſcopus. 653
Anceta ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Ancetam ſi quis furaverit. 287
Ancilla aliud eſt, aliud libera. 1039
Ancilla libera dimiſſa per chartam. 62
Ancilla propria. 401
Ancilla regia aut eccleſiaſtica. 42
Ancilla aliena ſi oppreſſa à ſervo fuerit. 298
Ancilla ſi debilitata fuerit ut avortum faceret. 116
Ancillæ fugaces. 350. 543
Ancillæ Dei monaſteriales. 148. 825
Ancillæ Dei velatæ quomodo vivere debeant. 273
Ancillæ Eccleſiæ opera impoſita ſine neglecto faciant 63
Ancillæ propriæ non veleatur niſi ſecundùm menſuram. 725. 966
Ancillæ filij non accipiant æquam portionem inter fratres 130
Ancillæ palatij. 488
Ancillæ ſuæ oculum ſi quiſpiam percuſſerit. 927
Ancillæ quomodo recipiendæ in monaſteriis. 413
Ancillæ ſi quis ſe junxerit coitu ſeminis. 297. 607. 929
Ancillam alienam ſi quis vendiderit. 130
Ancillam alienam ſi Francus ſibi publicè junxerit. 297
Ancillam alienam ſi quis adulteraverit. 297
Ancillam alterius maritatam aut virginem ſi quis ſubegerit. 115
Ancillam alterius ſi quis furaverit. 290
Ancillam Eccleſiæ fugitivam ſi quis ſuſceperit. 63
Ancillam ſi quis ad fugiendum ſuaſerit. 97. 126
Ancillam ſi ingenuus uxorem acceperit. 165
Ancillam ſi liber in matrimonium acceperit. 938
Ancillam ſi quis de terra effodierit. 70
Ancillam ſuam ſi quis percuſſerit lapide vel virga. 927
Ancillam veſtiariam ſi quis vi compreſſerit. 79
Ancillarum Dei converſatio. 428
Ancipite atque fuſte armati. 772
Ancyranus canon de his qui irrationabiliter verſantur. 230
Angargnago, id eſt, deterior equus. 127
Angariæ. 153 352. 1130. Eas cum carro faciant accolæ. 101
Angariis fatigari. 1090
Angelorum ignota nomina nec fingantur nec nominentur. 220. 585. 707. 837. 1285
Angelus per ſuperbiam de cœlo ejectus eſt. 965
Angilbertus Abbas Centulenſis. 271. 273
Angilramnus Archiepiſcopus. 270
Angrarij. 275
Anguillæ capiendæ. 300
Anianum monaſterium. 392. 613
Animæ redemptio. 95
Animæ remedia. 1113
Animæ ſuæ ſalus cuique curæ eſſe debet. 974
Animal alienum nemo præſumat occidere. 158. Si quis occiderit. 156. 899
Animal ſibi furatum ſi quis perdiderit. 305
Animal interciatum. 49
Animal per veſtigium ſi quis ſequitur. 39
Animal nemo comparet de ignoto homine. 973
Animal ſi quis ad mortem compulerit. 227
Animal ſi quis amico commendaverit ad cuſtodiam. 128. 928
Animal ſi qui in meſſe ſua invenerit. 189
Animali ſi mulier ſuccubuerit. 959
Animali ſi quis ſe miſcuerit. 929
Animalia coitu hominum polluta occidantur. 959
Animalia duodecim ſi quis furaverit. 286
Animalia pacem habeant. 507
Animalia ſi quis interfecerit. 118
Animalia ſi quis ad cuſtodiendum acceperit. 128. 928
Animalis venditi vitium ſi venditor celaverit. 902
Animalia vitiata. 126
Animalium mortalitas. 475
Animalium nutrimen. 612. 639. 784. 880
Animam ſuam Epiſcopus ponere debet pro ovibus ſuis. 1129
Animarum ſibi commiſſarum curam habeant paſtores. 241
Animas hominum ſalvare venit Dominus. 979
Animi vigor emolliatur ab illecebris. 1170
Animo Regis ſatisfactum habere. 782
Animos ad Deum intentos habere oportet in Miſſa. 991
Animus intumeſcens ſpe honoris eccleſiaſtici. 1191
Anniculatus porcellus. 284
Anniverſarium Abbatis defuncti. 587
Annona ad caballos. 619. 790
Annona in Eccleſia non mittatur. 730. 834
Annonæ à dæmonibus devoratæ. 267
Annonæ venundatio. 399
Annonam nemo carè vendat. 263. 725. 727. 872. 967
Annonam ne quis vendat antequam colligatur. 468. 472. 796.
Annonam ſi quis furaverit. 296
Annonam ſi quis in hoſte rapuerit. 349. 766
Annonam ſi quis comparaverit propter cupiditatem. 455
Annuntiare juſtitiam. 519
Annus & dies debet eſſe evidenter expreſſus in pactis & placitis 948. 982. 1005
Anothapuch. 138
Auſegiſus Abbas Capitularium collector. 697. 801
Anſerem domeſticam ſi quis furaverit. 287
Anſgarius Archiepiſcopus Hammaburgenſis. 683
Anteſtare contra legem 63. Tributum. *Ibid.*
Antiquis novi non præferantur. 1077
Antiquitatis auctoritas. 218
Antonacum. 27
Anulum Ducis ſi quis contempſerit. 105
Anulus regius. 332
Aper alienus ſi occiſus fuerit. 84
Apes ad opus dominicum providendæ. 334
Apes ſi ex apili elapſæ fuerint. 140
Apium decimum vas reddant accolæ. 101
Apium vas ſi quis furaverit. 188
Apile. 140
Apoſtaſia monachorum. 677. & *ſeq.*

Apoſtata. 1211. & ſeq.
Apoſtatæ communionem penitùs non accipiant. 946
Apoſtoli ſequendi in eccleſiaſtica diſciplina. 482
Apoſtolica ſedes. 265. 270. 330. 357 1056. Ejus primatus. 1197. unanimitas. 715 Conſulenda in majoribus cauſis. 381
Apoſtolica legatio interfuit cudendis Capitularibus. 1152
Apoſtolica decreta violanda non ſunt. 983 1049
Apoſtolicæ conſtitutiones non ſunt violandæ. 1076
Apoſtolici. 327
Apoſtolici Pontifices. 20
Apoſtolicus Papa. 271
Apoſtolicus. 255. 358. 643. 1080. & ſeq.
Apoſtolorum limina. 273
Apoſtolus, id eſt, epiſtola quæ legitur in myſteriorum celebratione. 7
Apoſtolus quomodo ſit imitandus. 479
Appellandi vox nemini deneganda. 1176
Appellandi vox non denegetur in ſupplicium deſtinatis. 1078
Appellantem non debet afflicto ulla injuriare. 1097
Appellantibus ad majores judices eccleſiaſticos audientia non negetur. 909. 974 1048. 1194
Appellare licet ad Concilium univerſale. 1045
Appellare licet ad Romanum Pontificem. 1094
Appellare licet à judicibus quos Primates dederant. 1214
Appellare licet ei qui pulſatur. 1103
Appellare liceat accuſato, ſi judices ſuſpectos habuerit. 1096 1193
Appellare non licet à judicibus electis. 1036
Appellatio ad apoſtolicam ſedem. 1061 1114. 1124
Appellatio ad Romanum Pontificem. 1000. 1198. & ſeq.
Appellatio ad Cæſarem. 414
Appellatio Epiſcoporum damnatorum ad ſedem apoſtolicam. 933 1046.
Appellatio interdicta homicidis, adulteris, veneficis, & convictis. 1064
Appellatio non ſemper ſuſpendit effectum ſententiæ 997
Appellationis vox. 1076. 1161
Appellationis remedio licet litigatori vitiatam cauſam ſublevare. 1077 1176
Appellationis vocem nulli oportet negari. 1196
Appellatores in carcerem non religantur. 1077. 1176
Appellatori liceat vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare. 1097
Appenſi propter leves culpas. 463
Appretietur illud pecus quod valet. 902
Aprisio. 500
Aprum laſſum ſi quis occiderit. 304
Aprificare. 275 277
Aqua benedicta. 905. Eam Preſbyteri deferant in circuitu Eccleſiarum 1288
Aqua conſecrata ad aſperſionem domorum accipienda in ſabbato ſancto Paſchæ vel Pentecoſtes. 935. 1278. 1289
Aqua ſi inflaverit propter clauſuram in ea factam. 80
Aqua ſola utatur qui ebrius in exercitu inventus fuerit, 495 767
Aqua ſola loti quomodo baptizandi. 1057
Aquæ ferventis judicium. 598. 669. 777. 797. 869. 1252.
Aquæ frigidæ examen. 653. 668. 1218
Aquæ-Sextiæ. 265
Aquarum inundatio. 742
Aquilæ ſi ſuper cadaver ad lacerandum conſederint. 336
Aquis palatium. 275 342. 463. 473. ſedes regia. 589
Aquiſgranenſis conventus. 553
Aquiſgranenſis ſynodus magna. 395
Aquiſgrani palatium. 242. 573
Aquitania. 441. 450 549. 575. 577.
Aquitaniæ limites. 690
Arabo. 34 37. 48. 50
Aranſcarti. 126
Arare ſi quis campum alienum præſumpſerit. 299
Arandum non eſt in bove & aſina. 930
Aratrum in campum alienum ſi quis intrare prohibuerit. 299
Aratura. 400
Arbitrare. 128
Arbitres. 327. & ſeq.
Arborem domeſticam ſi quis furaverit. 288
Arborem inſertam ſi quis exciderit in agro alieno. 299
Arborem ſi quis capulare præſumpſerit. 300
Arbores diverſi generis. 342
Arbores fructiferas alterius ſi quis exciderit. 159
Arbores ſuperſtitioſæ deſtruendæ. 269
Arbores venerari. 1094
Arborum ſuperſtitio vetita. 255. 713. 991
Arborum vota. 254
Archidiacones. 540
Archidiaconi. 634. 657. 1123
Archidiaconus Epiſcopi. 828
Archidiaconi audientia. 860
Archidiaconi non ſint laici. 424. 435 725. 966
Archidiaconi nihil accipiant de manſis ad Eccleſiæ luminaria datis. 737
Archidiaconi officium. 41. & ſeq.
Archidiacono ſi quis inobediens fuerit. 1120. 1260
Archidiaconorum cupiditas ne culpas nutriat. 159 1224
Archidiaconus Clericos commoneat ad ſynodum 177. 184
Archidiaconus detondeat Clericos comam nutrientes. 153 1075
Archiepiſcopi auctoritas. 367. 369
Archimandrita. 746
Archimandritiſſa. 746
Archiœconomus. 746
Archipreſbyter dioceſis 428
Archipreſbyteri. 657
Archipreſbyteri auctoritas. 1123
Archipreſbyteri audientia. 860
Archivus monaſterij. 678
Archivus palatij. 550 572. 679
Archivus publicus. 563
Arcum unuſquiſque habeat in hoſte. 510
Arcus cum duabus cordis & ſagittis duodecim. 509
Ardenna. 690
Ardobertus Archiepiſcopus. 257
Arelas. 488
Arelatenſis Eccleſia novem ſuffraganeas habere debet. 265
Argentum accipere licet pro decima. 748
Argentum dari poteſt pro reſtauratione Eccleſiarum. 785
Argentum merum. 264
Argentum ſignatum ſibi commendatum ſi quis attrectare præſumpſerit. 1094
Argutarius. 287
Aribannus. *Vide* Heribannus.
Aribertus. 160
Arioli non obſervandi 518. 929. 961
Ariolos ſi quis de ſalute Principis conſuluerit, capite puniatur. 1104
Ariſtatonem ſuper hominem mortuum ſi quis capulaverit. 293. 318
Arma bajulare. 108
Arma Iurare per arma. 235
Arma Clerici non portent. 164 236. 360. 518. 713. 758. 858. 991. & ſeq. 1052.
Arma bellica ſi quis eccleſiaſticus indutus fuerit ad belligerandum. 932
Arma deponat qui publicam agit pœnitentiam. 885. 1227. 1252. & ſeq
Arma deponere debent qui fugiunt ad Eccleſias. 1061
Arma infra patriam non portanda. 424. 431. 435. 449. 754 872. 967
Arma negotiatores non ducant ad vendendum. 968
Arma & bruniæ non ducantur ad venundandum. 425. 431. 755
Arma non commendentur infra monaſteria puellarum. 418
Arma ſi quis audit clamare. 514
Arma relinquere. 649
Arma ſua pauſare. 69
Armarium palatij. 554. 558
Armatura in exercitu. 425. 431. 436. 755. 873. 967
Armaturam portare vel pugnare vetitum ſervis Dei. 148. 190. 824 1049
Armillæ non dentur negotiatoribus. 962
Armis abſtineant qui ſacrificiis interſunt. 1087
Armis contendere. 763
Armorum poſitio. 47. 1218
Arno Archiepiſcopus Iuvavenſis. 327. 382. 490. 561. 1080. & ſeq.

revolvi. Et quoniam auctoritas ſacra canonum nulli ſacerdotum cano- V. 14.
nes ignorare permittit, ne quemquam in reliquo nobis commiſſorum VII. 49. 113.
hujus ordinis expertem noverimus canonum, decrevimus paritérque
injunximus excepta per noſtri laboris ſtudium hæc modica ſuccinctá-
que capitula unumquemque habere in poſterum.

CAP. I.

VII. 264. VT in ſynodo priùs generales cauſæ,
quæ ad normam totius Eccleſiæ pertinent, finiantur, poſtea ſpeciales ventilentur.

I. 15. 75. II. De die dominica, ut à veſpera uſ-
149. que ad veſperam celebretur; & ut ſervilia
V. 153. opera, & verba turpia, atque mercata,
VI. 189. 205. 318. cauſarum audientiæ, conventúſque pu-
VII. 276. blici, abſque eccleſiaſticis prohibeantur.

I. 16. 21. III. De ignotis angelorum aliorúm-
62. que ſanctorum nominibus, ut non reciten-
V. 69. tur. Et de maleficis, incantatoribus, divi-
VI. 66. 215. nis, ſortilegis, ſomniariis, tempeſtuariis,
Addit. II. c. 18 & brevibus pro frigoribus, & de mulieribus veneficis & quæ diverſa fingunt portenta, ut prohibeantur & publicæ pœnitentiæ multentur.

I. 2. 82. IV. Vt Clerici per tempora conſtituta
136. ad ordinationem gradatim veniant, & non
V. 40. confusè; & ut fides & vita eorum, liber-
VI. 217. tas & tempora inquirantur.

I. 5. V. De uſuris omnibus fidelibus prohi-
III. 90. bendis, Clericis ac laicis. Et de menſuris
V. 38. & ponderibus, ut juſtæ & æquales ha-
VI. 378. VII. 53. beantur.

I. 22. VI. Vt nec Clerici nec monachi ad ſecularia negotia tranſeant.

I. 28. 38. VII. Vt ſi Clerici aut monachi inter
V. 70. ſe habent negotia, apud Epiſcopum finiantur, & non apud ſeculares. Sin aliàs, excommunicentur.

VII. 210. VIII. Vt nullus laicorum quemquam Clericorum abſque permiſſu Epiſcopi compellat ad cauſas ire ad publicum. Et qui fecerit, donec corrigat, ab Eccleſiæ ſocietate pellatur.

I. 32. 76. IX. Vt fides prædicetur omnibus fideli-
V. 72. 116. & ſeq. bus à Preſbyteris, incarnatio, paſſio, reſurrectio, & aſcenſio, Spiritus ſancti datio, peccatorúmque remiſſio, quæ fit in eodem Spiritu & in aqua baptiſmatis in gremio ſanctæ matris Eccleſiæ. Et vitia, maximè quæ criminalia, vetentur, virtutéſque doceantur.

I. 47. X. De jejuniis quatuor temporum &
V. 151. alis pro diverſis neceſſitatibus conſtitutis,
VI. 106. ut non ſolvantur, niſi certis infirmitatibus.

I. 48. XI. De his qui irrationabiliter peccant, aut cum conſanguineis, ut acriùs ju- V. 81.
dicentur, quatenus hujuſmodi vitia abſci- VII. 356.
dantur.

XII. De perjuriis, ſacrilegiis, & ebrie- I. 61.
tatibus prohibendis. Et ut teſtes jejuni ju- III. 10. V. 196.
rent, ac priùs de perjurio moneantur. Vt VII. 101.
nullus infra annos quatuordecim teſtis ſuſcipiatur. Et quòd ſemel perjurati ad teſtimonium non recipiantur.

XIII. De honore & adjutorio paren- I. 65.
tibus exhibendo.

XIV. Vt inceſta omnia, juxta modum I. 111.
culpæ, abſque exceptione perſonæ à Preſ- V. 165. 304.
byteris judicentur. Et ut tempore oppor- VI. 106.
tuno publica crimina ad notitiam Epiſco- 409. VII. 132.
pi deducantur; maximéque in die magno 377. 435.
cœnæ reconciliandi, vel adhuc ſuſpendendi, per proprium Preſbyterum, vel per legatum ipſius, eundémque Preſbyterum, cui cauſa ipſius criminis bene habeatur cognita, ad præſentiam Epiſcopi deferantur; ne anima fratris, negligentia vel otio ſacerdotis, abſque reconciliatione permanens ejus periculo pereat.

XV. Vt vaniloquia omníſque tumul- I. 67.
tus in Eccleſia caveantur. Et ante Miſſam VI. 377.
completam non exeant, & verbum Dei intentè audiant.

XVI. De oratione dominica & ſym- V. 161 170.
bolo, ut memoriter omnes teneant; & 260. VI. 165.
Gloria Patri, ac *Sanctus*, atque credulitas, 290.
& *Kyrie eleiſon* à cunctis reverenter cana-
tur. Pſalmi ſimiliter diſtinctè à Clericis. I. 66.
Et ut ſecreta Preſbyteri non inchoent an- V. 86. VI. 205.
tequam *Sanctus* finiatur, ſed cum populo 173. 376.
Sanctus cantent.

XVII. Vt ſcholas Preſbyteri pro poſſe I. 68.
habeant & libros emendatos.

XVIII. Vt hoſpitalitatem ante omnia I. 70.
diligant; & ut viduarum, peregrinorum, V. 182. VI. 106.
orphanorum, atque infirmorum curam & Addit. III.
ſollicitudinem habeant. c. 78. 98.

XIX. Vt converſationem feminarum VII. 376.
earúmque acceſſum & adminiſtrationem deteſtentur. Sin aliàs, velut contemptores canonum ab ordine deponantur. Et quibus miniſtrare neceſſaria decernunt, longè eis domos prævideant, in quibus non per ſe, ſed per miniſtros, ſubſidia porrigant.

I. 88. XX. De vaſis & veſtimentis eccleſiaſti-
V. 216. cis pro pignoribus abſque licentia Epiſco-
VII. 261. pi non dandis, & datis non recipiendis.
I. 14. XXI. Vt in infirmitate poſiti abſque
V. 73. dilatione reconcilientur, & viaticum vi-
VI. 106. ventes accipiant, & benedictione ſacrati
olei non careant.
VII. 394. XXII. Vt pro chriſmate annis ſingulis
de omni miniſterio duo Preſbyteri veniant,
ut ſi unus infirmatur, alter ſufficiat. Et ut
III. 55. pariter ſacra officia ejuſdem diei perſol-
V. 104. vant. Et ut chriſma pro ſubvertendis judi-
245. ciis nemini detur, & ſub ſigillo cuſtodiant.
I. 96. XXIII. Vt nulla femina veletur ſine
V. 222. licentia Epiſcopis. Et ut ante triginta dies
Addit. II. non veletur, & hoc cum conſilio paren-
c. 13. tum ac vicinorum.
Addit. III. c. 85.
I. 17. XXIV. De mulieribus ac laicis, ut ad
VII. 190. altaria non accedant, & ut ſacramenta &
262. 376. panes ſanctorum, exceptis quæ offerunt,
Addit. II. non tangant.
c. 18.
I. 136. XXV. Ne leviter aut paſſim quiſ-
V. 40. quam excommunicetur. Et nullus cogat
VI. 217. bibere vel inebriare.
233.
I. 151. XXVI. Vt nullus pœnitentem cogat
V. 51. manducare vel bibere, niſi redemprio per-
miſſa ſit, ita tamen ut priùs pro eo donet
coram ipſo redemptionem.
II. 46. XXVII. Vt patres & patrini filios vel
V. 96. filiolos erudiant & enutriant; iſti, quia
ſunt patres; & iſti, quia fidejuſſores.
V. 159. XXVIII. Ne Preſbyter ſolus Miſ-
Addit. II. ſam canat. Non enim poteſt dicere *Do-*
c. 9. *minus vobiſcum*, *Surſum corda*, & cetera.
I. 147. XXIX. Vt nullus Preſbyter alterius
V. 49. parœcianum, niſi in itinere fuerit, vel pla-
citum ibi habuerit, abſque licentia ſui
Preſbyteri ad Miſſam recipiat vel ſollici-
tare præſumat.
VII. 16. XXX. Vt ſuis terminis contentus
unuſquiſque exiſtat, nec ex alienis quic-
quam expetat.
V. 172. XXXI. Vt nullus pretium pro baptiſ-
VI. 181. mo accipiat. Et ut certis temporibus Paſ-
183. 188. chæ & Pentecoſte baptiſmata fiant, &
hoc in vicis, excepta cauſa infirmitatis.
II. 36. 47. XXXII. Vt Eccleſiæ antiquitus con-
V. 97. ſtitutæ nec decimis nec ulla poſſeſſione
priventur, niſi ſumma expoſcat utilitas.
I. 345. XXXIII. De Eccleſiis vel altaribus
V. 47. 267. ambiguis, ſimiliter de infantibus; ut con-
VII. 260. ſecrentur & baptizentur: quia quod non
391. 424. conſtat factum, nulla ratione videtur ite-
ratum.
VI 208. XXXIV. Vt in domibus ab Epiſcopo
VII. 396. non conſecratis nemo Miſſam quacun-
Addit. II. que neceſſitate celebret. Ex vaſis & ve-
c. 12.

ſtimentis ſimiliter nemo Miſſam cantet.
XXXV. Vt decimæ & fideliter à po- I. 141.
pulis dentur, & canonicè à Preſbyteris V. 45. 154.
diſpenſentur, & annis ſingulis rationem 173. 194.
ſuæ diſpenſationis Epiſcopo vel ſuis mini- 174 & ſeq.
ſtris reddant; ne fortè damna fraudium VI. 407.
ſubigant, aut necatores pauperum, ſub-
trabendo utilia, quod abſit, exiſtant.
XXXVI. De in quinta vel ſexta ge- VI. 209.
neratione copuletur conjugio, & uſque
ad ſeptimam generationem progenies ob-
ſervetur.
XXXVII. Quòd non liceat mulieri V. 180.
velum aut ſponte aut coactè ſemel ſuſcep- Addit. II.
tum quacunque ratione rejicere, licèt in c. 17.
domibus propriis veſtes mutarint.
XXXVIII. Vt nullus filium vel fi- V. 167.
liam à fonte ſuſcipiat, nec eam ducat cu-
jus filium tenuit. Quòd ſi inventi ſunt, ſe-
parentur.
XXXIX. Vt doceantur plebes nulla V. 315. 322.
contra Epiſcopos graviter vel leviter age- VI. 99.
re, nec ipſis detrahere, ſed humiliter ac 402.
reverenter in cunctis obedire, & quòd eo- VII 331.
rum injuria referatur ad Deum, cujus ſum- Addit. IV.
ma legatione funguntur. Et ut Reges vel c. 8.
Principes, pro quibus orare quibúſque
propter Deum ſubdi præcipimur, nullus
maledicere vel detrahere præſumat.
XL. De manſo integro unicuique Ec- I. 85.
cleſiæ abſque cenſu vel temporali ſervitio V. 214.
dando. Et quòd omnes dotes Eccleſiarum VII. 292.
ad jura pertinent Epiſcopi. 468.
Addit. IV. c. 56.
XLI. Quicunque viduum infra trigin- IV. 17.
ta dies viduitatis invitam vel volentem ac- V 106 233.
ceperit, ultrà eam non attingat, & adul-
terij pœnas luet.
XLII. Vt inceſtuoſi, & qui decimas II. 39.
non dant, non conſtringantur per gua- V. 274.
dios vel ſacramenta, ſed eccleſiaſticè cor-
rigantur.
XLIII. Vt Preſbyteri per mercata V. 325.
non diſcurrant, nec indiſcretè domos cir-
cumeant, & comeſſationibus & ebrietati-
bus non inſerviant, ne famam malæ opi-
nionis incurrant.
XLIV. Vt res quas in ſacris ordinibus I. 250.
adquiſierint propriis Eccleſiis derelin- V. 327.
quant; hereditarias verò juxta arbitrium
propriæ voluntatis diſtribuant.
XLV. Vt Preſbyteri aquam benedi- V. 372.
ctam cum ſuis populis in circuitu Eccleſia-
rum deferant, & ut ſcrutinia in locis &
temporibus conſtitutis non negligant.
XLVI. De ædificationibus Eccleſia- V. 381.
rum, ut nullus antea fundamentum jaciat Addit. III.
donec Epiſcopus veniat & in medio cru- c. 71.

cem figat; & ſic accepta dote, conſtruendi licentiam tribuat.

I. 131. V. 266. Addit. III. c. 81. XLVII. Vt Epiſcopus, Preſbyter, de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non tranſeat, nec quiſquam inferioris ordinis Clericus.

VI. 200. VII. 245. XLVIII. Si Preſbyter aut Diaconus deſerit Eccleſiam ſuam, deponatur, niſi petitione populi, licentiáque Epiſcopi, & utilitate majori.

VI. 73. 75. Addit. II. c. 10. XLIX. Vt Preſbyter non ampliùs quàm unam Eccleſiam habeat, ſicut & vir unam uxorem.

VI. 61. L. Vt Preſbyteri & Diaconi, ſi in bella cum annis proceſſerint, ita deponantur ut nec laicam communionem habeant.

Add. IV. c. 54. LI. Si quis à ſynodo vél à proprio fuerit excommunicatus Epiſcopo, & ex miniſterio ſacro quicquam contigerit, nullatenus ſpem reſtitutionis inveniat.

VI. 77. LII. Vt qui aquam conſecratam vult accipere in ſabbato ſancto vel Pentecoſte, ante infuſionem chriſmatis ſumat. Nam illa chriſmatis mixtio ad regenerandos pertinet.

II. 40. VI. 170. 192. VII 472. LIII. Vt populus prædicetur ut oblationes Deo offerant, & ut tertia Dominica vel quarta communicent, abſtinentes ſe à luxuria propriiſque uxoribus & reliquis illicitis; niſi fortè criminalibus culpis ſint impliciti.

VI. 169. 170. LIV. Vt ſigna pulſentur horis canonicis. Et ut nullus ſe per ambitionem alteri præferat; ſed omnes agnoſcant tempus ſuæ ordinationis.

VI. 175. 193. LV. Vt nemo à ſacro fonte aliquem ſuſcipiat niſi orationem dominicam & ſymbolum juxta linguam ſuam & intellectum teneat. Et omnes intelligant pactum quod cum Deo fecerunt.

VI. 178. LVI. Vt Preſbyteri chriſma, oleum, & euchariſtiam ſemper habeant, ut parati inveniantur.

VI. 29. 295. LVII. Vt omnes primitiæ frugum benedictionis gratia ad Eccleſiam deferantur.

VI. 197 & ſeq. LVIII. Vt exequiæ mortuorum cum luctu ſecreto & cordis gemitu fiant. Et pſalmos ignorantes, *Kyrie eleiſon* ibi canant; & ut triginta diebus amici & parentes pro eis agant.

VI. 206. LIX. Vt Preſbyteri de occultis juſſione Epiſcopi pœnitentes reconcilient; & ſicut ſuprà præmiſimus, infirmantes abſolvant & communicent.

VI. 207. LX. Mulier poſt partum ſtatim ut voluerit, niſi fortè ſit adultera, intret Eccleſiam, ac Deo referat gratias.

LXI. De feſtivitatibus anni quæ feriari debeant, id eſt, natali Domini, ſancti Stephani, ſancti Iohannis, & Innocentium, octavas Domini, epiphania, purificatione ſanctæ Mariæ & aſſumptione; aſcenſione Domini, & Pentecoſte, Miſſa ſancti Iohannis Baptiſtæ, Apoſtolorum Petri & Pauli, ſancti Michaëlis, atque omnium ſanctorum, ſancti Martini, & ſancti Andreæ, & eorum quorum corpora ac debitæ venerationes in locis ſingulis peraguntur. I. 158. II. 15. VI. 189.

LXII. Vt diebus feſtis jejuniorum à conjugibus ſe abſtineant; & quia non eſt conceſſa uxor cauſa libidinis, ſed filiorum, & omnia prohibeantur illicita, parcatúrque à licitis. VI. 187. 210. Addit. II. c. 21.

LXIII. Vt privilegia Eccleſiis conceſſa maneant incorrupta; & qui corruperit, pœnas luat ſacrilegij. VI. 101. 112. 194. 404. 407.

LXIV. Laicis, quamvis religioſis, de Eccleſiæ negotiis diſponendis nulla tribuatur facultas, quia ad ipſorum damnationem pertinet. V. 403. VI. 191. VII. 199.

LXV. Omnia quæ Deo offeruntur, conſecrata habentur, in vineis, terris, ſilvis, utenſilibus, veſtimentis, pecoribus, & reliquis poſſeſſionibus; ut quæ Eccleſiæ ſunt, ſine dubio Chriſti, qui ſponſus ejus eſt, ſint. VI. 404. 405. 407. Addit. IV. c. 17.

LXVI. Quòd conjunctio ſpiritalis conmatris maximè ſit peccatum, & ideo ſeparandum, & capite vel exilio damnandum. VI. 421.

LXVII. Quòd debeant viri uxores ſuas diligere, eiſque ut vaſi inferiori cuſtodiam & omnia neceſſaria providere. VI. 210. Addit. II. c. 21.

LXVIII. Quòd omnis ordo Clericorum Epiſcopo ſuo ſubjectus maneat, & ad ejus judicia concurrat, nihilque ſine eo præſumat. Quòd qui fecerit, degradetur. V. 23. 59. VII. 4. 78. 155. 161. 275.

LXIX. Vt excommunicatis nemo communicet, nec perturbatoribus Eccleſiarum ſe miſceat. V. 25. 26. 62. VII. 10. 474.

LXX. Vt criminoſus locum accuſandi non habeat; & qui unum crimen non approbat, ad aliud non admittatur. VI. 164. VII. 85. 100.

LXXI. Vt nullus accuſationem ſuſcipiat priuſquam rebus ſuis reſtituatur. VI. 182. VII. 116. Addit. IV. c. 3.

LXXII. Nemò accipiat Eccleſiam ſine datione & conſenſu proprij Epiſcopi. V. 147. VII. 166.

LXXIII. Vt diſcendi gratia ad civitatem vel ad loca conſtituta Preſbyteri veniant quadrageſimali tempore. V. 2. VII. 130. 131.

LXXIV. Vt de inceſtis, infirmis, VI. 106. 413.

VII. 132. pœnitentibus, & mortuis omnem ſollici-
336. tudinem & curam habeant Preſbyteri, &
Addit. II. concubinas omnino prohibeant.
c. 25.
Addit. II. LXXV. Vt jejuni ad confirmatio-
c. 6. nem veniant perfectæ ætatis; & monean-
Gratian. diſ. 5. de conſecr. c. 6. Vt jejuni. tur confeſſiones dare priùs, ut mundi do-
num ſancti Spiritus valeant accipere.

VII. 129. 130. 147. 148. 465. LXXVI. Vt omni anno parrochias
Epiſcopi girent; & ut Preſbyteri ratio-
nem ſui miniſterij ac creditorum omnium
ipſi reddant.

Capitula Karoli Calvi tit. VII. c. 2. LXXVII. De venditionibus ſepul-
crorum, & de his qui pro ſepulturis mu-
nera exigunt, ut ſeveriter puniantur &
diſtringantur.

VII. 225. Addit. IV. c. 71. LXXVIII. Ne Preſbyter benedi-
ctionem publicè fundere ſuper populum
præſumat.

VII. 248. LXXIX. Qui Eccleſiam tricennarij
jure poſſederit, nulli deinceps ſubtrahere
liceat.

VII. 253. LXXX. Quòd eandem pœnam paſ-
ſurus ſit accuſator, ſi convincere non po-
teſt, quam reus, ſi victus fuerit.

VII. 261. LXXXI. Qui res Eccleſiæ invadunt,
vaſtant, vel diripiunt, ſi monente Epiſ-
copo non ſe correxerint, excommunicen-
tur.

VI. 371. LXXXII. Vt laici infra cancellos
VII. 279. non ſtent, & ut oblatio populi foris ſepta
recipiatur.

VII. 280. LXXXIII. Qui ſabbato Paſchæ uſ-
que ad noctis initium non jejunant excom-
municentur, & à paſchali communione
ſecernantur.

VII. 357. LXXXIV. Quòd in omni cauſa ca-
Addit. IV. pitali ſeu ſtatus, non per advocatum, ſed
c. 24. per perſonam, ſit agendum.

VII. 378. LXXXV. Vt Preſbyteri ab omnibus
vitiis ſe caveant, & ſubjectis ducatum cœ-
leſtis vitæ præbeant.

* LXXXVI. Vt Preſbyteri domos
religioſas habeant & nitida veſtimenta.

V. 118. LXXXVII. Vt regulariter pœni-
VII. 379. tentias dent, & in judicando æquitatem
habeant, & munera inde non exigant.

VII. 382. LXXXVIII. Mulier quæ dormiens
filium ſuum opprimit, ſex annis pœniteat.
Vir ejus ſi in domo fuerit, quatuor. Si in
uno lectulo, ſimili modo, duos in pane
& aqua, reliquos ad arbitrium ſacerdotis,
juxta qualitatem perſonæ & fletum pœ-
nitentis.

VII. 463. LXXXIX. Vt ſponſus & ſponſa cum
precibus & oblationibus à ſacerdote bene-
dicantur, & legibus ſponſetur ac dotetur,
& à paranymphis cuſtodiatur, & publicè
ſolemnitérque accipiatur. Biduo ac tri-
duo abſtineant, & doceatur eis ut caſtita-
tem inter ſe cuſtodiant, certiſque tempo-
ribus nubant, ut filios non ſpurios, ſed
hereditarios Deo & ſeculo generent.

XC. De his qui Miſſas canunt & non I. 6.
communicant, quomodo poſſunt dicere, VI. 120.
Sacramenta quæ ſumpſimus. & cætera.

XCI. Vt bis in anno Concilia cele- I. 13. 127.
brentur, & nemo plus in unoquoque quàm
quindecim diebus remoretur.

XCII. De interdictis, quòd qui inter- VII. 40.
dicta canonica ſervare contempſerit, gra- 122.
dus ſui periculo ſubjacebit. Item ſi quis
ſacerdotum vel Clericorum contra inter-
dicta canonum fecerit, à ſuo eſt officio
ſubmovendus.

XCIII. De Paſcha annotina, ut re-
memoretur.

XCIV. De letania Romana VII. Ka- VI. 74.
lendas Maij, ut rememoretur.

XCV. De diebus rogationum, ut re- V. 150.
verenter ac ſtudioſè abſque turpibus jocis Addit. III.
& verbis celebrentur, ut nullus in eis c. 142.
prandia, comeſſationes, diverſáſque po-
tiones per diverſa loca facere præſumat.

XCVI. Delectionibus vigiliæ Paſ- Concil. Aquiſgran.
chæ & Pentecoſte. II. tit. 2.

XCVII. De octo diebus Paſchæ, qua- c. 9.
liter feriari debeant, & de Pentecoſte. II. 35.

XCVIII. De dilatione temporum VII. 42.
erga eos qui ad ſacros ordines provehun-
tur. Qui ſe divinæ militiæ mancipari deſi-
derat, ſive inter Lectores, ſive inter Exor-
ciſtas quinquennio teneatur. Exinde Aco-
lytus vel Subdiaconus quatuor annis ſtet;
& ſic in benedictione diaconatus, ſi mere-
tur, accedat. in quo ordine quinque an-
nis, ſi inculpatè ſe geſſerit, hærere debe-
bit; & poſtea probatus, ſacerdos efficietur.

XCIX. De confeſſione ſcelerum. Ma- V. 37.
nifeſtum eſt eum confiteri crimen qui in- VII. 43.
dulto & delegato ſibi judicio purgandi ſe
ratione non utitur. Nihil enim intereſt
utrum in præſenti examine omnia quæ de
eo dicta ſunt comprobentur, quòd ipſa
ejus abſentia pro confeſſione conſiſtat.

C. Quòd pœnitenti nulla lucra nego- VII. 62.
tiationis exercere conveniat. Et ut in-
juſta populi petitio effectu careat.

CI. Accuſatores calumnioſos vel ſuſpi- VII. 207.
cioſos nemo ſuſcipiat, nemo audiat.

CII. Accuſatores & accuſationes quas VII. 307.
ſeculi leges non admittunt, canonum quo-
que decreta removent.

CIII. Quorum fides, vita, & liber- VI. 159.
tas neſcitur, non poſſint ſacerdotes accu- 162. VII. 112.

ſare; nec viles perſonæ, niſi in propriis cauſis.

VII. 436. CIV. Si quis Clericus in criminali vel
Addit. IV. leviori cauſa pulſatur, vel in diſcrimen ca-
c. 27. pitis accerſitur, non ſtatim reus æſtimatur qui accuſari potuit, nec ſubjectam innocentiam facunus. Sed quiſquis ille eſt qui crimen intendit, ad judicium epiſcopale veniat, nomen rei indicet, vinculúmque inſcriptionis arripiat. cognoſcat ſimilitudine habita priùs dignitatis æſtimationem. nec ſibi fore licentiam rei mentiendi. calumniantes ad ſimilem vitam poſcat ſimilitudo ſupplicij.

I. 9. CV. Vt Preſbyteri modum proprium
V 323. 371. recognoſcant, id eſt, quæ alterius ſunt
VI. 194. non appetant, nec altaria ſubmoveant,
369. VII 225. vel cetera prohibita agant. Et ut Eccleſiæ
260. 423. luminibus ceteríſque decorentur ornati-
424. bus. Et ut Preſbyteri Miſſas cum ſandaliis celebrent.

CVI. Vt ſacerdotes de incognitis ſibi
V. 396. VI 206. rebus nihil judicare præſumant priuſquam
313 381. cuncta quæ geſta ſunt veraciter audiant, & neminem lædere vel detrahere; nec
VII. 379. quemquam ante juſtum judicium dam-
436. nent, nec proprio arbitrio judicent. Priùs probent, & ſic judicent. Non enim qui accuſatur, ſed qui convincitur, reus eſt. Et neminem lædere vel detrahere ſine
VII. 331. cauſa concedant, exemplo Mariæ, quæ
402. Moyſi propter Æthiopiſſam detraxit, & lepræ immunditia multata eſt. Et David in Saul unctum, licet noſſet à Deo abjectum & reprobatum, manum mittere timuit. Similiter & nos vituperationis manum ab omnibus fidelibus ſubtrahamus.

VII. 63. CVII. Vt Preſbyteri ſicut ordine ſan-
452. ctiores, ita verbo, inceſſu, & actu ſint reverentiores: quia celſitudo graduum graviorem peccati facit cumulum.

Addit. III. CVIII. Vt Preſbyteri & Clerici ante
c. 41. Addit. IV. ſe ioca turpia fieri non permittant; ſed
c. 90. 132. pauperes & indigentes ad menſas ſecum habeant, & legatur eis lectio.

V. 156. CIX. In Eccleſiis vel in domibus ea-
Addit. III. c. 32. rúmque atriis placita ſecularia minimè fiant.

VII. 395. CX. Qui rapiunt feminas, furantur, vel ſeducunt, licèt ipſis & parentibus conveniat, eas uxores non habeant.

VII. 382. CXI. Ne ullus laicorum pluſquam
406. duas uxores habeat. Quod verò extra eſt, ad adulterium pertinet. Similiter & mulier.

CXII. Vt in Chriſtianorum non faltetur nuptiis, & à quinquageſima uſque octavas Paſchæ non fiant nuptiæ.

CXIII. Vt Clerici in quacunque ſe- VII 297
ditione arma detulerint, poſt depoſitio- 398. Addit. III
nem gravi pœnitentiæ in carcere retru- c. 17.
dantur. Aliter ſi armis, ſagis, vel ſabeis uſi fuerint, deponantur.

CXIV. Quando populus ad Eccle- VI. 196.
ſias venerit per dies ſolemne, aut communiter *Kyrie eleiſon* cantent, aut ſingulariter orationem dicant. & in Eccleſia cum ſilentio ſtent, & pro ſe & pro omni populo Dei orent, corda ſemper ad cœlum habentes erecta; & moneantur ut luminaria, incenſum, & buccellas, & fru-
ctuum primitias afferant, ſicut ſcriptum Prov. 3.
eſt: *Honora Dominum de tua ſubſtantia.*
Et in eiſdem ſanctis diebus nec in plateis
nec in domibus cantica turpia vel luxurio- VI. 205.
ſa, ſaltationes, vel luſa faciant diabolica; ſed aliquem ſapientem & bonum hominem conveniant, & ibi bonis lectionibus, quæ ad animæ ſalutem pertinent, intendant. Revertentes de Eccleſia ſimiliter cantent, & eorum paſtores exeuntes vel redeuntes ad campos, ut vera Chriſtianitas in eis agnoſcatur.

CXV. Moneantur omnes fideles de VI. 347.
caritate & hoſpitalitate, ut noverint quia vera eſt caritas Deum diligere pluſquam ſe, & proximum tanquam ſe, & qui nihil vult facere aliis quod ſibi non vult fieri. Qui enim in cibo & potu, dandis & accipiendis rebus caritatem putat, errat, di-
cente Apoſtolo: *Regnum Dei non eſt eſca* Rom. 14.
& potus, ſed juſtitia & pax. Sed & ſi ipſa cum ſtudio cantatis fiant, bona ſunt, & inter virtutes computanda. Aliter, ſeculi actus ſunt.

CXVI. De orationibus & eleemoſy- VII. 407.
nis & Miſſarum celebrationibus pro fidelibus defunctis agendis, quibus impii carere debent; quoniam nec eorum eleemoſyna à ſacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda eſt, nec ſepultura fidelium tribuenda.

CXVII. Quòd non valeant ſcripturæ VII. 346.
contra decreta canonum vel ſancita Pontificum.

CXVIII. Vt lites & contentiones, VI. 342.
rixæ & jurgia, ſicut diſcordiæ & odia, VII. 71. 247.
prohibeantur, & pax & concordia prædicetur.

CXIX. Vt diffinita crimina nullus re- VII. 363.
fricare audeat.

CXX. Quòd pœnitentes à conviviis VII. 242. 243.

& ornamentis atque alba veſte abſtinere
debeant; & diſcordes pellantur ab Eccle-
ſia donec ad pacem redeant.

I. 7. CXXI. De his quos Preſbyter ex-
V. 25. 62. communicaverit, ut alius eos non reci-
VII. 10. 295. 474. piat.

Addit. III. c. 94. CXXII. Vt Chriſtiani ab otioſo ſer-
mone & juramentis ſe caveant.

VI. 303. CXXIII. Qui contra ſtatuta cano-
VII. 149. 457. nica fecerit, laicus communione, Clericus
Addit. IV. c. 60. privetur honore.

Addit. III. c. 21. CXXIV. Vt fideles ſe abſtineant à
coitu prægnantium uxorum & menſtruo
tempore.

I. 68. CXXV. Vt Preſbyteri compotum
App. I. 5. diſcant.

VI. 259. CXXVI. Vt ſuperbi Clerici & laici
VII. 203. 237. excommunicentur. Et ut patientia & hu-
militas, caſtitas & humanitas ab omnibus
prædicetur.

Addit. IV. CXXVII. Si quis potentum quem-
c. 55. libet exſpoliaverit vel oppreſſerit, per
prædicationem ſacerdotum revocari de-
bet.

I. 24. CXXVIII. Vt unuſquiſque in eo lo-
V. 28. co in quo conſtitutus eſt, ibi maneat, nec
VII. 13. ad alia tranſeat.

V. 255. CXXIX. De reis ad Eccleſias vel ad
Addit. III. earum atria confugientibus, ut inde non
c. 30. abſtrahantur.

V. 226. CXXX. Vt nullus occultè nuptias
VI. 135. faciat, nec virginem vel viduam ſacratam
Addit. IV. ducat.

c. 188. CXXXI. Clerici tardi ad officium
VII. 237. 311. aut flagellentur aut excommunicentur. Addit. IV

CXXXII. Nullus ſacerdotum deci- c. 255.
mas cum lite & jurgio ſuſcipiat, ſed præ- VI. 192.
dicatione & admonitione.

CXXXIII. Vt vocati ad ſynodum V. 60.
inprætermiſſo occurrant. Sin aliás, con- VII. 54. 460.
demnentur.

CXXXIV. De his qui ſibi quacun- Addit. IV.
que negligentia mortem inferunt, aut c. 81.
pro ſuis ſceleribus puniuntur, nulla pro
eis fiat oblatio, nec cum pſalmis ad ſepul-
turas ducantur.

CXXXV. De his qui decimas ab- I. 157.
ſtrahunt Eccleſiæ ad quam pertinent, & V. 276. Addit. IV.
propter munera vel aliquam occaſionem c. 100. 166.
alteri dant, donec reſtituant, ab Eccleſiæ
ſocietate pellantur.

CXXXVI. Laicus non debet in Ec- V. 112.
cleſia publicè lectionem recitare, nec al-
leluia, ſed pſalmos & reſponſoria.

CXXXVII. Vt ad prædicationem VII. 181.
& confirmationem Epiſcopi omnes devo-
tè conveniant, eíque fideliter miniſtrent
& obediant.

CXXXVIII. De his qui Eccleſiis VII. 271.
vim inferunt, aut Clericos injuriare præ-
ſumunt, ut anathematizentur.

CXXXIX. Vt qui alium in culpa ſua defendere vel excuſare nititur, excommunicetur.

CXL. Vt nullus ſacerdotum ignoret quid ſit in ſynodo conſtitutum, ſed omnibus cognitis certatim obtemperent.

Hæc verò brevitatis ſtudio, ut prælibavimus, à nobis collecta omnibus noſtris ſacerdotibus habenda ſtatuimus; quoniam ipſis & ſubjectis ovibus hæc eadem bene habita & intellecta omnibus modis profutura cognoſcimus.

EXPLICIVNT CAPITVLA HERARDI ARCHIEPISCOPI.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX

INDEX

TOMI PRIMI.

Abbas quomodo eligendus. 143. 266. Ejus officium. 588
Abbatum electio reſtituta monachis. 564. 718. 1159
Abbates in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant 366. 946
Abbates Epiſcoporum conſilio utantur in regendis monaſteriis, & eorum admonitionibus obediant. 635. 738
Abbates ſi cauſam inter ſe habuerint, vel cum Epiſcopis. 497. 768
Abbates canonici canones intelligant. 517. Sciant quantos Canonicos in ſuo monaſterio habeant. 853
Abbates regulares regulam intelligant & obſervent. 375. 517 579
Abbates regant vitam monachorum. 238. 583. & ſeqq. 715
Abbates magnam curam habeant monaſteriorum ſuorum. 896. & ea non deſerant. 894. Negligentes quomodo caſtigandi. 172. 736
Abbates plurima monaſteria non habeant. 456. 793 948
Abbates præmia non accipiant pro ſuſceptione monachi. 243. 266
Abbatibus ſubjecti ſint monachi, eiſque obedientiam exhibeant. 141. 614
Abbates quomodo ſe gerere debeant erga ſubditos. 365
Abbates dormiant cum ſuis monachis 266
Abbatibus nil alienare licet de rebus eccleſiaſticis abſque Epiſcopi ſui permiſſione. 1086
Abbates legitimi hoſtem non faciant. 157
Abbas quot caſatos homines dimittere domi debeat. 491
Abbas qui juſtitiam facere nolait. 617. 789
Abbat quomodo ſe inſerere debeat rebus ſecularibus. 477
Abbas unoſquiſque de beneficio ſuo familiam ſuam nutricare faciat. 727
Abbat unoſquiſque ſuum notarium habeat. 421
Abbates ad ſecularia judicia non trahantur. 355
Abbates ante ſe joca turpia facere non permittant. 1163
Abbates beneficia hominibus ſuis non donent per præmia. 904
Abbates Comitibus adjutores ſint ad juſtitias faciendas. 636. 738
Abbates diligenter conſiderent theſauros eccleſiaſticos. 716
Abbates & Preſbyteri parati ſint ad ſuſcipiendum Epiſcopum. 158
Abbates non habeant cupplas canum. 244
Abbates ſi ad placitum Miſſi dominici venire contempſerint. 402
Abbatis electio conceſſa monachis Anianenſibus. 626. & Dervenſibus. 652
Abbatiſſa eligatur à cuncta congregatione. 906
Abbatiſſæ quales debeant conſtitui. 750. Quomodo conſtituendæ à Principe. 1149
Abbatiſſa in ſuo monaſterio ſine intermiſſione reſideat. 295. 369. 555. 1220. Neque exeat ſine juſſione Regis. 170. 143
Abbatiſſa unaquæque de beneficio ſuo familiam ſuam nutricare faciat. 722
Abbatiſſæ benedictiones dare non poſſunt ſuper capita virorum. 238. 715. Neque velum imponere viduis & puellis. 1139
Abbatiſſæ diligentes conſiderent theſauros eccleſiaſticos. 726
Abbatiſſæ magnam curam habeant ſanctimonialium. 896
Abbatiſſæ negligentia ad Principem deferatur. 736
Abbatiſſæ non habeant cupplas canum. 244
Abbatiſſæ qualiter vivere debeant cum ſuis ſanctimonialibus. 365. & ſeq.
Abbatiſſæ quæ canonicè vel regulariter non vivunt. 169
Abbatiſſæ regulares regulariter vivant. 517
Abbatiſſarum veſtimenta. 395
Abbatiæ quomodo dandæ. 575
Abel Archiepiſcopus. 157
Ablavius Dux. 985
Abortum ſi quis alicui mulieri per potionem procuraverit. 116
Abortivum ſi mulier prægnans fecerit. 917
Abortivum ſi quis fecerit mulieri prægnanti. 82
Abortivus modus. 116
Abrenuntiare diabolo quid ſit. 1136
Abrenuntiare operibus & pompis diaboli. 956
Abrenuntiatio in baptiſmo quid ſit. 477. 481
Abrenuntiatio Satanæ. 483
Abrincates. 13
Abrincatinus pagus. 378
Abſens, id eſt, abſtentus, excommunicatus. 1091
Abſens judicari non poteſt. 1071
Abſens per alium accuſare aut accuſari non poteſt. 1191. 1196
Abſens nemo damnetur in cauſa capitali. 888. 984. 907. 984. 999. 1068. 1071. 1075. 1101 1171
Abſentia rei pro confeſſione conſtat 833. 1037. 1192
Abſentibus quod ablatum eſt pleniter reſtituatur. 1073
Abſentium teſtimonium recipi non debet. 981
Abſi manſi. 348
Abſida Eccleſiæ. 1241
Abſida ubi manus imponitur pœnitentibus. 844
Abſoluta ordinatio vetita. 223. 168. 455. 515. 708. 791
Abſolutio in remiſſionem peccatorum. 889
Abſolutio pœnitentum per manus impoſitionem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat. 844 & ſeq. 847 849
Abſolutio precum ſacerdotalium. 849. & ſeq. 1146
Abſtinentia ciborum in providentia ſacerdotis erit. 1106. & ſeq. 1154. 1156
Abſtinentia honorandus eſt dies paſſionis Domini. 1087
Abſtinentia ſpiritalis in pœnitentibus potiſſimùm vigere debet. 1168
Abſtinere ab euchariſtia. 896
Abſtineri, id eſt, à communione extraneum eſſe. 1091
Acceptor mutatus æſtimatur duodecim ſolidis. 37
Acceptor non domitus æſtimatur tribus ſolidis. 37
Acceptor qui aucam aut gruem mordet, ſi fuerit involatus aut occiſus. 84. 89
Acceptorem ſi quis furaverit. 287
Acceptores. 369. 814
Acceptores Clerici & ſervi Dei non habeant. 147. 158. 191. 1049. 1056
Accipitarii, id eſt, aucellatores. 337
Accipiter & ſpata. 600
Accipitrem ſi quis occiderit. 258
Accipitres provideantur ad opus dominicum. 356
Accipitres qui habere non poſſint. 244
Accola quot modia poſſit ſeminare, & quid facere debeat. 100. & ſeq
Accuſandi licentia danda paſſim non eſt. 948. 983. Non progrediatur ultra provinciæ terminos. 994. & ſeq. 1195
Accuſandi licentiam non habeat qui de exercitu fugit. 978
Accuſandi poteſtatem falſa perſona non habeat. 333

Accuſandi poteſtatem non habeant viles perſonæ. 229. 709
Accuſandum ſi quis alium crediderit. 1072
Accuſantium vita & converſatio ante omnia inquiratur. 907. & ſeq 994. 1047. 1060 1086. 1159. 1195. & ſeq.
Accuſare Epiſcopum qui poſſint, & qui non poſſint. 268. 709. 1043. 1274
Accuſare Epiſcopum nulli criminoſo liceat. 859. 985
Accuſare Epiſcopum non poteſt excommunicatus. 1063
Accuſare qui non poſſint 413. 999. 1045. 1104. 1117. 1122. 1126 1160. 1194 1195. 1268. 1290
Accuſare majores natu non licet laicis. 1066
Accuſare quemquam non permittantur anathemati homines. 1071
Accuſare ſacerdotes qui poſſint. 384
Accuſare ſacerdotes qui non poſſint. 1047. & ſeq. 1292
Accuſare ſacerdotes non poſſunt excommunicati. 1096. 1123
Accuſare ſacerdotes non poſſunt ij quorum libertas neſcitur. 984
Accuſare ſacerdotes non poſſunt viles perſonæ. 984
Accuſare ſacerdotes non poſſunt qui in fide catholica ſuſpecti ſunt. 1062
Accuſari nemo poteſt abſens. 1068
Accuſati Epiſcopi ſedem nullus uſurpet. 1198 & ſeq.
Accuſati pœnam accuſator excipiat. 1010. *Vide* Accuſator.
Accuſatio frequenter litigantis non facilè recipienda. 908
Accuſatio reſtitari non poteſt de his criminibus de quibus quis abſolutus eſt. 1060. 1090
Accuſatio ſacerdotum vel Clericorum interdicta eſt laicis. 1070
Accuſatio ſi probata non fuerit. 69
Accuſationem nullus ſuſcipiat priuſquam rebus ſuis reſtitutus. 1290
Accuſationes adverſus doctorem nemo ſuſcipiat 1104
Accuſationes nullæ à judicibus eccleſiaſticis audiantur quæ legibus ſeculi prohibentur. 1127
Accuſationes ſubmovendæ ſunt quas leges ſeculi non admittunt. 1046 1048. 1093. 1197
Accuſationibus intereſſe non debent pœnitentes. 1262
Accuſationis ordo canonicis regulis inſtitutus. 1122. 1198
Accuſationis injuſtæ pœna. 120
Accuſato locus unde ipſe eſt concedatur, ubi teſtes habere queat 1043
Accuſato, ſi judices ſuſpectos habuerit, liceat appellare. 1096. 1193
Accuſator accipiat excommunicationem accuſati ſi non potuerit approbare quod dixit. 907. 1078. 1103
Accuſator legitimus. 1129
Accuſator non audiatur abſente adverſario. 1196
Accuſator probare debet accuſationem. 1060
Accuſator quid agat in judiciis. 154
Accuſator utitur inſcriptione ad amplificandam cauſam. 1098
Accuſatores calumnioſos vel ſuſpectos nemo ſuſcipiat. 1046 1292
Accuſatores Epiſcoporum & Clericorum non temerè recipiantur. 1042
Accuſatores eſſe qui non poſſint. *Vide* Accuſare qui non poſſint.
Accuſatores fratrum excommunicandi. 1201
Accuſatores & accuſationes quas leges ſeculi non adſciſcunt. 994. 1293
Accuſatores non facilè recipiendi. 1079
Accuſatores ſi unum crimen approbare nequiverint, ad cetera non admittantur. 1045
Accuſatores ſuſcipiendi non ſunt qui cum inimicis morantur. 1065
Accuſatori quando credendum. 1075
Accuſatori ſoli non liceat teſtes eligere. 756. 796. 874. 969 1272
Accuſatoribus de inimici domo prodeuntibus non eſt credendum. 1160
Accuſatoris perſona non debet eſſe culpabilis. 907. 1043
Accuſatus condemnari non debet inauditus. 7. 24
Accuſatus debet habere ſpatium defendendi ſe. 1064
Accuſatus poteſt appellare, ſi judicem ſuſpectum habuerit. 1096. 1193
Acolythum ſi quis injuriaverit. 98. 897
Acolythus non accuſet Subdiaconum. 228. 886
Acolythus in quot teſtibus damnabitur. 728
Acrimonia debitæ ultionis. 321. 942 997
Actio cùm in perſona cœperit intendi. 1090
Actio tamdiu ventiletur quouſque rei veritas perveniatur. 908
Actor dominicus. 614. 667. 785. & ſeq 1073. 1090. 1217
Actor fiſci regalis. 775
Actor ſemper rei forum ſequatur. 1196
Actores Eccleſiæ. 995. 1161. 1193
Actores malevoli. 530
Actores publici. 1090
Acupictile. 240. 716
Adalardus Comes palatij. 887
Adalbertus Comes. 640. 749
Adalbertus hæreticus. 257. & ſeq.
Adalelmus Abbas. 490
Adalelmus Archiepiſcopus. 633
Adalelmus 557
Adalungus Abbas. 490
Ademarus Comes. 499
Adertenſis pagus. 690
Adfatimus. 59
Adhramire. 325. 324. 516. 782
Adhramire ſacramenta. 603. 765
Adhramire vuadium. 512
Adjacentiæ Eccleſiarum. 1061
Adjactivus. 316
Adinventiones. 547
Adjurati. 886
Adjutores Imperatoris. 1149. & ſeq.
Admallare. 34 39. 319
Admallatus 316. & ſeq.
Adminiſtratores Eccleſiæ. 1164
Admiſſarium ſi quis furaverit. 306
Admonitio de nonis & decimis. 742
Admonitiones creberrimæ. 741
Admonitiones tres. 316. & ſeq.
Admonitor omnium fidelium eſſe debet Rex. 735
Adoptare in hereditatem licet ei qui liberos non habet. 59
Adoptare locum Epiſcopi viventis. 22
Adpretiare. 315. & ſeq.
Adpretiare equum furto ſublatum. 77
Adpretiare pecus. 127
Adpretiatum animal. 49
Adpretiatus. 97
Adpriſio. 551
Adrianus primus Papa. 270. & ſeq.
Adrianus ſummus Pontifex & univerſalis Papa. 247
Adſallierit ſi quis alterum in via. 295
Adſallire nemo audeat venientes ad palatium. 860
Adſallire. 198. 292. 293 304. 311. 1061. 1221
Advena non contriſtandos. 929
Advenæ jamdiu conjugati per ſingula loca. 757
Advenæ maneant ubi ſunt conjugati. 453
Adventitia mancipia. 350
Adventitij. 450
Adventitiorum numerum ſciant Miſſi. 794
Adverſa qui pellit ab afflictis, libat Domino proſpera. 1072
Adulter ſi cum adultera interfectus fuerit. 214
Adulteræ ſunt quæ poſt ſuſceptum religionis habitum apoſtatæ factæ ſunt. 1212
Adulteram ſibi reconciliare poteſt maritus. 1256
Adulterare clavem. 291
Adulterare uxorem fratris. 182
Adulteri ad accuſationem vel ad teſtimonium non admittantur. 1104
Adulteri Clerici pulſi à monaſteriis 149
Adulteri neque teſtes eſſe poſſunt neque accuſatores. 999
Adulteri perdunt animas ſuas 1004. 1255. Quomodo corripiendi 451. 871. 965. 1005. 1253. & ſeq.
Adulteri regnum Dei non poſſidebunt. 1224
Adulteri, ſi appellare voluerint, non audiantur. 1064
Adulteri ſunt qui, interveniente repudio, alio ſe matrimonio copularunt. 1041
Adulteria. 376
Adulteria prohibita. 150. 259. 526 826. 1009. 1055
Adulteri pœnitentes. 1207
Adulterina conjugia. 1062. & ſeq. 1263

Adulterium cum ſorore uxoris quomodo puniendam. 165
Adulterium eſt juſta cauſa relinquendi uxorem. 936. 956. 963. 1245
Adulterium, id eſt, fornicatio. 163
Adulterium ſi quis cum matre & filia aut cum duabus ſororibus commiſerit. 183
Adulteros nemo concelet. 544
Adulterum nemo recipere præſumat. 545
Advocati. 775
Advocati Eccleſiarum à Principe poſtulentur. 1110
Advocati Eccleſiarum quales eſſe debent. 366. 601 689. 780. Quales eligendi. 352. 378. 466 472. 480. 874
Advocati Epiſcoporum, Abbatum, & Abbatiſſarum. 509. 548. 605
Advocati conſtituantur quales meliores inveniri poſſunt. 765
Advocati boni & idonei. 520
Advocati malevoli non habendi. 530
Advocati, id eſt, electi teſtes. 71. 82
Advocati per ſingula loca eligantur. 393. 961
Advocati pravi tollantur. 416 432. 437. 756. 969
Advocati ſacerdotum. 259. 538
Advocatum nullus Epiſcopus aut Abbas habeat Centenarium Comitis. 617. 788
Advocatus Epiſcopi atque Abbatis. 491
Advocatus Epiſcopi juſtitiam faciat. 332. 355
Advocatus omnium Preſbyterorum. 250
Advocatus ſanctimonialium juſtitiam per ſe faciat & accipiat. 630
Advocatus ſi ſacramentum contra alium habuerit. 467
Advocatus ſi in cauſa ſuſcepta iniqua cupiditate fuerit repertus. 1059
Advocatus ſervorum. 783
Ædes ſi quis expoliaverit. 1099
Ædificia intra curtes dominicas ſint bene cuſtodita. 337
Ædificiis eccleſiaſticis præferendus eſt bonorum morum ornatus. 482
Ædificium alterius ſi quis ejecerit. 121
Ægritudinum neceſſitates. 1034
Ægroti excuſantur à jejunio. 1087
Æmilia. 543
Æneum. 85. 317. 319
Æneum ubi ſtriæ concinunt. 322
Aennion. 106
Æquales menſuras omnes habeant. 992
Æquiparabilis. 209
Æquivocus. 573
Aëra conturbare maleficiis. 1144
Aëris inæqualitas ſi evenerit. 725
Æramentum. 757
Ætas intelligibilis. 1108
Ætas ſenilis. 1248
Ætatis ignorantia ſuffragatur pueris. 850. 1245
Ætatis perfectæ homines ſcribant evangelium. 992
Ætatis ſenilis intuitus habendus eſt in pœnitentia imponenda. 1034
Æternitate ſolida ſerventur. 998
Æthiopiſſa. 1000. 1097. 1193
Affatomie quid ſit. 610
Affinis teſtis non poteſt admitti. 1196
Affinitas non invenitur ultra ſeptem gradus. 1208
Affinitatis linea. 1179. 1259. *& ſeq.* 1264
Affirmationis ſermo quomodo proferendus. 585
Afflictis ſobveniendum eſt. 1072
Afiamire. 256
Africanæ provinciæ canones & decreta. 995. 1045
Agatheoſe Concilium. 999
Agatices Archiepiſcopus. 653
Agendam ſi Preſbyter inconſulto Epiſcopo in quolibet loco voluerit celebrare. 835. 973. 1060. 1114. 1208
Agentes Epiſcoporum aut potentum. 24
Agentes publici. 8
Agger terræ, ſignum terminorum. 123
Aggeres juxta Ligerim. 776
Agilolfingi. 106
Agitatores ſanguinum. 409. *& ſeq.* 523 1052. *& ſeq.*
Agiulfus Archiepiſcopus Bituricenſis. 653
Agnati ſunt qui per virilem ſexum deſcendunt. 134. 1099
Agnum ſi quis furaverit. 286
Agobardus Archiepiſcopus Lugdunenſis. 623. 653
Agrariam ſecundùm æſtimationem Judicis ſolvant coloni vel ſervi Eccleſiæ. 100
Agri dominicati. 666. Si quis eos neglexerit excolere. 880. 1185. 1250
Agri fiſcales. 33
Agrorum labor. 974
Agrum alterius ſi quis invaſerit. 133
Agrum ſi quis læſerit. 928
Aiſtolfus Magontienſis Archiepiſcopus. 623. 628. 640
Alagaſtar. 987
Alamania. 441
Alamaniæ limites. 690
Alamanna ingenua. 88
Alamanna libera. 62
Alamanna prima aut mediana. 87
Alamanni. 985
Alamannorum lex. 53
Alamannum advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Alamannus medius. 76
Alamannus medianus, primus. 87
Alapa. 848
Alapæ donandæ pueris qui præſentes ſunt quando res alicui traduntur. 45
Alarum pecus ſi quis occiderit. 84
Alberici miſſaticum. 653
Albericus Epiſcopus. 641. 743
Albia fluvius. 248. 495. 682. 768
Albige. 83
Albinus, ſive Alcuinus. 270. 423. 803. Ejus elogium. 415
Albion & Vuithimuodus Saxoniæ Duces. 193
Albricus Epiſcopus. 641. 743
Alcabe monaſterium. 590
Alcuinus. *Vide* Albinus.
Aldiones. 260. 348. 351. 539
Aldricus Metropolita Senonicus. 676
Alea vetita Epiſcopis, Preſbyteris, & Diaconibus. 958
Aleas amare. 1201
Alienæ gentis homines ad exercitium imbuantur legibus. 981
Alienam rem ſi quis vendiderit. 131. *& ſeq.*
Alienans res ſuas, ſuper eis reſidere non poteſt. 546
Alienis nullus utatur. 980
Alienum nemo damnet. 978. 1073
Alienum nihil ambitus improbus concupiſcat. 1114
Alienatio eſt venditio, donatio &c. 1166
Alienatio rerum eccleſiaſticarum vetita. 746. 945. 1168
Alimonia pauperum ac Clericorum. 988
Alimonia non vendatur foris imperium. 424. 431. 435. 725. 872. 967
Alimoniæ. 407
Alleluya. 62. Laicus dicere non debet in Eccleſia. 843. 1196. Non dimittatur in Septuageſima. 583
Alnioi fuſtes quatuor. 321
Alodis, alodium. 321. 453. 456. 460. 533. 626. 619. 717. 758
Alodem aut vitam nullus Bajuvarius ſine crimine perdat. 101
Alodem comparare de beneficio. 769
Alodem propriam ſi quis vendiderit. 835
Alodem ſi quis de beneficio comparaverit. 499
Alodem ſuum reſtaurans. 528
Alodes eorum qui reſtaurant ex beneficiis dominicis. 376
Alodes reſtaurari. 474. 797.
Aloſebutch monaſterium. 591
Alpes. 441
Alſaccia. 43
Alſenſis pagus. 441
Altare aliud in Eccleſia non erigendum niſi quod ab Epiſcopo ſanctificatum eſt. 958
Altare aliud erigendum non eſt contra eccleſiaſticam fidem vel diſciplinam. 126. *& ſeq.*
Altare conſecrare non præſumant Preſbyteri. 1072
Altare, locus ſacramenti. 234
Altare non conſecrandum niſi lapideum. 457. 793
Altaria ab Epiſcopo conſecrata. 959
Altaria ambigua de conſecratione conſecrentur. 730. 877. 1110. 1187
Altaria meliùs conſtruantur. 730. 834
Altaria in quibus reliquiæ non ſunt evertantur. 228
Altaria ſint abſque teguriis. 144
Altaria ſuperflua non ſint in Eccleſiis. 422. 791. 966

Altaria ſecundùm ſuam dignitatem venerentur. 237. 517. 724. 992
Altaris unius quatuor partes fiant. 1165
Altarium. 44
Altarium conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 329
Altemburc monaſterium. 590
Altercantem ſi quis adjuvare per malum ingenium præſumpſerit. 760
Altitudinis temporalis deſperatio. 1119
Altum ſragium monaſterium. 592
Alypius Epiſcopus Legatus provinciæ Numidiæ. 226
Amalarius Epiſcopus Trevirenſis. 643. 682
Amatoria pocula. 1143
Amau. 690
Ambianenſis epiſcopatus. 641. 743
Ambienſis pagus. 690
Ambigua Dei judicio reſervanda ſunt. 1079
Ambitio damnata in Epiſcopis. 952
Ambitus improbus nihil alienum concupiſcat. 1124
Ambo, id eſt, pulpitum. 565. 719
Ambulare. 63. & ſeq. 315. & ſeq. 322
Ambulare cum ſtelzia in campo. 87
Ambulare in ſolatium alicujus. 90
Ambulare ad judicium. 516
Amentia volontaria. 1085
Amicitia protegit omnes ut non contendant. 981 1077
Amico quippiam rapere furtum eſt. 407. 988. 999. 1002. 1267 1270
Amiſſarius. 52. Amiſſarium alterius ſi quis involaverit. 77
Amiſſarius ſi de grege ſublatus fuerit. 89
Ampullæ tres in cœna Domini. 835
Ampullas duas ſecum Preſbyter deferat in cœna Domini. 732
Amrivus locus ſilveſtris. 248
Anachoretæ in congregatione permaneant. 242
Anaſtaſius. 273
Anathema dictum Regibus qui canonis hujus cenſuram violarint. 978
Anathema ſignificat ſeparationem à Deo. 1008
Anathemati homines. 407. 988. 1082. Accuſare quemquam non permittantur. 1072
Anathematis pœnam ſi quis parvi duxerit. 1205
Anathematum omnium vox. 1072
Andecingæ, id eſt, pertica decem pedes habens. 100
Andedi. 337
Andelaum. 12
Andreas Archiepiſcopus. 653
Aneta ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Anetam ſi quis furaverit. 287
Ancilla aliud eſt, aliud libera. 1039
Ancilla libera dimiſſa per chartam. 62
Ancilla propria. 401
Ancilla regia aut eccleſiaſtica. 42
Ancilla aliena ſi oppreſſa à ſervo fuerit. 298
Ancilla ſi debilitata fuerit ut avortum faceret. 116
Ancillæ fugaces. 350. 543
Ancillæ Dei monaſteriales. 148. 825
Ancillæ Dei velatæ quomodo vivere debeant. 173
Ancillæ Eccleſiæ opera impoſita ſine neglecto faciant 63
Ancillæ propriæ non velentur niſi ſecundùm menſuram. 725. 966
Ancillæ filij non accipiant æquam portionem inter fratres 130
Ancillæ palatij. 488
Ancillæ ſuæ oculum ſi quiſpiam percuſſerit. 927
Ancillæ quomodo recipiendæ in monaſteriis. 423
Ancillæ ſi quis ſe junxerit coitu ſeminis. 297. 607. 929
Ancillam alienam ſi quis vendiderit. 130
Ancillam alienam ſi Francus ſibi publicè junxerit. 297
Ancillam alienam ſi quis adulteraverit. 297
Ancillam alterius maritatam aut virginem ſi quis ſubegerit. 125
Ancillam alterius ſi quis furaverit. 290
Ancillam Eccleſiæ fugitivam ſi quis ſuſceperit. 65
Ancillam ſi quis ad fugiendum ſuaſerit. 97. 126
Ancillam ſi ingenuus uxorem acceperit. 163
Ancillam ſi liber in matrimonium acceperit. 938
Ancillam ſi quis de terra effodierit. 70
Ancillam ſuam ſi quis percuſſerit lapide vel virga. 927
Ancillam veſtitam ſi quis vi compreſſerit. 79
Ancillarum Dei converſatio. 428
Ancipite atque fuſte armati. 772
Ancyranus canon de his qui irrationabiliter verſantur. 230
Angargnago, id eſt, deterior equus. 127
Angariæ. 153. 352. 1130. Eas cum carro faciant accolæ. 101
Angariis fatigari. 1090
Angelorum ignota nomina nec fingantur nec nominentur. 220. 515. 707. 837. 1285
Angelus per ſuperbiam de cœlo ejectus eſt. 965
Angilbertus Abbas Centulenſis. 272. 273
Angilramnus Archiepiſcopus. 270
Angrarij. 275
Anguillæ capiendæ. 300
Anianum monaſterium. 392. 613
Animæ redemptio. 95
Animæ remedia. 1113
Animæ ſuæ ſalus cuique curæ eſſe debet. 974
Animal alienum nemo præſumat occidere. 128. Si quis occiderit. 156. 899
Animal ſibi furatum ſi quis perdiderit. 305
Animal intertiatum. 49
Animal per veſtigium ſi quis ſequitur. 39
Animal nemo comparet de ignoto homine. 973
Animal ſi quis ad mortem compulerit. 127
Animal ſi quis amico commendaverit ad cuſtodiam. 128. 928
Animal ſi quis in meſſe ſua invenerit. 289
Animali ſi mulier ſuccubuerit. 959
Animali ſi quis ſe miſcuerit. 929
Animalia coitu hominum polluta occidantur. 959
Animalia duodecim ſi quis furaverit. 286
Animalia pacem habeant. 507
Animalia ſi quis interfecerit. 118
Animalia ſi quis ad cuſtodiendum acceperit. 128. 928
Animalis venditi vitium ſi venditor celaverit. 902
Animalia vitiata. 126
Animalium mortalitas. 475
Animalium nutrimen. 612. 639. 784. 880
Animam ſuam Epiſcopus ponere debet pro ovibus ſuis. 1129
Animarum ſibi commiſſarum curam habeant paſtores. 242
Animas hominum ſalvare venit Dominus. 979
Animi vigor emollitur ab illecebris. 1170
Animo Regis ſatiſfactum habere. 782
Animos ad Deum intentos habere oportet in Miſſa. 992
Animus intumeſcens ſpe honoris eccleſiaſtici. 1192
Anniculatus porcellus. 284
Anniverſarium Abbatis defuncti. 587
Annona ad caballos. 619. 790
Annona in Eccleſia non mittatur. 730. 834
Annonæ à dæmonibus devoratæ. 267
Annonæ venundatio. 399
Annonam nemo carè vendat. 263. 725. 727. 872. 967
Annonam ne quis vendat antequam colligatur. 468. 472. 796.
Annonam ſi quis furaverit. 296
Annonam ſi quis in hoſte rapuerit. 349. 766
Annonam ſi quis comparaverit propter cupiditatem. 455
Annuntiare juſtitiam. 529
Annus & dies debet eſſe evidenter expreſſus in pactis & placitis 948. 982. 1005
Anothapuch. 138
Anſegiſus Abbas Capitularium collector. 697. 802
Anſerem domeſticam ſi quis furaverit. 287
Anſgarius Archiepiſcopus Hammaburgenſis. 683
Anteſtare contra legem 63. Tributum. *Ibid.*
Antiquis novi non præferantur. 1077
Antiquitatis auctoritas. 218
Antonacum. 17
Anulum Ducis ſi quis contempſerit. 105
Anulus regius. 332
Aper alienus ſi occiſus fuerit. 84
Apes ad opus dominicum providendæ. 334
Apes ſi ex apili elapſæ fuerint. 140
Apium decimum vas reddant accolæ. 101
Apium vas ſi quis furaverit. 188
Apile. 140
Apoſtaſia monachorum. 677. & ſeq.

Apoſtata.

Apoſtata. 1211. & ſeq.
Apoſtatæ communionem penitùs non accipiant. 946
Apoſtoli ſequendi in eccleſiaſtica diſciplina. 482
Apoſtolica ſedes. 265. 270. 330. 357 1096. Ejus primatus. 1197. unanimitas. 715 Conſulenda in majoribus cauſis. 381
Apoſtolica legatio interfuit cudendis Capitularibus. 1132
Apoſtolica decreta violanda non ſunt. 983 1049
Apoſtolicæ conſtitutiones non ſunt violandæ. 1078
Apoſtolici. 327
Apoſtolici Pontifices. 10
Apoſtolicus Papa. 272
Apoſtolicus. 255. 358. 843. 1080 & ſeq.
Apoſtolorum limina. 273
Apoſtolus, id eſt, epiſtola quæ legitur in myſteriorum celebratione. 7
Apoſtolus quomodo ſit imitandus. 479
Appellandi vox nemini deneganda. 1176
Appellandi vox non denegetur in ſupplicium deſtinatis. 1078
Appellantem non debet afflictio ulla injuriare. 1097
Appellantibus ad majores judices eccleſiaſticos audientia non negetur. 909. 974 1048. 1194
Appellare licet ad Concilium univerſale. 1045
Appellare licet ad Romanum Pontificem. 1094
Appellare licet à judicibus quos Primates dederunt. 1114
Appellare licet ei qui pulſatus. 1103
Appellare licent accuſato, ſi judices ſuſpectos habuerit. 1096 1193
Appellare non licet à judicibus electis. 1036
Appellatio ad apoſtolicam ſedem. 1081 1114. 1124
Appellatio ad Romanum Pontificem. 1000. 1198 & ſeq.
Appellatio ad Cæſarem. 414
Appellatio Epiſcoporum damnatarum ad ſedem apoſtolicam. 933. 1046.
Appellatio interdicta homicidis, adulteris, veneficis, & convictis. 1064
Appellatio non ſemper ſuſpendit effectum ſententiæ 997
Appellationis vox. 1076. 1161
Appellationis remedio licet litigatori vitiatam cauſam ſublevare. 1077 1176
Appellationis vocem nulli oportet negari. 1196
Appellatores in carcerem non redigantur. 1077. 1176
Appellatori liceat vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare. 1097
Appenſi propter leves culpas. 463
Appretietur illud pecus quod valet. 902
Aprifio. 500
Aprum laſſum ſi quis occiderit. 304
Aptificare. 275 277
Aqua benedicta. 903. Eam Presbyteri deferant in circuitu Eccleſiarum. 1288
Aqua conſecrata ad aſperſionem domorum accipienda in ſabbato ſancto Paſchæ vel Pentecoſtes. 935. 1278. 1289
Aqua ſi inflaverit propter clauſuram in ea factam. 80
Aqua ſola utatur qui ebrius in exercitu inventus fuerit. 495 767
Aqua ſola loti quomodo baptizandi. 1037
Aquæ ferventis judicium. 598. 669. 777. 797. 869. 1251.
Aquæ frigidæ examen. 653. 668. 1218
Aquæ-Sextiæ. 265
Aquarum inundatio. 742
Aquilæ ſi ſuper cadaver ad lacerandum conſederint. 136
Aquis palatium. 275 342. 465. 473. ſedes regia. 589
Aquiſgranenſis conventus. 553
Aquiſgranenſis ſynodus magna. 395
Aquiſgrani palatium. 248. 573
Aquitania. 442. 450 549. 575. 577.
Aquitaniæ limites. 690
Araho. 34 37. 48. 50
Aranſcatri. 126
Arare ſi quis campum alienum præſumpſerit. 299
Arandum non eſt in bove & aſina. 930
Aratrum in campum alienum ſi quis intrare prohibuerit. 299
Aratura. 400
Arbitrare. 128
Arbitres. 917. & ſeq.
Arborem domeſticam ſi quis furaverit. 288
Arborem inſertam ſi quis exciderit in agro alieno. 299
Arborem ſi quis capulare præſumpſerit. 300
Arbores diverſi generis. 342
Arbores fructiferas alterius ſi quis exciderit. 139
Arbores ſuperſtitioſæ deſtruendæ. 269
Arbores venerari. 1094
Arborum ſuperſtitio vetita. 235. 713. 992
Arborum vota. 254
Archidiacones. 540
Archidiaconi. 634. 657. 1123
Archidiaconus Epiſcopi. 828
Archidiaconi audientia. 860
Archidiaconi non ſint laici. 424. 435 725. 966
Archidiaconi nihil accipiant de manſis ad Eccleſiæ luminaria datis. 737
Archidiaconi officium. 41 & ſeq.
Archidiacono ſi quis inobediens fuerit. 1120. 1260
Archidiaconorum cupiditas ne culpas nutriat. 154 1224
Archidiaconus Clericos commoneat ad ſynodum 177. 184
Archidiaconus detondeat Clericos comam nutrientes. 153 1075
Archiepiſcopi auctoritas. 367. 369
Archimandrita. 746
Archimandritiſſa. 746
Archiœconomus. 746
Archipreſbyter diœceſis 428
Archipreſbyteri. 657
Archipreſbyteri auctoritas. 1123
Archipreſbyteri audientia. 860
Archivus monaſterij. 678
Archivus palatij. 552 572. 679
Archivus publicus. 563
Arcum unuſquiſque habeat in hoſte. 510
Arcus cum duabus cordis & ſagittis duodecim. 509
Ardenna. 690
Ardobertus Archiepiſcopus. 157
Arelas. 488
Arelatenſis Eccleſia novem ſuffraganeas habere debet. 265
Argentum accipere licet pro decima. 742
Argentum dari poteſt pro reſtauratione Eccleſiarum. 785
Argentum merum. 264
Argentum ſignatum ſibi commendatum ſi quis attrectare præſumpſerit. 1094
Argutarius. 287
Aribanont. *Vide* Heribannus.
Aribertus. 160
Arioli non obſervandi 518. 929. 962
Ariolos ſi quis de ſalute Principis conſuluerit, capite puniatur. 1104
Ariſtatonem ſuper hominem mortuum ſi quis capulaverit 293. 318
Arma bajulare. 108
Arma Jurare per arma. 135
Arma Clerici non portent. 164 236. 360. 518. 713. 758. 858. 991. & ſeq. 1052.
Arma bellica ſi quis eccleſiaſticus indutus fuerit ad belligerandum. 932
Arma deponat qui publicam agit pœnitentiam. 885. 1227. 1252. & ſeq.
Arma deponere debent qui fugiunt ad Eccleſias. 1061
Arma infra patriam non portanda. 424. 431. 435. 449. 754 872. 967
Arma negotiatores non ducant ad vendendum. 968
Arma & brunia non ducantur ad venundandum. 425. 432. 755
Arma non commendentur infra monaſteria puellarum. 418
Arma ſi quis audit clamare. 524
Arma relinquere 649
Arma ſua panſare. 69
Armarium palatij. 554. 558
Armatura in exercitu. 425. 431. 436. 755. 873. 967
Armaturam portare vel pugnare vetitum ſervis Dei. 146. 190. 824 1049
Armillæ non dentur negotiatoribus. 961
Armis abſtineant qui ſacrificiis interſunt. 1087
Armis contendere. 763
Armorum poſitio. 47. 1218
Arno Archiepiſcopus Iuvavenſis. 327. 382. 490. 562. 1080. & ſeq.

Arnulfus Abbas. 678
Arratum nomine quod datum eſt. 1170
Arras ſi quis dederit pro quacunque re. 132. 902
Artem Deus unicuique homini dedit qua paſcitur. 974
Articulum pollicem ſi quis alteri truncaverit. 87
Artificem quemcumque ſi quis vendiderit. 290
Artifices bonos judex unuſquiſque habeat in ſuo miniſterio. 337
Aruſpices ſi quis de ſalute Principis conſuluerit, capite puniatur. 1104
Archbroch. 248
Aſclipiodus. 20
Aſcum ſi quis de intro clave furaverit. 296
Aſilo monaſterium. 592
Aſinum ſi quis amico commendaverit. 928
Aſperij Vallis. 592
Aſſallire. 902 1228
Aſſeres. 121
Aſſumptio S. Mariæ. 585. 732. 748. 955
Aſyla Eccleſiarum ne violentur. 840. 854. 860 931. 1061. 1162. 1295.
Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus. 994
Athargrati. 107
Atriarij. 690
Atria Eccleſiarum. 28. 389. 599. 728. 777. 869. 1061. 1293. 1295.
Attenuatæ Eccleſiæ. 1158
Attiniacum palatium. 466. 634 737
Atto. 967
Avalenſis comitatus. 575
Avalenſis pagus. 441
Avares. 967
Avari. 205. 425. 431. 575. Avarorum partes. 755
Avararia. 459
Avaria. 255
Avaritia eſt alienas res appetere. 454. Turpe lucrum. 454. & ſeq. 727.
Avaritia evitanda eſt omnibus Chriſtianis. 235. 268 368. 713. Præcipuè verò ab Epiſcopis & Presbyteris. 418. 894
Avaritia prohibenda. 225. 708
Avaritiæ locus dandus non eſt. 749
Auca ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Aucæ, id eſt, anſeres. 334. 336. 340
Aucas nutriant. 510
Aucellatores. 337
Auctoritas canonica. 1158
Auctoritates habeant ſtabilem firmitatem. 8
Audientia. 548
Audientia cunctorum quæſtionibus commodetur. 1089
Audientia epiſcopalis. 998. 1035
Audientia Epiſcopi. 1123
Audientia non neganda ei qui appellat. 1194
Audientia Regis. 1118
Audientiæ cauſarum non fiant in die dominico. 1185
Audientiam negare non oportet roganti. 1096. 1193
Audientias tenere. 339
Audire ſacramentum. 60
Auditorium, locus ubi ſanctimoniales colloquuntur. 1141
Auditorium, id eſt, locus ubi ſacra concio habetur. 1206
Audulfus. 425. 431
Avem domeſticatam ſi quis occiderit. 138
Avenarij panes. 264
Aves nemo tollere præſumat de alterius ſilva. 140
Aves ſi ſuper cadaver ad lacerandum conſederint. 136
Augmentum ſuum nemo quærat per alterius imitationem. 1114
Auguria prohibita. 148. 151. 191. 428. 824. 1050
Auguriari non debere. 929
Augurratrices. 370
Auguſtana Vallis. 441
Auguſtidunum. 377
Auguſtini locus de legitimo matrimonio. 1063
Auguſtini locus de uxoribus Chriſtianis. 1263
Auguſtini liber de agone Chriſtianorum. 1203
Auguſtini verba de furibus rerum ſacrarum. 1001
Auguſtinus Epiſcopus Legatus provinciæ Numidiæ. 226
Auguſtudunenſis comitatus. 575
Aviaticæ res. 17
Avium ſtercus. 151
Aurelianenſis civitas. 377
Aurelius Epiſcopus Carthaginienſis. 225
Aurem alterius ſi quis abſciderit. 73. 108. 112
Aure tractum teſtem ſi quis habuerit. 130. 134. & ſeq.
Aurem equi vel bovis ſi quis amputaverit. 127
Aures Imperatoris. 765
Aures imperiales. 217.
Auriculæ puerorum torquendæ qui præſentes ſunt quando res alicui traduntur. 45
Auriculam alteri ſi quis amputaverit. 101 & ſeq.
Auriculam alterius qui ſimaverit, excuſſerit, aut plagaverit. 85
Auriculam excutere. 29
Aurium & oculorum illecebræ. 1170
Aurifex faber ſi occidatur. 79. 90
Aurum & argentum ardere non poteſt. 128. 900
Aurum ne quis plus honoret quàm altare. 255. 712
Auſterban. 690
Auſtria. 441. 505. 543
Autcarius Archiepiſcopus Moguntiacenſis. 653. 801. 803
Autharius Comes. 798
Avunculi & amitæ. 17
Avunculi & avunculorum filij cognati ſunt, non agnati. 154. 1099.
Avunculum ſuum ſi quis occiderit. 166
Avurſum. 127
Axes ædificij. 122
Axilæ. 340

B

BAccones. 509
Baculo cædere. 510
Baculum nullus in hoſte habeat. 510
Bajocaſſinus pagus. 378
Bajulare, id eſt, portare. 1049
Bajulare arma. 104. 108
Bajuvaria 441. 575
Bajuvariæ limites. 690
Bajuvarij. 985
Bajuvariorum ducatus. 263
Bajuvariorum Dux unde accipiendus. 106
Bajuvariorum lex. 95
Bajuvarium advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Bajuvarius nullus alodem aut vitam ſine crimine perdat. 101
Balationes. 957
Baliſtam ſi quis poſuerit. 48
Balma monaſterium. 589
Balnea Eccleſiarum. 1061
Balnearium ſi quis incenderit. 110
Balnearum uſus in arbitrio Prioris conſiſtat. 581
Baltheus. 275
Bamberga bona æſtimatur ſex ſolidis. 37
Bancales ad diſcum. 337
Banni Comitum & judicum. 520
Bannitio. 397
Banniatus per Comitem. 781
Bannire. 19. 372. 374 377. 402. & ſeq. 602
Bannire ad placitum. 514. 761. 963
Bannire in hoſtem. 47 508. 766. & ſeq.
Bannitus ſi quis fuerit in utilitatem Regis, & minimè adimpleverit. 46. 207. 447.
Bannitus ſi quis fuerit cum caballo. 514
Banniti ad placitum ne fiant pauperes. 427. 433
Banniti non fiant per placita. 531
Bannitus cum armis ſi quis fuerit. 514
Bannitus ſi quis fuerit ad mallum. 397
Bannitus ſi quis fuerit ad pontem publicum. 514
Bannus. 197. & ſeq. 253. & ſeq 397. & ſeq. 401. 762.
Bannus dominicus. 207. 347. 349. 352. 371. 374 377. & ſeq. 401. & ſeq. 425. 431. 435. 447. 474. 511. 535. & ſeq. 543. 547. & ſeq. 647. & ſeq. 755. 765. & ſeq. 775. 776. 778. & ſeq. 783. 797. & ſeq.
Bannus Imperatoris. 403. 477 486. 520. & Regis. 207. 256. 275. 277. 601. 604. & ſeq.
Bannum fortiorem Rex ſtatuere poteſt. 278
Bannus epiſcopalis. 627
Bannus hoſtilis. 365
Bannus ex his ſingulis perſolvatur. 1202
Bannus reſiſus. 668. 1118
Bannus ſi cui fuerit judicatus. 509

Bannum rewadiare. 663. 841
Bannus uſualis. 419
Banſatrices. 8
Baptiſmatis ſacramentum. 193 483. 501. 793. 953. 1074. 1108. 1110. 1135.
Baptiſmatis fons. 1178
Baptiſmatis pactum, & abrenuntiatio diaboli. 478. 481. 956
Baptiſma eſt remiſſio peccatorum. 889. 950
Baptiſma catholicum. 236. 517. 713 839
Baptiſma pretio conſtare non debet. 857. 954 1287
Baptiſma juſtum non eſt iterandum. 1037. 1166 Niſi in dubio 954. 1110. 1113. 1279 1287.
Baptiſma non celebretur extra ſtatuta tempora. 359. 418. 857. 953. 955. 1135. 1137. 1287.
Baptiſma bene ſciant Presbyteri. 243. 413. 991
Baptiſmum ſi quis perceperit in ægritudine. 1113
Baptiſmum ſi quis Saxo contempſerit. 252
Baptiſterium ſuum Presbyteri memoriter teneant. 243. 417
Baptiſmales Eccleſiæ. 536. 538. 546
Baptiſterium publicum nullibi conſtituatur niſi ubi Epiſcopus conſtituerit. 171
Baptizandi diſcant ſymbolum fidei. 1085 1115
Baptizare oportet in nomine Trinitatis. 1037
Baptizatus ſi quis fuerit ab hæreticis in nomine Trinitatis. 1115
Baptizare nemo præſumat niſi de chriſmate quod proprij Epiſcopi largitione acceperit. 1159. neque de veteri chriſmate. 1050
Baptizare non præſumat Presbyter ſine juſſione Epiſcopi. 171
Baptizatus confirmatus corpore & ſanguine dominico. 483
Baptizare infirmum poteſt Presbyter degradatus. 164
Baptizare nemo præſumat in aliena parrochia. 836
Baptizare ubicunque licet in caſu neceſſitatis. 178
Baptizare non licet niſi in Paſchate & Pentecoſte. 418 953. 955
Baptizari infra annum debent infantes. 253
Baptizandi ſunt omnes qui baptizati ſunt à Presbytero non baptizato. 182 827. 938 Et qui à Presbyteris indoctis baptizati ſunt. 933 Vel à Presbytero diis mactanti. 1113. ſive etiam à paganis. 1112
Baptizentur de quibus dubium eſt utrum ſint baptizati. 954 1110 1115. 1279. 1287
Baptizatis non licet manducare cum catechumenis. 937
Baptizare clocas. 244
Barbam nolentis tondere non licet. 74
Barbaræ nationes. 681
Barbaræ nationis perſona. 673
Barbarus homo qui lege Salica vivit. 309
Barchinona. 572
Bardenvvich. 425. 431. 755. 967
Bargus. 322
Baro de minoſidis. 87
Baro, id eſt, maſculus. 42. & ſeq.
Baroni ſi quis viam ſuam obſtaverit. 303
Baronem ſi femina ſubdolum extra rixam clamaverit. 87
Barridi boni ferro ligari. 341
Bartholomæus Archiepiſcopus Narbonenſis. 655
Barum aut feminam ſi quis mortraudit. 78
Barum ſi quis percuſſerit. 83
Baſilica. 318
Baſilicæ martyrum. 1031
Baſilicæ omnes in eccleſiaſtica defenſione permaneant. 567
Baſilicas novas in fraudem antiquarum conſtruere. 481
Baſſus. 374
Baſternæ. 340
Baſtonico retruſus. 648. 939. 997. 1265
Batlinis 337
Battere lioum. 240. 716. 993
Battutus ſi fuerit porcarius. 83
Bauga non detur negotiatoribus. 393. 795.
Baugulſus Abbas Fuldenſis. 201
Bebor[illegible]s ſoperponere. 500
Begorra. 14
Beheim. 459. 575
Bellicam expeditionem fugiens quomodo puniendus. 978
Belvacus. 641. 743
Benarnum. 14
Benedictio conjugum. 373
Benedictio diaconatus. 1037. 1292
Benedictio Epiſcopi expectanda in Miſſa, ſi præſens fuerit. 1087. 1206
Benedictio epiſcopalis quomodo facienda. 144
Benedictio in Miſſa publica. 582
Benedictio poſt completorium. 585
Benedictio presbyteratus. 935
Benedictio quam nuptæ ſacerdos imponit. 232
Benedictio ſacerdotalis. 237. 714. & ſeq. 992
Benedictio ſacerdotis neceſſaria in nuptiis virginum. 1003
Benedictio ſacerdotis in nuptiis. 945. 978 1062. & ſeq. 1108. 1129. 1189. 1263. & ſeq. 1282. 1291
Benedictione ſacrati olei non careant morientes. 1187
Benedictionem in Eccleſia ſuper plebem fundere non præſumant Presbyteri. 1072. 1208. 1291
Benedictionem nullus accipiat ab hæretico. 933
Benedictiones ſuper capita virorum dare non poſſunt Abbatiſſæ. 238. 715
Benedictus Abbas Anianenſis. 623. 678
Benedictus Archiepiſcopus. 633
Benedictus Levita. 801
Benedictus de ſua reclamatione ſileat. 797
Beneficia. 16
Beneficia condirecta. 244
Beneficia condricta. 476. 498. 769
Beneficia dominica qui deſtructa habent. 376. 616. 787
Beneficia dominica non bene conſtructa. 796
Beneficia deſtincta. 474. 685. 797. 1216
Beneficia Eccleſiarum. 738. 1214
Beneficia eccleſiaſtica qui habent, ad Eccleſias reſtaurandas adjuvent. 504
Beneficia eccleſiaſtica nec tribuenda nec auferenda ſunt per præmia. 904
Beneficia Epiſcoporum, Abbatum, & Comitum. 498
Beneficia Epiſcoporum &c. deſcribantur in breve. 769
Beneficia Imperatoris & Eccleſiarum. 403 518. & ſeq.
Beneficia regalia. 453. 456. 727. 758
Beneficia de rebus eccleſiaſticis. 355
Beneficia qui habent, in hoſtem veniant. 457
Beneficiare. 441
Beneficiarius ſervus. 869. 1251
Beneficium. 182
Beneficium & honorem perdere. 197. 860
Beneficium cum brunia perdere. 873. 967
Beneficium cum brunia perdat qui eam ſecum non tulerit. 425. 431. 436.
Beneficium eccleſiaſticum. 855. 1162
Beneficium perdere. 352. 1215. 1220. 1230
Beneficium dominicum qui habent, bene illud immeliorare ſtudeant. 507
Beneficium hominis mittatur in bannum. 763
Beneficium legis. 49
Beneficium Principis 767. Qui habent, in hoſtem pergere debent. 494
Beneficium illi dandum eſt qui Regi bene ſervierit. 904
Beneficium Imperatoris deſertare nemo audeat. 364
Beneficium. Rem Eccleſiæ per beneficium præſtare. 95
Beneficium ſi quis occaſione proprij deſertum habuerit. 611. 784. 1216.
Beneficium Regis ſi quis habuerit. 264
Beneficium ſi major habuerit. 333
Beneficium ſi quis habuerit de rebus Eccleſiæ. 1175
Beneventani. 985
Beneventi partes. 260
Beneventum. 539
Benevolentia plus agere debet erga corrigendos quàm ſeveritas. 1193
Bera Comes. 490. 499
Berbicarij componantur dupliciter ac reliqui ſervi. 84
Berbicaritiæ. 334
Berbicem pignoratam ſi quis occiderit. 89
Berbices ſi quis furaverit. 186
Berbices tondere. 240
Berbicum gregem ſi quis in pignus tulerit. 85
Berch monaſterium. 591
Berengarius Comes. 641. 645
Berepol. 248
Bernardus Archiepiſcopus Viennenſis. 658

Bernoinus Archiepiſcopus Veſontionenſis. 640.653.743
Bernoinus Epiſcopus. 490
Berthana Regina. 377
Beſtiis objiciantur ſeditionis auctores. 1104
Beum. 314
Bibarhunt. 137
Bibere nemo cogatur. 394. 729. 834 963
Bibere nemo alium cogat in hoſte. 495. 767
Bibere non oportet ſuper tumulos mortuorum. 957
Bibere nullus cogat. 1287
Biberlach. 248
Bibli. 802. 807
Biblia ſacra emendari curavit Karolus M. 203
Bibliothecam ſuam Karolus M. vendi juſſit. 489
Bicina Farſtina. 248
Biduanam omnes faciant. 299. & ſeq. 862. 1123
Biſontem ſi quis furaverit aut occiderit. 84
Biſſanciou. 377
Biterræ. 572
Bituricas. 488
Biverna. 248
Blanditia. 737
Blaſphemantium vita perſcrutanda. 1196
Blaſphemare. 425. 432. 436. 755
Blaſphemare judicium Scabiniorum. 873
Blaſphemia, id eſt, detractio. 254. 474. 765. 1067
Blaſphemia Epiſcoporum. 678
Blaſphemia magna latronum. 883
Blaſphemia vitanda 373
Blaſphemiam Deo infert qui ſe cum Deo ſacrata miſcuerit. 1004. 1255
Blaſphemiam ſi quis in Deum jactaverit. 650. 940 1172
Bolenſis pagus. 692
Bona Eccleſiæ communia ſunt cum nihil habentibus. 1178
Bonifacius Archiepiſcopus Moguntinus. 245 805 821. 823. 1233
Bononia in littore maris. 493
Bonum commune. 978. 1073
Botrinia. 180
Bos alienus ſi bovem alterius vulneraverit. 927
Bos annoticus. 279
Bos cornupeta ſi virum aut mulierem occiderit. 927
Bos optimus quinque tremiſſos valet, medianus quatuor. 78
Bos ſanus æſtimatur duobus ſolidis. 37
Bos ſi hominem occiderit. 85
Bovem alienum ſi quis occultè occiderit. 899
Bovem ſi quis furaverit. 127 285. 928
Bovem nemo comparet de ignoto homine. 973
Bovem furatum ſi quis perdiderit. 305
Bovem ſi liber homo junxerit die dominico. 255. 898
Bovem ſi quis amico commendaverit. 928
Boves cloppi, non languidi. 335
Boves ſaginati. 336
Bovi caudam vel aurem ſi quis amputaverit. 127
Bovi ſi quis unum oculum aut cornu excuſſerit. 127. 902
Boum iter cus. 251
Boſonis filius. 799
Brachile mulieri ſi quis furaverit. 300
Brachium abſciſſum à ſcapula ſi fuerit homini libero. 82
Brachium alterius ſi quis ſuper cubitum tranſpunxerit aut fregerit. 74. & ſeq 85. 208
Brachium alterius ſi quis fregerit. 86
Brachium feminæ ſi quis ſtrinxerit. 296
Bracios. 336
Bracios ad palatium ducere. 339
Bragmentum 690
Brantoſmurij monaſterium. 592
Brebitaria. 363
Breemberg. 425. 432. 755
Brehembier. 968
Bremenſis epiſcopatus inſtitutio. 245
Brephotrophium. 747
Brevis. 263 337. 339 460
Breves de adnumiatione & de opere. 394. 795 964
Breves pro frigoribus. 1285
Breves fiant deſcriptæ de rebus Hildegardæ. 260
Britones. 985
Broilus ad Attiniacum. 466
Brolij dominici. 622
Brunaticos qui colunt. 540
Brunie. 757. Infra monaſteria puellarum non commendentur. 418
Brunia bona æſtimata duodecim ſolidis. 37
Bruniæ non ducantur extra regnum ad venundandum. 198 425. 431. 755. 1222. Neque dentur negotiatoribus. 393 795 962.968.
Bruniam homini extraneo venundare non licet. 496. 768
Bruniam omnis homo habeat de duodecim manſis. 425. 432. 436. 755. 873 967.
Brunichildis Regina. 22. 13
Bruſtlacho. 248
Bubalum ſi quis furaverit aut occiderit. 84
Buccellæ ad baſilicas afferendæ. 956. Offerendæ in Eccleſia. 1294
Buccina porcilis. 109
Buccum ſi quis furaverit. 187
Buniſlegi. 32
Burchardus Comes. 490
Burchardus Epiſcopus. 245. 823
Burdegala. 14 488
Burgundia. 377. 441. 690. 1227
Burgundionem advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Burgundiones. 34. 985
Buria monaſteriorum. 590
Burricas in ſilva ſi quis incenderit. 83
Burrei. 540
Butticulæ. 338
Butticularius. 334. 338
Butinæ. 45
Butyrum. 336. & ſeq.

C

CAballarij. 460
Caballicare. 77. 297.
Caballi. 757
Caballi non ſcabioſi. 335
Caballi ſi per fraudem alicujus perierint. 298
Caballo ſi quis unum oculum excuſſerit. 127. 902
Caballos ſi aliquis Saxo in ſua meſſe invenerit. 797
Caballos ſi quis in dona regia detulerit. 395. 400
Caballum alterius ſi quis excorticaverit. 52 307 322
Caballum alienum ſi quis occultè occiderit. 899
Caballum alterius ſi quis involaverit. 77
Caballum extra conſilium domini ſui ſi quis aſcenderit. 37. 296
Caballum nemo comparet niſi cognoſcat venditorem. 450. 973 881.
Caballum ſi quis in via propriſerit. 52. 76
Caballum ſibi furatum ſi quis perdiderit. 305
Caballum ſi quis ad cuſtodiendum acceperit. 128
Caballum ſi quis plagaverit dum dominum vult plagare. 77
Caballum ſpadatum aut qui carrucam trahit ſi quis furaverit. 306
Caballum ſi quis in meſſe ſua invenerit. 289
Caballus. 759
Caballus medianus. 77
Caballus ſpadatus. 523
Caballus ſi hominem occiderit. 85
Caballus ſi ſepem alienam ſallierit. 85
Cabilionenſis pagus. 442
Cabillo 394 795
Cadaver à fluminis alveo ad ripam projectum ſi fuerit. 136
Cadaver ſi quis vulneraverit. 136
Cadurca urbs. 242
Caduecum. 24
Cæcora. 337
Calaſneo. 240
Calcare in extraneum lectum. 314
Calcefurnum. 202
Calcem trahant accolæ ad villam. 102
Calciamenta Clerici deferant quæ religionem deceant. 153
Calciamenta Clericis habere non licent niſi quæ religionem deceant. 1075
Calciamenta diurna. 582
Calciamenta ſecundùm uſum Romanum. 243
Caldenbach. 248
Caldhouva. 248

Calix

Calix eſt ex miniſterio Eccleſiæ. 97
Calliditas nefaria. 1084. 1114. 1166
Calumniæ non dicendæ die dominico. 955
Calumniam patienti adjutorium ferre debet Princeps. 1114
Calumniam ſi quis ſecularium intulerit Eccleſiis aut Clericis. 1225
Calumniantes ad vindictam poſcit ſimilitudo ſupplicij. 1122 1198. 1293.
Calumniator. 153
Calumniatores non admittantur ad teſtimonium. 887
Calumnioſos accuſatores nemo ſuſcipiat. 1046
Camaracenſis epiſcopatus. 641. 743
Cambiare. 314
Cambias, id eſt, commutas. 138
Camborta. 38
Cambortas excorticare 304
Cameleceenſis pagus. 690
Camera. 337. 487
Camera Regis. 510
Camiſia. 310
Camiſilos faciant feminæ Regis. 510
Camphium furem nemo recipere præſumat. 354
Campio. 134. & ſeq.
Campio cinctus. 136
Campio ſi quæſitores vicerit. 132
Campio ſi interfectus fuerit. 135
Campio ſi victus fuerit. 601. 780. 884
Campiones. 105. 124
Campiones duo. 117
Campita monaſterium. 590
Campo comprobanda teſtium diverſitas. 601. 780
Campo vel cruce contendere. 397. 545. 763. 797
Campolus. 273
Campum alienum ſi quis araverit. 299
Campus dominicus, ſive campus ſenioris. 886
Canava. 340
Cancellarius. 43. & ſeq. 395. 401
Cancellarius pagi qualis eſſe debeat. 762
Cancellarius palatij. 492
Cancellarius Principis. 640
Cancellarius regius. 743
Cancellarij manum ſi quis de altari traxerit. 44
Cancellario, ſi falſi convictus fuerit, pollex dexter auferatur. 44
Cancelli altaris. 153. 1087. 1105. 1191
Canem doctum habere debet paſtor porcorum. 79
Canem ductorem, qui hominem ſequentem ducit, ſi quis furaverit. 80
Canem ſeucem ſi quis furaverit. 137
Canem ſeuſium ſi quis involaverit. 80. 287
Canes in dextro armo tonſi. 394. 963
Canes ad venandum 369
Canes Clerici non habeant. 158
Canes & aves ſequi ad venandum. 1103
Canes veltrices. 138
Canibus pervia non ſit domus Dei. 714. 991
Canis alterius ſi hominem occiderit, ſuſpendatur in liminare domus domini uſque dum putridus cadat. 84
Canis cuſtos domus ſive curtis. 287
Canis paſtoralis, qui lupum mordet 138
Canem porcaritium aut paſtoralem ſi quis occiderit 80
Canis qui ſub terra venatur. 137
Canis ſi per veſtimentum aut per membrum hominem tenuerit. 138
Canum copulæ. 244
Canone aliqua tenentur. 1034
Canones qui dicuntur Apoſtolorum. 215
Canonum jota. 801. reverentia. 9
Canones Epiſcopi bene intelligant & adimpleant. 375
Canones ignorare non licet Epiſcopo. 267
Canones non ignorentur à ſacerdotibus. 427
Canones nulli Epiſcoporum & ſacerdotum licet ignorare. 232. 270. 517. 711. 832. 839. 1038. 1047. 1285
Canones ſervandi. 21. 143. 825
Canones ſuam habeant firmitatem. 223
Canonibus ſacerdotes non obvient. 191
Canonica auctoritas. 792
Canonica decreta non ſunt violanda. 410. 981. 1049. 1076
Canonica inſtituta ſequenda. 133. reſtauranda. 167
Canonum interdicta ſi quis transgreſſus fuerit. 1037
Canonum temerator. 1084
Canonum contemptores excommunicentur. 193. 1034. 1051 1126. 1206. 1180.
Canonica inſtitutio. 792
Canonica profeſſio. 1157. dehoneſtata. 564. 718
Canonica quum ventilantur, laicos adeſſe non oportet. 1123
Canonicæ ſanctiones. 209
Canonica vita. 238. 715
Canonicus ordo. 718. 1158
Canonici veri. 239. Eorum vita qualis eſſe debeat. 479
Canonici bonam converſationem habeant. 237
Canonici Clerici. 1177. 1204. Canonicè vivant. 238. 859. id eſt ſecundùm canones. 355. 503. 505. ſive ſecundùm ſuam regulam. 715. & obſervent vitam canonicam. 369. & eorum ordines. 714
Canonici quando & quomodo adire poſſint monaſteria ſanctimonialium. 1140
Canonicorum clauſtra. 615. 786
Canonicorum militia cum conſilio utiliter implenda. 1164
Canonicorum & Canonicarum regula. 718
Canonicorum numerum ſciant eorum Abbates. 853
Canonici libri tantùm legantur in Eccleſia. 121. 239. 515. 707. 715.
Cantandi ars. 204
Cantare inter epulas 1007
Cantare Miſſas. 959
Cantica in blaſphemiam alterius ſi quis compoſuerit. 154. 1067
Cantica turpia ac luxurioſa. 856. 957. 962. 1144. 1163. 1294
Cantici ſpirituales. 1116
Cantus magno in pretio habitus olim apud monachos. 482
Cantus ubique diſcatur. 714. 992. Etiam à pueris. 237
Cantus diſcatur ſecundùm morem Romanum. 203. 239. 421. 453. 715. 965
Cantus ſciatur à Presbyteris. 417
Capariienſe monaſterium. 592
Capella, id eſt, eccleſiaſticum miniſterium. 489
Capella Regis. 268. 333
Capella ſacri palatij. 263
Capellæ abſque juſſu vel permiſſu proprij Epiſcopi non fiant. 896
Capellæ debent eſſe emendatæ. 356
Capellæ dominicæ. 653
Capellani Presbyteri. 814. 1049
Capilli ſanctimonialium radantur quæ in crimen fornicationis inciderint. 1112
Capillos Franci ſi quis priſerit. 512
Capillos ſibi viciſſim detondeant conſpiratores. 756. 873. 968
Capiſtrum ſi quis in exercitu furaverit. 193
Capitaneæ villæ. 334
Capitanei. 459
Capitula de majoribus vel de minoribus vitiis. 252. 253. 835
Capitula ex canonicis inſtitutionibus. 209
Capitula tria ſpecialiter ſervanda. 735
Capitula legis mundanæ. 567
Capitularia regia. 742. & ſeq. Diſtincta à lege mundanæ. 563. Servanda. 876
Capitula regalia ſueta firmari ſubſcriptionibus fidelium. 505
Capitula regalia à Cancellario accipiunt Archiepiſcopi & Comites. 640. Tranſcribenda in ſingulis comitatibus. 492 743. Nota fiant omnibus. 744. 290. 971
Capitula addita legi Salicæ. 356. 649. 939. 1253
Capitula quæ in lege noviter addita ſunt. 387. 394. 963
Capitula in lege ſcripta. 462
Capitula deinceps pro lege tenenda. 624
Capitula quæ Imperator pro lege tenenda conſtituit. 610
Capitula collecta ab Anſegiſo. 697
Capitulare Epiſcoporum. 199
Capitulare legationis. 745
Capitularium. 557
Cappas diſſutas monachi non habeant. 586
Captaritiæ. 334

Caprarum & hircorum pelles & cornua. 341
Capram ſi quis furaverit. 287
Capriolum ſi quis occiderit. 84
Capritum ſi quis furaverit. 287
Capſæ reliquiarum, ſuper quibus juratur. 60
Captivitatis neceſſitate ſi qui ducti ſunt. 1073
Captivorum redemptio. 683. & ſeq 721. 1070
Captivorum redimendorum cauſa vaſa Eccleſiæ dati poſſunt in pignus. 566. 865
Capturæ quæ ad capiendas apes ponuntur. 140
Capulare. 38. 199. 273. 300. 304. 318. 336
Capulare ſepem alienam. 86
Capulare veſtitus. 240. 726
Capuletur lingua delatori. 1102
Caput accuſari non libenter admittendum eſt. 979. 1073 1123
Caput domini accuſare non poſſunt ſervi. 1103
Caput dimidium ſervi quando tondendum. 465
Caput glorioſiſſimorum Chriſti martyrum. 679
Caput nolentis tondere non licet. 74
Caput tenere ad Regem. 530
Caput vulneratum potiùs quàm epiſcopaliter ſanctificatum. 1080
Capiti cano aſſurgendum. 929
Caradii. 337
Carbonaria. 314
Carcaſſenſis comitatus. 575
Carcaſſona. 572
Carcerandi diſtrictio. 209
Carcerem unuſquiſque Comes habeat. 509
Carceris ærumna. 1069
Cardones. 337
Carentani. 575
Caritas commendata. 1294. Vera quænam ſit. 982. Homines Deo proximos facit. 1204. Corde eſt exhibenda. 1086. Plus agere debet erga corrigendos quàm poteſtas. 1193
Caritatem omnes ad invicem habeant. 738
Caritatis latitudo. 979. 1073
Caritatis ſatisfactio. 1076
Carmulus, id eſt, ſeditio contra Ducem. 102
Carnalia deſideria notata in Presbyteris. 1071
Carnalis commixtio cum uxoribus gratia fieri debet prolis. 962
Carnarici. 461
Carne abſtinendum in jejuniis. 257
Carne & vino abſtineat qui ad condictum placitum non venerit. 767
Carnem comedere non licet in quadrageſima. 251. 275
Carnem ſtrigæ ſi quis alieni comedendam dederit. 252
Carnes immolatitiæ. 1113
Carnis opera manifeſta ſunt. 993
Carnis opera omittenda aliquot diebus ante communionem. 749
Carnis reſurrectio prædicanda. 950
Carnium uſus interdictus pœnitentibus. 1268. Ideo non cogendi. 1241
Carnotenus pagus. 12
Carnotenſis pagus. 378
Carpentarii. 337
Carpentarium ſi quis vendiderit. 290
Carpere lanam non licet in die dominico. 716. 993
Carra. 459 509. 621
Carra hoſtilia. 240. 716
Carra hoſtilia vel victualia. 993
Carra in hoſtem. 336. 340
Carraria opera tria licet fieri in die dominico. 240. 716
Carrigare. 336
Carro vel carruca tranſire per meſſem alienam. 38
Carro ſi quis ambulaverit die dominico. 898
Carroffinii monaſterium. 591
Carruca. 335
Carruca vel carro ſi quis per meſſem alienam tranſierit. 38
Carrucam ſi quis rumpit aut involat. 83
Carrucare. 356
Carrum. 299
Carthaginienſes canones. 374. 1058
Caſa, id eſt, domus. 35. 61. 83. 102. & ſeq 198. 291. 304. 311. 313. & ſeq. 316. 320. 460. 495. 862.
Caſa dominica. 335. 767
Caſa Dei. 729
Caſæ Dei ſi quis res ſuas tradere voluerit. 389
Caſæ publicæ. 117
Caſam alienam ſi quis tranſierit. 300
Caſam hominis Franci ſi quis infregerit. 512
Caſam miſcere. 144
Caſam ſi quis incenderit. 293
Caſata. 820
Caſata unaquæque duodecim denarios reddat ad Eccleſiam. 149. 1006
Caſati. 197. 199. & ſeq. 443. & ſeq. 491. 495. 498. 687. 767. 769. 861. 1121. 1123.
Caſſianus Velenenſis Epiſcopus. 1201
Caſtaldii. 461
Caſti ſint qui conjugio ſunt copulandi. 1108
Caſtigatio congrua ſtultitiæ. 782
Caſtimoniam inviolati corporis conſervare ſtudeant Clerici. 1126
Caſtitas ab omnibus prædicetur. 1295
Caſtitatis ſignum eſt ſtola. 952
Caſtitia Eccleſiarum. 881
Caſtra dominica. 719. 864
Caſtratio ſervorum. 33. 308. & ſeq.
Caſtrantis ingenuum pœna. 30. 302
Caſtratus ſi quis fuerit, ita ut virilia ablata non fuerint. 76
Caſtraverit ſi quis alterum. 848
Caſtrelli Malaici monaſterium. 592
Caſtrenſis pagus. 690
Caſulæ, id eſt, fana. 150
Caſulis utantur Presbyteri & Diaconi. 148. 825
Caſus præteritorum nos cautos faciunt in futurum. 248
Catalonis pagus. 690
Catalaunis. 640
Catechumeni. 483
Cathecumeni abſtineant à communione per dies paſchales. 1206. 1209
Cathecumeni oleo inunguendi. 731
Cathecumeni ſi Chriſtum abjurarint. 850
Cathecumenis non licet manducare cum baptizatis. 937
Cathecumenis ſacramentum ne detur per dies paſchales. 1083
Catelli dominici. 339
Catellus. 80
Catena ſervitoris. 564. 729 864
Catenæ Eccleſiarum. 905. 1168
Cathalon. 743
Cathedra epiſcopalis. 1116
Cathedra principalis non negligenda. 228. 1036
Cathedram principalem parochiæ ſuæ Epiſcopus non negligat. 709
Cathedrales Epiſcopi. 382. & ſeq. 1116. 1283
Catholica fides populo prædicetur. 233
Catholicæ legis privilegia ſervanda. 528
Catholici tractatus ſoli legantur. 259. 715
Cavare terram ubi theſaurus eſt. 246
Cauculatores. 235
Cauculatores non fiant. 235. 713. 518. 990
Caudam vel aurem equi vel bovis ſi quis amputaverit. 117
Cauha ſi fuerint involata aut occiſa. 84
Caunas monaſterium. 592
Cauſa ad liquidum examinata. 995
Cauſa capitalis ſive ſtatus non eſt agenda per procuratorem. 1101. 1194. 1298
Cauſa ibi agatur ubi crimen admiſſum eſt. 1103
Cauſa per eum eſt agenda qui in cauſa capitali vel ſtatus interpellatus fuerit. 1101
Cauſa bene inveſtigata, apud judicem ſit judicata. 119
Cauſa definita non debet rurſum judicari. 1125
Cauſa inter præſentes judicata poſt decennium revolvi non poteſt. 1068
Cauſam judicatam ſi quis repetere præſumpſerit. 390. 760. 859.
Cauſa quæ pacificata fuerit. 277
Cauſa quæ adhuc coram Comite non fuit. 789
Cauſa regia & Eccleſiarum. 748
Cauſa vetanda eſt unde ſcandalum ſolet naſci. 105
Cauſa nulla priùs in ſynodo ſuggeratur quàm ea quæ ad emendationem vitæ pertinent finiantur. 1113
Cauſæ generales priùs finiantur in ſynodis. 1083. 1185
Cauſæ majores ad ſedem apoſtolicam referendæ. 381. 1080. 1199
Cauſæ illicitæ prohibeantur. 518

Cauſæ nullæ à judicibus eccleſiaſticis audiantur quæ legibus non continentur. 1010. 1101. 1159
Cauſæ majores & minores. 861
Cauſæ parvæ & capitales. 1103
Cauſæ privatorum Chriſtianorum ad Eccleſiam deferendæ. 1056. 1058
Cauſæ quæ communes non ſunt, in provinciis ſuis judicentur. 1044
Cauſæ quæ quotidie non ceſſant. 465. 796
Cauſæ vel contentiones quomodo judicandæ. 995
Cauſam alterius ſi quis tulerit de loco ſuo. 901
Cauſam juſte diſcernere & terminare. 969
Cauſam in ſynodo pro hoc facto dabunt. 985
Cauſam ſi quis habuerit adversùs Epiſcopum. 1100
Cauſam ſi quis habuerit, à ſuis Epiſcopis judicetur. 1176. *& ſeq.*
Cauſam ſuam adquirere. 764. 963
Cauſam vitiatam ſublevare licet appellationis remedio. 1077. 1097. 1176
Cauſarum in foro agendarum licentiam habere. 1121. 1158
Cauſarum & litium terminus. 497. 768
Cauſas audire & judicare ſe velle ait Ludovicus Pius. 1118
Cauſas eccleſiaſticas tractare non debet principalis poteſtas. 1152
Cauſas judicare nullus præſumat dominico die. 977. 1185
Cauſas nullus audire præſumat præter judicem à Duce conſtitutum. 68
Cauſas utilitatéſque diſponere. 1114
Cauſandi juſtitia. 748
Cauſaticus non debet repellere teſtem veritatis. 134
Cauſatore abſente, non licet accuſatori ſoli teſtes eligere. 756. 796. 969
Cauſatores. 310
Cauſidici. 415. 431. 436. 715
Cauſidici qui judicium Scabiniorum acquieſcere nec blaſphemare volunt. 873. 968
Cautela. 814
Cautela canonica. 147. 191. 1049
Celare furem non licet. 50
Cella Fraxilij monaſterium. 592
Cellam conſtituere monacho non licet ſine permiſſione Epiſcopi vel Abbatis ſui. 946
Cellararij monaſterij. 141
Cellararius de ſuo miniſterio non removeatur. 586
Cellaria. 79. 333
Cellarij. 339
Cellarij monaſteriorum. 166
Cellarinſis. 14
Cellas plures Abbas ne habeat. 456 793
Cellularij. 333
Ceotum ſi quis clamaverit. 302
Cenomanicus pagus. 378
Cenſa de villis. 333 508
Cenſa dominica exactanda. 336
Cenſalem terram ſi quis habuerit. 611. 784
Cenſum ſuum nemo mittere auſus ſit. 305
Cenſus ad fiſcum pertinens. 253
Cenſus de pontibus. 612
Cenſos Eccleſiarum. 1006. 1054. 1181
Cenſus dandus ex beneficiis & rebus Eccleſiarum. 267
Cenſus ad Eccleſiam perſolvendus. 197. 331
Cenſus de terra ad Eccleſiam pertinente. 861
Cenſus regalis inquirendus. 498. 757. 770. Vnde ſolvendus. 428. 434. 438. Vnde exigi non poſſit. 786. Inde ſolvatur unde olim legitimè exigebatur. 971. Vbi ſolvendus. 605.
Cenſus non exigatur ubi aqua tranſeunda non eſt. 395
Cenſus novus impiè additus. 23
Centena. 19. 672
Centena vicina adjacentis comitatus. 780. 884
Centenarij Comitum. 19. 311. 313. 331. 354. 485. 513 796. Quales eligendi. 466. 472. 874. Quales eſſe debeant. 366. Conſtituantur quales meliores inveniri poſſunt. 765. De conſtitutione legis admoneantur. 617. 788. Iuſtitiam faciant. 370. Legem ſuam pleniter diſcant. 876. 971. Mali abiciantur. 426. 437. 689. 756. 969. Malevoli non habendi. 330. Quas controverſias definire non poſſint. 781. 796, 892.
Centenariorum placita. 473. 497. 616. 749. 788. 883
Centenarij mancipia non emant à ſervo Regis. 507
Centenarij ſi latrones celaverint. 617. 788
Centenariorum cupiditas notata. 671
Centenarium Comitis Advocatum nullus Epiſcopus aut Abbas habeat. 617. 788
Centeſimæ. 215
Centurionis ſigillum aut mandatum ſi quis neglexerit 64
Cera ad epiſcopium reddenda. 179
Cerarij. 198. 861. 1121
Cerebrum animalium. 151
Cerias incendere. 540
Certamen movere adversùs Deum. 1082
Cerva indomita ſi fuerit occiſa. 84
Cervella ſi appareat ex vulnere. 73. 107. 111
Cervicalia ſub capite univerſæ ætatis. 1169
Cerviſia. 336. 339. 340
Cervum domitum ſi quis furaverit. 38. 303
Cervum qui prugit ſi quis furaverit aut occiderit. 84
Cervus qui treudis non habet. 84
Ceſtie. 967
Ceteræ gentes. 1006
Chalcedonenſe Concilium. 868
Chariberti regnum. 11
Charoëna. 321
Charta donationis ad Eccleſiam ponenda ſuper altare. 95
Charta libertatis, ingenuitatis. 62. 208 389 395. 760
Charta traditionis ad Eccleſiam quomodo fieri debeat. 57
Charta ſuper altario poſita. 44
Charta traditionis. 800
Chartam falſam facere, deprehendere. 399. 403. 762
Chartas per perticas non appendant. 844
Chartas Presbyter non ſcribat. 731
Chartellarij. 862. 1221
Chartula decretalis. 271
Chartulæ conſcriptio. 1086
Chartulæ obligationis de liberis hominibus. 689
Chartularij. 198. 398. 543. 960
Chartularius ſi cum ancilla manſerit. 165
Cheſenmor. 248
Childeberti I. conſtitutio de abolendis reliquiis idololatriæ. 5
Childeberti II. decretum. 17
Childeberti pax cum Guntramno. 11
Chilpericus Rex. 14
Chletgouve pagus. 441
Chlodoſninda ſoror Childeberti Regis. 13
Chlotharij I. conſtitutio generalis. 7
Chlotharij II. conſtitutio. 19. 21
Chlotildis filia Guntramni Regis. 13
Chorepiſcopi. 657. Deinceps ne fiant. 327. *& ſeq.* 943. Modum proprium recognoſcant. 706. 1044. 1193. Nihil faciant abſque licentia proprij Epiſcopi. 217
Chorepiſcoporum ſuperſtitio caſſata. 380. *& ſeq.* 1080. 1110. 1112. 1116. 1181 Eorum temeritas damnatur. 890. *& ſeq.* 986
Chori pſallentium. 1087
Chranne. 283
Chranohatl. 338
Chrenecruda. 20. 310
Chriſma cœleſte percipiendum eſt poſt baptiſmum. 1083. 1113. Nam chriſmatio neceſſaria eſt Chriſtianis. 1112
Chriſma Presbyteri ſingulis annis accipiant ab Epiſcopo ſuo in cœna Domini. 147. 158. 192. 329. 567. 721. 731. 824. 866. 933. 1050. 1110. 1158. 1287. Et ſub ſigillo cuſtodiant. 504. 853 1173. 1277. 1287
Chriſma ſemper ſecum deferant Presbyteri. 953. 1189. Neque illud cuiquam dent pro aliqua neceſſitate. 428. neque ad judicium ſubvertendum. 466. 471. 764. 841. 1277. 1287
Chriſma ſi quis ad nimietatem dederit. 399
Chriſmatis conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 329
Chriſmatis infoſio. 933. 1178. 1289
Chriſtus mediator Dei & hominum. 845. Caput Eccleſiæ. 890. 1001. Sponſus Eccleſiæ. 1190. Vnam perſonam facit cum Eccleſia. 522. 1001. *& ſeq.* 1169. *& ſeq.* Rex Regum & dominus dominantium. 522. 1002. 1170. Fundamentum totius bonitatis. 1114. Venit animas hominum ſalvare. 979. Non prædicavit ante annum triceſimum. 230. 710. Diſcipulis ſuis dedit poteſtatem ligandi atque ſolvendi. 844. 847. Ejus itaque vies

legatione in Eccleſia ungantur ſacerdotes. 649. 891. 939. Vendentes & ementes ejecit de templo. 1113. Ei offeruntur quæ Eccleſiæ offeruntur. 1269. & ſeq. Et quæ ab Eccleſia auferuntur, Chriſto tolluntur. 1001
Chriſti incarnatio prædicanda. 240. 708
Chriſti paſſio, quæ eſt glorificatio. 724
Chriſti corpus accipere. 1106
Chriſti Regis clementia. 209
Chriſti regni participes fieri. 1113
Chriſtianorum fides. 916. Prædicanda. 125. 133
Chriſtiana obſervatio. 173 1036
Chriſtianæ religionis dignitas & nomen. 1065
Chriſtianæ religionis primum fundamentum eſt fides catholica. 950
Chriſtianitas ſervanda. 859. 1162
Chriſtianitatis deſpectus. 251
Chriſtiani qui fieri expetunt, ad baptiſmum accedant. 1135. Sine baptiſmo enim nec dici nec eſſe poſſumus Chriſtiani. 1112
Chriſtiani quomodo verè eſſe poſſimus. 478
Chriſtiani debent habere timorem Dei & honorem Eccleſiis impendere. 58. Devitare quæ debeant. 507. Non debent accedere ubi blaſphemiæ ſunt. 227. Concorditer vivere debent. 826
Chriſtianorum loquela qualis eſſe debeat. 534. Ab otioſo ſermone & juramentis cavere debent. 1295
Chriſtianorum nullus ſine culpa quotidie exiſtit. 1213 1224
Chriſtiani vitam in malis finientes graviùs puniuntur quàm illi qui ſine fide mortui ſunt. 1108
Chriſtiani ex propinquitate ſui ſanguinis connubia non ducant. 978. 1003
Chriſtianorum privatorum cauſæ ad Eccleſiam deferendæ. 1056. 1058
Chriſtiano licet res ſuas dare ad Eccleſiam. 57
Chriſtianos non oportet Iudaizare. 219. Neque res Iudæorum aut paganorum habere titulo emphyteoſeos. 1173
Chriſtianorum ſanguinis non ſit temeraria effuſio. 895. Nec fundatur à ſacerdotibus. 191
Chrodobertus. 142
Cibi admixtio. 1213. 1224
Ciborum abſtinentia in providentia ſacerdotis erit. 1108. 1254. 1256
Cibum cum benedictione & laude Dei ſumant Epiſcopi & Abbates. 1163
Ciconia ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Cignum ſi quis furaverit. 288
Cilicium à ſacerdote conſequantur pœnitentes. 846. 850
Cilicium, veſtis pœnitentium. 1068. 1093. 1242 1249
Cimorra monaſterium. 592
Cinevverduuia. 35 49
Cingulum, id eſt, honor militiæ. 906. 934. 1172 1258
Cingulum amittere. 650
Cingulum amittat Comes qui raptui ſanctimonialis conſenſerit. 940
Cingulo ſpolietur laicus monachus factus. 905. 1169
Ciniſius mons. 441
Cinomannicus pagus. 886
Cipparici de vineis. 313
Cippus in quem malefactor mittendus eſt. 343
Circuitores, id eſt, Chorepiſcopi, nihil agant ſine conſcientia Epiſcopi civitatis. 220
Ciſpitatici exigantur ubi exigi conſueverunt. 454
Ciſternam ſi quis aperuerit & foderit. 927
Civitas modica ſi Epiſcopum ſibi voluerit ordinari. 220
Clades ſi evenerit. 725. 967
Clamare ad palatium. 755
Clamare regalem dignitatem. 706. 837
Clamatores vel cauſidici. 315. 425. 431. 636 739. 755
Clamatores qui judicium Scabiniorum acquieſcere nec blaſphemare volunt. 873. 968
Clamatores qui magnum impedimentum faciunt in palatio. 765
Clamatores quomodo caſtigandi. 475
Claudi unde ſolent procreari. 1062. 1263
Claudum ſi quis aliquem effecerit. 110. & ſeq.
Claves Eccleſiæ datæ. 1191
Claves regni cœlorum. 889
Clauſtra Canonicorum. 566. 615. 721. 786. 859. 865. 877
Clauſtra monaſterij. 881
Clauſtra ſanctimonialium. 243. 375. 527
Clauſura aliena. 38
Clauſuram alienam ſi quis ruperit. 300
Clauſuram ſi quis in aqua facere voluerit. 80
Clebenvvanc monaſterium. 590
Clementis Romani epiſtola. 1127
Clericatus, id eſt, canonica vita. 715
Clericatus honor. 1163
Clericatus, melior gradus comparatione vitæ monaſticæ. 223
Clericatus honorem ſi quis contempſerit. 944
Clericatum nemo accipiat poſt alicujus criminis pœnitentiam. 1193
Clerici tonſi. 485
Clericus nullus invitus fieri debet. 481. 1179
Clericus nemo fiat niſi bonum teſtimonium habeat & literatus ſit. 944. 1163
Clericus eſſe non poteſt qui baptizatus eſt extra ſtatuta baptiſmi tempora. 1135. Neque qui in alicubus criminibus inventus fuerit. 1040. Neque is qui pœnitentiam peregerit de crimine damnabili. 1192
Clericorum multitudinem Epiſcopus non faciat. 944. 1163
Clerici per tempora conſtituta ad ordinationem veniant. 1285. Ordinentur per gradus. 1174. Obediant Epiſcopis ſuis eos ad honorem ampliorem promovere volentibus. 1208. Cùm ordinantur, moneri debent conſtituta ſervare. 1034. Et ſi contra canonica ſtatuta egerint, corrigantur. 1164
Clerici non ordinentur per pecunias. 221. 707
Clerici ordinati ab Epiſcopo non ſuo, in clero non maneant. 913
Clericos conſecrandos ſi laici obtulerint Epiſcopis. 720
Clerici vivant ſecundùm canones. 517. 1177. 1204. Et ſecundùm normam priorum patrum. 619. Canonum contemptores honore priventur. 1126. 1206
Clericorum tranſgreſſiones reſecandæ. 12
Clericorum vita & converſatio qualis eſſe debeat. 370. 422. Bonum exemplum præbeant populis. 1105. Quod enim in laicis reprehendimus, multò magis debet in Clericis prædamnari. 1034. 1102
Clerici debent eſſe à vulgari vita ſecluſi. 1125. Ab uxoribus abſtinere debent. 223. Convivia non incant ante horam diei tertiam. 1207
Clerici omnes ſubjecti ſint Epiſcopis ſuis 196 836. 1031. 1120. 1290. Et ſub eorum manu vivant. 172. Nullus Epiſcopo ſuo contumax vel inobediens appareat. 1058. Contumaces vel ſuperbi coërceantur. 950. 974. 1058. 1075. 1093. 1225. Increpationi non obedientes verberentur. 1092. Excommunicentur ſi Epiſcopis ſuis obedire noluerint. 935. 1091. 1282. 1295
Clerici non faciant inſidias contra paſtorem ſuum. 516
Clerici comam ne nutriant. 153. Et ſi nutrierint, ab Archidiacono tondeantur. 1075
Clerici perſeverent in locis in quibus ordinati ſunt 830. 1034. 1110. 1275. 1295. In ſuo propoſito permaneant. 223. 267. 535. 708. Ab Eccleſiis ſuis ad alias non migrent ſine juſſione ſui Epiſcopi. 173. 192. 223. 287. 456. 708. 728. 877. Et ſi fecerint, nihil eis præſtetur. 944. 1164
Clerici de loco ignobili ad nobilem non tranſeant per ambitionem. 1189
Clericus unus non miniſtret in duabus civitatibus. 456. 793
Clericorum numerus moderetur ſecundùm meritum vel reditum Eccleſiarum. 944 Eis ſtipendia diſtribuantur juxta meritum. 1093.
Clerici electi miniſterio cubilis Pontificalis obſequantur. 893
Clerici conveniant ad ſynodum Epiſcopi. 177. 184 828
Clerici non communicent in aliena plebe ſine literis Epiſcopi ſui. 1126. 1201. Contenti autem ſint hoſpitalitatis munere oblato 793. 936. 951
Clericorum nullus ab Epiſcopo ſuo recedere præſumat. 977. 1070. Et ſi receſſerint, à nullo recipiantur nec ordinentur ſine permiſſione Epiſcoporum ſuorum. 173. 196 208 214. 232. 355. 403 448 515. 705. 711. 858. 1127
Clerici fugitivi. 426. 432. 725. 969. Ad loca ſua redire compellantur 504. 617 788. 1178
Clericum abjectum aliena Eccleſia non admittat 1125

Clericus de cuſtodia elapſus, Epiſcopo ſuo reddendus eſt. 414. 851

Clericos aliorum uſurpare non licet. 530

Clericis ſine commendatitiis epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat evagandi. 456. 793. 945. 1041. 1069. 1084. 1225. & ſeq.

Clerici regalem dignitatem clamare non audeant ſine literis Epiſcoporum ſuorum. 706. 857. 1841

Clerici arma non portent. 164. 518. Pompis aut ſagis non utantur. 1112. Et ſi præſumpſerint, in monaſterio contradantur. 977. Si præſumpſerint in ſeditione. 1071. 1160. 1194

Clerici non cogantur in publicum dicere teſtimonium. 1048

Clerici ad viduas vel virgines non accedant niſi ex juſſu Epiſcoporum aut Presbyterorum. 1035

Clerici feminas non habeant in domibus ſuis. 159. 215. 515. 1178. 1211. Nec ingrediantur in monaſteria puellarum. 417. Niſi ad Miſſas faciendas. 1085

Clerici phylacteria non faciant. 934. Vſuris non incumbant. 225. 958. 1125. Turpia lucra non ſectentur. 215. Conductores non ſint. 172. Nec habeant actiones ſeculares. 944. 1164. Tabernas non ingrediantur. 219. 266. 585. 706. Ebrietatem vitent. 1084. Non cantent inter epulas. 1107. Ad tabulas non ludant. 1166. Si permanſerint in alea, communione priventur. 958. Venatores non ſint 169. 156. Neque fornicatores aut adulteri. 145. 149. 158. Neque falſarij. 943. Non jurent per creaturas. 1207. Non ſint ſcurriles & verbis turpibus joculares. 1207. Ioca turpia ante ſe fieri non permittant. 1293

Clerici negligentes ad officia divina deponantur. 1073. Tardi ad officium flagellentur aut excommunicentur. 1295

Clericorum privilegia maneant incorrupta. 522. 940. 998

Clericos in angariis occupare non licet. 1130. Nulli fiſcali aut publico ſubdantur officio. 1065

Clericos ſi quis injuriare præſumpſerit. 61. 1123. 1296

Clericorum injuriæ in Eccleſia factæ. 777

Clerici componantur ſicut parentes eorum. 98

Clericorum minorum injuria quomodo componenda. 897

Clericis ſit facultas renitendi ſi ſe viderint prægravari. 1044

Clericus Clericum accuſans in curiam non introëat. 690

Clerici invicem altercantes quomodo judicandi. 268

Clericorum cauſæ apud Epiſcopum finiantur. 1285

Clericorum cauſæ judicandæ in ſynodo provinciali. 1047. Nicæna enim decreta eos ſuis Metropolitanis apertiſſimè commiſerunt. 1045

Clerici à communione ſummoti, ab aliis Epiſcopis recipiendi non ſunt. 1204. Ab Epiſcopo ſuo damnati, à nemine defendendi. 1127

Clericus ſi in criminali vel in leviori cauſa culpatur. 1122. 1293

Clericorum accuſatores non facilè recipiendi. 1042

Clerici quomodo accuſandi. 1198. Apud Epiſcopos. 1010. 1122. Neque enim accuſari poſſunt ad civile judicium. 904. 907. Nec alibi quàm in foro ſuo. 1097. id eſt in epiſcopali audientia, cui reſervandi ſunt. 942. 998. Accuſari autem non poſſunt à laicis. 690. 708. 1070. Et ſi quis ſecularium eos per calumniam fatigare præſumpſerit, excommunicetur. 949. 1070. 1085

Clericorum accuſatio intra provinciam fiat. 1196

Clerici judicari non poſſunt antequam accuſatores habeant præſentes. 994

Clerici judicandi ſunt à judicibus eccleſiaſticis. 227. 516. 709

Clerici non diſtringantur niſi à propriis Epiſcopis. 1115. Et ſi eorum diſtrictionem adverſùm ſe auſteriorem judicaverint, recurrant ad ſynodum. 1085

Clerici à ſuis Epiſcopis dijudicentur. 100. 224. 516. 708. 837. & ſeq.

Clerici judicari non poſſunt à judicibus ſecularibus. 194. 355. 1089. Niſi in criminalibus negotiis 22. Et tamen non ſine licentia proprij Epiſcopi. 948. 950. 1052. 1056. 1280

Clericum non conſtringat ſententia à non ſuo judice dicta. 1100

Clerici ad ſecularia negotia ſive judicia non tranſeant. 374. 222. 465. 515. 707. 829. 947. 949. 1032. 1069. 1074. 1130. 1205. 1207. 1225. 1285

COMMVNIA DE CLERICIS.

Clericorum præſentia neceſſaria eſt ut ſententia ab Epiſcopo lata valeat. 1196

Clericus ſi cauſam habuerit adverſus Epiſcopum proprium. 1095. Si calumniator Epiſcopo ſuo fuerit. 1068

Clerici conſpirationem contra paſtorem ſuum non faciant. 224. 708. 838. 1059. 1085

Clericus patrocinium Principis expetens erga Epiſcopum. 22

Clericus ſi chriſma ad nimietatem dederit. 399

Clerici ad ſecularem habitum non tranſeant. 546

Clerici monaſticam vitam ſuſcipientes. 651. Quomodo recipiendi in monaſteriis. 585

Clerici qui monachorum nomen non planè conſervant. 540

Clerici qui ſe fingunt eſſe monachos. 239. 715

Clerici qui præficiuntur prochiis vel monaſteriis. 1031

Clerici in monaſteriis puellarum 630

Clerici monaſteria puellarum poſſident. 555

Clerici & monachi concordes ſint. 1174

Clerici laicorum. 895

Clericulus ſervus. 355

Clerici capellæ Regis. 268. 333

Clericos ſi quis judices elegerit. 906

Clericus ſi per excommunicationem abſtinet. 1091

Clericus ſi ſepulchra violaverit. 1281

Clericus ſi furtum Eccleſiæ fecerit. 1075

Clericum ſi quis in accuſatione fornicationis impetierit. 907. Et ſi lapſus fuerit. 148. 1112

Clericus inceſtum ſi commiſerit. 172

Clericus proprio honore privetur ſi cum femina Deo ſacrata ſe miſcuerit. 1004. 1255

Clericum ſi quis interfecerit. 36. 937. 1252

Clida. 50. 87

Clinga monaſterium. 590

Cloras nemo baptizet. 244

Cluſæ. 441

Clypeis quadraginta duobus ſi quis liberum cinxerit. 109

Cociones non ſinantur vagari. 518. 794. 993

Coclea. 152

Coclearij fieri non ſinantur. 220. 837

Codices requirendi. 243

Cœci unde ſolent procreari. 1062

Coëmptionem ſiturtam nemo ſibi præparet. 468. 472

Cœna Domini. 147. 158. 192. 731. 824. 865. 953. 1050. 1068. 1110. 1169. 1246. 1249. 1286

Cœnarula ſecularia. 224

Cœnobia quomodo ordinanda. 148

Coſini, id eſt, ſcrinia. 340

Cognati ſunt qui per femineum ſexum deſcendunt. 354. 1099

Cognitionem ſibi non vindicet unus Epiſcopus. 984. 1048

Cognitorum judicio ſi quis offenſus fuerit. 995. 1045

Cohortatio plus agere debet erga corrigendos quàm commotio. 1193

Coierit ſi quis cum jumento. 929

Coinquinationis ſuſpicio. 900

Collecta, id eſt, turba armatorum. 198. 207. 861. 1225

Collecta & arma. 766

Collectæ ad malefaciendum prohibeantur. 668. 1117

Collectam hominum infra patriam nemo facere præſumat. 447

Collecta Eccleſiæ quomodo dividenda. 863

Collecta manu reſiſtere Comiti. 759. 877

Collectarum regula. 353

Collectiones. 356

Collegam ſuum nemo ſupergrediatur in diœceſi. 976

Collua ſi cui tranſpunctus fuerit. 74

Collum ſi quis ſibi ligaverit ut moreretur. 1123

Collo ſuper portare malum factorem. 343

Collocare ſolem. 308. & ſeq. 316. & ſeq.

Colloquia mala corrumpunt bonos mores. 1065

Colona ſi viginti annis in alieno dominio permanſerit. 674

Colonam ſervus cujuſlibet ſi uxorem acceperit. 401
Coloni. 400. 541
Coloni, id eſt, liberi eccleſiaſtici. 63
Coloni vel ſervi Eccleſiæ, qualiter ſerviant. 100
Colonum alienum ſi quis per triginta annos habuerit. 674
Colonus Regis aut Eccleſiæ. 72
Colonum Eccleſiæ ſi quis occiderit. 60
Colonus traditiones facere non poteſt. 393. 761 859 882. 962
Colonia civitas. 19. 488. 640. 743
Colpus. 32. 50. 83. 294. & ſeq.
Columba ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Columbas habeat unuſquiſque judex. 337
Columna à qua culmen domus ſuſtentatur. 128
Columnæ jacentes. 124
Comam Clerici ne nutriant. 153. Et ſi fecerint, ab Archidiacono tondeantur. 1075
Comam ſi liber homo depoſuerit in monaſterio regulari. 393. 962
Comas deponant qui pœnitentiam publicam ſuſcipiunt. 843. 1093. 1249
Comes, id eſt, judex fiſcalis. 39. Unuſquiſque ſuum notarium habeat. 428
Comites debent ſcire legem, & ſecundùm eam judicare. 396. 400. 518. 876. 972
Comites de conſtitutione legis admoneantur. 788
Comites poteſtatem habeant in placitis ſuis. 605. ibique judices ſecum habeant. 105. Jejuni ſint cùm placita habent. 393. 762 842. 963. Illa non dimittant propter joca 459. Placita ſua ſingulis menſibus teneant. 498
Comites magnum ſtudium habeant de ſuo miniſterio 658. Juſtitiam diligant & faciant. 256 353 370 544. 635. 739. Juſtitias dilatare non præſumant. 764. 883. Si juſtitias non fecerint, quomodo caſtigandi. 298. 862. 1212
Comites munera ſuper innocentem non accipiant. 255
Comitis negligentia ad Principem deferatur. 736
Comes pravus ſi inventus fuerit, Regi nuntietur. 426. 438 756
Comes teſtimonia ſua nulli abſtrahat. 537
Comitis placitum. 860. Placita minora habeat ubi voluerit. 782. Maximam curam habeat pauperum. 1218. Non opprimat pauperes ad placita. 352. Neque eorum terras tollat. 504. Prohibeat deprædationes in ſuo comitatu. 203. Viduarum, orphanorum, & pupillorum cauſas primùm audiat. 275 243
Comes latronem in forbannum mittens. 764. 974
Comes non poteſt ei vitam concedere qui à Scabinis damnatus eſt ad mortem. 509
Comes de beneficio ſuo familiam ſuam nutricare faciat. 727
Comites non exigant operas à liberis hominibus. 400
Comiti ſuo nullus ſit inobediens. 603. 782
Comitis ſigillum vel mandatum ſi quis neglexerit. 64
Comitum judicia ſi quis effugerit. 352
Comes honore careat ſi raptorem ſanctimonialis non caſtigaverit. 650. 906
Comes vuadios non accipiat ab inceſtuoſis. 879
Comes ſi malefactorem abſconderit. 254
Comes malefactorem quærere poteſt infra immunitatem. 388. 759. 972
Comes debet habere tertiam partem compoſitionum quæ ad palatium pertinent. 259. 538. Et ſolidum unum de notitia. 401
Comes unuſquiſque veniat ad placitum Imperatoris. 605. Vicarios & Centenarios ſuos adducat ad placita Miſſorum dominicorum. 643
Comes ſi in aliquod miſſaticum directus fuerit. 789
Comes ſi cauſam commoverit. 538 Si per invidiam hominem diſfecerit, aut res ad remp. pertinentes cuicunque conceſſerit. 350
Comites reverentiam exhibeant Eccleſiæ. 634. 737. 878. Miniſtris Eccleſiæ adjutores ſint. 640. 833 878 Veniant ad judicium Epiſcoporum. 264. Cum Epiſcopis ſtent. 871 Epiſcopis ſuis conſentiant. 366 965. 1172. Et cum eis concordiam habeant. 354 378. 450. 503. 636. 738 878. 1174. 1202. Eiſque obedientes ſint ad juſtitias faciendas. 1110. 1175. 1260
Comites & Epiſcopi ſi cauſam inter ſe habuerint. 768
Comites pacem & concordiam ad invicem habeant. 255
Comes ſi occiſus fuerit in ſuo comitatu. 155. 512
Comes, ductor exercitus. 549. Quos homines ad ſua miniſteria cuſtodienda domi retinere debeat. 491 Habere debet tertiam partem heribanni. 493. Non tamen de liberis hominibus. 532
Comites ad cuſtodiam maritimam deputati. 775
Comites qui beneficia regalia habent. 758
Comes palatij. 497. 605. 629 768
Comes privatarum. 1172
Comites provinciales. 363
Comites fortiores, mediocres, minores. 200. 862 1223
Comitatus. 524. 979. & paſſim.
Comeſſationes prohibitæ Preſbyteris. 532. 893. 1078
Comiatus. 536. 539. 836. 829. 1275
Comictia. 533
Commaculare ſacramenta Eccleſiæ. 1041
Commanere. 310. 332. 338
Commarchanus. 124. 133. 140
Commatrem ſpiritalem nemo ducat uxorem. 856. 1063. 1178. Maximum enim peccatum eſt. 1005. 1290
Commeatus. 171. 173 181. 183. & ſeq. 260
Commeatus quotidiani vitæ. 730
Commendare, id eſt, jubere. 333. 354. 514. 537. 755
Commendare ſe alicui. 552
Commendatum ſi cui aurum vel argentum fuerit. 900
Commendata animalia ſi quis ſubreperit. 128
Commendata ſibi ſi aliquis celaverit 929. Si furto probantur ablata. 129. Si aliqua incendio perierint. 128. 156
Commendatæ menſuræ modiorum & ſextariorum. 796
Commendatio Eccleſiæ. 853
Commendatitiæ literæ. 214. 267. 355. 525. 945. 948. 1084. 1172. 1225. & ſeq.
Commercium maritale. 184
Commercium rarò reperitur abſque peccato. 1040
Commiſſum quinque librarum auri. 998
Commixtio carnalis cum uxoribus gratia fieri debet prolis. 962 1145
Commodata pecunia. 1006
Commodaverit ſi quis pecuniam. 227. 516
Commodum privatum. 1075
Commorſus gruarius æſtimatus ſex ſolidis. 37
Commotiones incongruæ. 506
Communicandi locus pro laicis & feminis. 1087
Communicandum eſt pœnitentibus qui recedunt de corpore. 1051
Communicandum eſt ſacra euchariſtia omnibus diebus dominicis vel feſtivitatibus. 896 951
Communicandum non eſt his qui devitant orationes Eccleſiæ. 1033
Communicandum non eſt in aliena plebe ſine literis Epiſcopi ſui. 1126
Communicandum ter ſaltem in anno. 750
Communicantes abſtinere debent à propriis uxoribus. 1289
Communicantes doceantur duabus vel tribus ſuſpendere horis. 1213. 1224
Communicantes Epiſcopo vel Preſbytero damnato & contumaci excommunicentur. 1033
Communicare debent omnes fideles. 840
Communicare debent omnes qui in Eccleſiam intrant. 1150
Communicare debet Preſbyter toties quoties Miſſam celebrat. 215
Communicare non licet cum excommunicatis. 830
Communicare nullus audeat damnatis à ſynodo vel ab Epiſcopo. 216
Communicare oportet his qui, accepta pœnitentia, ante reconciliationem moriuntur. 846
Communicare ſi quis tempore excommunicationis præſumpſerit ante audientiam. 1035
Communicatoriæ litteræ. 1102
Communio catholica 850
Communio corporis & ſanguinis Domini non differenda. 749
Communio danda infirmis. 731. 1289. & morientibus. 1247. 1258
Communio eccleſiaſtica. 1267
Communio ei quomodo neganda cui crimen intenditur. 1195
Communio laica. 932. 1278 1289
Communio legitima. 846. 1031. 1242

Communio orationum & oblationum. 1106
Communio peregrina. 1075. 1094. 1225
Communio per paſchalem dies danda non eſt cathecumenis, excommunicatis, & pœnitentibus. 1083
Communio ſacramentorum. 845
Communione canonica privati. 953
Communione Eccleſiarum contenti ſint quorum cauſa adhuc terminanda eſt. 980
Communione privandi Clerici & monachi qui rebelles Epiſcopis ſuis fuerint. 950
Communionem conſequi. 1147
Communionem Epiſcopi ſui ſi quis contempſerit. 1075
Communionem nullus impendat Presbytero aut Diacono ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulanti. 948
Communionem ſi Clerici contumaces contempſerint. 1094
Communionem ſi qui Clerici prioris gradus contempſerint. 1225
Communionis ſanctæ gratia. 1076. 1236
Communionis eccleſiaſticæ conſors non ſit qui ſocius eſſe noluerit diſciplinæ. 233
Communionis jacturam incurrat qui in ſua provincia non communicat 1226
Communionis vinculum. 1192
Commutatio talem qualem emptio habeat firmitatem. 151 154. 948. 1005
Commutatione nulla varientur quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta. 978
Commutationem facere non licet cum ſervo alieno. 50
Commutationes rerum eccleſiaſticarum. 519. 747. 842. 1216
Comparare, id eſt, acquirere, emere. 62. 80 305. 333. 450. 504. 759.
Comparare caballum, bovem, jumentum. 543. 881
Comparare furtivam rem nullus præſumat. 119
Comparare non licet animalia de ignoto homine. 973
Comparare proprietates de beneficio regali. 453
Comparare quippiam non licet à ſervo neſciente domino ſuo. 131
Comparare univerſam rem de ignoto homine nulli ingenuo liceat. 982
Comparationes cum paupere nemo faciat doloſè. 467
Comparatum. 336
Comparavit ſi quis de fure neſciens. 118. 898
Comparilia. 120
Compater ſpiritales filios ſuos catholicè inſtruat. 504. 748. 856. 1163
Compatres ſibi monachi non faciant. 581
Compendium palatium. 179 775
Competere nullus à Rege præſumat prædia Eccleſiarum. 1007
Complangere. 542
Complantare limites. 123
Completio benedictionis ſacerdotalis. 137. 992
Completorij lectio. 581
Complicare digitum. 75
Componant legitimè quod iniquè fecerunt. 855
Componere bannum. 474
Compoſitio diurna parvulorum in utero matris occiſorum. 116
Compoſitio Francorum. 32. 791
Compoſitio furti. 900
Compoſitio hominis occiſi. 372
Compoſitio Principum familiæ Agilolfingorum. 107
Compoſitio tripla. 462. 627. 766
Compoſitio triplex quando fieri debeat. 65
Compoſitionem plenam adimplere. 766
Compoſitionem ſuſcipere. 782
Compoſitiones Clericorum ſecundùm diverſos gradus. 599
Compoſitiones diverſæ. 359
Compoſitiones quæ ad palatium pertinent. 259. 538
Compoſitionis modus. 602
Compotum ſciant Presbyteri. 417. 421. 714. 966. 992. 1295. Item pueri. 237
Comprovinciales Epiſcopi. 143. & ſeq.
Compunctio cordis. 1034
Conare. 254
Concagatum ſi quis clamaverit. 302
Concambiare. 305
Concambium de rebus eccleſiaſticis. 62
Concapulare. 288
Concelare ſervum fugacem nemo audeat. 543 Neque homicidas, fures, inceſtuoſos. 544
Concidam alterius ſi quis capulaverit. 294
Concides ſtirpare. 993
Concilia celebrari non debent abſque ſententia Romani Pontificis. 994. Eorum congregandorum poteſtas ad illum pertinet. 1197
Concilium univerſale. 269. 996. 1045. Non niſi neceſſitate faciendum. 1043
Conciliorum univerſalium reverentia. 209. 233. Eorum traditiones excedere non licet. 703
Concilium commune Epiſcoporum. 706. 837
Concilium provinciale Epiſcoporum. 1137. ſynodale. 24. 195 269. Per annos ſingulos congregandum. 145. 157. Bis in anno. 169. 213. 219. 706. 1292. Quoties congregandum eſt, omnes competenter occurrant. 1036. 1127. Celebrandum in ſede metropolitana. 1072. Iudicat cauſas Epiſcoporum & Clericorum. 1095. Ejus judicia retractari poſſunt per vicarios Romani Pontificis. 1100. 1193
Concilia celebrari non debent in Gallia abſque permiſſu Regis. 143
Concilium Epiſcopi. 172. 836
Concilium publicum, id eſt, placitum generale. 69
Concitatores populi quomodo puniendi. 1104
Conclerici. 1035
Concluſiones ædificiorum. 124
Concordia inter ſacerdotes cuſtodienda. 214. 1200
Concordia prædicetur. 1294
Concordia ſit cum omni populo Chriſtiano. 233. 781. 826 990. 1161.
Concordia ſit inter Epiſcopos & Comites. 1174. 1202
Concordia ſit inter fideles Regis. 529. 794
Concubina aliud eſt quàm uxor. 1039. 1046
Concubinam habere non debent conjugati. 540. 962. 1010. 1098. 1145 1280
Concubinam ſi ſervus ancillam ſuam habuerit. 163
Concubinarum regiarum liberi. 578
Concubinas prohibeant Presbyteri. 1291
Concupiſcentia, radix omnium malorum. 235. 713. Evitanda eſt ab omnibus Chriſtianis. 368
Condemnare non oportet virum cujus cauſa ad liquidum non eſt examinata. 908 976. 995
Condemnari nemo debet ſine accuſatore legitimo. 1129
Condemnari non poteſt humano examine quem Deus ſuo judicio reſervavit. 1079
Condemnatio perennis Epiſcoporum. 1078
Condirecta beneficia. 244. 519
Condirigere. 333
Conditio curialis. 944. 1163
Conditione originali obligati. 1038
Conditiones adſcriptæ. 943
Conditionum diverſarum homines ſunt in Eccleſia. 749
Condricta beneficia. 769
Condrictum. 460
Confabulationes vetitæ in Eccleſiis. 956. 964
Confeſſio peccatorum. 242. 717. 1106. 1292. Deo frequenter facienda. 1108. 1160. Item Epiſcopo. 531. Et ſacerdotibus. 253. 360. 952. 1141. 1166.
Confeſſiones fidelium quomodo accipiendæ. 1250. Non ſunt revelandæ. 506
Confeſſio pœnitentis. 849
Confeſſiones dandæ ante confirmationem. 1291
Confeſſiones pauperum. 244
Confeſſo de ſe non credatur ſuper alium. 888. 1067. 1096
Confinia. 255
Confiniales. 529
Confinium duorum comitatuum. 780
Confirmare populum Epiſcopus ſtudeat. 1050. 1057
Confirmatio cum chriſmate. 457. 793
Confirmatio Epiſcopi. 147. 158. 165. 183. 191. & ſeq. 824. 827. 856. 866. 935. 953. 1275. 1296. A plebe ſollicitè quærenda. 1278. Ab omnibus accipienda. 1107. A jejunis. 1291. Ad ſolos Epiſcopos pertinet. 318. Valida tamen eſt quæ data eſt à Chorepiſcopis. 1112. Pretio conſtare non debet. 954. Quo tempore facienda. 722. Danda ab Epiſcopis jejunis. 1137
Confirmationes Epiſcopi expleant. 355
Confirmentur de quorum confirmatione dubitatur. 1110

Confiteri peccata. 1049
Confitentium peccata judicentur ſecundùm canonum auctoritatem. 843
Confiteri ſolummodo Deo peccata debere quidam dicunt. 1167
Confitetur is crimen qui purgandi ſe occaſione non utitur. 1037
Confugium ſi quis fecerit ad Eccleſiam. 98. 251. 539. 728. 854 860 840 1162 1295
Congregationes ſuperfluæ nullatenus fiant. 723.725.966
Conhibentiam facere. 861
Conjectare compoſitionem. 311
Conjectari ſolidi. 459
Conjectores ſomniatorum damnantur. 961 1143
Conjectum accipere. 618.789
Conjectum facere ad heribannatorem. 393 761 882.961.
Conjectus accipiendus ab his qui in hoſtem non perrexerunt. 492
Conjectus Miſſorum dominicorum. 671
Conjectus populi. 400 672
Conjugale conſortium ſi quis abſque graviore culpa dimiſerit. 1092
Conjugalis violatio. 231
Conjugum bonorum vita deſignata eſt per Iob. 1108
Conjugati neque pellicem neque concubinam habere debent 962 1280
Conjuges abſtineant à coitu prægnantium uxorum. 1295. Et diebus feſtis jejuniorum 1290
Conjuges abſtineant ab operibus carnis aliquot diebus ante communionem. 749
Conjugem propriam nullus relinquat abſque graviori culpa. 1095. Vel niſi cauſa fornicationis. 936
Conjugium ad quid conſtitutum à Deo. 962. 1108. 1145. Legitimum quomodo fiat 1129: Illicitum ſi quis fortitus fuerit 253. Impar non probatur. 72. Nullum fiat ſine dote 945. Neque ſine benedictione ſacerdotali 1189. Verum eſſe non poteſt quod à meliori propoſito deducitur ad deterius. 1004. Non poteſt ſeparari ſine conſenſu amborum. 959. Vel propter fornicationem 956
Conjugium diſſociatum. 956 1041
Conjugia adulterina. 1062. 1263
Conjugia Chriſtiani non ducant ex propinquitate ſui ſanguinis. 1003. & ſeq. 1063
Conjugia illicita & inceſta vetita. 526. 1055. 1079. 1179. 1189. 1208. 1259. 1288. Emendentur Epiſcoporum judicio 1005
Conjugia in quota generatione permiſſa 856. In tertio genuculo ſeparantur. 161
Conjugia ſervorum non dirimantur, etiamſi diverſos dominos habuerint. 351 1166
Conjugij duplicatio non eſt quando ancilla relinquitur & uxor aſſumitur. 1019
Conjugij melioris ineundi libertas. 1209
Conjunctio legalis. 1166
Conjunctio commatris ſpiritalis maximum peccatum eſt. 1005
Conjunctiones illicitæ & inceſtæ. 374. 539. & ſeq 619
Conjurare cum dextera armata. 35
Conjurationes, id eſt, anathemata. 407. 988
Conjurationes caveant Clerici. 1225
Conjurationes ne fiant. 268. 860
Conjurationes per ſanctum Stephanum &c. 244
Conjurationes ſervorum in Flandris. 775
Conjuratores. 671
Conjuratores aliorum hominum. 885
Conjuratores duodecim, octo legitimi. 776. 781. 869. 1251. Electi. 78
Conjuratores manus ſuas ponant ſuper capſas. 60
Conjuratores perjuri. 315
Conlaboratio. 339
Conlaborationis tertiam partem accipiant uxores poſt mortem maritorum. 776. 883
Conlaboratum. 332. 336. 664. 742. 1214. 1229
Conlata Eccleſiæ quomodo dividenda. 718
Conlibertus. 117
Conlocutiones ſecretæ ſanctimonialium. 1141
Conlucrari. 345
Conludius. 20
Connubia illicita prohibeantur 955
Connubia inceſta emendentur Epiſcoporum judicio. 1005
Connubia injuſta prohibenda. 236. 518 798
Connubia legalia. 1217
Connubia Chriſtiani non ducant ex propinquitate ſui ſanguinis. 994 978 959. 1003. & ſeq. 1063
Connubium habere non licet niſi legitimum. 916
Conquas monaſterium. 591
Conquirere hominem in ſervitio. 353
Conquiſitum. 790
Conſacramentales. 467. 472. 765
Conſanguineam ſuam nullus uxorem ducat. 1120. 1179. 1260
Conſanguinitas conjungentium exquirenda. 373
Conſcientia mentis inlibatæ. 916
Conſecrare virgines. 569
Conſecrari nihil habentes. 565. 719. 864
Conſecratio Eccleſiarum. 854
Conſecratio Eccleſiarum vel altariam. 877
Conſecrario Epiſcopos & ſacerdotes à ſervili conditione liberos facit. 943
Conſecrator ſolitarius corporis & ſanguinis Domini. 1138.
Conſignandi fideles. 954
Conſiliarij Regis 209. 384 Quales eſſe debeant. 1150. Munera non accipiant ob beneficium aliis impetrandum. 904
Conſiliatus ſi quis fuerit in mortem Ducis. 63
Conſiliis ſuis qui adhærent, exilio deputentur. 1072
Conſobrinam ſuam ſi quis duxerit uxorem. 1063 1208
Conſobrinam uxoris ſuæ ſi quis cognoverit. 165
Conſolationibus mutuis ſe ſublevent Epiſcopi & Comites. 1173
Conſorani. 13
Conſpiratio nec cum ſacramento nec ſine ſacramento fiat 268 425. 431 436 755. 756. 860. 873 968. 1085
Conſpirationes contra paſtorem ſuum nemo faciat. 224 708. 838 1059
Conſtantinopolitana ſedes. 224 1198
Conſtantinopolitanæ urbis deſcriptio. 489
Conſtantinus Imp noluit Epiſcopos judicare. 888 1000
Conſtantinus pagus. 378
Conſtitutiones apoſtolicæ non ſunt violandæ. 1076
Conſtitutiones divinas temerare non licet. 985
Conſtitutiones eccleſiaſticæ perenni ſtabilitate manere debent. 1131. 1184
Conſtitutiones contra canones & decreta & bonos mores nullius ſunt momenti. 1099
Conſtringere. 375
Conſuete. 240
Conſuetudo beata. 995
Conſuetudo ne ſuperponatur legi. 260. Præcellat autem ubi lex deeſt. 519
Conſuetudine aliqua firmata ſunt. 1034
Conſuetudines injuſtæ & noviter inſtitutæ auferantur 615. 786
Conſuetudinarios mos. 985
Conſultus ſynodalis. 1116
Contagio illicita ac ſacrilega. 1282
Contendere cum armis. 973. Cum fuſtibus. 354. Cum ſcuto & fuſte. 782. Campo vel cruce. 397.797
Contentio ſemper vitanda eſt 1041 1195. 1294
Contentio de terminis quomodo finienda. 80
Contentio ſi moveatur de re vendita. 531
Contentio inter Saxones & Friſiones. 791
Contentio potentiorum judicanda ante Imperatorem. 768
Contentionem ſi quis cum altero habuerit. 779
Contentiones inter Clericos & laicos quomodo judicandæ. 995. 1047
Contentiones non rectè judicatæ. 1088
Conteſtationis epiſtola. 552. 947. 1279
Continentes ad viduas vel virgines non accedant niſi ex juſſu Epiſcoporum aut Presbyterorum. 1035
Continentiæ ſtudere 1206
Contractus bonæ fidei. 1215
Contradicentium perſonæ diſcutiantur in ordinatione Epiſcopi. 1044
Contradicere, id eſt, prohibere. 374
Contradicere licet malè agenti. 90
Contradicere ſervum. 58
Contradictionis vox. 1105
Controverſia omnis coram Centenario diffiniri poteſt. 354. 781

Con-

Contubernium, id eſt, ſocietas. 293. 311
Contubernium carnis deteſtandum atque ſacrilegum. 1122
Contumaces Clerici ab Epiſcopis corrigantur. 950. 974. 1058 1075 1093. 1225
Contumaciæ noxa. 1092
Contumax Comiti ad præſentiam regiam veniat. 782
Contumax & contemptor legis diſtringatur à judice. 125
Contumelia ſibi erit ubi erit ſuperbia. 992
Contumelia uſurpationis. 997
Contumeliam ſi quis Epiſcopo aut aliis miniſtris fecerit. 944 1162
Contumelioſa verba ſi quis in alium confinxerit. 1102
Contumelioſus ſi quis extiterit in majorem natu. 975 1058
Conturbium. 255. 540
Convenientiæ. 445. 689
Conventores de verbo regio. 861. 1221
Conventus ante mediam diem. 747
Conventus Epiſcoporum fiat in quatuor locis. 653
Conventus generalis. 1088
Conventus publici non agantur in die dominico. 1285
Conventus ſecundùm antiquam conſuetudinem fiat in omni centena. 66
Conventus ſynodalis. 990
Converſatio pœnitentium & fides tempus abbreviat. 1032 1248
Converſatio Pontificis ſemper teſtes vitæ probabiles habere debet. 803
Converſatio ſacerdotum qualis eſſe debeat. 531
Converſationem bonam habeant miniſtri altaris Dei. 714 992
Converſio eorum qui in periculo conſtituti ſunt. 709
Converſio nullas patitur venire moras apud Deum. 845
Converſos miſericordia non repellat. 979
Convicinalem viam ſi quis clauſerit. 122. 156
Convicini. 277
Convicti rei, ſi appellare voluerint, non audiantur. 1064
Convicto caput amputetur. 1074 1102
Convinci nemo poteſt ſine teſtibus aut ſcriptura. 1068
Convitium non eſt pro accuſatione habendum. 1103
Convitium qui dixerit, dum appellat judicem, infamia notatur. 1067
Convivæ ſi convivam occiderint. 312
Convivam Regis ſi quis occiderit. 310
Convivia Clerici & laici religioſi non ineant ante horam diei tertiam. 1207
Conviviis intereſſe non decet eum qui luget. 1076
Convivio ſolo gentilium ſi quis uſus eſt. 846. 849. 1209
Conucula. 43
Copula falſi nominis. 1004
Copula proximorum cavenda eſt. 1176
Copulatio ſacrarum virginum. 867. 1254
Coquinam ſi quis incenderit. 110
Coquus qui juniorem habet, ſi occiditur. 99. Iunior coqui. 77
Cor machinans cogitationes peſſimas odit Dominus 992
Cordis compunctio. 957. 1034
Corbeia monaſterium. 589
Coria animalium. 959
Corio cum capite decorticato. 49
Cornicula ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Cornu bovi alterius ſi quis excuſſerit. 127
Cornu habeat paſtor porcorum. 79
Cornua. 252
Cornua caprarum & hircorum. 541
Coronæ de racemis. 334
Corpora expoliata. 40. 318
Corpora mortuorum ad cœmeteria deferantur. 254
Corpora ſanctorum 242
Corporales pallæ ab Epiſcopo conſecrandæ. 1118
Corporis & ſanguinis Domini ſacramentum 1087. Perceptio. 749. Porrigi non debet à femina. 1065
Corpore & ſanguine dominico confirmatur baptizatus. 483
Corpus Chriſti accipere. 1106
Corpus dominicum. 812. 1052
Corpus Chriſti, & corpus diaboli. 890
Corpus cujuſlibet ducere ad ſepulcrum licet die dominico. 240. 993
Corpus hominis mortui ſi quis expoliaverit. 52. 318. Vel cremaverit. 252
Corpus occiſi hominis ſi tres plagas habuerit. 312
Correctio canonica. 1068. 1118
Correctio ſic adhibenda eſt ut ſemper ſit ſalva dilectio. 980 1075
Corruptiones canonum. 1059
Corruptorem devotæ par pœna conſtringat. 1091
Corruptores Diaconiſſarum gladio ultoris feriantur. 1171
Corvadas judices non exigant à familia dominica. 338
Corvus ſi fuerit involatus aut occiſus. 84
Cottiones 239
Coxa abſciſa ſi fuerit homini libero. 82
Coxa alterius ſi tranſpuncta ab alio fuerit. 85
Coxas ambas ſi quis uno ictu tranſpunxerit. 76
Cramaculi. 337
Craſſantium cupido conquieſcit, ſublatis ſuſceptoribus. 1099
Creauſa monaſterium. 590
Credenda non ſunt niſi quæ certis indiciis comprobantur. 1079
Credendum non eſt eis qui veritatis fidem ignorant. 1196
Credentiæ. 444. 687
Creditor rem debitoris non vendat priùs quàm cum de ſolutione ter conveniat. 1092
Creditor ſi rem ſibi pro debito poſitam diſtraxerit. 1094
Creditor ſi debitorem tenere maluerit. 1098
Credulitas, id eſt, fides Chriſtiana. 483
Cremare non licet hominem occiſum. 310
Crimen capitale & inconſuetum. 993. Mortale ſi cui impoſitum fuerit. 69
Crimen confitetur qui purgandi ſe occaſione non utitur. 833. 1037
Crimen objectum ſi fuerit majoribus perſonis. 1061
Crimen publicum. 1002
Crimen qui objicit, ſcribat ſe probaturum. 1103
Crimen quod vindictæ aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi non poteſt. 1077
Crimen ſi quis iratus alicui objecerit. 1103
Crimen unum qui non approbat, ad aliud non admittatur. 1190
Crimina diffinita nullus refricare audeat. 1060. 1294
Crimina diſcernuntur in foro. 1002
Crimina majora. 752
Crimina mortalia latenter commiſſa. 253
Crimina propter quæ homines deputantur in æternum ſupplicium 241
Crimina publica ad notitiam Epiſcopi deducantur. 1286
Criminale negotium Clericus non audeat in judicio ſeculari proponere. 977. 1225
Criminales actiones ad examen Comitis reſerventur. 551
Criminales culpæ. 1289
Criminalia negotia non agantur per procuratores. 1294
Criminalia negotia Clericorum judicanda à judicibus ſecularibus. 22
Criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impoſitionibus à ſacerdote purgentur. 847. 1243
Criminalia vitia vetentur. 1285
Criminandi licentia neganda eſt accuſatis. 1126
Criminationes adversùs doctorem nemo ſuſcipiat. 984
Criminatorum ſacerdotum purgatio. 1088
Crimine nullo vel falſo conſimulatus ſacerdos nullus extrahatus. 1076
Criminis publici convicti pœnitentiam publicam agant. 505
Criminis ſocij. 999
Criminoſi ad clerum promovendi non ſunt. 1040. Non habeant vocem accuſandi majores natu vel Epiſcopos. 226. 268. 413 859 985 1043. 1194. 1190.
Criminoſorum confeſſioni credendum non eſt contra alios. 1096
Criminoſorum magnam curam habeant ſacerdotes. 292 940 1051. 1258
Criminoſum judex diſcutiens. 999. 1061
Criminoſum ſi quis aliquem cum ſacramenti interpoſitione eſſe dixerit. 1079

Criminoſus ſi infra immunitatem fugerit. 972
Crines ſi quis virgini libidinosè de capite extraxerit. 124
Crinitus puer. 297
Crinoſi. 17
Crocrola ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Cruce vel campo contendere. 545. 763
Crucem figere ad ædificandam Eccleſiam. 905
Cruciculæ Adalberti. 158
Crucis judicium. 164. 197. 397. 444 689. 797. 860 1220. Vetitum. 569. 724. 868
Crucis ſignaculum. 238. Dare ſuper capita virorum non poſſunt Abbatiſſæ. 715
S. Crucis monaſterium. 589
S. Crucis Pictavienſis monaſterium. 619
S. Crucis puellarum monaſterium. 591
Crucis ſupplicium. 1104
Crudatis monaſterium. 591
Cubitum ſuper ingenuæ mulieris ſi quis manum miſerit. 37
Cucullæ menſura. 582
Cucurus & arcus. 340
Culcare ſolem. 306. 316. 319. *& ſeq.*
Culcita. 337
Culmen domus. 210. *& ſeq.*
Culpa nulla tam gravis ſit ut vita non concedatur propter timorem Dei & reverentiam ſanctorum. 98
Culpa vacuus nemo exiſtit. 1213. 1224
Culpæ criminales. 1189
Culpæ ordinum inferiorum pertinent ad doctores. 1039
Culpam alicujus ſi quis excuſare nititur, excommunicetur. 1296
Culpare. 538
Cultellum alienum ſi quis furaverit. 299
Culturæ dominicæ. 316
Cuniadæ. 337
Cupiditas accipi poteſt in bonam & in malam partem. 454. 727 Calcanda. 268
Cupiditas pecuniæ. 796
Cupiditatis horrendæ impulſus. 1083. 1086. 1114 1267
Cupiditatis veſanæ faces. 1084. 1114
Cupplas canum non habeant Epiſcopi &c. 244
Curas multas ſequuntur ſomnia. 992
Curatio quomodo committi poſſit Epiſcopis & Presbyteris. 1165
Curſodi. 81
Curia 442. A cruore dicta. 690
Curialis conditio. 944. 1163
Curienſis ducatus. 441
Curſalem canem primum ſi quis involaverit. 80
Cortis. 79 *& ſeq.* 249. 287. 304
Curtis Eccleſiæ. 253
Curtis, id eſt, palatium. 431. *& ſeq.* 464
Curtis palatij. 260. 539
Curtis regia. 546
Curtem alienam ſi quis ingreſſus fuerit. 83 122
Curtem Ducis ſi quis homicidio polluerit. 64. Vel ſcandalum aliquod aut furtum in ea commiſerit. 105
Curtem Epiſcopi aut Presbyteri ſi quis armatus ingreditur. 61
Curtem hominis Franci ſi quis inſregerit. 512
Curtes dominicæ. 334. 335. 453. 757
Curtes nobilium. 238
Curtis ſi cinctus non fuerit. 134
Coſtodes theſaurorum Eccleſiæ. 716
Cuſtodia maritima. 775
Cuſtodiendam nemo accipiat rem furtivam. 319
Cuſtodum Eccleſiæ ſtipendia. 905. 1170. 1277

D

DAdanus Epiſcopus. 145. 823
Dadſiſas. 150
Dæmoniis aliiſque paſſionibus interitis miniſteria ſacra tractare non licet. 1040
Dagoberti Regis præceptum de epiſcopatu Cadurcenſi dato Deſiderio. 341
Dagoberti capitulare triplex. 25
Dalmaticæ. 874
Damna ingenuis concitari non debent teſtimonio libertorum. 949
Damnandus nemo eſt ante inquiſitam veritatem & juſtum judicium. 119. 899. 1293. 1079.
Damnare indiſcuſſos non licet. 1095
Damnare nemo præſumat alienum. 978
Damnari nemo debet antequam accuſator præſens habeatur. 1064
Damnati à ſynodo vel à ſuo Epiſcopo, ſi miniſtrare præſumpſerint. 837
Damnatis à ſynodo vel ab Epiſcopo nullus audeat communicare. 216. 706. 1276 1289
Damni æſtimatio. 766. 780
Damnum, id eſt, locus ubi damnum fit. 128
Damnum aliquod ſi quis cuilibet fecerit. 390
Damnum facere in meſſe aliena vel in quacunquelibet clauſura. 51
Damnum factum habet. 797
Damnum ſi quis in immunitate fecerit. 387. 876
Danorum ſive Sueonum gentes. 281
Danubius. 441
Dare nemo poteſt quod non habet. 381. *& ſeq.* 1081. 1116
David manum in Saul mittere non præſumpſit. 1000. 1293 Egit pœnitentiam de criminibus mortiferis. 1191. Cur abſtinuit ab opere conjugali. 749
Debilitare. 48. 49. 307. 939. 1153
Debilitas ſeu varietas. 51
Debilitata ancilla ut avortum faceret. 116
Debilitates ſervorum. 33
Debitum ſuum nemo mariti auſus ſit. 365
Debitum ſuum ſi quis ſolvere noluerit. 315 317
Debitum ſcovadiatum ad opus dominicum. 617. 788
Debita dimittenda debitoribus. 994
Debita non exigantur crudeliter. 750
Debita omnia ſolvantur per ſolidos duodecim denariorum. 351. 390. 760
Debitore in ſolutionem tardante, ſi creditor rem ſibi pro debitu poſitam diſtraxerit. 1094
Debitorem nemo poteſt plus agnuſcere quàm ille qui injuriæ ſuſtinuit negotiam. 1078
Debitorem ſi quis tenere maluerit. 154. 1098
Debitoris rem creditor non priùs vendat quàm cum de ſolutione iet conveniat. 1092
Debituſus moriens ſi liberos non reliquerit. 46
Decaluati publicè. 1189
Decani. 333. 339. 543
Decani monaſteriorum. 241. Senior reliquis præponatur. 586
Decem annorum poſſeſſio. 17
Deceptiones hominibus agere. 993
Decertare. 335. 353 405
Decertare in campo cum ſcutis & fuſtibus. 397 780. 782
Deceſſiones filiorum. 31
Decima & nona perſolvenda. 178. 197. 167. 377. 403. 465 *& ſeq.* 519. 566. 611. 615. 639. 664 666. 711. 731. 861
Decima Deo dari omnino non negligatur. 359. 854. 974. 1162. Danda de porcis. 336
Decima de omni conlaboratu detur ad Eccleſias. 332
Decima pro nutrimine. 1214. *& ſeq.*
Decima rerum pars Eccleſiis & ſacerdotibus reddatur. 313
Decima virga hereditaris. 508
Decimæ dandæ proprio Preſbytero. 731
Decimæ dandæ Preſbyteris. 1259
Decimæ anni quando ſolvendæ. 954
Decimæ Eccleſiarum baptiſmalium. 415
Decimæ eleemoſynarum dentur pauperibus. 585
Decimæ de villis novis ad Eccleſias in eis noviter conſtructas conferantur. 566. 721. 840
Decimæ & primitiæ Domino offerendæ. 919
Decimæ fideliter ſanctæ Eccleſiæ reddantur. 857. 1188
Decimæ in poteſtate Epiſcopi ſint. 730. 834. 1172
Decimæ ſolvendæ ad Eccleſias. 331
Decimæ fructuum ac jumentorum. 246. 956
Decimæ pertinent ad antiquas Eccleſias. 752. 841
Decimæ populi in quatuor partes dividantur. 356. 428. 1104. 1205
Decimæ porcorum attribuntur Eccleſiis. 8
Decimæ quæ ad capellas dominicas dantur. 653
Decimæ ſunt pauperum & peregrinorum ſtipendia. 1104
Decimæ ſeparandæ ex omnibus quæ naſcuntur. 930
Decimæ quas populus dare non vult. 665. 841. 1114 1219
Decima veteratæ in horreis. 1212. 1224

Decimam ad alterum pertinentem nemo audeat recipere 730. 835 843
Decimam ſi quis abſtrahat ab Eccleſia. 664. 879. 1229. 1296
Decimam ſuam unuſquiſque ad Eccleſiam offerat. 620
Decimam unuſquiſque donet. 185. 196. 860. 1220
Decimas Eccleſiæ vendere non licet ſine conſilio Epiſcopi proprij. 1070
Decimas non dantes, vuadios dant Epiſcopis & Comitibus. 879
Decimas nullus cum lite & jurgio ſuſcipiat. 1296
Decimas Presbyteri vendere non præſumant. 1212. 1223. & ſeq.
Decimas qui non dant, non conſtringantur per guadios & ſacramenta. 1288
Decimas qui dare neglexerint, excommunicentur. 749
Decimas qui ſumunt, de Eccleſiis non curant. 791
Decimator in rebus Eccleſiæ nullus accedat. 8
Decimum faſcem de lino reddant accolæ. 102
Decimum vas de apibus reddant accolæ. 101
Decoreæ notæ. 123
Decorticare. 322
Decorticato corio. 49
Decreta apoſtolica & canonica non ſunt violanda. 1049
Decretale precum quorundam Epiſcoporum. 199
Decretalia conſtituta. 712
Decretalium conſtituta ſervanda. 839
Decretalium conſtitutorum norma. 232. & ſeq.
Dedicatio Eccleſiarum. 834
Deducere ſacramentum. 548
Defendendi locus dandus eſt accuſatis. 994. 1064
Defendere neminem in placito licet contra juſtitiam 478
Defenſare. 173
Defenſio Eccleſiæ S. Petri. 444
Defenſio Eccleſiæ incumbit Regibus. 735
Defenſor, id eſt, tutor. 872
Defenſor, id eſt, procurator ad lites conteſtandas. 51
Defenſor Eccleſiæ. 95. 98. 1050. Non eſt ordinandus per pecunias. 221
Defenſor Eccleſiarum & ſervorum Dei. 1147
Defenſor puellæ. 1263
Defenſor utitur extenuatione ad minuendam cauſam. 1098
Defenſores audiant cauſas. 906
Defenſores Eccleſiarum ab Imperatore poſcendi. 831. 1036. 1110. Quales eſſe debeant. 689
Defenſores ſeculares Presbyterorum adversùs Epiſcopos. 1056
Definitio injuſta non valeat. 910
Defuncti voluntatem qui violant, hereditate priventur. 1096. & ſeq
Defuncti vota implenda ſunt. 1173
Defunctorum memoria commendanda in Eccleſiis. 848. 852. 1113. 1194
Defunctorum oblationes ſi quis retinere præſumpſerit. 1267
Defunctorum oſſa ſuper terram non relinquant. 153 957
Degradare provinciam. 1176
Degradare de officio ſacerdotali. 456. 793
Degradati Presbyteri & Clerici. 146
Degradatus ab Epiſcopo. 172. 466. 472. 836. 1274
Dehoneſtare. 628
Dehoneſtare Epiſcopum. 649
Dehonorationem injuſtam ſi quis Epiſcopo fecerit. 939. 1273
Dehonorationem irrogare. 1138
Dehonorationis manus. 1000
Dei beneficiis exiſtimus ingrati. 659
Dei dilectio prædicanda. 142
Dei domus non ſit pervia canibus. 237. 714
Dei dona quomodo diſpenſanda. 845
Dei judicium. 57. 136. 265. 389
Dei judicia incomprehenſibilia ſunt. 934
Dei judicio quædam reſervanda ſunt. 1163
Dei miſericordia multiplex. 844
Dei nomen aſſumendum non eſt in vanum. 935. 1274
Dei ordinationem accuſat qui Epiſcopos accuſat. 1060
Dei potentia cunctorum regnorum terminos ſingulari dominatione concludit. 1008
Delator criminis. 1123
Delator ſi quis extiterit fidelis. 977. 1068. 1202
Delatorem ſi quis alterum clamaverit. 303
Delatores qui dicantur. 1062. 1102
Delatori lingua capuletur. 1102
Delatura. 21. 32
Delaturæ. 337
Deliberare, id eſt, judicare. 353
Delictorum pondus æſtimandum à ſacerdote. 1037
Delinquit majore reatu qui potiore honore perfruitur. 1040
Delitioſus. 110
Demandare. 271. 312. & ſeq. 448. 537
Denarialis homo. 45. 398. 543. 960
Denariatus homo. 45. *Vide* Homo denariatus.
Denariales ſi quis occiderit. 208. 447
Denarius eſt quarta pars tremiſſis. 59
Denarij duodecim conficiunt ſolidum. 57. 760
Denarij boni quos populus recipere non vult. 667. 1217
Denarij novi. 264. Modò monetati. 427. 970
Denarium negotiandi cauſa ſi quis protulerit. 748
Denarium bene penſantem ſi quis recipere noluerit. 604. 783
Denarium jactare in ſignum libertatis. 40. & ſeq. 298
Dentem alterius ſi quis excuſſerit. 302
Dentem maxillarem ſi quis alieni excuſſerit. 308
Dentem ſi quis excuſſerit ſervo vel ancillæ ſuæ. 927
Dentes ſi quis alteri excuſſerit. 74
Denuntiatio Regis. 1058
Deo nihil ſine pace placet. 234. 517. 728
Deo omnia ſecreta manifeſta ſunt. 372
Deo placere impoſſibile eſt ſine fide. 954
Deprædatio hoſtilis. 1073
Deprædatio infra regnum non fiat. 898. 996
Deprædationis facultatem ſi quis dederit malitioſa factione. 997. 1266
Deportatio in inſulam. 1104
Deportationis perpetuæ exilium. 522. 943. 997
Depoſitum eſt pignore datum. 929. Si quis amiſerit. 900. Vel attrectare præſumpſerit. 1094
Dereſcire. 373
Derogatio multum prævalet quando derogator creditur fide dignus. 994
Derve. 248
Dervenſe monaſterium. 650
Deſcriptionem nullam agnoſcant poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes. 942
Deſertare beneficium. 220. 365
Deſiderius Rex Longobardorum. 193
Deſidesius Epiſcopus Caduscenſis. 142
Deſolatæ villæ. 725. 966
Deſolvere vveregildum. 87
Deſperatio indulgentiæ. 1191. temporalis altitudinis 1192
Deſpoliari infantes. 757
Deſponſatæ puellæ, & ab aliis raptæ. 867. 1064. 1262
Deſponſatam puellam non licet parentibus dare alteri viro. 957
Deſponſatam virginem ſi quis ſeduxerit. 929
Deteriorare 527. 1082
Detondeant ſibi invicem capillos. 873
Detractio cavenda. 964. 1145. Pejor eſt quàm fornicatio. 834
Detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet. 833. 891. 959. 1128 1274. 1288
Detractionibus labefactari non decet Primatem. 994
Detractionibus dilaniandi non ſunt ſacerdotes. 1000
Detractionibus dilaniandus non eſt unctus Domini. 1097
Detrahens alium hominem, ſicut homicida reputabitur. 891
Detrahere nemo ſine cauſa præſumat. 1293
Detricare. 16
Deviolare puellam. 90
Devitantibus orationes Eccleſiæ non licet communicare. 1033
Devotam Deo virginem nemo accipiat in conjugium. 1004. 1006. 1259.
Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſia. 1098
Deus caritas eſt 235. 712. Pater noſter. 379. 524. 1007. Diligendus ex toto corde. 233. 711. 982. 990. Orare eum licet ubique. 1118. horis competentibus. 359. & in omni lingua. 270
Deum non bene credis qui ejus præcepta contemnit. 478
Deum mercede conducere ut impune peccare liceat. 1168

Deus odit eos qui adverſus patres armantur. 1104
Deus timendus eſt. 950. Vindex eſt cum de malefactis. 413
Dextera armata. 35. 46
Dexteræ datæ ad confirmationem conſpirationis. 968
Dextram dare in manu Comitis. 545
Diaboli filij ſemper diſcordias movere ſatagunt. 711. 826
Diaboli operibus & pompis abrenuntiare. 956
Diabolo abrenuntiare quid ſit. 1136
Diabolo ſi quis hominem ſacrificaverit. 252
Diabolus ſuperbiæ inventor & princeps eſt. 1058
Diaconale miniſterium. 1091
Diaconatus benedictio. 1037. 1292
Diaconorum conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 329 Non ordinentur ante XXV. annos ætatis. 227. 516. Profeſſionem Epiſcopo ſuo faciant. 254. 1129 Maneant in Eccleſiis ſuis. 265. Neque migrent de loco ad locum ſine proprij Epiſcopi juſſione. 936. Et ſi fecerint, & clericatus honorem contempſerint, deponantur. 932. 944. 1165. 1289. Veſtigia ſectentur Epiſcopi ſui. 1172. Nulluſque ei contumax vel inobediens appareat. 950. 1058. Præter Epiſcopum nihil agere præſumant. 830. 976. 1032. 1058. 1064. Neque res Eccleſiarum vendant ſine conſilio proprij Epiſcopi. 1070
Diaconi adeſſe debent in Conciliis. 219
Diaconi extraneas feminas non habeant in domibus ſuis. 100. 215. 370. 705
Diaconi non ingrediantur in monaſteria puellarum. 417
Diaconi quomodo vocati poſſint ad tutelam. 1165
Diaconi non utantur ſagis. 148. Neque arma portent aut venationes exerceant. 236. 715. 839. 858 991. In bella non procedant. 932. 1178. 1289
Diaconi non accuſent Preſbyteros. 728. 886
Diaconi inconſulto Epiſcopo ad ſecularem judicem non pergant. 1069
Diaconi omniſi apud Epiſcopos accuſandi ſunt. 1010. 1122. Ad ſecularia judicia non trahantur. 355. Nullus judex eos diſtringat ſine ſcientia Pontificis. 1052. In cardine conſtituti in quot teſtibus damnandi. 728
Diaconus deponatur ſi crimen aliquod de ſe confitetur. 976. 1068
Diaconus damnatus vel exauctoratus à ſuo Epiſcopo ſi auſus fuerit de ſacro miniſterio aliquid contingere. 932. 1033
Diaconus falſarios quomodo puniendus. 943
Diaconis criminoſis manus non imponatur tanquam pœnitentibus. 848
Diaconum ſi quis calumniatus fuerit 627. Vel injuriaverit 61 99. 1123. Vel interfecerit 36 251. 319. 349. 387. 649. 759. 876. 939. 972 1252. 1253
Diaconi injuria quomodo componenda. 817
Diaconiſſa ſi nupſerit. 1171. Si quis uxorem duxerit. 1063. Si quis rapuerit. 906
Diadema imperiale. 573
Dies dominica ſervetur à veſpera uſque ad veſperam. 837
Dies & annus debet eſſe expreſſus in pactis & placitis. 948. 982. 1005
Dies magnus. 1245. id eſt dies cœnæ. 1286
Dies magnus, id eſt, dies univerſalis judicij. 992. 1000
Dies placitus. 46
Difficultatibus hærere. 983
Diffinire, id eſt, judicare. 353. & ſeq.
Diger. 320
Digitos alicujus ſi quis abſciderit. 73. 108. 111. & ſeq. truncaverit. 86 excuſſerit. 303
Digitum feminæ ſi quis ſtrinxerit. 296
Dignitatem ſi quis præſumpſerit quam non meruit, ſacrilegus habeatur. 999. 1267
Dignitates quibus committendæ. 343
Dignitatis ſuæ teſtimonio carere. 978
Dignitatum ſublimitas majora facit vitia delictorum. 1040
Dilatare juſtitiam. 353. 764. 872. 883. 965
Dilatatio. 355
Dilatio præſtanda eſt in civilibus cauſis vel levioribus criminibus. 1064
Dilectio Dei & proximi prædicanda. 242. 950
Diligentia poſterorum ſupervacua putanda non eſt. 1198
Dimiſſoria Epiſcopi. 335. 535. 546
Dinoſcentia. 736
Dioceſes Epiſcopi. 1129
Dioceſes quæ ab aliquibus poſſidentur ſacerdotibus. 1077
S. Dionyſij monaſterium. 676
Diploma ſubrepticium nullam vim habere poteſt. 7
Directum. 37
Direptiones qualiumcunque rerum. 773
Diripienda ſi quis judicaverit. 946. 983. & ſeq. 1266
Diſcalceari. 258
Diſcapillare Alamannam ingenuam aut litam aut ſervam. 18
Diſcarricare. 299. & ſeq.
Diſcere quiſque debet quod optat implere. 202
Diſciplina corporalis 321. 349. 399. 766. 798. condigna. 855. correptionis. 340. miſericordiſſima. 750. regularis. 244. 266. 368.
Diſciplina ducalis. 121
Diſciplina hoſtilis. 202
Diſciplina potentiæ ſecularis. 750. 1174
Diſciplina regalis. 825
Diſciplina ſecularis. 166
Diſciplina ſit in omnibus. 66
Diſciplinæ eccleſiaſticæ pars. 1191
Diſciplinæ legitimæ. 943
Diſciplinæ conſtitutæ propter legem conſervandam. 243
Diſciplinæ terror. 1147. rigor. 1193
Diſciplinam ſervo ſuo ſi dominus non impoſuerit. 214
Diſcipulis Chriſti & eorum ſucceſſoribus Chriſtus dedit poteſtatem ligandi atque ſolvendi. 844. 847
Diſcordantes fratres excommunicentur. 1204
Diſcordantes homines quomodo puniendi. 667
Diſcordantium nemo ad altare Domini accedere audeat. 1076
Diſcordes pellantur ab Eccleſia. 1295
Diſcordia naſci ſolet ex intentionibus. 218. Extinguit caritatem inter proximos. 965
Diſcordias inter fratres ſeminantem odit Dominus. 992
Diſcordia judicum. 134
Diſcretio adhibenda in perceptione corporis & ſanguinis Domini. 749
Diſcriminalia ſi quis ejecerit de capite feminæ. 314
Diſcus. 887
Diſcus dominicus. 339
Diſcuſſio negotiorum. 981
Diſfacere chartam. 390. 760
Diſfacere hominem. 297. 350
Diſfacere juſtitiam. 388. 759. 877
Diſhonorare. 65
Diſligaſloris viæ lorum. 678
Diſpenſa Miſſorum dominicorum. 335. 618. 621. 790
Diſpenſare. 339
Diſpenſationes eccleſiaſticæ. 1042
Diſpenſatores rerum dominicarum. 1071
Diſpoliare. 902. Diſpoliatus. 970
Diſſidentes fratres ad pacem hortandi. 994. Excommunicentur. 1204
Diſtrictio. 331. & ſeq. 277. & ſeq. 377
Diſtrictio eccleſiaſtica. 1086. 1268
Diſtrictionem Epiſcopi ſi quis auſteriorem putaverit. 1085
Diſtrictio carcerandi. 509
Diſtrictio laicorum. 1087
Diſtrictiſſimas rationes reddat. 988
Diſtrictus. 278
Diſtringantur ad pacem. 755
Diſtringere. 355. 336. 547
Diſtringere latrones. 770
Diſtringere ſecundùm legem. 66. & ſeq.
Diverſitas teſtium campo comprobetur. 780
Diverſoria ſecularia. 859
Divina mandata temerare non licet. 908
Divini cultus injuria capitali ſententia expianda eſt. 942
Divinationes obſervare non licet. 243. 539. Qui expetunt, pœnitentiæ ſubdantur. 1144
Divini prohibiti. 248. 152. 192. 254. 824. 961. 1050. 1285
Diviſio theſaurorum Karoli M. 487
Diviſionem nullam patiantur res Eccleſiæ. 863. 1157
Divortia vetita. 955
Divortio ſeparanda eſt conjunctio commatris ſpiritalis. 1005
Diurnale officium. 958

Diuturna

Diuturna compoſitio parvulorum in utero matris occiſorum. 116
Doctorem nemo criminetur. 984
Doctores deſides & negligentes. 1039
Doctores non leviter accuſandi ſunt. 1104
Doctoribus contraria non doceantur. 1037
Doctrinæ gratia populis adminiſtranda. 1158
Doctrinam nemo vindicare debet ad injuriam doctorum. 1037
Dolatoriæ. 509
Domeſticatam avem ſi quis occiderit. 158
Domeſticorum ſuorum curam gerant Epiſcopi. 533
Domeſticus unuſquiſque de ſuo beneficio familiam ſuam nutricare faciat. 727
Dominationis faſtus. 1102. 1194
Domini ſubditorum circa ſuos miſericorditer agant. 750.
Domini notantur infamia qui ſervos ſuos juſſerunt committere violentiam. 1075
Domini ſui filiam ſi quis rapuerit. 252
Domini ſui voluntatem tum quis facit cùm ſperat ſe exinde munus accipere. 103
Dominicus dies. 793
Dominica dies quomodo honoranda. 10. 20 67. 404. 635. 738 854. 878. 955. 958 A veſpera ad veſperam ſervetur. 219 267. 518 707. 896. 1185
Dominica die omnes ad Eccleſiam veniant. 143 Communicandum. 951. Cauſæ eo die non judicentur. 977. Neque placita publica fiant 253 Neque mercatus habeatur. 729. Opera ſervilia non agantur. 112. 173. 240. 518 716. 898 993. 1086. 1138.
Dominicæ reſurrectionis memoria. 1138
Dominica myſteria 812
Dominica juſſio 908 Si non fuerit adimpleta. 498
Dominica oratio 136. 713 1087. Illam Preſbyteri intelligant. 991. Et adnuntient omnibus fidelibus. 517. 952. Proferatur à ſacerdote poſt Matutinas & Veſperas. 1209. Eam omnes diſcant & intelligant. 839. 855. 857 876 950 976. 1186. 1189
Dominica in palmis. 335
Dominicæ res tripliciter componuntur. 65
Dominicarum rerum diſpenſatores. 1071
Dominicum. 63. 101. 511. & ſeq.
Dominicum corpus 1052
Dominicus Abbas Montis Oliveti. 647
Dominium regale. 781
Dominus venit animas hominum ſalvare. 979
Domino quæ offeruntur vel conſecrantur, ad jus pertinent ſacerdotum. 511 999
Dominum vel dominam ſi quis interfecerit. 252
Dominus ſi ſervo ſuo diſciplinam non impoſuerit. 114
Domos religioſas habeant Preſbyteri. 1291
Domos ſi quis infregerit 766 996. aut per violentiam intraverit 123 aut expoliaverit. 1099 aut incenderit. 156. 347
Domum alterius ſi nocturnus ſpoliator intraverit. 1061
Domum liberi vel ſervi ſi quis incenderit. 79. 110. 899
Domum novam ſi quis ædificaverit. 910
Domus alienæ diverſas partes ſi quis ejecerit. 181
Domus conſtruatur ubi mallum teneatur. 603
Domus Dei debet eſſe domus orationis. 1173
Domus Dei non ſit pervia canibus. 273. 714 991
Domus Ducis, domus publica eſt. 105
Domus epiſcopij. 828
Domus in modum baſilicæ facta. 318
Domus ordinandi cauſa. 1211
Domus Regis cunctis ſpectabilis apparere & imitabilis exiſtere debet. 1150
Dona Dei quomodo diſpenſanda. 845
Dona imperatoria. 684
Dona judices non accipiant à familia dominica. 331
Dona & præmia legibus vires tulerunt. 106
Dona ubi intercurrunt, juſtitia evacuatur. 875
Donatiu revocatur propter ingratitudinem. 1097
Donatio unius rei facta duobus quomodo intelligenda. 1102
Donationes quomodo faciendæ inter Ripuarios. 44
Donatus Comes. 641 743
Donitum, id eſt, donatio. 499
Dormientem ſi quis furtu expoliaverit. 293

Dormire cum muliere. 919 938
Dormitoria. 505
Dormitorium juxta oratorium conſtituatur. 586
Dorſus ejus rumpatur quinquaginta percuſſionibus qui ſervile opus fecerit in die dominico. 113
Dotis titulus 1108. 1189. & ſeq 1282. legitima. 72
Dotes mulierum. 37
Dos neceſſaria eſt in omni conjugio. 945
Dotare uxorem debet maritus antequam eam ducat. 1062 1163
Dos reddenda uxori dimiſſæ à viro. 315
Dos redeat ad uxorem poſt mortem mariti. 71. & ſeq. 119
Dotes Eccleſiarum. 933. 1289. In Epiſcopi poteſtate conſiſtant. 519. 1090. 1130. 1205. 1288
Drappus. 89 Drappi. 337
Drictum 377
Drogo Metenſis Archiepiſcopus. 683
Druchte 192
Dubia vel obſcura quomodo explicanda. 1019
Dubiis in rebus quid agere debeant judices. 345
Dubius in fide, infidelis eſt 1196
Ducaria ſcroſa 284 Ducariam porcam ſi quis occiderit 101 aut in pignus tulerit. 126
Ducalis diſciplina. 111
Ducatus 33 35. 49 164 514
Dux eſt ſuper Comitem 103 Ejus partes quæ ſint. 104. Plus Deo quærat placere quàm homini 67
Ducis filius ſi patrem dehoneſtare voluerit 63. 104
Ducis in mortem ſi quis conſiliatus fuerit. 63. 108
Ducis compoſitio. 61
Ducis domus, domus publica eſt. 105
Ducis curtem ſi quis homicidio polluerit. 64. aut ſcandalum aliquod in ea commiſerit. 105
Ducis res ſi quis furaverit aut invaſerit. 65
Dux defendat eum qui hominem per juſſionem ejus occiderit. 104
Dux decretum Regis ſi contempſerit. 104
Ductricem ſcrufam ſi quis in pignus tulerit. 126
Ductrix jumentorum. 77
Ducis ſui juſſionem aut ſigillum ſi quis contempſerit. 64. 105
Dux Bajuvariorum unde accipiendus. 106
Dunum caſtellum. 12
Duodecim juratores. 15 320
Duodecim medij electi 85. 87 & ſeq.
Duodecim nominati & duodecim electi. 65
Duodecim ſacramentales. 115. 117. 121. & ſeq 116
Duodecim teſtibus ſe purget 1165
Duodecim animalia ſi quis furaverit. 186
Dupla pœna digni ſunt qui duplant ſcelera ſua. 892
Durandus Diaconus. 552. 652
Durgonve pagus. 441
Durpilum, id eſt, liminare. 310
Duſcia monaſterium. 591

E

Ebbo Archiepiſcopus Remenſis. 615. 640. 651. 653. 676 683. 743
Eboreia. 442
Eboricheim monaſterium. 590
Ebrecinus pagus. 378
Ebredunum 265. 488
Ebrietatis magnum malum 1163. 1277. Omnino prohibendum. 244. & modis omnibus cavendum & fugiendum. 360. 373. 473. 475. 732. 855. 877 1286. præſertim Preſbyteris, Clericis, & monachis. 368. 532. 938. 1070 & ſeq. 1084. 1181.
Ebrietatem ſequi. 1203
Ebrius cauſam ſuam in mallo conquirere non poteſt, nec teſtimonium dicere. 393. 781. 842. 963
Ebrius ſi quis in exercitu inventus fuerit. 495. 767
Ebullire vacuat annonas. 267
Eccleſia, id eſt, congregatio bonorum hominum. 376. Conſtat ex hominibus diverſarum conditionum. 749. Eſt unum corpus, cujus caput Chriſtus. 890. Eſt corpus Chriſti. 675. 1001. 1269. & una perſona cum Chriſto. 528. Eſt enim ſponſa Chriſti. 561. 681 & mater noſtra 380 524. 750 1007. 1168
Eccleſiæ corpus in duas eximias perſonas diviſum eſt. 890

Eccleſia conſtat in ſacerdotibus. 649. 939. 1274. & in interceſſionibus ſacerdotum. 617. Ejus ſtatus infirmatur propter patratores diverſorum malorum. 1143. 1226
Eccleſiæ honor ſervandus. 58. 237. 251. 517. 615. 631. 714. 721. 735. 786. 991. 1157.
Eccleſiæ ſine honore manentes. 791. 966
Eccleſia Dei ſemper invicta ſit. 98. 897
Eccleſiæ pacem rectam habeant. 207. 277. 347. 447. 474. 507. 794
Eccleſiæ Dei nullus injuriam inferre præſumat. 364. 1196
Eccleſia unaquæque teneat ſuum primatum. 1031
Eccleſia commiſſa eſt Principibus ad regendum. 675 Ejus defenſio & exaltatio incumbit Regibus. 735. Eam enim tueri tenentur. 274
Eccleſiæ omnes in eccleſiaſtica defenſione permaneant. 367
Eccleſiæ defenſores ſint Comites. 737
Eccleſia doctrinam Epiſcopi ſuſcipere debet cum magna reverentia. 1128
Eccleſia vivit lege Romana. 41. 690
Eccleſiæ Deo die noctúque famulantur. 527. 1082. Ideo ſæpius frequentandæ. 963. 1075. 1094. 1143. Abſque officio eſſe non debent. 1074
Eccleſiam ſi quis intraverit & non communicaverit. 1130. 1204
Eccleſia una illum non recipiat qui in alia minimè congregatur. 213. 1033
Eccleſiæ orationes qui devitant, evitentur. 850
Eccleſia exire ſi quis jubente ſacerdote contempſerit. 1092
Eccleſia in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur. 843
Eccleſia paſcere debet pauperes 1253. Eccleſiæ enim bona communia ſunt nimirum nihil habentibus. 1178
Eccleſiæ luminibus & ceteris ornatibus decorentur. 421. 1293
Eccleſiæ immunes ſint à muneribus publicis. 461
Eccleſiæ quæ offeruntur, Chriſto offeruntur. 988. 1001. & ſeq. 1269. & ſeq. 1290
Eccleſiam ſi quis ſecularium per calumniam fatigare præſumpſerit. 949. 1070. 1085
Eccleſiarum vaſtationem compeſcere omnes ſtudeant. 737
Eccleſiarum aſyla. 98. 251. 389 728
Eccleſiæ res ſunt vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum. 379. 520. 564. 717. 863 1157. Earum poteſtatem habeant Epiſcopi. 527. 1041. 1081. 1171
Eccleſiæ alterius res nullus Epiſcoporum petat aut præſumat accipere. 1115
Eccleſia debet eſſe heres Epiſcopi. 894
Eccleſiæ res non debent dari pugnantibus 409. 1054
Eccleſiæ ſi quis res ſuas dederit. 57. 95. Si quis res ſuas fraudulenter delegaverit. 547
Eccleſiæ collata quomodo dividenda. 718. Nullam diviſionem aut jacturam patiatur. 520. 1157
Eccleſia non perdat quod legitimè poſſidere debet. 62. Nullúſque ejus res injuſtè retineat. 1115. Eccleſiis enim tollere non licet quod illis conceſſum eſt. 41. 45. 60. 96 & ſeq 153 376. 528. & ſeq. 1054. 1086. 1267 1291
Eccleſiæ aliquid fraudari vel rapere ſacrilegium eſt. 407. 512. 525. & ſeq. 649 936 939. 945. 988. 997. 1000. 1007. 1267. & ſeq.
Eccleſiæ res diripientes malè pereunt. 525
Eccleſiæ res ſi quis à Regibus petere præſumpſerit. 989
Eccleſiis conceſſa à Regibus, jugi ſolidata æternitate ſerventur. 941 998
Eccleſiæ rem immobilem alienare non licet. 1166. 1268
Eccleſiæ rem non vendant Presbyteri ſine conſenſu Epiſcopi ſui. 1035. 1070. 1114
Eccleſiæ res ſi Præpoſitus cuicunque conceſſerit. 550
Eccleſiarum Dei juſtitiæ inquirendæ & conſervandæ. 520. 964. 967. Neque deſpiciendæ ſunt in publicis judiciis. 753 Immo primùm audiendæ earum cauſæ in publicis judiciis 175. 887. 1057
Eccleſiarum jura inviolata permaneant. 529. 1124
Eccleſiarum privilegia maneant incorrupta. 521. 523 528. & ſeq 650. 897. 940. 942. 998. 1007. 1089. 1115. 1152 1290
Eccleſiam nemo ædificet antequam civitatis Epiſcopus crucem figat publicè. 416. 905. 1170. 1277. 1290
Eccleſiæ cum dotibus conſiſtant in poteſtate proprii Epiſcopi 529. 1130 1205
Eccleſiarum conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 329
Eccleſiæ ambiguæ de conſecratione conſecrentur. 730. 844 877. 1110. 1287
Eccleſiæ curam habeat ſacerdos. 518
Eccleſia ſupra tres menſes ſine paſtore non relinquatur. 174
Eccleſia unaquæque ſuum Presbyterum habeat. 566. 780. 885. 1138. Et Eccleſia una contentus ſit unuſquiſque Presbyter. 1138. 1247. 1289
Eccleſiam nemo accipiat niſi ab Epiſcopo ſuo. 1290
Eccleſiam nemo accipiat ſine conſenſu Epiſcopi ſui 192. 940. 1050. 1169
Eccleſiam ſuam nemo relinquat abſque licentia & conſenſu Epiſcopi ſui. 124. 1066. 1076. 1103. 1192
Eccleſiæ unicuique unus manſus integer attribuatur. 720. 865
Eccleſia unaquæque terminum habeat de quibus villis decimas recipiat. 730. 835
Eccleſiæ antiquæ honorem ſuum habeant. 748 Antiquis decimis nec ulla alia poſſeſſione priventur. 504. 752. 841. 855. 1287
Eccleſiæ noviter inventæ non venerentur niſi Epiſcopo probante 427 433. 792. 875 970. Habeant decimas de villis in quibus conſtitutæ ſunt. 566. 722
Eccleſiæ non bene conſtructæ. 794
Eccleſiæ deſtructæ à quibus & quomodo emendandæ & reſtaurandæ 287 415. 433 504. 529. 546. 570. 812. 619. 639. 663. 665. 721. 724. 730. 738. 742. 784. 794 834. 855. 865. 868. 878. & ſeq. 892. 933. 1163. 1213. 1215
Eccleſiæ non bene reſtauratæ. 465
Eccleſiæ deſtruendæ ubi neceſſariæ non ſunt. 391. 961
Eccleſiæ diviſæ inter coheredes 570. 863. 724. 841. 1158. 1165. 1213
Eccleſiarum res de quibus cenſus exeunt. 861. 179. 1128
Eccleſiarum res laici non præſumant poſſidere abſque charta. 62. id eſt precariò. 1054. Et ſi quis per falſam precariam obtinuerit, careat impetratis. 1164
Eccleſiæ penuriam non patiantur quarum pecunia in precario præſtita ſit. 1006
Eccleſiarum res ab eis ablatæ neceſſitate compellente. 724
Eccleſia reveſtita ſit cum propria pecunia. 150
Eccleſialis pecunia. 149. 826. 1006

COMMVNIA DE ECCLESIIS.

ECcleſiarum de Francia rectores. 577
Eccleſiæ rectores à Deo ſunt judicandi. 1060
Eccleſiæ baptiſmales. 258. 415. 536. 538. 546
Eccleſiam alterius ſubripere. 1069
Eccleſiam Dei ſi quis conturbaverit. 850. 1033. infregerit. 200. incenderit. 251. 319. homicidio polluerit. 58. 776
Eccleſiarum communione contenti ſint quorum cauſa adhuc terminanda eſt. 980
Eccleſiarum curam habeant Miſſi. 460
Eccleſiarum defenſores quomodo res ſuas defendant. 606
Eccleſias quas liceat trahere vendere. 270
Eccleſiæ ad beneficium regium pertinentes. 657. 663
Eccleſiæ ad mundium palatii pertinentes. 619
Eccleſiarum ſervi. 153
Eccleſiæ ancilla permaneat quæ poſt manumiſſionem ſervo nupſerit. 62
Eccleſiarum ſilvæ. 24
Eccleſiaſtica femina. 31
Eccleſiaſtica religio diſſipata. 813
Eccleſiaſtica militia. 547
Eccleſiaſtica ſedes 99
Eccleſiaſticæ conſtitutiones ſervandæ. 50
Eccleſiaſtica jura recuperare. 149
Eccleſiaſticæ cauſæ quomodo finiendæ. 601. 780
Eccleſiaſtica negotia judicanda in ſynodis. 942
Eccleſiaſticam rem ſi quis tenet. 519. 860
Eccleſiaſticæ res ad quid oblatæ. 904. Non dividendæ. 718. Eo modo contineantur ſicut res ad fiſcum dominicum pertinentes contineri ſolent. 665. 675. Earum poteſtatem habeant Epiſcopi. 527. 1041. 1081. 1162. Diſpenſari non poſſunt abſque proprii Epiſcopi auctoritate. 1008 Non poſſunt eſſe in diſpoſitione laicorum. 909. 998 1067. 1069. 1278. 1290
Eccleſiaſticarum rerum commutationes. 747
Eccleſiaſticarum rerum venditio prohibita Presbyteris. 62

Eccleſiaſticas res ſi quis per beneficium & verbum Regis tenuerit. 78, 519. 1281
Eccleſiaſticas res rapere ſi quis auſus fuerit, extraneus habeatur à ſancta communione 1008
Eccleſiaſtici homines. 30. 32. 36. 42. 181 184 886
Eccleſiaſtici viri ſi ad palatium veniant contra eorum ſeniorem. 180. 829
Eccleſiaſtici ſcripturas ſacras docere debent. 479 Teſtificari non compellantur. 1043 Quomodo ſe ingerere debeant negotiis ſecularibus. 479
Eccleſiaſticis audientia minimè denegetur provocantibus. 974
Eccleſiaſtici ne impediant laicos in ſuis miniſteriis. 477
Eccleſiaſticus honor teneatur in epiſcopatibus & abbatiis dandis. 575
Eccleſiaſticum honorem nemo per pecunias acquirat. 875
Eccleſiaſticus ordo. 718
Eccleſiaſtici ordines. 724
Eccleſiaſticum judicium non relinquendum. 227
Eccleſiaſticis ſcriptis inſerere. 408
Eccleſiaſticus ſervus. 869, 1251. Quomodo liber fieri poſſit. 42
Eccleſiaſticus vigor. 895
Eddanus Epiſcopus. 145. 823
Eddenriad. 248
Eddo Comes. 490
Edicta legis Longobardicæ. 345. 355
Edicta ſynodalia 993
Edictum dominicum. 872. 967. Non expectetur pro deprecanda Dei miſericordia. 725
Educere ſe per legem. 319
Eemundus Comes. 640. 743
Effractuis. 291
Egeorum ſubſtantia. 353. 1083. 1114
Egreſſus ad publicum. 1200
Ekebertus Comes 682
Elatio multities honeſtati ſolet adſcribi. 1136
Electi medij duodecim. 65. 85. 87. & ſeq.
Electi judices. 227. & ſeq. 976. 1093. 1195. & ſeq. Spernendi non ſunt 1036. Eorum ſententia. 1058
Electi juratores. 78
Electi Epiſcopi ſub celeritate ſacrentur. 610
Electio Epiſcoporum reſtituta. 718
Electiones eorum turbis permittendæ non ſunt qui ad ſacerdotium provehendi ſunt. 1042
Eleemoſyna danda à populo. 840
Eleemoſyna danda propter diverſas plagas. 473. 738
Eleemoſyna facta in mercede Regis. 259. 538
Eleemoſyna Imperatoris. 378
Eleemoſyna Regis 172 175
Eleemoſyna mittenda ad Hieruſalem. 474 794
Eleemoſyna impiorum accipienda non eſt à ſacerdotibus. 1294
Eleemoſyna pro defunctis. 902
Eleemoſynæ à quibus dandæ. 974
Eleemoſynæ faciendæ pro Rege & exercitu. 1052
Eleemoſynæ quomodo faciendæ. 956
Eleemoſynam ejus nemo recipiat qui res Eccleſiæ auferet. 412. 525. 1055
Eleemoſynas agere 987
Eleemoſynarum largitio. 487. 1168. 1180
Eleemoſynarij. 586
Elementa turbata injuſtitiam totius mundi oſtenderunt. 1087
Eliſantus Epiſcopus Arelatenſis. 265
Eloquiis pollere. 982
Emendent inviti quæ voluntariè non diluerunt. 851
Emere quomodo oporteat. 404
Emere res à quibus liceat. 759. Non licet ab homine ignoto. 543. 982
Emina monachorum. 582
Emiſgot. 248
Emiſſarius equus. 333
Emphyteoſeos titulus. 1173
Emphyteuſeos perpetuus contractus. 746. 1166
Emptio cauſa cupiditatis vetita. 877
Emptio comprobetur per chartam aut per teſtes. 130
Emptio de ſucre. 855
Emptio facta à ſervo quomodo firmitatem habeat. 132
Emptio à ſervo alieno facta non valet. 887
Emptio quando poſſit immutari vel non. 908
Emptitium, locus mercati. 264
Empuriæ. 572
Emunitas. 197
Emunitas Regis. 46
Emunitates obſervatæ ſint. 174. 176. 180 536. 828
Emunitatis judex. 860
Eneta. 317
Enge locus. 442
Engilbertus Abbas. 490
Enixam mulierem nemo prohibeat intrare Eccleſiam. 153. 959. 1279. 1289
Eumelcatius. 1080
Epiſcopalis libertas. 1154
Epiſcopalis ſedes inſtituta Hammaburgi auctoritate Principis. 682. 683
Epiſcopalis voluntas. 878
Epiſcopalium miniſtrorum rapacitas. 892
Epiſcopatus adimi Epiſcopo non poteſt antequam cauſæ ejus exitus appareat. 1043. 1195. 1198
Epiſcopatus donum à Rege. 242
Epiſcopatus non ſit ſine paſtore ſupra menſes tres. 174
Epiſcopatus quomodo dandi. 575
Epiſcopi ſunt ſucceſſores Apoſtolorum. 890. & ſeq. Eccleſiarum Chriſti fundatores 889 Doctores egregia ejus & clariſſima mundi luminaria 209. 703. Eis Chriſtus conceſſit paternæ poteſtatis officium. 9 Dei Eccleſias nutu divino gubernant. 1047. Eis omnis terra caput inclinat. 892. Eis impendatur debitus honor & obedientia. 17 264. 332. 503. 738. 892. 1078. 1089. 1107. 1111 1120 1260
Epiſcopus omnis eſt ſummus Pontifex. 99
Epiſcopi qui ſunt ſupra dioceſim. 996 1042
Epiſcopus primæ ſedis non appelletur princeps ſacerdotum. 1035
Epiſcopus eſt ſuper Preſbyterum. 843
Epiſcopus proprius. 329. 406 408. 650. 936. 988. & ſeq 1068 1070 1082 1090 1093. 1095. 1112. 1115. 1119 & ſeq. 1130 1159. 1161. 1180. 1201. 1222. 1223. 1245 & ſeq. 1260 1262 1273 1290
Epiſcopi debent eſſe per ſingulas civitates 169. Non in villulis vel in agris. 220. 167. 707. Neque duo in una civitate. 455 728
Epiſcopi cathedrales, id eſt, qui in civitatibus conſtituti ſunt. 1116 1283
Epiſcopi qualiter provehantur ad eccleſiaſticam poteſtatem. 1042. Eorum electio quomodo facienda. 564. 1149. Debent fieri per electionem cleri & populi. 718. 1157
Epiſcoporum electio fieri debet à Principe cum magna cura. 1149
Epiſcopus à Rege conſtitutus, à populo electus. 99
Epiſcopi conſtituti auctoritate principali. 145. 157
Epiſcopi de propria dioceſi eligantur. 379
Epiſcopi electi ſub celeritate ſacrentur. 610. Epiſcoporum enim ordinationes non oportet diù differre. 453. 728. Sine tarditate ordinentur ubi non ſunt ordinati. 195. 1120. Ordinandi in proxima ſynodo 174. Nullus tamen ordinetur invitus. 1044 Neque per pecunias 122. 817 868
Epiſcopi canonicè ordinati. 1080 & ſeq.
Epiſcopi non poſſunt ordinari à duobus Epiſcopis. 330. 1110. Sed à tribus. 1044
Epiſcopi ordinationem ſi qua contradictio impedierit. 1044
Epiſcopi Pontifici à quo conſecrati ſunt præjudicium inferre nullum poſſunt. 1048
Epiſcopus ejus Eccleſiæ curam habeat ad quam ordinatus eſt 218. Et eam ſine intermiſſione doceat. 1118. Non negligat principalem cathedram ſuæ parrochiæ. 228. 169. 709. 894 1036. Curam habeant animarum ſibi commiſſarum. 248
Epiſcopus canones & regulam non ignoret. 167. & ſecundùm eos vivat. 165 375. Exemplum enim bonum dare debet ſubjectis ſuis 478
Epiſcopi miniſterium ſuum expleant. 355. 657. Quale illud ſit aut eſſe debeat 633. 736. Debent fidem catholicam & bonam diſciplinam prædicare 9. 233. 240. 268. 338. 569. 724. 868. Habeant religioſos converſationis ſuæ teſtes. 893 Non vadant per caſam miſcendo. 244. Extraneas feminas non habeant in domibus ſuis. 215. Soli non habeant acceſſum ad virgines

vel ad viduas 1035. Non habeant cuplas canum, 144. neque canes ad venandum. 379 Non ſint ebrii & aleatores 958. Ante ſe joca turpia facere non permittant. 1163
Epiſcoporum mala vita notatur. 1152
Epiſcopus unuſquiſque debet habere poteſtatem ſuæ parrochiæ. 169. 216. 1041
Epiſcopus unuſquiſque ſuam Eccleſiam ordinet. 546
Epiſcopus ſi in Miſſa fuerit, ejus benedictio expectetur. 1206
Epiſcopi omni anno circumeant parrochias ſibi commiſſas. 147 158 191. & ſeq. 504 507. 657. 814. 1050. 1057. 1129 1172. 1175. 1191. Oneri non ſint populis occaſione prædicandi aut confirmandi. 587. 722. 866. Nonniſi jejuni manus impoſitionem tribuant. 1157. Eorum prædicationi & confirmationi omnes parrochiani adſint. 1296
Epiſcopi curam pauperum habeant. 1178
Epiſcopi habeant poteſtatem de Presbyteris & Clericis ſuæ parrochiæ. 196. 355 1210. Canonicorum curam gerant 238. 715. 853. & monaſteriorum. 170 143. 449. 830 & ſeq. 894 1034. Epiſcopus judex eſt omnium qui ſub ejus ſunt moderamine. 1124. 1176. id eſt, Clericorum, monachorum, & ſanctimonialium. 904. 1285. Abbates corrigant ſi quid extra regulam fecerint. 946
Epiſcopus quæ in ſua diœceſi corrigere non valet, coram reliquis Epiſcopis ad corrigendum inſinuet. 1112
Epiſcopi immunes habeantur à damnis cùm Presbyteri miſerint ad ea corrigenda quæ ipſi non correxerint. 1117
Epiſcopi provideant quomodo Eccleſiæ ſint emendatæ. 356
Epiſcopi poteſtatem omnes intelligant. 964
Epiſcopi poteſtatem habeant rerum eccleſiaſticarum. 527. 858. 1041. 1081 1162.
Epiſcopi diligenter conſiderent theſauros eccleſiaſticos. 726
Epiſcopis licet de theſauro Eccleſiæ erogare familiæ & pauperibus. 505. 1271. In rebus tamen Eccleſiæ circa propinquos ſuos exponendis reprehenſionem caveant. 893
Epiſcopus multitudinem Clericorum non faciat. 944
Epiſcopi Clericos ordinent à laicis præſentatos. 565
Epiſcopi ſi ſacerdotes inutiles ordinaverint. 1035
Epiſcopi Longobardi ſacramenta & munera exigebant ab iis quos ordinabant. 566. 721. 1158
Epiſcopi Presbyteros vel Clericos inquirant unde ſint 853
Epiſcopi diligenter diſcutiant Presbyterorum fidem. 238. 716. 991 Et eorum baptiſterium audiant. 245
Epiſcoporum nullus ordinationes faciat in parrochia alterius. 217. 702. 1042 Neque alterius parrochianum præſumat retinere aut ordinare. 1093. 1197. Neque alterius parrochiam invadat 951 974. & ſeq. 1057. 1062. 1084. 1114. Neque alterius res retinere præſumat. 194 1052. 1115
Epiſcopus nullus prioribus ſe audeat anteponere. 1084
Epiſcopus nullus alium conculcet Epiſcopum. 999. 1072
Epiſcopus nullus collegam ſuum ſupergrediatur in diœceſi. 976. Neque ſe præferat alteri per ambitionem. 951. 1289
Epiſcopus non tranſmigret de civitate in civitatem, neque de loco ad locum. 223. 265. 456. 708. 718. 877. 1189
Epiſcopi comprovinciales ad Metropolitanum ſuum reſpiciant. 216. 706 eique ſubjecti ſint. 195. & adjutores 1219. Nihil agant ſine ejus conſilio. 1102. 1194. Neque regalem dignitatem clamare audeant ſine illius literis. 217 706. 837. Decreta enim Conciliorum Epiſcopos ſuis Metropolitanis apertiſſimè commiſerunt. 1045
Epiſcopus ſi adversùs proprium Metropolitanum cauſam habuerit. 1124
Epiſcopi & Abbates ſi cauſam inter ſe habuerint. 768
Epiſcopus ſi cauſam habuerit adversùs quemquam. 1095
Epiſcopi cum Comitibus ſtent. 871
Epiſcopi & Comites concordiam inter ſe habeant, & conſenſum ſibi invicem præbeant. 554. 366. 376. 450. 503. 636. 738. 859. 878. 965. 1162. 1173. & ſeq. 1202
Epiſcopi in hoſtem non pergant. 146. 405. 523. 932. 987. 989. 1051 1278
Epiſcoporum judicio inceſta matrimonia emendentur. 1005
Epiſcopi inceſtuoſos inveſtigent & emendent. 166. 373. 887. 1003. 1257. & ſeq. Vuadios ab eis non accipiant. 879
Epiſcoporum judicium. 985
Epiſcopum ſi quis judicem elegerit. 906
Epiſcopus unus non vindicet ſibi cognitionem. 984. 1048
Epiſcopi ſunt judices cauſarum quæ in provinciis emergunt. 995 1176
Epiſcopi judices judicia juſta diſcernant. 1163
Epiſcopi juſtitias faciant. 164. Sportulas non accipiant pro juſtitia facienda. 173. Quomodo caſtigandi ſi juſtitiam facere noluerint. 617 789
Epiſcopi ſententia irrita erit niſi præſentia Clericorum confirmetur. 1196
Epiſcopi ſi cauſam vel litem inter ſe habuerint. 497. 933. Inter ſe corrigere ſi quid ortum fuerit debent. 1000
Epiſcopi accuſatores fratrum excommunicent. 1208
Epiſcopi vocationem vel correctionem ſi quis contempſerit. 936
Epiſcopum ſuum ſi quis noluerit audire. 1078
Epiſcopi interceſſionem præſtent oppreſſis. 994
Epiſcopi provideant qualiter judices cum populis agant. 1091. Caſtigent judicem qui reum damnavit contra legem. 8
Epiſcopi beneficia hominibus ſuis non donent per præmia. 904
Epiſcopi peregrini. 793. Contenti ſint hoſpitalitatis munere oblato. 936. 951. Eis locus ſacrificandi detur. 976. 1065
Epiſcopi ignoti, de quibus dubium eſt an Epiſcopi ſint. 935. Quomodo ſuſcipiendi & in eccleſiaſticum miniſterium admittendi. 147. 158. 191. 826 1049
Epiſcopus depoſitus de cujus ordinatione non conſtabat. 266
Epiſcopi vagantes quomodo in aliena parrochia miniſtrare poſſint. 173
Epiſcopi vagi non ſinantur facere ordinationes Presbyterorum. 164
Epiſcopi ordinati, nec recepti. 792
Epiſcopo ſi quis inſidias poſuerit. 628
Epiſcopus nullus graviter aut leviter agat. 888
Epiſcopis populi ne detrahant. 1288
Epiſcopis injuriam inferre non licet. 61. 649. 939. 944. 1162. Eorum enim injuria ad Chriſtum pertinet. 1118. Epiſcopus injuriæ propriæ ultionem non depoſcat. 942
Epiſcopus ſi à quoquam impetitus fuerit. 976
Epiſcopum ſi quis accuſare voluerit. 995. 1160
Epiſcopi à Deo judicandi ſunt. 1123
Epiſcopos Deus ſuo judicio reſervavit. 627
Epiſcopos qui accuſat, Dei ordinationem accuſat 985. 1060
Epiſcopus ſi in reatum aliquem incurrerit. 975
Epiſcopus conveniendus eſt familiariter antequam querela adversùs eum proponatur. 1161
Epiſcopus ubi & quomodo accuſandus. 1194
Epiſcoporum accuſatores non temerè recipiendi. 1042. 1192. & ſeq.
Epiſcopos accuſare qui non poſſint. 226 168 708 & ſeq. 831. 843. 859. 886. 985. 1043. 1065 1194. 1274
Epiſcopi accuſandi non ſunt niſi apud ſummos Primates. 1043. 1059
Epiſcopi apud Epiſcopos accuſandi ſunt. 1182
Epiſcopi debent eſſe judices Epiſcoporum. 975. & ſeq. 1190
Epiſcoporum cauſæ per Epiſcopos judices terminandæ ſunt. 1046. 1062. 1095
Epiſcopi judicandi ſunt in ſynodis. 994. & ſeq. 1061 & ſeq. 1094. 1197
Epiſcopi accuſati judicandi ſunt ſecundùm canones. 99
Epiſcopos in judiciis publicis & ſecularibus nullus accuſet. 907. 994 1058. 1089. 1193
Epiſcoporum judicia pertinent ad ſedem apoſtolicam. 1199
Epiſcopus ante juſtam definitionem nullatenus propria poteſtate privetur. 1043
Epiſcopi accuſati ſedem nullus uſurpet. 1198 & ſeq.

Epiſcopi

Epiſcopi viventis locum nullus invadat. 22
Epiſcopi ejecti & ſpoliati ante omnia reſtituendi. 995. 1048 1057. 1190. & ſeq. 1195
Epiſcopus damnatus à ſynodo ſi auſus fuerit de ſacro miniſterio aliquid contingere. 1053
Epiſcopo accuſato aut depoſito licet appellare Romanum Pontificem. 1000. 1045. 1062. 1114. 1198. & ſeq.
Epiſcopo judicato liceat iterare judicium. 933
Epiſcopus ſi accuſatus fuerit quòd in mortem Regis conſiliaſſet. 265
Epiſcopum ſi quis interfecerit. 36. 99. 252. 349. 384. 759. 876. 1151
Epiſcopus ſi ſine teſtamento deceſſerit. 1162
Epiſcopi heredes qui eſſe debeant. 169
Epiſcopo decedente, ſucceſſor quomodo ordinandus. 21
Epiſcopus intervcntor cathedram non occupet ubi interceſſor eſt. 1048

COMMVNIA DE EPISCOPIS.

EPiſcopus viduas velare non præſumat. 712
Epiſcoporum reconciliatio. 989
Epiſcopi injuria quomodo componenda. 897
Epiſcopus unuſquiſque Miſſas tres & pſalteria tria dicat. 199
Epiſcopus unuſquiſque de ſuo beneficio familiam ſuam nutricare faciat. 727. Quot caſatos domi dimittere debeat. 492
Epiſcopus unuſquiſque Advocatum habeat. 548. & Notarium. 422
Epiſcopus non litiget pro rebus tranſitoriis. 995
Epiſcopus quomodo ſe inſerere debeat negotiis ſecularibus. 447
Epiſcopi ſi ad placita Miſſorum dominicorum venire contempſerint. 402
Epiſcopi ſigillum. 63
Epiſcopium, id eſt, domus Epiſcopi. 376. 415. 1171
Epiſcopium, id eſt, dioceſis Epiſcopi. 179
Epiſtola conteſtationis. 152. 947. 1279
Epiſtola donationis ad Eccleſiam ponenda ſuper altare. 95
Epiſtola peſſima de cœlo lapſa. 239. 715
Epiſtolæ commendatitiæ. 945. 948. 1070. 1084. 1172. 1225. & ſeq.
Epiſtolæ generales. 202
Epiſtolam Regis ſi quis deſpexerit. 603. 616. 782
Equa mediana. 90
Equa ſana æſtimata tribus ſolidis. 37
Equam prægnantem ſi quis furaverit. 306
Equi caudam aut aurem ſi quis amputaverit. 127
Equo ſi quis aliquem depoſuerit. 109
Equo ſi quis oculum excuſſerit. 77
Equorum ſtercus. 151
Equum excurtare. 77
Equum ſi quis involaverit. 77
Equus emiſſarius. 333
Equus in pignore poſitus ſi damnum aliquod fecerit. 81
Equus ſanus æſtimatur ſex ſolidis. 37
Ercambaldus Cancellarius. 429. 502. 1181
Erchangarius. Comes. 490
Erema loca. 500
Ergaſtula monachorum. 231
Erigere ſe contra præpoſitos ſuos. 1125
Erlinus Comes. 499
Ermenfredus. 553
Ermengarius Comes. 499
E naldus. 342
Erogator. 539. Erogatoris manus. 260
Erpisfurt. 425. 432. 755
Erronei ſacerdotes. 822
Errori favendum non eſt per ſilentium. 1238
Eſcam ſi nemus portat. 139
Eſcis immolatitiis qui uſi ſunt. 1209
Etacharica. 322
Ethelfredus Rex. 274
Etlehæ. 337
Evangelia recitata. 956
Evangelium populo prædicetur. 359
Evangelio Chriſti vim non inferat humana præſumptio. 979
Evangelium perfectæ ætatis homines ſcribant. 237. 714. 992
Evangelium, locus ſacramenti. 234
Euchariſtia danda morientibus. 1052
Euchariſtia ori moribundi infundatur. 846. 852. 1242. 1346
Euchariſtia ſacra communicare. 847
Euchariſtia ſacra communicandum eſt omnibus diebus dominicis vel feſtivitatibus. 896
Euchariſtiæ perceptio à quibuſdam negligitur in cœna Domini. 1169
Euchariſtiæ viaticum. 844. 852. 1241. 1247
Euchariſtiam ſi quis acceperit & non ſumpſerit. 1132
Euchariſtiam Preſbyter ſemper habeat paratam. 731. 835. 953 1289
Evellantur radicitus ea quæ malè pullulant. 1038
S. Eugendi monaſterium. 589
S Eugeniæ monaſterium. 592
Eugenij Papæ juramentum. 648
Eulogium. 193
Eulogiæ. 241. Monachis dentur. 587
Eunuchus non intrabit Eccleſiam Domini. 932
Euva. 59. 766 Bauvariorum 451. 965. Saxonum 278. & ſeq. 798 798
Exactare. 336. 461. 474. 493. 500. 757. 783. 1163
Exactor non requirat tributa provincialibus relaxata. 903
Exactor publicarum rerum. 1164
Exadoniare ad libertatem. 62
Exaltatio Eccleſiæ incumbit Regibus. 735
Examen apum ſi elapſum fuerit. 140
Examen aquæ frigidæ vetitum. 1318
Examen humanum. 1079. 1204
Examinatio ſanctæ crucis non fiat. 724
Examinentur qui ad preſbyteratum promovendi ſunt. 833
Examuſſim. 203
Exartare. 133
Exartum alterius contra legem ſi quis invaſerit. 133
Exauctoratus Preſbyter vel Diaconus. 216
Excervicare. 304
Excluſæ. 175. 179
Excluſis à liminibus Eccleſiæ ſacramentum non detur per dies paſchales. 1083
Excolentia rerum communium. 548
Excommunicandus nemo eſt leviter aut paſſim. 1287
Excommunicati ab Epiſcopo vel à Preſbytero proprio, à nemine in communionem accipiantur. 213. 356. 705. 1204. 1289. 1295
Excommunicati non poſſunt accuſare ſacerdotes. 1063. 1096. 1123
Excommunicati non poſſunt eſſe patrini. 1135
Excommunicati vitentur. 946
Excommunicatis communicare non licet. 172 217. 226. 709. 830. 836 & ſeq 851. 937. 957. 1033. 1091. 1132. 1212. 1273. & ſeq. 1290
Excommunicatus ſi quis fuerit pro ſuo neglectu. 832. 1035
Excommunicatus ſi ante audientiam communicare præſumpſerit. 1205
Excommunicatus ſi quis fuerit injuſtè. 836
Excommunicatus ebrius aqua ſola utatur. 495
Excommunicatus vel damnatus ab officio ſuo. 793
Excommunicatio canonica. 57. 268. 906
Excommunicatio major. 1064
Excommunicatio propter ebrietatem. 727
Excommunicationi ſacerdotum humiliter ſuccumbere oportet. 1161
Excommunicatio ſacerdotum non eſt parvipendenda. 964. 1274
Excommunicatio ſubitò & ſine cauſa non fiat. 392. 729. 961
Excommunicationem accuſati accuſator accipiat qui non potuerit approbare quod dixit. 907
Excommunicationem cuſtodire. 836. 1276
Excommunicationem ſynodalem ſi quis tranſgreſſus fuerit. 1033. 1274
Excommunicationis modus. 172. 836. 1274
Excommunicationis ſententia. 1193
Excoriare caballum alterius. 52. 307
Excubiæ palatinæ. 680. publicæ. 546
Excubias facere. 549
Excurtare equum. 77. 307
Excuſatio ignorantiæ. 982
Excuſationes in tractoria ſubſcribendæ ſunt cùm quis

 TTtt

Epiſcopus aut Presbyter accedere non poteſt ad Concilium. 1056
Executor. 905
Exempla ſanctorum ſemper ſequenda ſunt. 209. 705
Exenia. 273. Nullus donet ad introitum Eccleſiæ. 729. 854
Exenia à Presbyteris Epiſcopi non requirant. 657
Exequiæ funeris. 136. mortuorum. 724. 868. Fiant abſque ſuperſtitione. 570. Cum luctu ſecreto fiant. 1289
Exercitale iter. 637. 759
Exercitale placitum. 374. 378. 405
Exercitales. 546
Exercitalis cauſa. 532. expeditio. 654. 672. & ſeq. obeditio. 485
Exercitalis itineris juſſio. 492
Exercitalis itineris debitores. 656
Exercitare. 530
Exercitus per quos promovendus. 489
Exercitum ſuum unuſquiſque cuſtodiat. 996. Quæ diſciplina ſervanda in exercitu. 103. Si quis ſcandalum excitaverit in exercitu. 102
Exercitus Principis adjuvandus ex pecunia Eccleſiæ. 149
Exercitum fugiens quomodo puniendus. 978
Exercitum ſi quis dimiſerit abſque licentia Regis. 347. 767
Exhereditati. 970
Exhiberi neminem oportet de provincia ad provinciam. 1196
Exhibitiones bonorum operum. 1180
Exiliare. 26
Exiliari lex jubet eos qui libellos famoſos excogitant aut proponunt. 1067
Exilientur qui cantica in blaſphemiam alterius compoſuerint. 154
Exilium perpetuæ deportationis. 522. 943. 997
Exire ad judicium. 514
Exire ſe de latrocinio. 514
Exiſtimationis opinio vel ſuſpicio. 1042
Exomologeſis. 1179
Exorciſta in quot teſtibus damnabitur. 728
Exorciſta non accuſet Acolythum. 728. 886
Exorciſtam ſi quis injuriaverit. 98. 897
Expeditio hoſtilis. 654. 1228
Expenſa. 340. 740
Expoliare. 977
Expoliare alterum ſi quis tentaverit. 295
Expoliare corpus mortuum ſi quis præſumpſerit priuſquam ſepeliatur. 52
Expolietur nullus niſi juſto judicio. 1159
Expoliare vallum. 256
Expoſitus ante Eccleſiam ſi cujuſcunque fuerit miſeratione collectus. 151. 947. 1279
Exſecutor reip. 1168
Exſenia. 1122
Exſurdare. 73
Exteræ nationes. 443
Extraneam feminam in domo ſecum habere non licet Presbytero aut Diacono. 200. 1109. 1211
Extraneam gentem ſi quis in provinciam invitaverit. 63
Ezziſczun. 122

F

Fabatia. 299
Faber ferrarius ſi occiſus fuerit. 90
Faber aurifex aut ſpatarius ſi occidantur. 79
Fabrica eccleſiaſtica. 1105
Fabulis otioſis vacandum non eſt in Eccleſia. 964. 1145
Facere vineas. 333
Faces veſanæ cupiditatis. 1084. 1114
Faciem alicujus ſi quis vulnere dehoneſtaverit. 74
Facinora multa ſub uno violentiæ nomine continentur. 997
Facinoroſi arguendi à ſacerdotibus. 857
Factio malitioſa. 997
Faculas accendere. 1094
Facultates eccleſiaſticæ non ſunt in diſpoſitione laicorum. 998. 1067. 1069
Facultatulam Eccleſiæ qui petunt à Regibus. 1114
Fagos alterius ſi quis præciderit. 139
Faida. 184. 198. 278. 331. & ſeq. 538
Faida unde creſcere poteſt. 259. Pretium ſi quis pro faida recipere non vult. 862
Faidæ coercendæ. 602. 672. Pacandæ. 781. 787. 1222
Faidæ gratia ſi quis dimiſerit uxorem ſuam. 827
Faidoſi homines. 506
Faidoſus quis non ſit. 104
Faidoſus, 424. 431. 435. 506. 754. 872. 902. 967
Faidum. 20
Faileuba Regina. 13
Falconarij. 338. 461. 485
Falcones. 369. 824
Falcones ne ſervi Dei habeant. 147. 191. 1049. 1056
Falcones qui habere non poſſint. 244
Fallax in fide qui repertus fuerit, ad accuſationem vel ad teſtimonium non admittatur. 1117
Fallierit ſi cui colpus. 294
Falſa capitalia ſi qui objeciſſe fratribus convicti fuerint. 976. 984. 1067. 1100
Falſa nomina martyrum non venerentur. 709
Falſa perſona poteſtatem accuſandi non habeat. 353
Falſa Principum reſcripta ſi quis detulerit. 1067
Falſa ſi quis contra caput alterius ſuggeſſerit. 119. 899
Falſam efficere chartam libertatis. 396
Falſam epiſtolam ſi quis ab apoſtolica ſede detulerit. 358
Falſare chartam ingenuitatis. 610
Falſare, falſatum. 43. & ſeq.
Falſarij Clerici quomodo puniendi. 948
Falſatorem ſi quis alterum clamaverit. 303
Falſi teſtes non recipiantur. 762
Falſum neſciens ſi quis allegaverit. 1067
Falſum teſtimonium ſi quis dixerit. 399
Famæ propriæ jacturam ſuſtinere. 1122
Fame & peſtilentia populus flagellatur. 1143. 1226
Fames ſi evenerit. 424. 430. 435. 725. 872. 967
Fames valida. 267. 455. 727
Famis inopia. 467. 503. 725
Familia Eccleſiæ. 565. 719. 864
Familiam propriam unuſquiſque de ſua proprietate nutriat. 727. gubernet & corrigat. 475. 503
Familiam regiam judices non præſumant in ſervitium ponere. 331
Familiaritas ſuſpecta vel interdicta. 1095
Familiaritatem extranearum mulierum nullus præſumat habere. 1109
Famoſos libellos ſi qui legerint vel cantaverint. 1104
Famoſus quis dicendus. 1028
Fana idolorum. 251
Fanon. 73. 81
Fardulfus. 378
Farfalij. 18
Farinarium. 296. 303. 334
Farſtina. 248
Faſiani. 337
Faſtrada Regina. 255
Faſtus dominationis. 1102. 1194
Faſuviroros. 136
Fatigari ſinunt in quibuſdam locis. 758
Favilloſius exurat. 527. 937. 1082
Favoris gratia ſublimare. 1095
Feda fracta. 339
Feltrum ſi quis in exercitu furaverit. 103
Femare terram aratoriam. 310
Femina baronem ſi ſubdulum extra rixam clamaverit. 87
Femina cum armis ſe defendere nequit. 110
Femina habeat poteſtatem donandi. 260. 539
Femina in aviaticam hereditatem non accedat, ſi virilis ſexus extiterit. 40
Femina ingenua ſi ſe ſponte ſua in ſervitio implicaverit. 609
Femina ingenua ſi acceperit ſervum. 281. 608. 819
Femina invita virum non ducat. 1130
Femina minoflidus. 87
Femina nulla veletur ſine licentia Epiſcopi. 1287
Femina nunquam nubat quæ cum patre ſponſi ſui fornicata eſt. 183
Femina regia aut eccleſiaſtica. 32
Femina, vas infirmius. 962. 1009. 1145. 1290
Feminæ ad altare non accedant, 1065. 1077. 1083. 1105. 1140. 1264. 1280

Feminæ dupliciter componuntur. 70. 76. 110. 120. 131
Feminæ francæ. 403
Feminæ fugitivæ. 725. 969
Feminæ indumenta ſi quis ſuper genucula elevaverit. 114
Feminæ liberæ maritos fiſcalinos regios accipientes. 757 857. 971
Feminæ linteamina altaribus præparent. 730
Feminæ lunam commendant. 152
Feminæ manum aut digitum ſi quis ſtrinxerit. 296
Feminæ nobiles quæ amiſſis viris repentè velantur. 1140
Feminæ non faciant opera ſervilia die dominico. 140 716
Feminarum converſationem deteſtentur Preſbyteri. 1286
Feminarum extranearum familiaritatem nullus præſumat habere. 1109
Feminæ non habitent cum Preſbyteris. 102. 148. 417. 566. 722. 842. 858. 865. 892. 1065. 1105
Feminæ non habitent in domibus Clericorum. 159. 215. 1156. 1178. neque per eorum domos diſcurrant. 506
Feminæ quæ indiculos attulerunt. 799
Feminæ quæ in domibus propriis veſtem mutaverunt. 1098
Feminæ quarum mariti in Francia eſſe videntur. 337
Feminæ quæ in miniſterio Ducis ſunt. 65
Feminæ quæ viros amittunt, quando velandæ. 567. 722. 866
Feminæ Regis habeant lanam & linum. 520
Feminæ ſi inter partes & regna fuerint ad conjugium poſtulatæ. 444
Feminæ velamen ſanctum ſibi irrationabiliter imponentes. 653
Feminæ velum ſibi ſine conſenſu ſacerdotum non imponant. 1139
Femina ſi velum acceperit, in hoc permaneat. 162
Feminæ virginis caput aut genitalia & poſteriora ſi quis in itinere denudaverit per raptum. 72
Feminam ingenuam ſi quis colpo percuſſerit. 83
Feminam liberam ſi quis ſuaſerit quaſi ad conjugium & in via eam dimiſerit. 116
Feminam prægnantem ſi quis interfecerit. 36. 297
Feminam religioſam ſi quis rapuerit vel corruperit. 906 939
Feminam ſi quis de terra effodierit. 70
Feminam liberam ſi quis extra marcham aut intra provinciam vendiderit. 70
Feminarum ſacratarum corpora qui violant, ſacrilegi ſunt. 1004
Feminas monachi non oſculentur. 581
Feminas qui rapiunt vel furantur. 1111
Feminis ad orandum & communicandum pateant ſancta ſanctorum. 1087
Fenile ſi quis incenderit. 294
Fera rubea vel nigra ſi cum treude ſagittata fuerit. 84
Feræ majores. 138
Feramen ſi Rex alicui dederit. 510
Feramina. 339. Bene cuſtodiantur. 316
Feramina in foreſtis dominicis furari nemo audeat. 374
Feramus rubeus vel niger ſi cum treude ſagittatus eſt. 84
Feria ſexta jejunare oportet. 955
Feriæ Iovis & Mercurij. 151
Feriatici dies. 506
Ferramenta quæ in hoſtem ducuntur. 337
Ferramentum. 195. & ſeq.
Ferramentum de molino. 296
Ferrariæ monaſterium. 589
Ferrariciæ foſſæ. 340
Ferro ſi quis hominem percuſſerit. 930
Ferro ſi quis ſe percuſſerit ut moreretur. 1103
Ferrum calidum ad ſtagnandum ſanguinem. 75
Ferrum mulinarium ſi quis involaverit. 86
Feſti dies in anno celebrandi. 748
Feſtis diebus jejuniorum conjuges ſe à conjugibus abſtineant. 1190
Feſtis diebus omnes ad Eccleſiam veniant. 243
Feſtis diebus placita ſecularia non teneantur. 853
Feſtivitas ſancti Andreæ. 339
Feſtivitates anni quæ feriari debent. 1190
Feſtivitates præcipuæ. 585. 955. Quomodo honorandæ. 855. 896. 898
Feſtivitates præclaræ ubi teneantur. 457. 793
Feſtivitates in anno. 732
Feſtuca intercurrens. 48
Feſtucam in laiſum jactare. 313
Fidei oſtium. 247
Fidei ſuſpectæ Chriſtiani dubij habentur in teſtimonio humano. 1062
Fidejuſſio vetita ſacerdotibus. 360
Fidejuſſor cui credi poſſit. 982
Fidejuſſor pro fredo. 98
Fidejuſſor quomodo à fidejuſſionis vinculo liberetur. 154
Fidejuſſore contempto, ſi quis debitorem tenere maluerit. 1098
Fidejuſſorem ſi quis in damnum cadere permiſerit. 255
Fidejuſſorem ſi quis invenire non potuerit. 254
Fidejuſſores ad palatium. 178. 186. 393. 663 668. 671. 761 818 1113. 1215. & ſeq 1219. 1228. 1310.
Fidejuſſores Clericos ſi quis pro cauſis ſecularibus acceperit. 1164
Fidejuſſores donare. 782
Fidejuſſores filiorum ſpiritalium ſunt patrini. 752 840
Fidejuſſores firmiſſimi. 1130 1102
Fidejuſſores in bapeiſmo. 953. 1135. 1187
Fidejuſſores pro deducendis reis in præſentiam Regis. 961
Fidejuſſores veſtituræ. 600. 778. 870
Fidejuſſorum manus. 758
Fideles abſtineant ſe à coitu prægnantium uxorum. 983
Fideles communicent. 457. 718. 840
Fideles fidem ſanctæ Trinitatis diſcant. 950. 954
Fideles quotidie ſacerdotibus in Eccleſia oblationes offerant. 958
Fideles Regis pacem & concordiam habeant invicem. 519
Fideles ſilentium in Eccleſia teneant. 952
Fidelitas cui promittenda per ſacramentum. 46. 425. 431. 436. 755
Fidelitas promittenda Cæſari. 364. 375. 518
Fidelitas Regi promittenda. 500 657. 770
Fidelitas promiſſa Imperatori. 374. 404. 717
Fidelitatis promiſſio. 278
Fidelitatis ſacramentum Regi præſtandum. 672. & ſeq.
Fidelitatis ſacramentum. 243. 452. 604. 686. 772. 783. 873. 968
Fides Chriſtianorum. 716
Fides præcedere debet omnes actus hominis. 1196
Fides neceſſaria eſt ut Deo placere poſſimus. 954
Fides ſanctæ Trinitatis prædicetur. 708. 838
Fides catholica ab Epiſcopis & Preſbyteris prædicetur. 225. 168. 233. 537. 711 826. 990. 1285. Memoriter tenenda. 950
Fidem rectam teneant Preſbyteri. 991
Fides Chriſtiana docenda eſt lingua quam auditores intelligant 957
Fidem Chriſtianam non percipere melius eſt quàm poſt ejus perceptionem retrorſum abire. 1108
Fidem primam prævaricare. 1212
Fidem Chriſtianam doceantur filij ſpiritales. 504
Fides quorum ſuſpecta eſt, in teſtimonio humano dubij habeantur. 897
Fides ſynodi Nicænæ. 154. 979
Fides inter virum & uxorem conſervanda eſt. 1180
Fidem factam alteri ſi quis reddere noluerit. 315
Fidem quam nobis promiſſam habent. 758
Fiducia, id eſt, tuitio. 520
Filia quam partem habeat in rebus ſervorum quos pater moriens juſſit fieri liberos. 260. 539
Filiam alienam ſi quis ad conjugium quæſierit. 323
Filiam domini ſui ſi quis rapuerit. 252
Filiam ſuam ſi quis vendiderit in famulam. 925
Filiam ſuam ſi quis viro concubinam habenti dederit in matrimonium. 1046
Filiaſtram ſuam ſi quis cognoverit. 161. 164
Filiaſtram ſuam ſi quis contra voluntatem ipſius dederit viro. 181. 829. 1176
Filiaſtram ſuam ſi quis ſtupraverit. 857. 1178
Filiaſtrum aut filiaſtram ſi quis ante Epiſcopum tenuerit. 183. 165. 1275 817
Filicienſis parrochia. 218
Filij ſpiritales. 746. 856

Filiorum cauſa conſtitutum eſt connubium. 962
Filius omnis non eſt heres patris. 1039
Filij ex inceſto matrimonio nati non ſunt legitimi. 292
Filij honorent parentes ſuos. 236. 713. Non occidantur pro patribus. 931
Filius ſi donatione patris aliquid fuerit conſecutus. 1097
Filiofamilias ſi quis inſcio patre pecuniam commodaverit 1092
Filios duos ſi quis francus homo habuerit. 514
Filios ſi quis moriens non reliquerit. 46
Filios ſi quis non habuerit & alium quemlibet heredem facere voluerit. 397. 960
Filiorum deceſſiones. 31
Filium proprium vel filiam nemo de fonte baptiſmatis ſuſcipiat. 856. 1178. 1288
Filio contra priorum definitionem venire non licet. 948. 982
Filij Principis quales eſſe debeant. 1151
Filij fratrum, filij ſororum inter ſe nulla præſumptione jungantur. 212
Filiis aut filiabus ſuper duodecim ſolidos uni pluſquam alteri dare non poterant Ripuarij. 44
Filij Dei & filij diaboli. 990. 234
Filioli vel filiolæ de ſacro fonte non ſuſcipiantur niſi memoriter ſymbolum & orationem dominicam tenuerint. 952
Filiolam ſuam nemo ducat uxorem. 856. 1178
Filtorta. 314
Finium regundorum modus & ratio. 80. 123. & ſeq.
Fines alienos nullus uſurpet. 225. 708. 1034
Finium alienorum pervaſor ſi quis fuerit approbatus. 1059. 1096
Finitiva ſententia. 965
Fiola. 248
Firmationes duas pari tenore conſcriptas. 680
Firmitas de parte dominica. 611. 784. 885
Firmitas immunitatis. 897
Firmitatem facere per chartam. 57
Firmitatis eccleſiaſticæ muri. 703
Firmitatis epiſtola. 62
Firſtfalli. 110
Firſtſul. 121
Fiſcale officium. 1065
Fiſcales agri. 13
Fiſcales feminæ. 799
Fiſcales fugitivi. 364
Fiſcales ſervi. 312 667. 869
Fiſcalibus juſtitia reddatur. 338
Fiſcalini. 338 348. 354. 395. 400. 428. 434. 438. 541. 886. 1217. 1251
Fiſcalini regij. 757. 875. 971
Fiſcalinus traditiones facere non poteſt. 393 761. 859. 882 962
Fiſci jus. 674
Fiſci officium. 941. debitum. 944
Fiſci beneficia deſcribantur in breve. 498. 769
Fiſci vires. 530. 650. 906. 940. 1132. 1171. & ſeq. 1279. 1284
Fiſco quando reippus debeatur. 312
Fiſco ſervire. 939
Fiſco ſociare res alicujus. 347. 649. 780. 1009. 1272
Fiſcus accipiat multam ubi parentes deſunt. 110
Fiſcus adquirat facultates eorum qui inceſtas nuptias faciunt. 812
Fiſcus adquirat res ejus qui ſine herede mortuus eſt. 130
Fiſcus capiat ejus res qui ad mallum venire contempſerit. 319
Fiſcus dominicus. 665. 673
Fiſcus obtineat hereditatem hominis mortui qui ſe antea de parentela ſua tulerat 321
Fiſcus regalis ſi res aut mancipia occupaverit. 774
Fiſcus, ſive beneficium regium. 499
Flagella, pœna ſervorum. 8. 86. 127. 1266
Flagellantur in ſtugibus. 123
Flagellare ſervum alienum. 305
Flagellatus & ſcorticatus. 825
Flagellentur conſpiratores alter ab altero. 756. 873. 968
Flagitari judicium non debet de cauſa quæ judicata eſt. 1125
Flagitia deflenda & amaris pœnitentiæ fletibus eradicanda. 1117
Flandræ. 775
Flaviana vallis. 1592
Flaviniacum monaſterium. 589
Florentinus Epiſcopus Tiburtinenſis 228
Flumen tranſite compendioſiùs. 764
Foca. 335
Focum, id eſt, ignem, ſi quis ſuper aliquem in nocte miſerit. 79
Focus, id eſt, ferrum calidum. 74
Fodrum. 399
Fœnerari fratri non licet ad uſuram. 931
Fœmle. 102
Fœnum in Eccleſia non mittatur. 730. 834
Fœnum tollere. 996
Fœnus eſt qui aliquid præſtat. 434. 727
Fœnus interdictum Clericis. 215
Folcavego. 248
Fons ſacer baptiſmatis. 1135. 1178. 1189
Fontem ſi quis coinquinaverit. 122
Fontem ſi quis quacunque invidia coinquinaverit. 900
Fontes ſacrificiorum. 151
Fontium ſuperſtitio vetita. 235 [illegible]13. 1094
Fontium vota. 254
Foracheim. 425. 431. 755. 968
Forbannire. 465. 468. & ſeq.
Forbanniti telonei. 1222
Forbanniti teſtes ſi fuerint. 315
Forbannitum hominem ſi quis in domum recipere præſumpſerit. 52
Forbannitus latro. 763. & ſeq. 923
Forbannus. 254
Forbattutus. 18
Forcapia. 784
Forcia. 52. 104. 277. 500
Fordro. 35
Forenſes Preſbyteri. 964
Foreſtarij. 318
Foreſtarij bene defendant foreſtas. 510
Foreſtes dominicæ. 574. 617. 788. Bene ſint cuſtoditæ. 336
Foreſtes noviter non inſtituantur. 788. Et noviter inſtitutæ dimittantur. 612. 617. 785
Foreſti. 315
Foreſtis. 359
Foreſtis quam Aſtharius Comes habere vult. 798
Foreſtum. 419
Foreſtus dominicus. 349
Forfactæ res. 259. 538
Forſactus. 50
Forinſecus. 335
Foris ſe mittere de ingenuitate. 512
Formare ſententiam. 1125
Formatam ab Epiſcopo ſuo accipiat Clericus peregrè proficiſcens. 1225
Formaticum. 336. & ſeq.
Formula inſtitutionis canonicæ. 553
Fornicare cum virgine contra ejus voluntatem. 72
Fornicarij ſacerdotes. 821. 825
Fornicariorum pœna. 825
Fornicario omnibus peccatis gravior eſt. 1004. 1255
Fornicationes prohibitæ. 526. 1055
Fornicatio vetita cum libera. 115
Fornicatio vetita ſervis & ancillis Dei. 348
Fornicationem Clerici non faciant. 158
Fornicatio ſi fuerit objecta Clerico. 907
Fornicationibus ſi quis contaminatus fuerit. 849 1209
Fornicatio eſt juſta cauſa dimittendæ uxoris. 159. 936. 959. 963. 1107. 1145
Fornicatio cum matre & filia quomodo punienda. 765
Fornicatores Clerici pulſi à monaſteriis. 149
Fornicatus ſi quis fuerit cum filiaſtra ſua. 857
Fortia. 91. 103. & ſeq. 117. 124. 277. 500
Fortiam nemo faciat infra patriam. 277
Fortiores ſuſcipiunt majorem portionem. 758
Fortuna ſua ſuper ponere. 313 316
Forum Iulij. 488
Forum proprium. 1072. 1097
Forum rei ſemper ſequatur actor. 1196
Forus & menſura per omnes civitates fiat. 158
Foſſæ ferrariciæ, plumbariciæ. 340
Foſſam ſi quis vel puteum fecerit, & ibidem hominem

vel pecus debilitaverit vel interfecerit. 48
Foſſatus monaſterium. 590
Fovea illa cavenda eſt in quam alios cecidiſſe cognovimus. 1056
Francia. 1217. Eam variæ gentes timuere. 817
Francorum regnum quomodo creverit. 1252
Francorum provinciæ. 813
Francus & Franca. 181. 277. 403. 985
Franci qui in villis dominicis commanent. 552
Franci jurant cum duodecim. 972. *& alibi paſſim.*
Franci Ripuarij. 25. 41
Francorum judicium. 24. 467. 469. 763. 882. 973 Compoſitio. 32
Francus homo ſi acceperit mulierem. 181
Francus ancillam alienam ſi ſibi publicè junxerit. 297. 608
Francum advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Francum hominem ſi quis ſine culpa ligaverit aut per capillos priſerit 512. aut occiderit. 511
Francum ſi Romanus expoliaverit. 290
Francus ſi Romanum ligaverit vel expoliaverit. 292. 303
Francus homo ſi ſponte ſua ſe in ſervitio implicaverit. 609
Frandeies. 690
Frater ſi uxorem fratris ſui adulteraverit. 182. 1253 aut uxorem duxerit. 1063
Fratrem ſi quis occiderit. 166
Fratres deſides vel negligentes. 980. 1075
Fratres duo ſi cum una femina fornicati fuerint. 1106. 1256
Fratres hereditatem patris æqualiter dividant. 82 129
Fratres in via directi. 243
Fratres qui in paterna hereditate ſuccedunt. 547
Fratribus duobus ſi qua nupſerit. 857. 1178. 1256
Fratribus ita conſulendum eſt ut non videamur deſtruere quod ædificatum eſt. 1160
Fratribus ſi quis falſa capitalia objecerit. 976
Fratricidarum pœna. 68
Fraus ſempiterna. 1060
Fraus ſerpentina. 975
Fre[illegible] 339. 498
Freda exigenda. 50. 354. 474. 476. 770. 797
Freda exactare. 779. 1263
Freda quæ in lege Salica conſcripta eſt. 390. 760
Freda regia. 871
Fredum. 20. 21. 38. 48. 98. 106. 292. 316. *& ſeq.*
Fredum ad Eccleſiam. 599. 777. 829
Fredum componere. 511
Fredum dominicum. 377. 512. *& ſeq.*
Fredum duodecim ſolidorum. 519
Fredum in publico ſolvere. 57
Fredum quem lex habet. 67
Fredum ſexaginta ſolidorum. 58. *& ſeq.* 65. *& ſeq.* 99
Fredum ubi non reddatur. 65
Fredus cui non requirendus. 297
Fredus quadraginta ſolidorum. 98. 125
Fredugiſus. *Vide* Fridegiſus.
Frenum ſi quis in exercitu furaverit. 103
Freſionem advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Freſiones. 533. 985
Freſo ſi Salicum occiderit. 351
Freſonum gens. 247
Fricconis inceſtum in ſanctimoniali. 373
Fridegiſus Abbas. 490. 652
Fridum. 253
Frilazin. 225
Friſcinga, ideſt, porci. 619. 672. vel equi. 621
Friſia. 441
Friſiæ. 690
Fructa abundanter ad curtem mittenda. 334
Fructus & lac auferre. 1144
Fructus neceſſarij pœnitentiæ. 846. 1051
Fruhcliuvvaoc monaſterium. 590
Frumentum paratum. 456. 728
Fugaces ſervi & ancillæ perquirantur. 543
Fugientem ſi quis de Eccleſia vi abſtraxerit. 98
Fugientes in aliam patriam propter faidam. 184
Fugitivi Clerici 426. 432. 725. 969. Ad ſuos Epiſcopos remittendi. 853. Ad loca ſua redire compellantur. 524
Fugitivi contra præceptum dominicum occultati. 765
Fugitivi diſtringantur. 393. 795 961. Non recipiendi nec abſcondendi. 477. 796. ſed dominis reſtituendi. 464 *& ſeq* 473
Fugitivi Presbyteri vel Clerici. 858
Fugitivi ſervi & latrones redeant ad propria loca. 757
Fugitivi ſint reverſi ad propria loca. 260. 539
Fugitivos abſtrahere non licet ab Eccleſia. 58
Fugitivum ſi quis invenerit. 542
Fulgentius in libro de veritate prædeſtinationis & gratiæ. 890 1146
Functio regalis. 726. 874. 970
Functiones publicæ. 547 622
Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt. 1164
Fundibulæ. 509
Funes tenſi pro exigendo teloneo. 756. 874
Funus ad dignas obſequias. 136
Funera mortuorum non agenda juxta paganorum ritum. 957
Fures non ſinantur quietè reſidere. 350
Fures neque teſtes eſſe poſſunt neque accuſatores 999. 1104
Fures fortiter conſtringantur. 1002
Fures nocturni. 19
Fur nocturno tempore captus in furto. 117. 898
Fur ſacrilegus eſt qui res Eccleſiæ aufert, vaſtat, aut diripit. 523. 1002 1055 1269
Fur ſi domum effregerit. 928
Fur ſi infra immunitatem fugerit. 387 759. 876. 972
Furem camphium nemo recipere præſumat. 314
Furem ſi quis in domo receperit. 50
Furem nemo concelet. 544 899
Furem ſi Centenarij celaverint. 788
Furem ligatum ſi quis abſque judicio Principis dimiſerit, aut ſi fuga lapſus fuerit. 49
Furem ſi quis indemnem dimiſerit. 548
Fur de ſeptem latrocinijs ſi comprobatus fuerit. 525
Fur perdat libertatem ſuam qui collibertum ſuum ſervitio tradidit. 117
Fur ſi aliquid vendiderit ei qui ipſum novit eſſe furem. 898
Fur ſi quippiam vendiderit homini ignoto. 155 983
Fur ſi non fuerit infra ſtatutum tempus inventus. 129
Fures quomodo judicandi & puniendi. 18. 1079
Fur in incendio quomodo puniendus. 119
Furum pœna. 19
Furta prohibenda. 236 518. 737. 798
Furtum eſt amico quippiam rapere. 988. 999. 1002
Furtum rei privatæ non ſic judicatur quomodo publicæ. 1008. 1068
Furti actione tenetur qui furti conſcius fuerit. 949. 1099 1117
Furti actio in eum competit qui pecuniam ſibi commendatam attrectare præſumpſerit. 1094
Furti celator ſimilis eſt latroni. 25
Furti quocunque genere condemnatus infamis efficitur. 1175
Furtum feciſſe ſi liber homo accuſatus fuerit. 603. 782
Furtum ſi ſervus fecerit. 33 308.
Furtum propter quod ſervus ad ſupplicium tradi debet. 780
Furtum Eccleſiæ ſi Clericus fecerit. 1075
Furtum ſi quis in Eccleſia fecerit. 59. 252
Furtum ſi quis in curte Regis fecerit. 65. Vel in exercitu. 45. 64
Furtum ſi quis in caſam alterius miſerit. 304
Furtum ſi quis confeſſus fuerit propter Deum. 930
Furti incerti probatio. 587
Furti compoſitio. 900
Furtivam rem comparare nullus præſumat. 219 899
Furtivam rem ſi quis ad cuſtodiendum acceperit. 899
Furtivam rem ſi quis neſciente homine in ejus poſſeſſionem introduxerit. 58
Furare. 38 49. 60. *& alibi paſſim.*
Fusbattudus homo. 50
Furca. 302
Fuſtare Epiſcopum aut Presbyterum aut Diaconum ſi quis præſumpſerit. 62
Fuſtibus & ſcutis in campo decertare. 780. 782
Futura prædicere. 1144

G

GAdales flagellentur in mercato. 343
Gaileſvinda ſoror Brunichildis Reginæ. 14
Galea. 509
Galli. 985
Galliarum gens. 1053
Gallicanus cantus. 159. 715
Gallum aut gallinam ſi quis furaverit. 288
Gamactæ, id eſt, percuſſiones. 808
Gamundrit 136
Ganshapuch. 838
Ganzola ſi fuerit involata aut occiſa. 84
Garum. 336
Gatachio. 325. & ſeq.
Gaſindius. 544
Gaſtaldij 345 544
Gaucelinus Comes. 499
Geru skini. 107
Gebhardus Epiſcopus. 797
Gelaſij Papæ epiſtola ad Anaſtaſium Imperatorem. 890
Geldi novem, & duo. 513
Gellonenſe monaſterium. 623
Gemitus in protatione prolis. 353
Genealogia. 486
Genealogia, id eſt, ſtatus, conditio. 897
Genealogiæ duæ, id eſt, familiæ. 80
Genecium. 79
Generales epiſtolæ. 20
Generalitas populi. 573. 735
Generatio paterna. 320. & ſeq.
Generatio ſeptima. 1209. 1188
Generationes diverſæ hominum Italiæ. 259 338
Genictum. 90. 337. & ſeq.
Genilius Epiſcopus. 1208
Genitalia ſi quis alteri abſciderit. 76
Genitalia virginis aut poſteriora ſi quis denudaverit 72
Gentias dare 336
Gentilibus communicare non licet 937
Gentilium ſpurcitias abiciat populus Dei. 147. 191. 824. 1050
Gentilium puerorum ſcholæ fiant. 992
Genua non flectantur in Pentecoſte. 586
Genuculum 40. 312
Genuculum alicujus ſi tranſpunctum fuerit aut plagatum. 76
Genuculum, id eſt, gradus conſanguinitatis. 161. 819
Georgius Epiſcopus Romanus. 183. & ſeq 817
Georgius Abbas. 490
Gerbodus Epiſcopus. 265
Geroldus Comes. 490
Gerontocomium. 747
Gerunda. 572
Geſtus petulans & tumidus vitandus à Clericis. 1126
Gibbi unde ſolent procreari. 1062. 1263
Gildoma. 861. 1221
Gildonia. 198
Girare parrochias. 1191
Girare contentionem determinis. 81
Giſclafredus Comes. 499
Gladium non ſine cauſa portat Princeps. 1009
Gladius nonniſi permiſſione regali detur aut venundetur homini extraneo. 496. 768
Gladius Huniſcus. 875
Gloria Patri apud omnes cantetur. 236. 713. 839. 992. 1186
Gloria pro defunctis non cantetur. 587
Godefridus Comes. 377
Gothi. 985
Gothia. 442. 690
Gradale. 62. 259. 715
Gradum ſuum recipere. 1075
Gradus canonici pœnitentiæ. 843. 1079. 1120. 1130. 1179 1159 & ſeq.
Gradus eccleſiaſtici. 719 864. 986. 1135. 1162. 1178. Nemo per pecunias acquirat. 175
Gradus ſeptimus propinquitatis. 130
Graduum celſitudo graviorem facit peccati cumulum. 1191
Græci Patriarchæ. 384
Græcorum populus diviſus in veneratione imaginum. 646
Grafio. 313 316 & ſeq. id eſt judex fiſcalis. 39 Defenſor Eccleſiæ. 147. 191. 824. 1050
Grafionem ad res alienas injuſtè tollendas ſi quis invitaverit 52. 316
Grafioni ſi quis hominem noxium per vim tulerit. 303
Grafionem ſi quis occiderit. 318
Grammatica diſcenda à pueris. 237. 714
Grammaticos ab urbe Roma adduxit Karolus M. 208
Gravarium quod parch appellant. 820
Grandines immittere. 1144
Grandinis averruncandæ ſuperſtitio. 844
Granica. 101
Gratiæ Deo referendæ poſt cibum. 1207
Gravidam mulierem ſi quis ad partum coëgerit. 78
Gravidam mulierem ſi quis occiderit. 297
Gregorius M. in Moralibus. 1146. 1151
Gregorij M conſtitutio de converſatione Epiſcoporum. 893
Gregorij II decretum de Presbyteris criminoſis. 386
S. Gregorij monaſterium. 590
Grex unus & unus Paſtor quomodo ſumus. 1039
Gruam domeſticam ſi quis furaverit. 288
Grus ſi fuerit furata aut occiſa. 84
Gruarius commotſus æſtimatur ſex ſolidis. 57
Guadij & ſacramenta. 1188
Guadium. 1222
Gulam & ebrietatem ſequi. 1203
Gunebodigni 235. Guntbadingi. 269
Gutramni Regis præceptio de confirmatione Concilij Matiſconenſis. 9. Ejuſdem pax cum Childeberto. 11
Gunzo. 342
Gurpire. 263

H

HAbitacula ſecularia. 284. 708
Habitu & inceſſu ſimplici verecundiam mentis oſtendant Clerici. 1126
Habitum ſi quis pœnitens mutaverit. 843
Habitus monachorum. 139
Habitus religionis. 1098. 1177. 1212. 1159
Habitus regularis vel clericalis. 1166
Hadabaldus Colonienſis Archiepiſcopus. *Vide* Hildebaldus.
Hæretici non admittantur ad accuſationem. 289
Hæreticorum res Chriſtiano non liceat habere titulo emphyteoſeos. 1173
Hahiſiugua. 106
Haiſterahandi. 61
Halaxſtat. 755
Halitgarius Epiſcopus Cameracenſis. 643
Hallis cooperire hominem occiſum. 309. & ſeq.
Hamallus. 314
Hamingus. 24
Hammaburg. 683
Hantrada hominem ingenuum dimittere. 531
Hapthuhunt. 138
Harabo. 34. 37. 48. 50
Haribannus. *Vide* Heribannus.
Harraida. 46
Harmiſcara. 663 842. 1213
Haſala. 248
Haſbania. 690
Haſla, hoc eſt, ramus. 47
Haſta frangatur in dorſo ejus. 872. 967
Hatto. 425. 432
Hatto Comes. 490
Hauto Abbas Dervenſis. 650
Haymo. 553
Hebdomada plena ante vigiliam nativitatis Domini. 854
Hegouve pagus. 443
Heiminus Epiſcopus. 640. 743
Heiminus. 799. & ſeq.
Heimzuht. 109
Heiſtulfus Archiepiſcopus Moguntinus. 615. 628. 640. 743
Helingaudus Epiſcopus. 683
Heliſachar. 552. 800

Helmigaudus. 260
Helmum cum directo æſtimatur ſex ſolidis. 37
Herardus Archiepiſcopus Turonenſis. 1283
Herbæ omnes habeantur in hortis. 341
Herbam defendere. 509
Herbam nemo contradicere præſumat Miſſis diſcurrentibus. 963
Herbam alterius defenſionis tempore nemo tollere præſumat. 198. 861
Herbam alterius nemo præſumat tollere. 1222
Herbas ſi quis alteri dederit bibere. 295
Herbaria. 87
Herebergium ſi quis alterum clamaverit. 322
Heredem ſi quis ſibi facere voluerit. 398
Heredes legitimi non ſunt inceſti. 1176
Heredes ſi hereditatem nondum diviſerunt. 779. 881
Heredi contra priorum definitionem venire non licet. 948. 982
Heres ſi juſſa teſtatoris non impleverit. 1173
Hereditabiles filij. 1129
Hereditarij filij. 1292
Hereditas paterna & materna. 514
Hereditas mortui ad quem pervenire debeat. 328
Hereditas auferatur his qui contra voluntatem defuncti faciunt. 1096 & ſeq.
Hereditas ingenuorum inteſtatorum ad fiſcum pertinet. 508
Hereditas mulieris in partu mortuæ ad maritum pertinent ſi infans unius horæ ſpatio matri ſupervixerit 82
Hereditatem hominis abſque liberis defuncti qui adire debeant. 40
Hereditatem ſi quis contenderit, quomodo jus ſuum probare debeat. 47
Hereditatis litigioſæ decima pars ad Regem pertinet. 508
Hereſsfut. 967
Heribannatos. 393. 400. 762. 882 961
Heribannum ſolvere. 881
Heribannum reuvadiare. 491. 618. 789
Heribannum Comites de liberis hominibus non recipiant. 532
Heribannum qui ſolvere debent, conjectum faciant heribannatoribus. 961
Heribannus. 347. 393. 453. 474. 486. 761. 797
Heribannus plenus. 493. 766. 798
Heribannus quomodo exactandus. 427 433. 493
Heribannus dominicus fideliter exigatur. 737. 970
Heribannus quibus perſolvendus. 727
Heribannus de quibus rebus exactandus. 767
Heribannus exigendus. 476. 496
Heribannus abſque perſonarum acceptione ab omnibus exigatur. 875
Heribergare. 767
Heridac Presbyter. 682
Herireita. 109
Herit generationis. 88
Heriſliz. 347. 474. 476. 494. 767. 797
Herniam alij ſi quis expreſſerit. 76
Herrioſum animal. 132
Herpicem ſi quis traxerit per meſſem alienam. 304
Herpices ſi fuerit. 83
Herti. 967
Heſſeuveg. 248
Hetti Archiepiſcopus Trevirenſis. 625. 640. 653. 683 743
Hetto Epiſcopus. 490
Hiepancianus Epiſcopus. 1190
Hieremias Archiepiſcopus Senonenſis. 643. & ſeq. 743
Hieronymi expoſitio in Matthæum. 1001. commentarius in epiſtolam ad Galatas 1203. Locus inſignis de aluia. 1142
Hieruſalem. 794
S. Hilarij monaſterium. 592
Hildebaldus Archiepiſcopus Colonienſis. 248. 250. 270. 275. 490. 625. 640. 653. 743
Hildebrandus Comes. 800
Hildegarda Regina. 260. 800
Hildegerius Comes. 490
Hilduinus Abbas S. Dionyſij. 676
Himilzorun. 114
Hircariciæ. 334
Hirminmarus notarius. 680. 684
Hiſpani in regnum Francorum confugiunt. 499. 549. 570 985
Hiſpania 442. 459. 495. 549. 768. 1217
Hiſpaniarum gens. 1013
Hiſtriæ Dux. 256
Hiſtriones non admittantur ad accuſationem. 229
Hiſtrionum jocos effugere debent ſacerdotes. 1170
Hludovicus Rex, filius Karoli M. 500
Homerus auricularius. 278
Homicida Epiſcopi quomodo puniendus. 628
Homicida eſt qui infantem necat. 1060
Homicida eſt qui fratrem ſuum detrahit. 834
Homicida eſt qui res Eccleſiæ aufert. 1009. 1055
Homicida eſt qui pecunias Eccleſiæ fraudat. 380 1007
Homicida teneatur Clericus vel laicus ſi Epiſcopo ſuo calumniator extiterit. 1068
Homicida ſi in curte aut in caſa fugerit. 83
Homicida ingenui quomodo puniatur. 305
Homicida pauperum eſt qui prædia Eccleſiarum invadere præſumit. 1007. 1253
Homicida ſi infra immunitatem fugerit. 155. 197. 587. 759. 860 876 972 1210
Homicidæ quomodo puniendi. 28. 70. 76. 452. 750. 1079. 1210. 1253
Homicidæ ad accuſationem vel ad teſtimonium admittendi non ſunt. 999 1104
Homicidæ ſub magna diſtrictione coërcendi. 871. 965
Homicidæ ſi appellare voluerint, non audiantur 1064
Homicidæ nolunt accommodare aurem admonitionibus ſacerdotum. 1174
Homicidam ſi quis occiderit intra domum ſuam. 69
Homicidam nemo recipere neque celare præſumat. 543. 544
Homicidia. 376. 796
Homicidia cavenda. 236. 378. 518. 610. 770. 787. 982. 1055
Homicidia ingenuorum quomodo componantur. 309
Homicidia in Eccleſiis vel in atriis earum commiſſa. 58. 597. 669
Homicidia à contubernio aut in convivio facta. 318
Homicidia ſervorum vel ancillarum. 324
Homicidia facta inter vulgares homines. 796
Homicidij querela. 117. compoſitio. 322
Homicidio ſi quis contaminatus fuerit. 849. 1109
Homicidiorum varia genera & varia pœnæ. 36
Homicidium ſi quis commiſerit in curte Ducis. 64
Homicidium ſi quis aliqua neceſſitate cogente commiſerit. 781
Homicidium ſi quis gradiens per viam perpetraverit. 1106
Homo conſtat ex anima & corpore. 1166. Eum Deus relinquit in manibus conſilij ſui. 1126. Unicuique Deus dedit artem qua paſcitur. 974
Homines diverſarum conditionum ſunt in Eccleſia. 749
Homo ad ſanguinem proximi ſui non accedat. 929
Hominem innocentem ſi quis ad Regem accuſaverit. 37
Hominem ſi quis diabolo ſacrificaverit. 252
Hominem ſi quis ſuper ſuis rebus comprehenderit. 50
Hominem nemo in judicium mittat niſi judicatum ſiat. 393 761. 962
Hominem in judicio injuſtè altercantem ſi quis adjuvare præſumpſerit. 389
Homo de ſtatu ſuo pulſatus. 781. 790. & ſeq.
Hominem forbannitum ſi quis in domo recipere præſumpſerit. 389
Homo præceptum Regis habens ſi adſalliatur. 293
Hominem ingenuum ſi quis ſine cauſa ligaverit. 303. & foris marcha vendiderit. 89
Hominem liberum ſi quis liber furaverit. 117. 132
Hominem ſi quis plagaverit. 294
Hominem ſi quis percuſſerit, volens occidere. 925
Homo non occidatur niſi lege jubente. 236. 518. 770 992
Hominem ſi quis in domo propria interfecerit. 46
Hominem ſi quis occiderit. 320
Hominem ſi quis caſu occiderit. 1154
Hominem ſi quis occiderit & in flumen ejecerit. 136
Hominem liberum ſi quis occiderit. 110
Hominem regium aut eccleſiaſticum ſi quis interfecerit. 30
Hominem ſi quis in Eccleſia interfecerit. 776 868. 1250

Hominem in hoſte ſi quis interfecerit. 45
Hominem ſi quis occiderit & negare voluerit. 82
Hominem ſi quis ſine cauſa aut ex levi cauſa interfecerit. 600. 779. 870. 1251
Hominem ſi quis per juſſionem Regis vel Ducis occiderit. 104. 902
Hominem ſi quis voluntariè occidere voluerit. 1070
Hominem ſi quis locaverit ut alium interficiat. 301
Homo ſi occiſus à quadrupede fuerit. 305
Homo ſi à ligno vel aliquo manufictili fuerit interfectus. 48
Homo in quadruvio inventus ſine manibus & pedibus. 310
Hominem ſi quis de barga dimiſerit. 328
Hominem mortuum ſi quis expoliaverit. 40
Homo ad ſervitium quæſitus, & ereptus ab uno herede. 678
Homo forbattudus. 50
Homo interțiatus. 48
Homo pendnins. 51
Homines appenſi propter leves culpas. 463. injuſtè puniti. 861
Homo ad mortem dijudicatus, ſi poſtea ei fuerit vita conceſſa. 763. 882. 973
Homo francus. 181 *& alibi paſſim.*
Homo regius, Romanus, vel eccleſiaſticus. 32. *& ſeq.* 36. 42. 46. 52. 395
Homines eccleſiaſtici & fiſcalini. 886
Homo denarialis, denariatus, & chartularius. 41. 398. 960
Homines Pippini & Chluduici. 486
Homo fidelis eſſe debet domino ſuo. 577
Hominibus ſuis nullus conſentiat ad malefaciendum. 530
Hominem alterius nemo recipiat. 403
Honeſtatis profectus. 1039
Honor Eccleſiæ. 718. 1157
Honor Eccleſiæ impendendus. 58
Honor Eccleſiæ & ſervorum ejus conſervetur. 786. 854. 991. 1162. 1202
Honor eccleſiaſticus. 99. 382. 738. 878. 1116
Honoris eccleſiaſtici ſpe intumeſcens animus. 1191
Honorem eccleſiaſticum nemo per pecunias acquirat. 175
Honores ſacerdotum. 410. 524
Honori ſuo contrarius exiſtit Preſbyter qui agendam in quolibet loco voluerit celebrare. 1060
Honor clericatus. 1163
Honor comitatus. 1120. 1180. 1260
Honoris privilegium. 1192
Honorum potentiæ affectatæ. 1191
Honor petere nemini debet. 980. 1190
Honor panentum annorum. 278
Honoris tranſitorij gloria. 1135
Honores quomodo dandi. 575
Honores regios aut dominicos ſi quis habuerit. 494. 740. 767
Honore & cingulo ſpolietur laicus monachus factus. 905
Honorem ſuum perdere. 197. 254. *& ſeq.* 350. 352. 369. 1008. 1056. 1180. *& ſeq.*
Honorem & beneficium perdere. 767. 782
Honorare pœnitentiam. 846
Honoratores Eccleſiæ & ſervorum ejus. 737
Horæ canonicæ. 951. 1289
Horæ unius ſpatio ſi infans matri ſupervixerit, hereditas materna ad patrem ejus pertineat. 82
Horchriſt. 114
Hortum alienum ſi quis ingreſſus fuerit ad furtum faciendum. 118. 298
Hoſius Epiſcopus. 213. 223
Hoſpitalia ubique fiunt in xenodochiis & monaſteriis. 355
Hoſpitalitas commendatur. 238. 268. 370. 468. 472. 534. 555. 796. 895. 904. 993. 1286. 1294
Hoſpitalitatem dare non licet vvargo. 318. *& ſeq.*
Hoſpitalitatis munere oblato contenti ſint Epiſcopi & Clerici peregrini. 936. 951
Hoſpites monaſteriorum. 583. *& ſeq.*
Hoſpites per diverſa loca habeant regulares ſuſceptiones. 241. 715. 992. 1104
Hoſpitium nullus deneget iterantibus. 400
Hoſpitium furi præſtare non licet. 50
Hoſpitio ſi quis latronem ſuſceperit. 972
Hoſtis, id eſt, bellum, exercitus, 45. *& ſeq.* 127. 146. 190. 198. 207. 298. 302. 322. 336. *& ſeq.* 340. *& ſeq.* 349. 365. 389. 405. 447. 457. 459. 485. 489. 766. 861
Hoſtis temporalis. 509
Hoſtis bannitus. 491
Hoſtem facere, *Aller à la guerre.* 474. 547. *& ſeq.* 797. *& alibi paſſim.*
Hoſtem qui fugerunt, heribannum rewadient. 789
Hoſtiæ immolatitiæ prohibitæ. 148. 191. 824. 1050
Hoſtiam ſi quis dæmonibus obtulerit. 252
Hoſtilenſes cenſus. 880
Hoſtilia carta. 240. 716
Hoſtilis diſciplina. 802. expeditio. 668. 1218
Hoſtilitatis cauſa. 959
Hoſtilitatis tempus. 1112
Hoſtiliter unuſquiſque ſit paratus. 509
Hovanvarth. 138
Hoxonenſis pagus. 378
Hredi. 425. 438
Hiefvvnt. 75
Hreuvavvntl. 97. 1007. 1118. 1120. *& ſeq.*
Hrocholfus Comes. 490
Hrodnace cella. 682
Hinpans. 307
Hruotmundus Comes. 798
Humana præſumptio vim non inferat evangelio Chriſti. 979
Humanitas ab omnibus prædicetur. 1295
Humanitas quomodo impertienda pœnitentibus. 1032
Humano examine condemnari non poteſt quem Deus ſuo judicio reſervavit. 1104
Humatores. 157
Humiliare mulierem. 938
Humilitas ab omnibus prædicetur. 1295
Humilitas ubi erit, ibi & ſapientia. 992
Humilitatem qui contemnunt, Dei non ſunt. 975. 1058
Humilitati aliquid addiderunt ubi ſaluti nihil detrahebatur. 1191
Huniſcus gladius. 275
Hunni ſeu Avari. 205
Hunruocus Comes. 490
Hunia fluvius. 248
Huoſi. 106
Huvalcaldus Epiſcopus. 490
Hyberuum. 765
Hymnus angelicus. 952
Hyperberetæus menſis. 219
Hypotheca ſpecialis. 746

I

IActantiæ ſtudium procul ſit à Clericis. 1126
Iactare al[illegible]em de caballo in via. 76. 90
Iactare fuſtis partes in mallo. 321
Iactare feſtucam in laiſum. 313
Iactare latrones de ſuo miniſterio. 352
Iactare petras. 509
Iactare ſecurem. 124. 134
Iacturam litis incurrere. 1072
Iacturam famæ propriæ ſuſtinere. 1112
Ianua reconciliationis. 845
Ianuam Eccleſiæ ſi quis intraverit. 98
Iannarius Epiſcopus. 218
Ictus ſine ſanguinis effuſione. 777. 869
Idola ſi quis adoraverit. 849. 1209
Idololatriæ reliquiæ abolitæ in Francia decreto Childeberti Regis. 5
Idolothyta. 1209
Idoneare. 47. 603
Idoneare ſe per ſacramentum. 47. 603. 782
Idoneare ſe cum ſpata tracta. 69
Idoneum ſe facere. 772
Idoniare. 87. 766. 797
Idoniare ſe cum ſuis ſacramentalibus. 82
Iejunare non licet in Pentecoſte. 586
Iejunia quatuor temporum cuſtodienda. 192. 854. 940. 954. 1051. 1158. 1285
Iejunia à ſacerdotibus conſtituta non ſolvantur. 229. 710. 839
Iejunia ab Epiſcopis indicta obſervanda. 635. 738
Iejunia eccleſiaſtica ſi quis ſuperbiendo diſſolverit. 854. 1206

Iejunia

Iejunia eccleſiaſtica ne ſolvantur. 517
Iejunia indicta ſervanda 185. 878
Iejunia fiant pro defunctis. 153. 957
Iejunia triduana. 479. 573
Iejunia tria legitima in anno. 954
Iejunij tempore manus pœnitentibus à ſacerdote imponantur 1242
Iejuniis & manus impoſitione purgari. 1209
Iejuniorum feſtis diebus conjuges ſe à conjugibus abſtineant 1290
Iejunium cœnæ Domini. 418
Iejunium quadrageſimale. 151
Iejunium & quadrageſima. 793
Iejunium generale triduanum. 654 656. & ſeq.
Iejunium ſabbati ſancti non ſolvatur ante noctis initium. 1117. 1291
Iejunium ſabbati ſancti quidam ſolvunt hora nona. 1087
Iejunium Pentecoſtes. 586. 955
Iejunium violare. 276
Iejuni ſint Epiſcopi cùm tradunt Spiritum ſanctum. 1137
Iejuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis homines. 1191
Iejunus ſit Comes cùm placitum habet. 761. 963
Iejunus ſit qui ad juramentum vel ad teſtimonium admittitur 426. 432. 437. 764. 796. 874. 883. 969 1272. 1286
Ieſſe Epiſcopus Ambianenſis. 435. 490
Ignem ſi quis poſuerit in domo. 120
Ignem ſi quis ſuper aliquem in nocte miſerit. 79. 120
Ignes ſacrilegi quos nedfratres vocant. 148. 825
Igni adplicandus ſervus ad probationem criminis. 33
Ignis æternus. 241
Ignis pœnitudinis. 231
Ignis fricatur de ligno. 151
Ignis egreſſus ſi invenerit ſpicas & comprehenderit acervos frugum. 918
Ignorantia ætatis ſuffragetur pueris. 850. 1245
Ignorantia pœnam effugere non poteſt quam ex voluntaria amentia manaſſe conſtiterit. 1085. 1281
Ignorantiæ excuſatio. 982
Ignoſcendi gloriam ſanctitas derelinquit Epiſcopis. 942. 1002. 1269
Ignota angelorum nomina non fingantur nec nominentur. 707
Ignoti Epiſcopi & Preſbyteri quomodo in eccleſiaſticum miniſterium admittendi. 1049
Ignotum hominem latitantem ſi quis invenerit. 341
Illecebræ aurium & oculorum. 1170
Illicita prohibeantur. 1290
Illicitorum veniam poſtulans abſtinere debet à multis licitis. 1039
Imaginum cauſa agitata in conventu Pariſienſi. 1043
Imitatio apoſtolica. 1103
Immeliorare beneficium. 507
Immeliorare ſervitium. 510
Immeliorare ſtatum ſuum poteſt homo liber. 1160
Immelioratus. 936. 1273
Immobilem Eccleſiæ rem non licet alienare. 1166
Immolans diis occidatur. 929
Immolatitiæ carnes. 1113
Immolatitiis eſcis ſi quis uſus eſt. 846. 849. 1109
Immunis eſſe ab aliis debet qui divinæ militiæ fuerit aggregandus. 111
Immunitatis nomine quid comprehendatur. 881
Immunitas Eccleſiæ. 779
Immunitas eccleſiaſtica. 89-. 1061
Immunitas obſervanda. 787 842
Immunitatis tuitio. 528. 684
Immunitas quomodo intelligatur fracta. 880
Immunitates per univerſas Eccleſias obſervatæ ſint. 174. 176 180 818
Immunitas violata. 387 599. 669. 759. 777. 869 876. 972. 1251
Immunitate abutentes. 616
Immunitatis judex. 860
Impalare animal in ſepem. 48
Imperatore nemo celſior invenitur in ſeculo 890
Imperatori non liceat aliquid contra mandata divina præſumere. 908
Imperatoris eſt tueri Eccleſiam. 633
Imperatrices auguſtæ. 890
Imperiales aures. 117
Imperiti non præferantur magiſtris. 1077
Impetitorum vita priùs diſcutienda eſt. 994
Impraſuerit ſi quis puellam alterius. 90
Impij in ignem æternum mittentur. 241
Impingere aliquem. 503. 510
Impingere cadaver de ripa. 156
Impinxerit ſi quis aliquem in ignem. 109. vel aquam. 108. 112
Impiorum eleemoſyna accipienda non eſt à ſacerdotibus. 1294
Implexare aliquem per vim. 107
Impoſitio manus Epiſcoporum. 1063. 1068. 1093. 1107. 1121. 1130. 1180
Impoſitio manus reconciliatoria. 1051
Impoſitio manus neceſſaria ei qui baptizatus eſt à Preſbytero non baptizato. 827
Impoſitione manus opus eſt in reconciliatione pœnitentium. 843. & ſeq.
Impoſitiones manus ſacerdotum crebræ. 847
Imporos de melario ſi quis tulerit. 298
Impunita manet malè vivendi licentia. 206
Inactivus. 256
Inæqualitas aëris ſi evenerit. 424 430. 435. 785. 872 967
Inauditus nemo condemnandus eſt. 7. 24
Inbreviare. 474 797
Incantationes. 251
Incantationes prohibitæ. 148 191 428 539. 824. 1050
Incantationes nihil remedij conferre poſſunt infirmitatibus hominum. 1174
Incantatores & incantatrices fieri non ſinantur 480 707
Incantatores non fiant 235. 518 713 837 961 990. 1285
Incendia infra patriam nemo facere præſumat. 207. 277. & ſeq. 447
Incendium in regno nullus faciat. 1102
Incendium ſi quis malitiæ ſtudio miſerit. 1099
Incendiariorum pœna. 31. 79 120. 156. 293. & ſeq. 319 347
Incenſum ad baſilicas afferendum. 956
Incerta non debemus judicare quoadusque veniat Dominus. 1079
Inceſti varia genera. 184 1257
Inceſtum nullus faciat 936. 1150. Si quis commiſerit. 48. 172. 177 402 836. 1101 1275
Inceſta conjugia prohibita. 17. 68 112. 150. 189 250. 292. 412. 526. 540. 816. 839 887. 935. 963. 1003. & ſeq. 1055. 1062. 1079. 1145. 1158. 1178 & ſeq. 1189. 1208. 1288. ſeparanda. 162. 181. emendanda Epiſcoporum judicio. 1005. à Preſbyteris judicanda. 1286
Inceſtum cum proxima ſi quis commiſerit. 166
Inceſta cum ſanctimonialibus cavenda. 827. 1271
Inceſti non ſunt legitimi heredes. 1003. 1176
Inceſti cauſa res amittere. 775
Inceſti à ſacerdotibus inquirendi. 1105
Inceſti acriùs judicentur. 1286
Inceſti nullo conjugij nomine prævalendi. 1121
Inceſti, quandiu in ſcelere manent, ab omnibus vitentur. 1110. 1180
Inceſtivæ infamiæ nota. 1004. 1259
Inceſtivæ nationis macula. 1189
Inceſtorum magnam curam habeant ſacerdotes. 940. 1051. 1290
Inceſtuoſum ſcelus prohibitum. 372. & ſeq.
Inceſtuoſo ordine ſi quis ſe conjunxerit. 1122
Inceſtuoſi pariter inveſtigandi ab Epiſcopis. 856
Inceſtuoſi canonicè examinentur. 424. 728. 840. 966. ſub magna diſtrictione coërcendi. 451. 871. 934. 965. juxta canonicam ſententiam multentur. 879. ab Eccleſia expellendi. 503 pœnitentia multentur. 749
Inceſtuoſos Epiſcopi inveſtigare ſtudeant. 166
Inceſtuoſorum magnam curam habeant ſacerdotes. 592
Inceſtuoſos Epiſcopi emendent. 887. 1120
Inceſtuoſum ſi quis Epiſcopo contradixerit 178. 186. 828
Inceſtuoſi nolunt accommodare aurem admonitionibus ſacerdotum. 750. 1174
Inceſtuoſi non conſtringantur per guadios & ſacramenta. 1288
Inceſtuoſi vuadios dant Epiſcopis & Comitibus ut ſe pœnæ ſubtrahant. 879
Inceſtuoſos nemo concelet. 544
Includere pecora. 189

Incognita non ſunt judicanda à ſacerdotibus. 1074
Incognitus ſi in monaſterium ingredi voluerit. 905
Incredibilis. 1277
Incrementare. 887
Increpatio ſi Clericos non emendaverit. 1084 1092
Increpationes canonicæ. 1059
Incrocatum in ramo hominem ſi quis depoſuerit. 323
Inculpare, id eſt, accuſare. 321
Incurri non ſinantur quorum cauſa incerta eſt. 980
Inda monaſterium. 682
Indebitare decimas. 1223
Indeſinenter. 335
Indicare pœnitentiam. 824
Indiculus. 467. 478. 799
Indiculus regius, manu Principis ſubſcriptione roboratus. 144. 765
Indiculum portare de curte. 438
Indigentes ſecum ad menſam habeant Epiſcopi & Abbates. 1161
Indigentia interdum eſt cauſa latrocinij. 970
Indrieretronis manus. 1000
Indiſcuſſos poteſtate tyrannica damnare. 1095
Induciæ dentor pulſato quoties appellaverit. 1103
Indulgentiæ preces. 1087
Indulgentiæ deſperatio. 1192
Indumenta ſacerdotalia Preſbyteris miniſtrare non debent feminæ. 1065. 1181
Indumenta feminæ ſi quis ſuper genucula elevaverit. 114
Indurare opus ancillæ. 62
Inebriare nullus cogat. 1287
Infames quinam ſint. 1152
Infames perſonæ neque ad accuſationem neque ad teſtimonium admittantur. 887. 1045. 1128
Infami non licet impetere religioſum Chriſtianum. 1100
Infamis perſona nec procurator eſſe poteſt nec cognitor. 1196
Infamis efficitur furti quocunque genere condemnatus. 1171
Infamis efficitur qui pro injuria mediocri damna ſubire compellitur. 1108
Infamia inceſtiva. 1004
Infamiam pro falſitate ferat omnis qui falſa aliis intulerit. 1100
Infanc. 107. 121
Infans expoſitus ante Eccleſiam ſi cujuſcunque fuerit miſeratione collectus. 151. 947
Infans infra duodecim annos ſi res alterius injuſtè uſurpaverit. 608
Infans minnſledis. 90
Infantem in ventre matris ſi quis occiderit. 297
Infantem ſi quis necaverit. 1060. 1253
Infantes, id eſt, liberi. 417. 1054
Infantes quando offerendi ad baptiſmum. 955
Infantes baptizentur infra annum. 533
Infantes baptizentur de quorum baptiſmo dubitatur. 1109 1287
Infantes deſpoliati. 757
Infantes diſcant artem medicinalem. 412. 966
Infantes ſervi & colonæ. 401
Infantes majores vel minores. 1080
Infantes fidelitatem repromittant 415. 431 755. 873. 968
Infantes oblati carnem non comedant. 584
Infantes ſervilis conditionis. 217. 714. 998
Infantulæ puellæ quando velandæ. 424. 725. 966
Infantuli præſententur Epiſcopo ad confirmandum. 953
Inferenda. 669. 1218
Inferni profundum. 525
Inferre freda Imperatori. 477
Infidelis Regi qui extiterit, quomodo puniendus. 48
Infidelis eſt qui dubius eſt in fide. 1196
Infidelitas. 738
Infirmi quolibet tempore baptizentur. 359. 418. Abſque dilatione reconcilientur. 1287. Sine communione non moriantur. 192 360. 731. 835. 940. 1289. Oleo benedicto ungantur. 731. 1170
Infirmi excuſantur à jejunio ſabbati ſancti. 1117
Infirmorum magnam curam gerant ſacerdotes. 409. 1051. 1258. 1186. 1290
Infirmorum oleum ab Epiſcopo expetant Preſbyteri. 953
Infiſcate res alicujus in publico. 64. 68. 101. & ſeq.
Inſilavers ſi aqua propter clauſuram in ea factam. 80
Ingenioſè. 547
Ingenium pro arte ſeu induſtria. 14. 541. 604. 670
Ingenium malum. 383. 726. 747. 757. 76 764
Ingenuitas. 352. 949. 981 & ſeq. Quomodo probanda. 47
Ingenuum hominem ſi quis ad ſervitium requirit. 321
Ingenuus in obſequio alterius ſi inculpatus fuerit. 34
Ingenuitatem ſuam defendere jurando. 781
Ingenuitatis charta. 448. 610. 760
Ingenuitatis ſtatus. 197 159. 538. 861. 1090. 1228
Ingenui. 684
Ingenui à literarum conſcriptione. 508
Ingenui homines quomodo ad placitum debeant venire. 514
Ingenuorum filij. 714 992
Ingenuis damna concitati non debent teſtimonio libertorum. 949 981
Ingenuum hominem ſi quis plagiaverit vel vendiderit. 131 307. expoliaverit 292 ligaverit 37. 303 caſtraverit. 302. percuſſerit. 59. 293. 395. occiderit. 88. 521. 523
Ingenuum aut ingenuam extraneam ſi quis ſepelierit ſine permiſſu cujus fuerit. 86
Ingenuus ſi ſervum ictu percuſſerit. 32
Ingenuus ſi ancillam uxorem acceperit. 161
Ingenuus ſi furtum commiſerit. 290. & ſeq.
Ingenuus ſi quis per chartam dimiſſus fuerit. 595. 762
Ingenuus per chartam aut per hantradam. 512
Ingenuus cum ancilla ſi mœchatus fuerit. 43
Ingenuus ſi alienum ſervum ro texaga ſecum duxerit. 290
Ingenuus poteſt ſemetipſum in vuadium dare. 396
Ingenua perſona liganda non eſt pro furto. 15
Ingenua femina ſi ſervum in conjugium ſumpſerit. 43. 608
Ingenua femina ſi ſe ſponte ſua in ſervitio implicaverit. 609
Ingenuæ mulieri ſi quis manum ſtrinxerit. 17
Ingenuam feminam ſi quis colpo percuſſerit. 83
Ingenuare. 465
Ingilenheim palatium. 647. 997
Ingobertus Comes. 641. 741
Ingoldeſtat. 441. 575
Inhonoratio. 413. 658
Inhonoratio Regis & regni. 739. & ſeq.
Inimicitias Dominus fidelibus ſuis contradixit. 378
Inimicitias ſi qui deponere noluerint. 1204
Inimicus eſt alicui pro actibus ſuis. 1128
Iniquitas multis modis ſibi mentitur. 154 1224
Iniquitatem facit qui rapit pecuniam proximi ſui. 1007
Iniquum nihil faciendum eſt. 930
Initiare meſſes alterius 156
Injuſtiæ nequitiam ſuſtinere. 1078
Injuria Epiſcoporum ad Chriſtum pertinet. 1128. 1188
Injuriam ſi quis fecerit Epiſcopo vel aliis miniſtris 860 944 1002
Injurias atroces factas ſacerdotibus perſequi laudabile eſt. 521. 942
Injuriare Clericos nemo præſumat. 1296
Injuriare 98. & ſeq. 860. 897 1113
Injuriare non licet appellantem. 1097
Injuriarum actiones omnes ſi præſentes accuſare poſſunt. 1077
Injuſtè non licet conquirere aliquid. 243
Injuſtitias removere debet Princeps. 1114
Infirmorum veniam poſtulans abſtinere debet à multis licitis. 1039
Innocens ſi tormenta pertulerit. 320 900
Innocentem ſi quis apud Principem aut judices accuſaverit. 17. 255. 1010
Innocentes occiſi inquirendi. 475
Innocentiam ſubjectam facere non decet. 1188. 1198. 1293
Innocentis vita non debet maculari ulla pernicie. 1066
Innoteſcere. 189. 333. 339. 363 1098
Inobedientia primum hominem cadere fecit. 1038
Inopia famis. 503
Inopia interdum eſt cauſa latrocinij. 970
Inquietare. 334
Inquietare non licet hominem de Duce venientem. 64
Inquietare monaſteria nulli liceat. 951
Inquirere diligenter omnia oportet. 1079
Inquiſitio de rebus fiſci quomodo facienda. 674

Inquiſitiones faciendæ à melioribus & veracioribus. 1216
Irrationabiliter peccare. 1285
Irrationabiliter verſari. 230. 1101. 1259
Inteſtagabiliter. 408
Inregauditio. 399
Inſcriptio temporum. 673
Inſcriptionis vinculum. 1128. 1198. 1293
Inſervire aliquem. 390
Inſervire alium ſi quis injuſtè tentaverit. 760
Inſervire non liceat liberum ſine mortali crimine. 313
Inſervita femina. 183
Inſidias contra paſtorem ſuum non faciant Clerici nec monachi. 708. 1059
Inſidiatrix viri ſui abſque ſpe conjugij maneat. 163
Inſita ex diverſis arboribus. 340
Inſolentia vagationis. 198
Inſolentia judicum Regis auribus intimetur ab Epiſcopis. 1091. 1175
Inſolentia improborum contra paſtoralem ſollicitudinem. 1133
Inſolentias jocorum turpium & obſcœnorum effugere debent ſacerdotes. 1170
Inſtabilis Clericus. 1091
Inſtantia pro præſentia. 1046. 1196
Inſtantiſſimè occurrere ad diem Concilij. 1127
Inſtituta ad perpetuam utilitatem, inconvulſa permaneant. 1073
Inſtitutio canonica & regularis. 792
Intellectus ſpiritalis & corporalis. 1177
Intelligibilis ætas. 1108
Intentio, id eſt, controverſia. 355. 689
Intentio pernicioſa. 1204
Intentionis inlaudabilis genus. 1182
Interdicta ſi quis diſpexerit. 1037
Interdicta canonica ſi quis ſervare contempſerit. 1192
Interdum, id eſt, interim. 309. 327
Interficere hominem in Eccleſia. 776
Interiorum ordinum culpæ pertinent ad doctores. 1039
Interminatio pœnæ. 986 1089
Interpellare aliquem ad ſervitium. 395 *& ſeq.*
Interpellatus in cauſa capitali vel ſtatus. 1101
Interpolare. 408
Interpoſitio ſacramenti. 1079
Interrogari oportet frequenter in judicio. 908
Intertiare. 17. 35. 48. *& ſeq* 131
Intertiata res, id eſt, in tertiam manum miſſa. 314. 397. Si furto fuerit ablata. 960. Si actor recipere eam noluerit 763
Intertiarum. 39
Intertiatum animal. 49
Intervalla temporum ſervanda in ordinandis Clericis. 1291
Interventor Epiſcopus cathedram non occupet cui interceſſor datus eſt. 1048
Inteſtati defuncti heredes. 23
Inteſtatorum eccleſiaſticorum hereditas ad Eccleſiam devolvatur. 1162
Inteſtina alterius ſi quis maculaverit, ut ſtercora excant. 76
Intima ſua perdere. 974
Intranea. 294
Intrangreſſibiles limites. 248
Invadere res alienas nemo præſumat. 545
Invadere nemo debet quod alter ſemper poſſedit. 218
Invadiare. 349. 393
Invaſores patrum notantur infamia. 1104
Invectio canonica. 1065. 1071
Invidia, magnum malum. 235. 713
Invidia, per quam diabolus hominem de paradiſo ejecit. 985
Inviolata permaneant quæ circa Eccleſias ſtatuta à Principibus ſunt. 998
Inviolata ſerventur quæ patrum auctoritas inſtituit. 986
Invitatorius pſalmus non cantetur pro defunctis. 587
Inviti emendent quæ voluntariè non diluerunt. 851
Invitus nullus fiat monachus. 242
Inundatio aquarum. 742
Inunvvant. 108. *& ſeq.* 121
Involare, id eſt, furari. 16. 18. 38. 90. 77. *& ſeq.* 85. *& ſeq.* 103. 105. 123
Ioannes Sacellarius. 183. 827
Iob fuit figura bonorum conjugatorum. 1108
Ioca. 459
Ioca turpia. 1163. 1295
Iocorum obſcœnorum & turpium inſolentias effugere debent ſacerdotes. 1270
Ioculares verbis turpibus. 1207
Ioculator turpis verbi vel facti. 1202
Ioculatores. 244
Iohannes Archiepiſcopus, Miſſus dominicus. 500
Iohannes Epiſcopus. 490
Iohannes Epiſcopus mordridatus. 625
Ionas quomodo regnum ſuum ad cultum veri Dei ſtuduerit revocare. 809
Ionas Epiſcopus Aurelianenſis. 643. *& ſeq.*
Iolum. 69
Iovis ſacra. 158
Iratus ſi quis alterum per manum aut per drappum priſerit. 89
Iratus crimen ſi quis alicui objecerit. 1103
Irmino Abbas. 490
Irrationabiliter verſari. *Vide* Inrationabiliter.
Iſaac Epiſcopi Lingonenſis canones. 1233
Iſidorus in libro ſententiarum. 1146
Iſtria. 543
Italia. 239. 343. 577. 1227. ſubacta à Karolo M. 193
Italiæ regnum. 378
Italia, quæ & Longobardia. 448
Iter exercitale. 637
Iter agentem in prædiis ſi quis adſallierit. 1068
Itinera an agenda in die dominico. 873. 1086
Iterantes qui ad palatium aut alibi pergunt. 198. 862. 1228
Iteranti nullus hoſpitium aut manſionem deneget. 370. 394. 400 935
Iteraorum ſuſceptio. 438. 472. 796
Iteratio quid non ſit. 329. *& ſeq.*
Iterare negligentiam. 1129
Iteratum judicium. 1198. *& ſeq.*
Iteratum dici non poteſt quod non oſtenditur geſtum. 381. 1081. 1110. 1113. 1117. 1287
Iudas eſt inter ſanctos. 1002. 1268. Eum Dominus furem eſſe ſciebat. 908. 995. 1277
Iudæ perdito comparatur qui aliquid de Eccleſia auferet vel furatur. 1001
Iudæi non admittantur ad accuſationem. 829
Iudæi ſuper Chriſtianos magiſtri non ponantur. 943. Nec actiones publicas ſuper eos agant. 23
Iudæi negotiatores. 453. 726
Iudæi more carnali ſabbatum carnaliter obſervant. 958. 1238
Iudæis ne deſerviant mancipia Chriſtiana. 943. 1005
Iudæorum res Chriſtiano non liceat habere titulo emphyteoſeos. 1173
Iudaica ſuperſtitio. 175. 1086
Iudaicæ prævaricationis noxa. 1189
Iudaizare non oportet Chriſtianos. 219
Iudex judicum, Rex. 1147
Iudices publici. 860. 1038. fiſcales 34. 39. 52. ſeculares. 972 1069. 1115. 1123. *& alibi paſſim.*
Iudices quales ordinandi. 106. Conſtituantur quales meliores inveniri poſſunt. 765. Boni & idonei. 520. Ex aliena provincia non ordinentur. 23. *& ſeq.* Alieni ne recipiantur. 1124
Iudices quales eſſe debeant. 68. Malevoli non habendi. 530. Mali & pravi tollantur. 689. 969
Iudex nemo ſit in cauſa ſua. 1057
Iudices Epiſcopis ſuis conſentiant. 1172. 1175
Iudices judicia juſta diſcernant 1163. Rectè & juſtè judicent. 234. 518. 712. id eſt ſecundùm legem. 370. Cunctanter oportet. 908. Ex æquitate debent formare ſententiam. 154. 1098. 1125. Munera pro judicio ſubvertendo non accipiant. 52. 503. 537. 788
Iudices viduarum & orphanorum atque Eccleſiæ cauſas primò audiant. 175
Iudices jejuni cauſas audiant & diſcernant. 234. 253. 518. 712
Iudices cauſas bene cognoſcant. 119. Priùs cauſam veraciter cognoſcant quàm ad ſacramenta veniatur. 899. 1278
Iudices juſtitiam cujuſlibet dilatare non præſumant. 764. 883

Iudices partem ſuam accipiant de cauſa quam judicaverunt. 1106
Iudices debent relaxare reos in diebus celeberrimis. 941
Iudices ſeculares poſſunt quærere reos infra immunitatem. 972
Iudices neminem judicare poſſunt abſque legitimo accuſatore. 995. 1277
Iudices criminoſum diſcutientes quomodo ſententiam capitalem proferre debeant. 887. 999. 1061
Iudices qui reos damnaverint contra legem, ab Epiſcopis caſtigentur. 8
Iudices judicare non audeant contra rectum judicium. 404. Et ſi injuſtè judicaverint, puniantur. 861. 1077
Iudices ſi per errorem injuſtè judicaverint 106
Iudices ſi quis habuerit forte ſuſpectos. 1076. 1094. 1096. 1161. 1196
Iudices excommunicentur qui opprimunt pauperes. 1005
Nihil de perfidorum exceſſibus judicare præſumant extra ſacerdotum conhibentiam. 947. 1116
Iudices ſeculares non poſſunt judicare Epiſcopum. 994
Iudices ſeculares non præſumant Clericos diſtringere aut condemnare ſine ſcientia Pontificis. 194. 217. 949. & ſeq. 1052. 1110. 1180
Iudices ſi Clericis injuriam inferre præſumpſerint, excommunicentur. 860
Iudices ne Clericos aut ſervos Eccleſiæ in publicis aut privatis negotiis occupent. 1090. 1130
Iudices ſeculares intereſſe non debent judiciis eccleſiaſticis. 1124
Iudices eccleſiaſtici. 909. 1159. 1194
Iudices eccleſiaſtici majoris auctoritatis. 974. 1048. amplioris numeri. 1114
Iudices dati à Primatibus. 1124. A Metropolitano probati. 128. 709. Electi, 269. 976. 1036. 1058. 1061. & ſeq. 1195
Iudices eccleſiaſtici judicare non debent eos qui abſentes ſunt. 984. 1072. Nullas cauſas audiant quæ legibus non continentur. 1010. 1101
Iudices ſi quis Epiſcopos & ſacerdotes habere voluerit. 906

COMMUNIA DE IUDICIBUS.

IUdicum diverſa officia. 335. & ſeq. 338. & ſeq.
Iudex unuſquiſque ſuum ſervitium pleniter perficiat. 333
Iudex unuſquiſque bonos artifices habeat. 337
Iudices faciant labores in villis regiis. 331. opera ſervilia non exigant à familia dominica. 331. Non prendant manſionaticos ad ſuum opus. 333. Habeant patibulos. 509
Iudicis non ſui ſententia nemo teneri poteſt. 1093. 1197
Iudicum decretum ſi quis contempſerit. 319
Iudicum diſcordia. 134
Iudex emunitatis. 860
Iudicari nemo debet antequam accuſator præſens habeatur. 1064
Iudicari nemo debet ſine cauſa. 761. neque de ſuſpicione. 1129
Iudicandum non eſt temerè de his qui ad Deum migraverunt. 1041
Iudicantem oportet cuncta rimari. 908
Iudicantis majus eſt periculum quàm ejus qui judicatur. 1104
Iudicare cauſas nullus præſumat dominico die. 977
Iudicare pœnitentiam. 814
Iudicium pœnitentiæ 794. 843. Debet eſſe abſque perſonarum acceptione. 1167. Injungi debet ab Epiſcopis & Presbyteris. 710. 839
Iudicium in reſurrectione futurum. 954
Iudicio Dei quædam reſervanda ſunt. 1165
Iudicium Dei 34. 101. 136. 265. 389. 466. & ſeq. 514. & ſeq 795. 797
Iudicium aquæ ferventis. 777. 1158
Iudicium crucis. 197. 397. 444
Iudicium per ſortem aut per ignem. 34
Iudicium civile 1167. ſeculare. 949
Iudicium epiſcopale. 1122
Iudicium Francorum. 14. 763. 882. 973
Iudicium ſacerdotum. 899. 979
Iudicium ſedis apoſtolicæ. 1114
Iudicia publica. 127. 967. ſecularia. 124. 1105
Iudicia publica laicorum ne Clerici adeant. 174. 1058
Iudicia ſacerdotum debent eſſe matura. 979. 1074
Iudicia peregrina prohibita. 1093. 1124. 1196
Iudicia quædam prohibita Centenariis. 842
Iudicium juſtum judicandum. 1145
Iudicium rectum ſemper judicent Comites & alii judices. 106. 1088
Iudicium juſtum in latrones. 861
Iudicium juſtum ſibi factum non fuiſſe ſi quis dixerit. 872. 965
Iudicium injuſtum non valeat. 910
Iudicium nemo vendere præſumat. 666. 1216
Iudicium ſubvertere. 764. 842. 1277
Iudicium eccleſiaſticum ſi quis reliquerit. 1058
Iudicium agitandum eſt in loco unde accuſator exivit. 276
Iudicium non debet flagitari de cauſa quæ judicata eſt. 1125
Iudicium retractari non licet quod Epiſcoporum ſententiis deciderit. 985
Iudicium iteratum. 1198. & ſeq.
Iudiciaria, id eſt territorium Iudicis. 539. 544
Iudiciarius ordo. 1080
Iudiciorum ordo. 154
Iugum tranſpaſſare. 80
Iumenta, id eſt, animalia. 118. 246
Iumenta, id eſt, equæ. 333
Iumenta aliena ſi quis tribatterit. 306. & ſeq.
Iumenta pacem habeant. 507
Iumenta lactantia, & quæ prægna non fuerunt. 77
Iumento ſi quis ſe miſcuerit. 929
Iumento ſi qua mulier ſuccubuerit. 959
Iumento oculum ſi quis excuſſerit. 77
Iumentorum gregem ſi quis ad pignus tulerit. 78. 83
Iumentum ſi quis de grege alieno tulerit. 90
Iumentum nemo comparet de ignoto homine. 973
Iumentum ſi quis amico commendaverit ad cuſtodiam. 928
Iumentum ſuum ſi quis dimiſerit ut depaſcatur aliena. 928
Iumentus alienus ſi pignoratus fuerit. 89
Iunctura prima digiti ſi truncata fuerit. 86
Iunctura prima articuli pollicis ſi truncata fuerit. 87
Iuniorem habeat paſtor porcorum. 79
Iuniores Comitum 356. 370. 499. & ſeq 536. & ſeq 550
Iuniores judicis. 339. & ſeq.
Iuniores miniſterialium. 334
Iuniores ſuos unuſquiſque diſtringat. 474. 765
Iuniores Eccleſiæ. 860. 949. 1052. 1110
Iuniores Eccleſiæ ſi quis injuriaverit. 1123
Iura canonica maneant intemerata. 167
Iura Eccleſiarum maneant inviolata. 1124
Iura humanæ pactionis firmiter conſervantur. 1156
Iuramenta cavenda. 1295. Vetita ſacerdotibus. 360. Præſtanda à jejunis. 235. 712. 756 764. 796. 969
Iuramenti ſermo quomodo proferendus. 585
Iuramentum omnibus Dei. 234. 712
Iuramentum fidelitatis. 968
Iuramentum Francorum cum duodecim. 15. 63. 320. 758. 766. 972
Iuramentum falſum quidam faciunt pro ſatietate unius diei. 1173
Iuramentum periculoſum & aſſiduum. 962
Iuramentum à Principe remiſſum propter periculum perjurii. 749
Iuranda ſacramenta in Eccleſiis. 154
Iurando vindicare libertatem ſuam. 781. 790 & ſeq.
Iurandum in altari. 96 & ſeq.
Iurare in ſanctis. 235. 511. ſuper reliquias. 398 ſuper evangelia. 384. 1277. per creaturas. 1207. per pectus. 72. per arma. 135
Iurare non oportet leviter. 1271
Iurare quando non liceat litigatori. 69
Iurare de quibus non liceat. 198
Iurare ſexta manu. 58. 60. Manu ſua ſola. 135
Iurare nullus præſumat per vitam Regis aut filiorum ejus. 394. 762. 964
Iurare quiſque debet ſecundùm ſuam legem. 354
Iurare ſi quis contempſerit. 256
Iurare ſacramenta de libertate, 782

Iurare

Iurare oportet de pretio equi quem quis alteri furatus eſt. 77
Iurare debent Scabini quod ſcienter injuſtè non judicabunt. 1216
Iurare in ſanctis qui habent, jejuni hoc faciant. 712
Iurare non oportet in vanum. 1174
Iurare nemo præſumat de eleemoſynis conſpiratorum. 861
Iurati teſtes. 314. & ſeq.
Iurator ſi vicerit. 1120
Iurator in ſua vel alterius cauſa non ſit qui ſemel perjuratus fuerit. 235
Iuratores. 797
Iuratores donare. 317
Iuratores idonei. 756. 873. 968
Iuratores duodecim. 25. 63. 320. 758. 766. 972
Iuratores quales vel quantos homo habere debet. 59
Iuratores ponant manus ſuas ſuper capſas. 60
Iuratorum terminatio ſexta. 46
Iurgare in foro proprio. 1072
Iurgia non moveantur in die dominico. 10
Iuris alieni rem ſi quis violenter occupaverit. 1101
Iuris ſpecies ſi judex audire noluerit. 1077
Ius prætorium vel civile. 985
Iusjurandum in medio. 386. 918
Iusjurandum de fidelitate. 375
Iuſſio dominica. 765. 770. 902
Iuſſionem domini ſui facere oportet. 104
Iuſtitiæ medicina. 980
Iuſtitia coërceat peccantes. 979
Iuſtitia ſemper & ubique facienda. 363. 365. 735. Facienda infra patriam. 474. 765. Manifeſtanda in judicando 1125. Evacuatur ubi dona intercurrunt. 175
Iuſtitiam omnes faciant. 176. 180. 828
Iuſtitiam facere & reddere. 277. 973
Iuſtitiam nemo dilatare præſumat. 468 471. 764
Iuſtitiam alicujus disfacere. 759
Iuſtitiam petentes ne fatigentur. 454
Iuſtitiam ſuam unuſquiſque accipiat. 542
Iuſtitiam ſuam ab alio requirere & legibus recipere. 758. 763. 882
Iuſtitiam ſi quis facere noluerit. 125 544
Iuſtitiam facere renuentes per occaſionem immunitatis. 787
Iuſtitiæ jura à Principibus ſervanda. 9
Iuſtitiæ omnes pleniter fiant. 535
Iuſtitiæ faciendæ 156 164 505. 770. 1162. 1175. 1216
Iuſtitiam Comites diligant & faciant 739
Iuſtitias ſi Comes non fecerit in ſuo miniſterio. 862
Iuſtitiæ quæ uſque modò de parte Comitum remanſerunt. 769
Iuſtitiæ Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum. 377. 403. 423 429 435. 449. 520. 753. 881. 1202
Iuſtitiis pauperum vacent Comites. 769
Iuſtitiæ regales pleniter fiant inquiſitæ. 423. 754. 967
Iuſtitia Domni Imperatoris. 378 430. 435
Iuſtitiam Imperatoris annuntiando ſi quis occiſus fuerit. 377. 529
Iuſtus perit pro impio. 408. 989
Iuvavum. 488
Iuvenibus pœnitentia non facilè eſt committenda. 1093. 1250

K

Kaheia. 239
Kalendæ Martiæ. 62. 169
Kalendis placita fiant. 305
Karlomannus Princeps Francorum. 803. 805. 821. 823. 1213 Ejus capitularia. 145
Karlomannus Rex, Pippini Regis filius, frater Karoli M. 187. 442
Karolus M. Pippini & Berthanæ filius. 378. Ejus laus. 805
Karolus M. Rex Italiæ 193. Leges ſancivit Italis 345
Karolus M defenſor Eccleſiæ. 1049 Magnum ſtudium exhibuit utilitatibus Eccleſiæ 562. Studioſiſſimus eccleſiaſticæ diſciplinæ conſervandæ. 209. Libros & officia eccleſiaſtica emendari curavit. 203. Saxoniam eccleſiaſticæ religioni ſubdidit, & octo epiſcopatus in ea inſtituit. 245. 681. Sollicitus de conſtruendo Romæ monaſterio. 272 Theſauros ſuos diviſit inter Eccleſias regni ſui. 487. Libros ſuos vendi juſſit in ſubſidium pauperum. 489. Ejus capitula eccleſiaſtica. 792
Karolus M laboravit de inſtaurandis ſtudiis literarum. 201. Scholas Græcas & Latinas inſtituit in Eccleſia Oſnabrugenſi. 419
Karolus M. ſtudioſiſſimus publicæ tranquillitatis. 327. Ea de cauſa legatos miſit in univerſum regnum. 363
Karolus M. imperium ſuum diviſit inter filios ſuos. 439. Ejus cura de filiabus ſuis. 445
Karolus M tractatum legis Salicæ ſcribi juſſit. 281
Karolus, Karoli M. filius. 442. & ſeq.
Karolus Calvus Rex Francorum. 685. 807
Karolus Martellus. 444
Kyrie eleyſon communiter cantet populus. 958. 1194. A cunctis reverenter canatur. 1286. Canendum in funere Chriſtianorum. 957. 1289

L

Labium alterius ſi quis maculaverit. 74. 108. 110
Labor agnorum. 974
Laborare. 500
Laborare ad medietatem. 1229
Labores quos judices facere debent. 332
Laboricare. 500
Lacina incendiatur. 48
Lacinia via. 51
Lacinia viæ. 293
Laibulfs Comes. 499
Laica communio. 932
Laici ſymbolum & orationem dominicam pleniter diſcant 876. 972. Legitimè vivant. 158. Obediant Epiſcopis ſuis ad regendas Eccleſias Dei. 858. 1032. 1162. De religione diſputare non præſumant. 1066. 1200
Laicis ad orandum & communicandum pateant ſancta ſanctorum. 1087
Laici non accedant ad altare, neque intra cancellos ſtare præſumant. 153. 1087. 1287. 1292
Laicus, quantumvis doctus, prædicare non poteſt 1300. Non debet in Eccleſia publicè recitare lectionem. 843. 1296
Laici ter in anno communicent. 750 Non communicent in aliena plebe ſine literis Epiſcopi ſui. 1126. 1201
Laicus niſi religione præmiſſa Clericus non fiat. 1085
Laici noviter converſi. 422. 435. 791. 872
Laici contemptores canonum excommunicentur. 1126. 1206
Laici ſuperbi excommunicentur. 1295
Laicus ſi quis per excommunicationem abſtinet. 1098
Laici à communione ſummoti, ab aliis Epiſcopis recipiendi non ſunt 1204
Laici non teneant Eccleſias baptiſmales. 258. 538 Non ſint Præpoſiti monachorum infra monaſterium 424. 435. 725. 966. Non ducantur in refectorium monachorum. 586
Laici qui monaſteria habent. 555. 635. 738. 896
Laicus quomodo recipiendus in monaſterio. 585
Laici honorem eccleſiaſticum conſervent 635. 738 878. Conſpirationes contra paſtorem ſuum non faciant. 1059. Quomodo admittendi ad accuſationem Epiſcoporum & Clericorum. 224. 690. 708. 1042. 1056. 1070
Laici non conſtituant Preſbyteros in Eccleſiis, neque eos ejiciant, ſine conſcientia Epiſcoporum 502 729. 834. 853
Laici Clericos conſecrandos ſi obtulerint Epiſcopis 720. 840. 865. 895. Munera à Preſbyteris non exigant propter commendationem Eccleſiæ. 502. 853. 1174
Laicus nullus invadere præſumat monaſterium vel prædia Eccleſiarum. 1007
Laici non præſumant res Eccleſiæ poſſidere abſque charta. 62. Nihil accipiant ex prædiis Epiſcoporum. 937. De Eccleſiæ facultatibus vel negotiis diſponere non poſſunt. 909. 998. 1067. 1069. 1178. 1290
Laici ne impediant eccleſiaſticos in ſuis miniſteriis. 477
Laicus ſi cauſam habuerit adversùs Epiſcopum proprium. 1095
Laici religioſi convivia non ineant ante horam diei tertiam. 1207

Laici ſi chriſma ad nimietatem ceperint. 399
Laici phylacteria non faciant. 934
Laici, ſi permanſerint in alea, communione priventur. 958
Laicus inceſtum ſi commiſerit. 174
Laicorum nullus habeat pluſquam duas uxores. 1293
Laici Comitibus adjutores ſint ad juſtitias faciendas. 738
Laicus non alibi quàm in foco ſuo audiatur. 1097
Laici fugitivi. 725. 969
Laicorum habitum non portent Clerici. 158
Laidradus Epiſcopus. 490
Laiſunt. 513
Laitihunt. 80
Laminæ. 337
Lampſacum. 1190
Lanam carpere non licet in die dominico. 140. 726. 993
Lanam habeant feminæ Regis. 510
Lancea cum ſcuto æſtimatur duobus ſolidis. 37
Lancea infra patriam non portanda. 544. 754. 758. 967
Lanceam quiſque habeat. 509
Lanceas ſervi non portent. 872. 967
Langobardi. 985
Langobardorum gens. 1052
Languidi excuſantur à jejunio. 1087
Landrannus Archiepiſcopus Turonenſis. 641. 653. 745
Lapides propter indicium terminorum. 123
Lapidum ſuperſtitio. 991
Lapſi per manus impoſitionem Epiſcopi abſolvantur. 846 1242
Lapurdum. 13
Laqueatia non fiant ſuper altaria. 244
Laqueo ſi quis ſe ſuſpenderit. 933
Lardum. 336
Largitas. 738
Lateranis domus Aquiſgrani. 579
Lateculi domus. 121
Latitudo caritatis. 978
Latro ſi ad faciendam rapinam aggreditur. 1060
Latronem ſi quis viderit cum furto ambulantem. 513
Latronem nemo recipere præſumat. 343
Latroni ſi quis manſionem dederit. 449. 543. 758. 972
Latronum receptores eadem pœna afficiuntur qua ipſi latrones. 1099
Latronem nemo celet. 403. 788
Latronem ſi quis indemnem dimiſerit. 348
Latronem morte dignum ſi quis ſervaverit. 347
Latronem comprehenſum ſi judex laxaverit. 1079
Latronem ſi Comes in forbannum miſerit. 974
Latronem forbannitum ſi quis ſuſceperit. 465. 468. & ſeq. 763. & ſeq. 973
Latrones ſi de uno comitatu in alium fugerint. 254
Latronem ſi quis comprehenderit infra pagum. 513
Latronem de atrio Eccleſiæ nullus trahere præſumat. 21
Latrones de infra immunitatem ad Comitum placita præſententur. 197. 351. 860
Latrones ad placitum Comitis exhibeantur. 1220
Latronum vindicta & judicium. 1221
Latrones vel malefici pellantur. 338
Latrones propter indigentiam facti. 875. 970
Latrones qui magnam habent blaſphemiam. 474. 765. 883
Latrones coërcendi & puniendi. 428. 434. 438. 452. 463. 476. 499. 770. 787. 871. 965 1222
Latrones pro prima culpa non moriantur, ſed unum oculum perdant. 155. 199. 350. Bis per membra, & tertiò per vitam puniantur. 862
Latro vilis in loco pendatur. 19
Latro illius qui res ſuas agnoſcit. 314
Latrones in cuſtodiam miſſi. 200
Latrones juſtè perempti. 861
Latrones teſtimonio Epiſcoporum damnati. 197
Latrones ad mortem judicati. 509
Latrones fugitivi redeant ad propria loca. 757
Latroni ſi quis aliquid tulerit. 50
Latrocinia cohibenda. 737
Latrocinij pœna mors. 15
Lavare pedes pauperum. 1212. 1224
Lavare publicè veſtimenta non licet in die dominico. 726. 993
Lavarioca. 968
Laudunum. 641 743
Laodunenſis pagus. 690
S. Laurentij monaſterium. 592
Lauriacum. 425. 431. 755
Lantfredus Abbas. 490
Laxare latronem. 1079
Lazarus, figura peccatoris. 847
Lectaria 337
Lectio facienda in Eccleſia ſingulis diebus. 859
Lectiones in Eccleſia diſtinctè legantur. 421. 453. 965
Lectionem recitare in Eccleſia. 62
Lectionem in Eccleſia publicè recitare non debet laïcus. 843. 1296
Lectio divina perſonet in menſa Epiſcoporum & Abbatum. 1163
Lectiones recitatæ. 956
Lectiones officij eccleſiaſtici. 203
Lectiones vigiliæ Paſchæ. 1292
Lectionarium & Miſſalem bene correctos habeant Presbyteri. 569. 724. 868
Lectori nihil detur niſi quod regula jubet. 583
Lectores populum non ſalutent. 227
Lector unius Eccleſiæ ab alia teneri non poteſt. 1036
Lector ſi clericatus honorem contempſerit. 944. 1163
Lectorem ſi quis injuriaverit. 98. 897
Lector non accuſet Exorciſtam. 728. 886
Lector in quot teſtibus damnabitur. *Ibid.*
Lectuaria concedantur uxori, ſi maritum ſupervixerit. 88
Legatarius Regis. 46
Legati exterarum nationum quomodo recipiendi. 576
Legatum pro ſe ad ſynodum mittere. 1195
Legatio major & minor. 672
Legatio Miſſorum. 613
Legationem ducere. 400
Legationes ab Imperatore venientes. 378
Legationes ad Imperatorem venientes. 377
Legationes quomodo ſuſcipiendæ. 603
Legationes regiæ quomodo adimplendæ. 744
Legationes ſi quis non bene receperit. 617
Legationes venientes ſuſcipere. 782
Legationes malè recipiebant quidam. 740
Legationes propter juſtitias quo tempore exerceantur. 769
Legis beneficium. 49. perfinitio. 124
Legem dicere. 320
Legem Dei ignorantes, eam aliis annuntiare non poſſunt. 293
Legi nulla conſuetudo ſuperponatur. 539
Leges mundanæ. 375 diſtinctæ à Capitulis. 563
Legis librum Comes habeat in placito. 105
Legem ſuam pleniter diſcant Comites & Centenarij. 876. eámque conſervare faciant. 353
Legem ſervare ſi quis contempſerit. 393. 761. 961
Legi reſultare. 981
Legis contemptor diſtringatur à judice. 125
Legem ſuam accuſator emendet. 861
Legem ſibi non conſervatam multi complangunt. 542
Legibus imbuantur alienæ gentis homines. 981
Legiloquus. 696
Legendi peritia magno olim in pretio apud monachos. 482
Legitima communio. 846
Legitimus ſacramenti locus. 790
Leitihunt. 157
Lemovica. 14
Leoniculatia. 499
Leo III. Papa. 271. 327. 381. 384. 421. 525. 1054. 1080. 1115. Duodecim Epiſcopos in ſua purgatione habuit. 1277
Leonis III. purgatio. 832
Leodis. *Vide* Leudis.
Leoniana conſtitutio. 746
Leporalem veltrum probatum ſi quis occiderit. 80
Lepra immunditia. 1097. 1293
Leproſi manus. 244
Leproſi ſe non intermiſceant alio populo. 244
Leproſus ſi habuerit uxorem ſanam 184
Letania major 732. Obſervanda à cunctis Chriſtianis. 853. More Romano celebranda. 934
Letania Romana. 1292
Letania trium dierum. 256

Letaniæ. 457. 793
Letaniæ quid fiat. 1179
Letanias facere. 405. 409. 487. pro ubertate terræ. 185
pro Rege & exercito. 1052
Letaniam ſi quis everterit. 944. 1162
Leudes. 327. 351. 512. & ſeq. 609
Leudes Regis. 17
Leudes qui ſacramenta præbuerunt. 14
Laudes alterius nemo ſollicitet. 15
Leudes hominis interfecti. 629
Leudes plena liberi hominis. 399
Leudem ſolvere. 305
Leude ſua componi. 320
Leudum. 541
Levita deponatur ſi de ſe crimen aliquod confitetur. 976. 1068
Levitam ſi quis interfecerit vel debilitaverit. 1353
Levitam ſi quis interfecerit. 649. 939
Lex mundana. 770
Lex Romana. 1102
Lex Romana eſt omnium humanarum legum mater. 1226
Lex Imperatorum non eſt ſupra legem Dei. 1160
Lex præcellat conſuetudini. 260
Lex diligenter diſcernatur in judicio. 712
Lex a priori Rege lata, a ſucceſſore roboranda eſt. 978
Lex juſta in aliquo non depravetur. 859. 1162
Lex perit cupiditatis amore. 106
Lia. 248
Libat Domino proſpera qui ab afflictis pellit adverſa. 978. 1072
Libellarij. 552. 536
Libelli pœnitentiales. 1169
Libelli famoſi vetiti. 977. 1067 1101
Liberius Papa pro Athanaſio duobus annis in exilio truſus eſt. 994
Liberi Regum ex concubinis. 578
Liber permaneat qui per chartam ingenuitatis libertatem conſecutus eſt. 760
Liberorum hominum uniuſcujuſque comitatus numerus deſcribatur. 672
Liberi homines nullum obſequium Comitibus faciant. 400. Ad opera ſervilia cogendi non ſunt. 260. 539. Ad placitum vel ad mallum venire non cogantur. 764. 882
Liber homo ſtatum ſuum pejorare & meliorare poteſt. 1098. 1160
Liber homo ſi ſe ingenioſè in ſervitium alicui tradiderit. 547
Liber qui ſe loco vadij in alterius poteſtatem commiſerit. 390. 760
Liberum non liceat inſervire ſine mortali crimine. 113
Liber homo ſi ad ſervitium Dei ſe tradere voluerit. 427. 431 725 874 969
Liber homo ſi in monaſterio regulari comam depoſuerit. 393. 729. 962
Liber homo poteſtatem habet res ſuas donare ubicunque voluerit. 778. 870
Liberi homines qui propriam non habent. 885
Liber ancillam ſi in matrimonium acceperit. 938
Liberi homines uxores fiſcalinas regias habentes. 757. 875. 971
Liber homo ſi bovem junxerit die dominico. 898
Liberi homines pauperes à nullo injuſtè opprimantur. 519
Liberum ſi quis per iram percuſſerit. 107
Liberu oculum ſi quis eruerit vel pedem tulerit. *Ibid.*
Liberum hominem ſi quis liber furaverit. 117
Liberum ſi ſervus furaverit aut vendiderit. 110
Liberum ſi quis infra provinciam aut extra terminos vendiderit. 70
Liberum à facie inimicorum ſuorum fugientem ſi quis conſtare fecerit. 109
Liberum ſi quis per viru pro pignore tenuerit. *Ibid.*
Liberum ſi quis in via de caballo jactaverit. 76
Liberum ſi quis hoſtili manu cinxerit. 109
Liber homo ſi falſam monetam percutienti conſenſerit. 783
Liber homo ſi de furto accuſatus fuerit. 603. 781
Liber homo ſi damnum cuilibet fecerit. 349. 766
Liber homo ſi aliquem de propinquis ſuis occiderit. 400
Liberum hominem ſi quis occiderit. 110
Liberum hominem ſi quis occiderit furtivo modo. 136
Liberum aut ſervum ſi quis de terra effoderit. 70
Liber homo in hoſtem bannitus. 493 766. Si in hoſte cum ſeniore ſuo non fuerit. 496. 798
Liberorum hominum obligationes. 689. poſſibilitas. 530
Liberi homines qui circa maritima loca habitant. 377
Liberi homines Longobardi. 537
Liberæ manum ſi quis injecerit propter libidinem. 114
Liberam feminam ſi quis ſuaſerit quaſi ad conjugium & in via eam dimiſerit. 116
Libertare. 41
Libertas quomodo comprobetur. 395
Libertas epiſcopalis. 1154
Libertas quorum neſcitur, accuſare ſacerdotes non poſſunt. 984
Libertatem ſuam jurando vindicare. 781
Libertatem ſuam ſi quis ſe amiſſurum timet. 794
Libertatem ſi quis per falſos teſtes conſecutus fuerit 401
Libertatem ſi quis conſecutus eſt per chartam. 390
Libertatem ſi quis timens amittere, aliquem de propinquis ſuis occiderit. 389
Libertorum faciendorum modus. 40
Liberti ſecundùm legem Romanam. 45
Liberti à ſacerdotibus defenſandi. 23. 1211
Libertus interrogari non poteſt in caput patroni. 1067
Liberti ad accuſationem non admittantur. 229. 1045. 1152. Neque ad teſtimonium. 154. 949. 983
Libertum ſi quis læſerit. 111
Liberti quomodo componantur. 208
Libra de argento aut ea valente. 862
Libra & dimidia, id eſt, triginta ſolidi. 737
Libra panis quomodo metiatur. 586
Librariorum imperitia. 103
Libri officiales. 1177
Libri canonici tantùm legantur in Eccleſia. 239. 525 707 715
Libri catholici bene emendati habendi. 237. 569. 724. 971. 992. 1286
Libri eccleſiaſtici ſcribendi ſunt cum magna diligentia. 992
Librum legis habeat Comes in placito. 105
Licentia criminandi neganda eſt accuſatis. 1126
Licentia accuſandi non progrediatur ultra provinciæ terminos. 995
Licentia malè vivendi manet impunita 106
Lidere vas in terra 140
Lidus. 253. & ſeq 278. 292. 312. 348. 395. 684
Lidus ſi fuerit in Eccleſia dimiſſus. 88
Lidus ad placitum adducatur. 514
Lidus alteri ſi fidem fecerit. 315
Lidum alienum ſi quis ingenuum dimiſerit. 298
Lido articulum pollicem ſi quis truncaverit. 87
Lidum ſi quis expolliaverit. 305. aut occiderit. 512. 513
Lidus ſi quid mala ſorte priſerit. 16
Lidam alienam ſi quis ſibi in conjugium ſociaverit. 192
Lidam ſi quis colpo percuſſerit. 83
Ligamina ingenuorum. 37
Ligandi atque ſolvendi poteſtas data præpoſitis Eccleſiæ. 844. 847. 952. 1161
Ligare ſi quis aliquem funibus præſumpſerit contra legem. 107
Ligaturæ. 131
Ligaturæ pro febribus. 934
Ligaturæ oſſuum vel herbarum. 1174
Ligeris fluvius. 314. 377. 441. 495. 768. 776
Lignum poſitum ſuper cadaver humo immiſſum. 137
Ligna alterius ſi quis furaverit. 388
Ligna fiſſa ſi quis in ſilva abſtulerit. 50
Lignamen. 267
Liminare domus. 153
Limites ſi quis complantaverit. 123
Limitibus ſibi conceſſis unuſquiſque ſacerdos contentus ſit. 1038
Linea affinitatis. 1179
Lingonis. 377
Lingua omnis propria eſt ad adorandum Deum. 270
Lingua vulgari diſcenda eſt fides catholica & oratio dominica. 853. 954
Lingua vernacula ſciendum eſt ſymbolum. 1285

Linguam mendacem odit Dominus. 992
Lingua capuletur delatori. 1102
Linguam ſi quis alteri abſciderit. 74. 348
Linguam alterius ſi quis amputaverit. 302
Lini decimum faſcem reddant accolæ. 101
Linteamina altaribus præparanda. 730. 854
Linum battere non licet in die dominico. 240. 736. 993
Linum ſi quis furaverit. 299
Linum habeant feminæ Regis. 510
Lippi unde ſolent procreari. 1062. 1263
Liptinæ. 149. 825
Liquamen ad bibendum. 338
Lites & contentiones prohibeantur. 1294
Litium ſemina malitioſa. 986
Litium & cautarum terminus. 768
Lite longinqua ſi quidam inter ſe diſceſſerint. 1204
Litem nullus ſacerdos contra proximum exercet. 360
Litem ſi quis in exercitu commiſerit. 64
Lites non rectè judicatæ. 1088
Litis jacturam incurrere. 1072
Litis procurator ſi victus fuerit. 1098
Lites & contentiones movere non præſumant monachi. 368
Lites monachorum & ſanctimonialium citiùs dirimere curent judices 1168
Litigare non debet Epiſcopus pro rebus tranſitoriis 995
Litigatio in hoſte vel infra patriam ſi orta fuerit. 770
Litigatori liceat vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare. 1077. 1176
Litigatoribus non liceat falſos teſtes adducere. 769. 842. 883
Litigatoris accuſatio non facilè recipienda. 908
Literæ commendatitiæ. 214. 267. 1172
Litteræ eccleſiaſticæ, id eſt, communicatoriæ. 1201
Litteræ peregrinorum. 793
Litterarum dominicarum diſpectus. 603. 616. 782. 787
Litterarum ſtudia revocavit Karolus M. 201. & ſeq.
Literatus debet eſſe qui Clericus eſſe vult. 944
Litoſtratum ſi quis clauſerit contra legem. 900
Littus maris, ubi ſalem faciunt. 776
Litus. *Vide* Lidus.
Liudes. 463
Livanus pagus. 378
Liutpirga uxor Taſſilonis. 205. 452
Liutricus Comes. 797
Locus venerabilis. 482 778
Locum ſibi conſtitutum nemo deſerat. 1005
Locum ſibi indebitum ſi quis uſurpaverit. 998
Loca jamdudum ſacra & nunc ſpurcitia fœdata 616. 787. 842
Loca danda ad clauſtra Canonicorum facienda. 877
Loca ubi placita eſſe debent, bene reſtaurata fiant. 467. 472
Loca remotiora frequentare non licet Epiſcopis. 895
Locare hominem ut alium interficiat. 302
Locare operas diurnas & nocturnas. 1098
Locata ſilva 50
Locatio ad malum faciendum. 318
Loculorum dominicorum fur. 1001
Longobardi Epiſcopi ſacramenta & munera exigebant ab his quos ordinabant. 721. 1258
Longubardia. 441. 450
Langobardica lex. 345
Longobardorum civitas capta à Karolo M. 293
Longobardus & Romanus ſi cauſam inter ſe habuerint 334
Longobardus ſi res ſuas pro ſalute animæ ſuæ dare voluerit. 347
Loquendum non eſt cum illis cum quibus Epiſcopus non loquitur. 1127
Loqui non oportet in Eccleſiis. 956
Lorgoë. 247. & ſeq.
Lorica & ſcutum. 772
Loricæ vel galeæ. 509
Loricæ infra patriam non portandæ. 754 967
Loricas nullus foras regno vendere præſumat. 298. 1222
Lorvvm monaſterium. 598
Lotharius Imperator. 807. fit conſors imperij. 573
Luci donatares emendandi. 338. ſuperſtitioſi deſtruendi. 269
Lucra turpia. 1125. terrena. 974
Lucris turpibus ſacerdotes non deſerviant. 748
Lucra nulla negotiationis pœnitentibus exercere convenit. 1040. 1248. 1292
Lucrum turpe quid ſit. 877. 1102
Lucrum turpe exercere. 727
Luda monaſterium. 590
Ludi ſeculares vitandi à ſacerdotibus. 1170
Ludovicus Pius, Karoli M. filius. 442. confirmat donationes Eccleſiæ Romanæ factas à Regibus Francorum. 591. Regni ſui diviſionem inſtituit inter filios. 573. 685. Laudatur. 805. 1148. Ejus modeſtia. 561. Epiſtola ad Eugenium Papam. 645
Ludovicus Rex Germaniæ. 685 Ejus laus. 807
Luminaria Eccleſiæ. 619. 634. 737. 741. 892. 905. 966. 988 1050. 1270. 1277
Luminaria ab Epiſcopo præbenda Eccleſiis. 356
Luminaria ad baſilicas afferenda. 956
Luminaria vel obſervationes ad arbores. 235. 713
Lugens abſtinere debet à convivis ut ornamentis & alba veſte. 1076. 1249. 1295
Lugdunum. 488. 642. 653. 743
Lugdunenſis pagus. 442
Luitpurga uxor Taſſilonis. 205. 432
Lullus Epiſcopus Moguntinus. 185. 247
Lunæ defectio. 152
Lunam feminæ commendant. 352
Lunare S. Petri monaſterium. 592
Luparios Vicarij habeant. 508
Lupelli perquirendi menſe Maio. 342
Luporum pelles ſerventur ad opus Regis. 342. 508
Lupus diaboli intrans in ovile Chriſti. 1007
Lupicini Epiſcopi cauſa. 1199
Luſa diabolica. 957. 1294
Luſcos ſi quis fecerit ſervum & ancillam ſuam. 927
Lutrahahof. 442. 575
Lutrinus ſoccus. 464
Luxuria pecudum. 1105
Luxuriæ ſpurciſſimæ. 1055. ſodomiticæ. 126
Luxurioſi propter cordis inopiam perdunt animas ſuas. 1004. 1255

M

MAchinare. 372
Machinationes. 356
Maculare aurem alicujus. 108. 112
Madalgaudus. 425. 431. 967
Madalgoz. 425. 438
Madelgaudus. 378. 967
Madriciniſis pagus. 378
Magadeburc. 967
Magadoburg. 425. 432. 755
Magenardus Epiſcopus. 378
Magi non obſervandi. 220. 929. 961. 999. 1104
Magicæ artis inſignia. 934
Magicæ artes nihil remedij conferre poſſunt infirmitatibus hominum. 1174
Maginarius. 800
Maginhardus Comes. 490
Magiſter ſervorum. 783
Magiſtris imperiti non præferantur. 1077
Magnardus Metropolitanus. 266
Magnilocum monaſterium. 591
Magnus Archiepiſcopus Senonenſis. 377. 553
Magnus dies. 850. 1286
Magontia. 394 795
Maholum cum annona ſi quis incenderit. 294
Maialis ſacrivus. 284. & ſeq.
Maida. 540
Major à minore non poteſt judicari. 908. 995
Majores. 533 335
Majores cauſæ ad ſedem apoſtolicam referendæ. 995. 1080. 1199
Majores natu, id eſt, Preſbyteri. 226
Majores natu quibus accuſare non liceat. 268. 709
Majorca ex mediocribus hominibus fiant. 339
Majores villarum. 857
Majoribus perſonis ſi crimen objectum fuerit. 1068
Maledicentes regnum Dei non poſſidebunt. 962. 1144
Maledictus omnis qui transfert terminos proximi ſui. 996
Malefactor ſi infra immunitatem fugerit. 387

Male-

Malefactorem nemo recipere præſumat. 343
Malefactores quomodo caſtigandi. 1079
Malefactores qui mori debent. 279
Malefactores non ſinantur quietè reſidere. 350
Malefactores propter indigentiam facti. 875. 970
Malefactores ſi de uno comitatu ad alium fugerint. 254
Malefactores nemo adjuvet. 465
Malefici fieri non ſinantur. 220. 518. 707. 837. 1285. Ad accuſationem vel ad teſtimonium non admittantur. 999. 1104
Maleficos non patiaris vivere. 929
Maleficia prohibita. 428
Maleficio ſi quis aliquem perdiderit. 51
Maleficium ſi quis alteri ſuperjactatum fuerit. 295
Mali bona miniſtrando ſibi tantummodo nocent. 1041
Malorum diverſorum patratores. 1143 1226
Maligni nullus conſentiat. 794. Eis reſiſtendum eſt. 474
Malitioſa factio. 997
Mallare. 43. 66. 99. 136. 294
Mallare ad æneum. 317
Mallare ſi quis aliquem voluerit poſt finitam cauſam. 83
Mallobergium. 318
Mallus publicus. 15. & ſeq. 18. 34 39 62. 66. 125. 176. 180. 283 307. 319 & ſeq 352 397. 449. 758. 760. 762. 780. 829. 960 963
Mallus publicus in campo. 249
Mallus Comitis. 550. 778
Malli & placita publica. 804
Malli tectum quomodo conſtituendum. 765
Mallus habendus bis in anno. 292 1051
Mallus neque in Eccleſia neque in atrio ejus habeatur. 603. 782
Mallum indicare. 311. & ſeq.
Mallum frequentare non cogantur liberi homines. 764
Mallum adire ſi quis noluerit. 792
Malum vel pirum ſi quis præciderit. 139
Malorum ſive pomorum diverſa nomina. 342
Mamillam feminæ ſi quis ſtrinxerit. 296
Manaſer monaſterium. 589
Mancare. 86. 446
Mancare Epiſcopum aut Presbyterum aut Diaconum ſi quis præſumpſerit. 61
Mancatus. 302
Mancatio. 50
Mancationes ſeculares non habeant monachi. 244
Mancipari divinæ militiæ. 1037
Mancipia foris provincia nemo vendat. 67
Mancipia quomodo vendi debeant. 198. 861. 1222
Mancipia Eccleſiæ vendendi poteſtatem Presbyter non habeat. 62
Mancipia nemo emat in furto. 351
Mancipia ne judices emant à ſervo Regis. 507
Mancipia non caſata. 687
Mancipia adquiſita. 341
Mancipia à fiſco occupata. 774
Mancipia aliena ſi quis ſollicitaverit. 307. aut injuſtè retinuerit. 16 aut interriaverit. 152
Mancipia Chriſtiana non deſerviant Iudæis. 943. Paganis non tradantur. 150. 826. 1005
Mancipia ſi dominos ſuos fugerint. 621. 784
Mancipia adventitia & fugitiva. 350
Mancipia ſi in villam dominicam confugerint. 612. 785
Mancipia habitura erat Eccleſia. 1901
Mancipium Eccleſiæ fugitivum ſi quis ſuſceperit. 63
Mancipia ante Vicarios non conquirantur. 476
Mancipia palatij & Eccleſiarum. 260. 539
Mancipium ruſticum. 746
Mancipium Chriſtianum ſi Iudæus emerit & circumciderit. 1089. 1282
Mandare, id eſt, jubere. 367
Mandatum poſt cœnam fiat. 583
Mandualis. 318
Manducare non oportet ſuper tumulos mortuorum. 957
Manere, id eſt, coïre. 161. 164. 183. & ſeq.
Mangones non ſinantur vagari. 239. 518. 794. 995
Manibus in pulſatorio operentur monachæ diſcolæ 171
Manifeſtum eſt eum confiteri crimen qui purgandi ſe occaſione non utitur. 1292
Mannire ad mallum, ad placitum. 34 39. 313. 319. 602. 671
Mannire teſtes. 315
Mannire juxta legis conſtitutionem. 781. 792
Manniti ad mallum ſi non venerint. 34. & ſeq. 278. 283. 402. 761. 960
Manniti ſæpius ad placita ne fiant pauperes. 427. 433. 438. 726. 875. 970
Manniæ tres, id eſt, admonitiones. 316
Mannitio. 352
Mannitio per quadraginta noctes. 607
Mannitio prima ſuper noctes ſeptem. 763
Mannitiones ſuper noctes. 960
Manoaldus. 799
Manopera. 333
Manſio. 533 535. 543 Tribuenda iterantibus. 356. 394. 400 935. Et Miſſis dominicis. 761. 963
Manſionem ſi quis latroni dederit. 758. 972
Manſiones. 637. 740
Manſiones ſervorum. 342
Manſiunculæ. 1056
Manſionalea villæ. 334
Manſionarij. 342
Manſionaticl. 333. 335. 461. 638. 740
Manſionaticos parare. 558
Manſuarij. 337
Manſus unus integer unicuique Eccleſiæ attribuatur. 566. 720. 865. 1288
Manſus unus ad Eccleſiam datus. 663. 841. 1214. 1228
Manſum regale. 510
Manſi 247
Manſi abſi. 341. Veſtiti. 489
Manſi ad Eccleſiæ luminaria dari. 737
Manſi duo ad Eccleſiam dandi. 253
Manus impoſitio Epiſcoporum. 408. 847. 889. 989. 1003. 1051. 1093. 1107. 1113. 1121. 1130. 1180. 1241. & ſeq. 1262
Manus impoſitio Chorepiſcoporum. 1080
Manus impoſitione purgari. 1209
Manus impoſitio reconciliatoria. 1051
Manus pœnitentibus omni tempore jejunij imponatur. 843. 846
Manus ſacerdotum impoſitiones crebræ. 847
Manus impoſitiones ſuper capita virorum dare non poſſunt Abbatiſſæ. 715
Manu propria ſingula ſe idoneum facere. 772
Manu ſua ſola jurare. 135. Tertia. 35. 305 314. 321. Sexta. 58. 60. Septima. 35. 41. Duodecima. *Vide* Duodecim juratores.
Manu una emendare. 514
Manu duodecima ingenuum dimittere. 512
Manum componere pro quarta parte de ſua leode. 513
Manum recitam componere. 112
Manum perdat aut redimat qui convictus fuerit perjurij. 425. & ſeq. 431. 435. 464. 513. 545. 601. 755. & ſeq. 860. 872. 874. 967. 969. 1220. 1272
Manus ſuas perdant aut redimant falſi teſtes. 399. 690
Manum perdat aut redimat qui chartam falſam fecerit. 399
Manus ei amputetur qui falſam monetam percuſſerit. 155 604 783
Manum amittat Presbyter qui chriſma dederit ad judicium ſubvertendum. 466. 472. 765
Manum dextram perdat ſervus qui ſervile opus fecerit in die dominico. 113
Manum perdat aut redimat ſi quis in exercitu aut in curte Regis aut Docis aliquid furaverit. 103. 105
Manum perdant laici qui chriſma ad aliquam nimietatem acceperint. 399
Manum perdat inobediens contra præceptum Imperatoris de pace. 798
Manum perdat campio qui victus fuerit. 780. 884
Manum perdat aut oculos ſervus qui liberum furaverit aut vendiderit. 110
Manus ſervi ſi exuſta fuerit in judicio. 777. 869. 1258
Manus ab æneo redimenda. 317
Manus ad levandum ſi quis injuſtus miſerit in pugna duorum. 105
Manum ſi quis in libertum injecerit contra legem. 112
Manum feminæ ſi quis ſtrinxerit. 296
Manum liberæ ſi quis injecerit propter libidinem. 114
Manum alterius ſi quis tranſpunxerit. 74. 87. truncaverit. 101
Manum, pedem, vel oculum ſi quis liberto excuſſe-

rit. 111. & ſeq.
Manus manca ſi pependerit. 29
Manu clauſa ſi quis alterum percuſſerit. 295
Manus effundentes innoxium ſanguinem odit Dominus. 992
Manum mittere in fortunam alicujus. 316
Manum extendere in rem proximi ſui. 918
Manu collecta ſi quilibet Comiti reſiſtere tentaverit 388. 759
Manus leproſi. 244
Manus ligneæ pagano ritu. 152
Manus mortua. 519. 667. 1216
Manus veſtita. 135
Manualis, id eſt, ſervus ſive ſervitor, 273
Manuale ſervitium. 886
Manuale pecus ſi quis occiderit. 84
Manufactile. 48
Manufirmationes. 963
Manumiſſio ſecundùm legem Romanam. 45
Manumiſſiones in Eccleſia celebrandæ 831. 1036
Manumiſſi per chartam 395. in Eccleſia. 448
Manumiſſi ne teſtificentur. 949
Manumiſſum ſi quis læſerit. 111
Manumiſſi in Eccleſia, ſi occidantur, quomodo componantur. 62. 208
Manumiſſam feminam aut virginem ſi quis in uſu fornicationis habuerit. 115
Manuopera. 333
Manzer, id eſt, de ſcorta natus, 931
Marach. 77. 127
Marachfalli 109
Marca, ſive Marcha. 45. 50. 70. 89. 126. 279. 452. 477. 495. 529. 637. 759. Cuſtodienda terra marique. 463. 775
Marcha Hiſpanica. 768
Marcha Tolosana. 575
Marcham foras nemo mancipia vendat 398. 861
Marchio. 799
Marchiones. 529
Marchzant. 108 112
Marczant. 74
Mare auſtrale. 442. orientale. 683
S. Mariæ Capatienſis monaſterium. 592
S. Mariæ in Lemovicas monaſterium. Ibid.
S Mariæ ad Otubionem monaſterium. Ibid.
Mariſcalci Regis. 509
Mariſcalcus qui ſuper duodecim equos eſt, ſi occiditur. 79
Maritima cuſtodia. 775
Maritus primo anno lætetur cum uxore ſua. 931
Maritus uxorem ſuam ſi dimiſerit. 88
Maritus qui dimiſit uxorem, aliam ea vivente non accipiat. 709. 838
Maritus quem uxor in aliam provinciam ſequi non vult, poteſt aliam ducere. 164
Maritus ſi mortuus fuerit abſque liberis. 71. 130
Maritum ſi devota acceperit. 1091
Maritale commercium. 184
Martiæ. 363 365
S. Martinus fuit monachus & ſub ſe monachos habuit. 482
Martyrius toccus. 464
Martyrologium legatus. 587
Martyrum falſa nomina non venerentur. 228. 516. 709. 838
Maſcula Venus prohibita. 839. 1143
Maſculis ſi quis concubuerit. 1101
Maſculorum concubitores damnati. 250. 1259
Maſculi non nutriantur in monaſteriis puellarum. 418
Mathan. 513
Maſtracurij monaſterium. 591
Mater honoranda eſt. 925
Mater ſi dormiens filium ſuum oppreſſerit. 1107. 1291
Mater ſi per fraudem filium ſuum ad confirmationem ante Epiſcopum tenuerit. 356
Matri ſuæ ſi quis maledixerit. 916
Matrem ſi quis percuſſerit. 916. occiderit. 166
Matri ſi infans unius horæ ſpatio ſupervixerit, hereditas materna ad ejus patrem pertineat. 82
Matrem unam habemus Eccleſiam. 1161. 1208. 1145
Materiam emere ad reſtaurationem Eccleſiarum. 785
Materiamen. 331. 340
Materiamen in ſilva ſi quis truncaverit & abſtulerit. 50. 224. furatus fuerit. 288. incenderit. 300
Materiamen ad naves faciendas. 474. 797
Matertera ſuæ filiam aliquis ſtupravit. 934, 1258
Matfredus. 674
Mathaſco monaſterium. 590
Mathematicos qui de ſalute Principis conſuluerit, capite puniatur. 1104
Matiſconenſis pagus. 441
Matiſconenſis ſecunda ſynodus confirmata à Guntramno Rege. 12
Matricula. 1075. 1094. 1225
Matrimonium ad quid conſtitutum. 962
Matrimonium legitimum. 1062
Matrimonium nullum fiat ſine dote. 945
Matrimonium diſſociari non poteſt niſi propter fornicationem. 956
Matrimonia quomodo jungenda. 573
Matrimonia in quota generatione permiſſa. 856
Matrimonia injuſta prohibenda. 236
Matrimonia inceſta prohibita. 150. 161. 292. 826
Matrimonia Chriſtiani non ducant ex propinquitate ſui ſanguinis. 944. 978. 1005. & ſeq 1063
Matrimonia inter propinquos vetita. 111. 959
Matrimonium in quarta progenie non ſeparatur. 181
Matrimonia inceſta emendentur Epiſcoporum judicio. 1005
Matrimonia viduarum & puellarum libera eſſe debent. 8
Matrimonium tabularij cum ancilla regia aut eccleſiaſtica. 42
Matrimonia ſervorum legitima non ſunt dirimenda. 1166
Matrimonij unius vinculo fœderentur Clerici. 1126
Matrina de fonte & confirmatione. 184. 827. 1257
Matutinæ. 1209
S. Mauri monaſterium. 590
S. Maxentij monaſterium. 591
Maxillarem dentem ſi quis alicui excuſſerit. 108
Mechema monaſterium. 591
Medelam ſi quis ſumpſit aut involat. 83
Mediana equa. 90
Medianos digitos ſi quis alicui abſciderit. 108. 111. & ſeq.
Medianus infans. 90
Medianus caballus. 77
Medicatura. 294
Medicina juſtitiæ. 980. 1190
Medicina adhibenda eſt ubi vulnus infixum eſt. 380. 1080
Medicinalem artem inſcientes diſcant. 421. 966
Medicinas multas invenire cogunt multorum morborum experimenta. 1191
Mediolanum. 488
Meginher Comes. 490
Melaredum monaſterium. 590
Melarium. 298. & ſeq.
Melcianus pagus. 378
Meldonenſes civitates. 12
Melidunenſis pagus. 378
Meliorare. 363
Meliorare ſtatum ſuum poteſt homo liber. 1098
Meliores & veraciores eligantur ad inquiſitiones faciendas. 1216
Melioriſſimum jumentum. 90
Melioriſſimus infans. 90
Meltianus pagus. 690
Membra interiora ſi quis vulneratus fuerit. 75. 107. 111
Memorare. 49
Memoria defunctorum commendanda in Eccleſiis. 848. 852. 1113
Memoria eorum pœnitentium in Eccleſiis commendetur qui mortui ſunt ante reconciliationem. 1244
Memoriæ ſanctorum per vias. 269
Memoriæ incertæ ſanctorum non venerentur. 228 709
Mempiſcum. 690. 775
Menadinij monaſterium. 591
Mendacem linguam odit Dominus. 992
Mendaciorum offendicula. 202
Mendacium cavendum. 476
Mendacium noxium vitandum. 962
Mendacium quæris qui poſt veritatem repertam aliquid ulterius diſcurit. 1159
Mendax teſtis repellendus. 154

Mendici propter indigentiam facti. 875. 970
Mendici qui per patrias diſcurrunt. 454. 726
Mendoſi libri. 992
Menſæ lapideæ ab Epiſcopis conſecratæ. 392. 1051
Menſtruo tempore abſtinendum ab uxoribus. 963. 1145. 1161
Menſura modiorum. 353. potus. 554. 556
Menſura per omnes civitates fiat. 158
Menſuræ æquales fiant. 258. 393. 456. 503. 528. 728. 770. 793. 962. 992. 1285
Menſuræ injuſtæ & inæquales. 1142. 1203
Menſuræ commendatæ modiorum & ſextariorum. 796
Menſurare quomodo oporteat. 404
Mentiendo vadere. 765
Mentioſus. 68
Mentonalis ſepis. 48
Mercatus palatij. 463
Mercata. 338. & ſeq. 342. Non agantur in die dominico. 466. 471. 504. 635. 729. 738. 854. 1285
Mercatores admoneantur de vita ſempiterna. 974
Meteuij ſacra. 151
Meretrici qui ſe jungit, unum corpus cum ea efficitur. 1005. 1155
Meretricum commixtio. 412. 526. 1056. 1227
Meretricem laſitantem ſi quis invenerit. 341
Meretricem ſi quis aliquam mulierem dixerit. 302. 322
Meretrices flagellentur in mercato. 343
Meretrices monaſteriales ſive ſeculares. 1227
Meriti ejuſdem ſervos duos domino reſtituere. 900. 902
Mervvngorum regnum. 25
Meſſarius. 89
Meſſem dominicam zizania nulla corrumpant. 1038
Meſſem alienam ſi quis reſſare præſumpſerit. 298
Meſſem alienam ſi quis inchoat. 88
Meſſem per alienam ſi quis cum carro vel carruca tranſierit. 38. 304
Meſſem alterius ſi quis araverit. 126
Meſſem maturam ſi quis in agro furaverit. 126
Meſſem ſi quis in hoſte rapuerit. 349
Meſſes alterius minare. 126
Meſſes ſi quis ſuper bannum dominicum rapuerit. 766
Meſſes maturæ vel collectæ. 1070
Metenſes cantores. 421
Metalla ad Reges pertineant. 577
Metropoles xxi in regno Karoli M. 487
Metropolitana ſedes. 978. 1072
Metropolitani qui dicantur, 1113. Duo non ſint in una provincia. 728. 996
Metropolitani auctoritas 169. 195. 216. 219. 264. 383. 836. & ſeq. 1041. & ſeq. 1045. 1229
Metropolitani arx. 143
Metropolitani conveniant ad Concilia. 706
Metropolitanum ſi Epiſcopus vel Clericus accuſaverit. 1095
Metropolitanum ſuſpectum ſi quis habuerit. 1094. 1198
Metropolitanum ſi quis infeſtum ſibi ſenſerit, adeat Primatem. 1042
Metropolitanus proprius. 1124. 1198
Metropolitanus Pallio ſublimatus. 935
Metropolitanus nullas cauſas audiat abſque inſtantia coëpiſcoporum ſuorum. 1046. 1196
Metropolitanus nihil novi faciat in ſua parochia ſine conſilio ſuorum ſuffraganeorum. 706. 1102. 1194
Metropolitanus in alterius provincia nihil præſumat. 1044
Metuenti. 690
Meziban, id eſt, latro forbannitus. 465
S. Michaëlis dedicatio. 748
S. Michaelis mareſci primi monaſterium. 589
Migrare ſi quis in villam alienam voluerit. 312
Migratio interdicta Epiſcopis & ceteris Clericis. 265. 1076. 1161. 1172. 1192
Militaris diſciplina. 102
Militia eccleſiaſtica. 547
Militia ſecularis. 1082. Poſt pœnitentiam non eſt rurſum accipienda. 980
Militia ſeculorum. 527
Militiæ divinæ qui ſe deſiderat mancipari. 1037
Militiæ divinæ aggregandus debet eſſe immunis ab aliis. 1038
Militiæ cingulum. 934. 1258
Militiam habere in palatio. 1121. 1258
Milium. 340
Miles. 73
Minare. 48. 52. 78. 128. 289
Miniſter eccleſiaſticus. 218
Miniſter Comitis. 352
Miniſteria ſacra. 409. 1052
Miniſteria judicum. 333. 765
Miniſteria monaſterij. 238
Miniſteria ſacerdotum. 640
Miniſteris Epiſcoporum & Comitum. 737. & ſeq.
Miniſteria divina ſi quis conturbaverit. 1162
Miniſteria ſacra tractare non poſſunt dæmoniis aliiſque paſſionibus irretiti. 1041
Miniſteria Comitum. 350. 353. 370. 634. 636
Miniſteriales. 333. 338. 485. 492. 550
Miniſteriales Regis. 334. 337
Miniſteriales dominici. 618. & ſeq.
Miniſteriales palatini. 374. Vbicunque conjectum accipiant. 789
Miniſterialis palatinus. 341. 350
Miniſterialis Comitis. 603. 782
Miniſterium divinum. 146. 190. 824
Miniſterium ſacrum. 218
Miniſterium eccleſiaſticum. 147. 192. 824
Miniſterium Eccleſiæ. 158
Miniſterium epiſcoporum. 195
Miniſterium epiſcopale. 330. 381
Miniſterium ſacerdotum. 193
Miniſterium Eccleſiæ, id eſt, ſupellex. 97
Miniſterium canonicum. 354
Miniſterium amittere. 1218
Miniſterium regium per partes diviſum. 735
Miniſterium Comitis. 198. 255. & ſeq. 544. & ſeq. 618. 781
Miniſtrare non præſumant qui damnati ſunt à ſynodo vel ab Epiſcopo. 216
Miniſtri eccleſiaſtici. 100
Miniſtri Eccleſiæ. 737. 897
Miniſtri altaris Dei. 237
Miniſtri altaris Dei ſuum miniſterium bonis moribus ornent. 237. 714. A negotiis ſecularibus abſtineant. 1202. Duplicem compoſitionem accipiant. 98
Miniſtri epiſcoporum. 657. 1074
Miniſtri muneris divini non debent ſubdi arbitrio temporalium poteſtatum. 942. 978. 1125
Miniſtri reipublicæ. 356. 1149
Miniſtri Comitum. 780
Miniſtris eccleſiaſticis ſi quis aliquid injuriæ intulerit. 98. 942. 944. 1161
Miniſtris altaris nulla læſio à quoquam fiat. 1202
Minoſledis infans. 90
Minoſlidis. 87
Minorare. 335
Minores qui majoribus irrogaverunt injuriam, metum habeant. 974
Minorum damna. 1090
Minuatiu ſanguinis. 243
Minutia. 337
Mirare. 414
Miſa, id eſt, poſita, miſe. 87
Miſericordia Dei multiplex. 844. Ei menſuras ponere non poſſumus. 845. 848. 1244
Miſericordia Dei deprecetur. 967
Miſericordia diſpenſanda pauperibus. 830. 1033. 1082
Miſericordia non repellas converſos. 979
Miſericordiam facere. 130. 393
Miſerorum inopiis occurrere debet unuſquiſque. 978. 1072
Miſſa pro quid conſtituta. 952. Celebranda cum ſandaliis. 903. 1293. Non celebranda extra Eccleſiam, neque in domibus privatis, neque in locis ab Epiſcopo non conſecratis. 192. 244. 359. 858. 958. & ſeq. 1051. 1111. 1170. 1287. Neque in oratorio ſine permiſſu Epiſcopi. 650. 905. 940. 1171. 1279. Neque in locis incongruentibus 1118. 1139. Melius enim eſt eam non audire quàm eam ibi audire ubi non licet. 959. 1118. & ſeq. 1139
Miſſa quomodo facienda in monaſteriis ſanctimonialium. 1148
Miſſam nullus relinquat antequam dominica dicatur oratio. 1087. id eſt ante Miſſam completam. 1286

Ad Miſſas perexpectandum ſine aliqua occaſione. 728. 840
Miſſam Preſbyter non cantet ſolus. 1137. 1287
Miſſam celebrare. 409. 437. 956. 1206.
Miſſam celebrare & non communicare. 215
Miſſam cantare. 405. 705. 730. 987. 1118. & ſeq.
Miſſam celebrare non præſumat Preſbyter ſine juſſione Epiſcopi. 172. 835
Miſſam celebrare nemo præſumat in aliena parrochia. 836
Miſſa celebranda non eſt in Paraſceve neque in ſabbato ſancto. 1117
Miſſarum celebrationes & preces. 136
Miſſarum celebrationes & preces bene ſciant Preſbyteri. 839. 991
Miſſarum celebrationes pro defunctis. 1194 Miſſis tamen careant qui ſemetipſos peremerunt. 934
Miſſarum preces & ordo. 147. 192. 527. 713. 824. 1050
Miſſas facere. 1085
Miſſæ faciendæ pro Rege & exercitu 199. 1052. 1223
Miſſa publica. 382. 1068. 1116. 1249. 1283
Miſſæ officium. 457. 793
Miſſæ ſolennia. 146. 190. 237. 240. 270. 407. 503. 714. 824 988. 993. 1049 1074. 1119. 1165. 1206
Miſſa, id eſt, dies feſtus. Miſſa S. Andreæ. 639. 742. S. Ioannis. 100. 594. 449. 548. 758. 795. 863. 972. 1223. S. Martini 638. 742. S. Martini hyemalis. 334
Miſſale. 569
Miſſale perfectæ ætatis homines ſcribant. 237. 724. 992
Miſſalem & Lectionarium bene correctos Preſbyteri habeant. 724. 868
Miſſaticum. 452. 497. & ſeq. 522. 545. 628. 653. 672. 757. 769. 789. 794
Miſſaticum contradicere. 766
Miſſi, id eſt, Legati. 535
Miſſi diſcurrentes. 394. 761. 963
Miſſi diſcuſſores. 24
Miſſi qui vel Epiſcopi vel Abbates ſunt. 789
Miſſi dominici, regales, imperiales. 198. & ſeq. 209. 256. 259. 277. & ſeq. 352. 353. 372. 377. 416. 468. 472. & ſeq. 519. 1213
Miſſi de palatio. 532. 625. 726
Miſſi per quæque loca directi. 852
Miſſi Archiepiſcoporum & Comitum. 743
Miſſorum dominicorum cura & officium. 452. & ſeq. 460. 545. 613. & ſeq. 642. & ſeq. 654. & ſeq. 743. & ſeq. 757. 769. 789. 795. Eorum obſervatio. 787. Legatio. 786. Diſpenſa. 790 Quales eſſe debeant. 475. Bonum exemplum præbeant populis. 244. Quomodo recipiendi. 782. Eis honor exhibeatur. 636. 738. Eis omnes conſentiant ad juſtitias faciendas. 373 Ad quid miſſi per provincias. 374. Ad juſtitias faciendas ordinati. 398. 963. Iuſtitiam dilatare non præſumant. 764. Quantam moram faciant in locis ſuæ legationis. 594. Monaſteria viſitent & inveſtigent. 537. 726 852. 904. Inquirant juſtitias Eccleſiarum & viduarum. 520. Maximam curam habeant pauperum. 1218. Quater in menſe placita ſua teneant. 498. 769. Notum facere debent Comitibus de ſuo placito. 499 883. Eorum placita à quibus frequentanda 790. Scabineos, Advocatos, Notarios per ſingula loca eligant. 762. Provideant ne clamor ſuper Epiſcopum ſeu ſuper qualemcunque gradum veniat. 244. Non ſolùm de adnuntiatione ſed etiam de opere breves afferant. 394. 964
Miſſo dominico ſi quis contradixerit. 766
Miſſum dominicum ſi quis occiderit. 522
Miſſum Ducis ſi quis occiderit. 65
Miſſus bonus. 332
Miſſus Abbatiſſæ. 170. Comitis. 66. 348. Epiſcopi. 178. 186. 1150. Iudicis. 355 S. Petri. 245. 824. Pippini Regis Italiæ. 255 Preſbyteri. 63
Mitam ſi quis detegerit vel incenderit. 150
Mittere, id eſt, ponere, conſtituere. 502. & alibi paſſim.
Modia duo. 200
Modia duodecim de farina. 340
Modia injuſta. 1142
Modiorum & ſextariorum menſuræ. 465
Modios æquales unuſquiſque habeat. 456. 728
Modium publicum & noviter ſtatutum. 263
Modius juſtus ſit. 930
Modus pœnitentiæ. 1169
Mœchatus ſi quis fuerit cum matre & ſorore, & amita. 166. cum propinqua ſua. 400. cum uxore alterius. 930. cum ingenua puella. 36. cum ingenua quæ ducitur ad maritum. 592. cum ancilla. 43. 297. cum ancilla regia aut eccleſiaſtica. 42
Mogontia, Mogontiacum. 488. 640. 653. 745
Mogontiacenſis metropolis ſcrinium. 803
Molæ. 509
Molina. 339. 520
Molinarium ſi quis vendiderit. 290
Molino in alieno ſi quis annonam furaverit. 296
Monachæ extra monaſterium non exeant. 172
Monachæ ſi regulariter vivere nolint. 272
Monachæ ſi ſe maritis copulaverint. 539
Monacham ſi quis duxerit uxorem. 1063
Monachi. Varia de monachis. 579. & ſeq.
Monachi an olim in Gallia fuerint ante ſanctum Benedictum. 479 482
Monachus nemo fieri poteſt abſque permiſſu Regis. 969
Monachus nullus invitus fiat. 481
Monachi votum ſervandum. 714
Monachorum vita qualis eſſe debeat. 367. & ſeq.
Monachi & monachæ ſecundùm regulam vivant 148. 157. 237. 335 366 & ſeq. 375. 505. 505. 517. 619 In propoſito ſuo permaneant. 223 231. 267. 585 708 714. 794 Foras monaſterio non habitent. 307. Ad Romanam ſedem vel aliubi vagari non permittantur 172. Non expedit enim animabus eorum eos vagari foras. 852. 1164. Si monaſteria ſua dimiſerint, quid agendum. 905. 942. 1098. 1168. Fugitivi ad loca ſua redire jubeantur 617 728. Novitij ſeu noviter converſi non ſtatim foras mittantur ad miniſteria monaſterij 238. 422
Monachi ſubjecti ſint Epiſcopis ſuis. 169. 222. 366. 830. 1031 1033
Monachus ſi contumax aut rebellis Epiſcopo ſuo fuerit. 950
Monachorum cauſæ apud Epiſcopum finiantur. 1285
Monachis ſine commendatitiis epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat evagandi. 945. 1069. 1084. 1225
Monachi & Clerici concordes ſint. 1174
Monachi cantum Romanum peragant. 715
Monachus prædicare non poteſt. 1200 Relinquere monaſterium ſuum non debet ut confeſſiones ſanctimonialium audiat. 1141. Iuvenis ad monaſterium puellarum non habeat acceſſum. 1085
Monachi quomodo monaſteria ſanctimonialium adire poſſint. 1140
Monachi electi miniſterio cubilis pontificalis obſequantur. 895
Monachi non faciant conſpirationem contra paſtorem ſuum. 224. 526 708. 838. 1059 1085
Monachus ſi ad clericatum provehatur. 223. 708
Monachorum ordinationes quomodo faciendæ. 267
Monachus ſi factus fuerit laicus. 905. 1169
Monachi non adeant palatium. 895. Ad ſecularia placita non vadant. 238. 715
Monachum nemo audeat ad civile judicium accuſare. 904. 1167
Monachi non habeant actiones ſeculares. 944. 1164. In ſecularia negotia non tranſeant. 222 244. 266. 515. 707 1102. 1285. Foris monaſterio non teneant judiciariam. 204
Monachi non ingrediantur tabernas. 219. 515. 706
Monachi & monachæ cantent pſalteria tria. 199
Monachi ſi monaſterium ſuum relinquere voluerint propter malam Abbatis converſationem. 172
Monachus cellam conſtruere non poteſt ſine permiſſione Epiſcopi vel Abbatis ſui. 946
Monachorum militia cum conſilio utiliter implenda. 1164
Monachorum apoſtatarum bona pertinent ad monaſteria unde diſceſſerunt. 942
Monachi pro Rege orantes. 202
Monachorum lingua inerudita. Ibid.
Monachi verberibus coërceantur. 1084
Anathematizentur. 151 Non cæcentur. 166
Monacho ſi quis injuriam fecerit. 62. 98. 897
Monachum ſi quis occiderit. 349 387. 649. 759 876. 937. 939. 972. 1252. & ſeq.

Monachi

Monachi qui de Francia veniunt. 535
Monachorum quorundam improbitas. 1200
Monachi gyrovagi. 241. Sodomitæ. 368
Monachus ſi in crimen fornicationis lapſus fuerit. 148. 1112
Monachorum & monacharum filij. 131
Monaſterium regulare. 393. 962
Monaſteria Canonicorum & monachorum. 852
Monaſteria virorum & puellarum. 964
Monaſteria puellaria. 555. 559. 653. 750
Monaſteria regalia. 174. 259. 538. id eſt quæ ad mundium palatij pertinent. 546. 619. ex regali largitate commiſſa. 635
Monaſteria epiſcopalia. 174
Monaſteriorum curam & providentiam gerant Epiſcopi. 894. 1034
Monaſterium conſtrui non debet abſque voluntate Epiſcopi. 222
Monaſteria ſemel Deo dicata maneant perpetuò monaſteria, nec fiant diverſoria ſecularia. 224. 516. 708. 859
Monaſteria ſint bene ordinata. 736
Monaſteria ſecundùm ordinem regulariter vivant. 169. 195. 1220
Monaſteria ſi qua eorum ordinem propter paupertatem adimplere non poſſunt. 171
Monaſteria non plures recipiant quàm ferre poſſint. 503
Monaſterium expetere libero homini non licet abſque permiſſu Principis. 874
Monaſterium ingredi ſi aliquis incognitus voluerit. 905
Monaſteria plura non licet habere uni Abbati. 793
Monaſteria viſitanda à Miſſis dominicis. 537. 726. 852. 904
Monaſteria laicis data. 738. 896
Monaſterium nullus laicus præſumat invadere. 1007
Monaſterium ſi in manus laicorum devenerit. 172
Monaſteria paupertatem non patiantur quorum pecunia in precario præſtata ſit. 1006
Monaſterium in proprium tradere, commutare, vendere nemini Regum licet. 906
Monaſteria ſecundùm canonicam inſtitutionem fiant cuſtodita. 268
Monaſteria monachorum mulieres non ingrediantur. 1209
Monaſteria ſunt loca in quæ Clerici projiciuntur ad agendam pœnitentiam. 977. 1056. 1071. 1160
Monaſteria puellarum firmiter obſervata ſint. 368. In ea non ingrediantur nonniſi probatæ vitæ & ætatis provectæ homines. 1085
Monaſteria puellarum nemo ingrediatur niſi propter Miſſam dicendam. 417
Monaſteria ſi quid donatum fuerit. 415
Monaſteria nulli liceat inquietare. 958
Monaſteria habentia immunitates. 880
Monaſteriorum privilegia ſervanda. 523. 1007
Monaſteria ubi corpora ſanctorum ſunt. 266
Monaſteria minuta. 543
Monaſteria quæ Regi militiam &c. debent. 589
Monaſterium Romæ ad S. Paulum. 272
Monaſteriales ancillæ Dei. 148 825
Monaſteriales meretrices. 1227
Monaſterialis competentia. 247
Monaſtica profeſſio. 895
Monaſticæ inſtitutionis norma. 678
Monaſticam veſtem ſcenici ne induant. 907
Monaſticus ordo reſtitutus in monaſterio S. Dionyſij. 675
Monedati denarij. 970
Moneta falſa. 154
Moneta nova & falſa. 616. 787
Moneta falſa fit in multis locis. 970
Moneta vigiati duorum ſolidorum. 176. 179
Moneta nullibi percutiatur niſi ad curtem. 464
Moneta non fiat niſi in palatio. 427. 433 737. 970
Monetæ onius admonitio. 638. 740
Monetæ falſæ contra edictum fiunt. 756
Monetam falſam ſi quis percuſſerit. 604 783
Monetarij falſi requirendi. 394. 795
Monetarius. 176. 179
Moniales quæ ſint recipiendæ. 417
Monogoldus Comes. 640. 743
Montes Italici. 441
Moratum. 336. 340
Morborum multorum experimenta cogunt multas invenire medicinas. 1191
Mordiicum. 398
Mordridatus. 615
Mordridus. 31
Mordro occidere. 514
Mores bonos corrumpunt colloquia mala. 1085
Morum bonorum ornatus præferendus eſt ædificiis eccleſiaſticis. 482
Morganegiba, id eſt, matutinale donum. 14
Morgangeba. 37. 72
Morienna. 448
Morientibus ſive cunctamine communio & reconliatio præbeatur. 959. 1058
Morire. 18
Mortalia crimina latenter commiſſa. 253
Mortalitas animalium. 475
Mortaudo. 70
Mortem alicujus requirere. 1068
Morti voluntariæ ſi quis ſe tradiderit. 1213. 1209. 1283. 1296
Mortificatio corporis. 1167
Mortaudit ſi quis barum aut feminam. 78
Mortua manus. 519. 667. 843. 1216
Mortuatus ſi fuerit baro aut femina. 87
Mortui temere judicandi non ſunt. 1048
Mortuorum curam gerant Preſbyteri. 1298
Mortuorum ſtatui patrocinandum eſt per preces & Miſſas. 1294
Mortuorum officium. 581
Mortuorum exequiæ cum luctu ſecreto & abſque ſuperſtitione fiant. 570 724 824. 828 957 1050. 1289
Mortui non ſepeliantur in Eccleſia. 504. 731. 752. ſed ad cœmeteria deferantur. 254
Mortuum ſuper mortuum nemo ponat. 153 917
Mortuos ſepelire licet diebus dominicis. 716. 993
Mortuum ſi quis repererit & humaverit. 137. 921
Mortuum ſi quis ſepelierit extra permiſſum ejus cujus fuit. 89
Mortuum ſuum ſi quis in terra aliena poſuerit. 86
Mortuum ſuum de alienas res ſi quis in terra miſerit. 88
Mortuorum oſſa de ſepulchris nullus ejiciat. 1224
Mortui corpus ſi quis effoderit & expoliaverit. 88. 136. 293 318
Mortuum ſi quis vulneraverit. 136
Mortuum corpus ſi quis combuſſerit. 252
Mortuorum reſurrectio. 141. 727
Mortuum ſi ſe dixerit homo cui vita conceſſa eſt poſt judicium Scabineorum. 763 973
Mos conſuetudinarius. 985
Moſellis pagus. 290
Moyſis manus expanſæ ad cœlum. 405 987
Muccare. 29
Muffulæ vervecinæ. 582. 588
Mulier omnis viro juncta non eſt uxor viri. 1019. 1046
Mulier invita virum non ducat. 1130
Mulier ingenua ſi ſervum accipiat pro ingenuo. 163
Mulier ſi virum accuſaverit frigiditatis. 164 932. 937. 1278
Mulier habens virum ſi adulterium perpetraverit. 1107 1256
Mulier ſi duobus fratribus nupſerit. 1106. 1256
Mulier ſi jumento ſuccubuerit. 959
Mulieri herbas ſi quis dederit ut infantes habere non poſſit. 295
Mulieri ſi qua mulier potionem dederit ut aborſum faceret. 116
Mulieri prægnanti abortivum ſi quis fecerit. 78. 82. 87. 927
Mulier enixa poſt quot dies Eccleſiam poſſit intrare. 959 1279 1289
Mulier ſi dormiens filium ſuum oppreſſerit. 1107. 1254. 1291
Mulier ſi per fraudem filium ſuum ad confirmationem ante Epiſcopum tenuerit. 356
Mulieres ad altare non ingrediantur. 220. 515. 707. 837. 1083. 1187
Mulieres monaſteria monachorum non ingrediantur. 1209

Mulieres canunt in funeribus Chriſtianorum. 957
Mulier conjugata ſi ſine liberis mortua fuerit, res illius reddantur parentibus ejus. 88
Mulieris in partu mortuæ hereditas ad maritum pertineat ſi infans unius horæ ſpatio matri ſupervixerit. 82
Mulier ſi in mortem viri ſui conſiliaverit. 163
Mulier ſi velum in caput miſerit ſine licentia viri ſui. 163 829
Mulier ſi velum acceperit ſponte aut invita, in eo permaneat. 181. 183. 858. 1288
Mulier religioſa. 907
Mulieri ingenuæ ſi quis manum ſtrinxerit. 57
Mulieri hrachile ſi quis furaverit. 310
Mulieri ingenuæ ſi quis viam ſuam obſtaverit. 303
Mulieri nulla portio hereditatis veniat de terra Salica. 321
Mulieris turpitudo non diſcooperienda. 929
Mulierum familiaritas & conſortia vitanda ſacerdotibus & ceteris Clericis. 300 531. 1209
Mulieres, prætertim extraneas, Preſbyteri & ceteri Cleric[illegible] habeant in domibus ſuis. 148. 215. 370. 315 705 825. 1218
Mulinbach. 248
Mulinum ſi quis in aqua facere voluerit. 80
Mulſam vaccam ſi quis furaverit. 117
Multa quæ in charta deſcripta eſt, 57. *& ſeq.* 390. 396. 760 762
Multitudinis temerariæ vis. 1043
Mundana lex. 699. 770
Mundanæ legis capitula. 567. 722
Mundanæ legis augmentum. 752
Mundeburdis. 36 512. 964. Eccleſiarum. 43. 374 Imperatoris 319. Regis. 42. *& ſeq.*
Mundeburdum. 450
Mundi deſcriptio in tabula. 490
Mundium. 71
Mundium palatij. 546. 619
Mundium rec pere de mancipiis. 260. 539
Mundoburdum Eccleſiarum. 377
Mundoburgium Eccleſiarum. 403
Mundus uxoris. 88
Munera excæcant oculos ſapientum. 234. 518. 712 1088
Munerum acceptione veritatem maculare non oportet. 1131. 1189
Munera injuſta accipere vel etiam dare. 1202
Munera nullus Chriſtianus exigat pro quolibet placito. 1173
Munera ſuper innocentem nullus accipiat. 255
Munera judices non accipiant, præſertim propter juſtitiam pervertendam. 52. 68. 503. 617. 737. 788. 964. 1145. 1175
Munera laici à Preſbyteris non exigant propter commendationem Eccleſiæ. 504. 1174
Munera exigere non licet ab ordinatis. 1158
Munera Clerici non accipiant pro beneficiis medicinæ Dei. 1125
Munera non exigenda pro pœnitentia. 1191
Munera pro ſepulturis exigenda non ſunt. *Ibid.*
Munera monacharum ad palatium. 171
Munera excommunicati nemo accipere debet. 172 836
Munuſcula Eccleſiæ ſi quis abſtulerit. 528. 945. 1084. 1114. 1166
Murdrida 136
Muſciacum monaſterium. 591
Muſicorum genera. 1170
Mutina. 442
Mutuli. 45
Myſteria corporis & ſanguinis Domini. 952. 1138
Myſteria dominica 822
Myſteria divina celebranda non ſunt in paraſceve neque in ſabbato ſancto. 1117 Nemo celebrare præſumat in aliena parrochia. 996 1037 Neque in locis ab Epiſcopo non conſecratis. 958. *Vide* Miſſa.
Myſterium nuptiale. 1039. 1046
Myſtica veritas. 728. 886

N

NApina. 299
Narbona. 572
Nates ſibi invicem præcidant conſpiratores. 736. 968
Narrationes dubiæ prohibitæ. 239. 715
Naſtabit. 72
Naſum excutere. 29
Naſum ſi quis alteri tranſpunxerit. 73. 108. 112. vel amputaverit. 301. *& ſeq.*
Naſus latronis truncetur. 255. 861
Naſus latronis capuletur de ſecunda culpa. 199
Naſus ſcapelletur de duobus furtis. 350
Natandi neceſſitas ſi evenerit. 340
Nationes exteræ. 443
Narradis monaſterium. 589
Navis ſi per mediam aquam ierit. 783
Navem alienam ſi quis movere præſumpſerit. 296
Navem alterius ſi quis tulerit de loco ſuo. 137
Naves facere. 797
Naves quas Karolus M. fieri juſſit. 463
Naufragium, id eſt, jactura. 333
Nauſum. 318
Navigia præparanda circa littora maris. 377
Navigium ſi Princeps mittere voluerit. 496. 798
S. Nazarij monaſterium. 589
Nazaruda monaſterium. 590
Nebridius Archiepiſcopus Narbonenſis. 623
Necatores pauperum ſunt qui res eccleſiaſticas rapiunt. 946 1008. 1115
Neceſſitas injuſta. 1090
Neceſſitas aliquando excuſat à culpa. 126
Neceſſitate cogente nonnulla ex ſacris canonibus remiſſius ſunt excerpta. 167
Neceſſitates periculorum quorumque. 1034
Neceſſitudo paterna aut germana. 1085
Nedſtantes. 148. 823
Negare, id eſt, præfocari ſub aqua. 80
Neglecta multa hactenus extiterunt à Principibus & à reliquo populo. 1152
Negligenter quomodo curandi. 1075
Negligentiæ reatus. 1272
Negligentiæ quatuor ſacerdotum. 892
Negligentiam iterare. 1229
Negligentiam ſuam ante tribunal Domini non poterit excuſare qui plebem ſuam noluerit cuſtodire. 1039
Negotia. 467. 755
Negotia ſecularia. 707. 1032. 1202. 1285
Negotia ſecularia exercere. 1121. 1180
Negotia ſecularia non agantur in Eccleſiis. 237. 518. 714. 964. 991. 1145
Negotia ſecularia exercere non debent pœnitentes. 1362
Negotia ſecularia Clerici vel monachi non tractent. 515
Negotia in ſuis locis ubi orta ſunt finienda. 995. 1045
Negotia Eccleſiarum ſemper primò audiantur in cauſis. 1057
Negotia eccleſiaſtica & ſecularia. 832. 1033
Negotiare. 290. 314
Negotiare cum ſervo alieno. 300
Negotiare nullus audeat in nocte. 399
Negotiationis lucra exercere non convenit pœnitentibus. 1040. 1292
Negotiatores. 342
Negotiatores Iudæi. 453. 726
Negotiatores patrocinium habeant in regno. 273
Negotiatores admoneantur de vita ſempiterna. 974
Negotiatores qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt. 425. 431. 733. 967
Negotiorum diſcuſſio. 981
Negotium. 132. 275. 279. 264. 455. 727
Negotium quid dicatur. 877
Negotium facere. 902
Negotium criminale. 977
Negotium eccleſiaſticum & ſeculare. 780
Negotium injuſtum exercere. 1203
Negotium monaſterij. 1103
Negotium facere non licet cum ſervo alieno. 50
Nemetenſe palatium. 248
Nemora aliena ſi quis præciderit. 139
Nepos, id eſt, ſororis filius. 312
Nepotes ex filio vel ex filia. 17
Nepta. 177. 184. 417
Neptam ſuam ſi Preſbyter uxorem habuerit. 160
Neptam ſi quis duxerit uxorem. 1263
Nervora. 85. *& ſeq.*
Nicæna ſynodus 995. Nicæna decreta. 1045
Nicæna fides ſervetur. 257. 979
Nidum avis ſi quis invenerit. 930

Nigelli monaſterium. 589
Numidas. 150
Nivernenſis comitatus. 575
Nivernis civitas. 441
Niumaga. 451
Niungeldi, id eſt, novem capita. 96. 117
Niuogeldus. 105
Niuſalti craſſi. 341
Niuſaltus. 336
Nuſtria. 441
Nobiles viri legem ſuam pleniter diſcant. 876. 971
Nobilium filij oblati in monaſterio. 242
Nocere pecus vel animal. 289
Nocere ei nemo præſumat qui rectum Imperatoris dixerit. 404
Noctes tres. 305. ſeptem 43 135. 254. 308. 317. 397. 512. 514. 960. decem. 312. quatuordecim. 33 34. 35. 309. 319. 314. quatuordecim aut ampliùs. 49. & ſeq. viginti quinque & infrà. 514. triginta. 159 313. 538. quadraginta. 303. 314. & ſeq. 536. 668. octuaginta 314
Noctium numerus. 66 ſpatia. 607
Nocturnale officium. 239. 713. 951
Nocturnus ſpoliator. 1061
Nocumenta. 330
Nodfyr. 151
Noffus. 293
Nomen Dei ne aſſumatur in vanum. 1174
Nomentana parrochia. 218
Nomina publicè non recitentur ante precem ſacerdotalem. 231. 270. 710. 839
Nomina falſa martyrum non venerentur. 228 709
Nominati ſacramentales. 71. 82
Nomiſma nominis Regis. 264
Nonæ & decimæ. 178. 197. 267. 331. 355. 377. 403. 465. & ſeq. 519. 566. 611. 615. 639 664. 666. 721. 731. 742. 784. 786. 855. 861. 879. & ſeq. 1163. 1214. & ſeq. 1221. 1228. & ſeq.
Nonnæ velatæ ſi in crimen fornicationis inciderint. 148. & ſeq. 1212
Nonnanes. 243. 399. 825. 853
Nonni vocentur qui præponuntur. 586
Nordalbingorum terra. 682
Noricæ alpes. 442
Nortgaſe pagus 575
Northgouve pagus. 442
Nuſocomium. 746
Notæ diſcendæ per ſingula monaſteria vel epiſcopia. 237. 714. 992
Notarij per ſingula loca eligantur. 393. 961
Notarium ſuum habeat unuſquiſque Epiſcopus, Abbas, & Comes. 421. 965
Notarius unus eligatur in Concilio. 654
Notas quas decoreas vocant. 213
Notho Archiepiſcopus Arelatenſis. 653
Novalicium monaſterium. 589
Novegildus. 88
Novem geldi. 77. & ſeq.
Novemgeldi. 513
Novempliciter componi debet furtum in Eccleſia commiſſum. 59
Novercæ ſuæ ſi quis ſe miſcuerit. 164. 930
Novercam ſi quis duxerit uxorem. 1063
Novi antiquis non præferantur. 1077
Noviesplum. 118
Novigeldi. 60. 64. & ſeq.
Noviomacenſis epiſcopatus. 641. 743
Novitati ſtudendum non eſt. 1038
Novitio non facilis tribuatur ingreſſus. 584
Novitij pulſentur ſecundùm regulam. 242. 714. 725
Novupli compoſitio. 136
Noxa contumaciæ. 1092
Noxia verba loquentes. 1110
Nubere, verbum obſcœnum. 857. 932. 957. 1106. 1278. 1292
Nubere nemo præſumat ſine publicis nuptiis. 945. Nec ſine benedictione ſacerdotis. 945. 978. 1003. 1063
Nubere non licet in ſexta propinquitate carnis. 959
Nuces majores vel minores. 340
Nudi cum ferro. 239. 518. 794. 993
Numeroſitas arborum. 139
Numidius Epiſcopus Maſſilitanus. 1207
Nummos habitura erat Eccleſia. 1003
Nummolariorum menſæ. 1123
Nupta aliud eſt, aliud concubina. 1246
Nuptiæ quomodo ineundæ. 373
Nuptiæ publicæ fiant ab his qui nubere cupiunt. 174. 1046. 1062. & ſeq 1263 1295. Et cum benedictione ſacerdotis. 1108. 1129. 1189 1281 1291
Nuptiæ non fiant à quinquageſima uſque poſt octavas Paſchæ. 1294
Nuptiæ diſpares non probantur. 72
Nuptiæ injuſtæ prohibendæ. 236
Nuptiæ inceſtæ prohibendæ. 112. 292. 887. 1178. Dirimendæ. 161
Nuptiæ Chriſtianorum debent eſſe abſque ſaltationibus. 1294
Nuptiale myſterium. 1039 1046
Nuptiale feſtum. 1189
Nuptialiter. 1111. 1264
Nurum ſuam ſi quis duxerit uxorem. 1063
Nutricare. 456 727
Nutrimen animalium. 611. 639 664. 666 784. 880. 1214. & ſeq. 1229
Nutriminis decima. 742
Nutriti. 532
Nutrituræ decima. 246

O

OBedientia ſecundùm canones. 859
Obedientia monachorum. 242. 367
Obedientia caritatis munimine roboranda. 623
Obedientis oratio citiùs exauditur quàm decem millia contemptoris. 1176
Obeditio exercitalis. 485
Oblationum nomine quid intelligatur. 522. 1270
Oblationes pertinent ad Chriſtum. 1290 Ad jus ſacerdotum. 999 1001. Ad jus eccleſiaſticum. 1267. Sunt pauperum & peregrinorum ſtipendia. 1104. In Epiſcopi poteſtate conſiſtunt. 1205
Oblationes Deo offerendæ in Eccleſia. 270. 855. 903. 951 1163. 1189
Oblata nullus rapiat quæ ad pauperes pertinent. 229
Oblata nulli liceat rapere vel fraudare. 710
Oblationes priùs offerendæ, dein nomina recitanda. 231
Oblationis munus ad altare Deo non placet ſine pace. 711 816. 990
Oblatio non offerenda in domibus ab Epiſcopo non conſecratis. 858. 1160
Oblatio foris ſepta altaris non recipiatur. 903. 1291
Oblationes Eccleſiæ ſi quis extra Eccleſiam dare vel accipere voluerit. 407. 850. 932 988. 1033. 1082
Oblationes faciendæ pro Rege & exercitu. 1052
Oblationes duobus annis non ſinantur offerre qui publicè pœnitent. 849. & ſeq. 1246
Oblationes pro defunctis. 153. 1113
Oblationes triginta dierum pro mortuis. 153 957
Oblationes defunctorum Eccleſiis deputatæ. 8
Oblationes defunctorum ſi quis retinere præſumpſerit. 1086. 1167
Oblatio pro ſpiritibus eorum recipiatur qui poſt acceptam pœnitentiam mortui ſunt ante reconciliationem. 848. 852. 1244
Oblatio eorum non recipiatur qui ſe quocunque modo necant. 934. 1123. 1283
Oblatio non fiat pro his qui ſibi mortem inferunt vel qui pro ſuis ſceleribus puniuntur. 1210. 1296
Oblatio ab his perſonis accipienda non eſt quorum liberi aut propinqui propterea poſſint exheredari. 864
Oblationes Eccleſiæ non licet rapere nec fraudare; & quicunque eas aufert, ſacrilegium committit. 521. 838. 936 998. 1009 1070. 1210. 1272
Oblationum quatuor portiones fiant. 1205
Obligatores non fiant. 235. 518. 783. 990
Obmallare. 305. 609
Obnoxius, id eſt, reus. 311
Obſcœnitatem verborum & operum exercentes Clerici. 1126
Obſcura quomodo explicanda. 1039
Obſequiæ dignæ corpori mortuo faciendæ. 136
Obſequium regale. 726. 875. 970
Obſervantia Chriſtiana. 1086

Obſervationes quas ſtulti faciunt ad arbores. 518
Obſidem dominicum nullus judex in villa dominica commendare faciat. 313
Obſides bene cuſtodiantur. 532
Obſides dari propter credentias. 687
Obſtare de via. 51 303
Occaſiones injuſtæ auferantur. 615
Occidere qui novit injuſtè, diſcat juſtè mori. 18
Occidere alterum ſi quis voluerit. 294
Occidere non licet patres pro filiis, nec filios pro patribus. 931
Occiderit ſi quis ſemetipſum. 933
Occurrere debet unuſquiſque ruinis miſerorum. 978. 1072
Oculos ſublimes odit Dominus. 992
Oculum ſi quis alteri effoderit. 301. & ſeq.
Oculum alteri ſi quis ruperit. 85
Oculum ſervi ſui aut ancillæ ſi quis percuſſerit. 927
Oculum vel manum vel pedem ſi quis liberto excuſſerit. 211. & ſeq.
Oculum ſi quis eruerit libero vel pedem excuſſerit. 207
Oculum componere pro quarta parte de ſua leode. 513
Oculum ſi quis quadrupedi excuſſerit. 127
Odia & inimicitias Dominus fidelibus ſuis contradixit. 371
Odilo Comes. 499
Odilbertus Archiepiſcopus. 483
Odit Deus eos qui adverſùs patres armantur. 1104
Odium, magnum malum. 235. 713
Odium extinguit caritatem inter proximos. 965
Odo buticularius. 799
Odulfus. 425. 432
Oeconomus Eccleſiæ. 746. Non eſt ordinandus per pecunias. 221
Offa Rex Merciorum. 293. 273
Officia eccleſiaſtica. 791
Officia Eccleſiæ. 946
Officia divina non negligantur. 896. 1073
Officiales libri. 1177
Officium ſacerdotale. 936
Officium Eccleſiarum. 1243
Officium eccleſiaſticum ſi quis reliquerit. 1074
Officium perdere. 905
Officium Presbyterorum. 953
Officium diurnale ſive nocturnale. 266. 532. 952
Officium nocturnale & gradale. 715
Officium juxta quod in regula S. Benedicti continetur. 579
Officium ſuum implere ſi quis Clericorum neglexerit. 1075
Offunwilarij monaſterium. 589
Olei ſacrati unctio & benedictio. 192. 409. 836. 934. 1052. & ſeq. 1170. 1247. 1287
Oleum & chriſma. 158
Oleum ad catechumenos inunguendum. 732
Oleum benedictum ſemper ſecum deferant Presbyteri. 953
Oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant Presbyteri, & ſemper ſecum deferant. 953
Ooſtfalahi. 275
Opera quomodo exigenda. 749. 886
Opera ſervilia non agantur diebus dominicis. 518. 716. 1285
Operum bonorum officium. 1125. exhibitiones. 1121. 1180
Opera bona faciunt fidem fructuoſam. 950
Opera diaboli quæ ſint. 1136
Operæ & impenſæ in medicos reſtituendæ. 926
Operæ debitæ ſenioribus quomodo ſolvendæ. 749. 886
Operas diurnas & nocturnas locare. 1098
Operarios conducere. 785
Oppreſſiones pauperum liberorum hominum. 970
Optimatum unuſquiſque de ſuo beneficio familiam ſuam nutricare faciat. 727
Optimus quiſque in teſtimonium aſſumatur. 761
Opumeſcere. 465
Oracula templorum. 10. 546
Orandi locus pro laicis & feminis. 1087
Orandum aſſidue pro Imperatore. 358
Orandum pro Regibus & Principibus. 1288
Orare Deum ubique licet. 1118
Orare cum eis non liceat qui Eccleſiæ orationibus non participant. 213
Orationis ſine intermiſſione utantur Presbyteri. 853
Oratio dominica, 713. 1087. Populo inſinuanda. 268. 357 952
Oratio dominica proferatur poſt Matutinas & Veſperas. 1209
Orationem dominicam omnes diſcant. 855. 839. 857. 876. 950
Orationes ad Patrem dirigendæ. 933. 1115
Orationibus pro viribus inſiſtant ſacerdotes. 1052
Orationes in invicem faciendæ. 475
Orationes faciendæ pro diverſis plagis. 752. 840
Orationes facere pro Rege vel pro fidelibus ſuis nemo negligat. 192. 1052
Orationes Deo offerendæ pro defunctis. 1113
Orationes Eccleſiæ qui devitant, vitandi. 850. 1033
Oratoria nova. 748. 855
Oratoria villaria. 457. 793
Oratoria ſancta ſi quis conturbaverit. 944. 1162
Oratorium ſi quis in domo ſua habuerit. 401. 650. 905. 1171 1279.
Oratorium intra clauſtra. 266
Oratorium in monaſterio habeatur ubi fratres ſecretè orare poſſint. 242
Oratorium conſtitui non debet abſque Epiſcopi voluntate. 222
Orbari non debent monachi. 244
Ordinabiliter. 502
Ordinandorum fides & vita ab Epiſcopo diſcutiatur. 214. 525. 705
Ordinare, id eſt, imperare. 334
Ordinare. 986. 1089
Ordinari nemo debet per pecuniam. 515
Ordinatio, id eſt, juſſio. 335. 1146
Ordinatio Epiſcopi quomodo facienda. 144
Ordinatio Epiſcopi fieri poteſt à tribus. 1044
Ordinatio eccleſiaſtica. 329
Ordinatio ſimoniaca vetita. 221. 707. 837
Ordinatio eccleſiaſtica pretio conſtabat apud Longobardos. 566
Ordinatio malorum ſacerdotum vitanda. 1035
Ordinatio illius nulla eſt qui ab alio Epiſcopo quàm à ſuo ordinatus eſt. 1093
Ordinatio abſoluta vetita. 223. 268. 515. 708. 792
Ordinationes Clericorum & monachorum quomodo faciendæ. 367
Ordinationes Epiſcoporum non oportet diù differre. 455. 728
Ordinationes illicitæ cavendæ. 1035
Ordinationes ſervorum quomodo licitæ. 564
Ordinationes fieri non debent judicio multitudinis. 1108
Ordinationes nemo faciat in parrochia alterius Epiſcopi. 217
Ordinationes Scotorum. 1169
Ordinationis ſuæ tempus & ordinem omnes Epiſcopi agnoſcant. 951. 1289
Ordines eccleſiaſtici. 724. 868
Ordines ſacri juxta ſtatuta canonum diſtribuuntur in jejuniis quatuor temporum. 954
Ordinum inferiorum culpæ pertinent ad doctores. 1039
Ordo eccleſiaſticus. 718. 793. 1149. 1157
Ordo eccleſiaſticæ regulæ. 726
Ordo Romanus. 1068. 1249
Ordo regularis & canonicus. 172. 718
Ordo Miſſarum. 824
Ordo à patribus traditus non eſt calcandus. 1058
Originali conditioni obligati. 222. 1038
Ornamenta Eccleſiæ. 726
Ornamenta diverſarum ſpecierum habitura erat Eccleſia. 1001
Ornamentis uti non decet eum qui luget. 1076
Orphani tutores habeant. 544
Orphani pacem habeant. 207. 277. 347. 447. 450. 794. 964.
Orphani defenſandi ab Epiſcopis. 859
Orphani non deſpiciantur in publicis judiciis. 938
Orphanis exheredatis ſubveniendum. 747
Orphanorum juſtitiæ inquirendæ. 520. 967
Orphanorum cauſas primò audiant judices. 275. 859. 747. 881

Orpha-

Orphanorum curam habeant Preſbyteri. 1186
Orphanotrophium. 746
Orſcardi. 73
Ori, id eſt, obſtaculum. 378
Orubio fluvius. 592
Os ex capite extractum ſi in ſcuto jactum ſonaverit. 47. 73
Os ſi per plagam ablatum fuerit de capite vel de brachio. 118
Os ſervorum fractum. 58. 53
Oſanna. 535
Oſculum nemo porrigere debet excommunicato. 172. 836. 937
Oſnabrugenſis Eccleſia fundata à Karolo M. 417
Oſſa mortuorum de ſepulchris nullus ejiciat. 1224
Oſſa defunctorum ſuper terram non dimittant. 153. 957
Oſta. 248
Oſtare de via. 83
Oſtergoë. 848
Oſtiarius non accuſet Lectorem. 728. 886
Oſtiarium ſi quis injuriaverit. 98. 897
Otgarius Archiepiſcopus Mogontiacenſis. 683. 801. 803
Otholfus Comes. 490
Otioſa nobis eſſe non patitur qui exercenda donavit. 1038
Otioſi verbi ratio reddetur in die judicij. 1110
Otioſis fabulis vacandum non eſt in Eccleſia. 964. 1145
Otioſus ſermo cavendus. 962. 1144. 1145. 1148 1295
Otulſus. 968
Ovem ſi quis amico commendaverit. 918
Ovem ſi quis furatus fuerit. 928
Oves ſi quis tulerit in pignus. 126
Ovile ovium ingreditur per oſtium qui intrat per Chriſtum. 1185
Ovium paſtor ſi occiſus fuerit. 79
Ovium gregem ſi quis in pignus tulerit. 83

P

PAbulum verbi divini populis adnuntient Epiſcopi. 569. 724
Pacati fiant. 754. 967
Pacem ac defenſionem qui habere debeant in regno. 371
Pacem communem populi perturbare molientes. 737
Paci omnes ſtudeant. 966
Pacem omnes ad invicem habeant. 738
Pacem habeant Eccleſiæ, viduæ, & pupilli. 507
Pacem in Eccleſia facere admoneatur populus Chriſtianus 1163
Paci rebelles conſtringendi. 413. 429. 753
Pacificare. 177. 344. 355. 497. 755. 768. 780. & ſeq. 967
Pacificare faidam. 672
Pacificare ſe poſſunt ſectores Eccleſiarum. 884
Pacis bonum. 1174
Pacis violator quomodo puniendus. 739
Pacta & placita conſervanda. 947 981
Pacta vel placita mutari non poſſunt in quibus dies & annus expreſſus eſt. 133
Pactionis humanæ jura firmiter conſervantur. 956. 1136
Pactum quod cum Deo in baptiſmate fit. 956. 1115
Pactum omnes intelligant quod cum Deo fecerunt. 1289
Pactum omne poſteriori pacto diſſolvitur. 1160
Pactus legis Salicæ. 181
Padus fluvius. 448
Paganæ gentes. 410. 821
Paganæ obſervationes. 198
Paganas obſervationes prohibeat Epiſcopus. 1050
Paganas obſervationes ſi quis fecerit. 150. 826. 1005
Paganias populus Dei non faciat. 147. & ſeq 158. 193. 404. 824. 1050
Paganorum obſervationes. 825
Pagani ob memoriam & reverentiam deorum ſuorum quoſdam dies colunt. 958. 1138
Paganorum ritus ſi Preſbyter non impedierit in ſua parochia, ſacrilegij reum ſe eſſe cognoſcat. 1094
Paganorum ritus in funeribus. 957
Paganis non tradantur mancipia Chriſtiana. 1005
Paganis ſi quis conſilium dederit adversùm Chriſtianos. 152
Pagani non admittantur ad accuſationem. 229
Paganorum ſanguinem ſacerdotes non fundant. 191
Paganorum res Chriſtiano non liceat habere titulo emphyteuſeos. 1175
Pagenſales. 542
Pagenſes. 153. 259. 277. & ſeq. 353. 485. & ſeq. 495. 499. 538. 605. 668. 768. 776. 778. 800. 1217
Pala, id eſt, palus. 264
Palatina ſcrinia. 678
Palatinæ excubiæ. 680
Palatium ſi quis adierit pro cauſa ſua. 176. 180
Palatium adeuntes ſi quis vexaverit. 535
Palepiuſt. 75. 107
Palla eſt ex miniſterio Eccleſiæ. 97
Pallæ ab Epiſcopo conſecrandæ. 1118
Pallium Metropolitani. 935
Pallia. 874
Pallia duo ſerica. 275
Palliatus tenebris ſol. 1087
Pallor ſanctimonialium propter ſanguinis minuationem. 843
Palo tranſpunctus caballus 85
Palpebra ſuperior aut ſubterior ſi cui maculata fuerit. 73. 108 112
Palus mota quæ dicitur ſigefrideſmot. 248
Panis libra quomodo menſuratur. 586
Panis pondus. 554. 556
Panem ad Eccleſiam offerre. 540
Pane tantùm & aqua utatur homicida pœnitens. 1140
Panem dare non licet wargo. 318. & ſeq.
Panes ſanctorum 1287. propoſitionis. 749. civiles 746. 1166. ſigalatij. 264
Paniclum. 337. 340
Panni integri. 717. 875
Papa admonendus de honeſtate vitæ & obſervatione canonum. 272. 274
Papalis dignitas, honor paucorum annorum. 878
Papia Longobardorum civitas capta à Karolo M. 193. 442
S. Papuli monaſterium. 592
Paradiſus. 965
Parafredos donent accolæ. 108
Paranymphi. 1063. 1189. 1263. 1298
Paraſceve. 1117
Paratas facere. 549
Paravereda. 461. 740. 800
Parch. 120
Par. 163. 477. 492. 494 & ſeq.
Parem ſuum ſi quis adjuvare noluerit. 510
Parem ſuum qui ſupervixerit. 59
Parem ſuum ſi quis in exercitu dimittit pugnare & fugit. 82. 767
Parentela non poteſt dicere teſtimonium adversùs extraneos. 982
Parentelam ſi quis relinquere voluerit. 528
Parentes, id eſt, propinqui. 52. 61 & ſeq. 68. 70. 77. 87. 98. & ſeq. 107. 110. 130. 136. & ſeq 159. 164. 181 & ſeq 193 & ſeq 305. 318. 320. & ſeq. 372. 417. & ſeq.
Parentes ſuos honorent filij. 713 1286
Parentes filios ſuos erudire ſummopere ſtudeant. 751. 840
Parentes ejuſdem cognationis. 982
Parentes legitimi. 1079
Parentes ſuos ſi quis occiderit. 486
Paſta. 348
Pares ſi ſequantur homicidam in domum ſuam. 69
Paticulæ cauſæ. 325
Pariſiacus pagus. 378
Pariſienſis civitas. 12
Pariſienſis conventus in cauſa imaginum. 643
Pariſius civitas. 398. 693
Parricidæ canonicè coërceantur. 934. 1257
Parricidæ nolunt accommodare aurem admonitionibus ſacerdotum. 750. 1174
Parricum. 58
Parrochia Epiſcopi. 147. 138. 169. & ſeq. 185. 191. & ſeq. 196. 777
Parrochiæ ſuæ poteſtatem habeat unuſquiſque Epiſcopus. 1041. Eam ſingulis annis circumeat. 1050. 1057. 1298
Parrochiam alterius nullus Epiſcoporum vel Preſbyterorum invadat. 958. 996. 1037. & ſeq. 1084. 1114
Parrochianum alterius nemo ad Miſſam recipiat abſque

licentia ſui Preſbyteri. 730. 835. 1287
Parrochianum alterius nullus præſumat retinere aut ordinare. 843. 1093. 1197
Parrochitanæ baſilicæ. 1205
Parſimoniæ quis ſervire cenſendus eſt. 1168
Partire. 88 95
Partire æqualiter hereditatem defuncti patris. 82
Partum in femina ſi quis interfecerit. 36
Partum ſi quis in utero per potionem veneficam extinxerit. 116
Parveredarij. 336
Parveréda. 335
Parvuli inſtruendi ſunt de fide & myſterio baptimatis. 1108
Parvuli excuſantur à jejunio. 1087. 1117
Parvuli non cogantur reſpondere in judicio ante quindecim annos. 52
Parvuli non cogantur jurare. 712
Parvuli non trahantur ad ſacramentum. 269
Parvuli infirmi communicandi. 731. 835
Parvulorum in utero matris occiſorum diurna compoſitio. 116
Parvulos de ſacro fonte ſuſcipere. 953. 1135
Paſcere furem non licet. 50
Paſcha. 793
Paſchæ dies incertus. 1225
Paſchæ dies cum honore ſervandus. 748
Paſchæ dies venerabiles. 218
Paſchæ dies octo feriari debent. 1292
Paſchæ diem habeant formatæ. 1225
Paſcha annotina. 1292
Paſchale gaudium. 1087
Paſchales dies ſolemniſſimi. 1083. 1206. 1209
Paſcuarium deſolvant coloni Eccleſiæ ſecundùm uſum provinciæ. 100
Paſſionibus dæmoniacis irretiti miniſteria ſacra tractare non poſſunt. 1041
Paſſionis Domini dies per abſtinentiam honorandus. 1087
Paſtio Kal. Septembris. 335
Paſtio unde porci non debeant ſaginari. 24
Paſtores Eccleſiarum Dei. 716. Quales procurare debent Rex. 142. Curam habeant animarum ſibi commiſſarum. 241
Paſtor bonus animam ſuam dat pro ovibus ſuis. 1159
Paſtor porcorum buccinam porcilem habens. 109
Paſtor porcorum aut ovium ſi occiſus fuerit. 79
Paſtores jumentorum ſi quis occiderit. 78
Paſtorale officium. 736
Paſtoralem viam ſi quis clauſerit. 122. 156
Paſtoralis canis. 138
Paſtores exeuntes vel redeuntes ad campos. 1294
Paſtores pecorum. 958
Paſtoriam ſi quis in exercitu furaverit. 203
Paſtos judex habeat de annona. 331
Paſtus. 356. 989
Paſtum nullus contendere faciat. 400
Patena eſt ex miniſterio Eccleſiæ. 97
Pater noſter ſine dubio Deus eſt. 1007. 1261
Pater noſter monachi genua flectentes dicant. 587
Pater honorandus eſt. 925
Pater ſi dormiens filium ſuum oppreſſerit. 1107
Pater ſi ſponſam filij ſui oppreſſerit. 183
Patris ſui ignominiam ſi quis revelaverit. 930
Patri ſuo ſi quis maledixerit. 926
Patrem ſi quis percuſſerit. *Ibid.*
Patrem aut matrem ſi quis occiderit 166 670
Pater alicujus ſi occiſus fuerit. 322
Patres non occidantur pro filiis. 931
Patrum invaſores notantur infamia. 1204
Patri & filio ſi qua mulier ſuccubuerit. 857. 1178
Paterno arbitrio viris junctæ eorum culpa. 1046
Patibulos habeant vicarij & judices. 509
Patientia ab omnibus prædicetur. 1295
Patientiæ culmen. 1088
Patratores diverſorum malorum. 1143. 1226
Patriarchæ Græci. 384
Patricius. 39
Patriciatus firmitas. 273
Patricidarum pœna. 68
Patricidia vel fratricidia ſi qui fecerint. 373
Patrimonia pauperum. 717. 863. 1157
Patrini qui eſſe non poſſint. 953. 1135
Patrini filiolos ſuos erudire ſummopere ſtudeant. 751. 840 856 1263. 1287
Patrocinia ſanctorum. 246. 190. 378. 824. 1049
Patrui vel patruorum filij agnati ſunt & cognati. 154 1099
Paulinus Patriarcha Aquileienſis. 379. 863
Paulus Apoſtolus Cæſarem appellavit. 414
Paulus Diaconus, clientulus Karoli M. 203
Pavones. 337
Pauper libertatem ſuam non perdat propter paupertatem ſuam. 113
Pauperem ſuum unuſquiſque de ſua familia nutriat. 726
Pauperem nemo expoliet. 465
Pauperes famelici. 199. & *ſeq.* 862
Pauperes non opprimantur à potentioribus. 356. 371 376. 427. 433. 438 519 726. 875. 1105. 1148. Injuſte oppreſſi releventur. 786
Pauperes expoliati de eorum proprietate. 485
Pauperes adjuventur & releventur. 615. 620
Pauperes quomodo in hoſtem proficiſci debeant. 492
Pauperes protegere eiſque ſubvenire debent Epiſcopi. 534 1175
Pauperes cruciandi non ſunt. 1218
Pauperes paſcendi ab his qui xenodochia habent. 537. 546
Pauperes pacem habeant. 547. 794
Pauperes Eccleſia paſcere debet. 524 1009. 1253
Pauperes ad matrias ſecum habeant Preſbyteri. 1293
Pauperes famelici nutriendi ab Epiſcopis & Abbatibus. 1223
Pauperes ſuos unuſquiſque nutriat. 454. 456
Pauperes per loca diverſa habeant regulares ſuſceptiones. 715. 992
Pauperes qui minimè ſolvere poſſunt. 476
Pauperes non cancientur propter negligentiam Comitum 668
Pauperes in plateia vel in quadruvlis jacentes. 244
Pauperibus exheredatis ſubveniendum. 747
Pauperibus quomodo erogandus theſaurus Eccleſiæ. 503
Pauperum patrimonia 717. 1157. ſtipendia. 1104 alimonia. 988. provisiones. 858. juſtitiæ. 497
Pauperum cura commendatur. 904
Pauperum necatores ſunt qui res Eccleſiæ auferunt. 946. 1003. 1007 1115
Pauperum curam habeant Epiſcopi. 1178
Pauperum liberorum hominum oppreſſio. 970
Pauperum adjutores ſint Comites. 737
Pauperum juſtitiis vacent Comites. 769
Pauperum ſubſtantiam ſi quis rapuerit. 1083. 1124
Pauperum curam habeant judices. 66. & *ſeq.*
Pauperum res nemo vi tollat. 504
Pauperum res vel minùs potentum mala occaſione non emantur. 747. 838
Pauperum multi de manibus ſacerdotum requirendi moriuntur. 1212. 1224
Pauperum pedes lavare. 1212. 1224
Pauperum cauſæ primò audiantur. 353. 599. 747. 778. 869
Pauſandi tempus. 582
Pauſare arma ſua joſum. 69
Pauſet viator in die dominico. 213
Pax parva & melior. 66
Pax prædicetur 1294. Ubique ſervanda. 735. In regno conſervanda 1202. Infra patriam, 474. 765. In exercitali itinere. 739
Pax & concordia ſit cum omni populo Chriſtiano. 233 722. 990. 1161
Pax ſit inter Epiſcopos & Comites. 517
Pax Eccleſiæ firma eſſe debet. 98
Pax Eccleſiarum & viduarum ſi fuerit infracta. 207. 447
Pax Eccleſiarum, pauperum, & orphanorum. 474
Pax neceſſaria eſt peregrinis. 110
Pax detur ab omnibus poſt confecta Chriſti ſacramenti. 231. 270. 710
Pax ſi revocari nequiverit inter quoſdam. 1204
Pax & juſtitia facienda à Comitibus. 878
Pax Childeberti & Chlotharij. 15
Pax inter Guntramnum & Childebertum. 11
Peccatur interdum animi motu, interdum carnis fragilitate. 1166

Peccantes juſtitia coërceat. 979
Peccantes contra naturam quomodo puniendi. 710
Peccantes ex induſtria. 1168
Peccare ignoranter vel mala voluntate. 617. 788
Peccata majora vel minora. 835. Publica & occulta. 997. Occulta & manifeſta. 958
Peccatorum differentia. 1032
Peccati cumulum graviorem facit celſitudo graduum. 1295
Peccatum ſi quis ſeculariori egerit. 1201
Peccata populi inulta remanere non debent. 1037
Peccatum non intervenire inter ementis vendentiſque commercium difficile eſt. 1040
Peccata criminalia & manifeſta arcent à frequenti communione. 951
Peccata criminalia multis jejuniis & crebris manus impoſitionibus à ſacerdote purgentur. 847. 1243
Peccata redimenda eleemoſynis. 956
Peccata aliena celare peccatum eſt. 1108
Peccatorum remiſſio fit in baptiſmate per Spiritum ſanctum. 889. 952
Peccatorum confeſſio quomodo facienda. 717. 1106
Peccata Deo ſolummodo confiteri debere quidam dicunt. 1167
Peccatorum confeſſio Deo frequenter in oratione facienda eſt. 1108. 1160
Peccatorum confeſſio plena facienda ſacerdotibus. 1166
Peccata ſua ſacerdotibus quomodo ſanctimoniales confiteri debeant. 1141
Peccatorum reatus ſacerdotali ſupplicatione ſolvuntur. 845
Peccata confitentium judicentur ſecundùm auctoritatem canonum. 843
Pecora majora vel minora. 996. 1265
Pecora minuta. 118
Pecora ſi quis in meſſem alienam miſerit. 290
Pecoribus ſi quis ſe carnaliter miſcuerit. 959. 1101
Pectilia opera facere non licet die dominico. 973
Pectines. 557
Pectus. Iurare per pectus. 72
Pecudum luxuria. 1105. 1143
Peculatus dicitur furtum de re publica. 1001. 1268
Peculiare ſervorum. 512. 565. 719. 864
Peculium. 231. 512. 514. 674. 757
Peculium vel res monaſterij. 567
Peculium, id eſt, animal. 152
Peculium, id eſt, pecus. 152. 332. 335
Peculium alienum ſi in meſſe adprehenſum fuerit. 52
Pecuniæ amor, materia cunctorum criminum. 1125
Pecunia, id eſt, poſſeſſio, proprietas. 899. 927. 1257
Pecunia Eccleſiaſtica. 149. 826. 1006
Pecunia quæ fuit Chriſti ſanguine comparata. 1007
Pecuniam Eccleſiæ qui abſtulerit, ſacrilegium facit. 1003. 1270
Pecuniæ fraudatæ Eccleſiarum reſtituendæ Eccleſiis. 145. 824
Pecuniam ſuam perdere. 827
Pecunia non requiratur pro ingreſſu monaſterij. 266
Pecunia ſi quis amico commendaverit. 918
Pecuniam ſibi commendatam ſi quis attrectare præſumpſerit. 1094
Pecuniam non licet fœnerari fratri ſuo ad uſuram. 951
Pecuniam ſi quis commodaverit, pecuniam accipiat. 227. 526
Pecuniam ſi quis filiofamilias commodaverit inſcio patre 1092
Pecunia commodata. 1006
Pecuniam ſi quis ſe promiſerit redditurum pro alterius debito. 1091
Pecuniam accipere non licet judici. 106
Pecus domeſticus ſi hominem occiderit. 305
Pecus manualem, qui dicitur alarus, ſi quis occiderit. 84
Pedem ſi quis alteri truncaverit. 76. 87. 301. & ſeq.
Pedem, manum, vel oculum ſi quis liberto excuſſerit. 111. & ſeq.
Pedem componere pro quarta parte de ſua leode. 513
Pedes pauperum lavandi. 1212. 1224
Pedes invicem lavent monachi. 582
Pedes lignei pagano ritu. 152
Pedes veloces ad currendum in malum odit Dominus. 992
Pedicam vel baliſtam ſi quis poſuerit. 48
Pedicam de caballis ſi quis furaverit. 298
Pedicas in quolibet regali loco nemo tendere præſumat. 349
Pediſſequæ mulierum. 1105
Pedituras rationabiles accipiant accolæ. 101
Pedules. 582
Pejorare ſtatum ſuum poteſt homo liber. 1298. 1160
Pelles caprarum & hircorum. 342
Pellicem habere non debet qui uxorem habet. 1010. 1145. 1182
Pelliciæ. 582
Pendere. 50
Pendere hominem non licet niſi per judicium. 463
Pendutur judicio Principis. 58
Pentare, peſer. 99
Penſantes & meri denarii. 970. Si quis recipere noluerit. 783
Pentapolis. 260. 539
Pentecoſtes dies obſervandus ut Paſcha. 955
Percutere ſi quem alium per iram præſumpſerit. 73
Perdices. 537
Perditam rem ſi quis invenerit & juraverit non inveniſſe. 929
Perditores aut perditi perſequendi ſunt. 1238
Perdonare, id eſt, concedere. 174. & ſeq.
Perdonare, id eſt, remittere. 791
Perdonare tributum. 611. 784. 885
Peregrina communio. 1075. 1094. 1225
Peregrina judicia prohibita. 1093. 1124. 1196
Peregrinatio perpetua inter remedia peccatorum. 1005
Peregrinationis longæ neceſſitas. 1090
Peregrini qui propter Deum vadunt. 175. & ſeq. & limina Apoſtolorum adeunt 273. Salvi vadant. 548. Teloneum non ſolvant. 175. 179. Suſceptiones regulares habeant per diverſa loca 715. 992. Hoſpitia eis nemo denegare audeat 570. Nemo eos inquietare præſumat. 110. 962. Eorum curam habeant Presbyteri. 1286
Peregrinorum ſuſceptio 796. ſtipendia. 1104
Peregrini vagi 796. diſtringantur. 393. 795. 962
Peregrini Epiſcopi & Clerici contenti ſint hoſpitalitatis munere oblato. 456. 936
Peregrino Epiſcopo locus ſacrificandi detur. 976. 1065
Peregrini Clerici à nullo recipiantur nec ordinentur. 705
Perexpectare Miſſas. 728
Perfectæ ætatis homines ſcribant evangelium 992
Perfectio canonica & eccleſiaſtica. 1112
Perfectionem conſequi. 830
Perfectum 255
Perfidorum exceſſus quomodo judicandi. 1116
Perfinitio legis. 124
Perforare tabulas libertatis. 42
Perforare chartam venditionis. 43
Periclitantium reconciliatio 987
Periculorum quorumque neceſſitates. 1054
Periculoſum eſt quempiam de ſuſpicione judicare. 1129
Periculum religionis & fidei. 979
Periculum capitale. 906. 1172
Perjurare quidam pro nihilo ducunt. 1173
Perjurare nulli liceat. 119. 354. 403. 463
Perjurare ſi quis teſtes fecerit. 1217
Perjurati ſemel ad teſtimonium poſtea non recipiantur. 518. 1286
Perjuri regnum Dei non poſſidebunt. 1224
Perjurum ſi quis aliquem dixerit. 545
Perjurium pretio conducere. 480
Perjuri quomodo puniendi. 135
Perjuria. 375
Perjuria cavenda & prohibenda. 69. 234. 364. 426. 432. 437. 476. 518. 526. 620. 874. 969. 1055. 1271. 1286. Compeſcenda. 787. Punienda. 256
Perjurij uſus non permittatur. 373
Perjuria non fiant in Eccleſia. 158. Neque in ſanctorum reliquiis. 513
Perjurij ſuaſores quomodo puniendi. 1126. 1217
Perjuriis conſentientes pari pœna plectendi ſunt. 1173
Perjurium ſi cui imputatum fuerit. 315
Perjurij ſi quis convictus fuerit, perdat manum aut redimat. 197. 425. & ſeq. 431. 435. 601. 755. & ſeq. 796. 860. 874. 967. 969. 1220. 1272

Perjurium aliquando committitur propter accipitrem & ſpatam. 779. 873
Perjurium ante pugnam commiſſum. 780
Perjurij periculum. 749. 879
Permutatio rerum eccleſiaſticarum. 747
Perpetualiter. 248
Perinnas. 22
Perſecutionem patientes ab infidelibus, à fidelibus ſuſcipiantur. 1034
Perſeverationis peſtiferæ motus. 1200
Perſona propria hominis. 757. 973
Perſona honeſtior. 983
Perſona honeſtioris & minoris loci. 1131
Perſonæ viles non habeant poteſtatem accuſandi. 709. 1175. 1293
Perſonæ viles ſi frequenter admiſiſſe violentiam comprobatæ fuerint. 1075
Perſonæ majores ſeu minores. 712. 826. 829
Perſonæ à quibus res non ſunt accipiendæ. 720
Perſonæ quatuor ſemper in judiciis eſſe debent. 1098
Perſonæ accuſatorum ſi culpabiles apparuerint in judicio Epiſcoporum. 1196
Perſonarum acceptio cavenda eſt in omnibus judiciis. 1167
Perſonis majoribus ſi crimen objectum fuerit. 1061
Perſuaſio peſtifera. 1066
Pertinacia Romana. 644
Pertractare. 327
Perturbatoribus Eccleſiarum nemo ſe miſceat. 1290
Pervaſionis damnum. 124
Pervaſor finium alienorum ſi quis fuerit approbatus. 1059. 1096
Pervium nulli denegetur. 15
Peſtes animæ. 1166
Peſtilentia ſi evenerit. 725
Peſtilentiam ſæpe multam nutriunt doctores dum neceſſariam diſſimulant adhibere medicinam. 1039
Peſtus. 978
Petitio populi injuſta effectu careat. 1292
Petrarum ſuperſtitiones. 150. 235. 713. 991
Petrus princeps Apoſtolorum. 247. 273. Eum pœnituit negaſſe Deum. 1191
Petri Apoſtoli memoria. 357
Petrus Epiſcopus. 265
S. Petri in Lunare monaſterium. 592
Phariſaica ſuperſtitio. 235
S. Philiberti monaſterium. 591
Phitones non ſint. 518
Phlebotomiæ tempus. 581
Phylacteria ſunt magna obligamenta animarum. 220. Prohibita. 148. 151. 193. 824. 934. 1050. 1143
Piciano monaſterium. 592
Pictavi. 13
Pignora ſanctorum. 409. 1052
Pignora ſua recipiat debitor. 1092
Pignorare. 78
Pignorare an liceat liberum. 109
Pignorare alium pro altero non licet. 89
Pignorare nemini liceat niſi per juſſionem judicis. 125
Pignorare Saxonem non licet. 254
Pignus ſi creditor vendiderit. 1094
Pignus ſi quis tulerit contra legem. 81
Pignus alterius ſi quis occiderit. 89
Pinciacinſis pagus. 378
Pinguedinis aliquid Monachi habeant in victu quotidiano. 588
Pinguedo ad eſum. 582
Pinna. 73
Pippinus Dux & Princeps Francorum. 155
Pippinus Rex Francorum. 167. 263 383. 444. 497. 604. 725. 768. 782. 805 821. Totas Galliarum Eccleſias Romanæ traditionis cantibus decoravit. 203. Gallicanum cantum tulit. 239. Ejus mors 187. Veſtitura. 795. 962. Capitula ſynodalia. 159. 197. 240. 716. 887.
Pippinus Rex Aquitaniæ. 575. 629. 683. 776
Pippinus Rex Italiæ. 441. 461
Piratium. 298. & ſeq.
Pitatium. 337
Pirum ſi quis præciderit. 339
Piſaria. 299
Piſcationes ſi quis furaverit. 38. 303
Piſcatoria manu facta. 882
Piſces de vivariis dominicis venundentur. 340
Piſtoriam ſi quis incenderit. 120
Piſtrina 337
Pitium ſi quis compari ſuo excuſſerit. 303. 324
Pl[illegible]re. 125
Placentini homines. 260. 559
Placita. 192. 240. 243. 251. 256. 266. 278. 313. & ſeqq. 319. 334. 449. 478. 762.
Placitum regium. 416. dominicum. 393. 1213
Placitum indicere. 39. concedere. 309 jurare. 512
Placitum condictum. 529. 459 & ſeq. 494. 767
Placitum generale. 394. 401. & ſeq. 408. 410. 655. 658. 671 673. & ſeq. 788. 793. 990
Placita publica. 204 504. 747. communia. 770. ſecularia. 238. 715. 1202. minora. 603. 782
Placitum conſtitutum intra patriam. 799
Placitum denuntiatum. 508. & ſeq.
Placitum exercitale. 374 378. 403
Placitum Comitis. 197. 352. 393. 514 820. 963. 1220. Quando habendum. 769
Placitum Comes non habeat niſi jejunus. 842 Minora placita habeat ubi voluerit. 603. 782
Placita Miſſorum dominicorum nota fieri debent Comitibus. 883. Frequentanda ab Epiſcopis, Abbatibus, & Comitibus. 618. 790
Placita Centenariorum. 497. 769. 883
Placita tria generalia in anno. 673
Placita fiant per Kalendas. 305
Placitum fiat de ſabbato in ſabbatum. 66
Placita non habeantur in die dominico. 504 635. 738
Placitum non ſit in diebus dominicis ubi aliquis ad mortem vel ad pœnam tradatur. 854
Placita habenda non ſunt in Eccleſia. 964. 1145. 1173. 1293. Neque in atriis vel in domibus Eccleſiarum. 504. 855. 1162. 1178. Neque in terris Eccleſiæ. 354
Placita aſſidua cuſtodire. 775
Placita tria cuſtodienda à liberis hominibus. 353. 616. 788
Placitum frequentare non cogantur liberi homines. 764
Placitum quomodo debeant frequentare homines ingenui. 514
Placita qui frequentare teneantur. 658. 671
Placitum qui adire non cogantur vel non debeant. 465. 473. 1123. 1262
Placitum ampliorem ſi quis non roguverit. 132
Placitum ſi ſunnis non detricaverit. 16
Placitus quomodo concedendus. 49
Placita mutari non poſſunt in quibus dies & annus expreſſus eſt. 133
Placitus, id eſt, dies conſtitutus. 46
Placiti dies. 48
Placitum hominis. 1106. 1250
Placitare. 47. 72. 459
Placitata terra. 613
Placitata terra ad tenendum. 885
Plaga ſi ſemper curris. 294
Plagæ diverſæ quas pro peccatis patimur. 473. 732
Plagare. 29. 47. 75. & ſeq 98. & ſeq 107. & ſeq. 150. 112. & ſeq. 294. 349. 462. 897. 902
Plagare Epiſcopum aut Preſbyterum aut Diaconum ſi quis præſumpſerit. 62
Plagatus ſi quis fuerit in revo in pectus aut in latus. 85
Plagiare ſervum alienum. 307
Planus campus. 764
Plebeius quomodo recipiendus in monaſterio. 585
Plebem propriam negligere non debet Epiſcopus. 1036
Plebem ſuam ſi quis noluerit cuſtodire. 1272
Plebes alterius Epiſcopi, nullus uſurpet. 974. & ſeq. 1057 1062
Plebs aliena. 1126. 1201
Plebium. 337. Plebeium. 335
Plenitudo pœnitentiæ. 1106. 1254
Plenitudo conſacerdotum. 1153
Plumatiæ. 337
Plumbatitiæ foſſæ. 340
Pocula amatoria. 1143
Pœna pecuniarum. 1164
Pœna damni, pecuniæ, atque honoris. 1127
Pœnam quam reus paſſurus erat accuſator excipiat ſi ob-

jecta non probaverit. 1010. 1078. 1103. 1122. 1198. 1221. 1291. 1293
Pœnas luere ſub magna diſtrictione & ariditate. 1109
Pœnitendi affectio ex Dei inſpiratione concipitur. 845
Pœnitentibus juxta canonicam auctoritatem pœnitentia detur. 1243. Eis leges pœnitentiæ imponantur abſque perſonarum acceptione. 851
Pœnitens publicè deponat arma. 885
Pœnitens ſi comam dimiſerit aut habitum mutaverit. 843
Pœnitentium magnam curam gerant ſacerdotes. 1051. 1293
Pœnitentes impoſitionem manus & cilicium à ſacerdote conſequantur. 846 850. 1093. 1249
Pœnitentibus omni tempore jejunij manus imponantur. 846
Pœnitentes debent unum annum eſſe cum cilicio inter audientes. 1245
Pœnitentes à conviviis & veſte alba abſtinere debent. 1293
Pœnitentem nullus invitet vinum bibere aut carnem manducare. 730 835. 1242. 1287
Pœnitentes publici abſtineant à ſacramento corporis & ſanguinis Domini per dies Paſchales 1083. 1206 1209
Pœnitentem in Eccleſia benedicere aut reconciliare non licet Preſbytero. 1068 1208
Pœnitentes de occultis reconciliari poſſunt à Preſbyteris. 1289
Pœnitentem alterius parochiæ nemo abſolvat. 1040. 1147. & ſeq.
Pœnitentes quomodo judicandi. 794. Quo tempore reconciliandi. 849. 1068
Pœnitentium reconciliatio quomodo facienda, 192. 847. & ſeq. 958
Pœnitentes communionem conſequantur in locis in quibus fuerunt excluſi. 945
Pœnitentium tempus in conſideratione Epiſcopi conſiſtat. 1032. 1247. & ſeq.
Pœnitentes communionem recipiant per manus impoſitionem. 1241. & ſeq. 1244. 1247
Pœnitentes publici non poſſunt eſſe patrini. 1135
Pœnitentes exercere non debent negotia ſecularia nec ulla lucra negotiationis. 1040 1262. 1292
Pœnitens homicida pane tantùm & aqua utatur. 1210
Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperint. 844. 1141. 1247
Pœnitens in confinio mortis non ſuſpendatur à communione. 1244. 1248
Pœnitentes morientes ſine reconciliatione & viatico non moriantur. 940
Pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur. 1242
Pœnitentibus communicandum qui recedunt de corpore. 1052
Pœnitentes ſi mortui fuerint antequam leges pœnitentiæ exequantur. 1247
Pœnitentes qui ſive ex gravioribus ſive ex levioribus culpis pœnitentiam gerunt. 849. 1037. 1244. & ſeq. 1248
Pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen. 844. 1242
Pœnitentes deliriis indulgentes. 1268
Pœnitentes negligentiores tardiùs recipiendi. 851. 1246
Pœnitentes publici ſunt in tuitione regia. 567. 722
Pœnitentem publicum ſi quis interfecerit. 599. 778. 842. 870. 1242 1251
Pœnitens ſi, defuncto viro, alij nubere præſumpſerit. 567. 722
Pœnitentia canonica. 1066. 1120. Publica. 522. 525. 648 897 915 953. 997. 1109. 1121. 1229. 1227. 1279. Danda eſt regulariter. 1291. id eſt, ſecundùm canones, & non ſecundùm placitum hominis. 843. 847. 1106. 1169. 1250. & abſque perſonarum acceptione. 851 1167. Iuvenibus non facilè committenda. 1093. 1250
Pœnitentia publica & privata. 843
Pœnitentia publica quomodo agenda. 850
Pœnitentiam publicam agant convicti criminis publici. 505. Preſbyteri degradati. 935. 1137. Raptores publici. 648
Pœnitentiæ publicæ ſubacti. 953
Pœnitentia ſeptem annorum. 850. 937. 1078. & ſeq. 1246. 1252. 1256. 1259
Pœnitentiæ qualitas. 730. plenitudo. 1126 1254. præſidium. 845 medicina. 844. ſanctio. 845. judicium. 794. 839. 843
Pœnitentiæ agendæ antiqui ritus. 1165
Pœnitentia non eſt penſanda quantitate temporis. 1167. & ſeq.
Pœnitentiæ ſatisfactio cordis compunctione penſanda eſt. 1034
Pœnitentiæ judicium à quibus indicendum. 720 839. Debet eſſe abſque perſonarum acceptione. 1167
Pœnitentiam judicare & indicare. 147. 191. 360. 824. 1049
Pœnitentiam ſequeſtratione teſtari. 1121
Pœnitentiam ſi quis frequenti prævaricatione iteraverit. 852. 1246
Pœnitentiam ſi quis in infirmitate petierit. 852 1246
Pœnitentiam ſi quis in periculo acceperit. 846, 848
Pœnitentiam ſuperbè agere. 1191
Pœnitentiæ tempora extolvere. 934
Pœnitentias dare populis. 409. 1052
Pœnitentiæ fictæ. 1191
Pœnitentiale. 417
Pœnitentialis liber. 794
Pœnitentiales libelli. 1169
Pœnitudinis ignis. 232
Pœnitudinis tempora Epiſcopi arbitrio ſunt conſtituenda. 849. 1034. 1036. 1248
Poledrarij. 333. 338
Poledri. 340. Ad tempus ſegregandi. 333. In uno ſtabulo quanti ſtare debeant. 338
Poledrum ſi quis furaverit. 306
Poledrum mortuum ſi jumentum prægnum jactaverit per abortum. 78
Pollex ſi mancus pendiderit. 20
Pollex Cancellarij falſarij quomodo redimatur. 44
Pollicem alterius ſi quis abſciderit. 75. 86. 105, 108. 222. & ſeq.
Pollicem de manu vel de pede ſi quis excuſſerit. 302
Pollicitatio quam cum Deo pepigit. 1212
Polluere Eccleſiam homicidio. 776
Pollutionum diverſarum patratores. 1143. 1226
Pomaris. 219. 510
Pomarium alienum ſi quis effodierit. 139
Pomarium ſi quis exciderit aut furaverit. 288
Pomatium. 337
Pomorum diverſa nomina. 342
Pompis diaboli abrenuntiare. 956
Pondera æqualis omnes habeant. 238. 503. 528. 770. 930. 992. 1285
Pondera injuſta habere. 1203
Pondus panis. 554 556
Pondus grave quod ipſe ferre non valet nullus alteri imponat. 980. 1076
Pontaticum qui non cogantur perſolvere. 612
Pontem adire nemo cogatur propter cauſam telonei. 783
Pontem adire ad fluvium tranſeundum. 764
Pontem ad publicum ſi quis bannitus fuerit. 514
Pontes antiqui. 402. faciendi. 546. 776. emendentur. 537. 612
Pontes boni ad bellum. 509
Pontes publici reſtaurentur. 617. 668. 788. 1217
Pontes per diverſa loca emendandi. 785
Pontes duodecim ſuper Sequanam. 776
Pontes ubi antiquitus fuerunt renovandi. 639. 742
Pontifex unuſquiſque ſuam Eccleſiam ordinet. 546
Pontifex proprius. 1262
Pontifex Advocatum habeat. 548
Pontifice nemo potior eſt in Eccleſia. 890
Pontificem Romanum ſi Epiſcopus depoſitus appellaverit. 1000
Pontifices ſummi, id eſt, cathedrales Epiſcopi. 382. 1116. 1283
Pontifices habeant religioſos converſationis ſuæ teſtes. 893
Pontificis juſſio de decimis diſpenſandis. 197
Pontificum honor. 619
Pontificum poteſtas in ligando & ſolvendo. 952
Pontificalis auctoritas. 736
Pontivus pagus. 690

Populi generalitas. 735
Populi abſque officio eſſe non debent. 1074
Populi injuſta petitio effectu careat. 1040. 1292
Populorum petitionis quomodo ratio habenda in ordinationibus ſacerdotum. 1035
Populos fidelitatem Regi promittat. 770
Populus opprimi non debet à miniſtris reipublicæ. 356
Populus vulgaris. 474. 503. 765
Populus docendus eſt, non ſequendus. 1038
Populus interrogetur de capitulis nuper additis. 394 963
Populus cum ſilentio ſtet in Eccleſia. 1294
Populus fame & peſtilentia flagellatur 1143. 1216
Populus ſequitur exemplum peccantis Principis. 1127
Populus pugnare debet. 1031
Populus ibi corruet in malum ubi non eſt gubernator. 992
Populi excommunicentur ſi Epiſcopis ſuis obedire noluerint. 935
Porcarij fiſcales. 24
Porcaritia domos. 79
Porcaritiæ. 334
Porcarium ſi quis vendiderit. 290
Porcarius ligatus ſi de via oſtatus vel battutus fuerit. 83
Porcilis buccina. 109
Porcina aliena. 298
Porci ſilvatici. 419
Porci ſi in meſſem alienam cucurrerint. 289
Porcorum gregem ſi quis in pignus tulerit. 83. 185
Porcum pignoratum ſi quis occiderit. 89
Porcorum paſtor ſi occiſus fuerit. 79
Porcorum decimæ attributæ Eccleſiis. 8
Porcos nutriant. 510
Porcos liberi ſi quis ejecerit vel diſperſerit. 109
Porcum alienum nemo præſumat occidere. 218
Porcus ſi hominem occiderit. 85
Porcellos ſi quis furaverit. 285. & ſeq.
Porta Eccleſiæ reliquiis ſanctorum conſecrata 599. 669. 777. 869. 1151
Portæ apertæ conſcriptæ in libertis faciendis ſecundùm legem Romanam. 45
Porticus Eccleſiæ. 897
Portinois cura. 756
Portura emendentur. 537. cuſtodiendæ. 260. 539
Poſſeſſionis longævæ auctoritas. 218
Poſſeſſio triginta annorum valet. 360. 665
Poſſeſſionem ſuam ſi quis alicui vendiderit. 130
Poſſeſſiones præceptori reddendæ à poſſeſſore ſunt. 1176
Poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes. 941
Poſſeſſionis omnis quæ ſub ejus eſt poteſtate providentiam gerat unuſquiſque Epiſcopus. 1041
Poſſeſſor, id eſt, qui res in pago ubi commanet proprias poſſidet. 310
Poſſeſſor ſi per violentiam expulſus fuerit. 949. 983
Poſſidentes ſua, qui ſibi dari aliquid volunt. 1178
Poſt conſulatum in publicis geſtis ſolet adſcribi. 1125
Poſteriora aut genitalia virginis ſi quis denudaverit. 71
Poſterorum diligentia ſupervacua putanda non eſt. 1191
Potationes vetitæ Preſbyteris. 532. 1071
Potentia non eſt manifeſtanda in judicando. 1125
Potentiæ ſecularis diſciplina. 1174
Potentiores ſi cauſam inter ſe habuerint. 497. 768
Potentum ſi quis quemlibet expoliaverit. 977. 1069. 1130. 1105. 1195
Poteſtas principalis proſilire non debet in cauſas eccleſiaſticas. 1151
Poteſtates exteræ. 830. 1033. 1111. temporales. 998. id eſt, judices ſeculares. 1115
Poteſtates ad quid neceſſariæ ſunt intra Eccleſiam. 1147
Poteſtatum temporalium arbitrio ſubdi non debent miniſtri muneris divini. 998
Poteſtativa præſumptio. 1166
Poteſtativè. 1048. 1054
Potiano pagus. 690
Potionem mortiferam ſi quis alicui donaverit. 109
Præbenda. 1178
Præcepta dominica obſervanda. 615. 787. 841. 885
Præcepta imperialia. 766
Præcepto Regis libertas conquiratur. 390
Præcepta Eccleſiarum maneant ſemper incorrupta. 1125
Prædas facere. 740
Prædari ſi quis voluerit in exercitu. 898
Prædari ſi quis aliquid infra regnum voluerit per vim hoſtilem. 996. 1265
Prædationes prohibentur ſub pœna capitali. 1009
Prædia eccleſiaſtica non ſunt diſſipienda. 941. 1007
Prædia habitura erat Eccleſia. 1001
Prædia Eccleſiæ alienata repoſcere. 1206
Prædia Deo dicata non vexentur. 897
Prædia cæleſtium ſacrorum dicata non ſunt vexanda 520. & ſeq. 997.
Prædia quæ Preſbyteri poſt ordinationem ſuam emerint, ad Eccleſiam pertineant. 1213. 1214.
Prædicanda quæ ſint populo. 240. 717
Prædicare populo debent Epiſcopi 9. 10
Prædicare nullus audeat præter Sacerdotes. 1100
Prædicatio Epiſcoporum 866. Quo tempore facienda. 722
Prædicatio commendata Sacerdotibus. 840
Prædicatio verbi Dei non deſerenda ante finem. 1206
Prædicatio Sacerdotum erga populum ſibi commiſſum. 857
Prædicatio per parrochias. 475
Prædicationem audiant fideles. 951
Prædicationes Epiſcopi expleant. 355
Prædicationi Epiſcoporum interſint laïci. 738
Prædicationis officium aſſiduè fiat. 503
Prædicationis ſermo faciendus eſt in loco congruo. 1141
Prædicationis ſonitus. 569 724. 868.
Prædicatores non ſunt dilaniandi detractionibus. 1000
Prædonem rerum eccleſiaſticorum diſtrictio maturata percellat. 1008
Prædones Eccleſiæ ſunt ſacrilegi. 995. 1002
Præfecti Romani. 1167.
Præfectus urbis. 1172
Præfectus prætorij. 1171
Præfectus unuſquiſque habeat unum Preſbyterum. 146. 814 1049.
Prægna jumenta. 77. & ſeq.
Prægnantem mulierem ſi quis percuſſerit. 917
Prægnantem nemo torqueat 1067
Prægnanti mulieri abortivum ſi quis fecerit. 82 87
Prægnantium uxorum coitu ſe abſtineant viri. 963. 1145. 1195
Præjudicium. 1074
Præjudicium inferre. 1048
Præjudicium pati. 1165
Prælati quomodo ſe gerere debeant erga ſubditos. 365
Præliatores. 987
Præmia non accipienda pro juſtitia dilatanda. 764
Præmia & dona legibus vires tulerunt. 106
Præparatio ad hoſtem. 495. 768.
Præpoſiti quales eligendi. 466. 472. 480
Præpoſiti Eccleſiarum. 23 366. 689. 844. & ſeq.
Præpoſiti conſtituantur quales meliores inveniri poſſunt. 765
Præpoſiti Canonicorum aut monachorum. 864
Præpoſiti monachorum non ſint laïci. 171. 725
Præpoſiti monaſteriorum. 241. 507
Præpoſitos ſuos qui deſpiciunt, oſtendunt quia ipſe ſervi Dei contemnunt. 1125
Præpoſitus ſi res Eccleſiæ cuicunque conceſſerit. 350
Præpoſitus poſt Abbatem major. 583
Præſcriptio non valet adverſus evidentia ſigna terminorum. 183
Præſcriptio non valet in cauſa ſervi fugitivi. 348
Præſcriptio triginta annorum. 907. 1077. 1152
Præſcriptionis captioſæ vincula. 985
Præſides audiant cauſas. 906
Præſides provinciarum. 905. 1168. & ſeq. 1172
Præſides qui fideles ad præſidatum proſiliunt. 1101
Præſidis officium. 1168
Præſidia acta. 1099
Præſidium pœnitentiæ & reconciliationis. 845
Præſtare, id eſt, mutuò tradere. 39. 316. 454 727
Præſtita pecunia. 150. 216
Præſtos habere teſtes. 313
Præſul à nemine judicetur. 418. 886
Præſul ſummus à nemine judicabitur. 886
Præſul non damnetur niſi in 72. teſtibus. 728. 886
Præſulum vita nullis tribuetur exceſſibus. 940
Præſumptio poteſtativa. 1166
Præſumptio humana vim non inferat Evangelio Chriſti. 979

Præſumptio crudelis crudeliori debet extirpari ſupplicio. 1117
Præſumptio illius juſtè repellitur qui facta ſeniorum injuſtè conatur irrumpere. 948. 982
Præſumptiones illicitæ. 540. 1217
Præſumptiones abſcindere debet Princeps. 1124
Præteritorum caſus nos cautos faciunt in futurum. 248. 683
Prætitulatus in Eccleſia Clericos. 830. 1034. 1275
Prætores populi. 1168
Prætorium jus. 985
Prævaricari primam fidem. 1212
Prævaricatores fidei Chriſtianæ quomodo puniendi. 1117
Pragmatica ſanctio. 747
Pratum alterius ſi quis invaſerit. 133. ſecaverit. 299. araverit. 116
Prava facientibus qui conſentiunt, rei ſunt. 1082
Pravi perſequendi ſunt. 1038
Pravorum Sacerdotum ſi quis conſecrator extiterit. 1040
Precaria. 347. 379
Precaria falſa. 1164
Precariæ renovandæ. 332. 411. 525. 861. 1211
Precariæ ubi non ſunt ſcribantur. 197
Precaria ſi finitæ fuerint. 1054
Precario poſſidere res Eccleſiæ. 524. 1054
Precarium. 418
Precarium & cenſus. 826
Precarium de rebus Eccleſiarum. 149
Precarium renovetur, & reſcribatur novum. 1006
Precatores. 337
Preces ad Patrem tantùm dirigantur. 233. 1115
Preces ſacerdotales. 710. 839
Preces viam aperire debent myſteriis. 832
Preces pro defunctis. 1294
Prehendere. 175
Prendere. 47. 75. 80. 260. 333. 335. 510. 512. 515
Prendere ſigilla & epiſtolas. 539
Preſbyteri ſunt ſucceſſores diſcipulorum Domini. 890. Vice Dei in Eccleſia legatione funguntur. 1109
Preſbyteri non baptizati. 182. 827. 937
Preſbyteri de divina ſcriptura docti ſint. 417. Docti ſint de canonibus & de cantu & compoto 417
Preſbyterorum conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 329
Preſbyteri non ordinentur abſolutè. 223
Preſbyterorum ordinatio non fiat ab Epiſcopis vagis. 164. 915
Preſbyteri per gradus ordinandi ſunt. 1037. 1292. ſecundùm canonicam inſtitutionem. 417 Non ordinandi priuſquam examinentur 392. 729. 833. 961. Non recipiendi ſi ſine examine ordinati ſunt. 214. Non ordinandi ante annum ætatis ſuæ trigeſimum. 230. 270. 517. 710. 1171
Preſbyteri profeſſionem faciant Epiſcopo à quo ordinantur. 154. 1129. Promiſſionem ſtabilitatis faciant. 858. 1276
Preſbyterorum curam habeant Epiſcopi. 736
Preſbyteri veſtigia ſectentur Epiſcopi ſui. 1171
Preſbyter unuſquiſque Epiſcopo ſuo ſubjectus ſit. 147. 858. 172. 192. 196. 369. 824. 1050. 1220. Nullus contra Epiſcopum ſuum ſuperbire audeat. 226. 516. 709. 838. Nullus Epiſcopo ſuo contumax vel inobediens appareat. 268. 1058. Nec rebellis Epiſcopo ſuo ſit. 950. Nihil agat ſine juſſione Epiſcopi ſui. 220. 830. 932. 976. 1032. 1058. 1064. 1124
Preſbyter ſi ſuſpicioſus aut incredibilis Epiſcopo ſuo fuerit. 1277
Preſbyter ſi contra Epiſcopum ſuum inflatus ſchiſma fecerit 975. 1059
Preſbyteri qui contra Epiſcopos ſuos ſeculares defenſores habere nituntur. 1056
Preſbyteri ſemel in anno rationem miniſterij ſui reddant Epiſcopis ſuis. 1056. 1288. 1291
Preſbyter quem plebs ſibi recepit. 99
Preſbyterum ſuum habeat unaquæque Eccleſia. 720. 1138
Preſbyteri non conſtituantur in Eccleſiis neque ejiciantur ſine conſenſu & auctoritate Epiſcoporum. 330. 502. 565. 663. 710. 839. 841. 853. 865. 1060. 1169. 1213. 1180
Preſbyteri ad introitum Eccleſiæ non donent exenia. 729. 834
Preſbyter non ampliùs quàm unam Eccleſiam habeat. 914. 1247. 1289.
Preſbyteri maneant in ſuis Eccleſiis. 265. 1295. nec eas deſerant. 894. 932. 1289. Suos titulos non dimittant abſque licentia Epiſcopi. 360. 936. 957. 153. 1076. Ad alias Eccleſias non migrent ſine juſſione proprij Epiſcopi. 1161. De loco ignobili ad nobiliorem non tranſeant per ambitionem. 1172. 1289
Preſbyter unuſquiſque contentus ſit limitibus ſibi conceſſis 1038. Nullus invadat parrochiam alterius. 951. Nullus ad ſe alliciat fideles alterius parrochiæ. 1067. Munera dare nullus debet ut alterius Preſbyteri Eccleſiam ſubripiat. 1069
Preſbyteri vivant ſecundùm canones. 365. Sine intermiſſione orantus orantis. 853
Preſbyteri curam habeant animarum ſibi commiſſarum. 241. 857. Rectè & honeſtè prædicent. 716. Prædicare & docere ſtudeant plebem ſibi commiſſam. 840. Quæ prædicare populo debeant. 240. Fidem catholicam populo prædicent. 233. Fidem ſanctæ Trinitatis doceant 954. Symbolum & orationem dominicam annuncient omnibus fidelibus. 952
Preſbyteri die dominico circumeant Eccleſiam cum pſallentio. 903. Aquam benedictam in circuitu Eccleſiæ deferant. 1288
Preſbyter ſolus Miſſam cantare non poteſt. 855. 1137. 1287. Miſſam celebret cum ſandaliis. 903. 1293. Agenda non celebret & oblationes non offerat in domibus ab Epiſcopo non conſecratis 835. 858. 958. & ſeq. 975. 1060. 1114. 1207. Toties communicet quoties Miſſam celebrat. 215. 705. 943. 1292. Miſſam non canat in aliena parrochia. 730. 835
Preſbyter alienus non ſinatur officium celebrare ſine literis commendatitiis Epiſcopi ſui. 1172
Preſbyteri alterius regionis non ſacrificent præſentibus Preſbyteris ipſius regionis. 932
Preſbyteri benedictionem in Eccleſia ſuper populum publicè fundere non præſumant. 1072. 1208. 1291
Preſbyteri capitula habeant de majoribus vel de minoribus vitiis. 731
Preſbyteri examinent confeſſiones peccatorum. 1106. Peccata confitentium judicent ſecundùm canonum auctoritatem. 843. Pœnitentes de occultis reconcilient juſſu Epiſcopi. 1289. Pœnitentes inconſulto Epiſcopo reconciliare non audeant. 1068. 1249. Eis tamen imponere manus poſſunt juſſu Epiſcopi. 846. & ſeq. 849. & ſeq.
Preſbyteri de confeſſionibus accepto pretio manifeſtant latrones. 506
Preſbyter proprius. 731. 1138. 1214. 1186
Preſbyteros ſuos cuncti honore venerentur. 173
Preſbyteri ſui præceptis ſi quis inobediens apparuerit. 851
Preſbyter ſi clericatus honorem contempſerit. 944. 1163
Preſbyter qui paganos ritus non impedierit in ſua parrochia, ſacrilegij reum ſe eſſe cognoſcat. 1094
Presbyteri ad tractanda eorum miniſteria & diſcendi gratia veniant in civitatem. 1074. 1213. 1224. 1290. Pro chriſmate ad civitates in cœna Domini veniant. 721. 865. Oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant. 951. Chriſma accipiant ab Epiſcopo ſuo. 567. 1110. Chriſma cuſtodiant ſub ſigillo. 504. 853. 1175. Nemini verò illud dent ad judicium ſubvertendum. 466. 472. 764. 842. 1277. 1287. Sine ſacro chriſmate oleóque benedicto & eucharistia alicubi non proficiſcantur. 953. 1289. Euchariſtiam ſemper habeant paratam. 731
Presbyteri libros neceſſarios habeant bene correctos. 569. 724
Presbyteri honorem & debitum ſervitium ſuis ſenioribus impendant. 566. 729. 834. 865. 892 De manſo tamen eccleſiaſtico nullum ſervitium faciant. 720
Presbyteri duos vel tres pauperes colligant ad lavandos pedes 1212. 1224
Presbytero proprio decimæ dandæ. 732
Presbyteri decimas ſecundùm canonicam regulam fideliter dividant. 857. Earum enim rationem reddituri ſunt ſi malè diſpenſaverint. 1104

CCccc ij

Preſbyteri bene vivere ſtudeant. 505. Bonum exemplum præbeant populis. 1105. Ab omnibus vitiis ſe caveant. 1191. Inceſſu & actu gradum ſuum teſtentur. 1293. Domos religioſas habeant & nitida veſtimenta 1291. Deteſtentur feminarum converſationem. 1186. Non habitent cum feminis, præſertim cum extraneis 100. 215. 360. 370. 417. 705. 721. 840. 858. 865. 892. 1065. 1105. Soli non habeant acceſſum ad virgines vel viduas. 1035. Non ingrediantur in monaſteria puellarum niſi ad Miſſas celebrandas. 368. 417

Preſbyteri ante ſe joca turpia facere non permittant. 1293

Preſbyter aleator & ebrius eſſe non debet. 958

Preſbyterorum fidem Epiſcopi diſcutiant. 236. 517. 713. 839 991. Inveſtigandi de ſacramento baptiſmatis. 501

Preſbyteri debent adeſſe in Conciliis. 219

Preſbyteri ad ſynodum Epiſcopi veniant. 177. 184. 418. 828. 903

Preſbyteri indiſcretè non mittantur per diverſa loca. 1060. 1137. Mitti tamen poſſunt ab Epiſcopis ad corrigenda populi peccata. 1117

Preſbyteri pretium pro baptiſmo non præſumant accipere. 857

Preſbyteri annonam vel fœnum in Eccleſia mittere non præſumant. 730

Preſbyteri res vel mancipia Eccleſiæ vendere aut alienare non poſſunt inconſultis Epiſcopis ſuis. 61. 831. 932. 1035 1070. 1086. In rebus Eccleſiæ circa propinquos ſuos exponendis reprehenſionem caveant. 894 Vnuſquiſque propriæ Eccleſiæ relinquat res quas poſt conſecrationem acquiſivit 533. 750. 835. 1223. 1224. 1288

Preſbyterum non oportet ſine licentia ſui proficiſci Pontificis. 1041

Preſbytero ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulanti communionem nullus impendat. 948

Preſbyteri ignoti quomodo ſuſcipiendi & in eccleſiaſticum miniſterium admittendi. 147. 158. 191. 824. 1049

Preſbyteri fugitivi ad ſuum Epiſcopum redire cogendi. 853. 1178

Preſbyter ſi fugitivum ſervum contradixerit domino ſuo. 58

Preſbyteri viduas non velent inconſultis Epiſcopis. 1139

Preſbyteri curas ſeculares non exerceant. 857. Non fiant villici. 893. nec conductores ſuorum ſeniorum. 731. 835. Per mercata non diſcurrant. 1288

Preſbyter quomodo vocari poſſit ad tutelam. 1105

Preſbyteri inconſulto Epiſcopo ad judicem ſecularem non pergant 829. 1069

Preſbyteri ad comitatum ire non debent. 979 neque ad palatium. 895. Non utantur ſagis. 148. Arma non portent. 136. 360. 713. 839. 858 991. Ad bellum non procedant. 146. 932. 1278. 1289. In hoſtem pergere non debent. 987. 989

Preſbyteri abſtineant à comeſſationibus. 532. Tabernas non ingrediantur ad bibendum. 360. 418 893

Preſbyter ſi uxorem acceperit, aut neptam ſuam duxerit, deponatur. 162. 1066 1137

Preſbyter ſi in crimen fornicationis lapſus fuerit. 1112

Preſbyter falſarius quomodo puniendus 943

Preſbyter deponatur ſi de ſe crimen aliquod confeſſus fuerit. 976

Preſbyter ſi quis à præpoſito ſuo correptus fuerit. 226

Preſbyter ſi in criminali opere fuerit deprehenſus. 268

Preſbyteros nullus judex diſtringat ſine licentia Pontificis. 1052. 1210

Preſbyteri ad ſecularia judicia non trahantur. 355

Preſbyter Epiſcopum non accuſet. 728. 886

Preſbytero non licet peccatum Epiſcopi prodere. 843

Preſbyter nonniſi apud Epiſcopum accuſandus eſt. 720. 1010

Preſbyter accuſatus mittitur ad Epiſcopum ſuum. 276

Preſbyteri criminoſi quomodo judicandi. 317. 385. 831. & ſeq. 903

Preſbyter in quot teſtibus damnandus. 728

Preſbyteri gradum amittentes. 1066

Preſbyter damnatus à ſuo Epiſcopo ſi auſus fuerit de ſacro miniſterio aliquid contingere. 837. 932 1033

Preſbyter degradatus vel excommunicatus ab Epiſcopo ſuo. 172. 836

Preſbyter degradatus poteſt infirmum baptizare. 164

Preſbyteri degradati ad pœnitentiam publicam redigantur. 933. 1137

Preſbyteris criminoſis manus non imponatur tanquam pœnitentibus. 848

Preſbyterorum criminatorum purgatio. 1088

Preſbyteri curtem ſi quis armatus ingreditur. 61

Preſbyterum ſi quis injuriaverit aut calumniatus fuerit. 61 99 627. 897. 1123

Preſbyteri ſanguis ſi effuſus in Eccleſia fuerit. 599. 777

Preſbyterum ſi quis interfecerit. 36 251. 329. 349. 387. 462 649. 759 876. 939. 971. 1251 1253

Preſbyteri interfecti ſolvantur proprio Epiſcopo. 777. 859. 1249

VARIA DE PRESBYTERIS.

PReſbyteri benedictio in nuptiis. 1108

Preſbyteri capellani. 1049

Preſbyteri falſi & fornicatores. 145

Preſbyterorum avaritia. 892

Preſbyterorum vita dedecoroſa. 893

Preſbyteratus ſuæ diœceſeos habeat unuſquiſque Epiſcopus. 174

Preſbyterorum negligentiæ pecunia redemptæ ab Epiſcopis & Comitibus. 749

Preſbyteri forenſes. 450. 964

Preſbyteri qui de alia provincia veniunt. 535. 546

Preſbyteri Miſſas tria cantent pro Rege & exercitu Francorum. 199

Preſbyteri criminoſi ad ſynodum venientes in medio collocentur. 903

Preſbyterale officium. 1091

Preſbyteratus benedictio. 935

Preſſo Naſus à preſſo abſciſus. 74

Preſſuris Epiſcoporum gravamur. 987

Pretia peccatorum. 863

Pretia nulla de baptizandis conſignandiſque fidelibus exigantur. 954

Pretium pro faida ſi quis recipere aut ſolvere non vult. 198 1222

Primæ ſedis Epiſcopus non appelletur Princeps ſacerdotum. 229. 1035

Primas diœceſeos. 1094. 1096. 1198

Primatem adeat qui Metropolitanum ſibi infeſtum ſenſerit. 1042

Primatem non decet labefactari variis detractionibus. 994

Primates. 1161. 1191 & ſeq 1225

Primates vocandi qui primas ſedes tenent. 1122. 1127

Primates ſummi. 1059. 1193. 1195

Primates diœceſearum. 1038. provinciæ. 1043

Primates dant judices Epiſcopis. 976. 1061. & ſeq 1114

Primatum ſuum unaquæque Eccleſia teneat. 1031

Primatus ſedis apoſtolicæ. 1197

Primitiæ fructuum offerendæ in Eccleſia 929. 956. 1294. 1289

Primitiæ frugum offerendæ Preſbyteris ad benedicendum. 956

Princeps ſacerdotum non appelletur Epiſcopus primæ ſedis. 1035

Princeps id eſt, Rex aut Dux. 81. 903

Princeps qui in illa regione judex eſt. 96

Princeps non ſine cauſa gladium portat. 1209

Princeps unoſquiſque unum Preſbyterum habeat. 193

Principes ſummi inter Bajuvarios 106

Principes nullus maledicere vel detrahere præſumat. 1288

Principis ſententia expectanda eſt ſi majoribus perſonis crimen objectum fuerit. 1061

Principis peccantis exemplum ſequitur populus. 1227

Principis facta perſcrutari non licet. 1104

Principum eſt Eccleſiam tueri. 274

Principalis poteſtas proſilire non debet in cauſas eccleſiaſticas. 1152

Principalem parrochiæ ſuæ cathedram relinquere non debet Epiſcopus. 709. 1036

Prindere. 26. 39. 80. 87. & ſeqq.

Privignus ſi cum noverca ſua dormierit. 164

Privilegium honoris. 1192

Privilegium non eſt quo ſpoliari poſſit jam nudatus. 1159

Privilegium meretur amittere qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate. 1040
Privilegia Eccleſiis & monaſteriis conceſſa maneant incorrupta. 379. 522. 523. 528. *& ſeq.* 940. 942. 979. 986. 998. 1007. 1089. 1115. 1132. 1290
Probatio ſynodalis. 147. 191. 1049
Probationis annus. 584
Procinctum habere. 711
Proclamatio ad palatium vel ad aures Imperatoris. 339. 536
Proclamatio ſi ſuper aliquem venerit. 531
Procurator litis ſi victus fuerit. 1098
Profectus honeſtatis. 1039
Profeſſio quam Presbyteri & Diaconi facere debent Epiſcopo ſuo. 154. 1130
Profeſſioni ſuæ ſi quis contravenerit. 975. 1019
Profiminter. 449. 758
Profunditatem conſilij Dei nemo inveſtigare poteſt. 914
Profuſio ſanguinis. 137
Progeniem ſuam unuſquiſque obſervet uſque ad ſeptimam generationem 915. 1179. 1189. 1208. 1288
Prolator ſcripturam adfirmet. 903
Promiſſio fidelitatis. 271
Promiſſio in monaſterio facta ſervanda eſt. 393. 962
Pronuntiatio ſtabilitatis. 708
Prophana ſacrificia mortuorum. 1050
Propinquitas ſanguinis. 944. 978. 1063
Propinquitas carnis. 959
Propinquitatum omnia nomina continentur in ſeptem gradibus. 1208
Propinquum ſuum ſi quis occiderit. 389. 795. 1218
Propoſitum monachicæ profeſſionis. 223. virginale. 1211. viduitatis. 1212
Proprietas hominis ſi in bannum fuerit miſſa. 602. 780
Proprietatem alterius ſi quis emerit. 547
Proprietatem alterius ſi quis contradixerit. 81
Proprietates ſibi comparare de beneficio regali. 758
Proprietatis qualitas. 530
Proprij occaſione ſi quis beneficium ſuum deſertum habuerit. 1126
Propriis ita quiſquam ita careat ut alter utatur alienis. 980. 1190
Propriodere. 50. 452. 872. 965
Propriæ res. 451. 965
Proprium Regis ſi quis alicui ſine juſſione regia reddiderit. 604. 783
Proprium ſuum pauperes dare coguntur. 485
Proſper in libro de contemplativa & actuali vita. 888
Proſpera Domino libet qui ab afflictis pellit adverſa. 978. 1072
Protervos conterere, pietas eſt. 11
Provenda. 338
Provideoriam habere. 529
Provincia. 442. 549. 690. 1227
Provincia unaquæque ſuo Metropolitano ſit contenta. 996. 1044. Una non dividatur inter duos Metropolitanos. 455. 728
Provincia unaquæque non degradetur. 1176
Provinciæ termini. 1195
Provinciæ judex. 1072
Provinciaſium ſequeſtratio. 194
Provinenſis pagus. 378
Proviſiones pauperum. 858
Provocantibus ad majores judices eccleſiaſticos audientia non negetur. 929. 974. 1048
Provocare licet ad Concilium univerſale. 1045
Provocare non licet à judicibus electis. 228. 1036
Provocatio non ſemper ſuſpendit effectum ſententiæ. 997
Proximam ſui generis nemo accipiat in conjugium. 1003. *& ſeq.*
Proximorum copula cavenda eſt. 1176
Proximi dilectio prædicanda. 242. 950
Proximos in mutua dilectione conſiſtere non ſinunt odium & diſcordia. 965
Proximum quiſque diligere debet tanquam ſe. 982
Proximam ſanguinis ſui ſi quis interfecerit. 48
Proximum ſuum ſi quis de induſtria occiderit. 926
Prugire. 84
Pſallendi ſacrificium. 1073
Pſallentium. 903
Pſallentium chori. 1087
Pſalmi ubique diſcantur. 237. 724. Diſtinctè canantur à Clericis. 1186. Secundùm diviſiones verſuum modulentur. 156. 587. 723. 839. 991
Pſalmi compoſiti & vulgares ne dicantur in Eccleſia. 211
Pſalmi decantati ſoliti in funere Chriſtianorum. 1210
Pſalmus invitatorius non cantetur pro defunctis. 587
Pſalteria tria unuſquiſque Epiſcopus cantet. 199. 862. 1223
Pſalterij partitiones. 585
Pſalterium memoriter teneatur à Presbyteris. 417
Pſalterium perfectæ ætatis homines ſcribant. 237. 724. 992
Pſalmodium monaſterium. 592
Pſeudodoctores venturi ſunt. 242
Pſeudographiæ narrationes prohibitæ. 239. 715
Pterana. 340
Ptocotrophium. 746
Puellæ parentibus orbatæ gravioribus feminis commendentur. 269
Puellam virginem nullus rapiat. 1200
Puellam ingenuam ſi tres homines rapuerint. 298
Puellam quæ deſponſata eſt ſi vis repererit in agro & dormierit cum illa. 931
Puellam deſponſatam non licet parentibus dare alteri viro. 937
Puellæ deſponſatæ & ab aliis raptæ. 723. 867. 1162
Puellam ſi quis adſallierit quæ ducitur ad maritum. 292
Puellam alterius invitam ſi quis preſſerit. 89. Si quis impiafacerit. 90
Puellæ raptæ, necdum deſponſatæ. 866. 1161
Puellarum raptores quomodo puniendi. 1064
Puellæ paterno arbitrio viris junctæ carent culpa. 1046
Puellæ caput aut genitalia & poſteriora ſi quis in itinere denudaverit per raptum. 72
Puellam ſi quis totonderit aut occiderit. 297
Puellam de genicio ſi quis vi compreſſerit. 79. 90
Puellam ſi quis de miniſterio domini furaverit. 290
Puellas & virgines religioſas nemo ſibi in conjugio ſociet. 14
Puellæ quæ in domibus propriis veſtem mutaverunt. 1098
Puellæ infantulæ quando & quomodo velandæ. 567. *& ſeq* 604. 722. *& ſeq.* 725. 783. 866 *& ſeq.* 966
Puellæ virgines à Presbyteris non velentur. 1119
Puellarum monaſteria ordinem ſanctum cuſtodiant. 1220. Firmiter obſervata ſint. 368. In ea non ingrediantur nonniſi probatæ vitæ & ætatis provectæ homines. 1085
Puellarum monaſteria quomodo Presbyteri poſſint ingredi. 417. 503. 505
Pueris à puritate vocabulum eſt. 1245
Puer expoſitus ante Eccleſiam ſi cujuſcunque fuerit miſeratione collectus. 947
Pueri teſtes adhibendi in traditionibus, & alapis cædendi. 44
Pueri infra duodecim annos ſi culpam aliquam commiſerint. 297
Puerum infra duodecim annos ſi quis occiderit. *Ibid.*
Pueri non tonſurentur ſine voluntate parentum. 567. 604. 722. 783. 866
Pueros quomodo parentes offerant in monaſteriis. 584
Puerorum gentilium legentium ſcholæ fiant. 237. 724. 992
Puer regius vel tabularius. 40. 291. 318
Puerum ſi quis de miniſterio domini furaverit. 290
Pugna duorum. 72. 81. 83. 126. 134. 136. 154
Pugna in exercitu ſi commiſſa fuerit inter pares. 82
Pugna pro veritate chartæ venditionis. 44
Pugnare ſacerdotibus & ſervis Dei licitum non eſt. 146. 822. 824. 1052
Pugnis baculiſve confligere. 584
Pugno ſi quis alterum percuſſerit. 295
Puliſlac. 73. 107. 118
Pulſare, id eſt, impetere, in judicium vocare. 949. 1103. 1197. 1225
Pulſare, id eſt, probare. 423. *& ſeq.* 725. 966
Pulſandi ſunt monachi ſecundùm regulam. *Ibid.*
Pulſatorium, locus ubi monachi probantur. 172. 237. 714

Pultes manducare. 314

Pulſellæ ſi multiplicatæ fuerint. 333. 340

Pulveraticum nemo præſumat recipere. 402. 964

Polvillos continunt. 1169

Pulvis mortalis. 473. 796

Puniendi licentia danda paſſim non eſt. 982

Punxerit ſi quis animal in furto. 289

Pupillus ſi reſtiterit in oculo rupto. 85

Pupilli pacem habeant. 347. Adjoventur & releventur. 786 Eorum adjutores ſint Comites. 737. Eorum juſtitiæ inquirendæ & ſervandæ. 520. 967. Non deſpiciantur in publicis judiciis. 753 Sed eorum cauſæ ſtatim & primò audiantur. 599. 747. 778. 869. 882

Purgare ſe cum duodecim teſtibus. 996. 1265

Purgari jejuniis & manus impoſitione. 1209

Purgatio Leonis Papæ. 1277

Purgatio ſacerdotum. 383. & ſeq. 1088

Purificatio S. Mariæ. 385 748. 955

Purificatio mulieris quoto die poſt partum fieri debeat. 950

Purificatorius ignis pœnitudinis. 231

Puſtes. 856

Puteolus monaſterium. 650

Puteum ſi quis coinquinaverit. 122

Puteum vel foſſam ſi quis fecerit, & ibidem hominem vel pecus debilitaverit vel interfecerit. 48

Puteus plurimorum in vicinio. 900

Puttellæ. 333. 340

Pyrenæi montes. 495. 768

Q

Quadrageſima. 793

Quadrageſimæ tempus. 722

Quadrageſimale jejunium. 251

Quadraginta annorum poſſeſſio valet adverſùs domos religioſas. 907

Quadrupedes ſi hominem occiderint. 38. 305

Quadrupedi alicujus ſi quis unum oculum excuſſerit. 127. 902

Quadrupedibus ſi quis ſe miſcuerit. 230. 839

Quadrupes ſi quadrupedem interfecerit. 38

Quadruvium. 48. & ſeq.

Quæſtiones profundiores nec contemnendæ ſunt nec penitus aſſerendæ. 1038

Quæſtum ſecularem monachi devitent. 368

Qualitas pœnitentiæ. 730

Quarta portio theſauri pertinet ad inventorem. 246

Quatuor tempora anni obſervanda cum jejunio. 854

Quentovicus. 690

Querela à Miſſis definienda. 800

Querelam habere adverſùs aliquem. 772

Querelam ſi quis habuerit adverſùs Epiſcopum vel actores Eccleſiæ. 1161

Querelas injuſtas ſi quis fecerit. 748

Querimonia juſta non ſupereſt iis qui ſe ab inchoatis diſceptationibus ſponte ſubtraxerunt. 980

Quinegius Conſul. 1200

Quiſtina. 248

R

Rachinburgij. 34. 40. 176. 180. 316 319 & ſeq. 829

Radbodus. 160

Radicitus evellantur ea quæ malè pullulant. 1038

Ragenarius Epiſcopus. 641

Regenſburgum. 238. 381. 425. 431. 755. 968. 1081

Ragnonvardus Archiepiſcopus. 653

Ramis cooperire hominem occiſum. 32. 309. & ſeq.

Ramnolfus Miſſus dominicus. 630

Rangarius Epiſcopus Ambianenſis. 743

Rapacitas epiſcopalium miniſtrorum. 892

Raptæ pars apud quem fuerit inventa, ſocios ſuos nominare cogatur. 946. 983. 1266

Rapinam ſi quis infra regnum fecerit. 647. 938. 997. 1265. 1202

Rapinam ſi quis fecerit in exercitu. 898

Rapta ſi raptori conſenſerit, nunquam poſtea nubat. 938. 1064

Raptor uxoris alienæ. 72

Raptor ſponſæ alterius quomodo puniendus. 116. 601. 779. 871

Raptor pecuniæ proximi ſui iniquitatem facit. 1007

Raptores virginum & viduarum & ſanctimonialium quomodo puniendi. 114. 568. 629. 722. & ſeq 866. & ſeq. 938. 1064. 1077. 1111. 1172. 1254. 1261. 1278. 1293

Raptores fortiter conſtringantur. 1202

Raptores regnum Dei non poſſidebunt. 997

Raptores neque teſtes eſſe poſſunt neque accuſatores. 999. 1104

Raptum infra patriam nemo facere præſumat. 107. 277. 347. 447

Rapium ſi quis ingenuus fecerit. 514

Raptus, id eſt, vis. 66. 72

Raptus, id eſt, præda. 66. & ſeq.

Raptus prohibetur. 17

Raptus ſanctimonialium vetitus. 24

Raptus ingenuarum mulierum. 35

Rapuerit ſi quis aliquid alicui per vim. 321

Rapuerit ſi quis domini ſui filiam. 252

Ratbertus actor. 542

Rationem dicere in conſpectu Regis. 312

Rationes deducere in palatio. 334. 339

Rationes ad Regem faciat Abbas monaſterij regalis. 174

Rauba vel arma ſi quis ſuper mortuum tulerit. 70

Ravenna. 488

Reatu majore delinquit qui potiore honore perfruitur. 1040

Rebaptizati quomodo tractandi. 1206. Ad clericatum non promoveantur. 848. 1055

Rebaptizatis communicandum non eſt. 1092

Rebelles qui paci ſunt, conſtringantur. 967

Rebellio ſeveriſſimè reprimenda. 25

Recapitulatio ſolidorum. 325

Receo. 85

Receptores aggreſſorum & latronum eadem pœna afficiuntur qua ipſi latrones. 1099

Reclamandi juſtitia. 748

Reclamare. 176. 180. 254. 274. 363. 829. 968. 1218. 1275

Reclamare ſe. 164. 172. 668

Reclamare juſtitiam. 544

Reclamatio. 383. 797

Reclamationes ad aures Regis. 904

Recluſi quomodo fieri poſſint. 266

Reconciliare altare non præſumant Preſbyteri. 1072

Reconciliare pœnitentes inconſulto Epiſcopo nullus Preſbyter audeat. 1068

Reconciliari ſacramentis. 1106

Reconciliari per impoſitionem manus Epiſcopi 836. 1130

Reconciliari poſſunt conjuges à ſe diviſi propter adulterium unius eorum. 956

Reconciliatio canonica. 709. 1083. 1132. 1135. 1180. 1809. 1262

Reconciliatio pœnitentium. 192. 843 847. 849. 958. 1037. 1170. 1241

Reconciliatio juxta canonicas ſanctiones. 1003

Reconciliatio proprij Epiſcopi. 1111. 1201

Reconciliatio Epiſcoporum. 407. 989

Reconciliatio populi. 1052

Reconciliatio dari non poteſt mortuis. 845

Reconciliatio tempore neceſſitatis. 168

Reconciliatio ſatisfactionis. 058

Reconciliatio detur infirmis & pœnitentibus morituris. 838. 1051. 1258. & his qui in periculo conſtituti ſunt. 125. 406 409. 987

Reconciliationis janua. 845. gratia. 1144. præſidium. 845

Reconciliatoria manus impoſitio. 846. 848. 1051. 1246. 1244. 1249

Reconditorium imperialis aulæ. 680

Reconfirmari quomodo tractandi. 1207

Rectores Eccleſiæ à Deo ſunt judicandi. 1060

Recolam Eccleſiæ ſi quis petierit à Regibus. 1083. 1114

Redditio. 45

Redemptio animæ. 95

Redemptio pœnitentiæ. 1287

Redemptio captivorum. 728 865. 1070

Redemptio manus. 317. 756. 872. 874. 967. 969. 1272

Redemptio decimarum. 841. 1215. 1229

Redemptionem nullam ſolvat qui perjurium fecerit, ſed manum perdat. 160

Redhibitio terræ. 354

Redhibitiones. 356

Redi. 405. 431
Redibutio. 253
Redimere manum. 399. 780
Redimere triduanam. 863
Redituum eccleſiaſticorum quatuor portiones fiant. 1005
Refectio veſpertina. 581
Refectoria. 505
Refectorium. 583. 585. 587
Reſſare meſſem alienam. 298
Reformatio non eſt iteratio 330. 1111
Refricati accuſatio non poteſt de his criminibus de quibus quis abſolutus eſt. 1060. 1090. 1194
Refutare teſtimonia, 756 874 969. 1172
Refutare non timeant Clerici quos ex tranſverſo venire cognoverint. 1044
Regale miniſterium. 1147. obſequium. 726
Regalem dignitatem clamare, 217. 706. 837
Regemfridus Epiſcopus. 145. 823
Regenerare in baptiſmo. 380
Regenerationis ſacramentum. 116
Regenerationis dona ſi quis violaverit. 844
Regenſium fines. 442
Rex ut quid dictus ſit 1146
Reges ſunt adjutores Chriſti. 562. Tutores Eccleſiarum. 274. 652. 735
Regum nemini licet monaſterium in proprium tradere vel commutare. 906
Regum teſtamenta ſi duo de una re extiterint. 45
Regibus honor conſervandus. 904
Reges decet amicitiæ fœdere convinciri. 193
Regis utilitatem facere. 65
Reges nullus maledicere vel detrahere præſumat. 1188
Regi infidelis quomodo puniendus. 48. 650
Regis mortem ſi quis conſiliaverit. 665
Regia ſancita inviolatè cuſtodiantur. 1101
Regius homo. 30. 32. 33. 36. 40
Regia femina. 31
Reginſburc. *Vide*. Ragensburg.
Regnum cœleſte ſæpe proficit per terrenum. 1147
Regnum terrenum non habere ſatius eſt quàm æternum perdere. 1082
Regni ſtatus decens. 735
Regnum periclitatur. 1143. 1066
Regna multa ceciderunt quia res Eccleſiarum vaſtaverunt. 525. & ſeq. 1054. 1056
Regnorum diviſio. 1152
Regnorum libri. 209
Regnum Ducis ſi filius auferre ab eo voluerit. 65. 104
Regula canonica vel monaſtica. 803 964
Regula Canonicorum & Canonicarum, 564. 718. 1158
Regula ſancti Benedicti. 148. & ſeq. 1203. recepta à Francis. 803
Regula de gubernationibus. 996. 1042
Regulæ ſeveritas. 1083. 1113
Regulares ſint ſubjecti Epiſcopis. 169
Regularia monaſteria. 195
Regularia quum examinantur, laicos intereſſe non oportet. 1124
Regularis inſtitutio. 790
Regularis promiſſio. 677
Regulis eccleſiaſticis ſi quis inobediens apparuerit, per poteſtates exteras corrigatur. 1112
Reiculam Eccleſiæ ſi quis petierit à Regibus, 153 528
Reippuc. 311
Relaxandi ſunt rei in diebus celeberrimis. 942
Relaxare. 903
Relegatio. 997
Religio ſacerdotalis. 895
Religio obſervata ſiat in monaſteriis. 736
Religionis & fidei periculum. 979
Religionis habitus. 1098
Religionis ſacroſanctæ auctoritas. 985
Religionis reverentia. 986
Religioſa mulier. 907
Religioſam feminam ſi quis rapuerit vel corruperit. 650. 906 919. 1172
Reliquiæ ſanctorum. 319 359. 457. 481. 793. 869. Auferendæ ab Eccleſiis non dotatis. 663. 841. 933. 1213
Reliquiæ ſanctorum, locus ſacramenti. 60. 154. 254. 398. 513
Reliquiæ ſuper quibus juratur. 60. 154
Reliquiis ſanctorum ſi porta Eccleſiæ conſecrata fuerit. 777
Rem unam ſi quis duobus donaverit. 1102
Rem ſuam ſi quis apud alium agnoverit. 314
Rem in contentione poſitam non licet donare nec vendere. 109. 902
Rem alterius ſi quis vendendam acceperit. 1093
Rem univerſam nulli ingenuo liceat de incognito homine comparare. 982
Remanaſtula. 88
Remedia quandoque ab ægrotis reſpuuntur. 1233
Regemenſis pagus. 690
Rememorari. 1292
S Remigij natalis. 748
Remis. 488. 640. 743
Remiſſio peccatorum. 988
Remiſſio peccatorum in baptiſmate confertur. 889
Rempublicam agere. 1208
Renuntiare ſeculo. 810
Reparationes Eccleſiarum quomodo faciendæ. 785
Repoſitorium. 488
Reprehenſibilis eſt qui res alterius dare præſumit. 132
Repromittere fidelitatem. 755
Repudio interveniente, ſi qui ſe alio matrimonio copulaverint. 1041
Requirere mortem alicujus. 1061
Rerum ſacrarum ablatio ſacrilegium eſt. 939
Res ſuas ſi quis ad Eccleſiam dederit. 95
Res alienas ſi quis violenter occupet. 1101
Res proprias amittere propter inceſtum. 775
Res alienas ſi quis vendiderit ſine voluntate domini ſui. 130. & ſeq. 670. 902
Res ſuas ſi quis tradere voluerit. 600
Res alienas aut Eccleſiæ ſi quis malo ordine invaſerit. 83
Res ſuas ſi quis ad caſam Dei tradere voluerit. 389. 709
Res Eccleſiæ ſi quis auferre voluerit. 96
Res ſuas ſi quis apud aliud hominem invenerit. 81
Res ſuas ſi quis alienaverit. 546
Res propriæ ſive propriſæ. 871
Res à fiſco regali occupatæ. 774
Res à quibus perſonis non ſunt accipiendæ. 565
Res alterius qui dare præſumit, valde reprehenſibilis eſt. 130
Res ſuas ſi quis in alienam perſonam fraudulenter delegaverit. 547 & ſeq.
Res alienas ſi quis cuilibet homini vendiderit. 1219. 1218
Reſcripta falſa Principum ſi quis detulerit. 1067
Reſcripti in matricula. 1075. 1094. 1225
Reſiduum. 400
Reſiſus bannus. 668. 1018
Reſpectus. 607
Reſtauratio Eccleſiarum Dei. 509
Reſtitutio integra. 1089. & ſeq.
Reſtitutionis ſacramentum. 140
Reſurrectionis dominicæ memoria. 1118
Reſurrectio mortuorum. 241. 717. 950. 954
Retaciat. 364
Rete ad anguillas capiendas ſi quis furaverit. 300
Retentare. 408 989
Retiatores. 538
Retorta. 38. 48. & ſeq.
Retortæ quibus ſepis continetur. 304
Revadere in alium locum. 80
Revelationes inanes. 228
Reverentia religionis. 1089
Reverentia cuſtodiri Romanæ Eccleſiæ debet in omnibus cauſis. 1047
Reveſtita ſit Eccleſia cum propria pecunia. 150. 826. 1006
Reveſtiucante altare. 61
Revictus ſi quis fuerit. 742
Reus non ſtatim æſtimandus eſt qui accuſatur, ſed qui convincitur. 1100. 1198. 1093. Convincendus eſt per teſtes innocentes. 1061. Damnandus non eſt inauditus. 7. 24. 999
Rei abſentia pro confeſſione conſtat. 835
Reus debet habere ſpatium defendendi ſe. 1064

Rei forum ſemper ſequatur actor. 1196
Reum confugientem ad Eccleſiam nemo abſtrahere audeat. 854. 1061. 1162. 1220. 1295.
Reum judici licet quærere infra immunitatem. 877. 972
Rei adversùs quemcunque profeſſio admitti non debet. 1096
Rei abſolvendi ſunt in diebus celeberrimis. 942
Rei majeſtatis. 1063
Reuvadiare. 795
Reuvadiare bannum. 474. 663. 797. 1213. heribannum. 492. 618. 789. Nonas & decimas. 1229
Reuvadiatum debitum ad opus dominicum. 788
Rhenus. 443. 495. 768. 807
Rhuotbertus Comes. 743
Rhuotfridus Comes. 743
Rhuothadus Epiſcopus Sueſſionenſis. 743
Riſhardus Comes. 743. 642
Richuinus Comes. 490
Riculfus Mogonciacenſis Metropolitanus. 385. 490. 803. 1088.
Ripuariorum lex. 29. 395. 578
Ripuaria provincia. 52. pagus. 34
Ripuarij Franci. 25. 690
Ripuarium ingenuum ſi quis interfecerit. 30
Ripuarius ſi ancillam Regis ſeu eccleſiaſticam ſibi copulaverit. 43
Rivarta. 340
Rixa ſi orta fuerit inter duos homines. 69
Rixantes in palatio ſi quis invenerit. 344
Rixati ſi inter ſe fuerint viri. 926. & ſeq.
Rixati ſi homines fuerint foras Eccleſiam. 1250
Rocci. 463
Roccus. 582. martirous. 464
Rodaricum nemo præſumat recipere per villas 402 964
Rodomenſis pagus. 378
Rogationes ſive letaniæ. 1179. Reverenter celebrentur. 1292
Roma. 488
Romana ſedes. 172
Romana lex. 345. 358. 401. 1202. Mater omnium legum humanarum. 1197 Ejus auctoritas. 7. 10
Romana lege vivit Eccleſia. 41. 696
Romana Eccleſia caput eſt omnium Eccleſiarum. 1197. Ei reverentia debet cuſtodiri in omnibus cauſis. 1047
Romanæ Eccleſiæ tuitionem filiis ſuis commendavit Karolus Magnus. 444
Romanæ Eccleſiæ defenſionem filiis ſuis committit Ludovicus Pius. 689
Romanæ urbis effigies. 490
Romana peregrinatio. 179
Romani Pontificis electio quomodo facienda. 647
Romani Pontificis auctoritas. 1046. 1081. 1096. 1193. 1197. & ſeq. Ejus ſententia neceſſaria eſt pro celebrando Concilio. 994
Romanorum Præſulum decreta. 1099
Romania. 260. 339
Romanus mos in chriſmate conficiendo. 329. in baptizando. 243
Romanus cantus. 239
Romani. 311. 985. Iudicandi ſecundùm legem Romanam. 7
Romanum advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Romanus ſi Francum ligaverit vel expoliaverit. 292. 303
Romanorum veterum mos in provinciis faciendis. 247
Romanus & Longobardus ſi cauſam inter ſe habuerint. 354
Romanus homo poſſeſſor, vel tributarius. 310
Ros tangere. 76. 110. & ſeq.
Roſcilliona. 572
Roſſontenſis pagus. 14
Rotomagus 488. 642. 743
Rudes non præferantur emeritis. 1077
Ruinis miſerorum occurrere debet unuſquiſque. 978. 1072
Rumigeta loquela 276
Runcare. 358
Rootadus Epiſcopus Sueſſionenſis. 640
Ruotbertus Comes. 640. 641
Ruotfridus Comes. 640
Ruotmundus Comes. 798
Ruralia opera exercere non licet in die dominico. 240. 716 1138
Ruſticus Epiſcopus Cadurcenſis. 248

S

Sabbatizare. 953
Sabbati dies à pleriſque jejunio conſecratus habetur. 955
Sabbato ſancto jejunium non ſolvatur ante noctis initium. 1087. 1127
Sabbatum Paſchæ & Pentecoſtes æqualiter obſervandum. 935. 955
Sabbato vacare non debent Chriſtiani. 219
Sabbatum Iudæi more carnali carnaliter obſervant. 958. 1138
Sabeis ſi Clerici uſi fuerint, deponantur. 1294
Saboia. 442
Sacculum ſibi commendatum ſi quis attrectare præſumpſerit. 1094
Sacellum Regis. 178. 179. 828
Sacerdotum laus. 889. In illis Eccleſia conſtat. 649. Eis digna reverentia & veneratio exhibenda. 99. 738. Eis omnis terra caput inclinat. 891. Pro quid conſtituti. 952. Vice Dei in Eccleſia legatione funguntur. 437
Sacerdotes qui fieri non poſſint. 455
Sacerdos per gradus efficiendus. 1037. 1292
Sacerdotum pravorum ſi quis conſecrator extiterit 1040
Sacerdotes tales ordinare non oportet quales eſſe non debent. 1035
Sacerdotum curam gerant Epiſcopi. 634. 736
Sacerdotes irreprehenſibiles ſint. 748. Eorum converſatio qualis eſſe debeat. 531
Sacerdotum opera lucere debent. 473
Sacerdotes ſecundùm normam priorum patrum vivant. 619
Sacerdotes ſtolas portent propter ſignum caſtitatis. 952
Sacerdotes ſigna tangant horis canonicis. 952
Sacerdos ſummus non appelletur Epiſcopus primæ ſedis. 1035
Sacerdotes de divina ſcriptura docti ſint. 427. Sine prædicationis ſonitu non incedant. 724. Docere ſtudeant plebem ſibi commiſſam. 732. 840. 857. 950. Admoneant populum ut eleemoſynam dent. 473
Sacerdotibus non licet ignorare ſanctorum canonum inſtituta. 232. 375. 517. 711. 831. 839. 1038. 1047
Sacerdotum nullus ignoret quid ſit in ſynodo conſtitutum. 1296
Sacerdotum ſi quis contra conſtituta decretalia egerit. 232 722. 839. 1039
Sacerdotes qui rite non ſapiunt adimplere miniſterium ſuum. 193. 1032. 1280
Sacerdotem canonicè habeat Eccleſia. 1165
Sacerdos quem plebs ſibi recepit. 99
Sacerdos qui ſervit in Eccleſia. 95
Sacerdos unuſquiſque ſit contentus limitibus ſibi conceſſis. 1038
Sacerdos unuſquiſque teneat ſuum primatum. 1038
Sacerdotes regant Eccleſias baptiſmales. 538. Suos titulos abſque licentia Epiſcopi non dimittant. 353. 1066. De Eccleſiis ad Eccleſias non migrent. 1076
Sacerdotibus ſuis omnes obediant. 896. 1109
Sacerdotis ſui præceptis ſi quis inobediens apparuerit. 851
Sacerdotibus qui non obedierit, auctoritate Principis corrigendus eſt. 5
Sacerdotibus collata eſt à Domino ligandi atque ſolvendi poteſtas. 1162
Sacerdotibus peccata confitenda eſſe quidam perrenſent. 1167
Sacerdotes examinent confeſſiones peccatorum. 1106
Sacerdotis eſt judicare de pondere æſtimando delictorum. 849. 1037
Sacerdotes de incognitis ſibi rebus judicare non præſumant. 1293
Sacerdotes gradum amittant qui in locis non conſecratis Miſſam cantare præſumpſerint. 959. 1038
Sacerdos quiſque permaneat in habitu religionis. 1177
Sacerdotes aſſiduè orent pro Imperatore & pro Epiſcopo ſuo. 357
Sacerdotem non oportet ſine juſſione ſui proficiſci Pontificis. 1048
Sacerdos ſi ſuſpicioſus aut incredibilis Epiſcopo ſuo fuerit. 1277
Sacerdotes qui contra ſuos Epiſcopos ſeculares defenſores habere noſcuntur. 1056

Sacerdotes

Sacerdotes effugere debent inſolentias hiſtrionum & turpium jocorum. 1170
Sacerdotes magnam curam habeant inceſtuoſorum & criminoſorum. 192
Sacerdotes qui rite non ſapiunt adimplere miniſterium ſuum. 193. 1051. 1180
Sacerdotes quidam decimas vendunt antequam meſſes maturæ vel collectæ ſint. 1070
Sacerdotum Domini judicia matura eſſe oportet. 833. 979. 1074
Sacerdos deponatur ſi de ſe crimen aliquod confitetur. 976. 1068
Sacerdotes non habeant mulieres extraneas in domibus ſuis. 360
Sacerdotis benedictio in nuptiis. 945
Sacerdotis teſtimonium de morte excuſet. 253
Sacerdotes non convolent ad negotia aut judicia ſecularia. 244. 829
Sacerdotes non ſectentur venationes ferarum vel avium. 1171
Sacerdotes arma non portent. 360. In hoſtem non pergant. 405. 987 1052 Ad bella non pergant 523. Non pugnent. 146. 822. 824. Sanguinem Chriſtianorum aut paganorum non fundant. 191. 1049. 1053. & ſeq.
Sacerdotes ſi plures uxores habuerint. 191 1049
Sacerdotis relictam uxorem ducere non liceat. 162
Sacerdotum culpas non nutriat cupiditas Archidiaconorum. 1224
Sacerdotes à laicis vincti & flagellati. 672
Sacerdotum injuriæ in Eccleſia factæ. 777
Sacerdotibus ſi quis aliquid injuriæ intulerit. 942. 1002
Sacerdotibus factas injurias perſequi cuivis licet. 581
Sacerdotibus crimina diverſa objiciuntur. 832
Sacerdotum criminatorum purgatio. 383. & ſeq 1088
Sacerdotes accuſare qui non poſſint. 984. 1047. & ſeq. 1052. 1070
Sacerdotem nullus apud judices publicos accuſare præſumat. 907 1089
Sacerdos non judicetur niſi præſentes ſint ipſius accuſatores 907
Sacerdotes judicandi ſunt in ſynodo. 616
Sacerdotum oppreſſiones vetitæ. 1055
Sacerdotibus laborantibus ſuccurrere debet Princeps. 2124
Sacerdotes dilaniandi non ſunt detractionibus. 1000. 1076
Sacerdotes intacti permaneant. 627
Sacerdotibus nulla læſio à quoquam fiat. 1202
Sacerdotem ſi quis interfecerit vel debilitaverit. 349. 649. 919. 1253
Sacerdotes ſi quis judices elegerit. 906
Sacerdotum mala vita notatur. 1152
Sacerdotum ignavia. 1283
Sacerdotum negligentiæ quatuor. 892
Sacerdotes falſi & fornitarij. 145. 157. 821 823
Sacerdotalis dignitas divino illuminata ſpiritu. 673
Sacerdotalis honor vileſcere non debet. 275
Sacerdotale miniſterium. 893. & ſeq.
Sacerdotalis religio 895. benedictio. 238
Sacerdotales preces. 710
Sacerdotalem veſtem ſeculci ne induant. 907
Sacra ſilvarum. 150
Sacramenta Eccleſiæ nemo vendere præſumat. 359
Sacramenta Chriſti. 710. 849. 1109
Sacramenta Eccleſiæ commaculare. 1041
Sacramentum regenerationis. 116
Sacramenta baptiſmatis. 1074
Sacramenta corporis & ſanguinis Domini. 1087. 1119. 1170 1206
Sacramentum euchariſtiæ. 749
Sacramenta celebrari non debent in paraſceve neque in ſabbato ſancto. 1117
Sacramenta non mutentur per paſchales dies. 1083
Sacramentum catechumenis non detur per dies paſchales. ib.
Sacramenta mulieres & laici non tangant. 1187
Sacramentorum communio. 845
Sacramentis reconciliati. 1106
Sacramenta, id eſt, juramenta 14 legitima. 790. quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur. 968 Citò non fiant. 119 899. 1271. Juranda à jejunis. 466 764. in Eccleſia & ſuper reliquias. 154. 265. 398. 960. ſuper quatuor evangelia. 584. 1277
Sacramenta de libertate ubi juranda. 781
Sacramenta ad palatium adhramita ſive judicata 467. 472. 763. 799
Sacramentum ſi alicui judicatum fuerit. 763
Sacramentorum jurandorum forma & ratio. 60
Sacramenta exigere non licet ab ordinatis. 1158
Sacramentum ordinationis. 1035
Sacramentum de libertate. 603
Sacramenta abſque tangano. 43
Sacramenta pro gildonia. 198. 861. 1221
Sacramento firmare conſpirationem. 755. 873. 968 1085
Sacramento fides ſi facta fuerit. 46
Sacramenta præbeat ille qui animalia aut alias res commendatas ſuſceperit. 128
Sacramenti interpoſitio. 1079
Sacramento ſe emptor purget quòd eum furem eſſe neſciebat à quo res emit. 983
Sacramentorum obligatio. 16
Sacramentum reſtitutionis. 140
Sacramentum imperiale. 365
Sacramentum de pretio equi. 77
Sacramenta audire & facere. 60. 540. reddere. 349. deducere. 548. promittere. 235. conjurare. 46
Sacramentum falſum dicere. 763. 882. 973
Sacramento accedere. 235
Sacramento ſe defendere. 136. excuſare. 350. idoneare. 782. liberare. 323
Sacramentum ſeptimæ manus. 35. 48
Sacramenta duodecim hominum. *Vide* Sacramentales duodecim.
Sacramentum fidelitatis 243. 423. 431. 436. 452. 500 604 686. 753. 770. 783. 873. 968 Jurandum ab Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, omnibus. 540
Sacramenta Ludovico & Lothario præſtita à populo Romano. 647
Sacramentale promiſſionis. 377
Sacramentales nominati & advocati. 82
Sacramentales ſpondere. 66
Sacramentalis unus. 59. 96. 122. 126. 138. 235. 338 duo. 122. tres. 137. ſex 117 122. 126. 133. 140. duodecim. 71. 97. 115. 117. 121. & ſeq 126. 136. 324. 397. 900. 996. Tredecim 63. viginti quatuor. 98.
Sacramentarium. 843. 1063. 1068 1108. 1249. 1264. 1282
Sacrarum rerum ablatio ſacrilegium eſt. 997. 1165
Sacrati homines. 860
Sacrati & non ſacrati diſtinctio. 958
Sacrificandi locus detur Epiſcopo peregrino. 976
Sacrificans corpus & ſanguinem Chriſti in altario immolat. 923
Sacrificia matutina Miſſarum. 1087
Sacrificia non offerenda Deo ſeparatim. 226. & ſeq.
Sacrificia quæ ſuper altare offeruntur, oblationes dicuntur. 1002
Sacrificia ſanctificata cum magna diligentia colligantur. 237. 991
Sacrificia profana mortuorum. 148. 192. 824. 1050
Sacrificium pſallendi. 1073
Sacrificium quod fit alicui ſanctorum. 131
Sacrificium ſi quis Preſbyter ſeparatum Deo obtulerit. 975
Sacrilegæ perſuaſionis auctores. 1039
Sacrilegi futos ſunt cuncti qui res Eccleſiæ diripiunt. 939. 999. & ſeq. 1002
Sacrilegi ſunt qui violant ſacratarum feminarum corpora. 1004. 1255
Sacrilegi ſunt qui euchariſtiam accipiunt & non ſumunt. 1131
Sacrilegus habeatur qui præſumpſerit dignitatem quam non meruit. 999
Sacrilegi quomodo puniendi. 7
Sacrilegorum pœnæ. 1267 & ſeq. reconciliatio. 523
Sacrilegis nec vivis nec mortuis communicare debemus. 1003
Sacrilegi ad accuſationem vel ad teſtimonium non admittantur. 999. 1100. 1104
Sacrilegia prohibeantur. 620. 1009. 1286
Sacrilegia per Eccleſias. 150
Sacrilegij pœna. 1115
Sacrilegij pœnis ſubjaceat qui res Eccleſiarum vaſtare tentaverit. 1055
Sacrilegij reus ſit qui locum ſibi indebitum uſurpaverit. 998
Sacrilegij genus eſt ſacerdotibus inferre injuriam. 1002
Sacrilegij reum ſe eſſe cognoſcat Preſbyter qui paganos ritus non impedierit in ſua parrochia. 1094
Sacrilegium eſt Eccleſiæ aliquid auferre. 407. 412. 581. & ſeq 649. 936. 942. 988. 997. & ſeq. 1001. 1007. & ſeq.

Sacrilegium eſt ſi præpoſitus Eccleſiæ res cuicunque conceſſerit. 350
Sacrilegium eſt quicquid in ſacratis Dei rebus & in Epiſcopis injuſtè agitur. 1191
Sacrilegium ad ſepulchra mortuorum. 150
Sacrivus. 284. & ſeq.
Sagana. 106
Sagellus melior quanti vendatur. 464
Sagi. 463
Sagi, ſacrorum veſtis. 815
Sagis vel ſabeis ſi Clerici uſi fuerint. 1294
Sagis Presbyteri & Diaconi non utantur. 148
Sagibaronem ſi quis occiderit. 318
Sagitta toxicata. 109. 294
Sagittam in curtem ſi quis projecerit. 109
Sagittam ſi quis ejecerit ſuper cadaver & vulneraverit. 137
Sagmarij. 618
Saiga, id eſt, quarta pars tremiſſis. 59. 84. 89. 96. 111. 117. 124. & ſeq 127. 134
Sajones. 500
Sal catechumenis detur per dies paſchales. 1106
Sal benedictum pro communione tribuatur. 1083
Sala. 79
Salem facere. 776
Salica lex. 16. 309. 314. & ſeq. 325. & ſeq. 351. 401. 798
Salicæ legi addita capitula. 649. 939
Salicæ terræ nulla portio hereditatis mulieri veniat. 321
Salicus 10. 798
Salicum ſi Saxo aut Freſo occiderit. 351
Sallire. 117
Sallire ſepem alienam. 85
Sallire ſupra ſepem. 320
Saltarij. 543
Saltationes. 957
Saltationes non debent fieri in nuptiis Chriſtianorum. 1194
Saltzburgus 488
Salvatio confinium. 255
Salviores, id eſt, magis ſalvi. 988
Salutare non licet excommunicatum. 172
Sals. 415
Sancta tractare non poſſunt qui ſancti non ſunt. 385. 903
Sancta ſanctorum pateant laicis & feminis. 1087
Sancti quomodo ad iracundiam provocentur. 1050
Sancti noviter inventi non venerentur niſi Epiſcopo probante. 169. 417 433. 792. 875. 970
Sanctificare non licet Eccleſiam in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur. 843
Sanctimonialium converſatio. 482
Sanctimoniales ſecundùm regulam vivant. 171. 375. Vitam ſuam cuſtodiant. 363. Extra monaſterium non exeant. 171. Vagari non ſinantur. 368. & ſeq 516
Sanctimonialium monaſteria cautè adeunda. 1140
Sanctimoniales ſi peccata ſua ſacerdotibus confiteri voluerint. 1141
Sanctimoniales quædam velum imponere præſumunt viduis & puellis. 1139
Sanctimonialem feminam nemo in conjugium aſſumat. 8. 24 100. 159. 568. 723. 1004. 1006. 1065. Nullus rapiat. 650. 939. 1172
Sanctimoniales ſi ſe maritis copulaverint. 539
Sanctimonialis ſi in crimen fornicationis lapſa fuerit. 148. 1182
Sanctimonialis inceſtum cum Fricone. 373
Sanctimoniales non opprimantur injuſtè. 619
Sanctimonialem feminam nemo audeat ad civile judicium accuſare. 904. 1167
Sanctimonialis ſi ſine teſtamento deceſſerit. 1162
Sanctimonialium pallor propter ſanguinis minuationem. 245
Sanctio pragmatica. 747
Sanctio pœnitentiæ. 845
Sanctorum corpora. 242. patrocinia. 824
Sanctorum exempla ſemper ſequenda ſunt. 209. 703
Sanctorum merita plus adjuvant quàm omnis militia ſecularis. 1082
Sanctorum memoriæ incertæ non venerentur. 218. 709
Sanctos ne quis ſibi fingat quoſlibet mortuos. 152
Sanctorum reliquiæ, locus juramenti. 134. & ſeq.
Sanctorum reliquiis ſi porta Eccleſiæ conſecrata fuerit. 777
Sanctos ad iracundiam provocare. 391
Sanctus à cunctis reverenter canatur. 1186
Sanctus ad Miſſam monachi ſtantes dicant. 587
Sanctus ſanctus canat ſacerdos cum ſanctis angelis & populis Dei. 991
Sandaliis utendum in Miſſa celebranda. 903. 1193
Sanguinem ſtagnare. 74. 107
Sanguinem humanum ſi quis effuderit. 925
Sanguinem ſi quis ſine culpa Franco effuderit. 512
Sanguinis propinquitas. 944
Sanguinis effuſio. 32 33. profuſio. 137. minuatio. 243
Sanguinis effuſio facta in Eccleſia. 599. 777. 869
Sanguinis Chriſtianorum non ſit temeraria effuſio. 895. 1252
Sanguinis ſui proximum ſi quis interfecerit. 48
Sanguinum effuſores vel agitatores. 1052
Sanguis ſi exierit de vulnere. 295
Sapere, id eſt, ſcire. 393. 463. 1058
Sapiens ſecundùm Deum beatus eſt. 992
Sapienti ſemel dicta ſufficiunt. 406. 987
Sapientia ibi erit ubi erit humilitas. 992
Sapo. 337. 339 340
Saponarij. 337
Sarabaitæ. 241. 370
Sarcillos faciant feminæ Regis. 510
Sarcina gravis oneris. 1076
Sarcophagus. 293
Sarraceni. 413 526. 1056. 1227
Sarracenorum gens inimiciſſima Chriſtianitati. 549
Sartatecta Eccleſiarum. 1210
Sanctas unius diei. 1173
Satisfactio Eccleſiæ. 1117. 1121. 1176 1220. caritatis. 1076. pœnitentiæ 1135. quotidiana. 1213. 1224
Satisfactio pœnitentiæ non eſt tam temporis longitudine quàm cordis compunctione penſanda. 1034. 1248
Satisfactionis reconciliatio. 953
S. Savini monaſterium. 591. & ſeq.
Saviniciaco monaſterium. 598
Sauma. 175. 179. 509
Saxa venerari. 1094
Saxo ſi hominem comprehenderit abſque furto. 797
Saxo ſi Salicum occiderit. 358
Saxo ſi caballos in ſua meſſe invenerit. 797
Saxonem advenam ſi quis Ripuarius interfecerit. 36
Saxones. 275 513. 985
Saxones ſemper indomabiles. 245. 149
Saxones qui uxores non habent. 394. 795
Saxones quomodo conventus publicos facere poſſint 256
Saxones qui beneficia in Francia habent. 376. 518
Saxonia. 441 495. 768. 967. devicta à Karolo M. 193
Saxoniæ. 690
Saxoniæ partes. 755
Saxoniæ epiſcopatus. 245
Saxoniæ capitula 150
Scabinei. 250. 390. & ſeq. 401. & ſeq. 465. 467. & ſeq. 764 775. 960. Septem ad omnia placita præeſſe debent. 394. 761. 963. Per ſingula loca à Miſſis eligendi 353. 961. Conſtituantur quales meliores inveniri poſſunt. 466. 472. 765. Eſſe non poſſunt qui ſemel ad mortem judicati ſunt. 973. Mali ejiciendi. 665 1226. Cum judicibus reſidere debent. 351. Legem judicent. 763. Recta judicia judicent. 666. Iuſtitiam dilatare non præſumant 764. 883. Propter munera aut amicitiam injuſtè non judicent 1216. Mali ejiciendi, & meliores ponendi. 665. 1216 Duodecim cum Comite veniant ad placitum Imperatoris 605
Scabinorum judicium. 882
Scabiniorum judicio acquieſcere vel illud blaſphemare. 425. 431. 436. 755. 873. 968
Scalam ſi quis injuſtè alicui ejecerit. 109
Scalpri. 337
Scamonum ſuper cenſus. 308
Scandalum committere nemo præſumat in curte Ducis. 105
Scandalum ſi in hoſte vel infra patriam ortum fuerit. 102. 778
Scapellare naſum. 350
Scapili. 280
Scare. 255. 493. 767
Scaftlegi, id eſt, armorum depoſitio. 668. 1118
Scelus apud quem agnoſcitur ſocios ſuos nominare cogatur. 983. 1166
Scenici veſtem ſacerdotalem ne induant. 90[illegible]
Scevvane monaſterium. 598
Scheſſa 425. 432
Schillam de caballis ſi quis furaverit. 298
Schiſma ſi Presbyter fecerit contra ſuum Epiſcopum. 1059
Schola monaſterij. 385. 855

Scholæ ad inſtruendos filios & miniſtros Eccleſiæ. 634. 737. 1157
Scholæ legentium puerorum fiant. 137. 714
Scholæ gentilium puerorum fiant. 992
Scholas publicas conſtituit juſſit Karolus M. 201
Scholas Preſbyteri pro poſſe habeant. 1186
Scholarios quales habeant Preſbyteri. 532. & ſeq.
Scholaſtici. 204
Scholaſticos ſuos unuſquiſque rector Eccleſiæ Concilio provinciali adeſſe faciat. 1157
Scirpa. 176. 179
Sclavi. 425 431. 575. 967
Sclavorum partes. 755
Scluſam ſi quis dimiſerit. 514
Scluſam de farinario alieno ſi quis ruperit. 296
Scof. 120
Scogilus. 57
Scopar. 110
Scorta, id eſt, ſcortum. 931
Scotti pretium vix unius eſt panis. 1005. 1155
Scotticatus. 148. 815. 1112
Scotti qui ſe dicunt Epiſcopos eſſe. 1169
Scovenauva monaſterium. 591
Screona. 291
Screonam ſi quis effregerit. 300
Scribæ vitioſè non ſcribant. 421. 725. 840. 966
Scribendi negligentia. 201
Scribendorum librorum ſacrorum magna cura ſit. 714. 992
Scrinia palatina. 678
Scrippa. 179
Scriptiones falſæ ſive ſuperſtitioſæ non fiant. 934
Scriptores librorum quales eſſe debeant. 137
Scriptorum veterum audacia & incuria. 554. 558
Scriptura ſacra. 221. Eam docere debent viri eccleſiaſtici. 479
Scriptura non valeat niſi in qua annus & dies evidenter oſtenditur. 69. 947
Scripturæ contra decreta canonum vel ſancita Pontificum non valent. 1194
Scripturæ quæ diem & annum habuerint evidenter expreſſum, omni habeantur ſtabiles firmitate. 1005
Scripturam ſi quis profert, veritatem ejus probare debet. 903. 1078. 1177
Scripturam contumelioſam ſi quis in alium confinxerit. 1101
Scrobes, id eſt, foſſæ ferraticiæ. 340
Scrofam ducariam ſi quis furaverit. 284
Scrofam ſi quis ſubbattit in furto. 284
Scrofas tres cum verre ſi quis furaverit. 32
Scruæ & aliæ manſiones ſervorum. 342
Scrutinium. 59
Scrutinium baptiſmi. 483. More Romano ordinatè agatur. 903
Scrutinia in locis & temporibus conſtitutis agantur. 1188
Sculdarij. 543. & ſeq.
Scultutbura monaſterium. 591
Scuia. 334. 339
Scutarij. 340
Scuria. 79. 102
Scuria liberi concluſa parietibus. 120
Scuriam alterius ſi quis ingreſſus fuerit. 85
Scuriam cum animalibus ſi quis incenderit. 294
Scurrilitas cavenda. 1144
Scuta ſive clypei. 109. Infra patriam non portanda. 754
Scutatores. 337
Scutis & fuſtibus decertare. 597. 601. 603. 690. 780. 782. 871 884
Scutum & lancea. 340
Scutum quiſque habeat. 509
Scutum prendere. 73
Scutum habeatur in mallo. 312. & ſeq.
Scutum ſuum ſi quis projecerit in hoſte. 302
Scutum & lanceam ad placitum nemo portet. 544
Scutum & lanceam nemo ad placitum infra patriam portet. 758. 967
Scutum cum lancea æſtimatur duobus ſolidis. 37
Secare pratum. 299
Sechbaſa. 248
Secreta Preſbyteri non inchoënt antequam ſanctus finiatur. 1186
Seculares non debent eſſe judices Clericorum. 837
Seculares ſi per calumniam Eccleſiam vel Clericos fatigare præſumpſerint. 860. 949
Seculares ſi Epiſcopis ſuis inobedientes extiterint. 1118
Secularia habitacula. 224
Secularia negotia non agantur in Eccleſiis. 991
Seculo renuntiare. 212. 1033
Seculum relinquere, quid ſit. 480. & ſeq. 1179
Seculum qui relinquunt, quomodo vivere debeant. 792
Seculum qui relinquunt propter ſervitium dominicum impediendum. 422. 872. 966
Securem jactare. 824. 134
Secures. 337
Securis tranſverſa. 140
Sedes eccleſiaſticæ. 99
Sedes apoſtolica. 265. 270. 330. 357. Conſulenda in majoribus cauſis. 995
Sedibus ſuis ſi qui fuerint pulſi. 980
Sedis primæ Epiſcopus non appelletur princeps ſacerdotum. 1015
Seditionem ſi quis excitaverit contra Ducem ſuum. 102
Seditionis auctores quomodo puniendi. 1104
Seditioſi per poteſtates exteras opprimendi. 830. 1033
Segale. 456
Segonna. 577
Seguſiana vallis. 441
Selave. 318
Sellarij. 340
Sementia Regis. 338
Semitam ſi quis clauſerit contra legem. 900
Senatus Francorum 589
Senex honorandus eſt. 930
Senes excuſantur à jejunio. 1087
Seneſpaſium. 541
Senior, id eſt, dominus. 118 164. 176. 180. 425. 431. 436. 459. 486. 514. & ſeq. 798
Senior proprius. 873
Seniorem ſuum quando dimittere liceat. 510. 536
Seniores ſe caveant ab ebrietate. 473
Seniores Preſbyterorum. 730. & ſeq.
Senioribus debitam obedientiam præbeant Clerici. 1126
Seniſcalcus alicujus ſi occiſus fuerit 79. *Vide* Siniſcalcus.
Senonas. 488. Senones. 743. Senonis. 642
Sententia judicis debet eſſe juſta & ſecundùm leges. 106
Sententia capitalis quandonam proferenda à judice. 999. 1061
Sententia finitiva. 965
Sententia abſente parte alia à judice data nullam obtineat firmitatem. 1068. 1196
Sententia non vales prolata adversùs abſentes 907. 984. 999. 1072
Sententia clementior ſeveriori præferatur. 888
Sententia conſentanea legi vel canonibus. 1167
Sententia ſynodalis vel imperialis. 865
Sententia Epiſcopi irrita erit niſi præſentia Clericorum confirmetur. 1196
Sententia alterius judicis quàm ſui nemo tenetur. 1093. 1197
Sententia judicis nullam firmitatem obtineat quæ modum legis atque æquitatis excedit. 7
Sententia à non ſuo judice dicta non conſtringat Clericum. 1100
Sententiam formare judices debent ex æquitate. 1125
Sepelire non licet mortuos in baſilicis. 504 752
Sepelire licet mortuos die dominico. 993
Sepelire non licet extraneum ingenuum abſque permiſſu cujus fuerit. 86
Sepem alienam ſi quis aperuerit. 290. diſſipaverit. 122. capulaverit. 87. 294
Sepes exaltata. 126
Sepis ligamen. 58
Sepis quomodo ponenda in concluſione domus. 124
Sepis mentonalis. 48
Septa villarum. 881
Septentrionis nationes. 683
Septimania. 441. 549. 575
Sepulchrorum violatores puniantur. 1066. 1181
Sepulchrorum venditiones prohibitæ. 1291
Sepultura non fiat in Eccleſia. 731
Sepultura fidelium tribuenda non eſt impiis. 1294
Sequana fluvius. 378 459. 690
Sequanæ pontes. 776
S. Sequani monaſterium. 589
Sequentes. 83
Sequenteriana vacca. 78
Sequeſtrare. 339

Sequeſtratio provinciarum. 1052
Sequeſtratio inceſtuoſorum. 1003
Sequeſtratione teſtari pœnitentiam. 1111
Sequeſtrationis ſeparatio. 1158
Sesçones. 338
Sergius Papa. 185. 827
Sermo prædicationis faciendus eſt in loco congruo. 1141
Sermocinationibus obſcœnis & turpibus vacandum non eſt in Eccleſia. 964. 1145
Sermones multi comites ſunt ſtultitiæ. 995
Serpentina fraus. 975
Servator loci. 348
Servus beneficiarius. 609. 669. 869
Servi caſati. 20. 443. 687
Servi eccleſiaſtici. 100. 253. 609. 667. 669. 737. 869. 1117
Servi fiſcales, fiſcalini. 20. 68. 112. 609. 667. 669. 869
Servi palatij. 488
Servi Dei eſſe contemnunt qui ſe contra præpoſitos ſuos erigunt. 1185
Servorum Dei ſtipendia. 147
Servi Dei armaturam non portent. 146 814. 1049. In hoſtem non pergant 410. Pugnare eis non licet. 190
Servi qui terram eccleſiaſticam excolendam ſuſcipiunt. 43. Tributa ſua legitimè reddant 63. Tributa reddant ſecundùm poſſeſſionem ſuam. 101
Servi Eccleſiarum vel Regis per ſemetipſos in judicio reſpondeant. 48
Servos Eccleſiarum in angariis occupare non licet. 1130. Neque à judicibus vexari. 1090
Servum Eccleſiæ ſi quis ad fugiendum ſuaſerit. 97. Vel fugitivum ſuſceperit. 63
Servus Eccleſiæ ſi comprehenſus fuerit in furto. 20, 860
Servus Eccleſiæ quomodo libertus fieri poſſit. 41
Servum Eccleſiæ ſi quis occiderit. 60 97
Servus Regis quomodo ſalvatur. *Ibid.*
Servus ſi ad Eccleſiam confugerit. 22. 58. 98. 897. aut in fiſcum regalem. 775
Servi non poſſunt ordinari Clerici neque fieri monachi abſque conſenſu & licentia dominorum ſuorum. 111. 238. 267 423 456. 517. 564. 707. 711. 729. 793. 863. 905. 1038
Servi proprij non tondeantur niſi ſecundùm menſuram. 715. 966
Servos ſuos domini diſtringant. 358
Servi ſi interpellati fuerint in judicio. 33
Servus ſi ſuper dominum ſuum fuerit delator. 1062. Non audiatur. 1113. In caput domini non poteſt interrogari. 1067. 1103
Servi ſi facinora dominorum ſuorum confeſſi fuerint. 1069
Servi vel proprij liberti ad accuſationem non admittantur. 119. 1045
Servi accuſare non poſſunt majores natu. 1122
Servo penitùs non credatur ſi ſuper aliquem crimen objecerit. 947. 981
Servi dimidium ſibi & dimidium in dominico arativum reddant. 63
Servi liberti facti ſecundùm legem Romanam. 45
Servos ſuos ſi quis moriens liberos eſſe juſſerit. 260
Servus ſi quis de peculio ſuo fuerit redemptus. 131. 901
Servi ſi libertatis chartas oſtenderint. 401. 610
Servum alienum ſi quis ingenuum dimiſerit. 298
Servum ſe eſſe ſi quis metu aut terrore mentitus fuerit. 948. 1099
Servus manumiſſus ſi cum ancilla domini ſui adulterium perpetraverit. 163
Servo ſi ancilla manumiſſa nupſerit, Eccleſiæ ancilla permaneat. 62
Servorum conjugia legitima non dirimantur, etiamſi diverſos dominos habuerint. 351. 1166
Servus & ancilla ſi per venditionis cauſam ſeparati fuerint. 165
Servus ſi ancillam alienam in conjugium duxerit. 198. 401. aut cum ea mœchatus fuerit. 197
Servus ſi ſuam ancillam concubinam habuerit. 163
Servi qui francas feminas accipiunt. 403
Servum ſuum ſi quis vendiderit. 131 901
Servo alieno nemo quicquam vendat aut commutet. 50
Servum Chriſtianum ſi Iudæus emerit & circumciderit. 1089
Servum alienum ſi quis injuſtè accuſaverit. 119. 900
Servum cujuſlibet ſi quis abſque comprobatione comprehenderit. 797
Servum ſuum ſi quis colpo percuſſerit. 83
Servum ſuum ſi quis percuſſerit lapide vel virga. 937
Servi ſui oculum ſi quiſquam percuſſerit. *Ibid.*
Servo articulum pollicem ſi quis truncaverit. 87
Servum proprium ſi quis ſine conſcientia judicis occiderit. 1204
Servum alienum ſi quis vendiderit vel occiderit. 130. 290. 607
Servum ſi quis interfecerit. 30. 511. 513
Servi violenter occupati ſi mortui fuerint 1126
Servus ſi furtivo more occiſus fuerit & abſconſus. 156
Servus ſi à caballo, porco, aut bove occiſus fuerit. 85
Servum ſi quis coëgerit occidere dominos ſuos. 398
Servus ingenuum hominem ſi occiderit. 305. 609
Servus ſi ſervum percuſſerit. 33
Servus ſi ſervum interfecerit. 33 304
Servus ſi hominem in Eccleſia interfecerit. 777
Servi quomodo componantur. 111
Servus ſi aliquid vendiderit neſciente domino ſuo. 131. 887
Servi lanceas non portent. 872. 967
Servus ſi per vim hoſtilem aliquid prædari voluerit. 996. & alios ad diripiendum invitaverit. 983
Servi ſi alicui vim intulerint. 773
Servi ſi inſcio domino confeſſi vel convicti fuerint violentiam commiſiſſe. 1075
Servum alienum ſi quis ad furtum ſuaſerit. 118. 898
Servus ſi liberum furaverit & vendiderit. 110
Servus ſi de furto accuſatus aut interpellatus fuerit. 15. 508. 603. 782
Servus Eccleſiæ ſi comprehenſus fuerit in furto. 860
Servus ſi furtum fecerit. 33. 59. 291
Servus ſi minus tremiſſo involaverit. 16
Servus manum perdat qui infra curtem Ducis aliquid involaverit. 65. 105
Servus flagella ſuſcipiat apud quem pars rapinæ fuerit inventa. 984
Servum alterius ſi quis furaverit. 590
Servum alterius ſi quis ad fugiendum ſuaſerit. 126
Servus bona fide comparatus ſi fugerit. 1095. A domino vindicetur. 348
Servi fugitivi quomodo requirendi & retrahendi. 350. 400. 443. 453. 543. 617, 686. 758 788
Servum alterius fugitivum ſi quis ſuſceperit. 81
Servi domum aut ſpicarium ſi quis incenderit. 79. *& ſeq.*
Servus ſi venerit contra Imperatoris præceptum de pace. 798 Si litteras dominicas deſpexerit. 603. 782
Servus ſi falſam monetam percutienti conſenſerit, aut denarium bene penſantem recipere noluerit. 783
Servi flagellentur ſi conſpirationem fecerint. 968
Servorum conjurationes in Flandris & in Mempiſco. 775
Servi pœna qui latronem forbannitum ſuſceperit. 764
Servus ſi domum alienam infregerit. 766
Servus damnum ſi perpetraverit. 762
Servus in pignore poſitus ſi damnum aliquod fecerit. 81
Servum nemini liceat dimittere propter damnum ab illo cuilibet illatum. 350 397. 399. 960
Servus ſi terminos ruperit. 124
Servus ſi pedicas tendere præſumpſerit in quolibet regali loco. 349
Servus crimino ſus judici præſentandus. 19. *& ſeq.*
Servus ſi habuerit forinſecus juſtitias ad quærendum. 335
Servus in ſempiternum permaneat qui noluit in die ſancto eſſe liber. 113
Servus ſi ſervilia opera fecerit die dominico. 67
Servis dominicis aditus ad Regem pateat. 339
Servientes regij. 337. 758
Servientes poſt fratres reficiant. 585
Servilis conditionis infantes. 237 992
Servilis vilitas faſtigium ſacerdotij capere non poteſt. 112
Servilia opera liberi homines facere non cogantur. 160
Servilia opera diebus dominicis non agantur. 113. 140. 160. 518. 716. 898. 955. 993. 1185
Servire de ſuis exenniis. 862
Servit ſacerdos in Eccleſia. 95
Servitium Dei. 874. *& ſeqq.* 957. 969. *& ſeq.* dominicum. 482. 872. 966. fiſci. 1174. humanum. 1063. manuale. 886 publicum. 358
Servitium de manſo ad Eccleſiam dato. 841. 1214. 58
Servitium immeliorare, perficere. 10
Servitio ſi quis ſe tradere velit pro furto. *Ibid.*
Servitus toleranda ad debitum perſolvendum. 777
Servitutem incurrit qui bannum ſolvendo non eſt. 766
Servitutis catena. 719. 864

Seucem

Scutem ſi quis furaverit. 837
Severare. 343
Scuſium canem ſi quis involaverit. 80.137.287
Sexcuplum 215
Sextaria injuſta. 1142
Sextarius æquus ſit. 930
Siecum. 336
Sicetarores. 337
Sicharius Archiepiſcopus Burdegalenſis. 537
Siclæ quindecim de cervisia. 63
Siculæ. 333
Sigale. 263.280. Sigalatij panes 264. Sigili modius 728
Sigebertus Rex. 14. Ejus epiſtola ad Deſiderium Epiſcopum Cadurcenſem. 143
Sigeberti pactio cum Gootramno. 11
Sigefridesmot. 248
Sigilla & epiſtolas prendere 260 339
Sigillum regium. 765. Epiſcopi. 63. Ducis, Comitis, Centurionis. 64. 81
Sigillum aut ſignum Ducis ſi quis contempſerit. 105
Sigillum aut ſignum ſi judex ad aliquem tranſmiſerit ut veniat. 63
Signa teſtium. 1005
Signa pulſentur horis canonicis. 339. 332. 586. 932. 1289
Signa conſtituta ad diſtinguendos terminos. 123 & ſeq.
Signacula ſanctæ crucis ſuper capita virorum dare Abbatiſſæ non poſſunt. 715
Signaculum Preſbyteri memoriter teneant. 417.
Signati qui mentiendo vadunt. 394 795
Signum quod propter defenſionem ponitur. 122
Silentio favendum errori non eſt. 1038
Silentium fideles in Eccleſia teneant. 932
Silva ad ſtirpandum. 510
Silva communis ſeu Regis vel alicujus locata. 50
Silvæ Eccleſiarum. 24
Silvæ minores. 139
Silvæ dominicæ ſint bene cuſtoditæ. 336
Silvam ſi quis incidat per furorem. 83
Silvaticæ aves. 338
Silvaticæ vagationes. 147.191. 824.1049
Silvanectis. 13.641 743
Simare auriculam alterius. 85
Simulæ. 338
Similitudinem cuſtodire. 1122.1198
Simon magus. 121 & ſeq.
Simoniaca hæreſis. 175.121.278
Simoniacæ ordinationes vetitæ. 837
Simulachra idolorum deſtruenda. 5
Simulachrorum varia genera. 352
Siniſcalcus. 79 334. 338
Siricum. 73
Siſia. 87
Sitmuſinus loccus. 464
S. Sixtus confeſſor. 684
Slavorum termini. 681
Sneidbach 248
Sobrietatis exemplum dandum junioribus. 473
Socci. 582
Soccia. 336
Sociare. 458
Socij criminis non admittantur ad teſtimonium contra reum. 887.999
Socios ſuos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa. 946. 983
Sodomiæ peccatum damnatum. 230
Sodomitas auditum eſſe aliquos ex monachis. 368
Sodomitica luxuria. 412. 526 1055
Sogales. 333. 339
Sol tenebris palliatus. 1087
Solem collocare & culcare. 306. 308. & ſeqq. 319. & ſeq.
Solatium, id eſt, auxilium. 90 255
Solatium defenſionis. 1207
Solemniſſimi paſchalis dies. 1083. 1206. 1209
Solemnitates præcipuæ. 585
Solemnitas ſanctorum. 957
Solidata jugi æternitate ſerventur. 941. 998 1125
Solidi duodecim, quadraginta, ſexaginta denariorum. 37. 351. 390. 760 791. 826
Solidi auro appretiati. 810
Solidi Saxonum quales eſſe debent. 279
Solidorum recapitulatio. 323
Solidos decem ſi quis alicui debeat. 1092
Solidus Bottienſis. 280
Solitariam vitam ſectantes. 212
Solitarius conſecrator corporis & ſanguinis Domini. 1138
Solœciſmi inconſonantes. 203
Somnia nemo obſervet. 518
Somnia & inanes revelationes. 228
Somnia ſequuntur multas curas. 992
Somnarij prohibeantur. 1185
Somniorum conjectores damnantur. 962. 1143
Soneſti. 32
Soniare. 198. 335
Soniſtes. 396
Sonitum ſi monachus negligenter fecerit. 585
Sonitus prædicationis. 724
Sonnis. *Vide* Sunnis.
Sorabis. 459
Soror uxoris ſi cognita à viro ſororis ſuæ fuerit. 164
Sorores duas ſi quis cognoverit. 164. 183. 857. 1278
Sorores duæ ſi abſque fratre relictæ poſt mortem patris fuerint. 72
Sors alterius. 45
Sorte mala ſi quid litus priſerit. 16
Sortis judicium. 16. 20
Sortiani de illis. 317
Sortiri in rampiones. 324
Sortire nemo præſumat in evangelio vel in pſalterio. 243
Sortiantur teſtes inter ſe 335
Sortilegi prohibiti. 248. 251. 191. 254. 824. 962. 1050. 1185
Sortilegos qui conſulunt, ad accuſationem vel ad teſtimonium non admittantur. 999.1104
Spadatus caballus 306. & ſeq. 313
Spangæ quæ parietes continent. 323
Sparvarij. 336 369
Sparvarium ſi quis furaverit. 287. occiderit. 138
Spaſſaverit ſi quis Preſbyterum. 627. & ſeq.
Spata. 43. 86. 513. 779.
Spata tracta. 35. 69. 72. 82. 87
Spata cum ſcogilo æſtimata ſolidis ſeptem 37
Spatis tangere terram de qua contentio eſt. 81
Spatarius faber ſi occidatur. 79
Speciem aliquam ſi quis commodaverit. 516
Spectacula ſecularia non exhibeant filij ſacerdotum. 227
Spectaculis ſi Clericus attenderit. 1166
Speculatores Eccleſiæ. 524.1054
Spelta diſpatata. 456
Spenſa. 340
Spenſa Regia in carra ducatur. 509
Spes vitæ æternæ. 844
Spicarium ſi quis incenderit. 80.294
Spiritalia judicat omnia. 1161
Spiritus paracletus. 330
Spiritum ſanctum tradere qui poſſint. 890
Spoletum. 539. Spoleti patria 260. Spoletanus ducatus. 442
Spolia iniqua. 12
Spolia, id eſt, mobiles res. 81
Spoliorum valor. 305
Spolietur nullus niſi juſto judicio. 1259
Spoliati ante omnia reſtituendi. 1048. 1057. 1190. & ſeq. 1195. 1290
Spoliator nocturnus. 1061
Spondere ſacramentale. 66
Spondere pugnam duorum. 81. 134. 136
Sponſa Chriſti, ſanctimonialis. 100. 1006. 1271
Sponſam alterius ſi quis rapuerit. 100. 116. 292. 600. 779. 871. 938. 1162. 1178
Sponſam alterius ſi quis contra legem acceperit. 72. 130. 515. 710
Sponſam ſuam ſi quis dimiſerit, & aliam duxerit. 72. 125
Sponſam filij ſui ſi quis oppreſſerit. 165. 183
Sponſus immortalis. 1212
Sponſus & ſponſa à ſacerdote benedicantur. 1191
Sponſus vel ſponſa ſi intraverit in monaſterium. 1170
Sportulæ contradictæ. 175
Spurcalia in Februario. 150
Spurcitiæ gentilitatis abjiciendæ. 1050
Spurihunt. 137
Stabilitas monachorum 1033. ſanctimonialium. 369
Stabilitas permanendi. 242
Stabilitas promittenda ab his qui ordinantur. 323
Stabilitatis promiſſio. 1276. pronuntiatio. 708
Stabula. 337
Stabulare ad caſas dominicas. 101

Stabulaus monaſterium. 589
Stagnare ſanguinem. 74. & ſeq. 117
Stampenſis pagus. 22. 378
Stappium Regis. 35. 47. 50
Stapplum qui ſuper mortuum miſſus eſt. 318
Stare ad crucem. 860. 1220
Statera juſta ſit. 930
Statuam ſi quis de flumine furaverit. 300
Statum ſuum liber homo pejorare & meliorare poteſt. 1098 1160
Statum ſuum defendere poteſt qui ſervum ſe eſſe metu aut terrore mentitus eſt. 1099
Status cauſa. 1194
Status ingenuitatis. 861
Status cujuſpiam ſi controvertitur. 787. 790 & ſeq.
Statuta eccleſiaſtica. 1148
Statuta canonica ſi quis ſupergreſſus fuerit. 1057. 1164. 1295
Statuta ſi quis ſupergreſſus corruperit. 975
Statuta majorum perrumpere non oportet. 1200
Statuta ſi quis pro nihilo habenda putaverit. 1126
Steinbach. 148
Stelsta. 87
Stephanus Comes Pariſienſis. 378 391
Stephanus Comes. 490
Sternutatio. 151
Stipendia ſervorum Dei. 247
Stipendia cuſtodum Eccleſiæ. 905. 1170. 1277
Stipendia Clericis juxta meritum diſtribuantur. 1193
Stipendia de rebus eccleſiaſticis. 859
Stipulas dexteris in manibus tenentes. 408. 989
Stirpare. 336. 510. 993
Stolas portent ſacerdotes propter ſignum caſtitatis. 952
Storacij componuntur dupliciter ac reliqui ſervi. 84
Strata reſtauranda. 546
Striæ. 87. 322
Strigam ſi quis eſſe crediderit. 252
Stricare opus Imperatoris. 365
Strictitas. 199. 892. 1223
Strioportium ſi quis alteram clamaverit. 322
Strudis. 34. 35. 39
Stuba. 79
Stultiloquium cavendum. 1144
Stultitia invenitur in multis ſermonibus. 992
Stultorum vota ſolvenda. 843
Stupare vulnus cum ſtirco. 73
Stupra proximorum cavenda ſunt. 1176
Sturmegoë. 248
Suarizaha monaſterium. 590
Subbatrix ſi quis ſcrofam in furto. 184
Subdiaconorum conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 329
Subdiaconi non ingrediantur in monaſteria puellarum. 417
Subdiaconi ad ſecularia judicia non trahantur. 355
Subdiaconi arma non portent neque venationes exerceant. 858. Ad bellum non procedant. 932. 1278
Subdiaconum ſi quis injuriaverit vel calumniatus fuerit. 98. 627. 897
Subdiaconum ſi quis interfecerit. 36. 349. 387. 759. 876. 972. 1252
Subdiaconi ſanguis ſi effuſus in Eccleſia fuerit. 777
Subdiaconus in quot teſtibus damnabitur. 728
Subdiaconus quomodo vocari poſſit ad tutelam. 1165
Subdiaconus non accuſet Diaconum. 728. 886
Subdiaconus ſi electratus honorem contempſerit. 944 1163
Subdiaconus nullus Epiſcopo ſuo contumax vel inobediens appareat. 1158
Subdiaconus exauctoratus ſi ſacri miniſterij officium incipiat præripere. 932
Subdiaconus nonniſi apud Epiſcopum accuſandus eſt. 1010
Subditorum domini circa ſuos miſericorditer agant. 750
Subdulum ſi femina baronem extra rixam clamaverit. 87
Subjugales. 246. 249
Sublimare gratia favoris. 1095
Sublimare ſervos Dei vult Princeps. 1155
Sublimatores Eccleſiarum. 1154
Sublimis vir honoris. 1121
Subreptitiæ ſuggeſtiones. 8
Subreptitium diploma nullam vim habere poteſt. 7
Subripere Eccleſiam alterius. 1069
Subſcriptiones teſtium. 1005
Subſcriptioni ſuæ ſi quis contravenerit. 975. 1159
Subſtantia egentium. 353 518. 1083. 1114
Subſtantiam ſuam ſi quis de una domo ſua ad aliam tranſtulerit. 874
Subſtantiolæ. 750
Subtalares. 382
Subvertere judicium. 764
Succeſſio non protogatur ultra ſeptem gradus. 1208
Succeſſionum jus in bonis parentum. 7
Sudem cum porcis ſi quis incenderit. 294
Sudis. 183
Suconum gentes. 681
Sueſſionenſe S. Mariæ monaſterium. 589
Sueſſiones. 169
Sueſſionis civitas. 255. 641. 743
Suffraganei Epiſcopi Metropolitanis ſuis ſubjecti ſint, eiſque adjutores ſint. 195. 216. 706. 1219
Suffraganiam quærere. 378
Suggeſtiones ſubreptitiæ. 8. novellæ. 1034
Sulces tres in longitudine jugeris. 216
Sulci circa villas. 252
Sulcia. 316
Sulpitius Archiepiſcopus Bituricenſis. 148
Summitas naſi ſi abſciſſa fuerit. 74
Sunnis. 16. 34. 283 313. & ſeq. 397
Sunnis ſi aliquem non detinuerit. 762. 960
Superabundantiæ. 1142
Superbiæ inventor & princeps eſt diabolus. 975. 1058. 1136
Superbia angelum de cœlo ejecit. 965
Superbia ubi fuerit, ibi erit & contumelia. 992
Superbia inflatus Presbyter ſi ſe ſecernendum ab Epiſcopi ſui communione duxerit. 1039
Superfluitas vitanda Clericis. 1203
Supergredi non licet alium Epiſcopum. 1062
Superiores indignum eſt pati ab inferioribus. 1093
Superjuratus legitimè. 52
Superprindere. 45
Superſtitio Iudaica. 1086 novella. 1089
Superſtitiones in exequiis mortuorum eradicandæ. 570. 724. 868
Supervenientes Epiſcopi vel Presbyteri. 247. 158. 192
Superventus. 192
Supplicij ſimilitudo poſcit calumniantes ad vindictam. 1198
Surdaverit ſi quis aliquem. 112
Suticinium monaſterium. 592
Surſum cuida. 855
Suſceptiones regulares & canonicæ. 238. 992
Suſcipere parvulos de ſacro fonte. 953
Suſcipere quomodo liceat infantes à ſacro fonte. 1289
Suſpecti in fide catholica dubij habeantur in teſtimonio humano. 1162
Suſpecti in recta fide accuſare & teſtificare prohibentur. 1117
Suſpectos accuſatores nemo ſuſcipiat. 1046
Suſpectos judices ſi quis habuerit, ei liceat appellare. 1096
Suſpectos ſi quis habuerit Epiſcopos comprovinciales aut vicinos. 1061
Suſpectum judicem ſi quis habuerit. 1076. 1161. 1196
Suſpicio accuſantium primò diſcutienda eſt. 1197
Suſpicio ſola non ſufficit ad judicium. 1079
Suſpicio ſola neminem reddere debet culpabilem. 1119
Suſpicioſus ſacerdos ſi fuerit. 384
Suſtentacula ſervorum Dei. 147
Sovarzuvild. 138
Suvecholi. 228
Suviron. 132
Symboli interpretatio. 483
Symbolum fidei. 375. 716. 855. 857. 1083. Populo inſinuandum eſt. 268. 359. 532. 952
Symbolum ficti diſcant baptizandi. 1113
Symbolum laici pleniter ediſcant. 876. 971. Omnes intelligant juxta linguam ſuam. 1289 Memoriter teneant. 1286
Symmachus Papa. 412 Ejus decretum adversùs ſacrilegos. 1155
Synodale Concilium. 24. 143. 195
Synodale tempus. 1094
Synodalia edicta. 716. 993
Synodalis probatio. 147. 191 1049
Synodalis conventus. 409. 990
Synodalis conſultus. 382. 1116
Synodus Epiſcopi. 178. 184. 418
Synodus generalis. 586, legitima. 994. 1195. 1197
Synodus provincialis unni anno celebranda. 145. 157. 811. & ſeq. Bis in anno. 169. 455 728 in metropolitana ſede. 978. 972. cum auctoritate Metropolitani 219. Et imperitere miſſo omnes occurrant. 1296. Ejus auctoritas. 266. 996

Synodus ſecundùm ſtatuta patrum congregata. 1083
Synodus provinciæ diſpenſet illa quæ ſunt per unamquamque provinciam. 1042
Synodus provinciæ judicet cauſas Epiſcoporum & Clericorum. 224. 1095
Synodus comprovincialis retractari poteſt per vicarios Epiſcopi Romani. 1100. 1193
Synodi conſtituta ſacerdotes omnes ſcire debent. 1296
Synodus magna in Aquis. 395
Synodus apud Reginiſburc habita auctoritate apoſtolica. 1081

T

TAbellio qui inſtrumenta conſcripſit. 1166
Tabernacula ab Epiſcopis conſecrata. 1051
Tabernas Clerici & monachi non ingrediantur. 219. 266. 360. 418. 515. 706. 893
Tabulæ libertatis. 41
Tabulæ requirendæ. 243
Tabularij. 40. & ſeq 198. 861. 1221
Tabularij matrimonium cum ancilla regia aut eccleſiaſtica. 41
Tabularij heres erit Eccleſia, ſi abſque liberis diſceſſerit. 41
Tabularum luſus. 1166
Talare. 46
Talare res Ducis. 65
Tangano. 40. 43. 120
Tanganus. 33
Tarentaſia. 165. 441. 488. 641. 743
Taretri. 509
Tarvanenſis epiſcopatus. 641. 743
Taſſilo Dux Bajuvariorum. 105. 263. 441. 452. Ejus leges. 139
Taudragil. 76. 110. 111
Taurum ſi quis ex vaccaritia involaverit vel occiderit. 78. 90. 186
Taxeotas. 1169
Te igitur non inchoënt ſacerdotes niſi poſt angelicum hymnum finitum. 952. 1186
Tecta Eccleſiæ reſtauranda. 855. 1163. 1175
Teguanſer monaſterium. 589
Tegumenta Eccleſiarum à quibus reſtauranda. 267
Teguria non fiant ſuper altaria. 244
Telonea unde exigi debeant. 13. 175. 402
Telonea ubi non exigantur. 466. 471. 604 1230.
Telonea antiqua & juſta à negotiatoribus exigantur. 426. 432. 756. 874. 969
Telonea injuſta. 244 619. 668. 741. 1218
Telonea non exigantur de victualibus aut carralibus. 179
Telonea ne peregrini ſolvant. 175. & ſeq. 273
Telonei cauſæ. 764
Telonei illiciti. 401
Telonei forbanniti. 198. 861. 1222
Telonei exigantur ubi exigi conſueverunt. 454 621
Telonei in media via. 615. 786
Telonearij. 333. 485
Teloneum ubi exigendum vel non exigendum. 783
Teloneum nullus præſumat recipere per vias. 964
Teloneus nôn exigatur ubi aqua tranſeunda non eſt. 395
Telorum nomen generale eſt. 1099
Telorum quodcunque genus in curtim ſi quis projecerit. 109
Tempeſtarij prohibiti. 255. 518. 713. 990. 1285
Tempeſtas detractionum atque bellorum. 834
Tempeſtates. 152
Tempeſtates facere prohibitum. 428
Tempora quatuor anni obſervanda cum jejunio. 854
Tempora pœnitudinis Epiſcopi arbitrio ſunt conſtituenda. 1034. 1036
Temporum intervalla ſervanda in ordinandis Clericis. 1292
Temporalis hoſtis. 509
Tenſus ſuper ſcamnum. 308
Terebræ. 337
Terminatio teſtamenti. 45
Terminatio ſcara juratorum. 46
Termini ſancti Petri. 442
Termini patrum non tranſgrediendi. 218. 225. 978. 1034. 1037. & ſeq 1072
Terminis ſuis unuſquiſque contentus exiſtat. 1287
Terminos parrochiæ ſuæ nemo tranſcendat. 1042
Terminum habeat unaquæque Eccleſia de quibus villis decimas recipiat. 835
Terminum novum ſine conſenſu partis alterius nemo conſtituat. 123
Terminum ſi quis ruperit. 123. & ſeq.
Terminus cauſarum & litium. 497. 768
Terra cenſilis. 885. eccleſiaſtica. 352. dominica. 671. 885. tributaria. 884
Terra ad tenendum placitum. 835
Terra in littore maris. 776
Terra danda ad clauſtra Canonicorum facienda. 787
Terram alienam ſi quis condemnaverit. 324
Terram alienam nullus præſumat invadere. 90
Terram tributariam ſi quis ſuſceperit. 611
Terram tributariam ſi quis alteri tradiderit. 784
Terram cenſalem ſi quis habuerit. 611. 784
Terram quis primus ſuperinjecerit ſuper cadaver. 137
Terras alienas ſi quis ad excolendum accipit. 1215. 1230
Tertiadecima manu jurare. 63
Tertiſſum porcellum ſi quis furaverit. 284
Tervanenſis pagus. 690
Teſta ſi in capite appareat ex vulnere. 73. 107. 111
Teſtamenta Presbyterorum. 154
Teſtamento rem ſibi derelictam ſi quis vindicaverit. 1096
Teſtamentum quomodo firmum ſit. 243
Teſtamentum venditionis, id eſt, inſtrumentum. 43 & ſeq.
Teſtandi licentia denegetur his qui Chriſtianæ religionis dignitatem & nomen neglexerint. 1065
Teſtare. 299
Teſtatoris juſſa ſi heres non impleverit. 1173
Teſtes quales eſſe debeant. 69. 353. 390. 761. Unde quærendi & eligendi. 426. 432 437. 601 756. 780. Eligendi de ipſo pago & comitatu 497. 769. 796. 841. 874 883. & ſeq. 969. Optimus quiſque in pago vel in civitate eligatur. 881
Teſtes idonei 778 meliores & veraciores. 674
Teſtes ad teſtimonium qui non admittantur. 135. 887 1045. 1065 1104. 1117 1160. 1196. 1268
Teſtes non admittendi adverſus teſtes Principis, ſi iſti boni & idonei ſunt. 606
Teſtes in contentione quomodo adhibendi. 133
Teſtes utantur veritate. 1098
Teſtes non abſentes neque per epiſtolam teſtimonium dicant. 947. 981
Teſtes jejuni ad placitum veniant, & diſcutiantur antequam admittantur ad juramentum. 269. 426. 432. 437. 466. 471. 756 764. 795 874 883. 969. 1172. 1186
Teſtes quomodo ſortiri debeant inter ſe. 135
Teſtes trahantur per aurem. 45 83 130. 134 & ſeq.
Teſtes ſacramento conſtringantur antequam jurent. 1088. 1281
Teſtes jurati. 314
Teſtes ſi quis neceſſarios habuerit. 315
Teſtes ad teſtimonium perhibendum compellendi. 39. 455
Teſtes ad cauſas quærendas. 778
Teſtes tres inter perſonas coæquales. 101
Teſtes quot adhibendi in venditione. 43
Teſtes tres in matrimonio viduæ expetendo. 312
Teſtes ſex aut ſeptem adhibendi in donationibus quæ fiunt ad Eccleſiam. 57
Teſtes duodecim adhibendi in traditionibus faciendis. 45
Teſtes quomodo liceat adhibere quando de libertatibus & rebus agitur quæ in dominica veſtitura ſunt. 786
Teſtis nemo ſit in ſua cauſa. 1057
Teſtis ſi refutetur. 796. 969 Si victus fuerit. 134
Teſtes redempti. 908
Teſtes mittere in judicium nullus præſumat. 463
Teſtes quales ad accuſationem ſacerdotum recipi debeant. 471 764. 384 1277
Teſtem fallacem odit Dominus. 992
Teſtem falſum pretio conducere. 480
Teſtes ad teſtimonium dicendum pretio non conducantur. 883
Teſtes falſos adducere non liceat. 883
Teſtis mendax ſepellendus. 134
Teſtes falſi compeſcendi. 787
Teſtes falſi ad accuſationem vel ad teſtimonium non admittantur. 1104
Teſtibus innocentibus convincendus eſt reus. 1061
Teſtes falſi non recipiantur. 394. 762 883. 963. 1175. Quomodo convincendi. 691. 779. 871. 884
Teſtes falſi ad conquirendam libertatem. 408
Teſtis qui ſemel falsò teſtificatus eſt, ampliùs ad teſtimonium non recipiatur. 69
Teſtes ſi quis ſcienter in perjurium induxerit. 667

FFffff ij

Teſtium corruptores quomodo puniendi. 1126
Teſticulos alteri ſi quis amputaverit. 348
Teſtificandi licentiam non habeat qui de exercitu fugit. 978
Teſtificare adversùs ſacerdotes non poſſunt excommunicati. 1096. 1123
Teſtificatio per ſacramentum facta, firma permaneat. 134
Teſtimonia, id eſt, teſtes. 319. 396
Teſtimonia falſa prohibita. 158. 136. 403. 526. 620. 798. 964. 1055. 1078
Teſtimonia bene nota. 198 861
Teſtimonia ſua producere. 610
Teſtimonia non mittantur ſuper veſtitura Pippini Regis. 193. 795 962
Teſtimonia ſi inter ſe diſcordaverint. 689
Teſtimonia ab invicem ſeparentur. 353
Teſtimonia ſua Comes nulli abſtrahat. 537
Teſtimonia non recipiantur de rebus Eccleſiarum quæ ab eis per triginta annos poſſeſſæ ſunt. 665. 1212
Teſtimoniare. 390. 768. 881
Teſtimoniis intereſſe non debent pœnitentes. 1262
Teſtimonio dignitatis ſuæ carere. 978
Teſtimonium qui dicere prohibeantur. 999
Teſtimonium unius nullatenus audiendum. 888 1089 1281
Teſtimonium unius non ſufficit ad damnandum hominem. 930
Teſtimonium falſum quid noceat. 464
Teſtimonium falſum ſi quis præbuerit. 314
Teſtimonium falſum ſi quis dixerit, neque teſtis eſſe poteſt neque accuſator. 999
Teſtimonium nullus dicat niſi jejunus. 756. 764
Teſtimonium contra quemquam dicere libertus vel liberta non admittantur. 949
Teſtimonium dicere non poteſt qui ſemel ad mortem judicatus eſt. 975
Teſtimonium Clerici adversùs laicum nemo recipiat. 690
Teſtimonium dicere nulla eccleſiaſtici cujuſlibet perſona cogatur. 1043 1048
Teſtimonium eorum infirmari oportet qui in fide falſi docentur. 897
Teſtimonium parentela dicere non poteſt adversùs extraneos. 982
Teſtimonium dicere non poſſunt perſonæ viles & indignæ. 1173
Teſtimonium fiſcalini accipiendum eſt. 971
Teſtimonium dicere non permittatur ebrius. 393. 761. 842. 963
Teſtimonium liberti quando recipiendum. 854
Teſtimonium dicere non poſſunt libertus & liberta. 983
Teſtimonium invicem ſibi præbeant Epiſcopi & Comites 739
Teſtimonium ſacerdotis de morte excuſet. 253
Teſtimonium ab uno licet Epiſcopo perhibitum omnes judices indubitanter accipiant. 986
Texaga. 86. 290
Textrilia opera feminæ non faciant die dominico. 540. 716. 993
Theada. 314
Theodebertus Childeberti filius. 13
Theodiſca lingua. 668
Theodonis villa. 428. 627. 965. 1109
Theodoricus Childeberti filius. 13
Theodorus Epiſcopus Forojulienſis. 844
Theodulfus Epiſcopus Aurelianenſis. 413
Theodulfus Epiſcopus. 490
Theſauri eccleſiaſtici cuſtodiendi. 453. 726
Theſaurus Eccleſiæ. 1171
Theſaurus Eccleſiæ quomodo erogandus pauperibus. 503
Theſaurus qui ſubtus terram invenitur. 245
Thoringia. 690
Throni Dei. 940. 984. 1059
Thruzza. 106
S Tiberij monaſterium. 592
Tibia ſubtus genuculo ſi tranſpuncta fuerit. 76
Tintinnabulum ſi quis furaverit de caballo vel de bove. 818
Tintinnum de porcina aliena ſi quis furaverit. 298
Tituli Presbyterorum. 1276
Titulos ſuos Presbyteri non dimittant abſque licentia Epiſcopi. 153 214. 1076
Titulus dotalis. 1190. 1282
Titulus minor & major. 1178
Toloſa. 653. Toloſana marcha. 575
Tomus in accuſationem & blaſphemiam Epiſcoporum. 678
Tondere invitum non licet. 74
Tondere puerum non licet invitis parentibus. 783
Tondere neminem licet niſi legitima ætate. 1279
Tondere vervices non licet in die dominico. 716. 993
Tonſorare. 172
Tonſurare non licet pueros ſine voluntate parentum. 567. 723 866
Tonſurare quemquam nullus ſuadeat aliqua cupiditate. 565 864
Tonſorati an poſſint tranſire ad negotia ſecularia. 244
Torcularia. 337. & ſeq.
Tormenta ſi quis innocens pertulerit 120
Tornatores. 337. 340
Trabes domus ejectæ quomodo componantur. 121
Tractatus catholici ſanctorum legantur. 785
Tractoria Epiſcoporum 1036
Tractoria quæ propter Miſſos recipiendos dirigitur. 603. 618. 782. 789
Traditio legitima. 778
Traditio hereditatis quomodo facienda. 398
Traditio ad Eccleſiam quomodo fiat. 407. 988
Traditionem facere. 960. 962
Traditionem qui ſemel fecerit, mutare non poteſt. 347
Traditiones quomodo faciendæ. 467. 600
Traditiones quæ in hoſte factæ ſunt, ſtabiles permaneant. 389 729
Traditiones facere non poſſunt coloni & fiſcalini. 395. 761
Traditiones univerſalium Conciliorum. 703
Tranſalbiani. 683
Tranſcapulata teſta. 73
Tranſgredere. 371. 373
Tranſitus ſancti Martini. 955
Tranſmigratio Epiſcoporum & Clericorum vetita. 708
Tranſmiſſus unus. 861. quatuor. 1121
Tranſmittere. 337
Tranſpadana regio. 442
Tranſpaſſare jugum. 80
Tranſponere. 176
Tranſpungere. 29. naſum. 73. Brachium, manum. 74
Tranſpunctus ſi quis fuerit 85
Tranſpunctus de palo caballus. 85
Tranſverſa. 126
Traſturas. 617. 788
Traugus. 38
Trecas. 377
Trejectus. 17. 471. 764
Tremaclum ſi quis de flumine furaverit. 300
Tremiſſus, tertia pars ſolidi. 62. Tres valent unum ſolidum. 127
Tremiſſo minus ſi ſervus involaverit. 16
Treſpellius. 286
Treudis. 84
Treveris. 488. 640. 690. 743
Tribattere jumenta aliena. 306. & ſeq.
Tribulatio præſens. 812
Tribulatio qualiſcunque ſi evenerit. 725. 872. 967
Tribunal Domini. 1039. 1272
Tribuni mali abiciantur. 689
Tributum anteſtare 63
Tributum perdonatum. 611. 885
Tributum quod inferenda vocatur. 1218
Tributum quod traſturas vocant. 617. 788
Tributa quomodo accipienda. 749
Tributa qualia reddant coloni vel ſervi Eccleſiæ. 63. 100
Tributa reddat ſervus Eccleſiæ ſecundùm poſſeſſionem ſuam. 101
Tributa provincialibus relaxata exactor non requirat. 903
Tributa in media via auferantur. 786
Tributariam terram ſi quis ſuſceperit. 611. ſi quis alteri tradiderit. 784
Tributarij Eccleſiarum. 198. 861
Triare. 83
Tricaſſinum. 377
Tricennalia lex. 1077
Tricennalis præſcriptio. 87. poſſeſſio. 499. & ſeq.
Tricennarij jus. 1298
Triduana jejunia. 479
Triduanam redimere. 883
Trien, tertia pars ſolidi. 307
Triginta annorum præſcriptio. 1077. 1232
Triginta annorum poſſeſſio. 9. 499 & ſeq. 665. 673
Triginta annorum poſſeſſio non poteſt opponi religioſis domibus. 907

Triginta

Triginta diebus orandum pro defunctis. 1189
Triginta dierum oblationes pro mortuis. 957
Trimmungeldus, hoc eſt, ter novem. 97. 105 117
Trinitas in baptiſmo invocanda. 182. 827. prædicanda populo. 140
Trinitatis fides prædicanda. 225. 268. 417. 708. 838. 950. 954
Triphum. 137
Tripla compoſitio. 278. 349. 462. 627
Troppus de jumentis. 77
Tructeſiadus Abbas Anianenſis. 625
Truſtis. 29. 22. 38. 198. regia. 31. regalis. 322. dominica. 310. & ſeq.
Truſtis facienda. 356
Trutmannus Comes. 249
Tuitio immunitatis. 521
Tuitio deferatur omnibus qui Eccleſiis ſerviunt. 530
Tultum, id eſt, ablatum. 65
Tumidus ſi quis Clericus fuerit. 975. 1058
Tumuli paganorum. 254
Tumultus omnis in Eccleſia caveatur. 1286
Tumultus auctores quomodo puniendi. 1104
Tumulum ſuper hominem mortuum ſi quis expoliaverit 318
Tunginus. 311. 313. 321
Tunica plumbea ad puniendum eum qui Epiſcopum occidit, penſanda cum auro. 99
Tunicam recuperare. 101
Turbis non licet electiones Epiſcoporum facere. 1042. 1208
Turholt cella. 683
Turingia 441 Turingij. 985
Turmæ Preſbyterorum. 1074
Turmæ duæ vel tres Epiſcoporum. 1127
Turnare. 112
Turonenſes monachi redarguuntur. 413
Turones. 488. 743. Turoni. 13. 641
Turonicus pagus. 441
Turpe lucrum exercere. 727
Turpitudinem proximi revelare. 929
Turturem de rete ſi quis furatus fuerit. 288
Turtures. 337
Tuſcanus ducatus. 442
Tuſcia. 543
Tutela quomodo tradi poſſit Epiſcopis & Preſbyteris. 1165
Tutor aut defenſor parvuli. 1219. 1228
Tyrannus primò dicebatur qui poſtea Rex dictus eſt. 1146
Tyranni in ſacerdotes Domini bacchantes. 625
Tyrannica pravitas. 562. poteſtas. 1095
Tyrannis, in qua omnis credulitas conſiſtit. 377

V

VAzani Epiſcopi locus quomodo accipiendus. 1200
V. Vacca ſana æſtimatur uno ſolido. 37
Vaccæ ſi quis cornu excuſſerit. 127
Vaccæ caudam vel aurem ſi quis amputaverit. 127
Vaccam ſi quis furaverit. 285
Vaccam mulſam ſi quis furaverit. 117
Vaccam optimam quatuor tremiſſes licet adpretiare. 78
Vaccarum gregem ſi quis in pignus tulerit. 83
Vaccas judices habeant ad illorum ſervitium. 334
Vaccas duodecim cum tauro ſi quis furaverit. 32
Vaccarij componuntur dupliciter ac reliqui ſervi. 84
Vaccaritiæ. 78. 334
Vvacta. 334. & ſeq. 493. 549. 767
Vvactam ſi quis dimiſerit. 514
Vvadiare. 795
Vvadiari quæ debent, quomodo invvadientur. 393
Vvadiari quæ debent, ſecundùm legem revvadiata ſiant. 962
Vvadij loco ſe committere in alterius poteſtatem. 390, 760. 862
Vadij loco ſe dare. 198
Vvadij ne accipiantur ab inceſtuoſis. 749. 879
Vvadium. 396. 493. 514 516
Vvadium legitimum. 58
Vvadium donare. 66. 98
Vvadium pro lege. 605
Vvadium donare de fredo. 106
Vvadium porrigere. 116
Vvadium adbramire. 512
Vvadium pro ſervo. 766
Vvadium dandum ab eo qui in domum alienam per vim ingreſſus fuerit. 123

Vagabundi non ſinantur vagare. 993
Vagari non licet monachis. 172. 367. 852
Vagationes ſilvaticæ cum canibus. 824. 1049
Vagationis inſolentia. 1098
Vagi peregrini qui propter Deum non vadunt. 465
Vvaiſda. 337
Vvalach Comes. 490
Vvalaraupa. 136
Vvaldetmode. 248
Valentiniani Imp. verba de Epiſcoporum cauſis 1000. Vox de cauſis fidei 1190. Lex adversùs laicos de religione diſputantes. 1200
Valentinus Epiſcopus primæ ſedis provinciæ Numidiæ. 226
Valle Aſperij monaſterium. 592
Vvalvurſt. 114
Vvancluga. 116
Vvancſtodal. 109
Vaniloquia non agantur in Eccleſiis. 237. 518. 714. [illegible]1. 1286
Vvanti. 582
Vvaranionem ſi quis furaverit. 306
Vvaraniones. 333
Vuarda 493. 767
Vvaidam ſi quis dimiſerit. 514
Varenſis pagus. 690
Vuarentia. 337
Vvargengum ſi quis occiderit. 511
Vuargilda. 277
Vvargus, hoc eſt, expulſus. 52. 318
Varietas ſeu debilitas. 58
Vvarmatia. 385. 1088
Vvarnarius. 425. 431 968
Vvarnio. 513
Vas apium ſi quis furaverit. 288
Vas in cuſtodiam ſi quis amico commendaverit. 928
Vas infirmius. 1145
Vaſa, id eſt, ſepulchra. 193
Vaſa diverſi generis 337
Vaſa Eccleſiæ ne dentur in pignus. 565. 721, 885 1287
Vaſa ſacrata contingere non debent feminæ. 1065
Vaſa ſacrata Deo cum magna veneratione habeantur. 714 991
Vvaſcones. 985
Vvaſconia. 441. 575. 625
Vaſcula apum. 140
Vvaſilus. 85. & ſeq.
Vaſſallaticum. 536 548
Vaſſalli dominici condignum apud omnes habeant honorem. 640
Vaſſalli Epiſcoporum & Abbatum. 496
Vaſſalli Comitum. 465. Vaſſi Comitum. 471
Vaſſalli caſati. 767
Vaſſallus 182
Vaſſaticum. 552
Vaſſi regales. 530. 540. Regis & Ducis. 105
Vaſſi dominici. 197. & ſeq. 200. 352. 378. 495. 535. 860. 1220
Vaſſi dominici, Epiſcoporum, Abbatum. 618. 789
Vaſſi dominici intra caſam ſervientes. 767
Vaſſi dominici Comitibus adjutores ſint ad juſtitias faciendas 636
Vaſſi dominici condignum apud omnes habeant honorem. 640. 743
Vaſſi dominici ubicunque conjectum accipiant. 789
Vaſſi dominici qui res eccleſiaſticas tenent. 785
Vaſſi dominici tantum operis accipiant quantum rerum eccleſiaſticarum habent. 880
Vaſſi dominici ad marcham cuſtodiendam conſtituti. 775
Vaſſi duodecim in domo domini. 79
Vaſſi Comitum. 764
Vaſſi fortiores Comitum. 356
Vaſſis dominicis ſi quis reſtiterit. 766
Vaſſorum negligentia ad Principem deferatur. 736
Vaſſus dominicus ſi juſtitias non fecerit. 862. 1222
Vaſſus Ducis aut Comitis. 67
Vaſtare meſſes cum caballis. 349. 766
Vaſtationes prohibentur ſub pœna capitali. 1009
Vaticinatores cæſi de civitate jactentur. 1072
Vaticinatores ſi quis de ſalute Principis conſuluerit, capite puniatur. 1104
Vectigalium magiſter. 944
Vvegalaugen. 88
Vegitarum numerus. 139

Vuchadine. 124
Vueizzenbranico monaſterium. 591
Velamen ſanctum ſibi quædam feminæ irrationabiliter imponunt. 653. 1139
Velum ſi mulier ſponte acceperit. 183
Velanda nulla eſt femina ſine licentia Epiſcopi. 1287
Velare non oportet puellas indiſcretè 867
Velare non licet reclamantem vel invitam. 165
Velare non licet puellas ſine voluntate parentum. 567. 722. 783 866
Velare non licet virgines ante XXV. annos. 568. 710
Velandarum virginum tempus. 269
Velare quando liceat infantulas. 424 723
Velare virgines non licet Abbatiſſis. 238. 715
Velari nulla vidua debet ante triginta dies poſt mortem mariti. 1287
Velare viduas Epiſcopus non præſumat. 718
Velandæ non ſunt viduæ inconſultis Epiſcopis. 1061
Velare viduas quando liceat. 351. 567
Velari nonnem ſuam ſi quis permiſerit. 183
Velum ſi femina acceperit, in eo permaneat. 858. 1188
Velatæ feminæ ſi quis ſe miſcuerit 1004. 1255
Velatæ nonnanes ſi in crimen fornicationis inciderint 1112
Veſtem leprariorum ſive portariorum ſi quis furaverit. 287
Veltricet canes. 138
Veltris alienus ſi pignoratus fuerit. 89
Veltrum leporalem probatum ſi quis occiderit. 80
Vuempna. 248
Vena ſi percuſſa fuerit ex vulnere. 121
Venari ſub terra. 137
Venationes diverſæ. 303
Venationes exercere non licet die dominico. 716. 993
Venationum varia genera. 38
Venationes interdictæ Clericis & monachis. 147. 158. 191. 369 824. 858. 1049. 1056. 1172. 1203
Venatorem ſi quis vendiderit. 290
Venatores. 338 461
Venatum non eant Comites quando placitum tenere debent 243
Vendendam rem ſi quis cuicunque tradiderit. 1091
Vendendam rem alterius ſi quis acceperit. 1095
Vendere quomodo oporteat. 404
Vendere non licet res alienas. 1219. 1228
Vendere nemo præſumat ſacramenta Eccleſiæ. 359
Vendere hominem quomodo liceat. 352
Venditio rerum eccleſiaſticarum prohibita Preſbyteris. 62
Venditio ſi fuerit violenter extorta. 131
Venditio firmetur per chartam aut teſtes. 133
Venditio hominis ingenui. 231
Venditionem de ſe ſi vir & femina fecerint præ inopia. 163
Venditiones quomodo faciendæ inter Ripuarios. 43
Venditionis quæ forma ſervanda. 132. 902
Veneficæ mulieres prohibeantur. 1185
Venefici damnantur. 962
Venefici neque teſtes eſſe poſſunt neque accuſatores. 999. 1104
Venefici, ſi appellare voluerint, non audiantur. 1064
Veneno ſi quis aliquem perdiderit. 51
Venerecha monaſterium 592
Veniam ſibi deinceps noverit denegari qui contra interdicta canonum fecerit. 1037
Veonas. 510
Verba noxia loquentes. 1210
Verbeces. 336
Verbi divini pabulum populis adnuntient Epiſcopi. 724
Verborum contemplatio. 47. increpatio. 1084
Verborum errores periculoſi. 203
Verbum Dei devotè audiant fideles. 952
Verbum Dei intentè omnes audiant. 1186
Verbum Dei paſſum carne ſi quis non confitetur. 836
Verbum Domni Regis. 828
Verboſare non oportet in Eccleſiis. 956
Vercellæ. 442
Verdenſis epiſcopatus fundatio. 245
Verecundiæ alienæ inſidiari non licet. 1122
Veredos dare ad ſubvectionem. 550 *& ſeq.*
Vveregildus. 38. 45. *& ſeq* 51. 65. 69 *& ſeq.* 78. 84. *& ſeq.* 117. 136. 398. 465. 511
Vveregildus triplex. 64
Vveregildus quomodo ſolvendus. 36
Vveregildus quinquaginta trium ſolidorum & tremiſſis. 116
Vveregildus centum ſexaginta ſolidorum. 114. 131
Veritas myſtica. 728. 886
Veritatem teſtes dicant quam noverunt. 981
Veritate reperta, ſi quis aliquid ulteriùs diſcutit, mendacium quærit. 1159
Veritatem maculare non oportet acceptione munerum. 1131. 1189
Vermeria palatium. 161. 466
Vermicula. 337
Vermis palatium. 167. 178. 818
Verrem ſi quis furaverit. 284
Verrem ſi quis occiderit. 84
Verris ſi acceptorem occiderit. 84
Verrus ſi verrem occiderit. 89
Verſutia procax & impudens. 980
Vertivolum ſi quis de flomine furaverit. 320
Vervices tondere non licet in die dominico. 716. 993
Veſontion. 488. 640. 743
Veſperæ. 1209
Veſte alba uti non decet eum qui luget. 1076
Veſtem ſacerdotalem aut monaſticam ſcenici ne induant. 907
Veſtes faciendi neceſſitas. 1213
Veſtſalahi. 275
Veſtigium minandum. 39
Veſtigium ſequi 303
Veſtigium latronis. 19. 22
Veſtimenta monachorum. 142. 580. 582
Veſtimenta Abbatiſſarum. 395
Veſtimenta nitida habeant Preſbyteri. 1191
Veſtimenta Clerici deferant quæ religionem deceant. 153. 1075
Veſtimenta laicorum Clerici non portent. 158
Veſtimenta eccleſiaſtica danda non ſunt pignori. 1287
Veſtimenta intertiare non licet. 49
Veſtimenta mutent pœnitentes. 1093. 1249
Veſtimenta ſacerdotalia ab Epiſcopo conſecranda. 1118
Veſtimenta virginis ſi quis uſque ad genicula levaverit. 72
Veſtimenta ſuper feminam ſi quis tulerit, velut furtiva componat. 70
Veſtimenta in publico lavare non licet in die dominico. 240. 726. 993
Veſtimentum induere non licet quod ex lana & lino contextum eſt. 931
Veſtis religionis. 351
Veſtita manus. 135
Veſtitum occiſorum ſi quis abſtulerit. 136
Veſtitura. 499
Veſtitura quomodo intelligatur. 606
Veſtitura dominica. 615. 786
Veſtitura Pippini Regis. 393. 795. 962. Domni Karoli. 383. 385. 606. 612. 797
Veſtitura triginta annorum. 665
Veſtituræ fidejuſſores. 600. 778. 870
Veſtituram ſuam accipere. 799
Veſtitus capulare. 140. 716
Vetanda eſt cauſa quæ Deum ad iracundiam provocat. 113
Veteratæ decimæ in horreis. 1212. 1224
Vexillum crucis Dei. 689
Via lacinia. 51 Viæ lacinia. 293
Viam publicam, convicinalem, paſtoralem, ſi quis clauſerit contra legem. 122. 156. 514. 900
Viam ſi quis clauſerit quæ ad farinariom ducit. 303
Viam euntt ad palatium nemo contradicat. 254
Viam ſi quis liber libero contradixerit. 76
Viam obſtare. 303
Viaticum. 409. 568
Viaticum quid ſit. 1051
Viaticum euchariſtiæ. 844. 852. 1141. 1147
Viaticum infirmis & abeuntibus de ſeculo non negetur. 192. 360. 850. 867. 1051. *& ſeq.* 1093. 1145. 1150. 1154. 1158. 1287
Viator pauſet in die dominico. 113
Vicarij. 41 250. 460. 669 Quales eligendi. 874 Conſtituantur quales meliores inveniri poſſunt. 21. 765 Malevoli non habendi. 530. Mali ejiciendi. 396. 400. 689. Pravi tollantur. 426. 437 756. 969. De conſtitutione legis admoneantur. 617. 788. Iuſtum judicium teneant. 510
Vicariis quarum cauſarum cognitio interdicta. 796
Vicarij munera non accipiant. 509. Habeant puribulos. *Ibid.* & luparios. 508. Mancipia non emant à ſervo Regis. 507. Latrones non celent. 627. 788
Vicariorum cupiditas notata. 671

Vicarij placitum. 473
Vicarij Comitum. 1218
Vicarij Epiſcoporum. 217. 569. 1142
Vicarius Majoris. 333
Vicedomini. 387. 540. 657. Quales eligendi & habendi. 366. 378. 466 472. 689. 874. Boni & idonei 520. Malevoli non habendi. 530. Pravi tollantur. 426. 437. 756. 969
Vicedomini Abbatiſſarum. 642. 745
Vicedomini audientia. 860
Viceſſores. 136
Vici publici. 793. 857
Vici canonici non ſint neglecti. 401
Vicinantes. 277. 453 757
Vicini, id eſt, habitatores. 313
Victualia de marcha ad tres menſes. 495. 768
Victualium. 175
Victum dare non licet furi. 50
Victus non detur homicidis qui ad Eccleſiam confugerunt 197
Vicus aliquis ſi Epiſcopum ſibi voluerit ordinari. 220
Vicus Iulienſis. 13
Videre quod cupias melius eſt quàm deſiderare quod neſcias. 992
Vvidrigildus. 18. 19. 348. 390
Viduæ ſi poſt mortem mariti in viduitate permaneant, aut ſi ad alias nuptias tranſeant. 229. & ſeq.
Viduæ non ſint in delitiis. 1164
Vidua memoriam mariti cum pudicitia caſtitatis obſervans. 130
Viduæ inſtruendæ quomodo converſari debeant. 724
Viduarum viſitationes frequentationeſque fugiant Clerici. 1035. 1126
Viduæ quam partem conlaborationis habeant poſt mortem maritorum. 776
Viduæ tutores habeant. 544 Pacem rectam habeant. 207. 277. 347. 447. 450. 794. 964
Viduæ adjuventur & releventur. 615. 620. 786. Defenſandæ ab Epiſcopis. 859 & à Comitibus. 737. Sunt in protectione regia 722. Earum curam habeant Preſbyteri. 570. 868 1286. Corrigendæ ab Epiſcopis 196. 887. 1220. 1257
Viduarum juſtitiæ inquirendæ & conſervandæ. 520. 967
Viduæ non deſpiciantur in publicis judiciis clamantes 753. Sed earum cauſæ ſtatim audiantur. 175. 353. 747. 778. 869 881. 899
Viduæ à propoſito diſcedentes viduitatis. 1212
Viduarum matrimonia libera eſſe debent. 8
Viduam ſi quis in conjugium voluerit accipere. 321. 609
Viduas nemo ducere præſumat abſque ſacerdotum ſuorum conſenſu 1003
Viduam ante triginta dies viduitatis uxorem ducere non licet. 599. 778 842. 869. 1161. 1288
Viduam ſi quis uxorem duxerit. 856. 1178
Viduis pro caſtitate violentiam nullus inferat. 1130
Viduam alterius necdum deſponſatam ſi quis rapuerit. 938
Viduam ſi quis rapuerit vel furatus fuerit in uxorem. 214. 1063. 1212
Viduarum raptores quomodo puniendi. 1064. 1077
Viduæ quæ in domibus propriis veſtem mutaverunt. 1098
Viduæ juvenes citò nequaquam velentur. 1172
Viduæ non velentur ſtatim poſt mortem maritorum. 866. id eſt ante triginta dies viduitatis. 567. 722. 1287. Longobardis tamen aliter licuit. 351
Viduas velare Epiſcopus non præſumat. 233. 712
Viduæ inconſultis Epiſcopis non velentur. 1062. 1139
Vidua ſi velum acceperit, in eo permaneat. 858
Viduam religioſam aut ſacratam ſive continentiam profeſſam nemo ducat uxorem. 24. 1004. 1006. 1259. 1295
Viduare Eccleſias. 988
Viduitatis propoſitum. 1212
Vienna. 488. 641. 743
Vienenſis Eccleſia quatuor ſuffraganeas habere debet. 265
Vviſſam. 122
S. Vvigberti monaſterium. 590
Vigilia Paſchæ & Pentecoſtes. 1292
Vigiliæ noctis. 359
Vigiliæ ſanctorum cum dedecore celebratæ. 7
Vvigmodia. 247
Vigor eccleſiaſticus. 895
Vvihon Epiſcopus Oſnabrugenſis. 427
Vvildloch. 248
Vile pretium non facit venditionem irritam. 332
Vilis perſona ſacerdotij dignitate fungi non poteſt. 564. 719. 864
Viles perſonæ non habeant poteſtatem accuſandi. 229
Viles perſonæ ad accuſationem ſacerdotum non admittantur. 984. 1293
Viles & indignæ perſonæ ad teſtimonium admittendæ non ſunt. 1173
Viles perſonæ ſi frequenter admiſiſſe violentiam comprobatæ fuerint. 1275
Vilicus bonus in opus regium eligatur. 510
Villæ & curtes Imperatoris. 332
Villas Abbates non committant monachis. 583
Villæ non ſint deſolatæ. 725 966. neque deſertandæ. 423
Villam alienam ſi quis adſallierit vel occupaverit. 293. 312. 610
Villas ſi quis expoliaverit. 1099
Villamagna monaſterium. 592
Villani Epiſcopi. 381
Vvillebertus Archiepiſcopus Rothomagenſis. 641. 743
Vvillehadus Epiſcopus Bremenſis. 247
Vvilleticus Epiſcopus. 683
Vvilloſæ monachorum. 586
Vim vi repellere licet. 90
Vim ſi quis à perſecutoribus paſſus fuerit. 931
Vvimarcha. 248
Vinceluna. 152
Vvinchinſul. 121
Vinculum communionis. 1192
Vinculum inſcriptionis. 1122. 1198. 1293
Vindemiam dominicam pedibus nullus premere præſumat. 338
Vindicare libertatem ſuam. 781. 790. & ſeq.
Vindicta illicita. 896
Vindicta & judicium in latrones. 197. 861
Vindictæ miniſterium. 1252
Vindictam Dei à ſe removere. 978. 1072
Vindictam admonitio manifeſta præcedat. 1008
Vindocinum caſtellum. 12
Vinea non ſerenda altero ſemine. 930
Vineæ quomodo faciendæ. 333
Vineam arare vel plantare. 123. 510
Vineam ſi quis læſerit. 928
Vineam alienam ſi quis vindemiaverit. 299
Vvinedorum gentes. 682
Vvinileodes. 243
Vinitorem ſi quis vendiderit. 290
Vvintanus Epiſcopus. 245
Vinum mittatur in bona vaſcula. 333
Vinum & annonam ne quis vendat antequam colligantur. 468 472. 796
Vinum ſi quis comparaverit propter cupiditatem. 455
Vino abſtineat qui ad condictum placitum non venerit. 767
Vini uſus interdictus pœnitentibus. 1168. 1241
Vinum qui bibere voluit tempore letaniæ, redimat. 257
Vinum coctum. 336. 340
Violatio conjugalis. 231
Violatores ſacratarum feminarum ſacrilegi ac perditionis filij eſſe noſcuntur. 1004
Violenter ſi quis occupat res alienas. 1101
Violentiæ convictus, capite puniatur. 1074
Violentiæ crimen ſi ſervi admiſerint jubente domino. 1075
Violentiam ſi quis ſe aſſerat pertuliſſe. 1060
Violentiam non facit qui vim repellit. 90
Violentiam manifeſtam ſi quis detegitur commiſiſſe. 997
Vir caput eſt mulieris. 184. 1126
Viri caſti & incorrupti ad uxores ſuas accedere debent. 1282. & uxores ſuas in caſtitate diligere. 962. 1009 1145 1290. eiſque fidem & dilectionem ſervare. 1010. 1280
Vir unuſquiſque una uxore contentus ſit. 1289
Vir qui uxorem dimiſit, aliam non accipiat vivente uxore priore. 228. 709
Vir quem uxor in aliam provinciam ſequi non vult, poteſt aliam ducere. 164
Viri abſtineant à coitu prægnantium uxorum. 963 1295
Virum ſi uxor accuſaverit frigiditatis. 937. 1278
Vir ſi ſine liberis mortuus fuerit. 136
Viros ſuos quæ dimittunt, alios accipere non poſſunt 166. 932
Vir ſi ſe defendendo hominem occiderit. 163
Vir in pœnitentia poſitus ſi, defuncta uxore, aliam duxerit. 1095
Viri non intrent in clauſtra ſanctimonialium. 368
Viri Deo dicati non ſunt in poteſtate laicorum. 1067

Vvirdita. 515
Vvitdomadenſis pagus. 690
Vvitegildus. 87. & ſeq 89
Virga decima hereditaris. 508
Virga quæ ſepis continet firmitatem. 125
Virga deforis de ſepe incautè miſſa. 48
Virgæ tres cum quibus ſepis ſuperligata eſt. 504
Virgæ paratæ ad flagellandos ſervos. 508
Virgam ſi quis alteri abſciderit. 348
Vvirgildus. 777. 1141 1149 1151. 1154. 1174
Vvirgildi compoſitio, 600. Ex quibus rebus facienda. 779. 871
Vvirgildum componere. 869. & ſeq.
Vvirgildum proximis defuncti perſolvere. 841
Virginem Deo devotam nemo accipiat in conjugium. 1004. 1006. 1159
Virginem ſacratam nemo ducat uxorem. 1295
Virgines quo tempore velentur. 269
Virgines quo ætatis ſuæ anno conſecrandæ. 868
Virgines non velentur ante XXV. annos. 710
Virgines non conſecrentur ante viginti quinque annos. 117. 129. 516
Virgines Deo ſacratæ à gravioribus perſonis ſerventur. 227
Virgines à Preſbyteris non velentur. 1139
Virgines Deo ſacratæ ne vagentur. 516
Virgines velare non licet Abbatiſſis. 238
Virgines Deo conſecratæ quomodo cuſtodiantur. 709
Virgines propoſitum ſuum obſervent. 794
Virgines à Preſbyteris velandæ non ſunt abſque conſulto Epiſcoporum. 1061
Virgines non velatæ ſi deviaverint. 1111
Virgines ſuum propoſitum omnimodis obſervent. 232
Virginibus ſacris nemo ſe ſociet 713. 867
Virginibus ſacris qui ſe ſociant. 568. 1154
Virginitas uſque ad nuptias fideliter ſervetur. 962 1145
Virginum raptores ab Eccleſiæ communione pellantur. 1077
Virginum oppreſſores quomodo puniendi. 1064
Virginum conſecratio ad ſolos Epiſcopos pertinet. 339
Virgo Deo devota eſt ſponſa Chriſti. 1005
Virilia truncare. 301
Virilis ſexus totam hereditatem rapit in terra Salica. 311
Virilis ſexus præfertur feminco in ſucceſſione rerum aviaticarum. 40
Vvirtaha fluvius. 147. & ſeq.
Virtus, id eſt, vis. 59 766
Vis temerariæ multitudinis. 1041
Vviſebroch. 248
Viſitatio Epiſcoporum non debet eſſe oneroſa populis. 567 782
Viſus in oculo ſi reſtiterit. 29
Viſus in oculo ſi tactus non fuerit. 73
Vita ſempiterna. 974
Vita vulgaris. 1125
Vita Regis & filiorum ejus uſurpanda non eſt in jurejurando. 964
Vita bona præferenda diſciplinæ cantandi vel legendi. 481
Vita ſi conceſſa fuerit ei qui judicatus eſt ad mortem. 467 & ſeq 881
Vita ei dari non poteſt à Comite qui ad mortem damnatus eſt à Scabinis. 509
Vitæ exitus. 1107
Vitæ æternæ ſpes. 844
Vitæ diſligaturis lorum. 278
Vitam nullus ſine communione finiat. 934. 1147
Vitam aut alodem nullus Bajuvarius ſine crimine perdat. 101
Vuitbaldus Epiſcopus. 145. 823
Vites ſi quis ſutaverit. 288
Vuithmundus & Albion Saxoniæ Duces. 193
Vitia octo principalia 1162. majora vel minora. 732. 835
Vitia quatuor ſunt quæ fidem catholicam commaculant. 889
Vitia fugienda. 457. 1185
Vitia caveantur quæ quaſi naturaliter in uſu habentur. 961 1144
Vitia cavenda quæ remanſerunt ex ritu gentilium. 961
Vitiorum turba ad animum ingredi ſolet per aurium oculorumque illecebras. 1170
Vitia delictorum majora facit ſublimitas dignitatum. 1040
Vitium vetus ſervorum. 1095
Vitius. 18
Vitium ſi inventum fuerit in animali vendito. 232. 901
Vitiata animalia. 226. 232
Vitiatam cauſam litigatori licet appellationis remedio ſublevare. 1097 1176
Vitulum ſi quis furaverit. 285
Vituperationis malum ab omnibus fidelibus ſubtrahendum. 1193
Vituperationibus dilaniandi non ſunt ſacerdotes. 1000. 1097
Vuitzanus Epiſcopus. 823
Vivanda. 599
Vivaria, in quibus piſces. 340. 510
Vivarij. 334
Vivere unumquemque juſtè & piè oportet. 1176
Vivus comburatur qui deprædationis facultatem dederit malitioſa factione. 997
Vltionis debitæ acrimonia. 511. 941. 997
Vlulatum excelſum facere non oportet in funeribus Chriſtianorum. 957
Vnam rem ſi quis duobus donaverit. 1102
Vnanimitas apoſtolicæ ſedis 715
Vnanimitas ſit cum omni populo Chriſtiano. 990. 1161
Vnanimitatis concordia. 1151
Vnctio extrema. 560. 835
Vnctio ſacrati olei. 191. 409. 934
Vnctione ſacrati olei nemo careat. 1051. & ſeq. 1147
Vnctum. 337. 340
Vnctus Domini dilaniandus non eſt detractionibus. 1000. 1097
Vngenſis pagus. 690
Vnitas Eccleſiæ. 823
Vniverſale Concilium. 996
Vnuptur. 140
Vnuſquiſque faciat de rebus ſuis quod velit. 347
Vnuſquiſque maneat in loco ubi conſtitutus fuit. 1905
Vocem funeſtam potiùs intercidi quam audiri oportet. 1096 1123
Volatilia monachi quomodo comedant. 581. 588
Vuolſarius Epiſcopus. 490
Voluntate mala ſi quis peccaverit. 788
Voluptas carnis, non dolor, in culpa eſt. 153. 959. 1179
Vomeres novem igniti. 389. 795
VVormatia. 405. 987
Votum propriæ ſponſionis. 1005
Votum ubi quis vovit, ibi maneat. 1005
Vota fidelium. 823
Votum Deo reddendum. 125
Vota differenda non ſunt. 931
Votum ſolvere licet Epiſcopo. 843
Vota defuncti implenda ſunt. 1173
Vota ad fontes, arbores, & petras. 254. 991. 1094
Votos vovere. 540
Votivus. 284
Vox accuſandi. 216
Vrſio Epiſcopus Viennenſis. 165
Vrſus Epiſcopus. 818
Vrſus alienus ſi occiſus aut involatus fuerit. 84
Vſufructuarium jus. 129
Vſura eſt ubi ampliùs requiritur quàm datur. 454. 716
Vſurarum genera multiplicia atque innumera. 1141
Vſura prohibita omnibus Chriſtianis & maximè ſacerdotibus & Clericis. 215. 531 705. 749. 796. 833. 893. 931. 958. & ſeq. 1038. 1125. 1185
Vſuris inſervire. 633
Vſurpatas res qui injuſtè abſtulit, adhibita æquitate reſtituat. 1108
Vſurpatione locus alicujus in alterius non concedatur injuriam. 1038
Vſurpationis contumelia. 997
Vtenſilia ſufficienter habeant. 509
Vterna. 248
Vtilitatem perpetuam quæ reſpiciunt, nulla commutatione varientur. 978. 1073
Vulfolendus Epiſcopus Bituricenſis. 143
Vulgaris populus. 765
Vulnera ſi quis in homine fecerit. 47
Vulnerum variæ ſpecies. 107
Vulnerum varia genera. 294
Vulnus ubi infixum eſt, medicina eſt adhibenda. 380. 1080
Vulpeculam ſi quis alterum clamaverit. 302
Vula, id eſt, equus mediocris. 187
Vxor, vas infirmius. 1190
Vxor non eſt omnis mulier juncta viro. 1039
Vxores qui ducere voluerint, ſic ad eas caſti accedant ſicut eas caſtas cupiunt invenire. 1108

Vxores

Vxores viri debent in caſtitate diligere. 2009
Vxores viris ſolã fidem & dilectionem ſervare debent. 1010. 1280
Vxore una unuſquiſque contentus ſit. 934. 1247. 1289
Vxores tantùm duas habere permiſſum, 1293. Nam tertia ſuperflua eſt. 1113
Vxorem ſuam ſi quis ſcit ancillam eſſe. 164
Vxorem ſi quis acceperit, primo anno excuſatus ab expeditione bellica. 931
Vxor docenda eſt publicè & non occultè. 1063. 1264. Canonicè & legaliter accipienda. 1111. Legitimè viro conjungenda. 1129
Vxorem habens, concubinam habere non poteſt 1098 1145
Vxorum prægnantium coitu ſe abſtineant viri. 913 1595.
Vxor enim non eſt cõceſſa cauſa libidinis, ſed filiorũ. 1290
Virũ ſi uxor accuſaverit frigiditatis. 164. 184 932. 937 1278
Vxor ſi adulterium perpetraverit. 1107
Vxores quomodo liceat abjicere. 1092
Vxor dimitti poteſt propter fornicationem. 936. 1107. 1143
Vxor dimittenda non eſt propter fornicationem 963
Vxorem ſi quis dimiſerit, alteri non nubat. 82. 115. 183. 932 1145
Vxorem propriam ſi quis dereliquerit vel interfecerit. 670. 883 1219. 1227. 1252. 1255
Vxor à viro dimiſſa alium maritum non accipiat. 228. 517. 709 838
Vxor ſemper innupta maneat quæ virum ſuum in aliam provinciam ſequi noluerit. 164
Vxor poteſtatem habeat res ſuas vendere & donare. 260
Vxor dotem recipiat poſt mortem mariti, ſi liberos non habuerit. 71 129
Vxores defunctorum tertiam partem conlaborationis accipiant. 776. 883
Vxor memoriam mariti cum pudicitia caſtitatis obſervans. 130
Vxor ſi mortem viri ſui conſiliavit. 169
Vxorem ſi quis acceperit eam quam prius deſponſatam non habuit. 71
Vxorem ſi quis ſervus acceperit colonam alienam. 401
Vxorem habere non licet ſocrum &c. 68 112 neque filiam de baptiſmo vel de confirmatione. 1178. neque eam cujus filium tenuit in fonte is qui uxorem ducere vult. 1288. neque virginem vel viduam ſacratam. 1295
Vxorem Reges accipere non debent de exteris gentibus. 577
Vxorem ſuam ſi quis velari permiſerit. 165
Vxorem alienam ſi quis tulerit vivo marito. 36. 70. 292. 608
Vxorem ſi quis duxerit ſponſam alterius. 116
Vxoris ſuæ conſobrinam ſi quis cognoverit. 165
Vxorem fratris ſui ſi frater adulteraverit 165. 182. 829. 1253
Vxorem domini ſui ſi quis adulterio violaverit. 1006
Vxorem alterius ſi quis ſubegerit. 114
Vxorem ſi Presbyter acceperit, ab ordine deponatur. 1137
Vxores plures ſi ſacerdotes habuerint. 191

X

XEnodochium eſt locus venerabilis in quo peregrini ſuſcipiuntur. 746
Xenodochia quomodo ordinanda. 148
Xenodochia qui habent, pauperes paſcant. 257. 237. 546
Xenodochia regalia. 259. 538

Y

YRias, curſus genus inter paganos uſurpatus. 152

Z

ZAcharias Papa. 1133. Ejus epiſtola 803 821
Zelus fidei dominicæ 1038
Zizania nulla corrumpant meſſem dominicam. 1038

FINIS INDICIS.

ADMONITIO AD LECTOREM.

POST abſolutam capitularium editionem venit in manus meas vetus eorum exemplar ſexcentorum aut circiter annorum, quod mecum liberaliſſimè communicavit vir clariſſimus Aymo Pruſtus à Camporgo Conſiliarius regius & Antecesſor Aurelianenſis. Continentur in eo priores quatuor libri cum duabus prioribus appendicibus libri quarti. Ponitur autem primò præfatio Karoli Magni quæ initium libri primi conſtituere ſolet, deinde præfatio Anſegiſi cum hac inſcriptione : Secunda præfatio glorioſiſſimorum Principum Domni Ludouvici Auguſti & Chlotárij Cæſaris. *In præfatione porrò iſta admixtum eſt nomen Lotharij. quemadmodum obſervatum eſt de multis aliis vetuſtis exemplaribus. In calce verò codicis reperiuntur capitula excerpta ex illis quæ collecta & Hadriano Papa oblata ſunt ab Angilramno Archiepiſcopo Metenſi, quæ in iſto codice dicuntur accepta partim ex ſynodalibus decretis ſancti Gregorij Papæ, partim ex Concilio Nicæno.*

In eodem codice Aurelianenſi deſcripta ſunt priora quinque capita opuſculi de inſtitutione regia quod Ionas Epiſcopus Aurelianenſis ſcripſit ad Pippinum Aquitaniæ Regem, quod verò vir clariſſimus Domnus Lucas Dacherius ex codice Romano edidit in tomo quinto ſui ſpicilegij. Sed pro eo quod illic in capite primo legitur, Duo quippe ſunt, Imperator Auguſte, quibus principaliter hic regitur mundus, *liber Aurelianenſis diſertè ſcriptum habet :* Duæ ſunt, inquit, Imperatrices auguſtæ quibus principaliter hic regitur mundus. *Vt non dubitem quin ita ſcriptum fuerit in codice ex quo opuſculum iſtud deſcriptum eſt ut ad Dacherium mitteretur. Vide porrò quæ nos de hoc argumento diximus in Notis ad capitularia pag.* 1213.

Eodem tempore quo codex iſte Aurelianenſis venit in manus meas, delata eſt in bibliothecam Colbertinam vetuſtiſſima epiſtolarum Alcuini collectio, inter quas reperta eſt illa cujus mentionem fecimus in eiſdem Notis noſtris pag. 1062. *mutila illa quidem, ſed minima ſui parte, ut nobis manifeſtum eſt. Scripta eſt ad Candidum & Nathanaëlem, id eſt, ad Vvizonem & Fredegiſum, ut docet vetus elenchus in fronte codicis poſitus, in quo ſic legitur :* Epiſtola ad Candidum. i. Vvizonem & Natanahel. i. Fridigiſum. *Sequitur epiſtola cum nævis ac mendis ſuis, qualis legitur in veteri exemplari.*

Epiſtola ad Candidum & Natanaël.

CAriſſimis in Chriſto filiis Candido & Nathanaheli Albinus ſalutem. Cura mea & caritas mea vobiſcum, filij, omnibus vigilat horis, optans vos moribus & religioſa vita Deo placere & Domino meo David, & ut exemplo ſitis boni operis aliis in palatio viventibus. Gratia eſt patris filius ſapiens. Sapientia vera eſt quæ ad vitam ducit æternam. Nec nobis ignobilia quædam ſtatuit præcepta, ſed valde nobilia & omni honore digniſſima, in quibus ad vitam poſſumus promereri perpetuam & inter homines laudabilem habere honorem. De quibus ſiquidem præceptis ſæpius vos ammonui in ſcola eruditionis veſtræ; ſed nuper de nido paternæ educationis edocti, ad publicas evolaſtis auras. Intellegatur in vobis quod audiſtis à nobis. Vivat pater in filiis, qui modò trepidus diem expectat mortis ſuæ. Opto vos habeat ſuperſtites quos habuit in ſervitio Dei

laboris ſui commilitones. Plurima mihi eſſent ſcribenda, quæ vobis neceſſaria ſunt obſervanda. ſed ſcio me de honeſtate vitæ ſæpius veſtram ammonuiſſe caritatem, litteriſque monita mea ſæpius proſequi & renovare. Quapropter dicamus quæ modò nobis & vobis neceſſaria eſſe videntur. Igitur venerabilis pater Theudulphus Epiſcopus quibuſdam confratribus ſancti Martini fidelibus veſtræ proſperitatis interceſſoribus de quodam reo fugitivo habet diſceptationem. Qui reus, poſt plurima pœnarum genera, ſubitò de vinculis elapſus, ad Eccleſiam confugit ſancti Martini præcipui confeſſoris Chriſti, confitens peccata ſua, reconciliationem depoſcens, Cæſarem appellans, viam ad ejus ſanctiſſimam præſentiam flagitans, quem reddidimus ejuſdem præfati Epiſcopi propter inſidias ſibi paratas in via, ut fertur, abeuntes eum dimiſerunt ante fores Eccleſiæ ſtantem. Sed ejuſdem venerandi Epiſcopi, his tranſactis, hoſtiliter venerunt homines quamplurimi, ut compertum eſt. Sed octo primates homines cum Epiſcopo noſtro die dominico in Eccleſiam, non illi octo qui in Propheta leguntur in gladiis & lanceis paſcere terram Nembroth, ſed rapere reum & ſanctitatem domus Dei profanare & ſancti confeſſoris Chriſti Martini imminuere honorem. Inruentes ſiquidem intra cancellos altaris, quos expulerunt fratres ante faciem altaris. Si aliud dicunt, omnino falſum fuerunt, quia illorum nullus caput tunc temporis inclinavit ad altare Dei. Sonuit ſiquidem ante civitatem veniſſe hoſtem Aurelianenſem ac profananda ſancti Martini ſuffragia. Quia ſciebant commanentes ex villulas homines exinde venientes, concurſus fuit in civitate ſubitò mendicorum ex omni parte, ſuum parati defenſorem defendere. Timor & tumultus ubique increpuit. de quorum manibus fratres noſtri eripuerunt præfati Epiſcopi homines, ne quid malè paterentur, populumque foras Eccleſiam expulerunt. Sed ſcio antè nominatum Pontificem multas dicendas eſſe accuſationes contra fratres noſtros, & quæ geſta ſunt exaggerare, & plurima addere quæ geſta non erant, ſicut in ejus legebatur litteris. Quapropter, filij cariſſimi, præcipiendo præcipio vobis ut proſtrati veniatis ante pedes Domini mei David Imperatoris æquiſſimi & ſereniſſimi, poſtolantes Epiſcopo veniente locum defenſandi & diſputandi cum eo ſi juſtum ſit ut vi raperetur de Eccleſia ad eaſdem pœnas reus de quibus aufugit, & an æquum ſit ut qui Cæſarem appellat, ad Cæſarem non adducatur, & utrum fas ſit ut pœnitens & confitens ſcelera ſua ſpolietur omnibus bonis uſque corrigiam calciamenti, vel ſi bene cuſtodiatur illud dominicum ver-

Iac. 2. bum quo ait: *Superexaltat miſericordia judicium.* In tali ſiquidem facto è contrario ſuperexaltat judicium miſericordiam. Et ubi eſt multotiens laudata miſericordia ab ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto,

Math. 5. quæ inter evangelicas legitur beatitudines: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequen-*

Luc. 6. *tur.* Item præceptum dominicum: *Eſtote miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt.* Item cautelam

Ibid. providam conſideremus, ubi ait: *Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Et alia multa quæ in evangelio leguntur auctoritate de miſericor-

Math. 9. dia & ipſius Domini verbo, ubi ait: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* Quapropter peccatricem

Luc. 7. mulierem, quæ ſanctos tetigit pedes, non abhorruit.

ex tacto opprobrium contulit Chriſto, ſed inſignia virtutis ejus elicuit. Neque enim immunditia ejus polluit mundum, ſed puritas mundi purificavit immundam. Recordemur nos illius eſſe ſervos qui, ductus ad crucem, pro crucifigentibus oravit. Et quomodo venerabilis pater dicit reum peccatorem Eccleſia non debere recipi. Si Eccleſiam peccatores non intrant, fortaſſis ſacerdos non invenietur qui Miſſas cantet in ea, ne qui cantanti reſpondeat, niſi quiſlibet nuper baptizatus, dicente Iohanne Apoſtolo: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* 1. Ioa. 5.

Sed eundem reum diabolum nominari in venerabilis Epiſcopi litteris invenimus, non hominem. Non 1. Cor. 4.

cogitas quid Apoſtolus ait: *Nolite judicare ante tempus.* Numquid præſcribimus potentiæ Dei ut miſereatur cui vult, qui ait: *Erunt noviſſimi primi & primi noviſſimi.* Math. 19.

cujus ſapientiæ interpretationem in Iuda & latrone. Ille de apoſtolatu pependit in laqueo, iſte de cruce paradiſum intravit. Duo ſunt, dicit beatus Gregorius de hac eadem ſententia, quæ ſolliciiè penſare debemus. quæ enim multi vocati, ſed pauci electi ſunt. Primum eſt ut de ſe quiſque minimè præſumat: quæ etſi jam ad fidem vocatū eſt, utrum perhenni regno dignus ſit neſcit. Secundum verò, ut unuſquiſque proximum, quem fortaſſe jacere in vitiis conſpicit, deſperare non audeat, quia divinæ miſericordiæ divitias ignorat. Numquid aliquis peccator talis eſt qui Chriſti ſanguine purgari non poſſit, & quàm profunda ſcelerum voragine demerſus ut miſericordia Chriſti eum mederi non poſſit? Quid aliud ait qui hoc dicit niſi ut Chriſtus fruſtra mortuus ſit? Fruſtra autem mortuus eſt ſi aliquos non poteſt vivificare, quæ nobis veniam cotidie donat. Numquam juſtum eſt eam aliis denegare quam nobis ſedulis optamus votis dari. Ad Eccleſiam confugimus ut in ea exaudiantur preces noſtræ, & aliorum preces in ea exaudire dedignemur. Nobis per ſanctorum preces in Eccleſia peccata dimitti confidimus, & confitenti peccata duro corde in eadem ligamus Eccleſia. Ad Apoſtolus præcipit Gal. 6.

delinquentes corripere in ſpiritu manſuetudinis. Et Iac. 5.

Apoſtolus Iacobus: *Si zelum amarum habetis, & contentiones ſunt in cordibus veſtris, nolite gloriari.* & cetera quæ adſequentibus terribili cenſura leguntur de his qui zelum habent amarum. Zelum ſiquidem bonum eſt ſi ſpiritu manſuetudinis mitigetur. Curandum eſt ut rectorem ſubditis & matrem pietas & patrem exhibeat diſciplina. Atque providendum ne aut diſtrictio rigida aut pietas ſit remiſſa. Nam diſciplina vel miſericordia multùm deſtruitur ſi una ſine altera teneatur. Idcirco in arca & virga & Hebr. 9.

manna fuiſſe legitur ut in pectore rectoris eſſet virga diſtrictionis & manna dulcedinis. ut pſalmiſta: *Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Sit Pſal. 22.

zelus, ſed moderatè ſæviens. Sit pietas, ſi non plus quàm expediat parcens. Sed videamus quid de fugitivis ad Eccleſiam ſancti canones cenſeant. In canone Aurelianenſi cap. 1. legitur: *De homicidis &* Concil. Aurel. I. c. 1.

adulteris & furibus, ſi ad Eccleſiam confugerint, id conſtituimus obſervandum quod eccleſiaſtici canones decreverunt & lex Romana conſtituit, ut ad Eccleſiæ atriis vel domū Epiſcopi eos abſtrahi omnino non liceat nec alteri conſignare, niſi ad evangelia datis ſacramentis de morte, debilitate, & omni pœnarum genere ſint ſecuri. O! Aurelianenſis Pontifex

contra Aurelianenſem ſynodum facere audet, io qua fuerunt Epiſcopi, ut legitur, ſeptuaginta duo. An æquum & honeſtum videri poterit ejuſdem civitatis Pontificem ſuæ propriæ civitatis auctoritatem infringere? Item ſynodo Aurelianenſi cap.

Concil. Aurel. IV. c. 21.

XXI. *Si quis neceſſitati compulſus ad Eccleſiæ ſepta confugerit, & ſacerdote ſeu præpoſito Eccleſiæ prætermiſſo atque contempto eum quiſque de locis ſacris vel atriis ſeu vi ſeu dolo abſtrahere aut ſollicitare fortaſſe præſumpſerit, ut inimicus Eccleſiæ ab ejus liminibus arceatur quouſque juxta Pontificis diſcretionem digna per indictam pænitentiam emendatio ſubſequatur, eo tamen qui à ſe raptus eſt priùs Eccleſiæ reſtituatur.* Item ſanctus Silveſter in titulo XXI.

Concil. Aurel. V. c. 22.

De ſervis qui pro qualibet culpa ad Eccleſiæ ſepta confugerint id ſtatuimus obſervandum, ſicut in antiquis conſtitutionibus tenetur ſcriptum. Pro conceſſa culpa, datis à Domino ſacramentis, quiſquis ille fuerit egrediatur, de venia jam ſecurus. Enimvero ſi immemor fidei dominus tranſcendiſſe convincitur quod juravit, ut is qui veniam acceperat probatur, tantummodo pro ea culpa qualecunque ſupplicio cruciatur, dominus ille qui immemor fuit datæ fidei, ſit ab omnium communione ſuſpenſus. Item ſynodus Agathenſis:

Concil. Aurel. I. c. 1.

Placuit ut homicidæ à foribus Eccleſiæ non citò pellantur, & omne genere pœnarum ſint liberi, ita tamen ut eis quibus rei ſunt ſatisfaciant. Item ſynodus Agathenſis: *Omnis fidelis qui in ſinum Eccleſiæ confugerit, hoc eſt matris, non facilè repellatur, ſed in ea Eccleſia, quantum judices veritatis judicaverunt, ſatisfactione ſanetur.* Sed & de Conſtantino Impe-

Acta S. Silveſtri MS.

ratore legimus, dum baptizatus fuerit, ut die quarta hujuſmodi ſtatuiſſet legem, ut in quocunque loco fuerit fabricata Eccleſia, conſecrationis hanc virtutem obtineat ut quicunque reus in eam fugerit, judicis periculo qui in præſenti fuerit defenſetur. Sed & perſpectis cautiſſimis Romanorum libris ita de fugitivis ad Eccleſiæ cujuſlibet ſuffragia invenimus ſcriptum, vel de eis qui Cæſarem appellant, vel ad Principem ſe duci flagitant. Theodoſius & Valentinianus Aug. Antiocho Præfecto prætorio data X. Kal. Aprilis Conſtantinopolim Antiocho & Baſſo Conſulibus. INTERPRETATIO. *Eccleſiæ*

Interpret. l. 4. Cod. Theod. de his qui ad Eccleſ. conf.

ac loca Deo dicata, rei qui ibidem compulſi timore confugerint ita tueantur ut nullis locis ſanctis ad direptionem rerum vim ac manibus afferre præſumat. Sed quicquid ſpatij vel in porticibus, vel in atriis, vel domibus, vel in areis ad Eccleſiam adjacentibus pertinet, velut interiora templi præcipimus cuſtodire, ut reus timoris neceſſitas non conſtringat circa altaria manere & loca veneratione digna polluere. Imp. Honorius & Theodoſios Aug. Ciciliano præpoſito poſt alia datur VIIII. Kal. Febr. Ravenna Honorio VIII. & Theodoſio ſecundo Auguſtis Conſulibus.

Interpr. l. 3. Cod. Theod. de cuſtodia reor.

INTERPRETATIO. *Omnibus dominicis diebus judices ſub fide cuſtodia de carceribus reos educant, ut eis à Chriſtianis vel à ſacerdotibus ſubſtantia præbeatur, & ad balneum prædictis diebus ſub cuſtodia religionis contemplatione ducantur. Si quis de judicibus hoc implere neglexerit, pœnam quam lex ipſa conſtituit cogatur implere.* Lege Iulia de vi publica dampnatur qui aliqua poteſtate præditus civem

Romanum Imperatorem appellantem necaverit in via publica, vincla duci juſſerit, cujus rei pœna in humiliores capita, in honeſtiores inſulæ deportatione coherceatur. Lege Iulia decretum eſt ut pro violentia dampnetur quicunque judex appellantem, ut ad Principis præſentia ducatur, ingenuum hominem vel civem Romanum torſerit, occiderit, vel occidi juſſerit, vel in vinculis publicis adſtrinxerit, vel flagellis cæciderit, aut damnare præſumpſerit, pro qua re humiliores perſonæ capite puniuntur, honeſtiores in inſula religantur.

Interpr. l. 2. & 15. Cod. Theod. de appellat.

Legitur in Oroſio libro VII. de Alarico Rege, qui Romam obſedit, irrupit, vaſtavit, quali intentione locis ſanctis idem paganus Rex parcere juſſit, ut eadem verba ponimus quæ idem hiſtoricus vir poſuit, qui poſt congruam rerum geſtarum ſeriem litteris ſubjunxit: *Adeſt Alaricus, trepidam Romam obſidet, turbatámque irrumpit, dato tamen præcepto priùs ut ſi quis in ſancta loca, præcipuè in ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli baſilica confugiſſet, hos in primis inviolatos ſecuros eſſe ſinerent.*

Oroſ. lib. 7. c. 39.

Ex quo honore vaſa ſancta reportare juſſiſſet inventa ad Eccleſias ille qui ſcire deſiderat legere poterit. Si hæc quæ poſuimus canonem vel legum teſtimonia minores eſſe auctoritates æſtimet, legat ipſius Domini de fugitivorum civitatibus præcepti, & intellegat divinitus eſſe ſtatutum ut rei & peccatores, Domino Deo demandante, loca defenſationis debuiſſent habere ubi protegerentur à perſequentium inſidiis. Necnon & ipſam Romam aliaſque per mundum civitates aſylum ſtatuiſſe ad reorum defenſationem legitur, ut per illius loci vel templi, qui apud eos ſanctus habebatur, ſevera legum cautione mitigaretur. An fas eſt apud Chriſtianos minoris eſſe honoris Eccleſiam Chriſti quàm templum Iovis apud paganos, vel beatæ Mariæ genetricis Dei domum quam impiæ Iunonis aſylum inferioris venerationis haberi? Aut ipſe beatus Martinus, verus Dei cultor, in Chriſtiano imperio minùs venerari fas eſt quàm Scolapius falſator in paganorum poteſtate habuit? Hæc ſiquidem omnia ſi Domino meo David Imperatore Chriſtianiſſimo & in omni honore Dei devotiſſimo leguntur vel verbis pacificis dicantur, ſcio ſanctiſſimum illius animum, & pietate pleniſſimum, & in cuſtodia mandatorum Dei cautiſſimum, cui nullis poterit muneribus de via veritatis averti, qui omnia ita decernit & judicat ſicut Domino Deo Ieſu Chriſto placuerit & ſanctis ejus, & ſibi erit mercis perpetua in æterna beatitudine, & filiis ſuis benedictio ſempiterna. Ecce ſanctarum cenſura canonum, ecce legalium ſcita litterarum firmiſſimè honore Eccleſiarum Chriſti in patrociniis fugitivorum conſervari jubent. Nunquam, credimus ut Chriſtianiſſimus & ſereniſſimus Imperator Domnus Carolus Auguſtus aliter præcipiat niſi ot ſanctarum cenſura canonum & legalium......

Deſunt heic nonnulla, ſed admodum pauca, ſeptem nimirum lineæ aut octo ad ſummum. Eò autem tendere videtur oratio ut Candidus & Nathanaël auctoritate ſua efficiant ne quid ab Imperatore ſtatuatur adverſùs congregationem ſancti Martini.

Addenda & emendanda in primo tomo.

IN *Præfatione cap.* 4. *lin.* 2. *leg* dictas
Ibid. cap. 15. lin. 25 leg. *capsula ignotam librorum ope.*
Ibid. cap. 18 *lin* 2. *leg.* ſynodo
Ibid cap 49. *lin.* 23 *leg* CCCCLXXVIIII.
Ibid cap. 27 *lin* 58. *leg.* Quatriduum illud
pag. 21 *lin.* 12. *leg* farciams
pag 175. *lin. ult. leg* exclusas
pag. 177 *cap* 1. *lin.* 13 *leg.* ipſe
pag. 191. *cap.* 1. *leg.* judicare & indicare
pag. 207. *in numero leg* 788.
pag. 210. *lin.* 35. *leg* præfiximus
pag. 230 *lin.* 28. *leg.* communionem
pag 240. *lin.* 19 *leg* linum.
pag. 259. *cap.* 5. *in marg. repone:* Ibid. lib. 2. tit. 47. c. 3.
pag. 267. *cap.* 19. *leg* dominica
Ibid cap. 20. *in marg. leg.* Ibid. c 59.
pag 315 *cap.* 50 *§.* 4. *lin.* 2. *leg* quiols
pag. 316 *cap.* 52. *§.* 2 *lin* 21. *leg.* Graſio
pag. 330 *cap.* 5. *in marg. leg* VII 402.
Ibid. lin. 7. *leg* non ex numero ſeptuaginta
pag. 341 *cap.* 28 *leg.* Volumus ut bonos
pag 342. *in præfat. lin* 7. *leg.* venaſſemus
pag. 361. *cap.* 12. *leg* Ut monachi & ſanctimoniales. *Dele* & Canonici.
pag 366. *cap.* 12 in lemmate, adhibe eandem emendationem.
pag 372. *lin* 20. *leg.* diſtrictione
pag. 379. *cap.* 2. *lin* 6 *leg.* propria.
pag. 398 *cap.* 72 *in marg repone:* VI. 214.
pag. 400. *lin* 45. *leg* Quia inſtigante antiquo
pag. 457 *cap* 23. *leg* De ordinatione eccleſiaſtica.
pag. 472 *cap* 16 *adde in marg.* Ibid. c. 26.
pag 478. *cap.* 5 *lin* 7. *leg.* cujuſlibet
pag. 495 *cap.* 8 *lin.* 12 *leg.* Albeam
pag 498 *cap.* 10. *lin* 4. *leg* renunciens.
pag 507 *cap* 1 *lin.* 17 *leg* monachi
pag 519. & 522. *in titulo capitularum lin.* 3. *leg* EXCERPTA.
pag 527 *cap* 3 *lin* 25 *leg* præpoſitis
pag. 531 *cap.* 6 *lin.* 7 *leg.* convivias
pag. 535. *cap* 1 *in marg leg* Lib. 2 leg. Long.
pag 550 *lin* 28 *leg* negotij
pag 566. *cap* 15. *lin* 5. *leg.* oobit
pag 581. *cap* 16 *in marg leg* Ivo par. 2. c. 133.
pag 592. *in decreto lin* 4 *leg* partibus
pag. 622. *in titul. leg* ANNO DCCCXX.
pag. 637 *cap* 15. *lin ult. leg* juſta
pag. 619. *cap.* 20. *lin.* 2 *leg* inundatio
pag 647 *in admonitione Sirmondi lin* 8 *leg* Extat in coll.
pag. 652 *lin* 25 *leg* Hlotharij V. Iodoſt. V.
pag. 663 *cap.* 1 *adde in marg* Addit. IV. 97.
pag 269 *cap* 2. *adde in marg.* Addit IV 104.
pag 670. *cap.* 4 *in marg. leg* Addit IV. 129. 162.
pag 689 *cap.* 1 *adde in marg.* Concil. Mogunt. an. 813. c. 50.
pag. 706. *c.* 10 *lin ult leg* examinetur.
Pag 707. *cap* 24 dele in margine quæ illic adnotantur ex libro legis Longobardorum, quæ referenda ſunt ad marginem capitis 25.
pag 720. *cap* 83. *adde in marg* V 100. 214. Addit. IV. 163.
pag 724. *cap.* 105 *adde in marg.* S. Gregor. lib. 1. epiſt 24.
Ibid lin 19 *adde in margine:* VI. 127
pag. 729 *cap.* 136. *in lemmate leg* De ordinatione Presb.
pag 730 *cap.* 147. *adde in marg.* Capitula Herardi cap. 29.
pag. 711 *cap.* 157 *adde in marg* Addit. IV. 165.
pag 726. *cap* 29. *lin* 23 *leg* lucrum
pag 750 *cap.* 43. *in marg. leg.* Ivo par. 9. cap. 63. & par. 16. c. 345. Vide Addit. III. cap. 92.
pag. 755. *cap.* 7 *leg.* De clamatoribus
pag. 757. 16. *cap.* De liberis hominibus qui uxores
pag. 761 *cap* 39 *in marg leg* Lib 3. leg Longob. tit. 4. c. 4.
pag 782. *cap.* 28. *lin. ult leg.* cap 118.
pag. 798. *cap.* 57 *lin.* 3. *leg.* præparati omnes
pag. 811 *cap.* 3. *lin.* 26. *adde in marg.* VI. 422.
pag 819. *cap.* 21 *in marg leg.* Vide ſupra lib. 2. c. 28.
pag 836. *cap.* 61. *adde in marg* Concil. Epheſ. cap. 12.
pag 841. *cap.* 97 *adde in marg* Concil. Mogunt. an. 888. c. 22.
pag. 848. *cap.* 130. *lin* 15. *leg.* unguentis.
pag 856. *cap.* 167. *lin* 2. *leg* baptiſmatis
pag 860. *cap.* 195. *in marg leg* III 40. c. 3.
pag 879. *cap* 176. *in marg. lin* 14 *leg* 118
Pag 887. *cap.* 305. in marg. dele quæ illhic referuntur ex Ivone, & ea transfer ad marginem capitis ſequentis.
pag. 941. *cap.* 112. *adde in marg* Iulian. Antec. nov. 77.
Pag 958 *cap* 206. in marg. dele quæ illic afferuntur ex Capitulari anni 744 ex Iſaaco & Gratiano, & ea transfer ad marginem ſequentis capitis.
pag. 964. *cap.* 246. *lin.* 6. *leg* forenſibus
pag. 974. *cap* 303. *adde in marg* Concil. Carthag. 2. c. 11.
pag 978. *cap.* 325 *in marg lin.* 5. *leg* 223.
pag 98 *cap.* 141. *adde in marg* Decret. Anaſtaſ. c. 4.
pag 927. *cap* 383. *in marg leg* Supra c. 97.
Pag 1005 *cap* 409. *lin ult.* expunge quæ dicuntur de ſeptimo libro.
pag 1004 *cap.* 411 *adde in marg* S. Bonifac. epiſt 19
pag. 1006 *cap* 414 *lin* 8 *adde in marg.* S Bonifac epiſt 19.
pag. 1007. *cap* 422. *lin* 8 *adde in marg* S. Bonifac. epiſt. 19.
pag 1056 *cap.* 141. *lin* 7 *adde in marg* S. Bonifac. epiſt. 19. Gratian. diſt 56 c. 10 Vide infra Addit IV. cap. 160.
pag 1060. *cap.* 125. *lin.* 1. *leg.* honori
pag. 1068 *cap* 228 *leg.* Statutum eſt
pag. 1086. *cap.* 276 *lin* 22. *leg* vinee, vel ſectione meſſis, excuſſ.
pag 1097 *cap* 511 *in marg lin* 7 *leg.* Vide ſupra lib 6. cap. 408.
pag 1113. *cap.* 406. *adde in marg.* Gregor 155. epiſt 1 c. 6.
pag 1125 *cap* 451 *adde in marg* S Gregor. lib 2. indict. 10. epiſt. 246
Ibid. lin. 4. *adde in marg.* S. Ambroſ. lib. 5 epiſt. 20.
pag 1126. *cap* 452 *lin* 7. *leg* inviolati.
pag. 1157. *cap* 2 *in marg leg.* I. 78.
pag 1162 *cap* 31. *in lemmate leg* De inteſtato
pag. 1171. *cap* 76. *lin.* 3 *leg.* eccleſiaſticas
pag. 1178. *cap.* 113. *adde in marg* Iulianus Pomer. lib. 2. de vitæ contempl c 10.
Ibidem cap. 114. *adde in marg* Ibid c 9.
pag. 1197. *cap.* 24. *lin* 18. *leg* quæ etiam caput
pag. 1225. *cap.* 155. *in lemmate lin* 1. *leg* & ad officium tardis.
pag 1226. *cap* 168 *lin ult adde in marg* S. Bonifac epiſt. 19.
pag 1227. *cap.* 160. *lin* 9. *adde in marg.* Vide ſupra lib. 7. cap. 145. pag. 1056.
Pag. 1246. cap. 18. In marg. dele quæ illic afferuntur ex evangelio Ioannis, & ea transfer ad calcem capitis ſuperioris
Pag 1254. cap. 13 dele quæ ex libro ſexto adnotantur in margine, & ea transfer ad marginem capitis ſequentis.
Ibid lin. 4. *leg.* Abſtinentia ciborum in providentia ſacerdotis erit.
pag 1255. *cap.* 9. *in lemmate leg.* perhibetur.
pag. 1266. *cap* 5. *lin* 3 *leg* vivus.
pag. 1271. *cap* 8 *lin. leg* cujus vindictæ
pag. 1281. *cap.* 25 *lin.* 4. *leg* ſacerdotalia Presbyteris miniſtrans
Ibid lin 7. *leg* labefacta
Poſt paginam 1284. corrige numeros ſequentium paginarum, qui malè poſiti ſunt.
pag. 1289. *cap.* 50 *lin.* 2. *leg* cum armis
pag. 1294. *cap* 114. *lin* 2 *leg* ſolemnes
Ibid. cap 115. *lin* 10 *leg* carnatis.
pag. 1314. *lin.* 69. *leg.* 790.

In fine paginæ 348. *adde ſequentia.*

ALIA CAPITVLA ADDITA AD LEGEM LONGOBARDORVM.

Exeditione Bavarica & Baſileenſi.

I. VOlumus primò ut neque Abbates &c. *ut infrà in capitulis excerptis ex lege Longobardorum cap.* 39.

II. Vt ſervi, aldiones, libellarij &c. *ut infrà in eiſdem capitulis cap.* 20.

III. Volumus etiam & ſtatuimus de plateis vel cloacis curandis uniuſcujuſque civitatis de regno Italiæ pertinentibus, ut ſingulis annis curentur. Tamen non volumus quòd exinde * pandum aliquis ad partem palatij noſtri perſolvat. Sed præcipimus quatenus exactores ſingularum civitatum ſtudium habeant ne antè finiatur annus quàm plateæ & cloacæ emundentur. Et hoc unuſquiſque procurator civitatis publicè ex noſtra imperiali parte admonendo præcipiat, ne prætermiſſum fiat.

* bandum ſive bannum.

FINIS.